

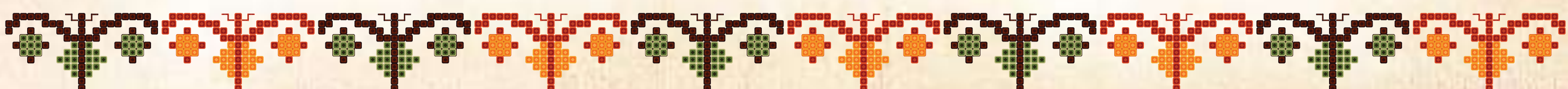

STUDIU ISTORIC ȘI ETNOGRAFIC

„PE URMELE RĂZEȘILOR DIN MOLDOVA”

Călineşti, 2021

Programul Național de Dezvoltare Rurală
Program finanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României prin Fondul European Agricol pentru Dezvoltarea Rurală „Europa investește în zonele rurale”

Autori -Studiu istoric și etnografic „Pe urmele răzeșilor din Moldova”

Coordonator Prof. drd. Elena PREDA

Prof. dr. Daniel DIEACONU

Prof. Cristian VATAMANU

Prof. Ana -Maria BĂICAN

Prof. Carmen CONSTANTIN

Prof. Dr. Lucian-Valeriu LEFTER

Prof. Dr. Constantin PARASCAN

Prof. Dr. Alexandru BOBOC

Prof. Mihaela FILIP

Prof. Maria – Laura TOCARIU

Prof. Dr. Daniel BOTEZATU

Prof. Maria Cristina GALAȚANU

Ing. Adrian Mihai GALAȚANU

Prof. Grigore GUȚU

Alina POSTOLACHE

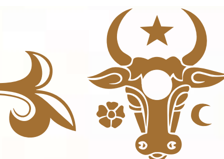
Prof. Margarita ROTARI

Alexandru CRIGAN

Maria HUDEMA

Prof. Ștefania – Carmen MUNTEANU

Proiect finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR), Programul LEADER, component 19.3B „Implementarea activităților de cooperare ale grupurilor de acțiune locală selectate”
Titlu proiect „Pe urmele răzeșilor din Moldova”

CUPRINS

Editor: DELTA CART EDUCATIONAL
Tehnoredactare: autorii și echipa GAL-urilor partenere
Design copertă: autorii & Remus Dăneasă
Adresă: Com. Călinești, jud. Argeș
Email: deltacart@ymail.com
ISBN: 978-606-629-714-1

Editura nu îşi asumă răspunderea pentru originalitatea lucrării, aceasta revenind autorilor.

PREDOSLOVIE (Cuvânt – înainte)

Ideea proiectului a izvorât din dragostea față de istoria locului și grija pentru comunitate a lui Grigore Guțu și Costantin Munteanu, urmași vrednici de răzeși. Conceptul a prins contur în cadrul Departamentului de Vecinătate FNGAL România și a fost împărtășită celorlalți colegi de pe ambelele maluri ale Prutului, la întâlnireaorganizată de GAL Ulmus Montana la Muzeul Răzeșilor Gazari din Măgirești.Proiectul a fost scris cu mult suflet de Irina Sadici si in noiembrie 2019 a fost depus la Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale iar in octombrie 2020 a primit finanțare prin Programul LEADER.

Realizarea studiului istoric și etnografic „Pe urmele răzeșilor din Moldova” a fost posibilă datorită *Proiectului de cooperare finanțat cu fonduri prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020*, proiect coordonat de **Asociația „Ținutul Răzeșilor”,** județul Neamț, împreună cu alte douăsprezece Grupuri de Acțiune Locală și Asociații din Regiunea Nord-Est și Republica Moldova (*Asociația Colinele Moldovei (Botoșani/Iasi), Asociația GAL Covurlui (Galati/Vaslui), Asociația GAL Podu Inalt (Vaslui), Asociația GAL Sucevița-Putna (Suceava), Asociația GAL Ulmus Montana (Bacău), Asociația GAL Stejarii Argintii (Iași), Asociația GAL Valea Prutului (Iași/Botoșani), GAL Movila Măgura (raionul Fălești), GAL Lunca Ciuhurului (raionul Edineț), GAL Drumul Gospodarilor (raionul Rîșcani), GAL Urmașii lui Leonardo (raionul Glodeni), GAL Răutul de Sus (raionul Rîșcani*).

Răzeşii Moldovei medievale şi-au păstrat numele şi mândria de proprietari de pământ până în secolul al XX-lea când sunt meţionaţi de istorici, geografi, lingvişti sau toponimişti. Şi astăzi sunt urmaşi ai răzeşilor care deţin urice vechi şi mândria lor de descendenţi din oameni liberi şi stăpâni pe pământul lor este aceeaşi ca cea din urmă cu câteva veacuri şi care a surprins-o atât de bine Mihail Sadoveanu în poveştile sale.

Bunul obicei al românilor de a purcede la muncă cu urarea de „Spor!” și „Doamne Ajută” ne-a însoțit pe tot parcursul proiectului nostru, în scopul de a reda o imagine cât mai fidelă a unei frumoase povești a devenirii domeniilor răzeșești, de la începuturi și până în zilele noastre, într-o colaborare de excepție cu Asociația „Ținutul Răzeșilor”.

De la bun început s-a decis că Studiul istoric și etnografic „Pe urmele răzeșilor din Moldova” să aibă conținuturi atractive pentru cititor, să fie credibil prin sursele folosite și să promoveze cultura locală. S-a urmat o metodologie comună, pe baza căreia GAL-urile partenere în

proiectul de cooperare au realizat câte un studiu istoric și etnografic, pentru identificarea asezărilor de răzeşi în teritoriile GAL-urilor.

Munca de cercetare a constat în **c**ercetarea bibliografică și arhivistică, cercetare de teren pentru identificarea caselor vechi specifice zonei, bisericilor vechi și altor obiective care au fost fotografiate, elaborarea studiului, cu o introducere generală asupra problemei răzeșilor, urmat de un studiu aplicat asupra satelor răzășești, istoric și etnografic, elaborarea unei sinteze privind istoria razesilor pentru fiecare GAL partener in parte, elaborarea volumului necesar editării cărții digitale care va cuprinde toate studiile de la toate cele 13 GAL-uri partenere în varianta completă și într-o sinteză care va fi ulterior tiparită.

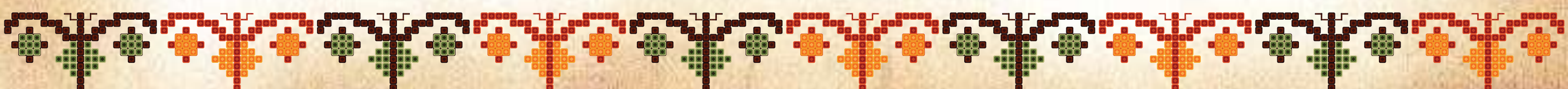
Conţinuturile pe care le-am dezvoltat în studiul istoric şi etnografic sunt organizate astfel:

Partea I – Aspecte geografico - administrative

- Scurtă prezentare geografică a GAL-ului (componența GAL/ comune și sate);
- Scurtă prezentare fizico-geografică a localităţii (aşezare, limite, vecini, relief, hidrografie, aspecte climatice, soluri, vegetaţie, faună, arii protejate, monumente ale naturii etc.);
- Scurtă prezentare de geografie umană a localităţii actuale: aşezări, populaţie, economie, în special, aspecte posibile pentru dezvoltarea turismului.

Partea a II-a –Evoluţia istorică a comunităţilor de răzeşi

- Scurtă prezentare a istoriei vechi: mărturii ale locuirii din preistorie şi antichitate, dovezi ale continuităţii comunităţilor rurale/urbane;
- Primele atestări documentare;
- Comunităţile de răzeşi în Evul Mediu: Relaţiile cu Domnia, Biserica, Boierimea, relațiile cu vecinii, clăcaşii, sălaşele de robi, reflectate în documentele de cancelarie, scrieri ale călătorilor străini, cronici, alte scrieri; participarea la evenimentele istorice ale perioadei;
- Comunităţile de răzeşi în Epoca modernă până la Marea Unire: participarea la evenimentele istorice ale perioadei, contribuţii la edificarea şi modernizarea statului român, la Războiul de Întregire şi Marea Unire; relaţiile cu ceilalţi proprietari şi autorităţile statului. Reformele agrare, răscoalele şi alte tipuri de revoltă;
- Comunităţile din fostele sate de răzeşi de la Marea Unire la evenimentele anului 1989/1990: Perioada interbelică: viaţa economică, participare politică; Cele trei dictaturi: Al II-lea Război Mondial, tributul de sânge, fronturi, refugieri, „frontul de acasă”; regimul comunist: colectivizări, naţionalizări, etatizări, rezistenţă anticomunistă şi represiune;

- Comunităţile din fostele sate de răzeşi şi revenirea la democraţie.

Partea a III-a – Contribuţii etnografice

- Aspecte de toponimie populară;
- Consideraţii demografice de interes etnografic;
- Tipuri de aşezări, curţi, gospodării, locuinţe, lăcaşuri religiose: biserici, schituri, mănăstiri;
- Hrana, îmbrăcămintea, portul popular, portul ostașesc, arme, mijloace de transport;
- Ocupaţii: creşterea animalelor, lucru la pădure, agricultură, pescuit, vânătoare etc.;
- Industria sătească: mori, pive, şteze, fierăstraie;
- Meşteşuguri săteşti: țesutul, cusutul, cojocăria, fierărit, vărărit, tâmplărie, etc.;
- Îndeletniciri dispărute.

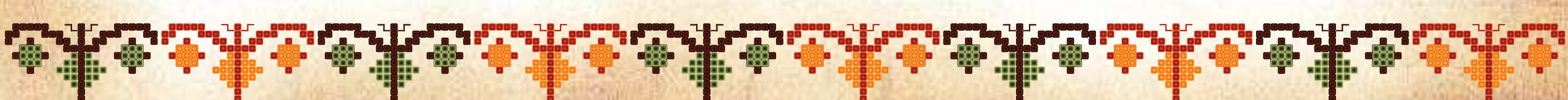
Partea a IV-a – Aspecte de mitologie locală: legende escatologice, etiologice, mitice, istorice, religioase -legende, poveşti, tradiţii referitoare la fondarea aşezărilor, nume ale unor locuri sau patronimie, apariţia unor forme de relief, unele curioase, apariţia unor edificii, laice sau religioase, evenimente istorice mitizate etc.

Partea a V-a - Considerații finale despre cum ar putea fi utilizată moştenirea în prezent: prezervată, valorificată prin proiecte, promovată pentru turism specific, altele.

Considerăm că cea mai plauzibilă ipoteză şi cea care se verifică prin documentele istorice despre răzeși şi răzeșie este cea a descendenţei din boieri, încă de la descălecat. Moşiile s-au fărâmiţat şi vechii boieri îşi lucrau pământul semănând din ce în ce mai mult a ţărani. Mănăstirile şi boierii mari au raşluit din proprietăţile răzeşeşti profitând de sprijinul unor boieri slabi sau nedrepţi sau a unor mari dregători. Astfel că la reforma lui Cuza proprietăţile răzeşeşti fuseseră puternic micşorate.

În Basarabia au intervenit autorităţile ruse şi au lovit în răzeşul român, în Bucovina autorităţile habsburgice, prin măsuri samovolnice şi prin rutenizare. De la răzeşi au rămas poveştile, legendele, tradiţiile, mărturiile istorice şi etnografice care îşi vor afla locul binemeritat şi în acest volum.

Efortul de omogenizare a conținuturilor acestei lucrări de mare amploare, nu au anulat nota de originalitate impusă de autori, prin stil, vocabular sau tip de scriere.

STUDIU INTRODUCTIV LA ISTORIA RĂZEȘILOR

Istoria răzeşilor este una controversată în istoriografie, fiind numeroase ipoteze emise cu privire la originea lor, la momentul apariţiei lor în societatea românească, la rolul lor în marile evenimente ale perioadei medievale şi în economia Moldovei. Romantismul exaltat al veacului al XIX-lea, sămănătorismul începutului de secol al XX-lea sau influenţa ideologică marxistă a făcut ca răzeşii să apară în imagini care au ocolit de multe ori documentul istoric. Literatura a fost cea care a completat astfel de stereotipuri în care a avut un rol imprtant şi imixtiunea politicului, mai ales în perioada comunistă.

Cronicile medievale sau documentele de cancelarie îi menţionează pe răzeşi, iar Dimitrie Cantemir este primul mare scriitor care îi descrie în lucrarea sa dedicată istoriei, geografiei şi etnografiei ţării sale. Dimitrie Cantemir aşază pe răzeşi pe treapta de jos a ierarhiei boierimii moldoveneşti: „cei din urmă sunt *răzeşii*, pe care preferăm să-i numim mai degrabă ţărani liberi decât boieri”[1]. Îi consideră pe răzeşi ca fiind ultimii dintre boieri, care „locuiesc câte mai mulţi în sate şi îşi lucrează singuri moşiile”[2]. Aserţiunea sa despre existenţa unor aşa-numite „republici țărănești” este însă considerată de autori mai vechi sau mai recenţi ca fiind nefondată, dar au fost destui scriitori entuziasmaţi de o astfel de teorie, mai ales în perioada paşoptistă. Teodor Bălan, cronicar al Bucovinei sub stăpânire austriacă crede că existenţa unei „republici” la Câmpulungul Moldovenesc este o informație „șubredă”[3]. Istoricul contemporan Lucian-Valeriu Lefter infirmă o astfel de teorie prin cercetările sale dedicate ţinutului (codrilor) Tigheciului[4]. Ultimul autor amintit este unul dintre principalii contributori la realizarea acestui volum (prezentând istoria răzeşilor vasluieni) şi a realizat mai multe studii dedicate stăpânilor funciari ai Evului Mediu din Moldova[5].

---

[1] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guţu, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 281. Nicolae Bălcescu a preluat ideile lui Cantemir şi propune posterităţii mitul proprietăţii colective originare, cu mare impact în mai multe perioade ale istoriei românilor atunci când problema reformelor agrare se impunea (N. Bălcescu, *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, în idem, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice şi economice 1844-1847*. Ediţie critică de G. Zane şi Elena G. Zane, Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p. 155.)

[2] D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 207.

[3] Teodor Balan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, Bucureşti, 1960, p. 28.

[4] Lucian-Valeriu Lefter, *Stăpânirea funciară în ţinutul Tigheciului. Realitate documentară şi ficţiune istoriografică*, în vol. *Pro Basarabia – repere istorice şi naţionale*, coord. Mircea-Cristian Ghenghea şi Mihai-Bogdan Atanasiu, Iaşi, Editura Alfa, 2007, pp. 11-18.

[5] Lucian-Valeriu Lefter, *Începuturile boierimii Moldovei. Document şi istoriografie*, în “Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică şi biografică”, coordonator şi coautor Mihai Dim. Sturdza, vol. V, Bucureşti, 2008, p. 13 şi urm.; L.V. Lefter, *Răzeşi şi legende. Imagine şi document,* în „Putna, ctitorii ei şi lumea lor”, Editura Magic Print, Bucureşti, 2011, pp. 107-120.

Din multitudinea de opinii emise în istoriografia românească pe care le-a cercetat, istoricul Alexandru Gonţa reţinea ca rezonabile opiniile lui Dimitrie Cantemir (răzeşii posesori de curţi care-şi cultivau singuri pământurile), a lui Radu Rosetti (moştenirea de la un „moş”), ale lui Xenopol, Ghibănescu, H. Stahl, P.P. Panaitescu (coproprietari, urmaşi ai obştilor primitive) sau cea a lui Constantin Cihodaru (moştenitori, coproprietari în devălmăşie, cu cărţi domneşti, apăruţi după întemeiere)[6]. Aceste teorii le vom prezenta şi noi în acest studiu.

Literatura a creat imaginea comunităţilor de răzeşi, ţărani liberi, ca fiind baza societăţii şi a armatei în perioada ştefaniană sau chiar anterior. Documentele din secolul al XV-lea (sau anterioare) potrivit cercetărilor istoricului Constantin Cihodaru arată inexistenţa obştilor de ţărani liberi în societatea medievală moldovenească[7]. Radu Rosetti afla prin cercetările sale cum şi când s-au născut aceste ipoteze îmbrăţişate de o mare parte a istoriografiei româneşti. Remarca rolul romantismului paşoptist şi a lui Nicolae Bălcescu: „O legendă stabilită de mai nainte, de pe vremea în care «Arhiva Românească» şi «Magazinul istoric pentru Dacia» alcătuiau toată diplomatica română, se menţine în ciuda bunului simţ şi a adevărului, cu toată îndărătnicia care caracterizează unele legende. După acea legendă, încă de la întemeierea Domniei, locuitorii unui mare număr de sate erau proprietari pe pământurile lor, cari ar fi constituit nişte adevărate alode. Răzăşii de azi ar fi urmaşii acestor mici proprietari de pe vremea lui Bogdan I. Partizanii acestei legende nu voiesc să ştie nici de faptul că o mică proprietate datând din mijlocul veacului XIV s-ar fi redus la nimic prin împărţelile săvârşite de douăzeci şi două de generaţiuni, nici de acel că toate obştile răzăşeşti, fără excepţiune, îşi trag neamul dintr-un mic număr de bătrâni, fii ai unui moş comun [...]. Şi partizanii legendei nu sunt în stare să citeze măcar un singur act din care să rezulte că într-adevăr ar fi existat, pe vremea întemeierii, sate de mici proprietari, nesupuşi vreunui stăpân”[8].

Una dintre chestiunile care au născut diverse ipoteze, niciuna însă cu pretenţia de certitudine, a fost cea a numelui. În chestiunea originii acestui cuvânt s-au emis mai multe propuneri. Diferiţi autori îl derivă din cuvintele latineşti *haeres* (moştenitor), radix (rădăcină), radius; din cuvântul român rază, din cuvântul rusesc *rezat*i, a tăia, din polonezul *rycerz*, luptător călare (Nandris), din ungurescul *reszes*, coproprietar (R. Rosetti, P. Gore şi I. Filiti) şi, în sfârşit, din cuvântul turco-arab împrumutat prin cumani *erzesi*, tovarăşi de pământ (Al. Phlippide)[9].

---

[6] A.I. Gonţa, *Satul în Moldova medievală. Instituţiile,* p. 236.

[7] C. Cihodaru, *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală şi situaţia ţărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie”, an. XII (1961), fasc. 1, p. 32.

[8] Radu Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Tomul I. *De la origini până la 1834*, Bucureşti, 1907, p. 169.

[9] dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* în „Anuarul Catedrei discipline socioumaniste 2006-2007, Chişinău, p. 46 şi passim.

Neagu Djuvara consideră etimologia termenului răzeş ca fiind controversată, dar nu o consideră ca fiind străină, ci aparţinând fondului autohton[10].

Alexandru Gonţa consideră că în Ţara Românească locuitorii au păstrat numele moşnean, care provine de la împărţirea pe cete de neam ale unui „moş”. În Moldova apare termenul „neamuri şi răzeşi”[11]. Nicolae Iorga consideră că termenul vine de la „rază”, răzeşii fiind copărtaşi la o proprietate cu o „rază de moşie”[12].

Gheorghe Ghibănescu consideră că termenul este de origine slavă, răzeşii fiind coproprietari după obiceiul pământului[13]. Avocaţii Titu Călinescu şi Sebastian Radovici cercetează obştea rurală prin spectrul dreptului autohton, iar concluziile lor confirmă teoria continuităţii. Autorii constată că între moşneni şi răzeşi nu există nici o diferenţă pentru că rădăcinile, evoluţia şi formele de afirmare au la bază aceleaşiforme de manifestare[14].

Constantin C. Giurescu este de părere că termenul de răzeș apare documentar la sfârșitul secolului al XVI-lea ei fiind urmași ai vechilor boieri, stăpâni de sate, care de-a lungul timpului n-au mai reușit să-și sporească averile, ci s-au micșorat prin împărțiri succesive. Deși juridic aparține clasei boierilor, din punct de vedere economic el se apropie de situația țăranilor. Cu timpul, termenul va fi utilizat pentru a desemna pe țăranii din satele libere. Sate libere pentru că aveau pământ, această parte a țărănimii avea obligații față de stat: o dare în bani, muncă gratuită în folosul țării, obligația de a participa la ”oastea cea mare” și obligația către biserică[15]. O opinie asemănătoare are Nicolae Stoicescu: în secolele XIV-XVI statutul de boier era sinonim cu cel de proprietar de pământ, și răzeșii făcând parte din categoria acestora, dar importanța și puterea boierului respectiv era dată de suprafața de pământ deținută. Treptat, începând cu secolul al XVII-lea, concomitent cu creșterea rolului și a numărului de dregători în stat, boieria devine sinonimă cu dregătoria. Tot din această perioadă unii mici boieri (răzeși) intră în slujba domnului, așa-numiții curteni sau slujitori, care ascultau de vornic și staroste, apoi de vătafi și pârcălabi. Curtenii aveau mai ales atribuții militare[16].

La început, în vechea lume românească, pământul era stăpânit în devălmășie de mai mulți proprietari, de unde, în documentele vremii se cunosc sate care aparțineau mai multor proprietari

---

[10] N. Djuvara, *Între Orient şi Occident,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 246
[11] A.I. Gonţa, *Satul în Moldova medievală. Instituţiile.* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 234.
[12] N. Iorga, *Boierii şi răzeşii în Bucovina şi Basarabia*, Bucureşti, 1912, passim; N. Iorga, *Constatări istorice cu privire la viaţa agrară a românilor*, Bucureşti,1908, pp.15-16
[13] Gh. Ghibănescu, *Răzeşii şi dreptul e protimisis*, în „Ioan Neculce”, fasc. 8, Iaşi, 1928, p. 260.
[14] Titu Călinescu, *Câteva cuvinte despre originea moşnenilor şi răzeşilor*, Bucureşti,1908, pp. 6-13; Sebastian Radovici, *Moşnenii şi răzeşii. Originea şi caracterele juridice ale proprietăţii lor*, Bucureşti, 1908, pp. 1-22.
[15]Constantin C. Giurescu, *Studii de istorie sociala*, București, 1943, p. 216.
[16]Nicolae Stoicescu, *Curteni și slujitori*, Ed. Militară, București, 1988, p. 231.

(sate devălmaşe[17]). În secolul al XVI-lea se începe ieşirea din indivizie, în documentele vremii apare termenul răzeşi în legătură cu neamul sau ceata. Mai întotdeauna răzeşii îşi arată strămoşul sau neamul şi atunci când îşi cer drepturile pe baza unui temei scris. Un astfel de document s-a aflat din timpul lui Alexandru Lăpuşneanul. În perioada de început a ieşirii din devălmăşie se respecta obiceiul pământului şi răzeşii câştigă procese chiar şi împotriva marilor boieri (un exemplu fiind procesul cu boierul Nestor Ureche)[18].

Ilie Minea îi vede pe răzeşi ca fiind urmaşi ai boierilor şi stăpânitori în comun ai satelor[19].

Constantin Cihodaru îi consideră proprietari, nu coproprietari. În zonele periferice obştile răzeşeşti erau urmaşe ale comunităţilor ţărăneşti primitive. Opina că nu s-au format înaintea constituirii statelor[20].

Victor Tufescu, un eminent geograf care a cercetat „împopularea" satelor Moldovei, concluziona că originea satelor răzăşești primitive, trebuie căutată în vremea cnejilor, adică dinainte de descălecat[21].

A.D. Xenopol crede că răzeşii provin din organizaţii tribale străvechi, pre-descălecat. Nu este de origine străină. A.D. Xenopol concluziona că dacă moşia boierească „se trage totdeauna din daruri domneşti", apoi „proprietatea răzăşească ... era mai veche decât descălecarea". Autorul remarcă practica autorităţilor de a selecta din rândul moşnenilor şi răzeşilor „slujitori" de stat şi „călăraşi în oastea domnească"[22].

Radu Rosetti scria într-o perioadă în care chestiunea ţărănească devenise din nou una presantă, studiile sale dând naştere la puternice controverse şi polemici. El era de părere că la început a fost un moş comun, care deţinea stăpânirea întreagă a unei judecii, unde trăieşte astăzi obştea de răzeşi. Conform spuselor sale, proprietatea funciară răzeşească, succesoarea directă a obştii devălmaşe mai vechi, îşi începe existenţa odată cu întemeierea domniilor[23].

În secolul al XVI-lea, marea proprietate, fie ea laică sau mănăstirească, rupe din răzeşii, mulţi dintre răzeşi devin astfel clăcaşi. În secolul al XVII-lea, documentele înregistrează cedări de pământ către marii boierii[24]. Se ajunge astfel că dacă în vechime, marea majoritate a pământului era

[17]Valeria Costăchel, *Despre problema obștilor agrare din Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XV),* în "Studii şi cercetări istorice", nr.1/1951, Ed. Academiei, Bucureşti, p. 91-108.
[18] A.I. Gonţa, *Satul în Moldova medievală. Instituţiile,* p. 247.
[19] I. Minea, *Despre răzeşi*, în „Cercetări istorice", IV, 2, 1928, pp. 92-96.
[20] C. Cihodaru, *Câteva consideraţii în legătură cu proprietatea feudală*, în SCS, Istorie, an XII, Iaşi, 1961, fasc. 1, pp. 48-49.
[21] V. Tufescu, *Răspândirea satelor de răzeşi,* Chişinău, 1934, p. 4
[22] A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, Bucureşti,1986, p. 365;
[23] Radu Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Bucureşti, 1907 pp.169-170, passim.
[24] N. Djuvara, *Între Orient şi Occident,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 246

a răzeşilor, în sceolul al XIX-lea, aceste proprietăţi funciare devin minoritare[25], dar asupra acestei chestiuni vom reveni.

Istoricul Constantin Giurescu afirma în urma cercetării unui număr impresionant de documente: „Clasa boierească cuprindea prin urmare pe toţi proprietarii agrari, indiferent dacă ei erau mari ori mici, bogaţi ori săraci, cu dregătorie ori fără”, aici fiind incluşi şi megieşii. Mai târziu, istoricul Neagu Djuvara acreditează aceeaşi idee, anume că boierii fără dregătorii erau prezenţi în sfatul domnesc, în secolele XIV-XV, tocmai în virtutea faptului că erau stăpânii unor întinse domenii, sursa puterii lor[26].

Studiind harta judeţelor vechi Neamţ şi Roman şi aşezarea satelor de răzeşi constatăm că ei au preferat ulucul subcarpatic şi unele zone de podiş aflate lângă colinele subcarpatice. Victor Tufescu propunea o ipoteză la care subscriem: „Așadar așezările răzăşeşti au preferat regiunile de pădure și s-au ferit de acele de stepă deschisă. Explicația e lesne de dat. În vremea când se întemeiau aceste sate, prădăciunile și jafurile popoarelor încă nomande, sau a celor așezate, dar în veșnice lupte, cerea pentru orice așezare omenească, ca o primă necesitate, adăpostul. Acesta îl ofereau codrii Moldovei, tot atât de bine ca și regiunea subcarpatică. Așadar potrivirea dintre harta răspândirii răzeșilor și aceea a pădurilor, nu este o simplă coincidență”[27].

Prin anul 1803, proprietatea boierească avea ponderea cea mai mare în cadrul structurii proprietăţii funciare, cu un procentaj de 51,32%. Urmau, proprietatea răzeşească cu 28,57%, pe ultimul loc fiind cea mănăstirească cu 20,11% din numărul total al moşiilor Moldovei. Proprietatea boierească reprezenta puţin peste jumătate, iar cea mănăstirească o cincime. După datele din „Condica Visteriei Moldovei din anul 1816” se poate concluziona că Moldova avea un număr total de 1 485 de moşii. Boierii deţineau 751 moşii (50,57%), urmaţi de răzeşi (20,61%) şi mănăstiri (17,51%). Mai erau 168 moşii aflate în poprietate mixtă, dintre care 158 răzeşeşti, dar acaparate în proporţii diferite de către boieri şi mănăstiri. Cele mai multe proprietăţi mixte erau cele boiereşti-răzeşeşti, 117 (7,88%), mănăstirile infiltrându-se în 18 moşii (1,21%). Alte 10 moşii (0,67%) erau în proprietate mixtă, boierească-mănăstirească-răzeşească. Aceste date scot în evidenţă amploarea pe care a luat-o, la începutul secolului al XIX-lea fenomenul de deposedare a răzeşilor de pământ. Aceeaşi „Condică” ne arată că răzeşii erau pe cale de a pierde 11,31% din numărul moşiilor lor.

[25] N. Djuvara, *Între Orient şi Occident,* p. 246

[26] Constantin Giurescu, *Despre boieri, Studii de istorie*. Antologie, îngrijire de ediţie şi introducere de Dinu C. Giurescu, Bucureşti, 1993, p. 386; N. Djuvara, *Între Orient şi Occident,* p. 246.

[27] V. Tufescu, *Răspândirea satelor de răzeşi,* p. 11.

Alte 23 de moşii, aflate în proprietate mixtă boierească-mănăstirească, scot în evidenţă competiţia dintre cele două părţi pentru acapararea de noi moşii[28].

Structura proprietăţii funciare nu a avut modificări substanţiale în toată prima jumătate a secolului al XIX-lea. Potrivit datelor furnizate de N. Şuţu, pentru anul 1845, existau 1933 proprietăţi, din care 1092 se aflau în proprietatea boierească (56,49%), răzeşii aveau 448 proprietăţi (28,13%), iar mănăstiririle, 393 proprietăţi (20,33%). Şi în 1857 proprietatea boierească ocupa primul loc cu 58% din numărul de 2 238 de proprietăţi, urmată de cea răzăşească şi cea boierească. Diferenţa de procentaj dintre ultimele două forma de proprietate s-a micşorat, până aproape de anulare: 20,73% - răzeşii şi 20,46% mănăstirile. Tot în acest an mai existau şi 19 proprietăţi mixte (sub 1%). Se poate observa tendinţa de creştere a proprietăţilor boiereşti, de la 51% în 1803 la aproape 58% în 1857, în dauna proprietăţii răzeşeşti care s-a redus de la 28,57% în 1803 la 20,46% în 1857. Mănăstirile s-au menţinut în jurul procentului de 20%. Dacă se analizează situaţia din punct de vedere a suprafeţelor, la 1845, boierii deţineau 745 309 fălci (58%) din suprafaţe totală de 1 279 186 fălci, mănăstirile 27% din suprafaţă, în timp ce răzeşii stăpâneau doar 15% din întraga suprafaţă a ţinutului[29]. Şi mai semnificativă este situaţia din 1859, când proprietarii laici posedau 1 594 114 fălci - 61,19% din suprafaţa totală a Moldovei, estimată la 2 605 035 fălci, mănăstirile aveau 653 260 fălci – 25,08%, iar răzeşii, devastaţi de boieri şi mănăstiri mai stăpâneau 357 661 fălci, circa 13,73%[30].

În zonele de deal şi de luncă din Podişul Central Moldovenesc şi de pe văile Bistriţei şi Siretului, existau, în 1803, cele mai multe moşii răzeşeşti: 11 în ocolul Mijlocul şi 7 în ocolul Siretul. Primul ocol avea cele mai multe moşii răzeşeşti, pentru că aici procesul de fărâmiţare era în plină desfăşurare. Fărâmiţarea moşiilor a fost o trăsătură caracteristică şi pentru forma de proprietate boierească, în acest ocol existând în prima jumătate a secolului al XIX-lea cele mai multe şi cele mai mici proprietăţi boiereşti şi răzeşeşeti. Deşi era cel mai mic, în ocolul Mijlociu au existat, în 1803, cele mai multe moşii: 28, cu o pondere de 23,14% din numărul total al moşiilor ţinutului. Sub aspect numeric, în ocolul Mojlocul moşiile răzeşilor aveau o pendere de aproape 40%. Cu totul alta a fost situaţia răzeşilor din ocolul Bistriţa, unde ei aveau conform „Condicii liuzilor" din anul 1803, o singură moșie, Mastacănul. Nu sunt prea multe date despre suprafața acestei moșii, dar se crede că era mare și că inițial făcuse parte dintr/un trup împreună cu moșia răzeșilor din Cândești (ținutul Bacău), din care boierii și mănăstirile au desprins părți devenite

[28] M. Şurubaru, *Proptietatea funciară din judeţul Neamţ în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura „Constantin Matasă", Piatra Neamţ, 2006, p. 17.
[29] *Ibidem*, p. 25.
[30] *Ibidem*, p. 27.

moşii. „Condica liuzilor” nu precizează dacă la anul menţionat ar fi fost moşii mixte, dar se poate bănui cel puţin existenţa unor intenţii de infiltrare boierească în pământurile răzeşilor. Pe moşia răzeşească Itrineşti din ocolul Mijlocul existau 22 de birnici răzeşi, dar mai erau şi doi scutiţi ai pitarului Mătieş, care avea aici 11 birnici cu 5 breslaşi, 4 „liudi Lăpuşnencii”, şi 4 birnici cu 5 breslaşi ai postelnicelului Lupu Mătieş. În ocolul Siretul, moşia Porceşti avea 27 de răzeşti birnici şi 4 sutiţi de bir, (câte 2 ai logofătului C. Balş şi ai vistiernicului Iordachi Roset). Tot aici mai erau 18 birnici „liudi camaraşului Iftimie Oatu”) [31]. De asemenea, din cele şapte sate-moşii răzeşeşti din acest ocol existau scutiţi de bir ai unor boieri, care primeau, pentru ei, o sumă forfetară de la Vistierie. Cu timpul, moşiile au căpătat alte forme de proprietate. Satul Itrineşti era considerat în „Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816” ca fiind al vornicului Iordachi Catargiu, dar în catagrafiile din 1820 şi 1831 este pomenit ca numai răzeşesc. În anul următor, satul era tot răzeşesc, însă o parte din moşie aparţinea unui agă al cărui nume nu se poate descifra. Catagrafia din 1838 menţionează iarăşi satul Itrineşti ca fiind ca fiind răzeşesc, pentru ca mai apoi, în 1845 este menţionat ca proprietate a postelnicului Lupu Mătieş. Scarlat Osvald îl consideră numai răzeşesc[32].

Pentru a explica cauzele decăderii satelor răzeşeşti, Petru Poni recurgea la documentele Divanurilor Ad-hoc din care prezenta în studiul său următoarele concluzii ale reprezentanţilor răzeşilor: „Hrisoavele şi uricile vechi, cari constituă proprietatea răzeşilor, fac dovadă că aceste proprietăți, în cea mai mare parte, sunt câștigate de suitorii lor ori cu prețul sângelui pe câmpurile luptelor pentru apărarea țării, ori pentru slujbe însămnătoare făcute în timpurile păcii și vrednice de răsplata patriei (…) Starea ticăloasă în care răzeșii sunt astăzi..... este datorită întâmplărilor din afară, care cădeau atât de des și atât de lung timp peste țară; și mai cu samă încă prigonirilor din läuntru de care ei, de un timp încoace, pururea și în tot chipul au fost loviți (…) Răzeșii nu au perdut moșiile lor numai prin judecățile strâmbe făcute de tribunalele din această epocă și înfierate atât de energic de deputații răzeși din Divanul ad-hoc și de comisia instituită de Ghica Vodă; ei au fost despoiați și prin alte mijloace. Între aceste vom cita împrumuturile ce erau nevoiți să facă la vreme de nevoie, pentru a-și procura hrana lor și a copiilor lor”[33].

Victor Tufescu identifică pentru Moldova grupările de sate de răzeşi şi aşezarea lor. Astfel menţiona „Gruparea Bârlădeană” ca fiind cea mai puternică din toate este cea din mijlocul Molovei. Gruparea era compusă din peste 600 de sate, cuprinsă în jumătatea sudică a Moldovei dintre Munți şi Prut. „Gruparea Codrilor Centrali Basarabeni” era a doua mare grupare e aceea din regiunea

[31] *Ibidem,* p. 36.
[32] *Ibidem*, p. 37.
[33] P. Poni, *Statistica răzeşilor,* Bucureşti, 1921, p. 94.

Codrilor Centrali dintre Prut și Nistru, care cuprinde actualmente cca. 130 de sate de răzeşi. Erau cunoscute încă din vremuri vechi, grupările Lăpușnenilor, Orheenilor și Sorocenilor, care de-atâtea ori s-au revoltat, ba au răsturnat și domni când a fost vorba să-și apere drepturile lor. „Gruparea Putneană" era a treia mare grupare, care cuprinde pe un spațiu mai restâns, cam același număr de sate (cam 130), ceea ce o face să apară ca o grupare compactă. În regiunea ocupată de răzeşi, nu există nici un sat de clăcași, sau vreunul mixt. Foștii clăcași ocupă alte părți ale jud. Putna (procentul e de 59% răzeși, în acest județ). Gruparea din nordul Bucovinei, care se continuă prin regiunea Herței până la Coasta Ibăneştilor, cuprindea peste 50 de sate. Desigur, grupul era odinioară compact, însă infiltrările rutenești au destrămat-o. „Gruparea Dornenilor" cuprindea vreo 28 de sate, ce se țin în lungul Bistriței și afluenților ei mai de seamă, care debușează în dreptul Dornelor. Aceasta, deși mică, își are importanța ei istorică, alături de a Vrâncenilor, cu care se aseamănă prin aceea că nu sunt amestecați cu foști clăcași. „Gruparea Prutului mijlociu" era ultima grupare, care prezintă caracterul de risipre; e aceea a Prutului de mijloc. Acolo vreo 25-30 de sate se înșiră în lungul Prutului și mai cu samă în regiunea stâncoasă de Toltry[34]. Concluzia studiului său era că „nu numai ulucul subcarpatic, ci întreaga Moldovă împădurită era împânzită cu sate, încă dinainte de descălecat*"*[35].

[34] V. Tufescu, *Răspândirea satelor de răzeşi,* passim.
[35] *Ibidem*, p. 24.

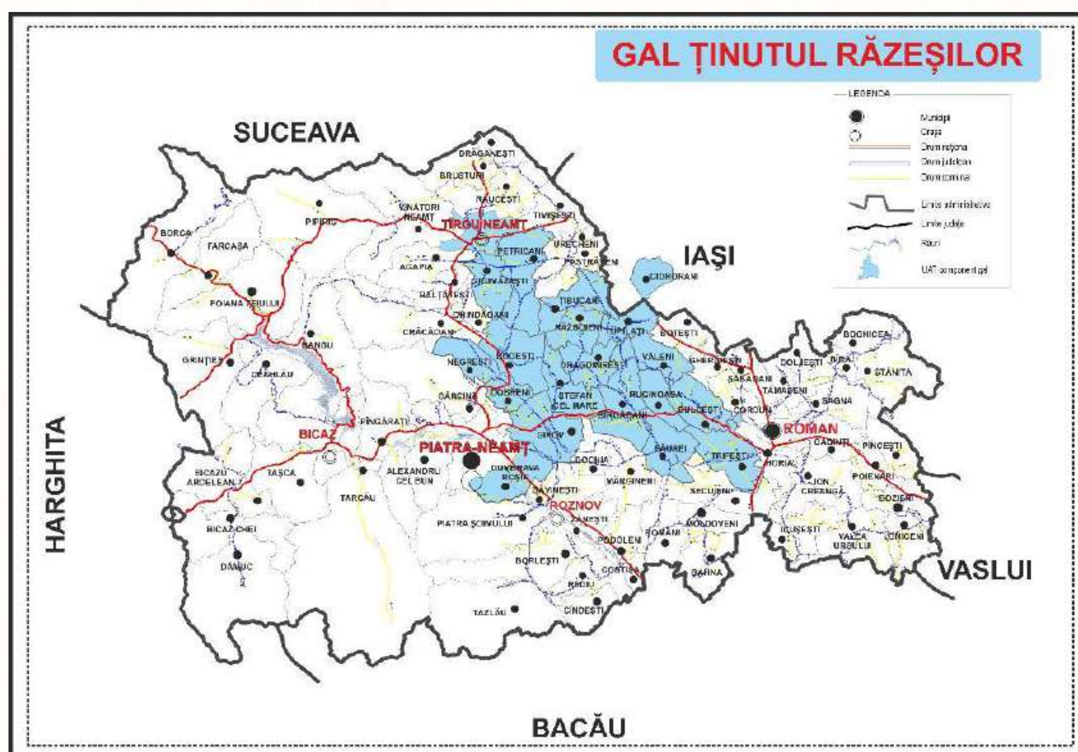

TERITORIUL GAL „ȚINUTUL RĂZEȘILOR”, (jud. Neamț şi Iaşi)

Autori:
Prof. drd. Elena PREDA
Prof. dr. Daniel DIEACONU
Prof. Cristian VATAMANU

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

Cele 20 unități administrativ-teritoriale componente sunt: Orașul Târgu Neamț și comunele Bârgăuani, Bodești, Dobreni, Dragomirești, Dulcești, Dumbrava Roșie, Făurei, Girov, Grumăzești, Negrești, Petricani, Războieni, Ruginoasa, Ștefan cel Mare, Țibucani, Trifești, Tupilați și Văleni, din judetul Neamț, la care se adaugă comuna Ciohorăni din județul Iași.

CAPITOLUL I

Asociația „Ţinutul Răzeşilor" – prezentare generală

Regiunea aflată în atenția noastră, pentru acest studiu, aparține adminstrativ județului Neamț, cu o singură excepție, comuna Ciohorăni, care aparține județului Iași, dar strâns legată de judeţul Neamţ prin hotare, istorie şi tradiţii comune. Din punct de vedere geografic, unitățile administrative ale „Ţinutului Răzeşilor" sunt cuprinse în două unităţi de relief: *Subcarpaţii Moldovei* şi *Podişul Moldovenesc*, pe care le vom prezenta într-un mic studiu de geografie fizică şi umană.

Subcapaţii Moldovei. În zona centrală a judeţului Neamţ, ca o fâşie orientată de la nord spre sud, între Carpaţi (la vest) şi Podişul Moldovei (est), este sectorul subcarpatic (parte din Subcarpaţii Moldovei). Cele două subdiviziuni ale Subcarpaţilor Moldovei sunt: Subcarpaţii Neamţului (în nord) şi cei ai Bacăului sau ai Tazlăului (în sud); în judeţul Nemaţ se întâlneşte, precumpănitor, compartimentul nordic – Subcarpaţii Neamţului, aceştia trecând spre nord şi în judeţul Suceava şi foarte puţin, spre sud, în judeţul Bacău, iar în extremitatea sudică a judeţului intră puţin din Subcarpaţii Bacăului sau Tazlăului. Sau după altă opinie, la care subscriem şi noi, Subcarpaţii Moldovei pot fi împărţiţi în: *Subcarpaţii Neamţului; Subcarpaţii Bistriţei; Subcarpaţii Tazlăului*[36].

Depresiunile sunt (de la nord spre sud): *Depresiunea Neamţului* (încadrată la est de Culmea Pleşului şi la vest de Munţii Stânişoara şi drenată de Neamţ sau Ozana, cu afluentul Nemţişor şi de Topoliţa), *Depresiunea Cracău – Bistriţa* (drenată de cele două râuri de la care şi-a luat numele, închisă spre est de dealurile Corni şi Runcu şi spre vest de Munţii Stânişoara, Munţii Goşmanului şi câteva înălţimi deluroase din *Subcarpaţii Bacăului*)[37].

Subcarpaţii Neamţului sunt constituiţi din *Depresiunea Neamţului* şi *Culmea Pleşu*. Au o dispunere piezişă faţă de rama montană, faţă de flancul exterior al Carpaţilor, atât Depresiunea Neamţului, cât şi Culmea Pleşu[38]. *Culmea Pleşu* este alcătuită din conglomerate burdigaliene cu elemente de şisturi verzi. Ea prezintă o orientare piezişă faţă de marginea munţilor, având aici şi cea mai mare altitudine, 911 m în vârful Cerdac şi scăzând treptat în înălţime spre Târgu-Neamţ, unde

---

[36]*Neamţul, ţinutul tezaur. Monografie,* coord. D. Dieaconu, E. Preda, I. Săndulache, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2019, p. 56; Ion Bojoi, Ioniță Ichim, *Județul Neamț*, Editura Academiei, București, 1974, pp. 12-13.
[37]Alexandru Roşu, *Geografia României*, Bucureşti, 1983, p. 626.
[38]Alexandru Roşu, *Geografia României*, p. 300.

are 630 m. Este o culme de 24 km, lungă, dar îngustă, cu o altitudine medie de cca. 700 m. Pe flancuri se află văi torenţiale, care, din cauza marnelor şi a înclinării accentuate, produc eroziune. Culmea Pleşu este bine împădurită cu răşinoase, chiar şi cu fag, dintre conifere predominând molidul (partea dinspre munţi, cea mai înaltă), iar spre Târgu-Neamţ apare pinul şi salcâmul[39].

Depresiunea Neamţului (numită şi Ozana-Topoliţa sau Nemţişor) se dovedeşte o depresiune tipică prin caracteristicile ei. Dealul Boiştea capătă astfel un aspect insular între Neamţ şi Topoliţa. La vest depresiunea este străjuită de munţii ramificaţi ai Stânişoarei din care se desprind culmi ce domină ţinutul în partea vestică, cum ar fi Muncelul Agapiei (896 m), continuat de Dealul Mare de la Văratic (1008 m). Culmea Pleşului, care atinge 915 m, închide depresiunea în partea sa nordică. Ea prezintă o orientare „piezişă” faţă de marginea munţilor, scăzând în altitudine spre Târgu-Neamţ, unde atinge 630 m, dominând oraşul cu priporul ei stâncos, ceea ce dă ţinutului un farmec natural deosebit.

La sud, Depresiunea Neamţului este închisă de Dealul Corni. Bine împădurit, în cea mai mare parte cu fag şi pe alocuri cu gorun, este un masiv greu de străbătut, de aceea drumurile l-au ocolit. Depresiunea Neamţului face legătura cu cea sudică, Depresiunea Cracău-Bistriţa, prin „şaua” Bălţăteştilor, peste care se ajunge în Valea Cracăului. Pe aici trecea un vechi mare drum al Ţării de Sus, pe sub munte, între Târgu-Neamţ şi Piatra-Neamţ, care este şi astăzi un drum principal[40]. În est, depresiunea este deschisă către Valea Moldovei. Dealul Coarnele Berbecului (479 m), prelungirea Masivului Corni şi Dealul Răuceşti (471 m), o ramificaţie a Culmii Pleşului, străjuiesc de o parte şi de alta această deschidere pe unde părăsesc depresiunea cele două ape mari Neamţul (Ozana) şi Topoliţa. Între ele se află micul masiv împădurit Boiştea (579 m).

Apele curgătoare l-au separat ca un deal izolat. Prin această dublă poartă, de o parte şi de alta a Dealului Boiştei, se face legătura cu Valea Moldovei. Spre această limită montană, media

[39]Victor Tufescu, *Subcarpaţii,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 84; *Judeţul Neamţ, monografie*, Editura Politică, Bucureşti, 1972, p.405.
[40]Victor Tufescu, *Subcarpaţii,* p. 86; Victor Tufescu, *România*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, p.114.

altitudinilor sunt de 600-700 m, precum Dealul Filiorul, care aparţine elementului subcarpatic, deşi corespunde flişului. Spre sud-est, depresiunea este mărginită de o serie de înălţimi deluroase, între care Dealul Corni, înalt de 603 m. Partea centrală are media de sub 450 m, constituindu-se prin terasele şi şesurile Ozanei (Neamţului) şi Topoliţei. Albiile majore sunt largi, mai ales ale Neamţului, cu un întins pat de pietrişuri peste care râul se ramifică cu uşurinţă în mai multe braţe. Debitul râului, la fel ca şi cel al Topoliţei, prezintă mari variaţii în cursul anului. Văile râurilor Ozana, Topoliţa, Nemţişor, Valea Seacă (Seaca), Netezi au lăţimi de cca. 1,5 m şi au terenuri arabile; în interfluviile deluroase se face loc livezilor şi fâneţelor, iar pe rama înaltă s-au păstrat încă pădurile şi păşunile. Solurile sunt cenuşii în zona central-estică, cu cernoziomuri argloiluviale, în interfluvii sunt soluri brune luvice şi petice de planosoluri şi chiar soluri negre clinohidromorfe. Aceste soluri permit existenţa unor păduri, petice de pădure datorită defrişării cu gorun şi stejar; în marginea estică apare fagul şi carpenul. În zona centrală suprafeţele sunt cultivate cu cartof, in, trifoi, orz, secară[41].

Dacă, în general, clima ţării noastre este continentală, cu veri călduroase şi ierni aspre, Moldova de sub munte, cu văi largi, străjuite de dealuri şi, mai departe, de zone muntoase, se bucură de o climă mult mai blândă: „Lanţul dealurilor care mărginesc ulucul subcarpatic, începând cu Dealul Pleşului, constituie un adevărat zid protector împotriva vânturilor puternice (îndeosebi a Crivăţului) dinspre nord-est. Un rol important în îndulcirea climei, domolirea viscolelor iarna şi păstrarea răcorii şi umezelii vara, îl joacă şi pădurile care acoperă din belşug dealurile şi colinele subcarpatice ”[42].

Podişul Moldovei. Sectorul din estul judeţul Neamţ aparţine Podişului Moldovei. Este vorba de văile râurilor Moldova şi Siret, care practic formează un culoar bine evidenţiat (Culoarul Moldova – Siret), o porţiune relativ restrânsă din Podişul Central Moldovenesc (parte a subdiviziunii Podişul Bârladului, la est de râul Siret, adică în estul extrem al judeţului), iar interfluviul Moldova – Siret (la nord de Roman, în zona limitei cu judeţul Iaşi) aparţine Podişului Fălticenilor (parte a Podişului Sucevei, subdiviziunea cea mai nordică a Podişului Moldovei).

Culoarul Moldova – Siret aparţine Podişului Moldovei (şi nu Subcarpaţilor Moldovei), pe motivul că cele două râuri s-au adâncit şi au format văi bine conturate în detrimentul formaţiunilor sedimentare sarmaţiene specifice Podişului Moldovei şi nu în sedimentarul cutat de molasă, specific Subcarpaţilor.

---

[41] Victor Tufescu, *Subcarpaţii,* p. 86.
[42]Constantin Mătasă, *Prin Moldova de sub munte,* Ed. Uniunii de Cultură Fizică şi Sport, 1965, p. 11.

Valea Moldovei în sectorul Ciohorăni – Hanul Ancuţei (la limita judeţelor Neamţ şi Iaşi)

Culoarul râului Moldova, în sectorul dintre Timişeşti şi Roman, aparţine pe cea mai mare lungime a sa ambelor judeţe pe care Moldova le separă aici: Neamţ şi Iaşi; albia Moldovei este largă (500 – 800 m), situaţie specifică în general râurilor care tocmai au ieşit din munte şi au ajuns într-o zonă cu pantă mai mică (depresiune, unitate de câmpie etc), ceea ce le face să-şi abandoneze încărcătura de aluviuni; cursul Moldovei este despletit (mai nou se foloseşte termenul „împletit"), cursul râului fiind aşadar format din mai multe cursuri secundare, iar în perioadele secetoase lăţimea acestora este foarte mică în comparaţie cu lăţimea albiei (albia Moldovei, asemănătoare de altfel cu albiile Neamţului şi Cracăului este plină numai la viituri, deci în perioadele foarte ploioase); abia Moldovei este constituită predominant din pietrişuri şi nisipuri, ceea ce o face foarte căutată pentru balast, existând pe acest sector numeroase balastiere.Lunca Moldovei este de asemenea largă (3 – 5 km), iar terasele se întâlnesc pe ambele maluri, fiind totuşi mai dezvoltate pe cel stâng, unde practic sunt terase de confluenţă (este vorba de confluenţa Moldova – Siret)[43].

Subcarpaţii Bistriţei, numiţi astfel pentru că reprezintă sectorul subcarpatic al râului Bistriţei, ce se întinde de la Piatra-Neamţ până la Racova (judeţul Bacău) sunt încadraţi în Subcarpaţii Neamţului, fie apar ca unitate distinctă. Cert este că Depresiunea Cracău-Bistriţa se individualizează, căci, în această zonă de "uluc" depresionar, valea atinge cea mai mare lărgime (Donisă 1968, 260). De asemenea, în Subcarpaţii Bistriţei se înregistrează zona maximă de inflexiune a cutelor subcarpatice, punctată prin Dealul Corni (la nord), Stânca Şerbeşti şi Dealul Mărgineni (despărţite de Curmătura Girov-Bozieni), culmea Runcu (despărţită de Dealul Mărgineni prin Curmătura Bârjoveni). Dealurile Corni-Mărgineni-Runcu constituie rama estică a Depresiunii

[43]Victor Tufescu, *Pe Valea Moldovei*, Editura Științifică, București, 1970, p. 110.

Cracău-Bistriţa şi reprezintă partea cea mai puţin tipică a Subcarpaţilor Moldovei. Această ramă nu se prezintă ca o culme continuă, ci sub forma unor înălţimi deluroase izolate, separate prin şei largi şi joase[44].

Din punct de vedere geo-morfologic, sectorul subcarpatic al văii Bistriţei este caracterizat prin lărgime, iar terasele capătă cea mai mare extindere, în special cele medii şi inferioare. Terasele inferioare vădesc un pronunţat caracter de terase piemontane, fiind modelate numai în prundişuri şi micşorându-şi altitudinea relativă până trec la nivelul luncii în aval. (Donisă 1968, 260).

Depresiunea Cracău-Bistriţa, numită astfel după cele două râuri care le drenează, se prezintă ca o unitate de relief relativ puţin accidentat, înclinat de la nord (430 m pe valea Cracăului la Oşlobeni) către sud (200 m la ieşirea Bistriţei din depresiune). Se poate constata existenţa diferenţiată a două părţi: una nordică, cu o altitudine mai mare şi cu un relief mai frământat şi o alta sudică, cu altitudine mai redusă, de o mai mare netezime şi care cuprinde lunca şi terasele Bistriţei. În partea sa nordică, Depresiunea Cracăului este formată dintr-o serie de depresiuni secundare, încinse de înălţimi de peste 500 m: Poiana, Almăşelul, Gârcina, situată pe valea Cuejdului, depresiunea Negreştilor, depresiunea Frasinul, iar în partea estică se întinde valea largă a Cracăului, cu o mare dezvolatre a teraselor şi a luncii. Depresiunea are o întindere de 50 de km în lungime şi aproape 20 km în lăţime. În partea sa apuseană, munţii alcătuiesc o limită clară, în partea răsăriteană depresiunea este mai deschisă decât altele şi pe alocuri cu aparenţe de continuitate cu zona deluroasă dinafară. Marginea dinspre munte este marcată de Culmea Stânişoarei la nord şi cele ale Goşmanului la sud, despărţite prin valea transversală a Bistriţei. De la Crăcăoani, unde se face legătura cu Depresiunea Neamţului de la nord, limita muntelui ţine pe lângă satele Poiana şi Almaş. La vest, ultimele şiruri de munţi sunt Frasinul (872 m) şi Bâtca Sască (767 m). Partea sudică este numită Depresiunea Roznovului şi se desfăşoară de o parte şi de alta a râului Bistriţa în aval de Piatra-Neamţ. Este un sector etajat în largi trepte de terase numite de localnici „poduri", foarte netede[45]. Depresiunea Cracău-Bistriţa este drenată longitudinal de cele două râuri care i-au dat denumirea Cracăuşi Bistriţa, ambele cu izvoare montane, dar diferite din punct de vedere al debitului. Artera hidrografică principală a Depresiunii Cracău-Bistriţa a suferit intervenţia omului, care a deviat-o pe o lungime de peste 30 km în vederea amenajărilor hidroenergetice. Sistemul de lacuri de pe Bistriţa şi funcţionarea hidrocentralelor au modificat complet regimul hidrologic al râului.

---

[44]Victor Tufescu, Constantin Mocanu, *Subcarpații*, Editura Științifică, București, 1962, p. 45-50.
[45]*Ibidem*, p. 97.

Depresiunea Cracău – Bistriţa aşa cum se vede de pe Dealul Runc, în apropiere de Buhuşi, în ultimul plan Munţii Goşmanului (foto: ian. 2001, Iulian Săndulache)

Depresiunea Cracău-Bistriţa este o largă depresiune de sub munte în care climatul prezintă unele particularităţi. Deşi este situată cam la aceeaşi latitudine cu cea a Iaşului, diferenţa de altitudine este de 250 m şi împreună cu vecinătatea munţilor creează o nuanţă de climă mai răcoroasă (8.4 grade Celsius media anuală la Piatra-Neamţ, la Iaşi fiind 9.6 grade Celsius).

Faţă de bogăţia codrilor din munţi, Depresiunea Cracău-Bistriţa este aproape lipsită de păduri, acestea apărând doar arareori, ca o cunună de foioase (gorun şi stejar pedunculat) pe creştetul unor dealuri mai înalte precum Balaurul, care este aproape împădurit în totalitate. Pădurile sunt înlocuite cu fâneţe, culturi agricole şi pe alocuri cu livezi de pomi fructiferi, mai cunoscute fiind cele de la Mărgineni, Negreşti, Dobreni şi Girov.

Deşi relieful este molcom şi se înregistrează o pronunţată netezime, terenurile agricole nu sunt predominante, ele ocupând o suprafaţă de cca. 20%, mai cu seamă pe terase şi pe culmile mai teşite, acest fapt datorându-se altitudinii şi climatului răcoros care afecteză perioada de vegetaţie. Din această cauză şi viţa de vie lipseşte aproape cu desăvârşire şi culturile de grâu sunt mai reduse (25% din totalul lor), cele mai importante fiind cele de porumb (33%), după care urmează cele de orz, ovăz, cartof. Din cauza altitudinii predomină păşunile şi fâneţele.Creşterea animalelor găseşte o largă dezvoltare în această depresiune, unde sunt întinse fâneţele şi păşunile, iar în Dumbrava-Roşie, Girov sau Sărata, pe întinderi mari se fac culturi de zarzavaturi. Cele mai răspândite soluri sunt cele brune luvice şi luvisolurile, întrerupte de petice de soluri pseudo-gleizate (pe marnele

helveţiene), redzine (pe gresiile olitice calcaroase din Măgura Şerbeştilor) şi soluri scheletice (pe pietrişuri)[46].

Nr.	Comuna	Populația (loc.)
1	Bîrgăuani	3.682
2	Bodești	4.666
3	Dobreni	1.805
4	Dragomirești	2.186
5	Dulcești	2.564
6	Dumbrava Roșie	8.557
7	Făurei	2.115
8	Girov	5.112
9	Grumăzești	5.318
10	Negrești	1.842
11	Petricani	6.125
12	Războieni	2.223
13	Ruginoasa	1.880
14	Ștefan cel Mare	3.038
15	Trifești	5.048
16	Tupilați	2.152
17	Țibucani	4.032
18	Văleni	1.518
19	Târgu-Neamţ	18.695
20	Ciohorani	1.781

Populaţia regiunii este una în scădere, fapt vădit de comparaţia între anii 2011 şi 2018, o caracteristică existentă, de altfel, la nivel naţional. Faptul se datorează în special migraţiei forţei de muncă către state din vestul Europei şi a lipsei locurilor de muncă în regiune, chiar şi în ceea ce priveşte oraşele. Comunele aflate lângă oraşele Roman, Piatra-Neamţ sau Târgu-Neamţ sunt mai populate, locuitorii îndreptându-se spre activităţi industriale în zona urbană şi periurbană (Dumbrava-Roşie, Trifeşti sau Petricani)[47].

[46]Victor Tufescu, *Subcarpaţii,* p. 99.
[47]*Anuarul statistic al județului Neamț*, 2018; *Neamţul, ţinutul tezaur. Monografie*, p. 86.

Continuăm periplul nostru în ***Ţinutul Răzeşilor*** printr-o scurtă trecere în revistă din punct de vedere geografic (şi iconografic) al localităţilor componente într-o prezentare care respectă ordinea alfabetică.

1. Comuna Bârgăuani[48] este situată în zona central-estică a judeţului Neamţ, în zona subcarpatică moldoveană, mai precis în subunitatea Subcarpaţii Neamţului. Este comuna din Gal care are în administrarea sa cele mai multe sate, 13: Bârgăuani, Bahna Mare, Bălăneşti, Baratca, Breaza,

Certieni, Chilia, Dârloaia, Ghelăieşti, Hârtop, Homiceni, Talpa şi Vlădiceni, acest lucru nereflectându-se însă şi în numărul de locuitori, având cca. 3600 locuitori. Comuna Bârgăoani este situată în partea central-estică a județului Neamț, cam la jumătatea distanței, 26 km, dintre municipiul Piatra Neamț, actuala reședință de județ și Municipiul Roman, fosta reședință. Satele ei se întind pe dealurile domoale sau în văi. Locuitorii ei cultivă pământul, sunt crescători de animale, terenurile arabile, păşunile şi fâneţele fiind favorabile acestor îndeletniciri milenare. Comuna deţine mai multe iazuri cu posibilităţi de agrement şi piscicole căutate de localnici şi de turişti. Dintre monumentele istorice şi totodată obiective turistice de urmărit amintim Biserica „Adormirea Maicii Domnului" Bălăneşti, comuna Bârgăoani, zidită pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Menţionăm şi Biserica „Sf. Dumitru" din Ghelăești, construită între anii 1872-1890 de către o familie de răzeși, Gheorghe și Ecaterina Stihi și Biserica „Sf. Nicolae" – Talpa, amintită la 1767.

2. Comuna Bodești[49] este situată la 16 km nord de municipiul Piatra Neamț. Se învecinează cu: comunele Crăcăoani și Negrești la vest; Bălțătești, Grumăzești și Petricani la nord; Ștefan cel Mare și Războieni la Est; Dobreni și Girov la sud.

Are o suprafață de 63,37 km^2 și este formată din satele: Bodeștii de Sus, Bodeștii de Jos, Oşlobeni și Corni. Este amplasată în partea de nord-est a Depresiunii Subcarpatice Cracău-Bistrița. Altitudinea variază între 579 m (dealurile Corni), 553 m (culmea Prohalul) în partea estică și nord-

[48]**Domnul învățător Dan Onu** a fost sprijinitorul nostru în cercetarea în comuna Bârgăuani.
[49] **Doamna profesoară Niculina Puşcaşu**, directoarea Şcolii Gimnaziale Bodești, ne-a sprijinit cu surse ale istoriei locale.

estică și, uneori, sub 200 m în valea Cracăului. Parte dintre locuitorii ei lucrează în agricultură, zona depresionară joasă permiţând această îndeletnicire *(foto sus).*

În comună se află Mănăstirea Sf. Vasile cel Mare, căutată de credincioşi şi pelerini. Monumente istorice şi de arhitectură sunt Biserica „Sfinții Voievozi” Bodeștii de Jos, comuna Bodeşti, care s-a ridicat în timpul lui Vasile Lupu (secolul al XVII-le), şi Biserica „Sf. Nicolae” din Bodeștii de Sus, cu hramul „Buna Vestire” ce a fost construită între anii 1789-1793.

3. Comuna Ciohorăni[50] este o comună formată din satul de reședință cu același nume din județul Iași, aflată la hotarul cu județul Neamț. Din punct de vedere geografic, este situată în partea de Sud-Est a Podișului Sucevei (Podişul Fălticenilor), ocupând zona teraselor superioare de pe stânga râului Moldova. Din punct de vedere litologic, în toată zona ocupată de culmea dealurilor Soci-Ciohorăni, domină argilele nisipoase cu intercalaţii de marne, gresii şi nisipuri. Prezenţa lor este exprimată de un relief relativ domol, cu un pronunţat caracter sculptural (culmea interfluvială). Apele de suprafaţă sunt reprezentate de pârâul Ciohoranca, ce unește apele preluate din văile Pietroaia, Parcului, pârâiașului-torențial Silişte – toate legate de bazinul râului Moldova. Este o comună ce aparţine judeţului Iaşi, aflată în apropierea zonei Războieni, fondată recent, fiind parte a comunei Mirosloveşti până la 2004. Pe teritoriul comunei s-au descoperit mărturii arheologice ale unor aşezări dacice din secole I-III d.Hr. Aici se află construită o biserică de la jumătatea veacului al XIX-lea. În satul Ciohorăni încă mai rodește un păr (Pyrus communis), numit **„părul lui Sticea"** (**cu o vechime de peste 600 ani**). În localitate, tradiţiile populare, mai ales cele dedicate sărbătorilor de iarnă, sunt păstrate la mare cinste.

4. Comuna Dobreni[51] se află la 14 km de municipiul Piatra Neamț. Se învecinează cu: Comuna Gârcina la vest; Negrești la nord-vest; Bodești la nord; Ștefan cel Mare și Girov la est; Piatra Neamț la sud. A fost o comună mai mare până în anul 2004, când satele Negrești și Poiana au constituit comuna independentă Negrești. Reorganizată prin Legea 84/2004, comuna are o suprafață de 2.343 ha, cuprinzând trei sate: Dobreni, Cășăria-Mășcătești și Sarata. În 2005, avea o populație de 1.793 locuitori, din care 848 erau bărbați. Ocupațiile de bază sunt agricultura, creşterea animalelor și exploatarea pădurilor. Suprafața agricolă de 2.123 ha este structurată astfel: 1.473 ha – teren arabil, 497 ha – pășuni, 116 ha – fânațuri, 1 ha – vii, 36 ha livezi. De mare valoare istorică şi arhitectonică este Biserica „Sf. Dumitru”, Sarata,carea fost construită în anul 1752, într-o poiană din mijlocul pădurii, de către răzeși din partea locului, păstrând peste veacuri particularitățile vechi. De

[50] Am fost sprijiniți în cercetarea noastră de **doamna Lucica Ciocoiu**, profesoară la Şcoala Domnească, din Târgu-Neamț, născută în comuna Miroslava, din care facea parte satul Ciohorăni, în trecut.
[51] Am fost sprijiniți în cercetarea noastră de **doamna prof. Daniela Secară**, directoarea Şcolii Gimnaziale „Prof. Emilian Mancaş”, Dobreni.

asemenea, amintim Biserica „Sf. Voievozi”, Mășcătești. În sat a existat o biserică construită de Ștefan Vodă, care, din păcate, a fost mistuită de flăcări. În locul acesteia a fost construită o alta, la 1832, de către Balașa Catargiu, biserică din bârne de brad pe temelie de piatră.

5. Comuna Dragomireşti[52] se află în zona centrală a judeţului Neamţ, în zona subcarpatică, şi este formată din satele: Dragomirești, Borniș, Hlăpești, Mastacăn, Unghi și Vad, întinzându-se pe o suprafață de peste 4.000 ha. În afara siturilor arheologice aflate în comună, menţionăm tot în lista monumentelor istorice Biserica „Sfinții Voievozi” – Unghi, una din cele mai frumoase din zonă, construită în 1823, ctitori fiind Pavel Mancaș și Constantin Gorgoz, lucrările fiind executate de Iordache și Dumitru Farmache, soldați greci retrași pe aceste meleaguri după revoluția condusă de Tudor Vladimirescu.

Să menţionăm existenţa în comună a mai multor case care păstrează caracteristicile arhitecturii tradiţionale sau care îmbină armonios vechiul cu noul precum clădirea primăriei *(foto sus)* sau cea a muzeului sătesc, încununarea muncii profesorului Constantin Secară, muzeu care conține un bogat număr de exponate de etnografie locală. Tot în acest context al păstrării tradițiilor spirituale s-a realizat un Muzeu al Paraclisului „Sf. Gheorghe”.

6. Comuna Dulceşti[53]este situată în partea estică a judeţului Neamţ, în zona de contact dintre regiunea vestică a podişului Moldovei şi dealurile pericarpatice, pe partea dreaptă a râului Moldova. Comuna cuprinde satele: Dulceşti, Briţcani, Cârlig, Corhana, Poiana şi Roşiori. Principala îndeletnicire a locuitorilor este agricultura, cu posibilităţi de dezvoltare a turismului. Au fost descoperite mai multe mărturii arheologice care arată că localitatea a fost locuită de daci încă din secolul I î.Hr. şi apoi de dacii liberi, civilizaţia carpică. În comuna Dulceşti se află Biserica „Înălțarea Domnului”, din Bozienii de Sus, ctitorie din timpul domniei lui Vasile Lupu.

---

[52]Am fost sprijiniţi de **domnul inginer Viorel Nicolau** în documentarea în comuna Dragomireşti.
[53]Doamna bibliotecar **Maria Bujor** a fost colaboratoarea noastră în cercetarea comunei Dulceşti.

Alte două obiective sunt clasificate ca monumente de arhitectură: **moara** (1929) din Dulcești și **Biserica „Pogorârea Sfântului Duh”** (1605, cu transformări în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea) din același sat. Adăugăm ca monumente memoriale sau funerare: **mormintele istoricilor Constantin și Alexandru Hurmuzachi** (secolul al XIX-lea) și crucea memorială a eroilor din Primul Război Mondial (1920), ambele situate în incinta bisericii „Pogorârea Sfântului Duh” din Dulcești. Amintim şi muzeul etnografic creat de doamna învăţătoare Popa.

7. Comuna Dumbrava Roşie[54] se află la 5 km est de Municipiul Piatra Neamţ. Comuna Dumbrava Roșie se învecinează cu Municipiul Piatra Neamț la nord și nord-vest; Comuna Girov la nord-est; Comuna Săvinești la est; Comuna Piatra Șoimului la sud. Are o suprafață de 52,57 km^2, fiind formată din patru sate: Dumbrava Roșie, Izvoare, Cut și Brășăuți (satul Dumbrava Deal a aparținut din punct de vedere confesional de Dumbrava Roșie, administrativ aparține comunei Săvinești). Deţine mai multe situri arheologice care arată stratigrafic continuitatea populaţiei în acest spaţiu din neolitic şi până în prezent.

Are peste 8000 de locuitori, comuna cu cel mai mare număr de locuitori din „Ținutul Răzeşilor” şi este strâns legată economic de oraşul Piatra-Neamţ, deţinând o dezvoltare economică superioară celorlalte comune din GAL. Parte dintre locuitori activează în agricultură, altitudinea şi solul fiind propice (*vezi foto alăturat, lan de floarea soarelui).*

8. Comuna Făurei[55] se situează din punct de vedere geografic în Podişul Moldovenesc, în apropierea limitei ce desparte această unitate de relief de Subcarpaţii Moldovei. Teritoriul comunei Făurei a fost stabilit și funcționează astfel din anul 1968 pe baza Legii nr. 2 „Organizarea teritorial – administrativă a teritoriului național”.

---

[54] Am fost sprijiniți în demersul de cercetare de către dna **Maria Ailincăi**, secretar al Școlii Gimnaziale Dumbrava Roșie.

[55] **Domnul profesor Claudiu Tamba**, director al şcolii Făurei, ne-a sprijint pe teren şi ne-a pus la dispoziţie cerectările sale de istorie locală.

Are în componența sa următoarele sate: Făurei, Budești, Micșunești și Climești. Satele sunt de tip răsfirat, caracteristic întregii zone deluroase sud-estice a Carpaților. Casele sunt destul de aerisite, având în jurul lor suficient teren agricol pentru livezi și culturi. După numărul de locuitori, satele fac parte dintre cele mijlocii, evoluția lor fiind în scădere, mai ales în ultimele decenii, prin plecarea masivă a tineretului spre locurile de muncă de la orașe sau din străinătate. Păşunile comunei sunt încă pline de turme de oi şi cirezi de vite *(vezi foto).*

Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul" Budești, comuna Făurei, este monument istoric, este ctitorie din 1664, a vistiernicului Toma Cantacuzino. La Şcoala Făurei s-a făcut un muzeu etnografic al localităţii.

9. Comuna Girov[56] aparţine judeţului Neamţ (satul de reşedinţă Girov aflându-se la o distanţă de aproximativ 13 km faţă de municipiul Piatra-Neamţ), şi are în componenţă următoarele sate: Girov, Căciuleşti, Popeşti, Gura-Văii, Turtureşti, Boţeşti, Doina, Dăneşti, Verşeşti. Locuitorii beneficiază de terenuri arabile fertile şi de câteva întreprinderi industriale în care activează.

Dintre monumentele istorice şi obiectivele turistitice menţionăm Biserica „Sf. Nicolae", Conțești, care face parte din monumentele istorice ale Patrimoniului Cultural Național, neștiindu-se cu exactitate data ridicării ei. Satul este atestat documentar la 1553, când Alexandru Lăpușneanu îl

[56]**Domnul profesor Vasile Ciubotaru**, primarul comunei Girov, ne-a sprijinit în documentare, ghidându-ne în satele pe care le păstoreşte, cu autoritatea istoricului care a realizat mai multe studii dedicate locurilor natale.

închină Mănăstirii Tazlău. Adăugăm excursului nostru turistic Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Turturești, aflată în cimitirul din afara satului, care a fost ridicată în anul 1786, pe locul unei vechi bisericuțe de schit, existentă din 1632.

10. Comuna Grumăzeşti[57] se află aşezată în partea sudică a depresiunii subcarpatice Ozana-Topoliţa. Depresiunea Ozana-Topoliţa este situată în extremitatea nordică a culoarului depresionar al Subcarpaţilor moldoveneşti, într-o zonă propice agriculturii şi creşterii animalelor. Satele componente sunt Grumăzeşti, Curechiştea, Netezi, Topoliţa.

Comuna este în strânsă legătură cu oraşul Târgu-Neamţ, dată fiind apropierea. Conacul şi parcul Caradja (care au nevoie de grabnice reabilitări, *foto alăturat*) sunt obiective turistice demne de vizitat, dar şi ruinele anasmblului feudal de la Netezi din secolul al XIV-lea şi mai multe situri arheologice.

11. Comuna Negrești[58] este o unitate administrativ-teritorială nou apărută, mai exact, prin Legea Nr. 84 din 2004. S-a format prin reorganizarea comunei Dobreni și este constuită din două sate: Negrești și Poiana. Suprafața este de 34,93 km^2, respectiv 3.493 ha. Terenurile agricole ocupă 64% (2260 ha), pădurile, peste 30% (1.049 ha), intravilanul și terenurile nefolosibile, circa 184 ha. Comuna se află situată în Subcarpații Moldovei, în partea central-nordică a Depresiunii Cracău-Bistrița, în bazinul Almășelului și Horaiței, sub culmea Stânișoarei. În această comună s-a născut istoricul şi scriitorul Dumitru Almaş, casa sa s-a păstrat fiind un monument de arhitectură populară şi casă memorială. Satele s-au născut în umbra Horaiţei de care sunt foarte legate, dată fiind apropierea, deşi administrativ mănăstirea ţine de comuna Crăcăoani. Are parte de peisaje mirifice ale dealurilor aflate la poalele Stânişoarei.

[57] Am fost sprijiniţi în demersul nostru de domnul profesor **Andrei Mihalache.**

[58] Am fost sprijiniți în cercetare de către dna prof. **Vădureanu Elena Lămîița**, directoarea Școlii Gimnaziale Negrești, cu fotografii de arhivă și documente de istorie locală.

12. Comuna Petricani se află în partea de nord-est a judeţului Neamţ şi la sud-est de oraşul Târgu-Neamţ. În cadrul depresiunii Neamţului, ocupă partea de nord-est. Ca limite naturale, comuna Petricani are spre nord Dealul Măgura-Boiştea, la est Valea Topoliţei, la sud pădurea Ţolici

şi dealurile împădurite Drăgani, Staniştea şi Boşcana, iar la vest Valea Topoliţei şi Ozana. Are următorii vecini la nord satul Dumbrava, din comuna Timişeşti, la est satul Ingăreşti din comuna Urecheni, la sud-est comuna Ţibucani, la sud comuna Bodeşti, la vest comuna Grumăzeşti, iar la nord-vest oraşul Târgu-Neamţ. Este una dintre comunele mari ale judeţului. A gravitat şi gravitează economic în jurul oraşului Târgu-Neamţ. Păşunile şi fâneţele bogate au făcut din locuitorii comunei (şi în special cei din Boiştea) importanţi crescători de ovine şi bovine.

A avut şansa să-l aibă printre locuitorii ei pe arheologul amator şi etnologul şi **meşterul popular Neculai Popa** care a lăsat moştenire un muzeu deosebit, celebre fiind sculpturile sale în lemn şi măştile populare.

13. Comuna Războieni[59] este situată în parte de N-E a judeţului Neamţ, străbătută de coordonatele geografice 47°3´ latitudine nord şi 26°33´longitudine est. Comuna se află la o distanţă de 30 km faţă de municipiul Piatra Neamţ şi 15 km fată de Hanul Ancuţei. Actualmente, localitatea Războieni are în componenţă cinci sate, după cum urmează: Războienii de Jos, Războieni, Borşeni, Valea Albă şi Valea Mare.

[59]**Domnul bibliotecar Dan Lupei** a fost ghidul nostru în comuna Războieni.

În localitate se află Mănăstirea Războieni, deţinând cea mai importantă biserică-mausoleu a neamului românesc. Un monument dedicat luptei de la Valea Albă s-a ridicat în centrul comunei şi un altul la locul bătăliei, unde se desfăşoară procesiuni la care vin turişti din întreaga ţară.

14. Comuna Ruginoasa[60]. Comuna se află la extremitatea vestică a Podişului Moldovenesc. Comuna Ruginoasa se află la 20 km depărtare de Roman și la 32 km depărtare de Piatra Neamț. Ca localități vecine are la S-V satul Bozienii de Sus, la V satul Certieni, la N-V satele Bârgăoani și Homiceni, la N satul Văleni, la N-E satul Moreni, la E satul Brițcani și la S-E satul Dulcești. A făcut parte din comuna Dulceşti, fiind o comună mai nouă, ce cuprinde doar satele Bozienii de Sus şi Ruginoasa. În localitate s-au descoperit artefacte datând din epoca bronzului şi de la purtătorii culturii amforelor sferice. Locuitorii provin în cea mai mare parte a lor dintre urmaşii celor veniţi din Ardeal, fapt păstrat încă în vorbă sau tradiţii.

15. Comuna Ştefan cel Mare[61] este aşezată în zona subcarpatică a Moldovei, în centrul judeţului Neamţ, la est de Piatra Neamţ, pe malul stâng al râului Cracău. Suprafaţa este de 50.14 km^2 (5 014 ha), are un caracter preponderent agricol, circa 85,3% (3 401 ha), 9,4% revenind pădurilor și 5,3 fiind intravilan sau suprafețe nefolosibile. Reprezintă 0,80% din suprafaţa judeţului. Este așezată pe culmile și versanții Dealurilor Subcarpatice Moldovenești, pe alineamentul Holm-Corni-Șerbești-Mărgineni. Altitudinea maximă este de 512 m în vârful Stâncii Șerbești, un monument al naturii de mare interes pentru iubitorii minunilor Neamţului. Se învecinează cu câteva comune mari și populate, precum Bodești și Girov, din Depresiunea Cracăului, Dragomirești și Bârgăoani, spre Valea largă a Siretului, având trei văi mai mici: *Valea Mare, Valea Albă și Valea Neagră*. Are în componenţa sa şapte sate: Ştefan cel Mare, Ghigoieşti, Cîrligi, Bordea, Soci, Duşeşti şi Deleni.

Târgu Neamţ, vedere de ansamblu dinspre sud (Humuleştii Noi)

[60]**Doamna profesoară Maria-Daniela Rusu**, directoarea Școlii Gimnaziale Ruginoasa, ne-a sprijinit în cercetare cu monografia comunei.
[61]**Domnul profesor Aurel Focşăneanu** ne-a sprijinit în cercetare cu Monografia comunei „Ştefan cel Mare", al cărei autor este.

16. Orașul Târgu-Neamţ aparţine din punct de vedere geografic zonei subcarpatice, situat fiind la întâlnirea munţilor cu dealul şi podişul. Este situat în partea central estică a României, în depresiunea Ozana-Topoliţa (Depresiunea Neamţului), pe cursul mijlociu al râului Ozana (Neamţ), la o altitudine medie de 365 m. Pe harta judeţului Neamţ, oraşul este situat în partea de nord-est, la o străveche intersecţie de drumuri comerciale, astăzi turistice. Oraşul Târgu Neamţ este situat la limita nord-estică a depresiunii, între două porţi care străjuiesc Valea Ozanei: Culmea Pleşului şi Dealul Boiştea.Așezarea este una dintre cele mai vechi din Moldova, fiind menționată din secolul al XIV-lea. Construirea Cetății Neamțului, în timpul domniei lui Petru Mușat, a favorizat dezvoltarea așezării. În prezent, Târgu-Neamț este centru industrial (articole de îmbrăcăminte, produse metalice, produse tehnice din cauciuc), cultural (Muzeul de Istorie și Etnografie – Școala Domnească: fostă școală publică unde au învățat, printre alții, Ion Creangă și Vasile Conta), de transport și turistic. Principalele monumente din Târgu Neamț sunt: Cetatea Neamțului, Bisericile „Adormirea Maicii Domnului" (sec. XIX), „Sf. Gheorghe" (începutul sec. XIX), „Sf. Ilie" (sec. XIX), „Sf. Haralambie" (sec. XIX), Biserica romano-catolică „Sf. Petru și Pavel" (sec. XVII), Sinagoga Meseriașilor (sec. XIX), Casa-muzeu Ion Creangă din Humulești, Casa memorială Veronica Micle (sec. XIX), clădirea fostei Școli Domnești (1852), clădirea Spitalului Orășenesc (1852) etc.

17. Comuna Trifeşti[62] este situată în judeţul Neamţ, la aproximativ 7 km SV de municipiul Roman şi din punct de vedere al coordonatelor geografice fiind situată între 46° 55' lat. N şi 26° 49' long. E. Cu o suprafaţă de 5671 ha, comuna cuprinde în prezent două sate: Trifeşti şi Miron Costin. Aceasta se învecinează cu următoarele comune: nord – Dulceşti, sud – comuna Secuieni, vest – comuna Făurei, est – comuna Horia. Arealul comunei Trifeşti este instalat pe a doua terasă a râului Moldova, de o parte şi de alta a pârâului Valea Neagră, care se varsă în Siret în aval.

(Foto:Tineri bărbaţi în costume tradiţionale la Trifeşti - Colecţia Lada cu zestre – Iustin Lehonschi)

[62]**Domnul profesor Petrea Pavel** și **doamna director Cosmina Ghimpu** au fost gazdele noastre în comuna Trifești.

Comuna Trifeşti are o formă alungită de-a lungul văii acestui pârâu, pe o distanţă de aproximativ 10 km. Forma de relief este specifică zonei de câmpie, între cotele 190 m şi 210 m. Este cea mai mare comună a Gal-ului Ţinutul Răzeşilor din punct de vedere al numărului de locuitori.Vizitatorul care ajunge în comună calcă pe urmele cronicarului Miron Costin, stăpân al acestor locuri, aici aflându-se o biserică ridicată de familia sa care adăpostește osemintele unor strămoși. O altă biserică monument istoric se află în centrul comunei, o ctitorie a boierilor din familia Balş. În cadrul şcolii s-a constituit un muzeu etnografic şi istoric cu un număr mare de exponate adunate din satele comunei de către învăţători şi profesori.

18. Comuna Tupilaţi este aşezată în partea central-estică a judeţului Neamţ, pe terasa superioară a râului Moldova, cu o formă alungită de la est spre vest, la o distanţă de 40 km de reşedinţa judeţului. Ocupă o suprafaţă totală de 3.216 ha, reprezentând 0,54% din suprafaţa judeţului. Limitele administrative ale comunei au o lungime totală de 30,3 km, din care 2,05 km în lungul râului Moldova, ce are un curs despletit, surpând şi inundând în diferite locuri terenuri agricole. Ca unitate administrativ-teritorială, comuna Tupilaţi a fost înfiinţată în anul 1950 şi este formată din satele: Tupilaţi, localitatea de reşedinţă; Arămoaia, amplasat în partea de est a comunei, este situat la 2 km de localitatea de reşedinţă; Hanu-Ancuţei, amplasat în partea de nord a comunei, este situat la 5 km de localitatea de reşedinţă; Totoieşti, amplasat în partea de vest a comunei, situat la 3 km de localitatea de reşedinţă.

În cadrul comunei se află celebrul loc de poveste sadoveniană – **Hanul Ancuţei**, alături fiind **Hanul Răzeşilor**, construit mai recent. Amintim Biserica din sat, ctitorie a familiei Catargi, cu piatra tombală a lui Ştefan Catargi şi conacul familiei, aflat în ruine. Ansamblul „Răzeşii" condus de Ronică Leonte[63] este unul dintre cele mai prestigioase grupuri săteşti din judeţ, iar în sate se acordă o mare importanţă tradiţiilor populare (şezători, alaiuri de Anul Nou, bande şi Mascaţi, *foto sus*). Amintim şi Muzeul Sătesc aflat în cadrul Bibliotecii, cu exponate etnografice de mare valoare.

19. Comuna Ţibucani[64]. Este situată de o parte și de alta a pârâului Umbrari și cuprinde trei sate: Țibucani, Țibucani de Jos și Davideni. Ţibucanii se găsesc în centrul părţii de nord a bazinului Valea-Albă-Războieni. La nord se află masivul Corni. Relieful este unul de trecere de la podiş la

[63] **Doamna profesoară Aura Diaconescu**, directoarea Şcolii Gimnaziale Tupilaţi şi **domnul bibliotecar Ronică Leonte** au fost colaboratorii noştri în cercetarea de teren despre comuna Tupilaţi.
[64] **Domnul profesor Liviu-Ștefan Popovici**, director al Școlii Gimnaziale Țibucani, ne-a sprijinit în cercetarea noastră în comuna Țibucani.

zona subcarpatică. La vest, în Coasta Ţibucanilor, înălţimea este de 463 m, iar în Capul Dealului fiind de 343 m. Zona subcarpatică din comună este mică, la Dealul Mărului spre Ţolici. Solul este fertil în în zona grădinilor locuitorilor, în zona de vale, unde pământurile sunt cultivate. Păşunile şi fâneţele au permis locuitorilor să crească oi şi cornute mari.

Locuitorii au fost iscusiţi prelucratori ai lemnului, drăniţari, tâmplari, dulgheri sau realizatori de traforuri, chemaţi şi în comunele limitrofe şi nu numai *(vezi foto alăturat fruntariile, acoperişul de draniţă şi traforurile unei case existente şi astăzi)*. În cadrul comunei se află **Schitul Ţibucani**, datând din veacul al XVIII-lea, monument istoric şi de arhitectură populară şi centru de iradiere ortodoxă.

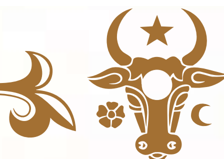
20. Comuna Văleni[65] este situată la 45 de kilometri de Piatra Neamţ şi 25 kilometri de oraşul Roman. Este alcătuită din satele Văleni, Moreni, Munteni şi David, care se înşiră pe terasa din dreapta râului Moldova. Relieful acestei zone este unul deluros, culmile cele mai înalte (Cetăţuia şi Corhana) nedepăşind însă altitudinea de 400 de metri.

Structura solurilor arată faptul că dealurile sunt alcătuite din formaţiuni mezozoice, predominând rocile mai moi, alcătuite din argilă. În comuna Văleni se află una dintre cele mai vechi biserici din zona Romanului - 1519 -, alături aflându-se un maiestuos parc dendrologic şi conacul familiei Stârcea. Una dintre cele mai importante aşezări ale dacilor liberi a fost descoperită şi cercetată la Văleni. La biserică, preotul a creat un muzeu etnografic şi unul istoric, cu exponate adunate din sate şi de la familiile boiereşti ce au fost pe aceste locuri.

Parc dendrologic Văleni[66]

[65]Ne-au însoţit în peregrinările noastre în comuna Văleni **părintele Gheorghe Ouatu şi profesorul Petrea Pavel**.
[66] http://www.ziarulderoman.ro/comuna-valeni-tezaur-de-traditii-istorie-si-viata-spirituala/

CAPITOLUL II

PREZENTARE GEOGRAFICO-ISTORICĂ A ŢINUTULUI RĂZEŞILOR DIN JUDEŢUL NEAMŢ

1. Comuna Bârgăuani

Comuna Bârgăuani este situată în judeţul Neamţ, având o suprafaţă de 7.527 ha (75,27 km^2), cuprinzând în prezent 13 sate: Bârgăuani, Bahna Mare, Bălăneşti, Baratca, Breaza, Certieni, Chilia, Dârloaia, Ghelăieşti, Hârtop, Homiceni, Talpa şi Vlădiceni. Este situată în partea central-estică a județului Neamț, la jumătatea distanței, aproximativ 26 km, dintre municipiul Piatra Neamț, actuala reședință de județ și Municipiul Roman, fosta reședință. Înainte de 1948, făcea parte din plasa Sus Mijlocul județului Neamț, aflându-se la limita de contact a județelor istorice Neamț și Roman. Fiind situată la hotarul celor două județe, se învecina cu:

- la est – comunele Botești și Dulcești, din județul Roman;
- la sud – comunele Făurei și Mărgineni;
- la vest – comunele Dragomirești, Ștefan cel Mare și Girov;
- la nord – fosta comună romașcană Tupilați.

Din punct de vedere geografic, comuna Bârgăoani face parte din Podișul Moldovenesc, fiind în apropierea liniei ce desparte zona subcarpatică de cea a Podișului Moldovei. Ca principale forme de relief se întâlnesc platouri de cumpănă, versanți, terase și văi largi cu lunci ce adesea sunt inundate. Înălțimea relifului variază între 240 m, în șesul pârâului Valea Mare și 489 m în Dealul Vlădiceni, situat în extremitatea sudică. Geologic, teritoriul aparține Platformei Moldovenești, întâlnind marme cenușii, calcaroase, nisipuri cenușii și calcar. Ca resurse naturale pot fi menționate argilele, pentru construcții și gazele naturale.[67]. Localitatea, din punctul de vedere al folosinței terenurilor, are un caracter pur agricol: 68,7% - teren arabil, 6,8% - păduri, 15,1% - păşuni și fânețe, 6,3% vii și livezi, 3,1% - alte folosințe.

Urme ale locuirii oamenilor, pe teritoriul acestei comune datează din zorii civilizaţiei, din perioada neolitică. Locuirea este neîntreruptă, după cum o dovedesc numeroasele descoperiri arheologice. Astfel întâlnim urme din perioada neolitică şi eneolitică – culturile Criş, Precucuteni şi Cucuteni în satul Bârgăuani (zona Chetriş, Coşărari, Dealul Osoi - în Homiceni pe terenul lui Niţu I. Filip şi pe teritoriul satului); în Satul Talpa în zona Dealul de Mijloc; în Satul Bălăneşti – Dealul Bălăneşti; în Ghelăieşti – Dealul Nedeia; în Bălăneşti (vatra satului şi pe malul iazului). Dovezi ale locuirii în perioada epocii fierului – perioada Hallstat şi La Tene întâlnim la: Bârgăuani – zona

[67] Petru Condrea, *Dicționarul geografic al județului Neamț,* Tipografia „Toma Vasilescu", Bucureşti, 1891, p. 145.

Chetriş, lângă grajdurile fostului CAP, dealul Chicera; Homiceni – zona Siliştea, la ieşirea din sat spre Talpa; Bălăneşti – pe teritoriul satului; Ghelăieşti – vatra satului, în marginea satului lângă sediul fostului CAP; Vlădiceni – în dreptul podului la intrarea în sat, pe Bâtca Vlădiceni şi pe Ţarina Ţiganului; urme ale aşezărilor din perioada feudală întâlnim la: Bîrgăuani – Siliştea Mare, Siliştea Mică şi în punctul Poiana; Homiceni – Siliştea; Ghelăieşti – Dealul Nedeia; Vlădiceni – La Izvor şi în vatra satului[68]. În comuna Bârgăuani, a fost descoperit un vas de ceramică care conţinea 446 de monede din secolul al II-lea[69], 1.159 monede de argint, denari imperiali s-au găsit într-un vas carpic, cu vechimea din sec II-III d.Hr. și chiar monede din timpul împăratului roman Nero până la împăratul Commodus[70].

Satul Vlădiceni a fost așezat la aproximativ 2 km de șoseaua ce leagă Piatra Neamț de Roman, însă, din cauza deselor năvăliri ale turcilor și tătarilor a fost mutat în zona pădurii de niște călugări „vlădici”,de unde i se trage și numele. Prima atestare documentară datează din 1488, februarie, când Ștefan cel Mare „întărește lui Doșca și surorii sale Melea, fiii lui Goștilă, nepoții lui Puiu Ploscaru, Satele Goștilești (și altele) de pe pârâul Negru”, Goștileștii fiind cumpărat de tatăl lor de la Ivan Craiul, cel care a stăpânit moșia cu mult înainte. În același an, fii lui Goștilă Doșca și fata Melea, au dăruit satele Negoiești (azi Borniș) și Goștilești (azi Vlădiceni), pe jumătate, Episcopiei din Târgul Romanului. Satul purta numele de Goștilești după boierul Goștilă. O altă legendă spune că unul din primii locuitori, Chifu, și-a făcut casa pe moșia unui Vlădică (episcop sau călugăr), de unde satul a luat denumirea de Vlădiceni. Vatra satului s-a format prin tăierea pădurii[71].

Satul Talpa a fost atestat la 20 decembrie 1414, potrivit documentului emis de cancelaria suceveană a lui Alexandru cel Bun. În 1666, Duca -Vodă donează moșia Mănăstirii Cetățuia din Iași, stămutând la Șerbești câțiva călugări, cărora le-a construit chilii pe malul pârâului numit, încă de pe atunci, Chilia[72].

Satul Hârtop este așezat în estul județului, fiind izolat și lipsit de căi de comunicație și șosele, drumurile naturale făcând legătura cu satele apropiate și șoseaua națională. Toponimic, hârtoapa este o scobitură lungă și adâncă, de forma unei râpe, formată de ape, o vale în semicerc, adâncă, fără ramificații, cu coaste repezi, și *înierbate*, având și sensul de loc înfundat, cu gropi care

---

[68] Ştefan Cucoş, *Contribuţii la repertoriul arheologic al judeţului Neamţ*, în “Memoria Antiqvitatis”, nr. XVIII, 1992, p. 10-12.
[69] V. Mihăilescu-Bârliba, *Circulaţia monetară la triburile libere de la răsărit de Carpaţi (sec. II –IV e.n.)*, în "Memoria Antiquitatis", II, 1970, pp. 316-317.
[70] V. Mihăilescu-Bârliba, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (comuna Borleşti, judeţul Neamţ),* în "Memoria Antiquitatis", IV-V, 1976, pp. 125-130.
[71]Gheorghe Dorofte, *Orizontul Movilei Movileni*, Editura „Alfa”, Piatra Neamț, p. 112.
[72]Gheorghe Dorofte, *Orizontul Movilei Mărgineni,* p. 114.

împiedică scurgerea apelor,[73] „o excavație de dimensiuni variabile, între valurile unei alunecări de teren”, un areal de teren vălurit, impracticabil circulației și impropiu așezărilor omenești[74]. Satul Hârtop apare în 1772 ca o așezare înglobată în satul Bălănești, din ocolul Milocului, al ținutul Neamțului, fiind încadrat astfel și în recensământul populației din 1774. În tot secolul XIX apare nominalizat ca moșie al „agăi Costache Ruset”, sau ca trupuri de moșii ale răzeșilor (1823-1826). Locuitorii acestui sat ar fi venit din Ardeal și s-au așezat pe un teren care a căpătat numele de „Ungurești” sau „Ungureni”, însă boierii ce dețineau moșia i-ar fi izgonit și au fost nevoiți să-și întemeieze gospodării pe aceste terenuri neprielnice. O altă variantă spune că gospodarul care a bătut primul par se numea Hârtopeanu, de unde și-a luat denumirea și satul[75].

Satul Baratca, situat cam la jumătatea drumului național ce leagă Piatra Neamț de Roman a fost și este o localitate slab dezvoltată din punct de vedere demografic – circa 50 locuitori. Prin secolul al XIX-lea sunt menționate vreo trei case, „mai mult niște hambare pentru păstrarea grâului”.[76] Localitatea Homiceni este așezată pe dealuri înconjurate de păduri de foioase. Despre sat și locuitorii acestuia nu prea există date istorice. Profesorul de istorie, Ion Sandu, din satul Talpa, în „Monografia satului Homiceni” menționa că „satul a numărat din totdeauna puțini locuitori și că sunt de neam răzășesc, de statură mijlocie și foarte buni agricultori.” Toponimia satului Bălănești vine de la numele familiei boierului Bălănescu, având o vechime considerabilă (sec. XV). Era alcătuit din familii de răzeși și din familii de robi, rromi, ce conviețuiesc pașnic și astăzi, uneori având loc și căsătorii mixte.

Documentul din anul 1414 spune că Alexandru Voievod, „domn al Ţării Moldovei, miluieşte cu osebita sa milă pe sluga sa Pan Crăciun Belcescul, dându-i în Ţara Noastră, a Moldovei, două sate uric, cu tot venitul, pe Valea Albă, unde-i este casa din veac (satul Belceşti care îşi trage denumirea de la boierul Belcescu (slavonă „belci” – „alb” în română), care-şi avea aici „casa de veac”.) şi alt sat, Negoeşti, între Totoeşti şi între Levet Miclouş, ocinile lui uric, lui şi copiilor lui… asemenea şi nepoţilor lui şi strănepoţilor lui. Iar hotarul lui, începând de la Levet, la malul pârâului, o movilă săpată … apoi drept la marginea dumbrăvii de la Totoeşti … apoi drept în mijlocul câmpului, la o movilă săpată, apoi drept la malul pârâului … peste pârâu şi peste dealul cu pădure, la vale, mai în sus de fântână, în codrul de la Hlăpeşti… apoi până mai jos de drumul ce vine de la Hlăpeşti…. apoi drept peste codrul lui Şerbea. Acesta-i hotarul nestricat niciodată, în

[73] Iordan Iorgu, *Toponimie românească,* Ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1962, p. 30-31.
[74] Grigore Posea, *Geografia de la A la Z,* Ed. Științifică, București, 1986.
[75]*Tezaurul toponimic al României. Moldova.* Vol. I, Partea I, A. Unități simple (Localități și moșii), Ed. Academiei, București, p. 536.
[76] Constantin D. Gheorghiu, *Dicționar Geografic al Județului Neamț, (la anul 1890),* Tipografia Toma Basilescu, Bucureşti, 1895, passim.

vecii-vecilor… Scris de Isaiia Grădovici în Suceava, în anul 6922 (1414 d.H.), luna decembrie, în ziua sfântului Ignat purtătorul de Dumnezeu”[77]. De asemenea, la 31 iulie 1431, Alexandru cel Bun dăruieşte mănăstirii Bistriţa două prisăci, menţionându-se în document şi „casa lui Crăciun de la Piatra”. Este de presupus că satul Belceşti număra multe suflete, ca să poată lucra o moşie atât de mare şi să ridice, după regula vremii, un pâlc de oştire în slujba Domnului. Cu timpul localitatea s-a micşorat, ajungând doar la şase case la începutul secolului al XIX-lea şi dispărând apoi cu totul, sătenii mutându-şi casele în apropiere, fie la Valea Albă, fie la Chilia[78].

Satul Levet Miclou îşi trage numele de la „lev” – „leu” în slavonă, satul existând până la mijlocul veacului al XVII-lea. În aprilie 1598 apare sub numele românizat de „Leoteşti”. Din Decembrie 1820, nu mai este pomenit între localităţile din ţinutul Neamţului. Satul Negoeşti – uneori folosit Negoteşeti – îşi trage numele de la un anume Neagoe, străjer domnesc. Satul Mâleşti, cu cele câteva case ale sale, împreună cu Negoeştii, făcea parte din Seliştea Mâleştilor, partea răzăşească a locului. Şi acest sat era al boierilor Belceşti, care în schimbul unor slujbe pentru Domn, aveau anumite înlesniri. În 1465, Ştefan cel Mare cucereşte cetatea Chilia şi cu ajutorul ostaşilor călăreţi din Negoeşti. La 13 martie 1466, Ştefan Vodă îi „opreşte pe pârcălabii de Neamţ sau pe starostii acelui ţinut, pe globnici, pe pripăşari, pe ostuhari şi pe gonitorii de urmă să intre în satul Negoeşti, locuitorii acelui sat fiind scutiţi de orice dări, şi slujbe către domnie, având dreptul să fie judecaţi numai episcopul de Roman sau de împuterniciţii acestuia”[79].

Satul Hlăpeşti îşi trage denumirea de la cuvântul „hlapan”, adică mâncăcios. În 1428 biserica din satul Hlăpeşti este închinată de către Alexandru cel Bun să fie „uric Mănăstirii Bistriţa, cu tot venitul şi cu oficierea sfinţirii preoţilor”, pentru ca în 1447 fiul lui Alexandru cel Bun, Petru Voievod, să închine aceeaşi biserică, împreună cu tot satul Hlăpeşti, Mănăstirii Neamţ.
Satul Belceşti îşi trage denumirea de la boierul Belcescu (slavonă „belci” – „alb” în română), care-şi avea aici „casa de veac”.

Un alt document, elaborat în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, cuprinde dania sa către fraţii Ivan Dumbravă şi Toader Urdingoş, care l-au slujit „… le-am dat şi le-am întărit ocinile lor drepte, satele Obârşia, la izvoarele Pârăului Alb, unde este casa lui Toader Urdingoş şi jumătate din Mâleşti, partea de sus… şi am dat slugii noastre Toader Urdingoş, deosebit de fratele lui, Ivan Dumbravă, ocina soţiei sale Nasti, satul Ghigoeşti … A scris Coste la Suceava, în anul 6991 (1483)”. Noi familii boiereşti, care sprijină pe domnii ce cumpără domnii, se ridică şi primesc

[77] Ecaterina şi Alexandru Dabija, Alexandrina Camelia Mancaş, Ioan Sandu, *Şerbeştii lui Talpă – monografie*, Editura Nona, Piatra-Neamţ, 2004, pp. 23-24.
[78] *Ibidem*, p. 24.
[79] *Ibidem*, p. 25.

moşiile familiilor descălecătoare cum este şi familia Belceşti, familii ce s-au compromis în ochii noilor domnitori. În secolul XVII, deja familia Belceşti intrase în istorie iar noii stăpâni ai locului erau Pătraşcu Dragotă ce stăpâneşte satul Belceşti între anii 1608-1611, pentru ca în 1656 acelaşi sat să fie cumpărat de Ilie Boul şi rudele sale, Gheorghiţă şi Vasile Talpan şi postelnicul Ilie Şeptilici. Într-un document din 1666, se afirmă că *„jumătate din sat”* este dăruit lui G. Talpă. Gheorghe Duca strămută pe o parte a moşiei Belceşti călugări, care construiesc pe malul pârăului de pe Valea Albă mai multe chilii. Aşezarea monahală a luat numele de Chiliile. În ceea ce privește originea locuitorilor, documentele atestă prezența ceangăilor în satele Talpa și Bârgăoani încă de la 1763. **Populația satelor Ghelăești, Certicani și Homoceni provine din răzeși, iar a celorlalte sate, din clăcași.** Satul Chilia apare ca parte a Şerbeştilor lui Talpă abia în anul 1859, iar din 1871 capătă statutul de sat de sine stătător[80].

Până la mijlocul secolului al XIX-lea comunitatea „Şerbeştii lui Talpă” cuprindea satele: Şerbeşti, Hlăpeşti, Chilia, Arămoaia, David, Văleni, Homiceni, Breaza şi Belceşti (până la 1803). În războiul de Independenţă, ostaşii din satele comunei au luptat în cadrul Regimentului 15 dorobanţi (infanterie), numit din 1891 „Regimentul 15 Războieni”. În „Marele Război” numeroşi eroi ai comunei şi-ai jertfit viaţa pe câmpul de luptă la Miercurea Ciuc, pe Valea Trotuşului, la Cireşoaia, Clăbucet – Sibiu, Oituz, Mărăşeşti, Mărăşti, Prisecani, Borsec, Soveja, Togoaza şi în alte lupte. Numele acestor eroi, şi a celor căzuţi în al Doilea Război Mondial se află pe monumentele închinate eroilor căzuţi pentru apărarea patriei, monumente ridicate în Hlăpeşti şi Baratca.

Biserica veche din satul Bârgauani

Evoluția demografică prezintă o ascensiune între anii 1890 și 1966, de la 4.215 suflete la 6.239, după care scade la 4.249 în 1992 și 4.239 locuitori în 2002[81]. Cele mai populate sate sunt: Bârgăuani cu 1.352 de locuitori, Bălăneşti cu 564 locuitori, Vlădiceni cu 463 locuitori, Talpa şi

---

[80] *Ibidem*, p. 29.

[81] Constantin D. Gheorghiu, *Dicționarul geografic al județului Neamțu (la anul 1890),* Bucureşti, Tipografia şi Fonderia De Litere Thoma Basilescu, 1895, p. 34-36; Florin Luchian, *Comuna Bârgăuani*, în „Identitate Nemţeană”, pp. 88-90.

Chilia cu peste 330 de locuitori fiecare, urmate de Hârtop, Dârloaia şi Breaza cu ceva peste 200 locuitori. Baratca şi Bahna Mare au sub 30 locuitori[82].

2. Comuna Bodeşti

Comuna Bodeşti este situată în centrul judeţului, la 16 km nord de municipiul Piatra Neamț, străbătută de şoseaua DN15C. Se învecinează cu comunele Crăcăoani și Negrești la vest; Bălțătești, Grumăzeşti şi Petricani la nord; Ștefan cel Mare și Războieni la Est; Dobreni și Girov la sud.

Are o suprafaţă de 63,37 km^2 şi este formată din satele: Bodeştii de Sus, Bodeștii de Jos, Oşlobeni şi Corni. Este amplasată în partea de nord-est a Depresiunii Subcarpatice Cracău-Bistrița. Altitudinea variază între 579 m (dealurile Corni), 553 m (culmea Prohalul) în partea estică și nord-estică și, uneori, sub 200 m în valea Cracăului. Numărul locuitorilor variază între 5.000 și 6.000. Satul Bodeștii de Sus are ceva peste 2.000 de locuitori, Bodeștii de Jos în jur de 1.800, Oșlobeni-peste 900 locuitori și Corni, puțin peste 200 de suflete. Pe teritoriul comunei sunt 4 biserici parohiale (din care una este declarată monument istoric), 2 mănăstiri construite după 1990 și 2 lăcaşuri protestante.

Pe raza comunei Bodești au fost identificate izvoare ce aparțin culturii materiale Frumușica din neolitic (Cucuteni) și din epoca bronzului. În fostul cătun Strâmbi (azi, în Corni) s-au descoperit urmele unei așezări din secololele XV-XVII.[83].

Conform istoricului Constantin C. Giurescu, care a cercetat harta rusă de la 1835, numele de Bodești provine de la familia „Bodescu", nume pe care l-avut și îl au anumiți locuitori din sat. Denumirea veche de „Precista" provine de la biserica Precista („Prea Curata", ref. la Fecioara Maria), din Roman, care avea moșii în aceste părți[84]. Acelaşi Constantin C. Giurescu folosind ca sursă documentară harta rusă de la 1835, adnotările şi cunoscând istoria medievală a locurilor, ca unul care a cercetat "târguri şi cetăţi moldovene", ne spune că unul dintre vechile sate, satul Corni este așezat pe dealurile Corni și Viei şi că în vremurile trecute, în această zonă erau codri seculari, uniți cu cei de la Valea Albă, Grumăzești și Țolici. În acești codri, în zona de acum a satului, creşteau mulți „corni". Se pare că vechimea acestuia sat datează încă din vremea lui Alexandru cel Bun, când aici au fost defrișate primele poieni în care s-au ridicat așezări omenești. În timp, satul Corni s-a întins înspre sud, formând satul Bordea, după numele primului gospodar care s-a aşezat în această zonă. Pământurile din jurul acestor cătune, au fost odată în proprietatea lui Nicu Kalinău,

[82] Florin Luchian, *Comuna Bârgăuani*, p. 90.
[83] Elena Ciubotaru, *Monumente istorice din județul Neamț, Vol. I, Situri arheologice*, p. 68.
[84] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835,* București, Ed. Științifică,1957, p. 366.

care le-a vândut treptat locuitorilor din sat. Satele din partea mai de șes, din vale, Bodești și Oşlobeni, datează cam din același timp cu satul Corni, adică tot de la sfârșitul secolului al XIV-lea, începutul secolului al XV-lea. Aici s-au așezat, mai ales, locuitori veniți din Ardeal, „ungureni", de unde şi numele des întâlnit– Ungureanu[85]. Etimologia termenului de *Corni* are la bază arbustul comestibil cu aceeași denumire (Cornus mas), așadar cu origine latină: *„cornus"*.

Originea satului Bodeştii de Jos se pierde în negura anilor. Mihail Sadoveanu în romanul „Valea Albă" arată că Ștefan cel Mare a avut hărțuieli cu turcii și pe valea Cracăului, între Bodești și Girov, ceea ce ne duce cu gândul că localitatea exista cu mult înainte. Dumitru Stănescu în cartea „Influența religioasă la români..." vorbește de Bodești într-un act de vindere a unei moşii de pe apa Cracăului, ceea ce dovedește că satul era bine închegat cu o populație înstărită. Și Gheorghe Ghibănescu pomenește despre moșia Bodești, la anul 1559, când Alexandru Vodă, domnul Moldovei întărește unui oarecare Ciolpan, cumpărătura ce s-a făcut cu 220 de zloți tătărești de la un călugăr Neofit Nicoare.Tradiția spune că pe aceste locuri erau păduri seculare și că, înainte de Ștefan cel Mare, pe aceste locuri s-au așezat cu turmele de oi, fugind din Ardeal, patru familii: Cosma Hudiceanu, Ion Luncă, Vasile Ailioaei și Trifescu Catană. Apoi au mai venit și alte familii: Bosona, Ungurul, Bodescu etc. În sat se găsesc și azi mulți locuitori cu numele Cosma, Juncanu, Ilisei, Trifescu, Catană.[86].

În documente statistice, satele apar doar în epoca feudală. La recensământul din 1774 realizat de ruşi, sunt menționate „localitățile Oşlobeni și Bodești din Ocolul Pietrei"[87]. Locuitorii, în afară de cei veniți de peste munți, sunt puțin băștinași, urmași ai răzeșilor, dar mulți fiind în timp deposedați de pământuri. Chiar dacă în timp au venit și alții din alte zone moldovenești, cu statut de clăcași, specificul dominant a rămas cel impus de românii ardeleni, inclusiv în organizarea gospodăriilor lor[88]. Se spune că o bună parte din locuitori au origine ardeleană, veniți fie ca păstori, fie din cauza persecuțiilor. Denumirea de Oşlobeni provine din Voşlobeni (voşlobeni - veche denumire a ardelenilor veniți pe aceste locuri). Satul Oşlobeni era cunoscut în trecut ca locul de popas pentru birjile și căruțele care aveau drum între cele două târguri, al Piatrei și al Târgului - Neamț. Aici se afla un han, o crâșmă la drum, tot ce era necesar pentru un popas: mâncare caldă și

---

[85] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice şi statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, Ed. Științifică, 1957, p. 367-368.

[86]Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ*, *studiu monografic şi istoriografic*, Iaşi, Ed. Trinitas, 2009, p. 344; DIR, A, Moldova, XVI, vol. III, p. 130; Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. I, p. 109.

[87]*Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea II (Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773-1774)*, Chişinău, Ed. Ştiința, 1975, p. 60, 62.

[88] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice şi statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, p. 369.

hrană pentru cai. Tot aici ieşea din codri Grumăzeştilor, drumul greu, şi o scurtătură spre Târgu-Neamţ[89]. Localitatea Oşlobeni este situată de o parte și de alta a şoselei ce leagă Piatra Neamț de Târgu Neamţ, fiind străbătută de pârâul Cracău. Numele localității este de origine maghiară, Vaşlab, la fel ca Voşlăbeni din Ardeal, de unde ar fi venit primii locuitori, după Iorgu Iordan, 1963. Datarea istorică a localității nu este certă, dar într-o monografie a bisericii din anul 1928, Alexa Cozma menționa că s-a născut în acest sat, în anul 1832[90].

Şcoala din Bodeştii de Jos a luat fiinţă în 1859, în Bodeşti şcoala este înfiinţată în 1890, cu numele lui Gh. Asachi, iar cea din Corni în 1896[91].

Constantin Gheorghiu nota în 1890: „Bodeștii-Precistei, comună rurală în plasa Piatra-Muntele, situată pe podișurile și dealurile care se întind la sudul comunei Crăcăoni, Grumăzești, și Uscați, mărginindu-se către vest-sud cu comuna Dobreni și spre sud-ost cu comuna Cârligi și Dragomirești. Terenurile sunt străbătute în direcția Nord-Sud de apele Cracăului, precum și de pârâoșele Saca, Batoia, Odaele, Breza, ce se varsă în acesta. Este formată din satele și cătunele: Bodești-Precistei, Oşlobeni, Corni, Strâmbii, Bordea și Dumbrăvile, cu o populațiune de 2.810 suflete, sau 646 familii […] În această comună se aflǎ 4 biserici (una în stare bună și 3 în stare rea), cu 16 servitori plătiți din fonduile comunale […] 7 mori de apă, dintre care una o îngrijește un preot și aparține Bis. Sf. Spiridon din Iași”[92]. Aceeaşi stare de fapt o consemna şi „Dicţionarul Geografic al României din 1898[93], ca „Anuarul Socec din 1908” să menţioneze: „Bodeștii-Precistei, comună rurală, 6 sate: Bodești-de-sus, Bodești-de-jos, Bordea, Cornii-Strâmbi, Dumbravele, Oşlobeni. Plasa Piatra. Locuitori 3.844. […] Proprietari de moșii: Epitropia Caselor Sf. Spiridon Iași (Bodeștii-Precistei, 1164 ha.)”[94].

După primul sfert de veac XX, Bodeștii-Precistei este menționată cu satele: Bodești-de-sus, Bodești-de-jos, Bordea, Cornii-Strâmbi, Dumbravele, Oşlobeni, cu 3844 locuitori.[95] În 1931 este menționată aceeași organizare administrative: Bodești-de-Sus, Bodești-de-Jos, Bordea, Corni, Dumbrăvele, Oşlobeni, cu reședința la Bodeștii-de-Sus.

---

[89] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835,* p. 368

[90] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamț, studiu monografic și istoriografic,* p. 344.

[91] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, p. 370-372.

[92] C.D. Gheorghiu, *Dicționarul geografic al județului Neamțu (la anul 1890),* 45.

[93] *George Ioan Lahovari, Marele Dicționar Geografic al României, vol. 2, București Stab. Grafic J.V. Socecu, 1898, p. 490.*

[94] www.bodești.ro, accesat 12 martie 2021.

[95] Anuarul Socec, 1925: *„Bodeștii-Precistei, comună rurală, 6 sate: Bodești-de-sus, Bodești-de-jos, Bordea, Cornii-Strâmbi, Dumbravele, Oşlobeni. Plasa Piatra. Locuitori 3844. […] Proprietari de moșii: Epitropia Caselor Sf. Spiridon Iași (Bodeștii-Precistei, 1164 ha)".*

În Bodești, ca monumente istorice întâlnim Biserica „Sfinții Voievozi”, din secolul al XVII-lea, proprietate a familiei Racoviță, reparată 1900-1905 (Bodeștii de Jos) și Biserica de lemn „Sf. Ioan Bogoslov”, din satul Corni. În satul Corni erau între războaie, două biserici din lemn, câte una în fiecare cătun[96].

Biserica veche de lemn din Corni, monument istoric

În 1950, comuna a fost transferată raionului Piatra-Neamţ, regiunea Bacău, iar în 1964 a primit numele Bodeşti. La reorganizarea din 1968, în comuna Bodeşti, parte a județului Neamţ, se ajunge la comasarea satului Dumbravele cu Oşlobeni, iar Bodeștii-de-Sus preiau denumirea de Bodești, în timp ce satul Bordea trece la comuna alăturată. Astfel, noua structură a comunei devine cea existentă și astăzi: Bodești, Bodeștii de Jos, Corni și Oșlobeni [97].

3. Comuna Ciohorăni

Ciohorani este o comună formată din satul de reședință cu același nume, din județul Iași, aflată la hotarul cu județul Neamț. Din punct de vedere geografic, comuna Ciohorani este situată în partea de Sud-Est a Podișului Sucevei (Podișul Fălticenilor), ocupând zona teraselor superioare de pe stânga râului Moldova. Din punct de vedere litologic, în toată zona ocupată de culmea dealurilor Soci-Ciohorăni, domină argilele nisipoase cu intercalaţii de marne, gresii şi nisipuri. Prezenţa lor este exprimată de un relief relativ domol, cu un pronunţat caracter sculptural (culmea interfluvială). Apele de suprafaţă sunt reprezentate de pârâul Ciohoranca, ce unește apele preluate din văile Pietroaia, Parcului, pârâiașului-torențial Siliște – toate legate de bazinul râului Moldova. Pârăul Ciohoranca (Pietroaia/Pietrari), lung de 11 km, cu obârșia sub Dealul Parcului curge prin satul

[96] https://patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-monumentelor-istorice
[97] www.bodești.ro, accesat 12 martie 2021

Ciohorăni. Atât vegetatia naturală ierboasă și lemnoasă, cât și culturile vegetale locale constituie mediul ambiant local în cadrul căruia își desfășoară activitatea zilnică populația comunei. Covorul vegetal local constituie de fapt pentru locuitori sursa de existență directă indirectă, de recreere și inspirație, iar în vremurile de altădată loc de refugiere si adăpostire.

Ciohorănii se află foarte aproape de Războienii lui Ștefan cel Mare (înspre vest, sud-vest) și de Bourenii lui Dragoş-Vodă, cel care a ucis bourul legendar, devenit simbol al Moldovei (înspre nord, nord-vest, cu Dealul Căpățânii, unde tradiția spune că a fost îngropată, pe tipsie de argint, capul bourului mitic). Comuna este situată pe așa-numitul „Drum al Băii", adesea bătătorit de oştile turcești, poloneze și ungurești în încercarea de a supune vestitele cetăți moldave ale Neamțului și Sucevei. Ciohorănii se învecinează cu Verșenii – locul de naştere al Profirei Ursachi, mama marelui scriitor Mihail Sadoveanu și cu Miroslovești, în care a fost construită, vechea Biserică de lemn „Sf. Cuv. Parascheva" în timpul lui Constantin-Vodă Racoviță – 1756. În centrul comunei Ciohoreni se află, martor la istoria locului, „Părul lui Sticea", cu o vechime de peste 600 de ani. Denumirea și-a luat-o de la poarta bătrânului localnic Sticea, unde a crescut, fiind considerat cel mai bătrân copac din județul Iași.[98].

Satul Ciohorăni era cel al doilea ca mărime, după Miroslovești, din comuna Miroslovești, fiind asezat pe terasele de versant de pe stânga râului Moldova. Din cercetările făcute de V. Chirica şi profesorul de istorie Vasile Bradu, de la scoala Ciohorăni, s-au descoperit:

- pe Dealul Chetriş, situat în marginea de NNV a satului s-au cules mai multe dălţi şi topoare din piatră; pe partea dreaptă a şoselei E 85, la 1,5 km de sat s-a descoperit o aşezare din sec.II –III î. Hr. şi un fragment de toartă de amforă romană; în vatra satului, în grădina lui Vasile Luca (Bulete), cu ocazia săparii unui şanţ, la adâncimea de 0,80 m, s-au distrus mai multe urne de incineratie din pastă fină, cenuşie, bitronconică, cu buza răsfrântă în afară, fundul inelat, capacul din aceeaşi pastă, tronconic cu fundul îngust, drept şi gură inelată[99].

Cea dintâi mărturie a localităţii datează din 1603, iulie 18, un act de vânzare-cumpărare a unei *ocine,* unde a fost martor „Grozav, şetrar din Ciohorăni": „Adică, eu Dumitru, fiul Agafiei, sora lui Veisa Pitar, mărturisesc însumi, nesilit de nimeni, nici asuprit, de bunăvoie, că am vândut, parte de ocină, a treia parte din sat Vorontorești, însă, din partea de sus, fratelui nostru Năvrăpescu, fost pitar, pentru 190 taleri. Şi această tocmeală s-a făcut mai mulţi oameni buni înaintea lui Toma Brut, fost staroste şi a lui Tănasie din Verşeani comişel şi cu timpul, înaintea lui Grozav, șetrar din Ciohorăni şi a lui Ionaşco, vătrăjel de dorobanţi. Eu popa Gheorghe din Droboteşti am scris, am fost la această tocmeală în anul 1603 iulie 18"[100].

[98]http://info-herodot.ro/item/cod-2165-parul-lui-sticea-din-ciohorani-iasi/, accesat 18 decembrie 2020
[99] V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984, p. 243.
[100] V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iaşi*, p. 241.

Satul mai apare menţionat şi se pare că de aici se trage numele, de la un locuitor Ciohoranu, menţionat într-un act de vânzare-cumpărare de ocină la 7141 (1633) care menţionează pe Agafia Ciohoranu ca martor la vănzare în Ciohorăni. Este apoi mentionat la 1803 cu 33 liuzi, iar la reforma agrară din l864 sunt împroprietăriţi 45 familii fruntaşi, 51 familii mijlocaşi, 38 familii codaşi, stăpânind 337 fălci[101].

La sfârșitul secolului al XIX-lea, Ciohorăni era un sat care ținea de comuna Miroslovești, județul Suceava, cu un număr de 948 de locuitori. (După "Marele Dicţionar Geografic" realizat la începutul veacului al XX-lea, „Ciohoreni - sat, pe moşia şi în comuna Miroslăvești", aparţinea de județul Suceava). „Aşezat pe ambele țărmuri ale pârâului Rangul. Are o populație de 217 capi de familie, sau 948 suflete, (479 bărbați și 469 femei), din cari 12 izraeliți. Sunt 195 contribuabili.Vatra satului ocupa suprafața de 75 fălci și 78 prăjini. Locuitorii împroprietăriți după legea din 1864 sunt: 45 fruntași, 51 mijlocași și 38 pălmași, stăpânind 337 fălci și 35 prajini. Are o biserică, cu hramul Sf. Niculae, zidită la 1864 de locuitorii ajutați de prințul Gr. M. Sturdza, deservită de 1 preot și 2 cântăreți. Împroprietăriți la 1864 cu 8 fălci și 40 prăjini. Școala din Miroslăvești deservea și acest sat. Drumurile principale sunt: la Muncel (2120 m), la Verşeni (5375 m), la Cozmeşti (2968 m) şi la Miroslăvești (2060 m)"[102].

După alte scrieri statistice şi geografice de la începutul secolului al XX-lea, localitatea apare cu numele Ciohoreni, aparţinând de comuna Miroslovești, judeţul Iaşi, şi despre care se spunea că deţine biserica cu hramul Sf. Nicolae, zidită de locuitori satului cu sprijinul boierului Grigore Sturdza în perioada 1860-1864[103]. În 1931, este menționată tot ca parte a comunei Miroslovești, alături de satele: Miroslovești, Navăpești, Soci și Verșeni, reședință fiind satul Miroslovești.

Alai de sărbători de iarnă de la Ciohorăni, după I. Pârlea, coord., Miroslovești, monografie

[101]I. Pârlea, coord., *Miroslovești, monografie,* p.79

[102]*George Ioan Lahovari, Marele Dicționar Geografic al României, vol. 2, București Stab. Grafic J. V. Socecu, 1899, p. 422.*

[103] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova,* Direcția Patrimoniului Cultural Național. Bibilioteca monumentelor istorice din România, București, 1974, passim., *Anuar Socec 1909*, p. 361.

Comuna Mirosloveşti, împreună cu satul Ciohorani a făcut parte după 1950 din raionul Paşcani al regiunii Iași, iar în 1968, după reorganizarea ceauşistă a trecut la județul Iași. Comuna Ciohorăni a fost înființată în 2004, când satul cu același nume s-a desprins din comuna Mirosloveşti[104]. Comuna Ciohorăni, la fel ca şi celelalte sate ale comunei Mirosloveşti din care a făcut parte până în 2004, păstrează încă destule mărturii că şi aici, aşa cum e şi firesc, creaţiile artistice populare, au constituit pentru localnici, de-a lungul anilor, o dominantă a vieţii lor spirituale. Se poate vorbi chiar de un specific al creaţiei populare locale, raportându-l la o arie etnografică, mai largă, în cadrul căreia se pot stabili interesante puncte de contact cu ţinuturile învecinate ale Neamţului şi Sucevei, aici creându-se un meleu etnografic deosebit. La mare cinste în comună se află tradiţiile populare închinate marilor evenimente din viaţa omului şi în special cele specifice sărbătorilor de iarnă.

4. Comuna Dobreni

Comuna Dobreni se află la 14 km de municipiul Piatra Neamț şi din punct de vedere geografic ocupă partea central-vestică a depresiunii Cracău-Bistriţa, întinzându-şi teritoriul până la poalele munţilor Stânişoara, oferindu-i peisaje mirifice şi adevărate oaze de linişte preţuite de orăşenii de la Piatra-Neamţ. Se învecinează cu: Comuna Gârcina la vest; Negrești la nord-vest; Bodești la nord; Ștefan cel Mare și Girov la est; Piatra Neamț la sud.

La sfârşitul veacului al XIX-lea cuprindea satele Dobreni, Cășăria, Malu, Mășcătești, Almaș, Negrești și Poiana. Situația s-a menținut până în anul 2004 când satele Negrești și Poiana au constituit comuna independentă Negrești. Reorganizată prin Legea 84/2004, comuna are o suprafață de 2.343 ha, cuprinzând trei sate: Dobreni, Cășăria-Mășcătești și Sarata. În 2005 avea o populație de 1.793 locuitori, din care 848 erau bărbați. Ocupațiile de bază sunt agricultura și exploatarea pădurilor. Suprafața agricolă de 2.123 ha este structurată astfel: 1.473 ha – teren arabil, 497 ha – pășuni, 116 ha – fânațuri, 1 ha – vii, 36 ha livezi. Pădurile ocupă 46 ha, iar intravilanul și alte suprafețe – 184 ha[105].

Descoperirile arheologice de la Dobreni aparţin culturii ceramicii liniare, care atestă primele manifestări neolitice din acest spaţiu. Pe teritoriul comunei există dovezi de locuire din neolitic şi feudalismul dezvoltat. S-au descoperit urme ale unei faze C, la sfârşitul fazei A, a culturii Cucuteni,

[104] *Legea nr. 3/1968, Lege-online.ro*. Accesat în 8 mai 2020*; Legea nr. 2/1968, Monitoruljuridic.ro*. Accesat în 8 mai 2020.

[105] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 324.

când apare o specie ceramică modestă cu cochilii de scoică şi melc pisate; vasele nu sunt pictate, ci decorate cu motive incizate, la Bodeşti[106]. Constantin Luchian menţiona la 1935 că pe vârful dealului Mătălnici, din sudul fostului sat Malu, se află un sit de cercetare din epoca preistorică (3500-2100 î.Hr.), din aceeași perioadă cu vechimea stațiunii de cercetare din satul Verșești-Căciulești (delul Holm-Cetățuia).[107]

Fetiţă din comuna Dobreni în costum tradiţional complet

Structura confesională este preponderent ortodoxă, în procentaj de peste 98%, dar se întâlnesc şi credincioşi de alte confesiuni: baptişti, adventişti, penticostali şi ortodocşi de rit vechi. Sunt construite trei biserici, din care două sunt declarate monumente istorice: Biserica de lemn „Sf. Voievozi" din satul Căşăria - Măşcăteşti, având ca an de datare 1832 şi codul NT-II-m-B.10602 în

---

[106] Şt. Cucoş, *Ceramica de tip C din aria culturii Cucuteni*, în „Memoria Antiquitatis", IX-XI, 1985, pp. 63-90.

[107] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 344.

Lista Monumentelor Istorice şi Biserica de lemn „Sf.Dumitru” din satul Sarata, având în aceeaşi listă, codul: NT-II-m-B-10700 cu perioadă de datare secolul XVIII, (1752) şi adăugiri în 1933[108].

În prezent, satul Mășcătești formează un trup cu satul Cășăria, numele de Mășcătești rămânând doar pentru biserică. Este așezat într-o vale, la poalele Dealului Balaur, în apropiere fiind rezervația forestieră de mesteacăn.

Istoricul localității pare puțin încurcat. Un document din 1662 arată că satul Mășcătești făcea parte din pământurile stăpânite de Radu Spătariul, feciorul lui Gavriil hatmanul, nepotul lui Vasile Vodă. Radu era dator lui Ștefan Vasile Vodă cu 500 taleri. Neavând cu ce să achite datoria, satul trece în stăpânirea domnitorului care l-a donat mănăstirii Hlicea. Mai târziu Mănăstirea a donat satul lui Ștefan Boul, primind în schimb un altul. Satul Sărata este așezat pe versantul de nord-est al dealului Balaur, deoparte și de alta a șoselei Piatra Neamț - Târgu Neamț. În trecut, aceste locuri au fost acoperite de păduri și au fost, împreună cu moșia Sărățica, lângă Dochia, proprietatea unui boier, al cărui nume s-a pierdut în negura vremurilor. Este străbătut de pârâul Sărătura, ce duce la vale apa sărată din izvoarele de slatină și de la care, se pare, că a luat numele și satul[109].

Legenda spune că într-una din păduri, într-o poiană, și-a ridicat cineva un bordei. Apoi a tăiat din pădure pentru a dura alte case, pentru fii și nepoți, precum și o bisericuță, care există și azi. Cu timpul n-au mai existat moștenitori, astfel că ambele moșii, Sărata și Sărățica, au fost donate mănăstirii Pângărați, care le-a stăpânit până în 1864.

Biserica din Sărata şi Biserica veche din Căşăria în două fotografii de epocă

Din acest an, terenurile au trecut în stăpânirea locuitorilor. De la stăpânirea Mănăstirii Pângărați i-a rămas numele de Sărata-Pângărați. Mai apoi, satul a trecut în stăpânirea comunei Dobreni, iar denumirea s-a schimbat în Sărata-Dobreni. Spre sud și sud-est, satul este mărginit de

[108] *Ordinul Nr. 2314/2004 al Ministerului Culturii şi Cultelor privind Lista Monumentelor Istorice*, Monitorul Oficial al României, Partea I, Anul 172 (XVI), Nr. 646 bis, iulie 2004, Vol. III, passim.

[109] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 325.

dealul Balaur. Legenda spune că aici a căzut, din norii de furtună, un balaur, care a smuls mulți copaci, din care și-a făcut o vizuină. De aici ieșea uneori și făcea multe victime în rândul oamenilor și animalelor. Prin apropiere curge și Almășelul, lângă care se găsește un grup de case, care portă numele de Zapodia și țin tot de Sărata.

Denumirea Dobreni ar proveni de la o femeie, Dobrina, care „a deschis diavolului casă”, cum spune legenda, adică a deschis o cârciumă şi împreună cu fiii au durat case în jur.[110] Monografia parohiei Dobreni, întocmită de preotul V.V. Darie în 1913, spune că aşezarea ar data de la jumătatea secolului XVII. Biserica veche, de pe la 1750, a fost înlocuită cu una nouă, clădită în 1829-1830 de Ştefan Catargiu şi reparată de mai multe ori de Leon şi Lucia Bogdan.[111]

Monografia parohiei Dobreni, întocmită de preotul V.V. Darie în 1913, spune că aşezarea ar data de la jumătatea sec. XVII. Biserica veche, de pe la 1750, a fost înlocuită cu una nouă, clădită în 1829-1830 de Ştefan Catargiu şi reparată de mai multe ori de Leon şi Lucia Bogdan. Biserica beneficiază şi de pictura maestrului Dumitru Irimescu. Satul Căşăria a fost întemeiat pe vremea proprietarilor din familia Catargiu. În Măşcăteşti locuiau servitorii familiei Catargiu. Au primit terenuri în actualul sat Căşăria. Satul şi-a luat numele de la ocupaţia locuitorilor, oieri, având stâni unde făceau caş. Astăzi, fostul sat Măşcăteşti formează un trup cu satul Căşăria. Numele de Măşcăteşti a rămas atribuit doar bisericii, locuitorii din această zonă aparţin satului Căşăria.La mijlocul secolului al XIX-lea, satul Sărata aparţinea mănăstirii Pângăraţi care l-a stăpânit până în 1864, când a fost expropriat şi dat în stăpânirea locuitorilor.

Prin Sarata curge un pârâiaş cu apă din nişte izvoare sărate (slatină), de aici ar veni numele satului. Pe coama dealului Balaur, care coboară până în Dărmăneşti, se află Poiana Balaurului cu o interesantă legendă. Aici ar fi căzut din norii furioşi de furtună un balaur care a smuls o mulţime de copaci, şi-a făcut o vizuină de unde ieşea şi făcea numeroase victime, oameni şi animale[112]. Menţionăm că s-a descoperit o sursă documentară, o menţiune conform căreia satul Dobreni este menționat încă din secolul al XV-lea (11 iulie 1428)[113].

La sfârșitul secolului al XIX-lea, comuna făcea parte din plasa Piatra-Muntele a județului Neamț și era formată din satele Dobreni, Cășăria, Malu, Măscătești, Almaș, Negrești și Poiana Almaşului, având în total 2.874 de locuitori ce trăiau în 680 de case. C.D. Gheorghiu scria în lucrarea sa din 1890: „Dobreni, comuna rurală în plasa Piatra-Muntele, așezată pe șesurile ce se

[110] C. Luchian, *Locuri, oameni şi şcoli*, p. 343
[111] https://primariadobreni.ro/istoricul-localitatii/, accesat la 11 martie 2021
[112] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 325, Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 346.
[113] DIR, A, Moldova, vol. I, pp. 66-67.

întind din dreapta spre p. Cracău, până în creștetul delurilor Balaurul și Cuejdiul ocupând totă zarea montană înspre Nord, până pe culmile ce se întind către miazăzi de mănăstirea Horaița. Forma terenurilor acestei comune este din cele mai curiose; de jur-împrejur încercuită printr-un lanț de munți-deluri, care începând din dreptul s. Malu se continuă spre Vest până-n marginea s. Sărata și apoi, spre Nord-Vest până la isvorul pârâioșului Muncel (fundătura despre com. Crăcăoni și Buhalnița); iar de aicea se recurbeză înspre Nord și apoi înspre Ost-Sud, până-n marginea s. Dobreni, alcătuind un oval prin mijlocul căruia, din fundacul de la isvorul Muncelului, la egală distanță dintre cele două laturi, se întinde o altă șiră de munți, până-n dreptul s. Almaș; așa că privind din înălțime ni se represintă ca un **ot** chirilic, așezat invers și aplecat spre drepta (dacă am voi să representăm figura pe un plan) sau ca un enorm 3 alongit, întors cu cornele spre Sud-Est. Se mărginește la nord cu com. Bodești-Precistei și com. Crăcăoni; la Vest cu o parte din com. Crăcăoni, com. Buhalnița și întreg com. Gârcina; la Sud și Est cu com. Căciulești și com. Cârligi. Este formată din satele Dobrenii, Cășăria, Malu, Mășcătești, Almaș, Negrești și Poiana-Almașului, având o suprafață de 6.019 ha (4.209 fălci) și o populațiune de 2.874 suflete sau 733 capi de familii, care trăiesc în 680 de case. […] În această comună se află 7 biserici (3 făcute de către săteni și 4 de către particulari), cu 6 preoți și 8 eclesiarci”[114].

În 1925, comuna este menționată ca făcând parte din plasa Piatra, având o populație de 3.475 de locuitori în satele Almaș, Dobreni, Negrești, Malu, Cășeria, Sărata-Pângărați și Poiana Almaș. În 1931 comuna Dobreni avea în componență satele: Almaș, Cășăria, Dobreni, Malu și Sarata, cu reședința comunei la Dobreni. Satele Negrești și Poiana (fosta Poiana Almașului) formează o nouă comună, Negrești[115].

Din anul 1950 comuna face parte din plasa Piatra, regiunea Bacău. În anul 1968, la reorganizarea teritorială, devine parte a județului Neamț, satul Malu a fost comasat cu Dobreni, satul Almaș trece la comuna Gârcina. Comuna Dobreni rămâne, astfel, cu satele: Dobreni, Cășăria, Sărata, Negrești și Poiana[116].

În anul 2004, comuna Negrești este reînființată, având în componență satele Negrești și Poiana, comuna Dobreni rămânând cu satele: Dobreni, Cășăria și Sărata[117].

5. Comuna Dragomirești

[114] C.D. Gheorghiu, *Dicționarul Geografic aljudețului Neamțu (la anul 1890)*, p. 153.
[115] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamț, studiu monografic și istoriografic*, p. 325.
[116] *Legea 2 și 3/1968, Legea online*, accesat 11 martie 2021.
[117] *Legea nr. 67/2005 pentru înființarea unor comune. Legea online*, accesat 11 martie 2021.

Comuna este formată din satele: Dragomirești, Borniș, Hlăpești, Mastacăn, Unghi și Vad, întinzându-se pe o suprafață de peste 4.000 ha. Comuna are o suprafață de 4.072 ha, din care fond agricol - 3.363 ha, păduri – 541 ha, intravilanul rural – 168 ha. Suprafața terenului agricol este de 2. 543 ha (70%), iar pășunile și fânețele se întind pe 456 ha (peste 11,5%).

Dealurile din Dragomirești au făcut loc la terenurile de cultură sau au rămas împădurite: Osoiul, Pântea, Mațarinei, Cornea – în jurul satului Vad, cu altitudini până în 420 m. Însăși satele Borniș și Negoiești sunt așezate pe dealuri domoale. Spre Mastacăn se află dealurile Chicirea spre vest, Dumbrava spre nord, Borniș spre est Comoruța Ghigoieștilor spre sud. Ca ape, în zonă sunt câteva pârâiașe: Văduț, Mâlești și Puturoasa[118].

S-au identificat urme materiale din neolitic (cultura Cucuteni) și din perioada feudalismului dezvoltat în dealurile Tarnița, Lupărie, Bruscărie și Siliștea.Rodica Popovici-Baltă (Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol" – Iași) a efectuat între anii 1980-1987 săpături arheologice în zonă și afirmă că „multe din așezările dacilor liberi din secolul al III-lea sunt continuate, pe aceleași vetre de sat, de orizonturi de locuire datând din secolele IV-VI, cum este și în cazul celor cercetate la Borniș. S-au descoperit la Borniș obiecte cu însemne creștine, menționăm un fragment ceramic provenit dintr-un borcan lucrat cu mâna, de culoare brun-roșcată, având pe suprafața exterioară, incizată înainte de ardere, o cruce cu capetele laterale terminate cu câte un punct. Acest fragment, dar și o cataramă din bronz, cu semnul crucii, datând din secolele VI-VII, au fost descoperite în 1981 de către D.Gh. Teodor și R. Popovici[119].

Satul Dragomirești este așezat pe valea pârâului Văduț (satele Vad și Dragomirești), la exteriorul culmii Dealului Corni, pe drumul județean ce leagă Girovul de Hanul Ancuței. Prima atestare documentară a satului Dragomirești datează din 22 august 1447, când împreună cu alte 17 sate aparțineau Mănăstirii Neamț. Localitatea datează din secolului al XIV-lea, denumirea sa provenind de la un oarecare Dragomir, nume răspândit în epocă. De altfel la 4 august 1400 se pomenește de „podul lui Dragomir –brănișterul" – de peste râul Moldova, iar la 2 aprilie 1428, Alexandru cel Bun întărea lui Dragomir satele Corni și Strâmbi, de pe Cracău, precum și „...un loc de pustie ca să-și întemeieze sat." După informaţiile strânse de Constantin Luchian de la învăţătorii timpului (1935), satul Vad a făcut parte din comuna Ștefan cel Mare. Istoricul comunei vine din timpul lui Ștefan cel Mare și renumita bătălie de la Valea Albă, locație aflată în imediata apropiere. Ștefan cel Mare a dăruit hatmanului Dragomir un „stâlp de moșie" (adică partea de teren ce putea fi

---

[118] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 266.
[119]Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamț, studiu monografic și istoriografic*, p. 335.

încojurată de un om, pe jos, într-o zi) în această parte. De la numele lui Dragomir a luat parte satul, apoi comuna Dragomirești. Tot de pe vremea lui Dragomir s-a înființat, spre nord, satul Unghi, pe o parte din terenul acestuia, spre pădure, terminându-se în „unghi" – de unde și numele[120].

Satul Hlăpești este așezat pe o vale, la circa 23 km de Piatra Neamț. Numele vine de la un boier, Apostol Hlăpescu. Se spune că acesta avea multe fete. Deținea o moșie ce se întindea până la pădurile domnești din Războieni și până la moșia lui Lascăr Catargiu, mare sfetnic domnesc. După moartea lui Apostol, fetele au cerut sfatul și ajutorul unui vecin, Aga Lascarachi. Acesta le-a păcălit, luându-le o parte din avere. Se spune că satul n-ar fi fost dintotdeauna aici, ci pe locul numit Seliștea. Din cauza turcilor, locuitorii s-au retras la un schit de călugări, pe moșia lui Hlăpescu, întemeind satul de azi[121].

Satul Negoești apare pentru prima dată menționat documentar într-un act dat de Voievozii Iliaș și Ștefan, emis la Suceava la 7 februarie 1438, prin care se întărea lui Toma Băcescu satul Negoești, de pe pârâul Negru, „pentru credincioasă slujbă."

Colecție obiecte din Muzeul sătesc – Dragomirești

Adăugăm un hrisov prin care Petru Şchiopul Voievod, domnul Moldovei, întăreşte lui Vicol stăpânirea „unei părţi din partea de mijloc a satului Negoieşti, de pe Valea Albă, cumpărată de la Ionaşco, fiul Dragăi, cu 160 de zloţi tătăreşti; 1579 (7088) septembrie 21"[122].

Satul Crăești este atestat documentar dintr-un act emis la Suceava la 8 martie 1599, prin care Ieremia Movilă întărește lui Vasile, Pârcălab, a patra parte din satul Crăești. Cercetările arheologice întreprinse au scos la iveală o intensă locuire, precum și faptul că pe lângă cultivarea plantelor și

[120]Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 265.
[121]*Ibidem*, p. 266.
[122] https://www.omnia.ie/

creșterea animalelor, localnicii se îndeletniceau și cu vânătoarea și pescuitul. Au fost găsite resturi osteologice, dar și un act datat 15 octombrie 1488, prin care Ștefan cel Mare cumpără și apoi dăruiește episcopiei din târgul Romanului „un anume sat Negoești de pe Pârâul Negru, și cu iazuri...”. Alte două sate, Borniș și fostul Negoiești, provin tot din acele timpuri. Borniș – numit inițial „Obârșia” – pentru că de acolo erau multe izvoare de apă și erau locuri de adăpost al oamenilor din zonă în vremurile de restriște, fugind din calea năvălitorilor. În timp, boierii au rupt bucăți de pământ de la răzeșii Dragomirești, uneori stricându-le și casele. Acest lucru s-a întâmplat, mai ales în timpul marelui boier de divan Rosetti Bălănescu[123], zis și Cârligeanu. Cei care nu voiau să-și facă obligația de clacă la boier era nevoiți să fugă de pe moșie, stabilindu-se în cele două puncte: Borniș și Negoiești.[124] Satul Crăiești a fost un punct pe moșia boierului Talpanu (de la care vine numele localității Talpa), la est de Negoiești și Borniș. Numai satul Mastacăn, din Dragomirești, nu a fost așezarea răzeșească. Legenda spune că primii locuitori ar fi fost aduși aici de Dragoș-Vodă, din părțile maramureșene, unguri de religie romano-catolică. Numele satului vine de la pădurile de mesteceni care încojurau zona locuită. Până în 1864, acest sat făcea parte din moșia boierului Lascarache Talpanu. Oamenii trăiau în bordee mici, făcute cu clacă, la ordinul stăpânului. Erau clăcași care plecau de ici-colo, după cum se înțelegeau cu boierii. După 1864 au fost împroprietăriți cei care lucraseră pe moșia boierului în anul precedent. Câteva familii au rămas „zăcelnici”, adică proprietari numai pe 10 prăjini în jurul bordeielor ce le ocupau. Din această cauză, zăcelnicii au trebuit să plece prin alte locuri spre a fi împroprietăriți[125].

În satul Unghi se afla o biserică de piatră, ce datează din anul 1830. Biserica din Borniș a fost din lemn, joasă și datează de prin anii 1750-1760, fiind adusă aici de la Lespezi-Baia și reconstruită în 1840-1845 pe cheltuiala enoriașilor. La Mastacăn biserica veche datează de prin anii 1750-1800, clădită pe vechea moșie, cu primii preoți aleși de boier. Satul Mastacăn începe la km 17 pe drumul Piatra Neamț-Roman și se termină la km 11 pe drumul Girov - Hanul Ancuței. Este un cătun ce cuprinde aproape 90 de familii. Numele vine de la fostele păduri de mesteacăn ce creșteau în zonă și a luat ființă prin anul 1865, prin împroprietărirea clăcașilor de pe moșiile vecine[126].

[123] Octav-George Leca, *Familii boerești române. Istoric și genealogie*, București, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, 1899.
[124] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 265
[125]*Ibidem*,p. 265
[126]*Ibidem,* p. 268

La sfârşitul secolului al XIX-lea figura în plasa Sus-Mijlocul județului Neamț, cuprinzând „satele Dragomireşti, Unghiu, Tâmpeşti, Mastacăn, Borniş (Arămoaia şi Negoeşti). Avea o populație de 1419 suflete, din care 728 erau femei" (satul Hlăpeşti aparținea de comuna Talpa)[127].

După George Ioan Lahovari, în „Marele Dicționar Georgafic al României" de la 1900, comuna era formată din satele: satele Dragomireşti, Unghiu, Tâmpeşti, Mastacănu, Bornişu şi Negoeşti, având în total 1.419 locuitori: „Comuna Dragomireşti făcea parte din plasa de Sus-Mijlocul, situată pe podișele ce se cuprind între dealurile Uscați, Mastacănul, Socii, mărginindu-se la E. cu com. Talpa si Bârgăuani, de care se desparte prin dealurile Uscați, Bornișul și Mastacănul; la S., cu com. Bârgăuani Șerbești, de care se desparte prin limite convenționale. Este formată din satele: Dragomiresti, Unghiul, Tâmpeşti, Mastacănul, Bornişul (Arămoaia), Negoeşti, cu o populatie de 400 famili sau 1.419 suflete, din cari : 691 bărbați, 728 femei; 877 necăsătoriti, 540 căsătoriţi, 99 văduvi, 3 divorțați ; 364 băieți, 369 fete; 32 străini. Știutori de carte, doar 151 persoane, iar restul de 1.268, fără știință de carte. Dintre locuitorii împroprietăriți în 1864, sunt atestați doar 28 care stăpânesc ei înșiși locurile lor, 45 ca urmași; 1 loc ocupat de alții; 1 loc părăsit și ocupat de comună; 80 de inși, care deși erau însurați și cultivatori de pământ nu dețin nici un fel de proprietate. Agricultura se face pe o întindere pe 1.029 ha și 83 arii. Imașul sau suhatul, are o întindere de 9 ha și 12 arii și nutrește un număr de 1.730 capete de vite. În comună sunt 4 biserici, cu 8 deservenți, plătiți din fondurile comunale, venitul fonciar al pământurilor bisericești urcă la suma de 486 lei; o şcoală, cu un învățător plătit de stat; 3 mori de apă; 5 rotari; 3 fierari.

Bugetul comunei era de 3.313 lei, 10 bani, la venituri și de 3.310 lei, 50 bani, la cheltueli. Comunicarea cu satele vecine se face prin: soseaua județeană care vine de la satul Girovul spre satul Uscați; prin șoseaua care purcede din precedenta, între kil. 22-23 și duce prin satele Dragomirești - Bornișul – Crăești (com. Talpa); prin drumul care începe din soseaua Girovul-Uscați, între km. 17-18 și duce prin satele Mastacănul – Bornișul - Hlăpești-Talpa, iar o ramură către S. prin satul Ghigoești (com. Șerbești), unindu-se cu sos. Piatra. Bozieni, între km. 16-17; precum și prin alte drumuri naturale cari leagă diversele localități limitrofe"[128].

În 1925, comuna este menționată în plasa Războieni a aceluiași județ, având 1.428 de locuitori în satele Borniș, Dragomirești, Măstacănu și Unghiu: „Comună rurală cu 4 sate: Borniș, Dragomirești, Mastacănu, Unghiu, Plasa Răsboieni. Loc. 1428... Proprietari de moșii: Crivăț Al.

---

[127] Constantin D. Gheorghiu, - *Dicționarul geografic al Județului Neamțu (la anul 1890),* București, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, 1895, p. 162-164.

[128] George Ioan Lahovari, *Marele Dicționar Georgafic al României,* vol. III, București, Stab. Grafic J.V. Socecu, 1900, p. 220.

Pulheria (Mastacănu, 110 ha), Iuraşcu Iancu Elena (Boniș-Crăiești, 270 ha.), Preot Săndulescu Gh. (Dragomireşti, 50 ha)"[129].

În anul 1931 revine în componența comunei satul Negoiești iar de la comuna Talpa, revine satul Crăiești[130].

Comuna Dragomireşti, în 1950 este arondată raionului Piatra-Neamț, regiunea Bacău, iar din 1968 face parte din județul Neamț. Tot în anul 1968, reorganizarea administrativ-teritorială, a adus în componența comunei Dragomirești, satele: Dragomirești, Borniș, Hlăpești, Mastacăn, Unghi, Vad[131].

În ceea ce privește populația, erau 3.080 locuitori, din care 1.501 bărbați în 1974, 2.387 locuitori în 1992 și la 2.421 în 2002. Cel mai populat sat este Hlăpești, cu o populație în jur de 1.000 locuitori, urmat de satul Vad, cu aproximativ 700 locuitori și Dragomirești cu aproximativ 200 locuitori[132].

(Biserica din Dragomireşti, carte poştală interbelică, SJAN Neamţ, Colecţia Fotografii)

6. Comuna Dulceşti

Comuna Dulceşti este situată în partea estică a judeţului Neamţ, în zona de contact dintre regiunea vestică a podişului Moldovei şi dealurile pericarpatice, pe partea dreaptă a râului Moldova. Comuna cuprinde satele: Dulceşti, Briţcani, Cârlig, Corhana, Poiana şi Roşiori.

În perioada 1968 – 2003, comuna Dulceşti cuprindea satele amintite mai sus, dar şi Ruginoasa şi Bozienii de Sus, care astăzi formează comuna Ruginoasa.

---

[129] *Anuarul „Socec" al României Mari,* vol. II, 1924-1925, Editura Socec & Co S.A., Bucureşti, p. 505.
[130] *Tablou de regruparea comunelor rurale,* București, Monitorul Oficial și Imprimeria Statului – Imprimeria Centrală, 1931, p. 276.
[131] *Legea nr. 3/17.02.1968, privin privind asigurarea conducerii locale de stat în unitățile administrativ - teritoriale până la alegerea consiliilor populare; Legea nr. 2/16.02.1968, privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România.*
[132] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamț, studiu monografic și istoriografic*, p. 336.

Comuna se află la vest de cursul inferior al râului Moldova şi este străbătută de Pârâul Valea Neagră. Se învecinează cu comunele Gherăieşti şi Cordun la est, la nord se află comuna Văleni, spre vest comuna ruginoasa, iar spre sud comunele Făurei şi Trifeşti. Comuna este străbătută de şoseaua DN 15D.

Relieful comunei este dominat de o zonă de dealuri piemontane pericarpatice, care sunt o continuare a culmilor piemontane ce străjuiesc spre est depresiunea subcarpatică Cracău-Bistriţa. Aceaste dealuri coboară brusc spre terasa Moldovei, unde vom întâlni şi o mică zonă de luncă. Comuna este străbătură de râul Moldova şi pârâul Valea Neagră. Pe pârâul numit s-au amenajat iazuri. Solurile diferă în funcţie de relief, dar remarcăm existenţa cernoziomurilor levigate, fertile pentru agricultură, care este una dintre ocupaţiile de bază ale locuitorilor comunei. Pădurile de pe teritoriul comunei sunt de gorun şi de fag, la care se adaugă carpenul, paltinul sau jugastrul, ca în luncă să întâlnim salcie, arin, plop sau rogoz.

Dintre resursele pe care le oferă natura ne referim la nisipuri, pietrişuri şi argile, folosite în construcţii, iar prin anii 70 s-au descoperit gaze naturale, dar randamentul exploatării a fost unul scăzut[133]

În apropierea vetrei actuale a satului Dulcești au existat locuri despre care, în urma cercetărilor arheologice, a rezultat că au fost locuite din cele mai vechi timpuri. În punctul „La grădini” (2 km vest de satul Dulcești), pe terasa nordică a pârâului Valea Neagră s-au recoltat fragmente ceramice de a sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua), eventual din Hallstatt-ul timpuriu, secolele II-III e.n. (perioada Latène târziu) și secolele al VI-lea–al VIII-lea (epoca migrațiilor). În acelaşi loc numit „La grădini” a fost identificată o așezare carpică din secolele II-III d.Hr. (situl din locul numit „Deasupra Varniței” , satul Poiana) și alte artefacte care arată că localitatea a fost locuită de daci încă din secolul I î.Hr. şi apoi de dacii liberi, civilizaţia carpică, în literatura de specialitate vorbindu-se despre cultura Poiana-Dulceşti. Aici s-au aflat mai multe tezaure monetare [134]. În zorii Evului mediu, în zona Moldovei s-a manifestat cultura Suceava-Şipot, născută din contactul cu slavii a autohtonilor, cultura autohtonilor fiind superioară celei a slavilor. Aşezarea de la Poiana Dulceşti este una dintre cele care exprimă continuitatea populaţiei autohtone şi sunt atribuite culturii Hlincea, evoluţia sa marcând sfârşitul etnogenezei româneşti[135].

---

[133]Informaţii primite de la dna bibliotecar Maria Bujor din comuna Dulceşti, care ne-a însoţit în cercetarea noastră de teren.

[134] V. Mihăilescu-Bârliba, *Circulaţia monetară la triburile libere de la răsărit de Carpaţi (sec. II-IV e.n.)*, în "Memoria Antiquitatis", II, 1970, p. 308; V. Mihăilescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n.. Economie şi monedă*, Iaşi, Ed. Junimea, 1990, p. 68, 95, 134.

[135] D.Gh. Teodor, *Teiritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, 1978, p. 81; M. Drăgotescu, *Dovezi arheologice ale continuităţii populaţie autohtone în secolul V-IX în judeţul Neamţ*, p. 152; I. Mitrea, *Descoperiri prefeudale în regiunea*

Satul Dulcești este în prezent centrul comunal pentru satele Cârlig, Brițcani, Poiana, Corhana (fost Cojocărești), Roșiori și Dulcești. Prima atestare documentară a satului Dulcești datează din anul 1455 (6963) 23 august, când domnul Moldovei Petru Aron Voievod (1451-1457), prin carte domnească, „i-a dat lui *pan Tador al lui Limbădulce* și l-a întărit ocina lui, satele, anume: Brănișteri, unde este curtea lui și Giulești, și Șchei, și Bărboși, și Beșicureni, și Frătești, pe Pârâul Negru". După o sută de ani de la prima atestare documentară a satului, urmașii lui Limbădulce s-au înmulțit, ajungându-se ca, în 1555, satul Brițcani (fost Frătești) să fie stăpânit de trei urmași (nepoți) ai acestuia. Satul Dulcești apare menționat pentru prima dată cu această denumire, într-un ispisoc din anul 1593, în care se arată că „Hâru din Vârtoș a vândut un pământ lui Nechifor din Dulcești". Din cele cinci sate pe care boierii Limbădulce le stăpâneau, numai satul Beșicureni, a căpătat denumirea de Dulcești, deoarece descendenții acestor boieri, pe linie bărbătească, și-au mutat reședința de bază (palatul) în locul fostului conac al moșiei Dulcești. Așadar, la 1606, domnul Moldovei, Ieremia Movilă, îl încurajează pe marele paharnic Ioan Caraiman să cumpere localitatea Dulcești. De astfel, biserica din Dulcești a fost construită de Ioan Caraiman în anul 1605. Vechimea bisericii ne-o arată însăși inscripția din peretele bisericii, la intrare, în partea dreaptă, inscripție în limba slavonă, tradusă de nemuritorul episcop cărturar al Romanului, Melchisedec, la anul 1884, mai 5[136]. O altă biserică cu o vechie deosebită este Biserica „Înălțarea Domnului", din Bozienii de Sus, sat care a aparţinut în vechime comunei Dulcești**,** poate fi datată în timpul domniei lui Vasile Lupu care a ctitorit-o.[137].

În anul 1630, la 29 septembrie, este menționat Tășlăban de Dulcești și Mateiu de Trifești care au depus jurământ pe un zapis „de împăcăciune" între postelnicul Costin și vistiernicul Gheorghe Bașotă privitor la satele Bărbăși, Brăniștеari și Șcheuleți." Despre satul și moșia Dulcești apar consemnări în anul 1706, fiind menționată „Lista vecinilor de pe moșia Dulcești, primiți, ca zestre a soției sale, de căpitanul Irimia Jora. "În 1716, în urma războiului dintre turci și austrieci, la răscoala din 1717 din Moldova a fost implicat și Neculai Șoldan, stăpânul moșiei Dulcești, împotriva domnului fanariot Mihai Racoviță, alături de boierii Miron Cuza, Vasile Ceaurul, etc. În urma plângerii făcute, lui Neculai Șoldan i s-a luat moșia Dulcești, dar la unele rugăminți acesta a rămas cu moșia[138].

---

central-estică a Carpaţilor Orientali şi din zona de contact cu Podişul Moldovei, în "Carpica", I, Bacău, 1968, pp. 249-257; Şt. Cucoş, *Săpăturile arheologice din judeţul Neamţ (II),* în "Memoria Antiquitatis", III, Piatra-Neamţ, 1971, p. 579.

[136]Gl.bg.(r)ing. Ion Maftei, *Cârlig-Brițcani-Poiana. Monografie (comuna Dulcești, județul Neamț),* București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2014, pp. 14-21.

[137]Gh. Balş, *Bisericile moldoveneşti din sec. XVII-XVIII*, pp. 170-173.

[138] Gl.bg.(r)ing. Ion Maftei, *Cârlig-Brițcani-Poiana. Monografie (comuna Dulcești, județul Neamț),* p. 23.

Schitul *Mănăstirea lui Neagoe, numit apoi Schitul (Mănăstirea lui) Cârlig*, ale cărui ipotetice începuturi în deceniile al treilea-al patrulea ale secolului al XV-lea, ar putea fi definit ca cel mai vechi așezământ cu nume cunoscut din Eparhia Romanului (la rândul ei, cea dintâi eparhie, în ordinea vechimii, din Țara de Jos a Moldovei, datând probabil din anii 1408-1413). Lucrul de mai sus este atestat documentar de *Pomelnicul fericiților ctitori ai sfintei biserici și să numești Mănăstirea (lui) Neagoe*, scris la 4 martie 1794, de „smeritul ieromonah Veniamin, egumen Cârligului", din care putem deduce că așezământul ctitorit în deceniul al optulelea al secolului al XVII-lea (sub demnul mitropolitului cărturar, Dosoftei, autor al „Psaltirii în versuri" și al unui domnitor din familia Cantacuzinilor) și denumit Cârlig, după numele de familie al principalului donator[139].

Satul Brițcani, sat de răzeși, este atestat documentar, pentru prima dată sub această denumire în anul 1555 (7063), 3 ianuarie, când domnul Moldovei, Alexandru Lăpușneanu, emite un uric prin care „întărește Varvarei, copila lui Oană Limbădulce, satul Brițcani, pe Pârâul Negru, ținutul Neamț"...[140]

În secolul al XVIII-lea s-au construit case pe lângă mănăstirea Brițcani, stăpânind cea mai mare parte din vatra actuală a satului. Pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, răzeșii din satul Brițcani, au început să defrișeze și sa își construiască case pe lângă mănăstirea unde lucrau. Așa a luat naștere satul Cârlig, denumire preluată de la numele Mănăstirii (lui) Cârlig. Locuitorii satului Ungurași, situat la actuala șosea Roman-Piatra Neamț, fiind expuși pericolelor unor năvăliri străine, s-au mutat pe Dealul Cârligului, pe partea dreaptă a drumului care ducea de la Dulcești spre Frățești. Noul sat a căpătat denumirea de Cârlig-Gherăești, pentru că locuitorii, clăcași pe moșia Gherăești, făceau parte din parohia Cârlig, ca și locuitorii satului Brițcani[141].

În 1865, conform noii împărțiri administrativ-teritoriale, din Principatele Unite, apare comuna Cârligu, aparținând de Plasa Moldova, județul Neamț, din care făceau parte satele Cârligu și Brițcani, în care existau 111 case și 93 de familii. În acel an exista și anul Cârligu-Clăcași, în comuna Gherăești. În 1876 are loc o nouă organizare a comunelor promulgate în una martie 1874. În baza acestei legi, în județul Roman se înființează patru plase: Fundu, cu centrul comunal la Dămienești, Moldova, cu centrul comunal la Mircești, Siretu de Jos, cu centrul comunal la Porcești și Siretu de Sus, cu centrul comunal la Doljești.

---

[139] *Ibidem*, p. 25.
[140] *Ibidem*, p. 13.
[141] *Ibidem*, p. 13.

*(Foto: **Trăistuţe şi un lăicer din muzeul sătesc din Dulceşti**).*

În aceste centre comunale existau subprefecți. În plasa Moldova (Arondisementul de Moldova), se înființează comuna Văleni cu următoarele sate sau cătune: 1)Brițcani; 2)Cârligu; 3)Cârligu-Gherăești; 4)Cioplești; 5)Davidu-Șcheia; 6)Doi-Lei; 7)Moreni; 8)Munteni; 9)Munteni-Gherăești; 10)Râioasa; 11) Văleni. Se observă că satele Cârligu și Cârligu-Gherăești sunt sate distincte, în cadrul aceleiași comune[142].

La sfârşitul secolului al XIX-lea, comuna făcea parte din plasa Siretul de Jos a județului Roman și era formată din satele Corhana, Dulcești și Roșiori, având 1240 de locuitori ce trăiau în 335 de case. În comună existau două biserici și o școală mixtă cu 15 elevi.

Anuarul Socec din 1925 o consemnează în aceeași plasă, având 2504 locuitori în satele Cârligu, Corhana, Dulcești, Roșiori, Brițcani și Poiana[143]. În 1950, comuna a fost transferată raionului Roman din regiunea Bacău. În 1968, ea a trecut la județul Neamț și a inclus și satele Ruginoasa și Bozienii de Sus de la fosta comună Bozieni-Balș, desființată.Cele două sate s-au separat din nou în 2003, formând comuna Ruginoasa.Două obiective turistice din comună sunt clasificate ca monumente de arhitectură: moara(1929) din Dulcești și Biserica „Pogorârea Sfântului Duh” (1605, cu transformări în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea) din același sat, despre care deja am amintit.

---

142 *Ibidem*, p. 35.

143 *George Ioan Lahovari et all, Marele Dicționar Geografic al Romîniei , vol. 3. Stab. grafic J. V. Socecu, București, 1900,p. 265. Anuarul „Socec” al României Mari,* vol. II, 1924-1925, București, Editura Socec & Co S.A., p. 521.

Menţionăm două obiective care sunt clasificate ca monumente memoriale sau funerare: mormintele istoricilor Constantin și Alexandru Hurmuzachi (secolul al XIX-lea) și monumentul memorial al eroilor din Primul Război Mondial (1920, *foto sus*), ambele situate în incinta bisericii „Pogorârea Sfântului Duh” din Dulcești.

7. Comuna Dumbrava Roşie

Comuna Dumbrava Roşie este o unitate administrativ teritorială aparţinând judeţului Neamţ, formată din patru sate componente: Dumbrava Roşie - are statutul de reşedinţă a comunei, Cut, Izvoare şi Brăşăuţi. Bazele acestei comune au fost puse între anii 1880 - 1882. Comuna Dumbrava Roşie este aşezată în partea central - sudică a judeţului Neamţ; se învecinează în partea de nord cu municipiul Piatra Neamţ şi comuna Girov, în partea de est cu comunele Girov şi Săvineşti, iar la sud-vest cu comuna Piatra Şoimului. Comuna Dumbrava Roşie se află la o distanţă de 7.5 km de oraşul Piatra Neamţ şi la 6 km de oraşul Roznov. Suprafaţa comunei Dumbrava Roşie este de 5.257 ha.[144]

În cea mai mare parte comuna este aşezată în depresiunea subcarpatică a Bistriţei, depresiune ce în întreaga ei unitate, depresiunea Cracău-Bistriţa, corespunde unui larg sinclinariu având o lungime de aproximativ 50 km şi o lăţime medie de 20 km. Teritoriul comunei Dumbrava Roşie are forma unui uluc, mărginit la vest de culmele munţilor Tarcău iar la est de terasele râului pistriţa, râu cel străbate pe diagonala NE -SE. Relieful cel mai înalt se află în extremitatea vestică şi corespunde culmii muntoase Geamăna, respectiv vârfului Bobrin cu o altitundine de 890 m şi care este alcătuită din flis paleogen (gresii, marne, argile). Culmile sunt prelungi, au vârfurile şterse şi scad în înălţime spre Valea Bistriţei, împădurită cu răşinoase şi amestec de fag, stejar şi paltin, presărată cu păşuni şi fâneţe, partea muntoasă a comunei se constituie întro sursă economică de mare valoare[145].

O notă distincă a peisajului geografic al comunei Dumbrava Roşie o dau terasele. Acestea şi unele trepte de luncă din valea Bistriţei reprezintă terenurile care întrunesc cele mai favorabile condiţii pentru dezvoltarea aşezărilor omeneşti.

Pe teritoriul comunei Dumbrava Roşie principalele tipuri de soluri sunt: cernoziomuri; soluri aluvionale; soluri brune acide şi litosoluri; soluri cenuşii tipice; podzoluri; erodisoluri. Întreaga reţea hidrografică care drenează teritoriul comunei Dumbrava Roşie este tributară râului Bistriţa,

[144] Vasile Stoian, *Monografia comunei Dumbrava Roșie*, 2002, mss., p. 1.
[145] Înv. Ana Rusu, Înv. Mariana Prisacaru, Prof. Vasilica Cornelia Hotea, *Dumbrava Roşie - Cine bea apă de la Izvoare nu mai pleacă,* în “Identitate nemţeană”, p, 158.

principalii afluenţi vin din partea de vest a comunei, respectiv din zona montană. Satul Izvoare, deţine numeroase izvoare de apă potabilă, care au fost captate şi sunt folosite ca apă de băut pentru sat. Corpurile de apă de suprafaţă (lacuri) de pe teritoriul comunei sunt: lacul Izvoare situat în bazinul Cracau, tip, amenajare piscicolă.Din punct de vedere al formei principale de relief, comuna Dumbrava Roşie se încadrează în categoria deal, climatul de dealuri înalte - caracterizează regiunile deluroase cuprinse între 500- 800 m şi are valori mari ale precipitaţiilor şi valori medii ale temperaturilor (ianuare şi februarie, cele mai reci şi iulie, cea mai caldă). In concluzie ne situăm într-o zonă climatică temperat-continentală.

Mărturii de existență a unor locuiri preistorice și de istorie veche s/au aflat în mai multe locuri în comună. Astfel, la Brăşăuţi, s-au efectuat în anul 1969 săpături care au pus în evidenţă o aşezare prefeudală din secolele VIII-IX şi resturi de locuire din perioada feudalismului dezvoltat, secolele XIV-XV. S-au descoperit semibordeie prefeudale, cu inventar faunistic şi inventar ceramic sărac (în mare parte lucrată cu mâna), vetre din pietre de râu, vetre portative de lut, împungătoare de os etc.[146] La Cut, a fost descoperit întâmplător un mormânt "a ciste" din lespezi de piatră a cărui inventar a fost total răvăşit şi pierdut[147]. Izvoare, este o stațiune arheologică descoperită în anul 1923 de catre C. Matasă şi menţionată anterior de catre Gh. Asachi încă la jumatatea secolului al XIX-lea, a fost cercetată iniţial printr-un sondaj executat în anul 1931. Staţiunea a fost cercetată metodic de catre R. Vulpe în anii 1936, 1938-1939, 1942 şi 1948. Săpăturile au fost reluate în anul 1984 de catre Şt. Cucoş, V. Spinei, D. Monah, Gh. Dumitroaia şi M. Alexianu. În anul 1944 arheologul sovietic V.N. Danilenko a practicat un sondaj a cărui rezultate au fost publicate la Kiev. Aici a fost definită cultura Precucuteni. În stratigrafia verticala a aşezarii, cu depuneri între 2,5 şi 3 m, s-a precizat o aşezare Precucuteni II, o alta Precucuteni III, un nivel de locuire Cucuteni A (Protocucuteni), o altă aşezare din etapa Cucuteni A_2 cu nivele de refacere şi ultima din etapa Cucuteni A_3. Tot aici s-au găsit resturi sporadice din perioada de tranziţie la epoca bronzului, o necropolă din secolul IV d.Hr., fragmente ceramice prefeudale atribuite secolelor VIII-IX. La Izvoare s-a cercetat o necropolă din secolul al IV-lea, care arată raporturi consistente cu lumea romană şi o întrepătrundere a elementelor gotice şi sarmatice[148].

---

[146] V. Spinei, D. Monah, *Aşezarea prefeudală de la Brăşăuţi*, MemAntiq, II, 1970, 371- 388 ; idem, *Şantierul arheologic de la Brăşăuţi, judeţul Neamţ, 1969*, Materiale, 10, 1973, 261 şi urm.; V. Tufescu, BSRG, 59, 1940, 354

[147] C. Matasa, *Cercetări din preistoria judeţului Neamţ,* BCMI, (1938), 97, 1940, 37-38; idem, *Descoperiri arheologice în raionul Piatra-Neamţ*, Materiale, 5, 1959, 723

[148] C. Matasa, *Cercetări din preistoria judeţului Neamţ* , BCMI, 97, (1938), 1940, 110; R. Vulpe, *Săpături de preistorie în judeţul Neamţ*, ESA, XI, 1937, 134 -146; idem, ALPR, 1935-1936, 49 şi urm.; idem, *Illustrated London News*, nr. 5.226, 1939, 1.123-1.125; idem, ASPN, 1941, p. 25-27; idem, ACMI, 1942, p. 164-168; idem, Studii, 1, 1949, p. 125 şi urm.; idem, *Despre valul din Moldova de jos şi „zidul” lui Atanarih*,SCIV, 7, 1956, 1-2, 53 şi urm.; idem, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, Bucureşti, 1957; M. Alexianu, L. Ellis, *Date noi asupra necropolei de tip Sântana de Mureş*

După spusele bătrânilor satul Cut are peste 250 de ani. Originea primelor familii ce s-au stabilit aici nu este cunoscută, însă este exclus să fie din Ardeal. Este aşezat pe malul stâng al râului Bistrița, în partea de sud a municipiului Piatra Neamţ, la o distanță de 7 km. „Terenurile sale se ridică în partea de est, în platoul ce se continuă cu lungul şes al Bistriței ce se întinde spre sud de muntele Pietricica, iar în partea de vest se înalță în terase, formând piscurile despre sud a muntelui Cernegura.”[149]. Cea mai certă datare a satului este un act de cancelarie a domnitorului al domnitorului Alexandru Ilieş din 2.06.1632, prin care se întăreşte marelui medelnicer Dumitraşcu „jumătate din satul Scheia ce se cheamă Cutul Văleni”. „Satul trebuie să fi fost mare, el constituind obiectul daniei unui mare medelnicer. Din Scheia, satul își transformă denumirea în Cut, fenomen des întâlnit la începutul sec. XII. Se presupune că denumirea vine de la Cotul Bistriței”[150].

Satul Dumbrava Roşie, chiar dacă este cel mai tânăr, comparativ cu celelalte sate a fost ales reşedinţă a comunei datorită facilităţilor de care dispune: şoseaua naţionaţă şi calea ferată. A fost înfiinţat odată cu împroprietărirea „însurăţeilor" după Războiul de Independenţă, în virtutea legii din anul 1864 cu art. 5, 6, 8, după regulamentul de aplicare promulgat prin Monitorul Oficial nr. 135 din 1878. Acest sat a fost proiectat să formeze comuna împreună cu satele Vaduri, Oanţu, Agarcia, Batca, Cazaci, Gabureşti, Malicia, Niteni, Podoleni, Preluca şi Secu. Unitatea reprezantivă a acestui sat la acea vreme, respectiv sediul Primăriei, a fost construită în anul 1890. Şcoala a fost înfiinţată în anul 1911 şi a funcţionat în sediul primăriei până în anul 1942-1943 când a fost construit sediul actual al şcolii. În anul 1953, satul a fost electrificat, primul telefon a fost instalat în anul 1968 la Primărie, iar Dispensarul Uman a fost construit în anul 1890[151].

In partea de nord a comunei se află satul Izvoare, denumit astfel deoarece deţinea numeroase izvoare de apă dulce. Prima menţiune despre existenţa acestui sat se găseşte în Catagrafia din anul 1820 unde apare ca sat aparţinând Mânăstirei Bistriţa şi Bisericani. Rămânerea locuitorilor pe aceste meleaguri se datorează fertilităţii ridicate a solului, bogăţiei izvoarelor cu apă şi a poziţiei strategice deoarece de pe culmile dealului Boţoaia pot fi supravegheate o mare parte a văilor Bistriţei şi Cracăului. Printre săteni circulă zicala „Cine bea apă de la Izvoare nu mai pleacă”, constatăm astfel un tip de mândrie locală. Dispariţia acestui sat a avut loc în sec. al XVII-lea. Nu s-au constatat urme de incendiu, cauza fiind probabil, vreun război. De la această dată *izvoarele* au

---

de la Izvoare Piatra-Neamţ, Mem.Antiq., XV-XVII, 1983-1985, 127-150; Gh. Dumitroaia, *Sondajul arheologic de la Neamţ,* Mem.Antiq., XII-XIV, 1980-1982, 15-30.

[149] *Marele dicționar Geografic al României,* alcătuit şi prelucrat după dicționarele parțiale pe județe de Ioan George Lahovari, gen. C.I. Brătianu şi Grigore G. Tocilescu, vol. III, Bucureşti, 1900, p. 45.

[150] Constantin D. Gheorghiu, *Dicționar geografic al județului Neamț, (la anul 1890),* Bucureşti, 1895, pp. 146-147.

[151] Înv. Ana Rusu, Înv. Mariana Prisacaru, Prof. Vasilica Cornelia Hotea, *Dumbrava Roşie - Cine bea apă de la Izvoare nu mai pleacă,* în “Identitate nemţeană”, p, 159; Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 359.

fost folosite ca *islaz*. Casele actuale sunt creaţii moderne, care nu au nici o legătură cu satul de odinioară. Satul propriu-zis a fost întemeiat cu prilejul împropietăririlor de după 1918. Satul cu aşezările de astăzi îl cunosc cei ce i-au pus temelie. Descrierea lui nu o putem face altfel decât cum ne-o mărturisesc cei mai bătrâni locuitori ai săi: Asavei, Ciurea, Budişteanu Ion care au prins în acele timpuri culmile împădurite de unde au adus ştirea până în zilele noastre de Dalul Pădurii. Pământul era moştenit de către o viţă veche boierească de neam grecesc. Mai târziu au stăpânit boierii Comoniţă având circa 250 ha. Bătrânii au mai prins satul sub denumirea de Rotunda. Casele construite erau modeste, aşa cum au rămas o parte încă în picioare. Satul fiind în plină dezvoltare şi la o distanţă mare de centrul comunei, comunitatea a construit în anul 1929 şcoala primară.Principalul monument istoric al satului este biserica parohială,, Sfinţii Voievozi Mihail şi Gavril" construită din piatră cioplită în anul 1903-1919 de arhitectul italian Giovani Maricici în stil moldovenesc cu influenţe apusene la turnuri şi este pictată în frescă[152].

Satul Brăşăuţi, aşezare închinată de domnitorul Alexandru cel Bun ctitoriei sale de la Bistriţa, este totodată şi cel mai mic ca număr de locuitori. Denumirea acestui sat vine probabil de la negustorii braşoveni care trecând la est de Carpaţi au găsit aici condiţii bune de viaţă. Biserica satului a fost construită în perioada 1920-1928 şi are hramul bisericesc la data de 9 septembrie, de ziua „ Naşterii Maicii Domnului".Şcoala a fost înfiinţată în anul 1926 şi a funcţionat într-o casă închiriată; actuala clădire a şcolii a fost construită după război[153].

Satul Dumbrava Deal aparține din punct de vedere administrativ comunei Săvinești. După spusele bătrânilor, satul Dumbrava Deal a luat ființă înainte de 1900, fiind format din familii venite din satele Rediu, Bârgăoani și Crăcăoani. Locul mai era numit și Dumbrava Roșie din deal. Este așezat pe locul unei dumbrăvi de stejari ce a fost defrișată, terenul fiind atribuit ca loturi, localnicilor. Acestora li se mai spuneau „cei din deal” sau „deleni”. Legendele mai amintesc și de „cei trei calici” de la Rediu, amintind de trei familii ce au mers la colonelul Roznoveanu pentru a cere să fie împroprietăriți, pentru a-și construi case. Colonelul le-a îndeplinit cererea spunându-le că: „lumea trebuie să muncească și pământul trebuie muncit”. Printre primii viețuitori au fost: frații Vasile și Toader Asaftei, frații Ion și Costache Veliche, Vasile Blănuță și fiul său Nicolae, Ion Ciobanu, Vasile Ciobanu, Andrei Sârbu[154].

---

[152]Înv. Ana Rusu, Înv. Mariana Prisacaru, Prof. Vasilica Cornelia Hotea, *Dumbrava Roşie - Cine bea apă de la Izvoare nu mai pleacă,* în “Identitate nemţeană”, p. 160.
[153] Vasile Stoian, *Monografia comunei Dumbrava Roşie*, 2002, mss., p. 8.
[154] Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 359.

Populația era la recensământul din 1974 de 6.765 de locuitori, din care 3.391 bărbați, în 1 992 de 6.227 din care 3.171 bărbați, pentru ca în 2002 să ajungă la 7.182 locuitori, din care 3.767 erau femei.

Exponate din cadrul proiectului „Zestrea bunicii”

Creșterea populației nu se datorează sporului demografic, este efectul migrației, localitatea având tendința de a se uni cu municipiul Piatra Neamț. În 2018, comuna depăşea numărul de 8.000 de locuitori[155].

8. Comuna Făurei

Comuna Făurei este situată în partea de est a judeţului Neamţ, la o distanţă de 27 de km faţă de oraşul Piatra Neamţ şi la o distanţă de 22 de km faţă de oraşul Roman. Se află la intersecţia

155 Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 356; *Anuarul statistic al județului Neamț*, 2018; *Neamţul, ţinutul tezaur. Monografie*, p. 86.

paralelei de 45⁰54' latitudine nordică şi meridianului de 28⁰48' longitudine estică. Este compusă din satele Budeşti (cel mai mare din cadrul comunei), Făurei, Climeşti şi Micşuneşti, fiind mărginită la nord de comuna Bărgăoani, la sud de comuna Secuieni, la est de comunele Trifeşti şi Dulceşti iar la vest de comunele Bărgăuani şi Mărgineni.

Din punct de vedere geografic, teritoriul comunei Făurei se află situat în Podişul Moldovenesc, în apropierea liniei ce desparte dealurile subcarpatice de Podişul Moldovenesc[156].

Satul Făurei se află la est de pârâul Români şi de satul Tatomireşti, cu care este unificat acum. Astfel, pe harta judeţului este trecut numai satul Făurei. Acest sat este menţionat pentru prima dată într-un act de întărire, din data de 3 septembrie 1459, al boierului Goştilă. În perioada următoare această aşezare este stăpânită de urmaşii săi. În secolul al XVII-lea, satul Făurei era stăpânit de boierul Vasile Bogza. Numele acestui sat ar putea proveni de la un „faur" meşteşugar care construia căruţe. Biserica parohială are hramul „Sfântul Dumitrie", fiind construită în anul 1977.

Vatra satului Tatomireşti a fost identică cu cea actuală, fiind în zona numită „La Brad", iar satul se mai numea şi „Cuibarul". Mutarea vetrei datează din secolul al XVIII-lea, perioadă când se schimbă şi denumirea aşezării definitiv. Satul a fost stăpânit în secolul al XV-lea de către boierul Jula, iar la sfârşitul secolului, urmaşii lui Jula şi nepoata lui Costea Dabija vând satul, lui Petru Căliman. La 18 martie 1495, voievodul Ştefan cel Mare le întăreşte actul[157]. Tot în aceaşi perioadă, jumătatea de sus a satului era stăpânită de Micul Purcărescu, ale cărui strănepoate au vândut-o vistiernicului Ieremia, la 27 decembrie 1519. Aceeaşi parte a satului a fost stăpânită şi de călugărul Evlaghie vistiernic, care a vândut-o lui Armeanu. Această vânzare este întărită printr-un act de cancelarie emis în 1527.

Numele de Tatomireşti vine de la un anume Tatomir. Acest fapt reiese dintr-un document emis în anul 1487, când jumătate din satul Tatomireşti a fost „cumpărat de la Baloş, fiul lui Dornea, nepotul lui Tatomir, cu 50 de zloţi tătărăşti"[158]. În acest sat a fost construită o biserică în anul1883, cu hramul „Sfântul Nicolai". Această aşezare este inclusă astăzi în cadrul satului Făurei.

Satul Climeşti era stăpânit la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea de către fraţii Trif şi Negrit, iar mai târziu de către Marcu, Mihuţ şi Lazăr, fii lui Trif. Aceştia primesc întăriri pentru partea de sus a satului, la 30 martie 1558, de la voievodul Alexandru Lăpuşneanu, iar partea de jos era stăpânită de fii lui Negrit.

[156]http://ro.wikipedia.org/wiki/Comuna_Făurei,_Neamţ
[157] Pavel Coroi, *Drumul plopilor, mărturii despre o veche şi mare aşezare. Budeşti – Neamţ*, Editura Casa Scriitorilor, Bacău, 2006, p. 30.
[158]*Ibidem*, p. 31.

Lucruri interesante se pot spune şi despre această aşezare, care mai păstrează şi denumirea de „Ghirva” în limba bătrânilor. Acesta este primul nume al satului Climeşti, iar vatra satului se găsea pe locul ce astăzi se numeşte Trofeşti, locuitorii aflându-se într-o stare de semidependenţă faţă de boier, care-şi avea conacul la distanţa de 1 km spre nord. Se pare că boierul a dat ordin ca toate plugurile din satul Ghirva să iasă la arat pe moşia lui, căci timpul era cam întârziat[159]. Însă cum în ziua aceea era *Vinerea Patimilor* (vineri, înainte de Sărbătoarea Paştelui) şi ţăranii se pregăteau de sărbători, au refuzat să se supună ordinului. Neputând accepta refuzul categoric al populaţiei, proprietarul a dat foc satului, de la un cap la celălalt, iar ţăranii au fugit în satele Giuleşti, Bogzeşti, Butunăreşti, Micşuneşti, pe unde aveau rude. Terenul unde a fost aşezat satul a fost arat şi semănat şi mult timp a fost numit *Locul focului*.

Actuala vatră de sat s-a format mult mai târziu, aproximativ între anii 1800 – 1850, de către Grigore Cozadini, care prin căsătoria cu Eugenia Ghica Budeşti, primeşte de la socrul său o parte din moşie şi 40 de familii de clăcaşi. Aceştia au fost împroprietăriţi de Cuza la 1864, constituind nucleul actualului sat aşezat într-o mică depresiune şi pe dealurile care o înconjoară. În sat se păstrează fostul conac cu dependinţele sale. Acest sat are o biserică destul de mare, construită pe la 1883, pe temelie nouă de piatră. Este construită din cărămidă şi tencuită cu var şi nisip şi apoi văruită cu alb. Turla este înaltă şi acoperită cu tablă. A fost ridicată de către Grigore şi Eugenia Cazadini, aceştia fiind înmormântaţi în curtea bisericii[160].

Satul Budeşti, sat boieresc de clăcaşi, este unul din cele mai vechi sate din zonă. El apare consemnat într-un document emis de cancelaria Moldovei la 1 septembrie 1444, în timpul domniei lui „Ştefan voievod domn al Ţării.”, unul din fii lui Alexandru cel Bun, care dăruia acest sat lui Pan Mic Crai, acestui „boier al nostru credincios” drept răsplată pentru credinţa sa faţă de domn[161]. Această danie are legătură cu evenimentele ce au avut loc în Moldova, după moartea lui Alexandru cel Bun. Boierul care a primit satul Budeşti prin danie l-a ajutat pe Ştefan al II-lea în luptele pentru tronul Moldovei, împotriva fratelui său Iliaş[162]. În anul 1488, la 29 februarie, voievodul Ştefan cel Mare întăreşte printr-un act de cancelarie posesia lui Daşco şi a surorii sale Malea, fii lui Goştila, stăpânirea asupra satului Budeşti , cumpărat de tatăl lor cu 100 de zloţi tătărăşti de la Ivan Craiul, fiul lui Mic Crai[163].

[159] *Ibidem*, p. 32.
[160] http://www.neamt-turism.ro/bisericivechi.htm
[161] *Documente Moldoveneşti*. *A. Moldova*, Vol. I, Bucureşti, 1975, p. 354.
[162] Pavel Coroi, *op. cit*., p. 30.
[163] *Documenta Romaniae Historica,* Vol.III, A, Moldova, Bucureşti, 1975, p. 12.

Conacul Cantacuzino din comuna Făurei

Mai târziu, la 5 aprilie 1603, domnitorul Ieremia Movilă, întăreşte printr-un uric ca danie Mănăstirii Agapia mai multe sate, jumătăţi de sate şi bălţi, între care şi o prisacă din Budeşti, „ce li s-a dat lor Constantin, feciorul lui Grigore”[164]. Zece ani mai târziu, la 30 martie 1613, Teodor Boul, pe care domnul îl răscumpărase din robie, primeşte de la Ştefan Tomşa jumătate din satul Budeşti[165].

Satul îşi va cunoaşte maxima dezvoltare în timpul lui Toma Cantacuzino. Acest mare boier, grec de origine, era fratele lui Iordache Cantacuzino. Devine stăpânul satului Budeşti, atât prin danie, cât şi prin schimb. El este singurul care ridică primele construcţii moderne: curţi frumoase, înconjurate de ziduri solide de piatră. Tot el ridică şi biserica de piatră din acest sat. În harta austriacă întocmită de Otzellovici, satul Budeşti este consemnat alături de Fhaury, cum i se spunea actualului sta Făurei în vechime[166].

În anul 1803, satul era a „vornicului Grigore Ghica” şi avea 74 de liuzi, care plăteau un bir domniei de 217 lei pe trei luni şi 868 pe tot anul[167].

Satul mai era cunoscut şi sub numele de Budeşti – Ghica după numele boierului care a fost pe aceste locuri şi a ridicat conacul. De asemenea, trebuie spus că această aşezare a fost comună până în anul 1968, în timp ce satul Făurei era doar un cătun în cadrul său. Din 1968, localitatea Făurei devine comună, iar Budeşti un sat inclus în cadrul acesteia. Aici se află un monument ridicat în memoria eroilor *(foto alăturat).*

---

[164]*Documente privind Istoria României. Veacul al XVII-lea. A. Moldova*. Vol. V. 1601-1605, p. 81.
[165] Pavel Coroi, *op. cit*., p. 34.
[166] Ştefan Gorovei, *Observaţii noi într-o controversă veche (Familia Ghica în Moldova)*, în “Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol”, XV, 1978, Iaşi, pp. 315 – 324.
[167] Pavel Coroi, *op. cit*., p. 43.

Satul Micşuneşti este o localitate veche, datată în a doua jumătate a secolului al XV-lea, fiind întemeiat de unii din vitejii lui Ştefan cel Mare. Se pare că voievodul a poposit aici în timpul retragerii spre Războieni, pe Valea Orbicului şi de aici Codrii seculari ai Bourului. Spre deosebire de alte sate, acest sat a fost unul de răzeşi, oameni harnici şi gospodari, cu dragoste faţă de glie. Ca sat răzeşesc, a cărui moşii nu s-au vândut ci s-au împărţit între urmaşi prin înţelegere, fără acte, a fost stăpânit de logofătul Dobru şi s-a numit iniţial Dobruleşti. El era la obârşia pârâului Orbic, el revenind mai târziu Anei, fiica lui Dobru, care vinde satul nepoatei sale Stanca, la 11 septembrie 1480. Această vânzare este întărită de Ştefan cel Mare, printr-un act de cancelarie. Mai târziu, satul a fost stăpânit şi de boierul Crai, idee susţinută şi de numele văii de la vest de sat: Valea Craiului. Aşezarea a întrat apoi în stăpânirea boierului Micşun, al cărui nume îl poartă din secolul al XVI-lea. O atestare cu numele de Micşuneşti se găseşte în actul satului Bârjoveni, emis la 1 septembrie 1620, în care este menţionat ca martor la judecată un anume „Nistor din Micşuneşti”.Rămaşi cu conștiința de urmași ai răzeșilor, locuitorii cătunului Micșunești din Bodești, numiți și „perjări” de către ceilalți (pentru că avea foarte mulți pruni și perji), sunt mândri și astăzi de trecutul lor. Numele de Micșunești provine de la un boier din zonă – Micu, care avea moșie, dar Ștefan cel Mare i-a făcut răzeși, cu Dobre – căpitan de plai[168].

Cele mai importante personalităţi, al căror nume este legat de evoluţia comunei Făurei sunt: boierii Toma Cantacuzino, Nicolae Ghica, Grigore Ghica, fruntaşul Gherghe I. Steluţă, profesorii Maria şi Vasile Gâlcă, Agnez şi Carol Vasile[169], Elena şi Pavel Coroi (ultimul cu o extraordinară monografie a satului Budeşti din care am citat pentru acest mic studiu), economist Ion Coroi şi alţii. Să menţionăm cele două puncte muzeistice la şcolile din Budeşti şi Făurei, cu interesante exponate etnografice şi istorice.

[168] Tradiția locală culeasă de prof. Caludiu Mihai Tamba din comuna natală.
[169] Pavel Coroi, *op. cit*., p. 133.

9. Comuna Girov

Administrativ-teritorial, comuna Girov aparţine judeţului Neamţ (satul de reşedinţă Girov aflandu-se la o distanţă de aproximativ 13 km faţă de municipiul Piatra-Neamţ) şi are în componenţă următoarele sate: Girov, Căciuleşti, Popeşti, Gura-Văii, Turtureşti, Boţeşti, Doina, Dăneşti, Verşeşti. Comuna Girov este situată în partea central – estică a judeţului Neamţ pe coordonatele geografice 46°57´ latitudine nordică şi 26°31´longitudine estică.Teritoriul comunei este delimitat în partea nordică de Holmul Mare, continuând spre est cu dealurile Hârtopului şi Movila Iucaşului (a Mărginenilor), la sud subdepresiunea Roznov-Slobozia, la vest dealurile Izvoare, Boţoaia, continuând spre nord-vest cu pădurea Balaur şi curmătura Dobreni. Nota dominantă a reliefului este cea depresionară, dată de extinderea teraselor la confluenţa Bistriţei cu Cracăul şi deluroasă subcarpatică având formele cele mai predominante : dealul Girov, dealul Dăneşti, dealul Humăriei, dealul Izvoare, dealul Turtureşti, dealul Măşcăteşti. Zona comunei Girov prezintă o climă temperat – continentală, cu particularităţile specifice zonei de est a ţării. Satele comunei se află situate de la nord la sud de o parte şi de alta a râului Cracău (pe o lungime de circa 20 km din cei 58 km ai râului). Comuna este străbătută de 2 drumuri importante ale judeţului Neamţ : DN 15 Piatra Neamţ – Roman (de la vest la est) şi DJ Roznov – Dobreni (de la sud la vest)[170].

Prezentăm câteva din urmele trecutului (aparţinând preistoriei, epocii antice şi începuturile epocii medievale), descoperite pe teritoriul actual al comunei Girov[171]: aşezarea fortificată de la Girov – Sărăţica (La Movilă)[172] aparţinând epocii bronzului; ceramică aparţinând culturii Noua, descoperită în satul Doina[173]; denar de la Vespasianus, descoperit în satul Căciuleşti[174]; aşezarea Latene târziu de la Căciuleşti[175]; la Boteşti, s-au descoperit resturile unei aşezari Cucuteni A, fragmente ceramice din perioada *Hallstatt-ului* timpuriu şi o aşezare *La Tene* de tip Poieneşti (secolul III d.Hr.), cultura Cucuteni, faza A, cultura Corlăteni, cultura Poieneşti[176]. La Căciuleşti, cu ocazia săpării unei gropi pentru cartofi, au fost descoperite resturi materiale dintr-o aşezare daco-carpică (sec. II-III d.Hr.). Fragmentele ceramice aduse la MIPN reprezintă: o fructieră lucrată la roată, din pastă fină, arsă la cenuşiu; un vas de provizii de dimensiuni mari, lucrat la roată, din pastă

[170]Vasile Ciubotaru, *Girov, file de istorie*, în "Identitate Nemţeană", p. 149; D. Dieaconu, I. Săndulache, *Valea Bistriţei nemţene,* Ed. Cetatea Doameni, Piatra-Neamţ, 2015, pp. 34-36.
[171]*Neamţul, ţinutul tezaur, monografie,*passim.; Vasile Ciubotaru, *Girov, file de istorie,* p. 150.
[172]Gheorghe Dumitroaia, *Săpături şi cercetări arheologice de suprafaţă în judeţul Neamţ,*MemAnt, XIX, Piatra Neamţ, 1994, p. 309.
[173]Ştefan Cucoş, *Expoziţia permanentă a Muzeului Arheologic Piatra Neamţ,* MemAnt, II, Piatra Neamţ, 1970, p. 565.
[174]Virgil, Bîrliba-Mihăilescu, *Ciculaţia monetară la triburile liberede la rasărit de Carpaţi (sec. II-IV),* MemAnt, II, Piatra Neamţ, 1970, p. 319.
[175]Gheorghe Dumitroaia, *op.cit.*, p. 511.
[176] N. Zaharia, M. Petrescu-Dâmboviţa, Em. Zaharia, *Aşezări din Moldova: de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, 1970, 360.

fină, ars la roşu; un alt vas de provizii, lucrat în acelaşi mod, dar de culoare cenuşie-neagră; un vas de provizii lucrat cu mâna. din pastă grosieră, având ca degresant cioburi pisate şi pietricele, de culoare brun-maronie, decorul recipientului constând într-un brâu alveolat[177]. La Dăneşti, s-a aflat un tumul de cca. 3 m înălţime şi cu un diametru de aproape 60 m, care datează, probabil, din preistorie. Pe acest obiectiv, sesizat din depărtare de mai mult timp, dar vizitat în vara anului 1992, s-a aflat până relativ recent o bornă din beton. La suprafaţa solului nu au fost sesizate fragmente ceramice sau alte materiale arheologice[178]. În satul Doina **s**-au identificat trei necropole, una aparţine sfîrşitului epocii bronzului, cultura Noua, alta secolului al IV-lea d.Hr., cultura Sântana de Mureş şi ultima, perioadei feudale, secolele XIII-XIV[179].

În perioada Evului Mediu apar şi atestările documentare care menţionează prezenţa pe teritoriul actual al comunei Girov, a unui număr de 20 de sate: Avereşti, Boţeşti, Căciuleşti, Conţeşti, Dăneşti, Drăgoeşti, Girov, Grieleşti, Gura Văii, Jideşti, Lincea, Lupşeşti, Mărăţei, Milotineşti, Popeşti, Rusciori, Troiţa, Turbăteşti, Turtureşti, Verşeşti. De-a lungul timpului unele dintre aceste sate au dispărut, fie desfiinţându-se, fie au fost incluse în satele existente astăzi. La sfârşitul sec. al XIX-lea ia fiinţă şi cel mai nou sat al comunei Girov – satul Doina.

Mai vechi decât Girovul, apare amintit în documente, satul Avereşti (aşezat în zona bisericii şi partea de deal a localităţii Girov). Amintit în actul din 11 iulie 1428, când este dăruit Mânăstirii Bistriţa. Istoricii consideră că actul a fost falsificat de călugării mănăstirii, în sec. al XVI-lea. În 17 februarie 1438 satul Avereşti este dăruit de voievodul Ilie, boierului Comarici. Avereştiul se uneşte cu Girovul (Jirovul – „pământ gras”) şi apare sub această denumire în documente începând cu sec. al XVI-lea. În 1588 satul Girov este dăruit Mânăstirii grecilor din Iaşi, lucru întărit şi de documentele din anii 1594, 1619.[180]

Cea mai veche localitate din ţinutul Neamţ, amintită de Ptolemeu în sec. II d.H. şi legată de numele tribului Caucoensis (Cauceleşti – Căciuleşti) se afla pe Cracău, este ipoteza lui Gheorghe Dorofte[181]. Este vorba de satul Căciuleşti, comuna Girov, care în sec. al XIV-lea, a fost organizat de juzii Mihail şi Dieniş, iar după întemeierea statului Moldova, a fost pus sub stăpânirea boierului Ion Jumătate. Acesta îl închină Mânăstirii Bistriţa la 12 lulie 1415[182]. În 1462 şi 1467, Ştefan cel Mare,

[177] Gh. Dumitroaia, *Depunerile neo-eneolitice de la Lunca şi Oglinzi, judeţul Neamţ*, MemAntiq., XIX, 1994, 7- 81.
[178] Gh. Dumitroaia,*Săpăturile arheologice din judeţul Neamţ (1994-1995)*, Mem. Antiq. XX, 1995, 309; Idem, *Cercetările arheologice din judeţul Neamţ (1996)* ,Mem.Antiq., XXI, 1997, 435.
[179] V. Spinei, M. Alexianu, V. Butnaru, *Săpăturile arheologice de la Doian- Girov, 1982-1993,* MemAntiq, IX-XI, 227-260.; N. Bolohan, C. Mihu, *Unele completări şi observaţii privind necropola de la Doina (comuna Girov), jud. Neamţ*, Carpica XXXIII, 2004, 94-109.
[180] *D.R.H.*A, Moldova, vol. I, doc. VI, *Ibidem,* - doc. 179, *Ibidem*, vol. III, doc.460.
[181] Gh. Dorofte, *Orizontul Movilei Mărgineni,* Piatra Neamţ, 2001, p. 46.
[182] *D.R.H.*A, Moldova, vol. I, doc. 41

voievodul Moldovei întăreşte Mânăstirii Bistriţa satul Căciuleşti cu toate celelalte sate, iar mai apoi, localizează construcția, precizând în act că aşezarea este ,,unde au fost juzii Mihail şi Dieniş, Cauceleşti se află pe Cracău între Grieleşti şi Lupşeşti"[183]şi îl anexează la ocolul Piatrii.

La 1421 aflăm din documente de existenţa panului Laţco Boţ, care ar fi stăpânit meleagurile numite mai târziu Boţeşti. Documentul din 11 iulie 1428 (considerat document falsificat de călugării M-rii Bistriţa în sec. XVI) aminteşte ,,biserica de la Boţ" (satul Boţeşti – Girov). Unele ,,surse "spun că Boţeştii apar în documente în 1442, însă se face confuzie cu Bonţeştii din zona Bârladului, amintit la 1 august 1442. La 1595, mai 18, Ştefan Răzvan, voievod, întăreşte Mânăstirii Râşca ,,satul Boţeşti cu mori pe Cracău[184]".

Satul Dăneşti este atestat documentar la 8 martie 1442, când satul a fost *întărit* lui Cristea Iucaş ,,pe Cracău, unde a fost Sas Dan şi Dan Vîcălesi[185]". În sec. al XVI-lea, în anii 1574, 1580, 1590, domnitorii Moldovei întăresc Mânăstirii Vânători satul Dăneşti. Dăneștiul a fost un sat de clăcași, situat pe vechea moșie Dănești, proprietatea Mănăstirii Văratec, secularizată în anul 1864. Pe o suprafață din această moșie au fost împroprietăriți clăcașii în 1864, iar în 1945, restul moșiei a fost împărțită locuitorilor din satele Dochia, Dănești, Doina și Boțești. Apoi, satul este dat Mănăstirii Bisericani la 1612, de către Ștefan Tomșa, ca în 1617, Mihnea Radu să-l încredințeze Mănăstirii Bistrița. După 1800 (aproximativ 1850), satul este dăruit Mănăstirii Văratec[186].

Prima atestare documentară a satului Turturești este la 1462, păstrându-și și astăzi vechiul amplasament, la Nord-Vest de satul Girov. În 1475, jumătate de sat este dăruită de domnitor lui Cozma, fiul lui Băloş. Cu ani în urmă, ținutul era împădurit și aparținea boierului Balș din Iucaș. Ulterior el revenind sub formă de danie mănăstirii Bisericani[187].

Satul Gura Văii, în 1518, era aşezare răzeşească, iar în 1714 ajunge în proprietatea M-rii Bisericani. Satul Popeşti (Popceşti) a fost atestat documentar în 1612[188] pe vremea domnitorului Ştefan Tomşa. Pământul aparţinea M-rii Bisericani, dar locuitorii erau oameni liberi. Constantin Gheorghiu nota în ,,Dicţionarul" său că satul Popeşti, aflat între Căciulești și Gura Văii, ,,pe podișele ce se scoboră spre răsăritul dealului Balaurul", este atestat documentar de pe vremea lui Ștefan Tomșa, care i-a sprijinit în 1612 pe răzeși să-și câștige drepturile pierdute, în conflictele pentru pământ. Încă din secolul al XVI-lea, satul Popeşti a fost închinat mănăstirii Bisericani, dar locuitorii erau liberi. Se spune că numele satului a fost dat de către locuitori, în amintirea unui

[183]*Ibidem*, vol. III, doc.256
[184]*Ibidem*, vol. I, doc. 48*Ibidem*, doc. 222; *Ibidem*, vol. IV, doc.153
[185]*Ibidem*, vol. I, doc.219.
[186]Vasile Ciubotaru, *Girov, file de istorie*, p. 151.
[187]Rodica Teofănescu Cocan, Vasile Pop-Silaghi, *Lumini pa valea Cracăului. Girov-oameni și tradiții,*p. 80.
[188] Rodica Cocan, *Lumini pe Valea Cracăului,* Ed. Crigarux, Piatra Neamţ, 2003, p.83.

strămoș, „popa Gligorie”, cleric și răzeș, apărător al țăranilor în conflictele lor cu boierii, pentru pământ. Satul are o suprafață aproximativă de 268 ha. Populația era în 1890 de 117 persoane, iar în 2002 de ceva peste 200 persoane[189]. Până în 1968 a făcut parte din comuna Căciulești, după care a fost încorporat comunei Girov.

Satul Verşeşti a fost aşezare răzeşească atestată din 1491, în vremea lui Ştefan cel Mare. După 1618 intră în proprietatea boierului Iordache Cantacuzino. În 1770 este închinat M-rii Sf. Spiridon din Iaşi[190]. Satul Doina fost înfiinţat în anul 1881[191], după „legea însurăţeilor”, alte împroprietăriri s-au făcut și pe fosta moşie a M-rii Horaiţa.

Satul Conțești este atestat documentar la 1553, când Alexandru Lăpușneanu îl închină Mănăstirii Tazlău.Un alt hrisov, dat de Radu-Mihnea, la 1618, amintește din nou de existența satului și a bisericii Conțești: „1618, 12 noiembrie, Io, Radu Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei. Scriem domnia mea slugilor noastre din Târgul Piatra Neamț. Vă dăm de știre că s-au jeluit rugătorii noștri, călugării de la sfânta mânăstire a răposatului Aron Vodă, unde este hramul Sfântului Nicolae, că au trei sate în ținutul Neamț, anume: Averești, Girovul și Nicorești – pe care le-au dat și miluit răposații domni de mai înaine, Alexandru Voievod, Petru Voievod și Aron Voievod.”[192] Mai târziu, satul Nicorești (Conțești) a fost închinat Mănăstirii Aroneanul (Aron Vodă) din Iași. După venirea cantacuzinilor, satul se extinde luând numele „conților”, (denumire după rangul lor), fiind închinat, în 1743, Mănăstirii Zografu (Muntele Athos) și Patriarhiei din Țarigrad, cu știința și medierea cantacuzinilor. În 1784 se stabilesc aici refugiați din Transilvania, prigoniți după răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, găsind aici înțelegere și ocrotire. O altă variantă, pe care o invocă bătrânii satului ar fi aceea că, cei ce veniseră din Ardeal, printre care și vechile familii Cosma și Manole (originari din părțile Feleacului și ale Năsăudului) au cumpărat importante proprietăți funciare de la localnici, dându-și denumirea de „conți”, specifică boierilor ardeleni[193].

În sec. al XVIII-lea şi prima jumătate a sec. al XIX-lea, satele actuale ale comunei Girov se aflau din punct de vedere administrativ-teritorial în Ocolul Pietrii din ţinutul Neamţ. După anul 1864 și la Girov se fac împroprietăriri, satul devenind reședință de comună și sediul Prefecturii Plaiului. La acea vreme din Girov făceau parte satele: Conțești, Dănești, Girov, Boțești, Bahna, Doina și Jidești.Din a doua jumătate a sec. XIX și până în 1968 pe teritoriul Girovului de astăzi au

---

[189]Constantin D. Gheorghiu, *Dicționarul geografic al județului Neamți (la anul 1890),* Tipografia și Fonderia Basilescu, 1 895, p. 317.
[190]Dorofte, Gh., *op. cit.*, p. 48
[191]*Ibidem*, p. 49. Rodica Teofănescu Cocan, Vasile Pop-Silaghi, *Lumini pa valea Cracăului. Girov-oameni și tradiții,*Ed. Crigarux, Piatra Neamț, 2 003, p. 79-84.
[192]*Documente privind istoria României*, Academia R.S.R., 1 954, vol. IV, p. 297.
[193]Vasile Ciubotaru, *Girov, file de istorie*, în “Identitate Nemţeană”, p. 151, *.D.R.H., A, Moldova,* sec. XVI, vol. II, doc. 95.

existat două comune rurale: comuna Căciuleşti cu satele: Căciuleşti, Turtureşti, Gura Văii, Popeşti şi Verşeşti, şi comuna Girov cu satele: Girov, Conţeşti, Boţeşti, Doina. Satul Dăneşti făcea parte din comuna Dochia. În 1968, în urma reorganizării teritoriului, comuna Girov, cuprindea satele a foste trei comune: Girov, Căiuleşti, Dochia. În anul 2003, în urma unui referendum, s-a reînfiinţat comuna Dochia, Girovul rămânând în componenţă cu cele nouă sate prezentate la începutul lucrării[194].

Monumentul eroilor situat în faţa Primăriei Girov

Populația celor 11 sate ce au aparținut comunei Girov după 1968 este în întregime de naționalitate română și provine în mare parte din clăcași, dar şi din răzeşi. În anul 1974 număra 8.623 locuitori, din care 4.211 bărbați, în 1992, 6.992 localnici, din care 3.425 bărbați și 7.415 locuitori în 2002, din care 3.616 bărbați. După numărul de locuitori, satul Dochia se afla pe primul loc, cu 2100-2300 persoane, urmat de Girov, cu 1500-1600 localnici, celelalte sate oscilând între 300 și 600 locuitori.

[194]Vasile Ciubotaru, *Girov, file de istorie*, în “Identitate Nemţeană”, p. 149.

Generalul Nicolae Dăscălescu, cea mai de seamă personalitate a comunei Girov

Cel mai mic sat este Popești, cu 250 până în 300 locuitori. Din punct de vedere al folosinței terenurilor, caracterul este prepoderent agricol. 88% îl reprezintă terenurile agricole (6.061 ha), pădurile reprezentând doar 0,15, iar intravilanul localităților peste 11%. În ceea ce privește terenurile agricole, aproape 84% reprezintă suprafață arabilă (5.086 ha), fiind urmată de pășuni (14%) și fânațuri 0,5%. Livezile reprezintă o suprafață relativ mică, doar 91 ha, reprezentând 1,5%[195].

[195]Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamț, studiu monografic și istoriografic*, p. 366.

10. Comuna Grumăzeşti

Comuna Grumăzeşti se află aşezată în partea sudică a depresiunii subcarpatice Ozana-Topoliţa. Depresiunea Ozana-Topoliţa este situată în extremitatea Nordică a culoarului depresionar al subcarpaţilor moldoveneşti. Un abrupt înalt de 300-400 m al culmii Stânişoarei domină depresiunea în partea vestică, iar denivelările de relief condiţionat de culmile anticolinare, Culmea Plesului, Dealul Boistea şi maivul Corni, separă depresiunea de Podişul Moldovenesc. Limita de nord şi nord-est este bine pusă în evidenţă de culmea Pleşului, formată din conglomerate cu elemente verzi. Limita de vest este delimitata de Muntii Stânişoarei. La sud şi sud-est – depresiunea este clar limitată de versanţii Ghindaoăni-Tupilaţi (Masivul Corni), ce se întind până în dealul Târpeştilor. Intre Târpeşti şi Boiştea depresiunea este larg deschisă spre Valea Moldovei, prin Valea Topoliţei. Limita estică se sprijină pe dealul Boiştea, iar în nordul acestui deal apa Ozanei deschide o poartă mai largă decât a Topoliţei, spre Valea Moldovei[196].

Comuna Grumăzeşti este străbatută de pârâul Floroiu (denumire locală *Balta satului* sau *Răstoaca*), având ca afluenţi pârâurile Temnic Valea Alunişului şi Cârcei (un afluent care seacă în perioadele de secetă); pârâul Fundaturii, un pârâiaş mic, care traversează partea de Sus a satului, pârâul Netezi vine din Bălţăteşti şi traversează satul Netezi de la Vest la Est, pârâul Topoliţa, vine din comuna Bălţăteşti, are afluent în satul Topolita pârâul Valea Seacă. Traversează satul de la V-E şi la hotarul cu comuna Petricani, punctul "Moara lui Rădeanu" se întalneşte cu pârâul Floroiu unit cu Netedul. Locuirea teritoriului comunei Grumăzeşti, existenţa primelor aşezări omeneşti se pierde în negura vremurilor. În urma săpăturilor arheologice efectuate de profesorul Mitrea din Bacău, pe Valea Topoliţei, a profesoarei Silvia Marinescu din Bucureşti, în partea estica a satului Grumăzeşti, cât şi cu ocazia săpăturilor efectuate în timpul construcţiei unor clădiri particulare sau obşteşti, s-a

[196]Prof. Vasile Lazăr, *Arc peste timp, comuna Grumăzeşti*, în „Identitate nemţeană", p. 145

găsit un număr mare de unelte, arme, obiecte din piatră (la biserica din satul Topoliţa), os, ceramică[197]. Artefacte specifice primei vârste a fierului (ceramică, statuete de bronz, unelte etc.) au fost găsite şi la Grumăzeşti[198].

Pe lângă aceasta, cercetările întreprinse în anii '80, au avut drept rezultat identificarea unor reședințe, care datează încă din secolul al XIV-lea ***(foto sus).*** La Netezi-Grumăzești au fost cercetate integral o locuință și o biserică, ambele realizate din zid în tehnica emplectonului. Aspectul îngrijit al zidurilor, finisajul şi amenajările exterioare constituie autentice mărturii despre cunoştinţele meşterilor şi posibilităţile materiale ale posesorului lor. Locuința, de dimensiuni apreciabile pentru acea epocă, se înscrie în tipul de locuință-turn întâlnit și în alte provincii românești, iar biserica, menită să împlinească cerințele de cult ale membrilor familiei celui care a stăpânit-o, avea altar, naos si pronaos. Atribuit marelui boier Bratu Netedul, prezent în sfatul domnesc al Moldovei între 1392-1399, ansamblul de la Netezi nu este singular în peisajul arhitectural al zonei, rămânând încă multe de cercetat[199].

În documentele vremii s-au găsit adesea oameni cu numele de Grumăzescu sau Grumaz, precum şi moşii, văi, ape, păduri, având acest nume sau derivate ale sale. Astfel, Ion Grumeza - staroste de Cernăuţi este menţionat la 12 iulie 1499; Ion Grumezea - vornic în Ţara de Sus apare la 26 martie 1574; Ştefan Grumezea la 24 martie 1697 şi alţii. Apar în documente şi sate cu denumirea de Grumăzeşti: în fostul ţinut Fălciu la 11 august 1445; la Vaslui la 15 octombrie 1491; *la Neamţ în anul 1574*. Nu este exclusă nici ipoteza ca numele satului Grumăzeşti să vină şi de la configuraţia locului – „grumaz” - ce înseamnă culme de deal prelungită[200]. Numele satului și, apoi, al comunei, provine de vechiul codru al Grumăzeştilor, proprietatea lui Grumezea (un mare vornic sau un oier vestit), după cum afla Constantin Luchian de la învăţătorii comunei. În satul Grumăzești sunt două biserici, una lângă conacul moșiei Caradja, din 1745, care devenind neîncăpătoare a fost construită

[197]V. Lazăr, *Grumăzeşti, arc peste timp*, p. 146.
[198] Minodora Ursachi, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ruginoasa*, în „Carpica”, I, 1968, pp. 27-34.
[199]*Județul Neamț – monografie*, coord. Gh. Dumitroaia, p. 38.
[200]V. Lazăr, *Grumăzeşti, arc peste timp*, p. 146.

și una de piatra în perioada interbelică, iar a doua biserică, din satul de sus – Suseni, din lemn, foarte veche, renovată în anii 1918-1920.[201]

Pârâul Topoliţa apare în documente încă din secolul al XIV-lea: în documentele de la 30 martie 1392, 12 martie 1442, 11 martie 1446. Aşa cum preciza şi istoricul Nicolae Iorga, se pare că satul Topoliţa se afla pe locul fostului sat Solomoneşti, şi şi-a luat numele de la pârâul Topoliţa. **Satul Topoliţa** s-ar zice că ar fi luat fiinţă prin amplasarea unor aşezări care adăposteau arendaşii şi robii de pe moşia ce aparţinea Mănăstirii Agapia. În satul Topoliţa îşi are şi începuturile Mănăstirea Văratec, strămutată pe la 1785 de maica Olimpiada în poiana Văratec, astăzi fiind ridicată o biserică de lemn care păstrează vechea catapeteasmă a mănăstirii. Topoliţa este localizată în depresiunea Ozana-Topoliţa, numită astfel deoarece este drenată de râurile Ozana şi Topoliţa, dar cunoscută şi sub numele de Depresiunea Neamţului sau Depresiunea Nemţişorului, la altitudinea de 357 metri. Satul este o aşezare veche, pe valea râului Topoliţa (prima atestare arheologică este din secolul II d. Hr, la doar 4 km de Târgu-Neamţ, cu o vechime de vreo 400 de ani, iar numele provine de la un român ardelean, așezat aici, Gh. Topliceanu, probabil venit de prin părțile Topliței. Acesta era un oier, iar locul aparținea moșiei Mănăstirii Văratec. Aici, în timpul lui Ieremia Movilă, mănăstirea ridicase o biserică. Topliceanu era vătaf pe moșia mănăstirii[202]. Denumirea de Topolița poate proveni și de la o specie de plopi (topol, topola; pola pol. plop), care ar fi fost preponderenți prin zonă în anumite timpuri.[203] În satul Topoliţa din comuna Grumăzeşti, Biserica de lemn "Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul" dăinuie ca mărturie a unei străvechi şi înfloritoare vieţi monahale în aceste locuri. Modestul lăcaş cu plan cruciform şi acoperământul copleşit de mai multe turle care „gravitează" în jurul celei centrale, a constituit vreme îndelungată vatra de rugăciune a Mănăstirii Topoliţa, aşezământ vestit şi bogat, cu o numeroasă obşte de maici. Atestată documentar printr-un hrisov de întărire emis de Ieremia Movilă la 11 aprilie 1598, Mănăstirea Topoliţa exista fără îndoială anterior acestei date, ctitorul său fiind - după cum se deduce din informaţiile existente - voievodul Petru Şchiopul. Aici s-au mutat, probabil pe la 1550, călugăriţele de la vechea Mănăstire Boiştea, vatră monahală deja amintită într-un document din 6 iunie 1446, şi tot de aici va pleca Maica Olimpiada cu maicile sale pentru a pune bazele Mănăstirii Văratic în 1781-1785. După cum deducem dintr-un hrisov semnat de domnul Alexandru Ioan Mavrocordat, la 1 ianuarie 1786 obştea de călugăriţe de la Mănăstirea Topoliţa era destul de numeroasă, biserica fiind refăcută în 1784. Dar

[201] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 323-325.
[202] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 325.
[203] https://educalingo.com/ro/dic-pl/topola

extinderea continuă a satului şi apropierea sa de mănăstire prevestea sfârşitul implacabil al acestui aşezământ. Deznodământul s-a produs în 1790, când locţiitorul de mitropolit Ambrozie ... văzând că monastirea Topoliţa ... era în mijlocul satului ... au poruncit a să muta de acolo la Mănăstirea Văraticul, ce era mai deoparte şi mai potrivită pentru asămine petrecere a vieţii monahiceşti. După stingerea vieţii monahale de la Topoliţa, biserica a fost preluată de obştea satului care a reparat-o şi a îngrijit-o, folosind-o ca biserică parohială[204].

Prima amplasare a satului Curechiştea se pare ca a fost pe locul numit Siliştea şi a aparţinut o anumită perioadă de comuna Petricani. Denumirea de Curechiștea provine de la cultura de varză (regionalismul curechi), renumită pe timpuri în acest sat. În Curechiștea, există o biserică ridicată la 1849 de către credincioșii satului.[205]

Biserica nouă de piatră din Grumăzeşti şi Biserica veche, foto de epocă (colecţia foto a bisericii)

Satul Ocea este și mai vechi decât Topolița, format din „ţigani" robi pe moşia mănăstirii Văratec. Se zice că întrucât moşia era lucrată cu ajutorul animalelor de muncă (boi), denumirea vine de la expresia "O,cea!", folosită la mânatul boilor. Cu timpul, în aceste locuri s-au așezat multe familii de moldoveni, veniți tot ca muncitori pe moșia mănăstirească, în timp, toți românizându-se. Mai circula odată o poreclă "ţiganii de la Ocea", dar nu mai erau „ţigani" încă de la începutul acestui secol. Ocea are o biserică din piatră, ridicată de mănăstire, la 1838, pe locul uneia din lemn, care a fost mutată la Preutești-Timișești.[206].

Despre comuna Grumăzeşti scria Constantin Gheorghiu la 1890: „Grumăzeşti, comună rurală, așezată în partea dinspre mijloc și miazăzi a plășii Sus-Mijlocul, străbătută în direcțiunea Est-Vest de o șiră de dealuri ce formează prelungirea munților din Crăcăoani, Văraticul. Terenurile sale de nord se aplecă nesimțit în imensul podiș vale a pârâului Topolița. Este formată din cotunele:

---

[204]V. Lazăr, *Grumăzeşti, arc peste timp*, p. 149.
[205] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 327.
[206]*Ibidem*, pp. 326-327.

Curechiști, Hotărâni, Grumăzești, Josenii, Susenii, Vălenii și Hiza, cu o populațiune de 1654 suflete sau 330 de familii, din cari 1630 au fost prezenți în comună la facerea recensământului, iar 3 absenți; din această populațiune deosebim după sex: 806 bărbați, 848 femei […] în raport cu naționalitatea: 3 familii străini (evrei), în raport cu instrucția 50 știu carte, 1604 nu știu […] În această comună se află 3 biserici cu 3 preoți și 6 dascăli, o școală cu un învățător plătit de către stat."[207] Prima școală a fost înființată în 1864, în satul Grumăzești, având ca învățător pe Teodor Moisi. Restul școlilor au apărut după 1919.[208]

După primele decenii ale secolului al XX-lea, în 1925, comuna Grumăzești făcea parte din plasa Cetatea Neamț, având 3.436 de locuitori în satele Curechiștea, Grumăzești, Ocea și Topolița. În 1931, organizarea teritorială menționează tot satele: Curechiștea, Grumăzești, Ocea și Topolița ca formând comuna Grumăzești, reședința fiind satul Grumăzești. Un an mai târziu avea un număr de 800 de familii, cu 3.300 de suflete.[209]

În 1950 comuna devine parte a raionului Târgu - Neamț, regiunea Bacău. În 1968, când se revine la organizarea pe județe, satul Ocea este comasat cu Topolița, comuna rămânând la satele: Grumăzești, Curechiștea, Netezi și Topolița[210].

11. Comuna Negreşti

Comuna Negreşti este formată astăzi doar din satele Negreşti şi Poiana. Se află în Subcarpaţii Moldovei, la 47°01' latitudine N şi 26°23' longitudine E, ocupând partea central-nordică a depresiunii Cracău-Bistriţa, în bazinul apelor Almăşelului şi Horaiţei. Formele de relief sunt specifice zonei de deal, ce cuprind marginea de est a Culmei Stânişoarei, din munţii cu acelşi nume, fiind o zonă submontană de categoria a IV a de fertilitate, cu clima specifică zonei geografice. Se mărgineşte: la nord, comuna Crăcăoani, la est, comuna Bodeşti, la sud, comuna Dobreni, la vest, comuna Gârcina. Domeniul forestier adăposteşte o faună bogată şi de mare interes cinegetic: urs, lup, cerb, căprior, râs, vulpe, jder, veveriţă, cocoş de munte, şoim, ieruncă. Ȋn apele curate din râuri şi iazuri trăiesc specii de păstrav, lipan, scobar, clean. Pe întreaga vale a pârâului Horaiţa, a existat din timpuri străvechi, atestate arheologic, o întreagă reţea de sate care au devenit denumiri: Dolheşti, Bolojeşti (pe pârâul Boloca), Oţel (coasta Oţelului), Prohal. Descoperirile arheologice de

---

[207] C.D. Gheorghiu, *Dicţionarul Geografic al Judeţului Neamţ,* p. 68.
[208] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* , p. 328
[209] *Ibidem*, p. 323
[210] V. Lazăr, *Grumăzeşti, arc peste timp*, p. 147.

Negreşti precum şi cele ale culturii ceramicii liniare atestă primele manifestări neolitice din acest spaţiu[211].

Satul de reședință al comunei este un sat vechi de răzeşi, care s-a întemeiat la începutul secolului al XV-lea, mai exact în anul 1403, luna iulie, ziua 11, dată la care boierul Negrea, un transilvănean, a contopit cătunele Doljești, Bolojești, Oțel, Prohal, Călugărița, Boțolea, Coşeri și Boloşca sub numele de Negrești, localitate atestată documentar la data de 11 iulie1428 și dăruită, de cel ce a constituit-o Mănăstirii Bistrița. Tot la aceeași dată, apare menționat și Dolhești (între timp, dispărut), sat pe care Alexandru cel Bun avea să-l închine aceleeași mănăstiri„să fie uric mănăstirii cu tot venitul și cu sfințirea preoților". De menționat faptul că satul a fost închinat cu tot cu biserică lui Mihail Dolh[212].

La 12 aprilie 1436, satele Negrești și Dolhești sunt menționate într-un document pe care fiii lui Alexandru cel Bun, Ilaş și Ștefan, întăreau lui Baico *„pentru ale sale drepturi și cu credințe slujbe"* mai multe sate și anume: „Dolhești, unde era casa lui și Negrești și Almășelul și Horaița și Rășcani și pe Almaş din jos de Dolhești Dobrenii". Conform documentului din 25 aprilie 1607, emis la Iași și semnat – Simion Movilă, satele Dolhești și Negrești sunt împărțite între „Ionașco, fost spătar și fratele lui, Onofreiu și sora sa, Diica, și Grozavu și nepotul lor, Gligorie Bran, diac, toți fiind fiii lui Vlaico, nepoții Dolhei, de bună voie au împărțit între ei dreptele lui ocine și dedine din satul Doljești și din Negrești pe Almaş ce sunt în ținutul Neamț, din uricul de moştenire ce au avut de la Alexandru Voievod cel Bătrân și din uric de întărire de la Ștefan Voievod[213].

La data de 25 ianuarie 1617, voievodul Radu Mihnea curmă pricina pentru o moară „Adică eu, Gheorghie Boțul Diac den Dolhești mărturisesc cum au venit Donici din Vârtop cu cinstita carte a Măriei Sale Vodă pentru niște vaduri de moară din Vârtop, ce au împreună cu Nichita, diacul de acolea, scriind în carte cum au zis Donici că au pus Nichita moara pe un vad mai jos și au înecat vadul lui Donici care este mai sus". Numele lui Gheorghe Boțul din Dolhești mai apare și într-un document emis în anul 1625, ca semnatar al unui act de vânzare a unei porțiuni dintr-o ocină a Bodeștilor. Satul Dolhești mai este pomenit și în 18 ianuarie 1623, într-un document redactat la Iași și semnat de Ștefan Tomșa, în care se spune „Io, Ștefan Tomșa Voievod, din mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Moldovei. Am dat această carte a Domniei Mele slugii noastre Gheorghie diac din Dolhești". În anul 1635, în alt document apare numele de Gheorghie Bosie din Dolhești.[214]

---

[211]*Neamţul, ţinutul tezaur, monografie*, pp. 121-140, passim. ; Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 461.
[212]M. Costăchescu, *Documente din Moldova înainte de Ştefan cel Mare,* vol. I, p. 11.
[213]N. Marcu, *Monografia comunei Negrești, locuri, oameni, fapte*, p.11.
[214]*Ibidem*, p.12.

Numele satului ar putea proveni şi de la locurile întunecoase, cu păduri nesfârşite, unde au apărut primele case. În jurul anului 1800, proprietarul moşiei Negreşti, Alecu Catargiu, i-a deposedat de pământ pe ţărani, cu excepţia câtorva famili.Negreşti a făcut parte, vreme îndelungată, din comuna Dobreni. O vreme reşedinţa comunei a fost şi la Negreşti din capricii boiereşti. În 1909 s-a înfiinţat banca populară „Plugul" din iniţiativa învăţătorilor Gh. Cojocaru din Dobreni şi N. Dandu din Negreşti. Avea un capital social de aproape 100.000 lei.[215]

Între 1889-1891, pictorul C.D. Stahi a participat la pictarea bisericii din sat realizând 80 de icoane şi auritul catapetesmei[216]. De Negrești și-a legat numele haiducul (sau tâlharul!) Dumitru Negrescu, supranumit Baltă. Aici a fost ucis în anul 1946, de tovarăşul său, plutonierul *Şofrona Prudena*[217].

Satul Negreşti este împărţit din punct de vedere confesional în Negreşti I şi II. Negreşti I este așezat pe valea părăului Horaița, la vreo 18 km de Piatra Neamț, în zona Subcarpaților Moldovenești. Se învecinează cu: Satele Poiana și Oșlobeni – la Nord; Satul Bodești – la Est; Satele Dobreni și Sarata – la Sud; Satul Almaș - la Vest. Satul Negrești II poate fi descris ca o înșiruire de case, situate de o parte și de alta a pârâului Horaița, ce izvorăște de sub culmea Stânișoarei și se varsă în Cracău. Satul, ar fi apărut, după unele mărturii, cu circa două secole în urmă, „într-o curătură de pădure, îngăduită de un boier". Numără în jur de 2.000 de suflete, majoritatea agricultori și muncitori forestieri[218]. **Satul Poiana** are numele de la o poiană care se afla în apropiere de Mănăstirea Horaiţa, unde s-au aşezat primii locuitori din Almaş, devenită Poiana Almaş, de la care ilustrul Dumitru Ailincăi şi-a luat numele. Alecu Catargiu avea nevoie de forţă de muncă la tăiatul lemnului. A adus muncitori, le-a dat o bucată de pământ şi au apărut primele case. Sunt şi familii de rromi proveniți din robii aduşi de familia Catargiu.

---

[215]Luchian, C., *Locuri, oameni şi şcoli*, P. Neamţ, 1996, p. 365, 358.
[216] Prangati, Constantin, *Dicţionarul oamenilor de seamă din judeţul Neamţ*, Ed. Crigarux, P. Neamţ, 1999, p. 229
[217]http://www.radior.eu/emisiuni/povestea-haiducului-baltă-rubrica-spiritualitate-românească-; D. Dieaconu et all., *Haiduci sau tâlhari. Contribuţii de mitologie şi antropolgie istorică*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2013, passim.
[218]Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, p. 463.

Imagini de la Casa Memorială „Dumitru Almaş", Negreşti

Suprafaţa totală a comunei este de 5.301 ha din care:2.666 ha arabil, 1607 ha păşuni şi fâneţe, 960 ha păduri, 66 ha livezi, 2 ha vii. Populaţia totală este de 1.944 persoane, care trăiesc într-un număr de 1.164 gospodării. Comuna Negreşti a fost desfinţată la data de 1 iunie 1968 şi reînfiinţată la 29 aprilie 2005. Este puternic legată de Mănăstirea Horaiţa, aflată în apropiere, deşi, administrativ, mănăstirea face parte din comuna Crăcăoani. În comuna Negreşti se află casa memorială Dumitru Almaş, originar de aici, monument de arhitectură tradiţională[219].

12. Comuna Petricani

Comuna Petricani se află în partea de nord-est a judeţului Neamţ şi la sud-est de oraşul Târgu-Neamţ. La data de 1 ianuarie 2009, suprafaţa comunei Petricani era de 7.568 km^2, iar împărţirea administrativă era următoarea: în partea de nord, satul Boiştea cu 989 locuitori, în partea de sud, satul Ţolici cu 1.638 locuitori, în est satele Răbâia şi Petricani cu 1.793 locuitori, iar în zona centrală a comunei, satul Târpeşti cu 1.396 locuitori. În cadrul depresiunii Neamţului, ocupă partea de nord-est, străjuită la nord de culmea Pleşului, 911 m. La est depresiunea prezintă o largă deschidere către valea Moldovei, doar Dealul Boiştea, la poalele căruia se găseşte comuna Petricani,

[219] *In Memoriam – Prof.Univ. Dr. Dumitru Almaş*, 2019, mss., passim.

format din pietrişuri carpatice, stă ca martor izolat între cele două râuri: Neamţ şi Topoliţa. Ca limite naturale, comuna Petricani are spre nord Dealul Măgura-Boiştea, la est Valea Topoliţei, la sud pădurea Ţolici şi dealurile împădurite Drăgani, Staniştea şi Boşcana, iar la vest Valea Topoliţei şi Ozana. Comuna Petricani are următoarele coordonate geografice: 47º7´ latitudine nordică şi 26º37´ longitudine estică, având următorii vecini la nord satul Dumbrava, din comuna Timişeşti, la est satul Ingăreşti din comuna Urecheni, la sud-est comuna Ţibucani, la sud comuna Bodeşti, la vest comuna Grumăzeşti, iar la nord-vest oraşul Târgu-Neamţ[220].

Iată cum descria la 1935, comuna Petricani, Constantin Luchian: „Este așezat la poalele dealului cu același nume, care-l și desparte de Urecheni. Prin sat curge pârâul Topolița. La sud de cătunul Răbâia se află Dealul Poienilor. Satul Boiștea este așezat pe dealul cu același nume, având spre nord dealurile Blebea și Grași. De pe dealul Boiștei se deschide o splendidă priveliște spre văile Ozanei, Topoliței și Moldovei. Târpeștii se află pe valea Topoliței și un platatou ce duce spre Țolici și Curechiștea. La sud de Țolici, spre Corni, se întinde pădurea Maicilor. În jurul satului se află Poiana cu Meri, Poiana Slatinei, unde se găsește un puț cu slatină cu o concentrație foarte mare”[221].

Înălţimea medie a reliefului oscilează între 300-500 m, înălţimea maximă fiind 509 m, pe Dealul Boiştea, iar minima de 225 m, la gura de vărsare a Topoliţei în Moldova[222]. În ceea ce priveşte resursele minerale, se pot menţiona depozitele de lignit care se află în partea de sud a comunei în subsolul dealurilor Gliga şi Drăganul din satul Ţolici şi tot aici au fost semnalate zăcăminte de sare apărute în izvoare salifere-slatine, din cauza eroziunii puternice efectuate de pârâul Ţolici în zona cursului superior. Depozitele de nisipuri sunt destul de numeroase şi pot fi folosite ca materiale de umplutură la construirea şoselelor de trafic local şi judeţean[223]. Reţeaua hidrografică este reprezentată de râul Topoliţa ce izvorăşte din Carpaţii Orientali. Afluenţii săi sunt Curechiştea, cu bazinul hidrografic pe dealurile Boşcana şi Rotunda şi Ţolici, care îşi adună apele de pe dealurile Gliga, Drăganul şi Stanişte. Pe dealurile Gliga și Drăganul, la poalele cărora se găseşte satul Ţolici, se întâlnesc pădurile de foioase (fagul, gorunul). Vegetaţia de stepă ocupă o suprafaţă restrânsă, deoarece şesul Petricanilor, unde o putem întâlni, este arat în întregime şi cultivat cu cereale, plante tehnice, medicinale etc.[224].

---

220 A. Dumitreasa, *Comuna Petricani, spaţiu de locuire muktimilenară*, în "Identitate Nemţeană", p. 65.
221 Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* pp. 311-314.
222 Alexandru Roşu, *Geografia fizică a României,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974, p. 300; Nichifor Dumitru, *Monografia satului Boiştea, comuna Petricani, judeţul Neamţ,* Piatra-Neamţ, 2010, passim.
223 Petrică Popa-Rotaru, *Monografia istorică a comunei Petricani, Judeţul Neamţ*, Iaşi, 1986, p. 11.
224 *Ibidem*, p. 16-19.

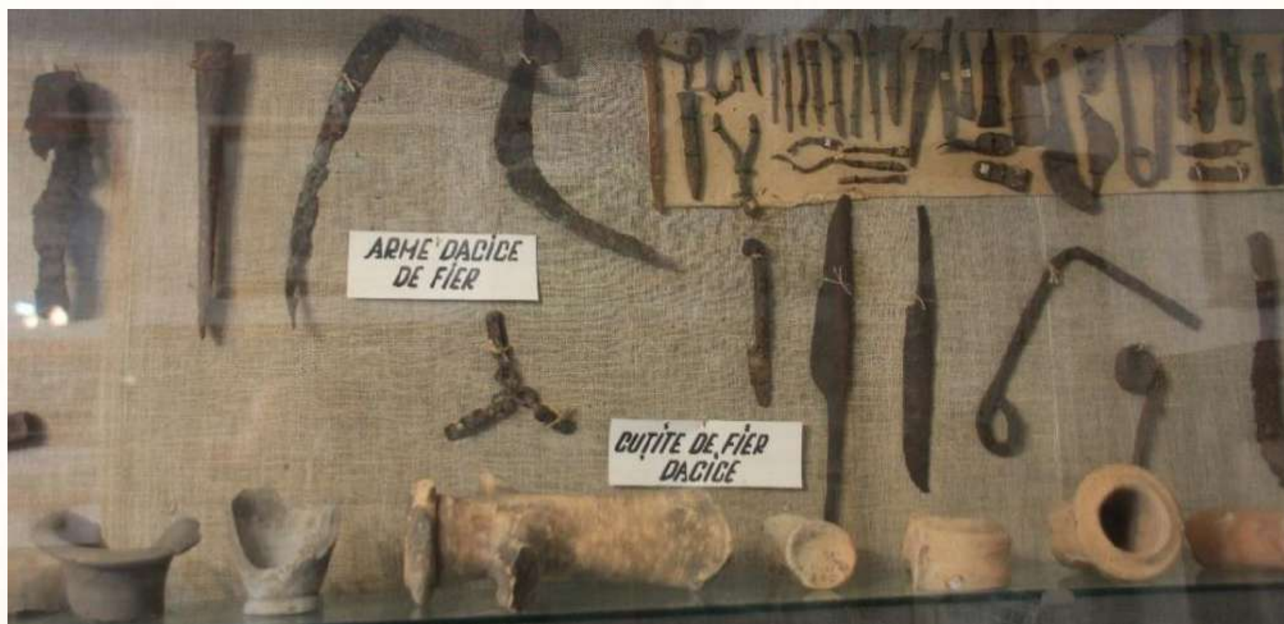
Primele cercetări arheologice le-a realizat arheologul Radu Vulpe, împreună cu Constantin Matasă, în 1938. Aceştia au făcut sondaje în punctele Râpa lui Bodai din satul Târpeşti, Râpa lui Ravaru, din satul Petricani. Cercetări au fost efectuate şi de Vladimir Dumitrescu, Hortensia Dumitrescu, Silvia Marinescu-Bâlcu, Ştefan Cucoş, Ilie Untaru, Virgil Mihăilescu-Bârliba, Ioan Vatamanu, Marin Cârciumaru, A.Muraru, Gheorghe Dumitroaia, Dan Monah, O.Weller, Nicolae Popa, Petrică Popa-Rotaru[225]. Menționăm câteva din urmele de locuire din preistorie şi Evul Mediu din comuna Petricani: în satul satul Boiştea: la *Fântâna lui Pelin* s-au găsit urme de locuire din eneolitic-cultura Cucuteni; *La Livadă*, s-au descoperit urme de locuire din eneolitic-cultura Cucuteni; la *Fântâna Codriţei* s-au găsit obiecte care de încadrează în perioada de tranziţie la epoca metalelor şi în secolele II-III d.Hr.; la marginea satului s-a găsit ceramică din secolele II-III d.Hr., care aparţine civilizaţiei dacilor liberi, secolul IV d.Hr., cultura Sântana de Mureş. În satul Petricani: la *Râpa lui Ravaru*, pe fostul lot al şcolii, a fost cercetată parţial o aşezare din eneolitic-cultura Cucuteni, faza A şi faza B, s-au găsit resturi ceramice din Hallstat, perioada daco-romană (secolele al II-III-lea) şi din Evul Mediu[226], la *Dealul Răbâia* s-au găsit urme de locuire din eneolitic-cultura Cucuteni; *La Siloz* s-au descoperit urme de locuire din perioada de trecere de la epoca pietrei la epoca metalelor, printre care un topor de silex şi materiale arheologice din secolele II-III d.Hr; pe teritoriul satului, lângă grajdurile fostului C.A.P, pe terasa pârâului Topoliţa s-au găsit fragmente ceramice din epoca bronzului-cultura Costişa, un pumnal de fier de tip”*akinakes*”, obiecte dacice, un topor de fier din Evul Mediu Timpuriu care face parte din categoria topoarelor de luptă. În satul Târpeşti: în punctul *Râpa lui Bodai*, situat la nord-est de statul Târpeşti, pe terasa medie a râului Topoliţa a fost descoperită şi cercetată integral o staţiune cu aşezări şi niveluri de locuire din mai multe perioade şi epoci istorice: Precucuteni, fazele II şi III; Cucuteni, fazele A, A-B şi B; perioada de tranziţie de la epoca pietrei la epoca metalelor; epoca bronzului: numeroase fragmente ceramice tipice culturii Costişa şi un nivel de locuire specific culturii Noua; Hallstat şi La Tene (secolele II-III d.Hr)**;** civilizaţia dacilor liberi; epoca migraţiilor (secolele VI-VII)[227]; *La Motăneşti*, pe malul drept al Topoliţei s-au găsit fragmente de ceramică şi obiecte de piatră şi silex datate în eneolitic; *La Movilă* a fost identificat un tumul carpatic; *Moara lui Răvăruţ*. S-au găsit obiecte de ceramică şi piatră din secolele II-III d.Hr. În Satul Ţolici: *La Maici* au fost descoperite resturi ceramice din eneolitic; în vatra satului s-a găsit ceramică geto-dacică ce atestă o aşezare din

---

[225] Elena Ciubotaru, *Monumente istorice din judeţul Neamţ*,vol.I, *Situri arheologice*, Ed. Crigarux, Piatra-Neamţ, 2002, p. 232.
[226] Ştefan Cucoş, *Contribuţii la repertoriul arheologic al judeţului Neamţ*, în „MemAntiq”,XVIII, 1992, pp.37-38.
[227] Gheorghe Dumitroaia, *Materiale şi cercetări arheologice din nord-estul judeţului Neamţ*, în „MemAntiq”, XVIII,1992, p. 81-83

secolele II-III d.HR; la *Şipot-Mohorâtu* sunt identificate urme de locuire din Precucuteni şi o aşezare Sântana Mureş (secolul IVd.Hr.); la *Coasta Odăii*, ceramică din Evul Mediu; *La Slatină* sau *Izvoarele* sau *Bălţile din pădure*, în jurul a două izvoare din pădurea Ţolici s-a găsit ceramică din eneolitic [228].

Artefacte dacice la Muzeul „Neculai Popa" din Târpeşti, comuna Petricani

Cel mai vechi sat al comunei este satul Ţolici. Numele satului vine de la Ion Ţolici, căruia la 12 martie 1437, Iliaş voievod îi întăreşte „Văraticul lui Giurgiu", unde au fost viile saşilor, ca să-şi întemeieze sat.

Se crede că de la acest Giurgiu ar putea să vină numele satului Giurgeşti, vecin cu satul Târpeşti. Familiile întemeietoare ale satului Ţolici au fost familiile Tolontan şi Cârlan, care erau ţigani-robi ai Mănăstirii Secu. Pornind de la numele acestor două familii, de-a lungul anilor, o parte din sat s-a numit Tolontăneşti şi cealaltă Cârlăneşti. Prima atestare documentară a satului Boiștea ca „mănăstire de călugărițe" datează din 6 iunie 1446, când Ștefan II Voievod închină Mănăstirii Neamțului această mănăstire, precizând:„...unde a fost chilia Vlădicăi Iosif, unde sunt călugărițe..."[229] Narcis Crețulescu, stareț al Mănăstirii Neamțului, (1892-1902), însemnează în manuscrisul 163 un vechi proces de judecată între Mănăstirea Boiștea și Mănăstirea Bogoslavul (Mănăstirea Neamțului), proces disputat în 15 august 1326 pentru averea bisericii Alba din Târgul Jacota, biserică care ulterior a fost mutată în satul Pipirig. În documentele vremii, Boiștea apare

---

[228] Idem, *Săpături arheologice sistematice şi periegheze din judeţele Neamţ, Bacău şi Suceava (2002-2003*), în „MemAntiq", XXIII, 2004, p. 499.
[229]A. Dumitreasa, *Comuna Petricani, spaţiu de locuire muktimilenară,* p. 65.

înființată de boierii Mușetești, prin reprezentantul lor Macarie Bou (Boișteanul), călugăr trimis din așezarea monahală de la Neamț, între 1373-1392. Iosif Mușat I și-a avut chilie la Boiștea, după cum precizează documentele, iar acesta, între anii 1373-1384, a fost „întâiul adevărat egumen al Mănăstirii Neamț”[230], ajungând Mitropolitul Moldovei în 1384, funcție în care a fost recunoscut de Constantinopol abia după 1400 și în care a păstorit până-n 1415. Concluzionând, putem face precizarea că așezarea de la Boiștea exista înainte de 1373, iar procesul de care aminteam anterior, pare să fi existat, lucru menționat și de toponimul Neamț, menționat în „lista rusă de orașe” întocmită între 1387-1392, care amintește de „Neamțul din munți”[231].

Al treilea sat al comunei, atestat documentar, este Petricani. Numele lui vine de la un anume Petrica, menţionat într-un document din 22 august 1447, prin care Petru voievod întărea Mănăstirii Neamţului satele: *Temişeşti, Dvorenişti, Cârstineşti, Baloşeşti, Gemineşti, Paşca, Petrica* etc. Mai târziu satul satul a fost în proprietatea Mănăstirii Galata din Iaşi. Tradiţia spune despre acest sat că sus pe terasă, la *Râpa lui Ravaru*, în jurul anilor 1550-1600, s-ar fi aflat un centru de colectare a vitelor şi produselor acestora, în jurul căruia s-a întemeiat satul şi care aparţinea unui negustor. Presupusul negustor avea aici un slujbaş cu numele de Petreanu, care avea o comportare foarte aspră faţă de oamenii locului, de unde se trage şi denumirea satului Petricani, satul lui Petreanu[232]. Privitor la atestarea documentară a satului Târpeşti, la 17aprilie 1586, Petru Şchiopul dă carte lui Pavel Slujnicer să stăpânească Târpeştiul, pe care i l-a dat în schimbul satului Săveşti, făcut danie mănăstirii Probota. Izvoarele orale ne spun că satul Târpeşti, la început se numea Bodăieşti. Era format din 30-40 de case în punctul numit astăzi „Ţara mare”, la Râpa lui Bodai.

Familiile întemeietoare au fost familia Bodai Amarandiţei şi peste Topoliţa, într-o poiană, era aşezată familia lui Savu Olaru. În jurul anului 1600, un grup de ardeleni conduşi de Târpea au venit cu turmele de oi şi s-au aşezat aici. Venirea ardelenilor în satul Bodăieşti a dus la dezvoltarea social-economică a comunităţii[233].

De la conducătorul ardelenilor, Târpea, a rămas actuala denumirea a satului, ***Târpeşti.*** Tradiţia spune în drum spre Războieni (1476) Ştefan cel Mare a trecut prin Târpeşti şi a oprit oastea la un popas, iar locul se numea „Gustări”. Atestarea documentară a satului Răbâia este dată de documentul din 5 aprilie 1603, când Ieremia Movilă, întăreşte mănăstirii Agapia mai multe sate, între care şi Târgu Nou, vechea denumire a actualului sat Răbâia.

---

[230]Nicolae Iorga, *Mănăstirea Neamțului*, Vălenii de Munte, 1925, p.11.
[231]C.C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene*, București, 1967, p. 300; Alexandru Andronic, *Orașe moldovenești în secolul a XIV-lea, în lumina celor mai vechi izvoare rusești* în „Romanoslavica”, XI, 1965, p. 202-212
[232] Petrica Popa-Rotaru, *op.cit*, p. 23.
[233]*Ibidem*, pp. 24-27.

În anul 1859 se construieşte şcoala în satul Târpeşti, în care erau înscrişi 15 elevi. În perioada 1865-1866 funcţionează ca învăţător Dinu Iordăchescu, cu un număr de 15 elevi. În 1874 şcoala din Târpeşti se închide, iar în plasa de Sus în care se găsea şi comuna Petricani, funcţionau şapte şcoli rurale. În satul Petricani se construieşte prima şcoală în 1866. La 18 iulie 1870, se încheie primul an şcolar la şcoala Boiştea, cu 14 elevi. La această dată Boiştea era comună şi avea două şcoli.

La 1890 era descrisă astfel: „Comuna Petricani, com. rurală în pl. Sus-Mijlocul, situată între comunele Nemțu, Humulești, Grumăzești, Uricheni. Este formată din cătunele: Petricani, Târpești, Petricanii de Sus (Petricanii Agapiei), Curechiștea de Jos, Slobozia, Țolicea, Boiștea, Grașii, Blebea (Schitu Mănești), Fabrica, Ingăreștii (Silienii), Julfeni (Lieștii), Mănăștii, Plopii, Schitu și Târgu Nou, cu o populație de 3.334 suflete sau 903 familii..., din cari: 1.607 sunt bărbați, 1.727 sunt femei, 1.590 necăsătoriți, 1.491 căsătoriți, 239 văduvi, 14 devorsați; în raport cu naționalitatea: 16 străini; în raport cu instrucțiunea 179 știu carte, 3155 nu știu. Dintre locuitorii împroprietăriți în 1864 sunt astăzi: 367 care încă trăiesc și-și stăpânesc locurile, 196 care stăpânesc locurile în calitatea de urmași, 5 locuri au fostă păsărite de către cei împroprietăriți și se stăpânesc de către comună”[234].

Un alt eveniment istoric care a cuprins şi populaţia din comuna Petricani a fost primul război mondial. La mobilizarea din anul 1916 au răspuns 588 de soldaţi, în frunte cu primarul Anibal Holban şi cu învăţătorii din comună. Al doilea război mondial a marcat şi istoria comunei Petricani. În perioada martie–august comuna se găsea în zona frontului. Locuitorii găzduiau şi aprovizionau armata, şcolile din comuna erau transformate în sedii ale comandamentelor unităţilor militare, procesul de învăţământ fiind întrerupt. La efortul uman şi material a participat şi comuna Petricani care a avut în perioada 1941-1945 157 morţi, 96 dispăruţi,192 răniţi sau mutilaţi de război[235].

---

[234] C.D. Gheorghiu, *Dicţionarul Geografic al Judeţului Neamţ,* p. 89.
[235] Petrică Popa-Rotaru, *op .cit.*, p. 112.

Câteva generaţii de locuitori din Petricanii interbelici (foto colecţia Muzeului „Neculai Popa")

În 1952, comuna Petricani face parte din raionul Târgu Neamţ, Regiunea Bacău, şi în componenţa ei nu mai intră satele Blebea şi Graşi. Tot în legătură cu problema administrativă este şi aceea a unor sate sau cătune dispărute. Unele dintre acestea au dispărut complet ca aşezare, altele au fost incluse în cadrul altor sate fie de comuna Petricani, aşa cum este cazul satelor Giurgeşti, Târgu Nou, fie de localităţile limitrofe (Blebea, ce aparţine de Târgu Neamţ, Graşi, ce aparţine comunei Timişeşti şi Ingăreşti ce aparţine comunei Urecheni). În 1968, comuna Petricani era alcătuită din cinci sate: Boiştea, Ţolici, Răbâia, Petricani, Târpeşti, situaţie existentă şi astăzi[236].

13. Comuna Războieni

Comuna Războieni este situată în parte de nord - est a judeţului Neamţ, străbătută de coordonatele geografice 47°3´ latitudine nord şi 26°33´longitudine est. Comuna se află la o distanţă de 30 km faţă de municipiul Piatra Neamţ şi 15 km fată de Hanul Ancuţei. Actualmente**,** localitatea Războieni are în componenţă cinci sate, după cum urmează: Războienii de Jos, Războieni, Borşeni, Valea Albă şi Valea Mare. Pârâul Valea Albă, afluent pe dreapta al văii Moldova, izvorăşte din Masivul Corni (592m), din partea ramura estică a Subcarpaţilor Cracăului şi se varsă în Moldova, lângă localitatea Tupilaţi parcurgând o distanţă, pe direcţia est-vest de 20 km, cu o pantă medie de 13,5°. Din punct de vedere geologic bazinul Valea Albă şi împrejurimile se află în partea de vest a

[236] A. Dumitreasa, *Comuna Petricani, spaţiu de locuire multimilenară*, p. 68.

Platformei Moldoveneşti, la contactul acestei unităţi cu Subcarpaţii, distingându-se două elemente structurale: solul cristalin şi cuvertura sedimentară[237].

Pe locul fostului sat Marginea, în punctul numit *La Fagani,* s-au găsit fragmente ceramice de la sfârşitul epocii bronzului (cultura Noua). Din vatra satului Războieni, pe locurile numite Curături şi Tăietura, provin câteva topoare din silex, de la sfârşitul neoliticului şi mai multe vârfuri de lănci feudale din fier. Tot aici, în punctul *Stejarul*, s-au descoperit întâmplător o seceră şi un celt din bronz specifice culturii Noua. Pe teritoriul satului a fost găsit şi un tezaur de denari romani imperiali, dar care s-a pierdut şi nu se mai ştie nimic de soarta acestuia după cel de-al doilea război mondial. Pe dealul Gheţău (sat Borşeni) a fost descoperită o aşezare eneolitică din faza Cucuteni B[238]. Pe Dealul Morii – Uscaţi, Constantin Matasă descoperise, prin cercetările de suprafaţă, resturi ceramice La-Tène. În anul 1967, printr-un sondaj, s-au identificat mai multe nivele de locuire începând cu epoca bronzului şi până în sec. II-III d.Hr. Ceramică similară a fost descoperită şi în punctele Poeni şi Chiriluşi.Pe locul numit La Păr, precum şi în punctul Cetăţuia de pe Valea Albă, s-au identificat resturile unor aşezări eneolitice din faza Cucuteni B şi fragmente ceramice feudale neprecizate[239].

Teritoriul din lungul Pârâului Alb se pare că formase în perioada de început a statului medieval Moldova, ca şi Câmpul lui Dragoş din dreapta Bistriţei, o anumită unitate administrativă, de vreme ce găsim în Sfatul Domnesc pe dregătorul „Vlad de la Valea Albă” (2 august 1414), pe „Crăciun Belcescu, de la Valea Albă” (20 decembrie 1414), dăruia i se conferă stăpânirea pe satele Belceşti şi Negoieşti, şi pe Ion Uscatu, în satul nenumit încă atunci de pe Pârâul Alb (26 octombrie 1439), devenit ulterior satul Uscaţi. Pe raza actuală a comunei Războieni izvoarele istorice amintesc de existenţa următoarelor aşezări medievale: Belceşti, Borşeni, Dealul Arsurilor, Izvorul lui Ştefan Vodă, Leoteşti (Levet Miclouş), Malul Alb,Negoieşti, Războieni, Tâmpeşti, Totoieşti, Uscaţi, Valea Albă, Vlad[240].

Belceşti este un sat străvechi în Valea Albă, în stăpânirea lui Crăciun Belcescu, „unde el şi-a avut casa”[241] (20 decembrie 1414). Între 1608 – 1611 satul era a lui Pătraşcu Dragotă, căpitan. La 24 martie 1656, aflăm că era al vornicului Ilie Boul, iar la 13 martie 1666, satul a fost cumpărat de

---

[237] Dan Lupei, *Războieni, date generale*, în “Biblioteci nemţene – monografii”, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2018, p. 56.

[238] Dan Lupei, *Unicitatea sărbătorii Războienilor*, în “Biblioteci nemţene – memorie şi cultură”, Piatra-Neamţ, 2018, p. 41.

[239] V. Ciubotaru, C. Cira, *Războieni – Valea Albă – pe urmele „vitejilor” lui Ştefan cel Mare,* în “Identitate Nemţeană”, p. 96.

[240] *Monografia Războieni – Valea Albă şi împrejurimile*, p. 35-36.

[241] *Monografia Războieni – Valea Albă şi împrejurimile*, p. 36; *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, Bucureşti*, 1975, vol. I, nr. 38.

Duca Vodă pentru M-rea Cetăţuia. În scurt timp, satul s-a desfiinţat. **Borşeni** - „Borşeni între dealul Borşenilor şi Pârâul Valea Albă”, este satul al carui nume vine de la un întemeietor, Borş. Partea de est a satului Borşeni purta, pe vremuri, numele de Negureni, după numele unui bătrân numit Negură, ce stăpânea aici „un stâlp de moşie”. Partea de vest, a luat numele de Borşeni de la familia Borş, ce stâpânea moşia din acele locuri. Toți aceştia menționați sunt urmaşii răzeşilor din vechime, peste care s-au interpus, la punctul numit *Tăetura*, locuitorii veniți din Ardeal[242]. *Izvorul lui Ştefan Vodă* este amintit în actul din 12 martie 1619, între toponimicele minore din Uscaţi. *Levet Miclouş (satul lui...)* se găseşte în Valea Albă, la hotar cu Belceşti, menţionat întâi la 20 decembrie 1414[243]. Numele îi vine de la cel al stăpânului. Satul s-a numit un timp Lividia, iar la 8 aprilie 1598 apare în documente cu numele Leoteşti. *Malul Alb* - de aici izvorăşte şi îşi ia numele „Pârâul Alb”. **Negoieşti** este sat străvechi pe Valea Albă, al unui întemeietor (eponim) Neagoe, anterior formării satului. La 20 decembrie 1414 era al lui Crăciun Belcescu şi apoi urmaşilor acestuia (document datat 30 martie 1492). În 1803 figura ca sat răzăşesc, satul **Războieni**, care apare în documente la 31 martie 1612, numele provenind de la războiul dus de Ştefan cel Mare împotriva turcilor în anul 1476. Acum peste 500 de ani, Războienii şi ţara întreagă, de la Mare la Dunăre şi până în codrii de la Neamţ şi din Bucovina – tot un război. Războieni devine denumirea vechiului sat Uscaţi. **Tâmpeşti** este sat străvechi în Valea Albă, menţionat la 2 decembrie 1549, dar e mult mai vechi. Îşi are numele de la un anume Tâmpa, poate acel „pan Tâmpa” pomenit într-un act datat 16 aprilie 1443. La 19 februarie 1552 satul este cumpărat de mitropolitul Gheorghe, iar în iulie 1583 este dăruit M-rei Bistriţa. **Totoieşti** este sat menţionat întâia oară la 20 decembrie 1414. Numele îi vine de la un anume Totoiu. **Uscaţi** este aşezare străveche, răzeşească, numită azi – Războienii de Jos, menţionat întâia oară în documentul din 26 octombrie 1439, când aparținea lui Ion Uscatu, „satul de pe Pârâul Alb unde îi era şi casa”[244]. Satul s-a întemeiat pe la 1620, în jurul Mănăstirii Războieni, pe moşia proprietarului Prăjescu. Mai târziu, moşia a trecut în posesia unui staroste de negustori din Iaşi, în 1790 a devenit proprietatea Sturzeştilor, care, în 1811 au închinat-o spitalului Sf. Spiridon din Iaşi.[245]. *Dealul Arsurilor* este amintit într-un act datat 12 martie 1619, între toponimele minore din Uscaţi. Poate fi un loc incendiat în timpul luptelor din 1476. **Valea Albă** este un sat mic, străvechi, menţionat însă târziu, la 8 iunie 1791. În harta din 1835 este notat cu 21 gospodării. *Vlad* este oaşezare străveche, în Valea Albă. E menţionat întâia oară la 20 decembrie 1414. Numele îi

---

242 Constantin Luchian, *Locuri, oameni şi şcoli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 273.

243 M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1932, vol. I, pp. 111-115.

244 *D.R.H., A, Moldova*, vol. I, nr. 201, p. 38.

245 Constantin Luchian, *Locuri, oameni şi şcoli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 272.

vine de la un dregător, „Vlad de la Valea Albă”[246]. Satul **Marginea** este un sat răzeșesc, cu vechime de peste 200 de ani. Este așezat chiar la marginea pădurii, de unde și-a luat și numele.[247]

Pe aceste locuri, într-o zi de vineri, 26 iulie 1476, Ştefan cel Mare, domnul Moldovei, fără sprijin de la principii creştini vecini, a dat lupta cu marele Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. La Războieni a murit pentru neam şi ţară „floarea armatei Moldovei”. Constantin Luchian afla de la bătrânii satului Poieni că acesta s-a format din primele gospodării construite în poienile din pădure, de unde și-a luat și numele. Înconjurat de păduri, a fost locul ales ca și câmp de bătălie între moldovenii lui Ștefan cel Mare și puzderia de turci condusă de însuși sultanul Mahomed al II-lea. Pe un teren înclinat, spre apus de Valea Albă, își întăriseră pozițiile turcii. În fața lor se înălța un deal mare, al Cetățuii, unde se găsește un șant larg și adânc, în care Ștefan și-a amplasat artileria și cavaleria descălecată. Acest șanț se continua spre nord pe niște coline mai joase care duceau direct spre tabăra turcilor. Înspre sud, șanțul ducea încă vreo 600 de metri, până la Dealul Mare. Aceasta este o scurtă descriere a zonei în care s-a desfăşurat celebra luptă[248]. Cu greu a reuşit marele domnitor să se salveze, să strângă din nou armată şi să transforme înfrângerea în victorie, câştigând războiul, păstrând Moldova liberă şi independentă. Cronicarii vorbesc de câmpul de luptă albit de oasele apărătorilor de ţară. Domnitorul Ştefan cel Mare le-a strâns oasele sub biserica nou zidită pentru ei în anul 1496[249]. Conform pisaniei aflată pe peretele dinspre sud, aflăm că biserica a fost sfinţită „ în anul 7007 (1496), iar al domniei sale al patruzecilea curgător, în luna noiembrie 8” şi are „hramul arhistrategului Mihail”.

La 1803, biserica devine mănăstire de maici, funcţionând până în 1959, când este închisă de comunişti, redeschizându-se abia după 1989. Regimentul 15 Dorobanţi din judeţul Neamţ a luptat eroic în timpul războiului de independenţă (1877-1878) şi a primit simbolic numele Războieni. În 1897, ofiţerii şi ostaşii regimentului dezveleau cu mult fast, în localitatea Războieni, un frumos

[246] *Monografia Războieni – Valea Albă și împrejurimile*, pp. 34-37.
[247] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 273.
[248] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* p. 274.
[249] V. Ciubotaru, C. Cira, *Războieni – Valea Albă – pe urmele „vitejilor” lui Ştefan cel Mare,* p. 99.

monument în amintirea crâncenei încleştări din 26 iulie 1476. Dezvelirea monumentului duce la manifestări anuale de amploare care poartă numele de „Sărbătoarea Războienilor ”[250].

Ziua Războienilor, de-a lungul timpului, s-a bucurat de prezenţa pe aceste meleaguri a importanţi oameni politici şi de stat, a oamenilor de cultură, a armatei cât şi a localnicilor din întreg judeţul Neamţ. Amintim pe V.A. Urechia, Nicolae Iorga, Ilie Minea, Spiru Haret[251].

În epoca modernă, satele din Valea Albă – Războieni făceau parte, din punct de vedere administrativ, din Ocolul Mijlocului de la ţinutul Neamţ. Comuna Războieni cuprindea la 1900 satele: Războienii de Jos, Borşeni, Războieni, Valea Albă și Valea Mare. La sfârșitul secolului al XIX-lea, comuna se numea Uscați și avea în componență satele: Uscați, Războieni, Borșeni, Marginea, Poienile și Totoești, cu 2261 de locuitori (și cătunele Lela și Drămești)[252].

După C. Luchian, locuitorii comunei Războieni sunt urmași ai răzeșilor, care au stăpânit pământurile din aceste locuri în urmă cu peste jumătate de secol. Peste aceștia au venit și mulți clăcași, aduși de către proprietarii moșiilor din zonă, dar și cei împroprietăriți în 1864. Mulți dintre clăcașii veniți sunt din Ardeal, cum sunt cei din Poieni, numiți de către ceilalți „ungureni”. Unii răzeși și-au pierdut pământurile în fața moșierilor, fiind nevoiți să plece în alte părți, cum este exemplul mai multor familii din Marginea, plecate în zona Vasluiului (1927)[253].

Imagine de la Sărbătoarea Războienilor de la locul vestitei bătălii

[250]Dan Lupei, *Unicitatea sărbătorii Războienilor*, p. 44.
[251]V. Ciubotaru, C. Cira, *Războieni – Valea Albă – pe urmele „vitejilor” lui Ştefan cel Mare*, p. 96.
[252] George Ioan Lahovari, *Marele Dicționar Geografic al Romîniei*, Vol IV, Stab. grafic J. V. Socecu, București, 1901, p. 337, 698.
[253] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935*, p. 275

În 1925, Războieni este menționat ca reședință a plășii Războieni, cu 3.580 de locuitori în satele Borșeni, Marginea, Parte din Uscați, Poieni, Războieni, Tăietura, Tâmpești, Totoești, Uscați și Drămești. În 1931, satele componente erau: Borșeni-Tăetura, Poeni, Răsboieni, Tâmpești, Totoești și Uscați. În 1950, comuna Războieni a devenit parte a raionului Tg. Neamț, regiunea Bacău. În 1964 este redenumit satul Tâmpești, devenind Valea Mare, iar satul Uscați se numește Războienii de Jos. Odată cu reînființarea județului Neamț, comuna Războieni devine parte a județului, iar satele Drămești, Marginea și Poeni sunt desființate (prin comasare cu Războienii de Jos, Războieni, respectiv Valea Albă), în timp ce satul Totoiești trece la comuna Tupilați[254].

14. Comuna Ruginoasa

Comuna se află la extremitatea vestică a Podișului Moldovenesc. Comuna Ruginoasa se află la 20 km depărtare de Roman și la 32 km depărtare de Piatra Neamț. Ca localități vecine are la S-V satul Bozienii de Sus, la V satul Certieni, la N-V satele Bârgăoani și Homiceni, la N satul Văleni, la N-E satul Moreni, la E satul Brițcani și la S-E satul Dulcești. A făcut parte din comuna Dulcești, fiind o comună mai nouă, ce cuprinde doar satele Bozienii de Sus și Ruginoasa.

Relieful localităţii eate fragmentat: deal (Bisericii) – vale (pârâul Ruginoasa) – deal (Ciorăni) – vale (pârâul Velniței) – deal (Chicera), pe direcția N-S, cu diferențe de altitudine de aproximativ 200 de metri. Înălțimea cea mai mare e de 445m, pe Chicera care desparte Ruginoasa de satul Certieni, urmată de Dealul Bisericii cu 427 m și Dealul Stan cu 340m. Platoul mai larg al dealului Ciorăni îl întâlnim cu cât ne îndreptăm spre S, în zona Cărbunărița, unde și altitudinea lui e mai mică. Suprafețe relativ plane ori în pante line, bune pentru agricultură sunt cele ce poartă denumiri precum: Fundoaia, Huci, Cioate, Cărbunărița, Haragi, Frătești, Velnița, Gropi, Siliște, Crucer[255].

Dealul Chicera, conform "Monografiei" învățătoarei Ana Teodorescu scrisă în 1942 „se ridică mai mult decât toate dealurile de prin împrejurimi și de pe culmea lui, privirea străbate un orizont foarte larg. De aici se vede Tg. Neamț cu cetatea, Valea Moldovei, dealurile Siretului iar spre apus se profilează mărețele culmi ale Carpaților peste care domină ca un ochi de străjer Ceahlăul cu Panaghia, dând o minunată priveliște în zilele senine, mai ales după apusul Soarelui când orizontul capătă culoarea roșietică în spatele munților. E și un însemnat punct strategic. Toate

---

[254] Dan Lupei, *Războieni, date generale*, p. 59.

[255] Mihai Andone Delahomiceni, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* Piatra-Neamț, 2004, p. 13.

aceste dealuri (Bisericii, Ciorăni, Chiciora) sunt împărțite în ogoare de diferite suprafețe până aproape de culme iar Dealul Ciorăni e cultivat peste tot."[256]

Pârâul Ruginoasa are o lungime de aprox. 5 km; izvorăște din partea de nord a satului, prin câteva firicele mici de apă, prin contopire, creează acest pârâu, căruia i se mai adaugă și alte mici izvoare pe parcurs, dinspre coamele celor două dealuri ce-l străjuiesc, încât la ieșirea din sat și mai ales atunci când traversează șoseaua Roman-Piatra Neamț pentru a se vărsa în Pârâul Valea Neagră, numai de către localnici gârlă, e foarte bine conturat și în perioadele cu precipitații mai ample, am putea conchide că are o anumită „personalitate". Pe ultimul km, acolo unde scapă din încleștarea celor două dealuri (Bisericii și Ciorăni), își lărgește albia și, foarte rar, chiar trece peste maluri, inundând zona înconjurătoare, care este totuși relativ îngustă. În perioadele de secetă, debitul său dispare aproape complet. Pe cursul său superior, acest mic pârâu a făcut săpături adânci în maluri iar ruginoșii, pentru a-i limita efectul distructiv, întăresc cu plantații de salcâm și răchită versanții[257].

Specialiştii de la Muzeele de istorie din Roman şi Piatra-Neamţ: Minodora Ursachi şi Ion Vatamanu au făcut cercetări asupra epocii bronzului la Ruginoasa, căci, în toamna anului 1962, cu ocazia lucrărilor agricole, s-a descoperit în satul Ruginoasa, pe atunci comuna Bozieni, jud. Neamț, un depozit de bronzuri, care constă în 14 seceri cu cârlig, două celturi, o dăltiță și o bucată de metal brut. Greutatea totală a depozitului e de 4387 kg. Locul descoperirii se află la circa 2 km N de satul Ruginoasa, pe Dealul Frăteștilor, în apropierea de confluența pârâului „Frătești" cu „Valea Seacă". Piesele au fost așezate direct în gropi, la o adâncime de 0,40 m, așa încât au putut fi ușor scoase de fierul plugului și împrăștiate pe o distanță de câțiva metri. La locul descoperirii, pe o suprafață de câteva ha s-au găsit fragmente ceramice, aparținând primei epoci a fierului, care atestă o așezare din această perioadă[258].

Purtătorii culturii amforelor sferice, populaţii străine, semi-nomade, ce aveau ca principală îndeletnicire păstoritul, au venit dinspre răsărit şi s-au aşezat în zona subcarpatică şi de podiş a Moldovei, fiind documentată prin mormintele de înhumaţie în cutie de piatră şi prin ceramica reprezentată prin amfore cu corpul sferic. Mărturii ale prezenţei unor populaţii purtătoare a acestei culturi Ruginoasa[259].

---

[256]Mihai Andone Delahomiceni, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),*p. 14.
[257]*Ibidem*, pp. 16-17.
[258] Minodora Ursachi, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ruginoasa*, în „Carpica", I, 1968, pp. 27-34; Ion Vatamanu, *Noi date referitoare la Depozitul de bronzuri de la Ruginoasa, jud. Neamț*, în „Memoria Antiqvitatis", IX-XI, 1985, passim.
[259] Elena Ciubotaru, *Monumente istorice din judeţul Neamţ, Vol. I, Situri arheologice*, p. 65.

În extremitatea nord-estică, la o distanță de aproximativ 3 km de sat, se află un paltou relativ mic, numit Cetățuia. Bătrânii spuneau că aici era unul din locurile în care se aprindea un foc de semnalizare, atunci când veneau turcii, tătarii ori alți dușmani de către oștenii lui Ștefan cel Mare. O legendă a acestui loc spunea că dedesubt s-ar afla o comoară pe care o stăpânește *necuratul* și nimănui nu-i este permis s-o descopere[260].

Conform „Recensământul populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774", în Ruginoasa, numărul caselor era de 59. Dintre acestea erau scăzute de la bir 33, rufeturile (un țigan și 32 case pustii)[261].

În „Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816", referindu-se la Ruginoasa „a dumisale Vistiernicului Sandu Sturza", scrie că „alişverişul lor cu lucrul pământului, vite și chirii, loc de hrană destul" şi precizează că erau 518 birnici – ceea ce arată că a avut loc o adevărată explozie demografică sau o migrațiune masivă din Transilvania ori din fiecare o cotă parte[262].

Gheorghe Gânju, în 1942, spunea: „Ruginoasa, ca vechime, este unul din cele mai noi sate, numărând pe răbojul vremii vârsta de aproape două secole. Familiile de bază care au îngroșat cu timpul numărul populației de astăzi, sunt următoarele: *Găbăroi, Lefter, Moise, Petrea, Florea, Tănase, Chirilă, Filip.* Aceste familii au venit din Ardeal, în urma persecuţiilor ce au avut loc în jurul anului ce a marcat răscoala iobagilor din Ardeal sub conducerea lui Horea, Cloşca și Crișan. Familiile arătate mai sus s-au oprit din drumul pribegiei în târgușorul Bozieni, la moşia lui Todiriță Lupu Balş. Descendent din moşia domnitorului Vasile Lupu, care avea nevoie de lucrători la moșie. Aceste familii au fost îndrumate într-o poiană din pădurea sa, unde au primit câte 10 prăjini, loc pentru a-și clădi locuințe și pe baza unor angajamente că li se va da hrană și pe timp de iarnă și au rămas ca robi pe moșia acestui boier. Cine stă de vorbă cu un locuitor din satul Ruginoasa își dă imediat seama că are în fața sa un cetățean care descinde din părțile Ardealului. În idiomul popular al vorbirii de astăzi se păstrează, încă multe cuvinte ca : „frunce" (în loc de „frunte"), „oci"(„ochi"), „cicior"(„picior"), „suce" („sute"), „picic" („pitic") și multe altele care îți indică cu prisosință originea lor ardelenească[263].

Preotul Victor Stan notează că „Satul Ruginoasa este așezat pe o vale, pe ambele maluri ale pârâiașului Ruginoasa, pe o lungime de trei km, cu ulițe întortocheate. Singurul drum drept e acela ce leagă Bozienii de Ruginoasa, care, din fericire este și singurul pietruit de pe toată raza comunei.

---

[260] Mihai Andone Delahomiceni, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* p. 35.
[261] *Moldova din epoca feudalismului*, vol VII, partea II, ed. Institutul de istorie al Academiei de științe a RSS Moldovenești, Chișinău, 1974, p. 42.
[262] Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, Ed. Academiei RSR, Iași, 1979, passim.
[263] Mihai Andone Delahomiceni, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* p. 235.

Documente despre sat nu avem. Se spune că localnicii sunt câteva familii fugite din Ardeal la 1699 din cauza prigoanei habsburgice asupra românilor de acolo. Se mai spune că până în 1850, aici ar fi fost, cam prin centrul satului o populație de lipoveni, care au plecat, iar în locul lor, numit Fundoaia, care pe acea vreme era împădurit erau mai multe familii de țigani, tâlhari vestiți și care, la fel au plecat. Majoritatea familiilor poartă numele de: *Apetrei, Mircea, Găbăroi, Asaftei, Moisă, Andrei, Dumitruț și Acatrinei*: de aceea este și foarte greu să-i identifici dacă nu le întrebuințezi și porecla. Nu se cunoaște care a fost numele vechi al satului: se crede că a fost tot Ruginoasa, de la pârâiașul cu același nume”[264].

O altă mărturie orală, Ion Filip, considera că „dialectul celor din Ruginoasa a fost la început o amestecătură dintre cel din Ardeal cu cel din Bucovina. Când țăranii din Ruginoasa mergeau la iarmaroc la Tupilați, Roman sau Piatra Neamț erau repede recunoscuți de către cei din satele din jur, datorită portului, dar mai ales datorită dialectului pe care îl foloseau în vorbire.”[265]

O descriere generală a comunei recentă ne prezintă astfel localitatea: „Dacă pleci din Roman spre Piatra Neamț, după numai 18 km, înainte de a intra în Bozienii de Sus, perpendicular pe direcția de deplasare, înspre nord, se desprinde un drum care duce la Ruginoasa, sat aflat spre nord, la 2 km de șoseaua națională care unește cele două municipii și desparte în același timp Podișul Moldovenesc de Subcarpații Moldovei, satul aflându-se în extremitatea vestică a celui dintâi. Pe vatra actuală a satului și în împrejurimi au existat întotdeauna condiții bune de viață și de aceea, aici

[264]*Ibidem*, p. 236.
[265]*Ibidem*, p. 238.

găsim urme de locuire încă din vremuri străvechi. Satul Ruginoasa se află la 20 km depărtare de Roman și la 32 km depărtare de Piatra Neamț. Ca localități vecine are la sud-vest satul Bozienii de Sus, la vest satul Certieni, la nord-vest satele Bârgăoani și Homiceni, la nord satul Văleni, la nord-est satul Moreni, la est satul Brițcani și la sud-est satul Dulcești care e și reședința comunei din care face parte și satul Ruginoasa. La recensământul din 1997, cele două sate, împreună, aveau o suprafață totală de 2430 ha (Ruginoasa 2.049,5 și Bozienii de Sus 380,5) cu 679 familii în Ruginoasa și 130 familii în Bozieni; aceste familii cuprindeau 1.676 persoane și prima localitate și 323 în cea de a doua"[266].

15. Comuna Ştefan Cel Mare

Comuna Ştefan cel Mare (în trecut Şerbeşti) este aşezată în zona subcarpatică a Moldovei, în centrul judeţului Neamţ, la est de Piatra Neamţ, pe malul stâng al râului Cracău. Are o suprafaţă de 46,8 km. p. şi reprezintă 0,80% din suprafaţa judeţului. Are în componenţa sa şapte sate: **Ştefan cel Mare, Ghigoieşti, Cîrligi, Bordea, Soci, Duşeşti şi Deleni.** Este străbătută de drumul judeţean 208 G. Se învecinează la sud cu comuna Girov, la est cu comunele Dragomireşti şi Bârgăoani, la nord cu comuna Războieni, iar la vest cu comunele Girov şi Bodeşti. Fiind situată într-o regiune subcarpatică, cea mai mare parte a comunei este deluroasă. Cele mai importante culmi sunt: „Măgura Şerbeşti'' sau „Stânca Şerbeştilor" cu înălţimea de 512 m. Dealul se desfăşoară de la sud la nord având pe culmile sale, în partea sudică a sa, „Stânca Şerbeşti", un megalit care a fost numit „Mormântul Uriaşului". Un alt deal care domină comuna Ştefan cel Mare, „Dealul Holmul", se află situat în partea de nord-vest, având o înălţime de 520 m. Celelalte dealuri sunt: *Valea Mare, Movila* şi *Păşcăniţa*, în partea de nord, în partea de est, Dealul Bungeşti, iar în partea de vest Dealul Rugina[267].

Reţeaua hidrografică este slab reprezentată, cea mai importantă apă fiind Pârâul Valea Mare, cu orientare nord-sudică, care se varsă în râul Cracău, pe teritoriul comunei Girov. De-a lungul acestui pârâu se înşiră satele Soci şi Şerbeşti. Valea acestui râu este deosebit de proeminentă în partea de nord a Măgurii Şerbeşti, unde râul desparte Măgura Şerbeşti de Dealul Ruginii. Alte ape sunt de mai mică importanţă, unele vărsându-se în pârâul Valea Mare, cum ar fi pâraiele Cîrligi,

[266] *Ibidem*, p. 22.
[267] Vezi şi Mihai David, *Relieful regiunii subcarpatice din districtele Neamţ şi Bacău*, Buletinul Societăţii Regale de Geografie, Tomul L, 1931, p. 8.

Dabărca, altele, cum ar fi Pârâul Ruginii, se pierde uşor în smâcuri. Astăzi, singurele zone împădurite sunt cele din partea de nord, unde se află aşezate satele Bordea, Soci şi Duşeşti[268].

Pe teritoriul comunei Ştefan cel Mare, ca de altfel peste tot în jur, urmele de locuire umane sunt foarte vechi. În localitatea Duşeşti, în locul numit „La velniţă", la 2 Km vest de sat, au fost găsite urme de locuire din epoca Latène, iar la Ghigoieşti la 1,5 Km sud de sat, în locul numit „Podul Trudeştilor", sunt prezente urme de locuire din neolitic, cultura Precucuteni I şi II şi eneolitic cultura Cucuteni[269]. În livada din localitatea Ştefan cel Mare a fost găsit un mormânt ce aparţine culturii „amforelor sferice" şi tot în localitatea Ştefan cel Mare în locul numit „Piciorul Stâncii" au fost găsite urmele unei aşezări şi a unei necropole din epoca bronzului (cultura nouă). Urme de locuire dacică au fost descoperite de Constantin Matasă în localităţile Duşeşti şi Soci[270].

Localitatea **Ştefan cel Mare** a purtat numele de Şerbeşti, până în anul 1950. Numele satului vine de la boierul Şerban Hândău. Acesta dobândeşte satul Pânteceşti (sat aparţinând boierului Pântecosul) în timpul voievodul Iuga, zis Ologul (13 august 1398 - 11 februarie 1400) pentru meritele tatălui său numit Iuga care l-a slujit pe domnitorul Roman Vodă[271]. În 1620, satul Şerbeşti îi aparţine boierului Costea Bocioc. L-am pomenit pe logofătul Costea Bocioc deoarece acesta avea două fete: Tudosca care s-a căsătorit cu domnitorul Vasile Lupu şi Catrina căsătorită cu Iordache Cantacuzino, vistiernic în Ţara Românească. Despre Doamna Tudosca, soţia lui Vasile Lupu, se spune că ar fi înmormântată în faţa bisericii din Şerbeşti, biserică ctitorită de domnitorul Vasile Lupu. Astfel, moşia Şerbeşti devine moştenirea lui Vasile Lupu şi a lui Iordache Cantacuzino, respectiv partea sudică a acestei moşii va deveni proprietatea domnitorului moldovean iar cea nordică, incluzând şi Satul Cîrligi, revine lui Iordache Cantacuzino. Datorită funcţiei şi banilor cumpără încetul cu încetul şi moşiile din Cîrligi, Duşeşti şi Mânzeşti, ca, în cele din urmă şi partea de moşia Şerbeştilor pe care o moştenea Vasile Lupu să devină proprietatea sa. Familia Cantacuzino este proprietara moşiei Şerbeşti până în secolul al XIX-lea. După 1875 moşia din Şerbeşti a Cantacuzinilor trece în proprietatea unui anume Hristea Tatos. Din cauza unor datorii ale acestuia moşia este scoasă la licitaţie şi este cumpărată de doctorul Emanoil Riegler, profesor universitar. După exproprierea din 1921, proprietarul rămâne cu doar 200 de hectare. Neavând copii, ceea ce a mai rămas din proprietatea lui Emanoil Rigler a fost moştenit de nepoata sa Ştefania Bălăceanu,

[268] Aurel Focşăneanu, *Monografia comunei Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ,* Lucrare metodico-ştiinţifică pentru obţinerea gradului didactic în învăţământ, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza'' din Iaşi, Facultatea de istorie, Iaşi, 2019, pp. 8-9.

[269] http://ran.cimec.ro/, accesat la 15 decembrie 2020.

[270] Constantin Matasă, *Cercetări din preistoria judeţului Neamţ,* Vălenii de Munte, 1940, p. 34.

[271] 3 D.R.H., Moldova, sec. al XIV-lea, vol. I, doc. 7, apud Aurel Focşăneanu, *Monografia comunei Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ,* pp. 10-11.

fiica fratelui său geamăn. Ştefania Bălăceanu este mama academicianului Constantin Bălăceanu Stolnici.

Satul Bordea. A purtat numele de Bârleşti după numele boierului Bârlici, care l-a stăpânit. În 31 aprilie 1428 este pomenit în hotarul satului Corni[272]. La începutul sec. al XVI-lea poartă numele de Voinova după numele proprietarului Voinea. O legendă locală prezintă apariţia satului relativ recent, pe la 1802, când un grup de 14 locuitori din fostul sat Strâmbi fug într-o poiană din pădurea Bordea şi întemeiază un cătun (este posibil să fie vorba de fapt de satul Sîrbi care este atestat în documente, denumirea de „Strâmbi" ca sat nu apare în nici un document).

Satul Soci. Conform istoriei orale, satul Soci, ca şi satul Duşeşti, au fost sate răzăşeşti. Prima atestare documentară a acestui sat datează din 2 aprilie 1428, când Alexandru cel Bun îi întăreşte unui anume „pan Dragomir" o moşie, de pe apa Cracăului, a cărei hotar se întindea începând de la Soci din pădure[273]. Totuşi, începând din sec al XV-lea satul devine proprietate boierească. La 22 martie 1529, Petru Rareş întăreşte lui Bran şi rudelor sale părţi din satele Soci, Duşeşti şi jumătate din satul Voinova, aceştia fiind moştenitorii logofătului Sima[274]. Este un sat de răzeşi, lucru demonstrat şi de faptul că la 1844 apare sub denumirea de Socii Răzăşeşti.

Satul Duşeşti, se pare că denumirea localităţii vine de la slavonul „duşa" care în traducere înseamnă suflet. Apare în documente din perioada 1436 – 1442, alături de satul Soci, din timpul domniilor lui Ilie (Ilaş) şi Ştefan al II-lea, când domnitorii întăresc lui Sima voievod şi surorii sale Ana satele Soci şi Duşeşti din ţinutul Neamţului[275]. În 22 martie 1529, voievodul Petru Rareş întăreşte lui Bran şi rudelor sale nepoţii lui Sima logofăt, părţi din satele Soci, Duşeşti şi jumătate din satul Voinova. În anul 1591, o parte din satul Duşeşti era a lui Andronic şi femeii lui Palaghia. La 1634, voievodul Vasile Lupu scrie lui Şendrea vătămanul să vadă pricina dintre Liciu şi Vasile Bran între moşia Duşeşti şi Soci. Aceştia fiind proprietarii acestor moşii [276].

Satul Cîrligi. În secolul al XV-lea, satul se chema Glodeni. Numele acestei localităţi vine de la boierul Glodeanu. În 1428 satul Glodeni este pomenit în hotarul satului Corni[277]. La jumătatea sec al XV-lea, satul era proprietatea lui Mic Crai, care la 1 septembrie 1444 primeşte întărire pe sat de la voievod[278]. O parte a moşiei Cîrligi poartă numele de *Păşcăniţa*, după numele vătafului Paşcă

---

[272] D.R.H., Moldova, sec. al XVI-lea, Vol. I, doc.23.
[273] Carata Florian, *Folosirea datelor privind schiţa monografică a comunie Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ, în lecţiile de istorie şi în activităţile extraşcolare, lucrare metodico – ştiinţifică pentru obţinerea gradului didactic I în învăţământ,* Universitatea. „Al. I.Cuza", Facultatea de istorie, Iaşi, 1990, p.16.
[274] D.R.H.M., sec. al XVI-lea, Vol. I, doc. 278.
[275] Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare,* Vol. II, Iaşi, 1932, doc. 35.
[276] Gheorghe Dorofte, *Orizontul movilei Mărgineni – monografie,* Ed. Alfa a C.C.D. Neamţ, P. Neamţ, 2001, p. 32.
[277] D.R.H.M., sec. al XV-lea, Vol I, doc.71.
[278] D.R.H.M., sec. al XV-lea, Vol I, doc.71.

şi în 2 august 1447 a fost întărită mănăstirii Neamţ[279]. În secolele XV – XVI satul a fost stăpânit de logofătul Sima şi de urmaşii săi, iar în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, jumătate era stăpânit de boierul Prăjescu, care în 1591 dă jumătate din satul Cîrligi lui Dumitru Sculeş şi Andronic, prin schimb de sate. Cealaltă parte a satului era a lui Ionaşcu Peicu, staroste, şi a lui Tudosica, nepoată după frate. Urmaşii acestora au stăpânit această parte din sat până în secolul al XVII-lea[280]. Totuşi la 1520 boierului Toader Cîrlig, vistiernic, îi sunt întărite de către voievodul Ştefăniţă părţi din satele Breţcani, Bârgăuani şi Cîrligi, cumpărate de la Tudora. La 1632 Tudosca, jupăneasa lui Peicu vinde jumătate din moşia Cîrligi lui Iordache Cantacuzino[281]. În 1893 Nicolae N. Rosetti Bălănescu era proprietarul moşiei Cîrligi cu trupurile din Duşeşti şi Mînjeşti, iar proprietatea sa mai cuprindea părţi din Bungeşti, Hîrtop, Dragomireşti şi Soci[282]. În 1921, ce a mai rămas din moşia familiei Rosetti este expropriată în vederea împroprietăririi ţăranilor care au luptat în primul război mondial.

Satul Ghigoieşti. Prima atestare documentară este din 23 septembrie 1493, când Ştefan cel Mare întăreşte unui anume Toader Urdigaş „satul anume Ghigoieşti, la obârşia Pârâului Negru”[283]. Numele satului se leagă de o frumoasă legendă descrisă de Gheorghe Dorofte în lucrarea sa „Orizontul movilei Mărgineni”. Era pe timpul lui Dragoş Vodă, când un boier viteaz s-a încumetat împreună cu locuitorii satului său să lupte contra tătarilor. Fiindcă armele din fier erau scumpe şi nu erau la îndemâna oamenilor de rând, supuşii lui au confecţionat nişte bâte cu un capăt mai gros. Unuia dintre supuşi i-a venit ideea să bată în aceste bâte nişte cuie din bronz pentru ca lovitura să fie mai eficientă. Boierului i-a plăcut noua armă, l-a lăudat pe ţăran şi l-a trimis în satele din jur să le arate şi altora cum să-şi facă bâtele. De atunci boierul a rămas cu numele de Ghigoiescu, nume care apoi a fost preluat şi de aşezarea stăpânită de el. O altă legendă spune că satul ar fi fost întemeiat de ghiogarii lui Ştefan cel Mare, oameni de rând pe care acesta îi chema la luptă şi pe care i-a împroprietărit, Ghigoieştii ajungând astfel un sat de răzeşi. De altfel „Catagrafia din 1831” şi „Condica proprietăţilor din 1833” relatează că în satul Ghigoieşti sunt 134 de capi de familii de răzeşi[284].

Mai multe sate sunt considerate dispărute: **Mînjeşti** este un sat dispărut, atestat documentar în secolul al XVI-lea o dată cu satul Bungeşti; Satul **Unguraşi** era situat la est de satul Ghigoieşti. La recensământul din 1776 satul nu mai apare, fiind contopit cu satul Şerbeşti; **Bungeşti** se afla la

---

[279] Gheorghe Dorofte, *Orizontul movilei Mărgineni – monografie*, Ed. Alfa a C.C.D. Neamţ, P. Neamţ, 2001,p.32
[280] Idem, p. 33.
[281] D.R.H.M., sec. al XVII-lea, vol. XXI, doc 197.
[282] SJAN Neamţ, Fond tribunalul Neamţ, dos.16/1893, f. 3.Apud Aurel Focşăneanu, *Monografia comunei Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ,*p. 35.
[283] D.R.H.M., sec. al XV-lea, Vol. II, doc. 253 şi vol. XXII indice
[284]Aurel Focşăneanu, *Monografia comunei Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ,*p. 35.

sud-est de localitatea *Ştefan cel Mare,* la poalele dinspre est ale dealului Stânca unde se afla şi satul cu acelasi nume. Astăzi Bungeşti apare doar ca toponim; satul **Broşteni** se află la apus de cotul pârăului Văleni; Satul **Trudeşti** a fost situat la nord de satul Ghigoieşti; Satul **Ilişeşti** a fost situat undeva la vest de satul Hîrtop, pe pârâul Văleni, contopit cu acesta la 1896; Satul **Sârbi** era **s**ituat la nord-vest de satul Băluşeşti, aproape de confluenţa cu pârâul Itrineşti[285].

În anul 1949, regimul comunist din România a adoptat legea cooperativizării agriculturii, sătenii din *Ştefan cel Mare* fiind obligaţi să se înscrie în Gospodăriile Agricole Colective (GAC).

Horă ritualică la Stânca Șerbești

La recensământul din 5 martie 1977, în comuna *Ştefan cel Mare* au fost înregistraţi un număr de 4.735 locuitori. Numărul familiilor fiind de 1.477, iar numărul locuinţelor 1.423. Conform recensământului efectuat în 2011, populaţia comunei *Ştefan cel Mare* se ridică la 3.024 de locuitori, în scădere faţă de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 3.429 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (96, 83%). Pentru 2,94% din populaţie, apartenenţa etnică nu este cunoscută. În unităţile industriale din comună lucrează 154 de locuitori. O mare parte din locuitorii comunei *Ştefan cel Mare* lucrează însă în agricultură pe terenurile aflate în proprietate particulară în urma aplicării legii nr. 18 prin care au fost desfiinţate CAP-urile iar terenurile au revenit vechilor proprietari[286].

[285] Vezi pe larg studiul Prof. Cezar Viorel Ventaniuc, *Comuna Ştefan cel Mare - locul în care istoria neamului nostru este prezentă la tot pasul*, în "Identitate Neamţeană", Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2012, pp. 113-115.
[286] Aurel Focşăneanu, *Monografia comunei Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ,* p. 56.

16. Oraşul Târgu-Neamţ

Cadrul geografic. Târgu-Neamţ este o aşezare urbană tipică zonei subcarpatice, situată la întâlnirea munţilor cu dealul şi podişul. Este situat în partea central estică a României, în Subcarpaţii Moldovei, în depresiunea Ozana-Topoliţa (Depresiunea Neamţului), pe cursul mijlociu al râului Ozana (Neamţ), la o altitudine medie de 365 m. Pe harta judeţului Neamţ, oraşul este situat în partea de nord-est, la o străveche intersecţie de drumuri comerciale, astăzi turistice". Oraşul Târgu Neamţ este situat la limita nord-estică a depresiunii, între două porţi care străjuiesc Valea Ozanei*(foto jos, carte poştală interbelică):* Culmea Pleşului şi dealul Boiştea[287].

La vest depresiunea este străjuită de munţii ramificaţi ai Stânişoarei din care se desprind culmi ce domină ţinutul în partea vestică. Culmea Pleşului, care atinge 915 m, închide depresiunea în partea sa nordică. Ea prezintă o orientare „piezişă" faţă de marginea munţilor, scăzând în altitudine spre Târgu-Neamţ, unde atinge 630 m, dominând oraşul cu priporul ei stâncos, ceea ce dă ţinutului un farmec natural deosebit. La sud, Depresiunea Neamţului este închisă de Dealul Corni.

Depresiunea Neamţului face legătura cu cea sudică, Depresiunea Cracău-Bistriţa, prin „şaua" Bălţăteştilor[288], peste care se ajunge în Valea Cracăului. Pe aici trecea un vechi mare drum al Ţării de Sus, pe sub munte, între Târgu-Neamţ şi Piatra-Neamţ, care este şi astăzi un drum principal. Două râuri importante străbat depresiunea: Neamţ (Ozana) şi Topoliţa. Râul Neamţ

---

[287] Gabriel Davidescu, Traian Onofrei, *Oraşul Târgu Neamţ şi împrejurimile,* Ed. Egal, Bacău, 1998, p. 23. Ion Bojoi, Ioniţă Ichim, *Judeţul Neamţ,* Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p. 3.

[288] Victor Tufescu, *Subcarpaţii,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 86.

înaintează cu obârşiile din Munţii Stânişoarei, străbate Pipirigul, apoi parcurge Depresiunea Neamţului, traversează oraşul Târgu-Neamţ şi se varsă în râul Moldova, în aval de localitatea Timişeşti, având o lungime de 57,2 km. A doua apă importantă a depresiunii este râul Topoliţa, al cărui izvor îl găsim în Muncelul Agapiei şi care curge pe o lungime de 30 km, pentru a se vărsa tot în râul Moldova. Moldova de sub munte, cu văi largi, străjuite de dealuri şi, mai departe, de zone muntoase, se bucură de o climă mult mai blândă: „Lanţul dealurilor care mărginesc ulucul subcarpatic, începând cu Dealul Pleşului, constituie un adevărat zid protector împotriva vânturilor puternice (îndeosebi a Crivăţului) dinspre nord-est. Un rol important în îndulcirea climei, domolirea viscolelor iarna şi păstrarea răcorii şi umezelii vara, îl joacă şi pădurile care acoperă din belşug dealurile şi colinele subcarpatice ”[289].

Mărturii ale istoriei oraşului. Cele mai vechi mărturii datează din perioada străveche, din neolitic şi epoca bronzului, urmate de elemente ale civilizaţiei dacice. Prima atestare documentară a aşezării s-a făcut în lista rusă de oraşe „valahe”, adică româneşti, întocmită între anii 1387-1392, unde este pomenit „Neamţul în munţi”[290]. Regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg a folosit acest toponim "ante castrum Nempch" (înaintea Cetăţii Neamţ) într-un act emis în ziua de 2 februarie 1395, cu ocazia unei expediţii în Moldova, urmată de o lupta la Hindău, unde a fost învins de domnul Ştefan I. La 7 ianuarie 1403 toponimul Neamţ apare într-un document al cancelariei Moldovei, unde domnul ţării, Alexandru cel Bun menţiona pe boierul pan Şandru de la Neamţ ca făcând parte din Sfatul Domnesc[291]**.**

C.C. Giurescu scria despre târgurile moldave: „S-au întemeiat la vaduri, acolo unde apele puteau fi trecute mai uşor, la întretăierea apelor cu drumurile. Marea majoritate a târgurilor moldovene sunt situate la vaduri, deservind satele de pe acea vale, sau pe vârfuri deservind două versante, sus pe înălţimi, pe obcinile care despărţeau două văi. În târguri sătenii vindeau ceea ce produceau şi cumpărau, lucrurile de care aveau nevoie. În Moldova găsim astfel târgul Siret, pe cursul superior al acestei ape, târgul Sucevei, pe cursul inferior al râului cu acelaşi nume, târgul Moldovei numit din cauza minelor din vecinătate şi Baia, târgul Neamţului pe pârâul Neamţului un afluent al Moldovei etc.” [292].

În secolul al XIII-lea, oraşul se dezvoltă, prin creşterea populaţiei, consecinţă „a colonizării unor teritorii din Transilvania cu saşi, care au trecut şi la est de Carpaţi, aşezându-se în Târgu-

[289] Constantin Mătasă, *Prin Moldova de sub munte,* Ed. Uniunii de Cultură Fizică şi Sport, 1965, p. 11.
[290] C.C. Giurescu, *Târguri, oraşe şi cetăţi moldoveneşti din sec. al X-lea până la mijlocul sec. al XVI- lea,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1967, p. 300.
[291] Şt. Gorovei, *Am pus pecetea oraşului,* în „Magazin Istoric”, XII, nr. 2, 1978, p. 35.
[292] C.C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 72- 73. G. Davidescu, T. Onofrei, *Oraşul Târgu-Neamţ şi împrejurimile,* Ed. Egal, Bacău, 1998, p. 44.

Neamţ şi în alte oraşe din apropiere, precum Baia, Suceava, Roman. Saşii au adus o seamă de meşteşuguri, printre care şi acela al obţinerii stofelor şi pânzeturilor, transmise şi populaţiei autohtone din oraş şi satelor învecinate"[293]. În 1599, în Târgu Neamţ erau 74 familii de saşi, cu 383 suflete. Acest număr reprezenta circa o treime din numărul total al locuitorilor târgului, de 250 de familii. Populaţia de origine săsească a determinat organizarea oraşului după modelul transilvănean, având în frunte un şoltuz (cârmuitorul oraşului) şi 12 pârgari (membri ai sfatului orăşenesc), aleşi dintre cei mai destoinici meşteşugari şi negustori [294].

În secolele XV –XVI, Târgu-Neamţ a fost un oraş înfloritor, cu statut de oppidum sau chiar civitas. Ca şi în alte oraşe medievale, în Târgu-Neamţ „se cumpărau şi se vindeau diverse mărfuri, fie în pieţe şi în oborul târgului, cu ocazia târgurilor săptămânale şi a iarmaroacelor anuale, fie în prăvăliile târgoveţilor, special amenajate"[295].

În secolul al XVII-lea, târgul era considerat doar *villagio grasso* (sat mare). Oraşul a suferit distrugeri şi, parţial, s-a depopulat. Ostilităţile lăsau în urma lor incendii, distrugeri, suferinţă, aşa cum a fost în timpul confruntărilor turco-polone, dintre anii 1672-1699. Călătorii străini au lăsat mărturia lor despre decăderea urbei „Acum din nou duşmanii s-au luptat cu polonii în Moldova la Baia, Suceava şi Neamţ, nu au mai rămas decât ziduri goale, nu zic de la case, dar încă şi la biserici."(Giovanni Battista Vulponi,1687); „Un orăşel a fost în vale, astăzi sunt colibe."(Jurnalul expediţiei lui Sobieski, 1691)[296].

În secolul al XVIII-lea, oraşul îşi schimbă statutul, din târg ce aparţinea domniei el devine proprietate mănăstirească, căci, în anul 1757, domnitorul Constantin Racoviţă face danie Mănăstirii Neamţ moşia şi vatra târgului cu livezi şi locurile de ţarină, pădurea şi vadurile de mori. În aceste condiţii, locuitorii erau obligaţi să plătească bezmenul pentru dughene şi dijma din ţarini. Astfel, domnitorul Constantin Racoviţă întărea „Mănăstirii Neamţului tot locul domnesc al Târgului Neamţ şi cu vatra târgului, cu livezile de pomi ce sânt pe locul gospod, cu pădurea şi vadurile de mori şi cu câmpurile ce se vor alege [...] călugării se obligau să nu le pretindă boieresc" [297].

O cauză a decăderii oraşului în această perioadă a fost şi deplasarea axei comerciale spre est, prin stabilirea centrului politico-administrativ la Iaşi. Drumurile comerciale s-au orientat spre acest oraş, în timp ce vechile artere comerciale rămân secundare. Acum pătrund în oraş, masiv, evreii veniţi din nord. Legile nu permiteau evreilor să îşi cumpere pământ şi „de aceea ei luau în bezmen

[293] G. Davidescu, T. Onofrei, *op. cit., p. 45.*
[294] N. Iorga, *România cum era până la 1918,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 130.
[295] G. Luca, *Târgu Neamţ. Monografie,* Piatra Neamţ, 2008, p. 40.
[296] Luminița Manole, Emanuel Bălan, *Târgu Neamț,* în "Identitate Nemțeană", p. 113.
[297] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* VI, Ed. Academiei, Bucureşti, 1905, p. 379.

de la Mănăstirea Neamţ un loc de casă în partea centrală a oraşului unde îşi construiau o locuinţă cu spaţii comerciale" [298].

La piaţă în Târgu Neamţ, carte poştală, cca 1910.

O revenire a oraşului se va observa odată cu venirea transilvănenilor în secolul al XIX-lea. Transilvăneni au venit mai ales din zona Sibiului şi mai apoi a Făgăraşului, iar principala lor ocupaţie era oieritul. Primii dintre ei s-au aşezat sub cetate, formând mahalaua Ţuţuieni, iar cei veniţi mai târziu s-au stabilit în Blebea sau Humuleşti. Aceştia au adus odată cu ei şi meşteşugurile aferente creşterii oilor şi ovinelor, cum ar fi producţia de produse lactate, producţia de ţesături de lână, de in ş.a.[299].

Strămutaţii şi-au păstrat portul, obiceiurile, tradiţiile şi metodele de prelucrare a lânii şi oloiului. Influenţa exercitată de aceşti oameni asupra populaţiei locale este evidentă. Ion Creangă menţionează roata de tors lână şi teascurile de făcut oloi. „El spune că a tors, copil fiind, la această roată şi că ea dădea un randament sporit faţă de arhaica, dar pitoreasca furcă prinsă în brâu. Deci roata era o unealtă perfecţionată, pe care au adoptat-o şi localnicii. Dintr-un document din 1855, deci oarecum contemporan cu copilăria povestitorului humuleştean, aflăm că unealta aceasta se numea ‚< roata ţuţuienească >. Ţuţuienii veneau dintr-o zonă textilă renumită, unde instalaţiile industriale casnice aveau un trecut multisecular şi erau mult perfecţionate. Tot de acolo ţuţuienii au adus la Târgu Neamţ şi teascul de făcut oloi, superior celui local, prin randament"[300].

Mihail Kogălniceanu a fost reprezentant al Mănăstirii Neamţ, în relaţia cu târgul aflat pe proprietatea ei, a fost arendaş al unor moşii ale mănăstirii, avea antrepriza aprovizionării târgului cu

---

[298] G. Davidescu, T. Onofrei, *op. cit.*, p. 48.
[299] Gh. Radu, *Cine sunt „ţuţuienii" din Amintiri?,* în „Ceahlăul", XXII, Nr. 2726, Piatra Neamţ, 23 sept. 1989, p. 3.
[300] *Ibidem*

băuturi alcoolice şi păcură şi a construit fabrica de postav de la Blebea.Fabrica de postav de la Blebea a dinamizat economia oraşului, furnizând locuri de muncă şi aducând profit prin comenzile pe care le onora[301].

În secolul al XIX-lea, urbea nemţeană a fost greu încercată de o serie de nenorociri, ce au afectat populaţia şi zestrea edilitară a oraşului. Instituţiile oraşului au încercat să rezolve problemele generate de calamităţi, precum marele incendiu din 1864, repetat, în altă direcţie, în anul 1887, holera din 1866 cu urmările ei, mizeria şi foametea şi desele inundaţii produse de revărsările Ozanei, din anii 1865, 1887 şi începutul secolului al XX-lea. Marele incendiu din 1864 a rămas mult timp în memoria celor care l-au trăit, căci flăcările sale au distrus o mare parte a clădirilor din centrul oraşului, situate între Uliţa Mare şi Uliţa Veche. Biserica Adormirea a ars în totalitate. În noaptea de 2 spre 3 aprilie 1887, în Joia Mare, a izbucnit un al doilea mare incendiu în Târgu Neamţ. Au fost afectate locuinţele de pe strada Cuza Vodă şi o serie de străduţe învecinate.[302].

Anul 1866 a fost pentru cei din Târgu Neamţ un an al bolilor, mizeriei, sărăciei şi, apoi, al foametei produsă de aceste nenorociri. Doctorul spitalului Fr. Muller şi primarul Ioan Teohari înştiinţau prefectul judeţului de epidemia de holeră izbucnită în Târgul Neamţ, în special printre evrei. ,,Anul 1866 este un an groaznic! Încă din primele zile se anunţă tifosul, după care urmează holera şi o neînchipuită sărăcie şi scumpete a alimentelor"[303].

Din punctul de vedere al tramei sau texturii stradale, oraşul Târgu Neamţ se încadrează în tipul oraşului stradă, ,,cu o singură axă principală şi, paralel cu aceasta, două trei axe paralele, dar secundare, unite prin străduţe scurte perpendiculare"[304]. Axa tramei stradale este de obicei paralelă faţă de un râu, în cazul târgului nostru, ea este paralelă cu râul Neamţ. Strada urbană este elementul constitutiv principal al oraşului, ea asigurând desfăşurarea întregii vieţi a comunităţii. Străzile au origini diferite. Cele mai vechi sunt străzile care provin din marile drumuri de legătură cu exteriorul, purtând şi numele direcţiei spre care se îndreaptă, ca ,,Uliţa Fălticenilor, Pietrei, Iaşilor şi Boiştei, cum se numeau odinioară străzile din Târgu Neamţ"[305].

Uliţa (Nouă) Mare, strada principală a oraşului, Strada Mare cum o numesc şi astăzi cei mai în vârstă, a fost numită în 1880 strada Ştefan cel Mare. Traversează oraşul de la vest la est şi îl deschide spre Paşcani şi Iaşi. Nu întâmplător se termină, în extremitatea estică cu Mahalaua Iaşului. Ea concentra, în secolul al XIX-lea şi începutul celui următor, cele mai multe magazine şi cârciumi.

---

[301] G. Davidescu, T. Onofrei, *op. cit.*, p. 49.
[302] G. Luca, *op. cit.*, p. 114.
[303] D. Constantinescu şi colab., *Din trecutul istoric al spitalului din Tg. Neamţ şi al ospiciului de alienaţi din Mănăstirea Neamţ,* Bacău, 1972, p. 25.
[304] *Ibidem*, p. 113.
[305] *Ibidem*, p. 116.

„Aici locuiau comercianţii, cea mai mare parte evrei, funcţionari, medici, farmacişti, dentişti, liber profesionişti etc."[306]

Parcul Grădinii Publice a fost plantat, cu mai mult de o sută de ani în urmă, cu stejari ce umbresc şi azi întinderea parcului, mult redusă, în timp, de ultimele construcţii. „În centrul parcului era chioşcul unde evolua fanfara militară, în ziua naţională, de 10 Mai, iar din apropiere, din faţa *Hotelului Splendid*, porneau paradele militare la care participau poliţiştii şi pompierii din Târgu Neamţ. Lângă parc, pe locul hotelului „Doina" de astăzi, se afla *Hotelul şi Restaurantul lui Richard Găitan*, local select pentru acea vreme, care avea şi o grădină de vară, cu o sală mare, unde se desfăşurau reprezentaţiile trupelor teatrale care vizitau oraşul şi unde au fost derulate şi primele pelicule cinematografice"[307]. În anul 1863, Al. Ioan Cuza promulga „Legea privitoare la secularizarea averilor mânăstireşti şi trecerea lor în proprietatea statului". Din acest an, târgul şi satele din vechiul său hotar se desprind de sub autoritatea ecleziastică, oraşul croindu-şi destinul separat de influenţa Mănăstirii Neamţ. În acest context, satul Humuleşti şi satele Ţolicea, Topoliţa, Ocea şi Săcăluşeşti au format atunci o comună rurală separată de târg. Din 1895, Humuleşti este reîncorporat urbei târg-nemţene, în conformitate cu „vechile scrisori domneşti"[308]. Dezvoltarea şi perioada înfloritoare a oraşului vor continua până la începutul secolului XX, mai exact până în 1916, atunci când odată cu începerea Primului Război Mondial oraşul suferă decăderea evidentă ca urmare a stării de război. După încetarea războiului, în perioada interbelică, oraşul cunoaşte în continuare o perioadă de prosperitate, care însă a fost urmată de perioada grea din timpul celui De-al Doilea Război Mondial, atunci când linia frontului s-a aflat situată în interiorul şi apropierea oraşului, ceea ce a dus la distrugerea oraşului şi evacuarea populaţiei.

Casă veche din Târgu-Neamţ, foto februarie 2021

[306] C. Luchian, *Locuri, oameni şi şcoli din Neamţ* , I,Piatra Neamţ, 1996, p. 500.
[307] G. Luca, *op. cit.*, pp. 432-433.
[308] V. Vrânceanu, *Călător prin oraşul Târgu-Neamţ de altădată şi de astăzi,* II, p. 22.

După cel De-al Doilea Război Mondial, în perioada comunistă, Târgu Neamţ a fost un oraş care nu a prezentat un interes deosebit pentru autorităţile comuniste, în ceea ce priveşte dezvoltarea economică, ceea ce a făcut ca oraşul să nu mai ajungă la situaţia înfloritoare din perioada interbelică şi antebelică. Totuşi, între 1950 şi 1968, Târgu Neamţ a fost reşedinţa raionului cu acelaşi nume din cadrul regiunii Bacău. Din 1989, după o primă perioadă de decădere şi reorganizare, oraşul începe să se îndrepte spre o nouă perioadă de dezvoltare şi înflorire[309].

17. Comuna Trifeşti

Teritoriul comunei Trifeşti este situat în judeţul Neamţ, la aproximativ 7 km SV de municipiul Roman, din punct de vedere al coordonatelor geografice, fiind situat între 46° 55' lat. N şi 26° 49' long. E. Cu o suprafaţă de 5671 ha, comuna cuprinde în prezent două sate: Trifeşti şi Miron Costin. Aceasta se învecinează cu următoarele comune: nord – Dulceşti, sud – comuna Secuieni, vest – comuna Făurei, est – comuna Horia. Arealul comunei Trifeşti este instalat pe a doua terasă a râului Moldova, de o parte şi de alta a pârâului Valea Neagră, care se varsă în Siret în aval de confluenţa acestuia cu Moldova. Comuna Trifeşti are o formă alungită de-a lungul văii acestui pârâu, pe o distanţă de aproximativ 10 km. Forma de relief este specifică zonei de câmpie, întâlnindu-se între cotele 190 m şi 210 m. Din punct de vedere istoric precizăm că pe teritoriul comunei s-au găsit dovezi, care atestă locuirea din cele mai vechi timpuri, respectiv din paleoliticul superior, dar cu anumite discontinuităţi[310].

Artefacte de la Muzeul din Trifeşti

[309]Luminița Manole, Emanuel Bălan, *Târgu Neamț*, „Identitate Nemțeană”, p. 118.
[310] vezi pe larg Cosmina Ghimpu, *Cronica de la Trifeşti,* în “Identitate Nemţeană”, pp. 513-519.

Satul Trifeşti exista, sub un alt nume, încă din vremea domnitorului Alexandru cel Bun, care "îl miluieşte pe boierul său Nicula la 4 august 1400 cu un sat al lui Berea".[311] Astăzi locul unde a fost prima dată satul se numeşte "În Silişte", aici descoperindu-se ceramică, ce aparţine epocii medievale. Nu se ştie în ce împrejurări satul şi-a schimbat denumirea în Trifeşti. Este sigur că satul Niculeşti sau Miculeşti este acelaşi cu satul Trifeşti. Pe spatele documentului din 8 august 1461 este o însemnare: "Miculeşti pe Pârâul Negru şi a treia parte la Vadul de la Moldova care se numeşte acum Trifeştii".[312]

Prima apariţie a numelui "Trifeşti" este consemnată la 21 ianuarie 1588, într-un zapis de vânzare, când Grigore cumpără cu 75 de zloţi părţile de sat ale feciorului Stancăi din Roşiori. Apar ca martori Crimăţui şi Tode din Trifeşti.[313] Un document care vine în sprijinul acestei afirmaţii este cel prin care Alexandru Iliaş voievod întăreşte la 2 noiembrie 1632 boierului său Dumitru Buhuş logofăt al treilea „satul Niculeşti, ce se numeşte Trifeştii cu iaz şi cu mori la Pârâul Negru"[314]. Dumitru Buhuş a murit la 1648, el fiind mare vistier în vremea lui Vasile Lupu. Conform istoricului D. Ciurea, la 1675 satul Trifeşti făcea parte din ocolul cetăţii Târgu Neamţ[315]. Este posibil, dacă avem în vedere că în ianuarie 1675 Dumitraşco Cantacuzino Vodă trmite o carte pârcălabilor de Neamţ, prin care îi informează că s-au plâns "oamenii din satele domniei mele Trifeşti pre voi zicând cum mergeţi cu gloata de descălecaţi acolo şi le faceţi multe cheltuiale şi asupriale şi e săraci de nu pot birui să plătească dabilele împărăteşti"[316].

Informaţii despre satul Trifeşti aflăm şi din documentele realizate în timpul domniei lui Matei Ghica Vodă, când domnitorul arăta la 5 septembrie 1754 că Aristarho Hrisosculeu vel vistiernic a cerut să se aleagă „driapte ocini şi moşii ce are di pre moşul dumisali răpousatul Duca Vodă bătrânul, anume satul Trifeşti, cu toate alte hotară ca sânt la ţinutul Neamţului, unde iaste aşăzăria dumisale"[317].

Celălalt sat al comunei se numeşte Miron Costin, nume primit în anul 1925 în memoria marelui cronicar, ce a stăpânit părţi din vechile sate Brănişteni şi Bărboşi. Satul Brănişteni apare consemnat în documente în secolul al XIV-lea. După cum am văzut la 4 august 1400 Alexandru cel Bun îi întăreşte boierului său Nicula un sat al lui Berea. Când se arată hotarele acestui sat se

---

[311] *Documenta Romaniae Historica,A. Moldova*,vol. I, Ed. Academiei R.S.R. Bucureşti,1975, pp. 16-17.
[312] *D.R.H.A.*,vol.II,p.142.
[313] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade, Documente slavo-române 1587-1618*,vol. XX, Viaţa Românească, Iaşi,1928,p.3-4.
[314] *D.R.H, A.*, Moldova, vol. XXI, p. 292.
[315] D. Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova*,(sec. XIV-XVII), Anuarul Institutului de istorie şi arheologie, Ed. Academiei R.S.R., Iaşi, 1965, p. 225.
[316] Melchisedek Ştefănescu, *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Romanu*, vol. II, Tipografia Naţională, Bucureşti, 1875, p.38.
[317] N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. VII, p. 277.

menționează „*de acolo drept la Pârăul Negru, apoi pe pârâu în sus până la podul lui Dragomir brănişterul”*.[318] Se consideră că acesta este întemeietorul satului Brănişteni. Din document observăm că satul exista şi înainte de anul 1400, zona aceasta de pe valea Pârâului Negru reprezentând o veche arie de locuire. La 23 august 1455 Petru Voievod, domnul Ţării Moldovei îi întăreşte boierului său Tador Limbă-dulce satul Brănişteni pe Pârăul Negru unde era și curtea lui.[319]

În 1676, Miron Costin a avut un litigiu cu Toader Truşan, Gheorghiu fiul lui Ernilie, Stratulat Potlogul şi Apostol Drăguş urmaşii Plaxei pentru a opta parte din satul Brănişteri, partea lui Toader feciorul lui Gavril Plaxa. Această parte de moşie a vândut-o Toader Plaxa verei sale hătmăneasa lui Costin când au fost ei pribegi în Ţara Leşască (Polonia)[320].

Constantin Cantemir voievod trimite o carte la 15 februarie 1686 boierului său, Apostol Catargiu Comisul, prin care-i face cunoscut că *i s-a jăluit Miron Costin pe Constantin postelnicul, pe Vârnav din Secuieni și pe Purice din Sofrăceşti*. Trebuie spus că aceştia stăpâneau jumătate din satul Feleşti (cătun în partea de est a satului Brănişteni). Fiind plecat Miron Costin în Polonia împreună cu răposatul Duca Vodă aceştia trei au făcut o jalbă cu meşteşug la Dumitraşco Vodă spunând că heleşteul Micota de pe Valea Neagră ar aparţine de partea lor din Feleşti[321].

La recensământul din 1772-1774 satul Brănişteni figurează ca fiind proprietatea lui Matei Hurmuzaki (probabil pentru scurt timp) şi având 91 de case (capi de familie) între care 17 birnici (3 morari, 2 olari şi câte un pescar, un cojocar, un bărbier). Ceilalţi de 74, care nu plăteau bir erau: 3 preoţi, 3 diaconi, 5 mazili, 12 văduve, 34 ţigani (17 case erau pustii)[322]. Ulterior satul ajunge în proprietatea lui Neculai Stratulat, fiul Vitoriei şi a lui Neculai Stratulat. Populaţia satului continuă să crească ajungând în 1803 la 47 liuzi (contribuabili) ce trebuiau să plătească pentru acel an birul în valoare de 692 lei. Neculai Stratulat, ajuns acum spătar, a scutit de bir 12 oameni[323].

La 1836 locuitorii din Brănişteni au adresat o jalbă domnitorului Mihail Sturdza în care se plângeau că proprietarul Gheorghe Ghica le-a răpit pământul pe care îl aveau din moşi strămoşi. Plângerea a fost dusă domnitorului de către o femeie Ilinca Ghiniţoiu, descendentă din familia Brănişteriu. Ea a mers pe jos în speranţa că i se va face dreptate[324]. Probabil de la această femeie o parte a satului Miron Costin poartă astăzi numele de Ghiniţeşti.

[318] *D. R. H. A.*, vol I, p. 16.
[319] M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, p. 553.
[320] Cosmina Ghimpu, *Cronica de la Trifeşti,* p. 513.
[321] *Ibidem*, p. 514.
[322] *Moldova în epoca feudalismului,* vol VII, partea I, Chişnău, 1775.
[323] Th. Codrescu, *Uricariul,* vol. VII, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1886, p. 270.
[324] Băisan Aurel, *Toponimia Comunei Trifeşti (judeţul Neamţ)*, Universitatea Alexandru I. Cuza, Iaşi, 1981.

Atestat documentar pentru prima data în secolul al XV-lea, satul Bărboşi a fost situat în partea de nord a satului Brănişteni. Pentru dreaptă şi credincioasă slujbă, satul îi este întărit la 23 august 1455 de către Petru Voievod lui Tador Limbă-dulce.[325] Probabil îşi are numele de la cineva numit Bărbosul cum apare şi în documentul din 21 decembrie 1573 în care popa Drăghici şi cu nepoţii săi l-au pârât domnului Ioan pe Lazor Comişel fiul Anghelinei şi pe Toader fiul Cârstinei nepoţii lui Micul Bărbosul spunând că ei nu au ocină în sat în Bărboşi. Timp de aproape un secol satul va fi în posesia familiei Costin. După moartea lui Ioan Costin satul revine fiului său Vasile Costin, care, după cum aflăm dintr-un document de la 17 martie 1680, a cumpărat o parte de ocină de la Maria Prăjasca.[326]

Ion Neculce arată că la nunta lui Ion Palade care a avut loc la moşia acestuia de la Băcani mai mulţi dintre participanţi printre care şi hatmanul Velicico Costin, fratele cronicarului, ar fi uneltit împotriva domnului lor Constantin Cantemir. Au fost pârâţi de către Ilie Ţifescu poreclit Frige-Vacă. Velicio a fost arestat, dus la Iaşi şi decapitat. Duşmanii Costineştilor l-au sfătuit pe domn să-l omoare şi pe Miron "*ai vinovat, ori nevinovat să nu scapi, c-apoi încă a hi mai rău, şi de tine şi de noi"*. Constantin Cantemir a trimis pe Macri, vătaful de păhărnicei, cu slujitori, la Roman. Slujitorii l-au sfătuit să fugă că nu-i departe de Neamţ, dar el a refuzat crezând că la Iaşi îşi va putea dovedi nevinovăţia. Iar Macri "*ca un om rău şi de nimica, nu i-au fost milă de sufletul stăpânu-seu şi s-au grăbit de l-au omorât, că de l-ar fi dus la Iaşi, poate s-ar fi îndreptat şi n-ar fi peri*".[327] I-a fost tăiat capul în Piaţa Gâdelui din Roman (azi piaţa din faţa hotelului Roman) în decembrie 1691[328].

În secolul următor, la 1907, trifeştenii au avut ca obiectiv „distrugerea condicelor de învoieli”[329], ca urmare a agravării situaţii sociale. S-a menţionat:”A fost revoltă-n sat şi am stat printre săteni spre a-i linişti; n-a fost însă cu putinţă.“ Primul război mondial a afectat şi comuna Trifeşti, astfel că un mare număr de locuitori au fost înrolaţi în armată.[330] În 1921, cu cheltuiala locuitorilor s-a ridicat în Trifeşti un monument în cinstea eroilor căzuţi în 1877, 1913, 1916-1918. Pe aceasta sunt trecuţi 34 de eroi. Aceştia reprezintă doar o parte din cei căzuţi, pentru că o placă din monument lipseşte şi nu se ştie numărul total al lor. Locuitorii din comuna Trifeşti şi-au adus şi ei jertfa în cel de al doilea război mondial. Din Miron Costin au căzut 47 de locuitori, iar din satul Trifeşti 32, după cum stă scris in Biserică.

325 M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, p. 554.
326 V. A. Urechia, *op. cit.*, tomul II, p. 527.
327 Gabriel Ştrempel, *op. cit.*, p. 335, 337.
328 V. A. Urechia, *Mormântul lui Miron Costin,* în „Convorbiri literare”, anul XX, No. 10, Bucureşti, 1887, p. 601.
329 *Marea răscoală a ţăranilor din 1907*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967, p.234.
330 SJAN Neamţ, fond Parohia Trifeşti, dosar 89/1919, f.24, apud Cosmina Ghimpu, *Cronica de la Trifeşti,* p. 519.

La 31 ianuarie 1946 comunele Trifeşti şi Miron Costin, din punct de vedere administrativ ţineau de plasa Secuieni, judeţul Roman. **Comuna Miron Costin era formată din satele Brănişteni şi Miron Costin, unde îşi avea şi reşedinţa.** Comuna Trifeşti, cu satele Trifeşti (care era reşedinţă), Rediu şi Sofrăceşti, avea o populaţie de 2.353 de persoane.[331]

Tineri din Trifeşti în costume tradiţionale în faţa unei case-muzeu a familiei Lehonschi

În 1956 existau tot cele două comune, dar aparţineau de raionul Roman, regiunea Bacău[332]. Regimul comunist a produs transformări în această comunitate, astfel că s-a realizat întovărăşirea (colectivizarea). De asemenea, prin noua împărţire administrativă din 1968, comuna Miron Costin a fost desfiinţată, rămânând numai comuna Trifeşti, formată din satele Trifeşti şi Miron Costin. La recensământul din 1977, comuna Trifeşti avea 6.280 de locuitori, 3.778 în satul Trifeşti şi 2.512 în Miron Costin[333]. Conform ultimului recensământ (2002), în comuna Trifeşti trăiau 5087 de persoane, iar în 2018, 5048 locuitori[334].

18. Comuna Tupilaţi

Comuna Tupilaţi este aşezată în partea central-estică a judeţului Neamţ, pe terasa superioară a râului Moldova, cu o formă alungită de la est spre vest, la o distanţă de 40 km de reşedinţa judeţului. Comuna ocupă o suprafaţă totală de 3216 ha, reprezentând 0,54% din suprafaţa judeţului,

[331]SJAN Neamţ, fond Prefectura jud. Roman, dos. 6/1946, f. 7, apud Cosmina Ghimpu, *Cronica de la Trifeşti,* p. 519.
[332]*Indicator alfabetic al localităţilor din Republica Populară Română*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1959, pp.65-95.
[333] Arhivele Primăriei Trifeşti, dosar 26/1979, f. 6. apud Cosmina Ghimpu, *Cronica de la Trifeşti,* p. 521.
[334]http://recensamant.referinte.transindex.ro/?pg=3&id=1920; *Neamţul, ţinutul tezaur. Monografie,* p. 86.

suprafaţa intravilanului fiind de 522.50 ha. Comuna a fost înfiinţată în anul 1950. Limitele administrative ale comunei au o lungime totală de 30,3 km, din care 2,05 km în lungul râului Moldova, ce are un curs despletit, surpând şi inundând în diferite locuri terenuri agricole. La nord, comuna Tupilaţi este delimitată cu comunele Mogoşeşti-Siret şi Mirosloveşti (judeţul Iaşi), la est cu comuna Boteşti (judeţul Neamţ), la sud cu comunele Bârgăoani şi Dragomireşti, iar la vest cu teritoriul comunei se învecinează cu comunele Războieni şi Ţibucani.

Comuna Tupilaţi se află la intersecţia paralelei de $47^{0}4^{'}$ latitudine nordică cu meridianul de $26^{0}38^{'}$ longitudine estică. Ca unitate administrativ-teritorială, comuna Tupilaţi a fost înfiinţată în anul 1950 şi este formată din satele: Tupilaţi, localitatea de reşedinţă; Arămoaia, amplasat în partea de est a comunei, este situat la 2 km de localitatea de reşedinţă; Hanu-Ancuţei, amplasat în partea de nord a comunei, este situat la 5 km de localitatea de reşedinţă; Totoieşti, amplasat în partea de vest a comunei, situat la 3 km de localitatea de reşedinţă. Comuna Tupilaţi este traversată de D.N.2 - E 85, pe o distanţă de 3,6 km, în partea nordică a comunei, prin satul Hanu-Ancuţei[335].

Satul Arămoaia are cea mai veche atestare, fiind trecut pe o hartă strategică de pe timpul lui Ștefan cel Mare. Însă cea mai veche atestare documentară a satului Arămoaia este din vremea lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, care în 1414 dăruiește boierului Crăciun Belcescu și fiilor săi Petru și Ioan, satul de la Valea Albă și casa Belcești.Din hotarul moșiei boierului, către nord se ridică pământul formând un deal cuprins în moșia Negoteștilor și căruia astăzi i se spune Negulici. Acest deal era stăpânit de boierul Negoteseu care locuia în vâlcelele ce se aflau în partea dinspre nord – est a dealului, unde și câteva familii de catolici își construiesc case pe lângă curte.Stingându-se din viață familia Negoteștilor-care au fost înmormântați în pridvorul bisericii, pe moșia lor a rămas ca stăpână jupânița Armina, o femeie iute, întreprinzătoare și harnică, care a păstrat dealul Negoteștilor, având ca sprijin pe doamna Davija, soția lui Ion Eustatie. Dabija Vodă i-a trimis pentru siguranță, sfat și ajutor, două-trei familii de răzeși care s-au așezat la poalele de nord-est a dealului Negoteștilor și cărora le-a dat să stăpânească un stâlp de moșie ce pleca de la poalele dealului, trecea pârâul Valea-Albă până la râul Moldova. Între timp denumirea se schimbă în Negotești, după numele răzeșului din timpul lui Ștefan cel Mare, Negoiță, care era străjer și avea grijă să aprindă focul în caz de primejdie pe movilița Sf. Ioan de pe dealul Negoteștilor. După

---

[335] prof. Aura Diaconescu, *Tupilaţi – file de istorie*, în “Identitate Nemţeană”, p. 128; *Statutul Comunei Tupilaţi*, aprobat prin H.C.L.Tupilaţi nr.11 din 13.05.1992, mss., p. 1.

împroprietărirea din 1864, satul ia denumirea de Arămoaia, după numele ultimului urmaș al Negoteștilor, jupânița Armina[336].

Negoiești a fost sat străvechi: parte din el a devenit satul Borniş, iar un cătun al său, situat pe Pârâul Alb, a devenit satul Arămoaia de azi. În „Harta din 1835” apare cu numele de „Arămesia-Negoiești, având 23 de familii[337]. În “Marele Dicționar Geografic” apare: “Arămoaia, trup de sat în comuna Uscați, plasa de Sus-Mijloc, jud. Neamț, situat pe valea Pârâului Alb (Valea Albă) mențiunea fiind făcută în anul 1895, dar satul se află pe acest loc din timpuri străvechi”[338].

Numele comunei Tupilaţi s-ar trage de la poziţia ascunsă a satului, între coline, păduri şi munţi şi de la faptul că în bătălia cu turcii la Valea Albă – Războieni, domnitorul Ştefan cel Mare şi-a aranjat oştenii aşcunşi tupilaţi între dealuri. Satul Tupilaţi este un sat vechi. Vechimea aşezării este dovedită şi de faptul că pe teritoriul acesteia şi din împrejurimi provin câteva fragmente ceramice aparţinând culturii Cucuteni, mai multe piese feudale din fier şi câteva monede turceşti. La ieşirea din sat, în punctul Valea Albă, pe terasa râului Moldova, s-au recoltat resturi ceramice din prima epocă a fierului (Hallstatt). Satul Tupilaţi este menţionat în actul din 24 iunie 1636.O veche adnotare pe o carte veche dăruită în anul 1676 schitului „Trei Călugări” şi formulată astfel: „Eu, vel, Comis, Nicolae Catargi și cu giupâneasa mea Catrina, aforisesc acest ceaslov bisericii din deal de la Tupilați, fiind pribeag în Polonia (Liev) 1676, de răzmerița turcilor*”. Schitul monahicesc numit "Trei călugări" ridicat la Tupilați în decursul anilor a fost mutat de aici. Cert este că în jurul schitului a fost o așezare stabilă, extinsă, cu timpul până în valea Moldovei, lucru atestat de fragmentele găsite în jurul locului unde a fost schitul. Vechea vatră a satului Tupilați a fost pe locul unde se află astăzi satul Hanu-Ancuței. Familia Catargi, dorind să aibă săteni în apropierea curții boierești a mutat satul pe locul actual*[339].

Satul Tupilați, pe la 1772, era în proprietatea Stăncuței Sturdza, ca mai apoi să treacă în stăpânirea boierilor Catargiu (Constantin și apoi fiul său Ștefan), apoi moșia, trece o parte în stăpânirea lui Gheorghe Negulici (vezi valea lui Negulici), iar altă parte este cumpărată de administratorul lui Catargiu, un anume Irimescu[340].

Despre satul ***Totoiești,*** *știrile sunt puține. Denumirea satului Totoiești ar avea două surse: pe de o parte numele unui oarecare Totoescu, întemeietor al acestei așezări, pe de altă parte, spune o legendă din timpul luptelor lui Ștefan cel Mare, că atunci când unul dintre oșteni, rănit, a fost*

---

[336] C.C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1957, pag. 253; *Statutul Comunei Tupilaţi*, p. 1.
[337]C.C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*, București, 1957, pag. 253.
[338]*Marele Dicționar Geografic*, VI, I, p. 101.
[339]
[340]C. Crăescu, *Monografia Bisericii Sfântul Nicolae*, p. 14.

ajuns din urmă de cei care acopereau retragerea a fost întrebat: "Tot tu ești?", și acest oștean ar fi rămas pe aceste locuri întemeind o așezare[341].

Într-un document din 1522 se hotărăşte: „Din mila lui Dumnezeu, noi, Ştefan Voievod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că pe aceste adevăratele slugile noastre Sava și fratele lui Paşco, și vara lui Zoica, nepoții lui Simion Totoescu și deasemeni verii lui Ilia și sora lui Mara, fii Tomei, i-am miluit cu mila noastră deosebită, le-am dat și le-am întărit de la noi, în țara noastră, ocina lor dreaptă, satul anumea Totoești, pe Pârâul Alb. Jumătate din acest sat, din Totoești, -jumătatea de jos- să fie a slugilor noastre, Sava și fratelui lui Paşco și verei lor Zoica, nepoții lui Simion Totoescu, iar cealaltă jumătate de sat, din Totoești, -partea de sus- să fie a slugilor noastre Ilia și surorii lui, Marei, fiii lui Toma...”[342].

În „Marele Dicţionar Geografic” de la începutul secolului XX se spunea: „Totoești și Borşeni - moșie-, cu părți și răzeșească. E situată pe lângă moșiile Negoiești (pe Valea Albă), Bornișul și Uscați, în comuna Uscați, plasa de Sus-Mijlocul, jud. Neamț. Are sat. Printre răzeși sunt familii de origine foarte veche; așa se găsesc din neamul Năculescu, Negurescu, Teofănescu, Licurescu cum și din familia răposatului Gheorghe Negulici, care în 1840, mai cumpăra un stânjin de răzășie de la Ilie Bârgăoanul”[343].

Localitatea Tupilaţi, fiind amplasată la distanţă aproape egală între Piatra Neamţ, Roman, Târgu Neamţ şi Paşcani, profita de un minunat vad comercial care tot timpul anului era suprasolicitat. Aşezarea, pe de o parte beneficia enorm de faptul că se găsea în apropierea vechiului drum central ce cobora din nordul ţării, prin Suceava, Fălticeni, Roman şi continua spre zona dunăreană. Pe de altă parte, un alt drum străvechi venea dinspre Piatra-Neamţ, străbătea localitatea întâlnindu-se cu acesta la Hanu Ancuţei. Pe aceste locuri străvechi, la începutul secolului al-XVIII-lea (1718), şi-a deschis porţile pentru prima dată pentru negustorii aflaţi în trecere spre Roman, spre Iaşi sau spre Suceava, Hanul Ancuţei, aflat în vecinătatea unui sat de clăcaşi care s-a strămutat apoi pe moşia boierilor Catargi şi care este astăzi satul Tupilaţi. La 8 martie 1845 a fost datată cererea logofătului Ştefan Catargi către Visterie, pentru a i se aproba târg cu o zi săptămânal şi patru iarmaroace pe an la moşia din Tupilaţi, ţinutul Roman. Se afirmă că la Tupilaţi mai exista în anul 1860 târg de robi, care se ţinea alături de târgul de vite. Există informaţii că Vasile Alecsandri a intervenit pe lângă proprietar pentru a desfiinţa piaţa robilor[344].

---

[341]*Ibidem*, p. 15.
[342]*Documentele privind Istoria României. A Moldava, vol. I (1501-1550),* Ed. Academia R.P.R., pp. 204-205.
[343]Gheorghe I. Lahovari, *Marele Dicționar Geografic al României*, 1902, vol. 1, p. 542.
[344] prof. Aura Diaconescu, *Tupilați – file de istorie,* p. 131.

Fruntaşi ai comunei Tupilaţi în perioada interbelică, foto colecţia muzeului sătesc

În volumul său de povestiri intitulat ”Hanu Ancuţei” şi publicat într-o primă ediţie în anul 1928, marele scriitor Mihail Sadoveanu descrie astfel hanul: ”Într-o toamnă aurie am auzit multe poveşti la Hanul Ancuţei. Dar asta s-a întîmplat într-o depărtată vreme, demult, în anul când au căzut de Sântilie ploi năprasnice şi spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei”. Şi mai departe spune: ”Trebuie să ştiţi dumneavoastră că hanul acela al Ancuţei nu era han, era cetate. Avea nişte ziduri groase de ici până colo, şi nişte porţi ferecate cum n-am văzut de zilele mele. În cuprinsul lui se puteau oploşi oameni, vite şi căruţe şi nici habar n-aveau dinspre partea hoţilor...”[345].

În „Marele Dicționar Geografic” din 1902 găsim următoarea mențiune despre satul Tupilați: „Tupilați, comună rurală și sat, în jud. Roman, plasa Moldova, spre nord-vest de orașul Roman, la 31 km de el și la 32 km de reședința plășii. E situat la nord-vest, la confluența pârâului Valea Albă cu râul Moldova și pe malul drept al acestui râu. Are o populație de 1.144 locuitori; 3 biserici: 2 ortodoxe și 1 catolică; și o școală mixtă. În acest sat se lucrează lemnărie ordinară şi mobilă. Sunt 506 vite mari cornuted. Se face iarmaroc la 24 iunie. Bugetul comunei e la venituri de 3.394,56 lei, iar la cheltuieli de 3.094 lei”[346].

---

[345] Mihail Sadoveanu, *Hanu-Ancuţei. Ţara de dincolo de negură*, Ed. Agora, 2005, p. 3.
[346]*Marele Dicționar Geografic*, ed. 1902, vol. V, p. 659

Casă veche din Tupilaţi, locuită şi cu gospodărie tradiţională

Astăzi, locuitorii comunei Tupilaţi se ocupă cu agricultura (cultivarea pământului şi creşterea animalelor), precum şi cu unele activităţi comerciale şi prestări de servicii. La 1 ianuarie 1992, satul Tupilaţi număra 679 gospodării cu un număr de 1895 persoane, satul Hanu Ancuţei 13 gospodării cu 13 persoane, iar satul Arămoaia 59 de gospodării cu 147 de persoane. Conform datelor recensământului din martie 2002, populaţia stabilă a comunei Tupilaţi numără 2.419 locuitori şi un număr de 1050 locuinţe, iar în 2018, erau 2152 locuitori[347]. Ca obiective de interes turistic ce se pot vizita în zonă, menţionăm Hanu Ancuţei, Conacul Catargi, Biserica ” Sfinţii Voievozi” şi stejarul secular, care vor fi prezentate şi în alte capitole ale acestui studiu.

19. Comuna Țibucani.

Este situată de o parte și de alta a pârâului Umbrari și cuprinde trei sate: **Țibucani, Țibucani de Jos și Davideni.** Ţibucanii se găsesc în centrul părţii de nord abazinului Valea-Albă-Războieni. La nord se află masivul Corni. Relieful este unul d trecere de la podiş la zona subcarpatică. La vest, în Coasta Ţibucanilor înălţimea este de 463 m, iar în Capul Dealului fiind de 343 m. Zona subcarpatică din comună este mică, la Dealul Mărului, spre Ţolici. Solul este fertil în

[347] prof. Aura Diaconescu, *Tupilaţi – file de istorie,* p. 130; *Anuarul statistic al județului Neamț*, 2018; *Neamțul, ținutul tezaur. Monografie,* p. 86.

în zona grădinilor locuitorilor, în zona de vale, unde pământurile sunt cultivate. Păşunile şi fâneţele au permis locuitorilor să crească oi şi cornute mari[348].

„Cetăţuia” Ţibucani este o puternică fortificaţie neolitică cu şanţ şi vale de apărare. Pe teritoriul satului Ţibucani de Sus au fost descoperite numeroase aşezări neolitice la „Dealul Gogului”, „Cetăţuia Băluţeni”, „Capul Dealului”, „Crucea Băluţului”, care conţin ceramică cucuteniană şi un topor de piatră neolitic. Din epoca bronzului, principalele aşezări descoperite pe teritoriul satului Ţibucani de sus au fost: Fagani (ceramică de tip Costişa,un topor de bronz, un vârf de lance); „Vârful Umbrarului” (resturi ceramice, unelte de piatră). Din epoca geto-dacică, s-au descoperit numeroase obiecte care au stârnit interesul arheologilor (colanul de gât descoperit la Capul Dealului, ceramica bastarnă şi vârful de săgeată descoperite la Movila din mijlocul satului Ţibucani de Sus, precum şi fragmente ceramice de tip Poieneşti şi denari de argint, descoperite în punctul „La Saivan”. Cercetările arheologice de amploare asupra antichităţii comunei Ţibucani au fost efectuate în satul Davideni, începând cu vara anului 1970, în punctele „Moviliţă”, „Movilă”, „La Spieşti”, prin grija profesorului Mitrea Ioan de la Bacău, şi dovedesc faptul că teritoriul comunei Ţibucani a fost populat din mileniile IV-III î.Hr. şi până astăzi[349].

Cele dintâi elemente de civilizaţie medievală s-au descoperit în satele Ţibucani de Sus (sabie de fier din secolele al XII-lea şi al XVI-lea, suliţă şi lance de fier din secolele XV –XVI în punctul Dealul Gogului) şi în satul Ţibucanii de Jos, unde s-a descoperit ceramică feudală[350]. Începând cu secolul al XIV-lea, aşezările din perimetrul comunei Ţibucani sunt destul de des menţionate în documentele medievale, emise de cancelaria Moldovei. Date despre localitatea Ţibucani găsim în documentele ce se referă la viaţa şi faptele marelui voievod Ştefan cel Mare, mai ales din timpul luptei de la Războieni (26 iulie 1476), de la care locuitorii au păstrat unele legende. Satul Davideni este așezat pe șesul râului Moldova. La sud de acest sat, la vreo 7 km se găsește movila care servea ca punct de observație pe valea Moldovei[351].

Biserica din satul Davideni, construită din piatră în secolul al XV-lea, din documente rezultă că în jurul anului 1700 a fost renovată cu cheltuiala vistiernicului Gheorghe Bou al cărui mormânt şi o piatră funerară se găsesc în incinta ei. Fiind avariată de o furtună, biserica a fost reparată în anul 1840, prin grija şi osteneala unui călugăr pe nume Ioil, cu cheltuiala unei domniţe pe nume Sasca. Spre sud de satul Davideni, la 7 km, se găseşte o movilă ridicată de mână omenească, care servea

---

[348] Prof. I. Creţu, *Monografia comunei Ţibucani, judeţul Neamţ*, 1984, p. 7
[349] Elena Ciubotaru, *Monumente istorice din judeţul Neamţ, Vol. I, Situri arheologice*, p. 60.
[350] *Ibidem*, p. 61.
[351] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935*, p. 289.

drept punct de observare pe valea Moldovei; spre nord de sat se află o altă movilă mai mică, ambele fiind datate de pe timpul luptelor pe care Ştefan cel Mare le-a purtat în Războieni. În satul Ţibucani de Sus există o biserică şi un schit-sihăstrie. Schitul Ţibucani a fost construit prin grija boierului Iordache Cantacuzino Deleanu, probabil în jurul anului 1662, însă fiind mistuit de un incendiu, a fost refăcut cu cheltuiala boierului Aga Ioniţă Botez în jurul anului 1700. Biserica parohială din satul Ţibucani de Sus a fost construită în jurul anului 1730[352].

Davideni, sat aşezat pe şesul ce se întinde către vestul râului Moldova, la 3 km depărtare de acest râu, îşi trage numele de la *David Călugăreţu* şi urmaşul acestuia *Andrei Davideanu*, fost staroste de Putna şi Neamţ, mazil cu stare, nume pomenite de Mihail Sadoveanu în romanele „Şoimii” şi „Nicoară Potcoavă”. La 11 iunie 1609 se încheie la Davideni un zapis de mărturie prin care se atestă că un oarecare Ion Astancăi şi ai lui vinde vistiernicului Bou partea sa de pământ cu 50 de taleri. Martori la vânzarea pământului sunt Candrea din Ţibucani şi locuitorii din satul „de peste baltă”, Verşeni. La 20 martie 1614, tot la Davideni, se încheie un alt zapis de mărturie prin care se atestă că Grigore Paharnicul şi ai lui au vândut vistiernicului Bou partea lor de moşie din Nisiporeşti şi un loc de casă cu 35 de taleri de argint[353].

Întrucât la Ţibucani ceapa se cultiva din cele mai vechi timpuri, se presupune că numele satului şi al actualei comune, vine de la denumirea slavonă „Ţibulea” care în traducere înseamnă ceapă. Cultivatorii de ceapă s-au numit ţibulari, cepari, iar denumirea localităţii lor a devenit prin derivare Ţibucani. Se ştie ca locuitorii primei înjghebări de sat se ocupau la început, în afară de agricultură, cu meştesugul ciubucelor de argilă, pe care le vindeau în târgurile din jur (o colecţie de ciubuce din care făceau lulele se află astăzi la Muzeul satului, din incinta Scolii Nr. 2 din localitatea Ţibucanii de Sus). Acestor mestesugari si negustori de ciubuce, li se spuneau ciubucari, iar asezarea lor de sat s-a numit Ciubucani, care cu timpul s-a transformat în Ţibucani. Ultima variantă a denumirii de Ţibucani, ar veni de la imperativul „Ţibă, câne!”, ce l-ar fi strigat un baci (cioban), care îsi avea turmele de oi pe aceste meleaguri, si la care venise un vistiernic de la domnie, de la Iasi, să-i ceară dările. Fiind înconjurat de câini, baciul a căutat să-l apere strigând la câini „Ţibă, câne!”, de unde vistiernicul a înţeles că locul acela, cu stâni, se numeste „Ţibă, câne”, transformat apoi în Ţibucani[354].

[352] Prof. Ion Creţu, *Monografia comunei Ţibucani, judeţul Neamţ*, 1971, p. 13.
[353] Elena Ambroşă, *Istoricul Şcolii Ţibucani*, Iaşi, 1996-1998, p. 34.
[354] Elena Ambroşă, *Scurt istoric asupra localităţilor din comuna Ţibucani,* în “Identitate Nemţeană”, p. 123.

Vorbind despre locuitorii acestor trei sate din epoca medievală, documentele atestată că ei sunt în majoritate urmașii vechilor răzeşi peste care s-au suprapus alte populaţii venite de pe întreg teritoriul ţării. Astfel se presupune că locuitorii satului Davideni, ar fi venit din Transilvania, fiind români curaţi sau maghiarizaţi, în timp ce locuitorii satelor Ţibucanii de Sus și Ţibucanii de Jos erau în totalitate, urmașii clăcaşilor aduși de proprietarii fostelor moșii, spre a le lucra pământurile[355].

În urmă cu 200 – 300 ani, pe aceste locuri se aflau păduri seculare. Unul din proprietarii acestor păduri, pe nume Calimachi, a adus mai multe familii de prin părţile Moineştiului și i-a aşezat într-o poiană care s-a numit *Poiana Bontea*, după numele celui mai bătrân locuitor. Populaţia era rară în cele trei sate, iar ocupaţia de bază o constituia agricultura și lucrul la pădure. Ţibucanii de Jos - aşezat pe *Dealul Strâmbi* , după numele unui localnic numit „Bran Strâmbul" între satele Ţibucanii de Sus și Davideni.

Stabilizarea vieţii politice a Moldovei, lărgirea autonomiei ţării și prefacerile economice survenite după tratatul de la Adrianopol s-au răsfrânt pozitiv și asupra populaţiei din satele existente pe teritoriul de astăzi al comunei Ţibucani. Implicarea mânăstirilor și boierilor în comerţul internaţional, a antrenat schimbări semnificative în ceea ce privește structura proprietăţii.

Unii se îmbogăţesc, alţii sărăcesc, unii vând, alţii cumpără. Reforma socială dată de domnul fanariot Constantin Mavrocordat în anul 1749 în Moldova a dat și acestor sate „de vecini" eliberarea care privea însă numai „capetele lor fără moșie", transformându-i în clăcași nevoiţi să muncească mai departe pe moşiile boierești. Stăpânii de moşii din Ţibucani au fost un șir de boieri și arendași. Din aminirile bătrânilor și din documente aflăm că, printre acești stăpâni de moșii se numără: vistiernicul Iordache Cantacuzin – Deleanu, Aga și Cavalerul Ioniță Botez, doctorul Stern și Vischerovici ca proprietari, apoi de Rapaport și

[355]*Ibidem*, p. 125.

Manea ca arendași pentru moșia Ţibucani. Pentru moșia Davideni au existat proprietarii: vistiernicul Gheorghe Bou și boierul de neam grec Halla[356].

C.D. Gheorghiu nota în *Dicţionarul geografic* pe care l-a dedicat judeţului Neamţ: „Țibucani, sătișor în com. Păstrăveni, plasa de Sus-Mijlocul; se mai numește Țibucanii-de-sus. În acest sat se află o biserică, care odinioară a fost schit.”. „Davideni, sat în com. Păstrăveni, pl. de Sus-Mijlocul, aşezat pe şesul ce se întinde către apusul r. Moldova, la 3 km. Depărtare de acest râu, mărginindu-se la nord cu Spireşti şi Păstrăveni, la răsărit cu s. Verşeşti din jud. Roman, de care desparte prin r. Moldova, la apus cu Urechenii și Rădenii (moșii), la sud cu s. Țibucanii de Sus și Țibucanii de Jos. „Davidenii are o populație de 160 suflete, toți Români, care se îndepletnicesc cu agricultura și creșterea vitelor, iar în timpul verii cu pescuitul. Dintre locuitorii împroprietăriți în 1864, care aveau boi, sunt 101 cari au primit câte 3 1/2 fălci de pământ, (din 4 fălci cât li se cuvenea dupa lege), iar 37 (clăcași cu palmele), câte 200 prăjini.Posedă o biserica de piatra, foarte vechie, care fiind stricată de o furtună, s'a reparat acum vreo 40 de ani în urmă, cu cheltuiala Domniței Sasca și cu osteneala unui călugăr anume Ioil. Biserica e deservită de 1 preot și 2 eclesiarchi. Sunt: 2 mori cu câte o piatră, pe apa pârâiașului ce vine despre Ţibucani; 2 fierării.Aci se fac două iarmaroace: unul la 27 Iulie (Sf. Pautenmon), și altul la 29 August (Tăerea Capului Sf. Ioan)”[357].

Școala din Țibucani datează, neoficial, de la clădirea bisericii, sfârșitul secolului al XVIII-lea, pusă sub ascultarea călugărilor, unde se învăța, la început, numai carte bisericească. Abia în 1886 ia ființă școala oficială, cu primul învățător V. Gheorghiu. Și în Țibucanii de Jos era o școală neoficială, de prin 1866, înființată de aga Ioniță Botez, ce a funcționat doar trei ani. În 1894 ia ființă școala oficială, primul învățător fiind V. Iloaia.[358]

În timpul primului război mondial (1914-1918) mulţi ţărani de pe aceste meleaguri au fost mobilizaţi în încleștările violente de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917, iar apoi în luptele de pe valea Ghimeşului din Transilvania, sau pe frontul din Basarabia. În memoria soldaţilor originari din comuna Ţibucani, căzuţi în războiul pentru neatârnarea şi reîntregirea neamului românesc, în satul Ţibucanii de Jos s-a construit în anul 1924 un frumos monument, ce reprezintă un pios omagiu de recunoştinţă adus acestor eroi[359].

---

[356] Prof. Ion Creţu, *Monografia comunei Ţibucani, judeţul Neamţ*, 1971, p. 17.
[357] C.D. Gheorghiu, *Dicţionarul geografic al judeţului Neamţ*, p. 121.
[358] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 302
[359] Elena Ambrosă, *Scurt istoric asupra localităţilor din comuna Ţibucani,* p. 126

Biserica nouă de piatră din Ţibucani

La 1935, revizorul şcolar Constantin Luchian scria că noua comună Țibucani cuprindea satele: Țibucani, Davideni și Țibucanii de Jos. S-a înființat în 1931, cu satele Țibucanii de Sus și Țibucani de Jos. Până atunci, satele erau incluse în comuna Păstrăveni, plasa Sus-Mijlocul, județul Neamț. Locuitorii din Țibucani erau toți urmași ai clăcașilor aduși de proprietarii foștilor moșii pentru a le lucra pământul. În aceste părți cu 300-400 de ani în urmă erau numai păduri seculare. Unul dintre proprietarii de păduri, moșierul Calimachi, a adus aici lucrători din părțile Moineștilor, mulți fiind așezați în poiana Bontea (denumire luată de la numele unui locuitor de atunci). Ulterior, aceste păduri au fost tăiate treptat, făcându-se loc gospodăriilor care formează satul. Locuitorii Davidenilor sunt urmași ai răzeșilor, peste care s-au pripășit alții veniți din Transilvania.[360].

În 1950, comuna devine parte a raionului Tg. Neamț, regiunea Bacău, iar în 1968 revine la județul Neamț, reînființat, i se atașează administrativ și satul Davideni (de la Păstrăveni), iar Țibucanii-de-Sus rămân la denumirea de Țibucani.[361]

20. Comuna Văleni

Comuna Văleni este situată la 45 de kilometri de Piatra Neamţ şi 25 kilometri de oraşul Roman. Are în componență satele **Văleni, Moreni, Munteni şi David**, care alcătuiesc la momentul actual comuna Văleni şi care se înşiră pe terasa din dreapta râului Moldova. Relieful acestei zone este unul deluros, culmile cele mai înalte (Cetăţuia şi Corhana) nedepăşind altitudinea de 400 de metri. Structura solurilor arată faptul că dealurile sunt alcătuite din formaţiuni mezozoice, predominând rocile mai moi, alcătuite din argilă. Clima este una temperat continentală, media

---

[360] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 300
[361]*Ibidem*, p. 127.

termică anuală fiind de nouă grade Celsius. Precipitaţiile atmosferice sunt cuprinse între 450 şi 530 mm, direcţia predominantă a vântului este dinspre Nord spre Sud în sezonul de iarnă (când se produc înzăpeziri), iar vara dinspre Vest spre Est. Pânza de apă freatică este la o adâncime de 15-20 de metri[362].

Descoperirea unor vestigii istorice atestă locuirea acesei zone din vremuri anterioare menţionării în documente scrise a lui Cozma Şarpe. Terasa râului Moldova, suprafeţele mari de pădure, existenţa unor cursuri mai mici de apă (cum ar fi cazul celor două pârâuri, „Moreanca” şi „Pârâul Şarpelui”), au permis o locuirea din primele etape ale istoriei. Astfel, pentru paleolitic poate fi menţionată descoperirea unei măsele de mamut, ce s-a găsit întâmplător în apropierea vadului de trecere a râului Moldova spre satul Boteşti[363]. Alte cercetări arheologice ce au avut loc în zonă demonstrează prin existenţa unor tipare de viaţă „neolitică” în apropierea fostului „Cămin cultural”, pe „Dealul Cetăţii”, „la Humărie”, plus, în zona de la Est de mijlocul dealului Corboaia, pe tarlaua „Coasta Davidului”. Pentru perioada bronzului, s-au descoperit puncte de locuire în zonele „Dealul lui Dănilă”[364] şi „La morişcă”, unde s-au descoperit urme ale unei locuiri şi pentru prima epocă a fierului, plus un strat de cultură din secolele II-III. Pentru secolele II-III d. Hr., pot fi menţionate şi punctele „Drumul Davidului”, „La Fântână”, „Fântâna Ivănescului”. În cadrul săpăturilor efectuate în punctul „La morişcă”, la 250 metri mai sus, s-a descoperit o aşezare carpică întinsă pe 20 de hectare. La 250 de metri mai sus, pe pantă, s-au descoperit două necropole carpice însumând circa 609 morminte de incineraţie sau înhumaţie. Despre această descoperire s-a vorbit ca fiind „cea mai mare necropolă dacică la momentul efectuării cercetărilor arheologice”. Amintim că purtătorii culturii amforelor sferice au lăsat mărturii ale prezenţei purtătoare a acestei la la Văleni. Existenţa la punctul „Dealul Cetăţii” a unei fortificaţii bine păstrate constând în două şanţuri semicirculare cu val, datând din perioada evului mediu, ca şi teracotele şi fragmentele ceramice descoperite în zona Căminului Cultural întăresc teoria conform căreia satul a fost locuit din cele mai vechi timpuri fără oprire[365].

Primele menţiuni scrise despre localitatea Văleni se regăsesc încă din perioada medievală; astfel, într-un act de schimb între postelnicul Cozma Şarpe şi Iursa din Tucep, document datat 14 aprilie 1506, în care satul apare sub denumirea de „Schiai” şi este menţionat a fi existat „de pe

---

[362] Prof. Ionuţ Zămescu, *O aşezare străveche - comuna Văleni, judeţul Neamţ*, în „Identitate Nemţeană”, p. 123 şi urm.
[363] Cf.“Materiale şi cercetări arheologice”, vol. IX, Editura Academiei, Bucreşti, pp. 269-270.
[364] *Ibidem*, p. 265.
[365] Ion Ioniţă, Vasile Ursachi, *Văleni, o mare necropolă a dacilor liberi*, Editura Junimea, Iaşi, 1988, passim.; Elena Ciubotaru, *Monumente istorice din judeţul Neamţ, Vol. I, Situri arheologice*, p. 65.

vremea lui Alexandru cel Bun”[366], ceea ce poate duce la concluzia unei mai vechi existenţe decât cea a actului consemnat anterior. Alt document doveditor al vechimii satului este construirea de către Cozma Şarpe în anul 1519 a bisericii ortodoxe, care fiinţează şi astăzi. Datarea construcţiei acestei biserici se ajută de inscripţia aflată la intrare: „Cu vrerea şi ajutorul Domnului Dumnezeu, eu robul lui Dumnezeu, dumnealui Cozma Şarpe, postelnic, a zidit acest hram la curtea din Schiai, întru numele celor patruzeci de mucenici de la Sevastia, pe vremea bine-credinciosului domn Ştefan Voievod şi i s-a zidit la 7027 (1519), luna lui martie, 30”[367]. Cozma Şarpe a slujit sub trei domni: Şefan cel Mare, Bogdan al III-lea şi Ştefăniţă Vodă, până spre 1523, când fuge în Polonia.[368] Se ştie conform dovezilor existente că postelnicul Cozma Şarpe avea o curte la Şchiai (Văleni), unde se retrăgea atunci „când treburile ţării îi permiteau”.[369]

Conform preotului Gh.C. Zaharescu, averea lui Cozma Postelnicul însuma moşiile: Şcheia, Hodoreşti, Cârligătura, Vlădeni, Crâsteşti (în judeţul Bacău), Ilieşeşti, Totomireşti, Păuleşti (pe Prut), satul Drăguşeşti pe Bahlui, satul Leţanii (tot pe Bahlui), satul Poenile, satul Dobruşa, un sat la Visterniceni, lângă Chişinău[370].

După fuga în Polonia a lui Cozma Şarpe, nu prea există indicii cu privire la moşia Şchiai. În documentele de la 1864, aflăm de familia Stârcea. Această familie apare în actele domneşti ca făcând parte din Sfatul Domnesc în anii 1515, 1518, 1520, 1522.[371] Eni Văleanca s-a căsătorit cu Iancu Stârcea; acesta nu are copii şi lasă averea lui Victor Stârcea din Bucovina. Victor Stârcea era fiul lui Manolache Stârcea. Prin testamentul din 1906, Victor Stârcea lăsa moştenirea, fiului său, Dr. Ioan Baron Stârcea. Conform dorinţei testamentare, mormântul lui Ioan se află în curtea Bisericii din Văleni. Acesta a avut trei copii: Ionel Mocsony-Stârcea, Victor Stârcea (are urmaş pe Michael de Stârcea – actualul moştenitor al conacului şi proprietăţiilor adiacente) şi Ilinca Stârcea (decedată în Germania)[372].

La momentul 1864, odată cu aplicarea Legii Agrare a lui Cuza, pe teritoriul Văleniului se aflau două moşii: Moşia Stârcea Eni-Ecaterina şi Moşia Santivane (loc de unde au fost împroprietăriţi ţăranii din satul David). Conform legii din 1865, în Văleni ia fiinţă o şcoală care pentru început va funcţiona în casele boiereşti şi preoţeşti. Între anii 1880 şi 1887, conform testamentului Ecaterinei Stârcea, s-a alocat suma necesară a se construi Şcoala “Ecaterina Stârcea”.

---

[366]*D.I.R.*, veacul al XVI-lea, A. Moldova, volumul I (1501-1550), Editura Academiei, Bucureşti, 1953, p. 46.
[367] Conform inscripţei de la intrarea în Biserică.
[368] Gh. C. Zaharescu, *Doisprezece ani de activitate pastorală*, Tipografia Rapid, Roman, 1935, p. 11-12.
[369] Marcel Lutic, *Cozma Şarpe Postelnicul*, în “Magazin Istoric”, septembrie 2000, p. 64.
[370]Gh. C. Zaharescu, *op. cit*., p. 11-12.
[371]*Ibidem*, p. 13.
[372]*Ibidem*.

Guvernul avea doar drept de control ca profesorii să fie cu însuşirile cerute de legea instrucţiunii publice. Prin aplicarea Legii de reformă a învăţământului din anul 1948, la Văleni ia fiinţă ciclul gimnazial în localul fostului conac boieresc, unde a funcţionat până aproape de zilele noastre[373].

La sfârșitul sec. al XIX-lea, comuna făcea parte din plasa Moldova a județului Roman și era formată din satele Cioplești, David, Moreni, Munteni-Ghirăești, Munteni-Văleni și Văleni, având în total 1.545 de locuitori („Valeni, com. rur., jud. Roman, în pl. Moldova, spre N.-V. de orașul Roman, la 23 km. de el și la 22 km. de reședința plășii, în marginea județului. Este formată din satele: Cioplești, David (Scheea), Moreni, Munteni (Ghirăești), Munteni-Văleni și Văleni, reședința. Are o populate de 1.545 locuitori, 2 biserici, una de zid și alta de lemn; o școală prim. mixta; câteva mori pe pârâul Moreanca. Este legată cu orașul Roman prin șosea.”), după cum se consemna în „Marele Dicţionar al României”[374].

În 1904 ia fiinţă banca populară „Văleanca”, cu un capital de 5532 de lei. În 1907 a existat şi în zona Văleniului o mişcare de răzvrătire împotriva proprietarului, „fără însă tendinţă sălbatică de distrugere”. În timpul primului război mondial, până în anul 1917, în comună a fost cvartir rusesc, „cuibărindu-se o moralitate înspăimântătoare”. În timpul războiului din anii 1914-1918, în satul Moreni a existat o infirmerie deservită de o moaşă comunală, iar după al doilea război mondial funcţionează la Moreni „Casa de naştere”[375].

„Anuarul Socec” din 1925 o consemnează în aceeași plasă (Plasa Moldova a județului Roman), având 2.067 de locuitori și aceeași alcătuire, mai puțin satul Cioplești („Văleni, com. rurală, 5 sate: Moreni, Munteni-Gherăești, Văleni, Davidu și Munteni-Văleni. Pl. Moldova. Loc. 2067.”). În 1931, comuna a căpătat alcătuirea actuală (satele David, Moreni, Munteni și Văleni). Din anul 1950 comuna face parte din raionul Roman, regiunea Bacău (respectiv, între 1952-1956 regiunea Iași). Colectivizarea agriculturii în comuna Văleni începe prin înfiinţarea Gospodăriei Agricole Colective „Drumul Belşugului” cu câteva familii, în 1957. Colectivizarea deplină s-a încheiat în 1962, când locuitorii celor patru sate au semnat cererea de trecere în C.A.P. Din satul Văleni nu s-a înscris gospoodarul Pavel Creţu şi din satul Munteni, Gheorghe Vamanu[376].

[373] Gh. C. Zaharescu, op. cit., p. 15.
[374] *George Ioan Lahovari, (Marele Dicționar Geografic al Romîniei,.vol. 5, Stab. grafic J. V. Socecu, București: 1902, p. 731.*
[375] Gh. C. Zaharescu, *op. cit.*, p. 18.
[376] Prof. Ionuţ Zămescu, *O aşezare străveche - comuna Văleni, judeţul Neamţ*, în „Identitate Nemţeană”, p. 125.

Gospodărie din Văleni, februarie 2021

În 1968, odată cu noua organizare administrativ-teritorială a ţării dispar regiunile şi raioanele şi iau fiinţă judeţele. Prin noua organizare, comuna Văleni dispare şi se alipeşte comunei Boteşti, judeţul Neamţ; motivul a ţinut de numărul mic de locuitori al localităţii Văleni. Situaţia a fost mult timp destul de grea, deoarece cele patru sate ale comunei erau despărţite de centru de râul Moldova, iar ocolirea prin Tupilaţi pentru rezolvarea unor probleme la Primărie era de-a dreptul infernal de grea. Abia spre zona circumscrisă temporal anului 2000, satul Văleni a redevenit comună de sine stătătoare[377].

[377]*Ibidem*, p. 126.

CAPITOLUL III – CONTRIBUŢII ETNOGRAFICE

Viața economică și ocupațiile principale ale locuitorilor[378].

Ocupaţiile locuitorilor zonei au fost condiţionate de relief, de vegetaţie şi faună, de soluri, de poziţia geo-istorică, de tradiţiile ancestrale, de influenţele zonelor apropiate etc. Ocupaţiile principale au fost agricultura şi creşterea animalelor, cele secundare fiind mai multe, unele dintre ele fiind îndeletniciri astăzi dispărute, unele încă păstrându-se.

Păstoritul şi creşterea cornutelor mari. Fânețele și colinele despădurite ale dealurilorși câmpurile nesfârșite au constituit condiții prielnice practicării păstoritului pe aceste meleaguri. Triburile de păstori nomazi,care au poposit pe aceste locuri din cele mai vechi timpuri, au dus la apariția acestei îndeletniciri, devenită preocupare constantă a locuitorilor. Satele din Ţinutul Răzeşilor, şi cele din Subcarpaţi, şi cele din zona de „şes" ale Podişului Moldovenesc, au avut un număr mare de oi şi această îndeletnicire a trecut peste veacuri şi astăzi aflăm încă turme şi cirezi în satele afalate în atenţia noastră.

Creşterea cornutelor mari a fost o îndeletnicire a locuitorilor care a jucat un rol deosebit în economia țării, mai ales în vremea exercitării monopolului turcesc, când animalele constituiau principala marfă pentru export. După desființarea acestui monopol, prin Tratatul de la Adrianopol (1829), creșterea animalelor a continuat să se mențină, dar nu a mai constituit sectorul prioritar al agriculturii[379].

Pe lângă animalele folosite pentru lapte, la loc de cinste erau și animalele de tracțiune (boi și cai), folosite la muncile câmpului, dar și la cărăușie (harabagie). Tradiția orală pomenește despre această îndeletnicire a locuitorilor satelor ce aduceau evreilor din Târgu-Neamț mărfuri din Moldova de Jos. Ţibucănenii erau recunoscuţi ca cei mai buni crescători de cai, cei mai versaţi geambași (caii lor erau căutaţi în toate târgurile anuale de la Roman, Târgu Neamţ, Piatra Neamţ, Fălticeni)[380]. De remarcat la ocupația locuitorilor din partea Bodeștilor este faptul că erau foarte buni cărăuși, cu cai buni și căruțe tari, cărau lemne de prin parchetele din împrejurimi,

[378]La realizarea acestui subcapitol s-au folosit informaţii colectate din teren, din comunele cercetate, din discuţiile cu bătrânii satelor, din cercetarea muzeelor etnografice (menţionăm pe cele din Târpeşti, Trifeşti, Văleni, Făurei, Dragomireşti, Târgu-Neamţ) sau din volumele doamnei Elena Gh. Florescu, *Textile populare de casă din zona Neamț. Din cultura tradițională a județului Neamț*, Editura Etnologică, București, 2011; C.D. Gheorghiu, *Dicționarul geografic al județului Neamț,* Societatea Română de Geografie, București,1895;Elena Florescu, Florentina Buzenschi, *Arta populară a lemnului din județul Neamț, Din cultura tradițională a județului Neamț,* Editura CONTA, Piatra-Neamţ, 2100; Șt. Olteanu, C-tin Şerban, *Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în Evul Mediu,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1969; *Etnografia Văii Bistriţei,* 1976 etc. şi din monografiile localităţilor studiate.

[379] Gheorghe Platon, *Domeniul feudal în Moldova în preajma Revoluției de la 1848*, Editura Junimea, Iași, 1973, p.42 și următoarele.

[380] Elena Ambroşă, *Scurt istoric asupra localităţilor din comuna Ţibucani,* în "Identitate Nemţeană", p. 126.

inclusiv până la Piatra-Neamț. Aproape fiecare gospodărie are o livadă cu pomi roditori și o grădină cu zarzavat, femeile cultivă și cânepă și in și cresc păsări în gospodării, mai ales gâşte[381].

Clăi de fân şi stoguri de strujeni la Micșunești

Cultivarea plantelor. Agricultura a fost şi a rămas ocupaţia de bază pentru mulţi dintre locuitorii zonei. Au diferit formele de proprietate asupra pământului şi plantele care cultivau în funcţie de relief, de hidrografie, de soluri etc. În zonele de şes se cultivau cerealele: grâu, porumb, secară, orz, ovăz sau cartofi, leguminoase, plante uleioase sau tehnice. Erau în fiecare sat terenuri pentr in şi cânepă folosite în insustria sătească. Unele sate se specializau pe cultivarea unor plante. Principalela cultură agricole în Ţibucani cu tradiţie era cultura cepei, de un soi foarte bun care era căutată pe pieţele târgurilor din jur.În perioada comunistă s-au înfiinţat în fiecare comună a zonei forme de asociere dictate de stat. După 1990, terenurile au revenit locuitorilor, care le cultivă individual sau în asociaţii.

Prelucrarea lemnului este o ocupație rezervată în special bărbaților. Lemnul, la îndemâna omului din cele mai vechi timpuri, a fost folosit ca materie primă pentru confecționarea obiectelor de uz casnic, dar și pentru construirea locuințelor. La început locuințele erau construite numai din lemn, destinat după grosime dar și după esență, pentru amnari, grinzi, căpriori, tălpi, bubulaci, după cum el era folosit, dar și pentru acoperiș, confecționându-se șindrila (dranița). La rândul ei șindrila era tăiată artistic, sub formă de săgeată, coadă de rândunică etc.

Întrebuințarea lemnului în diferite scopuri era diversificată, ținându-se cont și de rezistența lui la putrefacție și chiar la greutatea lui. Stejarul era folosit în locurile cu umiditate ridicată, după cum plopul, răchita, arinul erau folosiți pentru confecționarea obiectelor ușoare: căușe, chersine, coveți, treuci, putini etc.

---

[381] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice şi statistice pe temeiul hărţii ruse din 1835*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1957, p. 369

Cum era firesc într-o regiune cu multă pădure, mai ales în vechime, cele mai multe şi mai importante meşteşuguri au fost orientate spre prelucrarea lemnului: debitatul, dulgheria, drăniţitul, tâmplăria, dogăria, rotăria, lemnăria măruntă etc.**Tăiatul lemnului în dulapi**,scânduri sau şipci, practicat în vechime cu unelte rudimentare (traşca cu beschie) s-a transformat de timpuriu într-o adevărată industrie populară a cherestelei, prin folosirea unui mare număr de fierăstraie de apă, înşiruite pe ape, până la mijlocul secolului al XX-lea. Cantitatea foarte mare de lemn, tăiată în diferite categorii, era transportată cu plutele, cu trenurile de cale ferată îngustă sau normală, sau cu căruţe mari, numite „harabale”. Produsele de lemn erau comercializate, mai cu seamă în zonele de şes, de unde se aduceau cereale.

Dulgheria, ca meserie sătească, s-a dezvoltat din îndeletnicirea casnică. Fiecare gospodar ştia să-şi lucreze singur propria lui casă, începând cu tăierea, cioplirea, fasonarea lemnului din pădure şi terminând cu clăditul corpului casei. Această îndeletnicire casnică s-a menţinut paralel cu dulgheria ca meserie sătească şi după ce dulgheria a fost statuată ca meserie. Dulgherii erau renumiţi pentru calitatea construcţiilor din lemn. Ei lucrau cu lemnul propriu sau al clientului, case şi acareturi, porţi, grajduri, poduri şi tot felul de construcţii, în care îmbinau, cu măiestrie, utilul şi frumosul. Odată cu introducerea materialelor modeme de construcţie, mulţi dulgheri şi-au schimbat meseria, dar cei rămaşi reuşesc să ducă mai departe faima înaintaşilor lor.

Draniţă înflorită la Girov

Drăniţitul era un meșteșug al bărbaților, cu mare căutare, deoarece multe dintre case erau acoperite cu draniţă. Cu unelte simple, dar cu multă îndemânare şi migală, aceşti meşteri lucrau draniţa în diferite forme, cu denumiri sugestive: „în solzi de peşte”, „în coadă de rândunică”, „în bot de raţă” şi tot ei o băteau pe acoperiş, creând învelişuri fmmoase, dar puţin rezistente.

Tâmplăria este un meşteşug diferenţiat şi bine specializat, desprins de dulgherie. Ca meşteşug al prelucrării lemnului, tâmplăria a apărut şi s-a dezvoltat în târguri şi în oraşe, de unde a trecut şi la sate, în primul rând în satele din apropierea oraşelor. În trecut tâmplăria a fost orientată în două direcţii: cea simplă, pentru producerea uşilor şi a ferestrelor şi cea artistică - pentru

confecţionarea pieselor de mobilier. Tâmplarii satisfăceau necesităţile localnicilor şi, uneori, răspundeau şi solicitărilor din alte sate, fiind orientaţi în special spre tâmplăria de construcţie. Existau şi meşteri mai talentaţi care lucrau frumoase lăzi de zestre, colţare, blidare, mese şi scaune, împodobite sumar cu crestături simbolice: rozeta, crucea, bradul, şarpele, zimţii etc. Aceste piese de mobilier, cu o amplasare strictă în interiorul casei tradiţionale au fost treptat eliminate şi înlocuite cu mobilierul modern.

Raftul cu rindele al unui tâmplar din Văleni

Unii lemnari din sate s-au specializat în producerea obiectelor mărunte de uz casnic şi gospodăresc, ajungând chiar la stricte diferenţieri: lingurari, fusari, covătari, spătari, coşărcari etc. Lingurăritul este specific, spre exemplu, satului Țolici, dezvoltându-se puternic în zona comunei şi în alte sate.

Traforuri de la Ruginoasa

Produsele tradiţionale realizate de meşterii lemnari, cu clară destinaţie utilitară, au atins şi autentice valenţe estetice, prin evidenţierea calităţilor naturale ale fibrei lemnoase, prin obţinerea unor forme armonioase, prin distribuirea echilibrată a crestăturilor. Şi astăzi, lemnarii bătrâni se apleacă asupra bucăţilor de lemn, cu migală şi cu măiestrie, pentru a scoate adevărate bijuterii. Cu

toată prelucrarea modernă a lemnului, dezvoltată în special la Piatra-Neamţ şi în multe fabrici săteşti, meşteşugurile populare continuă să se practice, pentru satisfacerea cerinţelor vitale ale locuitorilor, adaptându-se, însă, la facilităţile tehnicii modeme. Astăzi o parte din aceste îndeletniciri au fost date uitării, oamenii ocupându-se de confecționarea unor lucruri care au valoare comercială. Exemplific aici scaune rabatabile din lemn, articole de mobilier, mese, dulapuri, paturi, inventivitatea meseriașilor fiind apreciată, constituind astăzi un mijloc de existență. Traforurile erau una dintre „specialităţile" zonei, în unele sate existând meşteri deosebit de pricepuţi.

Amintim doi meşteri în lemn vestiţi în Neamţ şi nu numai. Ion Croitoru, sculptor din Curechiștea-Grumăzești (n. 1904 – d. 1989. El a lucrat primele porți sculptate de la *Casa memorială Ion Creangă,* după declararea ei ca unitate muzeală, în 1967. Cu ocazia nunții sale a creat o sanie, de o neasemuită frumusețe, pe care a pus-o în păstrare timp de 50 de ani în podul casei, donând-o apoi Muzeului de Etnografie Piatra Neamț. Este încrustată cu o combinație de registre cu frunze și flori preluate din arta bisericească, rozete, cercuri înlănțuite, vase cu flori din ornamentica populară.

Casa-muzeu a meșterului popular Neculai Popa

Nicolae Popa din Târpești, „meșterul Popa" (n. 13 august 1919 – d. 20 octombrie 2010), s-a remarcat ca sculptor în lemn și în piatră, arheolog amator, colecționar, inițiatorul muzeului care-i poartă numele. Intrarea este străjuită de un portal uriaș, ai cărui stâlpi ciopliți în lemn de stejar încadrează o multitudine de personaje, prin care artistul a dorit o reprezentare a lumii satului de la începutul secolului al XX-lea. Sculpturile reconstituie un microunivers idilic, atemporal – satul tradițional nemțean. „Sculpturile mele spun întotdeauna ceva, îmi amintesc de cineva anume. Nu-mi place să mă repet, de aceea n-am făcut un chip de două ori. Oricât aș încerca eu, nu-l pot ciopli la fel cu primul, pentru că a doua zi simt că ar trebui să-i mai adaug ceva, să-l cioplesc altfel. Și sculele pe care le folosesc sunt simple, așa cum mi le-am făcut singur, la început. Un prieten francez

mi-a adus o trusă de sculptură modernă pe care n-am folosit-o și nici nu mi-a trecut prin minte s-o fac. I-am dăruit-o unui plastician din București, iar eu am rămas tot cu dălțile și ciocănelele vechi cu care dau mereu viață oamenilor și animalelor cioplite. Unii găsesc că oamenii sculptați de mine sunt prea naivi, prea primitivi, mie-mi place să-i cioplesc așa, fără prea multe înflorituri, simplu, adică așa cum îi văd în jurul meu. Mă opresc din lucru atunci când simt eu că ochii, gura sau mâinile vorbesc, spun ceva. Atunci știu că statuia mea are viață, și doar atunci pun dalta și ciocanul deoparte” – povestea cu farmecu-i deosebit maestrul Popa în 1987[382].

Încheiem cu o statistică veche ce provine din „Dicționarul geografic al județului Neamț”, întocmit de C. D. Gheorghiu – 1895, „Etnografia Văii Bistriței” – 1976, precum și alte informații mai recente care prezintă următoarea situație a meşteşugurilor: ***Rotari*** în satele: Crăcăoani (16), Gârcina (8), Bicaz (12), Cândești (8), Costișa (7), Dobreni (6), Dragomirești (5), Galu (5), Ceahlău (5), Bozienii de Jos (4), Bârgăoani (4),și mai puțini în fiecare sat; ***Stoleri*** (lucrători de mobilă): Calu-Iapa (azi Piatra Șoimului - 17), Bozieni (atelier organizat cu 7 lucrători), Bârgăoani (4), Bălțătești (4), Neamțu (4), Girov (4); ***Tâmplari*** (lucrători de tâmple bisericești) – s-au înmulțit în secolul al XX-lea: în satele de Pe Valea Ozanei: Grumăzești, Vânători-Neamț, Agapia, Pipirig – centre active și în prezent; ***Lingurari:*** Pâțiligeni-Pipirig, Talpa-Bârgăoani, Țolici-Petricani; ***Creatori de artă populară:*** Târpești-Petricani, Lunca, Vânători-Neamț[383]. Constatăm existenţa mai multor meşteri în satele regiunii noastre.

Morăritul. Nu se poate preciza cu exactitate vremea apariţiei morilor de apă pe Valea Bistriţei. Vechimea morăritului pe cursul Bistriţei se poate aprecia, fie şi în mod indirect, din documente în care se atestă prezenţa acestora încă din secolul al XV-lea, din vremea lui Ştefan cel Mare (1491), când acesta dăruia mănăstirii Tazlău câteva sate, pe Bistriţa, nu departe de Piatra Neamţ. Faptul că sunt menţionate nu numai mori, dar şi *pive de bătut sumani şi şteze* pe Valea Bistriţei demonstrează că toate aceste industrii ţărăneşti s-au dezvoltat împreună, încă din acel timp. In menţiunile documentare din epoca feudală, ca proprietari de mori apar, mai ales, mănăstirile. Monopolul asupra primelor instalaţii de mori de apă, concomitent cu acela al pivelor de bătut sumani, ştezelor şi al fierăstraielor au aparţinut, în epoca feudală, mănăstirilor, boierilor şi domnitorului.

Ca industrie ţărănească, morăritul s-a dezvoltat, ulterior, în strânsă legătură cu procesul diferenţierii de clasă şi al formării chiaburimii la sate, menţionându-se elementele tradiţionale.

---

[382]Elena Florescu, Florentina Buzenschi,*Arta populară a lemnului din județul Neamț, Din cultura tradițională a județului Neamț,*p. 56.
[383]Elena Florescu, Florentina Buzenschi, *Arta populară a lemnului din județul Neamț, Din cultura tradițională a județului Neamț,*passim.

Construirea unei mori presupunea o experienţă transmisă de la generaţiile anterioare. După alegerea vadului, se prelucra materialul necesar construirii morii. Mai întâi se amenajau lăptocul şi gârla, pentru a se determina căderea apei, care trebuia sa atingă, mai ales la morile de pâraie, 3,20 m. In cele mai multe cazuri, căderea apei e şi mai mare, ajungând până la cinci metri. în ceea ce priveşte gârla, se săpa până se ajungea la nivelul cursului de apă. Se proceda apoi la executarea roţilor: *roata de apă şi roata cu măsele*. Pentru *grindei şi roata de apă* se folosea lemn de brad, iar pentru *roata cu măsele* se folosea lemn de fag. *Sucitorii crângului* erau făcuţi din lemn de carpen. Cea mai mare grijă la executarea roţilor de apă era ca ele să fie bine centrate, adică să fíe drepte, ceea ce morarii mai bătrâni exprimau prin cuvântul „a păsui”. Roţile sunt prinse în grindei. După grindei se făcea crângul morii, care, prin sucitorii săi apuca măselele roţii şi mişca piatra morii, numită alergătoare. Crângul de lemn reprezintă forma arhaică; el ţinea şase luni, spre deosebire de crângul de fier care ţinea cinci ani. Pietrele morii (alergătoare şi zăcătoare) erau aşezate pe un postament.

Pentru măcinatul grăunţelor, proprietarii de mori luau uium sau vamă. Măsura folosită pentru luarea uiumului era merticul, făcut din lemn, iar mai târziu din metal. In perioada de iarnă uiumul era mai mare decât în celelalte anotimpuri.

Fierăritul. De la meşterii veniţi din Transilvania şi din Bucovina, în cursul secolului al XlX-lea, fierarii din zonă au deprins, din auzite, şi nomenclatura germană a uneltelor şi a anumitor detalii tehnice de muncă. Din fier se confecţionau unelte de tăiat (cuţite, topoare, bricege), piese necesare unor construcţii (balamale, chei, belciuge), pirostrii, grătare, cleşte de foc, vătraie, unelte pentru agricultură (rama de fier de la hârleţul de lemn, brăzdarul plugului, sape de prăşit, coase etc.; diverse unelte folosite de crescătorii de animale: bâte ferecate, clopote de pus la gâtul vitelor, colţari la gâtul câinilor, cuţite ciobăneşti cu teacă etc.

Fierarii se ocupau şi cu potcovitul cailor şi al boilor de jug, cu legatul căruţelor, confecţionarea scărilor de urcat în şa, a unor unelte pentru lucrul la pădure şi plutărit (coarbele sau sfredele, caţa pentru tras buşteni); ţuiace, cioflâncul, potcoavele, ţapinele etc.

În ultimele decenii au căpătat o mai largă răspândire produsele de fabrică. Activitatea fierarilor s-a redus, de multe ori, numai la repararea acestor unelte.

Meșteșugurile și industria casnică. În afara bunurilor pe care țăranii le produceau în gospodărie, ei aveau nevoie pentru a-și duce viața și de alte bunuri. Așa apar meșteșugarii rurali care, față de cei urbani, își vor continua existența până în secolul al XX-lea. O serie de meșteșuguri s-au pierdut ca urmare a concurenței făcute de alte centre puternice (olăritul) sau a lipsei de materie primă.

Țesutul manual, în stative și război, este o ocupație exclusivă a femeilor, a cărei perenitate este simțită din plin. A fost favorizat de cultivarea cânepii, inului și mai târziu de creșterea oilor. Țesutul manual oferea posibilitatea confecționării îmbrăcămintei textile, dar și a covoarelor ce decorau pereții caselor. Această îndeletnicire a avut un caracter permanent uneori, alteori un caracter temporar, practicându-se de gospodine numai în perioada de iarnă.

Începând cu cultivarea locului cu in și cânepă, uneori și de la tunsul oilor, trecând prin fazele diferite ale pregătirii firelor apoi împodobirea lor cu motive naționale, fiecare cu aspectul și semnificația lui, toate constituiau zestrea de deprinderi obligatorii fiecărei gospodării, în vremea căsătoriei. Privite superficial aceste operații par simple, dar ele au o mare complexitate atât prin tehnica folosirii obiectelor cât și prin acumulările de cunoștințe necesare.

Cânepa, după ce era murată și uscată, era dată la melițoi, apoi la melițuică, după care la ragilă, obținându-se fuiorul, care mai apoi era tors, răsucit la rășchitor, pus în două sau trei după grosimea necesară, apoi era vopsit și pregătit pentru a fi țesut. Creșterea oilor a favorizat înlocuirea de timpuriu a țesăturilor din cânepă și mai ales la țesutul covoarelor. După tunsul oilor, lâna parcurgea un șir de operații, care astăzi se fac mecanizat, ușurând munca gospodinelor.

Un lăicer de la Bârgăuani

Firele de in, cânepă și lână, erau vopsite artificial, folosind plantele naturale ce se găsesc din abundență în flora locală.

Culoarea era fixată (împietrită) tot după rețete originale. Fiecare plantă era cunoscută cu proprietățile ei, cu momentul cel mai bun pentru a o culege, cu rețetele de a o prelucra pentru a obține din ea intensitatea culorii dorite. Firele astfel colorate parcurg o întreagă etapă de transformare a lor în țesături, lucru ce presupune folosirea unui variat arsenal de obiecte ca: țevi, suveică, sucală, spată, vatale, stative, vârtelniță, ițe, călcător, multe dintre ele asamblate în războiul de țesut, altele auxiliare acestuia.

Covoarele aveau o frumusețe deosebită, atât prin asamblarea câmpului floral, cât şi prin folosirea motivelor naționale. Dacă la stative se țesea şiac pentru confecționarea îmbrăcămintei, atunci țesătura trebuia bătută la pive. Pivele și dârstele îngroșau țesăturile de lână, le dădeau o structură mai laxă şi ele se găseau de obicei în zonele cu ape mai repezi. Meşterii pivari adunau de prin sate, primăvara cu căruțele, țesăturile din lână, pe care apoi le reîntorceau toamna, prelucrate, fiind necesare pentru îmbrăcămintea anotimpului rece.

Suman de la Văleni

Sumanăritul, îndeletnicire care, cu ani în urmă, i-au făcut pe locuitorii acestei zone să fie cunoscuţi şi în comunele învecinate, să fie solicitaţi şi lăudaţi pentm prestaţia serviciilor, tind să devină acum amintiri.Obiectele de îmbrăcăminte din lână naturală sau din piei de animale prelucrate sunt considerate demodate. Din vechime, de la documentele medievale, au existat pive de bătut sumani şi şteze. Practicarea piuăritului era foarte favorabilă: având o apă "topliţoasă", pivele de pe această vale funcţionau toată iarna. **Piua** este o instalaţie tehnică ţărănească pentru prelucrarea pănurii de casă, necesară confecţionării unor articole de îmbrăcăminte. Cu toate că, din ţesătura tratată la piuă se confecţionează nu numai sumani, ci şi cioareci şi obiele, această instalaţie se numeşte piuă (pciuă, kiuă) de bătut sumani, deoarece stofa ţesută în casă şi dată la piuă este folosită mai ales pentru sumani.

Piua de bătut sumani este parte a unui complex, o industrie ţărănească, împreună cu moara de apă, şteaza, fierăstraiele, având un singur vad, toate acestea sunt mişcate de aceeaşi forţă motrice: căderea apei curgătoare. Din punct de vedere tehnic şi funcţional, piua de sumani nu este altceva decât o instalaţie rudimentară, făcută exclusiv din lemn. Piua de bătut sumani îndeseşte ţesătura pe care o tratează; pentru ţoalele de lână, care se cer îngroşate mai mult, intervine o instalaţie specială, la fel de rudimentară, chiar mai simplu construită, numită ştează. Aceasta

îngroaşă ţesătura şi o face, în acelaşi timp, mai moale, mai pufoasă. Şteaza este instalată lângă piuă sau lângă moara de apă.

Au existat în zona cercetată sate specializate în cultura inului şi a cânepii: cel mai vestit fiind Căciulești-Girov[384]. Topilele erau amenajate prin îngrădirea unor porțiuni de pâraie sau în bălți, care fiind tixite de tulpini, formau așa-numitul „pod de cânepă”, frecvent întâlnit în satele respective cu mai bine de o jumătate de secol în urmă[385].Torsul lânii a fost și a rămas o activitate consacrată femeilor, rareori și bărbaților. Ion Creangă spunea, mai în glumă, mai în serios: „... la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații; și se fac multe giguri de sumani ...”[386].

Pâslarii, menționați în documentele secolului al XVIII-lea din Târgu Neamț, reprezintă o dovadă a sursei de păr de capră pe Valea Ozanei.Creşterea viermilor de mătase, condiționată de cultura duzilor, s-a răspândit în satele moldovene de la începutul veacului al XIX-lea, când a fost susținută și încurajată de autoritățile timpului prin organizarea unor centre de selectare a seminței, dar și a unor forme de instruire a crescătorilor.

Trăistuţe şi un covor de perete de la Dulceşti

Condițiile geografice ale județului Neamț nu au favorizat prea mult dezvoltarea sericiculturii, din cauza climei mai reci. Doar în satele din depresiunile Cracău-Bistrița și Ozana, Topolița, ca și în cele de pe Valea Moldovei, multe femei și-au amenajat câte o încăpere curată și uscată, pentru creșterea viermilor de mătase și au prelucrat gogoşile cu pricepere, obținând firele de

384 Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului al XIX-lea,* Editura Academiei, București, 1973, p. 125.
385 C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 23.
386 Ion Creangă, *op. cit.* p. 48.

mare finețe, rezistență şi strălucire – calități răsfrânte în frumusețea pânzelor pentru cămăși, a ștergarelor de cap și de icoană, a perdelelor scumpe etc.

Ţesăturile de casă. Obţinerea şi prelucrarea fibrelor textile au constituit activităţi principale ale femeilor destinate acoperirii necesarului de îmbrăcăminte pentru familie şi pentru casă. Amploarea şi frecvenţa practicării acestora au generat şi generalizat sintagma „industrie casnică”.

În toate satele cu un păstorit dezvoltat, la baza ţesăturilor de casă şi de port au stat lâna şi cânepa. Mijloacele rudimentare de prelucrare a lor au rămas aproape neschimbate până astăzi, deşi femeile au inventat mereu tehnici de ţesut tot mai complicate, asigurând marea diversitate a categoriilor de ţesături contemporane. Ţesăturile de casă reprezintă un larg domeniu de creaţie, în care fiecare lucrătoare îşi exprimă propriile calităţi tehnice şi artistice. Cea mai caracteristică ţesătură din interiorul locuinţei tradiţionale a fost *păretarul*, ţesut din lâna în culori naturale ori vegetale, cu lungimea potrivită pentru a înconjura camera, expunând o alternanţă nelimitată de vârste şi alesături geometrice simple. Caracterele păretarului se armonizau perfect cu tavanul înnegrit de focul din vatră, cu piesele simple de mobilier în culoarea naturală a lemnului - toate învăluite în lumina slabă ce pătrundea prin ferestrele cât palma de la casele bătrâneşti de odinioară.

Doar ştergarele, aşezate în formă de fluture la icoană şi pe pereţi, introduceau pete albe de lumină pentru a echilibra sobrietatea vechilor interioare.

Stative din Dragomireşti

În casa tradiţională, încăperea care atrage cel mai mult atenţia este „camera mare”, care se află situată la est. Această odaie era destinată desfăşurării unor evenimente importante din viaţa de familie (cumătria, scoaterea zestrei, pregătirea şi iertăciunea miresei, priveghiul mortului etc.) La fel cum omul a simţit nevoia de a-şi împodobi îmbrăcămintea, tot aşa s-a ivit şi necesitatea de a-şi

împodobi casa de locuit. Apariţia camerei „curate” a atras după sine dezvoltarea deosebită a ţesăturilor decorative, dintre care cea mai importantă şi mai scumpă a fost scoarţa din lână, cu chenar îngust şi flori stilizate într-un câmp larg. Expunerea covoarelor pe pereţi este şi astăzi practicată în casele ţărăneşti, dar ele sunt completate şi cu alte categorii de ţesături (carpete, cuverturi, macaturi) şi de cusături (perdele, mileuri), care respectă încă regulile tradiţiei în distribuirea decorului, în alegerea şi compunerea motivelor şi culorilor. O ţesătură de veche tradiţie, a cărei răspândire s-a generalizat în vremurile noastre este cerga, din lână groasă, scămoşată la ştează.

Cele mai multe ţesături se găseau şi se mai păstrează şi astăzi în stiva de zestre aşezată de-a lungul grinzilor şi mai ales pe lada de zestre. Compoziţia decorativă şi cromatica lor reflectă o anumită concepţie stilistică, o modalitate de expresie, dar şi o manieră proprie şi originală de interpretare şi de redare a frumosului, definind stilul decorativ al interiorului locuinţei ţărăneşti a zonei. Având o dublă funcţie, practică şi decorativ-ornamentală, ţesăturile de interior (lăicerele, ţolurile, ştergarele, traistele, năframele), precum; pernele cu “feţe” albe împodobite cu “horbote” (reţele lucrate de mâna gospodinei) dau încăperii un aspect sărbătoresc şi o anumită intimitate prin dispunerea ritmică a petelor de culoare pe albul imaculat al pereţilor. Aceste piese erau indispensabile organizării oricărei gospodării ţărăneşti.

Indiferent de utilitatea lor, ţesăturile erau foarte apreciate de către colectivitatea rurală ca piese de mare valoare, obligatorii în zestre unei fete, trecute cu grijă în foile de zestre, moştenite şi transmise din generaţie în generaţie. Fata lucra la aceste piese mulţi ani la rând, încă de când era copilă, fiind ajutată de mama sa şi de surorile mai mari.

Ţesăturile care împodobesc interiorul casei şi lada de zestre reprezintă realizări de o valoare artistică deosebită care se disting prin conţinutul tematic al motivelor ornamentale, prin structura compoziţiei decorative, precum şi prin cromatica lor. Pe un fond monocrom (negru sau alb), elementele decorative, policrome sunt dispuse fie pe o singură axă (la ştergare, lăicere) fie pe două direcţii, verticală şi orizontală (la traiste, ţoluri). Modul de ornamentare este bazat pe principiul desfăşurării nelimitate a compoziţiei decorative cu chenar (la scoarţe) sau fără chenar (ţoluri, lăicere, traiste şi ştergare). La scoarţe, ştergare şi lăicere motivele ornamentale sunt dispuse uniform cu spaţii largi între ele, creând o compoziţie aerată şi foarte simetrică.

Motivele care alcătuiesc decorul acestui tip de ţesături sunt predominant geometrice, dar apar şi cele vegetal-florale. Diferitele combinaţii ale rombului, ale pătratului sau ale nelipsitelor “ vârste” (linii drepte) apar la păretari (“biscuiţii”, “suveicuţele”), la ţoluri, lăicere şi ştergare. Motivele vegetal-florale foarte stilizate şi abstractizate care apar la scoarţe, scorţare şi năfrămi

creând diferite modele („trandafirul", „ghinda", „spicul", „merişorul", „liliacul", „creanga", „panseluţa") demonstrează priceperea ţesătoarelor care au ştiut să vadă frumuseţile naturii, să le însuşească, să le supună şi să le folosească spre mulţumirea şi încântarea sufletului, astfel încât florile coboară parcă din grădina naturii pe ţesături în compoziţii mari, florale. Cromatica ţesăturilor este odihnitoare, niciun ton, nicio nuanţă nu izbucneşte, totul se topeşte într-o armonie desăvârşită, de un mare rafinament. Astfel, tonurile pastelate, calde (galbenul, albastrul pal, rozul, verdele, movul) care îmbogăţesc scoarţele şi scorţarele alternează cu cele sobre, simple (alb, negru, maro) de pe traiste, ţoluri şi lăicere. Această cromatică creează impresia de linişte a compoziţiei ţesăturii şi conferă interiorului casei o intimitate deosebită. Claritatea, siguranţa, strălucirea şi simplitatea unora dintre aceste piese sunt date şi de materialele utilizate în trecut la ţesut, reduse ca număr şi calitate (inul, cânepa, mai târziu bumbacul), dar şi de culorile extrase prin anumite tehnici din coloranţii vegetali, care erau foarte rezistente la spălări (negrul din coaja de arin sau din frunzele şi cojile de nuc, roşu din frunzele de „sovârv", din frunze şi scoarţă de măr acru, verde din sămânţă de floarea soarelui, galben din scoarţă de mesteacăn, albastru din „piatră vânătă").

Ţesăturile, fie că se utilizează la naştere (la botez, la colăcărie), fie că se utilizează la nuntă (la zestre, la colăcărie, la „schimburi") sau la înmormântare (la „legat"), fie că decorează interiorul casei ţărăneşti, deasupra icoanelor, ferestrelor şi a pereţilor făcând camera primitoare şi luminoasă, ţesăturile tradiţionale nemţene oglindesc fantezia creatoare a meşterului popular şi arată strânsa legătură cu viaţa omului care le-a făurit.

Nelipsită din interiorul locuinţei ţărăneşti, lada de zestre **(foto sus de la Tupilaţi)** întregeşte decorul acesteia. Lada de zestre era construită din lemn de brad şi conţinea mai ales „pânzături" din zestrea fetei de măritat (cămăşi cu motive ornamentale, cămeşoaie, năfrămi, ştergare etc.). Acest obiect din mobilierul ţărănesc devenea centrul atenţiei la „luatul zestrei", moment din ceremonialul nunţii când lada era scoasă din casă de către vorniceii mirelui pentru a fi dusă la casa acestuia.

Expunerea covoarelor pe pereţi este şi astăzi practicată în casele ţărăneşti, dar ele sunt completate şi cu alte categorii de ţesături (carpete, cuverturi, macaturi) şi de cusături (perdele, mileuri), care respectă încă regulile tradiţiei în distribuirea decorului, în alegerea şi compunerea motivelor şi culorilor. O ţesătură de veche tradiţie, a cărei răspândire s-a generalizat în vremurile noastre este *cerga*, din lână groasă, scămoşată la ştează. Ion Creangă, marele povestitor, în lucrarea literar-etnografică „Amintiri din copilărie”, sublinia marea dezvoltare a țesutului la mijlocul secolului al XIX-lea, în satele de pe valea Ozanei și procesul de comercializare a produselor: „... lăicere și scorțuri înflorate, ștergare de borangic alese și alte lucruri, ce le vindeau pe loc – în Humulești, la negustorii armeni, veniți înadins în aceste târguri, precum și în alte iarmaroace în toate părțile”[387].

Cojocăria. Meşteşugul prelucrării pieilor şi blănurilor a cunoscut o mare dezvoltare în Moldova feudală. După desfiinţarea breslelor, în secolul al XlX-lea, cojocarii de la oraşe şi-au organizat activitatea în ateliere mari, încercând să facă faţă producţiei industriale a prelucrării pieilor. Unii cojocari mici şi mijlocii au migrat în tăbăcăriile din oraşele Suceava şi Vatra Dornei, stabilindu-se acolo ca lucrători salariaţi. Fenomenul migrării din zonă prezintă, însă, şi aspecte inverse. Cojocarii ambulanţi cutreierau satele pentru a lucra acasă la client sau ca să-şi vândă marfa realizată în atelierele lor personale. Ei prestau, în general, muncă pentru găzduire şi masă. De la aceşti cojocari ambulanţi, unele gazde au învăţat cojocăria direct, prin schimb de servicii, sau indirect, „pe furate”. Printre cele mai vechi produse cojocăreşti lucrate amintim căciulile, pieptarul (cheptarul), bonda şi bondiţa ***(mai sus o bondă de la Dobreni),*** cojocelul şi cojocul, şuba şi cergile din piele. Unele dintre aceste produse, mai ales cele purtate de femei, tineri şi însurăţei sunt frumos brodate de mână (înflorate). O parte dintre motivele decorative lasă să se înţeleagă că ornamentele mai vechi (cercul, spirala, concea), de origine magico-religioasă, s-au convertit în decorarea pieselor cojocăreşti.

Motivele ornamentale nu se grupează la voia întâmplării, ci ordonat şi prestabilit. Fiecare rând îşi are motivele ornamentale preferate, fie de tradiţie, fie de cojocar, fie de client. Numele generic al motivelor ornamentale este de pui sau flori. Cei mai mulţi cojocari nu ştiu să explice de unde vine acest nume. Unii susţin că „aşa l-au apucat de la bătrâni” şi nu şi-au îngăduit sub nici un pretext să-l schimbe. Alţii încearcă să-i dea o

[387] Ion Creangă, *Amintiri din copilărie,* București, Editura Minerva, 1971, p. 49.

interpretare personală sau de ordin filologic (a împui, adică a repeta ceva până la saţietate), sau de ordin estetic („a face ceva gingaş, mărunt, ca nişte pui de flori”).

Cele mai multe motive florale întrebuinţate în ornamentarea rândurilor sunt alcătuite din flori simple: rozetele (mici sau mari, fără puncte sau cu puncte în mijloc, neîncadrate cu puncte sau încadrate cu puncte), bobocii mari (închişi sau deschişi, înfoliaţi sau exfoliaţi), bobocii mici (fără punct la mijloc, cu punct la mijloc, fără codiţă sau cu codiţă), peniţele (mici sau mari, acodate sau codate), curpenii (simpli sau compuşi, despletiţi sau împletiţi), strugurii (cu bobiţe monocrome sau policrome), păstăuţa sau păstaia (simplă sau cu boabe), cireşicile (grupate câte trei, câte cinci etc.), panseluţele, ghindele (mici sau mari, închise sau deschise), floricele (orice pui nedefinit în structura lui formală), nucşoara (colorată, de obicei, în maro), diferite frunze şi frunzuliţe. Rozetele şi bobocii sunt cele mai des utilizate motive florale. În funcţie de motivele florale se aleg şi celelalte motive: zoomorfe (animaliere) - şarpalacul (motivul şarpelui în mers sau al meandrei), racul, pajura, păunul, puricaşi (puncte), musculiţe (reduse geometric la cruciuliţe) etc. Aceste motive tind să fie substituite de cele florale sau de cele geometrice (punctul, bobocelul, rozeta etc), motive astrale (soarele, luna, luceferii), alte motive geometrice (puncte, linii, spirale, unghiuri, triunghiuri, cercuri, lanţuri etc).

Pe lângă prelucrarea lânei, cu predilecție în perioada rece, femeile se ocupau cu îngrijirea micilor grădini de zarzavat de pe lângă casă, dar și cu creșterea păsărilor de casă, oilor și porcilor. Nu se concepea Crăciun fără porc și Paște fără miel, obicei ce se menține și astăzi în marea majoritate a gospodăriilor. Carnea de porc era prelucrată și conservată, prin afumare sau sleire, și constituia baza hranei pentru iarnă și grăsime pentru vară.

Olăritul la roata rapidă era o altă îndeletnicire a locuitorilor. Spre deosebire de alte descoperiri de ceramică feudală (Udești sau Hlicea – Iași) aici s-a folosit roata rapidă, ceea ce demonstrează că meșteșugul olăritului atinsese un nivel înalt de dezvoltare. O altă îndeletnicire meşteşugărească era olăritul şi fabricarea cărămizilor.

O îndeletnicire veche şi astăzi dispărută este **funieritul.** Am aflat la Făurei un bătrân care a lucrat funii la fel ca înaintaşii săi, având încă sculele peerfecţionate în perioada interbelică **(sus, Nelu Capşa, alături de sculele de funierit ale familiei).**

II. Obiceiuri ancestrale la marile momente din viaţa omului şi la sărbători[388]

1. Folclorul marilor evenimente din viaţa omului

Naşterea şi Botezul. Naşterea este un prilej de bucurie. Înainte de a se naște pruncul și până la botez au loc o serie întreagă de ritualuri, fiecare fiind însoțit de urări, daruri etc., ritualuri întâlnite în multe comune rurale ale judeţului Neamţ. Înainte de naştere, gravida pregătea din timp o sticlă de rachiu. Lehuza trebuia să stea culcată circa 8 zile. Moașa mai stătea pe lângă casă și gătea mâncare, adică ajuta gospodina, mai ales în cazul când nu era altcineva care s-o ajute. După 2 săptămâni de la naștere, lehuza trimetea o femeie în vârstă la biserică pentru ca să-i aducă „dezlegarea". Timp de 40 de zile, lehuza nu trebuia să iasă din ogradă. Se considera un mare păcat dacă, în acest răstimp, lehuza ieșea în sat.

Naşii, care de obicei, erau cei de cununie, erau ocupați să facă cumpărăturile de bază, urmând ca celelalte să fie făcute atunci când vor vedea dacă e băiat sau fată. La botezul copilului, naşa punea la lumânarea de botez o broboadă sau un material pentru rochie (oferite cadou mamei) şi o bucată de pânză albă numită „crijmă" (în care era învelit copilul când se scotea din baie). În jurul lumânării se lega busuioc, pentru a aduce noroc noului născut.

Pentru ca nou născutul „să crească uşor, să fie bun ca pâinea, să se zburăticească repede şi să nu-i crească buzele mari", în apa de scăldat se punea sământă de cânepă, grâu, pene şi nuci. Din lumânarea de la botez, în apă se picura de trei ori pe rând, în cele patru puncte cardinale, semn al Sfintei Cruci.

Creştinarea prin botez se face în biserică după un ritual ortodox bine stabilit. La lumânarea mamei, nașii pun un material cât mai frumos, în acestă privință chiar existând o concurență între cumătri. La ceremonia botezului din biserică, mama nu poate participa. Copilul este dus la biserică de moașă și adus de nașă. Apoi i se face molifta mamei, ritual ce-i va permite să intre în biserică. La botez, de regulă, participă un număr restrâns de persoane, însă la petrecere sunt invitați toți cei apropiați, în funcție și de posibilitățile părinților. Preotul se apropia de nași, citea dezlegarea pentru nou-născut și pentru nași, după care le cerea tuturor să se întoarcă cu fața spre ușă. Îi întreba pe toți cei prezenți: „v-ați lepădat de satana?". Cu toții răspundeau: „ne-am lepădat!". După aceasta se întorceau iarăși cu fața spre preot, iar acesta termina „dezlegarea". Apoi preotul lua copilul și-l muia în apa din „crestelniță". Mai târziu tundea copilul, adică îi tăia cîteva fire de păr de pe creștetul

---

388Acest studiu s-a realizat prin consultarea lucrărilorConstantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996; Elena Florescu, Florentina Buzenschi, *Portul tradițional de sărbătoare din ținutul Neamț*, Editura C.M. Imago, Piatra Neamț, 2015; Nicolae Popa, *Lumea satului. Datini și obiceiuri pierdute. Târpeștii de altădată*, Editura Nona, Piatra Neamț, 1998.

capului și-l miruia cu untdelemn sfințit, care avea miros foarte plăcut. Nașele înfășurau copilul într-o pânză, după care unul din ei spunea „Crezul”.
Cei prezenţi la ceremonial puneau un dar în bani lângă noul născut, considerat ,,somnul” copilului. Naşa dădea mamei copilul cu formula „*di la Dumnezeu creştin, di la noi fin*”. După unul sau mai mulţi ani, părinţii copilului se prezentau la naşi cu colaci şi mai multe daruri.

După botez, urmează scăldătoarea. Pruncul era îmbăiat de nași în apă călduță, într-o covățică de lemn curată și ornată cu grijă. Apoi este îmbrăcat, închinat și adormit. Sub cap i se așază diferite obiecte, ca o prezicere a viitoarei meserii a noului născut. Apa este aruncată la rădăcina unui prun, într-un loc curat. Întreaga adunare este poftită la masă și petrecere. La scoaterea din scăldătoare, copilului i se sufla în gură zahăr ca „să fie dulce”, iar pe la subţiori i se sufla cu busuioc ,,să nu se opărească”. La scăldatul copilului, ce are loc a doua zi după botez, participă nașii, moașa, părinții și rudele apropiate. Se fierbe apa în care se pun flori, care, în credința populară, vor ajuta pe cel mic la creștere și dezvoltare. Pentru baie apa trebuie să fie potrivit de caldă, fiind încercată de moașă cu cotul. În ea se introduce băiatul sau fata cu multă grijă, pentru a nu-l speria. În timp ce este spălat moașa îi cântă:

“Să crești mare,
Sănătos, frumos și voinic!
Să fii harnic, ascultător,
De lege păzitor!
Păzit de boli, de apă, de foc,
Și cu mult noroc!”[389].

Nunta. Nunta este cea mai mare sărbătoare a satului, cel mai potrivit prilej de petrecere și veselie pentru întreaga comunitate, Nunta este cea mai mare sărbătoare a satului, cel mai potrivit prilej de petrecere și veselie pentru întreaga comunitate, Pentru început, flăcăul, viitorul mire, și rudele lui se adunau la casa miresei, care își invita și ea rudele, dar și fete și flăcăi din sat. Fiecare parte își alegea starostele ei, reprezentatntul, iar negocierile privind zestrea miresei avea loc între aceștia și nu între socri.

Fiecare parte lăuda pe rând calitățile mirilor. Devenea interesant pentru privitori, când se ajungea la stabilirea zestrei fetei și a băiatului, fiecare căutând să smulgă prin cuvinte meșteșugite

[389] Ronică Leonte, *Monografia comunei Tupilați - oameni și locuri*, varianta on-line- *Tupilaţi, oameni şi locuri*, accesat 8 martie 2021.

celuilalt promisiuni, pe care mai apoi socrii ereau obligați să le respecte. Discuțiile, ce uneori deveneau aprinse, aveau un caracter hazliu pentru cei prezenți, care asistau servind un pahar de vin. Când unul din socri mai adăuga ceva la dotă, starostele ce-l reprezinta amplifica mult valoarea donației, în timp ce celălalt încerca să minimalizeze valoarea. Tatăl băiatului: - Îi dau două hectare de pământ.

Starostele lui: - Ce pământ? Unt!

Tatăl băiatului: Îi mai dau 10 oi.

Starostele băiatului: - Ce oi? Berbeci!

Tatăl băiatului: - Îi mai dau o casă.

Starostele băiatului: Ce casă? Adevărat palat!

Tatăl fetei: - Dă, băiatul e cam şchiop.

Starostele fetei: Ce şchiop? Olog de tot.

Tatăl fetei: Mi se pare că e și cam nervos.

Starostele: Ce nervos? De multe ori face pe nebunul etc.[390]

Logodna odată încheiată, se mai beau câteva pahare de vin, ca adălmaş, o înţelegre mutual, şi apoi se trece la alegerea nunului principal dintre rude sau invitați, de obicei fiind ales naşul de botez al mirelui și se stabilește data nunții. Din acest moment se încep pregătirile: fata – prosoapele, batistele, băiatul – băutură, mâncare, muzică. Nunta propriu-zisă începe sâmbătă seara. La casa mirelui se adunau flăcăii, iar la casa miresei – fetele. Mirele și flăcăii mergeau apoi la mireasă pentru a o aduce să participe la „bărbieritul mirelui”. Alaiul era însoțit de muzicanți ce interpretau melodii adecvate momentului. Viitorul mire se bărbiereşte ultima dată ca flăcău, pentru a fi “fercheş” la nunta care va avea loc a doua zi. Lăutarii cântă:

“Foaie verde sălcioară
Puse-i briciu-n bărbioară
Mi-a căzut o lăcrămioară.
Și mi-a căzut drept pe piept
Mă despart de tineret.
Plânge-mă maică cu dor
Că și eu ți-am fost fecior
Ți-am scos boii din ocol,
Pe Florean și pe Bujor,

[390] C. Stăcescu, *Izvorul de istorie locală mijloc util pentru îmbogăţirea cunoştinţelor de istorie şi de realizare a educației în spirit patriotic al elevilor din ciclul primar*, p. 53-54

La plugul de sub șopron.

Iar acum maică mă-nsor

Nu știu ce-am de-s plin de dor.

Of, of, of, maică mă-nsor”[391].

Animatorul principal al nunţii era *vornicelul*, o tradiţie ancestrală în munţii Neamţului, ce purta un băţ împodobit cu un prosop cu motive populare şi cu panglici multicolore şi era încins peste piept cu un frumos ştergar cu motive populare. În ziua nunţii, mirele însoţit de naşi şi de vornic se îndreaptă spre casa miresei unde prezenta acesteia darurile.

Avea loc înhobotarea miresei de către naşă, în timp ce lăutarii cântau „*Ia-ţi mireasă ziua bună*” sau „*Taci mireasă, nu mai plânge”*, după care începea o melodie veselă *,,De trei ori pe după masă / Să scoatem fata din casă”*.

Foaie verde şi-o alună,

I-ați mireasă ziua bună,

De la stele, de la lună,

De la maică-ta cea bună.

De la grădina cu flori,

De la frați, de la surori.

De la stratul cu busuioc,

De la flăcăii din joc.

Taci mireasă nu mai plânge,

Că la maică-ta te-om duce,

Când o face plopul mere

Și răchita micşunele.

Când o face mărul nuci,

Cu maică-ta te mai culci![392]

După ce ieşea afară, vornicelul cu o voce mai puternică, pentru a fi auzit de toată suflarea din curte, începea să spună *,,Conăcăria iertăciunii”*- un ritual în care mirele şi mireasa, ţinându-se de mână, îngenuncheau pe un covor cerându-şi iertare de la părinţi. Urma aruncatul colacului de către mireasă în direcţia celor patru puncte cardinale. Câţiva flăcăi scoteau zestrea miresei, iar

---

[391]D. Dieaconu, C. Vatamanu, I. Alexandru, *Pe urmele plăieşilor, în ţinutul mănăstirilor*, pp. 223-224.

[392] Nicolae Popa, *Lumea satului. Datini și obiceiuri pierdute. Târpeștii de altădată*, Editura Nona, Piatra Neamț, 1998, p. 89.

vornicelul închina lada cu zestre mirelui. Nuntaşii, în frunte cu mirii, nunii, socrii, vornicelul şi lăutarii se îndreaptau spre biserică pentru cununia religioasă, după care avea loc petrecerea, la „masa mică”, apoi la „masa mare” și dura până luni seara târziu, o tradiţie care, din păcate, a fost părăsită în zilele noastre.

Nuntaşii se aşeazau la mese respectând regula: invitaţii nunului şi ai socrului mare formau „masa mare”, iar cei ai socrului mic „masa mică”. La închinarea darurilor, vornicelul spunea fiecăruia oraţia de închinare, oferind pe tavă două pahare cu vin şi câte un prosop sau batistă. Vornicelul, ce cunoaște toți mesenii și are pentru și are pentru fiecare câteva cuvinte, ce-i îndeamnă să fie cât mai darnici. Lăutarii erau chemaţi să cânte fiecărui nuntaş câteceva, de multe ori cu versuri făcute ad-hoc, care să se potrivească cu profesia lui, cu vreun defect şi se putea ajunge şi la strigături, de asemenea, cu adresă direct stârnind, de cele mai multe ori veselia mesenilor. Iată câteva astfel de producţii spontane:

-Pentru un gestionar:

Păi, cât oi fi și-oi mai trăi,
Gestionar n-oi mai iubi.
Când e dragostea mai dulce,
Ia cheile și se duce.
Bine de te servește
Ciubucul i se mărește.
De la rest, de la cântar,
Mai rămâne-n buzunar.

-Pentru un pădurar:

Rău mă dor picioarele
Tot trecând pâraiele
Și numărând cioatele
Sau făcând procesele.
Ferice de pădurar
Toată ziua prin lăstari
Cu geanta plină de bani.
Cine dă un pol mai mult
Scoate bradul din pământ.
Îl așteaptă mândrele

Prin toate poienile[393].

Înmormântarea. Moartea şi înmormântarea suscită şi ele interesul şi participarea comunităţii, urmând credinţe şi ritualuri, moştenite chiar şi dinperiaoda de paganism a locuitorilor acestor pământuri. După moarte, cea dintâi grijă a celor din jurul lui era să deschidă ferestrele şi uşile camerei pentru a ieşi sufletul. Peste întregul corp al mortului se punea o pânză albă brodată cu fir negru numită obrăzar. „Pomul”, o credinţă moştenită de la daci, era împodobit în seara dinanitea înmormântării şi era dus de naşul mortului sau de un descendent al acestuia. La împodobirea pomului trebuiau să ia parte toţi membrii familiei, deoarece exista credinţa că numai aşa se vor întâlni cu celălalt în lumea de apoi. Pe drumul spre biserică erau oferite celor apropiaţi 12 „punţi”. La mormânt, preotul citea ultimele rugăciuni şi-l stropea cu „paus” (vin), iar sicriul era acoperit cu obrăzarul şi coborât în groapă. Groparilor li se dădea pomană câte o găină. După terminarea evenimentului avea loc praznicul.

Pentru cei plecați există bocete adaptate potrivit vârstei, tot mai puţin ştiute şi folosite în vremea noastră. Satele aveau de obicei şi bocitoare “de profesie”.

Pentru mamă se spunea:

Scoală-te măicuță, scoală,
Să te bată vânt de vară,
Să mai ieși pe prisp-afară.
Ia-ți măicuță ziua bună
De la copiii matale,
De la frați, de la surori,
De la gineri și nurori.
Casă bună ai avut
Alta nouă ți-ai făcut,
Fără uși, fără ferești,
Întrânsa să vecuiești.
N-ai nici ușă de ieșit,
Nici ferestre de privit.
Draga mea măicuță bună,
Scoală-te și mai grăiește
Și pe noi ne sfătuiește.
Dragele tale picioare

[393] D. Dieaconu, C. Vatamanu, I. Alexandru, *Pe urmele plăieşilor, în ţinutul mănăstirilor*, p. 226.

N-or mai merge pe cărare,
Cărările-or înverzi,
Picioarele-or putrezi
Și la noi n-or mai veni.
Bată-te vina pământ,
Că ești negru și urât
Și mămuca te-o-ndrăgit[394].

Sau când mortul tânăr ajunge în fața ușii bisericii, mama mortului bocește astfel:

Bucură-te mănăstire
Că intră un trandafir în tine
Dar nu vine să-nflorească
Merge ca să putrezească.

Atunci când mortul este scos de acasă:

Dragul mamei, dragul mamei,
Nu porni pe drumul ista.
Că el îi înșelător
Și-napoi neîntorcător[395].

Sărbătorile Pascale. În seara de Vinerea Mare, la biserică, avea loc slujba religioasă iar corul format din credincioşi, împărţiţi în patru grupe intonau Prohodul Mântuitorului. Se vopseau ouă roşii după care acestea erau încondeiate cu ceară, fiind apoi puse timp de o oră în „gălbenele" (o zeamă gălbuie obţinută prin fierberea în apă a câtorva bucăţele de coajă de măr luate de pe ramurile tinere). Fiecare familie ducea la biserică o pască şi două ouă roşii pentru a fi sfinţite. După înconjorul bisericii, preotul oficia slujba de Înviere, iar credincioşii se îndreaptau spre cimitir unde aprindeau lumânări la mormintelel celor dragi. După terminarea slujbei, credincioşii se întorceau acasă, se spălau cu apă rece dintr-o cană în care era puse un ou roşu, o monedă şi busuioc, pentru a fi „sănătoşi şi roşii la faţă, să aibă bani şi să miroase frumos". Toţi membrii familiei participau la masă. Lumânarea rămasă din noaptea Învierii, se păstra cu grijă, după icoană, pentru a se aprinde vara, pe timp de furtună, în scopul apărării gospodăriei de trăsnet.

---

394 *Ibidem*, p. 228.

395 Mihai Andone Delahomiceni,*Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* Piatra-Neamț, 2004, p. 577.

Un obicei specific local este focul aprins în vârful dealului. Se face o coroană din mlăzi de fag, înfășurată cu altele de brad. Lungă de până la 10 m, coroana are în partea superioară, la mijloc, o cruce și este fixată cu ancore puternice pentru a nu fi smulsă de vânt. Sub ea, flăcăii așteaptă miezul nopții, când clopotele vestesc Învierea Domnului. Atunci se așează în formă de cruce și aruncă spre vale bucăți de cauciuc sau rotocoale de paie aprinse. Focul a fost în trecut mijloc de comunicare aducând moldovenilor atât vești bune cât și rele. A doua zi sătenii obișnuiesc să iasă pe deal cu pască și ouă roșii. Tradiția spune că, cel ce va urca dealul în ziua de Paște, va fi scutit de durerile de picioare tot anul. Până nu demult, pe lângă hore și baluri, se construiau scrânciobe, prilej de distracție pentru tineri și copii.

Tot în acestă zi se ciocnesc ouăle roșii, „frumos boite” sau ornamentate cu diferite motive florale sau populare obținute prin folosirea apei tari. Cel căruia i s-a spart oul, îl dăruiește celui mai tare. De aici se naște un adevărat concurs, spre amuzamentul celor prezenți.

Sărbătorile de iarnă. Cel mai bine păstrat și reprezentat în zonă este ritualul sărbătorilor de iarnă. Înainte de Crăciun se tăia porcul - Ignatul porcilor (20 decembrie). Porcul este sacrificat de către un casap specializat. După ce animalul este bine pârlit cu paie, este spălat cu apă, iar șoriciul ca să rămână moale este frecat bine cu sare. La tranșare, obligatoriu pe capul porcului, se face cu cuțitul semnul crucii, după care casapul rostește: „Să-l mâncați sănătoși!”, prilej la care gospodarul trebuie să-l servească cu țuică fiartă, să taie o bucată din coadă și să o arunce în coteț, ca și anul viitor să-l prindă cu purcel. Picioarele se detașează întotdeauna în semnul crucii, iar organele interne (splina) pot prevesti lungimea iernii. Dacă este alungită, iarna va dura mult, iar dacă este mai lățită, iarna va fi grea spre sfârșitul ei. După tranșare, toți participă la masa de „pomana porcului”, la care sunt chemați și vecinii, prilej cu care gospodinele se ajută pentru prepararea cârnaților, a tobei, a chiștei, iar gospodarii ajută la sărarea, afumarea șuncii și la golitul paharelor de vin[396].

În ajunul Crăciunului, satul îmbracă haine de sărbătoare. Sărbătorile de Crăciun, Anul Nou, Bobotează erau însoţite de obiceiuri tradiţionale. În Ajunul Crăciunului şi al Bobotezei, copiii umblau din casă în casă cu preotul vestind „Naşterea” respectiv “Botezul Domnului”, strigând *„O-i-ha-ho!”* şi *„ChiraleIsa, Doamne!”*. În cele trei zile de Crăciun, băieţii umblau cu „Steaua”. Sărbătorile cele mai îndrăgite şi mult aşteptate de copii şi tineri erau cele ale Anului Nou (Sfântul Vasile), sărbătoare care le prilejuia reiterarea unor vechi datini, unele pline de umor, astfel ca, începutul noului an să aducă bucurie. Pregătirile acestor datini începeau încă de la Sfântul Nicolae.

---

[396] Radu Rey, *Civilizație montană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p.Ion Haplea, Doina Haplea, Ion Ciubotaru, *Folclor muzical din Ținutul Neamțului*, Editura Arpeggione, Cluj-Napoca, 2008, passim.

După apusul soarelui, satele vuiau de larmă (sunete din corn, tobe, buhai, urături), iar repetiţiile vizau obiceiurile de bază: *„Capra", „Jianu", „Arnăuţii", „Urşii"* şi *„Căiuţii"*.

În ajunul Anului Nou, îndată ce se lumina de ziuă, cei mici porneau cu pluguşorul, însoţiţi de clopoţel. Mergeau în grupuri de câte doi sau trei. Fiecare avea o trăistuţă în care punea colacii, merele sau nucile primite. Dacă cei mici umblau ziua, copiii mai mari şi tinerii mergeau noaptea cu toba, cu „buhaiul", însoţiţi de fluier şi de nelipsitele urături. Cei care trebuiau să fie luaţi în armată, umblau cu alaiul „Caprei" sau cu diferite scenete populare: „Jianu", „Haiducii din Carpaţi", „Încheierea păcii", „Predarea lui Osman", „Arnăuţii". Una din scenetele cele mai jucate, având şi un text adaptat specificului locului era formaţiunea folclorică a ‚Jienilor". O altă datină practicată era cea a ursarilor, care consta în simularea venirii acestora din munţi cu Moş Martin.

Dintre genurile populare, colindele ocupă un loc deosebit. „Colinda este mărturia milenară a unei culturi străvechi, a cărei conservare o datorăm vrednicului nostru țăran, înfrățit cu glia"[397].

Grupul celor ce umblă cu buhaiul poate ajunge la 20-30 de membri; 2-3 urători, un fluieraș, câțiva cu „dobele", doi cu buhaiul, doi-trei cu biciuri. Întregul alai se așază la fereastra gospodarului, iar conducătorul grupului comandă:

„Băieții de la buhai,
Puneți dobele-n bătăi,
Iar acela cu cavalul
Să ne dea din nou semnalul".

Cel cu fluierul începe să cânte acompaniat de buhai – un instrument membranofon, confecționat dintr-o putină de lemn, ce reprezintă cutia de rezonanță; la un capăt putina este acoperită cu o piele întinsă; din mijlocul pieii pornește o șuviță de păr de cal, prinsă printr-un căluș de lemn. Pentru a produce sunetul, e necesar să să se tragă șuvița de păr cu mâinile ude (apă sau borș). Sunetul neacordat, amplificat de „cutia de rezonanță", imită mugetul scos de un taur ce cară o povară. Este ideea de fertilitate, urată gazdei.

Deși pare că fiecare membru este independent, în grup există o perfectă armonizare. Conducătorul cetei sau vătaful este cel ce comandă fiecare mișcare sau intrare. Spre exemplu, pentru cei ce bat dobele cu diferite ritmuri și nuanțe, dispuși în cerc:

„Foaie verde de mohor,
Lăsați dobele ușor!"*sau* „Solz de pește, solz de pește,

[397] Dr. Sabin, *Colinde* în „Revista filarmonicii, muzică și poezie", 1978, nr. 2, p. 3.

Și-o bătaie bărbătește!”.

Uneori ritmul rămâne același, se dublează bătăile în diferite mișcări. Bătaia dobelor nu este statică. La comanda vătafului:

„Foaie verde de hurmuz,

Ridicați dobele în sus!”,

dobele, împodobite cu cununi de zurgălăi și clopoței, sunt ridicate și bătute deasupra capului, iar la comanda:

„Foaie verde bob năut,

O bătaie la pământ!”,

toți se apleacă și bat dobele deasupra solului.

În tot acest timp sunt atenți și la urător, pentru că sunt solicitați să „hăiască”, atunci când e momentul. De fapt, este un permanent dialog între urător și cei ce bat dobele, care, prin strigături, uneori dau impresia că ar încerca să preia comanda buhaiului. În tot acest timp se aud și pocnetele biciurilor, ce îndeamnă buhaiul la arat.

La sfârșit, cel sau cei care au spus versurile, încheie, dorind gazdelor numai sănătate și belșug în toate, sună tare și des din clopot, acesta fiind semnalul că urătura s-a terminat. Sunt poftiți în casă și omeniți, după datina străbună”[398].

Jocul sau Banda arnăuților. Este un exemplu de dramaturgie și joc folcloric cu răspândire în comunele din ulucul subcarpatic al Neamțului, la Petricani, Trifeşti, Făurei, Răucești, Borlești sau Bălțătești, Agapia și Crăcăoani.

Arnăuții au fost, mai ales în perioada fanariotă, lefegii albanezi în slujba domnitorilor, de cele mai multe ori prezenţi în potere, în luptă permanentă cu haiducii iubiţi de popor[399].

[398] C. Stăcescu, *Izvorul de istorie locală mijjloc util pentru îmbogăţirea cunoştinţelor de istorie şi de realizare a educaţiei în spirit patriotic al elevilor din ciclul primar*, pp. 49-50.

[399] Vezi pe larg capitolul „Poterele, arnăuţii, jandarmii”, în D. Dieaconu, *Tâlhăria şi haiducia la români, Jefuitorii cu arme*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014.

Îmbrăcați în frumoase costume naționale, dar la care se adaugă diverse „împodobeli străine”, cu panglici, cu oglinzi, multe fireturi. Erau încălțați cu opinci cu zurgălăi sau cisme înalte negre, membrii formației sunt însoțiți de lăutari. De regulă, în prima parte a reprezentației întâlnim jocul caprei. Ceata este așezată în cerc, capra aflându-se în mijloc mijloc. Se interpretează „cântecul caprei”, în timp ce aceasta joacă în două părți, clămpănind în ritmul melodiei. Jocul caprei se încheie cu o horă în care se prind mascații, fata sau fetele casei, precum și cei ce însoțesc alaiul. Urmează ursul, obiceiul măscării de origine tracă, perfectat până în zilele noastre, simbolizând alungarea, sperierea duhurilor rele din anul trecut și din noul an, atât prin costumație cât și prin zgomotul talăngilor, pocnetul bicelor și bătăile dobelor.

Ursarul, cel ce conduce ceata, stă aproape de urs, îi cântă și îi comandă ce trebuie să execute, în timp ce ursarii ceilalți fac cerc în jurul dihaniei și repetă spusele conducătorului. Ca și la capră, jocul ursului are un moment de suspans, când se îmbolnăvește și trebuie descântat[400].

Banda Jianului. Reprezintă teatrul profan țărănesc haiducesc, cu mare vechime în județul Neamț. Deşi Jianu a fost un haiduc oltean a prins bine în judeţul nostru din zona de şes și până la munte, cea mai reprezentativă piesă fiind cea din Ceahlău[401]. Personajele ce participă sunt: Jianul, Căpitanul, Haiducul, Vânătorul, Anul Nou, Anul Vechi, Fata și Ciobanul. Contradicția dintre Anul Nou și Anul Vechi este amplificată și se răsfrânge asupra celor două cete ce se împart în grupe: căpitanul și vânătorul – fata și ciobanul.

„Banda lui Jianu” din Tupilaţi, colecţia Ronica Leonte).

[400] G. Brăescu, *Panorama teatrului folcloric*, Ed. Nona, Piatra/Neamț, 2000, p. 457 și altele. George Brăescu identifica următoarele producţii de dramaturgie populară: Arnăuţii, Capra, Căiuţii, Colinda, Pluguşorul, Jianu, Mascaţii, Steaua, Terente, Urătorii, Ursul (G. Brăescu, *Dramaturgie folclorică ilustrată*, Ed. Nona, Piatra-Neamţ, 2004, p. 197); C. Stăcescu, *Izvorul de istorie locală mijjloc util pentru îmbogăţirea cunoştinţelor de istorie şi de realizare a educaţiei în spirit patriotic al elevilor din ciclul primar*, p. 52

[401] D. Dieaconu et all, *Haiduci şi tâlhari. Contribuţii de mitologie şi antropologie istorică*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2013, Anexe

Piesa satirizează ipocrizia, corupția celor puși să apere legea, vrând să concluzioneze că oricând dreptatea a învins și va învinge. Prin frumoase melodii, sunt prezentate aspecte ale vieții oamenilor, stările lor sufletești sau zbucimul mamei care-și află fiul prins în lanțuri, tristețea și bucuria revederii. Fiecare personaj poartă o costumație adecvată rolului pe care-l interpretează[402].

Banda Bujorului. Este piesa de teatru popular cu cea mai mare răspândire în judeţul Neamţ, aflându-l şi la Agapia, Răuceşti, Petricani, Bodeşti, Făurei, Ruginoasa, Trifeşti etc. Foarte asemănătoare, atât ca personaje, cât și ca text, vine să preaslăvească și să preamărească vitejia și bunătatea unor haiduci români, ce au sălășluit și au activat pe aceste meleaguri. Haiducul Bujor a avut sălaşe şi în munţii Neamţului, fiind amintit la Mitocul Bălan, la Hangu sau la Bălţăteşti sau Bodeşti **(foto sus)**[403]. Parada bandelor este întregită cu șiragul urătorilor mai mărunței și al colindătorilor. Perindarea formațiilor pe la casele sătenilor urmează ordinea strict descrisă; dacă o bandă rămâne în urmă este așteptată de celelalte. A doua zi merg copiii cu sorcova, când aruncă grâu în casele colindate, urare de belşug în noul an. Grâul aruncat nu se mătură în prima zi din an! A doua zi, tinerii se întâlnesc la horă, apoi la bal.

Teatrul popular haiducesc a izvorât din dorința oamenilor de a-și aminti de existența pe aceste plaiuri, a unor haiduci vestiți. Ne referim la vestitul haiduc Pantelimon de care sătenii povestesc cu plăcere despre faptele lor de vitejie. Harabagii satului (Puşcaşu, Muturugă), care plecau după vin în părțile Cotnarului sau la Odobești, îl băgau pe acesta în butoaie. Acolo,

---

[402] C. Stăcescu, *Izvorul de istorie locală,* p. 53; G. Brăescu, *Dramaturgie folclorică ilustrată*, Ed. Nona, Piatra-Neamţ, 2004, p. 197;

[403] *Banda lui Bujor, haiducii din munţii Bistriţei,* în „Monitorul de Neamţ", 22 ianuarie 2018, p. 9.

Pantelimon, prăda casele celor bogați și ascuns între butoaiele cu vin, se întorcea cu vin, ajutându-i pe cei nevoiași. Pe aici și-a purtat pașii și Coroi, ultimul mare haiduc al Moldovei[404].

(foto Banda lui Bujor din Trifești și haiduc de la Târpești)

Alte evenimente din lumea satului.

Șezătoarea este o reuniune a femeilor la care puteau participa și bărbații. Ele se organizau în lungile nopți de iarnă sau în postul de Paști, până la începerea muncilor agricole. Femeile își luau de lucru și se adunau, fiind chiar o întrecere între ele sau prilej de învățătură. Aici fetele desprindeau taina torsului, împletitului, țesutului la stative. Atmosfera nu era monotonă, fiind presărată cu cântece, ghicitori, povestiri, uneori prilej de cleveteală pe seama unora din sat. Tot aici se povesteau fel de fel de întâmplări trăite sau auzite la alții. Dacă femeile torceau, țeseau, coseau, bărbații le ajutau sau făceau alte activități specifice: pregăteau nuielele pentru coșuri, împleteau cununi, confecționau mături și măturoaie, lucruri necesare fiecăruia în gospodărie. Cei mai pricepuți confecționau linguri din lemn, covățele și căușele, din lemn de plop sau răchită.

Până la Crăciun, șezătorile aveau ca scop și învățarea colindelor, organizarea cetelor de urători. În cadrul șezătorilor erau invitate femeile care făceau descântece: de dragoste, pentru fetele de măritat, de gâlci, friguri și deochi, pentru fetele și copiii bolnăvicioși. Dacă flăcăii tocmeau și muzicanții, atunci lucrul era abandonat și se porneau jocurile, veselia și buna dispoziție.

---

[404]D. Dieaconu et all, *Haiduci și tâlhari. Contribuții de mitologie și antropologie istorică*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2013, passim.

Şezătoare la Făurei, foto prof. Claudiu Tamba

Fetele, și chiar femeile, erau invitate la joc de către flăcăi, unele dintre ele jucând acum pentru prima dată, iar cele mai tinere dintre ele învățau pașii de joc. Atmosfera creștea în veselie și bună dispoziție. Jocul era alternat cu multă dibacie cu perioadele de pauză, când cei prezenți erau serviți cu mâncare și băutură, și cu cele de lucru, când se spuneau glume și snoave.[405].

Hramul este un alt străvechi obicei, practicat în toate satele zonei. Locuitorii acestor meleaguri obişnuiesc să organizeze petreceri, mese în comun, cu prilejul unor sărbători bisericeşti sau de familie. Mai importantă este considerată aceea a hramului, organizată în ziua comemorării sfântului sau patronului bisericii. Femeile mai în vârstă duceau la biserică „jertfa" - colaci, plăcinte, mălai, cozonac, sarmale, oale cu borş, vin. Acestea erau sfinţite şi apoi se împărţeau oamenilor care participau la prăznuire. După terminarea slujbei şi pomenirea morţilor, oamenii mergeau la morminte cu paus şi colivă. Se dădeau de pomană căni pline cu vin, farfurii cu mâncare, însoţite de lumânări aprinse în memoria celor morţi. Odată terminată ceremonia de la biserică, oamenii care aveau hram invitau acasă rudele apropiate, prietenii, cunoscuţii şi sătenii din comunele vecine.. Orice străin care intra într-o gospodărie unde se ţinea hramul era bine primit şi ospătat. Bătrânii şi oamenii mai nevoiaşi primeau alimente pentru acasă.

[405] Nicolae Popa, *op.cit.*, pp. 45-48;http://www.crestinortodox.ro/datini-obiceiuri-superstitii/datini-obiceiuri-sezatorile-iarna-68772.html;

Portul popular obișnuit și de sărbătoare în Ținutul Răzeșilor[406]

Motiv de mândrie pentru locuitorii zonei era îmbrăcămintea, portul naţional, în vechime desfăşurându-se adevărate întreceri între comune în ceea ce priveşte straiele de sărbătoare. În anumite aspecte, portul era diferenţiat de celelalte zone ale ţinutului, dar avea şi multe elemente de interferenţă, simţindu-se aici influenţe ardelene şi bucovinene, prezente în regiune încă din Evul Mediu. Astăzi portul tradiţional mai este purtat de bătrâni la biserică, de hramuri, de ziua eroilor sau alte mari sărbători, de copiii prezenţi la serbări, la nedeie sau festivaluri. Scrierile din perioada interbelică arată faptul că portul popular era încă purtat, dar că începuse să apară şi “hainele nemţeşti”. Până la primul război mondial, portul în această regiune era inalterabil. Și bărbații și femeile se îmbrăcau, mai ales în zilele de sărbătoare, în frumoase costume naționale, luându-se la întrecere cu alte localităţi. După război, însă, atât târgurile, cât și negustorii locali, au influențat mult moda de îmbrăcăminte, împestrițându-o cu produse fabricate de calitate inferioară și neavând trăinicia industriei casnice. Tineretul, în special fetele, cheltuiesc mult pe luxul ce-l poartă, se nota la 1935[407]. Se purtau ciubote, ghete şi opinci, dar încă din interbelic s-a înregistrat o adevărată invazie de pantofi de cauciuc[408]. Bărbații umblă bărbieriți și tunși. Rar mai întâlneai un bătrân cu plete și mustăți zbârlite. Vechea încălțăminte a răzeșilor (cizme cu turetci înalte) au fost înlocuite mai întâi cu opinci legate cu sfoară de păr de cal, apoi au trecut la bocanci, ghete și chiar pantofi. Femeile cheltuiesc mult cu încălțămintea, alegându-și pantofii cei mai luxoși, cu care nu se încalță decât la bariera târgului; până acolo merg desculțe și cu pantofi în traistă.

Portul popular tradițional din zona cercetată reflectă imaginația, priceperea și rafinamentul creatorilor în domeniul vestimentației, fiind unul dintre cele mai frumoase din ţară şi care s-a păstrat în mai multe localităţi. Se remarcă prin supleţe, eleganţă, dar și printr-o varietate cromatică și ornamentală deosebită, împrumutând parcă acele culori ale culturii cucuteniene cu mare răspândire în zonă. Portul popular se poate diferenția după vârstă, după starea socială, dar și după

---

[406]La realizarea acestui studiu s-au folosit informaţi culese din teren, din monografiile locale prezentate în Bibliografie şi din lucrările: Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996; Dr. Margareta Constantinescu, *Depresiunea Cracăului şi a Bistriţei din punct de vedere antropogeografic,* Piatra-Neamţ, 1940; Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, București, 1929; Mihai Andone Delahomiceni, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* Piatra-Neamț, 2004; Elena Florescu, Florentina Buzenschi, *Portul tradițional de sărbătoare din ținutul Neamț*, Editura C.M. Imago, Piatra Neamț, 2015; Nicolae Popa, *Lumea satului. Datini și obiceiuri pierdute. Târpeștii de altădată*, Editura Nona, Piatra Neamţ, 1998; D. Dieaconu, C. Vatamanu, I. Alexandru, *Pe urmele plăieşilor, în ţinutul mănăstirilor,* Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2020.; Constantin D. Gheorghiu, *Dicționarul geografic al județului Neamțu (la anul 1890),* Tipografia şi Fonderia De Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1895.

[407]C. Luchian, *Locuri, oameni, școli*, p. 376

[408]Dr. Margareta Constantinescu, *Depresiunea Cracăului și a Bistriței din punct de vedere antropogeografic,* p. 46

funcționalitatea lui. În ceea ce privește funcționalitatea, portul popular se poate clasifica: port popular uzual și port popular de sărbătoare. Astăzi mai aflăm la familiile zonei portul de sărbătoare, care a fost păstrat dată fiind frumuseţea lui. Și la aceste criterii portul poate fi diferențiat în funcție de anotimp, dar și de vârstă (copii, adulți, bătrâni). Factorul de condiționare socială a făcut şi el o anumită diferențiere a pieselor de costum, atât în portul popular obișnuit, dar și în cel de sărbătoare, diferențiindu-se prin materialele folosite și prin complexitatea înfloriturilor brodate cu mărgele, sticlă colorată sau paiete multicolore.

La o sfiinţire la Grumăzeşti în perioada interbelică. Se observă straile tradiţionale, dar şi cele „nemţeşti".

Portul femeiesc. Costumul tradiţional femeiesc din zona noastră are o structura foarte unitară, fiind constituit în toate satele din aceleaşi elemente, ştergarul de cap, cămaşa cu poale, catrinţa, brâul şi bârneaţa, pieptarul ori bondiţa, opincile, hainele groase, traista. Portul femeiesc uzual se compunea din cămăși din pânză din bumbac, țesută și cusută cu mâna, având mâneci largi, cu mai puține ornamente florale, fiind drepte sau încrețite la gât.

Portul de sărbătoare se compunea din cămăși largi de mătase naturală, cusute cu pui din arnici negru, roșu, verde sau portocaliu. Înfloriturile cu motive geometrice și florale, împodobeau pieptul și mânecile în jurul umerilor, la manșete cât și la poalele cămășii.

Cămaşa femeiască este piesa în care femeile investesc cea mai mare pricepere. Ea este atent elaborată ca formă şi ca elemente decorative, constituind prin ornamentica sa punctul de rezistenţă al împodobirii vestimentare.

Cămăşile pentru hori şi nunţi sunt cusute cu mare grijă şi se remarcă prin bogăţia ornamentelor şi prin coloritul lor. Succesiunea ritmică a formelor şi a petelor de culoare pe albul imaculat al fondului urmează o schemă decorativă compusă riguros după regulile repetiţiei, simetriei şi alternanţei. Datorită fanteziei inepuizabile a creatoarelor populare s-a ajuns la o impresionantă gamă de motive ornamentale, deoarece a existat mereu "o tendinţă a ţărăncii de a nu începe acelaşi model, de a încerca mereu unul nou", iar motivele noi se „furau", cusăturile se lucrau pe ascuns. Fie că au forma gâtului „ca para" sau „încreţită", fie că au „altiţă" pe mâneci sau „pui" pe piepţi, mâneci şi spate, cămăşile femeieşti asociază elementele decorative geometrice bazate pe romb, triunghi, pătrat sau hexagon („sita", „găurele", motivele numite „naţionale" dominate de negru) cu cele vegetale, florale şi animale stilizate, redate într-o manieră cu totul originală („feriga", „creanga", „ghinda", „păianjenul", „iedera", „trandafirul", „mărul", „viorelele", „coada rândunicii", „murele" etc.) Aceste motive oglindesc bogata gamă de frumuseţi a naturii locale: flora cu bogăţia ei de forme şi de culori, dar şi fauna în mişcările sugestive ale speciilor.

Catrința executată în război, cu diferite modele din mătase naturală, verde, albă și neagră, ce formează câmpuri sau modele, se numea în unele zone și *priștoare*. Avea formă dreptunghiulară, înfășura corpul de la brâu în jos, fiind țesută în patru ițe cu ornamente longitudinale de la bata de sus în jos. Catrința era susținută la mijloc de *bârneață* țesută în două ițe din lână toarsă și vopsită. Capetele rămâneau atârnate dacă era înnodată. Catrinţa formează o unitate organică cu cămaşa, creând linia specifică a siluetei feminine. Ea se remarcă prin rafinamentul „betelor", a „curpenelor", a „vârstelor" ţesute cu mătase sau cu fir metalic galben, precum şi prin tonurile cromatice ale betelor care contrastează cu fondul negru. „Frânghiile" sunt nelipsite din costumul tradiţional feminin, deoarece ele încing catrinţa.

Repertoriul lor de motive este bogat, conţinând diverse compoziţii geometrice (“trifoiul”, “unghia- oii”) şi floral-vegetale („strugurele”, „merişorul”, „poama vie”, „trandafirul”, „păstaia”).

Bunde de la Târpeşti, comuna Petricani

Bundița era confecționată din piele de miel, cusută cu modele florale deosebite, cu lâniță fină sau mătase colorată. Brodatul bundițelor putea fi rar bătucit. Modelul rar este întâlnit mai mult la bundițele pentru bărbați, având florile cusute în relief, pe fondul alb al jamșei. Brodatul bătut este specific bundițelor pentru femei, unde jamșa dispare sub florile viu colorate, ce sunt uneori presărate cu mărgele colorate.

Trăistuţă de la Negreşti

Sumanul şi bundiţa întregesc nota de distincţie a costumului popular atât la femei, cât şi la bărbaţi. Ele atrag atenţia prin croiala lor: în cline, în talie (la sumane) sau fără mâneci şi în talie (la bundiţe). Ornamentica acestor piese din port este simplă şi aşezată simetric. Saradul sumanului

(şiret împletit din lână) urmăreşte în forma unor motive geometrice sau florale linia marginilor gulerelor, a mânecilor, a buzunarelor şi a întregii haine. Bordura de prim negru de miel a bundiţelor este completată de benzile decorate cu mănunchiuri viu colorate de flori (două la nivelul piepţilor) care urmăresc liniile de contur şi liniile croiului. Pe spate este aşezat un mănunchi de flori bine dimensionat în centru. Aceste motive florale lipsesc la unele bundiţe ale bărbaţilor sau ale oamenilor în vârstă. În prezent, femeile, fetele şi copiii poartă şi bundiţe din pânză, împodobite de-a lungul bordurii de prim negru de miel, pe spate şi pe piept cu modele florale intens stilizate care au în centrul lor motivul rombului. ***Trăistuţa*** este piesa accesorie care conferă nota pitorească a costumului popular feminin din zonă. Simplitatea şi sobrietatea decorului trăistuţelor este dată de vârstele în alb şi negru care alcătuiesc pătrate mai mari sau mai mici. Pata de culoare o formează „baierele” (din lână roşie pe fond negru) bogat împodobite cu motive geometrice lese din război şi „canafii” în culoarea baierelor care ornamentează colţurile de jos ale sumanului.

În picioare, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, femeile purtau *opinci* din piele de porc, crudă sau crușită. Acestea erau îngrujite cu nojițe, iar în vârf aveau un gurgui. La marginea superioară aveau găuri, unde se băgau ațele ce legau opincile de picior. Femeile purtau ciorap de lână albă până sub genunchi, iar bărbații purtau obiele făcute din șiac alb sau colorat. Ațele folosite pentru opincile femeilor erau împletite din păr de capră amestecat cu păr de oaie. Mai târziu aceste opinci au fost înlocuite cu opincuțe din cauciuc, apoi cu pantofi și ciubotele din piele. Specific portului feminin este și găteala capului.

Cămaşă de la Budești, cisme de la Dulceşti, costum bărbătesc de la Dragomireşti

Încălţămintea se remarcă atât la femei, cât şi la bărbaţi, prin utilizarea opincilor şi a ciorapilor din lână albă.

Meşterii din zonă erau renumiţi pentru confecţionarea opincilor. Opincile atrag atenţia privitorului prin pielea animală din care sunt confecţionate, îngurzită, la vârf cu un „gurgui” încreţit şi prin aţele negre care o leagă de picior.

Ciorapii din lână albă contrastează cu opincile, fiind decoraţi în partea superioară cu motive florale sau animale („cetina”, „unghia-oii, ” „broscuţa”). Pentru anotimpul friguros bătrânii poartă şi astăzi „pancioşi” (încălţăminte fabricată din material de lână).

Fetele își împodobeau părul în codițe (*gâțe*) care sunt ridicate în vârful capului, sau sub forma unui coc, dacă părul era împletit într-o singură gâță. Femeile măritate purtau *baticuri* frumos înflorate, din borangic sau șaluri din mătase.

Specific femeilor în vârstă este *bertuța* neagră sau închisă la culoare, care în anotimpul friguros era înlocuită cu *casânca*, un batic din lână, cu franjuri, mult mai mare, cu care își acopereau gâtul și umerii, ținând astfel loc de fular. Casânca, numită și taclit, este un tulpan de mătase neagră, împodobită cu flori de trandafir în țesătura lor, putându-se numai în zilele de sărbătoare, mai ales de către femeile cu stare socială.

Vara, în zilele lucrătoare, femeile purtau pe cap batiste albe, *în trei colțuri*, cu *horbotă* pe margini sau basmale colorate procurate din târg. Cele mai în vârstă își acopereau capul cu *tulpane, barize,* iar când vremea se răcea foloseau *casânci, bertuțe* și *șaluri.*

La horă, fetele mergeau cu capul descoperit, părul și-l pieptănau cu cărare la mijloc, îl împleteau în două cozi, pe care și le strângeau în coc. Unele dintre ele purtau pe cap un *fișiu* de borangic. Ca obiecte de podoabă foloseau mărgelele, hurmuzul, cerceii, pe care le cumpărau de la *marghidani*, sau își împleteau zgărdițe din mărgele. Femeile purtau pe cap și un şal împletit din lână, un fel de fular lung şi lat. Ca să acopere capul îl dădeau pe după gât şi mai rămânea o parte atârnată în faţă. Vara purtau un şal subţire din borangic.

Nelipsite din portul popular de sărbătoare, la fete și femei erau și *podoabele* purtate în jurul gâtului. Mărgelele albe și colorate din sticlă și chihlimbar, uneori din coral roșu, înfășurau de mai multe ori gâtul fetelor cu stare.

Traista, deşi nu este considerată componentă propriu-zisă a costumului popular, este totuşi piesă de port întrebuinţată zilnic de femei şi de bărbaţi la transportul diferitelor produse cu forme şi dimensiuni variabile cu baieră de agăţat din ţesături de lână prezentând caracterictici decorative locale ţesute în tehnica covoarelor în două iţe pe fond negru cu alesături geometrice ori florale cu policromie armonioasă

Gospodari de la Tupilaţi. Componente ale portului popular la Dumbrava Roşie

Portul bărbătesc. Mult mai simplu și mai modest în împodobiri florale, costumul bărbătesc este compus dintr-o *cămașă* albă până la genunchi, încinsă cu un brâu țesut sau din piele, numit chimir. *Chimirul* era compartimentat, în el ținându-se banii, actele de identitate, dar și tabachera cu tutun, amnarul, iasca și cremenea celor ce fumau.

Opinci de la Petricani

În zilele de lucru cămașa era din pânză de cânepă, mai groasă, denumită și „câlți în câlți". *Ițarii* care se purtau pe sub cămașă erau vara din bumbac, strânși pe picior, iar iarna erau mai largi, făcuți din șiac, lână de oaie țesută și bătută la piuă, ca să se îndesească și să devină mai moale. Cămașa era modest împodobită, peste ea vara se purtau *veste* din stofă de lână, de culoare neagră. În anotimpul răcoros se purtau *sumane* de șiac negru sau brumăriu, țesut în război sau la stative, după care se împâslea la piuă. Când iarna era mai aspră, bărbații înlocuiau vestele de lână cu *pieptare* din blană de miel, împodobite cu flori colorate. Pieptarele erau încheiate în față, decoltate la gât sau puteau fi înfundate, încheindu-se pe umăr și lateral. În locul sumanului, când gerul era năprasnic,

bărbații purtau *șpențere* și *cojoace* lungi până la gleznă. Atât cojoacele cât și sumanele erau discret ornamentate cu găitan (șnur) de mătase, de culoare neagră.

Bărbații mai înstăriți purtau sumane făcute din nuaten (lână de cârlan), având culoarea maro. Acestea erau ornamentate (sărăduite) la poale, mâneci și pe marginea gulerului cu șnur negru de mătase (sarad). Capul și-l acopereau vara cu *pălării* cu borduri mari, iar iarna cu căciuli din piele de miel, țuguiate. Cele de culoare neagră (caracul), aveau valuri simetrice, iar cele brumării aveau culoarea dispusă în ape, fiind considerate mai de lux. După cel de-al doilea război mondial apar căciulile cu clape, tip rusesc, confecționate mai ieftin și poate mai practice, dar din punct de vedere estetic fiind incomparabile cu primele. Aproape toți bărbații purtau la cingătoare, „la curea", un cuțit lung, vârât în teacă și mulți aveau la șold o trăistuță pentru purtat obiecte mărunte, trebuitoare omului – peste zi- la muncă. Trăistuța era împodobită cu împletituri de curea și cu nasturi de metal lucitor, înflorind la mijloc un frumos „prâsnel" de alamă.

Acoperitorile de cap pentru bărbați sunt reprezentate prin doua tipuri: căciulă și pălăria. Cea mai veche forma este comanacul, o cușma țuguiată, împletită din lână cu cârligul purtată de ciobanii bătrâni. Căciulile sunt confecționate din blană de miel neagră, albă, iar cele mai noi sunt brumării înalte cu vârful îndoit într-o parte. Bătrânii aveau plete și purtau căciuli *țuguiate,* spre deosebire de tineri, ce purtau căciuli *răsfrânte* sau *plesnite.* Vara purtau pălării cu boruri mari negre, maron sau verzi. Erau înarmați cu câte un ciomag lung în vârful căruia era legat câte un smoc de flori. Traistele purtate de bărbați erau la fel ca ale femeilor, specifice rămân doar genţile de vânătoare cu gaietane din piele și curea cu lăbuțe de capră și pungile de berbec pentru bani ori tutun. Pe lângă opinci, bărbaţii şi mai ales flăcăii purtau cizme negre, înalte, din piele, la început cu creţuri multe, acestea fiind apanajul gospodarilor înstăriţi.

Tineri din Dobreni în perioada interbelică. Familie din Văleni. Costum femeiesc de la Trifeşti

Pe vremea mai aspră, bărbații – adesea și femeile - purtau în spate gluga, ce se mai vede astăzi doar la ciobani, făcută din suman alb în așa fel că pe ploaie și pe zăpadă se putea acoperi capul și umerii, iar pe vreme uscată se puteau pune în ea lucruri necesare, ca într-o traistă.

Năfrămile se purtau la brâu la diverse ocazii ori sărbători cu diverse roluri simbolice făcute din bumbac, pătrate cu ornamente pe margini ori pe toată suprafață cu motive abstracte, zoomorfe, florale, în culori armonios e lucrate de fete și oferite logodnicilor. În jurul anului 1935 încă se mai purta portul tradițional destul de mult la locuitorii zonei, în zonele centrale ale localităților – zone ale târgoveților – hainele au fost înlocuite cu cele „nemțești”. Se purta cravata, alături de ițari și cămeșă, spre a arăta tinerii că sunt „cavaleri”.

Costumele copiilor erau foarte simple: vara – cămeșoiul, capul descoperit și desculți; iarna – portul semăna cu cel al adulților.

Costume populare de la Hanul Ancuţei

Costumele tinerilor erau lucrate din materiale mai scumpe și mai împodobite, cu compoziții ornamentale bogate și culori vii, la care se adăugau flori, mărgele, pene ș.a. Portul oamenilor în vârstă se caracteriza prin simplitate, discreția decorului, sobrietatea culorilor, dominând piesele din materiale groase.

IV. ARHITECTURA TRADIŢIONALĂ

Biserici vechi de lemn şi de piatră din Ținutul Răzeșilor

Bisericile din Ţinutul Răzeșilor sunt cu mare vechime şi valoare istorică şi arhitectonică. Sunt ctitorii domneşti, boiereşti sau ţărăneşti (ridicate de răzeşi sau de clăcaşi sau de ţăranii împroprietăriţii de la 1864). Le aflăm în fiecare comună, cu legendele, poveştile şi istoriile lor, cu pisanii şi pomelnice, pietre vechi de morminte sau alte monumente comemorative. Stilurile arhitectonice sunt specifice perioadelor, dar fiecare cu nota proprie de originalitate dată de specificul comunităţii, la fel şi catepetesmele, icoanele sau picturile murale. Sunt mândria fiecărei comunităţi, legitimare a vechimii şi a tradiţiilor ei istorice. Le prezentăm în cele ce urmează, un scurt excurs de istorie şi legendă. Unele s-au păstrat mai bine, altele mai prost, într-o comună sunt mai multe, într-altele mai puţine, aşa după cum a fost puterea economică şi vrednicia oamenilor, prosperitatea sau urgia vremurilor.

Biserica „Sf. Dumitru", Sarata, comuna Dobreni. A fost construită în anul 1752, într-o poiană din mijlocul pădurii, de către enoriașii localnici(răzeși din partea locului), păstrând peste veacuri particularitățile vechi. Ctitorii nu sunt nominalizaţi, contributorii fiind membrii comunităţii, iar meșterii nu se cunosc, dar pot fi acreditați tot cei ce au ridicat bisericile din Mășcătești, dacă ținem cont de asemănarea și stilul de lucru. La planul inițial s-a inclus pridvorul în spațiul îngust al pronaosului, un alt pridvor, în continuare, spre apus, și un turn-clopotniță scund, deasupra celui vechi. Este una dintre cele mai reprezentative și mai frumoase biserici moldovenești din lemn, fiind declarată monument istoric și de arhitectură populară religioasă.

Biserica „Sf. Evanghelist Ioan", Corni, comuna Bodești.O primă biserică a fost construită la 1769 de frații Bran și Goian în satul Cornii Strâmbi și a fost mutată „cu osteneala boierului Călinău" în satul vecin, Bordea, odată cu mutarea satului Corni în pădure. La Corni a fost adusă din satul Muncel o altă biserică construită de Licu Tatsu la 1783. Acest lucru îl aflăm din pisania aflată în stânga uşii de intrare în pronaosul bisericii: „acestă Sfântă biserică am făcut eu Licu Tatsu la 7291, adică la anul lui Hristos 1783." Se înscrie în stilul moldovenesc al bisericilor de lemn din secolul al XVIII-lea, cu pridvorul triconc. Pridvorul, deschis iniţial, era o podoabă a bisericii, împodobit cu arcade frumos profilate şi stâlpi sculptaţi în torsadă, din care au rămas parţial, fiind încastraţi în peretele de lemn, tencuit şi văruit. Deasupra pridvorului se ridică turnul-clopotniţă de formă pătrată cu acoperiş piramidal. La intrarea în incintă se află un turn-clopotniţă mai nou, construit după modelul celui de la biserica Sf. Ioan, Piatra Neamţ. Intrarea în pronaos se face prin uşa originară, durată din lemn de stejar, cu feroneria şi încuietoarea veche, ancadramentul masiv,

decorat cu un brâu gros în relief. Naosul, lărgit cu două abside pătrate, este acoperit cu o boltă semicilindrică. Ridicată pe temelie de piatră, cu pereții din bârna de stejar, acoperiți în prezent cu lambriu din lemn, ce imită zidul de cărămidă și vopsit în roșu închis, are acoperișul mai scund, cu streșini foarte largi, cu console late, de forma unor aripi drepte, cu vârful crestat în mici capete de cai.

Biserica „Sf. Ierarh Nicolae", Bordea – comuna Ștefan cel Mare. A fost construită în satul Corni, în anul 1796, de frații Bran și Goian și adusă în satul Bordea la începutul secolului al XIX-lea. În timp, biserica a suferit numeroase transformări, mai ales, după 2000. Temelia de piatră a fost înlocuită cu un soclu de ciment, pereții, din bârne groase de stejar, au fost îmbrăcați, interior și exterior cu lambriu de lemn, acoperișul scund, cu două turle, a fost acoperit cu tablă, ferestrele mărite, s-a construit un nou turn-clopotniță la intrarea în incintă etc. Aceste lucrări au avut menirea de a proteja construcția, dar au modificat și forma originară. Planul triconc este specific stilului clasic al bisericilor moldovenești din lemn din secolul al XVIII-lea: pridvor mic, turnul-clopotniță deasupra, separat de naos printr-un perete cu o mare arcadă la mijloc, naosul cu abside pentagonale și bolta semicilindrică, străpunsă de o turlă, altarul mic, închis cu o catapeteasmă de o mare valoare istorică și artistică. Iconostasul, realizat în 1769, este o capodoperă a artei sculpturii și picturii religioase din secolul al XVIII-lea, în Moldova.

Biserica „Sf. Maria Magdalena" a Schitului Țibucani, comuna Țibucani. Acum trei secole și jumătate, într-o poiană de pe dealurile Țibucanilor, s-au retras câțiva călugări de la mănăstirea Secu. Aceștia au întemeiat un schit, ce a devenit un recunoscut centru cultural teologic. Biserica veche a fost ridicată, în anul 1774, de către spătarul Iordache Cantacuzino Deleanu, din bârne de stejar. În planul triconc se disting: pridvorul deschis, cu arcade sprijinite pe stâlpi, pronaosul lat, gropnița, naosul cu două abside lungi, pe trei laturi și altarul pentagonal, decroșat. Pereții exteriori sunt acoperiți cu scânduri de lemn vopsite, iar cei interiori sunt tencuiți și pictați. Specifice sunt cele trei turle mari, hexagonale, cu acoperișuri în formă de clopot, învelite cu tablă, ca și acoperișul dispus în tablă.

Camera mormintelor, dintre naos și pronaos, precum și turlele impunătoare, dovedesc faptul că planul bisericii de la Țibucani este inspirat din arhitectura mănăstirească de zid din Moldova. În biserică se păstrează un văl de rugăciune, compus din diferite scene, realizate în ateliere la Ierusalim. Iconostasul, o frumoasă lucrare de sculptură și pictură, se pare că a fost realizat într-un atelier rutean, în stil baroc.

Biserica „Sf. Nicolae”, Conțești, comuna Girov. Biserica face parte din monumentele istorice ale Patrimoniului Cultural Național, neștiindu-se cu exactitate data ridicării ei.

Satul este atestat documentar la 1553, când Alexandru Lăpușneanu îl închină Mănăstirii Tazlău. Se pare că la început biserica a fost acoperită cu stuf,însă în 1884 era sigur acoperită cu draniță. Este dezvoltată pe un plan triconc, tipic moldovenesc, la care s-au adăugat unele elemente ardelenești: pridvorul mic și inestetic a fost adăugat în 1930, pronaosul cu absida rotunjită și turnul-clopotniță deasupra, naosul pătrat, cu abside pentagonale, iar altarul are absida decroșată pentagonală.

Pereții sunt din bârne de stejar, înveliți cu scânduri de lemn rostuite, vopsite în gri, iar acoperișul, de înălțime modestă, a fost acoperit inițial cu stuf, înlocuit, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea cu draniță. Iconostasul datează de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea sau începutul secolului al XIX-lea. A fost pictat de Constantin Zugrav în stil post-bizantin.Trebuie remarcate și pietrele funerare, aflate la intrarea în curtea bisericii, având inscripționate pe ele anii 1828, 1852 și 1862, scrise cu litere grecești sau chirilice, fiind descoperite în urma săpăturilor pentru morminte.

Biserica „Sfinții Voievozi" – Gura Văii-Vale, comuna Girov. Biserica, construită din lemn (bârne stivuite), cu temelie de piatră și acoperită cu draniță, datează de la 1817. Bătrânii povestesc că ar fi fost adusă din Dărmănești, fiind danie a boierului Milescu.

Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul" – Gura Văii-Deal. Locașul este din lemn, fără turle, acoperit cu șindrilă, datează din jurul anului 1822, potrivit inscripțiilor cu litere chirilice de pe icoanele împărătești, pictate în acea perioadă.

Aflată în zona de deal, este deosebită de cele din zona din munte, prin faptul că are pereții înalți, acoperiți cu lambriu de lemn, vopsit gri, iar acoperișul este scund, acoperit cu draniță. Pridvorul, adăugat mai târziu, are acoperișul scund, iar turnul-clopotniță este separat, amplasat la intrarea în incintă.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului", Turturești, comuna Girov.Actuala biserică, aflată în cimitirul din afara satului, a fost ridicată în anul 1786, pe locul unei vechi bisericuțe de schit, existentă din 1632. Există pe toacă o inscripție, din acel an, ce face referire la cele relatate.

Între anii 1766-1768, această biserică a fost refăcută din lemn de stejar sub directa îndrumare a arhimandritului Misail, egumenul mănăstirii Bisericani. Pe temelia de piatră, au fost construiți pereții din bârne de stejar, cu acoperișul înalt, învelit în draniță, prevăzut deasupra pronaosului cu un mic turn-clopotniță. În 1930 a fost adăugat pridvorul, pereții au fost acoperiți cu lambriu de lemn vopsit, tâmplăria și mobilierul înlocuite. Pentru valorile arhitectonice, stilul specific bisericilor moldovenești din secolul al XVIII-lea, a fost cuprinsă în categoria monumentelor istorice.

Biserica „Sf. Voievozi”, Mășcătești, comuna Dobreni. Documente istorice arată că în sat a existat o biserică construită de Ștefan Vodă, biserică ce a fost mistuită de flăcări. În locul acesteia a fost construită o alta la 1832, de către Balașa Catargiu, din bârne de brad pe temelie de piatră. Dovadă că a existat o biserică veche stau o piatră funerară din 1656 și unele cărți de cult vechi, cum ar fi „Triodul” și „Penticostarul”, plus câteva fragmente din vechea catapeteasmă. Respectă planul triconc specific. De mare valoare istorică istorică și artistică sunt icoanele din secolele XVI și XVII. Două icoane, înglobate azi în iconostas și compunzând scena Bunei Vestiri, datează din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Icoana Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil de la Mășcătești, azi la Mănăstirea Secu, a fost donată de boierul Toader, vistiernic între anii 1525-1527.

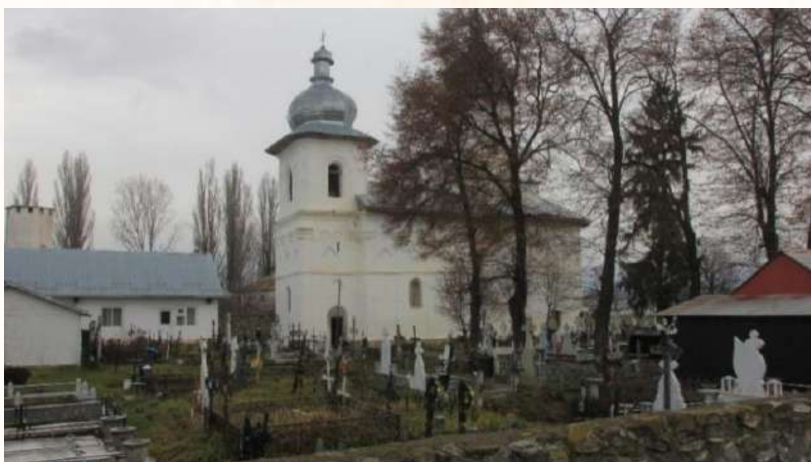
Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” Bârgăoani. Este datată cu anul 1845, fiind construită de Caimacanul Vogoridi, numită și Biserica Domnească. De-a lungul anului au fost efectuate lucrări de consolidare, precum și adăugiri. Biserica „Sf. Ier. Nicolae” a fost construită în anul 1938 pe terenul unde s-a aflat un alt lăcaș, datat din 1834 și din care nu mai există nimic. Aici se află și cimitirul satului, mutat din centru din cauza epidemiei de tifos.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Bălănești, comuna Bârgăoani. Urmând șirul șoselei asfaltate ce pornește din Piatra Neamț, la 5-6 km de comuna Girov, se zăresc turlele avântate ale bisericii din Bălănești (comuna Bârgăuani). O însemnare făcută pe o evanghelie consemnează numele lui Constantin Rosetti Bălănescu – proprietarul moșiei – în calitate de ctitor. Deoarece acesta a murit în 1788, iar icoanele din catapeteasmă se știe că au fost pictate de un oarecare Gheorghe Zugravul în 1768, putem aprecia că monumentul a fost zidit pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Biserica este monument istoric. La exterior, un brâu în relief împarte fațadele în două segmente inegale. Registrul superior este ornamentat până sub corniță, conferind monumentului o notă de eleganță. Biserica are plan cruciform ce respectă obișnuita împărțire interioară cu pridvor,

pronaos și naos cu altar. Bolțile pridvorului sunt împodobite cu nervuri decorative, iar pandativii arcelor de susținere din bolta naosului prezintă deschiderile unor cavități de rezonanță[409].

Biserica „Sf. Dumitru" din Ghelăești,comuna Bârgăoani. A fost construită între anii 1872-1890 de către o familie de răzeși, Gheorghe și Ecaterina Stihi. Aceștia încep lucrările în 1872, însă întâmpină greutăți financiare, fiind continuate de urmașii lor, sfințită în 1890. Înaintea acestui sfânt lăcaș a existat o altă biserică din care se păstrează un mic altar pe locul unde se află Sfânta Masă, și câteva icoane vechi.

Biserica „Sf. Ierarh Nicolae" Vlădiceni,comuna Bârgăoani. Primul lăcaș de cult a fost o biserică din lemn, ce a ars în totalitate, rămânând doar clopotul. Actualei biserici cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae" Vlădiceni i s-a pus temelia la 26 octombrie 1906.

Biserica „Sf. Nicolae" – Talpa,comuna Bârgăoani. Într-un document din 1767 este pomenit "satul cu biserica și casa lui Ilie Ruset", ispravnic de Neamț, care este considerat ctitorul bisericii de azi. În 1774 biserica, satul și moșia trec în proprietatea și îngrijirea lui Constantin Costache, apoi fiului său Aga Lascarache Costache.

---

[409]Marcel Drăgotescu, *Monumente istorice și de arhitectură din județul Neamț*, Ed. NONA, Piatra Neamț, 2003, p. 147.

De asemenea, există un clopot ce are, la apus și răsărit, două icoane în basorelief, reprezentând pe Sfânta Fecioară Maria și pe Sfântul Nicolae, iar pe margine o inscripție din care rezultă că a fost turnat la Harcov, la comanda lui „Lascarache; Knstantin Kostache, 1 868, februarie 20.”

Biserica „Sf. Mare Mucenic Pricopie” – Hârtop,comuna Bârgăoani. Biserica a fost ridicată în anul 1912 pe cheltuiala locuitorilor.

Biserica „Sfinții Voievozi Mihail și Gavril” – Certieni, comuna Bârgăoani. Înainte de 1900 exista o biserică din lemn, construită pe un loc donat de familia Vasiliu Ioan. Actuala biserică a fost construită între anii 1908-1914.

Biserica „Sf. Mare Mucenic Dimitrie” – Homiceni, comuna Bârgăoani. Prima biserică a fost construită de boierul Toma Șarpe și soția sa, Ruxandra, pe moșia acesteia. Era din bârne umplute cu pământ și acoperită cu stuf, având dimensiuni reduse. În prezent există o casă-biserică, ridicată cu mari greutăți și într-o perioadă lungă de timp, datorită celui de-al doilea război mondial și, mai apoi, piedicilor puse de autoritățile comuniste.

Biserica „Sf. Nicolae” – Oşlobeni, comuna Bodeşti. În sat a existat o biserică din lemn. Nu se știe din ce motive, degradare sau lipsă de spațiu, localnicii împropietăriți în 1864, ajutați de Mănăstirea Neamț, au început a aduna piatră și cărămidă pentru a ridica o nouă biserică. Materialele însă au fost folosite pentru construcția unei școli, lângă biserica veche, lucrare ce s-a dărâmat în scurt timp. Arhimandritul Ermoghen, unul din ctitorii Mănăstirii Horaița, împreună cu preotul Visarion Monacu și localnicii au durat o biserică din piatră, acoperită cu lemnul vechiului locaș, ce a fost terminată în 1871.

Biserica „Sfinții Voievozi”Bodeștii de Jos, comuna Bodeşti. Anul când a fost zidită biserica „Sfinții Voievozi” nu este cunoscut. Stilul este caracteristic epocii lui Ștefan cel Mare, însă nu s-a descoperit nici o pisanie, un pomelnic mai vechi care să ateste acest lucru. Pe două morminte interioare sunt însemnați anii 1640 și 1651, precum și inscripția „Logofătul Pătru Racoviță și Kneaghina sa Ileana.” Acestea ar fixa oarecum construcția bisericii pe la începutul secolului al XVII-lea, în vremea lui Vasile Lupu.

Biserica „Sf. Nicolae” din Bodeștii de Sus, comuna Bodeşti. Are patronul „Buna Vestire” și a fost construită între anii 1789-1793, cu temelie de piatră și pereți de lemn, dar nu se cunoaște de către cine. Printre primii ctitori se cunosc: Pavel Conta, diaconul Theodor, Zaharie a lui Ion Ilisei, Tănase Dediu, Ion Bârsan, Epitropia spitalului Sf. Spiridon etc. În anul 1874, pe 17 februarie, s-a pus temelia noii biserici cu hramurile „Buna Vestire” și „Sfântul Ierarh Nicolae”de către preotul Ioan Calapăr, iar biserica veche a fost mutată la cimitir pe post de capelă.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Dobreni. Este așezată pe o colină înaltă, la vest de drumul național Piatra Neamț - Târgu Neamț. Prin apropiere trece râul Horăicioara, ce se varsă în Cracău. Pe cealaltă colină, opusă bisericii se află o pădure de mesteceni, monument al naturii, unicat prin frumusețe și prin valoare. Marea majoritate a locuitorilor au fost răzeși, ocupația de bază fiind agricultura. Ctitorul bisericii a fost boierul Leon Bogdan, ce a trăit pe la sfârșitul secolului al XIX-lea. După cum reiese din arhivele comunei, lucrarea a durat circa trei ani, biserica fiind sfințită în 1880. Puțin mai jos a fost vechea biserică, unde buchiseau copiii răzeșilor.

Biserica „Izvorul Tămăduirii” – Dragomirești. În anul 1476, în timpul bătăliei de la Războieni, probabil satul a fost părăsit, fiind repopulat în perioada următoare. În 1495, Ștefan cel Mare întărea unei urmașe a lui Filip Baltă, „o bucată de pământ în Dragomirești și un vad”, unde să-și facă eleșteu, iar Neaga Baliță, mama lui Nicu Baliță a obținut întărire peste o poiană ce este la Vad. Construcția actualei biserici a început în 1902, august, pe locul vechii biserici distrusă complet de un incendiu. Lucrările de construcție au continuat până în 1934, fiind deseori întrerupte de evenimentele prin care a trecut România.

Biserica „Sfinții Voievozi” – Unghi. Biserica, una din cele mai frumoase din zonă, a început să fie construită în 1821 și terminată în 1823, ctitori fiind Pavel Mancaș și Constantin Gorgoz. Lucrările au fost executate de Iordache și Dumitru Farmache, soldați greci retrași pe aceste meleaguri după revoluția condusă de Tudor Vladimirescu.

Biserica „Sființii Voievozi Mihail și Gavril” – Hlăpești. Lucrările bisericii au început în 1935, au fost oprite, apoi reluate în câteva rânduri, din cauza războiului, dar și a comuniștilor. Au fost terminate pe 13 noiembrie 1966, când a avut loc și sfințirea.

Biserica „Sf. Împ. Constantin și Elena” – Borniș. În 1943, atât biserica veche, cât și cea nouă au ars complet. Biserica nouă, fiind din beton armat a putut fi refăcută, din 21 mai 1926 și sfințită în 1937.

Biserica „Sf. Nicolae” – Mastacăn-Dragomirești. Deși biserica, așezată în partea de nord a satului are o înfățișare demnă de un monument istoric, nu s-a descoperit nici un înscris care să dovedească anul construcției sau ctitorii, doar anul 1904 se regăsește pe un clopot ce a fost donat de preotul Ghe. Săndulescu.

Biserica „Sf. Părinți Ioachim și Ana” – Dumbrava Roșie. A fost ridicată în anul 1937 sub oblăduirea preotului paroh Gheorghe Ciupercă, conducerea tehnică fiind asigurată de antreprenorul Giovani Maricici și arhitectul șef al municipiului Piatra Neamț, inginer Gh. Iosub. Au contribuit enoriașii parohiei, fosta cooperativă forestieră „Albina” din Tarcău, prefectura județului Neamț, Sfânta Mitropolie a Moldovei, și Sucevei din Iași etc. Este de remarcat faptul că, între anii 2004-

2007 s-a construit, în colaborare cu Fundația „Areas Solidarietas", „Casa de plasament de tip familial" – „Ioachim și Ana", administrată de Asociația „Sfântul Avraam", având ca membri fondatori pe Pr. Constantin Schiman (președinte), Costel Zetu și Alexandra-Georgiana Topoliceanu. În biblioteca bisericii se găsesc: un *Apostol* cu litere latine de tranziție din anul 1 860, donat de Smaranda Pr. Ungureanu și un *Orologiu* cu litere latine, din anul 1896, ediția Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Biserica „Sf. Cuv. Parascheva" – Izvoare – Dumbrava Roșie. În anul 1912 în satul Izvoare existau aproximativ 40 de gospodării. În același an a fost construită o biserică din lemn, materialul provenind din dezmembrarea unei biserici din satul Ghigoiești. Între timp satul s-a mărit, aici ajungând familii strămutate de pe valea muntelui. Era necesară mărirea bisericii. Acest lucru s-a făcut sub îndrumarea preotului paroh Gavril Nicolae, fiind sfințită în anul 1970 cu hramul „Izvorul Tămăduirii". Reînființarea bisericii (după alte lucrări de reparații și adăugiri) s-a făcut la 1 octombrie 1995 de către Prea Sfințitul Calinic Botoșăneanul, episcop-vicar, fixându-se cel de-al doilea hram – „Sf. Cuv. Parascheva".

Biserica „Nașterea Maicii Domnului" – Brășăuți, comuna Dumbrava Roșie. Biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului" a fost cumpărată și adusă de la Tarcău în 1770, dată însemnată pe ușorul ușii de la intrare. Însemnarea marginală găsită pe un Penticostar de la 7521 (1 743) din timpul domniei lui Mihai Racoviță, la Brăiești, arată: „Ținutul Neamțului, moșia Sfintei Mănăstiri Pângărați, satul Tarcău. Biserica din Tarcău făcută din dulapi, făcută la 1771, cu hramul Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, acoperită cu șindrilă veche din țintirimul Tumuiugi și bârne vechi." Ctitorii bisericii nu sunt cunoscuți. Legendele pomenesc pe Andrieș Munteanu, tatăl primului preot ce a slujit la această biserică, în timp ce *pomelnicul bisericii* o atribuie spătarului Ioniță Cantacuzino cu soțiile, copiii și tot neamul lui: Ctitorii mari: Ioan Cantacuzino. Vel.Spătar, Maria Racoviță muierea întâia, Mihail Cantacuzino feciorul lor, Maria Mușatina muierea doua, Nastasia Cantacuzino fecioara, Ioniță Cantacuzino Spătar, Iordache Cantacuzino (a) lui Ioniță, Catrina Cantacuzino, Toader Cantacuzino Vel-Stolnic, tatăl spătarului, Ileana Cantacuzino, Mama spătarului, Maria Cantacuzino, Soră a spătarului, Safta Cantacuzino, Soră a spătarului, Safta Cantacuzino (a) lui Ioniță Alexandru Cantacuzino, Toader Cantacuzino. Fratele spătarului Ioniță, Radu Racoviță vel-spătar socru întâia, Maria Bălmășoaia, Constantin Rusev, Nastasia Cantacuzino, Anastasie Episcopul Romanului, Constantin Voievod Stăpân, Matei, Nicolae, Vasile și tot neamul lor." Biserica a fost mutată în satul Brășăuți în anii 1920-1928 și sfințită în anul 1928.

Biserica „Sfinții Voievozi" – Dumbrava Deal. Biserica din lemn a satului a fost adusă ca donație din comuna Girov în anul 1947.

Biserica „Sfinții Voievozi" – Cut. Primii localnici au adus cu ei din partea câmpului o mică bisericuță din lemn, care ulterior a fost mărită. Aceasta, din păcate este mistuită de foc în 1900. Actuala biserică este un monument de arhitectură și măiestrie artistică de sculptură în piatră. Lucrările au început în 1903, fiind terminate și sfințindu-se biserica în 1919. Acestea au fost executate de o echipă de meșteri italieni condusă de arhitectul Giovani Maricici. La înălțarea sfântului lăcaș a contribuit tot satul, având în frunte pe preotul Gheorghe Mironescu. Pictura a fost realizată de pictorul Nicolae Kraft din Iași în stilul renașterii, cu luminozitate deosebită, chipurile fiind redate în mărime naturală.

Biserica „Sfinții voievozi Mihail și Gavril" – Girov. Lucrările bisericii au început în 1912, la inițiativa unui comitet format din mai mulți membri, având ca președinte pe preotul Constantin Trifan, originar din Gura Văii, care hotărăște ridicarea unei noi biserici, în locul celei din lemn, ce devenise neîncăpătoare. Din nefericire, preotul moare, fiind îngropat lângă altarul bisericii vechi. Lucrările sunt continuate de către maestrul Vasile Trifa din Piatra Neamț, fiind concepută în formă de cruce și cu două cupole. Locul nou, pe care se află și actuala construcție, a fost donat de Radu Dumitru, al cărui mormânt a fost așezat în 1 879 lângă vechea biserică din cimitirul satului.

Biserica „Înălțarea Domnului" – Doina, comunaGirov. Lucrările actualei biserici au început în anul 1924, însă au fost întrerupte, deoarece Preotul Ioan Constantin, inițiatorul lucrării a decedat, apoi a început războiul. Au fost finalizate în anul 1954.

Biserica „Sf. Dumitru" – Dănești, comuna Girov. Biserica veche, cu hramul „Nașterea Domnului" a fost adusă în 1840 de la Mănăstirea Horaița și zidită la marginea satului, pe un loc donat de locuitori, fiind sub jurisdicția Mănăstirii Văratec, luând astfel ființă schitul de maici Dănești. După secularizarea averilor mănăstirești, în 1864, schitul este desființat, locașul devenind biserică de mir. Pe 3 iulie 1970 este mistuită de flăcări, în urma unui trăsnet. Actuala biserică, cu hramul „Sf Dimitrie, izvorâtorul de mir" a fost sfințită la 9 noiembrie 1975 de către P.S. Adrian Botoșăneanul.

Biserica „Nașterea Maicii Domnului" și a „Sf. Ierarh Nicolae" – Căciulești, comuna Girov. Biserica parohială din Căciulești are o suprafață de 180 m^2 și a avut o primă sfințire în 1903. Ulterior s-au mai întreprins lucrări de reparație sau restaurație între anii 1991-1993.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului" – Verşeşti, comuna Girov. A fost construită în vara anului 1911, în 99 de zile lucrătoare, din contribuția și cu munca localnicilor și din unele donații anonime primite de la credincioșii satelor din județ prin „umblatul cu colinda".

Biserica „Buna Vestire" – Popești, comuna Girov. Este menționată, pe la 1895, o biserică veche, aflată într-o stare avansată de degradare. Ulterior, biserica s-a dărâmat și, până și odoarele s-

au pierdut. Construcția bisericii actuale a început în anul 1991, având contribuabili localnicii, dar și vecinii.

Biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena" – Negrești I. Biserica cu hramul „Sfinții împărați Constantin și Elena" a fost zidită între anii 1880-1890, pe „Dealul Porții", peste drum de fosta curte boierească a familiei Comăniță.

Biserica parohială, cu hramul „Sf. Nicolae"Negrești. Este așezată pe un deal, la marginea de sud a satului, fiind durată din lemn și acoperită cu șindrilă, din contribuția enoriașilor și a Logofătului Lascăr Catargi, considerat principalul ctitor, în anul 1 848. A fost ridicată pe locul altei biserici ce a ars în anul 1846.

Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe" - Ștefan cel Mare (Șerbești). Biserica „Sfântu Gheorghe" din Ştefan cel Mare a fost construită în perioada 28 martie – 15 noiembrie 1636, fiind ctitorită de domnitorul Vasile Lupu (1634-1653). Pe peretele vestic al bisericii, desupra intrării în exonartex, se află o pisanie în limba slavonă cu un cap de zimbru, stema Moldovei, având următorul text „Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh binecredinciosul şi de Hristos iubitorul, Io Vasile Voievod, domnul Moldovei, am început şi am înălţat şi am săvârşit biserica aceasta în numele Sfântului şi slăvitului mucenic Gheorghe, spre rugă sieşi şi doamnei sale Tudosca şi a iubitului lor fiu Ioan Voievod. Şi s-a început în luna martie în 28 şi s-a săvârşit în luna noiembrie, anul 7145 (1636)." În anul 1923, s-au efectuat noi reparaţii cu cheltuiala proprietarilor moşiei dr. Emanoil Rigler şi soţia sa Elena. Pe lângă bani, aceştia au dăruit şi diferite obiecte de cult. Atunci s-a reparat acoperişul bisericii, s-au văruit pereţii exteriori şi s-au pictat parţial pereţii interiori. Moşia a revenit prin căsătorie familiei Bălăceanu-Stolnici, iar în anul 1945 satului. În perioada 1942-1943 s-a confecţionat actuala catapeteasmă, după modelul celei vechi. Biserica a fost restaurată apoi în anii 1965-1966. În anul 1994 s-a început o nouă serie de lucrări de consolidare şi restaurare, determinate de apariţia unor fisuri în ziduri. Lucrările efectuate în acei ani au avut ca scop consolidarea edificiului: s-au reparat pereţii şi acoperişul, s-au descoperit ocniţele de pe peretele nordic care fuseseră zidite şi s-au amplasat turle noi. Biserica „Sf. Gheorghe'' din Ştefan cel Mare a fost inclusă pe Lista Monumentelor Istorice din judeţul Neamţ din anul 2004, având codul NT-II-m-B-10703[410]. În curtea bisericii, în apropiere de peretele sudic al lăcaşului de cult, se află două morminte vechi, ele având deasupra lor monumente funerare de o valoare artistică remarcabilă. Unul dintre morminte este al prinţului Alexandru Ilie Cantacuzino, decedat la Karlsbad

[410]Pe larg în Dan Mihăilescu, *Ansamblul mediaval târziu de la Șerbești, județul Neamț,* în „Memoria Antiqvitatis", XXI, Piatra Neamț, 1991; Aurel Focşăneanu, *Comuna Ştefan cel Mare, judeţul Neamţ*, lucrare de gr. 1, Iaşi, 2019, p. 91, mss.

(azi oraşul Karlovy Vary din Cehia) în 1859 şi reînhumat la Şerbeşti zece ani mai târziu, de către soţia sa, prinţesa Elena Cantacuzino.

Biserica „Sfinții Trei Ierarhi" – Cârligi. Tradiţia spune că şi Ştefan cel Mare ar fi înălţat, la începutul domniei, pe aceste locuri o biserică din lemn între anii 1457-1459, care mereu a fost renovată, dar probabilitatea este mică. Biserica a fost construită din piatră şi cărămidă, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, prin anul 1660, de către Iordache Cantacuzino. Biserica a fost construită în genul acelor lăcaşuri de cult care la nevoie puteau sluji şi ca mijloc de apărare. În acest sens, biserica de la Cârligi prezintă mari similitudini cu biserica de la Palatul Cnejilor, de pe teritoriul comunei Ceahlău, având planul în formă de cruce şi turnul-clopotniţă alipit de latura vestică, asemenea bisericilor din secolul al XVII-lea. Totuşi unele caracteristici, potrivit lui Gheorghe Balş, sunt asemănătoare cu ale bisericilor vecine de la Bozieni, Budeşti şi Bodeştii de Jos. Absidele laterale sunt marcate la exterior prin rezalite dreptunghiulare, în timp ce absida altarului are formă semicirculară. Scara, care este aşezată în colţul sudvestic al pronaosului, are formă circulară. Bolţile pronaosului şi naosului sunt sprijinite pe arce, prelungite în consolă pe zidurile laterale. Între cele două încăperi ale navei, se află o arcadă masivă sprijinită lateral pe doi pilaştri. Potrivit lui Gheorghe Balş, ferestrele sunt însoţite de chenare la fel ca cele din Bozieni. Acoperişul bisericii este din tablă galvanizată. La intrarea în biserică, mai precis în pronaos, se află înmormântat Ion Cantacuzino, decedat la 17 noiembrie 1830, care a refăcut lăcaşul de cult. Fiind declarată monument istoric, Biserica „Sfinţii Trei Ierarhi" figurează pe Lista Monumentelor Istorice, în baza Ordinului nr. 2314/2004 la Ministerului Culturii şi Cultelor, la numărul de cod NT II-a-B-10603.200

Biserica „Sf, Nicolae" – Dușești. O pisanie de pe zidul bisericii spune că „Acest sfânt lăcaș cu hramul Sfântului Ierarh Nicolaie, este fundat în anul 1858 cu cheltuiala Domnului Logofăt Petru Roseti cu osteneala Domnului Saraar Petru Liciul".Are plan dreptunghiular, fără abside laterale. Turnul-clopotniță care se înalță deasupra monumentului este de fapt un paralelipiped cu două etaje marcate printr-un brâu în relief care, de altfel, înconjură toată biserica. Alte trei brâuri în relief împodobesc cornișa și sub ele, un șir neîntrerupt de aplice denticulate nuanțează oarecum desfășurarea sobră a fațadelor.

Biserica din Brănişteni, comuna Trifeşti.A fost construită la 1520 de către vistiernicul Eremia, după cum ne arată şi pisania, acea inscripţie de pe piatra de 84 cm lungime şi 68 cm lăţime: „Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi săvârşirea Sfântului Duh robul lui Dumnezeu Eremia Vistiernic a făcut această biserică în numele Duminicii Tuturor Sfinţilor, în vremea blagocestivului şi de Hristos iubitorului domn Io Ştefan Voievod în anul 7082 1520 luna iunie 11 şi când ocârmuia Mitropolitul Kir Teoctist."

Biserica din Trifeşti. Este situată în centrul satului şi a fost construită de Constantin Balş şi soţia sa Ancuţa, după cum atestă inscripţia de deasupra uşii de la pridvor, la 15 august 1799.

În această biserică se păstrează Sfânta Icoană Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, existând mai multe mărturii despre minunile făcute. Despre icoană, tradiţia locală spune că a fost găsită în albia râului Moldova de către un cioban. Astăzi, în timp de secetă, preoţii împreună cu locuitorii merg cu icoana pe câmp şi aceasta aduce ploaie. La cererea locuitorilor din alte sate preotul merge cu icoana prin părţile lor.

Biserica din Sofrăceşti. Are hramul „Sfântul Nicolae" şi este cea mai nouă din comună, fiind construită la 1833, conform inscripţiei de deasupra uşii de la intrare.

Biserica Mănăstirii Războieni. Reprezentativ pentru comuna Războieni ca lăcaș de cult este Mănăstirea Războieni, ctitorie a lui Ștefan cel Mare ridicată la doua decenii de la bătălia de la Valea Albă, respectiv în anul 1496. De-a lungul celor cinci veacuri de existență ea a suferit multiple intervenții, dar în anii 1975 – 1977, în urma lucrărilor de restaurare care au indepărtat pridvorul de la intrare, turlele ridicate în secolul al XIX-lea și alte adaosuri, ea a revenit la înfățișarea inițială.

Mănăstirea Războieni se deosebește de toate celelalte ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, fiind concepută cu destinația specială de a adăposti osemintele celor căzuți în 1476, ea relevând și o anumită concepție a voievodului conform căreia eroii rămân eroi indiferent de rezultatul jertfei lor.

Relicvele aflate la baza mănăstirii și descoperite cu ocazia lucrărilor de restaurare, conferă bisericii calitatea de adevărat mausoleu feudal, singurul de acest gen din țară. În acest context, fără a se impune prin proporții și monumentalitate, biserica de la Războieni se înscrie printre marile valori ale patrimoniului istoric și artistic românesc.

Hramul mănăstirii este „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil". În comună mai există încă patru biserici, în satele Războieni (Margine), Valea Albă și Războienii de Jos.

Biserica „Naşterea Sf. Ioan Botezătorul" Budești, comuna Făurei.A fost construită în 1664, de către Toma Cantacuzino, mare vornic, în timpul domniei lui Istrate Dabija Voievod, după cum reiese din pisanie: „Cu voia Tatălui şi ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, iată eu rob lui Dumnezeu Toma Cantacuzino vel vornic de Ţara de Jos şi cneaghina lui Ana, a naşterii Sf. Ioan, în zilele lui Istrati Dabija voievod în anul 1664, 19 septembrie".

Are plan cruciform şi sistem de boltire tipic moldovenesc. Peretele despărţitor dintre naos şi pronaos a fost îndepărtat, fiind înlocuit printr-un arc masiv ce se sprijină pe pereţii laterali. Are un singur turn, situat deasupra pridvorului unde sunt aşezate clopotele. Acesta este aşezat pe latura sudică a pronaosului ca la Bozieni și Cârligi, iar ferestrele pronaosului sunt amplasate mai la răsărit de axa transversală a bolții.

Voievodul Dumitraşcu Voievod, al cărui mormânt se află în pronaos, nu este consemnat de tradiţii în rândul ctitorilor, inscripţia de pe piatra sa funerară fiind: „Această piatră a făcut şi înfrumuseţat Vasilea Panului sau Ştefan Moşu…a murit…în zilele lui Dumitraşcu Voievod în anul 1674, 12 mai”[411].

Biserica „Sfinții împărați Constantin și Elena” Climești, comuna Făurei. Se află în mijlocul satului, pe o ridicătură și a fost zidită în 1883 pe temelie de piatră, în stil armenesc-bizantin, avînd o turlă ce impresionează prin înălțimea sa, de peste 25 de metri. Forma este de corabie, construită din cărămidă si tencuită cu var si nisip, apoi văruită în alb. Ctitorii sînt Grigore si Eugenia Cozadini, de origine greacă, înmormîntați în curtea bisericii. Catapeteasma predomină ca un panou uriaș, fără sculpturi în lemn și flori ornamentale, totul pe scîndură, bine executată și proporționată. În afară de catapeteasmă nu mai este nimic pictat în naos și pronaos.Totul era zugrăvit în linii ornamentale orientale, în negru și maro și din loc în loc apărând cruci mici în negru[412]. Ca obiecte cu valoare artistică, istorică sau documentară, aici există, scăpate de foc, patru cărți vechi: Penticostar din 1767, Triod (1816), Octoih (1859) și o Evanghelie (1868). Icoanele cele mai vechi ale bisericii sunt cuprinse în catapeteasmă, reprezentând: Profeții și Maica Domnului, 12 Apostoli și Mântuitorul, 12 icoane praznicale, Maica Domnului, Iisus Hristos, Sfinții Împărați, Sfântul Ioan și Sfântul Nicolae, toate datând din 1883.

Biserica„Intrarea Maicii Domnului în biserică" Micşuneşti, comuna Făurei. A fost construită la Bălţăteşti, pictată de pictorul Arsenie şi mutată la Micşuneşti, unde biserica a ars. În anul 1961 s-a refăcut reparaţia capitală. În toamna anului 2004 s-a construit o nouă biserică, prin donația făcută de o localnică (Grigorcea)[413].

Biserica „Pogorârea Sf. Duh”, satul Dulcești, comuna Dulcești. Un alt remarcabil monument se păstrează în satul Dulcești din comuna cu același nume. Este vorba de Biserica „Pogorârea Sf. Duh”, zidită – după cum menționează pisania originală – la începutul secolului al XVII-lea:„În numele Tatălui și al Fiului și a Sfântului Duh, Treimei cele sfinte și nedespărțite; iată eu, robul stăpânului Cristosului meu, Io Caraiman mare paharnic și kneaghina mea Anastasia, am zidit această biserică întru lauda pogorârii Sfântului Duh, pe temelia cea veche aici în satul Dulcești, întru pomenirea noastră și a copiilor noștri și a ctitorilor cei de la început. Și s-a început și s-a înălțat în zilele dreptcredinciosului domnului nostru Io Ieremia Movilă Voevod, în anul 7113 (1605) aprilie

[411] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 132.M. Drăgotescu, D. Bârlădeanu, Gh. Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț*, Editura Meridiane, București, 1971, p. 93; Mihai Claudiu Tamba, *op.cit.*, p. 437.
[412]Site-ul Primăriei Făurei: http://www.comunafaurei.ro/faurei_institutii-206.html; *Planul Urbanistic General – Comuna Făurei, județul Neamț*, Mai 2015, p. 38; http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=6737;
[413]Site-ul Primăriei Făurei: http://www.comunafaurei.ro/faurei_institutii-206.html;

26. Și s-a săvârșit în august 20 și s-a sfințit cu mâna presfințitului Kir Agaton episcopul Romanului”. Deși refăcută în secolul trecut, biserica păstrează totuși vechea zidărie și acea trăsătură arhitecturală specifică secolului al XVII-lea ce constă în dezaxarea sânurilor laterale în raport cu axa transversală a cupolei, întocmai ca la Cârligi și Bozieni.În 1887, V.A. Urechia identifica aici nu mai puțin de 7 pietre de mormânt, dintre care au mai rămas doar cele ale lui Constantin și Alexandru Hurmuzachi[414].

Biserici ”Sfinţii Voievozi” Tupilaţi. Într-un fost parc din marginea apuseană a satului Tupilaţi, se înaltă construcţia de zid a Bisericii ”Sfinţii Voievozi” ctitorită de Ştefan Constantin Catargi, la 1826. Folosită multă vreme în exclusivitate de către familia boierească, biserica face parte din categoria celor cu turn - clopotniţă în ax, deasupra pronaosului. Catapeteasma este pictată în spirit neobizantin, specific secolului IX. De asemenea, şi biserica este monument istoric avînd codul NT-II-m-B-10722.

La răsărit, sub fereastra altarului, se află mormântul lui Ştefan Constantin Catargi, ctitorul bisericii, Mare logofăt al Moldovei, decedat la 2 septembrie 1866. Piatra funerară, artistic lucrată în marmură, are un chenar cu frunze de iederă, iar în partea superioară, blazonul familiei Catargi, pe un scut cordat.

Biserica de lemn din Topoliţa. În satul Topoliţa din comuna Grumăzeşti, Biserica de lemn „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” dăinuie ca mărturie a unei străvechi şi înfloritoare vieţi monahale în aceste locuri. Modestul lăcaş cu plan cruciform şi acoperământul copleşit de mai multe turle care „gravitează” în jurul celei centrale, a constituit vreme îndelungată vatra de rugăciune a Mănăstirii Topoliţa, aşezământ vestit şi bogat, cu o numeroasă obşte de maici.

[414]M. Drăgotescu, D.Bîrlădeanu, Gh.Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț,* p. 85.

Atestată documentar printr-un hrisov de întărire emis de Ieremia Movilă la 11 aprilie 1598, Mănăstirea Topoliţa exista fără îndoială anterior acestei date, ctitorul său fiind - după cum se deduce din informaţiile existente - voievodul Petru Şchiopul. Aici s-au mutat, probabil pe la 1550, călugăriţele de la vechea Mănăstire Boiştea, vatră monahală deja amintită într-un document din 6 iunie 1446, şi tot de aici va pleca Maica Olimpiada cu maicile sale pentru a pune bazele Mănăstirii Văratic în 1781-1785.

După cum deducem dintr-un hrisov semnat de domnul Alexandru Ioan Mavrocordat, la 1 ianuarie 1786 obştea de călugăriţe de la Mănăstirea Topoliţa era destul de numeroasă, biserica fiind refăcută în 1784. Dar extinderea continuă a satului şi apropierea sa de mănăstire prevestea sfârşitul implacabil al acestui aşezământ. Deznodământul s-a produs în 1790, când locţiitorul de mitropolit Ambrozie ... văzând că monastirea Topoliţa ... era în mijlocul satului ... au poruncit a să muta de acolo la Mănăstirea Văraticul, ce era mai deoparte şi mai potrivită pentru asămine petrecere a vieţii monahiceşti. După stingerea vieţii monahale de la Topoliţa, biserica a fost preluată de obştea satului care a reparat-o şi a îngrijit-o, folosind-o ca biserică parohială.

Biserica Văleni. Din anul înfiinţării (1519) şi până în anul 1901 a fost în categoria bisericilor particulare. Din 1901 ea trece ca filială a Bisericii din Moreni. Ambele au fost întreţinute de proprietarul moşiei. Conform testamentului Ecaterinei Stârcea, prima biserică din lemn din Moreni (care conform tradiţiei se spune că a ars) a dat icoana ce astăzi se află în biserica din Văleni. Între anii 1878-1879 se zideşte clopotniţa şi zidul îprejmuitor al bisericii din Văleni, ambele existente şi astăzi. Clopotele sunt o raritate pentru mărimea şi sonoritatea lor.

Textul inscripţiei de pe turnul bisericii este demn de a fi amintit atât ca dovadă, cât şi ca memorie generală a epocii respective: "În zilele alteţei regale Carol I, domnitorul României, ales de naţiune, s-a fondat această clopotniţă şi zidul împrejur, de către Ecaterina Stârcea Văleanca începându-se lucrarea la anul 1878 şi s-au săvârşit în anul 1879. În eterna sa memorie şi a neamului său Amin". Biserica din Văleni este declarată monument istoric.

Biserica „Înălțarea Domnului", din Bozienii de Sus, comuna Dulcești. Poate fi datată în timpul domniei lui Vasile Lupu care a ctitorit-o, după cum se afirmă în inscripția zugrăvită deasupra ușii:„Această sfântă biserică s-a zidit din temelie de fericitul întru pomenire Vasile Vodă Voievod și după vremi fiind…..stricăciune și răsipit, acum cu ajutorul lui Dumnezeu s-a prefăcut precum se vede de dumnealui Todirașcu Balș vel spătar, fiul….Lupului Balș vel logofăt….și prăznuiește același hram a …..Înălțarea Domnului...".

Biserica are planul triconc, cu absida altarului de formă pentagonală, iar sânurile laterale cu numai trei fațete. Nu are turlă pe naos, ci doar o clopotniță spre sud-vest, deasupra intrării. Bolțile sunt simple, de forma unor calote sferice, naosul nefiind separat de pronaos decât printr-un singur arc sprijinit lateral pe doi pilaștri. Ferestrele au chenar simplu de piatră și în cazul celor de la naos, axa lor e deplasată mai spre vest de axa transversală a bolții.Dintre cele trei morminte aflate în biserică, impresionează prin frumusețea pietrei funerare cel al soției lui Gheorghe vel ceașnic, răposată în 1649[415].

Biserica „Duminica Tuturor Sfinților" – Miron Costin, Comuna Trifești. Este situată la 8 km de Roman, pe valea pârâului Ghirvei și construită din piatră și cărămidă pe locul unei biserici mai vechi, de către Ieremia Vistiernicul, în anul 1520. Are formă de navă cu sânurile exterioare scobite în grosimea zidurilor, iar în absida altarului s-au deschis două ferestre, caracteristică frecventă în cazul monumentelor din secolul al XVII-lea.

Biserica a suferit mai multe prefaceri de-a lungul anilor; în secolul al XVIII-lea s-a adăugat turnul-clopotniță. La sfârșitul secolului trecut se îndepărtează contraforturile și se înlocuiesc chenarele de piatră ale ferestrelor; în 1923 se înlocuiește vechea catapeteasmă și se pictează interiorul.

[415]Gh. Balș, *Bisericile moldovenești din sec. XVII-XVIII*, pp. 170-173.

În peretele noului pridvor se mai păstrează pisania originală:„Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, robul lui Dumnezeu Ieremia Vistiernic a făcut această biserică în numele Duminicii tuturor Sfinților, în vremea blagocestivului și de Hristos iubitorului Domn Io Ștefan Voievod, în anul 7028 (1520) luna iunie 11 și când ocârmuia mitropolitul Kir Teoctist”. Monumentul a fost folosit ca necropolă de mai multe familii boierești și în afara mormintelor ctitoricești se află aici și piatra de mormânt pusă de hatmanul Velicico în 1685 pentru fratele său Vasile Costin. La sfârșitul anului 1691, capul cronicarului Miron Costin a căzut la Roman din porunca lui Constantin Cantemir și trupul marelui cărturar a fost înhumat tot în această biserică unde a rămas până în 1886 când osemintele sunt duse la Iași[416].

Biserica Sfântul Mucenic Gheorghe şi Sfântul Dumitru Blebea (Târgu-Neamţ). A fost construită în anul 1840, când s-a mutat Fabrica de postav din Mănăstirea Neamţ la Blebea, pe atunci sat, nu cartier al oraşului, tot pe terenurile ce aparţineau mănăstirii. Biserica a fost construită pe locul altei biserici, mai vechi, tot din lemn, la „Mitocul Moşiei Mănăstirii Neamţu”. A fost refăcută în anii 1860 şi 1890 tot pe locul unde se află şi acum, sub dealul Boiştei.

Catapeteasma, care se spune că ar fi adusă de la Schitul Procov este problematică, deşi al doilea hram s-a serbat într-un trecut nu prea îndepărtat, la 1 octombrie (la procoave), după diferite informaţii de la un anumit metoc al Mănăstirii Neamţ. Dosarele Mănăstirii Neamţ şi cele ale Ministerului Instrucţiunilor din Moldova, Arhivele Statului Bucureşti, 1800-1870, stipulează că biserica din Blebea ar mult mai veche, deoarece între 1878-1880, biserica Sfântul Vasile din Graşi era o filială a Blebei. Biserica de astăzi nu mai are acelaşi aspect, deoarece de-a lungul timpului a suferit modificări şi lucrări de renovare.

[416]M. Drăgotescu, D. Bîrlădeanu, Gh. Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț,* p. 94.

Arhitectura tradiţională laică[417].

Arhitectura tradiţională a avut la bază lemnul, aflat din abundenţă în pădurile înconjurătoare. Se remarcă o continuă preocuparea oamenilor de a folosi tehnicile perfecţionate de fasonare şi îmbinare a lemnului, în scopul realizării unor forme arhitectonice cât mai funcţionale şi mai estetice. Locuinţa a solicitat cel mai mult atenţia gospodarilor şi a meşterilor dulgheri şi tâmplari. Locuinţa permanentă, "durată" din bârne rotunde, îmbinate în "cheotori", cu acoperişul înalt, învelit în draniţă, a cărui streaşină largă adăpostea prispa lată ce înconjura casa, se numea "bordei" şi a reprezentat celula fundamentală, de la care, prin adaosuri şi îmbunătăţiri continue s-a ajuns la toate tipurile evoluate de locuinţă tradiţională.

În zona împădurită, având la dispoziție lemnul necesar construcțiilor, oamenii și-au construit case. La început au fost numai din bârne, iar apoi au fost tencuite, văruite, dându-li-se pe lângă funcționalitatea necesară și un aspect cât mai plăcut.

Casele țărănești din zona de șes se construiau din lemn și argilă, cu stâlpi de stejar și acoperite cu draniță (şindrile) și foarte puține cu paie. O parte din casele țăranilor înstăriți aveau spatele casei prelungit într-un chiler, care iarna mai oprea frigul și era folosit drept cămară. Podul încăperilor era construit din bârne de lemn peste care se punea lut amestecat cu paie, iar tavanul camerelor se confecționa din scândură. Pereții erau din șipci de lemn așezate oblic, lipiți cu lut și apoi văruiți cu humă albă și mai târziu cu var. Pe jos, în camere, se punea pământ bătătorit peste care se aplica un strat de lut. Gospodarii mai înstăriți puneau pe jos scândură. Uneori, casa era acoperită cu stuf, ca să formeze o streaşină pentru curgerea apei, iar peste stuf se puneau paie de secară sau de grâu. Acoperişul se făcea în patru ape (părţi), iar în partea dinspre sud se făcea o gaură orizontală pentru lumină şi ca să iasă fumul din pod. Cei mai avuţi oameni acopereau casele cu şindrilă. De asemenea, pereţii caselor puteau aveala colţuri şi la mijloc stâlpi de stejar sau salcâm, lemn rezistent la putrezire. În capătul stâlpilor se puneau grinzi orizontale, peste care se fixau grinzile tavanului, pe care se puneau scânduri. Înainte, din lipsa de scânduri, tavanul se construia din bârne cioplite, peste care se punea lut, iar după ce se usca lutul din pod, se lipea lut şi partea din cameră a tavanului. Pereţii se construiau şi din „furci”, se punea lut negru amestecat cu paie şi după

[417]Pentru realizarea acestui subcapitol s-au utilizat informaţii din teren, monografiile locale studiate şi lucrătile speciale: Elena Gh. Florescu, *Arhitectura popular din zona Neamț*, Editura Etnologică, Bucureşti, 2011; Henri H., Paul H. Stahl, *Civilizația vechilor sate româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968; Marcel Drăgotescu, *Monumente istorice și de arhitectură din județul Neamț*, Ed. NONA, Piatra Neamț, 2003; *Neamţul, ţinutul tezaur. Monografie*, Piatra-Neamţ, 2019; Fl. Bobu Florescu et colab., *Arta populară de pe Valea Bistriţei,* Editura Academiei, Bucureşti, 1969,

ce se usca se netezea peretele să nu crape. Se mai făceau şi pereţi din blănuri (scânduri groase) pe care se băteau în cuie şipci şi apoi se izbea lutul negru cu paie şi la urmă se netezea cu lutul galben.

La începutul secolului al XVIII-lea începe construcția caselor în două ape, oamenii renunțând la bordeiele făcute în pământ, ele încadrându-se în faza a doua de construcție a locuințelor, ulterior, la cele două camere apărând tinda, pe mijloc. Casele durate, clădite pe tălpoaie de stejar, cu pereții din bârne, șipcuite, încheiate la colțuri în *căței,* stau alături de cele ridicate din *furci,* încheiate cu *paizii* și împletite cu nuiele, ansamblul arhitectinic local fiind completat de folosirea *vălătucilor*, a chirpicilor și mai apoi a cărămizii, ca materiale de construcție.

Casă în două ape cu chiler şi prispă fără împrejur de la Făurei

În faza a treia, casele, construite în „patru ape”, aveau pe toată lungimea cât ținea streșina, prispa. La început prispele erau din pământ lipit, mai apoi au fost construite din lemn, având stâlpii frumos ornamentați. acoperișul era format din draniță (şindrilă), adusă de la munte, podul având lăsate pentru aerisire două abagele. Necesitatea cotidiană a făcut ca planul vechilor locuințe să se modifice, ulterior căpătând mici îmbunătățiri. În fața tindei, acoperișul iese în afară în două ape, formând cerdacul. Lângă casă, o prelungire a streșinii adăpostește beciul. Îmbinând utilul cu frumusețea autentică, locuitorii și-au împodobit casele cât mai variat și plăcut. La limita superioară, stâlpii sculptați ai cerdacului și prispei aveau prinse flori traforate. Până și dranița acoperişului era retezată în forme diferite (bot de rață, săgeată, coadă de rândunică). Până la începutul secolului al XX-lea cea mai răspândită locuinţă a fost casa cu tindă şi, uneori, cu cămară. Ea avea o încăpere în spate, numită "dolie", rezultată din prelungirea streşinei şi folosită ca adăpost pentru animale şi unelte. În acest tip de casă s-au păstrat cele mai vechi şi mai specifice tradiţii, ce mai pot fi încă întâlnite.

Tipul mai evoluat de casă - cea cu două camere şi tindă mediană - a pătruns mai târziu în sate. El a păstrat toate caracteristicile locuinţei vechi, căci încăperea anexată, numită „casa mare” era destinată doar păstrării lucrurilor bune, primirii oaspeţilor şi desfăşurării ceremoniilor şi ritualurilor familiale. În timp, numărul acestor camere s-a mărit, determinând sporirea preocupărilor pentru producerea sau procurarea obiectelor de mai bună calitate şi mai decorative.

Casă mare în patru ape, cu fruntar, două camere, tindă şi prispă de la Girov

Mai târziu au început să se construiască prispe cu dulapi de scândură la margine, sprijiniţi de stâlpi speciali. Se umplea apoi cu pământ, se bătătorea şi se lipea. Camerele erau şi ele lipite pe jos cu lut. La unele case bătrâneşti, astfel de camere au existat până pe la 1980. Apoi a început construcţia caselor cu două camere şi cu sală la mijloc (hol). O nouă arhitectură ţărănească.

Temelia clădită din rânduri de bolovani și pietre de râu așezate direct pe pământ apoi cimentate cu var și nisip îngropate inițial la circa 30-35cm adâncime. Temeliile zidite din piatră frumos fasonate și cimentate au și un rol estetic pe lângă cel utilitar ca rezultat al măiestriei de potrivire a pietrelor și din linia dinamică raportată la întreaga clădire. Talpa construcțiilor tradiționale este formată dintr-o ramă de bârne groase din brad sau stejar rotunde sau cioplite ce vin încheiate la capăt. Caracteristica principală a tălpii este ca printr-o dimensionare judicioasă aceasta să poată suporta întreaga greutate a construcției.

Pereții reprezintă elementul principal al construcțiilor având funcția de delimitare, apărare și divizare a spațiului interior. Pentru zona studiată, construcțiile din lemn au fost cele mai răspândite până la începutul secolului XX. Ele necesită trunchiuri lungi și drepte din lemn, aproximativ de aceeași grosime pentru a obține pereți cu dimensiuni cât mai mari și suprafețe cât mai uniforme.

Înălțarea pereților se realiza prin suprapunerea bârnelor orizontale din brad sau stejar, între talpa casei și cununa superioară de grinzi, numite cosoroabe. La construirea pereților, trebuia să se țină seama de locul ușilor și ferestrelor, realizat prin tăierea bârnelor lungi sau folosirea unor capete potrivite. Pereţii din pământ cu paie sunt ridicaţi în două tehnici diferite: ceamur şi chirpici.

Prispă simplă lutuită la Tupilaţi

Pereţii din ceamur s-au construit în zonele joase din cauza lipsei lemnului, de către locuitorii cu posibilităţi materiale reduse. Direct pe sol sau pe piatră, se fixau două rânduri de scânduri, cu câteva juguri între ele şi cu ajutorul chitonogului din lemn, se bătea pământul bine amestecat cu paie tocate, pe o înălţime de 30-40 cm. După ce se zbicea două, trei zile se scotea cofragul şi se fixa mai sus, repetându-se operaţia de cinci, şase ori, până se terminau de ridicat pereţii (cca 2m), ceea ce necesita cam două, trei săptămâni. În acest sistem, foarte ieftin, s-au construit din vechime până în prezent, unele locuinţe şi anexe gospodăreşti, în satele din extremitatea răsăriteană a judeţului Neamţ, caracterizând anumite condiţii economico-sociale şi geografice, la care se adaugă specificul vechi al arhitecturii populare din satele Podişului Moldovenesc. Chirpicii au înlociut ceamurul. La baza producerii lor stă tot pământul amestecat cu paie. Dacă procedeul de realizare al chirpicilor este mai dificil, deoarece presupune modelarea lui în tipare speciale şi uscarea la soare – mult mai uşoară şi mai rapidă este clădirea pereţilor.

Acoperişul reprezintă partea superioară a construcției cu rol de apărare a tuturor celorlalte elemente constructive şi mai cu seamă interiorul. În alcătuirea oricărui acoperiş intră două componente principale: scheletul realizat din lemn cu structuri variabile și învelitoarea din diferite materiale.

Existența pădurilor în zonă și a lemnului de construcții a condus în arhitectura țărănească la folosirea în cea mai mare măsură a învelitorilor din draniță. Forma, dimensiunile și modul de fixare a draniței poartă amprenta epocii ridicării clădirii. În afara rolului de apărare a spațiului interior acoperişul trebuie să protejeze și corpul clădirii, motiv pentru care se prelungeşte peste marginea pereților, formând streașina. Streașina largă și joasă de la casele vechi lasă să se vadă toate elementele componente și tehnicile de construcție.O altă modificare în profilul locuințelor s-a produs prin prelungirea pronunțată a streașinii din spate în scopul apărării peretelui nordic și realizării unui spațiu suplimentar de adăpostire a uneltelor sau proviziilor, având denumirea de șandrama, chiler sau celar. Acoperişul caselor avea „abagele" (luminătoarea) pentru a lăsa lumina să intre în pod, iar coşurile de fum au început să fie scoase afară, prin acoperişul de şindrilă.

Fruntar de la Războieni

La casele vechi erau prezente *ciopliturile*, *crestăturile* în lemn, prin traforaje și ornamente realizate în tencuiala pereților. Ciopliturile și crestăturile, având motive florale, geometrice și uneori zoomorfe, apăreau pe capetele grinzilor de sub streșinile caselor, pe stâlpii cerdacurilor și pe fațadele balcoanelor (fruntarelor) situate deasupra ușilor de la intrare. Coamele acoperișurilor, streșinile caselor, cerdacurile și balcoanele erau împodobite cu frumoase ornamente traforate, reprezentând flori, arbori, păsări și chiar animale stilizate. O altă categorie de ornamente, realizate în tencuială (în relief), imită tehnica *stucaturii* și împodobesc, mai ales, pereții caselor construite în perioada interbelică. Printre modalitățile de reprezentare ale acestei tehnici ornamentale se numără *pilaștrii* (cu striațiuni și creneluri) dispuși la colțurile casei sau încadrând ușa de la intrare, brâiele de *romburi* și *pătrate* (alternative), delimitând fațadele etc. Ornamentele sunt acoperite cu tonuri pastelate de galben, albastru sau grena, asigurându-le un plus de expresivitate.

Prispa este unul din elementele constructive definitorii ale arhitecturii locuinței românești, a cărei existențe este dovedită arheologic din vremuri îndepărtate. Ea constituie partea inferioară, adăugată la baza casei pentru apărarea temeliei și obținerea unui spațiu de trecere dinspre exterior înspre interior, destinată și unor nevoi de depozitare a produselor, odihnei și sfatului. De asemenea rolul estetic al prispei asigură echilibrul volumetric al locuințelor. Construcția prispelor a evoluat în timp odată cu dezvoltarea caselor, formându-se totodată unele particularități locale. Cea mai veche a fost *prispa joasă* – de forma unui soclu proeminent, din pământ bine bătut și bine lustruit. A apărut apoi *talpa prispei,* ca element de delimitare și consolidare a prispei, asemănătoare tălpii casei.

Fruntar al unei case din Ruginoasa

Fruntarul, apărut la acoperișul pridvorului în două ape, a devenit, în ultimul veac, cel mai important câmp decorativ. La casele din zona Neamț, fruntarul prezintă variate tipuri structurale, generând o multitudine de forme decorative, respectându-se particularitățile locale.

Floarea stâlpului este un element exclusiv ornamental, de proporţii mai reduse, dezvoltat în concordanță cu fruntarul. Din punct de vedere morfo-structural, floarea stâlpului este compusă din două aripioare triunghiulare, tăiate în scândură de brad și atașate la capul stâlpului. În unele cazuri, acest pseudocapitel are un contur masiv, cioplit în lemn, formând *capetetele de cai* sau *arcadele.* Organizarea florii decorative a stâlpului a înregistrat diverse modificări de-a lungul timpului. Florile stâlpului din fiecare sat poartă amprenta personalității meşterului. La bază, au cam aceleași ornamente *abstracte, cosmomorfe, fitomorfe* sau *zoomorfe*, combinațiile dintre ele țin de fantezia creatorilor. Astfel, floarea stâlpului, a devenit reprezentativă pentru un sau sau o zonă, specifică meşterului artizan. Traforurile sunt deosebite mai ales în satele din jurul Târgului Neamţ, dar şi la Ţibucani sau Girov, Trifeşti, Văleni etc.

Principalele încăperi ale vechilor case sunt: tinda, odaia de locuit, odaia de curat, cămara (șandramaua). *Tinda* este locul de trecere prin care se face intrarea în casă. De formă dreptunghiulară, are mai multe uși ce înlesnesc accesul spre cele două odăi și cămară, având în tavan o deschizătură ce facilitează intrarea în pod. Ea nu servea în exclusivitate ca odaie de trecere ci, pe laițe, se țineau și obiectele de uz casnic, necesare zilnic în activitatea omului. Tot în tindă se țineau o parte din obiectele de uz casnic: piua cu chilugul, covata pentru pâine, leasa de păpușoi, dar și putina cu brânză și bărbânța cu lapte. Tinda, apărută în construcția locuințelor acum 150 de ani, era folosită ca și cămară de alimente. *Odaia de locuit*, mai spațioasă decât tinda, cuprindea pe lângă paturile de dormit, soba și cuptorul, blidarul și masa. *Odaia de curat*- (odaia frumoasă) era încăperea în care se păstrau cele mai frumoase mobile și țesături, hainele de sărbătoare și zestrea fetelor de măritat. *Cămara* este încăperea în care se țineau, de regulă, produsele alimentare, făina, carnea, etc. Aflându-se în partea nordică a casei, ferită de soare, este un spațiu mai răcoros, fiind prielnică depozitării.

Interior ţărănesc la Muzeul Tupilaţi

Trebuie spus că până la primul război mondial, casele ţărăneşti se aveau o cameră numită „cameră de curat" sau „cas'cea mare", în care familia își ținea lucrurile bune, de sărbătoare, lada de zestre, şi o sală de intrare (holul), din care se construia bucătăria. Camera de curat avea două ferestre, iar bucătăria o fereastră mică. Caracteristică este îmbrăcarea pereților odăii curate cu țesături groase din lână, lucrare și dispuse în moduri diferite, după obiceiul satului: scoarțe și covoare cu motive specifice, lăicere, țoale, candreluri, iar mai noi: alesăturile din lână, carpetele etc.

Țesăturile ce acopereau paturile erau lucrate în forme foarte variate: cergi, mocaturi, coverturi, țesute din lână, în tehnici tot mai complicate și culori tot mai aprinse. Prin dispariția, mai recentă a lăzii de zestre, stiva de țesături frumos așezată deasupra, și-a găsit locul pe pat, lângă perete, cu pernele mari, brodate, deasupra.[418]

Rânduiala veche din interior exprimă statornicia firii locuitorilor: vatra cu horn şi cuptor, cu dimensiuni mari, amplasată lângă intrare. În interiorul locuinței elementul constructiv cel mai important l-a constituit vatra**.** Vatra fiind singura sursă de căldură, a concentrat în jurul ei cele mai multe activități din viața unei familii. Pe lângă funcția principală de încălzit și preparat hrana, aici dormeau bătrânii, se legănau copii, torceau femeile, se cântau doine și se spuneau povești. În casele bătrânești din Neamț, vatra avea două cuptoare – unul folosit permanent pentru păstrarea focului și altul numai pentru copt. Din acest punct de vedere, cea mai reprezentativă locuinţă specifică este casa povestitorului *Ion Creangă* din Humuleşti. Interiorul ei este dominat de vatra mare cu două cuptoare (unul pentru încălzit camera şi unul pentru preparat bucatele), cu hoarnă lungă şi cu întreaga serie de ustensile şi obiecte caracteristice: pirostria, ceaunul, oalele de lapte şi sarmale, ulcelele, cociorba şi lopata pentru pâine, vătraiul, frigarea etc.

Patul era încăpător cu lada cu haine de sărbătoare deasupra şi lada de zestre la capăt, peste care se înalţă clidul de ţesături şi perine; laiţele aşezate lângă pereţii îmbrăcaţi în păretare vârstate în culorile toamnei şi ştergare frumos ţesute; masa joasă şi rotundă, cu mulţimea scăunelelor în jur, la care se îngrămădea puzderia de copii din familiile numeroase de demult.

La început aceste interioare ale caselor erau sărăcăcioase ca împodobire. Dușumeaua lipsea, în locul ei fiind bătut lut cu paie și apoi lipit cu lut galben. Lavițele (bănci lungi) erau așezate, ca și patul, pe pari bătuți în pământ și acoperite cu macaturi. Numai masa joasă și rotundă avea trei sau patru picioare, *scăunelele* fiind uneori înlocuite cu buturugi din lemn. Din mobilierul casei mai făceau parte *blidarul* (dulăpior cu rafturi, deschis, pe care se așeza vesela din lut ars și lemn), colțarul, polița, și lada.

Dintotdeauna *mobilierul* a impresionat nu numai prin simplitate, dar și mai ales prin decorația specifică realizată mai mult crestat și mai rar pictat. Pereții erau la început împodobiți cu lăicere, iar mai apoi cu cocoare țesute în război. Deasupra lor se puneau prosoape artizanale ce încadrau obiecte de ceramică. Din nici o cameră nu lipsea icoana împodobită frumos cu busuioc. În camera de curat, pe pereți întâlnim în unele locuințe și *scoarțele* iar în tindă păretarele. Pe paturi și pe lavițe se întindeau plocade mițoase sau pături subțiri. Adăposturile pentru bucateau cunoscut și

[418] Elena Gh. Florescu, *Arhitectura populară din zona Neamț*, p. 95.

ele modificări evolutive. La început existau gropi în pământ, arse, astăzi alimentele păstrându-se în pivnițe și beciuri din piatră.

Grajd cu sân din Bârgăuani. Poartă sculptată din Țibucani

Adăposturile pentru animale au constituit preocupări majore ale localnicilor, deoarece oile şi vitele formează şi acum, ca şi în trecut, cea mai mare avere a lor. De la formele vechi şi simple - corle, pătule, ţarcuri, coşere, s-a trecut la construirea grajdurilor din lemn (cele mai solide adăposturi pentru animale). Cel mai răspândit este grajdul "cu sân", care are deasupra un spaţiu mare de depozitare a fânului, fiind adus de ardelenii stabiliţi în aceste sate. Dimensiunile şi formele variate ale grajdurilor, ca şi amplasarea lor lângă intrarea în gospodărie, reflectă specificul pastoral al gospodăriilor şi aşezărilor montane, dar şi puterea economică a ţăranului. Tot din acareturi fac parte și cotețele de păsări, saivanele pentru oi, plasele pentru lemne.

Gard de nuiele şi poartă tradiţională de la Petricani

Poarta şi fântâna sunt elemente arhitectonice cu adânci semnificaţii, care, în ultimul timp, au îmbrăcat forme ample şi decorative, fiind considerate piese reprezentative pentru prestigiul familiei.

Poarta reprezintă locul de acces, necesar circulaţiei oamenilor, animalelor şi produselor, dar deţine şi unele funcţii semnificative: element reprezentativ al particularităţilor materiale şi spirituale ale gospodarului, loc de întîlnire şi de sfat al oamenilor, punte între spaţiul comunitar şi cel familial, suport pentru simbolurilor nunţii şi înmormântării etc.Cea mai arhaică formă de acces a fost pârleazul, folosit pentru a uşura trecerea peste împrejmuiri. Un tip mai evoluat de acces s-a format prin realizarea mobilităţii unei părţi din gard, cu ajutorul articulaţiilor din gânjuri ori sârmă. Poarta a devenit o construcţie separată, când împrejmuirile au luat forme mai complexe şi s-a amplificat funcţia lor estetică. Atunci s-a evidenţiat prin caracteristici particulare, dobândite în timp: diferenţierea porţii pentru căruţe şi animale de aceea a oamneilor, înălţarea stâlpilor şi formarea acoperişului, apariţia elementelor decorative.

Fântână cu roată de la Târgu-Neamţ şi fântână cu cumpănă de la Tupilaţi

La gardurile solide din bârne s-au construit porţi masive din blăni sau dulapi verticali, cu încuietori sigure din lemn, de tipul zăvoarelor cu căţei şi chei speciale,consolidate cu chingi groase şi bine fixate în tumurugi, acoperite, cu încrestături reprezentând diferite forme. Pentru a satisface necesităţile gospodăriei, lângă poarta mare, a fost ataşată şi o poartă mică, pentru circulaţia curentă a oamenilor sau animalelor. Acolo unde nu existau izvoare sau erau rare şi la distanţă, oamenii au fost nevoiţi să sape fântâni. Fântâna cu cumpănăreprezintă una dintre cele mai rudimentare instalaţii mecanice mrnite să deservească omul. Elementul principal este cumpăna, compusă dintr-o crăcană verticală, solidă şi bine înfiptă în pământ, care susţine craca mobilă, cu capătul gros, îngreunat cu o piatră, se prelungeşte cu un băţ lung, de care este agăţată *ciutura.*

Fântâna de sat este o construcţie mai amplă decât cea familială, amplasată, fie în centrul, fie la marginea satului, adeseori lângă o troiţă.

Destinată uzului public, dar mai ales drumeţilor, se remarca prin formele frumoase, cu decoruri bogate, fiind un punct de atracţie.

Fântână de la Văleni şi poartă mare pentru căruţă de la Blebea

Scrânciobul colectiv era construit la sărbători sau de hramuri, din lemn, în formă de roată, împodobit cu crengi de brad şi flori. Avea 4-6 locuri şi era învârtit manual, fiind un mijloc de distracţie.

Casa din Girov în care se îmbină tradiţionalismul cu modernismul (prispa, florile stâlpului, fruntarul cu acoperişul de tablă şi „stropul" de pe pereţi)

CAPITOLUL IV

Contribuţii de mitologie istorică în Ţinutul Răzeşilor

Ținutul Neamțului este unul dintre cele mai pline de legende ţinuturi româneşti, având ca elemente care-l definesc geografic şi spiritual muntele Ceahlău şi Bistriţa. Este ţinutul în care Ştefan cel Mare a ridicat mănăstiri şi schituri, a refăcut cetăţile Neamţului şi Romanului şi unde s-a născut povestea cu „mama lui Ştefan cel Mare" sau cu „Poiana Colibiţa". După victoria de la Doljeşti din ţinutul Neamţului a urcat pe tron, iar la 1476, la Valea Albă, s-a născut epopeea vitejilor ce-au murit în faţa armatelor lui Mahomed, floarea micii boierimi şi a răzeşimii. Nu e de mirare că în multe sate au fost create poveşti şi legende cu întâmplări de pe vremea marelui voievod. Multe sate îşi au începuturile legendare în timpul lui Ştefan cel Mare.

Spre un prim exemplu, comuna Grumăzești este cunoscută în istorie şi ca cea prin care, Ștefan cel Mare şi-a retras mica sa oştire de la Valea Albă. Tot în aceste ținuturi se vorbește despre o luptă pe care a avut-o Ștefan cel Mare cu tătarii. Când oamenii s-au întors la casele lor, acestea erau distruse de tătari, aşa că au întemeiat un alt sat, pe deal, păstrând denumirea de Grumăzești[419]. Cele mai multe dintre legende sunt istorice, dar aflăm în zonă şi legende geografice, escatologice. Despre satul Ghigoiești, o legendă spune că satul ar fi fost întemeiat de ghiogarii lui Ştefan cel Mare, oameni de rând pe care acesta îi chema la luptă şi pe care i-a împroprietărit, Ghigoieştii ajungând astfel un sat de răzeşi[420].

O altă legendă care încearcă să explice numele satului Ghigoiești este descrisă de Gheorghe Dorofte în lucrarea sa „Orizontul movilei Mărgineni". Era pe timpul lui Dragoş Vodă, când un boier viteaz s-a încumetat împreună cu locuitorii satului său să lupte contra tătarilor. Fiindcă armele din fier erau scumpe şi nu erau la îndemâna oamenilor de rând, supuşii lui au confecţionat nişte bâte cu un capăt mai gros. Unuia dintre supuşi i-a venit ideea să bată în aceste bâte nişte cuie din bronz pentru ca lovitura să fie mai eficientă. Boierului i-a plăcut noua armă, l-a lăudat pe ţăran şi l-a trimis în satele din jur să le arate şi altora cum să-şi facă bâtele. De atunci boierul a rămas cu numele de Ghigoiescu, nume care apoi a fost preluat şi de aşezarea stăpânită de el[421]. Tot în timpul lui Dragoş-Vodă s-ar fi fondat şi primul sat din comuna de astăzi Dragomireşti. Satul Mastacăn din Dragomirești nu a fost aşezarea răzeșească. Legenda spune că primii locuitori ar fi fost aduși aici de Dragoş-Vodă, din părțile maramureşene, unguri de religie romano-catolică. Numele satului vine de

---

[419] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamţ, 1996, p. 323

[420] Gheorghe Dorofte, *Orizontul movilei Mărgineni – monografie,* Ed .Alfa a C.C.D. Neamţ, P. Neamţ, 2001, p.32.

[421] Gheorghe Dorofte, *Orizontul movilei Mărgineni – monografie,* pp.32-33.

la pădurile de mesteceni care încojurau zona locuită.[422]După cum vedem, sunt sate care își arogă existenţa încă de pe veremea primilor descălecători. Localitatea Ciohorăni este astăzi comună de sine stătătoare din judeţul Iaşi şi care până nu demult ţinea de Mirosloveşti. Localitatea se află foarte aproape de Războienii luptei lui Ștefan cel Mare (înspre vest, sud-vest) și de asemenea de Bourenii lui Dragoş-Vodă, ce a ucis bourul legendar acolo (înspre nord, nord-vest, cu Dealul Căpățânii, unde tradiția spune că a fost îngropată, pe tipsie de argint, capul bourului mitic)[423].

Mai mult decât atât, un sat din actuala comună Girov, Căciuleşti, a fost considerat de către un cercetător local care a căutat poveştile zonei, ca fiind cea mai veche localitate din ţinutul Neamţ, amintită încă de Ptolemeu în sec. II d.H. şi legată de numele tribului Caucoensis (Cauceleşti – Căciuleşti) se afla pe Cracău[424]. Ar fi astfel una dintre cele mai vechi aşezări rurale ale Neamţului, rivalizând cu vestita Petrodava, care ar fi fost la Bâtca Doamnei. Să nu uităm că partea montană a ţinutului ce are în mijlocul ei muntele Ceahlău este plină de legende de premea dacilor şi aici s-a născut mitul etnogenezei româneşti: „Dochia şi Traian”, poveste pusă pe versuri de Gheorghe Asachi în prima jumătate a veacului al XIX-lea[425].Adăugăm şi credinţele referitoare la Stânca Şerbeşti, o formaţiune geologică ciudată care a atras atenţia omului simplu din popor din vechime. În credinţele din neolitic legate de zeităţile fertilităţii, semnalăm opinia unui cercetător al zonei la nivelul Stâncii Şerbeşti o adaptare a acestui complex geologic pentru acest nivel de credinţă. Potrivit profesorului Aurel Focşăneanu, Stânca Şerbeşti a fost venerată de către aşezările omeneşti din perioadele preistorice ale Daciei drept o zeitate. El propune mai multe argumente sprijinindu-se pe o bogată mitologie ce pleacă din „Dacia preistorică[426]. A fost numită de localnici şi „Dealul cu chip de om” sau „Măgura ţestelor”. Sau „Dealul Mortului”. Sau „Uriaşul adormit”, făcând legătură cu „urieşii”, cei care au populat pământul înainte de oameni. Şi ne gândim şi lagendele cu „urieşii” de la Ceahlău. Despre urieşi în ţinutul Neamţului a scrsi Lazăr Şăineanu sau constantin Matasă. O poveste a locului spune că aici ar fi fost înălţate în ţepe capetele celor morţi sau luaţi prizonieri după înfrângerea de la Valea-Albă Războieni[427]Tot din timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi-ar trage numele şi comunaTupilați, de la poziţia ascunsă a satului, între coline, păduri şi munţi şi de la faptul

---

[422] Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 265

[423]

[424]Dorofte, Gh., *Orizontul Movilei Mărgineni*, Piatra Neamţ, 2001, p. 46

[425]*Mituri, legende şi poveşti la muntele Ceahlău,* coord. Daniel Dieaconu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2013, passim.

[426]Aurel Focşăneanu, *Monografia comunei Ştefan cel Mare,* p. 76 şi urm.

[427]*Mituri şi legende la muntele Ceahlău*, antologie de D. Dieaconu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2013, passim; adevărul.ro/locale piatraneamt, accesat 23 martie 2021.

că în bătălia cu turcii la Valea Albă – Războieni, domnitorul Ştefan cel Mare şi-a aranjat oştenii aşcunşi tupilaţi între dealuri[428].

Satul Micşuneşti din comuna de astăzi Făurei este o localitate veche, datată în a doua jumătate a secolului al XV-lea, fiind întemeiat de unii din vitejii lui Ştefan cel Mare. Se pare că voievodul a poposit aici în timpul retragerii spre Războieni, pe Valea Orbicului şi de aici Codrii seculari ai Bourului. Rămași cu conștiința de urmași ai răzeșilor, locuitorii cătunului Micșunești, numiți și „perjări” de către ceilalți (pentru că avea foarte mulți pruni și perji), sunt mândri și astăzi de trecutul lor. Numele de Micșunești provine de la un boier din zonă – Micu, care avea moșie, dar Ștefan cel Mare i-a făcut răzeși, cu Dobre – căpitan de plai[429].

Stânca Şerbeşti

Comuna Ţibucani are şi ea mai multe poveşti cu marele domnitor, care încearcă printre altele să explice şi toponimia locurilor. Înconjurată de o legendă este denumirea „Dealul lui Muncel” din partea de sud – vest a satului Ţibucani de Sus. În timpul bătăliei de la Valea Albă, pe acest deal, Stefan cel Mare a ţinut sfat cu căpeteniile oştirii, de unde se vedea „ca în palmă” tabăra turcilor. Oșteanul Luca Muncel și-a cerut voie de la Ștefan, să tragă cu arcul său în capul sultanului (Mahomed al II-lea).

---

[428]prof. Aura Diaconescu, *Tupilați – file de istorie*, în “Identitate Nemţeană”, p. 128

[429]Claudiu Tamba, *Monografia comunei Făurei, judeţul Neamţ,* lucrare metodico-ştiinţifică pentru gradul I, Iaşi, 2016,mss.

Ştefan Vodă a lăudat îndrăzneala oşteanului, şi mai ales, siguranţa ce o avea în mânuirea arcului său, şi, în amintirea acestei fapte a dat numele de Muncel dealului pe care se aflau, după numele arcaşului.

Variantele care au circulat de-a lungul timpului despre denumirea satului Ţibucani sunt din cele mai interesante, toate conţinând un sâmbure de adevăr. Sau într-o altă poveste se spune că Ştefan cel Mare avea în suita sa un rob tătar luat ca ostatic într-o bătălie. După lupta de la Războieni, Ştefan a fost nevoit să se retragă spre munţi, fiind, după cum se ştie înfrânt de turci, pentru a-şi reface oastea. În timpul retragerii, acest rob pe nume Ciubuc-Han, în unire cu un boier moldovean, au pus la cale un complot împotriva domnitorului. Complotul a fost descoperit şi, cum voievodul se ştie că era iute la mânie, a dat poruncă să se aplice osânda pe loc – scurtarea capetelor vinovaţilor. Locul de pedeapsă capitală al lui Ciubuc-Han s-a numit Ciubucani, iar apoi prin derivare s-a ajuns la Ţibucani, nume luat de actuala aşezare[430].

Satul Davideni este aşezat pe şesul râului Moldova. La sud de acest sat, la vreo 7 km se găsește movila care servea ca punct de observație pe valea Moldovei. Şi la nord de sat se află o movilă, mai mică, Toate aceste movile datează din vremurile tulburi ale luptei de la Războieni, a domnitorului Ștefan cel Mare cu turcii lui Mahomed[431].

Toponimul Ţibucani are mai mult încercări de găsire a provenienţei. Denumirea comunei Țibucani vine de la imperativul „Țiba câine!”, ce ar fi strigat un baci care avea turmele pe aici și la care venise un vistiernic de la domn spre a cere dările. Văzându-l înconjurat de câini, baciul îl apără, strigând la câini să se ferească și să-l lase în pace. Vistiernicul a ținut minte de locul acesta cu câini ca fiind „Țibăcănie”, de unde i-a și rămas denumirea de Țibucani[432].

În comuna de astăzi Ruginoasa, în extremitatea sa nord-estică, la o distanță de aproximativ 3 km de sat, se află un platou relativ mic, numit Cetățuia, Bătrânii spuneau că aici era unul din locurile în care se aprindea un foc de semnalizare, atunci când veneau turcii, tătarii ori alți dușmani de către oștenii lui Ștefan cel Mare. Ei spuneau că există o legendă a acestui loc, conform căreia, dedesubt s-ar afla o comoară pe care o stăpânește Necuratul și nimănui nu-i este permis s-o descopere[433].

Despre satul Totoieşti menţiunile sunt puţine, deşi este considerat unul dintre cele mai vechi sate ale ţinutului. Prima sa atestare legendară este legată de numele unui oarecare Totoiescu,

---

[430]Prof. Ion Creţu, *Monografia comunei Ţibucani, judeţul Neamţ*, 1971, p. 13.
[431]Constantin Luchian, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996, p. 289
[432]Elena Ambrosă, *Istoricul Şcolii Ţibucani*, Iaşi, 1996-1998, p. 34.
[433]Mihai Andone Delahomiceni, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* Piatra-Neamț, 2004, p. 13.

întemeietor al acestei aşezări, iar cea de a doua spune despre o legendă din timpul lui Ştefan cel Mare, potrivit căreia, când unul dintre oşteni, rănit, a fost ajuns din urmă de cei care acopereau retragerea, ar fi fost întrebat: ”Tot, tu eşti?”. Acest oştean ar fi rămas pe acele locuri întemeind o aşezare[434].

La Dobreni s-a născut o frumoasă poveste. Legenda spune că într-una din păduri, într-o poiană, și-a ridicat cineva un bordei. Apoi a tăiat din pădure pentru a dura alte case, pentru fii și nepoți, precum și o bisericuță, care există și azi. Cu timpul n-au mai existat moștenitori, astfel că ambele moșii, Sărata și Sărățica, au fost donate mănăstirii Pângărați, care le-a stăpânit până în 1864.Spre sud și sud-est, satul este mărginit de dealul Balaur. Legenda spune că aici a căzut, din norii de furtună, un balaur, care a smuls mulți copaci, din care și-a făcut o vizuină. De aici ieșea uneori și făcea multe victime în rândul oamenilor și animalelor.Denumirea Dobreni se pare că ar proveni de la o femeie, Dobrina, care „a deschis diavolului casă”, cum spune legenda, adică o cârciumă şi împreună cu fiii au durat case în jur[435].

La Bodeşti, o legendă care circulă de mult printre localnici spune că patru locuitori ai satului Bodești, fugind din Ardeal, s-au oprit prin aceste locuri și și-au întemeiat gospodării. Pe atunci, întreg ținutul acesta era împădurit, locuitorii tăind copacii și croindu-și poieni. Locul unde s-a așezat Vasile Ilisoae s-a numit „Poiana lui Ilisei”. Mulți locuitori păstrează și astăzi numele de obârșie pe aceste meleaguri. Și ulterior au venit din Ardeal unii, ca Baron, de origine maghiară. În timp, toți urmașii lui au învățat limba românească, de exemplu, familia „Barna” (maghiară „Negru”) sunt urmași ai acestora. Cei retrași din Ardeal s-au așezat în special în partea de sus a Bodeștilor – foștii Bodeștii de Sus, fiind mult timp numiți „ungureni”, în timp ce locuitorii din Bodeștii de Jos sunt „moldoveni”[436].

Satul Vlădiceni a fost așezat la început la aproximativ 2 km de șoseaua ce leagă Piatra Neamțul de Roman, însă, din cauza deselor năvăliri ale turcilor și tătarilor a fost mutat în zona pădurii de niște călugări „vlădici”, de unde i se trage și numele. O altă legendă spune că unul din primii locuitori, Chifu, și-a făcut casa pe moșia unui Vlădică (episcop sau călugăr), de unde satul a luat denumirea de Vlădiceni. Vatra satului s-a format prin tăierea pădurii[437].

Biserica din Trifeşti este situată în centrul satului şi a fost construită la 15 august 1799.În această biserică se păstrează Sfânta Icoană Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, existând mai multe mărturii despre minunile făcute. Despre icoană, tradiţia locală spune că a

---

[434]Elena Ambrosă, *Scurt istoric asupra localităţilor din comuna Ţibucani,* în “Identitate Nemţeană”, p. 123.
[435]C. Luchian, *Locuri, oameni şi şcoli*, p. 343.
[436]*Ibidem*, 123.
[437]Gheorghe Dorofte, *Orizontul Movilei Movileni,* Editura „Alfa”, Piatra Neamț, p. 112.

fost găsită în albia râului Moldova de către un cioban. Astăzi, în timp de secetă, preoţii împreună cu locuitorii merg cu icoana pe câmp şi aceasta aduce ploaie[438],

Despre locuitorii satului Hârtop se spunea că ar fi venit din Ardeal și s-au așezat pe un teren care a căpătat numele de „Ungurești" sau „Ungureni", însă boierii ce dețineau moșia i-ar fi izgonit și au fost nevoiți să-și întemeieze gospodării pe aceste terenuri neprielnice. O altă variantă spune că gospodarul care a bătut primul par se numea Hârtopeanu, de unde și-a luat denumirea și satul. Despre satul Hlăpeşti se spune că ar fi fost fondat de către un boier care eraun mare mâncăcios, cuvântul „hlapan", însemnând mâncăcios[439].

Despre Hanul Ancuţei s-au ţesut multe poveşti. Celebre au devenit cele scrise de Mihail Sadoveanu care astfel l-a nemurit. Sursa sa de inspiraţie erau oamenii locului pe care scriitorul îi iscodea cu fiecare prilej nimerit. În volumul său de povestiri intitulat "Hanu Ancuţei" şi publicat într-o primă ediţie în anul 1928, marele scriitor Mihail Sadoveanu descrie astfel hanul: "Într-o toamnă aurie am auzit multe poveşti la Hanul Ancuţei. Dar asta s-a întîmplat într-o depărtată vreme, demult, în anul când au căzut de Sântilie ploi năprasnice şi spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei". Şi mai departe spune: "Trebuie să ştiţi dumneavoastră că hanul acela al Ancuţei nu era han, era cetate. Avea nişte ziduri groase de ici până colo, şi nişte porţi ferecate cum n-am văzut de zilele mele. În cuprinsul lui se puteau oploşi oameni, vite şi căruţe şi nici habar n-aveau dinspre partea hoţilor..."[440].

Şi despre haiduci şi tâlhari sunt multe poveştile. Nu e de mirare că în regiune încă circulă piese de teatru haiducesc care păstrează amintirea faptelor lui Ştefan Bujor, care ar fi fost fecior boieresc pe-o moşie în zona Vălenilor, despre Vasile cel Mare, amintit în „Judeţ al sărmanilor" din volumul „Hanul Ancuţei", Pantelimon din Răuceşti, fraţii Baltă din zona Negreştilor sau chiar Coroi din ţinutul Botoşanilor care se aţinea şi pe aceste locuri sau tâlhari mai mici de care îşi mai aduc aminte bătrânii[441].

---

[438]Cosmina Ghimpu, *Cronica de la Trifeşti*, în "Identitate Nemţeană", p. 519.

[439]*Tezaurul toponimic al României. Moldova.* Vol. I, Partea I, A. Unități simple (Localități și moșii), Ed. Academiei, București, p. 536.

[440] Mihail Sadoveanu, *Hanu-Ancuţei. Ţara de dincolo de negură*, Ed. Agora, 2005, p. 3-7 şi passim.

[441]Pentru acest subiect – George Brăescu, *Panorama teatrului folcloric în judeţul Neamţ,* Ed. Nona, Piatra-Neamţ, 2000; idem, *Dramaturgia folclorică în judeţul Neamţ*, Ed. Nona, Piatra-Neamţ, 2005; D. Dieaconu, *Tâlhăria şi haiducia la români. Jefuitorii cu arme*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014.

CAPITOLUL V – CONSIDERAŢII FINALE

Acest studiu s-a realizat, în special, printr-o asiduă muncă de teren, prin vizite tematice în comunele zonei, prin discuţii cu bătrînii sau cu mai tinerii iubitori sau interesaţi de cele frumoase şi de demult din locurile ce-i înconjoară, prin consultarea monografiilor şi a altor lucrări locale, prin cercetare de bibliotecă şi de arhive. S-a născut o lucrare care şi-a dorit să prezinte o imagine cât mai largă a zonei în stilul monografiilor rod al unor iniţiative haretiene de la cumpăna de veacuri XIX-XX: istorie, geografie, etnografie sau mitologie.

Lucrarea se concentrează asupra unei zone ce cuprinde localităţi din judeţul Neamţ de astăzi şi care au aparţinut vechilor ţinuturi şi apoi judeţe Neamţ şi Roman, situate în ulucul depresionar subcarpatic sau pe dealurile ce-l mărginesc şi în partea de trecere spre Podişul Moldovenesc. Spaţiul geografic a fost darnic cu oamenii lui: i-a oferit pământuri roditoare udate de ape ce izvorăsc din munţi, piatră bună pentru construcţii, lemn pentru case, sare, păşuni întinse şi locuri de fânaţuri. Nu e de mirare că pe aceste meleaguri locuirea a fost încă din paleolitic şi descoperirile arheologice au dovedit o continuitate a omului trăitor la Izvoare, la Girov, la Târpeşti, Ghelăieşti sau Văleni. Purtătorii culturii Cucuteni au aflat aici locuri potrivite pentru a închega comunităţi stabile creatoare de capodopere ale artei lutului. Mai mult decât atât, peisajele sunt mirifice, un fericit meleu de colină şi şes depresionar, cu petece înverzite de păduri, lunci şi zăvoaie. Astăzi locuitorii sunt angrenaţi în cea mai mare parte în cultivarea plantelor şi creşterea animalelor, în comunele dinspre munţi şi cu exploatarea lemnului. Turismul poate reprezenta o alternativă, aşa cum de altfel o remarcau mulţi dintre interlocutorii noştri din Ţinutul Răzeşilor.

Primele obşti săteşti din zorii Evului Mediu s-au născut aici, unde omul şi-a aflat cele necesare traiului şi era aproape de pădurile dealurilor şi munţilor ce ofereau adăpost împotriva călăreţilor barbari ai stepei.

Neamţul este judeţul din România cu cele mai multe schituri şi mănăstiri şi le aflăm şi în Ţinutull Răzeşilor pornind pe un itinerariu spiritual alături de pelerini sau de cei interesaţi de turismul religios. Menţionăm mănăstirile Bodeşti, Brădiţel, Dumbrăvele, Schitul Ţibucani şi mănăstirea Războieni, deţinătoarea celui mai mare şi primul mausoleu al eroilor moldoveni ai înfrângerii ştefaniene de la Valea Albă din 1476.

Pe lângă mănăstiri şi schituri, cu mare valoare artistică, arhitectonică şi istorică sunt bisericile vechi de piatră sau de lemn, ctitorii domneşti, boiereşti sau contribuţii ale comunităţilor de ţărani, ridicate după putere, vremuri şi credinţă. Amintim biserica din Văleni, ctitorie a lui Ştefăniţă Vodă sau biserica din Trifeşti a familiei Costin, biserica Cantacuzinilor din Budeşti, ctitoria

Bălăneştilor din Bârgăoani sau cea a familiei Catargi din Tupilaţi – biserici mari de piatră. De o mare frumuseţe sunt bisericile de lemn, mărturie a artei populare, din Corni, Căşăria, Conţeşti, Gura Văii, Răbâia, Blebea, Turtureşti sau Petricani.

Singurul oraş al regiunii, Târgu-Neamţ, cu veche tradiţie muşatină, oferă celui interesat de turism cultural excursii tematice la Cetatea Neamţului, la Casa Memorială „Ion Creangă”, la Muzeul de Istorie, Arheologie şi Etnografie sau la Biserica veche de lemn din Blebea. Sau, de ce nu, o plimbare la pas prin cartierele vechi ale oraşului unde mai poţi afla elemente ale arhitecturii tradiţionale: case vechi, fântâni, porţi sau troiţe.

Zona noastră a avut şi mulţi stăpâni de pământuri boieri, cu zeci şi sute de hectare, cu conace şi numeroase slugi. În urma lor au rămas case şi curţi pustii precum cele de la Grumăzeşti ale familiei Caradja, cele de Tupilaţi ale familiei Catargi, cele din Budeşti ale Cantacuzinilor sau cele de la Văleni ale familie Stârcea. La fel ca multe dintre biserici, chiar monumente istorice, aflate în diferite stări de degradare, şi aceste case boiereşti se pot transforma în obiective turistice viabile prin reabilitările de rigoare.

Învăţători, profesori, preoţi sau gospodari din sate au adunat mărturii ale istoriei locale şi ale culturii tradiţionale. Menţionăm Muzeul „Neculai Popa” din Târpeşti care adăposteşte artefacte dela paleolitic la zorii Evului Mediu, arme, unelte şi podoabe, costume tradiţionale, măşti realizate de vestitul meşter popular, sculpturi în piatră şi în lemn. Şi toate în cadrul unei case tradiţionale superbe de la jumătatea veacului al XIX-lea. Să amintim şi muzeul iniţiat de meşterul Ion Cojocaru la Târgu-Neamţ, la Humuleşti, cu deosebite exponate etnografice. Alte muzee cu specific istoric şi în special etnografic aflăm la Tupilaţi, la Trifeşti, la biserica din Văleni, la Dragomireşti, Bodeşti, Dulceşti şi la Negreşti, unde un adevărat muzeu tradiţional este Casa Memorială „Dumitru Almaş”.

În toate localităţile aflate în atenţia noastră am găsit case tradiţionale, unele mai vechi, unele mai noi, unele mai bine întreţinute, chiar locuite, altele aflate în paragină, oferind totuşi elemente deosebite ale măiestriei meşterilor autohtoni. Mai multe şi mai frumoase în satele din zona Târgului Neamţ, dar nu lipsesc nici în satele de şes, unde lemnul era mai greu de procurat. Din mărturiile arhitectonice cercetate nu au lipsit pereţii în furci, de vălătuci sau de chirpici. În sate încă mai poţi afla case mari cu prispă împrejmuită, cu fruntarii frumos împodobite, cu flori la stâlpi, înconjurate de garduri de şipci de lemn sau de nuiele, cu porţi maiestuoase, cu înflorituri sau chiar sculptate. Traforurile zonei sunt o specialitate a meşterilor de demult, cunoscuţi şi în alte zone ale judeţului. Diversitatea formelor şi a cromaticii este încântătoare. Sunt încă multe case acoperite cu draniţă în coadă de rândunică sau în solzi sau înflorită. Nu este necesar un traseu bine definit: fiecare sat are ceva de oferit din punct etnografic: case, porţi tradiţionale, troiţe, fântâni. Sau ateliere tradiţionale

de tâmplărie, de fierărie sau funierit şi meşteri care pot să-ţi spună povestea meşteşugului în neamul său sau poate să-ţi facă o demonstraţie de măiestrie. În alte locuri am aflat doar atelierele vechi, părăsite acum de meşteri, dar încă funcţionale.

Ţinutul era străbătut din vechime de drumuri comerciale, care făceau legătura între Ţara de Jos cu ţara de Sus, între munte şi şes, între Moldova şi Transilvania. Din punct de vedere demografic, aşezarea ţinutului a făcut ca aici să se stabilească, în satele vechi, imigranţi, în special “ungurenii”, cei veniţi din Ardeal. Se ţineau mai multe târguri, unele dintre ele păstrându-se până astăzi, precum cel de la Tupilaţi. S-au ridicat şi hanuri, precum cele de la Girov, Şerbeşti, Bălăneşti sau Tupilaţi. N-au ajuns până la noi în stare de a primi oaspeţi, fiind ruine sau ştiindu-se doar locul unde a fost. Cu o excepţie: Hanul Ancuţei, care a avut parte de nemurire prin poveştile sadoveniene şi notorietatea primită a făcut să atragă atenţia într-atât încă să fie reconstruit. Alături s-a ridicat încă un han – „Hanul Răzeşilor”, tot o reconstituire, dar doar din perioada interbelică.

În ceea ce priveşte patrimoniul imaterial, în Ţinutul Răzeşilor ne-au fost oferite oraţii de nuntă, bocete de înmormântare, descântece, doine şi balade, strigături şi alte poezii populare. De asemenea, piese ale unor bande şi coterii, ale alaiurilor de mascaţi etc. Specifică regiunii este banda „Arnăuţii” care încă circulă de la Petricani şi până la Trifeşti. Amintim „Banda lui Jianu”, la fel cu o largă circulaţie, „Banda lui Bujor”, „Banda lui Pantelimon” sau „Banda lui Lucan”. Şi nu doar sărbătorile de iarnă au aici manifestări tradiţionale, ci şi sărbătorile de Paşte, de Sânziene, de Lasatul Secului sau de sărbătorire a hramului bisericii locale. Cunoscute sunt şezătorile de la Tupilaţi, comună care are un ansamblu folcloric numit „Răzeşii”, cu membri pătrunşi de mândria descendenţei din vechii mici proprietari de pământ care au ştiut să-şi apere ţarina şi ţara cu sabia sau puşca. La unul dintre interlocutorii noştri, un locuitor din Tupilaţi, Dumitru Corugă, octogenar, am surprins manifestarea mândriei de a se trage din răzeşi şi care ne-a arătat hotarul satului care-i despărţea pe răzeşi de clăcaşi. La Văleni am aflat o bătrână centenară, Paraschiva Ciobanu, mândră de gospodăria ei şi de toate câte le-a făcut într-un secol de viaţă.

Poveştile şi legendele locurilor sunt în număr mare şi multe au ca protagonist pe Ştefan cel Mare şi răzeşii săi de prin aceste sate şi au fost transmise din generaţie în generaţie până când un învăţător a purces să le încredinţeze unor reviste sau monografii. Multe poveşti s-au ţesut în jurul Stâncii Şerbeşti, cu întâmplări petrecute din “Dacia preistorică” şi până perioada interbelică. Stânca este un monument al naturii impresionantă.

Aşa cum am remarcat de-a lungul acestui studiu, Ţinutul Răzeşilor poate deveni o alternativă mult mai viabilă pentru turism decât este în acest moment. O alternativă pentru turismul cultural, pentru turismul concentrat pe cultura tradiţională a comunităţilor care descind din micii

proprietari de pământ numiţi din Evul Mediu răzeşi. Ţinutul are multe de oferit din punct de vedere turistic. În afara infrastructurii care are nevoie de reabilitări majore, a serviciilor şi a spaţiilor de cazare insuficient pregătite, turistul sau pelerinul are nevoie de informaţiile care să-l ghideze în sejurul său, care să-i îndrume paşii prin sate pentru a putea descoperi arhitectura, arta populară, gastronomia, tradiţiile de sărbători, cele dedicate marilor momente din viaţa omului etc. Ţinutul Răzeşilor are nevoie de un astfel de proiect, atât de varianta sa clasică, cât şi de varianta digitalizată, în ton cu vremurile. Acest studiu poate reprezenta baza informativă pentru broşuri, pentru traseele excursiilor tematice şi pentru identificarea obiectivelor care trebuie vizitate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Pr. Ailincăi, Dumitru, pr. Timofte, Ciprian, pr. Apăvăloae, Mihai, *Istoricul Protopopiatului Piatra Neamţ, studiu monografic şi istoriografic*, Ed. Trinitas, Iaşi, 2009

Andone Delahomiceni, Mihai, *Ruginoasa - Neamț (pagini de istorie, confesiuni și ...reflecții),* Piatra-Neamţ, 2004;

Bojoi, Ion, Ioniță, Ichim, *Județul Neamț*, Editura Academiei, București, 1974.

Bobu Florescu, Fl. et colab., *Arta populară de pe Valea Bistriţei,* Editura Academiei, Bucureşti, 1969;

Condrea, Petru, *Dicționarul geografic al județului Neamț,* Tipografia „Toma Vasilescu", București, 1891

Coroi, Pavel, *Drumul plopilor, mărturii despre o veche şi mare aşezare. Budeşti – Neamţ*, Editura Casa Scriitorilor, Bacău, 2006

Creţu, Prof. Ion, *Monografia comunei Ţibucani, judeţul Neamţ*, 1971;

Dieaconu, D., Vatamanu, C., Alexandru, I., *Pe urmele plăieşilor, în ţinutul mănăstirilor,* Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2020.;

Dieaconu, D., *Tâlhăria şi haiducia la români. Jefuitorii cu arme*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014;

Dieaconu, D., Săndulache, I., *Valea Bistriţei nemţene,* Ed. Cetatea Doameni, Piatra-Neamţ, 2015

Dorofte, Gheorghe, *Orizontul movilei Mărgineni – monografie,* Ed .Alfa a C.C.D. Neamţ, Piatra-Neamţ, 2001;

Etnografia Văii Bistriţei, Piatra Neamţ, 1976.

Florescu, Elena Gh., *Arhitectura popular din zona Neamț*, Editura Etnologică, București, 2011;

Identitate Nemțeană, coord. Daniel Dieaconu, Elena Preda, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2012;

Drăgotescu, Marcel, *Monumente istorice și de arhitectură din județul Neamţ***,** Ed. NONA, Piatra Neamț, 2003;

Florescu, Elena Gh., *Textile populare de casă din zona Neamț. Din cultura tradițională a județului Neamț*, Editura Etnologică, București, 2011;

Florescu, Elena, Buzenschi, Florentina, *Portul tradițional de sărbătoare din ținutul Neamț*, Editura C.M. Imago, Piatra Neamţ, 2015;

Focșăneanu, Aurel, *Monografia comunei Ștefan cel Mare, județul Neamț,* Lucrare metodico-ştiinţifică pentru obţinerea gradului didactic i în învăţământ, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza'' din Iaşi, Facultatea de istorie, Iaşi, 2019

Gheorghiu, Constantin D., *Dicționarul geografic al județului Neamțu (la anul 1890),* Tipografia și Fonderia De Litere Thoma Basilescu, București, 1895.

Giurescu, Constantin C., *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, Ed. Științifică, București, 1957

Giurescu, C.C., *Târguri, oraşe şi cetăţi moldoveneşti din sec. al X-lea până la mijlocul sec. al XVI-lea*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1967

Județul Neamț, monografie, Editura Politică, Bucureşti, 1972

Luchian, Constantin, *Locuri, oameni și școli. Date monografice culese cu contribuția învățătorilor din județul Neamț până în 1935,* Piatra Neamț, 1996;

Constantinescu, Dr. Margareta, *Depresiunea Cracăului şi a Bistriţei din punct de vedere antropogeografic*, Piatra-Neamţ, 1940;

Matasă, Constantin, *Călăuza județului Neamț*, București, 1929;

Idem, *Prin Moldova de sub munte*, Ed. Uniunii de Cultură Fizică şi Sport, Bucureşti, 1965 ;

Mituri, legende şi poveşti la muntele Ceahlău, coord. Daniel Dieaconu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2013

Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea II (Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773-1774), Ed. Știința, Chișinău, 1975

Neamţul, ţinutul tezaur. Monografie, coord. D. Dieaconu, E. Preda, I. Săndulache, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2019,

Nichifor, Dumitru, *Monografia satului Boiştea, comuna Petricani, judeţul Neamţ,* Piatra-Neamţ, 2010;

Olteanu, Șt., Șerban, C-tin, *Meșteşugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu,* Editura Academiei R.S.R., București, 1969;

Platon, Gheorghe, *Domeniul feudal în Moldova în preajma Revoluției de la 1848*, Editura Junimea, Iași, 1973

Popa, Nicolae, *Lumea satului. Datini și obiceiuri pierdute. Târpeștii de altădată*, Editura Nona, Piatra Neamț, 1998;

Roşu, Alexandru, *Geografia României*, Bucureşti, 1983

Stahl, Henri H., Stahl, Paul H. *Civilizația vechilor sate românești*, Editura Științifică, București, 1968;

Stoian, Vasile, *Monografia comunei Dumbrava Roşie*, 2002, mss.

Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național. Bibilioteca monumentelor istorice din România, București, 1974

Tamba, Claudiu, *Monografia comunei Făurei, judeţul Neamţ*, lucrare metodico-ştiinţifică pentru gradul I, Iaşi, 2016, mss.

Tufescu, Victor, *România*, Editura Științifică, București, 1974

Tufescu,Victor, *Subcarpaţii,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.

TERITORIUL GAL „COVURLUI” (jud. Galaţi şi Vaslui)

Autori:
Prof. Băican Ana-Maria, Liceul Tehnologic „Paul Bujor” – Berești, Galați
Prof. Constantin Carmen, Liceul Tehnologic „Paul Bujor” – Berești, Galați

UNITĂȚI ADMINISTRATIV – TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriul GAL Covurlui este formată dintr-un număr de 15 comunităţi (14 comune şi un oraş: Bălăbănești, Băleni, Berești, Berești-Meria, Cavadinești, Corni, Fruntişeni, Grivița, Jorăști, Oancea, Rădești, Smulți, Suceveni, Vinderei, Vârlezi), 12 din județul Galați şi 3 din județul Vaslui.

Scurtă prezentare geografică a GAL-ului Covurlui

Parteneriatul GAL Covurlui este format dintr-un număr de 15 comunități (14 comune și un oraș: Bălăbănești, Băleni, Berești, Berești-Meria, Cavadinești, Corni, Fruntișeni, Grivița, Jorăști, Oancea, Rădești, Smulți, Suceveni, Vinderei, Vârlezi), 12 din județul Galați și 3 din județul Vaslui, însumând un număr de 35.275 de locuitori și o suprafață de 994,83 km^2.[1]

Principalele obiective ale GAL Covurlui, conform http://gal-covurlui.ro/, sunt: reducerea gradului de sărăcie și a riscului de excluziune socială; modernizarea infrastructurii de bază și a serviciilor adecvate în zonele rurale; creșterea și diversificarea numărului de locuri de muncă în zonele rurale; conservarea patrimoniului local; dezvoltarea locală prin abordarea LEADER; îmbunătățirea colaborării între actorii din mediul rural; modernizarea infrastructurii TIC; ridicarea gradului de cunoştinţe a populației; combaterea depopulării satelor; ridicarea nivelului de trai al populației din GAL.

Pe scurt, GAL Covurlui își propune dezvoltarea comunităților locale într-o manieră specifică, adaptată nevoilor și priorităților acestora.

Scurtă prezentare fizico-geografică a localităților din GAL

Comuna Bălăbănești

Bălăbănești este o comună din nordul județul Galați ce are în componență satele: Bălăbănești, Bursucani, Lungești și Zimbru. Se află în podişul Covurlui, pe malul drept al râului Jeravăț, la o altitudine de 126 m deasupra nivelului mării.

Situat în sudul dealurilor Fălciului și în nordul Podișului Covurlui, comuna are ca forme de relief caracteristice dealuri și văi largi, orientate pe direcţia est-vest, cu versanţi asimetrici.

Cea mai mare înălțime se întâlneşte în Dealul Foişor, aproximativ 300 m, iar cea mai mică în Lunca Jeravățului, aproximativ 90 de m.[2] Jeravățul este cel mai important râu al comunei, menționat în multe documente din perioada feudală, dar prima mențiune documentară este din 1414, când se amintește de satele Lieşti și Zigănești pe Jeravăț, unde au fost cnezi Lie și Zigănești.[3] Numele pârâului are mai multe variante: Jeravăț, Juravăț, Jăravăț, Jaravăț,

Sursa foto: https://www.comunabalabanesti.ro/;

[1] http://gal-covurlui.ro/
[2] Neculai Pământ, Delia-Elena Guţă, Florin Munteanu, *Bălăbăneşti: Un sat de răzăşi: Monografie*, Editura Zigotto, Galaţi, 2010, p. 23.
[3] *Ibidem*, p. 59.

Jiravăț – care ar veni de la „jir” – fructul fagului[4], arbore ce apare des în pădurile de pe versanții din partea superioară a văii.

Potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/ are o suprafață de 2570 ha, iar populația este de 2339 locuitori. Până la începutul secolului al XIX-lea, populația a crescut ca urmare a sporului natural și migrațiilor din satele vecine la Bălăbănești, unde erau condiții mai bune de trai. La jumătatea secolului al XIX-lea viața economică la Bălăbănești era foarte activă. De asemenea, după construirea căii ferate Bărlad-Galați și a tunelului Berești-Tălășmani s-au produs schimbări economice și sociale în viața comunei.

O dovadă a creșterii economice o reprezintă înființarea unor bănci populare la Bălăbănești și Bursucani. După o perioadă de criză datorată secetei din 1947 și urmărilor războiului, activitatea economică se îmbunătățește, în special după 1950.

În perioada 1956-1962 s-a înfăptuit cooperativizarea, luând ființă C.A.P-urilurile care au realizat construcții zootehnice pentru ovine și bovine.

Tot în această perioadă favorabilă economic a fost realizată electrificarea satelor și racordarea la rețeaua de telefonie prin înființarea unei centrale telefonice. Tipul de construcție a locuințelor a evoluat treptat, depinzând de mai multe aspecte, cele mai importante fiind starea economico-socială a locuitorilor și materialele de construcție prezente în zonă.

Cele mai interesante atracții turistice ale comunei Bălăbănești, sunt potrivit https://balabanesti.com/:

Biserica ,,Sfinții Arhangheli și Sfântul Cuvios Rafail”

Sursa foto: https://www.facebook.com/Parohia-Bursucani;

Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului, Izvorul Tămăduirii – Adam” – situată la 7km de Bălăbănești, în satul Adam, bisericuța acesteia fiind sfințită în octombrie 1652.

Schitul Zimbru – situat la marginea satului Bursucani, ctitorit în anul 1793, de către ieromonahii Ioasaf și Aloman, veniți de la Mănăstirea Râșca, județul Suceava.

Biserica ,,Sfinții Arhangheli și Sfântul Cuvios Rafail” – situată în centrul satul Bursucani, a fost zidită din lut în anul 1845. „Etalează „stilul moldovenesc din veacul al XIV-lea, cu planul basilical sau longitudinal, fără cupolă şi fără decoraţii externe.”

[4]*Ibidem*, p. 64.

În privința cuviosului Rafail, interesant este că acesta s-a născut în cătunul Zimbru, comuna Bălăbănești, în anul 1560. Din secolul al XIV-lea, în acestă zonă sunt amintiți în documente mai mulți sihaștri care s-au așezat aici, în pădurile din jurul mănăstirii Adam. „Răscolit de evlavia acestor sihaștri s-a retras la mănăstirea Agapia veche, unde este călugărit și primește numele de Rafail.

A trăit un timp în codrii Neamțului. După ani de sihăstrie, se întoarce la mănăstire unde devine stareț și își dovedește calitățile, fiind un bun îndrumător ai fraților lui. Din timpul vieții a primit darul facerii de minuni, iar după moarte mulți suferinzi veneau la mormântul său pentru a se vindeca. Când l-au dezgropat, au găsit trupul neputred și bine mirositor. A fost așezat în biserică spre închinare.

Mitropolitul Dosoftei l-a considerat sfânt și se închina moaștelor sale. Apoi moaștele au fost duse în taină la loc de păstrare.”[5] *Biserica „Sfântul Nicolae”* – situată în satul Bălăbănești, a fost construită în anul 1831.

Menționarea acestora nu este întâmpătoare și se explică prin faptul că, locuitorii comunei, oameni credincioși, și-au ctitorit de timpuriu biserici. Prima atestare documentară a unui locaș de cult pe teritoriul comunei apare într-un document datat din perioada domniei lui Ștefan cel Mare cu referire la satul Popești pe Jeravăț (1495).[6]

Fagul de la Miroasa și plopul de la Lungești – „doi arbori seculari, de la limita de nord a județului, propuși pentru a intra în categoria monumentelor naturii”.

De asemenea comuna se mai remarcă prin diverse tipuri de case cu arhitectură specifică, dar și prin obiecte arheologice descoperite pe teritoriul comunei și expuse în muzeele din Bârlad, Vaslui și Galați.[7]

Plopul din Lungești

Sursa foto: lungesti.blogsopot.ro

---

[5]Neculai Pământ, Delia-Elena Guță, Florin Munteanu, *op. cit.*, p. 153.
[6]*Ibidem*, p. 148.
[7]***, *Ghid turistic – Bălăbăneștiul de odinioară și de astăzi,*în cotidianul electronic „Xpress Bălăbănești".

Comuna Băleni

Parte a județului Galați, comuna Băleni se învecinează la nord cu teritoriul comunel Vârlezi, la est cu teritoriile orașului Târgu Bujor, comunei Fârțănești și comunei Cuca; la sud cu teritoriul comunei Rediu, la sud-vest cu cel al comunei Cudalbi, iar la nord-vest cu teritoriul comunei Corni.[8]

Teritoriul comunei este integrat, din punct de vedere geografic, podișului Covurlui și se înscrie preponderent în bazinul hidrografic al Siretului. Doar o mică parte a sectorului estic al comunei este drenată către Valea Chineja, afluent al Prutului. Principala apă curgătoare este Suhurluiul care provine din trei afluenți principali: pârâul Milești, pârâul Suhurluiul (cu) Apă și pârâul Suhu, denumit Suhurluiul Sec.[9]

Iniţial, Băleniul este un sat răzăşesc. Obștea sătească din Băleni și-a menținut identitatea de-a lungul timpului, cu toate că mijloacele de existență au fost destul de sărace, iar marea parte a pământurilor a trecut în proprietatea boierească.

În secolul al XVIII-lea părţi din sat sunt cumpărate de căpitanul Gheorghe Şerban, de marele vistier Matei Cantacuzino, de hatmanul Costache Ghica. Satul intră deplin în proprietatea Cantacuzinilor după 1835.[10]

Capela monumentului
Sursa foto: http://ancatirca.blogspot.com/ ,
autor – Anca Tîrcă;

Familia Cantacuzino, din care se trage ramura de la Băleni, are o genealogie impresionantă și şi-a pus puternic amprenta asupra vieții și istoriei comune. „Localnicii spun că domniţele participau la sărbătorile satului, jucau la horele duminicale [...]. Le plăcea să cunune tinerii care întemeiau noi familii şi să le boteze copii."[11] Pentru perioada anterioară sec. al XIX-lea, informațiile despre raporturile de proprietate pe teritoriul satului sunt sporadice. Începând din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, un număr mare de documente se găsesc în arhiva primăriei Băleni, cele mai multe dintre acestea făcând referire la familia Cantacuzino, deținătoare a celor mai importante suprafețe de pământ din regiune.

---

[8]Dorin Pintilie, Mariana Pintilie, *Comuna Băleni: Studiu monografic complex*, Cluj-Napoca, Eurodidact, 2003, p. 7.
[9]*Ibidem*, p. 31.
[10]*Ibidem.*
[11]Paul Păltănea, Mihai Dim. Sturdza, *Istoria moşiei Băleni din ţinutul Covurlui,* în „Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*," vol. III*, Bucureşti, Editura Simetria, 2014, p. 503.

Relația dintre obștea sătească din Băleni și marii proprietari de pământuri a fost presărată, de-a lungul vremii, de numeroase conflicte. Tot în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, sătenii Băleniului au fost împroprietăriți pe parcursul a patru etape:

În cadrul reformei agrare a lui Alexandru Ioan Cuza din 1864 au fost împroprietărite 221 de persoane, această reformă agrară vizând țăranii clăcași. În 1879 a avut loc o nouă etapă de împroprietărire ce i-a vizat pe eroii războiului de independență a României. În cursul anului 1892 au fost împroprietărite 69 de persoane; În 1897 au fost împroprietăriți 36 de locuitori din terenuri de pe teritoriul satului Oasele (comuna Cuca).

În prezent, comuna Băleni este situată în colinele Covurluiului şi câmpia înaltă a Covurluiului, pe malurile râului Suhurlui.Potrivit https://www.comunabaleni.ro/, „comuna este amplasată în partea centrală a județului Galați și se învecinează la nord cu comuna Vârlezi, la nord-vest cu comuna Corni, la nord-est cu orașul Târgu Bujor, la vest cu comuna Cudalbi, la est cu comuna Fârțănești și Cuca, iar la sud cu comuna Rediu”.

Potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, are o suprafață de 6755 ha și o populație de 2332 locuitori. Singurul obiectiv din comună clasificat ca monument istoric este o parte din situl arheologic de interes național Valul lui Athanaric, datând din secolele al II-lea–al IV-lea e.n.Valul lui Athanaric (sau Atanaric) a fost un zid de apărare, aflat între localitățile Ploscuțeni pe Siret și Stoicani pe Prut, pe o distanță de 90 de km, separând Câmpia Română de Podișul Moldovei. Cercetările arheologice au determinat existența unei palisade de lemn, care a sfârșit printr-un incendiu și a unor capcane, în fața șanțului, concretizate prin gropi adânci și dese.[12]

Un monument interesant, demn de amintit este cavoul Cantacuzinilor, proiectat și realizat, cel mai probabil, la începutul secolului al XX-lea. Edificiul funerar a fost conceput de George Matei Cantacuzino după modelul unor construcții similare pe care avusese ocazia să le vadă în timpul numeroaselor sale călătorii prin Europa. „La suprafață, capela prezintă, în stânga și în dreapta intrării, două rânduri de câte șase trepte, cu ajutorul cărora se accede pe o mică platformă, îngrădită de o balustradă de fier, așezată pe un postament de ciment. Intrarea în capelă este străjuită de două semicoloane adosate, așezate pe postamente de formă paralelipipedică. Deasupra ușii de la intrare se află o arcadă oarbă, semicirculară în plin cintru, cu profil de tip portal în retragere succesivă.(…) La interior, capela are o singură încăpere dreptunghiulară, aproape pătrată. Ea este vopsită într-o culoare incertă, rozalie. Monumentul funerar nu prezintă urme de pictură interioară. În interiorul criptei sunt depozitate câteva obiecte bisericești. (…) Ușa cavoului se deschidea cu o cheie, veritabilă piesă de feronerie, pe care țăranii au tăinuit-o după evenimentele din martie 1949 și au

[12]Mihalache Brudiu, *Cercetări arheologice din zona valului lui Athanaric*, în „Danubius”, 8-9, Galați, 1979, p.153.

încredințat-o Bălașei Cantacuzino, fiica mare a prințului Leon[13], când aceasta a primit de la autoritățile comuniste dreptul de a revedea satul care i-a fost odinioară cămin."[14]

În capela din Băleni sunt înmormântate patru generații de Cantacuzini.

Oraș Berești

Orașul Berești și teritoriul său administrativ este situat în partea de E a României, la limita de nord a județului Galați, la 155-260 m altitudine.

Intrarea in localitate
Sursa foto: Oscarconsult SRL

Bereștiul este situat în partea de N a podișului Covurlui (subunitate a Podișului Moldovei), aproape de contactul cu Dealurile Fălciului. Se extinde și pe dealurile Bulgarului (în E) și Tabăra (în V).[15] Lângă Berești sunt pădurile Piscu Porcului, Valea Măturii, Cișmeaua lui Eracle. Solurile predominante sunt cele cenușii, cernoziomurile cambice și coluvisolurile. Pe teritoriul său sunt rezervațiile naturale Talașmani (forestieră și botanică) și Berești (paleontologică).[16] Este așezat pe valea râului Chineja ce se formează la Berești prin unirea a trei scurte văi: Țepei, din N, Măturii, dinspre E și Târgului dinspre V și străbate toată jumătatea de E a județului, având o lungime de 79 km.[17] Limitele administrative care despart orașul de unitățile teritoriale vecine sunt: NE, N, E și S comuna Berești – Meria – limita cu aceasta comună începe la N în dreptul Dealului Pleșa, continuă spre NE în lungul dealului Bâzanu, despărțind localitatea de satele Aldești și Puricani, iar în continuare limita este trasată de-a lungul Dealului Meria. În S limita se înscrie în lungul Dealurilor Cioinagi și Balintești și Pădurea Braniștea, delimitând Bereștiul de satul Balintești.

SV comuna Jorăști – limita cu această comună este una convențională trasată de-a lungul dealului și Văii Șeasă.

V comuna Bălăbănești – limita cu această comună este aproape rectilinie, înscriindu-se în lungul dealului Roșiei până la limita cu Dealul și Pădurea Tabăra.

---

[13]Leon Canzacuzino – ultimul descendent cantacuzin de ordin masculin din sudul Moldovei.
[14]Dorin Pintilie, Mariana Pintilie, *op. cit.*, p. 135-136.
[15]Sorin Geacu, *Județul Galați – Dicționar de geografie fizică,* Editura CD Press, București, 2007, p. 29.
[16]*Ibidem*, p. 30.
[17]*Ibidem*, p. 57.

NV județul Vaslui – limita este trasată de-a lungul Dealului Tabăra și a pădurii cu același nume, ea desparte teritoriul administrativ al orașului Berești de localitățile Talașmani și Docăneasa.[18]

Apariția și dezvoltarea treptată pe vatra actuală a așezării a fost determinată de cadrul natural, dar și de caracteristicile socio-economice.

În prezent, potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, are o suprafață de 4712 ha și o populație de 3630 locuitori.

Bereștiul se remarcă prin câteva obiective:

Tunelul de la Talaşmani – al doilea tunel ca lungime din România. „Construcţia tunelului a început în iunie 1906, iar lucrările au fost finalizate la sfârşitului lui 1911. Până în anul 1919, tunelul de la Bereşti a fost cea mai mare astfel de structură din România. Şi în prezent, este unul dintre puţinele tuneluri din ţară construite la altitudine joasă, undeva în jurul valorii de 150 metri peste nivelul mării."[19]

Tunelul de la Berești

Sură foto: https://wikimapia.org/

Rezervația naturală Pădurea Talașmani - Talașmani este denumirea dată pădurii Tihulești, după numele satului Gara Talașmani din județul Vaslui, aflat la N. Un sector din centrul pădurii, 20 de hectare, la 185-200 m altitudine, la 6 km de Berești, este, din 1973, rezervație naturală forestieră și botanică. În arboretele de șleau cu predominarea gorunului balcanic și teiului argintiu, sectorul ocrotit include porțiuni unde se întâlnește ghiocelul balcanic, specie rară în țară. Pe 2 hectare sunt ocrotiți 22 de arbori seculari 140 de ani, 150 de ani, 200 de ani, 300 și 400 de ani.[20]

Placa memorială Paul Bujor dezvelită cu prilejul împlinirii a 110 de la naştere şi a 20 de ani de la moarte a profesorului universitar Paul Bujor a fost instalată la 15 iunie 1972, pe peretele Casei memoriale „Paul Bujor" Bereşti.

La nivelul localității există mai multe obiective arheologice clasificate ca monumente istorice[21]:„Dealul Bulgarului; Situl arheologic punct „Dealul Taberei".

---

[18]Ardeleanu Mariana, *Orașul Berești, județul Galați – studiu de geografie – lucrare de licență*, Universitatea din București, Facultatea de Geografie, București, 2003, p. 5-6.

[19]Remus Basalic, *Comori de patrimoniu/Al doilea tunel ca lungime din România se află la Galați*, în *Viața Liberă*, Galați, 2015.

[20]Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 251.

Comuna Berești-Meria

Din punct de vedere administrativ, teritoriul comunei Berești-Meria face parte din județul Galați, având forma alungită pe directia NV-SE și ocupă o suprafață de 10.785 hectare.[22]

Comuna este situată în partea de nord a Colinelor Covurluiului, subunitate geografică a Podişului Moldovei, având un relief uniform, dar fragmentat, cu forme colinare lungi ale căror înălțimi scad de la nord către sud și cu platouri netede.

Teritoriul comunei este traversat de ape colectate de pâraiele: Chineja, care se varsă în Lacul Brateș; Jeravăț care se varsă în râul Bârlad și Horincea afluent al Prutului. Pâraiele au sculptat văi aproape paralele aliniate pe directia generală nord-nord-vest/sud-sud-est.

Altitudinea reliefului are valori cuprinse între 224 m și 150 m, valoarea maximă întâlnindu-se în dealul Bâzanu, situat la limita cu teritoriul orașului Berești.

În ceea ce privește limitele comunei, acestea sunt: limita de nord corespunde limitei dintre județele Galatiți și Vaslui (comunele Vinderei și Mălușteni); limita estică este dată de comuna Cavadinești, cea sud-estică de comuna Suceveni, în sud se află comuna Băneasa, iar în sud-vest comuna Joraşti; în partea de vest limita este reprezentată de orasul Berești.

La sfârșitul sec.al XIX-lea, satele comunei Berești-Meria făceau parte din județul Covurlui, plasa Horincea fiind grupate diferit, în sensul că, de comuna Târgu-Berești țineau satele Merea (Meria), Berești sat, Aldești și Șipote. Satele aveau populație majoritară de răzeși și câțiva clăcași, toți români.

Începutul sec. al XX- lea va aduce o dezvoltare zonei. Aprobată încă din 1889, o nouă linie de cale ferată, care unește Galațiul cu Bârladul, cu stații și pe teritoriul comunei Berești Meria, începe să se construiască în 1906.[23] Lucrările au fost destul de dificile deoarece presupuneau tăierea tunelului Berești –Talașmani, în lungime de 3330 m.

Forța de muncă a fost selectată din zonă, care adevenit, în toată această perioadă, una importantă, fiind vizitată de mari personalități, între care Barbu Delavrancea - ministru al Lucrărilor Publice și inginerul Anghel Saligny.[24]

Un singur obiectiv din comuna Berești-Meria este inclus în lista monumentelor istorice din județul Galați ca monument de interes local: situl arheologic de la „Poarta Bâzanului” (2 km vest de satul Puricani).

---

[21] Monitorul Oficial al României, *Lista monumentelor istorice din județul Galați*, partea I, Nr.113/bis15.II.2016.
[22]Mariana Ardeleanu, *Monografia comunei Berești-Meria (județul Galați),* Editura Europlus, Galați, 2013, p. 5.
[23]*Ibidem*, p.9.
[24]*Ibidem.*

O construcție cu valoare istorică locală deosebită este biserica de lemn din cadrul comunei, din satul Meria, mărturie a spiritualității pe aceste meleaguri. Este cel dintâi locaş de cult, zidit de neamul Merienilor, care au înălțat pe locul unde fusese târla unei stâne o bisericuță închinată Sfântului Ierarh Nicolae. Până în anul 1956 s-a slujit neîntrerupt în această biserică, unicat în această parte a țării prin piciorul Sfintei Mese, constituit dintr-un stejar secular care mai are şi acum rădăcini în pământ.

Parohia deține, ca urmare a eforturilor preotului Teodor Cudrițescu, o serie de obiecte de cult vechi, care sunt prezente în biserica muzeufiind datate ca aparținând secolelor XVIII - XIX.

Biserica - muzeu de la Berești – Meria
Sursa: Parohia Berești Meria

Biserica monument este de mici dimensiuni, construită din bârne împletite și lut, pe bază de piatră, îmbrăcată în scânduri, fără turle, înconjurată de salcâmi şi de vechi morminte. Inițial cimitirul a fost situat în jurul bisericii-muzeu, dar în anul 1970, osemintele au fost strămutate în extremitatea nordică a parohiei, aici rămânând doar câteva cruci.

Nu se ştie cu certitudine când a fost ridicată bisericuța, negăsindu-se documente în acest sens, dar tradiția orală atribuie acest fapt unui cioban, de pe vremea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt.

Micul muzeu este o adevărată comoară, plină de istorie, despre care prea puțini au cunoştință, singurii vizitatori fiind elevii şcolilor din zonă şi oaspeții mai de seamă care ajung în această parte a județului.

Comuna Cavadinești

În lucrarea Marele dicționar geografic al României, volumul al II-lea, apărut în 1899, există câteva precizări importante despre comuna rurală Cavadineşti. Potrivit documentului, comuna este situată în plasa Horincea, județul Covurlui, la o distanță de 80 de kilometri de Galați. „Se hotărește la N cu comuna Gănești, la E și S cu Rogojeni și la V cu Slivna."[25]

---

[25] George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit.*, vol. II, p. 236;

În continuare autorul enumeră cele trei cătune care intră în componența comunei: Grăpeni, Cavadinești – reședința și Rugineni și prezintă pe scurt aspectul comunei: „este frumoasă – plantații dese, vii, arbori roditori, în deosebi nuci mulți și mari împodobesc teritoriul Cavadineştilor.”[26]

Pământul Cavadineştilor, potrivit aceleași surse, este nisipos, argilos și calcaros. Suprafața sa aproximativă e de 3446 hectare și care 285 hectare arabile, 75 pădure și luncă, 150 imaș, 65 fânețe, 160 vii, 10 grădinării, 45 livezi și 120 vatra satului și nefolosite. Tot teritoriul aparține proprietății mici și mijlocii. „Dintre săteni sunt fruntași cari posedă până la 40 fălci pământ.” Sătenii sunt „toți români, răzeși, afară de puțini foști clăcași și însurăței în Grăpeni.”[27]

În prezent, potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, are o suprafață de 11086 ha și o populație de 3545 de locuitori.

Suprafaţa comunei Cavadineşti se încadrează geografic în Podisul Moldovenesc, cu orientare sud-estică. Teritoriul comunei are un relief variat, predominant cu dealuri. Reţeaua hidrografica este reprezentată în principal de cursurile de apa râul Prut, pârâul Horincea, pârâul Liscov şi pârâul Elanu.

Pe teritoriul comunei Cavadineşti se află câteva obiective de interes:

Parcul Natural Lunca Joasă a Prutului este o arie naturală protejată care reprezintă poarta de intrare în Rezervaţia Biosferei Delta Dunării. Rezervaţia naturală este situată în cuprinsul complexului agro-piscicol Maţa-Rădeanu, de pe teritoriul comunei Cavadineşti, sat Vădeni, reprezentând de fapt o suprafaţă inclusă în Balta Maţa, din extremitatea nord-estică a judeţul Galaţi. În Lunca Prutului viețuiesc peste 200 de specii de păsări, multe dintre ele fiind conservate prin convenţiile internaţionale.

Fragmente de ceramică Râpa Glodului, Cavadinești

Situl arheologic din punctul „Râpa Glodului” - singurul obiectiv din comuna Cavadinești inclus în lista monumentelor istorice din județul Galați ca monument de interes local - la 4 km sud-vest de satul Cavadinești, ansamblu alcătuit dintr-o așezare daco-romană și una mai veche, din Epoca Bronzului târziu.[28]

---

[26]*Ibidem*.
[27]*Ibidem*.
[28]Monotorul Oficial al României, *Lista monumentelor istorice din județul Galați*, partea I, Nr. 113/bis15.II.2016.

Cercetarea derulată în punctul „Râpa Glodului" a pus în evidenţă urme de locuire din epoca bronzului (cultura Noua), epoca migraţiilor (cultura Sântana de Mureş-Černjachov) precum şi din secolele VIII-X. Ceramica descoperită constă în diverse fragmente din vase. De asemenea au mai fost descoperite şi materiale osteologice, printre care şi un omoplat crestat. „Din stratul de cultură datat în secolul IV au mai fost recuperate trei fusaiole, un cârlig şi o lamă metalică provenind de la un cuţit."[29]

„Cele cinci complexe descoperite în cercetările din anii 2013-2014, dovedesc existenţa unei locuiri umane destul de intensă, pentru perioadele menţionate, fapt ce impune continuarea studierii zonei în vederea identificării şi a altor structuri arheologice în acest sit din judeţul Galaţi, afectat atât de factorii naturali, cât şi de activităţile umane (agricultură, păşunat, împăduriri etc.)".[30]

Stejarul din Grăpeni, comuna Cavadineşti, judeţul Galaţi, este un adevărat monument al naturii, încă viu, unicat prin vârsta de 300 – 400 de ani. Diametrul trunchiului este unul impresionant, șase bărbaţi cu braţele întinse abia dacă reuşesc să-l înconjoare. Toţi sătenii din Grăpeni ştiu că sub coroana lui s-au odihnit oşteni de-ai lui Ştefan cel Mare. Stejarul a văzut oştile otomane, a văzut răutatea unor oameni care, cu securile, au încercat să-l cojească, pentru al ucide, a văzut nenumărate fulgere, care s-au încurcat printre crengile sale. Acum stă în calea vânturilor, ţinând de urât crucilor din cimitirul de alături. Neavând biserică, lângă el sătenii au ridicat o capelă.[31]

Stejarul din Grăpeni
Sursa: Oscarconsult S.R.L.

Comuna Corni

Corni este o comună cu trei sate: Corni, Măcișeni, Urlești situată în partea centrală a județului, în colinele Covurluiului, altitudinea din cuprinsul teritoriului său variind între 95 m (în SE, pe Suhurluiu) și 230 m (în NE, în Dealul Smulți). Înfășișarea reliefului local este dată de prezența unor dealuri (cele mai importante fiind: Musculești, Urlești, Negrile, Murgoaia) orientate

[29] Costel Ilie, *Cercetări arheologice recente în situl Râpa Glodului, comuna Cavadineşti, jud. Galaţi* în „Danubius",XXXIII, Galați, p. 206-207;
[30]*Ibidem;*
[31]Gheorghe Bogza, *Stejarii Măriei sale Ștefan Vodă cel Sfânt,* Editura Karta.ro, Onești, 2016, p. 29.

aproximativ pe direcția nord-sub, separate de văi aproape paralele (cum sunt Perișani, Gologanul, Musculeasa, Rediu).

Comuna are ca vecini: la est comuna Vârlezi, în sud-est comuna Băleni, în nord-vest comuna Corod, în vest comuna Valea Mărului, în sud comuna Cudalbi, iar în partea de nord comuna Smulți.[32]

Se află în bazinul hidrografic Siret, principalele ape fiind Suhurlui şi Suhurlui-Mileşti. Pe teritoriul său se află iazul omonim care a fost creat în 1980, situat la 1 km distanţă de localitatea omonimă, pe valea Suhurluiului, având o suprafaţă de 4 ha, numit şi Vlamnic.[33]

Potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, are o suprafață de 5408 ha și o populație de 2507 de locuitori. La sfârșitul secolului al XIX-lea, teritoriul satului avea o întindere de 1633 ha, din care 479 de ha aparțineau micilor proprietari, iar restul erau proprietăți mari.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, comuna Măcișeni avea o suprafață totală de pământ de 5049 fălci și 3 prăjini (o falce echivala cu cca 1 ha și jumătate, o prăjină cu cca 173 m.p.). distribuită astfel: satul Măcișeni – 2117 fălci și 68 prăjini, satul Corni – 1142 fălci și 12 prăjini, Urlești – 779 fălci.

Cel mai probabil, pe la mijlocul veacului al XIX-lea moșia satului Măcișeni aparținea proprietarului Gheorghieș Emandi din Bârlad. Înainte de anul 1989 această suprafață a trecut în proprietatea doamnei Coralia Sechiari; 786 ha din terenul satului Urlești se afla în posesia lui I. Coroiu, iar 1144 ha din perimetrul satului Corni aparținea fraților P. Malaxa.

La Măcișeni, o formă de învățământ a existat, cel mai probabil, începând cu anul 1890, cursurile fiind ținute de un singur învățător, Vasile Buruiană, ce a slujit școala din sat aproape 40 de ani.[34]

Comuna Fruntișeni

Fruntișeni este o comună în județul Vaslui, formată din satele: Fruntișeni – reședința și Grăjdeni. Comuna a fost înființată în anul 2004, prin desprinderea de comuna Grivița. Atunci comuna Griviţa a fost împărţită în două comune: Griviţa şi Fruntişeni. Satele Fruntişeni şi Grăjdeni au format comuna Fruntişeni, iar satele Griviţa, Trestiana şi

Fruntișeni
Sursa foto: https://www.facebook.com/Grajdeni-VS/

[32]Eugen Drăgoi (coord.), *Monografia comunei Corni, județul Galați,* Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2018, p. 13.
[33] Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 68.
[34]Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 116.

Odaia Bursucani au rămas în componenţa comunei Griviţa. Comuna a mai funcţionat în perioada anilor 1900-1968 având în componenţă satele Fruntişeni, Grăjdeni şi Dealu Mare. Din 1968 şi până în 2004, satele Fruntişeni şi Grăjdeni au trecut în componenţa comunei Griviţa iar satul Dealu Mare în componenţa comunei Zorleni[35]. Situată în partea de sud a județului Vaslui, comuna se învecineazăcu Zorleni și Vinderei, distanța până la cel mai apropiat oraș, Bârlad, fiind de 15 km. Potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/are o suprafață: 3747,78 ha și o populație de 1869 de locuitori. În *Marele dicționar geografic al României*, volumul III, din anul 1900 se precizează despre comună următoarele aspecte:

Fruntişeni este un sat în județul Tutova, spre E. de Bârlad. Are o populatie de 521 locuitori, din care 44 ştiu carte şi locuiesc în 68 case. Formeaza o comună (com. Frunțișeni), cu cătunele: Dealul-Mare şi Grăjdeni. În toată comuna sunt 1173 locuitori (din care 134 ştiu carte); 192 contribuabili; locuiesc în 240 case. Cultura viei se face pe o suprafață de 85,50 hect. (din care 11,50 nelucrătoare). „Se fabrică mult olăria ordinară.”„Comerciul se face de 16 persoane în 16 stabilimente comerciale, din cari 9 cârciume”. Are o şcoală primară de băieți și 4 biserici. „Contribuțiunile directe ale locuitorilor acestei comune sunt de 8822 leiși 58 bani.[36]

Satul Grăjdeni se întinde pe o suprafaţă de 101 ha şi are ca vecini la nord, nord-est satul Fruntişeni, la sud, sud-est comuna Vinderei, iar la vest comuna Griviţa. Este situat în cadrul Podişului Bârladului, în partea sudică a Dealurilor Fălciului.[37]

Din punct de vedere hidrografic este străbătut de pârâul Trestiana pe o lungime dc 3,85 km şi de pârâul Râpa Satului pe o lungime de 1,5 km.

La nord şi sud satul este străjuit de două dealuri: Dealul Cârligele (S) şi Dealul Morii (N). Dealul Morii separă satele Grăjdeni şi Fruntişenişi îşi are numele de la existenţa unei mori de vânt care, în vechime, deservea cele două sate.

În partea de est, cele două dealuri sunt unite prin alte dealuri împădurite cu stejar, tei, carpen, fag, plop, frasin, ulm, arţar şi alte specii de arbori şi arbuşti care formează Pădurea Grăjdeni. De aici încep vestiţii codri ai Moldovei care se întind, cu mici întreruperi, pe aproape 100 de km până la Iaşi. În colţul de sud-vest al păduriise înalţă falnic un stejar secular de peste 200 de ani.[38]

Hotarul târgului, spre răsărit, a fost prezentat în următorii termeni: „[.„] de acolo pe vârful dealului în jos tot prin Făgetul Leahului, pe obcină până la drumul ce trece de la Câmpul lung la Trestiana, apoi peste acest drum la răspântie şi iar pe drumul ce merge între Brădeşti şi între Lieşti,

---

[35]Gheorghe Gherghe, Ioan Onel, *Grăjdenii – sat şi mănăstire,* Editura Sfera, Bârlad, 2013, p. 3.
[36] George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu, *op.cit.*, vol IV, p. 429.
[37]*Ibidem.*
[38] Gheorghe Gherghe, Ioan Onel, *op. cit.*, p. 6.

în jos până la marginea pădurii, la dumbravă, unde este o groapă săpată, şi apoi peste dumbravă şi peste drumul ce merge de la Brădeşti la Lieşti la un stejar însemnat.”Deși în document nu apare consemnat anume satul Grăjdeni, traseul hotarului în partea de răsărit ne demonstrează că era inclus în hotar la marginea lui.[39]

După ctitorirea Schitului Grăjdeni, satul a devenit proprietatea acestui locaş de cult şi documentele au fost comune.

Obiectivele mai importante din comună sunt biserica şi mănăstirea din satul Grăjdeni. Biserica de lemn „Sfântul Gheorghe” declarată monument istoric, se află în centrul satului fiind înconjurată de cimitir.

Principala atracţie a zonei mănăstirea Grăjdeni. Aşezământul este construit într-o poiană a platoului unui deal, la 1 km de sat. De pe acest platou, dacă privim în vale, peste vârfurile copacilor, zărim casele satului. La est şi sud-vest de mănăstire sunt dealuri acoperite cu păduri de foioase.

Comuna Grivița

Grivița este o comună în județul Vaslui, Moldova, România, formată din satele Grivița (reședința), Odaia Bursucani și Trestiana.

Se află la sud-est de municipiul Bârlad, pe DN24D care face legătura dintre orașele Bârlad și Comuna Bălăăbănești din Județul Galați.[40] Comuna Grivița se află situată în subunitatea geografică Colinele Tutovei, parte a Podișului Central Moldovenesc. Potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, suprafața comunei este de 6215 de hectare, iar populația de 3130 de locuitori. Clima în Grivița este temperat continentala marcată de o amplitudine termică foarte mare a valorilor extreme.

Comuna Grivița

Sursa foto:
https://www.facebook.com/centrulculturiitraditionale.vaslui

[39] Gheorghe Gherghe, Ioan Onel, *op. cit.*, p. 13.
[40] http://www.grivitavs.ro/

Comuna Jorăști

Comuna Joråşti din judeţul Galaţi este aşezată pe Valea Covurluiului, la o depărtare de 15 km de oraşul Târgu Bujor. Este situată în NE județului, în Colinele Covurluiului, altitudinile din cuprinsul teritoriului său variind între 64 m (în S, pe Valea Bujorului) și 261 m (în NV, în Dealul Tarniței).

Solurile specifice sunt cernoziomurile cambice, coluvisolurile și erodisolurile.[41]

Sursa foto: http://www.primariajorasti.ro/

De comuna Joråşti aparţin şi satele Zărneşti şi Lunca. Tradiţia spune că în nordul comunei Joråşti, unde acum se află satul Zărneşti, era o moşie a domnitorului Constantin Cantemir. Printre administratorii moşiei Joråşti a fost şi unul numit Zirnea, care murind, a lăsat satul format în jurul moşiei sale, de unde şi numele satului, „Zărneşti".

Satul Lunca se află aşezat pe aceeaşi vale a pârâului Covurlui, la 7 km sud de comuna Joråşti. Satul de la început a fost aşezat pe moşia boierească a proprietarului Ion Plesnilă.[42]

Satul Zărneşti este aşezat la nord de satul Jorăști, la răsărit de orașul Berești, la apus de comuna Rădești și la nord de șoseaua care leagă Rădeștii de Berești.[43]

Comuna Joråşti se află în bazinul hidrografic Prut, principalele ape fiind Bujor, Covurlui şi Băneasa. Comuna are 6285 ha, teren arabil, paduri, păşuni şi vii. Populaţia este de 1945 locuitori. Terenurile sunt bune pentru agricultură şi creşterea vitelor; pe valea Joråştilor sunt îndeosebi, fâneţe.

În baza decretului din 1864 Jorăști s-a numit comună rurală și era descrisă astfel: „La depărtare de 65 km de Galați și peste 10 km de Târgul Bujor, se află comuna Jorăști, care se hătărăște la nord cu județul Tutova, la est cu comuna Balintești și Băneasa, la sud-est cu Bujorul și la vest cu Vârlezi și Crăiești."[44]

De la un capăt la altul, comuna este străbătută de pârâul Covurluiul cu Apă ce își are originea în Valea Huleștilor, aflată la nord de satul Zărnești, care merge până în linia șoselei Rădești-Berești. Este zona unde se găsesc izvoarele pârâului Covurlui, în număr de trei: primul

[41]Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 142.
[42]Ionel Rantia *Biserica „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena" a Parohiei Jorăşti I, judeţul Galaţi* în „Călăuză ortodoxă"nr. 296, Galați, 2013.
[43]Flori-RodicaTighici Iacomi, *op.cit.*, p. 96.
[44]*Ibidem*, p. 136.

izvor își are originea în Valea Roșie, al doilea în Valea Suraia, iar al treilea în Valea Tarniței; în trecut această porțiune aparținea Jorăștilor și era o pădure de foioase. Izvoarele de pe Valea Roșie și Suraia se întâlnesc la o distanță de 50 de metri de hotar dintre comunele Jorăşti și Rădești, unde este confluența cu cel de-al treilea izvor, chiar pe linia de hotar. De la confluența celor trei izvoare, Covurluiul cu Apă curge pe un singur fir, iar după aproximativ 1000 de metri, formează o cascadă. La sud de cascadă, pe firul văii Covurlui, se află o movilă impunătoare numită „movila lui Ștefan cel Mare”. Movila este ca o piatră de hotar, între Zărnești și Rădești, iar după tradiție se spune că aceasta este făcută din porunca lui Ștefan Vodă.[45]

Viața a demonstrat că istoria unei așezări estre strâns legată de pământul pe care s-a construit, iar pământul rămâne pentru săteni bunul cel mai de preț, care le asigură existența.[46]

Principale atracţii de pe teritoriul comunei sunt necropola de la Lunca şi Biserica ,,Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena”.

În prezent, potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, comuna are o suprafață de 6811,74 de hectare și o populație de 1865 de locuitori.

Comuna Oancea

Comuna Oancea este situată în partea de răsărit a României, pe malul drept al râului Prut, la 57 km nord de orașul Galați reședința județului și la 7 km vest de orașul Cahul din Republica Moldova. Se învecinează la Est cu râul Prut, granița actuală între România și Republica Moldova pe o lungime de 7,5 km, la Sud cu comuna Vlădești, la Vest cu satul Roșcani (comuna Băneasa) și la Nord cu satul Rogojeni (comuna Suceveni).[47]

Comuna Oancea este alcătuită din două sate: Oancea şi Slobozia Oancea, care, spre deosebire de Oancea (vechi sat răzăşesc, format din ţărani liberi, mici propietari de pământ), este un sat mult mai tânăr de clăcaşi, care ia fiinţă ca slobozie (sat înfiinţat pe loc pustiu sau depopulat după fuga locuitorilor) pe moşia Oancea a boierului Constantin Onu, fost medelnicer la curtea domnească. Satul s-a înfiinţat după toate probabilităţile în perioada 1830-1850.[48]

Cu o suprafaţă totală de 5050 ha, moşia comunei Oancea este situată în partea sudică a podişului Moldovei, parte cunoscută şi ca podişul Bârladului, la interferenţa Câmpiei Covurlui cu dealurile Fălciului.[49]

[45]*Ibidem*, p. 137.
[46]*Ibidem*, p. 74.
[47]https://primariaoancea.ro/
[48]*Ibidem*, p. 40.
[49]*Ibidem*, p. 41.

Oancea și-a păstrat aproximativ aceleași hotare ca pe vremea lui Ștefan cel Mare incluzând pământurile răzășești, cu bălțile și islazurile, și moșiile boierești.

Moșiile boierești erau așezate, de obicei, la marginea pământurilor răzășești și s-au constituit în timp, ca urmare a scăderii numărului de răzeși, morți în nenumăratele lupte cu barbarii și care își restrângeau moșia, în diferitele perioade de restriște, la cât pământ puteau lucra și

Într-un *Studiu privind potențialul turistic al Județului Galați,* se menționează legat de comuna Oancea: Poziţia satului este pitorească, case aşezate pe cele 2 coline despărţite de pârâu, care coboară până aproape de malul Prutului.

Balta Șovârca
Sursa foto:
https://www.facebook.com/FermaPiscicolaSovarca

Pe teritorul comunei se află două bălţi mari: Şovârca, la nord de Oancea (cca 200 ha) şi balta Măicaş (400ha) la sud de Slobozia Oancea, amândouă formate din vărsăturile Prutului.[50]

Este de menționat importanța deosibită a acestor bălți pentru locuitorii comunei. Mai ales în trecut, au avut o mare importanță economică și socială. Până să fie instaurat regimul comunist, „aparțineau locuitorilor comunei și erau o sursă inestimabilă de hrană (pește) mai ales în anii de secetă, dar și de materii prime (stuf, papură) pentru construcții și artizanat: acoperișuri la case, stucatură, garduri, rogojii, coșuri, panere, cotețe de pește, material de legat, etc., dar și material de foc pentru încălzitul locuințelor și mâncare, lemnul pe meleaguri oncene fiind o raritate."[51]

Rolul acestor bălți a fost major și în refacere gospodăriilor după năvălirile barbare, care ardeau totul în calea lor, dar și după cele două războaie mondiale.

De asemenea au fost folosite ca islazuri pentru animale aici existând din belșug apă și iarbă pentru acestea. După instaurarea comunismului, cele două bălți le-au fost luate oncenilor, prin așa zisa „dare în folosință pe termen nelimitat" și date unor întreprinderi de stat sau gospodăriei de partid. Parcul natural din lunca Prutului oferă perspective în: turism, piscicultură, crescătorii de rațe, gâște.[52]

---

[50]Liliana Buhociu, Puiu – Lucian Georgescu (coord.), *op. cit.*, p. 162-163.
[51]Gheorghe Anton Marin, Aurel Neculai Marin, *op.cit.*, p. 43.
[52]Liliana Buhociu, Puiu – Lucian Georgescu (coord.), *op. cit.*, p. 162-163.

Comuna Rădești

Comuna Rădești este situată în nordul judeţului Galaţi, într-o zonă deluroasă, pe drumul Galaţi-Bârlad, la aproximativ 100 km de Galaţi. Este aşezată în Colinele Covurluiului, la obârşia Covurluiului (văile Mielului şi Trifei, în N satului). Intravilanul este întins pe dealurile Trifa (în E), Crângului (în V şi SV) şi Mielului (în NV). În apropiere sunt pădurile Râpa Trifei şi Perimetrul Mieroasa.[53]

Comuna Rădești

Sursa foto: Ziarul Viața Liberă

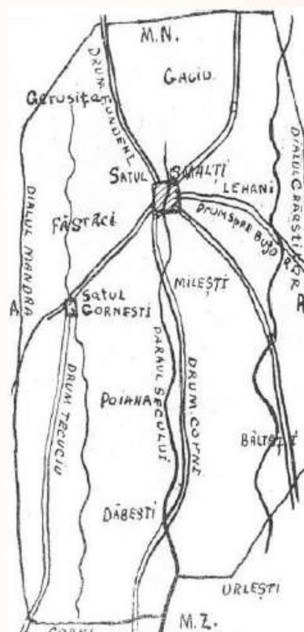
Din punct de vedere administrativ, până în 1968 a fost comună şi avea ca sate componente următoarele localităţi: Rădeşti, Bursucani, Cruceanu, Zimbru, Oanca şi Miroasa. Din 1968 este desfiinţată şi trecută în administrarea teritorială a comunei vecine, Bălăbăneşti.[54] Revenirea la independența juridică s-a realizat în 2004, când comuna s-a reânființat, în urma unui referendum, fără să-și recapete însă întreg teritoriu, revenindu-i doar satele Rădești, Cruceanu și Oanca. Satele Bursucani și Zimbru au rămas în continuare în componența și administrația comunei Bălăbăneşti.[55]

În prezent, potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, are o suprafață de 3868 de ha și o populație de 1572 de locuitori.

Comuna Smulți

Smulți este comună cu un sat situată în N județului Galați, în Colinele Covurluiului, pe cuprinsul teritoriului său altitudinea variind între 135m (în SV, pe Valea Gerului) și 273m (în dealul Motaș din N).

Se află în bazinul hidrografic Siret, principalele ape fiind Suhurlui-Milești și Geru- pe teritoriul comunei se află iazul omonim. Solurile predominante sunt cernoziomurile cambice și argiloiluviale și coluvisolurile.[56]

Harta comunei Smulți

Sursa foto: Ene I.

Satul Smulți, reședința comunei cu același nume este situat în

---

[53] Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 209.
[54]Iuliana Bănescu, Laura Elisabeta Panaitescu, *op. cit.*, p. 227.
[55]*Ibidem.*
[56]Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 237.

Colinele Covurluiului, la obârșia pârâului Suhurlui-Milești, care îl traversează pe 2,6 m. Satul se extinde pe dealurile Smulți (E) și Seaca (V). În S este confluența pârâului Suhurlui-Milești cu Valea Seaca, aceasta din urmă traversând satul pe 0,7 km.[57]

Pe teritoriul comunei se află câteva dealuri și văi: Dealul Crăeștilor, dealul Mândrei, Dealul Cornilor, Valea Gerului, Valea Lehanilor și valea Fâstâcilor.[58]

În prezent, potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, comuna are o suprafață de 5563 de hectare și o populație de 1350 de locuitori.

Comuna Suceveni

Comuna Suceveni este situată în NE judeţului Galaţi, fiind alcătuită din satele Suceveni şi Rogojeni. Comuna Suceveni are ca vecini: la S - comuna Oancea, la N – comuna Cavadineşti, la V – comuna Băneasa, la E – râul Prut.

Este situată în Colinele Covurluiului, Dealurile Fălciului și Lunca Prutului, altitudinea în cuprinsul teritoriului său variind între 9 m (în SE, în lunca Prutului) și 240 m (în V). Solurile caracteristice sunt cernoziomurile cambice. [59] Comuna Suceveni se află în bazinul hidrografic Prut principalele ape fiind Prut, Horincea şi Oarba.

Prutul este principalul râu al Moldovei, afluent pe stânga al Dunării, are o lungime totală de 953 km, din care 742 km în România. Izvorăște din Carpații Păduroși (Ucraina) și se varsă în Dunăre, la 8 km E de Galați. Curge pe la marginea de E a județului Galați, formând sectorul de S al frontierei de stat dintre România și Republica Moldova.[60]

Horincea este un pârâu permanent, afluent pe dreapta al Prutului. Învorăște din dealul Drăghia (comuna Mălușteni, județul Vaslui) și se varsă în Prut, la Rogojeni.[61]

Oarba este un pârâu permanent, afluent pe dreapta al Horincii. Izvorăște din dealul Răzești, aflat la 1km de Cavadinești, la 225 m altitudine și se varsă în Horincea, la Rogojeni, la 11 m altitudine. Bazinul hidrografic desfășurat în Colinele Covurluiului, pe teritoriile administrative ale comunelor Cavadinești și Suceveni, are suprafața de 48 km^2.[62]

Potrivit https://ghidulprimariilor.ro/ comuna are o suprafață de 7032 ha și o populație de 1824 de locuitori.

---

[57] *Ibidem*.
[58] Ene I. Patriciu, *Monografia comunei Smulți din Județul Covurlui,* Editura Tipografia C. D. Lupaşcu, Bârlad, 1935, p. 12.
[59] Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 243.
[60] *Ibidem*, p. 205.
[61] *Ibidem*, p. 132.
[62] *Ibidem*, p. 180.

Comuna Suceveni, aşezată la răscruce de căi de comunicaţie, a constituit în anumite etape istorice o punte de legătură între românii aşezaţi de-o parte şi de alta a Prutului şi loc de popas, loc prielnic de trecere pentru oştile lui Ştefan cel Mare şi Ion Vodă Viteazul.

Din analiza geografică a regiunii se constată că relieful prezintă masivitate în cea mai mare parte. Colinele au versanţi cu pante line, înclinarea lor scăzând cu cât ne apropiem de zona de luncă.

Lunca Prutului este îngustă de maxim câteva sute de metri. Aici se produc modificări importante, consecinţă a scurgerii torenţiale a apelor şi a aluvionărilor puternice cauzate de despădueririle masive făcute în partea colinară. Defrişarea şi folosirea neraţională a pădurilor au dus la importante degradări favorizate şi de solul nisipos.

Deşi zona este pur agricolă, fără resurse ale subsolului, fără căi de comunicaţie mai importante până în epoca modernă, fără aşezări urbane, târguri sau vaduri comerciale mai mari sau mai active, care să polarizeze forţa de muncă existentă, permanent a fost intens populată, numărul locuitorilor crescând exclusiv pe seama sporului natural.

Catagrafia populaţiei Moldovei din anii 1772- 1772 precizează că la Suceveni (Rogojeni) erau 360 de locuitori. Cronica luizilor pe 1803 menţionează că la Suceveni a crescut cu 305 persoane. Statistica Moldovei din 1846 ne arată că populaţia aşezării a ajuns la 950 de locuitori. Această creştere se datorează stabilirii oierilor transilvăneni pe valea Oarbei (prin anul 1770). În 1968, prin reorganizarea administrativ-teritorială comuna Suceveni este constituită din localităţile Tudor Vladimirescu (azi Suceveni) şi Rogojeni. Dezvoltarea economică din prima jumătate a secolului al XIX-lea a impulsionat schimburile economice, în mod deosebit către Poarta Otomană, imprimând dinamism accentuat activităţii comerciale pe drumul Bârlad-Galaţi.

Lacul Pochina

Sursa Foto: http://www.suceveni.ro/;

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea terenurile ocupate de păsuri au fost defrişate dându-li-se o nouă destinaţie – agricultura. Atât valorificarea lemnului cât şi a produselor agricole vegetale şi animale era favorizată de transportul pe râul Prut, iar cultura plantelor cerea forţă de muncă numeroasă. Astfel se explică triplarea numărului de locuitori în perioada 1846-1912. La recensământul din 1912, la Suceveni erau 2858 locuitori. În perioada 1912- 1930, creşterea numărului de locuitori a fost mai mică pentru că în primul război mondial au căzut în luptă 71

bărbați. Şi în al doilea război mondial numeroşi eroi s-au jertfit (48 de bărbați din Suceveni). Cu toate acestea, între recensămintele anilor 1930-1956, numărul locuitorilor a crescut cu 1054 persoane.

În 1956 s-a înregistrat cel mai mare număr de locuitori – 3591.

Noua orientare în evoluția socio-economică a țării, dezvoltarea cu precădere a industriei oraşului Galați, a atras forța de muncă din zonă. Aceasta se observă în scăderea continuă a numărului locuitorilor începând din anul 1956, ajungând, la recensământul din 2002, la 2225 persoane. Trecerea populației din rural în munci industriale a fost în bună parte cauzată de neglijarea investițiilor în agricultură, întârzierea introducerii unor forme noi ale vieții în mediul rural, de caracterul inadecvat al retribuirii în C.A.P.-uri, acestea au dus la îmbătrânirea și feminizarea forței de muncă. Pe teritoriul comunei există câteva atracții turistice.

Pădurea Pogănești
Sursa foto: http://romanianturism.com/

În satul Suceveni se găsește și situl arheologic Stoborani, una dintre cele mai importante aşezări eneolitice de tip Stoicani-Aldeni, cercetată între 1968 şi 1977. Staţiunea arheologică este situată pe traseul şoselei Galaţi-Găneşti-Murgeni, într-o poziţie care oferă o largă vizibilitate asupra văii Horincea.

În localitatea Rogojeni în bazinul hidrografic al Prutului Inferior, se găsește lacul Pochina care ocupă o suprafață de 74,8 ha. Este rezervație naturală de interes național și zonă de importanță acvafaunistică deosebită fiind inclusă în Parcul Natural Lunca Joasă a Prutului.

Pe dealurile Pogăneşti, Crângului şi Cocoşului, pe o suprafaţă de 478 ha se găsește Rezervația Naturală Pădurea Pogăneşti. Este rezervaţie naturală, forestieră şi botanică din 1978, fiind ocrotit un sector în care predomină gorunul şi teiul.[63]

[63]*Ibidem*, p. 9.

Comuna Vinderei

Comuna Vinderei este aşezată în sudul judeţului Vaslui, la 80 km distanţă de Vaslui, municipiul reşedinţă de judeţ şi la 27 km distanţă de municipiul Bârlad, oraşul cel mai apropiat din judeţ. Actuala componenţă a comunei este consecinţa noii delimitări administrativ teritoriale din anul 1968.[64] În anul 1902, potrivit *Marelui Dicționar Geografic al României*, Vinderei era o comună rurală și sat în județul Tutova, plasa Târgul, spre S-E de Bârlad, pe pârâul Valea-Vindereilor. Satul Vinderei forma comuna cu același nume împreună cu cătunele: Cruceanul, Docăneasa și Valea-Lungă.

Comuna avea 1529 de locuitori, iar satul, 841 de locuitori. Se cultiva vița de vie pe o suprafată de 71 hectare și livezile cu pruni, pe 34 hectare. Avea o scoală mixtă și 5 biserici.[65]

În părţile de E si S, comuna este străjuită natural de pârâul Jeravaţ, care se înscrie în relief printr-un abrupt ce apare în totală discordanță cu relieful quasi-monoton predominant, existent pe teritoriul comunei.

Din 1951 și până în 1968 a făcut parte din regiunea Galați, raionul Berești, iar mai târziu din raionul Târgu -Bujor, aceeași regiune.[66]

Comuna se învecinează cu: satul Popeni, comuna Zorleni, la N; satul Odaia Bursucani, comuna Grivita la NV; satul Grajdeni, comuna; satele Ghireasca, Lupești și Mânzătești, comuna Mălușteni, la NE și E; satul Epureni, comuna Epureni, la NE și satul Pleșa, comuna Berești-Meria din județul Galaţi, la SE; satele Rădești, Cruceanu, Mieroasa, Lungești, comuna Bălăbănești, județul Galaţi, la S. În componența comunei intră un număr de 8 sate: Vinderei, Brădești, Obârșeni, Valea Lungă, Docani, Docăneasa, Gara Docăneasa, Talaşmani. Comuna Vinderei se întinde pe o suprafaţă de 7499 de hectare și are o populație de 3893 de locuitori.

Relieful comunei face parte din subunitatea geografică numită Dealurile Faldului (subunitatea Vinderei - Mălușteni), iar o porţiune mică situată pe stânga Jeravaţului aparţine Colinelor Covurluiului.[67] În partea de sud a Podișul Moldovei, adâncirea văii Bârladului, a creat o mare diversitate a reliefului, caracterizată prin existenta podişurilor structurale și de eroziune, a dealurilor, colinelor, depresiunilor erozive înșeuărilor joase și luncilor largi care au constituit condiţii prielnice de populare și de circulaţie.[68]

---

[64]Veronica Mardare,*Comuna Vinderei (jud. Vaslui). Date istorice și etnografice*, în „Sargetia. Acta Musei Devensis”, Deva, p. 5.
[65]George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit*, vol. IV, p. 746.
[66]Gheorghe Arion, *O veche așezare de răzeși – Vinderei*, Ediția a II-a, Fundația „Premiile Flacăra – România”, București, 2001, p. 23.
[67]https://www.primariavinderei.ro/
[68]*Ibidem.*

Comuna Vârlezi

Vârlezi este o comună cu două sate, Vârlezi și Crăiești, situată în NE județului Galați, în Colinele Covurluiului, altitudinea în cuprinsul teritoriului său fiind cuprinsă între 67 m (în SE, pe Covurlui) și 274 m (în N, în dealul Potroci). Se află în bazinele hidrografice Prut și Siret, pricipalele ape fiind Suhurluiul Sec și Covurluiul. Solurile specifice sunt cernoziomurile cambice și argiloiluviale, cernoziomurile și coluvisolurile.

Comuna este așezată pe două dealuri și pe valea dintre aceste dealuri. Spre estul comunei se află valea Bugeanului și dealul Covurluiului, în S-V valea Cânepii, la S dealul Macoci, Cogea și Cârmogea. Spre V se află Furlupașii și în continuare Lupeștii, apoi Bălțații, spre N-V Cantonul, iar spre nord Poiana, Lacul Stânii și Lupoaia.[69]

Comuna a dispus și încă mai dispune de o întinsă și bogată zonă silvică, cele mai mari fiind pădurile de la Pietrosu și Rediu la care se adaugă și câteva plantații de salcâm. În comuna a mai existat și o mare plantație de nuci.[70]

Satul Vârlezi este reședința comunei, așezat în Colinele Covurluiului, pe dealul Viilor (în E), Lupești (NV) și Merilor (V). Aici își are obârșia valea Vârleaza unde sunt numeroase degradări de teren, unele împădurite cu salcâm. În 1902 erau 6 mori de vânt, una funcționând până în 1948.[71] Satul Crăiești este așezat în Colinele Covurluiului pe dealul Piscu Crăiești. În V sunt văile Suhu și Oncani, în intravilan sunt numeroase degradări de teren. În 1893 erau aici 4 mori de vânt.[72] Din anul 1968 comuna Vârlezi are în componența sa și satul Crăiești.[73] Înainte de această dată Căiești era o așezare cu personalitate distinctă. În privința urmelor culturii materiale pentru zona în care se află comuna, cele mai apropiate sunt cele de la Stoicani, Băleni și cele de la Lunca – comuna Jorăști pe care le-am analizat anterior.

[69]Nicu Vârgolici, *Comuna Vârlezi – județul Galați,* 1994, p.7.
[70]*Ibidem*, p. 8.
[71]Sorin Geacu, *Județul Galați – Dicționar de geografie fizică,* Editura CD Press, București, 2007, p. 281.
[72]Ibidem, p. 77.
[73]Nicu Vârgolici, *op. cit.*, p. 5.

PARTEA a II a – EVOLUȚIA ISTORICĂ A COMUNITĂȚII DE RĂZEȘI

Scurtă prezentare a preistoriei și antichității

Începutul istoriei este legat de apariția scrierii, tot ce s-a petrecut înainte de această invenție, formează preistoria. Această perioadă cuprinde un interval mare de timp, fiind împărțită în mai multe epoci, care la rândul lor au mai multe subdiviziuni. Prima epocă este paleoliticul sau epoca pietrei cioplite, când omul începe să facă arme și unelte din piatră cioplită. [74] Trecerea către neolitic se face prin mezolitic sau epoca de mijloc a pietrei. Neoliticul sau epoca pietrei lustruite a fost urmat de epoca bronzului, cu patru subdiviziuni și epoca fierului, care se împarte, la rândul ei, în două perioade Hallstatt și La Tène, după numele localităților unde s-au făcut primele descoperiri caracteristice epocilor respective.

Așadar, paleoliticul și mezoliticul sunt primele subdiviziuni ale timpului preistoric.[75] În cadrul lor se desfășoară principalele faze ale antropogenezei, se constituie cele dintâi comunități umane , apar primele manifestări spirituale. Caracteristic, din punct de vedere economic , pentru paleolitic este însușirea mijloacelor de existență din natură, fără ca omul să intervină în producerea lor. Era o economie de timp prădalnic, se baza pe epuizarea tuturor resurselor dintr-o anumită regiune. [76] Ca și ocupații , bărbații erau vânători, iar femeile culegătoare. Foloseau unelte și arme din silex și piatră. Racloare – răzuitoare pentru curățatul pieilor de animale și cojitul lemnelor, vârfuri de mână bifaciale pentru împuns și tăiat. Clima și teama de animale i-au determinat pe oamenii din paleolitic să locuiască nu numai în așezări în aer liber, ci și pești, utilizând focul. [77]

Perioada mezoliticului se întinde cu aproximație între mileniile XI- VII î.Hr. Evoluția este influențată de modificările determinate de încălzirea climei. În noul mediu de viață, comunitățile omenești au înregistrat progrese. Se generalizează folosirea arcului cu săgeți și folosirea harpunelui pentru pescuit.[78]

Începând cu anul 7000 î. Hr. , în spațiul carpato-dunăreano-pontic se manifestă timp de aproape patru milenii , epoca neolitică. Noua epocă aduce transformări radicale în modul de viață a comunităților preistorice , deoarece aceste comunități trec definitiv de la stilul de viață semi-nomad la cel sedentar, caracterizat prin așezări stabile. Apar tehnici nou de prelucrare a pietrei: șlefuirea, perforarea și înmănușarea uneltelor de piatră. Locuitorii din neolitic trec la activitățile economice

[74] Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Carol I*, p. 36.
[75] Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la revoluția din 1821*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998, p. 27.
[76] M. Petrescu- Dîmbovița (coord.), *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII- lea*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 21.
[77] *Ibidem*, p. 23.
[78] *Ibidem*, p. 28.

producătoare de hrană: cultivarea plantelor cerealiere și creșterea animalelor. Meșteșugurile casnice se diversifică, pe lângă împletitul răchitei, prelucrarea pietrei, oamenii inventează olăritul, torsul și țesutul.[79]În această etapă se constituie organizarea tribală, caracterizată printr-un teritoriu comun, un dialect propriu, organe de conducere proprii și elemente spirituale comune.[80]

Pe toată perioada neolitică s-au manifestat în spațiul românesc diferite culturi. Ele se deosebesc între ele prin tehnica de prelucrarea a ceramicii, prin decor și formă. Ni se pare necesar să prezentăm câteva din trăsăturile culturilor care s-au răspândit în perioada această în spațiul românesc, mai ales că dovezile scoase la iveală de săpăturile arheologice demonstrează continuitatea locuirii acestor teritorii. Este, de asemenea, relevant să le prezentăm pe scurt , în condițiile în care astfel, de vestigii s-au descoperit și-n spațiul care face obiectul lucrării noastre.[81]

O astfel de cultură a fost Starčevo – Criș. Apărută în regiunile din centrul și sud - vestul României, comunitățile purtătoare acestei culturi s-au răspândit și-n Moldova, ajungând până la gurile Bugului. Așezările acestei culturi erau neîntărite, fiind situate pe terasele joase ale apelor și chiar pe fundul văilor, mai rar în locuri înalte. Locuințele erau de suprafață, fie adâncite în pământ. Ceramica lucrată din pastă cu pleavă și nisip se caracterizează prin decorul cu motive geometrice, spiralice, incizate , în relief, imprimate cu unghia sau spatula , canelate și pictate înainte de ardere cu alb. Alte ansambluri arheologice care s-au răspândit pe parcursul neoliticului, și-n Moldova, sunt: cultura ceramicii liniare cu note muzicale, cultura Vinča, Boian, Hamangia și Precucuteni.

Comunitățile culturii ceramice liniare aveau așezările în locuri joase. Ceramica era din pastă fină, cenușie decorată cu motive liniare întrerupte prin adâncituri în formă de capete de note muzicale. [82] În cazul culturii Boian, așezările sunt sub formă de tell, apărate prin poziția naturală sau prin șanțuri săpate în porțiunile accesibile. Locuințele erau rectangulare, de suprafață, pe temelii de bârne, cu una sau două camere.[83]

Așezările culturii Hamangia s-au răspândit în Dobrogea, sud-estul Munteniei, estul Bulgariei și sudul Moldovei. Ceramica acestei culturi este de culoare neagră cu lustru și împunsături fine.[84] Ilustrativă este plastica antropomorfă . Se detașează figurina de bărbat stând pe scăunel, cu mâinile sub bărbie.

Perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului poartă numele de eneolitic sau calcolitic. În această etapă s-au dezvoltat culturile cu ceramică pictată: Gumelnița, Sălcuța, Petrești,

---

[79] Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *op.cit.*, p. 29.
[80] M. Petrescu- Dîmbovița (coord.), *op.cit.*, p. 32.
[81] *Ibidem*, p. 38.
[82] *Ibidem*, p. 46.
[83] Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *op.cit.*, p.33.
[84] M. Petrescu- Dîmbovița (coord.), *op.cit.*, p. 62.

Cucuteni. Reprezentative pentru localitățile care fac subiectul acestei prezentări sunt culturile Gumelnița și Cucuteni. Cultura Gumelnița s-a răspândit în Muntenia, Dobrogea și Moldova. Locuințele sunt sub formă de tell, întărite cu șanțuri de apărare. Locuințe au platforme rectangulare, lutuite și prevăzute uneori cu pridvor. Ceramica are forme variate și decor incizat, excizat, încrustat cu alb și pictat cu grafit, rar cu roșu și alb.[85]

Comunitățile culturii Cucuteni aveau așezările instalate pe promontorii înalte. Locuințele rectangulare cu platforme din lemne despicate, dispuse în șiruri mai mult sau mai puțin regulate. Ceramica are forme diferite – pahare, castroane, suporturi, vase binoclu, fructiere. Era decorată cu motive spiralo - meandrice, incizate, pictate cu trei culori (alb , roșu și negru). S-a descoperit și ceramică nepictată cu scoică pisată în compoziție.[86]

În perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, în spațiul carpato-dunăreano-pontic au loc restructurări etno – culturale și social –economice[87]. Aceste modificări sunt determinate de sinteza dintre autohtonii, agricultori și crescători de animale eneolitici și triburile din stepele nord – pontice și din silvo - stepa Ucrainei. Sinteza este cunoscută sub numele de indo – europenizare și a dus la apariția unei baze lingvistice, care în epoca bronzului, se va împărți în marile grupuri etnice: iranieni, traci, eleni, italici, celți, germanici, slavi, etc. [88]

Sinteza este ilustrată arheologic printr-o diversitate de culturi , care se caracterizează prin așezări mici , cu aspect de sălașe, o scădere a importanței metalurgiei, folosirea ceramicii decorate cu șnurul sau cu crestături. În teritoriul est carpatic, se remarcă cultura amforelor sferice și complexul Horodiștea – Foltești. Cultura Foltești, denumită așa după numele unei localități din județul Galați, se remarcă prin acele așezări sub formă de sălașe, ceramică cu decor din crestături, dungi în relief sau incizate, precum și prin plastica antropomorfă , ilustrată prin statuete cu corpul cubic și gâtul lung. [89]

Bineînțeles, că principala trăsătură a epocii bronzului este dezvoltarea metalurgiei bronzului , bazată pe reducerea minereurilor locale de cupru. Progresele realizate în producția de arme de bronz a dus la intensificarea activității războinice. S-a ridicat , treptat, o categorie de șefi militari, îndeosebi la comunitățile orientate către păstorit. Această restructurare socio-economică se reflectă și prin apariția fortificațiilor. În continuare se răspândesc culturi care se deosebesc între ele. Pentru teritoriul din sudul Moldovei , amintim ca și cultură reprezentativă, cultura Monteoru , denumită

[85] *Ibidem*, p. 50.
[86] *Ibidem*, p. 53.
[87] *Ibidem*, p. 67.
[88] *Ibidem*.
[89] *Ibidem*, p. 71.

după descoperirile din localitatea cu același nume din județul Buzău. Aceasta s-a răspândit și-n jumătatea de sud a Moldovei. Purtătorii acestei culturi își ridicau așezări din piatră și lemn cu turnuri de supraveghere. Vasele ceramice erau decorate cu motive geometrice incizate. În ceea privește viața spirituală, purtătorii culturii Monteoru își îngropau morții în cimitire plane, din apropierea așezărilor. Un astfel de mormânt a fost descoperit la Balintești – Cioinagi.[90]

Tot la răsărit de Carpați se manifestă cultura Costișa. Se remarcă ceramica acestei culturi, mai ales ceștile cu una sau două torți și amforele globulare, decorate cu triunghiuri hașurate din linii incizate , însoțite uneori de puncte. [91]

Ultima epoca a preistoriei , așa cum am precizat mai sus este epoca fierului. Înlocuirea metalurgiei bronzului cu cea fierului s-a făcut treptat și a determinat accentuarea diferențierilor sociale. În epoca fierului se conturează premisele apariției statului: marea bogăție de arme de bronz sau fier, fortificarea așezărilor, extinderea conflictelor cu scop de jaf, diferențierea conducătorilor militari și a aristocrației tribale de restul membrilor comunității. [92] La începuturile epocii fierului se mențin elemente din culturile bronzului, dar apar și culturi noi. Se remarcă cultura Basarabi, din Hallstat-ul mijlociu, care reprezintă prima manifestare de cultură materială geto - dacă. Ea s-a răspândit din Pannonia până în Basarabia, mai puțin în zonele subcarpatice sau de munte. Caracteristice pentru această cultură sunt așezările întărite pe locuri dominante sau așezări întinse în șesuri, ceramica cu decoruri încrustate, topoare plate, piese de harnașament, care de luptă, podoab**e** de bronz fier și aur. Foloseau reprezentările stilizate a unor păsări acvatice.[93]

Ceramica lustruită și încrustată, la fel ca cea din culturile epocii bronzului, denotă continuitatea de viață și civilizație a locuitorilor din spațiul carpato – dunăreano – pontic , în întreaga epoca a metalelor.[94]

Civilizația La Tène corespunde cu perioada când apar primele știri literare despre geți. În această perioadă, s-au făcut progrese în urma perfecţionării treptate a procesului de prelucrare a fierului. Apare acum pentru prima dată plugul cu brăzdar din fier, tras de bovine, care a contribuit la intensificarea agriculturii. Ca și organizare social – politică au apărut uniuni de triburi mult mai puternice, cu o structură ierarhică politică, reprezentată de „regi”, sfatul șefilor de triburi și masa războinicilor. [95] Uniunile tribale, cunoscute sub denumirea modernă de daco-getice sau geto-dacice, au fost împărţite în mai multe triburi sau seminţii. Din texte şi inscripţii se cunosc următoarele

---

[90] *Ibidem*, p. 91.
[91] *Ibidem*, p. 92.
[92] *Ibidem*, p 112.
[93] *Ibidem*, p.118.
[94] Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *op. cit*., p. 62.
[95] M. Petrescu- Dîmbovița (coord.), *op.cit*., p. 132.

triburi geto-dacice: crobyzii, din sudul Dobrogei şi nord-estul Bulgariei; trizii, din Dobrogea, menţionaţi de Hecateu; appulii, în zona Albei-Iulia; sucii, la gura Oltului ; burii, în regiunea de dealuri din Muntenia şi Oltenia; ordessensii, pe malul Argeşului ; dacii mari, în Maramureş şi nordul Crişanei; costobocii, pe cele două versante ale Carpaţilor nord-estici şi în nordul Moldovei şi carpii, în Moldova. La acestea se adaugă, costobocii, biephii, keiagisii și piephigii, menționați de Claudiu Ptolemeu.[96]

Caracterul războinic al acestei societăți este demonstrat de tipul așezărilor geto – dacice sub formă de cetăți cu șanțuri și valuri de pământ. Această organizare cu caracter militar contribuie la trecerea către statul dac.

În această perioadă începe contactul activ al geto-dacilor din nordul Dunării cu lumea sud-dunăreană, în care sunt incluși grecii din coloniile de pe litoralul dobrogean al Mării Negre, sciţii şi celţii, şi într-o mai mică măsură ilirii şi romanii. Aceste seminții se aflau pe o treaptă superioară de dezvoltare social-economică şi culturală şi au contribuit la progresul tehnic şi cultural al societăţii geto-dacice. [97] O astfel de influență se înregistrează în apariția și folosirea monedei de metal, ca etalon în procesul de schimb. Primele monede emise pe teritoriul României de astăzi sunt *didrahmeie* de argint, bătute în secolele al V-lea – al IV- lea î. Hr. , de orașul Histria. Ele au avut o largă răspândire în teritoriile geto-dacice, ajungând să circule în Dobrogea, Moldova de sud și centrală și Câmpia Dunării, până dincolo de linia Oltului. Extinderea economică și creșterea influenţei politice a Macedoniei, spre nord până la Dunăre, a determinat apariţia, pe piaţa din Dacia, a monedelor regilor macedoneni Filip al II-lea si Alexandru cel Mare. Un număr însemnat de tezaure şi descoperiri izolate cu emisiuni din aur, argint şi bronz de la aceşti monarhi au fost scoase la iveală de pe cuprinsul întregului teritoriu geto-dacic. [98] Odată cu dezvoltarea economiei geto-dacilor au apărut pe piață și alte categorii de monede de la tetradrahmele provinciei Macedonia la denarii romani imperiali. Aceștia au circulat în Dacia în prima jumătate a secolului I î. Hr.

Prezența coloniilor grecești pe litoralul vest – pontic face ca geto – dacii să fie menționați în izvoare scrise. Mențiunile scrise sunt mai puțin numeroase comparativ cu cele arheologice. Cea mai veche informație despre locuitorii de la Istru o găsim la autorul ionian Hekataios din Milet (cca. 540-479 î.Hr.) Acesta îi cunoaşte pe crobizi (crobyzi) şi trizi (terizi), două „neamuri „de la „miazăzi de Istru”; în aceeaşi lucrare, intitulată Călătorie în jurul pământului, Hekataios vorbeşte despre „Orgame, cetate lângă Istru” (probabil cetatea Argamum, atestată în veacurile următoare

[96] *Ibidem*, p. 118.
[97] *Ibidem*, p .124.
[98] *Ibidem*, p. 137.

la sud de Delta Dunării). [99] Sofocles (cea 497-405 Î.Hr.) folosește pentru prima dată etnonimul de geţi în una dintre operele sale. Marele tragician atenian îl pomeneşte pe „Charnabon, care în timpurile de faţă domneşte peste geţi". Lipsește orice raportare geografică.

Cadrul geografic al acestora este menționat de părintele istoriei, Herodot . În cartea sa, Istorii, el povesteşte despre campania oastei persane conduse de Dareius contra sciţilor. Cu acest prilej, el scrie următoarele: „înainte de a ajunge la Istru, regele perşilor birui mai întâi pe geţii care se cred nemuritori. Căci tracii, locuitorii din Salmydessos şi cei care ocupă ţinutul aşezat mai sus de oraşele Apollonia şi Mesembria - pe nume scirmiazi şi nipseeni - s-au predat lui Darius fără luptă. Geţii, însă, pentru că s-au purtat nechibzuit, au fost îndată robiţi, măcar că ei sunt cei mai viteji şi cei mai drepţi dintre traci". [100] Formațiunea politică pomenită de scriitorul elen corespunde unei uniuni de triburi care precede statul lui Burebista. Conducătorii acestor uniuni sunt menționați în izvoarele scrise sau pe monede cu numele de basilei.

Herodot este cel dintâi autor care vorbește de originea tracică a geților și oferă primele informații despre religia inițiatică a acestora: „credinţa lor este că ei nu mor,, că acela care piere se duce la Zalmoxis - divinitatea-lor (daimon) - pe care unii îl cred acelaşi cu Gebeleizis". [101] Istoricul Herodot descrie două ritualuri: sacrificiul sângeros al unui mesager (iniţiat) trimis lui Zalmoxis, la fiecare patru ani și tragerea cu arcul în timpul furtunilor.

Un alt autor, care ne transmite informații despre triburile geto- dacice de la nord de Dunăre, este grecul Arrian (Anabassis I, 3—4). Acesta face referire la geții din câmpia dunăreană, cu prilejul descrierii atacului fulgerător al lui Alexandru la nord de Dunăre, din anul 335 î. Hr. Autorul s-a inspirat din însemnările generalului Ptolemaios, fiul lui Lagos, viitorul rege al Egiptului, participant el însuşi la expediţia tânărului rege al Macedoniei. Din datele transmise de către Arrian, rezultă că Alexandru, înainte de campania din Orient, a reluat campania împotriva tribalilor, pentru a-şi asigura spatele frontului. Tribalii beneficiau de sprijinul geților de pe malul stâng al fluviului, iar Alexandru s-a hotărât să treacă Dunărea, pentru a intimida pe geţii . [102]

Alte informații demne de precizat sunt cele despre Dromichaites, un basileus menționat de Diodorus Siculus (cca 90-20 î.Hr) şi de Pausanias (sec. II). Dromichaites îi învinge - între anii 300 şi 290 î. Hr - pe Agathocles şi pe tatăl acestuia, Lysimach, diadohul Thraciei cucerite de macedoneni, în două campanii. Regele geţilor nord-dunăreni rezistă în timpul ambelor campanii.

---

[99] Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *op.cit.*, p. 69.
[100] Herodot, *Istorii*, IV, Editura Științifică, Bucureşti, 1961, p. 345-346.
[101] *Ibidem*.
[102] M. Petrescu- Dîmbovița (coord.), *op.cit.*, p.155.

Conducătorul militar al geţilor îşi consolidase stăpânirea într-o zonă care cuprinde teritorii din sudul Moldovei , unde s-au descoperit tezaure monetare precum cel de la Mărășești. [103]

În secolele al III – lea și al II – lea î.Hr, uniunile de triburi geto-dacice, cu „ regi” în fruntea lor, au continuat să se dezvolte. Cele mai însemnate sunt cele atestate de emisiunile monetare. O primă uniune de triburi cu caracter prestatal este raportată la piefigi şi la monedele de tip Vârteju-Bucureşti, emise în centrul Câmpiei Dunării. Uniunea de triburi alcătuită din sensi se încadrează în nord-estul Munteniei şi sudul Moldovei, unde se răspândesc monedele de tip Dumbrăveni. În Oltenia, pe baza monedelor de tip Aninoasa-Dohreşti, s-a .identificat o a treia formaţiune din care făcea parte, probabil, neamul geto-dac al *burida (vensilor). În podișul Transilvaniei s-au descoperit monede de tip* Răduleşti-Hunedoara, care sunt atribuite uniunii de triburi dominate de dacii ratacensi. [104] Aceste patru uniuni tribale, identificate pe baza numismatică au stat la baza făuririi statului lui Burebista.

Burebista (82-44 î. Hr.) a realizat o uniune politică care se întindea de la munții Haemus la Carpații Păduroși și de la Dunărea Mijlocie la gurile Bugului și vestul Pontului Euxin. Apariția statului dac a fost rezultatul unui proces complex, stimulat de faptul că la hotarele etnice ale geto-dacilor se conturau două pericole externe: celții și romanii.[105] Vasta uniune a lui Burebista s-a dezmembrat după moartea acestuia.

Primele campanii militare ale statului roman au fost inițiate la Dunărea de jos în a două jumătate a secolului I î. Hr. Ele demonstrau intenția de a-i cuceri pe geto-daci, care la vremea respectivă, erau o forță demnă de luat în seamă. Geto- dacii organizează , la rândul lor , expediții la Sud de Dunăre în timpul împăraților Vespasian și Domițian. Cel din urmă împărat menționat, a organizat o campanie militară la Nord de Dunăre. Armata trimisă a fost învinsă de geto-daci. În contextul acestor confruntări, conducerea regatului dac este preluată de Decebal (87 – 106 d. Hr.)[106] După unele victorii, Decebal încheie pace cu statul roman în anul 89 d. Hr. Prin această pace, regele dac se recunoștea formal clientul Romei și primea în schimb ajutoare financiare și militare. Dio Cassius îi face regelui dac un portret măgulitor: „ Era foarte priceput în ale războiului și iscusit la faptă, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Abil în a întinde curse, era viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-

---

[103] Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *op.cit.*, p. 77.
[104] *Ibidem*, p. 91.
[105] M. Petrescu- Dîmbovița (coord.), *op.cit.*, p.160.
[106] I. Scurtu, M. Curculescu, C. Dincă, A. Soare, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Petrion, 2000, p. 8.

o înfrângere, pentru care lucruri el a fost, mult timp, pentru romani un potrivnic de temut."[107] Însușirile personale ale lui Decebal s-au unit cu progresele făcute de societatea geto-dacică, transformând regatul într-o forță din regiune.[108]

Situația s-a schimbat după ce împărat la Roma devine Traian (98-117 d. Hr.). Noul împărat s-a hotărât să rezolve definitiv problema dacică. A inițiat două războaie la capătul cărora, Dacia a fost cucerită.

Primul război a început în martie 101, când împăratul l-a anunțat solemn la Roma.[109] Dacii aleg să opună rezistență romanilor, care au trecut Dunărea, la Tapae. Învinși, dar nu zdrobiți, dacii se retrag din fața romanilor cu scopul de a-i atrage pe romani în interiorul Daciei și a prelungi acțiunile până la venirea iernii. Decebal a organizat pe timpul iernii diversiunea moesiană, a trecut Dunărea pentru a ataca castrele romane de la sud de fluviu. Bătălia principală s-a dat pe platourile de la Adamclisi. Bătălia a fost sângeroasă de ambele părți. Traian se reîntoarce în Dacia și reia înaintarea spre capitala Daciei. Cu capitala amenințată, Decebal solicită pacea. Pacea semnată în 102 prevede condiții grele pentru Decebal. Rămâne stăpân în Dacia, dar trebuie să accepte anularea prevederilor păcii din 89 și să -și dărâme cetățile. De asemenea, ca și garanție a respectării păcii, o garnizoană romană staționa în apropierea Sarmizegetusei. [110]

Pacea nu se putea menține mult timp. Ambele părți au folosit perioada dintre cele două războaie pentru a-și reface forțele. Decebal, atacă în 105 garnizoanele romane. Atacurile sunt ineficiente. Rămâne fără aliați și trebuie să înfrunte singur armata romană. Trecerea trupelor romane la nord de Dunăre în 105 a fost înlesnită de ridicare podului de la Drobeta. În al doilea război (105-106) a început cucerirea sistematică a Daciei. În 106, romanii asediază capitala. Romanii au distrus conductele de apă care aprovizionau cetatea. Ostașii daci se apără în condiții dramatice. Decebal dispune o retragere în munți, însă urmărit de romani alege să-și pună capăt zilelor. Până în vara anului 106 , dacii au fost înfrânți definitiv, iar în cea mai mare pare a teritoriului s-a creat provincia romană Dacia. [111] Victoria decisivă și deplină a lui Traian a însemnat dispariția regatului dac și transformarea teritoriului în provincie. Împăratul și-a sărbătorit triumfal Victoria la Roma. S-a acordat o scutire de un an de zile la dări, fiecare contribuabil a primit un dar de la împărat. S-a dispus înălțarea unei coloane, Columna lui Traian, o cronica în imagini a celor două războaie.[112]

---

[107] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002, p. 37.
[108] *Ibidem.*
[109] I. Scurtu, M. Curculescu, C. Dincă, A. Soare, *op. cit*, p. 8.
[110] *Ibidem*, p. 9
[111] *Ibidem*, p. 11.
[112] Florin Constantiniu, *op.cit*, p. 38.

După cucerirea Daciei , s-a declanșat oficial procesul de romanizare, componentă de bază în procesul de formare a poporului român. Noua provincie cuprindea interiorul arcului carpatic, Banatul și aproximativ o jumătate din Oltenia. Dacia avea statutul unei provincii condusă de împărat prin intermediul unui guvernator. O parte însemnată a teritoriului carpato-dunărean – partea de est a Olteniei, Muntenia, sudul Moldovei și colțul sud –estic al Transilvaniei – făcea parte din provincial Moesia Inferior. [113]

Provincia Dacia a cunoscut mai multe reorganizări administrative și teritoriale și o masivă colonizare. Eutropius a exagerat acest fenomen, afirmând că Traian a adus o mulțime de bărbați în Dacia secătuită de bărbați. Colonizarea a avut mai mult scopul de a consolida stăpânirea într-un mediu care nu putea fi decât ostil.[114]

Stăpânirea romană a fost un exemplu de aculturație a două culturi, o confruntare câștigată de cultura romană care s-a impus asimiland-o pe cea dacă. Sfera de confruntare a fost mai întâi la nivel lingvistic. Veniți din toată lumea romană, coloniștii comunicau între ei în limba latina, care devine unicul mijloc de comunicare în Dacia. Latifonia nu a dus la dispariția la elementul dacic , care a devenit substratul limbii romane. [115]

Un agent important la nord de Dunăre a fost armata romană. Legiunile care au staționat în Dacia au fost legiunea XIII Gemina și legiunea V Macedonica. Prezența militarilor romani a antrenat difuzarea limbii latine. Un alt factor al romanizării au fost orașele. Provincia a numărat 12 așezări urbane, fondate de coloniști și de veterani. Romanizarea intensă a autohtonilor constituie esența fenomenului de aculturație.[116]

[117]Romanizarea este elementul de baza a etnogenezei romînești. Desfășurarea etnogenezei a fost însoțită de răspândirea creștinismului. Potrivit tradiției Sfântul Apostol Andrei a fost cel dintâi care a predicat în Dobrogea. În Dobrogea au apărut de timpuriu comunități creștine. Comunitățile de aici au fost lovite de persecuțiile din timpul împăraților romani Dioclețian și a asociatului său Galerius. Un prim grup de martiri s-a înregistrat la sfârșitul secolului al III – lea, toți fiind militari: Pasicrate, Valentinion, Iuliu Veteranul, Nicandru, Marcian, Hesichius. În timpul marii persecuții din 303 – 304 , la Axiopolis au fost martirizați Chiril , împreună cu Chindeas și Tasios. O descoperire importantă a fost făcută la Niculițel. După Edictul de la Milan(313) , care a dat libertate de cult

[113] *Ibidem*, p. 39.
[114] *Ibidem*, p. 40.
[115] *Ibidem*, p. 41.
[116] *Ibidem*, p. 43.
[117] *Ibidem*, p. 51.

creştinilor, episcopii din Dobrogea se fac remarcați prin activitatea lor. Creştinismul s-a răspândit și la nord de Dunăre, așa cum demonstrează descoperirile arheologice.

Procesul de etnogeneză s-a finalizat în secolele VII – VIII. Ultima etapă din acest proces este conviețuirea romanicilor de la nord de Dunăre cu slavii. Aceştia au trecut masiv la sud de Dunăre în 602. Rămași puțini în spațiul carpato-dunărean, slavii au fost asimilați de romanici. Faptul că au stat totuşi mai mult timp la nord de Dunăre, a influențat procesul de formare a poporului roman. [118] Noul popor începe să fie menționat în cronicile bizantine şi cele occidentale. Românii sunt menționați cu numele de vlah , termen de origine germană , cu care erau desemnați romanicii. Vlah , înseamnă un străin, un popor slav de origine romanică.[119]

Mărturii ale locuirii din preistorie și antichitate, dovezi ale continuității comunităților rurale /urbane

Mărturiile locuirii teritoriului, care face obiectul lucrării noastre, au fost scoase la iveală de cercetările arheologice, care s-au intensificat în secolul XX. Vestigiile descoperite prin săpăturile arheologice demonstrează că teritoriile din sudul Moldovei au fost locuite încă din preistorie. Poziția geografică prielnică a permis perindarea unor numeroase triburi [120] în acest spațiu, de-a lungul cursului apelor Covurlui, Chineja, Horincea, dar și-n alte zone din sudul Moldovei. Drept urmare, o să precizăm și noi câteva descoperiri arheologice, grupate pe epoci, reprezentative pentru zona la care face referire lucrarea de față.

Reprezentative pentru epoca paleolitică sunt descoperirile arheologice de la Pleșa, Puricani, Cavadinești, Berești, Bălăbănești, Șipote, Rădești, Suceveni.

În epoca neolitică , numărul așezărilor a crescut. Numeroase descoperiri scot la iveală vestigii specifice unor culturi specifice neoliticului. S-au descoperit multe așezări aparținând culturii Criş și culturii ceramicii liniare. Locuitorii acestor culturi au locuit în așezări neîntărite pe terasele joase ale apelor. [121] Alte descoperiri au scos la iveală elemente aparținând aspectului cultural Stoicani – Aldeni. Ceramica acestei culturi era lucrată cu mâna și avea culoare cenușie. Acestei culturi îi sunt specifice cultul fertilității și cultul soarelui, înfățișat simbolic prin rozete și discuri solare incizate, aplicate pe vase de ritual. Astfel de vase au fost descoperite la Suceveni. [122]

[118] *Ibidem*, p.54.
[119] Lucia Copoeru, Corina Pop, *Istoria românilor pe înțelesul tuturor*, Editura Delfin, 2020, p. 17.
[120] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit.*, p. 23.
[121] *Ibidem*, p. 24.
[122] *Ibidem*, p. 26.

Mult mai numeroase sunt descoperirile neolitice aparținând culturii Cucuteni. Spre exemplu, s-au descoperit două așezări pe teritoriul orașului Berești – pe dealul Bîzanului și una pe dealul Bulgarului – alte două la Pleșa, una la Puricani, una la Aldești și una la Gănești.[123]

Descoperiri specifice epocii bronzului s-au făcut la Balintești, unde s-a descoperit o necropolă cu 31 de morminte. Inventarul mormintelor compus din vase de lut ars cu toartele supraînălțate și câteva piese de bronz, datează dintr-o fază târzie a culturii Monteoru. Alte vestigii aparținând culturii Noua , au fost descoperite în multe puncte din sudul Moldovei şi anume: la Găneşti, Bereşti, la Cavadineşti, în punctul „ Rîpa Glodului" unde au fost efectuate săpături arheologice, într-o aşezare de tip cenuşar, precum şi, în alt loc, de la confluenţa pâraielor Lişcov şi Horincea, [124] , Meria și Puricani. [125]La Băleni, punctul Rădiu, s-a descoperit un important depozit de obiecte de bronz, demonstrând astfel puternica dezvoltare a metalurgiei bronzului în regiune.

Pentru epoca fierului în urma recunoașterilor, în regiunea care ne interesează, au fost încadrate descoperirile de la Berești, pe dealul Bîzanului, unde s-a găsit un cuptor și mai multe fragmente ceramice, de la Suceveni, în punctul Soborani, unde s-a descoperit o așezare aparținând culturii Basarabi, descoperirea făcută la Pleșa , în partea de nord a satului, unde s-a descoperit lama unui fier de plug. [126]

Pentru epoca stăpânirii romane, este clar că aceste teritorii nu au făcut parte din granițele imperiului roman. Romanii au cucerit un mic teritoriu din sudul Moldovei de astăzi, limitat de un val de apărare, o adevărată frontieră cu drum şi pază militară (limes), la nord de Galaţi, pe linia Tuluceşti — Traian, între Prut şi Şiret. [127] Astfel, în regiunea noastră de interes, se dezvoltă în continuare civilizația geto-dacică din perioada La Tene.

Din secolul al III- lea d.Hr. se declanșează epoca marilor migrații. Timp de mai multe secole se perindă pe teritoriul românesc, mai multe seminții, precum sarmații, goții, hunii, gepizii, avarii, slavii, protobulgarii, maghiarii, pecenegii, uzii, cumanii, tătarii. Aceste popoare au trecut și prin sudul Moldovei. [128] Trecerea lor este demonstrată de cercetările arheologice. Spre exemplu, la Balintești, pe dealul Cioinagilor s-au descoperit 4 morminte sarmatice.

Majoritatea descoperirilor demonstrează continuitatea autohtonilor și caracterul romanic al acestor locuitori, romanizarea s-a generalizat după retragerea aureliană. Contactele dintre dacii

[123] *Ibidem.*
[124] *Ibidem*, p. 27.
[125] N. Zaharia, M. Petrescu- Dîmbovița, E.M. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Editura Academiei R.S.R, 1970, p. 45.
[126] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit.*, p. 31.
[127] Ibidem, p. 35
[128] George Felix Tașcă, *op.cit.*, 2014, p. 65.

liberi şi dacii romanizați au fost permanente. Pentru secolul al IV - lea , urme materiale de viețuire, care demonstrează caracterul etnic dacic, s-au descoperit pe teritoriul localităților: Balintești, Berești, Gănești, Cavadinești, Vădeni, Vîrlezi, Suceveni, Rogojeni, Oancea. La Rogojeni s-au descoperit o așezare și o necropolă, datând din secolul respectiv, iar la Oancea s-au găsit materiale ceramice lucrate cu roata. [129]

Alte descoperiri datând din secolul al IV- lea, s-au făcut în vatra satului Aldeşti pe drumul ce urcă spre şcoală, în curtea unui localnic, unde s-au descoperit fragmente ceramice, la Cavadineşti, pe o limbă de deal, s-a cercetat o aşezare, în satul Viile, la est de gara Băleni, pe terasa văii Chinejii, s-a descoperit o aşezare de tip Sîntana de Mureş, iar la Rădeşti, s-a descoperit o aşezare în apropierea unui izvor. [130]

Foarte multe așezări cercetate în partea de sud a Moldovei, aparțin acestei culturi. De altfel, mare aparte a acestor așezări coincid cu așezările din perioada Daciei romane. Tipul de locuință este asemănător cu acela al așezărilor din perioada corespunzătoare provinciei Dacia. Aceste așezări sunt întinse și neîntărite , plasate de-a lungul pantelor domoale ale teraselor. [131]

Ceramica specifică așezărilor corespunzătoare culturii Sîntana de Mureș, descoperită în sudul Moldovei poate fi clasificată în următoarele categorii: vase poroase lucrate cu mâna; vase lucrate la roată , reprezentate prin speciile din pastă cenușie, roșie sau neagră, din pastă cenușie nisipoasă și din pastă cenușie de aspect zgrunțuros; vase romane de import.[132] Speciile de ceramică sunt importante dovezi ale continuității autohtonilor. Specia fină cenuşie sau cu nuanţe galbene ori brune, lucrată la roată, este foarte bine reprezentată în toate punctele de descoperire cu resturi de locuire din vremea culturii Sîntana de Mureş. Această specie are puternice afinități în ceramica cenușie de caracter dacic[133]. Alături de această categorie ceramică, în cuprinsul unor aşezări ale culturii Sîntana de Mureş din Moldova coexistă într-o măsură mai redusă şi specia fină cenuşie cu aspect cretos, caracteristică pentru perioada corespunzătoare provinciei Dacia[134].

Etnogeneza populației autohtone și problema continuității pe acest teritoriu sunt atestate de numeroasele vestigii arheologice, descoperite în sudul Moldovei. Aceste descoperiri aparțin unor culturi succesive: Bratei, Ipotești – Cîndești sau cultura Dridu. Cultura Bratei a avut un pronunțat caracter dacic, s-a manifestat în secolul al IV-lea şi prima jumătate a secolului al V- lea. Cultura Ipotești – Cîndești s-a manifestat în secolele al VI-lea și al VII- lea, iar din secolul al VIII- lea apar

---

[129] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op.cit.*, p. 40.
[130] *Ibidem*.
[131] N. Zaharia, M. Petrescu- Dîmbovița, E.M. Zaharia, *op. cit*., p. 82.
[132] *Ibidem*, p. 86.
[133] *Ibidem*.
[134] *Ibidem*.

așezări formate din bordeie, prevăzute cu cuptoare sau cotloane de piatră şi laviţă din pământ cruţat, precum şi nenumărate cimitire de incineraţie şi inhumaţie, specifice viitoarei culturi Dridu[135].

Descoperirile arheologice pentru toată perioada – preistorie, antichitate, etnogeneză – demonstrează continuitatea locuirii acestor teritorii.

Primele atestări documentare

Comuna Bălăbănești

Satele care compun comuna sunt atestate documentar astfel: Lungești – 1436, Bălăbănești (Româneşti) – 1460, Bursucani – 1681 și Zimbru – 1830. Aceste asezări au rezistat timpului, însă au fost și sate care au dispărut, rămânând în unele cazuri doar numele și locul pe care îl desemnează: Șușnești, Cehani, Popești, Vicoleni, Bursucii, Mieroasa și Drăghișani.[136]

George Felix Tașcă precizează în lucrarea „Răzeșii din Bălăbănești" că prima atestare documentară a satului Bălăbănești este reprezentată de Uricul lui Ștefan cel Mare din 5 decembrie 1460, prin sedă – în prezența domnitorului Ștefan Vodă și a mitropolitului Theoctist –câștig de cauză lui Ivaşco comisul, ginerele lui Ivan vistiernicul, în procesul avut cu Toma Dumitrescul și Coste Tulbure pentru satul Săsești, pe Bârlad și satul Românești, unde a fost Roman, pe ambele părți ale Jăravățului.[137]

Documentul este unul deosebit de important pentru istoria zonei, originalul se află la Academia Română și a fost publicat pentru prima dată de GH. Ghibănescu în *Opt urice slavone,* la Iași, în 1904.

Îl reproducem și noi întocmai cum apare menționat în lucrarea lui Feorge Felix Tașcă,
mai sus amintită:

Sumar: Ştefan Vodă dă câştig de cauză lui Ivaşco Comis, ginerele lui Ivan vistiernicul, în procesul ce l-a avut cu Toma Dumitrescul şi Costea Turbure pentru satele Sîseștii pe Bârlad şi Romaneştii pe Jiravăț. Pentru închiderea judecății se pune zavescă 100 ruble de argìnt.

Iscălesc boierii timpului.

Din mila lui Dumnezeu Noi Ştefan Voevod, Domn al țării Moldaviei. Facem înștiințare cu această carte a noastră cui pe dânsa vor căuta, sau citindu-li-se o vor auzi, cui i va fi trebuință să ştie, cum au venit înaintea noastră şi înaintea alor noştri boeri, slugile noastre, anume Ivaşco comis şi Toma Dumitrescul şi Coste Turbure şi s-au judecat pentru satul anume Săseştii pe Bârlad

---

[135] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op.cit.*, p. 44.
[136]Neculai Pământ, Delia-Elena Guţă, Florin Munteanu, *op. cit.*, p. 76.
[137]*Ibidem*, p. 67.

şi pentru satul Româneştii, unde a fost Roman pe Jiravăț imbe părțile şi s-au judecat cât s-au judecat, dar Ivaşco cu privilegiile socrului său pan Ivan vistiemicul a câştigat din toată legea şi judecata, iar Toma Dumítrescul şi Coste Turbure cu ale sale cu toate neamurile au rămas, cu ale lor privilegii, din toată dreptatea şi legea şi să nu aibă mai mult a se judeca nici a pomeni pentru acele sate nici odinăoară în veaci.

Deci, noi, văzând câştigul lui pan Ivaşco şi noi aşijderea am dat şi am întărit acele de mai sus zise sate, anume Săseştii, pe Bârlad, şi Romaneştii, pe Jeravăț, imbe părțile slugii noastre lui pan Ivaşco comisul, ca să-i fie şi dela noi uric cu toate veniturile lui şi copiilor lui, şi nepoților lui, şi strănepoților lui, şi răstrănepoților lui şi la tot neamul lui, ce-i va fi mai de aproape, să-i fie neruşuit nici odinăoarăîn veaci, iar hotarul (să fie) pe vechiul hotar, unde din veac a umblat, iar peste toate aeestea noi înşine am pus zavescă 100 ruble de argint slugii noastre, lui pan Ivaşco şi copiilor lui şi la tot neamul lui, ca ori şi când şi în orice zi şi ceasuri ar voi Toma sau Coste sau copiii lor sau frații lor, sau tot neamul lor să se mai judece sau să pomenească lui Ivaşco, sau copiilor lui, sau fraților lui sau la tot neamul, acela ne va plăti mai sus scrisa zavească 100 ruble de argint.

Iar la aceasta martur suntem însuşi Domnia noastră mai sus scrisă Ştefan Voevod şi al nostru Mitropolit Kir Teoctist şi ai noştri boeri pan Stanciul, pan Vlaicul pârcălab, pan Goian dvornic, pan Hodco Stibor, pan Coste Danovici, pan Tom Kinde, pan Petru Ponici, pan Micu Craiu, pan Lazea, pan Albul, pan Hodco Crețovici, pan Isaia Nemțeanul, pan Stețco Dămăcuş, pan PetricăIachimovici, pan Cozmiță, pan loan Bucium, pan Buhtea, pan Fetion, pan Sachis spătar, pan luga vistiemic, pan Tador paharnic, pan Craşnis postelnic, pan Zbiarea stolnic, pan Ion comis şi alți boeri destui mari şi mici, iar spre mai mare tărie a tot ce stă scris mai sus, am poroncit înşine credinciosului nostru, pan Dobrul logofăt să serie şi a noastră pecete s-o acățe la această, carte a noastră.

A scris Isaia Suşmanivici în Bârlad la anul 6968 luna Dec. 5.[138]

Acest document confirmă legenda satului, care are mai multe variante, şi face legătura între toponimul „Româneşti”, dat unei văi de pe versantul stâng al văii Jeravaţului, în partea de nord a actualei vetre a satului, şi Bălăbăneşti. Legenda spune că a fost un oarecare Roman care avea o fată, Florica. Fiind plecat cu treburi într-o zi, au venit tătarii şi i-au răpit fata. Tătarii ardeau, jefuiau şi pustiau ţinuturile şi furau fete pe care le vindeau la Constantinopol ca roabe în haremuri. Întors acasă, Roman află despre invazia tătarilor şi dispariţia fetei. Roman promite mâna fetei celui ce o va salva. Un tânăr argat se învoieşte să o salveze. Acesta pleacă cu o ceată călare, prinde din urmă

[138]*Ibidem*, p. 112-113.

convoiul tătarilor, iar noaptea o salvează pe Florica dintr-o căruţă, o aruncă pe cal şi vine cu ea înapoi la moşie, la Româneşti. Roman îşi ţine promisiunea făcută, îi dă fata în căsătorie, eroul devenind urmaşul boierului Roman. Pe acest erou legendar îl chema Peche. Acest Peche a avut cu Florica un fiu care a primit numele de Balaban. Balaban este un cuvânt turcesc, care înseamnă „urs, om mare sau namilă”. Fiul lui Peche a primit aceast nume în amintirea tatălui său care se pare că era un om extraordinar de voinic şi curajos. Balaban, fiul lui Peche, conştientizează pericolul unei noi invazii tătărăşti, deoarece satul se situa într-un loc deschis pe malul Jăravăţului şi decide să retragă satul în pădure, unde este astăzi. La început s-a mutat Balaban cu familia sa, dar prin creşterea populaţiei, aşezarea s-a mărit devenind Bălăbăneşti.[139]

Din documentele existente se poate trage concluzia că „satul Bălăbănești a fost și a rămas sat răzeșesc.”[140] Răzeșii de Bălăbănești erau mândri de clasa socială din care făceau parte, iar atunci când au început să scrie și să semneze acte de proprietate, „țineau să pună înaintea sau în urma numelui și prenumelui lor mențiunea de *răzeș.”*[141]Ei au dus „o luptă acerbă cu clasa suprapusă a marii boierimi ori de câte ori a vrut să intre în hotarele satului și nu a exploatat munca robilor țigani sau a vecinilor lipsiți de pământ. Păstrători perseverenți ai sării sociale de mijloc, au păstrat în același timp credința, limba obiceiurile și conduita morală fără abateri și compromisuri, caracteristică micilor comunități, în care fiecare membru e cunoscut de la naștere până la moarte și unde rușinea este cel mai aspru judecător.”[142]

În concluzie, după formarea statului feudal Moldova, documente boierești, mănăstirești sau particulare vorbesc despre satele comunei și locuitorii acestora. Cele mai multe documente fac referire la diverse litigii ale răzeșilor cu boierii.

Prima mențiune documentară a localității Băleni este din anul 1448, în expresia „fântâna lui Balea, pe Suholui”. Actul de atestare a localității a fost redactat în limba slavonă, întocmit la Suceava de grămăticul Luca, din ordinuL domnului Moldovei, Petru-Aron.

Așezarea este amintită și în două documente, emise de Petru Rareș, în anul 1528, care fac referire la posesiuni ce se aflau pe teritoriul comunei sau în vecinătatea acesteia.

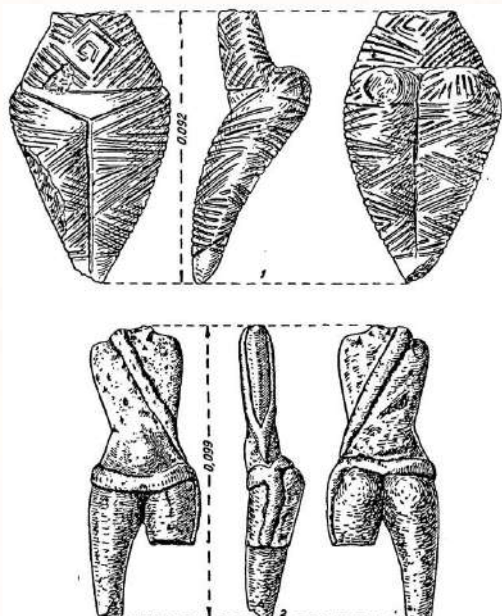
---

[139]Neculai Pământ, Delia-Elena Guţă, Florin Munteanu, *op. cit.*, p. 16-20.
[140]George Felix Tașcă, *op.cit.*, p. 8.
[141]*Ibidem.*
[142]*Ibidem*, p. 7.

Oraș Berești

Descoperirile arheologice atestă prezenţa populației în zonă încă de la sfârșitul paleoliticului. În acest sens urme de locuire specifice au fost făcute pe dealurile Tabăra, Bâzanu și Bulgarului. Dovada legăturilor culturale și spirituale dintre locuitorii acestor meleaguri și cei ce locuiesc în alte regiuni ale țării este Vasul-suport „Hora de la Berești" care prezintă analogii cu un altul, descoperit mai înainte în Moldova: „Hora de la Frumușica". Vasul este lucrat din pastă de culoare cărămizie, are formă cilindrică, fiind finisat în partea superioară sub forma unei fructiere evazate, ce depăşeşte cu mult circumferinţa piciorului. Partea inferioară a suportului este formată din patru siluete feminine, prinse în horă şi lipite între ele în zona umerilor şi a picioarelor, într-o poziţie dorsală. Cele patru mari deschideri ovale dintre siluetele figurinelor, sunt prevăzute în partea superioară cu unghiuri drepte, cu vârfurile dispuse în jos, simbolizând prinderea mâinilor în horă. Vasul are o înălţime de 0,180 m. şi diametrul de 0,205 în partea inferioară.[143] Descoperirea este una deosebit de importantă și face dovada preocupărilor artistice ale strămoșilor noștri, fiind o expresie a prezenței cultului fertilității specific populațiilor de agricultori. Epoca bronzului este reprezentată de descoperirea unor așezări situate lângă oraș, care pe lângă un bogat inventar de ceramică, prezintă unelte, vase și arme de bronz. Din epoca Fierului sunt urme de așezări descoperite pe Dealul Bâzanu, Dealul Cioinagi, lângă localitățile Pleșa și Balintești. Din perioada geto-dacă sunt multe urme de locuire omenească. De asemenea au fost evidențiate și așezări pentru perioada migrațiilor timpurii.

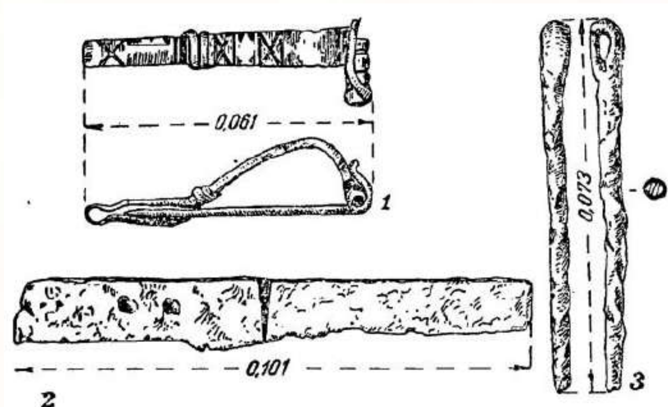
Figurine antropomorfe cucuteniene descoperite pe dealul Bâzanului Sursa foto: Revista Danubius, I, 1967;

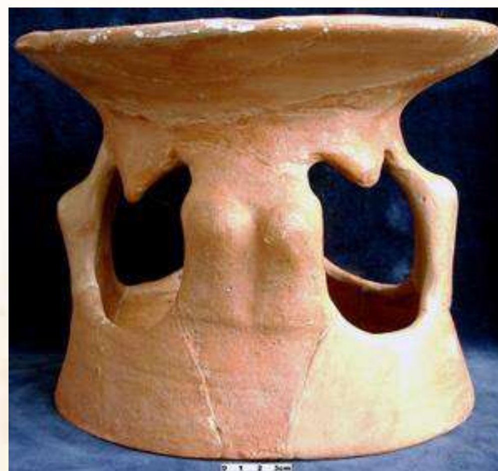
Vase cucuteniene descoperite la Berești Sursa foto: Revista Danubius, I, 1967;

[143] http://migl.ro/

Obiecte din metal specifice sec. IV descoperite la Berești Sursa foto: Revista Danubius, I, 1967;

Hora de la Berești
Sursa foto: http://migl.ro/;

Continuitatea de locuire a fost menținută și în perioada de trecere spre epoca feudală, după cum dovedesc descoperirile făcute la N-NE de oraș, care au scos la iveală obiecte de cult și piese pescărești. După apariția statului medieval Moldova, încep să apară în diverse acte domnești, boierești sau mănăstirești numele unor așezări ca Berești, Aldești, Puricani, etc.

„Prima atestare documentară a comunei Berești datează din anul 1484, documentele atestând că teritoriile din punctele Voinești și Roșia au fost donate de domnitorul Ștefan cel Mare unor comandanți de oști și anume: Berehoi, Focșa și Bantaș. Pe aceste teritorii s-au stabilit locuitorii care au înființat treptat comuna Berești. Numele comunei se trage de la cel al lui Berehoi, care de-a lungul anilor, și-a schimbat numele în Berescu iar satul în Berești, nume care se păstrează și astăzi."[144]

Începând din anul 1840 a luat ființă târgul Berești, ca rezultat al stabilirii unor familii de negustori în zonă. În volumul I al Marelui Dicționar Geografic al României, apărut în 1898 la București, autorii precizează despre Berești următoarele aspecte: Bereștiul este „o comună rurală, în plasa Horincea, județul Covurlui, reședința plășii Horincea, pe valea Chinejii, la 82 de km de Galați. Se mărginește la N cu Obârșeni (jud. Tutova) și Lupești, la E cu Slivna, la S cu Balintești și Jorăști și la V cu Vinderei și Rădești din Tutova."[145]

Aceeași sursă menționează și că această comună „este udată de pâraiele Horincea, în marginea răsăriteană a comunei, Chineja, ce izvorăște chiar de aici și de pârâiașul Merea." Are 5 cătune: Merea, Târgul-Berești, reședință, Satul Berești, Aldești și Șipotele, toate aproape unele de

[144]https://www.orasulberesti.ro/
[145]George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României,* vol. I, Stab. grafic J.V. Socecŭ, București, 1898, p. 377.

altele, afară de Aldești și Șipote cari se găsesc mai sus și depărtate de reședința comunală cu 4 kilometri. Mai e apoi lângă Șipotele un grupușor de case cu numele de Pănășești, cari însă nu formează cătun a parte. Dintre cătune, Târgul-Berești e înființat de vr'o 50 ani, cele-l'alte sunt mult mai vechi."[146]

Tot în Marelui Dicționar Geografic al României se fac referiri și în privința locuitorilor din zonă, autorii precizând că în Târgul-Berești sunt „mai mult evrei comercianți și meseriași, prea puțini români." În celelalte cătune ale comunei locuitorii sunt „mai mult răzeși și puțini foști clăcași, toți români însă, a căror ocupație principală e plugăria și creșterea vitelor."[147]

Econom Ștefan Bogatu, parohul Busericii din satul Beresti

În privința suprafeței comunei, documentul amintit spune că aceasta era de 3771 hectare împărțite în pământ arabil, pădure, imaș, fânețe, vii, vetrele satelor, teren netrebnic și râpi. Din această suprafață1810 hectare aparțin „proprietății mari, împărțită în patru trupuri de moșii: Târgu-Berești cu Tufele-lui – Păcuraru, Tercheleni - Voinești – Bâzan – Caușan, Voinești-Țăpeni și Călugăreasca; 1961 hectare sunt ale sătenilor".[148] În anul 1968, comuna Berești și-a schimbat statutul, devenind oraș ca urmare a reorganizării comunei Berești, datorită imperativelor politico-administrative ale etapei istorice respective, ca urmare a organizării administrative a teritoriului României, aprobată prin Legea nr. 2/1968, având în componența sa numai localitatea Berești, fără sate componente.[149]

Însemnul distinctiv al orașului Berești este stema orașului ce are ca elemente distinctive: Hora de la Berești, floarea de salcâm și capul de bour.[150]

Comuna Berești-Meria

Teritoriul de astăzi al comunei Berești Meria a fost locuit din cele mai vechi timpuri, după cum demonstrează descoperirile arheologice. Numeroase urme ale culturilor precucuteniene și cucuteniene au fost descoperite pe dealurile din jurul satelor.

[146] *Ibidem.*
[147] *Ibidem.*
[148] *Ibidem*, p. 378.
[149] https://www.orasulberesti.ro/
[150] *Ibidem.*

Satul Slivna este atestat doumentar la 1502, într-un document prin care Stefan Vodădaruiește fraților Stan, Grama și Bogdan, care au luptat la Valea Albă,moșia de la „mohila Buhei" cumpărată de la boier Probănescu pentru a întemeia un sat.[151]

Cei trei frați erau români din Bulgaria, din satul Slivnița, angajați în oastea lui Ștefan, iar numele noului sat a căutat să-l aminteasca pe cel al satului natal.[152]

Documentarea existentă până în prezent nu a permis atestarea documentară și pentru celelalte sate ale comunei, dar „prin tradiție toate sunt sate întemeiate în prima parte a sec. al XVI-lea".[153] Majoritatea sunt sate razeșesti formate prin acte de danie pentru întemeiere de sat, date de domnii Moldovei unor ostași ce s-au remarcat înlupte,[154] cu scopul întemeierii de sate și de apărare a granițelor în calea invazii1or turco-tatare.

Invaziile popoarelor migratoare par să fi pustiit dealurile Covurluiului, tânărul stat medieval Moldova, odată înființat și întărit, fiind nevoit să înceapă colonizarea zonei pentru a-și putea întari granitele. Mai mult decât strămoșii săi, Ștefan cel Mare va fi cel care, prin danii oferite celor ce s-au distins în luptele purtate sub steagul Moldovei,va determina înființarea primelor sate de pe teritoriul actual al comunei Berești Meria. După mai bine de trei veacuri, o parte din clăcașii din Slivna vor fi împroprietăriți formând un cătun existent și astăzi: Onciu.[155] Și celelalte sate din zonă își au originile în timpul lui Ștefan sau a fiilor acestuia, mândria vechilor sate de răzeși fiind prezentă și astăzi în conștiința locuitorilor.

Proprietatea răzeșească s-a menținut până târziu în ținutul Covurluiului. Au fost puține moșii boierești și de relativ mică întindere.[156] Satele comunei au fost atestate și au avut o evoluție independentă unul față de altul, după cum reiese dintr-o monografie a comunei[157]:

Satul Aldești a fost atestat pentru prima dată în anul 1772 în *Perepsis naselnicea Moldavi* (1772-1773). Conform condicii din 1803 a fost înglobat în satul Șipote. A inclus în arealul său trupul de moșie Frumușanu și hlizele Căușana și Mălușteanu.

Satul Balintești a fost moșie în ținutul Covurlui, ocolul Horincea. A înglobat, pentru anumite perioade, cătunele Ghibărțeni, Cioinagi și Onciu. În anul 1968, a trecut la comuna Beresti. De-a lungul timpului a purtat mai multe denumiri.

---

[151] *Ibidem*, p.7.
[152] *Ibidem*.
[153] *Ibidem*.
[154] *Ibidem*, p.8.
[155] *Ibidem*.
[156] *Ibidem*.
[157] *Ibidem*, p. 48.

Cioinagi a fost sat în partea de nord a localității Balintești, fiind atestat ca moșie în ținutul Covurlui (1837). Conform decretului din 1929 a fost încadrat în comuna Berești-Târg, pentru ca în 1930 să redevină sat al comunei Balintești. Legea din 1968 1-a înglobat satului Balintești.

Meria a fost atestat ca sat în Ocolul Horincea în 1809. A fost înglobat în satul Berești în 1816, iar în 1838 apare ca un cătun al Bereştiului. Mai târziu s-a contopit cu satul Hârlești (1859) incluzând și trupurile de moșie Căpățânenii de Sus și Căpățânenii de Jos (1861). Ca sat component al comunei Berești apare în 1876, iar prin legea din 1868 este contopit cu satul Berești sub numele de Berești-Meria. De-a lungul timpului a purtat mai multe denumiri.

Satul Pleşa a fost atestat documentar în anul 1816 în *Condica vistieriei Moldovei* ca sat din Ocolul Târgului, Ținutul Tutovei, având 15 răzeşi birici.

Onciu este prezent ca moșie în Ținutul Covurluiului în 1789, iar ulterior apare sub denumirea de Slobozia Oncii - sat în Ocolul Horincei (1831), apoi sat în Ocolul Prutului (1833) și apoi în Ocolul Elanului (1834). În 1833 apare contopit cu satul Ghibarțeni, în 1841 este înglobat satului Balintesti, pentru ca în 1843 să fie înglobat iarăși Ghibărțeniului. Devine sat al comunei Slivna în 1865, apoi sat al comunei Gănești în 1920, sat în comuna Balintești în 1950, sat în comuna Slivna în 1956, sat în comuna Berești-Meria în 1968.

Pănăşeşti a fost localizat în estul satului Șipote ca moșie în Ținutul Covurlui (1777), apoi ca Schitu Pănăşeşti în Ocolul Horincea (1816); Pănăşenii sat în Ocolul Prutului (1833); Schitu Pănăşesc în 1860; sat în comuna Lupești în l876; sat în comuna Berești-Târg în l866; înglobat în satul Șipote în 1891. De-a lungul timpului a purtat mai multe denumiri.

Popișcani este trup de sat al localității Balintești. A fost atestat ca sat în Ținutul Covurluiului în 1774. De-a lungul timpului a fost înglobat în satul Ghibărțeni (1803); sat în Ocolul Mijlociu (1816); sat în Ocolul Zorlenilor (1833); sat în Ocolul Horincei (1834), sat în comuna Balintești (1887); sat în comuna Târgu-Berești (1829); sat în comuna Balintești (1931); înglobat satului Balintești în 1868. De-a lungul timpului a purtat mai multe denumiri

Prodănești a fost atestat ca sat în Ținutul Covurlui în 1774; înglobat în satul Comănești în 1803; cătun al satului Comanești în l883; sat al comunei Prodănești în 1865; sat al comunei Slivna în 1876; sat al comunei Regele Ferdinand în l924; sat al comunei Gănești în l929, sat în comuna Regele Ferdinand în 1931; sat al comunei Aldești în l950; sat al comunei Berești-Meria în 1968.

Puricani a fost menționat documentar ca sat în Ocolul Horincea în 1772; înglobat în satul Șipote în 1774, moșia Velichi în 1812, cătun al satului Șipote în 1838, sat în comuna Prodănești, sat al comunei Regele Ferdinand în 1931, sat al comunei Aldești în 1950; sat al comunei Beresti-Meria în 1968.

Săseni a fost atestat și înglobat în satul Șipote în 1774, moșie în 1842, sat în comuna Prodănești (1865-1887), sat al comunei Slivna în 1876, sat al comunei Regele Ferdinand (1924- 1931), sat al comunei Aldești în 1951, sat al comunei Berești-Meria în 1968.

Slivna apare ca sat in Ocolulu Horincea in 1772; sat in Ocolul Prutului In 1833, sat in Ocolul Elanului in 1834,sat in Ocolul Horincei in 1834, include trupul de moșie Chineja (1846) și trupul de moșie Sârbi (1861); sat al comunei Slivna (1865-1956); sat al comunei Gănești în 1929; sat în comuna Berești-Târg în 1951; sat în comuna Berești-Meria în 1968.

Șipote apare ca sat în Ocolul Horincea în l772, înglobează satele Puricani și Săseni (1774) și satul Aldești în 1803; sat în Ocolul Prutului în 1833; sat în Ocolul Horincea în 1834, include cătunul Schitu Pănășești în 1838 și trupul de moșie Nicorești în 1859; sat în comuna Aldești în 1865; sat în comuna Lupești în 1866; sat în comuna Târgu Berești în l886; sat în comuna Berești în 1908; sat în comuna Berești-Meria în 1865.

De la reforma administrativă din 1968, comuna Berești Meria are componența actuală, cu cele zece sate subordonate: satul Beresti-Meria – reședința de comună, Balintesti,Slivna, Prodanesti, Săseni, Puricani, Aldești,Pleșa, Șipote și Onciu, făcând parte din județul Galați.

În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, așezările din zonă cunosc o etapă de dezvoltare, în special, datoratăcăii ferate nou construite.

Comuna Cavadinești

Satul Cavadineşti este amintit în documente la 19 septembrie 1436, când se face precizarea că este pe pârâul Horincea. Fusese constituit în a doua jumătate a secolului XIV. A fost, probabil, centrul unei obşti devălmaşe, în jurul căreia mai erau la 3 ianuarie 1459, satele Rugineni şi Tăuții. La 19 septembrie 1436 satul era în stăpânirea lui Dan Mesehna, care nu mai este amintit în alte documente. Nu mai sunt publicate alte documente ale satului în secolele XVI-XVII. Se cunoaşte o precizare de la sfârşitul sec. al XVII-lea, de la 14 ianuarie 1681, când Pricopie, feciorul lui Lazăr şi al Gaftii, fiind „cazul la nevoe”, pentru că îl găzduise pe Cosma Tâlhariul, să împartă împreună cu fiii lui Ştefan şi Mihalcea. Se împrumută cu 20 de lei de la marele logofăt Nicolae Racoviță, ca să-şi plătească „gloaba” ce i se fusese lăsată în schimbul părților ce le avea în satul Crețeana (la est de comuna Blăgeşti, jud.Vaslui).[158]

Dintr-un recensământ făcut anul 1772 aflăm despre Cavadineşti că aparținea ținutului Covurluiului, ocolului Horincea, creat la reforma administrativă a domnitorului Constantin Mavrocordat în 1742.

[158]Paul Păltânea, *Istoricul satelor* în „Buletin Cultural,” nr. 11, Galați, 2006, p. 32.

Tot de acest ocol depindea şi în 1803, când moşia satului era în stăpânirea răzeşilor.

Erau 51 de familii. În aprilie 1815 s-a măsurat moşia satului. Nu s-a putut afla lungimea ei pentru că era numai „spini şi tufă deasă”. Pentru „curmezişul” ei sunt arătate unele semne de hotar: „din sus de Grăpeni (a fost mai în jos de Cavadineşti), pe lângă „drumul Brăilei” – astăzi Dealul Brăilei – calea folosită de turci pentru a păstra legătura dintre cetatea dunăreană şi cetatea Hotinului cucerită în 1713. Mai este trecut „hotarul Chirileşti” (a fost în partea de nord a satului Suceveni) şi „zarea dealului Horincei” până în hotarul moşiei Boholari – Bivolari – (numele de la substantivul bivol şi sufixul ar, care indică practicarea unei meserii). Era, se pare, la apus de Cavadineşti. Tot în această parte a fost satul şi moşia Posada inclus în Cavadineşti, ca şi Bivolari în 1838. Toponimul Posada are înțelesul de „loc neted pe un deal unde a fost o aşezare omenească”. [159] Prin legea comunală din 2/14 aprilie 1864 se înființează comuna Cavadineşti, cu satele Cavadineşti, Grăpeni (atestat la 20 aprilie 1521, inclus în Cavadineşti prin legea administrativă din 16 februarie 1968; numele vine de la substantivul groapă, transformat în toponimul Gropeni, Grăpeni) şi Rugineni (atestat la 3 ianuarie 1459, inclus în Cavadineşti în 1968, îşi are numele de la Lână Rugina, căruia i s-a întărit satul la 3 ianuarie 1459).

Comuna Cavadineşti a fost desființată în 1875, satele componente trecând la comuna Găneşti, creată tot în 1864. Reînființată în 1887, când, pe lângă satele anterioare i se mai adaugă satul Oneşti (atestat la 26 decembrie 1744, situat lângă Rugineni, cu care a fost unificat în 1891).

Comuna a fost desființată iar în 1908 şi reînființată doi ani mai târziu, existând până în 1929 când este iarăşi desființată, centrul comunei fiind mutat la Găneşti. A fost reînființată în 1931 şi păstrată în continuare. Din 1968 Cavadineşti este comună în județul Galați, cu satele Cavadineşti (contopit cu Grăpeni şi Rugineni), Comăneşti, Găneşti şi Vădeni.

Comuna Corni

Comună de foști clăcași, Corni a fost locuită încă din Antichitate, potrivit descoperirilor arheologice făcute, descoperiri ce coboară în timp până în epoca bronzului.[160]

Cele mai vechi date statistice referitoare la satele ce aparțin astăzi comunei Corni le găsim în cartagrafia populației Moldovei din anul 1774.[161]

Asemenea altor așezări umane din Moldova, satele Corni, Măcișeni și Urlești înscriu în istoria și geografia lor mai multe sate, menționate într-o serie de documente medievale, care de-a lungul timpului au dispărut sau au fost înglobate în localitățile ce compun astăzi localitatea, sau

[159] *Ibidem*, p. 33.
[160] Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 14.
[161] *Ibidem*, p. 23.

comunele învecinate. Satele dispărute astăzi sunt: Bălțați – menționat într-un document din 1 martie 1592, Cleni – figurează într-un document din 8 martie 1513, Dăbești – amintit într-un document din 15 iulie 1448, Gioseni (Joseni) – menționat într-un document de la 24 iunie 1593 și Perişeni (Perişăni, Perișeani) – sat și moșie lângă satul Corni fiind înscris pentru prima dată într-un document din 1 martie 1592.

Satul Corni este amintit în multe documente medievale, începând cu prima jumătate a secolului al XVII-lea. Domnitorul Moldovei, Miron Barnovschi „întărește lui Apostol Armaş și soției lui, Ileana, la 18 noiembrie 1628, satul Vorniceni pe pârâul Putna din ținutul Covurluiului, în urma disputei cu Văscan și alți răzeși. Cu acest prilej, pentru clarificarea situației de posesiune, voievodul adresează o carte domnească lui Dondăş din Corni și Mihăilă din Urechiați care *au adunat oameni buni li bătrâni megieși dimprejur* și s-a aflat adevărul."[162]

Corni este amintit, alături de alte câteva sate, ca vecinătate a satului Măcişeni, proprietatea paharnicului Curt Celebi, la hotărnicia acestuia făcută în 14 septembrie 1634 de către Stratulat și Călmățui, vornici.[163]

La 8 mai 1637 voievodul Vasile Lupu „întărește lui Ignat, fiul lui Stoian din Corni" și altora stăpânirea asupra unui teritoriu pentru care se judecaseră de mai multe ori. Tot Vasile Lupu întărește, în 1646, cumpărarea unei vii pe baza unui zapis adus de mai multe persoane,printre care și „Nicoară din Corni".[164] Satul Corni s-a aflat, înainte de 1697, în stăpânirea Mănăstirii Răchitoasa,[165] alături de alte sate și moșii.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea o parte a satului ajunge să fie stăpânită de Matei Cantacuzino de la Băleni. În jurul anului 1774 satul a fost practic depopulat, dar situația s-a îmbunătățit la începutul secolului al XIX-lea prin așezarea în sat a liuzilor – „oameni aduși de peste hotar de către proprietarii de moșii, atât boieri, cât și de mănăstiri, care se foloseau de munca lor pe un timp oarecare".[166]

Satul Corni, ca și alte sate covurluiene precum Jorăști, Smulți sau Vârlezi, era răzeșesc, potrivit Condicii Vistieriei Moldovei din 1816. După acest an, satul Corni își pierde statutul de sat răzeșesc, iar în perioada 1832-1845 face parte din moșia agăi Dimitrie Iamandi.[167]

Satul Măcişeni este atestat documentar la 8 martie 1513, printr-un document emis la Huși de voievodul Moldovei Bogdan al II-lea.

---

[162]*Ibidem*, p. 43.
[163]*Ibidem*, p. 44.
[164]*Ibidem*.
[165]*Ibidem*.
[166]Theodor Codrescu, *Uricariul*, vol. VII, Tipografia Buciumului Română, Iași, 1886, p. 333
[167] Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 47.

Reproducem în continuare acest document:

Suret de pe ispisocul de la Bogdan voievod, s-au scos pe moldovenie de pe sârbie din let 7021 <1513> martie 8.

De ştire facem cu această carte a noastră tuturor cine pe dânsa se va uita ori a ceti pe dânsa şi a auzi-o, precum au venit înaintea noastră şi înaintea tuturor ai noştri moldoveneşti boiari, sluga noastră Balaban, feciorul Bechii şi nepotul său Crăciun, strănepot Bechii şi surorile lui. Rusca şi Stana, de a lor bună voe, de nimeni asupriţi, nici siliţi şi au dat nepotului său, slugii noaspre Lupea Banului una bucată de pământ din hotarul satului lor ***Măcişenii,*** *din Fântâna Cârstânii în gios.*

Şi noi, văzând a lor bună danie ce au dat ei nepotului lor, slugii noastre Lupea Banului, iar noi aşişderea şi de la noi i-a dat şi i-am întărit slugii noastre Lupea Banului acea bucată de pământ din hotarul satului lor, al Măcişenilor, din Fântâna Cârstânii în gios, ca să-i fie de la noi uric cu tot venitul, lui şi fratelui lui, Fătul şi feciorilor lor şi nepoţilor lor şi strănepoţilor lor şi a tot neamul lor, cine să va alege lor mai aproape, neclătit, niciodată, în veci.

Iar hotarul acei bucată de pământ din hotarul satului lor Măcişenii, din Fântâna Cârstânii în gios, să începe din stâlpul ce-i în susul din Fântâna Cârstânii, drept la fântână, de aici pârâul până în drum, de aici drumul până la hotarul Clenilor, iar depre alte părţi, după vechiul hotar, pe unde din vechi au umblat.

Şi spre aceasta iaste credinţa noastră, de mai sus scrii, noi Bogdan v(oe)voda şi credinţa preiubiţilor fiilor domnii mele Ioan Ştefan şi Petrea şi Ilieş şi credinţa tuturor boiarilor noştri moldoveneşti, mari şi mici.

Iar după a noastră viiaţă, cine va fi domnu a nostrului pământ moldovenesc, din fii noştri ori din al nostru neam, ori fie pe cine Dumnezeu va alege domnu să fie a nostrului pământ moldovenesc, acela lor să nu clătească a noastră danie şi întăritură, ci mai ales să dea lor şi să întăriască, de vreme că lor le-am dat, de a lor bună voie. Iar pentru mai mare tăriia şi întăritura celor de mai sus scrise, am poruncit al nostrului credincios boierului dum(nealui) Isac log(o)f(ă)tului, să scrie şi a noastră pecete să o lege la această carte a noastră.

Scris-au Glăvan în Huşi.

S-au tălmăcit de Gheorgi Evloghi, dascăl, 1783, iulie 27.[168]

Cel mai probabil satul este mult mai vechi decât această primă atestare documentară, însăhotărnicirea satului se va face abia în 1634 din porunca lui Vasile Lupu,[169] iar toponimul

[168]*Documente privind istoria României*, veacul XVI, A. Moldova, vol. I (1501-1550), Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1953, p. 87-88.

provine de la arbustul „măceş”, numit şi „trandafir sălbatic”. În trecut, localitatea era cunoscută sub numele de „locul cu măceşi”.

Satul Urleşti este menționat documentar la începutul secolului al XVII-lea.[170] În privința numele satului există mai multe supoziții. Se spune că ar fi provenind de la un anume „Urlea”. Unii istorici consideră că numele satului s-ar explica prin onomasticul „Orlea”, de influenţă slavă, care înseamnă „vultur”.[171]

Comuna Corni, alcătuită din satele Corni, Măcișeni și Urlești, a luat ființă în anul 1864, fiind încorporată administrativ în plasa Siret. În 1871 a fost desființată, iar satele au devenit componente ale comunei Măcișeni, plasa Siret. Comuna Corni a fost reînființată în 1900 și în perioada 1904-1908 a făcut parte din plasa Cudalbi. A trecut în administrarea plasei Zimbru până în 1911, an după care va fi încadrată în plasa Bujor. În 1925 a pierdut satul Măcișeni care a devenit comună cu sat unic. În 1929 comuna Corni a fost din nou desființată și reînființată doi ani mai târziu ca parte a plasei Horincea. Din 1932 a revenit în plasa Bujor. Odată cu reînființarea județelor, în 1968, comuna este încadrată județului Galați.[172]

Comuna Fruntișeni

Actuala configuraţie este moştenită din cele mai vechi timpuri: satul Grăjdeni, cel mai vechi din comună, datează din secolul al XVI-lea iar satul Fruntişeni din secolul al XVII-lea.[173]

Atesarea documentară a satului Grăjdeni este destul de târzie fiind inclusă, mult timp, în hotarul târgului Bârlad. Se poate chiar afirma că este un sat fără documente, dacă ținem cont că menţionarea sa este făcută doar în legătură cu aşezările din jur sau cu Mănăstirea Grăjdeni. Nu au existat proprietari, care să posede înscrisuri. Stabilirea hotarului târgului Bârlad s-a făcut în 10 ianuarie 1495 de Ştefan cel Mare.

În documentul din 20 iunie 1692 (7200) este menţionat, „drumul cel mare, ce vine de la Grăjdeni şi trece la Bârlad”[174]. În documentele ulterioare, satul Grăjdeni apare ca proprietate a Schitului Grăjdeni, până în 1863 când a intervenit secularizarea. Atunci, moşia satului a intrat în proprietatea satului şi a constituit obiectul diferitelor reforme agrare, începând din 1864.[175] Prima atestare documentară a satului şi a mănăstirii este din 1599 sub forma Grăjdeana. Toponimul Grăjdeni este menţionat în hotarnica din 12 mai 1659 (7167) într-un document ce se păstrează la

---

[169] Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 51.
[170]*Ibidem*, p. 62.
[171]http://www.comunacorni.ro/
[172] Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 65-66.
[173] Gheorghe Gherghe, Ioan Onel, *op. cit.*, p. 4.
[174]Iacov Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol. IV, Tipografia şi legătoria de cărţi Constantin D. Lupaşcu, Bârlad, 1924, p.141.
[175] Gheorghe Gherghe, Ioan Onel, *op. cit.*, p. 15.

Mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos.[176]O copie a acestui document, a fost publicată de Costin Clit în volumul *Documente Huşene* și o reproducem în continuare:

1659 (7167) mai 12. - Hotarnica moşiei schitului Grăjdeni, ţinutul Tutova. - Copie

Din porunca mării sale domnului G(h)eorg(h)ie Stefan Vodă, ce ne-au adus giupânu(l) Crâstea Roşca vornicul, mers-am la moşia Grăjdenii, de pe valea Grăjdenilor, ca să o hotărâm, şi am strâns oameni buni, vecini de p(r)in pregiur, şi ne-au arătat hotarul aceştii moşii. Începe-se dintr-o movilă ce este în dealul Tristienii, unde să hotărăşte cu moşia târgului şi cu Brădeştii, lângă drumul Ciortolomului, şi merge spre soare răsare, pe drumu(l) Ciortolomului pe zarea dealului, pe marginea poenii Cârligilor, despre amiazăzi, şi alături cu Brădeştii, până la un loc, şi apoi cu Vinderei, şi să (în)tâlneşte cu Valea Lungă la un copaciu cu bour vec(h)iu, şi de acolo spre amiazănoapte tot pe zarea dealului Andonie alături cu moşia Vale(a) Lungă, pe lângă nişte lăcuşoare, şi piste un colnic pâră în drumul Iureascăi, şi pe drum spre amiazănoapte, pe zarea despre Popeni, pâră în hotarul Fruntişănilor, şi de acolo ne-am întors spre soare apune, alături cu Fruntişănii, tij pe zarea dealului şi pe drumul Obârşenilor spre soare apune pâră la un pisc ce-i zic Holmul, care să coboară în pârăul Tristienii, şi tot Tristiana în jos pe la podul lui Clejaş pâră iar în hotarul târgului, în dreptul văii Dumbrăviţa, unde iaste şi movilă. Şi trăgând moşia Grăjdenii pe lungu şi pe lat cu funie de 25 paş(i), şi pasul de şase palme Gospod, am început despre soare răsare, din deal despre Valea Lungă, dintr-un lăcuşor, ce este în zare, şi drept la vale, p(r)in pădure, spre soare apune, pâră la un loc unde să întâlnesc doao scursuri de pârâu, şi tot pe pârâu , spre soare apune p(r)in sat şi tot înainte pe valea Grăjdenilor pe lângă podul lui Clejaş, di pe valea Tristienii şi alăturea pe lângă un izvor mare di pe Grăjdeni, tot înainte 41 pâr(ă) în hotarul Târgului, unde s-au înplinit 165 funii, 8 paş(i), 8 palme, şi am pus doao pietre hotară în malul pârăului Tristienii despre amiazăzi. Şi trăgând moşia şi pe lat, în capul despre soare apune, din movila din zarea dealului Tristienii, şi la vale spre amiazănoapte, şi pe lângă o poeniţă de supt deal, şi alăture(a) cu moşia Târgului, şi piste piscul Bocigiunii drept în pârăul Tristienii la acele două pietre, şi au (i)eşit 46 funii, 10 paş(i) şi 2 palme. Şi s-au tras moşia Grăjdenii şi la capul despre soare răsare, de la un bour vec(h)iu, hotar Vindereilor, unde am pus şi piatră alături cu Valea Lungă, pe zarea dealului, şi cu hotarul Popenilor pân(ă) în hotarul Fruntişenilor, şi au (i)eşit 61 funii, 21 paş(i), 4 palme. Şi am tras şi p(r)in mijloc, din marginea poenii Cârligilor despre amiazăzi, şi drept la vale p(r)in sat şi piste pârâu, şi la deal pân(ă) în zarea dealului în drumul Obârşenilor dispre Fruntişeni, şi au (i)eşit 83 funii, 5 paş(i), 1 palmă. Şi aşa s-au înc(h)eiat tot

[176]*Ibidem.*

hotarul Grăjdenilor, care este a sc(h)itului Grăjdeni, dând această mărturie hotarnică la mâna giupânului Crăstea ca să aibă a-ş(i) dres(e) pe această moşie Grăjdenii.

7167 mai 12

Iscăliţi:

Preotul Gavriil de la biserica Domnească.
Bogdan Comis.
Crăstea Gavriliţă.
Preotul C(h)iriac din Bârlad.

Mihai şi Proca şi Toma, starostii din Bârlad.
Gavril vor(ni)c(ul) din Bârlad.
Şi Nicoară căpitan de Covurlui.
Bejan Geuca pit(a)r[177]

Pornind de la această încheiere, putem crede că satul Grăjdeni a fost proprietate a familiei Roşea, familie înrudită cu Petru Rareş. Ne putem gândi că Petru Rareş a făcut danie satul, fost proprietate domnească, familiei Roşea. În această situaţie Roşea şi Cârstea Ghenovici au putut ctitori o mănăstire pe un loc fost domnesc. Urmaşii familiei Roşea, în calitate de ctitor, la 1699 când s-a închinat schitul ca metoc la M. Mira, a fost Ştefan Cerchez.[178]

Comuna Grivița

Satul Griviţa şi reşedinţa a comunei, a luat fiinţă în anul 1878, perioadă în care a luat fiinţă şi satul Trestiana. Denumirea satului Griviţa s-a dat, datorită faptului că a luat fiinţă imediat după războiul din 1877, legându-se această denumire de reduta Griviţa. În 1878 noul sat Griviţa se întemeiază „pe moşia satului Odaia Bursucani”, iar griviţenii se împroprietăresc, primind loturi de case pentru piaţa publică, şcoală, biserică, primărie, drumuri, fiecare locuitor primind în medie 4,5 ha de pământ, iar noul sat face parte din comuna Odaia Bursucani, între 1892 şi 1909.[179] În lucrarea *Marele dicționar geografic al României* se menționează despre această localitate: Grivita, sat, în județul Tutova, plasa Târgul, comuna Odaia-Bursucan, spre V de satul Odaia-Bursucan. Are 410 locuitori și 124 case. Este fondat în urma războiulul din 1877 în memoria luptătorilor de la Grivița.[180]

Satul Odaia Bursucani este în prezent parte componentă a comunei Grivița. Denumirea acestui sat este învăluită de legendă. Se spune că *a fost odată, de mult, ciobanul Grigore Bursuc care își mâna oile pe lângă apa Trestianei, pe Dealul Trestianei, lîngă târgul Bârladului, în Țara de Jos a Moldovei. Grigore Bursuc și-a construit pe deal o odaie. S-a adunat acolo familia, s-a*

[177]Costin Clit, *Documente Huşene,* vol. II, Editura Pim, Iaşi, 2011, p. 40-41.
[178]Gheorghe Gherghe, Ioan Onel, *op. cit*., p. 18.
[179]Chirica Anica, *Studiul geografic al comunei Griviţa*, 1992, p. 73.
[180] George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit.*, vol. IV p. 644.

mai construit, s-au mai adunat neamuri și oameni, și a apărut în timp un sat al cărui nume a fost pus după cel al întemeietorului – Odaia Bursucului sau Odaia Bursucani, un sat, mai apoi și comună, ce există și astăzi. Erau acești Bursucani răzeși și urmași de răzeși. Grigore Bursuc a avut un urmaș pe nume Vasile. Acest Vasile Bursuc era un bărbat scund, puternic și vesel, cu pieptul umflat mândru, ager, deștept, cinstit, gospodar și harnic, care obișnuia să meargă prin sat cu o nuia în mână dând oamenilor porunci sub formă de sfaturi – „tu să-ți repari gardul”, „tu să-ți văruiești casa”, „tu să-ți faci curat în curte”. Oamenii l-au poreclit alintat cu numele de Vasilache, aratând și afecțiune și ironie. Din Vasile Bursuc devenit Vasilache s-a tras neamul nostru de astăzi – copiii lui au devenit „ai lui Vasilache”, și așa a rămas numele de familie.[181]

Vasilachii, alături de cine vor mai fi fost, au format apoi în jurul odăii, micul sat răzăşesc, numit Odaia Bursucului, Bursucanul şi *Odaia Bursucani*, un sat, devenit mai apoi şi comună. Aceşti Bursucani erau răzeşi şi urmaşi de răzeşi. Se crede că acest sat a luat fiinţă cu 70-80 de ani înaintea satelor Griviţa şi Trestiana, respectiv în jurul anului 1800.

Comuna Jorăști

Satul Jorăşti este atestat documentar în anul 1772. Depindea de ținutul Covurluiului și era alcătuit din mai multe trupuri de moşii care sunt consemnate în documente, satele întemeiate pe ele purtând aceleaşi denumiri: Căţeleşti, în parte de apus, Andrieşeni, în partea de nord, Ionăşeşti, în partea de nord vest. Partea de sud-vest a moşiei satului Jorăşti se numea Jăglău, la 10 decembrie 1802. Menţiunea „Bătrânul” Jiglău, ca parte a moşiei satului Jorăşti, într-un document din 1824 indică o existenţă prestatală a obştei Jorăşti. Toponimul provine de la onomasticul Jora, derivat din Gheorghe, prin influenţă sârbo-croată, vechi nume răzăşesc, folosit, în ţinutul Vaslui şi păstrat de ţărani şi la începutul secolului al XVIII-lea.[182]

Autorul Dan Râpă-Buicliu menționează pe o hartă din lucrarea sa „Ştefan cel Mare şi Sfânt” satul Jorăşti, care se afla în apropiere de malul drept al Nistrului, consemnându-l drept „Vadul Jora”ceea ce demonstrează circulaţia în timp a numelui respectiv - Gheorghe Jora, pârcălab de Hotin. „Bătrânul” Jiglău era deci un trup de moşie, care purta numele întemeietorului, la care aveau drept de moştenire fiii, nepoţii şi strănepoţii neamului respectiv.[183] Trupul de moșie era împărţit în părţi egale sub formă de fâşii înguste de pământ, păstrate în lumea satelor, în expresia „hlize”[184], cu hotare pe fiecare moştenitor în parte.

[181]Dan Vasilache, *Contribuţii la istoria satului Odaia Bursucani*, Tipografia Tipro Printing, București,2015,p.11.
[182]Flori-RodicaTighici Iacomi, *Jorăşti - Vatră răzăşească covurluiană - File de cronică,* Editura Sinteze, Galați, 2006, p. 60.
[183]*Ibidem.*
[184]*Ibidem.*

Adeseori, răzeşii vindeau răzoare de frunte dintr-un bătrân sau câte un bătrân sau doi deodată, fiind constrânși de diferite greutăți.[185] La nord de satul Jorăști, se constituise, în jurul anului 1858, cătunul Puțeni – denumirea vine de la puț/fântână-, un cătun al Jorăștilor.

O altă moşie ce trebuie monționată este Fundeşti, aici neexistând un sat, o aşezare umană în trecut, cel mai probabil datorită faptului că această zonă a fost foarte bine împădurită.

Toate aceste moşii alcătuiesc vatra pe care s-a întemeiat şi s-a dezvoltat satul Joraşti, înregistrat în catagrafia din 1774. În anul 1803 se găseşte înregistrat în ocolul Mijlocului, împreună cu satele limitrofe. În 1816, în Condica Visteriei Moldovei, realizată pe ținuturi și ocoale, sunt menționate satele existente. Pentru Jorăști se face mențiunea: „Jorăști, răzășească, numărul locuitorilor birnici 78, suma banilor unui cifert (sfert) 416."[186]

Din punct de vedere juridic, satul Jorăşti este atestat în anul 1840, când a fost investit şi cu sigiliu; acest sigiliu este aplicat pe un document. Este vorba despre „Mărturia dată de Petru, Neculai şi Gheorghe Velici lui Ilie Sava din satul Crăieşti, prin care se arată că au văzut cum acesta l-a împrumutat pe Vasile Veliche cu trei galbeni, bani încă nerestituiţi de datornic"[187].

În anul 1862, satul Jorăşti număra 120 locuitori, avea o judeţie sătească, sigiliu, iar conform vechii organizări şi un consiliu administrativ sătesc, alcătuit din reprezentanţi aleşi deobşte.Singura instituţie era biserica. După promulgarea legii rurale, de către Alexandru Ioan Cuza, satul Jorăşti este declarat centru de comună, intrând în componenţa sa cătunele Lunca şi Zărneşti, aceasta structura existând şi în prezent.

Satul Lunca este atestat documentar, în 1780, ca moşie cu numele Tăplăi. Satul constituit înainte de anul 1831, s-a numit şi Câşla Tăplăi (substantivul „câşla", de origine turcă este sinonim cu stână, târlă) până prin anul 1878. Toponimul actual Lunca, vine de la substantivul luncă şi a rămas singur în uz după anul 1878.[188] În ceea ce priveşte întemeierea satului Lunca s-au păstrat câteva informaţii: „Pe Valea Covurluiului cu Apă, depărtare ca de şase km de centrul comunei Jorăşti se află aşezat satul Lunca, înfiinţat de răposatul proprietar Ion C. Plesnilă la anul 1850, mai întâi din şapte bordeie (şapte familii de ţărani clăcaşe) şi conacul boieresc."[189] Familia Plesnilă a stăpânit toată moșia Lunca, după 1878, până ân 1945-1946.[190] Există dovezi că în această zonă au existat așezări umane încă din vechime, fapt susținut de cercetărie făcute în necropola de la Lunca.

---

185 *Ibidem.*
186 *Ibidem*, p. 61.
187 *Ibidem*, p. 62.
188 *Ibidem*, p. 76.
189 *Ibidem.*
190 *Ibidem*, p. 77.

Satul Zărneşti este atestat documentar în 1622 și se regăsește menționat în mai multe documente ale vremii, din anii: 1632, 1633, 1635, 1636, 1637, 1647, etc. Prin aplicarea Legii Comunelor, în perioada 1929-1931, unele sate din zona limitrofă a oraşului Târgu Bujor au fost înglobate în cadrul comunei Bujor. Este și cazul comunelor Băneasa, Jorăşti și Vârlez. Satulele Jorăşti și Lunca au fost în componenţa comunei Bujor în perioada 1929-1931.

Comuna Oancea

Numele de Oancea apare pentru prima dată într-un document redactat în limba slavonă, emis dedomnul Moldovei, **Ș**tefăniță Vodă (1517-1527)**,** ce poartă data de 20 aprilie 1521.

În document nu apare direct numele satului Oancea, ci numai toponimicul „gura Oancii" (confluența pârâului Oancea cu Prutul), dar se amintește de „satul Sârbi la gura Oancii".

Comuna Oancea

Sursa foto:
https://www.facebook.com/PrimariaOancea/

În timp, satul „Sârbi la gura Oancii" și-a schimbat numele în Oancea, după numele pârâului ce-l străbate și se varsă în Prut.

Numele de Oancea poate fi numele unui oștean, a unui călător, poate a unui dregător din vremea sau înaintea lui Ștefan cel Mare, fiindcă astăzi mai apare fie ca denumire de sat, fie ca nume de familie în diferite zone din țară.[191]

Prima atestare documentară, în care „satul de la gura Oancii" apare cu numele de Oancea este datată 1588 februarie 26, de la domnitorul Petru Voevod Şchiopul (1582-1592).[192]

Altă mențiune în documentele vremii apare într-un act emis la Iași, în 2 august 1628, de dregătorii domnului Miron Barnovschi (1626-1629) în care se precizează că Oncea este sat în județul Covurlui. La numai câteva luni distanță, apare un alt document, în noiembrie 1628, emis de însuși domnul Miron Barnovschi, în care este menționată Oancea.[193]

În secolele XVII-XVIII, satul Oancea apare frecvent în jurnalele de călatorie ale unor străini, care au strabătut Moldova (de exemplu descrierea soției diplomatului polon Ioan Gninski sau cea a contelui polon Jerzy-August Mniszech). Există informații și din secolul al XIX-lea cele mai relevante fiind documentul din 15 februarie 1818 emis de Scarlet AL. Calimachi Voievod și mențiunile unui savant naturalist austriac (Iulius Edel) din 1835. Pentru perioada de sfîrșit de secol

---

[191]Gheorghe Anton Marin, Aurel Neculai Marin, *Monografia comunei Oancea – Galați,* Editura Lux Libris, Brașov, 1999, p. 15.
[192]*Ibidem*, p. 19.
[193]*Ibidem*, p. 20.

XIX,numeroase date despre satul Oancea apar în Cartea Județului Covurlui de Moise N. Pacu, care l-a vizitat în perioada ianuarie-august 1889.[194] Acesta precizează că satul este unul vechi, format de obștea răzeșilor trupurilor de moșii numite Sârbi, Dănești, Moinești, Saca, Suceveni, Mijloceni, Pelineii, etc. și nota: „Satul Oancea are înfățișarea unui orășel, fiind chiar cum am spus, un mic port pe prut, el are o poziție încântătoare; casele bine îngrijite, îngrădite, și cu pomi în jurul lor. Între pomi sunt mulți duzi, pentru că, aici, se ocupă femeile pe o scară întinsă cu creșterea viermilor de mătase."[195]

Informații interesante despre Oancea găsim și în lucrarea Marele dicționar geografic al României, vol. IV. De aici aflăm că la 1902, când apre acest volum, Comuna rurală Oncea, din judeul Covurlui, plasa Prutul, este a cincea comună a județului Covurlui de pe malul Prutului. Numele acesteia vine de la pârâiașul Oancea care o străbate. Se află la 50 de kilometri de Galați. Se mărginește la N cu comuna Rojojeni, la E cu Prutul, la SV cu teritoriul comunei Vlădești. Este formată din două cătune: Oancea – reședința și Slobozia Oancea sau Onești, Oancea locuită numai de răzeși, iar locuitorii din Slobozia Oancea sunt foști clăcași împroprietăriți.

Satul Oancea are înfățișarea unui orășel și servește ca mic port pe Prut și ca trecătoare în Basarabia, având și biurou vamal, sucursală a biuroului Galați. În Oancea, proprietatea mare e reprezentată prin moșiile Slobozia-Oancea a domnului Mihail Onu, ambasador al Rusiei la Atena (român băștinaș din Oancea, născut pe la 1834-35) și moșia Oancea, împărțită în trei trupuri mici; iar proprietatea mică e a răzeșilor și foștilor clăcași împroprietăriți la 1864.

Vechimea comunei este depărtată cu privire la formarea acestui sat, iată ce se spune într-un suret de la Ștefăniță-Vodă, Domnul Moldovei:

„Facem înștiințare precum au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri, slugile noastre. Barbul și cu frate-său Șerban, feceorii lui Ivașcu Plop de nimeni siliți și au împărțit între sine a lor drepte ocine și au rămas împăcate slugele noastre. Barbului partea lui, satul anume Sîrbi, în gura Oancei, unde a șezut Judjula și pre din sus de Scheea și cu jumătate de Ezurcani și jumătate din sat de Grăpeni pe Horincea; iar din partea frăți-ne-său slugei noastre, lui Șerban, a rămas satul anume Dănești și la Prut Sovîrcani și jumătate din sat de Grăpeni pe Horincea și jumătate de Ezurcani. Deci noi văzând a lor bună învoială și împărțeală, așișderea și de la noi am dat și am întărit slugei noastre Barbului, pe cele de mai sus arătate, anume:Sîrbi în satul Oancea, unde a șezut Judjula și pre din sus de Scheea și cu jumătate de Ezurcani și pre jumătate de sat din Grăpeni pe Horincea, ca să fie lui de la noi uric cu tot venitul, lui și copiilor lui, nepoților și

[194]*Ibidem*, p. 24.
[195]*Ibidem*.

strănepoților și tot neamul ce va alege mai aproape, nerășluit nici-o-dată în veci. Iar hotarul acelor sate ce s-au zis sus, anume Sîrbi la gura Oancei și cea mai de sus Schee, și cea jumătate de Ezurcani și jumătate de sat din Grăpeni pe Horincea, să le fie lor de pe toate părțile după hotarul cel vechiu, pe unde au umblat din veci. Pentru aceea, cine va fi Domn Țărei aceștia să nu strice a uoastră danie și întăritură, ci mai vîrtos să dea și să întărească, de vreme ce le-am dat și le-am întărit, pentru a lor dreaptă și încredințată slujbă, și pentru întărirea a celor mai de sus scrise, am poruncit domnului credinciosului boerul nostru Trotușanu, vel logofăt, să scrie, și a noastră pecete către această carte să o lege.

Anul Creațiunei 7029 (1521 d. Christ), Aprilie, 20[196]

Un amănunt interesant este acela că satul Oancea apare în mai toate hărţile vechi, începând cu prima hartă a Moldovei, alcătuită de Dimitrie Cantemir, terminată în 1716 şi publicată în 1737.[197]

Comuna Rădești

În lucrarea *Marele dicționar geografic al României*, din anul 1902 este descrisă valea Rădeștilor și se menționează despre comună următoarele:

Valea Rădeștilor începe de la N de comuna Radești, merge spre S până aproape de teritoriul comunei Jorași, lăsând această comună la E. De acolo începe a se pierde, formând un mic podiș în lungime cam de 2 kilometri, apoi treptat începe a forma valea Covurluiului-Sec, ce vine spre E de comuna Vârlezi, merge spre S. si se termina la S de Puțichioaia. Valea Rădeștilor merge în linie dreaptă spre S și dă în valea Covurluiului-Sec; această vale aparține teritoriului comunei Rădesti, dar și comunei Crăiești și Jorăştilor.

Rădești este o comună rurală și sat, în județul Tutova, plasa Corodul, spre S-E de Bârlad, la marginea județului. Are o populatie de 1414 locuitori; o biserică și o școală mixtă. Satul formează comuna Rădești, cu cătunul Oanca.

Comuna Smulți

După întemeierea statului feudal Mordova, la 1359, sunt atestate documentar, multe sate în zona de sud a Moldovei, printre care și Smulți. Apariția și dezvoltarea acestora este strâns legată de condițiile naturale din zonă, pădurile de aici fiind principalul factor determinant. Prin defrișări s-a obținut teren pentru extinderea vetrei satului și pentru practicarea agriculturii.

---

196 George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit,* vol. V, p. 522.
197 Gheorghe Anton Marin, Aurel Neculai Marin, *op.cit.*, p. 34.

Primul document istoric în care este amintit satul Smutți este hrisovul (uricul) de danie, emis în Suceava la 15 iulie 1448, de voievodul Moldovei - Petru at ll-lea. Hrisovul, scris pe pergament, este actul de danie prin care voievodul Moldovei, Petru al ll-lea, dăși întărește boierului Cernat ploscarul și fratelui său Șteful, aproape 40 de sate, apoi seliști, mori, iezere și altele în partea sudică a podișului Moldovei.[198]

In diferite documente vechi, satul Smulși (Zmulți) este scris sub mai multe forme: - Zmulți, Zmulț, Zmulței, Zmulțăi, Zmulțîi, Zmulții, însă din anul 1865 și pânăîn prezent denumirea oficială a acestui sat, și apoi comună, este Smulți.

Din punct de vedere administrativ-teritorial, Moldova era impărțită atunci în ținuturi, care se vor menține până la 1864. Astfel, în secolele XV-XVI teritoriul actual al comunei Smulți făcea parte din ținutul Horincei, atestat de numeroase documente. La 1772 satul Smulți făcea parte din Ocolul Mijlocului din ținutul Covurlui ce mai cuprindea și alte sate. Este cea mai veche dată exactă de împărțire administrativă pentru Moldova, implicit și pentru comuna Smulți. În anul 1833, satul Smulți face parte din ocolul Corodului, ținutut Covurlui. O scurtă perioadă de timp, la începutul anului 1834, satul face parte din Ocolul Gerului, ținutul Covurlui. În anii 1834-1835 va face parte din ocolul Horincea al ținutului Covurlui.Între anii 1835- 1864 face parte din ocolul Siretului, ținutul Covurlui .

Sistemul de administrare al Moldovei în ținuturi și ocoale se menține pânăîn 1864, când apar Legea comunalăși Legea pentru înființarea Consiliilor județene[199], legi promulgate de Al.l.Cuza. Pândă în 1859, teritoriul comunei făcea parte din principatul Moldovei. După mica unire din 1859, noul stat va purta numele de Principatele Unite, iar din anul 1862 - România. Prin legea din 1864 iau ființă județele divizate în plase, iar comuna Smulți va face parte din județul Covurlui, plasa Siret, apoi plasa Cudalbi, apoi Zimbru. O perioadă mai îndelungată va face parte din plasa Bujor – 1911-1929.

Conform decretului din decembrie 1929, comuna Smulți a fost desființată trecând la comuna Drăgușeni. În anul 1931, comuna Smulți proaspăt reinființată, va fi încadrată plasei Horincea, judelul Covurlui, iar în perioada 1929-1931 a fost, din nou, deființată. Între anii 1932-1950, comuna va fi din nou arondată plășii Bujor, care se numea l.G.Duca.[200]

În perioada anilor 1938-1940, comuna, alături de întregul județul Covurluiului, va fi integrată Rezidenței Regale a ținutului Dunărea. Conform legii 5/8 septembrie 1950 vechile județe

---

[198]Sorin Geacu, *Smulți (județul Galați): Studiu de geografie fizică și umană,* Editura Prahova, Ploiești, 1998, p. 126.
[199]*Ibidem*, p. 106.
[200]*Ibidem*, p. 110.

au fost desființate, înființându-se regiunile alcătuite din raioane, comuna fiind arondată raionuiui Bujor al regiunii Galați.

Din 1968 și până azi, comuna face parte din județul Galați, în actuala alcătuire.[201] Excepție face perioada aprilie 1989 – ianuarie 1990, când comuna Corni este desființată, fiind unită cu comuna Smulți.

Comuna Suceveni

Activitățile specifice zonei sunt agricultura şi creşterea animalelor, iar activități economice principale sunt cultura plantelor cerealiere, comerțul și creșterea animalelor.[202]

În ceea ce priveşte istoricul comunei, se povesteşte că prin anul 1770, pe valea Oarbei s-au stabilit pe moşia lui Bolnavu, străvechi stăpân al meleagurilor dintre Prut şi Băneasa, nişte oieri din Transilvania, care au întemeiat satul Chirileşti, care se va numi Oarba (sat component al comunei Rogojeni). Date exact privind formarea primelor aşezări sunt destul de sărace. Se spune doar că un anume cioban Chirilă, coborât pe la 1750 din părţile Breţcului, a găsit locul acesta pe placul său. Iarba mătăsoasă şi bogăţia codrului l-au făcut să prindă rădăcini. Şi-n scurgerea anilor lăcaşele s-au înmulţit. Cert este că la început, satul era format numai din câteva familii ale mocanului Chirilă stabilit cu târla sa în punctul numit şi astăzi „Fîntîna Blănarului”, denumire datăpentru că mocanul era îmbrăcat numai în blănuri de oaie. Cu timpul au mai venit şi alte rude ale sale, mărindu-se numărul şi cum întreaga aşezare îşi mărginea existenţa în jurul acestui loc, satul a luat numele de Chirileşti. Bătrânii spun că în timp ce se forma satul Chirileşti la aproximativ 2 km sud, pe locul numit astăzi Bordeie, era un alt sat în mijlocul căruia se afla curtea boierească a lui Alexandru Calimah, aşa cum se menţionează într-o monografie a şcolii din 1905. Despre frumoasa moştenitoare a boierului se dusese vestea. I se întrezărea un viitor fericit. Dar năvălirea neaşteptată a zaporojenilor şi retragerea pripită a lui Ioan Vodă cel Cumplit dinspre Roşcani, pun capăt acestor vise. Curtea este distrusă şi întregul sat ars şi părăsit. Frumoasa moştenitoare este orbită şi apoi moare. Locuitorii de pe valea Horincii veneau la lucru pe moşia lui Calimah-la Oarba. De aici cel de-al doilea nume al satului.[203]

Un element folcloric deosebit este *Doina satului Oarba* culeasă de Pompiliu Comșa, autorul *Monografiei comunei Suceveni*, de la Ileana Cânepă:

---

[201]*Ibidem*, p. 111.
[202]https://ghidulprimariilor.ro/;
[203]Pompiliu Comșa, *Monografia comunei Suceveni*, Editura Apollonia, Iași, 2013, p. 98.

Mă lua cu ea
Ba la câmp la seceriş,
Ba la fân pe luncă.
Când eram așa godan
Și mama avea o turmă de oi,
Turma să se adape.
Unde sunteți blânde oi,
Drăguțe mioare,
Azi mi-i dor, mi-i dor de voi
De n-am loc sub soare.

M-am născut într-un bordei
Învelit cu paie
Dormitor mi-a fost un tei
Leagănul copae.
Mama când pleca la câmp
Într-o toamnă când crăpa
Coaja de pe nucă
M-a cuprins așa deodată
Un dor de ducă.
M-am lăsat în val la râu

Satul Chirileşti a primit, în 1924, numele de Tudor Vladimirescu şi forma comună împreună cu satul Suceveni. Legea administrativă din anul 1968 impune denumirea Suceveni, pentru că intrase în componenţa judeţului Galaţi, în condițiile în care satul Tudor Vladimirescu aparţinuse, până în 1950, judeţului Tecuci.

Satul Suceveni s-a constituit pe pârâul Oarba ce izvorăşte de la poalele Dealului Gomaşului, la apus de Cavadineşti, prin văile Carpeni, Gruiu şi Viilor[204].

Pogoneşti a fost în partea de jos a Sucevenilor de astăzi (precizare într-un document din 2 martie 1777, când Sucevenii sunt numiţi Oarba şi Chirileşti,după cum menţiona regretatul istoric Paul Păltânea, în *Istoria acestor locuri.Toponimie gălăţeană. Numele comunelor şi satelor*, publicat în cotidianul „Viaţa Liberă" nr.3942 din 5 noiembrie 2002, p.6.

Cu ocazia unui proces deschis la 10 septembrie 1837, vechilii „răzeşilor Suceveni" declară că „moşia Suceveni" este „a lor, răzăşească", invocând un hrisov al domnitorului Ştefan cel Mare din veleatul 7003 (1 septembrie 1494 – 31 august 1495, Anaforale 26, f. 87-88), un fals al hrisovului din 3 ianuarie 1459 (DRH, A, II, p. 116 nr.81) prin care se întăresc lui Lână Rugină mai multe sate, printre care Stoborâni şi Botâşeni existente pe teritoriul Sucevenilor.

Numele satului Suceveni se desluşeşte prin lămuririle din 9 septembrie 1824 ale Pârcălâbiei Galaţi: mazilul Pogan a dat „din vechime" zestre „unui Tudor Sucebeanu, om străin" o „parte din trupul moşiei Pogâneşti" care „şi-au luat numire acel loc de Suceveni" (Anaforale 26, f. 94- 95). Iorgu Iordan admite o asemenea explicaţie (Dicţionar al numelor de familie româneşti, p. 429).

[204]*Ibidem*, p. 45.

Satul Suceveni se numea în 1803, Slobozia Chirileşti, şi era proprietatea paharnicului Nicolae Cachi. Satul Chirileşti este atestat la 2 martie 1777. Era „într-un hotar" cu satul Oarba[205].

Rogojeni, sat atestat la 2 iulie 1502. Toponimul este de origine onomastică, având ca temâ cuvântul de origine slavă, rogoz (plantă erbacee). Sufixul „eni" al toponimului indică descendenţa din întemeietorul satului, Rogoz.[206]

Comuna Vinderei

Cele mai vechi sate atestate documentar din comuna Vinderei sunt: Obârșeni (Fundești) și Brădești (1434), urmate de Vinderei (1477) și Docani (1643), ele fiind de-a lungul timpului greu încercate. După lupta de la Stănilești, din anul 1711, turcii și tătarii au părăsit Țara de Jos a Moldovei, târgurile și satele de la Fălciu până la Galați.[207] În timpul războiului ruso-austro-turc din 1736-1739, Ion Neculce menționează că „era de la Galați și până la Bârlad tot tătari de-au șezut toată vara, de-au mâncat pre bieții oameni, de rămăseseră numai cu sufletul."[208] După 1768, Bârladul se redresează, reușind să influenţeze puternic și satele învecinate.[209] Pe teritoriul actualei commune sunt menționate, în diverse documente, o serie de așezări care astăzi nu mai există, hidronime și toponime, sate, siliști, moșii: Șușnești, Cărăpciunești, Cehani, Popoști, Risipeni, Bălănești, Fundești, Drăghișeni, Seliștea lui Mihai Bărbăsul, Săliștea Fundești, Hrănești.[210]

În 1846, comuna și satele componente erau parte din Ocolul Târgului, ținutul Tutova – ținut a cărui denumire vine de la pârâul Tutova, ce izvorește din pădurea Fundul-Tutovei.

Reforma agrară din 1864 a permis împropietărirea clăcașilor și însurățeilor pe moșiile Tihulești și Bălănești. După 1877 s-a făcut împroprietărirea veteranilor de război.

În jurul anului 1900, comuna Vinderei era formată din cătunele Cruceanu, Docăneasa și Valea Lungă. Docanii formau singuri o comună. Satul Obârșeni, împreună cu satul Pleșa formau o comună, iar Brădești era o comună cu sat unic. În 1921 a avut loc a altă etapă de împroprietărire în urma căreia numeroşi ţărani au primit pământ.[211]

Comuna Vârlezi

În ceea ce priveşte menţiunile scrise legate de comună, se pare că cea mai veche astfel de mărturie ar fi un uric datat 15 iunie 1448 prin care domnitorul Petru Rareş întăreşte pe lângă alte

---

205 *Ibidem.*
206 http://www.suceveni.ro/
207 Veronica Mardare, *op. cit.*, p. 6.
208 Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Editura Minerva, București, 1982, p. 822.
209 Veronica Mardare, *op. cit.*, p. 7.
210 *Ibidem.*
211 *Ibidem.*

cumpărături şi satul Pitkireşti zicând că acesta a fost al lui de baştină. Satul respectiv ar fi prima aşezare peste care se suprapune comuna Vârlezi de astăzi.[212]

Un alt document, din anul 1535 precizează că răzeşii din satul Vârlezi au moştenit aceste pământuri de la Petru Rareş[213], moșia domnitorului moldovean fiind împărțită între bătrânii Vișan și Grozav.

Într-un istoric al comunei Vârlezi, scris pe piele de viţel şi pierdut în 1944, se menţionează existenţa unei prime aşezări umane pe aceste meleaguri la punctul Holintari[214] situat în sudul actualei comune Vârlezi, la o aproximativ 3 km distanță.

Locuitorii așezărilor amintite – Pitkireşti, Hotinari şi Vârleaza – s-au strămutat pe locul actualei comune în jurul anilor 1600-1650,[215] cel mai probabil pentru că aici exista o pădure foarte mare de stejari, care cu timpul a fost tăiată, fiind un loc mai ascuns năvălitorilor. Comuna, ca și alte așezări din vecinătate, a fost întemeiată de oieri, veniți fie din părțile Vrancei, fie chiar din Transilvania, după cum reiese din două mari monografii ale județului Galați, unde se face precizarea „că așezarea numită Vârlezi s-a întemeiat în anul 1650 de către păstorii vrânceni care s-au așezat pe aceste meleaguri pentru că ele ofereau pe atunci condiții mai bune pentru pășunat."[216]

Sursa foto: https://www.ibanesti.ro/

Comunitățile de răzeși în Evul Mediu

Etimologia termenului de răzeș este incertă . I s –a atribuit origine latină (heredes), maghiară (reazes), fie chiar slavă (răzor - răzoraş). [217]

Problema răzășiei în Moldova a fost intens cercetată. S-au formulat mai multe puncte de vedere asupra originii și esenţei acestui fenomen. Istoricii nu se înțeleg în privința originii răzășiei, un aspect foarte important pentru a înţelege rolul și specificul ei. Unii istorici consideră că

---

[212] *Ibidem*, p. 12.
[213] *Ibidem*, p. 13.
[214] *Ibidem*.
[215] *Ibidem*, p. 14.
[216] *Ibidem*.
[217] *Ibidem*, p. 9.

începuturile răzășiei le găsim în perioada prestatală, punând la baza ei obștea sătească. Ipoteza această are limite, deoarece în istoriografie există puncte de vedere contradictorii asupra modului de viaţă şi a activităţii economice în obştile săteşti româneşti. O parte din istorici susţin predominarea exclusivă a păstoritului, alţii – a cultivării pământului.[218] Există mai multe concepții pe marginea problemei originii răzășiei . Cele mai relevante sunt următoarele două: a) originea răzășiei este în obștea sătească, iar răzășii sunt ţărani liberi; b) răzășia își are originea în moșia care aparţinuse unui stăpân (boier, în viziunea lui Constantin Giurescu). Ca urmare a descompunerii şi fărâmiţării moșiei, între descendenţii stăpânului de moșie, apare fenomenul răzășiei.[219] Prima preocupare legată de geneza răzeșilor o găsim la Dimitrie Cantemir, care afirmă că „Răzeşii, şi-au înstrăinat moşia lor strămoşească", punându-şi „grumazul în jugul
şerbiei”. [220] Pentru Cantemir răzeşii ar putea fi numiţi mai degrabă ţărani liberi, decât boieri.[221]
Un alt istoric a fost A. D. Xenopol. El a concluzionat că „ proprietatea răzăşească...era mai veche decât descălecarea” [222].

Radu Rosetti a inițiat prima investigare fundamentată a satului răzeșesc. El susține teoria continuității obștii sătești. Satul în calitate de element teritorial de bază reprezenta o organizare juridico-comunală ideală care funcţiona în baza dreptului/obiceiurilor de răzeşie. Răzeşii erau coproprietari în devălmăşie, drepturi transmise prin moştenire de la tată şi alte rude apropiate la urmaşii lor.[223] Cât priveşte familia, ca element social principal al obştii, era supusă total regulilor vieţii interne al obştii [224].

Despre răzeșie au mai scris Ioan Filitti, T. Călinescu; S. Radovici, Gheorghe Panu, Constantin Giurescu, Constantin Cihodaru, Demir Dragnev, Pavel Sovetov, ș.a. În cadrul unui studiu, istoricii Demir Dragnev, Pavel Sovetov, Iachim Grosu au solicitat necesitatea cercetării fenomenului pe fiecare perioadă cronologică în mod separat pentru a stabili situaţia de facto şi direcţia evoluţiei sistemului răzășiei.[225]

Dincolo de aceste dispute , răzășia este mețonată pe parcursul Evului Mediu , de către cancelaria Moldovei. Domnitorii duceau o politică de ocrotire a hotarelor obștilor. Răzeşii

[218] S. Bacalov, *Boierimea Moldovei*, Academia de Științe a Moldovei, 2012, p. 38.
[219] *Ibidem.*
[220] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Bucureşti,1965, p. 214.
[221] *Ibidem.*
[222] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* vol. II, Bucureşti,1986, p. 364.
[223] A. Gonţa, *Satul în Moldova medievală. Instituţii*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 236.
[224] Teo-Teodor Marşalcovschi, *Răzeşii în context istoric şi juridic*, Presa universitară bălţeană, 2007, p. 45-58.
[225] *Ibidem,* p 39.

dețineau funcţii în organele administraţiei publice locale, judeţene şi centrale. Aveau unele privilegii sociale, fiind stimulaţi cu donaţii funciare.[226]

Spre exemplu, din cancelaria Moldovei au ieșit între 1590 – 1699 , 228 acte legate de litigiile răzășești, câte 2, 1 cazuri pe an. Între 1590 -1599 au fost emise 3 documente, 1600-1609 , două acte, 1610-1619 , un document, 1620- 1629, patru documente, 1630-1639, 10 documente, 1640-1649, 14 documente, 1650-1659, 26 de documente, 1660- 1669, 42 documente.

Obştea răzeşească reprezintă o organizare tipică spațiului de trai al românilor din cele mai vechi timpuri. Satul răzeşesc reprezintă un etalon al modului de organizare al societăţii medievale moldoveneşti bazate pe principiile continuităţii. [227] Obşti săteşti agricole şi păstoreşti cu structură veche, proprie, se semnalează în sudul Moldovei, așa cum am arătat , încă din secolul al IV- lea. Ocupaţiile principale ale locuitorilor erau agricultura, păstoritul, vânătoarea, pescuitul şi meşteşugurile. [228] Obștile pot fi de două „tipuri”: situate în zone montane şi silvice. Organizarea internă a ambelor „tipuri” de obşti este asemănătoare, având la bază majoritatea absolută a trăsăturilor moştenite din trecut sau acumulate pe parcursul evoluţiei timpului.[229]

În epoca medievală activitatea economică a populaţiei rurale se baza pe proprietatea funciară. Pământul putea fi în stăpânirea unor mari proprietari funciari (boieri, mănăstiri) ori a celor care îl lucrau. În secolele al XVII- lea și al XVIII- lea, țăranii liberi se numeau clar răzeși. Resursele funciare ale acestora erau gestionate de o comunitate care activa în baza unor cutume, dar şi legi scrise, practica aplicării lor modificându-se cu trecerea timpului.[230]

Aceste sate de răzeși erau unități de producţie şi consum. Membrii comunității, dețineau o gospodărie proprie și constituiau un grup de lucrători direcţi ai pământului, care produceau hrană şi alte bunuri dobândite prin munca depusă. În cadrul unui cuplu conjugal erau crescuţi şi educaţi noi lucrători ai pământului. Acest aspect este valabil atât pentru o familie de ţărani liberi, cât şi de cei dependenţi de marii proprietari de pământ. Cea mai mare parte a lucrărilor de cultivare a pământului se efectua în cadrul unei gospodării individuale. Deoarece nivelul uneltelor agricole era scăzut, țăranii își uneau eforturile în activitatea economică. Unirea eforturilor în comun se practica , când se efectuau lucrări, precum: aratul, semănatul şi strângerea recoltei de cereale. Unele ocupaţii solicitau o anumită diviziune socială a muncii: bărbaţii erau antrenaţi la cositul fânului, femeile cultivau şi prelucrau cânepa, copiii şi adolescenţii păzeau animalele domestice. Feciorii mari, deşi îşi formau

---

[226] *Ibidem*, p. 49.
[227] Teo-Teodor Marşalcovschi, *op. cit,* p. 51.
[228] George Felix Taşcă, *op. cit,* p.11.
[229] Teo-Teodor Marşalcovschi, *op. cit,* p.51.
[230] Ion Chirtoagă, *Evoluția comunității răzeșești din Nisporeni*, în „Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor”, Chișinău, 2016, p.128.

cupluri conjugale simple, locuind în case proprii, păstrau în continuare unele legături economice cu părinţii lor. Prin aceasta se profila o familie mare, formată din cupluri conjugale simple care efectuau lucrări de producţie comune. La rândul lor, repartiţia şi consumul bunurilor materiale obţinute prin munca comună aveau loc în cadrul unor locuinţe ale familiei mici individuale.[231]

Prin muncile efectuate în comun în grupuri familiale apar anumite drepturi colective. Spre exemplu, când se lua hotărârea punerii în valoare a unor noi surse funciare prin desţelenire ori defrişarea pădurilor era nevoie de unirea eforturilor unui grup numeros de lucrători, utilizarea mai multor animale de tracţiune, plugurilor mai trainice (şi mai grele) ş.a. Acelaşi efort unit, îl presupunea îngrădirea ţarinilor ori păşunilor, în vederea tăierii unei cantităţi mari de lemn divers (pari, nuiele). La lucrări de acest fel erau antrenaţi mai mulţi bărbaţi cu topoare şi care cu boi. În urma efectuării acestor lucrări în comun, păşunile îngrădite, pământul arabil, livezile, viile, rezultate din unirea eforturilor colective, deveneau proprietatea comună a unei familii înrudite, care se numea familia mare. În acest mod se constituia un patrimoniu comun, o „avere de neam”. Șeful de producție era tatăl acestei familii, iar copiii lui, care au muncit încă de mici în gospodărie, deveneau coproprietari. Fără acordul copiilor, tatăl nu avea dreptul să înstrăineze vreun bun din pământul devenit în aşa mod comun. Un lot vândut fără consimţământul copiilor se considera „pământ cu bucluc”, deoarece o astfel de tranzacţie se făcea sfidând prevederile „obiceiului pământului” şi uzanţele din comunitatea rurală. [232]

Această concluzie reiese din specificul utilizării resurselor funciare şi din felul în care avea loc schimbul de generaţii. Un gospodar în etate deţinea pământul în calitate de avere venită doar prin muncă directă. Pământul arabil era lucrat doar de bărbaţii sănătoşi în vârstă optimă de muncă. În aceste condiţii, lucrând pământul, o generaţie aptă de muncă creştea copiii, care, atingând o anumită vârstă, începeau, la rândul lor , să muncească. Când deveneau maturi, urmaşii se constituiau într-o generaţie de lucrători ai resurselor funciare mai mult sau mai puţin întinse, care aparţineau tatălui. Tatăl, ajuns în etate, putea lua decizii corecte, da sfaturi folositoare feciorilor maturi, deoarece acumulase pe parcursul vieţii o mare experienţă, Îmbinarea dintre o generaţie cu o experienţă bogată de viaţă şi cea care se afla în condiţii optime pentru lucru fizic imprima familiei patriarhale o trăinicie excepţională. În acelaşi timp, se păstra stăpânirea comună asupra patrimoniului de avere imobilă pentru o perioadă îndelungată de timp.[233]

---

231 *Ibidem*, p.129.
232 *Ibidem*.
233 *Ibidem*, p.130.

În Moldova, multă vreme , într-o familie ţărănească doar feciorii aveau dreptul de moştenire a imobilelor. Fiicele unui ţăran moşteneau „cu carul”, adică doar zestrea formată din obiecte mobile, la care viitoarea mireasă împreună cu mama sa muncise din zori până în noapte. Se proceda așa pentru a nu permite străinilor să pătrundă în comunitatea rurală. Nevestele treceau în familia mirelui fără ca să producă o divizare a proprietăţii unui neam şi bătăi de cap pentru tatăl unui cuplu conjugal format din părinţii cu mulţi copii. [234] Pe parcursul timpului au apărut reglementări în acest sens.

Aceste reglementări au apărut pentru situațiile când într-o familie se născuseră doar fete. În acest caz, cel puţin, una dintre ele trebuia să rămână în casa părintească în vederea perpetuării cuplului conjugal aflat deja la apusul vieţii. De asemenea, dacă o femeie devenea văduvă, atunci ea rămânea singură în casa părintească şi, căsătorindu-se a doua oară, primea în gospodărie pe soţ, se ajungea la cazul de „băgare în averea familiei”. S-a ajuns la situația de inversare a lucrurilor: bărbatul nu se însura, ci se mărita. Această regulă care acţiona în cazuri extreme permitea să se păstreze unitatea economică şi socială a averii date, care constituia un suport material pentru socrul mic (eventual, soacra mică) bătrân, copiii femeii de la primul soţ ş.a. De obicei, cuplul conjugal purta numele de familie al tatălui. Şi feciorii acestuia căsătoriți continuau să poarte numele tatălui lor. Iar fetele, măritându-se, preluau numele soţului. De asemenea, gospodăria formată purta numele cuplului de familie. Dacă la începutul căsniciei sale bărbatul, din anumite motive materiale, părăsea prima gospodărie în favoarea averii soţiei sale, atunci el lua numele neoficial al femeii. În caz în care tatăl murea mai devreme, soţia lui devenea capul familiei și dădea numele său gospodăriei fostului soţ decedat. În aceste condiţii specifice, feciorul vădănii purta numele mamei sale (Amăruiței, Aștefanei, Amariţei) ori a situaţiei ei specifice (Avădănii, Ababii, Apreutesei) ş.a.[235]

O persoană purta numele său de botez, la care se adăuga al tatălui, iar uneori şi al bunicului. Dacă persoana ocupa un loc deosebit în societate, atunci era cunoscută doar cu numele său de botez.

În comunitățile respective se stabileau și relații de rudenie care rezultau din nășie. La originea lor se aflau ceremoniile de botez şi cununie. Naşul cu finul erau legaţi între ei prin anumite relaţii de respect şi ajutor reciproc avantajos. Aceste legăturile spirituale de rudenie completau relaţiile de sânge dintre tată şi fiu, frate ş.a. De asemenea, ca și trăsătură , putem aminti poziționarea neamurilor într-o mahala distinctă a satului de baştină. O separare de acest fel se efectua pe parcursul unei perioade îndelungate de timp, în diferite etape consecutive. Mai întâi, pe locul preconizat în vederea constituirii mahalalei de neam se transfera cu traiul feciorul mai mare

[234] *Ibidem.*
[235] *Ibidem.*

căsătorit. Pe măsura constituirii noilor familii înrudite, pe acest loc se aşezau cu traiul şi alţi fraţi. Se constituia o mahala formată din familii înrudite. În situația în care, în locul menţionat se mai aflau şi familii din alte neamuri, pe parcursul unei perioade de timp şi ele deveneau rude ale acestei familii mari patriarhale, caracteristice pentru epoca medievală.[236]

Familiile din mahalale legate prin relaţii de rudenie aveau aceleași drepturi și îndatoriri ca restul comunității. Cuplurile conjugale menţionate aveau conştiinţa de rudenie că ele provin de la un strămoş comun şi formează o spiţă de neam. Uneori aceste grupuri de neam îşi apărau mai insistent interesele în problema utilizării rezervelor funciare, adică pământul arabil, păşunile, fântânile, fâneţele, pădurile ş.a. Îndeosebi persoanele care erau mai active în domeniul economic ori exercitau anumite funcţii politico-militare şi administrative aveau tendința să acapareze unele loturi cu pământ bun pentru familiile lor. Așa apare un proces de constituire a stăpânirii private a anumitor familii individuale în mediul unei localităţi rurale cu proprietate colectivă asupra celei mai mari părţi a resurselor funciare. Această tendinţă se conturează pe fundalul unor schimbări profunde în situaţia internă şi externă a ţării. [237]

În condițiile confruntărilor militare de la finele secolului al XVII – lea, s-a declanşat în Moldova o criză economică profundă şi îndelungată, care afectează grav starea materială a categoriilor sociale mai vulnerabile. Neputând face faţă presiunii fiscale a puterii centrale, unii ţărani au fost nevoiţi să se împrumute de la consătenii mai bogaţi, punând în gaj cotele lor de pământ pentru un anumit termen. În condițiile neîndeplinirii întocmai a prevederilor angajamentelor luate, cota funciară a debitorului trecea în proprietatea creditorului. Unii consăteni sărăceau, iar alţii se îmbogățeau. Pe fondul acestor evenimente din viaţa internă şi externă a ţării începe o nouă perioadă în evoluţia proprietăţii funciare din sat, implicit a comunității, care poate fi explicată într-o formă generalizată a procesului. Atâta timp cât au existat resurse funciare suficiente, familiile au uitilizat pământul în comun. Odată cu sporirea populaţiei satului, între familii au apărut certuri, generând chestiunea partajării resurselor funciare între spiţele de neam. Pentru aceasta era nevoie să se stabilească de la ce spiţă de neam provine, de la ce strămoş bătrân. Noţiunea „bătrân", pe lângă semnificaţia sa proprie de om în etate, mai obţine şi pe cea de proprietate asupra pământului, adică o valenţă mult mai extinsă decât cea obişnuită. În conştiinţa neamului respectiv se constituie descendenţa de sânge reflectată în proprietatea asupra resurselor funciare: pământ arabil, fâneață,

[236] *Ibidem*, p.131.
[237] *Ibidem*.

imaş, pădure ş.a. Proprietatea menţionată se desemnează printr-o denumire simbolică de „bătrân”, care aparţinea unui neam apărut dintr-un strămoş comun. [238]

Cât timp teritoriul ţării româneşti de la est de Carpaţi a fost slab populat, au existat multe terenuri nevalorificate, iar comunitățile rurale puteau pune aceste resurse funciare în valoare doar prin muncă comună. Odată cu sporirea numărului populaţiei, a perfectării uneltelor şi creşterii productivităţii muncii, s-a impus transmitere a averii familiei în condiţii mai riguroase din punct de vedere juridic. Tatăl împarte unele imobile feciorilor care urmează să se căsătorească. Transmiterea unei părţi a bunurilor imobiliare se face în ajunul nunţii, dar fără a fi emis vreun act juridic. După celebrarea tradiţională a nunţii, întreaga familie ajuta proaspătul cuplu conjugal să-şi construiască o locuinţă. Locuința nu trebuie să fie mai rea decât ale altor consăteni. Toţi bărbaţii apţi de muncă tăiau în pădure lemn bun de construcţie (bârne, căpriori, nuiele) în vederea ridicării pereţilor casei şi a scheletului acoperişului, iar din iaz tăiau stuf ori papură, acest material fiind necesar la desăvârşirea acoperişului. Apoi tot materialul preparat se căra pe locul unde se preconiza ridicarea locuinţei. Clădirile erau durate din bârne şi nuiele unse cu lut, construcţii mici, dar foarte trainice, într-o zonă seismică şi cu eventuale alunecări de teren. Un atare model de locuinţe a fost verificat de strămoşii noştri pe parcursul unui şir de milenii la rând. Bărbaţii executau muncile la căratul materialelor de construcţie, ridicarea pereţilor şi acoperişului, iar femeile ungeau casele noi cu lut şi le văruiau. Conjugarea periodică a eforturilor tuturor oamenilor unui neam făcea posibilă construirea unei locuințe pentru feciorul mare, într-o perioadă scurtă de timp. După o perioadă de timp, urma căsătoria feciorului mijlociu. Se repeta acelaşi scenariu deja cunoscut. În ajunul nunţii, convenite în prealabil, tatăl mirelui desemna noii familii un anumit lot de pământ. După celebrarea oficială a nunţii, tatăl împreună cu feciorul mai mare şi cu mezinul îl ajutau pe proaspătul însurăţel să-şi ridice o locuinţă proprie. După ce şi-a însurat feciorii mai mari şi i-a înzestrat cu anumite resurse funciare, tatăl rămânea cu feciorul cel mai mic, sprijinul părinţilor la bătrâneţe şi moştenitorul casei, unde toţi protagoniştii au locuit. Mezinul, care, în măsura posibilităţilor sale fizice, i-a ajutat pe fraţii săi mai mari să-şi ridice locuinţele, nu mai avea nevoie să construiască o nouă casă. El rămânea în locuinţa părinţilor. Cu toate acestea, chiar după ce tatăl a împărţit copiilor mai mari o parte din averea sa, el continua să se considere stăpânul întregului patrimoniu de bunuri imobiliare aflate în folosinţă comună. [239]

[238] *Ibidem*, p. 132.
[239] *Ibidem*, p 133.

Relațiile cu Domnia, Biserica, Boierimea, cu vecinii, clăcașii, sălașele de robi reflectate în documentele de cancelarie, scrieri ale călătorilor străini, cronici, alte scrieri

În contextul lucrării de față, răzeșia desemnează pe locuitorii satelor libere, folosiți de domnitorii Moldovei în încercările lor de apărare a granițelor țării. Calificarea așa-numiţilor răzeși (de fapt mici stăpâni de moșii, de neam nobil) ca o categorie socială aparte, numiţi și ţărani liberi, a fost determinată, pe lângă multipli factori, inclusiv de ordin ideologic, de sărăcia surselor referitoare la micii stăpâni de moșii, care apar de regulă izolat în documente, fapt ce îngreunează includerea lor în spiţele genealogice ale neamurilor nobile ale Ţării Moldovei. [240]

În Evul Mediu, instituția care a reprezintă puterea supremă în stat este domnia. Domnia a utilizat în procesul de conducere, atât cuvântul, ca mijloc principal de transmitere a mesajului puterii prin intermediul actelor de cancelarie, cât și atribuțiile supreme pe care le deţinea monarhul în raport cu restul societății. Din perspectiva etimologiei politice, titlul de voievod în Ţările Române constituie atributul de maiestate în raport cu ceilalți principi creștini ai Europei, în timp ce titlul de domn reflectă atributul de suveranitate[241].

Funcția militară de voievod plasează principele din calitatea sa de conducător suprem de oaste în ipostaza de garant al ordinii sociale și sursă de autoritate asupra societății, dacă luăm în calcul atributul de coerciție pe care îl are puterea în orice societate[242].

Puterea centrală încerca să reglementeze relaţiile dintre răzeşi şi clăcaşi. O astfel de inițiativă are Grigore Ghica, care la 1 ianuarie 1766 emite un aşezământ în care, printre altele, menţionează că persoanele fără moşii din satele răzeşeşti urmau să dea comunităţilor pentru resursele funciare utilizate a zecea parte din roadă (dijmă) şi valoarea a douăzeci zile de muncă. Dijmaşii, la rândul lor, aveau în proprietatea lor doar casa cu un mic lot din jurul ei.[243]

Înainte de a prezenta anumite aspecte legate de relațiile dintre răzeşi şi boieri, trebuie să elucidăm anumite aspecte legate de boierime. Există câteva criterii pentru desemnarea boierimii: a) *dregătoria*, în calitate de criteriu determinant. Această idee a fost susţinută și promovată de A.D. Xenopol, care a presupus că boierimea s-a transformat treptat, pe parcursul secolelor, iar criteriul dregătoriei a devenit către secolul al XVIII-lea determinant.[244] Rolul dregătoriei referitor la determinarea nobleţei capătă importanţă începând cu secolul al XVII-lea. Procesul s-a aflat în strânsă legătură cu consolidarea și creșterea influenţei regimului suzeranităţii otomane asupra Ţării

[240] S. Bacalov, *op. cit,* p.47.
[241] Vezi lucrarea lui E. Vârtosu, *Titulatura domnilor şi asocierea la domnie în Ţara Românească şi Moldova până în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1960, p. 226-227.
[242] L. Pilat, *Între Roma şi Bizanţ. Societate şi putere în Moldova,* Iaşi, 2008.
[243] *Ibidem.*
[244] Alexandru D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, Bucureşti, 1988, p. 171-172.

Moldovei. Acest din urmă proces a fost însoţit și de modificări importante în domeniul mentalităţii, comportamentului și al moravurilor din societatea moldovenească, modificări ce au lovit cel mai puternic în boierime care a însușit treptat multiple trăsături caracteristice lumii greco-orientale. [245]

b) *stăpânirea pământului*, un criteriu promovat de Constantin Giurescu. Acesta considera că acest criteriu este valabil îndeosebi în primele secole de existență a Moldovei. Pe parcurs importanţa stăpânirii pământului, în calitate de criteriu al nobleţei, s-a diminuat în favoarea deţinerii dregătoriilor. Procesul a culminat cu domnia lui Constantin vodă Mavrocordat (spre mijlocul secolului al XVIII-lea), când, în mod oficial, s-a legiferat sistemul de dregătorii ca aspect determinant al boierimii. Criteriul stăpânirii pământului presupune că oricare stăpân de moșie este boier, adică nobil, indiferent de originea moșiei – danie, cumpărătură, ocină moștenită etc. – și de suprafaţa și numărul moșiilor.[246]

c*) neamul*, criteriu principal al boierimii. Acest criteriu pare a fi cel mai vechi și, indiferent de fluctuaţia influenţei criteriului dregătoriei sau a celui de stăpânire a pământului, neamurile, în calitate de element de bază al boierimii, s-au menţinut aproape constant, în pofida modificărilor la nivel social al boierimii. Criteriul neamurilor își are originea, probabil, încă în perioada prestatală, dar a căpătat, treptat noi caracteristici conform perioadei istorice concrete. [247] Boierii reprezintă anturajul domnitorului și elita războinică a societății. În această categorie aparte sunt prezenți și „oamenii din casa lui Dumnezeu", care aspiră de a fi în vârful societăţii, în virtutea faptului că Biserica defineşte spiritual poporul creştin, iar clericii se roagă pentru salvarea sufletului tuturor credincioşilor – „pentru mântuirea sufletelor domniei noastre", „pentru ţară şi boieri" etc., sintagme prezente în documente.[248]

În secolul al XVI-lea, economia ţării, societatea şi structura stăpânirii funciare sunt influențate de instaurarea regimului de suzeranitate otomană. Din acest secol, documentele domnești folosesc termenul de vecini pentru a indica populaţia aservită. Termenul a fost folosit inițial ca termen distinctiv atribuit coloniştilor străini din slobozii pentru a-i deosebi de autohtoni , dar apoi termenul vecin a căpătat o accepţie mai largă în Ţara Moldovei, indicându-i pe toţi locuitorii satelor care şi-au pierdut drepturile de stăpânire a pământului şi libertatea personală .[249]

Dependenţa ţăranilor faţă de stăpân includea mai multe forme. Expresia principală a dependenţei în raporturile senioriale o constituia ansamblul dărilor şi servituţilor prestate de

---

[245] S. Bacalov, op. cit, p.16.
[246] Petre P. Panaitescu, *Interpretări românești*, București, 1994, p. 32-33.
[247] S. Bacalov, *op. cit*, p. 17.
[248] Igor Sava, *Populația satelor mănăstirești din Moldova. Categoriile sociale și raporturile cu stăpânii în cadrul reimului senioriei*, în „Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor", Chișinău, 2016, p. 95.
[249] *Ibidem*.

populaţia aservită în folosul stăpânilor, în virtutea faptului că aceştia erau văzuţi, potrivit reprezentărilor sociale colective, ca „proprietari” ai pământurilor, iar cei care se hrăneau de pe ele trebuiau să achite „chirie” pentru loturile deţinute. Din perspectiva statutului juridic, categoriile servile au avut o situație mai apăsătoare în raport cu deţinătorii de pământ liberi personal, indiferent cum au fost ei desemnaţi în istoriografia românească – boieri, moşneni, răzeşi, ţărani liberi etc. Țăranii dependenți au fost supuşi unei duble exploatări: de către stat şi de către stăpânii de domenii. În raport cu dările către domnie, aşa-numita rentă „feudală” a cunoscut forme similare – în muncă, produse şi mai rar în bani.[250]

Principala obligație pe domeniul feudal - boieresc și mănăstiresc - a fost dijma. Cea mai mare parte a spațiilor economice se aflau în posesia țăranilor. Rezerva feudală era formată din braniști utilizate pentru creșterea vitelor, pescuit, prisăcărit și vânătoare.[251] Sporirea spațiilor agricole prin defrișări, lăzuiri și runcuiri au creat premisele implicării stăpânilor de moșii în valorificarea muncii gratuite oferite de vecini și țăranii slobozi așezați cu învoială pe moșie. Au sporit obligațiile în muncă pentru toate categoriile de țărani așezați pe domeniile laice sau ecleziastice[252]. În Evul Mediu, prin practica daniilor domnitorilor și Biserica deținea sate și pământuri aferente.

Relații tensionate apar în interiorul comunității. Aceste relații tensionate au dus la apariția unor reguli stricte de delimitare a resurselor funciare. Acestea sunt generate de cei care comiteau abuzuri în chestiunea utilizării resurselor forestiere. Cei mai întreprinzători săteni tăiau arborii de pe un sector extins de pădure, cu scopul îmbogăţirii unor persoane individuale. Un astfel de comportament în sat trezea sentimente de reticenţă. Comunitatea rurală adoptă măsuri energice pentru a stopa utilizarea abuzivă a resurselor forestiere. Ea introducea anumite norme individuale de folosire a resurselor forestiere în scopuri economice, plafonează strict cantitatea de lemn pe care o familie luată aparte avea dreptul să o scoată din pădure. Comunitatea rurală lua sub control riguros utilizarea imaşului satului. Se plafona numărul bovinelor păşunate pe imaşul satului (până la 10-30 capete). Se aplicau şi sancţiuni financiare prin introducerea unei taxe speciale pentru păşunatul care depăşeau normele stabilite. Pe parcurs se stabileau norme de utilizare a pământului aflat în proprietatea comună a sătenilor. Această formă de folosire a resurselor funciare a început să se numească răzeşie.[253]

---

[250] *Ibidem*, p. 96.
[251] N. Corivan, I. Grămădă, *Despre gopodărirea feudală din Moldova în prima jumătate a secolului al XIII – lea,* în SMIM, V, 1962, p. 257 – 279.
[252] M. Lazăr, *Aspecte privind relațiile dintre stăpânii de moșii și țărani în Moldova, în Codrii Cosminului,* vol. 12, p.43.
[253] Ion Chirtoagă, *op. cit,* p. 134.

Comunitatea răzeşească suporta şi presiuni venite din interiorul şi exteriorul satului. O astfel de presiune vine din partea celor care doreau să se stabilească în comunitate, părăsind alte sate. Existau persoane cu o stare materială modestă care încercau să se aşeze cu traiul în comunitate, fiind în căutare de loturi pentru a le utiliza la întreţinerea lor personală. În astfel de condiţii, familiile răzeşeşti se simţeau ca o categorie socială privilegiată şi încercau să utilizeze sărăcimea nebăştinaşă în folosul comunităţii rurale. Cei sosiţi într-un sat răzeşesc foloseau pământul comunităţii contra unei dijme plătite. Ei valorificau câte un teren de pământ virgin în scopul întreţinerii sale, iar dacă se căsătoreau – şi a familiilor lor. Unii dintre aceştia se aflau provizoriu pe teritoriul satului, muncind ca dijmaşi vremelnici. Peste o anumită perioadă de timp, dijmaşii nu mai puteau fi alungaţi din teritoriul satului. Și-n aceste cazuri comunitatea nu-l accepta în mediul ei pe cel sosit. Îl obliga să plătească în continuare dijma pentru terenul folosit.

În rândul comunităţii încercau să pătrundă unii boieri, slujitori domneşti ori negustori cu veleităţi de a deveni stăpâni ai satului. Doritorii menţionaţi întâmpinau o rezistenţă foarte puternică din partea membrilor reali ai comunităţii, care nu doreau ca cineva să le pună stăpânire asupra pământului şi să-i prefacă în simpli ţărani iobagi. Ciocnirile cu bogătanii, pericolul de a fi transformaţi în iobagi îi făceau pe răzeşi să fie mai vigilenți la presiunea dură a unor potențiali doritori. Într-un cântec popular se rosteşte cu durere şi îndârjire: *„Ard-o focul răzeşie! Eu chiteam că-i boierie, şi-i curată sărăcie”.* [254]

În scopul îmbogăţirii lor rapide, cei mai activi locuitori, încercau să folosească munca dijmaşilor. Răzeşii bogaţi angajau dijmaşii pentru a obţine venituri mai mari atât pentru sine, cât şi pentru comunitate. Tot ei urmăreau obţină drepturi suplimentare pentru îngrădirea unui teren mai mare din pământul comunităţii. Mai mult, răzeşii înstăriţi cereau dijmaşilor nu numai dijme, ci şi prestarea unor munci în formă de clacă. Folosind munca dijmaşilor şi clăcaşilor, cei înstăriţi îşi înşuşeau noi proprietăţi prin achiziţionări directe. Un lot cumpărat deja nu se mai considera o proprietate a comunităţii. Puterea centrală încearcă să reglementeze relaţiile dintre răzeşi şi clăcaşi.[255]

Pe moşia unei comunităţi de răzeşi se aflau anumite persoane cu ocupaţii speciale. Printre aceştia era ciobanul care păştea oile sătenilor. De obicei, ciobanul primea remunerarea muncii sale în miei. Cu trecerea unei anumite perioade de timp, ciobanul devenea stăpânul unei mari turme de oi, care îl făcea să fie o persoană bogată a satului. Chiar dacă ciobanul nu era din sat, el devenea una din persoanele tolerate ale localităţii. O altă categorie de nebăştinaşi toleraţi erau unii meşteşugari.

[254] *Ibidem.*
[255] *Ibidem*, p. 135.

În fiecare sat se aflau unu sau câţiva meşteşugari, care alături de plugarii din localitate plăteau birul . În alte localităţi se mai întâlnesc fierari, olari, care deserveau populaţia localităţii respective şi din satele apropiate. Anumiţi meşteşugari mai întreprinzători, acumulând importante sume de bani, puteau să cumpere loturi din moşia satului. În această privinţă se evidenţia un şir de mici negustori, cârciumari, hangii, care, acumulând sume considerabile de bani, se implicau în achiziționarea unor terenuri importante din moşia satului. Printre aceştia erau şi negustori de origine ebraică, aflaţi prin mai multe sate ale Moldovei. Așa se explică prezența acestora în multe localități din sudul Moldovei. [256]

Cunoscând foarte bine situația din sate, unii negustori împrumutau sume importante de bani în schimbul unui teren cedat în arendă provizorie. Erau și boieri care procedau la fel. La rândul său, arendaşul utiliza terenul pentru a obţine din prelucrarea lui de către dijmaşi a unor venituri suplimentare. Uneori satul nu putea să restituie la timp împrumutul şi arenda se prelungea. După o anumită perioadă de timp, arendaşul intra în mediul comunităţii rurale, obţinând în aşa mod posibilitatea pentru a-şi înmulţi terenurile pe care el începea să le stăpânească ca un veritabil proprietar. [257]

O altă modalitate de pătrundere într-o comunitate de răzeşi, era înrudire cu membrii comunităţii rurale corespunzătoare. În această situație, existau piedici la stabilirea relaţiilor matrimoniale ale membrilor comunităţii răzeşeşti cu familii din alte sate. Totuşi, periodic se constituiau familii din persoane care făceau parte din diferite categorii sociale. În aceste cazuri, o nevastă adusă din altă localitate şi rămasă văduvă moştenea drepturile soţului răzeş decedat. Iar feciorul unei atare familii se bucura de toate drepturile răzeşeşti. Un parvenit cu un statut social redus, însurat cu o fiică de răzeş, ajungea în comunitatea răzeşească doar intrând în casa socrului şi moştenind drepturile acestuia.[258]

Atitudinea ostilă a răzeșilor se manifesta în cazul transformarii a unui vecin (țăran dependent) în răzeş. Cel cu statutul social redus trebuia să manifeste multă dibăcie, răbdare şi sacrificii. Procesul de transformare începea cu angajarea sa în calitate de argat la o familie dintr-o localitate răzeşească. Apoi încerca să se căsătorească cu fiica unui răzeş. Aderând la o familie răzeşească, parvenitul urma să fie docil, liniştit, să nu iasă din cuvântul rudelor consoartei etc. Dar atitudinea membrilor comunităţii râvnite faţă de prospeţelul răzeş nu era dintre cele mai prietenoasă. Acesta era tratat ca o persoană care s-a „măritat” cu bunuri imobiliare răzeşeşti, „noră”, „venit după

---

[256] *Ibidem*, p. 136.
[257] *Ibidem*.
[258] *Ibidem*.

femeie", „lipitor". O atitudine de felul acesta reieşea din faptul că, dorind să obţină un statut social mai avansat, respectivul constituia familia sa cu mame necăsătorite, văduve sărace, fete urâte. O astfel de persoană era suspectă prin faptul că, fiind îndrăzneaţă şi răbdătoare, putea deveni foarte periculoasă pentru comunitatea răzeşească în cauză . Deși parvenitul se manifesta stăruitor ca un om cumsecade, sentimentul profund de suspiciune al răzeşilor faţă de această persoană îl va însoţi până la capătul zilelor. O altă atitudine manifestau răzeşii faţă de feciorii parvenitului. Copilul născut într-o familie mixtă era considerat băştinaş cu drepturi egale cu ale răzeşilor din comunitatea respectivă.[259]

Situaţia putea fi îmbunătățită de socrul care venea în ajutorul ginerelui sosit din altă localitate şi categorie socială. Pentru a slăbi presiunea localnicilor asupra proaspătului răzeş, socrul apela la o acțiune juridică suplimentară. Ea consta într-o înfrăţire a ginerelui cu cumnatul său. Înfrăţirea respectivă ieşea din cadrul familiei date, integrându-l pe cel venit în comunitate şi asigurându-i drepturile unui răzeş la hotarul comun al satului. O acțiune juridică de acest fel era folosită şi în cazul unei lipse de moştenire. Când un cuplu conjugal nu avea copii, el înfia un băiat din satul respectiv ori din altă localitate, inclusiv din rândul ţăranilor iobagi. Un fiu adoptiv, crescut într-o familie de răzeşi, când ajungea la vârsta matură, se bucura de toate drepturile unui membru al comunităţii răzeşeşti. În schimb, parvenitul, înfiat în vârstă matură, în mediul comunităţii răzeşeşti era privit cu mare suspiciune şi pe bună dreptate.[260]

O formă similară de înrudire era folosită pentru a acoperi din punct de vedere juridic o tranzacţie dintre un nebăştinaş şi un răzeş. O persoană bogată încerca să achiziţioneze de la un răzeş sărac o parte a resurselor funciare şi a drepturilor de folosire a cotei acestuia în pământul comun al satului. Domnia căuta să ia măsuri în scopul preîntâmpinării pătrunderii negustorilor şi boierilor în rândul răzeşilor pentru a acapara moşia satului.[261]

În comunitatea răzeșilor, un membru avea dreptul să stăpânească un lot de pământ folosit în mod individual și putea utiliza, în același timp, pământul satului aflat în proprietatea comună a locuitorilor. Răzeşul avea dreptul să vândă lotul său de pământ altui coproprietar ori, în anumite condiţii, chiar şi unui ţăran dintr-o localitate stăpânită de un mare proprietar funciar. Ca să poată vinde cota sa din proprietatea comună unui nebăștinaș avea nevoie de acordul membrilor comunității.

[259] *Ibidem.*
[260] *Ibidem*, p. 137.
[261] *Ibidem.*

Un lot vândut unui străin îi dădea acestuia posibilitatea de a pătrunde în comunitatea răzeşească. Satele de răzeși apelează la un instrument frânare a tendinţelor străinilor de a cumpăra loturi. Este vorba de aşa numitul drept de protimisis, potrivit căruia lotul scos la vânzare putea fi cumpărat, în primul rând, de un membru al familiei mari, apoi de răzeşii aceluiaşi sat, iar din lipsa uneia dintre cele două opţiuni menţionate el putea fi achiziţionat de o persoană străină. Ca particularitate a comunităţii răzeşeşti, în vânzare putea fi pus doar lotul obţinut prin desţelenire ori defrişare. Acest drept de vânzare nu-l aveau toți locuitorii comunității. Membrii comunității vedeau în vânzarea unui lot de pământ începutul unui proces de demolare a întregii comunităţi răzeşeşti.[262]

Confruntările dintre diferiţi membri ai comunităţii rurale şi presiunea nebăştinaşilor care încercau să acapareze terenuri mai mari de pământ, duce la apariția grupurilor familiale cu terenuri distincte. Apar cetele de neam care se izolează pentru ca în caz că o familie mare îşi pierde patrimoniul ei familial, alte cete de neam similare puteau să-şi salveze resursele funciare .[263] În conformitate directă cu mentalitatea lor răzeşească, cetele de neam emit pretenţii de egalitate în drepturi la patrimoniul funciar al satului. Existența acestor spițe de neam reduceau resursele funciare colective. Din această cauză răzeşii căutau ca în satul lor să fie mai puţine spiţe de neam. Se ajunge la declanșarea unei activități intense pentru justificarea existenţei unui grup de neam care ar proveni de la un moş-strămoş ori bătrân. Pentru demonstrarea existenţei unei spiţe de neam cu strămoşul respectiv se aduc mărturii orale ale unor venerabile persoane cu vârste înaintate ori scrise în documentele vechi (zapise, cărţi domneşti).[264]

Câteodată, într-un sat de răzeşi apăreau dispute noi dintre spiţele de neam în vederea precizării anumitor hotare dintre loturile care le reveneau. Atunci când reprezentanţii cetelor de neam nu ajungeau la o înţelegere amiabilă, apelau la autoritatea centrală, în speță domnia.
Competiţia dintre cetele de neamuri rivale ale comunităţii rurale apărea la suprasolicitarea unor terenuri de pământ fie din vatra satului, fie de fâneaţă ori de arătură, în situația în care mai mulţi gospodari tindeau să ocupe o porţiune. Aceste suprafeţe erau solicitate din cauza apropierii lor de sat ori a calităţii lor pedologice superioare. Ca să pună capăt disputelor şi acţiunilor abuzive, comise de un membru al său, comunitatea rurală începea să distribuie patrimoniul funciar în mod egal. La partajarea resurselor funciare în cauză se ţinea cont de configuraţia terenului, calitatea solului ş.a. Pe teritoriul moşiei erau alese câteva terenuri care întruneau calităţile geometrice şi pedologice respective. Terenurile alese, numite racle, erau partajate în mod egal fiecărei spiţe de neam. Fiecare

[262] *Ibidem*, p.138.
[263] *Ibidem*.
[264] *Ibidem*, p. 138.

grup înrudit primea cota sa în toate raclele constituite în teritoriul care aparţinea localităţii respective. Mai întâi se măsura perimetrul raclei, apoi se efectua împărţirea ei între grupuri înrudite. Această etapă de măsurare se numea „ocolniţă”. Lotul din cuprinsul unei racle deja avea caracterul unei ocine şi se deosebea esenţial de împărţirile care avusese loc anterior. El intra în stăpânirea privată, transmiţându-se prin moştenire din generaţie în generaţie.[265]

Ca să uşureze procesul de măsurare, suprafaţa de fâneaţă sau ogor, care urma să fie împărţită, căpăta o formă dreptunghiulară, în cele patru colţuri ale perimetrului fiind plasate unele repere foarte clare: pietre mari, copaci plantaţi ş.a. La una din bazele suprafeței, se efectuau măsurările în stânjeni pentru fiecare spiţă de neam, de la care porneau linii paralele menite să despartă proprietăţile grupurilor înrudite. Un lot în raclă putea reveni doar unui băştinaş. Lotul menţionat se numea „soartă”, „delniţă”, „jerebie” ş.a. El permitea stăpânului să utilizeze şi alte resurse funciare aflate în folosinţa comună a satului: vatră, fâneaţă, păşune, pădure ş.a. În vatra satului existau loturi ocupate prin defrişarea pădurii ori desţelenire. O astfel de stăpânire se limita doar la suprafaţa lotului în cauză. Un lot de acest fel putea să aparţină atât unui băştinaş, cât şi unui tolerat al satului. Vatra satului se măsura ca o raclă obişnuită. De cele mai multe ori, vatra satului avea o formă foarte neregulată şi, pentru a se respecta principiul egalităţii hotarnicii efectuau un număr mare de măsurări.[266]

După partajarea pe cete de neam a raclei se trecea la împărţirea în cote familiilor pe gospodării. Loturile gospodăriilor individuale aveau dimensiuni diferite, în funcție de numărul de familii dintr-un grup. Cu cât numărul de familii care intra într-o ceată de neam era mai mare, cu atât suprafaţa lotului care revenea unei gospodării era mai mică. Şi invers, dacă într-un grup de neam intra un număr mai mic de familii, la o gospodărie revenea o suprafaţă mai mare de pământ.[267] În concluzie, putem spune că pe parcursul existenței satelor de răzeși, acestea au fost conduse de o comunitate după reguli stricte, mai ales în domeniul resurselor funciare.

Într-o astfel de lucrare trebuie amintiți și robii țigani. Aceștia sunt așezați la periferiile satelor și orașelor din Moldova, alteori pe lângă fostele curți domnești sau mitoace mănăstirești și se ocupau cu agricultura , prelucrarea lemnului și fierului.[268]

Robia s-a dezvoltat ca o instituţie patronată de stat şi biserică. Din raţiuni politice, domnia şi-a instituit dreptul de *dominium eminens* asupra robilor capturaţi în războaie sau celor proveniţi pe cale naturală. În funcție de apartenența la stăpân distingem trei categorii de robi: domnești,

[265] *Ibidem*, p 142.
[266] *Ibidem*.
[267] *Ibidem*, p. 141.
[268] Alexandru Gonța, *Satul în Moldova medievală*, Editura Panfilius, 2011, p. 314.

mănăstirești și boierești.[269] Indiferent de stăpân, țiganul era considerat un animal domestic pus la dispoziția stăpânului. Se pare că robii domnești aveau un statut diferit. Ei aduceau domniei venituri importante, fie că lucrau la curtea domnească , fie că umblau prin țară. Cei mai prețuiți erau robii meseriași. Robii erau folosiți la munca câmpului, ca meseriași, la tăiatul și căratul lemnelor.

Robii particulari se împart două categorii: lăieșii și vătrașii. Lăieșii umblau prin țară cu obligația de a plăti o sumă de bani stăpânilor, iar vătrașii locuiau în așezări stabile. Vătrașii erau de două feluri: țigani căsași sau de curte și țigani de ogor sau de câmp. Cea mai mare parte a țiganilor căsași erau meșteșugari. Dintre aceștia cei fierari își practicau meseria itinerant cu unelte rudimentare. Acești țigani ajungeau periodic în satele de răzeși din sudul Moldovei. Ceata poposea pentru o perioadă de timp într-un sat și efectua, contra unor produse sau bani, toate muncile în fier care i se comandau. Existau țigani robi ciubotari, curelari, căldărari, zlătari. [270] Robii trăiau în sălaşe, comunităţi mici ce grupau mai multe familii. Mai multe familii de țigani care trăiau în acelaşi loc formau o ceată. Cetele erau alcătuite, de regulă, după criterii profesionale. Mulţi dintre ei aveau gospodărie proprie, mijloace de producţie, animale şi alte bunuri, ceea ce le permitea să-şi îndeplinească prestaţii către stăpâni. Ceata era condusă de şef propriu care purta numele de jude. Acești șefi erau aleși pe viață în cadrul unei adunări unde participau toți membrii grupului.[271]

În Moldova secolului al XV-lea s-a cristalizat un „drept al robilor”, ce conţinea norme care reglementau multitudinea aspectelor vieţii lor. Potrivit statutului lor juridic, robii puteau fi moşteniţi, schimbaţi, vânduţi sau cumpăraţi ca bunuri ce aparţineau pe deplin unui stăpân de pământ. Stăpânii, teoretic, nu aveau dreptul asupra vieţii robului. Robii erau absolviți de justiție, deoarece robii nu erau consideraţi subiecţi de drept. [272] Pricinile dintre țigani, cu excepția omuciderilor , erau judecate de șefii lor: juzi, vătafi sau bulibași. Omuciderile și alte litigii apărute între țigani și ceilalți locuitori intrau în competența autorităților juridice ale statului. Robii falsificatori de bani sau care comiteau crime ieșite din comun erau judecați de Sfatul Țării. Robii nu aveau dreptul de a se apăra în justiție, însă consecințele faptelor lor erau suportate de stăpâni.

Aceste aspecte prezentate sunt reflectate în actele cancelariei domnești, dar și-n scrierile unor călători care au trecut prin Moldova în secolele respective. Acești călători fac referiri la aspectele geografice, entice, economice sau politice.

Dintre numeroșii călători am ales să ne oprim mai întâi asupra scrierilor lui Georg Reicherstorffer. Probabil, este un sas din regiunea Sibiului. El a funcționat ca notar al orașului

[269] Igor Sava, *op. cit*, p 103.
[270] G. Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, 1939, p. 62-65.
[271] *Instituții feudale din Țările Române*, Dicționar, Editura Academiei, București, 1988, p. 412-413.
[272] Igor Sava, *op. cit*, p 103.

Sibiu. Ajunge secretar al reginei Maria a Ungariei, sora lui Ferdinand de Habsburg, în preajma dezastrului de la Mohacs. Trece apoi în slujba lui Ferdinand I (1526). Este folosit în mai multe misiuni legate de războiul cu Ioan Zapolya. Ambii rivali caută să-l atraga de partea lor pe domnul Moldovei. Acesta este sensul soliilor Reicherstorffer în Moldova.[273]

Iată cum descrie acest călător ținuturile Moldovei : *„Ținutul acesta al Moldovei este destul de frumos și foarte șes și nespus de bogat în văi și orașe și sate, fără întărituri și cetăți – afară de una singură numită Suceava, înconjurată de ziduri - și întărit oarecum de la natură de râuri potrivite. În această regiune se vede că nimic nu lipsește din cele trebuincioase omului pentru nevoile sau plăcerile sale, întrucât sunt dealuri cu vii și de asemenea în orice loc țara e binecuvântată și foarte îmbelșugată în roade și ogoare și în toate cele folositoare traiului; este și foarte bogată și în iazuri și bălți și heleșteie într-atâta, încât omul nu poate dori nimic mai mult de la natura pentru nevoile vieții.*

Apoi în aceasta parte a Moldovei sunt munți foarte bogați în mine de aur și de argint, care printr-o munca necurmată aduc din zi în zi un câștig și un folos tot mai mare. Este adevărat că poporul de aci este primitiv și rustic, totuși este destul de deprins cu treburile războiului, după obiceiul lui.

Așadar poporul moldovean cu un port aproape întocmai ca al străbunilor săi purcede după datina și rânduiala ; nu se folosește de arme deosebite de ale ungurilor, adică de scuturi și lănci de lupta, care sunt ceva mai scurte ca cele ungurești ……Ei sunt destul de îndemânatici în treburile ostășești și foarte ageri. ” [274]

Un alt călător care face referire la ținuturile Moldovei este Anton Veracsics. S-a născut la Sebenico la 29 mai 1504. După tată aparținea unei familii nobile locale. Numit prepozit al capitlului Transilvaniei, Anton Verancsics trebuia să administreze bunurile bisericești. În calitate de secretar regal a fost trimis în diferite solii.

O să reproducem câteva fragmente din scrierile acestuia referitoare la Moldova. *„Moldova toată este brăzdată de patru râuri mai însemnate care toate mai întîi de la miazănoapte la răsărit apoi cotesc puțin spre miazăzi , trei (!) se varsă în Istru. Cele mai de seamă sunt: Nistrul, care e numit de cosmografii din vechime Tyras, Prutul care Jerassus și Siretul, precum și Moldova după care au numit băștinașii Moldovei și care se varsă la miazăzi după târgul numit Romanvasar, ceea ce înseamnă: târgul Roman. Mai mare ca toate este Nistrul și e singur navigabil. Mai este scăldată și de alte multe izvoare și râuri mai mici, dar numai până la râul Prut până unde se întinde și se*

---

[273] M. Holban, P. Cernovodeanu, M. Alexandrescu, *Călători străini despre Țările Române*, Editura Științifică, 1970, vol. I, p. 181.

[274] *Ibidem*, p. 196.

înalță munții. [275]*(....) Orașe nu sunt deloc în acele țări și nici o civilizație orășenească și nici clădiri impunătoare. În Moldova sunt doar trei cetăți de piatră, în primul rând Suceava, reședința domnului, apoi Hotinul și Neamțul.... Satele arată ca niște colibe de păstori împrăștiate peste tot locul, târgurile nu sunt întărite cu nici un fel de îngrădituri, iar casele țărănești sunt puțin ridicate de la pământ și făcute din lemn , lipite cu lut și acoperite cu paie sau stuf.* ”[276]

Un călător care amintește de ospilitatea moldovenilor a fost Erasm Orwinowski. Acesta a trecut în anul 1557 prin Moldova. Iată ce scrie el în însemnările sale: „ *Veveriță , boier moldovean, ne-a ospătat în satul său , apoi noaptea am fost la Iași, Alexandru, domnul Moldovei a primit sol, dar mai întâi a trebuit ca acesta să aștepte multă vreme în fața curții și era răcoare. Domnul nu l-a poftit să șează. În aceeași zi ni s-a trimis din partea domnului la gazdă un bou pentru hrană, dar a doua zi au cerut înapoi pielea.*”[277]

Johann Sommer, originar din Saxonia, a ajuns în Moldova în timpul domniei lui Despot Vodă. A fost martor la multe scene din viața domnitorului. „ *Căci așa cum mai înainte se lăudase destul că ar fi fost rudă cu Alexandru Lăpușneanu acuma făcea totul pentru ca să-l creadă lumea deasupra și născut din sânge mldovenesc, repetând adesa că tatăl său ținuse odinioară dregătorii înalte de curte și apoi fusese răpus prin violență de tiran și ucis. Și erau și dintre boierime* unii care *mărturiseau că fusese dintre marii boieri unul cu numele acela pe care îl spunea ele, și căruia i se tăiase capul, arătând chiar locul unde s-a întâmplat aceasta. De aceea a început să se ridice și o mică biserică în pomenirea tatălui său ucis în chip nedept și neiertat. Ea se află în târgul Bahlui, care e la vreo milă depărtare de Cotnari.* ”[278]

Iată cum aceste descrieri redau specificul regiunilor din Moldova, prielnice practicării agriculturii și influențate de năvălirile altor popoare.

Comunitățile de răzeși în Epoca modernă până la Marea Unire.

Participarea la evenimentele istorice ale perioadei, contribuții la edificarea și modernizarea statului român, la războiul de reîntregire și Marea Unire

În rândurile următoare vom face referire la principalele evenimente din eopca modern, până la momentul marii uniri, invocând acolo unde este cazul implicarea direct a acestor ținuturi în derularea evenimentelor.

---

[275] *Ibidem*, p. 399.
[276] *Ibidem*, p. 404.
[277] *Ibidem*, p.181.
[278] *Ibidem*, p. 258.

Un prim eveniment a fost adoptarea regulamentului organic, primul document cu rol de constituție. Acest document a fost preconizat în Convenția de la Akkerman. Textul a fost redactat de o comisie de boieri sub supravegherea autorităților rusești, care căutau să-și consolideze influența în Principate. [279]

Regulamentul organic introducea elemente de modernitate, dar pentru țărani a însemnat supunerea la o exploatare mai aspră. Țăranii aveau obligații mai mari față de boieri sau mănăstiri. Spre exemplu , în Moldova renta în muncă era de 84 de zile pe an. Agravarea obligațiilor de muncă a fost determinată de anularea monopolului comercial otoman. Moșiile devin producătoare de cereale – marfă. Regulamentul îl obliga pe stăpânul moșiei să dea țăranilor, considerați chiriași, să dea întinderi de pământ în funcție de numărul de vite de muncă. Prevederile regulamentului au contribuit la modificare structurii economice din Moldova. Dacă până la 1829 , principalul venit al locuitorilor era negoțul cu vite, în perioada regulamentară, Principatele, implicit Moldova au devenit grânarul Europei apusene.[280]

Regulamentele organice au îndeplinit rolul unei constituții. Ele au introdus principii moderne de organizare. Totodată , ele au menținut privilegiile marii boierimi, fiind privite de țărani ca un „jug de fier ”, greu de îndurat. Ca atare , ele sunt criticate de opinia publică, ceea ce face ca în timpul revoluției de la 1848, textul regulamentului să fie ars ca simbol al privilegiilor abolite.[281]

Un alt eveniment de marcă al epocii moderne îl reprezintă revoluția de la 1848. În cazul Moldovei, revoluția a avut un caracter moderat. Ea s-a rezumat la convocarea unei adunări la Iași, unde s-a redactat programul intitulat Petițiunea – Proclamațiune. Programul a fost prezentat domnitorului Mihail Sturdza, care l-a respins și a trecut la arestarea revoluționarilor.

O parte din conducătorii mişcării revoluţionare arestaţi la Iaşi, printre care Alexandru Ioan Cuza, Alecu Moruz, Nicu Catargiu, Vasile Canta, Dimitri Filipescu, Manolache Epureanu, Sandu Niculescu, Zaharia Epureanu, au fost trimişi la Galaţi şi întemniţaţi — vremelnic — la închisoarea din Dealul Ţiglinei. De aici urmau să fie trimişi spre Măcin, pentru a fi predaţi Aianului turc. De asemenea, cunoscând starea de spirit din oraş, Hătmănia a trimis la Galaţi pe maiorul Dura, aghiotant domnesc, pentru a lua împreună cu comandantul garnizoanei, cele mai drastice măsuri care să împiedice încercarea localnicilor de a-i elibera pe arestaţi.[282]

Hătmănia transmite garnizoanei să-şi sporească vigilenţa, prin ordine repetate, vestind-o că unii conducători revoluţionari care n-au putut fi arestaţi intenţionează *să deplaseze centrul mişcării*

---

[279] Florin Constantiniu, *op. cit*, p. 202.
[280] *Ibidem*, p. 204.
[281] *Ibidem*, p. 205.
[282] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit*., p. 78.

revoluţionare la Galaţi. Se, comunică, de exemplu, că boierul Grigore Balş „înconjurat de toţi locuitorii satelor lui, pregătiţi cu coase, sape şi ciomege", se pregăteşte să pornească de la moşia sa din judeţul Roman, la Pechea şi, de acolo, „cu întregimea ce ar putea face, drept la Galaţi”. Existau temeri că de la Galaţi mulţimea ar putea să se îndrepte spre capitală şi „să pricinuiască un negândit rău”. Puternicele frământări existente la Galaţi constituiau o realitate despre care documentele vremii aduc mărturii concludente. Agitaţia maselor populare din oraş a fost intensă şi de lungă durata. Deţinuţii au fost scoşi din închisoare în zorii zilei de 3 aprilie şi conduşi pe malul Dunării pe nişte poteci prin râpile Ţiglinei, unde aşteptau pregătite mai multe bărci. Comandantul garnizoanei informa Hătmănia că cu greu a putut să împiedice poporul să îi elibereze pe deținuți, în condițiile în care în faţa închisorii s-au strâns „vreo 3 000 de norod”.[283]

Frământările au continuat în regiune şi după evadarea arestaţilor la Brăila. La 4 aprilie autorităţile locale cereau Domnitorului să aprobe sporirea forţe lor militare întrucât cele două companii pe care le au la dispoziţie, ar fi insuficiente în aceste vremuri tulburi.

În deceniul care a urmat revoluției pașoptiste s-au amplificat acțiunile românilor pentru unire. Activitatea desfășurată de emigrație, îndeosebi în Franța, a cunoscut diverse forme: apeluri către opinia publică europeană; afirmarea programului politic în publicații ca *România viitoare*, *Junimea română* , *Republica Română;* afilierea la Comitetul Central Democratic, care urmărea declanșarea unei noi revoluții europene; memorii către Napoleon al III- lea, către Palmerson, premierul britanic, sprijinul unor personalități marcante. În țară, acțiunile unioniste s-au desfășurat în contextul determinat de prevederile Convenției de la Balta Liman. S-au constituit Comitete ale Unirii la Iași și București, s-au editat publicații. [284]

Contextul internațional favorabil unirii a fost dat de declanșarea războiului Crimeii. Acest război s-a declanșat în 1853, pe fondul deteriorării relaţiilor dintre Rusia şi Imperiul Otoman. Războiul a avut consecinţe şi asupra situaţiei interne din Principate. Înfrângerea Rusiei a fost sancţionată prin încheierea protectoratului pe care l-a exercitat asupra Principatelor. [285]

Existența în rândul românilor a unui puternic curent unionist și interferența intereselor marilor puteri în sud- estul Europei, au transformat problema românilor într-o problemă europeană. Ea fost discutată în cadrul Congresului de pace de la Paris , care punea capăt războiului Crimeii. La Paris, reprezentanții marilor puteri au avut atitudini diferite, în funcție de propriile interese. Propunerea de

[283] *Ibidem*, p.79.
[284] I. Scurtu, M. Curculescu, C. Dincă, A. Soare, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Petrion, 2000, p. 91
[285] Vlad Badea, *Sinteze clasa a XII- a*, Târgovişte, 2008, p. 71.

unire a venit din partea Franței și a fost susținută de Rusia, Sardinia, Prusia și Anglia(care ulterior își schimbă atitudinea). Împotrivă au fost Austria şi Turcia. [286]

Prevederile *Tratatului de la Paris* (18/30 martie 1856), ce a urmat războiului Crimeii, au influenţat dezvoltarea politică a Principatelor. Deşi au rămas sub suzeranitatea Imperiului Otoman, Principatele beneficiau de protecţia colectivă a marilor puteri. Toate părţile semnatare, inclusiv Imperiul Otoman, recunoşteau autonomia Principatelor, dreptul fiecăruia de a avea o armată naţională, de a emite legi şi de a face comerţ liber cu alte ţări. Marile puteri au creat o comisie specială de anchetă pentru a strânge informaţii şi a face recomandări asupra noii forme de guvernământ a Principatelor. Puterile garante (Franţa, Marea Britanie, Rusia, Prusia, Sardinia, Austria şi Imperiul Otoman) au pregătit alegerea unei adunări consultative speciale, adunarea ad-hoc în fiecare Principat, având misiunea de a face cunoscută comisiei poziţia românilor în privinţa unirii.[287] Alte prevederi făceau referire la libertatea navigației pe Dunăre și la integrarea în granițele Moldovei a trei județe din sudul Basarabiei.

Tratatul de la Paris a deschis o nouă etapă în lupta pentru realizarea unirii sub controlul puterilor garante, iar populaţia pentru a fi consultată în privinţa unirii, urma să-şi aleagă adunările în 1857**.** În privinţa Principatelor, aplicarea clauzelor Tratatului de la Paris s-a realizat prin acţiuni interne şi negocieri între marile puteri. Prima acţiune a fost aceea a alegerii adunărilor în 1857, atât în Moldova, cât şi în Ţara Românească. Lupta îi opunea pe partizanii unirii aflaţi faţă în faţă cu antiunioniştii. Reprezentanţii Imperiului Otoman, au falsificat alegerile, prin intermediul caimacamului Nicolae Vogoride. S-a ajuns la o stare de tensiune în plan intern și extern. . Napoleon III ameninţa în iulie 1857, ruperea relaţiilor cu Poarta. Situația s-a dezamorsat în urma întâlnirii dintre împăratul Franței și regina Angliei, în august 1857. Franța renunță la ideea unirii sub un prinț străin, iar Anglia e de acord cu reluarea alegerilor. Alegerile au fost reluate și au fost câștigate de unioniști. Cele două adunări s-au întrunit în octombrie 1857 şi au elaborat rezoluţii asemănătoare prin care cereau unirea sub un prinț străin, autonomia şi o garantare colectivă a noii ordini de către marile puteri.[288]

În 1858, comisia de anchetă a prezentat raportul său către marile puteri asupra dorinţelor românilor, exprimate în adunările ad-hoc. Marile puteri , întrunite într-o Conferință la Paris, au semnat în 7/19 august 1858, *Convenţia de la Paris* . *Convenția avea* scopul de a oferi Principatelor o organizare definitivă. Era recunoscut dreptul la unire, dar fiecare Principat îşi menţinea domnul,

---

[286] I. Scurtu, M. Curculescu, C. Dincă, A. Soare, *op. cit*, p. 91.
[287] Vlad Badea, *op. cit*. p. 71.
[288] *Ibidem*, p. 71.

pământean nu străin, aşa cum se ceruse în rezoluţiile adunărilor ad-hoc. De asemenea, urmau să aibă guverne separate și Adunări legislative separate. Noul stat numit Principatele Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti urma să se autoadministreze, fără amestec din partea Imperiului Otoman. Convenția care avea rol de constituție , stabilea și drepturile fundamentale ale cetăţenilor. O Comisie Centrală se întrunea periodic la Focşani, pentru a dezbate legile de interes comun, şi tot la Focşani funcţiona Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie. Marile puteri au lăsat guvernarea fiecărui principat în grija unei comisii provizorii, formate din trei caimacami, până la alegerea domnitorilor.[289]

Principala atribuţie a comisiilor provizorii era aceea de a supraveghea alegerea noilor adunări elective. Campania electorală din Moldova a dus la alegerea unei adunări favorabile unirii. Unioniştii moldoveni au putut propune cu uşurinţă candidatura la domnie a colonelului A.I.Cuza, care a fost ales domn cu unanimitate de voturi la 5 ianuarie 1859**.** Ideea alegerii domnului moldovean şi la Bucureşti a fost oficial sugerată muntenilor de către delegaţia Moldovei, care mergea spre Constantinopol pentru a anunţa rezultatul alegerii de la Iaşi. În Ţara Românească, adunarea a fost dominată de conservatori, care erau însă scindaţi. Neputându-se pune de acord asupra unui candidat propriu, conservatorii munteni au sfârşit prin a se ralia candidatului partidei naţionale care a fost ales la 24 ianuarie 1859**,** domn al Ţării Româneşti. Astfel românii au realizat de facto unirea, punând la 24 ianuarie 1859, bazele statului naţional român modern.[290]

Cu siguranța partea de sud a Moldovei a sprijinit activ unirea. Acest lucru se explică prin faptul că în perioada de pregătire a unirii, în zonă au trăit patrioți înflăcărați. Ținutul Covurluiului a fost reprezentat în adunările ad-hoc de prințul Alexandru Moruz și spătarul Chicuș. La reluarea alegerilor, reprezentanții regiunii au fost vornicul Costache Negri și Alexandru Ioan Cuza, iar țăranii au fost reprezentați de Sava Răducanu din Tămăoani. [291]

Domnia lui Cuza stă sub semnul unei nerăbdătoare dorințe de ajunge din urmă Occidentul. Efortul domnitorului și al sprijinitorilor săi întâmpină rezistența forțelor conservatoare. Sub acest auspiciu, Cuza realizează performanțe fără seamăn în doar șapte ani. Nu există loc al vieții publice în care el să nu fi introdus un element nou. Cuza este una din cele mai de seamă personalități ale vremii. Începuturile domniei au fost anevoioase, domnul fiind obligat să facă naveta între Iași și București. Abia la finele anului 1861, Poarta, împreună cu celelalte puteri garante, anunța

[289] *Ibidem*, p. 72.
[290] *Ibidem.*
[291] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit*, p. 83.

recunoașterea unirii politico-administrativă a Principatelor. Această recunoaștere s-a materializat prin crearea unui singur guvern și a unui singur parlament. [292]

Imediat după realizarea unirii au apărut și primele diviziuni politice. Ele erau determinate îndeosebi de elaborarea legii rurale. Existau mari dispute legate de modalitatea de emancipare a țăranilor. Spre exemplu, în 1862, Mihail Kogălniceanu cerea emanciparea clăcașilor prin împroprietărire . El s-a adresat cu următoarele cuvinte: „O, nu drămuiți brazda de pământ trebuitoare hranei țăranilor. Gândiți la durerile , la patimile, la lipsurile trecutului lor. Gândiți la originea averilor dv; gândiți că cea mai mare parte din ele o datorați muncii și sudoarelor lor. Închipuiți-vă că părinții lor s-au luptat alături cu părinții noștri pentru salvarea țării și altarului. Gândiți-vă că mâine , poate, ora pericolului poate suna iarăși, că fără dânșii nu veți putea apăra nici Patria, nici averile , nici drepturile voastre…”[293]. A primit răspuns de la Barbu Catargiu care susținea ca emanciparea să se limiteze doar la persoana țăranului. Impasul era total.

Confruntarea în jurul problemei rurale a fost estompată de o altă problemă: secularizarea averilor mănăstirești. Un număr însemnat de mînăstiri fuseseră închinate mănăstirilor de la Muntele Athos, Patriarhiei de la Constantinopol și altor așezăminte religioase din Orientul ortodox. Avea loc o mare scurgere de venituri către fundații bisericești din afara țării. Inițial s-a pus în discuție doar secularizarea averilor mănăstirilor închinate, dar prin legea din 13 decembrie 1863, au fost trecute în proprietatea statului toate averile mănăstirești din Romania. Aproximativ un sfert din teritoriul țării a devenit patrimoniu de stat, mărind suprafața de care dispunea statul pentru viitoare împroprietărire.[294]

În 1864 se reiau discuțiile legate de legea rurală. Pentru a elimina obstacolele din calea împroprietăririi țăranilor, Cuza dizolvă Adunarea legislativă, prin așa numita lovitură de stat din 2 mai 1864. A promulgat o nouă Constituție – Statutul Dezvoltător și o nouă lege electorală , sporind numărul alegătorilor. El aplică politica faptului împlinit pentru a-și adopta reformele. Drumul spre reforma agrară era acum liber. Ea a fost promulgată la 14 august 1864.

O altă lege importantă pentru comunitatea rurală promulgată de Cuza este cea a instrucțiunii publice. Noua lege reglementa organizarea învățământului pe trei cicluri: primar, secundar și universitar. Învățământul primar devenea gratuit și obligatoriu.[295] În acest sens , mai toate școlile din localitățile care fac obiectul studiului nostru au apărut în urma aplicării acestei legi.

---

[292] Florin Constantiniu, *op. cit. p.* 220.
[293] *Ibidem.*
[294] *Ibidem.*
[295] Lucia Copoeru, Corina Pop, *Istoria românilor pe înțelesul tuturor,* Editura Delfin, p. 68.

În ciuda acestor reușite, domnia autoritară instaurată prin lovitura de stat a dus la constituirea unei alianțe potrivnice domnitorului. Monstruoasa coaliție, așa cum era cunoscută alianța a reușit să - l înlăture pe Cuza la 11 februarie 1866.

Dezideratele revoluţiei de la 1848 au devenit realitate într-o perioadă în care, pe plan intern, tendinţele conservatoare erau puternice, iar pe plan extern, Rusia ţaristă şi Imperiul Otoman nu renunţaseră a considera Principatele ca teritorii asupra cărora aveau drepturi depline. În timpul domniei lui Cuza au fost create într-un ritm intens instituţii statale moderne.

Evenimentele din 1866 reușesc să încadreze România printre statele cu structuri democratice. Încă din 1802, programele politice ale partidei naţionale ceruseră alegerea unui domn străin, cerere ce fusese inclusă şi în propunerile înaintate de adunările ad-hoc marilor puteri. Prin alegerea unui domn străin, românii sperau pe de o parte, să pună capăt luptelor interne, iar pe de alta, să-şi asigure un sprijin diplomatic stabil pe plan extern. Alegerea prinţului străin era considerată modalitatea cea mai eficientă de a asigura stabilitatea socială şi politică. După detronarea lui Cuza, alegerea prinţului s-a oprit oficial asupra lui Filip de Flandra, apoi, după refuzul acestuia, tronul a fost oferit lui Carol de Hohenzollern- Sigmaringen (1866-1914).[296]

Prin urcarea lui Carol pe tronul României, marile puteri au fost puse în faţa faptului împlinit, iar rezistenţa lor s-a diminuat treptat. În octombrie 1866**,** Carol a făcut o vizită la Istanbul, în timpul căreia a primit firmanul de numire din partea sultanului. S-a considerat că această recunoaştere a însemnat izbânda deplină a programului de unitate naţională şi edificare a noului stat pe baze moderne. Prin recunoaşterea principelui străin şi eredităţii tronului, se recunoştea implicit noul regim constituţional monarhic.

Consecinţa imediată a recunoaşterii domnitorului Carol I a constat în consacrarea internaţională a monarhiei constituţionale în România, condiţie indispensabilă echilibrului politic intern.

Programul politic a lui Carol a avut trei obiective: stabilitate politică prin regim constituțional, modernizare și continuitate dinastică.

Regimul constituțional a fost instituit în urma adoptarii de către Parlament, în iunie 1866, a primei Constituţii din România. Ea a rămas în vigoare până în 1923. Această lege fundamentală a statului, limita prerogativele domnitorului la cele ale unui monarh constituţional, crea condiţiile pentru alegerea unui guvern reprezentativ, stipula reprezentativitatea miniştrilor pentru acţiunile lor şi întărea principiul separaţiei puterilor.[297]

---

[296] Vlad Badea, *op. cit.*, p. 75.
[297] *Ibidem.*

Tot în timpul domniei lui Carol, apar și primele partide politice. Ele au la bază cele două ideologii specifice vremii. Ideologia liberală era inspirată din principiile Revoluţiei franceze şi din practica liberalismului occidental.

Liberalismul românesc promova constituţionalismul şi pluralismul politic bazat pe libertatea de exprimare şi spiritul de toleranţă, încercând să întindă principiile de libertate şi egalitate până la baza societăţii. Liberalii îşi propuneau să emancipeze poporul de orice servitute înzestrându-l cu drepturi politice. De aici ideea lor de extindere a drepturilor electorale.

Liberalii considerau că societatea românească trebuia supusă unor schimbări majore în domeniul proprietăţii funciare şi al relaţiilor agrare. De mica proprietate, liberalii legau un şir de ameliorări social-politice şi culturale, o schimbare de mentalitate în sânul întregii naţiuni, care ar fi trebuit să devină o forţă economică activă. Pe lângă agricultura pe care o considerau aptă de dezvoltare prin crearea unor instituţii de credit, liberalii se pronunţau pentru intervenţia statului în accelerarea procesului de dezvoltare a industriei naţionale. Statul urma să protejeze ritmul de dezvoltare a industriei naţionale, iar profiturile urmau să fie învestite în ţară. Conceptul *„prin noi înşine",* reprezenta deviza liberalilor, formulată de I. C. Brătianu, prin care îşi propuneau valorificarea tuturor resurselor şi energiilor naţionale care să contribuie la dezvoltarea societăţii româneşti. Erau vizate în special: industria naţională, capitalul şi comerţul românesc, proprietatea privată. Doctrina liberală punea accent pe libertatea presei, pe dreptul de asociere şi exprimare, deci pe garantarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti.[298]

Ideologia conservatoare promova teoria *„formelor fără fond",* susţinută de către junimişti. *Fondul* era reprezentat de realitatea istorică a societăţii româneşti, iar prin *formă* se înţelegeau ideile şi instituţiile apărute în Occident, pe care liberalismul voia să le implanteze în mediul românesc. Junimiştii au semnalat neconcordanţa dintre structura socială, tradiţională românească şi instituţiile noi adoptate după modelul occidental. Titu Maiorescu s-a opus sistemului politic dominat de liberali, care s-a constituit după 1866. Acesta suținea , în opoziție cu aceste idei , pe cea a statului „natural" sau „organic". Statul trebuia să intervină, asigurându-se o „armonie socială". Junimiştii au condamnat statul liberal ca pe un produs al capitalismului străin. Ei respingeaud structura sa parlamentară, nepotrivită în plan cu realităţile româneşti. Titu Maiorescu minimaliza rolul burgheziei, menţionând doar două elemente ale structurilor sociale: monarhia şi ţărănimea. Junimeștii considerau că ridicarea culturală a poporului ar fi permis, în concepţia junimiştilor, dobândirea şi exercitarea libertăţilor politice.[299]

---

[298] *Ibidem*, p. 74.
[299] *Ibidem*.

Instituţionalizarea regimului parlamentar modern în anul 1866, bazat pe alegeri periodice, a grăbit închegarea partidelor politice şi din punct de vedere organizatoric. Unificarea grupărilor liberale a fost una din preocupările principale ale lui Ion C. Brătianu şi C. A. Rosetti. Un moment al acestei acţiuni l-a reprezentat înţelegerea realizată între liberalii radicali şi liberalii moderaţi grupaţi în jurul lui Mihail Kogălniceanu. Înţelegerea s-a încheiat în 1867, la hotelul Concordia. *Programul de la Concordia* a însemnat o primă încercare de constituire a unui partid liberal.

La 24 mai 1875, s-au pus bazele Partidului Naţional Liberal în urma *Coaliţiei de la Mazar-Paşa.* Programul partidului din 1875 avea în vedere: respectarea legilor şi a regimului constituţional, apărarea libertăţii personale, organizarea învăţământului şi a armatei. Programul economic susţinea iniţiativa particulară şi întărirea rolului statului, împroprietărirea cuplurilor căsătorite, reducerea sarcinilor fiscale şi a cheltuielilor publice. În plan extern, liberalii militau pentru pace şi respectarea tratatelor.

Congresul PNL din 1892 a elaborat un nou program al partidului bazat pe necesitatea respectării legilor, desfăşurarea alegerilor în mod liber, măsuri pentru îmbunătăţirea situaţiei sătenilor, sprijinirea românilor din afara graniţelor. Următoarele programe elaborate de către liberali au continuat să conţină principii reformiste. În 1906 majoritatea membrilor partidului s-au pronunţat pentru lărgirea dreptului de vot.[300]

La 3 februarie 1880, un grup de oameni politici, printre care Lascăr Catargiu, Manolache Costache Epureanu, Titu Maiorescu, Vasile Pogor, puneau bazele Partidului Conservator. Din decembrie 1880, lider al partidului a devenit Lascăr Catargiu, până în 1899, la moartea sa. În acţiunea de reorganizare a partidului de la începutul secolului XX, un rol aparte l-a avut Take Ionescu. După moartea lui Gheorghe Grigore Cantacuzino şi hotărârea lui P. P. Carp de a se retrage definitiv din viaţa politică, Titu Maiorescu a fost ales preşedinte al Partidului Conservator, urmat din 1914 de Alexandru Marghiloman.

Conservatorii se pronunţau pentru consolidarea instituţiilor deja create şi garantate prin Constituţia din 1866. Aceştia considerau că practica politică trebuie să se sprijine pe „clasele avute şi luminate, adică pe raţiune".

În concepţia conservatorilor, libertăţile publice, legalitatea, stabilitatea, linişte, armonia, puteau deveni realitate numai prin „muncă şi adevăr". Conservatorii nu erau împotriva progresului dar acesta trebuia să fie măsurat. În 1884 conservatorii s-au opus revizuirii Constituţiei. Potrivit concepţiei lor, românii nu duceau lipsă de drepturi politice, dar situaţia lor materială lăsa de dorit. Drepturile politice nu puteau să premeargă dezvoltării economice. Considerau, de asemenea, că

[300] *Ibidem.*

orice reformă politică era zadarnică cât timp oamenii asupra cărora se aplica nu ştiau a citi şi a scrie şi nu aveau posibilitatea de a judeca interesele publice. Conservatorii se considerau apărătorii privilegiilor clasei proprietarilor de pământ.

Ideile prezentate de către P. P. Carp în 1910 vizau: elaborarea unor măsuri în favoarea ţăranilor şi meseriaşilor, care erau consideraţi baza edificiului social. Alte reforme vizau domeniul administrativ, prin care administraţia urma să câştige o mai mare autonomie în raport cu partidele politice.[301]

Un alt obiectiv care a fost atins în a doua jumătate a secolului al XIX-lea , a fost obținerea independenței. Cadrul favorabil a fost dat de r*edeschiderea „crizei orientale”* în 1875**,** prin răscoalele antiotomane din Bosnia şi Herţegovina. A apărut ocazia unei acţiuni politice şi militare pentru dobândirea independenţei. Carol I ridicase această problemă în faţa Consiliului de Miniştri încă din 1873. Clasa politică susţinea ideea, dar existau deosebiri de vederi asupra căilor şi metodelor prin care se putea realiza. Cei mai mulţi liberali (între care I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu) erau pentru o apropiere de Rusia în vederea unei acţiuni antiotomane deschise. Conservatorii se opuneau, deoarece considerau că regimul garanţiei colective din 1856 era singurul obstacol în calea expansiunii ruse. Formaţi la şcolile din Germania, ei vedeau în panslavism cea mai serioasă ameninţare. Noul guvern liberal condus de I. C. Brătianu (1876) cu M. Kogălniceanu la externe, spera să obţină independenţa pe cale paşnică. Criza s-a agravat în 1876. Serbia şi Muntenegru au declarat război Turciei, iar bulgarii au declanşat mişcarea de eliberare. [302]

În iulie 1876, printr-un memoriu guvernul român solicita Porţii şi Puterilor garante recunoaşterea individualităţii statului român şi a numelui de România. În decembrie 1876, Dimitrie Brătianu iniţia un demers diplomatic la Constantinopol, cerând „garanţii speciale pentru neutralitatea veşnică a teritoriului românesc". Tratativele româno-otomane au eșuat, deoarece Poarta a adoptat o Constituţiei prin care statul român era declarat „provincie privilegiată” a imperiului. S-a încercat , fără succes, o apropiere de Rusia. În octombrie 1876, o delegaţie condusă de I. C. Brătianu şi M. Kogălniceanu propusese la Livadia, în Crimeea, ţarului Alexandru al II-lea şi cancelarului Gorceacov un tratat antiotoman. [303]

La 3 ianuarie 1877, Austro-Ungaria şi Rusia se înţelegeau prin *Convenţia de la Budapesta,* cu privire la schimbările teritoriale pe care ar fi trebuit să le aducă un eventual război ruso-turc (Rusia

---

[301] *Ibidem*, p.75.
[302] *Ibidem*, p. 77.
[303] *Ibidem.*

ar fi anexat sudul Basarabiei, revenind la gurile Dunării, iar Austro-Ungaria s-ar fi mulţumit cu Bosnia şi Herţegovina).

Derularea evenimentelor determină Rusia să poarte negocieri cu România, în vederea tranzitării teritoriului românesc. Negocierile s-au materializat prin semnarea la 4 aprilie 1877**,** a *Convenţiei de la Bucureşti,* privind trecerea armatei rusești prin teritoriul românesc spre Peninsula Balcanică, garantând integritatea teritorială a ţării. La 6 aprilie România a decretat mobilizarea generală, iar la 12 aprilie a început trecerea armatei ruse prin teritoriul românesc spre Balcani.[304]

Situația tensionată s-a instalat încă din aprilie la Dunăre. Prin bombardarea de către turci a localităţilor de pe malul românesc şi prin răspunsul dat de armata română s-a instalat starea de război. Aceasta a permis proclamarea independenţei de stat a României la 9 mai 1877**.** Interpelat de Nicolae Fleva, reprezentantul opoziţiei din Adunarea Deputaţilor, ministrul de externe, M. Kogălniceanu declara: *„Suntem dezlegaţi de legăturile noastre cu Înalta Poartă* [...] *suntem independenţi, suntem naţiune de sine stătătoare”.* După acest discurs, Camera a adoptat o moţiune prin care declara „independenţa absolută a României". La 10 mai moţiunea a fost prezentată domnitorului Carol I care a dat o Proclamaţie către ţară, semnată de toţi miniştrii. Pe Dunăre, mica flotilă a ţării participa la neutralizarea şi distrugerea monitoarelor turceşti, iar artileria română acoperea, în luna iulie, trecerea armatei ruse în Peninsula Balcanică. [305]

Ofensiva rusă a fost oprită în faţa sistemului de fortificaţii de la Plevna şi în pasul Şipka. După două asalturi nereuşite asupra Plevnei, marele duce Nicolae, fratele ţarului, care comanda armata rusă pe frontul de la Plevna i-a cerut în mod expres, prin telegrama din 19 iulie 1877, lui Carol I să se alăture armatei sale. Deşi nu a existat o convenţie militară între cele două ţări (România şi Rusia), armata română a trecut în sudul Dunării şi a luat parte la atacul asupra Plevnei din 30 august 1877, în care, după pierderi grele, a fost cucerită reduta Griviţa I. După un lung asediu, Plevna a capitulat pe 28 noiembrie 1877, în frunte cu generalul Osman Paşa. Armata română a cucerit de asemenea Rahova şi a înaintat în vestul Peninsulei Balcanice până către Vidin şi Belogradcik. În ianuarie 1878 otomanii au capitulat. Războiul din Balcani a evidenţiat spiritul de sacrificiu şi eroismul armatei române, căzând la datorie peste 10000 de oameni (între care maiorul George Şonţu, căpitanul Valter Mărăcineanu ş.a.).[306]

Cucerirea independenţei de stat a fost o cauză a tuturor românilor. Voluntarii veniţi din provinciile de peste munţi s-au înrolat în armata română. Presa de acolo, în ciuda opoziţiei

[304] *Ibidem.*
[305] *Ibidem*, p. 78.
[306] *Ibidem.*

autorităţilor, îşi informa cititorii despre evenimentele din Balcani, iar comitetele de femei pregăteau pachete pentru cei de pe front.[307]

În ultima parte a războiului, Rusia a arătat o atitudine ostilă faţă de România, afirmându-şi intenţia de a anexa sudul Basarabiei. Acest fapt a atras protestul parlamentului de la Bucureşti (ianuarie 1878). Deşi contribuise pe plan militar la înfrângerea Turciei, România nu a fost acceptată la tratativele de pace de la San Stefano (19 februarie 1878). Interesele Marilor Puteri a făcut ca tratatul de pace semnat la San Stefano să fie înlocuit de cel de la Berlin (1 iulie 1878). Se recunoştea independenţa României în anumite condiţii: răscumpărarea de către guvernul român a acţiunilor Societăţii Strousberg (care construise drumurile de fier), modificarea articolului 7 din Constituţie, pentru a se acorda cetăţenia română şi locuitorilor de altă religie decât cea creştină. Tratatul a impus şi „rocada" unor teritorii: statul român primea Dobrogea, Delta Dunării şi Insula Şerpilor şi era nevoit să cedeze Rusiei sudul Basarabiei. [308]

În prima jumătate a secolului al XX – lea , în contextul sfârșitul primului război mondial s-a desăvârșit unitatea românilor. Primul Război Mondial a început la 28 iulie 1914 cu declaraţia de război adresată Serbiei de către Austro-Ungaria, ca urmare a asasinării prinţului moştenitor, de către un student naţionalist sârb. Politicieni români și Carol I aveau motive să se teamă de război , deoarece poziţia geografică a României făcea inevitabilă prezenţa ei într-un conflict european în expansiune. Instituţiile statului, partidele politice şi opinia publică manifestau opinii diferite faţă de poziţia României în acest conflict.[309]

Consiliului de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914 a hotărât adoptarea politicii de neutralitate. Şedinţa a fost prezidată de rege şi la ea au participat membrii guvernului, foşti prim-miniştri şi conducătorii principalelor partide politice care au cântărit două opţiuni posibile. Prima era intrarea imediată în război alături de Puterile Centrale, susţinută de Carol I care şi-a exprimat încrederea în victoria Germaniei. În faţa puternicului curent în favoarea neutralităţii, exprimat de conducătorii de partide, regele a consimţit la hotărârea lor, punând astfel în evidenţă rolul său de monarh constituţional. Oficial , poziția era justificată prin același argument folosit de Italia, Austro-Ungaria a avut inițiativa declanșării războiului.

La 10 octombrie 1914, când a murit regele Carol, responsabilitatea politicii externe a fost asumată de Ion I. C. Brătianu. Deşi simpatiile sale mergeau spre Antanta, nici el şi nici succesorul lui Carol, regele Ferdinand, nu aveau vreo intenţie de a abandona starea de neutralitate până în

[307] *Ibidem.*
[308] *Ibidem.*
[309] *Ibidem*, p. 79.

momentul în care nu erau siguri de realizarea obiectivelor naţionale. Guvernul liberal era adeptul expectativei armate pentru pregătirea războiului şi realizarea unităţii naţionale.[310]

Timp de doi ani, scena politică românească a fost cuprinsă de o dezbatere aprinsă: alături de cine să intre România în război. [311]

S-au confruntat adepții securității naționale cu cei ai unității naționale. Gruparea condusă de Titu Maiorescu şi Alexandru Marghiloman se pronunţa pentru neutralitate şi pentru menţinerea bunelor relaţii cu Germania şi Austro-Ungaria. O altă grupare condusă de Nicolae Filipescu susţinea intrarea în război împotriva Puterilor Centrale. Gruparea formată în jurul lui Take Ionescu susţinea intrarea în război alături de Antanta. Susţinătorii intrării în război de partea Puterilor Centrale se grupaseră în jurul lui Petre P. Carp, aveau ca argument primejdia pe care o reprezenta Rusia pentru România. [312]

Partidul Naţional Liberal s-a orientat potrivit punctului de vedere susţinut de preşedintele partidului Ionel Brătianu, a cărui idee centrală era legată de întregirea naţională.

Ion I. C. Brătianu a purtat negocieri cu Antanta, intermitent în 1915 şi la începutul anului 1916. Antanta ducea negocieri cu Bucureştiul în funcţie de înaintarea apoi de stagnarea frontului rusesc, de expediţia anglo-franceză, de deschiderea strâmtorilor maritime din primăvara lui 1915. Locul principal între condiţiile impuse de Brătianu era garanţia scrisă că România îşi va împlini dezideratul naţional ca urmare a implicării sale în conflict. Aliaţii occidentali au acceptat condiţiile lui Brătianu în iulie 1916. [313]

Premierul a obținut un succes însemnat , când Rusia s-a angajat să apere integritatea teritorială a României și i-a recunoscut drepturile asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români.

La 4 august 1916, Ion I.C. Brătianu şi reprezentanţii politici ai Franţei, Marii Britanii, Rusiei şi Italiei la Bucureşti au semnat convenţiile politice şi militare care stabileau condiţiile intrării României în război. De importanţă imediată erau prevederile referitoare la un atac împotriva Austro-Ungariei, nu mai târziu de 15 august şi recunoaşterea dreptului românilor din Austro-Ungaria la autodeterminare şi la unire cu Regatul României. Consiliul de Coroană român a aprobat oficial tratatele şi a declarat război Austro-Ungariei la 14 august. În ziua următoare, Germania a declarat război României. Turcia şi Bulgaria i-au urmat exemplul.[314]

---

[310] *Ibidem.*
[311] Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 256.
[312] *Ibidem.*
[313] Vlad Badea, *op.cit.* p. 78.
[314] *Ibidem.*

Prima fază a campaniei a început în noaptea de 14-15 august 1916, când trupele române au trecut în Transilvania. Ele au înaintat constant ocupând mai multe orașe . Acest plan a fost aplicat având în vedre starea de spirit a populației. Satisfacerea sentimentului public obsedat de eliberarea Ardealului a determinat ofensivă peste Carpați. Bucuria ofensivei din Transilvania a fost repede spulberată de înfrângerea de la Turtucaia. [315] Situaţia la sudul Dunării, devenise alarmantă, deoarece în Dobrogea fusese declanşată ofensiva bulgaro-germană condusă de feldmareşalul August von Mackensen. Înaltul Comandament a transferat trupe din Transilvania care au încetinit şi apoi au oprit ofensiva inamică.

Linia de apărare mai spre vest nu a putut rezista puternicei ofensive lansate de armatele austriacă şi germană pe valea Jiului. Craiova a căzut pe 8 noiembrie şi armata română s-a retras la est de râul Olt. Armatele austriacă şi germană au înaintat către râurile Argeş şi Neajlov. Între 17 şi 20 noiembrie 1916 a avut loc bătălia decisivă. Înfrângerea armatei române a dus la o retragere generală. Armatele germane au intrat în Bucureşti la 23 noiembrie. Frontul s-a stabilizat la sfârşitul lunii decembrie în sudul Moldovei. Guvernul, administraţia şi armata s-au stabilit la Iaşi, oraş care devenea capitala României.[316] Campania României din 1916 s-a terminat cu o înfrângere. Iarna anului 1916-1917 a fost iarna durerii , dar și a speranței. Moldova era plină de refugiați și bântuită de o epidemie de tifos, aliatul rus era nesigur, se scufunda în haosul tulburărilor interne. În aceste momente grele, istoricul N. Iorga a rostit la tribuna Parlamentului refugiat la Iași unul din cel mai frumos discurs din cariera sa politică, amintind cuvintele lui Patru Rareș, când se afla în pribegie: „Vom fi ce-am fost și mai mult de atât.”[317]

Războiul s-a reluat pe frontul din Moldova în iulie 1917, când generalul Averescu a pornit ofensiva de lângă Mărăşti, în cadrul efortului general aliat pe fronturile din est şi vest de a învinge Puterile Centrale. Lupte îndârjite au avut loc la Mărăşeşti şi Oituz, când armata română a oprit înaintarea trupelor austriece şi germane şi a pus capăt ofensivei acestora.

Revoluţia bolşevică din 1917, urmată de părăsirea războiului de către Rusia, ameninţa să dezorganizeze frontul de luptă şi să submineze stabilitatea socială şi politică din Moldova.

La 18 februarie 1918, noul guvern bolşevic al Rusiei a semnat *pacea de la Brest-Litovsk* cu Puterile Centrale şi a ieşit din război, lipsind România de sprijinul rus şi izolând-o de Occident. În aceste condiţii, guvernul român condus de conservatorul pro-german Alexandru Marghiloman, a

[315] Florin Constantiniu, *op. cit*., p. 261.
[316] Vlad Badea, *op. cit*., p. 79.
[317] Florin Constantiniu, *op. cit*, p. 265.

semnat *Tratatul de la Bucureşti* (7 mai 1918), prin care România devenea dependentă politic şi economic de Puterile Centrale.

Evenimentele hotărâtoare pe câmpurile de luptă au schimbat soarta României. Pe frontul de vest, Aliaţii au zădărnicit ofensiva germană finală din iulie 1918 şi au început să înainteze constant spre Germania, iar în nordul Italiei au respins armatele austro-ungare şi au obligat Austro-Ungaria să accepte un armistiţiu la 3 noiembrie. La 10 noiembrie, regele Ferdinand a ordonat armatei să reintre în război şi la 1 decembrie 1918 a intrat în Bucureşti în fruntea trupelor sale.[318]

Locuitorii din județul Galați, implicit cei din localitățile de interes pentru lucrare, au avut o contribuție valoroasă la sprijinirea acțiunilor militare ce trebuiau să ducă la unirea Transilvaniei cu țara. În iarna anului 1916, frontul s-a stabilit pe aliniamentul Baldovineşti — Galaţi — Nămoloasa — Focşani, astfel că teritoriul întregului judeţ Galaţi se găsea în perimetrul frontului . În aceste condiţii importanţa strategică a celor două garnizoane militare — Galaţi şi Tecuci — a crescut şi mai mult făcând să sporească aportul economic şi politico-militar al celor două oraşe la sprijinirea frontului.

O evaluare exactă a contribuţiei pe care si-au adus-o oamenii din regiune la înfăptuirea marelui deziderat naţional nu se poate face. Principalele mărturii sunt monumentele din toate aceste localități ridicate în perioada interbelică în amintirea celor căzuți în război. [319]

Triumfului idealului naţional este reprezentat de anul 1918 . Organizaţi în state separate din punct de vedere politic, ameninţaţi mereu de expansiunea vecinilor mai puternici, românii şi-au păstrat întotdeauna conştiinţa că aparţin aceluiaşi popor, că au aceeaşi geneză.

Primul Război Mondial a constituit ocazia formării României Mari. Nu victoriile militare au stat la temelia statului naţional român, ci actul de voinţă al naţiunii române. Sacrificiile ei în campania anilor 1916-1917 au fost răsplătite de izbânda idealului naţional, în condiţiile prăbuşirii autocraţiei ţariste şi a destrămării monarhiei austro-ungare, precum şi al afirmării dreptului popoarelor la autodeterminare pe baza principiului naţionalităţilor. Unirea teritoriilor româneşti cu România în anul 1918 a urmat trei etape: autonomia, independenţa, unirea.

În cazul Basarabiei, la începutul lunii aprilie 1917, s-a format la Chişinău Partidul Naţional Moldovenesc, al cărui preşedinte a fost ales Vasile Stroescu. Partidul şi-a înscris în programul său ca obiectiv principal obţinerea autonomiei Basarabiei. Organul de presă al partidului era *Cuvântul*

[318] Vlad Badea, *op. cit*, p. 79.
[319] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit*, p. 107.

Moldovenesc condus de către Onisifor Ghibu. La 8 octombrie 1917, Congresul ostaşilor moldoveni întrunit la Chişinău a proclamat autonomia Basarabiei.[320]

În 2-6 noiembrie 1917 a avut loc Congresul de constituire al Sfatului Ţării, organismul coordonator al luptei pentru unire, ales pe baze democratice. Sfatul Ţării era condus de Ion Inculeţ şi avea ca organ executiv Consiliul Directorilor Generali (un guvern, condus de Petre Erhan). La 2 decembrie 1917, acest organism de conducere a proclamat Republica Democratică Moldovenească. Primul preşedinte al acesteia a fost ales Ion Inculeţ, iar puterea executivă a fost preluată de către guvern. Consiliul Directorilor Generali, confruntat cu dezordinile şi distrugerile provocate de trupele ruseşti în retragere şi cu încercările bolşevicilor de a prelua puterea în teritoriu, a solicitat sprijinul militar al guvernului român. La 12 ianuarie 1918, armata română a trecut Prutul şi a restabilit ordinea în Basarabia.

La 23-24 ianuarie 1918, Sfatul Ţării întrunit la Chişinău, a proclamat independenţa Republicii Democratice Moldoveneşti şi separarea ei de Republica Federativă Rusă.

La 27 martie 1918, Sfatul Ţării a votat unirea Basarabiei cu România. La 22 aprilie 1918, regele Ferdinand semna decretul de promulgare a Actului Unirii Basarabiei cu România. Pentru administrarea provizorie a Basarabiei a fost desemnat Consiliul Directorilor, până la preluarea acesteia de guvernul de la Bucureşti.

Românii din Bucovina s-au integrat luptei popoarelor din Imperiul Austro - Ungar pentru autodeterminare. În octombrie 1918, deputaţii români din Parlamentul de la Viena au constituit Consiliul Naţional Român**,** condus de Constantin Iosipescu Grecul şi George Grigorovici. La 9 octombrie 1918 CNR a cerut, în numele naţiunii, dreptul la autodeterminare şi a exprimat dorinţa de secesiune. Următoarea etapă a fost constituirea la 14 octombrie 1918 a Adunării Constituante a Bucovinei, din care făceau parte reprezentanţi ai locuitorilor, în majoritate români. Preşedinte al acestui organism a fost ales Iancu Flondor. Adunarea Constituantă a hotărât unirea Bucovinei cu celelalte provincii româneşti din imperiu într-un stat naţional. S-a format şi un Consiliu Naţional ca organ reprezentativ.[321]

În acest teritoriu românesc au început să pătrundă trupe ucrainiene cu scopul de a-l ocupa şi anexa Ucrainei. În aceste condiţii, Consiliul Naţional Român a solicitat sprijinul armatei române. Armata română a intervenit pentru a restabili ordinea. La 12 noiembrie**,** Consiliul Naţional Român a stabilit instituţiile Bucovinei.

[320] Vlad Badea, *op. cit*, p. 78.
[321] *Ibidem.*

La 28 noiembrie 1918 au început lucrările Congresului General al Bucovinei. Preşedintele Congresului a fost ales Iancu Flondor, care a dat citire moţiunii prin care se hotăra *„Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, cu Regatul României”.*

Aceleași etape le regăsim și-n cazul Transilvaniei. În cursul anului 1918, monarhia habsburgică a fost supusă presiunii popoarelor pentru autodeterminare. Congresul naţiunilor din imperiu, desfăşurat în aprilie 1918 la Roma, adoptase hotărârea fiecăreia dintre acestea de a se constitui în stat naţional independent sau de a se uni cu statul său naţional existent. În aceste condiţii, la 12 octombrie 1918, reprezentanţii Partidului Naţional Român întruniţi la Oradea au adoptat o Declaraţie în care proclamau libertatea naţiunii, separarea politică de Ungaria şi asumarea suveranităţii în teritoriul naţional. Alexandru Vaida Voevod a prezentat această Declaraţie de autodeterminare în Parlamentul Ungariei la 18 noiembrie 1918.[322]

Pentru coordonarea acţiunilor mişcării naţionale, la 30-31 octombrie 1918 s-a constituit la Arad Consiliul Naţional Român Central, format din 6 reprezentanţi ai Partidului Social Democrat şi 6 reprezentanţi ai Partidului Naţional Român. CNRC a publicat la 6 noiembrie 1918 *manifestul „Către naţiunea română”,* în care erau argumentate drepturile românilor din teritoriile ce aparţineau atunci Ungariei, la autodeterminare.

La 9-10 noiembrie, CNRC a adresat guvernului maghiar o notă ultimativă, prin care cerea întreaga putere de guvernare. Guvernul maghiar a trimis o delegaţie pentru tratative. Acestea s-au desfăşurat la Arad în zilele de 13-14 noiembrie 1918. Tratativele au eşuat deoarece maghiarii recunoşteau doar autonomia Transilvaniei şi nu separarea definitivă de Ungaria.

CNRC a publicat la 7 noiembrie 1918 textul convocării la Alba-Iulia a Adunării naţionale a românilor. La 1 decembrie 1918 s-a desfăşurat Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia, la care au participat 1228 de delegaţi şi peste 100 000 de persoane. Adunarea a fost deschisă de către Gheorghe Pop de Băseşti, iar Rezoluţia Unirii a fost prezentată de Vasile Goldiş. Adunarea Naţionala de la Alba-Iulia a adoptat Rezoluţia, care în primul său articol a proclamat *„Unirea acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România”.* Pentru conducerea Transilvaniei până la integrarea sa definitivă în statul român s-au format: Marele Sfat Naţional cu rol legislativ şi Consiliul Dirigent, forul executiv. La 24 decembrie 1918, Ferdinand a emis decretul de unire.

La 1 Decembrie 1918 s-au pus bazele statului unitar român, prin unirea provinciilor româneşti aflate sub dominaţie străină, motiv pentru care această zi este Ziua Naţională a României.

---

[322] *Ibidem.*

Noua Românie se deosebea în chip fundamental de cea existentă înainte de 1914. Crescuse în primul rând ca suprafaţă, ajungând prin înglobarea Transilvaniei, Banatului, Basarabiei şi Bucovinei de la 137 000 km^2 la 295 049 km^2. Din punct de vedere demografic, vechea unitate etnică era înlocuită cu o situaţie nouă, în care alături de români coexistau şi alte naţionalităţi, într-un procent însemnat. Conform statisticii din 1930, România Mare avea în acel an o populaţie de 18 057 028 locuitori, din care 71,9% români. După 1918, România şi-a pierdut caracterul de ţară de imigraţie, numărul celor care plecau definitiv depăşindu-l acum pe al celor care veneau să se stabilească.

Din punct de vedere social, absorbirea noilor provincii nu a modificat în chip substanţial structura populaţiei; în 1930 populaţia rurală reprezenta 78,9%.

Reformele din anii 1917-1923 au schimbat în chip radical vechile structuri sociale şi politice, dând naştere din punct de vedere instituţional, unei Românii noi. În 1917 regele Ferdinand a semnat decretul privind reforma agrară şi pe cel referitor la abolirea sistemului electoral cenzitar şi introducerea votului universal. Diferitele prevederi ale reformei agrare s-au legiferat apoi în 1918-1920, până la votarea definitivă a legii agrare în 1921, care desfiinţa practic marea proprietate, transformând România într-o ţară de mici proprietari. Primele alegeri organizate pe baza sufragiului universal au avut loc în anul 1919. Reforma agrară lichidase puterea economică a marii moşierimi, iar reforma electorală spărgea monopolul ei politic.

Relațiile cu ceilalți proprietari și autoritățile statului. Reformele agrare, răscoalele și alte tipuri de revoltă

O primă reformă agrară este adoptată în timpul domniei lui Cuza. Legea a stârnit ample discuții, în condițiile în care conservatorii doreau împroprietărirea țăranilor cu același lot, iar despăgubirea să se plătească pe o perioadă de 7 ani și cu o dobândă de 7 %. . Liberalii doreau împroprietărirea țăranilor în funcție de numărul de vite din gospodărie, în schimbul unei despăgubiri eșalonate pe 20 de ani și cu o dobândă de 5%. Legea a fost adoptată în august 1864. Țăranii erau împărțiți în trei categorii, după numărul de vite. În total au fost împroprietăriți circa 500 000 de familii cu circa 2 milioane de hectare. După reforma agrară, țăranii au ajuns să dețină circa 30 % din suprafața arabilă a țării. Împroprietărirea s-a făcut prin plata unei despăgubiri pe 15 ani. Reforma a rezolvat doar parţial problema ţărănească, dar a dat un impuls dezvoltării producţiei de mărfuri. În condițiile sporului de populație și a diviziunii prin moștenire, lipsa pământului își face apariția în

lumea rurală. [323] Pe termen scurt , consecințele economice ale reformei au fost negative. Lipsiți de clacă, proprietarii și arendașii nu au vrut să angajeze capitalurile necesare progresului agriculturii. Mulți săteni nu au făcut muncile agricole. [324]

Legea a avut impact și asupra localităților din nordul județului Galați. În judeţul Galaţi au fost împroprietărite 6.781 familii de clăcaşi şi însurăţei cu 33 379 ha. (cifra se referă numai la fostul judeţ Covurlui)[325]

Caracterul predominant agrar al economiei românești face ca problema agrară să persiste în a doua jumătate a secolului al XIX- lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea. . Reforma din 1864, nu rezolvase decât parțial situația țăranilor. O statistică din anul 1903 menționa că 300 000 de familii țărănești nu aveau deloc pământ , iar 423 403 de familii aveau până în 3 hectare. Această realitate tindea mereu să se agraveze. Marea problemă a reformei din 1864 a fost că țăranii primeau prea puțin pământ. Fără suficient pământ, țăranii încheiau învoieli suplimentare cu proprietarii. La agravarea situației țăranilor a contribuit și dezvoltarea sistemului arendășiei, ca un intermediar între proprietar și țăran. [326]

În consecință, țăranii nemulțumiți se răscoală. În martie 1888, pe fondul luptei împotriva guvernului s-a răspândit zvonul că guvernul a hotărât împroprietărirea țăranilor, dar că marii proprietari au convins primarii să refuze aplicarea legii. La 22 martie, prefectul de Ialomița s-a îndreptat spre Urziceni , să –i liniștească pe țăranii adunați aici. Nu a reușit, răscoala s-a răspândit în aprilie în județele: Prahova, Vlasca, Gorj, Mehedinți, Ilfov, Vaslui, Roman, Tecuci, Suceava, Neamț. Țăranii au ars conace, au distrus registrele de proprietate, s-au răfuit cu reprezentanții administrației. Autoritățile au reușit să reprime răscoala. [327]

Deși au fost luate anumite măsuri în favoarea țăranilor, situația a rămas tensionată. În 1907, țăranii se răscoală din nou. Ea s-a declanșat în februarie, în satul Flămânzi din Botoșani. țăranii au cerut unor învoieli mai lesnicioase, administratorii au refuzat, dar au fost bătuți și alungați. răscoala s-a răspândit rapid în Moldova, Muntenia și Oltenia. [328]

Intensitatea răscoalei a determinat autoritățile să folosească armata.

---

[323] Florin Constantiniu, *op.cit*, p. 222.
[324] M. Manea, B. Teodorescu, *Istoria românilor de la 1821 până în 1989*, Editura didactică și pedagogică, București, 1998, p. 96.
[325] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit*, p. 95.
[326] M. Manea, B. Teodorescu, *op. cit*, p. 178.
[327] *Ibidem*.
[328] *Ibidem*, p. 180.

În zona de sud a Moldovei, răscoala a cuprins localităţi precum: Ungureni, Ţigăneşti, Negrileşti, Tălpigi şi Slobozia Corni. La Rogojeni, răsculaţii in frunte cu ţăranul Ghiţă Bujor au alungat pe primar şi au ocupat localul primăriei.

După înăbuşirea răscoalei, au urmat percheziţii, arestări şi procese. Nenumăraţi ţărani, implicaţi în răscoală sau bănuiţi ca participanţi, au fost judecaţi şi condamnaţi la ani grei de închisoare. Împreună cu ţăranii au fost arestaţi şi numeroşi primari, consilieri comunali, învăţători, sub învinuirea de a-i fi instigat pe ţărani la răscoală ori de a se fi aşezat în fruntea lor. Astfel de situaţii s-au întâlnit în comunele: Braniştea, Găneşti, Independenţa, Slobozia Conachi, Şiviţa, Băleni, Băneasa, Cuca, Măstăcani, Smulți, Poiana ş.a.[329]

În 1921 este adoptată o nouă reformă agrară. Ea a deschis calea emancipări economice a ţăranilor. Au fost expropriate peste 66 % din marea proprietate. Structura agrară a ţării s-a modificat. Unitatea economică de bază era mitul lot ţărănesc de 10 ha. Nici această lege nu a rezolvat complet problema ţărănească, dar a permis creşterea producţiei de cereale. Reforma agrară a înlăturat inechitabila[330] împărțire a pământului, dar a produs o fragmentare a proprietății.

PARTEA a III a – CONTRIBUȚII ETNOGRAFICE

Comuna Bălăbănești

Activităţi specifice zonei sunt: agricultură, creşterea animalelor, apicultură, iar activităţi economice principale sunt: comerţ, morărit şi panificaţie, meşteşugărit, tâmplărie, zidărie, potcovărit, împletituri răchită, țesătorie.[331]

În trecutul mai îndepărtat, materiale pentru construcții utilizate în Bălăbănești au fost: lemn, nuiel, lut, balegă, paie, stuf. De ciment nu putea fi vorba, piatra era deficitară iar varul se folosea numai la spoit.[332] Satul, ca și celelalte din această regiune, avea, în cea mai mare parte, bordeie săpate sub pământ, peste care creștea iarba, cu mici deschizături pentru intrare și orificii pentru fumul unei sobe sau cuptor.[333] Simplitatea locuințelor este justificată de desele năvăliri străine din zonă, în special tătare, iar mai apoi de conflictele cu turcii în timpul cărora locuitorii își incendiau singuri locuințele pentru a le îngreuna invadatorilor accesul la hrană și adăpost.

Treptat, aceste bordeie s-au transformat în case la suptafața pământului, cu tindă de trecere, cameră de locuit, încăpere curată (un fel de cameră de oaspeți) și chiler (un fel de cămară). Casele

[329] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit*, p.102.
[330] M. Manea, B. Teodorescu, *op. cit.*, p. 238.
[331] https://www.ghidulprimariilor.ro/
[332] *Ibidem*, p. 18
[333] *Ibidem*

erau construite „din bârne încheiate sau din furci și nuiele împletite, lipite cu lut, și acoperite cu paie, stuf sau sindrilă. Ele cuprindeau una sau două camere, orientate spre sud, cu prispă deschisă de jur împrejur și cu un chiler în spate, la nord, sub un acoperiș care era povârnit până aproape de pământ. Acoperişurile caselor erau în pante repezi, spre a evita stagnarea zăpezilor pe timp de iarnă. Casele erau mult retrase de la drum, lăsând o ogradă largă (bătătură) în fața casei, pentru jocul copiilor, accesul ți întorsul căruței cu car sau cu boi și pentru efectuarea variatelor treburi gospodărești. Ograda cuprindea acareturi, din care nu lipsea grajdul pentru cai, boi și vaci, animale nelipsite din inventarul unui răzeş."[334]

Casele erau modeste, fără prea multe emelente decorative, „plafoanele erau cu grizi aparente sau tencuite, iar pereții lipiți și spoiți cu var. Pardoselile erau din lut lipit sau din scânduri, iar prispa era ridicată la 50-100 cm de sol. Încălzitul locuințelor făcându-se cu lemne, se folosea cuptorul, cu vatră în față și loc de dormit. Mobilieru era format din pat fix, cu picioarele înfipte în pământ, lavițe, ladă de zestre, masă, scaune și dulap, dispuse în general în jurul pereților, pentru ca centrul încăperii să rămână liber. Lăicere în dungi, şergare brodate, oglinda, busuiocul și icoana pictată pe lemn completau decorul unei încăperi."[335]

Ocupațiile locuitorilor din Bălăbănești au fost încă din cele mai îndepărtate timpuri agricultura – se cultivau cu precădere grâu, orz și miei și creșterea animalelor, în special al vitelor. Pescuitul și vânatul au reprezentat o ocupație sezonieră, specifică bărbaților, practicate, de obicei, pentru completarea hranei, procurarea blănurilor. Cultura viței de vie și creșterea albinelor reprezintă și ele preocupări foarte vechi ale răzeșilor, ambele favorizate de așezarea satului Bălăbănești într-o regiune de dealuri bine orientate spre soare și în luminișul unor întinse păduri. Și creșterea viermilor de mătase a fost foarte răspândită în rândul femeilor din Bălăbănești.[336]

Comuna Băleni

La începutul sec. al XX-lea, situația locuitorilor din zonă era dificilă. În repetate rânduri, obștea țărănească a fost nevoită să facă împrumuturi la marii proprietari pentru a rezolva problemele cu care se confrunta mica lor gospodărie. Documentele vremii menționează că lipsa hranei îi determina pe localnici să apeleze la torc agricol, adică să solicite administrației moșiei Băleni grâne în schimbul unor munci agricole.[337]Raporturile de proprietate au suferit schimbări în urma reformelor agrare din 1920-1921, 1945, iar în timpul comunismului, pe teritoriul Bălenilor

---

[334]*Ibidem*, p. 19
[335]*Ibidem*.
[336]*Ibidem*, p. 20.
[337]Dorin Pintilie, Mariana Pintilie, *op. cit.*, p. 72.

colectivizarea „s-a făcut în manieră dură (…), prețul plătit de țăran a fost renunțarea la însăși identitatea sa.”[338]

Anul 1989 a adus alte schimbări importante prin repunerea în posesie a țăranilor.

Activități specifice zonei sunt: agricultură, cultura cerealelor (grâu, porumb, floarea soarelui), cultura plantelor tehnice, creşterea animalelor, iar activități economice principale sunt comerţ cu produse cerealiere, alimentare şi mărfuri industriale, producere de energie electrică eoliană, prestări servicii în agricultură, prestări servicii de utilitate publică, creșterea animalelor și valorificarea produselor de origine animală.[339]

Interior țărănesc - județul Galați
Sursa foto: Muzeul Satului Galati:

Din punct de vedere etnografic, la Băleni, ca de altfel în majoritatea satelor din partea de sud a Moldovei, gospodăria tradițională cuprindea în general următoarele elemente: „casă de locuit, beci, poiată, șopron, aplecătoare, coteț, coteneață, closet. Spațiul comun de legătură funcțională era bătătura. În marea lor majoritate, componentele gospodărești tradiționale erau construite în furci, cu pereți din pământ și acoperiș din șindrilă sau șiță.”[340] Structura locuinței era dată de considerente de ordin practic. Astfel, *prispa* (realizată din lut, apoi din scânduri de brad) proteja intrarea în locuință, fiind dispusă în fața constucției, pe toată lungimea acesteia.

Intrarea în locuință se făcea printr-o ușă simplă, într-o *sală* ce avea un rol de trecere între spațiul exterior și celelalte încăperi, denumite *odăi – odaia de curat* (o camera pentru musafiri) *și odaia din spate* (pentru utilizare curentă – prepararea hranei, locuire zilnică, odihnă). În partea din spatele casei, de obicei pe toată lungimea, exista o *aplecătură* sau *chilerul* având rolul unei magazii, sau încăperea unde, în sezonul rece, se aduna pe timpul zilei toată familia. Sub casă, sau în afara ei se construia *beciul* ce avea rol de depozitare.

Anexele gospodărești aveau un rol important și bine stabililt: *poiata (grajdul)* era poziționată, de obicei, în spatele gospodăriei fiind spațiul destinat adăpostirii animalelor mari; *șopronul* în care se depozitau diverse obiecte utilizate în gospodărie sau la muncile câmpului, cum

338 *Ibidem*, p. 82.
339 https://www.ghidulprimariilor.ro/
340 *Ibidem*, p. 141.

ar fi: căruța, plugul, prîșitoarea, butoaie, capra de tăiat lemne, râșnița pentru porumb, etc.; *coteneața* pentru păsări și adăpostul pentru porcine; *coșul* sau *coșăritul* în care erau depozitați știuleții de porumb.

Fântânile erau la Băleni ca și în multe alte localități, un bun cu utilizare publică. Erau specifice fântânile cu cumpănă, simple prin elementele componente. „*Furca* servea la montarea *cumpenei*, de care se agăța la un capă *lumânarea* cu lanțul, de care era prinsă *ciutura* din lemn, iar la celălalt capăt *contragreutatea*, care putea fi un bolovan *Fântânile* erau la Băleni, ca și în multe alte localități, un bun cu utilizare publică. Erau sau un obiect metalic. Forma puțului era cel mai adesea pătrată, întărită cu lemn în interior și deasupra solului. Alăturat fântânii era amplasată nelipsita *albie* pentru adăparea animalelor, confecționată dintr-un trunchi scobit sau din scânduri."[341]

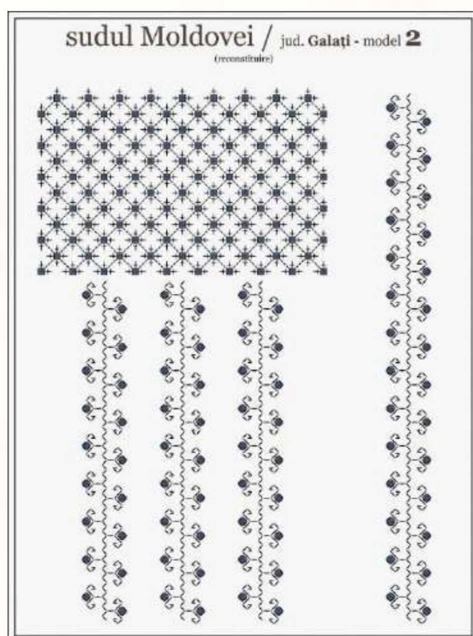
Portul sătenilor din Băleni nu a fost unul clar definit, cu elemente locale specifice, ci cu multe împrumuturi din regiunile învecinate.

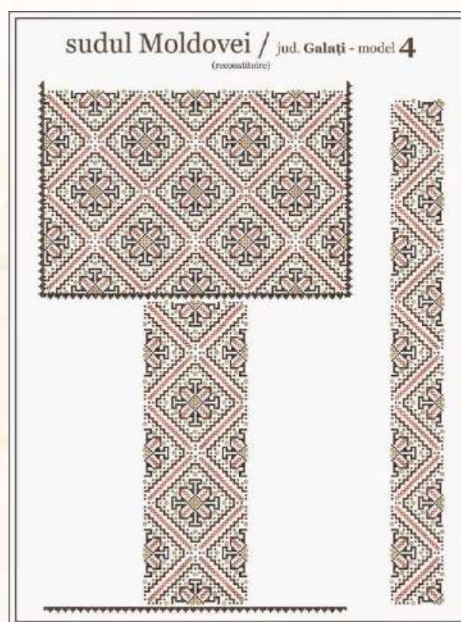
Portul femeiesc era reprezentat din câteva piese simple. Pe cap, femeile purtau *basma* din pânză de in sau bumbac în sezonul cald și *broboadă* în cel rece.*Ia* era confecționată din pânză de bumbac sau, pentru purtare zilnică, din fire de cânepă. *Poalele* erau realizate din aceeași pânză, peste ele purtându-se *pestelca*, asemănătoare unui șorț, și *fota*. La mijloc se purta un *brâuleț* multicolor, în picioare *obiele* și *opinci* din piele de porc și, mai târziu, din piele de bou. Portul bărbătesc era reprezentat și el tot din câteva elemente. Pe cap, bărbații purtau la sărbători *pălărie neagră* de fetru care se producea din fire de lână sau păr de animale, prin încleiere și presare. În anotimpul rece purtau căciulă din piele de oaie, iar mai târziu *căciulă de astrahan,* confecționată la Târgu Bujor sau alte târguri, din blana mieilor din rasa caracul. La muncile câmpului purtau o *pălărie* simplă *din paie*. *Cămeșile* de zi cu zi se purtau direct pe corp, nu aveau guler și se prindeau cu doi-trei *bunghi* până la baza gâtului, aveau mâneci largi ce prezentau decorațiuni cusute cu fir negru și roșu. La momente festive se purta *cămeșoaia* de in, combinată cu fire de borangic. Pantalonii erau confecționați din *suman*, erau largi și se prindeau cu o împletitură din cânepă, prevăzută la capete cu motocei. Mai purtau *brâu* de lână, de culoare naturală. Peste cămașă se purta *boandă* sau *cojoc*, confecționate din piele de oaie sau miel, decorate cu motive florale sau geometrice, dispuse pe față, spate și margini. În picioare purtau opinci realizate din cea mai rezistentă piele de porc, luată de pe spatele animalului. În iernile foarte geroase se puneau în opinci

[341] *Ibidem*, p. 145.

paie, iar piciorul era înfășurat în *oghele* groase de lână. Mai purtau *scurteică* din lână țesută în casă.[342]

Cusături ii din sudul Moldovei

Sursa foto: http://semne-cusute.blogspot.com/;

Oraș Berești

Locuitorii se ocupau în primul rând cu agricultura - se cultivau grâu, orz, ovăz, secară și porumb. Se mai ocupau cu „viile, livezile, cărăușia, scoaterea pietrei și tăiatul pădurilor". Existau și diverși meseriași, mai ales în Târgul-Berești, unde „exista și o fabrică de lumânări de ceară".Femeile se ocupau de „cultura gândacilor de mătasă, a inului și a cânepei."[343]

Procesare cânepei
Sura foto: https://www.revista-ferma.ro/;

În Târgul-Berești exista o baie comunală, sediul medicului plășii Horincea și una dintre cele două judecătorii de pace rurale ale județului Covurlui. În zonă demne de amintit sunt și cele patru biserici (Sfântu Gheorghe – în Târgul - Berești, Sfinții Voievozi, Sfântul Nicolae în Merea și Adormirea

[342] *Ibidem*, p. 147.
[343] *Ibidem;*

Maicii Domnului în Aldești), sinagoga evreilor din Târgul-Berești.[344] Biserica din târg a fost „construită, inițial, din cărămidă, a fost ctitorită în 1853, dar sfințită în anul următor, 1854. (…) Ctitor al acestui sfânt locaș a fost *răposatul* Dimitriță, *fost protopsalt al Mitropoliei Moldovei, fost proprietar al Moșiei Târgu Berești.* Cimitirul se afla în curtea bisericii - și era împrejmuit cu uluci de lemn, înconjurat de plantație.” Biserica din sat „a fost construită la 1882. Catapeteasma era din lemn în stil bizantin. Cimitirul se afla în afara satului, despărțit de un șanț și nuiele. Hramul: Sfinții Voievozi.”[345]

De asemenea existau patru școli (una de băieți, două mixte și una de fete.) „În întâia, de băieți, din Târgul-Berești, cu 40 elevi regulați din 70 înscriși, se învață și împletitul pălăriilor de paie. A doua, de fete, tot din Târgul-Berești, are 40 eleve, care urmează regulat, din 45 înscrise. A treia, mixtă în satul Berești, are 21 școlari regulați din 54 înmatriculați; și aici se învață împletitul pălăriilor. A patra, tot mixtă, în Aldești, are 35 de elevi înscriși, din care urmează regulat 12-15.”[346]

Activitatea specifică zonei este agricultura, iar activitățile economice principale sunt: agricultură, prestări servicii agricole, panificaţie.[347]

În Berești s-a născut Paul Bujor (1862-1952) – biolog, scriitor, profesor de zoologie şi morfologie animală la Universitatea din Iaşi, doctor în ştiinţe naturale, cel care a pus bazele colecţiilor de Morfologie animală din Iaşi, montând peste 100 de schelete de vertebrate şi constituind o colecţie de animale marine, membru de onoare al Academiei Române.

Alte tradiții strămoșești ale locului sunt precizate în lucrarea Liviei Ciupercă, amintită anterior. În acest sens autoarea amintește că „în vremuri de mult apuse, gospodinele se îndeletniceau cu țesutul războiului, iar podoabele trebuincioase pentru casă sau pentru folosul personal erau executate la războiul de țesut sau împletite și croșetate. Țesăturile de interior erau de o frumusețe aparte, ca varietate și realizare artistică. Motivele antropomorfe, fitomorfe, zoomorfe, avimorfe sunt puternic stilizate. Pentru culmea de deasupra patului, se folosea prostirea, țesută din lână foarte subțire toarsă, albă. Lăghicerele prezintă o variată ornamentație și alesătură. Velința (aşternutul de pat), lăicerul (covorul lung, de perete), scoarța (urzeală de lână sau cânepă) erau mândria oricărei gospodine.”[348]

---

[344]Livia Ciupercă, *Berești de Covurlui – Minipopas în Țara de Jos a Moldovei,* Editura StudIS, Iași, 2008, p. 156.
[345]*Ibidem.*
[346] George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit,* vol. I, p. 378.
[347]https://www.ghidulprimariilor.ro/
[348]Livia Ciupercă, *op. cit.*, p. 112.

Țesături din zona Berești
Sursa foto: Facebook Casa de Cultură „Ion Creangă” - Berești

Comuna Berești-Meria

La începutul sec. al XX- lea satul Merea avea 72 de case, o bisericăşi o şcoală. Slivna număra1475 de suflete, iar Onciu era un cătun cu 26 de familii și 116 suflete.

Defrișările masive măriseră suprafața terenurilor destinate agriculturii, iar marile păduri ce înconjurau odinioară satele, au fost reduse considerabil. Odată cu aceasta, au început mari probleme din cauza alunecărilor de pământ, dând naștereunor situații extreme. Așa s-a întâmplat la Aldești, unde vatra satului a fost mutată complet, biserica satului fiind astăzi singura mărturie a vechii vetre, rămasă izolată pe deal, în timp ce casele au coborat toate pe terenul stabil al văii.[349] Satele au păstrat până târziu, la al doilea război mondial, un mod de organizare răzășesc: conducătorul satului era ales dintre cei mai vrednici gospodari și era numit „priveghetor”. Paza țarinei se făcea de către gardieni câmpeni sau mirigii,care erau aleși de săteni și depuneau jurământ în fața primarului (priveghetorului).[350]

La reforma administrativă din 1968, comuna Berești Meria s-a constituit în formula existentă și astăzi.În prezent, potrivit https://www.ghidulprimariilor.ro/, are o suprafață de 10812,44 ha și o populație de 3575 de locuitori. Activitățile specifice zonei sunt: creşterea animalelor și cultura plantelor, iar activitățile economice principale sunt **c**ultivarea plantelor (porumb, grâu, floarea soarelui), creşterea animalelor și comerţ cu produse alimentare.[351]

---

[349] *Ibidem.*
[350] *Ibidem.*
[351] https://www.ghidulprimariilor.ro/

Berești -Meria
Foto: Marcela Toderașcu

Se creșteau în special vite – boii erau folosiți la muncile agricole, vacile pentru lapte, caii erau puțin numeroși, pentru satisfacerea nevoilor de hrană se creșteau câte 1-2 porci. De asemenea, fiecare gospodar creștea câte 5-10 oi. Creșterea acestora era necesară în vremea când îmbrăcămintea de lână se realiza exclusiv în casă. Pe timp de vară oile erau duse la stână, iar la începutul toamnei erau aduse în sat. Și astăzi mai sunt în comuna gospodari care cresc oi.

În satele componente ale comunei nu s-au impus forme tradiționale specifice în ceea ce privește aspectul clădirilor, nu există elemente de originalitate locală care să se poată evidenția și care să se poată constitui într-o notă caracteristică. Cu toate acestea putem distinge, după formă, urmatoarele tipuri de case[352]. Case populare sunt cele mai numeroase.

Au un exterior variat, neîntâlnindu-se un plan de construcție repetat la mai multe dintre ele. Au acoperișul în patru ape, cu înclinare și înălțimi moderate. Lipite de casa propriu-zisă apar o serie de încăperi numite chilere, construite pe două laturi ale casei;

În comună mai există și câteva case de tip vilă – puține la număr în Berești-Meria, Pleșa și Slivna și două blocurile de locuire la Slivna.

În ceea ce privește îmbăcămintea vechilor locuitori ai comunei aflăm căteva detalii importante dintr-o monografie a satului Slivna. Autoarea, Anetta Slivneanu consemna că locuitorii din zonă „fiind răzeși înstăriți și în apropierea târgului, îmbrăcămintea și-au făcut-o asemenea acestora”. Le place să fie îmbrăcați curat și ordonat, costumul popular se poartă numai de câteva fete, în zile naționale. „Și în trecut, se spune, că tot mândru se purtau, pentru iarna aveau haine scumpe, blănite numite șalupuri.”

De asemene, autoarea precizează că „gospodinele sunt harnice, torc, țes fel de fel de țesături și îmbrăcăminte pentru toți ai casei. Sunt foarte îndemânatice la toate. Știu să aranjeze frumos camerele, să facă și să păstreze curățenia și ordinea pretutindeni. Rufele se spală curat și se schimbă la timp. Au ore fixe de odihnă și majoritatea familiilor dorm, toți, într-o cameră, mai ales iarna.”[353] Din punct de vedere etnografic, zona este una plină de obiceiuri ce trebuie transmise mai departe.

---

[352]Mariana Ardeleanu, *op. cit.*, p. 63.
[353]Anetta Slivneanu, *Monografia satului Slivna, județul Covurlui*, Editura Bucovina, 2005, p. 30;

Interesante sunt descântecele ce se practicau în trecut, în comuna Berești -Meria, unul dintre ele – „descântec de spăriat” – fiind consemnat în lucrarea entografului și folcloristului Ioan Brezeanu:

Ieși năjit, pricăjit!
Ieși năjit din urechea
Lui (cutare).
De-o fi năjit din pocitură,
De-o fi năjit din săgetătură,
De-o fi năjit din deochi,
De-o fi năjit din curent,
De-o fi năjit prin om necurat,
De-o fi năjit din 97 de feluri,
Și de 99 ne neamuri,
Să chei și să răschei!
Să rămână ca maică-sa
Care a făcit-o (l-a făcut)!

Obiceiul iertăciunii - nuntă Berești , anul 1982;

Un astfel de obicei este și *Iertăciunea*, un obicei de nuntă prin care dacă fata a plecat de acasă, fără învoirea părinților, pentru a se căsători, trebuie înainte de cununia religioasă să-şi ceară iertăciune.

Pentru aceasta se rosteau următoarele cuvinte:

Şi i-a dat lui rază
Ca'n toată lumea să vază.
Şi-a pus luna care o privim noi totdeauna
Care l-au împodobit cu stele
Din care dau raze şi ele
Şi după toate astea
Cu Dumnezeu cel ce poate,
Văzând că nu este bine să fie lumea pustie
Şi pământu' fără stăpânire
A'ntins mâna Sa cea dreaptă
A luat lut din pământ şi i-a suflat duh,
Şi a-nviat trup, cu trup din pământ,
Cu virtuți din duh sfânt,
Cu oasele din piatră, cu ochii din mare
Ce stau cu genunchii plecați
Cu lacrămi pe fețele lor vărsate.
Ca dumneavoastră, cinstiți părinți, să vă umiliți

Şi cu duhu' blândeții, fiii să-i blagosloviți;
Că blagoslovirea părinților
Întăreşte casa fiilor,
Iar blestemul o risipeşte,
Chiar de ar fi temelia de piatră,
O risipeşte până la talpă.
Deci, cinstiți părinți, să vă umiliți,
Şi fiii să-i blagosloviți,
Precum şi Dumnezeu a blagoslovit
Pe Tot şi pe Sava, pe Iacov şi pe Rahila

Cu frumuseţe din soare,
Dup'a sfinţiii sale chip şi asemănare
Şi-a trimis în patru cornuri ale lumii
La apus, la răsărit, la miazăzi şi miazănoapte

Şi-a adunat patru slove de carte
Şi-a tâlcuit numele strămoşului nostru Adam

Cel dintâi pe pământ zidit.
Şi iar văzând Dumnezeu
Că un om nu putea stăpâni pământu'
I-a dat somn greu lui Adam
Precum Samuil proorocu mărturiseşte:
Culcatu-m-am şi-am adormit
Sculatu-m-am că Domnu' m-a sprijinit
Şi-a luat din coasta stângă lui Adam
Şi-a zidit pe strămoaşa noastră Eva.
Dumnezeu a strigat - Adam din somn s-a deşteptat,
A aflat şi a zis: „Mulţumescu-ţi, ţie, Doamne, sfinţiei Tale,
Că văd trup din trupul meu şi aş dori din oasele mele:
Asta mi s-a numi mie femeie – spre ajutorul neputinţei mele.
Pentru asta va lăsa fii pe tatăl şi pe mama sa.

Şi se va lipi de femeia sa
Şi vor fi doi un trup
Că Dumnezeu aşa a vrut.
Şi de atunci încoace, curseră
Şi urmară din neam în neam,
Din rudă-n rudă, din viţă-n viţă
Pân' la aceste două tinere mlădiţe

Ce stau cu genunchii plecaţi
Şi pe cei 12 patriarhi
Care de milostivul Dumnezeu sunt aleşi.
Pe mine cât mă priviţi,
Tot să vă înveseliţi,
Câţi mă ascultaţi,

Toţi să vă bucuraţi, cum s-a bucurat
Toiagu' în mână,
Fericita Elena când a aflat Crucea în Ierusalim,

Neavând rădăcină.
De doisprezece ani fiind uscat
S-a înverzit neudat.
Şi să vă bucuraţi, cum s-a bucurat
Fericitu' Noe, când au ieşit cu corabia pe uscat

Şi s-a mântuit de păcat
Şi-a răsădit vie
Cu toţii s-au umplut de veselie.
Amin!... Amin!...
Da' fie şi de rachiu,
Că nu mi-o părea aşa rău.
Şi năframa de in
Să-mi şterg mustăţile de vin,

Da' fie şi de mătasă
Ca să mi-i mustaţa aşa groasă
Şi-o copilă oacheşă
Să mi-o leg şi eu mireasă
Să fie cu noroc şi să trăiţi!

Comuna Cavadinești

Locuitorii se ocupau cu agricultura, viticultura, creșteau vite și îngrijeau numeroase grădini de zarzavaturi. Lucrau rogojini și cărămizi, iar femeile cultivau duzi, creșteau viermi de mătase, făceau țesături din cânepă și in și lucrau singure felurite obiecte casnice. O informație prețioasă este cea că în zonă funcționa o moară cu aburi, înființată în 1880 și 8 mori de vânt.

În comună existau în perioada respectivă și mai multe biserici, mai exact 4: Sfinții Voievozi în Rugineni, Sfântul Gheorghe, Posada și Adormirea Maicii Domnului în Cavadinești, Prea Cuvioasa Paraschieva în Grăpeni. „Cele trei d'întâiu funcționează; a patra, în ruină, este închisă.

Toate sunt vechi. Cea mai nouă, Adormirea, este din 1848."[354] La 1899 existau în comuna Cavadinești și două școli, una de băieți – înființată în 1866 și alta de fete –înființată în 1884.[355] Activități specifice zonei sunt: agricultură, creşterea animalelor, piscicultură (Balta Rădeanu), iar activități economice principale sunt: comerţ și morărit.[356]

De interes deosebit este și „Gospodăria de la Cavadinești" din cadrul Muzeului satului „Petru Caraman" din Pădurea Gârboavele, județul Galați. În cadrul acestuia se regăsesc trei gospodării tradiționale din zona Galațiului din dorința de a reconstrui, sub aspect etnografic, tipul de locuință specific zonei. Locuințele corespund aproximativ sfârșitului sec. XVIII - începutul sec. XIX, un rol major în studierea și reconstruirea acestora având etnologul Eugen Holban.

Gospodăria de la Cavadinești este singura care mai poate fi găsită în mediul originar[357] fiind o casă bicelulară cu tindă și odaie și o ascunzătoare surprinzătoare – realizată prin dublarea peretelui unei odăi. „Intrarea se făcea prin pod sau printr-o ușă mascată cu un levicer sau alt obiect de dimensiuni mai mari, la nivelul camerei."[358] Ascunzătoarea era practic o necesitate întrucât în cazul invaziilor oamenii nu mai aveau timp de multe ori să de ascundă în locuri mai retrase și astfel se foloseau de aceasta.

Ca anexe gospodăria are: samalucul, saiaua și adăpostul pentru râșniță.

Samalucul este o construcție unitară formată din trei încăperi cu rol de magazie, grajd și respectiv atelier de lucru. Este realizată din împletituri de nuiele pe structură de lemn, fiind acoperită cu stuf. Saiaua este un adăpost de formă circulară, folosit pentru oile din gospodărie, fiind realizat din împletituri de nuiele pe structură de lemn, căptușit cu lut și acoperit cu stuf.

Adăpostul pentru râșmiță este contruit și utilizat pentru măcinarea cerealelor. Este, la fel ca și celelalte anexe, realizat din împletituri de nuiele, căptușit cu lut atât la interior, cât și la exerior și acoperit cu stuf.[359]

În ciuda suferințelor și neajunsurilor îndurate, oamenii acestor locuri „au păstrat cu ei, ca pe un odor sfânt, datini și tradiții dintr-o adâncime de veacuri. (…) Nicio stăpânire lumească, nu i-a dezlipit de la ceea ce au primit de la bunii și străbunii lor."[360]Există câteva obiceiuri specifice zonei, deosebit de interesante. La Cavadinești, în ziua de Sfântul Toader, se fierbe grâu și porumb

[354]*Ibidem.*
[355]*Ibidem.*
[356]https://www.ghidulprimariilor.ro/
[357] Laura Elisabeta Panaitescu, *Complexul muzeal de la Gârboavele*, în „Revista Centrului Cultural Dunărea de Jos", nr. 217, Galați, 2020, p. 7.
[358]*Ibidem.*
[359]*Ibidem*, p. 8.
[360]Stelian Spânu, *Vădeni (pe Prut) străveche vatră de cultură,* Editura Saeculum I. O., București, 2002,p. 53.

pentru ca recolta să fie bună și se mănâncă boabe fierte cu miere de albine pentru a distruge dăunătorii acestor cereale. Se mai prepară și covasă. Aceasta este făcută din făină de porumb, cernută prin sită deasă, în amestec cu făină de grâu, care se opărea cu puțină drojdie. Era lăsată la căldură până se acrea puțin, apoi se punea la fiert, obțănându-se astfel un terci.

Tot în această zi, care este și ziua cailor Sfântului Toader, fetele spun, în timp ce joacă și sar, împletindu-se și despletindu-se, un descântec:

Toadere, Sân Toadere
Ia cosița iepelor
Și o dă fetelor

Toadere, Sân Toadere
Fă cosița fetii
Cât codița iepii.

În seara de 23 iunie, fetele mari, chiar și femeile, culeg flori de scai (anghinare) frumoase, mov-roșietice, le taie puful cu o foarfecă și, punându-și o dorință, le lasă la fereastră. A doua zi, se uită să le vadă - dacă a crescut puful la loc, înseamnă că se va împlini dorința pusă, dacă nu este crescută floarea, înseamnă că dorința nu se va împlini.

Astfel încercau fetele din trecut să afle dacă se vor mărita curând.

Obiceiul este similar cu altul specific Anului Nou când se pune sare pe foile de ceapă pentru a afla cum vor fi cele douăsprezece luni ale anului.[361] La fel de interesantă este și “Balada Horincii” care împletește elemente ce țin de istoria nescrisă a acestor meleagurilor cu nostalgia şi măreția unor spații și timpuri străvechi aparținând doamnei Lenuța Tăune, din Cavadineşti:[362]

Povesteşte vale
din lunga ta cale,
din negru pârâu
cu apa la brâu,
de sub umbra luncii
din apa Horincii
care-a dus în valuri
lovite de maluri
numai chin şi jale
curgând către vale…
Ploi dacă curgeau
Puhoaie veneau,
Iar când nu ploua,
Horincea seca,
Apă nu era
Numai pe-o vâlcea
Unde fremăta
Şi se legăna
gropile cu apă
undeîşi adapă
moşier Coroi
turmele de oi.
De la gropi anume
şi-a luat de nume
vechiul sat Grăpeni,
sat de moldoveni
cel mai vechi cu cale
pe-a Horincii vale.
În anul una mie
şi vre-o patru sute
şaptezeci şi cinci,
din lupta cu turcii
pe valea Horincii
Ştefan, mare Domn
pe al țării tron,
pentru vitejie
unui căpitan,
CAVADIN pe nume
cunoscut de lume
care şi-a durat
case-n care-a stat…
Mai târziu, apoi
s-a făcut la noi
sat ca în poveşti
zis Cavadineşti.
Dar pe astă vale
Fost-a chin şi jale…
Oamenii munceau
pământul trudeau
din zori până-n
seară,
pe arşiți de vară
pe vânturi şi ploi
bătuți de nevoi.
după ani de chin
iată că ne vin
zile fericite
zile însorite.
Tu, Horince-n
maluri
cu apa în valuri,
tu, vale bătrână
şi de vise plină,
tu, stejar de veacuri
cu mărgele-n
ramuri,
voi acum priviți
oameni fericiți
Pe-a Horincii vale
cresc grădini în
soare,
iar în deal stejarul

361 Lenuța Tăune, *Sânzienele sau drăgaica la Cavadinești,* în „Buletin Cultural”,nr. 195,Galați,2018, p. 16.
362 Lenuța Tăune în *Balada Horincii*în „ Buletin Cultural”, nr. 3, Galați, 2005, p.24-25.

frunza de la plopi
erau două gropi,

a dat o moşie
unui brav oştean

Cum după furtună
vine vreme bună,

a uitat amarul.
Cât priveşti în zare
Toate râd în soare.

Fiecare fată făcea un buchet de usturoi, legat cu fir roşu. Se aşezau toate într-o legătură, iar legăturile se aşezau pe o masă și se acopereau cu o sită mare. Se mai adăuga câte un fir de busuioc şi erau legate cu lână roşie. Împrejurul sitei se aşezau sticle cu vin. Unele grupuri aşezau buchetele pe o icoană.

Usturoiul îl păzeau de obicei fetele, cu rândul. Uneori îl păzea şi gazda. Se foloseau tot felul de trucuri pentru a putea fi furat usturoiul.

În amurgul zilei ungeau uşile, porțile şi ferestrele cu usturoi, ca să nu vină lupul. În trecutul mai îndepărtat se ungea cu usturoi şi gura de la cuptor în acelaşi scop. Apoi mergeau la răspântie de drum cu un căuş plin de făină şi zvârleau în fiecare direcție cu făină. Făceau un fel de cruce. În timp ce aruncau făina strigau: *„Să fie de sufletul lupului, de zgârietură să fie, să nu ne zgârie lupul oile."*

Fetele ieşeau afară la miezul nopții şi numărau parii de la gard, legate fiind la ochi cu o basma. Legau cu fir de lână cel de al nouălea sau al doisprezecelea par. Când se lumina mergeau să vadă parul legat. Dacă parul era strâmb şi cioturos, ursitul era bătrân şi bogat. Mergeau, de asemenea şi la țarcul oilor şi legau câte un smoc de lână de la o oaie, la întâmplare. Tot legate la ochi. Fiecare fată folosea fire de ață de altă culoare, ca să recunoască apoi oaia aleasă. Dacă oaia era albă mirele urma să fie blond. Dacă oaia era neagră, mirele urma să fie brunet.

După miezul nopții, gazda punea usturoiul pe o tablă şi îl juca în mijlocul cercului format din tinerii participanți. Apoi se aşezau mesele, în unele cătune din Cavadineşti, fiecare fată aducea o găină tăiată, curățată, pe care o prepara însă pe vatra gazdei. În alte cătune găina era adusă de băiat, dar tot la gazdă era preparată. Fetele luau acasă usturoiul păzit. Îl păstrau într-o cană de lut până la primăvară, când îl plantau într-un loc separat din grădină, pentru a-i urmări creşterea. În cazul în care creştea frumos însemna că fata avea noroc în acel an.[363]

În noaptea de 23/24 decembrie, cetele de băieți din comuna Cavadineşti se adunau la biserică. După slujbă, care începea la miezul nopții, cântau în cor „Trei Crai de la Răsărit" sau alte cântece de stea şi primeau binecuvântarea preotului. Porneau apoi cu steaua prin sat, înainte de apariția zorilor. Pe vremuri se formau foarte multe cete. Aproape de la fiecare gospodărie ieşea câte una şi uneori chiar şi câte două[364].

[363]Eugen Holban, *Obiceiuri tradiționale de Crăciun și Anul Nou în sub-zona folclorică Horincea* în „Buletin Cultural", nr. 19, Galați, 2007, p. 19-20.
[364]*Ibidem*, p. 30-37.

Port femeie Cavadinești

Sursa foto: Revista „Buletin Cultural”

Interior țărănesc - Muzeul satului Cavadinesti
Sursa foto: Revista „Buletin Cultural”

Biserica din Rugineni, Cavadinesti, 1880
Sursa foto: Revista „Buletin Cultural”

În satul Găneşti, comuna Cavadineşti „colindele se petrec numai la Sfântu Vasile (anul nou). În ajun, copiii mici, până la 10 ani, în diseară umblă pe la casă, zicând colinda în de sară stau la 1/2 ore. Din noapte flăcăii reuniți în grupuri de la 15-20 umblă pe la toate casele colindând. A doua zi ieu o grapă cu tânjală, leagă de jug o teleucă se înjugă patru flăcăi, doi îi mână cu biciu, unu cu desagi pe umăr şi cu semințe în ei de orişice cereale, îndeosebi grâu, merge pe la case şi seamănă, zicând: *Sănătatea noului*. Omul de gazdă îi răspunde: *Şi la anul cu sănătate*. Unul dintre

ei primeşte bacşişul şi pe urmă pleacă pe la toate casele. În urmă cu banii adunați fac hori şi banii de prisos îi beu. Copiii, fetele, bătrânii şi săracii umblă şi ei unul câte unul pe la case”.

În seara de Sfântu Vasile se pun cepele (pline) cu sare. Dacă dimineața o va găsi plină cu zeamă, acel an are noroc ori are să fie roditor. Fetele mari azvârl în flăcăi cu semințe de cânepă ca să le crească coadele. Numără parii la îngrădituri cu ochii închişi şi pun semne la cel de-al 15-lea par şi dimineața văd ce par a nimerit. Şi de va fi drept, viitorul ei bărbat are să fie bun şi bogat, iar de va fi strâmb, rău şi sărac.[365]

În privința costumului popular purtat în zonă o mărturie înteresantă estea ce a doamnei Lenuța Tăune din Cavadinești:

„Îmi aduc aminte de bunica mea, (născută în anul 1868), care povestea cum mergea la primărie pentru a rezolva diferite probleme (bunicul fiind mort) prin anul 1936, gătită cu o fustă din stofă de Azuga foarte frumoasă, cusută cu şnur din fir auriu, lungă, cu trenă. Noi, copii fiind, râdeam că bunica are fuste cu coadă..., în capătul cozii o gaică (cheotoare, agățătoare) de care-şi prindea degetul cel mic, pentru a purta coada rochiei sus, ca să n-o târască, dar tot aduna cu ea ciulinii de pe marginea drumului.Uneori, când o zăream, ieşeam repede pe poartă şi o călcam pe coada fustei, necăjind-o, motiv pentru care eram tăiată adeseori de la porția de alune, smochine, nuci şi mere cu care venea la noi.

Mai purta, foarte mândră, barizul pe cap – o broboadă tot din lână fină de Azuga, pe care o trecea pe sub bărbie legând-o la spate, iar pe sub ea avea o băsmăluță albă, purtată mai pe frunte, să se vadă danteluța din mărgele aurii de pe margini. Avea şi o bluză cu mâneci largi, căreia îi zicea polcă – cu rever sau închisă la gât, croită pe talie, iar de la talie în jos, cu un basc de-o palmă, un fel de volănaş pe bie ori creț, pe care o purta pe deasupra fustei, iar în picioare avea ghete din piele, strânse pe pulpe, legate cu un şiret în cruce peste nişte copci din metal aurit. Aşa purtau la noi bătrânele satului, modele cam la fel, doar materialul din care erau făcute diferea dupăstarea socială (din stofe de târg, de casă ori din in sau cânepă). Se mai purtau în picioare stârlici – din multe bucăți cusute unele peste altele, pentru a le da grosime şi întărituri, iar talpa din şnur împletit gros din cânepă.

Nevestele măritate purtau barizul legat sub barbă, iar cele tinere se legau „de-a moada”, adică la spate, pecând fetele se purtau cu capul descoperit, având părul împletit în trei (în codițe sau cosițe).

[365]*Ibidem*, p. 19.

Fetițele erau îmbrăcate cu rochii lungi până la pulpe şi băieții cu nişte cămeşoaie lungi, ca la fete, în țesături din in ori cânepă, ghilite bine să nu aibă țepi, adică puzderii, că ințepa la piele."[366]

Comuna Corni

Activitățile specifice zonei sunt: creşterea animalelor, apicultură, viticultură și agricultură. La sfârșitul secolului al XIX-lea existau în comună peste 80 de ha de vie și cca 375 de ha de pădure la Măcișeni și cca 300 ha la Corni.

Dealurile comunei erau cultivate, în general, cu cereale (secară, orz, porumb), însă erau improprii semănăturilor, datorită solului pietros și nisipos, dar și expunerii culturilor pe pantele abrupte. Se cultiva foarte puțin grâu și cânepă. Se practica și apicultura, dar la scară redusă.[367]

În privința locuitorilor comunei și a modului de viață al acestora există puține mărturii din perioada medievală. Unii dintre locuitorii comunei sunt menționați ca vânzători, cumpărători de moșii sau martori la diferite tranzacții de pământuri.

În secolul al XIX-lea, majoritatea locuitorilor din zonă se ocupau cu agricultura fiind clăcași. Existau și persoane cu profesii ca dulgher, comerciant, morar, fierar, potcovar. Populația era destul de săracă, acest aspect fiind evident în modul de viață al populației, dar și în aspectul gospodăriilor. Casele erau învelite cu stuf, iar multe dintre ele nu aveau garduri. Hrana zilnică era reprezentată de mămăligă, fasole, cartof, zarzavat, pâine se consuma doar la sărbătorile mari, praznice sau nunți. Tot ce aveau mai bun (lapte, păsări, carne, ouă) vindeau la târg.[368] Dintr-o mărturisire a învățătorului Dumitru Ion, din jurul anului 1930 aflăm câteva caracteristici generale despre locuitorii din comună. Acesta spunea că:

Oamenii sunt dezvoltați normal. Înălțimea variază între 1,59 m și până la 1,85 (m). Greutatea ajunge până la 80 de kg. (...) Când cineva gras, cu burtă, vine de la oraș prin sat, se uită la dânsul ca la urs.

Femeile din sat nu sunt niciuna diforme. Sunt îmbătrânite înainte de vreme din cauză că se căsătoresc tinere și o iau de timpuriu cu plugul căsniciei. Apoi munca agricolă are o mare influență asupra lor. În majoritatea cazurilor, femeile mor înaintea bărbaților.

Sunt femei (...) cari au născut câte 15 copii, au talia ca unei minore de 16 ani și o dantură albă și sănătoasă. Bărbații sunt *mai toți bruni, datorită faptului, poate, că toată ziua stau numai în soare și vânt. Sunt harnici și supuși legilor. Sunt foarte ambițioși și refractari când li se știrbesc din*

---

[366]Lenuța Tăune, *Portul în vechime al femeilor pe valea Horincii*, în „Buletin Cultural", nr. 15, Galați, 2015, p. 46-47.
[367]*Ibidem*, p. 96.
[368]*Ibidem*, p. 80.

drepturi. Când știe el că are dreptate, să te ferească sfântul. Conflictele sunt dese, mai ales de la pământ..

În general sunt oameni veseli când e se veselie și harnici când e de muncit. Sunt uniți și solidari.[369] Populația avea, în general, o alimentație necorespunzătoare, era lipsită de cunoștințe medicale, nu beneficia de medici sau personal sanitar. Toate acestea, conjugate cu starea de promiscuitate în care trăiau cei mai mulți dintre locuitorii comunei au favorizat apariția și răspândirea bolilor și a epidemiilor.

De exemplu, în 1886, comuna Măcișeni ca și alte sate din județul Covurlui s-a confruntat cu „o întinsă epidemie de pelagră, trista consecință a lipsei de alimentație și a mizeriei fiziologice în care au ajuns sătenii."[370] În 1890 mortalitatea în comună era ridicată din cauza epidemiei de angină pectorală favorizată de mormanele de gunoaie aflate în sate.

Între 1905-1906 comuna s-a confruntat cu o epidemie de tuse convulsivă. Între 1907-1908 locuitorii din comună au fost afectați de scarlatină. Multe dintre măsurile legate de starea de sănătate a populației erau empirice, iar primul dispensar medical comunal a luat ființă abia în anul 1958.[371] Preoții și dascălii bisericilor din Corni, Măcișeni și Urlești, în perioada secolelor XV-XIX, s-au ocupat și cu învățarea citirii și scrierii de către copii.

O mențiune documentară din 1592 sugerează existența unei școli în Bălțați – localitate situată la nord de actualul sat Urlești. Profesorul Moise N. Pacu menționa despre școlile din comună, în anul 1891: „În Corni și Urlești se găsește câte o școală; ambele sunt mixte, întreținute de stat, cu câte un învățător. Cea din Corni, mai veche, numără vreo 30 elevi, cu local închiriat."[372]

Comuna Fruntișeni

Activitățile specifice zonei sunt creşterea animalelor, activități economice principale fiind agricultură, creşterea animalelor, comerţ şi morărit.[373] Dintre meşteşuguri, în sat se mai practică fierăria, cizmăria şi, în mică măsură, dogăria şi tâmplăria. Cu ani în urmă se practica olăritul. Atât satul Grăjdeni cât şi satul Fruntişeni au evoluat sub influența factorilor social-economici, a mediului natural, a localizării în raport cu posibilităţile de alimentare cu apă, sau alte resurse.

[369] *Ibidem*, p. 81.
[370] *Ibidem*, p. 126.
[371] *Ibidem*, p. 127-128.
[372] Moise N. Pacu *apud* Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 111.
[373] https://www.ghidulprimariilor.ro/.

În lipsa cursurilor de apă cu debite constante care să poată pune în mișcare morile de apă, s-au utilizat, în vechime, mori de vânt acționate prin forța vântului. Ca să aibă randament, morile au fost amplasate pe coasta dealurilor, ținându-se cond te curenții de aer.

Moară de vânt Moldova
Sursa foto: https://palatulculturii.ro/

În toată partea de sud a Moldovei moara cuprindea două subansamble: unul reprezentat de o roată cu palete, sprijinită de un suport de 4-5 m, și moara propriu zisă.

Subansamblul exterior avea rolul de a capta forța eoliană care punea în mișcare moara propriu-zisă, și cuprindea un suport format din patru stâlpi fixați în pământ. În partea superioară a suportului era așezat un cerc de fier pe care se mișca roata astfel încît să fie mereu perpendiculară pe direcția vântului, după care roata se mișca singură în funcție de direcția vântului. Roata era prevăzută cu palete (fofeze) dreptunghiulare. Mișcarea circulară a roții era transmisă axului vertical care trecea prin mijlocul suportului și care punea în mișcare moara propriu zisă. Aceasta cuprindea coșul în care se puneau grăunțele și cele două pietre suprapuse cu ajutorul cărora se realiza măcinatul.[374]

Comuna Grivița

Activități specifice zonei sunt agricultura și creșterea animalelor.[375]

Comuna se remarcă prin câteva monumente:

Bustul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza 1903 dezvelit în 1904, realizat în bronz de sculptorul Constantin Bălăcescu la inițiativa lui Stroe S. Belloescu. Este primul monument sculptural din țară dedicat domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Pe părțile laterale ale monumentului sunt basoreliefuri reprezentându-i pe Mihail Kogălniceanu și Costache Negri, ambele perosnalitășii fiind apropiați ai domnitorului.

[374]Ioan Brezeanu, *op. cit.*, p. 18.
[375]https://www.ghidulprimariilor.ro/

Şcoala Gimnaziala„Stroe Belloescu” Grivița construită de către acesta în 1892, era o școală încăpătoare, pe frontispiciul căreia au fost săpate cuvintele: „Ridicat-am această școală pentru luminarea țăranului român.” Stroe Belloescu, profesor model, conștient de înalta sa chemare, convins că toată mizeria, viciile şi necazurile oamenilorse datoreazălipsei de educație, s-a gândit ca cel mai bun lucru ce se poate face pentru oamenii săraci este de „a-i învăţa carte spre a-i lumina şi a le întări sentimentul religios pentru moralizarea lor”.

De aici a rezultat acea pornire entuziastă de a face şcoli, biserici, aşezăminte de cultură şi a lucra din răsputeri pentru întărirea şi înălţarea acestor instituţii.[376]

Sursa foto:
https://www.facebook.com/Cre%C8%99tin-Ortodox-Grivi%C8%9Ba-Vaslui-354072462087145/photos/355241848636873

Şcoala Stroe Belloescu, Statuia lui Cuza Vodă şi Biserica din satul Grivița, comuna Tutova, 1904
Sursa foto: Ziarul Lumina

Unul dintre foştii său elevi, ajuns profesor de matematică, îl descria astfel: „Pentru Belloescu, profesoratul nu era un post de odihnă, ci un prilej de muncă încordată și de înălțare sufletească pentru el și elevii lui. Ca dascăl Belloescu nu era niciodată vesel, dar nici sever, ci bun și

[376]http://www.grivitavs.ro/

blând. Umbla în permanență prin clasă, mereu la tablă, făcea lecția nu numai cu elevii de la tablă, ci cu toată clasa. Când intra în clasă se simțea în trupul și în sufletul lui o înfiorare, o reculegere, care poate fi asemuită cu fiorul ce-l simte preotul cucernic ce intră în altar. Belloescu oficia în școală. El nu era numai profesor, ci apostol.[377]

Stroe S. Belloescu
Sursa foto: Ziarul Lumina

Din păcate, înainte de anul 2019 școala arăta ca o ruină. Cu bunăvoința și efortul doamnei Alina – Iuliana Munteanu, primarul Comunei Grivița, în anul 2021 școala este restaurată urmând a fi transformată în muzeu.

Școala înainte de 2017
Sura foto: https://www.ziaruldevaslui.ro/

Școala în 2021
Sura foto: UAT Comuna Grivița

Un alt monument important pentru comună este legat tot de numele marelui profesor, monumentul funerar al lui Stroe S. Belloescu.Acesta se află în cimitirul bisericii din Grivița, ctitorită de el, chiar în spatele statuii lui Cuza-Vodă.

Dorind să-și arate și după moarte atașamentul față de țăranul român, profesorul a dispus să fie îngropat în comuna Grivița. Testamentul său menționa: „Îndată ce corpul meu va fi scăldat, să fie așezat în Casa Națională, de unde, într-un car cu doi boi […] să fie dus și îngropat în Biserica din comuna Grivița și carul și boii să fie dați unor însurăței săteni […]”[378]

În satul Griviţa a existat un cimitir cu biserică – până la cutremurul din anul 1940 când s-a dărâmat complet, în partea de nord a satului, cu hramul „Sfântului Dumitru”, construită în anul 1885, din vălătuci şi bârne, iar în interior avea icoane pictate de Jean C. Buiuc pictor din satul

---

[377]Zâna Tămășanu, *Stroe S. Belloescu — Profesorul, ctitorul, omul* în „Academia Bârlădeană”,anul XIII, 4 (25), 2006, p.4.
[378]Testament, 9 iunie 1912, transcris din Fondul Casa Școalelor, nr. 134/1913 în „Academia Bârlădeană”,anul XIII, 4 (25), 2006, p. 6.

Grivița. În anul 1904 s-a construit în sat un alt sfânt locaş, tot de către marele filantrop – Biserica cu hramul „Sfinţilor Constantin şi Elena” construită de meşteri necunoscuţi, din cărămidă, pe blocuri de beton şi blocuri de piatră cioplită. Turla bisericii s-a dărâmat la cutremurul din anul 1940 după care a fost refăcută.[379]

Sursa foto: Ziarul Lumina

Sursa foto: https://www.facebook.com/primariagrivita/

Şi în satele Trestiana şi Odaia-Bursucani, bisericile au fost construite de ctitorul Stroe S. Belloescu.

Comuna Jorăști

În privința locuințelor, se ştie că în vechime locuința țăranului a fost bordeiul în care vara era răcoare, iar iarna cald. În timp acest tip de locuință a fost înlocuit cu locuința monocelulară, alcătuită dintr-o odaie și o sală cu fereste mici acoperită cu stuf, paie, sau chiar hlujani. În timp locuințele s-au mărit, au început să aibă două odăi și sală, la care se adăuga un chiler în care se gătea sau se depozitau diverse obiecte din gospodărie.

Interiorul locuinței tradiționale era simplu. Camera de locuit avea un pat realizat din țăruși fixați în pământ și din scânduri, așezat de obicei între fereastră și sobă. În cameră mai erau o masă, câteva scaune și o icoană așezată pe peretele de la răsărit. Pe jos nu existau podele ci numai pământ netezit. Podeaua de sus era făcută din scânduri, cu grinzi vizibile în interiorul camerelor.[380] În privința ocupațiilor locuitorilor, ocupația de bază a jorăștenilor a fost agricultură. Fiecare familie, și-a muncit băcățica de pământ, mai mare sau mai mică.

379 http://www.grivitavs.ro/
380 *Ibidem*, p. 143.

După tradiția locului, sătenii își divizau proprietatea în mai multe zone, pentru a fi siguri de recoltă măcar într-o parte, dacă ploaia nu cădea peste tot.

Țărani români
Sursa foto: Agerpres

Muncile agricole se derulau după un calendar astronomic: când de dezgheța pământul începea aratul, cum venea Buna Vestire începea semănatul porumbului ce ținea până la Sfântul Gheorghe. Pașila începea în preajma sărbătorii Sfinților Împărați Constantin și Elena și ținea până la Sfântul Petru, când conform tradiției trebuia să fie „claie pe câmp". Secerișul ținea până de Sfântul Ilie, iar după această dată nu mai trebuia să fie nimic de secerat. După data de 1 august se declara liber la căratul de pe câmp.[381]

Căratul de pe câmp dura aproximativ două săptămâni și se termina de obicei până la Schimbarea la Față. Treieratul era terminat de Sfîntul Ion de toamnă (29 august). La toate aceste munci ale câmpului participa întrega familie care în timpul verii se trezea la 3-4 dimineața pentru a începe lucrul. Mâncarea fiind pregătită de seara, sapele bătute și căruța aranjată, de cum se trezeau toți ai casei urcau în căruță și mergeau pe câmp. Partea de moșie mai apropiată de sat era așezată între apus sub denumirea de moșia Covurluiului. Câmpul acesta era dominat de o fâșie de pământ înaltă despre care se spune că Ștefan cel Mare ar fi pus să sune goarna de aici, pentru a-și aduna ostașii la luptele pe care le aveau cu turcii și tătarii. De aici se trage numele dealului, „Gornași". Se lucra de asemenea pe câmpul Nedia, cu pământ bun și aproape de sat, pe valea Țarinei, la Băncești. Activităţile specifice zonei sunt: agricultură, comerţ, învăţământ, morărit şi silvicultură, iar activitatea economică principală la nivelul comunei este agricultura cu cele două ramuri ale sale: cultura plantelor şi zootehnia.[382]

Chiar dacă zona nu este neapărat una bogată din punct de vedere etnografic, totuși menționăm un colind din Jorăști, prin care colindătorii cheamă gazda să se scoale pentru a-i primi după datină:

---

[381] *Ibidem*, p. 73;
[382] https://www.ghidulprimariilor.ro/;

Sculați, sculați, boieri mari,
C-au venit colindători,
Noaptea pe la cântători.
Cocoș negru ne-o cânta
Zori de zi s-or revărsa.
Și sculați și slugile
Să măture curțile,
S-aștearnă covoarele.
Și-aprindeți o lumânare
Ți candela de la icoană
Ca să-l vadă pe Hristos.

În decursul timpului, în aceași măsură cu grija pentru asigurarea hraneu, locuinței sau îmbrăcăminții, oamenii s-au preocupat de protejarea sănătății. Exista credința că anumite boli pot fi prevenite, respectiv vindecate, dacă omul săvârșește anumite practici.

Spre exemplu locuitorii din comuna Jorăști considerau că bubele ce apăreau pe pleoape și se făceau „prin didiochi" și se numeau „ulcioare" se vindecau „cu coajă de nuc sau se frigea ulciorul cu gavanul lingurii fierbinte ori se înțepa cu nouă fire de orz și se arunca peste cap."[383]

Comuna Oancea

Ocupația de căpetenie a locuitorilor e agricultura și creșterea vitelor; se face însă și puțin negoț; femeile cultivă pe o scară întinsă viermi de mătase.

În privința activității economice a comunei, activitatea principală a fost, și s-a menținut, agricultura și creșterea animalelor. Pământul a fost lucrat intens, bineînțeles cu mijloacele specifice fiecărei perioade de timp în parte. Culturile principale au fost cele de gâu, porumb, fasole cânepă, viță de vie, iar mai târziu de orz, ovăz, floarea soarelui și lucernă.

Aproape toți locuitorii comunei „iarna tăiau stuf din baltă, pe gheață, pentru învelitul caselor, garduri și foc. Din cele două bălți (Maicaș și Șovîrca) se puteau recolta anual până la 30-40.000 maldări de stuf. O avere. Unii mai pescuiau pe Prut sau pe cele două bălți, cu cotețe, vintile, voloage, la copcă și se puteau recolta anual până la 20-25 tone de pește."[384]

Locuiță tradițională comuna Oancea
Sursa foto: https://www.facebook.com/PrimariaOancea/

Bărbații realizau, pe timp de iarnă, împletituri din papură și coșuri de nuiele provenite de la sălciile din lunca Prutului.

Femeile, atunci cînd nu erau la muncile de pe câmp, țeseau – covoare, preșuri, stofă și împleteau – flanele, ciorapi, mănuși. Îmbrăcămintea era din lână, cămășile din cânepă, iarna se purtau cojoace, pe cap se purtau căciuli, iar în picioare opinci din piele

[383] *Ibidem*, p. 371.
[384] Gheorghe Anton Marin, Aurel Neculai Marin, *op.cit.*, p. 148.

de porc.[385] Dacă urmărim harta viticolă a Moldovei și coborâm pe ea, către sud, întâlnim câteva celebre podgorii. Județul Galați reprezintă o importantă zona viticola, în care o podgorie semnificativă este Dealul Bujorului - cu centrele viticole Bujoru, Smulți, Oancea și Beresti. „Merlot-ul de Oancea" câştigase, în 1987, 5 medalii de aur la un concurs internaţional, dar după 1990 producţia a încetat. În ultimii ani, pentru relansarea acestui soi s-au făcut eforturi fiind plantată vie. Solul de la Oancea este cel mai bun sol din ţară pentru vinurile roşii şi înainte de 1989 „Merlot-ul de Oancea" era considerat cel mai bun merlot din ţară.[386]

Comuna Rădești

Meșteșugul rotăritului
Sursa foto: https://www.crestinortodox.ro/

„Comerciul se face de 19 persoane. Prin marginea de V a comunei trece șoseaua județeană Bârlad-Galați. Bugetul comunei e de 7797 lei, 76 bani." Locuitorii cultivă via pe o suprafață de 137,50 hectare, din care 24,50 nelucratoare și lucrează rotăria și căruțăria ordinară.[387]

Rotăritul este un meșteșug practicat pe scară largă, în vechime, în zona de sud a Moldovei. Rotarii lucrau care, căruțe, sănii, cotigi, pluguri, etc. Ca materie primă, foloseau în special lemnul de frasin și salcâm.[388] Activități specifice zonei sunt cultivarea plantelor și creșterea animalelor, cu mențiunea că zona este expusă secetelor prelungite.

O gospodărie din satul Rădești, cu toate obiectele din interior, a fost donată în anul 2008 Muzeului Satului „Dimitrie Gusti" din București.

Sursa foto: A Stegaru, Revista Buletin Cultural nr. 16, 2007;

[385]*Ibidem*
[386]https://www.cramavinuri.ro/galati
[387]George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit*, vol. V, p. 208.
[388]Ioan Brezeanu, *op. cit.*, p. 25.

Gospodăria este compusă din casă, bucătărie cu chiler şi coşer de porumb şi a aparţinut unei familii înstărite de oieri, cu origini din sudul Transilvaniei, care s-a stabilit în Rădeşti în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Tehnica de construcţie este specifică sudului Moldovei: pereţii sunt făcuţi din furci de salcâm înfipte în pământ, între care sunt prinşi paianţi orizontali şi pari verticali. Peste această structură din lemn se lipesc vălătucii, nişte turte din pământ amestecat cu paie. Pereţii sunt tencuiţi şi apoi văruiţi. Încă de la începutul secolului trecut, acoperişurile de stuf din sat au început să fie schimbate cu cele de ţiglă.[389]

Afiş de la inaugurarea gospodăriei din Rădești
Sursa foto: http://muzeul-satului.ro/

De altfel, comuna este una deosebit de bogată din punct de vedere etnografic, cu tradiții numeroase, parte dintre acestea păstrându-se și în zilele noastre. Dintre acestea, amintim:

La Pasti, după Înviere oamenii merg la cimitir şi pun ouă roşii şi cozonac pe morminte. Aceasta este considerată o pomană pentru morții ale căror spirite sunt venite printre oameni încă din ziua de Joi Mari, protejați de Joimărița, zână protectoare a morților.[390]

[389] http://muzeul-satului.ro/
[390] Florenţa Porumb, *Legende şi credinţe populare de Paşti* în „Buletin Cultural", nr. 3, Galați, 2005, p. 30

Un alt obicei foarte vechi, practicat înainte de a se face slujba pentru ploaie, este cules de la o bătrână din satul Rădești: *În cazul în care un consătean a fost adus mort dintr-o altă localitate şi a fost trecut peste o apă, pentru a se dezlega ploile, bătrânele satului apelau la copii. O parte din ei, cu căldări şi stropitori, udă drumul de la casa mortului până la mormântul lui. Pe traseu alți copii îi aşteaptă cu găleți pline, pentru a le asigura apa necesară. Cu cât drumul este udat mai bine, cu atât ploaia va fi mai bogată. La sfârşit, copiii sunt răsplătiți cu bomboane. Ploaia nu se lasă aşteptată prea mult. În cazul în care nu-i suficientă, se apelează la slujbele pentru ploaie.*[391]

Obiceiuri mortuare la români
Sursa foto: https://adevarul.ro/

Sfântul Andrei se serbează în comuna Rădești prin nelucrare în casă, ca lupii să nu atace vitele. În ziua de Sfântul Andrei lupii se adună. Andrei împarte hrana pentru fiecare lup pe timp de iarnă. Pentru apărare, oamenii ung cu usturoi uşile şi ferestrele împotriva lupilor.

Fac cruce din ceară şi o lipesc la vite pe cornul din dreapta. Nu se mătură toată ziua, nu se dă afară gunoiul din casă, nu se împrumută nimic. În noaptea de Sfântul Andrei umblă strigoii.

Obiceiuri de Sfântul Andrei
Sursa foto: https://www.ziaruldevrancea.ro/

Strigoii devin periculoşi, aduc boli şi grindină. Ei călătoresc pe apă strigând şi miorlăind, călare pe mătură, pe butoi sau în butoi. Dansează pe la răspântii, iau obiecte de pe afară - topor, coasă, furcă şi se bat între ei. Se face paza usturoiului. Fetele se adună mai multe la o casă şi vin cu diferite mâncăruri. Stau de pază şi se aprind două lumânări care ard toată noaptea.

A doua zi îşi împart usturoiul şi merg la biserică pentru sfințire să-l păstreze că-i bun de leac pentru dragoste. În acea noapte animalele vorbesc între ele. La miezul nopții se deschide cerul şi

[391] Florența Porumb, *Legende şi credințe populare de Paşti* în „Buletin Cultural”, nr. 6, Galați, 2015, p. 25.

acompaniați de cântecul cocoşilor coboară îngerii din cer înarmați şi alungă strigoii şi duhurile necurate. Se strâng băieți şi fete, se fac pariuri de viitor cu ocazia păzitului usturoiului.[392]

La 6 decembrie e ziua Sfântului Nicolae. În legătură cu Sfântul Nicolae circulă în comună următoarea legendă: *Soarele văzând câte rele se petrec pe pământ a voit să fugă. Dar Tatăl Ceresc observând această intenție a Soarelui a luat măsuri de pază. A pus pe SfântulNicolae şi Sfântul Toader să-l păzească. Atunci Sfântul Nicolae pune în mişcare Soarele spre Nord spre echinocțiul de primăvară către Sfântul Toader. Acesta pune în mişcare Soarele mai departe către Sud. Aici vine din nou Sfântul Nicolae pe un cal alb, îl ia pe Soare şi-l pune la locul lui.* Calul alb semnifică primii fulgi de zăpadă ce cad în luna decembrie. De ziua Sfântului Nicolae copiii merg pe la case şi fac urări de bine.[393]

Șezătoare
Sursa foto: https://vararea.wordpress.com/

Pe timp de iarnă în comuna Rădeşti, ca şi în toate satele în timpuri îndepărtate, sătenii (în special femeile) organizau prin rotație şezători pentru scărmănat sau tors lână. Tinerii obişnuiau să se întâlnească prin rotație la câte o casă şi organizau jocuri distractive. Cei care pierdeau erau obligați să suporte o serie de pedepse, dintre care amintim câteva: să sărute mâna la toți localnicii din casă, etc.

Tot în timpul iernii au loc cele mai frumoase tradiții din comună, legate de sărbătoarea Nașterii Domnului, precum și de trecerea în noul an.

În Ajunul Crăciunului după ce primesc „moșii” acasă (de la bunici, de la finii care vin cu sarmale, mâncare de prune, turte, colăcei – toate de post), copiii pleacă la colindat. De Crăciun merg la Biserică, sfințesc steaua, apoi colindă prin sat. Cel mai mult se cântă colindul *Sus, în poarta raiului*, dar și colinde precum *Sculați, sculați, boieri mari, O ce veste minunată, Trei crai de la răsărit.*[394]

---

[392]Toma D. Novac,*Obiceiuri de iarnă din comuna Rădești* în„Buletin Cultural”, nr. 19, Galați, 2007, p. 59-60.
[393]Toma D. Novac, *Sfântul Nicolae* în „Buletin Cultural”, nr. 10,Galați, 2006, p. 38.
[394]Iuliana Bănescu, Laura Elisabeta Panaitescu, *op. cit.*, p. 120.

Două dintre colindele cântate în comună, culese de doamna Florența Porumb, le reproducem în continuare:[395]

Dinaintea istor curț’

Dinaintea istor curț’
Esti-un brad mari, rotat.
La tulpina bradului
Esti-un pat mari, frumos.
Da’ pi pat și-i așternut?
Cohor verdi, mohorât,
Cu țurțuri păr-în pământ.
Da’ pi pat șini stătea?
Domnu’ sî cu doamnâ-sa.
Stai, domniță, nu dorni,
Cî la noapti, ț-or vini.
Or vini colindători.
Noaptea, pi la cântători.
Șî nu vin cu nișiun rău,
Și ni-l aduc pi Dumnezău.
Dumnezău șel mititel,
În scutec înfășățăl.
Fașî dalbî, di mătasî,
Moștenitî di la moasî
Șî scutec di boranjic,
Moștenit di la bunic.
Iar în fundu’ chilioari’,
Esti-o piatrî-năstrăpiatrî,
Di nouî meșteri lucratî,
Di cuprindi lumea toatî.

Sus, în poarta raiului

Sus, în poarta raiului,
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Șade Maica Domnului,
Florile dalbe sunt de măr, - bis
C-un puiuț micuț în brațe.
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Taci, puiule, nu mai plânge!
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Câ di toati ț-oi aduși!
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Douî meri, douî peri,
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Șî vro patru aureli.
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Șî cheița di la rai
Florile dalbe sunt de măr, - bis
C-ai sâ hii un mare crai
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Busuioc verdi pi masî,
Florile dalbe sunt de măr, - bis
Rămâi, gazdî, sănătoasî!
La anu’ șî la mulț’ ani!

Obiceiul Plugului
Sursa foto: https://cersipamantromanesc.wordpress.com/

Copiii până în 11-12 ani colindă până seara, iar seara colindă cei mai mari mascați, în sunet de tălăngi și bici[396], până la miezul nopții. Pe vremuri, cetele de urători erau compuse din șapte-opt urători, cu mireasă, cu cojoace îmbrăcate pe dos, cu dinți de fasole.[397] Mergeau la fetele de măritat și la rude. Tot pe vremuri, urătorii mergeau cu plugul cu boi,

[395] *Ibidem*, p. 121-122.
[396] *Ibidem*, p.120.
[397] *Ibidem*.

împodobit cu hârtie creponată, panglici colorate de cârpă, cu colăcei în coarnele boilor. Cămărașii veneau „cu batista” și-i întrebau pe gospodari dacă primesc Plugul.[398]

Cei ce au poposit pe aceste melaguri încă din vremuri îndepărtare, au constatat că „oamenii locului erau stăpâniți de o cinste și dreptate în mod ireproșabil, cu proprietății de vii ce pe timpul culesului construiau adăpăsturi și crame unde butoaiele cu must și cu vin fiert stăteau pe câmp fără să le păzească cineva și fără să le fure cineva, iar trecătorii străini în absența proprietarului se serveau din butoaiele ieșite în cale fără să facă vreo stricăciune sau vreo pagubă cuiva.”[399]

Comuna Smulți

Activități specifice zonei sunt agricultura, zootehnia, viticultură, iar activități economice principale sunt comerţ și panificație.[400]

Acest tip de activități sunt practicate în comună încă din vechime. În monografia comunei, institutorul Ene I. Patriciu, descria pe larg ocupațiile oamenilor din comună. Acesta preciza că se ocupau tot cu agricultura, sătenii cultivând porumb, grâu, orz, viță de vie, pomi fructiferi, zarzavaturi și creșterea animalelor – vite, oi, păsări. Puțini săteni se ocupau cu stupăria.[401]

Sătenii din comună duceau o viață simplă, ghidată de muncile agricole și se sărbătorile religioase. Ei țineau la obiceiurile religioase pe care le cunoșteau și le respectau cu sfințenie.

Îmbrăcămintea sătenilor era și ea simplistă. Bărbații purtau pantaloni fără creți la bată sus, ziși și nemțești, jiletcă (vestă) fără mâneci și scurtuc sau spențier; toate din materie sau stofă de la prăvălie. În picioare ghete ori bocanci, pe timp de vară și pe cap o pălărie. Prea puțini umblau vara cu opinci ori picioarele goale. Iarna, mai obicinuiesc, ca peste celelalte haine, să mai îmbrace și un cojoc ori manta și în picioare cizme; iar pe cap căciulă de miel, neagră ori morojană și mai rar albă.” Femeile purtau, în general, „una sau două fuste, una bluză sau polcă, ghete în picioare ori papuci, ciorapi de lână lucrați de ea, ori de bumbac cumpărați și pe cap, barizul ori tulpanul de la prăvălie. Cu capul gol, numai fetele mari umblă. Femeile măritate se crede că a fi ceva rușinos ca să umble cu capul gol. (…) În loc de broboadă pe cap, mai pun câte o pălărie pe la sărbători.[402]” În vechime se practicau în comună diferte obiceiuri dintre care, printre cele mai așteptate era mersul la hora satului – unde se juca brâulețul și hora; femeile măritate nu jucau în horă, ci doar priveau tineretul care juca.

---

[398]*Ibidem.*
[399]Toma D. Novac, *Monografia comunei Rădești – județul Galați,* 2005, p. 1.
[400]https://www.ghidulprimariilor.ro/
[401]Ene I. Patriciu, *op. cit.*, p. 30-32.
[402]*Ibidem*, p. 41-42.

Un obicei interesant era practicat de Anul Nou de unele fete care mergeau seara la cotețul porcilor unde strigau *Groh acu.* Dacă porcul „răspundea” cu un *groh,* era semn că fata se mărita în anul acela. Iar dacă porcul nu „răspundea”, mai striga *Groh la anul, Groh la celălalt an.* Și la care strigăt i se răspundea, atunci se spune că se mărita fata.[403]

Hora satului
Sursa foto: https://agentiaizvordecultura.wordpress.com/;

Tot de Anul Nou se spune că unele fete aveau obiceiul de a face vrăji, „iar de se întâmpla ca o fată sau nevastă tânără să se îmbolnăvească așa din senin, atunci i se zice că-i face careva pe ursită și pentru vindecare, se chiamă femeia meșteră în descântece și-i *stinge frigările.*[404] Un alt obicei practicat la Anul Nou de bătrânii satelor din comună era practicat pentru a afla cum va fi anul ce abia începea. Astfel, erau luate 12 coji sau foi de ceapă care reprezentau cele 12 luni ale unui an. Se punea pe fiecare coajă câte puțănă sare, iar apoi erau așezate pe o poliță unde nu umbla nimeni la ele. A doua zi dimineață erau verificate și cojile în care se găsea apă reprezentau lunile din an în care timpul va fi ploios, iar cele nu care nu se găsea nimic reprezentau lunile secetoase.

În privința aspectului satelor din comuna Smulți în vechime, găsim informații prețioase tot în monografia anterior amintită.

Locuință tradiționala, comuna Smulți
Sursa foto: Ene I. Patriciu, 1935

---

[403] *Ibidem,* p. 66.
[404] *Ibidem.*

Ladă de zestre
Sursa foto: https://ccajt.ro/;

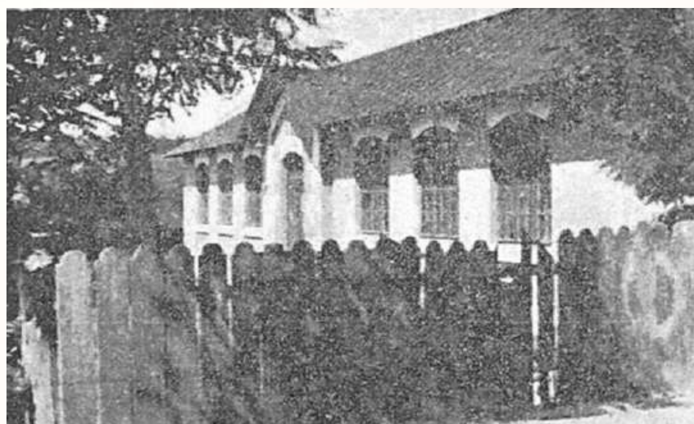
Casele locuitorilor eraubine și frumos realizate, din paiante cu vălătuci de pământ și acoperite cu tablă, dar existau și case mici, neluminoase și învelite cu paie, stuf sau coceni de porumb. Casele mai vechi, apucate din bătrâni, aveau următoarea configurație: „tinda, prima intrare în casă (antretul); camara, imediat după tindă; iatacul, urmează după camară și casa cea mare. În tindă se găsește o fereastră la față, un pat după ușa de la intrare și scara la pod. În cameră se află iarăși un pat, o masă, o fereastră spre dosul casei și horna de făcut focul pe vatră la chirostii pentru bucate. Și tot aici se află cuptorul de copt pâine și gura sobei din iatac și casa cea mare. În iatac se află iarăși un pat, o fereastră, o masă, un scaun și soba din perete cu casa cea mare. În casa cea mare se află un pat, pe care la un capăt se află lada de Brașov și pe ladă zestrea fetei celei mari sau a nevestei dacă gazda e tânără. Zestrea e clădită pe ladă în ordinea următoare: dedesubt saci și petecare, apoi levicere, plapumă și pereni."[405] Casa cea mare era de fapt odaia în care erau primiți oaspeții sau preotul, la sărbători. Și aici mobilierul era puțin: o masă, câteva scaune, o oglindă în perete, câteva tablouri și o icoană pe peretele dinspre răsărit, împodobită cu flori și un prosop atârnat de o parte și de alta a acesteia. Sătenii locuiau pe timp de iarnă, în general, în iatac, iar pe timpul anotimpului de vară mai mult în camară. Încălzitul sobei se făcea cu paie, iar iluminatul camerei cu o lampă cu petrol. În jurul anului 1900, toți sătenii din comună erau de religie creștin ortodoxă și aveau în comunitate trei biserici – două mai noi ridicate din cărămidă cu temelie de piatră și învelite cu tablă, iar una mai veche ridicată pe la 1850 cu pereți din bârne, paiantă și lut - și un cimitir.[406] În

Sursa foto: http://luncaprutuluidejos.md/

[405] *Ibidem*, p. 71.
[406] *Ibidem*, p. 76.

Localul școlii de băieți
Sursa foto: Ene I. Patriciu, 1935

comună, cea mai veche școală a fost clădită în 1888 – școala de fete. Școala de băieți a fost clădită între anii 1910-1912, iar prima grădiniță în anul 1925.

În comună școala a existat continuu cam de pe la 1865 când a funcționat cu un singur învățător, pentru multă vreme, în aceeași clădire cu primăria, ori în spații închiriate sau case particulare.[407]

Învățătorii care au condus cu mult temei școala din comună în vechime au fost Constantin Popa și Ene I. Patriciu.

Constantin Popa
Sursa foto: Ene I. Patriciu, 1935

Ene I. Patriciu
Sursa foto: Ene I. Patriciu, 1935

Comuna Suceveni

Pe baza Legii instrucției publice din 1864, la Chirileşti-Oarba (azi Suceveni) şcoala a fost înființată la 1 octombrie 1872. Dorința locuitorilor ca fiii lor să învețe a fost mai puternică decât lipsurile materiale cu care se confruntau.

În zonă deprinderea slovelor s-a făcut la biserică. Între anii 1802-1804 s-a construit o biserică de paiantă, acoperită cu stuf, având hramul Sf. Spiridon. Primul preot a fost Dimitrie, zis Rusu, venit de peste Nistru. Această biserică a devenit neîncăpătoare ca urmare a creşterii numărului locuitorului. Clădirea s-a şubrezit determinând sătenii să construiască o biserică nouă din materiale durabile. Familia Costică Vasiliu Bolnavu, cu ajutorul sătenilor, a construit între anii 1911-1916 o biserică cu hramul Sf. Împărați Constantin şi Elena şi care a fost pictată de pictorul italian Debiazi. În perioada comunistă biserica a fost transformată în fermă de creştere a porcilor.

Între anii 1996-2000, fiica satului Ioana împreună cu soțul ei Tiberius au ctitorit o biserică nouă pe vatra bisericii Sf. Spiridon.

[407] *Ibidem*, p. 89.

Populația activă este ocupată permanent în agricultură. Dintre plantele cultivate predomină cerealele şi floarea-soarelui cu producții modeste având în vedere condițiile microclimatice şi pedologice, nivelul tehnic scăzut ca şi pregătirea profesională. Se mai cultivă vița de vie şi plantele furajere.

Creşterea animalelor se practică în gospodării individuale, înființarea de ferme zootehnice este la început. Bogăția florei melifere asigură o bază importantă pentru apicultură, ocupație veche a locuitorilor dar fără să modernizeze tehnica practicării acestei îndeletniciri. Meşteşugari renumiți au lucrat de-a lungul timpului în Suceveni: fierari, rotari, tâmplari, dogari, zugravi, croitori, cojocari.

Dacă în trecut nu era casă fără război de țesut, acum această tradiție a rămas o amintire în memoria bătrânelor.[408]

Țesătura – sat Rojojeni
Sursa foto: Revista Buletin Cultural, nr. 16

Cum locuința reprezintă unul dintre cele mai importante elemente de cultură materială şi spirituală a unui popor, locul unde se păstrează cel mai bine şi se transmit din generație în generație, tradiția, concepțiile etice, estetice şi morale ale colectivităților respective am considerat necesar să cuprindem două astfel de exemple din coumna Suceveni.

Fiind un sat mai nou înființat. cu transilvănenii stabiliți aici în procesul de transhumanță sau persecutați din punct de vedere religios, Suceveniul păstează totuși câteva colinde religioase.

Datorită modului de înființare al satului, se spune că stăbunii actualilor locuitori umblau îmbrăcați numai în costum popular, cu plete, obiceiurile lor fiind ardeleneşti.[409]

Casa muzeu
Sursa foto: http://www.suceveni.ro/

[408]Ileana Luca, *Suceveni – colț de țară românesc* în „Buletin Cultural", nr. 16, Galați,2007, p.35-45.
[409]Iuliana Băncescu, Laura Elisabeta Panaitescu, *op. cit.*, p. 101.

Locuință tradițională Suceveni
Sursa foto: Revista Buletin Cultural, nr. 16

Din surse orale s-a aflat faptul că cei mici mergeau cu Plugușorul de dimineața până pe la orele 14-16, iar cei mari când se însera. Ca recompensă, cei mici primeau un colăcel mic, nici și gutui, iar cei mari colăcei împletiți și bani. În noaptea de Anul Nou fetele merg „cu Sfânt Vasile”, un colind adus probabil de strămoși din Transilvania, unde este atestată prezența acestui tip de colind.

Sfânt Vasile, sfânt, sfânt, sfânt,
Câte flori sunt pe pământ
Toate merg la jurământ – bis
Numai floarea-soarelui
Stă la poarta raiului
Și judecă florile
Ce-au făcut miresele.
Dete-o ploaie și un vânt
Și le culcă la pământ.
Dete-o ploaie și un soare
Și le scoală în picioare.
Busuioc verde pe masă,
Rămâi gazdă sănătoasă.
Busuioc verde pe lut,
Rămâi, gazdă, că mă duc.
La anu' și la mulți ani”

La Anul Nou, un rol deosebit îl aveau Jienii. Acest teatru popular era diferit la Suceveni, față de satele din jur. La Suceveni jienii au costume specifice, nu colindau din casă-n casă deoarece satul era prea mare. Mergeau la rude și prieteni și erau răspătiți, de obicei, cu bani pe care „mireasa” îi aduna într-o cutie.[410]

Comuna Vinderei

Activităţi specifice zonei sunt cultivarea pământului în exploataţii familiale, creşterea animalelor, lucrări agricole în culturi de câmp, prestări servicii şi comerţ.[411]

Satele comunei sunt de tip răsfirat, iar gospodăriile sunt întemeiate urmându-se îndeaproape linia de pantă. Acolo unde densitățile la hectar în vatra satului sunt reduse, terenurile Agricole ocupă suprafețe mari. Cea mai mare densitate de locuitori în vatra de sat de la nivelul întregii comune o întâlnim la Docăneasa.

Satele comunei sunt așezări tipice pentru zona de deal și podiș, în care populația și-a amplasat locuințele căutând să folosească toate avantajele neturale. Satele Docani și Brădești sunt așezate pe văi și platouri, satele Docăneasa-Gară și Tălășmani pe valea Jeravățului, iar satele Vinderei, Obârșeni, Valea Lungă și Docăneasa pe cuesta Jeravățului. De aceea, textura așezărilor

[410]*Ibidem*, p. 140-141.
[411]https://www.ghidulprimariilor.ro/

este haotică, neregulată, urmărind accidentele de relief, iar străzile se întretaie sub diferite unghiuri.[412] Majoritatea locuințelor sunt ridicate cu ajutorul materialelor de construcție autohtone: lut amestecat cu paie. În comuna Vinderei, în general, locuințele sunt acoperite cu tablă zincată, cu țiglă mai puțin. Anexele gospodărești sunt, în mare parte, acoperite cu stuf sau paie. Acest tip de acoperiș se întâlnește și la casele foarte vechi, bătrânești în număr foarte redus pe teritoriul comunei.

Evoluția tipurilor de gospodării din comună a urmat același traseu ca al tuturor așezărilor din zona Colinelor Tutovei. Gospodăriile pot fi clasificate în funcție de puterea economică a locuitorilor. Răzeșii săraci aveau bordeie săpate în pământ deasupra cărora puneau „loazbe sau trunchiuri de lemn, peste care așterneau o pătură groasă de pământ. În față aveau o ușă și pe lângă aceasta o mica fereastră. Uneori, înaintea ușii se mai făcea o despărțitură din pari cu nuiele, acoperită cu paie sau fân și cu o ușă, îngrădită cu nuiele, sevind ca tindă bordeiului.”[413]

Răzeșii cu o stare materială mai bună, de mijloc, aveau case realizate „din pari îngrădiți cu nuiele și lipite cu lut, cu câte o singură odaie și o tindă, acoperite cu rogoz sau fân.”[414] Răzeșii fruntași aveau case construite din „bârne încheiate al capete și li se lipeau pe dinăuntru cu lut frământat cu pleavă și paie. Unele dintre aceste case aveau câte o odaie și o tindă la un capăt și prispă, fiind lipite și văruite pe dinafară și acoperite cu paie.”[415]

Obiecte tradiționale din găspodăriile comunei Vinderei
Sursa foto: https://scoli.didactic.ro/scoala-cu-clasele-iviii-vinderei;

Un meşteşug specific comunei este olăritul – o îndeletnicire pe care noi românii o moştenim de la cei mai îndepărtaţi strămoşi, fiind și o modalitate de materializare a însuşirilor artistice. Judeţul Vaslui a cunoscut în trecut o mare răspândire a olăritului. Importanța meşteşugului este subliniată şi de existenţa unui staroste de olari la Bârlad pe la 1762.

[412]*Ibidem*, p. 9.
[413]Dorinel Ichim, *Gospodăria țărănească de tip complex din colinele Tutovei*, în „Carpica”, XII, Bacău, 1980, p. 304.
[414]*Ibidem*.
[415]*Ibidem*.

Totodată, documentele istorice şi alte relatări consemnează existenţa unor meşteri olari cu domiciliul permanent sau temporar în aproape toate localităţile. O statistică din 1863 situa judeţul Tutova pe locul 9 pe ţară în privinţa olăritului. Cel mai important centru, atât din punct de vedere istoric dar şi că posibilităţi contemporane de confecţionare a olăriei în județul Vaslui, rămâne localitatea Brădești din comună Vinderei.

Barbu Slătineanu a consemnat faptul că, deşi majoritatea centrelor de olărie cu tradiţie preistorică din Moldova sunt aşezate în preajma Carpaţilor orientali, unele dintre ele se întâlnesc până departe, în fostul judeţ Tutova, în apropierea Bârladului. Ilustrul specialist se referea la Brădești şi la faptul că aici se păstra încă la dată lucrării sale din 1928, tehnică de fabricare a ceramicii negre. În acelaşi an, o statistică de specialitate, consemnând existenţa pe teritoriul ţării a 77 de importante centre de ceramică, situa Brădeştiul, cu 190 de familii de olari şi 150 de cuptoare, pe locul patru între acestea. [416]

Tehnica folosită era următoarea: extragerea lutului, udatul și dospitul timp de câteva zile, bătutul cu maiul, tăiatul în felii subțiri pentru înlăturarea corpurilor străine, călcatul cu piciorul, frământatul cu mâna, modelarea la roata olarului, desprinderea vasului de pe roată cu sârma, decorarea cu motive ornamentale, smălțuirea și arderea.[417]

Olarul Vasile I. Catelea din Brădești
Sursa foto: Revista Acta Moldaviae Meridionalis;

Comuna se remarcă și prin biserica din lemn, monument istoric, construită în anul 1764 din satul Obârşeni. Biserica este un monument de importanță națională, un monument de arhitectură populară cu valoare naţională, aflat, din păcate, într-o stare de degradare destul de avansată.

La obârșia izvoarelor Jeravățului, pe locul unei alte biserici mai vechi, din nuiele lipite cu

[416] *Strategia de dezvoltare locală – comuna Gîrceni, județul Vaslui*, p. 74-75.
[417] Ana-Maria Rață, *Vasile I. Catelea, ultimul olar din județul Vaslui* în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXXIV, Editura Pim, Iași, 2014, p. 280.

Biserica de lemn „Sfântul Nicolae” sat Obârşeni, comuna Vinderei;

lut, banul Costachi Lupu a pus să se construiască între anii 1760-1764 o biserică din bârne. Această biserică a servit pentru casa banului Costache Lupu, fiind așezată în curtea boierească.

Biserica are formă de navă, cu absida altarului pentagonală și pronaos dreptunghiular. Un frumos pridvor se păstrează în forma lui originală pe latura de vest. Stâlpii decorați cu sculptură la bază și la capiteluri, sunt uniți de arcade festonate, în formă de acolade. Cununile de bârne sunt încheiate la capete în „coadă de rândunică”. La absida altarului bârnele sunt încheiate „în pană”.

Sub ferestre, un brâu decorat cu solzi, dinți de ferăstrău și spic, înconjoară biserica. Trecerea timpului și factorii erozivi atmosferici au șters ornamentele crestate în lemn.

Ocnițele de sub cornișă, ancadramentele rectangulare ale ferestrelor și portalul au un traseu în acoladă, în partea superioară. Sub acoperiș a fost săpat un registru de ocnițe de jur împrejurul bisericii.

Detaliu ancadrament ușă; Detaliu ancadrament fereastră;
Sursa foto:https://www.patrimoniul-cultural-vaslui.ro/;

Acoperișul de tip șarpantă, cu streașină amplă, se sprijină pe console din lemn , decorate cu motivul „cap de cal”. Ușii de la intrare este decorată cu sculptură în relief. Ornamentul se compune din lujeri de frunze care se intersectează pe toată lungimea, formând opturi. La baza ancadramentului, pe fiecare dintre cele două bârne, este sculptat câte un asin mergând pe o cruce. Este o reprezentare simbolică unică, o alegorie a intrării Mântuitorului în Ierusalim.

Ușile împărătești au ornamente sculptate cu motive vegetale reprezentând frunze palmate, flori și rodii. Pe mijlocul acestor uși se află o coloană răsucită în formă de torsadă.

Intrarea în pronaos se face printr-o ușă de stejar. Feroneria de la ușă și grilajele de la ferestre sunt realizate în ateliere locale. Naosul este acoperit cu boltă de secțiune octogonală, cu 16 nervuri simple și o cheie de boltă sub formă de rozetă cu 12 colțuri.[418]

Comuna Vârlezi

Activități specifice zonei sunt cultivarea terenului cu grâu, orz, porumb, floarea-soarelui, cartofi, fasole, viţă de vie, reşterea bovinelor, ovinelor, porcinelor, viticultură, pomicultură, creşterea albinelor.[419]

Lăicer – Moldova
Sursa foto: Colectia de scoarte a Muzeului etnografic al Moldovei – Iasi

Și în trecut comuna Vârlezi a avut o viață comercială animată și un larg evantai de activități meşteşugăreşti și de mică industrie.[420] Locuitorii de aici au fost buni comercianți și buni meseriași, în special croitori, cizmari, fierari, lemnari. Comuna a avut și câțiva muzicanți, pictori bisericești, stupari și vânători vestiți. De asemenea a existat în comună și o foarte răspândită industrie casnică. Femeile țeseau la război bumbac, in, cânepă, lână, împleteau covoare, mănuși, ciorapi, plovere. Erau țesute levicere și preșuri. Din lână se țesea șiacul din care se făceau haine bărbătești după ce în prealabil siacul era „bătut" la piuă.[421] În comună sunt mai multe biserici, cea mai veche fiind Biserica Sfântul Ioan Botezătorul construită în anul 1883 prin grija și cheltuiala lui Ștefan și Safta Cernat.[422]

Sursa foto: https://www.facebook.com/traditieinmodernitate

---

[418] Notă de fundamentare Privind includerea în Programul Național de Restaurare a monumentului istoric Biserica de lemn „Sfântul Nicolae" cod LMI: VS-II-m-A-06861, sat Obârşeni, comuna Vinderei, judeţul Vaslui.
[419] https://www.ghidulprimariilor.ro/
[420] Nicu Vârgolici, *op. cit.*, p. 32.
[421] *Ibidem*, p. 34.
[422] *Ibidem*, p. 24.

PARTEA a IV a – ASPECTE DE MITOLOGIE LOCALĂ

Comuna Bălăbănești

Recent, în urma unor cercetări arheologice, au fost găsite în Bălăbănești, „urme de viață foarte vechi, provenind din epoca epipaleolitică (…); în urmă cu circa zece mii de ani, în aceste locuri, trăia o populație de vânători, veniți din regiunile carpatice ale vestului și nordului Moldovei, în urma unor explozii demografice. Acești vânători s-au stabilit aici, atrași de înălțimea dealurilor, cu numeroase surse de apă, în care sălbăticiunile veneau să se adape, pe pante abrupte, ca de exemplu, dealul Chilieni și râpa Româneasa."[423]

Desprinse din negura vremurilor, făcând parte de secole din viaţa satului, unele dintre tradiţiile populare româneşti trăiesc şi azi. Evenimentele mari şi mici ale vieţii, munca şi căsătoria, credinţele religioase, creştine sau precreştine, dau sens acestor obiceiuri populare româneşti, care iată, persistă, ca un mesaj liniştitor de continuitate şi stabilitate şi care încântă străinii cu autenticitatea lor. Unele dintre acestea, specifice comunei Bălăbănești, au fost consemnate de Tincuța Ciorîță și apar amintite în monografia redactată de Neculai Pământ, Delia-Elena Guţă, Florin Munteanu. Dintre credințele și obiceiurile consemnate în această lucrare, amintim și noi:

Femeia însărcinată avea tot felul de restricții: nu trebuia să fure pentru că forma obiectului furat iese pe chipul copilului; nu avea voie sătoarne apă pe mâinile cuiva, căci nu va putea naște copilul, etc. La botez, baba, moașa copilului, se duce la nași cu câteva ore înainte cu o sticlă de vin pe care cumătrul o răstoarnă și o umple apoi cu vin de la el, dovedind astfel că se ține de legământ. Botezul se ține sâmbăta, iar a doua zi, duminica, se ține scăldatul și petrecerea. În scăldătoarea copilului se pun: pană (pentru a fi uşor la treabă), hârtie albă dacă este fată ca să fie frumoasă, grâu şi lapte pentru a avea noroc şi belşug. Copilul scăldat se pune în crişma aşezată pe o carte sau pe un ziar pentru ca pruncul să învețe carte. Lumânarea de la botez arde pe tot timpul băii, după ce la început s-a picurat ceară în cruce în scăldătoare. După îmbrăcatul copilului, nașa îl dă mamei, stingând lumânarea de ușorul ușii, spunând: „Să-mi fie mie fin și dumitale creștin" de trei ori. Urmează masa cu urări pentru noul născut și se dă moașei o pâine numită pupăză;

Și în cazul nunților existau o multitudine de reguli. Nunta se făcea joia sau duminica. Începea cu o seară înainte, numită „vedre", care consta într-un joc la casa unde se face nunta în timp ce se pregătesc bucatele. Tot în această seară era bărbierit mirele în fața unei oglinzi ținute de mireasă și de nașă. La gătitul mirese i lăutarii cântau cântece de jale pentru ca mireasa să plângă. În timpul gătitului mireasa stătea pe scaun cu pernă în fața unei oglinzi ținute de o fată mai mică. După gătit,

[423]George Felix Tașcă, *Răzeșii din Bălăbănești,* Editura Muzeului de Istorie, Galați, 2014, p. 63.

mireasa și nașii făceau o horă. Tot după gătitul miresei, părinții se așeazau pe un scaun cu fața spre răsărit. Mirii erau așezați în fața lor, iar un flăcău citea iertăciunea, apoi se turna vin într-un pahar cu care mireasa îi cinstea pe părinți, sărutându-le mâna. La fel proceda și mirele. Apoi pe capul miresei se punea o tavă pe care se găseau un pahar cu vin și un colac tăiat în patru părți. Mireasa arunca bucățile în cele patru puncte cardinale, iar paharul cu vin în spate.

După aceasta, se mergea la biserică pentru cununie, iar apoi urma masa cu petrecere și dans. Se dădeau daruri socrilor și nașilor; socrilor mireasa le dădea câte o cămașă de soacră/socru, iar nașilor li se dădeau colaci acoperiți cu prosop. Nașii dădeau miresei o stofă pentru rochie.

Darurile se împarțeau de un nuntaș, iar după împărțirea lor, acesta lua o farfurie pe care pune pâine și sare și trecea pe la fiecare mesean care punea bani pe farfurie.

Banii se numărau de către naș în fața mesenilor, după care erau puși în batistă cu sare și stropiți cu puțin vin, apoi dați miresei care săruta mâna nașilor și celui mai în vârstă mesean. Spre dimineață mireasa era dezgătită de nașă și i se punea o basma pe cap. I se punea și un copil mic în brațe pentru ca aceasta să îndrăgească copiii. Când mireasa era din alt sat, se lua zestrea ei cu alai: fete și femei în căruță, flăcăi pe cai. Se cinsteau cu vin, se încarca zestrea fetei pe care o duceau cu chiote și cântece la casa mirelui.

La înmormântare erau respectate de asemenea o serie de obiceiuri, unele dintre ele păstrându-se și astăzi.Mortul era scăldat de rude și prieteni care primeau în memoria răposatului haine pe care le-a purtat acesta. După baie era îmbrăcat cu haine curate și pus în camera de curat după ce s-au pus lăvicer, cearșaf, cenușă și o pernă la cap. Mortul era așezat cu capul spre apus, cu mâinile pe piept, punându-se o batistă albă și un ban. La colțul casei se punea un steag din pânză sau prosop, iar deasupra ușii o pânză neagră. Se aducea sfeșnicul de la biserică și se punea la capul mortului, iar lumânările ardeau tot timpul. Oglinzile din casă erau acoperite pe perioada șederii mortului în casă. Lângă acesta stătea tot timpul cineva care nu doarmea și avea grijă ca lumânarea să fie mereu aprinsă. Pe pieptul mortului se punea o icoană pe care ardea „toiagul" – un colac făcut din ceară curată. În mâna răposatului se punea o cruce de ceară, iar la întretăierea brațelor, un ban.

Pe drumul spre biserică și cimitir se oprea mortul pe la poduri și răscruci și se citea câte o evanghelie. În timpul opririlor se punea sub sicriu o pânză sau o batistă albă dată apoi de pomană femeilor care însoțeau alaiul mortuar. Tot acum se aruncau și monedele adunate de pe icoană la priveghi. Banii de hârtie erau dați clopotarului. Cei mai bogați dădeau de pomană
peste groapă o vițică sau o oaie.

După înmormântare, se făceau pomenirile de 3, 9, 20, 40 de zile. Cea de 40 de zile se mai numea și „ridicarea panaghiei" și se dădea de pomană pom sau îmbrăcăminte, pat cu așternut

complet. Pentru flăcăi sau fete mari se punea muzică, care venea de dimineață, în ziua înmormântării, pentru a-i cânta mortului „Zorile”.[424]

Interioare țărănești - comuna Bălăbănești
Sursa foto: https://www.facebook.com/Parohia-Bursucani;

Comuna Băleni

Acest teritoriu a fost locuit încă din cele mai vechi timpuri, dovadă în acest sens fiind obiectele arheologice din epoca bronzului descoperite aici și cercetate de Ion T. Dragomir, cercetător în cadrul Muzeului de Istorie din Galați.

Îl reproducem în continuare așa cum apare în lucarea Marianei Pintilie și a lui Dorin Pintilie - *Comuna Băleni: Studiu monografic complex:*

,,Din mila lui Dunmezeu, noi, Petru voicvod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu- se, că aceste adevărate slugi ale noastre credincioase, pan Cernat Ploscar și fratele său, Șteful, ne-au slujit drept și credincios.

De aceea, noi, văzând dreapta și credincioasa lui slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastrămilăși le-am dat și le-am întărit, în țara noastră, în Moldova, satele pe Corod, anume: Pâtcăești, pe care l-au cumpărat de la Pâtcă pentru 60 de zloți amândouăpărțile, și, pe aceeași parte, între Motoșești și Vitezești, un loc în pustie săîntemeieze sat, și mai jos de Vitezești, la fântână, un loc în pustie să facă sat, și Zmulti pe Suholui, și mai jos, unde este jude Uliu, anume Milești, și seliștea Dăbeștilor și Cernătești, la obârșiile Gerului, și mai jos Gorunești, și între Mi<l>ești (Mî<ndrs>ești) și între Frățilești, un loc din pustie și seliștea Frățileștilor, și la obârșia Bârzotei o prisacă, la fântână, unde a fost călugărul, și în dreptul Cojoeștilor, unde a fost prisaca lui Rășca, și Găunoasa de la obârșie până la gură, și seliștea lui Lațco Furul, pe Suholui, și seliștea Șcheilor și, mai jos, seliștea lui Fâlfoi și a lui Radul și a lui Radici, unde este jude Dragoș, și

[424]Neculai Pământ, Delia-Elena Guţă, Florin Munteanu, *op. cit.*, p. 249-254.

iezerul Covurluiului cu gârla, și unde a fost Cudrea și, pe Prut, Fărăești, si gârla Flămânzilor, și jumătate din morile noastre de la Covurlui, pe Prut, să-și facă casă, și jumătatedin pădure și jumătate din șteze și din pești și din tot venitul, și pe apăși pe uscat, să le fie jumatate și pe aceeași parte a iazului să-și facădârstă, și de la iaz în vale, pe Prut, să le fie lor din toate târguielile toată această vamă, și pe apăși pe uscat, și seliștea Folteștilor, și seliștea lui Berevoi, pe Ialan, și **fântâna lui Balea***, pe Suholui, și fântâna luiCucu și cu .... și pe Cracău, unde sunt juzi Dragan și Nasoe, amândouăpărțile, și mănăstirea, și pe Bârlad, Blajari și Mereștiși Mănăstirea de* la gura *Bârlăjiței, unde este Agapie, și Liești, și Gârlești și Tălăbești, ocina lor, unde a fost Voico și Șteful și Micu, cu toată gârla de la Bârlad și Toncești cu gârla și gârla Brateșului cu satul și seliștea lui Duma, pe Călmățui.*

Toate acestea mai sus-scrise *să le fie de la noi uric și cu tot venitul, lor și copiilor lor și nepoților lor și strănepoților lor și răstrănepoților lor și întregului lor neam, cine va fi cel mai apropiat, neclintit niciodată, în veci. Iar hotarul acestor sate și seliști mai sus-scrise săfie după hotarul vechi, pe unde au folosit din veac. Iar hotarul acestor pustii să fie câtvor putea să folosească îndestul. Iar la aceasta este credința domniei mele, a mai sus-scrisului Petru voievod, și credința boierilor noștri: credința panului Neagoe logofăt,credința panului Petru Hudici, credințapanului Duma a lui Brae, credința panului Bratul, credința panului Stanciul, credința panului Costea Orâș, credința panului Duma și a fratelui său, pan Mircea,credința panului Ion Băicean,credința panului Oana Julici,credința panului Ion Mândzul, credința panului David stolnic, credința panului Oana portar, credința panului Tador Negru,credința panului Tador al lui Vasco stolnic, credința panului Nicoman, credința panului Tador Moicescul, credința panului Hrinea spătar, credința panului Sârbul postelnic, credința panului Danciul vistier, credința panului Radul Pisc, credința panului Petru ceașnic, credința panului Goian comis și credința tuturor boierilor noștri moldoveni, mari și mici.*

Iar *după viața noastră, cine va fi domn al țării noastre, din copiii noștri sau din frații noștri sau din neamul nostru, oricare, pe cine îl va alege Dumezeu să fie domn în țara noastră, în Moldova, acela să nu clintească dania noastră, ci să le-o întărească și să le-o împuternicească pentru că le-am dat pentru dreapta și credincioasa lor slujbă. Iar pentru mai mare întărire a* tuturor celor mai sus-scrise, *am poruncit credinciosului nostru, jupan Ilie logăfăt să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră.*

A scris Luca grămătic, la Suceava, în anul 6956 (1448), luna iulie 15.[425] Această străveche aşezare de pe colinele Covurluiului, din centrul judeţului „cunoaşte o continuitate a vieţuirii locale de peste două milenii”[426]. Conform tradiției locale, vechea vatră a satului se afla pe coasta dealului dinspre apus, numit Dealul Humăriei sau Bălțăței. În timpul invaziei tătarilor, localnicii se refugiau în vatra actuală, acoperită în evul mediu cu un codru imens. Treptat și-au transformat ascunzătoarea în vatră de locuire permanentă.[427]

În secolele trecute, satul din Moldova sudică era un loc în care nașterea, căsătoria și decesul creau desechilibre în viața comunității, de aceea în jurul acestor momente firești, colectivitatea tradițională a creat ritualuri menite să restaureze echilibrul.

Deosebit de interesante sunt în acest sens cele legate de naștere. Conceperea și nașterea unui copil, în comunitatea tradițională din Băleni, era însoțită de ritualuri diverse. În timpul sarcinii, femeia era supusă unor interdicții cu scopul de a apăra copilul. Bătrânele satului le sfătuiau să nu privească prea mult spre persoanele care aveau semne pe față sau pe corp și să nu fure fructe sau flori pentru a nu da naștere unor copii cu semne pe corp. Femeile erau îndemnate să lucreze pe toată perioada sarcinii pentru a avea naștere ușoară și erau asistate la naștere de moașe bătrâne ce aveam cunoștințe medicale empirice astfel că moartea unui prunc la naștere era destul de frecventă.

Timp de patruzeci de zile de la naștere, mama nu avea voie să iasă din curtea casei, să meargă la câmp sau la fântână, aceasta era nevoită să stea mai mult în casă considerându-se că spurcă apa sau câmpul. Pentru protejarea pruncului nebotezat, mama așeza o mătură în apropierea pătuțului spunând: *„Cum stă praful, așa să stea și el cuminte”*. Tot pentru a-l proteja, de deochi, îi făcea semnul crucii și îl însemna pe frunte cu praf luat de la călcâi și spunea: *„Cum nu se deoache călcâiul meu, așa să nu se deoache copilul”.* Dacă se credea că a fost deocheat copilul, i se spunea Tatăl nostrum și i se stingeau cărbuni. Un descântec de deochi folosit în Băleni are următorul text:

Pasăre albă, în cer născută,
În cer născută,
Când piatra în două s-o despica
O rămas copilu' luminat
Ca maica ce l-o făcut,
Ca Dumnezeu ce l-o lăsat,
Curat și luminat,
Ca argintu' strecurat.
Ieși deochi din auzul urechilor,
Din văzul ochilor,
Din suflarea nasului,
Din dantura dinților.

În Băleni, ca și în alte localități învecinate, îmbolnăvirea unui copil era semn că mama sa este lipsită de noroc. Pentru a salva copilul de la moarte, i se recomanda să-l de pomană, pe

[425] *Ibidem*, p. 192.
[426] Eugen Drăgoi, *Băleni, jud. Galați – câteva mărturisiri și documente inedite,* în „Revista lunară a cenaclului cultural Dunărea de Jos”, nr. 111, Galați, 2011, p. 3.
[427] Dorin Pintilie, Mariana Pintilie, *op. cit.*, p. 53.

fereastră, unei femei cu familie numeroasă: *„Soră-mea când a născut fata, nu prea mergea bine și a murit la nouă luni. Nu după mult timp a mai născut o fată tot așa bolnăvicioasă și i-o zis femeile: - Tu, Ioană, tu nu ai noroc la fete! Pune mâna și o dă de pomană. Caută o femeie care are mulți copii și o dă. A căutat o femeie de aici care avea opt copii. A aprins o lumânare, a deschis o fereastră și a spus: - Pe lumea asta să fie a ta și pe cealaltă să fie a mea. Că pe lumea asta ea n-avea noroc. Femeia l-a luat, a zis bogdaproste, l-a ținut un pic în brațe și apoi l-a înapoiat mamei, care urma să-l crească în numele ei."*[428]

Colectivitatea sătească a ajuns să aibă, după îndelungate experiențe, o serie de valori care reglau mecanismele existenței sociale. După un timp, experiența comunității, valorile create și răspândite devin obiceiuri, moduri de comportament, forme de acțiune, de conviețuire. Ca acte infinit repetate, obiceiurile se instituie în veritabile reguli de depozitare a codurilor morale, în legi nescrise care reglează mecanismele socio-culturale.

Oraș Berești

Harta topografică a Moldovei, publicată la sfârșitul secolului al XIX-lea, subliniază pentru această regiune toponime pentru:

Nume de dealuri: Tabăra, Petrosu, Bâzan, Viei, La Ulmi, Cioinagi, Pleșa, Părului, Țopeni, Chiscu Morei, etc.;

Nume de movile: Cetățuie, Lupului, Gurguiata, Gemenele, Leorda, La trei stejari, Albinei, Plopului, etc;

Nume de văi: Chineja, Slivna, Șeasa, Porcului, Roșia, Târgului, Fundătura, Buruienoasa, Odăilor, Izvorul Lupului, etc;

Nume de păduri: Tabăra, Titulești, Leorda, Roșu, Lupului, nume de rediuri (păduri mici): Caprei, Cerbului, Lui Bălan, Tatarilor, La Stejari, Caprioarei, Gârnițași;

Nume de poieni: Vânătoreasa, La trei pietre, Lui Artenie.[429] Multe dintre aceste toponime se păstrează și astăzi, acestea făcând dovada continuității de locuire a populației în această zonă. O mărturie interesantă despre aceste meleaguri îi aparține lui Dem Gh. Sârbu – Berești, mare „documentarist al localității sale de origine, localitate pe care a iubit-o cu dragoste creștină, în modestie totală."[430] Repoducem în continuare această mărturie așa cum apare consemnată în lucrarea Livei Ciupercă, *Berești de Covurlui:*

---

[428]*Ibidem*, p. 156.
[429]Ardeleanu Mariana, *op.cit.*, p.8;
[430]Livia Ciupercă, *op. cit.*, p.13;

În cremene de veac hrisovul vechi scrie
Că viteazul lui Stefan Vodă, ostaş Berehoiu
La veleatul 1462 ... s-a scoborât-n chindie
Aici, înfruntând tăcerile, vremea al turcilor puhoiu.
Şi-n inima verde de pădure bătrânească
După dorul mare al voievodului, oşteanul,
Ctitori aşezare de datină românească
Şi anii îi înfloriră-şi truda şi neamul....
..... Ca viaţa noastră sa osârdească-n armonie. Comori de chivernie şi fapte-n Dumnezeu
S 'au ridicat pe vatra noastră de răzăşie!
Străbuni viteji, cu cinste de hrisov mut,
Pluteşte duhul vostru aici, despre care eu
Smerit urmaş scriu şi ţărna v-o sărut![431]

Un obicei care s-a păstrat până astăzi, din zona Bereştiului este mersul la colindat. „În ajunul Crăciunului, copiii se întovărăşesc câte doi ori câte trei şi cântă la fereastră.

Un alt obicei interesant, practicat în zonă este **caloianul.** Caloianul este un rit agrar străvechi ce simbolizează cultul naturii, care moare şi învie ce urmărea învocarea bunătăţii divine în vederea rodirii ogoarelor. La Bereşti, când nu ploua şi era secetă se făcea un om din pământ pe care îl boceau fetele:

„Caloene, Caloene
C-a murit mama soarelui
Şi-a-nviat a ploilor."

După ce se înmormânta acest om de pământ se făcea o pomană caloianului.[432]

Considerăm demn de consemnat şi un descântec de „aplecate" cules din Bereşti. Omul se îmbolnăveşte de a plecate atunci când mănâncă cu lăcomie, pe foame, pe oboseală sau o mâncare ce nu-i place. Acesta de simte greu la inimă, îi este greaţă, varsă, se îngălbeneşte sau transpiră. Acest gen de de suferinţă, bătrânii din zonă îl rezolvau astfel: bolnavul era frecat pe mâini, de la încheieturi în sus, pe pereţii nasului, pe tâmple cu stupit, oţet, săpun şi se descânta:

Plecate, plecăcioase
Ieşiţi din oasele ce-s sănătoase
Voi freca cu mâna mea ce grasă
Şi-nainte ş n-apoi
Până nu s-alege nimica de voi
Plecate pe foame,
Plecate pe sete,
Cheie, să răscheie
Să rămână (numele persoanei)
Curată, strecurată
Ca argintul curat
Ca Maica Domnului
Ce-a lăsat.

La Bereşti plugul a fost şi este la mare cinste între obiceiurile de iarnă. Plugarii se îmbrăcau în costume naţionale, dar mai în vechime îşi dădeau seara cu tăciuni pe faţă, luau căciulile pe dos, câte un capot vechi, un cojoc urât şi săreau poarta gazdelor. Cu o săptămână-două înaintea Anului Nou, ornau plugul cu hârtie grofată, stegulețe, coroană cu oglinzi, canafi şi stegulețe. Boilor le

[431] *Ibidem*, p. 12-13;
[432] Ioan Brezeanu, *Valori ale culturii populare din zona de sud a Moldovei - credinţe, datini, ritualuri*, Editura Fundaţiei Universitare „Dunărea de Jos", Galaţi, 2000, p.128.

puneau „canahi” în coarne, iar câte o bătrână mai iubitoare de tradiții le punea în coarne și câte un colac, „ca să fie cu noroc.”[433]

Comuna Cavadinești

Toponimul Cavadineşti, care nu mai există în alte regiuni ale ţării, îşi are originea în onomasticul Cavadin şi sufixul eşti, acesta confirmându-i originea românească. Numele grecesc Cavvadia, trecând prin spaţiul slav sud-dunărean, a putut primi sufixul slav in (ca în cazul Dobrin, Dobre + in) întregindu-se în Cavadin. Se ştie că zona satului a fost locuită, din vechime, de o populaţie slavă. Existenţa „căpitanului Cavadin” în vremea lui Ştefan cel Mare, susţinută de prof. I.Brezeanu[434] nu este dovedită de documente.[435]

Comuna Corni

Se pare că numele satului provine de la numele unui arbore „cornul”. Această explicaţie dată numelui localităţii nu trebuie neglijată pentru că la vest de satul Corni se află satul Măcişeni al cărui nume se pare că provine de la numele unui arbust, „măceşul”. În 1780, mai jos de satul Corni era satul Perişeni al cărui nume provine de la apelativul „păr”. Pârâul care trece prin acest sat se numeşte şi astăzi Perişeni.[436] În privința vieții cultural-artistice a comunei Corni, până la mijlocul secolului al XIX-lea, avem în vedere tradițiile folclorice legate de marile sărbători religioase și posibile producții artistice arhaice. Locuitorii și-au păstrat de-a lungul timpului obiceiurile, datinile și credințele strămoșești legate de ciclul vieții și de sărbătorile calendaristice, cele de iarnă fiind cele mai însemnate.

Din cercetările existente se poate concluziona că în această zonă s-au practicat și păstrat obiceiurile care aveau ca scop fertilitatea pământului, protecția oamenilor, dar și a animalelor, ajutorarea noilor familii, lucrul pământului sau punerea la adăpost a roadelor obținute din agricultură. Primăvara se făceau Caloianul și Paparuda pentru a aduce ploaia, vara se făceau hore de Sfântul Petru și Pavel, de Sântămăria Mare, iar toamna era timpul nunților.

Deși, în general, nu aveau o dată fixă Paparudele aveau loc la câteva săptămâni după Paște. În Comuna Cuca obiceiul a avut o desfășurare destul de sumară însă a păstrat elementele esențiale ale ritului: apa și și stropirea cu apă, simulând căderea ploii, frunzele verzi și invocarea ploii, cu formula *Paparudă, rudă / Vino și mă udă / Deschide portițele / Să curgă ploițele.*[437]

---

[433]Iuliana Băncescu, Laura Elisabeta Panaitescu, *Obiceiuri de iarnă la Dunărea de Jos,* Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos”, Galați, 2017, p. 129.
[434]Ioan Brezeanu, op.cit., p.15.
[435] Paul Păltânea, op.cit., p. 33.
[436]http://www.comunacorni.ro/
[437] Ioan Brezeanu, *op. cit.*, p. 124.

„Stropitul cu apă este un ritual legat de agricultură, menit să aducă rodirea ogoarelor. El are la bază magia de similitudine, adică de imitare, prin acțiunea întreprinderii obiectului invocat. În cazul paparudelor incantația are rostul să ajute la rodire prin provocarea ploii."[438]

Sursa: Ziarul Viața Liberă

Locul cel mai important în lumea satului de altă dată îl aveau sărbătorile de iarnă, datorită spectaculozității lor comparativ cu obiceiurile de primăvară sau de vară. Pregătirile pentru aceste sărbători începeau chiar și cu o lună mai devreme: se adunau pentru a învăța colinde, urături, se sfătuiau în privința recuzitei, etc. Cu colindul umblau doar băieții, fetele au început să practice acest obicei mult mai târziu. Peste tot copiii umblau cu uratul din casă în casă și primeau ca răsplată colăcei pe care îi adunau în trăistuțe sau îi puneau pe o sfoară. Se umbla în timpul zilei și cu „aratul" care consta într-un plug tras de boi cu care se trăgea o brazdă în curte sau la poarta gospodarului pentru a avea un an bogat. Seara se umbla cu plugul mare format din mai mulți flăcăi, care mergeau în special la casele cu fete de măritat. „Fata gazdei dăruiește unui flăcău din ceată pe care și l-ar dori de iubit, un colac frumos împletit în patru, asta însemnând și acceptarea unei viitoare logodne. Dacă același flăcău primea colac de la mai multe fete, el avea ocazia să răspundă prieteniei atunci când scotea în horă fata pe care o îndrăgea, acest fapt însemnând și cererea în căsătorie, iar cei prezenți la horă luau la cunoștințp că vor avea nuntă în toamnă."[439]

Un alt obicei foarte răspândit în zonă era umblatul cu buhaiul. „Buhaiul este un obiect etnografic care făcea parte dintr-o cofă de lemn la care se adăuga la gură o piele de capră și un smoc de păr de la coada calului, de care se trăgea până se obținea un zgomot asemănător cu răgetul taurului (buhaiului)."[440]

Obiceiuri de iarnă, județul Galați
Sursa foto: https://www.monitoruldegalati.ro/

Teatrul popular era reprezentat de alaiurile de Capră, Urs, Jienii, Mocănașii, Clampa și Moaștele, dar pentru fiecare localitate există elemente specifice. Obiceiul caprei nu se deosebește de celelalte localități, capra fiind „confecționată din cordele sau hârtie colorată și jucată pe ritm de geampara". În schimb, clampa era o combinație între „malancă, brezaie sau barză, deoarece era confecționată dintr-un levicer cu capul

---

[438]*Ibidem.*
[439]Eugen Drăgoi (coord.), *op. cit.*, p. 186.
[440]*Ibidem*, p. 187.

ca de capră, cu coarne și bot care avea partea de jos mobilă, dar destul de mare, asemănător unui cioc, iar gâtul foarte lung. Astfel, clampa ajungea și la înălțimea de trei metri (de unde și vorba *înalt ca un clămpău*) așa cum o întâlnim și în satele din apropiere: Cudalbi sau Slobozia Conachi. Ea însoțea alaiul ursului, alături de moși, babe, căldărari și bădănari.” În Măcișeni „se umbla cu ursul adevărat dresat de un țigan căldărar care-l ținea în lanț, intra în curțile gospodarilor și de cele mai multe ori era pus să calce gazda pe spate pentru a nu avea dureri de șale la secerat.”

În localitățile Corni și Urlești, „masca de urs era confecționată dintr-un cojoc mițos întors pe dos, iar capul era făcut dintr-o căldare îmbrăcată în blană de oaie de culoare neagră la care se adăugau urechile și botul cu dinți de fasole și limba din cânepă roșie.”[441] Obiceiul Mocănașii era practicat de copii îmbrăcați în costume populare. Textul era inspirat de istorie (la fel ca *Jienii*), subiectul principal fiind „disputa dintre Anul Nou și Anul Vechi” mediată cu succes, dar și cu mult haz, de un personaj comic numit „Mătrăgună” care, în final, îi împăca și se prindeau cu toții într-o horă mare alături de gazde. Din ceată făceau parte trei mocănași care dau și numele obiceiului, îmbrăcați în cojoace și care purtau în mâini bâte ciobănești frumos ornate, cu panglici multicolore și clopoței, iar pe cap aveau căciuli cu *zagara* (margine dublă) de care atârnau panglici lungi colorate și o bandă tricoloră pe mijlocul căciulii.”[442]

Un alt obicei interesant, practicat doar în satul Urlești este cel al umblatului cu Moaștele. Acesta presupunea ca „un grup de zece-doisprezece tineri îmbrăcați în femei, cu fuste, bonzi și căciuli întoarse pe dos porneau în prima zi a anului pe ulițele satului făcând zarvă și jucând. Jumătate dintre ei purtau măști, iar ceilalți se murdăreau pe față cu funingine și își colorau buzele și obrajii cu roșu *ca la cucoane*. Toți mascații aveau în mâini tălăngi, zgarde cu clopoței sau zurgălăi, dar și unelte agricole – furci, lopeți, coase – , mături și chiar oale și cratițe sparte. Unii purtau în jurul mijlocului peste cojoace centuri late din lemn, mai ales din coajă de cireș de care erau agățate tălăngi și clopoței mari și săreau pe un anumit ritm făcând un zgomot infernal. Dintre ei, unul era obligatoriu îmbrăcat în mireasă care era însoțită de *moașe* ceea ce ne duce cu gândul că de aici vine numele obiceiului, dar bătrânii spun că numele vine de la măști, cu pluralul moaște. Ceata era însoțită de un lăutar cu fluier sau vioară, care cânta în timp ce doi flăcăi spuneau plugul, iar ceilalți se prindeau în horă și jucau pe rând mireasa în mijloc, iar la sfârșit era invitată să intre în horă și gazda. De obicei terminau de umblat prin tot satul până seara, când se despărțeau și mergeau la sărbătoriții ce purtau numele de Vasile sau Vasilica, unde petrceau până noaptea târziu.”[443]

---

[441]*Ibidem*, p. 188.
[442]*Ibidem*.
[443]*Ibidem*, p. 188-189.

Comuna Fruntișeni

Cercetarea arheologică de suprafaţă şi sistematică în comună este la început, însă au fost identificate câteva situri arheologice. În spatele mănăstirii Grăjdeni de o parte şi de alta a drumului ce trece prin pădure, a fost depistată o aşezare neolitică timpurie, specifică Culturii Criş. Datorită amenajării drumului, au apărut numeroase fragmente ceramice, lucrate la mâna, arse insuficient, cu multă pleavă în pastă, cu decoraţii în relief, realizate cu degetul. Fragmentele aparţin unor vase diverse: străchini, oale, vase de provizii. în perimetrul şirului au mai apărut şi unelte din piatră, frecătoare, fragmente de râşniţă, lame şi aşchii de silex.[444]

În anul 1957, a fost depistat în marginea satului Grăjdeni, la obârşia pârâului Trestiana, un sit aparţinând La Tene-ului geto-dacic. Aşezarea este pusă în evidenţă de fragmente ceramice lucrate la mână de culoare cenuşie. Tot aici a apărut şi un vas de provizii, cu buton.[445] De asemenea, în cimitirul satului,au fost identificate mici fragmente ceramice geto-dace, specifice culturii La Tene.[446]

Situl arheologic de la Fruntișeni este situat la 500 m de satul Fruntișeni pe versantul sud-estic al Dealului Pârlitura. Existența sitului în această zonă a fost semnalată de doi localnici, în anul 2006, aceștia adunând din perimetrul sitului mai multe fragmnete ceramice care ulterior au fost înmânate specialiștilor Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad.

Situl Fruntișeni - secțiunea dinspre nord-vest

Sursa foto: https://www.muzeuparvan.ro/

Din zonă, au fost recuperate cantități importante de fragmente ceramice, fragmente de statuete antropomorfe feminine, unelte din piatră și os, care le-au permis specialiștilor să atribuie – pe baza tipologiilor specifice – acest sit aspectului cultural Stoicani-Aldeni.[447] A fost identificată o vatră dintr-o locuință, la o adâncime de -0,35 m, în partea de vest, iar în partea de est o acumulare de resturi menajere care includ fragmente osteologice amestecate cu fragmente ceramice, fragmente de statuete antropomorfe feminine, unelte din os și piatră.[448] S-a identificat un singur nivel de locuire, iar acumularea de resturi menajere urmărește morfologia

[444]*Ibidem*, p. 11.
[445]*Ibidem*.
[446]*Ibidem*.
[447]Mariana Prociuc, *Importanța economică a bovinelor și ovicaprinelor din situl neo-eneolitic de la Fruntișeni (jud. Vaslui)* în „Acta Musei Tutovensis”,Bârlad, 2018, p. 67.
[448]*Ibidem*.

actuală a terenului astfel că se poate presupune că resturile menajere erau aruncate direct pe suprafața solului, în afara locuinței, nu într-o groapă special amenajată în acest sens.[449]

Materialul osteologic determinat constă din resturi atribuite următoarelor specii de mamifere domestice: Bos taurus, Ovis aries, Capra hircus, Sus s. domesticus, Canis familiaris, și sălbatice: Bos primigenius, Cervus elaphus, Capreolus capreolus, Sus s. ferus, Canis lupus, Vulpes vulpes, Meles meles, Lepus europaeus. Materialul mai cuprinde și resturi de moluște, pești, reptile și păsări.[450]

Biserica de lemn
Sursa foto: https://www.facebook.com/Grajdeni-VS/

Grăjdenii sunt un oiconim. Toponimul are la baza patronimul Grăjdean (femininul Grăjdeana), locuitorii fiind urmaşii unui Grăjdean. Toate toponimele care au sufixul eşti şi o parte din cele cu sufixul eni au la bază un antroponim, devenit patronim şi desemnează urmaşii. Persoane cu numele Grăjdean şi Grăjdeana apar în documentele medievale, existând şi în prezent.[451] Tradiția locală consideră că numele satului Grăjdeni îşi are originea în existenţa unor grajduri din pădure, ridicate şi organizate ca locuri de popas. Legenda locului spune că într-un an, trecând cu carele de la Galaţi spre Suceava, Petru Rareș a dormit sub un copac din pădurea Grăjdeni (pe atunci nu exista satul) şi a avut un vis foarte frumos, în care cele două dealuri din fată erau de aur şi i se înclinau lui, iar din gură îi ieşea un roi de albine. Ajuns aproape de locul pe care astăzi se află gara Crasna, este întâmpinat de o solie de călăreţi domneşti de la Suceava, care-i aduc vestea că Divanul domnesc şi Mitropolitul ţării l-au ales Domn. Ajungând cu adevărat Domn, a hotărât ca în locul unde a avut visul cel frumos să ridice o biserică. Hotărârea a fost îndeplinită ridicând în locul respectiv o bisericuţă din lemn care a fost transformată în schit cu schimnicii locului şi apoi cu monahii greci.

Nu se găsesc însemnări privind data precisă a ridicării bisericuţei, dar e sigur că aceasta s-a realizat în prima domnie a lui Petru Rareş din anii 1527-1538. Bisericuţa lui Petru Rareş a durat până în anul 1711, când a fost incendiată de tătari. A scăpat numai un pomelnic al domnitorului în limba slavonă şi o icoană cu chipul Maicii Domnului. După ce a trecut pârjolul tătăresc, a fost ridicată o nouă biserică, tot pe locul ctitoriei lui Petru Rareş. Aceasta a fost renovată în 1853, dar în

[449]*Ibidem.*
[450]*Ibidem.*
[451]*Ibidem*, p. 14.

anul 1870 s-a dărâmat. Vlădica Anania a ridicat o nouă biserică din cărămidă, care s-a sfinţit în anul 1872 cu hramul „Sfântul Nicolae". În anul 1932 a venit ca slujitor Ieromonahul Agatanghel Georgescu.

În anul 1952, cu aprobarea Sfântului Sinod, schitul călugărilor este transformat în mănăstire de maici. Nucleul obştei, format din cinci călugăriţe, a fost adus de la mănăstirea Adam, conducerea având-o maica Timotea Boeru, fostă econoamă la Adam.

Până în 1960, obştea a ajuns foarte puternică numărând 100 de maici. Dar în 1960, ca urmare a decretului 410/1959, maicile au fost alungate; scriptic însă, mănăstirea n-a fost niciodată desfiinţată. Deşi reparată în anii 1951 şi 1966, biserica a început să se deterioreze cu timpul, mai ales din pricina cutremurelor din 1977 şi 1986.

Prin strădania Preotului paroh Ionel Gherasim i s-au făcut unele reparaţii între anii 1987 şi 1990, pentru consolidare fiind turnată o placă de beton deasupra. În toamna anului 1990, vine aici Părintele Protosinghel Ciprian Timofte, care continuă reconstrucţia bisericii. Totodată se îngrijeşte pentru popularea mănăstirii cu maici.[452]

Comuna Grivița

În lucrarea *Marele dicționar geografic al României,* din anul 1901se menționează despre această localitatecă este o comună rurală și sat, în județul Tutova, plasa Târgul, spre S-E de Bârlad și în apropiere de el. Satul formează comuna, alături de cătunul Grivița, având o populație de 1130 de locuitori, din care 183 contribuabili, locuind în 322 de case. Are o școlă primară și obiserică. Se cultivă vie și există livezi cu pruni.[453]

Stână Odaia Bursucani
Sursa foto:
https://www.facebook.com/centrulculturiitraditionale.vaslui

Satul Trestiana cunoscut din vechime mai întâi ca Trestiana, apoi ca Cetăţuia, iar mai apoi din nou ca Trestiana (cel de azi), a avut şi denumirea de Palerma (1896). Curiosul nume de Palerma provine de la un inginer italian din *Palermo,* care a făcut planul cu împărţirea pământului din satul Trestiana, conform legii din 1878, zisă ,,de împroprietărire a însurăţeilor".

[452]https://episcopiahusilor.ro/
[453] George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit.*, vol. IV, p. 545.

Satul, de-a lungul existenţei sale, a mai purtat şi denumirea de *„Stroe Belloescu”,* în perioada în care localitatea era încadrată în judeţul Tutova. În anul 1964 i-a fost schimbată denumirea în *Trestiana* prin Decretul 799 din 17 decembrie 1964.[454]

Pe raza localități ia fost descoperită o aşezarea neolitică Starčevo-Criş deosebit de interesantă deoarece include așezarea de la Trestiana în marea civilizație a neo-eneoliticului Starčevo-Criş care se întinde din Macedonia până în Europa sud-centrală.

Comunităţile civilizaţiei Starčevo-Criş au pătruns în Moldova dinspre sud-est prin trecătorile Carpaţilor răsăriteni, aici fiind amintite peste 150 de staţiuni, dintre acestea cea mai intens cercetată este aşezarea de la Trestiana.

Pe suprafaţa reconstituită a aşezării au fost descoperite: 27 de locuinţe; vetre şi un cuptor aparţinând comunităţii stabilită aici; printre acestea, pe terasa inferioară a aşezării au fost descoperite 42 de morminte datate în epoci diferite: 11 morminte au aparţinut comunităţii neolitice din aşezare;6 morminte au aparţinut unei comunităţi din epoca bronzului, cultura Noua;4 morminte au fost datate în prima epocă a fierului – Hallstatt; 2 au aparţinut unei populaţii din sec. III-IV.Celelalte 19 morminte cu schelete distruse, aproape total, şi fără inventar nu au putut fi determinate. Din locuinţe s-a adunat o cantitate impresionantă de material arheologic: unelte (unelte de piatră cioplită (obsidian, silex, gresie): lame, răzuitoare, vârfuri etc.;unelte din piatră şlefuită (marnă, silicolit, amfibolit, gresie etc.): topoare, dălțițe, netezuitoare etc.;unelte de os: ace de cusut, spatule, netezuitoare etc.;ac de cupru;piese de lut: fusaiole, greutăţi), ceramică (este cel mai numeros material cu o mare varietate de forme şi decor: oale, străchini, păhărele, cupe etc. Deosebită este componenta ceramicii pictate realizată pe cupe acoperite cu culoarea roşie pe care s-au executat motive de culoare albă şi neagră)şi plastică (formată din figurine antropomorfe şi zoomorfe) care dau posibilitatea cunoaşterii şi a evoluţiei unor comunităţi neolitice timpurii la începuturile vieţii sedentare.[455]

Aspect de pe șantierul de la Trestiana
Sursa foto: Acta Musei Tutovensis, XII 1, 2016

---

[454] http://www.grivitavs.ro/.
[455] https://www.muzeuparvan.ro/

Comuna Jorăști

Denumirea satului – Jorăşti – vine de la un cioban cu numele de Jora, care, înainte de anul 1700, a coborât din munţii Vrancei cu oile sale la şes, găsind aici locul potrivit de păşunat, ferit de năvala tătarilor, cu apă din abundenţă; s-a stabilit aici lăsând amintire numele său.

Fie din descendenţii săi, fie deodată cu aşezarea pe aceste locuri şi a altor familii, satul s-a mărit, ajungând astăzi la un număr de aproximativ 700 de familii. La originea lor, locuitorii comunei Jorăşti au fost răzeşi, lucrându-şi terenul propriu, având ca ocupaţie de bază agricultura. Patrimoniu Arheologic Clasat, situl Lunca - necropola de la Lunca, sat component al comunei Jorăşti, judeţul Galaţi, datată cronologic în secolele III-IV p. Chr., se încadrează în specificul culturii Sântana de Mureş atât în cea ce priveşte inventarul mormintelor cât şi în privinţa riturilor de înmormântare practicate, ritul incineraţiei specific populaţiei autohtone şi cel de înhumaţie practicat de populaţia romanizată şi de noii veniţi în acest spaţiu.

Sursa foto: http://migl.ro/

Sursa foto: http://migl.ro/

Necropola de la Lunca, cercetată între anii1963- 1967, de către arheologul Ion T. Dragomir, a îmbogăţit colecţia Muzeului de Istorie „Paul Păltănea” din Galaţi cu numeroase piese arheologice de o valoare deosebită fapt atestat prin clasarea în patrimoniul cultural național a 146 bunuri în categoriile Fond și Tezaur.[456]

Sursa foto: http://migl.ro/

În cadrul acestei necropole au fost descoperite un număr de 78 complexe

456 http://migl.ro/;

funerare, 41 morminte de incinerație, un rug colectiv şi 36 morminte de înhumaţie, în majoritatea lor având un inventar bogat şi variat.

Prima biserică din Jorăşti a fost zidită de un oarecare Nastea, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Potrivit tradiţiei locale această biserică ar fi fost profanată de tătari, care au ucis în ea pe călugărul Iosif, iar apoi i-ar fi dat foc. După spusele bătrânilor, din cauza acestui incident, bisrica nu s-a mai sfinţit, fie că locuitorii se temeau de o nouă profanare şi ruinare, fie că nu s-au putut realiza condiţiile pentru sfinţirea bisericii. Simţindu-se totuşi nevoia de biserică în această zonă, pentru ca noul sfânt locaş să fie ferit de năvălitori, acesta s-a construit din nou, pe la finele secolului al XVIII-lea (istoricii propun cca. 1770), de data aceasta la un loc mai ferit, în partea dreaptă a pârâului Covurluiului.[457]

Despre această biserică se ştiu mai multe: avea hramul „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena" şi era făcută din lemn şi vălătuci în paiante, avea clopot, avea catapeteasmă „de muşama" şi era nepardosită, iar acoperişul era din scânduri. Într-o primă etapă au slujit la această biserică ieromonahi, iar mai apoi şi preoţi de mir.[458]

Biserica „Sfinții Împărați
Sursa foto: http://www.calauza.edj.ro/

La începutul secolului al XIX-lea, această biserica se risipeşte tot mai mult, de aceea s-a simţit nevoia altei biserici, care s-a şi făcut, prin stăruinţa lui Vasile Cernat. Pe la 1840, pe când se ruinase biserica „Sfinţii Împăraţi" de pe vale, a început a se înălţa o altă biserică, având acelaşi hram, însă sus, pe colină. Biserica „din vale" încetează a mai funcţiona pe la 1840. La construcţia noii biserici „Sfinţii Împăraţi" de pe deal au contribuit toţi credincioşii, merituoasă fiind strădania preotului Costea Strat. Locaşul a fost sfinţit la 1 noiembrie 1841.[459]

Comuna Oancea

Numărul familiilor de răzeși nu se cunoaște, dar un lucru este cert: acestea s-au înmulțit, iar odată cu aceasta, pământul s-a împărțit între doi, trei sau patru moștenitori. „Pământurile răzășești erau fâșii de pământ, mai înguste sau mai late, care plecau din malul Prutului (la est) și se opreau în

[457]LilianaBuhociu, Puiu – LucianGeorgescu (coord.), *Studiu privind potențialul turistic al Județului Galați*, Consiliul Judeţului Galaţi, Noiembrie 2013, p. 146.
[458]*Ibidem.*
[459]*Ibidem.*

drumul Brăilei, la hotarul cu Roşcanii şi Băneasa (la vest), cuprinzând şi bălţile.”[460] La reforma agrară a domnitorului Cuza s-au împroprietărit mai ales clăcaşii şi ţăranii ce nu aveau pământ deloc, sau aveau foarte puţin, în acest sens fiind expropriate trupuri din marile moşii boiereşti. Reforma agrară din 1923, din timpul regelui Ferdinand, reduce moşiile boiereşti şi împroprietăreşte ţăranii lipsiţi de pământ.

Până la al doilea război mondial se vând şi se cumpără suprafeţe mici de pământ, iar după război, nici măcar atât.

În privinţa învăţământului, din datele statistice aflăm că, la Oancea, a funcţionat o şcoală de băieţi şi o şcoală de fete, apoi una mixtă. Din arhive, mai aflăm că prin anii 1904-1906 în comună exista o bibliotecă, iar în 1927 chiar un Cămin Cultural. Din punct de vedere religios, locuitorii comunei au fost din cele mai vechi timpuri şi au rămas şi astăzi ortodocşi, indiferent dacă au avut sau nu biserici şi preoţi în sat.[461] În anul 1889 existau două biserici, una în partea din vale a Oancei, cu hramul Sfinţii Arhangheli, de lut şi învelită cu stuf, veche de peste 100 de ani şi a doua, în partea din deal, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, de piatră, construită de vreo 70 de ani.[462]

În timpul primului război mondial, bisericuţa veche a ars, iar în timp s-a considerat că este nevoie de un locaş mai încăpător, astfel că în s-a început construcţia unei noi biserici ce s-a sfinţit în 1922. Datinile, tradiţiile şi obiceiurile oncene s-au păstrat, ca şi în alte zone, destul de puţin, din păcate. Dintre acestea, deosebit de interesante sunt:

Caloianul - în comuna Oancea când se încălzea şi nu ploua fetele care nu aveau păcate făceau un caloian de lut, îl împodobeau cu flori şi îl ţineau trei zile la soare ca să se roage la Dumnezeu să-i deie cheile să descuie ploile. După cele trei zile se rugau la el: *„Căluiene Ene / Roagă-te la Dumnezeu / Să ne deie cheile / Să descuiem ploile.”*

După trei zile îl duceau la pârâu şi îl boceau. În câteva zile ploua cu valuri.

Paparudă – în comună, fetele îşi făceau rochii de cucută verde şi umblau prin sat îmbrăcate aşa, cu cerutul. Lumea le dădea tot felul de bucate ca să plouă, făceau mâncare şi stăteau la masă. După două-trei zile ploua.

Se desfăşura vara când nu ploua. Erau patru băieţi, unul se îmbrăca în boz verde şi plecau pe la case. Unde erau primiţi, cântau: *„Paparudă rudă /Vino şi mă udă /C-o cană cu apă / Când ai da cu plugul / Să iasă ca untu' / Când ai da cu sapa / Să iasă ca apa.”*

Apoi ieşeau femeile şi îi udau.

---

[460] *Ibidem*, p. 54.
[461] *Ibidem*, p. 136.
[462] George Ioan Lahovari, C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *op. cit*, vol. V, p. 522.

În ajunul Crăciunului, grupuri de flăcăi și fete plecau cu *Florile dalbe,* cântând în cor colinde străvechi. Se cânta la ferestrele gospodarilor, care le mulțumeau colindătorilor cu vin și plăcinte. De *Anul Nou* flăcăii făceau „un așa zis *Plugușorul Mare* cu plug adevărat tras de doi boi, cu harapnice care pocneau, cu clopoței și tălăngi, cu buhai și alte accesorii, care trăgeau câte o urare de-ți era mai mare dragul la poarta fiecărui gospodar. Erau cinstiți cu vin și bani.”[463]

La sărbătoarea Bobotezei, după slujba de la biserică exista obiceiul de a arunca crucea în Prut, „după ce în prealabil se tăiase gheața (când Prutul era înghețat) și recuperarea crucii din apă de către flăcăii cu armata făcută. Locul aruncării crucii era în aval de pod. Cei ce recuperau crucea, mergeau din casă în casă și primeau ceva bani. Nu era importantă suma, ci recunoașterea curajului și bărbăției de a se arunca în Prut la 6 ianuarie. Era și un atu de a se insura cu fata pe care o plăcea.[464] Prin așezarea ei, comuna a fost încă din cele mai vechi timpuri și până la ultimul război mondial destul de mult afectată de consecințele războaielor. Dovezi nescrise, dar de necontestat a rezistenței celor din comună în fața năvălirilor barbare, din timpul lui Ștefan cel Mare, sau chiar de dinaintea lui sunt reprezintate de „descoperirea urmelor unui tunel, cătușit în unele locuri cu cărămizi arse, în alte locuri numai cu lut, ce a străbătut satul, plecând de la biserica veche din vamă, trecând pe sub hanul obștesc (curtea școalei) și urcând spre țarină.”Cel mai probabil în acest tunel își depozitau sătenii bucatele în timpul pârjolului și năvălirilor barbare, poate chiar femeile și copiii se ascundeau aici, întrucât „în unele surpături de tunel s-au găsit cereale (orz), câteva unelte și chiar monede tătărești de prin 1200.”[465]

Călătorul polonez Iosif Podoski menționează, într-un document din 1759, că „poposind la conacul (hanul) WANCZE (Oancea): avurăm locuințe nu prea bune, căci tătarii prădaseră acest sat.”[466] În timpul războaielor ruso-turce din sec. al XVIII-lea, trupele rusești au trecut de mai multe ori prin aceste locuri, de asemenea oncenii au participat la războiul de independență și la cele două războaie mondiale.

Monumentul de la Oancea
Sursa foto: https://www.facebook.com/PrimariaOancea/

„Dacă în războiul din 1877-1878 au participat numai 5 onceni, din care au murit 3

---

[463] *Ibidem*, p. 154.
[464] *Ibidem*.
[465] *Ibidem*, p. 156.
[466] *Ibidem*, p.157.

(…), în războiul din 1916-1918 au participat mai mulți. Se cunosc numai morții, peste 90 și cei împroprietăriți, ca urmare a participării lor la război – 374. În războiul din 1940-1944, din statistica anului 1941 aflăm că erau mobilizați 174 de onceni și 64 rechiziționați. Dintre aceştia mai mult de 60 au murit pe câmpul de luptă."[467] În comună au fost ridicate patru monumente istorice, pentru cinstirea memoriei eroilor din această localitate: Cimitirul Eroilor căzuţi în cel de-al Doilea Război Mondial, Troiţa lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, Monumentul Eroilor căzuţi în Războiul pentru Independenţă (1877) şi Primul Război Mondial (1916-1918), Monumentul Eroilor Onceni căzuţi în cel de-al Doilea Război Mondial.

Comuna Rădești

Pe raza localităţii Rădeşti au fost depistate urme de locuire umană din paleolitic[468].

Legendele locului spun că această aşezare ar fi avut la bază o reşedinţă a unor tâlhari. Pe aceste meleaguri, paşii lui Ştefan Voievod au călcat în dese rânduri; la fel şi Petre Rareş a trecut de nenumărate ori cu carele lui cu peşte pe artera Iasi - Vaslui - Bârlad - Trestiana -Dealul Docanilor - Miroasa - Rădeşti - Pădurea Domnească - şi mai departe către Galaţi. Pe raza comunei Rădeşti erau două hanuri, unul în centrul satului şi al doilea la 1,5 km sud de Pădurea Domnească, numit „Hanul lui Pastramă".

Numele localităţii Rădeşti - se trage de la numele unui căpitan de oaste de pe timpul lui Ştefan cel Mare, Radu Lozescu. Acest căpitan de oaste a fost trimis de Ştefan Voievod prin sudul Bârladului cu misiunea de a recruta oşteni pentru armata statului moldovenescşi pentru a organiza o tabără militară domnească. Pe aceste meleaguri, Radu Lozescu şi-a fixat postul de comandă în locul căruia astăzi i se spune Pădurea Domnească. Oştenii adunaţi aici erau instruiţi pe valea numită astăzi Valea Tainiţei, făcând exerciţii de tragere cu arcul, principala armă de atac de pe atunci. Dealul de la est de Valea Tainiţei a căpătat numele de Dealul Arcaşului, iar adăpostul pentru provizii şi unelte de luptă, era o văgăună mai îndepărtată, într-un loc ferit, se numeşte şi astăzi „Adăpoastele".

Sursa foto: A Stegaru, Revista Buletin Cultural nr. 16, 2007

După ce evenimentele s-au liniştit, Ştefan Voievod a dat spre proprietate aceste meleaguri fostului căpitan de oaste Radu Lozescu. Urmaşii oştenilor lui Radu Lozescu au format o aşezare în punctul Ciuta, la sud de Adăpoastele. Localitatea astfel formată a căpătat numele de Rădeşti, după

---

[467] *Ibidem.*
[468] Costel Ilie, Mircea Nicu, *Situri şi puncte arheologice din judeţul Galaţi* în „Danubius", nr. 20, Galați, 2002, p. 29.

numele căpitanului de oaste, Radu. Urmaşii lui Radu, cei patru fii ai săi (Batică, Zburătura, Banga şi Tudor), din cauza lipsei de apă, au mutat satul pe locul unde se află astăzi, fiind atraşi de izvorul puternic din centrul satului numit acum Trei Izvoare.

Denumirea de Rădeşti a rămas neschimbată.[469]

Comuna Smulți

Descoperirile arheorogice făcute pe teritoriul comunei arată urme ale locuirii încă din paleolitic. La Smulți s-a pus în evidență un material ceramic din pastă arsă de culoare roșie-cărămizie cu pictură bicromă, aparținândculturiiStoicani-Aldeni, corespunzător neoliticului.

Din epoca fierului datează fragmenteleceramice, scoase la iveală pe valea Gerului, în sud-vestul comunei. În partea de nord a comunei au fost identifice fragmente ceramiceatribuite epocii daco-romane. În satele vecine, arheorogii au identificat urme din perioada migrației popoarelor. Originea numelui se Smulți este indiscutabită. Mai multe documente istorice vorbesc despre existența unui locuitor la începutul existenței acestui sat numit Zmultul (Smultu), care este fondatorul așezării.

Smulți, a fost, până la începutul secolului XX un sat de țărani liberi, de răzeși. Satele răzășești sunt între cele mai vechi așezări rurale, Smulții făcând parte din zona cu cea mai mare concentrare de sate răzeșești - zona Bârladului. Aceste sate au mai fost numite și „devălmașe libere”, devălmășia fiind o formă de stăpânire și folosire în comun a pământurilor din hotarul satului.[470] (Satul devălmaș - o asociere de gospodării familiale, pe baza unui teritoriu stăpânit în comun, în care colectivitatea ca atare are drepturi anterioare și superioare drepturilor gospodăriilor alcătuitoare, drepturi exercitate printr-un organ denumit „obștie.”)

În concluzie, comuna Smulți a apărut și s-a dezvoltat în cadrul statului feudal Moldova.

Într-una din bisericile noi, cu hramul Sântul Nicolae, se afla o icoană a Maicii Domnului despre care legendele spun că ar fi făcătoare de minuni, fapt pentru care pe timp de secetă sătenii o scoteau pe ogoare și făceau rugăciuni pentru ploaie. Legenda este următoarea:

„Pe timpul când în locul lăcaşului actual al bisericii Sfântul Neculai, se află locaşul vechiu, aproape de ruină, de ploua în el, într-una din zile aud vecinii un orăcăit de copil mic venit dinspre biserică. La auzul acesteia, vecinii și-au dat cu socoteala că prin curtea bisericei, care era plină de iarbă și bălării, ar fi aruncat vr-un copil mic de vr’o mamă denaturată. Au dus veste preotului și s-au apucat de cosit toată curtea bisericei, cu doară vor da peste pruncul cu pricina. Și mare le-a fost mirarea, când au văzut că nu găsesc nimic. Atunci au intrat în biserică și căutând iarăși nu găsesc

[469]Toma D. Novac, *Date Etnografice privind comuna Rădeşti*, în„Buletin Cultural”,nr. 8,Galați, 2005, p. 27.
[470]*Ibidem.*

nimic. Dar în cele din urmă, văd la icoana Maicei Domnului cu pruncul în brațe, cum din ochi se scurgeau două picături de lacrimi. Și atunci, au început a-și face cruce și mătănii, sărutând icoana și cerând prin rugăciuni ertare de nevrednicia lor că nu pot repara localul sau să facă un altul din nou. Și de la acest semn dumnezeiesc, s-au pus poporanii pe muncă și aduare de fonduri pentru clădirea noului locaș.”[471]

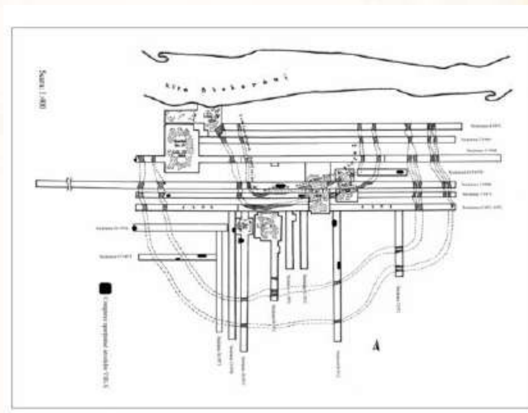
Comuna Suceveni

Interior locuință Suceveni
Sursa foto: Revista Buletin Cultural, nr. 16

Văile şi colinele cu pante domoale au constituit, în perioada preistorică, locuri prielnice pentru întemeierea aşezărilor, oferind sursa de apă şi hrană. Interfluviile au fost valorificate pentru amplasarea aşezărilor, folosindu-se cu precădere arcaciurile, iar piscurile au fost folosite ca locuri de strajă de unde se anunța, prin intermediul focului, apropierea pericolului.

Aşezările au evoluat, relația om-natură concretizându-se în localitățile Suceveni şi Rogojeni. Săpăturile arheologice întreprinse în punctual Stoborani au scos la iveală importante urme materiale care atestă continuitatea populării. Obiectele aparțin mai multor culturi şi epoci dispuse în straturi suprapuse: „...paleolitic, epoca neolitică târzie, epoca bronzului, prima epocă a fierului, perioada de la început a migrației popoarelor – secolele III şi IV e.n., precum şi din epoca feudalismului mijlociu şi timpuriu” (I. T. Dragomir, 1983). Primele cercetări in zonă au fost efectuate de cunoscutul cercetător gălăţean, prof. Ion T. Dragomir, având ca principal scop investigarea aşezării eneolitice fortificate, atribuită aspectului cultural Stoicani-Aldeni (cca 3800-3600 î.Chr.)[472]

Șantierul arheologic Suceveni
Punct Stoborani Planul general al așezării de aspect cultural Stoicani-Aldeni
Sursa foto: Adrian Adamescu, Tudor Mandache

În decursul cercetărilor au fost descoperite gropi de bordeie, locuinţe de suprafaţă (dintre care 5 aveau platforme şi plan rectangular), vetre de foc,

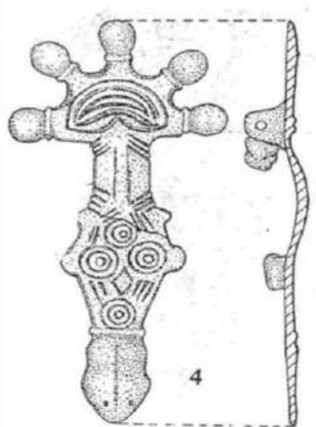
[471] *Ibidem*, p. 77.
[472] Pompiliu Comșa, *op. cit.,* p. 80.

cuptoare, 28 de gropi pentru provizii şi gropi menajere, aşezarea fiind întărită cu două semicercuri duble de şanţuri de apărare. Alături de marea cantitate de material ceramic specific acestui aspect cultural, din cercetări a fost prelevat şi un bogat material litic şi osteologic constând în unelte, arme şi resturi faunistice.[473]

Comuna Vinderei

Legenda spune că numele de Vinderei este luat de la Vindereu, care era luptător în oastea lui Ștefan cel Mare și a luptat împotriva turcilor și tătarilor. Pentru meritele sale deosebite, luptătorul, poreclit așa deoarece a doborât cu săgeata un vindereu (pasăre de pradă), a primt de la domnul Ștefan titlul de căpitan „și ocină toată viața de la Jeravăț în sus" și dealurile de la est și vest. Ocina lui Vindereu, actuala vatră a satului este situată în triunghiul format de valea Jeravățului, șoseaua Vinderei-Tălășmani și drumul care pleacă din sudul satului Vinderei spre SV.[474] Zona în care este așezată comuna este una cu o populare străveche, după cum arată descoperirire arheologice făcute aici. Cercetătorii au scos la iveală urme de locuire din paleoliticul timpuriu.[475] Primele urme găsite aparțin epocii bronzului și au fost descoperite în partea de NV a satului Vinderei, la obârșia pârâului Vinderei și constau în restul de ceramică și o fibulă digitală din bronz confecționată de meșterii de atunci.[476] De asemenea, la aproximativ 1,5 km de satul Vinderei, în unghiul format de șosea și de pârâul Valea Lungă s-au descoperit urme de locuire hallstattiene târzii.[477] În satul Brădești au fost descoperite fragmente de ceramică neolitică și piese de silex lucrate cu migală.[478] La Docăneasa, pe unul dintre malurile pârâului Jeravăț s-au descoperit resturi de ceramică din epoca fierului, și anume un obiect circular confecționat dintr-o rocă roz-gălbuie ornamentat prin linii incizate pe ambele părți.[479] La Obârșeni, nu departe de sat, la izvoarele pârâului Valea Lungă, există o așezare neolitică unde s-au găsit fragmente de ceramică aparținând culturii cucuteni. Tot în acea zonă, s-au descoperit și resturi

Fibulă digitală din bronz - Vinderei
Sursa foto: Acta Muzei Tutovensis, XII, 2016, p. 245

[473]*Ibidem.*
[474]Veronica Mardare, op. cit., p. 7.
[475]C.S. Nicolaescu-Plopşor, *Le paleolithique dans la Republique Populaire Roumanie*, în „Dacia", vol. I, Institutul de Arheologie, 1957, p. 44.
[476]Mircea Petrescu-Dâmbovița, *Contribuții la problema sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova* în „Studii și cercetări de istorie și arheologie", IV, 3-4, 1953, p. 474-475.
[477] Mihalache Brudiu, *Cercetări privind Hallstatul din sud-estul Moldovei* în *„Studii și cercetări de istorie și arheologie"*, 1991, nr. 3-4, p. 221-239.
[478]Veronica Mardare, *op. cit.*, p. 5.
[479]Silvia Teodor, *Considerații asupra metalurgiei fierului în epoca Latene la est de Carpați*, în „Traco-Dacica", nr. 10, 1989, p. 71.

ceramice lucrate din pastă poroasă asociate cu mărgele și vârfuri de săgeți din bronz cu trei aripioare aparținând perioadei hallstattiene.[480]

Tot în apropiere de satul Obârșeni au fost identificate morminte de înhumație din secolul al IV-lea , cu urme materiale aparținând culturii Sântana de Mureș.[481] Este vorba despre fragmente osoase, ceramice și unele vase întregi.

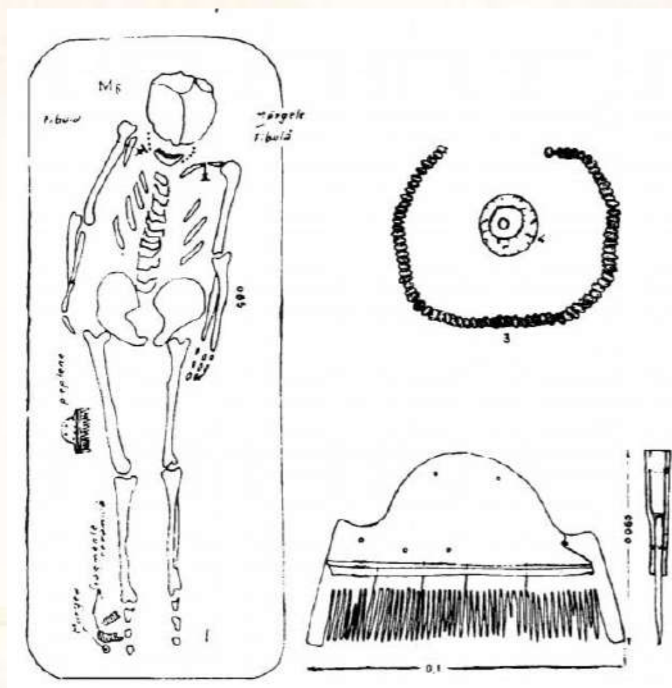
Necropola este situată pe panta vestică a dealului Coșărăului, deal situat în partea de nord a Colinelor Tutovei. Chiar dacă o bună parte din necropolă a fost distrusă de localnici, au fost descoperite 7 morminte de inhumație.[482]

În cadrul mormintelor inventarul este variat, ponderea cea mai mare având-o ceramica.

Alte obiecte găsite au fost fibule din bronz, un șirag de mărgele din sticlă de culoare albastră, un pieptene.[483]

ramică din necropola de la Obârșeni
Sursa foto: Revista Carpica, II;

Mormântul 6 - inventar
Sursa foto: Revista Carpica, II;

[480] Attila Laszlo, *Hallstattul timpuriu și mijlociu pe teritoriul Moldovei*, Univiversitatea Al. I. Cuza, Facultatea de Istorie și Filozofie, Iași, 1985, p. 124.
[481] Ioan Mitrea, *Necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Obârșeni-Voinești* în „Carpica”, II, Bacău, 1969, p. 219.
[482] *Ibidem*, p. 222.
[483] *Ibidem*, p. 227.

Comuna Vârlezi

Această aşezare ar fi fost fondată de un cioban sărac, Ion Abrud, îndrăgostit de o fată foarte frumoasă şi foarte bogată penume Vezeluca. Prigoniţi de părinţii fetei şi ameninţaţi cu moartea, îndrăgostiţii au părăsit ţinuturile Vrancei şi s-au aşezat la punctul Holintari unde nu mai puteau fi găsiţi de către urmăritori. De la Holintari s-au mutat la punctul Pitkireşti la o distanţă de 2 km în partea de sud-vest a comunei. Aici era apă pentru turme şi locuri mai bune pentru păşunat.

În timpul domniei lui Ştefan cel Mare, numărul ciobanilor a crescut, iar aceștia au avut numeroase divergențe de la turme şi de la locurile pentru păşunat. O parte dintre ciobani s-a mutat la punctul numit Vârleaza, iar altă parte a rămas la punctul care astăzi se cheamă Iteşti.[484]

Legat de toponimul Vârlezi au existat şi există mai multe opinii:[485] Denumirea comunei s-ar putea să fie legată de numele Vezelucăi, soţia lui Ion Abrud, ciobanul venit aici de prin părţile Vrancei. Denumirea comunei ar fi leagată de toponimul Vârleaza, dar nu se stiu prea multe în legătură cu etimilogia toponimului. Toponimul Vârlezi ar fi legat de „zvârliţi”, pornindu-se de la situaţia lui Ion Abrud, care fusese izgonit, alungat, zvârlit – variantă mai puțin probabilă. În privința învățământului din comună, unele documente menționează prima școală din istoria învățământului vârlezean în anul 1867, iar potrivit altora se consideră că a început să funcționeze din anul 1875. Școala funcționa într-o casă țărănească cu două odăi despărțite de o sală. Într-o odaie era școala, iar în cealaltă primăria. Ulterior școala s-a mutat într-un local donat și reprezentat de două camere – săli de clasă, un hol și o cămăruță folosită pe post de cancelarie. Învățământul preșcolar a luat ființă în comună în anul 1945.[486] De-a lungul anilor, școlile din comună au dat numeroși intelectuali de vază. Dintre toate aceste personalități, două se remarcă, și anume savantul Petru Caraman și generalul Alexandru Cernat.

Petru Caraman (14.12.1898, com. Vârlezi, jud. Galaţi – 9.01.1980, Iaşi) a fost folclorist, etnograf şi slavist. A absolvit Literele şi Filosofi a la Iaşi, avându-i profesori pe Garabet Ibrăileanu, Alexandru Philippide, Ion Petrovici, Dimitrie Gusti.

A urmat școala primară în comuna natală, Vârlezi, iar liceul și facultatea la Iași. La universitatea din Iași, Facultatea de Litere și Filozofie a obșinut o licență în filolofie modernă, specialitatea limba și literatura română. A studiat folclorul și etnografia la Varşovia, Lvov, Cracovia (1925–1928) unde și-a obținut doctoratul.

---

[484]*Ibidem.*
[485]*Ibidem,* p. 13.
[486]*Ibidem,* p. 21.

A fost director al Institutului Român din Sofia (1934–1937) și profesor de slavistică la Universitatea din Iaşi. A publicat lucrări de folcloristică și etnografie comparată: *Datinile româneşti*, în limba franceză, 1934; *Descolindatul în sud-estul Europei*, 2 vol., 1981; *Colindatul la români, slavi şi alte popoare*, 1983, postum, dar nu numai. Ceea ce caracterizează opera științăfică a savantului este amploarea ei, adâncimea și însemnătatea temelor, ideilor și concluziilor formulate. Contribuțiile sale se impun prin valoarea lor interdisciplinară.

A fost declarat membru post-mortem al Academiei Române (1991).[487]

Petru Caraman
Sursa foto: Ziarul Viața Libera

Încadrându-se în elita specialiştilor europeni, Petru Caraman este unul dintre cei mai importanţi şi reprezentativi etnografi ai secolului XX, o personalitate distinctă şi unică, care prin opera şi viaţa sa rămâne, aşa cum afirma etnologul Iordan Datcu, un model „greu de atins”.[488]

Etnologul Ovidiu Bîrlea îl descria poate cel mai bine, în doar cîteva cuvinte: *Profesorul Petru Caraman era ceea ce se numeşte un caracter, tăiat parcă în oţelul cel mai scânteietor. Unul din rarele exemple în care erudiţia se îmbina, în modul cel mai armonios, cu tăria sufletească... Îşi ţinea mereu privirea sus, părând a unui impasibil ce scrutează eternitatea, deasupra tuturor micimilor pământeşti.*

Generalul Alexandru Cernat
Sursa foto: http://193.231.136.3/infoghid/index.php/File:Alexandru_Cernatp1.jpg

Alexandru Cernat (28.01.1834, com. Vârlezi, jud. Galaţi – 8.12.1893, Nisa, Franţa) a fost general şi politician.

A fost, în anii Războiului de Independenţă, pe rând, şeful Armatei de Operaţii (iulie–decembrie 1877), şeful Marelui Cartier General (decembrie 1877–martie 1878) şi ministru de Război (aprilie–august 1877, martie–noiembrie 1878), având merite deosebite în succesele militare repurtate de forţele române în asalturile de la redutele Griviţa 1 şi 2 şi cucerirea Plevnei.[489]

Dezvelirea bustului Generalului Alexandru Cernat la Vârlezi, 2015
Sursa foto: http://www.calauza.edj.ro/

[487]Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești,* Editura Litera, București, 2001, p. 154.
[488]http://193.231.136.3/infoghid/index.php/Petru_Caraman
[489]Ecaterina Țarălungă, *op. cit.*, p. 170.

Alexandru Cernat s-a remarcat încă din timpul studiilor școlii militare urmate la Iași și a avut o carieră militară de excepție, urcând, treaptă cu treaptă, rangurile militare. Își va dovedi de-a lungul vieții sale calitățile de om și de militar. Îmbinând bunătatea cu exigența, prietenia și disciplina, va obține rezultate strălucite.[490] Războiul pentru Independența României (1877-1878) i-a prilejuit ilustrului general, câmp larg de afirmare și șansa de a rămâne în istoria neamului românesc. S-a remarcat în alcătuirea planurilor de luptă și conducerea efectivă a trupelor intervenind oportun în situații diverse.[491]

PARTEA a V-a – CONSIDERAȚII FINALE DESPRE CUM AR PUTEA FI UTILIZATĂ MOȘTENIREA ÎN PREZENT

În ansamblul culturii populare românești tradiționale, cultura din partea de sud a Moldovei este o variantă al cărui stil exprimă condițiile locale proprii oamenilor care trăiesc în aceste locuri și istoria lor. Etnografia, arta populară și folclorul local, prezintă caracteristici comune fiind un autentic izvor de cunoaştere a vieții social-economice ce întregeşte informația istorică referitoare așezărilor umane, ocupațiile tradiționale, meșteșugurile, industria casnică. Materialul etnografic reflectă efortul, ingeniozitatea și spiritul oamenilor în neîntrerupta lor activitate de a transforma cele oferite de natură în bunuri materiale[492], fie că este vorba de hrană, adăpost sau îmbrăcăminte. De asemenea reflectă și munca și viața grea a oamenilor din timpurile când foloseau unelte rudimentare – plug de lemn, mori de vânt, râșnițe de mână, etc.

Viața oamenilor s-a dezvoltat în funcție de mediul fizico-geografic și de realitățile istorice. Spațiul Moldovei de Jos, fiind fiind situat la intersecşia unor vechi drumuri comerciale, a oferit bune condiții pentru dezvoltarea vieții umane. Așa se face că există o continuitate a locuirii în aceasta zonă a Moldovei. Obiectele descoperite de arheologi, amintite în prima parte a lucrării, demonstrează vechimea vieții omenești încă din paleolitic.

Așezările sunt situate, în majoritate, pe coasta dealurilor care mărginesc văile formate de râuri și pâraie (Valea Prutului, Valea Chinejei, Valea Horincii, etc.) pentru a nu fi expuse inundațiilor provocate de revărsarea apelor în toiul primăverii și de ploile torențiale din timpul verii.[493] Începuturile așezărilor din zonă sunt greu de stabilit documentar, dar din informațiile

[490] Nicu Vârgolici, *op. cit.*, p. 42.
[491] *Ibidem*, p. 43.
[492] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *Județul Galați pe scara timpului,* Comitetul județean Galați al P. C. R., Galați, 1972, p. 116.
[493] Ioan Brezeanu, *op. cit.*, p. 12.

prezentate anterior, reiese cu siguranță faptul că formarea lor ca așezări este mult anterioară datei când apar primele documente.

Există o bogată tradiție istorică conform căreia multe dintre așezările rurale din regiunea ce face obiectul cercetării noastre își au începuturile în timpul lui Ștefan cel Mare, despre care localnicii spun că ar fi răsplătit cu moșii pe căpitanii lui ce s-au distins în luptele cu turcii, tătarii, ungurii sau polonii.

De-a lungul timpului s-au produs modificări semnificative în configurația așezărilor rurale. Suprafețe importante, acoperite cu păduri, au fost defrișate. În multe cazuri, nevoia de a se apropia de terenurile de folosință i-a determinat pe oameni să părăsească vatra veche creând noi vetre pe raza aceluiași trup de moșie și foarte rar pe teritoriul altor așezări.

Solul și clima din zonă au determinat în special dezvoltarea agriculturii ca ocupație de bază a locuitorilor.

S-a practicat, mai ales, agricultura bazată pe asolamentul trienal. Cultura păioaselor și a porumbului cu ajutorul unor obiecte rudimentare – plug cu corman fix și rariță (prășitoare). Recoltatul păioaselor se făcea manual – cu secerea, iar mai apoi cu coasa. Treieratul se realiza și el după o tehnică destul de înapoiată: snopii se așezau pe arie și erau călcați de cai până se scuturau grăunțele care erau apoi vânturate și puse în saci.[494]

Creșterea vitelor și păstoritul au fost practicate în toate așezările regiunii sub forma păstoritului local, pe perioada verii, dar și sub cea a transhumanței. Este o certitudine faptul că în cadrul acestui proces, unii oieri transilvăneni și-au întemeiat gospodării alături de localnici.

Din vremuri străvechi s-a dezvoltat și viticultura. Pe coastele dealurilor se cultivau soiuri indigene de viță de vie: tămâioasă, busuioacă, coarnă, etc. Aceste Soiuri cereau un volum de muncă mai mic și cheltuieli mai puține dearece nu trebuiau stropite și erau rezistente la îngheț iarna.

Apicultura era o îndeletnicire care întregea sursele de existență ale sătenilor, fiind favorizată de pădurile din zonă care au oferit o bază meliferă favorabilă stupăritului. În trecut, stupii erau crescuți în trunchiuri de lemn scobit sau în scorburi de copac.

S-a practicat, de asemenea, și sericicultura, având ca scop obținerea firelor de borangic din care se lucrau țesături fine: ii, marame, fote, brîie, prosoape, cămăși, etc.

În ciuda muncii grele depuse, condițiile de viață ale țăranilor erau dintre cele mai grele datorită productivității foarte scăzute a muncii și axploatării exercitate de moșieri, arendași și chiar de către stat, prin sistemul de impozite, amenzi, prestații în muncă, etc. locuințele erau mici și

[494]Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit.*, p. 116.

insalubre, iar hrana slabă și insuficientă.[495]La baza alimentației țăranilor stăteau mămăliga, fasolea, ceapa, cartoful. Consumul de pâine era redus. Din cauză că porumbul era cules și consumat înainte de a fi copt bine, erau frecvente cazurile de pelagră, aceasta fiind, alături de tuberculoză, malarie și dizenterie, în rândul celor mai răspândite boli. Familiile țărănești consumau foarte puțină carne, grăsimi și zaharuri. Lipsa de alimente cu proprietăți nutritive substanțiale, condițiile de igienă dar și cunoștințele medicale minime au dus la confruntarea cu diferite boli, pe care oamenii încercau să le vindece apelând la descântece și la medicina empirică[496], mortalitatea fiind foarte crescută.

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Nevoia de a dispune de unelte pentru muncile agricole și de uz casnic a făcut să se dezvolte meșteșugurile practicate de săteni ce le învățau unii de la alții, din generație în generație. În fiecare sat existau ateliere de fierărie, fierarii ocupându-se de repararea uneltelor, căruțelor, plugurilor, etc. Existau, numeroși rotari și dogari care se ocupau de prelucrarea lemnului. O altă parte a meșterilor prelucrau răchita, papura, stuful sau coaja de copac din care realizau coșuri, rogojini, coviltire, etc. Alte meșteșuguri practicate în fiecare sat erau cojocăritul, ciobotăritul, torsul și țesutul.

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Structura portului popular a fost determinată de condițiile geografice și climaterice ale regiunii, de existența materiilor prime și a țesăturilor tradiționale. S-a urmărit caracterul practic al pieselor vestimentare. Acestea au fost concepute astfel încât să protejeze corpul, permițând mișcarea liberă a membrelor. Camașa era prevăzută cu mânecă largă, pălăriile aveau marginea lată ca să apere de soare, brâul pe care îl purtau bărbații,

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

[495]*Ibidem*, p. 118.
[496]*Ibidem*, p. 122.

avea rolul de a ține mijlocul când făceau efort fizic. În general, portul era caracterizat de linii drepte ale croiului, folosirea aterialului gros al țesăturilor și contrastul cromatic dintre coloritul monocrom al unor piese și fondul alb al pânzei.[497]

Baticul era din bumbac, alb, cu model împrumutat de pe ie. Fota era țesută, iar fusta era albă cu model la poale.

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Costumul bărbătesc era sobru și avea o cromatică închisă cu destul de puține ornamente, iar la femei predomina culoarea neagră.

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Sursa: Centrul cultural Dunărea de Jos

Pentru confecționarea pieselor de îmbrăcăminte se foloseau materiale vegetale – cânepa, inul, bumbacul și cele de proveniență

[497] Ioan Brezeanu, *op. cit.*, p. 29.

animală – firul de lână, blănurile și pielea.[498] Ițarii erau din bumbac, drepți și strânși în talie. Răzeșii purtau sumane negre, simple, cu motive pe margine.

Din punct de vedere al specificului locuințelor, acestea sunt specifice zonelor de deal. În timpurile îndepărtate a cunoscut o mare răspândire locuința cu o singură încăpere, iar cea cu două încăperi – odaia de locuit și chilerul (tinda) se generalizează abia la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În prezent este imposibil să se mai întocmească un costum de răzeși respectând țesăturile folosite de aceștia. În schimb, se pot realiza modelele acestora.

Model trăistuță **Model ie**

Alte modele de cusături
Sursa: Centrul Cultural Dunărea de Jos Galați

Model fotă
Alte modele de cusături
Sursa: Centrul Cultural Dunărea de Jos Galați

Model altiță
Alte modele de cusături
Sursa: Centrul Cultural Dunărea de Jos Galați

[498] *Ibidem.*

Întreaga activitate se desfăşura în odaia de locuit care avea rol de dormitor, sufragerie și bucătărie. În consecință, aici se găseau o sobă, masa, lavița, un dulap simplu pentru vasele de bucătărie și unul două paturi în apropierea sobei. Între pat și laviță era așezată lada de zestre vopsită în culori vii, cu motive florale și aviomorfe, cel mai des întâlnit fiind motivul păunului.[499] Tinda avea rolul de a face trecerea spre camera de locuit și de a depozita provizii sau unelte. Casele erau așezate pe locul cel mai ridicat din curte, de unde puteau fi supravegheate anexele gospodărești. Aveau prispă din pământ și erau construite dintr-un cgelet de bârne înfipt în pământ, cu pereți de vălătuci, ori din chirpici. După uscare, pereții erau neteziți și lipiți cu lut amestecat cu balegă de cal. Poadeaua era din pământ, peste care se aplica o lipitură subțire din lut galben.[500] Acoperișul era realizat din paie sau din stuf.

Motiv floral pe un covor vechi din satul Vădeni, comuna Cavadinești

Sursa foto: Stelian Spânu, Vădeni (pe Prut) – stăveche vatră de cultură, p.65;

Treptat, locuința a evoluat ajungându-se la casa cu trei încăperi. Aceasta avea un grad mai mare de confort, nu mai existau lavițele și paturile fixate pe suporți de lemn. Pe pereți erau expuse covoare, carpete, cusături, ștergare, par pe jos preșuri și covoare.

Alte modele de cusături
Sursa: Centrul Cultural Dunărea de Jos Galați

Arhitectura noilor locuințe a preluat unele elemente mai vechi. Meșterii populari erau preocupați de încrustarea stâlpilor de susținere a prispei și a frizelor de sub streașina casei, lucrate în traforaj, cu motive geometrice.[501]

Analizând condițiile de viață ale localnicilor prin prisma etnografiei locale constatăm existența a numeroase obiecte cu funcție ornamentală, artistică. În toate casele existau fețe de masă, de pernă, prosoape, covoare, etc. , ce pe lângă valoarea lor practică, au și o valoare artistică. Chiar dacă împodobirea prin decorativ a utilului este forma cea mai elementară de artă, comunitatea a manifestat permanent dorința de a-și crea propriile semne – un limbaj propriu, prin care să se deosebească pe cât posibil de comunitățile vecine. Acesta este și motivul pentru care diferite zone

---

[499]*Ibidem*, p. 30.
[500]*Ibidem*, p. 31.
[501]*Ibidem*.

etnografice au stiluri de artă populară deocativă, care nu sunt altceva decât „variante ale matricei noastre artistice, expresii ale dinamismului și potențialului creator”[502] prin care se afirmă unitatea noastră culturală.

Arta populară în această zona a Moldovei este dovedită în special de arta țesăturilor, cusăturilor, împletiturilor, ceramicii, etc. decorarea obiectelor de ornamentație interioară a casei, a îmbrăcăminții a fost întotdeauna apanajul femeii. Indiferent dacă a locuit în bordei sau în casă ridicată deasupra pământului, instinctul de frumos a condus-o pe femeie la crearea diferitelor valori artistice care vin să dubleze pe cele de conținut ale obiectelor.[503]

Arta populară decorativă a fost stimulată cel mai mult de străvechile obiceiuri conform cărora fetele trebuiau să aibă ca zestre obiecte ca: țoale, țolice, saltele, așternuturi de pat, perne și fețe de perne, lăghicere, fețe de masă, etc. Aceste obiecte de zestre dovedeau valoarea, talentul, hărnicia și îndemânarea fetelor.

Cu multă muncă și minuțiozitate, femeile au transpus pe obiectele confecționate imagini din lumea înconjurătoare: flori, copaci, păsări, animale, etc., în perfectă armonie cu forma și utilitatea obiectelor. Obiectele decorative cuprind, prin motivele surprinse, sensuri și semnificații adânci. În privința motivelor, cele mai răspândite sunt cele geometrice care aveau la bază anumite funcții simbolice.

Zona de sud a Moldovei este una bogată din punct de vedere etnografic și folcloric. Tradițiile, obiceiurile de peste an și cele care însoțesc riturile de trecere (nașterea, nunta, înmormântarea), bogatul repertoriu de cântece epice și lirice, de proză populară, dramaturgia, proverbele și zicătorile din cadrul zonei dau autenticitate zonei. Folclorul din zona noastră reflectă viața, munca, frământările oamenilor, căutările, bucuriile, durerile și aspirațiile acestora. Viața agitată din apropierea Dunării a avut influență și asupra acestor aspecte, favorizând dezvoltarea unui folclor epic care și-a tras seva din dramaticele încleștări ale localnicilor cu cotropitorii turci și tătari.[504] Obiceiurile sunt încă bine păstrate chiar dacă, de multe ori, aceea care le mai practică nu le mai cunosc sensurile originare și le trasmit doar în virtutea tradiției multiseculare.

Toată această proprietate culturală impresionantă **reprezentată de dovezi tangibile și intangibile autentice ale prezenței și activităţii umane, cu valoare științifică și culturală, dar și cu semnificație social se impune să fie protejată, conservată și valorificată.**

Considerăm că acest lucru se poate face în primul rând prin *explorarea tradițiilor locale, a obiceiurilor, ritualurilor, miturilor și legendelor, a stilului de viață, meșteșugurilor și gastronomiei. De asemenea de un real folos ar fi crearea și promovarea unor programe proprii sau produse turistice tematice adaptate unui calendarul de evenimente locale (târguri, festivaluri, etc.).*

---

[502]*Ibidem*, p. 38.
[503] Ioan Brezeanu, N. G. Munteanu, *op. cit.*, p. 123.
[504]*Ibidem*, p. 125;

BIBLIOGRAFIE SELCTIVĂ

- Anton, Marin, G. A., Marin, A. N.,*Monografia comunei Oancea – Galați*, Editura Lux Libris, Brașov, 1999;
- Antonovici, I., *Documente Bârlădene*, vol. IV, Tipografia şi legătoria de cărţi Constantin D. Lupaşcu, Bârlad, 1924;
- Ardeleanu M., *Orașul Berești, județul Galați – studiu de geografie – lucrare de licență*, Universitatea din București, Facultatea de Geografie, București, 2003;
- Ardeleanu, M., *Monografia comunei Berești-Meria (județul Galați)*, Editura Europlus, Galați, 2013;
- Arion, G., *O veche așezare de răzeși – Vinderei*, Ediția a II-a, Fundația „Premiile Flacăra – România", București, 2001;
- Bacalov S., *Boierimea Moldovei*, Academia de Științe a Moldovei, 2012;
- Badea Vlad, *Sinteze clasa a XII- a*, Târgoviște, 2008
- Basalic, R., *Comori de patrimoniu/Al doilea tunel ca lungime din România se află la Galați*, în „Viața Liberă", Galați, 2015;
- Băncescu, I., Panaitescu, L. E., *Obiceiuri de iarnă la Dunărea de Jos*, Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos", Galați, 2017;
- Brezeanu, I.,*Valori ale culturii populare din zona de sud a Moldovei - credințe, datini, ritualuri*, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos", Galați, 2000;
- Brezeanu, I., Munteanu, N. G., *Județul Galați pe scara timpului*, Comitetul județean Galați al P. C. R., 1972;
- Bogza, G., *Stejarii Măriei sale Ștefan Vodă cel Sfânt*, Editura Karta.ro, Onești, 2016;
- Brudiu, M., *Cercetări arheologice din zona valului lui Athanaric*, în „Danubius", 8-9, Galați, 1979;
- Brudiu, M., *Cercetări privind Hallstatul din sud-estul Moldovei* în „Studii și cercetări de istorie și arheologie", nr. 3-4, 1991;
- Buhociu, L., Georgescu P.L. (coord.), *Studiu privind potenţialul turistic al Judeţului Galaţi*, Consiliul Judeţului Galaţi, Noiembrie 2013;
- Chirica, A., *Studiul geografic al comunei Griviţa*, 1992;
- Chirtoagă Ion, *Evoluția comunității răzeșești din Nisporeni*, în *Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor*, Chișinău, 2016;
- Ciupercă, L., *Berești de Covurlui – Minipopas în Țara de Jos a Moldovei*, Editura StudiIS, Iași, 2008;
- Clit, C., *Documente Huşene*, vol. II, Editura Pim, Iași, 2011;
- Codrescu, Th., *Uricariul*, vol. VII, Tipografia Buciumului Română, Iași, 1886;
- Comșa, P., *Monografia comunei Suceveni*, Editura Apollonia, Iași, 2013;
- Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002;
- Copoeru Lucia, Pop Corina, *Istoria românilor pe înțelesul tuturor*, Editura Delfin, 2020;
- Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1965;
- Drăgoi, E., (coord.), *Monografia comunei Corni, județul Galați*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2018;
- Drăgoi, E., *Băleni, județul Galați – câteva mărturisiri și documente inedit*", în „Revista lunară a cenaclului cultural Dunărea de Jos", nr. 111, Galați, 2011;
- Geacu, S., *Smulți (județul Galați): Studiu de geografie fizică și umană*, Editura Prahova, Ploiești, 1998;

- Geacu, S.,*Județul Galați – Dicționar de geografie fizică*, Editura CD Press, București, 2007;
- Gherghe, G., Onel, I., *Grăjdenii – sat și mănăstire*, Editura Sfera, Bârlad, 2013;
- Giurescu C Constantin, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Carol I*, Editura Albatros, 1975;
- Gonţa A., *Satul în Moldova medievală. Instituţii*. Editura Panfilius, Bucureşti, 2011;
- Herodot, *Istorii*, IV, Ed. Științifică, 1961;
- Holban, E.,*Obiceiuri tradiționale de Crăciun și Anul Nou în sub-zona folclorică Horincea* în „Buletin Cultural", nr. 19, Galați, 2007;
- Ichim, D., *Gospodăria țărănească de tip complex din colinele Tutovei*, în „Carpica", XII, Bacău, 1980;
- Ilie, C., Mircea N., *Situri şi puncte arheologice din judeţul Galaţi* în „Danubius", nr. 20, 2002, Galați;
- Ilie, C., *Cercetări arheologice recente în situl Râpa Glodului, comuna Cavadineşti, jud. Galaţi* în „Danubius", XXXIII;
- Lahovari, G. I., Brătianu, C. I., Tocilescu, G., Marele dicționar geografic al României, vol. I-V, Stab. grafic J.V. Socecŭ, București, 1898- 1902;
- Laszlo, A., *Hallstattul timpuriu și mijlociu pe teritoriul Moldovei*, Universitatea Al. I. Cuza, Facultatea de Istorie şi Filozofie Iași, 1985;
- Luca, I., *Suceveni – colț de țară românesc* în „Buletin Cultural", nr. 16, Galați, 2007;
- Lazăr M., *Aspecte privind relațiile dintre stăpânii de moșii și țărani în Moldova*, în Codrii Cosminului, vol 12;
- Manea Mihai, Pascu Adrian, Teodorescu Bogdan, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la revoluția din 1821,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998;
- Marşalcovschi, *Răzeşii în context istoric şi juridic*, Presa universitară bălţeană, Bălți, 2007;
- Mardare, V.,*Comuna Vinderei (jud. Vaslui). date istorice şi etnografice*, în „Sargetia. Acta Musei Devensis", Deva;
- Mitrea, I., *Necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Obârșeni-Voinești* în „Carpica", II, Bacău, 1969;
- Neculce, I., *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Editura Minerva, București, 1982;
- Nicolaescu-Plopșor, C.S., *Le paleolithique dans la Republique Populaire Roumanie*, în „Dacia", vol. I, Institutul de Arheologie, 1957;
- Novac, T. D., *Monografia comunei Rădești – județul Galați*, 2005;
- Novac, T. D., *Date etnografice privind comuna Rădeşti*, în „Buletin Cultural", Galați, nr. 8, 2005;
- Novac, T. D.,*Sfântul Nicolae* în „Buletin Cultural", Galați, nr. 10, 2006;
- Novac, T. D., *Obiceiuri de iarnă din comuna Rădești* în „Buletin Cultural", nr. 19, Galați, 2007;
- Panaitescu, L. E.,*Complexul muzeal de la Gârboavele*, în „Revista Centrului Cultural Dunărea de Jos", nr. 217, 2020;
- Panaitescu Petre P., *Interpretări românești*, Editura Enciclopedică, București, 1994,
- Păltânea, P., *Istoricul satelor* în „Buletin Cultural," Galați, nr. 11, 2006;
- Păltănea, P., Sturdza, M. D.,*Istoria moşiei Băleni din ţinutul Covurlui,* în „Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească„vol. III, Bucureşti, Simetria, 2014;
- Petrescu- Dîmbovița M., coord., *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995;

- Pintilie, D., Pintilie, M., *Comuna Băleni: Studiu monografic complex,* Cluj-Napoca, Eurodidact, 2003;
- Pământ, N., Guţă, D.-E., Munteanu, F., *Bălăbăneşti: Un sat de răzăşi:Monografie*, Editura Zigotto, Galaţi, 2010;
- Patriciu, E. I., *Monografia comunei Smulți din Județul Covurlui*, Editura Tipografia C. D. Lupaşcu, Bârlad, 1935;
- Petrescu-Dâmbovița, M.,*Contribuții la problema sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova* în „Studii și cercetări de istorie și arheologie", IV, 3-4, 1953;
- Porumb, F., *Legende şi credințe populare de Paşti* în „Buletin Cultural", nr. 3, Galați, 2005;
- Porumb, F.,*Legende şi credințe populare de Paşti* în „Buletin Cultural", nr. 6, Galați, 2015;
- Potra G., *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, Fundația regele Carol, București, 1939;
- Prociuc, M., *Importanța economică a bovinelor și ovicaprinelor din situl neo-eneolitic de la Fruntișeni (jud. Vaslui)* în „Acta Musei Tutovensis", Bîrlad, 2018;
- Rantia, I., *Biserica „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena" a Parohiei Jorăşti I, judeţul Galaţi* în „Călăuză ortodoxă", nr. 296, Galaţi, 2013;
- Rață, A.-M., *Vasile I. Catelea, ultimul olar din județul Vaslui* în„Acta Moldaviae Meridionalis", XXXIV, Editura Pim, Iași, 2014;
- Sava I., *Populația satelor mănăstirești din Moldova. Categoriile sociale și raporturile cu stăpânii în cadrul reimului senioriei*, în „Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor", Chișinău,2016;
- Scurtu I., Curculescu M., Dincă C., Soare A., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi,* Editura Petrion, 2000;
- Slivneanu, A., *Monografia satului Slivna, județul Covurlui*, Editura Bucovina, 2005;
- Spânu, S., *Vădeni (pe Prut) străveche vatră de cultură*, Editura Saeculum I. O., București, 2002;
- Tașcă, G. F., *Răzeșii din Bălăbănești*, Editura Muzeului de Istorie, Galați, 2014;
- Tăune, L.,*Balada Horincii*în „Buletin Cultural", nr. 3, Galați, 2005;
- Tăune, L.,*Portul în vechime al femeilor pe valea Horincii*, în „Buletin Cultural", nr. 15, Galați, 2015;
- Tăune, L.,*Obiceiuri de primăvară în zona Galațiului* în „Buletin Cultural",nr. 195, Galați, 2018;
- Tăune, L., *Sânzienele sau drăgaica la Cavadinești*, în „Buletin Cultural", nr. 195, Galați, 2018;
- Teodor, S., *Considerații asupra metalurgiei fierului în epoca Latene la est de Carpați*, în „Traco-Dacica", 10, 1989;
- Tighici Iacomi, F-R., *Jorăşti - Vatră răzăşească covurluiană - File de cronică*, Editura Sinteze, Galați, 2006;
- Tămăşanu, Z.,*Stroe S. Belloescu – Profesorul, ctitorul, omul* în „Academia Bârlădeană", Anul XIII, 4 (25), Trim. IV, 2006;
- Țarălungă, E., *Enciclopedia identității românești*, Editura Litera, Bucureşti, 2001;
- Vasilache, D.,*Contribuţii la istoria satului Odaia Bursucani,* Tipografia Tipro Printing, București, 2015;
- Vârgolici, N., *Comuna Vârlezi – județul Galați*, 1994;
- ***, *Documente privind istoria României, veacul XVI, A. Moldova,* vol. I (1501-1550), Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1953;

- ***, Monitorul Oficial al României, Lista monumentelor istorice din județul Galați, partea I, Nr. 113/bis15.II.2016;
- Xenopol A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* vol. II, Bucureşti,1986;
- Zaharia N., Petrescu- Dîmbovița Zaharia M., E.M., *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII- lea*, Editura Academiei R.S, 1970;

Surse internet:

- https://www.primariavinderei.ro/;
- https://episcopiahusilor.ro/;
- http://193.231.136.3/infoghid/index.php/Petru_Caraman;
- https://www.ghidulprimariilor.ro/;
- http://www.suceveni.ro/;
- http://muzeul-satului.ro/;
- https://www.orasulberesti.ro/;
- https://www.muzeuparvan.ro/;
- https://www.cramavinuri.ro/galati;
- https://primariaoancea.ro/;
- http://migl.ro/;
- http://www.comunacorni.ro/;
- http://www.grivitavs.ro/;
- http://gal-covurlui.ro/;

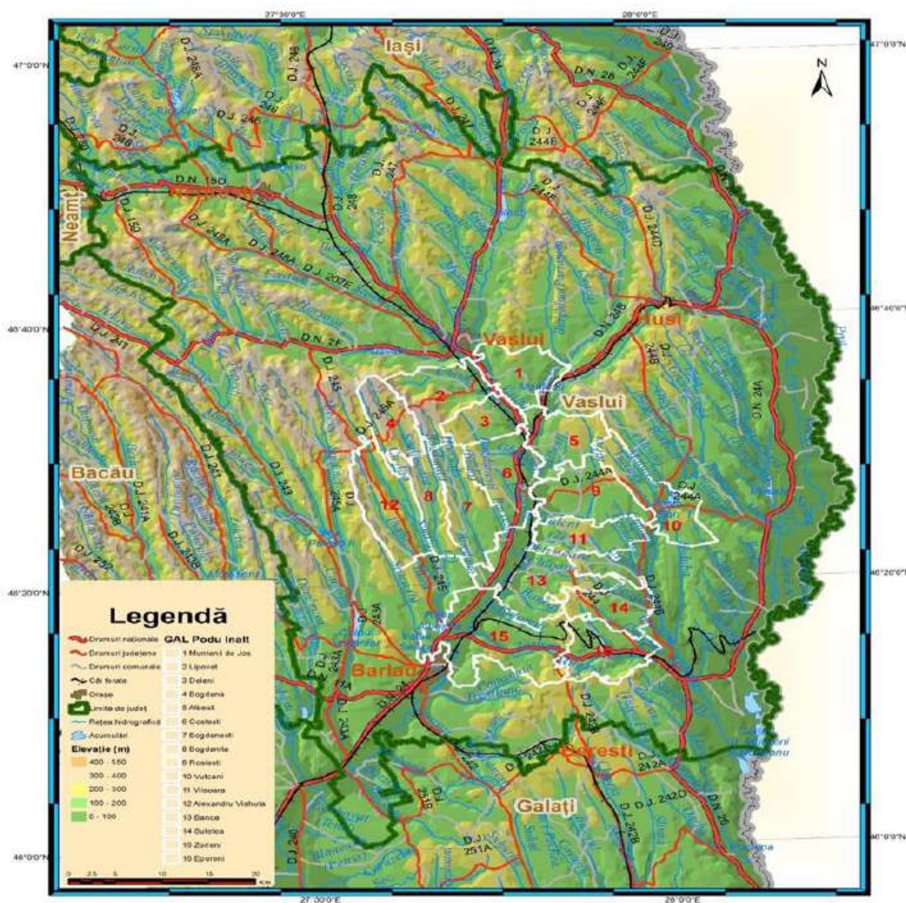
TERITORIUL GAL „PODU ÎNALT” (jud. Vaslui)

Autor:

Dr. Lucian-Valeriu LEFTER
Centrul Județean pentru Conservarea
și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriul GAL „Podu Înalt” este situat în Regiunea de Nord-Est a României, în centrul județului Vaslui, cuprinzând 16 comune sau UAT, situate de o parte şi de alta a râului Bârlad, între municipiile Vaslui şi Bârlad: Albeşti, Alexandru Vlahuţă, Banca, Bogdana, Bogdăneşti, Bogdăniţa, Costeşti, Deleni, Epureni, Lipovăţ, Muntenii de Jos, Roşieşti, Şuletea, Viişoara, Vutcani şi Zorleni.

GAL "Podu Înalt"

I. Aspecte geografico – administrative

Comunele care alcătuiesc GAL „Podu Înalt” se află în centrul județului Vaslui, situate în Podișul Bârladului, aflate în egală măsură la vest și la est de valea străbătută de râul Bârlad, răspândite atât în Colinele Tutovei, cât și în Dealurile Fălciului, mai precis între Valea Tutovei și Depresiunea Elanului, altitudinea fiind cuprinsă între 350-400 m pentru zonele de deal și 3-6 m pentru terasele formate de-a lungul apelor curgătoare. Principala arteră hidrografică a teritoriului este râul Bârlad, pe un sector de 53,58 km din lungimea sa totală. Climatul specific zonei este de tip temperat continental, cu nuanţe de excesivitate. Media multianuală a precipitaţiilor atmosferice este de 532,7 mm, constatându-se un regim pluviometric de tip continental, cu un maxim în luna iunie de 81,9 mm şi un minim în luna februarie de 25,4 mm. În teritoriul GAL Podu Înalt se află patru zone *Natura 2000* localizate în următoarele UAT: Albeşti, Zorleni, Vutcani (2 zone)[1]. Principalele resurse naturale ale arealului GAL sunt: pădurile (fag, gorun, stejar, tei, cer, garniță, etc.), păşunile naturale, terenul arabil, luciile de apă, nisip, argila, produsele animaliere din zootehnie, etc. În teritoriul GAL sunt caracteristice învelişurile de sol dominate de cernisoluri, după care urmează protisolurile. Din punct de vedere al calităţii terenurilor agricole acestea se încadrează în marea lor majoritate în clasele de bonitare III şi IV (soluri de calitate medie). Teritoriul GAL intră în aria de acoperire a două zone principale de vegetaţie: zona de pădure şi zona de silvostepă. In teritoriul GAL nu exista zone cu valoare naturala ridicata (HNV).

Cu excepția satelor care alcătuiesc comunele Lipovăț și Muntenii de Jos, care aparțineau vechiului județ Vaslui, celelalte comune, până în 1968, făceau parte din vechile structuri administrative numite ținuturi, apoi județe, Tutova și Fălciu. În acest spațiu geografic, în vechime Colinele Tutovei s-au remarcat printr-un teritoriu răzășesc de codri care „după numărul de așezări răzășești era cel mai important din Moldova”[2], așezări care erau concentrate, în special, în Țara de Jos sau în jumătatea de sud a Moldovei. În general, așezările răzășești era numeroase în zonele de dealuri și păduri, iar în Colinele Tutovei, de pildă, dintre cele 175 de așezări menționate în documentele secolelor XV-XVI, aflate în stăpânirea unor boieri, în secolul al XIX-lea 45 erau răzășești și 37 mixte (răzășești și clăcășești), adică 47% deveniseră răzășești și mixte, rezultând că „o parte însemnată a vechilor așezări boierești deveniseră răzășești”[3], fapt pe deplin explicabil, așa cum vom vedea spre finalul acestui studiu. Statistic, spațiul geografic al Colinelor Tutovei, delimitat

---

[1] Lista ariilor protejate Natura 2000, www.madr.ro, 09.03.2016

[2] P. Poghirc, *Satul din Colinele Tutovei. Studiu geografic*, Editura Științifică, București, 1972, p. 132.

[3] *Ibidem*, p. 133.

între râurile Bârlad și Siret, la est și la vest, iar de la nord la sud, se întinde între valea Racovei și confluența Berheciului cu Bârladul, la contactul cu Câmpia Română, teritoriu în care se găseau „cele mai multe așezări răzășești din Moldova – 147 de așezări răzășești, apoi 74 mixte și 26 devenite clăcășești (foste răzășești), deci în total 247 de așezări care aveau sau au avut caracteristici comune cu răzășia”[4], astfel că în perioada 1910-1913, potrivit statisticii răzeșilor realizată de Petru Poni, majoritatea satelor răzășești se aflau în acest spațiu al Colinelor Tutovei. Aici, întâlnim sistemul răzășesc de divizare a pământului în fâșii lungi și înguste, care se întindeau din zare în zare sau de la pârâu până în zare (culmea dealului). Vechile moșii răzășești au avut, în majoritatea cazurilor, două laturi transversale văilor, iar celelalte două, fie ambele pe zări situate față în față, fie uneori, una pe zare și alta pe pârâu. Dintre cele 402 sate răzășești din Colinele Tutovei[5], 64,3% sunt situate în colinele înalte, unde relieful este mai fragmentat, așezările mai numeroase, dar mai mici, însă răzășia a fost mai puternică, pe când 35,7% se află în colinele joase, spre văile principale, cu relief domol și moșii mai întinse, dar care tocmai din acest motiv au fost acaparate în proprietatea marilor familii boierești. Astfel, interiorul colinelor a rămas dominant răzășesc, sudul a avut o situație aparte datorată podgoriei, iar vestul și estul acestui teritoriu au fost afectate de formarea de noi așezări cu populație venită pe moșii, adusă de marii proprietari, boieri și mănăstiri. În Colinele Tutovei se află jumătate dintre comunele cuprinse în GAL Podu Înalt: Alexandru Vlahuță, Bogdana, Bogdănița, Bogdănești, Costești, Deleni și doar în foarte mică măsură Banca și Zorleni.

În plan național, teritoriul GAL Podu Înalt este situat în Regiunea de Nord-Est a României, în centrul județului Vaslui, cuprinzând 16 comune sau UAT, situate de o parte şi de alta a râului Bârlad, între municipiile Vaslui şi Bârlad: Albeşti, Alexandru Vlahuţă, Banca, Bogdana, Bogdăneşti, Bogdăniţa, Costeşti, Deleni, Epureni, Lipovăţ, Muntenii de Jos, Roşieşti, Şuletea, Viişoara, Vutcani şi Zorleni. Suprafaţa însumată a teritoriilor celor 16 UAT este de 1087,68 kmp. Teritoriul GAL este traversat Nord-Sud de drumul European E 581 (Bârlad-Crasna) şi drumul naţional DN 24 (Crasna-Vaslui), precum şi de calea ferată ce leagă municipiile Bârlad, Vaslui şi Iaşi. Cele mai apropiate aeroporturi se află în Iaşi şi Bacău.

Densitatea medie a populaţiei la nivelul întregului teritoriu GAL este de 45.9 locuitori/kmp. De regulă, populaţia este concentrată în satul ce reprezintă centrul de comună. Cele 16 UAT au în componenţă, în total, un număr de 90 de sate, două sate componente figurând cu

[4] *Ibidem,* p. 135-138 (fig. 24 - harta așezărilor la 1803, p. 136-137; vezi și fig. 29 - harta așezărilor după statistica lui P. Poni, p. 168-169).
[5] *Ibidem,* p. 150.

populaţie zero la RPL 2011. Populaţia în teritoriul GAL se înscrie în aceleaşi tendinţe demografice generale la nivel judeţean şi naţional pentru perioada 2002-2011[6]:

Perioada de analiză	Populație la RPL 2002	Populație la RPL 2011	Populație INSSE 2015	Diferențe 2011/2002	Diferențe 2011/2015	Evoluție 2002 - 2015[7]
Total	55125	49926	53629	-5199	3703	-1496

De asemenea, în perioada 2011-2015, ca urmare a fenomenelor migratorii, în 14 dintre cele 16 UAT ale teritoriului populaţia a crescut (faţă de anul 2011). În judeţul Vaslui, mişcarea naturală a populaţiei rămâne caracterizată de numărul net superior al deceselor faţă de cel al născuţilor vii. Fenomenul de scădere accentuată şi de îmbătrânire a populaţiei stabile este prezentat in tabelul următor:

Grupa de vârstă	Total la RPL 2011 (loc.)	RPL 2011 (%)	RPL 2002 (%)
Copii / 0-14 ani	10455	20.94	21.20
Tineri / 15-24	5964	11,95	15,40
Maturi / 25-64	23521	47,11	48,80
Vârstnici / 65-85 şi peste	9986	20,00	14,60

Din punct de vedere al etniei şi al religiei, populaţia din teritoriul GAL este majoritară de etnie română şi de religie creştin-ortodoxă. Deşi populaţia de etnie romă, fizic, este prezentă în multe comune ale judeţului Vaslui (de ex. în comuna Bogdăneşti există, iar la RPL 2011 este zero), mai puţin de 1% din populaţia rurală s-a declarat de etnie romă, iar în teritoriul GAL populaţia romă declarata este de 86 persoane: mai puţin de 0.1%. Comunitatea romă este distribuită astfel: Zorleni-39 persoane, Lipovăţ-28 persoane, Costeşti-12 persoane, Muntenii de Jos-4 persoane şi Viişoara-3 persoane[8]. Populaţia romă deţine un nivel scăzut de educaţie şi de civilizaţie, un procentaj mare de abandon şcolar, un şomaj foarte ridicat, necesitând intervenţii pentru incluziunea socială, educaţie şi formare profesională, integrare pe piaţa muncii,etc.

Populaţia activă[9] reprezintă în medie 44.75% din totalul populaţiei teritoriului, având la extreme UAT Zorleni cu 39.77%, respectiv Albeşti cu 50.60%.

Populația activă	Pondere populație activă (%)	Nr. salariați RPL 2011	Nr. de șomeri RPL 2011	Nr. de șomeri INSS dec. 2013
22343	44,75	5709	771	2080[10]

---

[6] Populația stabilă după etnie - județe, municipii, orașe, comune, www.madr.ro, 09.03.2016
[7] Populația la 01.01.2015, www.vaslui.insse.ro, 11.03.2016
[8] Populația stabilă dupa etnie - județe, municipii, orașe, comune, www.madr.ro, 09.03.2016
[9] Adresă Direcția județeană de statistică Vaslui nr. 713/6.04.2015 – Anexa 2 la SDL

Numărul de salariaţi şi şomajul sunt influenţate de o serie de factori cum ar fi: nivelul de dezvoltare economică al zonei, apropierea de municipiile Vaslui şi Bârlad care oferă un număr important de locuri de muncă categoriei de „navetişti”, dezvoltarea în UAT limitrofe municipiilor a unor zone rezidenţiale pentru salariaţii din mediul urban. Şomajul are cote alarmante în toate UAT, scăderea acestuia fiind o prioritate pentru toate comunităţile. La RPL 2011, în teritoriul GAL erau 5709 salariaţi, repartizaţi pe domenii economice conform tabelului[11]:

Domenii economice	Agricultura	Industrie	Construcții	Comerț	Transporturi	Hoteluri și restaurante	Servicii	Administrație publică	Educație	Sănătate
(%)	13,12	18,18	15,61	13,40	4,43	2,19	8,41	8,95	8,29	7,43

Deşi agricultura reprezintă principala ocupaţie şi activitate generatoare de venituri pentru locuitorii din teritoriul GAL, doar 749 salariaţi sunt angajaţi în agricultură, respectiv 13.12% din total salariaţi. Din punct de vedere al pregătirii profesionale se poate observa că ponderea o reprezintă populaţia cu nivel de pregătire gimnazial şi primar respectiv 66.1%, în timp ce populaţia cu studii superioare reprezintă doar 2.48 % conform tabelului următor[12].

Conform indicelui de dezvoltare umană locală (IDUL)[13], teritoriul GAL se încadrează în intervalul 20,95-Alexandru Vlahuţă şi 59,61-Muntenii de Jos. 14 dintre cele 16 UAT ale teritoriului sunt sub pragul de sărăcie de 55, IDUL<55, acest aspect plasează teritoriul GAL între cele mai sărace zone ale României dar şi ale UE. Cele 14 UAT pentru care IDUL are valori mai mici de 55 sunt: Albeşti, Alexandru Vlahuţă, Banca, Bogdana, Bogdăneşti, Bogdăniţa, Costeşti, Deleni, Epureni, Lipovăţ, Roşieşti, Şuletea, Viişoara şi Vutcani.

Populația stabilă de peste 10 ani	Studii superioare	Studii postliceeale, de maiștri	Studii liceeale	Școli profesionale și de ucenici	Învățământ gimnazial	Învățământ primar	Fără școală absolvită
43548	1082	358	5329	5711	17303	11482	2283
%	2,48	0,82	12,24	13,11	39,73	26,37	5,24

[10] *Anuarul statistic al județului Vaslui*, editia 2014 – Institutul Național de Statistică-Direcția județeană de statistică Vaslui - Anexa 2
[11] Adresă Direcția județeană de statistică Vaslui nr. 713/6.04.2015 – Anexa 2
[12] Tabel nr. 16, Populația stabilă de 10 ani și peste pe sexe, după nivelul de educație-județe, municipii, orațe, comune, www.vaslui.insse.ro/main.php?id=487, 11.03.2016
[13] Lista UAT cu valorile IDUL corespunzătoare, www.madr.ro, 09.03.2016

Suprafaţa arabilă constituie categoria de folosinţă cu cea mai mare pondere în teritoriul GAL. Fâneţele împreună cu păşunile naturale ocupă 16,62 % din suprafaţa totală a teritoriului, asigurând astfel suprafeţe suficiente pentru furajarea unor efective sporite de animale pentru lapte şi carne. Suprafeţele ocupate cu vii şi livezi sunt deficitare şi le regăsim în fiecare UAT, conform tabelului următor[14].

Suprafața agricolă	Terenuri arabile		Păşuni		Fâneţe		Vii		Livezi	
ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
108143	58379	53,98	17976	16,62	947	0,88	1968	1,82	605	0,56

Datele referitoare la producţiile medii la ha realizate în perioada 2009–2014 pentru principalele produse agricole[15], arată că acestea sunt inferioare celor realizate la nivel naţional. Pentru cultura grâului şi cea a porumbului producţiile medii naţionale sunt apropiate de cele înregistrate în UAT, precum Albeşti, Banca, Roşieşti, Costeşti sau Zorleni unde exploatarea terenului agricol de către societăţi comerciale în mod comasat şi cu respectarea tehnologiilor de producţie face ca handicapul deficitului de precipitaţii sau de calitate/bonitate a terenului agricol să fie depăşite[16]. Raportul dintre numărul de animale și suprafata agricolă este favorabil dezvoltării activității de crestere a animalelor specifice acestei zone geografice. Apicultura este un domeniu foarte dezvoltat, fiind prezent în fiecare UAT, crescătorii fiind membri ai Asociaţiei Crescătorilor de Albine din judeţ[17]. În teritoriul GAL, managementul gunoiului de grajd constituie o problema atât pentru fermieri, cât și pentru administrațiile locale.

	Bovine		Porcine		Ovine și caprine		Caba-line	Păsări	Familii de albine
	Total	Matcă	Total	Matcă	Total	Matcă			
Total la persoane fizice	0749	668	1239	460	7567	2104	5728	150279	13480
Total la persoane juridice	655	393	47	10	255	189	4	2610996	1167

Exploataţiile agricole individuale deţin în continuare ponderea suprafeţelor agricole utilizate de fermieri, 53,73% din totalul suprafaţei agricole utilizate la nivelul întregului teritoriu

[14] Adresă Direcția județeană de agricultură Vaslui nr. 1673/14.05.2015 – Anexa 2
[15] Adresă Direcția județeană de agricultură Vaslui nr. 1673/14.05.2015 – Anexa 2
[16] http://www.madr.ro/culturi-de-camp/cereale.html, 09.03.2016
[17] Adresă Direcția județeană de agricultură Vaslui nr. 4999/08.10.2015 – Anexa 2

GAL, acestea fiind deţinute de persoane în vârstă care practică o agricultură neperformantă, de subzistenţă sau de semi-subzistenţă, conform tabelului următor[18]:

Nr. de unităţi persoană juridică	Suprafaţa agricolă utilizată (ha)	Dintre care		Dimensiunea medie a exploataţiei la persoane juridice (ha)
		Exploataţii individuale (ha)	Unităţi persoană juridică (ha)	
213	69648	37422	32226	151

Există Asociaţii de crescători de animale în toate UAT, cu excepţia comunei Vutcani unde temporar nu funcţionează o astfel de structură. Activitatea acestor asociaţii s-a rezumat în ultimii ani doar la accesarea subvenţiei pentru păşune de la APIA, la administrarea acestor suprafeţe în scopul justificării legale a sprijinului primit şi mai puţin sau chiar de loc în colectarea şi valorificarea mai profitabilă a produselor agricole obţinute (carne, lapte, lână,etc). În teritoriul GAL nu există nicio formă asociativă de organizare a producătorilor agricoli, iar la nivel de judeţ situaţia se prezintă descurajator. Fermierii și producatorii din teritoriul GAL Podu Înalt se confruntă cu problema valorificarii produselor la prețuri care să le asigure un trai decent, însă majoritatea sunt reticenți la posibila soluție practicată în contextul european, respectiv asociativitatea.

Cu excepţia unor întreprinderi şi depozite de materiale de construcţii, a unora de confecţii şi de prelucrare a lemnului, a parcurilor eoliene, economia locală din teritoriul GAL este reprezentată preponderent în domeniul agriculturii şi al industriei alimentare prin firme de morărit şi panificaţie, prese de ulei, o fabrică de oţet, o fabrică de făinuri proteice, o fabrică de nutreţuri combinate, două abatoare de păsări, ferme avicole, exploataţii agricole pomicole, legumicole sau din cultura mare etc. Nu există abatoare şi unităţi de procesare pentru carnea de bovine, porcine sau ovine. Accesul limitat al întreprinderilor din spațiul rural, la credite sau la alte surse de finanţare pentru investiţii le-a împiedicat să-şi modernizeze şi raţionalizeze sistemele de producţie. Majoritatea fermierilor din teritoriul GAL, nu dețin cunoștințe referitoare la protejarea mediului, atenuarea schimbărilor climatice și inovare, despre importanța producerii și utilizarii energiei din surse regenerabile.

Activităţile economice din sectorul terţiar, cum ar fi cele legate de comerţ, transport, servicii, sunt slab reprezentate. Comerţul practicat în teritoriul GAL este cu precădere comerţul cu amănuntul, în magazine mici şi prăvălii săteşti, în pieţe şi oboare, în fiecare UAT se organizează un târg/obor săptămânal care însă nu toate sunt autorizate pentru comerţul cu animale vii. GAL Podu Înalt a obţinut începând cu 02.09.2010, marca înregistrată „Podu Înalt” nr. 111443 pentru clasele de

[18] Adresă Direcția județeană de agricultură Vaslui nr. 1673/14.05.2015 – Anexa 2

produse/servicii înscrise în fila din Registrul Mărcilor, conform Legii 84/1998. Un fenomen îngrijorător se înregistrează în domeniul serviciilor şi al activităţilor economice non-agricole. În sate nu există frizerii, ateliere de reparaţii electrocasnice/uzcasnice, ateliere de reparaţii autovehicule, cizmării şi croitorii, alte întreprinderi de prestări servicii sau meşteşuguri: olărit, ţesătorii, ateliere de mobilă sau tâmplărie etc.

Capitalul uman prezintă o importanţă deosebită fiind „motorul" pentru dezvoltarea rurală durabilă. Dezvoltarea rurală şi diversificarea economiei rurale depind în principal de nivelul educatiei, al cunoştinţelor şi calificării forţei de muncă. Deşi numărul de şcoli din teritoriul GAL depăşeste necesităţile de şcolarizare, mai ales pe trendul descrescător al populaţiei, calitatea educaţiei este scăzută, pe de o parte din cauza slabei dotări a infrastructurii educaţionale, pe de altă parte datorită nivelului de pregătire al cadrelor didactice. Cele mai multe dintre şcoli au nevoie de renovări, mobilier, utilităţi de bază, punerea în siguranţă la seisme şi incendii şi de dotări cu materiale didactice moderne şi de calitate. Dificultăţile populaţiei sunt legate de accesul la serviciile medicale, acesta fiind împiedicat de serviciile de transport deficitare, cu un impact negativ asupra fluxului urban–rural al cadrelor medicale şi al intervenţiilor în caz de urgenţă dar şi de infrastructura medicală insuficientă mai ales în domeniul stomatologic.

Medical			Învăţământ		Dotări	
Cabinet medical	Medic de familie	Stomatolog	Şcoală din învăţământul primar şi gimnazial	Liceu	Teren de sport	Sală de sport
18	19	7	17	1	6	4[19]

Furnizarea şi accesul la serviciile medicale reprezintă o problemă cheie pentru asigurarea unei mai bune calităţi a vieţii dar şi pentru dezvoltarea economică şi socială a teritoriului.

GAL Podu Înalt cuprinde următoarele comune sau UAT, care vor fi descrise în ordinea enumerării de pe harta precedentă (***Fig.1***):

1. Muntenii de Jos - 3.584 de locuitori

Băcăoani, Mânjești, Muntenii de Jos (reședința) și Secuia

2. Lipovăț - 3.960 de locuitori

Căpușneni, Chițoc, Corbu, Fundu Văii și Lipovăț (reședința)

3. Deleni - 2.257 de locuitori

[19] Adresă Direcția județeană de agricultură Vaslui nr. 713/6.04.2015 - Anexa 2

Bulboaca, Deleni (reședința), Moreni și Zizinca

4. Bogdana - 1602 locuitori

Arșița, Bogdana (reședința), Fântâna Blănarului, Găvanu, Lacu Babei, Plopeni, Similișoara, Suceveni și Verdeș

5. Albești - 2.893 de locuitori

Albești (reședința), Corni-Albești, Crasna și Gura Albești

6. Costești - 2.953 de locuitori

Chițcani, Costești (reședința), Dinga, Pârvești, Puntișeni și Rădești

8. Bogdănița - 1.437 de locuitori

Bogdănița (reședința), Cârțibași, Cepești, Coroiești, Rădăești, Schitu și Tunsești.

9. Roșiești - 3.151 de locuitori

Codreni, Gara Roșiești, Gura Idrici, Idrici, Rediu, Roșiești (reședința) și Valea lui Darie

10. Vutcani - 2.035 de locuitori

Mălăiești, Poșta Elan și Vutcani (reședința)

11. Viișoara - 1.909 locuitori

Halta Dodești, Văleni, Viișoara (fost Băsești, reședința) și Viltotești

12. Alexandru Vlahuță - 1.550 de locuitori

Alexandru Vlahuță (reședința), Buda, Ghicani și Morăreni

13. Banca - 5.389 de locuitori

1 Decembrie, Banca, Gara Banca (reședința), Ghermănești, Miclești, Mitoc, Satu Nou, Sălcioara, Sârbi, Stoișești, Strâmtura-Mitoc și Țifu

14. Șuletea - 2.288 de locuitori

Fedești, Jigălia, Rășcani și Șuletea (reședința)

15. Zorleni - 8.595 de locuitori

Dealu Mare, Popeni, Simila și Zorleni (reședința)

16. Epureni - 3.081 de locuitori

Bârlălești, Bursuci, Epureni (reședința) și Horga

II. Evoluţia istorică a comunităţilor de răzeşi

1. Muntenii de Jos[20]

1.1. Menţiuni documentare. Pe teritoriul actual al comunei Muntenii de Jos s-au desfășurat evenimente istorice majore, aici având loc lupta de la Podul Înalt, la 10 ianuarie 1475. Ulterior, la 15 octombrie 1491, în ocolul domnesc al Vasluiului a fost inclusă și o parte din actualul teritoriu al comunei Muntenii de Jos: „După aceea au mai venit înaintea noastră şi înaintea a lor noştri boiari, Nastea, fata Anuşcăi, nepoata lui Ion Curui, şi de a iei bunăvoie, de nimeni sâlită, nici asuprită, şi au vândut ale ei direpte ocini, din al ei drept uric, două sate între Crasna şi între Bârlad, anume Filipeştii şi, mai gios de acest sat, într-acelaşi hotar, Săcuenii, unde au fost Stanciul Săcuiul, şi le-au vândut iarăşii domniei meale drept şasezeci de zloţi tătărăşti. Dupa aceia, iarăşii au venit, înaintea noastră, şi înaintea alor noştri boiari, sluga noastră Şteful şi soru-sa Marina, fii Maruşcăi, nepoţi ai lui Şteful Jumătate, şi seminţia lor, şi fraţii lui, Bilă şi Oancea, feciorii Marinei, nepoţi ai lui Giurgiu Giumătate, şi nepoata lor, Marina fiica Mândrei, şi nepotul ei de frate, Silea, şi soru-sa Donea, fiu Fedorii, nepoţii lui Oană Jumătate, şi de a lor bunăvoie, de nimeni siliţi, nici asupriţi şi au vândut a lor dreaptă ocina din uricul moşului lor, a lui Oană Giumătate, din ispisoc ce el l-a avut de la moşul nostru, Alexandru Voievod, un sat spre Bârlad, în gios de Vaslui, tot cu toate cuturile, unde au fost Balosinăuţii, şi l-au vândut iarăşi domniei meale, drept cinci sute de zloţi tătărăşti[21]”.

Satul Filipeşti era pe teritoriul Dobârcenilor şi Mânjeştilor de mai târziu, Săcuienii au precedat Secuia de astăzi, iar satul „unde au fost Balosinăuţii” era pe teritoriul actualului sat Muntenii de Jos. Și alte sate au dispărut: Balosinăuţi, Cotecerii (Coticiarii sau Coticeştii) - atestat documentar la 1471, în stăpânirea lui Jurj Coteţ şi fratelui său Cozma Coteţ. De asemenea, la 1479, Ștefan cel Mare acorda stolnicului Radu Gârbovăţ privilegiu pentru trei sate: Ruşi, Buciumi şi Bârgăoani, care mai târziu vor forma moşia Baba Rea (Babară), se aflau la sud de Muntenii de Jos, pe locul actualului sat Băcăoani, până la locul de vărsare a Crasnei în Bârlad, menționate și la 1508: „..nişte sate pre Bârlad, anume Ruşii şi mai în gios, Buciumii, şi mai în sus de Ruşi, Bârgăoanii ... ce-au fostu cumpărătură aceale trei sate unchiului lor Radului Gârbovăţ stolnicul, de la Greaca, fata lui Toader, din direse ci-au avut părintele ei, Rus Toader, de la al nostru preastrămoş Alexandru vodă…”[22].

---

[20] Pentru surse documentare, arhivistice și istorice: R. Brunchi, *Muntenii de Jos ieri și azi. Studiu monografic*, Editura Stef, Iași, 2015, p. 32-37

[21] *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. III, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan, Editura Academiei, Bucureşti, 1980, p. 189-190.

[22] *Documente privind istoria României, A. Moldova*, vol. XVI/1, Editura Academiei, Bucureşti, 1953, p. 75.

Într-o carte de judecată din 1771, emisă răzeşilor de Drăgoteşti (moşie inclusă în Mânjeşti), în pricină cu diaconul Ioan Moaleş, Gheorghiţă Ghiga şi alţi răzeşi de Moleşeşti şi Stoileşti, se amintește de un documente din vremea lui Ștefan cel Mare: „…s-au giudecat faţă înaintea noastră: popa Gheorghe Bodescul şi Gavril, diacon Budău şi Toader Burcă şi alţi fraţi şi răzeşi ai lor, cu Ioan Moaleş, diacon şi cu Ioniţă Oajde şi cu Gheorghiţă Ghiga de pe Crasna ot Vaslui, zicând popa Gheorghe Bodescu şi cu ceilalţi răzeşi ai lor, că au o moşie Drăgoteşti pe Crasna ot Vaslui, de la moşii şi strămoşii lor, pe care moşie au arătat că au şi scrisori vechi şi în multe rânduri s-ar fi acolisit Gheorghiţă Ghiga şi cu Ion diacon şi alţi răzeşi ai lor, ca să intre în moşia Drăgoteşti, zicând că sânt şi ei răzeşi acolo. Şi ne-au arătat şi-a mărturisit hotarnici din văleatul 7262 (1754) august 8 zile… şi s-au aflat acea moşie Drăgoteşti stâlpită după cum se arată în suretul uricului vechi de la Ştefan Vodă din văleatul 6974 (1466)”.

În secolul al XVII-lea este menţionat pentru prima dată numele de Munteni, într-un document din 17 august 1622, când domnitorul Ştefan Tomşa a dăruit finului său Nistor Batişte, fiul lui Constantin Batişte, satul Muntenii. În document se precizează că este vorba de un sat „fost domnesc”, amintind astfel de vehea apartenenţă la ocolul târgului Vaslui, împreună cu morile sale de pe Bârlad. Ulterior, la 3 februarie 1654, Nistor Batişte dăruieşte mănăstirii Barnovschi din târgul Iaşi „satul Muntenii, din ocolul Vaslui, cu vad de moară în Bârlad şi locuri de prisacă, pentru pomenirea lui şi a părinţilor lui”.

Satul Mânjeşti apare atestat într-un document din 20 iunie 1626, când Miron Barnovschi întăreşte satul Părtănoşi lui Ion Potlog, printre martorii amintiţi în document fiind şi un anume „Cârsti ot Mânjeşti”. Alt sat amintit în acea perioadă este Stoileşti, atestat la 1641, prin care un anume Ignat, dă danie „hiastrului” său Ştefan, părţile sale din Stoileşti şi alte sate.

La 1638, într-un document datat pe 28 februarie, apare un alt sat, Tătăraşi, care cuprindea teritoriul actual al satului Chiţoc, partea de nord a satului Munteni de Jos, actualul sat Bahnari şi o parte a satului Dobârceni. Domnitorul Vasile Lupu dăruieşte satul Tătăraşi fratelui său, hatmanul Gavril Coci, pârcălab al Cetăţii Sucevei, pentru dreaptă şi credincioasă slujbă, deşi aparţinea de drept moşiei târgului Vaslui. Acest sat, care va deveni moşia Chiţoc - Bahnari, se întindea din pădurea Puşcaşilor până în Movila lui Ciuteş. Ulterior, la 1668, paharnicul Postolache primea o altă parte din moșia târgului Vaslui, al cărei hotar începea „despre Munteni … din Cetăţuia, la vale ... peste Bârlad, peste apa Vasluiului, până în valea Bustei, prin fundătura văii Bahnarilor ... spre răsărit până în drumul Huşilor, până în Movila lui Ciuteş ... şi de acolo spre valea Murgeştilor, în ulmi şi de acolo, peste vale, pre din gios de Şintea, până în dealul Mănjăştilor, deasupra Şintei, şi de acolo în sus pe drum prin Dumbravă, până în obârşia Negrei, deasupra Dobârcenilor, şi de acolo, iar

pe drum, prin Dumbravă la vale, până în matca văii Muntenilor”. Acum, apare menționat prima dată satul **Dobârceni.** În timp, avea să apară un alt sat, Moara lui Palade, care mai târziu va fi înglobat în satul Muntenii de Jos, apoi în oraşul Vaslui. Apărut pe siliştea satului Tătăraşi, numele noii aşezări vine de la moara pe care proprietarul moşiei, vornicul Ion Palade, pe la 1730.

Satul Gura Munteni, pe care-l găsim la 1871 ca sat component al comunei Dobârceni, apare pe locul unde, din vechime, a existat o moară pe râul Bârlad, legată de dania lui Ieremia Movilă către Ieremia Băseanul, pe la 1600, care se referă la un vad de moară pe Bârlad. Ultimul sat apărut pe teritoriul comunei este **Băcăoani**, înfiinţat pe fosta moşie Baba Rea, prin Legea administrativă din 1904. Din anul 1906 aparţine de Muntenii de Jos.

1.2. Lupta de la Vaslui – „Podu Înalt”*[23]*. La 10 ianurie 1475 s-a desfăşurat celebra bătălie de la Vaslui, mai cunoscută ca fiind de la Podu Înalt, moldovenilor lui Ştefan cel Mare alăturându-se secui, maghiari şi polonezi, reuşind o mare victorie împotriva trupelor otomane conduse de Soliman Paşa. Lupta a avut loc într-un loc ales de Ştefan, o zonă îngustă, mlăştinoasă, în care numărul mare de turci nu se putea desfăşura. Atacaţi din mai multe părţi, otomanii au sfârşit prin a intra în panică şi au ales să fugă, lăsând în urmă mii de morţi şi aproximativ 100 de steaguri. Victoria obţinută de domnitorul Moldovei a fost elogiată de cronicarii vremii şi recunoscută de marile curţi ale Europei, papa de la Roma numindu-l pe Ştefan cel Mare „Atlet al credinţei creştine”.

În *Letopiseţul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei*, citim despre marea victorie de la Vaslui: „În anul 6983 [1475] ianuarie 10, marţi, a fost război la Vaslui cu puterile turceşti şi a biruit atunci Ştefan voievod, cu mila lui Dumnezeu şi cu ajutorul lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu, care s-a născut din Preacurata Fecioară spre mântuirea noastră. Şi le-a dat Dumnezeu pe acele limbi necredincioase în ascuţişul sabiei şi au căzut atunci mulţime mare, fără număr şi au fost prinşi vii mulţi, fără număr, care de asemenea au fost tăiaţi, ci numai pe unul l-au lăsat viu, pe fiul lui Sac Paşa. Şi steagurile lor şi cu schiptrele cele mari au fost luate, mai mult de 40 de schiptre. Şi s-a întors Ştefan voievod cu toţi oştenii lui ca un purtător de biruinţe în cetatea sa de scaun a Sucevei şi i-au ieşit în întâmpinare mitropoliţii şi preoţii, purtând Sfânta Evanghelie în mâini şi slujind şi lăudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost ca dar de la cel

[23] Pentru bibliografie și surse istorice: R. Brunchi, *op. cit.*, p. 45-55; Pentru desfăşurarea luptei: C. Cihodaru, *Topografia luptei de la Vaslui*, în „Comunicări și referate științifice susținute cu ocazia aniversării a 500 de ani de la victoria de la Podul Înalt, Vaslui”, Vaslui, 1975, p. 20-37; Al. I. Gonța, *Tactica și strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de lângă Vaslui*, în idem, „Studii de istorie medievală”. Texte selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei. Cu un cuvînt introductiv de Ioan Caproșu, Editura Dosoftei, Iași, 1998, p. 327-342.

Preaînalt şi binecuvântând pe ţar: «Să trăiască ţarul!». Şi a fost atunci veselie între oameni şi la toate domniile dimprejur şi la toţi creştinii drept-credincioşi, căci a biruit domnul limbile păgâne cu mâna robului său, Io Ştefan voievod. Şi însuşi Ştefan voievod a făcut atunci mare ospăţ mitropoliţilor şi vitejilor săi şi tuturor boierilor săi, de la mare până la mic. Şi a dăruit atunci multe daruri întregii lui oştiri şi lăudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost". Textul original slavon a fost tradus „Să trăiască ţarul !", cum este de altfel redat în unele traduceri, însă în altele apare „împăratul", sau „domnul !".

Cunoscută sub mai multe denumiri: „Bătălia de la Vaslui", „Lupta de la Podu Înalt" sau „Bătălia de la Racova", această mare victorie a moldovenilor lui Ştefan cel Mare a născut multe dispute, documentele interne ale vremii consemnând proporţiile bătăliei. Celelalte cronici, scrise ceva mai târziu, conţin puţine elemente menite să lămurească mărimea efectivelor care s-au angajat în luptă sau locul bătăliei, consemnând lapidar că lupta a avut loc „lângă Vaslui".

Referiri la bătălie mai avem şi din cronicile turceşti, care, pe lângă oboseala călătoriei armatelor turcești care mărşăluiseră de la Scutari, din Albania până în Moldova, greutăţile drumului, iarna grea care favoriza duşmanul, dealuri, păduri şi o mlaştină, nu dau foarte multe amănunte, grăbindu-se în a înfiera pe Ştefan cel Mare şi a plânge pe „martirii" otomani care şi-au pierdut viaţa în luptă.

Orudj bin Adil: „De acolo, Suleiman Paşa, mergând cu oastea aceea în Moldova şi întâlnindu-se cu oastea moldovenească, tare s-au războit. Era o iarnă aspră, cu zile foarte geroase. Oastea turcească era şi obosită, căci tocmai ce îndurase greutăţile expediţiei în Iskenderia. De aceea, neputând ţine piept oştii Moldovei, oastea musulmană a fost înfrântă şi nimicită".

Aşîk Paşa Zade: „Într-o zi, pe când turcii şedeau nepăsători şi oastea era puţină şi străină de locuri, acel afurisit simţindu-i nepăsători a venit asupra lor. Mulţi dintre musulmani au murit acolo ca nişte martiri".

Mehmed Neşri: „Dar moldoveanul nu s-a supus poruncii sultanului. După aceea, Beilerbeiul Hadîm, luând oastea din Rumelia a trecut în Moldova. Acel afurisit, venind pe neaşteptate şi hărţuind oastea islamică, i-a atacat pe turci pe când aceştia umblau ca nişte străini cu ochii legaţi. Mulţi musulmani au murit ca nişte martiri".

Primul care adus informații mai detaliate a fost cronicarul polonez Ian Dlugosz, care ne arată că lupta s-a dat „între mlaştina Racovăţ şi râul Bîrlad", că ea a durat trei zile, de marţi până vineri şi că s-a încheiat cu o victorie categorică a moldovenilor. El are date şi despre efectivele combatanţilor: 120.000 de turci, alături de care se afla şi Laiotă Basarab cu 17.000 de munteni, contra 40.000 de moldoveni, 5000 de secui, 1800 de unguri şi 2000 de polonezi.

Redăm şi fragmente din scrisoarea domnitorului Ştefan cel Mare adresată țărilor occidentale:

„Către coroana ungurească şi către toate ţările, în care va ajunge această scrisoare, sănătate. Noi, Ştefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă tuturor cărora le scriu, şi vă doresc tot binele, şi vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme şi este încă pierzătorul întregii creştinătăţi şi, în fiece zi se gândeşte cum ar putea să supună şi să nimicească toată creştinătatea. De aceea, facem cunoscut domniilor voastre că pe la Boboteaza trecută, mai sus numitul turc a trimis în ţara noastră şi împotriva noastră o mare oştire în număr de 120.000 de oameni, al cărei căpitan de frunte era Soliman Paşa Beglerbegul (...) Auzind şi văzând noi acestea, am luat sabia în mână (...) şi am mers împotriva duşmanului creştinătăţii, i-am biruit şi i-am călcat în picioare şi pe toţi i-am trecut sub ascuţişul sabiei noastre (…) Auzind despre aceasta, păgânul împărat al turcilor îşi puse în gând să-şi răzbune şi să vie, în luna lui mai, cu capul său şi cu toată puterea sa împotriva noastră şi să supună ţara noastră, care e poarta creştinătăţii. Dar dacă această poartă, care e ţara noastră, va fi pierdută, atunci toată creştinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteţi pe căpitanii voştri într-ajutor împotriva duşmanilor creştinătăţii, până mai este vreme...”.

În legătură cu locul de desfăşurare al luptei de la Vaslui sunt mai multe păreri în istoriografie, datorate contradicţiilor existente în izvoare. Constantin Cihodaru arată că, în 1912, Teodor Crivăţ, aducând ca probe cercetările făcute în teren şi izvoarele polone, stabileşte că bătălia s-a dat la confluenţa pârâului Racova cu râul Bârlad, unde, credea acesta, era un pod în jurul căruia s-a dat partea cea mai importantă a luptei. Drumul trecea deci pe malul stâng al râului Bârlad, în imediata lui apropiere. Primul pod pe care-l întâlnea acest drum, la sud de Vaslui, era cel peste Vasluieţ, iar al doilea, puţin mai la sud, deservea trecerea peste „Vasluiul cel bătrân”. Mai sus de gura Vasluieţului, în apropierea oraşului, se vărsa Racova în Bârlad. Nu departe de gura acestui pârâu trecea un drumeag care mergea spre satele Corbu şi Chiţoc, drum părăsit după construirea şoselei care leagă oraşul de fabrica de cărămidă. Acest drum urma hotarul satului Tătăraşi, pe şesul Bârladului. Trecerea peste Bîrlad se făcea pe la „Podul Hatmanului”, în apropiere de locul unde se varsă Racova în Bârlad. Satul Tătăraşi devine, la 17 aprile 1644, proprietatea hatmanului Gavril Coci, fratele lui Vasile Lupu: „satul Tătăraşi, din ţinutul Vasluiului, pe râul Bîrlad, ce-i este lui danie şi miluire de la însuşi domnia mea, care mai înainte a fost al nostru drept domnesc, ascultător de ocolul târgului Vaslui”. De numele acestui hatman probabil se leagă podul peste Bârlad, deoarece acesta construieşte la 1636 şi podul de la Cănţălăreşti, unde inscripţia încastrată arată că a fost construit de Gavril hatmanul, fratele domnitorului Vasile Lupu, şi unde cronicarul Ureche

spunea că s-a dat lupta de la „Podu Înalt”. Grigore Ureche a cele două poduri construite de Gavril hatmanul, cel de la Cănţălăreşti fiind singurul existent în vremea sa, căci cel de la confluenţa Racovei cu Bârladul probabil nu mai exista.

În trecut, până la efectuarea lucrărilor de regularizare a cursului Bârladului, la pătrunderea în şesul Bârladului, lângă fabrica de cărămidă, pârâul Racova se despărţea în două braţe: unul se vărsa în Bârlad puţin mai jos de oraş, acolo unde era podul Hatmanului, celălalt se strecura pe lângă dealurile Paiu şi Timoteiul, se despărţea într-o serie de gârle care brăzdau şesul Bârladului şi care se vărsau câţiva kilometri mai jos, în Bârlad, lângă fosta fabrică de spirt a lui Topali (Gara Muntenii de Jos), fost proprietar al moşiei Chiţoc - Bahnari.

Toate acestea se pot bine observa pe o hartă de la 1893, a Marelui Stat Major, unde vedem că braţul care se vărsa în Bîrlad fusese regularizat, probabil cu ocazia construcţiei căii ferate, unindu-se cu celălat braţ înainte de Gara Muntenii de Jos, trecea pe sub un pod dincolo de linia ferată şi se vărsa în Bârlad, în apropiere de fabrica de spirt.

Între cele două braţe principale ale Racovei era mlaştina care, în trecut, când nu existau lucrări de desecare şi îndiguiri, trebuie să fi avut o altă dimensiune şi adâncime. Această mlaştină era ocolită înspre nord de un drum care pleca de la Podul Hatmanului spre viile domneşti de la Paiu şi spre satele Corbu şi Chiţoc, iar înspre sud exista un drum care pleca din Muntenii de Jos spre Lipovăţ. În momentul în care armata turcă a pătruns în acel culoar strâmt, elementele de diversiune pe care domnitorul le avea postate peste lunca Bârladului, au făcut zgomot atrăgând duşmanul în mlaştină. Grigore Ureche arată că „Ştefan Vodă tocmise puţini oameni peste lunca Bârladului, ca să-i amăgească cu buciume şi trâmbiţe, dând semn de război. Atunci oastea turcească întorcându-se la glasul buciumelor şi împiedecându-i apa şi lunca şi negura acoperindu-i, tăind lunca şi sfărâmând ca să treacă la glasul buciumilor, iară dindărăpt, Ştefan Vodă cu oastea tocmită i-au lovit ... unde nici loc de a-şi tocmirea oastea, nici de a se îndirepta, ei aşa ei în sine tăindu-se, mulţi pieriră, mulţi prinţi de pedestrime au fost ...”.

Probabil, diversiunea s-a produs în momentul când oştile turceşti au ajuns puţin mai jos de gura Racovii, lângă podul pe care Ureche îl confundă cu cel de la Cănţălăreşti. Când turcii s-au întors spre apus, de unde auzeau zgomotele cetelor pomenite de cronicar, în momentul când turcii au început să treacă podul, moldovenii i-au atacat din flanc, atât din nord, dinspre Vaslui, cât şi de pe dealul Muntenilor, dinspre răsărit. Coloana otomană nu s-a putut desfăşura şi a fost împinsă în mlaştină, unde i s-a dat lovitura decisivă. Lupta a mai continuat şi zilele următoare, pe măsură ce turcii au dat înapoi, au intrat în panică şi au părăsit în dezordine câmpul de luptă.

Fig. 2. Complexul monumental „Podu Înalt" de la Băcăoani; carte poștală, 1975 (sursa: Vasluiul Comunist /vaslui607080)

Fig. 3. Complexul monumental „Podu Înalt" de la Băcăoani; foto: Cristi Hîncu, 2021

În sprijinul acestei teorii privind plasarea atacului principal şi decisiv lângă podul peste Bârlad, de la gura Racovei, se pot și informațiile despre cele trei movile pe care le menționa polonezul Maciej Stryjkowski, la 1575, că le-a văzut şi în care fuseseră îngropaţi ostaşii căzuţi în luptă, şi care nu puteau fi prea departe de locul bătăliei.

Pentru prima dată, Mircea Ciubotaru emite o ipoteză[24] despre dispariţia tumulilor şi a crucilor de piatră: „O situaţie cel puţin ciudată nu a fost observată până acum, după ştiinţa noastră. Este cert că vreo câteva mii de morţi pe câmpul de luptă de la Vaslui, în afara celor luaţi de apa Bârladului sau înecaţi în iezerul Racovei, au fost arşi, iar osemintele lor, risipite sau adunate în grămezi mari le-a văzut în 1575 Maciej Stryjkowski, desigur în apropierea drumului mare (şoseaua actuală) spre Crasna de astăzi. Erau acolo şi trei cruci mari de piatră, pe care le presupunem aşezate pe trei movile, cu alţi morţi, probabil creştinii căzuţi în luptă, fiindcă nu concepem adunarea de-a valma a cadavrelor. Un asemenea tumul funerar, o movilă foarte mare şi oase risipite, văzuse cronicarul polon în 1574 şi la locul bătăliei din Codrii Cosminului, iar după lupta de la Baia (1467), sub o movilă au fost adunate şapte mii de leşuri. Nicio altă referinţă documentară sau mărturie toponimică (ca, de pildă, La Cruci, La Oase, eventual, La Movile sau Buda) nu s-a păstrat până astăzi despre locul marii bătălii de la Vaslui, fapt foarte grăitor pentru ceea ce înseamnă cu adevărat memoria orală, populară, iar arheologii nu au putut găsi urme semnificative în zona cercetată (cimitirul de la Grindul Călugăriţelor, unde a fost grădina de zarzavat a Regimentului 25 infanterie, este departe şi poate fi dintr-o perioadă mai recentă). Dacă numeroşi tumuli funerari s-au păstrat câteva milenii pe teritoriul Moldovei, iar Crucea lui Ferenţ, cu movila sa (1717) de la marginea Iaşilor, se poate vedea şi astăzi, nu putem explica această neobişnuită dispariţie de pe valea Bârladului decât într-o împrejurare specială. Avansăm pentru prima oară ipoteza distrugerii acelui sit istoric în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, atunci când, după 1717, aga Mustafa şi apoi fiul său au extras silitră cu vreo 3000 de lucrători în toată Moldova, activitate ce a afectat atunci şi vârful marii movile de la Răbâia (…).

Nici dispariţia fără urmă a celor trei mari cruci de piatră nu este chiar firească, dar să amintim că în anul 1635 se construia mănăstioara Corbii din hotarul târgului Vaslui, pe lângă Lipovăţ şi Chiţoc, iar vtori logofătul Cehan Racoviţă cerea domnului învoirea să ia piatră de la Curtea din Vaslui, cerere refuzată de Vasile Lupu. Nu este deloc exclus ca acele cruci, deteriorate sau căzute după 160 de ani de la ridicarea lor, să fi fost folosite pentru temelia lăcaşului amintit şi ar fi o surpriză arheologică de răsunet găsirea lor undeva, în zona bătăliei, dacă locul Mănăstirii Corbii ar putea fi exact identificat. O ipoteză ... nefantezistă !”.

---

[24] Într-o recenzie, în „Prutul”, anul XIII (XII), nr. 1-2 (51-52)/2013, p. 141-142.

Fig. 4. Ocolul domnesc al târgului Vaslui la 1491: moșiile 15, 16, 17 și 18 sunt incluse în actuala comună Muntenii de Jos, iar moșiile 1, 2, 3 și 19 în comuna Lipovăț; reconstituire de Viorel Țibuleac

***1.3.Vitejii de la Podu Înalt*[25]. **După două decenii de la lupta de la Podul Înalt, în terenul mlăştinos format de confluenţa râurilor Bârlad şi Racova, când hărţuirea armatei otomane a continuat vreme de trei zile, spre Tecuci şi Brăila, la 10 ianuarie 1495, Ștefan cel Mare revine în curtea sa de la Vaslui, împreună cu Sfatul domnesc, între 10 şi 24 ianuarie, apoi la Iaşi până la 5 februarie, timp în care a emis 25 de urice pentru 40 de sate şi selişti, cele mai multe situate în partea de sud a Moldovei. Gestul domnului se îndrepta spre familiile celor care se jertfiseră în luptă, prezenţa sa acolo fiind determinată, după cum preciza Ștefan S. Gorovei, „de comemorarea biruinţei şi de pomenirea celor căzuţi”[26], pentru că aceştia erau stăpâni ai satelor din zonă, gestul lui Ștefan cel Mare având ca rezultat „răsplătirea unora dintre familiile care dăduseră jertfe în înfruntările din ianuarie 1475 sau care fuseseră păgubite grav în acele împrejurări”[27].

Schiţele prosopografice ale boierilor căzuţi în lupta de la Vaslui au fost alcătuite de Maria Magdalena Székely[28], având în vedere sugestiva menţionare a celor 13 boieri din pomelnicul Mănăstirii Bistriţa, „aceşti pani au murit în război cu turcii”: Toma stolnic, Petru Mărjelat, Sima Hrană, Duma uşar, Şteful Corui, Petru Iachimovici, Roman Coşuleanul, Stanciul Neamişul, Cârstea Braevici, Sârbul, Petru Ezereanul, Ivan Ciocârlie, Jurj Tudora. Trei dintre aceştia (Toma stolnicul, Petru Iachimovici şi Ivan Ciocârlie) au fost membri ai Sfatului domnesc al lui Ștefan cel Mare, al patrulea (Petru Ezereanul) a fost dregător anterior venirii acestuia pe tron, iar al cincilea (Duma uşarul) a deţinut o slujbă măruntă la curte. Însă şapte dintre cei 13 boieri îşi aveau moşiile în zona colinară a Vasluiului şi Tutovei, în sudul Moldovei, astfel încât „greul luptelor din iarna 1474-1475 l-au dus boierii vasluieni”, buni cunoscători ai locurilor.

Între 10 şi 25 ianuarie, 1495, Ștefan cel Mare a emis 15 urice pentru 23 de sate, răspândite în sudul Moldovei, majoritatea din ţinutul Tecuci (14 sate), restul fiind rispite în ţinuturile Covurlui, Horincea, Tigheci, Tutova şi Neamţ. Alte 12 acte, emise atât la Vaslui, cât şi la Iaşi, consemnează vânzarea unor sate aflate în sudul Moldovei, cele mai multe în ţinuturile Fălciu şi Vaslui. Cazurile speciale, în care două sate se află în ţinutul Neamţ şi altele două pe Nistru, la Rezina, se explică prin aceea că aparţin aceluiaşi boier care avea majoritatea satelor în partea de sud a Moldovei. Prin urmare, ponderea covârşitoare a actelor emise la Vaslui şi la Iaşi, la 1495, revine unor boieri cu sate în sudul judeţului Vaslui, sud-estul judeţului Bacău şi nordul judeţului Galaţi, probabil zona cea mai

---

[25] Pentru surse documentare: L.-V. Lefter, *După douăzeci de ani. Comemorarea luptei de la Vaslui (1475–1495),* în „Analele Putnei”, XIII, 2017, p. 77-89.
[26] Şt. S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, ***Princeps omni laude maior**. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Editura Muşatinii, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 139.
[27] *Ibidem*, p. 303.
[28] Maria Magdalena Székely, *„Aceşti pani au murit în război cu turcii”*, în „Analele Putnei”, II, 2006, 1-2, p. 127-136.

afectată de războiul din iarna anilor 1474-1475, încheiat prin lupta de la Vaslui, însumând, la 1495, în jur de 100 de beneficiari.

Familia lui Ivan Ciocârlie stăpânea mai multe sate în ținutul Vaslui, grupate într-un domeniu pe valea Rebricei, stăpânit de Nicoară Ciocârlie, a cărui descendență o putem urmări până în secolul al XVIII-lea și care pare să se fi înrudit cu alt boier căzut la Vaslui, Sârbul. Importanța acestei familii o putem deduce și din simpla consemnare a morții postelnicului Ștefan Ciocârlie în pomelnicul Mănăstirii Voroneț, la 12 octombrie 1703, împreună cu tatăl său Toader (sau Theodor), comis la 1669, și cu bunicul omonim, Ștefan.

La 11 ianuarie 1495, Ștefan cel Mare întărește spătarului Clănău jumătate din satul Piscul, partea de sus, cu jumătate de moară pe râul Bârlad, cealaltă jumătate de moară revenind în stăpânirea postelnicului Eremia. Cei doi boieri au fost membri ai Sfatului domnesc. Mai întâi, spătarul Clănău. Prin căsătoria cu Dragna, fiică a lui Şendrea, care era portarul Sucevei, căsătorit cu Maria, sora lui Ștefan cel Mare, se înrudea cu familia domnitoare. A avut și alte sate și urmaşi peste veacuri în ţinutul Vaslui. Uricul de la Bogdan voievod, din 2 martie 1508, întărea lui Clănău şi jupânesei sale „nişte sate pre Bârlad, anume Ruşii şi mai gios Buciumii şi mai din sus de Ruşi, Bârgăoanii", cumpărate de spătar în vremea lui Ştefan cel Mare. Spre jumătatea secolului al XVII-lea, la 1647, şase fraţi, proprietari în acele „trei sate a[le] lor ce au ei unul lângă altul", Ruşii de Sus, Ruşii de Jos şi Buciumenii, se considerau strănepoţi ai lui Clănău. În secolul următor, la 1745, răzeşii din satele respective, Iftimie Bogza cu ai săi, precum şi Toader Giuncul cu ai săi, vindeau vechile sate moştenite de la „strămoşul nostru Clănău spătariul", care se contopiseră într-un singur sat, Babară sau Baba Rea.

Lui Clănău i se cunoaşte un urmaş, Turcu sulgerul, căsătorit cu Marinca, fiica vistiernicului Eremia, a cărui soție, Anuşca, era fiica lui Dragoş, fiul pârcălabului Duma, cel care era vărul lui Ştefan cel Mare. În această situație, fiul lui Clănău era „văr de-al treilea cu soacra sa, Anuşca, iar cele trei fiice ale sale, Vasutca, Anghelina şi Ileana, coborau prin două ramuri din familia lui Ştefan cel Mare: o dată, prin tatăl lor, Turcu sulgerul, din sora marelui voievod, a doua oară, prin Marinca, mama lor, din pârcălabul Vlaicu, unchiul domnului".

Celebritatea nedorită a spătarului Clănău se datorează fraţilor Sioneşti, care la jumătatea secolului al XIX-lea au plăsmuit o *Cronică a lui Huru*, atribuită acestui boier, numită *Izvodul lui Clănău*. Desigur, autorul „cronicii" nu era Clănău, dar existenţa acestuia ca spătar în Sfatul domnesc al lui Ştefan cel Mare nu poate fi pusă la îndoială. Îl găsim multă vreme alături de domn, deţinând aceeaşi dregătorie, de spătar, de la 1486 până în vremea lui Bogdan al III-lea, la 1507, iar un an mai târziu era încă în viață.

Cel de-al doilea stăpân al satului Piscul, Eremia, intră în Sfatul domnesc în toamna anului 1481, ca postelnic, dregătorie deținută până la 1496. Din următorul an şi până la moartea sa, la 1513, Eremia a fost pârcălab de Neamţ. Uricul din 12 ianuarie 1495 îl completează pe cel precedent, postelnicului Eremia fiindu-i întărită stăpânirea asupra celeilalte jumătăţi din satul Piscul, partea de jos, precum şi pentru „jumătate din moara ce este pe Bârlad", cealaltă jumătate de moară fiindu-i confirmată, și prin acest act, spătarului Clănău. Eremia se va fi înrudit și cu Ioan Frunteș, stolnic în Sfatul domnesc între anii 1489 și 1507, apoi pârcălab de Neamț până în 1510. Nu întâmplător, partea lui Eremia din satul Piscul, cea de jos, trecuse în stăpânirea pârcălabului Ioan Frunteș, care, la rândul său, o lăsase danie Mănăstirii Neamțului după moartea sa, împreună cu jumătatea de jos din Ciofrești, sat aflat „la marginea marelui iazăr" de pe Bârlad, împreună și cu jumătate din a patra parte din iezerul de la gura Gerului, aflat tot pe Bârlad; toate acestea au fost întărite Mănăstirii Neamț la 17 decembrie 1514. Spre sfârșitul aceluiași secol, la 13 februarie 1594, călugării mănăstirilor Bistrița și Neamț se judecau pentru un loc de țarină nehotărnicit între satul Mogi, din ținutul Covurlui, și satul Piscul, din ținutul Tecuci, cel din urmă ascultând de Mănăstirea Neamț, iar martorii, oamenii buni și bătrâni, au trebuit să urmeze obiceiul din veac, să poarte, cu jurământ pe sufletul lor, „brazde de pământ răsturnate cu sabia".

Următorul uric asupra căruia ne vom opri este din 16 ianuarie 1495. Ștefan cel Mare întărea fiicelor lui Dragomir Tăutu, Neaga și Stanca, stăpânirea asupra satelor Tăuții și Ruginenii din ținutul Horincea, precum și jumătate din Leușteni din ținutul Tigheci, cealaltă jumătate fiind a rudei lor, marele logofăt Ioan Tăutul. Pentru întregirea informațiilor legate de domeniul funciar al familiei Tăutu în această zonă, uricul trebuie legat de unul mai vechi, din 3 ianuarie 1459, când lui Rugină îi fusese întărită stăpânirea în câteva sate din ţinuturile Horincea și Covurlui, de ambele părți ale Prutului: „Ruginenii, unde a fost casa lui", Tăuții, jumătate din Telejina, Ştoborenii, Botăşenii, iezerul Leahului de la Gârla lui Soare şi Bogata. Numele corect al beneficiarului uricului este Sin Rugină; originalul actului s-a pierdut și a ajuns la noi doar copia slavă din care ieșit straniul nume „Lână Rugină".

Un alt document din șirul celor prilejuite de comemorarea luptei de la Vaslui, emis la 24 ianuarie 1495, păstrat și acesta doar în copie, menționează pe nepoţii lui Sima Rugină alături de nepoții lui Negrea stăpâni în mai multe sate de pe râul Bârlad, în ținutul Vaslui, printre care Bârzeștii și actualul oraș Negrești, precum și două sate de pe Nistru, la Rezina. Uricul este urmat de altul, emis în același context, la 5 februarie 1495, de acestă dată păstrat în original, în care aceiași urmași ai lui Sima Rugiră, respectiv fiica acestuia, Tudora, împreună cu nepoții ei de soră, vând

vărului lor, Toader pisarul, satul Sinaşeuţi aflat pe Nistru, moştenit din „ocinile străbunicului lor, pan Negrea”.

Descendența neamului Rugină s-a perpetuat până în secolul al XVIII-lea, în câteva dintre satele care fuseseră ale strămoșului Sin Rugină. La 1753, urmaşii fraţilor Stanca şi Drăghici Rugină, stăpâneau doar satele Rugineni şi Botăşeni, potrivit uricului dat de Ştefan cel Mare lui Sin Rugină la 1459, în temeiul căruia, acum, revendicau și stăpânirea acelor sate uitate: Tăuții, jumătate din Telejna și Ştioborănii. Desigur, transferul acestor sate între cele două neamuri, Rugină și Tăutu, putea fi posibil datorită unei înrudiri apropiate, prin femei, vechimea satului Tăuți putând fi ridicată spre vremea întemeierii țării.

Cel mai plauzibil, numele satului Tăuți poate fi explicat printr-un etnonim. Realitățile militare ale epocii descălecatului înclină spre această ipoteză, formulată de Ștefan S. Gorovei, potrivit căreia Tăuții se numără printre „cele dintâi aşezări întocmite de descălecătorii Ţării Moldovei”, întemeiată de un grup de ostaşi din armata Coroanei maghiare, din vremea lui Dragoş vodă, numiți *tăuţi* datorită originii slovace, proveniți din regiunile vecine Maramureșului istoric. Avem de-a face cu unul dintre cele mai vechi nume de familie din Moldova, menționat ca atare la 1430, purtat de unul dintre marii boieri ai țării: marele logofăt al lui Ștefan cel Mare și a fiului acestuia, Bogdan al III-lea, Ioan Tăutu a fost transfigurat în mit, fapt singular în istoria Moldovei medievale.

Colonizarea sudului Moldovei a fost rezultatul expedițiilor de cucerire a teritoriului de la est de Carpați, începând cu cea din anii 1345-1346, pornită din secuime împotriva tătarilor. Cucerind teritoriul de la Curbura Carpaţilor şi sudul Moldovei până la gurile Dunării, regatul maghiar și-a extins controlul spre nord, până „în teritoriul voievodatului originar al Moldovei”, cel târziu până în 1349. Astfel, înțelegem că nu întâmplător „vechiul domeniu al familiei Tăutu ţinea ambele maluri ale Prutului, la capătul unei linii care coboară dinspre Oituz” şi se află în strânsă legătură cu „însăşi întemeierea principatului moldovenesc” (Ștefan S. Gorovei).

În același context trebuiesc așezați și strămoșii beneficiarilor uricului din 16 ianuarie 1495. Lui Petre Ghenghe și fraților săi: Gavril, Maruşca şi Muşata, precum și verilor lor, le era confirmată stăpânirea satului Popeşti, pe Jerăvăţ, în ţinutul Tutovei, ca să le fie lor în patru părți. Un strănepot al lui Petre Ghenghea sau, poate, al fratelui său, Gavril, a fost Cozma Ghenghea, pârcălab de Orhei din 1543, apoi de Cetatea Nouă, din 1547. Între nepoții acestuia se numără marele logofăt din prima parte a secolului al XVII-lea, Ionaşco Ghenghea, posesor – împreună cu fratele său Grigore – al unui domeniu de peste 60 de sate și părți de sate care începuseră a fi achiziționate de bunicul lor, pârcălabul Cozma Ghenghea, majoritatea aflate în nordul Moldovei. Descendența familiei a

supraviețuit în Bucovina, şi-i întâlnim pe frații Ghenghea trăitori la 1788, în satul Voloca de lângă Văşcăuţi, pe Ceremuş, pentru care mai mulţi boiernaşi şi mazili mărturiseau şi, totodată, cereau consiliului nobililor de la Liov ca să li se recunoască originea boierească a acestora, căci „să trag din Ghenghe logofăt mare, care în multe scrisori vechi este însemnat”. În locul de obârșie a neamului din sudul Moldovei, Ghengheștii au supraviețuit ca răzeși până în secolul al XIX-lea. Au lăsat urme în numele unor sate, precum Ghengheștii din nordul județului Galați, sat atestat la 1688, alături de pădurea Gheanghei, la 1676, și de unii răzeși, precum preotul Năstase Ghenghea din Giosăni (azi în Urlești, jud. Galați), implicat în judecăți la 1808, vornicul de poartă Costandin Ghenghea, la 1817, precum și Tudor Ghenghea, care a primit diplomă de boierie, în rang de serdar, în epoca de amurg a privilegiilor, la 1858, de la caimacamul Nicolae Conachi Vogoride.

Peste veacuri, familiile unor vechi boieri, vecini în locurile de obârșie, și-au reunit destinele și interesele. Urmărind curgerea a trei generaţii, potrivit cercetării genealogice întreprinse de d-l Mircea Ciubotaru, constatăm că Irina, soţia lui Ionaşco Ghenghea, era strănepoata lui Ioan Tăutu. Ghenghea și Tăutu sunt nume care poartă amintirea descălecătorilor țării. Sub Coroana maghiară au luptat diferiți oșteni, de la slovac (magh. *tóth*) până la cel cu cel nume maghiar, *gyenge* (poreclă: *slab*, *plăpând*), o familie Gyenge fiind atestată încă din secolul al XIV-lea în Maramureş.

Și numele boierilor care stăpâneau satele de pe valea Zeletinului ne sugerează în modul cel mai elocvent originea lor transilvăneană. Urmaşii lui Laslău globnicul aveau să-și împartă domeniul moştenit în vremea lui Ştefan cel Mare. Slujind alături de primii voievozi ai Moldovei, Laslău nu a folosit spada numai ca un războinic, ci şi ca slujitor al legii, strângând gloaba, adică amenda sau taxa, de la cei care săvârşiseră nedreptăţi. Răsplătit pentru serviciile sale, Laslău şi-a stabilit reşedinţa cât mai aproape de munte, acolo unde se va fi aşezat după venirea sa din Transilvania, în secolul al XIV-lea, sub Piatra Cracăului, la Lăslăoani, alături de care mai stăpânea şi Şerbeştii; apoi, pentru loialitatea sa, voievozii ţării i-au conferit şi privilegiul stăpânirii unui întreg domeniu pe valea Zeletinului, în sudul Moldovei, într-un teritoriu pentru cucerirea căruia va fi luptat cu vitejie. Nepoţii lui Laslău, precum Toader Iucaş şi Petru Iucaş, fiii lui Șandru de la Iucaș, împreună cu Oană Muste, Giurgiu Vulpe și ceilalți veri ai lor, și-au împărțit satele prin uricul emis la Vaslui, la 22 ianuarie 1495. Cu excepţia celor două aşezări din ținutul Neamț, de pe Cracău, celelalte şapte sate se aflau pe valea Zeletinului: Mohorâţii, Drăgoeştii, Petreştii, Plăcintenii, Oprişeştii, Cârna şi Răchitiş, toate în acelaşi hotar, în ținutul Tecuci. Și acești boieri din ținutul Tecuci, de pe valea Zeletinului, care aparține de colinele Tutovei, vor fi luptat la Vaslui, fiind răsplătiți de Ștefan cel Mare cu dreptul de stăpânire a satelor lor. Pe urmașii lor îi întâlnim ca răzeși până în secolul al

XIX-lea, actanți în lungi judecăți pentru moșie, în satele noi desprinse din cele vechi, precum Motoșenii și Băicanii, părți ale vechiului sat Petrești botezate după numele celor care le stăpâneau.

Un ultimul grupaj de documente adus în discuție, reprezintă vânzări/cumpărări de sate, majoritatea aflate în ținutul Fălciu, pe valea Ialanului: la 22 ianuarie a patra parte din Budzeștii de pe Sărata, la 23 ianuarie o bucată de pământ de la sud de Huși, aflată între văile Ialan și Sărata, la 4 februarie un sat Salce (numit ulterior Sălceni), la 3 februarie Dodeștii de pe Jigălia, la care adăugăm satul Gheeștii de pe Zeletin, din ținutul Tecuci, la 16 ianuarie; cele cinci sate aparțineau urmașilor lui Mihăilă Budză, popii Pătrașco Scolofendie, popii Dragomir și ai Husului. În schimb, cumpărătorii erau mărunți stăpâni de sate: Neagul Dumia și fratele său Băloș la Budzești, Leoa și fratele său Petru la sud de Huși, Toader și fratele său Ivan la Gheești, cu nepoatele lor Nastea, Stana și Maria, frații Pătiul, Petru și Drăgălina, cu verii lor Toader și Nicoară, și cu unchiul lor Negrilă Medeleanul la Dodești.

Un caz aparte îl reprezintă cel al lui Toma Salce, fiul lui Ivașco Tricolescul, care cumpărase de la Ion Budză și de la rudele acestuia, satul care avea să-i poarte numele, Salce sau Sălceni, amintit mai sus, care se afla tocmai în vecinătatea satului „unde a fost Ioanăș Tricolescul”, numit ulterior Tricolești, care a fost vândut la 24 ianuarie: jumătate de Giurgea, fiul lui Cristea Negru și jumătate de Toma, fiul lui Ivașcu Tricolescul, lui Crăciun și fiilor acestuia, Petrea și Maria. Între vechii stăpâni de la Tricolești și cei ai satului Pulpești, de pe Tutova, vor fi existat legături de rudenie.

Cazurile prezentate mai sus pot constitui exemple edificatoare ale politicii interne a lui Ștefan cel Mare de fărâmițare a domeniilor boierești, prin vânzarea/cumpărarea și redistribuirea satelor. Consolidarea puterii domnești în detrimentul celei boierești, prin cumpărarea de sate și alipirea acestora la ocoalele târgurilor sau a cetăților, ori a donațiilor către mănăstiri, a reprezentat un reper al politicii ștefaniene, un scop urmărit de domn „de la cel dintâi document în care apare ca cumpărător și până la cel din urmă” (Alexandru I. Gonța). Pe parcursul domniei sale, domnul a „smuls” boierilor 76 de sate dintre cele 153 de sate câte s-au vândut. Ulterior, majoritea acestor sate au reprezentat donații ale lui Ștefan cel Mare către mănăstiri, în același scop al slăbirii puterii boierești. Și în cazul gestului domnesc de la 1495, majoritatea beneficiarilor au fost mici stăpâni de sate din partea de sud a Moldovei.

Gestul lui Ștefan cel Mare îl putem considera creator de memorie istorică pentru urmașii boierilor stăpâni de sate la 1495, numeroșii răzeși care apar începând din ultimele decenii ale secolului al XVI-lea. Trebuie să precizăm, ori de câte ori este nevoie, că nu au existat răzeși în

vremea lui Ștefan cel Mare, ei apar ca atare abia din jurul anului 1580[29]. Avem de-a face cu un gest reparatoriu al marelui voievod pentru stăpânii de sate din sudul Moldovei, boieri mari și mici, ale căror familii s-au sacrificat în război. Iar între numele celor 100 de beneficiari ai uricelor de la 1495, a căror listă o redăm mai jos, am putea regăsi atât pe cei care au luptat cât și pe urmașii celor căzuți la Vaslui.

***1.4.Mânjeştii*[30].** În comuna Muntenii de Jos doar Mânjești a ajuns la statutul de sat răzășesc, prin evoluția proprietății fiind reprezentativ pentru orice sat de acest fel, atestat începând cu 20 iunie 1626, datorită unui martor, „Cârsti ot Mănjeşti", aflat la Părtănoși. Însă pe moşiile care au aparţinut în decursul timpului răzeşilor din Mânjești au existat mai multe sate, care au dispărut: Drăgoteştii (Valea Bahnarilor), Cotecerii (Măua), Filipeştii, Murgeştii (Murgenii), Stoileştii (Cracatiţa), Budini (Borghina), Dumnezeii, Erburoaia (Muşăteştii), Vâlcoviceştii (Burghelea), Dobârcenii. Probabil, numele satului provine de la un Mânja, precum cel de la 1579, din ţinutul Cârligătura, „care sat Mănjăştii, li-au fost lor cumpărătură ... de la Mânja vătaf"[31].

În ansamblu, hotarul moșiei satului Mânjeşti, potrivit descrierii preotului Ioan P. Popa, slujitor și fiu al satului, este următorul: „La răsărit, din cele mai vechi timpuri, este pe zarea dealului Lohan şi se megieşeşte cu tarlalele satelor Târzii şi Olteneşti. La nord, din zarea dealulul Lohan, hotarul coboară pe şeşul Crasnei, aproape de satul Cordeni, trece apa Crasnei pe lângă o movila săpată şi urcă apoi pe sprinceana dealului Burghelei, care pe vremuri se numea Vâlcoviceşti, la Movila lui Baloş Ciuteş, care are o altitudine de 243 m. De acolo, coboară pe valea Murgenilor, trece pârâul Murgeni, trece peste dealul Bahnarilor, urcă pe zarea Dealului Mare, la cota 307, despărţindu-se de moşia Bahnarilor. De la cota 307 coboară la locul numit Râpi, merge pe fundul văii, pe la răsărit de satul Muntenii de pe Râpă, trece prin obârşia Văii Negre şi urcă la local numit Capul Dumbrăvii. La apus, din Capul Dumbrăvii, hotarul merge prin Rediu, ţine culmea Dealului Mare, pe la cota 260, merge spre sud, peste drumul ce leagă satul Mânjăşti de şoseaua naţională (DN 24) şi tot pe zarea dealului, până în mijlocul Loturilor de pe dealul Secuei, trece valea Secuei şi urcă în dealul Mânjeştilor, până la Movila lui Vodă, cota 228, deşi mai sunt părţi în Secuia şi Crasna. La sud, din Movila lui Vodă, hotarul merge spre sud, pe zarea dealului, până la hotarul cu tarlalele Crasnei; de acolo, coboară în mijlocul văii Măua, apucă pe şeşul Crasnei, apoi urcă în zarea

---

[29] L-V. Lefter, *Răzeși și legende. Istorie și document*, în „Putna. Ctitorii ei și lumea lor", Editura Oscar Print, București, 2011, p. 117-118.
[30] Pentru sursele documentare: R. Brunchi, *op. cit.*, p. 94-117.
[31] *Documente privind istoria României, A.Moldova*, vol. XVI/3, p. 213.

dealului Lohan, de unde am început. Suprafaţa moşiei satului Mânjeşti, cuprinsă în aceste hotare, este de 3000 ha, din care 115 ha constituie vatra satului Mânjeşti, inclusiv Dobârcenii”.

În general, locuitorii unei aşezări răzăşeşti putea fi cu toţii urmaşii întemeietorului, „al moşului comun”, dar, în aceeaşi măsură, răzeşii descindeau din mai mulţi moşi sau bătrâni, rude între ei (fraţi, veri, cumnaţi etc.). Astfel, moşia Mânjeşti umbla pe patru bătrâni: Cotae, Juverdeanu, Hornu şi Dumitru. Prin bătrân se poate înţelege atât strămoşul din care se trage un neam întreg, cât şi acea parte din moşia satului care-i revenea acestuia.

La 3 martie 1742, diaconul Ion Popica a cumpărat partea lui Dumitru din Mânjeşti de la Necula Hilip şi soţia sa Todosia, aflată „pe o vale, ce se desparte din Crasna, Valea Dobârcenilor, ... partea noastră ce avem de pe moşu meu Dumitru, ce se va alege din vatra satului şi din câmpu ce să va alege, cu locu de fâneţe şi din ţarină”. După un an, în 1743, Gavril Găluşcă, tatăl lui Vasile Găluşcă, îşi exercită dreptul de preemţiune şi răscumpără această parte de moşie: „Dar Gavril Găluşcă, tatăl acestui Vasile Găluşcă, la un an, prinzând de veste de această vânzare c-au fost făr de ştirea lui şi cum că lui i se cade să o cumpere, fiind răzeş din bătrânul Neculai sân Filip, iar nu diaconului Ion Popica, fiind strein, şi cu giudecata ce-au avut atuncea, i-au întors banii acelui Ion Popica pe acea parte de moşie ce i-au fost vândut-o Necula sân Filip şi au rămas Gavril Găluşcă drept stăpânitoriu pe acea parte, căzându-i-se ca uni răzeş, care au stăpânit-o cu de atunci şi pără acum, atât Gavril Găluşcă, cât şi feciorii lui”.

La 22 februarie 1785, mai mulţi răzeşi din Mânjeşti se învoiesc să cumpere de la logofătul Andrei Filip o jumătate din bătrânul Hornului, din cumpărătura sa de la 3 iunie 1777: „Adică noi, răzeşii din moşia Mănjeşti, dat-am zapisul nostru la măna logof(ătului) Andrei Filip precum se ştie că: cumpărând logof(ătul) Andrei Filip di(m)preună cu Vasile Popica un bătrân a Hornului, din patru bătrîni ce sunt în moşia Mănjeşti, ne-am învoit cu logof(ătul) Andrei pentru jumătate de cumpărătură, partea logof(ătului) Andrei Filip după zapis, pe câţi bani au dat logof(ătul) Andrei să-i dăm toţi banii cu dobânda lor şi acea parte să o împărţim pe doi bătrâni, însă un bătrân a Cotăeştilor şi un bătrân a logof(ătului) Andrei Filip cu neamurile lui, Găluceştii, iar bătrânul Juverdeneştii, ce-l stăpînesc Popiceştii, nu ia parte dintr-a logofătului Andrei, fiindcă nici Vasile Popica nu se învoieşte cu noi pentru partea lui ce au cumpărat. Şi pentru bani ne-am pus vade de astăzi, fev(ruarie) 22, pără în patruzeci şi cinci zile să-i dăm, însă să-i dăm drepţi banii ce au dat cu dobănda lor, iar cheltuiala ce au cheltuit cu alegerea ne-au iertat-o”. Însă în anul următor, 1786, Vasile Găluşcă, mazil, „răzeş de moşia Mânjeşti ot Vaslui”, şi Ioniţă Bantaş cer domnitorului să se judece la Divan cu Andrei Filip pentru partea de moşie din Mânjeşti, ce a fost răscumpărată de Gavril Găluşcă în 1743: „Jeluiesc Măriei tale, că tatăl nostru Gavril Găluşcă, la leat 7251 (1743) au răscumpărat o

parte de moşie din moşia Mănjeşti de pe valea Dobârcenilor ot ţănutul Vasluiului de la un diacon Ion Popica ce o cumpărase cu zapis de la un Necula sin Hilip, răzeş, de la un bătrân şi neamul tatălui nostru, şi pe urmă au picat cu rugăminte acest Necula sin Hilip după tatăl meu ca după zapisul ce au dat tătâni-meu pe această parte de moşie să-l mai aştepte tatăl meu un an şi el va da banii tătâni-meu înapoi şi să-şi ia partea de moşie. Iar nedând banii la anul, să rămâie partea de moşie de istov, a tătâni-meu; şi la anul nedând el banii a rămas acea parte de moşie a tatălui meu şi păr acum tot cu pace am stăpânit cum şi noi acum şi într-atâţi ani nici Necula sin Hilip cât au trăit n-au zis nimic, nici feciorii lui au trăit iar n-au zis nimic, ci tocmai acum s-a sculat un Andrei diacu, nepot Neculei vânzătorul, s-au sculat şi aducând luminată carte gospod au rânduit dumisale inginerii hotarnici şi au hotărât moşia, dar cu pietre n-au stălpit-o, făr numai au dat dumnealor inginerii mărturii să ne judecăm la Divan”.

Prin urmare, Andrei Filip vinde sameşului Vasile Găluşcă şi lui Ioniţă Bantaş 89 stânjeni, adică patru părţi şi jumătate din bătrânul Hornului, la 10 noiembrie 1786. Peste câțiva ani, la 29 octombrie 1793, domnitorul Mihail Constantin Suţu scria boierilor Dumitrache Miclescu şi Ştefan Roset, ispravnici de ţinutul Vaslui, despre cumpărăturile pe care Vasile Găluşcă şi Ioniţă Bantaş le-au făcut de la diaconul Andrei Filip şi-i îndeamnă să înştiinţeze pe toţi cei care ar avea dreptul să răscumpere moşia: „Şi vă scriem, luând cartea aceasta, să orînduiţi să se facă publicaţie atît acolo la starea moşiei i în tărgul Vaslui, la toate zilele de târg, cât şi pretutindenea, cetindu-le şi copiile zapiselor întru auzul tuturor pentru vănzarea acestor părţi de moşie de mai sus numită, arătând cine anume sânt vănzătorii şi cine sânt cumpărătorii şi cu ce preţ, ca până la împlinirea a şase luni de zile să se înştiinţeze cu toţii. Şi aceia care vor vrea să dea preţul ce au dat numiţii cumpărători şi să răscumpere ori cu protimisire de rudenie, ori de răzeşi, să le daţi dvs. mărturie la mănă, prin care să arătaţi că, prin cercetarea ce aţi făcut, s-au dovedit că sânt cu adevărat ori rudenie cu vănzătorii, ori răzeşi sau megieşii moşiei. Şi pe unii ca aceia, ori care vor fi, să-i trimiteţi la Divan ca să se cerceteze, că de li se va cădea, să întoarcă banii numiţilor cumpărători. Iar când pănă la vadeaua arătată nu se va arăta nici din rudeniile cele de aproape a vănzătorilor, nici din alţi răzeşi sau alţii, ca să răscumpere, atunci dvs. să le daţi mărturie la măna numiţilor cumpărători de sus arătaţi, prin care să arătaţi că, după porunca domniei mele, aţi făcut dvs. legiuita publicaţie, într-această curgere de vreme, atât la starea moşiei i la târgul Vaslui, la toate zilele de târg, cât şi pretutindenea, şi s-au citit şi còpiile zapiselor întru auzul tuturor şi că nimenea n-au vrut să răscumpere; ca după aceiaşi mărturie să se facă numiţilor cumpărători şi întăritură asupra zapiselor de vănzare de la domnia mea, ca să nu mai poată nime pe urmă a răscumpăra”.

Ulterior, ispravnicii dau mărturie sameşului Vasile Găluşcă şi lui Ioniţă Bantaş, că în urma publicaţiei s-a arătat să răscumpere doar Ion Barbu, care „se trage din bătrânul lui Dumitru, au pricinuit pentru o a treia parte din giumătate de bătrân din bătrânul numitului Dumitru ce se cuprinde în 71 stânjeni, pe care dând banii cumpărătorilor cu preţul ce o luase d-lor, au răscumpărat-o şi au rămas să o stăpânească numiţii de mai sus”.

La 10 martie 1796, hatmanul Costache Ghica cumpără 59 stânjeni din bătrânul Găluşcă (Dumitru) în Mânjeşti, iar Toader Găluşcă răscumpără moşia la 4 septembrie 1796, potrivit zapisului lui Costache Ghica: „Protimisîndu-l Toader Găluşcă, fiind răzeş de numita moşie, mi-au dat acei 150 lei (una sută cincizeci lei) ce s-au fost dat în cumpărătoarea acei părţi de moşie, (de) numitul Găluşcă. Şi eu i-am dat zapisul ca să fie stăpânitoriu”.

Isprăvnicia Vasluiului dă carte de mărturie, la 24 iulie 1804, aceluiaşi Toader Găluşcă, „precum că a rămas bună cumpărătura din 1798 de la Ioniţă Cotae: Viind d-lui pitarul Toader Găluşcă ne-au făcut arătat că în moşia Mănjeşti de la acest ţinut al Vasluiului, ca un răzeş ce este în numita moşie, încă cu şase ani mai înaintea (1798) ar fi cumpărat de la un Ioniţă Cotae de aici din tărgul Vasluiului, cu zapis, partea lui de moşie din Mănjeşti din bătrânul Cotăeştilor, şi în anul trecut viind Neculai Pricopie Chihae, iarăşi de aici din Vaslui, şi arătănd ... că este nepot vănzătorului, voieşte a-i o da înapoi şi să o ia la stăpînirea lui ... văzănd numai pe dănsul ... au cerut ca să aducă mărturie cum că este cu adevărat rudenie cu vănzătorul, i-au adus pe Ioniţă Cotae mazil din Mănjeşti, şi arătăndu-i căci cu adevărat este rudenie şi pentru însuşi trebuinţa lui vrea a răscumpăra nemai pricinuindu-l şi-au luat banii, 40 patruzeci de lei, cu care o cumpărase dănd sânet la măna răscumpărătorului că au primit banii şi nefiind zapisul l-au îndatorat ca să meargă la Eşi să-i dea şi zapisul, unde nemai mergând păr acum, ar fi luat ştiinţă că acel Neculai Chihae nu au răscumpărat pentru sine, ci banii de sus pomeniţi însuşi Constantin Căsapu, fecior vănzătorului. I-au dat la Neculai ca să răscumpere pentru dânsul.

Deci, aducăndu-se de faţă pe Ioniţă Cotae vănzător şi întrebându-se: pentru cine răscumpără?

Întăi au zis că feciorul lui Constantin au dat banii şi vrea a răscumpăra. Faţă fiind şi Neculai Chihae ... este aşa precum arată vănzătorul ... că nu este pentru Constantin, feciorul vănzătorului, ci pentru sine şi îndatorăndu-se ca să o ia ... asupra sufletului său, că este pentru trebuinţa sa, nici într-un chip n-au primit.

Pentru aceea dar, cunoscându-se că au urmat chip de iconomie şi nu este răscumpărare pentru dânsul, ci pentru feciorul vânzătorului, au rămas ca să deie aceşti 40 de lei lui Neculai

Chihae şi să-şi ia sănetul înapoi, stăpănind acea parte de cumpărătură ca pe o dreaptă moşie a dumisale”.

La 1814, fiii lui Ion Barbu, cel ce-şi răscumpărase de la Vasile Găluşcă, la 1796, partea sa din bătrânul Dumitru (Găluşcă), 71 de stânjeni, vând o parte din aceştia, 35, lui Constantin Găluşcă, Sandu Găluşcă, Chirica, ginerele lui Ştefan Găluşcă şi Gheorghe Bantaş, „de bună voia noastră, nesiliţi de nimenea, prin bună tocmeală ce am săvărşit cu arătaţii mai sus numiţi, le-am văndut partea de moşie ce o avem în Mănjeşti, în ţinutul Vasluiului, însă baştină şi răscumpărătură ce se trage de la părintele nostru Ion Barbu, nepot lui Andrei Filip, strănepot Leahului, însă în preţ hotărât 490, patrusute nouăzeci lei buuni, care bani i-am primit în mănile noastre toţi deplin acum, înainte la facerea acestui zapis şi d-lor numiţii cumpărători să aibă stăpănire de astăzi înainte ca pe o dreaptă ocină şi moşie dumilorsale, nesupăraţi de nimenea, însă 35 stânjini, patru palme, o a patra parte după hotarnica ce o am dat la mănă de către noi”.

La 15 februarie 1815, se judecă procesul dintre Vasile Grăjdeanu, Vasile sin David şi alte neamuri, şi Zoiţa Găluşcă, Ioan Popica şi Ştefan Popica, pentru stăpânirea bătrânului Hornu. La proces sunt înfăţişate toate actele pe care părţile le aveau, cuprinse în anaforaua Divanului Moldovei, începând din 1777. În urma judecăţii, cele două părţi cad la învoială, Vasile Grăjdeanu, pentru suma de 550 de lei, primiţi de la stolniceasa Zoiţa Găluşcă, renunţă la pretenţiile pe care le avea asupra bătrânului Hornu. Vasile Grăjdean pierduse procesul, pentru că Sobornicescul Hrisov de la 1785 şi pravila ţării prevedeau, că „cine nu va cerca moşia până la 30 de ani, să rămâie făr de moşie”. Se recunoaşte „rămas de judecată” şi acceptă învoiala întărită de Divanul Moldovei, la 31 martie 1815.

La 1825, Zoiţa Cotae, soţia lui Gheorghe Sârbu, dă Zoiței Găluşcă o scrisoare prin care arată că i-a vândut cu 10 ani în urmă, nouă stânjeni din bătrânul Cotae, „că avănd ea o parte de moşie, în moşia Mănjeşti ţinutul Vasluiului di pi neamul Cotăeştilor, sânt zece ani trecuţi de cănd am văndut d-sale de veci parte de moşia aceia din Mănjeşti, fiindcă d-ei este răzeşă în acea moşie cu cea mai mare parte şi cu părţi din partea Cotăeştilor; şi cu ştirea tuturor răzeşilor mei am văndut d-sale de veci, acea parte a mea din Mănjeşti, din bătrănul Cotăeştilor, căt se va alege, cu preţul de 510 lei, care bani i-am şi luat deplin atuncea în mäinele mele, dăndu-i zapis, după obiceiu, întărit pentru veşnică vănzare.

Acum, chemându-mă d-ei stolniceasa mi-au arătat că acel zapis al meu împreună cu alte hârtii, din întâmplările bejeniei, le-ar fi pierdut şi au cerut de la mine adeverinţă cum că partea mea de moşie din Mânjeşti îi este văndută d-sale de veci. Deci fiindcă întru adevăr acea parte de moşie i-am văndut-o d-sale de veci în acea vreme, de sânt trecuţi de zece ani şi după zapisul ce i-am dat

atuncea la vănzare, întărit şi de marturi şi de boierii ispravnici de ţinutul Vasluiului, mi-am primit şi toţi banii tocmelii, acei 510 lei în mânile mele şi nu mai am nici o cerere întru aceasta, încredindinţez d-sale şi prin această scrisoare, ca să-şi poată d-ei stăpâni în veci”.

După aceasta, la 19 aprilie 1825, stolniceasa roagă pe domnitorul Ioan Sandu Sturza să rânduiască hotarnic să-i delimiteze părţile sale de cumpărătură din moşia Mânjeşti: „Răposatul soţul meu, stolnic Toader Găluşcă, avănd baştină părintească în moşia Mânjeşti, ţinutul Vasluiului, au mai cumpărat, trăind, şi alte părţi de la răzeşii de acolo care au voit a vinde. Şi de la săvărşirea sa, am mai cumpărat şi eu tot din trupul acelei moşii căte părţi şi stănjeni au avut întălnire. Dar pănă acum nu m-au înlesnit chipul a-mi alege lîngă partea părintească ce am şi a mă deosebi dintre răzeşi. Acum fiindcă am supărare despre unii de răzeşii acelei moşii, mai ales dinspre un Neculai Pricopie ce se trage din neamul lui Cotae, văzănd starea văduviei mele şi desprins în giudecată, mă rog Înălţimii Tale ca să mi se rănduiască boer hotarnic pe d-lui Banul Dimitrache Holban, carele mergănd la faţa locului şi rădicănd planul numitei moşii Mănjeşti, cu inginer, să-mi aleagă şi să-mi deosebească toată cumpărătura răposatului şi a mele, lipindu-le lângă baştina părintească, ca să pot stăpâni liniştită, scriindu-să şi osebită carte a Înălţimii Tale către d-lor ispravnicii de Vaslui, ca împreună cu rănduitul boer hotarnic, să cerceteze şi pentru împotrivirea ce-mi face acel răzeş Neculai Pricopie, nelăsăndu-mă să-mi fac gardul la ograda caselor mele pe dreapta parte a mea”.

Într-adevăr, Dimitrache Holban primeşte poruncă să aleagă părţile de moşie din Mânjeşti ale stolnicesei Zoiţa Găluşcă. În consecință, Isprăvnicia Vasluiului înştiinţează pe Vasile Popa din Mânjeşti şi pe Ene Sârbu din Dobârceni, că va veni inginerul hotarnic spre a alege părţile răzeşilor de Mânjeşti şi fiecare să se prezinte cu documentele lor, însă aceștia nu au luat în seamă porunca şi nu s-au prezentat la stabilirea hotarelor. După aceasta, la 15 septembrie, ispravnicii de Tutova şi Vaslui au primit poruncă de la Marea Logofeție să-i oblige pe răzeşii din Mânjeşti la plata inginerului hotarnic, după analizarea documentelor părţilor: „Fiindcă du(mnea)ei stolniceasa Zoiţa Găluşcă spre alegerea şi desbaterea moşiei Deleni de la ţănutul Tutovei şi Mănjeşti, de la ţănutul Vasluiului, de sub împresurarea ce ar fi pătimind despre megieşi, ca una ce şi d-ei este răzeşă într-acele moşii, au scos hotarnic pe du(mnea)lui banul Dimitrie Holban, cum şi inginer, spre ridicarea planului ca să li aleagă şi să le hotărască, se scrie dumneavoastră ca să-i supuneţi pe răzeşi a prinde şi ei după analoghia părţilor fieştecăruia, atăt la plata hotarnicului, căt şi a inginerului, nefiind datoare jălo(itoarea) a cheltui singură”. Prin urmare, la 25 septembrie, Isprăvnicia Vasluiului scrie lui Constantin Chişcă şi lui Vasile Pătrunsu, vornicul satului Dobârceni, să oblige pe răzeşii din Mânjeşti să plătească inginerul. Dar răzeşii nu se supun poruncii şi nu plătesc inginerul hotarnic, astfel că mazilul Chişcă şi vornicul Pătrunsu înştiinţează Ispăvnicia Vasluiului, pârându-i pe capii

răzeşilor: „După porunca ce mi-au adus dumneaei cucoana Zoiţa Găluşcă, ca să merg pe la toţi răzeşii ... ca să prindă la cheltuiala boierului hotarnic cum şi a inginerului, şi nu urmează nici într-un chip a plăti, nici să se supue, după porunca cinstitei Logofeţii şi a cinstitei Isprăvnicii. Însă dumnealui inginerul au ridicat planul, boierul hotarnic a venit aicea şezănd şapte zile şi nu se arată nici unii a se supune, mai ales fiind împotrivitori între toţi: Neculai Pricopie, Manolache Găluşcă şi Ion Roiu, şi după poruncă nu lipsim a înştiinţa”.

Isprăvnicia Vasluiului înştiinţează, la 8 octombrie 1825, Logofeţia cea Mare, că răzeşii din Mânjeşti nu vor să arate documentele moșiei şi nici să plătească inginerul hotarnic. Ăn anul următor, la 15 martie 1826, hotarnicii delimitează stânjenii care i se cuvineau stolnicesei Zoiţa Găluşcă, şi anume: „100 de stânjeni şi 4 palme din bătrânul Gălucescu, 81 de stânjeni şi 4 palme din bătrânul Hornu şi 34 de stânjeni şi 4 palme din bătrânul Cotăescu”. Dar hotarnica nu a fost acceptată, iar părțile implicate se vor judeca iarăși, însă Divanul Domnesc emite o carte de judecată la 15 aprile 1826, întărind delimitarea hotarelor.

Mai departe, hotărârea domnească trebuia aplicată. Mai mult, la 24 noiembrie 1826, domnitorul porunceşte ispravnicului de Vaslui, Iordache Cuza, şi banului Holban, să dea la un loc, lângă baştina ei, toate cumpărăturile stolnicesei Zoiţa Găluşcă, iar răzeşul Pricopie să strice îngrăditurile şi casa fratelui său ce erau pe pământul stolnicesei. Cu toatea acestea, hotărârea domnitorului nu este pusă în aplicare, de aceea Logofeţia cea Mare va scrie ispravnicului de Vaslui şi banului Holban, la 25 noiembrie 1826, să oblige la plata inginerului hotarnic pe răzeşii din Mânjeşti. Dar pricina nu avea să se sfârşească, pentru că stolniceasa, folosind hotarnica stabilită de banul Holban, încearcă să transforme pe răzeşii, care aveau case pe pământul ei, în clăcaşi, obligându-i să lucreze „boierescul”[32]: „După alegerea şi stâlpirea cu pietre ce s-au făcut părţii mele de moşie din trupul Mănjeştilor de la ţinutul Vasluiului, s-au venit căteva case pe dreaptă partea mea, care acelea, după glăsuirea ponturilor cinstitei vistierii, nu se supun acei locuitori a lucra acele douăsprezece zile a glăsuirii pontului, ci ar voi să facă în apărare, ca şi mai înainte.

Mă rog Înălţimii tale a fi orănduită la dumnealui vel logofăt al Ţării de Gios, ca pe lăngă pontul ce voi lua din vistierie, să mi se dea şi o poruncă a Înălţimii tale către dumnealor ispravnicii de Vaslui ca să-i supuie a-mi lucra după pont, de vreme ce sănt pe moşie mea, şi să rămăi pomenit”.

Ioniţă Sandu Sturza vodă trimite carte domnească ispravnicilor din Vaslui, la 24 martie 1827, prin care le cere să oblige pe răzeşii de pe moşia stolnicesei să lucreze zilele boierescului: „Veţi vedea arătarea şi cererea jăloitoarei stolnicese pentru nesupunerea ce ar arăta păråţii întru lucrarea zilelor boierescului. Drept aceia, poroncim Domnia mea, ca după ponturile ce arată

[32] Obligaţia ţăranului de a lucra un număr de zile în folosul boierului sau proprietarului pe moşia căruia îşi avea casa.

jălo(itoarea) c-au luat din vistierie, să-i supuneţi pe părăţi a urma întocmai, fără a pricinui jălo(itoarei) mai multă supărare şi păgubire de dreptul său. Pentru a căreia întocmai păzire a poroncii, cartea aceasta o veţi da să stea la jăloitoare pentru totdeauna”.

Dar răzeşii nu se lasă şi au chemat la judecata logofeţiei pe feciorul stolnicesei, în faţa marelui vornic Ioan Palade. După proces, stolniceasa se simte nedreptăţită şi se plânge domnitorului de abuzurile vel vornicului care, spune ea „mi-au luat hărtia de aşezare a răposatului vornic Tăutu şi au smintit-o însăşi cu condeiul dumisale, acolo de scădere a nişte stănjeni, lucru împotriva dreptăţii la o pricină sfârşită de Înălţimea ta şi să strice tocmai hărtia de aşezare şi îndoială. Dacă nu i-au plăcut cartea de giudecată, întăritura Înălţimii tale, să fi făcut hărtie sub iscălitura dumisale, iar să nu-mi răsufle hărtiile mele, pe care aşezare au şi oprit-o, mai cerăndu-mi acum şi hărtiile celelalte, zicănd că are să facă anafora”. Cere să se judece la Divan cu răzeşii din Mânjeşti, căci „dacă şi acestea nu vor mai avea temeiul lor, apoi giudecăţile pururea nu vor mai avea sfărşit între mine cu răzeşii. Căci de-a pururea, ca şi acum, iarăşi se vor scula şi vor mijloci chipuri numai pentru sărăcirea mea”.

Judecăţile nesfârșite de cele mai multe au dus la sărăcirea răzeșilor, astfel că la 19 iulie 1833 averea Găluşceştilor este scoasă la mezat, printre care şi cei 216 stânjeni şi 4 palme, partea lor din moşia Mânjeştilor. Partea din moşia Mânjeşti, cu tot cu moşia Dumnezei, aveau să fie cumpărate de banul Iordache Ciornei, la 10 noiembrie 1833, aşa cum nota acesta pe ţidula de mezat, „cu suma de 1617 galbeni olandezi”. La rândul său, Iordache Ciornei a scos moșia mezat, încât la 5 aprilie 1840 încheind o înțelegere cu răzeşii din Mânjeşti, prin care se angajează să le vândă cei 216 stânjeni din moşia Mânjeşti şi moşia Dumnezei, pentru suma de 1950 de galbeni: „Noi, răzeşii din Mânjeşti, dăm acest înscris la măna dumisale coconul Iordache Ciornei ban, precum să fie ştiut că partea de moşie din trupul Mănjeştilor ţinutul Vasluiului, cu casă, cu livadă i vie i crăşmă şi pivniţă de piatră i cu moară de cai şi cu toate celelalte acarete boiereşti, precum şi moşia Dumnezei ce se află trecătoare peste apa Crasnei, ţinutul Vasluiului şi a Fălciului, cu moară, cu iaz în apa Crasnei i o crăşmă la drum, pe care le are şi d-sa cumpărate de la mezat după scrisorile vechi şi nouă, pe care părţi de moşie le are scoase şi d-sa la mezat de vănzare, acum, prin bună învoială le-am cumpărat noi de veci, ce săntem răzeşi tot din trupul Mănjeşti, cu primirea amăndoror părţilor, în preţ de 1950 galbeni olandezi”; zapisul a fost semnat la 27 mai 1840, de către răzeşii Costache Popa, Iordache Popica şi Gheorghe Obreja.

2. Lipovăț[33]

2.1. Atestări. Menționarea documentară a satului Lipovăț este destul de veche, încă de la 24 februarie 1437, când lui Șteful Jumătate, care fusese boier al lui Alexandru cel Bun, i-au fost întărite în stăpânirea sa mai multe sate, printre care și „satul Lipovăț, mai jos de Vaslui”. Ulterior, satul Lipovăț, situat pe Bârlad, era între cele aflate în stăpânirea fraților Oană și Ivașcu Pășcu, întărite de Ștefan cel Mare la 6 iunie 1469. Satul Lipovăț nu a cunoscut frământările unui sat răzășesc, fiind cumpărat și înglobat de Ștefan cel Mare în moșia ocolului domnesc a târgului Vaslui, de unde a fost dăruit în primele decenii ale secolului XVII-lea mănăstirii din Lipovăț, închinată la 30 iulie 1628 mănăstirii Zografu de la Muntele Athos. Însă vechea mănăstirea se pare că era degradată, de vreme ce viitorul domnitor Vasile Lupu, pe vremea când era mare vornic al Țării de Sus, sub numele de Lupu Coci, a construit o nouă biserică la 1631, cu hramul Sf. Gheorghe, „lângă târgul Vasluiului”, închinată, de asemenea, ca metoh al mănăstirii Zografu. Astfel, mănăstirea de la Lipovăț era cunoscută sub numele de „Zugravi”, însă biserica de lemn pe care o vedem astăzi, construită pe plan trilobat, cu pridvor deschis și stâlpi cu acolade, cu funie răsucită care o împrejmuiește ca brâu median sculptat în lemn, este construită cel devreme din prima parte a secolul al XVIII-lea, probabil pe locul celei existente cu un secol mai înainte.

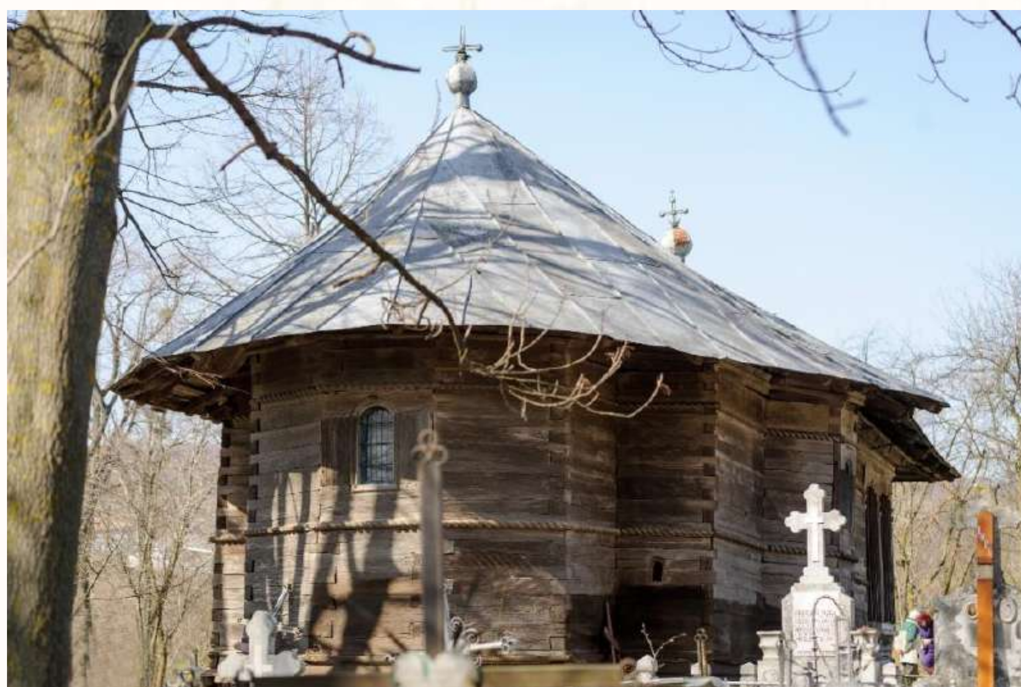

Fig. 5. Biserica veche „Sf. Gheorghe” din Lipovăț; foto: Bogdan Raba, 2018

[33] Pentru surse documentare: Gh. Baciu, *Comuna Lipovăț. Periplu istoric*, Editura Panfilius, Iași, 2020, p. 109-172.

Fig. 6. Biserica veche „Sf. Gheorghe” din Lipovăț; foto: Lucian Lefter, 2017

La 1662, călugării de la mănăstirea „Zugraf”, din Lipovăț, se judecau cu cei ai mănăstirii Barnovschi, din Iași, care stăpâneau satul Munteni, pentru un vad de moară și mori de pe râul Bârlad, aflate „mai jos de târgul Vasluiului”, care fuseseră cumpărate de Vasile Lupu și dăruite ctitoriei sale de la Lipovăț. Apoi, în secolul următor, la 1725, când schitul de la Lipovăț era metoc al mănăstirii Dobrovăț, călugării se judecau cu Ion Palade, fost mare vornic, pentru o danie a lui Mihai vodă Racoviță, din 1717, făcută schitului, o parte de moșie „despre pădure, de unde se zice Dealul Timofteiului i a Racovei”, care ar fi încălcat hotarele moșiei Tătărași, a lui Palade. De asemenea, la 1783, egumenul mănăstirii Dobrovăț se judeca împotriva lui Climent, diac de vistierie, care-și făcuse moară pe râul Vaslui, pe hotarul moșiei Lipovăț, „ce s-au numit mai nainte Zugravul”, câștigând procesul la 1784.

Un fragment de istorie locală este cel din 1817. O copie a documentului din 1469 fusese găsită în satul Mânzați de către Ioniță Capșa și Gheorghe Banariu, tradusă din slavonă la 1804 și autentificată la 1812 de ispravnicul ținutului Vaslui, încât Ioniță Capșa, în calitate de vechil sau avocat al răzeșilor Chișculești revendica moșia Lipovăț printr-o jalbă adresată domnitorului Scarlat Callimachi. Pretindea că răzeșii descendenți din frații Pașcu de la 1469 s-ar fi risipit prin alte țări din cauza vremurilor vitrege și s-ar fi pierdut actele moșiei care le-ar fi dovedit dreptul de stăpânire, iar schitul „Zugravilor” le-ar fi cotropit moșia și ar fi având drept de stăpânire doar în „Poiana Timofeiului i Dealul Corbului ... ci esti alăture, pe din sus de moșie noastră Lipovățul”. Inițial, în 1818, răzeșii au avut câștig de cauză, arhiereul mănăstirii Dobrovăț, Varlaam Sardeon, fiind plecat în Rusia, documentele fiind păstrate încuiate în lada acestuia. Noii stăpâni ai moșiei,

răzeșii, s-au comportat samavolnic, au început să vândă averea schitului Lipovăț, „au deschis hambarele și pivnițele mănăstirii, mâncând și bând tot ce ce au găsit” și au arendat moșia. Însă arhiereul a trimis din Rusia cheile lăzii cu documente, și în temeiul actelor moșiei aduse ca dovezi mănăstirea Dobrovăț a fost repusă în drepturi asupra moșiei Lipovăț, răzeșii fiind alungați și obligați la plata despăgubirii pentru pagubele pricinuite. Răzeșii au continuat să se judece, însă fiind vremea Eteriei din cauza dezordinii din țară a fost prelungită soluționarea pricinii abia la 1827, când schitul e fost repus definitiv în drepturi.

Fig. 7. Satul Lipovăț; foto: Maricel Rusu, 2008

Celelalte sate ale comunei Lipovăț sunt relativ noi. Corbu apare la începutul secolului al XIX-lea, inițial fiind probabil un cătun al Lipovățului, întemeiat cu bejenari ruteni, potrivit numelor cu care apar în recensământul de la 1820. În aceeași perioadă a apărut și satul Căpuşneni. La 1819, schitul Orgoieștii Noi primea prin hrisov domnesc dreptul a aduce douăsprezece familii de „oameni streini ... din alte părți de locuri, de peste hotar”, veniți din Transilvania, probabil din Căpușu, din care motiv erau numiți „ungureni”, pentru a lucra pe moșia schitului. Între timp, în apropiere fusese construit schitul Orgoiești de către spătăreasa Safta Bogdan, pe proprietatea ei, Neagomireşti, la obârşia pârâului Horăiata. Testamentul acesteia, din 1799 precizează: „spre uşurarea sufletului meu am făcut un schit la Fundul Orgoieştilor, care încă până acum sfârşit n-a luat”. Schitul Orgoieşti este menţionat documentar ca sat în 1859, ultima menţiune fiind din 1861, după care dispare, însă la 1865 apar două sate noi în locul Schitului Orgoieşti: Fundătura

Orgoieştilor, în comuna Orgoieşti şi Căpuşneni în comuna Vlădeşti, cel dintâi fiind actualul sat Fundu Văii, iar cel din urmă fiind vechea așezare a Schitului Orgoiești.

Moșia pe care se află satul Chițoc a făcut parte din ocolul domnesc al târgului Vaslui, de la 1491, iar la 1638 a fost dăruită hatmanului Gavril Coci, numită Tătărași, care includea atât teritoriul moșiei Bahnari, cât și al moșiei Chițoc de mai târziu. Moșia a ajuns la 1661 în stăpânirea lui Postolache, fost mare paharnic, apoi a urmașului său, Ștefan Milescu, iar văduva acestuia, Maria, împreună cu fiul ei, Frangolea, au vândut-o marelui spătar Ion Palade, la 1716. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea se afla în proprietatea lui Neculai Stratulat, moșia Tătărași fiind numită acum Bahnari. La 1848 moșia a fost cumpărată de Ștefan Angheluță, care până atunci fusese arendaș al moșiei. În această perioadă, pe moșia Bahnari apare al doilea sat, Timoftei sau Timotei, abia la 1830, care din a doua parte a secolului al XIX-lea se va numi Chițoc, cei dintâi locuitori provenind ca urmare a desființării satului Gura Racovei, care s-a aflat lângă Pușcași.

2.2. Ștefan Angheluță. Despre filantropul Ştefan Angheluţă[34], fiu al pâslarului Angheluță din Muntenii de Jos, născut la 1789 și mort la 1875, Gheorghe Ghibănescu scria că „se ridicase la mare onoare şi la o situaţie politică, un om din popor ... care din mare arendaş al moşiilor mănăstireşti din Vaslui, ajunsese mare proprietar. În jurul acestui Ştefan Angheluţă s-a grupat tot spiritul nou de democraţie, de emancipare ca: G. Petala, C. Sion, M. Kogălniceanu şi, fiind ales preşedinte al Eforiei Vasluiului în anul 1853, provoacă conflictul între târgoveţi şi proprietară, prin sechestrarea tuturor veniturilor domeniale ale Elenei Şubin”[35]. Ridicarea sa de la starea de țăran la cea de boier a fost învăluită în legendă, legată de descoperirea unei comori lângă un podul Olisei, din preajma satului Muntenii de Jos, paharnicul Costandin Sion precizând că „Angheluţă pâslarul au fost multă vreme crâşmar la tatăl meu de la 1809 păn la 1812, la ratoşul Bahnarilor, de la gura Muntenilor, unde au găsit o comoară şi apoi şi au cumpărat dugheană în Vaslui; şi fiii săi ţiind multă vreme în posesie Bahnarii, Moara Grecilor şi Negreştii, s-au înstărit

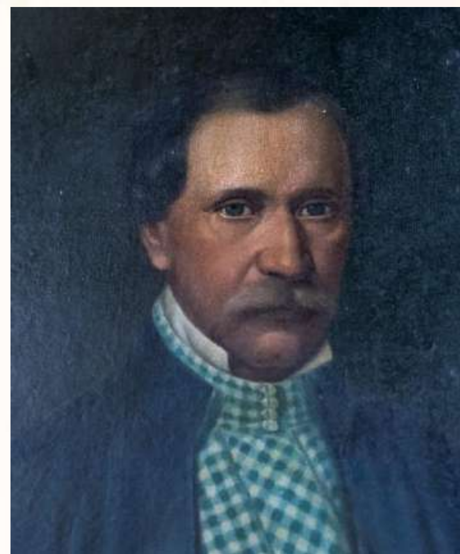

Fig. 8. Ștefan Angheluță, portret de ctitor - detaliu, 1861, biserica din Chițoc; foto: Alexandra Olaru, 2018

[34] Gh. Baciu, *op. cit*., p. 397-420.
[35] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. XV, *Vasluiul. Studiu şi documente*, Iaşi, 1926, p. XLVIII.

foarte, încât pe lângă că s-au boerit, şi-au făcut casă cu două rânduri în Vaslui, apoi au cumpărat şi de veci moşia Bahnarii, de la Iorgu, fiul logofătului Neculai Stratulat”[36].

După cumpărarea moşiei Bahnari-Chițoc, pe care o arendase mulți ani, spătarul Ştefan Angheluţă a sporit numărul locuitorilor satului Chiţoc, a făcut un iaz şi o fabrică de spirt, a zidit o biserică între anii 1852-1855 şi a înfiinţat o şcoală în 1857. La 1860 a ctitorit biserica de la Bahnari, de dimensiunile celei de la Chiţoc. Însă cea mai importantă operă filantropică a fost înfiinţarea şcolii de la Chiţoc, care a funcționat 17 ani. Spre deosebire de celelalte şcoli din epocă avea internat, toate cheltuielile pentru rechizite, hrană, îmbrăcămintea şi cazarea elevilor fiind suportate de către proprietar. Şcoala era destintă copiilor de săteni indiferent de locul de origine, alături de cei din judeţele Vaslui şi Tutova aflându-se și elevi din ţinuturi mai îndepărtate, precum Covurlui şi Tecuci. Elevii purtau uniformă, iar la haine aveau nasturi de metal cu iniţialele „A. S.” (Angheluţă Ştefan). Şcoala de la Chiţoc funcţiona după programa şcolilor primare urbane, elevii studiind muzica vocală, cântările bisericeşti, limba latină şi științele naturale. Pentru scurtă vreme, aici a învățat și Ioan/Iacov Antonovici, viitorul episcop al Hușilor. După moartea lui Ștefan Angheluță moșia Bahnari-Chițoc a fost vândută ajungând în proprietatea lui Gheorghiu Bacalbașa, apoi a nepoatei acestuia, Sofia Topali și familiei ei până la reforma agrară din 1921.

2.3. Ștefan Mocanu și Primul Război Mondial. Un fiu al satului Chițoc, plutonierul Ștefan Mocanu[37], a lăsat pentru posteritate un „memoriu” cu toți consătenii săi care au luptat în Primul Război Mondial. În anul 1920, Ștefan Mocanu încheia însemnările despre cei 133 de consăteni ai săi care luptaseră pe front, trăitori în satul Chițoc. Memoriul plutonierului se înșiră mărunt pe ultimele 16 pagini albe ale Evangheliei bisericii satului, tipărită în zilele regelui Carol I, la București, în 1903, fiind cumpărată de preotul Ioan Ursăcescu, potrivit însemnării acestuia pe prima filă a cărții, din 15 august 1908, cu contribuția enoriașilor satului Chițoc. Fostul ostaș nu întâmplător va fi terminat însemnările sale în ziua de 6 decembrie, ci în amintirea și pentru pomenirea tatălui său, Neculai. Neuitarea celor care au luptat, vii și morți, venise la îndemnul preotului Ursăcescu, parohul bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din Chițoc, însă „după cunoştințele ideei mele”, preciza Ștefan Mocanu.

---

[36] Paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri şi note contimporane. Boierii moldoveni*, Text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru. Prefață de Mitcea Anghelescu, Postfață și note de Ștefan S. Gorovei, Editura Minerva, București, 1973, p. 16.

[37] L.-V. Lefter, *Portrete de ostași ai Marelui Război*, „Revista Bibliotecii Academiei Române”, Anul 3, Nr. 1, ianuarie-iunie 2018, p. 65-100

Fig. 9. Monumentul eroilor din Chițoc, Ziua Eroilor; foto: Alexandra Olaru, 2018

Fig. 10. Ștefan Mocanu, ostaș în Primul Război Mondial; fotografie păstrată de fiul acestuia, Aurel Mocanu, din Chițoc

Mărturiile cutremurătoare ale plutonierului despre camarazii săi din război, pe care le va fi povestit de atâtea ori la șezătorile din sat, trebuiau transmise posterității. Alături de propriile întâmplări de pe front, Ștefan Mocanu a consemnat mărturiile celorlalți consăteni care trăiseră războiul. A creionat, cu multă răbdare, schițele biografice ale celor 133 de consăteni care au luptat în Marele Război, după următoarele criterii: numele și prenumele ostașului, gradul, contigentul, anul și luna în care s-a născut; numele și prenumele părinților, precum și ocupația acestora, majoritatea fiind clăcași; de asemenea, aproape toți ostașii erau „de profesiune" plugari. În continuare, este precizat gradul de alfabetizare (dacă știe sau nu știe carte și câte clase a absolvit), apoi anul încorporării (de obicei toamna, în noiembrie), și regimentul în care a fost încorporat. În unele cazuri, din biografia ostașului nu lipsește participarea sa la „revoluția" sau răscoala din 1907. A urmat prima mobilizare, în 1913, pentru războiul din Bulgaria, apoi a doua mobilizare, în 1916, cu menționarea locurilor în care a purtat lupte și unde a căzut sub gloanțe De asemenea, au fost consemnate avansările în grad și decorațiile primite, acolo unde a fost cazul, precum și locul unde a fost demobilizat militarul. Invariabil, schița biografică se

încheie cu precizarea căsătoriei, numele soției și numărul copiilor. Astfel, dintre cei 133 de ostași, doar 20 nu avea copii, jumătate fiind recent căsătoriți iar jumătate „cavaleri” sau necăsătoriți; constatăm că erau peste 300 de copii rămași acasă, numai cu mamele și bunicii, fiind, în medie, trei-patru copii pe familie. Un număr de 55 de ostași au căzut în lupte, fiind inscripționați în piatră pe monumentul dedicat lor, în cimtirul bisericii din Chițoc. În final, dacă adunăm numărul militarilor și a soțiilor acestora, cu al celor doi părinți ai fiecărui ostaş, rezultă în jur de 500 de persoane înregistre în memoriul fostului plutonier.

Schițele biografice ale ostașilor din Chițoc, prin numeroasele informații despre luptele la care au participat, surprind desfășurarea Primului Război Mondial, fiind un exemplu elocvent al reprezentării istoriei „mari” prin cei „mici”. În acest sens, câteva exemple sunt edificatoare.

Ștefan Mocanu era născut la 2 februarie 1891, din părinții Neculai și Elena, „ambii de profesiune plugari fără pământ”. A intrat la şcoală la vârsta de șapte ani, în 1898, absolvind cinci clase primare în anul 1904. Făcea parte din contigentul 1913, fiind încorporat în 1912, toamna, și avansat caporal la 10 mai 1913. În iunie, același an, a fost mobilizat și a plecat în Bulgaria, în cel de-Al Doilea Război Balcanic, de unde s-a întors după câteva luni, în octombrie, când a fost avansat sergent și a căzut grav bolnav de holeră. La 2 noiembrie 1914 s-a căsătorit cu Anica, fiica lui Ștefan Onuțu, iar în următorul an, în octombrie 1915, a fost trimis pe frontieră, la Grozești (azi Oituz, jud. Bacău).

La 14 august 1916 a fost mobilizat și a trecut munții în Transilvania, a participat în luptele de la Csíkszereda (azi, Miercurea Ciuc) și Praid, înaintând până la Cséresdomb, în Sóvárad (azi, Sărățeni, jud. Mureș), unde a avut loc lupta din 1 octombrie 1916. După retragerea din Ardeal, a luptat în defileul Oituzului, la Stâneica, Piatra Runcului, Fata Moartă, precum și în Munții Vrancei, la Răchitașu, Soveja, Putna, Irești și Momâia. Ostașul nostru era încorporat în Regimentul 25 Infanterie din Vaslui, în Armata de Nord aflată sub comanda generalului Constantin Prezan, cel care, după cum scria Nicolae Iorga, „ajuns conducător al defensivei din Moldova, arătase sânge rece, dreaptă măsură, atât optimism cât trebuia pentru a domina dezorientarea și demoralizarea și pentru a fi gata oricând de hotărârile reparatoare ale revanșei”. Mareșal al României din 1930, Constantin Prezan își doarme somnul de veci, din 1943, la reședința și moșia sa din județul Vaslui, la Schinetea-Dumești, rememorarea sa în acest context fiind cât se poate de necesară, având în vedere rolul său în desfășurarea Primului Război Mondial.

În iulie 1917, scrie însuși plutonierul, „am salvat batalionul II din Regimentul 25 Infanterie, din Vaslui, care era înconjurat de inamic la Dealul Războiului”, iar la 6 august 1917, în apogeul luptelor de la Mărășești: „am oprit înaintarea inamicului cu secțiea de mitralieră, un efectiv de 2 reghimente de armată bavareze germane, cei mai specieali”. Pentru aceste „multe fapte

vitejești”, a fost avansat plutonier și decorat cu medalia „Bărbăție și Credință”. Și în anul următor, în 1918, a luat parte la luptele din Basarabia, Bucovina și Polonia, după care a fost demobilizat, în februarie 1920, cu „certificat de bună purtare”.

La sfârșitul anului 1920, Ștefan Mocanu avea doi copii, urmați de al treilea (doi băieți și o fată) cu cea dintâi soție, care a murit de tânără. Din a doua căsătorie au rezultat încă cinci copii (două fete și trei băieți), dintre care astăzi, în satul Chițoc, trăiește doar cel mai mic dintre ei, Aurel Mocanu, în vârstă de 77 de ani, care a păstrat fotografiile tatălui său, precum cea în care apare decorat cu cinci medalii, de la stânga la dreapta, astfel: „Virtutea Militară”, de război, model 1880; „Bărbăţie şi Credinţă”, de război, model 1916; Medalia interaliată a Victoriei (1921), conferită tuturor militarilor armatelor învingătoare în Primul Război Mondial; „Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918” (1918), cu cinci barete atestând luptele la care a luat parte cel decorat și „Avântul Ţării” (1913), primită pentru participarea la cel de-Al Doilea Război Balcanic. Avea să moară la vârsta de 87 de ani, la 26 mai 1973, în satul natal; ultima-i dorință, de a fi înmormântat cu cele cinci decorații din Marele Război, pe piept, i-a fost îndeplinită.

Încorporat în toamna anului 1912, în Regimentul 8 Roșiori, Neculai Țopea a fost avansat caporal la 10 mai 1913, apoi sergent, la 1 noiembrie, a fost în Bulgaria, la Ferdinandovo, la sud de Plovdiv, în cel de-Al Doilea Război Balcanic, la 14 august 1913. Mobilizat a doua oară, a participat la toate luptele din Transilvaniea, fiind rănit la 5 octombrie 1916, la Poiana Sărată, pe valea Oituzului. După o lună de spitalizare, la Vaslui, a fost avansat plutonier și decorat cu medalia „Bărbăție și Credință”. Transferat la Regimentul 2 Jandarmi, a luat parte la luptele de pe Siret, din vara anului 1917, de la Nămoloasa, Umbrărești, Movileni, Mărășești, precum și din Basarabia; apoi, în 1919, a participat în campania din Budapesta.

În lupte s-au remarcat și alți ostași din Chițoc. Petru Bogatu, care luase parte, în 1916, la luptele din Transilvania şi Oituz, sau de la Panciu şi Putna, în 1917, a ieşit în evidenţă „cu mitraliera, făcând fapte vitejești”, la Dealul Seciului și Slatina, apoi a luptat în Bucovina și Polonia, cu bolșevicii. La fel și Vasile Țopea, din Regimentul 39 Infanterie Cernavodă, „a luat parte la acțiunile din Basarabia, respectiv Bender, Chișinău, Acherman și Odessa și i-a învins pe bolșevici”. Mihai Cochileț, în 1917, la Cașin a fost „cel mai vrednic la mitralieră tot timpul cât a fost pe front”. Cât despre Neculai Toma, de la secția de mitraliere, la Dealul Seciului, „și-ea fript mânele” pe țeava armei. Alții, precum Ioan Bucuță, au fost împușcați când s-au retras: în decembrie 1916, „pe când luptele erau înverșunate, la retragerea din lupta de la fabrica Union Cașin, pe când era în ordin pentru ocuparea unei poziții și dând îndărăt a fost împușcat de colonelul Pipirescu”.

Gheorghe Onuțu, care știa carte, fiind absolvent a patru clase primare și participant la toate luptele din Transilvania și Oituz, aflăm că a fost mutat la Soveja și Putna, ca „ordonanță la maiorul Zelea Codreanu”, apoi a fost grav rănit de obuz „când s-a predat colonelul Sturdza”, murind la 17 decembrie 1916.

Destui soldați au fost prinși prizonieri, precum Ștefan Manole, la Răchitaș, în Munții Vrancei, fiind dus în Ungaria, unde a trecut prin mai multe lagăre. Caporalul Toader Cotârcea a luptat la Mărășești, apoi a fost luat prizonier și dus în Asia Mică, unde fiind „schingiuit de turci a venit slab și rănit”. Dumitru Ilie, care participase și la „revoluția” din 1907, a căzut și el prizonier la Răchitașu Mare, „după lupte înverșunate” cu germanii, fiind dus în lagărul de la Ostffyasszonyfa din Ungaria, unde ajunsese și Dumitru Ilie, „cu mare suferință, [fiind] bătuți, mâncau carne de cai morți și sfeclă feartă”. Soldatul Ioan Rusu luptase în Dobrogea, la Turtucaia, apoi la Oituz, Moghioruș, Stâneica, Vârful Bradului și la Clăbuc, unde fusese „rănit la cap”, la 6 noiembrie 1917, apoi luptase la Nămoloasa și Mărășești, „în luptele cele strașnice, unde am luptat în camașe și izmene”, precizează autorul însemnărilor. Caporalul Neculai Iacob participase în operațiunile de la Oituz, Mănăstirea Cașin și Fețișoara, iar „în luptele de la Sticlărie a fost prins prizonier și dus la Brașov, în lagăr, pentru munca câmpului, a stat 10 luni având mari suferințe”. În lagăr stătuse și soldatul Enăcache Focșa, mitralior în luptele de la Azuga, Mănăstirea Cașin, Muntele Caraiman, Muntele Cerbu și Valea Fetei; la Azuga fuses prins și dus prizonier în lagărele din Budapesta și Viena. Iar Gheorghe Stângăcianu a fost luat prizonier la 13 decembrie 1916, la Vârful Bradului, și dus în Ungaria, la Budapesta, „unde a fost spânzurat pentru că a lovit un evreu român care era tălmaci”, însă nu murise ci scăpase cu viață, întorcându-se din captivitate la 20 mai 1918.

Printre cei căzuți pentru totdeauna aflăm pe Gheorghe Boț, care luptase în Dobrogea, la Turtucaia, dar și la Oituz, „în crâncena luptă ce a ținut 13 zile și 13 nopți”, unde „a fost omorât de inamic pe șoseaua Hârja-Grozești”, în același timp cu Gheorghe Nițoi. Sau Enache Dominte, care a căzut la 6 octombrie 1916, în același timp cu Neculai Purice, care a „murit pe Stâneica și ardea în foc cum ardea pădurea de obuze”. Plecat la Grozești și Oituz, Gheorghe Teslariu trece în Transilvania în noaptea de 14 august, iar în lupte „o schijă de obuz i-a fracturat brațul drept”, murind la spitalul din Piatra Neamț.

Să nu-i uităm pe cei morți de tifos exantematic, precum Toader Bogatu și alții din Chițoc, maladie despre care Constantin Argetoianu scria, în memoriile sale, că „a fost adevăratul nostru vrăjmaș; cu el ne-am războit mai mult decât cu nemții – el ne-a răpus trei sferturi din cei 800.000 de oameni pe care i-am jertfit pentru realizarea unității noastre naționale”.

În perioada interbelică Ștefan Mocanu a fost notar al comunelor Lipovăț și Pușcași, om gospodar în satul său, motiv de prigoană în vremea regimului comunist. Din cele câteva „jalbe" pe care le-a înaintat autorităților vremii, transpare zbuciumul prin care a trecut. În 1961, s-a adresat „tovarășului prim-secretar de stat", fiind „supus de bătrânețe și neputincios" la cei 70 de ani ai săi, venind „cu mare plângere" și precizând că fusese în războiul din 1913, în Bulgaria, în cel din 1916, în Carpați, „pe unde dușmanul nu a putut trece", în luptele de la Oituz, Mărăști, Târgu Ocna, Panciu, pentru care a fost decorat cu cinci medalii pentru vitejie, pentru care mareșalul Alexandru Averescu i-a dat 3 hectare de pământ, „pentru că l-am apărat acest pământ și m-am luptat cu armatele bavareze". Cu toate acestea, în 1958, deși trecuse pământul la Întovărășire, nu apucase să cunoscă „binele" acestui fapt și „tronc" veniseră diferiți funcționari de la Vaslui și de la Sfatul Popular din Lipovăț, „din cei mai grozavi", care au format 15 echipe și „zi și noapte au umblat, toți oamenii au umplut pădurile, care nu au fost două săptămâni acasă. Eu am stat 10 zile prin case străine și bolnav și când am venit acasă, după atâta frig de ianuarie (...) au venit noapte pe la 10-11 și m-au forțat de am semnat cererea de colectiv"; atunci, soția sa și un fiu de 19 ani „plângeau și se rugau de ei ca să mă lase că eu nu sunt în stare de cunoaștere". După ce el a semnat cererea, ei au fugit de acasă. Acum, se afla deja în preajma săărbătorii Paștelui iar situația ajunsese până într-acolo încât soția și fiul „au sărit cu cuțitu la mine, spunând că mă tae, de ce i-am dat pământul la colectiv", fiind în pragul deschiderii unui divorț. Deși scrisese multe cereri către autoritățile din București sau Iași, pentru aflarea adevărului, nu primise nici un răspuns. Veniseră timpuri noi!

3. Deleni[38]

Relieful comunei Deleni este caracterisitc Colinelor Tutovei, satele fiind așezate pe dealuri, iar cel de reședință pe un platou cu înclinare spre sud-est, delimitat spre est de valea râului Bârlad. Odinioară, localnicii foloseau rar termenul colină și ziceau „zare" sau „pe zare", iar delimitarea ogoarelor după criteriul răzășesc era „din zare în zare" sau „de la pârâu până în zare", răsfirate pe dealurile comunei Deleni, precum: Ciunta, Dinga, Butnariu, Gheras, Grigoroaia, Țuglui etc., și pe platourile: Lia, Poiana, Vlamnic, Podiș, Zănoaga, Ivești, București etc. relieful variind între 320 m la nord-vest de satul Deleni și 95 m în șesul Bârladului.

Pârâul Ghilahoi, Bilahoi sau Bilavoi izorăște din comuna Deleni, străbate comuna Costești și se varsă în râul Bârlad. Aici, este menționat documentar satul București, cu mori pe Bilavoi mănăstire în luncă, la 1546, în stăpânirea lui Mihăilă, fiul lui Gligori, cu rudele sale, strănepoții lui

[38] Gh. Gherghe, M. Rotaru, *Mănăstirea Moreni*, Editura Sfera, Bârlad, 2004, p. 14-48.

Bucur Dan. Anterior, la 1507, Gligorie și Marușca, nepoții aceluiași Bucur Dan, vânduseră două părți din moara Bucureștilor, pe Bilavoi.

Pe Bilahoi a existat și schitul sau mănăstirea lui Lupan din Deleni. La 15 octombrie 1491, hotarul moșiei ocolului domnesc la târgului Vaslui ajungea spre sud până la „drumul ce vine de la Deleni la Lipovăț ...".

Istoria satului Deleni prinde contur începând din 20 mai 1597, când Ioan Lupan, fost mare medelnicer, a vândut jumătate din satul Hotinești, din ținutul Tutovei, „ci să numesc Delenii, pe pârâul Giurgii", partea de est, cu vad de moară pe râul Bârlad, lui Gheorghe și Petru, nepoții lui Sima Bica. În același an, sulgerul Lupan Buznea și-a împărțit pământul său din Deleni celor opt fii avuți cu două femei, Sofia și Busca (numită și Maria), menționând și „codrul mănăstirii". Pomelnicul schitului Ghilahoi consemnează că sulgerul Lupan a avut cu Maria (sau Busca) cinci copii: Onilă, Țiganca, Merla, Anița, Grigore, iar cu Sofia, trei: Turce, Gheorghe, Urâta, care aveai să fie regăsiți pe un izvod al răzeșilor moșiei Deleni, din 1801. Pe la 1620, nepoții și strănepoții lui Sima Bica primeau act de întărirea asupra acelei jumătăți din satul Hotinești, fiind moștenire a Nastei Deloae, stăpânind „jumătate de sat de Hotinești ci să numesc Deleni pe pârâul Giurgii parte despre răsărit ci este în ținutul Tutovei".

La jumătatea secolului al XVII-lea, la 6 iulie 1650, Vasile Lupu întărea răzeșilor Ignat, Harbuz, Tâgule, Ioan, Gheorghe și Petru, stăpânirea peste jumătatea de vest a satului Deleni, ce s-a numit Hotinești, în urma unei judecăți cu Ionașcu Zăpodeanu. Cealaltă jumătate de sat era întărită diacului Daniil și rudelor sale, în baza unui act de la 1620. Peste un deceniu, la 1661, Grigore și frații săi, găsim pe fiii lui Lupan stăpânind a treia parte din Deleni. În secolul al XVIII-lea, satul se afla în stăpânirea urmașilor celor amintiți mai sus, care se judecau pentru părți din moșia satului. La 1759, preoții Grigoraș Roșca și Neculai, Simion Cheșca, Strătulat Roșca, Andrei Gălușcă, descendenții lui Lupan, se judecau cu Dumitrașcu, Donici, Ion Plăcintă, Artion Blăniță și alții, descendenții lui Sima Bica, pentru a treia parte din jumătatea de apus a satului Deleni. În anul următor, la 7 august 1750, mărturia hotarnică delimitează partea de apus, a răzeșilor Lupănești, din porunca isprăvniciei ținutului Tutova, alegându-se părțile răzeșilor până la pârâul Bilahoiului și pe dealul Lipovăț, la Poiana Șchiopului, apoi până la Izvorul Mare în jos de mănăstirea lui Lupan, unde se întâlnea cu hotarul Bucureștilor, precum și viile și livezile de lângă „mănăstioara lui Lupan"; partea de răsărit nu a putut fi delimitată din lipsa actelor doveditoare. În schimb, Sava Burghele și rudele sale stăpâneau jumătate din partea sau hliza Arămeștilor, care era delimitată deja la 1759 din moșia Deleni.

Fig. 11. Mănăstirea Moreni; foto Ioan Toderașcu, 2020

Răzeșii au continuat judecățile, urmașii celor de mai sus îi găsim la 1805, preotul Vasile Focșa și alți răzeși din Deleni, descendenți din bătrânul Ignat, erau în proces cu Gheorghe Talpiș, vornic de poartă, care revendica părți din moșie, ca descendent al Salomeiei, fata bătrânului Ignat. Cercetarea a dovedit că Igant n-a avut fete, ci doar doi feciori. Gheorghe și Țugule, din acesta din urmă descinzând răzeșii, încât vor rămâne nestingheriți pe partea de apus a moșiei. Răzeșii din Deleni știau la 1840 că sunt urmașii lui Lupan, aflați într-un nou proces: Pascal Ganea și Blănițeștii, răzeși ai moșiei Deleni, cu urmașii sulgerului Lupan, încheiat cu hrisovul emis de Mihai Sturdza, la 8 mai 1840.

Vechiul schit al lui Lupan se afla la sud de actuala mănăstire Moreni, construită la 1853 și care a fost restaurată în 1986, cu sprijinul enoriașilor din Moreni, Deleni, Dinga, Costești și alte sate. Noua biserică a mănăstirii Moreni a fost construită în anii 1992-1996.

Pe teritoriul comunei Deleni, în vremea lui Ștefan cel Mare, la 18 martie 1497, exista satul Hăoșești cu mori pe râul Bârlad, „mai jos de Lipovăț”, care era al Anușcăi, fiica lui Oană Căuia. Ulterior, acest sat s-a numit Hăvășești și Căuiești, apoi Curelușa, iar din secolul al XIX-lea până astăzi, Zâzânca sau Zizinca. Pe o hartă din 1781, realizată de armata rusă, la sud de Lipovăț apar satele Dselsinka/Zâzânca de Sus și Kurelușa/Zâzânca de Jos și Delaene/Deleni. În temeiul acestui act de la 1497, răzeșii satelor Zâzânca și Curălușa, au „rășluit” două părți din vechea moșie Hăvășești care aparținea mănăstirii de la Lipovăț, dar judecata s-a încheiat în favoarea schitului, la 1819[39]. Răzeșii au reluat procesul, dar iarăși au pierdut, la 1827. Peste doi ani au cerut rejudecarea

[39] Gh. Baciu, *op. cit.*, p. 152-160.

pricinii cu schitul de la Lipovăț, precizând că vreme de 330 de ani moșii și strămoșii lor au stăpânit moșia, „statorniciți și întemeiați cu acareturi, livezi, vii sădite de multă vreme, bisărică strămoșască, casă și altele”, după documentul de la Ștefan cel Mare, iar după o vreme doar o parte din moșia Hăvășești „care este stearpă”, ar fi fost făcută danie de unii dintre bătrânii lor mănăstirii Lipovăț, în timp ce pe cealaltă parte s-ar fi format satele Zâzânca și Curălușa. Procesul se judecă la 1836, răzeșii fiind reprezentați de vechilii sau avocații lor, Gheorghe Blăniță, Ioan Buța și Ioan Burghelea, iar schitul de către egumenul său și de Dimitrie Beldiman, care trebuiau să arate dovezi că moșia Căuiești sau Hăvășești, de la ținutul Tutovei și moșia Vârșovenii, de la ținutul Vasluiului, au fost una lângă alta în stăpânirea mănăstirii. Însă au venit unii țărani, locuitori de acolo, Buhușeștii, Hariton Parteni și Gavril Aprodu, zicând că aveau o bucată de loc între moșii, adică satele Zâzânca și Curălușa erau situate între cele două moșii. Dar reprezentanții mănăstirii aduc ca mărturie alte documente în sprijinul lor, precum cel din 1609, când Nestor Ureche a cumpărat întreg satul Hăvășești de la Greaca și Sofronia, fiicele Mariei Căuiul, care sat se mai numea și Căuiești. Ulterior, satul a fost cumpărat de hatmanul Nicolae Racoviță, iar Racoviteștii aveau să-l dăruiască schitului de la Lipovăț, potrivit unei hotărâri de judecată din 1778, care amintea de o pricină a lui Mihai Racoviță cu egumenul de la Dobrovăț, pentru pretenția celui dintâi asupra moșiei Hăvășești, egumenul susținând că boierii Racovitești erau „ctitori la Lipovăț și la Dobrovăț”. Conflictul nu s-a încehiat aici, continuând cu răzeșii de moșia Deleni, „numită și Arămeștii și Băcanii”, reprezentați de Scarlat Herescu asupra mănăstirii Lipovăț, care ar fi câștigat prin proces doar pământurile satelor Zâzânca și Curălușa, iar mănăstirea s-ar fi întins cu stăpânirea și peste capătul de răsărit al moșiei Deleni, care ajungea până în malul Bârladului, parte de moșie pe care se afla satul Bulboaca. Cercetarea pricinii a dovedit neîntemeiată pretenția răzeșilor, printr-o hotărâre din 1847, care au rămas însă veșnic nemulțumiți.

4. Bogdana

4.1. Atestări documentare. La 1905, comuna Bogdana se afla în marginea de nord a județului Tutova, la „întâlnirea” cu județul Vaslui, se întindea pe trei văi (Bogdana, Similișoara cu apă și a Sucevenilor) și trei vâlcele (Similișoara seacă, Plopoasa și Vladnicului sau Vlamnicului), teritoriul cuprinzând numai „dealuri și văi, având forma unui poligon neregulat. Până pe la anul 1840 a fost acoperit în mare parte cu pădure seculară” [40].

Actualul sat Bogdana se numea Zvâșteleștii, în vremea lui Ștefan cel Mare, atestat la 1468, când Toader Zvâștală și-a împărțit satele cu cele trei surori ale sale, Stana, Marina și Marușca;

[40] I. Antonovici, *Istoria comunei Bogdana din plasa Simila, județul Tutova*, Bârlad, 1905, p. I -VII, XXIII-XXXVII.

Toader a luat Zvâșteleștii, „unde îi este casa”, iar surorile satul Șărbănești, aflate tot pe Bogdana. Satul Zvâșteleștii (Vișteleștii, Viștelenii) a fost stăpânit de urmașii lui Toader Zvâștală, iar din a doua parte a secolul al XVII-lea (1671) numele vechi al satului a început să fie înlocuit de cel nou, Bogdana, după numele pârâului. Numele de Zvâștelești a fost păstrat doar de un trup de moșie aflat spre dealurile Racovei, Gâdesii și Coama Porcului. Încă din secolul al XVII-lea satul se împărțise în Vișteleștii de Sus și Vișteleștii de Jos, iar în secolul al XIX-lea, Bogdana de Sus (nord) și Bogdana de Jos (sud), despărțite de râpa lui Verdeș.

Satul Șărbănești, stăpânit de urmașele celor trei surori ale lui Toade Zvâștală, a dispărut la începutul secolul al XVIII-lea. Un alt sat dispărut, Horgești, atestat la 1453, a existat până spre 1650. Spre sud de Horgești se află satul Suceveni, atestat la 1582, a cărui locuitori sunt menționați ca răzeși în secolul al XVII-lea (1636, 1684), însă și-au vândut pământurile, începând din 1697, satul s-a depopulat, după 1812 a fost reîntemeiat după 1812 de către Ioan Arghiropol, aducând oameni de peste Prut pe partea sa de moșie, adăugând și părți cumpărate de la răzeșii din Bogdana și de la cei din Bogdănița. Din cauza datoriilor acumulate, moșia lui Arghiropol a fost vândută la licitație publică, la 1841. Apoi, la 1844, moșia Suceveni a fost cumpărată de logofătul Costachi Conachi, inclusiv părțile răzășilor care se judecaseră cu Arghiropol.

Unele sate inițial au fost cătune înființate pentru lucrul moșiei, precum Fântâna Blanariului, la 1830, de Vasile Chicoș pe partea de moșie avută zestre de la socrul său, căpitanul Vasile Bușilă, pe dealul Piscul Racovii, cu oameni aduși de pe valea Racovei și din alte locuri; numele provine de la Vasile Blanariu din Bogdana, care făcuse o fântână acolo pe la 1806. La 1852 moșia ajunge în proprietatea mănăstirii Florești, în schimbul alteia. Un alt cătun a fost Similișoara, înființat la 1845, unde s-au stabilit călugări pe lângă biserica contruită atunci, și câțiva răzeși din Bogdana, care și-au făcut case pe pământurile lor. În vechime, a existat un sat cu același nume, atestat la 1571. Iar Lacul Babii este cel mai nou dintre sate, înfiinșat la 1880, cu însurăței din Suceveni, împroprietăriți pe moșia Fântâna Blanariului.

4.2. Iacov Antonovici. La 1856, în cătunul Similișoara din comuna Bogdana s-a născut Ioan Antonovici. Din cauza unei boli, a trebuit să urmeze clasa I la Bogdana și la Chițoc, în anii 1865-1868, iar celelalte clase primare la Școala publică nr. 1 din Bârlad, în anii 1869–1872. A continuat studiile la la Seminarul din Huși (1872–1876), apoi la Seminarul „Veniamin Costache” din Iași (1876–1879). A revenit la Bârlad, lucrând ca institutor la Pensionul profesorului Ioan Popescu (1879–1880). S-a căsătorit în anul 1880 și a avut șase copii care au devenit profesori, magistrați sau pictori. După căsătorie, a fost hirotonit diacon (1880) și apoi preot (1881), la biserica

„Sf. Ilie” din Bârlad. A urmat cursurile Facultății de Teologie din București (1885–1889), susținându-și lucrarea de licență în 1892; în continuare, a slujit ca paroh la aceeași biserică (1892–1918).

Începând din 1900 a îndeplinit următoarele funcții: protoiereu de Tutova (1900-1902), membru (1897–1900) și președinte (1906–1909) al Consistoriului Eparhial Huși, membru al Consistoriului Superior (1909–1918). A predat în anii 1881-1918 ca profesor de religie și filosofie la diferite școli bârlădene: Școala Normală, Liceul „Gh. Roșca Codreanu”, Școala secundară de fete „Nicolae Roșca Codreanu” (la care a fost și director), precum și la Externatul de fete. Rămas văduv, preotul Ioan Antonovici a fost tuns în monahism la Mănăstirea Cetățuia din Iași, primind numele Iacov. La 26 iunie 1918 a fost ales arhiereu-vicar al Eparhiei Hușilor cu titulatura de „Bârlădeanul”, apoi arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei (1921-1923). La 29 martie 1923 a fost ales episcop al Dunării de Jos, cu reședința la Galați. Pentru că la 31 decembrie 1923, episcopul Nicodim Munteanu al Hușilor (viitorul patriarh) se retrage din scaunul episcopal al Hușilor, episcopul Iacov Antonovici a fost ales, la 19 martie 1924, episcop al Hușilor, unde a rămas până la moartea sa (31 decembrie 1931).

Episcopul Iacov Antonovici s-a remarcat printr-o activitate rodnică: a reînființat Seminarul din Huși în chiliile Episcopiei; a înființat unui muzeu arheologic și religios; a reorganizat „Buletinului Eparhiei Hușilor”. A fost ales membru al Societății istorice române (1901), membru al Societății geografice române, membru al Comisiei Monumentelor Istorice din județul Tutova (1914), membru al Societății Internaționale pentru studii istorice și sociologice din Paris și membru de onoare al Academiei Române (7 iunie 1919).

Fig. 12. Iacov Antonovici (1856-1931)
(Sursa: „Călăuză ortodoxă”, 2020, www.calauza.edi.ro/)

Iacov Antonovici a desfășurat o bogată activitate științifică, remarcându-se ca un cercetător al istoriei locale: *Geografia comunei Bogdana* (1889), *Istoria comunei Bogdana din plasa Simila, județul Tutova* (1905); *Frații Gheorghe și Neculai Roșca Codreanu, fundatorii liceului și școlii secundare-profesionale de fete din Bârlad* (1908), *Notițe istorice și tradiționale despre schitul Măgariu, jud. Tutova* (1911), *Documente Bârlădene*, 5 volume. (1911-1926), primele două volume fiind premiate de Academia Română, *Mănăstirea*

Florești din plasa Simila, județul. Tutova. Studiu istoric cu hărți și ilustrațiuni, urmat de documente, inscripții și însemnări (1916)*, Un dascăl ardelean la Bârlad, Ioan Popescu* (1928); *Documente ale fostelor schituri Orgoeștii, Bogdănița, Pârveștii, Cârțibașii și Mânzații din județul Tutova* (1929) și numeroase studii și articole.

5. Albești

5.1. Atestări documentare. Începuturile documentare ale satului Albești le găsim la 6 martie 1493[41], când Ștefan cel Mare întărește lui Ioan Albul jumătate din satul Rădiești, partea de sus, pe pârâul Strajnic, în ținutul Fălciu. Ulterior, satul Rădiești se va numi Albești, după numele noului stăpân. Satul devine răzășesc, prin divizarea succesivă a proprietății, urmând cursul inerent al conflictelor pentru pământ, unele părți de moșie purtând numele unor proprietari. La 1649[42], Avrămia, fiica preotului Dumitru din Roșiaci, vindea partea ei de moșie din Albești și Hăciani, pe pârâul Strajnicii, pentru un vacă și vițel și o cergă, lui Cruceanu Bombar, însă la 1662 feciorii ei au reluat moșia fără să plătească răscumpărarea, drept care s-a întărit lui Cruceanu stăpânirea prin carte domnească.

La 1802, Toma fiul Diaconiței și Vasile Șulete diacon, răzeși din Corni, erau chemați de isprăvnicia ținutului Fălciu să aducă actele moșiei la măsurarea hotarelor; la 1805, s-a emis carte domnească lui Constantin Greceanu mare logofăt, pentru părțile sale din Albești și Hăciani. La 1809, din porunca Divanului Domnesc a fost emisă mărturia hotarnică pentru moșiile Corni și Albești, deoarece răzeșii din Corni (care s-a numit Crăciunești) aveau pricină de hotar cu răzeșii din Albești. O altă carte de judecată privitoare la hotarele moșiei Albești, despre care se precizează că s-a numit Rădiești, este din 1829, iar în anul următor, 1830, au fost delimitate în Corni părțile strănepoților lui Samson, care era fiul bătrânului Crăciun, urmând emiterea la 1831 a unei hotarnici a părților cuvenite lui Ion Spânul și rudelor sale pentru părțile de moșie din Corni și Albești. La 1833, Simion Spânul și Gheorge Spânul, răzeși descendenți din bătrânii Crăciun și Musteață, vând părțile lor din Corni și Albești lui Constantin Spânul și Ioan Spânul.

Satul Albești s-a aflat în ținutul Fălciului (1773)[43], aparținând ocolului Roşieştilor (1774-1803), ocolului Crasnei (1803-1864), moşia fiind formată din două părţi, cu trupurile Moşeni (1826) și Cornii sau Răduești (1829). Reședință de comună din 1929, cu mici excepții, până astăzi. De-a lungul timpului a înglobat moșiile Cornii (1816), separate din nou în 1838, Hăcenii (1845), probabil Tg. Docolina (1904), satul Vladnic (1925).

---

[41] *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. III, p. 245.

[42] *Tezaur arhivistic vasluian. Catalog de documente (1399-1877)*, București, 1986, p. 42, 45, 106, 112, 119-120, 174, 178, 186.

[43] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, Vol. I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*, Partea 1, Editura Academiei, București, 1991, p. 8.

Pe teritoriul comunei Albești cea mai veche atestare documentară este din 15 iunie 1433, privitoare la Docolina[44], sat dispărut situat în apropiere, lângă Crasna, care a ajuns sub stăpânire domnească în secolul al XVI-lea, traversat de marele drum comercial de pe valea Bârladului, de la Iași către Galați și Dunăre, apoi spre Țarigrad sau Istanbul. La 1631, satul era „menzil de poștă domnească și loc de popas", dăruit de Moise Movilă comisului Mihai Fortuna. Datorită căsătoria fiicei acestuia, Anița, cu hatmanul Nicolae Buhuș, Docolina intră în stăpânirea sa, la 1659, însă în secolul următor ajunge în proprietatea familiei Costache, la 1760 aparținând paharnicului Iordache Costache, căsătorit cu Maria, fiica lui Manolache Roset. În secolul al XIX-lea, lângă vechea stație de poștă de la Docolina, loc de popas „în drumul mare între ținuturile Vasluiului, Fălciului și Tutovii" a fost înființat rateșul cu același nume. La 1825, Ioniță Sandu Sturdza stabilea că „ratoșul ce-l face vornicul Alecu Greceanu la Docolina de pe moșia Târzii să slujească statornic pentru menzil și găzduirea musafirilor domnești", astfel că la 15 februarie 1826 vornicul Alecu Greceanu căpăta dreptul de a organiza la Docolina șase iarmaroace pe an și câte o zi de târg pe săptămână, lunea". În urma deschiderii căii ferate (1890), târgușorul Docolina a dispărut din cauza stabilirii la Crasna a nodului de cale ferată și stației.

5.2. Gheorghe Săulescu. Între ostenitorii așezării temeliei limbii române moderne, îl aflăm și pe Gheorghe Săulescu[45], conștient de misiunea sa, după propria mărturisire din precuvântarea la *Fabule în versuri sau Poezii alegorice*, tipărită în 1835, în care arăta necesitatea oricărei contribuții, „ştiind că la o zidire ce acum să rădică este trebuitoriu precum aurul şi argintul, de aseminea lutul şi trestia". La 1832, publicase *Abeţedariul românesc sau Întâile cunoştinţe* (retipărit în mai multe ediții), urmat de *Gramatica românească sau Observații gramaticești asupre limbei românești pentru școalele normale și ghimnaziale* (în trei volume), la 1833-1834, și de *Hronologhia şi istoria universală prelucrată pe scurt* (în două volume), la 1837. În același an, publică prima lucrare arheologică românească: *Descrierea istorico-gheografică a cetăţei Caput Bovis, Capul Boului sau Gertina*.

Reperele principale ale vieții și ale activității lui Gheorghe Săulescu sunt cunoscute[46]. Născut la Roșiești, în vechiul ținut Fălciu, la 4 martie 1798, începând cu anul 1807 a urmat, la Huși, clasa de limbă greacă a dascălului Gheorghe Patruiotul. Cu sprijinul mitropolitului Veniamin Costache, originar tot din Roșiești, a continuat studiile la Şcoala Domnească din Iași, în clasele „gramaticale" şi „umanioare", unde se preda retorică, poezie și limbi clasice. Tot cu ajutorul

---

[44] Gh. Ghibănescu, *Notiță istorică despre Docolina*, în *Ispisoace și zapise*, vol. V, partea I, Iași, 1921, p. 179-190.
[45] *Prefață* la Gheorghe Săulescu, *Fabule în versuri sau poezii alegorice*, Ediție inițiată de Ion Diaconu și adnotată de Lucian-Valeriu Lefter, Editura A.T.U, Sibiu, 2019, p. 5-9.
[46] *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei, Bucureşti, 1979, p. 766-767 (voce Algeria Simota).

mitropolitului, a ajuns la Academia din Chios, în 1819. Din cauza mișcării eteriste din 1821, Săulescu pleacă la Cernăuți, până în 1826, unde a studiat limbile germană, latină, franceză și italiană, precum și filosofia germană; între timp, a călătorit la Viena. Întors în țară, la 1826, a fost numit învățător la școala de la mănăstirea Trei Ierarhi din Iași, iar la 1828, când s-au deschis Școala Normală și Gimnaziul Vasilian, a fost numit profesor de limba română, istorie universală și logică, precum și conducător al celor două școli. Din 1829, când Gheorghe Asachi a început editarea revistei „Albina românească", Săulescu devine redactor al acesteia. În sfârșit, începând cu anul 1835 a funcționat ca profesor la Academia Mihăileană și director al Tipografiei Mitropoliei, unde a tipărit *Hronicul romano-moldo-vlahilor* al lui Dimitrie Cantemir, în două volume (1835-1836). Se retrage de la catedră în 1843, fără a-și întrerupe activitatea socială și publicistică. În 1849, a fost numit de către domnitorul Grigore Alexandru Ghica inspector provizoriu al școlilor, iar din 1851 s-a ocupat de reorganizarea învățământului. A fost răsplătit cu ranguri boierești: paharnic (1835), căminar (1853), apoi spătar. Ultimii ani de viață și i-a petrecut la moșia sa de la Vladnic, pe teritoriul de astăzi al comunei Albești, din județul Vaslui; a trecut la cele veșnice la 6 septembrie 1864.

Prin originea familiei sale, Gheorghe Săulescu este legat și de Vutcani. La 1798, preotul Panaite, fiul preotului Gheorghe, a cumpărat de la frații Gheorghe și Cosma Harnagea partea mamei lor, Ioana, respectiv a patra parte din moștenirea rămasă de la tatăl acesteia, preotul Misăilă. Acesta din urmă era fiul Avrămiei, care era fiica lui Mănăilă, unul dintre cei trei „bătrâni", care alcătuiau moșia Vutcani, menționat documentar la 1667. Deoarece Mănăilă a avut, alături de Avrămia, încă doi fii, pe Damaschin și pe Mereuț, iar Misăilă patru fii, înseamnă că preotul Panaite a cumpărat a 12-a parte din acest „bătrân", respectiv a 36-a parte din toată moșia Vutcani. Preotul Panaite era din Simineşti, de lângă Vetrișoaia, de pe malul Prutului, unde mama sa, Todosia, fiica lui Vasile și nepoată aceluiași preot Misăilă, era căsătorită cu preotul Gheorghe.

Gheorghe Săulescu era fiului preotului Panaite, nepot preotului Gheorghe din Simineşti, al cărui prenume îl purta, astfel că datorită bunicii sale Todosia avea origini în Vutcani, prin descendența din bătrânul Mănăilă. La început, se numea Gheorghe Papadopol, precum la 1817, când cerea părțile sale de moșie din Vutcani și din Bancovici, fiindu-i stabilit dreptul de stăpânire la 164 de stânjeni din Vutcani și 8 stânjeni din Bancovici. Numele de Săulescu și l-a atribuit mai târziu, după moșia Săulești, pentru care s-a judecat cu Petrache Roset, moșie inclusă în Râncenii din comuna Vetrișoaia.

Conflictul său cu răzeșii nu se stinsese nici zece ani mai târziu. La 1827, sub numele de Iordache Popa, se plângea că răzeșii nu-l lăsaseră să intre în proprietatea sa, la care se adăugau și alți 12 stânjeni cumpărați ulterior. Procesul răzeșilor din Vutcani a implicat și boierii Costăchești. După moartea lui Grigoraș Costache, doi dintre fiii săi, numiți și Negel, și-au împărțit moșiile:

Șerban a luat Mălăieştii şi Tupilații, iar Matei a luat Roșieștii, toate aflate în preajma Vutcanilor. Alți doi frați s-au călugărit, Chesarie și Veniamin, cel din urmă ajuns episcop de Huşi, apoi mitropolit al Moldovei, iar sora lor Elisabeta, căsătorită Jora, în cele din urmă, s-a călugărit și ea.

La 1805, Matei Costache a câştigat prin judecată părțile sale din Vutcani, însă răzeșii au căzut la învoială, dându-i acestuia jumătatea de nord a moșiei, cu poiana Vladnic, și moșia Bancovici, aflată la sud de Vutcani, pe care el le-a alăturat Roșieștilor. Pentru aceste părți de moșie, avea să se judece Gheorghe Săulescu mai târziu, începând cu 1817, câștigând procesul abia la 1838, cu noii stăpâni ai Roșieștilor, care trebuiau să-i cedeze acele părți de moșie. La rândul său, la 1843, Săulescu a vândut acele părți de moșie, părțile sale din Vutcani și Bancovici, căminarului Neculai Istrati, care la rândul său le-a vândut lui Fotache Ghețu, în anul următor, de la care au revenit în stăpânirea lui Gheorghe Săulescu, în 1845. Astfel, acesta a rămas proprietar pe 382 de fălci care au constituit moșia Vladnic, desprinsă din Vutcani, lăsată zestre fiicei sale Maria, căsătorită cu Casian Leca. În 1920, moșia a fost vândută lui Aristide Malachi, de la urmașii căruia a fost expropriată în 1945. Cătunul de aici a dispărut, locuitorii mutându-se la Corni-Albești.

Fig. 13. Vedere de la Costești spre Albești; foto: Ioan Toderașcu, 2020

În primul deceniu al secolului al XX-lea, mormântul lui Gheorghe Săulescu se mai putea vedea lângă bisericuţa părăginită a schitului. Construită la 1738 de logofătul Constantin Costachi, biserica a fost restaurată și acoperită a treia oară, la 1846, de căminarul Gheorghe Săulescu, care lăsase și inscripție în lemn; în septembrie 1864, acesta trecuse la cele veșnice, iar mormântul său fusese împrejmuit cu un grilaj de lemn de către nepoții săi, copiii lui Casian Leca.

Desființarea schitului a dus la ruinarea bisericii, care avea două hramuri, Adormirea Maicii Domnului (15 august) și Sfinții Constantin și Elena (21 mai). Alături de biserică se mai aflau două

pietre de morminte, aflate în părăsire, una a unui egumen grec, din 1776, celalaltă a lui Săulescu, fără inscripție. Istoricul Gh. Ghibănescu, cu tristețe, scria: „azi schitul s-a desființat cu totul; așa că vântul și ploaia, înghețul și dezghețul, soarele și luna lucesc locul golit de schitul unde evlavioșii noștri boieri de altădată au crezut că-și pot înveșnici numele cu zidire acestui schit”. Mai bine de o sută de ani, „rugile călugărașilor de acolo răsunau duios în vale, chemând la rugăciune pe toți vrednicii răzeși ai satelor din sus și din jos, din răsărit și din apus, pentru a uni în glăsuire creștinească duhul de bine a acelor ce au stat odinioară înaintea noastră”[47].

5.3. Amintirea războiului. Cel de-Al Doilea Război Mondial a rămas viu în memoria actanților, dovadă stând mărturiile strânse de profesorul Ion Diaconu, de o imporanță majoră pentru istoria orală. privitoare la evenimentele petrecute în săptămâna 23 – 31 august 1944, în satele fostului județ Fălciu. În continuare, vom reda câteva dintre relatările martorilor acelor vremuri din satele comunei Albești[48].

Dumitru Manea, din satul Corni, își amintea „că au venit la noi nişte nemţi, de pe front, care au adus aici, la noi, un cal. I-am aşteptat să se întoarcă câteva zile dar nu au mai venit. Atunci am avut noi (eu şi cu fratele meu) grijă de calul nemţilor. Ei erau în retragere şi fugeau care şi cum putea. Aici au fost lupte. După ce satul a fost ocupat de ruşi, la o săptămână, aşa, erau cete de nemţi la marginea satului, izolaţi. Tata a spus că el s-a dus cu căruţa cu vaci (spre câmp). Când a ajuns la marginea satului din nişte porumb au ieşit nişte nemţi care s-au bătut cu ruşii. Şi-au terminat muniţia şi unii şi alţii şi atunci s-au bătut cu beţe de răsărită. Asta fiind spre sud, pe Valea Uleului, chiar la ieşirea din sat.

Noi, copiii, mergeam să vedem cum erau aduşi prizonierii nemţi. La noi în casă era comandamentul rusesc; aduceau prizonierii aicea şi îi anchetau. Noi, copiii, ne uitam cu câtă brutalitate se purtau ruşii cu aceşti prizonieri, cum îi loveau cu patul armei. Nouă, copiilor, ne era milă de ei.

Auzeam că era frontul la Iaşi. Veneau avioane pe deasupra satului şi împrăştiau manifeste peste sat. Pe ele scria „Ce staţi sate supărate, ori nu sunteţi bombardate”.

Tata ştia cum este frontul şi făcuse două rânduri de tranşee: unul pentru noi, unul mai la vale, pentru el. L-am întrebat de ce a făcut două tranşee şi a spus că dacă murim noi să ne poată îngropa el; dacă moare el să-l putem îngropa noi.

---

[47] *Ispisoace și zapise*, vol. V, partea a 2-a, *Roșieștii și apa Idriciului (Studiu și documente),* Huși, 1924, p. LV-LVI.
[48] Ion Diaconu, *Săptămâna roșie (Săptâmâna care nu trebuia să fie)*, Editura PIM, Iași, 2015, p. 181-193.

În noaptea aceea, când au venit ruşii, a fost un coşmar. A venit un avion şi a dat o rachetă luminoasă şi a dat două bombe peste râpă, aicea, şi a omorât doi bărbaţi şi o femeie care în noaptea aceea făcuseră focul şi făceau ceva la bucătărie. Acolo a dat bombele. În timpul zilei au fost lupte şi cu avioane pe sus; erau avioane de vânătoare germane. Cam aşa a fost prima zi. A doua zi nu veniseră ruşii, trăgeau cu arme din toate părţile, eu nu ştiu cine trăgea. Peste vreo două zile au intrat ruşii în sat şi au fost primiţi de o delegaţie, cu ştergare şi cu flori. Ruşii au intrat prietenoşi dinspre nord, cred că dinspre Târzii. S-au aşezat în ogrăzile şi casele oamenilor şi au stat, cred, vre-o două săptămâni. În timpul ăsta, erau aşa de flămânzi încât nu a mai rămas nici un fruct pe copaci. Luau alimente de la localnici.

Erau în câmp mulţi cai părăsiţi, mulţi nemţi morţi, pe oriunde te duceai pe câmp, pe marginea drumului, peste tot în jurul satului. Erau teancuri de fotografii”.

Veronica Manea, tot din Corni, îşi amintea: „Era un miros groaznic de la cadavre. Ruşii au fost îngropaţi la biserică, în gropi comune. Aceste gropi aveau un fel de răsuflători din scândură prin care ieşea un miros greu. Au venit mai târziu şi i-au dezgropat şi i-au dus de acolo. Nu ştiu unde i-au dus.

Atunci, după bătăliile acelea care au fost împrejur au adus prizonieri; i-au aliniat pe marginea drumului de la şcolă către biserică. Noi, copiii, veneam de la vie cu coşurile cu struguri, am dat prizonieilor struguri. Paznicii ruşi nu ne-au oprit dar ei (paznicii) nu au luat struguri. Am întrebat dacă mai stau, ca să le mai aducem. Până am ajuns la vie, când ne-am întors prizonierii nu mai erau acolo. Pe atunci nu era şoseaua care este acum şi care leagă Cornii de Albeşti.

În noaptea când au început luptele s-a bombardat pădurea de la Vladnic. Erau oameni din Corni care la vestea venirii frontului şi-au pus agoniseala în care, şi-au luat familiile şi au plecat în pădurea Vladnic. S-au întors înapoi fiindcă au aflat că va fi bombardată pădurea”.

Un alt martor din Corni, Ion Mânja, mărturisea: „Ţin minte că într-o joi, parcă, se auzea că o rupt frontul, pe aici pe la Huşi iar la Iaşi era pe la Sculeni. Pe la 11 ziua eram în deal, la moşul meu, Sărbuşcă, şi a apărut un tanc rusesc. Un rus ştia bine româneşte şi voia să ajungă la Idrici. Eram mai mulţi băietani. Ne-am suit pe tanc să le arătăm unde este apa Idrici. Am mers spre Vladnic, spre Alistir Mălai. Tancul a venit din sat. Am mers până la biserică. La biserică rusul a zis: «Vă daţi jos de acum». S-o dus la vale, o ieşit în ţarină, pe unde-i casa lui Mihai Mircea, au tras tancul sub un nuc şi o început să tragă la Cotul lui Pârlici. De-acu’ nemţii ajunseseră la Cotul lui Pârlici.

A doua zi, hai să mergem şi noi după captură, minte de băieţi. Am mers la pod, acolo. Eu am găsit o maşină plină cu efecte (militare). Luam căte o pereche de bocanci, o aruncam jos, văleu,

tăbărău oamenii ca altceva. Am găsit o cutie, ca o casă de bani. Apoi am stricat-o şi am găsit acolo numai bani nemţeşti, noi-nouţi. Şi am găsit o maşină de cusut şi am venit acasă. Unde am găsit maşina erau doar vreo doi nemţi morţi. Când am venit acasă în ogradă erau doi ruşi care ştiau româneşte şi vorbeau cu tata. Au zis că: „hai cu carul”. Am plecat pe Valea Uleului. Când am ajuns la Pădurea Stelii o început să bată nemţii de la Vutcani încoace. Am dormit noaptea în Idrici. Dimineaţă, hai să plecăm înapoi. Când s-au apucat dimineaţă de bătut nemţii tot de pe dealul Vutcani am „întins-o” şi am venit spre Albeşti. Când să intrăm în Albeşti veneau oamenii cu ce aveau, deoarece nemţii ajunseseră pe Neteda, la Roşieşti. În car aveam doi ruşi răniţi şi, hai, să mergem la Târzii, că acolo era punctul de prim ajutor. Când am ajuns la Târzii, nimic. Hai să mergem la Mânjeşti. La Mânjeşti, nimic. De la Mânjeşti ne-am dus la Vaslui, la spitalul Drăghici. Am lăsat ruşii acolo, am mers la marginea Vasluiului, ne-am hodinit oleacă acolo (eram patru care: eu, Alec Manolea, Culiţă Manea şi încă unul). Din Vaslui am plecat noaptea şi am venit până la Secuia. Când am ajuns pe dealul Secuiei să dăm spre Târzii, în jos nemţii ieşeau din pădurea Tîrzii şi veneau încoace. Ne-au întors iar ruşii spre Vaslui. Când am ieşit în şuşă (șosea) la vale veneau nişte maşini. Da’ un rus: „Ehe! Gata! De-acu sântem salvaţi cî treci «cachiuşa». Da eu ce ştiam ce este «cachiuşa»? Când au ajuns maşinile, ce ştiu eu, poate pe la Podul Doamnei, s-au întors ruşii înapoi de la Vaslui. Înainte de a trece maşinile, când au ieşit nemţii din pădurea Târziilor, ruşii fugeau spre Vaslui, ca altceva. Noi am mers până la Munteni şi pe şosea erau poduri de cele, butii, care sunt şi acum. Acolo o găsit un rus pe un neamţ tânăr care plângea de mama focului. Am ajuns la fabrica de ulei din Munteni, rusul, cu un pistol mitralieră «prrrr», atât o sărit neamţul de la pământ. L-o împuşcat, săracu. Apoi am venit înapoi acasă”.

Aurelia Lapteș, din Corni, povestea: „La începutul războiului, la Ţiganca au fost lupte trei zile. Fratele meu mai mare, Ionel, acolo a murit. Toţi cei morţi la Ţiganca au fost aduşi la Murgeni şi îngropaţi acolo. Ionel era cotigentul ’35. Cezar, fratele mai mic, a plecat voluntar în armată. Când să se elibereze s-au stârnit concentrările şi nu a mai venit acasă. A făcut şi războiul, şapte ani a stat în haină militară. A fost luat prizonier la Cotu Donului. Ştia ruseşte, avea ceva bani ruseşti şi cam după o lună a reuşit să cumpere băutură, să îmbete paznicii şi să fugă din lagăr împreună cu mai mulţi prizonieri. Era iarnă. Când a ajuns acasă avea pantalonii ferfeniţă în faţă, fiindcă a mers târâş pe zăpadă să nu fie văzuţi de santinelele ruseşti. Aceste santinele aveau cojoace albe şi se confundau cu albul zăpezii. Ajuns acasă a fost decorat cu „Bărbăţie şi Credinţă” şi după câteva zile a plecat la unitate. Ajuns pe front, cum stătea cinchit într-o groapă rezemat în puşcă, o bombă care a explodat în apropiere l-a acoperit cu pământ. A stat acolo sub pământ până militarii români i-au respins pe ruşi. A fost găsit cu viaţă, a putut respira aerul pe lângă puşcă. După acest incident a

venit acasă dar parcă era „paralizat”, aşa arăta. Poate a stat prea mult în pământ sau poate de frică. Râdea fără noimă, lua câte un pahar cu apă şi stătea cu el în mână. Tata, care era ceferist, l-a dus la spital unde s-a vindecat. Şi atunci a fost decorat. Apoi a plecat pe front, după care n-am mai ştiut nimic de el mult timp. În 1944 a venit o înştiinţare ca fiind dispărut. «La Leuşeni, lupte crâncene» spunea în acea înştiinţare. Nu a fost adevărat. A fost luat acolo prizonier şi împreună cu alţi vreo 300 a ajuns cu coloana la Băseşti (Viişoara). Acolo, la Băseşti, aveam o verişoară care i-a dus ceva de mâncare. Împreună cu aceasta s-a sfătuit să se îmbrace în haine civile şi să fugă. Dintre prizonierii români au fost unii care l-au pârât la ruşi şi aceştia l-au bătut crunt cu patul armei. De acolo i-au dus la Rădeşti, peste Bârlad. Acolo, ruşii i-au amăgit că-i vor duce la Vaslui, le vor da „zapiscă” la mână şi-i vor trimite acasă. Cetăţeanul în curtea căruia erau cantonaţi s-a dus printre ei şi-i întreba de unde sunt. L-a întrebat şi pe fratele meu, Cezar:

– De unde eşti? – Din Corni. – Al cui eşti? – A lui Neculai Acasandrei.

Acel om era şi el ceferist.

– Mata eşti băiatul lui Neculai Acasandrei! Păi el este şeful meu! La noapte-ţi dau nişte haine, o greblă, o furcă şi te duc în şesul Crasnei de unde poţi ajunge acasă.

Fratele meu, Cezar, având experienţa bătăii încasate de la ruşi, a refuzat. Nici vorbă ca ruşii să-i ducă la Vaslui. I-au dus pe culmea dealului la Bacău, unde i-or fi dus, că nu am mai aflat nimic de el nici în ziua de azi. Fratele meu a făcut armata la 2 Transmisiuni, la Iaşi. La ce unităţi a luptat pe front, nu ştiu.

Cum treci podul spre Vladnic se află pădurea „În Cioturi”, în capul ogoarelor oamenilor. Nemţii se aflau acolo iar ruşii îi băteau cu tunurile de pe şoseaua Crasnei. Asta se întâmpla noaptea. Când am mers acolo era o privelişte groaznică: erau nemţi morţi împrăştiaţi pe câmp ca snopii din clăi împrăştiaţi de furtună. Erau şi în pădure şi în câmp, peste apa Idriciului, pe la Tăetură. Consătenii noştri se duceau, dezbrăcau morţii şi-i lăsau aşa, în pielea goală, să-i mănânce câinii. Mai apoi, cred că s-a dat ordin, i-au strâns de pe câmp şi i-au îngropat oamenii. Al doilea an erau muşte de cele albastre, dacă erai la câmp nu puteai băga ceva în gură de răul lor.

A doua zi după bombardamentul pădurii „În Cioturi”, mamaia era în ogradă, numai ce văd un tanc al ruşilor ce se ridica la deal cu Tasache Gârneaţă pe el. În 1944, acolo unde am stat noi, unde-i căminul cultural acum, era, se vede, popota ofiţerească. Înhăma unul calul la căruţă. Era înhămat unul şi urma al doilea. Numai ce vine unul călare din jos strigând: Vin niemţii, vin niemţii!

Căruţa aşa a rămas, cu un cal înhămat şi cu altul neînhămat iar ruşii au fugit. Unul dintre ei putea vorbi româneşte. Spunea mamei că nemţii pe Chirtoacă şi parii din gard rupeau şi dădeau în ruşi. Terminaseră muniţia.

… Din pădurea „În Cioturi” a venit un convoi mare de nemţi prizonieri. Aceştia aveau bărbile mari şi unghiile ca de uliu. Nu aveau bocanci în picioare, doar ceva pe care le târâiau… Mama mea s-a băgat printre ei cu prune şi pâine, chiar dacă soldaţii ruşi nu o lăsau. Mamaia nu se temea de ei. Coloana a trecut prin Corni şi s-a dus în jos. Un gradat neamţ a vrut să fugă şi a fost împuşcat pe la Vasile Căpraru, în marginea satului, acolo l-au îngropat oamenii. În 1944, în ziua de Sfântul Ion, au fost lupte tari în pădurea Stelei. Pe Chirtoacă au fost lupte mari”.

Maria Spânache, din satul Crasna, a cărei părinți erau ceferiști la gara de acolo, povestea că la 22 august 1944 au urcat bagajul în trenul de Iași-București, la ora 9.30, pentru a pleca la Târgu Ocna, unde avea un frate. Însă când au ajuns la Zorleni, lângă Bârlad, „a început bombardamentul. O bombă a căzut chiar în vagonul nostru care a luat foc. Au sărit care şi cum au putut. În vagon era şi o scroafă cam de 200 kg, neagră cu pete albe. Pe un frate al meu l-a lovit o schijă în şira spinării. Au fugit ei pe unde au putut, că erau tranşee. Pe fratele meu cel mic l-a luat altul mai mare în spate.

– Nu mai pot, nu mai pot, mor, mamă, mor!

S-au băgat într-un tranşeu, că bombardau de sus. Fratele meu a murit.

Noi, cei plecaţi mai înainte cu trenul personal, eram la Râmnicu Sărat. Acolo am primit telefon de la tatăl nostru.

– Măi, tată, la ora 10 (23 august 1944) s-a încheiat armistiţiul. Hai, tată, înapoi!

Am venit toţi cu gurile căscate şi cu mâinile dinapoi şi, hai să mergem să vedem unde a rămas fratele mort. Fratele meu era mai mic decât mine cu şase ani. El a fugit după noi când am plecat.

– Tată, mă duc şi eu cu ele! Şi plângea.

Dar noi l-am tot fugărit înapoi că eram prea mulţi şi fratele la care mergeam nu ne putea ţine pe toţi. Şi numai bine că pe ista, pe care l-am fugărit, ista a murit.

De la Râmnicu Sărat am venit cu toţii pe jos, eram vre-o doisprezece oameni. Pe unde mergeam şi trebuia să rămânem pe noapte trăgeam la câte o casă de om. Ţin minte că am mas la soţia unui căpitan care ne-a făcut o mămăligă cât roata carului. Câţi eram ne-a pus pe toţi la masă. Ne-a scos brânză, murături, friptură. Am mâncat, am rămas noaptea acolo. Dimineaţă ne-am sculat şi am plecat. Încet, încet, am mers până am ajuns la Corni, la bunicul meu. La bunicul meu, când am ajuns eram 44. Trăgeam la râşniţă de făceam făină pentru mămăligă. Eram toţi nepoţii lui bunelu adunaţi acolo. Pe bunelu îl chema Gheorghe Andronic.

Noi am avut casă la Crasna. Nemţii au scos uşile şi geamurile iar înăuntru au pus iesle. După război casa era, practic, o ruină. Eram 8 copii, unul mort, am rămas 7, cu părinţii 2 se fac 9.

Nu aveam nici de unele. Am stat în canton până mult după război când tata a putut să-şi refacă casa. Ne mai dădea bunica câte un ţol sau ogheal.

Atunci, înainte de 23 august 1944, erau prin pădurile astea numai nemţi cu tunuri şi toate cele de război. În anul acela a fost o recoltă frumoasă de porumb.

… În pădurea de la Crasna şi în Crasna erau mulţi nemţi înainte de plecarea mea, la 22 august. Nu mai ştiu când au plecat nemţii de aici nici când au venit ruşii. Când am ajuns din refugiu nemţii erau plecaţi iar ruşii erau în locul lor”.

6. Costești[49]

6.1. Atestări documentare. Un sat aflat pe râul Bârlad, „unde a fost Cirță Coste” apare documentar încă din 1436, identificat cu probabilitate cu actualul sat Costești, deoarece existau încă trei sate omonime aflate într-un spațiu restrâns, pe văile Albia, Horoiata și Bilahoi.

În secolul al XVII-lea, găsim pe Marco din Costeşti[50], fiul lui Crețul diac, alături de alți martori la vânzarea unei părți din Hițoci, la 1617. Apoi, Crețul din Costești[51], și Precup, cumpără o prisacă din pădurea satului Horgeşti, la apus de pârâul Bogdana, de la Nastasia, la 1619. În a doua parte a aceluiași secol[52], la 1669, Vasile și Simion, fiii lui Ionașcu din Costești, vând lui Ștefan Cerchez o jumătate de bătrân din satul Uscani; printre martori: Gheorghiță și Zaharia din Costești, Ștefan din Deleni. La 1717, Ivașcu, fiul lui Costache Druje, mărturisește despre partea sa din bătrânul Maxim, din moşiile Costești și Rădești, ținutul Tutova. Satul Costești era răzășesc, avea 87 de familii, vii, cherestea, vite și loc îndestul, precum și Delenii, alăturea, cu 37 de familii[53].

[49] Pentru surse documentare: M. Rotaru, Gh. Gherghe, *Mănăstirea Pârvești*, Editura Sfera, Bârlad, 2005, p. 28-31.
[50] *Documente privind istoria României, A.Moldova*, vol. XVII/4, p. 175
[51] *Ibidem*, vol. XVII/3, p. 73
[52] *Tezaur arhivistic vasluian*, p. 49 şi 66.
[53] C. Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1803*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, p. 158.

Fig. 14. Satul Costești; foto: Ioan Toderașcu, 2020

6.2.Chițcani[54]**.** Situat pe pârâul cu acelaşi nume, afluent al râului Bârlad, satul Chiţcani este menţionat documentar în secolul al XV-lea sub numele de Piscani, iar cu denumirea actuală din secolul al XVIII-lea. Întemeierea satului este legată de numele stolnicului Radu Pisc, care ridicat la rangul de postelnic ar fi primit întărire de stăpânire pentru moşia Piscani de pe apa Bârladului, lângă Docolina, în ţinutul Tutovei, în timpul lui Ştefan al II-lea. Radu Pisc, cunoscut în istoria Moldovei ca mare boier, membru în Sfatul domnesc, între anii 1438 – 1465, începând din timpul dublei domnii a lui Iliaş şi Ştefan al II-lea, fiii lui Alexandru cel Bun şi până în vremea lui Ştefan cel Mare. El era înrudit cu Şerbea de la Vaslui (boier în Sfatul domnesc la 1423), fiind căsătorit cu fiica acestuia, Anuşca, potrivit uricului din 17 august 1483. Prin căsătoria fiicei lui Radu Pisc cu Ionaşcu Jora, părinţii lui Toader Jora, starostele de Tecuci, moşia Piscani a trecut în stăpânirea acestei familii. Printre cele mai însemnate personalităţi din rândul acestei familii se înscrie hatmanul Antohie Jora, care a contribuit la refacerea Mănăstirii Floreşti (1694), situată astăzi în judeţul Vaslui, şi renumitul compozitor Mihail Jora (1871-1971). Pe la 1575, moşia Piscani era a păhărnicelului Ionaşcu Jora, moştenită apoi de copiii săi: Mitrofana (mama cronicarului Grigore Ureche), Anghelina Berheci, Salomeia Mogâldea, Miera pârcălab, fost vătaf al ţinutului Fălciu, Simion vornic de gloată şi Toader Jora. Prin zapisul de învoială din 2 februarie 1646, privitor la împărţirea moşiilor rămase de la pârcălabul Miera şi a altor părţi de moşii, jumătate din Chiţcani a revenit lui Isac Misihănescu, fiul Maricăi (fata lui Toader Jora), iar cealaltă jumătate nepoţilor

[54] Pentru surse istorice şi documentare: Maria Popa, Doina Rotaru, *O ctitorie a familiei Costache: biserica din Chiţcani, jud. Vaslui*, în „Monumentul”, vol. XIV, Editura Doxologia, Iaşi, 2013, p.135-172.

Salomiei Mogâldea: Gheorghe Ştefan fost mare sulger, viitorul domn al Moldovei (1653–1658), Grigore Maftei Roşca vistiernic (strămoşul lui Gh. Roşca-Codreanu, filantrop din Bârlad), Vasile Caraiman pitar, Pavel vornic de gloată, Ionaşcu Rusu pârcălab (strămoşul poetului paşoptist Alecu Ruso) şi Matei Sturdza jitnicer. Se pare că învoiala nu a fost respectată sau s-a ajuns la o înţelegere între cele două părţi moştenitoare, deoarece la 12 aprilie 1662 moşia Piscani, împreună cu moşia învecinată, Ştefeni, a fost vândută domnului Eustratie Dabija de către căpitanul Isac Misihănescu şi nepoţii săi de soră, fiii Grozavei, după cum se arată în actul de vânzare: „sat întreg cu casă gata" şi „vad de moară" pe Bârlad, în ţinutul Tutova, lângă Docolina. Stăpânită, apoi, de către Gheorghe Duca vodă, căsătorit cu Anastasia Dabija (fiica dintr-o căsătorie anterioară a Doamnei Dafina/Ecaterina - fata vornicului Ionaşcu Jora), moşia a fost dăruită postelnicului Iane Hadâmbul, care la rândul său a donat-o mănăstirii sale de la Dealul Mare, ţinutul Iaşi (ctitorită în 1659, închinată mănăstirii Galata din Iaşi în 1668, metoh al Sf. Mormânt de la Ierusalim). Dania, întărită prin cartea domnească din 1672, prin care locuitorii erau îndemnaţi să asculte de călugări, a fost întărită din nou 1676. Datorită creşterii obligaţiilor fiscale în timpul domniei lui Dumitraşcu Cantacuzino, o mare parte dintre săteni au părăsit localitatea. Pentru repopularea satului, la 27 octombrie 1681, Gheorghe Duca, în cea de-a treia domnie, a dat o carte de aşezare a tuturor locuitorilor fugiţi, poruncindu-le să se întoarcă şi să se „apuce de pământ şi de agonisită", asigurându-le slobozenie pe timp de un an, având obligaţii numai faţă de mănăstire. După moartea lui Gheorghe Duca (1684) şi a lui Iane Hadâmbu (cca 1690), situaţia de pe moşie s-a înrăutăţit, fiind „necăutată de mai multă vreme de către călugări" şi „împresurată de către unii şi alţii". La 15 iunie 1697, Doamna Anastasia a dăruit cele două sate, Piscani şi Ştefeni, pentru zidirea Mitropoliei din Iaşi. Se pare că acest act caritabil a stârnit dispute între moştenitori. Astfel, la 17 februarie 1698, domnitorul Antioh Cantemir întărea comisului Ilie Catargiu satele Piscani şi Ştefeni, invocate ca zestre primită de soţia sa Safta, nepoata lui Eustratie Dabija (fiica Mariei Dabija şi a vistiernicului Iordache Ruset). Ispisocul obţinut de comisul Ilie Catargiu nu a fost considerat valabil, aşa că, din dispoziţia Patriarhului Meletie al Ierusalimului, la 30 iulie 1736 arhimandritul Nectarie, egumenul Mănăstirii Galata, pentru terminarea zidului de incintă a mănăstirii, a vândut moşia Piscani şi o parte din Coroteni din ţinutul Fălciu, cu vad de moară în apa Bârladului, postelnicului Vasile Costache, „fiind răzăş mai aproape", după cum se arată în zapis. În cartea domnească a lui Grigore Ghica vodă, din 28 decembrie 1737, privitor la stabilirea hotarelor, se motiva din nou că moşia împresurată a fost vândută postelnicului Vasile Costache, care stăpânea şi alte sate în zonă, în ţinuturile Tutova şi Fălciu. Începând de acum şi până la mijlocul secolului al XIX-lea, evoluţia proprietăţii în satul Chiţcani se leagă de numele familiei Costache.

Noul proprietar al Chiţcanilor, postelnicul Vasile Costache, aparţinea ramurii Costache-Negel, nume luat de la o poreclă a tatălui său, Constantin Costache, fost mare logofăt († 1636), fiul vornicului Vasile Costache, nepotul lui Gavriliţă Costache. Moşiile lor „se ţineau lanţ de la Piscanii Tutovei”, din faţa gării Crasna de azi, „până la Fălciu, peste Prut şi până la ţinutul Corodului”[55]. Moşia Piscani a fost întărită postelnicului Vasile Costache prin cărţile domneşti din 1740 și 1744, cu întindere de-a lungul pârâului Piscani, din râul Bârlad în partea de sud-est, până la „locul de pădure” la vest, hotarul Pârveştilor şi Puntişenilor la nord. În 1763, banul Vasile a dat o fâşie de moşie din partea de vest, numită Nedeienii, răzeşilor Roiu, în schimbul părţi lor din Coroteni, întregindu-şi stăpânirea aici. În 1766, o jumătate din moşia rămasă, partea dinspre Bârlad, a vândut-o vărului său Constantin Costache, fiul paharnicului Iordache Costache, în amintirea fiului său Constantin, mort peste hotare, iar cealaltă jumătate, „anume Chiţcanii”, care se întindea din pârâul Piscani până în hotarul Pârveştilor şi Puntişenilor, a dat-o fiului său Grigoraş, din care se trage mitropolitul Veniamin.

Astfel, la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, satul Piscani a fost stăpânit de cele două familii Costache, prin sulgerul Matei Costache-Negel, fratele mitropolitului, proprietar al moşiei Roşieşti din ţinutul Fălciu şi de medelnicerul Constantin Costache, căsătorit cu Safta Bogdan, fiica marelui logofăt Ion Bogdan. Aceştia din urmă s-au stabilit aici, unde şi-au construit casă şi biserică. Prin căsătoria fiicei lor, Casandra, cu slugerul Matei Costache, proprietatea în Chiţcani, al cărei hotar a fost disputat de familia Roiu, s-a întregit din nou. Împresurarea moşiei de către răzeşii Roiu a fost soluţionată prin cartea domnească din 25 august 1786 dată de Alexandru Mavrocordat, în urma plângerii lui Matei Costache, din 1776. Dacă prin hotarnica din 1787 se stabilea că partea disputată aparţinea stolnicului Ianache Roiu, prin hotărârea judecătorească din 1793 i se dădea dreptate sulgerului Matei Costache. Din jalba răzeşilor Roiu, din 13 august 1793, împotriva spătarului Giurgea Enache, cel de-al doilea soţ al Saftei Bogdan, văduva medelnicerului Costantin Costache, reiese că acesta era noul proprietar al acestei părţi din Piscani.

După moartea postelnicului Matei Costache, în 1808, şi a fiului său Vasilică în vârstă de 15 ani, Casandra Negel, recăsătorită cu polcovnicul rus Gleb Ghedeonov, mort pe la 1812 în războiul ruso-turc, a devenit, în 1813, „clironomă şi dreaptă stăpânitoare”, prin testamentul mamei sale, spătăreasa Safta (care purta titulatura celui de-al doilea soţ, răposatul Giurgea Enache). Cele două, mamă şi fiică, rămase fără moştenitori şi cu multe datorii, au fost nevoite să înstrăineze averea celor două familii Costache prin donaţii şi vânzări. Cea mai mare parte au dăruit-o unor lăcaşe de cult

---

[55] Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Costachi (După acte şi documente)*, în „Ioan Neculce”, IV, 1924, p. 207-227.

ctitorite de ele: schitului Orgoieşti din ţinutul Tutova, fondat de spătăreasa Safta Bogdan în 1792 (închinat Mănăstirii Neamţului), i-au afierosit în 1816 moşia Ciorăni (inclusă în comuna Banca, jud. Vaslui), nişte dughene din Iaşi, de pe Podul Vechi și altele.

Fig. 15. Biserica din Chițcani; foto: Diana Corlățan, 2017

La 1816, postelniceasa Casandra Negel stăpânea satele: Chiţcani, Stoişeşti, „a casei răposatului postelnic Matei Costachi”, Roşieşti, ţinutul Fălciu şi Brăneşti, ţinutul Covurlui. Pentru a-şi plăti datoriile rămase de la primul soţ şi cheltuielile făcute cu creşterea şi învăţătura fiului lor, Vasile, la 5 iunie 1817, „Casandra Costache Negeloaia postelniceasa, zisă Ghedeonova polcovniceasa sau Chiţcăniţa”, a vândut Elenei Miclescu, soţia lui Panaite Panu, moşia Roşieşti: „veche şi valoroasă proprietate a Costăcheştior din ţinutul Fălciu”, cu „case de aşezare, cu biserică” şi cu toate siliştile şi părţile de moşie din jur, care se întindeau de la est spre vest, între apele Elan şi Bârlad: Dumeşti şi Coroteni, Piţigani (selişte) şi Hârciogari, Puţenii Seci şi Puţenii cu Apă, Munteni-Puţeni (Valea lui Darie), Fauri, Bancovici, Crăciuneşti, Papuceşti, Ţuvliceşti, Bribeşti şi părţile din Vutcani, Căprioara, Foleşti, Hăceni, Dolheşti, Aldeni, Năreşti (Idrici), Bogheni, Bârgăoani, Şerbăcani şi Chirice, cu toate construcţiile de pe ele, „ratoşul” de pe „drumul cel mare” (Bârlad – Vaslui) şi patru iazuri pe Bârlad. În zapisul de vânzare se mai prevedea ca noul proprietar să se îngrijească de schitul Vladnic, dăruit de răposatul ieromonah Chesarie lui Matei Costache, fratele său. În 1820, Casandra Costache mai deţinea doar părţi din moşiile: Căpoteşti, Davideşti, Tămăşeni şi Stoişeşti, ţinutul Fălciu, iar în 1831, Chiţcanii, părţi din Rădeşti şi Fundătura, ţinutul Tutova. După moartea mamei sale (cca 1828), aceasta a locuit o perioadă la Chiţcani, pentru

terminarea bisericii începută de ele, aşa cum era prevăzut în testament, apoi s-a stabilit la Iaşi. Moşia şi curtea părintească, lăsate pe mâna arendaşului, s-au ruinat. Rămasă singură, fără urmaşi, a început să se pregătească pentru cele veşnice. Astfel, prin testamentul din 1 aprilie 1844, completat la 16 iulie 1845, lăsa după moarte moşia Chiţcani, singura moşie pe care o mai deţinea, mănăstirii „Sf. Spiridon" din Iaşi, cu următoarele condiţii: dotarea spitalului cu 10 paturi pentru bolnavi, trecerea numelui său în condica ctitorilor, înmormântarea şi pomenirea ei şi a tot neamul de către sfânta mănăstire, după toată rânduiala creştin ortodoxă.

La 15 februarie 1855, când s-a întocmit catagrafia de preluare de către mănăstirea Sf. Spiridon, moşia, compusă din teren de arătură şi fâneaţă, era în cea mai mare parte împresurată. Pădurea din partea de apus satului, în suprafaţă de 400 fălci (1 falce = 1,44 ha), era jefuită și mai rămăseseră doar „tufe de stejar-gârneaţă râioasă, înalte până la 2 coţi", şi folosită ca imaş pentru vitele localnicilor. Pe moşie, pe lângă ţiganii cuprinşi în catagrafia menţionată, mai locuiau șapte săteni şi preotul bisericii. Curtea boierească, aflată în paragină, compusă din toate utilităţile gospodăreşti specifice zonei, cuprindea: casa, construită din cărămidă pe temelie de piatră, cu șase încăperi şi un antreu, acoperişul de şindrilă, tâmplăria, plafoanele şi pardoselile de lemn; pivniţa de cărămidă, cu o capacitate de 20 de vase, şi hambarul de deasupra, acoperit cu stuf; bucătăria din bârne, învelită cu stuf; cişmeaua de zid; casa administratorului, construită din nuiele cu lipitură, cu două odăi, învelită cu stuf; zămnicul de lemn; grajdul de nuiele, acoperit cu stuf; cuhnea şi patru coşăre de nuiele, acoperite cu stuf, toate deteriorate cu excepţia casei administratorului.

Pe moşie mai erau două iazuri pe pârâul Chiţcani: unul numit Gura Văii, iar celălalt Iazul Nou; şi două crâşme: una la podul Docolinei, cu pivniţă şi bordei, construite din nuiele şi lut, învelite cu stuf, iar alta, numită Armănoaea; toate stricate, şi biserica de zid, acoperită cu şindrilă, în stare foarte bună, dar fără ogradă.

Dorinţa Casandrei Costache de asigura veşnica pomenire a sa şi a neamului său printr-un „clironom nemuritor" a fost de scurtă durată, ca urmare a secularizării averilor mănăstireşti din anul 1863. Pe moşia expropriată, fostă proprietate a Epitropiei Sf. Spiridon, au fost împroprietăriţi locuitorii din satele Chiţcani, Puntişeni şi Costeşti, în urma reformelor agrare din 1864 şi 1921.

6.2.1. Podul de la Chițcani[56]. Pe vechiul drum care lega Roșieștii de șoseaua Bârlad-Vaslui (DN 24) la km 97, la 72 m est de șosea, pe vechiul drum se află podul de piatră construit din porunca domnitorului Mihail Sturdza (1834-1849), inaugurat la 8 noiembrie 1841, potrivit celor

[56] Maria Popa, *Podul Doamnei de la Chițcani, comuna Costești, județul Vaslui*, în „Monumentul", vol. VI, Editura Trinitas, Iași, 2005, p. 113-121.

două inscripții în piatră, aflate de-o parte și de alta a balustradelor podului, atât în română (cu alfabet chirilic), cât și în latină, cunoscut sub numele de Podul Doamnei.

Construcția podului a început în 1839, iar la 9 martie 1841 locuitorii din satele ocolului Crasna din ținutul Fîlciului erau obligați de Departamentul Trebilor din Lăuntru (Ministerul de Interne) să lucreze „spre deplinirea podului început a să face la Docolina". Podul trebuia construit din piatră, locul vechiului pod de lemn, din cauza lipsei de material lemnos din zonă, precum și reducerea lungimii podului cu circa 80 stânjeni (180 m). Inginerul rus M. Singurov a întocmit un deviz din care reies următoarele: podul a fost proiectat cu 3 deschideri; piatra pentru zidărie s-a adus din cariera de la Pribești; materialele lemnoase din esență moale s-au procurat de la fața locului; fundația urma să fie realizată pe piloți de stejar lungi de 2,5 stânjeni (5,5 m); zidăria s-a executat cu mortar de var hidraulc.

Fig. 16. Podul de la Chițcani, aflat pe vechiul drum care trecea spre Docolina; foto: Ioan Toderașcu, 2017

Pe partea interioară a celor două parapete de la mijlocul podului se află două inscripții parțial lizibile, încadrate în panouri rectangulare (165/135 cm), decorate la partea superioară, în altorelief, cu însemne heraldice (70/50 cm) erodate. Cele două medalioane sunt mărginite lateral de doi pilaștri canelați, pe care se sprijină acolada balustradei.

Inscripția arată următoarele: „Acest pod este construit din poronca Pre Înălțatu(lui) Domn Mihail Grigoriu Sturza V.V., domn Țerei Moldovei, în al VIII (-lea) an al domniei sale și săvârșinduse supt ministeria D(umnealui) log(ofăt) Const(antin) Sturza s-au deschis pentru călători în 8 Noem(vrie) 1841".

***6.3. Pârvești*[57].** Așezat pe valea pârâului Albia care izvorăște din nord-estul Colinelor Tutovei, cu o lungime de 12 km, începând de la sud de satul Dinga, se varsă în râul Bârlad la sud de Mitoc și 2 km sud de Sârbi, în comuna Banca, traversând o vale strâmtă cunoscută ca Valea Comisoaiei, Albiei, Pârveștilor sau Mitocului. Valea Comisoaiei și pârâul Albiia sunt atestate la 16 aprilie 1441, când au fost întăite lui Cozma Pivnicerul mai multe sate, printre care și cel unde a fost Neagşia, probabil perpetuat de satele Pârvești (la sud) și Berehoi (la nord).

Satul Pârvești apare documentar în vremea lui Petru Rareș, la 1537 și 1546, la 1698 este atestată mănăstirea care primea o danie de la Antioh Cantemir, iar la 1700 este menționat preotul Gavril din Pârvești. Numele satului ar putea fi legat de un alt document, din 16 martie 1529, când Pârvu și frații săi, Ion și Neacșa, fiii lui Oană Tălmaci erau stăpâni peste două sate de pe Tutova, și unul de pe Bârlad, Neagomirești.

Cel dintâi schit a fost ctitorit pe la 1666 de către vornicul de poartă Apostol Talpeş dimpreună cu nepoţii săi, Ioan şi Simion Popescu. Unul dintre urmaşii acestora, monahul Nicodim Popescu, reconstruieşte biserica: clopotnița din lemn la 1816 iar lăcașul de cult la 1820, anul fiind dăltuit pe o bârnă din altar. La Pârveşti există şi un clopot vechi, alături de altele două care sunt din anii 1819 şi 1827. Inscripţia de pe cel mai mic dintre clopote reprezintă cea mai veche atestare sigură a mănăstirii de aici, în ucraineană, care tradusă înseamnă: „Anul Domnului 1678”[58]. Clopotul cel mic de la Pârveşti provine de la vechiul lăcaş de cult, al primilor ctitori, Apostol Talpeş şi Simion Popescu, înscrişi în fruntea pomelnicului de la 1726, putând fi astfel considerat cel mai vechi vestigiu păstrat, unic, al acestui schit din lemn.

Biserica de la Pârvești este reprezentativă pentru arhitectura populară de lemn, unică prin sistemul de boltire, tehnica de construcţie, armonia volumelor, aflată interferenţa dintre arta populară şi cea cultă prin decoraţia faţadelor şi modul de adaptare a arhitecturii de zid la cea de lemn,dacă avem în vedere maniera în care meşterul popular a realizat sistemul de boltire. Lăcașul de cult este pe plan triconc cu trei turle hexagonale pe naos, pronaos şi altar, cu pridvor, la vest, iniţial deschis, astăzi închis, absidele laterale pe semicalotă pe nervuri, iar despărţirea dintre naos şi pronaos este realizează cu ajutorul a patru stâlpi despărţitori; construit din bârne orizontale încheiate în cheutoare dreaptă, pe temelie din piatră de râu, astăzi din ciment, acoperiş în patru ape din şindrilă, cu excepţia turlelor care au acoperiş baroc din tablă în formă de solzi, iar faţadele sunt decorate cu denticuli sub cornişă.

---

[57] M. Rotaru, Gh. Gherghe, *Mănăstirea Pârvești*, Editura Sfera, Bârlad, 2005, p. 14-28.
[58] L.-V. Lefter, *Adnotări la istoria mănăstirii Pârvești. Despre un pomelnic și un clopot*, în „Elanul”, nr. 117, 2011.

Fig. 17. Mănăstirea Pârvești; foto: Mihaela Zărnescu, 2017

Clopotniţa este detaşată de biserică, construită din lemn, plan rectangular cu două niveluri, cu intrare la est, durată din bârne orizontale încheiate în cheutoare dreaptă pe temelie din piatră de râu, astăzi cu soclu din ciment, acoperiş în patru ape din şindrilă la ambele niveluri, coama lungă, ferestre rectangulare cu un arc teşit în partea superioară; are scară interioară .

Din pomelnicul întocmit la 6 decembrie 1830[59] de către ieromonahul Nicodim, stareț al mănăstirii între 1816 și 1834, reiese că schitului Pârvești a fst ctitorit de către vornicul de poartă Apostul Talpeş și postelniceii Ioan și Simeon Popescu pe la 1666, reconstruit începând din 1816 de urmașii familiilor Talpeş și Popescu, cărora li se alătură sărdarul Gheorghe Gociu, Ioan Nedelcu, Apostol Riciulă, monahii viețuitori și alții, a căror nume se regăsesc însemnate. Printre ctitori este întâlnit și numele domnilor Antioh Cantemir, „Ioan voevod, Mihai voevod, Grigorie voevod, Matei voevod, Scărlat voevod, Smăranda doamna", precum și a diverşilor boieri din zonă, cum ar fi Lăscărache Bogdan, Costache, Ioan și Lăscărache Lambrino, a paharnicului Gheorghie Oprișan, Ioniță Oatul, Grigoraș Oprișan, Gheorghe Folescu, Safta Jora și altele. Meșterii constructori proveneau din rândurile viețuitorilor de la schit, cum era monahul Chiril, care a participat la lucrările de construcție a bisericii și binalelor din jur între anii 1816 și 1830 sau a ieromonahului Lavrentie, care a ridicat clopotnița. Catapeteasma bisericii a fost realizată cu concursul lui Dimitrachi Popăscu, iar construirea chiliilor din jur și acaretelor necesare a fost opera călugărilor viețuitori de la schitul Pârvești. De altfel, unul dintre urmașii celor au ajutat la ctitorirea bisericii a fost înmormântat lângă peretele de sud al biserici, în exterior, iar pe piatra funerară putem citi că

[59] C. Clit, *Pomelnicul schitului Pârvești, ținutul Tutova, de la 1830*¸ în vol. *In honorem Mircea Ciubotaru*, ed. Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2015, p. 142-143.

George Gr. Oprișanu a decedat la 20 octombrie 1889, la vârsta de 69 de ani, și că a „fost membru Comitetului Permanent de Tutova, membru Divanului Ad-Hoc etc.”

Mănăstirea Pârvești a fost reînființată la 1 iulie 1993.

6.4. Puntișeni[60]**.** Situat pe pârâul Buga, satul Puntișeni apare menționat documentar cu prilejul disputelor funciare dintre mănăstirea Sfânta Vineri și locuitori. La 25 martie 1624, Enachie postelnic cumpără satul „Punteșeni” de la ținutul Tutova, de la Simion, fiul lui Nicoară Barza, nepotul lui Costin, strănepotul lui Trifa și al lui Toma, și de la rudele sale, „toți nepoții și strănepoții lui Trif și ai lui Toma, toate părțile lor de moștenire și de cumpărătură”. Documnetele ulterioare, precum cel din 9 noiembrie 1663, amintesc dania postelnicului Enachie către mănăstirea Sfânta Vineri și uricul de întăritură de la domnul Radu Mihnea (1616-1619; 1623-1626). Așadar, satul Puntișeni a ajuns în stăpânirea mănăstirii Sfânta Vineri în anii 1624-1626.

Alexandru Ilieș judecă la 18 decembrie 1632 pricina dintre mănăstirea Sfânta Vineri „cu oamenii din Păntișeni, pentru cum au vrut ei să să răsăpască dentr-acel sat ce au fost a răpăusatului Enachi postelnicul și au dat acel sat cu limbă de moarte mănăstirii ce mai sus scrie”. Domnul hotărăște „ca să șadză oamenii toți în sat ... să lucredze toate trebile” și să dea ascultare egumenului și soborului mănăstirii. Mănăstirea Sfânta Vineri primește la 14 iulie 1658 carte domnească pentru apărarea hotarelor siliștilor Puntișeni și Bădiceni de la ținutul Tutova.

Egumenul Climas a vândut fără a avea acest drept satul Puntișeani fostului vameș Toma, astfel că că Bejan Barza, Vasilie Șoipul, Bosoiu, Pătrașco și alți răzeși, urmașii celor care au vândut satul postelnicului Enachie, acuzau călugării de la Sfânta Vineri de „înprisurăciune” și se plângeau de vânzarea satului Puntișeni fostului vameș Toma de către egumenul Climas. Toma Cantacuzino, vornicul Țării de Jos judecă și dă „rămaș” pe jeluitori la 9 noiembrie 1663, cu condiția să fie restituiți cei 100 de galbeni, prețul vânzării, fostului vameș Toma de către egumenul Gherasim. Răzeșilor le-au rămas cele opt pământuri nevândute.

O nouă judecată a pricinii dintre mănăstirea Sfânta Vineri și Vrăncean căpitanul, Ioniță Răgilă, Bejan Barza, Popa și alți răzeși din Puntișeni va avea loc la 28 noiembrie 1664, în fața marilor boieri logofăt Racoviță Cehan, Toma Cantacuzino și Gheorghe Duca. Întregul sat Puntișeni, cu heleștee și vii sunt lăsate în seama mănăstirii Sfânta Vineri „și am dat voe călugărilor să aibă a le strica și casăle din sat, căci s-au aflat ședzând pre locul călugărescu, însă din viile ce-au hotărât Isac căpitan și mai pre urmă Apostol uricar cu mulți oameni buni, din toate să ia de-a dzăcia călugării”.

---

[60] Pentru surse documentare: C. Clit, *Considerații privitoare la proprietățile Mănăstirii „Sfânta Vineri” din Iași. Moșia Puntișeni, ținutul Tutova – documente inedite*, în „Monumentul”, vol. XXI, Editura Doxologia, Iași, 2020, p. 59-171.

În secolul al XVIII-lea moșia Puntișeni se afla în stăpânirea mănăstirii Sfinții Arhangheli (Frumoasa) din Iași, când Grigore al II-lea Ghica poruncea fostului mare stolnic Vasilie Stârcea să cerceteze așezarea unor oameni la Puntișeni, moșia mănăstirii, ce se „hrănescu pe alti hotară striini și pe moșie m(ă)n(ăs)tirii șed cu șidiri”, fără a aduce vreun folos și produc și pagube în livezi.

7. Bogdănești

***7.1. Bogdănești*[61].** Aflat pe valea pârâului cunoscut astăzi sub numele de Buda, satul Bogdăneşti este atestat în vremea lui Petru Rareș, la 18 mai 1528, stăpânit de pitarul Ion Lungul, care-l cumpărase, în vremea lui Ștefăniță vodă, de la frații Petre, Ioan şi Maria, copiii Magdalenei, precum şi de la rudele acestora, nepoţii lui Stănilă şi ai lui Daju, trăitori pe la 1450. Înainte de a trece la cele veșnice, la 1533, Ion Lungul dăruiește satul Bogdănești, aflat pe pârâul „Hovrăleata”, mănăstirii Dobrovăț. Ulterior, la începutul secolului al XVII-lea, satul Bogdănești era stăpânit de Ana şi Ignăţel, probabil urmaşii lui Sima Bica, cel care-l luase printr-un schimb de la mănăstirea Dobrovăţ, la 10 mai 1546. Ignăţel stăpânea partea de est a moșiei, iar Ana partea de vest, pe care o vinde la trei fraţi: Toader Ţâu, Ionaşcu Coşciug şi Marica Lăzăroaea, copiii lui Mironca din Iveşti. Ignăţel a avut patru fete: Ilinca, Anghelina, Ghinda şi Ana, ai căror fii, rând pe rând, aveau să vândă părţile lor, în cursul secolului al XVII-lea lui Apostol Talpeş, vornic de poartă și hotarnic de moşii, care până la 1692 cumpărase părți din mai multe moșii aflate în aceeași zonă: Iveşti, Bogdăneşti, Folteşti, Vlădeşti, fiindu-i confirmate în stăpânirea sa de mai mulți domnitori. Astfel, la 1709, Mihai Racoviță poruncea alegerea părților de moșie ale lui Apostol Talpeş despre ceilalți răzeși din Bogdănești, marcând începutul fărâmițării proprietății răzășești. De altfel, la 1691 Apostol Talpeș cumpărase și părți din moșia Corlătești (localitate atestată la 1636), aflată de-o parte și de alta a pârâului Horăiata, intrând într-un conflict cu Antohie Jora, finalizat la 1700 cu alegerea părților stăpânite de cei doi alături de răzeși: Apostol Talpeş la est, Antohie Jora la vest.

În cursul secolului al XVIII-lea, moşia lui Antiohie Jora trece sub stăpânirea familiei Roset, ca urmare a căsătoriei fiicei sale Safta cu Iordache Roset, nepot de frate al vornicului Iordachi Roset. Roseteştii vor stăpâni în Corlăteşti până în 1790, când fiii vornicului Vasile Roset vor vinde moşia din Corlăteşti, „cu case, cu biserică, cu iazul, cu moara şi cu 14 pogoane de vie, ce-au fost zestre a maicii lor, Ecaterina Roset, vorniceasa, de pe părintele domniei sale, răposatul hatman Vasile Roset”, medelnicerului Iordache Miclescu.

---

[61] H. C. Stamatin, *Valea Horăieții - istorie și onomastică de la origine până în prezent,* Ediția a II-a, Iași, Editura PIM, 2016, p. 115-165.

Martor al acelor vremuri a rămas stejarul secular de la Corlătești, la umbra căruia se organizează anual, de peste două decenii, la sfârșit de vară, sărbătoarea comunei Bogdănești.

Judecăţile răzășești erau interminabile, după cum se poate urmări în numeorase cazuri, printre care și cel între două neamuri din Bogdănești[62]: Tălpeşeştii şi cei care descindeau din boierul Ghenghea. Ambele neamuri îşi disputau dreptul de stăpânire în temeiul unor spiţe genealogice care arătau dreptul de proprietate al fiecăruia.

a Talpeş întocmise o spiţă de neam prin arătau că erau descendenții lui Apostol Talpeș trăitor în secolul al XVII-lea, cel care cumpărase mai multe părți de moșie, spiţă luată ca dovadă la întocmirea unei hootarnice din 1709. În această spiţă se afla însă şi Ghenghea, strămoşul celor cu care se judecau, nepot al lui Ignăţel, unul din cei doi stăpâni vechi ai moşiei Bogdăneşti. Neamul descendent din Ghenghea întocmise de asemenea o spiţă genealogică pornind de la același strămoș prezent în spiţa familiei Talpeş.

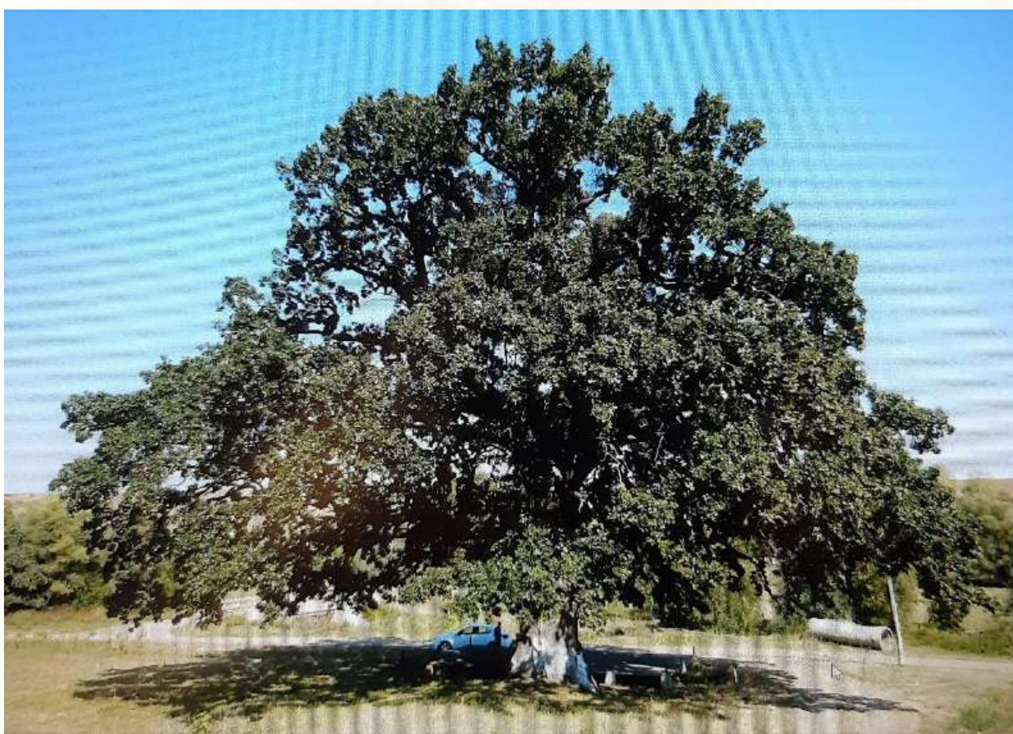

Fig. 18. Stejarul secular de la Corlătești-Bogdănești
(sursa: carpathiancorner.com)

Pricina de judecată a început din secolul al XVIII-lea, la 1780, având ca reprezentanţi pe Gheorghe Talpeş, vornic de poartă şi alt Gheorghe Talpeş, sulger, iar al doilea neam, pe preotul Gheorghe Pahome, a cărui soţie, Ştefana, era fata Tofanei, nepoata lui Ghenghea. Fiul preotului Gheorghe Pahome, tot preot, Mihalache, preia de la tatăl său conducerea neamului coborâtor din

[62] *Ibidem*, p. 303-307.

Ghenghea, format din Ghiduleşti, Căptăreşti şi Neniţeşti, în lupta împotriva Tălpeşeştilor. Neputând reprezenta cum se cuvine pe răzeşii săi, preotul Mihalache lasă locul unui mai tânăr, diaconul Toader Neniţa. Ghengheştii pierd toate procesele, pe rând, însă nu se supun hotărârii Divanului Domnesc, care stipul ca stăpânirea moşiei Bogdăneşti să rămână conform hotarnicii din 1709, adică cea mai mare parte a moşiei era a neamului Talpeş. Trimisul isprăvniciei pentru punearea în aplicarea a hotărârii Divanului este bătut și scapă cu fuga. Ei fură scrisorile moşiei de la Gheorghe Talpeş, vornic de poartă. Încearcă să înduplece pe Safta Talpeş din Folteşti, întocmind un zapis de înfrăţire cu neamul lor, pentru a se alătura lor în judecata pentru moşie după uricul satului emis de Petru Rareş, pe care-l traduc din slavonă în română. Și neamul Talpeș atrage de partea lui pe un răzeș din neamul Ghenghea, pe Lupul Ghidul, care acuză la Divan pe Ghengheşti de falsificarea actelor, furtul scrisorilor etc. Drept răspuns, diaconul T. Neniţa aplică o bătaie lui Gh. Talpeş, care va cere într-o jalbă la Mitropolie despăgubiri morale. Mitropolia îi răspunde că diaconului i s-a luat dreptul de slujire, însă mai târziu, la 1809, acesta a fosr repus în slujbă la biserica din Bogdăneşti. Prin urmare, stăpânirea neamului Talpeș asupra moșiei a fost aplicată de trimisul isprăvniciei după hotărârea Divanului, moşia de la nord Bogdăneşti, de la Gura Lupoaiei până la hotarul Iveştilor, era delimitată în mijlocul Poienii Ivului, încă din 1709, printr-un stâlp înalt, fiind împărțită în două: jumătatea de nord era a neamului Talpeș, jumătate de sud, spre Bogdănești, era a neamului Ghenghea. Au fost împărțite și alte părți moșie, în Dărești, apoi la vest și la sud Bogdănești, precum și rădiul sau pădurea de la nord-vest de Bogdănești, din dreptul Gurii Lupoaiei, care se împărțea între cele două neamuri. Însă Ghengheștii iarăși nu respectă hotărârea judecății și taie pădurea din partea stabilită neamului Talpeș de la Gura Lupoaiei și pe partea de răsărit a satului Bogdăneşti îşi construiesc case. Un nou proces ajunge la Divan, în 1831, când se pune sechestru pe acel loc, cu oprirea răzeşilor Ghengheşti de a-şi face aşezări pe acest loc. Nici acum nu s-a încheiat procesul, încât la 1850, în testamentul său lăsat copiilor Gheorghe şi Ştefan, diaconul T. Neniţa arată că pământul „de la Gura Lupoaiei în jos îi neîmpărţit păr nu s-a hotărî cu neamul Tălpişeştilor“.

*7.2. **Buda (fost Iveşti).*** Numele satului Ivești apare menționat documentar la 1676, când moșia era stăpânită în devălmăşie de urmaşii lui Avram Hadâr. Unul dintre aceştia, Apostol Talpeş, nepotul Maricăi Lăzăroaea, strănepotul lui Mironca (unul dintre cei doi copii ai lui Hadâr), după ce cumpără o mare parte din părţile rudelor, la 1705 împarte moşia în două părți, revenindu-i câte o jumătate în fiecare dintre cele două părți. Se împarte şi Poiana Ivului, aflată cam la jumătatea distanţei dintre Bogdăneşti şi Buda, fiind despărţită fiecare parte a lui Talpeş prin pietre

de hotar, părţile răzeşilor rămânând să fie folosite în devălmășie (în comun). Însă la 1768, ca urmare a jalbei a cinci răzeşi, care arătau „că sânt de baştină răzeşi şi cumpărători în două moşii Iveşti şi Buda”, domnitorul Grigore Ioan Calimachi porunceşte isprăvniciei ținutului Tutova să se aleagă părţile acestor răzeşi. La 1789, au fost alese și părţile răzeşilor Tălpişeşti din Iveşti, aflate alături de moşia Bogdăneşti, împărțindu-și moșia în două: răzeșii Talpeș au revendicat partea lui Tudoran, fiul lui Hadâr, iar neamurile Ulea și Cucu, partea lui Mironca, celălalt fiu al lui Hadâr.

7.3. Orgoieşti*[63]*. Satul apare menționat documentar în vremea lui Petru Rareş, la 1528. Spre sfârşitul secolului al XVI-lea moşia Orgoieşti era împărţită în cinci, după cum arăta Ion Balaban, ginerele preotului Toader, cu prilejul unei judecăți din 1636, în temeiul unei hotarnici din 1628. Prin urmare, Ion Balaban a vândut a cincea parte din Orgoieşti diacului Cămârzan, care avea să fie moştenită de nepoții acestuia. În secolul al XVIII-lea, două hlize sau bucăți mari din moşia Orgoieşti, care se întindea din marginea de nord a moşiei Vlădeşti, de la iazul Orgoieştilor, ale cărui urme se mai văd şi azi la marginea de sud a satului Vişinari, şi până în fundul văii, se aflau în stăpânirea paharnicului Iordache Costache, iar nora acestuia, Safta Bogdan, soția spătarului Constantin Costache, a întemeiat schitul Orgoiești, spre sfârșitului secolului al XVIII-lea, la 1792.

La 1816, Safta Bogdan a închinat schitul Orgoiești mănăstirii Secu, însă locul unde s-a ridicat schitul şi pământul ce-l stăpânea a dat naștere unui proces interminabil. Schitul pretindea suprafeţele celor două hlize din moşia Orgoieşti, pe care neamul Costăchesc le stăpânea de peste 77 de ani, iar pe de altă parte răzeșii de Orgoiești, neamurile Ghiga și Tufă contestau dreptul Costăcheştilor asupra celor două hlize, revendicând moşia în întregimea ei: Orgoieşti şi Neagomireşti. La 1805, domnitorul Alexandru Moruzi având în vedere lipsa unor urmaşi ai lui Felea, fost stăpân al moşiei Neagomireşti, o declară moşie domnească şi o dăruieşte schitului, hotărâre care stârnit nemulțumirea răzeşilor, care considerau nedrept actul domnesc.

În 1837, se redeschide procesul. Judecata ajunge la Divan, unde fiecare dintre părţi va căuta să aducă documentele cele mai vechi. Răzeşii încep cu documentul de la Ştefan cel Mare, din 1480, prin care acesta întăreşte stăpânirea asupra celor două moşii, Orgoieşti şi Neagomireşti, lui Mircea Orgoae, apoi actul sulgerului Lupan, din 1629, prin care toată moşia era împărţită în cinci bătrâni sau cinci părţi. Schitul se sprijină pe documentul de la Petru Rareş, din 1528, prin care cele două moşii, Orgoieşti şi Neagomireşti, sunt luate de la Petru Cărăbăţ pentru trădare şi dăruite paharnicului Felea. Divanul hotărăşte că trei părţi se cuvin răzeşilor şi două părţi schitului, sprijinit pe faptul că de la actul de la Petru Rareş s-au scurs 309 ani, fără să apară vreun pretendent dintre

[63] *Ibidem*, p. 332-335.

urmașii lui Felea şi dispărând şi numele moşiei Neagomireşti, amândouă moşiile luându-şi numele de Orgoieşti. Hotărârea Divanului a fost întărită de Mihai vodă Sturdza în același an, 1837.

La 1849, în urma judecăţii schitului cu serdarul Ioniţă Jora, după moartea acestuia, stăpânirea schitului a fostă confirmată asupra celor 286 stânjeni din moşia Vlădeşti, potrivit testamentului lăsat de postelnicul şi stăpânul acestor hlize, Dumitrache Jora. În testamentul său din 1828, acesta, tatăl lui Ioniţă Jora, lăsase schitului Orgoieşti „hliza din moşia Vlădeşti cu casă, cu biserică, cu iaz, cu moară, cu vii, cu livezi şi cu toate lucrurile şi acareturile ce se află împrejurul casei”, cu condiţia ca schitul să intre în stăpânire numai după moartea fiului său Ioniţă sau „dacă când şi fiul meu din pronia cerească cu bună cugetare, de nimeni silit nici asuprit a voi” a se retrage spre viaţa monahală.

Moșia Orgoiești fusese măsurată de către Anastasie Panu, președintele tribunalului ținutului Fălciu, găsind 1314 fălci şi 5 prăjini şi pe care o împarte în cinci părţi, dând răzeşilor trei părţi din ea, adică 788 de fălci şi 35 prăjini, din care 271 de fălci le dă în fundul văii, la nord de schit şi 517 fălci în jurul satului Orgoieşti, iar schitului, două părţi, în total 525 fălci, din care 391 fălci în jurul schitului, iar 134 de fălci în partea de sud a Orgoieştilor, cuprinzând Limboieşti şi hliza de la Jora.

După unele măsuri preliminare din 1859, când Ministerul Cultelor a preluat administrarea bunurilor mănăstirilor pământene, schitul Orgoiești a fost desființat în 1861, iar în 1863 a urmat Legea secularizării averilor tuturor mănăstirilor, atât pământene, neînchinate, cât și cele închinate la Sfântul Munte Athos sau la Locurile Sfinte din Orient.

7.4. Vlădești. Petru Rareş, domnitorul Moldovei, confirmă paharnicului Felea, la 18 mai 1528, stăpânirea în satele Orgoieşti şi Neagomireşti, aflate la obârșia pârâului „Hovrâleata”, împreună cu jumătate de silişte, care „acum se numeşte Vlădeşti tot pe Hovrăleata, partea din Bogdăneşti”, sate pierdute de Petru Cărăbăţ din cauza actului său de trădare asupra lui Ștefăniță vodă, nepotul de frate al lui Petru Rareş. Mai târziu, într-o hotarnică din 1722, aflăm fost împărțite moșiile lui Sima Bica între fiii săi: „Şi din zarea dealului Bogdăniţa până în zarea dealului Vlădeşti şi, sus, la rugul Racovei au luat Fabian şi Grigore ot Zagarance”. Așadar, Fabian şi Grigore din Zagarance ar fi primii stăpâni cunoscuţi ai Vlădeştilor, după Felea paharnicul. La 1573, satul Vlădeşti a fost cumpărat de Coste Fendi. La 1714, moșia a fost împărțită, partea de est revenind în cea mai mare parte lui Apostol Talpeş, care cumpărase părțile nepoților lui Coste Fendi, iar la vest fiind partea răzeșilor, urmaşii fraților Petrişor şi Petrişiţa. Între răzeși, alături de Antohie Jora și Ioniță Palade se afla și pitarul Toader Cuza, căruia în 1749 i-a fost aleasă partea sa de moșie avută

zestre de la Simina, soţia marelui vistiernic Vasile Gheuca decapitat pentru trădare, la 1679, de Gheorghe vodă Duca.

7.5. Unţeşti. Ştefan cel Mare întăreşte, la 1499, cumpărarea satului Onţeşti, de pe Bârlad, de către Lupe Cheşeanul, cu 60 de zloţi tătărăşti, vândut de Danciul Pleşa şi sora lui, Neaga, fiii lui Petru Pleşa, nepoţii lui Toma, iar la rândul său Toma avusese act de stăpânire pentru acesta sat de la Ştefan al II-lea, unchiul lui Ştefan cel Mare. La vremea aceea, probabil satul se afla la vest de pârâul Horăiata, în apropierea satului actual Unțești. După 34 de ani de la prima atestare, pentru satul Unţeşti a fost emis u nou act, de către Petru Rareş, la 12 martie 1533, pe care răzeşii îl vor prezenta la hotărârea moşiei din 1766, în care se menţionează numai bătrânii după care trebuia să se facă alegerea părţilor de moşie între neamurile din sat, adică „s-au socotit a fi şapte bătrâni, anume frații: Toader, Ignat Ichim, Stanca, Parasca, Bâca şi Bobotina. La 1805, răzeşii din Unţeşti au scos un suret (copie) după vechiul act de la Petru Rareş, în vederea judecăţii la Divan cu Costache Lambrino, unde avea să fie prezentată şi hotarnica din 1766.

Între timp, în a doua parte a secolului al XVII-lea, Ștefan Corne cumpără părți ale răzeșilor din Unțești, confirmate prin hrisov de Constantin vodă Cantemir la 1692. Urmașii lui Ştefan Corne vor risipi însă averea adunată, vânzând părţile moştenite lui Pascal, căpitan din Scânteieşti. La 1766, moșia Untești a fost măsurată, hotarele fiind arătate în prezența a peste 45 bărbaţi în frunte cu preotul Pavel Cucu şi cu vornicul satului, Miereuţă Petru. Hotarele: est - pârâul Horăiata, vest - culmea dealului ce vine dinspre Bogdana. Moșia Unțești era împărțită în șapte părți sau „bătrâni”, menționați în actul din vremea lui Petru Rareș, din 1533, dar cărora nu li s-au mai cunoscut descendenţii de către răzeşii martori la hotărnicirea din 1766, încât au fost nevoiți să împartă moșia potrivit zapiselor existente, între neamurile Bujoreanu, Sălceanu, Parfene și cel al vistiernicului Ştefan Feştilă. În 1778, Ştefan Feştilă schimbă partea lui din Scânteieşti şi din Unţeşti cu paharnicul Iordache Lambrino, astfel că răzeşii din Unţeşti aveau să se confrunte cu o nouă familie boierească până spre mijlocul secolului al XIX-lea. Iordache Lambrino va purtea procese cu răzeșii pentru nerecunoașterea unor hotare, mai ales că avea să cumpere și alte părți ale răzeșilor, precum de la Gheorghe şi Manolache Oprişan din Unţeşti, necesitând o nouă hotarnică, la 1785.

7.6. Horia C. Stamatin - amintiri din război*[64]*. Născut la 27 martie 1917 în Bogdăneşti, Horia C. Stamatin a fost fiu de învățător, la rândul lui fiind învățător vreme de 40 de ani în satul natal, scriind și o monografie a tuturor satelor de pe Valea Horaieții, unde se află comuna Bogdăneşti. Studii: Şcoala Normală din Bârlad şi Facultatea de Limba Română şi Istorie la Universitatea Bucureşti. A luat parte la războiul din răsărit ca sublocotenent comandant de pluton, cu Regimentul 2 Roşiori, din 1941, de la cucerirea Odesei, până la 2 februarie 1942, când cade prizonier la Stalingrad. A cunoscut viaţa din lagărul de la Oranki (circa 400 km est de Moscova). Nu s-a înrolat în Divizia „Tudor Valdimirescu” organizată de sovietici pe teritoriul Rusiei, dar s-a întors în ţară printr-un noroc, fiind inclus în lotul ofiţerilor români prizonieri făcuţi cadou guvernului român cu prilejul alegerilor din 19 noiembrie 1946. Decorat cu „Coroana României” cu Spade şi Panglică de Virtute Militară, veteran de război cu gradul de locotenent colonel, Horia Stamatin a fost distins cu titlul de „Cetăţean de onoare al municipiului Bârlad”.

Iată amintirile sale din război: „La 23 august 1944 ... deşi ostilităţile pe frontul româno-sovietic încetaseră de trei zile şi armata română era alături de cea sovietică, sunt internaţi în lagăre, aşezaţi în coloane „po citâre” (câte patru), trecuţi peste Prut şi duşi până în Siberia. Patru inşi din Bogdăneşti au fost şi ei prinşi pe drum şi luaţi în coloană. În gara Crasna, unul dintre ei, cu riscul vieţii, într-un moment de neatenţie a pistolarului, ţâşneşte din coloană pe poarta deschisă a unei gospodării şi scapă, în pofida ploii de gloanţe trimise după el. Peste Prut, noaptea, coloana este oprită pe un câmp mai larg, înconjurată de o pază severă. Ici şi colo focuri care muşcau din bezna nopţii. Doi din cei trei rămaşi în coloană, un sergent şi un caporal se hotărăsc să înfrunte primejdia morţii. Pâlpâirea focului îi protejează: prin salturi cumpănite, aşa cum îi învăţaseră pe soldaţi să înainteze la atac printre gloanţele inamicului, reuşesc să se scufunde în noapte. Ajung acasă. Singurul rămas în coloană îşi sfârşeşte viaţa în minele din Urali.

Acasă la noi, un patefon cumpărat de mine de pe piaţa liberă a Odesei era să fie plătit cu viaţa tatei dacă o femeie din Basarabia, căsătorită în Bogdăneşti, nu-l salva, perorând în ruseşte cu ostaşul. Un om aflat la munca câmpului pe Valea Pârveştilor este împuşcat. Un altul cade la moara de la Vlădeşti sub gloanţele unui rus. O căsătorie se face forţat, fără voia fetei, sub focurile de armă ale unei căpetenii ruseşti. Războiul a lăsat în urmă, în satele de pe Valea Horăieţii, jale, orfani şi văduve, părinţi, fraţi şi soţi pe câmpuri de luptă neînmormântaţi şi fără cruce.

... Zeci de coloane pe drumuri de ţară, paralele, ieşeau din Stalingad flancate din cinci în cinci metri pe ambele laturi de ceasovoi (santinele) cu pistoale mitralieră în bandulieră. Coborâm spre o vale largă, trecem pe lângă un câmp de luptă, un tun dezafectat, numai ţeava mai era din el şi

[64] *Ibidem*, p. 413-414, 454-455.

alături doi ostaşi sovietici carbonizaţi. Ceasovoiul din stânga mea înşfacă un soldat german din faţa mea, îl târâie după el câţiva metri şi îi arată pe cei doi ostaşi arşi de lângă tun. Un pârâit de armă automată şi omul se învârteşte de câteva ori prăbuşindu-se peste tun …

Ofiţerii români, majoritatea era formată din cei căzuţi în cercul de la Stalingrad, între 19 noiembrie 1942 şi 2 februarie 1943, sub comanda generalului von Paulus, ne aflam la Oranki, la câteva sute de kilometri dincolo de Moscova. Fiindcă lagărul devenise neîncăpător, s-a mai improvizat un al doilea, la Mănăstârca, la doi km de Oranki, ca o anexă a acestuia. Iarna eram scoşi regulat din lagăr, în coloană flancată de ceasovoi cu armă, la pădure, de unde căram lemne cu spinarea – era o obligaţie sub motivarea autoservirii. Vara eram duşi, mai rar, la plivit morcovii. Înainte de a se apropia ora plecării, ofiţerii armatei române îşi umpleau buzunarele cu morcovi aleşi din timp din cei mai frumoşi. Unii băgau morcovii în cracii pantalonilor. Foamea era mare; a lăsa un locuşor unde ai mai putea ascunde şi strecura câţiva morcovi în lagăr era o nerozie. După ce paza militară ne ordona „po citâre", coloana începea să se deşire greoi, stânjenită de greutatea din cracii pantalonilor, părând nişte saltimbanci, stârnind hazul spectatorilor. Nu vorbea nimeni, era o tăcere îngândurată: cui şi câţi morcovi va da celor rămaşi în lagăr, câte zile îi vor ajunge lui. Ajunsă la porţile lagărului, coloana este oprită cu un „stai" răspicat. Ajutorul comandantului lagărului, poreclit de prizonieri „Mucea", observând încotoşmănarea noastră, ordonă în limba lui, tradusă imediat de „perivocic": „Toţi care au morcovi să iasă din coloană şi să-i depună aici", indica cu degetul locul de lângă poarta lagărului. Ordinul era sever, fiind urmat de ameninţarea cu zile de carceră. Ofiţerii, într-o stare jalnică, zdrenţuroşi, slăbiţi, ies rând pe rând din coloană şi depun agoniseala din buzunare şi din toate locurile unde se mai puteau înghesui morcovii. Se înălţase, în faţa lagărului, o movilă de morcovi, tot unul şi unul, din dosul căreia abia dacă se mai zăreau umerii unui om. Porţile se deschid, coloana se angajează pe sub frontispiciu pe care nu era scris, dar al cărui înţeles îl trăiam de ani de zile în lagăr, celebrul dicton la intrare în infern din *Divina Comedia,* a lui Dante Alighieri: „Lasciate ogni speranza voi ch'entrate" („Lăsaţi orice speranţă voi ce intraţi aici"). După ce o jumătate din coloană ce aruncase morcovii la grămadă păşi în curtea lagărului, din primele rânduri ale ei se înalţă în văzul tuturor o mână care flutura ca un stindard pe deasupra capetelor noastre, un morcov mare, roşu, de toată frumuseţea. Era o sfidare la ameninţarea zilnică şi o victorie a inteligenţei pragmatice; unde îl ascunsese nimeni nu şi-a putut da seama".

8. Bogdănița

8.1. Atestări documentare. Cel dintâi stăpân cunoscut al acestor locuri a fost Ion Tunsul. La 22 ianuarie 1518[65], Ștefăniță voievod întărea pe Gavril Tunsul, cu frații și surorile sale, stăpâni asupra Fântânii lui Corui, să stăpânească în trei părți, moșia fiind cumpărată de la Nastea, fiica lui Ivan Bălănescul, și de la rudele ei. Documentul avea să fie menționat într-o pricină de judecată, la 1798, pentru alegerea hotarelor moșiilor Tunsești, Coroiești și Pârvești, de la ținutul Tutova[66].

La 23 martie 1546[67], Stanciul, Lazor, Gavril și Ilca, copiii lui Ion Tunsul, au fost întăriți de Petru Rareş stăpâni în satul Tunsești, cumpărat de tatăl lor, Ion Tunsul, dar al cărui document „a ars când a ars tot satul", invocat într-o judecată a răzeșilor din Pungești, pe Racova, cu răzeșii din Tunsești, pe Bogdana, pentru părți din moșia Tunsești, atât la 1793[68], cât și în anii 1783-1796. Între timp, moșia se fragmentase, așa cum vedem la 1589, când Petrea comișelul stăpânea partea sa din a patra parte din Tunsești, cu loc de moară pe Bogdana, cum va reieși dintr-o pricină de judecată e răzeșilor de Tunsești și Tomești, cu Vasile Bușilă, la 1801[69].

În aceeași perioadă, la 8 mai 1546, a fost emis actul de stăpânire pentru satul Rădăești, pe Bogdana, jumătate din jumătate de sat, pentru Drăgușan și Marușca, fiii Ioanei, și nepoților lor, iar celalaltă jumătate rudelor lor, lui Dragotă și surorilor sale, copiii Andreicăi, „partea dinspre biserică", pe care o stăpâneau în temeiul unui documente de la Ștefan cel Mare, așa cum va reieși la judecăților răzeșilor atât la 1816, pentru Rădești, cât și mai înainte, 1767 pentru moșia Cepești, aflată tot pe valea Bogdanei[70].

La 1929, episcopul Iacov Antonovici scria: „În fundul vâlcelei Bogdănița și pe pârâul cu acest nume, din plasa Simila, a fost schit de călugări și mai pe urmă de maice, întemeiat pe la anul 1748 de către frații Toader și Ioniță Bole, feciorii lui Andrei Bole. La ctitorirea acestora s-au unit mai mulți răzeși din Bogdănița, Coruești și Vlădești, cari aveau pământuri în partea locului. Ca să nu fie gâlceavă în acest schit, toți ctitorii încă de la început s-au legat între ei, ca în acel duhovnicesc așezământ, să fie numai călugări streini, mai ales între conducători și administratori; dar, nerespectându-se acest legământ de către unii din neamul Bolesc și ivindu-se neînțelegeri, acest așezământ, cu începere de pe la nul 1835, s-a schimbat în schit de maice și care a durat, în acest fel, până la secularizare, anul 1864, de când călugărițele, cari erau acolo, au fost trimise la mănăstirea

65 *Documente privind istoria României, A. Moldova*, vol. XVI/1, p. 115.
66 *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași. Moldova*, vol. I, întocmit de Virginia Isac, DGAS, București, 1989, p. 189
67 *Documente privind istoria României, A. Moldova*, vol. XVI/1, p. 423-424.
68 *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, p. 264.
69 *Ibidem*, p. 510.
70 *Ibidem*, p. 277.

Adam"[71]. Însă biserica nouă era din 1847, zidită din piatră și cărămidă, de către monahul Efrem, numit ca mirean Statie sau Eustatie, și cu soția sa Caliopia monahia, care ar fi fost grec și ar fi luat parte chiar şi la Eteria din 1821; biserica a ars prin iarna anului 1928, aflându-se în reparații la 1929.

8.2. Cârțibași. Vechea biserică din Cârțibaşi fusese construită la 1753, de către preotul Ștefan Bostaca și soția sa, Anastasia presvitera. La 1833, a fost ridicată o nouă biserică, cu hramul „Sfântul Nicolae", potrivit inscripţiei aflate în pridvor, deasupra ușii, care-i arată ctitori pe Gheorghe Oprişan, fost mare paharnic, și soția sa, Ruxanda, fiica lui Mihalache Cerchez, fost mare spătar, „şi niavându rodu di fiu dumnealui paharnicul, ca să nu să ştergă pomenire din parte celor vii şi pentru mântuire păcatilor au ziditu această biserică"[72].

Schitul a fost înzestrat, în 1837, cu 15 stânjeni din moșia Tunsești, de către Neculai Țiple și alții, rude cu ctitorul Gheorghe Oprişan, care la rândul său, dăruiește schitului Cârțibași o parte din moșia Tunsești și părțile sale din moșiile Coroiești și Vlădești, hotărând să nu fie mai mulți de 24 de călugări, alături de nacealnic sau stareț.

Lăcaşul de cult este construit pe plan triconc cu turlă pe naos, intrare spre vest, pridvor deschis sprijinit pe 8 stâlpi, temelie din piatră de râu, pereţi portanţi din bârne de stejar încheiate în cheutoare dreaptă, acoperiş în patru ape, iniţial din şindrilă, faţade căptuşite cu şindrilă. Sistem de boltire: pridvor tăvănit, pronaos pe boltă semicilindrică, naos cu turlă octogonală decorată la bază cu „dinţi de lup'', altar cu boltă în coş, absidele laterale cu semicalotă, despărţirea dintre naos şi pronaos este făcută cu ajutorul a doi stâlpi. Acoperișul a fost reînnoit în anii 1927-1928, când au fost efectuate mai multe reparații, iar în 1989 a fost înlocuită șindrila cu tablă.

---

[71] I. Antonovici, *Documente de ale foastelor schituri Orgoeștii, Bogdănița, Pârveștii, Cârțibașii și Mânzații din județul Tutova*, Huși, 1929, p. VI-VII.
[72] *Ibidem*, p. X.

Fig. 19. Biserica din Cârțibași; foto: Ioan Toderașcu, 2018

Lespedea funerară a ctitorilor, cu inscripție chirilică, aflată în partea de nord-vest a biseiricii, menționează pe „shimonahu Iustin numit în mirănie Iordachi Oprişan săvârşit la 1839 octomv(rie) 12 în vrâstă de 80 ani, monahia Elisaveta, iar din mirănie Ruxanda născută Cerchez soţia spătariului Gheorghe Oprişan, săvărşită la 1840 maiu în vrăstă de 60 ani. Bălaşa Ioan, născută Oprişan, săvărşită la 1848 sep(temvrie) 20 în vrăstă de 50 ani, pi cari Dumnezău să-i erti, iar piatra aşăzată pe mormânt sau făcut prin stă(ruin)ţa sardarului Nedelcu Oprişan, nepot răposaţi(lor), la let 1856”. O altă lespede, aflată la vest de biserică, aparține lui „Constantin Oprişan, săvârşit la 1845 Iuli 9, în vrâstă de 80 ani înpreună cu soţia sa Elena, născută Rotască ?, săvârşită la 1849 noiemv(rie) 3 în vrâstă de 60 ani”, așezată la 1856 „prin sârguinţa sardariului Nedelcu Oprişan, fiul răposaţilor”. Și clopotul cel mic poartă numele ctitorului, „făcut de Ghiorghi Oprişan la schitul Cârţibaşi, 1808”.

Câteva însemnări importante se află pe spatele icoanei împărătești „Iisus Învăţător”: „În anul 1927, s-a reparat acest Sf. Locaş prin stăruinţa parohiei şi sârguinţa enoriaşilor, puindu-se acoperământul, renovându-se catapeteasma. Sfinţit 1928 la 4 dec(embrie). Semnat, preot Ciurcanu Andrei. La 31 decembrie 1931, a încetat din viaţă P.S. Iacov [Antonovici], în etate de 75 ani. La 20 oct(ombrie) 1933, s-a ales noul episcop al Huşilor în persoana P.S.S. Nifon Criveanu. Du(mne)zeu să-l ţie sănătos. Investirea s-a făcut la Palatul Regal, Bucureşti, la 9 Martie 1934, ora 12. Instalarea la 11 Aprilie în prezenţa a trei miniştri şi doi Episcopi (Chişinău şi Galaţi). La 23 ianuarie 1935, P. S. Nicodim a fost ales mitropolit al Modovei şi Sucevei. La 30 noiemb(rie) 1939, P.S. Episcop

Nifon al Huşilor a fost ales mitropolit al Craiovei, iar Scaunul Huşilor a fost ocupat de P. S. Grigorie Leul de la Argeş şi a păstorit până la 15 febr(ruarie) 1949, când Sf. Episcopie s-a desfiinţat, la Roman şi la Galaţi”.

9. Roșiești

9.1. Atestări documentare. Documentele satului Roșiești[73], numit în vechime Roșieci, s-au pierdut în vâltoarea luptelor dintre Ion Potcoavă și Petru Șchiopul; cel din urmă se retrăsese în Muntenia de unde a revenit cu sprijinul armat turcesc și muntenesc. La Docolina, care pe atunci se afla în apropiere de Roșiești, spre vărsarea pârâului Idrici în Bârlad (abia la 1825 ratoșul fiind mutat 6 km spre nord, la Gura Albeștilor), au avut loc luptele dintrei cei doi, întâi la 23 noiembrie 1577, apoi în primăvară, la 1578. În acest timp, oștirile au prădat și ars toate satele de pe valea Idriciului, unde se află și Roșieștii. La 1593, când Florea vătag a cumpărat o treime din jumătatea de jos a satului, de la Lupa, și o pătrime din altă jumătate de sat, de la Ion și frații săi, documentul amintește că s-au pierdut vechile acte în vremea luptelor purtate acolo. În prima parte a secolului al XVII-lea, satul Roșiești a trecut de la stăpân la altul, precum Onciul staroste, Orăș hatmanul și alții, încât la 18 mai 1669 moșia a fost cumpărată în întregime de marele spătar Gavriliță Costache, în familia căruia va rămâne până în secolul al XIX-lea.

9.2. Veniamin Costache. Născut la 20 decembrie 1768, la Roșiești, în vechiul ținut al Fălciului, mort la 18 decembrie 1846, la Mănăstirea Slatina, Veniamin Costachi a fost cărturar și traducător , mitropolit al Moldovei (1803 – 1842). Călugărit la 1784, ajunge ieromonah la Mitropolia din Iași, în 1788, egumen la mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași, la 1789, episcop de Huși, la 1792, apoi de Roman, la 1796, și Mitropolit Moldovei la13 martie1803.

Veniamin era fiul clucerului Grigoraș Costache zis Negel și al Ilincăi Cantacuzino proprietar al mai mult sate din Moldova, printre care Roșiești, Mălăiești, Tupilați, în ținutul Fălciu, cel din urmă sat fiind moștenit de însăși mitropolitul și cedat frateului său Șerban Costache-Negel. Preotul Constantin Bobulescu, care a cercetat istoria familiei mitropolitului Veniamin, călcând cu emoție în locurile natale ale ierarhului, ajunge într-o zi de 15 august la Roșiești, și-i creează un portret sufletesc: „Deși trăgându-se de pe tată ca și de pe mamă din două neamuri mari și vestite, Costachi și Cantacuzin, înconjurat de văduve și orfani, scăpătați și mișei, scăldat în lumina de candele în care a crezut și învăluit de fumul tămâiei și al smirnei, cu ochii scăldați în lacrimile

[73] Gh. Ghibănescu, *Roșieștii și apa Idriciului (Studiu și documente)*, în „Ispisoace și zapise”, vol. V, partea 2 (sfârșit), Huși, 1924, p. XIV-XXI.

cuvioșiei și ale smereniei nefățărite, Veniaminul inimilor noastre pare a trece din lumea materială egoistă și pătimașă către o beatificare, pe care timpul i-o verifică și i-o afirmă. Nu mai avem de a face cu un Veniamin, șeful suprem al autorității eclesiastice și al lucrurilor mărunte omenești, ci un Veniamin simplu, milos, blând și bun temându-se și de umbra lui și departe de el apucăturile de despot cu priviri crunte pentru clerul de sub oblăduirea sa, de cuvinte mieroase în cuvântări pregătite și de mașinații diabolice cu intrigi bine țesute ... nu numai că pare a fi ca un ultim model al vieții austere, chinuită în gânduri de neperfecțiunea ei și încercată în munca grea a cărturăriei strict bisericească, dar din mișcările ființei lui prinsă în angrenajul multiplu și încurcat al vieții se degajează acea blândețe evanghelică care robește, ridicându-ne în sferile senine ale celei mai sfinte spiritualități, din care trebuie să trăiască biserică a lui Hristos. Și el a greșit ca noi, dar transfigurat de bunătate și umilință”[74].

Fig. 20. Veniamin Costache (1768-1846), tablou la mănăstirea Miclăușeni - Iași; foto: Lucian Lefter, 2012

---

[74] C. Bobulescu, *Din Viața Mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul,* Chișinău, 1933, p. 70.

Mitropolitul Veniamin a inițiat dezvoltarea învățământului, pentru care domnitorul Alexandru Moruzi a emis hrisovul din 24 mai 1803, care prevedea instituirea unei eforii pentru conducerea școlilor, alcătuită din mitropolit și doi boieri mari, înființarea a șase școli ținutale în principalele orașe ale Moldovei, deschise deopotrivă și pământenilor și străinilor, atât celor cu stare materială, cât și copiilor săraci, pentru care a instituit un număr de burse. Încă din 1803, a înființat Seminarul Teologic de la Iași, s-a ocupat de bunul mers al școlilor, ajutându-i pe cei studioși, precum Gheorghe Asachi și Gheorghe Săulescu, pe care i-a trimis în străinătate să-și continuie studiile. A tradus și tipărit cărți necesare bisericii și învățământului. Datorită condițiilor istorice, mitropolitul Veniamin a fost de două ori caimacam (locțiitor de domn), iar la intrarea rușilor în Moldova s-a retras până la 1812, când a revenit ca mitrpolit. Curând însă au venit împrejurări nenorocite atât pentru țară, cât și pentru dânsul. La 1821, în vremea Eteriei, conducerea țării rămâne în mâna mitropolitului, care va ascunde în clădirea Mitropoliei pe cei prigoniți. În cele din urmă a fost nevoit să plece la Chișinău, de unde se va reîntoarce, după restabilirea liniștii. La 1833, a inițiat construcția catedralei mitropolitane din Iași, care avea să fie refăcută ulterior, în vremea mitropolitului Iosif Naniescu și a regelui Carol I, la 1886, în forma actuală. La 1842, s-a retras la Mănăstirea Slatina, unde a murit după patru ani.

9.3. Gura Idrici[75]. Prima atestare a satului Gura Idrici este din secolul al XVI-lea. La 28 martie 1528, Petru Rareş întărea satul Leţcani, de pe Moldova, lui Giurgiu, fiul Anuşcăi, nepotul vornicului Dragoş Boul, în schimbul satelor Picigani şi Gura Idrici. Acesta din urmă fusese cumpărat de Dragoş Boul în timpul lui Ştefan cel Mare de la Petru Berbecea şi Ana, urmaşii ceaşnicului Băloş, care îl avea din vremea lui Alexandru cel Bun. Toți cei menționați au fost mari dregători ai Moldovei. În secolul al XVII-lea, la 1630, satul a fost dăruit comisului Mihai Fortuna. În secolele următoare, XVIII - XIX, prin căsătorii succesive, satul a ajuns în stăpânirea unor mari familii boiereşti din Moldova. Astfel, rând pe rând, a fost stăpânit de familiile: Buhuş, prin căsătoria Aniţei Furtună cu logofătul Nicolae Buhuş; Roset, prin căsătoria Irinei Buhuş cu Manolache Ruset, mare vornic; Costache, prin căsătoria Mariei, fiica marelui vornic Ştefan Ruset cu banul Scarlatache Costache, fiul vornicului Lupu Costache; Donici, prin căsătoria Tudosicăi Costache cu vistiernicul Costache Donici; Iamandi, prin căsătoria Zoiţăi Donici cu stolnicul Costache Iamandi, stabiliţi la Gura Idrici, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, „unde se afla curtea şi biserica”, al căror fiul, Gheorghe, a fost ctitorul bisericii din Gura Idrici,

---

[75] Maria Popa, Doina Rotaru, *O ctitorie a boierilor Iamandi: biserica „Sfântul Nicolae” de la Gura Idrici*, în „Monumentul”, vol. XIII, Partea 1, Editura Doxologia, Iași, 2012, p. 413-440.

După moartea postelnicului Gheorghe Iamandi, moşia Gura Idrici a fost moştenită de fiul său, Iancu Iamandi, născut în anul 1836, la Bârlad, unde avea casă, care a fost prefect de Tutova, deputat şi senator, s-a implicat în acte filantropice şi de caritate, alături de întreaga familie, fiind decorat cu titlul de comandor al Ordinului Coroana României şi ofiţer al ordinului *Steaua* României. A fost al Societăţii Junimea, primar (1895) şi director al Teatrului Naţional din Iaşi (1896), având casă pe Copou, vizavi de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, unde s-a şi stins din viaţă la 1898. În 1900, moşia Gura Idrici, în suprafaţă de 1.490 ha, din care 518 ha de pădure, aparţinea lui Constantin Diamandy, fiul lui Iancu.

Constantin Diamandy (1868-1932) s-a remarcat prin activitatea sa politică: jurist, diplomat, ministrul României în Rusia (1916-1917, arestat în timpul Revoluţiei bolșevice), delegat la Conferinţa de pace de la Paris (1919), trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României, 1922-1930, doctor Honoris Causa al Universităţilor din Toulouse şi Lille. În 1929, a restaurat biserica strămoșilor săi de la Gura Idrici, încetând din viaţă câţiva ani mai târziu, în 1932, fiind înmormântat la sud de biserică, după arată un mormânt modest cu o cruce de metal, printr-i inscripţie: „Aici odihneşte robul lui D-zeu Diamandi Constantin. Ministru Afacerilor Externe. Născut 1868. Decedat 1932”.

9.4. Vreme de război. Cel de-Al Doilea Război Mondial a fost resimțit și în satul Valea lui Darie, din comuna Roșiești. Gheorghe N. Ciot în vârstă de 77 de ani își amintea, în 2011, despre trecerea germanilor, apoi a rușilor, în ultima săptămână a lunii august, 1944, prin sat[76]: „Când au venit nemţii în sat, bănuiesc că în luna mai 1944, s-au stabilizat în pădure mai din jos de cantonul silvic, la Lupărie. Veneau şi luau apă de la fântâna noastră. Noi, ca niște copii, ne suiam în maşina lor, cu care veneau şi luau apă, nu ne fugăreau. Mergeam până la ei, ne dădeam jos, câteodată ne dădeau bomboane. Acolo unde erau cantonaţi ei aveau cam multe maşini băgate prin pădure. Odată, când am fost acolo, vopseau maşinile, probabil se pregăteau de plecare. Unul dintre noi avea pălărie de secară, i-au luat-o din cap şi, spre disperarea copilului care se temea de o pedeapsă de la părinţii lui, au «prufnit-o» cu mai multe culori după care şi-o puneau pe rând pe cap şi se fotografiau. De asta spun, că ei nu erau respingători, erau civilizaţi. Odată, unul dintre ei, pe motocicletă, a venit la mama să cumpere ouă. Zicea numai atât: «oa, oa» şi arăta că dă bani. Mama mă chiamă: «măi Ghiţă, sui în pod de vezi dacă nu mai sunt în cuibar că nu am deajuns ouă să le dau». Când eu m-am dat să mă sui la cuibar, neamţul de colo: «Ghiţă, oua din cuib». După încheierea târgului a întrebat-o pe mama unde ar găsi nişte vin (era prin iulie). Ştiam că avea un moşneag, Ion Manole, vin alb. I-

[76] Ion Diaconu, *Săptămâna roșie,* p. 200-204.

am spus unde se găseşte, m-a suit în ataş, i-am arătat, a cumpăprat, m-a suit în ataş şi a plecat. Când a plecat a scos un şirag de covrigi, îl pune pe coarnele motocicletei şi venind în sus striga: «covrigi, covrigi». Ajunşi la fântână unde trebuia să mă dau jos, am coborât. Mi-a pus şiragul de covrigi în gât şi fiecare ne-am văzut de drumul lui. Nemţii aceştia au plecat cu una-două săptămâni înainte de venirea frontului.

Când au intrat prima dată ruşii în sat eram în jos la bunicii mei. Au venit în coloană. Aşa se spunea, că trebuie să ieşi cu ceva alb într-o prăjină. Bunicul meu aşa a făcut. Când a ajuns în dreptul lui ofiţerul din fruntea coloanei i-a făcut semn să lase prăjina jos. Acest detaşament de cca. 30 de militari a intrat prin partea de nord-nord-est a satului şi se deplasau spre sud (spre valea Elanului). Întâmplarea a fost că eu, plecat fiind de la bunici spre casă, pe la jumătatea drumului am văzut coloana venind. Fiindcă exista zvonul că ruşii sunt periculoşi de teamă am fugit înapoi la bunicu: «neni, vin ruşii». Când am spus aşa, bunicul a şi legat şervetul de nuia şi l-a ridicat în sus. După cum am spus, ofiţerul i-a spus să lase nuiaua jos. După această întâmplare am plecat acasă «du-te, mă, că nu te mănâncă», mi-a spus nenea. În drumul meu spre casă m-am întâlnit cu alte detaşamente. Eu, când îi vedeam mă cam zgribuleam, cam «rezemam gardurile» de frică, fiindcă erau zvonurile că ruşii sunt periculoşi mă făcea temător. Mă opreşte unul dintre militari şi mă linişteşte; mi-a dat două bomboane, un fel de mentosane, dintr-un tub. Mama, care se temea pentru mine, mi-a interzis să mai plec de acasă. A doua zi am plecat în jos ca să stăm la nenea fiindcă se ştia că va începe bătălia. Se zvonea că din jos vor veni ruşii şi satul se evacuiază. Se auzeau bubuituri pe valea Elanului, pe acolo erau lupte. Începuse să iasă lumea şi am pornit spre Dumbravă. Când am ajuns la şosea zice unul dintre noi, chiar nanul meu: «Măi, oameni buni, da unde ne ducem noi? În neştire? Că nu putem şti unde-i scăparea noastră». Tot atunci de prin păpuşoaiele de pe Dumbravă s-a auzit un foc de mitralieră. Cred că erau ruşi pe acolo şi au tras să ne avertizeze ca să ne întoarcem din drum. Ne-am întors înapoi. Zice nanul meu, cel care a vorbit pe deal: «Toată lumea la casele noastre, nu avem de ce să plecăm din sat». Noi nu ne-am oprit acasă unde aveam animalele, am mers la nenea meu. Cum am ajuns a şi început lupta. Dinspre răsărit veneau nemţii. Ruşii erau amplasaţi cu artileria în pădure. Acestea se întâmplau a doua zi după trecerea ruşilor prin sat. Când au ieşit nemţii din sat, din Vutcani, şi au ajuns la cotul şoselei, ruşii au tras din pădure şi au aprins un tanc. Nemţii se dplasau cu tancuri, cu maşini, cu tot echipamentul de război. După incendierea acestui tanc, cam după o oră, a fost distrus un al doilea tanc nemţesc care ieşea pe şosea din Vutcani, cam la 200-300 de metri în spatele primului tanc distrus. Nu durează mult şi ia foc şi o maşină în formă de autobuz, drept unde-i staţia de autobuz la Valea lui

Darie. Eu fugeam în casă, mai mergeam în grădină şi mă uitam. Pe deasupra satului treceau proiectile şi dintr-o parte şi din alta. Proiectile de toate felurile, gloanţe nu prea.

Venea un detaşament de ruşi din jos prin sat. Din sus venea un detaşament de nemţi. Când ruşii au văzut detaşamentul de nemţi, cred că erau nepregătiţi pentru o asemenea întâlnire, au luat-o la fugă înapoi pe lângă poarta noastră, au intrat pe poarta unui cetăţean şi au fugit la deal, spre răsărit (spre Vutcani). Acolo, în deal, s-au auzit focuri de armă, ruşii au venit înapoi. Nemţii au dispărut şi ei. O maşină, ca un microbuz care venea pe drumul dinspre nord nord-est, la intrarea în sat a luat şi ea foc.

Mama ne-a luat şi am plecat la nenea unde am stat în beci (nenea stătea unde stă Vasile Adam acum). Toată noaptea au trecut proiectile pe deasupra satului. Dimineaţa, în zorii zilei, auzeam spre asfinţit gemetele răniţilor. Nenea nu ne-a lăsat să mergem acasă «lasă vacă, lasă cal, până nu se linişteşte nu plecaţi de aici». Pe la ora 9 dimineaţa s-a liniştit. Mama: «mă duc, tată, acasă». «Lasă că merg eu să văd ce s-a întâmplat». Noi am rămas acolo până seara. Sub sară se părea că se mai liniştiseră lucrurile. Începuseră să iasă oamenii din sat să vadă ce s-a întâmplat. Pe şoseaua care merge spre Roşieşti erau numai cadavre. Unde-i casa viei, în dâmbul ăsta, erau cai morţi, nemţi morţi, un fel de calabalâc. Nu erau tunuri, doar două tancuri arse, o maşină, un microbuz. Din sus de biserica noastră pe atunci erau doar două case. Eu, un copil, am plecat să văd ce este. La una dintre casele din sus de biserică, la moş Ţapu, erau 11 nemţi morţi, unul peste altul. Până a doua zi au dispărut. De acum se ducea lumea după captură, cum se spunea. La maşina distrusă, pe unde-i staţia de autobuz, lumea a găsit doar resturi de pături şi altele. Eu, un copil, am plecat la captură. Când am văzut movila de morţi din ograda lui moş Ţapu m-am speriat. Acolo, într-un şanţ, am văzut un inel de argint şi o cutie de «niveia». Le-am pus în buzunar. Am mers înainte, am ajuns la şosea, am luat-o spre răsărit apoi am coborât în sat. Când am ajuns pe la Gică Bogos, pe acolo era o maşină arsă şi lucruri aruncate, am văzut o cutie, aşa, mică, în care erau pistolete mici. Am înconjurat-o, nu am pus mâna pe ea, am găsit nişte cabluri şi le-am luat. Am coborât la vale. Când am ajuns pe la alde Marcu mă întâlnesc cu un rus. A început să bolborosească la mine, mi-a luat cablurile, m-a căutat în buzunar, mi-a luat cutia şi inelul şi mi-a tras un picior în fund de am ajuns cine ştie unde. Dau să fug. Un rus care cobora pe la năsâpărie la vale, strigă la mine: «Copile, nu fugi, stai aşa». A strigat şi la rus, pe ruseşte. M-am întors înapoi şi m-a întrebat: «Ce ţi-a luat din buzunar?». Eu nu făceam nici o mişcare. A bolborosit ceva la celălat rus care a scos din buzunar inelul şi cutia de «niveia» pe care mi le-a dat, a mai bolborosit ceva la el, i-a tras două palme zdravene şi un picior în fund cum mi-a tras şi el mie, a scos din buzunar un tub de bomboane «mentosan» şi mi l-a dat spunând: «Copile, du-te acasă şi să nu mai ieşi pe deal. Eşti

copil şi nu trebuie să umbli pe deal. Du-te la mămica şi nu mai pleca de acasă». I-am spus mamei, am plecat la bunicul şi am stat un timp cuminte. A doua zi am plecat în via bunicului care era în spatele casei până pe deal. Acolo erau tranşee. Am găsit o armă cu curea nouă. Am agăţat arma de curea şi o trăgeam la vale pentru ca bunicul să-mi dea cureaua mie. Cum coboram un «beteag» de moşneag a răcnit la mine, a alergat cu securea la mine, am lăsat şi puşcă, şi tot şi am fugit la nenea.

A doua noapte au mai fost câteva lovituri tot la fel cu proiectile; o „chicat” (căzut) un proiectil (un aruncător, cum se spunea) lângă cal şi lângă vacă, la noi în grădină, dar care nu a explodat. Din jos de noi, la Aniţa Stoica, o „chicat” tot la fel, un proiectil pe saivan, între boi, fără să explodeze. Mai în sus de mine era un beci, o groapă mai mult. A căzut un proiectil drept deasupra beciului dar nu a explodat. Aceasta în noaptea în care a fost duelul de artilerie. Au chemat, mai apoi, pe ruşi care au luat muniţia neexplodată.

Cu timpul au început să se strângă cadavrele. Unde aveam via, pe Saca, la colţul pădurii, pe unde-i drumul ce intră în pădure, chiar în colţul viei erau 11 nemţi morţi. Acolo ştiu că li s-a făcut groapa şi au fost înmormântaţi. În groapă comună.

Şi dintre ruşi erau civilizaţi. Când am putut ieşi cu vitele la câmp am putut vedea unde au fost ruşii instalaţi: în pădure, pe dâmbul dinspre şosea, unde-i acum salcâmăria. Aveau un tranşeu mare, cam 60 de metri, şi la capăt ajungea într-un tranşeu rotund (cred că de acolo trăgeau ruşii cu ce or fi tras). De acolo se vede foarte bine ieşirea dinspre Vutcani şi spre imaşul dinspre Valea lui Darie. Roşieştii nu au avut pericolul pe care l-am avut noi, vălenii. Proiectilele veneau peste sat de la tabăra ruşilor spre dealul Vutcanilor şi invers. Ruşii s-au instalat bine aici de le-au ţinut calea nemţilor. Morţii care s-au adunat, oameni, cai, s-au împuţit dar au fost îngropaţi. Unde au fost găsiţi acolo li s-a săpat groapa şi au fost îngropaţi.

În ziua de Sf. Ion (29 august 1944) atunci a fost duelul cu bombele deasupra satului Valea lui Darie. Ruşii au mai stat în sat fiind că mai erau nemţi rătăciţi, fie singuri, fie în grupuri. S-au găsit nişte nemţi pe valea Tupilaţi, în apropiere de stâna lui Mitre Mocanu. La noi era unul, Ghiţă Lupu, zis Zaharia, şchiop. A găsit acest grup de nemţi şi le-a zis: «Dacă vreţi să scăpaţi de ruşi, vă scap eu». Şi el i-a dus direct la ruşii care erau la stâna lui Mitre Mocanu unde au fost împuşcaţi imediat. Adevărată trădare; putea să spună măi, fraţilor, duceţi-vă unde ştiţi, nu să-i ducă la moarte.

După câteva zile de la lupte, prin Valea lui Darie coborau doi militari români în uniforme. Când au ajuns mai jos, la unul Ghiţă Puţoi care i-a văzut, le-a zis: «Măi, fraţilor, veniţi încoace la mine, pentru că dacă vă văd ruşii în uniformă vă halesc, vă împuşcă.» Le-a dat nişte haine civile şi cu ele au plecat. Militarii erau din Copăceana. Nu ştiu dacă românii erau amestecaţi s-au separaţi de nemţi.

După front, ruşii nu prea au stat în casele oamenilor. A stat un ofiţer la unul Ion Afteni, cred că era comandantul lor. Trecuse pericolul. Ei, ruşii, umblau după «pradă». Luau animale, boi, porci. Îmi amintesc că bunicul avea o scroafă cu purcei de două-trei săptămâni, care nu erau înţărcaţi. Apar doi ruşi cu o maşină, unul cu pantaloni nemţeşti, cu părul zburlit, cu pistolul în mână, ca să ia scroafa. Bunicul îi spunea s-o lase, că are copii mititei să-i crească. Unul dintre ei umbla cu bani să-i plătească. «N-am nevoie de bani, să-mi crească puii». Zice acela către zburlit că s-o lase. Zburlitul tot potrivea pistolul să ucidă scroafa. Când o tras o intrat glonţul drept prin urechea scroafei. Au luat-o şi au dus-o în maşină. Nenea a ieşit înaintea comandantului care tocmai atunci trecea cu o maşină tip ARO. I-a «raportat» că i-a ucis scroafa, că-s purceii mici. Comandantul s-a interesat cine sunt aceia şi unde s-au dus. I-a arătat. Când a coborât comandantul cu maşina lui s-a încrucişat cu maşina celor cu scroafa, dar nu i-a oprit. La întoarcere i-a spus lui nenea că nu i-a găsit. De fapt n-a vrut să-i găsească. Bunicului meu după tata, de aici, din deal, i-au luat boii şi i-au tăiat chiar aici, în salcâmărie, în capetele viilor oamenilor. Viile erau pe deal, înspre imaş, urmau salcâmăriile, apoi imaşul şi apoi pădurea.

Într-o noapte au umblat ruşii din casă în casă. La nenea, acolo, în faţa gârliciului, era blocat cu butoaie. Nu se vedea unde-i beciul. Moşneagul stătea mai mult pe afară fiindcă se auzeau câinii lătrând şi schelălăind. Când au ajuns ruşii la el, cu pistolul către el, întrebau: «Nemţi? Nemţi?» să deschidă. Moşneagul s-a intimidat şi a spus că nu are cheile. Au forţat uşa, au intart, au tras prin geam. Nu au găsit nemţi fiind că nici nu erau. Au plecat mai departe. Mai jos erau 3-4 femei văduve. S-au agăţat de femei. Se auzeau ţipete, răcnete. Bunicul meu zice: «Uite, măi, ce-i porc, tot porc. Dă peste femei, peste copii». Treaba asta la dânşii, mă uitam eu ca copil, aveau civilizaţie mai puţină faţă de nemţi. Mă refer la comportament.

Când a fost «inaugurarea» lor că le-a reuşit războiul, ruşii au făcut un bal mare la cineva în curte. Umblau prin sat să caute fete să aibă cu cine dansa. N-au găsit, fetele şi nevestele tinere erau ascunse. Balul se auzea din beci de la nenea. Dormeam tot prin beci, ascunşi”.

10. Vutcani

10.1. Vutcani[77]. Locul pe care se află satul Vutcani este atestat la 7 aprilie 1548, când „Mihoci păhărnicelul, feciorul lui Ghedeon, şi de a lui bună voi, de nimene silit nici asuprit, ş-au vândut a sa dreaptă ocină şi moşie, din ispisoc de danie, ce l-au avut moşi-său, Ghedeon bătrânul ... giumătate dintr-un loc de pustiu, de pe părăul ce acum să numește Ceretoae, în coșarul lui Mrăstatu,

[77] I. Diaconu, *Vutcani. Despre cultură și civilizație. Oameni, locuri, fapte*, Editura Sitech, Craiova, 2020, p. 90-105.

în capul dumbrăvii, la fântână". Însă prima informație despre satul Vutcani este din 1647, când Vasile voievod a întărit lui Gheorghe Cărăuşul părțile de moșie cumpărate în Drăguşani, pe Moisia (valea Barboşi de mai târziu), precum și din Vutcani: jumătate din „bătrânul" Gheorghe de la Andonie, feciorul lui Toader Vâtcă, pentru 15 taleri; jumătate din „bătrânul" Borcea de la Gheorghiţă, Antonia, Dahinia, Coiliță, pentru 15 galbeni şi un bou bun; a patra parte din „bătrânul" Gurălată de la Măgdălina, fata Micăi, pentru 5 taleri. Astfel, au fost cumpărate părți de moșie din trei „bătrâni", rezultând că moşia răzeşească Vutcani umbla pe trei „bătrâni" sau mai mulți. La 12 iulie 1654, Chiriţă și alți răzeși cereau lui Păcurar să le întoarcă partea din ocină din Vutcani şi din „bătrânul" Ion, din două părţi a treia parte care ar fi fost moşia lor. Apoi, la 15 iulie 1667, Istrati, feciorul lui Mereuţă şi al Catrinei, deoarece nu avea urmaşi a dat danie partea sa, a treia parte din a patra parte din „bătrânul" Mănăilă, din Vutcani, lui Chirilă, feciorul lui Bojiean, pentru sufletul lui şi a părinţilor lui. Așadar, pot fi identificați cinci „bătrâni" sau trupuri de moșie care formau Vutcanii: Gheorghe, Borcea, Gurălată, Ion şi Mănăilă.

Fig. 21. Peisaj din comuna Vutcani; foto: Ioan Toderașcu, 2018

La 1699, marele vornic Vasile Costache ajunge copărtaş cu răzeșii din Vutcani, cumpărând părțile lui Arhire pe care le avea în cuprinsul a trei „bătrâni" din Vutcani. Confruntarea răzeşilor cu boierii Costăcheşti nu a încetat niciodată, așa cum îi aflăm în secolul al XVIII-lea. La 1777, ispravnicii de Fălciu primeau poruncă să stabilească părţile lui Grigoraş Costache, fost mare clucer, despre alţi răzeşi din Vutcani. În anul următor, la 25 mai 1778, domnitorul Alexandru Moruz Vodă

poruncea ispravnicului de Fălciu, să înlesnească lui Grigore Costache, fost mare clucer, de a-şi lua dijma din livezi şi viile răzeşilor făcute pe partea sa din moşia Vutcani. La 1792, Matei Costache înainta jalbă către Vodă în pricina pentru moşia Vutcani, urmată de porunca domnitorului către ispravnici ca să meargă la Vutcani şi să aleagă părţile lui Matei Costache despre alţi răzeşi. Conflictul a continuat în anii următori, precum ala 1797, când boierii hotarnici trebuiau să aleagă părţile lui Matei Costache din moşiile Vutcani, Bancovici şi altele.

Problema dreptului de stăpânire între răzeși și boierii Costăchești era cauzată de stabilirea numărului de „bătrâni" ai moșiei Vutcani, răzeşii pretindeau că descind din cinci bătrâni, boierul recunoaştea doar patru iar Divanul a hotărât existența doar a trei bătrâni. La 1804, Matei Costache a cerut stabilirea termenului de judecată cu răzeșii la Divan, pentru „a stăpâni toate părţile ce am în numita moşie după puterile scrisorilor iar nu numai cât îmi dau ei", iar la 16 noiembrie 1804 se încheie procesul, numărul de „bătrâni" ai moșiei fiind stabilit după documentul din 1647, adică doar trei. Astfel, Costăcheştii intrau proprietari în partea de vest a moşiei, la pârâu, însă răzeșii au trebuit să facă un schimb de moșii, printr-o scrisoare de de așezare, la 20 martie 1805, între obştea lor, semnată de 64 de bărbaţi şi de spătarul Matei Costache, întărită de mitropolitul Veniamin Costache și marii boieri ai Divanului, prin care vatra satului rămânea intactă, iar boierul primea la schimb, stânjen pe stânjen, pământul ce i se cuvenea din alte moșii unde stăpâneau răzeșii, la Vladnic, Bancovici şi spre Mălăieşti.

Răzeșii vor mai purta judecăți între ei, precum la 1834, când căutau să delimiteze părțile lor, în funcție de numărul de „bătrâni", fondatori ai satului, problemă nesoluționată definitiv niciodată.

10.2. Mălăiești[78]**.** Satul este atestat în prima jumătate a secolului al XVII-lea, la 1612, când era menționat un martor „Hilotie ot Mălăeşti". Ulterior, părți din moşia Mălăieşti au intrat în stăpânirea unor mari familii boiereşti. Dacă la 1636, satul Mălăiești era al lui Ion Ciolpan, la 1637 ajungea în stăpânirea lui Lupu Prăjescu, mare clucer, fiul lui Nicoară Prăjescu, mare vistiernic. La 1671, Dumitru Prăjescu a vândut partea sa de moșie căpitanului Malcoci şi fratelui său, Leca armaşul. Din 1692, satul, în cea mai mare parte, a ajuns în proprietatea marelui vistiernic Iordache Ruset, unul dintre cei mai de seamă boieri ai vremii sale, de la care a trecut, ca zestre, la logofătul Constantin Costache, căsătorit cu Ecterina Ruset, în anul 1708. Astfel, vreme de 150 de ani satul

[78] Maria Popa, *Biserica Sf. Împărați Constantin și Elena din satul Mălăiești, com. Vutcani, jud. Vaslui, ctitorie a lui Constantin Corbu*, în „Monumentul", vol. VIII, Iași, 2007, p. 43-57.

Mălăieşti ajunge în proprietatea familiei Costache, în 1791, moşia „cu case şi cu vii” revenind lui Şerban Costache zis Negel, fratele mitropolitului Veniamin Costache.

În anii 1869 şi 1873, moşia Mălăieşti a fost cumpărată prin licitație de către Constantin N. Corbu, de la Sevastița Costache. Stabilit la Mălăieşti, Constantin Corbu, avocat în Iași, decorat cu ordinul „Coroana României”, proprietar de moșii și case în Moldova, la 18 aprilie 1884, cerea încuviințarea episcopului de Huşi, Calinic Dima, de a zidi un locaş de cult în centrul satului, lângă noul său conac. Meșterii au venit de Cernăuți, lucrările au început. Inițial, biserica avea trei hramuri: „Sf. Împărați Constantin şi Elena”, „Sf. Nicolae” şi „Sf. Muceniță Aglaida”, patronii ctitorilor - Constantin N. Corbu şi Aglaea Botez, soția sa. Construită în stil neogotic, monument de arhitectură unic în această parte de țară, biserica a fost sfințită la 1886.

10.3. Al Doilea Război Mondial în mărturii orale. În perioada anterioară zilei de 23 august 1944, drumurile era pline de convoaie de refugiați. Dumitru Diaconu[79] din Vutcani, născut la 1899, își amintea că venise ordinul de evacuare înainte de Paști, în ziua de Joia Mare. La Vutcani funcționa un subcentru militar, unde erau instruiți tineri premilitari, condus de învățătorul Ghiță Bostan, care trebuia evacuat la Târgu Jiu: „Adunarea pentru plecare a fost în ziua de Joi Mari, prin aprilie, la şcoala nr. 1. Toată lumea din sat era adunată, şi oficialităţile, toţi plângeau, era mare jale. Aproape de ora 1 convoiul a pornit spre destinaţie pe la Poşta Elan, Tupilaţi, Găgeşti, până la Murgeni unde s-a sfârşit etapa de marş din prima zi. În urmă au rămas toţi cei ce i-au plâns pe cei ce plecau. La Murgeni am întâlnit refugiaţii din Basarabia cu femei, cu copii şi cu ce au putut lua, cu carele stricate din cauza mersului mult. Săracii, plângeau de foame. Multe convoaie de refugiaţi.

Toate subcentrele din judeţ, în acea zi, seara, cum au ajuns vutcănenii acolo, s-au adunat pe şesul de la Murgeni. Maiorul era acolo (comandantul centrului). Cum eram adunaţi acolo, se vedeau nişte nouri, cam încărcaţi, o prins să bată vânt şi să cearnă, aşa, lapoviţă. Maiorul a dat ordin să stea toată lumea la masă. N-am apucat să mâncăm când a venit o ploaie mare, cu lapoviţă. Atunci maiorul a ordonat, fiecare pe socoteala lui, să se adăpostească, iar a doua zi, dimineaţa, adunarea, în acelaşi loc.

Eu cunoşteam o gazdă la care am cantonat o lună de zile, la începutul războiului. Am luat pe Romaşcu, cu care venise şi femeia lui, Ioana, căruţa, am luat băieţii mei, pe Costică şi pe cei din vecini, am băgat căruţa în ogradă fără să mai întreb pe nimeni, i-am adăpostit în şură, după care am intrat în casă la gospodar. El stătea lângă femeie care cocea cozonaci; era în sâmbăta Paştelui.

… Am ieşit cu el afară să mai aflu noutăţi de pe acolo. În căruţă aveam o balercuţă cu vin, dar gazda era adeventistă şi nu a băut. Era un om cu stare, avea cam 100 de metri de grajduri. M-am

[79] I. Diaconu, *Săptămâna roșie*, p. 208-211.

mirat că atunci, noaptea, pe-ntuneric, acolo, la grajduri, era mare hălămostie, ardeau focuri, mare gălăgie.

– Ci s-audi acolo, bădii?

– Nemţii, de o lună de zile poposesc acolo, în fiecare noapte, cu ruşii. Sara vin şi dimineaţa pleacă. Îi duci cini ştii undi.

Dimineaţa, când ne-am sculat, nemţii călări, au făcut convoi din ruşi, şi-au plecat cu ei spre Bârlad.

A doua zi, de la locul de adunare, subcentrul Vutcani a plecat cu destinaţia Găneşti, unde am stat o zi şi o noapte. Celelalte subcentre nu ştiu unde au plecat, fiindcă au rămas să plece în urma noastră. De la Găneşti am plecat la Măstăcani, unde am ajuns seara. Acolo am stat seara, a doua zi, şi noaptea următoare, după care am plecat la Independenţa. Aici am stat două zile, până s-a format un tren de ne-am urcat să plecăm mai departe. La plecarea trenului, gorniştii subcentrului sunau înaintarea. Din nou vaiete, plânsete. Până la gara Gârbovi am mers fără mari incidente. La Gârbovi am cantonat noaptea. În cursul nopţii aviaţia a rupt linia ferată, şi în faţă, şi în spate. Legătura fiind ruptă, convoiul nu putea fi aprovizionat. Trei zile am mâncat doar o felie de brânză cât o nucă. După trei zile, comandanţii au reuşit să găsească nişte făină la conacul boierului. Cu ea am făcut mămăligă, am hrănit băieţii şi după o zi, linia fiind reparată, am plecat mai departe. Am ajuns la Ploieşti. Înainte de a intra în Ploieşti s-a dat alarma. Oamenii fugeau care încotro, mai ales la pădure. Avioanele au trecut fără să bombardeze. Apoi, am plecat înainte şi am mers până la Târgu Jiu. Acolo ne-au repartizat să ne ducem în urmă, la prima gară, Copăcioasa. De la Copăcioasa am luat-o spre munţi. Sara am cantonat la o comună, Bobu. Destinaţia noastră era Cărpiniş, Crasna, la 40 de kilometri de la calea ferată, în munţi. Acolo eram aşteptaţi de primarul comunei care ne-a cantonat la o şcoală. Din cauza mizeriei, când ne aşezam pe iarbă păduchii fugeau ca furnicile. Acolo am primit nişte cazane, am clocotit apă şi am făcut deparazitarea. Asta a durat patru zile. După aceea noi, cei 12 delegaţi, am primit foi de drum de la subcentru şi am plecat înapoi, acasă. În gară la Filiaşi aşteptam trenul (acolo trebuia să schimbăm trenul). În timpul acela o sunat alarma. Armata ne-a trimis dincolo de linie, pe şes. Cum stăteam, se auzea un huiet mare. Când ne-am uitat, venea un stol de avioane, ca la două sute. Aşteptam moartea, fiindcă nu aveam unde ne adăposti. Norocu' nostru că nu au aruncat bombele pe noi, ci pe Craiova (cam două staţii mai încolo). Când am ajuns în marginea Craiovei copacii erau întorşi cu rădăcinile-n sus de bombe. În gară la Craiova spărseseră conductele de apă şi inundase linia de nu mai putea trece trenul. Din cauza asta, am stat o noapte întreagă de-am aşteptat să repare linia. A doua zi am plecat cu trenul. Mergeam, poate 10 km şi suna alarma, ne dădeam jos din tren, iar ne suiam, iar alarma. Am mers 20 de km fără alarmă

până la Colibaşi. Acolo am făcut o haltă de o zi. Cum am ajuns la Colibaşi a şi sunat alarma. Acolo, în gară, erau livezi cu nuci, meri, copaci mari; noi am fugit în livadă. Şi aici am scăpat, aviaţia a trecut peste noi. De la Colibaşi ne-am suit în tren şi am mers cam 10 km, după care am dat de linia ruptă şi am mers pe jos cam 20 de km, atât era ruptă linia de parcă nici nu fusese făcută. Acolo ne aştepta trenul, ne-am suit în el, am mers înainte din alarmă în alarmă (cam din 10 în 10 km) pân' la Bucureşti. Când am ajuns la Gara de Nord, cu noi în tren mai erau şi doi bucureşteni, când să ne dăm jos în tren voiau să urce două femei cu paltoanele pe umeri.

– Unde vă duceţi? Au întrebat bucureştenii.

– Az-noapte o ars mahalaua toată. Ne ducem unde om vedea cu ochii.

În Bucureşti era fumul parcă-i ceaţă. La informaţii am primit indicaţia să mergem cinci kilometri şi vom găsi camuflat trenul spre Moldova. Acolo l-am găsit, şî plin „chişcî”. Noi ne-am suit deasupra pi vagoani. Am plecat abia noaptea. La prima gară a sunat alarma (mergeam pe linia de la Urziceni, cea veche era stricată toată). Noi am vrut să sărim cum eram învăţaţi. Nişte ofiţeri ne-au spus să stăm sus pe vagoane şi să nu facem gălăgie. Aviaţia bombarda Bucureştii, se duceau o tură, bombardau, iar făceau tura. Bombele huieu, artileria de jos huie, se zgâlţânau vagoanele ca la un cutremur mari. A ţinut aproape o oră bombardamentul.

Până acasă am venit liniştit.

La vreo lună de zile, toţi băieţii au fugit, fiecare pe cont propriu, acolo au rămas numai comandanţii”.

Un alt martor, Gheorghe Stanciu[80], își amintea evenimentele acelor zile de august 1944, când se adăpostise în tranșee la bunicul său, iar „atunci când frontul s-a apropiat au plecat peste Dumbravă la Idriciul de Sus. Când au ajuns pe Dumbravă au început să tragă cu tunurile asupra lor artileriştii români din pădurea Roşieşti. Oamenii mai bătrâni, Mihai Lupu, Vergil Asandei, Dima, strigau: «toată lumea la pământ», fiindcă au auzit bombele fâlfâind pe deasupra. S-au culcat la pământ, au ridicat nişte «ţoşti» albe şi alte lucruri albe pe care le aveau de acasă. Ei erau pe la via lui Iancu Neştian, mai la nord de crama actuală.

[80] *Ibidem*, p. 212-214.

Fig. 22. Peisaj din comuna Vutcani; foto: Constantin Simionică, 2018

Au venit patru ostaşi călări pe care i-a trimis comandantul când au văzut că erau civili şi le-a spus să se adăpostească prin sate, să nu mai umble pe dealuri. Au mers până la biserica de la Dolheni, au coborât la vale pe imaş şi au luat-o spre Rediu. Pe traseu a apărut un ofiţer sovietic cu o şaretă. S-a apucat de plâns, noi toţi ne-am apucat de plâns, care ne-a spus să nu mai ieşim din sat că putem să fim împuşcaţi. A luat în şaretă pe sora mea şi pe fratele Ion şi i-a ţinut în braţe până la Rediu. La Rediu, acolo am ajuns noi toţii, alde Simion Dima, Costică Dima, toată mahalaua noastră. Când am plecat nemţii erau în pădure, la Bărboşi. De la Rediu ni-o spus să nu mai plecăm din sat.

… Noi n-am înţeles ce-a spus ofiţerul sovietic şi la Rădi unii s-au dus la Savin Moroşanu, noi am coborât la vale. Când am ajuns la pod am luat-o şoseaua-n sus. La un moment dat, *o venit* o patrulă călare de români. «Ce-i cu voi pe-aci? Măi oameni buni, o să vă omoare». Ăştia au vorbit la o staţie. În pădure la Docolina am dat peste o patrulă din Divizia «Tudor Vladimirescu», în luncă, era Costică Adam de la Valea lui Darie, vreo doi de la noi, Costică a lui Ghiţă Schirenţă şi alţi vutcăneni care făceau parte din această divizie. Ne-au dat o patrulă care ne-a dus până la ciuşmea, pe şoseaua veche, şi ne-au spus să mergem până în Albeşti şi să nu mai plecăm de acolo. Băieţii care au mers cu noi unul era călare, unul pe jos. Ne-am suit la deal. Deasupra erau patru avioane cu două rânduri de aripi. *O ieşit* o patrulă mixtă înaintea noastră care ne-a băgat în sat la Albeşti. Acolo am tras la un cetăţean. Am mers în marginea din jos a satului, unde era o fată de-a lui Costică Savin măritată. Acolo am stat o noapte. Dimineaţă au dat năvală nemţii din pădure de la Tălhăreşti, au intrat în sat. Ei coborau în Albeşti, noi, pe partea cealaltă, am ieşit din sat. La drumul spre Crasna era coloana rusească care ne-a luat cu ei. Când am ajuns la troiţă am luat-o la dreapta, am trecut pe

lângă Pâhna şi am ajuns pe unde sunt grajdurile de la Târzii, să trecem în cealaltă parte. Pe şes era tun lângă tun, părăsite. Am trecut în partea cealaltă a văii şi am plecat spre Munteni, de-a dreptul, peste dealuri. Am ajuns pe unde este o livadă. Am ajuns la clopotniţă, la Săcuia. Acolo ne-a observat armata care era în pădure şi au început să tragă în noi. Oamenii au ridicat ţoşte albe în sus şi a venit o patrulă călare, de trei, şi din urma lor încă vreo trei. Ne-au întrebat ce-i cu noi (unul vorbea româneşte). Acea patrulă rusească ne-a spus să mergem după ei, răsfiraţi, în grupuri mici.

Am ajuns la vale, altă patrulă rusească. Pe la clopotniţă, Costică Dima ne-a dus la un om cunoscut lui. Am stat acolo iar a doua zi dimineaţa *o venit* un obuz în coastele casei lui. Din suflu a spart geamurile casei. Gazda care ne făcuse morală că nu am stat acasă, a fugit prima pe uşă. Moş Costică (noi ne învăţasem cu bombardările) i-a strigat în glumă «Oi, nu mai stai? Ziceai că nu pleci de-acasă». Am mai mers oleacă, am ajuns la şosea şi sentinelele nu ne-au dat voie să ieşim din sat. Nu mult după aceea, a început să curgă o coloană de prizonieri nemţi, de pe la ora nouă până pe la trei-patru. Cei care nu puteau merge se ţineau de umărul celorlaţi. Coloana venea dinspre Crasna. Am văzut pe unul că a împuşcat un prizonier.

De acolo am trecut la Bulboaca. Podul nu avea doage. Am trecut pe grinzi peste apa Bârladului. Vasile Dima avea un coş cu nişte pâine într-un băţ şi a scăpat coşul în apă. Eu şi cu Vasile am recuperat coşul. La Bulboaca, moş Costantin Dima avea acolo o rudă unde era acasă numai femeia. În ogradă era carul. Cei mai vrâstnici au făcut gaură-n gunoi şi au băgat carul acolo.

Am stat acolo cam o noapte şi o zi. De-acum, se zvonea că s-au mai liniştit lucrurile. Am dat să plecăm, am luat-o să ieşim la pod la Crasna, pe marginea pădurii în partea spre Costeşti. La un moment dat am auzit larmă în pădure. Se întâmplase că nişte nemţi care au stat pitiţi pe undeva, au dat năvală peste ruşii din pădure la cazanul de mâncare. *O venit* nişte ruşi la noi şi ne-au spus să stăm la pământ, să nu ne sculăm. După ce s-a potolit larma au apărut nemţii care au luat-o pe lângă satul Bulboaca prin nişte vii, tuchiluş, iar din urma lor, ruşii. Când au ajuns nemţii pe deal, ce fel de arme or fi avut, când au început să tragă au culcat tot grupul de ruşi la pământ şi duşi au fost. Alt grup de ruşi călări au luat-o pe drumul ce urcă cheziş dealul spre Costeşti, să le taie calea.

La noi a venit un grup de ruşi şi ne-a întrebat unde vrem să mergem. Ne-au scos la drum în marginea pădurii şi ne-au spus să mergem drumul, nu pe deal; am urcat pe drumul Buhaiului până la Rădi, pe la Lovin Moroşan. Ajunşi acasă, la Costică Dima era tot ars, a rămas doar un bou".

Fig. 23. Monumentele eroilor din Vutcani; foto: Ioan Toderașcu, 2018

În 2012, Ion Purice[81], de 85 de ani, își amintea ce s-a întâmplat la Vutcani, în 1944, și cum fusese luat de ruși: „Când s-au dat bătăliile în sat, prima dată când au apărut nemţii era de Sfântul Ion, pe 29 august. Atunci au fost lupte grele în zona Vutcani, pe 28-29 şi 29-30. Pe 31 august a început curăţirea terenului. Morţii îi căram cu pătaşca în râpile de pe Valea-n Jos. Pe malul râpii, în pieile goale, apucaţi de picioare şi de cap, erau aruncaţi în râpă. Erau în râpa aceea, cred, mai mult de 500 cadavre, aşa cum cădeau acolo. Apoi au tras pământ şi dintr-un mal şi din celălalt peste morţi. Când a plouat le-a descoperit puhoaiele. Râpa este pe imaşul de pe Valea-n Jos, mai jos de Salcâmii lui Huiu, unde este o văgăună şi un izvor.

În timpul bombardamentelor am stat adăpostiţi în beci, avea tata un beci de 11 metri, cât ţinea casa. Când au apărut nemţii au năvălit în beci. Atunci a venit un obuz care s-a spart într-un agud. Atunci au fost răniţi trei nemţi care au fost aduşi în beci un timp, după care i-au luat. Apoi au apărut ruşii din urma lor. Atunci aveam 17 ani. La 1 septembrie m-au luat ruşii cu carul cu boi în corvadă şi am ajuns din sus de Iaşi, la Ungheni. Eram cu oameni mai bătrâni: moş Ghiţă Strătilă, Ion Strătilă, badea Ion Bârdan, Gavril Cucoşăl şi alţii. Eu fiind mai tânăr îi auzeam spunând: «Oi, dacă ajung la Ungheni şi trec în Basarabia, mă las păgubaş şi de boi şi de car şi în Basarabia nu trec». Într-o comună, aproape de Ungheni, am cantonat sara şi apoi ne-au dat drumul; au căutat alte

[81] *Ibidem*, p. 234-236.

care pe acolo, prin sat, şi ne-au descărcat. În care aveau „captură” strânsă de prin sat: păpuşoi, orz, fasole, grâu. Eu în car am avut şapte saci cu fasole, o oaie vie şi o pereche de boi legaţi din urmă. Unde ajungeam, cantonam. Aveam un ofiţer rus care avea un basarabean care traducea. Când ajungeam la gazde traducea ce spunea ofiţerul: «nu ne interesează, aişte-s oamenii voştri, le faceţi mâncare. Noi avem mâncare». Ei ce făceau, tăiau câte o oaie, o fierbeau în apă şi sare, scoteau carnea pe-o fundătoare, grămadă, şi împărţeau apa sărată la fiecare. Mâncau zeama cu pâinea lor, hlebă neagră, după care împărţeau carnea. Luau boneta din cap şi se ştergeau pe mâini, sau ştergeau mâinile de pantaloni. Atât boneta cât şi pantalonii erau «şâcliţi» de atâta şters. Locotenentul acela care era conducătorul convoiului semăna leit cu domnul Enache Crăciun (învăţătorul de la şcoală). Când am plecat din sat ne-au spus că mergem numai până-n Vaslui unde ne dă drumul. Dar n-a fost aşa. Când am plecat de la Vaslui încolo eu mai plângeam. Atunci el mă chema «Cucoş, Cucoş, idi vsiuda». Unde dormea el mă lua şi pe mine. După ce mâncam, controla: «Davai, cuşai corova», adică mâncare la boi. Ş-apoi mă lua şi dormeam unde dormea şi el. Sentinelă la uşă, sentinelă la cară. În pat punea un pistol sub pernă într-o parte şi unul în cealaltă parte. Mă culca pe mine într-un colţ de pat, mă învelea: «Cucoş, şleafăn, şleafăn». Spunea perivocicul cela, basarabeanul: «Măi, Ionică, măi. Tovarăşul locotenent te iubeşte pe tine cî ari un frati în vârsta ta».

Istoricul Corneliu Istrati[82], care copilărise la Mălăieşti, relata: „Între anii 1939 şi 1952, părinţii mei au locuit la Mălăieşti, unde tatăl meu era preot. Casa parohială se afla în faţa bisericii şi în ea s-a instalat, apoi, cooperativa. Acolo veneam în vacanţe şi am trăit, apoi, evenimentele anului 1944.

Încă din luna aprilie premilitarii au fost evacuaţi în Oltenia, cei din judeţul Fălciu în judeţul Gorj, iar vutcănenii la Crasna - Cărpiniş, în munţi. Eu, cu elevii de la şcolile din Huşi, am stat în satul Dăneşti, lângă Tg. Jiu, de unde vedeam trecând miile de avioane americane care treceau să bombardeze, dar la începutul lui mai m-am întors acasă.

În vara anului 1944, la Vutcani se afla o unitate mare germană. Într-o noapte s-a aprins, de la o brichetă, un camion cu muniţie, undeva mai în jos de primărie, şi exploziile au speriat lumea. Pe la începutul lunii august nemţii au plecat, ei spuneau că la Varşovia, unde izbucnise răscoala poloneză, ruşii n-au vrut să ajute pe răsculaţi, pentru că ascultau de conducătorii refugiaţi la Londra, şi-au lăsat pe nemţi să-i nimicească pe polonezi.

După ce am aflat că la 20 august ruşii au rupt frontul la Iaşi, oamenii aşteptau cu grijă venirea ruşilor. Puţini nemţi s-au retras pe la Vutcani şi pe la Mălăieşti. În ziua de 24 august am mers la Vutcani, împreună cu Ghiţă Chiriac, să vedem ce mai este acolo, şi am văzut că nemţii au

[82] *Ibidem*, p. 250-253.

blocat podul, deja minat, din faţa primăriei, cu două tancuri puse faţă în faţă, chiar la mijlocul podului. Cel dinspre primărie avea aruncat alături, după o explozie, capota din spate. Câţiva curioşi, cu Vasile Neştian între ei, se învârteau pe acolo. În rest, linişte şi ne-am întors la Mălăieşti. Era cam pe la amiază. Când am ajuns pe deal, am văzut câteva avioane care bombardau podul de pe Elan, mai jos de Guşiţei. Pe drumul ce cobora dinspre Bărboşi venea o coloană lungă de căruţe şi militari, despre care am crezut că sunt români în retragere, dar când am ajuns în sat, lângă spital am văzut că veniseră ruşii. O coloană era oprită în drum, unde un sovietic, basarabean poate, că vorbea perfect româneşte, discuta cu câţiva localnici, cărora, fără prea multă asprime, mai în glumă le amintea că au fost pe front în Rusia. Oamenii erau oarecum îngrijoraţi, la care sovieticul le spune împăciuitor: «Fiţi liniştiţi, nu vă facem nimic. Ruşii sunt buni şi românii, sunt buni. Chiar şi nemţii sunt buni. Hitler îi porc! Şi Antonescu îi porc!» Iar după o clipă, a adăugat : «Şi Stalin îi porc!» ... În ogradă la Ion Lupu Tirici, mai jos de şcoală, ruşii au găsit vreo opt nemţi care se opriseră acolo. I-au scos în drum şi i-au împuşcat în şanţ. Oamenii care au văzut spuneau că rafala ucigaşă cu automatul a fost trimisă de o femeie sovietică. Am vorbit atunci cu un căpitan de artiliere, în puţina germană ce o ştiam, despre mersul frontului. În zilele următoare trecea mereu armată sovietică prin sat, uneori cu mici grupuri de prizoneri. În faţă, încolonaţi în ordine, mergeau nemţii, iar la urmă românii. Când puteam, trăgeam de câte un român, spunând ruşilor că aici e casa lui şi îi dădeau drumul. Apoi se descurca el cum putea. Cu toate că de acum eram *«eliberaţi»* ne miram că în zilele următoare, dar mai ales noaptea se auzea zgomot de lupte în direcţia Deleni. Abia sâmbătă, 26 august, spre seară, m-am reîntâlnit cu acel căpitan de artilerie rus şi l-am întrebat ce se întâmplă, iar el mi-a explicat că erau încercuite 13 divizii germane, prevăzute cu tancuri şi tunuri care căutau să iasă din încercuire. Era vorba de trupele germane şi române din zona Chişinăului, care au trecut Prutul pe la Albiţa şi mai jos şi înaintau spre apus. În noaptea următoare se apropiaseră mult de Mălăieşti, încât ruşii trăgeau cu brandurile chiar din sat şi căutau care cu boi pentru evacuarea răniţilor. A doua zi, dumunică, 27 august, luptele au încetat, a fost linişte, dar seara au venit iar în sat cred că două divizii sovietice. Un grup de ofiţeri au stat până târziu la noi în casă. Aveau şi un ziar de front, ce cuprindea lista noului guvern instaurat după 23 august. Prin interpret, le spuneam cine erau noii miniştri pe care, în parte, îi ştiam de mulţi ani, cine erau Brătianu şi Maniu. Am rămas treaz, de veghe mai toată noaptea, citind, iar înspre zori a început să se audă zgomot de lupte dinspre Guşiţei. Obosit, am adormit puţin şi m-am trezit în răsăritul soarelui, tot în zgomotul tunurilor şi am văzut pe ruşi pregătiţi de plecare spre nord. Spre răsărit trimiteau grupe care să întâmpine pe inamic. La un moment dat, au adus patru soldaţi germani, tineri, iar un ofiţer rus a scos pistolul să-i împuşte acolo, în drum. Poate s-a răzgândit, sau cartuşul nu a luat foc, aşa că i-au dus în dosul şcolii ce era

alături şi cu o rafală de automat i-au lichidat. Poate erau ucraineni de i-au omorât, aşa obişnuiau să se poarte cu cei care trecuseră de partea nemţilor. Dar, îndată careva dintre ei a strigat «*nemiţi*» şi ruşii au pornit în goană, lăsând în urmă doar grupe care să-i apere de nemţi. Eram curios să văd în cine trăgeau ruşii adăpostiţi după garduri, dar când am văzut că încep să cadă şi proiectile ruseşti, m-am adăpostit într-un beci. Peste puţin timp, când au încetat împuşcăturile, am ieşit afară şi-am văzut că satul era plin de nemţi care continuau să coboare, cu tancuri, şi camioane şi căruţe, dinspre răsărit. Ruşii trăgeau doar cu tunurile şi auzeam urlând proiectilele care treceau peste sat. M-am dus după apă la o fântână, lângă şcoală. Acolo am văzut un grup de ofiţeri români, erau şi colonei între ei, fără centură, pe care i-am întrebat ce se întâmplă cu ei, iar din răspunsurile lor neclare am înţeles, totuşi, erau prizonieri la nemţi, lucru care nu prea puteam să-l admit. Nu ştiam tot despre cum mergea politica, iar ei nu aveau nici un fel de escortă. La fântână m-au înconjurat nemţii însetaţi, dar după ce câteva obuze au căzut prin preajmă, am fugit de acolo, dar am dat peste alta. Un tânăr ofiţer, cu pistolul în mână şi cu grupa lui, m-a întrebat încotro şi câţi km sunt până la Deleni, apoi până la Vutcani şi mi-a ordonat să-l duc la Vutcani. Cu teamă de ruşi, am luat-o direct prin vii şi tufărişuri. În deal nemţii îşi chemau numărul companiilor, iar noi am intrat în Vutcani pe o uliţă ce ducea prin preajma lui Colea, dar în sat nu aveai unde călca de armată germană. Am plecat repede înapoi spre Mălăieşti, iar de pe culmea dealului am căutat să văd pe cât se întindea noul front. Culoarul pe care se scurgea armata germană ieşită din încercuire era mărginită la nord de pădurea Rădiu dinspre Bărboşi, iar la sud de drumul care trecea dealul spre Guşiţei, pe la grădina lui Oţâca. Puţini nemţi mai veneau dinspre răsărit şi erau urmăriţi de tunurile ruseşti. În sat şi pe drumul spre Vutcani erau unul lângă altul. Nişte avioane ruseşti zburau jos deasupra lor, dar antiaeriana germană nu le putea lovi. După amiază lucrurile s-au mai liniştit, dar avioanele sovietice au făcut un raid trăgând cu tunuri şi mitraliere, că abia am scăpat cu viaţă. Trecerea armatei germane se cam terminase. Pe timpul nopţii se auzeau ici şi acolo rafale de mitralire şi explozii de grenade, iar dimineaţă satul şi împrejurimile erau curăţate de nemţi. Oamenii începeau să iasă pe lângă sat şi se întorceau cu obiecte trofee. Nu ştiu cum au decurs luptele la Vutcani. Ca să poată trece podul, nemţii au tras cele două tancuri în faţa primăriei, unde au stat câţiva ani. Cu siguranţă au fost lupte grele. Pe platoul de pe deal, spre Valea lui Darie, în drum era un tanc german lovit la motor, iar nu departe erau trei tancuri T34 arse complet. Câmpul era plin de soldaţi germani, unii au murit de răni groaznice. Lângă sat, la Mălăieşti a murit atunci şi o femeie din Bucureşti, Maria Ariton, care s-a rătăcit de soţul ei, ofiţer român, şi care veneau de la Chişinău. El ajunsese la Vutcani, unde a stat două săptămâni fără să ştie de ea. Abia în iarnă a venit, a aflat şi au îngropat-o din nou în cimitirul

de la Mălăieşti. În sat s-au întors îndată ruşii care veniseră în seara de 27 august şi au plecat chiar pe 12 septembrie”.

11. Viişoara (fost Băseşti)

Cea dintâi atestare cunoscută a satului Băseşti (redenumit Viişoara în 1964), aparține epocii lui Ștefan cel Mare, la 1 iulie 1463 satul fiind menționat indirect alături de Viltotești[83]. În a doua parte a secolului a XVI-lea, la 18 martie 1560[84], Vitolt, fost comis, a cumpărat mai multe părți de sate, printre care se afla și o vie care reprezenta „a patra parte din Băsăști”, de la Dragoman, iar alăturea o altă vie, cumpărată de la Petre împreună cu un rob țigan.

În secolul al XVII-lea, pe valea pârâului Făgădău, satul Văleni[85] apare menționat documentar începând din 1633, însă documentele satului se înmulțesc din 1684, când răzeșii din Văleni încep să-și vândă părțile lor de moșie marelui cămăraș Antohie Jora. În temeiul zapiselor răzășești se poate reconstitui istoria satului Văleni. Moșie era împărțită în trei „bătrâni”: Popință, Stolniceni (stolnicul Ioan Fronteș) și Băltag, iar cei trei bătrâni au fost rândul lor împărțiți în funcție de numărul de urmași al fiecăruia. Popințăl era împărțit în cinci: Ciocârlă, Ionașcu Popințe, Gheorghi Baldovici, Vrâncianu și Ionașcu Davidu, iar părțile celor cinci erau reîmpărțite urmașilor lor. „Bătrânul” stolnicului Ioan Fronteș se împărțea în trei: Petru Bumbariul, Francul și Bălae, iar părțile acestora au fost fragmentate în funcție de urmași. Al treilea, „bătrân”, Băltag, a fost moștenit de Ionașcu Băltag (care avea o fiică Anghelușa, iar aceasta pe Ștefan), însă el vinde partea sa de moșie, la 1657, lui Scărlet din Zorileni. Și Măriica și Grozava, nepoate stolnicului Ion Fronteș, vânduseră fraților Scărlet și Aiupul, la 1633, partea lor din Văleni, respectiv „a treia parte dintr-un bătrân, cu loc de prisacă, pomăt, casă în vatra satului, loc de fânaț, din câmp, pădure și din tot locul”. Apoi, fiul lui Scărlet, marele paharnic Dabija Scărlet, la 1706 dă cumnatei sale Anița, soția răposatului Ștefan Scărlet, partea sa din Văleni, în schimbul siliștei Călinești de la Gura Băncii. Între timp, marele medelnicer Lupu Costache intrase și el stăpân în Văleni, primind o danie la 1691 de la Ciocârlinița și fiul ei Vlasie, cel care se făcuse tâlhar și jefuise „pre un țigan anume pre Butucea”, dar fiind iertat de gloabă sau amendă de Lupu Costache, trebuiseră să-l răsplătească cu bucata lor de pământ. Ulterior, Lupu Costache avea să capete, prin schimb, și alte părți din moșia Văleni, la 1708, când era mare vornic al Țării de Jos. Ajungând la mare lipsă și cu datorii, Chiriana

---

[83] *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, p. 85.
[84] *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. VI, întocmit de I. Caproşu, Editura Academiei, Bucureşti, 2008, p. 462.
[85] C. Clit, *Satul Văleni, ținutul istoric al Fălciului. Documente inedite (secolele XVII-XIX)*, Editura Tritonic, București, 2019, p. 5-39.

și Mărica, fetele lui Frunteș, vând la 30 aprilie 1708 marelui logofăt Antiohie Jora moșia lor din Văleni care le era „di la moșii noștri Costin Bunbari și di la tatul nostru” cu 150 de lei, după consultarea rudelor, deoarece cumpărătorul le-a „scos din greu și di la mare datorii torcești”.

Neculai Jora, fiul lui Antiohie, devine proprietar în Văleni. La 20 mai 1722, primea danie partea lui Ion Cârjă și a surorii sale Lupa din Viltotești, moșie care „întâlnești cu hotarul dumisali de la Văleni”. La 1 mai 1735, Neculai Jora cumpără de la Ioan, fiul lui Savin Băsăscu, nepotul lui Lavrentii din Băsăști, partea acestuia „di pi tatăl său din Băsăști”, precum și partea fraților lui; apoi, a cumpărat de la Ioan, nepotul de fată a Trâncăi din Băsăști, partea mamei sale. La 20 februarie 1638, primea danie de la Toader, fiul lui Ioan Idricianul, nepotul de fată al Petrii Sălcianul, „partea lui din din Băsăști din bătrânul lui Herăe, partea lui Tăpălagă”. După acumularea atâtor părți de moșie, medelnicerul Neculai Jora „ș-au făcut așăzari și casă” în satul Bășești, stârnind conflicte cu răzeșii de acolo.

La 1737 vornicului de poartă Gavril Pilat trebuia să cerceteze plângerea răzeșilor de Bășești, „cum că altă dată casă boierești în mijlocul moșiilor Băsăștii n-au fost”. Iar Scărlătachi, comis al doilea, arată la rândul documente „în cari hotărăști ca să nu fii Jorăștii volnici a cumpăra sau cu dănii a intra din capul Vălenilor spre răsărit, undi sânt Băsăștii”. În consecință, domnitorul poruncește stricarea caselor medelnicerului Neculai Jora din Bășești „și să-ș(i) miargă la casăle lui”. Conflictul dintre răzeși și medelnicer continuă și în 1741, când Grigore al II-lea Ghica poruncea stolnicilor Vasile Sturza și Ioan Bogdan să cerceteze „și câte cumpărături să vor dovedi reli, să rumpă zapisăle”, iar părțile cumpărate cu acordul răzeșilor „să vor lămuri de bune, și alegându-le să i le dei despre Văleni, și di vor rămâne casăle pi părțile alese medelnicerului Jora, să nu să strice, iar di vor rămâne pi locul răzășălor să să strice lemnul”. Astfel, hotarnica satului Bășești din 1 iunie 1742 se referă și la Neculai Jora: „Iar pentru cumpărăturile ce-au avut dumnealui Necolaiu Jora biv vel med(elnice)r a mai lungi pricinile ce-au fost a giudecății le-am lăsat, căci lămurindu-se zapisele dumisale, foarte un lucru puțin rămăsese să stăpânească dumnealui. Pentru aceia și dumnealui sângur de voe dumisale toate le-au lăsat și le-au dat toate zapisile în mâna lor, și încă i-au dat banii dumisale după poronca mării tale, pe cât s-au aflat părțile acelor oameni care i-au vândut dumisale, iar alți bani ce-au dat dumnealui mai mult pisti părțile acelora ci i-au vândut dumisale ... i s-au dat voi dumisale să-și ei banii înapoi de la vânzători, cari s-au făcut și izvod curat pe acei bani”.

Cartea de judecată din 1753, arată neînțelegerile dintre „moșenii” satului Bășești, pe de o parte Ioniță Ciolpan, fiul lui Strătulat, cu frații săi, Grigori Băltag cu frații săi, Manolachi, fiul Sandului Bogos cu frații lui, Chiriac, cumnatul lui Ciolpan și alții ai lor, Savin, fiul lui Chichiță, „răzăși din giumătati de sat din Băsăști din partea din giosu” cu „răzășii lor din giumătati de sat

Băsăştii, din partea din sus, care să înparti în doi bătrâni, anumi Ştefan Popăscu vornic de poartă, şi Vasâlii sin Gheorghiță Parşovii, și Vasâlachi, ficiorul lui Bucşâlă zăt Ioan Beşleaga, i Constandin Boboc, nepot lui Gheorghii Bodescu și alți frați, răzăși ai lor din Băsăşti, partea de sus, care să hotărăşte cu hotarul Petricanilor".

În timpul năvălirii tătarilor din 1758 au fost incendiate morile, casa și biserica din satul Văleni, stolniceasa Ilinca Jora a fost luată roabă, „cu toate lucrurile ei", „iar scrisorile aceştii moşii li-au aruncat tătarii și li-au lepădat în ogradă" și au fost adunate de vătavul stolnicesei Simion Cozmița. Ilinca s-a întors după patru ani de robie și s-a aşezat la Pădureni, ținutul Romanului, unde „i-au adusu arătatul vătav Cozmița din hârtiile aceştii moşii câti au vrut, iar celi mai buni precum și hotarnica și hrisoavile ce întăreau acea hotarnică li-au oprit răzășii la dânșii și nu sau mai găsit pără astăzi". Și alte documente amintesc despre prada casei stolnicesei Ilinca Jora din Văleni, la 1758, despre documentele moșiilor, lăsate pe câmp „la locul undi erau toți robii, şi celi robiti adunati li-au strânsu de pi câmpu însuşi oamenii sătini din Văleni și oameni a casăi Joroaei ci să aflau robiți di tătari și duşi acolo". Cozmița, vătavul stolnicesei, și tatăl său Trifan Cozmița, au adunat documentele și i le-au înmânat Ilincăi Jora după patru ani, însă lipseau hotarnica Vălenilor, Dăncenilor, Sârbilor și Ciorăștilor, precum și hrisovul domnesc de întăritură a hotarnicii. Casele stolnicesei Ilinca Jora se găseau amplasate pe coasta „din gios a Vălenilor", iar casele țiganilor, ariile și „damurile vitilor" pe coasta din sus, numită de răzeşi moșia Belciug. Pe vremea când trăiau Antohie Jora și fiul său, Neculai, răzeşii au fost paşnici, însă după prada tătarilor, răzeșii din Belciug au început „a supăra pi stolniciasa Ilinca Joroaiia cu jalubi și cu giudecăți și cu numi de Belciug i-au luat din Văleni, i-au luat și Dănceştii, și Sârbii și Ciorăștii", actele de proprietate intrând în mâna răzeșilor.

Manolache Jora, fiul Ilincăi, și Anița au avut ca urmaşi pe Neculai și Ecaterina, căsătorită cu Ioan Codreanu, care primea zestre, la 1 martie 1801, când moşia Văleni, părți din Dănceşti, precum și alte părți în proprietatea stolnicului Ioan Codreanul; acesta, născut pe la 1763, fiul lui Dediul Codreanu și al Ecaterinei Luca. Ioan și Ecaterina Codreanu (decedată pe la 1820) au avut cinci copii: Dimitrie, Gheorghie, Neculai, Maria și Mihail. Prin testamentul din 1 martie 1828, spătarul Ioan Codreanu lăsa fiului său Gheorghie moşiile Văleni și Dănceni cu sat și biserică, părți de moşie din jur și țigani. În biserica din Văleni va fi înmormântat, în iulie 1829 Dimitrie, fiul cel mai mare, răpus de ciumă, a cărui parte de avere revine lui Gheorghie, prin noul testament întocmit la 20 august 1833.

Gheorghie Roşca Codreanu, născut la Bârlad la 10 martie 1805, botezat cu numele Kesar (Cesarie) de către moşul său Kesarie (Damian), călugăr la Mănăstirea Neamțului, era cunoscător al

limbilor greacă, franceză și germană, apropiat Institutului Vasilian înființat la 1828. Dragostea pentru limba latină a dovedit-o prin botezarea multor copii din Văleni cu nume romane: Romulus, Nerva, Caton, Marius, Claudia, Fulvia, Lucreția. Sănătatea sa precară îl ține legat de moșia Văleni unde este preocupat de „cultura știinților, pentru care simțea sporind mare plecare”. La 18 noiembrie 1837 își întocmește testamentul la Viena, prin care hotărăște eliberarea robilor, construirea unei școli pe moșia sa Văleni, „pentru una sută elevi, cari să învețe Limba Latină, și care școală să se susțină pentru totdeauna din veniturile acestei moșii”; a fost înmormântat la groapa comună din cimitirul Schmeltz. Desemnat epitrop prin testamentul lui Gheorghie Roșca Codreanu, postelnicul Ion Costachi Epureanu nu se îngrijește de transportul în țară a corpului celui decedat, nici de înmormântarea la Viena, arendează moșia Văleni, vinde pădurea, fără a plăti datoriile răposatului Gheorghie Roșca Codreanu, pentru care moșia a fost scoasă la mezat în martie 1840.

Cumnatul său, Neculai Ventura, la 1841 considera imposibilă construirea unei școli la Văleni și împreună cu Neculai Codreanu propune folosirea averii comisului Gheorghie Codreanu la „ospitalul târgului Bârlad cu sporire de crivaturi pe cât starea va erta, ca să rămâi atât spre pomenirea răposatului cumnatului meu, cât și a părintelui său ci este îngropat într-acel târg a Bârladului”. Epitropia Școalelor acționează în judecată pe postelnicul Ion Costachi Epureanu și obține în primăvara anului 1843 decretul favorabil al Divanului Țării de Jos, ajungând stăpână pe moșia Văleni și achitând datoria de 1500 de galbeni a Gheorghe Roșca Codreanu către logofătul Costachi Conachi. Un raport, nedatat și neiscălit, prezintă deplasarea la moșia Văleni „ce este dănuită casei scoalelor de către răposatul comis Gheorghie Codreanu”, precizând distanțele față de Huși, Bârlad, drumul cel mare, „½ ceas de podul Docolinei, ½ ceas de posta Strâmtura”.

Fig. 24. Gheorghe Roșca Codreanu (1805-1837)

Hotarnica Vălenilor din 31 septembrie 1846 arată moșia în proprietatea Epitropiei Școalelor, din 15 septembrie 1844. Căminarul Gheorghe Săulescu, vechilul Epitropiei învățăturilor publice, a avut în vedere starea moșiei, iar în urma referatului Epitropiei din 28 septembrie 1845, Mihail vodă Sturdza a aprobat înființarea unui „Clas” Real (de latină) pe lângă Școala publică din Bârlad, „fiindcă folosul unei școale, înființate într-o politie, este mult mai mare

decât acelei dintr-un sat, precum sânt Vălenii dănuiți de răposatul, mai vârtos că astăzi venitul lor este încă mic”, emițând la 29 martie 1846 hrisovul pentru de moșiile date Epitropiei Şcoalelor. Solemnitatea deschiderii avut loc „Clasului Codreanu” la 20 octombrie 1846.

La rândul său, Neculai Roşca Codreanu, fratele comisului Gheorghie, a lasat prin testamentul din 30 ianuarie 1854 suma de 6000 de galbeni pentru înființarea unei școli de fete în Bârlad cu numele „Şcoala lui Neculaiu Roşca Codreanul”.

Tradiția cărturărească a lăsat urme la Văleni, în perioada interbelică, vreme de un an, în 1931, aici a fost editat ziarul „Glasul Nostru. Foaie culturală cu informații și îndrumări pentru popor”, care apărea de două ori pe lună, sub conducerea Societății Culturale „Iuliu A. Zanne” din comuna Băsești, însă redacția și administrația ziarului era în satul Văleni, din județul Fălciu.

12. Alexandru Vlahuță

12.1. Atestări documentare[86]. Începuturile istorice ale acestor locuri devin cunoscute în curgerea nesfârșitelor judecăți răzășești[87], când ies la lumină vechile documente ale satelor. Astfel, la 28 iulie 1786, documentele moşiei Dobromireşti din ţinutul Tutova, au fost înfăţişate de Vasile, fiul lui Petre Miclescu, aflat în judecată cu răzeşii pentru moşiile Pătrăşcani, Dobromireşti şi Martineşti. Cel mai vechi document era din 22 octombrie 1440, când Ștefan al II-lea, domnitorul Moldovei, a întărit lui stolnicului Ignat stolnic stăpânirea peste două sate, Balosineştii şi Dobromireştii, cumpărate de Ivul și Danciul, și de la nepotul lor, Negrea. În secolul al XVII-lea, la 1630, Dumitru şi Simion de la Neamţu stăpâneau părți de moșie în Dobromireşti, cu mori și piuă pe Simila. Aceștia erau urmașii vechilor stăpâni ai satului, la 1669 fiind menționați ca feciori ai lui Nanotă şi ai Vişii, nepoţi ai Anuşcăi, strănepoţi lui Ignat stolnic, care aveau să-și vândă partea lor din Dobromirești, cu vad de moară şi de piuă pe apa Smilii, cu câmp, cu pădure, „cu Similişoara, cu Horariţul”, lui Vasile Gheuca, logofăt al treilea.

În secolul al XVIII-lea, începând din 1764, Petre Miclescu și vărul său Costandin Cuza se judecau cu diaconul Toader şi fraţii acestuia, fiii preotului Ştefan Bostaca, pentru moşiile Dobromireştii şi Pleşeştii de la ţinutul Tutovei, care s-ar fi întins cu „stăpânire piste aceste moşii, zicând că ar ave şi ei treabă şi ar fi luat dijma moşiilor pe giumătate”. De asemenea, Petre Miclescu s-a judecat și cu alți răzeși, călugărul Vârlan Bole și cumnatul acestuia, preotul Miron, pentru

---

[86] D. Ravaru, *Comuna Alexandru Vlahuţă (Istorie – cultură – economie)*, Vaslui, 2000, p. 39-90 (atestări documentare) şi 255-281 (medalion Alexandru Vlahuţă)

[87] L.-V. Lefter, *Moştenirea lui Petre Miclescu. Din documentele satului Pătrăşcani (Alexandru Vlahuţă)*, în „Prutul”, Serie nouă, Anul IV (XIII), Nr. 2 (54), 2014, p. 59-80; Anul V (XIV), Nr. 1 (55), 2015, p. 177-197.

jumătate din Poiana Horarițul, din moşia Dobromireştii „ci o trăge cătră moşiia Coroeştii”; în ambele cazuri, Petre Miclescu a câştigat”.

Petre Miclescu a purtat judecăți și cu alți răzeși, precum la 1783, când preoții Pricopie şi Statie, Costandin Agapie şi alte neamuri a lor, aveau zi soroc (termen) la Sfântul Dimitrie ca să-şi aducă martori la judecată, ca să se poată dovedi de către cine s-au stăpânit Pătrăşcanii, Mărtineştii şi Dobromireştii, martori care nu trebuiau să fie rude cu împricinații. Dar răzeșii n-au adus martori la soricul stabilit, pe când Petre Miclescu au adus patru martori, care au mărturisit că acolo a stăpânit Gavriliță Gheuca, medelnicer, apoi nepotul său Petre Miclescu, în moșiile Dobromireştii și Pleșăștii, însă Dobromireştii din pârâul Smilii spre răsărit iar Pleşeştii atât la răsărit cât și la apus de pârâul Smilii.

O nouă judecată a avut loc la 1786, de această dată a Zoiței, soția răposatului Petre Miclescu, cu aceiaşi răzeși, pentru „ o bucată de loc, ce să arată mai sus din Dobromireşti, supt nume de Mărtineşti”, dar nu a arătat dovezi credibile. Astfel, moșia Pleșești se afla la sud de Mărtinești, iar „curgire moşii Pleşăştii să începi din zare dealului dispre Mânzaţi şi trecând la răsărit piste Smila mergu pân’ în zarea dealului despre Coroeşti”. Potrivit documentelor pe care le dețineau răzeșii, s-a văzut că două moșii, Bălaci şi Pleşeni, „dintru început au fost tot o moşii, cari s-au început din zare dealului despre Mânzaţi şi s-au sfârşit în hotarul Coroeştilor”, care ulterior au fost împărțite, „tăindu-se locul acela drept în doao, giumătate de loc, adică din zare dealului despre Mânzaţi şi pân’ în zare dealului dintre Smila şi dintre Smilişoara, s-au numit Pleşeni pe numile unui Toader Pleşan”, iar cealaltă parte, „din zarea dealului dintre Smila şi dintre Smilişoara şi pân’ în hotarul Coroeştilor, s-au numit Bălaci pe numile unui Bălaci”.

La 1804 a fost pusă în aplicare hotărârea unei alte judecăți, din 1803, frații Vasile şi Constantin Miclescu fiind întăriţi să stăpânească partea lor din moşia Pleşeni, lângă Pătrăşcani, pe Simila, în ţinutul Tutova.

12.2. Familia lui Alexandru Vlahuță[88]. La 1806, Mihalache Nicolau numit Vlahul sau Vlahuță s-a căsătorit cu Ecaterina, fiica marelui sulger Grigoraș Mitre, care stăpânea părți din moșiile Mărtinești, Dobromirești, Pătrășcani, Ghindărești și Mânzați, pe apa Similei, în ținutul Tutova. În acest fel, datorită soacrei sale Ecaterina, Mihalache Vlahuță ajunge rudă cu familiile Miclescu și Cuza, ea fiind vară cu Vasile și Constantin Miclescu. Soția sa primea ca zestre jumătate din moșia Dobromirești și jumătate din de moșia Mărtinești, aflate una lângă alta. Aici, Mihalache

[88] S. Văcaru, *Destinul tragic al unei familii de mici boieri tutoveni*, în „Prutul”, Serie nouă, Anul X (XIX), Nr. 1 (65), 2020, p. 231-245.

și Ecaterina și-au construit casă, cei doi soți având împreună trei copii: Nicolae, născut în 1815, Smaranda, căsătorită cu Vasile Popovici, și Eufrosina, căsătorită cu un Străjescu (pentru scurt timp). Tot aici a fost locul de desfășurare al unui eveniment care a schimbat viața familiei căminarului Vlahuță, a avut loc într-o noapte din luna august a anului 1831. Mihalache a fost găsit mort în patul lui, dar moartea sa a trezit suspiciuni. Intervenția autorităților a scos la lumină faptul că Mihalache a fost ucis în urma unui complot al soției și al fiului Nicolae, care au plătit pe Ilie, țiganul rob al casei, care împreună cu alți complici l-au ucis pe căminar în timpul somnului. După o cercetare făcută la Isprăvnicie, vinovații și-au recunoscut fapta, au fost arestați la 3 octombrie 1831 și trimiși în judecată. Audierile martorilor au fost îndelungate, deoarece erau implicați și boieri, Ecaterina fiind fiică de sulger și soție de căminar, iar ecoul acestei crime în înalta societate a fost puternic. La vreme de iarnă cercetările erau anevoioase și avansau greu. La începutul lunii martie, a fost trimis un călăraş „cari mergând la satul Pătrăşcani să ridici di acolo pi Mihălachi vornicu ci au fost la uciderea răposatului Mihălachi Vlahuță, mai luând împreună și pi vornicelul satului cu 12 fruntași pe care să-i aducă la Isprăvnicia Tutova pentru a răspunde la întrebările ce li se vor pune". La Judecătorie, au fost cercetate acuzațiile aduse vornicului satului, Mihalache, acesta arătând că „nu ar fi având nicio știință de omorârea căminarului Vlăhuță, iar pentru acei ci să atingi au arătat iarăși că ar fi fostu în slujba căminăresei, rânduit fiind dator casei răposatului cu 70 lei. Și epitropul casei, Costandin Dolciu, l-au însărcinat în socoteala datoriei a fi argat și plugar casei cu tocmeală de 100 lei i o părechi ciuboti într-un an de zile". Vornicul a fost trimis la Tribunalul Criminal, timp în care Ecaterina, beneficiind de cauțiune, „să află la moșia sa petrecând fără niciun fel de priorisâre în toate slobodile voi", dar nu pentru multă vreme. La 20 mai 1832, Dumitru Fote, comandantul Batalionului 2, a ridicat de acasă pe căminăreasa Vlahuță și pe fiul ei, cu un convoi alcătuit din două căruțe cu doi cai păzite de oșteni, care a plecat din Bârlad, de unde l-a preluat pe Petrache Mitrea venit din satul Cârlomăneşti, apoi s-a deplasat la Pătrășcani, de unde au luat pe Ecaterina și fiul ei. Acum începe destinul tragic al familiei Vlahuță.

Fetele minore rămân singure și fără niciun ajutor după ridicarea de acasă a mamei și a fratelui mai mare și ducerea lor la închisoare. Rudele nu vor ajuta fetele orfane, însă Logofeția Dreptății poruncea Judecătoriei Tutova să numească epitropi asupra averii rămase în urma căminarului. A fost ales Vasile Luca, dar acesta considerând Pătrășcanii o moșie săracă, va cere ca ea să fie dată în arendă, venitul urmând să fie împărțit între orfani și creditori. Între timp, Ecaterina și fiul său au fost eliberați, au reluat moșia, iar între familia Vlahuță și epitrop va începe un proces pentru recuperarea pagubelor pricinuite

La un an de la înfăptuirea crimei se termină de judecat procesul, boierii judecători din Departamentul Criminal au dat următoarele sentințe: Ecaterina Vlahuță, din a cărei „cugetată răutate” se făcuse omorul este trimisă la Mănăstirea Văratec „pe toată viața ei, petrecând în fiare”, și fiul ei Nicolae la Mănăstirea Secu „până la împlinerea legiuitei sale vârste” de 25 de ani, pentru că „el au avut îndrăzneala a fi la sfatul ucigașilor, precum și de a intra în casă ca un vânzător al părintelui său de a vesti ucigașilor că doarme, când atuncea ucigașii au și năvălit asupra mortului de au săvârșit fapta uciderii”. Ceilalți participanți urmau să fie pedepsiți „trupește în trei rânduri cu bătaie” în public și apoi supuși morții. Dar în urma recursului procesul a fost judecat de Divanul Domnesc, instanța judecătorească supremă. La 3 septembrie 1832, s-a dat sentința definitivă în această cauză, care diferă de prima, „fiindcă în toată vremea ocupației oștilor rosienești în Prințipatul acesta nu s-au urmat osândire cu ridicarea vieții”, „pentru căminăreasă cu fiul ei Nicolae găsește de cuviință ca degradarisindu-se de starea boierească ... să se pedepsească mai întâi trupește cu 80 lovituri la maidanul Sfântului Spiridon în public în trei rânduri și apoi pe căminăreasă să se trimeată la o mănăstire de călugărițe să slujească în fiare pentru toată viața ei. Asemenea și pe fiul ei pedepsindu-se trupește cu 60 lovituri să se triimită la o mănăstire de călugări ca să muncească în fiare pe vreme de 9 ani, adică până la împlinirea vârstei sale de 25 ani”. Adevărații înfăptuitori ai crimei primeau următoarele pedepse: Ilie Țiganul trimis la ocnă pe viață, după ce primea 100 de lovituri, Iacob Rusul și Ilie Rusul, tot la ocnă pe 12 și respectiv 8 ani. Slujnica Tudora nu a mai fost judecată pentru că în luna februarie murise în temniță. Iar pe Mihalache vornicul, „asupra căruia este numai prepus de îndrăgostire cu căminăreasa atât mai înaintea uciderii, cât și după ucidere, nedovedindu-se cu vreo împărtășire la ucidere, nici prin știință, nici prin luare de tovărășie, socotește a fi nevinovat ... altă pedeapsă îndestul fiindu-i vremea cât au petrecut la închisoarea temniții”. În aceeași sentință se hotăra ca fiicele minore ale căminarului să fie puse sub tutelă.

Fig. 25. Bustul lui Alexandru Vlahuță (1858-1919), ridicat pe locul casei părintești din satul Pătrășcani, astăzi Alexandru Vlahuță; foto: Lucian Lefter, 2014

La 6 martie 1833, în fața membrilor Adunării Obștești cei doi, Ecaterina și Nicolae, au fost degradați din rangul boieresc după un obicei „păzit până acum în pământul acesta, cu îmbrăcarea în sucmani și legarea cu birul către satul Pătrășcani de la ținutul Tutovii, unde s-au făcut uciderea”. La 16 aprilie 1833, după ce căminăreasa și fiul ei primiseră în public loviturile hotărâte în sentință, carul cu cei doi deținuți a plecat spre locurile de ispășire a pedepsei, la mănăstirile Văratec și Secu.

La venirea pe tron a lui Mihail Sturdza, în 1834, Ecaterina și rudele ei au intervenit încercând eliberarea din detenție, inclusiv fetele minore. Domnitorul le-a primit în audiență și auzind de situația grea în care se află cele două fete nevinovate acordă grațierea: „iertăm cu milostivire pe numita Vlăhuțoai cari di atâta vremi să află în osânda pedepsâi. Potrivit cu aceasta va fi scăzută din bir fără a să pute însă folosî de rangul bărbatului său. Să iartă și pi fiul ei a căruia vinovăție nu să poati socoti pornită din însuși a lui plecare, iar averea rămasă să va încredința purtării di grijă Comisiei orfanicești spre a face cuvenita puniri la cale”. Prin urmare, la 7 septembrie 1834, mama și fiul ei se aflau acasă, la Pătrășcani. Însă pentru că aveau datorii și situația moșiei nu era deloc mulțumitoare, Ecaterina Vlahuță, împreună cu copiii, vinde 314 stânjeni din moșia Pătrășcani lui Grigori Costachi.

La 5 septembrie 1858, la Pătrășcani (care împreună cu Pleșeștii formează actualul sat Alexandru Vlahuță), s-a născut Alexandru, fiul lui Nicolae Vlahuță; a murit la 19 noiembrie 1919, la București. A urmat școala primară și liceul la Bârlad, între 1867 și 1878, susținând bacalaureatul la București, în 1879. A urmat timp de un an cursurile Facultății de Drept din București, pe care le-a părăsit, devenind institutor și apoi profesor la Târgoviște. În anii 1884 - 1893 a fost profesor la mai multe instituții de învățământ din București. În 1888 a fost revizor școlar pentru județele Prahova și Buzău. În 1905 s-a căsătorit, pentru a treia oară, cu Maria Gâlcă, fiica unui proprietar viticultor din Dragosloveni, în vechiul județ Râmnicu Sărat. În timpul Primului Război Mondial a locuit la Iași, apoi la Bârlad, unde era vizitat de tineri scriitori, printre care s-a aflat și Vasile Voiculescu. A avut o bogată activitate publicistică în presa vremii, relevantă fiind însă munca în redacția revistei *Sămănătorul*, Vlahuță fiind un promotor al mișcării sămănătoriste, de revalorizare a vieții idilice rurale, poezia sa fiind pătrunsă de această nostalgie, *Unde ne sunt visătorii* fiind relevantă. În proza sa un loc aparte îl ocupă romanul *Dan*, dar rămâne cel mai cunoscut prin *România pitorească*, capodoperă a jurnalului literar de călătorie.

13. Banca[89]

Teritoriul comunei Banca se află în bazinul hidrografic mijlociu al râului Bârlad, la intersecția a două subunități de relief din Podișul Bârladului: Colinele Tutovei și Dealurile Fălciului. Cel mai vechi sat atestat documentar în această zonă, astăzi dispărut, a fost Pitici, la 2 august 1414, când Toader Pitic și fratele său, Dragul, au fost întăriți stăpâni în trei sate, dintre care unul, „unde au fost cneji Tamaş și Ivan”, menționat sub numele Pitici din 1528.

Pe locul actualului sat Banca, documentele menționează la 1444 o mănăstire, situată pe Lahova, pârâul Recea de astăzi. Toponimul Banca apare la 1554, când Alexandru Lăpușneanu a întărit în stăpânirea paharnicului Costea și a fraților săi, mai multe sate, printre care și Banca cu a patra parte de moară în râul Bârlad. La 1660 satul ajunge în stăpânirea lui Arsenie, căpiatn de curte și a fraților săi, iar din 1675, primind danie, Gavriliță Costache ajunge între proprietarii satului. În secolul al XVIII-lea, părți de sat încă mai erau ale răzeșilor, precum la 1779: Todosica, fiica lui Scarlatache Costache, paharnicul Iordache Lambrino și răzeșii, până astăzi o zonă a satului păstrând amintrea acestora, fiind cunoscută sub numele de Răzeşi, însă la 1803 satul deja era al familiei Lambrino.

Un alt sat de pe teritoriul comunei, Ghermănești, apare documentar la 6 octombrie 1588, stăpânit de Gherman, Ursul și Maxim, aflat în proces cu satul Colibani, aflat de cealaltă parte a apei Bârladului. Aceștia erau probabil urmașii unui Toader Gherman, care la 1488 stăpânea seliștea Lahoveni, aflată între Banca și Ghermănești. Urmașii lui Gherman și-au vândut părțile de moșie, cum vedem la 1624 sau 1632, încât la începutul secolului al XVIII-lea, la 1707, satul se afla în proprietatea lui Ștefan Scărlet, care primise fugari în Ghermănești, iar domnitorul cerea restituirea acestora satelor de unde plecaseră. La 1766, moșia Ghermănești era în proprietatea vornicului Vasile Lambrino.

Un sat vechi este Ciorăşti, aflat în Colinele Tutovei, cunoscut astăzi sub numele Mitoc, pentru că la 1819 a fost dăruit de Safta Bogdan schitului Orgoiești. Satul apare documentar la 1488, când a fost cumpărat de Ion Frunteş, iar la începutul secolului al XVII-lea urmașii acestuia încă mai stăpâneau proprietăți atât la Ciorăşti, cât și în alte sate. Astfel, pe la 1635, Ion și Onofrei, nepoții lui Frunteș, au vândut părțile lor din mai multe sate, printre care Ciorăşti și Sârbi, aflate pe Bârlad. Treptat, cea mai mare parte a satului ajunge în stăpânirea lui Nicolae Buhuş, începând din 1655, o parte rămăsese răzăşească și un sfert de sat era făcut danie mănăstirii Soveja. Satul descindea din trei bătrâni, Giurgiu, Bârne și Irina, dintre care, la 1681 Todosica Jora a cumpărat jumătate de bătrân (din 1683, Antohie Jora a intrat stăpân și în satul alăturat, Sârbi), iar la 1696 Vasile Gheuca

[89] Gh. Gherghe, M. Rotaru, *Comuna Banca. Pagini de monografie*, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 73-102.

un bătrân (Bârne). Apoi avea să-l stăpânească familia Costache 126 de ani, până când, la 1819, Safta Bogdan (născută Costache) l-a donat schitului Orgoiești.

Începuturile satului Miclești se confundă cu cele ale satului Rășcani, aflat la limita comunei Șuletea, despre care se va aminti mai jos, la locul cuvenit, ajungând în stăpânirea boierilor Costăchești. Alături se află satul Țifu, care s-a numit în vechime Scripțănești, dar și și aici intră stăpân Lupu Costache, începând in 1701, ulterior având loc neînțelegeri cu răzeșii. Familia Costache a acaparat și satul Stoișești, aflat în apropiere, în a doua parte a secolului al XVIII-lea, însă așezarea este veche, atestată la 1546, când a fost vândută jumătate de sat, spre apus, aflată sub Făgetul Leahului, de către Anghelina, soția lui Hrană, fost vornic, împreună cu nepoții ei; mama ei Marușca, fata lui Jurj Pântece, cumpărase satul în vremea lui Ștefan cel Mare. Un episod istoric este relevant. La 1673, când oastea turcească trecuse pe valea Bârladului mergând pe „drumul mare" spre Iași, apoi la Camenița, în Polonia, câțiva oameni s-au ferit din calea oștilor și cu voia răzeșilor „s-au sculat de unde ședeau ei, din șesul Bârladului și au mers în fundătura văii Stoișeștilor și și-au făcut bordei, când trecea împăratul la Camenița", însă rămăseseră definitiv, trecuseră peste 20 de ani, la 1696 se aflau tot la Stoișești, iar răzeșii reclamau că „acei oameni moșie acolo n-au avut, și au șezut de atuncea până acum, când acum ei se fac moșinași și au mers cu plugurile de au arat siliștea".

Un asemenea episod explică retragerea satelor în vremuri vitrege din „drumul mare", de la șes, spre văile ascunse între dealuri și păduri, unde mai ferite.

14. Șuletea

14.1. Șuletea. Un fiu al locului, Virgil Caraivan, scria că „Braea e cel dintâi brăițean care a dat numele acestor locuri. Toate denumirile locurilor megieșe cu Brăițenii, actele ne arată că sunt de pe vremea lui Ștefan-Vodă, unele din ele și mai vechi încă" [90]. Multe documente s-au pierdut, nu numai din cauza pradei tătarilor, ci și „mai ales de vreo 30-40 de ani încoace, din cauza neștiinței și neglijenței celor pe mâna cărora au încăput", iar bătrânii spuneau că ar fi fost vreo doi saci plini, preciza Caraivan la 1911.

Inițial, satul Brăițenii s-a numit Sârbi, menționat astfel la 12 martie 1575, când vătaful Maldăr cumpăra o parte de moșie de la Roma. În anul următor, 1576, același vătav a cumpărat o altă parte de sat, de la Solomia. Satul reapare sub numele de Brăițeni în vremea lui Vasile vodă Lupu, la 8 aprilie 1639, când Neculai și mama sa, Anghelina Bujorănița, stăpâneau Brăițenii. La 20 iulie 1678, Nistor, strănepot al lui Simion Braea din Brăițeni, arată că a prăpădit averea fiastrului

[90] V. Caraivan, *O delegație de răzeși în capitală sau istoricul unui sat moldovenesc*, București, 1911, p. 6.

săui Ionașcu și neavând cu ce plăti i-a dat danie acestuia partea sa din Brăițeni, adică jumătate rămânea fiicei sale Tălceana, jumătate lui Ionașcu. Când la 28 octombrie 1778 a fost întocmită hotarnica moșiei, au găsit lățimea de 1260 de stânjeni care au fost împărțiți pe trei „bătrâni”: Trimisu, Orbu și Tălceana (aceasta din urmă fiind împărțită în două cu Ionașcu).

Din vechiul sat Sârbi s-au desprins Brăițenii de Sus și Brăițenii de Jos. Cei de Sus ar fi fost întemeiați de un răzeș care se numea Șulete, care a părăsit satul și și-a făcut casă într-o poiană, în pădure, spre hotarul de nord al moșiei. „Vâzând locul bun și adăpostit ales de Constantin și fiul său Ioniță Șulete, au început a se mai trage și alți oameni din satul Sârbi, unul câte unul, pe lângă Șulete, și-au alcătuit astfel Brăițenii de Sus, care cu timpul a crescut iar astăzi i se zice Șuletea, numele popular învingând pe cel oficial din acte”. Însă Brăițenii de Jos, care probabil au rămas pe vechea vatră a satului Sârbi, au avut o soartă tristă. La 1820, spătarul Iordache Costache le dă termen răzeșilor să părăsească locul, arătând că acea parte de moșie fusese cumpărată de strămoșul său, Gavriliță Costache, dar aceștia nu renunță. După câțiva ani, fratele lui Manolache Costache Epureanu, în ziua de Paște, când oamenii erau la biserică, „a pus de a dat foc la toate casele, pe urmă robii lui au luat la goană pe răzeși spărgând astfel satul”. O parte dintre oameni s-au retras în Șulete, alții s-au dus la Giurcani, pe partea lor de moșie de acolo, unde au format mahalaua Brăițenii.

Răzeșii păstrau spițe genealogice ale neamurilor lor, unele lungi „de par niște lăicere desfășurate”, cu lățimea de un metru și lungimea de 4-5 metri, precum cel iscălit de ei și autentificat de Isprăvnicia Fălciu la 1846. Au fost patru spițe, pentru cei patru „bătrâni”, însă cea a Anghelinei, se ditrusese din „neștiința și neglijența celor pe mâna cărora a ajuns”. Celelalte trei spițe se păstraseră, ale bătrânilor Orbu, Trimes și Tălceana, fata lui Nistor Brae. Virgil Caraivan observa că toate satele răzășești se trag dintr-un strămoș comun, iar majoritatea șulețenilor erau „oameni înalți, zvelți, viguroși și foarte harnici”, având „fața smeadă și fruntea înaltă, cei mai mulți fiind bruni”. Dacă spre începutul secolul al XX-lea răzeșii începuseră a se încuscri cu clăcașii de prin satele vecine, „înainte de 1850 nu se pomenea așa ceva”.

14.2. Virgil Caraivan. Povestitorul, folcloristul și istoricul Virgil Caraivan, a fost vizitat de C.D. Zeletin, la Șuletea, în 1957, care arăta că a vorbi despre „omul de carte care între viața literară bucureșteană de la începutul secolului și viața de țăran a ales-o pe aceasta din urmă, ca altădată poetul scoțian Robert Burns, înseamnă a elogia răzeșimea și dragostea de vatră strămoșească,

înseamnă a elogia statornicia firii românești”[91], iar un portret biografic a fost publicat încă din 1932, în ziarul „Glasul Nostru”, care apărea în comuna Băsești:

«Povestitorul Virgil Caraivan s-a născut în satul Șuletea, județul Fălciu, la 7 februarie 1879. Școala primară a urmat-o în satul natal unde a avut învățător pe decedatul său părinte Neculai Caraivan, fost dascăl timp de 30 de ani în susnumitul sat. A terminat apoi gimnaziul din Bârlad, completând liceul în Piatra Neamț în anul 1900. În toamna aceluiași an s-a dus în București și s-a înscris la Universitate, urmând dreptul și filologia. Acolo, în seminarul de psihologie al domnului profesor C. Rădulescu-Motru a prezentat prima sa lucrare intitulată „Ritul muncii în poeziile populare”, care s-a publicat în „Noua revistă Română” din iulie 1901 ... În anul 1903, ajutat de câțiva prieteni, scoate ziarul studențesc „Tribuna”. Cu începere din noiembrie 1904 colaborează la revista „Semănătorul” de sub direcția profesorului Nicolae Iorga, sub îndrumarea căruia a lucrat cel mai mult timp, fiindu-i un colaborator dintre cei mai devotați. Apoi contribuie deseori cu bucăți literare la revistele „Floarea Darurilor”, „Neamul Românesc”, „Luceafărul” din Ardeal, precum și la mai toate ziarele și revistele din Capitală, din acel timp, luând, de asemenea, parte la toate mișcările culturale care au pregătit sufletul românesc pentru marele proces la care am asistat în timpul din urmă. Din revista „Răzeșul”, numărul unu, p. 38, vedem că Societatea Scriitorilor Români, înființată în 1908, s-a făcut mai mult prin străduința sa. Și-a tipărit primul volum de povești și snoave intitulat „La șezătoare” în editura „Minerva”, în anul 1907, având în fruntea volumului o prefață semnată de Nicolae Iorga. Au urmat apoi volumele: „Movila Roșie” (povestiri, schițe, amintiri); „La gura sobei” (povești și snoave), „Povești de pretutindeni” (traduceri din folclorul lumii); „Basme și legende streine” (traduceri din folclorul lumii); „Domnița Ilina” (povești); „O noapte de mai” – traducere din N.Gogol; Alte volume în bibliotecile de popularizare ca: Povești, snoave, Aliman Voinicul (poveste), Povești franceze (traduceri), Povești corsicane (traduceri), Bătălia de la Mărășești (povestire eroic-națională). În 1926 scoate revista „Răzeșul”, unică în felul ei, care după un an de existență a trebuit să-și înceteze apariția, cauzând mari pierderi materiale directorului ei. Acum

Fig. 26. Virgil Caraivan (1879-1966)

[91] C.D. Zeletin, *Un drum la Virgil Caraivan*, în Addenda la „Documente răzășești”, Ediție anastatică (1932-1934), îngrijită de Cătălin-Andrei Teodoru, Ed. Sfera, Bârlad, 2015.

scoate o revistă de specialitate istorică intitulată „Documente răzășești”. Marea și importanta publicație franceză „Annuaire General des Lettres”, care apare la Paris ... în ediția din 1932, între marii scriitori ai lumii îl citează și pe povestitorul Virgil Caraivan. De o asemenea cinste se bucură și poetul G. Tutoveanu – un confrate în ale scrisului al povestitorului nostru. Credem că este de datoria noastră de a aminti că a fost unul din ofițerii de rezervă care și-a făcut în mod strălucit datoria în marele război, fiind rănit, decorat și avansat. Suntem în drept să sperăm că grație unor împrejurări mai fericite – poate reapare din nou revista culturală „Răzeşul”, a cărei operă a fost împiedecată de lipsa mijloacelor materiale».

S-a stins din viața în 1966, la București.

14.3. Rășcani[92]**.** Cel mai vechi document al satului Râșcani, situat pe valea Jigăliei (afluent al Elanului) este din 27 aprilie 1633, când Constantin Sitariul primea în stăpânire satele Giurcani și Râșcani, pe valea „Ialanului”, în ținutul Fălciului. Peste trei decenii, la 1662, urmașii lui Constantin Sitariul își împărțeau moșiile: Bejan primea părțile din Scânteiești, Costești, Borăști, pe Horoiata, iar Stavăr, părțile din Viștelești (Bogdana). Moșiile Rădăești, Giurcani și Rășcani urmau să fie stăpânite împreună. La 1688, Dumitrașcu Sitariul a vândut partea sa din Rășcani vornicului Lupu Costache, se pare însă că fără învoirea răzeșilor, care contestau și peste un secol. Ultimul episod al conflictului răzeșilor din Giurcani și Rășcani, cu neamul Sităreștilor, s-a desfășurat în anii 1794-1798, la final hotărându-se ca „numiții Focșăști și Rășcănești cu ai lor să-și stăpânească părțile lor din moșia Giurcanii și Rășcanii în pace și nesupărați”, care au fost reprezentați la judecată de Ene Focșa, Ioan Focșa, preotul Vasile, Constantin Chichiță și Ștefan Râșcan.

Curgerea proprietății în Rășcani era greu de limpezit, pentru că de fapt satul Rășcani era cel de-al patrulea „bătrân” al satului și moșiei vecine Miclești, fiind „bătrânul” din partea de jos. Din vechea moșie Miclești, cu o lățime de 1403 stânjeni sau cca 2806 metri, răzeșii mai dețineau la 1783 doar 191 de stânjeni, dintre care 95 în Rășcani și 96 în Miclești, cea mai mare parte a moșiei devenind proprietate a familiei Costache. La rândul său, „bătrânul” devenit sat de sine stătător, Rășcani, s-a divizat în alți pe trei bătrâni: Caraiman, Focșa și popa Rășcanu, dintre care Caraiman armașul își vânduse partea sa, 117 stânjeni, pe la 1675, lui Gavriliță Costache, rămânând răzeș în Ciorăști, într-o altă moșie a sa, iar la Rășcani au rămas răzășie doar bătrânii Focșa și Rășcanu, adică 234 de stânjeni, dintre care, între timp, unii răzeși mai vânduseră 43 de stânjeni, tot Costăcheștilor, până la 1783. O nouă hotarnică limpezește proprietățile răzășești la 1847. În temeiul unor spițe genealogice din 1803 și 1830, de la Ion Rășcanu și Gavril Focșa, la judecată s-a hotărât că din

92 Gh. Gherghe, N. Apostol, *Rășcanii. Un sat, un neam*, Editura Studis, Iași, 2019, p. 77-104.

bătrânul popa Râşcanu s-a divizat în cinci noi „bătrâni”, pentru fiecare cuvenindu-se 19 stânjeni din lățimea moșiei, deci 95 în total.

În concluzie, satul Rășcani a fost întemeiat de urmașii unui preot pe o pătrime din moșia veche Miclești, popa Rășcanu fiind unul dintre cei patru bătrâni inițiali: Dridul, Sergiul, călugărul Varlaam și popa Rășcanu, dintre care, în timp, părțile celor trei ieșiseră din răzășie, fiind cumpărate de boierii Costăchești. Popa Râșcanu a avut trei urmași: Caraiman, Focșa și popa Rășcanu fiul; Caraiman fusese cumpărat de Costăchești, care mai achiziționaseră și două părți ale preotului Râșcanu fiul. În final, satul Rășcani s-a format pe mai puțin dintr-un sfert al vechiul sat Miclești, pe aproape o jumătate dintr-un bătrân, adică pe o treime din partea popei Râșcanu fiul și pe partea lui Focșa.

Un urmaș al acestor răzeși din Rășcani, a fost și etnologul ***Gheorghe Focșa***, născut în 1903 la Rășcani, pe valea Jigăliei, mort în 1995, la București, înmormântat lângă biserica maramureșeană din Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, al cărui director a fost vreme de 30 de ani, considerat unul dintre din întemeietori acestui muzeu, fost student al profesorului Gusti și membru al echipelor de monografiști care au făcut cercetare sociologică în perioada interbelică. În timpul lui Gheorghe Focșa au fost concretizate noi direcții de dezvoltare a muzeului, pe baza unor criterii, precum cel istoric (reprezentarea satului tradițional în dezvoltarea sa spațială, între secolele XVII-XX), geografic (gruparea monumentelor pe provincii istorice) sau economic (tipologia gospodăriei în funcție de ocupații și meșteșuguri).

Lucrări: *Aspectele spiritualității sătești* (1937); *Le village roumain pendant les fêtes religieuses d'hiver* (1943); *Aspecte ale civilizației țărănești* (1944); *Arta populară în Republica Populară Română. Port, țesături, cusături* (1957); *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială* (1957); *Muzeul Satului* (1958).

15. Zorleni[93]

15.1. Atestări documentare. Printre cele mai vechi sate de pe teritoriul comunei Zorleni, astăzi dispărute, se numără Băcsăneştii și Iapa, aflate pe râul Bârlad, atestate la 13 iunie 1436. Satul Băcsănești avea să fie vândut de călugării mănăstirii Bistrița, la 1519, urmașilor lui Mihu medelnicer, sat pe care-l aveau în stăpânire din vremea lui Alexandru cel Bun. Cei cinci urmași ai lui Mihu au format bătrânii satului, iar la 1594 vistiernicul Efrem Huru cumpăra a cincea parte din sat de la Magdalina, urmașa și Mihu. Și ceilalți urmași au vândut părțile lor fostul mare vornic Cârstea Ghenovici, iar urmașii acestuia și-au împărțit proprietățile la 1636, Bujoreni, Băcsănești,

[93] Gh. Gherghe, Sidonia-Elena Diaconu, *Prima carte pentru Zorleni*, Editura Sfera, Bârlad, 2009, p. 42-108.

Măstăcani, Pipărcani la ținutul Bârladului. În secolul al XIX-lea moșia vechiul sat era înglobată în moșia Slobozia Zorleni, alături de alte vechi sate dispărute: Borăști, Iapa, Bujoreni, Mastacani sau Pitici, Negoiești, ș.a.

Satul Zorleni este atestat la 28 martie 1594, când marele vameș Toader Chiriac a fost este întărit stăpân în satul „Zorilenii”, cu loc de moară pe râul Bârlad, satul aparținând până atunci ocolului sau moșiei domnești a Bârladului. La 1621 satul ajunge în stăpânirea vornicului Gavril Mirca, însă în același an acesta îl va vinde familiei Scârlet, care-l va avea în proprietate vreme de un secol, iar la începutul secolul al XVIII-lea frații Ștefan și Dabija Scârlet stăpâneau și alte sate. Urmașii lor au risipit averea, făcând datorii, iar marele vistiernic Ion Palade intră inițial stăpân peste partea lui Enache, fiul lui Ștefan Scârlet, apoi și peste cea a fiilor lui Dabija Scârlet; la 1722, Ion Palade stăpânea trei părți din sat, apoi întregul sat, moștenit de fiul său Nicolae Palade. Până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, satul a trecut la Manolache Costache, ca zestre a Nastasia Palade, soția acestuia, apoi la Gavril Conachi, căsătorit cu Măriuța Costache, care a creat un domeniu: la 1787 a cumpărat Bujorenii, unde a refăcut schitul din lemn.

Gavril Conachi poate fi considerat ctitorul satului Zorleni, actuala vatră fiind fixată de el, aici construind un conac care se afla pe locul actualului liceu. Fiul său, Vasile, a murit de tânăr, la 1811, iar o parte din averea familiei Costache a rămas nepoților lui Gavril Conachi, respectiv fiii lui Alecu Callimachi (căsătorit cu Ileana Conachi, fiica lui Gavril și a Măriuței). Alecu a mărit domeniul, acumulând părțile din Zorleni, Bălăceni și Bujoreni, Băcsănești, Borăști, a clădit un palat în mijlocul unui parc mare, biserică, velnițe, iaz, livadă. Fiica sa Ruxandra s-a căsătorit cu Alecu Roset Roznovanu care a devenit noul proprietar al domeniului Zorleni. Nu a fost un bun adminitrator, a murit în 1837, iar la 1868 moșia ajunge în stăpânirea unui consorțiu format din Anastasie Bașotă și Adolf Henig. În cele din urmă, la 1886, moșia Slobozia Zorleni a fost cumpărată de regele Carol I de la firma patronată de Pierre și Victor Monge și Francois Liet cu 1.355.750 lei, 4012 fălci. Fermă regală, cuprindea trupurile: Zorleni, Bujoreni, Borăști, Grijalivi, Negoești, Bacsinești, Bălăceni. Ferma nu a inclus satele Popeni, Dealu Mare, Simila, ci doar Bujoreni și Zorleni.

15.2. Ion Creangă. Revistă de limbă, literatură și artă populară[94], a apărut lunar la Bârlad, în intervalul 1908-1921, având redacția la Bârlad (Tudor Pamfile) și administrația la Zorleni (Mihai Lupescu), întemeiată datorită unor „demersuri locale, ce i-au avut ca protagoniști pe Tudor

[94] I. H. Ciubotaru, *Însemnătatea revistei „Ion Creangă”*, studiu introductiv la „Ion Creangă”. Revistă de limbă, literatură și artă populară, Ediție anastatică, vol. I (1908-1909), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2004, p. V-XXIII.

Pamfile, ofiţer de cavalerie în Bârlad, Mihai Lupescu şi Leon Mrejeriu, primul fiind director, iar cel de-al doilea învăţător la Orfelinatul din Zorleni - Tutova, înfiinţat şi susţinut de Casa Regală". În 1898, Mihai Lupescu a fost numit de Cancelaria Casei Regale în funcţia de director al Orfelinatului din Zorleni, unde a rămas până la pensionare, în 1920.

Revista „Ion Creangă", care și-a datorat existența unui „triumvirat" format din Tudor Pamfile, Mihai Lupescu şi G. T. Kirileanu, revistă pe care Nicolae Iorga o considera „cea mai bună culegere de literatură populară din ţările locuite de români", alături de cântece, descântece, balade, povestiri, legende, snoave, strigături etc., a publicat obiceiuri (calendaristice şi familiale), credinţe, practici medicale empirice, cromatică şi botanică populară, proverbe, expresii locale, jocuri de copii, muzică şi coregrafie folclorică, îndeletniciri tradiţionale etc.

***15.3. Mănăstirea Bujoreni*[95]**. Cunoscută din vechime ca Mănăstirea Măgaru**,** legenda leagă întemeierea sa de un măgar rătăcit dintr-o turmă de oi a unor mocani ardeleni și găsit la rădăcina unui copac, stând înaintea a trei lumini, unde stăpânul oilor s-a hotărât că construiască o bisericuță de lemn, iar masa altarului din însăși tulpina acelui stejar. Documentar, pe această vale a existat satul Bujoreni, dispărut, stăpân al moșiei la sfârșitul secolului al XVI-lea fiind Vasile Bujoreanu, probabil ctitorul mănăstirii. Prima atestare a mănăstirii Măgaru este din 27 martie 1602, când trăia Silion proegumen. După 1780, mănăstirea se afla pe moșia vornicului Gavril Conachi, noul proprietar care avea să o sprijine construind o nouă biserică din lemn.

Fiul cel mare al lui Gavril Conachi, Ioniță, intrat în monahism ca Ioanichie, l-a sfatul cumnatului său, Alecu Callimachi, la 1825 s-a mutat de la Neamț la mănăstirea Măgaru. Și astfel, la 1840, călugărul Ioanichie Conachi a stricat biserica din lemn și zidit pe cea din piatră pe care o vedem până astăzi, fiind ctitor alături de sora sa Ruxandra Roset-Roznovanu. Mănăstirea și-a schimbat numele în 1934, devenind Bujoreni; a fost restaurată în anii 2003-2005. În ultimii ani, alături a fost construită o nouă biserică, mult mai mare, iar mănăstirea s-a extins cu multe anexe gospodărești.

[95] Gh. Gherghe, Sidonia-Elena Diaconu, *Prima carte pentru Zorleni*, p.149-176.

Fig. 27. Panoramă:Pădurea și poiana în care se află mănăstirea Bujoreni, în Dealurile Fălciului (sursa: Mănăstirea Bujoreni)

Fig. 28. Biserica veche a mănăstirii Bujoreni (sursa: Mănăstirea Bujoreni)

16. Epureni[96]

Satele Epureni și Bârlălești sunt atestate în vremea lui Ștefan cel Mare. La 5 martie 1493 surorilor Mărina și Stana, fiicele lui Dragomir Iuban, le-a fost întărită stăpânirea în multe sate moștenite de la unchiul lor Șolda, aflate valea pârâului Dumitra, pe care și le-au împărțit, anume Șoldenii, Socii, Bârlăleștii, Spirenii, Dragmăneștii, Lăzeștii, Sărăcineștii, Fântâna Iepurelui, Fântâna

[96] I. M. Bălănescu, *Epureni 500. File de monografie*, București, 1995, p.71-111.

lui Solomon, Cioranii, precum și un sat pe Larga. Reținem că Bârlăleștii și Fântâna Iepurelui au rămas în stăpânirea Mărinei. Ulterior, unele dintre aceste sate ajung în stăpânirea vornicului lui Ștefan cel Mare, Sima Boldur, încât găsim pe fiica acestuia, Marica, la 12 iulie 1522, vânzând fratelui ei, Andrușco Boldur, satul Socii sau Bursucii, aflat la obârșia văii pârâului Dumitra, familie care stăpânea și alte sate în această zonă. În a doua parte a secolului al XVII-lea, aceste sate ajung în stăpânirea marii familii boierești Costache, încât la 1679 satele Epureni, Bârlălești, Șoldeni și altele erau moștenite de Gavriliță Costache de la tatăl său Apostol și de la mama sa, Tofana Bujoreanu. Vornicul Gavriliță Costache acumulează peste 40 de sate, până la 1684, printre care și Roșiecii/Roșieștii, la 1669, care va deveni una dintre reședințele familiei. Stabilindu-se la Epureni, a construit în apropiere, la Soci, o mănăstire, cunoscută sub numele de Bursuci (astăzi ruinată), pe care a închinat-o mănăstirii Esfigmenul de la Muntele Athos, în 1682, iar altă mănăstire a construit-o la Florești, la 1686, în ținutul Tutovei, finalizată de fiul său, Vasile Costache, la 1694. După moartea sa, Epurenii, Bârlăleștii și alte sate au revenit fiului său cel mai mic, serdarul Constantin Costache, care la rândul său le va lăsa moștenire lui Grigoraș, care și-a adăugat nume după moșia pe care locuia, Epureanu. Satele au fost reîmpărțite succesiv între urmași, încât la 1816 Epurenii și Horga erau satele banului Iordache Costache, fiul lui Grigoraș, Bârlăleștii ai lui Neculai Costache iar Bursucii ai mănăstirii. Iordache neavând copii, fratele său Ioan moștenește satul, care era tatăl lui Manolache Costache Epureanu (1823-1880), celebru om politic, colaborator principal al lui Alexandru Ioan Cuza în anii 1859-1861, ministru și prim-ministru (1870, 1876), care a fost legat sufletește de această moșie. Deși a murit în Germania, în 1880, a fost adus în țară cu intenția de a fi înmormântat la Epureni, însă publicul și autoritățile orașului Bârlad au insistat să rămână acolo, în orașul de care i-a fost legată întreaga activitate de jurist și om politic.

Moșiile Epureni și Bârlălești au rămas au rămas fiicelor sale, Ecaterina Exarhu și Elena Bibescu, iar după moartea principesei Bibescu, fiii Emanoil și Anton au vândut moșia arendașului Dumitru Eremie, familie care a dat ultimii proprietari ai moșiei.

III. Contribuţii etnografice. Credințe și obiceiuri

1. Aspecte materiale

1.1 Gospodăria. Satele vechi păstrează aspectul meandric al uliţelor datorat construirii în vatra de sat fără respectarea vreunei reguli urbanistice, ci doar a împărţirii pe grupuri familii înrudite, în cazul celor răzășești, care formau grupuri de case sau mahalale[97]. Hotarele moșiilor în vechime se delimitau prin movile de pământ, pietre de hotar și bouri (stema Moldovei) aplicați pe cioplitură în arbori seculari de la hotar, cum va fi fost cel de la Corlătești-Bogdănești, iar ogoarele se despărţeau între ele prin haturi înguste.

Casa ţărănească din această zonă se înscrie coordonatelor specifice sudului şi centrului Moldovei. În Colinele Tutovei[98], dar și în Dealurile Fălciului, se pot seosebi trei tipuri de gospodării țărănești: gospodăria bătrânească care avea casă din bârne (lemn), cu tindă și o singură odaie, gospodăria care are casa cu cerdac, tindă, două odăi și chiler și gospodăria cu casa construită după proiecte tip de influență urbană. Cel mai răspândit este cel de-al doilea tip, cu variantele de tradiție răzășească, clăcășească și de podgorie.

Așadar, primul tip: gospodărie veche de peste două secole din satul Gherghești, aflat în nordul Colinelor Tutovei, o casă construită din bârne cu cuie de lemn, la o anumită distanță de pârâu și de uliță, cu două încăperi: tinda cu cuptorul și odaia; avea ferestre mici, prispă, fiind acoperită cu stuf. Ulterior, la unele case de acest fel s-a adăugat un chiler, din nevoie de spațiu, așa cum era de pildă la o gospodărie din Vutcani, acoperită cu stuf și paie. Asupra tipului vechi de construcție, pot fi ilustrative bisericile din bârne, precum cea din Lipovăț, care poate fi considerată reprezentativă pentru acest gen de construcţie atât prin valoare arhitecturală, cât și prin vechime.

---

[97] D. Ravaru, *Tradiții ale culturii populare din comuna Epureni*, în idem, „Repere etnofolclorice și de istorie locală”, Editura PIM, Iași, 2010, p. 112-151.
[98] P. Poghirc, *Satul din Colinele Tutovei. Studiu geografic*, p. 178-183.

Fig. 29. Casă din Vutcani, cu odaie și tindă, la care s-a adăugat chilerul;
foto: Doina Rotaru, anii 1980
(sursa: Habitatul, vol. IV, Moldova, Ed. Etnologică, București, 2017, p. 245)

Al doilea tip de gospodărie a început să apară în a doua parte a secolului al XIX-lea, dezvoltat din tipul vechi, și să se răspândească în perioada interbelică. Nu prezintă deosebiri teritoriale mari și constituie tipul cel mai larg răspândit în Colinele Tutovei și în Moldova. Cele câteva diferențieri existente se datorează răzășiei și clăcășiei, structurile loturilor pentru case și având forme diferite. Așezările răzășești sunt dispuse pe loturi foarte alungite pe versanți, începând de la pârâu și până în zare, în pădure, uneori din zare în zare. Așezările clăcășești nu și-au putut dezvolta gospodăriile în voie, pentru că locul pentru casă din vatra satului era cel impus de proprietarul moșiei, fiind astfel mai adunate decât cele răzășești. Însă în privința casei propriu-zise nu existau diferențe mari, clăcașii la rândul lor se diferențeau între ei în funcție de mărimea lotului de pământ pe care putea să-l lucreze și al numărului de vite, cei mai gospodari fiind mai înstăriți decât mulți răzeși. Un exemplu tipic de asemenea gospodărie avem la Lipovăț, în nord-estul Colinelor Tutovei, fost sat clăcășesc pe moșie mănăstirească. Gospodăria cuprindea grădina și ograda sau siliștea casei (prin siliște înțelegându-se întreaga gospodărie, locul din vatra satului pe care se putea construi o casă). La oarecare distanță de uliță, în ogradă sau curte se afla casa cu: tindă la mijloc, două odăi, chiler (încăpere construită pe partea laterală a casei, lângă una dintre odăi), cerdac, prispă cu parmaclâc și deregi; în spate se afla alt chiler pentru cuptor și magazie. În ogradă se afla hambarul din lemn, râșnița, coșarul din nuiele, ocolul animalelor cu grajd, șură, șopron,

perdea pentru oi, iesle afară, poiata pentru păsări, cotețul pentru porci, țărcălanul din nuiele pentru nutreț, loznița pentru afumat prune, chimnița cu gârlici (chimnița sau beciul din piatră fiind sub casă sau alături de casă, iar cel săpat doar în pământ fiind un zămnic alături de casă), perdeaua sau adăpostul pentru teascul din lemn, butoaie și căzi.

Fig. 30-31. Casa unei familii de învățători din Lipovăț, din perioada interbelică, cu tindă, două camere și chiler în spate, Lipovăț; foto: Lucian Lefter, 2017

Pentru fostele sate răzășești reprezentativă era o gospodărie din Hreasca, din partea centrală a Colinelor Tutovei. Lotul din vatra satului era alungit și îngust, gospodăriile având la uliță 25 metri lățimea sau mai puțin, însă cu teren foarte mult în lungime sau în adâncime, de la pârâu și până în zare, în pădure. Unele gospodării dețineau loturi din zare în zare. Casa se afla la oarecare distanță de uliță, iar în ograda casei se aflau: grădina de flori, bucătăria de vară, căldarea de rachiu, cuptorul, râșnița, soba de vară, poiata, cotețul, chimnița (aflată sub una dintre camerele casei), perdeaua (cu teasc, butoaie, căzi și masa de lemnărie), hambarul, coșerul, ocolul de vite (grajd, țarc, iesle); mai sus, pe versant, via, livada, culturile de porumb, fasole etc., pădurea în capăt, pe zare. Astfel, structura ogrăzii era asemănătoarea cu cea de la Lipovăț. Casa avea cerdac, prispă cu parmaclâc și deregi, două odăi, chiler în spate, unde se afla magazia și gârliciul pivniței. Pomicultura și viticultura erau mai bine reprezentate decât în satele clăcășești, evidențiate prin: pivniță sau zămnic, adăpost pentru butoaie, căzi și teasc, căldarea de rachiu și loznița. Butnăria sau dogăria, cu masa lemnarului, se întâlneau adesea în unele gospodării. Aproape toate așezările răzășești dispuneau de vii, livezi, și nu lipseau prisăcile, albinăritul fiind destul de răspândit, dacă avem în vedere stupul cu albine din stema județului Vaslui.

Fig. 32. Casă din Lipovăț, anii 1960, detaliu; foto: Daniel Iureanu, 2017

Fig. 33. Poarta unei gospodării din Lipovăț; foto: Lucian Lefter, 2017

Însă la un moment dat, casele răzeșilor au ajuns să se deosebească față de cele clăcășești tocmai datorită modernizării, prin înlocuirea acoperișului casei, care era de stuf și paie, mai ales în Podișul Central Moldovenesc, acesta fiind „unul din ținuturile în care tabla a pătruns foarte de timpuriu. Satele răzășești, mai ales făceau din întrebuințarea tablei un fel de semn deosebitor față de satele de clăcași”[99].

Privitor la materialele de construcție ale casei, pentru vremurile mai apropiate, când cele din lemn au fost tot mai rare, s-au utilizat vălătuci din pământ cu paie pe schelet din lemn. Pentru temelie se folosea şi piatra, legată iniţial cu lut. Însă spaţiul acesteia se umplea cu pământ bătut cu „maiul”, se făcea pomestuiala din vălătuci cu paie și se lipea. Talpa casei era din lemn, cioplit pătrat. Pereţii se ridicau din furci bătute la 70 cm în pământ, cu păruială între ele. Se foloseau cuie din lemn de corn, mai târziu cuie „ţigăneşti”, forjate. Spaţiile erau umplute cu vălătuci din amestec de pământ cu paie, preferate fiind cele de ovăz. Vălătucii erau lăsaţi nefinisați, pentru ca întărindu-se să poată susţine tencuiala. Chirpicii (cărămizi nearse de dimensiuni mari) şi ceamurul (pereţii de lut fără structură de lemn), erau mai rar utilizaţi. Acoperişul sau „căciula casei” se sprijinea pe patru

[99] *Artа populară românească*, red resp. Florea Bobu Florescu, Paul Petrescu, Editura Academiei, București, 1969, p. 96.

costoroabe pe deasupra cărora trecea grinda. Corzile erau aşezate transversal. Căpriorii din tei sau brad, rotunzi, se prindeau în triunghi în coamă susţinuţi la rândul lor de popi aşezaţi pe grindă sau pe corzi. Pentru acoperişuri - până la pătrunderea ţiglei şi tablei - se foloseau paie de secară fixate pe leaţuri la margine fiind aşezaţi snopi sau se făcea streaşină de stuf. Acesta, strâns în malduri era întrebuinţat şi pentru acoperiş în general, însă procurarea lui presupunea un mai mare efort, prioritare fiind paiele. Pentru legarea snopilor şi a maldurilor se folosea coajă de tei, iar pentru fixarea lor la ţepuşi înfipte la margine în căpriori şi la prăştini care ţineau paiele.

Camera de locuit era împodobită cu un lăicer sau scoarță, țesut în vechime cu modele geometrice, care putea acoperi doi pereți, cu ștergare cusute cu modele, în vechime în roșu și negru sau roșu și albastru, icoana împodobită ștergar, candela, lampa cu gaz pentru iluminat, deasupra patului era culmea pe care se așezau straie sau haine, ștergare și altele. De jur împrejurul camerei, se aflau laițe sau bănci înguste. În mijloc, se afla masa rotundă cu trei picioare înconjurată de scăunele rotunde sau dreptunghiulare, iar pe masă se afla fundul pe care se răsturna mămăliga din ceaun. În colț, spre ușă, se afla cuptorul cu hornul la gură, pentru că în vechime fumul revenea din cuptor și ieșea pe horn spre acoperișul casei, iar sub horn fie se afla un chirostiu cu trei sau patru picioare, pe care se așeza ceaunul, sub care se făcea focul, fie ceaunul era atârnat de un cârlig sub horn. În jurul focului se așezau oalele de lut cu mâncare, care erau rotite periodic. Cuptorul era destul mare, pe el dormeau de obicei copiii și bătrânii, iar în continuarea cuptorului era patul. În cameră se mai afla și un blidar pentru blide (străchini, farfurii, ulcele). În casele familiilor mai înstărite se mai găsea vreun scaun cu spătar și vreun tablou cumpărat de la târg; în general, în afara de icoană, tablouri nu existau. În camera de curat, acolo unde casele aveau două camere, într-un colț se afla lada de zestre, care conținea țesăturile noi sau păstrate pentru nuntă sau înmormântare, peste care era clădită zestrea sau teancul de țesături de lână.

Fig. 34-35. Lăicere de perete, prima jumătate a secolului XX, Lipovăț;
foto: Lucian Lefter, 2017

Fig. 36-37. Lăicere de perete, a doua jumătate a secolului XX, colecție etnografică, Costești; foto: Lucian Lefter, 2017

Fig. 38. Ștergar, Bogdana, detaliu; foto: Lucian Lefter, 2016

Fig. 39. Prostire pentru pat, prima jumătate a secolului XX, Muzeul sătesc Vutcani, detaliu; foto: Lucian Lefter, 2016

Fig. 40. Față de masă, începutul secolului XX, Muzeul sătesc Vutcani, detaliu; foto: Lucian Lefter, 2016

Fig. 41. Pernă, 1908, Muzeul sătesc Vutcani;
foto: Lucian Lefter, 2016

În exterior, pereţii erau lipiţi cu lut galben și baligă de cal, apoi văruiți într-o nuanţă de albastru sau doar în alb. Pe prispă se înălţau deregii sau stâlpii care susţineau streaşina. Tăiaţi în patru laturi erau împodobiţi pe muchii cu crestături în lemn. La nivelul marginii de jos a ferestrelor, uneori deregii erau uniţi cu o balustradă pe toată faţa casei și pe lateral, formând cerdacul, peste care erau scânduri tăiate şi ele în formă de siluete umane abstractizate, formând parmaclâcul. Și la streaşină capetele coardelor sau căpriorilor reproduceau schematic capete de cal. Ornamentele din lemn păstrează mesajul unor credinţe străvechi. Capetele abstractizate de cal de la streşini îşi trag originea din cultul acestui animal, cu funcţii apotropaice, de păzire împotriva forțelor malefice. La porţi, de o parte şi de cealaltă de aflau stâlpii cu forme abstractizate ale craniului omenesc, fiind evocate spiritele strămoşilor, menite să protejeze ograda casei în care se desfăşoară viaţa familiei.

Fig. 42. Muzeul sătesc din Vutcani, înființat în 1984 de prof. Ion Diaconu;
foto: Lucian Lefter, 2016

1.2. Portul popular. Nu există un port popular ca marcă identitară a județului Vaslui. Din cauza unor condiții istorice specifice, această zonă a devenit reprezentativă tocmai printr-o diversitate de elemente ale culturii populare, în vechime fiind expusă atât năvălirilor turceşti şi, mai ales tătăreşti, apoi teatru de luptă al războaielor dintre turci şi ruşi, cât și epidemiilor. Toate acestea au determinat importante mişcări de populaţie, lipsa mâinii de lucru ducând la necesitatea unor colonizări, la care se adăuga şi transhumanţa.

Mai întâi, aici s-au stabilit locuitorii din Ardeal, numiţi ungureni sau mocani. Amintirea lor o regăsim în diferite sate ale județului Vaslui, precum la Gârceni sau Ştioborăni, unde localitățile se împart în răzeşi şi ungureni; în comuna Puiești, satul Bărtăluş era format din două părţi: Răzeşi şi Mocani. Ciobanii din Ardeal care practicau transhumanţa s-au statornicit pe valea Prutului, la Vetrişoaia şi Fălciu, dar şi pe valea Tutovei, la Perieni, Iveşti, Pogoneşti ş.a. Apoi, locuitorii români veniți din Bucovina s-au stabilit la Muntenii de Sus, Muntenii de Jos sau Rafaila, iar cei de origine ucraineană la Dumeşti, Văleni, Brăhăşoaia, Corbu etc. În acelaşi timp, au venit şi locuitori din Muntenia, precum cei aşezaţi la Iveşti şi Pogoneşti. Iar amprenta locului de origine s-a păstrat mai cu seamă în portul popular.

Remarcăm cămaşa femeiască sau ia croită cu mâneca din umăr, în variante pentru zilele de lucru din cânepă, iar pentru sărbători din lână ţigaie sau borangic, cusute cu roşu şi negru sau albastru cu negru, ca motive principale fiind frunza de vie, crenguţa bradului, flori bătute, mânecile fiind împodobite cu mocuşori, ţochi şi fliştoneală. Cămaşa croită cu mâneca din gât este considerată, în lucrări de specialitate, de tradiţie dacică, fiind tivită cu găurele sau cusătură peste muchie, ornamentată cu diferite cusături: cruciuliţe (puncte), în urma acului (tighel, sutaş) sau umplut pe fir(cusut cojocăreşte), se adăugau fluturi şi mărgele la mireasă. Câmpii ornamentali erau dispuşi în două feluri: în altiţe numite umeri sau potloage, de unde plecau rândurile pe dinainte, spate şi mâneci; cusături în jurul gurii cămăşii, de aici plecând rândurile. Plătcuţele de pe umeri erau croite separat, de aici pleacă trupul cămăşii, împodobită cu găurele ogur, colţuri.

În ansamblul Podişului Central Moldovenesc, după cum arăta Emilia Pavel[100], „referitor la materialul din care se confecţionau cămăşile, cele mai vechi erau făcute din pânză de cânepă *tort în tort,* urzeala *fuior* şi băteala *câlţi*. Cămaşa de cânepă era folosită în special în zilele de lucru. Era croită dintr-o singură bucată dreaptă, iar la guler, pentru încheiat, în loc de *bunghi* avea două *sfori* de cânepă. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pentru sărbători se făceau cămăşi din pânză de cânepă sau in şi bumbac. Urzeala era din bumbac, iar bătătura de in sau cânepă. Pânza de bumbac era folosită în confecţionarea cămăşilor începând de prin anul 1900. În timp ce în zona de munte a

[100] Emilia Pavel, *Portul popular moldovenesc,* Editura Junimea, Iaşi, 1976, p. 41

Moldovei se folosea, pentru cămăşile de sărbătoare, pânza de in sau cânepă bătută în bumbac, în Podişul Central Moldonesc, zona Iaşi, ajungând până la Roman şi Vaslui, se folosea pânza de lână ţigaie toarsă prin mărgică şi bătută în bumbac. Alături de pânză de lână ţigaie, la sud, în jurul Tecuciului şi Bacăului, se folosea şi pânza de borangic. La începutul secolului al XX-lea, cămăşile se făceau din pânză de bumbac. Era un bumbac subţire, *păr sacâz* ce se bătea în bumbacul obişnuit. Pânza de păr sacâz era subţire, fină, pe când cea de sacâz era groasă. Se folosea la confecţionat cămăşile, în special, în sudul Moldovei (Vrancea). Atât pânza de lână ţigaie, cât şi cea de borangic sau păr sacâz, se ţesea cu vrâste sau cu margine în zona Iaşi. Marginea consta în vrâstele din urzeală făcută cu bumbac alb. O altă tehnică de ţesut era *în cruci*, adică cu vrâste realizate atât la ţesut, cât şi la urzit. Din acest joc de linii rezultau pătrate, *cadriluri*, ca *felia de zahăr* sau pânza *în cruci,* deoarece firele de urzeală cu cele din bătătură se întretăiau în formă de cruce. În jurul Vasluiului sau Bârladului, această pânză se numea *în lacre*. Pânza de lână ţigaie sau de borangic se făcea şi fără vrâste *margine* sau în *cruci*, fiind ornamentată cu alesături, dintre care cele mai cunoscute erau motivele *şinătău* (zigzag), *paingăn* şi *cruce"*. Analiza tipurilor de cămaşă se încheie cu observaţii asupra zonei: „Cămăşile din pânză de lână ţigaie, în satele din jurul Vasluiului, se făceau şi cu betiţă la mânecă. Croiul cel mai frecvent era cămaşa de-a-ntregul, dreaptă, însă se făceau şi din două bucăţi: stan şi poale. Ornamentele ce împodobeau cămaşa erau realizate din alesături de mână executate la ţesut. Cele mai cunoscute motive de alesătură erau: *paingăn* şi *prescurele*. Pe margine, la poale, cămaşa era *tigită* cu aţă albastră. În afară de această cusătură era împodobită cu horbotă, mărgele şi fluturi. Un alt ornament pe aceste cămăşi era *şabacul* (zigzagul), executat cu aţă roşie şi albastră. Cămaşa dreaptă se mai numea şi cămeşoi, fiind întâlnită în toată Moldova".

Fig. 42. Grup de săteni din Lipovăț pe scările Palatului Administrativ din Vaslui, 1926, unii în port popular (fotografie păstrată de Geta Ichim, nepoata lui Toader Ichim, primar al comunei Lipovăț)

Fig. 43-47. Cămăși populare bărbătești, ansamblu și detalii, colecție etnografică, prima jumătate a secolului XX, Costești; foto: Lucian Lefter, 2017

Fig. 48-49. Cămașă populară femeiască sau ie, detalii de mânecă (cu altița) și față, Bogdana; foto: Lucian Lefter, 2016

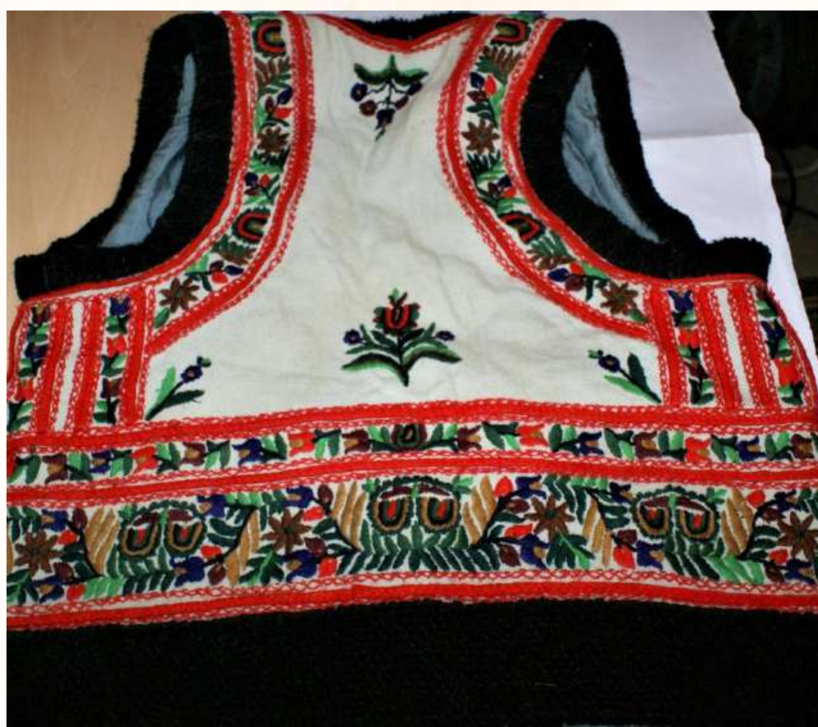

Fig. 50. Bundiță/boandă (spate), Bogdana; foto: Lucian Lefter, 2016

Fusta, altă piesă de primă importanţă alături de cămaşă, cunoaşte şi ea mai multe tipuri, care se diferenţiază după materialul folosit la confecţionare, lungime şi structură (androcul). Fusta era ţesută din lână, lungă până la călcâi, încreţită sau cu falduri pe bată, pe valea Tutovei numindu-se şi androc. Mireasa purta fusta de lână ţigaie, având pe poale ogur, mărgele şi fluturi. În zilele de lucru se purtau, mai ales, fustele de lână în culoare naturală, cu ţesătura simplă sau având şi vrâste albe sau roşii la poale. Sporadic, în mod special la costumul de sărbătoare, s-au purtat şi catrinţe (fote), însă acestea erau cumpărate de la bucovinence.

O altă piesă caracteristică pentru costumul popular femeiesc este pestelca, purtată peste fustă de lână. Pestelcile sunt de o mare varietate. Ele sunt bogat împodobite fie prin alesătură de

mână (motivele rățișoară, puiul mare), fie prin cusături în cruciulițe. Pestelca este o piesă caracteristică a portului popular femeiesc. De formă dreptunghiulară, cu dimensiunile variind între 0,80 m lungime şi 0,50 m lăţime, pestelcile se confecţionau din ţesături special executate, care se diferenţiau de la o zonă la alta. Astfel, în zona Vasluiului, pestelcile se ţeseau din lână sau canva, cu vrâste longitudinale viu colorate şi cu alesătură de mână, model arnici. La poale sau de jur împrejur, li se aplica o bată de satin negru pe care, în unele cazuri, apar cusute flori din fluturi şi mărgele. Marginile sunt ornamentate cu dantele de mătase sau franjuri de lână. În zona Bârladului, pestelcile, având câmpul bleumarin, se confecţionau din două bucăţi înguste de ţesătură în ozoare şi cu învrâstături albe (genuţe, muşcăţele), care se încheiau între ele cu acuşorul cu lână albă sau colorată. Cheiţa aceasta apare dispusă transversal pe mujlocul piesei. În zona Huşilor, pestelcile – în aceeaşi culoare bleumarin şi cu genuţe albe – se confecţionau dintr-o ţesătură în două iţe, foarte subţire, cu învrâstături albe din urzeală iar către marginea inferioară şi din băteală. Pestelcile erau deseori mărginite de colţurele (musturaşi, musturei, cichişori) executate cu igliţa din lineţuri colorate.

Portul bărbătesc oferă la rândul său alte caracteristici, păstrând însă unele legături cu cel femeiesc. Reia multe dintre trăsăturile generale ale portului femeiesc. Cămăşile se împart în: croită de-a-ntregul; cu platcă; cu fustă croită separat. Ele erau lungi până sub genunchi şi se purtau cu iţari şi suman sărăduit. Şi aici întâlnim ornamente, motive şi folosirea pânzei de lână ţigaie în situaţii deosebite. Un alt element al portului popular, brâul, era nelipsit din zona Vasluiului, elementele ornamentale fiind apropiate de cele de pe cămăşi, vrâstele (numite şi ridicături) erau executate cu speteaza şi alesătura de mână, model *paingăn* şi *şerbac* (zigzag), se termina cu ciucuri şi canafi.

O componentă înrudită cu brâul, bârneaţa, cunoaşte aspecte particulare în judeţul Vaslui, mai ales în colinele Tutovei, unde cingătorile cu motive din alesături atingeau ca dimensiune circa 2,5-4 m lungime şi 3-4 cm lăţime. La ţesut se foloseau lână, canava şi mărgele, bârneaţa terminându-se cu „ţurţuri" (franjuri) şi canafi. Bârneţele se încingeau peste brâul roşu cu „fâşii". Se purtau în zile de sărbătoare la pantalonii de şiac „creţi" şi la cămaşa naţională cu flori.

Betele sau bârneţele cu care se încingeau femeile erau bogat ornamentate cu o bogăţie de motive în general geometrice şi de o mare varietate cromatică. Aceleaşi caracteristici le întâlnim şi la bonzile (boandele) înflorate, produse de meşteşugari ai satelor, specializaţi în cojocăritul de străveche tradiţie. Ca ornamente, predomină elementele florale şi vegetale (fitomorfe) în combinaţii cromatice dintre cele mai surprinzătoare. Boanda tinde să fie înlocuită cu ilicul de catifea, împodobit şi acesta tot cu motive fitomorfe.

Pentru acoperământul capului erau năframele din borangic, răspândite destul de mult cândva, tot în Colinele Tutovei. Ca o tehnică de uz general, întâlnim şi aici vrâstele de bumbac

sacâz şi ornamentele de la capete. Amintim și celelalte componente ale portului popular din zonă – sumanul, caţaveica, flaneaua, polca, minteanul.

1.3. Studiu de caz – portul popular din comuna Bogdana. Un studiu de caz relevant poate fi considerat cel privitor la comuna Bogdan, de la începutului secolului trecut, relatat de preotul Ioan Antonovici (viitorul episcop de Huși): „Din cele auzite de la oameni vechi de zile, am aflat că prin deceniul al treilea al veacului 19, afară de un număr de aguzi de prin livezile de pomi a câtorva răzăşi din satul Bogdana, era atunci şi o livadă întreagă aparte, cu vreo 20 de aguzi bătrâni a lui Stan Bacalu, din Bârlad, ce o avea aici pe partea sa de pământ, trupul Negrileştii, neamul Palicesc. Femeile acelor răzeşi se ocupau cu creşterea gândacilor de mătase pentru a-şi face burangic, cu care să-şi vrâsteze unele ţesături, cum şi spre a-l vinde şi pe la unele femei din alte sate. Părintele Ciorescu îmi spune anume că o bunică a Sf. Sale a venit de la Tunsăşti în Bogdana, în anul 1828, şi a cumpărat burangic cu câte 15 parale dramul (Scrisoarea din 12 Maiu 1905). Din aceste relatări, rezultă că cultura viermilor de mătasă, se urma, în această localitate, probabil de la încep[utul] veac[ului] al 19 [-lea]. În urmă apoi, pe la an[ul] 1846, guvernul, după cum tot din bătrâni se spune, a împărţit de la săteni câte 10 pui de agud de fiecare, punându-le îndatorire şi silindu-i chiar ca să-i planteze. De atunci încoaci s-au înmulţit din ce în ce numărul aguzilor şi s-au deschis gustul în mai multe femei ca să se ocupe cu sericicultura. În timpul de faţă gândacii de mătasă se cultivă pe la vreo 120 de case din comuna Bogdana”[101].

Cele mai multe materiale pentru costumul popular se realizau prin industria casnică. Redăm un un tablou complet privitor la postul popular din comuna Bogdana, care poate considerat reprezentativ pentru judeţul Vaslui: „Femeile din comuna Bogdana desfăşurau înainte o mare activitate pentru industria casnică. Aceasta ne-o mărturisesc şi piule pentru învălitul ţesăturilor de lână, dispărute, după cum am văzut, odată cu morile ce au fost pe pâraele de aici. Pentru a se îndemna la torsul cânepei şi inului femeile făceau în genere în nopţile de iarnă şezători; iar soţiilor pasnicilor, vornicilor, preoţilor etc. pentru a-şi dovedi de tors mai făceau şi clăci tot în nopţile de iarnă, cu neveste şi cu fete din sat. Primăvara trebuia ca toate gospodinele să pună tortul la fiert în anume ştiubee, lucrare ce corespunde cu ciripitul vesel şi neastâmpărat al piţigoilor, pe care oamenii l-au interpretat prin *tort în ştiubeiu* – zeflemizând astfel într-un mod fin pe femeile care nu şi-au mântuit de tors. După aceea se începea ţăsutul pânzei care se continua şi vara şi din care gospodinele îşi făceau toate albiturile trebuincioase în casă, vrâstându-şi unele ţesături cu bumbac

---

[101] I. Antonovici, *Istoria comunei Bogdana din plasa Simila, judeţul Tutova*, p. CXII-CXX.

ori cu borangic, aşa că lăzile lor erau ticsite de valuri de pânză de cânipă şi de in. De asemeni, femeile de aici se ocupau pe o scară întinsă şi cu lucratul lânei, făcându-şi din ea aşternuturi pe paturi în casă, cum şi în mare parte haine, (fuste, scurteice) şi bărbaţilor lor (sumane, bernevigi sau nădragi); numai răzăşii mai bogaţi, imitând pe negustori şi boieri, îşi făceau haine de postavuri şi alte materii din târg – mai ales cu prilejul însurătoarei. Iar fetele mari se siliau să-şi facă singure toată zestrea sau ţesăturile trebuincioase în casă, cum şi posoapele şi naframele ce trebuiau să dăruiască când vor fi mirese, ştiind bine că sârguinţa aceasta li va fi o vădită recomandaţiune de a fi peţite de tinerii cei mai buni şi mai vrednici, cum şi aceea că lucrurile mânelor lor vor fi purtate de flăcăi din mână în mână, bătute în palme şi jucate, până să fie puse în care pentru a fi transportate la casa mirelui. Şi nu puţin îndemn la lucru au avut şi au fetele de la gândurile aceste, ce le stăpânesc cu multă putere şi stăruinţă. De pe la anul 1860 încoace, industria casnică a început să decadă din ce în ce, în această comună. Cauzele sunt urnătoarele: dispariţiunea iazurilor şi morilor, de pe pâraele de aici, şi odată cu ele şi a piuălor ce erau la îndemâna sătenilor, pentru învălitul ţesăturilor de lână; strâmtarea sau lipsa locurilor de păşune pentru oi, dar a căror cultură se ocupau altă dată mai mulţi săteni, şi astfel nevoia în care dânşii ajunseră acum de a-şi cumpăra această materie primă de pe aiurea sau din oraş; eftinătatea bumbacului, a hasalei şi a pânzei de americă; perfecţionarea meşteşugului de fabricaţiune şi eftinătatea feluritelor materii de haine, în comerţ, fromoase la vedere, dar adesea nişte adevărate putregaiuri; în fine, tendinţa mai ales a sătenilor răzăşi de a imita pe orăşeni în felul îmbrăcămintei şi chiar a materiei din care e făcută, dându-se mai mult preţ de pildă unei fuste cu flori frumoase, fie el şi din pânză putredă, decât unei haine ce e făcută din o ţesătură bună de casă. Toate aceste pricini unite şi cu lipsa spiritului de cruţare a banului, cum am spus şi mai sus, făcură ca industria casnică se decadă foarte mult, în această comună, şi încă numai într-un timp de 45 de ani.

Cu toate aceste şi astăzi se mai lucrează pânză de către femei, în cea mai mare parte de bumbac, puţine de cânepă şi, lucrau de tot rar, de in: unele din ele îşi ţăse pânză de bumbac vrâstată cu burangic ori şi-o fac sade de burangic. Multe se mai ocupă din când în când şi cu torsul lânii şi ţesutul lăvicerelor pentru aşternut pe paturi în case, rar şi pentru câte o haină bărbătească sau femeiască, iar câteva se îndeletnicesc şi cu ţesutul şi alesul covoarelor de pus pe perţi. Fetele, după cât tot învăţa de pe la mamele lor, mai păstrează în mare parte frumoasa tradiţie de a-şi face singure zestrea: mărginită fiind aceasta, în vremea de acum, la un număr oarecare de lăvicere, la câteva valuri de pânză de bumbac, un număr de prosoape, şervete, perne şi saci, aceşti din urmă din cănura de cânipă şi atâta tot. Încolo, ceea ce ar mai trebui să cumpără din oraş, după puterea părinţilor cu prilejul nunţii. Sunt câteodată şi mirese care îşi fac cinste la nuntă cu lucru de zestre de ale mamelor

lor şi chiar de ele şi chiar de ale bunicilor lor, lucruri bine păstrate şi care se văd învechite numai de vreme, nu şi de întrebuinţare”.

Preocupările pentru ţesutul cânepii şi al lânii erau generale, existau pive (sau piue) care erau puse în mişcare hidraulică şi au dispărut odată cu morile de apă. Autorul face distincţie clară între şezători, unde fiecare lucra pentru sine şi clăci, unde participanţii lucrau pentru o persoană mai înstărită. Hărnicia femeilor sau a fetelor mari, concretizată în produsele obţinute prin industria casnică, era cartea lor de vizită în cadrul comunităţii, măsura în care erau apreciate sau, din contra, ironizate de către consăteni. „Fudulia” răzeşilor, care se considerau urmaşi de boieri, se manifesta şi aici în tendinţa lor de a căpăta produse superioare faţă de cele realizate în sat, sau, cel puţin, considerate astfel. Fetele erau tot mai harnice în perspectiva nunţii pe care şi-o doreau, firesc tot mai fastuoasă, ţesăturile confecţionate de ele şi care urmau să fie „jucate” în faţa tuturor, având un rol de bază în desfăşurarea acestui scenariu ritual. Toate cele de mai sus începeau însă să devină deja istorie. Ioan Antonovici considera momentul 1860 ca începutul decăderii la Bogdana a înfloritoarei industrii casnice de până atunci. Tot el stabileşte şi o serie de cauze: pe de o parte restructurarea economiei rurale, pe de alta influenţa activităţilor comerciale din târguri, invazia mărfurilor atrăgătoare aparent.

Cele mai interesante informaţii oferite de Ioan Antonovici rămân totuşi cele privitoare la portul popular din Bogdana în care erau incluşi atât răzeşii (la Bogdana), cât şi clăcaşii (la Suceveni): „Îmbrăcămintea se pregătea în mare parte altă dată în case de către femei, pe când astăzi din contra a ajuns să se cumpere mai mult din oraş. În timp de vară, prin jumătatea întâia a veacului al XIX-lea, bărbaţii cei fruntaşi din satul Bogdana purtau cămeşi şi izmene de cânepă şi de la un timp încoace de bumbac, mintean sau antereu scurt cu mâneci şi pantaloni de postav muntenesc (cum se zicea pe atunci), căciulă de miel (rar de tot aveau câte o pălărie de pâslă) şi iminii (papuci) ori ciubote cu tureatca (carâmbul) până la genunchi. Femeile lor: cămeşă de cânepă cu piepţi de in, fuste şi scurteici de lână ştergare de in vrâstate la capite cu borangic, toate lucrate de dânsele, şi papuci. Cei de mijloc se deosebeau prin: anteree şi pantaloni de lână din materii ţesute în case. Femeile lor: ştergare de in simple, fuste şi polcuţe de lână, ţesute asemenea de dânsele. Cei săraci: prin purtarea mai mult a sumanului şi a opincilor şi femeile prin ştergarele făcute din pânză în două iţe; încolo se îmbrăcau ca şi cei mijlocaşi.

În timp de iarnă, bărbaţii fruntaşi purtau: contăşi de postav negru sau albastru, blănit cu vulpe (ce se purta mai ales sărbătoarea şi la alte prilejuri), cojocul scurt de miel şi căciula tot de miel, pantaloni sau nădragi largi (moldoveneşti) de postav, şi ciubote până deasupra genunchilor, şi când aveau să meargă la drum aveau şi o haină ce o puneau pe deasupra numită chebe. Femeile lor:

malotele de ghirmesit blănite cu vulpe, fuste de lână lucrate în case, ştergare albe vrâstate la capete cu borangic şi ciuboţele. Cei mijlocaşi se deosebeau prin: contăşi de postav blănit cu miel, suman negru sau laiu (gri) şi bernevigi de aceeaşi materie cu sumanul, ce se ţese în casă purtând unii şi poturi adică un fel de nădragi de piele cu blană pusă din lăuntru, şi ciubote cu tureatcă până la genunchi. Femeile lor: fuste şi dinaintele cu o dunguliţă de vulpe, ştergare şi ciuboţele. Cei mai săraci se deosebeau prin: cojoc lung sau mai scurt din blană de oaie şi opinci, iar femeile lor prin caţaveică de aţă blănită cu oaie. În jumătatea a doua a veacului trecut, locuitorii mai ales cei din satul Bogdana, imitănd pe boieraşi şi târgoveţi şi mai pe urmă şi pe îmbrăcătorii de surtuc din localitate (învăţători, primari, notari, perceptori etc.) din ce în ce s-au lepădat de hainele făcute în casă şi au alergat a-şi procura de cele de modă nouă din comerţ: deocamdată pentru zilele de sărbătoare, iar mai pe urmă pentru întrebuinţarea în toate zilele. Aşa că astăzi cei mai mulţi dintre bărbaţii fruntaşi şi mijlocaşi se îmbracă cu surtuc, pantaloni strâmţi şi paltoane şi în timpul verii întrebuinţează pălăria de pâslă şi de dorit ar fi să întrebuinţeze de cele de pae”.

Așadar, la portul bărbătesc s-a trecut de la cânepă la bumbac, s-au stabilit piesele costumului după anotimpuri. Soţiile acestora recurgeau pentru piesele specifice portului lor la in cu cânepă, lână, bumbac şi borangic, material care acordă o notă de fineţe şi eleganţă. Pentru stările sociale de mai jos, materialele erau tot mai ieftine, sumanul înlocuia minteanul, iar opinca lua locul cizmei răzeşului. Îmbrăcămintea de iarnă, mai scumpă şi mai variată, sublinia şi mai mult diferenţele sociale. Tot în funcţie de starea socială s-a trecut de la imitarea îmbrăcămintei boierilor, la imitarea şi adoptarea îmbrăcămintei „surtucarilor” (învăţători, funcţionari ai primăriilor). Datorită comerţului, tot mai mulţi locuitori au renunţat la obiectele de îmbrăcăminte confecţionate din materiale produse de industria casnică. În finalul acestui capitol, autorul subliniază deosebirile de port dintre răzeşii din Bogdana sau Similişoara şi clăcaşii de la Suceveni, Fântâna Blănarului şi Lacu-Babii.

2. Aspecte spirituale

2.1. Credințe și superstiții. Credinţele fac parte din fondul străvechi al culturii populare, alături de obiceiuri având o remarcabilă stabilitate în raport cu celelalte manifestări[102]. Calendarul popular pe lângă respectarea riguroasă a sărbătorilor creştine, instituite de biserică, include anumite zile marcate prin interdicţii sau efectuarea unor anumite festine cu caracter magic, precum, de pildă ziua de Foca (numele sărbătorii provine de la împăratul bizantin canonizat) este resimţită prin

[102] D. Ravaru, *Tradiții ale culturii populare din comuna Epureni*, p. 112-151.

etimologie populară ca originar de la foc - nu se lucrează, „e rău de foc”; pe 22 iulie se serbează Ilie Pălie, cine lucrează în această zi riscă să fie trăsnit, el sau bunurile sale; ziua de vineri se bucură de un adevărat cult, nu se lucrează nici în ajun, nici în această zi, nu se umple borş căci nu se acreşte; la fel, nu se lucrează, mai ales în vii, în primele nouă joi după Paşti. La mijlocul Postului Mare, se face, cu rosturi magice, numărătoarea ouălor. Alte interdicţii privesc relaţiile dintre membrii comunităţii sau stabilesc legături subtile între viaţa păstorească şi rigoriile climatice: nu se mănâncă fructe din propria grădină, până când nu se dau de pomană câteva dintre acestea; nu trebuie să te scalzi într-o apă curgătoare până nu mănânci caş dulce în anul respectiv.

Ca orice univers magic, şi cel constituit din reminiscenţele contemporane prezente în sate este populat cu fiinţe malefice, în primul rând Rusaliile. Printr-o contopire a elementelor mitologice de origine latină cu cele de sorginte autohtonă s-a conturat imaginea unor duhuri răuvoitoare care acţionează la sărbătoare a lor, a Rusaliilor. La rândul său, aceasta coincide cu Cincizecimea, a 50-a zi după Paşti, respectiv Pogorârea Sfântului Duh. De aici convingerea că săteanul care munceşte în ziua de Rusalii va înnebuni, va fi „luat de Rusalii”, de spiritele malefice feminine amintite, în bună parte identificate cu Ielele. Dar ele pedepsesc şi în timpul anului pe cei care nu respectă sărbătorile curente sau dacă faci greşeală să adormi cu ferestrele deschise în timpul nopţii, Rusaliile intră prin ele şi strâmbă gura şi ochii celor vinovaţi.

Deosebit de activi sunt strigoii şi stafiile, care ies noaptea din cimitire, în cele mai multe cazuri provenind din oameni care s-au născut cu anumite semne marcând predestinarea-căiţa, au fost victimele unor anumite farmece, sau când erau întinşi pe masă a trecut o pisică pe sub aceasta. Singurul leac este ca, atunci când este identificat cadavrul care-1 găzduieşte pe strigoi, să fie dezgropat, inima străpunsă cu o ţepuşă, pe urmă îngropat din nou, cu slujbe religioase.

În această lume magică, în care omul poate interveni dirijându-i energiile în sensurile dorite de el, se află şi forţe ostile împotriva cărora trebuie să-şi găsească mijloacele de luptă. În prim plan se înscriu vrăjile şi descântecele, ținând cont de diviziunea generală: magie albă şi neagră. În prima categorie intră acţiunile magice de prevenire şi vindecare a unor boli, obiceiurile prin care se încearcă provocarea ploii în perioadele de secetă – Caloianul, păpuşa de lut îngropată şi jelită, Paparudele. Descântecele de dragoste şi de urât, după finalizarea dorită se încadrează uneia sau alteia dintre categoriile de magie. Sunt descântece în care se exprimă cu intensitate dorinţa persoanei respective de a fi iubită şi în scenariul cărora se folosesc flori şi alte lucruri frumoase, dar, cele mai multe, fiindcă la vrăjitoare se recurge în momentele dificile ale vieţii, se doreşte arzător distrugerea adversarului în dragoste. Aici se înscriu în principal descântecele de legat cununia prin care se urmăreşte împiedicarea cuiva să se căsătorească.

Între practicile de magie neagră folosite se înscriu vrăjile de luat mana vacilor, respectiv fruptul, laptele lor, o vacă miniaturală de lemn la care se mimează mulsul şi la care o vrăjitoare poate aduce laptele vacilor din vecini. Rezultate sigure aduce târâtul frânghiei furate prin rouă, în noaptea de Sfântul Gheorghe. Se mai făceau ca o formă de răzbunare asupra colectivităţii, descântece de legat ploile. De acestea erau învinuiţi de obicei cărămidarii, acuzaţi că vor să-şi uşureze munca lor, desfăşurată mult mai bine în vreme de secetă. Alte vrăji presupuneau desfacerea unor căsnicii sau folosirea de obiecte sau părţi ale corpului (unghii, păr) de la cei doriţi morţi, păpuşi de ceară străpunse cu acul, animale antipatizate în general ca broaştele râiaose, unele materii scabroase.

Caracteristic pentru satele din această zonă este obiceiul „pusului frigărilor” sau „făcutul de frigare”. Întrebuinţate cel mai adesea în magia neagră, frigările confecţionate de fierari miniaturizând dimensiunile celor obişniute sunt folosite de descântătoare, manevrate şi direcţionate, înroşite în foc şi stinse, spre a susţine imprecaţiile verbale şi a indica pe cel sortit răului dorit. Frigările vor fi întrebuinţate însă şi benefic, drept magie albă, pentru a se obţine vindecarea de orice boală. Pentru aceasta persoana bolnavă trebuie să-şi facă frigări noi la fierar şi să le arunce după ce s-a vindecat, să le întrebuinţeze o singură dată.

2.2. Obiceiurile ciclului familial

2.2.1. Nașterea. Primul dintre obiceiurile ciclului familial este cel al nașterii, moment precedat de o serie de interdicţii şi obligaţii, unele de natură practică: să nu ridice lucruri grele, dar nici să nu stea degeaba, însă cele mai multe aparţinând la acelaşi orizont magic evocat până acum: să nu mănânce fructe îngemănate ca să nu nască gemeni; să nu fure fiindcă forma obiectelor sau fructelor însuşite se va imprima pe pielea viitorului născut: să nu-şi înnoade părul decât decă-şi aduce aminte în momentele respective că este gravidă etc. Întotdeauna, indiferent de împrejurări, naşterea rămâne un moment de mare bucurie, mai ales când este vorba de un băiat. Mai demult, când naşterile se făceau acasă, mama era asistată de o bătrână, de obicei rudă cu ea, putea să fie însă şi altcineva din sat care avea priceperea necesară. Obligaţiile sale se derulau în primele trei zile de după naştere atât faţă de mamă, cât şi faţă de copil, având grijă de scalda acestuia. Moaşei i se făceau daruri, prosoape în primul rând, obicei care s-a menţinut şi în condiţiile actuale, aceleaşi daruri tradiţionale acordându-se cadrului medical care a asistat naşterea. Şi mamei i se fac daruri, între care, în trecut, era obligatorie o sticlă de rachiu. De regulă, în preajma naşterii, se aşterneau pe jos paie, ţolice peste ele, toate pernele din casă. Mama năştea în genunchi, ţinându-se cu mâinile de pat, rămânea trei zile pe aşternutul improvizat pe pământ. Oricine venea în vizită lăsa un ban pe

fruntea copilului. După ce moşea îşi ieşea din atribuţii, iar naşul capătă cea mai mare importanţă. El pregăteşte crijma, pânza folosită la înfăşurarea copilului scos din scaldă, lumânarea împodobită cu rochia care se dă cumetrii, legată cu o pamblică, aşa o va găsi şi pe lumea cealaltă. Tot naşul, care trebuie să fie cel de cununie, se îngrijea de cele necesare copilului, în primul rând de plapumă.

La botez, când noul născut era inclus în comunitatea creştină, apa pentru scăldătoare este pregătită cu deosebită grijă, în trecut fiind încălzită neapărat într-o oală de lut, se introduc în ea grâu, orez - simboluri de rodnicie, bogăţie şi obiecte cu o simbolistică evidentă (pâine ca să fie bun, un condei ca să fie cărturar etc). Cei bătrâni își aminteau de biceiul străvechi de a lovi uşor de vatră copilul scos din scăldătoare, un simbol profund al integrării sale în şirul strămoşilor şi al statorniciei întru neamul său. Apa de la scăldătoare capătă virtuţi deosebite, se arunca numai într-un loc curat, cel mai adesea la rădăcina unui pom.

Cumetria are loc în ziua botezului sau în cea imediat următoare. În prim plan intră acum părinţii şi naşii spre deosebire de botez, când totul se concentrează în jurul copilului. Se realizează acum „încumetrirea”, o formă specifică de înrudire. Cei care participă la masă contribuie cu cadouri şi bani, în trecut cei din urmă se aşezau pe o farfurie cu pâine şi sare. Între naşi şi fini se crează, alături de legăturile spirituale constituite în momentul Botezului, un sistem de obligaţii reciproce. Naşul îşi va călăuzi şi sprijini material finul până în momentul căsătoriei - deseori îl şi cunună - iar finul îl va vizita cu ocazia tuturor sărbătorilor însemnate.

2.2.2. Nunta. Ceremonialul nunții consacră un moment esențail al existenţei, cel proaspăt nuntit trece într-o altă categorie socială şi de vârstă, cea a însurăţeilor, a oamenilor maturi, cu drepturi depline în comunitate şi cu obligaţiile respective. Cunoaşterea tinerilor se petrecea la clăci, şezătorilor şi mai ales la hora satului. Un rol însemnat îl jucau relaţiile dintre părinţi, starea lor socială, pe cât posibil se încerca obţinerea unui echilibra între dorinţele tinerilor şi calculele făcute de părinţi, de multe ori contradictorii. Pețitul era dus la capăt de către om mai în vârstă, starostele, care juca rolul unui moderator al disputelor care urmau. Se stabilea zestrea, data nunţii şi desemnarea naşului, de multe ori cel de botez. Rareori se făcea şi logodnă, de obicei aceasta era o nuntă mai mică făcută în familie, fata mutându-se la băiat. Desigur existau și cazuri când fata se mărita prin fugă.

În săptămâna premergătoare nunții, anumite zile erau consacrate croitului hainelor sau cernutului făinei pentru colaci. Tot acum se făcea şi pregătirea zestrei, cu sipetul sau lada în care se puneau prosoape, feţe de masă, iar deasupra se așezau lăicere sau scoarțe, plapume, ţoale, o oglindă. Uneori, zestrea era adusă la casa mirelui de sâmbătă seara, fiind primul dintre obiceiurile care dădeau atâta farmec nunţii tradiţionale, în special prin prezenţa numeroşilor călăreţi. Nunta propriu-

zisă începea de duminică dimineaţă. Alaiul mirelui venea la casa miresei, condus de vornicel. Aici întâmpină primele piedici de ordin magic - legarea porţilor, înlocuirea miresei cu o bătrână. După rostirea oraţiei de nuntă se pătrundea în curte, mirii se întâlneau, şedeau pe perne, între fete şi flăcăi. Urma gătitul miresei, marcând hotarul dintre o stare şi alta, momentul de trecere. Pe fondul unei melodii specifice, respectându-se reguli consacrate, vornicelul, nunii, mirii, ceilalţi tineri, formau un şirag ce se rotea de trei ori în jurul mesei, apoi, în aceeaşi ordine ieşeau în curte. Este ceea ce se numeşte „danţul" sau „de trei ori pe după masă". Masa respectivă avea la colţuri grâu şi zahăr, sugerând bogăţia şi buna înţelegere care urmau să domnească în viitoarea familie. Încă înainte de ieşirea danţului în curte era instalată o altă masă cu vin şi colaci. Aici se aşezau socrii şi în faţa lor în genunchi, mirii, în numele cărora vornicelul rosteşte iertăciunea, pe care o completează cu glume, în momentul în care îşi primeşte răsplata.

Iertăciunea reitera istoria adamică a Facerii Lumii în șapte zile. Însă o variantă iertăciunii care include legenda cosmogonică[103] a fost culeasă în satul Tunsești, comuna Bogdănița, povestită de Ion Ciuraru, în vârstă de 80 de ani, în 1975. Așadar, „de la început era numai senin de apă", peste care se plimbau doar trei persoane: Dumnezeu, Aghiuță și Sfântul Petru. Și „acești trii oamini umblau așa pe apă toată ziua. Într-una din zâle, Dumnezeu îi spune lui Aghiuță: «Aghiuță, ia să te dai tu în fund, și să mi-aduci de-acolo moluz». Imediat, Aghiuță s-o dat în fundul apei și s-o dus ca cum s-ar duci un om într-un an de zâle, așa s-o dus el într-un ceas sau două ceasuri". La a treia încercare Aghiuță izbutește să aducă puțin pământ sub unghii, iar Dumnezeu să facă o turtiță mică, pe care „o strâns-o așa în degete, Dumnezeu, o blagoslovit-o ș-o pus-o pe fața apei. Turtița o început să crească cât ar sta trii oameni. S-o suit câti trii pe turtiță. Ce zice Dumnezeu: «Ei, de-acuma o-nsărat, e noapte, trebuie să ne culcăm șî noi!». Acuma, Aghiuță dacă îi drac, tot drac! […]. Da' Aghiuță ce spune!? «Ei, cum el o putut să facă minunea asta și eu n-am putut, că eu am adus moluz de acolo șî n-am putut să fac minunea asta!? Ei, peste noapte am să mă scol șî am să-mping pe Dumnezeu așa, pe Sfântul Petru așa, să-i dau în apă, să-i înec!» […]. Peste noapte s-o pus, s-o băgat în mijlocul lor. Împinge pe Dumnezeu în stânga, împinge de Sfântul Petru în dreapta, împinge. Turtița, de-acum crescuse șî să acoperise apa toată, cât era ea de întinsă... ", pentru că Dumnezeu știa gândul lui Aghiuță.

---

103 L.-V. Lefter, *Din „senin de apă": Facerea Lumii*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", XX, 2020, p. 481-488.

Urmează istoria biblică a Facerii Lumii în cele șapte zile. Un aspect necunoscut până acum, ar fi cel al rostului acestei legende, al momentului și locului când era recitată într-un scenariu ritualic. Iar bătrânul Ion Ciuraru din Tunsești a îmbinat legenda cosmogonică a Facerii Lumii cu cea biblică, variantă de iertăciune rostită la nuntă. De obicei, iertăciunea redă varianta biblică a Facerii Lumii în șapte zile și a istoriei adamice, în care s-au strecurat motive ale credințelor locale. Însă la Tunsești, probabil și în alte locuri, în fața tinerilor aflați la început de drum și creatori ai unei familii, vornicelul nunții începea iertăciunea cu recitarea legendei apariției Pământului din Ape, urmată de istoria biblică a Facerii Lumii în cele șapte zile, încheiată cu izgonirea primilor oameni, Adam și Eva, din Rai.

Fig. 51. Năframă pentru colac la nuntă, Muzeul sătesc Vutcani; foto: Lucian Lefter, 2016

În această variantă inedită, iertăciunea reprezintă un element al ritualului nupțial care poartă în sine pecetea unui sincretism religios remarcabil, într-un spațiu geografic și istoric aflat într-o lume în perpetuă mișcre, la interferența curentelor culturale și religioase.

Înainte de a părăsi casa părintească mireasa încearcă să se ascundă, este găsită, ia un colac de pe masă (numit iniţial jemnă, denumirea s-a pierdut, este înlocuit uneori cu cozonac) îl pune pe cap şi îndeplinind un rit de fertilitate şi de comuniune, îl rupe în bucăţi aruncându-le în cele patru puncte cardinale. În acelaşi sens, când se bea vinul rămas în pahar se aruncă peste cap.

Fig. 52. La nuntă, Chițoc, c. 1920 (fotografie aflată în biserica satului)

Alaiul se îndreaptă apoi spre biserică, înaintea mirilor se aruncă apă, alt simbol al fertilităţii. Este unul dintre elementele de cea mai mare stabilitate, el se păstrează şi când nunta are loc la oraş. Preotul transferă atmosfera nunţii în biserică, face glume atunci când le oferă mirilor pâinea muiată în vin, schimbă inelele, le pune cununiile poreclite pirostrii. La intrarea în casa mirelui, soacra mare îi leagă pe cei doi tineri cu un prosop, simbol transparent al unităţii viitoarei familii. Îi conduce apoi la locul de cinste unde îi aşază pe perne, îi pune mirelui un copil şi le dă să mămânce la amândoi un ou. Asistăm deci la un rit menit să asigure fertilitatea miresei, urmat de consumarea rituală a unui aliment simbolizând de asemenea rodnicia. La masa mare, care urmează se reia riturile de fertilitate continuate prin episodul găinii. Spre sfârşitul mesei mari are loc „legatul miresei”. I se ia găteala şi toate podoabele care au marcat trecerea ceremonială la noua stare, i se pune pe cap un bariz care a fost, jucat de toţi, de acum este nevastă.

2.2.3. Înmormântarea. Ultimul dintre obiceiurile ciclului familial este cel al morţii. Se credea că moartea poate fi prevestită de unele semne: pocneşte grinda, bate ceasornicul deasupra uşii, se dărâmă un perete, muribundul se plânge că îi cresc degetele sau îi pune cineva mâna pe ochi, visează o fântână lângă vatră sau pânze negre, câinii urlă, cocoşii cântă asemenea găinilor, iar

găinile cocoşeşte, vrăbiile se izbesc în geam. Aceste semne impuneau convingerea şi uşurarea că moartea nu mai poate fi amânată. Paralel însă cu serviciul religios creştin, bătrânii recurgeau şi la vechile practici magice. Când cineva era pe punctul de a muri se înroşeau în foc frigările apoi erau stinse în apă. Ca şi în momentele dificile ale naşterii se recurgea la aşezarea pe pământ, de data aceasta a mortului, pus pe un mindir, i se aşeza un jug sub cap - presupunându-se că a aruncat în foc vreodată o bucată dintr-un astfel de intrument, se evita folosirea pernelor de puf deoarece ele evocau suferinţa păsărilor cărora li s-au smuls fulgii.

După deces, mortul era aşezat pe masă, era păzit de pisici care ar fi putut să-1 muşte sau să treacă peste sau pe sub el, erau acoperite oglinzile în casă pentru a nu se vedea mortul în ele. Înainte de aceasta era scăldat de patru femei sau patru bărbaţi, după caz. Aceştia trebuiau iniţial să fie străini, primeau drept plată obiecte de îmbrăcăminte. Apa folosită se arunca într-un loc ferit, ascuns. Tot ascunse, sub albia folosită, stăteau obiectele întrebuinţate la spălat - săpun, prosop etc., care peste trei zile erau date de pomană. După ce se lua lungimea mortului se confecţiona după dimensiunea respectivă o lumânare care se aprindea interminent, timp de 40 de zile, în încăperea în care îi ieşise sufletul, pusă într-o farfurie, la capul celui decedat (atunci când cel decedat murise fără lumânare).

În cele trei zile ale priveghiului avea loc o nouă interferenţă între creştinism şi vechile culte de obârşie magică. În timpul celor trei nopți câte rămânea mortul acasă, se desfășurau jocurile de priveghi[104]. Între participanţi, în prim plan se află ceata de tineri din sat (în trecut 20-25 flăcăi). La aceştia se adăugau bătrânii ca participanţi pasivi şi copiii, uneori victime tratate cu oarecare blândeţe, ale jocurilor tineretului. Autoritatea căpitanului asupra tuturor participanţilor era indiscutabilă fiind desigur justificată de caracterul logic, constituit al jocurilor. Se practicau jocuri ca Moara, Bâza, Paiul ș.a., se cânta, se spuneau glume, în timp ce se bea vin, fiind ridicat chiar și mortul. Ca element de cadru şi organizare putem desemna focul de origine rituală. Obiceiul de a face foc în curte, în cele mai multe cazuri însoţit de practicarea jocului Leuca, este probabil o reminescenţă atât a riturilor de purificare, cât şi practicile incinerării. În partea de nord a Văii Tutovei, focul din curtea casei în care se desfășura priveghiul se făcea cu regularitate. Mascarea era un fenomen general, „se puneau măşti din schimbături". Prin aceasta se realiza mai ales o mistificare a vârstei, „era tânăr, se făcea bătrân". Ca şi în alte zone ale ţării era în uz folosirea măştilor de la Anul Nou. În general, termenul de mascare în accepţiunea de pe Valea Tutovei desemnează practic un travesti vestimentar. Frecvente erau și maschetele caracteristice unor jocuri -

[104] D. Ravaru, *Jocuri de priveghi de pe Valea Tutovei*, în idem, „Folclor, etnografie, istorie locală", Editura Cutia Pandorei, Vaslui, 1998, p. 70-112.

cerşafurile albe la cocostârc, moarte, momâie, ţolul de la capră şi cal etc. În scenariul Baba şi moşneagul, la mascare şi travesti erau frecvente folosirea măştilor cu toate funcţiile magice care le erau acordate, având o deosebită intensitate în trecut. Alături de măşti, se aflau o serie întreagă de obiecte care formau recuzita priveghiului. Obiectul indispensabil desfăşurării jocurilor de priveghi, instrumentul principal pentru executarea pedepselor care descind din practica bătăilor rituale era „ţuşca" sau „mişca". În forma sa concretă, avea aspectul unui prosop - sau alt obiect din pânză - bine răsucit, „să vină bine la bătut". Pentru a-i spori eficienţa, „ţuşca" era udată, se introducea nisip sau chiar pietre în cutele ei ascunse. Loviturile au efecte dezastruoase uneori, informatorii amintesc de îmbolnăviri grave cauzate de „ţuşca" mânuită excesiv de executorii pedepselor. De obicei, se confecţiona o „ţuşcă" lungă de aproximativ jumătate de metru, putea fi înlocuită de o frânghie udă şi împletită, de aceleeaşi dimensiuni. Funcţiile sale sunt preluate în jocul cu acelaşi nume de o căldăruşă de metal. Ca antidot la loviturile inevitabile din natura jocurilor se foloseau bondinţe îmbrăcate pe sub hainele obişnuite, în speranţa atenuării efectului de şoc. Desfăşurarea jocurilor mai implica folosirea unor vase de lut, oale, străchini, ciururi, cârlige de fântână, mecanismul botului de capră identic cu cel de la Anul Nou, beţe de tot felul, batiste, materii diverse ca apa, făină, cenuşă, vopsele etc.

Pe drumul către cimitir, se fac 12 opriri, neapărat şi la răscruci de drumuri, unde se citesc evangheliile celor 12 „vămi" şi se aruncă bani. Atunci când se trecea pe lângă o fântână se dă de pomană câte o căniţă. Perna pusă în sicriu trebuia umplută cu strujituri de lemn, se aşeaz un cearşaf, peste tot se înveleşte cu un material alb, se pun flori. La coborârea sicriului se aruncă din nou bani, în vechime se dădea peste groapă o găină şi un cucoş, o pereche pe care să o aibă mortul pe cealaltă lume. Tămâierea mormântului se face timp de trei zile. Iniţial pe mormânt s-au pus stâlpi, pe urmă cruci, se sădeau pomi fructiferi, vişini sau pruni. Pomenile sau praznicele se făceau la 3, 9, 20 de zile, urma panaghia, când se făcea pomul încărcat cu haine, la 40 de zile, pomenile de la 1 an până la 7 ani.

2.3. Obiceiuri de Anul Nou și de Paști. Perioada Anului Nou este un timp al înnoirii, care durează 12 zile, de la Crăciun la Bobotează, fiind totodată un timp de maximă intensificare a activităţii spiritelor, cei morţi se întorc acasă să-şi petreacă sărbătorile. De aceea, în perioada celor 12 zile sunt performate rituri magice menite să asigure un an îmbelşugat: Pluguşorul, jocurile Caprei, Cerbului, Ursului, Calului, înscenate ca ritualuri de fecunditate şi scenarii care să asigure vânători bogate. Toate acestea sunt însoţite de zgomote puternice care să sperie spiritele malefice. La Bobotează se aduc butoaie cu apă, se face o cruce mare din gheaţă, se trag cu armele. Apa

sfinţită atunci, agheazma, nu o beau numai oamenii, ci se folosește la stropit casele, grădinile, viile, spre a le feri de grindină.

Preponderent agrare[105], vechile ritualuri ajunse la noi în forme atenuate, amintesc de începuturile uitate ale Anului Nou sărbătorit primăvara, odată cu renaşterea vegetaţiei, în luna martie. Nu întâmplător, în vechime se desfășura obiceiul trasului în vale către apă a doua zi de Paşti, cunoscut sub numele de „vălărit/vălăret”. Întocmai ca celelalte ritualuri agrare, vălăretul a fost mutat în iarnă, la Anul Nou, sub acest nume fiind cuprinse, în unele zone etnografice, mulţimea tuturor alaiurilor de mascaţi şi jocuri cu măşti dintr-un sat. La temelia practicării obiceiului stă ceata flăcăilor, cu un rol bine definit în vechea comunitate rurală, prin participarea la hora satului, la obiceiurile de Anul Nou sau de Paşti şi la alte sărbători. Având în vedere acest context, o mai veche explicaţie a vălăretului este apropiată unei atitudini esenţiale existentă în vechile sate, anume solidaritatea în ceată a flăcăilor, aspect care nu putea avea loc decât printr-o „înfrăţire”, numită „vëljamëri” la albanezi, fapt ce trimite la posibile moşteniri lingvistice de substrat comun, astăzi pierdute.

Membrii cetei sau alaiului de vălăret care cutreierau satul se numeau, în unele locuri, vălari. Iar vălăretul în sine înseamnă ceata flăcăilor conduşi de cămăraşi, umblând prin sat, mai ales în satele răzăşești, a doua zi de Paşti, ca să strângă recompensa pentru plata lăutarilor de la hora satului. Rostul iniţial fiind deturnat, sub denumirea de vălăret sunt cuprinse şi grupurile tuturor flăcăilor din jocurile cu măşti de la Anul Nou, adunate într-un alai mare, fapt care l-a determinat pe folcoristul Vasile Adăscăliţei să găsească o expresie cuprinzătoare: „alai al alaiurilor”; de altfel, vălăretul, având frecvenţă extinsă în jumătatea de sud a Moldovei, însă performat şi în unele sate din nord, este „singura formă de ceată întâlnită atât la sărbătorile de primăvară, cât şi la cele de iarnă”, totuşi „tipică sudului Moldovei şi, probabil, nord-estului Munteniei”.

De pildă, o formă interesantă a acestui obicei se practica de Anul Nou la Fedeşti, în comuna Şuletea. Cămăraşii care împăcau muzica pentru hora de Crăciun scoteau la licitaţie „cârceia” (lanţ metalic cu verigi mari). Dacă se vindea, câştigătorii organizau vălăretul compus din şapte-opt flăcăi, care plecau mascaţi prin sat cu uratul, ei trebuind să fie agresivi şi să sperie pe oricine întâlneau. Nimeni nu putea să umble cu uratul prin sat înaintea ţinerii licitaţiei „cârceiei”, simbol al „vânzării/cumpărării satului”.

În varianta sa arhaică, păstrată în satele din Colinele Tutovei, documentată printr-o

[105] L.-V. Lefter, *Prolegomene la jocurile cu măşti,* în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XIV, 2014, p. 191-219.

cercetare amănunţită de folcloristul Dan Ravaru, a fost identificat vălăretul de primăvară sub forma umblatului cetei de flăcăi prin sat cu lăutarii în zilele de Paşti. Aceştia invitau fetele la horă şi la scrânciobul instalat în faţa cârciumii. Toţi cei întâlniţi în cale erau ridicaţi în sus cu strigăte, fapt cu rosturi magice străvechi, asemănător celui prin care, obligatoriu, în prima zi de Paşti numai femeile şi fetele aveau voie să fie date în scrânciob, invocând astfel creşterea cânepii. Împreună cu inul, cânepa era cea mai importantă plantă textilă pentru români, beneficiind de o atenţie deosebită în Moldova. Fetele şi flăcăii băteau toaca în ziua de Paşti ca să crească cânepa frumoasă şi moale ca mătasea. Sau, în alte părţi, în zilele de Paşti fetele şi nevestele trăgeau clopotul în credinţa că va creşte mare cânepa şi inul. Dar nu numai tinerii, ci şi moşnegii şi babele se dădeau în ziua de Paşti în scrânciob, pentru a crește cânepa. Regăsim în obiceiul legănatului rolul femeii ca simbol al fertilităţii şi fecundităţii, actant al unei vechi practici de magie imitativă şi contagioasă, căci după cât de sus avea să se înalţe în scrânciob tot aşa de mare va creşte şi cânepa. Acelaşi era şi sensul datinii legănatului de primăvară, practicat la sărbătoarea Sfântului Gheorghe.

Acest obicei al Vălăretului, care datorită evoluției sale în anumite aspecte a devenit specific județului Vaslui, păstrează în sinea amintirea unei diferențieri între satele de răzeși și cele de clăcași. Dacă în fostele sate clăcășești obiceiul Vălăretului a căpătat amploarea deosebită în preajma Anului Nou, în iarnă, în vechile așezări răzășești Vălăretul practicat în zilele de Paști, chiar dacă fără fastul celui din iarnă, păstrează amintirea străveche a ritualului care celebra Anul Nou odată cu renașterea vegetației.

Fig. 53. Mascați de la Roșiești; foto: Ioan Toderașcu, 2018

Fig. 54-55. Alaiul Vălăretului de la Lipovăț; foto: Lucian Lefter, 2011

Fig. 56-57. Alaiul Vălăretului de la Deleni; foto: Ioan Toderașcu, 2018

Fig. 58-60: Obiceiuri de Paști la Lipovăț: Deniile, Învierea,

Ziua morților (a doua zi de Paști); foto: Bogdan Raba, 2018

IV. Considerații generale despre răzeși[106]

În temeiul scrierilor lui Dimitrie Cantemir, posteritatea cărturărească a clădit teorii istorice şi sociologice impresionante, uitând adeseori documentul. Poate fi arătată, în acest sens, netemeinica istorie a „republicilor ţărăneşti" menţionate de marele cărturar în *Descrierea Moldovei*. S-a spus mai demult, de către Teodor Balan, cu referire la „republica" de la Câmpulungul Moldovenesc, că informaţia oferită de Cantemir este „şubredă", încât „trebuie pusă la îndoială veracitatea şi a celorlalte ştiri despre situaţia excepţională a locuitorilor câmpulungeni". Şubrezenia unei asemenea teorii a putut fi constatată şi pentru „republica" din Codrii Tigheciului[107], aflată dincolo de Prut.

Sub auspiciile romantismului secolului al XIX-lea, ideea „republicilor ţărăneşti" a căpătat rezonanţă deosebită şi a stat la originea tuturor dezbaterilor ulterioare din jurul problemei proprietăţii. Aspectul ideologic a înfăşurat această „chestiune agrară" într-o teorie aflată sub semnul ficţiunii istoriografice, fundamentată pe unele afirmaţii ale lui Dimitrie Cantemir, însă neînţelese în adevăratul context, atunci când răzeşii sunt asimilaţi ţăranilor liberi, în ideea supravieţuirii târzii a unor vestigii sociale arhaice, cu precădere în Vrancea, teorie sociologică dezvoltată de Henri H. Stahl, care a avut impact şi a prins rădăcini în peisajul istoriografic până astăzi. Asemenea teorie îşi datorează existenţa unei viziuni ideologice se sorginte marxistă, în umbra căreia au putut fi emise consideraţii eronate, precum aceea a istoricului Constantin Rezachevici, că tocmai un domn al Moldovei, Constantin Cantemir, ar fi fost „singurul fiu de ţărani (nu de răzeşi, prin care în Moldova se înţeleg din secolul al XVI-lea urmaşii unor boieri mijlocii şi mici din veacul al XV-lea!), pe care l-a înregistrat lungul şir de domni ai Moldovei de până la el". În realitate, în temeiul documentelor, cel puţin din secolul al XV-lea poate fi constatată inexistenţa obştilor de ţărani liberi în societatea medievală românească, potrivit cercetărilor documentare ale istoricului Constantin Cihodaru[108].

De fapt, Dimitrie Cantemir aşază pe răzeşi pe treapta de jos a ierarhiei boierimii moldoveneşti: „cei din urmă sunt *răzeşii*, pe care preferăm să-i numim mai degrabă ţărani liberi

---

[106] Variantă restrânsă a studiului: L.-V. Lefter, *Răzeşi şi legende. Imagine şi document,* în „Putna, ctitorii ei și lumea lor", Editura Magic Print, București, 2011, p. 107-120.

[107] Lucian-Valeriu Lefter, *Stăpânirea funciară în ţinutul Tigheciului. Realitate documentară şi ficţiune istoriografică*, în vol. *Pro Basarabia – repere istorice şi naţionale*, coord. Mircea-Cristian Ghenghea şi Mihai-Bogdan Atanasiu, Iaşi, Editura Alfa, 2007, p. 11-18.

[108] C. Cihodaru, *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală şi situaţia ţărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie", an. XII (1961), fasc. 1, p. 32.

decât boieri”[109]. Precum vedem, răzeşii nu sunt excluşi dintre boieri, ci doar numiţi ţărani pentru că îşi munceau pământul (ţarina) asemenea ţăranilor şerbi (vecinilor), numai că, spre deosebire aceştia, ei erau liberi în virtutea faptului că erau stăpânii pământului lor. Astfel a apărut sintagma *ţărani liberi*, în vederea explicării situaţiei speciale a acestei categorii sociale, a răzeşilor. Însă Cantemir ştia, referindu-se la şerbi, despre „numele de ţăran, care în moldoveneşte se zice vecin”.

Imprecizia terminologică existentă în această problemă socială o regăsim şi în altă parte. De pildă, în cartea de judecată a stolnicului Ioniţă Miclescu referitoare la satul Giurcani de pe valea Elanului, de la ţinutul Fălciului, din 10 februarie 1758[110], se spune despre satul vecin acestuia, anume Berbecenii, că îl „stăpânesc aceşti răzeşi”, care ar fi intrat şi în Giurcani ca „ţărani stăpânitori”. Situaţia este cumva similară şi în cazul satului Pătrăşcani de pe valea Tutovei, stăpânit de urmaşii lui Petre Miclescu, unde cartea de judecată din 18 decembrie 1792[111] stipulează despre cazul moşiei vecine, Pleşăni, că este stăpânită „cu înpresurare despre nişte ţărani de acolo”, care, desigur, erau tot nişte răzeşi.

Mai târziu, când la 30 martie 1856 Nicoale Istrati scria din Iaşi lui Toderiţă Râşcanu, care se afla la Constantinopol, acesta arăta că în Principatele Române „nu sunt decât ţărani locuitori pe moşiile proprietarilor şi ţărani răzăşi”[112]. Însă într-o altă scrisoare, din 18 mai 1856, avea să înşiruiască o ierarhie firească: „ţăranii, răzăşii şi mazilii”[113], caz în care, în acea epocă, prin ţărani trebuie identificaţi clăcaşii, urmaşii vecinilor din vremea lui Cantemir. Astfel, a persistat confuzia terminologică privitoare la aceşti răzeşi, mici stăpâni funciari, determinată de faptul că deşi starea lor socială nu-i deosebea prea mult de ţăranii clăcaşi, statul juridic le era diferit, suportând obligaţii specifice, mai ales fiscale, motiv pentru care nu au putut să beneficieze în nici un fel de legea agrară din 1864, aceasta fiind doar o împroprietărie a clăcaşilor.

Înţelegem mai bine, aşadar, de ce odinioară, „stăpânii unor suprafeţe mici de pământ – oameni liberi şi socotiţi nobili (boieri) – treceau uşor drept «ţărani» în ochii străinilor, necunoscători ai realităţilor româneşti ale vremii”[114]. Despre existenţa unor asemenea „ţărani” în Moldova avea ştiinţă cronicarul Jan Dlugosz, în vremea lui Ştefan cel Mare, însă, atunci, ei nu erau numiţi răzeşi pentru simplu motiv că aceşti mărunţi stăpâni de pământ se înmulţesc şi devin o categorie specifică,

---

[109] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guţu, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 281.

[110] Documentul nr. XXI din *Condica documentelor ce adeverează ghenealoghia familiei Miclescu* (Arhiva Radu Miclescu).

[111] Documentul nr. XXIX, în aceeaşi condică.

[112] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade (Documente cu privire la familia Râşcanu)*, X, Iaşi, 1915, p. 436.

[113] *Ibidem*, p. 444-445.

[114] Ştefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, ***Princeps omni laude maior***. *O istorie a lui Ştefan cel Mare,* Editura Muşatinii, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 137-138.

cu denumirea de răzeşi care-i defineşte, în a doua parte a secolului al XVI-lea, care „cuprinde pe urmaşii boierilor din veacurile XIV-XV”. Altfel încât, „folosirea termenului *răzeş* pentru istoria lui Ştefan cel Mare înseamnă un anacronism care ilustrează neştiinţa sau reaua-credinţă şi care generează grave confuzii”[115].

Serioase probleme terminologice ridică şi ideea de proprietate în Evul Mediu, deoarece ca instituţie juridică şi concept, aparţine societăţii moderne[116], însă nu o regăsim până la reforma agrară din 1864, deşi termenul apare în Regulamentele Organice. Până în secolul al XIX-lea nu se făcea deosebire între proprietate şi posesie, „amândouă erau primite împreună şi numite aproape totdeauna stăpânire; termenul de proprietate a fost întrebuinţat mai târziu şi cel de posesie şi mai târziu”[117]. Proprietatea funciară absolută nu a existat în Ţările Române, în Evul Mediu orice document evidenţiind „condiţionarea proprietăţii donate sau transferate, domnul putând prelua proprietatea funciară a beneficiarului ce nu respecta prevederile de donaţie”[118]. De aceea, termenul de stăpânire funciară ar fi cel mai potrivit atunci când vorbim de proprietate în epoca respectivă, deoarece conceptul pare să fi apărut prima dată în limba română abia pe la 1800[119].

În Evul Mediu proprietatea era, prin excelenţă, funciară, spre deosebire de cea modernă, capitalistă. Nu exista pământ în sensul „de proprietate liberă, vandabilă sau producătoare de rentă”, căci pe el se „clădea prestigiul şi rangul în societate”[120]. Valoarea pământului era de natură simbolică, conferind bogăţie şi putere, fiind, mai degrabă, o posesiune funciară condiţionată, care conferea „capacitatea (dreptul) de a comanda, constrânge şi pedepsi”;. Astfel, pentru definirea proprietăţii medievale sintagma „domeniu feudal” nu este cea mai potrivită – expresie inventată de literatura marxistă –, ci seniorie (*dominium*), adică stăpânire, structură de autoritate ca unitate fundamentală a societăţii medievale[121].

---

[115] *Ibidem*, p. 138.

[116] Pentru aceasta, v. Dietmar Müler, *Conceptul de proprietate în istoria economico-juridică românească,* în Victor Neumann, Armin Heinen (editori), *Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice*, Editura Polirom, Iaşi, 2010, p. 201-238.

[117] Andrei Rădulescu, *Probleme din vechiul drept românesc,* în vol. *Pagini inedite inedite din istoria dreptului românesc.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv, bibliografie şi note de Irina Rădulescu-Valasoglu, Editura Academiei, Bucureşti, 1991, p. 43.

[118] Sub voce Nicolae Grigoraş, în *Istoria dreptului românesc*, vol. I, responsabil Vladimir Hanga, coordonator Ioan Ceterchi, Editura Academiei, Bucureşti, 1980, p. 247.

[119] Dietmar Müler, loc. cit., p. 205. Termenul apare la Ioan Budai-Deleanu, în *Ţiganiada*, scrisă pe la 1800, dar răspândită public abia pe la 1875. În spiritul Şcolii Ardelene, se cerea adoptarea noţiunii de „proprietate”, tocmai pentru că era neologism italian, care să înlocuiască termeni „însuşime” şi „alsăuire”.

[120] Robert L. Heilbroner, *Filozofii lucrurilor pământeşti. Vieţile, epocile şi ideile marilor economişti*. Traducere de Dorin Stanciu, Bucureşti, 2005, p. 30-31.

[121] Alexandru-Florin Platon, *„Proprietatea feudală” şi regimul ei juridic*, în vol. Alexandru-Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)*, Editura Polirom, Iaşi, 2010, p. 156.

În a doua parte a secolului al XVIII-lea, în contextul schimbării de viziune asupra lumii, s-a pus capăt regimului medieval al proprietăţii. Dispariţia celor doi poli ai vieţii medievale, *ecclesia* şi *dominium*, lasă loc *religiei* şi *economiei*. „Fractura” *dominium*-ului avea să genereze puternice dezbateri şi controverse în secolul al XIX-lea asupra naturii şi originii proprietăţii. Discuţiile au fost purtate „în jurul mitului privind proprietatea colectivă originară, care avea să dea naştere la asocieri ideologice surprinzătoare”, un „mit obscur” care va atrage câţiva gânditori progresişti şi „o pleiadă de nostalgici ai unei epoci apuse, care vedeau în el un mijloc de a zdruncina fără prea mari eforturi pretenţiile pe cât de naive, pe atât de cuceritoare ale ordinii burgheze”[122]. Fără îndoială, în acest curent ideologic devenit o modă a vremii, au fost angrenaţi şi gânditori precum Nicolae Bălcescu sau Mihail Kogălniceanu.

Cercetările asupra originii proprietăţii în Ţările Române nu fac notă discordantă de spiritul epocii. Elita românească avea legături strânse cu mediul cultural francez, iar calea de urmat nu putea fi decât aceeaşi. Pentru argumentarea teoriei trebuiau căutate precedente; găsite în opera lui Dimitrie Cantemir, acestea au oferit indiciile necesare, însă interpretate în spiritul vremii. Pentru prima dată, în marele proces al răzeşilor vrânceni cu Iordache Rosetti, încheiat în 1817, boierilor de atunci li s-a oferit prilejul să-şi pună întrebări asupra originii proprietăţii iar răspunsurile, parţiale, le-au găsit în scrierile lui Dimitrie Cantemir şi Dimitrie Daniel Philippide[123]. Ulterior, teoria „republicilor ţărăneşti” creată de Cantemir, probabil prin interpretarea celor scrise de Miron Costin[124], venea în mod fericit în întâmpinarea aspiraţiilor intelectualilor romantici. Inspirându-se din Cantemir, Nicolae Bălcescu reuşeşte să impună definitiv conştiinţei istoriografice viitoare această ficţiune, mitul proprietăţii colective originare, justificativă în vederea legii agrare de împroprietărire a clăcaşilor[125].

În realitate, întrebarea care a generat discuţiile se referea la originea răzeşilor, în legătură cu procesul răzeşilor vrânceni care nu puteau dovedi prin acte stăpânirea lor. Erau aceştia ţărani proprietari liberi originari? Sau erau numeroşii descendenţi ai boierilor după câteva generaţii de diviziuni succesive ale moşiilor? Deşi în perioada romantică s-a conturat definitiv teoria ţăranilor

---

[122] Alain Guerreau, *Feudalitatea*, în Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, „Dicţionar tematic al Evului Mediu Occidental”, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 275.

[123] Dimitrie Daniel Philippide, *Istoria României*, Tomul I, Partea I, Leipzig, 1816. Traducere, studiu introductiv şi note de Olga Cicanci, Bucureşti, 2004, p. 352.

[124] Miron Costin, [*Poema polonă*] *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească* (Traducere românească), în *Opere*, I. Ediţie critică îngrijită de P. P. Panaitescu, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p. 261.

[125] N. Bălcescu, *Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, în idem, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice şi economice 1844-1847*. Ediţie critică de G. Zane şi Elena G. Zane, Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p. 155.

liberi proprietari, abia după apariţia lucrării lui Radu Rosetti, consacrată acestei probleme, în 1907, s-au evidenţiat două curente istoriografice. Pe de o parte teoria descendenţilor răzeşilor şi moşnenilor din boieri (Radu Rosetti, Constantin Giurescu, Mihai Costăchescu, Constantin Cihodaru), pe de altă parte teoria ţărănimii libere originare, rămăşiţă de organizare primitivă (Nicolae Iorga, Petre P. Panaitescu, Henri H. Stahl), adoptată de şcoala sociologică şi istoriografia oficială marxistă. Or, toate studiile documentare au dovedit ascendenţa boierească a răzeşilor, pe baza actelor de proprietate, pe când studiile teoretice istorice şi sociologice au căutat să reinterpreteze faptele documentare, uneori contra logicii istorice, ţinând de armătura unei teorii.

Originea acestui scenariu istoriografic a fost identificată de Radu Rosetti în perioada istoriografiei romantice, cu consecinţe de lungă durată: „O legendă stabilită de mai nainte, de pe vremea în care «Arhiva Românească» şi «Magazinul istoric pentru Dacia» alcătuiau toată diplomatica română, se menţine în ciuda bunului simţ şi a adevărului, cu toată îndărătnicia care caracterizează unele legende. După acea legendă, încă de la întemeierea Domniei, locuitorii unui mare număr de sate erau proprietari pe pământurile lor, cari ar fi constituit nişte adevărate alode. Răzăşii de azi ar fi urmaşii acestor mici proprietari de pe vremea lui Bogdan I. Partizanii acestei legende nu voiesc să ştie nici de faptul că o mică proprietate datând din mijlocul veacului XIV s-ar fi redus la nimic prin împărţelile săvârşite de douăzeci şi două de generaţiuni, nici de acel că toate obştile răzăşeşti, fără excepţiune, îşi trag neamul dintr-un mic număr de bătrâni, fii ai unui moş comun [...]. Şi partizanii legendei nu sunt în stare să citeze măcar un singur act din care să rezulte că într-adevăr ar fi existat, pe vremea întemeierii, sate de mici proprietari, nesupuşi vreunui stăpân”[126].

Ulterior, literatura şi-a adus obolul la conturarea deplină a scenariului romantic, având calitatea inegalabilă de a impune cel mai bine conştiinţei publice o viziune istorică originală, în spiritul nostalgiei lumii care a fost, a paradisului pierdut. Literatura română a cultivat acest gen de evocări ale vremurilor istorice, găsindu-şi împlinirea prin condeiul lui Mihail Sadoveanu. Creator al epopeii *Fraţilor Jderi*, în perioada interbelică, acesta reînvie epoca glorioasă a Moldovei medievale din vremea lui Ştefan cel Mare, principe aureolat de virtuţile eroului civilizator. De altfel, admirator al marelui voievod, Sadoveanu închină acestuia o biografie în 1934, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*, evocând istoria domnului. Ca nimeni altul, scriitorul reuşeşte să impună publicului imaginea vitejilor răzeşi ai lui Ştefan cel Mare, precum altădată, în veacurile din urmă, cronicarul polonez Jan Dlugosz confunda pe mărunţii boieri din oastea lui Ştefan cel Mare cu oarecare ţărani. În aceeaşi postură i-a „văzut” şi Sadoveanu înaintea luptei de la Vaslui, în vara anului 1474, când toţi

[126] Radu Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Tomul I. *De la origini până la 1834*, Bucureşti, 1907, p. 169.

„călăreţii răzeşi aveau ascuţite săbiile şi caii înşeuaţi”, căci spre sfârşitul verii ajunse vestea Măriei Sale la „cunoştinţa căpitanilor şi a răzăşilor celor răi din Ţara-de-Jos”[127]; mai întâi, pe la Crăciun, „pâlcurile de răzăşi” au început să hărţuiască navrapii care intraseră deja în Moldova, iar mai apoi, după lupta de la Podu Înalt, urmărind pe turcii fugari şi prinzându-i „au lucrat crâncen paloşele răzăşilor”.

Scriitura lui Mihail Sadoveanu îşi trage seva din gândirea sămănătoristă, viziune cultural-literară născută din „Dacia literară”, publicaţie a romantismului românesc; la 1840, în *Introducţia* revistei, Mihail Kogălniceanu susţinea crearea unei literaturi originale, inspirată din istoria, tradiţiile şi obiceiurile poporului. Una din scrierile lui Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul* prima nuvelă istorică românească, tipărită în acelaşi tom al revistei, a ilustrat în mod fericit un capitol din programul enunţat de Kogălniceanu, anume „Scene istorice din cronicele Moldaviei”. În spiritul iniţiat de Mihail Kogălniceanu, revista „Sămănătorul”, apărută la 1901, promova întoarcerea privirii către trecut, făcând elogiul culturii tradiţionale şi a vieţii idilice a satului românesc.

Răzeşii păstrând împăturit cu sfinţenie la icoană sau pe grinda casei pergamentul strămoşului dintâi, din vremea bătrânilor voievozi ai ţării sau a celor mai din urmă dar, cu deosebire, sacralizat de pecetea lui Ştefan cel Mare, erou fondator al ţării, aşa cum şi strămoşul neamului răzeşului fusese cândva întemeietor al satului. Nu că n-ar fi avut ţărănimea rolul ei deosebit în istoria ţării, însă prezenţa ei documentară este inexistentă până cel devreme la jumătatea secolului al XVI-lea; apariţia termenului *ţăran* în documentele interne pare să fie contemporană celui de *răzeş*, în legătură cu o realitate socială manifestată atunci: criza funciară. Mai sus de această perioadă nu se pot face decât referiri ipotetice la ţărani. Nici despre răzeşi nu se poate vorbi, terminologic, înaintea anilor 1580, documentele şi cercetările genealogice arătându-i pe toţi aceştia ca „nepoţi, strănepoţi şi răstrănepoţi” ai bătrânilor boieri din secolele XIV-XV, ascendenţă care le conferea un statut social specific. Pentru ilustrarea acestor afirmaţii, aducem în discuţie primele documente păstrate, referitoare la aceste aspecte.

La 20 iunie 1584, partea lui Mihăilă şi a diacului Anghel din Hălăseni urma să fie aleasă „de către răzeşii săi de acolo” [128]. Ulterior, la 20 iulie 1586„s-a jăluit acest neameş” Mihăilă din „Hălăseşti” că i s-a luat o vacă pentru sulgiu „cum s-au luat vacile şi de la ţărani”[129]. Prin urmare, nemeşul Mihăilă este identic cu răzeşul omonim, nemulţumit că nu i s-a recunocut statutul social, prin faptul că i s-a luat de către autorităţi o dare numită sulgiu – pentru vaci şi oi –, pe care o

[127] Mihail Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*, în „Opere”, vol. 12, ESPLA, Bucureşti, 1958, p. 315-316.
[128] *Documente privind Istoria României, A. Moldova,* vol. XVI/3, Bucureşti, 1951, nr. 312, p. 258-259.
[129] *Ibidem*, vol. XVI/3, nr. 400, p. 329-330.

plăteau numai ţăranii. Acest document din 1586 n-are nici o legătură cu celălalt, din 1584, când lui Mihăilă i s-a ales partea sa de către răzeşi, căci vorbesc de fapte diferite. Astfel, în mod forţat a fost cautată o legătură cauzală între cele două documente, de s-a ajuns la concluzia eronată, că răzeşii sunt totuna cu ţăranii[130]. Dimpotrivă, documentele ne relevă faptul că răzeşii sunt nemeşi, adică boieri; cuvântul nemeş desemnează nobilimea ungurească şi a fost folosit şi de către românii maramureşeni, apoi de cei moldoveni, cum vedem în secolul al XVI-lea. În acelaşi sens, amintim un document din 21 februarie 1588, prin care se cerea alegerea părţilor fostului mare logofăt Gavrilaş Hâra din satul Horbineşti „şi a răzăşilor lui şi să aleagă partea nemeşilor"[131]. Judecata a fost lungă, şi la 21 mai 1590 o altă carte domnească (păstrată tot în copie) amintea că „în multe rănduri" s-a judecat logofătul Gavrilaş cu „nemeşii din Horbineşti" şi că, în cele din urmă, au pierdut nemeşii. A rămas să fie împărţită moşia, trei sferturi lui Gavrilaş şi un sfert nemeşilor[132], adică celor numiţi la 1588 „răzeşii lui" („*răziaşi*"), încât constatăm faptul că expresia documentară de atunci utiliza doi termeni sinonimi. În acest sens, cei 3020 de nemeşi câţi ar fi avut Moldova la 1591[133], potrivit catastifului lui Petru Şchiopul, pot fi identificaţi cu mica boierime sau răzeşime, la care am mai putea adăuga cei 3948 de curteni, adică aproape 7000 de răzeşi sau mici boieri. Astfel, prima menţionare a termenului *răzeş* este anterioară datei de 28 august 1588[134], trebuind ridicată la 20 iunie 1584 – *răzeaşe* –, rămânând veridică, din informaţia publicată, doar atestarea termenului *ţăran*, la 20 iulie 1586 – „*ţăran(i)*"[135].

În virtutea acestui fapt, răzeşii nu pot fi asimilaţi categoriei ţăranilor, celor care puteau fi doar dependenţi de un stăpân – adică rumânii şi vecinii neliberi –, căci libertatea decurgea din stăpânirea funciară, „factorul primordial care determina situaţia boierului în viaţa socială şi în stat"[136]; treptat, spre secolele XVII-XVIII, funcţia sau dregătoria avea să devină un element definitoriu al boierimii[137]. În această vreme, urmaşii vechilor boieri decăzuseră în lumea rurală, deosebiţi de ţărani doar prin stăpânirea fărâmiţatelor loturi de pământ, dar care „îşi fac un punct de

[130] *Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar*, coordonatori: Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu, Editura Academiei, Bucureşti, 1988, p. 403, sub voce r*ăzeşi*, de Nicolae Stoicescu şi Dan Amedeu Lăzărescu.
[131] *Documente privind Istoria Românie*i, *A. Moldova*, vol. XVI/3, nr. 467, p. 377.
[132] *Ibidem*, nr. 557, p. 458.
[133] *Ibidem*, vol. XVI/4, Bucureşti, 1952, nr. 5, p. 6.
[134] *Ibidem*, vol. XVI/3, nr. 492, p. 396 – *răzeaş*.
[135] Cf. *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române 1374-1600*, Editura Academiei, Bucureşti, 1981, p. 200 (sub voce *răzeş*) şi p. 242 (sub voce *ţăran*).

[136] Şerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718-1739)*, ediţie îngrijită de Gheorghe Lazăr, Editura enciclopedică, Bucureşti, 1998, p. 148.
[137] *Ibidem*, p. 146.

cinste din titlul de *răzeşi*”, ei rămânând singurii boieri „în vechiul înţeles al cuvântului”[138]. Succesiunea câtorva generaţii de la primul stăpân al satului, de după „descălecare”, în lipsa unei reglementări juridice clare a dus, încă din ultima parte a domniei lui Ştefan cel Mare, la fragmentarea progresivă a stăpânirii funciare între numeroşii urmaşi, ajunşi boieri mai mărunţi.

Lipsa viziunii genealogice şi a simţului istoric a permis apariţia unor teorii sociologice care au pledat pentru ideea existenţei şi permanentizării obştilor libere ţărăneşti vreme de secole, o teorie ilogică şi nefundamentată documentar. Teritoriile cu reminiscenţe de civilizaţie arhaică, precum Vrancea, au creat premizele interpretării trecutului – câteva veacuri în urmă –, prin prisma realităţilor existente acolo în secolele XIX şi XX, într-o epocă a valorizării creaţiunilor naţionale. Însă documentele atestă vechi stăpâni funciari, unii fiind mari boieri, şi în aceste teritorii – „republici” –, cel mai des în Tigheci, apoi în Vrancea şi la Câmpulung, în secolele XV-XVI; ulterior, întâlnim aici dregători domneşti strângători de bir, fapt care indică o realitate socială identică în toată Ţara Moldovei. În cele din urmă, originalitatea societăţii româneşti este dată tocmai de existenţa acestor „sate genealogice” – potrivit expresiei lui Nicolae Iorga –, cu răzeşi moldoveni şi moşneni munteni, realitate socială inexplicabilă pentru sistemul juridic modern, constatată ca atare, în secolul al XIX-lea, de juriştii ruşi în Basarabia, anume că „în numărul originalităţilor regiunii sunt răzăşii”[139], acei părtaşi la moştenire, după cum îi trădează numele de sorginte ungurească – *reszes* –, îndepărtaţii şi uitaţii urmaşi ai celor dintâi stăpâni ai pământului ţării.

---

[138] Pompiliu Eliade, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societăţii româneşti în vremea domniilor fanariote*, traducere din franceză de Aurelia Dumitraşcu, ediţia a III-a integrală şi revăzută, Editura Institutul Cultural Român, Bucureşti, 2006, p. 53 (lucrare apărută în 1898).

[139] Paul Gore, *Răzăşii*, în „Paul Gore. Omul şi opera”, Editura Tyragetia, Chişinău, 2003, p. 177.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- ✓ Antonovici, I., *Istoria comunei Bogdana din plasa Simila, județul Tutova*, Bârlad, 1905
- ✓ Antonovici, I., *Frații Gheorghie și Neculai Roșca-Codrianu. Fondatorii liceului și școalei secundare de fete din Bârlad*, Bârlad, 1908
- ✓ Antonovici, I., *Documente de ale foastelor schituri Orgoeștii, Bogdănița, Pârveștii, Cârțibașii și Mânzații din județul Tutova*, Huși, 1924
- ✓ *Arta populară românească*, red. resp. Florea Bobu Florescu, Paul Petrescu, Ed. Academiei, București, 1969
- ✓ Baciu, Gh., *Comuna Lipovăț. Periplu istoric*, Editura Panfilius, Iași, 2020
- ✓ Bălănescu, I. M., *Epureni 500. File de monografie*, București, f. e., 1995
- ✓ Bălcescu, N., *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, în idem, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice şi economice 1844-1847*, ed. G. Zane şi Elena G. Zane, Ed. Academiei, Bucureşti, 1974
- ✓ Bobulescu, C., *Din Viața Mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul*, Chișinău, 1933
- ✓ Brunchi, R., *Muntenii de Jos ieri și azi. Studiu monografic*, Ed. Stef, Iași, 2015
- ✓ Cantemir, D., *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guţu, Ed. Academiei, Bucureşti, 1973
- ✓ Caraivan, V., *O delegație de răzeși în capitală sau istoricul unui sat moldovenesc*, București, 1911
- ✓ *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași. Moldova*, vol. I, 1398-1595, întocmit de Virginia Isac, DGAS, București, 1989
- ✓ Cihodaru, C., *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală şi situaţia ţărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie”, an XII, 1961, fasc. 1
- ✓ Cihodaru, C., *Topografia luptei de la Vaslui*, în „Comunicări și referate științifice susținute cu ocazia aniversării a 500 de ani de la victoria de la Podul Înalt, Vaslui”, Vaslui, 1975
- ✓ Ciubotaru, I. H., *Însemnătatea revistei „Ion Creangă”*, studiu introductiv la „Ion Creangă”. Revistă de limbă, literatură și artă populară, Ediție anastatică, vol. I (1908-1909), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2004
- ✓ Ciubotaru, M., *Genealogia şi problema istorică a genezei categoriei sociale a răzeşilor*, în „Revista de istorie socială”, XIII–XV, 2008–2010, Iași, 2011
- ✓ Clit, C., *Pomelnicul schitului Pârvești, ținutul Tutova, de la 1830*¸ în „In honorem Mircea Ciubotaru”, ed. Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015
- ✓ Clit, C., *Satul Văleni, ținutul istoric al Fălciului. Documente inedite (secolele XVII-XIX)*, Ed. Tritonic, București, 2019
- ✓ Clit, C., *Considerații privitoare la proprietățile Mănăstirii „Sfânta Vineri” din Iași. Moșia Puntișeni, ținutul Tutova – documente inedite*, în „Monumentul”, vol. XXI, Ed. Doxologia, Iași, 2020
- ✓ Costin, M., [*Poema polonă*] *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească* (Traducere românească), în idem, *Opere*, vol. I, ed. P. P. Panaitescu, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965
- ✓ Diaconu, I., *Săptămâna roșie (Săptămâna care nu trebuia să fie)*, Editura PIM, Iași, 2015

- Diaconu, I., *Vutcani. Despre cultură și civilizație. Oameni, locuri, fapte*, Ed. Sitech, Craiova, 2020
- *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române 1374-1600*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1981
- *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1979
- *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. III, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan, Ed. Academiei, Bucureşti, 1980
- *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. VI, întocmit de I. Caproşu, Ed. Academiei, Bucureşti, 2008
- *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veac XVI, vol. I, Ed. Academiei, Bucureşti, 1953
- *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veac XVI, vol. III, Ed. Academiei, Bucureşti, 1951
- *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veac XVI, vol. IV, Ed. Academiei, Bucureşti, 1952
- Eliade, P., *Influenţa franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societăţii româneşti în vremea domniilor fanariote*, traducere din franceză de Aurelia Dumitraşcu, ediţia a III-a integrală şi revăzută, Ed. Institutul Cultural Român, Bucureşti, 2006
- Gherghe, Gh., Rotaru, M., *Comuna Banca. Pagini de monografie*, Ed. Sfera, Bârlad, 2002
- Gherghe, Gh., Rotaru, M., *Mănăstirea Moreni*, Ed. Sfera, Bârlad, 2004
- Gherghe, Gh., Diaconu, Sidonia-Elena, *Prima carte pentru Zorleni*, Ed. Sfera, Bârlad, 2009
- Gherghe, Gh., Apostol, N., *Rășcanii. Un sat, un neam*, Ed. Studis, Iași, 2019
- Ghibănescu, Gh., *Surete şi izvoade (Documente cu privire la familia Râşcanu*), vol. X, Iaşi, 1915
- Ghibănescu, Gh., *Notiță istorică despre Docolina*, în „Ispisoace și zapise”, vol. V, partea I, Iași, 1921
- Ghibănescu, Gh., *Roșieștii și apa Idriciului (Studiu și documente)*, în „Ispisoace și zapise”, vol. V, partea 2 (sfârșit), Huși, 1924
- Ghibănescu, Gh., *Spiţa familiei Costachi (După acte şi documente)*, în „Ioan Neculce”, IV, 1924
- Ghibănescu, Gh., *Surete şi izvoade*, vol. XV, *Vasluiul. Studiu şi documente*, Iaşi, 1926
- Gonța, Al. I., *Tactica și strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de lângă Vaslui*, în idem, „Studii de istorie medievală”, ed. Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei, Ed. Dosoftei, Iași, 1998
- Gore, P., *Răzășii*, în „Paul Gore. Omul și opera”, Ed. Tyragetia, Chișinău, 2003
- Gorovei, Șt. S., Székely, Maria Magdalena, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Ed. Mușatinii, Sfânta Mănăstire Putna, 2005
- Guerreau, A., *Feudalitatea*, în Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, „Dicţionar tematic al Evului Mediu Occidental”, Ed. Polirom, Iaşi, 2002
- *Habitatul. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. IV, *Moldova*, ed. Alina Ioana Ciobănel, Paul Drogeanu, Ed. Etnologică, București, 2017
- *Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar*, coord. Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu, Ed. Academiei, Bucureşti, 1988
- *Istoria dreptului românesc*, vol. I, resp. Vladimir Hanga, coord. Ioan Ceterchi, Ed. Academiei, Bucureşti, 1980

- Istrati, C., *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1803*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010
- Lefter, L.-V., *Stăpânirea funciară în ţinutul Tigheciului. Realitate documentară şi ficţiune istoriografică*, în „Pro Basarabia – repere istorice şi naţionale”, ed. Mircea-Cristian Ghenghea şi Mihai-Bogdan Atanasiu, Editura Alfa, Iaşi, 2007
- Lefter, L.-V., *Adnotări la istoria mănăstirii Pârveşti. Despre un pomelnic şi un clopot*, în „Elanul”, nr. 117, 2011
- Lefter, L.-V., *Răzeși și legende. Istorie și document*, în „Putna. Ctitorii ei și lumea lor”, Ed. Oscar Print, București, 2011
- Lefter, L.-V., *Prolegomene la jocurile cu măşti*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XIV, 2014
- Lefter, L.-V., *Moştenirea lui Petre Miclescu. Din documentele satului Pătrăşcani (Alexandru Vlahuţă)*, în ,,Prutul”, Serie nouă, Anul IV (XIII), Nr. 2 (54), 2014, p. 59-80; Anul V (XIV), Nr. 1 (55), 2015, p. 177-197.
- Lefter, L.-V., *După douăzeci de ani. Comemorarea luptei de la Vaslui (1475–1495)*, în „Analele Putnei”, XIII, 2017, nr. 1
- Lefter, L.-V., *Portrete de ostași ai Marelui Război*, „Revista Bibliotecii Academiei Române”, Anul 3, 2018, nr. 1
- Lefter, L.-V., *Prefață* la Gheorghe Săulescu, *Fabule în versuri sau poezii alegorice*, Ediție inițiată de Ion Diaconu și adnotată de ~ , Ed. A.T.U, Sibiu, 2019
- Lefter, L.-V., *Din „senin de apă”: Facerea Lumii*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XX, 2020
- Müler, D., *Conceptul de proprietate în istoria economico-juridică românească*, în „Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice”, ed. Victor Neumann, Armin Heinen, Ed. Polirom, Iaşi, 2010
- Papacostea, Ş., *Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718-1739)*, ediţie îngrijită de Gheorghe Lazăr, Ed. enciclopedică, Bucureşti, 1998
- Pavel, Emilia, *Portul popular moldovenesc*, Editura Junimea, Iaşi, 1976
- *Pe cărările timpului. O radiografie fotografică a satului vasluian*, coordonator și coautor Lucian-Valeriu Lefter, Editura Istros, Brăila, 2018
- Philippide, D. D., *Istoria României*, Tomul I, Partea I, Leipzig, 1816. Traducere, studiu introductiv şi note de Olga Cicanci, Ed. Pegasus Press, Bucureşti, 2004
- Platon, Al.-Fl., *„Proprietatea feudală” şi regimul ei juridic*, în „O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)”, ed. Alexandru-Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, Ed. Polirom, Iaşi, 2010
- Poghirc, P., *Satul din Colinele Tutovei. Studiu geografic*, Ed. Științifică, București, 1972
- Popa, Maria, *Podul Doamnei de la Chiţcani, comuna Costeşti, judeţul Vaslui*, în „Monumentul”, vol. VI, Ed. Trinitas, Iași, 2005
- Popa, Maria, *Biserica Sf. Împărați Constantin și Elena din satul Mălăiești, com. Vutcani, jud. Vaslui, ctitorie a lui Constantin Corbu*, în „Monumentul”, vol. VIII, Ed. Fundației Axis, Iași, 2007
- Popa, Maria, Rotaru Doina, *O ctitorie a boierilor Iamandi: biserica „Sfântul Nicolae” de la Gura Idrici*, în „Monumentul”, vol. XIII, Partea 1, Ed. Doxologia, Iași, 2012
- Popa, Maria, Rotaru, Doina, *O ctitorie a familiei Costache: biserica din Chiţcani, jud. Vaslui*, în „Monumentul”, vol. XIV, Ed. Doxologia, Iași, 2013
- Ravaru, D., *Jocuri de priveghi de pe Valea Tutovei*, în idem, „Folclor, etnografie, istorie locală”, Editura Cutia Pandorei, Vaslui, 1998
- Ravaru, D., *Comuna Alexandru Vlahuţă (Istorie – cultură – economie)*, Vaslui, f. e., 2000

- Ravaru, D., *Tradiții ale culturii populare din comuna Epureni*, în idem, „Repere etnofolclorice și de istorie locală”, Editura PIM, Iași, 2010
- Rădulescu, A., *Probleme din vechiul drept românesc*, în „Pagini inedite inedite din istoria dreptului românesc”, ed. Irina Rădulescu-Valasoglu, Ed. Academiei, Bucureşti, 1991
- Rotaru, M., Gherghe, Gh., *Mănăstirea Pârvești*, Ed. Sfera, Bârlad, 2005
- Radu Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Tomul I. *De la origini până la 1834*, Bucureşti, 1907
- Stamatin, H. C., *Valea Horăieţii - istorie şi onomastică de la origine până în prezent*, Ediția a II-a, Ed. PIM, Iași, 2016
- Székely, Maria Magdalena, *„Acești pani au murit în război cu turcii”*, în „Analele Putnei”, II, 2006, nr. 1-2
- *Tezaur arhivistic vasluian. Catalog de documente (1399-1877)*, DGAS, Bucureşti, 1986
- *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, Vol. I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*, Partea 1, Editura Academiei, București, 1991
- Văcaru, S., *Destinul tragic al unei familii de mici boieri tutoveni*, în „Prutul”, Serie nouă, Anul X (XIX), Nr. 1 (65), 2020
- Zeletin, C.D., *Un drum la Virgil Caraivan*, în Addenda la „Documente răzășești”, Ediție anastatică (1932-1934), îngrijită de Cătălin-Andrei Teodoru, Ed. Sfera, Bârlad, 2015

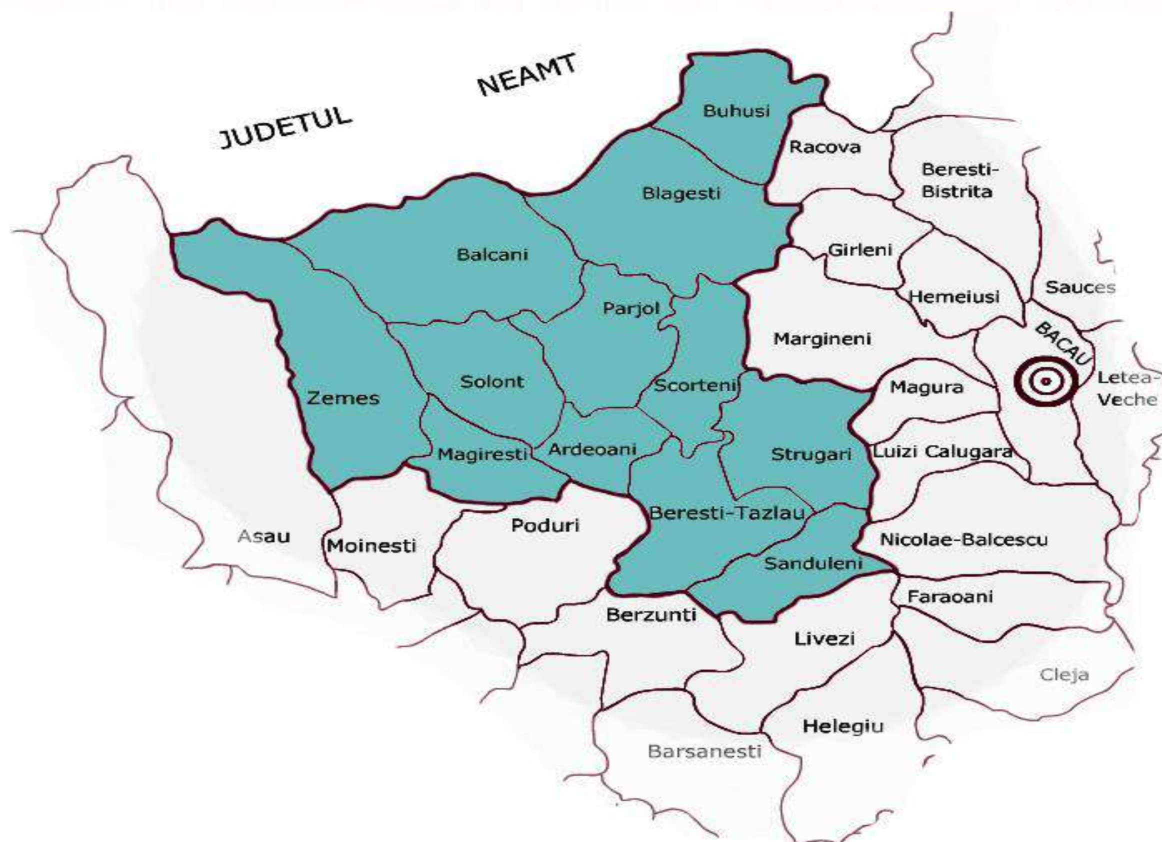
TERITORIUL GAL „ULMUS MONTANA”, (jud. Bacău)

AUTOR:

Prof.univ.dr. Costantin PARASCAN

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

În cuprinsul GAL-ului se regăsesc comunele: ***Ardeoani*** (cu satele: *Ardeoani, Leontinești*), ***Balcani*** (cu satele: *Balcani, Frumoasa, Ludași, Schitul Frumoasa*), ***Berești-Tazlău*** (cu satele: *Berești, Boșoteni, Enăchești, Prisaca, Româneşti, Tescani, Turluianu, Verseștii de Jos*), ***Blăgești*** (cu satele: *Blăgești, Buda, Valea lui Ion, Poiana Negustorului*), ***Măgirești*** (cu satele: *Măgirești, Stănești, Prăjești, Șesuri, Valea Arinilor*), ***Pârjol*** (cu satele: *Pârjol, Băhnășeni, Bărnești, Băsăști, Câmpeni, Häineala, Hemieni, Pustiana, Tărâța*), ***Sănduleni*** (cu satele: *Sănduleni, Bărzulești, Coman, Mateiești, Stufo, Tisa, Verșești, Găidar, Lărguța, Orășa-Avram*), ***Scorțeni*** (cu satele: *Scorțeni, Bogdănești, Grigoreni, Florești, Stejaru, Șerpeni*), ***Solonț*** (cu satele: *Solonț, Cucuieți, Sărata*), ***Strugari*** (cu satele: *Strugari, Cetățuia, Iaz, Nadișa, Pietricica, Răchitișu*), ***Zemeș*** (cu satele: *Lucăcești, Tazlău, Modârzău, Bolătău*) şi orașul ***Buhuși*** (cu satele *Marginea şi Runcu*)**.**

Introducere

În Moldova Evului Mediu răzeşii sunt ştiuţi drept oameni liberi, posesori de pământuri (răzeşii) şi nu doar părtaşi la o moşie în devălmăşie. Aceştia erau proprietari ereditari ai pământurilor (unii prestând servicii ostăşeşti Domniei, care, adesea, le şi dăruia, le garanta şi le întărea dreptul de proprietate). Treptat, în decursul istoriei, începând din secolele XVI şi XVII, crescând birurile, unii răzeşi sărăcind şi fiind obligaţi să-şi vândă pământurile (cumpărate de boieri ori mănăstiri), decad în starea de ţărani liberi, clăcaşi. Unii însă şi-au păstrat răzeşiile până la colectivizare şi şi le-au recăpătat după 1989 (exemplu: şi răzeşii şi urmaşii lor din comunele Măgireşti, Poduri, Ardeoani ş.a. de pe Valea Tazlăului Sărat şi din unele sate şi comune de pe Valea Tazlăului Mare).

În secolul al XIX-lea în Ţinutul Bacăului erau mai multe moşii răzăşeşti (unele vor fi cercetate şi prezentate în Studiul istoric şi etnografic de faţă): *Ardeoanii*, Borzeştii, *Boșotenii*, Brătila, Cornetul, Cucuieţii, Luncanii, *Nadişa*, Poiana, Răcăuţii, Sohodolul, *Şesurile, Târguşorul Moineşti*, Ungurii Călugării, Urminişul, *Verseştii*, „dar răzeşii, adică părtaşii, nu sunt doar micii proprietari, uneori mazili, ci şi boieri şi mănăstiri”[1] [2]Erau multe sate răzeşeşti în acest secol XIX în judeţul Bacău; între acestea şi unele care fac obiectul studiului nostru din GAL Ulmus Montana, Ţinutul Răzeşilor: *Bereştii, G(r)ligorenii, Leontineştii, Măgireşti, Stăneştii, Prăjeştii*..., Bucşeştii, Cernul, Văsieştii - sate învecinate de pe Valea Tazlăului Sărat. Starea materială a acestor răzeşi era bună, erau gospodari şi primitori. În ţinutul Bacău caii erau mai puţini, aici folosindu-se boii trăgând carele, scoţând cu ei buştenii din păduri etc.

Cercetările arată că la începutul secolului al XX-lea şi Marele Dicţionar Geografic al României (MDGR) mai înregistrează documente-mărturii despre răzeşi şi răzeşiile lor în spaţiul deţinut de comunele şi satele incluse în GAL-ul Ulmus Montana. (Întâmplarea face, totuşi, ca tocmai în perimetrul acestuia să se fi păstrat, pentru Istorie, mărturiile cele mai convingătoare privind eternizarea acestora prin Muzeul Răzeşilor (şi găzari) de pe Valea Tazlăului Sărat, centrul fiind comuna *Măgireşti*, cu partenerii: comuna *Zemeş*, Oraşul Moineşti (fost sat răzeşesc până la mijlocul secolului al XIX-lea), Comuna Poduri, Comuna *Ardeoani*.) Iată doar câteva (aici) mărturii despre răzeşi şi răzeşiile lor: „Teritoriul comunei are o întindere de aproape 1000 hectare. Pădurile (Podurile, Schitul-Vechiu, Răzeşii de Leontineşti) ocupă o suprafaţă de 360 hect.”[3]; „În condica Liuzilor găsim Bereşti-Răzeşeşti, iar în Statistica din 1874 mai găsim un cătun, Stejari-Mîndri”[4]; „Bereşti, moşie, pl. Bistriţa-d.s., com. Bereşti, jud. Bacău, despre care Th. Codrescu[5] se exprimă astfel: „moşie cu părţi răzăşeşti, din care la 1841, răposatul Log. Lupuşor Balş cumpără o sumă de stânjeni de la căpitanul C. Fhores şi d-lui Vornicul Alecu Catargiu, cumpără stânjeni din Bereşti de la Gheorghe sin Ion Stele, Niculae Pantiziu, Dimitrie Ludu, câte 250 lei stânjenul şi din Bădureni de la Gh. Stele şi alţii, câte 200 lei stânjenul; are parte şi d-lui Clucerul Haulică şi dintre răzeşi sunt, din bătrâni, Ion Ciolan, Sava Irimia şi Iov, Polcovnicul Vasile Lichii, Tănae Tacu etc. şi alţi mai

[1] *Catagrafiile Visteriei Moldovei* (1820-1845), IV. Ţinutul Bacău, Partea 1 (1820)
[2] Autorul acestui studiu, CP, a cercetat direct la Arhivele Statului din Iaşi aceste documente despre răzeşiile din Ţinutul Bacăului, pentru tematica Muzeului Răzeşilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat..., pe când nu erau tipărite...)
[3] MDGR, p. 153.
[4] MDGR, p. 377.
[5] „Buciumul Român”, p. 235.

mulți răzeși și părtași în ea."[6]; „Boșoteni, *com. rur.*, jud. Bacău, plasa Tazlăul-d.-j., situată pe deal și în valea râului Tazlăul-Mare. Este alcătuită din 2 cătune: Enăchești, reședința, pe malul Nadișei, și Boșoteni, pe o ridicătură. În Condica Liuzilor găsim moșia Boșoteni, aparținând medelnicerului Mihalache Rafailă; iar în Statistica din 1874 comuna mai avea și cătunele: Vidrașcul, atunci reședință, Iazul și Boșoteni împărțit în două: Boșoteni-Răzeși și Boșoteni-Particulari." „Boșoteni, *moșie*, județul Bacău, plasa Tazlăul-d.-j., care a aparținut răzeșilor, urmași ai lui Boerescu, care o capătă de la Alexandru-cel-Bun. Despre aceasta Th. Codrescu ne spune: „în moșie are parte d-nei Cucoana Elencu, soția răposatului Căminarul Toma Rafailă, născută Roset; iar din răzeși sunt și Ilinca, fata lui Berilă Simion Berilă și Pintilie Berilă și alți răzeși"[7]; „Măgirești, *com. rur.*, în jud. Bacău, pl. Muntelui, situată parte pe șesul Tazlăului-Sărat (...) parte pe costișele dealurilor dintre cele două Tazlăuri. Se compune din 7 cătune: Măgirești, primărie, Stănești, Prăjești, Șesurile, Tazlăul și Mădârzăul. În Condica Liuzilor (1803), găsim Măgirești aparținând răzeșilor, și în Statistica din 1873, com. este trecută numai cu cele dintâi trei cătune: Măgirești, Stănești și Prăjești." [8]„Băsăști, *com. rur.*, jud. Bacău, pl. Tazlăul-d.-s., situată în valea de sus a râului Tazlăul-Mare. Este alcătuită din 5 cătune. Băsăști, reședința, Hăineala, Ludași, Timărești și Bălcani. Bălcani, dimpreună cu mănăstirea Tazlăul, în Condica Liuzilor, se găsesc făcând parte din județul Bacău; (...) Băsăști avea o moșie aparținând parte Spătarului Spiridon Pandele, iar parte răzășească, cu 7 evrei etc. (*„Buciumul Român", anul I, p. 227*)"[9]; „Cîmpeni, *moșie*, jud. Bacău, plasa Tazlăul-d.-s., comuna Băhnășeni, despre care Th. Codrescu zice: „moșie cu părți și răzeșească, în care moșia are parte și Sfânta Mănăstire Tazlăul, închinată Sfântului Mormânt; iară din răzăși Iordache Cîrlan și Iosib sin Ghiorghe Întuneric, vând, la 1841, d-sale Gh. Obreja, 6 stânjeni de acole, părtași cu partea din Obreja, 220 stânjeni, bez de 303 stânjeni analogon din codrul, după alegerea făcută; răzeși mai sunt și diaconul St. Lazăr, Iftimie Barescu, postelnicul Vasile Vicol, Maria lui Vasilie Pelin, Iancu Cîrlan și alți mai mulți răzeși și părtași în ea." [10]„Scorțeni, *com. rur.*, jud. Bacău, pl. Tazlăul-d.-s., situată în valea Tazlăului Mare. Se compune din trei cătune: Scorțeni, reședința comunei, a plășii și a judecătoriei de pace, cu secțiile Poiana-Boului și Sîrbi; Grigoreni, spre N.-E., și Pustiana, spre N.-V. pe deal, toate departe de malul stâng al Tazlăului-Mare. În Condica Liuzilor nu se află trecută, iar în statistica din 1874, o găsim compusă din cele 5 cătune de mai sus. Se zice că moșiile răzășești de aci au fost danie de la Ștefan-cel-Mare. Țăranii de pe aici sunt gospodari și oameni cu dare de mână." [11]Bogdănești, *moșie*, pl. Siretul d.-s., jud. Bacău, „moșie cu părți și răzeșească, în care moșie are parte și d-lui Vornicul Gheorghe Dona, care, la 1842, mai cumpără 43 stânjeni de la Gheorghe sin Ioniță, 6 stânjeni de la Costache Codăescu, 15 stj. de la Vasile Huiban, iar din răzeși mai sunt și Grigorie Mustea, Sandu Ceapă și alți mulți răzeși și părtași în ea " (vezi *T. Codrescu, „Buciumul Român", pagina 329*). [12]„Răchitișul, *sat*, compus din secțiile Răchitișul-d.-s. și Răchitișul-d.-j., jud. Bacău, pl. Tazlăul-d.-s., com. Nadișa, situat pe dealul cu același nume (...). Răchitișul, *moșie*, jud. Bacău, pl. Tazlăul-d.-s., com. Nadișa, despre care [13]aduce un document din

---

[6] MDGR, p. 380.
[7] *Idem*, p. 547-548.
[8] *Idem*, p. 258.
[9] MDGR, p. 335.
[10] MDGR, p. 474.
[11] MDGR, p. 359.
[12] Apud MDGR, p. 501.
[13] T. Codrescu în „Uricarul" său vol. X, p. 266.

1820, care cuprinde plângerea răzeșilor moșiei Răchitișul către Dimitrie Sturdza, Vel Logofăt, cum că părintele Macarie, egumenul Sf. Mănăstiri Berzunțul, împreună cu răzeșii din Năsoești ce au moșie vecină cu a lor, li-au luat moșia."[14]; Nadișa, *com. rur.*, în jud. Bacău, pl. Tazlăul-d.-s., situată pe malul stâng al Tazlăului, pe pârâiașul Nadișa și pe dealuri. Este formată din 5 cătune: Nadișa, pe dealul Blândul, reședința; Năsoești-Răzeși, cu Năsoești-Particulari, mai spre N.; Cetățuia, spre N. V. de aceste din urmă; Răchitișul, pe dealul cu același nume, spre E. de Cetățuia; și Strugari. Numele său vine de la unul, anume Ion Nadișul, care a fost întărit proprietar de Ștefan-Voevod, asupra moșiei Nadișa de la Tazlăul, cumpărată de Nadiș de la vechii săi proprietari. Mai în urmă, Petru Șchiopul întări tot la aceeași moșie pe strănepoții lui Ion Nadiș..." [15]

Am dat doar câteva exemple privind prezența răzeșilor la începutul secolului al XX-lea în MDGR, semn al rezistenței acestora în veacuri, cu toate vicisitudinile și deposedările ce s-au petrecut. Vom prezenta mai jos, la schițele-studiu privind evoluția istorică a comunităților de răzeși din fiecare comună cuprinsă în Proiectul nostru, alte nenumărate dovezi, de la primele atestări documentare, din secolul al XIV-lea și până în al XX-lea.

I. AȘEZARE GEOGRAFICĂ ȘI CADRUL NATURAL al județului Bacău în „sânul" căruia se află și comunele ce fac parte din GAL Ulmus Montana – Ținutul Răzeșilor

Județul Bacău se află în partea de est a României, pe văile Siretului mijlociu, ale Trotușului și cursului inferior al Bistriței, pe versantul Podișului Moldovei. La vest se învecinează cu județele Harghita și Covasna, limita urmărind în general cumpăna de ape dintre bazinul hidrografic al Trotușului și Oltului. La est se învecinează cu județul Vaslui, limita mergând mai întâi pe interfluviul dintre pârâul Perschiv și Tutova, apoi pe interfluviul Zeletin-Tutova, ajungând în bazinul superior al Tutovei. La nord se învecinează cu județul Neamț, limita străbate partea nordică a Colinelor Tutovei, Valea Siretului și Valea Bistriței, depresiunea Subcarpatică a Tazlăului și Munții Tarcăului. La sud se învecinează cu județul Vrancea, limita traversând Munții Vrancei, Văile Trotușului și a Siretului și sudul Colinelor Tutovei.

În Subcarpații Tazlăului, parte integrantă din cadrul natural al județului Bacău, regiune subcarpatică marcată de Tazlăul Sărat, Tazlăul Mare și Siret, se află, și comunele incluse în GAL Ulmus Montana: *Ardeoani, Măgirești, Zemeș, Balcani, Solonț, Pârjol, Scorțeni, Sănduleni, Berești-Tazlău, Blăgești, Strugari* – precum și zona orașului *Buhuși* cu *Marginea* și *Runcu*. Denumirea de Subcarpații Tazlăului provine de la faptul că exista un Tazlău unic, care, prin afluenții săi de pe stânga și de pe dreapta, inclusiv principalul său afluent – Tazlăul Sărat -, traversează aproape întreaga regiune. Limita vestică este considerată ca fiind la contactul cu Munții Tarcăului (Munții Muncei-Piatra Crăpată-Uture-Stogul de Piatră-Măgura Tazlăului). La nord de Moinești, limita vestică însoțește versantul sudic al afluentului Rufilor până deasupra localității Prăjești, de unde se îndreaptă spre nord-nord-est pe la extremitatea vestică a localităților Stănești, Solonț, Sarata, Pârjol ș.a. Limita estică este considerată Culmea Pietricica (Liuzi-Călugăra-Măgura-Sodohal). Limita sudică este Valea Trotușului (între Tg. Ocna și Gura Văii). Limita nordică este dată de înșirarea de la obârșia pârâului Răcilă, afluent al Bistriței.

---

[14] MDGR, p. 199.
[15] MDGR

Ca relief – în zonă predomină gresiile (de Kliwa și Lucăcești), ghips, argile cu sare, marne brune bituminoase. Pe Valea Tazlăului Sărat, în zona Lucăcești-Găzărie (din imediata vecinătate a comunei Măgirești) se găsesc depozite formate din pietrişuri, nisipuri, iar pe versanți se văd la zi gresii curate și marne.

Ca resurse ale subsolului și alte resurse ale zonei aflăm o gamă variată de materii prime utile, unele de mare importanță pentru economia județului Bacău și a țării: petrol, gaze naturale, cărbuni, sare, ape minerale, materiale de construcții.

Petrolul reprezintă principala sursă a subsolului, zona Moinești-Lucăcești fiind prima din țară atestată documentar, unele forme ale izvoarelor de păcură, începând cu anul 1440 [16]. Zăcăminte de petrol, atestate documentar, se află din belşug și în comunele Măgirești, Solonţ, Pârjol, Scorţeni, Balcani ș.a. Aceste zăcăminte sunt dispuse sub forma unor „pungi" de mărimi modeste și în general cu mare de zăcământ.

Alături de zăcămintele de petrol se găsesc și gazele de sondă care merg spre centrele de preluare (Onești, Roznov, Săvinești) cât și pentru centralale termice.
Sarea este prezentă în toată zona Tazlăului, dovadă fiind izvoarele cu apă sărată (slatina): Pietrosu, Lucăcești, Prohozești, Sarata, Solonț, Cucuieți etc.

Apele minerale reprezintă o altă bogăție, o adevărată „comoară" formată din izvoare sulfuroase, clorosodice, feruginoase, bicarbonate, hipotone, magneziene etc. Din păcate, acestea au fost valorificate accidental, dar sunt folosite de localnici pentru tratarea a numeroase afecțiuni, atât în cură internă cât și externă.

Rocile de construcții reprezentate prin gresii, argile, pietrişuri și nisipuri se extrag din albia râurilor (Tazlăul Mare și Tazlăul Sărat). Aceste resurse s-au folosit pentru drumurile la sondele petroliere, pentru prefabricate, construcții civile, cărămizi etc.

O importantă bogăție, intens exploatată și în prezent (furată în mod barbar în anii 2000 și...), o reprezintă pădurile: de foioase (alun, corn, măceș, stejar, fag, gorun); de conifere (pin, molid, brad), păşunile, fânețele, iar în zona albiilor râurilor Tazlăul Mare și Tazlăul Sărat sunt prezente ierburi rare, precum pelinul, ori arbuști rari precum cătina.

Fauna zonei este diversificată și este reprezentată de reptile, păsări, mamifere (lupul, ursul brun, iepurele, căprioara, mistrețul, vulpea, veverița...), pește.

Clima

Varietatea reliefului, radiația solară, circulația generală a atmosferei și alți factori au făcut ca pe teritoriul zonei studiate să întâlnim mai multe domenii climatice și anume: climatul munților, climatul zonei subcarpatice, climatul de văi. Între aceste tipuri de climat există importante diferențieri în regimul precipitațiilor bogate sub forme de zăpadă și ploaie, amplitudinea medie anuală fiind de 20 grade C. Clima zonei subcarpatice se caracterizează prin ierni geroase dar mai scurte. Microclimatul întregii zone este favorabil pentru dezvoltarea vegetației de păşuni, fânețe naturale, păduri de foioase și de conifere.

[16] Vezi *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, Vol. I.

Hidrografia

În funcție de varietatea reliefului, a climei și solurilor, pe întreaga zonă în studiu există o rețea hidrografică densă în zona montană, cu caracter permanent și debit constant, o rețea mai rară în zona Subcarpatică, în caracter permanent, dar cu un regim al scurgerii mai neregulat.

Caracteristica tuturor râurilor este alimentarea lor, în proporție de 70% din apa provenită din ploi și zăpezi. În zonă sunt bogate pânze de apă subterană, cu niveluri hidrostatice foarte variate, influențate de Tazlăul Mare, Tazlăul Sărat, Siretul, Bistrița, dar și de celelalte pâraie mai mici. Tazlăul Mare și Tazlăul Sărat izvorăsc din același masiv muntos, al Goșmanului, vârful Geamăna, unul pe o parte celălalt pe de altă parte și se vor întâlni la Tescani-Ardeoani, de acolo mai departe se va numi doar Tazlăul.

Industria petrolului se află și în comunele ce fac poarte din GAL Ulmus Montana: Zemeș, Măgirești, Ardeoani, Balcani, Solonț, Pârjol, Scorțeni, Sănduleni...

Astfel, în întregul studiului, vom descoperi elemente lămuritoare și în acest domeniu...

Locul Văii Tazlăului Sărat în spaţiul cultural, istoric şi natural al judeţului Bacău

Există locuri binecuvântate în spaţiul românesc dintre Carpaţi, Dunăre şi Mare. Locuri în care Istoria şi Legenda se împletesc armonios. Locuri în care oamenii şi-au durat aşezări şi au trăit, neîntrerupt, ca țărani liberi, din preistorie și până azi. Tazlăul Sărat, ca și Tazlăul Mare, a „adunat" de-a lungul albiei sale oameni destoinici, răzeși, proprietari de pământuri din veac, lăudaţi şi răsplătiţi și de către Domnii Ţării Moldovei, în Evul Mediu Românesc, cu alte pământuri (răzeşìi) pentru credinţa şi faptele lor de vitejie. Stau mărturie în acest sens nenumăratele documente. Valea Tazlăului Sărat din inima Moldovei istorice este unul din aceste spaţii simbol. Istoria e generoasă, dacă ne gândim că primele documente păstrate din Evul Mediu Românesc despre locuitorii străbunei Dacii menţionează şi localităţile de pe Valea Tazlăului Sărat. Localităţi existente, potrivit şi mărturiilor arheologice de excepţională valoare descoperite în acest spaţiu, din cele mai vechi timpuri. Acestea au aparţinut **răzeşilor găzari**.

Prima menţiune documentară, din anul 1399, mărturiseşte posterităţii despre existenţa acestor locuri şi localităţi (întemeiate, denumite, locuite, desigur, neîntrerupt). Iată documentul:

„6907 (1399) Mart 12, uric dela Domnul Ştefan Vvd. cu tălmăcire lui, întăritori unei Duşca, fata lui Toader, şi nepoţilor ei, pe două sate pe Tazlăul Sărat, anume Dolieştii şi Liontineştii şi giumătate din Măzănăeşti şi giumătate din Poiana Călugăriţii, ca toate aceste să le fie uric cu tot venitul".

(Existenţa sufixului *–eşti* în cele trei toponime demonstrează că acestea au fost denumite de populaţia de origine românească. Specialiştii au demonstrat ştiinţific faptul că acest sufix este specific doar limbii române.) „Pentru istorici, numele de locuri pot avea valoarea unor documente istorice. În mod deosebit, pentru epocile pentru care documentele lipsesc sau sunt insuficiente, toponimia poate fi considerată, după academicianul Iorgu Iordan, „istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente care s-au petrecut de-a lungul timpurilor şi au impresionat într-un chip oarecare sufletul popular."[17]

Dolieştii, denumit mai târziu şi Româneşti, a dispărut. *Măzănăeşti* – de asemenea. S-a păstrat doar toponimul, azi în comuna Poduri.

[17] Ilie Dan, *op.cit.*, p.44.

Liontineştii există şi astăzi (Leontineşti). Comună multă vreme, azi sat component al comunei Ardeoani. Dolieştii şi Leontineştii sunt menţionaţi şi la 1412 şi se aflau în hotar *Ardeaua*, la 1493 hotar gura Ardzului, la 1558 în hotarul *Ardeoanilor*. Toponim format în timp, însemnând (ceea ce exprimă sufixul *–ani*), urmaşi ai celor care au locuit în Ardeaua.

Prohozeştii de azi din comuna Poduri e atestat într-un document din 1419 (sub forma Provozeşti, Trovozeşti însemnând transport). (vecin comunei Măgireşti)

Moineştii pe Tazlău (nume provenit de la Giurgea Moian), ca sat, apare într-un document din anul 1437. (La 1439 lui Giurgea Moina i se dau două sate Moeneşti şi Tăteşti, azi dispărut).

Alboteşti, sat, (numele îi vine de la Giurgiu Albotă) este atestat la anul 1440 (sat dispărut, toponimul păstrându-se şi azi, la nord-est de oraşul Moineşti).

Existenţa, din preistorie până azi, şi a altor toponime cu sufixul *–eşti*, formate pe teritoriul Văii Tazlăului Sărat, demonstrează vechimea şi continuitatea populaţiei româneşti în această minunată parte a judeţului Bacău: Lucăceşti (1440), Văsieşti (1443), Bucşeşti (1456), Fîrloeşti (1461) (cândva sat, azi doar loc), Cristeşti (1471) (cândva sat, azi loc), Măgireşti (1481, iar la 1399 numindu-se Poiana Călugăriței) (locuitori urmaşi ai lui Magir), Donceşti (1492) (sat, azi se păstrează doar numele întemeietorului Doncea, pe teritoriul satului Prăjeşti).

Configuraţiunea tărâmului. Regiuni.

Pământul judeţului BACĂU se poate împărţi în trei regiuni, în care se află şi cele 12 UAT-uri incluse în Proiect:

1. Regiunea dealurilor din stânga Siretului, de la hotarele judeţelor Tutova şi Tecuci până în valea sa, ocupând o întindere de 57.996 ha.

2. Regiunea şesurilor ce se întinde de la malul stâng al Siretului până la o linie formată de şoseaua Adjud-Oneşti-Helegiul şi înainte în sus pe Tazlăul până la Teţcani, apoi pe şoseaua Bacău-Ocna până ce dă în hotarul judeţului Neamţ, în apropiere de satul Balcani; această regiune ocupă o întindere de 11672 ha.

3. Regiunea munţilor ţine de la linia mai sus descrisă şi până la hotarul judeţului spre Austro-Ungaria, având o întindere de 241650 ha.

Şira Moineştilor, care naşte în com. Goşmeanul, jud. Neamţ şi trece prin piscul Geamăna (1447 m) la limita judeţelor de unde se prelungeşte spre Sud între Asău şi Tazlăul Sărat, prezentând piscurile: Strigoiul (1248 m), Runcul Stânelor (1274 m), Runcul Rău (1221 m), Taşbuga (1156 m) şi Dealul Santa, unde susţine un podiş pe care se află aşezat Târgul Moineşti şi unde se găseşte şi pasul Moineşti.(s. n.) Din acest podiş şira se continuă în direcţia spre SE cu vârfurile: Tarniţa, Obcina Berzunţului, Ursoaia, Ouşorul, Drăcoaia şi Dealul Salinelor până în Trotuş la Tg. Ocna; tot din acest podiş spre Est se ramifică pe malul drept al Tazlăului Sărat, către satul Leontineşti, munţii Gilea şi Maloiul; spre SE şira se prelungeşte în direcţia Oneşti, terminându-se cu Dealul Perchiu.

Toate acestea formează o ghebozitate cuprinsă între Trotuş şi cele două Tazlăuri. Din muntele Geamăna se desprind şire muntoase numite ale Pietrei, printre Tazlăul şi ceilalţi afluenţi ai Tazlăului Mare, până la satul Măgireşti, trecând prin vârfurile: Fruntea Coman, Holmul Geamăna, Uturele Mic, Uturele (708 m), (ambii cuprinşi între pârâiaşele Solonţul şi Cucuteni) şi Piatra Crăpată. (s. n.) [18]

[18] Vezi MDGR.

Clima. Situaţiunea geografică a jud. Bacău determină şi clima sa. Regiunea muntoasă ce ocupă, către apus, mai bine de jumătate din întregul judeţ, împiedicând intrarea curenţilor mai calzi dinspre SV fac clima întregului judeţ să fie mai friguroasă. Cu toate acestea, văile pe care le formează apele Trotuşului, Tazlăului, a Bistriţei şi Siretului, constituesc atâtea canale de ventilaţiune, menite a mai egaliza şi îndulci clima.

În partea munţilor se exploatează păcura, din care se extrage petrolul, mai cu seamă la Teţcani, Câmpeni (petrolul galben pe Dealul Pârjol), Solonţul, Stăneşti, Valea Arinilor (Tazlăul), Moineşti, Comăneşti, Doftana, Tg. Ocna, Hârja, Mănăstirea Caşinul etc. Producţiunea anuală este de 7.000.000 kg. petrol, acum vreo 20 de ani nu da nici sfertul din producţiunea de astăzi.(s. n.)

Apele de la Tg. Ocna numite Vâlcica, ce se scurg de la saline, sunt sărate şi iodurate. Ape sărate numite în genere slatine, sunt aproape pretutindeni în acest judeţ şi anume: la Grozeşti, Mănăstirea Caşinul, Berzunţul, Solonţ, Podurile, Valea Rea, Valea Mare, Valea Arinilor, Luncani, Slobozia-Luncani, Băseşti, Măgireşti, Schitul Frumoasa şi Sănduleni.(s. n.) Ape sulfuroase numite în genere puturoase, se găsesc prin comunele Grozeşti (Puturosul), Gropile (Ruptura şi Puturosul), Măgireşti (Stăneşti), Solonţul şi Cucuieţi, pe Valea Tazlăului. Ape acidulate, numite în genere de popor borghisuri, se mai găsesc prin Valea Doftanei.

Pe teritoriul comunei Grozeşti s-au găsit ape feruginoase, la Hatman; ape carbonice se află tot în această comună la dealul Albert; iar la Manaşca sunt emanaţiuni de gazuri şi apă, care ţâşneşte din pământ pănă la o înălţime mare.

În comuna Văsieşti, pe pârâul Glodul, se găsesc izvoare numite de popor apă de guşă, căci are credinţă că acele ape tămăduesc guşa.

Industria.

Judeţul Bacău[19] este unul din judeţele cele mai industriale ale ţărei, cu un viitor mare, de vreme ce în munţii săi sunt numeroase mine de tot felul şi patru ape mari torenţiale.

Două industrii mari extractive are judeţul Bacău:

1. Industria sării, în puterea monopolului statului, şi anume la salinele de la Tg. Ocna, care dau sare de o calitate superioară celorlalte mine de acest fel din ţară;

2. Industria petroleului care din cauza abundenţei minelor de păcură, în multe localităţi din acest judeţ a făcut să se înfiinţeze peste 30 rafinării, care pe lângă că dau aproximativ 40.000 hectolitri petroleu pe an, mai dau parafină (Mănăstirea Caşinul şi Moineşti) şi alte extrase. Industria petroleului a progresat mult în acest judeţ de când s-a început la Moineşti şi Solonţul o exploatare de către fostul proprietar Theiler şi care azi se urmează cu activitate de către o societate străină. În 1885, Fernand Hue, în lucrarea sa asupra petroleului, ne spune că au dat numai 1.200 tone.

Domeniul Solonţul- Moineşti- Tazlăul, care cuprinde peste 3.000 fălci locuri de imaş, este cel mai avut în teren petrolifer în ozocherită şi lignită. Societatea română pentru industria şi comerciul petroleului a extras cantităţi de petrol tot mai mari în anii din urmă.

Fabrica Theiler, din Valea Arinilor, a extras în anul 1890- 1891, din 5.337.800 kg ţiţei: 3.318.000 kg petrol de lampă, 110.600 kg solzi de parafină, 423.069 uleiuri, 281.222 reziduuri. Înainte de anii 1858, când s-a instalat prima fabrică de petrol de la Tescani, de către nişte evrei din Galiţia şi la 1860 când s-a instalat cea de la Moineşti (Theiler) de către Wolf Lazarovici, păcura se

[19] la începutul secolului al XX-lea; vezi MDGR).

ardea în gropi deschise pentru a o lipi de productele volatile, pe când păcura groasă ce rămânea, era singura întrebuinţată în comerciul pentru ungerea căruţelor. Parafina se fabrică la Moineşti numai din anul 1866, iar uleiul de uns din 1887. (s. n.)

Alte industrii mai vedem în judeţul Bacău, şi anume: o fabrică de hârtie la Bacău (Letea) înfiinţată de o societate românească prin legea de la 17 ianuarie 1881. În 1889 când s-a acordat fabricei avantagiile legei industriale, fabrica avea un capital de 2.400.000 lei şi întrebuinţa 150 de lucrători.

La Grozăveşti, în localitatea numită Iordacat, se află instalată, de către proprietarul moşiei Negroponte, o fabrică de var hydraulic şi ciment, în valoare de peste 150.000 lei, pentru prosperarea căreia proprietarul a şi proiectat construcţiunea unei căi ferate pe Valea Oituzului. Mai sunt alte două fabrici de var ordinar în Comuna Bogdana. Pietre de moară, bune, se fac la Comăneşti.

Cărămida se fabrică în apropiere de Tg. Ocna în satul Pârâul Boghii, com. Tg. Trotuşul, unde în toate curţile ţăranilor se văd bărbaţi, femei şi copii făcând cărămidă. Fabrici mai mari de cărămidă, adică locuri unde se întrebuinţează lucrători cu plată, sunt la Tg. Ocna patru, alte două la Bacău, iar una la Mărgineni- Munteni. În tot judeţul sunt două Olării. O fabrică de sticlărie, în comuna Bogdăneşti.

O altă industrie, care şi-a luat un avânt colosal, graţie numeroaselor căi ce străbat judeţul, este cheresteaua de brad şi molid. De acest fel sunt în judeţul Bacău trei ferestraie cu abur sistematice, şi peste 90 ferăstraie de apă, dintre care cele mai multe pe Trotuş, la Brusturoasa unde lucrează compania Goetz de la Galaţi.

Printre industriile cele mari, cată să notăm patru fabrici de spirt, care lucrează la Teţcani, la Fântânele (Hemeiuş), la Racova- Munteni, care au dat în 1890, 993.058 hectolitri spirt. Mai este şi o fabrică de bere. Fabrica de spirt, Ellenberger care este situată pe teritoriul comunei Mărgineni-Munteni la trei km depărtare de oraşul Bacău, pe un tărâm şes, lângă calea ferată Bacău –Piatra şi pe malul Pârâului Trebeş, este construită după sistema cea mai nouă. Produce alcool de 93° absolut. Se are în vedere sistematică a unui număr de 1.500 capete de vite. Grajdurile sunt sub un singur acoperământ lucrate după cel mai perfecţionat. sistem. Apa se câştigă prin fântâni artesiane de la o adâncime de 138 m. În această fabrică se mai produc romuri, coniacuri şi lichioruri. Rachiul s-a scos în 1890 din prune (ţuică), 14.606 hectol., din 14 hectol. vin şi 70.558 hectol. tescovină şi drojdii. La Ţeţcani se fabrică un rachiu de masă anisonat cu o calitate superioară.

În deosebite locuri se lucrează rotărie; căruţe se fabrică mai cu seamă la Moineşti. În Comuna Nadişa se fac cobze foarte căutate de lăutarii judeţului.

Industria casnică se compune din ţesături de lână (cergi, lăicere, sumane), bumbac, cânepă, in şi mătase (marame la Tg. Ocna) şi alte multe, căci ţăranul în genere îşi fabrică singur aproape toate uneltele sale, precum şi lucrurile de îmbrăcăminte. Cu introducerea industriilor manuale în şcoalele rurale, industria casnică va propăşi în judeţ. Centrele de industrie mai însemnate sunt Bacău şi Tg. Ocna. Însă în acest din urmă oraş, industria pare să fi dat înapoi, căci multe din industriile manuale de la Penitenciarul de aici, care au meritat atâtea laude au dispărut şi acum nu se mai lucrează decât linguri şi bastoane de lemn, cuţite şi satâre şi mici obiecte din piatră. Pe la jumătatea secolului nostru, se fabricau pistoale şi revolvere, iar din in şi cânepă se făceau pânză şi frânghii.

Comerțul

Românii se îndeletnicesc cu munca câmpului şi transportul cu carele, iar comerciul se găseşte mai tot în mâinile evreilor, armenilor şi grecilor din judeţ. Bâlciuri se ţin în următoarele localităţi: la Bacău de 2 ori pe ani, la Oneşti de 7 ori, la Tg. Ocna de 4 ori, la Moineşti de 5 ori, la Comăneşti de 4 ori, la Dărmăneşti de 4 ori, la Bogdăneşti de 2 ori, la Rădeana de 2 ori, la Caşin, cel mai mare târg, ţine de la 8 la 20 august, la Parincea, Glodurile, Valea Rea şi Căiuţul.

Comerțul interior se face la aceste târguri cu cereale, vite, cherestea şi lemne de construcţie, pânze şi piei, petroliu şi păcură, vin şi spirt, sare şi cărbuni de pământ, var şi pietre de mori şi de construcţie etc. Productele judeţului adunate mai toate la Bacău şi Tg.Ocna, precum şi la Moineşti, oraş comercial din cauza producţiunei petroleului, fac schimb cu producte de ale Transilvaniei, prin trecătorile Ghimeşului, Uzul şi Oituzul. Cea dintâi şcoală înfiinţată în judeţul Bacău a fost şcoala primară numărul 1 din Bacău (1839).

Câteva date generale despre istoricul judeţului.

Locuitorii judeţului Bacău sunt, cea mai mare parte, români. Găsim încă, printre sătenii agricultori, şi vechi coloni de origină maghiară, păstrând până acum limba lor şi religiunea catolică. Apoi, ca mai în toate judeţele ţărei, se află, printre locuitorii statornici, evrei, armeni şi ţigani. Populaţiunea română se compune din moldoveni, băştinaşi ai locului, şi din mocani, veniţi mai de curând din Ardeal. Fiecare din aceste ramure îşi păstrează caracterele sale etnice, în aşa grad, că sunt sate întregi de sute de familii de ceangăi, cari nu ştiu încă un cuvânt româneşte, spre exemplu în Faraoani, Cleja etc. Românii moşneni (**răzeși**) din partea muntelui se deosebesc mai cu seamă prin statura lor înaltă, spătoasă, prin tăria lor şi agerimea minţei lor. Din epoca invaziunilor barbare, dacă nu şi mai vechi, adică din timpuri preistorice, pot să fie şi numeroasele movile ce se văd în deosebitele părţi ale jud. Bacău, şi din care cea mai înaltă e, fără îndoială, cea din comuna Prăjeşti. Chiar la apus de oraşul Bacău, în dreptul locului numit Dumbrava, şi la Ilieşti, comuna Ardeoani, sunt movile mari şi altele mai mici. Despre aceasta ca şi despre orice alte movile se zice că ar fi vechi morminte. Ipotezele că movilele ar fi puncte strategice sau streji nu poate fi serios susţinută, de vreme ce multe movile şi mai cu seamă cea de la Ilieşti, sunt înconjurate, la distanţe nu prea mari, de dealurile naturale, care de sine formează puncte strategice cu mult mai însemnate decât movilele construite de mână omenească.

Nu mai puţin interesantă pentru cunoştinţa stărei acestui judeţ este încercarea de cadastru ce s-a făcut la anul 1824, de către ispravnicul ţinutului şi alţi boieri, după o ţidulă domnească, ca să se înscrie câte anume moşii se aflau în acest judeţ, spre a se avea în vedere la facerea fânului pentru menziluri (poştii) şi neferi (jandarmi). [20] Însă, pe de altă parte, un Raport din anul 1838 asupra şcoalelor din Moldova, ne dă trista încredinţare că în acel an statul nu întreţinea încă nici o şcoală în acel judeţ.

Pe lângă aceste notiţe istorice foarte resfirate asupra judeţului Bacău, credem că nu e fără folos a aminti vreo câteva fapte biografice şi a spune, spre exemplu, că Bacăul a dat naştere câtorva oameni de frunte ai Moldovei. Însuşi Marele Ştefan Vodă a fost născut la Borzeşti pe la anul 1436[21]; Ştefan Gheorghiţă Voevod era originar din satul său moştenesc Răcăciuni. Să mai adăogăm că doi din fruntaşii deşteptărei noastre naţionale, amândoi contimporani cu noi, şi-au avut, unul leagănul şi

[20] *Idem*, vol. V, p. 176.
[21] Gr. Tocilescu, *Istoria Română*, (Apud MDGR).

celălalt mormântul, în judeţul Bacău.

Ilustrul nostru poet Vasile Alecsandri s-a născut la 1821 în Bacău, iar Constantin Negri, acel vrednic luptător, care a combătut aşa mult pentru întemeierea drepturilor politice ale României, şi-a petrecut ultimele zile şi şi-a dat sfârşitul în Târgul Ocna, unde el se retrăsese la 1866. Mormântul lui se află în biserica Răducanul din acest târg. Aceşti corifei ai poporului nostru din epoce cu totul diferite au lăsat memoria lor vie în judeţul Bacău unde, după cât se vede, „ei au aflat mângâieri şi întăriri în momente de oboseală". Poate că şi dânşii au şoptit atunci, spre a-şi înviora sufletul, doina ce o cântă Băcăoanii de pe malurile repezi şi volburoase ale Bistriţei:
Bistriţă, apă vie,/ Du-mi necazul în pustie;/ Du-l şi du-l să nu mai vie./ Dorule, vrăşmaşule!/ Ce rău am putut să-ţi fac?/ De-mi tot dai mereu de hac!

Spre a încheia această ochire aruncată în treacăt asupra unor fapte şi întâmplări ce în timpul de odinioară s-au petrecut în cuprinsul judeţului Bacău, vom reproduce acum două foarte interesante dări de seamă despre starea acestui frumos ţinut, pe la mijlocul şi pe la sfârşitul secolului al XVII-lea. Una va fi un extras – tipărit pentru prima oară în limba română – din ziarul călătoriei ce Patriarhul Antiohiei, Macarie, a făcut, la anul 1655, prin Moldova, întorcându-se din Moscova. Această relaţie a fost scrisă zi cu zi, în limba arabă, de Paul de Alep, arhidiaconul Patriarhului. Noi dăm aci o traducere, după versiunea engleză a lui Belfour[22].

În secţiunea I, care se începe cu intrarea Patriarhului în ziua de 1 septembrie, anul lumii 7165 (1656) în Iaşi, ni se spune cum noul Voevod Ştefan Gherghiţă din Răcăciuni îi face o primire mult mai bună decât cea care o încercase cu un an înainte de la precedentul voevod, Vasie Lupu; apoi analistul Paul din Alep urmează în acest fel[23]: „Pe la sfârşitul lui septembrie, Beiul (Ştefan Gherghiţă Voevod) se porni într-o călătorie de plăcere la Huşi şi de acolo la Galaţi, unde avea să viziteze o mănăstire ce de curând se clădise în apropiere de acest oraş; el luă făgăduială de la stăpânul nostru Patriarhul, că va veni şi dânsul acolo. Deci, îndată ce sosi la Galaţi, trămise vorbă stăpânului nostru; iar vechilul şi boierii lui îngrijind să ni se dea trăsuri şi escortă, noi ne pornirăm din Iaşi, miercuri în ziua de 8 ale lunii Teşrin el Ewel, fiind întâmpinaţi la porţile de afară cu obicinuita ceremonie. Ajunserăm mai întâi la dealul Frumoasei, unde este un palat de piatră; dar mai înainte de a sosi de acolo, trecurăm un pod de piatră, unde se petrecuse o încăierare între cel din urmă Voevod (Lupu) şi Beiul actual. Acela fiind bătut, fu silit să-şi caute adăpost în Ţara Cazacilor. Pe locul unde se petrecea bătălia, hârcele morţilor încă se puteau vedea".[24]

Pe Tazlăul Sărat, nu departe de satul Moineşti, curge, dintr-un izvor, păcura cu apă amestecată, cu care se servesc ţăranii pentru unsul carelor şi zic că dacă s-ar putea bine scurge apa, ar fi cu mult mai bună pentru trebuinţa casei decât aceea ce se scoate din arbori". (s.n.) Şi azi (2020-2021) hotarele judeţului Bacău păstrează aproximativ aceleaşi limite ca la sfârşitul secolului al XIX-lea; sunt sinuoase, dar în ansamblu creează impresia unei forme geometrice de paralelogram alungit pe direcţia vest-est. Spre vest, unde se învecinează cu judeţele Harghita şi Covasna, hotarul urmăreşte în general cumpăna de ape dintre bazinul hidrografic al Trotuşului. Hotarul estic, prin care se separă de judeţul Vaslui, merge mai întâi pe interfluviul dintre pârâul Pereschiv şi Tutova,

---

[22] Tip. în Londra la 1834. Numai parte din vol. I a acestei călătorii a fost reprodusă de d. B. P. Hasdeu în „Arhiva istorică"). Textul ce noi punem subt ochii cititorilor români este din volumul al II-lea, partea VIII, cartea XV, tratând despre Moldova(Apud MDGR).
[23] *Idem*, vol. II, p. 318.
[24] Bătălia de la Popricani 1653, între Timuş şi Ştefan Gherghiţă (MDGR).

apoi pe interfluviul Zeletin-Tutova, ajungând în bazinul superior al Tutovei. Hotarul nordic, dincolo de care se află judeţul Neamţ, străbate extremitatea nordică a Colinelor Tutovei, Valea Siretului, Valea Bistriţei, depresiunea subcarpatică a Tazlăului şi munţii Tarcăului. Hotarul sudic, comun cu al judeţului Vrancea, trece prin capătul nordic al munţilor Vrancei, Valea Trotuşului, Valea Siretului şi sudul colinelor Tutovei. Suprafaţa totală a judeţului este de 6.606,15 kmp, având drept reşedinţă municipiul Bacău. Ca teritoriu are mărime mijlocie (2,8% din suprafaţa ţării). Cele 3 municipii, Bacău, Oneşti şi Moineşti, reprezintă judeţul din toate punctele de vedere: administrativ, economic, cultural, edilitar. Salba de oraşe care înconjoară cele trei municipii: Buhuşi, Comăneşti, Dărmăneşti, Slănic-Moldova, Târgu-Ocna, vin să întregească aspectul unui judeţ care prezintă o carte de vizită completă şi onorantă. La acestea se mai adaugă 85 de comune. Din acestea, 11 + Buhuș cu suburbiile fac obiectul Proiectului studiului Ținutul Răzeșilor, ca făcând parte din GAL Ulmus Montana.

Zona de munte, (Valea Tazlăului Sărat, pe care se află și comunele Zemeş, Măgirești, Ardeoani și, învecinate cu ele, pe Tazlăul Mare...): comunele Balcani, Berești-Tazlău, Blăgești, Pârjol, Sănduleni, Scorțeni, Solonț, Strugari), ocupă o suprafaţă în proportie de 35,54 %, cea de dealuri subcarpatice şi de depresiune ocupă o suprafaţă în proporţie de 48,38%, iar zona de luncă şi terasă o suprafaţă în proporţie de 16,08%. Acţiunea agenţilor externi şi în special a apelor curgătoare a modificat relieful iniţial şi i-a dat forma actuală. Munţii mijlocii şi joşi din vest fac parte din lanţul Carpaţilor Orientali şi are direcţia predominantă NV-SE. Este alcătuită din flis cretacic şi paleogen şi se prezintă sub forma unor culmi prelungite. Acestea sunt mai înalte în partea de nord şi de sud, prezentând între ele o posibilitate de instalare a unei reţele hidrografice transversale şi înlesnirea legăturilor dintre Moldova şi Transilvania. Altitudini muntoase mai deosebite sunt: 1.664 m - vf. Grindus, 1.441 m - vf. Cracu-Geamana, 982 m în masivul Zemeşului (prelungirile sudice ale munţilor Tarcăului care se întind până la Valea Trotuşului), 1.648 m în vf. Nemira Mare, 1.639 m în vf. Sandru, 1.517 m în vf. Carunta,1.336 m în vf. Lapos (munţii Nemira, versantul de est care se prezintă sub forma unor prelungiri aflate sub numele de munţii Trotuş-Oituz).

Tazlăul Sărat se naște prin două izvoare – Izvoarele Tazlăului Sărat – din culmea Geamăna şi se varsă la Tescani în râul Tazlăul Mare, formând apoi Tazlăul; are o lungime de 26 km şi suprafaţa bazinului de 95 km. Tăinuieşte în drumul său de milenii poveştile oamenilor trăitori pe aceste meleaguri. Visele şi speranţele lor, durerile şi bucuriile lor, eforturile încrâncenate de a-şi dobândi hrana, de a se „boteza" în lacrima cristalină a apei dătătoare de viaţă, privirile uimite, înflorite, ale pruncilor privind cum păstrăvii săgetau cu alb-albastrul zborului lor, tăind pânza clipocitoare, cum boiştenii dansează şi se ascund pe sub pietrele lespezi din albia limpede până-n prundul lunecos.

Tazlăul Sărat şopteşte şi azi poveştile celor care l-au cunoscut, poveşti trecute în Legendă... Povestea sa este povestea oamenilor. Povestea celor care au trăit de-a lungul albiei sale, de la Chilii, Bolătău, Coacăz, Topliţa, Foale, Zemeş, Modârzău, Pietrosu, Lucăceşti, Moineşti, Valea Arinilor, Găzărie, Prăjeşti, Măgireşti, Stăneşti, Şesuri, Poduri, Bucşeşti, Negreni, Leontineşti, Ardeoani.
Apa Tazlăului Sărat le-a oferit hrană şi le-a potolit setea, i-a însoţit în drumurile lor prin lume, când plecau cu căruţele spre a comercializa gaz, păcură, unsoare, uleiuri petroliere, sare, var, lemn pentru construcţie şi pentru foc etc. Şi a aduce înapoi grâne necesare traiului familiilor lor. Deţineau pământurile ca răzeşii de pe vremea veche de dinaintea întâilor domnii, şi mai cu seamă din vremea de dinaintea domniei lui Alexandru cel Bun, apoi a lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Povestea Tazlăului

Sărat este, de fapt, şi povestea vieţii răzeşilor găzari din comunele Zemeş, Poduri, Măgireşti, Ardeoani şi oraşul Moineşti.

II. Evoluția istorică a comunităților de răzeși; originea răzeșilor și a satelor răzeșești; întemeietorii satelor răzeșești; statistici; răspândirea satelor de răzeși; date teoretice și exemple concrete

Mai întâi despre evoluția istorică a comunităților de răzeși cercetată în lucrările: 1. I. Bogdan – *Despre cnejii români*; 2. Radu Rosetti - *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*; 3. Sebastian Radovici - *Moșnenii și Răzeșii, Origina și Caracterele juridice ale Proprietăților/ Studiu din vechiu drept românesc*;4. Gore, P. S. – *Răzășii*; 5. P. Poni – *Statistica răzeșilor*; 6.Victor Tufescu – *Răspândirea satelor de răzeși/ Contribuțiuni la studiul populării Moldovei*.

Cuvântul românesc cneaz „înseamnă primar de sat” (în Banat) „și a avut în trecut la români două însemnări principale: jude sătesc și țăran liber sau țăran proprietar de pământ” și nu șeful statelor române cum s-a crezut greșit; aceștia se numeau voevozi. Cnejii din Principatele Române au rămas „tot timpul funcționari sătești sau simpli țărani proprietari”; „terminul vataman ce se găsește din primele timpuri, tot în Moldova, în același înțeles cu cneazul sau judele”, acesta fiind „judele și administratorul satului, întocmai ca vorniceii sau vornicii de mai târziu”. „Este incontestabil că o mare parte din satele moldovenești au fost înființate de cneji, juzi sau vatamani, care căpătau de la domn dreptul de a aduna oameni de prin țară și din țări străine, ca să înființeze sate nouă. (...). Aceste sate erau scutite la început de dări, pe un timp anumit ce varia după voința domnului, doi, trei, sau mai mulți ani; pământul se împărțea în părți egale între locuitori; cneazul sau judele își rezerva o parte mai mare, la lucrul căreia îl ajutau sătenii, el mai avea dreptul să ție moară și lua din taxele de judecată a treia parte...”

I. Bogdan crede că „în epoca cea mai veche cnejii erau sau întemeietori de sate sau șefi aleși, dintre fruntașii satelor, pe viață, ca să judece pe săteni după vechiu lor obicei. E probabil că și în această epocă judecățile se făceau cu cei mai bătrâni ai satului, cu jurații de mai târziu. Ei administrau ca judecători unul sau mai multe sate, ori teritorii mai întinse, cum au fost de bună seamă cnejii Ioan și Farcaș de la 1247, cari deși apar în diploma lui Bela IV ca supuși ai regelui unguresc, de fapt ei aveau o independență lăuntrică completă pe teritoriile lor, ca și voevozii de atunci (...). Țăranii liberi numiți cneji în sec. XVI-XVII sunt o rămășiță din această veche fază a cneziatului.”(s.n.)

Radu Rosetti caută dovezile istorice lămuritoare privind „legăturile ce legau din vechime pe sătean cu pământul și cu stăpânul (chestiune țărănească ajunsă pe primul plan în preocupările cercetărilor la începutul secolului al XX-lea) și „originile legăturilor dintre pământ, sătean și pământ”. Pornind de la „alcătuirea neamului românesc”, ca apoi să prezinte invaziile populațiilor nomade în Dacia: pecinegii, cumanii, tătarii, apoi neamul slavilor și rezistența populației autohtone românești având mai multe explicații între care și cea de bază privind desnaționalizarea slavilor și asimilarea la populația românească având-o „acțiunea celui mai puternic agent de înrâurire a elementului român: femeia română.

Iată ce zice Roesler, care cu bună seamă numai de parțialitate către neamul nostru nu poate fi acuzat, despre femeia română: „În țările cu o populațiune amestecată, unde mai putem observa pe Român și astăzi, s.e. în Albania și în Macedonia, numai băiatul român învață limbile străine vorbite în localitate: albaneză, greacă ș.a.; fetele nu le învață, ci se țin cu cerbicie de limba lor maternă.

Însă, dacă neamul român în genere este frumos, apoi femeia română se deosebește mai ales prin frumusețea ei și este pețită cu stăruință de bărbații slavi. Care este urmarea? Romånca, care nu condescendează să învețe limba slavă, silește pe bărbat cu toată casa lui, care este slavă, să învețe românește din cauza ei. Desnaționalizarea a numeroși Slavi prin propaganda atât de puternică a a femeii române, care se poate observa și azi, s-a operat cu tot atâta succes în cursul veacurilor, și precum a adus mult sânge slav printre Români asemenea a cauzat o sporire imensă în numărul lor" .

Căutând documentele privind cnejii din Moldova, citează pe cele de la Alexandru cel Bun (1414, „cneaz Itu și Șărban"), apoi în 1427 „satul unde a fost cneaz Stan", apoi cneazul Orsat (1428), cneaghina lui Mihail (1436), „la cneazul Bran" (1458, document dat de Ștefan cel Mare), cnejii Baloș și Danciul (1487). Astfel că, din cercetarea documentelor ajunge la concluzia (ca și I. Bogdan) că „cnejii, juzii și vatamanii erau termeni sinonimi pentru a însemna magistrații rurali care ocârmuiau satele românești în vechime" .

Trecând la prezentarea voevozilor, îi arată întâi pe cei din Transilvania, din secolul al XIII-lea, apoi și pe cei din Muntenia (Țara Românească) și Moldova: Ploskinia, „Voevodul care comanda Brodnicii (Bârlădenii) aliați cu Tătarii în bătălia de la Kalka (1224), pare-se că se numea Ploscan „ales ad-hoc pentru povățuirea contingentului trimis Tătarilor de Bârlădeni" . Dar cel mai însemnat voevod al românilor din Maramureş a fost Bogdan, „întemeietorul Moldovei". În documentele întâilor domni moldoveni întâlnim mulți cneji, juzi și vatamani, iar satele sunt determinate numai prin formula „unde au fost cneaz (jude sau vataman) cutare..." . „Românii când s-au născut ca neam trăiau împărțiți într-o mulțime de ținuturi deosebite, lipsite de cheag și chiar probabil de ideea de neam (...) Când Românii ne apar pentru întâia oară în Evul Mediu, ei ni se înfățișează mai cu seamă ca păstori: fac și plugărie, dar ca îndeletnicire de a doua mână". Pământul pe care locuiau era considerat ca aparținând tuturor câtă vreme preocuparea principală era creșterea vitelor.

Prima posesiune imobiliară proprietate era *casa* sau *coliba* în care locuia fiecare cap de familie. Astfel s-au format granițele posesiunii individuale: la casă s-a adăugat curtea, grădina, apoi o bucată de pământ fie defrișat de pădure, fie desțelenit de iarbă pentru a semăna grâu; partea obștească era cea în care se vâna, se pescuia, se pășteau vitele. Sporind plugăria și cultivarea terenurilor, proprietatea obștească se micșora, mărindu-se proprietatea individuală. Așa încât, pământul devine un bun căruia îi crește valoarea, hotărnicindu-se

Parcelele și legile care reglementau posesia. Unei case din vatra satului îi corespundea o jireabie (o bucată de pământ, un ogor...) în țarină – mergând dintr-un capăt al hotarului până în celălalt. Jireabia din documente înseamnă „porțiunea de hotar ce în vechime căzuse în partea unuia din gospodari cari alcătuise satul, spre a se folosi de dânsa"; urmașii înmulțindu-se, se împărțea jireabia și ea devenea tot mai îngustă, dar se întindea, de regulă, din hotar în hotar.

Împărțirea în „pământuri datează și ea din epoca anterioară întemeierii Domniei, și chiar din vremea de predominare a Slavilor" (secolul VI). „Hotarul unui sat era îndeobște mic, ca și numărul locuitorilor care ședeau întrânsul. Această întindere mică a hotarelor satelor în vechime se dovedește cu uşurință prin faptul că documentele conțin numeroase mențiuni de sate dispărute" și avem exemple lămuritoare și în spațiul satelor și comunelor de răzeși din GAL Ulmus Montana, și în comunele de pe Valea Tazlăului Sărat și în cele de pe valea Tazlăului Mare. „Dreptul săteanului asupra posesiunilor lui individuale în hotarul satului: casa, grădina, pământuri de arătură, curătură și vie, este consfințit de cea mai veche legiuire scrisă a Moldovei, de Pravila lui Vasile Lupu, care numește aceste posesiuni ocine, adică patrimoniu (...) Atât casa clădită de sătean, cât și grădina

sădită cu mâna lui, precum și arăturile desfundate cu plugul lui, din țălină sau din pajiște, erau posesiuni personale ale sale” pe care le transmitea la moarte copiilor lui. La fel erau tratate și via și pădurea și locul de prisacă, fânațul curățit din pajiște. „Toată rămășița hotarului era avere obștească și se stăpânea în devălmășie de săteni și de cneaz”. Și tot aici: „casa părintească cu jireabia întreagă rămânea, potrivit obiceiurilor neamului, fiului celui mai mic”.

Din capitolul *Despre originea răzășiilor și a răzășilor*, reținem prețioase lămuriri documentare: „Părtașii la stăpânirea unei judecii erau desemnați prin denumirea de răzăși, care mi se pare a veni de la cuvântul unguresc reszeș=părtaș (de la resz=parte)”, desemnând, în ultimele două veacuri, „pe țăranii acei cu stăpâniri proprii” (la început însă, desemnându-i pe părtașii aceleiași stăpâniri). Împărțirile între urmașii aceluiași moș (primul stăpânitor) au dus la micșorarea *jireabiilor* și astfel s-au hotărât să-și lucreze singuri pământul (fără ajutorul sătenilor de la care primeau o zecime din rod), sătenii fiind îndepărtați (cu toată supărarea și împotrivirea lor), dar „răzășii, stăpâni ai săteanului, erau mulți și aveau neamuri cu spete, săteanul trebuia să plece” ; „Astfel s-a născut clasa răzășilor. Ei, pretutindeni și fără excepțiune, își trag dreptul de stăpânire pe pământurile lor de la un moș comun, care a stăpânit odată întreg hotarul pe care vedem că trăiește astăzi obștia răzășască.” (s.n.)

Cercetând actele a mai bine de o sută de moșii răzășești din Moldova, autorul, Radu Rosetti ajunge la încheierea că „fiecare obștie răzășască, atât din acele cari există astăzi cât și din acele cari și-au vândut moșiile în veacurile trecute, se trage dintr-un moș care, când trăia, avea judecia asupra întregului hotar ce-l vedem mai pe urmă stăpânit de obștie” (s.n.). Și dă exemple de moșii din județul Bacău: *Moșia Negoieștii* de pe valea Trotușului, apoi *Moșia Fântânelele*, „de ocol de târgul Bacăului”; unele moșii n-au fost împărțite niciodată (precum *Fântânelele și Malurile*); celelalte „în cursul timpului devin stăpâniri răzășești și la urmă, în cursul secolului al XVIII-lea, aceste stăpâniri răzășești dispar pentru a forma cu încetul marea moșie Fântânelele”; studiind actele și altor moșii, la fel a constatat același proces de formațiune: „la început mai multe stăpâniri deosebite; după o curgere oarecare de timp, acele stăpâniri se împart în parcele răzășești și, în cursul secolului trecut, aceste parcele de pe toate stăpânirile primitive sunt întrunite în marele complex (pe) care-l vedem subzistând astăzi”. Vom vedea mai la vale cauzele acestor transformări.

Următoarele două exemple aduse în demonstrație sunt: *Nadișa*, apoi *Berești, Boșoteni* și *Năşoești* (parte a proiectului nostru): *Uricul de la Alexandru cel Bun* (1424) „întărește lui Toader și lui Ilie un loc de pe Tazlău cu tot hotarul, cum l-au hotărât Giurgea Globnicul”; în 1497 Ștefan cel Mare „întărește cumpărătura lui Ion Nadiș, a satului Nadișa, de la Mihul Berescul... cu toate hotarele cum le-au stăpânit Toader și Ilie”; mai există o „întărire” de la Bogdan Lăpușneanu (1571) și o alta a lui Petru Șchiopul (întărind „lui Stan, lui Previzan, lui Steleja și lui Salomon, strănepoții lui Ion Nadiș, satul Nadișa cu vechile hotare cum le-a hotărât pan Giurgea Globnic”); concluzia: din actele ulterioare se constată că „răzășii actuali se trag din acești patru bătrâni, Stan sau Stănilă, Previzan, Steleja și Salomon” .(s.n.)

În *Suretul din 1491* de la Ștefan cel Mare aflăm că acesta „întărește Marinei, fiicei lui Berescu, a sale drepte ocini, satele Bereștii, Boșotenii și Năşoeștii, cari toate se află pe Tazlău, cu toate hotarele lor”. Și acum: Mărturie hotarnică de la Stolnicul Mihalache Dimache din 10 ianuar 1783: În ce chip are să se împartă moșia Boșotenii dovedind fiecare din răzăși din ce bătrân se trage și câtă parte are să iea, care împărțeală s-au făcut după poronca Domnului Alexandru Constantin Mavrocordat Vv.”; cercetându-se scrisorile găsite la răzeși s-a dovedit că „satul Boșotenii se

împărția în trei bătrâni: Buzdugan, Păstrăv și Mândru, cari stăpâniau și în alte hotare"; acestea erau satele Bereștii și Nășoeștii, megieșite cu Boșotenii (știre din actul pus la dispoziție în 1889 de răzeșul Ion Berilă);

Având în vedere că Marina Berescu era stăpâna acestor sate Boșotenii, Bereștii și Nășoeștii, conchid că acești bătrâni Buzdugan, Păstrăv și Mândru sunt fii sau urmași, dar în orice caz moștenitori ai Marinei Berescu, mai ales că toți răzășii mi-au declarat că ei se trag din Marina Berescu. „Prin urmare, chiar faptul că răzășii actuali sunt niște mici proprietari cari-și cultivă ei singuri pământurile, este o dovadă că strămoșii lor, stăpânii primitivi a(i) acelor sate, n-au putut să facă parte dintr-o colonie de cultivatori cărora vechii Domni hărăzise acele hotare."

Reținem și câteva date privind raportul între sătean și pământ (din Pravila lui Vasile Lupu): sătenii puteau lucra orice pământ, acesta fiind bun obștesc, dar trebuind să dea stăpânului locului a zecea parte din producție; dijma nu se căra de sătean la curtea sau la hambarul stăpânului, aceasta se lăsa pe câmp și era treaba stăpânului să și-o ia; „sătenii arau unde voiau și cât voiau, interesul stăpânului (moșului răzeș, cneaz, jude...) era să-l lase să se întindă cu arătura cât de mult", și, precizare: nici un sătean nu putea lucra pământul pe care-l dorea fără învoirea stăpânului de drept; bogăția cea mai mare a sătenilor erau vitele lor: cai, vaci, boi, oi porci (acestea erau și înregistrate la recensămintele ori statisticele vremii) .

Marea boierime care se formase între timp, ajunsese în veacul al XVII-lea să stăpânească o foarte mare parte din teritoriul țării. „Țara era ocârmuită numai de Domn și de boierime." Situația strălucitoare a boierimii nu era întemeiată pe nici o legiuire „ci era o stare de fapt, rezultând din dezvoltarea instituțiunii cnezatului sub înrâurirea împrejurărilor care au alcătuit șirul istoriei noastre./ Boieriile erau efective – adică nu se dădea titlul fără diregătoria: Cu vremea feciorii de boieri fără titluri luară numele de mazili, urmașii lor de neamuri. Mazilii și neamurile erau ținuți să iasă la slujbele la cari li rânduia Domnul..."; erau destule situații în care cneazul (cel mai adesea), dar și răzeșul, prin îmbogățire să acceadă la treapta boieriei, și invers, destui din clasa boierilor să decadă la „boierii mici" ori chiar la „starea răzășiei" (s.n.) .

Sătenii moldoveni „erau oameni slobozi în vremea întemeierii Domniei", această libertate era „absolută", ei puteau să rămână în satul în care se născuseră sau să se mute în altul, după cum le era voia; sătenii cu libertate limitată se numeau vecini.

Stăpânii de sate erau scutiți de bir până la 1859; la fel se întâmpla cu boierii, feciorii de boieri și mazilii. „Răzășii însă sunt supuși birului încă din veacul al XVII." (s.n.)

Procesul de *îmbucătățire* a multor hotare a crescut treptat-treptat odată cu creșterea numărului părtașilor. „Numărul răzășilor se înmulția în toate părțile țării și ar fi sporit și mai mult fără procesul contrar, care se producea de mult și care urma acuma cu mai multă putere: absorbirea părților de ocină ale răzeșilor în mânile boierilor și ale mazililor. Documentele vremii ni arată o acțiune aproape sistematică de stingere a răzășilor de către boieri. Mijloacele necurate întrebuințate până atunci pentru a răpi răzășilor ocinile lor se fac văzând cu ochii mai frauduloase și mai arbitrare, ceea ce era de altmintrelea firesc, dat fiind că puterea și lăcomia boierimii creșteau în raport direct cu stoarcerea țării de către Domnii fanarioți, cu stricarea obiceiurilor, cu venalitatea și voia vegheată cari domneau în justiție și cu slăbirea puterii de rezistență a poporului jăfuit și batjocorit."

Pentru dobândirea pământurilor răzeșilor în veacul al XVIII-lea nu exista morală și se foloseau toate mijloacele spre a-i deposeda pe aceștia prin presiuni și viclenii: vânzări, cumpărări,

danii, înșelăciuni, intimidări, chiar crime; daniile erau tot o capcană: răzeșii bătrâni erau păcăliți și făceau danie spre a fi îngrijiți și înmormântați după datinile creștinești: „Devenind astfel răzăș, cumpărătorul putea să urmeze cumpărăturile lui fără teamă de dreptul de protimisis și răzășii erau în curând despoiați de ocinile lor. (Nu trebuie uitat că și ei, răzășii, despoiase altădată de pământurile lor pe țăranii ce li fusese supuși). Înmulțindu-se „daniile", Alexandru Ion Mavrocordat Vv. oprește acestea printr-un Hrisov din 1785, rămânând valabile doar între rude sau semeni. Acțiunile boierilor și mazililor de deposedare a răzeșilor de pământuri a continuat prin cumpărări, cotropiri și alte mijloace incorecte, una fiind imixtiunea în ocina răzășească prin cumpărarea doar a unei fâșii în mijlocul acesteia... ca treptat, tot prin forțări și viclenii să acapareze întreaga proprietate.

Un alt mijloc folosit a fost și cel al gâlcevilor, a urilor dintre neamurile ori indivizii unor neamuri de răzeși, unii deținând mai mult, alții mai puțin din ocina strămoșească. Aceleași metode și spolieri s-au produs și în alte țări din Europa (exemplu: în Anglia, Prusia...)

Astfel, la recensământul făcut din porunca lui Alexandru Moruzi, în a doua lui domnie, se află în Condica Liuzilor situația satelor, după cum urmează: din 1713 sate – 25 erau domnești; 215 mănăstirești; 546 – răzășești; 927 – boerești; din acestea din urmă – 470 erau stăpânite de 28 familii din boierimea cea mare : stăpânind peste o pătrime din numărul satelor Moldovei și mai bine de o treime din întinderea țării; celelalte erau sate cu hotare mai mici și populație mai puțină. „Cele 25 sate domnești se aflau toate din partea stângă a Prutului afară de Comănești (Bacău), ai căror locuitori se bucurau de pământurile și de pădurile acelui întins hotar în schimbul serviciului de plăieși. Un an după alcătuirea Condicei Liuzilor, Alexandru Moruz hărăzi satul Comăneștii, cu hotarul său, Marelui Logofăt Costache Ghyka (Sulgiaroglu), aceasta fiind ultima danie de teritoriu făcută de un Domn în Moldova."

Răzășii nu erau toți părtași la vreun hotar – spune spre final Radu Rosetti, prin răzeși înțelegea pe acei părtași „ale căror părți, în urma împărțirilor necontenite, se făcuse mici de tot, astfel că nu le mai lucrau săteni laturași, ci înșuși stăpânii lor. Numărul lor sporia necontenit și ar fi sporit fără îndoială și mai mult, dacă n-ar fi scăzut pe de altă parte prin faptul vânzărilor de ocini răzășești, de bună voie sau silite, către boieri și mazili. Condițiunea personală a acestor țărani-proprietari era neasemănat mai favorabilă decât acea a celorlalți săteni. Ei se puteau muta când și unde li plăcea și nu aveau stăpân de arbitrarul căruia să aibă a se teme. Grija cea mare, pe lângă plata birurilor, era ferirea hotarului strămoșesc de atingerea lacomă a vreunui puternic. Apoi răzeșii aveau a suferi de exacțiunile și brutalitățile diregătorilor și ei, chiar mai mult decât sătenii supuși mănăstirilor, boierilor și mazililor. Acei săteni aveau un stăpân în stare să-i ocrotească și de care se temeau adesea Ispravnicii și ceilalți diregători, pe când răzășii trebuiau să se ocrotească singuri. (...). Răzășii aveau atunci, precum mai au și astăzi, o perfectă conștiință că se trag din neam ales; niciodată nu-i vedem identificând interesele lor cu acele ale celorlalți săteni pe cari-i priveau ca inferiori lor, ca oameni proști. Căsătorii între răzăși și țărani se întâmplau foarte rar, deși adesea satele acestor din urmă cuprindeau gospodari mai cuprinși decât acele răzășești din apropiere. Stavilele, rămășiți ale unei vremi depărtate, în ființă între aceste două categorii de săteni, nu sunt depărtate cu totul nici astăzi." (s.n.)

Despre „origina și caracterele juridice ale proprietății" răzeșilor și moșnenilor publică studiul său „din vechiul Drept Român", la 1909, avocatul Sebastian Radovici. Moșnenii și răzeșii „reprezintă proprietatea țărănească mică sau mijlocie, o proprietate individuală, pe lângă care se adaugă însă în regiunea muntoasă proprietatea în devălmășie asupra munților și plaiurilor, iar în

regiunea șesului mai rare ori aceeași indiviziune asupra izlazurilor." „În regimul fonciar din Dacia pe timpul dominațiunii romane, nu credem a găsi nici o sorginte sau urmă despre clasa socială de mai târziu a moșnenilor și răzeșilor. După retragerea aureliană, au rămas coloniștii și săracii locuitori ai pământului. Fugarii în munții bătrâni „duceau cu ei amintirea unor așezări casnice și îndeletniciri agricole dezvoltate", astfel că pe lângă păstorit au făcut și agricultură în poiene și au rezistat valurilor migratoare care nu ajungeau până în „bârlogurile" lor sigure din munți. Au coborât apoi pe văi (secolul VI), întemeind sate și-și împart pământul în jireabii egale. După descălecarea lui Bogdan, braniștile și locurile pustii, numeroase la vremea aceea, „au devenit sate și locuri domnești" . „Din acestea Bogdan și succesorii lui încep a dărui oștenilor viteji, cnejilor credincioși și oamenilor din anturajul lor" (s.n.) (ibidem). Astfel, întregul teritoriu al țării fu considerat ca dominium eminens al domnitorului".

În perioada descălecării, pe lângă proprietatea domnească „a mai existat și mica proprietate a unei clase foarte numeroase de săteni liberi, care a fost respectată de domnii descălecători și de urmașii acestora.

Hărăzirile domnești făcute ca răsplătiri pentru servicii ca și pentru vitejie se deosebesc de confirmări, de întăriri pentru proprietăți existente din veacuri. Stăpânrea reală a pământului rămânea tot a locuitorilor satului, „cari în tot timpul au stăpânit pământul arabil pe gireabilii, delnițe etc., iar pădurea, fânețele ș.c.l. în diviziune" .Descendenții aveau conștiința că se trag dintr-un bătrân. „Stăpânii acestor petice de pământ din foastele judecii încep a deveni numeroși, ei sunt numiți răzeși, formând o clasă suprapusă de țărani liberi și devenind proprietari".

Sintetizând, se crede că „origina răzeșilor nu poate sta nici în împroprietărirea veteranilor romani pe solul Daciei, nici într-o mică proprietate alodială ab initio (...), ci numai în evoluția hărăzirilor domnești dela judecie la proprietate și în neîncetata sporire a descendenților celor hărăziți, paralelă cu neîncetata îmbucătățire, fie în abstract, fie de fapt după partagii, a acestor hărăziri."

Avocatul Sebastian Radovici caută, în continuare „origina răzeșilor", încercând să afle două lucruri „inexplicabile": „Persistența numeroasă a răzeșilor până în ziua de azi" cu toată spolierea răzeșiilor de către marii latifundiari; „Aflarea la câmpie a unui număr mai mare de sate răzeșești decât la munte, unde se dezvoltaseră în timpuri mai vechi cele mai numeroase și mai caracteristice alcătuiri răzeșești". (s.n.) Aceasta se datora mazililor și neamurilor, primii – descendenți din boierii retrași din dregătorii, care trăiau în mijlocul țăranilor; cei mai de seamă mazili alcătuiau neamurile, boierii de țară, boierii fără dregătorii. „Pătura de răzeși o mai alimentau și satele de vecini domnești sau boierești cari izbuteau să-și dobândească libertatea și moșia prin răscumpărări ce întreceau întotdeauna prețul vânzării." Și, în sfârșit, trebuie adăugat numărul copărtașilor care sporea prin înfrățirea persoanelor străine de moșia înfrățitorului; mai existau și răzeșii care se mutaseră în târguri și aveau răzeșii pe hotarul acestora. „Asemenea târguri nu sunt decât vechi sate răzeșești transformate în târguri la o dată mai recentă." Un asemenea exemplu poate fi orașul Buhuși.

Moșnenii și răzeșii sunt „urmașii cnejilor și judecilor, cotele lor, cari erau designate în mod ideal, cuprindeau și părți corespunzătoare din morile, cârciumile, vadurile de moară, bălțile satului, pe cari le-am văzut în primele timpuri aparținând exclusiv cnejilor și judecilor transformați în stăpâni de sate."

P. S. Gore, în studiul *Răzășii* , încă de la început, arată că răzășii au apărut în Evul Mediu și că „erau totdeauna oameni liberi". În Basarabia se confundau răzeșii cu mazilii, pentru că mazilii

erau în același timp și răzeși; dar răzeșii stăpâneau „pe baza unui drept sui generis pământul propriu”, fiind „descendenții primului proprietar al moșiei, adeseori foarte întinsă, așa că și părțile coproprietarilor răzăși ajungeau până la câteva mii de hectare pământ”. „Răzășii din Basarabia au suferit mult din cauza diferiților oameni de afaceri necurate și funcționarilor care voiau să se îmbogățească, mai ales la începutul deceniului al treilea din secolul trecut, când Guvernul Rus a început să gonească metodic limba română din instituții și să complecteze numărul funcționarilor venetici (... dar), și acum în Basarabia sunt ocine, în care răzășii nu au uitat drepturile ce le au asupra pământului lor” .

Sigur, în încheiere se spune: „Rușii nu s-au gândit niciodată că stăpânirea răzășească și proprietatea individuală este o instituție a noastră, străveche, părintească, intrată în viața poporului, și că înainte de toate trebuește învățată istoria proprietății și folosirii de pământ răzășești, și apoi să se lucreze și să se aplice acele măsuri care vor da adevărată, nu închipuită, mulțămire și propășire poporului.”

În 1921, sub egida Academiei Române, P. Poni realizează și publică o excepțională *Statistica răzeșilor*, în care găsim – numele satelor în care locuiesc răzeșii; - situația geografică a satului, dacă este la munte, la dealuri sau la câmpie; - numărul capilor de familie răzeși, cari au pământ; - sate locuite numai de răzeși și sate mixte (în care se află și clăcași împroprietăriți în 1864); - numărul locuitorilor fără pământ în fiecare sat; - numărul sufletelor din fiecare sat de la recensământul din 1912.

Studiul este complet și cuprinde date din Moldova, Muntenia și Oltenia. Sigur, obiectul studiului nostru fiind despre răzeșii din comunele ce fac parte din GAL Ulmus Montana, vom selecta aici doar știri sintetice despre Moldova, județul Bacău și comunele ce fac parte din proiect. Proporția răzeșilor din numărul total al populației rurale la 1912: în Moldova – 24,3%; Bacăul – 12.828 capi de familie răzeși cu pământ; 3.002 fără pământ; din numărul total al capilor de familie din comunele rurale – 50.732; răzeși 31,2%.

Privind situația geografică a răzeșilor: din numărul total din România – 334.234 – la munte se aflau – 64.633 (19,33%); la dealuri – 211.630 (63,34%); la câmpie – 57.871 (17,33%).
În Moldova majoritatea răzeșilor se află în regiunea dealurilor – 80%; Numărul răzeșilor din județul Bacău: la munte – 4.445; la deal – 11.124; la șes – 261; Total – 15.830.

„Singura grupare însemnată de răzeși pe care o întâlnim în regiunea muntoasă din Bacău, este acea de pe Tazlău, care cuprinde plasa Tazlău și o parte din plasa Comănești. În regiunile de deal și de șes, satele răzeșești sunt împrăștiate aproape în toate părțile județului. În plasa Tazlău avem 4.150 răzeși în 37 sate, cin cari 18 mixte cu 470 foști clăcași. În plasa Comănești toate satele de răzeși sunt în apropiere de cele din Tazlău. Aici avem 2.269 răzeși în 24 sate, din cari 15 mixte cu 525 foști clăcași. În plasa Bistrița satele răzeșești sunt în contact cu acele din Tazlău și se întind ca o bandă spre răsărit până în valea Siretului. Aici avem 1.765 răzeși în 21 sate, din cari 10 mixte cu 336 foști clăcași.”

În satele mixte din Moldova, totalul populației din satele răzeșești – 114.508 din care: răzeși – 103.130; foști clăcași – 11.378. Situația foștilor clăcași în sate mixte din regiunea muntoasă la Bacău: 404; răzeși – 4.445; în Moldova procentul foștilor clăcaș din satele mixte este de numai 9%. Aici intrând doar trei județe: Dorohoiul, Botoșenii și Bacăul, „în care întinderea șesurilor este neînsemnată și numărul răzeșilor și a (l) satelor mixte foarte mic.” Foști clăcași în sate mixte din regiunea dealurilor în județul Bacău – 1.595; răzeși – 11.124;

Clăcașii de pe o moșie răzeșească nu erau supuși la aceleași îndatoriri, ca și acei de pe moșiile boierești sau mânăstirești. Cei din urmă erau datori să lucreze zilele de boieresc, pe când cei dintăi plăteau în bani prețul acestor munci. Era vorba de prestat 12 zile de muncă; cei din satele răzeșești plăteau în bani. Foști clăcași în sate mixte în regiunea de șes Bacău – 116; răzeși – 261.

Pentru analiza situațiunii răzeșilor din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea, P. Poni aduce în ajutor patru documente prețioase: 1. Condica Liuzilor pe anul 1803, publicată de Teodor Codrescu în Uricar; 2. Catagrafia locuitorilor din Moldova făcută la 1820 (documente pe care le-am cercetat și folosit și noi, C.P., în realizarea documentării și pentru această lucrare și pentru întocmirea tematicii Muzeului Răzeșilor Găzari de pa Valea Tazlăului Sărat); 3. Catagrafia locuitorilor din Moldova făcută la 1831; 4. Condica de proprietățile din Moldova cu numele proprietarilor, manuscris în Biblioteca Academiei Române.

În *Condica Liuzilor* găsim nu atât birul ce trebuia plătit de liuzi, cât numele satelor răzeșești care existau în acea epocă în Moldova; iar pe noi, cum mai arătam, ne interesează cele din județul Bacău.

După „înrătundirea făcută la 1833” – Ținutul Bacăului avea 6 ocoale, 180 sate și 4 târguri.
Potrivit celor patru documente folosite de autor în Statistica privind numărul satelor răzeșești trecute acolo, iată situația din județul Bacău: în 1912 – 146; în Condica Liuzilor – 44; în Catagrafia de la 1820 – 37; în Catagrafia de la 1831 – 52; în Condica proprietăților – 44; numărul satelor netrecute – 77 (sate mici care au putut fi considerate ca făcând parte dintr-un sat vecin mai mare).
Foarte importantă și Statistica – MOȘII PIERDUTE DE RĂZEȘI între 1803 și 1864: - Moșii pierdute în întregime; - Moșii pierdute în parte; - Sate dispărute.

În spațiul care ne interesează pe noi din actualul județ Bacău găsim sate în care la 1864 erau doar clăcași: plasa Bistrița, comuna BUHUȘ, satul Dudești, numărul menajelor în 1912 – 93; plasa Tazlău, comuna Tețcani, satul Stroești; numărul liuzilor la 1803 – 27; numărul menajelor în 1912 – 61. Moșii pierdute în parte sunt satele numite mixte, care aparțin unui boier și răzeșilor. Se aflau în această stare în județul Bacău: plasa Comănești, comuna MĂGIREȘTI, satul Stănești în care numărul răzeșilor mai era de 71 iar al foștilor clăcași de 104;

În plasa Tazlău, comuna Berești-Tazlău, satul Verșești de Jos cu 62 răzeși rămași, iar al foștilor clăcași de – 74/ În plasa Tazlău, comuna NADIȘA, satul Cetățuia în care mai rămăseseră 4 răzeși, al foștilor clăcași fiind de 141.

TABELE STATISTICE A (le) SATELOR RĂZEȘEȘTI din județul Bacău care fac parte din proiectul GAL Ulmus Montana, ori sunt învecinate cu acestea de pe Valea Tazlăului Sărat și Valea Tazlăului Mare, din ***Statistica răzeșilor***, autor Petru Poni.

Plasa Comănești
Satul Valea Arinilor – numărul sufletelor din sat – 1.125 din care – 202 răzeși; împroprietăriți în 1864 – 0; fără pământ – 56;
Comuna Măgirești, satul Măgirești – 1.208 suflete; 203 răzeși; 136 împroprietăriți la 1864; fără pământ – 0; (toate satele din comuna Măgirești aflate la MUNTE)
Comuna Măgirești, satul Prăjești – 537 suflete; 153 răzeși; împroprietăriți – 0; fără pământ -0; satul Stănești – 700 suflete; 71 răzeși; 104 împroprietăriți; fără pământ – 0; satul Șesuri – 143 suflete; 30 răzeși; 10 împroprietăriți; fără pământ – 0; satul Tazlăul de Jos – 154 suflete; 34 răzeși; 4

împroprietăriți; fără păm.0; cătuna Șesuri – 66 suflete; 18 răzeși; 6 împroprietăriți; fără pământ - 0
Sate-comune învecinate de pe Valea Tazlăului Sărat:
Comuna Bucșești, satul Bucșești – 968 suflete;162 răzeși, 58 împroprietăriți, 43 fără pământ; satul Băleni – 145 suflete, 29 răzeși, 7 împropr., 5 fără pământ; satul Cernu – 740 suflete, 127 răzeși, 40 împroprietăriți, 17 fără pământ; satul Cornet – 263 suflete, 50 răzeși, 19 fără pământ; cătunul Buda – 68 suflete, 10 răzeși, 6 fără pământ; cătunul Lereni – 69 suflete, 19 răzeși, 2 fără pământ; cătunul Secătura – 33 suflete, 8 răzeși, 3 fără pământ (toate din comună aflate la DEAL), Comuna Lucăcești (MUNTE), satul Gârlele-Găzăriei – 574 suflete, 14 răzeși, 106 fără pământ Comuna Moinești, satul Moinești – 4095 suflete, 80 răzeși, 90 împropr., 722 fără pământ, Comuna Poduri, satul Poduri – 419 suflete, 68 răzeși, 13 împropr., 10 fără pământ, Comuna Poduri, satul Brănești – 480 suflete, 95 răzeși, 13 împropr., 11 fără pământ, Comuna Poduri, satul Negreni – 109 suflete, 24 răzeși, 1 fără pământ, Comuna Poduri, satul Prohozești – 444 suflete, 85 răzeși, 17 împropr., 5 fără pământ
Comuna Poduri, satul Rusăiești – 350 suflete, 77 răzeși, 8 împropr., 4 fără pământ, Comuna Poduri, satul Valea Șoșei – 1141 suflete, 206 răzeși, 15 împropr., 43 fără pământ; (satele din comunele Poduri și Moinești - situate la DEAL)

Plasa Tazlău

Comuna Ardeoani, satul Ardeoani – 911 suflete, 176 răzeși, 25 împropr., 22 fără pământ; satul Dianca – 208 suflete, 48 răzeși, 0 împropr.și fără pământ; satul Leontinești – 591 suflete, 139 răzeși, 15 fără pământ; satul Mârzănești – 82 suflete, 19 răzeși, 1 fără pământ; satul Poarta – 73 suflete, 18 răzeși, 2 fără pământ; (satele din comuna Ardeoani aflate la DEAL), Comuna Băhnășeni, satul Borzești – 227 suflete, 33 răzeși, 10 împropr., 17 fără pământ; (o scăpare în Statistică, o eroare! altfel, sigur erau mai multe sate în această comună! Câteva din localitățile care lipsesc din Statistică: Pârjol, Solonț, Cucuieți..., sate de/cu răzeși), Comuna Băsești (MUNTE), sat Băsești – 635 suflete, 137 răzeși, 18 împropr., 16 fără pământ; satul Balcani – 145 suflete, 30 răzeși, 6 împropr., 7 fără pământ; satul Câmpeni – 712 suflete, 97 răzeși,31 împropr., 55 fără pământ; satul Hăineala – 434 suflete, 106 răzeși, 6 împropr., 7 fără pământ; satul Ludaș – 670 suflete, 114 răzeși, 36 împropr., 26 fără pământ; satul Reteni – 316 suflete, 56 răzeși, 2 împropr., 11 fără pământ; satul Schitul-Frumos – 274 suflete, 52 răzeși, 3 împropr.,19 fără pământ; satul Căpățâna – 115 suflete, 23 răzeși, 5 împropr., 6 fără pământ; satul Ghidionul – 178 suflete, 22 răzeși, 1 împropr., 20 fără pământ; cătunul Chiliile de Jos – 80 suflete, 16 răzeși, 2 fără pământ; cătunul Timărești – 54 suflete, 10 răzeși, 2 fără pământ, Comuna Berești-Tazlău, sat Berești – 1166 suflete, 184 răzeși, 29 împropr., 85 fără pământ; sat Verșeștii de Jos – 680 suflete, 62 răzeși, 74 împropr., 42 f. pământ; Enăchești (atunci comună, azi în comuna Berești...) – 712 suflete, 163 răzeși, 15 fără pământ; Boșoteni (atunci în comuna Enăchești) – 330 suflete, 76 răzeși, 8 fără pământ; Prisaca-Vidrașcu (atunci în com. Enăchești) – 117 suflete, 31 răzeși; Prisaca (atunci în com. Enăchești) – 334 suflete, 90 răzeși, 3 fără pământ (toate la DEAL), Nadișa (atunci comună, azi în com. Strugari), sat Nadișa – 725 suflete, 171 răzeși, 4 împropr.; Cetățuia (sat com. Nadișa, azi Strugari) – 712 suflete, 4 răzeși, 141 împropr.,15 f. Pământ; Strugari, sat (în com. Nadișa) azi comună – 427 suflete, 96 răzeși, 3 f. Pământ (toate la DEAL), Comuna Scorțeni, sat Scorțeni – 1323 suflete, 336 răzeși; satul Grigoreni – 958 suflete, 184 răzeși, 40 fără pământ (ambele la DEAL).

Răspândirea satelor de răzeși - Victor Tufescu**.**

Autorul recunoaște că nu va aduce nici o informație nouă „din punct de vedere istoric –

referitoare la răzeşi” ci a urmărit doar „concluziuni geografice”, popularea Moldovei din cele mai vechi timpuri, „etape de înaintare a populației„ (p. 3); aşezările de răzeşi cele mai populate se aflau în zona subcarpatică şi în cea a dealurilor „pericarpatice împădurite”, iar migrarea s-a făcut spre zonele stepice; părerea sa, extrasă din cercetările de dinainte: „aşezările răzeşeşti sunt între cele mai vechi aşezări rurale din principate; mare parte dintre ele trăgându-şi existența încă dinainte de descălecat” .

Înainte de a localiza satele răzeşeşti, purcede la lămurirea noțiunii de răzeş, apoi va trata modul de formare a aşezărilor răzeşeşti primitive şi transformarea lor fie prin roire, fie prin dispariție, fie prin devenirea lor în sate de clăcaşi.

Sintetizând opiniile, analizele, cercetările autorilor de autoritate în domeniul originii şi naşterii răzeşilor, Victor Tufescu scrie: „Primii domni, în întinderea hotarelor țărilor lor, având nevoie să se sprijine pe căpeteniile populației: cnejii (stăpânii de sate), au căutat, nu numai să nu le ştirbească nimic din vechile lor drepturi şi prerogative, dar s-au grăbit să le recunoască în scris.” Documentul a creat pe încetul, concepția – greşită de drept – că aceşti stăpâni de sate, au o stăpânire superioară asupra moşiei, față de țăranii simpli, cari nu-şi aveau dreptul lor indiviz, înscris în niciun act. Mai târziu, numărul răzeşilor crescând continuu, datorită procesului natural de înmulțire, diviziunile necontenite între urmaşi, au micşorat întru atât părțile de moşie, încât ele au devenit fâşii înguste, ca nişte ogoare; iar stăpânilor nu le mai convenea să lase pe alții să muncească pământurile şi ei să ia zeciuiala; zeciuiala nu le mai ajungea să trăiască şi atunci s-au apucat să-şi lucreze singuri făşiile de moşie ce mai aveau, devenind astfel țărani-proprietari, iar dreptul de stăpânire prefăcându-se în proprietate deplină.”(s.n.)

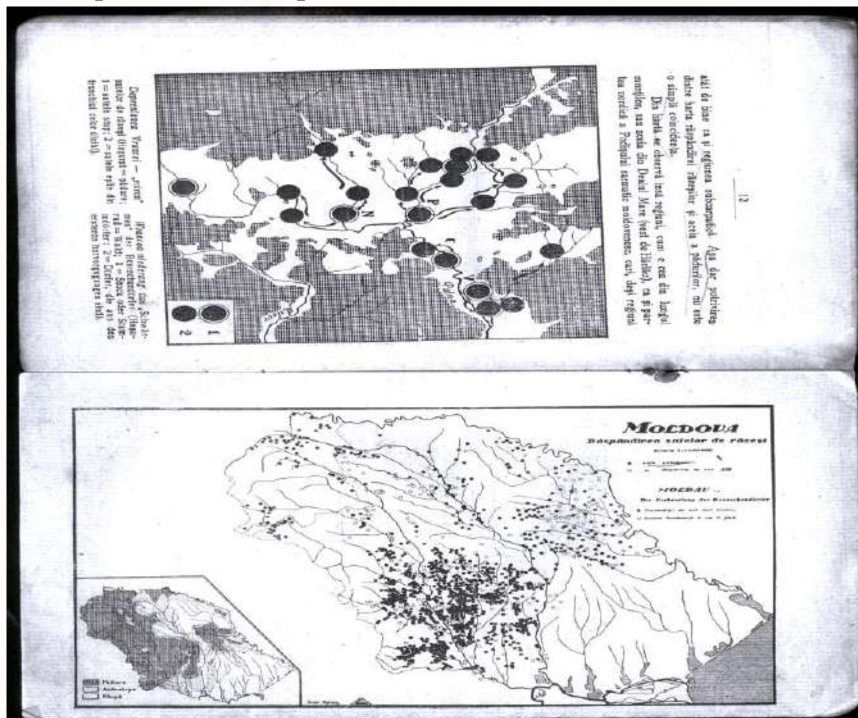
Documentele domneşti doar au recunoscut un drept existent, întărind de fapt răzeşia. Opiniile categorice ale cercetătorilor avizați, desigur, că răzeşii nu sunt acei viteji împământeniți de Domni pentru serviciile lor, credem noi, trebuie avută în vedere. Şi aducem ca argument şi zicerile bătrânilor răzeşi din satele comunei Măgireşti, că pământurile lor răzeşeşti sunt danie de la Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare. Poate că adevărul este în ambele păreri: că strămoşii răzeşilor dețineau pământurile dinainte de descălecat, iar confirmarea, recunoaşterea de către Domni a acestor proprietăți şi, desigur, adăugarea altora noi, sau din vecinătăți, ca danii nu trebuie exclusă categoric.

Sigur, ideea că „origina Satelor răzeşeşti primitive trebuie căutată în vremea cnejilor, adică dinainte de descălecat” este corectă, cu adăugirea că e posibil ca aceste aşezări răzeşeşti să fi existat chiar şi înainte de prezența cnejilor în mărturii şi documente. Au existat sate răzeşeşti vechi primitive, ca şi altele create mai târziu. E sigur însă că satele noi răzeşeşti s-au format din satele străvechi răzeşeşti, în apropiere, prin termenul consacrat de istorici – roire. Procesul s-a petrecut în direcții diferite: s-au şi format noi sate răzeşeşti şi au şi dispărut vechi sate răzeşeşti – prin acapararea moşiilor răzeşeşti de către marii latifundiari ori mănăstiri şi satele aferente s-au transformat în sate de clăcaşi, foştii răzeşi deposedați de pământuri. Înmulțindu-se populația răzeşească într-un sat, urmează fenomenul de roire, acesta petrecându-se în întinderea moşiei răzeşeşti la care aveau parte. Satele create de boieri, mănăstiri ori târguri sunt sate de clăcaşi; cele de răzeşi, mai noi, fuseseră create doar de către răzeşi.

Cele două hărți, atațate mai jos, ilustrează – prima – fenomenul de roire; a doua – faptul că aşezările răzeşeşti sunt situate în zona subcarpatică, în păduri, ori în apropierea lor, ca şi pe văile râurilor care asigurau condiții prielnice de viață. Astfel, nu este întâmplătoare alegerea în prezentul

proiect a satelor din comunele aşezate pe văile celor două râuri: Tazlăul Sărat şi Tazlăul Mare, văi mai puțin supuse pericolului inundării decât altele de la şes. „Aşadar, nu numai ulucul subcarpatic, ci întreaga Moldovă împădurită, era împânzită cu sate, încă dinainte de descălecat.”

Comunitățile de răzeși din comunele și satele care fac parte din GAL Ulmus Montana: istoric, atestări, evoluția în timp, de la primele atestări documentare, înainte de Ștefan cel Mare până la MDGR [25] și 2020-2021

Comuna ZEMEŞ

Prima atestare documentară a toponimului care va duce la formarea celui de azi, Zemeş, gura Zemeşei, este din anul 1442, document în care mai apar şi alte toponime păstrate până azi, ceea ce demonstrează continuitatea aceleiaşi populaţii în spaţiul Tazlăului Sărat (în acelaşi document apare şi toponimul Chilia, păstrat până azi sub forma Chilii):

1442 (6950) dec. 16, (Suceava) – Ilie vv. şi fratele său, Ştefan vv., domnii Modovei, întăresc uric m-rii Bistriţa satul Lucăceşti, pe Tazlăul Sărat, danie de la Oană Porcu. Hotare: Sălătruc, fântâna neagră a Păcurei, gura Zemeşei, Dîlma, Cărpeniş, vîrful Cuşnei, Izvorul Negru, Asău, Hemeiuş, Chilia, Urmeniş, Livana, vârful Osoi. Credinţa domnilor şi a fiului lui Ilie vv., Roman vv. Sfat domnesc. Blestem. Coste logofăt. Scrie Hristofor.

În anul 1832 se numea Tazlăul/ În anul 1842 se numea Tazlăul Sărat/ în anul 1909 era doar un sat care îngloba şi satul Mădârzău/ În anul 1912 era din nou împărţit în două sate (Tazlăul de Jos-Mădârzău şi Tazlăul de Sus) care aparţineau de comunele Măgireşti şi Lucăceşti. În anul 1956 Tazlăul de Jos făcea parte din comuna Lucăceşti, iar Zemeşul (Tazlăul de Sus) era declarată comună (primind de la comuna Lucăceşti satul Modârzău şi partea nordică a satului Pietrosu. Până în 1968,

[25] Vezi la bibliografie: Condica Liuzilor, Uricarul, Vedomostia... 1772-1774, Catagrafia de la 1820 şi alte Dcumente şi Studii şi materiale de onomastică...

comuna Tazlăul de Sus cuprindea cinci sate: Tazlăul de Jos, Tazlăul de Sus, reşedinţa comunei, Chiliile de Jos, Chiliile de Sus şi Bolătău). Din 1964 înglobează şi Tazlăul de Jos.
În anul 1968, prin noua organizare Administrativ-teritorială a României, toate aceste cătune, sate se unifică în comuna Zemeş, cuprinzând satele Zemeş şi Bolătău.

În Marele Dicţionar Geografic al României, vol. V, din anul 1902, găsim doar toponimul Zemnişul: „pădure de brazi, fagi şi mesteacăni, jud. Bacău, pl. Muntelui, com. Valea Arinilor, de pe teritoriul satului Tazlăul, proprietatea principesei Schoenburg. Are o întindere de 1.000 hect."
De asemenea, găsim toponimul *Mădârzăul*, ca sat şi pârâiaş: *„sat, jud. Bacău, pl. Muntelui, com. Măgireşti, situat pe coasta podişului cu acelaşi nume, la o depărtare de 1 km şi 750 m de satul Măgireşti (şcoală). Are o populaţie de 9 familii, sau 39 suflete, dintre care majoritatea lucrează la exploatarea păcurei. În cătun se găseşte ozocherită (ceară de pământ) şi izvoare sărate"; „pârâiaş, jud. Bacău, pl. Muntelui, de pe teritoriul comunelor Măgireşti şi Solonţul, care izvorăşte din lacul cu acelaşi nume şi se varsă în pârâul Solonţului."*

Comuna Zemeş se află de-a lungul râului Tazlăul Sărat, pe cele două maluri, de la izvoare şi până la hotarul cu satul Lucăceşti. Afluenţii Tazlăului Sărat sunt pâraiele: Floaca, Cuţu, Stogu, Fărcuş, Râpa Foalelor – pe partea stângă; iar pe malul drept: Scurtu, Coşnea, Lingurii, Clipa, Corbului, Coacăz, Ursului, Topliţa, Manole, Ariniş, Zemeş, Pietrosu Sec, Pietrosu.

Localitatea Bolătău se află în partea de N-V a comunei Zemeş, care se învecinează la N cu judeţul Neamţ, la E cu comunele Balcani, Solonţ, Măgireşti, la S cu municipiul Moineşti, iar la V cu comuna Asău.

Moineşti, localitate învecinată cu comunele Zemeş, Măgireşti - Prima atestare documentară a localităţii Moineşti, (iniţial sat, apoi târg, apoi oraş, municipiu) este din anul 1437: „1437 (6945) apr. 10 – un ispisoc din anii 6945 april 10, iarăşi de la aceeaşi domni, Ilie şi Ştefan vv., ... arătând Moineştii pe Tazlău, cu poiană şi cu vad..."

În MDGR, Moineşti, com. rur., jud. Bacău, plasa Muntelui, aşezată pe Podişul Moineştilor, format de munţii şi de dealurile: Strigoiul, Santa, apoi Taşbuga, Măgura, Osoiul, Gavrei şi Dealul Mare, ce despart Tazlăul Sărat de Trotuş. Se compune din 4 cătune: Târguşorul-Moineşti, primăria şi reşedinţa plăşei, Lunca-Moineşti, Pârâul-Moineşti şi Dealul Mare.

Moineşti încă pe la 1803 (Condica Liuzilor) îi găsim cu moşii răzăşeşti, producând păcură, despre care dovedesc numeroasele fântâni de păcură părăsite; apoi a trecut în stăpânirea hatmanului Alex. Mavrocordat şi un hrisov domnesc al lui Mihai Sturdza, din 1844, reguleazǎ embaticurile.

Spitalul Municipal de Urgenţă Moineşti este pentru această zonă cea mai importantă instituţie în asigurarea asistenţei medicale pentru locuitorii municipiului şi ai comunelor arondate (aproximativ 150.000 persoane).

Comuna Poduri – sat și comună cu vechi tradiții răzeșești, din păcate nu face parte din GAL Ulmus Montana.

În MDGR, vol. V, 1902, Podurile, com. rur., în jud. Bacău, plasa Muntelui, situată în vale şi pe deal, pe o lungime de 20 km, ce se desfăşură de la N la S-E şi compusă din 5 cătune: Podurile, primărie, cu secţia Brăneşti, apoi Prohogeşti, moşii aparţinând răzeşilor; iar în Statistica din 1873, găsim comuna alcătuită din 8 cătune: Braniştea (azi Brăneşti), Osebiţi-Prohogeşti, Petri-Moineşti, Podurile, Prohogeşti-Rusăeşti, Schitul Sava şi Suseni, din care, parte sunt silişte. Se mărgineşte la N cu comunele Măgireşti şi Leontineşti; la E cu comunele Bucşeşti şi Berzunţul; la S cu comuna Dărmăneşti şi la V cu comunele Moineşti şi Valea Arinilor. Teritoriul comunei e udat de pârâiaşele

Brăneşti şi Valea Soasei şi brăzdat de munţii: Tarniţa, Savul, Fundătura şi Schitul Vechi, şi de dealurile: Măzănăeştilor, Dealul lui Tănase, Priporul şi Cremenişul

Comuna MĂGIREŞTI

Documentul care poate fi considerat că menţionează prima atestare documentară a localităţii care dă numele comunei, Măgireşti, este cel din anul 1481, unde apare numele Măjar (grafiat şi Magiar, Magir), dar localitatea este veche, cel puţin din vremea Descălecatului.

Binecunoscutul document din anul 1399 menţionează şi locuri pe care se află satul Măgireşti. E vorba de Poiana Călugăriţei. Toponim păstrat şi azi, ceea ce duce la posibilitatea considerării acestei aşezări ca fiind premergătoarea Măgireştilor.

Iată documentele din 1399 şi din 1481, care, „citite” şi comparate cu atenţie, demonstrează o legătură care duce la concluzia că ne aflăm în acelaşi spaţiu al comunei Măgireşti de azi:

„1399 Martie 12/ Ştefan Voevod întăreşte Duşcăi şi nepoţilor ei 2 sate pe Tazlăul-Sărat, Dolieşti şi Liontineşti, cum şi jumătate din Măzănăeşti şi jumătate din poiana Călugăriţei./ 6907 Mart 12, uric dela Domnul Ştefan Vvd. cu tălmăcire lui, întăritori unei Duşca, fata lui Toader, şi nepoţilor ei, pe două sate pe Tazlăul Sărat, anume Dolieştii şi Liontineştii şi giumătate din Măzănăeşti şi giumătate din Poiana Călugăriţii, ca toate aceste să le fie uric cu tot venitul”.

„Suceava. 1481 31./Ştefan Voevod întăreşte lui Toma, Petrea şi Costea, fiii Duşcăi, satele lor,Comăneşti, jumătate din Măzărăeşti, jumătate din poiana Călugăriţei, satul Costeşti şi Săcătura şi o săcătură pe pârăul Epei./ Suret de pe ispisoc vechiu pe sârbie dela Ştefan (Vvd., în Suce)avă, dar de cine este scris nu să cunoaşte, din leat 6989, în luna (Martie 31) zile./ Înştiinţare facem prin această carte (tuturor cari) vor căuta asupra ei sau o vor auzi citindu-să, pentru acest adevărată sluga noastră, (Toma fiul) lui Magiar, ce l-au născut cu Duşca, fata lui Dobriţaş, şi Petrea şi Costea, tij(fii Duşcăi, nă(scuţi cu Drăgoiu, precum că ni-au slujit cu dreptate şi cu credinţă. A(şijdere, Noi, văzând cea cu) dreptate şi cu credinţă cătră Noi slujbă, i-am miluitu-i cu osăbită a noas(tră milă, li-am dat şi) li-am întărit, în Ţara noastră a Moldovei, dreapte ocinile şi moşiile lor şi o casă (.........) Comăneşti şi giumătate de sat din Măzărăeşti şi giumătate de poiană a Călugăriţei (...........) am mai dat şi li-am întărit satul anume Costeştii şi Săcătura, pe pârăul (..........) (şi o săcătură) pe pârăul Iapei. Cari această moşie au fost a lui Magiar şi moşia această au fost pierdută (cătră Basii, iar Ma(giar) şi cu femeea sa, cu Duşca, au răscumpărat amândoi acea moşii (dând....) sute zloţi în mâinile Neanciului, ficioru lui Basii, cari numitul Neanciul au (..................) Săcătura, ce i-au fost dela unchiul său Basâi..şi la tot neamul lor, cine li se (va alege mai aproape, fiilor, ne)poţilor, strănepoţilor, prestrănepoţilor./ Iar hotarul acestor de mai sus numite (moşii să fie) nestrămutat, niciodinioară, în veci (..........................acele hotară..................apucat despre toate părţile............................)./ (Şi la aceasta este credinţa Domniei mele, mai sus scrisului, Noi Ştefan Voevod) şi credinţa iubiţilor fii ai Domniei mele, Alexandru şi Bogdan Vlad, şi credinţa (a tuturor boerilor) noştri a Moldovei a mari şi mici./ Şi spre mai mare tărie şi întări(tură acestor toate) de mai sus scrise, am poroncit credincios boeriului nostru, Tăutul logofăt, (să scrie cătră) această carte a noastră această pecete a noastră să lege./ Această carte de pe sârbie pe limba moldoveniască s-au tălmăcit la anul 1814 Dechemvrie 15. Clucer Pavăl Debrici.”

În Marele Dicţionar Geografic al României, vol. IV, 1901, apare ca sat şi comună:
„Măgireşti, *sat*, în jud. Bacău, pl. Muntelui, reşedinţa comunei cu acelaşi nume, situat pe pârâul Ruja. Are o populaţie de 200 familii, sau 898 suflete; o şcoală mixtă, frecuentată de 10 elevi; o biserică, clădită de locuitori la 1822, deservită de 1 preot şi 2 cântăreţi; 5 cârciumi; o fabrică de petroleu. Vite sunt: 67 cai, 536 vite cornute, 8 capre şi 133 porci."

„Măgireşti, *com. rur.*, în jud. Bacău, pl. Muntelui, situată parte pe şesul Tazlăului Sărat în locul în care râul coteşte spre E şi parte pe costişele dealurilor dintre cele două Tazlăuri.
Se compune din 7 cătune: *Măgireşti*, primărie, *Stăneşti, Prăjeşti, Şesurile, Tazlăul* şi *Mădârzăul*.
În Condica Liuzilor (1803), găsim Măgireşti aparţinând răzeşilor, şi în Statistica din 1873, comuna este trecută numai cu cele dintâi cătune: Măgireşti, Stăneşti şi Prăjeşti.

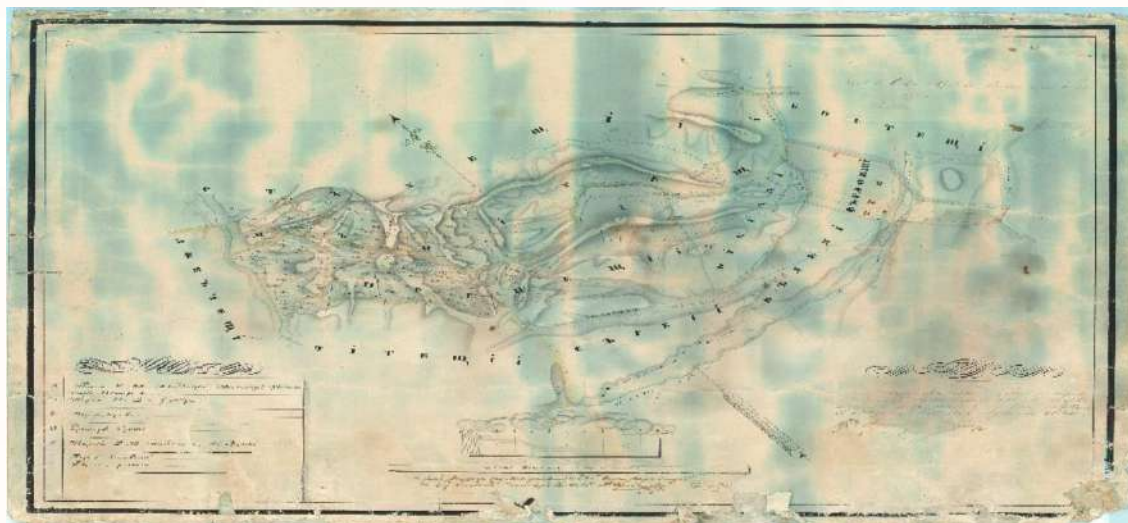
Pe teritoriul comunei, la V satului Măgireşti, sunt nişte şanţuri şi nişte grămezi de bolovani, aşezate în faţa unui punct de apărare. Se crede că acestea s-au făcut de către ruşi la 1848 şi că armata rusă ar fi staţionat câtva aci. Se mărgineşte: la N cu comuna Solonţul; la S cu comunele Podurile şi Valea Arinilor; la V cu comuna Valea Arinilor şi la E cu comuna Leontineşti. Pârâul Ruja, încărcat cu pârâiaşul Stăneasa, şerpuieşte printre dealurile Mădârzăul, Chimnetele, Frasinul, al Viei, Piatra Crăpată, Stăneşti, Chişcul lui Iordache, Prăjeşti, şi udă satele Stăneşti, Măgireşti şi Şesurile.

Are o populaţie de 416 familii, sau 2.079 suflete, din cari 379 contribuabili; o şcoală mixtă, care funcţionează din 1865 în satul Măgireşti, întreţinută de stat şi frecuentată de 20 elevi; 3 biserici, câte una în satele Măgireşti, Stăneşti şi Prăjeşti, deservite de 3 preoţi şi 5 cântăreţi. În comună sunt 316 agricultori, 5 meseriaşi, 2 industriaşi, 7 comercianţi, 27 cu profesiuni libere, 118 muncitori şi 20 servitori.

După legea rurală din 1864, s-au împroprietărit 78 locuitori, cu 213 fălci şi 33 prăjini pământ.
Teritoriul comunei are o întindere de 2.400 hectare. Proprietari mari sunt moştenitorii defunctului Emanuel Crupenschi, posedând o moşie de 1.300 hectare; Constantin Maftei, având 40 de hectare şi Societatea română pentru exploatarea păcurei, posedând 45 hectare. Pădurile (Stăneşti şi Răzeşi-de-Măgireşti) ocupă o suprafaţă de 1.840 hectare. Totalul pământurilor de cultură este de 799 hectare. Mai sunt pe teritoriul comunei 2 izvoare de apă minerală, din cari unul conţine multă pucioasă; izvoare sărate în cătunul Mădârzăul; păcură care se exploatează de către Societatea Română; ozocherită; chihlimbar pe teritoriul cătunului Stăneşti; 2 fabrici de petroleu; 3 mori de apă; 1 piuă de bătut sumane. Vite sunt: 131 cai, 1.049 vite cornute, 87 capre, 546 oi şi 305 porci. Bugetul comunei e la venituri de 6.332 lei, 13 bani, şi la cheltuieli, de 4.858 lei, 6 bani.

Teritoriul comunei este străbătut de la S de şoseaua judeţeană Bacău-Moineşti-Ocna şi de căi vecinale şi comunale spre: Solonţul, Valea Arinilor şi Leontineşti. Distanţele: la Bacău, capitala districtului, 43 kilometri; la comuna Leontineşti, 5 kilometri; la comuna Podurile, 7 kilometri; la comuna Solonţul, 4 kilometri; la comuna Valea Arinilor, 4 kilometri.

Fotografie harta cu planul desfacerii

Transcrierea, din chirilică în alfabet latin, a satelor, moşiilor, locurilor, râurilor şi a altor toponime din Planul desfacerii... moşiilor Măgireşti şi Prăjeştii, întocmit de gheometrul statului în anul 1856, deţinut de răzeşul prăjeştean Moş Nicu Popa şi oferit pentru Muzeul Răzeşilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat de fiica acestuia, Maria lui Moş Nicu, învăţătorului Ioan Belciu din satul Prăjeşti, comuna Măgireşti.

În Plan... este trasată grafic şi „Palma domnească cu care s-a măsurat" şi sunt indicaţi proprietarii părţilor de moşie:

A. Partea D. K.K. (Kezarocrăiască) Elencului Sturza cu Ştefăniţă

B. Partea K.K. din Fărloeşti

C. Partea Bărnăbască

D. Krupenschi cu Răzăşii

E. Partea D. K.K. Elencului Sturza, din Văleni

F. Partea Sutaliului

G. Partea Răzăşească

Moşiile (satele) vecine sunt: La N – Stăneştii; la V - Lucăceşti şi Titeştii; la S - Sărbii şi Văleni; la E - Fărloeşti şi Costeşti

Măgireşti este menţionat în cartografia europeană (Adam, K. , J. Adam, Karte von der Moldau und Bessarabien, Viena, 1781 (anexă la SULZER), p. 150, mai întâi sub forma Măgirenii, 1773, 1744; mai apare şi în 1785, 1788, 1789. În anul 1875, comuna Măgireşti era formată din satele: *Cucuiaţi, Solonţului, Dianca, Leontineşti*, Lucăceşti, *Măgireşti, Prăjeşti, Sărata, Solonţul, Stăneşti, Şesurile, Tazlău, Valea Arinilor, Chiliile*. În anul 1887, comuna Măgireşti cuprindea satele: Dealul Ioneşti, Mădârzău, Măgireşti, Prăjeşti, Stăneşti, Şesurile şi Tazlău; în 1892 pierde satul Dealul Ioneşti, în 1906 include şi satele Baia de Petrol şi Solonţ.

Un alt moment de „forţă", al comunei Măgireşti, este anul 1929, când cuprindea satele: Ardeoani, Băhnăşeni, Borzeşti, Cucuiaţi, Dianca, Ilieşti, Leontineşti, Măgireşti, Mârzăneşti, Poarta, Prăjeşti, Sărata, Solonţ, Stăneşti, Şesurile şi Tărâţa. *Dinganii*, fost sat, astăzi cătun al satului Măgireşti (Bacău) este înscris ca moşie în anii 1809, 1812, 1831, 1842, 1845, 1851, 1852, 1853,

1854, 1855, 1856 (În acest an este înscris în Planul desfacerii... ca neînglobat în Măgireşti, având hotarele clar delimitate), 1859, 1861. Mai este înscris şi sub formele: Dăncenii – 1841, Dănganii – 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1851, 1852, 1853, 1856, Dincenii – 1841, Dincianii – 1812.
Aceiaşi autori, în aceleaşi Repertorii..., fac următoarele corelaţii între sate existente şi sate dispărute (desigur, asupra unora avem serioase rezerve şi rămâne ca la o cercetare viitoare să aducem lămuririle necesare):

Valea Arinilor (Bacău) v. Donceştii (Donceştii fost sat probabil lângă Valea Arinilor; noi am lămurit în prezenta lucrare faptul că satul Donceştii s-a mutat în satul Prăjeşti, comuna Măgireşti, dovadă fiind proprietăţile din Poiana Doncei de azi aparţinând doar locuitorilor din Prăjeşti); Măgireştii (Bacău) v. Dinganii (noi considerăm, justificat, că Dinganii s-au integrat Măgireştilor de azi, şi nu Măgireştii au luat locul Dinganilor. Ioachim Mareş consideră că Măgireştii s-au numit în vechime Poiana Călugăriţei;[26] Prohozeşti (Bacău) v. Secătura; Şesurile (Bacău) v. Sârbii (mai mulţi cercetători consideră că Şesurile s-au numit fie Costeşti, fie Fârloeşti); Lucăceşti (Bacău) v. Tăteştii (satul Tăteşti a existat în Evul Mediu pe locul sau în marginea Lucăceştilor de la 1440 şi de azi). În aceeaşi Hartă apare şi oiconimul Fârloeştii. Fost sat pe râul Tazlăul Sărat, la N-E de satul Şesurile, comuna Măgireşti, judeţul Bacău: Furliest, Jenney (1775), p. 89

Tot aici găsim înscrise şi: Ardeoanii-Ardoany (1775), p. 6, Leontineşti (1775), p. 142, Moineştii (1737, 1774), p. 161, Podurile (cca 1773, 1781), p. 201

În acelaşi *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale... Localităţi şi moşii*[27], găsim şi Costeştii, fost sat pe râul Tazlăul Sărat, lângă satul Şesurile (Bacău) 1. Moşie (1796-1837). Moşie pe care se află satul Şesurile (1851). Trup al moşiei Stăneşti (p. 288). Fârloeştii, fost sat, lângă satul Stăneşti, era moşie în 1809, iar la 1841 se consemnează că Fîrloeştii sau Şesurile (sunt) sinonime ca nume de moşie. La 1862 Fîrloeştii este „Trup al moşiei Stăneşti”, *Prăjeşti*, sat component al comunei Măgireşti, este continuatorul satului Donceşti (azi doar toponim, Poiana Doncei, pârâul Doncea), situat în partea de V-N, unde se află încă răzeşiile prăjeştenilor, argument pentru identificarea celor două localităţi, Prăjeştiul fiind urmaşul Donceştiului, atestat la anul 1492 (şi 1497), în timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Satul Donceşti exista şi în anul 1436, şi în secolul al XVI-lea, chiar şi în anul 1759! Locuitorii Donceştilor au coborât în vatra Prăjeştilor de azi, sat de baştină al dacilor. Confuzia cercetătorilor privind identificarea Donceştilor cu Valea Arinilor se datorează şi faptului că la 1774, spre exemplu, Prăjeştiul (unde s-au descoperit râşniţe dacice, iar bătrânii care trăiau după 1944 transmiteau faptul că sunt urmașii dacilor care au trăit aici) era înregistrat „contopit cu satul Valea Arinilor”, (şi făcea parte din ocolul Tazlăului Mare de Sus), ori „Valea Arinilor şi Prăjeştii”. (La 1839 Donceştii este înregistrat „fost sat, **probabil** lângă satul Valea Arinilor, Bacău, moşie”)

La 1803 „Prăjeşti înglobează satul Valea Arinilor” şi făcea parte din ocolul Tazlăului Sărat.
În anul 1845 Prăjeştiul „pierde cătunul Valea Arinilor”, în 1846 „înglobează Valea Arinilor”, ca în 1848, din nou, „pierde cătunul Valea Arinilor”.

În anul 1857 înglobează satul Valea Arinilor, ca în 1859 să piardă „cătunul Valea Arinilor, devenit sat”. Îl mai găsim sub variantele: 1790 – Preschesty, 1837 – Prujeşti, 1845 – Prasestie, 1889 – Prăjeşti, 1913 – Prăgeşti. (Satul Prăjeşti de pe Valea Tazlăului Sărat, comuna Măgireşti, a fost

[26] Vezi *Monografia Măgireștilor* de Ioachim Mareș la Bibliografie, p. 417.
[27] *Ibidem.*

adesea confundat, creându-se confuzii regretabile, cu Prăjeştii de pe Valea Siretului, Prăjeşti care s-a numit în vechime Costinţi. Iată documentul lămuritor, document care n-a fost probabil cunoscut unor cercetători, sau a fost „citit" greşit, ajungându-se, aşa cum arătam, la confuzia de neadmis: ca Prăjeştiul de pe valea Tazlăului Sărat să fie considerat continuatorul Costinţiului de la „obârşia Orbicului".)

În MDGR citim: „Prăjăşti, sat, jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Măgireşti, situat la V de Stăneşti şi pe dealul cu acelaşi nume, la 2 km 100 m de satul Măgireşti (şcoală)./ Are o populaţie de 395 suflete; o biserică, clădită de locuitori şi o cârciumă. Vite: 14 cai, 189 vite mari cornute şi 99 porci."

Şesurile, azi sat component al comunei Măgireşti, era la 1841 şi moşie, sinonim ca nume cu Fîrloeştii, ca în 1851 să fie arătat „pe moşia Costeşti". În anul 1887 era împărţit în două sate, unul în comuna Măgireşti, altul în comuna Leontineşti şi se numeau Şesurile şi Cătuna Şesurile (în 1913)
A mai fost grafiat şi: Schesurile – 1790, Şăsurile – 1803, Şesurili – 1830, Săşurile – 1831, Şeşurile – 1833, Săsurile – 1845, Sesurile – 1904. În Marele Dicţionar Geografic al României, vol. V, 1902, Şesurile este înscris ca „sat, jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Leontineşti, situat pe şesul Tazlăul-Sărat, la 2700 m de reşedinţa comunei. În vechime se chema Costeşti. Are o populaţie de 168 suflete; o biserică veche, clădită de locuitori la 1650, deservită de 1 preot şi 2 dascăli; o şcoală; 2 cârciumi. Vite: 30 cai, 135 vite mari cornute, 27 oi şi 76 porci." Şi, fiind şi la această dată împărţit în două sate: „Şesurile, sat, în jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Măgireşti, situat pe râul Tazlăul Sărat, la 1.840 metri de satul Măgireşti (şcoală). Are o populaţie de 75 suflete." E posibil ca satul Şesuri de azi să fie continuatorul fostelor sate Fârloeşti şi Costeşti.

„**Stăneşti** sau **Stăneasca**, sat, jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Măgireşti, situat pe pârâul Stăneasca, la 2160 metri de satul Măgireşti. Are o populaţie de 498 locuitori; o biserică, clădită de locuitori şi deservită de 1 preot şi 2 cântăreţi; o şcoală; 2 cârciumi./ Teritoriul cătunului este bogat în păcură. Are o fabrică de gaz./ Vite sunt: 41 cai, 224 vite mari cornute, 48 porci şi 79 capre." [28]
La 1859 se numeau Stăneştii Boiereşti, al lui Dimitrie Crupenschi. Şi includea trupurile de moşie Costeşti, Fîrloeşti, Sîrbi şi Văleni"; la fel şi în 1862.

În anul 1865 pierde trupul de moşie Văleni, devenit sat. Toponimul Văleni există şi azi ca loc în vecinătatea comunelor Măgireşti, Bucşeşti, Poduri S-a mai numit şi Bulenii, fost sat, la N-E de satul Cernul, în 1813; s-a mai numit şi Valele în anul 1841; la 1843 e numit Colibenii sau Vălenii, în 1853 „Vălenii sau Colibenii". În anul 1876 se numea Bălenii şi aparţinea comunei Podurile, iar în 1887 comunei Bucşeşti. Stăneştii s-a mai numit în documente şi: Stenesty – 1790, Staneşti – 1830, Stineştii – 1839, Stanestie – 1845, Stănceştii – 1856, Sineştii – 1857.

„**Valea Arinilor**, com. rur., jud. Bacău, plasa Trotuşul, care se întinde de pe ambele maluri ale Tazlăului Sărat pănă în malul stâng al apei Asăului, cuprinzând amândouă povărnişurile ale şirei Moineştilor. În Condica Liuzilor (1803) nu se găseşte decât Lucăceşti mănăstirei Bistriţa, care erau de pe atunci avuţi în păcură. În Statistica din 1874 comuna se găseşte compusă numai din 4 cătune: Lucăceşti, *Valea Arinilor, Chiliele şi Tazlăul*. Numele său vine de la codrii de anini (moldoveneşte arini) care acopereau teritoriul ei. Are 6 cătune: Lucăceşti, primărie, *Valea Arinilor, Tazlăul, Chiliile*, Asăul şi Gârlele, cu o populaţie de 2833 locuitori; 2 şcoli mixte, una în Lucăceşti, şi alta în Valea Arinilor; 5 biserici, în satele Lucăceşti, Valea Arinilor, Tazlăul, Chiliile şi Asăul. Se

[28] MDGR

mărgineşte la N cu comunele: *Schitul Frumoasa, Solonţul* şi Tazlăul, jud. Neamţu, la S, cu comunele Moineşti şi Comăneşti; la E cu comunele *Schitul Frumoasa, Măgireşti* şi Podurile şi la V cu comuna Comăneşti.
Cei mai însemnaţi munţi care brăzdează comuna sunt: şira Geamăna sau a Moineştilor, Flocea, Rotunda, Runcul-Rău şi spre Moineşti, Taşbuga, şi dealurile Gemănosul, Modărzăul, Zămoşul, Foalele, Ţicmele, Arinul şi Plaiul. Teritoriul comunei are o întindere de peste 370000 hectare, din care numai pădurile ocupă o suprafaţă de 15000 hectare. Pădurea satului Lucăceşti are aproape 12000 hectare întindere.

Pământul din această comună este foarte bogat în păcură; sunt 25 puţuri a căror adâncime variază între 20 şi 79 metre. Se găsesc 14 fabrici de petroliu, o fabrică de aburi pentru cherestele şi 16 ferestrae de apă./ Vite sunt: 95 cai, 1284 vite cornute, 208 porci, 275 capre şi 1283 oi. Căi: calea judeţeană Bacău-Moineşti, trecând pe lângă satul Lucăceşti, şi căile vecinale şi comunale la Solonţul, Măgireşti şi Schitul Frumoasa. Distanţele: la Bacău, capitala districtului, 50 km; la com. Moineşti, reşedinţa plăşii, 4 km; la com. Podurile, 5 km; la com. Măgireşti, 4 km; la com. Solonţul, 6 km; la com. Schitul Frumoasa, 15 km.” [29]

Valea Arinilor, *sat component azi al comunei Măgireşti*, în anul 1774 era „contopit cu satul Prăjeşti” (Recensământul populaţiei Moldovei din anul 1774); în această perioadă apare şi sub forma „Valea Arinilor sau Valea Arinului şi Prăjeştii”. La 1803 era „înglobat în satul Prăjeşti” (la fel stăteau lucrurile şi în 1846 şi 1857). În anul 1865 era comuna Valea Arinilor şi era compusă din satele: Asău, Lucăceşti, Tazlău şi Valea Arinilor. A fost desfiinţată în 1871. În anul 1871 este înregistrat ca „sat, comuna Lucăceşti”. În anul 1873 era din nou comună şi se compunea din satele: Asău, Chiliile, Lucăceşti, Tazlău, Valea Arinilor, dar se desfiinţează în 1875. În anul 1887 Valea Arinilor revine la statutul de comună şi era formată din: Asău, Chiliile, Gîrlele, Lucăceşti, Tazlău, Valea Arinilor. Revine la statutul de comună şi în 1906, cuprinzând satele: Bolătăul, Chiliile (două sate), Gârlele Găzăriei, Lucăceşti, Tazlău, Valea Arinilor ca în 1908 să fie desfiinţată. În 1908 făcea parte din comuna Lucăceşti, la fel şi în 1930. Localitatea Valea Arinilor mai apare şi sub formele grafice: Wale Arinilor – 1790, Valea Arinilor – 1830 şi 1862, Valea Arenilor – 1836, Valea Arinălor – 1848, Valea Arinelor – 1859, Valea Oriu – 1924 (Vezi 20 şi 21).

[29] MDGR, vol. V, p. 703-704.

Comuna ARDEOANI

Toponimul care trimite şi consideră anul 1412 ca prima atestare documentară a localităţii Ardeoani este Ardeaua; la 1493 este prezent hotarul gura Ardzului, iar în anul 1558 găsim hotarul Ardeoanilor.

„Ardeoani, *com. rur.*, plasa Tazlăul de Sus, jud. Bacău, la o distanţă de 37 km de capitala judeţului, al cărui teritoriu se întinde de la Tazlăul Sărat la Tazlăul Mare, în locul unde aceste râuri conflueazǎ. Este alcătuită din 4 cătune: Ardeoani, primăria, Hemeieni, Ilieşti şi Mărzeneşti. În statistica din 1873 găsim un cătun mai mult, Valea Bejeniei, azi silişte. Comuna se mărgineşte la E cu comuna Scorţeni şi Nadişa, la S cu comuna Teţcani, la V cu comuna Leontineşti şi la N cu comuna Băhnăşeni.

Pârâiaşele Bârzul, Mârza şi Bejenia şerpuiesc printre dealurile Hemeieni, Prianul şi Cristeşti şi se varsă în Tazlăul Sărat. Are o şcoală mixtă înfiinţată în anul 1867, care funcţionează în satul Ardeoani, întreţinută de comună. Biserici sunt 3 ortodoxe, câte una în fiecare cătun, deservite de 1 preot şi 2 cânăreţi. Sunt 294 case de locuit şi 6 cârciumi. Populaţiunea numără 304 capi de familie, cu 993 suflete, dintre cari 495 bărbaţi şi 498 femei. După naţionalitate sunt: 933 români, 4 bulgari, 36 unguri, 18 izraeliţi şi 2 armeni, dintre care 989 sunt de protecţiune română şi 4 bulgară. După felul ocupaţiunei sunt: 543 agricultori, 7 meseriaşi, 5 industriaşi sau fabricanţi, 6 comercianţi, 16 profesiuni libere, 56 muncitori şi 28 servitori. Ştiu a citi şi scrie 132 (2 femei); nu ştiu carte 861 (498 femei). Contribuabili, după noul recensământ, sunt 193. După legea rurală din 1864 s-au împroprietărit 31 locuitori, cu 77 fălci şi 40 prăjini pământ.

Teritoriul comunei are o întindere de 1200 hectare. Pădurile numără 85 hectare. Proprietar mare este Nicolae Haciu; are o moşie de 600 hectare ce-i dă un venit anual de 10000 lei.

Viile ocupă o întindere de 14 hectare, cari în 1890 au dat 302,40 hectolitri de vin alb. După controalele diviziei filoxerice (1891), viea lucrătoare are 11 hectare, cea nelucrătoare 8 şi ¼ hectare.

Animale sunt: 68 cai,477 vite cornute, 135 porci şi 1069 oi, care aparţin unui număr de 15 proprietari şi care în 1891 au dat 30 kg lână ţigaie şi 1574 kg lână ţurcană.

Stupi de albine sunt 100, care în 1890 au dat 150 kg miere şi 100 kg ceară./ Totalul pământurilor de cultură este de 721,05 hectare./ Budgetul comunei, pe exerciţiul 1891-1892, are la venituri lei 2796, bani 47, şi la cheltuieli lei 1948, bani 21../ teritoriul comunei este străbătut de calea judeţeană Bacău-Moineşti-Palanca-Târgul Ocna şi căi vecinale spre comunele vecine.

Distanţele: la Bacău, capitala districtului, 37 km; la Târgul Ocna, 48 km; la comuna Teţcani, 5 km; la comuna Bucşeşti, 9 km, la comuna Scorţeni, reşedinţa plăşii, 9 km; şi la comuna Băhnăşeni, 7 km."[30]

Din acelaşi Dicţionar reţinem şi toponimele: „**Ardeoani**, *sat*, plasa Tazlăul de Sus, jud. Bacău, reşedinţa comunei cu acelaşi nume, situat pe şoseaua Bacău-Moineşti şi Valea Tazlăului Sărat. Are o şcoală mixtă, o biserică ortodoxă, clădită de locuitori pe la 1820, cu 1 preot şi 2 cântăreţi; cârciumi 5; capi de familie 196, suflete 682. Animale se numără: 37 cai, 271 vite cornute, 104 porci."

Ardeoani, moşie, plasa Tazlăul de Sus, jud. Bacău

Ardeiul, loc cu izvoare, plasa Tazlăul de Sus, jud. Bacău, pe teritoriul satului Ardeoani, de unde îşi

[30] Vezi MDGR.

are obârşia pârâul Ardeoanul.
Ardeoanul, pârâu, plasa Tazlăul de Sus, jud. Bacău, care curge pe teritoriul satului Ardeoani. Îşi are obârşia la localitatea numită Ardeiul, şi se varsă în Tazlăul Sărat.
Ardeoanca, pădure, plasa Tazlăul se Sus, jud. Bacău, pe teritoriul satului Ilieşti. [31]

Leontineşti, azi sat component al comunei Ardeoani, prima localitate atestată documentar de pe Valea Tazlăului Sărat, 1399, [32]este înregistrat astfel: „Leontineşti, *comună rurală*, jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus, aşezată în Valea Tazlăului Sărat şi pe podişele dealurilor. Este alcătuită din 4 cătune: Leontineşti, primărie, Şesurile, Poarta sau Poarta Leontineşti şi Dianca sau Dealul Dianca.
Mai înainte (1873) era comună compusă numai din 2 cătune: *Leontineşti* şi *Şesurile*. Aceasta din urmă are o biserică foarte vechie. Inscripţia slavonă după o piatră mormântală de aci, tradusă, sună astfel: „Această piatră o făcu şi înfrumuseţă Kneaghina Tofana panului, sau Euthimie fost mare Căminariu. A reposat în zilele Euseviosului Domnitor Ion Antoniu Voevod în anul 7183 Sept. 5 (1675)".

Populaţiunea comunei e de 237 familii, sau 805 suflete: 783 români, 1 bulgar, 5 unguri şi 16 izraeliţi; 90 agricultori, 9 meseriaşi, 6 comercianţi, 19 profesiuni libere, 50 muncitori şi 10 servitori. Locuiesc în 229 case. Ştiu carte 75 persoane. Sunt 186 contribuabili.

Teritoriul comunei are o întindere de aproape 1000 hectare. Pădurile (Podurile, Schitul Vechi, Răzeşi de Leontineşti) ocupă o suprafaţă de 360 hectare.
Are o şcoală mixtă, care funcţionează din 1886, în satul Leontineşti, frecuentată de 35 copii; 3 biserici, câte una în satele Leontineşti, Sesurile şi Dealul Dianca, deservite de 3 preoţi şi 6 cântăreţi.
Se mărgineşte la N cu comuna Solonţul, la E cu comuna Ardeoani, la S cu comuna Bucşeşti şi la V cu comuna Măgireşti.

Dealurile care brăzdează comuna sunt: Leontineşti şi Dianca, din care izvorăşte pârâiaşul cu acelaşi nume, care se scurge în Tazlăul Sărat, pe dreapta./ Vite sunt: 66 cai, 496 vite mari cornute, 172 porci, 27 capre şi 328 oi./ Stupi de albine sunt 60./ Budgetul comunei e la venituri de lei 6213, bani 32 şi la cheltuieli de lei 3726, bani 41./ Teritoriul comunei este străbătut de şoseaua naţională Bacău-Moineşti şi de căi vecinale spre comunele vecine./ Distanţele: la Bacău, capitala districtului, 42 km; la comuna Moineşti, 8 km; la comuna Ardeoani, 5 km; la comuna Bucşeşti, 3 km; la comuna Solonţul, 10 km şi la comuna Scorţeni, reşedinţa plăşei, 14 km."

Leontineşti, sat, jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus şi reşedinţa comunei cu acelaşi nume, situat pe un podiş format de dealul cu acelaşi nume. Are o populaţie de 121 familii, sau 473 suflete; o şcoală mixtă, frecuentată de 16 copii; o biserică, clădită în 1840 de locuitori, cu ajutorul preotului Constantin Scorţeanu, deservită de 1 preot şi 2 cântăreţi; 2 cârciumi./ Vite sunt: 18 cai, 250 vite mari cornute şi 45 porci.
Leontineşti, deal, jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Leontineşti, făcând parte din şira dealurilor ce despart râul Tazlăul Mare de râul Trotuşul.

În prezentul anului 2020 comuna are în componență localitatea Leontinești (fostă comună cândva). Leontineștii este una dintre primele localități rurale din Moldova atestate documentar (1399). Iată documentul, transcris: „6907 (1399) Mart 12, uric dela Domnul Ștefan Vvd. cu

[31] În MDGR, vol. I, 1898, p. 103.
[32] În MDGR, vol. IV, 1901.

tălmăcire lui, întăritori unei Dușca, fata lui Toader, și nepoților ei, pe două sate pe Tazlăul Sărat, anume Dolieștii și Liontineștii și giumătate din Măzănăiești și giumătate din Poiana Călugăriții, ca toate aceste să le fie lor uric cu tot venitul lor”. Se cuvin câteva precizări „născute” de acest document de la sfârșitul secolului al XIV-lea: Localitatea Leontinești exista de destulă vreme, descoperirile arheologice trimițând la vremea dacilor și romanilor și mai departe chiar în urmă cu mii de ani, din perioada Culturii Cucuteni, aceasta învecinându-se cu comuna Poduri, unde s-au descoperit, pe Dealul Ghindaru, mărturii cercetate, analizate, clasate și publicate de cunoscuți arheologi români[33]. Numele apei care străbate valea este Tazlăul Sărat, sărat pentru că solul este bogat în zăcăminte de sare, existând până azi fântâni cu slatină în comunele Poduri, Solonț, în apropierea comunei Ardeoani. O altă precizare importantă este aceea a prezenței în numele localităților din acest document a sufixului -ești, sufix format doar în limba română, dovedind că aceste nume au fost date de etnia română. Prezența toponimului Poiana Călugăriții, prezent până azi în comuna Măgirești, ca și altele din același registru, dovedește Existența practicii ortodoxe române în lăcașe de cult încă de la formarea și încreștinarea populației românești de către Apostolul Andrei. Alte toponime de pe teritoriile localităţilor ce se află pe Valea Tazlăului Sărat prezente în MDGR:

Alboteşti, moşie, plasa Muntelui, jud. Bacău, din comuna Podurile, cu o întindere aproximativ de 300 hectare, împărţită între săteni şi proprietari. Aceştia stăpânesc partea cea mai mare.

A*lboteşti*, şes, plasa Muntelui, jud. Bacău, pe care se află satul Rusăieşti, din comuna Podurile.

Alboteşti, silişte, plasa Muntelui, jud. Bacău, în partea de N-E a târgului Moineşti. Se văd şi urmele unei biserici.

Cernul, sat, jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Bucşeşti, în valea pârâului Cernul, la depărtare de 600 metri de satul Bucşeşti (şcoală). Are o biserică, clădită de proprietarul Ioniţă Gorgos în anul 1894; e deservită de 1 preot şi 1 cântăreţ./ Populaţia e de 157 familii, având 603 suflete./ Sunt 3 cârciumi./ Animale sunt: 35 cai, 45 vite mari cornute, 139 porci, capre.

Cernul, pârâu, jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus. Izvorăşte din Savu şi Tarniţa din comuna Podurile, curge de la V spre E şi se varsă în Tazăul Mare, pe partea dreaptă, mai jos de Teţcani, în faţa satului Gura-Cernului, la locul numit Iaga, comuna Bucşeşti. Acest pârâu, în cursul său superior, până la intrarea în cătunul Cernul, poartă numele de Buda. El se încarcă în comuna Podurile cu pârâiaşele Fundătura........... , Brăneşti şi Valea-Sosei, iar prin comuna Bucşeşti şi Bereşti, cu pârâiaşele: Câcâcea, Păltinişul, Leordişul, Bucşa, Trenţa, Cioraci şi Teiul.

Chiliile, sat, jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Valea Arinilor; situat de-a dreapta Tazlăului Sărat la o depărtare de 9,5 km de satul Lucăceşti. Are o populaţie de 30 capi de familie, cu 112 suflete. Sunt 2 cârciumi. În sat este o biserică clădită de d-na Elena Sturdza, în anul 1848; azi e deservită de 2 cântăreţi. (MDGR înregistrează 25 toponime numite Chilii, şi 3 compuse în care intră şi toponimul Chilii în România.)

Chiliile, moşie răzăşească, judeţul Bacău, plasa Muntelui, pe teritoriul comunei Valea Arinilor, azi comuna Zemeș.

Chimnetele, deal, jud. Bacău, plasa Muntele, situat la V de comuna Măgireşti. Prin vârful acestui deal se desparte acea comună de comuna Valea Arinilor. (De fapt, hotarul este la poalele Chimniței).

Cristeşti, deal, (cândva sat, azi dispărut) jud. Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Ardeoani, pe

---

[33] Vezi Monah, Dan și colaboratorii, *Poduri – Dealul Ghindaru. O troie în Subcarpații Moldovei*, Editura Constantin Mătase, Piatra Neamț, 2003, precum și studiile arheologului dr. Gheorghe Dumitroaia.

teritoriul Ardeoani. (şi acest toponim are o mare răspândire pe teritoriul României; MDGR înregistrează 21, din care 4 compuse cu un alt toponim).
Ruja, pârâu, jud. Bacău, plasa Muntele, comuna Măgireşti, care iese din Bujorelul şi se varsă în Tazlăul Sărat, după ce s-a încărcat cu pârâul Stăneasa.
Runcul-Rău, vârf de munte, în jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Valea Arinilor, acoperit cu pădure foioasă
Runcul-Stânelor, vârf de munte, jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Valea Arinilor, din culmea Geamăna; (Toponimul Runcu, individual sau în combinaţie, apare în MDGR de 45 de ori)
Rusăeşti, sat, jud. Bacău, plasa Muntelui, comuna Podurile, situat în vale şi pe deal, în partea de N-E a comunei, la 2700 m de satul Podurile (şcoală). Are o populaţie de 375 suflete; o biserică cu hramul Sfinţii Voevozi, clădită pe la 1540 de Ioniţă Tătarul şi un călugăr Cătana, deservită de un preot./ Vite: 12 cai, 251 vite mari cornute şi 34 porci.

Patrimoniul cultural-istoric local în dialog cu cel naţional şi internaţional: mărturii din localitățile răzeșești de pe Valea Tazlăului Sărat, județul Bacău care fac parte din GAL Ulmus Montana

În localităţile de pe Valea Tazlăului Sărat s-au descoperit numeroase mărturii arheologice din perioada neolitică şi mai cu seamă de la geto-daci, valori de patrimoniu care intră într-un firesc dialog cu patrimoniul naţional şi internaţional.

Descoperirile arheologice din comuna Poduri (Dealu Ghindaru – din epoca neolitică), Dealul Negrenilor (din epoca bronzului), Movila, denumită a lui Ștefan cel Mare, din comuna **Ardeoani** (posibil monument funerar în Antichitate, unde s-au descoperit vârfuri de săgeţi de bronz şi fragmente ceramice); tot în comuna Ardeoani se află şi Situl arheologic de la Podiş, sau „Dealul Chetrei”; clasificat ca monument de arhitectură este şcoala din Leontineşti (1914)), Vîrful Cetăţuia, din Nordul oraşului Moineşti (unde s-au găsit fragmente ceramice din secolele I î.e.n. - I e.n., posibil turn de pază din vremea geto-dacilor), Dealul Neamţului, Stăneşti-Măgireşti (aşezare din epoca neolitică; aici s-a descoperit un topor de piatră; şi mărturii din epoca bronzului cca 2000-1150 î.e.n.).

De asemenea, trebuie numite şi câteva tezaure descoperite în ţinutul Bacăului (remarcat de specialiştii istorici-arheologi ca fiind cel mai bogat în astfel de descoperiri):
Tezaurul de denari romani de la Ardeoani, descoperit în primăvara anului 1965, pe Dealul Bejenie, în punctul „Surini”. Tezaurul este format din 96 monede romane imperiale, emisiuni de la Marc-Antonius la Marcus Aurelius şi Pescennius Niger. Pe Dealul Chiminţa din satul Prăjeşti, comuna Măgireşti, denumit în vechime şi Dealul Bisericii, s-a descoperit o aşezare carpică din secolele II-III e.n. La locul numit Pivniţa (Chimniţa de astăzi din satul Prăjeşti) s-a găsit o monedă din vremea împăratului Traian.[34]

Pe Dealul Bisericii dintre satul Prăjeşti şi satul Măgireşti, în anul 1968, s-a descoperit un foarte preţios Tezaur de monede romane imperiale pe care-l vom prezenta mai jos.

Mărturii arheologice – Dealul Ghindaru

Pe suprafaţa Comunei Poduri, se găseşte una dintre cele mai interesante staţiuni arheologice

[34] Înscrisă de Alexandru Odobescu, în urma Chestionarului din anii 1871-1874, în *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I, Bucureşti, 1978.

din România şi din sud-estul Europei. Staţiunea preistorică descoperită la contactul dintre Carpaţii Moldovei şi Subcarpaţi este situată pe un fragment de terasă, din dreapta Tazlăului Sărat, pe Dealul Ghindaru, în locul numit „Între Pâraie", (o colină artificială, cu înălţimea de 4,5 m şi suprafaţa de 1,2 ha). Cercetările perieghetice au relevat existenţa unei „acropole" de formă aproximativ circulară, mai înaltă decât orizontala terasei cu 3-4 m „Acropola are o suprafaţă de 12.000 mp în timp ce aşezarea întreagă ocupă cca 80.000 mp.

Pentru această staţiune arheologică cercetătorii folosesc termenul de „troia" pentru că aceasta joacă un rol de axă cronologică în preistorie şi pentru „a-i zgudui puţin pe sceptici şi a da mai multă încredere celor timizi". Tell - ul descoperit la Poduri, păstrând proporţiile, poate fi comparat cu multe din staţiunile preistorice de referinţă din Orientul Apropiat şi din Europa.
Investigaţiile arheologice s-au desfăşurat pe parcursul a 22 de campanii împărţite în patru perioade distincte prin caracteristici concrete, fiecare cu avantajele şi dezavantajele ei, astfel: prima perioadă 1978 – 1989, a doua perioadă 1990 – 1996, a treia perioadă 1997 – 1999 şi ultima după anul 2000.

Săpăturile arheologice au fost finanţate, în primele etape, de Muzeul de Istorie Bacău, Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Muzeul Naţional de Istorie a României, din 1986 Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol" din Iaşi, iar după anul 2000 de dr. Romeo Dumitrescu, pasionat colecţionar de antichităţi. După anul 2000 instituţiile care au participat la cercetare sunt:
Institutul de Arheologie Iaşi, Muzeul Naţional de Istorie a României, Complexul Muzeal Judeţean Neamţ şi Fundaţia Cucuteni Pentru Mileniul III (înfiinţată şi condusă de dr. Romeo Dumitrescu).
Colectivul de cercetători adunat la Poduri, atât din ţară cât şi din străinătate, au realizat o cercetare pluridisciplinară: arheologii Dan Monah, Ştefan Cocoş, Dragomir Popovici , Gh. Dumitroaia, arheozoologul şi antropologul Alexandra Bolomey, arheobotanicul Marin Cârciumaru, geo- şi arheobotanică Felicia Monah, paleologul Gh. Lupaşcu, geologul A. Muraru şi nu în cele din urmă academicianul Mircea Petrescu-Dâmboviţa care a vizitat şantierul de trei ori. Acestui colectiv se alătură doctoranda americană Linda Ellis, de la Universitatea Hadvard, care a făcut analize asupra tehnologiei statuetelor şi ceramicii descoperite.

Unicitatea aşezării de pe Dealul Ghindaru stă în cercetările sistematice care au evidenţiat o depunere stratigrafică impresionantă. Cel mai vechi nivel de locuire aparţine fazei Precucuteni II târzie, urmată de un prim orizont Precucuteni III Clasic. Următorul orizont a fost încadrat într-o fază târzie Precucuteni III, cu elemente care anunţă naşterea cucutenianului. Stratigrafia staţiunii este completată de depuneri Consistente Cucuteni A2, A-B, B1 şi B2. Ultimul moment aparţine epocii bronzului, ilustrat de materiale de tip Costişa şi Monteoru.

După locuirea din epoca bronzului, Dealul Ghindaru pare să nu mai fie utilizat până în secolele II-III d. Hr., când dacii liberi (carpii), care aveau o importantă aşezare în lunca Tazlăului Sărat, au săpat o groapă de provizii, cu un diametru la gură de aproximativ 0,80 m şi o adâncime de 4,80 m. Până în Evul Mediu zona nu a mai fost locuită. În perioada medievală versantul dinspre Pârâul Bisericii a început să fie din nou locuit, dovada fiind câteva fragmente ceramice şi un vârf de săgeată de fier.

Datarea primului nivel de locuire descoperit la Poduri (de jos în sus), care aparţine fazei Precucuteni II, este în jurul anului 5820 B.P.(anii radiocarbon), care corespunde cu o altă dată Cal B.C. cuprinsă între 4780 şi 4619 (data calibrată care este mai apropiată de reprezentările noaste calendaristice).Precucutenii si-au construit primele locuinţe pe Dealul Ghindaru (ridicături de teren) pentru a le feri de inundaţii şi umezeala terenurilor (la 32 m mai jos se afla albia Tazlăului Sărat).

Locuinţele descoperite în acest nivel erau construite în tehnică calcolitică, podeaua formată din trunchi de arbori acoperită cu o lipitură de lut, iar pereţii dintr-o structură uşoară de lemn acoperită cu tencuială de lut amestecată cu pleavă de cereale.

Inventarul locuinţelor era sărăcăcios, excepţie face locuinţa 36 unde au fost descoperite două vetre, determinând pe arheologi s-o numească sanctuar. Lângă prima vatră s-a găsit un ansamblu de obiecte sacre, numit de cercetători „Sfânta Familie" (8 piese: 1 tron, 1 statuetă a unei femei obeze numită „Matroana", 6 figurine feminine), în apropierea celei de-a doua vetre s-a descoperit un alt ansamblu de obiecte sacre, mai mare şi mai bine conservat, numit „Soborul Zeiţelor" (cuprindea 36 de piese: 21 de statuete, 13 tronuri, 2 piese neidentificate). Construcţia 36 se găseşte la o adâncime de 4,30 m , fără a exista altă posibilitate de extindere a săpăturii. Prima aşezare de pe Dealul Ghindaru, aparţinând nivelului Precucuteni II, a fost distrus de un incendiu violent, a cărui cauză nu se cunoaşte. Locuinţele din faza Precucuteni III, au fost ridicate pe dărâmăturile construcţiilor mai vechi, având acelaşi procedeu, diferenţa constând într-un strat gros de frunze aşezat pe toată suprafaţa platformei de bârne, fie pentru a izola podeaua, fie pentru a grăbi uscarea lutului podelei.

În locuinţa 44 din acest nivel, inventarul este mult mai bogat: o casetă sub formă pătrată ce adăpostea cinci râşniţe, patru construcţii sub formă tronconică, numite silozuri, de unde s-au recoltat 34 Kg cereale carbonizate. Datorită inventarului, această locuinţă a fost considerată o moară. În alte locuinţe ale aceluiaşi nivel s-au găsit vase mari sau lăzi construite din chirpic, lipite de pereţi, unde se depozitau cereale.

Satul din Precucuteni III a fost mistuit de un incendiu deosebit de puternic, şi este datat în intervalul 4726 – 4583 Cal B.C.

Locuinţele din etapa următoare, Cucuteni A1, au fost de scurtă durată, lucru confirmat de cele două date radiocarbon 5690+- 50 B.P. şi 5680 +-60 B.P., ceea ce prin calibrare ar indica intervalul 4665 – 4469 Cal B. P. Cercetarea complexului 73 a permis descoperirea caracteristicilor acestui nivel, astfel: sub platforma unei locuinţe a fost descoperit un pavaj format din 135 de pietre de râu şi fragmente de râşniţe care se aflau în jurul unei gropi cu adâncimea de 40 cm şi diametrul de 30 cm, iar pe fundul gropii se afla o statuetă feminină şezând cu faţa orientată spre est (interpretat ca un ritual de fundare a construcţiei); sub platforma altei locuinţe, din acelaşi complex, au fost găsite câteva grupări de oase arse, care – după opinia arheozoologilor - par să aparţină unor copii (cercetătorii au riscat să formuleze ipoteze). Şi acest nivel este distrus de un formidabil incendiu.

În faza Cucuteni A2 , datată 4450 – 4050 Cal B.P., inventarul celor zeci de locuinţe cercetate este deosebit de bogat: - vase pictate în două sau trei culori (domeniul în care cucutenienii vor excela); „lăzi" pentru depozitarea cerealelor; - amenajări pentru râşnit; - construcţii de chirpic pentru păstrarea vaselor; - vetre în interiorul construcţiilor cât şi în afara lor; - gropi care serveau pentru ritualuri agricole; - câteva oase umane;

(**Vase de ceramică de Cucuteni, descoperite pe Valea Tazlăului Sărat, Stațiunea Ghindaru, expuse în Muzeul Răzeșilor Găzari**)

Locuinţa nr. 74, din acelaşi nivel este singura care are două încăperi. De formă dreptunghiulară , cu o lungime de 10,3 m şi lăţime de 5,4 m, despărţită de un perete median care a compartimentat-o în două.

Şi acest nivel, a cărui durată s-a estimat la 250 – 300 ani, a fost distrus de incendii. În unele construcţii s-au găsit bucăţi de chirpic vitrificate şi vase puternic deformate, aproape topite.

Pentru prima dată, la Poduri, a fost descoperită o locuinţă cu parter şi etaj (în cea de-a patra etapă a cercetărilor, după 2000). Aici s-au descoperit: la parter, - soclul unei construcţii verticale, probabil un idol; nouă grupări de vase; o amforă pictată în stil Cucuteni A-B, unde s-a găsit o cantitate apreciabilă de fructe carbonizate de coriandru; la etaj – s-au găsit resturile a două vetre de mari dimensiuni; câteva vase arse la roşu intens, cu o formă neobişnuită; în zona locuinţei au fost găsite câteva obiecte de aramă, printre care două lingouri şi două creuzete (activităţi metalurgice);

Locuitorii Cucuteni B au săpat mai multe gropi, din care se disting mai multe gropi rituale. În una dintre gropi era depus un vas mare de provizii, un brăzdar de arat din corn de cerb, fragmente din două vase pictate şi alte câteva obiecte. În aceeaşi groapă au fost găsite şi câteva resturi vegetale (orz, grâu, secară) la care se adaugă seminţe de plante segetale, două nucule de soc şi doi sâmburi de coarnă. Arheologii susţin că această groapă săpată de cucutenieni B a fost pentru săvârşirea unui ritual agrar. Şi locuinţele din acest nivel au fost incendiate. Incendierea aşezărilor Precucuteni şi Cucuteni este, fără îndoială , enigmatică. S-au inventariat un număr de 90 de locuinţe, demonstrând importanţa locuitorilor de pe versantul Tazlăului Sărat.

În inventarul descoperirilor de la Poduri, putem menţiona alături de piesele rare: „Matroana”, „Sfânta Familie”, „Soborul zeiţelor” şi alte descoperiri: depozite de cereale (patru silozuri), gropi cu depuneri rituale (un craniu de copil aşezat cu faţa spre vest pe un strat de aproximativ 30 cm de cereale carbonizate), vase de ceramică cu decor incizat şi pictat, unelte agrare, creuzete pentru topirea si turnarea aramei, două lingouri de cupru, pandantivele-monoxilă, statuiete, obiecte sacre, topoare, arme şi unelte.

Descoperirile se extind şi în epoca bronzului mijlociu, respectiv culturile Monteoru (fazele IC2 – IC3) şi Costişa. Din această perioadă datează o urnă funerară ce conţine resturile cinerare ale unui copil de 1-3 ani, săgeţi din os, o mărgică sferică de chihlimbar perforată, un fragment de brăţară şi un vast material ceramic. Viitoarele cercetări vor evidenţia alte aspecte ale continuităţii şi perenităţii pe aceste meleaguri înţesate de legende şi istorie adevărată. Se impune, deci, continuarea cercetărilor în această zonă, pentru completarea hărţii arheologice, privind evoluţia societăţii omeneşti din cele mai vechi timpuri şi până în prezent.

Cetatea dacică de la Moineşti se încadrează în rândul aşezărilor de înălţime de la est de Carpaţi, cu un strat de cultură destul de bogat care aparţine perioadei aşa-zise clasice pentru secolele II-I î.H. şi secolul I d.H. şi care cuprinde epoca lui Burebista-Decebal. Ea întregeşte imaginea în legătură cu existenţa unui sistem de apărare al Daciei ca stat unitar şi independent. Cetatea de la Moineşti, prin poziţia sa cheie, asigură securitate căii de acces spre Transilvania prin trecătoarea Ghimeş.

Bogăţia materialului arheologic de aici şi valoarea lui documentară au făcut ca ea să fie menţionată în toate studiile de specialitate care fac referire la evoluţia societăţii dacice de la intersectarea celor două ere. De asemenea, este menţionată, alături de alte localităţi din Moldova, în manualul de Istoria românilor, clasa a XI-a de liceu, ediţia 1996 la tema: „Premisele geopolitice ale unirii triburilor geto-dace”.

Tezaurul de pe Dealul Bisericii, comuna Măgireşti, judeţul Bacău. E un tezaur de monede romane imperiale, descoperit în anul 1968, în timpul lucrărilor agricole de primăvară, de către locuitorul Popa C. Emil din satul Prăjești. Tezaurul este format din 168 denari romani – toate monedele sunt de argint pur şi se cucced pe o perioadă de 109 ani – de la Nero (56-68) la Marc Aureliu (176-177).

Din acest tezaur, 134 monede se aflâ la Muzeul de istorie a Moldovei din Iaşi, 21 bucăţi sunt la Muzeul de istorie din Bacău, 13 monede au ajuns la Muzeul din oraşul Oneşti. Iată emisiunile pe împăraţi şi membrii familiei imperiale: Nero – 1, Galbo – 1, Vitellius (69) – 1, Vespasianus (69-79) – 15, Titus (79-81) – 6, Domiţian (81-96) – 5, Nerva (96-98) – 1, Traian (98-117) – 35, Hadrian (Sabina) (117-138) – 31, Antonius Pius (Faustiana I) (138-161) – 27, Marc Aurelius (Faustiana II) (161-180) – 8, Lucius Verus (Lucilla) (161-169) – 1. O parte din Tezaurul de monede romane descoperit în anul 1968 la Măgireşti, aflat la Muzeul de Istorie a Moldovei din Complexul Muzeal Național din Palatul Culturii IAȘI

La S-V de Măgireşti s-a descoperit ceramică neolitică. Pe Chimniţă, sau Pivniţă, satul Prăjeşti, se crede că ar fi avut loc lupte între români şi turci. Se consideră că ar dăinui din vremea lui Vasile Lupu şi că s-au găsit aici monede din vremea împăratului Traian. La vestul satului Măgireşti sunt urmele unor şanţuri de apărare şi grămezi de pietre care ar data de la 1848, când armata rusă ar fi staţionat aici.

Arhitectura rurală: case monument ale răzeşilor găzari de pe Valea Tazlăului Sărat, elemente locale şi naţionale [35]

Amplasarea satelor pe văile protejate de vânturile puternice în special dinspre răsărit, de-a lungul cursurilor de apă, sau a drumurilor care legau localităţi importante din punct de vedere administrativ sau comercial, nu este specific numai zonei de care ne ocupăm, ci se întâlneşte în întregul areal geografic est-european. Specific moldovenesc este faptul că alegerea poziţiei trebuia să corespundă diverselor coordonate de ordin cosmic, plasarea aşezărilor în Univers nefiind întâmplătoare. Mai mult decât starea geografică corespunzătoare necesităţilor imediate ale vieţii locuitorilor, satul trebuia descălecat în loc „curat", fără influenţe nefaste, act complex, a cărui responsabilitate apăsa greu asupra întemeietorului. Un criteriu esenţial al curăţirii locului îl constituie întemeierea unui locaş creştin care să asigure spiritualitatea comunităţii.

Arhitectura rurală din zona Tazlăului Sărat, a Tazlăului Mare, a văii Bistriței și Siretului se integrează prin funcţionalitate şi modalităţi de expresie în liniile generale ale arhitecturii moldoveneşti, remarcându-se însă caracterul specific zonelor montane şi submontane, prezent în satele bucovinene şi în cele din zona Neamţului. Această legătură intrinsecă este determinată nu numai de cadrul natural asemănător, prezenţa pădurilor care oferă cu generozitate lemnul – cel mai nobil material de construcţie - ci mai ales de trăsăturile de personalitate ale oamenilor obligaţi să trăiască în locuri în care natura este mai puţin generoasă.

Faţă de zonele de câmpie, suprafaţa terenului agricol este mai redusă, iernile sunt mai lungi şi mai geroase, primăverile târzii şi toamnele timpurii nu favorizează cultivarea viţei de vie. Un proverb bucovinean spune că „lupul de la munte nu este la fel cu cel de la câmpie”. Cel de la munte este mai harnic, mai ambiţios, mai tenace, capabil de eforturi fizice de neimaginat. Viaţa pe care o duceau răzeşii găzari, care-şi petreceau in căruţa cu coviltir săptămâni şi chiar luni, înfruntând gerul iernii şi arşiţa zilelor de vară, ca întorcându-se în sat să-şi construiască o casă sau măcar să mai adauge un acaret, nu era compatibilă decât cu asemenea caractere.

Pe fondul acesta de trăsături comune, arhitectura rurală din zona Tazlăului Sărat şi Tazlăului Mare dezvoltă unele trăsături specifice, începând de la modul de amplasare şi organizarea incintei, până la decoraţiile exterioare. Astfel, la satul bucovinean gospodăriile ţărăneşti se aflau risipite pe toată vatra de locuit, fără a păstra o simetrie anume sau a fi orientate în funcţie de o poziţie centrală dominantă, fiecare locuitor alegându-şi locul din terenul devălmaş, potrivit criteriilor sale personale sau condiţiilor de relief. În zona Tazlăului Sărat, gospodăriile ţărăneşti sunt dispuse în sistem compact de-a lungul arterei de circulaţie, cu front la stradă relativ redus, ajungând uneori sub 20 m, noţiunea de „lărgime“ căpătând o altă semnificaţie.

---

[35] Studiu de prof.univ.dr.ing. Irina Bliuc, foto de ing Câdă Ionică, publicat în *Albumul documentar ilustrativ – Mărturii de cultură populară, tradițională și de patrimoniu natural Valea Tazlăului Sărat, județul Bacău*, apărut sub egida Fundației Culturale „Urmașii Răzeșilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat”, Editura Panfilius, Iași, 2011, p. 218-225.

Gospodăria ţărănească este organizată în cadrul unei incinte introvertite, ograda, delimitată cu gard opac faţă de proprietăţile învecinate şi cu gard traforat în jumătatea superioară faţă de stradă (drum sau uliţă), permiţând o anumită deschidere/vizibilitate pentru casă şi grădina de flori. Gardul este în majoritatea cazurilor acoperit pentru a fi protejat de intemperii şi a-i asigura o durabilitate cât mai mare. În acelaşi scop este protejat prin vopsire cu păcură, aplicarea vopsitoriei în diferite culori fiind de dată relativ recentă.

Accesul se realizează printr-o poartă din lemn, acoperită, în general sobră, fără ornamente. Poate fi total opacă, realizată din scânduri alăturate, asigurând intimitatea ogrăzii în care se desfăşoară diferite activităţi gospodăreşti.

Poarta poate oferi şi oarecare transparenţă, fiind alcătuită din şipci profilate cu interspaţii, pe un soclu din scânduri alăturate, în aceeaşi manieră cu gardul.

În acest caz ograda propriu-zisă, în care hălăduiesc păsări şi animale de casă şi se desfăşoară diverse activităţi gospodăreşti, este amplasată în spatele casei, iar în faţă există un spaţiu cultivat cu flori sau zarzavat.

Componenta centrală a gospodăriei ţărăneşti este **casa**, obiect de arhitectură şi de artă populară, depozitară a tradiţiilor şi a meşteşugului de a construi, subiect a numeroase studii şi consideraţii etnografice şi de istorie a arhitecturii.

Sătenii din această zonă au cultivat multe genuri de artă populară de o deosebită valoare estetică în cele 3 mari sfere de necesitate: locuinţe, îmbrăcăminte, unelte de muncă. Arhitectura populară în general reflectă în cea mai mare măsură viaţa economică a regiunii, relaţiile umane şi de muncă, legătura cu mediul natural, condiţiile istorice.

Arhitectura specifică zonei poate fi caracterizată drept sobră, moderat ornamentată, dezvoltată sub semnul simetriei şi al echilibrului. Casele vechi ţărăneşti se dezvoltă pe o planimetrie simetrică, având o tindă dispusă în ax şi două încăperi de o parte şi de alta, „odaia” şi „casa cea mare”. Faţada principală reflectă cu sinceritate acest mod de structurare a spaţiului.

Activităţile gospodăreşti, gătitul, spălatul etc. se desfăşoară în cea de a doua parte a casei, din partea opusă străzii în „aplecătoare”, unde este amplasat „chilerul” cu intrarea secundară.

Caracteristice pentru arhitectura populară din zona Tazlăului Sărat sunt construcţiile din lemn. Dintre acestea se mai păstrează puţine exemplare vechi, unele de 100-150 ani, care permit cunoaşterea tehnicilor specifice aplicate tipurilor de locuinţe vechi şi în acelaşi timp oferă cel mai bogat material artistic din acest domeniu; în vechile construcţii, meşterii populari au ales şi au plasat tot ceea ce a fost experimentat de veacuri. Acestea exprimă legătura strânsă cu natura înconjurătoare, cu condiţiile materiale, cu ocupaţiile şi cu tradiţiile vechilor tehnici şi forme de arhitectură.

Fie că sunt realizate din bârne aşezate orizontal sau pe schelet din lemn cu umplutură din vălătuci, acestea sunt o chintesenţă a măiestriei meşterilor populari locali, tehnica lor datând de milenii. S-a construit din lemn, ca pe majoritatea teritoriului României, acesta fiind un material care

se găseşte din belşug, este uşor de prelucrat, casele din lemn fiind uşor de refăcut după trecerea pericolelor, având în vedere că războaiele, năvălirile şi strămutările erau destul de frecvente. Dar s-a construit din lemn mai ales pentru că structura de lemn condiţiona expresia noastră arhitecturală, pentru că în ea se putea exprima spiritualitatea neamului, aspiraţia către frumos şi poezie.

Casa ţărănească din lemn exprimă cu sinceritate principiul de bază al arhitecturii, respectiv alcătuirea din elemente portante şi purtate, fiecare având dimensiunile, locul şi ordinea bine precizate în succesiunea fazelor construcţiei.

Temelia este realizată din bolovani de râu, sub formă de zidărie uscată sau solidarizaţi între ei cu mortar de argilă (lut).

Temelia este în general înaltă având în vedere că sub majoritatea caselor există şi un beci, construit din piatră sub formă de boltă cilindrică, pentru păstrarea proviziilor.

Talpa casei este alcătuită din bârne orizontale de secţiune mare, dispuse orizontal pe temelie.

Pereţii, din bârne orizontale îmbinate la jumătate lemn, susţin structura acoperişului, cosoroaba, popii, căpriorii.

Acoperişul, element plastic major, este în general în 4 ape, mai rar în două, terminat cu o streaşină destul de lată care se descarcă pe stâlpi şi acoperă prispa. Prin formă şi înălţime, dă impresia unui element uşor care nu apasă pe stâlpii subţiri, delicaţi.

Învelitoarea este din draniţă din lemn de brad, dispusă în 3 sau 4 rânduri pe şipci normale pe căpriori, terminată cu o pazie profilată, cu rol decorativ.

Stâlpii care susţin streaşina sunt subţiri, la limita rezistenţei (latura secţiunii cca 12 cm), părând o liniatură în umbra streaşinei. La unele locuinţe stâlpii se termină la partea superioară cu un capitel traforat cu rol decorativ.

Prispa, elementul prezent la toate casele din zonă, înconjoară casa pe 3 sau chiar 4 laturi, făcând legătura cu exteriorul. Poate avea înălţime mică sau înălţime mai mare, ajungând până la 1,5 m. În majoritatea cazurilor apare balustrada, cu rol de protecţie dar şi decorativ, care marchează orizontalitatea.

Un element care apare la casele de oameni înstăriţi, preluat din arhitectura altor zone, este cerdacul, cu fronton bogat ornamentat, care aduce o notă barocă, în contradicţie cu sobrietatea şi curăţenia stilului specific zonei.

Lumina joacă un rol important în casa ţărănească cu prispă, umbrită de streaşină, cu goluri de dimensiuni moderate, fragmentate prin cercevele şi feronerie de protecţie antiefracţie, ceea ce asigură un permanent stadiu de echilibru lumină-umbră.

Aceeaşi simplitate şi sobrietate se regăseşte şi în interiorul casei ţărăneşti: pereţii şi tavanul văruiţi în alb siniliu, pardoselile din duşumele, nevopsite, păstrând vizibilă culoarea şi textura lemnului. Pereţii sunt decoraţi cu covoare şi ştergare lucrate manual, în modele şi culori specifice locului.

Un element utilitar, dar tratat în aşa fel încât să se obţină efecte decorative, este **soba.**

Cuptorul de pâine a dispărut din interiorul casei, puţine câte au mai rămas găsindu-şi adăpost în bucătăria de vară sau odaia de la grajd.

Dintre dependinţele care intră în componenţa gospodăriei ţărăneşti, **grajdul** este cea mai importantă. Construit exclusiv din lemn, el include adăpostul pentru animale, un şopru deschis pe una sau două laturi care adăposteşte căruţa şi atelajele pentru agricultură şi, în majoritatea cazurilor, o odaie. Aceasta din urmă poate servi ca bucătărie de vară, spaţiu de depozitare sau chiar locuinţă.

Podul grajdului este locul în care se depozitează fânul, care trebuie să fie permanent aerisit pentru a-şi menţine calităţile. În acest scop, baza podului este realizată din scânduri sau şipci dispuse alăturat, cu interspaţii sau motive traforate, vertical sau la 45 grade.

În afară de grajd, incinta gospodăriei ţărăneşti mai poate adăposti şi alte acareturi, cum ar fi hambarul pentru depozitarea cerealelor sub formă de boabe, coşerul pentru depozitarea şi păstrarea ştiuleţilor de porumb şi fânarul care servea la depozitarea fânului.
O piesă importantă a gospodăriei ţărăneşti este **fântâna.** Cu ciutură sau cu roată, este amplasată în

cele mai dese cazuri la poartă, pentru a potoli setea trecătorilor. Puţul propriu-zis este zidit în piatră.

În ultima perioadă, arhitectura specifică Văii Tazlăului Sărat a suferit transformări majore. Lemnul a încetat de a mai fi principalul material. A fost înlocuit cu cărămida la executarea pereţilor şi ţigla sau tabla în diverse forme, la învelitoare. Ferestrelor din lemn le-au luat locul ferestrele din profil de PVC şi geam termopan. Casele au devenit mai spaţioase şi au început să se dezvolte pe verticală. A apărut etajul sau mansarda. Au fost importate, într-un mod mai mult sau mai puţin inspirat, şi elemente decorative din alte zone ale ţării.

Prezentăm sintetic elementele care dispar şi tendinţele de înnoire:

elemente care se dezvoltă

Mărimea şi înălţimea încăperilor

Gradul de igienă, luminozitate, izolaţii termice

Durabilitatea în timp

Pereţi din materiale eficiente şi mai durabile

Electricitate şi o serie de aparate electrocasnice (radio, frigider, televizor, aragaz)

Cămara

Adaptarea mobilierului de tip urban

elemente care au dispărut la casele noi
Locul de exercitare a unor meşteşuguri dispărute
Curţile necultivate
Curţile nepavate (măcar parţial)
Camere comandate
Adăpostul pentru animale lipit strâns de locuinţă
elemente care dispar treptat
Unele construcţii anexă: magazii, coşar, fânar mare
Grajduri mari, pentru multe animale
Spaţii pentru utilaje agricole şi căruţe
Cuptoare de pâine în aer liber
Amenajări legate de: prelucrarea inului şi a cânepii, uscarea prunelor şi a altor fructe şi legume.

Locuinţele şi anexele gospodăreşti – arhitectură originală răzeşească

Locuinţele de pe Văile Tazlăului Sărat şi Tazlăului Mare sunt gospodării de tip agricol-pastoral tipice pentru zona de contact dintre Carpaţii Orientali şi Subcarpaţii Moldovei, oferind familiilor autonomie economică.Gospodăriile şi casele sunt amplasate în funcţie de teren, umiditate, planul de înclinare şi sunt distribuite simplu în mintea localnicilor: sus şi jos, de-a stânga şi de-a dreapta unui punct de reper (râu, de obicei), pe deal şi pe vale.

Un alt criteriu important în decizia de a amplasa o gospodărie era legat de „curăţia" locului respectiv, care nu trebuia suspectat sau certificat drept „loc rău" sau „loc spurcat". Înainte de a se folosi sticla pentru geamuri, casele se ridicau în locuri mai dosite, orientate spre sud, eventual spre răsărit, pentru ca pridvorul, locul de desfăşurare a multor activităţi casnice, să fie însorit. Casele mai noi, de pe firul drumului ţin cont de deschiderea acestuia, orientându-se cu „faţa la drum".

Termenul casă nu avea însă aceeaşi acoperire în trecut. Casă însemna camera de locuit, iar celelalte părţi componente ale construcţiei erau, eventual, cămara (pentru alimente), prispa, tinda. Anexele erau reprezentate de grajduri pentru animale mari şi coteţe pentru păsări sau câini. Construcţiile anexe erau realizate din bârne bine închegate, care să ofere protecţie împotriva frigului. Toaleta, amplasată la loc dosnic, era denominată prin cuvântul budă, şi era, în timpuri nu prea îndepărtate, o groapă împrejmuită şi acoperită cu coceni, de porumb sau crengi.

În general locuinţele se făceau din materiale aflate la dispoziţie şi mai puţin costisitoare. Se făceau din lemn brut sau cioplite din brad, mesteacăn, arin sau plop care, aşezate pe lespezi de piatră (temelia), înălţau pereţii. Temelia consta într-un şir de lespezi de râu, pietre nerotunjite de eroziune. Până la apariţia marilor exploataţii, lemnul se recolta raţional, pentru uzul casnic: lemn de foc, lemn pentru construcţii, lemn pentru unelte. Pentru construirea caselor, lemnele se tăiau toamna, la lună nouă sau în descreştere, niciodată în creştere. Activitatea începea cu însemnarea trunchiurilor, urmată de doborâtul şi curăţatul lor; buştenii se ciopleau cu barda după o linie fixată; transportul materialului lemnos se făcea cu boii sau caii. Lemnul nu era folosit până la uscarea lui completă. Grinzile erau crestate cu toporul şi îmbinate între ele la capete, se făcea la colţuri o gaură şi se băteau cuie de brad, tisă sau carpen. Peste pereţi se puneau grinzi la intervale de 80-100 cm şi ca plafon se băteau nuiele de alun împletite cu lut amestecat cu paie. Adesea plafonul era din scânduri lămbuite şi bătute deasupra grinzilor. Căpriorii erau tot din lemn brut sau cioplit, legaţi tot

cu cepuri de lemn. Acoperişurile erau tot din trestie, paie, coceni sau alte plante strânse apoi din draniţă bătută în cuie de tisă care era şi este în pădurile noastre. Paiele erau materialele preferate pentru acoperişuri, pentru că se obţineau mai uşor şi erau mai durabile. Acestea se selectau şi se strângeau vara, la făcutul fânului, şi se păstrau peste ani. Familiile se împrumutau între ele cu paie, la nevoie. Construcţia acoperişului din paie are la bază tehnica construirii unei căpiţe. Un bărbat se urcă pe acoperişul în construcţie şi aşază paiele şi crengile (elemente de legătură) de jos în sus, la o grosime de 60-100 cm, modelând neregularităţile cu grebla, eliminând paiele ce prisoseau, întocmai ca la clădirea unei căpiţe. De jos, un alt bărbat dădea cu furcoiul paiele de trebuinţă; la acoperişurile mai înalte, paiele se transportau pe scări, legate sau înnădite. Pe coama acoperişului se aşezau „paianjeni", crengi care să ţină mai bine fânul; în câţiva ani crengile putrezeau şi cădeau. Acoperişurile cu paie au rezistenţă centenară, împregnarea cu fum dând paielor o rezistenţă îndelungată.

Pereţii se făceau din vălătuci, iar în cele mai frecvente cazuri la colţurile casei erau întărite cu furci (crăcăni) care susţineau plafonul şi acoperişul. Caracteristic pentru locuinţele din comuna Poduri era uşa amplasată în colţul casei. În interior casa prezenta o tindă din care se intra în una sau cel mult două camere. Interiorul unei case era simplu. Într-un colţ al casei era făcută o vatră joasă cu cuptor şi hoarnă, sprijinită pe chirpici cu doi stâlpi de lemn. Vatra şi cuptorul ocupau o mare parte din încăpere căci, după cuptor dormeau cei ai casei.

În secolul XIX gospodăria ţărănescă podureană era formată din: o casă mare compusă din antreu, salon, dormitoare unde stăteau copiii, o casă mică cu bucătăria de iarnă unde stăteau părinţii, la care se adaugă anexele (grajd pentru animale deasupra unui beci zidit din piatră) şi coteţe pentru raţe, gâşte şi găini.

Coşul sobei era scos în podul casei unde era ridicat numai la o palmă de tavan, având deasupra cobolaică, adică două cărămizi puse în picioare şi rezemate una de alta, lăsând loc pentru ieşirea fumului./ Focul se făcea pe vatră în dreptul cuptorului de unde fumul se urca în sus, pe horn. Mâncarea se fierbea numai la oală de lut, pe vatră, iar ceaunul pentru mămăligă se punea pe cujbă sau pe chirostii. În unele case mai înstărite au început să apară sobe de cărămidă cu plite. În toate casele pe jos era lipite cu lut. În interiorul casei se mai afla o laviţă înfiptă în pământ cu ţăruşi de lemn, iar pe pat, aşternuturi de lăicere diferite. În colţul laviţei se afla o ladă, ferecată cu legături metalice, în care se păstrau actele şi lucrurile de preţ ale gospodăriei. Tot pe laviţă era aşezată în teancuri zestrea gospodinei sau a fetelor de măritat, compusă di cergi, covoare şi perne, toate lucrate în casă. Pe pereţi erau covoare în motive geometrice cu trandafiri roşii şi scoarţe multicolore, iar lăicerele erau pe podea. Într-un colţ al casei era o măsuţă rotundă cu trei picioare precum şi câteva scăunele tot rotunde şi cu trei picioare. În jurul mesei rotunde se aşezau toţi ai casei la masă.

În colţul din apropierea mesei se afla blidarul fixat în perete şi unde se păstrau blidele, adică străchinile din lut, lingurile de lemn, cofa pentru apă, doniţa pentru muls lapte, precum şi putineiul pentru bătut untul. Pe pereţi gospodinele se întreceau în a pune lăicere cât mai frumoase.

Azi, pe Valea Tazlăului Sărat sunt preferate acoperişurile din ţiglă, tablă şi alte materiale. Multe din tehnicile şi materialele de construcţie tradiţionale au fost părăsite în favoarea tehnicilor de ultimă oră. În locul meşterilor tradiţionali, au apărut, azi, zidari, zugravi, sobari, care mai păstrează uneori elemente din arhitectura tradiţională.

Case vechi de răzeși de pe Valea Tazlăului Sărat

Casă veche – Bolătău/ Zemeș Casa răzeșului Alexandru Parascan, 1880, Prăjești/ Măgirești

Grajd și secvență gospodărie răzeși Măgirești

Interior casă răzeși Măgirești

Case răzeși Măgirești

Biserica de lemn Sf. Nicolae Berești-Tazlău; Biserica Sf. Gheorghe și Nectarie Turluianu

Biserica „Sf. Gheorghe” din Șesuri/ Măgirești,1648

Biserica Adormirea, Pietricica/ Strugari

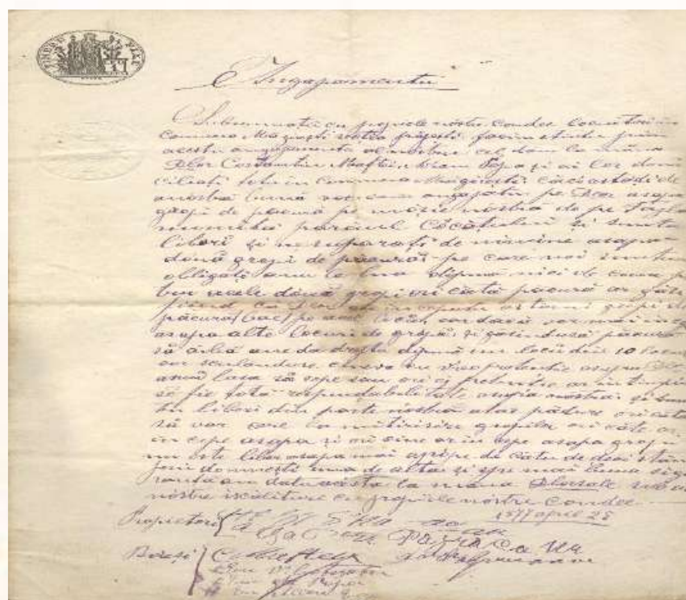

foto Biserica Nașterea Maicii Domnului Măgirești și **Document original din anul 1877**, aflat în patrimoniul Muzeului Răzeșilor Găzari, referitor la gropile de păcură de pe răzeșiile răzeșilor Costachi și Alexandru Parascan aflate pe Valea Tazlăului Sărat, în locul numit COACĂZ.

După prezentarea aspectelor geografico-administrative ale județului Bacău, a evoluției istorice a comunităților de răzeși de pe Valea Tazlăului Sărat, asemănătoare, dacă nu, în multe cazuri, identice cu cele ale celorlalte localități învecinate care fac obiectul studiului, prezentăm, în continuare, schițele geografico-administrative, istorice, ale răzeșilor din celelalte comune ce fac parte din GAL Ulmus Montana: Balcani, Berești-Tazlău, Blăgești, Pârjol, Sănduleni, Scorțeni, Solonț, Strugari și orașul Buhuși

Comuna BALCANI

Localitatea **Balcani** era sat la începutul secolului XX și aparținea comunei Tazlăul, plasa Bistrița, județul Neamț, la 40 km de orașul Piatra Neamț, în drumul șoselei Dobreni-Moinești, aflându-se, firesc, în hotarul județului Bacău. Avea o populație de 235 locuitori, care se îndeletnicea cu agricultura și creșterea vitelor. „Înainte de secularizarea averilor mănăstirești, acest at împreună cu moșia cu aceeași numire, aparținea mănăstirei Tazlăul". Această moșie (Balcani) era situată între moșiile mănăstirilor Tazlăul și Frumoasa și, înainte de secularizare, „atârna de mănăstire Tazlăul, închinată sf. Mormânt"; după care a aparținut Statului. Astăzi (2020-2021) Balcani este sediul comunei cu același nume și are în componență satele: *Ludași, Frumoasa* și *Schitul Frumoasa*.

Ludași.

La începutul secolului XX se înregistrează trei toponime cu același nume: Ludași, sau Ludașul, sat, județul Bacău, comuna Băsăști (astăzi sat aparținând comunei Pârjol), situat în valea Tazlăului Mare, în apropiere (1,5 km) de Băsăști, cu 135 familii, 525 suflete, 13 cai, 279 vite cornute, 26 porci și 6 capre; Moșia Ludași, în întindere de 292 hectare, „proprietatea Episcopului de Buzău, Climescu, dând un venit de 3465 lei anual."; Ludași sau Ludașul, pârâu, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Băsăști, de pe teritoriul moșiei Ludașul. Este format din două pârâiașe: Jghiabul și Vărăria, se încarcă cu Drăcoaica și se varsă d-a stânga Tazlăului Mare".

Schitul Frumoasa era sediu de comună rurală, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, așezată pe valea râului Coman sau Negru, între dealuri, și alcătuită din două cătune: Schitul Frumoasa, reședința, și Rățeni./ „Se mărginește la N. Cu com. Tazlăul, jud. Neamțu; la S., cu comunele Solonțul și Băhnășeni; la E., cu com. Băsăști și la V., cu com. Valea-Arinilor./ Pământul său este străbătut de la V. spre E. de pârâul Comanului sau Negru și înconjurat de dealurile: Runcul-Fetei, Crucea, Bradul, Bâtca-Neagră și Muntele-Iugei, Fruntea Comanului, Dumea și Arșița-Mare./ Are o populație de 712 locuitori; o școală; 2 biserici, Schitul-Frumoasa, fost în vechime schit de călugări, și cealaltă în Rățeni, deservite de 2 preoți și 3 cântăreți; 5 cârciumi./ Teritoriul comunei are o întindere de aproape 10.000 hectare. Statul este proprietar mare (moșia Frumușica). Pădurea statului de aci, Schitul-Frumoasa, ocupă peste 9000 hectare și se întinde și pe teritoriul comunei Băsăști./ Se găsesc două izvoare cu apă sărată, în văile Ghidionului și Sărățelele./ Are o fabrică cu aburi și un herăstrău de apă.” Comuna era străbătută numai de căi naturale și căi comunale cu Băsăști, Valea Arinilor și Băhnășeni.

Pădurea Schitul-Frumoasa, întinsă, comuna Băsăști, cu o suprafață de 9762 hectare, „populată de brazi, molifți și pini. Aparține statului. Mai înainte de secularizare aparținea schitului Frumoasa.” În decursul a 120 de ani sediile comunei s-au schimbat de mai multe ori, ca și apartenența. De exemplu, în 1950, comuna Balcani a fost transferată raionului Buhuși; în 1964 – raionului Moinești. Satele Căpățâna, Căsoasa, Ghidion și Rețeni s-au desființat și înglobat satului Schitu Frumoasa. Și numărul locuitorilor a crescut considerabil, atât prin reorganizarea comunelor, cât și prin creșterea natalității. De asemenea, există și scăderi de la un recensământ la altul. În comuna Balcani, spre exemplu, populația la recensământul din 2011 a scăzut față de recensământul din 2002 cu aproape 1000, fiind la ultimul recensământ de 7.173. Configurația populației din comuna Balcani reținem cifrele: români 93,77%; ortodocși 70,95%, romano-catolici 26,84%; ceangăi 1,41%, romi 2,09%.

Comuna rurală Berești-Tazlău se află în plasa Tazlăul de Jos, județul Bacău, situată de-a dreapta râului Tazlăul Mare. Era alcătuită la începutul secolului XX din „4 cătune: Berești, reședința, pe valea pârâului Strâmbul, Stroești și Românești mai la N., Gura-Cernului, la confluența pârâului Cernul cu Tazlăul-Mare, și Prisaca, pe malul drept al Tazlăului-Mare.”

Iată primul document ce poate fi considerat ca primă atestare documentară în Documentele Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare: „Suceava 1414 August 2/ Alexandru Voevod dăruiește boierului Toader Pitic și fratelui Său Dragul un sat la Cobâle unde a fost *Veariș* Stanislav, altul la Gura Jeravățului, unde au fost cneji Lie și Tiganeștii, și al treilea pe Bârlad, unde sunt cneji Tamaș și Ivan”; ”*Numele străvechiului Veariș Stanislav, amintit la 1414, ne amintește de cele două sate Verșești din județul Bacău, unul Versești de jos, în comuna Berești-Tazlău, altul Verseștii de sus, din comuna Sănduleni*” (s.n.); și al doilea document, din același corpus de Documente Moldovenești[36], două volume, publicate și comentate de M. Costăchescu , născut din primul: „Sunt multe sate „născute” de la Berea, Berilă (...). Satul de la Bacău în 6944 (1436) Septembrie 19 era împreună cu altele în stăpânirea lui Dan Mesehnă” („în 1546 – unul din cele două sate de la Bacău prin care se întărește varvarei și lui Toader Vereș” – textul original este, firesc, în slavonă); „1461 (6969)

[36] Vezi la Bibliografie.

Septembrie 16/ când se întăreşte Mărinei, fata lui Berilă, pe lângă satele Bereşti, Petrileşti, şi mai sus de Nadişa, Năsoieşti şi Boşotenii...”; Asemenea în „6999 (1491) Septembrie 16/ prin care se întăreşte Mărinii, fata Berinii, pe satele de pe Tazlău, anume Bereştii şi pe din sus Petrileştii şi Boşotenii şi deasupra Nadişii, Năsoeşti” [37](s.n.)

Azi este compusă din satele Bereşti, Boşoteni, Enăcheşti, Prisaca, Româneşti, Tescani şi Turluianu, Verseştii de Jos, aşezată, ca mereu, în Depresiunea Tazlău-Caşin, pe valea râului Tazlău, imediat în aval de formarea acestuia din confluenţa Tazlăului Mare cu Tazlăul Sărat, lângă Tescani şi are vecini comunele Scorţeni, la nord, şi Sănduleni, la sud. Şi aici numpărul de locuitori este în scădere între recensământul din 2002 (5.708 locuitori) şi 2011 (5.342 locuitori), din care – români 96,5%, din care 90,27% ortodocşi, 4,77% romano-catolici.

Comuna avea o şcoală mixtă, care funcţiona din anul 1881, în satul Bereşti, întreţinută de stat, având un local în stare bună, construit de comună. În anul 1891, şcoala a fost frecventată de 32 copii, din care 6 fete. Erau 3 biserici ortodoxe: în satele Bereşti, Stroeşti, şi Prisaca, deservite de 2 preoţi şi 3 cântăreţi. Erau 432 case de locuit, (433 capi de familie), „dese în satele Bereşti şi Stroeşti, rare în celelalte două, şi 4 cârciumi.” Bogaţi în animale: 63 cai, 1013 vite mari cornute, 298 porci, 27 capre şi 858 oi, care aparţin la 62 proprietari. Pământul de cultură era de 1264,30 hectare. Proprietar era Constantin Tisescu, cu o moşie de 591 hectare ce-i dă un venit anual de 11.700 lei, şi alţi mai mici precum: I. Moteţ, cu o moşie de 36 hectare şi un venit de 1000 lei; C. Moteţ, 39 hectare şi un venit de 1100 lei; Vasile Gabor, 36 hectare şi 1200 lei venit. Pe 13 hectare se cultiva viţa de vie; stupi de albine erau 98, care, în 1890, au dat 68kg miere şi, desigur, şi ceară - tot 68 kg); comuna era străbătută de căi vecinale comunale, care o lega de comunele vecine şi cu şoseaua judeţeană Bacău-Tg. Ocna. Distanţele: la Bacău, capitala districtului – 30 km; la Tg. Ocna – 38 km; la comuna bucşeşti – 8 km; la comuna Sănduleni – 6 km; la comuna Tescani – 8 km; la comuna Boşoteni – 3 km, şi la Târgul Valea Rea, reşedinţa plăşii – 11 km.

Turluianul de azi, era sat cu 208 locuitori şi aparţinea comunei Bucşeşti; este situat pe pârâul Cernului, mai la vale de satul Cernul, la 3 km de satul Bucşeşti. *Enăcheşti* este consemnat în MDG ca „sat, jud. Bacău, pl. Tazlăul-d.-s., situat pe pârâul Nadişa, d-a stânga Tazlăului-Mare. Are o biserică, clădită de locuitori la 1885, deservită de un cântăreţ şi alta catolică, zidită tot de locuitori în anul 1872. Cârciumi sunt 2. Sunt 219 familii, sau 616 suflete, din care 42 unguri./ Vite: 29 cai, 357 vite cornute şi 45 porci.”

Despre *moşia Bereşti* din judeţul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Bereşti-Tazlău, se scrie că avea o întindere de 600 fălci, împărţiţi între mai mulşi proprietari. „Despre aceasta, Th. Codrescu[38] ne spune: „moşie în care avea parte şi Sf. Mănăstire Berzunţul, închinată Sf. Lavre, din Muntele Atos de Jos; pe la anul 1840, d-lui Aga Enachi Crupenski cumpără 4 stânjeni din ea de la preotul Toader V. Ontilă, Nicolai Stanciu, Ioan, Mihalache şi Maria sin preoteasa Gafiţa, din bătrânul Porcescu, avea parte în ea şi casa răposatului Căminarul Toma Rafailă şi alţii. Are sat cu biserică, 2 preoţi, 2 dascăli, 1 privilegiat, 17 mazili, 13 nevolnici, 8 vădane, 3 jidovi; pe lângă moşiile: Nadija (Nadişa), Turluiul, Verşeşti, Stroeşti şi altele; cu un număr de 128 locuitori”.”

Boşoteni de azi, sat component al comunei Bereşti-Tazlău, arătăm că la începutul secolului XX era comună rurală, în judeţul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, „situată pe deal şi în valea râului

---

[37] Documente aflate la Arhivele Statului Iaşi.
[38] În „Buciumul Român”, p. 236.

Tazlăul-Mare. Este alcătuită din 2 cătune: Enăchești, reședința, pe malul Nadișei, și Boșoteni, pe o ridicătură./ În Condica Liuzilor găsim moșia Boșoteni, aparținând medelnicerului Mihalache Rafailă; iar în Statistica din 1874 comuna mai avea și cătunele: Vidrașcul, atunci reședință, Iazul și Boșoteni împărțit în două: Boșoteni-Răzeși și Boșoteni-Particulari./ Teritoriul său se mărginește cu al com. Berești la Vest, cu al com. Nadișa la Nord, cu al com. Dealul-Nou la Est și cu al com. Sănduleni la Sud./ Afară de Tazlăul-Mare și de pârâul Nadișa, mai este udată de pârâiașul Fânatul și brăzdată de dealurile Boșoteanul și Călinișul./ În partea despre Vest a comunei, pe un loc șes și pe malul Tazlăului, se află o mivilă de veo 5-6 stânjeni, care se crede a fi făcută din vremuri foarte vechi. Înspre Est se află patru gropui; aici se zice că bătrânii își ascundeau femeile, copiii și averile, în timpul luptelor cu păgânii. Împrejurul acestor gropi s-au găsit săgeți de fier ruginite./ Școala s-a înființat de curând în cătunul Enăchești. Biserici sunt 3: 2 ortodoxe, una în Enăchești și alta în Boșoteni, deservite de 1 preot și 2 cântăreți și una catolică în Enăchești; sunt 315 case de locuit și 3 cârciumi." Statistica înregistra 361 capi de familie, cu 864 suflete; bărbați – 438, femei – 426; 820 – români, 42 – unguri (atenție! în statisticile de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, romano-catolicii erau înregistrați ca unguri, însă multe familii din această confesiune erau români emigrați din Banat și Transilvania după unirea bisericii ortodoxe cu Roma și nașterea greco-catolicismului în acele părți; vezi Ștefan Meteș, Emigrările de peste munți...); în susținerea precizării făcute vine și continuarea din textul din care am citat din[39]: „...42 unguri și 2 izraeliți, toți de protecțiune română" (s.n.). Proprietari mari în această comună la începutul secolului al XX-lea erau: T. Rafailă, I. Tăzlăoanul și G. Simionescu, cu câte o moșie fiecare. Comuna era străbătută de calea județeană Sănduleni-Ardeoani.

Moșia Boșoteni din fost comună Boșoteni, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, „a aparținut răzeșilor, urmași ai lui Boerescu, care o capătă de la Alexandru cel Bun. Deși am citat textul și la începutul studiului nostru, pentru valoarea acestuia, îl reluăm și aici, la prezentarea în detaliu a satului și moșiei Boșoteni: „Despre aceasta (moșia Boșoteni, n.n.), Th Codrescu ne spune: „în moșie are parte d-nei Cucoana Elencu, soția răposatului Căminarul Toma Rafailă, născută Roset; iar din răzeși sunt și Ilinca, fata lui Berilă Simion Berilă și alți răzeși; are sat cu o biserică, deservită de 1 preot. 2 dascăli, 1 privilegiat, 13 mazili, 3 nevolnici, 5 vădane, 10 slujbași volnici, 1 vătaf, 1 jidov; pe lângă moșiile Nadișa, Turluiul, Stroiești, Tețcani, Berești, Verșești și altele; cu un număr de 55 locuitori"."

Comuna Berești-Tazlău de astăzi (2020-2021) se mândrește cu existența pe teritoriul său a Conacului Rosetti-Tescanu – astăzi secția „Dumitru și Alice Rosetti-Tescanu" a Muzeului Național „George Enescu" București, „monument istoric de arhitectură de interes național". Ansamblul cuprinde Casa Rosetti-Tescanu (1894), biserica „Sf. Gheorghe" (1769) și fabrica de spirt Rosetti (1840). În Parcul casei se află, din 1957, statuia celebrului muzician George Enescu, personalitate de cuprindere națională și mondială; acest monument este clasat de for public de interes național.
Tescanii, (grafiat Tețcanii la 1820, în Catagrafie...), nu apare în Documentele de dinaintea și din vremea lui Ștefan cel Mare, sat de români (iată câteva nume: Olar, Muntean, Cojocariu, Chetrariu, Rotar, Cucurig ș.a.) foști răzeși, sat la 1820 „pe moșia căminarului Dimitrachi Roset" cu 26 locuitori birnici. La 1900 [40] era comună, situată la confluența Tazlăului Mare și Tazlăului Sărat, și

[39] MDGR, p. 548.
[40] Vezi MDGR vol. 5, p.597.

era compusă din două cătune: Tescani și Sârbii. Din Condica Liuzilor: aparținea „medelnicerului Gheorghe Roset, iar în Statistica din 1874, Sârbii sunt numiți Sârbii-Unguri”. Erau celebre, până prin anii 1950-1960, târgurile care se țineau de vreo 12 ori pe an, la sărbătorile religioase importante. Ajunsese la o populație de 919 locuitori, o școală mixtă înființată în 1865, 2 biserici, cea ortodoxă în Tescani, clădită de „defunctul G. Roseti în 1769” a doua – în cătunul Sârbii – catolică; la 1864 s-au împroprietărit 83 locuitori; pe teritoriul fostei comune se aflau izvoare de ape minerale conținând sulf și fier;

În perimetrul aceleiași comune Berești-Tazlău de astăzi se mai află și monumente istorice ale județului Bacău, de interes local, monumente de arhitectură precum: - Biserica de lemn „Sf. Nicolae” (1819) la intrarea în Berești; - Biserica de lemn „Sf. Ilie” (1883) din satul Prisaca; - Școala din Tescani (1902).

Comuna Blăgești de azi (2020-2021) are în componență, în afară de localitatea de reședință, și: *Buda, Poiana Negustorului, Valea lui Ion*. Un prețios document cuprinde în „câmpul” său date care trimit la spațiul comunei Blăgești, document din anul 1419: „Suceava 1419 Aprilie 8/ Alexandru Voevod dăruiește lui Dragomir și Ioanăș, fiii lui Ștefan Borâlovici, trei sate în Câmpul lui Dragoș, la Nechid, anume Borâlești, Pașcanii și Dragoteștii, apoi satul Provozești, pe Tazlăul Sărat și poiana lui Opriș”; „Câmpul lui Dragoș unde erau aceste sate în județele Neamț și Bacău, la nord și sud de pârăul Nichid și între Tazlău și Bistrița. El se întindea foarte mult, după satele ce le vedem cuprinse în el. Așa, în chip trecător, arăt că în 6044 (1436) Iulie 24, sunt arătate în Câmpul lui Dragoș, satul unde a fost curtea Netedului, satul lui Parcin, Blăgeștii, Bolăceștii”

La începutul secolului XX[41], Blăgești, era comună rurală, plasa Bistrița de Sus, județul Bacău. Își luase numele de la pârâul Blăgeasca, ce trecea pe teritoriul comunei și se vărsa în Bistrița, pe malul său drept; fiind brăzdată și de pârâiașele Ciubota și Boița, care se scugeau tot în Bistrița. „Această comună este așezată la poalele dealului din șira colinelor ce despart râurile Tazlăul-Mare și Bistrița, și se învecinează la E. cu comuna Buda, la V. cu comuna Valea-lui-Ion, la S. cu comuna Luncani, iar la N. cu comuna Buhuși, de gara căreia este legată printr-o cale vecinată, șoseluită, de 3100 m, și de care o desparte râul Bistrița. Comuna este alcătuită dintr-un singur sat, care poartă același nume. Mai înainte cuprindea și cătunele Buda și Șipotele, care au fost în urmă deslipite, spre a forma o comună aparte, Buda.”

În cuprinsul comunei de atunci se afla și proprietatea Blăgești, care aparținea Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, având o întindere de 2608 hectare.

„Școala este mixtă, întreținută de stat și așezată într-un local bun, de cărămidă, dăruit pentru totdeauna comunei, și care funcționează din anul înființărei ei, de la 1865. În vatra satului, școala are 10 prăjini împrejmuite, iar în țarină, 6 fălci. Valoarea localului este de 3500 lei.”

În comună se aflau două biserici, deservite de doi preoți și doi cântăreți. Erau 400 familii – 1458 „suflete”: români, 66 evrei, 2 unguri, 2 germani, 2 greci; 1454 – de protecție română, 2 de protecție austro-ungară și 2 de protecție germană. În 1873 erau doar 4 evrei pe moșia Blăgești (vezi „Buciumul Român”, Anul I, p. 284). Știau carte 119 persoane. După Legea rurală din 1864, s-au dat la 322 locuitori 941 fălci și 40 prăjini. „Pădurea Epitropiei are o întindere de 5018 hectare; are esență fag și stejar, cu care se face negoț însemnat, înlesnit fiind de calea ferată din apropiere.”

Blăgești și comuna vecină, Valea lui Ion erau renumite prin recolta tutunului. Până la

[41] Vezi MDGR, p. 469.

stabilirea monopolului, numai ele făceau afaceri de 150.000 lei anual. Comună bogată, cu venituri mari, recolte de grâu, secară, porumb, ovăz, cânepă, cartofi, fasole, fânețe; locuitorii aveau 119 cai, 1266 vite cornute,261 porci, 19 capre, 800 oi și 70 stupi de albine.

Din comuna Blăgești de azi (2020-2021) face parte și satul *Poiana Negustorului*, care se afla la începutul secolului XX în comuna Valea lui Ion, și se afla situat pe coasta dealului Corlatele, la 3 km de reședință. Avea o populație de 72 suflete care dețineau 15 vite mari cornute și 50 capre.

Și tot din aceeași comună Blăgești de azi face parte și localitatea *Buda*, care, la 1901 este înregistrată – *comună rurală*, plasa Bistrița de Sus, așezată în Valea Bistriței, mărginită la est cu comuna Racova (de care se despărțea prin râul Bistrița), la nord cu râul Bistrița, „care o desparte de comuna Buhuș, județul Neamțul;" la vest cu comuna Blăgești, iar la sud cu Slobozia Luncani. Această comună (Buda) s-a dezlipit din comuna Blăgești (la 1874 era unită cu Blăgești) și avea 309 case, o singură biserică, „ruinată însă, așa că nu se oficiază în ea, situată în satul Buda, cu un preot și doi cântăreți"; se aflau în schimb 8 cârciumi..., neruinate! Din 1330 de suflete știau citi și scrie doar 9 persoane. Dețineau 19 cai, 522 vite cornute, 28 porci, 107 oi care aparțin la 7 proprietari. (toponimul „Buda" este mult răspândit în România: în județele Bacău, Neamț, Suceava,Tecuci, Tutova, Vaslui, Buzău, Vâlcea, Botoșani ș.a.).

Valea lui Ion, sat component al comunei Blăgești, era comună rurală la 1901, plasa Bistrița de Sus, județul Bacău, „situată în cursul superior al pârâului Blăgeasca, între pârâiașele: Pârâul-lui-Vrabie și al Bocenilor". Se învecina cu comunele: Blăgești (la est), Tazlăul (la vest), Cândești (la nord), Băsești (la sud). În partea de sud-vest a comunei se află dealuri, între care și Săcrieșul, „prin zarea căruia trece limita spre comuna Băsești, apoi dealul Păscăreni..." Din aceste dealuri care se țin șir, izvorăsc pârâurile: Tochilelor, Bocenilor și Pârâul lui Vrabie.

Comuna Valea lui Ion avea la 1901 1740 locuitori, 2 biserici vechi, 3 preoți și 3 cântăreți, o școală din 1886 și 10 cârciumi. După legea rurală de la 1864, s-au dat la 275 de locuitori – 813 fălci și 40 de prăjini. „Distanța la capitală, Bacău, este de 35 km; la Blăgești de 5 km; la Buda, de 11 km, iar la Gârleni, reședința plășei, de 17 km. Calea vecinată, șoseluită – Valea-lui-Ion-Blăgești-Podul-Lespezi, străbate comuna și apoi dă în șoseaua națională Bacău-Piatra. Stația de drum de fer cea mai apropiată este gara Buhuși, jud. Neamțu, la 8 km." Satul Valea lui Ion avea 724 locuitori.

Comuna Blăgești azi (2020-2021), așa cum arătam și mai sus, se compune din Blăgești, reședința, Poiana Negustorului, Valea lui Ion și Țârdenii Mari. Numărul locuitorilor este în scădere în 2011 (7.080) față de 2002 (7.240), din care – români - 80,72%, romi – 11,85%, de confesiune ortodoxă 91,3%. După începutul secolului XX, în 1925, comuna Blăgești avea 1849 locuitori (în satul Blăgești); în comuna Buda – 1135 (Buda și Șipote); în comuna Valea lui Ion – 3000 (reședința, Boița, Cotreanța, Frunzeni, Poiana Negustorului). În 1931 comuna Buda a fost desființată, apoi și comuna Valea lui Ion.

În 1950 – comunele Blăgești și Valea lui Ion au fost transferate raionului Buhuși; în 1964 – raionului Bacău, ca în 1968, comuna Blăgești să revină la județul Bacău (desființându-se raioanele și regiunile), desființându-se și satele: Boița, Șipote, Pascareni – comasate, respectiv, cu satele Blăgești, Buda, Valea lui Ion. Există azi pe teritoriul comunei Blăgești două obiective de interes local pe lista monumentelor istorice din județul Bacău: - Școala din Buda (1918), monument de arhitectură; - Placa memorială dedicată Răscoalei din 1907 – amplasată în 1957 în curtea Grădiniței din Blăgești.

Menționăm și *Aria de protecție specială avifaunistică* (SIT SPA) – Piatra Șoimului – Scorțeni –

Gârleni, situată în partea estică a României, pe teritoriul județelor Bacău (45%) și Neamț (55%), Arie naturală de pe teritoriile comunelor Balcani, Blăgești, Pârjol, Scorțeni, Strugari – precum și Gârleni, Hemeiuș, Mărgineni, Piatra Neamț, Borlești, Cândești, Dumbrava Roșie, Piatra Șoimului, Rediu, Tazlău. Situl „Piatra Șoimului" – Scorțeni-Gârleni (suprafața 37.445 hectare) a fost declarat arie de protecție *avifaunistică* prin Hotărâre de Guvern[42], situl incluzând și rezervația naturală Pădurea Arsura.

Biodiversitate – Aria protejată (încadrată în bioregiunea geografică alpină a estului munților Goșmanu și cea continentală din lunca dreaptă a Bistriței) reprezintă o zonă naturală alcătuită din păduri de foioase, păduri în amestec, râuri (Valea Tazlăului), pajiști, pășuni, terenuri arabile și culturi – ce asigură condiții de hrană, cuibărit și viețuire pentru efective de păsări migratoare, de pasaj sau sedentare. La baza desemnării sitului se află câteva specii avifaunistice protejate la nivel european: acvilă-țipătoare-mică, bufniță, caprimulg, barză albă, cristel de câmp, ciocănitoare de rădină, ciocănitoare neagră, presură de grădină, șoim călător, muscar gulerat, muscar mic, ciuvică, sfrâncioc roșiatic, sfrânciocul cu frunte neagră, ciocârlie de pădure, viespar,ciocănitoare verzuie, huhurez mare, silvie porumbacă. (alte arii protejate în județul Bacău: - Lacurile de acumulare Buhuși-Bacău-Berești; - Lunca Siretului Mijlociu; - Slănic, sit SCI; Dealul Perchiu, din coasta Oneștiului; Creasta Nemirei)

Comuna Pârjol

Satul Pârjol făcea parte la 1901 din comuna Băhnășeni, comună rurală, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, situată în valea pârâului Solonțul, a pârâiașului Borzești și aceea a râului Tazlăul Mare. Comuna se compunea din 5 cătune: Băhnășeni, reședința, Borzești, Pârjolul, Tărâța sau Gura Solonțului și Câmpeni.

Comuna Pârjol de astăzi (2020-2021) este compusă din satele *Pârjol, reședința, Băhnășeni, Bărnești, Băsăști, Câmpeni, Hăineala, Hemieni, Pustiana, Tărâța*.

Băhnășenii făceau parte din ocolul Tazlăul de Sus, încă de pe la 1803. Moșia Câmpeni a aparținut mănăstirii Agapia, din județul Neamț. Moșia Băhnășeni a aparținut mai întâi Banului C. Miclescu (vezi Condica Liuzilor, în „Uricarul" lui Codrescu) și mai apoi a trecut în prorpietatea lui Aga Dimitrie Strat. Comuna se mărginea la nord cu comunele Schitul Frumoasa și Băsăști; la est cu comuna Scorțeni; la sud cu comunele Ardeoani și Leontinești și la vest cu comuna Solonțul. Teritoriul său este brăzdat de dealurile Cornului, Tărâței și altele. Avea o școală mixtă care funcționa din 1884, în satul Băhnășeni, întreținută de comună, „în foarte rea stare, într-un local aparținând comunei. În 1891, școala a fost frecuentată de 9 copii, dintre cari o fată. În anul 1879 s-a dat școalei 6 fălci și 40 prăjini pământ în țarină." Se găseau în comună patru biserici ortodoxe, cu doi preoți și șase cântăreți și o biserică catolică; 485 case de locuit, rare în satul Băhnășeni și adunate în celelalte sate; stăteau în calea oamenilor și 6 cârciumi. Se aflau 489 capi de familie, cu 1717 suflete, dintre care 1716 români și un grec, toți de protecțiune română: 390 agricultori, 19 meseriași, 5 industriași, 7 comercianți, 15 profesiuni libere, 166 muncitori și 20 servitori. Știu carte 145 locuitori, dintre care 7 femei.

După Legea rurală din 1864 s-au dat la 107 locuitori – 608 fălci și 29 prăjini pământ. La

[42] Nr. 971/ 5 octombrie 2011.

1879, s-au împroprietărit în satele Câmpeni și Pârjolul, 6 însurăței, dându-li-se 15 fălci pământ. Teritoriul comunei avea o întindere de 2000 hectare. Proprietar mare este Vasile Lazu; moșia sa are 815 hectare. Statul are moșia Pârjolul-Câmpeni ce dă un venit de peste 23.000 lei și pădurile Pârjolul-Câmpeni, Băhnășeni – de 600 hectare. Societatea Română de petrol posedă 128,40 hectare ce dau un venit de 2.100 lei. Totalul impozitelor este de 881 lei. „În această comună sunt 4 fabrici de gaz. Păcura, care abundă în teritoriul ei, se găsește mai cu seamă la Câmpeni, Pârjolul și Tărâța; ea este galbenă deschisă și se scoate din 23 puțuri de 50 stânjeni adâncime, dând fiecare câte 6 vedre pe săptămână. Au fost odinioară puțuri cari, adânci numai de 38 stânjeni, dădeau 3000 vedre pe săptămână fiecare, adică de 100 de ori mai mult decât cele actuale." Locuitorii dețin 67 cai, 965 vite cornute, 155 porci, 97 capre și 1138 oi.

Teritoriul comunei este străbătut de linia vecinală Calea Tărâței, care, unind satele acestei comune, duce la satul Gura Solonțului sau Tărâța, punând în comunicare satul de reședință cu Leontinești, Ardeoani și Schitul Frumoasa. Localitatea Băhnășeni se numea în vechime Pleșești.

Pârjolul (se mai numea și Văriștea) era la 1901 sat, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, făcând parte din comuna Băhnășeni, așezat pe malul drept al Tazlăului Mare, la 6 km de Băhnășeni. Avea o populație de 308 suflete, o biserică (din 1781) clădită de locuitori, cu ajtorul fostului arendaș al moșiei satului Câmpeni, 6 cai, 185 vite cornute și 34 porci. Se află în Pârjol o movilă mare (sau dâlm), care are o deschizătură și este înconjurată de 3 rânduri de șanțuri. (desigur, un punct de rezistență împotriva năvălitorilor din veac). Pârjolul avea la acei ani (1890-1901) o fabrică de petrol și peste 10 băi de păcură.

Moșia Pârjolul (de 400 fălci, în cea mai mare parte pământ de arătură) era în proprietatea statului, iar înainte de secularizare aparținea Schitului Frumoasa (se arenda cu 23.000 lei anual). Și Pădurea Pârjolul-Câmpeni (600 hectare, foioasă) aparținea tot Statului.

Pustiana, sat în județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, aparținea la începutul secolului XX comunei Scorțeni, și se afla așezat pe malul stâng al Tazlăului Mare și pe coasta dealului Măgura, la 5,5 km de satul Scorțeni. Avea o populație de 762 suflete „maioritate Unguri; o biserică catolică clădită de locuitori la 1871, cu 1 preot și 1 cântăreț (2 cârciumari, o școală mixtă, 20 cai, 441 vite cornute și 90 porci). Se zice că acest cătun este fundat de Unguri aduși prizonieri de Ștefan cel Mare, în urma unei lupte ce a avut cu Matei Corvin. Parte din locuitori sunt Sași (Germani)." (s.n.). Mai găsim încă două toponime Pustiana: - moșie a statului, județul Bacău, plasa de Sus, comuna Scorțeni; și – pădure a statului, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, aceeași comună Scorțeni – azi (2020-2021) – comuna Pârjol, județul Bacău.

Satul *Băsăști* din comuna Pârjol de azi (2020-2021) era la 1901 comună rurală, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, situată în valea de sus a râului Tazlăul Mare. Era alcătuită din 5 cătune: Băsăști, reședința, Hăineala, Ludași (azi comuna Balcani), Timărești și Balcani.
Balcani dimpreună cu mănăstirea Tazlăul se găsesc în Condica Liuzilor ca făcând parte din județul Bacău; ai fost apoi trecute în județul Neamț, și doar o parte din balnai a rămas în județul Bacău (vezi „Buciumul Român" și „Statistica" din 1875. Tot în acele timpuri, Băsăști alcătuiau o comună cu Schitul Frumoasa).

Băsăști avea o moșie (evidențiată și la începutul acestui studiu) aparținând parte Spătarului Spiridon Pandele, iar parte răzășească, cu 7 Evrei etc.[43]. Prezentăm documentul [44]considerat ca prima atestare documentară: „Suceava 1443 Iunie 8/ Ștefan Voevod întărește boerului Ilieaș Sanga satul Văsiești, la Urmeniș, și la Tazlău Băsești și jumătate din Bădești și la Trotuș, Poiana Borila." „Cu mila lui Dumnezeu, Noi Ștefan Voevod și Domn al Țării Moldovii cunoscut facem și cu această carte a noastră tuturor, cari vor căuta la dânsa sau o vor auzi citindu-se, că această adevărată slugă a noastră, credinciosul pan Ilieaș Sanga a slujit nouă drept și credincios. De aceia, noi văzându-l cu dreaptă și credincioasă slujbă cătră noi, l-am miluit cu osăbita noastră milă și i-am dat, în Țara noastră, în Moldova, satele anume Văsiești la Urmeniș, unde este casa lui, și la Tazlău Băsăști și jumătate din Bădești și la Trotuș o poiană, anume Borila"; „Băseștii este în comuna cu același nume, județul Bacău, plasa Tazlău (...). Este un sat străvechi, care era poate și în veacul al XIV-lea. Numele îi vine de la un Basea." (s.n.)

Teritoriul comunei se învecina la nord cu comuna Tazlăul (județul Neamț), la nord-est cu comuna și cătunul Valea lui Ion și Blăgești, la sud-est cu teritoriul comunei Băhnășeni și la vest cu comuna Schitul Frumoasa. Râul Tazlăul Mare străbate de la nord-vest spre sud-est comuna, lăsând satele Balcani și Ludași pe dreapta, iar pe stânga satul Băsăști. La este se întind dealurile Băsăști, Dumca și Jghiabul, toate trei din seria dealurilor care despart Tazlăul Mare de Bistrița; la nord se află dealul Balcani, iar la sud dealul Bărănoaia. Toate îmbrăcate cu păduri./ Are o școală care funcționează din 1866, în satul Băsăști, dăruită pentru totdeauna comunei; la 1891, școala a fost frecventată de 17 copii, dintre care 2 fete. Se găseau 2 biserici, una în Băsăști și alta în Ludași, cu un preot și 3 cântăreți; 453 case de locuit, dese în Băsăști și Häineala, rare în celelalte; 10 cârciumi. „Populațiunea numără 461 capi de familie, cu 1544 suflete, dintre cari 1536 Români și 8 Evrei, de protecțiune austriacă"; - 680 agricultori, 20 meseriași, 9 comercianți, 13 profesiuni libere, 300 muncitori, 25 servitori. Știau carte 126, din care 10 femei; după Legea rurală din 1864, 192 locuitori au primit în împroprietărire 639 fălci pământ. Teritoriul comunei ocupa peste 5000 de hectare. Pădurile Dumca, Jghiabul, Balcani, Băsăști, Pârâul Codului, Cornul, Piciorul Șarpelui și Brusturoasa-Căsoasa ocupă o suprafață de 4000 de hectare. Între proprietari sunt: Episcopul de Buzău, Dionisie Climescu, care are o mișie de aproape 292 hectare, cu un venit anual de 3465 lei, și Ecaterina Gheorghiu, care are o moșie de 301 hectare, cu un venit anual de 3400 lei. Animale: 70 cai, 844 vite cornute, 147 porci, 23 capre și 1006 oi; stupi de albine – 104. Teritoriul comunei este străbătut de calea vecinală: Băsăști-Câmpeni-Gura Solonțul-Scorțeni, și de căi comunale care leagă satele între ele. Distanțele: - la Bacău, capitala districtului – 39 km; Moinești – 21 km; Valea lui Ion – 74 km; Blăgești – 69 km; Băhnășeni – 5 km; Schitul Frumoasa – 11 km; Scorțeni, reședința plășii – 8 km.

Așa cum s-a văzut și mai sus, avem iar o prețioasă mărturie privind răzeșii din Ținutul Bacău, GAL Ulmus Montana. E vorba de moșia Băsăști (unde este semnalat un prețios izvor de ape clorhidrice) din fosta plasă Tazlăul de Sus, fosta comună Băsăști (din actuala comună Pârjol). „Despre această moșie, Th. Codrescu se exprimă astfel:[45] „cu părți și răzășească, în care are parte casa răposatului Spătarului Spiridon Pandele; sunt și alți mai mulți răzeși și părtași în ea."

[43] „*Buciumul Român*", anul I, p. 227. „În „Chestionarul arheologic" al d-lui Odobescu, de la Academia Română, se vorbește de dealul Runcul-Fetei și de locul numit Chilie din această comună".
[44] Din aceleași două volume *Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare* ale lui M. Costăchescu.
[45] „*Buciumul Român*", p. 227.

Satul Câmpeni, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, în comuna Băhnășeni la începutul secolului XX, în secolul XXI aparținând comunei Pârjol, este situat în stânga râului Tazlăul Mare, alături de satul Pustiana. Are o biserică zidită de Epitropia Sf. Spiridon din Iași în anul 1861, deservită la începutul secolului XX, de un preot și doi cântăreți; 2 cârciumi; 126 capi de familie, 518 viețuitori; 11 cai, 230 vite cornute mari, 40 porci; de mare preț la vremea aceea: mai multe puțuri cu păcură galbenă, foarte căutată.

Despre moșia Câmpeni, din plasa Tazlăul de Sus, județul Bacău, azi în comuna Pârjol, Th Codrescu zice: „moșie cu părți și răzeșească, în care moșia are parte și Sfânta Mănăstire Tazlăul, închinată Sf. Mormânt; iară din răzeși Iordache Cârlan și Iosib sin Gheorghe Întuneric, vând, la 1841, d-sale Gh. Obreja, 6 stânjeni de acole, părtași cu partea din Obreja, 220 stânjeni, bez de 303 stânjeni analogon din codrul, după alegerea făcută; răzeși mai sunt și diaconul St. Lazăr, Iftimie Barescu, postelnicul Vasile Vicol, Maria lui Vasilie Pelin, Iancu Cârlan și alți mai mulți răzăși și părtași în ea.” [46]

Satul *Hemeieni* din județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus avea doar 17 familii, cu 54 suflete la 1900; situat pe dealul cu același nume și aflat în comuna Ardeoani și pe care se află „movila de la Iliești”. Azi (2020-2021) aparține comunei Pârjol.

Satul *Häineala*, și acesta apațînând azi de comuna Pârjol, făcea parte la 1900 din comuna Băsăști și se află pe malul stâng al Tazlăului Mare și la doar 350 de metri de satul Băsăști. Avea 90 de familii cu 331 suflete; Vite: 21 cai, 159 vite mari cornute, 49 porci.

Satul *Tărâța sau Gura Solonțului* făcea parte la 1900 din comuna Băhnășeni, azi aparținând comunei Pârjol. Se afla în plasa Tazlăul de Jos, județul Bacău, situat la confluența pârâului Solonțul cu Tazlăul Mare, la 3200 m de satul Băhnășni. Aves o populație de 357 locuitori, o biserică de rit catolic, clădită de locuitori și o cârciumă; dețineau 8 cai, 173 vite mari cornute și 6 porci. În fiecare an, la Sfânta Măria Mică din 8 septembrie se face târg. Și în comuna Pârjol numărul locuitorilor este în scădere: dacă la recensământul din anul 2002 erau 6.763, la cel din 2011 au fost înregistrați 5.525; români 91,6%, maghiari 3,41%, ceangăi 2,2%; de confesiune – ortodocși 64,45%, romano-catolici 32,25%. În localitatea Pustiana se află majoritatea maghiarilor și ceangăilor, păstrându-se până azi și obiceiurile și numele care demonstrează acest lucru. Singurul obiectiv înscris în lista monumentelor istorice din județul Bacău, de interes local, este școala (azi cămin cultural), construită în anul 1910, din satul Pustiana, clădire clasificată monument de arhitectură, sigur, de interes local.

În mare, cine vrea să cunoască istoria comunei Pârjol trebuie să țină seama de istoriile fostelor sate și comune înglobate azi acesteia (Băhnășeni, Băsăști...).

Comuna Sănduleni, județul Bacău, partener în GAL Ulmus Montana, se compune azi (2020-2021) din localitățile: *Sănduleni,* reședința, Bărzulești, Coman, *Mateiești, Stufo, Tisa, Verșești, Orășa-Avram, Lărguța*, Găidar...;. La începutul secolului XX, comuna rurală Sănduleni, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, situată pe Valea Tazlăului Mare, se compunea din 11 cătune: *Sănduleni*, reședința, Prisaca sau Vidrașcu, *Orășa-Avram*, *Lărguța*, Costineni, cu secția Ruși, Fundul-Rușii, *Stuful*, toate pe stânga râului; *Verșești* de Jos, *Tisa* și *Mateești* pe dreapta râului Tazlăul Mare. O privire rapidă ne duce la aprecierea că 7 localități se regăsesc și-n cuprinderea

[46] *Apud* MDGR.

comunei Sănduleni de azi, cu observația că apar Bărzulești, Coman și Găidar și dispar: Prisaca sau Vidrașcu, Costineni, secția Ruși cu Fundul Rușii...

Întorcându-ne la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea... citim că în Condica Liuzilor nu găsim decât Orășa, a banului Ștefan Roset; iar în Statistica din 1874 se mai coprinde și cătunele Comanul, Turluianul și Găidarul, alipite mai apoi la comuna Dealul Nou și Ghizunia, devenită siliște.

Comuna Sănduleni de atunci se mărginea la est cu teritoriul comunelor Valea Seacă și Valea Mare; la sud cu al comunei Valea Rea și Berzunțul; la vest cu al comunelor Bucșești și Berzunțul și la nord cu al comunelor Boșoteni și Berești. Avea o populație de 1.718 locuitori; o școală mixtă frecventată de 50 de copii (1899-1900); 2 biserici ortodoxe, câte una în cătunele Verșești și Orășa-Avram, deservite de un preot și un cântăreț și două biserici catolice în satele Stuful și Lărguța; și doar 5 cârciumi.

Tazlăul Mare curge de la nord la sud prin comuna Sănduleni și în el se scurge Turluiul și Orășa, pe stânga, iar Verșești și Tisa pe dreapta. Dealurile poartă nume fie ale foștilor stăpâni (Caragea, Beldiman), fie arată că sunt puse de oameni ai locului, români din vechime, oricum: Scurtul, Stuhul, Roșul, Strâmbul și altele...

Teritoriul comunei avea o întindere de 4000 hectare. Pădurile (Verșești, Cărunta etc.) ocupă aproape 2000 hectare. Iar proprietățile mari sunt Sănduleni, Costineni, Verșești, Orpșa-Avram și Verșești-Ion, care acoperă aproape 2400 hectare; proprietari sunt: frații Sturdza, Ștefan Țârțescu, Zamfira Rosetti, Profira Gheorghiu-Budu și Maria Ciupagea. Pe valea pârâului Orășa se găsesc mine de gips (ipsos). Pământurile de cultură erau doar de 598 hectare, locuitorii deținând în proprietate 88 cai, 887 vite cornute, 137 porci, 29 capre și 496 oi și 82 stupi de albine.

Comuna era străbătută de calea județeană Sănduleni-Tețcani-Ardeoani și de șoseaua Bacău-Onești. Distanțele: la Bacău, capitala districtului – 28 km; la Târgul Ocna – 32 km; la comuna Valea Seacă – 42 km; la comuna Berzunțul – 15 km; la comuna Târgul Valea Rea, reședința plășii – 4 km; la comuna Valea Mare – 44 km; la comuna Berești – 4 km; la comuna Boșoteni – 6 km; la comuna Bucșești – 23 km.

Moșia Sănduleni (de 550 hectare, cu un venit anual de 11.090 lei, cu pădure cu tot) aparținea casei lui Sandu-Sturdza.

Stuful[47], sat, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Sănduleni, situat pe pârâul Orășa. Avea o populație de 194 locuitori și o biserică catolică, clădită de locuitori la 1868; vite: 11 cai, 116 vite mari cornute, 12 porci și 8 capre.

Tisa este înscris ca sat, cu 108 locuitori, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Sănduleni, situat pe stânga Tazlăului Mare.

Mateiești (sau Lunca) e prezent ca sat, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Sănduleni, situat de-a dreapta Tazlăului Mare, mai jos de satul Tisa. Avea o populație de 15 familie, sau 67 suflete. Vite mari cornute – 20 și 34 oi.

Orășa-Avram (sau Orășica) (sat desființat în anul 1968 /și comasat satului Sănduleni), sat, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Sănduleni, era situat pe pârâul Lărguța, pe stânga Tazlăului Mare. Populația era de 39 familii, 172 suflete; o biserică, deservită de un preot, clădită la 1852 de proprietarul moșiei, răposatul Căloiu; vite: 5 cai, 72 vite mari cornute și 9 capre.

---

[47] Vezi MDGR, p. 486.

Notăm și *alte toponime Orășa* din zonă: *Orășa*, *pădure*, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Târgul Valea Rea; *Orășa* (sau Coman), *pârâu*, județul Bacău, Plasa Tazlăul de Jos, care curge prin comunele Liuzi-Călugăra și Sănduleni, unde se încarcă cu pârâul Sănduleanul, și se varsă pe stânga Tazlăului Mare. Își are obârșia la locul numit al Orășului; *Orășa, râpă*, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Târgul Valea Rea, de lângă cătunul Orășa-Mare și pe malurile râului Orășa; *Orășa-Mare, sat*, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, comuna Valea Rea, situat oe pârâul Orășa, la 1,5 km de Târgul Valea Rea; și *Orășa-Mare, moșie*, județul Bacău, plasa Tazlăul de Jos, pe teritoiul comunei Valea Rea, aparținând lui Ion Nenițescu.

Toponimul *Găidar*, sat (desființat în 1968 și comasat cu Sănduleni) în comuna Sănduleni, [48]sat, județul Bacău, plasa Bistrița de Jos, comuna Dealul Nou, așezat pe dealul Căcăreaza și pe Pârâul Sărății; Găidariul, moșie, comuna Dealul Nou, același județ; Găidariul, pădure, județul Bacău, plasa Bistrița de Jos, comuna Dealul Nou (stejari, fagi și alte esențe), cu o întindere de 107 hectare.

Comuna Sănduleni azi (2020-2021), ocupând centrul județului Bacău, este formată din Bârzulești, Coman, Mateiești, Sănduleni, reședința, Stufu, Tisa și Versești.

Populația se află în scădere la recensământul din 2011 (3.863 locuitori) față de recensământul din 2002 (4329 locuitori); români 97,54%, din care, ortodocși – 53,3% și un procent mare de romano-catolici (40,59%), adventiști de ziua a șaptea – 2,02%, creștini după Evanghelie – 1,4%; 2,07 – nu știu de ce confesiune sunt (!?). Singurul obiectiv din comuna Sănduleni inclus în lista monumentelor istorice din județul Bacău, ca monument de interes local, este conacu Secară (1891) din satul Verșești – clsaificat ca monument de arhitectură.

O cercetare viitoare serioasă (asupra limbajului, a numelor de persoane și a altor aspecte istorice și lingvistice) asupra faptului că 97,54% se declară români, din care un procent destul de mare (40,59%) sunt de confesiune romano-catolică (chiar și faptul că destui n-au știut de ce confesiune sunt, având îndoieli etc., adesea românii numindu-i pe romano-catolici unguri ori ceangăi, ei fiind de fapt români catolicizați...), ar trebui să lămurească faptul că acea populație de rit romano-catolic sunt fie români trecuți de preoții romano-catolici la această confesiune, ori sunt români bănățeni ori ardeleni, care au migrat în jurul anului 1700 în Moldova, la unirea bisericii ortodoxe cu Roma.

Comuna Scorțeni la începutul secolului XX, comună rurală, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, situată în valea Tazlăul Mare, se compunea din 3 localități: *Scorțeni*, reședința comunei și a plășii (având și Judecătorie de pace), cu secțiile *Poiana Boului* și *Sârbi*; *Grigoreni*, spre nord-est și *Pustiana* spre nord-vest pe deal, toate departe de malul stâng al Tazlăului Mare.

În Condica Liuzilor nu se află trecută, iar în Statistica din 1874 o găsim compusă din cele 5 cătune de mai sus. Se zice că moșiile răzășești de aci au fost danie de la Ștefan cel Mare. „Țăranii de pe aci sunt gospodari și oameni cu dare de mână.” (s.n.) Se mărginea la nord cu teritoriul comunei Slobozia-Luncani; la est cu al comunei Nadișa; la sud cu al comunelor „Tețcani și Ardeoani, și la vest cu al comunei Băhnășeni”. Afară de râul Tazlăul Mare, mai este udată de pârâiașele Boului și Sârbilor, care se varsă în Tazlăul Mare. Se află aici dealurile Rediul, Măgura, Poiana ș.a.

[48] Prezent în MDGR în forma Găidariul.

Populația era de 3.125 locuitori; trei școli mixte: una în satul Scorțeni care funcționează din anul 1865, alta în Grigoreni (din 1889), și una în Pustiana, frecventate de 169 copii (în anul școlar 1899-1900); 3 biserici, 2 ortodoxe în satele Scorțeni și Grigoreni, deservite de 2 preoți și 2 cântăreți și una catolică în satul Pustiana; locuitorii se puteau „răsfăța” fugind de-acasă în 11 cârciumi; vite: 97 cai, 1810 vite mari cornute, 334 porci, 3 capre, 1964 oi.

După Legea rurală din 1864, au fost împroprietăriți 174 locuitori cu 498 fălci și 40 prăjini. Totalul pământurilor de cultură – 1192,34 hectare, din totalul teritoriului comunei de 4194 hectare, pădurile ocupând aproape 800 hectare, din care, a statului – 90 hectare.

Se aflau în comuna Scorțeni: „2 fabrici de petroliu, 2 mori de apă ș 1 de vapori.” În satul Scorțeni se aflau și două hanuri mari, la șoseaua Bacău-Moinești, ce trece prin sat.

Șerpeni, sat, făcând parte azi (2020-2021) din comuna Scorțeni, aparținea la 1900 comunei Slobozia-Luncani, plasa Tazlăul de Sus, județul Bacău și avea o populație de 76 suflete.

Bogdănești (toponim foarte răspândit în spațiul românesc) e prezent și în județul Bacău, și în spațiul subsumat GAL Ulmus Montana.

Grigoreni se află sat, județul Bacău, Plasa Tazlăul de Jos, comuna Scorțeni, pe drumul județean Bacău-Moinești; avea o populație de 216 familii, cu 815 suflete; o școală mixtă, frecventată de 20 băieți și o fată; o biserică, deservită de un preot și un cântăreț; vite: 149 boi și vaci, 33 cai, 142 oi, 151 porci; 41 stupi; 7 meseriași; 2 cârciumi.

Comuna Scorțeni azi (2020-2021) este compusă din șase sate: Bogdănești, Florești, Grigoreni, Scorțeni (reședința), Stejaru, Șerpeni (care avea la 1900 doar 76 suflete), situată în partea central-nordică a județului Bacău, la confluența Tazlăului Sărat cu Tazlăul Mare, din extremitatea sudică a comunei, cele două ape, îmbrățișate, se vor numi – simplu – Tazlău. De la Florești, din drumul Bacău-Moinești, se ramifică șoseaua județeană ce duce spre sud la comuna Berești-Tazlău și Sănduleni.

Comuna Scorțeni este învecinată cu: comuna Blăgești (la nord), comuna Pârjol (la vest), comuna Ardeoani (la sud-vest), comuna Berești-Tazlău (la sud), comuna Strugari (la sud-est), comuna Mărgineni (la est).

Și în comuna Scorțeni s-a micșorat numărul locuitorilor între ultimele recensăminte: 2002 – 3.177; 2011 – 2.676; 93,01% români, 1,53% romi, 5,38% nu știu ce sunt! 75,64% ortodocși; 18,12% romano-catolici; cei care nu știu de ce nație sunt (5,38%), firesc, nu știu nici de ce religie sunt!-

În 1950 comuna Scorțeni aparținea raionului Moinești; din 1968 revine comună în județul Bacău, iar satele Luncani-Marginea și Sârbi se desființează (primul comasându-se cu Grigoreni, al doilea – cu satul Florești, preluat de la fosta comună Tescani).

Încheiem prezentarea vechii și noii comune Scorțeni cu obiectivele turistice: - Biserica de lemn cu hramul Sfinții Voievozi (1799), cu picturi interioare din 1841 și pridvor adăugat în 1885 din localitatea reședință – Scorțeni – Un ansamblu format din Biserica Sf. Voievozi-Merișor, monument de arhitectură de interes național format din biserica (1799) și turnul clopotniță (secolul XIX); - Biserica Sfinții Voievozi (1909-1913) din Scorțeni, monument de arhitectură de interes local, aflat în lista monumentelor istorice din județul Bacău; - Biserica de lemn cu hramul „Buna Vestire” (1810-1820) rezidită în 1904 – Grigoreni;

Comuna Solonț avea în componență la 1900 *Cucuieți* și *Sărata* (pe care le-a păstrat și-n prezentul anilor 2020-2021), precum și Chiliile și Tazlăul, din zona Zemeșului. Și era înscrisă drept

comună rurală, județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, așezată în valea de sus a pârâului Solonțul și pe Tazlăul Sărat.

Moșia Solonțul aparținea baronului Iordache Crupenski[49]. Se învecina la nord cu comuna Schitul Frumoasa, la est cu comuna Băhnășeni, la sud-est cu comuna Ardeoani, la sud cu comuna Măgirești, la vest cu comuna Valea Arinilor. Este străbătută de dealurile Popei, Ulmul, Zmeurișul și Moșiile. Avea 2265 locuitori, o școală mixtă, care funcționa din 1868, în satul Solonțul; 3 biserici, câte una în satele Solonțul, Cucuieți și Sărata, deservite de doi preoți și șase cântăreți.

După Legea rurală din 1864, au fost împroprietăriți 396 locuitori cu 1276 fălci și 40 prăjini pământ în țarină. Teritoriul comunei avea o întindere aproximativă de 15.587 hectare, dar pământ pentru cultură era doar 973 hectare.

Societatea Română pentru industria petroleului poseda 12.800 hectare, din care numai 600 pământ productiv; restul era teren petrolier, conținând ozocherită și cărbuni. Baia de la Solonț, numită Pârâul Clopotului, are mai mult de 40 de puțuri, din care se extrage o cantitate însemnată de păcură. Sunt și trei puțuri de ozocherită, din care se scoate până la 300 kilograme pe săptămână. Pădurea geamăna-Varnița ocupă 9800 hectare și aparține tot Societății pentru exploatarea păcurei.
În comuna Solonț erau 5 izvoare sărate și ape sulfuroase. În satul Cucuieți se fabrică oale de pământ și var. Locuitorii comunei posedă 87 cai, 1149 vite cornute, 225 porci, 27 capre și 1401 oi.

Teritoriul comunei este străbătut de calea vecinală Măgirești-Solonțul-Gura Solonțului, lungă de 14 km. De la Solonțul mai pleacă o altă cale vecinală care duce la comuna Ardeoani. Distanțele: la Bacău – 46 km; la comuna Moinești – 10 km; la comuna Schitul Frumoasa – 23 km; la comuna Măgirești – 4 km; la comuna Ardeoani – 15 km; la comuna Valea Arinilor – 6 km; la Comuna Băhnășeni – 4 km; la comuna Scorțeni, reședința plășii – 12 km.

În satul Solonțul exista o biserică din 1767, clădită de fostul proprietar, Pruncu, cu 1 preot și 2 cântăreți. Doar pe teritoriul satului Solonț se găseau: piatră calcaroasă, piatră de zidărie, un izvor cu apă minerală, o mulțime de izvoare de păcură (80 gropi) și 2 mori de apă.
Pârâul Solonțul sau Solonțul Mare, care traversează de la vest la est comuna, izvorăște din locul numit Schitul Usurei, primește pârâiașele Modârzăul, Clopotul, Popei, Pustiul, Sărata, Lacul, Răchițoiul și Solonțul-Mic... după care, se vărsa în dreapta Tazlăului Mare, pe teritoriul comunei Băhnășeni, azi Pârjol.

Cucuieți sau Cucuieții-Solonțului era sat în județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Solonțul, așezat pe pârâul cu același nume, „pe un tărâm avut în piatră de var și argilă, din care se fabrică oale de pământ, la o depărtare de 5.400 metri de satul Solonțul. Avea o biserică ortodoxă, zidită la 1749 de locuitori, deservită de 1 preot și 2 cântăreți; populația era de 177 familii, sau 632 suflete; 4 cârciumi, 18 cai, 392 vite cornute mari, 124 porci și 7 capre.

Sărata, era sat în județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Solonțul și era situat (și este) aproape de pârâul Sărata, la 2,6 km de satul Solonțul; avea 306 locuitori; o biserică ridicată de locuitori în 1888, cu 2 cântăreți... și aveau și o cârciumă; 12 cai, 17 vite mari cornute, 17 porci.

Comuna Solonț azi nu mai are în componență, așa cum arătam și mai sus, Chiliile și Tazlăul, localități pe cursul superior al Tazlăului Sărat cu foarte puține case și locuitori la anii 1900. Puțini locuitori și case au existat și după 50 de ani, iar pământurile erau răzeșii ale locuitorilor din

[49] Vezi Condica Liuzilor, Uric Codrescu.

satele comunei Măgirești în principal.[50] Numărul locuitorilor a scăzut și aici din 2002 (3.904) în 2011 (3.298); sunt 95,6% români; 1,33% romi; ortodocși 92, 75%, romano-catolici – 2,91%; 2,94% din locuitorii comunei Solonț de azi nu știu nici ce nație sunt și nici de ce confesiune;
Ca obiective de interes turistic menționăm – Biserica de lemn Sf. Voievozi din cimitirul satului Cucuieți (1749), refăcută în anul 1808, un monument de arhitectură de interes local al județului Bacău; - Biserica romano-catolică din secolul al XVII-lea din Solonț (menționată și de misionarul Marco Bandini la 1647 – Vezi prezentarea traseului acestuia în textul dedicat comunei Măgirești – Valea Tazlăului Sărat); - Biserica de zid, ortodoxă (1767) din Solonț.

Comuna Strugari de la 1900 (când se numea comuna **Nadișa** și era compusă din: Nadișa, Năsoești-Răzeși, Năsoești-Particulari, Cetățuia, Răchitișu, Strugari; exista o școală din 1867 în Nadișa; 4 biserici ortodoxe: Nadișa, Cetățuia, Năsoești-Răzeși, Răchitișul și 2 biserici catolice: la Năsoești-Particulari și Răchitișul; principalii proprietari de terenuri erau: G. Iurașcu, L. Lucian Vernier, I. Curpăneanu) și de azi (2020-2021) când cuprinde satele: *Strugari, Cetățuia, Iaz, Nadișa, Pietricica, Răchitișu*, *Strugari*. Este situată în bazinul râului Nadișa.

Strugari era la 1900 un sat mic, plasa Tazlăul de Sus, comuna Nadișa.[51] Toponime numite Cetățuia sunt înregistrate în MDGR peste o sută, pe tot cuprinsul pământului românesc. *Cetățuia* din județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, comuna Nadișa, era și *loc*, *„așezat sub dealul Țurluiul, unde se văd niște șanțuri adânci pe o întindere mare. Aci se petreceau lupte crâncene între Moldoveni și Tătari. În apropiere se află urme de zidiri ale siliștei satului Cetățuia nimit Orzăștea în vechime*.” (s.n.) Dar și *Cetățuia, pădure*, ce aparținea statului, de 832 hectare, sau 408 fălci, cu arbori foioși și „amenajată; regimul adoptat este crângul compus. Înainte de seculariuzare aparținea mănăstirei Berzunțul.”[52]

Descoperim patru toponime în MDGR numite *Răchitișul*, în județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, în fosta comună Nadișa, azi Strugari: *Răchitișul*, *sat*, compus din secțiile Răchitișul de Sus și Răchitișul de Jos, situat pe dealul cu același nume, la 7 km de satul Nadișa. Avea o populație de 457 suflete; o biserică ortodoxă, cu un cântăreț, clădită la 1860 de locuitori, și una catolică, clădită la 1865; școală, 3 cârciumi; 7 cai, 282 vite mari cornute, 12 porci. „Pe teritoriul cătunului se găsesc izvoare cu apă sărată”.[53] *Răchitișul*, *deal*, pe teritoriul satului Răchitișul, care face parte din șira dealurilor ce despart Tazlăul Mare de Siretul. *Răchitișul, moșie*, despre care T. Codrescu în „***Uricarul***”[54], aduce un *document din 1820, care cuprinde plângerea răzeșilor moșiei Răchitișul către Dimitrie Sturdza, Vel Logofăt, cum că părintele Macarie, egumenul Sf. Mănăstiri Berzunțul, împreună cu răzeșii din Năsoești ce au moșie vecină cu a lor, li-au luat moșia*.” (s.n.). *Răchitișul, pârâiaș*, județul Bacău, însă în județul Bacău dar plasa Bistrița de Jos, comuna Dealul Nou, care udă satul Iazul și apoi se unește cu pârâul Turluiul, aproape de satul Pietricica. (toponimele ne lămuresc că ne aflăm în vecinătatea fostei comune Nadișa, actuala comună Strugari).

Toponime individuale, dar și compuse în care se află și **Iaz** găsim multe în MDGR. Cel care

---

[50] Chestiunea mai trebuie cercetată în registrele agricole din anii 1944-1962 de până la colectivizare.
[51] MDGR, p. 485.
[52] MDGR, p. 350.
[53] MDGR, p. 199.
[54] Vol. X, p. 266.

se află și azi în comuna Strugari, județul Bacău este consemnat astfel:
Iazul, sat, județul Bacău, plasa Bistrița de Jos, comuna Dealul Nou, situat lângă Pietricică și în valea pârâului Răchitișul. Avea o populație de 64 familii sau 259 suflete; 4 cai, 122 vite cornute, 46 porci. Siliștea satului se afla la Rădiul Iazului.

Satul *Pietricia* (sau Turluiul) din comuna Strugari de azi, se afla, desigur, în județul Bacău, dar plasa Bistrița de Jos, comuna Dealul Nou, „așezat la călcâiul dealului cu același nume, în valea pârâului Turluiul.” Avea o populație de 389 suflete; o biserică ortodoxă, cu un preot și un dascăl, zidită la 1879, și una catolică, zidită la 1875, ambele de către enoriașii lor; o cârciumă, 30 cai, 237 vite cornute, 31 porci. Sigur, este înregistrat și dealul despre care se menționează mai sus: *Pietricia*, sau *Chetricica*, ca *vârf de deal*, în județul Bacău, plasa Bistrița de Jos, cu pante repezi, situat pe teritoriul comunei Dealul Nou.

Nadișa era comună rurală (la 1900), județul Bacău, plasa Tazlăul de Sus, situată pe malul stâng al Tazlăului, pe pârâiașul Nadișa și pe dealuri, și era formată din 5 cătune: *Nadișa*, reședința, pe dealul Blândul; Năsoești-Răzeși, Năsoești-Particulari (spre nord), *Cetățuia* (spre nord-vest); *Răchitișul*, pe dealul cu același nume (spre est de Cetățuia) și *Strugari*.

Numele localității vine de la „unul, anume Ion Nadișul, care a fost împroprietărit de Ștefan Voevod, asupra moșiei Nadișa de la Tazlăul, cumpărată de Nadiș de la vechii săi proprietari. Mai în urmă, Petru Șchiopul întări tot la aceeași moșie pe strănepoții lui Ion Nadiș...” (s.n.).

Așa cum arătam și mai sus, comuna Strugari de azi (2020-2021) continuă comuna Nadișa de la 1900. În Anuarul Socec 1925 comuna avea 4300 locuitori și se compunea din satele: Cetățuia, Iazu, Nadișa, Năsoești, Pietricica, Răchitișu, Strugari. În 1950 trece la raionul Moinești; localitatea Năsoești se rebotează în Strugarii de Sus (1968), apoi se desființează și comasează cu satul Strugari. În 2011 s-au înregistrat 2.507 locuitori în comuna Strugari (în scădere față de recensământul din 2002 când se aflau 2.649); 93,94% români, 72,76 ortodocși, 14,76% romano-catolici; 5,98% - adventiști de ziua a 7-a; 5,31% nu-și cunosc nici etnia nici confesiunea.

Comuna Strugari se învecinează azi cu comunele: Mărgineni (la nord), Scorțeni (la vest), Berești-Tazlău (la sud-vest), Sănduleni (la sud-est), Luizi-Călugăra și Măgura (la est).
Obiective turistice, monumente de interes local: - fostul conac Veninoaia din satul Pietricica, astăzi școală (monument de arhitectură din secolul al XIX-lea); - Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului” (1860) din satul Pietricica; - și, nu trebuie uitat Situl Piatra Șoimului-Scorțeni Gârleni, arie de protecție specială avifaunistică – Sit Natura 200 – incluzând și părți din această comună.

Case ale răzeșilor din Cetățuia și Iaz/ comuna Strugari

Case răzeși din Nadișa

Case răzeși Petricica

Case răzeși Răchitișu

Gospodării de răzeși din Strugari

Sate răzeșești dispărute dar și sate care se păstrează până azi din fosta comună Nadișa și actuala comună Strugari au fost analizate, cercetate și prezentate de Dr. Constantin V. Dimitriu.[55] Cele 12 sate sunt aduse în lumina istoriei cu documente, mărturii, obiceiuri de viață ale răzeșilor Moldovei. Pare-se om al locului, face mai întâi o sensibilă, poetică descriere geografică, în care „găsim multe sate frumoase și bogate, locuite aproape în întregime de răzeși" . Din cele 12 sate monografiate, la data cercetării mai ființau: *Berești-Strâmba, Boșoteni, Stroești-Romanești, Enăchești, Nadișa, Năsoești, Turlui, Iazul.*

Astăzi (2020-2021) mai există satele: Berești, Boșoteni, Enăchești, Turluianu în comuna Berești-Tazlău; Nadișa și Iaz – în comuna Strugari de azi. Altele s-au comasat în timp cu alte sate... Și aceste sate cercetate aici au existat, după cum se vede din documentele de după descălecat, înainte vreme...

„La descălecarea Moldovei această provincie era locuită în mare parte de Români, care aveau proprietățile lor din moși-strămoși. Domnii au respectat stăpânirea veche și de aceea mai toate uricele date de ei nu sunt decât recunoașteri și întăriri, prin acte oficiale, a unei stări de lucruri existente, a vechii stăpâniri./ Acești primi stăpânitori, capi de familie, erau bătrânii, a(i) căror urmași de mai târziu, s-au numit: răzeși în Moldova și moșneni în Muntenia./ Sunt și cazuri când Domnul dăruia vitejilor câte o moșie, ridicându-i totodată și la rangul de boier, ca răsplată pentru faptele lor războinice. Mai ales din vremea lui Ștefan cel Mare sunt numeroși răzeși, cari păstrează cu multă pietate amintirea marelui voevod. Se înțelege însă că toți cei dăruiți de domn erau, în majoritate, sau boieri sau vechi răzeși." Răzeșii de astăzi sunt urmașii acestor stăpânitori de pământuri, „și din vechime, și dăruite". (s.n.)

[55] În volumul – *Bacăul istoric, Monografia istorică a 12 sate de răzeși de pe Valea Tazlăului Mare, jud. Bacău* 1. Berești-Strâmba, 2. Boșoteni, 3. Nadișa, 4. Năsoești, 5. Stroești-Românești, 6. Enăchești, 7. Petrilești, 8. Sperlești, 9. Procești, 10. Neaghisești, 11. Iazul, 12. Turluiul.

Din Descrierea istorică a regiunii (p.13-18), menționează două castre romane: unul la Prăjoaia, așezat pe dreapta Tazlăului Mare, distanță de 21 km spre nord de valea Trotușului; iar celălalt – la Cetățuia, deasupra Nadișei – pe stânga Tazlăului Mare; „atât la Prăjoaia cât și la Cetățuia, s-au găsit și se găsesc cărămizi, hârburi de oale, săgeți, și mai ales monezi romane."
Vasile Pârvan [56] arată că „Cu mii de ani înainte de Hristos, toate văile Bărăganului, ca și văile apelor Moldovei, au fost locuite. Sat de sat se înșira pe aceste văi, unde era apă și adăpost, așezările străvechi pe care învățații le numesc „preistorice". Acestea s-au continuat și-n primii ani de după Hristos, și-n perioada medievală.

Am arătat și mai sus în lucrarea noastră că unele sate de răzeși care au dispărut au ca explicație așezarea lor în drumul năvălirilor, la locuri deschise..., răzeșii migrând spre văi mai ascunse, mai aproape de păduri, în poiene în care puteau face și ceva agricultură, dar, așa cum explică toți cercetătorii, tot în cuprinsul moșiei lor răzeșești.
Pe scurt, monografiile istorice ale satelor:

Berești-Strâmba. Așezare geografică. Pe drumul de la Moinești la Bacău, ajungi în valea Tazlăului Mare; după ce ajungi la Enăchești, pe dreapta Tazlăului Mare se deschide un defileu, săpat în veacuri de pârâul Strâmba, aici, la intrare, pare o poartă ce dă într-o cetate. Părăsind șoseaua principală, spre albia Tazlăului, ți se deschide în față o vale întinsă și frumoasă, înconjurată de dealuri; lărgimea ei nu pare mai mare de 1000 m; mergând spre apus, în susul acestei văi în formă de luntre, adăpostită de dealuri, care erau, desigur, în vechime, împădurite, și-au aflat sălaș de sat strămoșii Bereștenilor de astăzi. Codrii erau de stejari mândri: la intrarea în sat s-au păstrat doi stejari până aproape de mijlocul secolului al XIX-lea, locuitorii îi credeau din vremea domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt. Istoricul. Primul document despre Berești, mărturisit de bătrânii satului, ar fi de la 1411, dat de Alexandru cel Bun lui Mihul Berescu. Mai sigur e documentul din 1422, când Mihail Berescu apare sub numele „Mihail grămăticul", apoi pisar, apoi logofăt, în 1443, și „mare logofăt" de la 1446-1457, când, venind la tron Ștefan cel Mare, acesta fuge în Polonia. Dar și mai sigur, precizează Constantin V. Dimitriu (Op.cit., p. 25), satul Berești „a luat ființă după anul 1432 și a fost înființat de primul locuitor care s-a numit Berea. Num ele de Berea îl găsim documentul din 1428 iulie 24 unde se pomenește de Toader și Berea, frații lui Sinata."

În documentul de la 1497, martie 15, dat la Vaslui de Ștefan cel Mare, acesta „întărește vânzarea ce o face Mărina, fata lui Mihu Berescu, lui Popa Stroe, (unde) găsim următorul pasaj: și-au vândut dreapta ei ocină după uricul ei vechiu, ce are de la bătrânul moșul nostru, Alexandru Domn...".

Cititorul nostru a înțeles că atestările satelor se fac și după numele întemeietorului. Primul document în care apare satul Berești este din anul **1491** (6999) iulie 22./ Prin acesta, Ștefan cel Mare întărește Mărinei, fata lui Mihul Berescu, satele: Berești pe Tazlău, Petrilești și Boșoteni, mai sus de Berești și Năsoești deasupra Nadișei"[57]. Al doilea document este din **1497** (7005), martie 15, Vaslui, prin care „Ștefan vv. întărește lui Popa Stroe, stăpânirea peste o poiană pe Tazlău, în fața Bereștilor, la gura Strâmbei și peste o altă poiană numită Runcul, deasupra Strâmbei – ca să-și facă sat și moară la Tazlău – cumpărată de la Mărina, fata lui Mihul Berescu cu 200 zloți tătărăști. În acest document se spune că „și-au vândut dreapta ei ocină după uricul ei vechiu ce are de la bătrânul

[56] Începuturile vieții romane la gurile Dunării, p. 204.
[57] Publicat în rezumat în Documentele lui Ștefan cel Mare de I. Bogdan, vol. I, p. 51 și 466.

moșul nostru Alexandru domn”[58].

Satul Strâmba își schimbă numele după 1700 în Strâmba-Berești, satul Berești, așezat în stânga Tazlăului, „pe coasta de vest a dealului Fânărișul, dispare, fiind în drumul invaziilor. Atunci locuitorii se mutară la Gura Strâmbei (prin roire și abandonare a vechii așezări, aceasta devenind siliște), peste Tazlău – la vest – unde era un adevărat codru, în mijlocul căruia începuse a lua ființă un sat cu locuitori care se trăgeau din Popa Stroe”.

Satul Stroești. Întemeiat după numele lui Popa Stroe, pe la 1497. Toate numirile hotarelor din acel document s-au păstrat: Gura Strâmbei, gura Topliței, Cernu, Pustiana... (mai sunt aduse în sprijin și alte documente din 1546, 1573);
Apar în aceste documente și alte sate de pe valea Tazlăului Mare, două dintre ele făcând parte azi din comuna Sănduleni. „Putem, însă, afirma cu certitudine – bazați fiind pe documente – că valea Tazlăului Mare era presărată cu sate destul de dese (...) și că existența unora din ele e mai veche decât anul 1400, precum sunt: Poiana, Gârtanul sau Găidarul, citate în documentul din anul 1400, Iunie 29 , apoi satele de ocină a(le) lui George Ungureanul dela Turlui, ca: Procești, Sperleștii, Neaghișeștii și Neag, unde este Neagăș jude și mai în jos unde e Coman, pe care le vedem în documentul din 1409, Ianuar 28”[59]. „După întinderea siliștei de azi și după urmele rămase, vechiul sat Berești, pare să fi avut o populație numeroasă și înstărită, având și biserică de piatră.

Între anii 1600 și 1700, năvălirile străine fiind tot mai dese și satul fiind așezat în preajma drumului mare de trecere, dela Oituz la Bacău-Roman, a fost un motiv destul de serios ca Bereștenii să-și părăsească satul lor și să se mute cu tot avutul ce le mai rămăsese, la locuitorii din Gura Strâmbei, care începuseră să puie bazele unui sat mare și cu cari, desigur, că Bereștenii se înrudiseră. Aci, în codrii Strâmbei, ei își fac gospodăriile și duc o viață mai liniștită, fiind bine adăpostiți de codrii deși ce existau, pe atunci, în aceste părți.” [60]

La Berești au fost 3 bătrâni: Buzdugan, Păstrăv și Mândru, apoi au rămas numai Buzdugan și Păstrăv „și se împart din lunca Tețcanilor în jos, dintr-o poeniță și din capul poeniței din sus, ce au stricat-o Tazlăul în jos cu Boșotenii în jos, până din jos de biserica cea veche bătrână în hotarul și peste deal, până în fundul la Turlui și noi ținem partea Păstrăvească și cu alți răzeși cine o hi din Păstrăv. Iar din Buzdugan țin feciorii lui Pătrașcu și răzășii lor...” (p. 34, Op.cit., din Scrisoare de pământ dela 1715 Martie 3); mai pot fi văzute documente din 1765, de la Grig.Alex. Ghica, Scrisoare de împărțeală a Bereștilor și Boșotenilor, din anul 1802, Iulie 3, din care se poate vedea că până la această dată satele de răzeși lucrau pământul în devălmășie, de acum înainte „fiecare sat, apoi fiecare familie își reclamă dreptul asupra porțiunii de pământ ce-i aparține prin moștenire, de la bătrânii din care se trag.” [61]

Satul Berești-Strâmba se află în hărțile vechi (de la 1775, 1790, 1833, 1839, 1852) așezat în dreapta Tazlăului Mare, pe locul unde se găsește astăzi. În catagrafiile de la 1820 și 1831, Berești e trecut tot ca sat răzeșesc. La împroprietărirea din 1864 răzeșii din Berești nu au primit pământ, dovadă că atunci aveau suficient. La noua împroprietărire din 1919, la vreo 90 de răzeși mici li s-a completat până la suprafața de 2 hectare. La 1936 „adevărați răzeși sunt vreo 220 de locuitori.

---

[58] Documentul în întregime sub forma de suret se păstra în 1936 la autorul studiului – dr. Constantin V. Dimitriu, publicat la sfârșitul monografiei pe care o analizăm.
[59] P. 31 Op.cit, apud M. Costăchescu, *Documente moldovenești*, vol. I, p. 64.
[60] Op.cit., p. 32.
[61] *Idem*, p.37.

Suprafața ocupată de răzeși este de vreo 2000 ha cu pădure cu tot" (p.46). Ocupația locuitorilor la 1936 era agricultura, creșterea vitelor și cărăușia. Industria casnică era dezvoltată șiu se baza mai mult pe cânepă și in. „Casele vechi aveau o singură odaie și o tindă, fiind făcute din bârne; astăzi sunt în majoritate, case mari și frumoase, care au cel puțin 2 odăi." (p.47) „În general, răzășii sunt refractari culturii. Totalul știutorilor de carte, astăzi este de 280, dintre cari: 210 bărbați și 70 femei", populația satului fiind de 1181 suflete. Documentele satului în vechime erau ținute de un vătav, care avea autoritatea cea mai mare și care judeca pricinile dintre răzeșii satului, sau dintre răzeși și vecini.

Satul Boșoteni – așezat între valea Tazlăului Mare și a Nadișei, pe coasta dinspre apus și miază-zi a dealului Teleuca. Numele îi vine de la primul stăpânitor – Bașotă.

„Primul document care pomenește de Boșotenii de la Tazlău este din anul 1447, Sept. 3 (6956), prin care Petru vv. hărăzește panului Ulea și fratelui său Iuga, pentru credincioasele lor slujbe, câteva sate după cum urmează: la Covârlui jumătate sat din Ungureni la Nevira și ½ moară și Sperlești la Turlui și Spronești mai jos de Sperlești și Neghisești în dreptul Sperleștilor și Boșoteni la Tazlău și siliștea lui Petrilă etc. să-i fie uric lui și fratelui său Iuga, cu tot venitul și tot hotarul pe unde au umblat din veci"[62].

Un alt document este din 1491, citat la Berești; un altul de la 1638, un zapis de la 1665 (7173), apoi în Carte de judecată din 1802, cercetându-se cărțile de judecată anterioare (din 1765, 1768, 1775, 1782, 1783, 1801) având ca pricină a judecății neînțelegerea de la împărțirea răzeșiilor ce li se cuvin de pe bătrânul Păstrăv[63]. Boșoteni are în anul 1820 - 31 locuitori (liudi), 6 de frunte, 10 de mijloc și 15 „de coadă". Aveau 39 vite albe și 24 cai. Proprietar era căminarul Toma Rafailă și răzășii. La 1936 rămăseseră puțini răzeși din totalul de 350 de suflete. Cei mai de seamă răzeși erau la acest an al realizării studiului: Iordache Berilă – cu 36 stânjeni, I.I. Berilă – cu 12; Vasile Berilă cu 18 stânjeni și Vasile Neică – 17 stânjeni.

Satul Nadișa aparținea comunei Berești, azi (2020-2021) face parte din comuna Strugari. Este situată între Valea Tazlăului Mare și valea Turluiului. Un sat închis între dealuri (Turluiul la răsărit, Năsoeștilor și Răchitișului la nord, la vest și sud dealurile Runcului și Boșotenilor) la care ajungi din satul Enăchești pe valea Nadișei spre nord, un drum de 4 km.Numele îi vine de la ungurescul Nadaș (mlaștină cu stuf, prezentă în apropiere când sunt ploi mari și îndelungate). Desigur, primul stăpânitor al satului a luat numele locului, al satului. Într-un document din 1424, de la Alexandru cel Bun, se vorbește și de aceste locuri (date unor oameni de rând, Toader și Ilie „unde să-și așeze și să întemeieze un sat"), dar documentul din vremea lui Ștefan cel Mare este considerat ca primă atestare: „În anul 7005 Mart. 8 (1497) Ștefan cel Mare dă și întărește lui Ioan Nadișu, feciorul lui Mihail, pentru dreapta și credincioasa lui slujbă, dreapta ocină și cumpărătură pe un sat anume Nadișa, care este cumpărat acel sat de la Mihul Berescu, cu 60 zloți tătărăști", sat cu „toate părțile pe bătrâne hotare, pe unde de veci au umblat"[64]; mai sunt aduse în lumină acte privind Nadișa din: 1569, 1577, 1715, 1730, 1760. Nadișa apare în toate hărțile citate mai sus (de la 1775 la 1852). La 1803, Condica liuzilor: găsim „Nadișa răzășească în ocolul Tazlăului de Jos"; la fel e pomenită și în Catagrafia de la 1820, cu 57 birnici, dintre care – 25 fruntași, 15 de mijloc și 17 „de coadă"; aveau 239 vite albe, 64 cai, 158 oi.

[62] Op.cit., p. 49, apud R. Rosetti, *Pământul...*, p. 134; Acad. Rom., peceți 103, Catalogul de fișe al doc. Acad. Rom.
[63] Vezi și analiza și comentariul lui Radu Rosetti în *Pământul, sătenii și stăpânii*, p.179, prezentate mai sus.
[64] Op.cit., p.60.

La 1936 oamenii se ocupau cu agricultura și creșterea vitelor; erau 142 capi de familie, 636 suflete, știutori de carte 169 bărbați, 49 femei. Satul număra mai bine de 100 răzeși, dintre care vreo 10 aveau răzeșii mai mari de 10 hectare.

Satul Năsoești nu e prezent în comunele din Proiectul nostru. Prima mențiune despre el o avem din documentul de la Ștefan cel Mare din 1491, Iulie 22 ca „așezat deasupra Nadișei, așezat pe coasta de miazăzi a dealului Cetățuia până în valea Nadișei"; în 1470, Bogdan al IV-lea Lăpușneanu dăruiește mănăstirii Berzunțul (zidită de el), pe lângă alte moșii, și „o altă bucată de loc ce se numește Obârșia, la fundătura Nadișei, care acest loc nu este cuprins în hotarul Năsoeștilor, care bucată de loc se deosebește de marginea marginea Năsoeștilor, de sus dintr-un drumușor ce vine de la drumul Sârbilor, până sub deal, marginea șesului fundătura Năsoeștilor și merge spre răsărit spre Căpățâna și spre deal unde s-au cumpănit apa spre Bistrița la Trebișu. Au dat și întărit ocină și moșie pe veci, cu uric dela noi" ; alte documente din:1731, 1821, 1822, 1871...

La 1823, ispravnicii ținutului Bacău cercetează plângerea Doamnei Agoaia Marghioala Roset contra răzeșilor din Răchitișul-Năsoești cari stăpâneau cu forța o parte din moșia ei Turluiul"; avem apoi o plângere a locuitorilor răzeși din Răchitiș-Năsoești către Domn, contra egumenului M-rii Berzunțul pentru încălcare de hotar". Răchitișu este sat azi în comuna Strugari.

În anul 1831 Năsoești avea 43 birnici, proprietar Hatmanul Alecu Aslan și răzeșii; în 1914 (Dicționarul statistic avea 255 suflete). Nu-l găsim în Statistica lui P. Poni. (în satul Năsoești se găsesc familii de ARDELENI, veniți de peste munți și intrați ca lucrători pe moșii). În 1928 erau 279 suflete în satul Năsoești; știutori de carte: 21 bărbați, 8 femei. „Astăzi sunt puțini răzeși" (adică în 1936).

Satul Stroești (Românești), așezat la gura pârâului Cernul care se varsă în Tazlăul Mare. Am arătat și mai sus că-o vine numele de la proprietarul acestei moșii – Popa Stroe, care cumpăra în 1497 de la Mărina, fata lui Mihul Berescu, „un loc împotriva Bereștilor" (vezi I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare). Înființat pe dealul Stroeștilor, locuitorii se mută mai târziu pe albia Tazlăului Mare. Putea fi înființa imediat după 1497, când apare proprietarul Popa Stroe. Locul era acoperit cu păduri, existența mai multor poene în documente este o dovadă. Alte documente care-l menționează: 1667, 1707, 1817 ș.a.; la 1803 Condica Liuzilor[65] vorbește de satul Stroești răzeșești care avea 27 liuzi, cu loc puțin și ocupându-se cu cărăușia; prezent ca sat răzeșesc și în Catagrafiile de la 1820 și 1831; în MDGR, la 1902 apare „Stroeștii cu secția Românești, plasa Tazlăul de Jos, com. Berești, la 3 km depărtare de Berești; 241 locuitori, o biserică, făcută de locuitori la 1824 și reparată la 1890, cu doi cântăreți; în 1914 se afla satul Stroești-Românești în comuna Tețcani (înființată în 1861).[66]

Satul Enăchești (azi 2020-2021 în comuna Berești-Tazlău) este pomenit în documentul de la 1491, pe moșia Mărinei Berescu, la gura pârâului Nadișa, unde se varsă în Tazlăul Mare „și e locuit de răzeși înnemuriți cu cei din Boșoteni, Stroești și Berești. E sat nou. Nu-l vedem menționat nici într-un act până la 1833." Numele îi putea veni de la un răzeș bogat, Ion Enache, menționat la 1762, Ianuarie 17[67]. Întemeierea satului putea fi pe la anii 1780-1800 (apare înscris în Harta rusească de la 1839, sub numele Lunca neagră, în paranteză – Enăchești, cu 34 familii); în

[65] Vezi Uricarul, vol. VI, p. 295.
[66] În Statistica lui P. Poni, 1921: „Satul Stroești e trecut că în 1864 nu mai avea nici un răzeș". Azi (1936) satul se numește Românești.
[67] Vezi Uricarul, vol. XVII, p. 268-272.

Dicționarul statistic al României, 1914, vol.I: „Enăcheștii, comună înființată în 1864. Numărul populației e de 712 suflete. Are o moară de apă și una cu benzină”. În satul Enăchești sunt veniți „mulți ardeleni, veniți din cauza persecuțiilor unguręști și intrați ca servitori pe moșie”[68]. La 1936 erau 120 răzeși din 740 suflete.

Aici se opreşte prezentarea istoricului satelor răzeșești așezate de o parte și de alta a văii Tazlăului Mare, de pe moșia lui Mihu Berescu.

Istoricul satelor de pe valea Turluiului prezente în Proiectul GAL Ulmus Montana, care au fost așezate pe moșia lui Giurgiu Ungureanul, apoi la nepoții de soră Ulea și Iuga.

În vechime, pe valea Turluiului era drumul ce ducea de la Bacău și lega valea Trotuşului cu valea Bistriței, drum ce se vede bine în Harta rusească de la 1839. Pe această vale, în apropierea drumului vechi au existat mai multe sate care au dispărut: Sperlești, Procești, Negrilești, Neaghișești; a mai rămas ceva din vechiul sat Coman, cu 40 familii (azi sat în comuna Sănduleni). Găsim și azi, pe valea Turluiului, sate mici, precum Turlui (satul Turluianu în comuna Berești-Tazlău azi) și Iazul (sub numele Iaz, sat în comuna Strugari de azi), cu câteva familii, așezate pe vechea siliște a Iazului, localitate unde a avut loc lupta între Mihai Viteazul și oştile lui Ieremia Movilă la 1600. Primul document care vorbește de satele de pe această vale a Turluiului este cel din 1409, de la Alexandru cel Bun. Aceste sate și pământuri al căror proprietar fusese Giurgiu Ungureanul, moștenitorii acestuia le vând la 1667 lui Neculai Buhuș, marele logofăt, care le lasă moștenire rudelor din familia Roseteștilor[69]. În anul 1758, aceste siliști și moșii erau stăpânite de Răducanu Rosetti, fiul lui Iordache Rosetti.

Mărturii culese în anul 1928 de la bătrâni privind: - Organizarea satelor răzeșești, a dărilor, a măsurilor de suprafață, volum, capacitate și asupra monezilor...

Până la 1852 când s-a înființat jandarmeria, primul funcționar administrativ era căpitanul de mazili, cu sediul la Ocol (reședința plășii); avea la dispoziție trei orăști (mazili îmbrăcați cu uniformă militărească); atribuții: dădea porunci la vornici și ajuta la strângerea banilor dăjdiilor; -trimitea oamenii la cărăușie pentru armată sau alte nevoi ale țării, la făcutul şoselelor naționale; cu ordin de la Isprăvnicie trebuia dat un om de fiecare sat pentru armată, dacă se opunea era prins cu arcanul (e vorba de flăcăi necăsătoriți); aceasta a durat până la 1858. Același căpitan de mazili făcea poliție, judeca neînțelegerile; însoțea pe pe vornic (împreună cu storăștii/ jandarmii) la încasarea dărilor. Acesta, cu desagii de irmilici și carboave, le ducea la Bacău la Isprăvnicie. Această funcție a existat până la 1860. Nemeasnicul, funcționar la ocoale, ajuta la cârmuirea ținuturilor, la strângerea dărilor, la judecăți... Ocolașul, slujitor al ocoalelor, un fel de subprefect. Vornicul, numit de Domn la început, ales de săteni de pe la 1840 (când se înființează judecățile sătești, alcătuite din preot și trei jurați); încasa birul, precum perceptorul mai târziu; deținea jumătate din pecetea satului alături de boierul stăpânitor; tot vornicul deținea documentele satului și aplana neînțelegerile între răzeși și vecini. Vornicul nedorit, era chemat la adunarea sătenilor, scos afară și fluerat dinăuntru – ceea ce însemna că este demis. Mai existau și vatamanii satelor, pasnicii (slujitori sătești), storăștii (militari/jandarmi), pisarii (scriitorii satelor).

Măsuri de lungime: 1. Cotul vechiu: 6 palme domnești; 2. Cotul de măsurat pânză: 0,65m= 3

68 Op.cit., p. 94.
69 Op.cit., p. 102-103.

palme ordinare și un lat de mână; 3. Cotul pentru urzală: 0,74 m; 4. Palma domnească: 0,28 m; 5. Prăjina gospodărească: 24 palme domnești sau 6,72 m; 6. Prăjina mică: 22 palme tot domnești; 7. O prăjină: 6,72 m; ½ prăjină: 3,36 m; 8. Stânjenul mic: 8 palme proaste; 9. Stânjenul răzășesc: 8 palme domnești (adică palma întinsă și dată peste cap); În metri: stânjenul mic – 1,80 m; stânjenul răzășesc – 2,25 m sau 2,23 m. Măsuri de suprafață: de un stânjen: 35 prăjini în lung și în lat 8 palme. În metri: lungimea 235,20 m, iar lățimea de 1,80 m; Suprafața unui stânjen răzășesc: 8 palme domnești în lățime, iar lungimea, din hotar în hotar, împărțirea făcându-se pe latura de răsărit a moșiei, O prăjină patrată: 179,024 m.p., Stânjenul pătrat: 4,9729 m.p.
Măsuri de capacitate: 1. Oca veche, făcută din lemn: 1 ½ litru (se mai chema și „oca lui Cuza”); 2. Litra: 0,38 l; 3. Sângeaca: ½ litră; 4. Tinicheaua; ½ din sângeacă; 5. Vadra: 15,20 l; 6. Dimirlia: 21,50 l. Măsuri de greutăți: Dram: 0,003 kg; Oca veche: 1 ½ kg sau 100 ocale: 125 kg.
Despre monede: Galbenul: 37 lei vechi a 40 de parale leul (în lei era 11,75); Leul vechiu avea 40 parale care erau egale cu 34 bani. Când s-a transformat în franci, 1 franc: 3 lei vechi și 5 parale; Galbenul avea 200 asprii; Ughii: 200 bani; Irmilicul, ban turcesc, cu zimți: 14 lei vechi: 4 ½ franci. Era din argint (în parale era 14x40 fiindcă într-un leu vechiu erau 40 parale: 560 parale); Carboava: 12 lei vechi. Era și ½ carboavă: 6 lei vechi și ¼ carboavă: 3 lei vechi: 12x40: 460 parale. Era făcută din argint; Dinarul: 100 parale; Husășu: 2 lei vechi și 20 parale; în franci: 0,80. Era din argint; Sorocoveții. Un sorocovăț valora 2 lei vechi și 4 parale, iar în franci: 0,70. Era din argint; Puișorii erau din argint. Un puișor valora 25 parale, care egala cu 0,20 lei. Au fost puișori și de 15 parale. Au fost puișori de aramă de 2 parale și de o para. 2 parale: 13/4 ban; Lețcaia: ½ para; Gologani de aramă: de 10 parale, 5 parale, 2 parale și 1 para. Pe la anul 1810 galbenul valora 12 lei[70].

Răzeșii au fost supuși birului, încă din veacul al XVII-lea. Ei plăteau birurile ca și ceilalți locuitori ai țării. Impunerea se făcea pe obștea satului care garanta plata datoriilor către domnie. Cei bătrâni din sat cisluiau și repartizau darea pe cap de om și după puterea fiecăruia. Județul sau cei din fruntea obștei satului erau răspunzători pentru satul lor, de plata întregului bir. Cei care nu plăteau împreună cu satul o porțiune din birul aruncat asupra tuturor, erau în afară de comunitate. Așa erau mazilii și neamurile (postelnici, polcovnici etc.) care plăteau și sferturile, dar le plăteau individual. Tot așa erau ruptașii, adică străinii cari se așezaseră în țară, învoindu-se cu visteria să plătească o dare anumită de cap, pe an.

Documente găsite la răzeși – în anul 1928 din Berești și Boșoteni, în număr de 11, din care, primele trei (cel din 1424 și două din 1497) au fost date de autorul studiului Bacăul istoric (dr. Constantin V. Dimitriu) lui Mihai Costăchescu[71].

Următoarele 8 sunt publicate întâi în Bacăul istoric din 1936 [72]. Deși le-am avut în vedere și noi în Poiectul nostru, le înregistrăm, sintetic pe toate, cronologic:
7054 Aprilie 23 (1546) Huși. Petru Vodă Rareș întărește lui Șteful și fraților săi stăpânirea pe o poiană împotriva Bereștilor peste Tazlău la gura Strâmbei;
7081 Aprilie (1573), Ioan Vodă cel Cumplit întărește stăpânirea lui Toma și surorile lui Costina, Marina și Dochia etc. copii ai lui Șteful, toți nepoți ai lui Popa Stroe cel bătrân, pe o poiană

[70] Vezi Uricarul, vol. XVIII, p. 341.
[71] Care le-a publicat în *Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 593; și în Supliment la documentele lui Ștefan cel Mare”, p. 206 și 218 (ele au fost folosite și în lucrarea noastră, iar cine le vrea cunoaște în întregime le găsește la p. 115-119, Op.cit. Bacăul istoric.
[72] Cine dorește le poate cerceta la p. 120-136.

împotriva Bereştilor peste Tazlău la gura Strâmbei, ce se numeşte acum Stroeştii.
7085 Martie 20 (1577) Petru Şchiopul vv. Moldovei întăreşte lui Stan, lui Prevezan, lui Steleja şi lui Solomon, strănepoţi lui Ioan Nadiş, satul Nadişa după vechile hotare.
Suret. 1783 Ianuarie 10, Împărţirea moşiei Boşoteni, între răzăşi./ Mărturie hotarnică de la stolnicului Mihalache Dimache.
Carte de judecată/ 1802. Oct. 4 (la Divan răzăşi de pe moşiile Bereşti şi Boşoteni)1813 Ianuar. O plângere a răzăşilor din Nadişa şi Boşoteni. (împotriva lui Dumitrache Roseti care împresura moşia acestora la moşia sa Teţcani) 1818, Mai 25/ Carte de judecată de la Divan (a răzeşilor din Bereşti, Petrileşti şi Boşoteni)

A 12-a comunitate integrată Ţinutului Răzeşilor – GAL Ulmus Montana este **BUHUŞI** (cu Marginea şi Runcu). La 1900, Buhuşul era comună rurală, situată în capătul de sud-est a plăşei Bistriţa, judeţul Neamţu, formând cu marginile sale (în parte) hotarul judeţelor Roman şi Bacău.
Se mărginea la nord cu comuna Cotişa, la vest cu comuna Cădeşti, de care se despărţea prin râul Bistriţa, la est cu judeţul Roman, la sud cu judeţul Bacău, de care se desparte prin Bistriţa.

Teritoriul său, accidentat, este străbătut de lungi văi, formate de râul Bistriţa, pâraiele Orbicul şi Bosculeasa. Comuna Buhuşul era formată din satele. Buhuşul (târguşor), Bodeşti, Margina şi Orbicul, cu o populaţiune de 3.155 locuitori (649) familii: 1500 bărbaţi şi 1655 femei; după naţionalitate – 1519 străini, în mare parte Evrei; 606 ştiu carte.

După Legea din 1864, dintre locuitorii împroprietăriţi, 19 stăpânesc locurile şi azi (36 ca urmaşi); un loc este părăsit şi-l stăpâneşte comuna; 94 inşi, deşi însuraţi şi cultivatori, nu au nici un fel de proprietate. „Locuitorii săteni se îndeletnicesc cu creşterea vitelor şi agricultura; cei din târguşor, cu comerciul de diferite producte alimentare, precum şi cu negoţul de cherestea şi cu plutăria." Imaşul are o întindere de 214 hectare şi 50 arii, hrănind 2.326 capete de vite.

În comuna Buhuşul se afla o biserică în stare bună, cu 6 deservenţi, plătiţi din fondurile comunei cu 2061 lei şi 74 bai; o şcoală primară de băieţi şi o şcoală primară de fete. „Comunicaţiunea cu satele vecine se făcea prin şoseaua mixtă: Piatra-Bacău, care parcurge comuna pe o întindere de 25 km; prin un drum care leagă târgul Buhuşul cu satul Blăgeşti, judeţul Bacău, străbătând râul Bistriţa, aproape de gura pârâului Cotreanţa; prin două drumuri, cari purced din faţa ratoşului din vale a târguşorului Buhuşul, şi conduc în judeţul Roman, unul prin satele Orbicul de Jos, Orbicul de Sus, Siliştea, şi altul prin Bodeşti-Buhuşoaia, Ciolpani, Mocani; precum şi prin calea ferată Piatra-Bacău, care parcurge teritoriul comunei paralel cu şoseaua mixtă." [73]

Târgul Buhuşul era inclus comunei Buhuşul, plasa Bistriţa, judeţul Neamţu, situat la 35 km de oraşul Piatra, pe dealul cu acelaşi nume. Avea o populaţiune de 2.360 locuitori (în afara târgului, în satele componente (Bodeşti, Margina şi Orbicul) erau – 795 locuitori!), în cea mai mare parte Evrei, care se îndeletniceau cu comerciul, speculaţiunea şi industria manufacturieră. „În acest târg se află: reşedinţa subprefecturei plăşei Bistriţa; o judecătorie de ocol; două şcoli primare, una de băeţi şi una de fete, cu o populaţiune de 1600 elevi; un oficu telegrafo-poştal; o farmacie; o gară a drumului de fier dintre Piatra şi Bacău; 1 biserică; reşedinţa rabinului evreesc, care se pretinde a fi urmaş din seminţia lui David, pentru care este foarte venerat nu numai printre evreii din judeţ, ci şi din ţările circomvecine; mai multe sinagoge; un spital înfiinţat de colonelul Alcaz. Aici se mai află fabrica de postav Eugen Alcaz, ce manipulează un capital de 2.000.000 lei, 250-300 lucrători, 184

[73] MDGR, p. 59.

mașini, 51 scărmănători, 10 mașini de tors, 10 pive, 3 mașini de tuns, 1 de uscat lână, 10 de vopsit și spălat, 10 de urzit, 80 de țesut, 4 de spălat postavul, 1 de uscat postavul, 3 bortace, 1 mașină cu o turbină (ambele cu putere de câte 200 cai), producând 240-250 bucăți postav de 50 m pe săptămână. Mai este: 1 fabrică de lumânări de seu, 2 fabrici de oleiu, 1 fabrică de vacs, 3 olării, 4 căciulării, 8 croitori, 1 brutar, 1 murengerie (fabrica de lumânări), 2 tinichigii, 1 fierărie, 1 cărătășie, 1 armurărie, 1 povarnă (fabrică de spirt), 12 ciubotari."

În toată duminica se țineau bâlciuri unde, desigur, se comercializau toate cele produse în Buguși și nu numai. Alte numiri vechi ale târgului Buhuși: Buhușoia, București-Mici, Târgușorul... Stația de cale ferată Buhușul fusese pusă în circulație la 15 februarie 1885. Venitul acestei stații în anul 1896 a fost de 125.385 lei și 40 de bani. (mai înregistrăm alte două toponime Buhușul: *Buhușul, deal* – în prelungirea dealurilor Siliștea, pe teritoriul aceleiași comune Buhușul; și *Buhușul, moșie*, în care arendășia poseda: vite cornute, cai, pluguri, în valoare de aproximativ 93.000 lei.)

La 1900 exista în comuna Buhuși, județul Neamu, plasa Bistrița – „Marginea, trup de sat", „renumit pentru cărămidăriile ce se fabrică în localitate; cu marginile sale formează hotarul comunei și al județului despre județul Roman."[74] Sigur, Buhuși-ul a suferit schimbări importante în cursul istoriei (de la prima atestare documentară - 1438, prin localitatea Moinești, ori localitatea Bodești, cum s-ar fi numit, ori 1457 – prin numele Orbic (azi cartier al Buhuși-ului)); Iată documentul tradus din slavonă[75]: „1438 Noemvrie 9/ Ilie și Ștefan Voevozi întăresc lui Tatul Herlic și nepoților săi de soră trei sate pe Bistrița, „anume Moinești, unde a fost casa lui Herlic și unde au fost Negușor, în gura Orbicului, și Bodeștii de gios și Mogoșești de sus"/ „*Documentul e menționat și în Uricariul 6, p. 236 între scrisorile Mănăstirii Bisericani, care se afla în pâră cu casa vornicului Teodor Buhuș, căruia i se întăresc moșiile Bodești, București și Moinești, dela Ținutul Neamțului (...)/ Dar la Gura Orbicului este târgușorul Buhuș, care din vechiu s-a numit București și care e cunoscut cu acest nume și în 1828 (Uricariul 6, p.236), după care și-a schimbat numele, după boerii Buhuș. – Bodești sunt Budeștii de pe Orbic, din sus de Buhuș. Satul își are numele de la un străvechi Bude...*"); (într-un „*Zapis de vânzare din anul 1664 Dec. 20* din timpul lui Eustație Dabija vv. *Ionașcu Pepelea din Berești* și cu femeia sa Nastasia, fata lui Simion Pepelea, nepoții lui Buțuman cel Bătrân din Sperlești, a(u) vândut ocină și moșie a 4-a parte din tot satul, din Sperlești ce este la Turlui, în ținutul Bacăului, lui Neculai *Buhuș*, logofătul cel mare".[76]

Apoi, de pe la 1800, de la familia boierească Buhuș, stăpână a locului – numindu-se **Bodeștii lui Buhuș**, **Bușușoaia** și-apoi din 1819 declarat târg boieresc; în 1925, după Anuarul Socec, devenea comună urbană cu 5.350 locuitori, formată din Buhuși cu satele Bodești, Marginea, Schitu Runc și Runc, fiind reședința plășii; din 1930 e declarat Oraș iar în 1932 apar primele ateliere meșteșugărești; ca din 1936-1939[77] s-a chemat București (în realitate București Mici), târgul Buhuș fiind reședința comunei Buhuș în secolul al XIX-lea; în 1950 este oraș raional; în 1964 aparținea de raionul Bacău; în 1968, localitățile Bodești și Orbic sunt comasate orașului Buhuși (iar satul Ciolpani, apărut între timp a fost comasat cu satul Runcu).

De la 3.155 locuitori la 1900, comună rurală – numărul locuitorilor din Buhuși variază după

[74] MDGR, p. 240.
[75] M. Costăchescu, Documente Moldovenești...
[76] Documentul - în Bacăul istoric..., p.34.
[77] După Enciclopedia Cugetarea, p. 137 și „Istoria Românilor..." de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, p. 576.

cum urmează: 1930 (8655 locuitori), 1948 (8198), 1956 (12.382), 1966 (15.341), 1977 (20.148), 1992 (21.621, record!), 2002 (18.746), 2011 (14.562), din care 81,28% români; 88,1% - ortodocşi; 8,68% romi; 1,27% - romano-catolici; 9,78-9,79% - se declară de origine şi confesiune necunoscută.

Menționăm monumentele istorice, de arhitectură de interes local:

- Sinagoga (1858-1859)
- Ansamblul conacului „Theodor Buhuș" (azi muzeu de istorie), cuprinzând conacul și poarta (construite la 1800)
- Hanul de la Gura Orbicului (sfârșitul secolului al XIX-lea)
- Biserica de lemn „Sf. Nicolae" (1729, refăcută în 1846) din satul Runcu (aflată în fostul sat Ciolpani)
- Biserica „Sf. Îngeri" (1787) din Satul Runcu

III. Contribuții etnografice. *Valori de cultură populară şi tradiţională*

Din cele mai vechi timpuri, şi pe Valea Tazlăului Sărat şi Valea Tazlăului Mare, oamenii şi-au înflorit viaţa şi sărbătorile în cântece şi dansuri, în poezii şi vorbe de duh; şi-au împodobit casele cu ceramică frumos ornamentată, ciopleau lemnul dându-i forme artistice; însoţeau momentele importante ale vieţii (naşterea, botezul, căsătoria, moartea) cu creaţii care exprimau bucuria ori durerea, ca şi momentele importante ale sărbătorilor creştineşti ori păgâne cu cântece şi versuri, cu jocuri şi alte mijloace de exprimare artistică, populară tradiţională.

Datorită aşezării geografice şi a bogăţiilor solului (păcură, sare, lemn ş. a.) perioada modernă a adus o brutală (uneori) industrializare şi odată cu această influenţă s-au „modernizat" şi unele obiceiuri şi tradiţii. Oamenii şi-au modificat casele, au aruncat s-au au dosit prin sipete costumele populare şi alte obiecte de îmbrăcăminte pe care le purtau cu mândrie bunicii şi străbunii, s-au debarasat de obiectele vechi. Şi, ca orice creaţie populară, tradiţională, aceste texte au suferit şi unele intervenţii, fireşti, de dată recentă.

De asemenea, nu numai industrializarea şi apropierea de localitatea urbană Moineşti, ci şi îndeletnicirea adiacentă a răzeşilor, cea de găzari, nevoiţi să trăiască şi să cunoască alte comunităţi cu alte obiceiuri şi tradiţii din Transilvania, Bucovina, Basarabia, Dobrogea, ori alte localităţi chiar mai apropiate, au făcut ca puritatea unor mărturii de cultură populară tradiţională să sufere unele modificări. Deşi s-a întâmplat acest lucru, în unele localităţi mai tradiţionaliste, mai conservatoare, s-au păstrat, totuşi, valori autentice de cultură populară şi tradiţională. Prezentăm câteva eşantioane mai jos.

În sens larg, etnografia unui popor, a unei regiuni, situează compoziţia, originea şi răspândirea lui, urmăreşte evoluţia culturii lui materiale şi spirituale, moravurile şi particularităţile felului lui de viată, legăturile cultural-istorice. Pentru a individualiza o regiune geografică, studiem valorile socio-culturale create de ea în momente capitale din trecutul istoric, valori care se insinuează în realitatea prezentă a individului.

Meşteşuguri şi arta populară (lucru de mână)

În afara bunurilor pe care ţăranii le produceau în gospodărie, ei aveau nevoie, pentru a-şi putea duce viaţa, de un număr mai mare de alte bunuri. Dintre ocupaţiile ce se desfăşoară în lumea rurală, doar câteva au o răspândire mai largă pe suprafaţa comunei Poduri, ele fiind la îndemâna marii majorităţi a populaţiei din trecut, unele practicându-se şi astăzi.

Ţesutul, croitul şi vopsitul ţesăturilor este o ocupaţie exclusiv feminină. Femeia folosind priceperea sa făcea îmbrăcăminte textilă pentru întreaga familie. Toate operaţiile, începând de la cultivarea lotului de cânepă şi in, uneori şi de la tunsul oilor, pentru a obţine lână, trecând prin fazele diverse de preparare a firelor, apoi de ţesut propriu -zis în război, la vopsirea firelor, apoi la croirea materialelor şi în cele din urmă la împodobirea lor, împodobire ce presupune şi ea cunoaşterea unui mare număr de motive tradiţionale, fiecare cu aspectul şi semnificaţia lui, constituiau zestrea de deprinderi obligatorii ale fiecărei gospodine la vremea căsătoriei.

După ce erau tunse oile, lâna se spăla, se punea la uscat, apoi se scărmăna, obţinându-se coci di păr, care se torceau pentru urzât, restul fiind dus la drevi, după care se îndruga pentru băteali. Se colora sau nu. Lâna se folosea, în special, pentru ţesutul lipidiauălor de acoperit, a materialelor pentru sumani şi cioarici, pentru straiţi, desaji, obdieli di iarnî etc.

Cânepa şi inul se utilizau, în special, pentru confecţionarea dosurilor (ştergurilor), chimeşilor şi spăcelilor, a gacilor, obdelilor etc. Cultivate pe suprafeţe semnificative, ele erau principalele plante pentru confecţionarea îmbrăcămintei.

Recoltate, cânepa şi inul se puneau la soare, în mununchiuri, pentru o uscare sumară (de bătut, se bătea doar cânepa de toamnă, pentru a scoate sămânţa), se duceau la toptilă (în care se ţineau până când se sfarmau în brânci, circa două săptămâni), se scoteau şi se spălau, se puneau la uscat (în "munuşi”), se întindeau la soare (sau se prăjeleu, când era vreme urâtă), se meliţau şi se făceau fuior, dându-se apoi prin gribăn şi tiaptăn, pentru a se toarce, în fine, şi a se obţine urzala şi bătiala. Aceste produse se râştiieu (pe râştitor) şi se făceau jirebdii, care se băgau în budii, se fierbeau pentru a se albi, cu cenuşer (cenuşă), apoi se lau la vali sau la părău, se uscau afară, se puneau pe vârtelniţî (depeneli) după care se făceau ghem; ghemele se urzeau (pe urzoi), de unde se transferau pe sulul din spate al războiului de ţesut (se învele), cu vergele şi cu rost; urzala astfel aşezată era trasă prin iţi şi spatî până pe sulul din faţă; bătiala se trăgea pe ţevi la socalî, apoi acestea se puneau în suveici, şi ţesătoarea putea să înceapă lucrul.

Dar iată şi alte unelte şi instalaţii utilizate în acest proces:

- ***războiu di ţăsut*** – utilizat pentru ţeserea pânzei şi a stofelor, din in, cânepă, lână etc.; se compunea din: talpi, lipidauî („pedalele” cu care se mişcau iţele), iţe (pentru rostuit), sul cu slobozitor (din spate, pe care se punea urzala, peste verjeli), sul dinanti (cu „întinzător” sau „adunător” – compus, la rândul lui, din muieruşcî, măiuţ şi cui) - pe care se aduna pânza etc., brâli, în care se punea spata (pentru pânză, pentru sumane, „fir în dinti” etc.), fuştei (pentru alesul urzălii şi învălitu pă sul), suveica, în care se puneu ţevili cu băteala, ţevi cu bătealî realizate pe socalî - furca di tors (şi furca di tors cu roatî) - pentru tors caieru (de cânepă, in, lână) şi obţinerea urzălii şi a bătelii, pe fus, adunate apoi în ghemi
- urzoi – pentru urzitul de pe gheme
- râştitor – pentru obţinerea jirebdiilor de urzalî şi bătialî
- vârtelniţă (depeneli) – de pe care jirebdiile erau adunate în ghemi

- gribăn (greabăn) – un fel de „pieptene-perie” cu dinţi metalici, lungi şi încovoiaţi într-o singură direcţie, prin care se „trăjea” gribăn (greabăn) – un fel de „pieptene-perie” cu dinţi metalici, lungi şi încovoiaţi într-o singură direcţie, prin care se „trăjea” fuiorul brut pentru obţinerea fuiorului pentru urzit
- teptini – un fel de „pieptene” cu dinţi metalici, drepţi; după „trajere” fuiorului prin acesta se obţinea trama, din care se scotea bătiala şi urzeala pentru saci etc.[78]

Deoarece în lunile de vară, femeile erau ocupate cu munca în agricultură şi iernile aici sunt destul de lungi (nov. - apr.), ele se îndeletniceau cu ţesutul, cusutul şi vopsitul. Dacă cusutul şi ţesutul se mai făceau şi în anotimpul cald, ţesutul se practica doar în lunile de iarnă la războiul de ţesut.

Astfel, în războaie ţeseau pânza pentru îmbrăcăminte, ştergare (prosoape), cuverturi frumos lucrate în spetează sau cu multe iţe şi covoare cu motive florale sau artizanale.

Pe lângă acestea se făceau broderii cu fir de mătase pe bundiţe sau pe anumite „tesleafuri”, „mileuri” ce împodobeau interioarele locuinţelor din satele din comuna Poduri.

Poze de răzeşi din colectia Muzeului de Etnografie din Bacău

Dacă ţesutul era rezervat femeilor, **lucrul lemnului** era rezervat bărbaţilor. Deşi astăzi vedem mai ales meşteri specializaţi, totuşi în trecut, şi în acest meşteşug se poate vorbi de o cunoaştere generalizată. Întocmai ca plugul sau rariţa, nu puteau lipsi din gospodărie nici securea, toporul sau barda.

[78] Mărturie făcută de Iscu Natalia, satul Poduri, Valea Tazlăului Sărat, 65 ani, în 16 martie 2010.

Aşa după cum o femeie nu se poate căsători dacă nu ştie găti şi ţese, tot aşa un bărbat nu se putea însura dacă nu ştia ara şi înălţa o casă. Şi-o făcea deci fiecare gospodar, ajutat de rude, de vecini şi aceştia cunoscând în aceeaşi măsură, meşteşugul. Totul, de la tăiatul copacilor, alegându-se esenţele cele mai potrivite şi momentele cele mai bune de tăiat, la uscarea lemnului, fasonarea şi apoi ambalarea erau efectuate cu deosebită pricepere. Cu vremea au început să fie aduşi să lucreze pe bani, meşteri specializaţi în a face doar o parte a casei (spre pildă uşile, ferestrele, scheletul acoperişului, şindrila) şi în cele din urmă întreaga locuinţă. Dar, priceperea celor din trecut era mai deplină; în mod obişnuit, ei singuri înălţau acareturile, gardurile, tăiau mobile, făceau unelte de lucru.

Un alt meşteşug, practicat de locuitorii comunei este **confecţionarea de unelte agricole** şi nu numai, care deservesc fiecare gospodărie: plug, grapă, sapă, casma etc.

Imagini din Muzeul Răzeșilor Găzari

Portul popular

Alături de limbă, obiceiuri şi tradiţii, portul (costumaţia) reprezintă una dintre trăsăturile caracteristice ale specificului naţional, asigurând coeziunea etnică şi evidenţiind coordonatele definitorii ale spiritualităţii. Veşmântul constituie, aşadar, emblema de recunoaştere, marca apartenenţei la un spaţiu cultural pe care îl delimitează şi defineşte, conturând dimensiunile lui spirituale.

Încă din cele mai vechi timpuri, portul popular a fost mândria ţăranului român; cât de mult ţineau ţăranii din vremuri străbune la portul lor se poate constata din spusele lui Anton Verantea care, trecând prin Moldova în anul 1549 scria că „moldovenii ţin morţiş la portul lor şi acela dintre ei care ar accepta de la turci sau la ori ce alt neam vreo parte a portului e pedepsit cu moartea”.

Până la începutul sec. al XX-lea nu se pomenea cineva din pătura ţărănească să umble altcum decât în portul naţional. Abia acum unii dintre tinerii ce învăţau la şcoli mai înalte, pe la

orașe, au început să-și schimbe portul.

Portul în satele de pe Valea Tazlăului Sărat este în strânsă legătură cu cele două anotimpuri principale: vara și iarna. Existau în același timp două tipuri de port tradițional: îmbrăcăminte pentru muncă, mai simplă și din material mai rudimentar și hainele de sărbătoare.

Componente ale costumului popular de răzeș, aflate în colecția Muzeului de Etnografie din Bacău

Pregătirea materialului necesar confecționării întregii îmbrăcăminți constituiau ocupația țăranilor în lungul anotimp al iernii. Atunci aveau loc toate operațiunile privitoare la: scărmănatul, torsul lânii, țesutul, împletitul, vopsitul lânii sau cânepii, croitul și cusutul. Piesa esențială a vestimentației o constituie cămașa, atât pentru femei, cât și pentru bărbați și erau făcute cu ajutorul războiului de țesut.

Bărbații purtau cămeșoaie din pânză de cânepă, obișnuit, iar la sărbători din pânză de in. Cămeșoaiele nu aveau motive florale decât la gât și mâneci (cu arnici și bumbăcel). Pantaloni erau cioareci confecționați din suman de lână albă sau din pânză de cânepă. În picioare obele de apă, nojice din păr de cal și opinci din piei crude de animal și confecționate individual. În mod frecvent pe cap purtau căciuli de blană de oaie și uneori pălării cumpărate.

Femeile purtau altițe din pânză de in sau din material special cumpărat (numit furnică) cu

multe ornamentaţii florale, predominând culoarea neagră. De asemenea ornamentaţii aveau şi la partea de jos a fotelor care ieşeau de sub catrinţă. Catrinţele erau din lână colorată şi bătută cu fir alb sau galben cumpărat. Pe cap purtau tulpane ţesute din lână fără aspecte florale. Catrinţele erau legate cu bârneţe ţesute şi învârstate cu diferite modele naţionale, colorate viu, iar la capete aveau ciucuri. În picioare: mai rar opinci şi în ultimele decenii mai mult cu ciobоţele (ghete) cumpărate, ciorapă din lână împletită. Iarna, atât bărbaţii cât şi femeile purtau sumane sau cojoace fără ornamentaţii.

Astăzi costumele naţionale sunt rar întâlnite, doar bătrânii le îmbracă de marile sărbători sau le dau nepoţilor pentru ocazii speciale. Astfel sunt costumele pe care le deţine doamna prof. Biea Gabriela, coordonatoarea ansamblului Ciobănaşul. Toate aceste costume de la începutul secolului al XX-lea, sunt făcute de femei talentate, vestite în sat ca fiind cele mai bune lucrătoare care au pus în lucru lor tot sufletul, toată capacitatea lor creatoare. Ele scot în evidenţă încă o dată că poporul nostru este păstrător a tot ceea ce este plin de frumuseţe, de lucruri durabile, care să dăinuie peste ani şi să determine şi generaţiile care vin să creeze, dacă se poate mai bine, mai frumos, decât înaintaşii lor.

Obiceiuri şi tradiţii [79]

În cultura populară tradiţională, obiceiurile formează un capitol important, fiindcă întreaga viaţă a omului, munca lui din timpul anului si diferitele lui ocupaţii, relaţiile cu semenii şi cu întruchipările mitologice erau întreţesute cu obiceiuri. În folclorul nostru, unele obiceiuri au până astăzi forme ample de desfăşurare, în care vechile rituri se îmbină cu acte ceremoniale, cu manifestări spectaculoase. Acest ansamblu de concepţii, de obiceiuri, de datini şi de credinţe s-au transmis prin viu grai, din generaţie în generaţie, constituind pentru fiecare comunitate trăsătura ei specifică.

În 1446, arheologul englez Wiliam Toms propune pentru prima dată termenul de folclor. Sensul cuvântului e culegerea de materiale ce se iau din popor (etimologic cuvântul apare folk - popor, lore - înţelepciune). La noi în ţară termenul de folclor a fost folosit de Bogdan Petriceicu Hasdeu, iar în ce priveşte aria pe care o cuprinde, putem spune numai faptele artistice pe cale orală (literatură populară, muzică populară şi dansul popular).

Folclorul, cu cele două laturi ale sale, poate fi structurat astfel:

- folclor ocazional: obiceiuri de primăvară, obiceiuri de vară, obiceiuri de toamnă, obiceiuri de iarnă, evenimentele din viaţa omului;
- folclor neocazional: jocul copiilor şi cântecul de leagăn, doina, balada, cântecul propriu-zis, jocul popular.

Obiceiuri şi tradiţii de peste an
Obiceiurile de primăvară

Tradiţiile şi obiceiurile din lumea satului sunt complexe, unice şi colective. Ele au dăinuit peste timp graţie oamenilor locului. Gospodari din generaţie în generaţie, dovadă fiind mărturiile

[79] Vezi Album documentar ilustrativ, *Mărturii de cultură populară...*, p. 120-150.

scrise şi nescrise din capitolele anterioare, podurenii le-au păstrat cu sfinţenie, le-au încredinţat generaţiei actuale pentru ca apoi să fie dovadă pentru generaţiile viitoare. Obiceiurile de peste an, care marchează ciclul vieţii, se combină cu calendarul sărbătorilor religioase creştine şi cu secvenţe din vieţile sfinţilor. La toate acestea se adaugă tabloul semnelor timpului, pe care trebuie să ştim a le decodifica, fiindcă acestea constituie un posibil îndrumar al vieţii. Noul se încadrează în lumea satului podurean şi nu distruge valorile existente. Satul, oriunde s-ar afla, este leagănul unde se păstrează manifestările de viaţă românească, „este sinteza neamului în adâncimea căruia luminează încă taine nepătrunse şi nebănuite".

Primăvara este anotimpul reînvierii naturii, ceea ce înseamnă şi începutul lucrărilor agricole, ocupaţie de bază a locuitorilor din comuna Poduri. Din categoria sărbătorile de primăvară întâlnite pe Valea Tazlăului Sărat, putem aminti: „Dragobetele", „Zilele babelor", „40 de Mucenici", „Sâmbăta Sântoaderului", „Alexiile", „Bunavestire" , „Sfintele Paşti", „Sângiorzul".
„Dragobetele" - sărbătoarea iubirii la români, nu a fost sărbătorit de bunicii si părinţii noştri în mod special, ca în alte zone ale ţării, unde i s-a acordat o atenţie deosebită. Bătrânii spun că în apropierea intrării în Postul Mare evenimentul era marcat de organizarea unei mari hori unde veneau fetele şi băieţii, care erau la vârsta logoditului, să se cunoască. Această horă anunţa sfârşitul câşlegelor şi începutul Postului Mare.[80]

„Zilele babelor", ce se sărbătoresc între 1 şi 9 martie, sunt zilele în care primăvara învinge iarna. În ultima zi de iarnă, calendaristic, fetele şi băieţii îşi aleg o zi în acest interval. În funcţie de „frumuseţea" zilei alese, aşa va fi tot anul persoana respectivă. După „Zilele babelor" încep cele ale moşilor (10-17 martie), care sunt mai „blânzi" decât predecesoarele lor cronologice.

În fiecare an, la începutul primăverii, în ziua de 9 martie, creştinii ortodocşi sărbătoresc cei 40 de Mucenici din Sevastia Armeniei. În toate satele, se practică mai multe tipuri de obiceiuri, creştine şi precreştine, întrucât sărbătoarea se suprapune momentului echinocţiului de primăvară. Ea aduce în atenţie ritualuri de purificare (Focurile), de comemorare a morţilor şi de obţinere a belşugului (se scoate plugul şi se aruncă un ou înaintea lui, pentru sportul recoltelor). În toate satele comunei se fac pentru memoria celor 40 de mucenici celor 40 de colăcei din făină de grâu în formă de opt, numiţi „Sfinţi" şi „Sfinţişori". Sfinţii se frământă din aluat dospit, se coc la cuptor, apoi se ung cu miere şi se presară cu nucă.

Sărbătoarea mucenicilor se mai completează cu „focul sfinţilor", care constă în arderea tuturor gunoaielor adunate din gospodărie pe parcursul iernii. Planul se mai completează cu ieşirea şerpilor. Spre a feri casa de şerpi în tot restul anului, acesta se înconjoară cu o zdreanţă aprinsă zicând: „Ieşiţi şerpi, fugiţi departe,/ Ca să intre sănătate". Dacă îngheaţă pământul spre ziua de 40 de Sfinţi şi mai îngheaţă şi încă 40 de nopţi după aceasta, atunci toamna următoare va fi lungă şi bună, iar de nu, toamna va pica bruma degrabă".

Sâmbăta Sântoaderului (Ziua Sfântului Toader), prima sâmbătă din Postul Mare, este momentul în care se duc prescuri şi colivă la biserică. După sfinţirea de către preot, ele se dau de pomană pentru morţi. De atunci, în fiecare sâmbătă a postului şi până în Joia Mare trebuie duse prescuri la biserică. Dar revenind la Ziua lui Sântoader, etnologic este o rămăşiţă a cultului cabalin sau a curselor de cai care anunţau venirea primăverii. Tot în această zi se tundeau vitele între coarne ca să aducă prosperitate în gospodărie, iar fetele culegeau buruieni (rădăcini de urzică, frunze de

[80] Mărturie făcută în 2009 de Ispir Ecaterina, satul Cornet, 86 ani, Valea Tazlăului Sărat.

nuc) cu care îşi spălau părul pentru a avea păr frumos.[81]

În calendarul popular, cuviosul Alexie este patronul vieţuitoarelor care iernează sub pământ. Se spune că el încălzeşte şi deschide Pământul în ziua de 17 martie, pentru ca după 6 luni, la Ziua Crucii (14 septembrie) să încuie Pământul. Astfel Sfântul Alexie în mentalul comun românesc este înfăţişat purtând două chei la brâu: cu una descuie vara la 17 martie iar cu cealaltă descuie iarna la 14 septembrie.

Ziua era serbată de comunitatea cu scopul de a se păzi de insecte. Pentru ca insectele şi şerpii să nu se apropie de gospodării, în dimineaţa acestei zile se afumă livezile, grajdurile, vitele şi oamenii cu busuioc, tămâie şi sămânţă de cânepă. Fetele de măritat îşi scot zestrea la aer şi la lumina soarelui, pentru a nu fi atacată de molii pe tot parcursul anului. Fiind şi Ziua Şarpelui, nu este bine să i se spună pe nume acestui animal bivalent, ci să se facă referire la el cu formule de tipul: „cel care se târăşte”, „cureaua”, „domnul”„vântul”. Dacă broaştele încep să cânte mai devreme de Alexii e semn că va fi o primăvară lungă şi rea. Dacă insectele ies din pământ înainte de 17 martie înseamnă că va ninge timpuriu în acel an. Dacă se înţeapă cineva cu un os de şarpe pe parcursul anului, se pune peste înţepătură lumânare sfinţită de la Paşti şi osul de şarpe iese.

Bunavestire/ Blagoveştenia (25 martie) simbolizează începutul mântuirii neamului omenesc. În această zi, Arhanghelul Gavril i-a binevestit Sfintei Fecioare zămislirea lui Mesia, cel de veacuri aşteptat. În calendarul ortodox este zi de dezlegare la peşte. În Moldova există credinţa că până şi cel mai sărac om trebuie să mănânce peşte, ca să fie sănătos şi iute ca peştele tot anul. Dar există şi credinţa de a lua întâi anafură de la biserică şi a merge apoi la pescuit, unde se zice că pescarul va prinde mult peşte. Se mai spune că aşa cum e vremea de Bunavestire aşa va fi la Paşti.

În această zi, înainte de răsăritul soarelui, se afumă pomii cu tămâie şi pleavă de cânepă, pentru a fi feriţi de insecte. După răsăritul soarelui, se spune că vor fi frumoşi păpuşoii semănaţi devreme. Pământul este binecuvântat, căci învie toată musca şi începe a creşte iarba. Iar cine doarme în această zi va fi somnoros tot anul. Tot acum se spune că se dezleagă limba păsărilor cântătoare şi cucul, care a fost uliu toată iarna, redevine cuc, până la Sânziene sau la Sfântul Petru. Cei ce-l aud cântând pentru prima dată îl întreabă cât mai au până la moarte sau până la căsătorie. Iar răspunsul cucului este interpretat că de câte ori cântă... atâţia ani mai sunt până la evenimentul respectiv. O altă interpretare a cântării cucului ţine de poziţia în care îl auzim cântând. Dacă auzi Cucul cântând pentru prima oară în acel an în faţa ta şi în dreapta îţi va merge bine tot anul, dacă îţi cântă în spate şi în stânga îţi va merge rău tot anul.[82]

„Sângiorzul” , sărbătoarea Sfântului Gheorghe, pe 23 aprilie, se încadrează în categoria ritualurilor de fertilitate şi fecunditate. La acestă dată pădurea trebuie să fie încheiată iar semănăturile de primăvară se făceau cu şapte zile înainte şi şapte zile după acestă sărbătoare. În calendarul popular Sfântul Gheorghe poartă la brâu un rând de chei cu care încuie iarna şi descuie vara. În dimineaţa sărbătorii, gospodarii scot apă din fântână şi o varsă pe jos, alţii se udă între ei, urându-şi sănătate şi voie bună (astăzi nu se mai practică) . Roua cu care se udă pe faţă tinerii se crede că ar fi dătătoare de sănătate. Tot acum se pun ramuri verzi de tei, simbolizând primăvara.

Duminica Floriilor este ziua în care se merge la biserică cu ramuri de salcie, care sunt împărţite credincioşilor, în amintirea ramurilor de măslin cu care Domnul Iisus a fost întâmpinat de

[81] Mărturie făcută de Vandra Gheorghiță, satul Bucșești, 85 ani, în 2010.
[82] Mărturie de pe Valea Tazlăului Sărat, satul Cornet, făcută de Dumitru Ana, 64 ani, 2010.

credincioşi la intrarea sa în Ierusalim, ca semn al biruinţei împotriva morţii.

Cea mai mare, şi cea mai însemnată, mai sfântă şi mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an este Sărbătoarea Paştelui, Paştele sau Învierea Domnului, deoarece în această zi „Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le", iar pe cei vii răscumpărându-i de sub jugul păcatului strămoşesc şi împăcându-i cu Dumnezeu; şi al doilea, pentru că ea cade totdeauna la începutul primăverii, anotimpul cel mai frumos şi mai plăcut, când toată natura învie. Sărbătoarea este pregătită de toţi membri familiei: capul familiei, tatăl, face curăţenie prin curte, în livadă şi în adăpostul animalelor, mama face curăţenie în casă şi se ocupă de pregătirea mâncărurilor specifice de Paşti.

În noaptea Învierii gospodarii se duc la biserică pentru a primi Lumină şi pentru a o aduce acasă. Pe masa de Paşti, cea mai însemnată coptură pe care o fac gospodinele, este pasca. Originea acestei copturi, după cum ne spune o legendă din nordul Moldovei (Bucovina), e următoarea: „Zice că, călătorind odată Iisus Hristos cu apostolii săi prin mai multe sate şi oraşe spre a face oamenilor bine, şi ajungând într-un sat, se abătură la un gospodar ca să poposească puţin şi apoi să plece mai departe". Pe lângă pască, nelipsite de pe masă, sunt ouăle roşii. Obiceiul spune că două ouă se ciocnesc de către două persoane spunând: prima „Hristos a înviat", a doua persoană „Adevărat a înviat". De la slujba de înviere credincioşii se îndreaptă spre gospodăriile lor cu lumânările aprinse. Se spune că cine ajunge cu lumina de la biserică până acasă, acelei persoane îi va merge bine tot anul. Un alt obicei de Paşti este atunci când, în prima zi, se pune într-o ulcică un ou roşu, o monedă de argint şi o crenguţă de busuioc şi toţi care se spală cu acea apă va fi dorit ca oul de Paşti şi curat ca busuiocul.

În comunele vecine situate pe valea Tazlăului Mare şi Tazlăului Sărat se fac focuri din coji de usturoi. Noaptea, localnicii mai în vârstă spun că nu este bine să dormi. În satul Valea Arinilor din Comuna Măgireşti, de veacuri este obiceiul de a face un foc mare lângă biserică încă de cu seară şi este păzit de cei tineri. În satul Cetăţuia, din Comuna Strugari, Constantin Gavriliul „potcoveşte ouăle de Paşti". „M-am gândit la potcoave pentru că noi, ţăranii, spune el, am fost învăţaţi că sunt purtătoare de noroc. Apoi, Iisus Hristos a intrat în Ierusalim călare pe măgar şi cred că animalul era potcovit".

Lunii mai, i se mai spune şi Florar pentru că în acestă lună încep să înflorească toate florile. Se spune că dacă va tuna în luna mai, vor fi vânturi mari, secerişul va fi frumos, roua şi răcoarea din mai aduc fân şi vin mult, ploaia din mai aduce mălai (adică se va face porumb), toate plantele culese în luna mai sunt bune de leac.

Obiceiurile de vară

Între tradiţiile şi obiceiurile de vară putem menţiona următoarele: *Drăgaica* sau *Sânzienele*, *Sfântul Ilie, Sfinţii Petru şi Pavel, Sfânta Marie Mare*. Drăgaica sau Sânzienele, pe 24 iunie (în calendarul creştin ortodox de sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul), este legată de cultul recoltei, al vegetaţiei şi al fecundităţii, şi păstrează în ea, ca toată tradiţia românească, un amestec fascinant de creştinism, păgânism şi vrăjitorie.

În Noaptea de Sânziene „Dumnezeu rânduieşte un răstimp de linişte, când stau în cumpănă

toate stihiile şi cerurile cu stele şi vânturile” [83]. Se face o cunună din sânziene şi se pune sub pernă împreună cu ceva de-ale gurii, iar dacă visezi un pieptene alb ursitul îţi va fi alb la suflet ca florile sânzienelor, iar dacă visezi un pieptene negru atunci ursitul îţi va fi la inimă ca acea noapte. Când se culeg florile de sânziene nu este voie ca fetele şi băieţii să vorbească între ei, pentru că nu se va adeveri visul. Roua din dimineaţa de sânziene se dă pe faţă pentru a fi chipeş şi mândru. Tot un alt obicei al acestei sărbători spune că fetele trebuie să-şi lege inelarul de la mâna stângă cu aţă albă şi să nu vorbescă trei ore înainte de culcare iar apoi în vis să-şi viseze mirele cum îi va lua acea aţă de pe deget şi o va înlocui cu un inel[84].

Sfinţii Petru şi Pavel se sărbătoresc de creştini la 29 iunie, marcând miezul verii şi perioada secerişului. De sfinţii Petru şi Pavel se spune că nu trebuie să se vadă cioara din porumb; dacă ea se vede atunci nu va fi recoltă de porumb, dacă se vede atunci va fi an îmbelşugat.

Sfânt'Ilie este ziua de celebrare a Sfântului Proroc Ilie la data de 20 iulie, considerată a fi mijlocul sezonului pastoral. Dumnezeu l-a urcat la cer într-o trăsură cu roţi de foc trasă de doi cai albi înaripaţi. În cer Sânt'Ilie cutreieră norii, fulgeră şi trăsneşte dracii cu biciul lui de foc. Şi pentru că ei se ascund pe pământ, trăsneşte năvalnic pentru a nu scăpa nici unul dintre ei.

În unele zone din judeţul Bacău se culeg ierburi de leac, care se usucă la loc întunecos ca să nu-şi piardă puterile, se beau câteva păhărele de ţuică şi se mănâncă grâu nou fiert cu miere de albine. În satele din comună acestă tradiţie nu se mai păstrează, dar se spune că merele de „sânt'ilie” nu trebuie mâncate înainte pentru că bate grindina, ele trebuie duse mai înainte la biserică pentru a fi sfinţite. Tradiţia spune că nu trebuie să mănânci „urzâi” (mere de Sfântul Ilie) înainte de a da de pomană pentru că nu-ţi va merge bine în gospodărie.

Dacă sunt ploi de Sfântul Ilie atunci toamna va fi lungă şi bogată. Dacă „merele de creangă” se coc după cel mai mare tunet, atunci vara va fi lungă, fructele şi legumele se vor face bune. În luna august, ultima lună a verii, se sărbătoreşte Schimbarea la Faţă – pe 6 august şi Adormirea Maicii Domnului – pe 15 august, sărbători creştine care amintesc de sfârşitul verii şi venirea toamnei. Vremea se schimbă, dimineţile şi serile fiind mai răcoroase. De „Schimbarea la faţă” se duc prinoase de struguri la biserică pentru a fi binecuvântate şi se dau de pomană. Nu se mănâncă struguri înainte de acestă zi. Fetele nu trebuie să se pieptene în acestă zi pentru că nu le mai creşte părul.[85]

De Sfânta Marie Mare – pe 15 august se face şi comemorarea morţilor şi se merge în cimitire.

Obiceiuri de toamnă [86]

Ziua Crucii – 14 septembrie, este data ce vesteşte sfârşitul verii şi începutul toamnei. Principalele obiceiuri de schimbare a anotimpului călduros cu unul rece sunt concentrate în jurul echinocţiului de toamnă. Este ziua care permite începerea recoltării viilor, dar este şi ziua şarpelui. Acum se crede că şerpii şi alte reptile încep să se retragă în ascunzătorile subterane, hibernând până

---

[83] Mihail Sadoveanu – din *Nopţile de Sânziene.*
[84] Mărturii făcute de Dumitru Ana, Şandru Florentina, Matei Ana, Ciuhat Silvia din fosta comună Bucşeşti în 2010.
[85] Mărturii făcute în 2010 de Asmarandei Zenovia, Matei Ana, Dumitru Ana din Bucşeşti şi Cornet, Valea Tazlăului Sărat.
[86] Mărturii făcute de Matei Ana, Dumitru Ana, Popa Parascahiva din comuna Bucşeşti, Valea Tazlăului Sărat.

în primăvara următoare (la 17 martie când se sărbătoresc *Alexiile*). Se mai spune că acel şarpe care a muşcat pe cineva în timpul verii nu-l primeşte pământul la Ziua Crucii şi este condamnat pieirii.
De ziua crucii se strâng ultimele plante de leac (boz, micşunele, mătrăgună) ce se duc, împreună cu buchetele de flori şi busuioc, la biserică, pentru a fi puse în jurul crucii şi sfinţite. Plantele sfinţite se păstrează în casă la icoană sau în alte locuri ferite, fiind folosite la vindecarea animalelor. Se consideră că acum florile plâng una alteia pentru că se usucă şi mor iar cele ce înfloreau după această zi erau socotite flori ale morţilor.

Busuiocul sfinţit de Ziua Crucii se pune în vasele de apă ale păsărilor, pentru a le feri de boli, în apa de spălat a fetelor pentru a nu le cădea părul, şi la streşina caselor, pentru a le feri de rele, în special de trăsnete.

Sfântul Andrei sau Andrei de Iarnă, *Ziua Lupului* sau Moş Andrei, cum se mai numeşte în calendarul popular, se sărbătoreşte de români la 30 Brumar. Legendele spun că în noaptea Sfântului Andrei (29 spre 30 nov.) se petrec ritualuri cu scopul de a proteja oamenii, animalele şi gospodăriile, pentru că este noaptea în care spiritele rele bântuie locurile pământeşti. În această noapte femeile întorc oalele şi cănile cu gura în jos sau scot din sobă cenuşă caldă pentru ca strigoii să nu se adăpostească la căldură sau împrăştie prin curte bucăţi de pâine caldă pe care strigoii să le mănânce şi să nu mai intre în casă. Un alt obicei, prin care se apărau de duhurile necurate este atârnarea unui şirag de usturoi la intrare şi la candela aprinsă (se ungeau cu usturoi tocurile ferestrelor şi uşilor dar şi stâlpii porţilor) sau se pune busuioc la fiecare colţ al casei tot pentru a îndepărta duhurile rele. Obiceiul tutiţei este practicat în două variante. În prima variantă se face o turtiţă care, seara, înainte de culcare, se mănâncă şi nu se bea apă, iar pe cel care îl visezi că îţi dă apă acela îţi va fi sortitul. A doua variantă este că se face o turtiţă, care nu se coace, de către fetele de peste 18 ani şi dacă se usucă şi e bună de mâncat până la Anul Nou, atunci ea se va mărita în anul ce vine. Un ritual asemănător se făcea pentru a apăra gospodăria de venirea lupului. Se ungeau ţăruşii de la porţi, ferestrele şi pragurile uşilor. Este noaptea în care se spune că vorbesc animalele, dar cine le ascultă ce spun... moare.
După această sărbătoare încep pregătirile pentru sărbătorile de iarnă.

Obiceiurile de iarnă

Obiceiurile care se mai practică şi azi pe teritoriul comunei (indiferent de regimurile politice) şi care prezintă forme interesante de integrare în cultura contemporană sunt cele din ciclul Anului Nou, deosebit de ample şi pline de semnificaţii pentru cultura noastră populară. Din cadrul obiceiurilor de iarnă, care s-au păstrat până astăzi, putem enumera următoarele: *Moş Nicolae, Ignatul, Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza.*

La 6 decembrie, biserica creştină sărbătoreşte Sfântul Nicolae. Este în special sărbătoarea copiilor, pentru că primesc daruri, mai ales dulciuri. Se obişnuieşte ca în noaptea de 5 spre 6 decembrie copiii care şi-au pregătit încălţămintea o aşază lângă uşă şi aşteaptă cu emoţie ivirea zorilor. În ghetuţe, pe lângă cadouri, Moş Nicolae aduce şi o vărguţă la cei obraznici. Cu câteva zile înaintea începerii ciclului zilelor „festive", în comunitatea podureană şi nu numai, are loc sacrificarea porcului în ziua de Ignat (20 decembrie). Sacrificiul animalier a fost amplu discutat de cunoscuti etnologi şi antropologi.

Crăciunul deschide ciclul celor 12 zile ale sărbătorilor Anului Nou. Obiceiul de a colinda înseamnă, de fapt, a merge din casă în casă cu diferite urări. El se manifestă pregnant în ciclul Anului Nou. La baza lui stă principiul pe care se întemeiază rânduiala convieţuirii şi a solidarităţii colective din satele noastre de obşte: toţi pentru unul şi unul pentru toţi. De Crăciun se umblă cu colindul – în ajunul Crăciunului şi cu steaua în zilele Crăciunului. Se cântă: ,,O ce veste minunată”, ,,Moş Crăciun”, ,,Sus, la poarta Raiului”, ,,Sculaţi, sculaţi boieri mari”. Aceste colinde, auzite şi păstrate de la părinţi şi bunici, au fost şi sunt folosite de toţi copiii satului. O parte dintre ele au fost publicate în culegeri de colinde, şi sunt întâlnite în tezaurul mai multor comunităţi de pe Valea Tazlăului Sărat. În prima zi de Crăciun se merge cu Steaua.

Deosebit de frumoase sunt obiceiurile de Anul Nou – *Pluguşorul sau Buhaiul, Ursul, Capra, Jianul* (în ajunul Anului Nou) şi Sorcova, în prima zi a Anului Nou.

Jocul ursului, o prezenţă la fel de agreată în obiceiurile de Anul Nou în întreg spatiul românesc, dar mai ales pe Valea Trotuşului, în Bucovina, dar se practică şi astăzi în majoritatea satelor de pe Valea Tazlăului Sărat. Cultul ursului este moştenit de la geto-daci, care îl considerau un animal sacru.

Jianul - Legenda spune că Jianul era de neamul său boier. Ajuns haiduc, ca şi Bujor, devine hoţ de averi dar şi de inimi femeieşti. Prins în cele din urmă, va fi iertat de autorităţi.

La fel ca şi Ursul, jocul Jianului diferă de la sat la sat. Personajele sunt mult mai numeroase, fiecare având câte un rol de interpretat. Poate fi comparat cu o adevărată piesă de teatru.

Sorcova este obiceiul din prima zi a Anului Nou, şi se practică mai ales de copii. Ea cuprinde urări de bine, de sănătate, rod bogat şi împliniri. În timp ce spun versurile Sorcovei, copiii seamă cu grâu curat, sau orez, grăunţe. Cel mai des folosit este grâul.

Alte obiceiuri (practici) în seara de Anul Nou:

- *calendarul de ceapă*
- *visarea ursitului*
- dacă în prima zi a Anului Nou vine cu sorcova pentru prima dată un băiat atunci animalele din gospodărie vor face pui de sex masculin, iar dacă va fi o fetiţă atunci vor fi pui de sex feminin.

a) *Calendarul de ceapă* [87]

Pentru a vedea cum va fi vremea în fiecare lună din anul care urmează, să vadă de va fi secetă sau vor fi ploi şi ca să ştie când să semene si când nu, ţăranul podurean (în special gospodinele) face ceea ce se cheamă „Calendarul cepei”. Pentru asta, în noaptea de Anul Nou, se ia o ceapă, pe care o desface foaie cu foaie, aşezând fiecare găoace pe masă, în ordine, în număr de 12. Prima foaie este pentru luna ianuarie, iar ultima pentru decembrie. Mai apoi, în fiecare foaie de ceapă se pune câte o jumătate de linguriţă de sare pisată. Foile de ceapă se lasă pe masă, până în dimineaţa Anului Nou. Iar în cele în care sarea se topeşte toată, înseamnă că luna respectivă va fi ploioasă. Iar găoacele care n-au lăsat apă arată că lunile respective vor fi secetoase.

b) Pentru a-şi afla ursitul, fetele de măritat pun o crenguţă de busuioc sub pernă, din cel lăsat de preot în Ajunul Crăciunului; cel visat în noaptea de Anul Nou acela îi va fi ursitul. Au fost mai multe obiceiuri care se practicau în noaptea de Anul Nou, dar s-au pierdut, ele nu mai sunt practicate de tinerii de astăzi.

[87] Mărturie făcută de Ispir Ecaterina, satul Cornet, 86 ani, în 2009.

Prezentăm câteva mărturii populare tradiţionale din comuna Măgireşti
Pluguşorul [88]
La Paşti se făceau pască și cozonac, ouă roşii...
De Florii se duceau ramuri de răchită (sălcii) la biserică.
Peţitul mireselor se făcea de către peţitoare – la Prăjeşti: Grigoroaia şi Huhulica (poreclă)
Mirele ducea vin şi bomboane. Cei doi se retrăgeau singuri într-o cameră, pentru a „se cunoaşte", schimbând, de regulă, doar câteva vorbe, părinţii şi peţitoarea înţelegându-se asupra zestrei: pământ, animale, case, lucruri; muzicanţii erau tocmiţi de la Berzunţi, Frumoasa, Moineşti. Se puneau brazi la porţile naşilor, socrilor; numărul brazilor arăta fala, mândria şi bogăţia nunţii. Nunta pornea de sâmbăta, cu Vedrele – petrecere la luatul miresei (mamele şi fetele făceau flori şi dansau); flăcăii baricadau poarta şi nu permiteau intrarea nuntaşilor împreună cu mirele decât după tocmirea preţului pentru o asemenea „comoară"; vornicul spunea Conocăria . Nunta ţinea de sâmbătă până luni dimineaţa. Marţi dimineaţa se făcea publică virginitatea. Dacă mireasa nu era virgină, era pusă pe grapă (instrument agricol, din nuiele, pentru fărâmiţat şi nivelat pământul arat) şi făcută de ruşine. Astfel, fie se desfăcea căsătoria, fie se ajungea la înţelegere cu vamă „pentru necinste", de regulă se plătea cu rachiu roşu.

Nunta - tradiţii şi obiceiuri în Zemeş

Căsătoria reprezintă al doilea eveniment important în viaţa omului. În urma unirii destinelor se formează un cuplu, dar trecerea din comunitatea adolescenţilor în cea a tinerei familii se pregăteşte în timp, cu minuţiozitate şi respectarea atentă a tradiţiilor. Iată care erau etapele unei nunţi în urmă cu 50 de ani: cunoaşterea tinerilor, peţitul, logodna şi nunta propriu-zisă.

Cadrul prielnic pentru ca tinerii să se cunoască şi să-şi împărtăşească intenţiile lor, era reprezentat prin hora satului şi şezători. În urma unor prealabile înţelegeri, tânărul mergea în peţit pentru a cere fata în căsătorie.

Peţitul era etapa în care unul sau mai mulţi vornici, de regulă dintre rudele mirelui, mergeau la casa miresei şi toţi se prefăceau la început că ignoră scopul vizitei. Cineva mai îndrăzneţ deschidea problema apoi urmau discuţiile referitoare la zestre, data nunţii, alegerea naşilor, a vornicului şi a bucătăresei şefe. După ce se stabileau aceste detalii, tinerii erau întrebaţi dacă doreau să-şi unească destinele. Răspunsul se dă de regulă pe loc sau la o dată ulterioară.

Un element recent este *logodna* ce are loc imediat după momentul peţitului când viitoarei mirese i se încredinţează inelul de nuntă sau un cadou (un ceas de mână, o rochie, o geantă etc.).

Chemarea la nuntă avea loc cu câteva zile înainte. Vornicul (sau părinţii/ mirele) merge la chemat. Intră în casă şi se îndreaptă către stăpânul casei îl cinsteşte cu un pahar cu băutură din ploscă, zicându-i:

„Mirele nostru vestit
Azi prin mine v-a poftit,
Să faceţi o cale
Şi-o cărare,

[88] Vezi Albumul documentar ilustrativ, *Mărturii de cultură populară...*, p. 135-137, cules de la Toader Rusei din Măgireşti.

Pân-la curtea dumisale.
La un scaun de odihnă
Şi-un pahar de băutură
Şi mai multă voie bună.
Că şi el de multe ori,
Vă va sta în ajutori.
Eu sunt sol împărătesc,
La curtea lui vă poftesc.
Şi dacă mi-ţi asculta,
Cuşma din cap mi-oi lua,
Pân'la pământ m-oi pleca,
Vă rog, dar, să vă grijiţi,
Caii să îi potcoviţi,
Trebile să le gătiţi,
Poimâine la nuntă să veniţi!"

În ziua ce mare, alaiul mirelui trecea pe la casa naşilor, îi lua pe aceştia cu lumânările, florile pentru mireasă şi mergeau împreună la casa fetei. Aici întâmpinau primele piedici, uneori poarta fiind legată sau încuiată, iar mireasa înlocuită cu o bătrână.

Apoi vornicul spunea oraţia de nuntă sau conocăria:

„- Bună dimineaţa, bună dimineaţa, cinstiţi socri mici!
- Mulţumim dumneavoastră, băieţi militari!
Dar ce umblaţi, ce căutaţi?
- Ce umblăm, la nime' samă să dăm…"

Gătitul miresei este următorul moment important. Naşa joacă voalul pe două crenguţe de brad împodobite. În timpul gătitului miresei, un lăutar cântă o melodie de rămas bun. Mireasa însoţită de cei doi părinţi este „dată" cu ajutorul celor mai frumoase cuvinte mirelui. După aceea, nuntaşii sunt aşezaţi la masă după cum urmează: mirele, mireasa, naşii, nuntaşii (aşezaţi după gradul de rudenie). Urmează logodna din timpul nunţii: la un moment dat naşii aduc o farfurie umplută cu orez, zahăr, bomboane, pene, flori fiind acoperită cu o batistă brodată, numită batista miresei. Mirele plăteşte batista, naşii ascund verighetele de trei în farfurie, iar tânărul cuplu trebuie să le găsească. Naşul îi întreabă dacă se logodesc unul cu altul, spune o rugăciune şi le urează celor doi tineri casă de piatră trai lung şi bogat.

După terminarea logodnei este prezentată zestrea miresei care consta dintr-o ladă sau sipet scrijelită sau pictată, plină cu ţesături aşezate teanc (feţe de masă, aşternuturi, ştergare, îmbrăcăminte, prosoape şi preşuri). Deasupra lăzii erau aşezate teanc: ţoluri, scoarţe, lăicere, cergi, perne şi cultugi (perne mici) brodate. La nuntă zestrea era păzită de domnişoarele de onoare, plătită de mire, furată de mire şi de cavalerii de onoare, apoi strigată, cântată şi jucată în hora mare. Pe fondul unui cântec specific – vornicul, naşii, mirele, mireasa şi ceilalţi tineri – formează un şirag ce se roteşte de trei ori în jurul miresei, apoi iese în curte, urmând împodobirea nuntaşilor cu: flori de nuntă, beteală, coroniţe de flori.

Înainte de a părăsi casa părintească, naşa, îndeplinind un rit de fertilitate şi comuniune, rupe deasupra capului miresei un colac făcut special, în cele patru puncte cardinale. Mireasa bea vin, iar

vinul rămas în pahar este aruncat peste cap. Până la biserică, lumânările erau şi sunt şi acum duse de o fată şi un flăcău, desemnaţi de naşi. Înaintea mirilor se aşază găleţi cu apă, alt simbol al fertilităţii. Mirele răstoarnă găleţile cu apă, nu înainte de a pune o mână de monede, răsplătind astfel gestul.

După cununie, mirii iau lumânările din mâna naşilor, apoi alaiul pleacă spre casa socrilor mari. La intrarea în casa mirelui, soacra mare îi întâmpină cu pâine, orez şi miere de albine, îi stropeşte cu apă şi busuioc, îi cuprinde apoi de după gât cu un prosop, simbol al unităţii viitoarei familii, îi conduce la un loc de cinste şi-i aşază pe perne, dându-le să mănânce amândoi dintr-un ou. Aceste ritualuri sunt menite să asigure fertilitatea miresei deoarece grâul, apa şi oul sunt simboluri ale rodniciei şi fertilităţii. Orație de nuntă [89]

Alte obiceiuri și practici meșteșugărești populare

Ghicitoarele din Prăjeşti-Măgireşti: Săftica Avrămoaie (în bobi), Aglaia lui Huhurez, Angelica Mareş

Descântători: Mareş Dumitru, Guţui Maftei Ghinuţa, Măriuca Aştefănoaiei, Safta lui Zota;

Crâşme în Prăjeşti: Ion Popa, Ion Airinei (Apetrei), Săftica Bondoaiei, Costică Popa (la Creţuca);

Meşteşuguri/ preocupări ale populaţiei din cele mai vechi timpuri până astăzi în satul Prăjeşti:

Alexandru Alexandru Parascan – fierar, lemnar, potcovar (deţinea fierărie, scule pentru prelucrat lemnul, fântânar, construia case, căruţe, alte unelte pentru lucrul pământului);

Andrioaie Ion – lemnar;

Câdă Neculai, Hazur Mihai, Privizentu Sandu, Belciu Toader şi Costache (porecliţi Castravete); Lascu Alexandru (de origine poloneză, poreclit Grozavu) – construiau case;

Belciu Maria, Măriuca Ştefănoaiei, Safta lui Zota, Măriuca lui Sava –confecţionau sumane, pantaloni şi alte articole vestimentare;

Câdă N. Alexandru vede pentru prima oară morişcă (zdrobitor) pentru struguri în Basarabia şi o aduce în Prăjeşti (la intrarea în satul Prăjeşti s-a păstrat până azi toponimul Morişcă);

Poreclă de la meseria de găzar, de la mersul „pe drum” – Belciu Ghiuldun; există şi versuri făcute pentru acest lucru: „Frunză verde de alun/ Vine omul de pe drum/ Curg paralele ghiuldun”.

Cercetând documentele din Arhive, am descoperit termenul de găzer în anul 1897: Mg. Plasa Tazlăul de Sus, jud. Bacău, Ion Maftei, 19 ani, „de religie ortodoxă, de profesie agricol şi găzer”, fiu a(l) D-lui Ion Maftei de 56 de ani şi a Doamnei Anica Maftei, de 40 de ani, mort „în casa lui Frenţ Bisoc din secţia Schineni”; „medicul Plăşei Bistriţa de sus domiciliat în oraşul Bacău, care au constatat acest caz de moarte, ca provenit din paralizia cordului, din degenerarea sa gresoasă”.

Traversând în timp: răzeşii găzari de pe Valea Tazlăului Sărat, judeţul Bacău: - originea şi vechimea populaţiei după cercetarea numelor de persoane şi a toponimelor

Valea Tazlăului Sărat este un pământ care a fost locuit din cele mai vechi timpuri neîntrerupt de populaţia băştinaşă, urmaşii carpilor, dacilor plămădiţi în români după contopirea în veacuri cu romanii. În decursul istoriei şi prin aceste locuri, ca pe întreg teritoriul Moldovei şi României, s-au perindat nenumărate populaţii migratoare, care şi-au lăsat mai mult sau mai puţin „semnele” trecerii

[89] Vezi textul în Album documentar ilustrativ – *Mărturii de cultură populară...*, p. 138-141, rostită de Cernat Simion din Prăjești-Măgirești.

şi conveţuirii vremelnice. Acestea au venit, au stat un timp şi au trecut mai departe. Băştinaşii, românii răzeşi au rămas locului.

De asemenea, aşezarea geografică specială: în apropierea hotarului dintre provinciile Moldova şi Transilvania şi acea frumos şi corect numită şea pe care se află oraşul Moineşti, vama de la Tazlău, cum este înscrisă în documentele istorice, atestată încă din anii 1408, 1431 şi urm., ca şi generozitatea domnilor Moldovei de a accepta împământenirea unor emigranţi din Transilvania, secui, ceangăi, saşi şi români (aceştia plecaţi datorită opresiunii religioase), dar şi a evreilor, armenilor, grecilor etc., a facilitat mişcări numeroase de populaţii, amestecuri, împrumuturi de obiceiuri, tradiţii, elemente de limbaj etc. Dar stratul protoromân a rămas să absoarbă aceste influenţe şi să nu-şi schimbe elementele fundamentale definitorii.

Pentru o analiză ştiinţifică serioasă a originii şi vechimii populaţiei din zona Tazlăului Sărat am cercetat arhivele şi am făcut investigaţii şi în teren, înregistrând numele de persoane din comuna Măgireşti şi o parte şi din comuna Ardeoani, precum şi toponimele din Măgireşti, Prăjeşti, Stăneşti, Şesuri, Valea Arinilor, Zemeş, Moineşti şi Ardeoani. Proiectul de cercetare este mult mai amplu şi are ca ţintă editarea unei Monografii [90]şi organizarea Muzeului Răzeşilor Găzari, aşa încât prezentăm acum doar un eşantion, lămuritor totuşi, privind originea şi vechimea populaţiei de pe Valea Tazlăului Sărat.

Aşa cum spuneam, alături de istorie şi arheologie, şi toponimia poate contribui la cunoaşterea etapelor mai vechi din istoria unor popoare şi a locurilor în care au trăit şi şi-au lăsat amprenta. E vorba mai ales de amestecul de populaţii în teritorii sau deplasările românilor. Acolo unde lipsesc documentele sau sunt puţine, toponimia poate fi de mare ajutor, e o arhivă deosebit de preţioasă. Şi felul în care oamenii s-au numit între ei, sursele pe care le-au folosit pentru a pune nume copiilor lor, rezistenţa uneori îndârjită la influenţele exterioare, străine firii şi naturii lor.

Studiind numele de locuri din localităţile de pe Valea Tazlăului Sărat, ca şi numele de persoane, am ajuns la concluzii importante privind istoricul acestora, privind înfiinţarea unor sate, a dispariţiei unor localităţi, la conveţuirea dintre români şi alte populaţii.

Concluzia este că şi toponimia (numele de locuri) şi antroponimia (numele de parsoane), într-un cuvânt, onomastica, constituie mijloace de reconstituire a trecutului unui neam, procesul de populare a zonei, originea locuitorilor, relaţiile de proprietate şi de rudenie.

Nemeroase nume de locuri sunt formate de la numele cneazului sau al boierului cu sufixul *–eşti*, forma de plural a sufixului *–esc(u)*. Acest sufix arată adesea provenienţa locală, în sensul că numele de familie format cu acest sufix reprezintă singularul toponimului corespunzător. Prăjescu e originar din Prăjeşti, Măgirescu din Măgireşti, de la un strămoş care v-a fi fost întemeietor. Sufixul *–eşti* ne trimite, în mod obligatoriu, şi la originea personală, şi e sinonim cu *–eanu*, *-e(o)ani* (Vezi Ardeoani).

Valea Tazlăului Sărat deţine locul dintâi în Moldova în ce priveşte vechimea unei localităţi în *–eşti*, atestată documentar. E vorba de **Leontineşti (1399)**, desigur de la antroponimul Leonte.
În epoca de formare a poporului român şi a limbii române, au circulat nume daco-romane, ca acelea întâlnite pe inscripţiile din provinciile dunărene romanizate, nume de sfinţi (Paul, Toader), precum şi nume laice formate din cuvinte de origine tracă (Brad, Bucur, Murg, Moş), sau din limba latină,

[90] Vezi Constantin Parascan – *Nume de persoane în localitățile de pe Valea Tazlăului Sărat – Bacău din cele mai vechi timpuri până azi*, 290 p.

exprimând culoarea: Albu, Negrea, Căruntu, ori rudenia: Sora, Fratu, Fecioru, sau unele explicabile prin cauze: Bunea, Cucu, Peşte, Soare Ursu, Lupu.

O altă fază este cea a conveţuirii cu populaţia slavă, de la care populaţia românească a împrumutat şi toponime şi antroponime: Neagu, Bogdan, Cernea, Dragu, Preda, Radu, Vlad. Tot acum au rămas nume de persoane ori toponime şi de la pecenegi şi cumani, precum Coman, Comăneşti, Basarab, Talabă. Apoi au pătruns nume de la unguri în zona Tazlăului Sărat.

A urmat influenţa cultă a bisericii ortodoxe, aceasta impunând nenumărate nume greco-slave, nume aşa numite biblice sau calendaristice: Dimitrie, Ioan, Gheorghe, Vasile, Constantin etc.

Perioada modernă a adus moda luării numelor din istoria românească, au urmat nume exotice.

Unele nume de botez au devenit nume de familie şi invers.

Cum au apărut numele oamenilor în istoria omenirii?

Din cele mai vechi timpuri, trăind în grupuri, în colectivităţi (familii ori comunităţi de triburi, ori aşezări) oamenii au simţit nevoia de a vorbi unul despre altul. Cât timp cel despre care se vorbea era de faţă el putea să nu aibă un nume propriu-zis. Dar când nu era de faţă, era absolut obligatoriu să fie diferenţiat, personalizat printr-un semn anume, să fie recunoscut faţă de ceilalţi. Astfel, s-a ivit necesitatea ca fiecare individ să aibă un nume. Nu avem mărturii despre felul cum se numeau oamenii unul pe altul în preistorie. E clar că pentru primele nume se foloseau cuvinte ale limbii comune (spre exemplu: cel gras, cel burtos, cea năzuroasă, cel galben, cea roşie etc., etc.).

Sigur, şi defectele au fost cele care au dat posibilitatea numirii după „defecţiunea" fizică sau morală. Astfel s-au născut şi poreclele, pe care, de asemenea vom prezenta aici câteva porecle din satele: Măgireşti, Prăjeşti, Şesuri, Ardeoani. La diferite popoare există diferite modalităţi de numire a persoanelor (exemple interesante sunt la japonezi, ori populaţiile vechi din America de Sud.) „Cu timpul, după ce s-a creat deprinderea de a avea un nume pentru fiecare persoană adultă şi s-a format astfel conştiinţa că orice fiinţă umană trebuie să aibă o denumire, oamenii au început să dea nume copiilor chiar de la naştere."[91]

Oamenii vechi au crezut şi cred (se întâmplă chiar şi astăzi la oamenii moderni) în forţa magică a numelui, că în el ar fi ascuns destinul viitor al individului, că ar influenţa şi caracterul. Oricum, numele exprimă azi, mai mult, mentalitatea ori gradul de cultură al părinţilor.

Întâi au apărut poreclele, apoi numele de botez şi, mult mai târziu (în Europa, în Anglia de pe la 1300, în Germania în secolul al XII-lea, la noi din secolul al XVII-lea) numele de familie (la familiile boiereşti, oamenii din popor îl adoptă mult mai târziu). Cancelariile administrative impun şi menţin numele de familie.

La început, numele de familie s-au creat întâmplător, spontan, întâi la nobili, apoi la burghezi, apoi ţăranii, iar aceste nume s-au format şi impus, mai cu seamă, de la numele tatălui (când era cunoscut), ori de la numele mamei (când era din flori), ori de la numele localităţii de origine de unde provine, ori un nume de meserie.

În România, în trecut, nu existau, aşa cum arătam, decât numele de botez. Dacă era nevoie de o precizare în plus se adăuga numele tatălui, al soţului, al mamei, sau al soţiei: Ştefan a Petrii Ciubotariul (tatăl scriitorului Ion Creangă), Apetroaiei, Agheorghiţoaei (comuna Măgireşti), de la A lui Petrea, A Gheorghiţoaei.

Numele de botez, personal, în sistemul popular, este cel care ne defineşte, cel care rămâne

[91] Dan, Ilie, *Studii de onomastică*, Editura Vasiliana 98 Iaşi, 2006, p. 109.

neschimbat toată viaţa, cel cu care plecăm în eternitate, cel cu ajutorul căruia suntem pomeniţi la ceremoniile religioase şi vom fi recunoscuţi în Lumea de dincolo.

În studiul pe care l-am făcut am cercetat numele de persoane din comuna Ardeoani din anii 1883-1887 de la Arhivele Statului din Bacău[92], de numele de persoane din anii 1893-1904 din satele Măgireşti, Prăjeşti, Stăneşti, Şesuri, Tazlău, cele din anii 1959-1963 din Măgireşti, Prăjeşti, Stăneşti, Şesuri, Valea Arinilor, comparate cu numele de persoane din anul 2011 din Măgireşti, Prăjeşti, Stăneşti, Şesuri, Valea Arinilor. Am adunat şi analizat poreclele din satele Măgireşti, Prăjeşti, Şesuri, Valea Arinilor[93], porecle din comuna Ardeoani.

De adunarea şi analiza toponimelor din comunele Măgireşti, Zemeş şi Ardeoani s-au ocupat Marinela Mirianu şi Violeta Jigău.

O primă constatare privind numele de botez existente încă de la mijlocul secolului al XIX-lea din comunele Măgireşti şi Ardeoani este aceea că acestea sunt cele tradiţionale, specifice, obişnuite populaţiei româneşti: în Măgireşti: Alexandru, Andrei, Anica, Aniţa, Casandra, Catinca, Constantin, Costachi, Gavril(ă), Ghinuţa, Ghiorghi(e), Grigoraş, Iacob, Ileana, Ilie, Ilinca, Ioana, Ion, Iordachi(e), Luca, Maria, Matei, Mira, Neculai, Paraschiva, Profira, Rariţa, Ruxanda, Safta, Ştefan, Theodor (Toader), Vasile(ie). Un alt nume intersesant am găsit în Prăjeşti la 1904: Maria I. N. A Grigoroşoaei zis şi Câdă.

În comuna Ardeoani, în anii 1883-1887, la decedaţi găsim numele de botez: Alecu, Anica, Aniţa, Casandra, Cecilia, Constantin(u), Costachi, Ecaterina, Gheorghe, Grigoraş, Ichim, Ileana, Ilinca, Ion(u), Iorgu, Lucreţia, Marie(a), Neculai, Pavel, Profira, Puiu, Safta, Smaranda, Sanda, Sofia, Tanase, Toade(i)r, Vasile.

La Ardeoani au fost înregistrate şi două persoane de origine maghiară: Aron Ianovici şi Breatcu Anica. Un alt nume ciudat: Jossepu.

Născuţii din anul 1893 din comuna Măgireşti: fete: Aniţa, Catinca, Catrina, Ecaterina, Elena (Ileana), Elisabeta, Efrăsina, Ghinuţa, Ilinca, Ioana, Maria, Mira, Profira, Rariţa, Ruxanda, Safta. Frecvenţa cea mai mare o are Maria (de 11 ori); băieţi: Alixandru, Constantin (4), Costachi, Dumitrachi, Gavrilă, Ghiorghe (6), Ion (10), Moisă (în Modârzău), Neculai, Toader.

Numele de botez, în funcţie de epoca în care au fost puse şi purtate, exprimă, desigur, mentalitatea şi o anumită modă, dar numele de familie arată apartenenţa la o anumită etnie, istoria limbii conservată, precum şi o anumită rezistenţă la influenţele străine.

Numele de familie din Ardeoani, de pildă, din anii 1883-1887, arată clar o conveţuire şi cu oameni de altă etnie: Andraş Iorgu (maghiar), Aron (evreu-ungur), Breatcu Anica (maghiară), Lăcătuşu (maghiar), Ciubotaru arată ocupaţia, Sărăcuţu trimite la categoria socială, Diaconu, Deaconu la îndeletnicirea, meseria de diacon, Vrâncean, Muntianu aminteşte originea, locul

Alte nume de familie din comuna Ardeoani: Arghir, Arghirei, Bantu, Barna, Beşleagă, Belciu, Bezărău, Catana, Cernat, Chiriac, Dârlău, Dospinescu, Ghintu, Ghineţ, Ghiorghi, Giuncu, Gura, Iordache, Martin, Marin, Marişu, Mirianu (familie originară din satul Şesuri, la acei ani făcând parte din comuna Ardeoani), Nistor, Nistori, Neculcea, Neculai, Palade, Paraschivei, Parfene (familie veche din Leontineşti), Pecu, Popa, Scorţanu, Tunariu, Zaharia.

---

[92] Adunate de prof. Adina Simion, originară din Dianca, Leontineşti, comuna Ardeoani.

[93] Înregistrate de prof. Violeta Jigău, înv. Ioan Belciu şi Albertina Belciu, Marinela Mirianu, specializată – studii universitare de master geografie, toți intelectuali din comuna Măgirești.

În anii 1893-1904, la decedaţi şi nou-născuţi, existau următoarele nume de familie în satele comunei Măgireşti: Ancuţa, Andrei, Apostol, Avram, Bălan, Balaşa, Bălaşei (a), Bârgăuanu, Bejan, Bejan, Belciu, Bogdan, Bolohan, Botezatu, Bran, Bucă, Caţavei, Cazan, Cernat, Chiper, Chira, Cibotaru, Ciurilă, Cotu, Creţu, Cuţui, D(ă)ârlău, Di(e)aconu, Dospinescu, Dragomir, Driţu, Dudui, Eftime, Făiniţe, Furdui Gabu(o)r(ă, Ganea, Gavrliţ(ă)e, Gherasim, Gherghel, Ghidibac(ă), Ghineţ, Ghinuţ(ă)ei, a, Ghinuţa, Gogea, Grigoraş, Iftim(i)e, Ionesei, Istrate, Istrătoaia, Jalbă, Jigău, Lăcătuşu, Lazăr, Lefter, Linguraru, Luca, Lupu, Maftei, Măgirescu, Manole, Mânzatu, Mărgel, Mariş, Matei Olă, Matei, Maxim, Mihălăchioae(i), a, Mirăuţă, Mireanu, Moise, Munteanu, Muntenaşu, Ne(i)culescu, Neagu, Neculoaei, a, Nedelcu, Nistor, Nistoreanu, Ochean, Peşcă, Petrei, a, Petroaei, a, Pintili(e)i, Plutaşu, Popa, Popa Robu, Popoi(u), Postolescu, Pruteanu, Roşu, Rotaru, Rusei, Rusu, Sandu, Soroceanu, Stângaciu, Ştefan, Preot, Stoean, Todeancă, Ulea, Ulea Preot, Uliu, Vasilcăi, a, Vatavu, Voican, Zavate

Prăjeşti: Andrioaei, Andrioaia, Apetrei, Banaşu, Belciu, Bran, Că(â)dă(u), Catana, Cernat, Condrea, Dumitraşc, Enea, Florea, Gherasim, Ghidibacă, Grig(ă)oreşoaei, a Crupenski, Grozavu, Guţui, Hazur, Huian, Lază(e)r, Luca, Mariş, Munteanu, Nechita, Parascan, Paşcu, Petrei, a, Petroa(e)i, a, Pintilie, Piştea, Podureanu, Popa, Prisecaru, Sava, Silişteanu, Smăncilă, Smarandei, a, Stârpu, Stoican, Stoleru, Timofte, Toia, Tizu, Todeancă, Trandafirei, a, Tudu(o)rachi(e), Ungur(u), Urecheanu, Vârlan, Văsâi, Zamfir, Zavate, Zota.

Stăneşti: Andrei, Apostolescu, Bălbescu, Balica, Bălteanu, Banaş, Bărgăoanu, Bejan, Bocance(a), Botez, Căsu, Cazacu, Chelaru, Chiaburu, Chivoiu, Cojocaru, Cusan, Dascălu(l), David, Dospinescu (preot), Dragomir, Drulea, Epure, Foltea, Gaboră, Găluşcă, Gherasimescu, Ghirasimoaia, Gogea, Grinberg, Harbuz, Iacob, Jieanu, Lază(e)r, Lupu, Mocanu, Munte(i)anu, Necula, Nistoreanu, Strătulat.

Şesuri: Albu, Baston, Bogdan, Boghian, Buruiană, Cheaburu, Chiper, Gheorghiţoaei, a, Ghiţe, Gică, Lupu, Mărica, Marinca, Maxim, Mirăuţe, Peşte Alb, Pintili(e)I, Postolescu, Tazlău, Ţincu, Vrânceanu, Zavate.

Analizând cu atenţie numele de familie existente în anii 1893-1904 din Măgireşti, Prăjeşti, Stăneşti şi Şesuri şi comparându-le cu cele din 1956-1963 din aceleaşi sate ale comunei Măgireşti am ajuns la următoarele concluzii:

Cea mai conservatoare comunitate este cea din satul Prăjeşti, şi din acest motiv, şi cea mai pură, adică: există nume de familie care se găsesc din secolul al XIX-lea doar aici, precum: Catana, Câdă (cu o singură excepţie: există în 1956-1963 o singură familie Câdă în Şesuri, desigur „migrată" din Prăjeşti), Belciu (cu o singură excepţie, în Măgireşti), Florea, Guţui, Hazur, Huian, Parascan, Sava, Tudorachi, Zota (cu o singură excepţie: există în 1959-1963 o familie Zota în Şesuri, venită tot din Prăjeşti). Alte familii care dau specificul satului Prăjeşti: Alăzăroaie, Andrioaie, Apetrei, Belciu (la mijlocul secolului al XX-lea erau 24 familii Belciu), Cernat (11 familii), Lazăr, Mareş, Popa (15 familii în jurul anului 1950).

În satul Prăjeşti deMăgireşti nu există nici un singur nume de familie sau de botez care să fi fost influenţat de o altă seminţie decât cea răzeşească, românească din vechime. Există, desigur, în fiecare sat component al comunei Măgireşti nume de familie specifice doar unei singure localităţi. Cele câteva excepţii se datorează căsătoriilor unor bărbaţi din satele lor de baştină în cele ale soţiilor lor. Şi această apreciere arată conservatorismul fiecărei comunităţi de răzeşi. Iată câteva exemple:

- familiile Bejan, Bran, Chira, Făiniţă(e), Gabor, Jigău, Maftei, Popoi, Rusei, Ulea, Uliu, cu rare

excepţii, datorate motivului arătat mai sus, sunt de baştină satului Măgireşti.
- familiile cele mai „bogate" în neamuri, adică cele mai răspândite în anii 1950 sunt: Bejan (10), Bran (8), Cernat (8), Făiniţă (11), Gabor (5), Jigău (7), Maftei (8), Muntenaşu (3), Popa (15), Rusei (10), Ulea (13), Uliu (4).
- familiile Bocancea, Chiaburu, Dospinescu, Gherasimescu, Jianu, Mocanu, Nistoreanu, Piştea, Rotaru, Silişteanu, Timofte, Tizu, Todeancă, Unguru, Zavate, tot cu doar câteva excepţii, sunt specifice satului Stăneşti;
- familiile care dau specificul satului Şesuri: Andraş, Apostolescu, Avrămescu, Chiper, Coman, Ghineţ, Mireanu, Mirianu, Petcu, Prăjescu, Stanciu;
- familiile cele mai vechi şi cele mai răspândite, specifice satului Valea Arinilor, după statistica din anii 1950: Adăscăliţei (6), Agavriloaie (7), Alăzăroaie (19), Cambei (4), Ceauşu (6), Cernat (10), Ciobanu (5), Enea (10), Fedeleş (5), Ghinea (9), Huian (7), Mardare (5), Moţei (21), Munteanu (7), Pruteanu (12), Rusu (14).
O privire rapidă asupra familiilor existente în satele comunei Măgireşti în anul 2011, din statistica oferită de Primărie, ne prilejuieşte următoarele consideraţii:

În decursul anilor au apărut nume noi, au dispărut unele din cele existente în urmă cu 150 de ani, numărul familiilor a crescut, multe nume tradiţionale, specifice ficărui sat, s-au păstrat până azi.

În Măgireşti reţinem numele: Ancuţa (5), Andrei (4), Aneculoaie (3), Apostol (5), Avasiloaie (3), Avram (3), Balan (16), Balaşa (3), Bejan (11), Belciu (4), Botezatu (3), Bran (6), Cernat (13), Chira (22), Dârlău (8), Diaconu (5), Făiniţă (15), Gabor (5), Gavriliţă (5), Iftime (6), Iftimi (15), Jigău (19), Lăcătuşu (5), Lazăr (8), Lefter (5), Istrate (5), Maftei (11), Mocanu (4), Munteanu (3), Muntenaşu (6), Neculescu (6), Pintilie (4), Popa (16), Popoi (4, Popoiu 2), Rotaru (8), Rusăi (3, 1 Rusăiu), Rusei (6), Silişteanu (3), Stoleru (4), Todeancă (5), Vatavu (3), Zaharia (7), Zavate (3);
În Prăjeşti: Andrieş (3), Andrioaie (6, Andrioaei 2), Apetrei (3), Belciu (20), Câdă (14), Catana (6), Cernat (22), Chira (3), Dumitru (4), Enea (5), Mareş (5), Marian (4), Parascan (4), Popa (19), Guţui Maftei (8), Maftei Guţui (3), Rusu (3), Sava (6), Zota (10);
În Şesuri: Apostolescu (10), Avramescu (6), Balan (5), Chiper (4), Chira (5), Dospinescu (10), Mareş (5), Mireanu (33), Prăjescu (4).
În Stăneşti: Andrei (5), Bejan (10), Bocancea (4), Cazacu (5), Dospinescu (14), Drulea (9), Gherasimescu (11), Jianu (4), Lazăr Tizu (4), Mocanu (10), Nistoreanu (5), Rotaru (7), Silişteanu (11), Timofte (4), Timofti (5), Todeancă (4).

În satul Valea Arinilor, în anul 2011, familiile mai puternice erau: Adăscăliţei (13), Adochiţei (9), Agavriloaie (9), Alăzăroaie (17), Ardeleanu (8), Bărgăoanu (5), Belciu (20), Catana (5), Ceauşu (5), Cernat (9), Ciobanu (8), Enea (29), Ghinea (9), Guţui Maftei (4), Huian (9), Moţei (16), Munteanu (18), Popa (6), Popoi (5), Pruteanu (9), Radu (4), Rusu (21).
Iată poreclele din Ardeoani: Bamboi, Bărbuţă, Bezărău, Blehaciu, Boboc, Bodrângă, Bondă, Brigadieru, Budăi, Buftu, Buliştain, Bursuc, Butafel, Căcărează, Cârcel, Cârnu, Cehoslovacu, Chelban, Chiuchi, Cioată, Ciocarde, Ciofu, Ciubuc, Ciuşlaurul, Codău, Coroagă, Coşolin, Cucoş, Culişăi, Delcou, Dobă, Fierarul, Fotografu, Frână, Găină, Gâscaniu, Geandră, Gherghel, Glangă, Grecu, Hârdeaşcă, Hârjachi, Ivan, Jâdanu, Jidanu, Jderul, Lisulucu, Moineac, Mosorel, Nijvai, Nişălic, Oăica, Otravă (Moş Otravă), Pătrău, Pătrunjel, Pândiş, Perju, Peşcă, Plonic, Procuroriu, Roboţel, Spanac, Stegaru, Strechea, Şandrama, Tăgărică, Terente, Tipileti, Turat, Ţapul, Ţărăncuţă, Usturoi, Vorniucul.

Poreclele din Măgireşti: Alec (de la numele tatălui), Anica a Vădanei, Aurica Luţă, Bojoagă (avea plămâni puternici şi înjura de „cornu mătii”), Bolmoagă (molcom), Buban, Bucă, Brăneata, Buric, Butoi (şi Şchiop), Căleap (era înalt), Cârcei, Chirică, Chitâu, Ciobâcă, Ciompega, Cioroi, Ciorsac (a se scărpina), Ciubuc (era avară), Ciocălău, Codauca, Colac (era gârbovit), Contesa, Copila (Preceptoru), Coşarcă, Cotac, Cuchea, Cucoşel (era mândru), Dănilă (drăcos), Dârdâilă, Dediţu (era fript pe faţă), Doban Tasia, Drugoi, Foanfa, Găină (fura găini), Gângâitul, Ghinuţa (cândva nume ori prenume), Ghiţă a Saftei (bolnav de nervi), Habă (gras ca o habă), Haler (voinic), Haplea, Hodoghel, Hogeag, Hultan, Humuleasa, Iju, Iojă (nume cândva, azi poreclă, ifluenţă maghiară, pentru o seamă din familia Cernat), Izmană, Jigăuţă Ţăcăneală, Laleaua Neagră, Lupăieş, Mandache, Mămăligă (moale ca o...), Mărucă, Moş Groapă (intra în gropi cu maşina), Moşicăi (a), Motofleaşcă, Muierea (bărbat rău de gură), Murătură, Neamţu, Pailesî (spunea mereu „păi”, moale), Părălea, Pichiraş, Pircu, Porumghiţă, Raţă, Răţoi (era iute), Sârmă-n nas, Suguilă, Şoldan (mânca doar şoldurile de la iepure), Şoponel (pronunţa greşit săpun), Şuiu (şi-a dat foc la casă), Tihoc, Todică, Trâncă (trăncănea, vorbea cam mult), Ţambric (mic, iute), Ţapu (mergea pe motoretă şi stătea ţanţoş ca un ţap), Ţulache, Unguroanca, Urdă, Ureche (era într-o ureche).

Poreclele din Prăjeşti: Amniază, Bălosu, Bărbosu, Bărboşi (stilişti), Bărdan, Băşină-n cizmă, Boban, Boldita, Botosu, Boul Floarei, Bugeti, Buium, Castravete, Cărucior, Câcâcea, Cercel, Chelban, Chiagu, Chioru lu’ Nică, Chioru’ lu Tache, Chitic, Chioara, Cioată, Colac, Cornea, Cufurel (Pufurel), Dihoru’, Doacă, Fâţa, Fleştenache, Gârlijata, Gâtu, Ghiuldum, Ghiuldumei, Girafa, Grozavu, Guşă, Guşoaica, Harbuz, Haţache, Hogea, Huc, Huhulica, Huhurez, Huhu, Huia, Iepure, Jarpa, Lupu, Maldan (ţiganul), Mărgărin, Mucea, Murătură, Nojiţa, Nicuţă, Papuc, Pofleagă, Popică, Purcel, Putinică, Rusu, Secure, Strâmbu lu’ Costic’ a lu’ Sănduc, Strâmbu lu’ Sănduc, Tanchistu, Tinichele (femei care vorbesc ce nu trebuie, bârfind), Turcan, Şâmşă.

Poreclele din Valea Arinilor: Acurcii, Bancu, Birlic, Bolohan, Borangic, Borş, Brojghean (cotor de varză), Buduroi, Bulgaru, Burete, Butu, Cartoafă, Cazan, Cărăbuş, Cărucior, Cârlig, Chinezu, Chitic, Ciubăr, Ciubuc, Ciuchea, Clopotaru, Cornea, Cotac (Bârzu), Cotea, Cunea, Corhănel, Curhănel, Dadiţă, Doagă, Duman, Dup, Eretele, Fasolică, Fântru (de la un Berbec), Flocea, Găşoi, Găvlăniţă, Glavă, Hrean Doctoru, Hrib, Hrişcă, Huhurez, Lache, Mânicuţă (Cunea), Morcov, Mutu, Niţă, Ovrig, Păsălău, Putinică, Sărăcuţu, Sucală, Şoalbă, Şobolan, Şontea, Târşu, Tofleagă, Tomoi, Turtă, Ţap, Ţigănaşu, Ţipiric, Vichil.

Cele mai multe porecle sunt un simbol al individului. Ele exprimă: înfăţişarea, un defect fizic, modul de comportare, asemănarea cu un animal, de la compania unui animal drag, modul de comportare, tare morale, sau pot defini psihicul unui individ; multe nume au devenit porecle şi invers. Harbuz a fost cândva nume şi a devenit poreclă; la fel s-a întâmplat cu Iojă. Cei care au cules poreclele sunt intelectuali ai satelor din comună, care au precizat, în unele cazuri, şi explicaţiile poreclirii, motivele pentru care un individ a primit o asemenea metaforă. Cele mai multe „vorbesc” de la sine, ne arată clar despre ce este vorba: Ţigănuşu e negru la piele, Şontea merge şotăngăind, Sărăcuţu e sărăcuţ, Doagă e... într-o doagă, sau, popular, îi lipseşte o doagă, Clopotaru trage clopotele în realitate sau metaforic, Ciubuc face ghişăfturi din te miri ce, Chinezu arată originea asiatică, asemănarea cu un asiatic, Bulgaru trimite la Sudul Dunării, arătând originea; Cartoafă, Borş, Cărucior, Cărăbuş, Burete, Buduroi vorbesc limpede despre pofte, preocupări, asemănări cu un cartof, borş, cărucior, cărăbuş, burete, un butoi primitiv (la Valea Arinilor).

La Prăjeşti: Şâmşă vorbea şepeleag, Tinichelele îţi scoteau vorbe şi te răsuceau şi bârfeau în

toate părţile, Costică a lui Sănduc mergea puţin aplecat şi legănat, de aceea i s-a pus porecla Strâmbu, profesorul Parascan spune că poate se strâmba la copii când se jucau, dar nu crede şi nu-şi aduce aminte, dar tovarăşii de joacă îi ziceau şi lui Strâmbu... deşi nu a mers niciodată aplecat de-un umăr, doar aşa, de fantezie, ca tatăl lui; Ghiuldum vrea să arate că, fiind răzeş găzar şi umblând cu gaz, păcură şi alte produse „pe drum”, veneau şi paralele „ghiuldum”; Mucea e clar că era mucos, Bălosului îi curgeau balele; Chioara priveşte şpanchios, pe sub sprâncene, vitriolant, periculos, menit; Băşină-n cizmă e de toată frumuseţea: ori e un băşinos, ori îşi duce cizmele târâindu-le; Câcâcea – la fel; Guşoaica şi a lui Guşă vorbesc despre „podoaba” care arată, vorba unui personaj din Ion Creangă, că e bine pentru cel ce are guşa pe afară şi nu e guşat pe dinăuntru; la Huhulica se puneau la cale farmece fel de fel, în vremea nopţii când cântau Huhu..., Huhurezii; Fâţa se ocupă şi ea tot de legarea şi dezlegarea bolilor, cununiilor, ursitelor...

Toponimia conservă istoria veche, antroponimia reflectă condiţiile social-istorice specifice fiecărei epoci. Mereu în schimbare, ea este consonantă cu viaţa societăţii, şi este şi ea, considerată, firesc, „o reflectare a istoriei şi a mentalităţii.”.

Toponimele din comuna Măgireşti doveditoare faptului că aici au trăit din cele mai vechi timpuri vorbitori de limbă română:

Bâlcuri (Valea Arinilor). Păşune situată în satul Valea Arinilor, ce se întinde spre Nord, până în hotarul comunei Zemeş.

Bolovanul Alb (Valea Arinilor). Teren cu folosinţă agricolă delimitat la Vest de municipiul Moineşti şi la Est de pârâul Valea Arinilor.

Călugărească /Furloiești (Măgireşti). Teren utilizat agricol ce se întinde până la DN 2G (Comăneşti-Bacău), având limita la Nord şi Est pârâul Ruja. Aceste toponime amintesc şi certifică elocvent continuitatea vieţuirii a aceleiaşi populaţii de veacuri. Călugărească trimite la Poiana Călugăriţei din documentul citat, din anul 1399. Furloeşti trimite la satul Fărloeşti, azi dispărut, atestat într-un document din anul 1461, Fărlăeşti în secolul al XVI-lea, în anul 1565 Fîrloeşti. În Planul... prezentat mai sus, din anul 1856 este grafiat Fărloeşti.

Iată textul documentului din anul „1565 (7073) iul. 31 – Alexandru vv., domnul Moldovei, întăreşte lui Dinga vornic a treia parte din jumătatea sa de sat Fîrloeşti şi a treia parte de unde cade în Pîrîul Sărat, în poiana Tazlăului şi câte o a treia parte din poiana cu păcură, din păcură, din dealul Tazlăului, poiana Prelucilor, poiana Săcăturilor, poiana de la Chile, la dealul Geamăn deasupra Tazlăului şi din Frumoasa, unde este poiana Cotuvei, cumpărate cu 220 zloţi Tătărăşti de la Toader Pitărel, Gavril, Drăghina şi Mărica, copiii Dochiei, nepoţi lui Gavril Dinga, din (privilegiul) acestuia de la Ştefan vv. bătrânul.”

Chetroiul Manachiei. Loc denumit de existenţa unei stânci pe Dealul Manachiei din Vestul satului Prăjeşti.

Chimnița (Prăjeşti). Deal utilizat agricol, situat la Sud-Vest de satul Măgireşti.

În Planul... din 1856, apare sub forma Pivniţa. Aici s-a descoperit, în anul 1968, un tezaur de monede imperiale romane. Legenda care circulă spune că aici au existat pivniţe domneşti pentru provizii din vremea voevodului Vasile Lupu.

Chimnița Apetrei (Măgireşti). Teren arabil şi făneaţă situat în Nordul Chimniţei, la Vest de intravilanul satului Măgireşti.

E posibil ca numele Apetrei să fie al unui înstărit localnic, Ionică Apetrei căruia aparţinea acea bucată de Chimniţă.

Clopot (Stăneşti). Păşune împădurită, situată în satul Stăneşti, traversată de pârâul Clopot, limitrofă pădurii Solonţ.
Coşul lui Lazăr. Izlaz şi pădurice (tufăriş) în satul Prăjeşti, la vest, după Streche, la sud de Vânaga, sub Chetroiul Manachiei.
Coştiugani (Măgireşti). Teren utilizat agricol, delimitat de cursul Tazlăului Sărat şi limita Nord-Vestică a comunei Poduri.
Cracu' Stăneștiului. Denumire folosită de populaţie pentru un segment de drum judeţean care duce în satul Stăneşti.
Curătura lui Julei. Termenul curătură (loc defrişat în pădurea răzeşească a Măgireştilor) este de origine latină ceea ce atestă că acest nume nu putea fi folosit decât de un individ de etnie română, şi aparţinuse, firesc unui Julei.
Dupul de Pământ. Păşune cu muşuroaie de cârtiţă, la Est de Manachia şi la Vest de Pârâul Adânc.
Dealul Brânză. Deal situat în Sudul satului Prăjeşti (denumire dată probabil de existenţa unor roci calcaroase).
Dealul Bisericii (Măgireşti). Colină localizată în centrul satului Măgireşti, pe care stă aşezată Biserica Naşterea Maicii Domnului.
Dealul Cimitirului (Valea Arinilor). Teren arabil pe care este situat cimitirul satului Valea Arinilor.
Dealul Cucoanei (Stăneşti). Teren arabil care se întinde de la pârâul Stăneşti până la Pârâul Frasin, care străbate teritoriul vestic al Comunei Ardeoani. Cucoana fiind una din proprietarele locului pe care cercetările viitoare o vor descoperi.
Dealul Dosu (Stăneşti). Izlaz comunal situat în partea Sud-Vestică a satului Stăneşti, la Nord de Groapa Stărchinoasa.
Dealul Frasin (Măgireşti). Deal utilizat agricol, situat în partea Estică a satului Măgireşti, delimitat de Livada Ruja şi Dealul Neamţului.
Dealul Gloduri (Stăneşti).Teren arabil situat în partea Estică a satului Stăneşti, care se întinde până la limita teritorială a comunei Solonţ.
Dealul Halibașa. Se află pe teritoriul satului Prăjeşti, lângă Poiana Chiatra Lată.
Dealul Neamţului (Măgireşti). Teren arabil ocupat de fâneaţă şi livadă, situat în partea de Sud-Est a satului Măgireşti, delimitat de Pârâul Ruja şi Dealul Frasin.
Dealul Petrulean (Stăneşti). Păşune împădurită situată la Sud de Pădurea Stăneşti, în partea de Nord-Vest a satului Stăneşti.
Dealul Osoiu (Prăjeşti). Deal ulilizat în special ca fâneaţă/păşune, situat în partea central Nord-Vestică a satului Măgireşti, care se întinde până la limita teritorială a satului Prăjeşti.
Dealul Redi (Stăneşti). Teren arabil utilizat ca păşune, situat în satul Stăneşti, pe care se află cimitirul satului.
Dealul Școlii (Măgireşti). Deal situat în vecinătatea şcolii vechi a satului Măgireşti care se continuă până la Chimniţa.
Dealul Șerbi (Stăneşti). Deal localizat în Nordul satului Stăneşti, care se continuă şi pe teritoriul comunei Solonţ.
Doncea (Prăjeşti). Păşune, Poiană, Pârâu situate pe teritoriul administrativ al satului Prăjeşti. Doncea, Donceşti (fost sat în anul 1492, 1497; exista şi în 1436, dar şi în 1759; din motive necunoscute locuitorii satului Donceşti au coborât în satul Prăjeşti, pământurile din Doncea, Poiana Doncei, până sus la Piatra Lată aparţin din neam în neam răzeşilor din Prăjeşti.)

Fântâna Călugărului. Izvor, fântână în moşia satului Prăjeşti, la Nord-Vest de Poiana Doncei şi Dealul Doncea, prezent şi în Planul... din anul 1856. Toponimul atestă prezenţa cultului ortodox în fostul sat Doncea înainte de vremea Descălicatului dintâi al Moldovei.
Fântâna Gherghinei. Păşune/Fâneaţă situată în partea de Vest a satului Valea Arinilor, care se continuă până la limita teritorială a municipiului Moineşti.
Fundoaia. Loc în vestul satului Prăjeşti, la baza Dealului Manachia.
Gropana. Păşune cu aspect sinclinal în Nord-Vestul satului Prăjeşti.
Groapa Mare (Măgireşti). Deal utilizat ca fâneaţă şi păşune, ce intră în contact cu şesul Văleni, din extravilan Măgireşti.
Groapa Stărchinoasa (Măgireşti). Formă de relief deluroasă, cu aspect sinclinal pe alocuri, şi fost teritoriu viticol, în prezent utilizat ca păşune/fâneaţă, situată spre partea de Nord a satului Măgireşti.
Gropi. Teren arabil, utilizat ca fâneaţă, situat în satul Valea Arinilor, care se continuă la Sud-Vest până în hotarul municipiului Moineşti.
Gura Măgireştiului. Denumire folosită de populaţie pentru intrarea în satul Măgireşti.
Hârtochi (Măgireşti). Teren arabil şi fâneaţă situat în satul Măgireşti, delimitat de Pârâul şi Livada Ruja.
Huian. Fâneaţă în Sud-Vestul satului Prăjeşti, la poalele Dealului Manachia.
Izlaz (Şesuri). Loc de păşune în satul Şesuri, în apropierea Pădurii dinspre Cornet.
Jalbă. Fostă grădină, în satul Prăjeşti, astăzi zonă construită, denumire provenită de la proprietarul Jalbă, care a trăit la sfârşitul secolului al XIX-lea şi a fost primar şi de Măgireşti.
La Alecsa. Denumire folosită de populaţie pentru un perimetru de teren arabil de pe Subvăleni, situat de-a lungul DN2G spre Moineşti.
La Biserică. Localizarea bisericii satului Măgireşti.
La Calul Mort. Perimetru de teren arabil, situat la locul Subvăleni, cunoscut sub această denumire datorită faptului că acolo a murit un cal.
La Cimitir. Locul unde se află cimitirul satului Măgireşti.
La Dispensar. Denumire utilizată pentru localizarea dispensarului uman si a celui veterinar din satul Măgireşti.
La Iezăr (Iezer) (Măgireşti). Iezer situat la baza Pădurii Runcu, localizată în partea de Nord a satului Măgireşti. A fost şi mai este locul de petrecere al tinerilor în verile călduroase. În apropiere se găsesc şi două izvoare de apă minerală, denumită popular borviz. În legătură cu Iezerul circulă câteva legende stranii.
La Punte (Şesuri). Locul unde este situată puntea care traversează Tazlăul Sărat în centrul satului Şesuri.
Livada Frasin (Măgireşti). Livadă situată în satul Măgireşti, care se desfăşoară pe teritoriul Dealului Frasin.
Livada Ruja (Măgireşti). Livadă care se întinde de-a lungul Pârâului Ruja, în satul Măgireşti.
Manachia, deal (701,10 m) care domină satul Prăjeşti şi alte localităţi de pe Valea Tazlăului Sărat. Toponim enigmatic. Cercetările viitoare poate vor desluşi secretul acestei numiri (Manachia e şi numele a doi fraţi din Albania, artişti fotografi. Cercetările viitoare poate vor dovedi că după anul 1856, când acest deal se numea Gruiul Frumos, cei doi artişti fotografi din Balcani vor fi vizitat Valea Tazlăului Sărat şi se vor fi fotografiat locurile chiar de pe Gruiul Frumos-Manachia). De pe coama sa se poate îmbrăţişa cu privirea întreaga Vale a Tazlăului Sărat. În urmă cu peste 50 de ani,

în punctul cel mai înalt de pe platoul Manachiei se afla o piramidă topografică (marcaj altitudinal). Manachia domină cu maiestuozitatea sa văile şi munţii înconjurători. Manachia este personaj principal în romanul Sufletul nostru dintâi.

Morişcă (Prăjeşti). Loc de joacă pentru copii (acum 50 de ani), situat la hotarul dintre satul Prăjeşti şi Valea Arinilor.

Neted (Valea Arinilor). Tarla situată în intravilanul satului Valea Arinilor, care se întinde la Sud până la limita teritorială a municipiului Moineşti.

Pârâul Adânc. Se aflǎ în vestul satului Prăjeşti, la Deal, la Sud-Est de Doncea; se varsă în pârâul Ruja, care străbate satul Măgireşti. Menţionat şi în Planul... din 1856.

Pârâul Cheşu. În satul Prăjeşti. Izvorăşte din Fundoaia (la poalele Dealului Manachia), străbate vatra satului Prăjeşti. Menţionat şi în Planul... din 1856.

Pârâul Clopot. Pârâu care traversează la Nord păşunea Clopot a satului Stăneşti.

Pârâul Dingani (Măgireşti). Pârâu ce traversează strada Dingani din satul Măgireşti.

Pârâul Doncei. Pe răzeşia satului Prăjeşti. Izvorăşte din coasta Dealului Doncea şi se varsă în pârâul Ruja. Este menţionat şi în Planul...(Harta) din 1856.

Pârâul Iepei. În răzeşia Măgireşti-Prăjeşti, la Nord-Vest. Izvorăşte din Muntele Runcu (de sub Plai) şi se varsă în Tazlăul Sărat.

Pârâul Ruja (Măgireşti). Pârâu care izvorăşte din lacul Iezer (Pădurea Runc), cursul său traversează satele Măgireşti, Stăneşti, Şesuri şi se varsă în Tazlăul Sărat.

Pârâul Stănești. Pârâu care izvorăşte din Culmea Runc din Vestul Stăneştiului, traversează satul Stăneşti, se varsă spre Sud în Pârâul Ruja.

Pârâul Valea Arinilor. Pârâu care traversează satul Valea Arinilor şi se varsă în Tazlăul Sărat.

Pădurea Doncea. Pădure care a fost defrişată până la naţionalizare, în prezent locul este păşune, a aparţinut şi este deţinută şi azi de proprietari din satul Prăjeşti.

Pădurea Runcu. Pădure localizată în Nordul satului Măgireşti, care se prelungeşte şi în comuna Zemeş.

Pădurea Stănești. Pădure situată în Nordul satului Stăneşti, care se întinde peste limita cu teritoriul comunei Solonţ.

Piatra (Cheatra) Crăpată (880,4 m). Munte şi stâncă de dimensiuni impresionante, de unde se poate cuprinde întreaga Vale a Tazlăului Sărat spre Nord-Vest

Podişu (Prăjeşti). Teren arabil aflat la limita perimetrului construibil al satului Prăjeşti, în Sud, care se continuă spre Nord până în Valea Arinilor.

Pod Dingani. Pod construit peste cursul pârâului Dingani, pe strada Dingani a satului Măgireşti.

Podul Rujei (Măgireşti). Pod construit peste cursul pârâului Ruja, pe DN2G spre satul Leontineşti.

Podu' lu' Barbu. Pod cunoscut ca fiind limită teritorială, delimitează satele Măgireşti şi Stăneşti.

Poiana lui Mareș. Păşune situată la Vest de satul Prăjeşti, în a cărui moşie se află şi la Sud-Est de Poiana Doncei

Poiana Runcului. Poiana de sub Vârful Runcu, aflată pe teritoriul răzeşiei Măgireşti. Cu aceea formă găsim denumirea şi în Planul... din 1856.

Potoava (Măgireşti). Teren arabil situat pe Dealul Frasin, delimitat la Sud de pârâul Frasin, care se întinde până în hotarul comunei Solonţ.

Râpa lui Șoric (Valea Arinilor). Fânaţ în Găzărie azi, la vest (stânga) Tazlăului Sărat.

Sârghi (Valea Arinilor). Teren arabil situat la Sud de Pârâul Valea Arinilor. Toponimul apare şi în

Planul... din 1856 sub forma Sărbii.
Sălășele (Valea Arinilor). Păşune situată în vestul satului Valea Arinilor, care se întinde până în hotarul municipiului Moineşti. Toponim ce se regăseşte şi în Planul... din 1856, ca aparţinând moşiei Prăjeşti.
Subvăleni. Teren arabil delimitat la Est de satul Măgireşti şi la Vest de Pârâul Valea Arinilor.
Tochilă. Loc din Vânaga, la Est de Doncea, Poiana Doncei, în drumul care coboară spre satul Prăjeşti, la Sud de pârâul Ruja şi Iezer, proprietate a răzeşilor prăjeşteni, unde aceştia puneau cânepa la „tochit", pentru ca apoi să fie spălată, uscată, dată la meliţă, apoi prefăcută în fuior şi apoi ţesută de către gospodine pentru a se confecţiona articole casnice.
Toplița (Măgireşti). Teren arabil situat în extravilanul satului Măgireşti, delimitat de Râul Tazlăul Sărat şi Văleni.
Ţarna Nouă (Valea Arinilor). Fâneaţă situată în partea de Nord a satului Valea Arinilor.
Valea Somnului (Măgireşti). Deal cu declivitate mare, utilizat ca păşune/fâneaţă situat la Sud de Pădurea Runcu, în partea Nord-Vestică a satului Măgireşti.
Vânoaga (Prăjeşti). Păşune situată în satul Prăjeşti, care se întinde la Vest de Valea Somnului, cu mulţi arini dar şi iarbă grasă pentru păşunat. Toponimul este înscris în aceeaşi grafie şi în Planul... din 1856.
Văleni (Măgireşti). Şesul sau prima terasă a Râului Tazlăul Sărat, utilizat agricol, delimitat de cursul râului şi intravilanul satului Măgireşti. Moşie prezentă cu aceeaşi denumire şi la 1856.
Zăpodia. Platou-păşune situat la Vest de satul Măgireşti, în prelungirea Dealului Osoiu. În Planul... de la 1856 găsim toponimul Zapodina, desigur, cel care a dat „naştere" celui de azi.

Toponime din Comuna Ardeoani

Bejenie. Teren arabil şi păşune, situat în partea de Vest a comunei Ardeoani, continuându-se aproape de limita teritorială a comunei Bereşti- Tazlău.
Cimitir Iliești. Locul unde se află cimitirul satului Ilieşti, în Nord-Vestul comunei Ardeoani.
Cimitir Unguresc. Locul unde este aşezat (N) cimitirul catolic aparţinând satului Ardeoani.
Coada Pârâului. Păşune localizată în sudul comunei Ardeoani, în apropiere de cursul Pârâului Berţoaiei, care se întinde până la limita teritorială a comunei Poduri.
Dealul Bănășoaia. Teren arabil şi fâneaţă situat în partea de nord a comunei Ardeoani, care se desfăşoară până la limita teritorială a Comunei Pârjol.
Dealul Chiricuș. Păşune situată în sudul satului Leontineşti.
Dealul Chitar. Teren arabil şi fâneaţă cu localizare în partea de Vest a comunei Ardeoani şi se întinde până la contactul cu limita teritorială a comunei Solonţ spre Nord, iar spre Vest până la Dealul Cucoanei.
Dealul Coman. Teren arabil situat la limita extrem estică a comunei Ardeoani, are vecini la Nord, teritoriul comunei Scorţeni, iar la Est comuna Bereşti-Tazlău. Acest toponim este datorat populaţiei migratoare de origine cumană.
Dealul Cristești. Formă de relief deluroasă, utilizată arabil şi fâneaţă, localizată în Nord-Vestul comunei Ardeoani, străbătută de Pârâul Muncelu, care se întinde până la hotarul comunei Solonţ. Cristeşti a fost cândva sat; prima atestare documentară este din vremea domniei lui Ştefan cel Mare, anul 1471, „Cristeşti pe Calnăş".

Dealul Cucoanei. Teren arabil şi fâneaţă localizat în Vestul comunei Ardeoani, delimitat la Est de Pârâul Frasin, iar la Vest se întinde şi pe teritoriul comunei Măgireşti.
Dealul Calnuş. Teren arabil şi fâneaţă situat în partea Nord-Vestică a satului Leontineşti, care se desfăşoară până la hotarul comunei Solonţ. Canuş s-a numit în secolul al XV-lea, Calnăş, sau Calnuş.
Dealul Corhana. Păşune situată în partea de Nord a satului Ardeoani.
Dealul Himeni. Teren arabil localizat în Nord-Estul comunei Ardeoani, spre Nord mărginit de limita teritorială a comunei Pârjol (satul Himeni), iar la Est de limita comunei Scorţeni.
Dealul Pietrei. Suprafaţă arabilă şi fâneaţă, care se întinde la Nord-Vest de şesul satului Leontineşti.
Dianca. Cătun situat în partea Sud-Estică a satului Leontineşti, pe coama dealului cu acelaşi nume, de unde se vede ca dintr-o logie Tazlăul Sărat şi dealurile dinspre Băhnăşeni, Solonţ şi Pârjol. Rădăcina *Dia*- în limba greacă „**divin**”. **Dianca poate însemna un „loc divin”**.
Făgețel. Teren arabil şi păşune, care se desfăşoară în partea de Nord a satului Ardeoani, până la hotarul comunei Pârjol.
Gropile lui Stanciu. Teritoriu ocupat cu păşune, fâneaţă, teren utilizat agricol situat în Nord-Estul comunei Ardeoani, mărginit la Est de limita teritorială a comunei Scorţeni.
Halmuri. Teren arabil şi fâneaţă, care se întinde spre extremitatea Nordică a comunei Ardeoani, având limita Estică satul Băhnăşeni (Comuna Pârjol), iar la Vest comuna Solonţ.
Dealul Halmuri. Teren arabil, fost IAS, situat în Nord-Vestul comunei Ardeoani, între Dealul Canuş şi Bănăşoaia, se întinde spre Vest până la hotarul comunei Solonţ.
La Movilă. Toponimul desemnează existenţa unei movile în comuna Ardeoani, care datează de pe vremea lui Ştefan cel Mare. **Legenda** spune că era locul pe care se aprindeau focuri pentru a semnala intrarea duşmanilor (turci, tătari, unguri, năvălitori în pământul străbun al Moldovei) în Valea Tazlăului Sărat dinspre Bacău sau dinspre Transilvania, prin Moineşti) şi care comunica în acest mod rapid şi eficient cu Movila de observaţie de la Piatra Neamţ.
Movila a putut fi folosită şi ca monument funerar în Antichitate, aici descoperindu-se de către localnici vârfuri de săgeţi şi fragmente de ceramică.
Mârzăneşti. Păşune localizată în Nordul comunei Ardeoani, care se întinde până la hotarul satului Tărâţa (comuna Pârjol).
Mașotea Mare. Teren arabil situat la Nord de satul Ilieşti (comuna Ardeoani).
Mașotea Mică. Suprafaţă de teren arabil situată la Nord de satul Ilieşti (comuna Ardeoani), care se întinde până la Maşotea Mare.
Pârâul Berțoaiei. Pârâu care coboară din Pădurea Ţicău, străbate o parte din teritoriul sudic al comunei Ardeoani, mai precis, satul Leontineşti, până la contactul cu teritoriul comunei Poduri.
Pădurea Țicău. Pădure care se întinde în Sud-Estul comunei Ardeoani, la Est până la hotarul comunei Bereşti-Tazlău şi la Sud până la limita teritorială a comunei Poduri.
Podiş. Formă de relief cu aspect de podiş la partea superioară şi locul unde se află *Aşezarea Neolitică Istorică Cucuteni*, unde s-a descoperit ceramică, pe terasa mijlocie a Tazlăului Sărat, străbătută de Pârâul Frasin.
Priano. Păşune/fâneaţă care se întinde în continuarea Pădurii Ţicău, în partea de Est a comunei Ardeoani.
Pui de Lup. Păşune şi teren arabil care se desfăşoară la baza Pădurii Ţicău, în Sudul comunei Ardeoani.

Secătura. Teren arabil şi fâneaţă care se întinde în Sud-Estul satului Leontineşti.
Şes Leontineşti. Şesul Tazlăului Sărat desfăşurat pe teritoriul satului Leontineşti, de-o parte şi de alta a DN2G.
Ţăruica. Teren arabil (şes) situat în apropiere de lunca Tazlăului Sărat, în partea Nord-Estică a intravilanului Sudic al satului Ardeoani.

Toponime din Comuna Zemeş

Bârlogul Mare. Teritoriu silvic situat în vestul comunei Zemeş, străbătut de Pârâul Bârlogul.
Bârlogul Mic. Suprafaţă silvică; desparte Pârâul Bârlogul Mic de Bârlogul Mare.
Bolătău. Sat ce aparţine comunei Zemeş, situat în partea de Nord.
Dealul Bălan. Deal utilizat ca păşune, localizat în direcţia Vestică a Staţiei de Apă Foale a comunei Zemeş.
Dealul Bugilor. Formă de relief situată în Sud-Estul comunei Zemeş, utilizat ca păşune/fâneaţă.
Dealul Coacăzei. Deal situat la Nord de cursul Pârâului Ursul, în partea Vestică extravilană a comunei Zemeş.
Dealul Cucurigului. Formă de relief, străbătută de Pârâul Coacăz, situată în partea de Vest a comunei Zemeş.
Dealul Ferestrăului. Deal utilizat ca păşune, situat în partea de Sud a Comunei Zemeş, la aproximativ 6 km de Moineşti.
Dealul Pietros. Păşune/fâneaţă care se întinde în Sudul comunei Zemeş, pe partea stângă, în apropiere de intrarea în comună.
Dealul Secături. Deal care se întinde în nordul satului Zemeş, spre Estul sediului Petrom OMV.
Dealul Țicnelor. Păşune/ fâneaţă situată în Sud-Estul comunei Zemeş, în apropiere de intrarea în comună.
Foalele. Suprafaţă silvică; aceasta se întinde în Nordul satului Zemeş, străbătută de Pârâul Fărcuş.
Humăria. Loc desemnând existenţa unei humării.
La Lupăria. Loc în Nord-Vestul satului Zemeş, străbătut de Pârâul Zemeş.
Lacul 11 Chilii. Lac situat în nordul satului Zemeş, comunicând cu Tazlăul Sărat, alimentat de cursul Pârâului Topliţa.
Lacul Boiereasca. Cuvetă lacustră localizată în Estul satului Zemeş, alimentată de apa Pârâului Morii.
Muntele Cucuieți. Masiv montan situat în Nord-Estul satului Zemeş.
Muntele Piatra Crăpată. Masiv montan cu localizare Sud-Estică faţă de satul Zemeş, la Nord de Poiana Runcului.
Muntele Runcul Rău. Masiv montan a cărui altitudine este de 1222 m, situat în Sud-Vestul comunei Zemeş.
Muntele Strigoiului. Masiv montan în Vestul com. Zemeş cu altitudinea de 1241, 6 m.
Pârâul Arinişul. Afluent al Tazlăului Sărat, care curge pe teritoriul Nord-Vestic al satului Zemeş.
Pârâul Baba Safta. Afluent de stânga al Tazlăului Sărat, care străbate partea Central-Nordică a satului Bolătău.
Pârâul Batistelor. Afluent al Pârâului Pietrosu Mare, care curge în partea de Sud a comunei Zemeş.
Pârâul Bozian. Afluent de stânga al Râului Tazlăul Sărat al cărui curs de apă străbate Dealul

Secături.
Pârâul Cațu. Pârâu care curge dinspre partea de Nord a satului Bolătău şi care se varsă în Tazlăul Sărat.
Pârâul Chira. Afluent de dreapta al Tazlăului Sărat, în satul Zemeş.
Pârâul Coacăz. Pârâu care curge prin Nord-Vestul satului Zemeş, intră în confluenţă cu Pârâul Tăciunilor apoi se varsă în Tazlăul Sărat.
Pârâul Comănescu. Afluent de dreapta al Tazlăului Sărat, care străbate partea Central-Vestică a satului Zemeş.
Pârâul Corbu. Afluent de dreapta al Tazlăului Sărat, izvorăşte din Vf. Ciungilor, curge pe teritoriul Vestic al satului Bolătău.
Pârâul Fărcuș. Pârâu care izvorăşte din Munţii Piţigoiului, curge prin Nord-Vestul satului Zemeş şi se varsă în Tazlăul Sărat.
Pârâul Manoli. Afluent de dreapta al Râului Tazlăul Sărat care străbate teritoriul Nord-Vestic al satului Zemeş.
Pârâul Morii. Afluent de stânga al Tazlăului Sărat care străbate partea centrală estică a satului Zemeş.
Pârâul Pietrosu Mare. Afluent de dreapta al Tăzlăului Sărat, străbate teritoriul Sudic al comunei, izvorăşte din Muntele Runcul Rău, situat în Sud-Vestul comunei Zemeş.
Pârâul Pietrosu Sec. Pârâu care străbate Nordul Dealului Pietros, şi se varsă în Tazlăul Sărat, pe partea dreaptă.
Pârâul Roș (torent forat). Afluent de stânga al Tazlăului Sărat, care izvorăşte din Muntele Piatra Crăpată situat în Sud-Estul comunei Zemeş (acest toponim exista pe o hartă din anul 1856 a moşiei Măgireşti- Prăjeşti).
Pârâul Tăciunilor. Pârâu care curge prin Nord-Vestul satului Zemeş, intră în confluenţă cu Pârâul Coacăz apoi se varsă în Tazlăul Sărat.
Pârâul Toplița. Afluent de dreapta al Tazlăului Sărat, se varsă în Lacul 11 Chilii apoi în Tazlăul Sărat.
Pârâul Tudoreanu. Afluent de dreapta al Tazlăului Sărat, care străbate partea centrală a satului Zemeş.
Pârâul Ursul. Afluent de dreapta al Tazlăului Sărat care izvorăşte din Munţii Strigoiului.
Pârâul Zemeș. Pârâu care străbate teritoriul central al satului Zemeş şi care se varsă în Tazlăul Sărat, pe dreapta sensului de curgere.
Piatra Șoimuțului. Zonă montană situată în Nordul Muntelui Cucuieţi, în Vestul comunei Zemeş.
Poiana Calistru. Zonă deluroasă din Sudul comunei Zemeş în Vestul Dealului Pietros.
Poiana lui Ciocan. Zonă montană situată în Vestul Munţilor Strigoiului, în partea de Vest a comunei Zemeş.
Poiana Runcului. Zonă montană situată la Sud de Muntele Piatra Crăpată, în Sud-Estul comunei Zemeş. Aparţine ca proprietate urmaşilor răzeşilor din Măgireşti.
Runcul Stânelor. Masiv montan cu altitudinea de 1268, 6 m situat în partea de Vest a comunei Zemeş.
Stogul de Piatră. Vf. montan din Estul comunei Zemeş cu altitudinea de 975, 7 m.
Tazlăul Sărat. Râu care izvorăşte din Culmea Geamăna (Nord-Vestul Bolătăului), străbate de la Nord la Sud teritoriul central al comunei Zemeş, şi continuă traseul prin suburbiile Moineştiului

(Lucăceşti şi Găzărie), satul Şesuri (com. Măgireşti), satul Leontineşti, satul Ardeoani şi satul Tescani (punctul de vărsare în Tazlăul Mare). Este atestat documentar din anul 1399.
Vârful Ciungilor. Masiv montan situat în Nord-Vestul comunei Zemeş.
Zemeş. Toponim care dă numele comunei Zemeş.

Specific Văii Tazlăului Sărat, pământ bogat și în păcură, aceasta izvorând firesc pe pământurile răzeșilor, este „naşterea" meseriei de GĂZAR, comerciant de păcură, gaz, ulei etc. în spații românești de neimaginat astăzi. Prezentăm celor interesați aceste trasee naţionale ale răzeşilor găzari.

Mărturiile răzeşilor găzari din satul Prăjeşti, comuna Măgireşti, judeţul Bacău sunt edificatoare în ce priveşte aria impresionantă în care aceştia călătoreau, ducând cu ei nu doar mărfurile pe care le aveau în căruţe, ci şi experienţe de viaţă din zona Tazlăului Sărat, îmbogăţindu-se, în acelaşi timp, cu ceea ce cunoşteau de la populaţiile din cele mai îndepărtate zone ale spaţiului românesc. Iată localităţile indicate de martorii intervievaţi, răzeşi găzari în viaţă: Câdă Alexandru (având tovarăşi de drum şi de cărăuşie găzărească şi pe Parascan Costache, Lazăr Ioan, Câdă Toader, Câdă Costache, Câdă Victor, Zota Neculai Mareş Gheorghe, Mareş Neculai, Câdă N. Alexandru, Parascan Toader – toţi din satul Prăjeşti, comuna Măgireşti; din satul Măgireşti erau răzeşii-găzari: Lăcătuşu Tache, lăcătuşu Ion, Nică Balan, Tumurug Tache, Nică Muntenaşu, Mitrea Muntenaşu, Costică Bran, Costică Jigău, Nică Jigău, Nică Cernat, Ghiţă Stoian; din Valea Arinilor: Culiţă Zaharia, Cernat Ion, din comuna Poduri: Dumitru Stărparu, Dragastan, Vasile Agache, Popa Ion, Ciupală Neculai, Neculai Ifrim, Costachi şi Vasile Pricopie, Fănică Ifrim, Rusei Ghiţă; din satul Şesuri, comuna Măgireşti Ghineţ Neculai): Măgireşti, Bacău, Odobeşti, Plopana, Dragomir, Ivăneşti, Gârcioveni, Vaslui, Crasna, Târzii, Olteneşti, Curteni, Budeşti, Creţeşti, Satul Nou, Fundul lui Manulu, Dobrina, Huşi, Râseşti, Drănceni (de aici trecea râul Prut şi intra în Basarabia), Pădurea Hânceştilor, Chişinău, Cahul, Covurlui, Cetatea Albă, Berezina (judeţul Chilia Nouă), Chilia Nouă, Colibauca, Ceadâr, Troiţa, Vosniceni, Sărăţeni, Caracui, Slobozii, Dizghinjeaua, urma pe malul Prutului, apoi la Fălciu, Ţiganca, Sârma, Liova, Dancu, Dăncuţa, Călmăţui, Cioara, Pogăneşti.
Acesta era traseul din Valea Tazlăului Sărat spre Basarabia şi înapoi în România.

Un alt traseu urmau răzeşii găzari spre Transilvania: Prăjeşti-Măgireşti, Ghimeş, Palanca, Miercurea Ciuc, Gheorghieni,Topliţa, Reghin, Tg. Mureş, pe râul Târnava Mică, Târnava Mare, Târnăveni, Blaj, Sighişoara, Cluj, Ciucea, Huedin, Oradea, Valea lui Mihai, Carei, Satul Mare, Baia Mare, Jibău, Zalău, prin Pasul Prislop, în Bucovina, Năsăud, Beclean pe Someş, Sintereah, Dej, Gherla.

Tot spre Transilvania comunică un traseu al răzeşilor găzari şi Zota Neculai, născut în 7 aprilie 1926: Prăjeşti, Moineşti, Comăneşti, Ghimeş, Lunca de Sus, Odorhei, Tg. Mureş, Sighişoara, Homorod, Mediaş, Târnăveni, Luduş, Turda, Cluj, Beclean, Jibău, Baia Mare, Satu Mare, Carei, Sighetul Marmaţiei, Bistriţa Năsăud, Vatra Dornei, Oradea,Timişoara, Arad. (şi ceilalţi răzeşi găzari din Prăjeşti, Zota Toader, Mareş Neculai, Mareş Gheorghe, Culiţă Zaharia şi Lazăr Costică din Măgireşti, ştiau limba maghiară, aduceau din locurile pe unde călătoreau ceramică, obiecte diferite, de îmbrăcăminte sau de interior).

Acelaşi informator, Zota Neculai, comunică un alt traseu al găzarilor prăjeşteni: Prăjeşti-Măgireşti, Bacău, Fundul Tutovei, Plovna, Dragomireşti, Vaslui, Huşi, (se trecea Prutul pe la Ungheni în Basarabia), apoi Vorniceni, Tomai, Ocui, Tomurlui, Tighina. (în august 1944, se afla la

Tighina cu Rusei Neculai din Măgireşti; ruşii le-au luat caii şi căruţele, au stat în lagăr vreo lună de zile după care s-au întors acasă).

Constantin Jigău, fiu de răzeş-găzar, descrie traseul răzeşilor găzari din Măgireşti spre Bucovina (urmau acelaşi traseu, din Măgireşti, şi: Iacob, Balaşa, Mocanu, Costică Ancuţa, Muntenaşu, din Prăjeşti, tovarăş de cărăuşie era şi Ion a Mirei (Apetrei), om înstărit, cel mai bogat din satul Prăjeşti): Măgireşti, Tazlăul Mare, Piatra Neamţ, Tg. Neamţ, Suceava, Rădăuţi, Vicovul de Jos. (casa din comuna Măgireşti este lucrată cu meşteri din Bucovina, fireşte, în stilul Modovei de Nord, meşteri aduşi de răzeşul Constantin Jigău, care a făcut comerţ cu produse petroliere în satele Bucovinei până în anul 1984).

De asemenea, Câdă E. Alexandru din Prăjeşti şi-a făcut casa cu tindă (snaraza) după modelul caselor din Mingir, Basarabia (construită de Hazur Mihai, prăjeştean)
Găluşcă Toader şi-a făcut grajdul după modelul ardelenesc.

Răzeşii din Prăjeşti făceau şi trasee mai scurte. Andrioaie C. Ion (născut în 19 decembrie 1919), tot din Prăjeşti, mergea „pe drum" (expresie folosită şi de către cei care plecau şi de către cei rămaşi acasă) doar până la Bacău, Tg. Frumos, Iaşi, ori în Transilvania până la Dej.
Costache Parascan mergea pe un traseu care pleca din Prăjeşti şi ajungea la Adjud, Sascut, Pânceşti, Răcăciuni, Fundul Răcăciunului.

IV. Aspecte de mitologie locală

Între adevăr istoric şi legendă în localitățile răzeșești de pe Valea Tazlăului Sărat. Legenda, transmisă din bătrâni către nepoţi, care, devenind bătrâni au mărturisit-o urmaşilor urmaşilor lor „în veacul vecilor", spune că Valea Tazlăului Sărat e binecuvântată de Dumnezeu şi ferită din calea nenorocirilor de orice fel. Unchiul Costachi Parascan spunea acestea şi că nu trebuie uitate. Vor fi ferite aceste locuri de războaie, de boli şi alte rele. Şi-atunci când va veni sfârşitul Lumii, răzeşii de pe Valea Tazlăului Sărat sunt aleşi să rămână şi să păstreze sămânţa oamenilor. Istoria a dovedit „adevărul" acestei legende (cel puţin până acum; rămâne ca atunci când va veni sfârşitul Lumii... să se adeverească şi restul!)

O împletire a realităţii istorice de la mijlocul secolului al XVII-lea cu legenda privind Valea Tazlăului Sărat ne oferă mărturiile misionarului Marco Bandini[94] (unele subiective şi subordonate cultului catolic, dar în mare parte de recunoscută valoare documentară).

Bandinus consideră naţiunea românească „prea superstiţioasă". Din localitatea Trotuş, de pe Valea Trotuşului, în drum spre Comăneşti, Moineşti, apoi pe Valea Tazlăului Sărat, în satele „extreme către Transilvania", întâlneşte „Priapos" la toate răspântiele drumurilor, cu următoarea figură: ţăranii tăiaseră un stejar foarte mare, căruia meşterii îi dăduse forma de faţă omenească, îi pusese picioare şi mâni; statua aceasta prestigioasă ţinea în mâna dreaptă un sceptru, adecă un arc întins cu 2 săgeţi, în mâna stângă o lance, care vibrând părea că ameninţă cu lovitura."
Oamenii credeau „că cu acest meşteşug poate înspăimânta boala ciumei, care bântuia la hotarele Transilvaniei, ca să nu se încerce de a atinge marginile Moldovei."

Pe lângă aceste figuri pe care le-a văzut însuşi Bandini, „bărbaţi foarte demni de credinţă povestiră că într-o noapte obscură 10 fete bătrâne (în vârstă) despuiate alergară de mai multe ori

[94] Vezi *Codex Bandinus*... la Bibliografie.

împrejurul satelor, gesticulând cu săltături şi jocuri de cântece, cari aruncau din mână beţe aprinse; acestora le ieşeau înainte 10 flăcăi tot despuiaţi, înarmaţi cu lănci sclipitoare, salutându-se în tăcere unii pe alţii (flăcăii şi fetele) şi loveau lăncile lor cu beţele.

Făcând aşa „românii cred că ciuma nu se va atinge de oamenii goi, ci va avea ruşine şi va cruţa pe cei de etate tânără." Şi nu acesta era „sfârşitul prostiilor" zice Bandinus, „căci tot acei 10 goi într-o altă noapte traseră în acel loc un plug cu boi, brăzdând pământul împrejurul satelor, pe cari (flăcăi) tot pe atât de multe fete îi precedau amestecându-şi cântecele cu râsul. Locuitorii înarmaţi cu ghioage stăteau cu faţa întoarsă înspre Transilvania, la brazdă, ca să se lupte în contra ciumei."

Ne aflăm în satul Lucăceşti de pe Valea Tazlăului Sărat, la mijlocul secolului al XVII-lea.

Bandinus mai descoperă ceva ce nu mai văzuse: „câteva izvoare, a cărora ferbere curioasă îi făcea admiraţiunea. Apele ţâşnesc din vinele pământului cu o coloare transparentă şi, după un scurt timp, iau colori foarte diferite, când ca curcubeul, când ca aerul colorat la răsărit sau la apus de către soare; ele se varsă într-un şanţ făcut anume pentru acest scop şi în curând coloarea degenerează puţin câte puţin într-o negreală cleioasă, care e foarte bună pentru uns osiile căruţelor; româneşte se cheamă pekura (păcură), ungureşte deget, latineşte axungia, adecă ungerea osiei; foarte mulţi câni au oroare de aceasta şi nu suportă nici chiar mirosul unei picăturele". „Aici, zice Bandinus, mişcat în suflet, cât timp i-a permis scurtimea timpului, a stat admirând cu veneraţiune puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu.

Ce zice despre acestea curiozitatea cercetătoare a filosofilor? Aceştia recurg pentru explicare la calităţi oculte, la acţiunea soarelui în măruntaiele pământului. Dar ce sunt aceste deghizări de vorbe şi concepte? Obscurul prin obscur nu se explică, ci se încurcă, nici necunoscutul prin necunoscut nu se lămureşte. Căci mai întâi se poate întreba: acele calităţi oculte, ori că sunt cauza sau nu sunt cauza acestei axungii (păcurei), şi în adevăr se vede că nu sunt cauza, pentru că hazardul (accidenţia) nu poate produce substanţa, şi cu atât mai mult substanţa nu poate să se continuie în virtutea accidentelor (hazardului), când după latitudinea geniului ele se depărtează de la reciprocitate.

În fine, din ce pricină pot fi numite calităţi oculte, dacă filosofii le cunosc pe ele, cu toate că ei nu ştiu să le numească altfel decât cu numele generic de calităţi oculte? Şi ce e de mirare, e că ei afirmă că e un ce al său (al păcurei) de a avea calităţi oculte, şi ce fel de nume să se dea acestora nu îndrăznesc a închipui. Afară de aceasta că acest corp foarte negru, de o specie grasă, el diferă de apă, că mai întâi pluteşte pe de-asupra apei ca oleul şi untul şi asemenea cu cleiul plutitor şi putându-se întinde, căci, zice Bandinus, când a înfundat un băţ în acest lichid vâscos, ca şi cleiul lipindu-se de băţ se putea trage şi învârti pe băţ. Nici nu se poate amesteca cu apa, astfel încât să se amestece succesiv, ci ca şi oleul sau grăsimea caută a ocupa părţile superioare ale apei; dacă însă se amestecă cu oleu sau cu vreun corp gras, părţile se unesc între ele prin o unire reciprocă.

Al doilea poate fi întrebarea, de ce apa ţâşnind cu o coloare transparentă, apoi ia diverse colori? ce calitate face pe o parte din ea să degenereze în negru şi o altă parte să rămână limpede? Dacă se recurge la acţiunea soarelui, planetelor şi astrelor, din acest răspuns se naşte o nouă întrebare: de ce adecă acele acţiuni să nu-şi producă efectul lor în viscerele pământului şi produc diverse specii de efecte în afară din sânul pământului? Aerul încunjurător nu poate fi cauza, căci atunci asupra altor ape de ce nu a produs acelaşi efect? Deci puterea de a schimba (de a preface) nu o are de la sine. Din această cauză se pare că e mai bine a explica lucrul că, oarecari firişoare de

praf negre din natura lor, adecă atomi, sunt amestecaţi cu acea apă, cari atomi între viscerele apei, în atingerea cu apa, nu pot pluti pe de-asupra şi nici a se uni între ei, aceasta pentru că fiind amestecaţi cu părţile apei se îndesesc. Însă chiar acest răspuns întâmpină dificultăţile sale, pe cari înlăturându-le preferă a rămâne în liniştea şi ingeniozitatea lor, acei cărora zelul lor sincer nu li se scade în faţa muncei externe, ci căpătând zile de odihnă se dispun spre contemplare. Eu însă, zice Bandinus, preocupat de lucrarea pentru părţile orientale, nu prin o concepţiune imaginară a minţei, ci prin o silinţă laborioasă a inimei, nizuesc să preamăresc gloria lui Dumnezeu. Lăsând toate altele la o parte, Bandinus revine la subiectul său. (...) Satul-de-jos (Alfalu) - Pe româneşte Satul de gios. Odinioară era un vestit sat unguresc, acum – cu totul părăsit; a avut o biserică de piatră cu 3 altare, lungă de treizeci de paşi, şi lată de zece. Cum cobori din Lucăceşti, ‚satul' se află spre miazănoapte, cu o mică abatere spre răsărit, aşezat într-o vale fertilă şi bogată în roade, care se desfată cu susurul suav al unui pârâu. Trecând doar pe aici şi rugându-mă pentru credincioşii care zăceau acolo, ne-am zorit spre satul vecin.

În 23 noiembrie 1646, Marco Bandini, în căruţa cu cai, a trecut şi prin Măgireşti (Satul de Gios), Stăneşti, în drum spre Solonţ.

Solonţ - În ziua de 23 noiembrie, când se lumină de ziuă, Bandinus spune că a plecat din Lucăceşti şi, după ce a vizitat biserica părăsită din Alfalu, am venit pentru cântarea sfântă la Solonţ (...) „Locuitorii au în mare număr oi, boi; au îmbelşugare de grâne, pârâul are în abundenţă mrene mici, păstrăvi, ţipari şi alţi peştişori de acest fel. Case sunt treizeci şi cinci, oameni, cu copii cu tot, 175".

La 1646, noiembrie, când călătoreşte Bandinus prin Moldova, vorbeşte despre bogăţia acesteia: „Fertilitatea pământului produce o mare abundenţă de lucruri, însă până ce cineva nu vede cu ochii asemenea abundenţă, nu uşor va putea crede cât de mare este bunătatea pământului moldovenesc. Aici pământul se ară o singură dată, chiar dacă nu a mai avut vreodată vreo cultură şi chiar de e plin de ierburi inutile. De-abia este spintecat de plug, şi ori de seamănă grâu, ori de încredinţează pământului alte seminţe, veselul agricultor obişnuieşte să culeagă un îmbelşugat seceriş. Şi nu o dată se întâmplă, ca un pământ arat o singură dată să primească de 2 ori sămânţă şi să producă cu îmbelşugare roade. De asemenea şi legume, afară de lăptuci, produce de tot felul, căci românii nu obicinuiesc lăptuci; ceapă, usturoi, praz, varză, sfecle, hrean, ridichi, castraveţi, pepeni verzi şi galbeni seamănă cu îmbelşugare şi le mănâncă cu lăcomie. Vii, de asemenea, dacă cineva le cultivă o dată în un an întreg, şi leagă viţele pline cu struguri, este o muncă prea de-ajuns; însă dacă într-al treilea sau al patrulea an le cultivă şi leagă numaidecât viţa cu haraci, atunci capătă vin foarte mult. Cel mai bun vin însă, aproape tot aşa ca cel unguresc, se face la Cotnari, după acesta vine Huşii, apoi Forrovan şi Terbeş...Apoi numeroase oi, încât sunt câţiva dintre boieri, dintre care unul are 24 mii de oi ale sale, oi însă atât de mari...Boi şi vaci, abundenţă de miere, păsări de diferite specii, mistreţi, iepuri, căprioare, lupi, urşi „nu se îngrijesc de vânători de animale sau de păsări, „abundenţă de peşti, încât în fiecare an se exportă mai multe mii de care în Podolia, Rusia, Ucraina şi Transilvania". „Aurul, argintul, arama, plumbul şi alte metale se pot avea – în mine – în această provincie, dacă ar îndrăzni cineva să le exploateze, dar din cauza tiraniei turcilor nimeni nu cutează să le scoată făţiş. În părţile occidentale între Carpaţi chiar şi „aurum vivum" se găsesc ieşind din stânci ca grăunţele; după o ploaie mare aurul se găseşte amestecat cu nisip în multe pâraie. Nici monede nu se bat prin părţile acestea, dar se aduc de către negustori deaiurea, bătute gata, şi fac un schimb mutual între ei; mai întâi în valoare sunt ducaţii (galbenii) ungureşti, talerii, numi et denarii antiqui, când sunt de argint; 2 solzi leşeşti se dau pentru un numus ungar. Poporul preferă leii sau

talerii, cari au pe ei un chip de leu, şi-l preţuiesc la 15 numi ungureşti, şi preţuiesc mai puţin decât talerii greceşti şi ungureşti; Gedanenses quoque Orthones aestimantur; şi un galben preţuieşte cât un taler bătut în Imperiul German; însă uzul crucerilor şi groşilor nu este.”

Despre îmbrăcămintea moldovenilor şi alte obiceiuri - „Hainele le poartă moldovenii după moda turcească, lungi până la călcâie, ca şi celelalte naţiuni orientale. Mai cu osebire se folosesc de hainele de mătase, şi chiar mulţi, cari abia au pânea cu ce să-şi astâmpere „latrante stomacho”, totuşi, pe dinafară cată să se înveşmânteze splendid „quasi barunculi”. Foarte iuţi la călărie, nu folosesc suliţa în luptă. „Domnii dau subalternilor lor, în semn de favoare şi de benevolenţă, mâna să li-o sărute. Plebeii când se apropie de principe, îi sărută picioarele. N-au deprinderea a pleca genunchii, ci fac mătanie cu tot corpul şi cu capul descoperit, când venerează pe cineva”.

„Moldovenii sunt mai ospitalieri decât muntenii şi decât alţi români. Numai cei de la confiniile Poloniei se molipsiră de la obiceiurile vecinilor, cari gratis nu dau nimic călătorilor. În Moldova poate un călător călători fără nici un ban în pungă (sine viatico). Pâne, caş, ceapă, lapte şi alte asemenea, ce are omul la casa sa, cu drag le împărtăşeşte călătorilor. Totuşi numai într-atâta întru cât călătorul se poartă cum se cade, că de nu, capătă mai lesne decât de mâncare pumni zdraveni şi bătaie cu băţul. Astuţi din natură, vioi, de un ingeniu foarte pătrunzător (perspicaci), ad rapinam dediti, oşteni buni, foarte răbdători la frig şi la călduri, ei suferă foamea şi setea câte 2 şi 3 zile întregi. Nu o dată am văzut bărbaţi dintre boierimea aleasă şezând lângă o fântână şi muind bucăţele de pâne veche în apă rece şi mâncându-le cu poftă. Când merg la tabără, lung timp trăiesc cu mai nimica hrană. Când nu mai au pâne, beau lapte de iapă, în loc de mâncare; de le lipseşte laptele, se mulţămesc cu carne de cal. Nu le plac bucate gătite şi mai adesea se hrănesc cu borş de peşte şi de carne”.(s.n.)

„De mici se deprind a suferi injuriile cerului, căci de copii umblă cu picioarele goale; cu o unică haină de pânză se joacă prin zăpada cea înaltă... Moldovenii sunt mai puţin apţi pentru comerciu, pentru agricultură, pentru cultura viilor, sau pentru artele mecanice... În celeritate, velocitate şi dăinuirea călăreţilor întrec toate naţiunile.”

Consideră ziua de vineri – sfântă. Orbeşte cred că e mai rău de a ofensa pre sfânta Vineri decât pre Dumnezeu. În numele sfintei Vineri calicii primesc milostenii multe. Fiece zi a săptămânii Românii cred că este a unui sfânt ori a unei sfinte. Chipul de a se jura al Românilor nu este atât numele lui Dumnezeu, cât „per imprecationes infortuni” prin blasteme, pe barbă, pe ochi.”

Românii cred că în Joia Sfântă sufletele morţilor, ale părinţilor, străbunilor şi străbunelor au obiceiul de a se întoarce la ai lor pentru hrană; de aceea, în zori, capul familiei sau stăpâna casei face un foc înaintea uşii casei sale, aşază lângă foc un scăunel aşternut cu o pânză curată, pune pe el pâine şi mâncare, cu băutură, pentru ca părinţii, străbunii şi străbunele să-şi întremeze sufletul.”[95]

Jurământul pe coada vacii era unul sacru (era garanţia că spune adevărul) pentru ţăranii de pe Valea Tazlăului Sărat.

„Românii nu prea merg la biserică, nu ştiu decât să facă cruce oblică, nu ştiu de oraţiuni, nu li se predă nicăieri Catechismul. Catolicii tot aşa au ajuns ca românii, s-au molipsit de la Români. Nici aceştia nu vin la biserică decât la Crăciun, la Paşti şi la Duminica mare... ca abea atunci să

[95] Cultul strămoşilor e viu până astăzi, în Joia mare, la Rusalii sau Moşii de vară, afirmă Ion H. Ciubotaru în ***Catolicii din Moldova. Universul culturii populare***, II, Iași, 2002, p. 191-194.

asculte liturghia şi cu devoţiune să asculte predica. A asculta liturghia fără de predică e pentru dânşii de nici o valoare şi mulţi preferă predica înaintea liturghiei, de aceea în multe sate, ba chiar şi în oraşe, mai mult este preţuit cântăreţul decât preotul, ba chiar e considerat mai mult decât însuşi Episcopul, ba şi mai presus decât ceata sacră a cardinalilor."

Românii observă aceleaşi posturi şi aceleaşi sărbători şi la acelaşi timp ca Grecii; mai toţi catolicii moldoveni nu mănâncă carne nici lăptării Vinerea, Sâmbăta ba şi Miercurea; în tot adventum postesc; înainte de Adormirea Născătoarei de Dumnezeu postesc 2 sptămâni; înainte de sfinţii Petru şi Pavel unii postesc o săptămână, alţii două şi mai multe. Nu consideră că e păcat însă să se îmbete; şi până astăzi unii din catolici cred că e mai puţin păcat de a fura şi omorî un om, decât a mânca carne în zilele oprite. Catolicii, nici chiar lehuzelor nu permit să mănânce carne şi lăptării, nici celor infirmi de moarte cărora Românii le permit. Sărbătorile le celebră prin cântări, prin băutură de vin, ce curge gârlă în cupe şi atunci se dedau cu cea mai mare efuziune la toată voluptatea cărnii. Şi între acestea catolicii se emulează în obiceiuri cu Românii, deşi în multe, laudă lui Dumnezeu, după rânduiala noastră şi lucrarea societăţei lui Isus, s-au îmbunătăţit deprinderile rele ale catolicilor."

Despre descântece - „A învăţa arta descântării şi a farmecilor este învoit şi lucru de cinste orişicui" descoperă şi notează Bandini. „Românii au un minunat mod de a scoate dracii din om", „îl leagă zdravăn de o columnă, ori de o furcă, unde îi moaie oasele cu lovituri de beţe şi de pumni", îl slăbesc cu nemâncarea, „îl ard şi îl frig cu un fier roşu, mai ales spre gât şi spre inimă."

Înjurături şi blasteme: trimit pe om la toţi dracii, rareori jură pe Sfânta Treime, ci pe Dumnezeu şi pe Sfânta Cruce, pe Născătoarea de Dumnezeu, pe Sfinţi, pe noroc, pe laptele matern, pe barbă, pe lumânarea aprinsă, pe sfânta Vineri. „La valahi cinstirea sărbătorilor înseamnă să se abţină de la lucru şi să se lase atunci în voia firii, petrecându-şi ziua cu băuturi, cu mese şi cu hore. Cu toate că sunt împovăraţi de dări foarte mari, totuşi întâmpină zilele de sărbătoare cu atâta bucurie încât par că nu simt defel starea lor nefericită.

Ziua de vineri o sărbătoresc în fiecare săptămână, în cinstea sfintei Vineri pe care o închipuie ca pe o sfântă care stă mereu înaintea tronului lui Dumnezeu, rostind rugi în genunchi, cu lacrimi în gene, pentru cei care o venerează. De aceea, foarte mulţi cred orbeşte că e mai mic păcatul de a-l supăra pe Dumnezeu decât pe sfânta vineri. Şi cerşetorii primesc pomeni generoase în cinstea acesteia. „Moldovenii" cred că fiecare zi din toată săptămâna a fost un sfânt sau o sfântă."

La Movilă. Toponimul din comuna Ardeoani desemnează existenţa unei movile în comuna Ardeoani, care datează de pe vremea lui Ştefan cel Mare. Legenda spune că era locul pe care se aprindeau focuri pentru a semnala intrarea duşmanilor (turci, tătari, unguri, năvălitori în pământul străbun al Moldovei) în Valea Tazlăului Sărat dinspre Bacău sau dinspre Transilvania, prin Moineşti) şi care comunica în acest mod rapid şi eficient cu Movila de observaţie de la Piatra Neamţ.

Movila a putut fi folosită şi ca monument funerar în Antichitate, aici descoperindu-se de către localnici vârfuri de săgeţi şi fragmente de ceramică.

Legenda Iezerului şi a Rujei din Măgireşti-Prăjeşti - Un fapt poate real în preistorie a dat naştere Legendei. Era iarnă şi ningea. Nunta venea de la Schitul Bolătăului spre Măgireşti. Se pare că mireasa s-ar fi numit Ruja (nume care arată prezenţa în localitatea Măgireşti în Evul Mediu a unui număr oarecare de indivizi care aveau nume de origine ceangăiască ori maghiară; faptul este

confirmat şi de numele Iojă, rămas doar poreclă azi pentru o parte din familiile Cernat, Gabor ş. a.). Gheaţa s-a rupt şi nuntaşii s-au înecat cu toţii, desigur şi mireasa.

O altă **legendă născută tot din Povestea Iezerului**. Personajul Ion Apăvie era îndrăgostit de Cobiliţa, o fată frumoasă din cale-afară. Cobliţa era fata pădurarului Doncea din Donceştii de Sus, unde, la vremea aceea n-ar fi existat fântână cu apă bună de băut, iar Cobiliţa căra apă de la distanţă foarte mare, pe cărări greu de călcat. Ion Apăvie i-a făcut fântâna şi a scăpat-o de chin. Cei doi se întâlneau mai apoi şi se drăgosteau în timpul nopţii pe malul Iezerului, la lumina lunii. Se petrec lucruri stranii: în timp ce se iubeau au văzut pe o creangă trupul spânzurat al tatălui ei; s-au speriat, au fugit, iar când s-au întors trupul pădurarului nu se mai afla acolo unde-l văzuseră ei. Zile şi nopţi a fost căutat trupul spânzuratului dar n-a fost găsit. Cobiliţa s-ar fi aruncat în prăpastie de pe Piatra Crăpată, transformându-se în pasăre...[96]

Se spune (bătrânul Belciu Alexe) că pe Dealul Sârghi ar fi existat o aşezare cu o biserică de lemn. Locuitorii s-au retras în 1916, luând cu ei tot ce era de valoare, iar candelabrul de aur şi clopotele ar fi fost ascunse în fântâna care a existat până în anul 1980, în apropiere de Găzărie. Satul a ars iar localnicii s-au mutat în Prăjeşti şi Valea Arinilor. Culiţă Zaharia ar fi găsit, în anii 1966-67, oase umane pe locul unde ar fi existat cimitirul părăsit.

Mareş Neculai (născut în 1913) din Prăjeşti a văzut, noaptea, la Piatra Crăpată, un foc arzând din pământ la Paştele Blajinilor. A săpat la locul respectiv şi nu a găsit Comoara visată.

În copilărie, C. Parascan, mergând cu vitele la „Deal”, prin Doncea şi mai sus spre Chiatra lată, găsea iarba „arsă” în timpul nopţii, în formă de cerc, de focul Comorilor ascunse, dar nu a săpat să găsească odoarele.

Alte credinţe şi obiceiuri practicate în satele de pe Valea Tazlăului Sărat și Valea Tazlăului Mare: ca în fiecare localitate rurală, oamenii au crezut în forţe diferite, în puterea lui Dumnezeu, în puterea altor duhuri, în preziceri de către ghicitoare, în descântece şi în diferite practici exercitate de persoane cu anumite însuşiri: curăţenie trupească, evlavie, harul bătrâneţii etc.

Una dintre aceste practici era şi este – descântatul:

- descântec de „ceas rău”
- descântec de „muşcături de şarpe”
- descântec de „bubă rea”, „pocitură”, „de deochi”, „de frică”
- descântec de „gât”

Pe lângă descântece, un rol important îl au „buruienile de leac“ (plantele medicinale). Aceste plante sunt folosite pentru ceaiuri, legături, frecţii, comprese.

Printre plantele de leac putem menţiona :

- coada şoricelului – pentru dureri de cap
- mentă (cu ricin) şi coada şoricelului – pentru tuse măgărească
- lumânărică – pentru dureri de şale
- iarbă mare – pentru dureri de picioare
- şapte date – pentru boli de femei şi bărbaţi
- mutătoare – pentru dureri de picioare
- sovârf – pentru tensiune, reumatism, stomac

[96] Din romanul *Sufletul nostru dintâi* de Constantin Parascan, Editura Junimea, Iași, 1984

- patlagină – pentru tuse, ulcer
- coada calului, iarba ursului, barba ursului – pentru temperatură
- frunză de fragi – pentru inimă
- sunătoare – pentru dureri de stomac

Alte credinţe şi obiceiuri sunt proverbele şi zicătorile întâlnite aproape în întreaga Moldovă, care se adaugă la superstiţiile legate de viaţa de zi cu zi şi vin să întregească tabloul etnografic de pe Valea Tazlăului Sărat şi Valea Cernei.

În comuna Măgireşti, în urmă cu 50 de ani, de Cărciun se mergea cu Steaua doar în prima zi. De Anul Nou se mergea, pe 31 decembrie, seara şi noaptea, cu Uratul, cu Pluguşorul, cu Buhaiul – copiii mai mici. Ceilalţi mai mărişori în jocurile Caprei ori Ursului; flăcăii mai mari mergeau cu Jianul, ori Mădămele.

Locul dintâi în număr de cete de Anul Nou şi diversitate de costume şi valoare o deţineau tinerii din satul Valea Arinilor. În ziua de 1 ianuarie se umbla cu Semănatul (Sorcova) – doar copii mici.

Aceste tradiţii au suferit transformări, atât în conţinut, cât şi în formă. Unde sunt... Sărbătorile de altădată Sigur, lumea se schimba, nimic nu mai poate fi ca acum 50, 100 de ani. Lumea este în prefacere permanentă. Şi, totuşi, nu trebuie să uităm rădăcinile, esenţa, bogata pe care le mai găsim doar la acei de demult! Iată, prin zăpadă în căutarea lui, a poveştilor lui şi gândul se întoarce la drumurile copilăriei în acelaşi prag de sărbători. Caietul de notiţe devine pe drum plin de fulgi de nea, un piedestal al tainelor, neculese încă.

Muntenaşu P., săgetat de urmele care-1 duc spre ochii copilăriei din alte timpuri, se ridica înfiorat spre dimineaţa zilei în care-şi pregătea Steaua cu ceilalţi feciori destoinici ai satului său. Îmi povesteşte şi obrajii i se înroşesc, se trezesc. Aşadar, înainte nu se mergea cu Colinda, mărturiseşte măgireşteanul, ci doar cu Steaua. Steaua avea, în centru rombului din lemn ornat cu mult tact din hârtie creponată colorată (element ce se păstrează până azi!), icoana Naşterii lui Iisus Hristos, sfinţită anterior de preotul satului. Cu o săptămână înainte, feciorii tineri cu vârste între 15 şi 20 de ani, în număr de 3-4, pregăteau Steaua, aducând elementele compoziţionale la unul dintre participanţi. Mergeau în toate cele trei zile de Crăciun. Primii care erau înstelaţi de aceştia cu roade, bogăţii, sănătate, erau primarul, preotul, medicul, învăţătorii, respectând ierarhia satului şi apoi la restul gospodarilor din sat. Aceştia erau răsplătiţi cu bani doar de la primar, preoteasă, restul oamenilor oferindu-le răsplata trecerii pragului cu mere, nuci, colaci.

Următoarea "pledoarie" în numele Sfintelor Sărbători se realiza prin intermediul Pluguşorului. Aici participau cei mai mici fii ai satului, băieţii, şi în fiecare an trebuiau să se întreacă pe sine cu alte texte pentru Pluguşor. Se notau în ele diverse probleme, bucurii, realizări ale satului. Ei mustrau sau lăudau. Dar, de regulă, cei doi accentuau că se lăudau familiile harnice pe acel an, se ura numai roade bune pentru anul ce va urma.

Ceata, o altă împodobire misterioasă a tradiţiilor de iarnă la români, arată trecutul nostru prin Jocul Caprei (media băieţilor de 7-10, de vârstă medie), Ursul (pieile, blănurile erau aduse din timp de pe Valea Asăului, care erau împrumutate şi chiar cumpărate, în funcţie de starea bănească a liderului de grup), Căluşarii (media tot de zece băieţi, numai că aici erau de la vârste de 6 ani până la 16, 17 ani), Jianul (o dramatizare a vieţii haiducului binecunoscut Jianul din Oltenia, ce1 ce complota pentru răsturnarea regimului fanariot. Uimitor, dar aceşti povestitori ai mei, ai noştri, au păstrat vie şi istoria fiecărui obicei: de unde vine, de ce, cum?!...) şi Mădămile (grup, ceată de bărbaţi necăsătoriţi. Formaţia era alcătuită din mai mulţi reprezentanţi de funcţii militare: Turcul,

Căpitani şi toţi gradaţii până la cel mai mic grad, Mire, Mireasă, Babă, Moşneag, ţigani, badanari. Aceştia mergeau doar la casele gospodarilor cu fete de măritat. Ele vor fi poftite la dans, în curte, doar cu acordul părinţilor.

Dintre toate seriile menţionate, doar Mădămile dau o probă la primăria satului, cu două, trei zile înainte. După aprobare, aceştia mergeau în sat, însă respectând ierarhia satului: întâi la primar acasă, la preot, medic, învăţători etc.

Un moment interesant este şi acela al venirii grupului de bătrâni cu plugul tras de boi la primărie, care spun Pluguşorul. Dar aceştia nemaimergând la restul gospodarilor, ci dau binecuvântarea prin înţelepciunea lor doar la înalţii satului, atât.

După ce s-au adăpat cu bucurii, mulţumiri sufleteşti, erau răsplătiţi cu pâinea lăcrimată, trudită de peste an, mere, nuci, gutui, cu rugăciunea zâmbetului de gazdă primitoare din fiece an.
Sunt multe de spus de la ei, s-au rătăcit aceşti doi oameni minunaţi în multe amintiri, balade de întâmplări ninse de Timp... Şi cu toate astea, ei rămân ca o stâncă în prezent pentru a fi lucizii ce-i vor trece Dincolo, spre aceste tradiţii şi pe strănepoţi.

V. Considerații finale

În ani nu s-a făcut cât trebuia pentru valorificarea tradiției răzeșilor în spațiul românesc (și bibliografia privind tema fiind destul de săracă) (și așa, în anii în care am ajuns, 2020 și..., mărturiile sunt tot mai puține, mărturii care s-au pierdut iremediabil). Totuși există în muzeele județene și naționale, cu secțiile sau microsecțiile de istorie, mențiuni privind viața răzeșilor. Există, cel puțin două argumente care au dus la ființări simbol în Ținutul Bacăului: Muzeul Răzeșilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat din Prăjești/ Măgirești, ca și existența din 2009 a Fundației Culturale „Urmașii Răzeșilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat", care are (și mai cu seamă a avut în primii cinci ani de la înființare) o activitate constantă, generoasă, entuziastă: piloni exponenţiali au fost și au rămas primarul comunei Măgirești, ing. Câdă Ionică și autorul acestui studiu. Sigur că s-a constituit o echipă de intelectuali ai satelor de pe Valea Tazlăului Sărat, care au realizat întâi (2011) *Albumul documentar ilustrativ Mărturii de cultură populară, tradițională și patrimoniu natural Valea Tazlăului Sărat, județul Bacău/ Zemeș, Moinești, Poduri, Măgirești, Ardeoani* , 500 de pagini; apoi (2015) Muzeul Răzeșilor Găzari... și alte pliante și studii/ cărți privind viața răzeșilor din această zonă subcarpatică a Văii Tazlăului Sărat.
Apoi acest proiect dedicat Răzeșilor – o inițiativă care poate constitui (mai e nevoie și de implicări ale primarilor și profesorilor din comunele care fac parte și din GAL Ulmus Montana) un model care poate fi de învățătură.

Cel care va parcurge cu atenție și acest material documentar - va găsi în el dovezi care pot face din unele sate din aceste comune ... posibile eșantoane de valorificare prin mijloace științifice, culturale, de turism (cu conștiința apartenenței la acea nobil-țărănească-liberă pătură răzeșească din Bacău și Moldova) de promovare a unor obiective mărturisitoare despre viața și rolul răzeșilor moldoveni în veacuri. După cum se știe și se și vede – Oamenii pot înflori, pot sfinți cu viața, cunoștințele, energiile lor și o asemenea idee, arătând astfel cine suntem – pentru a putea fi, de unde venim, cine ne-au fost înaintașii, care ne este istoria și dreptul asupra pământului strămoșesc, asupra culturii curate în care au trăit moșii și strămoșii noștri... și moștenirea lăsată pentru viitor.

De la trezirea dragului de istoria locului, de răzeșii care au rezistat în veac, de întoarcerea,

pururi, la sufletul nostru dintâi, la făptuiri demne de rolul răzeșilor și de viețuirea noastră a tuturor în cultul istoriei și culturii populare din zona în care ne-am născut ori trăim și slujim. Încă nu e prea târziu (!) să scoatem în lumină ceea ce am mai rămas viu din ce ne-au lăsat răzeșii. Sigur, nu doar prin vorbe frumoase uitate în cotloanele și firidele amintirii, ci prin lucru concret, prin idei și punerea lor în practică. Sigur, se pot face multe și cu entuziasm și dăruire, dar mai e nevoie și de fonduri, de bani, prin proiecte bine gândite.

Obiective turistice

Tabăra Geamăna din Zemeș avea o capacitate de cazare de 200 de locuri în cabană, însă vizitatorii puteau fi cazaţi şi la căsuţe, care puteau găzdui, la rândul lor, între 2 şi 8 persoane. Tabăra avea încălzire centrală, două săli de mese, club pentru agrement (cu aparatură audio-video), iar fiecare căsuţă avea grup sanitar. În 1994, tabăra a luat foc, iar incendiul a distrus în totalitate blocul alimentar. Incendiul şi mai apoi inundaţiile au afectat foarte mult tabăra ca obiectiv turistic.

Monumente şi rezervaţii naturale de care se folosesc și urmașii răzeșilor din comunele Zemeș, Măgirești, Solonț, Ardeoani ș.a. - În municipiul Moineşti se găseşte o singură arie protejată care se înscrie în Legea nr. 5 din 6 martie 2000, privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului naţional, secţiunea a III-a – zone protejate. Este vorba de Pădurea cu Pini, situată pe versantul de S-E al Dealului Osoiu, chiar deasupra municipiului, a părţii lui centrale. Pădurea reprezintă o plantaţie făcută de Societatea petrolieră „Steaua Română", în anul 1930, pentru a stabiliza alunecările de teren din zonă, astăzi fiind o frumoasă zonă de agrement a municipiului (Parcul Pădurea cu Pini) cu restaurant şi căsuţe din lemn, cu spaţii de cazare pentru turişti.

În zonă se află o serie de izvoare cu ape minerale cu virtuţi terapeutice care au făcut ca în anii 1930 Moineştiul să fie considerat staţiune balneoclimaterică, printre cele mai importante din România. În prezent, nu sunt disponibile date concrete care să ateste că aceste izvoare mai au aceleaşi calităti ca la începutul secolului însă există opinia generală că, prin valorificarea lor, s-ar putea creşte potenţialul turistic al municipiului. Indicaţiile generale ale acestor izvoare sunt următoarele: afecţiuni ale tubului digestiv şi ale glandelor anexe, afecţiuni ale aparatului locomotor, reumatismale, boli de nutriţie (diabet, gută etc.), sistemul nervos periferic, tratament pentru ochi - inflamaţii de mucoase.

Un punct de atracţie, de promenadă, este Monumentul eroilor din Războiul pentru independenţă din Parcul cu Tei, ridicat în anul 1908 în cinstea eroilor căzuţi în Războiul de Independenţă 1877-1878 . În trecutul moineştean, în serile de vară, grădina se umplea de lume, mişunând la lumina lămpilor Petromax. Fanfara militară, adusă de la Tg. Ocna, intona marşuri, imnuri şi melodii de dans la modă, iar fetele, sub supravegherea mamelor, făceau câte un tur de dans cu cavalerii lor.

Turism şi agroturism

*Municipiul Moinesti are sanse reale de a se alinia in rândul stațiunilor balneoclimaterice atât datorită peisajelor naturale cât şi numeroaselor izvoare de ape minerale curative. Zona în care se află municipiul dispune de numeroase atracţii turistice între care se remarcă:

*Parcul Băi (unde se află izvoarele cu ape minerale curative),

*Parcul cu Pini (pensiune, motel, căsuţe camping, teren tenis),

*Cetăţuia (cetate dacică atestată arheologic),

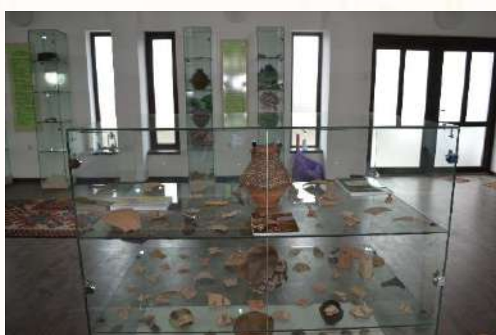

*Dealul Ghindaru (unde arheologii au descoperit artefacte ale culturii pre- Cucuteni cu o vechime de peste 3000 de ani Î. Hr.),
*Monumentul Dada (opera artistului Ingo Glass),
*Cimitirul evreiesc şi sinagoga (unde cea mai veche piatra tombală cu text recognoscibil este datată 1692;
*Lacul Tarniţa-cel-fără-de-fund
şi, în imediata proximitate a municipiului:
*Mănăstirea Stirigoi (aflată într-un peisaj sălbatic, înconjurată de păduri seculare)
*Salina Tîrgu-Ocna,
*Staţiunea Slănic Moldova,
***Centrul de Cultură Rossetti-Teţcanu (unde a creat compozitorul de talie internaţională George Enescu).**

***Muzeul Răzeșilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat – satul Prăjești, comuna Măgirești, inaugurat în octombrie 2015**

De asemenea, să nu uităm și să valorificăm și tradiţiile locale, gastronomia specifică şi ospitalitatea proverbială a moldovenilor. S-a dus vorba că sarmale „bagiucurite” cu smântână, ca pe Valea Tazlăului Sărat și a Tazlăului Mare, cu mămăliguță răscoaptă/ deasă/ vârtoasă nu mai există nicăieri în România... Așa, încât, într-un viitor apropiat, în casele răzeșilor restaurate/conservate... din GAL Ulmus Montana, doritorii vor putea petrece zile și nopți de neuitat.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Album documentar ilustrativ* tipărit sub egida Fundației Culturale „Urmașii Răzeșilor Găzari de pe Valea Tazlăului Sărat” *Mărturii de cultură populară, tradițională și de patrimoniu natural Valea Tazlăului Sărat, Județul Bacău, Zemeș, Moinești, Poduri, Măgirești, Ardeoani*, Editura Panfilius, Iași, 2011, 500 pagini

2. Bogdan, I., *Despre cnejii români*, (*1903*) *Extras din „Analele Academiei Române”, Seria II, Tom XXVI, Memoriile secțiunii istorice*, Institutul de arte grafice „Carol Gobl”, București, 44 pagini

3. *Catalog de documente din Arhivele Statului Iaşi, Moldova, vol. I, 1398-1595*, (*1989*), Bucureşti, (Direcţia generală a Ahivelor Statului din R. S. R.)

4. *Codex/ Vizitarea generală a tuturor Bisericilor catolice de rit roman din Provincia Moldova/ 1646-1648* de Marco Bandini, (*2006*) Ediţie bilingvă/ Introducere, text latin stabilit, traducere, glosar: prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Editura Presa Bună, Iaşi

5. *Codex Bandinus*, (Academia Română), *Memoriu asupra scrierei lui Bandinus de la 1646, urmat de text, însoţit de acte şi documente*, de V. A. Urechiă, membru al Academiei Române, (*1895*), Estras din Analele Academiei Române, Seria II – Tom. XVI, Memoriile Secţiunii Istorice, Bucureşti, Lito-tipografia Carol Gobel, strada Doamnei 16

6. *Colecţia de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424-1848)*, (Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărămidaru), Inventare arhivistice 7, (*1976*), Bucureşti

7. Codrescu, Teodor, *Uricariul, vol. VII, VIII, Iaşi,* (*1886*), Condica Liuzilor pe 1803

8. Constantinescu, N. A., *Dicţionar onomastic românesc*, (*1963*), Editura Academiei R. P. R., Bucureşti

9. Dan, Ilie, *Studii de onomastică*, (*2006*), Editura Vasiliana ’98, Iaşi

10. Dimitriu, dr. Constantin V., *Bacăul istoric, Monografia istorică a 12 sate de răzeşi de pe Valea Tazlăului Mare, jud. Bacău*, (*1936*), Bucureşti, Tipografia Cultura, 140 pagini

11. *Documenta Romaniae Historica, A. MOLDOVA, VOLUMUL I, (1384-1448)*, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1975

12. *Documenta Romaniae Historica, A. MOLDOVA, VOLUMUL II, (1449-1486),* volum întocmit de Leon Şimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1976

13. Documenta Romaniae Historica, A. MOLDOVA, VOLUMUL III, (1487-1504), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1980

14. *Documente moldoveneşti de la Ştefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu, profesor la Liceul Naţional din Iaşi, URICE (ISPISOACE), SURETE, REGESTE, TRADUCERI, (Supliment la Documentele lui Ştefan cel Mare, de I. Bogdan)*, Iaşi, Institutul de arte grafice „BRAWO”, 1933

15. *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu, profesor la Liceul Naţional din Iaşi, vol. I, Documente interne, Urice, (Ispisoace), Surete, Regeste, Traduceri, 1374-1437*, Iaşi, „Viaţa Românească” S. A., 1931

16. *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu, profesor la Liceul Naţional din Iaşi, vol. II, DOCUMENTE INTERNE, 1438-1456, DOCUMENTE EXTERNE, Acte de înprumut, de omagiu, tractate, solii, privilegii comerciale, salv-documente, scrisori*, 1387-1458, Iaşi „Viaţa Românească” S. A., 1932

17. *Documente privitoare la Istoria Românilor, 1346-1450, culese, adnotate şi publicate de Nic.*

Densuşianu, cu şese tabele facsimile heliografice şi cu două apendice Documente slavone însoţite de traduceri latine 1198-1459, vol. I, 1890
18. *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. 1,2, 2,2, II, 1451-1510, cu un apendice Documente slavone 1451-1517 şi cu portretul lui Ştefan cel Mare şi Bun*, Bucureşti, 1890, 1891
19. *Documentele lui Ştefan cel Mare, publicate de Ioan Bogdan, vol. I, Hrisoave şi cărţi domneşti, 1457-1492*, Bucureşti, Atelierele grafice Socec et.Co. Societate anonimă, 1913
20. *Enciclopedia judeţului Bacău*, coordonator Emilian Drehuţă, Editura Agora, Bacău, 2008
21. Gore, P. S., *Răzășii*, în „Viața Românească”, nr. 3, mai, 1920, paginile 406-416
22. *Ispisoace şi zapise (Documente slavo-române)*, publicate de Gh. Ghibănescu, profesor, deputat, membru corespondent al Academiei Române, vol. I, partea I, 1400-1600, Iaşi, Tipografie „Dacia” Iliescu, Grossu et comp. Vol. III, partea a II-a, 1663-1675, Iaşi, 1912, (10 volume, 1906-1923)
23. *Marele Dicţionar Geografic al României (MDGR)*, alcătuit şi prelucrat după dicţionarele parţiale pe judeţe de George Ioan Lahovari..., secretar al Societăţii Geografice române şi general C. I. Brătianu şi Grigore G. Tocilescu, vol. I-V, Bucureşti, Stabilimentul Grafic J. V. Socecu, str. Berzei, 59, 1898-1902
24. *Monografia bisericii şi satului Măgireşti/ judeţul Bacău* de Ioachm Mareş Vasluianul, Arhiereu-Vicar, ditată de Episcopia Romanului şi Huşilor, 1988
25. *Monografia comunei Lucăceşti/ jud. Bacău* întocmită de preot iconom stavrofor Alexandru Antohi, Bucureşti, 1939
26. *Monografia comunei Măgireşti* de prof. Eugen Banaşu, 1962 (text dactilografiat)
27. Poni, P., *Statistica răzeșilor*, Academia Română, Studii și Cercetări V, București, Librăriile „Cartea Românească” și Pavel Suru, 1921, 220 pagini
28. Surete şi izvoade, vol. I-VIII, publicate de Gh. Ghibănescu
Radovici, Sebastian, Moșnenii și Răzeșii/ Origina și Caracterele juridice al Proprietății lor/ Studiu din vechiul drept românesc, București, Tipografia ziarului Curierul Judiciar, 1909, 120 pagini
29. Rosetti, Radu, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova, Tomul I*, București, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societate Anonimă, 1907, 400 pagini
30. *Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. I, Partea a 4-a/ Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395-1789)*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, Iaşi, 2005, de Dragoş Moldovanu
31. *Tezaurul toponimic al României. Modova, vol. I, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*, Partea 1 A. Unităţi simple (Localităţi şi moşii) A-O, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1991, coordonator Dragoş Moldovanu
32. *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, Partea a 2-a, P-30 decembrie, B. Unităţi complexe, Bucureşti, 1992
33. Tufescu, Victor, *Răspândirea satelor de răzeși, Contribuțiuni la studiul populării Moldovei*, Extras din revista „Arhivele Basarabiei”, nr. 1, 1934, Chișinău, Tipografia „Tiparul Moldovenesc, 1934, 27 pagini//
ALTE SURSE
34. *Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845)/ IV, Ținutul Bacău/ Partea I (1820*/ volum editat de Mircea Ciubotaru, Sorin Grigoruță și Silviu Văcaru/ Introducere de Mircea Ciubotaru/ Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2013

35. Călăpăreanu, Elena, *Timpul zăpezilor*, Editura „Egal”, Bacău, 2010
36. Ciubotaru, Ion H., *Catolicii din Moldova*, Iaşi, 2002
37. Ionescu, Christian, *Mică enciclopedie onomastică*, Editura Enciclopedică românească, Bucureşti, 1975
38. Monah, Dan şi colaboratorii, *Poduri - Dealul Ghindaru. O troie în Subcarpaţii Moldovei*, Editura Constantin Mătase, Piatra Neamţ, 2003
39. Parascan, Constantin, *Sufletul nostru dintâi*, roman, Junimea, Iași, 1984
40. Popa, Gheorghe, *Monografia comunei Poduri* – jud Bacău, manuscris, 1974
41. Stahl, Henri H. şi Paul H., *Civilizaţia vechilor sate româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968
42. Şendrea, Eugen, *Calendarul tradiţiilor şi datinilor*, Editura „Egal”, Bacău, 2006

TERITORIUL GAL „VALEA PRUTULUI” (jud. Iaşi şi Botoşani)

Autori:

Prof. dr. Alexandru Boboc -COJOCARU

UNITĂȚI ADMINISTRATIV – TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriul înglobează un număr de 11 unități administrativ teritoriale, din care, 8 comune în județul Iaşi: Andrieşeni, Bivolari, Popricani, Probota, Roşcani, Ţigănaşi, Trifeşti şi Victoria şi 3 în județul Botoșani: Româneşti, Santa Mare şi oraşul Ştefăneşti însumând un număr de 58 localități.

Introducere

Timp de câteva secole, răzeșii din Moldova au constituit o veritabilă „clasă de mijloc” a societății medievale moldovenești. Trei caracteristici principale ale acestora contribuie la această concluzie: libertatea personală, independența economică (statutul de proprietar) și educația.

Din punct de vedere juridic, în perioada medievală, răzeșii erau asimilați boierilor datorită statutului lor de proprietari de pământ. De altfel, documentele epocii ne demonstrează că multe neamuri de răzeși erau înrudite cu cele mai importante familii boierești ale vremii.

Forma lor de organizare în obști sătești devălmașe i-a făcut pe unii istorici să scrie că răzeșii erau românii cei mai „verzi”, păstrătorii celor mai curate tradiții românești. Răzeșii aveau libertate personală și erau proprietari de pământ. În satele lor, rata de alfabetizare era mult mare decât în restul comunităților rurale.

Sute de ani răzeșii și-au apărat libertatea și proprietățile împotriva domniei, a bisericii și a marilor boieri. Ei erau “plătitori de impozite” și războinici, participând de câte ori era nevoie la oastea cea mare a țării.

Fiecare comunitate de răzeși păstra cu sfințenie actele domnești ce le atesta dreptul de proprietate asupra pământului. Din păcate, datorită împărțirilor repetate ale pământului, a reformelor agrare și a împroprietăririi de către stat a țăranilor fără pământ, moșiile răzeșești au dispărut sau au devenit foarte mici.

Răzeșii au fost, așadar, oameni liberi, proprietari în devălmășie, stăpâni pe moșiile lor, asimilabili cu o „mică nobilime” care nu poate fi în nici un caz confundată cu țărănimea lipsită de libertate și de proprietate. La sfârșitul secolului al XIX-lea, răzeșii reprezentau 20% din populația rurală românească.

Prezenta lucrare este rezultatul unei cercetări profesioniste atât în arhive, biblioteca județeană cât și pe teren pentru identificarea aprentei lăsate de răzeși (portul popular specific răzeșilor, obiceiuri și tradiții populare, modul de viață, case de urmași de răzeși, etc) în teritoriul GAL Valea Prutului. Prezentul studiul istorico-etnografic a fost elaborat în cadrul proiectului de cooperare „Pe urmele Răzeșilor din Moldova” finanțat prin Programul LEADER 2014 - 2020.

Versurile din doina „Cântecul Răzeşului”, culeasă de Vasile Alecsandri, sintetizează într-un mod surprinzător, modul de viață al răzeșilor din teritoriul GAL Valea Prutului:

„Frunză verde de cireş,
Lung e drumul pân' la Ieşi,
Lung e drumul şi bătut
Din Siret şi pân-în Prut!

Nu-i bătut de car cu boi,
Ci-i bătut tot de nevoi
Şi de păcatele mele
Cele multe, cele grele!
Ard-o focul răzeşie[1]!
Eu chiteam că-i boierie,
Şi-i numai o sărăcie!
Pentru-o palmă de pământ
Zilele mi-am dat în vânt.
Ani întregi m-am judecat
Şi nimic n-am câştigat!
Eu umblam la judecată,
Copiii plângeau pe vatră,
Nevasta-mi zăcea lăsată.
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu!
Lăsa-m-oi de răzeşie
Să apuc în haiducie
Ca să-mi fac sfânta dreptate
Cu cea ghioagă de pe spate,
Să-mi aleg judecători
Cei stejari nestrâmbători!”[2].

---

[1] Nenorocita clasă a răzeșilor, printre care se găsesc coborâtorii celor mai mari familii din vechime, a avut mult a suferi, sub domnia lui Mihail Sturdza, de răpirea boierilor vecini cu moșiile lor. Mulți din acei mici proprietari au preferat a se desface de pământurile lor și a deveni clăcași pentru ca să scape de prigoniri.
[2] Vasile Alecsandri, *Doine. Pasteluri. Lacrimioare,* Editura Libris.

PARTEA I – ASPECTE GEOGRAFICO – ADMINISTRATIVE

Teritoriul Grupului de Acţiune Locală Valea Prutului se întinde pe raza judeţelor Iaşi şi Botoşani, cuprinzând comunele din NE judeţului Iaşi şi SE judeţului Botoşani.

Aflat la graniţa cu Republica Moldova, teritoriul GAL Valea Prutului este dispus paralel cu râul Prut, parcurgând jumătatea nord-estică a judeţului Iaşi, ocupând partea de SE a judeţului Botoşani.

Suprafaţa totală a teritoriului Grupului de acţiune locală Valea Prutului este de 736,96 km pătraţi reprezentând 7,04% din suprafaţa totală a judeţelor Iaşi şi Botoşani.

Populaţia totală cuprinsă în cadrul teritoriului este de 45.861 locuitori. Populaţia teritoriului reprezintă 3,26% din populaţia cumulată a celor două judeţe. În cadrul judeţului Iaşi trăiesc un număr de 34.991 locuitori, reprezentând 4,23% din populaţia totală a judeţului Iaşi şi 8,04% din populaţia din mediul rural a judeţului Iaşi. În cadrul judeţului Botoşani sunt locaţi 10.970 locuitori respectiv 2,42% din populaţia totală judeţului Botoşani, reprezentând 1,19% din populaţia rurală (5.192 locuitori) şi 1,45% din populaţia urbană (5.678 locuitori) a judeţului Botoşani.

Densitatea populaţiei în cadrul teritoriului Grupului de acţiune locală Valea Prutului este de 62,23 locuitori/km pătrat.

Relieful teritoriului GAL Valea Prutului se integrează întru totul ansamblului Podişului Moldovei, cu o alcătuire geologică relativ simplă, cu o mobilitate tectonică redusă, cu structură şi litologie destul de uniforme. Relieful este dezvoltat pe roci sedimentare, respectiv argile şi marne sarmatice cu alternanţe subţiri de nisipuri fine. Morfologia reliefului teritoriului pune în evidenţă altitudini ce se desfăşoară între valorile de 32 m – în zona şesului Prutului, şi 240 m cota maximă, în general predominând altitudini medii de 100 şi 150 m. Luncile au lăţimi variabile: 0,2 - 2,5 km şi sunt alcătuite din depozite aluviale şi aluvio – coluvio – proluviale, cu grosimi de 3 – 20 m, mai nisipoase în bază, cu lentile de prundişuri şi argile nisipoase spre suprafaţă. Cele mai dezvoltate sunt şesurile Prutului, Jijiei, Bahluiului, Bahlueţului, Miletinului.

Potenţialul turistic al teritoriului se leagă de existenţa monumentelor istorice şi a siturilor arheologice dar şi de prezenţa siturilor Natura 2000. În GAL Valea Prutului există 14 zone Natura 2000, acestea însumând o suprafaţă de 105.35 kmp, dispuse astfel: UAT cu o singură zonă Natura 2000: Andrieşeni, Bivolari, Popricani, Probota, Roşcani, Santa Mare; UAT cu două zone Natura 2000: Ştefăneşti, Ţigănaşi, Trifeşti şi Victoria.

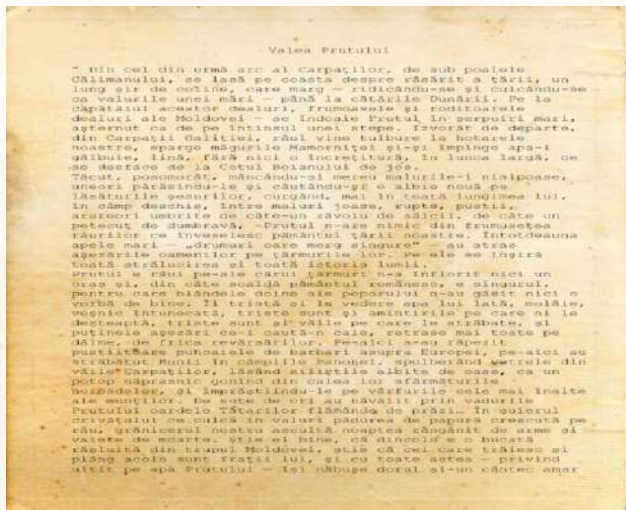

Aşezarea GAL Valea Prutului permite accesul rutier la toate oraşele din judeţele Iaşi şi Botoşani precum şi la punctele de frontieră cu Republica Moldova, respectiv Sculeni în judeţul Iaşi şi Stânca - Costeşti în judeţul Botoşani.

Teritoriul GAL Valea Prutului se caracterizează prin faptul că a asigurat mereu tranzitul spre nordul Europei (Polonia) și gurile Dunării, reprezentând o arteră deschisă atît schimburilor comerciale cât și acțiunilor cu caracter militar.

Pentru locuitorii acestei zone, vecinătate Prutului a constituit, deopotrivă, un important avantaj, întrucât lunca râului s-a dovedit propice pentru activitățile agricole și bogată în resurse pisciloe, vânat, nutreț pentru animale, cereale, fructe și legume, dar și o perpetuă sursă de amenițări, deorece cursurl de apă a deschis, de-a lungul întregii sale istorii, calea unor forțe armatecare căutau să-și procure resursele necesare de la localnici. Chiar dacă oamenii locului și-au derulat existența cotidină departe de zgomotul istorie oficiale, importanța pe care valea Prutului a dobândit-o la nivelul cancelariilor europene le-a influențat într-o manieră decisivă destinele acestora.

Alexandru Vlahuţă (1858-1919) a descris cu un „vibrant patriotism” Valea Prutului în una dintre cele mai cunoscute cărţi ale sale – România Pitorească (un veritabil „brand de ţară” al epocii).[3]

Valea Prutului

"Din cel din urmă arc al Carpaţilor, de sub poalele Călimanului, se lasă pe coasta despre răsărit a ţării, un lung şir de coline, care merg – ridicându-se şi culcându-se ca valurile unei mări – până la cătările Dunării. Pe la căpătâiul acestor dealuri, frumoasele şi roditoarele dealuri ale Moldovei – se îndoaie Prutul în şerpuiri mari, aşternut ca de pe întinsul unei stepe. Izvorât de departe, din Carpaţii Galiţiei, râul vine tulbure la hotarele noastre, sparge măgurile Mamorniţei şi-şi împinge apa-i gălbuie, lină, fără nici o încreţitură, în lunca largă, ce se desface de la Cotul Boianului de jos.
Tăcut, posomorât, mâncându-şi mereu malurile-i nisipoase, uneori părăsindu-le şi căutându-şi o albie nouă pe lăsăturile şesurilor, curgând, mai în toată lungimea lui, în câmp deschis, între maluri joase, rupte, pustii, arareori umbrite de câte-un zăvoiu de sălcii, de câte un petecuţ de dumbravă, Prutul n-are nimic din frumuseţea râurilor ce înveselesc pământul ţării noastre. Întotdeauna apele mari – „drumuri care merg singure" – au atras aşezările oamenilor pe ţărmurile lor. Pe ele se înşiră toată strălucirea şi toată istoria lumii.
Prutul e râul pe-ale cărui ţărmuri n-a înflorit nici un oraş şi, din câte scaldă pământul românesc, e singurul, pentru care blândele doine ale poporului n-au găsit nici o vorbă de bine. Îi tristă şi la vedere apa lui lată, molâie, vecnic întunecată, triste sunt şi amintirile pe care ni le deşteaptă, triste sunt şi văile pe care le străbate, şi puţinele aşezări ce-i caută-n cale, retrase mai toate pe dâlme, de frica revărsărilor. Pe-aici s-au răpezit pustiitoare puhoaiele de barbari asupra Europei, pe-aici au străbătut Hunii în câmpiile Panoniei, spulberând vetrele din văile Carpaţilor, lăsând siliştile albite de oase, ca un potop năprasnic gonind din calea lor sfărmăturile noroadelor, şi împrăştiindu-le pe vârfurile cele mai înalte ale munţilor. De sute de ori au năvălit prin vadurile Prutului oardele Tătarilor flămânde de prăzi... În şuierul crivăţului ce culcă în valuri pădurea de papură crescută pe râu, grănicerul nostru ascultă noaptea zăngănit de arme şi vaiete de moarte. Ştie el bine, că dincolo e o bucată răpluită din trupul Moldovei, ştie că cei care trăiesc şi plâng acolo sunt fraţii lui, şi cu toate astea – privind uitit pe apa Prutului – îşi năbuşe dorul şi-un cântec amar

şi plin de blesteme îi scapă de pe buze:
„Prutule, râu blestemat,
Face-te-ai adânc şi lat,
Mai cu mai nu se zărească,
Glas cu glas nu se lovească,
Ochi cu ochi nu se-ntâlnească.
Duşmanii ţării, de-or trece,
La cel mai să mi se-nece,
Iar tu-n valurile tale
Să-i tot duci, să-i duci la vale"
Lăsăm în urma noastră Herţa, unde s-a născut nemuritorul Asachi, Darabanii, Rădăuţii, târguşoare ridicate pe dealuri, de-a lungul râului, şi-ajungem pe înnoptate, în Ştefăneşti, cea mai veche şi mai de frunte aşezare de pe Prut, Intemeiată de Ştefan cel Mare, ca să stea straja oştilor ce se purtau mereu pe valea asta, între Dunăre şi Hotin. Oraşelul e aşternut pe poalele unui deal acoperit de vii şi de livezi. O măgură stâncoasă îşi împinge coastele-i vinete până în marginea râului, care mai în jos scapă din albie, prin stufişul de sălcii, şi presară bălţi şi viroage pe şesul întins şi neted al Başeului. De la Ştefăneşti drumul se-ndoaie peste frumoasele dealuri culcate între valea Jijiei şi valea Prutului. Păduri de stejar îmbracă ţăpşanele, de jur împrejur se văd în depărtări, peste sclipitoarele oglinzi ale iazurilor, întinderi nemărginite de holde şi de fânețe, legănate în ondulaţii dulci, largi, odihnitoare. La Tabăra Mănăstirii, în apropiere de Bivolari, rămăşiţele vechilor tăbii ale Eteriştilor ne amintesc cele din urmă zile de groază şi de durere, prin care-a fost să mai treacă mult încercata noastră ţară. Ne lăsăm pe coama descoperită a unei coline. Din dreapta Jijia, îmbucând apele Miletinului, scaldă ogoarele ce se răsoresc pe luncă. În stânga Prutul şerpuieşte în desişuri de trestie şi de lozii. Către apus, în fund, se rotunjesc pe poalele cerului camurile răşchirate ale dealului Catalina ce-şi ridică trunchiul din mijlocul vestitelor podgorii ale Cotnarilor. Străbatem târguşorul Sculeni, aşternut pe malul plecat al Prutului, în faţa Sculenilor din Basarabia, trecem pe sub zidurile castelului de la Stânca, aşezat în mijlocul unui parc întunecos pe creştetul unei măguri, şi pe la toacă sosim în Ungheni. Un pod de fier leagă cele două ţărmuri ale Prutului, şi cele două căi ferate: a României şi-a Rusiei. De aici luăm trenul – şi peste un ceas suntem în Iaşi".

[3] *Alexandru Vlahuţă, România pitorească. Schiţe şi povestiri. / Pref.: Paul Cernat. Bucureşti, Curtea Veche Publishing, 2011, p. 147-148; Cf.: versiunea electronică: http://www.scriptorium.ro .*

Scurtă prezentare fizico-geografică și demografică a localităților din teritoriul GAL Valea Prutului

Comuna POPRICANI se întinde de la nord la sud, pe partea dreaptă a râului Jijia şi prezintă un relief de fragmentare deluroasă şi colinară, cu înălţimi care nu depăşesc 180 de metri. Solurile pe înălţimi sunt din seria cernoziomurilor levigate slab şi moderat, pe pante se găsesc regosoluri, iar pe şesul Jijiei şi al unor pâraie domină cernoziomurile carbonatice, lăcoviştile, solurile aluvionare şi soloneţurile[4].

În trecut, comuna Popricani a purtat denumirea de Rediu Mitropoliei, iar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se afla în centrul plăşii Copou, având în componenţă satele Rediu Mitropoliei, Moimeşti, Popricani, Corba, Ţipileşti, Epureni şi Izvoarele, având o suprafaţă de 6500 hectare şi o populaţie de 1698 locuitori[5]. Actuala comuna Popricani este formată din satele Popricani, Rediu Mitropoliei, Moimeşti, Ţipileşti, Cotu Morii, Vânători, Cârlig, Vulturi şi Cuza Vodă. În 1977 populaţia acesteia era de 6047 locuitori, cu o densitate medie în teritoriu de peste 74 de locuitori pe kilometru pătrat. Sporul natural varia între 20 şi 25 la mia de locuitori, iar sporul migratoriu între 0 şi 5 la mia de locuitori. Suprafaţa totală a fondului funciar era de 6958 hectare[6].

Începând cu anii '90 ai secolului XX, comuna Popricani a beneficiat de un aport demografic semnificativ, provenit din oraşul Iaşi, de care a profitat mai ales localitatea de reşedinţă. Astfel, la mijlocul anului 2012 populaţia comunei crescuse la 8252 locuitori, având un indice al sporului pozitiv de 8 la mia de locuitori[7].

Comuna VICTORIA se întinde pe şesul aluvionar Jijia-Prut, partea înaltă spre vest fiind reprezentată de terasele cuaternare ale Prutului, care urcă în altitudine până la 180 de metri. Microrelieful de şes are forme pozitive, precum grindurile si negative, de tipul meandrelor părăsite, cu bălţi şi mlaştini. Solurile din luncă sunt reprezentate prin cernoziomuri carbonatice, lăcovişti, soluri aluvionare şi sărături, iar pe dealurile din vest domină cernoziomurile tipice, levigate slab şi moderat[8].

În secolul al XIX-lea pe teritoriul comunei Victoria se aflau comunele Stânca şi Sculeni. Prima dintre acestea făcea parte din plasa Braniştea, fiind situată pe dealul Stânca şi şesul Jijiei, până la ţărmul Prutului. Era formată din satele Stânca, Cârpiţi, Luceni, Lucenii Bălăcoaiei, Lucenii Sturzoaei, Icuşeni şi Cotul lui Ivan şi avea o populaţie de 348 familii, reprezentând 1667 locuitori.

---

[4] Alexandru Obreja, *Dicționarul geografic al județului Iași,* Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 182.
[5] G. Chiriță, *Dicționarul geografic al județului Iași,* București, 1888, pp. 190-191.
[6] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p.182.
[7] *Anuarul Statistic al Județului Iași*, 2013.
[8] Alexandru Obreja, *op.cit.*, pp. 246-247.

Pe teritoriul comunei Stânca se găseau o moară de apă şi patru poduri pe apa Jijiei, iar sătenii se îndeletniceau cu agricultura şi creşterea animalelor[9]. Comuna Sculeni se află în nord-estul plăşii Braniştea, într-o zonă de şes, delimitată la vest de Jijia şi la est de Prut, în a cărei componenţă intrau târguşorul Sculeni şi satele Frăsuleni, Sorca şi Şendreni. Avea o întindere de 1304 hectare şi o populaţie de 272 familii, reprezentând 1426 locuitori români şi evrei. Românii se îndeletniceau cu agricultura şi creşterea animalelor[10].

Actuala comuna Victoria înglobează satele Victoria, Stânca, Luceni, Icuşeni, Sculeni, Frăsuleni şi Şendreni. În 1977 populaţia totală era de 4558 locuitori, cu o densitate medie în teritoriu de peste 80 de locuitori pe kilometru pătrat. Sporul natural varia între 17,5 şi 20 la mia de locuitori, iar sporul migratoriu negativ între 0 şi 5 la mie. Fondul funciar însuma o suprafaţă totală de 6190 hectare[11].

Din anii '90 ai secolului XX comuna Victoria a cunoscut o perioadă de stagnare demografică, populaţia ajungând la 4441 locuitori în 2012. În condiţiile unui spor natural negativ cifrat la circa 19 la mie, unul din cele mai scăzute de pe valea Prutului mijlociu, exista riscul unei diminuări progresive a populaţiei[12].

Comuna ŢIGĂNAŞI prezintă un relief de fragmentare colinară cu altitudini de sub 200 de metri şi o parte joasă în şesurile Jijiei şi Prutului. Solurile din zona colinară sunt reprezentate de cernoziomurile tipice şi cernoziomuri levigate slab sau moderat. Pe şesuri domină cernoziomurile carbonatice, lăcoviştile şi soloneţurile[13].

În secolul al XIX-lea actualul teritoriu al comunei Ţigănaşi era ocupat în mare parte de comuna Cârniceni, aflată între şesul Prutului şi al Jijiei, care era compusă din satele Cârniceni, Şetrăreni, Probota, Blândeşti, Raiu, Ţigănaşi şi Perieni şi totaliza o populaţie de 695 de familii, care reprezentau 2648 de locuitori, dintre care 31 de familii aveau origine iudaică[14].

Actuala comună Ţigănaşi este formată din satele Ţigănaşi, Cârniceni, Stejarii şi Mihail Kogălniceanu. În 1977 populaţia acesteia era de 3838 locuitori, având o densitate medie în teritoriu de peste 73 de locuitori pe kilometru pătrat. Sporul natural varia între 20 şi 25 la mie, iar sporul migratoriu negativ între 0 şi 5 la mie. Suprafaţa totală a fondului funciar însuma 6472 hectare[15].

---

[9] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 214-215.
[10] *Ibidem*, p. 202-203.
[11] Alexandru Obreja, *op.cit.*, p. 247.
[12] *Anuarul Statistic al Județului Iași*, 2013.
[13] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 237.
[14] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 53.
[15] Alexandru Obreja, *op.cit.*, p. 237.

Populaţia comunei Ţigănaşi a cunoscut o creştere constantă, astfel încât recensământul din 2012 consemna 4642 locuitori, ca urmare a sporului natural pozitiv care s-a ridicat la 10 la mia de locuitori (cel mai ridicat procent din regiunea Prutului mijlociu)[16].

Comuna PROBOTA prezintă un relief cu o fragmentare deluroasă şi colinară formată din terasele Prutului şi şesul aluvionar care urcă până la 200 de metri în partea vestică. Solurile variate sunt alcătuite din cernoziomurile carbonatice, cernoziomuri tipice şi soluri argiloiluviare cenuşii pe interfluvii. În lunci domină solurile aluviare, lăcoviştile şi humicogleice[17].

În secolul XIX pe actualul teritoriu al comunei Probota se afla comuna Cârniceni, care ocupa partea de sud a plăşii Turia, între şesul Prutului şi al Jijiei, fiind compusa din satele Cârniceni, Şetrăreni, Probota, Blândeşti, Raiu, Ţigănaşi şi Perieni, totalizând o populaţie de 695 de familii, care reprezentau 2648 de locuitori, dintre care 31 de familii aveau origine iudaică. Din punct de vedere economic, existau şase mori, patru de apă şi două de aburi[18].

Actuala comună Probota este formată din satele Probota, Bălteni şi Perieni, având o populaţie în 1977 de 4149 locuitori, cu o densitate medie în teritoriu de peste 65 de locuitori pe kilometru pătrat. Sporul natural varia între 20 şi 25 la mie, iar sporul migratoriu negativ era de sub -12,5 la mie. Suprafaţa totală a fondului funciar era de 7861 hectare[19].

Populaţia comunei Probota a cunoscut o diminuare în ultimele decenii ca urmare a slabelor resurse economice, astfel încât la recensământul din 2012 erau înregistraţi 3706 locuitori. Trendul descrescător va continua şi în perioada următoare, ca urmare a sporului natural negativ, care atinge -24 la mie, unul dintre cele mai scăzute din zona Prutului mijlociu[20].

Comuna ROȘCANI se află în nord-estul județului, lângă pădurea Roșcani. Teritoriul administrativ al comunei este limitat la est de comuna Trifești, la sud de comuna Probota, la vest de teritoriul comunelor Vlădeni si Andrieșeni, iar la nord se învecinează cu comuna Bivolari.

Ansamblul cadrului natural a favorizat prezența grupurilor umane încă din paleoliticul superior. În partea de nord a comunei, lângă cantonul silvic, se ridica Codrul Roșcani cu rezervația forestieră de carpiniță. Populaţia acestei noi unităţi administrative era, după recensământul din 2012, de 1720 locuitori. Deşi cea mai mică din regiunea Prutului mijlociu, există perspective de creştere a numărului locuitorilor ca urmare a înregistrării unui spor natural pozitiv de 10 la mie. Comuna a fost înființată în anul 1864 primind numele satului de reședință și cuprindea localitățile

[16] *Anuarul Statistic al Județului Iași*, 2013.
[17] Alexandru Obreja, *op.cit.*, p. 185.
[18] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 53.
[19] Alexandru Obreja, *op.cit.*, p. 185-186.
[20] *Anuarul Statistic al Județului Iași*, 2013.

Roşcani, Păuleni şi Căueşti. Satul Roşcani mai apare şi sub numele de Capul Dealului, Roşcanii lui Pandele si Roşcanii lui Stroescu. Comuna făcea parte în anul 1909 din plasa Bivolari, dupa ce în 1904 aparţinuse plasei Cârniceni. În anul 1950, Comuna Roşcani apartinea de raionul Iaşi, iar în anul 1956 de raionul Vlădeni. Din anul 1968 s-a unificat cu comuna Trifeşti. Comunicarea cu satul Trifeşti fiind anevoioasă, locuitorii acestor sate au cerut reînfiinţarea comunei Roşcani. În prezent, comuna este formată din două sate: Rădeni şi Roşcani.

Comuna ANDRIEŞENI se întinde de la nord la sud pe malul stâng al râului Jijia, având un teritoriu accidentat, format din interfluvii colinare şi deluroase, cu altitudini de sub 180 de metri. Solurile predominante sunt cernoziomurile semicarbonatice, cernoziomurile slab şi moderat levigate, iar pe şesuri, soluri aluviale şi lăcovişti[21].

În a doua jumătate a veacului XIX pe teritoriul comunei Andrieşeni se afla comuna Iepureni, având centrul la Andrieşeni, din care făceau parte satele Iepureni, Broşteni, Stolniceni, Viişoara, Andrieşeni, Fântânele (Spinenii Noi) şi Spinenii Vechi[22]. Întreaga unitate administrativă avea o suprafaţă de 8336 hectare şi o populaţie compusă din 636 familii, reprezentând 2503 locuitori români şi câţiva evrei. Pe teritoriul comunei funcţionau două mori de apă, dar ocupaţiile de bază ale locuitorilor constau în agricultură şi creşterea animalelor[23].

În preajma celui de al doilea război mondial satele Glăvăneştii Noi şi Glăvăneştii Vechi s-au constituit într-o comună aparte, iar în anul 1957 satele Spineni, Iepureni şi Fântânele formau comuna Spineni, pentru ca în anul 1968 să revină la situaţia din 1950, identică cu cea actuală, când în componenţa comunei intră satele Andrieşeni, Glăvăneşti, Spineni, Fântânele, Iepureni, Buhăeni şi Drăgăneşti. În 1977 populaţia comunei era de 5482 locuitori, cu o densitate medie în teritoriu de peste 73 de locuitori pe kilometru pătrat. Sporul natural era ridicat, variind între 20 şi 25 la mie, iar sporul migratoriu negativ (-7,5 si -12 la mie). Suprafaţa totală a fondului funciar era de 9207 hectare[24].

Conform recensământului din 2012 populaţia comunei Andrieşeni era de 4360 locuitori, însă sporul natural negativ de -26 la mie (cel mai mare procent din zona Prutului mijlociu) indică o accentuare a declinului demografic în perioada următoare[25].

Comuna TRIFEŞTI are un relief de fragmentare deluroasă şi colinară, cu altitudini de sub 230 de metri, în zona dealului Turia. Şesul Prutului prezintă un microrelief format din terase de

---

[21] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 13.
[22] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 12.
[23] *Ibidem*, p. 95.
[24] Alexandru Obreja, *op.cit.*, pp. 13-14.
[25] *Anuarul Statistic al Judeţului Iaşi*, 2013.

luncă, grinduri şi meandre părăsite. Solurile pe interfluviu sunt formate din cernoziomurile carbonatice şi sisemicarbonatice, iar pe şesuri predomină solurile aluviale şi lăcoviştile[26].

Pe teritoriul comunei Trifeşti au existat mai multe unităţi administrative, precum comuna Hermeziu, care la sfârşitul secolului al XIX-lea ocupa partea de sud-est a plăşii Turia, pe arealul nord-vestic şi pe culmea dealului care flanchează valea Prutului, iar partea sudică se întindea pe şesul Prutului. Din cadrul acesteia făceau parte satele Hermeziu, Trifeşti, târgul Dimachi, Zabolotenii Sturzoaiei, Zabolotenii Fotei, Unghiul lui Par, Vladomira şi Balteni, ocupând 7579 hectare şi având o populaţie compusă din 596 de familii, reprezentând 2340 locuitori. Din punct de vedere economic, în comună funcţionau o velniţa şi cinci mori[27]. Comună Hermeziu a fost desfiinţată în anul 1929, satele fiind incluse la comună Bivolari, şi reînfiinţata în deceniul patru al secolului XX, cu satele Hermeziu, Damachi, Zaboloteni, Trifeşti şi Vladomira. Actualmente comună Trifeşti cuprinde un număr de patru sate: Trifeşti, Hermeziu, Vladomira şi Zaboloteni.

Populaţia comunei Trifeşti era, în urma recensământului din anul 2012, de 3791 locuitori, având o perspectivă de uşoară creştere ca urmare a înregistrării unui spor natural pozitiv de 3 la mie[28].

Comuna BIVOLARI ocupă o poziţie nord-estică în cuprinsul judeţului Iaşi, teritoriul său situându-se în lunca şi pe terasele Prutului, iar o parte se întinde în interfluviul Jijia - Prut. Relieful este alcătuit din terasele Prutului fragmentate în interfluvii colinare şi dealuri, care nu depăşesc 200 de metri în altitudine, cu versanţi supuşi proceselor denudationale, iar în şesuri domină depozitele aluvionare. Solurile predominante sunt cernoziomurile carbonatice şi semi carbonatice, iar pe văi soluri aluviale şi lăcovişti[29].

La sfârşitul secolului XIX comună Bivolari se află în extremitatea nordică a plăşii Turia, întinzându-se de la nord spre sud, paralel cu Prutul. Terenul câştigă în altitudine treptat, spre vest şi era acoperit de lanuri, ogoare şi imase, iar spre est se află zona de şes până la Prut, aici fiind fâneţele, pădurile şi satele comunei. Unitatea administrativă era formată din târguşorul Bivolari, Soloneţ, Chilienesti, Tabăra Mănăstirii, Cornul Negru şi Badarai, cumulând opopulatie de 821 familii, reprezentând 2873 locuitori, dintre care peste 1000 erau evrei[30].

Actuala comună şi-a conturat profilul administrativ după al doilea război mondial, având în componenţă cinci sate: Bivolari, Tabăra, Buruienesti, Soloneţ şi Traian. În 1977 populaţia comunei

[26] Alexandru Obreja, *op.cit.*, p. 231.
[27] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 113.
[28] *Anuarul Statistic al Județului Iași*, 2013.
[29] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 24.
[30] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 28-29.

era de 4650 locuitori, cu o densitate medie în teritoriu de peste 73 de locuitori pe kilometru pătrat. Sporul natural varia între 17,5 şi 20 la mie, iar sporul migratoriu era sub -12 la mie. Din suprafaţa totală a fondului funciar, de 5418 hectare, păşunile ocupau 526 hectare, fâneţele 108 hectare şi livezile 208 hectare[31].

Conform recensământului din 2012 populaţia comunei Bivolari era de 4419 locuitori, însă sporul natural negativ de -16 la mie sugerează o perioadă de declin demografic accentuat[32].

Comuna SANTA MARE este formată din satele Bădărăi, Berza, Bogdănești, Durnești, Ilișeni, Rânghilești, Rânghilești-Deal și Santa Mare. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Santa Mare se ridică la 2.749 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 3.078 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (95,16%). Pentru 4,84% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (94,43%).

Comuna ROMÂNEŞTI este una dintre cele mai vechi așezări din județul Botoșani, fiind situată într-o zonă colinară, cu dealuri domoale orientate de la nord, nord-vest spre sud, sud-est. Se invecinează la sud cu Santa Mare, la nord cu Ștefănești. Localitățile care formează comuna sunt: Românești, Românești Vale, Sărata și Dămideni. Numărul total al locuitorilor din comuna Românești este de 2250. Drumul național DN 24 face legătura între comună și celelalte localități din județul Botoșani și Iași.

U.A.T Ștefănești situate în sud-estul județului Botoșani, respective NE județuilui Iasi, este cel mai Nordic punct al teritoriului GAL Valea Prutului. Unitatea Adminsitrativ teritorială este formată din localitățile componente Bădiuți, Bobulești, Stânca, Ștefănești (reședința) și Ștefănești-Sat. Până în 2004, Ștefănești a fost o comună, acesta fiind declarat oraș la 1 aprilie 2004, prin Legea nr. 79/2004. Orașul Ștefănești este situat în estul Câmpiei Jijiei Superioare, în apropiere de confluența râului Bașeu cu Prutul, pe malul lacului de acumulare Stânca-Costești. Localitatea Ștefănești a fost declarata oraș în 2004, iar în prezent are aproximativ 5.800 locuitori și 4 localități în subordinare administrativă (Bădiuți, Bobulești, Stânca, Ștefănești-Sat).

---

[31] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 24.
[32] *Anuarul Statistic al Județului Iași*, 2013.

PARTEA A II- a EVOLUȚIA ISTORICĂ A COMUNITĂȚILOR DE RĂZEȘI

Teritoriul GAL Valea Prutului situat pe cursul mijlociu al Prutului, a fost puternic marcat de unele evenimente politice dramatice. Teritoriul situat între comunele Popricani și Ștefănești, a fost locuit neîntrerupt din preistorie și până în zilele noastre. Acest spațiu se caracterizează prin faptul că a asigurat mereu tranzitul spre nordul Europei și gurile Dunării, reprezentând o arteră deschisă, în egală măsură, schimburilor comerciale și acțiunilor cu caracter militar.

Toponimia localităților reflectă condițiile de mediu și evoluția istorică a regiunii, multe așezări datorându-și numele configurației georgrafice pe care au dat-o cursurile Prutului și Jijiei: Bălteni, Cornu lui Sas, Cârlig, Cârniceni, Unghiul lui Păr, Cotu Morii, etc. Cursurile de apă sărată apă sărată au lăsat, de asemenea, urme în toponimie (Soloneț, Sărata), la fel și diversele tipuri de vegetație: Buruienești, Ciulinești, Spineni, Stejarii. Trecerea unor contingente militare a lăsat, de asemenea urme, cea mai evidentă mărturie fiind numele satului Tabăra. Însă cele mai multe așezări își datorează numele unor familii stăpânitoare: Bădărăi, Bobulești, Durnești, Hermeziu, Moimești și Șendreni. Altele au păstrat, într-o formă sau alta amintirea unor stăpâniri ecleziastice: Probota, Rediu Mitropoliei, Durneștii Mitropoliei sau Tabăra Mitropoliei.

2.1 Evoluția istorică a comunei Popricani

Satul Popricani

Satul Popricani, cunoscut în vechime şi sub numele de Poprincani, situat pe platoul şi valea dealului Popricani şi pe dealul Coarba, în partea dreaptă a râului Jijia[33], este o aşezare veche, care exista deja la sfârşitul secolului al XV-lea. La 22 mai 1476 un hrisov de la Ştefan cel Mare arăta că "pan Şteful pitarul, nepotul panului Iacuş vistier, de bunăvoia sa, nesilit de nimeni şi nici asuprit... a vândut el, din uricul său drept, ocina sa dreaptă, din uricul bunicului său, pan Iacuş vistier, o selişte, numită Poprincanii, pe Jijia, între Posadnici şi Cârniceani, la Tihova" lui pan Muşat vornic pentru 100 de zloţi tătăreşti[34]. De aici rezultă că la mijlocul deceniului opt al veacului al XV-lea exista deja denumirea Popricani, care desemna mai ales un loc de popas, unde se va prefigura viitoarea aşezare. La 2 martie 1590 lângă Popricani, pe Jijia, este atestat satul Pădureni pe care Anisia şi fratele ei Cozma îl vindeau cneaghinei Angelina Berhecioaie pe 150 de zloţi tătăreşti[35].

---

[33] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 181.
[34] *DRH*, vol. II, nr. 206, p. 312-313.
[35] *DIR*, veac. XVI, vol. III, nr. 547, p. 451-452.

Numeroase informaţii istorice despre satul Popricani datează din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Astfel, la 14 august 1634 marii boieri depuneau mărturie că Iordache Cantacuzino, mare vistiernic, a cumpărat de la Condre, fost vameş, satul Poprincani, între Posadnici şi Cârniceni, pe Jijia, "cu vaduri de mori în Jijia şi cu bălţi de peşte şi cu fâneţe, pentru o sută de galbeni"[36]. În iulie 1635 Vasile Lupu întărea noului stăpân satul Popricani, pe Tivova, indicându-i hotarul. Delimitarea acestei moşii s-a făcut având în vedere următoarele repere principale: gura Tivovei, Dealul Mare, Movila lui Hilip, hotarul Moimeştilor, hotarul Puricenilor, Movila Boierilor, gura Troianului, Iazul Popei[37]. La 20 martie 1636, Vasile Lupu îi confirma lui Iordache Cantacuzino stăpânirea asupra moşiei, indicându-i şi de această dată hotarele, cu precizarea că fuseseră stabilite de Dumitraşco Şoldan mare vornic de Ţara de Sus şi de Necula Catargiu vistiernic[38].

De-a lungul timpului în preajma localităţii Popricani s-au desfăşurat mai multe evenimente istorice importante, aşa cum a fost bătălia din 1653 pe care o descrie Miron Costin, când cazacii lui Timuş Hmelniţki au intervenit în sprijinul lui Vasile Lupu pentru a-l ajuta să recupereze tronul Moldovei[39]. Rivalul acestuia, Gheorghe Ştefan, a fost învins după o confruntare de uzură care a durat două zile (1-2 mai 1653)[40], iar Vasile Lupu a reintrat în Iaşi[41], inaugurând ultima şi efemera sa domnie[42].

Popricanii s-au dezvoltat în secolul al XIX-lea prin înglobarea unor sate învecinate, astfel încât în 1803 au asimilat aşezarea Lieşti, iar în 1816 Corba[43]. La 1820 moşia Popricani aparţinea spătarului Dimitrache Canta Cazimir şi pe cuprinsul său locuiau 68 de familii. Întrucât o parte a acesteia se afla într-o zonă inundabilă, Catagrafia fiscală preciza că "fânaţul pătimeşte de vărsătura Jijiei"[44]. La sfârşitul secolului al XIX-lea, satul Popricani, aflat în partea de sud-est a comunei Rediul Mitropoliei, avea o populaţie compusă din 103 familii, reprezentând 498 locuitori. Aceştia se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor, a căror efective se ridicau la 616 vaci, 57 cai,

---

[36] *DRH*, vol. XXII, nr. 238, p. 267.
[37] *Ibidem*, vol. XXIII, nr. 148, p. 148.
[38] *Ibidem*, nr. 365, p. 411-411.
[39] Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, în *Opere*, ediţie critică de P. Panaitescu, Ed. De Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1958, p. 145+146.
[40]Constantin Serban, *Vasile Lupu, domn al Moldovei (1634-1653),* Ed. Academiei, Bucureşti, 1991, p. 201.
[41] Petronel Zahariuc, *Ţara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ştefan voievod (1653-1658),* Ed. Universitaţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2003, p. 137-138.
[42] Ibidem, p. 141-161.
[43] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. Volumul I. *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale, 1772-1999*. Partea a 2-a, Editura Academiei Romane, Bucureşti, 1992, p. 931.
[44] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*. Editor Corneliu Istrati, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2011, p. 441-442.

439 oi şi 114 porci[45]. Numărul locuitorilor a continuat să crească, astfel încât la 1930 în aşezare locuiau 940 de săteni[46], 1509 în 1966, 1664 în 1977[47].

Satul Rediu Mitropoliei

Satul Rediu Mitropoliei, aşezat într-un hârtop şi delimitat de dealurile Corba şi Rediul, pe malul drept al râului Jijia[48], constituie o aşezare veche, unde Mitropolia din Iaşi a deţinut un teren şi o pădure (rediu). Dezvoltarea demografică a aşezării s-a datorat tocmai faptului că instituţia ecleziastică a trimis aici o serie de oameni pentru pază şi diferite munci. Prima atestare documentară provine dintr-un document emis de către domnitorul Moldovei, Ieremia Movilă, la sfârşitul secolului XVI sau începutul secolului XVII, prin care Tudiran Oaneş primea întărire pentru satul Rediu, cu părţi de moară, precizându-se că satul era situat pe Jijia, lângă Popricani[49]. La 1820 moşia Rediu Mitropoliei avea 39 de familii[50], iar spre finalul veacului rămăseseră doar 18, reprezentând 88 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (113vite, 15cai, 38 oi şi 50 porci)[51]. Populaţia a sporit în perioada interbelică, astfel încât în 1930 a ajuns la cifra de 128[52], pentru ca după Al Doilea Război Mondial ritmul de creştere să se tempereze, astfel încât în 1966 efectivul era de 169 locuitori şi în 1977 de 158[53].

În preajma aşezării Rediu Mitropoliei se aflau şi alte sate, precum Iepureni, situat pe coasta dealului cu acelaşi nume[54], moşie care la începutul secolului XIX aparţinea vornicesei Catrina Balş (Doroşcanu), iar pe cuprinsul său locuiau 97 de familii[55]. Spre finalul secolului XIX satul Iepureni, situat în partea de vest a comunei Rediul Mitropoliei, avea o întindere de 2897 hectare şi o populaţie de 152 familii, reprezentând 692 locuitori care se ocupau cu agricultură şi creşterea animalelor (604 vite, 407 oi, 49 cai şi 112 porci)[56]. Un alt exemplu îl reprezintă satul Izvoarele, numit în trecut Ciorăşti, situat pe un podiş, la sud de satul Iepureni, care la sfârşitul secolului XIX mai avea câteva case, astfel încât a fost absorbit de Iepureni[57].

---

[45] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 181.
[46] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României din 29 Decembrie 1930*, vol. II, Bucureşti, 1938, p. 252.
[47] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 181.
[48] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 191.
[49] *DIR*, veac. XVI, vol. IV, nr. 162, p. 128.
[50] *Catagrafia fiscală a Moldovei* din anul 1820, p. 441.
[51] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 95.
[52] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[53] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 192.
[54] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 95.
[55] *Catagrafia fiscală a Moldovei* din anul 1820, p. 440.
[56] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 95.
[57] *Ibidem*, p. 141.

Satul Moimeşti

Satul Moimeşti, situat într-un hârtop, la izvoarele pârâului cu acelaşi nume[58], reprezintă o aşezare foarte veche atestată de documentele medievale. Prima atestare datează din 25 ianuarie 1472, când moşia a fost întărită lui Şandro Tătarul, după o judecată cu Cernu, Romănel şi Drăgoi[59]. Cele mai multe mărturii documentare provin din secolul al XVII-lea, când sunt menţionate mai multe personaje din cadrul aşezării. Astfel, la 6 decembrie 1623 Radu Mihnea întărea lui Ghiorghi, diac din Tătăreni, un loc de prisacă din hotarul Popeştilor, pe baza unui zapis de mărturie de la mai mulţi oameni, între care şi Mihăilă din Moimeşti[60]. În anul următor, pe data de 15 august 1624, Lupu Pitărel din Obrejeni, Onofrei din Moimeşti şi alţii dădeau mărturie ca Bovină din Mohorâţi a vândut lui Gheorghe, diacul din Tătăreni, un loc de prisacă din hotarul Popeştilor[61]. O altă informaţie despre un boier din acest sat datează din 15 noiembrie 1628, când Selion din Moimeşti şi alţi oameni au cedat lui Furtună mare comis ocina lor din satul Tescani[62]. Acelaşi nume apare şi la 30 ianuarie 1635, când Liontie şi Simion, fiii lui Ion Lupe, şi rudele lor au vândut lui Cârste din Iaşi un loc din satul Ştoboreni, în pădure, pentru a-şi "face prisacă şi pomăt", între martori fiind menţionat Selion din Moimeşti[63]. O dovadă că numele toponimului provine de la neamul primilor stăpâni apare într-un document din 8 mai 1638, prin care mai mulţi boieri mărturiseau că Vasile Lupu a cumpărat de la Ştefan Moimăscu vel armaş şi de la fratele său, Simeon, fiul lui Gheorghie Moimăscul şi a Todosâe, satul Piţcani "cari acel sat eşti în ţinutul Eşâlor". Documentul precizează că din cele trei părţi ale satului doar două au fost vândute, întrucât cel mai mare dintre fraţi, Ursul Moimăscul, nu şi-a înstrăinat stăpânirea[64].

La 1820 moşia Moimeşti aparţinea banului Ion Tăutu şi căminarului Iordache Cazimir şi pe cuprinsul său locuiau 19 familii[65]. Spre sfârşitul secolului XIX, satul situat în partea de sud-est a comunei Rediul Mitropoliei, avea o populaţie de 16 familii, reprezentând 94 locuitori, care se ocupau cu agricultură şi creşterea animalelor (379 vite, 1270 oi, 42 cai şi 6 porci)[66]. Populaţia a crescut substanţial în perioada următoare, astfel încât în 1930 satul Moimeşti număra 237 locuitori[67], în 1966 existau 380 săteni, iar în 1977 numărul lor creştea la 409[68].

---

[58] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 155.
[59] *DRH*, vol. II, nr. 182, p. 268-269.
[60] *Ibidem*, vol. XVIII, nr. 140, p. 187.
[61] *Ibidem*, nr. 227, p. 298.
[62] *Ibidem*, vol. XIX, nr. 431, p. 588.
[63] *Ibidem*, vol. XXIII, nr. 325, p. 367.
[64] *Ibidem*, vol. XXIV, nr. 345, p. 339.
[65] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 441.
[66] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 95.
[67] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.

Satul Țipilești

Satul Ţipileşti este situat într-un hârtop, pe partea dreaptă a râului Jijia[69]. Este o aşezare veche, care s-a extins de-a lungul timpului incluzând moşiile Băiceni şi Fauri[70]. La 1820 aparţinea spătarului Iordache Balşucă şi pe cuprinsul său locuiau 27 de familii[71]. Spre sfârşitul veacului XIX satul Ţipileşti avea o suprafaţă de 1144 hectare şi număra 69 de familii, reprezentând 242 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (400 vaci, 23 cai, 259 oi şi 48 porci)[72]. Populaţia număra 392 locuitori în 1930[73], crescând la 490 în 1966 şi urmând să scadă la 311 în 1977[74].

Satul Cotu Morii

Localitatea Cotu Morii este aşezată lângă meandrul (cotul) Jijiei, de unde îi vine şi numele, sub dealul Popricanilor şi pe un rest de terasă a acestui râu[75]. Reprezintă o aşezare nouă, înfiinţată după Primul Război Mondial cu ocazia împroprietăririi din 1920-1921, prilej cu care s-a trasat noua vatră de sat pentru oamenii din Popricani care nu aveau locuri de case. În perioada postbelică populaţia satului Cotu Morii a rămas constantă, astfel încât în 1966 au fost înregistraţi 232 locuitori, iar în 1977, 221[76].

Satul Vânători

Pe valea pârâului Zahorna, spre confluenţa cu pârâul Cacaina, este aşezat satul Vânători[77]. Toponimul era probabil iniţial de Vânătorii Curţii, deoarece ca urmare a apropierii acestui sat de Iaşi se poate presupune că ţăranii de aici jucau un rol important în vânătorile princiare. În schimbul unor scutiri, ţăranii de mijloc participau la aceste expediţii cinegetice organizate cu mare fast. Se vânau mistreţi, cerbi, căprioare, urşi, vulpi, lupi şi iepuri, pe cursul mijlociu al Prutului predominând animalele de categorie mică[78]. Jurnalul soliei poloneze condusă de contele Iosif Podoski din 1759 arăta că, pe 11 octombrie "de dimineaţă, după liturghie, solul cu câţiva însoţitori au mers la vânătoare. Se găseau acolo mulţi iepuri şi căprioare, dar era greu să le poţi împuşca. Chiar dacă ies din tufişurile dese în stepă, iarba înaltă, buruienile şi arbuştii ascund animalele ca

---

68 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 155.
69 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 238.
70 *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1235.
71 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 440-441.
72 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 238.
73 Sabin Manuilă, *Recensământul general al populaţiei României*, p. 252.
74 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 237.
75 *Ibidem*, p. 59.
76 *Ibidem*.
77 *Ibidem*, p. 248.
78 O.G. Lecca, *Dicționar istoric, arheologic și geografic al populației României,* București, 1937, p. 567.

într-o pădure. Totuşi, au fost împuşcaţi şi iepuri şi căprioare"[79]. Actualul sat este unul nou, fiind creat prin împroprietărirea unor familii de ţărani după 1890. În următorii ani se va înregistra o creştere accelerată a populaţiei, aceasta numărând 505 locuitori în 1930[80], 915 în 1966 şi 971 în 1977[81].

Satul Cârlig

Aşezarea numită Cârlig a fost aşezată iniţial pe coasta dealului cu acelaşi nume, de unde, din cauza alunecărilor de straturi, s-a mutat în prima jumătate a secolului al XIX-lea pe valea pârâului Cârlig şi cea a Cacainei[82]. Există mai multe versiuni privind originea aşezării şi denumirii satului Cârlig[83]. Memoria locală păstra în perioada interbelică amintirea unui sat cu numele de Vadul lui Vodă, la est de Iaşi, însă toponimul actual vine de la dealurile înconjurătoare care sunt aşezate în formă de cârlig. Aceasta mai ales că începuturile primei aşezări cu numele de Cârlig nu pot fi coborâte dincolo de începutul secolului XIX. La sfârşitul veacului respectiv, satul avea o populaţie compusă din 77 de familii, reprezentând 177 locuitori care se ocupau cu agricultură şi creşterea animalelor (164 vite, 9 cai, 310 oi şi 28 porci)[84]. Condiţiile de locuire au permis doar o creştere demografică moderată, la 1930 fiind consemnaţi 230 locuitori[85], în 1966, 367, iar la 1977, 442 locuitori[86].

Satul Vulturi

Satul Vulturi, numit în secolul XIX şi Capul Dealului, aşezat pe valea pârâului cu acelaşi nume, la poalele dealului Popricani[87], a fost creat în anul 1879 pe moşia Cârlig şi i s-a dat denumirea după o movilă numită Vulturul. Zece ani mai târziu (1889) avea o populaţie de 40 familii, reprezentând 113 locuitori care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (134 vite, 14 cai, 21 oi şi 16 porci)[88]. Populaţia a continuat să crească, ajungând în 1930 la 462 locuitori[89], iar după al doilea război mondial s-a înregistrat un nou salt demografic, astfel încât în 1966 populaţia număra 757 locuitori şi în 1977, 865 locuitori[90].

Satul Cuza Vodă

---

[79] Călători străini despre Țările Române, vol. IX, p. 414.
[80] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[81] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 237.
[82] *Ibidem*, p. 50.
[83] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 248.
[84] *Ibidem.*
[85] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 248.
[86] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 51.
[87] *Ibidem*, p. 253.
[88] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 254.
[89] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[90] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 253.

Localitatea Cuza Vodă, aşezată pe valea pârâului Neagra, un afluent al Ciricului, este o aşezare de împroprietăriţi după 1879, cu o textură stradală geometrică[91]. Până în anul 1927 acest sat a făcut parte din comuna Aroneanu, iar ulterior a fost arondat comunei Popricani. Populaţia satului a crescut la scurt timp de la înfiinţare, ajungând la 416 locuitori în 1930[92]. O nouă creştere s-a produs în deceniile postbelice, Cuza Vodă înregistrând 615 locuitori la 1966 şi 643 în 1977[93].

2.2. Evoluția istorică a comunei Victoria

Satul Victoria

Localitatea Victoria se află în arealul fostului sat Cârpiţi, care era situat într-o zonă de şes, în stânga Jijiei şi la poalele dealului Stânca[94]. Numele redă situaţia materială precară a locuitorilor[95], care îsi duceau existenţa într-o zonă supusă dezastrelor naturale, jafurilor şi pustiirilor. Informaţii mai consistente despre satul Cârpiţi provin din secolul XIX[96], când era reşedinţa comunei şi avea o populaţie compusă din 126 de familii, reprezentând 238 locuitori. Ocupaţiile de baza ale acestora constau în agricultură şi creşterea animalelor (752 vite, 41 cai, 1172 oi şi 287 porci)[97]. După primul război mondial satul a cunoscut o adevarată explozie demografică, la baza acestui proces stând împroprietăririle care s-au realizat aici. Astfel, conform datelor recensământului din 1930 populaţia satului Cârpiţi ajunsese la 1308 locuitori[98], iar în perioada postbelică s-a produs o creştere moderată, in 1966 numărul de săteni fiind de 1691 şi în 1977 de 1530[99].

Satul Stânca

Aşezarea numită Stânca, situată pe dealul cu acelaşi nume, este atestată încă din secolul al XV-lea, însă actualul sat a fost creat în 1921, prin împroprietărirea unor ţărani[100]. Faima localităţii se datorează castelului ridicat de către Nicolae Rosetti-Roznovanu în prima parte a secolului al XIX-lea[101]. La 1820 pe cuprinsul moşiei Stânca locuiau 91 de familii[102], iar spre sfârşitul aceluiaşi veac avea o populaţie de 51 familii, reprezentând 238 locuitori, care se ocupau cu agricultura şi

---

[91] *Ibidem*, p. 66.
[92] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 248.
[93] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 66.
[94] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 246.
[95] D. Ciurea, *Evoluția așezărilor și a populației rurale din Moldova în secolele XVII-XVIII*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A.D. Xenopol", Iași, tom XIV, 1977, p. 127.
[96] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1301.
[97] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 58.
[98] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[99] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 246.
[100] *Ibidem*, p. 212.
[101] Narcis Dorin Ion, *Elitele și arhitectura rezidențială în Țările Române (sec. XIX-XX)*, București, 2011, p. 195-196.
[102] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 442.

creşterea animalelor (243 vite, 23 cai, 183 oi şi 17 porci)[103]. Spre sfârşitul perioadei interbelice populaţia satului Stânca era de 185 locuitori, iar până în 1966 s-a dublat, ajungând la 413, după care a cunoscut o stabilizare, în 1977 cifra fiind de 491[104].

Satul Cotul lui Ivan

În partea de sud a comunei Victoria, pe malul drept al Jijiei, care înconjura satul, dându-i un aspect de peninsulă, se afla satul Cotul lui Ivan, cu o populaţie compusă la sfârşitul secolului XIX din 148 de locuitori care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (210 vite, 24 cai, 168 oi, 97 porci)[105]. Conform datelor recensământului din 1930 populaţia satului Cotul lui Ivan era de 302 locuitori, în 1966 de 568 şi în 1977 de 481[106].

Satul Luceni

Satul Luceni, aflat pe malul stâng al râului Jijia, la doi kilometri de Cârpiţi[107], era aşezat pe şes şi mărginit la est de o pădure[108]. Originile aşezării sunt vechi, însă cele mai multe informaţii provin din veacul al XVII-lea. Astfel, la 12 aprilie 1623 Ştefan Tomşa întărea lui Ionaşco Ghianghea mai multe sate,printre care si Luceni pe Prut[109]. Pe data de 8 octombrie 1639 Ionaşco Ghizdavăţ, fiul lui Sava, şi Condre din satul Luceni înstrăinau părţile lor din această moşie "pentru o parte de ocină ce-au fost vândută din sat din Petreşti pitarului Ianachie, de nepoţii noştri, feciorii Ilenei". În continuare, cei trei arătau că "vădzându noi că au vândut nepoţii noştri acea parte de ocină din sat din Petreşti, fără ştirea noastră, noi am vândut din părţile noastre, din sat din Luceni, o parte de ocină, ca să fie împotriva ceii părţi din sat din Petreşti, cea au fost vândută de nepoţii noştri"[110].

În anul 1820 moşia Luceni aparţinea proprietarilor Vasile Caramfil, Dimitriţa Alhaz şi logofătului Dimitrachi Sturza, fiind locuită de 86 de familii care se îndeletniceau cu "grădinile şi cărăturile la carantina Sculeni. Vând la târg; puţini ară, fiind moşia cu strâmtoare. Pătimesc de vărsarea Prutului şi a Jijiei”[111]. La finalul secolului XIX satul Luceni avea o populaţie de 59 familii, reprezentând 274 locuitori, care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (239 vite, 225 oi, 50 cai şi 146 porci)[112]. În perimetrul aşezării au fost menţionate de-a lungul timpului alte două sate distincte, care îsi păstrau încă individualitatea la sfârşitul secolului XIX, purtând numele de Lucenii

[103] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 58.
[104] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 212.
[105] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 84.
[106] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 59.
[107] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 145-146.
[108] *Ibidem.*
[109] DRH, vol. XVIII, nr. 57, p. 89.
[110] *Ibidem*, vol. XXV, nr. 249, p. 247.
[111] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 442.
[112] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 145-146.

Băcăloaiei, cu o populaţie de 16 familii, reprezentând 90 de locuitori, care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (79 vite, 16 oi, 7 cai şi 32 porci)[113] şi Lucenii Sturzoaei, cu o populaţie de 9 familii, reprezentând 60 locuitori, care deţineau 47 vite, 189 oi, 9 cai şi 38 porci[114]. Conform recensământului din 1930, populaţia totală a aşezării Luceni era de 715 locuitori[115]. În perioada postbelică localitatea a cunoscut o creştere demografică moderată, ajungând în 1966 la cifra de 849, după care s-a intrat pe un trend descendent, astfel încat în 1977 erau înregistraţi 687 săteni[116].

Satul Icuşeni

Satul Icuşeni sau Icuşani este situat pe terasele neinundabile din şesul râului Jijia, mai jos de satul Luceni[117]. Aşezarea este foarte veche, moşia fiind câştigată, prin judecată, de Giurge şi fraţii săi pe 1 mai 1453[118] şi cumpărată, cu mori, de Groza comis de la Elena şi fiicele acesteia la 15 octombrie 1481[119]. La începutul secolului al XIX-lea aparţinea mănăstirii Agapia şi pe cuprinsul său locuiau 52 de familii[120]. Spre sfârşitul aceluiaşi veac, satul Icuşeni avea o populaţie compusă din 46 de familii, reprezentând 202 locuitori, ale căror ocupaţii de bază constau în agricultură şi creşterea animalelor (237 vite, 30 cai, 92 oi şi 136 porci)[121]. În primele trei decenii ale secolului XX satul a cunoscut un spor demografic masiv, astfel încât populaţia a ajuns la 503 locuitori, în 1966 fiind de 791, după care a scăzut la 695 în 1977[122].

Satul Sculeni

Localitatea Sculeni, aşezată pe un grind longitudinal, în dreapta râului Prut[123], s-a numit până în secolul al XVIII-lea Târleşti[124]. Aşezarea s-a aflat pe moşia familiei Roznovanu şi a cunoscut o perioadă de înflorire datorită punctului de trecere a frontierei care se afla aici. Astfel, ciclul de dezvoltare a început după înglobarea Basarabiei în Imperiul Rus (1812) şi stabilirea graniţei pe Prut. Rolul de tranzit dobândit cu acest prilej a atras oameni specializaţi, aşa încât în 1820 cele 41 de familii care locuiau în carantina Sculeni erau în majoritate străini, cei mai mulţi evrei, şi se îndeletniceau exclusiv cu negustoria[125]. După desfiinţarea punctului vamal, la sfârşitul secolului XIX, odată cu inaugurarea liniei ferate Iaşi - Ungheni, localitatea a intrat într-o perioadă

113 *Ibidem*, p. 146.
114 *Ibidem*.
115 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
116 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 129.
117 *Ibidem*, p. 127.
118 *DRH*, vol. II, nr. 30, p. 41.
119 *Ibidem*, nr. 241, p. 367-368.
120 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 442.
121 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 140.
122 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 127.
123 *Ibidem*, p. 205.
124 *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1053.
125 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 442.

de declin[126]. În această perioadă, târgușorul Sculeni, reşedinţa comunei omonime, avea o populaţie de 189 familii, reprezentând 1028 de locuitori, în majoritate comercianţi evrei. Locuitorii români se îndeletniceau cu agricultura şi creșterea animalelor, a căror efectiv însuma la sfârşitul secolului al XIX-lea 424 vite, 328 cai, 201 oi şi 81 porci[127]. În perioada interbelică s-a accentuat declinul aşezării, care la 1930 a ajuns să numere 571 locuitori[128], procesul continuând şi după al doilea razboi mondial, astfel încât la1966 erau 384 locuitori şi un deceniu mai târziu doar 314[129].

Satul Frăsuleni

Unii autori au presupus că satul Frăsuleni, situat mai sus de târgul Sculeni, la o distanţă de 3 kilometri, pe un grind longitudinal din lunca Prutului[130], poate fi identificat cu Frăţileni, pe unde Grigore Ureche spune că Ştefan Tomşa a trecut Prutul sub pretextul de a lupta împotriva tătarilor şi a instalat tabăra la Săpoteni, pentru a-i atrage într-o capcană pe mercenarii lui Despot Vodă[131]. Prima menţionare documentară datează din 1 iunie 1646, când Gligore Cornea, fiul lui Cornea pivnicierul, schimba un loc de prisacă între Prut şi Jijia cu Dumitraşco Buhuş, spătar, arătându-i hotarele, aşa cum rezultă din actul de întărire pe care tatăl său îl avea de la Ieremia Movila: începând de la capul Micşinelor până la vărsarea Turburei în Prut la Groapa Lupului, "unde se chiamă Colţul Cornii". De asemenea, îi ceda lui Dumitraşco Buhuş partea sa de ocină din satul Frăsileni pe Prut, aflată în hotar cu locul de prisacă denumită Colţul Cornii. Spătarul i-a dat în schimb partea sa de ocină cât se va alege din satul Prisăcani pe Miletin, sub Codru, la care a adăugat o sumă de bani[132].

Satul Frăsuleni, care mai era cunoscut şi sub denumirea de Sorche, aparţinea la începutul secolului XIX lui Toderaşco Voinescu. Cele 64 de familii îşi câştigau existenţa din cărăuşie şi prin prestarea unor munci pentru carantina de la Sculeni[133]. La sfârşitul veacului moşia aparţinea lui Ştefan Şendrea, având 1188 hectare şi o populaţie compusă din 33 de familii, reprezentând 171 locuitori care se îndeletniceau cu agricultura şi creşterea animalelor (455 vite, 76 cai şi 128 porci)[134]. Populaţia satului Frăsuleni a cunoscut în perioada următoare o creştere lentă, astfel încât în 1930 era de 224 locuitori[135], în 1966 de 389 şi în 1977 de 324[136].

---

[126] Victor Tufescu, *Târgușoarele din Moldova și importanța lor economică*, în „Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, anul LX, 1942, p. 94.
[127] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 203.
[128] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 252.
[129] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 205.
[130] *Ibidem*, p. 85.
[131] George Lahovari, *Marele dicționar geografic al României,* vol. III, 1900, p. 419.
[132] *DRH*, vol. XXVIII, nr. 386, p. 329.
[133] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 430.
[134] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 100.
[135] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 252.

Satul Şendreni

Satul Şendreni, situat în amonte de Sculeni, la o distanţă de aproximativ cinci kilometri, pe un grind longitudinal din lunca Prutului[137], este atestat la 17 mai 1575, când Petru Şchiopul întărea lui Toma Berheciu şi soţiei sale Anghelina "jumătate de sat din Leleşti pe Jijia, ce acum se numeşte Posadnicii, două părţi, părţile din mijloc şi cu loc de moară la Jijia"[138] şi "jumătate de sat din Şendresti, ce acum se numesc Posadnicii"[139]. Aceeaşi întărire o va primi Anghelina şi la 15 mai 1583, dar de această dată apare alături de al doilea ei soţ, Oprea postelnic[140].

Pe parcursul secolului al XVII-lea mărturiile documentare s-au multiplicat, fiind menţionate noi personaje din cadrul aşezării. Astfel, în iulie 1635 Vasile Lupu îi intărea lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic, satul Popricani, pe Tivova, între Posadnici şi Cârniceni, cumpărat de la Condre Vameş, pentru o sută de galbeni, indicându-i hotarul, între martori fiind menţionat şi Arsenie din Şendreni[141]. O nouă marturie de aceeaşi natură provine dintr-un act emis de cancelaria princiară la 20 martie 1636[142]. Un alt hrisov, datat între 1635 şi 1638, arată ca Ichimaşco, împreună cu fraţii săi, Ursu şi Andrei şi rudele lor, mărturiseau că au vândut părţi din satul Băloşeni, pe Jijia, lui Toader Ştefan, Mihai Ungurul şi Paradis Saula, între martorii la efectuarea tranzacţiei aflându-se şi Ghiorghi Dimuţă Constantin[143], personaj care va realiza mai multe achiziţii în Şendreni. Astfel, la 15 octombrie 1633 Marica Ihnătoaie vindea lui Gheorghie Dimuţă, staroste de negustori din Iaşi, o parte din satul Şendreni, pe Prut[144], tranzacţie confirmată şi la 8 martie 1639[145]. La 1 septembrie 1645 Vasile Lupu a întărit lui Gheorghie Dimuţă părţile de sat pe care le-a cumpărat în satul Şendreni de la Marica, giupâneasa lui Gavril Grebenicii biv pârcălab, Lola şi David, "săminţiia Sasului", pentru 85 de taleri[146]. De asemenea a primit întărire şi pentru altă parte de ocină, cumpărată "de la Vasilie, feciorul Vărvarei, nepot lui Ignat Balotă, a patra parte din partea lui Iuraşcu Zautra (Dimineaţă), drept 10 lei, din drese de întăritură ce-au avut moşul lor de la Erimie Movilă vodă, pe giumătate de sat de Şendrenii de Gios, giumătate"[147]. În cuprinsul aceluiaşi document se precizează că Gheorghie Dimuţă a fost pârât de Arsenie şi rudele acestuia "pentru

---

136 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 127.
137 *Ibidem*, p. 218.
138 *DIR*, veac XVI, vol. III, nr. 67, p. 51.
139 *Ibidem*, p. 52.
140 *Ibidem*, nr. 270, p. 218-219.
141 *DRH*, vol. XXIII, nr. 148, p. 187.
142 *Ibidem*, nr. 365, p. 410-411.
143 *Ibidem*, nr. 155, p. 191.
144 *Ibidem*, vol. XXI, nr. 227, p. 283-284.
145 *Ibidem*, vol. XXV, nr. 51, p. 57-58.
146 *Ibidem*, vol. XXVIII, nr. 206, p. 162.
147 *Ibidem*, p. 162-163.

partea Ursoaie, din acelaşi sat, şi pentru partea lui Balotă, dzicând că sânt a lor şi le-au fi ţiind Gheorghie Dimuţă cu înpresurare"[148]. La final, se arăta că "luând Vasilie vodă sama s-au aflat că pârăscu ei rău, şi aceli părţi le stăpâneşti bini Gheorghie Dimuţă, fiindu-i drepte cumpărături de la acei vânzători mai sus scrişi", astfel încât "i-au întărit lui Gheorghie Dimuţă, pe acea giumătati de sat de Şendrenii de Gios, giumătati, cu tot vinitul, ca să-i fie driaptă moşie"[149].

La începutul secolului XIX moşia Şendreni îi aparţinea slugerului Miron Scorţescu şi pe cuprinsul acesteia vieţuiau 15 familii[150]. Spre finalul aceluiaşi veac, satul Şendreni avea o populaţie compusă din 27 de familii, reprezentând 130 de locuitori care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (172 vite, 23 cai, 233 oi, 43 porci)[151]. În perioada interbelică populaţia aşezării a cunoscut o sporire moderată, recensământul din 1930 consemnând 185 locuitori[152], după care ritmul de creştere s-a menţinut, în 1966 fiind de 205 şi în 1977 de 317 locuitori[153].

2.3. Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din comuna Țigănași

Satul Ţigănaşi

Satul Ţigănaşi, situat pe o terasă în valea căreia se întinde şesul Jijiei[154], nu este menţionat în mărturiile medievale, începuturile sale putând fi plasate în primii ani ai secolului al XIX-lea[155]. În perioada premodernă exista aşezarea cunoscută sub numele de Căminăreşti[156], iar catagrafia fiscală din 1820 îl desemnează drept Căminărești "ce-i zic şi Ţigănaşi", ceea ce arată că noul toponim începea să se impună. La momentul respectiv aparţinea banului Teodor Carp, izvorul fiscal precizând că celor 96 de familii "moşia le este cu îndestulare, însă, din imaş pătimeşte de vărsăturile Jijiei"[157]. Se pare că aşezarea îşi datorează ambele nume celor doi proprietari, unul fiind căminarul Carp, iar celălalt Ţigănaş. În a doua jumătate a secolului XIX, localitatea Ţigănaşi era un târguşor situat în partea vestică a comunei Cârniceni, unde se afla şi reședința acesteia[158]. Spre nord-estul aşezării se întâlneau trei capete de dealuri din care izvorau ape limpezi şi reci, iar locul respectiv se numea Şipote. Spre finalul secolului XIX aşezarea avea o suprafaţă de 3432 hectare şi o populaţie

---

148 *Ibidem*, p. 163.
149 *Ibidem.*
150 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 430.
151 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 220.
152 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 254.
153 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 218.
154 G. Chiriță, *op. cit.*, p. 237.
155 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 236.
156 *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p.1232.
157 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 437.
158 Alexandru Th. Obreja, *Târgurile din Moldova în veacul al XIX-lea. Scurte considerații istorico-geografice*, Chișinău, 1936, p. 18.

de 138 familii, reprezentând 515 locuitori, dintre care 50 de familii aparţineau etniei iudaice. Locuitorii români se îndeletniceau cu agricultura şi creşterea animalelor, a căror efectiv ajungea la 614 vite, 52 cai, 1182 oi, 139 porci şi 6 capre[159]. Numarul de locuitori a crescut constant, astfel încât la 1930 populaţia a atins cifra de 713[160], în 1966 de 1033 şi în 1977 de 1170 locuitori[161].

La capătul dealului cu cea mai mare altitudine din localitatea Ţigănaşi, care avea formă de corn, erau încă vizibile la sfârşitul secolului al XIX-lea urmele unui vechi cimitir, ceea ce sugerează că aici s-a aflat vechiul sat Blândeşti[162], despre care tradiţia orală spune că îşi datorează numele unui personaj eponim, pe nume Blândeşteanu. Pe la 1780, în urma unui schimb de pământ realizat între locuitori şi proprietarul moşiei Căminăreşti, satul s-a strămutat pe costişa dealului numit Dealul Satului, în partea de sud a comunei, între Cârniceni şi Ţigănaşi[163]. Spre finalul veacului XIX satul Blândeşti avea o suprafaţă de 803 hectare şi o populatie de 35 familii, reprezentând 145 de locuitori care se îndeletniceau cu agricultura şi creşterea animalelor (221 vite, 23 cai, 8 oi şi 68 porci)[164]. La recensământul din 1930 satul Blândeşti figura împreună cu Raiu, totalizând 230 de locuitori[165]. După al doilea razboi mondial mai reprezenta doar un cătun în partea estică a satului Ţigănaşi, cu care s-a contopit[166].

Până la începutul secolului XX, în partea de sud a fostei comune Cârniceni exista satul Raiu, situat pe o costişă, fiind mărginit la sud de şesul Jijiei şi având în faţă satul Blândeşti, de care îl despărţea valea Blândeştilor, prin care trecea pârâul Fundoaia. Totaliza o suprafaţă de 68 hectare şi o populaţie de 15 familii, reprezentând 40 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultura şi creşterea animalelor (104 vite, 3 cai, 68 oi, 38 porci)[167]. La începutul secolului XX s-a contopit cu cătunul Blândeşti, fiind astfel integrat în satul Ţigănaşi[168].

Satul Cârniceni

Satul Cârniceni este aşezat pe două platouri deasupra luncii Prutului, despărţite de o râpă prin care curge pârâul Stejărelul, iar în est este mărginit de râul Jijia[169]. Aşezarea reprezintă una dintre cele mai vechi sate ale Moldovei, fiind atestat la 20 iulie 1446 sub numele de Fântânele[170]. Pe

---

[159] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 237.
[160] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 254.
[161] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 236.
[162] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 237.
[163] *Marele dicţionar geografic al României*, vol.I, 1902, p. 476.
[164] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 30.
[165] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[166] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 236.
[167] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 30.
[168] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 188.
[169] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 53.
[170] *DRH*, vol. I, nr. 269, p. 380-381.

data de 9 mai 1480 Ştefan cel Mare a întărit satul "sfintei noastre mănăstiri de la Neamţ"[171], care mai deţinea şi alte stăpâniri de-a lungul Prutului. Întrucât era o localitate expusă, situată chiar pe drumul Prutului, în preajma acesteia au avut loc o serie de evenimente istorice dintre care cel mai cunoscut s-a desfăşurat în 19 iunie 1612, când oastea poloneză care-l susţinea pe Constantin Movilă, aflată sub comanda lui Stefan Potoţki, a fost distrusă în imediata apropiere a râului Prut, pe locul cunoscut sub numele Cornul lui Sas[172]. Aceasta a suferit o înfrângere clară în faţa otomanilor conduşi de Husein aga, iar comandantul a fost dus captiv la Constantinopol. Cu acest prilej s-a pus capăt şi pretenţiilor descendenţilor lui Ieremia Movilă la tronul Moldovei, iar doamna Ecaterina Movilă a avut parte de o soartă tragică, ajungând în haremul sultanului[173]. Această bătălie a rămas în memoria istorică a polonezilor, fiind invocată frecvent de cei care parcurgeau drumul din dreapta Prutului, aşa cum a făcut un sol la 1640, arătand că "în satul Cârniceni, pe râul Jijia, nu departe de apa Prutului, este şi pădurea numită Cornul lui Sas, în care răposatul Ştefan Potoţki, pe atunci staroste de Felini, a fost învins în anul 1612, de către Tomşa voievod, pe când aducea la domnia Moldovei pe cumnatul său Constantin, fiul lui Ieremia. Luat prizonier, Potoţki a fost dus la Constantinopol. Tot acolo, pe un deal înalt, a fost ridicată o movilă care acoperă trupurile boierilor şi dregătorilor moldoveni de frunte, partizani ai lui Constantin şi ai oştirii noastre, care după pierderea bătăliei au fost tăiaţi de Tomşa”[174].

În secolele XVII-XVIII sursele narative şi documentare oferă numeroase informaţii legate de localitatea Cârniceni. Astfel, din unele relatări de călătorie aflăm despre condiţiile precare de viaţă ale locuitorilor, aşa cum transpare în anul 1755 din jurnalul călătoriei spre Constantinopol a contelui Jan Karol Mniszech, şambelan al Lituaniei şi trimis extraordinar al regelui Poloniei, August al III-lea de Saxa, la Constantinopol, potrivit căruia aşezarea era un sat mic, având "douăsprezece colibe pe o înălţime"[175]. Şi jurnalul soliei poloneze condusă de contele Iosif Podoski, aflata în drum spre Constantinopol în 1759 consemnează faptul că, în octombrie, emisarii s-au deplasat de la Tabăra şi după două ceasuri au ajuns la Cârniceni, unde şi-au petrecut noaptea, într-o "locuinţă destul de proastă"[176].

Mărturiile documentare din secolul al XVII-lea dezvăluie o serie de personaje foarte active în Cârniceni, precum a fost Lupu Dârlău. Astfel, la 6 decembrie 1623 Radu Mihnea întărea lui

[171] *Ibidem*, vol. II, nr. 245, p. 374.
[172] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 77.
[173] Ștefan Gorovei, *Doamna Elisabeta Movilă. Contribuții pentru o biografie nescrisă*, în *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească*, Sfânta Mănăstire Sucevița, 2006, p. 273-303.
[174] *Călători străini despre Țările Române,* vol. V, p. 154.
[175] *Ibidem*, vol. IX, p. 370.
[176] *Ibidem*, p. 414.

Ghiorghi, diac din Tătăreni, un loc de prisacă din hotarul Popeştilor pe baza unui zapis de mărturie de la mai mulţi oameni, între care şi Lupul Dârlău pitar[177]. Pe data de 18 ianuarie 1628 Miron Barnovschi confirma lui Gavril Gorgan, pârcălab de Soroca, mai multe stăpâniri, între care şi in Unchiteşti "o parte de ocină din jumătate de peste tot satul, a şasea parte ce-i este danie de la Lupul Dârlău pitar şi de la sora lui, Stanca, fiii lui Filip vătaf din Cârniceni, nepoţii Dragăi, strănepoţii Onicăi Muşat fost mare vornic, din zapisele ce a arătat de la mulţi oameni buni din acel ţinut şi de la însuşi Lupul Dârlău pitar şi de la sora lui, Stanca, şi de la mai mulţi alţi oameni"[178]. Câţiva ani mai târziu, pe 13 ianuarie 1634, Lupu Dârlău apare martor la tranzacţia prin care Hariton, Dumitru şi Ionaşco vindeau părţi din satul Băloşeni, pe Jijia, lui Toader Ştefan, Paradais Saula şi Mihai Ungurul[179]. În acelaşi an, la 20 decembrie 1634 este prezent ca martor la tranzacţia prin care Uliana, nepoata lui Fârtat, înstrăina partea sa de ocină din satul Băloşeni, lui Toader Ştefan, Paradais Saula şi Mihai Ungurul[180]. În iulie 1635 Vasile Lupu întărea lui Iordache Cantacuzino mare vistiernic satul Popricani, pe Tivova, între Posadnici şi Cârniceni, cumpărat de la Condre vameş, pentru o sută de galbeni, indicându-i hotarul, iar între martori se afla Lupu Dârlău din Cârniceni[181], la fel ca şi la 20 martie 1636[182]. Tot astfel, la 12 noiembrie 1635 acest personaj apare ca martor la vânzarea unei părţi din satul Băloşeni[183]. La 20 martie 1637 Vasile Lupu îi poruncea lui Lupu Dârlău să oprească pe nişte răzeşi din satul Băloşeni de a cultiva locurile lor din acel sat, nealese de cele ale lui Drone din Cândeşti, până nu se vor înfăţişa la Curtea Domnească pentru a fixa hotarele[184]. În urma unei noi plângeri a lui Drone din Cândeşti, la 20 august 1637, domnul relua porunca adresată lui Lupu Dârlău[185]. Acelaşi personaj este menţionat din nou ca martor la 14 martie 1639, când participă la vânzarea unei ocini din Uricani de către Mihăilă lui Radul vătaf[186]. O altă mărturie documentară, datând din 17 aprilie 1644, provine din hrisovul prin care Vasile Lupu întărea lui Neniul vornic de gloată stăpânirea asupra unor părţi din satul Cârniceni, cumpărate de la Lepădat şi de la soţia sa, Malanca, fiica preotului Lupu, precum şi de la alţi săteni, pentru 50 de taleri de argint. Pe lângă locurile de sat, obiectul tranzacţiei l-a constituit şi părţile corespunzătoare din câmp, balta de peşte şi vadul de moară de la Jijia[187].

---

177 *DRH*, vol. XVIII, nr. 140, p. 187.
178 *Ibidem*, vol. XIX, nr. 297, p. 407.
179 *Ibidem*, vol. XXII, nr. 18, p. 19.
180 *Ibidem*, nr. 293, p.332.
181 *Ibidem*, vol. XXIII, nr.148, p. 187.
182 *Ibidem*, nr. 365, p. 410-411.
183 *Ibidem*, nr. 266, p. 307-308.
184 *Ibidem*, vol. XXIV, nr.42, p. 42.
185 *Ibidem*, nr.164, p. 156.
186 *Ibidem*, vol. XXV, nr. 60, p. 65.
187 Ibidem, vol. XXVII, nr. 298, p. 285.

Potrivit catagrafiei din 1820 moşia Cârniceni aparţinea serdarului Constantin Vârgolici "şi altora", izvorul fiscal precizând că celor 95 de familii "moşia le este cu îndestulare, însă pătimeşte de vărsătura Prutului şi a Jijiei[188]. Spre sfârşitul secolului XIX, satul Cârniceni ocupa o suprafaţă de 1859 hectare şi avea o populaţie de 140 de familii, reprezentand 514 locuitori, care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (750 vite, 78 cai, 69 oi, 189 porci)[189]. În perioada interbelică a urmat un trend demografic ascendent, recensământul din 1930 consemnând 890 de săteni[190], după război tendinţa menţinându-se, în 1966 fiind înregistraţi 1434 locuitori, pentru ca ulterior să se producă o scădere, la 1355 săteni, în 1977[191].

Satul Stejarii

Satul Stejarii, numit în trecut Şetrăreni[192], aşezat într-un hârtop, la izvoarele pârâului Plopul[193], îşi are originile în secolul al XVI-lea, însă cele mai multe informaţii documentare provin din veacul al XVII-lea. Astfel, la 6 septembrie 1634 Vasile Lupu întărea mănăstirii Sfântul Sava din Iaşi satul Şetrăreni de la Turia, dăruit de Enachi postelnicul. Cu acest prilej s-a procedat la stabilirea hotarelor, iar între cei angrenaţi în această operaţiune s-au aflat Pană negustor din târgul Iaşilor, Gligorie cel Bătrân din Ostăpceni, preotul Eremia din Perieni, Pănga şi Vasilie, fiul lui Gavril, din Cândeşti şi Gavril din Şetrăreni[194].

În anul 1820 moşia Şetrăreni aparţinea spătarului Mihalachi Racoviţă şi avea în cuprins 35 de familii[195]. Spre sfârşitul secolului XIX satul Şetrăreni, situat în partea de nord-vest a comunei Cârniceni, îşi păstra încă individualitatea. Acesta avea o întindere de 860 hectare şi o populaţie de 54 familii, reprezentând 201 locuitori, care practicau agricultura şi creşterea animalelor (198 vite, 25 cai, 54 oi şi 49 porci)[196]. În perioada interbelică s-a menţinut denumirea Şetrăreni, sat care potrivit datelor recensământului din 1930 număra 283 locuitori[197]. După al doilea război mondial s-a impus treptat toponimul Stejarii, iar aşezarea a cunoscut un trend demografic ascendent, ceea ce a facut să ajungă la 590 de locuitori în 1966, în următorul deceniu tendinţa consolidându-se, astfel că în 1977 cifra era de 871 locuitori[198].

Satul Mihail Kogălniceanu

---

[188] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 437.
[189] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 53.
[190] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[191] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 13.
[192] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1110.
[193] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 211.
[194] *DRH,* vol. XXII, nr. 258, p. 288-289.
[195] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 435.
[196] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 220.
[197] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[198] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 211.

Pe teritoriul satului Mihail Kogălniceanu, aşezat în sectorul de vărsare al pârâului Puturosu în Jijia şi pe terasele Jijiei, se afla în trecut localitatea Băşeni. Această veche aşezare s-a stins cu trecerea timpului, pentru ca teritoriul să fie repopulat cu însurăţei, în 1880. La 1930 populaţia satului Mihail Kogălniceanu era de 330 locuitori, pentru ca apoi să se dubleze în perioada postbelică, astfel încât statistica din 1966 înregistra 765 locuitori şi cea din 1977 un număr doar uşor mai mic, de 742 locuitori[199].

Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din comuna Probota

Satul Probota, aşezat pe o terasă a Prutului, la poalele dealului Porcu şi pe şesul Jijiei[200], îşi datorează numele mănăstirii Pobrata/Probota, căreia i-au fost dăruite mai multe moşii pe cursul mijlociu al Prutului. Aceasta deoarece în Evul Mediu exista practica potrivit căreia multe dintre aşezările rurale care aparţineau unor lăcaşuri monahale preluau numele acestora[201]. De-a lungul timpului, pe locul actualului sat Probota au existat moşiile Ciulineşti şi Verejani[202] aparţinând mănăstirii omonime, care au fost absorbite, astfel încât astăzi nu îşi mai păstrează individualitatea. Cea mai importantă dintre acestea era Ciulineşti, aşezare atestată documentar la 19 iunie 1429, când îi era întărită lui Dan Uncleat[203], iar la 29 noiembrie 1443 a fost dăruită mănăstirii Pobrata[204], pentru care aceasta a primit şi privilegii la 5 aprilie 1448[205]. Numele satului vine de la plantele care creşteau de-a lungul terenurilor necultivate din dreapta Prutului[206]. Teritoriul era bogat şi în resurse piscicole şi diverse tipuri de vânat, după cum arată jurnalul soliei poloneze condusă de contele Iosif Podoski din 1759, potrivit căruia pe malul râului Prut se găseau iepuri şi căprioare, însă erau dificil de vânat întrucât tufişurile erau dese, iarba înaltă, iar "buruienile şi arbuştii ascund animalele ca într-o pădure... Numărul mare de ciulini îmbie pe porci, care se bălăcesc în apă şi se îngraşă cu această hrană"[207]. În cuprinsul acestei moşii este amintită şi o baltă pe Prut numită Ciulina, de unde obştea mănăstirii Probota se aproviziona cu peşte[208]. Astfel de bălţi erau alimentate de revărsările Prutului şi ca urmare a modificărilor pe care le-a cunoscut cursul râului. Tot potrivit descrierii care a rămas în urma soliei lui Iosif Podoski aflăm că "în Prutul vechi, adică în albia prin care curgea

[199] *Ibidem*, p.146.
[200] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 185-186.
[201] D. Ciurea, *op. cit.*, p. 125
[202] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 948.
[203] *DRH*, vol. I, nr. 91, p. 136-138.
[204] *Ibidem*, nr. 243, p. 345-347.
[205] *Ibidem*, nr. 277, p. 392-393.
[206] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 185-186.
[207] *Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, p. 414.
[208] *DRH*, vol. I, nr. 277, p. 392-393.

râul mai demult, am izbutit să pescuim o mulţime de peşti. Oamenii curţii au adus somn, crapi, prinşi cu o plasă mică"[209].

Satul Verejani sau Verejeni, situat lângă Ciulineşti, este atestat documentar la 19 iunie 1429, când îi era întărit lui Dan Uncleat[210] şi apoi la 30 martie 1500, când Ştefan cel Mare l-a întărit lăcaşului închinat Sfântului Nicolae din Poiana Siretului (Probota), arătând şi hotarul aşezării[211]. În timp, localitatea Verejani a fost integrată satului Probota.

La finalul secolului XIX localitatea Probota ocupa partea de nord-est a comunei Cârniceni şi era compusă din două părţi: satul vechi, numit Probota şi satul nou, numit Ciulineşti sau Gura Frasinului (reînfiinţat în 1879), având o întindere de 1144 hectare şi o populaţie totală de 79 familii, reprezentând 311 locuitori, care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (334 vite, 43 cai, 423 oi şi 8 porci)[212]. În perioada interbelică populaţia satului Probota (împreună cu Ciulineşti) a crescut foarte mult, ajungând în 1930 la 1034 de locuitori[213], pentru ca apoi trendul să se tempereze, în 1966 fiind consemnată cifra de 1027 şi în 1977 de 1276 locuitori[214].

Satul Bălteni, situat pe coasta dealului Badalaş[215], a fost atestat la 16 mai 1604, când Ieremia Movilă l-a întărit lui Nestor Ureche. Potrivit acestui hrisov,marele boier a cumpărat de la urmaşii lui Bălteanul cel Bătrân "satul anume Băltenii ce este pe Prut, în ţinutul Iaşilor" pentru o sută optzeci de galbeni ungureşti[216]. O nouă întărire a primit la 16 aprilie 1617, când Radu voievod îi confirma acestui personaj toate satele moştenite, primite şi cumpărate, care îi fuseseră întărite de domnii anteriori[217]. În perioada următoare există mai multe mărturii documentare care atestă diverse tranzacţii în care erau angrenate stăpâniri din Bălteni. Astfel, la 26 mai 1646 Vasâli fiul lui Nastii şi nepotul lui Ţâplic vătav, împreună cu copiii săi şi rudele lor, vindeau ocina lor "di satul Bălteni ci easte pi apa Prutului, tota partea lor câtă să va alegi, din câmpu şi din tot locu, lui Isari jăgnicer cel mari drept 50 lei şi doi boi buni"[218]. În acelaşi an, la 27 iulie 1646, Mihalce, fiul lui Prodan, nepot lui Borsciu şi Ghiorghiţă, fiul lui Pătraşcu, înstrăinau ocina lor, a treia parte din satul Bălteni tot lui Isari jitnicer pentru 100 de lei bătuţi[219]. Unele informaţii privesc şi alte personaje din localitatea respectivă, care s-au dovedit active la jumătatea secolului al XVII-lea. Astfel, la 8 martie 1643

---

209 *Călători străini despre Ţările Române,* vol. IX, p. 414.
210 *DRH*, vol. I, nr. 91, p. 136-138.
211 *Ibidem*, vol. III, nr. 258, p. 462-463.
212 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 185-186.
213 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
214 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 85.
215 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 23.
216 *DIR*, veac XVII, vol. I, nr. 213, p. 148-149.
217 *Ibidem*, vol. IV, nr. 183, p. 145.
218 *DRH*, vol. XXVIII, nr. 383, p. 327.
219 *Ibidem*, nr. 447, p. 381.

preotul Gligore şi Niculina din Bălteni sunt menţionaţi ca martori la vânzarea de către Gligore şi Dumitraşco, feciorii Agachiei, nepoţii preotesei Nasta, a unei părţi din satul Pănіceşti care aparţinuse mamei lor, vornicului Cujbă, pentru zece lei[220]. Într-o altă tranzacţie, prin care Agapie, fiul Alexandrei, nepotul preotului Zaharia, vindea vornicului Cujbă partea mamei sale din satul Păniceşti pentru doisprezece taleri, apar între martori Dumitraşcu şoimaru şi Niculina din Bălteni[221]. La începutul secolului XIX moşia Bălteni aparţinea serdăresei Zoiţa Carp (Hurmuzachi) şi aici locuiau 56 de familii[222]. Spre finalul aceluiaşi veac, satul Bălteni, situat în partea de sud a comunei Hermeziu, avea o populaţie de 86 familii, reprezentând 347 locuitori, care se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor (267 vite, 371 oi, 35 cai şi 44 porci)[223]. Conform datelor furnizate de recensământul din 1930, populaţia satului Bălteni era de 521 locuitori[224], în 1966 de 745 şi în 1977 de 653[225].

Conform tradiţiei locale, numele aşezării Perieni, situată pe cursul pârâului omonim, ar proveni de la cel al unui vechi răzeş numit Perieanu, care venise din zona Bârladului[226]. Aşezat pe costişa a două dealuri, prin valea cărora curge pârâul Otopceni de la nord la sud[227], satul s-a dezvoltat în secolul XVII, înglobând mai multe aşezări, ale căror denumiri mai desemnează şi astăzi diverse părţi din localitatea actuală[228]. Primele informaţii despre Perieni datează din 5 aprilie 1624 când Mădălina, preoteasa din Perieni, împreună cu fiii ei şi cu Arvasie Hoşmăndoaie şi fiii acesteia dădeau părţile lor din satul Perieni lui Dumitraşco diac, drept despăgubire pentru un cal, preţuit cu 25 de lei[229]. La 13 ianuarie 1634 Dumitraşco din Perieni şi Pană din Cucureni apar ca martori la tranzacţia prin care Hariton, Dumitru şi Ionaşco vindeau părţi din satul Băloşeni, pe Jijia, lui Toader Ştefan, Paradais Saula şi Mihai Ungurul[230].

Dintre satele înglobate în Perieni, cele mai cunoscute erau aşezările Cândeşti şi Ostopceni. Satul Cândeşti se pare că îşi trage numele de la un stăpân cu numele Cândea sau Cândescu[231]. Una dintre cele mai vechi atestări documentare provine din 20 martie 1637, când Vasile Lupu poruncea lui Lupu Dârlău să oprească pe nişte răzeşi din satul Băloșeni de a cultiva locurile lor din acel sat ne

[220] *Ibidem*, vol. XXVII, nr. 41, p. 87.
[221] *Ibidem*, nr. 208, p. 190.
[222] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 436.
[223] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 23.
[224] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[225] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 20
[226] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 172.
[227] *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, 1901, p. 678.
[228] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 858.
[229] *DRH*, vol. XVIII, nr. 191, p. 264-265.
[230] *Ibidem*, vol. XXII, nr. 18, p. 20.
[231] *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, 1901, p. 678.

alese de cele ale lui Drone din Cândeşti până nu se vor înfăţişa la Curtea Domnească[232]. În urma unei noi plângeri a lui Drone din Cândeşti, la 20august 1637, domnul poruncea din nou lui Lupu Dârlău să-i oprească pe răzeşi din satul Băloșeni să are şi să semene pe o parte ne aleasa până nu vor veni să se judece la Domnie şi să stabilească hotarele[233].

În intervalul 1635-1638 Ichimaşco, împreună cu fraţii săi, Ursu şi Andrei, împreună cu rudele lor, vindeau părţi din satul Băloşeni, pe Jijia, între martorii la efectuarea tranzacţiei aflându-se şi Pană Caceaun din Iaşi[234]. Personajul respectiv va face mai multe achiziţii în Cândeşti, însă la acest moment nu era încă asimilat ca un om al locului, următoarele ocurente documentare atestându-i doar calitatea de martor. Astfel, pe data de 12 noiembrie 1635 Vasile Haugul, Sava Haugul şi rudele lor mărturiseau că au vândut o parte din Cutul de Sus al satului Baloseni, cumpărată de la Tărâţă şi de la sora sa, Motrea, lui Toader Ştefan, Parades Saula şi Mihai Ungurul, printre martorii la tranzacţie fiind amintit Pană Caceaun din Cândeşti, precumsi Lupul Dârlău, un alt personaj care apare frecvent în documentele epocii[235]. La 5martie 1638 fiii lui Vasile Ghidan şi ai Sofroniei vindeau ocinile din satul Băloşeni pe Jijia aceloraşi cumpărători menţionaţi anterior, cu 90 de zloţi, printre martorii la tranzacţie fiind amintit şi Până din Cândeşti[236]. Calitatea de stăpân în Cândeşti a acestui ultim personaj este semnalată la 10 februarie 1643, când Gheorghie Grecul din Baseni mărturisea că i-a ales lui Pană negustor părţi de ocină din satul Cândeşti, ţinutul Iaşi, cumpărate de la Vasile Candescul, fiul lui Gavril şi al Frasiei, nepot lui Cândescul, pentru 75 de lei. Partea respectivă a fost alipită laolaltă cumpărătura mai veche a negustorului, o parte de sat şi loc de casă în Cucoreni. De asemenea, Gheorghie Grecul arăta că a mai hotărnicit şi "altă parte, a lui Istratie şi a lui Tofan, iar la cumpărătură au fost furat 5 cai şi n-au avut cu ce plăti, ce i-au dat toată partea lor, şi iară o am lipit pre lângă cele cumpărături. Şi aşijderea, au mai dat Până 8 oi lui Tiron din Cândeşti pentru un cal a popii din Stâlpeni, pentru Istorie şi pentru Tofan. Aşijderea i-au mai dat un caragiu întregul, dreptu zaci gălbini, iară pentru dânşii, şi ei au dat lui Până, din giumatate de sat, a cince parte, partea lui Isacu". Alegerea hotarelor s-a făcut în prezenţa mai multor "oameni buni" din Perieni şi Șetrăreni[237]. La 30 aprilie 1644, Vasile, fiul lui Gavril, vindea lui Pană cupeţ partea sa din satul Cândeşti[238]. Negustorul şi-a continuat achiziţiile, astfel că la 6 martie 1645, Petre, fiul lui Gligore a vândut "o parte de ocină de sat din Cândeşti, din giumatate a sat a cincea parte, ce mi-i

---

[232] *DRH*, vol. XXIV, nr. 42, p. 42.
[233] *Ibidem*, nr. 164, p. 156.
[234] *Ibidem*, vol. XXIII, nr. 155, p.191.
[235] *Ibidem*, nr. 266, p. 307-308.
[236] *Ibidem*, vol. XXIV, nr. 258, p. 241.
[237] *Ibidem*, vol. XXVII, nr. 24, p. 28.
[238] *Ibidem*, nr. 308, p. 300.

partea mea, din campu, şi din vatrea satului, şi dintr-a pa şi din tot venitul satului" lui "Până staroste de neguţători, dreptu 30 de gălbini, bani buni"[239]. La încheierea acestei tranzacţii au fost martori, printre alţii, Vasilie din Perieni, Vasilie din Cândeşti şi preotul Nistor din Iaşi[240]. Pe data de 8 iunie 1645 Până solicita delimitarea stăpânirii sale şi domnul poruncea lui Grecul din Băşeni să aleagă hotarele satului Cândeşti[241].

La 1820 moşia Cândeşti aparţinea vornicului Teodor Balş şi aici locuiau 35 de familii[242]. Pe parcursul modernităţii satul Cândeşti nu şi-a pierdut identitatea, însă la sfârşitul secolului al XIX-lea reprezenta o mahala în partea de nord a satului Perieni, despre care localnicii spuneau că a aparţinut răzeşului Cândeanu[243].

Mai sus de Cândeşti, pe aceeaşi vale, se afla o altă mahala a satului Perieni, numită Ostopceni[244], toponim care se pare că provine de la Ostapco vătăman, un personaj din secolul al XV-lea[245]. Aceasta a fost moşia unui răzeş numit Aslan, care pe la 1782 a cumpărat partea lui Candeanu şi a strămutat satul şi biserica din Ostopceni pe hotarul satului Perieni. După acest moment, familia Balş, care avea moşie în vecinătatea satului Perieni, a devenit proprietara moşiilor Perieni, Cândeşti şi Aslani, formând un singur trup, căruia i-a fost dat numele de Perieni, extinzând astfel stăpânirea până la malul Prutului[246].

La 1820 moşia Perieni, aparţinând vornicului Teodor Balş, număra 200 de familii[247], iar spre finalul veacului satul, localizat cu acest prilej în partea de nord-vest a comunei Carniceni, avea o întindere de 2864 hectare şi o populaţie de 234 familii, reprezentând 916 locuitori. Sătenii se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor, al căror efectiv a ajuns la finalul veacului al XIX-lea la 1281 vite, 124 cai, 2264 oi, 238 porci şi 14 capre[248]. Populaţia a continuat să crească în perioada interbelică, fiind înregistraţi 1515 locuitori în 1930[249], iar tendinţa a continuat, ajungând la 2356 în 1966, după care a urmat o uşoară scădere, în 1977 cifra coborând la 2120[250].

---

[239] *Ibidem*, vol. XXVIII, nr. 22, p. 14.
[240] *Ibidem.*
[241] *Ibidem*, nr. 91, p. 80.
[242] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 436.
[243] *DRH*, vol. XXVIII, nr. 91, p. 80.
[244] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 172.
[245] D. Ciurea, *op.cit.*, p. 126.
[246] *Marele dicţionar geografic al României*, vol. IV, 1901, p. 678.
[247] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 436.
[248] G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 172.
[249] Sabin Manuilă, *Recensământul general al populaţiei României*, p. 252.
[250] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 171.

Evoluţia istorică a comunităților din comuna Trifeşti

Cea mai veche menţiune a toponimicului Trifeşti, care desemnează un sat aşezat pe o terasă joasă a Prutului[251], poate fi întâlnită la 18 ianuarie 1536, când domnul Petru Rareş întărea şi delimita stăpânirile mănăstirii Humor care "ajung până la vadul Trifestilor şi de acolo în sus pe mal până la capătul grindului, la malul Prutețului"[252]. Deşi pare tentant ca aceste toponime să fie asociate cu numele viitoarei localităţi Trifeşti, prima atestare sigură a acesteia este cea din 5 aprilie 1624, când Madalina, preoteasa din Perieni, împreună cu fiii ei şi cu Arvasie Hoşmăndoaie şi fiii săi dădeau părţile lor din satul Perieni lui Dumitrasco diac, drept despăgubire pentru un cal, la această tocmeală fiind martor şi Gavril Ciurlic din Trifeşti[253]. Următoarea semnalare datează din 1640, când Dănilă şi soţia sa, Ana, fiica Damaschinei, nepoata lui Hlabaşco, vindeau lui Gavril Pascal partea lor din Rădeşti, cu două pogoane de vie, două livezi de peri, părţi din câmp, din ţarină, din vatră satului şi din heleştee, precum şi locuri de prisacă[254].

La începutul secolului al XIX-lea existau satele Trifestii Vechi, moşia paharnicului Dinu Negruzzi, unde locuiau 69 de familii şi Trifestii lui Păun, aparţinând serdarului Enachi Ranet, care avea 105 de unităţi birnice[255]. Ocupaţiile principale ale locuitorilor din aceste două sate constau în agricultură, cărăuşie şi viticultură[256]. La sfârşitul veacului, satul Trifeşti făcea parte din comună Hermeziu, având o populaţie de 123 familii, reprezentând 482 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (606 vite, 59 cai, 58 oi, şi 149 porci)[257]. Aşadar, localitatea actuală Trifeşti s-a format prin contopirea celor două sate omonime, după care în anul 1930 a înglobat moşia Huc[258], împreună cu care număra 897de locuitori[259], al căror număr a crescut la 1177 în 1966 şi 1700 în 1977[260].

Satul Zaboloteni, situat pe o terasă joasă a Prutului[261], este menţionat la 5 aprilie 1624, când Malina, preoteasa din Perieni, împreună cu fiii ei şi cu Arvasie Hoşmăndoaie şi fiii acesteia dădeau parțile lor din satul Perieni lui Dumitraşco diac, la această tocmeală fiind prezenţi şi martorii Barna şi Nechifor Machidun din Zaboloteni[262]. Anterior, satul mai apare menţionat într-un rezumat

---

[251] *Ibidem*, p. 231.
[252] *DIR*, veac XVI, vol. I, nr. 347, p. 384.
[253] *DRH*, vol. XVIII, nr. 191, p. 265.
[254] *Ibidem*, vol. XXV, nr. 275, p. 273.
[255] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 431.
[256] *Ibidem.*
[257] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 231.
[258] *Tezaurul toponimic al României. Moldova,* p. 1216.
[259] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 254.
[260] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 231.
[261] *Ibidem*, p. 254.
[262] *DRH*, vol. XVIII, nr. 191, p. 265.

german din 1783 după un act din 6 noiembrie 1623, fără sa se precizeze identitatea stăpânilor cărora le este întărit[263].

La începutul secolului XIX existau aşezările Zabolotenii lui Dimachi, aparţinând serdăresei Zmaranda Dimachioaiei, unde locuiau 52 de familii, şi Zabolotenii lui Fote, moşia păhărnicesei Casandra Fote, unde locuiau 55 de familii[264]. În anul 1832 satul a fost împărţit în trei: Zabolotenii păhărnicesei Casandra Fotioara, Zabolotenii lui beizadea Alecu Sturză şi ai hatmanului Gheorghe Scortescu. În 1833 satul Zabolotenii Fotei a fost cumpărat la licitaţie de aga Todirascu Balş, iar în anul 1841 Zabolotenii aparţineau Elenei Cerchez şi Elenei Sturză. Harta judeţului Iaşi din 1904 înregistră trei localităţi cu numele de Zaboloteni: Fotei, Sturzoaiei şi Damachi[265]. Din cauza viiturilor repetate a avut loc un exod al populaţiei, ceea ce i-a determinat pe proprietarii moşiei, boierii Fotea şi Cerchez, sa aducă oameni din alte sate pentru a lucra pământul.

La sfârşitul veacului XIX satul Zabolotenii Fotei se afla în partea de nord a comunei Hermeziu, într-o zona de şes, pe malul Prutului, mai sus de satul Zabolotenii Sturzoaiei, având o populaţie de 47 de familii, reprezentând 182 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (86 vite, 21 cai, 85 oi şi 26 porci)[266]. În aceeaşi perioadă satul Zabolotenii Sturzoaiei, figurând în partea de nord a comunei Hermeziu, într-o zona de şes, pe malul Prutului, avea împreună cu târgul Di machi o populaţie de 118 familii, reprezentând 438 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (376 vite, 70 cai, 77 oi, 111 porci şi 30 de capre)[267]. Târgul Damachi[268] era situat în partea de nord a comunei Hermeziu pe un platou deasupra văii Prutului şi se compunea din câteva dughene ale negustorilor evrei veniţi din Zabolotenii Sturzoaiei[269]. Conform recensământului din 1930 populaţia satului Zaboloteni era de 358 locuitori[270], după care a cunoscut un spor important în perioada postbelică, ajungând în 1966 la 590, pentru ca apoi sa se stabilizeze la 574 locuitori în 1977[271].

Satul Hermeziu, situat pe un grind longitudinal din şesul Prutului[272], a purtat numele de Trifestii Vechi până în 1841, după care a luat numele de Hermeziu de la proprietarul moşiei, Dinu

---

263 *DIR*, veac XVII, vol.V, nr. 323, p. 243.
264 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 431.
265 *Marele dicţionar geografic al României*, vol. IV, 1901, p. 678.
266 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 254-255.
267 *Ibidem*, p. 255.
268 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 18.
269 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 254-255.
270 *Marele dicţionar geografic al României*, vol. III, p. 704.
271 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 254.
272 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 114.

Hermeziu. Până în 1896 cele două toponime au coexistat[273]. În perioada regimului comunist numele a fost schimbat în Lunca Prutului, iar în 1996 s-a revenit la denumirea de Hermeziu.

La sfârşitul secolului XIX satul Hermeziu, situat în partea de sud a comunei omonime, căreia îi asigură reşedinţa, avea opopulatie compusă din 160 de familii, reprezentând 682 locuitori, care se ocupau cu agricultură şi creşterea animalelor (655 vite, 60cai, 510 oi şi 277 porci)[274]. În perioada interbelică populaţia satului Hermeziu a cunoscut o creştere substanţială, ajungând la 1074 locuitori[275], iar tendinţa a continuat şi în perioada următoare, astfel ca în 1966 a fost consemnată cifra de 1260, pentru ca ulterior sa cunoască o scădere, la 1030 de locuitori în 1977[276].

Se pare ca satul Vladomira, aşezat pe un grind longitudinal din lunca Prutului[277], îşi are originea în secolul XVII, fiind atestat pentru prima dată în vremea lui Vasile Lupu. În anul 1787 aşezarea făcea parte comună Trifeşti, plasa Turia, iar în anul 1820 era cunoscut sub numele de "Vladomira lui Ciornei", "Vladomira paharnicului Savin" şi "Vladomira lui Bogonos", care aparţinea diacului Ioan Bogonos, pe cuprinsul căreia locuiau doar nouă familii[278]. La sfârşitul veacului XIX, satul Vladomira făcea parte din comună Hermeziu şi împreună cu Unghiul lui Par avea o populaţie de 52 de familii, reprezentând 209 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (228 vite, 33 cai, 328 oi, 77 porci şi 8 capre)[279]. Aşezarea Unghiul lui Păr[280] era locuită de ţigani şi a fost alipită satului Vladomira pe parcursul secolului XIX[281]. În perioada interbelică numărul de locuitori nu a crescut foarte mult, cel înregistrat în 1930 fiind de 297[282], după care în 1966 a fost de 325 şi în 1977 de 254 locuitori[283].

Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din comuna Roșcani

Comună Roşcani, situată într-o zonă deluroasă din Câmpia Moldovei[284], a fost înfiinţată în anul 1864, primind numele satului de reşedinţă[285], iar spre sfârşitul veacului al XIX-lea ocupa centrul plăşii Turia şi era formată din satele Roşcani, Radeni, Borşa, Găureni, Albota, Edut, Cauesti şi Pauleni. Avea o întindere de 7919 hectare de teren fragmentat, cu zone de deal şi de podiş, care

---

[273] Sabin Manuilă, *Recensământul general al populaţiei României*, p. 254.
[274] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 254.
[275] Sabin Manuilă, *Recensământul general al populaţiei României*, p. 254.
[276] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 140.
[277] Ibidem, p. 149.
[278] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 430.
[279] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 250.
[280] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1216.
[281] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 242.
[282] Sabin Manuilă, *Recensământul general al populaţiei României*, p. 254.
[283] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 149-150.
[284] *Ibidem*, p.195.
[285] *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, p. 274.

constituie ramificaţii ale dealului Turia şi o populaţie de 495 familii, reprezentând 1957 locuitori[286]. Din anul 1968 s-a unificat cu comună Trifeşti, însă comunicarea cu noua reşedinţă fiind anevoioasă, locuitorii au cerut reînfiinţarea comunei Roşcani, formată din satele Rădeni şi Roşcani.

Satul Roşcani, aflat pe coastele dealului Roşca, mai apare şi sub numele de Capul Dealului, Roşcanii lui Pandele şi Roşcanii lui Stroiescu[287]. Aşezarea a început să fie prezentă în documente pe parcursul secolului al XVII-lea. Astfel, la 11 ianuarie 1622 Luca din Roşcani se înfăţişă la Ştefan Tomsa al II-lea "cu un zapis de mărturie de la toţi sătenii din satul Roşcani şi de la alţi oameni buni din sus şi din jos, scriind ca el şi-a cumpărat o parte de ocină, a treia parte din satul Roşcani, cu loc de iaz, de la Mateiu, de la fiul lui Gligorie Roşca, pentru patruzeci şi noua taleri număraţi". În aceste condiţii, domnul îi întărea stăpânirea lui Luca pe "a treia parte din a treia parte din satul Roşcani, cu loc de iaz şi din câmp şi din pădure, cu tot venitul"[288]. În sat au existat şi alte familii stăpânitoare, astfel încât la 28 octombrie 1649 Samoil, Toader şi Dumitru îşi vindeau "dreapta ocină şi cumpărătura în sat în Roşcani la ţinutul Iasilor pre Turie" lui Iordachie vel vistiernic[289].

Pe parcursul Epocii Moderne, satul Roşcani a înglobat şi alte aşezări de mici dimensiuni precum Sâlpeni și Căuiești[290]. În anul 1820 moşia Roşcani aparţinea familiei Stroiescu (Scarlat, Vasile şi căminarul Vasile Stroiescu) şi avea în cuprins 37 de familii[291], iar în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea satul Roşcani, aflat în nordul comunei omonime, avea o suprafaţă de 501 hectare şi o populaţie de 48 familii, reprezentând 184 vite, 26 cai, 1176 oi şi 60 porci)[292]. În partea de nord-vest a comunei Roşcani se afla moşia Capu Dealului, cu o suprafaţă de 716 hectare, care era lipsită de locuinţe, terenul fiind cultivat şi având fâneţe[293]. În perioada interbelică satul Roşcani a cunoscut o uşoară diminuare a populaţiei, recensământul din 1930 consemnând doar 161 de locuitori[294], pentru ca apoi să crească la 265 în 1966, după care a urmat o adevărată explozie demografică, astfel încât în 1977 s-a ajuns la cifra de 969 locuitori[295].

Prima atestare documentară sigură a satului Rădeni, situat pe valea Radiului, datează din 15 octombrie 1602, când Pavel părcălab de cotnari şi Coste Bacioc clucer depuneau mărturie ca Tonta şi fratele ei Gheorghie din Rădeni, fiii Mâcăi, nepoţii lui Ion Rădeanul înstrăinau moşia lor, a patra

[286] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 195-196.
[287] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 196.
[288] *DIR*, veac XVII, vol. V, nr. 132, p. 95.
[289] Gh. Ghibănescu, Ispisoace și zapise, vol.II, Iași, 1910, nr.116, p. 183.
[290] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1002.
[291] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 435.
[292] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 196.
[293] *Ibidem*, p. 48.
[294] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[295] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 149-150.

parte din Rădeni pe Turia, lui Caraiman mare paharnic pentru cincizeci de taleri de argint[296]. La sfârşitul secolului XIX satul, situat în partea de sud-est a comunei Roşcani, a cărei reşedinţă era, avea o întindere de 716 hectare, iar populaţia număra 90 de familii, reprezentând 363 locuitori, ale căror ocupaţii principale constau în agricultură, viticultura şi creşterea animalelor (327 vite, 50 cai, 265 oi şi 106 porci)[297].

În nord-vestul satului Rădeni se afla moşia Păuleni[298], cu care forma un trup[299]. La începutul veacului XIX Paulenii aparţineau logofătului Constantin Balş, aşezarea având în cuprins 54 de familii[300]. Spre finalul secolului avea o suprafaţă de 717 hectare şi opopulatie de 85 de familii, reprezentând 302 locuitori, care se îndeletnicea cu agricultură şi creşterea animalelor (318 vite, 33 cai, 798 oi şi 45 porci)[301].

Recensământul din 1930 a înregistrat separat situaţia demografică din cele două aşezări, astfel încât la Rădeni apare cifra de 359 şi la Păuleni 409 locuitori[302]. Situaţia s-a menţinut şi în perioada postbelică, astfel ca în 1966 populaţia Rădenilor era în scădere, ajungând la 265 locuitori[303], în timp ce a Păulenilor urcă la 546[304]. După acest moment s-a considerat că cele două localităţi au fuzionat, astfel încât pentru anul 1977 a fost consemnat numărul de 819 locuitori doar pentru Rădeni[305].

În perimetrul comunei Roşcani au mai fost atestate de-a lungul timpului satele Borşa, Căucești, Eduț și Albotă[306]. La sfârşitul secolului XIX satul Borşa, situat pe malul stâng al râului Jijia, avea o suprafaţă de 1863 hectare şi o populaţie de 117 familii, reprezentând 510 locuitori, fiind la momentul respectiv cel mai întins şi mai bine populat sat din comună Roşcani. Moşia reprezenta proprietatea statului şi era administrată de Epitropia Spitalului Sfântul Spiridon din Iaşi. Populaţia se îndeletnicea cu agricultură şi creşterea animalelor, a căror efective ajungeau la 677 vite, 78 cai, 539 oi şi 118 porci[307].

---

[296] *DIR*, veac XVII, vol. I, nr. 92, p. 61.
[297] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 188.
[298] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 970.
[299] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 169.
[300] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 435.
[301] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 169.
[302] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[303] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 188.
[304] *Ibidem*, p. 170.
[305] *Ibidem*, p. 188.
[306] *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, p. 274.
[307] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 33.

Moşia Căucești, situată în valea dintre dealurile Schineni şi Stâlpeni, avea la sfârşitul secolului XIX o suprafaţă de 1432 hectare şi o populaţie de 83 de familii, reprezentând 323 locuitori, care se ocupau cu agricultură şi creşterea animalelor (761 vite, 42cai, 380 oi, 77 porci)[308].

La sfârşitul veacului XIX cătunul Eduț se afla în partea estică a comunei Roşcani, având o populaţie compusă din 15 familii, reprezentând 54 de locuitori, care se ocupau cu agricultură şi creşterea animalelor (92 vite, 66 cai, 780 oi şi 20 capre)[309]. În aceeaşi perioada, cătunul Albota, situat în partea de nord a comunei Roşcani, avea o suprafaţă de 259 hectare şi o populaţie de 3familii, reprezentând 9 locuitori care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (46 vite, 4 cai şi 7 porci)[310].

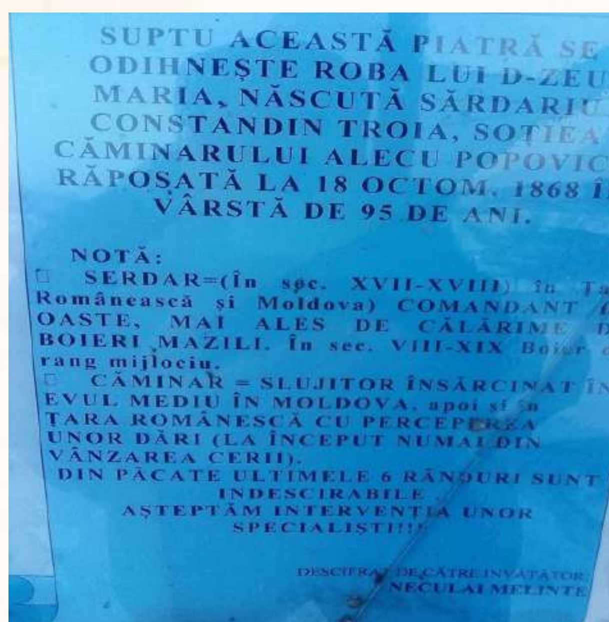

Foto: Movilă semnalizare din comuna Roșcani, județul Iași.

Foto: Traducere inscripție funerară cimitir Rădeni, comuna Roșcani, Jud. Iași

Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din Bivolari

Satul Bivolari, aşezat pe o terasă joasă a Prutului (15-20 metri atitudine)[311], s-a format relativ recent, pe teritoriul său fiind atestate de-a lungul timpului mai multe aşezări. Una dintre acestea era satul Cornişor, amintit pentru prima dată la mijlocul secolului XVI. Pe 20 aprilie 1576 Codrea Rugină diac şi rudele sale primeau întărire de la Petru Şchiopul pentru "partea lui Dragsin şi partea lui Veveriţă din sat din Cornişor", după un proces[312]. La 1820 Catagrafia fiscală înregistra

308 *Ibidem*, p. 54.
309 *Ibidem*, p. 94.
310 *Ibidem*, p. 11-12.
311 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 24.
312 *DIR*, veac XVI, vol. III, nr. 88, p. 69.

moşia Slobozia Cornu Negru, aparţinând spătarului Iorgu Ghica, unde locuiau 87 de familii[313]. Până la sfârşitul secolului XIX satul Cornu Negru, situat în partea est-centrala a comunei Bivolari, şi-a păstrat individualitatea, având o populaţie compusă din 44 de familii, reprezentând 153 de locuitori, a căror ocupaţii de bază constau în agricultură şi creşterea animalelor (148 vite, 22 cai, 39 oi şi 55 porci)[314].

Satul Bivolari, care purta iniţial numele Bradul, s-a desprins din aşezarea Cornu Negru înainte de anul 1800[315]. Desele viituri şi inundaţii ale Prutului i-au silit pe sătenii din Cornul Negru să se mute în număr tot mai mare pe terasa actuală a satului, acesta fiind locul unde staţionau cărăuşii bivolari, realitate care a inspirat şi toponimul. Deşi localitatea Bivolari are o origine modernă, unele toponime similare, precum Bivolarele sau Biolare puteau fi întâlnite în zona Prutului mijlociu şi de-a lungul perioadei medievale. Între acestea poate fi amintită seliştea Biolare din ţinutul Dorohoi dăruită de Petru Şchiopul lui Gavril vistier la 1 septembrie 1579[316]. La începutul secolului XIX numele actualului sat era deja folosit cu referire la teritoriul respectiv, întrucât catagrafia din 1820 menţiona Odaia Bivolari, aparţinând căpitanului Apostol Ciurde, în cuprinsul căreia locuiau 10 oameni care nu plăteau bir[317].

Pe parcursul secolului XIX în Moldova dintre Carpaţi şi Prut s-au dezvoltat circa 70 de târguşoare, evoluţia acestora depinzând în primul rând de configuraţia reţelelor administrative şi comerciale[318]. Aflată la jumătate de drum intre Iaşi şi Ştefăneşti, aşezarea Bivolari constituia un locde popas firesc pe timp de noapte, ceea ce a determinat ridicarea sa la rang de târg probabil la începutul domniei lui Mihail Sturza[319]. Spre sfârşitul secolului XIX târgul Bivolari, reşedinţa plăşii Turia şi a comunei rurale omonime, avea o populaţie de 338 familii, reprezentând 1206 locuitori, dintre care circa 1000 erau evrei, care se ocupau cu activităţi comerciale si practicau meserii precum croitoria şi ciubotăria[320]. Această realitate demografică a condus la presupunerea discutabilă că tocmai reprezentanţii etniei iudaice ar fi întemeiat noul târg, întrucât în faza de început constituiau cea mai mare parte a populaţiei[321]. De asemenea, în cadrul localităţii s-a statornicit şi o comunitate

---

313 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 435.
314 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 33.
315 *Marele dicţionar geografic al României*, vol. I, p. 436.
316 *DIR*, veac XVI, vol. III, nr.88, p.69.
317 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 428.
318 Victor Tufescu, *op.cit.*, p.109-116.
319 G. Chiriţă, *op. cit.*, p. 33.
320 *Ibidem.*
321 E. Schwarzfeld, *Din istoria evreilor. Împopularea, reîmpopularea şi întemeierea târgurilor şi a târguşoarelor din Moldova,* Editura Evreilor Pământeni, Bucureşti, 1914, p.65.

armeană, după cum o dovedeşte stradă care îi purta numele[322]. Populaţia românească se îndeletnicea cu agricultură şi creşterea animalelor, a căror efective se ridicau la 324 vite, 141 cai, 2052 oi, 122 porcişi 33 capre[323]. În târg funcţionau şi o serie de instituţii precum cancelaria comunei, a subprefecturii, poştă, cazarma dorobanţilor şi un spital judeţean[324]. Conform recensământului din 1930 populaţia târgului Bivolari era de 2874 locuitori, dintre care 1818 români şi 986 evrei[325], însă numărul acestora din urmă a scăzut dramatic în timpul războiului şi apoi sub regimul comunist, astfel încât din cei 2136 locuitori, câţi erau în 1966 şi 2471 în 1977 majoritatea covârşitoare o reprezentau românii[326].

Satul Tabăra. Pe locul actualului sat Tabăra, aşezat pe o terasa joasă a Prutului[327], se afla în timpul lui Ştefan cel Mare aşezarea numită Oleșcani. La 29 februarie 1548, Iliaş Rareş întărea lui Petrea Carcovici şi rudelor sale "satele pe Prut, anume Oleșcanii şi unde a fost Roman Bilăi, care se numesc Petrimăneștii"[328]. Noul nume era deja folosit spre sfârşitul secolului XVI şi începutul celui următor, după cum o dovedeşte un document datat după 15 ianuarie 1643, prin care Vasile Lupu întărea lui Gligorie din Tabăra stăpânirea sa asupra câtorva părţi din satele Seliștioara, pe Prut, şi Onceşti, cumpărate de la Gheorghiaș şi de la fratele acestuia, Aftenie, fiii lui Prodan din Mihăilășea, pentru douăzeci de lei de argint[329].

Toponimul Tabăra s-a impus în contextul repetatelor intervenţii ale trupelor poloneze în Moldova, când pe traseul de deplasare a acestora a fost amenajată o tabără întărită care sa ofere un loc de refugiu şi apărare. Fortificaţia, situată în faţa aşezării, era alcătuită dintr-un sunt adânc de aproximativ patru metri şi un val masiv de pământ, fiind delimitată de cursul Prutului. Aceasta a rezistat sute de ani, rămânând în memoria istorică. În relatarea anonimă a soliei polonezului Jerzy Krasinski din 1636 se arată că unul dintre punctele de popas a fost în satul Tabăra, în jurul căruia se puteau observa "valuri mari de pământ săpate de la un mal la celălalt mal al râului", care datau din vremea campaniei lui Zolkiewscki din 1620[330]. Şi relatarea care a rămas în urma soliei poloneze conduse de Toma Alexandrovici consemna la sfârşitul lunii martie 1766 că în timpul şederii în satul Tabăra, drumeţii au putut vedea şanţurile vechiului fort[331]. De altfel, drumul care lega Hotinul de

[322] Nicolae Iorga, *Armenii și românii: o paralelă istorică*, în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, seria II, tom XXXVI, p.17, 15-26, 30-31, 35.
[323] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 33.
[324] *Ibidem.*
[325] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[326] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 23.
[327] *Ibidem*, p. 221.
[328] *DIR*, veac XVI, vol. II, nr. 498, p. 555-556.
[329] *DRH*, vol. XXVII, nr.15, p. 18-19.
[330] *Călători străini despre Țările Române,* vol. V, p. 113.
[331] *Ibidem*, vol. IX, p. 504.

Iaşi a fost preferat de oştile poloneze care veneau în Moldova pentru a impune diverşi pretendenţi, iar întăritura amintită mai sus servea drept important punct de sprijin.

Numeroase mărturii din secolele XVII - XVIII arată că înainte de constituirea târgului Bivolari, satul Tabăra reprezenta principalul punct de popas pe drumul dintre Ştefăneşti şi Iaşi. Aflat în tranzit prin Moldova în deceniul patru al veacului XVII, călugărul italian Niccolo Barsi şi-a găsit odihnă "într-un orăşel numit Ştefăneşti", iar după acest popas a mers "tot de-a lungul acelui râu Prut, fără a aflat vreo locuinţă", arătând că "abia seara târziu am ajuns într-un sat numit Tabăra, zis astfel pentru ca atunci când sultanul a purtat război cu polonii şi-a aşezat acolo corturile"[332]. În relatarea soliei lui Jerzy Krasinski din 1636, se arată că a luat masa pe Prut, în satul Tabăra, ajungând apoi în satul Carniceni, după care s-au îndreptat spre Iaşi, trecând podul peste Jijia[333]. Aceleaşi locuri de popas au fost preferate şi de un alt sol polon, care s-a oprit la Ştefăneşti, pe care-l caracterizează drept un "orăşel", iar a doua zi a intrat în "sătuleţul" Tabăra[334]. Importanţa localităţii ca loc de popas este dovedită şi de jurnalul călătoriei spre Constantinopol din anul 1755 a contelui Jan Carol Mniszech, din care aflăm că la 1 februarie acesta a innoptat în satul Tabăra, de unde a trimis nobili din suita sa să-l salute pe domn[335]. Localitatea Tabăra era descrisă ca "uns at destul de bun, aşezat pe o mică înălţime, pe malul Prutului"[336]. Jurnalul soliei poloneze condusă de contele Iosif Podoski, aflată în drum spre Constantinopol în 1759, consemna faptul că după trecerea Prutului călătorii s-au oprit în satul Tabăra "pe malul unui deal înalt. Aici am petrecut noaptea având locuinţe bune", iar pe 11 octombrie drumeţii s-au odihnit tot în satul Tabăra, de unde au organizat o partidă de vânătoare în lunca Prutului[337]. Şi solia poloneză condusă de Toma Alexandrovici a poposit în satul Tabăra depe 29 martie până pe 2 aprilie 1766[338]. La sfârşitul veacului XVIII, Kajetan Chrzanowski, la rândul său, arată că a sosit în "orăşelul Tabăra, la şase ceasuri de drum de la Ştefăneşti"[339].

În anul 1682 domnitorul Moldovei Constantin Duca a dăruit satul Tabăra mănăstirii Cetăţuia[340] (ctitoria sa de lângă Iaşi). La începutul veacului XIX pe cuprinsul moşiei mănăstireşti vieţuiau 138 de familii care se ocupau cu agricultură şi practicau cărăuşia[341]. Prin legea de secularizare a averilor mănăstireşti din 1864 din moşia Tabăra au fost împroprietărite alte familii de

---

[332] *Ibidem*, vol. V, p. 74.
[333] *Ibidem*, p. 114.
[334] *Ibidem*, p. 154.
[335] *Ibidem*, vol. IX, p. 364.
[336] *Ibidem*, p. 370.
[337] *Ibidem*, p. 414.
[338] *Ibidem*, p. 504.
[339] *Ibidem*, vol. X, p. 448.
[340] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1162.
[341] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 432.

ţărani. La sfârşitul secolului XIX satul Tabăra, numit încă Tabăra Mănăstirii, aflat în partea de est a comunei Bivolari, forma un singur trup cu Silinești[342] (din care se va desprinde satul Buruienești[343]) şi avea o populaţie de 94 familii, reprezentând 328 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (527 vite, 82 cai, 190 oi şi 148 porci)[344]. Populaţia s-a dublat pe parcursul perioadei interbelice, ajungând la 622 locuitori[345], iar după al doilea război mondial a fost consemnat un număr de 734, în 1966 şi 1202 in 1977[346].

Satul Buruieneşti se află în valea pârâului Râioasă, spre nord-vest de centrul comunal[347], iar denumirea sa se pare că provine de la familia răzeşească Buruiană[348], deşi la fel de plauzibilă este şi ipoteză că toponimul reflectă aspectul vegetaţiei locale, aşa cum s-a întâmplat în cazul multor aşezări moldoveneşti[349]. Moşia a aparţinut unora dintre vechii boieri din familia Huru, care îşi află originile în vremea descălecatului, iar descendenţii acesteia şi-au menţinut pe parcursul veacurilor XV - XVI o poziţie de frunte în cadrul aristocraţiei ţării. După 1800 s-au pus bazele noii vetre a satului, care s-a desprins din Silinești[350]. La începutul secolului XIX distincţia dintre cele doua aşezări nu era clară, astfel încât catagrafia din 1820 menţiona moşia Silineștii "ce-i zic şi Buruieneștii", pe cuprinsul căreia locuiau 10 familii[351].

La sfârşitul secolului XIX localitatea Buruieneşti, situată în partea de nord - vest a comunei Bivolari, avea o populaţie de 29 familii, reprezentând 83 de locuitori care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (125 vite, 24 cai, 131 oi şi 21 porci)[352]. Datele oficiale din perioada respectivă înregistrează şi existenţa distinctă a satului Silinești, care avea o populaţie mult mai mare, numărând 83 de familii, care reprezentau 295 locuitori, ale căror îndeletniciri constau în agricultură şi creşterea animalelor (220 vite, 58 cai, 438 oi şi 84 porci)[353]. Şi în perioada interbelică cele doua sate şi-au continuat existenţa separat, astfel încât potrivit datelor recensământului din 1930 Silineștii numărau 563 locuitori[354], iar la Buruieneşti figurau 144[355]. După al doilea război

[342] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 223.
[343] *Tezaurul toponimic al României. Moldova,* p. 1061.
[344] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 223.
[345] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 254.
[346] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 23.
[347] *Ibidem*, p. 37.
[348] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 45.
[349] D. Ciurea, *op.cit.*, p. 127.
[350] *Marele dicționar geografic al României*, vol. II, p. 85.
[351] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 437.
[352] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 45.
[353] *Ibidem*, p. 204.
[354] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[355] *Ibidem*, p. 252.

mondial satul Silinești a fost înglobat parţial în Tabăra[356], astfel încât datele ulterioare consemnează doar populaţia satului Buruienești, de 253 locuitori în 1966 şi 234 în 1977[357].

Satul Soloneţ este denumit după pârâul cu apă sălcie care îl străbate, fiind aşezat pe o terasă din dreapta luncii Prutului[358]. Moşia a aparţinut lui Luca Arbore, portar de Suceava, ai cărui urmaşi primeau întărire de la Bogdan al III-lea, la 17 ianuarie 1517, printr-un hrisovdat la curtea din Hârlău pentru "un sat anume Soloneţ şi cu mori la Soloneţ"[359]. La sfârşitul secolului XVI Petru Şchiopul a confirmat, la 3 iulie 1575, stăpânirile descendenţilor marelui boier, printre care satele, moşiile şi morile, Soloneţul revenindu-i Odochiei[360].

Înainte de anul 1800 moşia Soloneţ, care între timp înglobase şi Tarcea[361], a ajuns în proprietatea căminarului Atanasie Giosan, care a construit biserica din satul pe care l-a lăsat moştenire ginerelui său, comisarul Grigore Tufescu. Pe moşia acestuia vieţuiau potrivit catagrafiei fiscale din 1820 un număr de 20 de familii[362]. La sfârşitul secolului XIX satul Soloneţ, situat la marginea de sud a comunei Bivolari, avea opopulatie de 53 familii, reprezentând 180 de locuitori, care se îndeletniceau cu agricultură şi creşterea animalelor (240 vite, 15 cai, 187 oi şi 57 porci)[363]. Conform datelor recensământului din 1930 populaţia satului Soloneţ era de 390 locuitori[364], după care a crescut, ajungând în 1966 la cifra de 596 şi diminuându-se ulterior la 498 în 1977[365].

Satul Traian, aşezat pe valea pârâului Juncani[366], a fost înfiinţat după reforma agrară din 1922. După acest moment, pe teritoriul noii aşezări s-au instalat şi câteva familii venite din Bucovina, cu precădere din zona Milisauti şi Rădăuţi, al căror nume de Poleac sau Hutuleac sunt edificatoare privind spaţiul de origine. La 1966 populaţia satului Traian era de 166 locuitori, iar în 1977 de 171[367].

---

356 *Tezaurul toponimic al României. Moldova,* p. 1061.
357 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 37.
358 *Ibidem,* op. cit., p. 210.
359 *DIR,* veac XVI, vol. I, nr. 104, p. 106.
360 *DRH,* vol. VII, nr. 111, p. 147.
361 *Tezaurul toponimic al României. Moldova,* p. 1098.
362 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 429-430.
363 G. Chiriță, *op. cit.*, p. 209.
364 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
365 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 210.
366 *Ibidem*, p. 230.
367 *Ibidem.*

Foto: Movila Hătmănesei din comuna Bivolari, județul Iași. Vedere de pe movilă spre est, Valea Prutului, utilizată de răzeși pentru semnalizarea pericolelor.

Evoluţie istorică a comunităților de răzeși din comuna Adrieșeni

Satul Andrieșeni este așezat în mare parte pe o terasă din stânga văii Jijiei, pe versantul pârâului Soci și în albia majoră a acestui pârâu[368]. Una dintre primele semnalări ale localității[369] datează de la 12 august 1591, când mai mulți "oameni buni și bătrâni" mărturiseau faptul că Drăghici, fiul lui Romașco "a vândut dreapta sa ocină și dedină, ce se va alege a treia parte dintr-a patra parte din jumătate din satul Borale", lui Loghin stolnicel din Andreișani, pentru două sute de zloți tătărești[370]. La distanță de un deceniu sunt menționați și alți stăpâni, astfel că pe data de 31

[368] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 210.
[369] Mihai Hăncianu, *Monografia comunei Andrieșeni,* Ed. Demiurg Plus, Iași, 2012, p. 87-88.
[370] *DIR*, veac XVI, vol. IV, nr. 36, p. 34.

octombrie 1600 "Isaca și fratele lui, Simion, fiii lui Ion și Veisa, fiul Andreicăi și Dumitru,fiul Ștefei și Sora și Satha, fiicele Mierăei, nepoții lui Lohan" înstrăinau partea bunicului lor din satul Borale lui Pătrașco mare logofăt, prilej cu care sunt menționați și fiii lui Loghin din Andreișani[371].

În apropierea satului Andrieșeni sunt menționate în documentele medievale mai multe așezări. Astfel, printr-un document datat la 12 martie 1601 Ieremia Movila a întărit copiilor lui Avram Romășel și nepoților lui Drăghici Romașcel (același personaj amintit la 12 august 1591) "dreptele lor ocine și dedine și cumpărături ale bunicilor lor, din privilegiile arătate, pe care le-au avut de la domnii dinaintea noastră și din ispisoacele lor drepte, satul anume Călinești pe Prut și a treia parte din Fedești și jumătate de sat din Boreni și jumătate de sat din Rusănești și a treia parte din seliștea, care se numește seliștea Liciului, care toate aceste sate sunt pe Prut și jumătate de sat din Berivoești, care aceste sate sunt în ținutul Iașului"[372]. Dintre aceste sate, Berivoești (Berehoești, Berehuești),sub Ciornoul, era întărit de Constantin Movilă la 18 august 1609 lui Cozma Plop diac și rudelor sale[373], iar la 23 martie 1614 era împărțit între Ignat Ciogole și Stratul, împreuna cu heleșteul, curțile și vecinii[374].

O noua etapă din istoria localității Andrieșeni a început în anul 1681, odată cu intrarea moșiei în stăpânirea mănăstirii Cetățuia[375]. Potrivit catagrafiei din 1820, în cuprinsul așezării viețuiau 58 de familii[376], însă după secularizarea averilor mănăstirești și intrarea în proprietatea statului, numărul de locuitori a sporit substanțial. Astfel, la sfârșitul veacului XIX populația satului era de 171 familii, reprezentând 647 locuitori, majoritatea români și foarte puțini evrei, care se ocupau cu comerțul, în timp ce îndeletnicirile majoritarilor erau reprezentate de agricultura și creșterea animalelor (963 vite, 1746 oi și 180 porci)[377]. În perioada interbelică satul Andrieșeni a înregistrat un spor demografic substanțial, astfel încât cifrele recensământului din 1930 indicau 1623 locuitori[378]. Tendința a continuat și după al doilea război mondial, astfel încât în anul 1966 populația a atins cifra de 2483, pentru că până în 1977 să scadă la 2156 locuitori[379].

Satul Glăvănești

---

[371] *Ibidem*, nr. 368, p. 301.
[372] *Ibidem*, veac XVII, vol. I, nr. 7, p. 5.
[373] *Ibidem*, vol. II, nr. 314, p. 243.
[374] *Ibidem*, vol. III, nr. 254, p. 163.
[375] Mihai Hăncianu, op. cit, p.89.
[376] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 433.
[377] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 209.
[378] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei Românei*, p. 252.
[379] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 210.

Așezarea cu numele Glăvănești, situată pe pantele dealului cu același nume și la contactul cu șesul Jijiei[380], pe malul stâng al râului, la nord de Iepureni[381], a fost menționată la 17 octombrie 1640, când domnul Vasile Lupu îi acorda lui Pătrașco Cigolea fost logofăt dreptul de a aduce 15 vecini din satul Glăvănești în satul Berevoiești, deoarece le-a platit cisla pe un an, sub domnia lui Moise Movilă[382]. În a doua parte a anului 1644, Neaniul vornic de poartă scria domnului despre alegerea hotarelor satelor Vlădeni, Bulbucani și Dănuțeni, la care sunt menționați între oamenii buni Grozav și Mladin din Glăvănești[383]. Satul a fost desființat în 1864, prin strămutarea locuitorilor în Stolniceni și reînființat în 1879, prin împroprietărirea însurățeilor[384]. La finalul veacului XIX moșia de 1144 hectare era proprietatea statului și așezarea avea o populație compusă din 46 de familii, reprezentând 206 locuitori, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (148 vite, 30 cai, 644 oi și 65 porci)[385]. Potrivit recensământului din 1930 populația satului Glăvănești (Glăvăneștii Vechi și Glăvăneștii Noi erau considerate încă sate distincte) era de 822 locuitori[386], urmând să ajungă în 1966 la 1092 și în 1977 la 1039 locuitori[387].

Reconstituirea istoriei comunităților rurale din cuprinsul actualei comune Andrieșeni comporta dificultăți și ca urmare a faptului că multe localități și-au schimbat de-a lungul timpului numele, precum satul Spineni, pe Jijia[388], care purta inițial denumirea de Dracsinești. La 5 decembrie 1576 Petru Șchiopul întărea lui Ion Golâi mare logofăt mai multe stăpâniri, între care și "satul Dracsineștii, ce se numește acum Spineanii, ce este la Jejia și cu mori în Jejia", cumpărat de la "Ana și sora ei, Odochia, și Mariica, și Sofiica și Cheldoaie, fiicele lui Luca Arbure portar de Suceava, și nepoții lor Mariica și fratele ei, Pătrașco, copiii Stancăi" pentru 700 de zloți tătărești[389]. O precizare deosebit de importantă este aceea conform căreia "când i-a vândut acest sat mai sus scris, el a fost pustiu, numai seliște, din pricina oștilor, și ars de tătari"[390]. După moartea lui Ion Golâi, condamnat pe nedrept de Iancu Sasu[391], văduva sa Ana Golăiasa a trebuit să se implice în salvarea averii familiei, deoarece dispariția neașteptată a logofătului lăsase în urmă numeroase

---

380 *Ibidem*, p.89.
381 G. Chiriță, *op. cit.*, p. 106.
382 *DRH*, vol. XXV, nr. 471, p. 462-463.
383 *Ibidem*, XXVII, nr. 343, p. 334.
384 *Marele dicționar geografic al României*, vol. II, p. 85.
385 G. Chiriță, *op. cit.*, p. 106.
386 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 252.
387 Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 89.
388 G. Chiriță, *op. cit.*, p. 210.
389 *DIR*, veac XVI, vol. III, nr.96, p. 79-80.
390 *DRH*, vol. VII, nr. 171, p. 216.
391 Franck Gerd, *Un ctitor și o ctitorie: Ion Golâi și mănăstirea Golia*, în Laurențiu Rădvan (editor), *Orașele din* spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate, Ed. UAIC, Iași, 2007, p. 33.

chestiuni patrimoniale nerezolvate[392]. Astfel, la 22 mai 1593, Aron vodă judeca pricina în care cneaghina Golăiasa "a pârât pe Gregore Udrea și pe Onciul și pe Mariica călugărița, fiica lui Arbure și pe Cheldoae si pe copiii lui Pătrașcu, zicând că a cumpărat Golâi fost mare logofăt de la ei un sat anume Spinenii", însă reclamații "au zis că le-a dat Golâi fost logofăt numai 12 polocopi arvună iar alți bani nu a dat. Iar cneaghina Golăiasa s-a sprijinit pe popa Ursu și Ambrofie și Neagoe, cum că le-a dat Golâi fost logofăt toți banii". Procedura de judecată și-a urmat cursul și domnul a făcut "lege ca să jure popa Ursu și Ambrofie și Neagoe, cum că le-a dat toți banii Golâi fost logofăt și ei n-au voit să jure", astfel încât cneaghina Golăiasa "a rămas de lege", iar cei reclamați au primit întărire, punând și ferâe de 12 zloți[393]. Între timp litigiul s-a soluționat favorabil pentru Ana Golăiasa, din moment ce la 9 august 1608 aceasta a dăruit mai multe bunuri și sate, între care și Spineni pe Jijia, mănăstirii Golia, numită "Vatoped", după marele lăcaș de la muntele Athos[394]. De altfel, văduva marelui dregător mai facuse și anterior danii bogate lăcașului athonit[395], care au culminat, la 20 ianuarie 1606, cu punerea sub ascultarea acesteia a ctitoriei soțului său din târgul Iașilor[396], ceea ce explică de ce Golia a fost frecvent numită în documente cu numele lavrei grecești[397].

Satul Spineni

La 1820 satul Spineni, aparținând mănăstirii Golia, avea în cuprinsul său 81 de familii, iar moșia se întindea la sfârșitul secolului pe 1188 hectare și cumula o populație de 136 familii, reprezentând 513 locuitori, care se îndeletniceau cu agricultura și creșterea animalelor (360 vite, 55 cai, 331 oi și 100 porci)[398]. În veacul XIX sătenii se aflau sub spectrul permanent al dezastrelor naturale, întrucât "satul și imașul pătimea de vărsăturile Jijiei"[399]. În Spinenii Vechi s-a organizat un mare iarmaroc de vite, însă după 1830 și-a încetat existența, odată cu înființarea târgului Bivolari, unde s-a strămutat și acesta[400]. La sfârșitul perioadei interbelice populația satului Spineni era de 648 locuitori[401], în 1966 de 979 și în 1977 de 808[402].

---

[392] Maria Szekely, *Ctitorii cei vechi ai Goliei, în Mănăstirea Golia, 350 de ani de la sfințirea ctitoriei lui Vasile Lupu*, Ed. Doxologia, Iași, 2010, p. 10.
[393] *DIR*, veac XVI, vol. IV, nr. 105, p. 84.
[394] *Ibidem*, veac XVII, vol. II, nr. 221, p.170-171.
[395] *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I, nr. 60, p. 86-87.
[396] Franck Gerd, *op. cit.*, p. 42-43.
[397] Maria Szekely, *op. cit.*, p. 12.
[398] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 210.
[399] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 433.
[400] *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, p. 456.
[401] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 252.
[402] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 210.

La 1879 s-a înființat satul Spinenii Noi sau Fântânele pe moșia satului Spinenii (devenit Spinenii Vechi)[403], comuna Iepureni, care zece ani mai târziu avea o suprafață de 715 hectare și o populație de 64 familii, reprezentând 239 locuitori care se îndeletniceau cu agricultura și creșterea animalelor (180 vite, 20 cai, 160 oi, 64 porci)[404]. Conform datelor din 1930 populația satului Spinenii Noi sau Fântânele era de 534 locuitori[405], în 1966 de 745 și în 1977 de 622 locuitori[406].

Satul Iepureni, numit în trecut și Bosincești, este așezat pe grinduri neinundabile în șesul Jijiei[407]. La începutul veacului XIX era locuit de 32 de familii[408], iar conform datelor de la finalul acestui secol așezarea ocupa 1716 hectare, având o populație compusă din 68 de familii, adică 268 de locuitori, care se îndeletniceau cu agricultura și creșterea animalelor (310 vite, 35 cai, 42 oi și 63 porci)[409]. Satul Iepureni a intrat într-o perioadă de stagnare demografică și apoi de declin, astfel încât la 1930 număra 277 locuitori[410], în 1966 187 și în 1977 doar 110[411].

În cuprinsul localității Iepureni a fost integrat și satul Glodeni, în cadrul unui proces de contopire comun teritoriului la care facem referire. Așezarea are o veche istorie, după cum o dovedește și un document din 2 iulie 1635-1638 în care se preciza că Ichimașco, împreună cu frații săi, Ursu și Andrei, împreună cu rudele lor, mărturiseau că au vândut părți din satul Baloșeni, pe Jijia, lui Toader Ștefan, Mihai Ungurul și Paradis Saula, între martorii la efectuarea tranzacției aflându-se și Constantin biv vornic din Glodeni[412].

O evoluție similară a cunoscut și satul Broșteni, așezat în stânga șesului Jijiei, al cărui nume provine de la aspectul lacului, mlăștinos și bogat în broaște[413], care și-a conservat individualitatea până spre finalul secolului XX. Astfel, la finalul veacului XIX avea o suprafață de 671 hectare și o populație de 22 familii, reprezentând 89 de suflete, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (37 vite, 9 cai, 16 oi și 10 porci)[414]. Populația a scăzut în 1930 la doar 38 locuitori[415], însă în 1966 erau 398 și în 1977 un număr de 375[416].

Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din comuna Santa-Mare

---

[403] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1103.
[404] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 210.
[405] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[406] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 210.
[407] *Ibidem*, p. 127.
[408] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 433.
[409] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 210.
[410] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[411] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 127.
[412] *DRH*, vol. XXIII, nr. 155, p. 191.
[413] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 34.
[414] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 40.
[415] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 252.
[416] Alexandru Obreja, *op. cit.*, p. 34.

În veacul XIX pe teritoriul comunei Santa Mare se afla comuna Rânghilești, în partea de sud-est a plășii Ștefanești, ocupând dealurile care se prelungesc pe ambele maluri ale pârâului Corogea, până la Prut și Jijia. Era compusă la momentul respectiv din satele Boroseni, Călărași, Ciornoha, Durneștii Mitropoliei, Berza, Ilișeni, Odaia Rânghilești, Rânghilești și Santa Mare. Suprafața era de 9766 hectare și avea o populație compusă din 729 de familii, reprezentând 3407 locuitori. În comună se aflau 13 iazuri, care aveau două mori și o moară de apă care fabrica mari cantități de făină pentru comerț[417]. Actuala comună Santa Mare are în componență un număr de opt sate: Santa Mare, Durnești, Rânghilești, Rânghilești-Deal, Ilișeni, Bogdănești, Bădărăi și Berza. La recensământul din 2012 populația comunei era de 3020 locuitori, însă sporul natural negativ de -24 la mie (unul dintre cele mai mari de pe valea Prutului mijlociu) indică o diminuare a numărului de locuitori în perioada următoare[418].

Localitatea de reședință, numită Santa Mare, Santa Maria sau Sfânta Maria este situată pe coasta de sud și sud-est a dealurilor Durneștilor, lângă Prut, în estul Rânghileștilor. Așezarea a fost înființată în 1880, pe moșia satului Durneștii Mitropoliei cu noi împroprietăriți[419], având o suprafață de 501 hectare și o populație compusă din 150 familii, reprezentând 604 locuitori. Aceștia practicau agricultura și creșterea animalelor, a căror număr ajungea la 396 vite, 68 cai, 700 oi și 52 porci[420]. Până la sfârșitul perioadei interbelice efectivul populației s-a dublat, conform datelor recensământului din 1930 atingând cifra de 1105[421].

În perioada premodernă satul Durnești se numea Perițcani[422] și era așezat în ponoare, spre nord, pe malul Prutului, însă din cauza faptului că râul rupea frecvent malurile, țăranii împroprietăriți la 1864 au format satul Durnești. La începutul secolului XIX moșia aparținea Mitropoliei și aici locuiau 50 de familii[423], iar ulterior a fost populată cu noi împroprietăriți de la 1879[424], care au pus și bazele localității Santa Maria[425]. Între cele două războaie mondiale populația așezării a ajuns să numere 165 de locuitori[426].

Așezarea Rânghilești, situată pe o coastă de deal și împrejurul unui iaz, pe o vale care se deschide spre valea Corogea și a Prutului[427], a făcut parte din ocolul târgului Ștefănești, după cum

[417] V. C. Nedejde și I. Țițu, *Dicționarul geografic al județului Botoșani (la anul 1891),* București, 1895, p.181-182.
[418] *Anuarul Statistic al Județului Botoșani*, 2014.
[419] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1071.
[420] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 187.
[421] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 76.
[422] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 1071.
[423] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 432.
[424] *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, p. 313.
[425] *Ibidem*, vol. III, p. 300-301.
[426] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 76.
[427] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 182.

reiese dintr-un document emis de cancelaria lui Iancu Sasul în 1582, prin care domnul întărea lui Ştefănescu cămăraş şi lui Tiron diac "această selişte mai sus scrisă, anume Rânghileştii, pe Prut, în ţinutul Dorohoi", care a fost ascultătoare ocolului târgului Ştefăneşti[428]. Practic localizarea se face în funcţie de această ultimă aşezare, hotarul seliştii fiind indicat "în jos de târgul Ştefanestilor"[429], deşi este posibil ca referirea să nu se facă la Rânghileşti, ci la Rângăuţi, situat pe pârâul cu acelaşi nume, între Bobuleşti şi Ostopceni[430]. Informaţiile documentare arată că, începând cu 1617, Rânghileştii au aparţinut familiei Prăjescu, iar din 1655, Sturdzeştilor[431]. Astfel, la 2 aprilie 1623 Ştefan Tomşa întărea lui Lupul Prăjescu mai multe sate pe Prut cu iazuri, bălţi de peşte şi locuri de moară, între care şi Rângăleşti "cu iazurile"[432]. Cândva între 29 martie 1636 şi 1639 Borăleanul uricar şi Anton din Tomeşti scriau lui Gavrilaş Mateiaş mare logofăt despre hotărnicirea părţii lui Onciul Iuraşcovici şi a Măricuţei şoltuzoaie, din satul Bisericani, prilej cu care au fost prezenţi mai mulţi oameni buni şi bătrâni, între care Dumitru din Rânghileşti[433]. La 6 mai 1644 Vasile Lupu întărea lui Andronic Bogdan căpitan şi fratelui său Dumitru Bogdan, fiul lui Bogdan Diac şi rudelor lor stăpânirea asupra satului Ostapceni, localizat "mai jos de târgul Ştefăneşti, între Rânghileşti şi Băscăceni". De asemenea, primeau confirmare pentru "un iaz ce au făcut de demult din hotarul satului Băscăceni şi a înecat apa mult loc din hotarul Ostăpcenilor şi biserica din Ostăpceni a înecat acel iaz şi l-au stricat în zilele lui Eremiia Moghilă voievod, cu judecată şi poruncă domnească şi să nu aibă a zăgăzui acel iaz niciodată, pentru ca numai iazul este din hotarul Băscăcenilor, iar apa toată curge în hotarul Ostăpcenilor"[434].

În 1820 moşia Rânghileşti aparţinea hatmanului Constantin Paladi, iar pe cuprinsul acesteia locuiau 92 de familii[435]. La sfârşitul secolului, satul Rânghileşti, reşedinţa comunei omonime, avea o întindere de 3245 hectare şi o populaţie compusă din 147 familii, reprezentând 664 locuitori. Sătenii exploatau opt iazuri, două mori cu apă şi una cu aburi şi practicau sistematic agricultura şi creşterea animalelor (750 vite, 236 cai, 2770 oi şi 890 porci)[436]. Conform recensământului din 1930, pe suprafaţa actuală a satului Rânghileşti se aflau, pe lângă localitatea propriu-zisă, aşezările Odaia Rânghileşti şi Rânghileşti Fabrica, al căror număr total de locuitori se cifra la 893[437].

---

[428] *DIR*, veac XVI, vol. III, nr. 234, p. 180.
[429] *Ibidem*, p. 181.
[430] Gheorghe Pungă, *Vatra, hotarul şi ocolul târgului Ştefăneşti*, în vol. *Ştefan celMare la cinci secoledela moartea sa*, Ed. Alfa,Iaşi, 2003, p.55.
[431] *Ibidem*, p. 57.
[432] *DRH*, vol. XVIII, nr. 46, p. 66.
[433] *Ibidem*, vol. XXIII, nr. 381, p. 429.
[434] *Ibidem*, vol. XXVII, nr. 314, p. 306.
[435] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 428.
[436] V. C. Nedejde şi I. Ţiţu, *op. cit.*, p. 182.
[437] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 76.

În veacul XIX pe moșia Rânghilești se afla și satul Boroseni, situat pe malul Prutului, la vărsarea pârâului Corogea, într-un loc râpos numit "ponoară". Acest sat a fost întemeiat în jurul anului 1865 de către proprietarul moșiei, care a dat voie mai multor țigani lingurari să-și facă bordeie. Se pare că numele venea de la cuvântul "baros", unealta folosită în atelierele de fierărie. Avea o populație de 42 de familii, reprezentând 161 locuitori, în majoritate țigani, care se ocupau în timpul iernii cu realizarea lingurilor și coveților pentru albit care erau făcute din pădurea de lângă Prut. Locuitorii practicau și agricultura, iar efectivele de animale ajungeau la 60 vite, 8 cai și 12 porci[438].

Localitatea Ilișeni era situată pe pârâul Corogea sau Corovina, pe coasta de sud-est a dealului și lângă iazul care purtau același nume[439]. Aceasta aparținea la 27 ianuarie 1587 diacului Ieremia Chicera, fiind dobândită de ascendenții acestuia de la Alexandru Lăpușneanu, în urma unui schimb de sate. Aceste informații provin din documentul care arată că diacul împreună cu rudele "s-au plâns împotriva lui Gligorie Dracea și au spus că au dat în mâinile lui un uric ce l-a avut mama lor Anușca și sora ei Draga, pe satul Ilișanii care este în gura Corovei, în ținutul Dorohoiului, de schimb cu Alexandru voievod pentru satul Sohanii ce este în ținutul Sucevei", pe care domnul l-a dat ctitoriei sale de la Slatina[440]. În secolul următor, Grigore Ureche mare vornic al Țării de Jos, împreună cu soția sa, Lupa, Toma Cantacuzino mare stolnic, împreună cu soția sa, Anita, Lupul Bucium stolnic, cu soția sa, Nastasiia, au împărțit ocinile rămase de la parinții lor comisul Voruntar și Solomia. Satul Ilișeni, situat la vărsarea Corovinei, a fost primit de Savin și soția sa Nastasia. Alături de acestea le-a fost atribuit și satul Zudureni pe Prut[441]. La 3 iulie 1645 Gavrilaș Mateiaș logofăt a cumpărat seliștea Ilișeni de la Mihăilaș pentru două sute de taleri de argint[442]. Din această informație documentară rezultă faptul că la jumătatea veacului al XVII-lea satul se afla într-o perioadă de declin, fiind părăsit de locuitori. În perioada următoare s-a produs o repopulare, însă localitatea a continuat să fie una modestă. Astfel, la sfârșitul veacului XIX, satul Ilișeni, aflat în partea de nord a comunei Rânghilești, plasa Ștefănești, avea o suprafață de 33 de hectare și o populație compusă din 35 de familii, reprezentând 164 de locuitori. Sătenii se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor, care ajungeau la un efectiv de 50 vite, 14 cai, 172 oi si 30 porci[443]. În următoarele decenii s-a înregistrat un spor demografic lent, dar constant, astfel încât la sfârșitul perioadei interbelice populația așezării a ajuns să numere 330 de săteni[444].

---

[438] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 21.
[439] *Ibidem*, p. 138.
[440] *DIR*, veac XVI, vol. III, nr. 409, p. 336-337.
[441] *DRH*, vol. XXVII, nr. 237, p. 217.
[442] *Ibidem*, vol. XXVIII, nr. 46, p. 44.
[443] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 138.
[444] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 74.

Satul Bădărăi se numea în vechime Iugani sau Lungani, iar numele de Bădărăi provine de la o familie de răzeși care s-a așezat aici[445]. La începutul secolului XIX moșia Bădărăi era răzeșească, iar pe cuprinsul acesteia locuiau 40 de familii[446]. Spre sfârșitul veacului era localizată oficial în partea de nord a comunei Bivolari, la granița cu județul Botoșani, având o populație de 51 familii, reprezentând 157 locuitori care lucrau moșia satului, viile și livezile, dar se îndeletniceau și cu creșterea animalelor (175 vite, 33 cai, 40 oi și 37 porci)[447].

Conform tradiției locale, satul Berza a fost înființat la finalul veacului XVIII de Gheorghe Donici, iar numele ar deriva de la cuvântul "barză", deoarece pe cuprinsul văii în care este așezat se aflau multe bălți unde aceste păsări își căutau hrana. La sfârșitul veacului XIX satul Berza se afla în partea nord-estică a comunei Rânghilești, plasa Ștefănești, pe țărmul Prutului, având o suprafață de 868 hectare și împreună cu Odaia Berza și Găureni avea o populație compusă din 39 de familii, reprezentând 168 de locuitori. Sătenii se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor, a căror efective ajungeau la 311 vite, 80 cai, 1297oi, 16capre și 220 porci[448]. Până în deceniul patru al veacului XX efectivul populației a ajuns la 330 de locuitori, conform datelor recensământului din 1930[449].

Foto: Vechea vatră a satului răzășesc Bădărăi, la hotarul dintre comuna Bivolari și comuna Santa Mare.

[445] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 40.
[446] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 428.
[447] G. Chiriță, *op. cit.*, p. 21.
[448] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 14-15.
[449] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 76.

Foto: Satul Bădărăi, aflat la hotarul între județul Iași (comuna Bivolari) și Botoșani (comuna Santa Mare)

Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din comuna Românești (jud. Botoșani)

În veacul al XIX-lea pe teritoriul comunei Românești se afla comuna Ostopceni, situată în partea de sud-est a plășii Ștefănești, de-a lungul șesului Prutului și Bașeului, pe un platou întins și înalt, formând șira dealurilor dintre pârîurile Bașeu și Corogea. Se compunea la momentul respectiv din satele Românești, Băscăceni, Dămideni, Ostopceni-Balș, Ostopceni-Răzeși (Ciuru) și avea o suparafață de 3512 hectare și o populație compusă din 320 de familii, reprezentând 1229 locuitori[450]. Actuala comună Românești este formată din satele Românești, Dămideni, Românești-Vale și Sărata. Potrivit recensământului din 2012 populația comunei se ridica la 2022 locuitori, însă sporul natural negativ de -19 la mie indică perspectiva unei diminuări a acesteia în perioada următoare[451].

Satul Românești, aflat pe coasta unui deal în formă de amfiteatru, lângă Prut[452], este unul dintre cele mai vechi din zonă, fiind menționat documentar pentru prima dată sub numele Băscăcăuți, la 30 aprilie 1431, când Alexandru cel Bun dăruia două sate preotului Iuga[453]. În anul

[450] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 164.
[451] *Anuarul Statistic al Județului Botoșani*, 2014.
[452] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 184.
[453] *DRH*, vol. I, nr. 102, p. 151-152.

1803 satul Băscăceni apare ca fiind răzeșesc, cu 70 de familii de birnici[454]. Din anul 1810 datează o schiță a părților moșiei Băscăceni, de pe apa Prutului, ca făcând parte din ținutul Iași[455]. La 1816 satul Băscăceni avea 60 de familii, care plăteau un bir de 760 lei pe an[456], iar în 1820 locuiau 148 de familii, care își asigurau hrana din agricultură și cărăușie[457]. Din 1832 apare sub numele de Boscoteni, unde locuiau 339 persoane atât la 1846, cât și la 1864[458]. Tot lângă Prut s-a aflat și satul Istrăteni ai cărui locuitori s-au mutat în 1853 în Băscăceni[459]. La finalul veacului XIX satul Băscăceni era plasat în partea de est a comunei Ostopceni, plasa Ștefănești, și avea o suprafață de 292 hectare și o populație compusă din 92 de familii, reprezentând 373 de locuitori.

În secolul XVII satul Românești a intrat în posesia familiei Petriceico[460], iar la mijlocul secolului XVIII aparținea lui Lupașcu Gherghel[461]. Soția acestuia din urmă, Alexandra, a vândut cu 34 de lei nepotului sau a patra parte din satul Băscăceni[462]. În timp, proprietarii s-au succedat frecvent, astfel încât la finalul veacului al XVIII-lea Vasile Tănase deținea cea mai mare parte a moșiei satului Băscăceni[463]. Un alt proprietar care apare frecvent în actele de vânzare-cumpărare a diverselor părți ale satului este vameșul Constantin Tomița[464]. La sfârșitul secolului XIX satul Românești era plasat în vecinătatea satului Ciurul, comuna Ostopceni și avea o suprafață de 250 hectare și o populație compusă din 83 familii, reprezentând 387 locuitori, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor, efectivele totalizând 120 vite, 20 cai, 244 oi si 30 porci[465].

O mare parte a actualului sat Românești se afla pe locul vechii așezări Ostopceni, formată din mai multe cătune dispuse de-a lungul drumului Ștefănești-Iași. Denumirea satului poate proveni de la un personaj Ostapco, întrucât numele, de origine tătară, era frecvent în perioada când se dăruiau moșii primilor proprietari[466]. Primul document oficial datează din 24 noiembrie 1598 și a fost emis la Ștefănești, într-o judecată pentru niște locuri de casă[467]. La 1 aprilie 1599 Ieremia Movilă îi întărea lui Bogdan diac, fiul lui Iurie, "dreapta lui ocină și cumpărătură, satul Ostapciani,

---

[454] Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *Românești, județul Botoșani, Micromonografie,* București, 1999, p. 21.
[455] *Ibidem*, p. 27.
[456] *Ibidem.*
[457] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 424.
[458] Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 33.
[459] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 184.
[460] Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 12.
[461] *Ibidem*, p. 13.
[462] *Ibidem.*
[463] *Ibidem*, p. 14-15.
[464] *Ibidem*, p. 15-21.
[465] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 184.
[466] Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 36.
[467] *DIR*, veac XVI, vol. IV, nr. 293, p. 239.

care este mai jos de târgul Ștefănești, între siliștea Rânghilești și Fântâna Băscăciani[468]. În 1772, Neculai Roman avea cea mai mare proprietate la Ostopceni, unde erau 16 familii care plăteau bir și 25 de familii fără bir, iar în 1774 toată suma caselor era de 22 (dintre care 17 plăteau bir)[469]. Pe la 1803 satul Ostopceni este menționat ca proprietate a răzeșilor, însă era un sat mic, iar puterea economică a locuitorilor săi era slabă în comparație cu cea a locuitorilor din Băscăceni, dacă se are în vedere birul ce revenea fiecărei familii, respectiv 5,8 lei în Băscăceni și 3,7 lei în Ostopceni[470]. La începutul veacului XIX moșia era împărțită între răzeși și Niță Romănescu[471], iar pe cuprinsul acesteia locuiau 50 de familii[472].

După mai multe schimbări de denumiri, in 1887 sunt menționate satele Ostopceni-Balș și Ostopceni-Răzeși, pe teritoriul acestuia din urmă formându-se satul Românești[473]. Numele de Românești alternează cu Ostopceni, însă este adoptat ca nume de comună in 1906, când cuprindea și satele Ostopceni-Balș, Ostopceni (Românești-Deal) și Ostopceni-Răzeși[474]. Din anul 1865 satul Românești a făcut parte din comuna Ostopceni-Răzeși, apoi Ostopceni din 1873. În 1912 aceasta din urmă era compusă din satele Ostopceni-Românești (reședința comunei, cu 76 de case locuite, 10 nelocuite, 89 familii), Boscoteni (cu 71 de case locuite, 9 nelocuite, 80 familii), Ostopceni-Balș (cu 81 case locuite, 2 nelocuite, 93 familii), Ostopceni-Răzeși (cu 34 case locuite, 1nelocuită, 39 familii), Dămideni (cu 100 case locuite, 11 nelocuite, 111 familii), Românești-Vale (cu 19 case locuite, 1 nelocuită, 21 familii) și Bobulești (cu 310 case locuite, 13 nelocuite, 333 familii)[475]. În cadrul recensământului din 1930 satul apare cu denumirea dublă Ostopceni-Românești, la care se adaugă Românești-Vale, ajungând la o populație totală de 590 locuitori[476].

La sfârșitul veacului XIX, satul Ciuru, despre care o legendă locală spune că ar fi fost întemeiat de Ștefan cel Mare[477], se află în centrul comunei Ostopceni, plasa Ștefănești, așezat pe coasta de nord-est a dealului Ciuru, fiind compus din Ciurul din Deal și Ciurul din Vale. Părțile Românești și Băscăceni au fost înstrăinate, iar răzeșilor le-a rămas doar partea din mijloc, începând din Prut până la pârâul Corogea, care la sfârșitul secolului XIX se mai numea Ciuru. La vremea respectivă satul avea o suprafață de 292 hectare și o populație compusă din 61 de familii,

---

468 *Ibidem*, nr. 316, p. 256.
469 Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 39-40.
470 *Ibidem*, p. 40-41.
471 *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. 999.
472 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 424-425.
473 Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 42.
474 *Ibidem.*
475 *Ibidem*, p. 33-34.
476 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 76.
477 Aurel Gheorghiu, *Câteva localități istorice din Jud. Botoșani,* Botoșani, 1926, p. 8.

reprezentând 234 locuitori, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (482 vite, 160 cai, 2436 oi si 60 porci)[478].

Prima mențiune documentară pentru satul Dămideni, situat pe coasta unui deal[479], datează de la 23 septembrie 1616, când acesta era întărit Mănăstirii Dragomirna, alaturi de alte stăpâniri dăruite acesteia de Vasile Stroici, împreună cu “toate hotarele lor și cu toate veniturile, care sunt pe ele, orice ar fi pe fiecare, iazuri și mori și locuri de moară, cu câmp și fânaț și păduri și grădini”[480]. Satul a avut caracter răzeșesc, ca și majoritatea localităților cu care se învecina și numai o parte a fost proprietatea logofătului Stroici, care a donat-o mănăstirii amintite. Catagrafia fiscală din 1820 arată că moșia Dămidenii aparținea casei jicnicerului Petrachi Buzilă, iar pe cuprinsul acesteia locuiau 22 de familii[481]. Dupa 1820 se poate urmări existența satului Dămideni în care a fost încorporat, în 1832, satul Ilișeni, care era apoi menționat de sine stătător în 1854[482]. Moșia satului Dămideni a intrat în proprietatea lui Alecu Bădărău în 1909-1910, împreună cu jumătate din moșia Ștefănești și satele Bobulești și Românești[483]. La sfârșitul secolului XIX satul Dămideni se afla în partea de sud-est a comunei Ostopceni, plasa Ștefănești, având o populație de 84 de familii, reprezentând 226 de locuitori, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (100 vite, 20 cai, 309 oi și 80 porci)[484].

Actualul sat Dămideni s-a format începând din 1960, când, din cauza inundațiilor provocate de revărsările Prutului, o parte din locuitorii vechiului sat Dămideni (cunoscut și ca “satul vechi”, în marginea pădurii Caradan) și-au construit locuințe pe coama dealului pe care se afla șoseaua Iași-Ștefănești. Perimetrul unde s-a aflat, până în 1954-1956, satul Românești-Vale, a fost vatra satului numit la început Ostopceni, cel menționat pentru prima dată la 24 noiembrie 1598[485]. Informații sigure avem doar pentru anul 1912, când satul avea 19 case locuite și una nelocuită, cu 21 familii, compuse din 46 barbați și 42 femei. Până la sfârșitul perioadei interbelice numărul de locuitori a crescut foarte mult, conform datelor recensământului din1930 ajungând la cifra de 532[486].

Satul Sărata este situat la 5 km vest de Dămideni și 7,5 km sud-vest de Românești. Această localitate a fost înființată la 1920-1921, în urma marii împroprietăriri, cand o parte din locuitorii satului Românești, acuzând lipsa imașului pentru animale, au optat pentru a primi pământ în vechea

[478] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 79-80.
[479] *Ibidem*, p. 100.
[480] *DIR*, veac XVII, vol. IV, nr. 68, p. 46.
[481] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 428.
[482] Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 42.
[483] *Ibidem*, p. 52.
[484] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 184.
[485] Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 42.
[486] Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populației României*, p. 74.

moșie Dămideni, pe ambele maluri ale pârâului Corogea[487]. Astfel, familii ca Burciu, Lăcătuș, Isopescu, au întemeiat aici o nouă așezare. Denumirea satului vine de la caracteristica predominantă a solului sărăturos. În primii zece ani după fondare satul a cunoscut o creștere demografică importantă ajungând să numere 408 locuitori[488].

Evoluţia istorică a comunităților de răzeși din U.A.T Ștefănești (Botoșani)

În secolul XIX comuna Ștefanești se afla în estul plășii Ștefănești, pe șesul Bașeului și Prutului, și în zona deluroasă din dreapta Bașeului. Era formată din satele Bădiuți, Stânca și Ștefănești-sat, având o suprafață de 6435 hectare și opopulație de 468 familii, reprezentând 1958 locuitori[489]. La sfârşitul perioadei interbelice 8891 locuitori, dintre care 6483 erau români, 2337 evrei, iar ceilalți erau, în ordinea procentuală descrescătoare, țigani, germani, ruși și polonezi[490]. Actuala comună Ștefănești include următoarele localități: orașul Ștefănești, Stefănești-sat, Bădiuți, Bobulești și Stânca, având o populație de 5611 locuitori conform recensământului din 2012. Sporul natural negativ, de -18 la mie, indică însă perspectiva unui declin demografic în perioada următoare[491].

Localitatea urbană Ștefănești, situată pe cursul inferior al Bașeului, în partea de sud-est a fostului ținut Dorohoi, într-o regiune de șes, fertilă și dens populată[492], a cunoscut o evoluție neîntreruptă din preistorie până în zilele noastre. Este foarte probabil ca acest târg sa fie Gura Bașeului, localitate în care, la 26 mai și 8octombrie 1435, Ștefan al II-lea emitea două documente[493]. Afirmația privind această localizare este susținută și de faptul că apele pârâului se uneau, în perioadele inundațiilor, cu ale Prutului, iar în timp s-a format un braț al Bașeului ce se vărsa în Prut, puțin mai la sud de Ștefănești. Probabil că schimbarea denumirii satului este legată de numele lui Ștefan al II-lea, iar trecerea în rândul localităților urbane este posibil să fi avut loc la începutul domniei lui Ștefan cel Mare[494]. Nicolae Iorga considera că târgul a fost întemeiat de marele domnitor, la fel și Constantin C. Giurescu, care îl plasa în a doua jumătate a secolului XV[495]. Bine poziționat la întretăierea drumurilor Iași-Hotin și Soroca-Suceava, postat strategic la vadul Prutului, Ștefănești va fi transformat la începutul domniei lui Ștefan cel Mare într-un orășel, reședința unui Ocol Domnesc cu o rază administrativă de 30-40 kilometri, care va înflori cu timpul

487 Ioan Canciuc, Gh. Pungă, *op.cit.*, p. 42.
488 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 76.
489 V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 184.
490 Sabin Manuilă, *Recensămîntul general al populaţiei României*, p. 72.
491 *Anuarul Statistic al Județului Botoșani*, 2014.
492 V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 184.
493 *DRH*, vol. I, nr.141, p. 195-196 și nr. 142, p. 196-197.
494 Gh. Pungă, *Contribuții documentare privind evoluția târgului Ștefănești (sec. XV-XVII)*, în Anuarul Institutului A.D. Xenopol, XV, 1978, p. 284-285.
495 *Ibidem.*

datorită sporirii tranzitului comercial. La 1800 târgul cuprindea urmatoarele suburbii: Ştefăneştii Ganei, Mahalaua Surugiei şi Mahalalele Târgului. La 1820, Ştefăneştii aveau 451 de birnici, care locuiau în Mahalaua de Sus (140), Mahalaua din Jos (61), Todiriţani (56), Frumuşica (155), Ştefăneştii Ganei şi Podari (39)[496].

Deşi nu există informaţii documentare privind meşteşugurile, în secolele XV-XVI activau cu siguranţă meşteri morari, brutari şi podari, după cum o sugerează atestarea pe Başeu sau Prut a numeroase mori de apă şi a podurilor fixe sau plutitoare[497]. O altă ocupaţie a locuitorilor de aici era olăritul, dupa cum o dovedeşte ceramica realizată de meşterii locali, pe care au scos-o la iveală descoperirile arheologice. Primele informaţii documentare privind meşteşugurile alimentare datează de la începutul secolului XVII şi fac referire la Avram meserciul şi Alecsi bărarul din Ştefăneşti[498]. Cu siguranţă existau şi bresle sociale, precum cele ale cioclilor (care se ocupă de înmormântarea celor săraci) şi calicilor (locuitori care stateau pe lângă biserici, întrucât nu-şi puteau câştiga existenţa prin muncă)[499]. Pescuitul reprezenta o îndeletnicire importantă pentru economia locală, astfel că la 3 mai 1637 Vasile Lupu dăruia lui Ionaşco cupar Iazul Cioclilor din hotarul târgului Ştefăneşti[500]. Doi ani mai târziu, la 8 aprilie 1639, tot Vasile Lupu întărea lui Ionaşco cupar satul Bârsăneşti, la Cărpeniş, ţinutul Dorohoi, cumpărat de la călugării mănăstirii Dragomirna cu 350 de taleri bătuţi, care au fost folosiţi pentru lucrările de construcţie a mănăstirii. Totodată, domnul îi confirmă stăpânirea asupra "unui iaz, care îi este danie şi miluire de la însăşi domnia mea, pentru slujba lui dreaptă şi credincioasă ce ne-au slujit în casa noastră, de cand era mic şi până în vremea de acum, care este acest iaz din hotarul târgului nostru Stefăneşti, pe pârâul Corovia, în ţinutul Dorohoiului, care s-a numit mai înainte Iazul Cioclilor, ca să-şi facă iaz cu cheltuiala sa. Şi altul nimeni dintre târgoveţi sau din ciocli sau nimeni altul din târgul Ştefăneşti să nu aibă a se amesteca la acest iaz, întru nimic"[501].

În ceea ce priveşte înfăţişarea aşezării, activităţile economice şi modul de viaţă al localnicilor, există numeroase mărturii din secolele XVII-XVIII. Astfel, având în principal o economie agrară, prosperitatea Ştefăneştiului era determinată de perioadele de pace şi de intensificare a schimburilor comerciale. Aceasta deoarece localitatea a fost expusă de-a lungul timpului la acţiunile ostile întreprinse de puterile vecine, suferind numeroase distrugeri[502]. Stabilirea

---

[496] Idem, *Vatra, hotarul şi ocolul târgului Ştefăneşti*, p.42.
[497] Idem, *Contribuţii documentare privind evoluţia târgului Ştefăneşti,* p. 285.
[498] Idem, p. 286.
[499] *Ibidem.*
[500] *DRH*, vol. XXIV, nr. 82, p.81.
[501] *Ibidem*, vol. XXV, nr. 89, p. 88.
[502] Aurel Gheorghiu, *op. cit.*, p. 13-14.

capitalei Moldovei la Iași și extinderea rutei comerciale către Galați a impus orășelul ca popas obligatoriu de poștă pe ruta Galați-Hotin. Astfel, târgul Ștefănești este menționat frecvent de călătorii în drum spre Imperiul Otoman, care subliniază importanța acestuia, mai ales că pentru mulți servea și ca loc de popas. Aflat în tranzit prin Moldova în deceniul patru al secolului XVII, călugărul italian Niccolo Barsi și-a găsit odihna "într-un orășel numit Ștefănești"[503]. Urmând itinerariul de la Hotin la Iași în 1613, Tommaso Alberti, agentul unei case de comerț venețiene, care întreținea legături comerciale cu Imperiul Otoman și Polonia, a descris localitatea Ștefănești drept un "târg mare"[504]. Aceleași locuride popas au fost preferate și de un sol polon, care s-a oprit la Ștefănești, caracterizandu-l drept un "orășel"[505].

Viața târgului Ștefănești a fost una sinuoasă, marcată de jafuri și invazii (mai ales tătare și poloneze), precum și de calamități naturale (incendii, inundații, cutremure, invazii ale lăcustelor). Astfel, în anul 1509 a fost prădat de trupele poloneze, ca represalii pentru campania pe care Bogdan al III-lea a întreprins-o pe teritoriul regatului[506], iar în 1513 a fost prădat și ars de tătari[507]. În relatarea anonimă a soliei lui Jerzy Krasinski, care a avut loc în 1636, se arăta că "acest orășel înainte vreme era însemnat după cum se vede din așezarea lui și după biserica de zid frumos clădită, dar acum ruinată, pentru restaurarea căreia acum se cară pietre și alt material"[508]. Așadar evoluția așezării nu a fost doar ascendentă, fiind marcată de momente de descreștere, până la perceperea acesteia ca o așezare rurală.

Finalul veacului XVII aduce o diminuare a importanței și o încetinire a evoluției târgului Ștefănești în principal datorită dispariției Ocolului Domnesc. Solia condusă de Ioan Gninski, pe care polonezii au trimis-o la Poartă pentru a ratifica pacea de la Zurawna (16 octombrie 1676) a ajuns la Ștefănești la 23 iunie 1677, despre care se arată că "orașul era odinioară destul de mare, are o biserică de zid, cu acoperișul ars ("Sf. Parascheva"), un iezer lângă oraș, dar stricat, a fost acolo odată o moară de zid. În acest oraș locuiesc călărași, dar nu știu dacă erau mai mult de o sută de gospodării de ale lor"[509]. Pentru comandantul suedez Erasmus Heinrich Schneider von Wismantel, la începutul veacului al XVII-lea, Ștefănești nu mai era decât o localitate "neînsemnată, așezată pe Prut"[510]. Cu toate acestea, așezarea a continuat să reprezinte un reper în diverse împrejurări istorice, "târgușorul Ștefanești" fiind menționat ca locul din care în 1711 generalul Boris Petrovici

---

503 *Călători străini despre Țările Române,* vol. V, p. 74.
504 *Ibidem*, vol. IV, p. 364.
505 *Ibidem*, vol. V, p.154.
506 Grigore Ureche, *op. cit*., p. 140.
507 *Ibidem*, p.141-142.
508 *Călători străini despre Țările Române,* vol. V, p. 113.
509 *Ibidem*, vol. VII, p. 351.
510 *Ibidem*, vol. VIII, p. 342.

Şeremetev a plecat spre a trece Prutul[511]. La finalul veacului XVIII diplomatul polonez Kajetan Chrzanowski constata în cursul călătoriei prin Moldova, de-a lungul Prutului, că “a fost cu totul distrus în timpul ultimului război, iar acum este refăcut în întregime”[512]. Principalul izvor intern care descrie târgul Ştefăneşti este “Descrierea Moldovei”, în care principele cărturar Dimitrie Cantemir arată că “Ştefăneştii sunt un târg pe Prut în care acum turcii, după ce au curăţit fluviul, se zice că au facut un doc de corăbii şi o magazie de provizii pentru garnizoana din Hotin”[513].

Se pare că decăderea Ştefăneştiului s-a accentuat în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, după cum o dovedeşte faptul că tot mai mulţi dintre cei care coborau pe malul drept al Prutului preferau Tabăra ca loc de popas, localitate care în trecut fusese menţionată mai ales ca punct de tranzit între Ştefăneşti şi Iaşi. Creşterea importanţei aşezării Tabăra ca loc de popas nu a răpit total acest rol Ştefăneştiului, după cum reiese dintr-o serie de mărturii, precum cea a lui Vince Batthyany, care în 1805 a efectuat o călătorie, străbătând nordul Transilvaniei, Bucovina şi Moldova, de la Botoşani la Iaşi pe valea Prutului, după care s-a întors pe cursul aceluiaşi râu, menţionând sosirea în “oraşul” Ştefăneşti, unde arată că “ne-am adresat ispravnicului, care ne-a găzduit bucuros”[514].

Începând cu 1745 familia Paladi şi-a făcut simţită tot mai mult prezenţa în viaţa economică a Ştefăneştiului. În 1820 pe proprietatea hatmanului Constantin Paladi trăiau 655 de familii care se ocupau cu agricultura, cărăuşia, comerţul şi meşteşugurile[515]. La sfârşitul secolului moşia târgului se întindea pe 286 hectare, aceasta incluzând, pe lângă spaţiul de locuire, imaşul şi viile, iar populaţia era de 857 familii, reprezentând 3092 locuitori, majoritatea evrei[516]. În târg se găsea o tăbăcărie, o moară şi o distilerie pentru băuturi spirtoase. În Ştefăneşti era reşedinţa plăşii omonime, a judecătoriei ocolului Jijia, o şcoală unde se preda şi meseria împletitului coşercilor de papură şi a pălăriilor de paie şi era instalat un punct de observaţie a regimului ploilor. În târg mai era o farmacie, un spital judeţean, un birou telegrafico-poştal şi două companii de dorobanţi. Locuitorii români se ocupau cu agricultura şi creşterea animalelor, a căror efective ajungea la 503 vite, 355 cai, 836 oi, 285 porci şi 240 capre[517].

---

[511] *Ibidem*, p. 430.
[512] *Ibidem*, vol. X, p. 448.
[513] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1981, p. 81.
[514] *Călători străini despre Ţările Române,* sec. XIX, vol. I, p. 107.
[515] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 425.
[516] V. C. Nedejde şi I. Ţiţu, *op. cit.*, p. 204.
[517] *Ibidem*, p. 204-205.

Un rol important în evoluția Ștefăneștiului l-a avut comunitatea evreiască, ai cărei reprezentanți au început să se instaleze masiv după 1812[518], pentru că la scurt timp, în 1820, să numere 70 de familii[519], ajungând la finalul veacului XIX la peste două mii de persoane[520]. Noii veniți au contribuit decisiv la instaurarea unei noi epoci de prosperitate în târgul Ștefănești. Evreii dispuneau de învățământ în limba maternă și cunoșteau o înfloritoare viața religioasă, existând nu mai puțin de 10 sinagogi, dintre care prima construită în secolul XVIII. La jumătatea secolului XX comunitatea evreiască era implicată în vaste relații comerciale internaționale, însă membrii acesteia au părăsit orașul după al doilea război mondial.

La finalul secolului XIX, satul Ștefănești, reședința comunei ominime, se aflǎ în partea de vest a târgului Ștefănești, având o suprafață de 456 hectare și o populație de 216 familii, reprezentând 864 locuitori, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (536 vite, 88 cai, 924 oi și 204 porci)[521].

Satul Bădiuți (Bădeuți, Bădeuți) se afla pe malul drept al pârâului Bașeu, în marginea de sud-est a târgului Ștefănești[522], fiind inclus în hotarul ocolului acestuia, și este atestat în rezumatul unui uric de la Alexandru cel Bun din 26 august 1424[523]. În ceea ce privește exercitarea stăpânirii funciare, trebuie menționat hrisovul emis la 7 aprilie 1611 de Constantin Movilă, prin care dăruia acest sat, împreună cu cătunul Săbeșani, lui Gheorghe vornic[524]. Pe parcursul secolului XVII apar și numele altor stăpâni, precum Pătrașco Cigolea fost logofăt al treilea și lui Gheorghe Jora fost sluger, care la 8 august 1634 primeau întărire de la Vasile Lupu pentru câte o jumătate de sat din Bădeuți și Săbășani, împreună cu bălți de pește, iazuri și vaduri de moară pe pârâul Bașeu, mai jos de târgul Ștefănești, cumpărate de la Cazacul, fiul comisului Gheorghe din Cârstești[525]. La 3 aprilie 1636 Vasile Lupu întărea comisului Pătrașco Ciogolea părți din satele Căpoteni și Iadiniți, ținutul Hotin, primite în urma unei judecăți, de la Cazacul, fiul lui Gheorghie Ciulei, și de la rudele sale, deoarece aceștia vânduseră fără drept satele Bădiuți și Săbășeni[526]. De asemenea, pe data de 25 aprilie 1643 Vasile Lupu judeca pricina dintre Toader, fiul lui Isac, și unchiul său Nicoară, cu Pătrașco Cigolea fost logofăt pentru o parte din satul Plopeni, pe Jijia, susținând că aceasta "le este dreapta ocină și cumpărătură de la ruda lor, Cazacul, fiul lui Costea Ciulei, pentru patruzeci de ughi

518 Victor Tufescu, *op. cit.*, p. 105.
519 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 426.
520 V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 204.
521 *Ibidem*, p. 206-207.
522 *Ibidem*, p. 16-17.
523 *DRH*, vol. I, nr. 57, p. 83.
524 *DIR*, veac XVII, vol. III, nr. 26, p. 16.
525 *DRH*, vol. XXII, nr. 226, p. 255-256.
526 *Ibidem*, vol. XXIII, nr. 386, p. 434.

și trei boi de negoț, și au arătat și un zapis de la Cazacul. Iar boierul nostru, Cigolea logofăt, el așa a răspuns înaintea noastră că el a cumpărat o seliște, Bădeuți, la Ștefănești, și nu are de unde să le ia banii înapoi. Aceasta este dată lui Cazacul pentru această seliște, Bădeuți, însă opresc toate părțile de ocină ale lui Cazacul, pe unde se află și alte seliști și opresc și aceasta a treia parte din Plopeni". Instanța princiară hotăra ca litigiul să se soluționeze prin proba cu martori, astfel încât "Toader și cu unchiul său, Nicoară, ei au venit la zi cu mulți oameni buni și bătrâni, megieși din împrejurimi, și au mărturisit înaintea noastră toți acești oameni buni că a cumpărat această parte de ocină mai sus scrisă, din Plopeni, a lui Isac și a lui Nicoară, mai demult decât această ocină pe care a cumpărat-o boierul nostru, Cigolea logofăt". În aceste condiții, lui Toader și Nicoară li se întărea "a treia parte din satul Plopeni, cu vad de moară în Jijia și cu tot venitul, pentru că s-a aflat cu adevărat că este cumpărătura lor dreaptă, pe banii lor mai sus scriși, patruzeci de ughi și trei boi de negoț"[527]. Menționat deseori împreună cu Bădeuții, Săbeșanii (Sebeșanii) se aflau probabil pe locul numit astăzi Cotul Bisericii, așezare situată în stânga Bașeului, în vecinătatea satului Bobulești, care se pare că a dispărut în secolul XIX.

La 1820 satul Bădeuți era moșia hatmanului Costandin Paladi și pe cuprinsul acesteia locuiau 34 de familii[528], iar peste un deceniu satul avea 54de birnici, pentru că în 1839 numărul acestora să scadă la 46[529]. La finalul veacului XIX așezarea, considerată o mahala a târgului Ștefănești, avea o suprafață de 250 hectare și o populație compusă din 100 de familii, reprezentând 419 locuitori, care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (122 vite, 18 cai, 336 oi, 89 capre și 220 porci)[530].

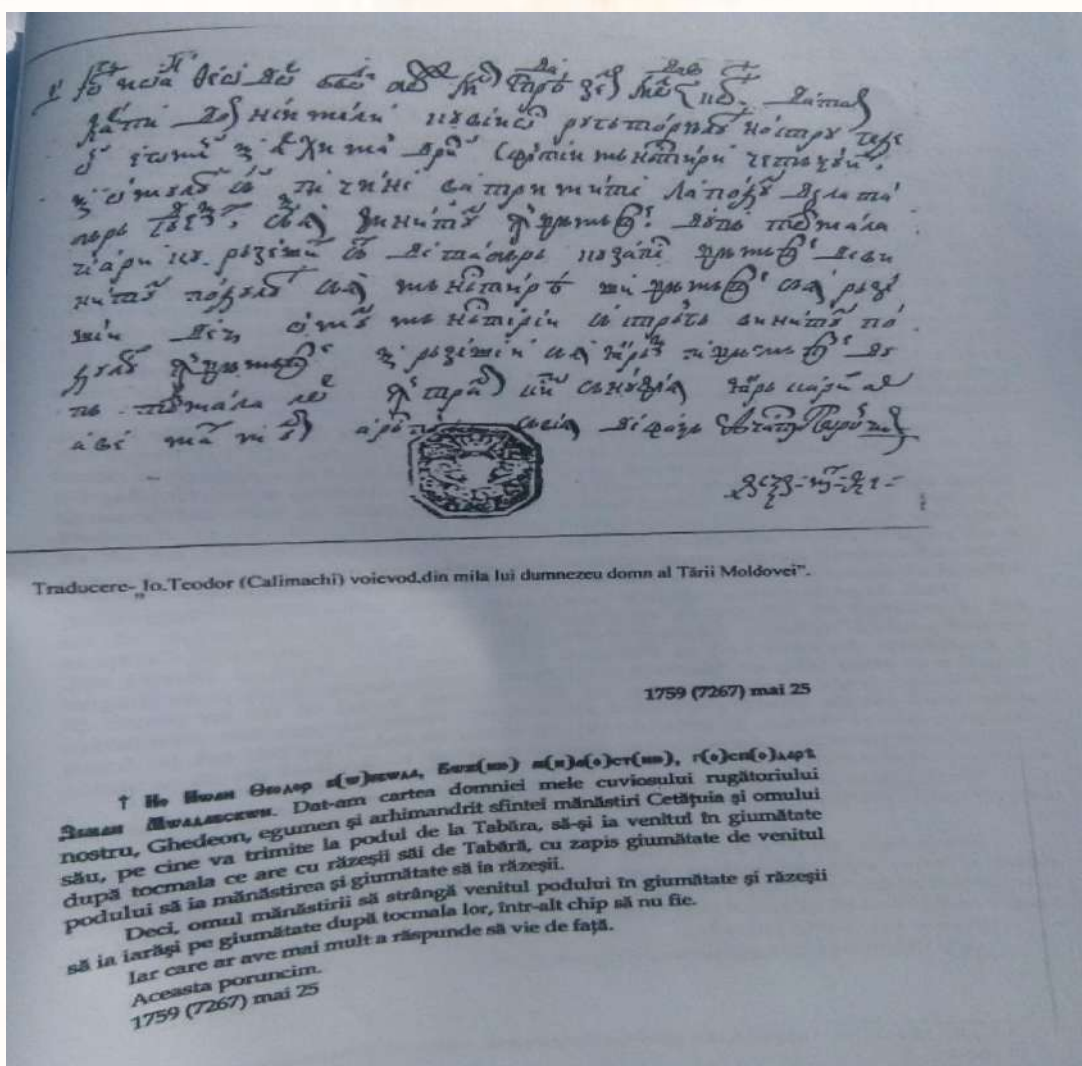
Prima mențiune documentară a satului Bobulești, situat pe cursul inferior al Bașeului, delimitat la est de râul Prut și la vest de Corogea, datează din 15 octombrie 1427, când este pomenit ca și "satul lui Oprișac", respectiv boierul Bob Oprișac, membru al Sfatului Domnesc[531]. De la numele stăpânului a derivat și toponimul Bobulești, satul fiind moștenit, probabil, de fiii lui Oprișac, care, la 13 iunie 1456, erau atestați în Sfatul Domnesc[532]. Așezarea a fost în Evul Mediu unul dintre cele mai bogate și mai întinse sate din zonă[533].

---

527 *Ibidem*, vol. XXVII, nr. 80, p. 87.
528 *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 425.
529 Gh. Pungă, *Vatra, hotarul și ocolul târgului Ștefănești,* p. 51.
530 V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 204.
531 *DRH*, vol. I, nr. 69, p. 102.
532 *Ibidem*, vol. II,nr. 60, p. 90.
533 Gh. Pungă, *Vatra, hotarul și ocolul târgului Ștefănești,* p. 51.

În 1820 moșia Bobulesti aparținea agioaiei Catinca Ghica, iar pe cuprinsul acesteia locuiau 123 de familii[534]. Spre sfârșitul veacului, comuna Bobulești avea o suprafață de 2449 hectare și o populație compusă din 236 de familii, reprezentând 1021 de locuitori care se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor (579 vite, 109 cai, 993 oi și 167 porci)[535]. La începutul veacului XX o parte din teritoriul acesteia era acoperit de o pădure de foioase, care se exploata sistematic. Parcelele de stejar, situate în partea de vest, însumau 77 de hectare, iar la est, în lunca Prutului, se afla partea de plop și salcie, de 100 hectare[536].

Traducere- „Io.Teodor (Calimachi) voievod,din mila lui dumnezeu domn al Tării Moldovei".

1759 (7267) mai 25

† Іѡ Іѡан Θеѡдор в(о)євода, бож(їю) м(и)л(о)ст(їю), г(о)сп(о)дарь Землi Молдавскои. Dat-am cartea domniei mele cuviosului rugătoriului nostru, Ghedeon, egumen și arhimandrit sfintei mănăstiri Cetățuia și omului său, pe cine va trimite la podul de la Tabăra, să-și ia venitul în giumătate după tocmala ce are cu răzeșii săi de Tabără, cu zapis giumătate de venitul podului să ia mănăstirea și giumătate să ia răzeșii.

Deci, omul mănăstirii să strângă venitul podului în giumătate și răzeșii să ia iarăși pe giumătate după tocmala lor, într-alt chip să nu fie.

Iar care ar ave mai mult a răspunde să vie de față.

Aceasta poruncim.

1759 (7267) mai 25

Foto: Ordin de colectare taxe de la răzeșii din Tabăra, comuna Bivolari, județul Iași

[534] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 425.
[535] V. C. Nedejde și I. Țițu, *op. cit.*, p. 19-20.
[536] *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, p. 484.

Partea a III-a CONTRIBUȚII ETNOGRAFICE

Tipuri de aşezări, curţi, gospodării, locuinţe, lăcaşuri religioase: biserici, schituri, mănăstiri;
Organizarea gospodăriei era chibzuită, urmărindu-se igiena și adăpost bun pentru animale. Anexele din gospodărie erau: grajdul sau șura vitelor, cailor și oilor, cotețul porcilor, poiata păsărilor, magazia, bucătăria de vară, beciul, coșerul pentru porumb, șopronul pentru căruță și uneltele agricole.

Toamna, grădina din spatele casei devenea depozit de furaje cu: stoguri de fân, paie, mohor, păring (dughie) și mai ales cocenii de porumb și beldii de floarea soarelui. Cocenii rămași de la hrana animalelor, beldiile de răsăritǎ și ciucălăii de porumb se foloseau la focul din sobe, pentru prepararea mâncării și încălzitul locuinței.

Curțile sătenilor erau curate și ordonate, iar în fața fiecărei case era "grădinița cu flori" și anual, primăria comunei premia gospodina cu cea mai ingrijită casă și grădiniță. În spatele casei era grădina de legume și livada. Closetul era săpat departe de casă. Beciul era simplu, săpat în pământ, cubic sau cu boltă, cu trepte sau scară mobilă, iar deasupra lui avea pereți și acoperiș.

Locuința tradițională

În toată Moldova, la est și la vest de Prut, deci implicit și în teritoriul GAL Valea Prutului, în trecut, s-a construit din materiale considerate astăzi ecologice – din pământ (ceamur) - case și anexe gospodărești, construcții cu destinație socială (școală, cămin cultural, han) din lemn, mai ales lăcașele de cult, sau din piatră precum case și anexe gospodărești, mai rare și, destul de frecvent, biserici, conform celor precizate de experți de la Muzeul Etnografic al Moldovei.

Casele din teritoriul GAL Valea Prutului au evoluat de la locuința monocelulară, tip bordei, la locuința cu o odatie și tindă,neîncălzită, la locuința cu o odaie jumătate, tindă încălzită, spre cea cu două odăi și tindă la mijloc (nîncălzită). După al II-lea Război Mondial, se adaugă anexe funcționale la corpul casei, precum șandramaua, și se extinde numărul camerelor de locuit.

Casele se făceau cu pereți din păruială și vălătuci fără temelie, iar acoperișul din stuf. Mai întâi se plantau parii care urmau să susțină pereții și acoperișul. Între pari se împleteau nuiele sau se făcea un sistem asemănător de scară cu fucei. Pe acest schelet se împleteau vălătucii făcuți din lut cu apă, amestecați cu paie, bine frământați. Această ultimă lucrare se făcea într-o singură zi, de regulă într-o sâmbătă, lucrare de clacă a sătenilor, făcută fără plată.

După ce pereții de vălătuci se uscau, se aplica un strat gros de lut amestecat cu pleavă de grâu. Pereții se nivelau și apoi se aplica ultimul strat fin, lipit și fețuit cu un amestec de lut cu apă și bălegar de cal. După ce pereții se uscau bine, se putea aplica văruitul în 2-3 straturi. Drept dușumea,

pe jos, se aplica aceeași lipitură ca la pereți, cu apă, lut și bălegar de cal. La fel se aplica și la prispa sau târnațul pe partea din față a casei, care era ceva mai înalt față de interiorul casei. Acoperişul din căpriori de lemn era susținut de pereți și de deregi în părțile laterale și în fața casei. Căpriorii erau fixați cu leațuri sau prăștini pe care se fixa un strat gros de stuf, legat cu sârma, iar vârfurile de pe coamă se împleteau. Pe plafonul din scânduri de brad se aplică, prin pod, un strat izolator gros din lut cu paie, ca la vălătuci, și apoi o lipitură fină cu lut.

Aceste case aveau o izolație termică bună și țineau iarna cald iar vara răcoare. O asemenea casă se construia în cel mult o luna de zile.

Până la primul război mondial, modelul majoritar de casă, ca și încăperi, era cel format dintr-o singură cameră cu o tindă mare și eventual un paravan lateral, cuptor cu horn și pirostrie pentru preparat mâncarea sau plita cu soba alăturată. Parte din ele nu aveau coșul scos prin acoperiș, iar fumul ieșea direct în tindă și afară prin acoperișul de stuf.

În perioada interbelică casele au cunoscut o diversificare spre modernizare, estetic dar și funcțional, cu materiale de construcție noi (chirpici, cărămidă, ciment, șindrilă, țiglă, tablă etc.).

Foto: Casă tradițională din comuna Roșcani, județul Iași

Noile case aveau tinda de intrare în mijloc și câte o cameră de o parte și de alta. Una din ele era camera de stat iar una de curat sau casa cea mare, destinată musafirilor importanți sau unor evenimente de familie, încât întreaga familie locuia tot într-o singură cameră sau și în paravan. Unele case aveau în față cerdac de scândură si pridvor la intrare. Cuptorul a fost scos din cameră, afară în curte, într-o bucătărie de vară sau improvizație cu un acoperiș pe doi pereți. Majoritatea caselor erau asemănătoare.

După al doilea război mondial a apărut o mare varietate de modele de case, după puterea și plăcerea fiecăruia, multe dintre ele preluând modele orașenești. Regimul comunist avea un plan așa zis de urbanizare a satelor mari, prin construirea de blocuri de locuințe în care urmau să fie aduși gospodării din satele mici.

În cazul comunei Bivolari, de exemplu, satele Traian, Tabăra Nouă și Buruienești (sat răzeșesc din timpul lui Ștefan cel Mare) urmau să fie desființate, iar terenul să fie redat agriculturii.

În varianta locuințelor simple de după primul război mondial, în camera de curat, pe un băț lung și solid, prins la ambele capete de plafon, numit "culme", ce ținea loc de șifonier, gospodinele aranjau hainele, ițarii, sumanele, fustele, bundițele pe care le acopereau cu o "prostire", adică un cearșaf alb cu sau fără flori, dar cu broderie pe margini. Mai târziu au apărut lăzile de zestre sau și petele în care se păstrau "albiturile": lenjeria de pat, de corp și țesăturile din bumbac. Deasupra se clădeau țesăturile din lână, macat, covoare, scoarțe, pânză pentru saci, plapume și perne de rezervă.

Paturile erau făcute din țăruși înfipți în pământ pe care se așezau scânduri. Pe scânduri se așezau saltele umplute cu fân sau paie acoperite cu un țol din macat. Paturile înguste și fără saltele se numeau laițe (lavițe). Pe pereți, în dreptul paturilor, se aflau păretare iar mai sus, covoare,scoarțe sau carpete. Ca mobilier de bucătărie, se foloseau scaunele și mesele joase cu trei picioare,rafturi din scândură pentru blide, numite "blidare", pentru străchini de lut, ulcele, solnițe și linguri de lemn.

Multe obiecte casnice erau din lemn: donița pentru lapte, cofa și budăiul pentru apă, covata pentru aluat, covățica pentru făina de porumb, alta pentru lăut și spălatul picioarelor, covata mare sau balia pentru îmbăiere și ciubărul de "lături", care se țineau in tindă. În sezonul rece, camera de stat avea multiple funcții:era bucătărie, sufragerie, dormitor, baie pentru îmbăiere, spălatul rufelor, loc pentru stativele de țesut și războiul pentru covoare și o mulțime de alte lucruri. Vara bucătăria se muta la cuptorașul din curte unde exista și prepeleacul pentru oale.

Iluminatul locuinței

Iluminatul casei a fost progresiv; de la opaițe cu grăsime, lumânări de ceară curată sau din seu de vită, la lămpile cu petrol și becurile de astăzi. În anul 1870, Alexandru Grecianu avea în Iași o fabrică de lumânări din seu, făcând și export în Basarabia. Când au apărut lumânările de parafină, zise "de pământ", la Iași s-a făcut un sinod să se aprobe folosirea lor.

În prima parte a regimului comunist, după al doilea război mondial, petrolul lampant era singura sursă de iluminat. El putea fi achiziționat de țărani de la cooperativele din sate doar în schimbul ouălor de găină. Acest troc se aplică și în cazul zahărului sau uleiului care se dădea numai pe păsări. Din anii '60 ai secolului XX a început electrificarea satelor, la mijlocul anilor '70 majoritatea localităților beneficiind de curent electric.

Biserici, schituri, mănăstiri din teritoriul GAL Valea Prutului

Comuna Popricani

În anul 1816 a fost construită biserica de lemn din satul Cârlig, cu hramul Sf. Prooroc Isaia, la care s-au întreprins lucrări de reparaţie de-a lungul anilor 1898-1899. Cel mai probabil a fost ctitorită de un anume ieromonah Isaia, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin Costachi. Biserica a fost ridicată din bârne de lemn, căptuşită cu scândură în interior şi exterior, pe o temelie de piatră de aproximativ 0,75 metri înălţime. Lăcaşul a dobândit statut de parohie de sine stătătoare abia în anul 2001, fiindu-i repartizat şi un preot paroh. Anual, la 9 mai, un sobor de preoţi oficiază liturghia pe o scenă aflată în curtea bisericii, întrucât lăcaşul de cult nu are un spaţiu suficient de încăpător.

Pe teritoriul localităţii care constituie reşedinţa administrativă a comunei, vechiul proprietar al moşiei, Dimitrie Paşcanu, a ridicat, la 1810, biserica Sf. Nicolae, care constituie şi astăzi locaşul parohial. Tot din familia vechilor stăpâni a venit şi iniţiativa ctitoririi unei biserici în Moimeşti, în incinta curţilor ridicate de Ştefan Moimăscul pe parcursul veacului XVII. În alte cazuri, locuitorii s-au preocupat să zidească lăcaşe de cult pe parcursul secolului XIX, aşa cum s-a întâmplat în satele Rediu-Mitropoliei şi Ţipileşti.

Comuna Victoria

Actuala comuna Victoria are pe teritoriul său o serie de monumente cu o profundă rezonanţă istorică. Cele mai vechi edificii ecleziastice păstrate până acum datează din secolul XIX, deşi multe dintre acestea au fost ridicate pe locul unor aşezăminte anterioare. Acesta este cazul bisericii din satul Luceni, cu hramul Sf. Nicolae, care a fost rezidită în jurul anului 1830, pe locul unui lăcaş care poate fi datat înainte de 1725. Acelaşi lucru se poate spune şi despre un lăcaş din satul Frăsuleni, construit înainte de 1842, dar care succeda cu siguranţă o zidire mult mai veche.

Multe dintre aşezămintele de cult au fost ctitorite de stăpânii moşiilor, conform unei practici care îşi găseşte rădăcinile încă în zorii Evului Mediu moldovenesc. Un exemplu în acest sens îl reprezintă biserica Sf. Gheorghe construită din caramidă şi piatră în 1853 de familia Tomescu în satul Luceni, care a necesitat reparaţii majore în 1922. În această categorie poate fi inclusă şi biserica cu hramul Sf. Nicolae din Sculeni ridicată în 1825 pe moşia Stânca, proprietatea familiei Roznovanu. La începutul veacului XIX vistierul Iordache Rosetti-Roznovanu a zidit în satul Stânca biserica Sf. Gheorghe, care era amplasată în curtea castelului familiei. Aceasta a trecut printr-o mare primejdie pe parcursul insurecţiei antiotomane în fruntea căreia s-a aflat mişcarea Eteria, astfel că în 1821 proprietarul mărturisea că “în urma bătăliei de la Stânca dintre greci şi turci nu au scăpat

nearse decât casele cele mari şi biserica". După acest moment de cumpănă, lăcaşul a mai dăinuit peste un veac, până ce în finalul celui de al doilea război mondial, când a fost distrus în contextul efortului de a bloca înaintarea trupelor sovietice pe teritoriul Romaniei.

Castelul şi biserică au fost intens bombardate în timpul luptelor din 30 mai -12 iunie 1944, când trupele combatante au disputat poziţia strategică şi au ocupat, pe rând, conacul, distrugându-l în totalitate. Din întreg domeniul de la Stanca au supravieţuit până astăzi doar beciurile cramei şi zestrea documentară aflată la Arhivele Statului din Iaşi. Pe locul rezistenţei eroice a trupelor române a fost ridicat un monument comemorativ care a devenit un important punct de reper pentru întreaga comună Victoria. Astfel, Ziua Eroilor (Rusaliile) este sărbătorită la data de 22 iunie în localitatea Stanca, la "Monumentul Eroilor Stanca Roznovanu". Cu această ocazie are loc o slujbă religioasă la care participă toţi preoţii care slujesc în satele componente ale comunei Victoria, precum şi locuitorii comunei.

Comuna Tigănaşi. Pe teritoriul comunei Ţigănaşi pot fi semnalate două edificii religioase de importanţă naţională. În satul Ţigănaşi se află biserica monument Sf. Spiridon, construită din piatră şi cărămidă la 1802 de Toader Carp. Lăcaşul a suferit în timp lucrări de extindere, astfel încât pridvorul a fost adăugat în anul 1930. Al doilea obiectiv îl constituie biserica din satul Carniceni, cu hramul Sf. Haralambie, care a fost construită de Alexandru Leu la 1792 sau 1798 şi reparată în 1897.

Comuna Probota

În cadrul satului Probota, reşedinţa comunală, se află biserica Sf. Mina, construită în 1893 de către enoriaşi. Un alt edificiu de cult datând din secolul XIX este biserica Adormirea Maicii Domnului din satul Bălteni, zidită din piatră în 1841-1843 de către vornicul Atanasie Ioan, reparată în 1897 şi care în anul 1909 se află deja într-o stare avansată de degradare. Pe teritoriul localităţii Perieni au fost zidite două lăcaşe de cult în secolul XIX. Este vorba de ctitoria din 1801 a Nastasicai, fiica lui Gavril Conachi, mare vornic, şi soţia lui Teodor Balş şi o biserică ridicată de un răzeş în 1872. Pe data de 15 septembrie, în fiecare an, locuitorii comunei Probota serbează "Ziua legumicultorilor", când la iarmarocul din satul de reşedinţa producătorii îşi prezintă diferitele sortimente de produse.

Comuna Trifeşti

Cea mai importantă localitate a comunei Trifeşti din punct de vedere al patrimoniului cultural este satul Hermeziu, care purta anterior denumirea de Trifestii Vechi. Moşia a aparţinut lui Costachi Negruzzi (1808-1868) şi pe teritoriul acesteia exista o biserică de lemn cu hramul Sf. Împăraţii Constantin şi Elena, care a fost reclădită din zid de către proprietar în 1839. În centrul

localităţii Hermeziu s-a păstrat conacul familiei Negruzzi, ridicat în perioada 1807-1810, care găzduieşte azi un muzeu (casa memorială) subordonat Muzeului Literaturii Române din Iaşi. Casa memorială Costache Negruzzi de la Hermeziu a fost inaugurată la 7 octombrie 1995 şi conţine cinci săli de expoziţie, precum şi o sală multifuncţională unde sunt organizate diverse manifestări. Din punct de vedere al monumentelor ecleziastice, la nivelul reşedinţei comunale exista la finalul veacului XIX un lăcaş de cult cu statut de centru parohial. De asemenea, în satul Vladomira trebuie menţionată biserica Sf. Apostol Toma, ctitorită la 1848 (sau 1849) de vornicul Toma, iar în Zboloteni biserica Sf. Dumitru, ridicată din vălătuci pe temelie de piatră.

Comuna Roşcani

În satul de la care provine denumirea unităţii administrativ teritoriale se afla biserica de lemn cu hramul Sf. Gheorghe, construită în anul 1780 şi refăcută în 1819, care este localizată în cimitirul aşezării. Biserica de lemn din Roşcani este construită în totalitate din bârne, însă pereţii exteriori au fost tencuiţi şi văruiţi în culoarea gălbuie. Iniţial acoperită cu şindrilă, ea are astăzi învelitoare din tablă. Intrarea în lăcaş se face printr-un pridvor, care are deasupra sa un turn-clopotniţă.

Întrucât satul de reşedinţă a comunei a fost Rădeni, aici densitatea de monumente ecleziastice este mult mai mare. Pe cuprinsul localităţii se afla trei lăcaşe de cult, primul dintre acestea în ordinea vechimii fiind biserică-monument de lemn Sf. Voievozi, atribuită, prin tradiţie, lui Ştefan cel Mare, care a fost refăcută în secolul XVIII sau în prima jumătate a veacului XIX şi al cărei pridvor datează din 1850. Urmează lăcaşul de lemn închinat Sfântului Gheorghe, care a fost construit în 1868 şi refăcut în 1895 şi biserica Sf. Treime a familiei Costachi, zidită înainte de 1750 şi reparată în 1890. Un alt edificiu de cult din localitate semnalat în secolul XX avea hramul "Naşterea Maicii Domnului".

Comuna Bivolari

Pe teritoriul satului Bivolari, care în 1834 a dobândit statutul de târguşor, se află atât biserica Adormirea Maicii Domnului, construită la 1838 sau 1841 de familia Ghica, care a suferit reparaţii în 1866 şi 1894, precum şi casele aceleiaşi familii. La finalul veacului XIX satul avea şi o biserică veche, reparată în 1832.

La nivelul comunei Bivolari mai trebuie semnalate trei edificii de cult, respectiv biserica de lemn din satul Buruienești, cu hramul Sf. Voievozi, care la începutul veacului XX era puternic degradată, lăcaşul din satul Soloneţ, consacrat Sf. Ilie, care a fost construit de căminarul Tănase Giosan şi soţia sa, Ruxandra, în 1820, şi biserica din satul Tabăra, la care s-au întreprins reparaţii în 1832.

Comuna Andrieşeni

Pe teritoriul comunei Andrieşeni au fost edificate de-a lungul timpului mai multe edificii de cult, care în timp au dobândit o importanță istorică deosebită. Astfel, în cadrul satului Andrieşeni se aflau la finalul veacului XIX doua lăcaşe de cult, respectiv Biserica Sf. Nicolae, construită la 1821-1823, care a suferit reparații în 1847 şi 1885 şi o altă biserică, zidită la 1834.

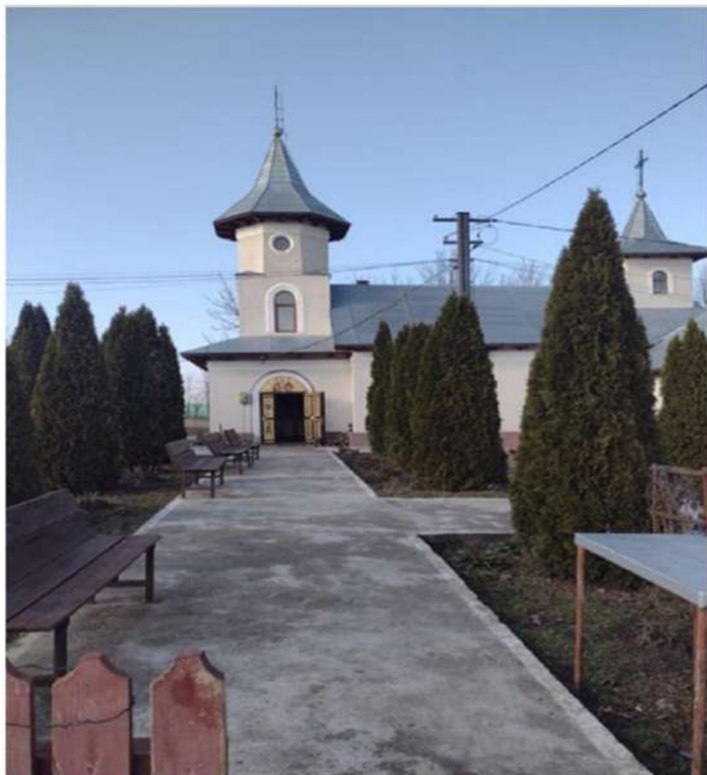
În satul Drăgăneşti a fost fondată în anul 1850 o biserică de către Elena Secară, care la finalul veacului XIX se afla în ruină. De asemenea, în anul 1821 a fost construită biserica Sf. Nicolae, din piatră şi cărămidă, reparată în 1847 de către postelnicul Gheorghe Carp.

Pe teritoriul localității Fântânele, fostul sat Spinenii Vechi, a fost ridicată, în 1828, biserica Sf. Împărați Constantin şi Elena, din cărămidă, care a servit şi ca parohie pentru satele Şoldana şi Buhăieni. Schitul Şoldana a fost afectat de cel de-al doilea război mondial şi refăcut în 1948. În anul 1961 a fost închis la comanda autorităților comuniste, iar după 1990 a fost reînființat ca mănăstire de călugari. Tot în acest sat au fost ridicate bisericile "Sf. Gheorghe" (1825) şi "Sf.Nicolae" (1900), ambele din vălătuci.

În cadrul localității Iepureni au fost ctitorite trei lăcaşe de cult, ridicate în secolele XVIII-XIX. Primul reprezintă o biserică de lemn cu hramul Sf. Vasile, refăcută în 1763, iar a doua biserică, "Buna Vestire", declarată monument istoric, a fost clădită de căminarul Panait Cazimir în 1804-1806, meşter fiind Vasile Tezlar. De asemenea, în cadrul satului este menționată şi o biserică de lemn ridicată în 1837.

Pe teritoriul comunei Andrieşeni mai pot fi semnalate alte două biserici din secolul XIX, respectiv cea din satul Spineni, care datează din 1828, şi lăcaşul din satul Glăvăneşti, ridicat în 1837.

Comuna Santa Mare (jud. Botoșani)

Pe teritoriul localității Santa Mare au fost ridicate o serie de lacașe de cult în secolul XIX, cele mai multe dintre acestea având structura de lemn. Astfel, în satul Bădărăi se află biserica de lemn Sf. Voievozi, adusă de la Ulmi în 1826 și reparată în 1847, 1872 și 1901. Din același material a fost înălțată la 1853 și biserica din satul Berza, care a primit hramul Sf. Gheorghe. Și în satul Ilișeni se află o biserică din secolul XIX, al cărei hram nu se cunoaște.

Unele edificii de patrimoniu aparțineau vechilor reprezentanți ai aristocrației moldovenești, care au deținut stăpâniri în zonă. Astfel, la Durnești se aflau curțile lui Toader Petriceico, ridicate înainte de anul 1636, precum și biserica Sf. Voievozi, zidită în 1863. De asemenea, pe teritoriul satului Rânghilești se afla biserica Adormirea Maicii Domnului, ctitorită de familia Sturza în 1842, precum și curți vechi boierești.

Comuna Românești (jud. Botoșani)

În satul de reședință al comunei se afla biserica parohială care a fost construită cu hramul Sf.Voievozi Mihail și Gavril în 1852 de familia Balş, iar în Dămideni frații Buzuleni, proprietarii moșiei, au înălțat în veacul XIX o biserică cu hramul Sf. Gheorghe. Tot din același secol satul Sărata avea o biserică, al cărei hram nu se cunoaște.

Foto: Clopotniță, Biserică și Monumentul Eroilor Dămideni

Foto: Monumentul eroilor din Dămideni. Biserica din comuna Românești

U.A.T Ştefăneşti (jud. Botoșani)

În oraşul Ştefăneşti a existat obiserica domneasca construita probabil in urma atacului tatrilor din 1476. Ctitoria lui Stefan cel Mare nu s-a pastrat, desi traditia locala o confunda astazi cu biserica Cuvioasa Parascheva. Aceasta biserica monument a fost refacuta in secolul XVII si apoi reparata in 1794. Clopotnita, la randul ei, a fost restaurata in 1828. În 1636 ambasadorul polonez Krasinski, aflat în trecere prin Ștefănești, vorbea despre "biserica de zid frumos clădită, dar ruinată. Acum se transportă piatra pentru restaurarea ei, asemenea şi alte materiale". Datorită elementelor principale și detaliilor bisericii se poate presupune că aceasta a fost ridicată în secolul XVII, în vremea lui Ștefan Tomșa al II-lea (1611-1615; 1621-1623). Între elementele caracteristice perioadei respective se află arcadele oarbe, de jur-împrejurul bisericii, forma brâului (între două rânduri de ziduri), chenarele ferestrelor în acoladă, chenarul cu baghete întretăiate (ale contraforților), chenarul ușii dintre pridvor și pronaos (cu baghete încrucișate pe un singur plan).

În satul Bobuleşti se află biserica de vălătuci cu hramul Sf. Voievozi, ridicată la 1777 şi reparată în 1884, 1915 şi 1923, iar pentru localitatea Stânca trebuie semnalată biserica "Intrarea in biserica a Maicii Domnului", construită din piatră și cărămidă la 1896 de enoriași și lăcașul "Nașterea Maicii Domnului", zidit la 1894.

Patrimoniu de situri arheologice al teritoriului cuprins de GAL Valea Prutului, nu este unul foarte bogat. În zonă se regăsesc un număr de 58 de situri arheologice zonele cele mai concentrate fiind Ştefăneşti, Popricani, Santa Mare şi pe ultimul loc Comuna Victoria cu un singur sit. În teritoriu sunt şi comune care nu se regăsesc în Repertoriul Arheologic Naţional (RAN)[537] ca având situri arheologice. In cele ce urmează redăm o parte din aceste situri, care pot fi considerate urme ale vechilor așezări răzășești:

Cod RAN	Denumire	Categorie	Tip	Judeţ	Localitate	Cronologie
39195.03	Situl arheologic de la Bădiuţi-La Brăhărie	locuire civilă	aşezare	Botoşani	Bădiuţi, com. ŞTEFĂNEŞTI	Epoca medievală, Epoca migraţiilor, Eneolitic / sec. XVI - XVII, sec. IV - V

[537] *Repertoriul arheologic al judeţului Botoşani, Octaviu Liviu Şovan, Muzeul Judetean Botoşani, 2013. Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi, Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, vol. I-II, Iaşi, 1984-1985.*

39195.02	Necropolele de la Ştefăneşti-Vatra târgului	descoperire funerară	necropolă	Botoşani	Ştefăneşti, com. ŞTEFĂNEŞTI	Latène, Epoca medievală
39195.01	Movila la Ştefăneşti-la SV de sat	descoperire funerară	tumul	Botoşani	Ştefăneşti, com. ŞTEFĂNEŞTI	Neprecizată
38866.01	Movilă la Dămideni. La vest de sat	descoperire funerară	tumul	Botoşani	Dămideni, com. ROMÂNEŞTI	Neprecizată
38884.01	Movilă la Sărata. La nord de sat	descoperire funerară	tumul	Botoşani	Sărata, com. ROMÂNEŞTI	
38964.04	Grup de două movile la Rânghileşti. La vest de sat	locuire civilă	tumul	Botoşani	Rânghileşti, com. SANTA MARE	Neprecizată
38964.03	Aşezare medievală la Rânghileşti-Pe deal la Durduca	locuire civilă	aşezare	Botoşani	Rânghileşti, com. SANTA MARE	Epoca medievală / sec. XV - XVII
38964.02	Aşezare medievală la Rânghileşti-Durduca	locuire civilă	aşezare	Botoşani	Rânghileşti , com. SANTA MARE	Epoca medievală / sec. XVI - XVIII

38955.01	Situl arheologic de la Ilişeni-Cotul Corogei. pe terasa din dreapta Prutului, la 2 km în amonte de vărsarea pârâului Corogea în Prut	locuire	aşezare şi necropolă	Botoşani	Ilişeni, com. SANTA MARE	Epoca migraţiilor, Epoca medievală, Latène / sec. IV-V, sec. XIV - XVII, sec. II-III

Cod LMI 2004	Denumire	Localitate	Adresă	Datare
IS-I-s-B-03651	Ruinele hanului de Ruginoasa	sat RUGINOASA; comuna POPRICANI		sec. XVIII Epoca medievală
IS-I-m-B-03618.01	Aşezare	sat MOIMEŞTI; comuna POPRICANI	la intrarea în sat, pe ambele părţi ale şoselei Iaşi - Popricani	sec. XIV - XV Epoca medievală
IS-I-s-B-03676	Situl arheologic de la Ţigănaşi, punct „Valea Odăii"	sat ŢIGĂNAŞI; comuna	„Valea Odăii", la cca. 3 km NV de sat	
IS-I-m-B-03676.01	Aşezare	sat ŢIGĂNAŞI; comuna	„Valea Odăii", la cca. 3 km NV de sat	sec. XVII - XVIII Epoca medievală
IS-I-m-B-03676.02	Aşezare	sat ŢIGĂNAŞI; comuna	„Valea Odăii", la cca. 3 km NV de sat	sec. XV – XVI Epoca medievală

IS-I-m-B-03676.03	Aşezare	sat ŢIGĂNAŞI; comuna	„Valea Odăii", la cca. 3 km NV de sat	sec. XIV – XV Epoca medievală
IS-I-m-B-03676.04	Aşezare	sat ŢIGĂNAŞI; comuna	„Valea Odăii", la cca. 3 km NV de sat	Neolitic, cultura Starčevo – Criş
IS-I-s-B-	Situl arheologic de la Ţigănaşi, punct	sat ŢIGĂNAŞI; comuna	„Valea Odăii", la cca. 3 km NV de sat	
BT-I-m-B-01838.04	Aşezare	sat ŞTEFĂNEŞTI; oraş ŞTEFĂNEŞTI	„La Stârcea" La marginea de E a satului-A360	Eneolitic, cultura Cucuteni
BT-II-m-B-02019.02	Turn clopotniţă	sat ŞTEFĂNEŞTI; oraş ŞTEFĂNEŞTI		sf. sec. XVIII
BT-II-a-B-02019	Ansamblul bisericii „Cuvioasa Paraschiva"	sat ŞTEFĂNEŞTI; oraş ŞTEFĂNEŞTI	394	1640
BT-II-m-B-02020	Casă cu prăvălii	sat ŞTEFĂNEŞTI; oraş ŞTEFĂNEŞTI	Str. Principală 45-46	sec. XIX
BT-II-m-B-02021	Casă	sat ŞTEFĂNEŞTI; oraş ŞTEFĂNEŞTI	Str. Principală 254	1933
BT-II-m-B-02022	Hală de carne	sat ŞTEFĂNEŞTI; oraş ŞTEFĂNEŞTI	Str. Principală 272	1890

Hrana, îmbrăcămintea, portul popular

Hrana. Inventarul de bucate al Mănăstirii Galata din 1589 ne dă o idee despre hrana de zi cu zi a oamenilor în perioada medievala, când cartofii, fasolea, uleiul de floarea soarelui sau zahărul nu apăruseră încă la noi. În loc de fasole se folosea mazărea și bobul iar gulia sau napul înlocuiau cartoful. Uleiul de măsline era o raritate dar se folosea grăsimea de porc. Mierea de albine înlocuia zahărul. Mai târziu, mâncarea obișnuită a țăranului era mămăliga cu brânză de oi și ouă, borșul cu fasole sau cu cartofi, fasole dulci (doar fierte cu puțină sare), borș de pasăre, tocănița, pui cu

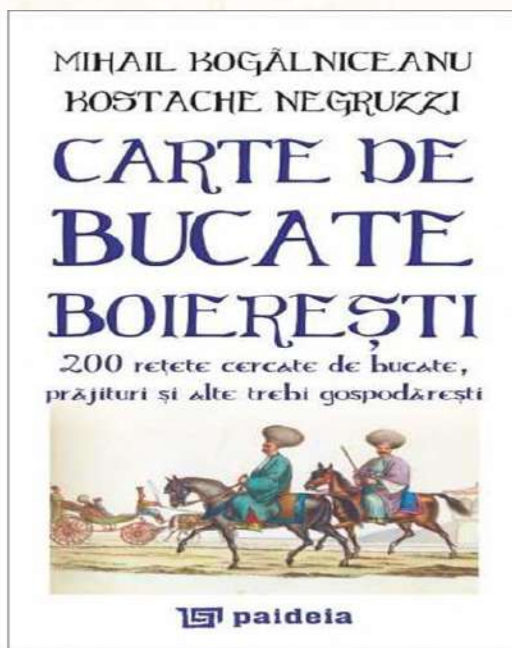

smântână sau friptura etc. Alte preparate erau: mâncarică de carne sau cartofi, fasolea prajită, sarmale cu carne și crupe de porumb. Două ciorbe foarte sănătoase, dispărute acum, erau înăcreala și sârbușca. Înăcreala se făcea cu cartofi și zer, în loc de apă și borş, condimentat cu mărar, iar sârbușca cu chișleag (lapte prins) cu puțin orez sau crupe de porumb, dar cu multă verdeață.

La cuptor se cocea mălai din faină de porumb, alivanca, un mălai special, la care se adăuga lapte prins și făină de grâu. Gospodinele făceau vărzări, plăcinte cu bostan, cu mere și mai ales cu brânză, renumitele „poale-n brâu". La urgență, făceau turte coapte pe plită sau în tigaie cu ulei - "chiroaște" cu sau fără brânză. La marile sărbători toate gospodinele făceau cozonaci, pâine și colaci. Tot acum se consuma și carne de porc,vită, oaie sau miel, sub formă de friptură pe cărbuni, friptură la ceaun cu tochitură, pârjoale, sarmale, tocăniță ş.a.

Fiindcă nu existau frigidere, se făceau preparate ca: afumături de mușchi, şuncă, slănină, cârnați, tobă, răcituri, cighir din ficat, chişcă umplută. Restul se topea în untură și se păstra în chiupuri şi vase de ceramică, în beci, până vara.

De teritoriul din Valea Prutului este legată și apariția primei cărți de bucate „Carte de bucate boiereşti - 200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti". Un prim punct de referință în arta culinară și în spațiul publicistic românesc, cartea reunește rețete și îndrumări gospodărești, culese de Mihail Kogălniceanu şi Costache Negruzzi.

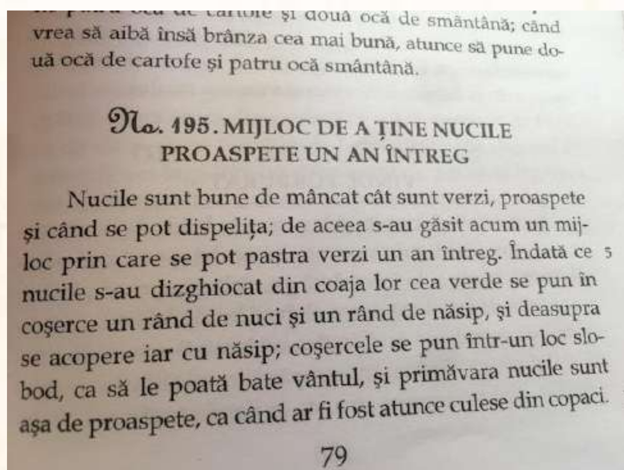
Prima carte de bucate scrisă în limba română a apărut la Iași, în 1841, sub titlul 200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești, și era semnată, sub protecția anonimatului, de K.N și M.K. Ulterior, se va descoperi că autorii sunt binecunoscuții scriitori și oameni politici, K(ostache) N(egruzzi) și M(ihail) K(ogălniceanu).

Pe lângă rețetele gustoase și, desigur, prestigiosii săi autori, ineditul acestei cărți constă în faptul că, pentru prima data în spațiul publicistic românesc, se realizează un „vocabular" al artei culinare. Astfel „din reţetele lor – nu încercăm să stabilim câte (şi care) provenite din bucătăria tradiţională autohtonă şi câte (şi care) din frecventarea aplicată a unor lucrări specializate, cu predilecţie nemţeşti şi franţuzeşti –, se poate desprinde o listă destul de generoasă de termini specifici: aluat, alivenci, anghenari, astariu, buciume, consome, calup, canelă, drojdii, dobă, friganele, faş, festic, felegean, glas, gugoaşe, grisă, hamut, halva, imbiri, învârtită, îngheţată, jambon, mandel cuhen, milhărod, meridon, muştariu, nucuşoară, nesaste, orjadă, pastetă, pârjoale, posmagi, papiloturi, rahat, salce, saleamuri, sos, slifcă, sucitoriu, scoarţă, sufle, supă, şofran, trahana, teasc, tocmagi, vişinap, zalatină şi alţii asemenea, fiecare cu tocmeala lui,epuizând de mai multe ori literele alfabetului, fie el chirilic sau latin".[538]

Cartea este formată, în mod evident, dintr-o sumă de rețete culese din alte țări, rețete boierești la propriu, rețete pentru 10-14 persoane, cu ingrediente imposibil de găsit într-o gospodărie țărănească de secol XIX.

Pe lângă rețete, cei doi autori propun și câteva "mijloace" utile pentru gospodării "de a ține nucile proaspete un an întreg", "de a scoate sarea de prisos din bucatele cele prea sărate", "ca să se ouă găinile în fieștecare vreme a anului", "de a limpezi vinul turburat", "de a scoate din vin mirosul de poloboc" sau "de a pute ține vara câteva săptămâni carnea proaspătă".

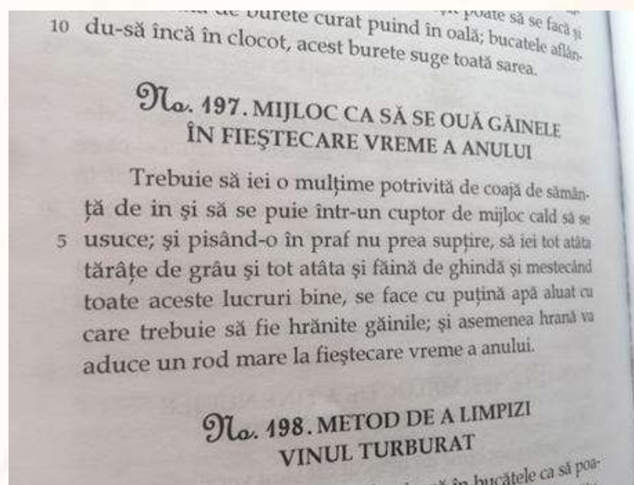

vrea să aibă însă brânza cea mai bună, atunce să pune două ocă de cartofe și patru ocă smântână.

No. 195. MIJLOC DE A ȚINE NUCILE PROASPETE UN AN ÎNTREG

Nucile sunt bune de mâncat cât sunt verzi, proaspete și când se pot dispelița; de aceea s-au găsit acum un mijloc prin care se pot pastra verzi un an întreg. Îndată ce nucile s-au dizghiocat din coaja lor cea verde se pun în coşerce un rând de nuci și un rând de năsip, și deasupra se acopere iar cu năsip; coşercele se pun într-un loc slobod, ca să le poată bate vântul, și primăvara nucile sunt așa de proaspete, ca când ar fi fost atunce culese din copaci.

79

du-să încă în clocot, acest burete suge toată sarea.

No. 197. MIJLOC CA SĂ SE OUĂ GĂINELE ÎN FIEŞTECARE VREME A ANULUI

Trebuie să iei o mulțime potrivită de coajă de sămânță de in și să se puie într-un cuptor de mijloc cald să se usuce; și pisând-o în praf nu prea supțire, să iei tot atâta tărâțe de grâu și tot atâta și făină de ghindă și mestecând toate aceste lucruri bine, se face cu puțină apă aluat cu care trebuie să fie hrănite găinile; și asemenea hrană va aduce un rod mare la fieştecare vreme a anului.

No. 198. METOD DE A LIMPIZI VINUL TURBURAT

538 https://www.paideia.ro/ro/studii-culturale/987-carte-de-bucate-boieresti-200-de-retete-cercate-de-bucate-prajituri-mihail-kogalniceanu-kostache-negruzzi-9789735969158.html

dramuri zahar frecat pe alămâie și le mestici bine; apoi pui albușul de la șese ouă făcut omăt și îl pui în calup și-l coci; apoi faci șoto și torni deasupra.

No. 114. BUDINCĂ DE MORCOVI

Ie morcovii și-i spală; îi ferbe cu sare și lasă de se răcesc; apoi îi dai pe răzătoare, iei o bucățică de unt, îl freci puhav, apoi strâci tot câte două ouă și iei câte două linguri de morcovi de cei rași, puțin posmag, puține migdale pisate și zahar puțin, și coajă de alămâie; apoi ungi calupul cu unt și torni înuntru, și-i coci.

No. 115. BUDINCĂ DE CARNE

Iei 177 dramuri carne de vițel sau de miel, puțină m
duvă, o ceapă, coajă de alămâie, petrinjel, puțin miez

Foto: Retete din Carte de bucate boierești - Mihail Kogalniceanu, Kostache Negruzzi, editura Vremea, an apariție 2007

Costache Negruzzi, ne lasă mai multe informații despre mâncarea din epocă, mai ales în scrisorile publicate în volumul *Negru pe alb:*

Scrisoarea IV (mai, 1838)

“Vino cu mine la țară și urmează dieta care o urmez eu: Dimineața vom mânca cotlete și vei bea un pahar de porter (bere englezească neagră, tare și amară) în loc de dicoct; la prânz jambon, macaroane, alivenci, cu vin de Odobești. Seara vom veni acasă osteniți, vom bea câte un ponci, ca să ne răcorim; apoi vom cina cu un ostropăț de iepure.”[539]

Scrisoarea VIII (iunie, 1839)

“Necăjit și obosit de lucrările catagrafiei, la care mă îndatorea sarcina mea de deputat, venisem ca să mai răsuflu câteva zile la moșioara mea, și să mă bucur de o mâncare mai bună, după o îmblare

[539] *Costache Negruzzi, Negru pe Alb Scrisori, editura Carte Românească, Scrisoarea IV (Un poet necunoscut), pg. 32*

prin sate de cinci luni, vreme în care nu mă hrănisem decât cu borş de pui, și de pui cu smântână. (...) Așteptând macaroanele...”[540]

Scrisoarea XX (februarie, 1846)

“Viind la gazdă și simțind apetit, se puseră la masă. Ospătarul le dete borş cu miel, cotlete de miel și friptură de miel.”[541]

Scrisoarea XXV (octombrie, 1849)

“Dăunăzi trecând prin satul N., poposii la casa unui răzeș, bătrân ce avea încă vro câțiva stânjăni de moșie. Românul mă primi cu bucurie, iar femeia lui mai adăogi un pui cu smântână la bucatele obicinuite. Ne-am pus la masă.”[542]

Chiar dacă datate cu aproape trei secole înainte, în opera Alexandru Lăpușneanul ne oferă și el un indiciu despre părerea lui Negruzzi asupra bucătăriei de până la apariția cărții de bucate boierești: “În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăţ se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borşul polonez, veneau mâncări greceşti ferte cu verdeţuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, şi, în sfârşit, fripturile cosmopolite. În curte, pe lângă două junci şi patru berbeci fripţi, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; (...)”[543]

Portul popular al răzeșilor din teritoriul GAL Valea Prutului

Portul popular s-a păstrat, în zona Moldovei, timp de sute de ani, aproape neschimbat. Portul era strâns legat de industria casnică, de tradiția și modelele moștenite, fiind simplu și funcțional. Bărbații purtau opinci, cămașă, suman, ițari și cușmă, cu mici variațiuni (cojoc, ciorapi și obiele de lână). La femei erau nelipsite ia, catrința, bundița, cațaveica și grimeaua pe cap.

Sătenii aveau “straie de purtat”, de lucru, și “straie de ținut”, de sărbatoare sau pentru înmormântare, “de moarte”, păstrate cu grijă de bătrâni în ladă sau pe culme. La lucru, vara, la câmp, îmbrăcămintea bărbaților era simplă și ușoară: purtau izmene și cămașă albă și se încingeau la mijloc cu un brâu lat, de culoare roșie.

Pe cap purtau pălărie neagră iar în picioare opinci. Femeile purtau ie și catrință, încinsă lamijloc cu brâu sau șitoare. Pe timp friguros se mai adăuga “cațaveica”, o scurtă de blană, bertuța, berta sau șalul ca și o pătură, care le proteja mijlocul și capul. Broboadele erau cele mai diverse,

---

540 *Idem, Scrisoarea VIII (Pentru ce țigani nu sunt români), pg. 49*
541 *Idem, Scrisoarea XX (Statisctica lupilor), pg. 101*
542 *Idem, Scrisoarea XXV (Omul la țară), pg. 116*
543 Costache Negruzzi, Alexandru Lăpușneanu

după vârstă și anotimp: grimele sau basmale de pânză albă, basmale colorate, tulpan negru de pânză, bariz, casâncă neagră sau albă de mătase cu franjuri, bertuță si bertă sau șal.

Mai târziu au apărut baticurile în diferite culori. În picioare purtau în zilele de lucru opinci, apoi ciupici împletiți din lână sau cusuți din stofă. La sărbători în picioare purtau pantofi sau ciuboțele din piele. Vara, la nunți sau la sărbători, multă lume îmbrăca costume naționale.

După ce hainele "nemțești" s-au generalizat, costumele naționale și-au găsit locul în sipet sau în șifonier, scoase la îmbrăcat doar la anumite evenimente și sărbători. Iarna, în zilele de sărbatoare, barbații mai purtau costume de suman, haina îmblănită de stofă, cu guler din pielicică de miel, zisă "blană" sau scurtă de blană. În picioare purtau bocanci sau cizme din piele. Când plecau la un drum mai lung bărbații purtau haine de suman, cojocele sau cojoace de blană sau bundiță de miel și manta pe deasupra. În picioare purtau opinci, care erau mai ușoare și le asigurau mai multă caldură. Pe cap, iarna, purtau căciula de miel, iar vara purtau pălărie sau căciulă.

Vara, la lucru la câmp, bărbații rămâneau în cămașă și izmene, cu mijlocul încins cu un brâu lat, țesut din fire subțiri de lână de culoare roșie. Un obiect nelipsit din dotarea țăranilor era traista. Cu ea se transporta orice: hrană la câmp, la cumpărături și transporturi ușoare de orice fel. Înlocuia valiza, rucsacul, sacoșa, fiind mult mai rezistentă, mai practică și mai frumoasă. Era confecționată din țesătură de macat din lână cu baiera (bareta) solidă, putând suporta în jur de 20 de kg. Acum, le vedem doar ca element de decor, la costumația cântărețelor de muzică populară.

Foto: Costume populare și elemente de port popular din comuna Bivolari, județul Iași

Foto: Port popular de flăcău (cămașă și fustă) din pînză de casă. Maramă și ștergar din borangic pentru nașii de nuntă. Ambele din comuna Bivolari, județul Iași

Industria sătească & meșteșuguri sătești din teritoriul GAL Valea Prutului

Deși nu există informații documentare privind meșteșugurile, în secolele XV-XVI activau cu siguranță meșteri morari, brutari și podari, după cum o sugerează atestarea pe Bașeu sau Prut a numeroase mori de apă și a podurilor fixe sau plătitoare. O altă ocupație a locuitorilor de aici era olăritul, dupa cum o dovedește ceramica realizată de meșterii locali, pe care au scos-o la iveală descoperirile arheologice. Primele informații documentare privind meșteșugurile alimentare datează de la începutul secolului XVII și fac referire la Avram meserciul și Alecsi bărarul din Ștefănești. Pescuitul reprezenta o îndeletnicire importantă pentru economia locală, astfel că la 3mai 1637 Vasile Lupu dăruia lui Ionașco cupar Iazul Cioclilor din hotarul târgului Ștefănești.

În ceea ce privește producția de bunuri pe cursul mijlociu al Prutului, căpitanul Radisitz afirma că ”industria se mărginește la câteva produse din piele, postav grosolan, pânză, plapumi de lână și alte articole de lână. În timp ce evreii, bulgarii, armenii și grecii se ocupă numai dcu comerțul, toată munca câmpului cade în sarcina românului.[544] Călătorul francez Sombreuil arată că

[544] *Călători străini despre Țările Române, sec. XiX, vol.II, p.79*

la jumătatea secolului XIX-lea ”locuitorii fac doar produsele de primă necessitate, cum ar fi țuica și câteva unele din fier și din lemn”[545].

În lumea satului cânepa înlocuia lâna sau bumbacul. Fiecare localitate avea suprafețe însemnate semănate cu cânepă. Aceasta era prelucrată de către femei printr-o muncă manuală, grea, care cerea timp. Mai întâi se smulgea și se punea la murat în pârâuri sau în bălți. După circa două săptămâni se scotea, se usca bine și se dădea prin meliță, care sfărâma și îndepărta partea lemnoasă din firele de fibră. Următoarele operațiuni erau: trecerea fuioarelor prin ragilă pentru separarea “bucilor”, care era partea grosieră, de fibra lungă, după care se torcea cu furca și fusul.

Fibra lungă era folosită ca urzeală la toate țesăturile, dar și ca urzeală și “bătătură” la țesăturile fine pentru cămăși, fețe de masă etc. Cea de buci se folosea la saci, prosoape de bucătărie sau de macat. În lipsa lânii de oaie se folosea cânepa la toate țesăturile casnice. Din cea grosieră se țesea pânză pentru saci, prosoape de bucătărie, macat și țoale. Cei care nu aveau lână de oaie o înlocuiau cu cânepa. Dar și aceste fire urmau să fie mai întâi vopsite și apoi țesute.

Prelucrarea casnică a lânii de oaie era altă preocupare de căpătâi în gospodăria țăranului. Gospodinele spălau lâna, o scărmănau, o pieptănau și o țeseau făcând țesături pentru stofa de suman, macatul pentru așternuturi, păretare și traiste, scoarțe și covoare.

Datorită acestor activități gospodăriile se autosusțineau. Țăranii nu cumpărau de la prăvălie decât chibrituri, petrol, sare și zahăr.

În Ștefănești era o școală unde se preda și meseria împletitului coșercilor de papură și a pălăriilor de paie și era instalat un punct de observație a regimului ploilor.

Multe meșteșuguri și meserii tradiționale ce întregeau și completau viața satului de odinioară au dispărut, din păcate, între timp.

Olarii realizau străchini, oale, ulcele, chiupuri, căni etc. Pietrarii făceau pietre de râșniță, colaci pentru fântâni, monumente pentru morminte ș.a.

Lemnarii aveau mai multe specializări: stoleri, tâmplari, butnari, rotari, teslari ș.a.m.d. Ei confecționau linguri, cofe, donițe, scafe, covățele, trocuri, albii de baie sau de rufe, uluce pentru fântâni, butoaie etc.

Tinichigiii obțineau, din tablă, găleți, bidoane, scafe, căni, stropitori, dantelării din tablă la acoperișuri, balii pentru rufe ș.a.

Curelarii realizau diverse obiecte din piele: curele, cingători late, harnașamente, hamuri, căpestre pentru cai, pungi pentru ținut banii sau tutunul etc.

---

[545] *Ibidem, vol.V, p.116*

Boiangiii erau foarte solicitați de gospodine pentru a le vopsi firele toarse pe care ele le prelucrau.

Cojocarii făceau căciuli, cojoace mari ciobănești, cojoace scurte cu mâneci, bundițe fără mâneci ș.a.

Fierarii legau căruțele noi, trăgeau șinele pe roți, potcoveau caii și boii, căleau și ascuțeau topoare, bărdițe sau seceri, legau coasele etc.

Considerații demografice de interes etnografic din satele răzășești din teritoriul GAL Valea Prutului

Teritoriul cuprins de GAL Valea Prutului este cunoscut mai ales pentru originalitatea şi varietatea teatrului sau folcloric şi îndeosebi pentru obiceiurile de iarnă în cadrul cărora predomină jocurile cu măşti şi alaiul (capra, calul, ursul, banda Jianului, banda lui Gruia, banda lui Codreanu, banda lui Coroi, etc.).

Bogăţia obiceiurilor tradiţionale, originalitatea şi diversitatea jocurilor populare cu măşti, la care se adaugă şi creaţiile meşteşugarilor, mai ales în domeniul ţesăturilor de interior, a broderiei pe piele şi a ceramicii, îndreptăţesc efortul celui ajuns aici de a cunoaşte mai îndeaproape creaţia populară din diferitele comune ale celor 2 judeţe.

În teritoriu se desfăşoară în fiecare an Festivaluri ale obiceiurilor de iarnă în cadrul căruia artiştii aduc pe scenă cântecul şi dansul specifice zonei, precum şi costumul popular tradiţional.

Tradiţia scoate în relief reperele fundamentale ale existentei lumii arhaice şi deopotrivă ale lumii de astăzi: spaţial, timpul, rânduiala, credinţa, gândul şi cuvântul, repere care au asigurat echilibrul lumii până în veacul în care trăim.

Tradiţia populară dovedeşte că scurgerea timpului stă sub semnul ciclului cosmic, un cerc întretăiat de momentele care marchează existenţa oamenilor: naşterea, căsătoria, moartea şi marile sărbători ale Naşterii şi Învierii Domnului, ca şi repere fundamentale ale scurgerii timpului.

Aceste cicluri pornesc de la premisa existentei unor momente esenţiale, bine individualizate, de-a lungul unui an calendaristic, aşa-numitele „praguri temporale”, în funcţie de aceste evenimente astronomice desfăşurându-se principalele sărbători ale comunităţilor arhaice precum şi cele trei mari momente ale existenţei omului: naşterea, căsătoria, moartea.

Naşterea şi botezul

La 8 zile de la naştere, preotul vine acasă la mamă și-i face o rugăciune numită molitvă iar mama are permisiunea să intre în biserică, numai după 40 de zile. În obiceiul satelor noastre, după

cele 8 zile de la naștere, mama și noul născut erau vizitați de rude și de viitoarea nașă (de rodine), care aducea bomboane, placintă și o sticlă de rachiu cu miere de albine. Cu această ocazie, se stabilea ziua când va fi botezat copilul.

Pentru botez, nașa cumpăra crijma pe care se așează copilul după sfânta taină a botezului, și o lumânare cu un buchet de flori legat cu o panglică de culoare albastră dacă e băiat sau cu una de culoare roz, daca e fată. Copilul este dus în brațe la botez la biserică de către moașă, iar nașa duce lumânarea. La întoarcere, nașa ia copilul și-l dă mamei zicând: “Cumătră, mi-ai dat un copil și ți-am adus un creștin”.

Părinții copilului mulțumesc cumetrilor și-i poftesc la masă, apoi stabilesc ziua cumetriei. Pentru cumetrie nașa cumpără costumașe, cămășuțe, păturică, plăpumioară, fașă, cu care îl îmbracă după îmbăiere. La îmbăierea copilului se pun pe capătul baliei diferite obiecte. Urmează urările și felicitările rudelor și invitaților, apoi masa și petrecerea.

Nunta

O nuntă de oameni gospodari era o adevarată procedură diplomatică plină de tact și înțelepciune, care se termina cu un adevărat spectacol în mai multe acte și tablouri. Cheltuielile și osteneala erau pe măsură. Practic, o asemenea nuntă începea sâmbătă seara și se termina luni la prânz. Dar procedura unirii celor doi tineri pentru a întemeia o familie așezată și durabilă, conformă cu tradiția satului, era următoarea: chiar dacă nu exista o înțelegere prealabilă a celor doi tineri, procedura o începea “starostele” trimis la părinții miresei, care, dacă primeau propunerea, continua cu “împăcarea cuscrilor” când părinții mirelui făceau “cercarea” mergând la casa viitoarei mirese, de regulă seara. Cu această ocazie, se prezenta, de fiecare parte, ce avere oferă copilului lor la întemeierea noii familii.

De obicei se ajungea la înțelegere, ocazie cu care se propuneau nunii, data nunții, muzica, și eventual contribuția fiecăruia. Mirele pregătea “plocoanele” pentru mireasă, cum ar fi: pantofi, ciorapi, cercei, mărgele, pieptene și parfum. Mireasa pregătea “plocoanele” pentru mire: cămașa de mire, pantofi, ciorapi, cravată și altele.

Atât mirele cât și mireasa își alegeau doi vornicei (cavaleri de onoare) și două druște (domnișoare de onoare). Druștele miresei o ajutau să coase batistele cu flori pentru mire și pentru cei doi vornicei. În vechime, cămășile erau lucrate și cusute de mâna miresei, iar mai târziu, de croitori.

Invitarea la nuntă se făcea decătre nun, socrul mare și socrul mic, separat de fiecare. Pe atunci nu se tipăreau invitații, ci se mergea cu sticla de vin la poarta fiecărui invitat și i se zicea

“poftim la nuntă din partea…” nunului sau socrilor cutare… Invitatul, luând sticla în mană zicea: “să fie într-un ceas bun, cu noroc” și bea o gură de vin din sticlă.

Spectacolul nunții începea sâmbătă seara, când mirele trimitea vorniceii și druștele, cu muzica, să ducă miresei plocoanele. Drumul era parcurs în cântarea marșului. Acasă la mireasă se predau plocoanele, iar muzica mai cânta câteva melodii de joc, făcând plăcerea tinerilor adunați.

Acum era rândul miresei să trimită și ea druștele și vorniceii ei, să ducă plocoanele pentru mire, cu muzica cântând marșul. Duminică dimineața, avea loc bărbieritul mirelui de către un vornicel sau un bărbier, timp în care muzicanții cântau melodia: “Pusei briciul să mă rad, S-afle fetele din sat, Că flăcăul s-a-nsurat, Nu mai iese noaptea-n sat…” Și apoi: “Plânge-mă mamă cu dor, Că și eu ți-am fost fecior. Și-am scos boii din ocol, Și plugul de sub șopron…”
Apoi, mirele “tuns, ras și frezat”, cu druștele de braț și vorniceii alături, cu batistele înflorate prinse colțar pe brațul stâng și sticlele cu vin în mână, în cântarea marșului, pleacă spre casa nunilor. Pe parcursul drumului, vorniceii cu sticlele cu vin îi cinstesc pe cei întâlniți în cale, invitându-i la nuntă. Ajunși la casa miresei, aceștia îi așteaptă cu porțile deschise, primindu-i cu gustări și pahare cu vin. Se cinstesc reciproc și sunt poftiți în casă. După două-trei melodii, nunii cu mirele merg împreună la mireasă.

Ajunși la casele miresei, sunt primiți cu porțile deschise, cu gustări și pahare cu vin. Aici, la jocul nunții vine tot satul, apoi are loc “masa de cununie”sau “masa cea mică”. Era obiceiul de a se pune pe colțurile mesei boabe de grâu sau orez sub formă de cruce ca binecuvântare a mesei de cununie. La finalul mesei, se face “înhobotarea miresei” cand nașii îi așează pe cap, peste voal, o frumoasă broboadă care îi acoperă fața, ca semn al trecerii ei în rândul nevestelor.

Tot atunci, soacra mică înhobotează pe stărăstoaia care a făcut pețitul, cu un batic și un material de stofă. Muzica începe să cânte hora “De trei ori pe după masă, să scoatem hora din casă…”, lucru care se petrece și în realitate, mesenii ieșind ținându-se de mână, jucând hora în continuare în curtea casei.

Dupa horă urma scoaterea zestrei, încărcarea într-o căruță sau două și trimiterea ei la casa mirelui. Scoaterea zestrei se făcea în ritmul melodiei “geampara” de către vornicei, care, chiuind, aduceau zestrea bucată cu bucată, jucându-le pe sus, în ritmul melodiei.

La căruță erau două gospodine din familia mirelui, care așezau bine fiecare lucru adus. Lucrurile erau numeroase: sipetul sau lada de zestre cu lenjerie, cearșafuri, peste care se așezau țesăturile, covoarele, carpetele, scoarțele, macatul, păretarele, cuverturile, valurile de țesătură pentru saci, 1-2 plăpumi, 2-3 perine, oglinda mare și icoana. În multe cazuri, se aducea și vaca ce se lega în spatele căruței. Și astfel, carul bine încărcat, pleca cu marșul spre casa socrilor mari, care așteptau

cu multa nerăbdare. Urma apoi "iertăciunea", când părinții miresei stăteau alături pe scaune, iar mireasa îngenunchea în fața lor, le săruta mâna luându-și rămas bun, cerându-le iertare dacă le-a greșit cu ceva. În acest timp, muzicanții cântau: "Ia-ți mireasă ziua bună, De la tată, de la mumă, De la frați de la surori, De la grădina cu flori…". De cele mai multe ori, acest moment era însoțit de lacrimile miresei și ale părinților ei. După acest moment solemn, nunta pornea spre biserică, pentru oficierea cununiei religioase.

La ieșirea miresei din casă, i se punea la subțiori o împletitură de pâine, sub formă de cruce, numită "mâni di jemeni" pe care, după ce ieșea din casă, mama miresei o rupea pe capul miresei, aruncând apoi bucățile spre nuntași, care săreau să prindă o bucățică considerând că le aduce noroc. Era și acesta un semn de binecuvântare și urare de drum bun și spor în viață tinerilor căsătoriți. La ieșirea din biserică, în calea mirilor se toarnă galeți cu apă pentru spor și belșug în casa lor.

De la biserică nunta mergea în sunetul muzicii la casa mirelui, unde toti nuntașii, intrând pe poartă, treceau pe sub colacul mare ținut sus și apărat zdravăn de cei doi vornicei, fiindcă toți flăcăii râvneau să rupă o bucată cât mai mare din el. Nunta se desfășura până dimineața, incluzând petrecerea cu joc, "închinarea paharelor" și prezentarea darurilor. La masa mare veneau toți invitații, chiar și cei care nu aveau bani sau daruri de dat. Se obișnuia să se "juruiască" daruri ce le vor fi date în viitor: un sac de grâu după treier, trei coșerci de știuleți la toamnă, un purcel peste două luni, un miel la moși etc. Închinarea paharelor începea cu nunii care trebuiau să dea tonul la daruri cât mai mari. Aceștia erau înhobotați de socrii mici cu câte un prosop la gât, iar nuna primea și o bucată de material sau un batic.

Urma înhobotarea socrilor mari. Lor li se punea câte un prosop cusut cu flori, la gât, ca și nunilor și rudelor apropiate, și li se dădea în plus și câte o cămașă cusută cu flori, care de multe ori erau îmbrăcate de aceștia chiar atunci.

Când se termina închinarea paharelor, nunii cu mirii numărau banii și, făcând totalul, anunțau public suma adunată, pe care o păstra mireasa. La două săptămâni de la nuntă, mirii cu părinții mirelui și nunii mergeau în vizită la părinții miresei, obicei numit "cale primară" sau "cale de primar".

Înmormântarea și pomenirea morților

Ultimul pas pe acest pământ era foarte important pentru țăranul roman. De regulă, la bătrânețe, părinții rămâneau în grija mezinului familiei, căruia îi rămânea gospodaria și casa părintească. Bătrânii, simțind sfârșitul, chemau copiii, le dădeau ultimele sfaturi și se iertau

reciproc. Muribundul era spovedit și împărtășit cu Sfintele Taine, iar în cele din urmă clipe i se ținea lumânarea aprinsă pentru ca sufletul să plece cu lumină.

Mortul se ținea în priveghi timp de 3 zile, perioadă în care rudele, vecinii și prietenii veneau să-și ia rămas bun și să se roage pentru iertarea păcatelor lui. Seara, se citeau "stâlpii" de către dascal sau preot. În biserică se făcea slujba specială, iar familia și cei prezenți își luau ramas bun de la defunct, după ce preotul a făcut o scurtă evocare biografică a celui dispărut. De la biserică spre cimitir se dau de pomană "punți" („poduri") ca simbol pentru trecerea celor 12 vămi ale văzduhului. Fiecare "punte" ("pod") consta într-un ștergar de in sau cânepă. După punerea în groapă, preotul "pecetluiește" mormântul până la venirea a doua a Mântuitorului pe pământ.

Prima pomenire cu masă se făcea chiar după punerea mortului în mormânt, la casa respectivului. Pomenirea morților după înmormântare se face la 3 zile, 7 zile, 9 zile, 40 de zile, la 6 luni, la un an de zile și apoi de câte ori se dorește.

Descântece

Timp de sute de ani descântecele s-au transmis din generație în generație pe cale orală, de la mamă la fiică sau de la bunică la nepoată. În timpul descântecului pentru buba rea, de exemplu, se atingea ușor buba cu capătul aprins ca o țigară al unei cârpe curate din bumbac. De asemenea, se mai credea că deochiul este provocat de energia persoanelor invidioase pe care trebuie să le ocolim sau să le evităm.

Descântec de răul copiilor
A venit Bogda din pădure
Cu gura căscată, cu ochii holbați
Fiori de moarte lui i-a dat;
Ochii i-a păienjenit,
Fața i s-a îngălbenit,
Și gura i-a amorțit.
Maica Domnului s-a îndurerat,
Cu mâna dreaptă l-a apucat,
Și în gură i-a suflat;
Sănătate-n trup i-a dat.

Descântec de deochi

Nouăzeci și nouă de ochi într-o tindă
Tinda s-a stricat
Și nouăzeci și nouă de ochi au crăpat
Și-a rămas… (cutare, numele de botez)
Luminat și curat
Ca apa Iordanului în care S-a botezat.

Descântec pentru buba rea

Bășica cea rea,
Beșica cea nărăgie,
A făcut masa cea mare;
Pe toate bubele le-a chemat
Dar pe cea rea n-a chemat-o.
Atunci ea s-a supărat,
S-a umflat, a crăpat și s-a uscat
Și a ramas… (cutare, numele de botez)
Luminat și curat
Ca de la Dumnezeu Sfântul lăsat.

Colinde

Sărbătorile de iarnă, care țineau din decembrie până în ianuarie, erau cele mai bogate și cele mai fastuoase. Acestea începeau cu Sfântul Andrei, pe 30 noiembrie, culminând cu Crăciunul (Nașterea Domnului), Sfântul Vasile (Anul Nou) și Boboteaza (Botezul Domnului). În această perioadă, atât copiii cât și adulții "mergeau cu colinda". Colindele reprezintă cele mai variate și bogate creații populare în versuri ale poporului român.

Colinde din străbuni

Sculați, sculați,boieri mari, florile dalbe
Sculați, voi români plugari, florile dalbe

Că vă vin colindători, florile dalbe
Noaptea pe la cântători, florile dalbe
Nu vă vin cu nici un rău, florile dalbe
Ci v-aduc pe Dumnezeu, florile dalbe
Să vă mântuie de rău, florile dalbe
Dumnezeu adevărat, florile dalbe
Soare-n raze luminat, florile dalbe
La anul și la mulți ani!

Cântecul Stelei
(se cântă de cei trei purtători ai stelei cu fața la icoana din cameră)
Steaua sus răsare
Ca o taină mare,
Steaua strălucește
Și lumii vestește:
Că astăzi Curata,
Prea Nevinovata,
Fecioara Maria,
Naște pe Mesia.
Magii cum zăriră
Steaua, și porniră,
Mergând dupa rază
Pe Hristos să-l vază.
Și dacă porniră,
Îndată-l găsiră,
La Dânsul intrară,
Și se închinară.
Cu daruri gătite,
Lui Hristos menite,
Având fiecare
Bucurie mare.
Care bucurie,
Și aici să fie

De la tinerețe,

Pân-la bătrânețe.

O, ce veste minunată!

O, ce veste minunată
În Betleem ni s-arată.
Astăzi S-a născut,
Cel făr-de-nceput,
Cum au spus proorocii.
Că la Betleem, Maria,
Săvârșind călătoria,
Într-un mic sălaș
Lâng-acel oraș
A născut pre Mesia.
Pre Fiul în al Său nume
Tatăl L-a trimis în lume
Să se nască și să crească
Să ne mântuiască.

Trei Păstori

Trei păstori se întâlniră
Și așa se sfătuiră,
Raza soarelui, floarea soarelui,
Și așa se sfătuiră.
Haideți fraților să mergem
Floricele să culegem.
Raza soarelui, floarea soarelui,
Floricele să culegem.
Și să facem o cunună
S-o-mpletim cu voie bună.
Raza soarelui, floarea soarelui,

S-o-mpletim cu voie bună.
Și s-o ducem lui Hristos
Să ne fie de folos.
Raza soarelui, floarea soarelui,
Să ne fie defolos.

Astăzi s-a născut Hristos

Astăzi s-a născut Hristos
Mesia chip luminos
Lăudați și cântați,
Și vă bucurați!
Mulți ani să trăiți, mulți ani fericiți!
Mititel și-nfășețel,
În scutec de bumbăcel.
Lăudați și cântați,
Și vă bucurați!
Mulți ani să trăiți, mulți ani fericiți!
Vântul bate nu-l răzbate,
Neaua ninge, nu-l atinge.
Lăudați și cântați,
Și vă bucurați!
Mulți ani să trăiți, mulți ani fericiți!
Și de-acum până-n vecie
Mila Domnului să fie.
Lăudați și cântați
Și vă bucurați!
Mulți ani să trăiți, mulți ani fericiți!

Moş Crăciun

Moș Crăciun cu plete dalbe
A sosit de prin nămeți

Și aduce daruri multe
La fetițe și băieți.
Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Din bătrâni se povestește
Că-n toți anii, negreșit,
Moş Crăciun la noi sosește,
Niciodată n-a lipsit.
Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Moş Crăciun cu plete dalbe,
Încotro vrei s-o apuci?
Ți-aş cânta "florile dalbe,
De la noi să nu te duci.
Moş Crăciun, Moş Crăciun!

Cântec de Crăciun

Din an în an, sosesc mereu,
La geam cu Moş Ajun.
E ger cumplit, e drumul greu,
Da-i obicei străbun.
Azi, cu strămoșii cânt în cor
Colindul sfânt și bun.
Tot moş era și-n vremea lor
Bătrânul Moş Crăciun (bis).
E sărbătoare și e joc
În casa ta acum,
Dar sunt bordeie fără foc
Și mâine-i Moş Crăciun.
Și-acum te las, fii sănătos,
Și vesel de Crăciun,
Dar nu uita când ești voios,
Române să fii bun (bis)!

Moş Crăciune!

Moş Crăciune, toţi îmi spun
Că eşti darnic şi eşti bun.
Eu îţi spun de mai-nainte
Că sunt un copil cuminte.
Și-ți mai spun aşa să ştii
Că eu nu-ţi cer jucării,
Cum ţi-ar cere alţi copii.
Însă nu m-aş supăra,
Dacă tot mi-ai da ceva.

Dacă în seara din ajunul Crăciunului se mergea cu colinda din casă în casă, în celelalte trei zile se mergea cu Steaua. Steaua în sine era confecționată dintr-un schelet de lemn în formă de stea cu 6 raze, pe care se lipeau ornamentații, hârtie colorata şi staniol. În centrul ei se lipea o imagine cu scena naşterii lui Isus şi i se agăţau unul sau mai mulţi clopoţei. Steaua era purtată, de obicei, de trei băieți care, intrând în casa celor colindați, se opreau în fața icoanei și cântau "Steaua sus răsare" și "Trei Crai de la Răsărit", mişcând uşor steaua ca să sune clopoţelul în ritmul melodiei.

Teatrul Popular de Anul Nou. Banda de haiduci.

Personaje: Iancu Jianu, soția sa Sultalina, doi haiduci, Anul Nou cu aripi, Anul Vechi cu barbă (toți în costume naționale), vânătorul cu pușca și cartușiera, maiorul -ofițer. Banda intră în casă cântând în cor:

Iată Anul Nou s-a apropiat - bis
Primiţi cu bucurie, primiţi cu veselie
Anul Nou, Anul Nou ce l-aţi dorit
Căci iată, vă vine împodobit -bis
Anul Nou, Anul Nou cel mult dorit.
Anul Nou - cor
Eu sunt Anul Nou sosit
În lume când am venit
Lumea toată-am curăţit - bis
De ciume şi de holere
Şi de toate boale grele. - bis

Haiducul:

An Nou, An Nou, salutare primăvară

Timp frumos bine-ai venit

Anul Nou:

Mulțumesc dragă frățioare

Pentru această felicitare,

Dar pe acest ghiuj bătrân

Îmi vine să-l fac praf și scrum,

Că nimic n-a folosit

Pentru acest popor iubit.

Anul Nou către Anul Vechi:

Bună seara veterane mândru viteaz căpitane

Tu ești Ștefan sau Mihai glorios mergând la Rai?

Sau vreun falnic apărător pentru acest iubit popor?

Anul Vechi:

O ho ho și bre-be-ne

S-a încâlcit în barba me

Dar și când s-o descâlci,

Numai Dumnezeu va ști!

Iancu Jianu către vânător:

Dar tu cine ești, cu ce nume te numești?

Aici pe loc te prapadești!

Vânătorul:

Eu sunt falnic vânător

Împușc pasărea din zbor

Și pe iepure-n picior

Iar pe tine, mai ușor.

Iancu Jianu:

Nu te cred.

Vânătorul:

Dacă nu mă crezi, ascultă cântecul și-ai să vezi!

Cântecul vânătorului:

Ziua scade, noaptea crește

Vine timpul de vânat,
Inima mi-o-ntinerește Bis
C-a sosit ce-am așteptat
Fie ploaie sau ninsoare,
Fie vremea cât de rea
Numai arma să-mi trăiască, Bis
Colo sub mantaua mea.
Iancu Jianu:
Bună sara, frați haiduci
De când stați pe la poteci
au trecut poteri pe aici?
Haiducii:
au trecut, n-au trecut
Căci dacă treceau
Cu astfel de arme ruginite,
Capetele le spărgeam
Și pungile cu galbeni le umpleam.
Iancu Jianu:
Bravo, bravo, frații mei
Chiar bani de n-om avea
Noi tot veseli vom rămânea.
Dar vreun cântec știți voi?
Haiducii:
Știm. De la maica am supt lapte,
Lapte dulce haiducesc
Și-s voinic de bat pe șapte
Că am sânge haiducesc.
Maica mea când m-a făcut,
Codrului m-a dăruit
Dumnezeu nu s-a-ndurat,
Ploaie caldă că mi-a dat
Frunzele m-au înfășat,
Crengile m-au legănat,

Și-am ajuns un voinicel,
Cu brațele de oțel
Și-am ajuns un voinicel
Pot să rup un braț de fier.
Maiorul către Iancu Jianu:
Dar tu cine ești?
Cu ce nume te numești?
aici pe loc te prăpădești!
Jianu către maior:
Eu sunt Iancu Jianu!
Stăpânul codrilor și-al munților.
Unde-s tufele mai mici
Stau ascunși ai mei voinici
Unde-s tufele mai mari
Stau ascunși ai mei tâlhari!
Dar tu cine ești, cu ce nume te numești?
aici pe loc te prăpădești!
Maiorul:
Eu sunt maior viteaz,
Trăiesc printre soldați
Și poteresc prin munți
Să-i prind pe-ai tăi haiduci
Și poteresc prin sate dup-ale voastre fapte
Jianu:
Cum mă? La prima opreală,
Să mă pui la poticneală?
(Iancu Jianu îl împușcă pe maior)
Vânătorul:
Ah, banditul de Jian,
mpușcat pe mareșal!
(Vânătorul îl arestează pe Jian, punându-i cătușe)
Dă-te Iancule legat,
Că de nu, mori împușcat!

Sultalina:

Ah, Jiene-ngrozitor,

Cum de a-i făcut omor?

Lasă-te de haiducie

ai să mori în pușcărie,

Lasă-te și de furat,

ai să mori chiar spânzurat!

Jianu:

Nu mă las de haiducie,

Chiar de mor în pușcărie

Nu mă las nici de furat,

Pot să mor chiar spânzurat!

Jianu:

Nu mă las de haiducie,

Chiar de mor în pușcărie

Nu mă las nici de furat,

Pot să mor chiar spânzurat!

Toți în cor:

Maică, maică, scumpă maică, fiul tău iubit

Vino de-l vezi maică, cum stă chinuit

Temnița-i adâncă, groaza-l înfioară,

Vino, vino maică, vino de-l vezi iară.

Jianu:

Sultalină, fii retrasă,

Tot cu mine-ai să ții casă!

Cântecul Jianului - cor:

Scumpă dragă Sultalină,

Te-am iubit și te iubesc,

Fie-ți milă zău de mine, Bis

Pentru tine mai trăiesc. Bis

Cântecul Sultalinei:

Măi Jiene nu te teme

Că eu știu ca să te scap

Voi mai da ceva din galbeni

Și astfel te voi scăpa

Un haiduc:

Să dăm o pungă de galbeni

Ca Jianul să fie scăpat

Și din lanțuri descuiat.

Jianu:

Bagă mâna-ntre pistoale

Vei găsi o pungă mare

Cu bani galbeni și mărunți

Să dea drumul Jianului în munți.

Sultalina către vânător:

Poftim banii.

Toți în cor: “Liber Jianul”!

I, ha, tra, la, la,

a scăpat Jianul nostru Bis

Noi petrecem prin păduri,

Cu haiduci și cu panduri.

Armele ce sunt la voi,

Țin de-a pururea cu noi

I, ha, tra, la, la,

a scăpat Jianul nostru Bis

Cântecul “Jurământul Haiducilor”:

Moartea ne vine dar nu ne pasă,

Moartea haiducă e mult mai frumoasă,

Jurăm, jurăm, cu toți ca să murim!

Pentru Jianu ce pătimește,

Pentru Jianu ce mult iubește.

Jurăm, jurăm, cu toți ca să murim!

Cântec de final:

De v-am greșit ceva,

Să nu vă supărați!

De v-am greșit ceva,

Rugăm să ne iertați

Primiți cu bucurie, primiți cu veselie,

Anul Nou, Anul Nou ce l-ați dorit

Căci iată vă vine-mpodobit Bis

Anul Nou, Anul Nou ce a sosit. Bis

Banda de Bujori din satul Tabăra

Aceasta este tot o formă de teatru popular, asemănătoare cu cea de haiduci, de la Bivolari. Personajele: vestitul haiduc Bujor, Sultalina sora lui, Dragoş (iubitul Sultalinei), Codrean şi Bici (haiduci), căpitanul şi vânătorul (tânărul înarmat).

Cântec: Iată Anul Nou, iarăşi a venit, (bis)

Primiți cu bucurie, primiți cu veselie,

Anul Nou, Anul Nou iarăşi venit.

Eu sunt Anul Nou vestit,

Care-n lume am venit,

Lumea-ntreagă am curățit (bis)

De ciumă și de holere (bis)

Și de alte boale grele (bis)

Codrean: Bună seara frate Bici.

Prea puțini ne aflăm pe aici.

Nu-i nici Dragoș, nici Bogdan,

Suntem fără căpitan!

Bici: Bună seara frate Codrene,

Domnul să ne dea putere.

La un loc să ne unim,

Despre soartă să vorbim.

Vânătorul: Bună seara porumbiță,

Pare-mi că îmi ești drăguță.

Spune-mi mie cine ești,

Și-a cui soartă urmărești?

Sultalina: Eu sunt sora lui Bujor,

Și iubita lui Dragoș.

Dar tu cine ești, măi?

Vânătorul: Eu sunt falnic vânător,

Care umblu să mă-nsor,

Să iau sora lui Bujor,

Și iubita lui Dragoș.

Sultalina: Chiar așa este?

Oricum mi se pare mie,

Dumitale nu ți-e frică de ai mei frați?

Vânatorul: Așa este.

Iar ai tăi frați,

Nu vor scăpa de mine neînsurați.

Sultalina: Foaie verde viorea,

Vino măi bădiță-ncoa,

am căzut în cursă grea.

Bujor: Oi veni dac-oi putea,

Ca s-o scap pe sora mea.

Iar tu pui de sânt Ilie,

Și cu pana-n pălărie,

Spune-mi mie cine ești,

Și-acui soartă o dorești?

Vânătorul: Eu sunt falnic vânător,

Vânez pasărea din zbor,

Și pe tine mai ușor.

Dacă nu-ți vine să crezi,

Ascultă un cântec și-ai să vezi.

Cântec: Ziua scade, noaptea crește,

Vine timpul de vânat,

Inima se răcorește, (bis)

a sosit ce-am așteptat. (bis)

Fie ploaie ori ninsoare,

Fie vremea cât de rea,

Numai arma să-mi trăiască, (bis)

Colo sub mantaua mea. (bis)

Sultalina: Cântecul ce mi-ați cântat,

Inima mi-a-nflăcărat.

Vorbele ce mi le-ați spus,

au făcut de am și plâns.

Bujor: Nu-i nimica soră dragă,

Eu mă ostenesc,

Dar pe Dragoş nu-l găsesc.

Codrean: Dragoş a plecat lavânătoare

Să vâneze căprioare.

El şi cu săgeata lui,

Fac pustiul codrului.

Lupii mor şi urşii pier,

Vulturii cad de pe cer!

Sultalina: I-auzi buciumul cum sună,

Sună-n deal și sună-n vale.

O fi scumpul bădișor?

O fi scumpul puișor?

Cântec: Când mă aflu-n codru verde,

Numai luna sus mă vede.

Azi pe plai mă prăpădesc,

Căci dușmanii mă pândesc.

Scumpă dragă Sultalină,

Te-am iubit și te iubesc,

Fie-ți milă și de mine, (bis)

Pentru tine mai trăiesc! (bis)

Dragoș: Bună seara căpitane.

Bujor: Bună seara frate Dragoş.

am crezut că-n astă viață,

O să te mai văd la față.

Dragoș: Dar tu, cine ești mă?

Cum ai îndrăznit,

Să te pui la amăgit

Cu acest haiduc îngrozit?

Căpitanul: Sunt trimis de-mpărăție

Ca să-ți iau puterea ție!
Dar tu cine ești mă?
Căpitanul: Lasă-te Dragoş legat,
Că de nu, mori împuşcat!
Dragoş: Află dragă despre mine,
Că sunt Dragoş cel vestit,
Care-n lume am venit,
Mii și sute-am nimicit!
Unde-s tufele mai mici,
Stau pitiți ai mei haiduci,
Unde-s tufele mai mari.
Zac în sânge milionari!
Căpitanul: Ia-o tinere înarmat,
Ca s-avem bani de iernat,
Pe Bujor să-l dăm scăpat,
Bujor: Dar tu cum ai îndrăznit,
Să ucizi acest haiduc,
Ce-i cu fața la pământ?
Căpitanul: Măi tinere înarmat,
În lanțuri să mi-l legi.
Și-n genunchi să mi-l așezi!
Bujor: Măi tinere înarmat,
Ce să-ți dau să fii scăpat
Și din lanțuri descuiat?
Îți dau o pungă cu bani,
Să împarți cu căpitani.
Cântec: O maică iubită,
Oriunde vei fi,
Fiul tău te cheamă,
Spre a-l mântui, salva
De aceste lanțuri grele,
Grele și feroase,
De aceste chinuri rele,

Rele și întunecoase.
Și de-o fi mai bine,
Ca să pot scăpa,
Să-mi arăt în lume,
Și virtutea mea!
Și din lanțuri descuiat!
Liber Bujorul!
Cântec: I, ha, tra la la, c-a scăpat Bujorul nostru! (bis)
Vai și amar de acei ciocoi,
Care umblă după noi.
I, ha, tra la la, c-a scăpat Bujorul nostru! (bis)

Ursul din Bivolari

Este o formă a teatrului popular și joc cu măști din seara de Anul Nou. Personajele: Ursul, băiat deghizat în urs cu verigă în bot legat cu lanț. Ursarul I, băiat deghizat în țigan, conduce jocul ursului ținându-l de lanț. Ursarul II, băiat deghizat în țigan cu tobă, pe care o bate în ritmul melodiei. Un fluieraș care cântă în același timp cu unul din țigani cântecul ursului. Țiganii poartă mască sau se vopsesc pe față cu negru.

Cântecul ursului:
Di da, di da, ursule,
Ursule frumosule,
Te-am crescut de mic de tot,
Când erai doar câtun ciot,
Ți-am vârât veriga-n bot
Și te-am pus să joci pe foc.
Joacă bine măi Martine,
Că-ți dau pâine cu măsline.
Socrul meu din Dorohoi
Are șaptezeci de oi,
Are lapte, are lână,
Are brânză și smântână.
Șapte lei chila de carne,
Și țiganii mor de foame.

Ia te uită pe sub pat,

Și vezi dacă-i măturat.

Și te uită pe la plită,

Că miroase a plăcintă,

Ursului miroase a carne,

Și ursarii mor de foame.

Ia te uită și pe pat,

Și vezi cine stă culcat.

Ursul meu de la Țibana

Ia sărut-o pe cucoana

Și sărut-o așa frumos

Să-ți pună bănuții jos.

La Anul și La Mulți Ani!

Capra din Bivolari

Ca teatru popular și joc cu măști, are o lungă tradiție legată și de fostul târg de evrei. Personajele:

Capra în sine, era nelipsită la această formație. Capra se improviza din panglici multicolore cusute ca pe o pelerină așezată pe capra de lemn care are un bot cu o clampă de lemn sub care ascundea tânărul care o purta și clămpăia în ritmul melodiei.

Doi căluți (harap negru și harap roșu) încălecați și cu buzdugan sau sabie în mână.

Doi jidani, costumați în halate albe cu bici, la genunchi și umeri au prinse buchete de panglici colorate care măresc efectul mișcării. La picioare, au legați zurgălăi. Jocul capra și ciobănașul este executat de cele două perechi de jidani și de căluți.

Ciobanul este în costum național cu glugă și tobă.

Doctorul este în costum negru, cu pălărie și halat alb cu cruce roșie. El strânge și banii.

Împăratul apare ca ofițer cu ornamente sclipitoare și aghiotantul său, de asemenea militar.

Doi țigani: țiganul cu tobă și țiganca cu talgere.

Capra este cea mai zgomotoasă dintre toate, locul unu dintre toate celelalte ca atractivitate. Ea combină rolurile vorbite cu cele două melodii de joc “Capra” și “Ciobănașul” cântate din clarinet sau fluier. Jocul dinamic al celor două perechi de căluți (harap roșu și harap negru) și jidanii (cu bici și halat alb) a căror costumație are atașate, la genunchi și pe umeri, mănunchiuri mari de

panglici multicolore, ce execută un dans aproape fantastic, în ritmul infernal al celor două tobe și talgere, impresionează publicul.

Textul sau rolurile vorbite sunt purtate de jidani, ciobani și doctor. Caracterul lor este unul pastoral și ironic legat de pășunarea caprelor evreilor și a oilor sătenilor. Cu timpul, piesa vorbită s-a cam golit de conținutul ei original. Acum, este redus la doar câteva fraze. În rezumat, povestea era cum evreul, primind ca zestre de la socrul său o capră "și din capră-n capră și din iadă-n iadă am format o stânișoară hăt mare și întreagă", pentru care "se tocmește cu ciobanul Enache" cu prețul cât mai mic, iar "pentru imaș facem contract cu primăria pe o foiță de țigară, nici musculița zburătoare să nu se atingă de imaș a nostru". După aceea, apar unele mici drame, cum s-a îmbolnăvit țapul și "digrabă la don doctor" sau "Di ci bucești tu măi Enache? O vinit lupul ș-o mâncat caprili", și atunci "digrabă la isprăvnicie sau la împărăție să-mi dispăgubească". Dar ca în orice poveste, toate se termină cu bine, iar capra noastră din Bivolari continuă de sute de ani să joace, și să ne înveselească, fără să obosească.

Cerbul

Este o apariție relativ recentă în obiceiurile de Anul Nou din Bivolari, care a fost copiat după tinerii din Trifești și Zaboloteni, care în ultimii ani vin mai întâi aici, la Bivolari în târg, și apoi se întorc în satele lor.

Echipa se compune din trei personaje: cerbul, purtătorul cerbului și muzicantul sau toboșarul. Cântecul este mai curând o suită de versuri sau strigături asemănătoare cu cele ale ursului.

Nunta țărănească

Are o veche tradiție între obiceiurile de Anul Nou la Bivolari, ca și la Tabăra. Din formațiune fac parte: doi țărani (vornicei) și două țărănci (druște) în costume naționale, mirele cu mireasa și un căpitan, probabil ca și nun. Pentru decor, se poate afla un țigan cu țiganca lui, dintre copii. Muzicantul este obligatoriu, dar nu au roluri anume, doar jocuri și strigături. Intră în casa omului jucând brâul, după care invită la dans fetele din casă. În lipsa lor, dansează singuri cu perechile lor. Strigăturile lor înviorează jocul și produc veselie și bună dispoziție:

Ia mai zi-i, mai zi-i, mai zi-i,
Că la vară ți-oi cosi,
Unde-o fi iarba mai deasă,
Și mândruța mai frumoasă.

auzi, i-auzi, i-auzi ia
Cum ne cântă muzica,
Las să cânte că-i a mea
Șapte mii am dat pe ea.
Asta-i nunta țărănească
Toată lumea s-o primească,
De-om veni și mâine seară
Să ne dați pe ușă-afară.

Plugușorul flăcăilor de altădată

Acesta era pe timpuri capul tuturor echipelor și totul se desfășura ca un festival, în ajunul Sfântului Vasile. Trupa era compusă dintr-un grup de flăcăi cu armata făcută, care organizau și jocul satului în cele trei zile ale Crăciunului. În fruntea acestora, se afla "Banarul". Era obiceiul ca în ziua a doua de Crăciun, flăcăii satului să-și aleagă prietena, într-un fel special. Flăcăii stăteau aliniați într-o parte, unul lângă altul, iar fetele la fel, ăn partea opusă, față-n față, dar la distanță. Banarul dirija toată ceremonia și dădea comanda muzicanților să cânte "Rusasca". În acest timp, fiecare tânăr își chema fata printr-un semn discret să vină la el. Fata venea și se așeza lângă flăcău, așteptând până când se formau toate perechile. Atunci, începeau cu toții dansul. Se mai întâmpla ca o fată să refuze invitația la joc. Flăcăul refuzat avea dreptul să o dea afară din joc pe respectiva domnișoară, punând muzica să-i cânte marșul și dacă refuza să plece, o lua de mână sau o împingea de spate afară pe poartă. Fetele scoase la acest joc aveau obligația să primească de Anul Nou "Plugul Flăcăilor" și să ofere celui care a scos-o la "Rusască" la jocul de la Crăciun, un colac și o batistă cu flori cusută de mâna ei. Cele mai multe perechi de prieteni deveneau în curând miri și mirese.

"Urătura flăcăilor" era o creație originală, proprie numai lor. Aceasta avea un caracter satiric, fiind o cronică a vieții satului pentru perioada anului ce a trecut, cu evenimente, persoane etc. În ajun, împodobeau plugul, unul adevărat cu 2 sau 4 boi, cu steagul țării, cu clopotul mare de la cimitir, însoțiți de lăutarii care au cântat și la jocul de la Crăciun. Ei erau primii care începeau obiceiurile din Ajun, cu primăria, biserica, școala și restul instituțiilor. Lăutarii și clopotul se auzeau de la distanță, iar toate formațiunile urmau acestora.

Ultimul plug al flăcăilor din Bivolari s-a organizat în ajunul de anul nou 1954-1955 cu Mihai Iluță, Gheorghel Huțușoru, Costică Rotaru, Petrică Căliman, Gheorghel Iacob și Mitruță Raba. Restul copiilor mari și mici, care nu făceau parte din vreo formație, mergeau cu plugușorul

lor și cu clopoțelul, singuri sau în grupuri, cu rude sau prieteni. Cei mai mărișori, mergeau cu "buhaiul", în grupuri de 3-4 băieți.

Mai întâi confecționau buhaiul dintr-o cofă de lemn, căreia i se scotea fundul și în locul lui se întindea o piele fină, cu o gaură în mijloc prin care se lega de un căluș o jurubiță de păr de cal, asemănător cu arcușul de vioară.

Unul din băieți ținea buhaiul subțioară, altul "trăgea buhaiul" trăgând strâns de jurubița de păr cu palmele unse cu borș, ca să scoată prin vibrație un muget de buhai. De regulă, cel care ținea buhaiul spunea și urătura. Se mai adăuga unul cu clopoțelul și cu biciul. Se mai adăuga unul cu clopoțelul și cu biciul. Dacă se mai adăuga și un fluieraș, atunci echipa era completă, iar farmecul, deosebit. Toate casele țineau lămpile aprinse și primeau pe oricine, iar urătorilor le dădeau colaci sau covrigi.

În dimineața de Sf. Vasile, în prima zi a noului an, copiii mergeau cu sorcova sau "cu semănatul", semănând cu grâu adevărat.

Urătura I

Aho, aho...
Bună sara, bună gazdă
Mă lăsați să trag o brazdă?
Da de ce nu măi băiete,
Vino-n casă că am fete.
Fetele de măritat,
Și băieții de-nsurat.
Ia-mi băiete fata mea,
Că-ți dau șase boi cu ea.
Poți să-mi dai șăsâ, pi lângă șăsâ,
Fata ta nu știe a țăsâ.
Mame-i trebuie țesătoare,
Fata ta-i scurtă-n picioare.
Fata-i scurtă-n catalige,
Și n-ajunge la tălchige.
Fata ta e lată-n șale
Și n-ajunge la vatale.
Țese-o natră, svârle-n vatră,
Valeu mamă, tare-i lată.

Țese-un cot, svârle-n pod,
Văleu mamă, nu mai pot.
Și-a pus pânza după casă,
Cine-o trece toți s-o țasă.
Printre ițe, printre spată,
Trece-o scroafă dișalată,
Printri iță și fucei
Trece-o scroafă cu purcei.
Ș-o trecut ș-un nătărău,
Ș-o-ncâlcit-o și mai rău.
Opriți plugul măi flăcăi
Și pocniți din bice măi,
Să se-audă-n munți și-n văi
Și strigați cu toții hăi, hăi
Câte hopuri hopurele,
La mulți ani cu floricele,
Câte hopuri hopurate,
La Mulți Ani cu sănătate!
Urătura II
Bună sara frați plugari
Cu sumani și cu ițari,
Cu căciula pe-o ureche,
Pusă după moda veche.
Oameni buni, noroc și bani!
Deie-ar boala în dușmani,
În tătari, în turci și-n hoți,
Lua-i-ar dracul pe toți!
Pace, dragoste-ntre noi,
Grâu la oameni, fân la boi,
Păpușoi coșere multe,
Iar în ladă, mii și sute.
Poduri multe cu slănini,
Mângâiere la bătrâni.

Hornuri pline cu cârnați,
Nu numai la cei bogați.
La soacre nurori plăcute,
La nurori, soacrele mute.
așa-i legea din bătrâni,
Din bătrâni, din oameni buni,
Pe la case de români.
Să-nălțăm urările
Cât de largi îs zările,
Și îs grele podurile.
Cei bătrâni ne-or omeni,
Și frumos ne-or dărui.
Sara lui Sfântul Vasile
Să vă fie gospodari de bine,
Pace-n țară, grâu la vară
Să dea Domnul să răsară.
La ureche perciuni creți
Trageți brazda măi băieți,
Și sunați din zurgălăi
Să se-audă-n munți și-n văi.
Mânați măi, hăi, hăi...
La anul și la mulți ani!

Urătură din epoca comunistă (a lucrătorilor din comerț evrei și români, din Bivolari, cu prilejul Anului Nou 1958)

Aho, aho, iubiți tovarăși,
Anul Nou ne vine iarăși,
Cu sateliți și rachete,
Că nu vrea să mai aștepte.
Iară noi cu el odată,
Am pornit în lumea toată,
În întregul Univers,
Că-i ușor acum de mers.
Și-am început cu Neptun,
Care fuge ca nebun.
Oamenii-au ieșit în drum,
Cu pastramă și potroace,
Ia spuneți băieți vă place?
Da... Da...!
Dați-vă lângă perdele,
Că nu vă spunem vorbe rele,
Ci vă spunem adevăruri,

Că ne miroase-a mâncăruri,
Și ceva băuturică,
Ia spuneți băieți, vă strică?
Nu...Nu...! Și de ne-am oprit din drum,
Ascultați eu ce vă spun:
În anul ce a trecut,
Multe s-au mai petrecut,
În comerțul socialist.
Moșul Constantin Ciupală,
La Traian la broscărie,
Și-a deschis o prăvălie.
Nu știm marfa cum o vinde,
Că nimeni nu-l poate prinde.
Bădica Ion bata-l norocul,
Cel cu nasul roș ca focul,
În raionul tinichele,
Vinde cuie cu surcele.
Costache și cu Săndel,
Alimente n-au defel.
Vine unul vine altul,
Cere una cere alta.
Ei răspund cu bucurie,
“Așteptăm ca să ne vie”.
Nea Mitruță - Avion.
Merge ca cel mai bun om,
El, pe ouă și grăunțe,
Dă la lume părăluțe.
Herșcu cu restaurantul lui
Este spaima târgului.
Dacă-i ceriun romușor,
Și ești pui de curcă chior,
El îți spune:
“Poți să bei, că nu bei din banii mei”.
De-ai luat pe datorie,
Ți-ai dat foc la pălărie.
Niciodată n-ai scăpa,
De-așa datorie grea.
Carolică cu sifonul,
Face-ndată milionul.
Să bei apă tot-nainte,
Cât stomacul îți permite.
Pe tovarășul președinte,
Îl rugăm să ia aminte,
Să fie mai indulgent,
Să nu mai puie absent.
Iar pe statele de plată,
Să fie suma mai lată.
Să fim mulțumiți cu toții,
Un român și doi de-ai noștri.
Și e frig și iarna-i grea,
Ne-ați promis că ne veți da,
Lemne bune pentru foc,
Să numai purtăm cojoc.
Opriți plugul măi flăcăi,
Și băgați-l în șopron,
Și caii la abator,
Că ne dă statul tractor.
Cu seceri și cu ciocane,
Facem plan de milioane
Pentru autofinanțare.
La Anul și La Mulți Ani!
Opriți plugul măi flăcăi, Hăi...! Hăi...!

În dimineața de Sfântul Vasile, copiii mergeau cu sorcova pe la casele gospodarilor, fiind răsplătiți cu covrigi și colaci.

Sorcova,vesela,
Să trăiți, să-mbătrâniți,
Ca un măr, ca un păr,
Ca un fir de trandafir.
Ca merii, ca perii,
În mijlocul verii;
Ca vița de vie
La Sfânta Marie.
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata,
Tare ca fierul,
Iute ca oțelul.
Vacile lăptoase,
Oile lânoase,
Porcii unsuroși,
Copiii sănătoși.
Câte cuie sunt pe casă,
Atâția galbeni pe masă.
La anul și la mulți ani!
Să trăiți să ne dați bani.

Sărbătoarea Bobotezei

Aceasta încheia șirul frumoaselor sărbători de iarnă. Farmecul acestei sărbători a Bobotezei era pentru bivolăreni ceva deosebit, mai ales când slujba se muta din biserică pe podul de gheață de pe Prut.

Credincioșii confecționau din ajun Sfânta Cruce și Sfânta Masă din blocuri de gheață tăiate cu ferestrăul, le îmbinau și le stropeau cu apă iar gerul din cursul nopții le suda zdravăn. Conform altui obicei, atunci când se cânta "În Iordan botezându-Te Tu Doamne…", doi sau trei vânători trăgeau cu armele în sus, câte două cartușe fiecare.

În perioada interbelică, copiii treceau Prutul, se urcau în stejarii de pe mal și de acolo priveau slujba de sus, simțind că în acest fel se află mai aproape de cer.

Sărbătoarea Sfintelor Paști

Țăranul se pregătea de intrarea în Postul Mare a Paștelui cu multă grijă și mare bucurie. În privința alimentației de post, se foloseau meiul, hrișca, bobul, lintea, varza și mierea de albine. Mai târziu vor fi introduse, în spațiul românesc, fasolea (în 1742), cartoful (în 1818), zahărul din sfeclă (în 1875), uleiul din floarea soarelui (în 1900).

În anul 1841 a fost adusă prima moară de foc în Iași pentru făina albă de grâu. Baza era meiul, care ținea locul porumbului, adus și acesta mult mai târziu, din America.

În perioada medievală țăranii măcinau grâul grosier, la râșnițe, mori de apă sau cu cai. Aceste râșnițe s-au folosit și la finalul celui de-al doilea război mondial (1944-1945), când armata sovietică a confiscat morile din comună. Obiceiurile au continuat însă să se păstreze. De "Lăsatul Secului" se pregătea o masă specială la care luau parte membrii familiei și rudele apropiate. A doua

zi se sărbătorea prima zi din Postul Mare, numită popular “Spolocania” sau Miercurea Cenușii, când toate vasele de bucătărie și vesela erau spălate cu leșie ferbinte iar cele de tuci erau chiar arse pe foc, ca să disparǎ orice urmă de grăsime de pe ele, pentru ca să nu se spurce bucatele de post.

Pe parcursul postului, pe lângă mâncărurile obișnuite de post, borșul cu fasole, cartofi, fasole dulci (fierte), fasole prăjită, tocăniță de cartofi, sărmăluțe din crupe, se mai adăugau mălaiul din făină de porumb fiartă și dospită și “laptele de buhai” făcut din semințe de cânepă prăjită și pisată în piuă, apoi diluată cu apă fierbinte. Se mai făcea borș cu crupe, cu urzici, cu stevie, curpeni, grîușor, asmățui, precum și tocăniță din acestea, pilaf sau plăchiuță de crupe cu verdeață și bureți. De asemenea, floricelele (cocoșeii) de porumb erau la mare căutare în această perioadă.

Postul era însoțit însă și de milostenie și de fapte bune, iar după iertarea cu toți, în săptămâna mare, toată lumea se spovedea și primea Sfânta Împărtășanie. În preajma sărbătorii Paștelui, părinții se îngrijeau din timp să procure pentru copiii lor haine și încălțări noi sau de la “talcioc”.

Gospodinele făceau o curățenie generală a locuințelor, reparând pereții coșcoviți, îi lipeau cu lut și dădeau cu var peste tot. Trăgeau brâul casei cu humă, lipeau prispele și pe jos cu lut. Spălau scândurile de la laițe și paturi, umpleau saltelele cu paie noi sau cu fân și înlocuiau păretarele, scoarțele și așternuturile de pe paturi, încât toată casa mirosea a sărbătoare. Slujbele din Săptămâna Mare erau petrecute cu mare smerenie de toată suflarea satului. În Vinerea Mare se ținea post total (i se spunea post negru). După 7 săptămâni de post și rugăciune, slujba Învierii Domnului era un prilej de mare bucurie și satisfacție pentru creștinii de orice vârstă. În zorii zilei, gospodinele aduceau spre a fi sfințite bucatele pregătite pentru masa de Paște: ouă roșii, cozonac, pască și alte bunătăți. Apoi, cu lumânările aprinse și cu bucatele sfințite, plecau fiecare spre casele lor, unde toată familia se așeza la masă,care începea cu rugăciunea și ciocnitul ouălor roșii, zicându-se “Hristos a Înviat!” și răspunzându-se “Adevărat a înviat!”. Fiindcă în tot postul nu se făcea nici un fel de petrecere sau dans, în cele trei zile ale Paștelui tineretul venea ziua la jocul satului, cu muzică și scrânciob, și seara la bal.

La Bivolari, hora satului sau jocul avea loc numai după masă, pe toloacă, în câmp deschis, “La Plopi” în fața actualului district de drumuri unde se instala scrânciobul vertical și unde venea tot satul, ca la un spectacol. În satul Tabăra, jocul și scrânciobul aveau loc la cârciumile lui Cujbă și Ion Macovei. Grupurile de lăutari locali cântau la instrumente cu mult talent, înveselind mulțimea. Cu această ocazie se scoteau la joc fetele tinere.

Evoluția costumului popular moldovenesc

În această secțiune, ne vom referi la costumul popular românesc de la Est de Carpaţi, din Moldova extracarpatică sau Podişul Moldovei, unitate geografică ce depăşeşte Prutul, ajungând până dincolo de Nistru, în Transnistria.

Tipologia costumului popular românesc de Podiş ne aminteşte, prin structura sa morfologică şi decorativă, de legăturile care au existat de-a lungul mileniilor între popoarele din nordul şi sudul Dunării, între Traco-Iliri şi chiar înainte de despărţirea Tracilor de Iliri.

Portul popular folosit de populaţia autohtonă geto-dacică, continuatoare directă a triburilor iliro-trace, este atestat pe Monumentul de la Adamclisi sec. II d.Hr., ca şi pe Columna lui Traian de la Roma, socotită actul de naştere al poporului român.

Cămaşa dacică, iţarul tracic, catrinţe, fuste, brâie, bârneţe, sumane, cojoace, căciuli, traiste, glugi, opinci, piese de port popular românesc, întâlnite pe aceste monumente, ne amintesc de portul popular existent până în contemporaneitate în toate ţinuturile locuite de români.

O valoroasă confirmare a păstrării costumului popular, în forme nealterate, o constituie frescele monumentelor feudale româneşti şi moldoveneşti. Un preţios izvor de informaţii pentru secolul al XIX-lea sunt stampele găsite, printre care menţionăm Albumul lui Carol Popp de Szathmary1, diferite tablouri în ulei, ca cele ale lui Aman, Stahi, Grigorescu, Ludovic, Stawschi sau Emanoil Bardasare.

Portul popular din sec. al XIX-lea îl putem identifica printre alte izvoare şi după picturile lui Michel Bouquet (1807–1888), Charles Dousoult, Auguste Raffet. Matisse, prieten al lui Theodor Pallady, a pictat ia românească.

Călătorii străini care ne-au vizitat Moldova în sec. al XIX-lea au admirat îndemânarea ţărancei noastre pentru lucrul de mână: "Sărăcia căsuţelor este înviorată de belşugul lucrurilor ţesute. Nu poţi călca un astfel de prag fără respect pentru energia unei femei ca aceasta, care lucrează greu la câmp, este o mamă plină de îngrijire pentru copiii ei, ţese mai mult ea singură îmbrăcămintea a lor săi şi mai află vreme şi gust pentru ca să facă a înflori o asemenea industrie casnică".

Portul popular din Moldova este constituit în colecţii ştiinţifice şi prezentat în Muzeul etnografic al Moldovei pe zone etnografice şi tipologic, reprezentând costumul de munte şi costumul de podiş.

Dintre piesele definitorii ale costumului femeiesc tradiţional vom prezenta cămaşa tunică, cămaşa dacică, catrinţa, fusta, sarafanul, documente care atestă unitatea culturală sud-est europeană cu privire la portul popular.

Referitor la piesele de costum popular bărbătesc, vom menţiona cămaşa croită dintr-o singură piesă, denumită cămaşa de tip dalmatic, cămaşa cu fustă şi iţarul tracic.

În această unitate etnografică, predomină în portul femeiesc cămaşa tunică croită după modelul cămăşii bărbăteşti, de tip dalmatic, fiind cel mai arhaic tip. În zona Iaşi această cămaşă este confecţionată din pânză de lână ţigaie. Ca să fie firul uniform, se torcea lâna printr-o mărgică cu diametrul de 1 mm. Erau şi femei specializate care torceau fără mărgică. Pânza de lână ţigaie în confecţionarea cămăşilor s-a întâlnit în Albania, în Grecia pe lângă Salonic şi în România.

În zona Iaşi, cămaşa femeiască din pânză de lână ţigaie se confecţiona din ţesătura decorată cu motive obţinute în tehnica urzitului şi a ţesutului. Pânza cu "margine" are vrâste urzite executate cu bumbac alb, iar pânza "în cruci" – vrâste urzite şi ţesute.

Pânza de lână ţigaie se ornamenta şi cu motive alese cu mâna la ţesut, cu bumbac alb, ca, de exemplu: şinătău, miez de nucă, păianjen. În decorul acestor cămăşi predomină simboluri solare, roţi, zigzaguri, brăduţi, cruce.

După Mircea Eliade, crucea simbolizează pomul vieţii în arta populară.

Pentru confecţionarea unei cămăşi tunice, se foloseau 4-5 coţi de pânză. Se croia cu mânecă largă, dintr-un lat şi jumătate, strânsă în betiţă "brăţară" la mână, cu făldurei, pliişori, cusuţi cu două "tighele". Uneori mâneca se termina şi cu volănaş sau se lăsa liberă, largă. Avea clin la stan, până sub braţ, unde se fixa pava. Mâneca se prindea de stanul cămăşii cu găurele duble denumite "zărfurele". Gulerul drept pe lângă gât se încheia cu nasturi negri şi cheutori albe, ca şi la brăţara de la mână. Pe guler ca ornament se fixa horbotă (dantelă) colţurele, executate cu spelca cu aţă albă şi mărgele bleu.

Cămaşa din pânză de lână ţigaie se ornamenta cu mărgele galbene şi paiete la gură, la umăr şi la mână. Gura cămăşii era cusută cu "nodăţele". Umărul cămăşii se prindea de stan cu "horbotă" făcută pe spelcă cu mărgele colorate, iar de-o parte şi de alta se coseau câte două rânduri de paiete şi mărgele. Aceleaşi ornamente se repetă la gura cămăşii şi la mânecă.

În decorul cămăşilor, cusăturile apar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ornamentele se executau pe guler, la gura cămăşii şi pe brăţara de la mână. Se coseau stilizări vegetale, denumite "flori de măr" (rozete) cu arnici roşu şi negru în punctul "cruciţe". Acest decor există şi la cămăşile bărbăteşti.

Umărul cămăşii era împodobit cu mărgele de sticlă albastre sau negre, grupate în "punctişoare". Poala cămăşii se făcea din pânză ţesută din cânepă şi bumbac şi se cosea de stanul cămăşii. În unele cazuri, la poală, se fixa un volan îngust din pânză de bumbac sau din pânză de fabrică, ce se termina cu colţuri pe margini. Pe acest volan se coseau "schinişori" (zigzag) cu aţă roşie.

Cămăşile de mireasă se confecţionau din pânză de lână ţigaie, cu motive alese cu mâna, la ţesut, din bumbac alb; pe alesătură se coseau mărgele în diferite culori: albe, galbene, bleu, verzi, roşii, negre, imitând florile de câmp. Aceste cămăşi păstrează acelaşi croi.

De aceeaşi valoare artistică erau şi cămăşile confecţionate din pânza de lână ţigaie, fără alesături. Cămăşile se ornamentau cu motive cusute cu arnici colorat: galben, maro, albastru, bleu, mov, roşu, negru etc., la gură, umăr şi mânecă cusăturile se executau în punctul “cruciţe”. Mâneca se prindea de stanul cămăşii cu mărgele de sticlă denumite “ţăjişoare” şi două rânduri de “hajur” executat cu aţă albă.

Cămaşa dacică, denumită şi cămaşă românească, există ca piesă de port în Moldova din dreapta şi stânga Prutului. Se confecţiona din pânză de in, de cânepă şi bumbac, sau numai din pânză de bumbac. Altiţa la cămăşile bătrâneşti se croia separat, era îngustă. Când se prindea de cămaşă, mâneca se încreţea, altiţa fiind mai îngustă decât lărgimea mânecii. Motivul ce se executa pe mânecă, pentru ataşarea altiţei, se numea “încreţ” şi se executa cu arnici galben.

Ca trăsătură specială, cămaşa dacică se încreţea la gât cu un ornament denumit “brezărău”. Acest tip de cămaşă predomină ca tipologie în zonele etnografice montane, însă a pătruns şi în Podişul Moldovei, în zona Iaşi, la Fărcăşeni-Strunga şi în alte sate. Între cele două războaie mondiale, cămaşa încreţită la gât şi-a modificat croiul. Mâneca se croia lungă, din gât, fără altiţă croită separat. Altiţa care împodobea cămaşa se cosea la umărul cămăşii. Lângă altiţă se executa încreţul. Ca şi la cămaşa din pânză de lână ţigaie, poalele cămăşii se executau din pânză de in sau de cânepă, fiind cusute de stan.

Catrinţa sau “prigitoarea” este o piesă de port popular femeiesc, ce acoperă corpul de la brâu în jos. Se confecţiona din ţesătură de lână de patru iţe. Era de formă dreptunghiulară şi se croia largă, încât femeia să-şi poată acoperi corpul, suprapunându-se în faţă. Fondul catrinţei este negru, iar la cele două capete în faţă “pulpanele” sunt decorate cu dungi colorate: roşii, albastre, verzi, realizate în timpul ţesutului. Pe margini, la poală şi la brâu, catrinţa are bete roşii “mărginite” de “curcubeie” denumite şi “curpeni”, formate din trei dungi înguste, colorate roşu, galben, verde sau uneori albastru.

Spatele catrinţei este negru. “Pe timpuri tot satul purta catrinţe”, afirmă bătrânii octogenari. Catrinţele bătrâneşti se ţeseau din lână în culoare naturală, “laie” (gri), neagră, albă, cafenie. Aceste catrinţe nu aveau roşu. “Babă bătrână, nu purta roşu”. “Suman de la talpă şi catrinţă a fost în satul ista”. “Când ne sculam dimineaţa, ne îmbrăcam repede cu catrinţa. Pe noi nu ne-a văzut bărbatul goale”, suna relatarea unei bătrâne octogenare, din anul 1956, din satul Andrieşeni-Iaşi.

Catrinţa este o piesă de port popular specifică zonelor etnografice montane. Se purta la cămaşa dacică, încreţită la gât.

În unele sate din nordul Moldovei, catrinţa se poartă cu un colţ din faţă prins în brâu, cum obişnuiau să poarte femeile ilirice. În satul Trebisăuţi din judeţul Edineţ, din stânga Prutului, poala catrinţei este “întoarsă” la brâu, adică prinsă în brâu.

Catrinţa este o piesă de port ce se găseşte în toată Moldova din dreapta şi stânga Prutului. Prin structura sa morfologică şi uneori chiar prin decorul său, catrinţa corespunde cu portul femeiesc ilir, după cum se poate vedea pe stela funerară iliră păstrată în muzeul din Zagreb.

Dacă în zonele de munte catrinţa este piesa de port caracteristică, în zona de podiş fusta elimină catrinţa. Fusta este o piesă de port popular specifică zonelor de podiş extracarpatice, moldoveneşti şi olteneşti. Fusta există şi în portul popular românesc din stânga Prutului, în colecţiile Muzeului Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală din Chişinău, descoperită în sudul Republicii Moldova, în judeţul Cahul. Această variantă a fustei moldoveneşti se poate compara cu fusta din Podişul Vrancei, unde se numeşte "flanea" sau "flănică".

Ion Ionescu de la Brad menţionează existenţa fustei în judeţul Mehedinţi şi Dorohoi, în secolul al XIX-lea.

În secolele XVII, XVIII şi XIX, oraşul Iaşi era un important centru meşteşugăresc al Moldovei, realitate confirmată de prezenţa, în acest oraş, a unui mare număr de croitori, printre care "fustăriţe" (croitorese) care coseau fuste. Documentele din sec. al XIX-lea menţionează existenţa fustei în oraşul şi judeţul Iaşi.

În Podişul Moldovei fusta era folosită la lucru şi sărbătoare. Fustele pentru zile de sărbătoare se confecţionau din ţesătură de lână şi bumbac, în patru iţe ţesute în "ozoare", lâna fiind vopsită în culori grena, maro, bleumarin. Se croiau largi şi lungi până atingeau pământul. Dacă se cosea o fustă şi nu se târa pe pământ, se zicea că "ai stricat materialul". Se coseau creţe sau în pliuri, iar bata fustei era din acelaşi material.

Fusta aparţine unei străvechi civilizaţii mediteranene, care, după datele arheologice, în antichitatea îndepărtată se întindea din bazinul Mediteranei din Asia Mică până în Spania. Se poate compara şi se încadrează ca tipologie xhupletei albaneze care este de forma unei fuste evazate, cloş. Etnografii albanezi, ca Franz Nopcsa, Rrok Zojzi, Andromaqi Gjergji, Schuchardt, Burhan Dautaj, în studiile lor, susţin că originea portului albanez este traco-iliră. Această teză este susţinută de noi şi de etnografi români ca: Florea Bobu Florescu, Romulus Vuia, Tancred Bănăţeanu, Nicolae Dunăre. Etnograful Franz Nopcsa, de origine maghiară, care a studiat xhupleta albaneză, a remarcat asemănarea care există între această piesă de port şi costumul comun al popoarelor mediteranene. Comparând figurinele din grotele iberice cu figurinele din Balcani, din Creta şi Asia Mică, pe de o parte, şi xhupleta albaneză, pe de altă parte, susţin că xhupleta este o reminiscenţă a civilizaţiei antice mediteranene, care a avut ca centru Insula Creta.

Xhupleta este o piesă prototip, atestată de descoperirile arheologice pe figurinele de ceramică ce datează din epoca bronzului, găsite la Kliçevacit-Iugoslavia şi care reprezintă o femeie ce poartă o haină în formă de xhupletă, fără altă piesă vestimentară. Comparaţia devine mai convingătoare,

dacă se iau în consideraţie şi alte figurine analoage, găsite în staţiunea de la Cârna – România sau pe ţărmul Mediteranei.
Xhupleta este o haină femeiască cu trăsături specifice, dar ea nu poate fi considerată numai ilirică, datorită analogiilor pe care le prezintă cu unele trăsături ale Civilizaţiei Cretano-miceniană.

Costumul cu xhupleta a supravieţuit timp de secole în interiorul civilizaţiei ilirice şi a fost integrat şi conservat de cultura populară albaneză.

Revenind la piesa de costum popular românesc de tradiţie ilirică, fusta este de veche tradiţie la autohtoni. După cum menţionează Maria Comşa ...“pe un fragment de cupă getică descoperit la Popeşti-Novaci-Giurgiu de Alexandru Vulpe, apar scene de dans ritual de adorare a soarelui, fete sau femei care poartă pe partea inferioară a corpului o fustă largă brăzdată de linii oblice, respectiv verticale, reprezentând probabil fustele creţe, ţesute cu dungi de diferite culori.

Sarafanul, care a persistat în costumul românilor din Transnistria, este o variantă a xhupletei albaneze, o variantă a fustei, o piesă de port popular românesc de origine ilirică şi care aparţine unei străvechi civilizaţii mediteranene. În antichitate el era confecţionat din ţesătură de lână de casă. Mai târziu se folosea material albastru de fabrică. Sarafanul este format dintr-o fustă, continuată deasupra taliei cu o vestă fără mâneci. Partea din faţă a vestei este separată în două printr-o tăietură până la talie, iar umerii sunt încreţiţi: partea din faţă a vestei fiind mai scurtă decât cea din spate. Poala fustei are o croială largă şi, deoarece bluza sarafanului este mai lungă în spate, determină o diferenţă de lungime între cele două părţi ale fustei, care este mai lungă în spate. Este încreţită, de la talie, iar încreţiturile sunt mai numeroase în spate decât în faţă.

Ca decor, fusta are aplicate panglici de catifea neagră, iar deasupra acestor panglici este cusută cu “saiele”, realizate din încreţirea materialului. Pe spate se aplică un decor din panglici de catifea neagră cusute în triunghi. Lungimea sarafanului este până la gleznă.

Cămaşa bărbătească de tip dalmatic, croită dintr-o bucată de pânză, de-a întregul, lungă şi largă, de dimensiuni impresionante, este frecventă în Moldova din dreapta şi stânga Prutului. Acest tip de cămaşă a fost descoperit în Albania, pe o piatră funerară la Drashovice, în sec. al III-lea şi al II-lea î.Hr., după cum menţionează etnografa albaneză Andromaqi Gjergji. Este denumită cămaşă de tip dalmatic. Croiul cămăşii de tip dalmatic, din zona Iaşi, este întâlnit şi în alte zone etnografice din Moldova, ca, de exemplu, în Vrancea, iar în Transilvania – în Haţeg şi Pădureni.

În Albania cămaşa de tip dalmatic se numea linje. În afară de hotarele teritoriului albanez, linje intră ca piesă de port popular şi în portul popoarelor din Iugoslavia, din Nord-Vestul Bulgariei, în bună parte în România. Linje se găseşte deci pe o vastă regiune care concordă cu extinderea triburilor ilirice.

În zona Iaşi cămaşa românească de tip dalmatic de origine ilirică se confecţiona la sărbători din pânză de lână ţigaie. Se folosea aceeaşi pânză, ca şi la cămăşile femeieşti, cu ornamente realizate în tehnica urzitului şi ţesutului, pânză "în cruci", sau cu ornamente realizate din alesături de mână la ţesut: motive solare, romburi, spirale, brăduţi. La o cămaşă intrau cam 7-8 coţi de pânză.

La sfârşitul sec. al XIX-lea, când apare bumbacul, se confecţionau cămăşi şi din pânză de bumbac. Se folosea şi ţesătură mixtă, bumbac cu cânepă sau bumbac cu in. Aceste cămăşi se purtau mai mult în zi de lucru de către bărbaţi şi femei.

Croiul cămăşii de tip dalmatic, lungă până mai jos de genunchi, largă, cu clini la părţi, avea mânecile dintr-un lat şi jumătate, strânse la mână cu manşete "brăţări". Gulerul este o betiţă dreaptă asemănătoare cu piesele de port albanez. Când se încingea cu brâul, cămaşa se ridica şi ajungea în lungime până la genunchi.

Cămaşa cu fustă bărbătească, de origine ilirică, se regăseşte pe teritoriul românesc din Mehedinţi până în Nordul Moldovei, pe ambele maluri ale Prutului.

Ca piesă de costum popular bărbătesc, fustanela a fost, cu câteva excepţii, conservată peste tot în Albania, până la începutul sec. al XX-lea. Era purtată de arbereşii din Grecia şi din Italia. Printre popoarele antice, celţii, care au venit în contact cu ilirii în sec. al IV-lea î.Hr., aveau o îmbrăcăminte asemănătoare cu fustanela ilirică. De la celţi, scoţienii au moştenit kiltul în ecosez.

Fustanela este o piesă de port popular, de tradiţie ilirică preluată de celţi, ca şi în cazul difuzării ei în Dacia. Această piesă este folosită şi în alte zone ale Balcanilor, ca, de exemplu, în România.

În Grecia fustanela a fost identificată, de la începutul evului mediu, ca o influenţă albaneză.

Fustanela a fost descoperită pe o figurină de pământ ars la Maribor, în Slovenia (Panonia), în sec. V-IV î.Hr. Pe această figurină fustanela este dotată cu două centuri încrucişate pe piept şi spate pentru a se ţine mai bine. În acest fel, poartă bârneţele la costumul naţional tradiţional, irozii care bat tobele sau arnăuţii de la Capra din satul Popeşti – Iaşi, şi în general în zona Iaşi şi în Moldova. Bârneţele încrucişate pe piept şi pe spate ne amintesc de figurina descoperită la Maribor, în Slovenia, în sec. V-IV î.Hr., tinerii fiind îmbrăcaţi în cămaşă cu fustă ce se poartă în Podişul Moldovei şi în special în zona Iaşi.

Etnograful Franz Nopcsa susţine că fustanela este o piesă de port bărbătesc. Ea era în formă de fustă largă strânsă în talie, lungă până la genunchi. Era croită din ţesătură de lână de casă sau din pânză de bumbac alb.

În zona Iaşi, cămaşa cu fustă bărbătească este numită şi cămaşă naţională, confecţionată din pânză de lână ţigaie. Astfel de cămaşă se confecţiona din 7 coţi de ţesătură. Se purtau cămăşi şi din pânză de borangic, pânza fiind ţesută în tehnică asemănătoare cu cea pentru pânza de lână ţigaie, cu

"margine" sau "în cruci". Sub cămaşa de borangic se purta cămaşa de bumbac subţire. Cămaşa de mire, confecţionată din pânză de borangic, avea poala "gofrată" (încreţită cu vergeaua) sau plisată. Cămaşa de mire se croia cu o lună înainte de nuntă. Când se punea foarfeca pe pânză, pentru a începe croitul cămăşii, mirele trăgea un foc de armă în aer. "Aşa era obiceiul".

În podişul Moldovei, zona Botoşani-Dorohoi, cămăşile bărbăteşti cu fustă se confecţionau din 14 coţi de pânză, 7 coţi stanii şi 7 coţi fusta.

În Podişul Vrancei, cămaşa cu fustă se numea cămaşa cu "rostofol". Era lungă până la genunchi, cu mânecile largi şi gulerul drept. Ornamentele din ajur alb se coseau la poala fustei, la stan – pe piept, mâneci, guler şi pe manşetele înguste.

Asemănarea dintre costumul daco-iliric şi costumul românesc constituie dovada că geneza portului popular românesc este daco-ilirică.

Iţarul încreţit pe picior reprezentat pe Metopele Monumentului de la Adamclisi şi pe Columna lui Traian de la Roma, socotită actul de naştere al poporului român, este prototipul iţarului moldovenesc cu creţuri din Podişul Moldovei.

În Podişul Central Moldovenesc, zona Iaşi, iţarul are creţurile mult mai bogate, fiind denumiţi iţari de "lol" creţi. Pentru croiul acestor iţari, se măsura pânza din creştetul capului (purtătorului) până în tălpi. În felul acesta se ştia sigur că iţarii de la gleznă până la genunchi vor fi numai creţuri.

Ceangăii şi Huţulii din Moldova au împrumutat iţarii de la români. Ceangăii din zona Iaşi se consideră români, pentru că vorbesc româneşte şi poartă costumul românesc. Concluzia este că toţi Ceangăii din Moldova, din Iaşi, Roman, Bacău păstrează o formă veche de costum popular românesc.

Costumul popular românesc din toate provinciile locuite de români se caracterizează prin folosirea culorii albe, considerată mitul purităţii la poporul român. În costumul românesc predomină ţesăturile albe de cânepă, in, lână şi bumbac. Croiul costumului are ca lege de bază folosirea fără nici o pierdere a materialului. Ornamentica este un element important, atât prin amplasarea pe piesa de costum, cât şi prin compoziţia motivelor. Amplasarea ornamentelor subliniază liniile croielii şi pune în valoare motivele ornamentale. Ornamentul respiră de un spaţiu liber ce-l înconjoară, fiind redat aşa cum spunea Lucian Blaga: "într-o formă clasică, în sensul că e măsurată, discretă".

Cu privire la portul popular românesc, academicianul C.C. Giurescu sublinia: "Costumul popular românesc reprezintă o sinteză pe care poporul român a realizat-o, de-a lungul secolelor, între funcţional şi artistic, într-o manieră care îl diferenţiază printre celelalte popoare, deşi influenţele reciproce n-au lipsit niciodată. Pe pământul românesc, unul dintre cele mai armonioase

şi mai bogate, nu numai din Europa, ci din întreaga lume, locuitorii şi-au integrat, în cultura pe care au cristalizat-o într-o structurare individualizată, modul de îmbrăcăminte specific”.

Istoricul şi criticul de artă francez Henri Focillon, referindu-se la creaţia populară românească, adăuga: “Peste tot unde se vorbeşte limba română, o mare artă populară s-a manifestat dintotdeauna, prin opere rafinate şi robusteţe... Originile acestei arte merg atât de departe, încât credem că găsim în ea primul sistem de semne pe care l-a creat omul. Această artă nu supravieţuieşte, ci ea trăieşte”.

Cu privire la costumul popular, Henri Focillon susţine că: “el a rămas fidel unor forme foarte vechi, dar nu se repetă, pentru că artiştii ţărani sunt poeţi”.

Arheolog de origine lituaniană, Marija Gimbutas, fost profesor la Universitatea din Los Angeles – California, S.U.A., afirmă cu privire la ţara noastră: “România este vatra a ceea ce am numit vechea Europă, o entitate culturală, cuprinsă între 6500-3500 î.Hr., axată pe o societate matriarhală, teocratică, paşnică, iubitoare şi creatoare de artă, care a precedat societăţile indoeuropenizate, patriarhale, de luptători din epocile bronzului şi fierului”.

Deşi se diferenţiază de la o zonă etnografică la alta, portul popular românesc, “perfect ca frumuseţe şi de o deosebită originalitate”, după aprecierile lui Nicolae Iorga, constituie o unitate etnoculturală, care s-a transmis din fondul arhaic autohton, de la străbunii noştri daci, până în contemporaneitate.

Partea a IV-a – Aspecte de mitologie locală: legende escatologice, etiologice, mitice, istorice, religioase - legende, poveşti, tradiţii referitoare la fondarea aşezărilor, nume ale unor locuri sau patronimie, apariţia unor forme de relief, unele curioase, apariţia unor edificii, laice sau religioase, evenimente istorice mitizate etc.

Legende din comuna Victoria

Castelul familiei Rosetti-Roznovanu, care a dăinuit până în anul 1944, era considerat "cea mai impunătoare şi frumoasă aşezare boierească, singurul "chateau" din toata România". Aflat la 16 km est de Iaşi, era situat pe artera de importanţă strategică menită să asigure legătura, peste Prut, cu Chişinaul, şi, mai departe, peste Nistru, cu Kievul şi Odesa. Remarcabilul memorialist Rudolf Suţu spunea că "moşia Stânca, văzută de departe, apare ca un castel feudal, zidit pe muchea dealului care stăpâneşte calea Prutului. Arhiva de la Stânca e o bogătie. E aici un castel, e Stânca cu palatele sale, care stau ca dovadă de viaţa ce s-a scurs acolo din bătrâne vremuri". În viziunea omului politic şi de cultură Constantin Argetoianu, castelul "construit în stilul francez din secolul XVIII are o înfăţişare princiară şi domină un frumos parc care coboară peste Prut. Saloane mari, frumos parchetate şi cu mobile vechi, o vastă bibliotecă şi o scară monumentală reamintesc instalaţiile similar din Occident, din Franţa sau din Italia. Pentru Măruca Cantacuzino, înfăţişarea reşedinţei de la Stânca amintea de castelele de pe Valea Loarei, cu "proporţiile frumoase ale romanticei locuinţe albe cu două etaje, cu frontispiciul acoperit de iedera deasă, înviorată de roşul viţei agăţătoare, deja ruginie la această vreme". Cea mai veche resedinţă boierească din Moldova deţinea mobilier de artă franţuzesc, tablouri, porţelanuri, argintărie, o colecţie bogată de documente vechi referitoare la istoria familiei şi cea a Moldovei, precum şi cea mai valoroasă bibliotecă particulară din acea vreme, egalată mai târziu doar de cele deţinute de familia Sturdza în castelul de la Miclăuşeni şi de Brătieni, în conacul din Florica.

Primul conac de la Stânca a fost ridicat în anul 1630, iar pe acelaşi loc, la începutul veacului XIX a fost construită o reşedinţă somptuoasă de către marele vistiernic Iordache Rosetti-Roznovanu, concomitent cu edificarea palatului din Iaşi, în care astăzi îşi desfăşoară activitatea Primăria Municipiului. În 1821 domeniul de la Stânca a fost cuprins de flăcări, însă biserica şi castelul au fost salvate. Tot la începutul veacului XIX a fost ridicată, în parcul domeniului de la Stânca, biserica cu hramul Sfântul Gheorghe. Clopotul bisericii a fost turnat în 1806 şi refăcut în 1845, când a fost argintat, ajungând la greutatea de 700 oca (800 kg).

Iordache Rosetti-Roznovanu (1764-1836), mare vistiernic al Moldovei (din 1795) şi preşedinte al Divanului Domnesc, a moştenit o avere impresionantă de la tatăl său, Neculai Rosetti-Roznovanu şi

a ridicat cele două reşedinţe, de la Iaşi şi Stânca, întrucât "îi plăcea să ţie casă mare şi să desfăşoare un lux deosebit". Conacul de la Stânca răspundea acestor aspiraţii, întrucât prezenta "un şir luminos de încăperi cu pereţi albi şi goi şi plafoane din stejar aparent; ici-colo câte o mobilă Empire, cu broaşte şi aplice din aramă, înverzite de vreme, şi cu scara larga din piatră pe care paşii răsună şi vocile sunt amplificate de un ecou ciudat: răspuns la măreţia de odinioară". Pe lângă toate acestea, marele hol de primire, "vast, dalat cu marmură, de douăzeci de metri pe zece" putea găzdui baluri somptuoase şi diverse întâlniri mondene. Domeniul a devenit în scurt timp un punct de atracţie pentru aristocraţia din capitala Moldovei, dar şi pentru occidentalii care ajungeau aici cu diverse însărcinări. Unul dintre aceştia, diplomatul Adrien Louis Cochelet, care a vizitat în cursul anului 1834 domeniul de la Stânca, afirma ca aceasta era "o adevarată curte domneasca, într-o poziţie minunată".

Posibilităţile de agrement pe care le oferea această proprietate au atras protipendada Principatului în frunte cu domnii ţării. Un astfel de episod este surprins de aventurierul englez Benjamin Barker, care, în cursul celei de-a treia călătorii pe care a întreprins-o în Principate, arăta că la 3 august 1838 a ajuns la Iaşi, unde a aflat că domnul era plecat la conacul de la Stânca. Dornic să se prezinte în faţa suveranului Moldovei, pe data 6 august a închiriat o trăsură şi împreuna cu Gardner, consulul britanic la Iaşi, a mers aproximativ două ore până la Stânca Roznovanu, "unde principele se găsea pentru a se scălda în Prut". La 25 iulie 1907 aici a avut loc o recepţie în cinstea principesei Maria, viitoarea regină a României, care a mai vizitat încă o dată, împreună cu regele Ferdinand, în timpul primului război mondial, castelul de la Stânca, pe care îl aprecia ca un "frumos conac bătrânesc al d-nei Dimitrie Greceanu, care de pe o înălţime singuratică priveşte peste Valea Jijiei".

În cadrul castelului de la Stanca au fost puse bazele primei mari biblioteci private din Moldova. Potrivit lui Rudolf Sutu, "la Stanca boerii cărturari răscoleau bogata arhivă, din care aflau că cea mai veche arătare documentată despre Stanca era sub Vasile Lupu Voevod, în care satul Cotimanesti este intinutul Iasilor supt Stanca". Biblioteca franceză şi greco-latină a fost adusă în ţara de la Paris, în anul 1818, iar un an mai târziu a fost întocmit un catalog, din care s-a păstrat un fragment ce inventaria 1939 de volume. Vasta colecţie a fost structurată pe domenii: literatură, istorie, politică, filozofie, ştiinţele naturii, cărţi didactice, manuale. Aceasta cuprindea operele complete ale lui Voltaire (70 de volume apărute în 1785), scrierile lui Montesquieu, Rousseau, D'Alambert (18 volume), Diderot, Helvetius, ediţii franceze (300 volume) ale scriitorilor, poeţilor şi filosofilor clasici greci, precum şi colecţii de ziare, reviste şi periodice precum Le vrai Liberal, Journal de Pharmacie, Journal d'Education, Revue Enciclopedique. De asemenea, aici erau

tezaurizate documente interne româneşti (surete, pergamente, hrisoave), diverse acte în limbi străine (franceză, rusă, turcă, greacă), o corespondenţă secretă a familiei Roznovanu cu autorităţile Imperiului Rus, acte de interes politic şi cultural referitoare la activitatea caimacamului Nicolae Vogoride şi a prinţului Emanuel N. Conaki-Vogoride. Doar arhiva istorică de la Stanca a fost salvată prin achiziţionarea ei de către Arhivele Statului din Iaşi.

În 1931 Nicolae Iorga, în calitate de prim-ministru, a iniţiat un proiect de cumpărare a bibliotecii şi a castelului de la Stanca de către stat, însă acesta nu s-a concretizat din cauza crizei economice. În 1937 Casa Regală a dorit, la rândul său, să achiziţioneze biblioteca pentru moştenitorul tronului, Mihai, însă “tranzacţia nu s-a putut încheia deoarece dl. general Ernest Ballif a opinat că atunci Curtea nu avea suficienţi bani lichizi”.

În timpul celui de al doilea război mondial trupele germane şi române au ocupat castelul, iar “pivniţele, în care se găseau 10000 litri de vin Cotnari-Roznovanu, extrem de vechi, precum şi 13000 litri, produs al viei Stanca, au fost sparte cu desăvârşire şi vinul, până la ultima picătură, băut şi înstrăinat”. Relativ la valoarea pagubelor, Anton Rosetti - Roznovanu concluziona că “acestea se urcă la sume aşa de astronomice, încât nu îndrăznesc a le arăta, lăsând această în sarcina experţilor”. În referatul din 15 august 1941, semnat de lt. - col. Gheorghe Bucşă, se arată că atât castelul, cât şi crama erau “grav devastate, prin degradarea unei mici părţi din mobilier, veselă, argintărie, lenjerie de pat şi masă şi prin dispariţia celei mai mari părţi din acestea şi a vinului din cramă”. Mobile de artă, tablouri, porţelanuri de Sevres, cristaluri Baccarat, argintării au fost distruse în iunie 1941. Unele dintre acestea se aflau “într-o cameră blindată, numită “Gherghir” şi au fost scoase, distruse şi înstrăinate prin ruperea gratiilor cele groase de la fereastră cu chaloumoul, deoarece uşa de fier nu au putut-o deschide, cu toate sforţările lor”.

Legenda comorii de la conacul Roznovanu (comuna Victoria)

O legendă locală vorbește de existența unei comori pe lângă satul Stânca, care ”se găsește într-o peșteră mare în care se pot ascunde în cazul unui atac dușman până la 300 de oameni” (I.C. Weiss).

Legende din ȘTEFĂNEȘTI

Întregul teritoriu al comunei Ștefanesti este asociat în tradiția locală de numele lui Ștefan cel Mare. Astfel, în partea de est a satului Bădiuți, peste pârâul Bașeul, se afla un pod de piatră pe care legenda îl atribuie lui Ștefan cel Mare. Dacă marele voievod a fost cel care a realipit satul Bădiuți la ocolul domnesc, atunci tradiția privind construirea podului de piatra de peste Bașeu în timpul domniei sale este foarte probabil să aibă valoare istorică, întrucât acesta făcea legătura între satul Bădiuți, situat inițial în stânga Bașeului și târgul Ștefănești.

Partea a V-a - Considerații finale despre cum ar putea fi utilizată moștenirea în prezent: prezervată, valorificată prin proiecte, promovată pentru turism specific, altele.

Teritoriul GAL Valea Prutului se află în cvasitotalitate pe fosta formă administrativ teritorială - Plasa Turia, și o parte din Plasa Ștefănești. Plasa Turia este pomenită încă din timpul lui Ștefanc el Mare prin hrisovul din 8 ianuarie 1473 prin care întărește mînîstirii Moldovița, jumătate din satul Ostopceni (Perieni) partea de sus, la ocolul Turia ținutul Iași. Ocolul Turia denumit mai târziu plasa turia, avea în anul 1772, 30 de sate situate pe ambele maluri ale Prutului și Jijiei. În anul 1930, plasa Turia ocupa o suprafață de 39.388 ha, o populație de 47.636 suflete, 3 târguri: Bivolari, Țigănași, Damachi și 16 comune: Popricani, Spineni, Andrieșeni, Vlădeni, Țigănași, Probota, Roșcani, Bivolari, Hermeziu (Trifești), Sipote,Carpiti, Movileni, Românești, Gropnița, Focuri, și Plugari. În ceea ce privește plasa Ștefănești, aceasta cuprindea, conform Legii comunale nr. 394/1864 plasa Ştefăneşti cuprindea 10 comune: Băbiceni, Bobuşeţti, Brăteni, Dobârceni, Durneşti, Movila-Ruptă, Ostopceni-Răzeşi, Rânghileşti, Ştefăneşti şi Tg. Ştefăneşti.

O considerație aparte în moștenirea culturală din teritoriul GAL Valea Prutului o are Constantin (Kostache) Negruzzi – personalitate de talie internațională cu origini răzășești. Acesta s-a născut în anul 1808 la Trifeştii Vechi (astăzi Hermeziu), din apropierea Prutului, lângă Iași, fiind fiul lui Dinu Negruț, de origine răzășească, ajuns boier în rang de paharnic, și al Sofiei Hermeziu, fiica logofătului dreptății Iorgu Hermeziu. În anul 1809 mama sa s-a stins din viață.

Poziţionarea teritoriului lângă oraşul Iaşi şi deschiderea către Republica Moldova, pot deveni puncte tari în dezvoltarea activităţii economice şi sociale ale comunităţii.

Din punct de vedere turistic Grupul de acţiune locală Valea Prutului nu are o notorietate deosebită, până în prezent nefiind exploatat. Potenţialul turistic se leagă de existenţa monumentelor istorice, a siturilor arheologice, de prezenţa siturilor Natura 2000 dar și de istoria bogată a locurilor, istorie care trebuie valorificată. Un prim pas ar fi amplasarea unor placuțe cu o scurtă descriere a eveniemntelor istorice în locurile istorice, inclusiv în cele identificate prin prezentul studiu. Această cartografiere ar putea fi promovată prin intermeiul GAL Valea Prutului, prin intermediul tinerilor din comunitățile locale, se poate utiliza elemente inovative coduri QR care scanate să spună scurtă istorie a locului, pot fi efectuate o serire de acțiuni educative cu copii și tinerii pentru cunoșterea istorie locului.

În viitor se poate crea un circuit/ traseu turistic care să replice vechia rută a comercianților și diplomaților dinspre porțile Dunării spre Cetatea Hotinului. Având în vedere că accesul la fostele vatre de sate răzășești este destul de dificil/anevoios utilizând caile de acces la exploatațiile

agricole, practicabile doar vara (în afara sezonului ploios), vizitarea acestor poate fi făcute pedestru, cu ATV-uri, biciclete montaine biking, mașini de teren. Dar important este să fie instalate plăcuțe de semnalizare a direcției, tinând cont și de faptul că, în marea majoritate a Văii Prutului, rețeau de internet și de telefonie este slabă, fiind acoperită de rețeau de internet de peste Prut (iar riscul de a te rătăci în căutarea locului istoric este destul de ridicat).

De asemenea ar putea fi valorificată și moștenirea culinară lăsată de C. Negruzzi, aceea primă carte de bucate boerești, poate fi transpusă într-un proiect separat care să prevadă inclusiv concursuri culinare.

Prezentul studiu a fost conceput ca o potențială sursă de informare. Informații din el pot fi valorificate și postate pe site-urile primăriilor membre în teritoriul GAL Valea Prutului (cu excepția comunei Bivolari, restul comunelor nu au postat o scurtă istorie a comunității). Trebuie avut în vedere că orice viziune asupra viitorului pornește de la valorificarea moștenirii culturale și istorice, fiecare comunitate are datoria de a-și conserva și valorifica propia identitate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

IZVOARE

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei,* traducere după originalul latin de Gh. Gutu, București, Editura Academiei, 1973.

Călători străini despre Țările Române, vol. I-X și sec. XIX ingrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1968-2010.

Costin, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei,* în *Opere.* Editie critica de P. P. Panaitescu, București, Editura de stat pentru literatura și arta, 1958.

Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de loan Bogdan. Editie revazuta și completata de P. P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, vol. I, (1384-1448), intocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Leon Șimanschi, București, Editura Academiei, 1975; vol. II (1448- 1486), intocmit de Leon Șimanschi in colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, 1976; vol. III (1487-1504), intocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, 1980; vol. XIX (1626- 1628), intocmit de Haralarnbie Chirica, 1969; vol. XXI (1632-1633), intocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și , 1971; vol. XXII (1634), intocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Leon Șimanschi, 1974; vol. XXIII (1635-1636), intocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, 1996; vol. *XXN* (1637-1638), intocmit ·de C. Cihodaru și I. Caproșu, 1998.

Documente privind istoria Romdniei, A. Moldova, veac. XVI, vol. I-IV; veac. XVII, vol. I-V, București, Editura Academiei, 1951-1957.

lspisoace și zapise, publicate de Gh. Ghibănescu, vol. I-IV, Iași, 1910-1915.

Neculce, Ion, *Letopisețul Țării Moldovei.* Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1982.

DICȚIONARE. ENCICLOPEDII. REPERTORII

Bria, loan, *Dicționar de teologie ortodoxii,* București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994.

Burac, Constantin, *Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare,* București, Editura Ministerului Administrației și Intemelor, 2004.

Chirita, G., *Dictionarul geografic al județului Iași,* Iași, 1888.

Constantinescu, N. A., *Dicționar onomastic romanesc*, București, Editura Academiei, 1963.

Leca, O. G., *Dicționar istoric, arheologic și geografic al Romaniei,* București, Editura ,,Universul", 1937.

Marele dicționar geografic al României, alcătuit și prelucrat de George loan Lahovari, vol. I-V, București, 1898-1902.

Repertoriul arheologic al județului Botoșani, Octavian Liviu Șovan, Muzeul Judetean Botoșani, 2013.

Repertoriul arheologic al județului Iași, Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, vol. I-II, Iași, 1984-1985.

Repertoriul monumentelor și obiectelor de arta din timpul lui Ștefan cel Mare, coord. M. Berza, București, Editura Academiei, 1958.

Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregatori din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII,* București, Editura Enciclopedică Română, 1971.

Idem, Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național, 1974.

LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

Canciuc, loan, Pungă, Gh., *Româneşti, județul Botoșani. Micromonografie,* București, 1999

Cazacu, P., *Emigranți de peste Prut în România,* București, 1941.

Gerd, Franck, *Un· ctitor și o ctitorie: Ion Golăi și mănăstirea Golia,* in Laurențiu Răzvan (editor), *Orașele din spațiul romanesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate,* Iași, Editura Universității ,,Alexandru loan Cuza", 2007.

Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor (I). Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun.* Ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, București, Editura All, 2000.

Idem, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea.* Editia a II-a, București, Editura Enciclopedica, 1997.

Brauner, H., *Comerțul și industria lemnului din Romania,* Sibiu, 1929.

Cemovodeanu, Paul, Binder, Paul, *Cavalerii Apocalipsului. Calamitățile naturale din trecutul României (până la 1800),* București, Editura ,,SILEX", 1993.

Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor (]). Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun.* Ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, București, Editura All, 2000.

Idem, *Targuri sau orașe și cetați moldovene. Din secolul al X-lea pana la mijlocul secolului al XVI-lea.* Ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Gonța, Alexandru I., *Satul în Moldova medievală. lnstituțiile,* București, Editura știintifica și Enciclopedica, 1986.

Gorovei, Ștefan S., *Doamna Elisabeta Movilă. Contribuții pentru o biografie nescrisă,* în *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească,* Sfânta Mănăstire Sucevița, 2006.

Iorga, Nicolae, *Drumuri și orașe din România,* București, 1904.

Iorga, Nicolae, *Armenii și românii: o paralelă istorică,* extras din ,,Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice", seria II, tom. XXXVI

Idem, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor.* Ediție îngrijită de Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea, 2001.

Idem, *Istoria românilor,* ed. a II-a, vol. III, *Ctitorii,* ingrijit de Victor Spinei (1993), vol. IV, *Cavalerii,* ingrijit de Stela Cheptea i Vasile Neamtu, (1996), vol. V, *Vitejii,* îngrijit de Constantin Rezachevici (1998), București, Editura Enciclopedica.

Moisescu, Gh. I., Lupșa, tefan,. Filipa cu, Alexandru, *Istoria Bisericii Romane,* vol. I, București, 1957.

Punga, Gh., Contribuții documentare privind evoluția târgului Stefanești (sec. XV-XVII), in „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <<A. D. Xenopol>> Iași", tom. XV, 1978.

Idem, *Țara Moldovei* în *vremea lui Alexandru Lăpușneanu,* Iași, Editura Universității <<Al. I. Cuza>>, 1994.

Idem, *Vatra, hotarul și ocolul târgului Ștefănești,* în vol. *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa,* editat de Petrone! Zahariuc și Silviu Vacaru, Iași, Editura Alfa, 2003.

Schwarzfeld, E., *Din istoria evreilor. împopularea, reîmpopularea și întemeiarea târgurilor și a târgușoarelor din Moldova,* București, Editura evreilor pământeni, 1914.

Szekely, Maria Magdalena, *Ctitorii cei vechi ai Goliei, în Mănăstirea Golia. 350 de ani de la sfințirea ctitoriei lui Vasile Lupu (Studii și documente),* Iași, Doxologia, 2010.

TERITORIUL GAL „STEJARII ARGINTII” (jud. Iaşi)

Autor: Prof. dr. Alexandru Boboc – Cojocaru

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriul GAL „Stejarii Argintii” este format din 6 comune.

Miroslava, cu satele: Miroslava (centru de comună), Balciu, Găureni, Uricani, Valea Ursului, Vorovești, Brătuleni, Dancaş, Cornești, Proselnici, Horpaz, Ciurbești, Valea Adâncă.

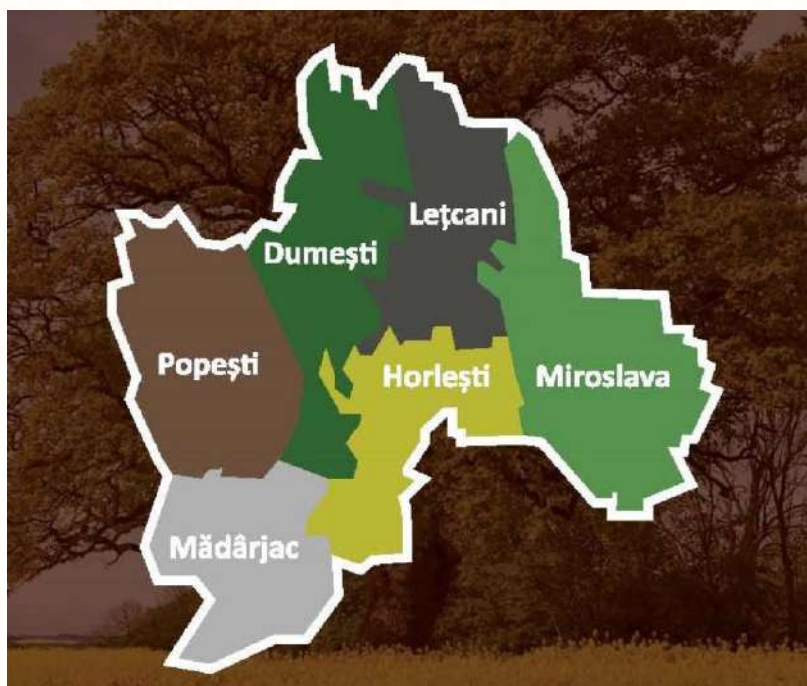
Lețcani, cu satele: Lețcani (centru de comună), Cucuteni, Cogeasca, Bogonos.

Dumești, cu satele: Dumești (centru de comună), Păușești, Banu, Chilișoaia, Hoisești.

Horlești, cu satele: Horlești (centru de comună), Bogdănești, Scoposeni.

Popești, cu satele: Popești (centru de comună), Obrijeni, Doroșcani, Hărpășești, Vama.

Mădârjac, cu satele: Mădârjac (centru de comună), Bojila, Frumușica.

INTRODUCERE

Satul în Moldova medievală

Epoca medievală fiind una a așezărilor rurale, majoritatea locuitorilor locuiau în sate. Și în Moldova evului mediu numărul de așezări rurale era relativ mare. În general satul medieval era unul cu puține locuințe: 0-20, rareori 30, cele mai mari sate fiind cele din jurul curților boierești. De asemenea, în această perioadă satele mici își schimbau des vatra de sat, iar unele dintre ele dispăreau. Abia începand cu secolele XVII-XVIII se realizează un proces de comasare a satelor. Deducem că nici numărul de locuitori al unui sat medieval nu era numeros.

Pentru construcția locuințelor se foloseau materialele avute la îndemână: lutul, stuful, lemnul, rareori piatra, doar la țăranii înstăriți. Locuințele aveau o cameră - două, cu acoperișul în două ape pentru scurgerea apei din precipitații, acoperit cu lemn sau stuf.

Satele medievale pot fi clasificate în: sate sub administrația ocoalelor domnești, dependente de domn; sate boierești, încredințate de domn boierilor; sate mănăstirești și bisericești; sate numite "slobozii", formate din oameni fără pământ, venetici, mazili slobozi, ce aveau obligația de a munci pe moșia unui stăpân[1].

Datorită faptului că satele moldovenești medievale erau de mai multe tipuri, și locuitorii ce trăiau în acestea puteau fi diferiți. În primul rând, acolo unde întâlnim o curte boierească trăia boierul ce stăpânea moșia cu rudele sale.

Alți proprietari erau răzeșii. Termenul de răzeș apare documentar la sfârșitul secolului al XVI-lea ca urmași ai vechilor boieri, stăpâni de sate, care de-a lungul timpului n-au mai reușit să-și sporească averile, ci s-au micșorat prin împărțiri succesive. Deși juridic aparține clasei boierilor, din punct de vedere economic el se apropie de situația țăranilor. Cu timpul, termenul va fi utilizat pentru a desemna pe țăranii din satele libere. Sate libere pentru că aveau pământ, această parte a țărănimii avea obligații față de stat: o dare în bani, muncă gratuită în folosul țării, obligația de a participa la "oastea cea mare" și obligația către biserică. Altă categorie de oameni care locuiau în satele din Moldova erau vecinii, termen cu care este denumită țăranimea dependentă din Moldova. La început proveneau din randul străinilor (țăranilor fără pământ) așezați pe moșiile boierești și mănăstirești. Începând cu secolul al XVI-lea, în rândul lor vor intra și membri ai obștilor țărănești, care, din anumite motive, își vând pământul[2]. Prin extensiune, cu timpul, prin vecin se înțelege țăran dependent, în perioada medievală. Aveau o situație destul de dificilă, având obligații față de domnie, dar și față de stăpânii pământului. În Țara de Sus a Moldovei sunt amintite în documentele

---

[1]Alexandru Gonța, *Satul în Moldova medievală,* București, 1986, p. 10.
[2]Constantin C. Giurescu, *Studii de istorie sociala*, București, 1943, p. 216.

vremii multe așezări de vecini, iar Dimitrie Cantemir îi caracteriza “eu i-aș socoti… pe țăranii moldoveni ca fiind cei mai nenorociți oameni din lume”[3].

Tot ca locuitori ai satelor se pot adăuga și robii dăruiți de domni mănăstirilor și boierilor: în principal țigani, dar și tătari, bulgari.

Principala bogăție a Evului Mediu fiind pământul, dreptul la proprietate era unul din cele mai bine reprezentate drepturi ale oamenilor din acea epocă. În general acesta era întărit de domni prin diferite documente (cărți): hrisoave, acte de cancelarie, zapise ș.a. În funcție de acest drept se stabilea și însușirea de nobil. Toți proprietarii, indiferent de întinderea moșiei lor, erau considerați boieri (și răzeșii). În cursul vieții sale un om putea fi alternativ boier și om de rând[4]. Satele erau vândute odată cu locuitorii vecini care-l locuiau și cu pământul (moșia), dar se cunosc și cazuri în care proprietarii vând moșia dar păstrează țăranii sau primesc vecini la schimb pentru moșie. La început pământul era stăpânit în devălmășie de mai mulți proprietari, de unde, în documentele vremii se cunosc sate care aparțineau mai multor proprietari (sate devălmașe[5]).

De mărime mică, cu un număr redus de case și locuitori, satele medievale din Moldova aveau nevoie de un loc liber, favorabil așezărilor umane, pentru construcția caselor. Acest loc bun pentru sat este cunoscut în documentele vremii sub numele de “seliște” - loc bun pentru sat, iar atunci când satul se împrăștie locul rămâne seliște[6]. În general un loc bun pentru sat însemna ca acesta să cuprindă în componența sa toate cele trei componente ale habitatului medieval: pădurea, balta și câmpul.

În epoca respectivă cea mai întinsă suprafață era ocupată de pădure, care alterna cu livezi, tăieturi, tufișuri, pășuni, fânețe. Pădurea asigură oamenilor atât lemnul pentru construcții sau foc precum și hrana (vânat, poame), iar în caz de primejdie loc de refugiu și adăpost. Balta sau apa reprezenta o sursă de hrană (pește, raci, scoici, vânat), sursă de materii prime pentru micile meșteșuguri țărănești (stuf, papură, lemn, salcie), sursă de hrană pentru animalele domestice și ascunzători în caz de pericol. Fiecare sat medieval avea în componența sa și balta (pârâuri, râuri, iazuri, mlaștini). Al treilea element al satului era câmpul necesar agriculturii, de obicei ales cu grijă pe pante line sau ușor înclinate pentru drenare naturală contra inundațiilor[7]. În perioada medievală se practica rotirea culturilor pentru refacerea fertilității câmpurilor pentru agricultură.

---

[3]Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Minerva, București, 1975, p. 222.
[4]Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 349.
[5]Valeria Costăchel, *Despre problema obștilor agrare din Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XV),* în Studii și cercetări istorice, nr.1/1951, Ed. Academiei, București, p. 91-108.
[6]Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p.349.
[7]Mihai Ostaciu, *Cadrul natural medieval în Revista de Istorie: de la comuna Cucuteni la comuna Lețcani, numarul 2, iunie 2002,* Cucuteni, p.9.

Ocupația de bază a sătenilor era agricultura, atât cultivarea plantelor (cereale, pomi fructiferi, legume) și creșterea animalelor (vite, porci, oi, cai, albine). Alte ocupații ale locuitorilor satelor medievale moldovenești aveau legătură cu agricultura, dintre care putem preciza meșteșugurile casnice (țesutul, olăritul, împletitul de plante vegetale, sculptura în lemn) precum și comerțul realizat cu produsele agricole.

În cadrul satului medieval românesc legea folosită era "ius valachicum", vechiul drept nescris al românilor, precizat în mai multe documente ale epocii. Considerat de unii istorici ca un drept de proprietate (obiceiul care-l au urmașii unui moş care întemeiază un sat de a stăpâni moșia în devălmășie[8]), dreptul pământului cuprinde un set de legi nescrise păstrate din vechime și impuse de tradiție, care respectă viața, libertatea, egalitatea, proprietatea. Treptat, acest obicei a fost înlocuit cu legi scrise după modelul bizantin, deși în cadrul satelor românești el se păstrează până târziu în secolul XIX. Pornind de la legile nescrise românești, în cadrul satului existau mai multe instituții de judecată: cea a cneazului sau juzilor și "oamenilor buni si bătrâni" care se implicau în actele de vânzare-cumpărare, încălcări de hotare, abuzuri etc.; instituția de judecată a boierilor locali; instituția de judecată a sfetnicilor domnești și boierilor divanului și, în fine, cei nemultumiți de acestea se puteau adresa divanului domnesc[9].

Satele libere își alegeau singure conducătorii cneji și juzii ce aveau atribuții juridice (drept de judecată), administrative (organizarea satelor), militare (convocarea țăranilor în oastea cea mare, asigurau poliția satelor), fiscale (strângeau tributul, dijma pentru stat). Ei erau ajutați în conducerea satului de sfatul oamenilor buni și bătrâni, iar ierarhic se supuneau trimișilor domnului în teritoriu: vornicii și pârcălabii. Una din atribuțiile importante ale conducătorilor satelor era asigurarea cu oșteni a oastei mari. Cei care nu veneau la oaste erau amendați cu o sumă foarte mare. În cazul satelor cu curți boierești, acestea erau în general construite din piatră, având și anexe (grajduri pentru vite, hambare, locuințe pentru robi), tot boierul fiind cel care se ocupa de construcția bisericii satului respectiv și de întreținerea sa cu cele trebuincioase. De obicei în secolele XIV-XVI statutul de boier era sinonim cu cel de proprietar de pământ, și răzeșii (țărani liberi) făcând parte din categoria acestora, dar importanța și puterea boierului respectiv era dată de suprafața de pământ deținută. Treptat, începand cu secolul al XVII-lea, concomitent cu creșterea rolului și a numărului de dregători în stat, boieria devine sinonimă cu dregătoria. Tot din această perioadă unii mici boieri

---

[8]Constantin C. Giurescu, Petre P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova în orânduirea feudală*, Ed.Academica , București, 1964, p. 217.
[9]Dimitrie Cantemir, *op.cit*., p. 190-191.

(răzeşi) intră în slujba domnului, aşa-numiţii curteni sau slujitori, care ascultau de vornic şi staroste, apoi de vătafi şi pârcălabi. Curtenii aveau mai ales atribuţii militare[10].

Satul medieval moldovenesc a reprezentat o lume în care trăiau mai multe categorii sociale: marii boieri, dregătorii, răzeşii, vecinii, robii. În lumea satului se folosea atât dreptul românesc nescris cât şi legi scrise. Satele puteau fi libere (cele de răzeşi) sau puteau depinde de domn, de boieri, de mănăstiri. Elementul de unitate al satului era dreptul asupra proprietăţii. Satul moldovenesc şi-a dus liniştit existenţa în perioada medievală, făcând trecerea de la antichitatea daco-romană la epoca modernă.

1. Comuna Miroslava

1.1 Aşezare fizico - geografică

Comuna Miroslava este situată în partea de nord a Podişului Bârladului, fiind poziţionată geografic în centrul judeţului Iaşi, în proximitatea sud-vestică a oraşului Iaşi, reşedinţa de judeţ. Este marginită la nord de valea Bahluiului, fiind străbătută de şoseaua de centură a Iaşului ce o uneşte cu localităţile Valea Lupului la nord şi Ciurea în sud-est. La Valea Ursului această şosea se intersectează cu alt drum judeţean ce face legatura cu sud-vestul judeţului Iaşi, străbătând localităţile Voineşti, Ţibana, Ţibăneşti şi terminându-se în drumul naţional 15D la Todireşti (judeţul Vaslui)[11].

1.2 Climă, relief, vegetaţie

Comuna Miroslava are o climă continentală de tranziţie, caracteristică Europei Centrale, cu patru anotimpuri. Diferenţele climatice locale se datorează formelor de relief specifice (dealuri, văi) şi poziţionării acestora în calea curenţilor atmosferici. Cea mai mare parte a teritoriului comunei este formată din pajişti folosite ca păşuni pentru animale. Există şi numeroase zone umede şi mlaştini, adăpostite mai ales de văile înguste şi de lunca Bahluiului. Iazurile sunt şi ele prezente, cele mai mari, folosite şi în scop piscicol sau de agrement, fiind Ciurbeşti, Iezăreni, Corneşti, Bârca. Padurile ocupă o suprafaţă de 755 de hectare, fiind formate, cu precădere, din stejar şi gorun. Desele alunecări de teren au dus la formarea unor microhabitate specifice (flora şi fauna), asemănătoare celor din Podişul Dobrogei[12].

1.3 Rezervaţii naturale, specii protejate

Pădurea Uricani, formată în principal din gorun, stejar pedunculat şi tei argintiu, reprezintă o rezervaţie naturală unde sunt protejate specii diverse. Recent, au fost amenajate, în cadrul ei, poteci

[10] Nicolae Stoicescu, *Curteni şi slujitori*, Ed. Militară, Bucureşti, 1988, p. 231.
[11] A. Obreja, *Dicţionarul geografic al judeţului Iaşi*, Ed. Junimea, Iaşi, 1979, p.10
[12] *Ibidem*, p. 19.

turistice și chiar un traseu de cicloturism. "Fânețele seculare din Valea lui David" este o altă rezervație naturală de importanță națională. Ea se află pe teritoriul a patru comune (Miroslava, Valea Lupului, Lețcani și Rediu) și reprezintă o oază de vegetație originară de silvostepă, singura de acest fel păstrată în nord-estul Moldovei, ce include numeroase specii rare sau unicat, de floră și faună. Dintre raritățile faunistice semnalate pe teritoriul comunei Miroslava putem enumera: rădașca (Lucanus cervus), fluturele Evergestis ostrogovichi, greierele împroșcător (Dinarhus desipus), vipera de stepă moldavă (Vipera ursini moldavica), șopârla de câmp (Lacerta agilis chersonensis) etc. De asemenea, dintre păsări, fâsa de câmp, prepelița (Coturnix coturnix), mărăcinarul negru (Saxicola torquata), ciocârlia de câmp (Alauda arvensis), potârnichea, lebăda etc. Cele mai des întalnite mamifere sălbatice sunt porcul mistreț, vulpea, iepurele, căpriorul, orbetele, nevăstuica[13] etc.

1.4 Toponimie

Originea numelui "Miroslava" s-ar părea că provine de la un anume Miroslav, nepot al lui Ghedeon, căruia, domnitorul Moldovei, Petru Șchiopul, îi reconfirma, la Iași, în 1571, în baza unui act mai vechi, emis de Alexandru cel Bun, stăpânirea asupra unei jumătăți a satului Dolniceni[14].

1.5 Istoricul localității

Dovezi ale locuirii continue încă din timpuri străvechi pe aceste meleaguri au fost descoperite în diverse situri arheologice, comuna Miroslava având în componența sa unele dintre cele mai vechi sate atestate documentar din zona județului Iași.

Unitatea administrativ-teritorială Miroslava este o comună ce are în componență 13 localități. Acestea au fost atestate documentar în următoarea ordine cronologică: Vorovești (1434), Balciu (1446), Brătuleni (1456), Uricani (1456), Proselnici (1490), Ciurbești (1503), Miroslava (1579), Găureni (1583), Cornești (1613), Horpaz (1646), Valea Adânca (1772), Dancaș (1820), Valea Ursului (1864)[15]. Cele mai vechi urme de locuire umană de pe raza comunei au fost atestate prin săpăturile arheologice de pe Dealul Nucului (Valea Adâncă), unde s-au găsit topoare din silex din perioada neoliticului târziu și în sudul localității Brătuleni, unde s-a descoperit o întreagă așezare cu locuințe și resturi de ceramică din perioada trecerii de la epoca neolitică la cea a bronzului. În alte situri arheologice, de pe teritoriile satelor Uricani, Găureni, Cornești și Proselnici, s-au descoperit vestigii din prima epocă a fierului[16].

---

[13] *Ibidem*, p.25.
[14] *Tezaurul toponimic al Moldovei*, vol.I, partea I, Ed. Academiei, 1991, p. 187.
[15] *Monografia comunei Miroslava, județul Iași. Istorie și actualitate*, Ed. Kolios, Iași, 2009, p. 10.
[16] M.C. Văleanu, *Așezări neo-eneolitice din Moldova*, Ed. Helios, Iași, 2003, p.37.

1.6 Miroslava

Satul Miroslava este atestat istoric din anul 1579. Originea denumirii se pare că ar fi numele propriu Miroslav, întâlnit în documente vechi din Moldova și Țara Românească. Acest nume apare în vremea lui Ștefan cel Mare, într-un uric din anul 1493[17].

În anul 1571, la Iași, domnitorul Petru Șchiopul întărea nepoților lui Ghedeon Popa și Miroslav stăpânire pe jumătate din satul Dolniceni: "Deci, noi văzând a lor mare jalbacu mare mărturie a oamenilor buni și bătrâni, megieși de prin prejur și ispisoc de întăritură de la Alexandru Voda ce l-au avut, iar noi încă am dat lor și am întărit mai suscrișilor nepoți a lui Ghedeon Popa și a lui Miroslav acea jumătate din sat Dolniceni să fie a lor și de la noi uric și cu tot venitul și altul să nu se amestece"[18].

Numele satului Miroslava apare mai târziu într-un document din 18 decembrie 1589, când Petru Șchiopul stabilea hotarul mănăstirii Galata: "Și i-am făcut hotar și braniște împrejurul mănăstirii care se numește Miroslava, să fie din capul zăgazului, drept la deal, pe marginea pădurii din capătul scăuealelor până la drum, în vale la săliște până la malul Bahluiului și cu loziile la marginea iazului și de acolo tot malul heleșteului iarăși la iazul lui Didul"[19]

Din acest document reiese că dealul pe care a fost zidită mănăstirea Galata se numea Miroslava, numele Galata, importat probabil din Istanbul, substituindu-se vechii denumiri.

La 28 martie 1640, domnitorul Vasile Lupu, cei patru arhierei ai Moldovei, Varlaam Mitropolitul și Episcopul Dosoftei de Roman, Anastasie de Rădăuți și Gheorghe de Huși și cu întregul sfat dăruiesc mănăstirii Trei Ierarhi din Iași "12 fălci de vie cu prisacă din Miroslava", pentru ca la 20 martie 1641 același domn să împuternicească mănăstirea Galata de Sus "să strângă oameni și să îngrădească viile de la Miroslava și cei care nu vor face să fie certați,iar viile zălogite"[20].

Găsim apoi o serie de zapise și ispisoace care atestă numele dealului, al satului sau numele locuitorilor din acest sat. Către anul 1672, Măriuca, femeia lui Simion Păsărarul, dă zapis la mâna fiului său, Simion Stolerul, că el este proprietarul adevărat al casei de pe Ulița Sârbească din Iași, cumpărată de el cu 30 lei bătuți de la Vasile Andronic, "așișderea și o vie care iaste în Miroslava în valea lui Ștefan Vodă", soră-sa Sofronia neavând niciun amestec[21].

---

[17] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova,* Ed. Academiei, București, 1974, p. 286.
[18] Elena German, *Un domeniu feudal din ținutul Cârligăturii,* în Cercetări Istorice, 2005-2007, p. 13
[19] *Ibidem,* p. 15.
[20] N. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Ed. Academiei, București, 1970.
[21] *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. III, Ed. Arhivelor Statului, București, 1957, p. 212.

După cum reiese dintr-un document din 26 mai 1685, viile din Miroslava erau adesea lăsate în paragină, motiv pentru care voievodul Dumitrașcu Cantacuzino scria: "cei ce au vii la Miroslava, unde este moșia mănăstirii Galata din Deal, și le părăsesc timp de trei ani, pustiindu-se, nu vor mai avea niciun amestec la aceste vii…"[22].

Într-un zapis din 17 iunie 1691, Savin Uricar și Mihalcea, feciorii lui Dumitrașcu Colivar, îi vând lui Paladie Făclierul din Iași părțile lor din Nedeeni, cu 50 lei, a treia parte din jumătate de sat; la vânzare ("tocmală") fost-au, pe lângă alții, și Ștefan Pavel Vieriu, "ot Miroslava"[23].

Un zapis original din 2 mai 1730 arată că Ștefan din Miroslava cu ai săi vinde Mariei Turcu un pogon de vie paragină de pe moșia mănăstirii Galata, care, la rându-i, la 10 septembrie 1734, vinde via paragină din Miroslava lui Iordache Săpunariul[24].

Cel mai vechi document de care dispunem cu privire la numărul locuitorilor este condica liuzilor (persoanelor) din 1803. În acest an apar două sate: Miroslava lui Beldiman, în ocolul Stavnic, pe locul unde se află azi satul Miroslava, și Miroslava Gălății în ocolul Codru, pe locul unde se află azi cartierul Galata din Iași[25].

În documentul menționat mai sus Miroslava apare împarțită în două. La Miroslava Gălății sau Miroslava mănăstirii Galata erau 102 gospodării, în care locuiau 26 birnici, 60 supuși fără bir, 2 preoți și un sudit (străin). La Miroslava, moșia postelnicului Alecu Mavrocordat, "fostă a lui Beldiman", erau 49 de locuitori, dintre care 27 birnici, 14 slugi, 2 copii de casă, un arendaș al moșiei, un crâșmar și un străin[26].

Trebuie precizat că, până la 1800, populația Moldovei era rară. Abia după aceasta dată va crește, prin aducerea locuitorilor din nord, din Bucovina, unde, după 1775, exodul de populație se mărise prin venirea bejenarilor hrisovoliți de peste hotare.

În anul 1832, în Miroslava (ambele sate) erau 70 de locuitori așezați și 77 căpătăieri, deci mai puțini decât în anii precedenți. Scăderea populației poate fi explicată prin vremurile tulburi ale ciumei și holerei din anul 1831. În catagrafia anului 1845, în satul Miroslava al vornicului Vasile Beldiman nu vom mai găsi decât "57 de birnici, 11 căpătăieri, 8 văduve, un bătrân nevolnic, 2 preoți, 3 dascăli, 3 slugi în ograda boierească și un negustor"[27]. După moartea vornicului Beldiman, Maria, soția acestuia, împarte averea celor doi fii ai ei, moșia Miroslava revenindu-i lui Alexandru, care în 1859 avea vârsta de 27 de ani și rangul de spătar.

---

[22] *Ibidem*, p .239.
[23] *Ibidem*, p. 301.
[24] *Ibidem*, p. 368.
[25] George Lahovari, *Marele Dicționar Geografic al României,* vol. IV, București, 1898, p. 189.
[26] *Ibidem*, p.190.
[27] Constantin Chiriță, *Dicționarul geografic al județului Iași,* 1899, p.87.

În 1901, la Miroslava erau 26 de familii cu 166 de suflete. La 19 decembrie 1912 erau 231 de persoane, pentru că la finele anului 1930 populația satului să ajungă la 375 locuitori în 55 de gospodării[28].

Din cauza numeroaselor schimbări administrativ-teritoriale, satele care alcătuiesc în prezent comuna Miroslava au trecut de la o comună la alta. La finalul veacului XIX majoritatea satelor aparțineau comunei Miroslava, doar câteva ținând de comuna Galata. La începutul secolului XX se alătura comunei Miroslava comunele Cornești și Uricani[29].

1.7 Patrimoniul cultural

Douăsprezece obiective de pe teritoriul comunei Miroslava figurează pe lista monumentelor istorice din județul Iași. Patru dintre acestea sunt situri arheologice: "la Râpă" (Brătuleni), "Cetățuia" și așezarea din perioada Halstatt (Valea Ursului), "la Bulgărie" (Miroslava). Șase sunt biserici: "Sf. Nicolae și Sf. Voievozi" (1833) Cornești, "Sf. Nicolae" (1806) Ciurbești, "Sf. Voievozi" (1769) Ciurbești, "Sf. Gheorghe" (1768) Vorovești, "Nașterea Maicii Domnului" (1811) Miroslava, "Sf. Voievozi" (sec. XVIII) Proselnici. Două sunt clădiri de locuit: Castelul Sturza (Miroslava) și Casa familiei "poetului florilor" Dimitrie Anghel din Cornești, care, din păcate, s-a ruinat complet, doar niște găuri în pământ amintind de locul respectiv[30].

Biserica Horpaz

[28] Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Miroslava*, p. 15.
[29] *Ibidem*, p.17.
[30] *Monografia comunei Miroslava*, județul Iași. Istorie și actualitate, Ed. Kolios ,Iași, 2009, p. 10.

Momentul Eroilor din Horpaz

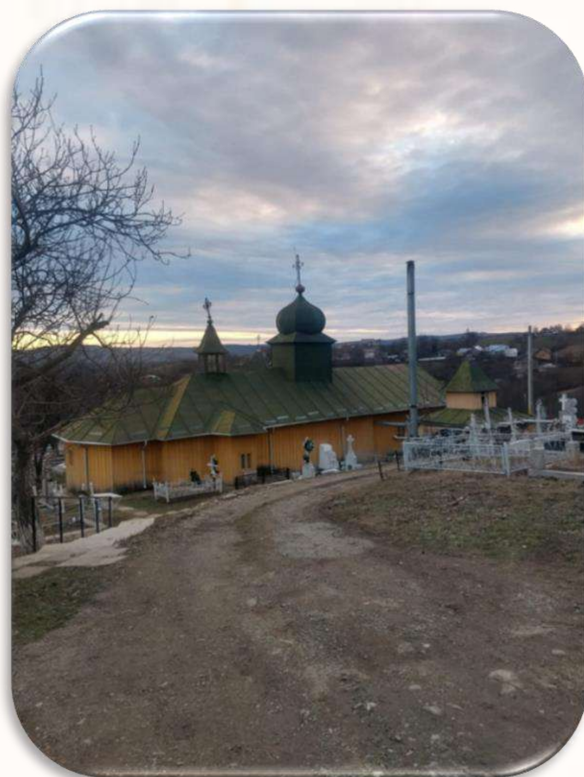

Monument funerar cimitir Ciurbești

Biserica Ciurbești

Biserica Brătuleni

Biserica Vorovești

Palatul Sturdza din Miroslava

1.8 Heraldica

Stema comunei Miroslava. Pe această stemă, adoptată de Consiliul Local al comunei, în 2007, apare o cruce pe care este încolacită o coardă de viță de vie. Acest simbol se inspiră din vechea stemă a familiei Sturza, diferența fiind că aceasta din urmă avea un șarpe încolăcit pe cruce, în locul viței de vie. Simbolul a fost preluat pentru a nu se uita că această familie a pus bazele învățământului agricol în Moldova, liceul de azi funcționând pe fostele proprietăți ale familiei Sturza (castelul, domeniul, ferma). Vița de vie a înlocuit șarpele și pentru a aminti de existența, veche de aproape patru secole, a podgoriei Uricani. Balanța provine din stema familiei Beldiman, pentru a aminti faptul că episcopul Apamias Beldiman a ctitorit biserica din Cornești si a renovat-o pe cea din Miroslava. Săgeata cu două vârfuri, încadrată de o stea și un corn de lună, reprezintă stema lui Ciurba, personaj din secolul XV, de la care se trage numele satului și al lacului Ciurbești[31].

*1.9 **Învățământ***

O pagină aparte, deosebit de importantă, a istoriei Miroslavei, o reprezintă prima organizare temeinică a învățământului agricol din Moldova. Astfel, în 1831, în palatul lui Vasile Beldiman, ia ființă Institutul de Educație pentru Fiii de Nobili, ce includea și studiul "istoriei naturale", în cadrul căreia plantele erau grupate și studiate după sistemul agronomic filotehnic. Prima promoție a acestui institut (1831-1834), printre membrii căreia se numărau și Mihail Kogălniceanu și fiul viitorului domn al Moldovei, Mihail Sturza, își vor continua studiile în Franța[32].

Tradiția învățământului agricol va căpăta noi valențe prin înființarea, în 1865, la Miroslava, a Stabilimentului Sericicol "M. Vitlimescu", ce va funcționa în chiliile mănăstirii Galata. Scopul acestuia era pregătirea de lucrători specializați în domeniul creșterii viermilor de mătase. Produsele realizate de elevii acestei școli vor fi premiate cu medalia de bronz la Expoziția Universală de la Paris din 1867[33].

În același an, 1867, se înființează, la Galata Miroslavei, prima școală medie agricolă de stat din Moldova, la inițiativa savantului agronom Ion Ionescu de la Brad. Scopul școlii era formarea de specialiști în domeniul agricol ce aveau posibilitatea de a practica o agricultură modernă și intensivă

---

[31] *Ibidem*, p. 15.
[32] *Monografie, Un veac și jumătate de învățământ agricol la Miroslava, 1831-1981*, Iași,1981, p. 19.
[33] *Ibidem*, p. 28.

în cadrul fermei și a atelierelor școlii. În cadrul Concursului Național de Produse Agricole din 1869, școala agricolă de la Miroslava a obținut o medalie de argint pentru soiul, selecționat aici, de grâu roșu de toamnă, două medalii de bronz pentru soiurile proprii de porumb și orz, și o mențiune pentru specia de fasole dezvoltată aici.

În 1895 Școala Agricolă se desființează, dar, reapare, în locul ei, fosta Școală de sericicultura "M. Vitlimescu", într-o formulă mult îmbunătațită. Denumită acum Școala de sericicultură "Vitlimescu-Mironeanu", aceasta se va axa pe creșterea viermilor de mătase, pe extragerea și prelucrarea firelor de borangic și pe arta țesătoriei și a cusăturilor artistice. Pentru a întregi educația elevilor, se mai studiau economia domestică, ortografia, igiena și desenul pentru brodat. În 1900, scoala va primi medalia de bronz la Expoziția Universală de la Paris pentru "coconi și fire de mătase naturală"[34].

În 1918, principesa Olga Sturza, proprietară acum a palatului ridicat de Vasile Beldiman, înființează aici o școală pentru orfanii de război. Din anul următor, 1919, școala va căpăta un profil agricol. Cunoscută ca Școala Agricolă Miroslava, noua unitate de învățământ se va remarca pe plan național, obținând, în 1923, la Expoziția Agricolă a României, medalia de aur pentru "pomi și vite altoite" și medalii de argint și bronz pentru "creșterea animalelor". În 1930, la aceeași expoziție națională organizată de Ministerul Agriculturii, școala obține medalia de aur pentru oile țigăi crescute aici[35].

În 1937, în cadrul școlii, se înființează și Școala Superioară de Agricultură, sub forma unui curs de scurtă durată, destinat specializării adulților în noile forme moderne de practicare a agriculturii. Între 1934 și 1940 Școala Agricolă de la Miroslava își va dezvolta o fermă modernă dotată cu cele mai noi tehnologii ale vremii. În 1946, Olga Sturza donează statului palatul, dependințele, parcurile și domeniul agricol (200 ha). Toate acestea vor intra în posesia Școlii Agricole ce, după reforma învățământului din 1948, se va transforma în Școala Profesională Agricolă, reorganizată după noile direcții ale învățământului de stat. În 1974, această școală va deveni Liceul Agricol Miroslava, cu două profile principale: zootehnic și veterinar. În perioada 1974 - 1990, acest liceu se va situa pe primul loc în țară, dintre liceele agricole, în privința

[34] *Ibidem*, p.49.
[35] Ștefan Susai, *Monografia comunei Miroslava. Despre oameni și locuri*, Ed. Masterprint, Iași, 2013, p. 34.

numărului de absolvenți admiși, anual, în învățământul superior. Din 1991, liceul își va schimba denumirea în Grupul Școlar Agricol "Mihail Kogălniceanu", revendicându-și astfel originile de la fostul "Institut de Educație pentru Fiii de Nobili", printre ai cărui absolvenți s-a numărat și Mihail Kogălniceanu. În 1994 se reînființează ferma didactică "Principesa Olga Sturza", în semn de prețuire al amintirii celei căreia Școala Agricolă îi datorează totul. În 1996, Liceul Agricol obține, prin hotărâre de guvern, retrocedarea a circa jumătate din fostul domeniu agricol al școlii, pe care Olga Sturza îl donase statului în 1946. În anii 2000, Liceul Agricol se va implica într-un vast program de ridicare a gradului de competitivitate și modernizare a agriculturii românești prin diverse proiecte și programe ce au vizat agricultorii din, practic, toate comunele județului Iași[36].

Datorită strădaniilor profesorului Dumitru Bunea, în 1980 se va inaugura, în cadrul Liceului Agricol Miroslava, Muzeul Etnografic al Agriculturii Moldovei, cel mai mare muzeu adăpostit de o unitate de învățământ din Romania. Exponatele au fost colectate de pe teren în cursul a șase ani de zile, anteriori inaugurării muzeului. Dacă în primii ani muzeul a funcționat în trei săli ale Palatului Sturza, ulterior, datorita măririi colecțiilor expuse, grație acumulărilor continue, coordonate de profesorul Dumitru Bunea, el va ocupa întreaga suprafață a palatului. Expoziția permanentă cuprinde șase segmente distincte: "Unelte agricole pentru cultura mare", "Zootehnia în Moldova", "Industria casnică din Moldova", "Portul popular din zona Iași", "Centre ceramice tradiționale din zona Iași" și "Istoria școlii și a învățământului agricol românesc din Moldova". Muzeul a donat, în decursul timpului, circa 1500 de piese, muzeelor etnografice din Iași, Timișoara, Chișinau și Muzeului ASTRA din Sibiu. Din 2013, în fiecare an, elevii Liceului Agricol sărbătoresc Ziua Iei, pe 24 iunie, zi cunoscută în calendarul popular ca "Sânzienele" sau "Drăgaica", printr-o paradă a portului popular moldovenesc, având ca invitați ansambluri folclorice de elevi din diverse localități ale Moldovei. Cu această ocazie, ei prezintă publicului larg și produsele inedite obținute în laboratoarele liceului (dulceața de ardei iute, dulceața de morcov, fursecuri de lavandă etc.) înregistrate ca mărci proprii[37].

[36] *Ibidem*, p. 89.
[37] *Ibidem*, p.135.

ZONA IASI

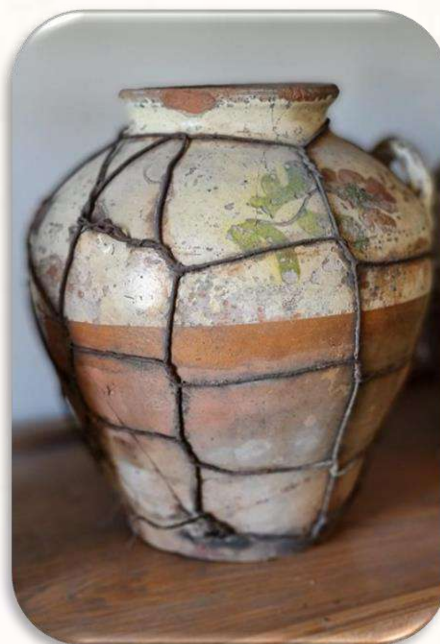

OLITE
Schitu Stavnic

Caracteristicile costumului popular de femeie, specific zonei Moldovei, din Iași.

Capul era înfășurat cu un văl din țesătură fină, denumit și năframă sau batic.

Îmbrăcămintea era compusă dintr-o cămașă tipică costumului popular, numită și ie, din cânepă sau in, cu mâneci în formă de clopot, dreaptă, cu broderii la baza umerilor și la guler.

Cămașa era prinsă în talie de o bucată dreptunghiulară, denumită brâu.

Fusta cusută cu numeroase ornamente și borduri, numită și fotă, era de fapt o fâșie dreptunghiulară țesută din stofă sau lână la război, înfășurată în jurul corpului.

Fota era împodobită cu diverse modele florale, reprezentate prin frunze de stejar cu patru colțuri, aglomerate, tăiate în bază cu linii îngroșate.

În picioare se purtau tradiționalele încălțări din piele de animal, denumite opinci, cu vârf arcuit, încheiate cu șnur împletit pe gamba piciorului.

Caracteristicile costumului popular bărbătesc, specific zonei Moldovei, din Iași.

Pe cap se purta o pălărie circulară, cu boruri late și drepte.

Îmbrăcămintea consta dintr-o cămașă lungă până la genunchi, din cânepă sau in, cu guler despicat pe piept și încheiat la gât printr-un șnur.

În talie era prins un brâu lat, brodat cu diferite ornamente și mărgele.

Pe sub cămașă se îmbrăcau pantaloni din bumbac sau in, ce cădeau în valuri încrețite pe gamba piciorului, sub forma unor jambiere.

În picioare se purtau opinci înnodate cu șnur pe picior.

2. Comuna Lețcani

2.1 Așezare fizico-geografică

Comuna Lețcani este situată în partea central-estică a județului Iași la contactul dintre Câmpia Moldovei și Podișul Central Moldovenesc, la circa 14 kilometri vest de municipiul Iași. Are o suprafață de 5855 hectare și se învecinează cu teritoriile următoarelor comune: Românești la nord, Rediu și Miroslava la est, Horlești la sud și Dumești la vest.

Relieful, ca înfățișare, se prezintă sub forma unor serii de coline domoale, înșirate pe stânga văii Bahluiului (terasele Bahluiului) și de dealuri și platouri aparținând Coastei Iașilor. Dealurile și platourile sunt reprezentate prin: Dealul Holm, Dealul Rușilor, Dealul Bărboși, Dealul Horlești, Dealul Voinești și Dealul Domnița.

Printre înălțimi, de ambele părți, se orientează spre Bahlui pâraie cu șesuri frecvent inundabile. Văile afluenților de pe stânga Bahluiului (Ilenii, Bogonos) au profile transversale mai largi și șesuri ale căror înălțimi ating 400-500 metri. Pe partea dreaptă văile Osânzana și Recea sunt scurte (3-6 kilometri), cu șes îngust (50-150 metri), deoarece sunt formate pe Coasta Iașilor[38].

Colinele (terasele Bahluiului) reprezintă cuverturi de luturi, nisipuri și prundișuri dispuse pe un substrat argilo-mărnos. Aceste terase aferente teritoriului localităților Lețcani și Bogonos apar de obicei sub forma a cinci-opt trepte morfologice situate deasupra șesului Bahluiului. Cele mai importante sunt terasele cu altitudini relative de 10-15 metri, 20-25 metri și 60-70metri, cunoscute și sub denumirea de Terasa Bisericii, Terasa Țarna-Casa Apei și Terasa Bărbeni, terase ce se pot observa foarte clar de pe Dealul Holm[39].

Șesul Bahluiului are înfățișarea unei suprafețe plane, joase, cu margini de 1-2 kilometri, ce trece pe la sud de Lețcani pe o distanță de 4 kilometri. Demn de remarcat este faptul că pe toată lungimea cursului, Bahluiul a fost rectificat (canalizat), de unde și noua denumire dată și folosită de mulți localnici de "canalizare". Rectificarea albiei Bahluiului s-a făcut între anii 1932-1937 de către C.F.R., construindu-se în același timp și un mic dig longitudinal de circa 12 kilometri, de la vest de Iași până la localitatea Banu (comuna Dumești). Scopul rectificării a fost dublu: protejarea căii ferate și a orașului Iași împotriva inundațiilor[40].

Clima comunei Lețcani se încadrează în general în clima regiunii geografice în care se situează, o climă temperat-continentală, de nuanță excesivă, generată de poziția matematică, de radiația solară, de acțiunea principalilor centri barici euroasiatici precum și de proprietățile suprafeței subadiacentă. Acest tip de climă asigură condiții în general bune pentru viața populației, pentru practicarea agriculturii și pentru funcționarea mijloacelor de transport feroviar, rutier și aerian (de exemplu, mijloacele aviației utilitare pentru unele tratamente agricole).

Apele de suprafață sunt reprezentate de râul Bahlui cu afluenții săi: Ilenii, Bogonos, Osânzana, Recea și două iazuri care ocupă o suprafață de 140 hectare.

2.2 Evoluție istorică

Pe teritoriul actual al comunei Lețcani sunt menționate un număr mare de sate, ceea ce denotă că zona era foarte populată. Astfel, în perioada medievală sunt amintite satele: Bărboși (1426), Hăsnășeni (1426), Onești (1456), Drăgoiești numit si Mihăilești (1490), Cucuteni (1493), Lețcani

---

[38] Ovidiu Ursache, *Comuna Lețcani: comunitate și ideal*, Ed. Golia, Iași, 2006, p. 11.
[39] *Ibidem*, p. 15.
[40] *Ibidem*, p. 18.

(1516), Ivoiești (1554), Bahlueni (1628), Brăilești (1628), Osânzeni (1664)[41] ș.a. În afara acestor sate probabil că au existat și altele nelocalizate. Un document din 1803, "Condica", consemna, în Moldova, la 1711, 23 sate domnești, 215 sate mănăstirești, 927 sate boierești și 546 sate răzeșești. Marea majoritate a acestor sate erau sate răzeșești, de oameni liberi cu un rol important în organizarea militară și administrativă a ținutului. În unele sate precizate existau și vecini, acolo unde erau moșii boierești (Cucuteni, Lețcani), țăranii dependenți fiind necesari pentru lucrul pământului. În alte cazuri: Cogeasca, Hăsnășeni, Drăgușești, pământul era împărțit între răzeși și boierul moșiei, trăind în sate atât vecini cât și țărani liberi, iar în alte sate, pentru a lucra pământul au fost aduși și țigani, ca de exemplu la Cucuteni, unde s-a format un cătun Cucuteni-Robi sau la Bogonos, unde exista un cătun numit Pârlita, denumiri păstrate și azi în tradiția populară.

Dintre satele menționate în epocă unele au dispărut: Bărboși, Hăsnășeni, Dârjeni, Bahlueni, Drăgoești, Onești etc. Această dispariție a satelor medievale trebuie corelată cu faptul că aceste sate erau de mici dimensiuni și cu fenomenul de colonizare (strămutare) în alte zone pentru a întemeia noi așezări. De multe ori așezările întemeiate poartă numele vechilor așezări, ca de exemplu în cazul Cucuteni - Târgu Frumos, creat de țărani colonizați din Cucuteni- Lețcani sau Hăsnășeni, sat din Republica Moldova de peste Prut, creat de oameni proveniți din Hăsnășeni- ținutul Cârligătura. De asemenea, tradiția populară consemnează păstrarea unor denumiri mai vechi ale acestor sate. De exemplu partea de vest a satului Cogeasca poartă numele de Hăsnășeni, deși a fost înglobat în satul Cogeasca.

În cazul altor sate denumirea lor s-a păstrat până in zilele noastre (Cucuteni, Lețcani, Cogeasca, Bogonos), indiferent dacă vatra satului a suferit între timp modificări și locul în care se află situate aceste sate nu a fost același și în timpurile trecute.

Aceste sate, în perioada la care ne referim, au fost locuite atât de răzeși, țărani dependenți si în unele cazuri robi, dar și unele familii boierești din Moldova medievală își aveau conacele sau moșiile în aceste localități rurale. Astfel sunt menționați Ciogoleștii, Cantacuzinii, Racovițeștii la Cucuteni; Valoteștii, Costineștii, Prăjeștii la Cogeasca și Hăsnășeni; Bălșeștii, Bouleștii, Găneștii, Goieneștii, Paladeștii la Lețcani sau Bogonos[42]. Familii de boieri mari și numeroase, unii ajungând mari dregători în diferite perioade, cu o influență importantă în Moldova veacurilor XIV-XVIII.

---

[41]Mihai Ostaciu, *Despre populație* în Revista de istorie: *De la comuna Cucuteni la comuna Lețcani*, numărul 3, februarie 2003, Iași, p.17.
[42]Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, Ed. Minerva, București, 1975, p. 218-219.

2.3. Patrimoniu cultural

Biserica Rotundă din Lețcani cu hramurile "Sf. Spiridon" și "Sf. Dimitrie", situată la circa 14 kilometri vest de Iași, pe un traseu intens circulat, rămâne un monument prea puțin cunoscut.

Planul circular al acestei construcții i-a adus o anumită faimă, fiind considerată un unicat pe teritoriul României.[43]

Pisania de la intrarea bisericii, inscripționată în limba greacă, ne dezvăluie următorul conținut: "Templul acesta, sfânt acoperământ al credincioșilor cu numele celor întru totul cu apostolii împărați Constantin și a maicii sale Elenei, s-a clădit frumos, cu foarte mare cheltuială, de Constantin al Lupului, marelui logofăt și al soției sale Annei, celuia ce se trage din neamul Balș, iar al ei Catargi, ambii din boieri evgeniști, ca preoți soli ai sfinților și drept stătători ai luminatei credințe"[44].

Inscripția nu este datată, dar încadrarea ei cronologică se poate face pe seama ctitorului, Constantin Balș, care este personaj istoric cunoscut[45]. Acesta a stăpânit scurtă vreme satul Lețcani, spre sfârșitul secolului XVIII, în 1792 mutându-se în Rusia după ce își vinde proprietățile[46].

Din punct de vedere arhitectonic, specialiștii au încadrat acest locaș în stilul neoclasic, apărut spre finalul veacului XVIII[47]. Modelele arhitectonice ce au servit ca surse de inspirație sunt cele ale Bisericii Sfântului Mormânt din Ierusalim și al Rotondei din Salonic.

Biserica "Schimbarea la Față" din satul Cucuteni, comuna Lețcani, a fost ridicată pe prima moșie achiziționată de familia Cantacuzinilor în Moldova, între 1642-1644. Ctitorul a fost boierul Matei Cantacuzino Deleanu. Un alt ctitor ce și-a pus amprenta refăcând biserica este domnița Elena Hangerli, fiica domnitorului fanariot Constantin Hangerli. Aceasta a intrat în posesia moșiei Cucuteni prin căsătoria cu Ioan Ghica, proprietarul de la acea vreme al moșiei (1808). După moartea acestuia, ea se va recăsători cu hatmanul Costache Balș, devenind cea mai progresistă moșiereasă a acelor vremuri. În amintirea ei și a urmașilor săi s-a ridicat o inscripție funerară în stânga pronaosului, chiar la intrarea în biserică.

Biserica este masivă și are dimensiuni de catedrală: lungă de 42 metri, lată de 12 metri, înaltă de 30 metri la turnul de la clopotniță, suprafața totală fiind de 348 metri pătrați. Grosimea zidului este de 1,7 metri.

---

[43]Biserici care se apropie de această formă având naosul circular, sunt cea a palatului de la Ruginoasa și Sf. Haralambie din Iași. O formă asemănătoare, de plan central, are biserica Teiul Doamnei (Ghica-Tei) din București, construită la1833.

[44]Th. Codrescu, Revista Istorică, Iași, anul III,1934, p. 9.

[45]Maria Dogaru, *Un armorial românesc din 1813. Spița neamului Balș*, D.G.A.S., București,1981, p. 85-86.

[46]Th. Codrescu, *"Averea Bălșască"la 3 decembrie 1792*, Uricariul, XXII, Iași, 1893, p.125-127.

[47]Gheorghe Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Institutul de Arte Grafice, București, 1933, p.89.

Materialul folosit la construcție este piatra de calcar și de gresie cioplită manual, asemănător turnului mănăstirii Golia din Iași, bolțile și arcurile fiind de cărămidă.

Construcția îmbină stilul moldovenesc cu cel baroc pe filiera constantinopolitană, fiind în formă de cruce cu abside semicirculare. Altarul este semicircular, iar turla bisericii se află pe pridvor, având forma patrată. Naosul și pronaosul se contopesc într-o singură încăpere.

3. Comuna Horlești

3.1 Așezare fizico-geografică

Comuna Horlești este formată din satele Horlești, Bogdănești și Scoposeni. Satul Horlești este situat la sud-vest de municipiul Iași, în zona deluroasă a acestuia. Din Iași, prin Galata, Miroslava și Voinești se ajunge la Bogdănești, după care drumul se ramifică în două direcții: în stânga se ajunge la Horlești, iar în dreapta la Scoposeni. Partea de nord-vest a satului Horlești este încadrată de păduri. În trecut, ca și în prezent, una dintre ocupațiile de bază ale locuitorilor din Horlești a fost exploatarea și valorificarea materialului lemnos[48].

Acolo unde se întâlnesc cele două pâraie, al Horleștilor și al Voineștilor, este satul Scoposeni, situat la 3 km de Bogdănești și la nord-est de satul Horlești. La Scoposeni, sat așezat pe o coastă de deal, sunt plantați mulți salcâmi pentru a împiedica alunecările de teren.

De pe dealul Lungani se deschide o perspectivă panoramică asupra satului Horlești, amplasat de o parte și de alta a pârâului Lungani, numit și Stanca, ca într-un amfiteatru natural asemănător cu un con de vulcan stins. Pârâul Lungani (Stanca) izvorăște din Imașul Popii și traversează satul Horlești prin centrul său, primind o seamă de afluenți pe parcurs. În partea de sud a satului, de la baza dealului Trei Cruci, apare un alt fir de apă ce trece pe sub podul de la Turca, pe lângă fântâna de la Budăi, vărsându-se la Poarta Țărnii în pârâul Horlești. Acesta din urma își continuă drumul, pe sub dealurile Viișoara și Coșere, unde primește alți afluenți de pe dealurile Bărboși, Căprăriei și Movila. Pârâul Horlești își urmează drumul pe sub coasta satului Scoposeni, pentru a se vărsa în iazul de la Cogeasca[49].

La intrarea în satul Horlești, venind dinspre Iași, întâlnim în stânga dealul Agud pe care se află biserica, clopotnița și cimitirul ortodox. La vest de dealul Agud se află dealul Foros, punct de reper important pentru horleșteni, din spatele său răsărind soarele în fiecare dimineață.

3.2 Evoluție istorică

Teritoriul actual al comunei Horlești este format din vechile moșii ale satelor Horlești, Bogdănești și Scoposeni, ale satelor dispărute Botești, Dârjeni, Gângureni, Belcești, Carhana și

[48] Mircea Ciubotaru, Petroliana Zară, *Comuna Horlești*, Ed. Performantica, Iași, 1999, p.8.
[49] *Ibidem*, p.13.

Răduleţul şi din părţi ale moşiilor vecine Drăgoiesti, Bălţaţi şi Bărboşi. Majoritatea acestor moşii au intrat, la sfârşitul secolului XVIII, în componenţa marii moşii boiereşti Cucuteni a familiilor Cantacuzino, Ghica şi apoi a domniţei Elena Hangerli. Ele şi-au pierdut identitatea originară, dar unele şi-au păstrat numele ca tarlale de împroprietărire din anii 1865, 1921 şi 1945 pentru locuitorii din Horleşti, Bogdăneşti şi Scoposeni[50].

Prima menţiune a satului Horleşti datează din 3 iulie 1471. Din păcate, documentul original, un ispisoc slavon redactat în cancelaria lui Ştefan cel Mare, s-a pierdut între timp. Actul, împreună cu traducerea sa, un suret moldovenesc, este amintit într-o "însămnari de scrisorile moşiei Horleşti" din anul 1806. Aflăm din această însemnare că ispisocul se referea la întreaga moşie Horleşti. Documentul reprezenta o întărire, obişnuită în secolul al XV-lea, "pe toată moşia Horileşti"[51].

În veacul al XVI-lea, moşia şi satul Horleşti sunt supuse unui proces, general în Moldova, de împărţire a stăpânirii unice din secolul precedent, probabil între urmaşii acelui necunoscut beneficiar al ispisocului din anul 1471. Fenomenul a dus la crearea proprietăţii de tip răzeşesc, reprezentativă pentru secolele al XVII-lea şi următoarele. Această evoluţie socială este dovedită la Horleşti de mai multe documente din secolul al XVII-lea[52].

Un important document al Horleştilor este o carte domnească din 8 iulie 1688, de la Constantin Cantemir voievod, dată vel şetrarului Ştefan Silion "şi oamenilor a popilor leşeşti"[53], ca să-şi delimiteze părţile lor din Horleşti, Belceşti şi Drăgăneşti, care au fost amestecate. Acum, doar vel şetrarul a putut să-şi aleagă părţile lui, ceilalţi răzeşi, megieşii lor şi ceilalţi oameni trebuind să mai aştepte până când "popii leşeşti", care nu erau de faţă cu dresele (actele) lor, "fiind duşi în ţara leşească cu trebi", vor veni la cercetare hotarnică la Horleşti. Această carte atestă situaţia de la acea dată a preoţilor iezuiţi la Horleşti. Partea de moşie a lui Ştefan Silion, devenit apoi clucer, va fi întărită la 8 august 1695, de Constantin Duca voievod. În secolul al XVIII-lea, stăpânirea familiei Silion la Horleşti va fi marcată de aceleaşi momente care au punctat istoria proprietăţii la Boteşti în anii 1710, 1722, 1737, 1783 şi 1792[54].

O precizare asupra moştenirii lui Ştefan Silion la Horleşti o găsim într-un document din 18 februarie 1722, prin care se împărţeau între fiii acestuia părţile sale de moşie. Ca şi la Boteşti, tot Ioniţă Silion vătavul era moştenitorul, având două părţi, care trebuiau alese, din partea Moşului şi

[50] *Ibidem*, p. 20.
[51] *Documente privind relaţiile agrare,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 213.
[52] *Ibidem*, p. 219.
[53] *Ibidem*, p. 225.
[54] *Ibidem*, p. 229.

două părți din cele șase ale bătrânului Moimăscul. Sunt așadar, menționați aici, doi dintre bătrânii moșiei răzeșești din secolele XVI și XVII[55].

La începutul veacului XVIII avea părți din moșia Horlești și Lupul vistiernicul. La 3 mai 1704, domnul Mihai Racoviță împuternicea pe mai mulți oameni din Dârjeni și din Botești ca să aleagă hotarul dintre moșia iezuiților din Horlești, mereu încălcată și împresurată de vecini, și părțile vistiernicului Lupu și ale altor răzeși[56].

4. Comuna Dumești

4.1 Așezare fizico-geografică

Comuna Dumești este așezată în Regiunea Moldovei, subregiunea Câmpia Moldovei, unitatea Câmpia Jijiei inferioare, în partea centrală a județului Iași, având orientare din nord spre sud.

Populația stabilă a comunei Dumești, conform ultimului recensământ din 2011, era de 4454 persoane, din care: satul Banu-364 persoane, satul Chilişoaia -183 persoane , satul Dumeşti-1390 persoane, satul Hoiseşti-804 persoane și satul Păuşeşti-1713 persoane.

Populaţia comunei, conform datelor statistice demografice, este de 5086 de persoane (conform datelor din 01.07.2015), respectiv de 1525 gospodării[57].

Comuna cu satele componente are o suprafaţă de 7873 ha din care 514 ha teren intravilan (Dumești -190 ha, Păușești -151 ha , Hoisești-112 ha , Banu – 29 ha, Chilișoaia 32 ha) și 7359 ha teren extravilan și face parte din categoria aşezărilor care apar amintite în primele documente istorice din anul 1619[58].

În ansamblu, comuna se împarte în trei zone distincte.

Partea nordică, reprezentată de zona situată la nord de drumul național DN 28, este o zona preponderent agricolă. Aici existau însă izolat gospodării locuite, în prelungirea cărora, după anul 1991, în baza aplicării Legii Fondului Funciar nr. 18/1991, s-au construit locuințe individuale.

Partea centrală, situată la sud de drumul național DN 28 și linia CF 606 Iași-Pașcani, cuprinde și zona în care sunt grupate localitățile componente ale comunei.

Partea sudică a comunei este concretizată printr-o zonă împădurită.

---

[55] *Ibidem*, p.233.
[56] *Ibidem*, p. 245.
[57] Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Dumești,* p.5.
[58] *Ibidem*,p. 9

Toate localitățile comunei sunt amplasate pe culmile sau pantele unor dealuri. Teritoriul comunei este străbătut de râul Bahlui, acesta având orientare est-vest, relativ paralel cu linia de cale ferată și DN 28, precum și o serie de pâraie[59].

Teritoriul comunei se desfășoară pe un lanț de coline și dealuri, cu pante domoale, altitudinea medie fiind cuprinsă între 100 și 125 metri.

Comuna are în componența sa 5 (cinci) sate:

Dumeşti – localitate de reședință a comunei, este situat în partea centrală a comunei, pe Dealul Păușești, de-a lungul drumului comunal DC 36, actualmente DJ 280C, având orientare nord-est-sud-vest. Partea nord-nord-vest-sud-estică, din stânga drumului județean, este situată pe culmea dealului, de la acest drum panta coborând către o zonă de vale, cu altitudini mici, respectiv către valea pârâului Osânzana. Satul se desfășoară pe o suprafață de 151 hectare. În sat se accede dinspre Iaşi pe drumul național DN 28, prin satul Banu, iar dinspre acesta, pe DC 36 (DJ 280C). Ca organizare funcțională satul Dumeşti este structurat astfel:

În partea de vest – nord-vest este situat microcentrul de sat și comuna. Dotările prezente aici sunt: Primăria, Poliția , spații comerciale, biserica, sediul fostei cooperații de consum – CAP, școala, dispensar uman și veterinar, farmacie. Pe partea nord – vestică a DC 36 (actual DJ 280C) se află unitatea agro-industrială. Restul teritoriului satului aparține zonei rezidențiale[60].

Localitatea Dumești este sat centru de comună și datează din anul 1619.

Păuşeşti – se află situat în prelungirea satului Dumești (hotarul nord-estic al satului Păușești fiind comun cu hotarul sud-vestic al satului Dumești). Acesta, situat pe Dealul Păușești, se desfășoară de-a lungul drumului DC36 (280C) (dinspre Dumești) și DC 38 (Horlești – Chilișoaia – Popești) pe o suprafață de 136,37 hectare. Ca organizare funcțională satul Păușești se prezintă astfel:

Căminul cultural, școlile cu grădinița, spațiile comerciale și de alimentație publică, spațiile comerciale recent apărute din inițiativă privată, precum și atelierul de tâmplărie se află de-a lungul DC36 (DJ 280C), în apropierea căruia, cu acces dintr-un drum local, se află biserica și cimitirul. Satul nu beneficiază de alte dotari decat cele mai sus amintite. În satul Păușești se află și biserica de lemn „Sf. Gheorghe”, monument istoric de arhitectură de interes național, datând din anul 1643[61].

Hoiseşti – se desfășoară de-a lungul drumurilor comunale DC 26 și DC 36A, se află situat pe dealul Podișu, puternic afectat de eroziuni și alunecări de teren. Acest sat, având o orientare

[59] *Ibidem*,p. 15
[60] *Ibidem*, p. 41.
[61] *Ibidem*,p. 50.

nord-vest-sud-est, este udat în partea nordică de apele râului Bahlui. Se desfăşoară pe o suprafață de 130,63 ha. Satul Hoisești dispune de o zonă în care practic de-a lungul unei străzi se află următoarele dotări: școala cu grădinița, un spațiu comercial, biserica, căminul cultural, un bufet, iar la DC 26 se află amplasate, în apropierea intersecției, un spațiu comercial proprietate de stat, precum și spatii comerciale particulare. Restul teritoriului satului Hoisești aparține zonei rezidențiale[62].

Banu– este o localitate mică, așezată pe panta dealului, a cărui parte nordica este aproape udată de apele râului Bahlui. Satul este situat în imediata apropiere a DN 28, traversat de DC 36 (DJ 280C) spre Dumești și se desfășoară pe o suprafață de 24,48 ha. Ca zonificare funcțională acest sat beneficiază de bufet, biserică și un spațiu comercial particular. Cimitirul este amplasat în extravilan. Restul localității aparține zonei rezidențiale[63].

Chilişoaia – este cea mai mică localitate a comunei, cu o suprafață a intravilanului de 19,39 ha, amplasată în partea vestică a teritoriului comunei, de-a lungul drumului DC 26 (Dumești-Popești). Satul Chilișoaia beneficiază de o biserică și un cimitir, o școală cu gradiniță, precum și un spațiu comercia[64]l.

Faţă de municipiul Iaşi este poziţionată în partea de vest, la o distanță de 18 kilometri şi se învecinează cu următoarele unităţi administrative: Comuna Românești - nord;- Comuna Leţcani - est;- Comuna Horleşti - est;- Comuna Mădârjac - sud;- Comuna Popelști - vest;- Comuna Podu Iloaiei - vest.

Dezvoltarea căilor de comunicație și transporturilor a fost favorizată de poziția geografică a acestei localități la contactul dealurilor, de așezarea sa în apropierea unor mari centre industriale ca Iași și de apropierea sa de magistrala feroviară 606 Iași-Paşcani, 608 Iași-Dorohoi și rutieră DN 28 Iași-Săbăoani.

Principala legătură rutieră a comunei este asigurată prin DN28 (E583), modernizat, legătura cu municipiul Iaşi şi satele comunei fiind asigurată de DC 36 (DJ 280C) (DN-28-Banu - Dumeşti), și DC26 (Dumești – Hoisești-DN 28)[65].

Centrul de comună este legat de DN 28 (E583) prin DC 36 (DJ 280C), fiind aşezat la 5 kilometri față de drumul național menționat.

---

[62] *Ibidem*, p.53.
[63] *Ibidem*,p.56.
[64] *Ibidem*,p.60.
[65] *Ibidem*, p.63.

Legătura între sate se face prin drumuri comunale. Distanțele de la centrul satului Dumești, localitate de reședință, până la celelalte localități sunt: 3 km sud până la Păușești, 3 km nord-vest până la Hoisești, de 2 km nord-est până la Banu și de 4 km sud-vest până la Chilișoaia.

4.2 Evoluție istorică

La sfârșitul secolului al XIX-lea comuna purta denumirea de Păușești, făcea parte din plasa Cârligătura a județului Iași și era formată din satele Păușești, Dumești, Hoisești, Căcărăzeni, Butulucu, Holm, Scobâlțeni, Chilișoaia și Frumușelele, având în total 2497 locuitori. Funcționau în comună șase mori de apă și două cu aburi, cinci biserici și trei școli cu 96 de elevi. Anuarul Socec consemnează schimbarea numelui comunei în Dumești, comună ce făcea parte din plasa Bahlui a județului Iași, având 2383 de locuitori în satele Dumești, Hoisești, Căcărăzeni, Păușești și Chilișoaia, după ce satele Holm și Scobâlțeni trecuseră la comuna Podu Iloaiei. În 1931, comunei i-au fost alipite și satele comunei Cucuteni, desființată; situația a fost însă temporară, satele separându-se din nou și comuna lor reapărând sub numele de Lețcani. În 1950 comuna Dumești a fost transferată raionului Iași din regiunea Iași. În 1968 a revenit la județul Iași, reînființat.

4.3 Patrimoniu cultural

În comuna Dumești se afla "Biserica de lemn Sf. Gheorghe", monument istoric de arhitectură de interes național, datând din 1643 și aflată în satul Păușești. În rest, alte nouă obiective din comună sunt incluse în lista monumentelor istorice din județul Iași ca monumente de interes local. Dintre acestea, șase situri sunt arheologice: situl de la "Fundătura" (200 metri sud de satul Chilișoaia) cuprinde așezări din secolul IV d.Hr. (epoca daco-romană), secolele VI-VII (epoca migrațiilor) și secolele XIV-XV; situl de la ”Siliștea” din partea de nord-vest a aceluiași sat are în componența sa urmele unor așezări din secolele IV-V, secolele VII-VIII (epoca migrațiilor), secolele IX-X, secolele XI-XII (Evul Mediu Timpuriu) și secolele XIV-XV; la "Coasta Viei" pe dealul de la sud-vest de satul Dumești, s-au găsit așezări din eneolitic (cultura Cucuteni, faza A și alta faza B) și eneoliticul final (cultura Horodiștea-Erbiceni); situl de la "Biserica 1 și 11" aflat lângă biserica veche de lemn din afara satului Păușești, cuprinde așezări din Halstattul timpuriu, secolele II-I î.Hr. (perioada Latene), secolele II-III d.Hr. (epoca romană), secolul IV d.Hr. (perioada daco-romană), secolele V-VI (epoca migrațiilor) și secolele XV-XVI; situl de la "Cantonul Silvic" (aflat la 800 metri sud-est de satul Păușești) conține așezări din epoca bronzului târziu (cultura Noua), secolul IV d. Hr. (perioada daco-romană), secolul V d.Hr., secolele VI-IX (epoca

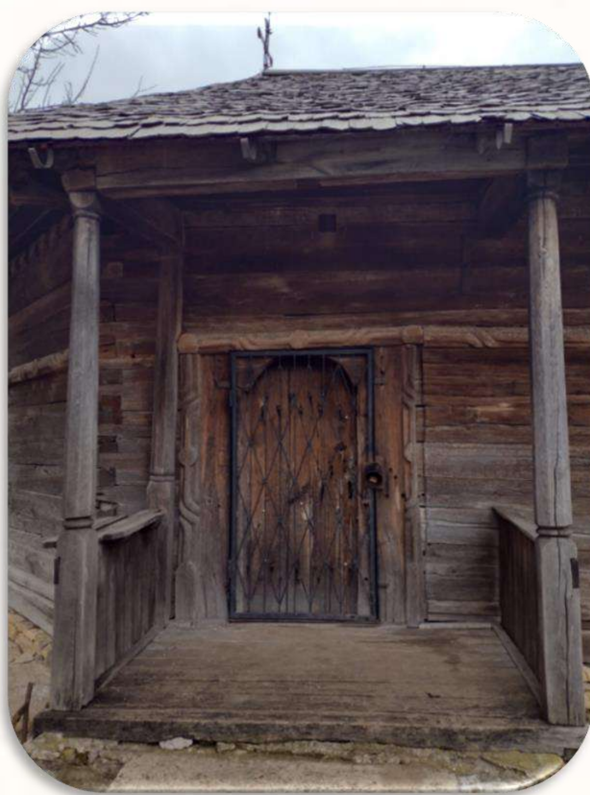
migrațiilor), secolele X-XI, secolele XI-XIII (epoca medievală timpurie), secolul XVI și secolele XVII-XVIII (Evul Mediu)[66].

Celelalte trei obiective sunt clasificate ca monumente de arhitectură: "Biserica de lemn Sf. Împărați" (începutul sec. XVIII), "Biserica Sf. Apostoli" (1802), ambele din Dumești, și "Biserica Sf. Apostoli" (1805) din Păușești[67].

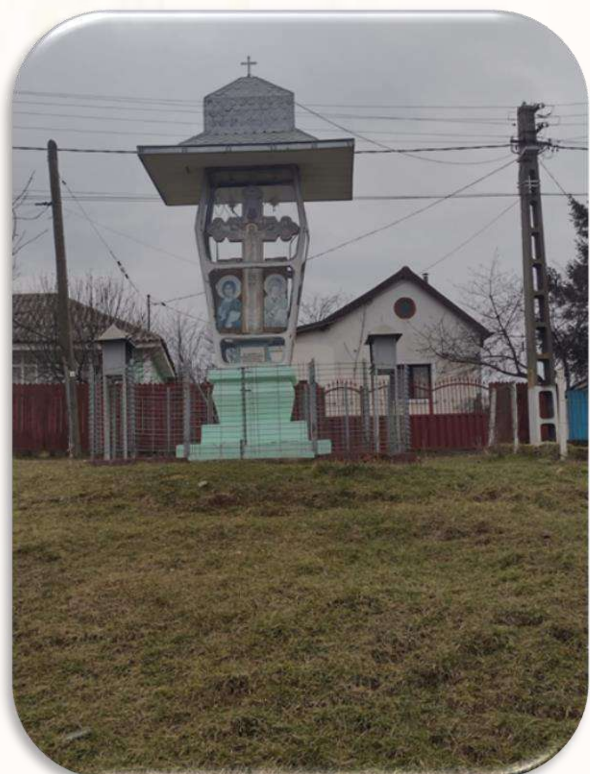
Biserica Hoisești

[66] Vasile Chirică, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984, p. 79.
[67] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 112.

Intrare Biserica lemn Păușești

Troiță Păușești

5.Comuna Popeşti

5.1 Așezare fizico-geografică

Din punct de vedere geografic, teritoriul comunei Popeşti face parte din Podişul Moldovei, situat în partea de sud a Câmpiei Moldovei, la contactul acestuia cu Podişul Bârladului; se întinde de la Creasta Dealului Mare, ce delimitează cele două structuri morfologice, până la Valea Bahluețului. În cadrul judeţului Iaşi, teritoriul se află în partea centrală a direcţiei est- vest şi în sudul acestuia pe direcţia nord-sud, având ca vecini (megieşi), la nord comuna Podu Iloaiei, la est comuna Dumeşti, la sud comuna Mădârjac şi la vest comunele Sineşti şi Lungani[68].

În cadrul acestor limite, teritoriul are o suprafaţă de 7.743 ha, situându-se din acest punct de vedere pe un loc mijlociu în cadrul judeţului. Din punct de vedere administrativ, teritoriul comunei cuprinde satele: Popeşti, Hărpăşeşti, Doroşcani, Obrijeni, Pădureni şi Vama.

Conturul hotarului comunei este asemănător unui paralelogram, măsurând de la nord la sud (între Dealul Mare cu cota 368,6 şi Dealul Jugani cu cota 164,6) 12 kilometri, iar de la est la vest (între malul de est al lacului Hărpăşeşti şi Capu Dealului de la 800 m nord-vest de Obrijeni) 8 km. Lungimea totală a hotarului este de 36 km. (Măsurarea s-a făcut cu ajutorul curbimetrului, după harta militară)[69].

Dispunerea localităţilor în perimetrul comunei este pe două aliniamente orientate de la est la vest. În primul eşalon (aliniament) se află: Hărpăşeşti, Doroşcani, Popeşti şi Obrijeni, în al doilea aliniament, în aceeaşi orientare, se află Pădureni şi Vama.

Factorii care au determinat această dispunere sunt pădurea şi relieful. La atestarea documentară a principalelor aşezări, liziera pădurii era pe aliniamentul principalelor localităţi. Satele Pădureni şi Vama sunt localităţi ce aparţin acestui secol, dispuse pe marginea pădurii.

Relieful

Teritoriul comunei este larg vălurit, cu interfluvii colinare şi deluroase sau sub formă de platouri joase cu altitudini obişnuite de 115-150 m, remarcându-se toate formele specifice podişului (creastă, deal, mamelon, movilă, colină, şa, vale, şes, găvan, ogaş, viroagă, ravenă), dispuse în general de la sud, unde altitudinea este mai mare, către nord[70].

Înfăţişarea actuală a reliefului este rezultatul unui îndelung proces geologic, care s-a desfăşurat de-a lungul unei perioade mari de timp. Datorită constituţiei petrografice slabe (argilă şi

---

[68] Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Popești*, p.4.
[69] *Ibidem*, p. 12.
[70] A. Obreja, *Dicționarul geografic al județului Iași*, Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 39.

luturi locesorde), eroziunea de suprafaţă a afectat relieful într-o măsură destul de mare, mai ales în zona arabilă şi de păşune şi mai puţin în zona împădurită.

În partea de sud a teritoriului se găsesc câteva dealuri cu înălţimi ce depăşesc 150 metri, cum ar fi Dealul Oaghia cu cota 159 m, Dealul Berbecului având cota de 174,1 m, Dealul Mare cu cota de 368,6 m[71]. In această parte solul este mai dur, specific calcarului sarmatic. Acest teritoriu reprezintă zona de tranziţie dintre Câmpia Moldovei şi Podişul Bârladului, având caracteristică, versanţii uşor înclinaţi şi deluviali cu pante înclinate între 10-20 grade, compartimentând sistemul hidrografic către nord şi către sud. Din această parte sudică a teritoriului comunei se propagă către nord întreaga reţea de pârâuri, pârâiaşe şi văi. Cele mai reprezentative sunt: pârâul Săuzeni, pârâul Hărpăşeşti, pârâul Gâmboasa (Ezere), toate vărsându-se în Bahlueţ şi râul Bahlui.

Solul

Din punct de vedere pedogeografic, solul comunei, în cea mai mare parte, aparţine cernoziomurilor tipice şi levigate, pe unele platouri există suprafeţe cu lăcovişti salinizate, iar pe unele pante se întâlnesc soluri halomorfe (sărate) frecvente mai ales în perimetrele satelor Doroşcani şi Obrijeni. Cu toate că stratul orizontal de humus ajunge pe alocuri la 40-45 cm, în mod natural solul este destul de slab aprovizionat cu azot şi fosfor asimilabil, dar bine aprovizionat cu potasiu. Reacţia chimică a Ph-ul în apă are valori cuprinse între 5,0 şi 8,9 deci, de la puternic acidă la alcalină şi puternic alcalină. După cartograma reacţiei chimice se constată că 44,3% din teritoriu este cu reacţie slab acidă, 30,2% soluri slab alcaline, 14,4% soluri acide, 9,8% soluri neutre, 1,2% puternic alcaline şi 0,1% puternic acide[72].

Din această cauză, încă din vechime oamenii de pe aceste meleaguri au depus eforturi pentru îmbunătăţirea compoziţiei solului, administrând cantităţi imense de - îngrăşăminte naturale şi apoi chimice, au efectuat terasări şi drenări, pentru prevenirea degradării şi în scopul obţinerii de producţii agricole tot mai bogate.

Subsolul nu a fost suficient explorat şi deci nu sunt date care să ateste existenţa resurselor naturale.

Clima

Datorită poziţiei sale geografice, caracteristicii reliefului, precum şi influenţelor maselor anticiclonale atlantice şi siberiene, clima din teritoriul comunei este cea specifică zonei Moldovei şi în special, a judeţului Iaşi, având un caracter temperat-continental pronunţat.

---

[71] *Ibidem*, p. 41.
[72] *Ibidem*, p.51.

Temperatura aerului se caracterizează printr-o medie anuală de 9°C şi o amplitudine anuală a mediilor lunare de 24- 25°C. Condiţiile climatice se caracterizează prin temperaturi ridicate vara (maxima absolută 38°C şi destul de scăzute în timpul iernii - 32,3°C la Podu Iloaiei în 23 ianuarie 1963)[73].

În legătură directă cu variaţia temperaturii aerului stau şi datele medii ale primului şi ultimului îngheţ şi unele praguri termice care prezintă interes pentru agricultură. În mod obişnuit, primul îngheţ se produce după 15 octombrie, iar cel mai târziu, cu totul excepţional în prima decadă a lunii mai. Trecerea temperaturii peste 0°C are loc în jur de întâi martie, iar coborârea sub această valoare, la începutul lunii decembrie. Perioada optimă de dezvoltare a culturilor agricole, din punct de vedere al temperaturii este cuprinsă între 23 martie şi 11 noiembrie[74].

Numărul mediu anual al zilelor cu cer senin este de 107, cel al zilelor cu cer noros ajunge la 115, iar cu cer acoperit la 143. Durata totală de strălucire a soarelui este în medie de 2.050 ore pe an (85 zile).

Umezeala relativă a aerului are valori medii anuale în jur de 70% zile. în cea mai mare parte a anului precipitaţiile cad sub formă de ploi, cu excepţia intervalului cuprins între datele de 25 noiembrie şi 21 martie când, de obicei, înregistrează 31-42 zile cu ninsori.

Lunile cele mai bogate în precipitaţii sunt mai şi iunie, uneori chiar iulie, când se înregistrează 65-75 mm. Un fenomen caracteristic climatului din această parte a judeţului Iaşi, îl constituie ploile cu caracter torenţial din sezonul cald, sub formă de averse cu o intensitate deosebită. Sunt şi perioade lipsite de precipitaţii, ducând la apariţia secetelor, afectând grav producţia agricolă. în cursul unui an se înregistrează în medie 190 zile fără precipitaţii[75].

Caracteristicile climatice amintite sunt întregite şi de alte fenomene atmosferice cum ar fi: vânturile din direcţia nord, nord-est spre sud, sud-vest şi uneori dinspre nord-vest, grindina, ceaţa, bruma, poleiul, chiciura ş.a. de importanţă mai redusă. Iama bate mai tot timpul Crivăţul, vara nu se simt vânturi mari, puternice, iar primăvara se simte Austrul.

Hidrografia

Sub raportul resurselor hidrice, teritoriul comunei Popeşti se caracterizează ca o zonă deficitară. Această situaţie, ca şi ansamblul caracteristicilor peisajului, justifică preocuparea străveche a locuitorilor de a amenaja iazuri care să suplimenteze rezervele de apă necesare

[73] *Ibidem*, p. 54.
[74] *Ibidem*, p.58.
[75] *Ibidem*, p. 60.

trebuinţelor. În limitele acestui spaţiu se află Iazul Hărpăşeşti, Iazul Neni, Iazul Obrijeni, lazul din Văi, Iazul de la Dudău, precum şi alte bălţi şi heleştee[76].

Apele curgătoare sunt reprezentate de mici pâraie, care îşi adună apele de pe versanţii adiacenţi, în principal din ploi şi zăpezi. În perioada ploilor torenţiale şi topirii bruşte a zăpezilor, acestea inundă văile, aducând şi depunând aluviuni. Când nu plouă acestea sunt seci.

Cele mai importante ape libere sunt însă cele freatice, situate la partea superioară a platourilor şi interfluviilor (la adâncimi de 8-15 m) sau la baza teraselor şi şesurilor din lungul văilor principale. Ele sunt uşor alcaline, cu gust plăcut, având o temperatură în jur de 9°C, constituind sursa principală de alimentare a localităţilor. In unele porţiuni din văi şi la piciorul pantelor de la nord de Dealul Mare se întâlnesc şi ape freatice sulfatate şi duritate la limita condiţiilor de potabilitate[77].

Flora şi fauna sunt puternic influenţate de activitatea omului.

Covorul vegetal este reprezentat în partea de sud de pădurea de foioase ce reprezintă 22% din suprafaţă, iar în centrul şi nordul teritoriului, vegetaţia de silvostepă ce reprezintă 78%[78]. Silvostepă se caracterizează printr-o vegetaţie ierboasă, completată de prezenţa unor asociaţii de; păiuş, firuţa cu bulbi, firuţa de fâneţe, pirul etc. în componenţa pădurilor de aici întâlnim: stejarul, carpenul, ulmul, frasinul, teiul, jugastrul şi diverşi arbuşti cum sunt: cornul, sângerul, alunul etc.

Din vremuri îndepărtate oamenii acestui pământ au desluşit proprietăţile terapeutice ale plantelor şi au învăţat să le folosească în tratamentul diferitelor afecţiuni. Datorită condiţiilor pedoclimatice, pe teritoriul comunei, există o sumedenie de plante, arbuşti, fructe, legume şi cereale care au proprietăţi terapeutice, formând o adevărată „farmacie de casă", cum ar fi: albăstrelele, anghinarea, brusturele, busuiocul, cimbrişorul, ciuboţica cucului, ciulinul, ciumăfaia, coada calului, coada şoricelului, gălbenelele, ghimpele, lăcrămioara, levănţica, lumânărica, macul de câmp, măghiranul, mătrăguna, muşeţelul, nalba, păpădia, pătlagina, pelinul, pirul, podbalul, rostopasca, scaiul vânăt, socul, sulfina, sunătoarea (pojamiţa), talpa gâştei, teiul, traista ciobanului, troscotul, urzica, urzica moartă, volbura, hreanul, lăptuca, măceşul, măcrişul, spânzul, ştevia etc.

Pe lângă acestea, în pădurea comunei ca şi pe câmp, se găsesc diverse specii de ciuperci care au constituit un aliment complet cu o valoare nutritivă redusă, dar la care se adaugă aroma lor ce le conferă calităţi apetisante deosebite. Dintre ciupercile mari, sunt mai numeroase ciupercile comestibile decât cele otrăvitoare, al căror număr este în general redus.

---

[76] *Ibidem*, p. 61.
[77] *Ibidem*,p. 63.
[78] *Ibidem*,p. 65.

Dintre ciupercile comestibile se cunosc: hribul, mânătarca, pitarca, ciuperca albă, ciuperca de bălegar, ciuperca de câmp, râşcov, iuţari, bureţi de rouă, bureţi galbeni (gălbiori), zbârciogi, ghebe ş.a.

În această zonă, sub raport ecologic, cele mai favorabile condiţii de cultură le găsesc plantele agricole cum ar fi: porumbul, grâul, floarea soarelui, lucerna, sfecla de zahăr. Foarte bine se dezvoltă viţa de vie şi pomii fructiferi[79].

Fauna este strâns legată de specificul învelişului vegetal. Mecanizarea lucrărilor agricole a dus la diminuarea acestei mari bogăţii naturale. în cuprinsul pădurii găsim: mistreţul, căprioara, lupul, vulpea, veveriţa, iepurele, iar în silvostepă popândăul, şoarecele de câmp, căţelul pământului. Dintre păsări se întâlnesc: ciocârlia, graurul, cioara, pitpalacul, prigoria, iar pe iazuri şi raţa sălbatică. Dropia, prepeliţa au dispărut datorită mecanizării lucrărilor agricole, folosirii îngrăşămintelor şi seminţelor tratate chimic. în iazuri cei mai răspândiţi peşti sunt: crapul, cleanul, bibanul, ţiparul şi scobarul[80].

5.2 Evoluție istorică

Satul **Cioltani** (Gioltani). Alexandru cel Bun voievod, pentru că l-a slujit cu credinţă, “dă lui Giurgiu Stângaci, printre alte sate şi Cioltani de la Glod"[81]. Se pare că în unele vremuri satul se afla pe lângă Podu Iloaiei, pe valea Bahluiului. La 15 mai 1745, se menţiona existenţa acestuia în trupul moşiei Popeşti lângă iazul Neniului, lângă pârâul Ezereaua, la răsărit de Sineşti şi la vest de Popeşti[82].

Se pare că satul s-a mutat de pe valea râului Bahlui, într-o poiană din pădure; ulterior acesta a fost cumpărat de familia Neaniul, vornic în veacul al XVII-lea. Probabil că acesta a făcut şi digul iazului ce azi se cheamă Iazul Neni. Deci ca localizare poate fi pe pantele din jurul acestui iaz.

La 8 iunie 1681, găsim mărturia vornicului Istrate, pârcălab de Cârligătura şi Constantin căpitanul din Cudreşti, pentru alegerea „părţilor din Cioltani, după cererea răzeşilor, despre părţile lui Neaniul logofăt"[83].

S-au mai găsit documente în care se menţionau sate ca: Ţigănime, Todireşti, Miţoc, Glodeni, Fântânele, Veleşeni şi Vlădeni ce-au făcut parte din teritoriul actual al comunei Popeşti.

[79] *Ibidem*, p.68.
[80] *Ibidem*, p.70.
[81] *Documente privind istoria României*, Ed. Academiei, București, 1955, vol. IV, p. 221.
[82] *Ibidem*, p. 567.
[83] *Ibidem*, p. 398.

Satul **Doroşcani** este vechiul sat Melcineşti „aflat în apropiere de Rădeni, la răsărit se găseau Melcineştii din Cârligătură, unde cap de neam era Ştefan Melcin şi el trăitor sub Alexandru cel Bun..."[84].

Satul îl aflu pomenit întâia oară la 1499, noiembrie 20. Ştefan cel Mare cumpără şi dăruieşte mănăstirii Voronețului, satul din Cârligătură, anume Melcineşti, unde a fost Ştefan Melcin. Cumpărătura se face de la aceiaşi stăpâni întâlniţi la Tomeşti, „Dragoş Carîmbu şi verii lui, popa Luca Poltun şi fratele lui Ion şi sora lor Fedea şi nepoţii lor Nistor Gagea şi sora lor Visco, fiii lui Jacea cel Bătrân, toţi nepoţii lui Petru Bertea"[85].

La 8 aprilie 1632 (7140) apare o mărturie privind învoiala lui Ionaşco Jora, vornic, cu Partenie egumen şi alţi proegumeni, călugări şi vestieri de la mănăstirea Voroneţ, pentru satul Melcineşti, constând în „drept 30 de motce, şi doi cai şi trei iepe şi doi boi şi două vaci; şi iepele să fie cu mânzi şi vacile cu viţei şi 150 de taleri de argint”[86]. Din această tocmeală giupânul Jora a achitat numai o parte, restul rămânând pe mai târziu.

La 14 mai 1632 (7140) Partenie egumen cu întreg soborul mănăstirii Voroneţ vând satul Melcineşti vornicului Ionaşco Jora[87].

La 9 iunie 1632 (7140), Alexandru Iliaş voievod întăreşte lui Ionaşco Jora, vornic de gloată şi soţiei lui, siliştea Melcineşti din ţinutul Cârligătura, pentru 200 unghi bani buni. Se arată că mănăstirea Voroneţ, care vinde acest sat, îl are printr-un uric de la Ştefan vodă cel Bătrân[88].

La 28 aprilie 1633 (7141) se menţionează într-un document că Tanasie şi Partenie, egumeni, împreună cu întreg soborul mănăstirii Voroneţ au schimbat cu Ionaşco Jora siliştea Melcineşti din ţinutul Cârligătura, obţinând o silişte în ţinutul Sucevei, anume Muşiniţii, ce sunt mai sus de târgul Siret.

La 24 aprilie 1634 călugării de la mănăstirea Voroneţ “adeveresc lui Vasile Lupu voievod că au schimbat Muşiniţii, de lângă târgul Şiret, a lui Ionaşco Jora vornic, primind în plus 100 lei"[89]. Varlam arhiepiscop şi mitropolit al Sucevei, confirmă la aceeaşi dată schimbul făcut.

La 7 octombrie 1634, Vasile Lupu, voievod, întăreşte lui Ionaşco Jora, fost vornic, în urma judecăţii avute cu Cobăleanul şi rudele sale, siliştea Melcineşti, ţinutul Cârligătura, primite de la mănăstirea Voroneţ, în schimbul siliştei Muşiniţii, ţinutul Suceava[90].

---

[84] *Ibidem*, p. 287.
[85] *Ibidem*, p. 315.
[86] *Ibidem*, p. 323.
[87] *Ibidem*, p. 367.
[88] *Ibidem*, p. 388.
[89] Documenta Romaniae Historica, vol. XX, Ed.Academiei, Bucureşti, 1976, p. 121.
[90] *Ibidem*, p. 129.

La 20 iulie 1696, un Izvod de împărţeală a moşiilor rămase de la Constantin Jora, bir vel clucer, un urmaş a lui Ionaşco Jora, aminteşte între moşii: Rădeni, Avereşti, Broşteni, Doroşcani, Melcineşti, Băluşeşti.Prin acest document apare pentru prima dată denumirea satului Doroşcani, alături de Melcineşti. Se pare că, odată cu schimbul de silişti ce s-a efectuat cu mănăstirea Voroneţ, s-a întocmit şi denumirea satului Melcineşti, pentru că, la 8 octombrie 1717, apare numai satul Doroşcani, alcătuit din: case, iaz şi moară[91].

La 15 iulie 1741, Mihalache, fiul lui Dănilache, vinde lui Sandu Jora, partea sa din moşia Doroşcani, ţinutul Cârligătura. Se menţionează proprietarii anteriori, preţul şi martorii[92].

La începutul anului 1800 găsim o altă însemnare de împărţeală a moşiei Doroşcani[93].

La 31 martie 1845, câţiva locuitori ai satului Doroşcani se obligă să-i achite lui Grigore Mavrocordat agă, la termenul stabilit, preţul unui stog de fân, fiind cuprinse şi condiţiile boierului[94].

Satul **Hărpăşeşti** (Arpăşeşti) îşi ia numele de la Arpaş, se întâlneşte prima dată într-un uric a lui Ştefan cel Mare la 12 ianuarie 1488 când e arătat că se află lângă Todireşti[95]. Îl mai găsim menţionat într-un document de la 28 martie 1560 al domnitorului Alexandru Lăpuşneanu, „... se mai adaugă a patra parte din satul Todireşti, cumpărat de Petru de la Arpăşeşti şi dată lui Dragu fost comis"[96].

La 3 iulie 1626 (7134) un document glăsuieşte: « Tudosia, fata Varvarei, nepoata Nastei şi Nastasia şi Prohira şi ... fetele Lupului, nepoate iarăşi Nastasiei, a vândut a noastră dreaptă ocină şi moşie, ce-au avut, dintr-o a treia parte de sat de Arpăşeşti, două părţi ce se cheamă acum Goeşti. Deci am vândut vastă ocină Neniului pârcălabul de Cârligătura, drept doi boi şi o vacă cu viţel. Aşijdere şi din ceia parte dinspre vale am vândut noi, cari suntem mai sus scrişi, partea moşiei noastre, a Nastasiei, parte care se vor alege din tot satul şi cu tot venitul. Iarăşi am vândut dumisale Neniului pârcălab într acelaşi preţ. Şi această tocmeală s-au făcut dinaintea lui lonaşca Bilţu şi popa Gligorie ot Todireşti şi Iordache şi Gheorghiţă Murăţel şi Misail şi Zaharia şi Cârstea şi alţi mulţi oameni buni"[97].

La 22 martie 1633 (7141), Eremia, fiul lui Onciul, vinde lui lordachi diacul partea sa din satul Arpăşeşti. La aceeaşi dată. Alexandru Iliaş voievod întăreşte lui Iordache fost vornic, părţi de

[91] *Ibidem*, p. 145.
[92] *Ibidem*, p. 234.
[93] *Ibidem*, p. 314.
[94] *Ibidem*, p. 387.
[95] *Ibidem*, p. 167.
[96] Alexandru Gonța, *Documente privind istoria României*, Ed. Academiei, București, 1991, p.235.
[97] *Ibidem*,p. 279.

ocină din satul Arpăşeşti, ţinutul Cârligătura, cumpărate de la Uremia, fiul lui Onciul şi de la Anghelina, fiica Micăi[98] .

La 1830 se găseşte o listă a capitaţiei din satele: Cosâţeni, Popeşti, Doroşcani, Sineşti şi Hărpăşeşti[99].

La 12 iunie 1841, locuitorii din satul Popeşti, ţinutul Iaşi, se obligă să achite proprietarului moşiei Hărpăşeşti, la termenele fixate, cele 16 merţe păpuşoi ce le-au cumpărat de la el[100].

La 9 octombrie 1842, Mărgărita Cuza păhămiceasă, adevereşte că şade în casa lui Alexandru Gheorghiu Mavrocordat hatman, proprietarul moşiei Hărpăşeşti, ţinutul Iaşi. Acesta i-a lăsat-o spre a o locui în tot timpul vieţii, urmând ca după moartea ei să între în stăpânire[101].

La 6 martie 1845, Grigore Muşte, fostul posesor al moşiei Hărpăşeşti, ţinutul Iaşi, fiind obligat prin contract să predea în bună stare „acareturile" de pe moşie, se învoieşte cu Grigore Mavrocordat pentru ca acesta să se ocupe de repararea lor, predându-le totodată proprietarului[102].

Domnitorul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica (1849- 1856), revoluţionar paşoptist, cel care sprijinea politica Unirii şi care a declanşat acţiunile de schimbare, "pregătit de multă vreme de toate puterile sufleteşti ale neamului, ajuns în pragul deznădejdii din cauza opoziţiei organizate de marea boierime, în iarna anului 1852/1853 se retrage la moşia sa din Hărpăşeşti"[103] pentru a-şi îngriji sănătatea.

Este singurul document care arată că un domnitor al Moldovei, a avut pe teritoriul comunei Popeşti o reşedinţă în care a şi locuit. Constituie o chestiune de mândrie pentru locuitorii satului Hărpăşeşti şi ai comunei Popeşti, că pe aceste meleaguri au trăit mari domnitori ce au scris pentru istoria neamului fapte şi evenimente memorabile.

Este dureros, în acelaşi timp, că o asemenea personalitate a istoriei neamului românesc care, alături de Al. I. Cuza, rămâne un voievod al epocii modeme, cu disponibilităţi pentru realizarea unor reforme însemnate, „... un om pe care toţi care 1- au cunoscut au trebuit să-l iubească, ale cărui simţăminte erau patriotice"[104] , „... un om bine crescut, plin de sentimente, de onestitate şi de religie, ba chiar bigot, incapabil de a-şi atribui lucru altuia, incapabil de a se îmbogăţi din sudoarea

---

98 *Ibidem*,p. 311.
99 Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, 1920, Iași, p.89.
100 *Ibidem*,p. 97.
101 *Ibidem*, p. 102.
102 *Ibidem*, p.111.
103 Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XX, București, 1910, p.98.
104 *Ibidem*,p. 100.

săracilor"[105] , să-şi doarmă somnul de veci în Franţa la Mee, lângă Melun, uitat de toţi urmaşii pentru care el s-a sacrificat.

Grigore Al. Ghica este domnitorul care la 3 aprilie 1850 semnează printr-un opis „Legiuirea pentru reformarea Corpului slujitorilor în jandarmi"[106]. Deci el este cel ce a semnat actul de naştere al Jandarmeriei Române.

Ca urmare a condiţiilor social-economice, satul Hărpăşeşti cunoscuse o dezvoltare aparte la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XlX-lea faţă de celelalte sate ale comunei, deoarece într-un document din 15 august 1855, cu lista târgurilor şi târguşoarelor mai însemnate din ţinutul Iaşi, alături de laşi, Tg. Frumos, Poieni, Goeşti este nominalizat şi Hărpăşeşti, ca târguşor în ocolul Cârligătura[107].

Satul **Obrijeni** îşi trage numele cel mai probabil de la un Obreja sau de la „Obreje" care înseamnă muchie de deal, dacă avem în vedere dealul ce pleacă din Capu Dealului la nord şi continuă cu Dealul Popii la sud, ce la un loc formează o muchie[108].

Deşi descoperirile arheologice de la Silişte şi Coşare: atestă existenţa locuitorilor în preistorie, dovezile existenţei satului Obrijeni, ca şi Mohorâţi, ne aduc la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea. Între anii 1605-1608, întâlnim printre cei puşi să stabilească hotarul Scobâlţenilor, pe „Bârlici ot Obrijeni"[109].

La recensământul populaţiei din anul 1774, satul Obrijeni, ţinutul Cârligătura, avea: 11 case, un „copil din casă" (Toader), 9 bimici, 6 slugi ale logofătului C. Balş, Ioan Mahu, purcar a căpitanului de dărăbani Iordache Pană[110].

La 28 februarie 1846, Departamentul averilor bisericeşti trimite o adresă către spătarul Alecu Paraschiv, prin care i se aduce la cunoştinţă hotărârea luată de mitropolit, conform ispisocului din 7009 (1501) decembrie 14 de la domnul Ştefan voievod privind moşia Sineşti (Cârligătura, Iaşi) a Sfintei Mitropolii[111].

La 10 aprilie 1831, găsim actul lui Petru Braşoveanul prin care dă amanet: oi, cai şi o bucăţică de pământ bănesei Maria Holban, pentru datoria ce o are de la închirierea moşiei Obrijeni din ţinutul Cârligătura[112].

---

[105] *Ibidem*, p.102.
[106] *Ibidem*, p. 104.
[107] *Ibidem*, p.110.
[108] *Tezaurul toponimic al Moldovei,* Ed.Academiei, Bucureşti, 1991, p.367.
[109] N. Zaharia, *Aşezări din Moldova*, Bucureşti, 1970, p.251.
[110] *Ibidem*, p.260
[111] *Ibidem*, p. 269.
[112] *Ibidem*, p. 275.

La 13 februarie 1832, jalba paharnicului Ioan Ciornei I către Divanul Judecătoresc al Principatului Moldovei, reclama I neînţelegerea ce o are cu Petru Braşoveanul pentru contractul I încheiat între ei privitor la posesia moşiei Obrijeni (Cârligătura). Urmează rezoluţia vornicului Grigore Ghica[113].

La 3 mai 1832, Divanul Judecătoresc cere secastriei să dea carte de blestem în procesul ce urmează a se judeca la Judecătoria ţinutului Cârligătura pentru posesia moşiei Obrijeni ce o au în tovărăşie Ciornei paharnic şi Petru Braşoveanul[114].

La 17 ianuarie 1833, s-a încheiat un contract cu Vasile Poroineanul, sluger pentru venitul moşiei Obrijeni, ţinutul Cârligătura, dat în posesie pe trei ani, cu 340 galbeni pe an[115].

La 28 aprilie 1833, locuitorii satului Obrijeni, ţinuliil Cârligătura, dau mărturie cu privire la animalele avute pe moșia satului de fostul posesor Ioan Ciornei, paharnic, şi cu privire la fânul rămas de la el. Pe verso se menţionează numărul stogurilor vândute din acel fân şi preţul lor[116].

La 9 august 1833, Veisa agă trimite o scrisoare către slugerul Vasile Poroineanul, arendătorul moşiei Obrijeni, a bănesei Holban prin care-l roagă ai comunica preţurile la fân şi păpuşoi, având nevoie de bani. Tot în această perioadă s-a găsit o „schiţă" de plan a moşiei Obrijeni[117].

Obrijenii se găsesc la 1,5 km spre vest de Popeşti, reşedinţa comunală şi la 2 km sud-est de satul Bocniţa, comuna Sineşti. Frumuseţea de aici este un rezultat al muncii neîncetate şi al dragostei omului pentru colţul său de lume.

În ce priveşte trecutul acestei aşezări, ne aflăm în faţa mici taine. Istoria neamului nostru şi implicit şi a oamenilor de pe aceste meleaguri, a fost foarte agitată, invaziile repetate au provocat atâtea mutări şi dispariţii ale aşezărilor, încât ţăranul nostru a fost îndreptăţit să spună că viaţa părinţilor noştri a avut „linistea râurilor şi hodina vântului". Totuşi numele acestui sat, oamenii lui, rânduielile pe care şi le-au păstrat, amintirile puţine care le-au mai rămas, ne determină să-l socotim un sat de neamuri.

În această parte a Moldovei, neamurile şi răzeşii au o viaţă mai ridicată decât alte grupuri din alte zone ale Moldovei şi din celelalte provincii româneşti. Ţăranii de rând, „vecinii", au fost oameni de clacă şi robotă, atraşi de belşugul pământului, însă neamurile, oamenii liberi în epocile când ţara se ţinea slobodă domnii ei, s-au apărat de amestecurile de sânge cu veneticii şi vecinii.

[113] *Ibidem*,p. 277.
[114] *Ibidem*,p.278.
[115] *Ibidem*,p.281.
[116] *Ibidem*, p.283.
[117] *Ibidem*, p.285.

Aceeaşi rânduială a neamestecului cu satele învecinate o practică Obrijenii. În istoria locurilor au fost aşezări mai noi sau mai vechi, dar nu s-au amestecat în nici un fel cu Obrijenii.

Satele Mohorâţi şi Ţigănime, aşezate pe aceste locuri, nu au găsit contopire cu Obrijenii, aşa cum s-a întâmplat cu Popeştii sau Sineştii.

Într-adevăr, pământul pe care s-au aşezat şi l-au valorificat aşa de sporadic îl găsim în documente începând cu domnia lui Ştefan cel Mare, parte din pământurile Obrijenilor devenind proprietate a mănăstirilor: Putna, Voroneţ şi Bogdana, de unde se deduce că Obrijenii aveau cea mai însemnată rânduială şi morală a vechilor neamuri.

În acest perimetru al comunei Popeşti sau ca megieşi ai acesteia, au mai existat şi unele cătune şi sate, găsite în unele documente pentru o perioadă relativ scurtă. În dorinţa de a respecta adevărul istoric, vom încerca să le facem o prezentare şi o localizare aproximativă.

Satul **Pădureni,** aşezat la marginea pădurii Păuşeşti, a luat fiinţă după primul război mondial, începând cu anul 1922, prin locuitori ai satelor Hărpăşeşti şi Păuşeşti care au fost împroprietăriţi la reforma agrară din 1921. Până în anul 1958 Pădureni a purtat numele de Pârlita, după denumirea unei văi ce cândva a fost acoperită cu pădure, dar care a fost defrişată prin ardere, iar pământul arat a fost împărţit la împroprietărire.

Prima menţiune se găseşte în hotărnicia satului Melcineşti, uric al lui Ştefan cel Mare, la 20 noiembrie 1499. Satul îşi avea originea sa probabil într-un vechi rediu (rămăşiţă dintr-o pădure tăiată), cum ar fi rediul pe care l-am găsit în uricul satului Tomeşti (1497 iunie 22) sau mai sigur îşi are numele de la un străvechi Radu. Satul **Rădeni** era şi la începutul veacului al XV-lea[118].

În 20 noiembrie 1499 se menţiona pârâul Rădenilor, iar la 16 august 1603 un martor din Rădeni[119].

La 20 ianuarie 1628, marii boieri dau mărturie lui lonaşco Jora, vornic de gloată, că au cumpărat părţi din satul Rădeni de la Petrea Ialţ şi rudele lui[120].

La 1744 satul Rădeni avea: 65 case, doi popi, un dascăl, un panţâr, un uşerel, un cioclu, patru slugi, patru văduve, şapte ţigani, 36 birnici şi un puşcaş[121].

Satul Rădeni a funcţionat practic ca localitate de sine stătătoare până în jurul anului 1950.

Satul **Vama** s-a format după primul război mondial din locuitorilor satelor Popeşti, Rădeni şi Mădârjac, împroprietăriţi în anul 1921. Denumirea satului vine de la Vama pădurii Popeşti care se află în acelaşi loc, dar denumirea este mult mai veche, se pare că aici se făceau vămuiri la drumul

---

118 Alexandru Gonța, *Satul în Moldova medievală*, București, 1986, p.123.
119 *Ibidem*,p.132.
120 *Ibidem*,p. 135.
121 *Ibidem*,p. 140.

ce mergea spre Vaslui sau de la Vaslui pe timpul lui Alexandru cel Bun, dar fiind şi una din vămile ţinutului Cârligăturii[122].

5.3 Patrimoniu cultural

Unsprezece obiective din comuna Popești sunt incluse în lista monumentelor istorice din județul Iași ca monumente de interes local. Cinci dintre acestea sunt situri arheologice: situl din Dealul Gagea de la nord-est de satul Doroşcani; situl din Dealul Viilor aflat la 3,5km nord de acelaşi sat; situl de la "Gropul Morii" de la 1km. nord-est de satul Hărpășești; situl din "Sărături" de la 1,5 km. nord-est de Popeşti şi situl de la "Movila", la 1 km. sud de aceeaşi localitate[123].

Celelalte șase sunt clasificate ca monumente de arhitectură: Biserica "Sf. Nicolae" (1857) de la Doroşcani, Biserica "Sf. Împărați" (1833) din Hărpășești, Biserica de lemn "Sf. Gheorghe (1780) din Roşcani, Biserica de lemn "Sf.Dumitru" (1835), Biserica de lemn "Sfânta Treime" (1700) din Popeşti şi ansamblul conacului Cantacuzino-Paşcanu (sec.XVIII) din Popeşti format din conacul propriu-zis şi Biserica "Sf. Ilie" (1776)[124].

Biserica Popești

[122] *Ibidem*, p.143.
[123] Vasile Chirică, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al judeţuluiIaşi*, 1984, p. 137.
[124] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 286.

6. Comuna Mădârjac

6.1 Așezarea fizico-geografică

Comuna se află intr-o zonă de deal și podis, in mijlocul unui masiv păduros de peste 15.000 ha, așezarea fiind de fapt o poiană mai mare înconjurată de păduri. Doar în partea de sud-vest, pe o portiune de circa un kilometru, se afla o deschidere fără pădure, înspre satul Bojila, pe drumul ce merge spre comuna Țibana[125].

Teritoriul comunei face parte din bazinul hidrografic al pârâului Sacovăț, afluent al râului Bârlad. Sacovățul izvorăște din pădurea Nistrea, comuna Boghicea, judetul Neamț, pătrunde pe teritoriul satului Mădârjac de la nord-vest, străbate comuna pe o distanță de 8,5 km, islazul și pădurea, apoi străbate comuna Țibana și se varsă în râul Bârlad, aproape de orașul Negrești, județul Vaslui. Fiind o zonă de pădure, teritoriul așezării este străbătut și de alte ape: Pietrosul, Ponoarele, Răchita, Runcu, Ceorbolea, Năsăpăriei, Humăriei. Există izvoare puternice, apa este potabilă, astfel că la fiecare doua-trei case există o fântână[126].

Clima este temperată, dar mai aspră, specifică zonei de pădure, fapt pentru care timpul privind lucrările agricole este întârziat cu două-trei săptămâni. Calitatea mediului este bună, fără factori poluanți, aerul este curat datorită suprafețelor mari de pădure din zonă.

Principalele resurse naturale sunt lemnul și fructele de pădure: măceș, păducel, tei. Fondul cinegetic din zonă este influențat de suprafața împădurită, principalele specii de interes vânătoresc fiind: mistrețul, cerbul carpatin, căpriorul, viezurele, pisica sălbatică, jderul de copac, dihorul, vulpea, iepurele de câmp. Așezarea geografică, formele de relief, pădurea de foioase, flora și fauna, mediul curat dau localității un potențial de dezvoltare a agroturismului.

6.2 Evoluția istorică

Despre trecutul istoric al comunei nu sunt scrieri speciale, există o versiune tradițională, că așezările ar fi luat ființă în anii 1400-1432, prin ascunzișul în codri a unor haiduci, în frunte cu haiducul Bujor. Și astăzi în satul Mădârjac sunt mai multe familii cu numele de Bujor[127].

Fixarea perioadei de început a satului Mădârjac este între anii 1748-1780, când a fost ridicată biserica de lemn din sat, ceea ce presupune că numărul celor din acel loc era destul de mare, se ajunsese la o mare stabilitate și puterea economică era îndestulătoare. În documentul care redă momentul ridicării bisericii întâlnim prima dată menționat numele așezării, denumire ce vine de la ctitorul bisericii, Mihăilă Mădârjac, care a devenit călugăr[128].

---

125 Al.Obreja, *Dicționar geografic al județului Iași,* Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 102.
126 *Ibidem*, p. 105.
127 N.Zaharia, *Așezări din Moldova*, București, 1970, p. 259.
128 *Ibidem*, p. 261.

Comuna Mădârjac a luat ființă în iulie 1908, prin dezlipirea satelor Mădârjac, Frumușele și Bojila de la comuna Popești și a satului Frumușica de la fosta comună Păușești. Între anii 1926-1929 satul Runcu, comuna Gârbești, a fost alipit comunei Mădârjac. Împărțirea administrativă actuală a comunei este aceeași cu cea de la înființare[129].

În urma reformei agrare înfăptuită în anul 1921 o parte a locuitorilor din comuna Mădârjac au fost împroprietăriți cu o suprafață de 160 ha teren agricol în tarlaua Oaghea, în apropierea comunei Popești. În anul 1945 are loc o noua reformă agrară prin care toți locuitorii comunei primesc teren agricol, fără nici o răscumparare, astfel încât țăranii de aici primesc moșiile Vama, Rogina, Pădureni, Bojila, Mădârjac, Frumușele și Frumușica și încep alte forme de organizare a agriculturii[130].

6.3 Patrimoniu cultural

Religia dominantă în comună este creștin-ortodoxă. Viața religioasă este desăvârșită prin existența a două biserici ortodoxe în satul Mădârjac, două capele mortuare în Mădârjac și Frumușica și o biserică de lemn, monument istoric, tot în satul Mădârjac.

La marginea pădurii, spre apus de satul Mădârjac, există o biserica de lemn, tradiția afirmând că ar fi din timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Din documente reiese că a fost construită între anii 1780-1781[131]. Se poate însă să fi fost o construcție mai veche, refăcută în acea perioadă. În vecinătate există și urmele unei clădiri de cărămidă, ce se bănuiește să fi fost biserică sau schit călugaresc cu fântană, albine și livadă, de unde și unele denumiri ale locurilor: La Prisacă, La Livadă, La Fântâna Crucii.

Învățământ, demografie, economie

Învățământul preșcolar, primar și gimnazial este susținut, pentru cei 300 de elevi și preșcolari, de către 20 profesori, învățători și educatoare, în trei școli primare, câte una în fiecare sat, o școală gimnazială în Mădârjac, patru grădinițe, două în reședința de comună și câte una în celelealte sate.

Școala din comuna Mădârjac a fost înființată în anul 1880, iar prima școală modernă din sat s-a construit în anul 1963, în anii urmatori costruindu-se și în satele Frumușica și Frumușele. Primul punct sanitar pe aceste locuri a funcționat încă de la începutul secolului al XX-lea, din anul 1908, iar în 1956 a fost înființat un dispensar uman[132].

---

[129] *Ibidem*, p. 263
[130] *Ibidem*,p. 266.
[131] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 345.
[132] Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Mădârjac*.

În comuna Mădârjac, încă din cele mai vechi timpuri, economia a avut un caracter unitar și echilibrat. Aceasta a fost data de cultura plantelor de câmp, tehnice, viță de vie, pomi fructiferi, creșterea vitelor, a păsărilor, albinărit, vânătoare, meșteșuguri de interes local și exploatări forestiere.

Ocupația de bază a locuitorilor este agricultura de subzistență, realizată cu mijloace mecanizate, dar se lucreaza și cu mijloace rudimentare. Se cultivă în special porumb și într-o mai mică măsură grâu sau floarea-soarelui. Aceste culturi se fac în mod individual, neexistând o societate agricolă la nivelul comunei. În afara cultivării pământului, o altă îndeletnicire veche a populației este creșterea animalelor: oi, porci, vite și păsări. Populația activă angajată este alcătuită din funcționarii administrației, cadrele didactice, personalul din sănătate și un număr de persoane încadrate la societăți comerciale sau de exploatare și prelucrare a lemnului.

7. Etnografie, folclor, tradiții, obiceiuri populare

7.1 Comuna Miroslava

Muzeul de la Grupul Școlar Miroslava este o oglindă vie a obiceiurilor străvechi din satele comunei. O bună parte dintre obiectele expuse aici fac trimitere la sărbători și la evenimentele din viața satelor și a locuitorilor din secolele trecute. Unele dintre tradițiile populare se mai păstrează și azi, fiind revigorate de Asociații precum Fiii Satului Uricani sau Ciurbeștenii, ce organzează întâlnirile anuale ale fiilor satului, șezători, sărbatori populare, manifestări folclorice, unde performează și ansambluri folclorice locale, precum ”Ciurbeștenii” sau “Altarul” al parohiei Ciurbești. În cadrul școlii din Ciurbești funcționează și un veritabil muzeu al satului ce recreează interiorul unei gospodării țărănești tradiționale. Asociația Ciurbeștenii s-a remarcat și prin crearea de costume populare după vechile modele și tehnici populare.

În trecut, multe dintre casele tradiționale ale satelor de pe cuprinsul comunei Miroslava aveau prispă. Funcționalitatea acesteia era una practică, fiind folosită mai ales în nopțile calde de vară, când sătenii se mai odihneau și afară. Prispa mai era folosită pentru depozitarea cepei, a usturoiului, a nucilor și pentru uscarea plantelor medicinale. Cele mai multe case aveau o singură încăpere, iar acoperișul era făcut din stuf sau paie. Pereții se făceau din împletitură de nuiele și pământ. Cu timpul, locuitorii și-au mărit numărul de odăi și au început să folosească materiale moderne la realizarea caselor. Astăzi, puține locuințe tradiționale mai pot fi văzute. Un etalon în privința recondiționării unei case vechi o reprezintă casa doamnei Katy Voinea din Vorovești (fosta locuință a familiei Constantinescu).

7.2 Comuna Lețcani

Deși comuna Lețcani a primit de-a lungul timpului influențe ale vieții urbane ca urmare a situării sale în imediata vecinătate a municipiului Iași, tradițiile și obiceiurile locale au fost menținute și cultivate atât la nivelul instituțiilor cât și al familiilor, astfel încât elementele fundamentale, definitorii pentru viața satelor Lețcani, Cogeasca, Bogonos și Cucuteni s-au păstrat, în cea mai mare parte, și azi.

Pentru că satul Letcani a fost împărțit în trei părți: Lețcanii vechi, teritoriu ce ținea de la haznaua din centrul satului (locul actualului parc) spre răsărit, cuprinzând școala și biserica; Slobozia, care cuprindea casele dintre drumul mare (șoseaua națională) și calea ferată și Satul Nou, cuprins între drumul mare și hazna, nord-vestul satului, au existat o serie de obiceiuri legate de această împărțire.

Spre exemplu, dacă o fată din Slobozia se căsătorea cu un băiat din Lețcani ori Satul Nou, la nuntă mirele trebuia să dea o cantitate de vin (vulpea) flăcăilor din Slobozia pentru a lăsa mireasa să plece. Dacă fetele plecau în alte sate, ”vulpea” era mai mare. Greșeală mare făcea mirele care refuza, nuntașii fiind așteptați la marginea satului și bătuți. Deasemenea, jocurile care se făceau la sărbători se țineau în fiecare din aceste părți de sat. Dacă o tânără sau un tânăr mergea la horă în altă parte a satului, nu unde locuia, nu intra în joc până ce nu era luat de o persoană ce locuia acolo.

Principala ocupație a locuitorilor fiind agricultura, implicit a tinerilor, o nuntă era o adevarată sărbătoare, așteptată cu mult timp înainte. Prietenele și vecinele miresei se strângeau seara la casa ei și lucrau “batistele” (40/40cm folosind punctul de cruciuliță) frumos ornamentate. Exista o mare întrecere între ele deoarece aceste “batiste” erau purtate de vornicei atât când mergeau “cu chematul” (invitatul la nuntă), dar și în duminica nunșii. Batistele erau purtate pe mâna dreaptă ori în față, pe veston.

Lăutarii (de obicei o fanfară) erau aduși de sâmbătă seara, prilej de distracție pentru tineri, dar și pentru a cânta mirelui la bărbierit.

Duminica era ziua cea mai importanta pentru tineri și nuntași. În jurul orei zece, lăutarii, însoțiți de “vornic”, plecau la casa nașului mare. Cântau până se adunau rudele nașilor și împreună cu aceștia mergeau la casa mirelui cu lumânările frumos împodobite cu flori și panglici. Găteau mirele și scoteau dansul. Vornicul de față, nașii, mirele, socrii mari porneau hora din casă, dansau de trei ori în jurul mesei și apoi ieșeau în curte intrând în horă și alți nuntași. Când se termina hora se aduceau două scaune pe care se așezau socrii mari cu câte o sticlă de vin în mână, împodobite cu batiste și busuioc. În față stătea mirele în genunchi, așezat pe un covor țesut în casă și o perină, iar

părinții puneau mâna dreaptă pe capul mirelui. Vornicul, în mână cu o tablă și un pahar cu vin, acoperit cu o batistă cusută de druște, spunea iertăciunea.

Mirele se ridica și dădea câte un pahar cu vin părinților și nașilor sărutându-le mâna. Alaiul o pornește apoi spre casa miresei. Poarta mare fiind deschisă, pe stâlpii porții se urcau doi vornicei care țineau un colac frumos, mare, așezat pe o prăjină, ca mirele, nașii și ceilalți nuntași să treacă pe sub acest colac. În dreptul porții, la mijloc se așeza un scaun pe care se punea o cofă cu apă și, înainte de a intra mirele, vornicul spunea "conacaria" și răsturna apa.

Intrau în casă și se îmbrăcau, mirele aducând rochia miresei iar el primind cămașa. Urma îmbobotatul miresei. Nașa așeza pe două bețe voalul și coronița. Vornicul le juca în ritmul muzicii. Se oprea muzica și se îndreptau către mireasă. Era păcălită spunându-i-se: "Ba, ba, ba, cucoană mireasă nu te grăbi la luat cum te-ai grăbit la măritat". Așa se întâmpla de două ori, iar a treia oară primea voalul pentru a fi gătită de nașă. Lăutarii cântau melodii speciale pentru acest eveniment.

Din casă se ieșea în pas de horă, cu vornicul în față, după ce se dansa de trei ori în jurul mesei. Vornicul purta o icoană cu prosop țesut în casă.

În timpul dansului, mama miresei (soacra mică) arunca, în formă de cruce, orez amestecat cu pâine luat dintr-o farfurie în care se găseau și verighetele mirilor. Pentru acest dans ordinea era obligatorie: vornicelul, mirele, mireasa, socrul, soacra, nașul, nașa și apoi ceilalți nuntași.

La încheierea dansului nuntașii rămâneau în cerc, iar în mijloc se așezau scaune pentru socri ce țineau în mână câte o sticlă de vin împodobită cu busuioc și batistă. Mireasa se așeza în genunchi pe un covor țesut în casă, cu mâinile pe o pernă, și mirele în picioare aplecat spre mireasă. Părinții țin mâna dreaptă pe capul feței. Vornicul rostea "iertăciunea" puțin schimbată față de cea spusă la casa mirelui.

De obicei la mireasă se punea și o masă numită "masă de cununie", unde stăteau cei veniți cu nașii și mirele. Urma încărcatul zestrei în care: lăicere, cuverturi, perne, plapume și lada de zestre. Lângă zestre se urcau câte patru femei din partea mirelui care, după ce așezau zestrea, primeau câte o sticlă cu vin împodobită cu busuioc și batistă. De obicei aceste femei știau multe strigături pe care le rosteau pe drum dar și acasa.

Înainte de a ieși din curte, mireasa se urca în primul car, unde nașa îi ținea deasupra capului un platou cu o pâine din care mireasa trebuia sa rupă de patru ori câte o bucată. Cu fiecare bucată își făcea cruce, pe prima o ținea pentru ea, iar pe celelalte le arunca în trei părți. Cine reușea să prindă o bucată, mânca din ea dar mai și păstra. Se credea că era bine să ai aceste bucăți de pâine când mergi la iarmaroc, pentru a-ți purta noroc la vândutul sau cumpăratul animalelor. În continuare,

alaiul se deplasa la mire acasă, unde era descărcată zestrea și de unde toată lumea mergea la biserică.

Seara se punea masa mare pentru toți nuntașii și se petrecea până luni noaptea când lăutarii plecau acasă.

În timpul mesei nașilor li se acorda o atenție deosebită. După primul fel de mâncare urma ”spălatul mâinilor”, când se aducea un vas cu apă și un prosop țesut în casă, nașii spalându-se pe mâini cu apa turnată, în același timp, de mire și mireasă.

După al doilea fel de mâncare urma “închinatul colacilor”. Vornicul, cu patru colaci mari, frumoși, având în spațiul liber din mjlocul lor orez, zahăr, țuică, săpun și bomboane, mergea în ritmul muzicii până la masa nașilor, adresându-le câteva cuvinte: “Bună vreme, domnilor nași! Vă închină finii dumneavoastră doi colaci frumoși ca fața lui Hristos”. Nașii sărutau colacii, puneau deasupra unele daruri, iar în ritmul muzicii vornicul se depărta, ducându-i la bucătărie pentru a fi păstrați până la “colăcime”.

Bucătăreasa sau o altă persoană bună de gură urma să aducă gaina. Se dansa, se striga, mai mult la adresa nașului sau a mirelui, până ce ostenitorul era plătit și găina rămânea să fie împarțită nuntașilor. Terminând masa, urma ”închinatul” (primirea darului), când nașii dădeau pentru noua familie întemeiată o sumă de bani, miei, păsări, chiar cereale. Nașii primeau câte un prosop de circa 2,5metri, înflorat, țesut în casă.

La nunți se jucau hora, sârba, ciobănașul în perechi și ruseasca, ultima fiind foarte apreciată de nuntași.

Marți seara se adunau din nou, mai mult rudele, la “colăcime”. Stateau la masă, făceau glume, în special truditorii nunții. Spre sfârșitul serii, nașa tăia un colac din cei închinați în noaptea nunții și-l împărțea persoanelor existente. Duminica următoare, tinerii căsătoriți aveau obligația să meargă la biserică pentru a duce lumânările rămase, iar după-amiaza să meargă la nași.

Sărbătorile de iarnă

Dintre obiceiurile locului, nunții i s-a dat cea mai mare importanță. De aceea, și la Anul Nou, “Nunta țărănească” era cea mai apreciată și mai așteptată bandă. Dacă “Căiuții” au dispărut între timp, celelalte scenete,”Jianul”, “Bujor”, “Coroi”, “Capra”, “Ursul” se mai joacă încă. Spre deosebire de Cucuteni, Cogeasca și Bogonos, unde aceste trupe se desfășoară mai mult prin “jocul măștilor”, la Lețcani conținutul scenetelor folclorice este mult mai bogat. Pregătirile pentru Anul Nou debutau odată cu începutul postului Crăciunului. Membrii trupelor își învățau rolurile și își pregăteau costumațiile.

În seara de Anul Nou se mergea cu plugul. Băieții luau boii și plugul și mergeau să tragă câte o brazdă în curțile gospodarilor. A doua zi umblau cu semănatul, ducându-se mai ales la fetele mari și la oamenii mai înstăriți.

Marea trecere. Obiceiuri de înmormântare

În general, înmormântarea din satul Lețcani se aseamănă cu înmormântările creștinilor ortodocși din întreaga Moldovă, indiferent dacă cel decedat a murit de bătrânețe, de moarte bună, de boală sau într-un accident.

Despărțirea defunctului de lumea celor vii determină în cadrul grupului familial și comunitar un dezechilibru psihic și social. Refacerea echilibrului cade în sarcina ceremonialului funebru care trebuie să asigure integrarea firească a decedatului în noua lui stare. Moartea nu a fost niciodată acceptată cu resemnare, comunitatea tradițională românească socotind pierderea unui om drept o mare nenorocire. Ca urmare, durerea după cel dispărut este alinată de un complex de datini, credințe și ritualuri care au scopul de a asigura trecerea acestuia în lumea de dincolo.

Practicile care se înfăptuiesc între agonia bolnavului/semnele ce prevestesc moartea și constituirea convoiului funebru, sunt foarte importante deoarece în acest interval decedatul are un statut incert: de lumea pămantească nu s-adespărțit încă, în cea de dincolo nu s-a integrat.

În cazul celor bolnavi, care zac mult timp, sunt diferite practici despre care se crede că ar grabi sfârșitul. Ideea nu este de a scăpa de cel care bolește, ci de a curma chinul respectivului. Se aduc preoți care citesc celui bolnav rugăciuni diferite sau slujbe care au ca scop vindecarea sau grabirea sfârșitului. O astfel de practică poartă denumirea de Sfântul Maslu. Plata preoților se face cu bani strânși de la un număr impar de persoane: 3, 5, 7, 9. Alimentele care se servesc celor ce au participat la o astfel de slujbă sunt tot din donațiile altora decât cei apropiați din familie - praznicul de strânsură.

Când muribundul se chinuie în ultimele sale clipe și nu-și poate da sufletul, se scot din cameră cei foarte dragi lui - semn că nu poate muri în prezența lor sau că nu se poate desparți de ei.

Dintre semnele prevestitoare de moarte care se cunosc, unele apar în plan real iar altele în plan oniric. În plan real cade oglinda sau o icoană din cui, fără motiv, se deschide ușa singură sau plesnește grinda de susținere a tavanului. Membrii familiei spun că înaintea decesului au simțit o somnolență inexplicabilă sau miros de tămâie. Muribundul are dorințe pecare nu le-a avut niciodată, discută cu persoane pe care cei din casă nu le văd sau cu decedații din familie. Semne de moarte pot produce și animalele din gospodărie sau cele sălbatice: câinele urlă a pustiu, vitele din staul rag foarte mult, unele animale din gospodărie mor, cucuveaua cântă în apropierea casei. În plan oniric,

se spune că persoane din familia muribundului visează prăbușirea casei, a unui copac sau căderea dinților.

Dintre practicile săvârșite imediat după decesul unei persoane, unele au rostul de a proteja familia defunctului, iar altele sunt purificatoare. Imediat după deces se deschid ușile și ferestrele pentru ca sufletul să poată ieși mai ușor. Deasupra ușii de la intrare se așează o bucată de material negru în forma unui prosop ornamental strâns la mijloc, pe care se crede că s-ar opri sufletul celui mort pentru a se odihni. Oglinzile se acoperă cu prosoape sau pânză albă deoarece se crede că, trecând prin fața oglinzii în casa în care este un cadavru, reflectarea în oglindă a unei persoane poate duce la decesul acesteia.

Scăldatul mortului este săvârșit de persoane de același sex care nu sunt rude cu decedatul. Apa folosită se arunca într-un loc ferit pentru a nu călca nimeni pe ea până nu intră în pământ și se usucă locul, existând credința că cine calcă pe ea moare. După scaldă, mortul este îmbrăcat în hainele pe care cei bătrâni le au pregătite din timp, sau în hainele cele mai bune pe care le avea răposatul. Înainte de vreme, hainele pentru înmormantare erau cusute cu ață fără nod pentru că se credea că nodul ar putea fi un prag, un obstacol în drumul mortului. După ce a fost îmbrăcat, picioarele celui mort sunt legate și decedatul este așezat pe o masă, de obicei în dreptul geamului. Masa este acoperită cu fețe de masă frumoase sau cuverturi. Geamurile camerei sunt acoperite cu țesături pentru a nu intra lumina de afară.

În timp ce mortul este pregătit, cineva din vecini se duce la biserică și aduce sfeșnicul care se pune la capul mortului și în care ard în continuu lumânări aduse de cei care vin la priveghi. La capul mortului, pe un dulap, sunt puse două pahare - unul cu apă, altul cu vin - din care se spune că bea sufletul.

După ce se face sau se cumpără sicriul, mortul este așezat în sicriu. În toată perioada cât stă mortul în casă, nu se mătură casa. Răposatul este acoperit parțial, de la picioare până deasupra mijlocului, cu o pânză albă, nu mai lungă de doi metri (pânzuiala), iar deasupra se pune prăpurica - o țesătură fină împodobită cu modele din fir negru. Mâinile mortului sunt împreunate pe piept cu o cruce de ceară între ele și pe cruce este lipit un ban - ortul. Sfoara folosită la legatul picioarelor, pentru ca decedatul să stea în poziție perfect dreaptă, se dezleagă dupa ce corpul înțepenește, și se ascunde bine sau se dă în foc, existând credința că acea ață ar putea fi folosită pentru legarea cununiilor. Nu se îngroapă mortul legat de picioare pentru că nu s-ar putea deplasa în lumea de dincolo.

Rudele răposatului poartă doliu din momentul decesului până la pomana de 40 de zile, când se crede că are loc integrarea definitivă a defunctului în lumea cealaltă. Se spune că doliul negru -

bezna, face ca cei din familie să nu fie recunoscuți de sufletul celui decedat. Înainte, femeile purtau părul despletit până după înmormantare, iar bărbații nu se bărbiereau în perioada de doliu. După cei foarte apropiați și dragi, părinți sau copii, unii poartă doliu chiar și un an de zile. În perioada de doliu, familia nu face și în general nu participă la petreceri, izolându-se de restul comunității. Singurele întruniri sunt praznicele de pomenire a celui decedat. Pe sfeșnic se pune “toiagul” - o lumânare lungă în formă de spirală ce sugerează infinitul - care arde în tot timpul șederii mortului în casă, și se continuă arderea în următoarele zile până la împlinirea celor 40 de zile.

Din momentul așezării mortului pe masă, și apoi în sicriu, începe priveghiul care durează până la înmormântare. În tot acest timp, mortul nu rămâne nici un moment singur. Dacă răposatul a fost un om singuratic, iar cei din familie sunt puțini și se ocupă de pregătirea înmormântării, este rugată o rudă mai îndepărtată sau chiar un străin să stea în casă lângă mort. Uneori, această persoana este și plătită. Toți cei care vin la priveghi în perioada de două-trei zile, cât stă mortul în casă, sunt serviți cu un pahar de vin și o prăjitură de sufletul răposatului. Cei care vin la priveghi aduc lumânări pe care le aprind în sfeșnic sau le lasă pentru a fi aprinse ulterior, și pun un ban pe icoana ce se află pe pieptul mortului. Acești bani vor fi schimbați pentru a fi toți de aceeași valoare și cu ei se vor plăti “vămile” la fiecare oprire din drumul mortului spre cimitir.

Cei adunați la priveghi, mai ales seara, povestesc întâmplări din viața celui decedat și își amintesc de alte persoane decedate. Unele întamplări pot fi și hazlii, stârnind râsul general. Acest lucru se întamplă de obicei la priveghiul celor înaintați în vârstă. Se mai făceau chiar și “glume” cu manevrarea mortului, cu rolul de a destinde atmosfera. Tot în serile de priveghi se pregătesc “podurile” (“punțile”): pachete cu lucruri de-ale decedatului sau obiecte de îmbrăcăminte noi, ce vor fi date de pomană pe drumul mortului.

În ultima seară de priveghi vine preotul satului și citește “Stâlpii” - o slujbă specială pentru ajunul înmormântării. La această slujbă participă cei foarte apropiați din familie, care pregătesc un colac frumos sau o pâine și o sticlă cu vin. Tot în noaptea de dinaintea înmormântării se fierbe coliva și celelalte mân căruri ce vor fi servite la praznicul de dupa înmormântare.

În ziua înmormântării, la ora stabilita de preot, oamenii se adunau la locuința celui decedat ce era așezat pe un car tras de patru boi. Atelajul era împodobit cu covoare, flori și, eventual, cu fotografia mortului. Până la venirea preotului se pregătesc podoabele - două cruci, două prapuri și două felinare - la care se pun prosoape ce se țeseau înainte special pentru acest ultim moment al vieții pe pământ. În colțul acestor prosoape se leagă un ban. Atunci se pregătește și năsălia cu pomene coapte din aluat dospit. Colaci și diferite forme din aluat copt (jugul ,scara) se așezau pe năsălie și în ele se înfigeau bețe cioplite din brad și împodobite cu fructe proaspete sau uscate.

Aceste bețe împodobite se numesc “pomi” și sunt de trei feluri: trei drepți, trei șchiopi și trei cruci. Formele din aluat se coceau înainte în sat. În colțurile năsăliei, în toate patru sau numai în două, se pun prosoape și colaci.

După ce vine preotul, se împart lumânări aprinse cu prosoape și se începe slujba de înmormântare. De obicei cei apropiați, femeile, bocesc strigând mortul, rugându-l să nu își lase casa, să nu îi părăsească pe cei dragi. La ieșirea din casă, chiar după scoaterea mortului, femeia care rămâne să curețe casa după mort, sparge în prag o oală de lut să se risipească relele, trage doliul de deasupra ușii și închide repede ușa pentru ca sufletul mortului să nu mai intre în casă. În tot acest timp, afară se dau podurile. Cele mai importante sunt cele care se dau la ușa casei și care reprezintă trecerea mortului din lumea familiei spre lumea fără de întoarcere. “Podul” de la ușa casei este de obicei o plapumă cu perne, cuverturi sau covoare și hainele cele mai bune ale mortului. La poartă se dau tot poduri mari ca valoare.

Pe drumul spre biserică, și apoi spre cimitir, se fac 12-24 opriri pentru citirea Evangheliilor. Drumul spre cimitir reprezintă trecerea dintre cele două lumi: lumea pământească și lumea fără dor. La fiecare oprire, rude mai puțin apropiate împart pachete cu obiecte de îmbrăcăminte de sufletul răposatului. Tot acum se plătesc “vămile” celor care duc năsălia cu pomene, crucea, sfeșnicul, podoabele și coroanele. Când în drumul mortului sunt fântâni, la trecerea pe lângă ele se pun bani pe colacul lor, cumpărându-se astfel apa pentru sufletul celui decedat.

Drumul mortului de acasă până la cimitir trebuie să fie drept, fără întoarceri. Când acest lucru nu este posibil, din cauza așezării bisericii în arhitectura satului, răposatul intră pe o poartă a bisericii, de obicei cea pe care intră creștinii la slujbă, urmând a fi scos pe cealaltă poartă, pentru ca sufletul să nu se mai întoarcă în casa din care a ieșit pentru totdeauna.

După așezarea mortului în biserică, rudele foarte apropiate împart participanților la înmormântare lumânări aprinse - lumina pentru drumul spre lumea cealaltă. La slujba din biserică participă toate rudele apropiate și cei care au însoțit cortegiul. La sfârșitul slujbei din biserică este momentul dureros când toți își iau “rămas bun” de la răposat - aceasta este ultima apropiere de cel decedat.

În drumul spre cimitir se continuă împărțirea podurilor. Ultimele 4, 6 sau 8 poduri se dau de pomană lângă groapa mortului. După slujba de la groapă, se lasă sicriul în groapă și se începe pecetluirea. Se acoperă răposatul cu pânza albă, cu prăpurica, se stropește cu vin (apaos), se dă pământ luat din cele patru margini ale gropii și se pune capacul. Peste groapă se dau groparilor de pomană patru găini cu colac, lumânare și cămașă sau prosop. Găinile se dau peste groapă în semnul crucii și reprezintă ruperea tuturor legăturilor dintre defunct și lumea pământească, pecetluirea

definitivă a locului înhumării. Totodată, se crede ca păsările vor fi călăuza răposatului în lumea de dincolo.

După pecetluirea mormântului, groparii definitivează mormântul (umplu groapa cu pământ, aranjează covoarele și florile), iar cei care au condus răposatul primesc la ieșirea din cimitir un colac cu lumânare aprinsă, un pahar cu vin și o lingură cu colivă. Dacă se face prăznuire acasă sau la biserică, însoțitorii cortegiului sunt poftiți la pomană.

La locul unde se face prăznuirea pentru cel decedat vin preoții și toți cei care au însoțit răposatul pe ultimul său drum. Se pregătește un colac mare, coliva, o cană cu vin din sticla din care s-a turnat peste mort și o farfurie cu mâncare aburindă. Preoții primesc alte prosoape cu lumânări aprinse și colac. Mesenii primesc colac cu lumânare și batiste sau prosoape. Mai întâi se ia apaos și se spune "Dumnezeu să-l ierte pe…", apoi se gustă din colivă, după care urmează felurile de mâncare pregatite - de obicei aperitive, borş, sarmale, friptură şi dulciuri. Dacă decesul a avut loc în post, toate preparatele sunt de sec.

Momentul în care survine un deces este socotit centrul de la care se rotunjesc temporal și spațial cercuri din ce în ce mai largi până ce se ajunge la o cumpănă dreaptă între cele două lumi, iar apele tulburate de acest moment se întind liniștite. Timp de trei zile de la înmormântare se crede că sufletul se află în jurul casei. Următoarele nouă zile merge spre hotarele satului, pentru ca apoi, până la 40 de zile, să călătorească prin toate locurile care au fost importante pentru el cât timp a fost în viață. Praznicele funebre marchează fiecare cerc existențial până la 40 de zile, până ce se ajunge la sorocul celor șapte ani.

Primele trei zile după înmormântare cei foarte apropiați merg la cimitir și tămâiază mormântul pentru alungarea duhurilor rele. În următoarele nouă zile de la deces se fac pregătiri pentru praznicul de aghiazmă: se spală totul din casa mortului, se văruiește și se curăță curtea. După înmormântare, hrana celui dispărut este asigurată prin "purtarea parastaselor", adică ospețe ce se fac la 3 zile, la 9 zile, la 3 săptămâni, la 6 săptămâni (40 de zile), jumătate de an, 1 an și 7 ani. La fiecare slujbă bisericească până la 40 de zile se poartă 7 parastase la biserică. La fiecare slujbă se duce colivă sau colaci, vin și ulei, se plătesc și se dau lumânări aprinse.

La 9 zile se face praznicul de aghezmuire a locului unde s-a întâmplat decesul. Acesta este un praznic mai mic la care participă rude foarte apropiate, vecini și neapărat scăldătorii și groparii. La 40 de zile se face praznic mare și cu rude mai îndepărtate și cunoscuți. La slujba acestui praznic se taie bucăți din colacul cel mare, care sunt consumate de către cei apropiați ca grad de rudenie. Praznicul de 40 de zile este precedat de panacida care se face la biserică: se duce de pomană coliva de grâu, colac mare, vin și ulei. La sfârșitul slujbei din acea zi, înainte de "Veșnica pomenire", se

împart celor din biserică lumânări aprinse, cu colac și batistă. La ieșirea din biserică se împart pahare cu vin și mâncare. Praznicul de după această slujbă este asemănător, ca și conținut, cu cel de după înmormântare. În general se servesc bucate ce plăceau mult defunctului.

Pomeni se făceau în trecut și cu anticipație, de către cei în vârstă, în general: pe lângă obiecte de îmbrăcăminte și bucate, ei puteau da de pomană animale mari și chiar casa, pe care urma să o stăpânească, după moartea bătrânilor, cel ce o primea de pomană.

Praznicele, indiferent de forma lor de reprezentare, mediază transcenderea bunurilor oferite de familie în beneficiul celui dispărut. După praznicul de 40 de zile defunctul nu este uitat: membrii familiei continuă să îngrijească mormântul și să păstreze vie amintirea dispărutului. Sistemul cultural de pomenire a morților se sprijină la noi pe cele patru mari sărbători funerare numite Moși - din cele patru anotimpuri și cele patru posturi creștin-ortodoxe: Moșii de iarnă, Moșii de primăvară (9 martie, cei 40 de sfinți), Moșii de vară (sâmbăta de dinaintea Duminicii Mari) și Moșii de toamnă (21 noiembrie, Ovidenia).

Toate cercurile temporale marcate prin mese de pomenire aveau echivalent în plan spațial, un anume prag în calea mortului: la 3 zile sufletul trece o vamă, la 9 zile două vămi, la 3 săptămâni trei vămi, iar la 40 de zile trece vama cea mare. Pomenirea de la 40 de zile, numita și “ridicarea panaghiei”, reprezintă ridicarea sufletului, defunctul încheindu-și călătoria. Celelalte praznice de 6 luni și un an se înfăptuiesc în virtutea tradiției. A ignora înfăptuirea praznicelor înseamnă a anula valoarea tuturor ritualurilor de înmormântare din clipa decesului și până la ridicarea sufletului.

7.3 Comuna Horlești

De Sfinții Constantin și Elena se serbează hramul bisericii ortodoxe din Horlești. Prin contribuția credincioșilor ortodocși, în această zi se pregătește o masă la care sunt chemați creștinii din satele vecine, atât ortodocși cât și romano-catolici. Preotul paroh binecuvântează masa.

În valea de la marginea pădurii, sub Dealul Trei Cruci, în zilele de sărbătoare, ortodocșii și catolicii organizau împreună jocuri pentru tineret. Vestiții muzicanți Vasile Cazacu, la vioară, și Petru Bodușcă, la cobză, cântau în special ruseasca de la Horlești. Bătrânii satului se așezau pe coasta dealului și priveau tineretul care juca. După ce soarele apunea peste Dealul Blidari toata lumea pleca acasă.

În partea de răsărit a dealului Trei Cruci se făceau multe stâni pentru oi. Copiii erau trimiși, mai devreme, cu mâncare la stână, să aștepte oile și să le dea la strungă. Din depărtare se auzeau dangătul talăncilor și fluierul la care cânta ciobanul Toma Bratic (laureat al Festivalului Național “Cântarea României”). În zilele senine, copiii se urcau în vârful Dealului Trei Cruci și priveau Ceahlăul. Seara, după ce se mânau oile în strungă, ciobanul măsura laptele, lua mâncarea din traistă,

iar copiii plecau acasă. În nopțile senine, se opreau pe drum pentru a se odihni, admirau cerul cu stelele, Carul Mare, Calea Lactee, ascultau lătratul câinilor și fluierul ciobanilor. Erau și nopți ploioase, când copiii, desculți, veneau cu gălețile pe hotarul Cioflicului, la vale, prin spini. Cerul era întunecat, tuna, fulgera, se auzea miorlăitul pisicilor părăsite. Cu gălețile pline cu lapte, în care mai și ploua, plini de spini pe picioare, pe la miezul nopții ajungeau acasă. A doua zi uitau necazul.

La vest de satul Horlești este o coastă de deal care se numește Imașul Popii. Aici, trei izvoare formează obârșiile pârâului Horlești. Dintr-o lutărie gospodinele scoteau un lut bun, folosit la lipitul caselor. În trecut, locuitorii din Horlești și-au construit case chiar până aproape de izvoarele pârâului. Datorită alunecării terenului mulți oameni s-au retras spre centrul satului.

Duminica, în curtea bisericii catolice din Horlești se făcea joc. Hramul bisericii este "Joia verde". La acea sărbătoare, de-a lungul drumului, se înalță corturi din crengi de stejar verde și se împodobesc cu icoane și ștergare. După Liturghie se organizează o procesiune. În trecut, în această zi, pe șes, lângă biserică, se împrejmuia un loc cu gard și se înălța un catarg înalt, ornat cu frunze de stejar. Cânta fanfara. Se aduna foarte mult tineret din satele vecine. Din Iași veneau comercianți cu dulciuri, jucării și haine. Se făcea scrânciob.

Botezul

În trecut, familiile care doreau să boteze un copil, mergeau cu rodina. Viitoarea nașă a copilului aducea cumetrei două-trei pâini, un litru de rachiu, un kilogram de bomboane, portocale, o găină întreagă fiartă. Rodina era după posibilitățile familiei care boteza. Când intrau în casa copilului nou născut, nașii spuneau: "Bine te-am găsit, cumătră! Așa cum ne-am întâlnit acum, așa să ne întâlnim și pe cealaltă lume". Înainte de botez, nașii cumpărau două lumânări. Acestea erau legate de un capăt și de celălalt al crijmei, care trebuia să fie de culoare albă, simbolizând curățenia sufletească a copilului botezat. De multe ori, din lipsă de material se foloseau țesături de alte culori. Dacă pruncul era băiat, crijma era legata cu o panglică, iar daca era fata, aceasta era legată cu o ață, ca să fie gospodină și să coase flori.

În ziua botezului, nașii veneau cu lumânările acasă la copil, pentru a-l duce la biserică. La întoarcere îl puneau în brațele mamei zicând:"Cumătră, ți-am adus un creștin!". Părinții copilului mulțumeau cumetrilor pe care-i invitau la masă și programau ziua cumetriei.

Casele

Spre finalul secolului XIX și începutul veacului următor, casele din Horlești se mai construiau din bârne peste care se lipea lut. Pe la anul 1870, socrul Rozaliei Miclăuș, care se numea Andrei Miclăuș, și-a construit casa între copacii pe care nu i-a mai scos din pământ. Copacii au fost curățați de crengi și tăiați la înălțimea casei, înlocuind furcile. Casa era frumoasă, cu două fețe și șase

rânduri de geam. Ochiurile geamurilor erau din sticlă, care se găsea foarte greu, având și un cost pe măsură. În general, locuitorii din acea vreme rădeau bășica de porc, vită sau oaie, o subțiau și o foloseau ca ochi de geam. Casele erau acoperite cu stuf peste care creștea mușchi și de aceea ploaia nu putea pătrunde.

În casă, pe un băț lung numit culme, prins de ambele capete de tavan, gospodinele aranjau hainele, sumanele, ițarii, fustele, bundițele. Paturile erau făcute din țăruși înfipți în pământ, peste care se așezau scânduri, apoi paie, acoperite cu un țol. În bucătărie, pe una sau mai multe scânduri prinse ca etajere, femeile așezau străchinile, lingurile de lemn, ulcelele și oalele. Soba era facută din cărămidă, dar nu avea plită. Focul ardea în vatra sobei. Ceaunul se șseza pe jar. Când mămăliga începea să fiarbă, gospodinele care nu aveau pirostrie, scoteau ceaunul de pe foc, îl așezau în mijlocul casei, mestecau mămăliga, puneau iarăși ceaunul pe jar și din nou îl coborau în mijlocul casei. Repetau mișcarea până considerau că mămăliga era fiartă și mestecată bine. Mâncarea obișnuită era mămăliga și borșul, iar la sărbători se mâncau sarmale cu mălai. Gospodina punea într-un vas făină de porumb, puțină făină de grâu și dovleac alb. Totul se înmuia cu apă caldă până ce începea fermentația.Imediat această compoziție era pusă în tăvi și apoi în cuptor. Astfel se obținea mălaiul. Astăzi mai sunt bătrâni care la sărbătorile Crăciunului și ale Paștelui mănâncă mălai cu răcituri,cu zamă (borș cu carne) și cu sarmale. Foarte puțini oameni mâncau pâine și cozonac. Grâul era vândut la târg.

Astăzi, la amplasarea unei case se ține cont de următoarele condiții: sursă de apă, teren nesupus erodării, case în apropiere, expunere spre soare. Meșterii care construiau erau localnici, ca și în prezent. În Horlești s-au făcut și case din bârne. Ultima a fost construită în anul 1915 de Ion Cucuteanu. Deoarece sursa materialelor de construcții (balast, nisip, piatră) este foarte departe, la 110 kilometri, majoritatea localnicilor și-au construit în ultimele decenii case din chirpici clădite pe o temelie din beton de aproximativ jumătate de metru adâncime. Unele case s-au mai facut și cu furci care sunt înfipte în pământ. În spațiul dintre furci se împletesc nuiele, iar apoi pereții sunt îngroșați cu vălătuci din lut cu pleavă. Cei mai înstăriți și-au construit case din cărămidă sau bolțari (caramizi mai mari, cu găuri orizontale, numite G.O.-uri, sau cu găuri pe verticală numite G.V.-uri). Cele mai multe case se învelesc cu tablă zincată sau cu plăci de azbociment (eternit).

În trecut casele aveau prispă. În jurul caselor, la o distanță de circa un metru de peretele casei, spre exterior, erau înfipți în pământ pari din lemn cu o înălțime la suprafața de 60-70 cm, care erau legați între ei cu scândura mai groasă, leațuri sau nuiele împletite. Deasupra acestor pari era fixată în cuie o riglă de lemn mai groasă, aspectuoasă care se numea târnațul prispei. În acest gol se bătea pământ, apoi se lipea cu lut și balegă de cal. Prispa casei era văruită, dată cu smoală sau humă.

În zilele noastre mai sunt case cu pridvor. Acestea au fost construite între anii 1930-1950 astfel: în fața casei este o prispă mai lată, de circa 2m/2m. Acoperișul casei era extins peste această porțiune de prispă. În acoperiș, deasupra pridvorului, se deschideau gemulețe și se fixau ornamente de tablă. Pe târnațul casei se montau deregii care sprijină marginea acoperișului de prispă. Vara, în acest pridvor se adunau rudele, prietenii și vecinii în jurul mesei și erau primiți cu mâncare și băutură.

Dacă cineva moștenea o casă bătrânească și vroia una nouă, acesta o demola pe cea veche. Dacă rămâneau materiale bune (geamuri, uși, acoperiș) erau folosite la nouă casă. Ușa de la intrare, de obicei este mai mare, chiar formată din două părți, iar cea din sală este mai mică. Cea mai rezistentă este ușa care nu a fost atinsă de ploaie.

Fântânile

În locurile unde sunt izvoare oamenii construiesc fântâni. Se spune că face o mare pomană acel om care a construit o fântână din care lumea ia apă. Acestea se construiau din lemn,așa cum a fost cea din Budăi. Mai târziu se făceau din piatră culeasă din pârâul Stavnic. Astăzi, cele mai multe fântâni se fac din tuburi de beton. A dispărut fântâna cu ciutură. În tot satul erau asemenea fântâni: în centrul satului (fântâna lui Anton Magdici), În Popor (la circa 100 metri sud de biserica catolică), în curtea bisericii catolice, pe șesul din fața bisericii catolice, în Satul Nou și în multe alte locuri.

Stânile

În Horlești majoritatea oilor sunt țurcane (mai rezistente), dar există și țigăi (mai sensibile). Iarna oile sunt ținute acasă, iar vara la stânile din preajma satului. Proprietarii oilor primesc laptele cu mulsoarea (este stabilit un număr de oi la o mulsoare), în funcție de starea pășunii. Dacă în cursul anului apare o calamitate naturală, ca inundații, grindină, secetă, care pot distruge pășunea, atunci proprietarii oilor împreuna cu ciobanii recalculează drepturile cuvenite în așa fel ca până la sfârșitul verii toți oamenii să-și primeasca drepturile în mod egal. Obligațiile oamenilor care au oi la stână sunt următoarele: amenajarea stânii în fiecare an; când sunt cu rândul la oi, să aduca hrană și țigări pentru ciobani; petrol pentru lămpile din stână; să facă curățenie în târlă; să dea oile în strungă; să suporte cheltuielile privitoare la tratamentul oilor; să facă plata ciobanilor conform convenției stabilite în primăvară. Drepturile proprietarilor de oi sunt: să urmărească ciobanul la muls oile, la păscut, să-și primească cota parte din lapte, lână și miei.

Unelte

În sat se mai folosește grapa de mărăcini pentru nivelarea terenului înainte de semănat. Aceasta se confecționează astfel: mărăcinii se întind uniform pe o bară de metal sau de lemn, de 3-4

metri, se strânge cu alta pe deasupra, apoi se leagă bine să nu cadă mărăcinii. Grapa este trasă de boi sau de cai.

Portul popular

Ion Cucuteanu, nascut în 1886 și căsătorit în 1920, s-a îmbrăcat mire în costum popular compus din cămașă lungă până deasupra genunchiului, ițari, năframă sub bârneț, cizme din piele. Năframa era o batistă cusută cu flori numai pe două laturi paralele ale materialului. Cizmele erau lungi până sub genunchi. Catrința nu a fost purtată la Horlești. Aceasta a apărut mai târziu, din alte părți, cu ocazia căsătoriei fetelor în acest sat. Nu se îmbrăcau în costum popular decât mirii care nu aveau costum de stofă. Martin Andrieș s-a căsătorit cu Elena a lui Anton Diac prin anul 1945 și s-a îmbrăcat în costum popular, iar mireasa în rochie albă, lungă și cu voal pe cap. Tot timpul nunții mireasa a fost tristă că mirele s-a îmbrăcat în straie populare.

Prin anul 1930, Mihai Magdici s-a căsătorit cu Verona Trifaș. Mireasa s-a îmbrăcat într-o rochie de stofă gri, scurtă, cu voal aplecat peste ochi, iar mirele cu costum din stofă. Rochiile de mireasă nu erau neapărat albe, din mătase, pentru că materialele se găseau cu dificultate.

Femeile și fetele din Horlești coseau de mici haine populare, năframe, ștergare cu ață, mărgele și fluturi. Costumele populare se îmbrăcau la sărbători, la Paște, de Ziua Eroilor sau la serbări.

În zilele de lucru femeile și fetele purtau pe cap casâncă sau tulpan. Vara își acopereau capul cu grimele dantelate și cu mărgele (mai uzate). Se îmbrăcau cu rochii și fuste din materiale țesute în casă (în stative). Costumele de sărbătoare erau cele noi, apoi, când se uzau, erau purtate în zilele de lucru. Iarna se încălțau cu opinci, iar vara oamenii umblau desculți. În zilele de sărbătoare, iarna, femeile își puneau pe cap grimea albă, curată, dantelată, cu mărgele colorate, peste care așezau barizul (broboada din lână, cu dungi mătăsoase și cu margini dantelate). În picioare horleștenii purtau vara pantofi cu ciorapi din bumbac și iarna bocanci cu ciorapi împletiți din lână, cu diferite culori. Fetele aveau cercei și multe șiraguri de hârmoji care le acopereau gâtul. Atât bărbații cât și femeile se încingeau cu brâu tricolor.

În zilele de sarbatoare, ca și în zilele de lucru, toată lumea era cu capul acoperit. “Într-o vară eram la prășit în Voloaca. M-am aplecat să iau apă și mi-a căzut pălăria în fântână. Disperat că am rămas cu capul descoperit, am plecat la fratele meu care era în apropiere, la prășit. Nu a putut să mă ajute. M-am gândit: smulg un braț de mohor,îl leg snop și-l așezpe cap. Pornesc spre casă pe un drum mai puțin circulat, ca să nu mă vadă oamenii. Astfel am ajuns acasă fără să mă fac de rușine. Azi nu mai este nici rușine, nici păcat.” (Petru Diac-Surdu, 87 de ani).

Cântece și strigături (creații populare)

Cântecele de jale și dor se cântau de flăcăi atunci când își părăseau iubitele, la plecare în armată sau în concentrare. Bătrânii cântau la un pahar de vin, în crâșmă, la o nuntă, sau când își aduceau aminte de tinerețe. Redăm mai jos fragmente din cântece care s-au cântat acum 90-120 ani:

"Și-aulică Leano,
Frunză și-o alună,
Leana mea,
Drag mi-a fost seara pe lună
Să stau la carambură
Cu flăcăi de adunătură."

Tatăl Veronei Diac, născut în anul 1886, își aducea aminte că până la iubita lui trecea puntea de la Rătuș. Atunci recita:

"De cine mi-e dor și sete
Cu casa departe șede.
Dar cine mi-i urât
Eu și-aseară l-am văzut,
Cu suman rău și cernit,
Basma neagră-având la gât.
Unde șade urâtul,
Putrezește pământul.
Unde șade dragostea,
Înflorește pajiștea."

De multe ori bătrânii își alinau durerile cu un pahar de vin:

"Păhăruț cu neguri grele,
Păhăruț cu rămurele,
Păhăruțu-i cât un pui,
Când îl pui la gură nu-i.
Păhăruțu-i cât o cioară,
Când îl pui la gură zboară.
Dragu-mi-i în crâșm-a be
Cu voinici de sama me.
Dragă ni-i la carambură
Cu voinici de-adunătură."

Se mai cântau și cântece de haiducie:

"Tu ni-i legea de răchită,
Mult ești neagră și pârlită,
Te-aș săpa din rădăcină
Să-mi șterg arma de rugină.
Din cauza boierului
Luai drumul codrului."

Cântecele de jale și de dor, în anii războaielor erau cântate de femei:

"La Crimeea peste mare,
Măi dorule, măi,
Să-mi aduci o sărutare,
Măi dorule,măi!
O sărutare pentru dragul meu
Pe care-l iubesc
Și la care zi și noapte
Cu drag mă gândesc.
Măi vântule, ce bați din răsărit,
Spune-le la cei care au plecat
Că lunca în sat a înverzit
Și îl așteaptă fetele din sat.
Al meu când a plecat
A spus și a jurat
Că n-o să intre în sat
Până n-a fi decorat.
Al meu e artilerist,
Al meu e infanterist,
Al meu e la roșiori,
Al meu e la vânători."

Cu ocazia nunților și cumetriilor s-au născut și cântecele de petrecere, care erau cântate de obicei de către bărbați:

"Când aveam parale multe,
Puneam muzica să cânte,
Când aveam mai puțintele,

Mă duceam la cafenele.

Jos, în fundul cafenelei

Zării ochii mândrei mele,

Străluceau ca două stele.”

Mai dăinuiesc până acum fragmente din doine, ca acelea despre un copil orfan:

“Foaie verde lin, pelin,

Vai de copilul străin.

Cum muncește cu dreptate

Și ia leafă jumătate,

Mâncarea a treia parte,

Muncește de nu mai poate.”

Sau despre bătrânețe:

“Foaie verde și-o lalea,

Nu s-o găsi cineva

Ca să-mi vând bătrânețea

Și să-mi cumpăr tinerețea.”

De obicei, la joc, oamenii satului dau ritm și dinamism jocurilor populare cunoscute: patru palme, ciobănașul, polca de la Cotnari, polca pe furate, hora, sârba, ruseasca (cea mai îndrăgită), pădurețul, cărășelul etc., prin strigături. La horă se striga astfel:

“Foaie verde busuioc,

Să se aleagă la mijloc

O pereche cu noroc.

Cui îi rândul treci la loc

Să se-aleagă alta-n loc.

Cavalerul să rămâie,

S-aleagă pe cine știe.”

Pentru jocul numit ciobănașul, strigătura este:

“Foaie verde pătrunjel

Ca frunza de măruntel;

Tu te duci și alta vine

Mai urâtă decât tine.

Foaie verde baraboi,

Pădurețul dă-napoi,

Iacătă-l că a venit
Și-napoi s-a răsucit.”
Iar pentru polcă:
“Horă, polcă pot să joc,
Dar cămeși nu pot să storc.”
Strigăturile de joc sunt de multe ori dialogate:
“- Așa zice baba me
Că nu-i gură ca la e.
Gura este și mai dulce
Da eu nu mă mai pot duce.
- Cât îi moșu de bătrân,
Tot ar mânca măr din sân.
Iu, iu, iu, cât îs viu
Joc într-una, chiuiesc,
Când oi muri putrezesc.”
O strigătură de nuntă:
“Nună mare, nună mare,
Fă-ți cămeșa largă-n poale,
Să treacă nunu călare,
Să treacă la București,
Să-ți aducă flori domnești,
Finii să-ți împodobești.”

7.4 Comuna Mădârjac

Arhitectura populară, în trecut mult dezvoltată la construirea caselor, la așezarea și confecționarea porților și stâlpilor, se menține acum din ce în ce mai rar. Portul național a dispărut din practica zilnică, costumele populare nu se mai confecționează. În fiecare duminică sunt organizate jocuri la sala de festivități sau în aer liber, în centrul satului sau la marginea pădurii, când vremea o permite. Se respecta o anumită ordine: se începe cu sârba, hora, ruseasca, ciobănașul și se termina cu corăbeasca.

Se păstrează obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă și de perioada Anului Nou: capra, jianul, ursul, călușul. Odată cu sosirea serii începe mersul cu uratul sau colindatul, în grupuri mai mari sau

mai mici. După ce satul a fost brăzdat în lung și-n lat de numeroase plugușoare, urmează dimineața zilei de 1 ianuarie, când se merge cu semănatul pentru a ura un an bogat.

8. Mitologie

Petru Caraman, referindu-se la miturile sărbătorilor de iarnă, susţine: "Crăciunul relevă numeroase reminiscenţe folclorice, de ordin mitologic, deoarece este sinteza tuturor solemnităţilor, cutumelor, superstiţiilor şi riturilor ciclului păgân al sărbătorilor de iarnă, consacrate soarelui şi totodată cultului morţilor. La rândul său, carnavalul cu măşti relevă numeroase reminiscenţe folclorice de ordin greco – trac, consacrate lui Dionysos şi celebrărilor lui însoţite de acoliţi mascaţi."

Măştile de Anul Nou sunt simboluri arhaice în mitologia românească. Ele ne amintesc de mitul cosmogonic, al înnoirii periodice a lumii. Civilizaţiile agricole au elaborat o religie cosmică, în care activitatea mito – religioasă este concentrată în jurul misterului central, înnoirea periodică a lumii. După Mircea Eliade," la fiecare An Nou reîncepe creaţia, iar mitul cosmogonic este considerat modelul exemplar al oricărei creaţii. Mitul cosmogonic se constituie ca imago mundi, pentru al cărui adevăr însăşi existenţa stă mărturie."

Cosmogoniile arhaice se constituie într-un univers al miturilor. Orice mit este o cosmogonie în măsura în care povesteşte apariţia unei noi situaţii cosmice sau a unui eveniment primordial. Ernest Cassirer, care dezvoltă o filosofie a formelor simbolice, descrie mitul ca formă a gândirii simbolice, arhaice, ce îşi asumă ideea de forţă magică.3 Romulus Vulcănescu defineşte mitul drept un elaborat polivalent, polisemic şi poliglosic al logicităţii gîndirii mitice, (...) permanent actic în cultură, indiferent de nivelul stadial istoric al acestei gândiri.4 Cultul soarelui din perioada epocii bronzului a fost probabil generat de dezvoltarea economiei agricole, deoarece soarele este principalul creator al fertilităţii.

Dacii şi geţii şi-au făurit de-a lungul milenarei lor civilizaţii un sumum de obiceiuri, de tradiţii şi de ritualuri axate, la origine, pe soarele ce reînvie natura. Acestea se celebrau în tot cursul anului mai cu seamă primăvara şi la începutul iernii, în Ajunul Anului Nou.

Petru Ursache, parafrazându-l pe Mircea Eliade, susţine că: universul mental al lumilor arhaice a ajuns până în zilele noastre, păstrat nu în chip dialectic în credinţele explicite ale oamenilor, ci conservat în mituri, simboluri, obiceiuri care, oricâte degradări ar fi suferit, au încă sensurile originare transparente.7 Jocurile cu măşti din Moldova, ce au loc cu prilejul Anului Nou, sunt obiceiuri arhaice, cu origini în îndepărtatele rituri agrare şi pastorale, neolitice şi traco – getice, rituri care au evoluat şi s-au dezvoltat simultan cu riturile funerare şi cultul morţilor – strămoşi.

Constituite în alaiuri de capre, cerbi, ţapi, berbeci, boi, struţi, cocostârci, cai şi urşi şi în sunetul tălăngilor, al zurgălăilor, al fluierului şi al tobelor, măştile străbat şi acum satele în ajunul şi în ziua de Anul Nou, amintind de serbările bacchice şi dionysiace din antichitatea greco – romană, ca şi în general de toate vechile serbări de pretutindeni legate de cultul fertilităţii şi al fecundităţii.

Jocurile cu măşti se organizau în antichitate primăvara, când începeau muncile agricole, dar reforma calendarului roman din anul 46 î Hr. (din timpul lui Iulius Caesar) fixează data de 1 ianuarie pentru începutul anului în loc de 1 martie şi de atunci are loc mutarea obiceiurilor de primăvară în plină iarnă.

Vechimea, bogăţia şi spectaculozitatea măştilor de teatru tradiţional din Moldova atestă existenţa pe aceste meleaguri a unor milenare obiceiuri, dar şi continuitatea lor; totodată, măştile în sine constituie dovezile istoriei nescrise a unor obiceiuri străvechi. Criticul de artă francez Pierre Francastel, vorbind în general despre măşti, afirma: “Măştile sunt arhivele unui popor care, ignorând scrisul, n-a putut să-şi înregistreze istoria în biblioteci (...). Societatea măştilor rămâne cartea înţelepciunii popoarelor.”

Referitor la aceste străvechi obiceiuri, Mircea Eliade susţine că: “asemenea ceremonii sunt încă populareîn balcani, în România mai ales, în timpul celor 12 zile, din Ajunul Crăciunului până la Bobotează. La origine, acestea erau ceremonii în legătură cu întoarcerea periodică a morţilor şi comportau tot felul de măşti animale, capră, urs... În continuare acelaşi autor adaugă: Avem destule probe ale moştenirii păgâne, adică geto – dacice şi daco – romane la români. Este de ajuns să te gândeşti la cultul morţilor şi la mitologia funerară, la riturile agrare, la obiceiurile sezoniere, la credinţele magice etc., care, se ştie, persistă abia schimbate de la o religie la alta, timp de milenii.” Societăţile neolitice cunoşteau cultul morţilor, căruia mai târziu i se adaugă idei noi. “Pământul în care sălăşluiesc strămoşii este acelaşi cu cel din care în fiecare an apare în chip miraculos hrana întregii comunităţi: de aici ideea că spiritele morţilor contribuie la încolţirea seminţelor.” În credinţele şi obiceiurile româneşti, ploile moşilor, care ajută recolta, încep în preajma Moşilor de vară, sâmbătă înainte de Rusalii. Această sâmbătă este una dintre cele mai mari sărbători de pomenire a morţilor, care persistă până astăzi în tradiţiile poporului nostru. (Informator Maria Gh. Pavel, 87 de ani, 1981, Popeşti – Iaşi).

Vasile Pârvan susţine că Rusaliile ţăranilor noştri, sunt serbate astăzi ca acum 1900 de ani de către strămoşii noştri. Cuvântul moşi de origine străveche, probabil traco – getică, s-a păstrat în vocabularul românesc. Sărbătoarea Rusaliilor se potrivea cu datinile şi obiceiurile tracilor, care credeau în nemurirea sufletului şi aveau un foarte elaborat cult al strămoşilor. Cei morţi erau consideraţi apărători ai celor vii, de aceea li se aduceau prăznuiri şi închinări.

Morţii consideraţi ca sământă aflată în germinaţie în trupul unei divinităţi a pământului, cum era orice zeiţă – mamă telurică, erau socotiţi ei înşişi ca puteri nutritoare, germinatoare şi crescătoare. Practicile magice în legătură cu prezenţa pe pământ a morţilor, în preajma Anului Nou, când au loc jocurile cu măşti, se bizuiau, cum a subliniat Petru Caraman, pe credinţa că în noaptea de Crăciun se deschid mormintele şi ies strigoii şi duhurile morţilor în lume.(...) Sufletele morţilor umblă în tot timpul celor 12 zile de iarnă, noaptea. La Bobotează e vremea când libertatea lor încetează. Ele trebuie să reintre în sălaşul lor subpământean. Cum însă nu vor s-o facă singure, apare obiceiul alungării duhurilor, care s-a întâlnit şi în Valea Oltului şi în zona Făgăraşului, denumit "baterea tufei." În Moldova, în zona Iaşilor, distrugerea şi aruncarea măştilor în seara de Anul Nou sunt similare cu această practică.

Cultul morţilor, ca şi cultele agrare, există şi la alte popoare de pe glob. La triburile indiene din California, cu ocazia Anului Nou, nemuritorii sunt prezenţi pe pământ. Ritualul înnoirii anuale a lumii este cea mai importantă ceremonie mito – religioasă a acestor triburi.

În Mexic şi în Peru ceremoniile cu măşti erau legate de cultele funerare. Dansurile rituale se executau după fluier şi tobă, instrumente străvechi folosite şi în jocurile cu măşti la români. Cultele agrare şi funerare sunt cunoscute de egipteni, de popoarele Africii. Măştile sunt folosite pentru a aduce ploaia necesară recoltei. Ele apar în riturile funerare, ca şi în alte ocazii, ca agenţi ai fertilităţii agricole. Mircea Eliade susţine că în sudul şi în sud – estul Europei folclorul şi practicile religioase ale populaţiilor rurale mai înfăţişau încă, la sfârşitul celui de al XIX – lea veac, figuri, mituri, ritualuri din cea mai îndepărtată antichitate, ba chiar din preistorie.

Imagini ale măştilor de Anul Nou (capră, urs, bou) s-au găsit pe placa de ceramică ornamentală din interior din secolul al XVI – lea, descoperită la Iaşi în 1961, şi care în prezent se află în Muzeul de Istorie a Moldovei din Iaşi. Jocurile cu măşti sunt descrise în multe izvoare din secolele XVII – XVIII. În anul 1656, ambasadorul suedez Welling, cu ocazia vizitei făcute la Iaşi, descrie obiceiul caprei: În joc (...) figura o capră, în care era vârât un om şi pe care o juca un băiat. Sfârşind jocul, băiatul trăgea cu o săgeată în capră şi astfel hora se sfârşea, iar băiatul căpăta un bacşiş. Se înfăţişa deci primitiv o scenă de vânătoare.

În secolul al XVIII – lea, Del Chiaro aminteşte de obiceiurile populare de Anul Nou şi despre jocul de Crăciun al Cloanţei şi al Uncheşului: "Ea cu un plisc ca de pasăre, iar el cu o mare barbă falsă şi care spuneau fel de fel de necuviinţe." În Descrierea Moldovei, Dimitrie Cantemir cansacră jocului un paragraf semnificativ. Pe timpul lui Dimitrie Cantemir, jocul era simplu format din două personaje – turca şi moşul de turcă. Jocul Turca şi Moşul de turcă din Moldova, sau Brezaia şi Moşul Brezăii în Muntenia, au un caracter străvechi, aparţinând datinilor şi spectacolelor comune pentru întreg sud – estul Europei.

În studiul etnografic al lui Tudor Pamfile, ca şi în alte monografii recente, este descris întregulalai al caprei, cu măştile apărute de-a lungul evoluţiei jocului. În Moldova, pregătirea jocurilor tradiţionale cu măşti începe la Lăsata Secului, la începutul postului, când tinerii tocmesc lăutari să le cânte la sărbători şi în seara de Andrii (29/30 noiembrie), când are loc conform tradiţiei, păzitul usturoiului.

Referitor la acest obicei, Petru Caraman afirmă: Usturoiul şi în antichitate avea acelaşi rol, ca şi azi, de a îndepărta de locuinţa omului duhurile rele care, la sărbătorile închinate morţilor părăseau lumea subpământeană, mormintele toate deschizându-se şi deveneau foarte îndrăzneţe. Superstiţia antică îşi închipuia că poate opri spiritele morţilor, nocive, prin ajutorul usturoiului, întocmai ca şi la români până astăzi, în noaptea Sfântului Andrei. Ovidiu Bârlea este de părere că în această perioadă morţii participau nu numai sufleteşte, ci chiar gustau din ofrandele festive, cel mai adesea din vase aşezate anume pentru ei, deci înfruptându-se din aceleaşi lucruri ca şi cei vii. Urme ale acestei concepţii străvechi pot fi surprinse într-o seamă de practici legate de moşii de Crăciun ca şi de unele detalii ale colindatului. T.T. Burada arăta la începutul secolului trecut că obiceiurile de Anul Nou din Moldova şi din Transilvania sunt identice: Cantemir descrie turca din Moldova pe la începutul secolului trecut (al XVIII – n.n.) şi eu cunosc turca actuală din Transilvania, anume, pe cea din Ţara Oltului, ambele sunt identice.

În Moldova, zona Iaşilor, alaiul caprei este constituit din tineri care au ieşit la joc şi care se bucură de încrederea sătenilor. Aceeaşi tineri care în seara de Andrii, au păzit usturoiul merg de Anul Nou cu capra.

Alaiul caprei constituie componenta principală a desfăşurării carnavalurilor populare cu măşti de Anul Nou. Ca variante ale străvechilor turca sau brezaia, măştile de capre, cerbi, ţapi, berbeci, boi, cocostârci, struţi au aceeaşi semnificaţie. Asemănarea şi unitatea lor se desprinde din joc, clănţănitul maxilarului inferior fiind un elemnent obligatoriu la aceste măşti, iar dacă măştile de capră, cerb, bou, struţ reprezintă animale diferite, jocul le uneşte pe toate, ca şi muzica instrumentele după care el se execută, fluierul şi toba însoţind întotdeauna aceste spectacol.

Ideea morţii şi învierii este predominantă în spectacolul cu măşti de Anul Nou, punctul culminant al locului fiind încetarea din viaţă a animalului, care este apoi descântat şi reînviat. Vatra satului este scena pe care se desfăşoară jocurile populare cu măşti, spectatori fiind toţi locuitorii din sat.

La împodobirea măştilor participă întreaga colectivitate. Sunt scoase la lumină diferite podoabe, panglici colorate, hurmuz, zgărdiţe de mărgele, flori de lămâiţă, busuioc, năframe, bârneţe, brâie, barize, ca şi alte piese de port popular tradiţional care se păstrează în lăzi pentru astfel de ocazii. De asemenea, sunt oferite celor care solicită bucăţi de blană, lână, cânepă, pene,

cârpe, pentru confecţionarea măştilor sau haine uzate pentru costumaţie. Cu acest prilej ies la iveală tălăngile, clopoţeii, zurgălăii şi curelele din piele cu nasturi metalici pe care mascaţii le poartă de Anul Nou. Acest fenomen, al participării colective la îmbrăcatul cetelor de feciori la împodobitul măştilor, s-a întâlnit şi în Ţara Oltului, după descrierile lui T.T. Burada şi T. Herseni.

În Podişul Central Moldovenesc, zona Iaşilor, zgomotul asurzitor al tobelor bătute cu insistenţă în timpul nopţii, începând de la Andrii, dar mai ales în Ajunul şi în ziua de Anul Nou, când i se adaugă cel al tălăngilor, zurgălăilor, fluierelor, aveau în vechime rostul de a ţine departe de casa omului spiritele rele.

Carnavalul cu măşti începe în Ajunul Anului Nou, când are loc întâlnirea, în centrul satului, a tuturor formaţiilor şi primul spectacol. La aceste întâlniri au loc întreceri între cetele de mascaţi. În satul Popeşti – Iaşi, moşnegii de la fiecare capră sunt apărătorii şi ei au cel mai important rol în joc. Despre ceata învinsă vorbeşte tot satul, iar moşnegilor nu le mai rămâne decât să încerce să se răzbune. Moşnegii de la capră reprezintă pe strămoşii care s-au întors să petreacă în sat; ei au acelaşi rol ca Anul vechi din jocul dramatic al Jienilor şi moşul de la priveghi. Moşnegii din străvechiul ritual de înmormântare păgân, imagini evoluate din ritul morţilor strămoşi, devin figuri centrale în jocurile tradiţionale cu măşti. În afară de moşnegi, nelipsite din alaiul caprei sunt babele, apoi personaje care reprezintă meşteşuguri săteşti sau anumite profesiuni, precum căldărarii, fierarii, negustorii, doctorii, militarii.

Capra era jucată de un tânăr care, în ritmul tobelor şi al fluierului, imită salturile animalului. Personajul care însoţeşte capra este ciobanul; el joacă şi strigă: “Ţa, ţa, ţa, căpriţă ţa / De la munte team adus / Cu beteală şi hurmuz.... “ Irozii, în număr de 10 – 15, bat tobele după cântecul fluierului. Fetele, la capră, sunt doi tineri frumoşi, îmbrăcaţi în haine femeieşti; fetele şi femeile din sat sunt excluse de la aceste jocuri. Alaiul caprei este condus de arnăut. De acesta ascultă toţi participanţii. “Aşa cum ascultă compania de căpitan, aşa ascultă tineretul de la capră de arnăut.” Arnăuţii au acelaşi rol pe care îl are birăul în organizarea cetelor de feciori din Ţara Oltului.

Referitor la întrecerile ce au loc în formaţiile de măşti, T. T. Burada, care descrie măştile din Porceşti – Ţara Oltului, susţine că unde sunt două turce, fiecare începe de la un cap de sat şi când se întâlnesc se întrec jucătorii; turcaşul învingător primeşte o coroană de iederă pe care ca semn de distincţie, o poartă între coarne, cât ţin sărbătorile.Turca, în Transilvania, se joacă începând din Ajunul Crăciunului până în Ajunul Crăciunului cel mic, înţelegându-se prin Crăciunul cel mic Anul Nou.

Urătura sau Pluguşorul este un străvechi obicei. Arnăutul care urează evocă epopeea muncii agrare, începând cu aratul, semănatul, seceratul, treieratul, măcinatul şi făcutul colacilor. În

dimineaţa de Anul Nou, arnăutul seamănă şi, aruncând boabe de grâu, repetă versurile: "Ca merii, ca perii /În mijlocul verii / Ca toamna cea bogată / Toată lumea-mbelşugată... "

Aruncatul boabelor de grâu, ca simbol al belşugului, al străvechiului cult al grâului, al vegetaţiei, se foloseşte şi în obiceiurile legate de ciclul vieţii. La nuntă, de exemplu, se aruncă cu boabe de grâu în prag, când vine mirele să ia mireasa sau când scot danţul din casă, înainte de plecarea la cununie. Colacii se folosesc de asemenea la naştere, nuntă şi înmormântare. Primul colac pe care gospodina îl face de Anul Nou se păstrează la icoană până primăvara. Din acest colac mănâncă boii înainte de a trage prima brazdă, primăvara, după ce mai întâi au fost tămâiaţi. (Bivolari – Iaşi). Prima turtă pe care femeia o face în Ajunul Crăciunului (se numeşte Crăciun) se păstrează ca să i se dea vacii când are viţel. În timp ce capra cu ciobanul joacă, celelalte măşti umane execută fiecare rolul în acelaşi ritm. Arnăuţii cu fetele dansează hora specifică satului după cântecul fluierului şi bătaia tobelor. La sfârşitul jocului, arnăutul, ca reprezentant al formaţiei, primeşte un colac frumos.

Măştile animale, ca şi cele umane, constituie un important capital al culturii noastre populare.Masca este un obiec ritual, dar, încă din antichitate, ea devine şi obiect de recuzită, un element al spectacolului. Inscripţia găsită în apropiere de Zlatna, la Petroşani, "Libero patri et libere Herclianis et cervalus." (CIL, III/1303) ne aminteşte de existenţa unor divinităţi autohtone dacice, în legătură cu cultul lui Liber şi al Dianei, care ar oglindi supravieţuirea tradiţiilor populaţiilor locale.

După etnograful polonez Tadeusz Seweryn, măştile de Anul Nou simbolizează fertilitatea pământului şi abundenţa recoltelor. El descrie masca de bou (turon) de capră (koza), şi de urs; semnificative sunt versurile: Unde turon sau koza trece / Grâul va creşte...36 Măştile animale şi umane de Anul Nou se întâlnesc şi în sud – estul Europei.

În era creştină, aceste culte păgâne au rămas destul de puternice. În secolul al VII – lea, episcopul de Cantebury decreta că orice persoană care se va deghiza în cerb sau taur la calendele din ianuarie, adică se va travesti în animal, va suferi o interdicţie de trei ani, deoarece această practică este demonică. Este cunoscut şi cultul taurin cretan, ale cărui reminiscenţe supravieţuiesc în Corridas, serbări tradiţionale în Spania contemporană. În Asia ca şi în Africa, jocurile cu măşti sunt practicate în special cu ocazia sărbătorile fertilităţii. În Japonia, serbările cu boul ritual care ia parte la ceremonia plantării orezului sau dansul animalier cu opt cerbi executat la templul Schintoiquie sunt cunoscute şi în prezent.39 Izvoarele folclorice se referă la taur, capră sau porc ca fiind animale care reflectă atât cultul fecundităţii cât şi cultul strângerii recoltei.

În Dacia intercarpatică, Dionysos – Bacchus este cunoscut sub numele de Liber şi Libera, iar ca simboluri dionysiace, viţa de vie este frecventă pe tot felul de monumente funerare. Cultul lui Liber Pater, zeu de veche origine italică, asimilat cu divinitatea greacă Dionysos, adoptată de

romani sub numele de Bacchus, a cunoscut, aşa cum atestă inscripţiile, dar mai ales reprezentările plastice de toate categoriile, o popularitate neegalată de alte divinităţi.

Cultul taurin cretan a avut la originea sa o mulţime de practici şi obiecte de cult.42 Cele mai măreţe realizări artistice din lumea antică emană din această insulă, aşa cum s-au păstrat pe cupele de aur de la Vaphio (Peloponez), unice ca operă de artă.

În concluzie, menţionăm că în mitologia românească jocurile cu măşti populare din Moldova sunt dovezi concludente ale existenţei cultului fertilităţii şi cultului morţilor – strămoşi la traco – geţi şi daci. Teodor T. Burada susţine că obiceiurile au urme în foarte îndepărtata mitologie tracică, iar bourul şi taurul sunt animale sacre la geto – daci. Dumitru Berciu evidenţiază frecvenţa reprezentărilor zoomorfe: taur, cerb, urs, capră, cal şi porc. Deducem, deci că, în cultele autohtone, aceste animale erau socotite sacre, figurări ale zeilor vegetaţiei. Reprezentările acestor animale continuă să persiste în jocurile cu măşti de Anul Nou ca urmare a unor străvechi culte şi obiceiuri moştenite de la autohtoni. În jocurile cu măşti animale, la români, predomină figurarea caprei, ursului, calului, cerbului, ţapului, berbecului, boului, păsărilor, măşti pe care, în cercetările noastre le-am întâlnit în Moldova.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Balș, Gheorghe, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Institutulde Arte Grafice, București, 1933.

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Ed. Minerva, București, 1975.

Catalogul documentelor moldovenești, vol. III, Ed. Arhivelor Statului, București, 1957. Chirică, Vasile, Tanasachi, Marcel, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984.

Chiriță, Constantin, *Dicționarul geografic al județului Iași,* 1899.

Ciubotaru, Mircea, Zară, Petroliana, *Comuna Horlești*, Ed.Performantica, Iași, 1999.

Codrescu, Theodor, *"Averea Bălșască"la 3 decembrie 1792*, Uricariul, XXII, Iași, 1893.

Codrescu, Theodor, Revista Istorică, Iași, anul III,1934.

Costăchel, Valeriu, *Despre problema obștilor agrare din Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XV),* în Studii și cercetări istorice, nr.1/1951, Ed. Academiei, București.

Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Dumești.*

Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Miroslava.*

Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Popești.*

Direcția Județeană de Statistică Iași, *Fișa comunei Mădârjac.*

Documenta romaniae historica, vol.XX, Ed.Academiei, București, 1976.

Documente privind istoria României, Ed. Academiei, București, 1955.

Documente privind relațiile agrare, Ed. Academiei, București, 1966.

Dogaru, Maria, *Un armorial românesc din 1813. Spița neamului Balș,* D.G.A.S., București, 1981.

Ghibănescu, Gh., *Surete și izvoade*, vol. XV, 1920, Iași.

Giurescu,C. Constantin, *Studii de istorie socială,* București, 1943.

Giurescu, C. Constantin, Panaitescu, P.Petre, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova în orânduirea feudală*, Ed. Academica, București, 1964.

German, Elena, *Un domeniu feudal din ținutul Cârligăturii,* în Cercetări Istorice, 2005-2007. Gonța, Alexandru, *Documente privind istoria*, Ed. Academiei, București, 1991.

Gonța, Alexandru, *Satul în Moldova medievală*, București, 1986.

Iorga, Nicolae, Studii și documente cu privire la istoria românilor,vol.XX, București, 1910.

Lahovari ,George, *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. IV, București, 1898.

Monografia comunei Miroslava, județul Iași. Istorie și actualitate, Ed. Kolios, Iași, 2009.

Monografie*, Un veac și jumătate de învățământ agricol la Miroslava, 1831-1981*, Iași,1981.

Obreja, A., *Dicționarul geografic al județului Iași*, Ed. Junimea, Iași.

Ostaciu, Mihai, *Despre populație* în Revista de istorie: De la comuna Cucuteni la comuna Lețcani, numărul 3, februarie 2003, Iași.

Ostaciu, Mihai, *Cadrul natural medieval* în Revista de Istorie: de la comuna Cucuteni la comuna Lețcani, numarul 2, iunie 2002, Iași.

Stoicescu, Nicolae, *Curteni și slujitori*, Ed. Militară, București, 1988.

Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Ed. Academiei, București, 1974.

Susai, Ștefan, *Monografia comunei Miroslava. Despre oameni și locuri*, Ed. Masterprint, Iași, 2013.

Tezaurul toponimic al Moldovei, vol. I, partea I, Ed. Academiei, 1991.

Văleanu, M.C., *Așezări neo-eneolitice din Moldova*, Ed. Helios, Iași, 2003.

Ursache, Ovidiu, *Comuna Lețcani: comunitate și ideal*, Ed. Golia, Iași, 2006.

Zaharia, Nicolae, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Ed. Academiei, București, 1970.

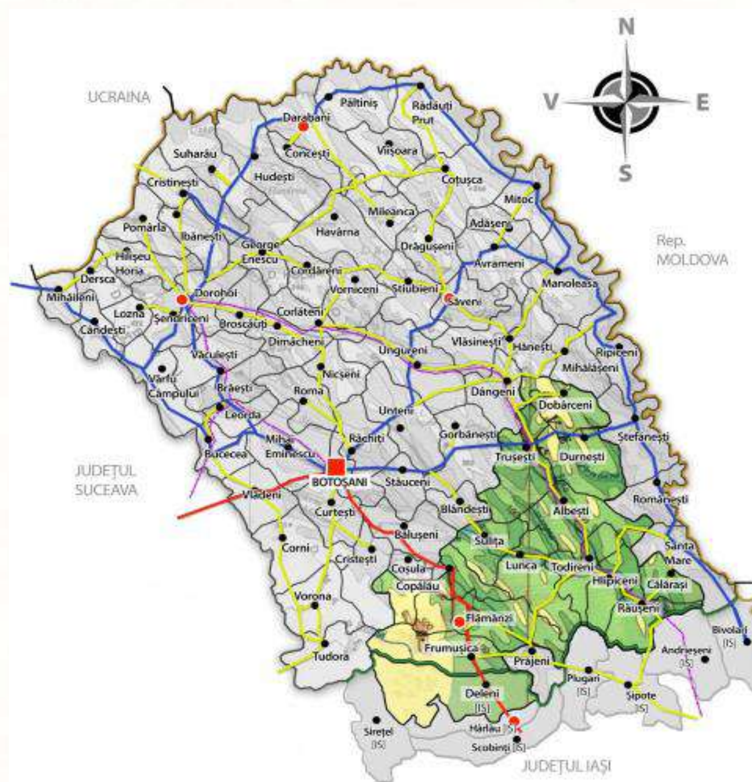
TERITORIUL GAL „ASOCIAȚIA LEADER COLINELE MOLDOVEI”

(jud. Botoșani şi Iaşi)

Autori:
Prof. Mihaela FILIP, Școala Gimnazială, nr.13 Botoșani
Prof.dr. Daniel BOTEZATU, Colegiul Național “Mihai Eminescu” Botoșani
Prof. Maria – Laura TOCARIU, Muzeul Județean Botoșani

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

Comunele Albeşti, Călărași, Copălău, Durnești, Dobârceni, Frumuşica, Hlipiceni, Lunca, Răuseni, Suliţa, Todireni, Trușești și oraşul Flămânzi din judeţul Botoşani, precum și Comuna Deleni din judeţul Iași.

Prezentarea generală a Asociaţiei Leader „Colinele Moldovei"

Teritoriul Asociaţia Leader „Colinele Moldovei" cuprinde un număr de 14 localităţi, din care 13 localităţi sunt cuprinse în judeţul Botoşani (comunele Albești, Călărași, Copălău, Dobârceni, Durnești, Frumușica, Hlipiceni, Lunca, Răuseni, Sulița, Todireni, Trușești, la care se adaugă orașul Flămânzi) şi 1 localitate în judeţul Iaşi (comuna Deleni). Microregiunea Asociaţia Leader „Colinele Moldovei" este situată în Regiunea de Dezvoltare Nord – Estică, în partea de sud a judeţului Botoşani. Din punct de vedere administrativ, teritoriul microregiunii ocupă 16,99% din teritoriul judeţului Botoşani şi 2,82% din suprafaţa judeţului Iaşi. Microregiunea „Colinele Moldovei" se învecinează cu mai multe localităţi din cele două judeţe amintite anterior:

→ La Nord: comunele Dângeni, Hănești și Mihălășeni din județul Botoşani;

→ La Est: orașul Ștefănești, comunele Românești şi Santa Mare din judeţul Botoşani;

→ La Sud: comuna Andrieşeni, comuna Şipote, comuna Sireţel (judeţul Iaşi), comuna Prăjeni (judeţ Botoşani), oraşul Hârlău (judeţul Iaşi);

→ La Vest: comuna Gorbănești, comuna Blândești, comuna Băluşeni, comuna Coşula, comuna Cristeşti şi comuna Tudora ce aparţin judeţului Botoşani.

Coordonatele geografice ce delimitează microregiunea prezentată sunt:

→ Limita nordică (comuna Dobârceni, judeţul Botoşani) 47°50`latitudine N;

→ Limita sudică (comuna Deleni, judeţul Iaşi) –47°25 ` latitudine N;

→ Limita vestică (comuna Deleni, judeţul Iaşi) – 26° 39`longitudine E;

→ Limita estică (comuna Călăraşi, judeţul Botoşani) – 27° 19`longitudine E.

Accesul în localităţile componente ale microregiunii „Colinele Moldovei" se poate realiza atât prin intermediul căilor rutiere, cât şi prin intermediul căilor feroviare. Astfel, principalele drumuri care deservesc acest teritoriu sunt: DN28B (Târgu Frumos – Hârlău – Frumuşica – Flămânzi – Botoşani); DN29D (Botoşani – Stăuceni – Truşeşti – Ştefăneşti); DJ292B (Flămânzi – Prăjeni – Plugari – Şipote); DJ297 (Silişcani – Blândești – Suliţa – Lunca – Todireni); DJ292 (Truşeşti – Albeşti – Jijia).

În ceea ce priveşte accesul prin intermediul căilor feroviare, acesta se poate realiza prin localităţile situate în partea de est a microregiunii. Astfel, există staţii CFR în cadrul comunelor Răuseni şi Todireni (calea ferată simplă neelectrificată 608). De asemenea, accesul prin intermediul căilor feroviare se poate realiza şi prin oraşul Hârlău, situat la circa 5 km de comuna Deleni (calea ferată simplă neelectrificată 607).

Microregiunea Asociaţia Leader „Colinele Moldovei” este situată la o distanţă de aproximativ 79 km de Aeroportul Internaţional Iaşi și aproximativ 60 km de Aeroportul Internațional „Ștefan cel Mare” Suceava.

Suprafaţa totală de microregiunii Asociaţia Leader „Colinele Moldovei” este de cca. 1001 ha. Localitatea componentă a microregiunii care are cea mai mare suprafaţă este comuna Deleni (154,53 ha), aceasta fiind urmată de oraşul Flămânzi (108,71 ha), comuna Albeşti (96,35 ha), comuna Frumuşica (84,93 ha) şi comuna Durneşti (75,02 ha). Pe de altă parte, localitatea cu cea mai scăzută suprafaţă din cadrul microregiunii este comuna Răuseni (50,99 ha). Din suprafaţa microregiunii, 11,34 % este ocupată de localităţi urbane (oraşul Flămânzi) şi 88,66% de localităţi rurale.

Cea mai importantă resursă naturală este fondul funciar destinat în proporţie de 71,8% utilizării agricole. Potrivit Institutului Naţional de Statistică, 50,75% din terenul acoperit de Asociaţia Leader „Colinele Moldovei” reprezintă teren arabil, fondul silvic ocupând o suprafaţă de 189,18 ha, reprezentând 19,74% din teritoriul microregiunii.

O altă resursă de la nivelul microregiunii este reprezentată de Siturile de importanţă comunitară Natura 2000: ROSCI0141 Pădurea Ciornohal (Judeţul Botoşani, comuna Călăraşi) şi ROSCI0076 Făgetul Humosu (Judeţul Iaşi, comuna Deleni). Alte arii protejate din cadrul microregiunii Asociaţia Leader „Colinele Moldovei” sunt: Rezervaţia Buduhala-Copalău - 46,6 ha (comuna Copalău), Rezervaţia Tiganca – 86 ha (comuna Flămînzi), Rezervaţia Frumuşica – 12,2 ha (comuna Frumuşica), Rezervaţia Schitul Bals – 57,2 ha (comuna Frumuşica) şi Zona M-rea Cozancea – 71,3 ha (comuna Lunca).

La nivelul microregiunii Asociaţia Leader “Colinele Moldovei” există mai multe obiective culturale incluse în Lista monumentelor istorice 2010, realizată de Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional prin Institutul Naţional al Patrimoniului. În cele 13 localităţi component ale microregiunii sunt înregistrate 69 monumente istorice, ce datează din perioade variate de timp, ca Ansamblul conacului Cantacuzino – Deleanu, Conacul Cantacuzino – Deleanu, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Schitul Lacuri (Deleni) din Codrul Delenilor, Ansamblul curţii boiereşti Crupenschi, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Biserica de lemn „Sf. Nicolae”, Monument comemorativ al Răscoalei din 1907, Monumentul Eroilor din Războiul pentru Independenţă, Pavilioanele spitalului de la Suliţa, Biserica „Sf. Nicolae”, Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” – Cozancea, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, etc.

Prezentarea unităților administrativ-teritoriale componente

SULIȚA

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Sulița este situată în partea central sudică a județului Botoșani, localizată fiind în partea sudică a Câmpiei Jijiei Superioare și a Bașeului, la o distanță de 25 km de municipiul Botoșani. Poziția matematică este dată de intersecția paralelei de $47^{0}39^{"}34^{""}$lat N cu meridianul de $26^{0}56^{"}53^{""}$long E.

Vecinii comunei Sulița sunt în nord comuna Blândești, în nord-est comunele Trușești și Albești, în est și sud-est comuna Lunca, la sud și sud-vest comuna Copălău iar în partea de vest și nord-vest comuna Bălușeni.

Cu o suprafață de 6.561 ha are din anul 2003 ca structură administrativ teritorială satele Sulița, Dracșani și Cheleș.

Geostructural, teritoriul comunei este amplasat pe o veche unitate de platformă, Platforma est europeană, formată din două etaje structurale: un etaj inferior, precambrian, construit din roci cristaline, cutate, și un etaj superior, postproterozoic, sedimentar necutat (gresii, marne, calcare nisipuri, prundișuri), cu o grosime de peste 1000 m, format în urma unor repetate regresiuni și transgresiuni marine. Aspectul actual al reliefului s-a schițat din sarmațian, sub acțiunea modelatoare a rețelei hidrografice și a proceselor de versant.

Teritoriul se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, ale căror suprafețe coboară domol spre sud-sud-est. Cele mai mari altitudini se găsesc în dl. Cozancea – 241 m, în nord-estul comunei, iar cea mai joasă altitudine apare în Valea Sitnei – 73,5m la ieșirea din comună, în dreptul satului Cheliș. Altitudinea medie a reliefului comunei este 157,2 m. Interfluviul Sitna – Cozancea este format dintr-un șir de dealuri la vest de Valea Sitnei, în vestul comunei: dl.Păducel 158 m, dl.Dracșanilor 155 m, dl. La Lozii 192 m, dl. La Vie 176 m, dl. La Trei Pietre 156 m, dl.Dolinei 174 m, dl.Pdișul lui Corlat 174 m; un șir de dealuri în partea centrală a comunei format din dl. Velniței 152 m, dl.Ciocănești 173 m, dl.Imașul Târgului 182 m, dl.Cheliș 185 m; un șir de dealuri în partea de est-nord-est a comunei, între Valea Săcrierului și Valea Cozancea: dl.Ceretei, dl. Săcrierului 175 m, dl.Maga 176 m, dl. Cozancea 241 m, dl. Zlătunoaia 222 m. Între Valea Burla și Valea Săcrierului, zona centrală a comunei este un podiș – Imașul Târgului, suprafață întinsă, asemenea unui pod intefluvial.

Ca tipuri de relief se identifică ***relieful structural***, ilustrat în prezența *văilor de tip reconsecvent*, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți simetrici, larg deschiși, cu puține ruperi de pantă (Văile Sitna, Burla, Săcrierului, Seacă, Donicioaia), a *văilor de tip subsecvent*, orientate perpendicular pe orientarea stratelor, cu versanți asimetrici (Văile Hurjui, Plopilor, Cozancea, Morarului) și a *văilor obsecvente*, cu direcție contrară înclinării stratelor (V. Dolinei). ***Relieful sculptural*** ocupă cea mai mare parte a teritoriului cu suprafața comunei apar procese geomorfologice actuale, eroziunea areolară, sărăturile, eroziunea torențială cu șiroaie, rigole, făgașe, ogașe, travene și râpi(versanții dl. La Vie, dl. Păducelului, dl.Cheliș, dl.Săcrierului) dar și alunecări de teren. ***Relieful de acumulare*** este reprezentat de șesuri(ale Sitnei, Burlei), terase (Sitna), conuri de dejecție și glacisuri de acumulare. Șesul Sitnei până la Sulița-Dracșani are o lățime de 800-1000 m, inundate de apele iazului Dracșani, înconjurat de o fâșie inmlăștinată, acoperită de vegetație hidrofilă.

Teritoriul comunei Sulița are un climat temperat-continental cu exces de ariditate. Media anuală a temperaturii aerului este 9,1^{o}C, cu -4,2^{o}C media lunară pentru sezonul de iarnă și 20,6^{o}C media termică a verii. Amplitudinea medie anuală este 24,8^{o}C. Media anuală a precipitațiilor atmosferice este de 450 mm, numărul mediu anual în care cad precipitații este de 135 zile, din care în medie 40 de zile cu ninsoare. Vânturile se dezvoltă pe culoarul Văilor Sitna, Burla, Cozancea, cu orientare NV-SE. Anual se înregistrază 5-6 zile cu viscol. Ca regionare topoclimatică, întâlnim topoclimatul luncilor în Lunca Sitnei(umiditate și evaporație ridicată, temperaturi scăzute, ceață frecventă), topoclimatul zonelor lacustre - iazul Dracșani, Sulițoaia, Lunca-Sulița (temperaturi mai scăzute, ceață de evaporație, umiditate ridicată), topoclimatul câmpurilor interfluviuale, topoclimatul de pădure(inversiuni termice ziua, stratificare termică noaptea).

Apele curgătoare ce străbat teritoriul comunei Sulița, fac parte din sistemul hidrografic al râului Prut, bazinul hidrografic al Sitnei. Sursa de alimentare este de tip pluvio-nival 85-90% și subteran modereat 10-15%. Pârâul Sitna traversează teritoriul comunei, de la NV(iazul Dracșani), la SE - barajul pepinierei piscicole Lunca Dracșani, pe o distanță de 10,4 km. Primește ca afluenți pârâurile Burla, Valea lui Hârjui, Plopilor, Dolina. Pe teritoriul comunei se află mai multe iazuri. Iazul Dracșani este amenajat în albia Sitnei și există încă de dinaintea primului război mondial, realizat printr-un mic baraj de pământ, construit cu mijloace locale, care inunda o zonă mlăștinoasă din lunca râului Sitna, fiind cel mai mare iaz din câmpia Moldovei. În momentul de față însă, o parte însemnată a lacului a fost colmatată din cauza aportului mare de aluviuni. În ultimul deceniu însă suprafețele irigate din lac au scăzut, folosința principală fiind în prezent piscicultura. Iazul are o producție anuală de circa 400 de tone de pește. Alte iazuri sunt Sulițoaia, amenajat în albia

pârâului Burla și Lunca-Dracșani, amenajat pe albia Sitnei, în aval de barajul iazului Dracșani. Captarea apelor subterane ale zonei necesită fântâni de adâncimi mari(15-20m), au conținut ridicat de săruri minerale și nu sunt potabile, localnicii se aprovizionează cu apă din fântânile situate pe malul iazurilor Dracșani și Sulițoaia.

Teritoriul comunei Sulița se află în zona de silvostepă. Vegetația forestieră este reprezentată de pâlcuri de pădure, rămase din pintenul păduros Copălău-Cozancea-Guranda, pădurile Poienița, Gropile Zahaica, Cornu Focii, Lupădei, Cozancea, cu specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor: stejarul (Quercus robur), gorun(Quercus petraea), carpen (Carpinus betulus), teiul (Tilia cordata), arțarul (Acer platanoides), jugastrul(Acer campestre), ulmul(Ulmus foliacea). La periferia pădurilor se află stratul arbustifer: sângerul(Cornus sanguineea), lemn câinesc (Ligastrum vulgare), crușin (Rhamnus cathartica), porumbar (Prunus spinosa). Vegetația de stepă apare în șesul Sitnei, dezvoltată pe soluri cernoziomice: colilia(Stipa lessingiana), păiușul (Festuca valesiaca), pirul (Agropyrum cristatum). Apare de asemenea vegetația luncilor și vegetația palustră în arealele cu înmlăștiniri perman ente din albia Sitnei și vegetație halofiolă, insular în zonele cu soluri halomorfe. Fauna care apare este cea specifică etajului de foioase: căprioara(Capreolus capreolus), porcul mistreț (Sus scrofa), vulpea (Canis vulpes), vevrița (Scirius vulgaris), dihorul (Mustela putorius). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări: ghionoaia (Picus viridis), ciocănitoarea (Dendrocopos major), huhurezul (Strix aluco), pițigoi (Parus major), numeroase reptile, amfibii, insecte.

Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, de culoare închisă, brun gălbuie, cenușie, negricioasă. Apar hidrisoluri, lăcoviști și soluri gleice în șesurile Sitnei și Burlei, Dolinei, Cozancea, soluri halomorfe de tip soloneț în dl.Cheliș și dl. Sulițoaia.

Populația comunei atinge un număr de 3135 locuitori, cu o densitate medie de 46,6 loc/km^2. Ocupația principală a locuitorilor agricultura și piscicultura.

Turismul are ca principale obiective Mănăstirea Cozancea, Biserica Sf, Nicolae 1820/1826, Pavilioanele Spitalului Sulița – 1883, drumeții în pădurile Poienița și Cozancea și pescuitul sportiv pe Iazul Dracșani și Sulițoaia.

2. Evoluţia istorică a comunităţilor de răzeşi

Există mărturii arheologice care atestă, în unele cazuri, o vechime a locuirii în regiune de circa 4500-5000 de ani. Astfel, în satul Dracșani, în punctul (toponim) *Vatra Satului*, un localnic a

descoperit, în 1940, vestigii care i-au dus pe cercetători la descoperirea unei așezări aparținând culturii Cucuteni, datând din eneoliticul dezvoltat (circa 3000-2500 î. Hr.). Așezarea a fost suprapusă, mii de ani mai târziu, de o așezare deschisă și de o necropolă plană, cercetate în 1974 și datate ca aparținând perioadei medievale târzii[1].

Satul cu cea mai veche atestare documentară din cuprinsul comunei este cel al Dracșanilor, aparținând în vechime de ocolul domnesc al târgului Botoșani și fiind întemeiat sau repopulat de domnie din rațiuni economice. Nu încape îndoială că principalul rost al locuitorilor de aici era acela de a întreţine şi a exploata, în folosul domniei, imensul luciu de apă al iazului cu acelaşi nume de pe Sitna, azi cel mai mare iaz natural din ţară, cu cele circa 574 de ha ale sale[2]. Potenţialul economic al regiunii, mărimea neobişnuită a iazului, aşezarea în imediata apropiere a unui vechi şleah ce lega Iaşii, prin Şipote şi Stroeşti, de Botoşani au dus, în fapt, la apariţia mai multor aşezări pe malul său sau în apropierea iazului: Dracşani, Draxini, pentru ca la 4 august 1763, într-un ispisoc hotarnic, să se menţioneze moşia Bozieni ca fiind „una din săliştile Dracşanului"[3].

Credem că toponimul Dracşani, cu formele sale documentare Dracşanul, Drăcşeni, Drăgşen<i>, dat deopotrivă apei şi aşezării pe care potenţialul său economic a generat-o, derivă dintr-unul din numele proprii Drag, Dragul, Dragoş, Drăguş, extrem de familiar în arealul intracarpatic, ajuns în regiune odată cu unul din purtătorii săi. De altfel, cercetările arheologice efectuate aici au dus la descoperirea unor „resturi de locuire atribuite secolelor XIV - XV şi XVI - XVIII, reprezentând vatra unui sat dispărut, foarte posibil chiar a vechiului sat Dracşani"[4].

Într-un opis al documentelor moşiilor de la ţinutul Botoşani, alcătuit la 20 mai 1841, este menţionat un ispisoc sârbesc din 22 aprilie 1548, de la Iliaş <Rareş>, „doveditor despărţirei dintre moşiile Jolcujănii (Jolcăşeni, azi inclus în Tocileni, *n.ns.*) şi Dracsănii"[5]. Dar prima menţiune a aşezării se face într-un izvor turcesc, referitor la invazia otomană din 1538, când însuşi Soliman Magnificul, în fruntea oştilor sale, a atacat Ţara Moldovei pe al cărui domn, Petru Rareş, voia să îl înlocuiască[6].

---

[1] Octavian Liviu Șovan, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Institutul Național al Patrimoniului, Botoșani, 2013, p.394 (în continuare *Repertoriul arheologic*).
[2] Cifra de 40.000 de ha, preluată dintr-o lucrare a profesorului I. D. Marin este o greşeală de tipar (vezi I. D. Marin, *Botoşanii – apanaj al Doamnelor Moldovei,* în vol. *Botoşani. Istorie şi contemporaneitate*, coord. Stelian Cârstean, Bucureşti, 1969. p. 32).
[3] Direcția Județeană a Arhivelor Statului Iași (în continuare DJASIs), Documente, LDVI/8 (nr.10).
[4] Alexandru Păunescu, Paul Şadurschi, Vasile Chirica, *Repertoriul arheologic al judeţului Botoşani,* vol. II, Bucureşti, 1976, p. 328 (nr. 182).
[5] DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 1).
[6] Mihail Guboglu, Mustafa Mehmed, *Cronicile turceşti privind Ţările Române (secolele XV – mijlocul secolului al XVIII-lea),* Bucureşti, 1966, p. 22.

În acelaşi opis este menţionată o scrisoare, din 11 mai 1632, a câtorva locuitori care dau „celui de atuncia stăpân a Dracşanului patru vecinătăţi loră”[7]. La 27 iulie 1644, Vasile Lupu voievod judecă în pricina de hotar a urmaşilor lui Alexa şetrarul cu locuitorii satului **Slobozia** Dracşenilor de la ocolul târgului Botoşani, pentru nişte locuri din acel sat, hotărând ca nepoţii şi strănepoţii Alexei şetrarului să-şi stăpânească părţile din sus, iar sătenii sloboziei părţile din jos[8].

De remarcat faptul că în anul 1644 locuitorii de aici aveau un statut fiscal aparte, ca unii ce erau **slobodnici**. Care era pricina pentru care locuitorii căpătaseră acest privilegiu de la domnie, pentru că era într-adevăr un privilegiu, ne spune Robert Bargrave, un călător englez care în drumul de la Constantinopol la Londra trece, în 1652, prin Moldova.

Ajungând la Dracşanii de lângă Botoşani, sat pe care el îl plasează greşit în ţinutul Cârligăturii, are prilejul de a asista, într-un atelier local de dimensiuni destul de mari, la fabricarea potasei[9]. Meşteşugul potăşăriei folosea aceeaşi materie primă ca şi cel al sticlăriei, anume cenuşa de potasiu, care rezultă din arderea lemnului. Prin calcinarea cenuşii de potasiu se obţinea potasa sau soda caustică, din care se fabricau săpunurile[10]. Conform aceleiaşi relatări, prin arderea copacilor (un anumit soi de stejar, asemănător fagului englezesc) se puteau obţine două calităţi de potasă, una mai bună, care dacă era ţinută în aer rece se topea după circa o oră şi alta de calitate mai slabă. Şi mai interesantă este o altă informaţie pe care o conţine relatarea lui Bargrave: cel care coordona acest centru de fabricare a potasei de la Dracşani era un scoţian, Black pe numele său[11]!

În aceste condiţii, este de înţeles de ce Dracşanii au fost, pentru o bună perioadă de timp (probabil cât a funcţionat această potăşărie), **moşie răzeşească**, la fel cum se poate explica şi intervalul îndelungat în care a existat această slobozie, ambele ipostaze derivând din interesul domniei de a exploata direct această sursă de câştig, în condiţiile în care o mare cantitate din potasa fabricată ajungea, pe bani frumoşi, peste graniţele ţării[12].

La 26 iulie 1664, Eustratie Dabija voievod scria vornicilor de Botoşani despre jalba călugărilor mănăstirii Humor, cum că satul lor, Feredieni, ar fi împresurat de alte sate[13]. Dând

---

[7] DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 2).
[8] *Catalogul Documentelor Moldovemeşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului, vol.* III, Bucureşti, 1968, p. 346 - 347, nr. 1730 (în continuare *CDM*).
[9] Robert Bargrave, *Povestirea unei călătorii pe uscat de la Constantinopol la Dunkircke,* în *Călători străini despre Ţările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1973, p. 493 – 494 (în continuare *Călători străini*).
[10] Cf. Ştefan Olteanu, Constantin Şerban, *Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în evul mediu,* Bucureşti, 1969, p. 141.
[11] Robert Bargrave, *op. cit.*, p. 493 - 494.
[12] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. XX, Bucureşti, 1911 p. 72 (în continuare *St. şi doc.*), *apud* Ştefan Olteanu, Constantin Şerban, *op. cit*,. p. 141.
[13] DJASIs, Documente, DCCXCI/249.

răspuns domnului în legătură cu rezultatul cercetării, vornicii de Botoşani arată, la un moment dat, că seliştea Feredieni se afla între „Slobozia Mării Tale lui Drăgşan şi între satul Stroeşti, pe Sitna”[14]. Aşadar, la această dată, locuitorii aşezării de aici, aflate în continuare în proprietate devălmaşă, **răzeşească** şi depinzând direct de domnie, continuau să se bucure de privilegiile fiscale ce le erau conferite de statutul de slobozie.

Mai înainte de această dată, la 19 martie 1651, Solomon, clucerul cel mare[15] şi alţi locuitori de la coada heleşteului Dracşani se plângeau domnului de atunci, Vasile Lupu, de abuzurile „dirigătorilor de Botoşani”, care „îmblă de fac nevoe şi val oamenilor de bani şi-i dezbracă, zicând că prind piaştele ce iasă din hăleşteu într-apă dulce când vine apa mare”[16]. Conţinutul documentului ne lasă să înţelegem că un gard împărţea, practic, iazul în două: o parte, ce era administrată de oamenii domniei şi alta, lăsată în folosul **răzeşilor obştii** („ Iar de la gard în sus ca să n-aibă diregătorii nice o treabă a mai învălui oamenii pentru cartea domniei mele, ci să fie cum au fost la alţi domni ce au fost mai înainte de noi”), urmând ca aceşti dregători să supravegheze numai partea de la gard în jos.

La 31 decembrie 1689, Constantin Cantemir voievod îi dă lui Iordache (Gheorghe) Roset, marele vistier, satul „domnesc” Drăgşanul, din ocolul Botoşanilor, cu vecini, cu heleşteul cel mare şi cu vaduri de moară în Sitna, precum şi fostul târg Şcheia, pentru că ajutase ţara cu 15.000 lei (30 de pungi de bani), la vreme de mare nevoie, fiind ţara „biruită cu toate neputinţele” după domnia lui Dumitraşcu Cantacuzino. Prin diata sa din noiembrie 1720, Gheorghe Roset lasă fiului său, Constantin, moşia Dracşani[17]. La 16 iulie 1723, paharnicul Constantin Roset cumpără de la Pătraşcu Başotă (Zosin) stolnicul, stăpân al Jolcăşenilor şi Băluşenilor de mai sus de Dracşani, o parte din Dracşani şi Ciorănii de lângă ei[18].

În drumul său prin Moldova, abatele Boscovich trece, la 9 iulie 1762, prin Dracşani, ai cărui locuitori, auzind că soseşte un ambasador (era vorba de ambasadorul Angliei la Poartă), fugiseră ştiind că această vizită putea însemna noi impuneri pentru ei. Boscovich a văzut la Dracşani vreo 90 de stupi de albine aşezaţi în câte un trunchi scobit de copac acoperit deasupra, pentru fiecare dintre stupi locuitorii plătind domniei 8 parale[19].

---

[14] Idem, DCCXCI/250.
[15] Este vorba de Solomon Bârlădeanu, care fusese şi vornic de Botoşani prin 1648 (Vezi N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova; sec. XIV-XVII* , Bucureşti, 1971, p. 349.
[16] DJASIs, Documente, CCCXXIII/62.
[17] DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 4).
[18] Idem, LDVI/8 (nr. 6).
[19] *Călători străini,* vol. IX, p. 484.

În primii ani ai secolului al XIX-lea, Dracşanii şi Dracsânii (azi Draxini) se aflau în stăpânirea beizadelei Dimitrie Mavrocordat[20], fratele fostului domn al Moldovei, Alexandru II Mavrocordat (zis „Delibey") ca fiu al lui Constantin Mavrocordat şi Ecaterinei (Catrinei) Roset, nepot după mamă al fostului proprietar al Dracşanilor, vornicul Constantin Roset.

Murind Dimitrie Mavrocordat în anul 1817, moşia Dracşanilor e moştenită de fiul acestuia, Constantin (Costache Mavrocordat)[21], după „Împărţala între dumilor boierii fraţi Mavrocordăteşti pe moşii şi alte averi părinţăşti"[22], făcută la 27 decembrie 1806. Prin hrisovul din 2 noiembrie 1817, domnul Scarlat Alexandru Callimachi legiuieşte „târgul Suliţoae ce este pe moşia Dracşanul"[23], impulsionând prin aceasta avântul economic al aşezării. La 16 martie 1820, Mihai Şuţu voievod dă şi el o carte pentru alcătuirea unui târg pe moşia Dracşani, din ţinutul Botoşani, a lui Costache Mavrocordat biv vel postelnic[24]. La 14 ianuarie 1829, hatmanul Costachi Mavrocordat, fiul lui Dimitrie, vinde de veci lui Spiridon Andrei Pavlu „moşiia Dracşanul cu săliştile, în care să cuprinde şi proţesul pentru documenturile numitilor moşii ce au fost amanet la Andrei Pavlu. Mai târziu, Spiridon Andrei Pavlu va vinde această moşie, la rândul său, unui oarecare stolnic Costache Neculau[25]. Între timp, în statistica din 1835, Dracşanii apăreau la ocolul Coşulii, pentru ca în 1838 să treacă la ocolul Miletinului[26]. De la Costache Neculau, moșia Dracșanilor ajunge în proprietatea lui Mihail Sturdza, domnul regulamentar al Moldovei (1834-1849). La moartea acestuia, în 1884, la venerabila vârstă de 90 de ani, moșia îi va reveni fiului său, Grigore M. Sturdza, supranumit „Beizadeaua Vițel", pentru că, având o forță fizică impresionantă, se antrena ridicând viței pe umeri.

În 1864, cu prilejul aplicării legii rurale adoptată de guvernul Kogălniceanu și promulgată de către domnitorul Cuza, 161 de țărani din Dracșani au fost împroprietăriți cu o suprafață de 240 de fălci (circa 343 ha) din moșia lui Mihail Sturdza[27]. În curând aveau să se vadă, însă, neajunsurile acestei legi: abuzurile vechilor proprietari de moșii, insuficiența pământului acordat, imposibilitatea țăranilor de a plăti despăgubirea clăcii etc. În ciuda dispozițiilor guvernului Kogălniceanu,

---

[20] Cf. *1. Mavrocordat. Arbore genealogic alcătuit de Paul Cernovodeanu,* Anexă la *Istoria Românilor, vol. VI,* coord. dr. Paul Cernovodeanu, prof. dr. Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002 (în continuare *1. Mavrocordat. Arbore genealogic…*).
[21] Vezi *1. Mavrocordat. Arbore genealogic*...Se născuse pe la 1773 la Cristeşti - Iaşi, unde văzuse lumina zilei, la 1744, şi tatăl său. În 1810 se căsătoreşte cu Casandra Balş, urmaşii lor fiind scoborâtori în România (cf. *Ibidem*).
[22] DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 19).
[23] Idem, LDVI/8 (nr. 20).
[24] Biblioteca Academiei Române „Creşterea colecţiunilor", XIX, (oct. – dec.), 1911, CXI/7.
[25] Idem, LDVI/8 (nr. 30, 31, 32).
[26] Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 şi 1862 (V)*, în „ A.I.I.A.«A. D. Xenopol»" Iaşi, XXIII, 1986, *(V),* p. 182.
[27] Ştefan Ciubotaru, *Monografia comunei Sulița*, Editura Axa, Botoşani, 2001, p. 172.

proprietarii continuau să rămână pe suprafețele de pământ acordate țăranilor, mutându-i pe aceștia de pe terenurile mai productive, arându-le imașurile și fânețele și chiar forțându-i să se mute din vetrele vechi ale satelor în vetrele altor sate. Astfel, locuitorii din mai multe cătune de pe moșia Flămânzilor, precum Copălăul de Sus, Prăjenii de Gios, din seliștile Prisăcani și Chițoveni au fost mutați forțat în vatra altor sate, printre care și Dracșani[28]. Pentru că nu au putut să plătească ratele stabilite pentru răscumpărarea clăcii și a pământurilor primite, unii dintre țărani își vor pierde destul de repede pământurile cu care au fost împroprietăriți. Astfel, în octombrie 1882, la comuna Dracșani, 61 dintre țăranii ce primiseră pământ prin legea rurală din 1864 aveau datorii neachitate, motiv pentru care pământurile lor vor fi arendate anual de către administrația comunală, pentru recuperarea datoriilor[29].

La 1900, Dracșanii erau comună rurală, în partea de sud a plășii Târgul-Miletin, având în compunere satele Cerchejeni, Dracșani, Dracsini, Sulițoaia și Zlătunoaia Mică. Comuna se întindea pe o suprafață de 7304 ha, având o populație de 720 familii, adică 2880 de suflete, din care 701 erau contribuabili[30]. La aceeași dată, moșia satului Dracșani era în proprietatea prințului Grigore M. Sturdza, având o suprafață de 2466 ha, în care era inclusă și proprietatea răzeșească a țăranilor.

Conform statisticilor încheiate cu prilejul punerii în aplicare a legii rurale din 1864, la Dracșani, până la această lege, pe moșia fostului domn Mihail Sturdza existau 78 de clăcași, dintre care nouă aveau câte patru boi, intrând în categoria fruntașilor, 35 câte doi boi, formând categoria mijlocașilor, restul de 34 fiind țărani pălmași.

Că pământul primit era insuficient, se va vedea în 1907, când la doar 43 de ani de la reforma lui Cuza, la Flămânzi, în apropierea Dracșanilor, va izbucni marea răscoală ce avea să se propage în aproape întregul regat. La Dracșanii Sturdzeștilor moșia era arendată evreului Costiner. La începutul lui martie, circa o sută de țărani din Cerchejeni, cărora li s-au alăturat vreo 50 de locuitori din Dracșani, au mers mai întâi la conacul din Dracșani, pentru a reface învoielile agricole. Neînțelegându-se cu vechilul de acolo, țăranii s-au îndreptat către târgul Sulița, devastând dughenele locuitorilor evrei. Conducătorii țăranilor vor fi arestați, duși la Botoșani, bătuți și eliberați ulterior la intervenția primarului, învățătorului și preotului comunei, care i-au luat în chezășie[31].

---

[28] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, Editura Quadrat, Botoșani, 2013, p. 62.
[29] *Ibidem*, p. 94.
[30] *Marele Dicționar Geografic al României*, de George Ioan Lahovary, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, vol. III, Editura Socec, București, 1900, p. 216 (în continuare *Marele Dicționar)*.
[31] *Ibidem*, p. 173.

La 14 decembrie 1918 este adoptat Decretul - Lege nr. 3681, care legifera principiile generale ale exproprierii în Vechiul Regat, la 15 decembrie un alt Decret – Lege, nr. 3697, care stabilea proprietățile și suprafețele ce urmau a fi expropriate pentru ca, la 17 iulie 1921, să fie publicată, în Monitorul Oficial, Legea pentru reforma agrară din Vechiul Regat.

În satul Dracșani, din proprietatea de 3704 ha de pe teritoriul comunei, aparținând lui Grigore Alevra, 2210 ha au fost date pentru împroprietărirea a 217 țărani[32]. La 19 iunie 1925, agronomul regional și autoritățile locale din comuna Dracșani au revizuit lucrările de împroprietărire, astfel încât 57 de locuitori din Dracșani au fost împroprietăriți cu 123 ha, pe moșia Dracșani[33].

În urma Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949, avea să înceapă procesul de colectivizare a agriculturii, precedat de impozite și cote mari obligatorii, a căror neachitare era aspru pedepsită, astfel încât unii dintre cei împroprietăriți la 1945 își donau pământul primit statului. La nivel național începe organizarea GAC (Gospodării Agricole Colective), pe baza pământului la care țăranii erau constrânși să renunțe. În acest spirit, la 2 iunie 1950, la Dracșani avea să se înființeze GAC „Secera și Ciocanul"[34]. O aprigă prigoană avea să se declanșeze contra celor etichetați ca fiind chiaburi, adică țăranii cu proprietăți mai mari, proprietarii de mori, oloiernițe, batoze, tractoare, comercianți și meseriași din sate. După 1989, în baza legislației adoptate, urmașii sătenilor din Dracșani au intrat în posesia unei părți a pământurilor și pădurilor confiscate de regimul comunist, urmare mai ales a titlurilor de proprietate eliberate în baza Legii agrare din 1921.

Un alt sat ce intră în compunerea comunei Sulița este chiar satul omonim. Numele vechi al așezării este Sulițoaia, iar originea sa pare destul de recentă. S-au descoperit, totuși, în actualul sat Sulița, urme arheologice atestând o locuire străveche, datând din eneoliticul dezvoltat (circa 3750-3200 î. Hr.) dar și urmele unei așezări deschise, datând din perioada medievală târzie[35].

În legătură cu numele așezării se pot face mai multe presupuneri. Este posibil ca numele inițial să fi fost Suliță, care putea fi numele sau porecla primului proprietar. Putem deduce că oiconimul s-a format de la acest Suliță, prin derivare cu sufixul *–oaia* (pentru a desemna moșia), fie după numele văduvei acestuia, Sulițoaia. Asemenea oiconime sunt frecvent întâlnite în arealul moldovenesc, și aș aminti doar Cârjoaia (sat din comuna Cotnari), Panaitoaia (sat din comuna Avrămeni) sau Davidoaia (sat din comuna Vorniceni). Ele ilustrează modul în care numele în cauză s-au format de la prenume sau supranume/porecle bărbătești. Sufixul *–oaia, -oaie* este cel mai

[32] *Ibidem*, p. 487.
[33] *Ibidem*, p. 488.
[34] *Ibidem*, p. 600.
[35] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 394-395.

productiv sufix antroponimic cu care se formează supranumele andronime în secolele al XV-lea și al XVI-lea, în acest caz creând derivat de la un cuvânt, s*uliță*, de origine slavă[36].

O altă presupunere, la care s-a oprit și Ștefan Ciubotaru, este aceea că oiconimul pleacă de la o particularitate geografică, anume amplasarea satului Sulița pe culme de deal, culme care, privită din fostul conac al proprietarului Dracșanilor, seamănă cu un vârf de suliță[37]. În sfârșit, o altă ipoteză de lucru îi aparține lingvistului și filologului academician Iorgu Iordan. Acesta consideră că numele de Sulița-Sulițoaia derivă din slavul *selitse,* care este diminutivul lui *selo* = sat[38]. Nicio legătură, așadar, cu sulița ca armă, aceste termen fiind tot slav, însă derivat din *sulica.*

Revenind la vechimea așezării, să menționăm că nici Sulițoaia, nici Sulița, nu sunt consemnate în statisticile rusești întocmite între anii 1772-1774, în „Condica liuzilor”, din 1803, în „Condica Vistieriei Moldovei”, din 1816, ceea ce arată că așezarea nu exista ca unitate fiscal-administrativă, cel puțin nu sub acest nume. Prima mențiune a Sulițoaei poate fi și un indiciu al faptului că așezarea inițială era parte a moșiei Dracșani, particularizându-se cu acest nume în cadrul său. Așa după cum aminteam mai sus, prin hrisovul din 2 noiembrie 1817, domnul Scarlat Alexandru Callimachi legiuieşte „târgul Suliţoae ce este pe moşia Dracşanul”, în urma rugăminții lui Costache Mavrocordat, moştenitorul acestei moşii[39]. Prin acest act, Costache Mavrocordat capătă dreptul de a organiza târg la Sulițoaia, pe moșia sa. De asemenea, lunea era stabilită ca zi de târg, iar Costache Mavrocordat putea organiza, în cadrul târgului său, șase iarmaroace anuale, la date fixate spre a coincide cu sărbători religioase, fiecare iarmaroc fiind aducător de noi venituri. Doi ani mai târziu, la 26 mai 1819, Scarlat Callimachi îi dă lui Mavrocordat un nou hrisov, mai explicit în ceea ce privește drepturile și avantajele financiare pe care i le putea aduce statutul de târg pentru Sulițoaia sa. Fiind numărul de evrei în creștere (poate tocmai prezența numeroasă a evreilor l-a determinat pe Mavrocordat să ceară dreptul de a ține târg acolo), iar aceștia, prin spiritul lor mercantil, amenințând câștigurile aduse pe urma organizării târgului, în noul hrisov se menționează clar că evreii își puteau ține doar un scaun sau două de căsăpie (locuri în care puteau comercializa carne, *n. ns.*), plătind câte un număr de parale diferențiat pentru carnea de miel, oaie, berbec, vițel, mânzat și gonitor (taur tânăr *n. ns.)*, vacă, bou comercializată acolo. Spre a-i ține pe evrei legați de târg se preciza că aceștia puteau face și vinde pâine și covrigi, aveau dreptul de a-și construi două sinagogi, două case ale hamamilor lângă acestea, un feredeu (baie, *n. ns.*) și un țintirim, acesta din

[36] Anca Bercaru, *Derivarea numelor feminine în limba română*, în „Romanoslavica”, XLI, Editura Universității din București, 2006, p. 196.
[37] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 33.
[38] Iorgu Iordan, *Toponimie romînească*, Editura Academiei RPR, București, 1963, p. 375.
[39] DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 20).

urmă afară din târg[40]. Amintirea acelui feredeu s-a perpetuat până astăzi prin topicul *Podul Feredeului*. Odată cu acest din urmă hrisov, așezarea începe să ia un avânt economic substanțial, iar numărul evreilor crește exponențial, schimbând inclusiv fizionomia localității, atunci când evreii vor deveni populația majoritară.

Din 1834, Dracșanii intraseră în proprietatea lui Mihail Sturdza, inclusiv târgul Sulițoaiei. În contextul reformei rurale din 1864, așezarea încă nu trecuse la numele de Sulița. Sulițoaia făcea parte din comuna Dracșani, iar pe moșia al cărei proprietar era Mihail Sturdza erau menționați 48 de clăcași, dintre care doi erau fruntași, având câte patru boi, 33 erau mijlocași, cu câte doi boi, iar 13 erau pălmași. Niciunul dintre cei doi fruntași nu va fi împroprietărit, vor primi pământ, în schimb, 26 dintre țăranii mijlocași și 15 țărani pălmași, doi dintre ei fiind probabil aduși din altă parte și împroprietăriți aici[41].

La 1902, Sulița este menționată ca și comună rurală (târg), în centrul plășii Miletin. Avea o suprafață de 457 ha, cu o populație de 495 familii, însemnând 2850 de suflete. Localitatea avea o biserică, deservită de doi preoți și trei cântăreți, existând și o școală mixtă, înființată probabil în urma legii învățământului dată de Cuza. Se menționează că lunea, în fiecare săptămână, se face iarmaroc, piața de aici fiind a doua după Botoșani, mai cu seamă în ceea ce privește comerțul de vite. Existau 400 de boi și vaci, 52 de cai, 200 de oi, 120 capre și 135 porci. Este menționat, distinct, satul Sulițoaia, în apropiere și în partea de nord a târgului Sulița. Satul avea o suprafață de 207 ha, cu o populație de 60 de familii, sau 240 de suflete. Sătenii aveau 150 de boi și vaci, 20 de cai, 674 oi și 55 de porci[42]. Despre participarea sătenilor la răscoala din 1907 am scris mai sus, nu revenim. În 1912, aici trăiau 365 de locuitori, pentru ca în 1930 să ajungă la doar 412 locuitori[43]. Cu prilejul legii agrare din 1921 și a împroprietăriri țăranilor, Sulițoaia este menționată în Regiunea Agricolă V Sulița, în comuna Flămânzi, locuitorii de aici primind 523 ha de pământ, în timp ce locuitorii Suliței, din comuna Dracșani, erau împroprietăriți cu 364 ha de pământ[44]. Satul Sulițoaia continuă să existe și după al doilea război mondial, dar din cauza poziției sale, după 1968 autoritățile comuniste interzic să se mai facă noi construcții, iar locuitorii se mută, treptat, în vatra vechiului târg, cu aceasta dispărând și numele de Sulițoaia, înlocuit complet de cel al Suliței. După 1945, schimbarea regimului politic, odată cu instaurarea guvernului comunist dr. Petru Groza, avea să aducă noi realități și în cazul Suliței. Surogatul de reformă agrară din martie 1945 este urmat, ca

---

40 DJASIs, Documente, CXVIII (nr. 7).
41 Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 128.
42 *Marele Dicționar,* vol. V, Editura Socec, București, 1902, p. 498.
43 Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 27.
44 Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 485.

și în cazul Dracșanilor, de constituirea GAC, astfel încât, la 27 august 1950, la Sulița se înființa GAC-ul numit „Maxim Gorki”[45].

În sfârșit, al treilea și ultimul sat al comunei, Cheliș, are o poveste scurtă, dar interesantă. Originea sa este legată, pe de o parte, de Legea pentru reforma agrară din Vechiul Regat, din 1921, pe de altă parte de prima guvernare național-țărănistă, dintre 1928-1931. Cu prilejul reformei agrare menționate, unii dintre sătenii Dracșanilor au primit suprafețe de pământ pe dealul din apropiere, numit Cheliș/Cheleș din cauza fertilității sale slabe și a lipsei de vegetație. Sătenii au cerut inginerului agronom care conducea Regiunea Agricolă V Sulița, responsabilă de împroprietărire în regiune, să li se dea și locuri de casă de o parte și de alta a șoselei județene Sulița-Todireni. Întâmplându-se acest lucru, numărul locuitorilor din Dracșani care s-au mutat aici a început să crească. Stabiliți, inițial, în partea stângă a șoselei, pe direcția Todireni, după 1945 și-au ridicat case și pe partea dreaptă[46]. Crescând numărul locuitorilor, întemeindu-se o nouă așezare, aceasta trebuia să capete un nume. I s-a spus Mănești, probabil după numele lui Iuliu Maniu, cel care, în intervalul 1928-1931, când aveau loc evenimentele, era președintele PNȚ și, cu mici întreruperi, prim ministru. Noul sat, situat în partea de sud-est a satului Sulița și la est de satul Dracșani, este menționat mai întâi în 1932, apoi în 1934, ca fiind parte a comunei Dracșani[47]. Din 1939, satele comunei Dracșani, cu excepția Stroeștilor, trec la comuna Sulița. În 1948, în condițiile în care Iuliu Maniu era întemnițat și considerat *persona non grata,* fiind asociat cu burghezo-moșierimea reacționară, autoritățile comuniste schimbă numele satului în Cheliș, arondându-l tot comunei Sulița, unde va rămâne și după 1968[48]. Ca și în cazul Sulițoaei, după 1968 satul Cheliș, care avea atunci o sută de familii cu 404 locuitori, va fi pus sub interdicție de construcții de către aceiași comuniști[49].

ALBEȘTI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Albești este situată în partea de sud-est a județului Botoșani, la 40 km de municipiul Botoșani, făcând parte din sectorul sud-estic al Câmpiei Jijiei superioare și a Bașeului, bazinul hidrografic al Jijiei, cursul mijlociu, având o suprafață de 9635 ha. Se învecinează la nord cu comunele Trușești și Durnești, la est cu teritoriul comunelor Românești și Santa Mare, la sud comunele Lunca și Todireni și la vest comuna Sulița.

---

[45] *Ibidem*, p. 600.
[46] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*,p. 160-161.
[47] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 540.
[48] *Ibidem.*
[49] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*,p. 163.

Sistemul de localități cuprinde satele Albești, Buimăceni, Coștiugeni, Jijia, Mășcăteni și Tudor Vladimirescu.

Din punct de vedere geomorfologic, comuna Albești se încadrează în unitatea Podișului Moldovei, subunitatea Câmpia Jijiei, depresiunea Jijia Bașeu. Străbătută de râul Jijia de la N la S, teritoriul comunei apare ca o zonă deluroasă, fragmentată prin văi de eroziune ce s-au dezvoltat în bazinul Jijiei. Configurația generală a reliefului o formează văile largi ale Jijiei, însoțite de terase între care se intercalează versanți ușor înclinați. Aspectul caracteristic al comunei este cel de interfluviu, traversat de la nord la sud de râul Jijia. Relieful este condiționat de structura monoclinală, fiind orientat în principal pe direcția NV-SE. Altitudinea reliefului variază între 214m în zona deluroasă, cea mai înaltă în teritoriul comunei și 10m pe terasa inferioară a Jijiei. Altitudinea medie a reliefului este cuprinsă între 125-150 m, cea mai coborâtă aflându-se în văile Jijiei, a cărei șes în zona de confluență a Sitnei ajunge la 65m. Altitudinea maximă este întâlnită la Dealul Sărata – 200m, Dealul Turcului, cu movila Turcului – 212m, Dealul Coștiugenilor 214m. Apariția *reliefului de tip structural și sculptural*, a fost condiționată de structura monoclinală, orientată pe direcția NV-SE, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, ce a dus la formarea unor interfluvii, platouri și tipuri variate de văi. Pe teritoriul comunei apar văi reconsecvente, cu versanți simetrici, larg deschiși (V. Jijiei, V. Gard), văi subsecvente cu profil transversal asimetric (V. Jora, V. Ionășeni, V. Adâncă, V.La Pilat, V. Ungureanu), văi obsecvente cu profil longitudinal scurt, pante mari (V.Văleanca). Interfluviile apar sub forma unor coline, dealuri și platouri joase, cu versanți modelați de procese geomorfologice actuale. *Relieful de acumulare* este în general slab dezvoltat. El se reduce la șesuri înguste în lungul arterelor hidrografice ale râului Jijia și afluenților acestuia. Terasele sunt dezvoltate foarte bine, asimetrice cu extinderi laterale de 7-8 km. Se identifică trei terase cu altitudine relativă de 10 m, 20-25m și 60m.

Comuna Albești se află din punct de vedere climatic în zona temperat continentală accentuată, caracterizată prin veri călduroase și ierni geroase, cu viscole. Temperatura medie anuală este de 9^{0}C, cele mai mari valori lunare se înregistrază în luna august 20^{0}C, iar cele mai mici valori medii se înregistrează în ianuarie -4^{0}C. Verile sunt călduroase, cu frecvente perioade de secetă. Temperaturi sub 0^{0}C apar din luna septembrie și se prelungesc până în ultima decadă a lunii mai. Precipitațiile atmosferice au media anuală de 550-670mm/an. Perioada de maxim pluviometric cade sub incidența lunilor mai-iulie. Într-un an cad precipitații cam 115 zile, din care 70% sub formă de ploaie. Caracteristică pentru regimul pluviometric al zonei este pe de o parte abundența, iar pe de alta deficitul de precipitații în sezoane diferite ale anului: cantități mari în iunie-iulie și mici iarna. Ambele fenomene au influențe negative asupra activităților economice desfășurate de

locuitorii zonei. Vânturile specifice zonei se caracterizează prin fluctuații mari de direcție și viteză. Frecvența cea mai mare o au vânturile dominante dinspre N și NV iarna, iar vara vânturile de SV.

Pe teritoriul comunei Albești se deosebesc două topoclimate: microclimatul zonelor deluroase mai înalte cu caracter continental atenuat, contraste termice anuale mari și precipitații puține și microclimatul de vale – pe valea Jijiei - unde apar inversiunile termice.

Rețeaua hidrografică a comunei este reprezentată de cursul râului Jijia, care străbate teritoriul comunei de la nord la sud și afluentul acestuia, pârâul Hângerău. Regimul hidrologic al acestora este caracterizat prin variații mari de debite și nivele. Creșterile acestora produc inundații, colmatări, eroziuni ale albiilor. Aceste fenomene se produc primăvara, după topirea zăpezilor și vara la ploi torențiale. Apa subterană la nivelul comunei a fost interceptată la adâncimi cuprinse între 3 și 14 m, cu un nivel fluctuant în funcție de regimul precipitațiilor.

Vegetația naturală din teritoriul comunei aparține zonei de silvostepă și luncă. Silvostepa este reprezentată de pâlcuri de pădure (șleauri) și pajiști, puternic transformate și modificate antropic. Pădurile silvostepei sunt formate din gorun (Quercus petraea) și stejar (Quercus robur), alături de care mai apare carpenul (Carpinus betulus), teiul (Tilia cordata), arțarul (Acer platanoides), jugastrul (Acer campestre), ulmul (Ulmus foliacea).Stratul arbuștilor: migdal pitic (Amygelalus nona), cornul (Cornus mas), trandafir sălbatic (Rosa canina), porumbar (Prunus spinosa). Pajiștile sunt formate din asociații de păiuș, colilie, firuță, pelinită. Pădurile apar în partea de vest a comunei: pădurile Coștiugeni, Capu Pădurii, Jurasa, iar în NE Pădurea Boul Roșu – un sector din fosta pădure Rediul Băbicenilor. Peisajul natural al silvostepei s-a modificat foarte mult deoarece multe suprafețe de teren au fost introduse în circuitul arabil, iar pâlcurile de pădure au suferit modificări sub influența vegetației spontane. Fauna, destul de săracă, mult diminuată în urma expansiunii activităților umane, este cea specifică zonei de silvostepă.

Din punct de vedere al solurilor, comuna se încadrează în subdomeniul cernoziomurilor cambice și a celor asociate cu soluri cenușii. Apar și soluri din clasa luvisoluri – respectiv argiluvisoluri și clasa hidrosoluri – lăcoviști.

Populația comunei atinge valoarea de 6501 locuitori, dintre care mai bine de jumătate (50,95%) este reprezentată de bărbați. Densitatea medie este de 67,7 loc/ha. Structura etnică: majoritatea o formează românii 96,48%, rromii 3,52%. Structura confesională 76,46% creștini-ortodocși, 18,27% penticostali, 5,25% aparțin de cultul adventist și creștini de stil vechi, baptist. Structura pe grupe de vârstă: populația tânără (0-14 ani) 26,2%; populație adultă(15-59 ani) 59% și populație vârsnică – 14,7%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Satul din comună cu cea mai veche atestare documentară este Giumătățeni-Jumătățeni, înglobat în satul Jijia în deceniul șapte al secolului trecut. La 7 iulie 1430, Alexandru cel Bun împarte ocinile boierului Ioan/Oană Jumătate fiilor acestuia, Giurgiu/Jurj, Știful/Ștefan și Mândru. Lui Jurj i-au revenit „curțile de pe Jijiia, ce să cheamă Giumătățenii”[50]. Menționarea curților de acolo arată o vechime mai mare a așezării. Următoarea mențiune a satului este din 17 martie 1492, când Ștefan cel Mare consfințește împărțeala pământurilor lui Ion Jumătate între copiii și nepoții celor trei fii ai săi. Jumătățenii rămân ai Mărinei, fiica lui Giurgiu Jumătate și copiilor acesteia. Se menționează, cu acest prilej, că în satul Jumătățeni fusese curtea lui Căliman[51], expresia „unde a fost curtea lui…„ arătând, de regulă, o vechime a așezării anterioară întemeierii statului, când existau feudali locali și curți ale lor. La 20 martie 1600, Ieremia Movilă voievod întărește lui pan Macri, mare armaș și cneaghinei sale, Nasta, cumpărăturile lor din satul Jumătățeni de la nepoții lui Giurgea Jumătate și de la alți urmași ai acestuia. Satul „curge” mai departe în familia lui Macri, astfel încât la 8 iulie 1646 Macri fost căpitan, feciorul lui Macri mare armaș, împreună cu soția sa, Grăpina, dau nepoților lor, Constantin, feciorul lui Necoară fost logofăt și Tudoscăi, fiica lui Ionașco Jora, măritată cu Constantin Macri pârcălab[52], „satul Giumătățenii, parte de moșie și cumpărături ce să vor alege, și cu curți gata și cu heleșteu în Jijia”[53]. În 1803, la Jumătățenii sulgerului Iftime Stamati sunt menționați doar 4 birnici[54], pentru ca în 1820 satul să fie alăturat Crăciunenilor **răzășești**[55].

Un alt sat vechi din comuna Albeşti este Măşcăteni.

Despre originea toponimului, în lipsă de informaţii documentare, putem face doar presupuneri. El pare să derive din adjectivul măşcat, un regionalism specific zonei în discuţie, care e posibil să fi fost cognomenul, ulterior numele, întemeietorului aşezării, o persoană cu o statură impresionantă. La fel de bine s-ar putea ca termenul să derive din substantivul măciucă forma adjectivală măciucat, având aceeaşi conotaţie[56] sau desemnând, poate, obligaţia militară a locuitorilor de acolo, de a servi ca măciucaşi în oastea ţării, în caz de nevoie.

---

[50] *DRH, A. Moldova,* vol. I.., nr. 99, p. 146-147.
[51] *DRH, A. Moldova,* vol. III, nr. 108, p. 215-216.
[52] N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători,* p. 411.
[53] *DRH, A. Moldova,* vol. XXVIII, nr. 433, p. 372.
[54] *Condica liuzilor,* p. 324.
[55] Corneliu Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 403. Printre „răzeșii” mai înstăriți de acolo apar Constantin Brăiescu și stolnicul Grigore Tomița.
[56] În Moldova medievală existau mai multe sate cu nume aproximativ identic, oricum având temă comună : Măcicăteşti (Macicăteşti, Macicatovţi), pe Suceava în ţin. Suceava, Măcicăuţi (Macicăuţi), azi în Republica Moldova, Măciuca, sat la Tutova, azi în jud. Vaslui, Măciucarii de Gios, pe Bârlad, ţin. Tutova şi Măciucaşii de Sus, pe Bârlad. ţin.Bârlad (cf. Alexandru I. Gonţa , *Indicele numelor de locuri,* p. 154).

La 1 august 1583, Petru Şchiopul voievod întărea schimbul făcut de călugării de la nou zidita mănăstire, Galata, cu Gavril şi fratele lui, Albotă şi Costin miedar şi fraţii lui, Tiron şi Toader şi alt Toader şi fratele lui, Costin şi Nicoară şi alt Toader, fiul Anuşcăi, călugării dându-le celor din urmă satul Măcicăteni, pe Jijia, fost drept domnesc şi ascultător de ocolul târgului Botoşanilor, primind în schimb jumătate din satul Hrişcani, de la ţinutul Sucevei[57]. Ulterior, satul va fi luat din nou de la mănăstire şi dat lui Ionaşco Dobrenchi şi rudelor sale. La 3 iunie 1634, Vasile Lupu voievod le întăreşte acestora stăpânirea asupra satului, cu iaz şi cu mori pe Jijia, în „ocolul târgului Botoşani”, în urma judecăţii cu Borăleanul. În acelaşi document se mai precizează că jumătate din Măcicăteni îi fusese dăruită lui Dobrenchi de către Miron Barnovschi voievod[58].

Mai târziu, domnul va reveni asupra dispoziţiei sale. Astfel, din Botoşani, la 1635 <octombrie, după 5 - în. de 23>/1636 <iunie, după 5, în. de 20> (7144), Vasile Lupu întăreşte mănăstirii Galata de Sus „satul Măcicăteni, care este din ocolul târgului nostru Botoşeni”. Din nou satul nu a rămas prea mulţi ani în stăpânirea mănăstirii, pentru că la 13 iunie 1645 Bejan Balşe, fiul lui Lupu Balş, biv vel sluger, mărturisea printr-un zapis că a primit de la Gligoraşco Jora toţi banii pe care el îi dăduse călugărilor de la Galata pe satul Măşcăteni, de pe Jijia, pentru care avusese şi judecată la Divan[59]. Doar câţiva ani va stăpâni satul Gligoraşco Jora pentru că, la 25 septembrie 1652, Vasile Lupu întărea „Măcicătianii, de la ţinutul Hârlăului”, lui Necula neguţător, fără a se preciza modalitatea prin care acesta din urmă devenise stăpân al satului[60].

După Regulamentul Organic, arondarea teritoriului Moldovei a fost reorganizată, prilej cu care Măşcătenii sunt înscrişi la ocolul Miletinului, de la ţinutul Botoşani. Din 1838, satul trece în ocolul Jijiei, rămânând la ţinutul Botoşanilor [61].

Buimăcenii (Buimăceani, Băimăceni, Băimăceani, parte din Buninți) sunt o altă veche așezare medievală a comunei, a căror vechime este mult anterioară primei mențiuni documentare. La 16 martie 1493, în fața lui Ștefan cel Mare vine Marina, fiica Magdii, nepoata lui Cânde, care vinde dreapta ei ocină „de pe uricu moșului ei Cânde”, satul Băimăceni, pe Jijia, cumpărători fiind Oană și sora lui, Fedca/Fedea[62]. Partea Fedcăi nu va fi stăpânită prea mult de către urmașii acesteia,

---

[57] DIR, A, *Moldova*, veac XVI, vol. III, p. 224, nr. 276.
[58] DRH, A, *Moldova*, vol. XXII, p. 170, nr. 150.
[59] DMASB, *Documente istorice*, CLXXXV/178.
[60] Idem, CCVI/175.
[61] *Ibidem*, p. 182. La 1829, satul era în proprietatea banului Gheorghe Donici, fiul slugerului Gheorghe Donici (cf. Alexandru V. Perietzianu - Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflaţi în ţară la 1829 (III) M. Ţinutul Botoşanilor*, în „Arhiva Genealogică”, II(VII), 1995, nr. 1-2, p. 161.
[62] *DRH, A. Moldova*, vol. III, nr. 133, p. 257-258.

pentru că la 26 martie1532 Petru Rareș dă un sfert din satul Băimăceni pe Jijia, partea de sus, lui Dragotă șetrar, pentru slujbă dreaptă. La 15 aprilie 1586, în fața lui Ieremia Movilă voievod, urmașii lui Oană, fratele Fedcăi, vând cealaltă jumătate a satului, „jumătate de sat de Băimăceani, ce este pe Jejia, și cu loc de moară în Jejia, jumătatea de jos". Cumpărător este Nicoară Prăjescul diac, văr cu Ieremia Movilă, iar cu acest prilej este amintit și uricul de cumpărătură ce-l avuseseră Oană și sora lui, Fedea, de la Ștefan cel Mare[63]. Cu adevărat interesant este actul din 3 mai 1598, în care este invocat și documentul de mai sus, dar sunt menționate și altele, actul fiind singura sursă care le pomenește. Aflăm că primul proprietar al satului Buimăceni fusese Iliaș Goraeț (Horaeț), care avea privilegiu de danie pe sat de la Alexandru voievod cel Bătrân (Alexandru cel Bun, *n. ns.*). Nicoară Prăjescu va cumpăra părți de sat de la strănepoții acestui Goraiță, majoritatea cumpărăturilor fiind făcute în timpul domniilor lui Petru Șchiopul. Acum este menționat un nume poate mai vechi al satului, anume Buninți („jumătate de sat din Buninți care se numesc Băimăceanii")[64]. În 1774, Buimăcenii erau în ținutul Hârlău, la ocolul Jijiei, satul fiind risipit cu totul: doar opt capi de familie, toți de condiție modestă[65]. În 1803 la Buimăceni erau înregistrați 17 locuitori birnici, care trăiau pe moșia paharnicului Vasile Crupenschi, acesta având acolo și un scutelnic[66].

Prima mențiune a satului Albești este din 12 decembrie 1600, când Ieremia Movilă întărește copiilor lui Cârstea Balș, printre altele, satul Albești, pe Jijia[67]. La 24 mai 1602, în fața Ieremiei Movilă vin fiii și nepoții lui Cârstea Balș, fost vornic, jeluindu-se că toate hrisoavele și ispisoacele lor s-au pierdut „în vreme când Mihai vodă au intrat cu vicleșug în pământul domniei sale". Cu acest prilej, documentul amintește două ocini și moșii Albești: „satul anume Albeștii di pi Jijia, în ținutul Dorohoiului", respectiv „Albeștii…(lipsă text, *n. ns.*) di pi Jijie, ce-i în ținut(ul) Hârlăului și cu o moară în Jijie"[68]. În următorul document, din 20 aprilie 1617, Radu Mihnea voievod le întărește copiilor lui Cârstea Balș, ai lui Ioanăș Căpotici, Ilea Musteață, Bulhac ceașnic și Moga aprod mai multe sate, printre care „jumătate de sat, anume Albeștii Vechi, pe Jijia, cu vie și cu livezi", respectiv „jumătate din satul Albești, partea de sus și cu mori la Jijia, ce este în ținutul Dorohoi"[69]. Actualul sat Albești este, așadar, cel din stânga Jijiei, de la ținutul Dorohoi! La 17 mai

---

[63] *Ibidem*, vol. III, nr. 382, p. 317.
[64] *DRH. A. Moldova*, vol. IX, nr. 335, p. 465-466.
[65] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, p. 249.
[66] *Condica liuzilor*, p. 324.
[67] Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București, 2004, p. 262.
[68] *DIR, A. Moldova*, Veac XVII, vol. I, nr. 70, p. 46-47.
[69] *Ibidem*, vol. IV, nr. 185, p. 147-148. Pentru considerațiile noastre privind familia Balș și identitatea înaintașilor lui Cârstea Balș menționați în document vezi mai sus satul Ionășeni, com. Trușești.

1638, jupâneasa Ileana a lui Gheorghe Jora (era fiica paharnicului Grigore Balş, *n.ns.*), fost sulger, împreună cu fiii și fiicele sale își împart părțile de ocină ale Jorăi, lui Gligorașco Jora, unul dintre fii, revenindu-i „a şese parte de sat de Cosciugeni)”[70]. La 20 martie 1642, Ieremia şi fraţii lui, feciorii Tudoscăi, fiica lui Cârstea Balş cea robită de tătari, împreună cu Gligorie Jora, nepot al Cârstii Balş, cu Simion şi fraţii săi, fiii Fedorei şi nepoţi ai aceluiaşi Cîrstea, cu Vasile şi fraţii lui, fiii lui Gheorghe Balş logofăt şi nepoţi ai Cârstei, cu vornicul Pavăl Albotă, feciorul Antemiei şi nepot al Cârstei Balş îşi împart dreptele lor ocini şi moşii după cum urmează: Eremia şi fraţii lui, copiii Tudoscăi, iau „giumătate de sat de Albeştii cei Bătrâni, ce se chiamă Coşciugenii”, în timp ce Gligorie Jora primeşte cealaltă „giumătate de Albeştii cei Bătrâni, ce se chiamă Coşciugenii”, în ţinutul Hârlăului, în dreapta Jijiei. Bejan Balş şi fraţii săi iau „giumătate de sat Albeşti, pre Jijia, în ţinutul Dorohoiului”[71]. Din acest moment, cele două sate vor avea evoluţii diferite, fiind consemnate ca atare în catagrafii. Considerăm că numele satului Cosciugeni (azi Costiujeni) provine de la ocupaţia locuitorilor săi, riverani de dreapta ai Jijiei, anume confecţionarea cosciugelor/coştiugelor (termen de origine slavă), coşuri/coşniţe de papură (se găsea acolo din belşug) în patru colţuri.

În 1774, Coşciugenii de la ocolul Jijiei, ţinutul Hârlăului, cu cele patru case, erau ai medelnicerului Constandin Timuş. Acesta avea acolo trei scutelnici, fiind menţionat şi un preot, popa Mihai[72]. Aceeaşi catagrafie înregistra Albeştii la ocolul Başeului, de la ţinutul Dorohoi. Satul, cu 43 de case, rămăsese al familiei Balş, proprietar fiind logofătul Balş. Doar 14 capi de familie erau birnici, restul fiind scutelnici ai logofătului (20), 5 femei sărace, un preot, o slugă, un ţigan şi un ruptaş[73]. Coroborând informaţiile documentare şi statistice cu arborele genealogic al familiei Balş se poate observa că Albeştii şi Coştiugenii „au curs” prin urmaşii lui Bejan Balş, fecior Lupului Balş şi nepot vornicului Cârstea Balş. La un moment dat, sătenii din Coştiugeni s-au strămutat de pe malul Jijiei pe culmea dealului[74], un posibil motiv putând fi una sau mai multe viituri provocate de revărsările Jijiei.

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, majoritatea satelor din actuala comună Albeşti era arondată la plasa Jijia, judeţul Botoşani, în cadrul comunei Buimăceni. În 1899, comuna

---

[70] *DRH, A. Moldova*, vol. XXIV, nr. 354, p. 348.
[71] DRH, A. *Moldova*, vol. XXVI, întocmit de I. Caproşu, Editura Academiei, Bucureşti, 2003, nr. 333, p. 275. Documentul este foarte important şi pentru că aduce precizări importante referitoare la descendenţii vornicului Cârstea Balş, precizări în lumina cărora spiţa de neam a acestora pe linia vornicului trebuie revăzută!
[72] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, p. 244.
[73] *Ibidem*, p. 529-530.
[74] Pr. Neculai Şalaru, *op. cit.*,p. 37.

Buimăceni era formată din satele Albești, Buimăceni, Capul-Pădurii, Crăciuneni, Jumătățeni, Petrești și Șătrăreni. Cu excepția a șase familii de evrei, toți locuitorii erau români. La aceeași dată, satul Buimăceni, aflat pe țărmul stâng al Jijiei, se întindea pe o suprafață de 892 ha, iar populația însuma 293 de locuitori. În sat funcționa o școală mixtă, cu un învățător și 30 de școlari, iar la biserica ridicată de locuitori oficiau un preot și doi cântăreți[75]. La 1898**,** Albeștii se aflau tot în comuna Buimăceni, iar populația număra 266 de familii, cu 889 suflete. La biserica din lemn slujeau un preot și doi cântăreți[76]. Pe țărmul drept al Jijiei, în sudul comunei Buimăceni se afla satul Jumătățeni, cu o suprafață de 350 ha și o populație de 25 de familii, adică 112 suflete[77]. În același an, Mășcătenii se aflau în comuna Trușești. Aveau o suprafață de 1363 ha, din care 570 pădure, iar populația număra 266 de locuitori. În sat exista o biserică, unde slujeau doi preoți și trei cântăreți[78].

În 1921, cu prilejul aplicării legii agrare, comuna Albești, încadrată în regiunea agricolă Sulița, era formată din satele și moșiile Albești, proprietar Maria Solomon, Albești-Buimăceni, moștenirea lui M. Popovici-Bâznoșanu, Coștiugenii lui Alex. Enacovici și Dr. Maria Capșa, Mășcătenii Marietei Ghica și Stăneștii lui Ion Mavromati și Maria Andriescu. Separat, comuna Șătrăreni, era formată din satele și moșiile Buimăceni, moștenire a lui Bâznoșanu, Crăciuneni ai Mariei Severin, Jumătățenii lui Vasile Timuș, Petreștii Auricăi Tatos și Șătrărenii Anetei Lupașcu și ai Mariei Gheorghiu[79]. Cu prilejul aplicării prevederilor acestei legi agrare, este înființat un sat nou, Principele Mihai, aflat la circa 7 km sud-est față de satul Albești. La recensământul din 1930, aici erau recenzate 84 de gospodării, cu 389 locuitori. Satul apare menționat oficial prima dată în 1929, în comuna Rânghilești din plasa Jijia. În 1948, imediat după alungarea regelui Mihai, noului sat i se dă numele Tudor Vladimirescu. Din 1968, satul trece la comuna Albești și cunoaște un spor demografic extraordinar, populația crescând de aproape cinci ori în intervalul 1929-2002[80]. În timpul reformei agrare comuniste, din comuna Albești, făceau parte satele Albești, Buimăceni, Mășcăteni, Coștiugeni, Crăiniceni, Jumătățeni, Petrești, Stănești și Șătrăreni[81].

În 1964 numele satului Șătrăreni este schimbat, satul numindu-se de atunci Jijia[82]. Din 1968, Buimăcenii înglobează și satul Petrești, iar Jumătățenii cu o existență atestată de aproape 550 de ani sunt înglobați, în același an, la Jijia. Unul dintre satele vechi, azi dispărute, a fost Dărmănești, pe

---

75 *Marele Dicționar Geografic al României,* vol. II, p. 61.
76 *Ibidem*, vol. I, p. 39-40.
77 *Ibidem*, vol. IV, p. 118.
78 *Ibidem*, p. 298.
79 Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani,* p. 484-485.
80 *Ibidem*, p. 548-549.
81 *Ibidem*, p. 584.
82 Pr. Neculai Șalaru,*op. cit.*,p. 201.

Jijia, ținutul Hârlău, întărit de Ștefan cel Mare, pe la 1498-1499, nepoților lui Stoian, unul dintre ei Petru Dărman, acest Stoian fiind fiul lui Dărman, cel care a dat numele așezării[83]. Inclus mai târziu în Jumătățeni, satul este azi contopit cu Jijia. Alt sat vechi dispărut este Vlăiceni, pe Jijia, în hotarul Șetrărenilor, cu care se va contopi ulterior, atestat prima dată la 1 iunie 1610[84]. Documentul menționează numele întemeietorului așezării, Vlaico șetrar, ce avea privilegiu pe acel sat de la Ștefăniță voievod cel Tânăr (1517-1527)[85]. Alt sat desființat este Petrești, amintit mai întâi într-un document al cancelariei lui Iancu sasul voievod, la 18 aprilie 1581[86], satul fiind încorporat mai târziu la Buimăceni. Interesant, din perspectiva temei abordate, este faptul că într-un act din 14 februarie 1614, de la Ștefan Tomșa al II-lea, o femeie și cu fiul ei, din Petrești, se plâng domnului asupra unchiului acelui fiu, Dămășcanul și „asupra altui răzăș”, care-i araseră ocina și dedina din sat deși „nu au nicio treabă cu ea[87]. În sfârșit, alt sat vechi dispărut este Merești, pe Jijia, la ținutul Dorohoi, înglobat în satul Albești înainte de 1803[88].

CĂLĂRAȘI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Călărași este situată în partea de sud est a județului Botoșani fiind așezată în ulucul depresionar Dorohoi-Botoșani-Flămânzi-Frumușica, în partea central sudică a Câmpiei Jijiei Inferioare și a Bahluiului, la 59,5 km față de municipiul Botoșani, de care este legată prin DN29C. Matematic, se află la intersecția paralelei de $47^{0}36`10"$lat N cu meridianul de $27^{0}16`22"$ long E. Are o suprafață de 5855 ha, intravilanul fiind de 488 ha și extravilanul 5367 ha, din care suprafața agricolă este de 4753ha. Pe teritoriul comunei, se află 353ha de pădure și vegetație forestieră – pădurea Ciornohal care aparține de Ocolul silvic Trușești.

Comuna are ca vecini la nord și la est, comuna Santa Mare, în partea de nord-vest comuna Todireni, la vest comuna Hlipiceni, în partea de sud vest comuna Răuseni iar în partea de sud com. Andrieșeni, jud. Iași. Administrativ teritorial, comuna Călărași cuprinde satele Călărași, Libertatea și Pleșani.

[83] *DRH, A. Moldova*, vol. III, nr. 23, p. 410-411. Satul pare a fi mai vechi cu cel puțin 100 de ani.
[84] DIR, A. *Moldova*, Veac *XVII, vol. II, nr. 395, p. 297-298.*
[85] Informații prețioase, bine documentate despre istoricul acestui sat la Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 232-242, *passim.*
[86] *DRH, A. Moldova*, vol. VII, nr. 358, p. 434-435. Pentru informații suplimentare vezi Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 169-171 *passim*.
[87] *DIR, A. Moldova*, Veac XVII, vol. III, nr. 251, p. 161.
[88] *Ibidem*, p. 164-168.

Din punct de vedere geostructural, teritoriul comunei Călărași aparține Platformei Moldovenești, continuare a Platformei Ruse, cu un fundament cristalin vechi, podolic, cutat și faliat, acoperit cu o stivă groasă, formată din roci paleozoice, mezozoice și terțiare necutate. Constituția petrografică este reprezentată de argile, marne, intercalații de nisip, la care se adaugă calcare oolitice, prundișuri.

Altitudinea maximă în comună este de 196,8m în Dl.Cristoaia la NNE de satul Călărași și iar altitudinea minimă este de 77,6m, în valea râului Chișcata, la limita cu com. Andrieșeni-Iași, la confluența cu Valea Glăvăneasa. Altitudinea medie este de 137,2 m. Relieful dezvoltat pe suprafața comunei are caracter structural – sculptural, apariția lui fiind datorată acținii diferențiate a factorilor denudaționali. Se prezintă sub forma unor ansambluri de platouri, dealuri și coline. Văile separă trei interfluvii importante: între V. Ciornohal și V. Glăvăneasa din nord-vest, spre sud est , se înșiruie Dl. Monahului 185m, Dl. Călărași 177m, Dl. La Bulhac 193m; între V. Glăvăneasa și V.Chișcata sunt Dl.Cristoaia 196m, Dl.Pleșani 146m, Dl.Cracalia 152m; între V. Chișcata și V.Berza Veche, Dl Ciritel 165m, Dl.Greaca 142m, Dl.Berza Veche136m, Dl.La Coșeri 180m, Dl.Răchiți 138m. În nord-est , între V.Berza Veche și V. Prutului, se află Dl.Odăii 160m, Dl.Izvoarelor 157m, Dl.Boroșeni157m. Interfluviile apar sub forma unor platouri întinse numite podiș: Pod. La Coșeri, Pod. Cracalia, Pod. La Manolache, pod. La Boghean. Pe teritoriul comunei sunt prezente văile recosecvente, cu ruperi de pantă, cu șesuri ce se dezvoltă rapid, versanții văilor simetrici, larg deschiși: V.Ciornohal, V. Glăvăneasa, V. Chișcata, V.Cracalia. Văi subsecvente, cu versanți asimetrici, pante domoale și cei opuși abrupți, cu aspect de cuestă: V. Berza Veche, V.Odăii. Văile obsecvente sun puțin dezvoltate: Valea lui Boghian. Apar frecvente zone afectate de procese geomorfologice actuale. Este prezentă eroziunea areolară și cea torențială, declanșată de ploi mari, topirea zăpezilor, atunci când se formează șiroaie, rigole, făgașe, ogașe. Pe versanții înclinați se formează ravene și râpe (Dl.Cracalia, Dl.Cristoaia, Dl.Ciornohal, Dl.Călărași). Pe alocuri, densitatea ravenelor și a ogașelor este mare, formându-se zone de „badlands” așa cum apare pe versantul de vest al Dl.Călărași, spre Valea Ciornohal. Alunecările de teren au condiții favorabile de apariție și se întâlnesc în multe zone. Relieful de acumulare este reprezentat de șesuri, alături de glacisuri și conuri de dejecție. Șesurile pârailelor Berza Veche, Glăvăneasa, Chișcata, Ciornohal au lățimi de 200-500m, formate dintr-o succesiune de vetre de iazuri scurse, suprafețe umede, zone mlăștinite acoperite de vegetație higrofilă.

Comuna Călărași are o climă temperat continentală cu accente de ariditate. Temperatura aerului înregistrează un grad mare de variabilitate. Temperatura medie anuală este de 9^0C, variind între -1 și -4^0C în ianuarie și $19\text{-}22^0$C în iulie. Amplitudinea medie este de $24{,}6^0$C. Precipitațiile

atmosferice au o medie anuală de 500mm/an, luna cea mai ploioasă fiind iulie și cea mai secetoasă este februarie. Anual, în medie, se înregistrează 135 zile cu precipitații. Ploile torențiale, cu inundații, sunt rare, dar seceta este un fenomen frecvent. Anual se înregistrează cca 10 perioade de secete (o perioada are 17 zile). Anual se înregistrează 20-25 zile cu ninsoare. Vânturile se dezvoltă pe culoarele văii Berza Veche, V. Ciornohal, V.Glăvănești, V.Chișcata. Cele mai frecvente sunt vânturile de nord vest (27%)și de sud-est(17%). Apare topoclimatul luncilor, topoclimatul zonelor lacustre, topoclimatul câmpurilor intefluviale.

Rețeaua hidrografică este formată din afluenții râului Prut. Pârâul Berza Veche izvorăște din versantul de sud est al Dl.Cristoaia, din estul satului Libertatea și se varsă în râul Prut. Primește ca afluenți pe stânga pârâul Culbeci și pârâul Roşu, iar pe dreapta pârâul La Coșere. Pentru atenuarea viiturilor au fost amenajate iazurile Crac, Hotar, Sărături. Celelalte pâraie sunt afluenți de grad II ai Prutului și se varsă în Jijia: pârâul Ciornohal cu afluenții Timuş și Valea Vulturului, pârâul Chișcata cu afluenții pârâul Lupăriei, pârâul Valea Odăii și iazurile amenajate Chișcani și Pleșani. Pârâul Glăvănești cu afluenții de stânga Chișcata și Cracalia și de dreapta, pârâul Crucerului, pe cursul lui fiind amenajate iazurile Ciocan, Hurtună și Iazul Călărași.

Teritoriul comunei face parte din zona de silvostepă, districtul nordic, cu o pădure de stejar și gorun, cu predominarea stejarului (pădurea Ciornohal). Vegetația de pădure este formată din stejar (Quercus robur), carpen(Carpinus betulus), tei(Tilia cordata), gorun (Quercus petraea), frasin (Fraxinus excelsior), arțar (Acer platanoides), jugastru (Acer campestre), cireș pitic (Cerasius avium), ulm (Ulmus foliacea), măr pădureț (Malus silvestris), păr pădureț (Pyrus piraster). Pădurea este luminoasă, fapt ce favorizează apariția arboretului: corn (Cornus sanguinea), alun(Coryllus sanguinea), lemn câinesc (Ligastrum vulgare), măceș (Rosa canina), călin(Vibrum opulus). Pajiștile sunt formate din asociații de păiuș (Festuca sulcata), firuță (Poa pratensis), colilia (Stipa lessingiana), pelinița (Artemisia austriaca). Vegetația de stepă apare pe suprafețe restrânse ca niște fâșii, terenurile fiind ocupate de activitățile antropice. În văile pârâurilor și zona iazurilor apare vegetația de luncă.

Fauna de pe teritoriul comunei este săracă fiind mult modificată datorită intervenției antropice. Zona de pădure, cu areal restrâns, caracterizată de apariția porcului mistreț (Sus scrofa), vulpea(Canis vulpe), căprioara (Capreolus Capreolus), dihorul (Mustela putorius). Dintre păsări apare ciocănitoarea(Dryocopus minor), huhurezul(Strix aluco),buha(Bubo buba), pițigoiul (Parus major), privighetoarea (Luscinia luscinia). Zona de silvostepă este caracterizată de apariția rozătoarelor: popândăul (Citellus citellus), orbetele (Spalax leucodon), şoarecele de stepă (Sicista subtilis).

Cele mai răspândite soluri sunt cele din clasa Cernisolurilor, de culoare închisă, bogate în humus, fertile. Tipul cernoziomului apare în areale bandiforme pe interfluvii sau pe versanții slab înclinați: Dl.Cristoaia, dl. Odăii, Dl. La Coșeri, Dl.La Bulhac. Tipul de Cernoziom cambic se găsește pe podurile interfluviale: Dl.Călărași, Dl.Monahului, Dl.Răchiți. În zonele mai umede cu vegetație lemnoasă se află tipul Faeoziomului greic: Dl Boroșeni, Dl.Răchiți,Dl.Ciornohac. Soluri din clasa Luvisoluri, se găsesc în zonele unde pădurea a fost defrișată. Soluri hidromorfe (soloneț și solonceac) se găsesc pe arii insulare, în șesurile pâraielor și pe versanții dealurilor cu expunere la soare.

Populația comunei Călărași atinge un număr de 3553 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 60,7 loc/km^2. Structura etnică: români 97,1%, 2,95% lipoveni, rromi 0,02%. Structura confesională: 96,67% creştini-ortodocşi, 2,95% Creştini după Evanghelie, 0,36% alte culte. Structura după grupele de vârstă arată că această comunitate înregistrează un fenomen de îmbătrânire demografică, populația tânără (0-14 ani) reprezentând 27,1% din totalul locuitorilor, 46,1% populație matură (15-59 ani), 26,6% populația în vârstă, peste 65 ani. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Chiar dacă această comună este o creație teritorial-administrativă de dată recentă, cercetările arheologice efectuate pe cuprinsul său au evidențiat urme de locuire, marea majoritate de tipul așezărilor deschise, datând încă din eneoliticul dezvoltat, cultura Cucuteni, fazele A, A-B și B (punctele „la Hrubă – Dealul Pogoroaia" și „Bulgăria lui Gâlcă", ambele în extravilanul satului Călărași), din bronzul târziu, cultura Noua (în punctele menționate mai sus, dar și în locul „Dealul Cracalia", din extravilanul satului Pleșani), epoca fierului, ambele vârste, culturi ale geților sau dacilor liberi, perioada migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Cerneahov), epoca medievală târzie[89].

Cea mai veche așezare atestată documentar, din comună, este Ciornohal. Numele este slavon, cuvântul compus putând însemna „Dealul Negru" („Cernâi Holm). Pe raza comunei sunt mai multe dealuri, cu o înălțime medie de 200 de m, iar la poalele unora dintre ele s-au descoperit mai multe cenușare (dealurile Călărași, Cracalia – Pleșani), în extravilanul satului Călărași existând și azi topicul „Movila Ciornohal", situată în pădure, la 2,1 km nord-vest de sat[90]. Apa scursă de pe

[89] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 75-82 *passim.*
[90] *Ibidem*, p. 75-76 și 80.

versanții unuia dintre aceste dealuri a format, la un moment dat un pârâu, alimentat și de pânza freatică abundentă în zonă, existând regiuni în care nivelul hidrostatic este între 1-3 m. Un asemenea pârâu, afluent de gradul II al Jijiei, curge și astăzi, iar numele său este Ciornohal.

La 8 aprilie 1617, Radu Mihnea voievod îi întărește lui Nicoară Prăjescul, fost vistier, mai multe sate printre care Rănghileștii „sub Cernohal”[91]. Expresii precum „sub Cernohal, sub Bucovină, sub Codru” apar des în documentele medievale și ele arată raportarea la un reper fix, în acest caz fiind vorba despre movila și pădurea Ciornohal, aflate la circa 2 km nord-vest de Călărași, pădure vizibilă clar pe harta Google prin satelit[92].

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, satul Ciornohalu este menționat în comuna Rânghilești, la plasa Ștefănești, de la ținutul Botoșani, pe moșia statului. Erau, în total, 78 de țărani clăcași, cei mai mulți dintre ei pălmași (52 la număr), iar toți aceștia au primit 295 de fălci de teren[93]. În 1876, este adoptată o nouă lege privind vânzarea bunurilor statului, avându-se în vedere dezvoltarea micii proprietăți țărănești, însă participarea României la războiul de independență dintre 1877-1878 a amânat punerea în aplicare a legii. Lucrările comisiei de împroprietărire din județul Botoșani au început în toamna lui 1878, Ciornohal fiind una dintre moșiile statului destinată a servi la înființarea de noi sate și comune. Cu acest prilej, în prezența unei asistențe numeroase, la locul numit „Podișu”, în fața fostului sat Ciornohal, „s-au oficiat întemeierea noului sat, Călărași, căruia i s-au dat acest nume în memoria glorioasei armate române care s-au purtat cu vitejie în Războiul din 1877-1878 contra turcilor și pentru a se ști în posteritate că acest sat Călărași s-au fondat pe proprietățile Statului Ciornohalu, plasa Ștefănești, județul Botoșani[94]. Peste 310 însurăței din 17 comune solicitaseră să fie împroprietăriți aici, în final fiind selectați pentru împroprietărire 294 de însurăței, din șapte comune: Bobulești, Brehuiești, Buimăceni, Călinești, Rânghilești, Todireni și Zlătunoaia[95].

În 1899 încă exista vechiul sat cu numele Ciornohal, la comuna Rânghilești, fiind situat parte pe o coastă de deal, parte pe valea din coada iazului Chișcata. Moșia era proprietatea statului, aparținând în vechime mănăstirii Sf. Nicolae-Fâstâci, din Episcopia Hușilor. Erau 183 de familii, totalizând 579 de persoane. Se menționează că locuitorii așezării fuseseră aduși acolo de călugării ce stăpâneau moșia , din satele Coșula și Oneaga, primind pământuri cu chirie. Este menționat

---

[91] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. IV, nr. 175, p. 134-135.
[92] http://www.maplandia.com/romania/botosani/ringhilesti/, accesat la 11.03.2021.
[93] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani,* p. 134-135.
[94] *Ibidem*, p. 210 și 240 *passim.*
[95] *Ibidem*, p. 240-241.

dealul Ciornohal, în partea de vest a satului, deal acoperit de o pădure de stejar cu întinderea de 286 ha. Acesta este dealul de la care, repetăm, se trage numele slavon al așezării, însemnând „Dealul Negru”. În sat existau o biserică, zidită în 1864, deservită de un preot și doi cântăreți, dar și patru meseriași și doi comercianți[96].

În același an e menționat și noul sat, Călărași, înființat la 1880 cu noii împroprietăriți însurăței pe moșia Ciornohal. Satul avea o suprafață de 1436 ha de pământ ale locuitorilor și o populație de 193 de familii, cu 1012 suflete. Se mai arată că locuitorii din acest sat sunt veniți din plasa Siret, comunele Salcea și Călinești, cei mai mulți fiind ruși. Satul avea o școală mixtă, întreținută de comună, cu un învățător și 29 de școlari, dispunând și de un lot agricol de 8,50 ha de pământ[97]. În recensămintele ce au urmat, populația satului va fi în creștere continuă: 1698 locuitori în 1912, respectiv 1908 locuitori în 1930[98].

La sfârșitul secolului al XIX-lea vor fi înființate și celelalte două sate ale comunei, Pleșani și Libertatea, prin împroprietăriri cu terenuri de pe aceeași moșie Ciornohal. Un raport din 1905 al primarului comunei Rânghilești arată că pe moșia statului Ciornohal s-au vândut 259 de loturi, pe care s-au înființat satele Pleșani (în 1893) și Libertatea (în 1898). În vatra satului Pleșani se stabiliseră 148 dintre cei 193 de cumpărători de loturi, majoritatea veniți din sate aflate la distanțe mari, precum Borzești, Știubieni, Cucorăni, Cristești, Mănăstireni etc. În același timp, în vatra satului Libertatea se strămutaseră doar 37 dintre cei 66 de cumpărători, cu toții din comuna Rânghilești. Prima mențiune oficială a satului Pleșani este din 1896, iar a satului Libertatea din aprilie 1908. Din 1932, ambele sate fac parte din comuna Călărași[99].

Cu prilejul legii agrare din 1921, locuitorii din satul Călărași au primit pământ de la Ministerul Domeniilor, cei din Ciornohal de la Răuseni, cei din Libertatea de la Santa Mare, iar cei din Pleșani de la Rânghilești. Au fost împroprietărite 500 de familii de țărani, cu un total de 1698,50 ha de pământ, alte 636,50 ha formând pământul comunal[100]. Reforma agrară comunistă, din 1945, a mai dat țăranilor fără pământ din comuna Călărași încă 304,50 ha de pământ, pentru care comuna trebuia să dea anual, timp de zece ani, câte 1000 kg de grâu/ha anual, alte 421,50 ha de pământ revenind țăranilor ce avuseseră pământ puțin, pentru aceasta trebuind să plătească tot câte 1000 de kg de grâu/ha anual, dar timp de 20 de ani[101]. Speranța de mai bine a țăranilor a durat puțin, pentru

[96] *Marele Dicționar Geografic,* vol. II, p. 431.
[97] *Ibidem*, p. 253.
[98] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 241.
[99] *Ibidem*, p. 250-255 *passim.*
[100] *Ibidem*, p. 484.
[101] *Ibidem*, p. 585.

că între 1961-1962, la finalul procesului de colectivizare a agriculturii, în Ciornohal și Călărași țăranii au fost nevoiți să-și cedeze pământurile GAC-urilor înființate atunci[102].

Potrivit datelor INS, la 1 ianuarie 2014 populația stabilă a comunei însuma 3468 locuitori, în scădere față de cifrele furnizate de recensământul din 2011, când fuseseră înregistrați 3553 de locuitori[103].

COPĂLĂU

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Copălău este situată în partea sudică a județului Botoșani, suprafața comunei fiind aşezată în bazinul hidrografic al pârâului Miletin (în nord-vest) și bazinul hidrografic al pârâului Sitna (în sud-est), pe interfluviul Miletin –Sitna. Se află la o distanță de 23 km de municipiul Botoșani de care o leagă drumul european E58, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de 47^{0}36`07`` lat N cu meridianul de 26$^{0}$56`53``long E.

Vecinii comunei Copălău sunt în nord și nord-vest comuna Blândești, în nord-est comuna Sulița, în est comuna Lunca, la sud, sud-est și sud-vest comuna Flămânzi iar în partea de vest comuna Coșula. Satele comunei sunt înconjurate de păduri ce aparțin Ocoalelor silvice Botoșani și Flămânzi.

Cu o suprafață de 5.241 ha, are din anul 2003 ca structură administrativ teritorială satele Copălău, Cerbu și Cotu.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europeane, formată din două etaje structurale, soclul (constituit din formațiuni cristaline, de vârstă precambriană) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geoglogică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, la care se adaugă și unele orizonturi subțiri de calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri, cinerite andezitice și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în depresiunea Dorohoi-Botoșani la contactul cu Pintenul Cozancea-Guranda. Trăsăturile specifice ale reliefului, sunt definite de succesiunea de culmi teșite și prelungi, pe direcția NV-SE și valea largă resecventă a

---

[102] *Ibidem*, p. 603.
[103] *file:///C:/Users/Acer/Downloads/STRATEGIA_DE_DEZVOLTARE_CALARASI_BT_-_variantaconsultativa.pdf*, accesat la 11.03.2021.

Miletinului, în partea centrală a comunei, de la NV la SE, platourile și suprafețele interfluviale din partea SSV și NNE a teritoriului, abrupturile cuestiforme și de eroziune din N și NV, dealurile joase și colinele din latura estică a comunei, văile afluenților Miletinului. Cea mai mare altitudine se află în Dealul Ciolanului (278m), iar cea mai mică în șesul Miletinului (99m), altitudinea medie a zonei fiind de 188,5m. Fragmentarea medie orizontală a reliefului are valori de 300-400m, energia reliefului variază între 30 și 70m, pantele au înclinări cuprinse între 3^0 și 12^0.

În partea dreaptă a văii Miletinului, de la nord la sud, se succed: dl. Gavriluță (295,9m), dl. Varniței (216m), dl. Jorovlea (234m), dl. Ciolanului (278m), dl. Țiganca (228m), pentru ca în stânga văii Miletinului să aflăm dl. Piscul Budei (196m), dl Huhurezului (202m), dl Bingilescu (179m), dl.Perelor (185m), dl. Cerbu (212,4m), dl La Pietre (202m), dl. Prisăcii (210m), dl Lupăriei (229m). În partea de sud-est a comunei se află dl. Gornetul (220m), dl. Crucii (200m), dl. Căsoaia (208m), dl. Lanu Sec(270m), dl. Lanu Țiganului (215m), dl. Stroișteni (204m).

Relieful structural are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente – Valea Miletinului, Valea Voloca, Valea lui Toma, Pârâul lui Vasile; văi subsecvente – Valea Varnița, Valea Țiganca, Valea Gornetului; văi obsecvente – Valea Ulmului, Valea Fundul Tăieturii, Valea Bahnei. *Relieful sculptural* ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri joase, colinare, dealuri domoale, ușor bombate, slab înclinate: dl. Roibu, dl. Prisecani, pod. Gornet, dl. Voloca, pod. Lupăriei, dl. Cerbu, dl. Crucii. Relieful de acumulare este cartacteristic văii Miletinului. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală cu influență de ariditate din estul continentului. O caracteristică a climatului comunei este influența moderatoare a pădurilor ce o înconjoară, determinând un microclimat mai umed, cu temperaturi moderate. Temperatura medie anuala este mai redusa decât în restul țării (8,6 º-10 º C, luna iulie 20,1 ºC și ianuarie cu -4ºC), cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim scăzut de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE. Media anuală a precipitațiilor este de 569.6 mm. În ultimii ani au apărut pe teritoriul comunei fenomene meteorologice deosebite așa cum au fost grindinile din anii1998 și 2000.

Resursele hidrografice ale comunei sunt asigurate de apele de adâncime și freatice relativ bogate, cantonate în lunca și terasa Miletinului. Apele subterane sunt sub presiune, au caracter ascensional și apele freatice intersectate de văi dau naștere la izvoare ale căror debite sunt influențate de cantitatea de precipitații. Apele curgătoare de pe teritoriul comunei se încadrează în grupa de est, făcând parte din bazinul hidrologic al Prutului, fiind de tip dendritic. Pârâul Miletin

traversează comuna pe direcția NV-SE, pe o lungime de 5,2 km. Din partea dreaptă primește afluenți pârâul Varnița, care izvorăște din Dl.Ciolanu, situat în SV comunei; pârâul Jorovlea situat în SV satului Cotu, izvorăște din dl. Jorovlea; pârâul Stroești din partea de S a comunei, izvorăște din dl.Țiganca. Din partea stângă primește pârâul Bahna, care izvorăște din dl.Perelor, pârâul Voloca izvorăște din dl.La Pietre, în sud de satul Cerbu, pârâul Gornet ce izvorăște din dealul cu același nume, traversează sudul comunei și se varsă în Sitna. Pârâul Novaci izvorăște din dl.Cerbu, afluent al Sitnei, pârâul Fundul Tăieturii izvorăște din versantul nordic al dl. Cerbu, debușează în iazul de la Dracșani. Tipul caracteristic de alimentare este pluvio-nival, apa având un grad de mineralizare ridicat. Pe tritoriul comunei se găsește un număr redus de iazuri. Pe râul Bahna se găsesc trei mici iazuri, la nord de satul Copălău; pe pârâul Fundul Tăieturii s-au făcut două mici iazuri, la nord de satul Cerbu; pe pârâul Voloca, în sud de satul Cerbu, iazul Cerbu.

Vegetația specifică comunei Copălău se încadrează districtului Câmpia Moldovei, subprovincia podolico-moldavă, provincia est carpatică, regiunea central- europeană. Apar pâlcuri de păduri: Trestioara, Ulmului, Cerbu, Buduhala, Varniței, cu specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (Quercus robur), gorun (Quercus petraea), carpen (Carpinus betulus), teiul (Tilia cordata), arțarul (Acer platanoides), jugastrul(Acer campestre), ulmul(Ulmus foliacea), mărul sălbatec(Malus silvestris). Stratul arbustilor: migdal pitic(Amygelalus nona), cornul(Cornus mas), trandafir sălbatic (Rosa canina), porumbar (Prunus spinosa). În Pădurea Buduhala, apar pe areale mici unele plante protejate – monumente ale naturii ca: papucul doamnei (Cypripedium calceolus), laleaua pestriță (Fritillaria melegris). Apare și vegetația de stepă, dezvoltată pe soluri cernoziomice: colilia (Stipa lessingiana), păiușul (Festuca valesiaca), pirul (Agropyrum cristatum). Vegetația luncilor și cea palustră (de mlaștină) este dezvoltată în albia Miletinului. Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene, subunitate a regiunii paleoarctice: căprioara(Capreolus capreolus), porcul mistreț (Sus scrofa), vulpea (Canis vulpes), pârșul de alun(Muscardinus avellanarius), dihorul (Mustela putorius). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări, numeroase reptile, amfibii, insecte.

Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și faeoziom, clasa luvisolurilor, specifice etajului de pădure de foioase, clasa hidrosoluri în șesul Miletinului.

Populația comunei Copălău este de 3980 locuitori, cu o densitate medie de 75,9 loc/ha. Structura pe sexe: 35,8% masculin și 64,2% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează românii 95,38%, rromii 2,10%, lipovenii 2,29%. Structura confesională 96,4% creștini-ortodocși; 2,4% creștini de rit vechi, 1,2% penticostali. Structura pe grupe de vârstă: populația tânără (0-14

ani) 18,7%; populație adultă(15-59 ani) 64,2% și populație vârsnică – 17,1%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

Așezările umane cuprind satele Copălău, Cerbu și Cotu. Satul Copălău – reședința comunei, este situat în partea NV a acesteia, la 22 km SSE de municipiul Botoșani(DN28B). Față de satele din comună este la 500m, nord, de satul Cotu(DN28B); 3 km vest de satul Cerbu(DJ208H). Satul Cerbu se află în partea de nord-est a comunei și satul Cotu este în prelungirea spre sud a satului Copălău. În diferite perioade au existat și așezările Drăgotești și Jorovlea – înglobate în timp în satul Cotu.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cercetările arheologice confirmă urme de locuire mergând de la eneoliticul dezvoltat, cultura Cucuteni (așezări deschise descoperite în punctele *Răzima – Răzinea* (*?*), din Copălău, respectiv *Poiana Costăchel*, din localitatea Cotu), continuând cu morminte tumulare, nedatate, descoperite în localitățile Cerbu (doi asemenea tumuli) și Copălău, cu o așezare fortificată datând din a doua epocă a fierului, La Tène timpuriu (aproximativ sec. IV-III î. Hr.), aparținând culturii getice, descoperită tot la Cotu și încheind cu așezările medievale deschise, din perioada târzie (sec. XV-XVI), identificate la punctul *Poiana Jorovlea*, din fostul sat medieval Jorovlea, azi în Cotu, respectiv la punctul *Poiana Costăchel*, din aceeași localitate[104].

Chiar dacă aceste cercetări arheologice au evidențiat în zonă o densitate și o aproximativă continuitate de locuire, aici nu există așezări/sate atestate documentar, cel puțin nu cu actualul nume, până către a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Niciunul dintre satele componente ale comunei nu are un nume care să ne ducă spre un posibil întemeietor, un „moș” sau un „bătrân” al satului de la care să curgă proprietatea în secolele următoare. În aceste condiții, e de presupus că aici au existat așezări în perioada medievală, dar din motive precum războaie, epidemii, fiscalitate excesivă, particularități fizico-geografice și climaterice, densitate mai mică a populației etc., în anumite perioade istorice au avut loc masive depopulări, ce nu au permis o continuitate a locuirii care să fie certificată prin nume de așezări sau sate. În aceste condiții, la fel ca pe întreg cuprinsul Moldovei medievale, aici vor fi existat seliști, adică sate risipite, pentru repopularea cărora, periodic, domnii vor fi întemeiat slobozii, adică așezări sătești noi sau repopulate, scutite de dări și slujbe pe un termen limitat[105]. Dacă între secolele al XIV-lea – al XVI-lea erau aduși ca slobodnici cu precădere țărani autohtoni, din secolul următor vor fi preferați străinii, al căror regim era mai bun

[104] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, 86-87.
[105] *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, Editura Academiei RSR, București, 1988, p. 444 (în continuare *Instituții feudale. Dicționar*).

decât al autohtonilor. Durata imunităților fiscale acordate la așezarea într-o asemenea slobozie varia între unu și zece ani, la finalul acestui interval slobodnicii trecând „în rând cu țara”, fiind asimilați, din punct de vedere fiscal, cu restul contribuabililor[106].

Un exemplu al acestei practici îl constituie chiar satul Cotu, a cărui denumire inițială, așa cum apare în recensămintele/catagrafiile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, era cea de Ruși. În urma conflictului ruso-otoman, din 1768-1774, în Moldova și Țara Românească s-a instaurat o administrație rusească.

În 1774 va fi efectuat un nou recensământ al populației, dar în tabele nu au fost incluși capii de familie[107]. Satul Ruși, viitorul sat Cotu, care probabil îngloba satul mai vechi Jorovlea, făcea parte din ocolul Bahlui, ținutul Hârlăului. Existau 40 de case și 38 de birnici, preotul și dascălul localității fiind scutelnici. Interesant este faptul că numele majorității birnicilor par a fi românești, ilustrând ocupații (Muraru, Cărăușu, Cojocaru, Scutaru, Ciobanu, Plugaru, Căpraru, Cîrciumaru), porecle/supranume (Ciomagă, Bolohan, Sterpu), funcții administrative (Vătămanu, Vornicu), așezarea de unde a venit (Hliboceanu) etc.[108]. Aceasta nu poate însemna decât că acei locuitori, chiar dacă satul se numea Ruși, aveau o vechime destul de mare în acele locuri, astfel încât să fi putut fi asimilați de către localnici, să fie numiți după ocupațiile lor și chiar să ocupe funcții administrative, precum cele de vătăman sau vornicel de sat.

Cât despre satul Copălău, acesta era înscris în ocolul Coșulii, la ținutul Hârlăului. Erau catagrafiate 18 case cu 18 scutelnici, menționându-se despre aceștia că sunt vânători, scutelnici ai Vorniciei Botoșanilor, dar șezători în ținutul Hârlău. Și în cazul lor, numele sunt românești, arătând caracteristici fizice (Corbu, Negru, Țurcanu), porecle (Sterpu, Coșciug, Bolohan, Cioată) sau proveniența etnică (Rusu)[109]. Existau înrudiri între locuitorii celor două sate, nume precum Sterpu sau Bolohan întâlnindu-se în ambele sate. Faptul că în ambele localități sunt atestați un singur preot și un singur dascăl, ambii scutelnici, arată că în acel moment exista o singură biserică, în satul Ruși, sau un preot și un dascăl comun, ambii din Ruși. Poate fi un indiciu că, la acel moment, Rușii includeau satul Jorovlea, acolo unde este menționată existența unei sihăstrii încă din secolul al XVII-lea, înființată poate de călugări ruși, pentru că pe la jumătatea veacului următor nacealnicul schitului era un călugăr de origine rusă. Acest schit a fost metoh al mănăstirii Coșula, desființându-

[106] *Ibidem*, p. 445.
[107] D. M. Dragnev, A. N. Nichitici, L. I. Svetlicinaia, P. V. Sovetov, *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII. Partea I, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774,* Academia de Științe a RSS Moldovenești, Chișinău, 1975, p. 9-10.
[108] *Ibidem*, Partea a II-a, p. 256.
[109] *Ibidem*.

se în anul 1811[110]. Biserică la Copălău, din lemn, se va ridica abia în 1785, fiind sfințită doi ani mai târziu[111].

Condica liuzilor, din 1803, menționează Copălăul în ocolul Târgului, la ținutul Botoșanilor. Erau 76 de liudi, adică oameni, care lucrau pe moșia mănăstirii Coșula, nu exista nici un scutelnic. Se menționa că locul era puțin, iar cei 76 de oameni trebuiau să plătească un cifert (sfertul birului anual) de 344 lei, dintr-un total de 1376 lei birul anual[112]. Nici Cotu, nici Ruși, nici Jorovlea nu sunt menționate în această catagrafie, ceea ce ne face să credem că, la acea dată Copălăul le îngloba pe toate. Următoarea catagrafie, tot cu caracter fiscal, va fi cea din 1816, efectuată de către Vistieria Moldovei. Și aici, ca în 1803, satul Copălău este singurul care este menționat. Este înscris tot la ocolul Târgului, la ținutul Botoșani, cei 51 de liudi (locuitori birnici) având de plătit un cifert de 160 lei[113]. Moșia și locuitorii săi aparțineau, în continuare, mănăstirii Coșula, dar se observă o scădere considerabilă a numărului de locuitori, cu 26 de persoane. În primăvara lui 1849, la un an după răscoala din 1848, circa 300 de țărani din Copălău și Flămânzi, lucrători pe moșia Flămânzilor aparținătoare domnului Mihail Sturdza, nemulțumiți cu învoiala arendașului, s-au îndreptat spre curtea boierească din Flămânzi, prilej cu care mai mulți săteni sunt arestați[114]. 58 de ani mai târziu, urmașii lor vor aprinde flacăra răscoalei la Flămânzi.

Aplicarea reformei rurale a lui Cuza, din 1864, a dus la modificări importante pentru satele în discuție. Interesat în păstrarea celor mai productive terenuri, fostul domn Mihail Sturdza îi va obliga pe locuitorii cătunului Copălăul de Sus să își abandoneze casele, grădinile și livezile și să se strămute în vatra satului Copălău. O rezistență înverșunată la această strămutare a fost cea a locuitorilor din satul Jorovlea, de pe același domeniu al Flămânzilor. O Comisie special constituită în vederea realizării împroprietăririi „a constatat", la 22 februarie 1865, că satul Jorovlea se află într-o poiană înconjurată din toate părțile de pădure, aflată la distanță de locurile oferite pentru împroprietărire și că ar avea doar vreo 21-25 de locuitori (în fapt erau circa 80). În consecință, Comisia dispune strămutarea acestor locuitori în vatra satului Copălău[115]. Acest lucru provoacă, însă, revolta locuitorilor din Copălău, care arătau într-o plângere că „jorovlenii, sunt străini, care nu se ocupă cu agricultura și le produc lor pagube, fără a putea fi supravegheați". În primăvara lui

---

110 Ilie Huștiuc, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005, p. 36.
111 *Ibidem*, p. 38.
112 *Condica liuzilor pe 1803,* în Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Tipo-Litografia Buciumului Român, Iași, 1886, p. 309 (în continuare *Condica liuzilor).*
113 Corneliu Istrati, *op. cit.* p. 96.
114 Constantin Cojocariu, *Județul Botoșani. Structuri administrative-teritoriale*, Editura Quadrat, Botoșani, 2008, p. 442.
115 Idem, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 62.

1866, 69 de locuitori din Jorovlea, anunțați că trebuie să se strămute, îi scriu noului domn, Carol I, pe care îl roagă „să nu fie strămutați pentru că nu sunt în stare a-și face noi locuințe”. Petre Mavrogheni, administratorul moşiei lui Sturdza arată într-o scrisoare către Ministerul de Interne că locuitorilor din Jorovlea care se vor strămuta li s-au promis câte 100 de lei, iar celor din satul Ruși câte 74 de lei, urmând ca aceștia să primească și lemnele necesare construcției caselor. Chiar dacă și unii și alții au primit banii, de strămutat nu s-au strămutat decât locuitorii din Ruși. În cele din urmă, în urma acțiunii în instanță intentate de Mavrogheni, care era și ministru, instanțele de judecată decid, la 26 februarie 1869, strămutarea locuitorilor Jorovlei la Copălău în termen de zece zile[116].

În urma aplicării reformei rurale a lui Cuza, la Copălău, aflat în plasa Coşula, 7 țărani fruntași (cu 4 boi) au primit în total 38 de fălci și 40 de prăjini de pământ, 71 de mijlocași (cu doi boi) au primit, în total, 284 de prăjini, în timp ce la 122 de pălmași li s-au repartizat 305 fălci. Toți aceștia au mai primit o suprafață însumând 31 de fălci și 20 de prăjini pentru casă și grădină[117].

Mai mulți locuitori ai comunei au participat, în cadrul Regimentului 16 Dorobanți, la luptele de la sudul Dunării, din cadrul războiului de independență (1877-1878), șase dintre ei plătind cu propria viață dobândirea independenței României (Balan Nicolai, Dulgheriu Vasile, Miron Gheorghe, Irimia Dumitru, Ungureanu Haralamb, Anton Costachi), iar alți doi fiind decorați cu ordinele „Steaua României” și „Virtutea Militară ”de Argint (Pintilii carare și Moisuc Ilie)[118].

La 1899, Copălăul era comună rurală aflată în plasa Coşula, județul Botoșani, fiind compus doar din satul cu același nume. Avea o suprafață de 1584 ha, din care 644 erau ale proprietarului și 940 ale locuitorilor. Populația, la care se adăugaseră între timp locuitorii din Ruși și Jorovlea, număra 298 de familii, însumând 650 bărbați și 674 femei. Erau 280 de contribuabili și existau 291 de case, cu alte cuvinte erau și familii care locuiau mai multe împreună. Erau 644 ha de pădure, probabil toate ale proprietarului și 19 ha cultivate cu viță de vie, pe coasta de sud-vest a dealului Copălăul, aceste vii producând 1615 hectolitri de vin. Din inventarul agricol făceau parte și 900 de boi și vaci, 108 cai, 182 porci, 815 oi și 60 de stupi cu albine. Parohia dispunea de o biserică veche, având un preot și doi cântăreți și în sat exista și o școală mixtă, întreținută de județ, frecventată de 42 de școlari, cărora le preda un învățător. La final se precizează următoarele: se zice că primii locuitori așezați aici ar fi venit din Bucovina”[119].

---

[116] *Ibidem*, p. 63.
[117] *Ibidem*, p. 127.
[118] Ilie Huştiuc, *op. cit.*, p. 42.
[119] *Marele Dicționar*, vol. II, 1889, p. 629.

Doi ani mai târziu este menționată Poiana Jorovlea, situată în pădurea cu același nume, parte a comunei Copălău. Se arată că în această poiană existase, până la 1870, satul Jorovlea, „ai căreia locuitori se ocupau mult cu cultura viilor și pomii roditori. Arendașul moșiei de pe atunci (Petre Mavrogheni, *n. ns.*) reuși să alunge de aici pe locuitori, sub cuvânt că fiind în mijlocul pădurii ar strica pădurea; le luă locurile cari erau date la 1864 și le dete altele în satul Copălăul. La anul 1873 risipi și biserica, cu învoirea proprietarului, Principele Gr. M. Sturdza (Beizadeaua Vițel, *n. ns.*) și o vându locuitorilor din Cernești, com. Zlătunoaia. Se zice că această biserică ar fi fost schit de călugări în vechime[120].

Plecând de la o ocupație ancestrală a locuitorilor din zonă, Ilie Huștiuc consideră că denumirea satului Copălău ar proveni de la cuvântul „copălaie", un fel de capac de lut „de la stupii primitivi pe care-i utilizau cei dintâi locuitori ai satului[121]. Cu tot efortul nostru și consultând toate dicționarele posibile, inclusiv cele de arhaisme și regionalisme, nu am reușit să identificăm acest cuvânt în limba română, deci această ipoteză privind numele Copălăului pică. În opinia noastră, ținând cont de faptul că aici exista și tradiția cultivării viței de vie (am arătat, mai sus, că locuitorii Jorovlei excelau în asta, dar și că la 1899 existau 19 ha cultivate cu viță de vie, pe coasta de sud-vest a dealului Copălăul, aceste vii producând 1615 hectolitri de vin, credem că, mai curând, numele satului ar putea veni de la cuvântul *copală,* un regionalism desemnând prăjina în vârful căreia se așează un smoc de paie sau de zdrențe, pentru a speria păsările stricătoare; sperietoare. Știm prea bine că și astăzi, la țară, începând cu mijlocul verii, țăranii pun în vie asemenea sperietori pentru a fugări păsările ce vor să se îndestuleze cu struguri.

În 1921, în vederea punerii în aplicare a legii agrare din 1921, comuna Copălău și satul Cotu-Ruși, care intra în compunerea sa, făceau parte din Regiunea Agricolă Hârlău, cu reședința la Frumușica. Din Domeniile Statului, acolo unde ajunsese moșia Flămânzilor după ce proprietarul acesteia o vânduse în 1918, au fost expropriate prin Decretul – Lege nr. 3697/15 decembrie 1918 1560,25 ha, iar prin Legea din 17 iulie 1921 încă 48 de ha. Cu aceste suprafețe au fost împroprietăriți 356 de locuitori din Copălău și Cotu-Ruși, suprafața cu care au fost împroprietăriți însumând 1183 ha, diferența de 425,25 ha devenind pământ comunal[122].

În perioada interbelică, în cadrul comunei apare un sat nou, Cerbu. Întemeietori au fost mai mulți locuitori din Copălău, care s-au stabilit în poiana din pădurea situată la 2 km est de Copălău,

[120] *Ibidem*, vol. IV, 1901, p. 115.
[121] Ilie Huștiuc, *op. cit.*, p. 39.
[122] *Ibidem*, p. 480-481.

de-a lungul drumului comunal Copălău – Sulița. Numele satului vine fie de la numele unuia dintre întemeietorii satului fie, mai curând de la cerbii ce populau împrejurimile[123]. Să nu uităm că în partea de est a comunei se află Dealul Cerbului, acoperit cu pădure[124]. Satul este atestat oficial ca făcând parte din comuna Copălău în anul 1935[125]. În 1970 satul Buda apare tot în comuna Copălău, localitatea fiind pusă sub interdicție pentru construcție[126]. În prezent, Buda este parte a comunei Coşula.

În urma reformei agrare din martie 1945, au fost împroprietăriți cu loturi de pământ variind între 0,5 și 1,5 ha, 18 locuitori din satul Cerbu, 52 din Cotu-Ruși și 227 din Copălău, dar loturile erau la mare distanță de casele lor, iar câțiva ani mai târziu, declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii și constituirea GAC-urilor aveau să-i lase fără aceste pământuri[127].

DURNEȘTI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Durnești este situată în partea sud-estică a județului Botoșani, în bazinul hidrografic al pârâului Corogea, afluent al Prutului. Se află la o distanță de 40,6 km de municipiul Botoșani, de care o leagă DN29D, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{0}45^{`}\,59^{``}$ lat N cu meridianul de $27^{0}07^{`}51^{``}$ long E.

Vecinii comunei Durnești sunt în nord comuna Dobârceni, la nord-vest și vest , com. Trușești, la sud și sud-vest comuna Albești, la sud-est com.Românești, iar în est, comuna Ștefănești. Cu o suprafață de 7502 ha, cu 591 ha intravilan și 6911 ha extravilan, din care 6768 ha teren agricol, are ca structură administrativ teritorială satele Băbiceni, Bârsănești, Broșteni, Cucuteni, Durnești și Guranda.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, soclul precambrian și cuvertura sedimentară, de vârstă mai recentă. Alcătuirea geoglogică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, gresii calcaroase, conglomerate, prundişuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

---

[123] *Ibidem*, p. 539.
[124] *Marele Dicționar*, vol. II, p. 322.
[125] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 539.
[126] *Ibidem*, p. 557.
[127] Ilie Huștiuc, *op. cit.*, p. 49.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, microraionul central de contact cu Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului, extremitatea de sud est, pe interfluviul Jijia-Prut. Teritoriul comunei se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, a căror suprafețe coboară domol spre sud-sud-est, consecință a alcătuirii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă. Altitudinea reliefului comunei este cuprinsă între 227 m – Dl. Guranda, situat în nord vest și 86,7 m în sud-est, la confluența pârâului ponora cu pârâul Surina

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor NV-SE, Valea Ponora, Valea Bulhaci, Valea La Pietroi, Valea Surina, Valea Corogea, Valea Murguța; văi subsecvente, orientate perpendicular față de înclinarea stratelor, cu profil asimetric – Valea Guranda, Valea Ponora, Valea Burnazului.

Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri joase, orientate NV-SE. Intre V.Jijiei și V.Ponora, in vestul comunei, apar dl.Guranda 227m, dl.La Brazi 217m, dl.Băbiceni 207m, dl.Albești 212m; între V.Ponoarei și V.Surina, găsim dl.Cârligului 212m, dl.Pe Huci și La Cărare 183m, dl.Pelinului 181m, dl. Zgâriata 208m, dl. Curechiște, dl.Viei, dl.Strâmba; între V.Surina și V. Corogea apar dl. Codău, dl. La odăi, dl. Hârtopului, dl.Corogea 172m. În nord, apar dl.Bârsănești 179m, dl.Părului 181, dl. Ciritei 186m. Relieful de acumulare se întâlnește în lungul văilor Ponora, Corogea, Bulhacului, prin șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri coluviale și proluviale. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală, cu exces de ariditate. Temperatura medie anuala este de 9ºC, luna iulie 20,5ºC și ianuarie cu -4,2^{o}C, cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim scăzut de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE, dezvoltate predominant pe culoarul văilor Ponora, Corogea, Surina, Bulhacului. Media anuală a precipitațiilor este de 495mm. Apare topoclimatul luncilor în lunca Jijiei, Mihăiasa (cu umiditate mai mare, evaporație mai ridicată, temperaturi mai scăzute, frecvența mare a cețurilor de evaporație); topoclimatul câmpurilor interfluviale (coincide spațiilor agricole, cu temperaturi și umiditate ce variază în funcție de gradul de acoperire a solului); topoclimatul de pădure(inversiuni termice ziua, stratificare termică directă, noaptea).

Comuna este situată în bazinul hidrografic mijlociu al râului Prut. Principalul colector al zonei este pârâul Corogea, care traversează comuna de la NV la SE, pe 12km.Primește ca afluenți pe partea stângă pârâul Ponora, pârâul La Pietroi, pârâul Surina, iar pe dreapta pârâul Burnasului. În vestul comunei, afluent al Jijiei, găsim pârâul Guranda. Dintre iazurile comunei, menționăm pe cele din valea Ponoarei – În Fundoaie, Valea Florii, Tronciu, Brătescu, Ponoara, pe V.Bulhacului – iazul Broșteni, La Vie, pe V.Corogea, iazul Cucuteni.

Vegetația specifică comunei Durnești cuprinde o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 550ha, Pădurea Guranda,Fundoaia, Zgâriata, Boul Roșu, cu specii de foioase. Zona de silvostepă, ocupă cea mai mare parte a teritoriului, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, hidrosolurile, cu lăcoviști și soluri gleice în șesurile pârâurilor.

Populația comunei Durnești este de 3741 locuitori, cu o densitate medie de 49,8loc/ha. Structura pe sexe: 49,8% masculin și 50,2% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează românii 96,6%, rromii 0,6%, origine slavă 2,8%. Structura confesională 93,8% creștini-ortodocși; 2,2% penticostali. Structura pe grupe de vârstă: populația tânără (0-14 ani) 21,8%; populație adultă(15-59 ani) 58,2% și populație vârsnică – 20,3%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cele mai vechi descoperiri arheologice de pe raza comunei au adus la lumină urme de locuire în așezări deschise datând din eneoliticul dezvoltat, epoca bronzului, epoca migrațiilor, epoca medievală timpurie, dar și târzie (locul „Pe Bârnaz”)[128]. În multe alte locuri din comună au fost identificate movile ce par să fi fost morminte tumulare[129]. Din inventarul celor descoperite putem enumera 13 cenușare, cu diametre de 20-30 de m, fragmente ceramice, bucăți de chirpici, platforme de locuințe, monede etc.

Numele satului Durnești pare a proveni de la un prim proprietar, pe nume Durnea-Durnia (în slavonă „durnia” înseamnă „prost”), fiind vorba, evident, despre un cognomen, un supranume, o poreclă care a substituit, în timp, numele real. Nu există nicio dovadă că Durneștii de aici au vreo legătură cu Petru Durnea și frații săi, Ion și Giurgea, cărora în iunie 1433 Ilie voievod, domnul

128 *Ibidem*, p. 182-183. Aici a fost descoperită și o necropolă plană din epoca medievală târzie.
129 *Ibidem*, p. 184-189 *passim*.

Moldovei, le-a dăruit satul „Durniști”[130], cum greșit apar afirmații în lucrări pseudo-științifice, după cum nu există vreo legătură directă între satul Durnești din comuna Ungureni cu acești boieri Durnea. Motivul e cât de poate de simplu: în actul invocat se arată clar că satul în cauză se afla pe Ciuhur, afluent al Prutului din Republica Moldova de astăzi. Este posibil, însă, ca acel sat (azi dispărut) să fi roit la un moment dat în dreapta Prutului, locuitorii aducând cu ei și numele vechi al așezării.

Prima mențiune certă a satului este din 5 iunie 1589, când Petru Șchiopul voievod îi dă uric lui Gavril aprod, pentru Durnești, sat domnesc, ascultător de ocolul târgului Ștefănești, primind în schimb șase cai, prețuiți la 6000 de aspri[131]. Cum râul Ciuhur se varsă în lacul Stânca-Costești, în dreptul localității Costești, din Republica Moldova și în imediata vecinătate a Ștefăneștilor, este foarte probabil că așezarea de aici a roit la un moment dat din stânga în dreapta Prutului, din motive naturale (revărsări ale Prutului, erodări de mal) sau social-economice.

La 6 iunie 1637, mai mulți boieri din Dorohoi mărturisesc faptul că înaintea lor a venit Oniul din Bârsănești, mărturisindu-le cum a cumpărat a patra parte din jumătate de sat din Durnești, la ținutul Dorohoi, „cu casă gata și cu pomeți și cu locu di hălășteu de la Nastasie, fata lui Gavril aprodul, ce l-au chemat pe poreclă Boican”. Se arată că acel sat îl avea Gavril de la Petru (Șchiopul, *n. ns.*) voievod, iar că după ce Oniul cumpărase acea parte de sat a aflat că există „moșan și cumpărător mai vechiu, Bejan Balșu, feciorul Lupului slujeriului Balșu, într-acel sat Durnești. Dice omul dacă au văzut că nu încapi să hie cumpărător acolo (e vorba de dreptul de preemțiune/protimisis, *n. ns.*)” a cedat acea parte de sat lui Bejan Balș, de la care a primit banii ce-i dăduse el, adică 50 de lei bătuți. Bejan Balș mai cumpără de la Eni grecul, ginerele aprodului Gavril a treia parte din jumătate de sat, pentru 90 de lei bătuți, iar Nastasia, fata aprodului Gavril, îi vinde și ea o treime din jumătate de Durnești, primind 100 de lei bătuți[132], în total devenind stăpân peste jumătate de sat. Documentul este foarte interesant pentru tema în discuție, arătându-ni-l pe Bejan Balș[133] ca „moșan” la Durnești, **adică răzeș, moșnean, copărtaș, moștenitor, ceea ce însemna că el mai avea alte părți în cealaltă jumătate de sat, dacă nu o avea chiar în întregime, de pe urma unui „moș” al său.**

---

[130] *DRH, A. Moldova,* vol. I, nr. 116, p. 167.

[131] *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol I 1398-1595*, întocmit de Virginia Isac, București, 1989, nr. 1378, p. 506.

[132] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIV (1637-1638), întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 1998, nr. 117, p. 112.

[133] Despre acesta, despre tatăl său, slugerul Lupu Balș și despre neamurile lor vezi N. Stoicescu, Dicționar al marilor dregători, p. 341-342, și *Arborele genealogic al familiei Balș*, de Mona & Florian Budu-Ghyka, *apud* Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București, 2004, în http://www.darabani.org/wp-content/uploads/2012/01/Arborele-genealogic-al-Familiei-Bals.pdf, accesat în data de 16.03.2021.

Un alt sat vechi din comună este Bârsănești. Numele satului are o rezonanță transilvană, ceea ce poate fi un indiciu că persoana care a dat numele așezării era de undeva din Țara Bârsei, dar nu este exclus să fi venit din părțile Făgărașului sau Maramureșului, unde acest nume era destul de frecvent. Prima mențiune documentară a satului este din 20 august 1616, când Ionașco Stroici, fiul lui Lupul Stroici, fost mare logofăt, întărește mănăstirii Dragomirna, printre ai cărei ctitori se număra și tatăl său, dania acestuia, anume satul Bârsănești, din ținutul Dorohoi, prezenți fiind episcopul Mitrofan și mai mulți mari dregători[134]. O lună mai târziu, la 23 septembrie 1616, domnul Radu Mihnea întărește mănăstirii această danie[135], pentru ca actul din 30 mai 1617, de la același domn, să fie mai explicit: mitropolitul Anastasie Crimcovici, ctitorul Dragomirnei, arătase domnului și sfatului domnesc privilegiile de danie ale mănăstirii pentru acest sat, privilegii „stricate" fiindcă fuseseră păstrate într-o tainiță în care pătrunsese apa. Cu acest prilej, domnul arată că satul Bârsănești fusese luat mănăstirii de către Ștefan Tomșa al II-lea „la mânie, pentru Vasilie, fiul lui Stroici, pentru că a venit cu Constantin voevod și cu oști leșești în țara aceasta"[136]. Într-adevăr, Vasile Stroici s-a aflat printre marii boieri care în 1612 l-au susținut pe pretendentul la tron Constantin Movilă, dar în lupta de la Cornul lui Sas acesta este învins de către Ștefan Tomșa, iar Vasile Stroici este ucis din poruncă domnească, deși inițial noul domn i-ar fi crutat viața[137].

Problemele cu satul nu contenesc, așa că la 28 martie 1620 Ionașcu Stroci arată în fața lui Gaspar Gratiani voievod și a sfatului domnesc că nici mănăstirea, nici mitropolitul Anastasie Crimca nu-i fuseseră datori cu ceva tatălui său, de aceea dania către mănăstire rămânea valabilă. Pricina acestei dezmințiri o aflăm din același document: „Adevăr că am grăit de multe ori, pentrru că am avut bogată pizmă pre Sfinția sa, căce nu ne socotiia la sărăcia noastră, pentr-aceea am făcut bogata pizmă cu gura, ear altă n-am făcutu eu nemică, nice o zapis […]am grăitu și doră am și făcut nescai zapise, într-o pizmă, ce le-am spartu și le-am băgat în foc […]"[138]. Până la urmă, Dionisie fost episcop de Roman și Ghidion, starețul mănăstirii Dragomirna și tot soborul mănăstirii vând „satul Bârsăneștii, din ținutul Dorohoi, aproape de Cărpiniș, danie de la răposatul Stroici, fost mare

[134] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. IV, nr. 37, p. 25.
[135] *Ibidem,* nr. 68, p. 46.
[136] *Ibidem,* nr. 214, p. 173-174. Bârsăneștii sunt menționați ca seliște aflată sub Cărpeniș (pădure de carpeni, *n. ns.*).
[137] Miron Costin, *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, p. 60. Neștiind că viața îi fusese crutață pentru tinerețea sa, Vasile Stroici a dat să apuce sabia unui dărăban de lângă el, ceea ce l-a înfuriat pe Tomșa, care a decis uciderea tânărului boier.
[138] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. IV, nr. 568, p. 437-438.

logofăt. Și au vândut satul mai sus scris, Bârsăneștii, panului Ionașco cupar, pentru treisute și cincizeci de taleri bătuți […] la câmp, cu iaz pentru moară și în pădure cu loc de prisacă”[139].

Al treilea sat al comunei menționat în documentele medievale este Broșteni, fost drept domnesc, în ținutul Dorohoi, „ascultător de ocolul Ștefăneștilor”, cu care Petru Șchiopul voievod îl miluiește, la 30 aprilie 1591, pe Stamate stolnic, „ca să-i fie lui de la domnia mea ocină lui și copiilor lui și nepoților lui și strănepoților și răstrănepoților lor și cine li se va alege mai apropiat”[140]. **Această formulă esențializează modul de transmitere ereditară a proprietății funciare în evul mediu românesc, iar la final evocă și dreptul de protimisis de care beneficiau anumite categorii la înstrăinarea proprietății.**

În recensământul rusesc din 1774, Băbicenii, Bârsăneștii și Cucutenii apar la ocolul Bașeului, de la ținutul Dorohoi. La Băbicenii căpitanului Ioniță Ciudin erau 22 de case, cu 22 de capi de familie, 11 dintre aceștia fiind scutelnici ai căpitanului (trei slugi, printre care și un jidov botezat, patru scutelnici, printre ei doi herghelegii și un argat, precum și patru femei sărace), restul de 11 fiind birnici. La Bârsănești, **sat răzeșesc,** erau 33 de case, 26 dintre capii de familie fiind poștași „dați agiutor la Poșta Ștefănești”, toți cei 33 de capi de familii erau scutiți de bir. Sunt amintiți vatamanul satului, Ioniță, dar și preotul Gheorghie și Ion dascălul, semn că satul avea și biserică. Catagrafia menționează două așezări Cucuteni. Una dintre ele era a lui Pelin, trăiau acolo 29 de capi de familie, 15 dintre ei fiind poștași în slujba Poștei Ștefănești. Printre ceilalți 14 capi de familie se numărau preotul Vasile și dascălul Pavăl, Isac jidov și „6 argați i păstori ai Aniții Pelinoaia, maziliță (mazilii erau boieri decăzuți, *n. ns.*) săracă”. Ceilalți Cucuteni erau ai jitnicerului Ioniță Andreiaș, acolo fiind catagrafiați 67 de capi de familie, cu toții scutiți de bir. 41 dintre aceștia erau „podari ce slujesc la podul Ștefăneștii, 10 erau scutelnici ai jitnicerului, 4 erau femei sărace, erau un preot și un dascăl, 2 oamnei ai jitnicerului și 8 țigani[141].

În 1803, satele Băbiceni, Bârsănești, Cucuteni și Durnești erau la ținutul Hârlăului, ocolul Prutului. Băbicenii erau ai postelnicelului Ioniță Cuza, cu 41 de țărani birnici, Bârsăneștii lui Ioniță Bârsănescu aveau 16 birnici, în timp ce la Durneștii lui Ioan Pascal se aflau 27 de birnici. Cucutenii lui Holban erau **sat răzeșesc** având 22 de birnici, cărora li se adăugau alți 8 răzeși, în timp ce

[139] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIII, nr. 204, p. 241-242. Cu acești bani, călugării voiau să termine construcția mănăstirii. Vânzarea este menționată și în *ibidem*, nr. 205, p. 243 (act din <14-31> august 1635, de la Vasile Lupu), respectiv nr. 218, p. 257 (document din 26 august 1635, de la Varlaam, mitropolitul Sucevei și episcopii Țării Moldovei).
[140] *DIR, A. Moldova,* Veac XVI, vol. IV, nr. 20, p. 17.
[141] *Moldova în epoca feudalismului,* vol. VII, partea a II-a, p. 530-531.

Cucutenii medelnicerului Manolachi Andrieș aveau 20 de birnici, alți 16 locuitori erau breslași[142]. La 1835, Guranda și Bârsănești erau înscrise la ocolul Jijiei de la ținutul Botoșani (din 1838 vor trece la ocolul Ștefănești), în timp ce Băbicenii Herescului și Băbicenii lui Gherghel, Broștenii Lăzoaei, Cucutenii lui Păun, Cucutenii lui Giosan și Durneștii erau înscriși la ocolul Ștefănești[143]. În 1863, circa o sută de țărani din Vlăsinești, nemaisuportând condițiile grele de lucru de pe moșia polonezului Iosif Uhrinovski, se strămută pe moșia Guranda[144].

Aplicarea reformei rurale din 1864 a găsit actualele sate ale comunei împărțite în două comune diferite. Astfel, satele Băbiceni, Bârsănești, Broșteni și Guranda făceau parte din comuna Băbiceni, în timp ce Cucutenii-Răzeși, Cucutenii-Tufescului și Durnești erau la comuna Durnești, ambele comune fiind incluse în Plasa Ștefănești, județul Botoșani. La acea dată, stăpâni de moșie erau Gh. Cozmovici, la Băbiceni, Petre Maican și Dimitrie Soroceanu, la Bârsănești, Gh. Cantemir la Broșteni și Neculai Millo la Guranda. În total, 188 de clăcași din comună au primit 437 de fălci și 78 de prăjini de teren, dintre care 22 de fălci și 19 prăjini pentru case și grădini. Cucutenii-Răzeși îl aveau ca stăpân de moșie pe Ilie Ciupercă, iar Durneștii pe un oarecare Brănișteanu. Mai exista un sat Durnești, al Mitropoliei, dar acesta era lângă Rânghilești, iar pe o parte a acestuia se va forma, mai târziu, satul Santa Mare, cealaltă parte fiind alipită Rânghileștilor. Au fost împroprietăriți 136 de clăcași cu o suprafață totală de 342 de fălci și 18 prăjini, din care 16 fălci și două prăjini pentru case și grădini[145].

În 1898, Băbicenii erau comună rurală în plasa Ștefănești, având în compunere satele Băbiceni, Bârsănești, Broșteni și Guranda. Satul Băbiceni era așezat pe valea și partea dreaptă a pârâului Corogea, moșia având o întindere de 1199 ha și 375 de locuitori, majoritatea români, existând și câțiva evrei. În sat existau o biserică, ridicată între 1889-1891 de boierii George și Eufrosina Cosmovici (din aceeași familie cu Maria, mama lui George Enescu), biserica fiind deservită de un preot și doi cântăreți, precum și o școală mixtă în care un învățător preda la 57 de băieți și 15 fete[146]. Tot atunci, Bârsăneștii aveau o suprafață de 1209 ha și o pădure de stejar de 20 de ha, iar populația număra 234 de suflete, 50 de locuitori fiind contribuabili[147]. La Broșteni, 241 de

---

[142] *Condica liuzilor*, p. 326.
[143] Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), Anexă „Tabla obștimelor sătești a Prințipatului Moldaviei alcătuită sub observația comisiilor ținutale. 1835,* p. 182.
[144] Ecaterina Negruți-Munteanu, *Dezvoltarea agriculturii în Moldova între 1848-1864,* în V. Popovici, Leonid Boicu, Nicolae Corivan, *Dezvoltarea economiei Moldovei între 1848-1864. Contribuții,* Editura Academiei, București, 1963, p. 57.
[145] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 133-134.
[146] *Marele Dicționar Geografic,* vol. I, p. 261.
[147] *Ibidem*, p. 455.

oameni trăiau pe o moșie cu suprafața de 594 de ha. Ei dețineau 187 vite cornute, 34 de cai, 1062 de capre, 146 de porci și 70 de stupi[148]. În 1900, Guranda avea o suprafață de 1969 ha de teren, din care 640 ha de pădure. Acolo trăiau 149 de familii cu 449 de suflete. Satul avea o biserică la care slujea un preot ajutat de doi cântăreți[149]. În același an, Durneștii Brănișteanului erau satul reședință al comunei cu același nume. Tot în 1900, existau două așezări Cucuteni. Cucutenii-Răzăși, numiți și Pelini (vezi, mai sus, Pelin și Anița Pelinoaia, proprietara de la 1774 a satului) erau situați pe dealul și valea Pelinului. Aveau o suprafață de 507 ha și o populație de 49 de familii, sau 206 suflete. Cei 76 de contribuabili erau „**vechi locuitori răzeși,** cari se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor și au 14 ha vii pe Hârtopul-Viilor, cari produc 220 hectolitri vin". Satul Cucuteni-Tufescu, situat pe un podiș înclinat spre sud-est și pe Valea Pârâului Cucutenilor, avea o moșie de 872 ha, din care 143 de ha erau ale celor 143 de locuitori. În satul străbătut prin mijloc de șoseaua Botoșani-Ștefănești se afla o biserică de zid, cu un preot și doi cântăreți. De asemenea, existau patru iazuri și o moară de apă[150].

În 1921, moșia satului Bârsănești era a Dr. Maria Capșa, locuitorii de acolo fiind împroprietăriți cu 252 ha de pământ, alte 116 ha devenind pământ comunal. 428 de locuitori ai comunei Durnești, ce includea satele Durnești, Băbiceni, Broșteni și Durnești-Cucuteni, au primit în total 1896 ha de pământ. Băbicenii erau atunci ai colonelului A. Salaiz, în timp ce moșia Durnești-Cucuteni era al moștenitorilor marelui om politic P.P. Carp, Ion (Jean), Grigore și Elisabeta (Elsa), devenită Sturza prin căsătorie[151].

În sfârșit, în 1945, când comuna Durnești avea actuala configurație, reforma agrară comunistă a dat la 653 de țărani suprafața de 709 ha de pământ. Nu putem încheia fără a aminti de mănăstirea Guranda, ridicată în 1945 prin osârdia Maicii Teodora Voloșincu, având inițial hramul Eroii Neamului, în amintirea eroilor comunei căzuți în al doilea război mondial. Comuniștii distrug așezământul în anii `60 ai secolului trecut, dar după 1989 fosta stareță și ctitoră, Maica Teodora ridică din nou mănăstirea și o nouă biserică, dărâmată în 2012 și înlocuită cu alta, având hramul Sfânta Treime și Sfântul Ioan Iacob Hozevitul.

148 *Ibidem*, p. 657.
149 *Ibidem*, vol. III, p. 672.
150 *Ibidem*, vol. III, p. 6-7.
151 Constantin Cojocariu, *op. cit.*, 494-497 *passim*.

FRUMUȘICA

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Frumușica este situată în sudul județului Botoșani, în zona de contact între Pod. Sucevei și Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, așezată în Depresiunea Frumușica, între Dl.Holm și Câmpia Jijia Miletin. Este poziționată la o distanță de cca 33 km de municipiul Botoșani de care o leagă DN28B sau E585, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^0$29`lat N cu meridianul de $27^0$ 03`long E.

Vecinii comunei Frumușica sunt în vest comuna Tudora, la sud com.Deleni – jud. Iași, la est com.Prăjeni, nord și nord est – comunele Coșula și Flămânzi, iar în partea de vest nord-vest, com.Cristești. Are o suprafață de 8492 ha, cu 1003 ha intravilan și 7489 ha extravilan, din care 2833 ha teren agricol, 3411 ha suprafață de pădure. Are ca structură administrativ teritorială satele Frumușica, Boscoteni, Rădeni, Storești, Șendreni, Vlădeni-Deal.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, formată din două etaje structurale, soclul (formațiuni cristaline precambriene) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geologică este reprezentată din argile și marne cu alternanțe de nisipuri, calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

Situat în bazinele hidrografice ale pâraielor Bahlui și Miletin, relieful aparține Masivului Dealul Mare și Culmii Holmului(vest și nord-vest) și Câmpia Moldovei (est). Altitudinea maximă este în Dl.Holm, 555,7m, iar cea minimă este 88m, în sud-estul comunei, la confluența pârâurilor Scânteia cu Nacu-Leahu. Altitudinea medie este de 322m. Tipurile genetice de relief care apar sunt: relieful structural, sculptural și de acumulare.

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, explică prezența altitudinilor mai mari în vest și nord-vest, respectiv mai mici sub formă de dealuri și coline în zona depresionară de contact Frumușica Hârlău. Pe flancul vestic apar cuestele: coasta Holmului, coasta Țencuța-Storești, coasta Foculeni, coasta Varniței, iar în est, cu altitudini mai mici coasta Aslamului și Nacului. Rețeaua hidrografică a săpat mai multe tipuri de văi: văi subsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți asimetrici:Valea Mocanului, Valea Bădacului, Valea Storești, Valea Foculeni, Valea Unsa,; văi obsecvente, orientate contrar față de înclinarea stratelor– ValeaVarnița, Valea Leahu-Nacu. *Relieful sculptural* ocupă partea centrală și de est a comunei, reprezentat de interfluvii

ce apar sub forma unor coline, dealuri, platouri joase în Depresiunea de contact Frumușica, ce se suprapune văilor afluenților Miletinului. Spre sud-est și est, depresiunea este mărginită de interfluvii de 200 -250m altitudine:dl.Nacu 181m, dl.Coada Boii 149m, dl.Halm 188m, dl.Moara de vânt 148m, dl.Bahnei 132m, dl.Sărături 159m, dl. Ciurari175m. *Relieful de acumulare* apare sub forma șesurilor – Șesul Bahluiului, unde depozitele acumulative au origine aluvială. Procesele geomorfologice actuale (torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală. Temperatura medie anuală este de 7,9º C, luna iulie 18,9ºC și ianuarie cu -4,3^{o}C, cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim mai mare de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE. Media anuală a precipitațiilor este de 450mm. Apare topoclimatul dealurilor înalte (dl.Holm, dl.Pleșu, Dealul Mare), topoclimatul de pădure (dl.Țencușa, dl.Masa Tâlharului, dl.Perișorului, dl.Frunzarului, dl. Coasta Șurii) și unul de pajisti (izlazurile Hleiului, Schitului),topoclimatul de versant și topoclimatul de luncă în Valea Bahluiului și Varniței.

Apele curgătoare de pe teritoriul comunei fac parte din bazinul hidrologic al Bahluiului (cu afluenții acestuia pârâul Pietrelor, Bahlueț, Strâmb, Bahluiul Mic, Mocanului, Brădac), pârâul Varniței care se varsă în Miletin.

Vegetația specifică comunei Frumușica se încadrează regiunii euro-siberiene, cu elemente ale provinciei balcano-moesice. Se distinge o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 3442 ha, apare în partea central vestică 85% și în est 10%, și cuprinde două subetaje: al fagului, pe dealurile de peste 400m și al gorunului Aici apar specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor: stejarul (Quercus robur), gorun (Quercus petraea), carpen (Carpinus betulus), teiul (Tilia cordata), arțarul (Acer platanoides), jugastrul(Acer campestre), ulmul(Ulmus foliacea), mărul sălbatec(Malus silvestris). Stratul arbustilor: migdal pitic(Amygelalus nona), cornul(Cornus mas), trandafir sălbatic (Rosa canina), porumbar (Prunus spinosa). Zona de silvostepă, se suprapune depresiunii de contact Frumușica, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Apar colilia (Stipa lessingiana), păiușul (Festuca valesiaca), pirul (Agropyrum cristatum). Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene iar solurile care predomină sunt cele din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial.

Populația comunei este de 5687 locuitori, cu o densitate medie de 67 loc/ha. Structura pe sexe: 50,4% masculin și 49,6% feminin. Structura etnică: majoritatea românii 95%, rromii 1%. Structura confesională 95,5% creștini-ortodocși; 2,8%penticostali, restul alte culte. Structura pe

grupe de vârstă: populația tânără (0-14 ani) 21,4%; populație adultă(15-59 ani) 59,9% și populație vârsnică – 18,7%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Străvechi urme ale prezenței umane, unele încă din zorii umanității, au fost descoperite în mai multe puncte de pe teritoriul actual al comunei. Astfel, în intravilanul și extravilanul localităților Boscoteni, Rădeni și Vlădeni-Deal, au fost aduse la lumină urme ale unor așezări deschise datând din paleoliticul superior (acum circa 30-40000 de ani), atribuite lui homo sapiens fossilis. Tot la Vlădeni-Deal, în punctul „La Biserică", au fost descoperite așezări deschise din eneoliticul dezvoltat – cultura Cucuteni B, bronzul târziu – cultura Noua, Hallstatt-ul târziu – cultura Getică, epoca migrațiilor – pe lângă așezarea deschisă s-au descoperit și urmele unei necropole, ambele aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, epocile medievală timpurie – cultura Dridu, respectiv târzii[152].

Unul dintre satele cele mai vechi din comună este Buscăteni, menționat în documente ca Boscoteni, Buțcăteni. Prima atestare documentară, chiar dacă nu sub actualul nume, este din 5 octombrie 1437, când Iliaș voievod și fratele său, Ștefan voievod, fiii lui Alexandru cel Bun, dau Mănăstirii din Poiană, cu hramul Sf. Nicolae, ctitoria tatălui lor, satul „unde au fost Mihăilă Roșca"[153], identificat de editorii vol. I din *DRH* cu satul Unsa, ulterior Boscoteni. Următorul document aduce precizări suplimentare pentru identificarea așezării. La 18 august 1438, aceiași doi domni dau Mănăstirii din Poiană „o pustie lângă pricuturile de la Hârlău"[154]. La 29 noiembrie 1443, Ștefan al II-lea voievod întărește mănăstirii Sf. Nicolae satele dăruite anterior printre care pe Bahlui, sub Hârlău, unde este Mihailo și cu moară"[155]. La 5 aprilie 1448, Roman voievod întărește mănăstirii satele acesteia, printre care și „Roșca, lângă Hârlău", scutindu-le de toate dările și slujbele domnești și hotărând ca orice venituri ale acestor sate, ca și dreptul de judecată, să aparțină mănăstirii[156]. La 26 ianuarie 1453, Alexandru al II-lea (Alexăndrel, *n. ns.*) voievod dă mănăstirii „două pâraie care cad în Bahlui, la capătul câmpului, să-și așeze moară"[157], locul fiind identificat de editorii volumului cu Boscoteni.

---

[152] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 196-2000, *passim*.
[153] *DRH, A. Moldova,* vol. I, nr. 174, p. 245. Este menționat ca hotar „Muntele cel Înalt", care în aceeași traducere apare și în forma „Dialul Mari".
[154] *Ibidem,* nr. 187, p. 265-266. În hotarnică apar topice precum „Valea Mare", „poiana Crucea de Piatră", „stâlpul lui Piscan".
[155] *Ibidem*, nr. 243, p. 346.
[156] *Ibidem*, nr. 277, p. 393.
[157] *DRH, A. Moldova*, vol. II, nr. 26, p. 34-36.

Prima menţiune a satului cu numele actual este din 3 mai 1593, când şoltuzul şi cei 12 pârgari din Cotnari arată că în faţa lor a venit Romuşa din Buţcăteni şi a dat „o casă cu toată partea ei din Buţcăteni, cu toate drepturile ei" lui Necula din Cotnari[158]. Nu ştim când anume satul a început a fi numit astfel. Presupunerea noastră este că numele satului provine din substantivul „boască", regionalism prin care se denumesc resturile (ciorchini, pieliţe, sâmburi) de la obţinerea mustului prin tescuire. Din această boască, pusă la cazan şi fiartă, eventual de două ori, se obţine ţuică. Să nu uităm că satul se afla într-o zonă de dealuri din prelungirea renumitelor podgorii de la Cotnari şi Hârlău, iar îndeletnicirea locuitorilor de aici le-a dat şi numele de „Boscoteni", adică aceia care prelucrează boasca. Şi astăzi locuitorii Rădenilor învecinaţi sunt renumiţi pentru ţuica produsă de ei, marcă înregistrată!

La 20 noiembrie 1609, Andronic ceaşnic schimbă cu egumenul mănăstirii Homor şi cu tot soborul de acolo „dreptele lor ocini şi danii, din dreptele şi propriile lor privilegii ce au avut de la Petru voievod cel Bătrân (Petru Rareş, *n. ns.*)". Andronic dă călugărilor „satul anume Buţcătenii şi cu locuri de iaz", primind de la aceştia seliştea Strahotin, pe Jijia[159]. Ulterior, călugării vor contesta acest schimb, aşa că la 24 iulie 1612 se vor plânge domnului Ştefan II Tomşa că Andronic, fost paharnic, le-a luat fără voia lor satul Strahotin, dându-le în loc o silişte „care a fost dreaptă de ocolul Hârlău, anume Buţcătenii"[160]. La 24 mai 1617, Radu Mihnea întăreşte lui Alexa negustorul, ginerele lui Nicula, „două jirebii, care sunt loc de două case, din satul Buţcăteni şi cu loc de iaz şi de moară pe acel râu, pe care el şi le-a cumpărat de la Anton, pentru 20 de taleri număraţi"[161]. La 28 august 1710, Pavel şi fratele său, Savin, feciorii lui Lupu din Buţcăteni, fac schimb cu Alexandru Crupenschi, mare jitnicer, dându-i a opta parte din sat, cu „loc de casă, pometi, pădure, ţarină şi o parte din heleşteul Nacului, pentru trei părţi din Şoldana, din bătrânul Delenilor"[162]. Familia de mari boieri Crupenschi, odată ce a reuşit să **se răzeşească** în sat, va pune stăpânire pe întreg locul, sau pe o mare parte a acestuia. La un moment dat satul se pustieşte şi statisticile din 1774 şi 1803 nu-l mai amintesc. Credem că la acele date, Boscotenii se contopiseră cu satul vecin, Feredieni, aflat în stăpânirea aceleiaşi familii Crupenschi. Despre acest sat vom scrie în partea destinată comunei Deleni. În 1816, Boscotenii de la ocolul Miletinului, ţinutul Hârlău, erau moşie fără sat, ai

---

158 *DRH, A. Moldova,* vol. IX, nr. 23, p. 31.
159 *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. II, nr. 346, p. 265-266. Constantin Movilă voievod întăreşte călugărilor acest sat.
160 *Ibidem*, vol. III, p. 94-95.
161 *Ibidem*, vol. IV, p. 167.
162 *Catalogul Docunentelor Moldoveneşti,* vol. V, p. 258. Schimbul e întărit, la 10 septembrie 1710 de către domnul Nicolae Alexandru Mavrocordat. În legătură cu topical Nacu, să menţionăm că au fost mai mulţi mari boieri moldoveni cu acest nume. Astăzi, Leahu-Nacu e unul dintre satele comunei Deleni.

spătarului Lascarache Sturza și spătarului Iordachi Crupenschi[163]. Boscotenii nu apar în statisticile din 1835 și 1838, fiind probabil incluși la satul Unsa sau la Feredieni.

La 6 mai 1609, Constantin Movilă voievod îl răsplătește pe Pătrașcu (Șoldan) Nădăbaicovici, mare vornic al Țării de Sus cu „un sat anume Storești, sub marginea bucovinei, care sat Storești a fost al nostru drept domnesc, ascultător de ocolul târgului Hârlău[164]. Câțiva ani mai târziu, la 25 iunie 1623, Ștefan Tomșa dăruiește ctitoriei sale, mănăstirea Solca, acest sat[165], nefiind cunoscute împrejurările în care satul nu-i mai aparținea lui Pătrașcu Șoldan. La 8 iunie 1637, urmașii lui Pătrașcu Șoldan își împarte satele rămase de pe urma tatălui lor, iar Tofana, fiica acestora și sora lui Dumitrașco și Toader Șoldan, ia satul Storești și „satul Șăndrenii, la Hârlău[166]. Safta, una dintre nepoatele Tofanei, se va mărita la un moment dat cu Iordache Roset, mare vornic[167] și astfel satul ajunge în proprietatea acestei familii. La 25 octombrie 1704, Storeștii vornicului Gheorghe Roset se aflau în hotar cu Uricenii mănăstirii Dragomirna[168]. În noiembrie 1708, vornicul Gheorghe Roset lasă prin diată acest sat fiului său, Constantin[169]. În 1774, Storeștii se aflau la ocolul Miletinului, de la ținutul Hârlău. Moșia era a fraților Balș, Iordache paharnic, căsătorit cu Maria Mavrocordat și Teodor logofăt. Erau catagrafiați 46 de capi de familie, dintre care 12 birnici, restul de 34 fiind trecuți la „scădere rufeturi", în diferite calități: doi preoți, un dascăl, 20 de scutelnici ai logofătului Balș, alți 10 scutelnici ai paharnicului, plus un țigan argat[170]. În 1803, satele Storești și Chițoveni, ale beizadelei Dimitrie Mavrocordat aveau, împreună, 92 de birnici[171]. În 1835 și 1838, Storeștii se aflau la ocolul Coșulii de la ținutul Botoșani[172].

Un sat foarte vechi este cel al Vlădenilor. Este menționat prima dată la 7 iulie 1430, când în fața lui Alexandru cel Bun își împart ocinile fiii lui Ioan Jumătate. Vlădenii „din sus de Hârlău" s-au dat lui Mândrul Jumătate[173]. La 21 august 1635, Vasile Lupu dă Vlădenii și jumătate din satul Șendreni, alt sat al comunei, cu loc de moară pe Stavnic, lui Dumitru stolnic și lui Vâșan[174]. La 27 ianuarie 1637, domnul revine asupra deciziei sale și în urma uricului de danie și de miluire de la

[163] *Condica Visteriei Moldovei din 1816,* p. 104.
[164] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. II, p. 210.
[165] *Ibidem,* vol. V, p. 231.
[166] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIV, nr. 120, p. 116. Evident, „Șăndrenii" sunt Șendrenii actuali.
[167] *Dicționar al marilor dregători,* p. 431.
[168] *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. V, p. 96.
[169] *Catalogul documentelor moldovenești,* vol. V, p. 218.
[170] *Moldova în epoca feudalismului,* vol. VII, partea a II-a, p. 241-242.
[171] *Condica liuzilor,* p. 322.
[172] Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V)*, p. 182.
[173] *DRH, A. Moldova,* vol. I, nr. 99, p. 146-147.
[174] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIII, nr. 215, p. 253.

Constantin Movilă voievod, arătat de fiii și fiicele lui Pătrașcu Șoldan, fost mare vornic al Țării de Sus, le dă înapoi seliștea Șendreștii, în ținutul Hârlău[175].

Alt sat al comunei, Rădeni, este dat în 1610, de către Constantin Movilă voievod, pentru slujbă dreaptă și credincioasă, lui Precop Cărăiman, vistier al treilea. Rădenii erau atunci o seliște la marginea bucovinei, fost domnesc din ocolul Hârlăului[176]. La un moment dat, Miron Barnovschi voievod cumpără această seliște de la fiii lui Procop Cărăiman vistiernic, dăruind-o ctitoriei sale, mănăstirea Bârnova. La 8 martie 1636, în fața lui Vasile Lupu voievod, dau la schimb postelnicului Bălan seliștea „Rădenii, sub Crăești, suptu Margine, mai sus de Hîrlău, în ținutul Hârlăului", primind de la acesta o jumătate dintr-o altă seliște[177]. La 1774, satele Vlădeni și Rădeni erau înscrise la ocolul Bahluiului, ținutul Hârlău. Vlădenii paharnicului Aslan aveau 82 de case, 60 de locuitori fiind birnici, în timp ce Rădenii și Picioroganii, aparținând banului Grigori Balș, aveau împreună 47 de case, fiind menționați și doi preoți, ceea ce înseamnă că exista câte o biserică în fiecare sat[178].

În 1803, Rădenii stolnicului Neculai Balș și Vlădenii beizadelei Dimitrie Mavrocordat se aflau la ocolul Miletinului, ținutul Hârlău, cu 13, respectiv 50 de breslași[179], pentru ca la 1816 „Vlădenii dumisale postelnicului Alecu Mavrocordat", cu 69 de breslași, să fie menționați la același ocol[180]. Șendrenii nu apar în niciuna dintre aceste catagrafii fiind înglobați, se pare, la satul Storești al Mavrocordaților, care dețineau mai multe moșii în regiune. La un moment dat, probabil între 1820-1835, la Frumușica, în ținutul Botoșanilor, se va întemeia un târg, consemnat ca atare la 1835[181]. Aplicarea legii rurale a lui Cuza găsește actualele sate ale comunei în configurații teritorial-administrative diferite. Astfel, comuna Rădeni era formată din moșia și satul Rădenilor, ale colonelului E. Ranet, respectiv Vlădenii lui Al. Mavrocordat. Comuna Storești era formată din satul și moșia Storești, proprietar Dimitrie Mavrocordat, respectiv târgul Frumușica[182]. Din nou nu apar Boscotenii, incluși la un moment dat în satul Unsa și Șendrenii, probabil parte a Storeștilor.

La 1898, Boscotenii erau parte a comunei Rădeni, plasa Coșula. Satul avea o suprafață de 29 de ha, pe care trăiau o sută de suflete. „Se zice că acest sat ar fi fost proprietatea unui răzeș care l-a vândut și că mai pe urmă s-a alipit la Rădeni". În sat se aflau un podiș și un pârâu cu același

---

[175] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIV, nr. 22, p. 23.
[176] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. II, nr. 357, p. 272-273.
[177] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIII, nr. 348, p. 389 și nr. 349, p.391.
[178] *Moldova în epoca feudalismului,* vol. VII, partea a II-a, p. 234-235.
[179] *Condica liuzilor,* p. 321.
[180] *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816,* p. 101. Situația este identică la 1835 și 1838 (Adrian Macovei, *op. cit.,* p. 182.
[181] Adrian Macovei, *op. cit.,* p. 183.
[182] Constantin Cojocariu, *op. cit.,* p. 126-127. Ambele comune se aflau în plasa Coșula, județul Botoșani.

nume[183]. În 1902, Comuna Rădeni se compunea din satele Boscoteni, Bahlui, Rădeni, Şendreni, Schitul Balş şi Vlădeni, având o populaţie de 407 familii, adică 1282 de locuitori. Pe aproape jumătate din suprafaţa comunei creşteau păduri de fag, carpen şi stejar. În 1902, moşia Rădeni, situată pe coasta de est a dealului Holmul, avea două trupuri: Rădeni şi Boscoteni, ce se întindeau pe 1287 ha, din care 600 ha de pădure. Pe moşia Rădenilor erau satele Bahlui şi Boscoteni. Viile de aici erau renumite pentru calitatea vinului. Cei 330 de locuitori se închinau într-o biserică foarte veche din piatră, deservită de un preot şi doi cântăreţi. Considerăm că această biserică este ctitoria unui membru al familiei Balş care a stăpânit satul, cel mai probabil a stolnicului Neculai Balş, înmormântat în pronaosul bisericii cu hramul Sf. Nicoale. La şcoala mixtă învăţau 116 elevi, coordonaţi de un învăţător[184]. Tot în 1902, Şendrenii aveau o suprafaţă de 42 de ha şi o populaţie numărând 430 de locuitori[185].

La aceeaşi dată, Storeştii erau comună formată din satul cu acelaşi nume şi Târgul - Frumuşica. Pe teritoriul comunei funcţionau patru mori de apă, pe Pârâul-Satului şi Petricelul, o moară de aburi, o fabrică de sticlă în pădure şi o carieră de piatră. Satul Storeşti avea o populaţie de 350 de suflete, o biserică, un preot şi doi cântăreţi, o şcoală mixtă şi trei cârciumi[186]. Biserica, având hramul Sf. Dimitrie, poate fi o ctitorie din primele decenii ale secolului XIX a lui Dimitrie Mavrocordat, stăpânul de atunci al moşiei. La 1900, Frumuşica era un târguşor cu o populaţie de 400 de locuitori, cei mai mulţi evrei. Este dată greşit informaţia că târgul a fost înfiinţat la 1844 de către proprietarul de atunci al moşiei, D. A. Mavrocordat, pentru că târgul exista deja la 1835. Probabil 1844 este anul în care domnul Moldovei, Mihail Sturza, reînnoieşte proprietarului moşiei privilegiul de târg. Se menţionează că „înainte de înfiinţarea târgului era aici o cârciumă la şleahul mare, unde era şi poşta vechie”[187]. Nu cunoaştem un privilegiu de fondare a târgului, dar după tipicul înfiinţării târgului Suliţa considerăm că privilegiul de întemeiere a târgului Frumuşica l-a primit unul dintre membrii familiei Mavrocordat. Legenda consemnează existenţa aici a unui ratoş, care era şi staţie de poştă la care se schimbau caii, iar de la supranumele hangiţei, Frumoasa-Frumuşica, ar veni şi numele aşezării.

În 1921, la aplicarea legii agrare, pe teritoriul comunei Frumuşica exista doar moşia Storeşti, proprietatea lui Z.N. Gissovelani, aşa încât de aici 865 de ha de teren expropriate au fost date

---

[183] *Marele Dicţionar Geografic al României,* vol. I., p. 545-546.
[184] *Ibidem*, p. 206-207.
[185] *Ibidem*, p. 508.
[186] *Ibidem*, p. 476.
[187] *Ibidem*, vol. III, p. 427. Aşezarea era în plină dezvoltare, fiind acolo opt cârciumi, 50 de comercianţi şi 58 de meseriaşi.

comunei Șendreni, cu satele Șendreni și Vlădeni, în timp ce locuitorii comunei Rădeni, cu satele Boscoteni, Rădeni (moșia Dr. Al. Ștefanovici), Feredieni, Poiana și Unsa au primit în total 972 ha de pământ, alte 462,27 ha fiind pământ al comunei[188]. În 1945, 783 de locuitori din comuna Frumușica, aflată în plasa Sulița, au primit în total 692,25 ha de teren[189]. Pe teritoriul comunei se află un frumos obiectiv turistic, Schitul Balș, situat în inima codrilor seculari, ctitorie din 1776 a banului Grigore Balș, proprietarul moșiilor Rădeni și Piciorogani. Aflat în conflict cu banul, șătrarul Aslan, proprietarul Vlădenilor învecinați, dă foc mănăstirii. În 1835, marele hatman Lascarache Sturdza, proprietarul moșiei Boscoteni, sprijină financiar ridicarea bisericii de piatră și cărămidă.

FLĂMÂNZI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Flămânzi este una dintre localitățile ce are nume cu rezonanțe istorice, fiind poziționată în zona de tranziție dintre vestul Câmpiei Moldovei spre Podișul Sucevei, la contactul cu dealurile mai înalte ale Siretului. Se află în partea de sud a județului Botoșani fiind așezată în ulucul depresionar Dorohoi-Botoșani-Flămânzi-Frumușica, în partea de vest a Câmpiei Jijiei Inferioare și a Bahluiului. Face parte deasemenea din bazinul hidrografic al Miletinului, afluent al Jijiei. Partea centrală a comunei este străbătută de drumul național DN 28B care leagă orașele Iași-Botoșani-Suceava. Matematic, se află la intersecția paralelei de $47^{0}33`28^{”}$lat N cu meridianul de $26^{0}55`34^{”}$ long E. Teritoriul comunei Flămânzi are forma unui patrulater neregulat, orientat vest-est, cu o suprafață de 109,8 km^{2}, având ca vecini comuna Copălău la nord și la est, comuna Lunca la est, comunele Hlipiceni și Plugari Iași la sud est, comunele Frumușica și Prăjeni la sud, comuna Coșula la vest.

Administrativ teritorial, comuna Flămânzi cuprinde în prezent orașul Flămânzi (din 2004), satele Chițoveni, Nicolae Bălcescu(fost Uriceni), Poiana și Prisacani.

Din punct de vedere geostructural, teritoriul comunei Flămânzi aparține Platformei Moldovenești, cu un fundament cristalin vechi, podolic, cutat și faliat, acoperit cu o stivă groasă, formată din roci paleozoice, mezozoice și terțiare necutate. Constituția petrografică este reprezentată de argile, marne, intercalații de nisip, la care se adaugă calcare oolitice, prundișuri.

---

[188] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 480-483. Toate satele actualei commune făceau parte din Regiunea Agricolă Hârlău, cu reședința la Frumușica.
[189] *Ibidem*, p. 582.

Altitudinea maximă în comună este de 528,5m (Culmea Țâncușa-Storești), iar altitudinea minimă este în albia minoră a Miletinului (la ieșirea din comună, spre Prăjeni). Altitudinea medie este de 303m, dar diferă de la NV la SE.

Relieful dezvoltat pe suprafața comunei are caracter *structural – sculptural*, apariția lui fiind datorată acținii diferențiate a factorilor denudaționali. Se prezintă sub forma unor ansambluri de platouri, dealuri și coline, ale căror suprafețe coboară domol de la NNV spre SSE. *Relieful structural*, pus în evidență de eroziunea asupra gresiilor, calcarelor oolitice și conglomeratelor mai dure, apare la vest de linia localităților: Nicolae Bălcescu-Flămânzi-Frumușica, în Culmea Țencușa-Stroești 528,5m, dl. Masa Tâlharului 513m, dl. La Vamă 480 m, dl. Piscul Stejarului367m, dl.Perişorului 367m, dl.Frunzarului 396m, dl. Vărăriei 235m, dl. Stahna 233m, dl.Piciorul Calului 453 m, dl. Hleiului 303m. Apar văi subsecvente: Miletinului, Stahnei, Tulburea, Foculeni, Rădenilor, văi obsecvente: Varnița, Bahnei, Tulburea. *Relieful sculptural* este răspândit pe suprafețe mari din comună, cca 70%, rezultat fiind al eroziunii factorilor externi asupra rocilor argilo-marnoase și argilo-nisipoase friabile. Prezintă interfluvii sub formă de coline, dealuri și platouri joase, în zona centrală și de sud est, unde altitudinile scad sub 200m: dl.Dumbrăvii, dl.Chițoveni, dl.Prisăcii, dl.Gornetului, dl.Crucii, dl. Ciurarilor, dl.Piciorongani, dl.prăjeni, dl.Roibu. Eroziunea apelor curgătoare și a proceselor de versant a dus la formarea *reliefului de acumulare*. Acesta apare în albia râului Miletin și afluenții acestuia, sub formă de șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri. Un fenomen ce apare frecvent pe suprafața șesurilor îl constituie „sărăturile” (La Sărături, în Valea Bahnei, balta Ciurarilor la est de dl Ciurarilor, Valea Rea-Balta Roșie) sau „ochiurile glodoase”, o adevărată atracție din punct de vedere turistic. Apar frecvente alunecări de teren și în unele zone s-a încercat stoparea acestora prin plantații de salcâmi, livezi cu pomi fructiferi.

Zona are un climat temperat continental cu influențe directe ale maselor de aer de origine estică. Teritoriul comunei, fiind situat în zona de contact a două unități geomorfologice și fizico-geografice, are trăsături climatice comune cu aceste teritorii dar și unele caractere proprii. Topoclimatele zonei sunt: climatul de dealuri înalte, climatul depresiunii de contact Flămânzi-Frumușica și climatul câmpiei colinare Prăjeni-Todireni. Aceste condiții dau climei o nuanță răcoroasă, cu ierni prelungite și uneori cu deficit de precipitații.Temperatura media anuală este de 8,9^{0}C, se înregistrază cca 60 zile/an cu temperaturi de vară (25^{0}C), 12 zile/an cu temperaturi tropicale(30^{0}C) și zile cu îngheț (-0^{0}C) cca 120-130 zile. Temperaturile coborâte de iarnă, primăvară și toamnă favorizează apariția brumelor, care pot avea consecințe grave pentru agricultură, când apar prea devreme toamna, sau prea târziu primăvara, numărul mediu al zilelor cu

brumă fiind de 20-30 pe an. Cantitatea medie anuală de precipitații este de 525mm, cu variații importante între anii ploioși și cei secetoși. Luna cu cele mai mari cantități de precipitații este iulie 78,4mm iar luna cu cele mai mici cantități de precipitații este februarie 18,1mm.

Teritoriul comunei Flămânzi are o rețea hidrografică deficitară, cauzată de climatul continental cu nuanțe excesive, sursa principală de alimentare fiind constituită de precipitațiile atmosferice. Pânza freatică se caracterizează prin existența stratului acvifer aproape de suprafață (5-8 m). Principalul colector al zonei este râul Miletin, ce străbate teritoriul comunei pe o distanță de 15 km. Lățimea albiei majore este variabilă, atingând până la 1000m la Prisacani și este inundabilă la ploi mari. Afluenții culeși de Miletin pe teritoriul comunei sunt mici, pe dreapta primind pârâul Stahna, pârâul Tulburea, pârâul Varnița cu afluenții Bahna și Fundoaia. Afluenți pe stânga pârâul Voloca, Valea Rea – ce seacă perioade lungi vara. Pe teritoriul comunei sunt puține iazuri: Novaci, Ivășcoaia, Sărăturilor, Iazul lui Jenică fiind cele mai cunoscute.

Din punct de vedere al învelișului vegetal, pe teritoriul comunei se interferează elementele central europene (etajul forestier) cu cel specific estului european (stepa și silvostepa). Vegetația de pădure caracterizează nordul și nord vestul comunei, cauzat de un climat mai umed, răcoros și prezența luvisolurilor. Este dezvoltată subzona fagului (Fagus silvatica) alături de gorun (Quercus petraea), stejarul (Quercus robur), carpen(Carpinus betulus), teiul(Tilia cordata), arțarul (Acer platanoides), jugastrul(Acer campestre), plop (Plopus alba). Apare stratul arbustifer: alun(Coryllus sanguinea), lemn câinesc (Ligastrum vulgare), măceș (Rosa canina), călin(Vibrum opulus). Vegetația de stepă apare pe suprafețe restrânse ca niște fâșii, terenurile fiind ocupate de activitățile antropice. În văile pârâurilor și zona iazurilor apare vegetația de luncă. Fauna de pe teritoriul comunei aparține provinciilor faunistice provincial central europeană (sau dacică), în V și NV – specifică pădurilor de foioase și provincia sarmato pontică în E și SE – fauna specifică stepei și silvotepei.

Se disting două etaje de sol, clasa Luvisoluri (argiluvisoluri) formate în condiții bioclimatice de pădure și clasa Cernisolurilor (tip cernoziom și faeoziom) care corespunde zonelor joase din E și SE. Solurile sunt fertile fapt ce face ca peste 80% din teritoriul comunei să fie valorificat în agricultură.

Populația comunei atinge un număr de 9456 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 43,7 loc/km^2. Structura etnică: români 96,06%, 2,29% rromi, restul – ruși/lipoveni. Structura confesională: 91,7% creștini-ortodocși, 3,8% alte culte. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Ca și în cazul altor localități din acest areal istorico-geografic, cercetările arheologice au dus la descoperirea unor vechi urme ale prezenței umane în regiune. datând din paleolitic, neolitic timpuriu, perioada migrațiilor eneoliticul timpuriu, eneoliticul dezvoltat (cultura Cucuteni), perioada de tranziție către epoca bronzului, bronzul târziu, epoca fierului, fiind ilustrate ambele vârste, Hallstatt târziu (cultura getică)și La Tène și epoca medievală târzie[190].

Dintre satele comunei, cel care are cea mai veche atestare documentară este Prisăcani, numele fiind menționat și în formele Prisăceni - Prisăceani. La 1 aprilie 1576, Petru Șchiopul Voievod împarte urmașilor lui Ioan Vorontar ocinile și moșiile lor, cu întărituri de la Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, „cu dresuri de împărțală" de la Ștefăniță Voievod și cu „dresuri de mărturii" de la Petru Rareș pe mai multe sate pe Miletin, printre care și Prisăcani, cu loc de moară. Satul Prisăcani revine Solomiei, fiica lui Ioan Vorontar[191]. Se observă că satul exista în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, care îl întărește strămoșului Solomiei. Un alt fapt demn de remarcat este acela că doi dintre fiii lui Ștefan, Bogdan III și Petru Rareș, dar și nepotul său, Ștefăniță cel Tânăr, au întărit, succesiv satul urmașilor și au întărit împărțirea ocinilor în cadrul familiei.

Următorul document în care este menționat satul este din 11 mai 1581. La Iancu Sasul Voievod vin nepoții lui Ion Vorontar și ai soției acestuia, Sofiica, pentru a-și împărți satul Prisăcani, cu loc de moară la Miletin. Cu acest prilej sunt menționați străbunica lor, Olena și străbunicul, Șărbică, soțul Olenei și uricul de împărțeală pe care îl avea aceasta din urmă pentru acel sat. Părțile convin ca fiicele Solomiei, să ia jumătate de sat[192]. Ce s-a întâmplat cu cealaltă jumătate a Prisăcanilor ne spune un document a cărui dată este ilizibilă, dar este din intervalul noiembrie 1579-septembrie 1582. Înaintea aceluiași Iancu Sasul vine din nou tot neamul Vorontăreștilor, iar jumătatea cealaltă de sat de Prisăcani revine copiilor, trei la număr, ai Măriicăi, cealaltă fiică a lui Ion Vorontar, sora Solomiei[193]. Plecând de la aceste documente se pot stabili următoarele: Ștefan cel mare a întărit satul, alături de altele, lui Șărbică și soției sale, Olena. Murind Șărbică, Olena împarte satele rudelor sale în timpul lui Ștefăniță Voievod, Prisăcanii revenind atunci fiului lui Șărbică și al Olenei, anume Ion Vorontar. Petru Rareș îi întărește acestuia satul, iar după moartea lui

---

[190] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 190-196, *passim.*
[191] *Documente privind Istoria României* (în continuare *DIR*), *Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III (1571-1590), nr. 82, p. 62, Editura Academiei RSR, București, 1951.
[192] *Ibidem*, nr. 212, p. 161-162.
[193] *Ibidem*, nr. 160, p. 128.

Vorontar, ocinile sale, printre care Prisăcanii, sunt împărțite nepoților de la două dintre cele trei fiice pe care le-a avut.

La un moment dat, Prisăcanii ajung în proprietatea familiei de mari boieri Prăjescu. Astfel, la 8 aprilie 1617, Radu Mihnea, domnul Moldovei, îi întoarce lui Nicoară Prăjescul „dreptele lui ocine și dedine și cumpărătură, toate satele câte are”, printre care și „jumătate din satul Prisăcanii, pe Mileatin și cu mori, care este în ținutul Hârlău[194]. Acest Nicoară Prăjescu, văr primar cu Ieremia și Simion Movilă, ambii domni ai Moldovei, era fiul lui Ion Prăjescu, iar pe unul dintre frații săi îl chema Voruntar Prăjescu[195], ceea ce poate fi un indiciu al faptului că erau descendenții lui Ion Vorontar, fiind o practică medievală aceea de a se da copiilor și nepoților prenumele tatălui sau bunicului. Nicoară Prăjescu moare câțiva ani mai târziu, astfel că la 13 ianuarie 1622 Lupul Prăjescu și Ionașco Prăjescu, doi dintre fiii lui Nicoară, de înțeleg și își împart între ei „ocinile” moștenite de la tatăl lor, jumătatea de Prisăcani revenindu-i lui Lupu Prăjescu[196]. Ce s-a întâmplat cu cealaltă jumătate a Prisăcanilor ne spune documentul din 1 iunie 1646, când Gligorie Cornea, „ficiorul Cornii pivniceriului” face schimb de părți de ocină cu spătarul Dumitrașco Buhuș. Acesta îi dă lui Cornea partea sa din satul Prisăcani, „pre Miletin, suptu Codru”, primind la schimb alte pământuri[197]. Cum ajunsese acea jumătate de sat la Dumitrașcu Buhuș? Acesta o avea ca mamă pe Nastasia, fiica lui Ion Prăjescu și soră a lui Nicoară Prăjescu[198], iar acea parte de Prisăcani îi revenise, mai mult ca sigur, ca zestre de la tatăl său.

La 1772-1773 și 1774, Prisecanii sunt menționați la ocolul Bahluiului, din ținutul Hârlău, fiind ai spătarului Matei Ghica. Erau 27 de liudi (locuitori birnici) - 22 dintre ei fiind moldoveni - și doi scutelnici. Era și un preot și nefiind țigani nu e menționat vreun conducător de-al lor[199]. Un an mai târziu decât data efectuării recensământului, adică în 1773, spătarul Matei Ghica moare la St. Petersburg[200], după ce, în 1769, se aflase în prizonierat, tot în Rusia.

---

[194] *DIR, Veacul XVII, A. Moldova,* vol. IV, nr. 175, p. 134-135. Acea jumătate de sat este cea care revenise copilor Măriicăi, în împărțeala menționată mai sus.
[195] N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 426-427 (în continuare *Dicționar*).
[196] *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. V, nr. 136, p. 97.
[197] *Documenta Romanie Historica, A. Moldova, vol. XXVIII (1645-1646)*, vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Editura Academiei Române, București, 2006, nr. 386, p. 329 (în continuare *DRH A. Moldova).*
[198] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 355.
[199] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, Partea I, p. 56.
[200] *l'arbre généalogique de la Famille Ghica/Ghyka/Ghica*, realisation: Monica & Florian Budu - Ghyka,iunie 2020, *în* http://www.ghika.net/Arbre/Ghika.pdf (accesat la data de 23.02.2021).

La 1803, „Prisacanii a d-sale Spat. Neculai Stratulat” erau înscriși la ocolul Miletin, de la ținutul Hârlău. Pe moșie trăiau 29 de liuzi (locuitori birnici), care plăteau un cifert de 97 de lei, respectiv 388 de lei anual. Dintre aceștia, patru erau scutelnici ai spătarului[201]. În 1812, Prisăcanii erau „jumătate a polcovnicului Sînjorj și jumătate a casei răpuosatului bizade <Dimitrie> Mavrocordat”, menționându-se că este loc de hrană îndestul. Existau și patru scutelnici, ai proprietarului[202]. Menționarea lui Dimitrie Mavrocordat ca fiind mort la acea dată este, fără îndoială, o greșeală. Beizadeaua Dimitrie Mavrocordat era fratele fostului domn al Moldovei, Alexandru II Mavrocordat (zis „Delibey”) și fiu al lui Constantin Mavrocordat și Ecaterinei (Catrinei) Roset[203], de la mamă moștenind și moșia Dracșanilor (a se vedea partea referitoare la Dracșani din această lucrare).

La 1864, în condițiile aplicării reformei rurale și a presiunilor făcute de către fostul domn al Moldovei, locuitorii siliștei Prisăcani (numită acum Sângeorți, după numele polcovnicului Sînjorj, care stăpânea jumătate de sat la 1812) sunt forțați să se strămute în vetrele altor sate de pe cuprinsul moșiei Flămânzi[204]. Singurul țăran mijlocaș (cu doi boi) a primit 4 fălci de pământ, în timp ce 5 pălmași au luat un total de 12 fălci și 40 de prăjini[205].

La 1902, în satul Prisăcani, de la plasa Coșula, județul Botoșani, trăiau 80 de familii cu un total de 465 suflete. Singura biserică era deservită de un preot și un cântăreț, în sat existând și o cârciumă. Locuitorii aveau 146 de boi și vaci, 31 cai, 334 oi, 41 porci și 61 stupi[206]. După această dată, satul a cunoscut mai multe mutații administrative-teritoriale, făcând parte, succesiv, din comunele Prăjeni (1921), Uriceni (1925), Flămânzi (1929), din nou Uriceni (1931), pentru ca din 1977 să revină în cadrul comunei, între timp oraș, Flămânzi[207].

Locuitorii satului au fost în fruntea țăranilor răsculați la 1907, doi dintre ei fiind primii care l-au lovit pe Gheorghe Constantinescu, arendașul moșiei, care i-a lăsat să aștepte afară, în ger, aproape o zi fără a ieși să le vorbească[208]. Nouă fii ai satului participanți la bătăliile din timpul Primului Război Mondial au consfințit, cu jertfa lor, marele act al unirii din 1918. Sacrificiul lor le-

[201] *Condica liuzilor*, p. 321.
[202] *Condica Vistieriei Moldovei*, p. 101.
[203] Cf. *1. Mavrocordat. Arbore genealogic alcătuit de Paul Cernovodeanu,* Anexă la *Istoria Românilor, vol. VI*, coord. dr. Paul Cernovodeanu, prof. dr. Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, București, 2002 (în continuare *1. Mavrocordat. Arbore genealogic…*).Conform acestui arbore genealogic, beizadeaua Dimitrie Mavrocordat moare anul 1817, la un an după presusupusul deces consemnat mai sus.
[204] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 62. Satul făcea parte acum din plasa Coșula, județul Botoșani.
[205] *Ibidem*, p. 127.
[206] *Marele Dicționar*, vol. V, p. 100.
[207] Petru Munteanu, *Flămânzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004, p. 317.
[208] *Ibidem*.

a adus urmașilor, văduve, orfani, nepoți, mult așteptatul pământ, 47 de săteni fiind împroprietăriți în urma legii agrare din 1921. Pe fronturile celui de-al doilea război mondial au murit nouă locuitori ai satului, alți câțiva întorcându-se invalizi. Reforma agrară comunistă din 1945 a dat 38,50 ha de pământ la 36 de locuitori, dar cotele obligatorii și sistemul întovărășirilor a risipit speranțele de mai bine ale țăranilor. În 1962, când ia sfârșit campania de colectivizare a agriculturii, toți țăranii se înscriseseră în GAC-uri.

Localitatea care dă și numele comunei, Flămânzi, este atestată prima dată la 4 septembrie 1605, când Ieremia Movilă Vv. îi dă și îi întărește marelui logofăt Luca (Lupu) satele Uriciani, cu loc de iaz și moară la Stavna, „o siliște pe Miletin, anume Tocmăgianii și cu loc de moară pe Miletin". De asemenea, îi dă și îi întărește și Flămânzii, „din același hotar", fost ascultător de curtea domnească de la Hârlău. Toate aceste sate vor fi dăruite de logofătul Stroici nou ziditei mănăstiri Dragomirna, printre ai cărei ctitori se numără[209].

Un document interesant este cel din 2 aprilie 1618, de la Radu Mihnea Vv. , prin care acesta întărește privilegiul de danie și de miluire de la Ieremia Movilă pentru satul Flămânzi, sub bucovină. Se arată că uricul de danie putrezise într-o tainiță a mănăstirii, împreună cu alte privilegii, când apa a ajuns la tainiță în zilele lui Alexandru Movilă Vv. (1615-1616). Călugării i-au arătat domnului și ispisocul de întărire de la Ștefan II Tomșa (1612-1615). Documentul se încheie și cu un blestem pentru cei viitori care vor „strica dania și întocmirea noastră"[210].

La un moment dat, călugării mănăstirii Dragomirna se plâng domnului că „zapisele, dresurile și ispisoacele de danie" ce le avusese mănăstirea pe moșiile sale s-au prăpădit sau au fost „stricate" cu prilejul atacului cazacilor și tătarilor conduși de Timuș Hmelnițchi asupra Țării Moldovei, când mănăstirea a fost cucerită și prădată. Domnul Gheorghe Ștefan le întărește călugărilor mănăstirii mai multe sate, printre care Flămânzi, sub pădure, dar și Drujăști, pe Sitna, cu heleșteu și moară acolo, Trăisteni pe Miletin, cu loc de heleșteu și de moară, Uriceni și Tocmăgeni, pe Miletin și Drăgotești, „supt tăetură", la ținutul Hârlăului[211]. Satele sunt întărite mănăstirii și de

[209] *DIR*, veac XVII, A. Moldova, vol I, nr. 344, p. 257-258.
[210] *Ibidem*, vol. IV (1616-1620), nr. 316, p. 258-259.
[211] *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393-1849)*, autori Vasile Gh. Miron, Mihai Ștefan Ceaușu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, București, 1983, nr. 437, p. 161. Am menționat și celelalte sate pentru că mai târziu ele vor fi încorporate Flămânzilor.

către domnii următori, Grigore al II-lea Ghica, la 27 martie 1737[212], respectiv Constantin Racoviță, la 10 ianuarie 1752[213].

La începutul secolului al XIX-lea, Flămânzii, Uricenii, Tocmăgenii și Drăgoteștii ajung la Todori von Musteață (sic!) și partenerii săi de afaceri. Cum ajunsese Musteaţă stăpân al acestor sate ne lămureşte un „*Izvod asupra tuturor scrisorilor pi moşiile clirosului din Bucovina, care moşii să află în Moldova şi au căzut de la mănăstire la cliros şi s-au vândut prin contract dumisale lui Todori von Musteaţă şi tovarăşii dumisale*”[214], izvod din 27 septembrie 1804. În fapt, Musteaţă se întovărăşise pentru cumpărarea acestor moşii cu câţiva mari boieri, sau, mai aproape de adevăr, acei boieri şi-l luaseră ca tovarăş pe Musteaţă, mizând pe relaţiile pe care acesta şi le consolidase în Bucovina austriacă. Printr-un hrisov din 18 aprilie 1805, Alexandru Moruzi voievod întărea biv vel logofătului Neculai Roset, biv vel vistiernicului Iordache Balş, biv vel vistiernicului Iordache Ruset, biv vel căminarului Panaite Cazimir şi negustorului Theodor Mustaţă, stăpânirea peste moşiile cumpărate în tovărăşie, de la guvernul cezaro-crăiesc al Austriei, prin intermediul Agiei, moşii printre care se numără și satele menționate mai sus[215]. Aceste moșii vor ajunge la Theodor Balș, care acumulând datorii uriașe le dă, în 1834 lui Mihail Sturdza, proaspăt domn al Moldovei, acesta din urmă achitându-i datoriile[216].

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, cei 11 țărani fruntași din Flămânzi au primit 60 de fălci și 40 de prăjini de pământ, 113 țărani mijlocași au fost împroprietăriți cu 452 fălci, iar 239 de pălmași au primit 597 fălci și 40 de prăjini de pământ. Pentru case și grădini țăranii au mai primit 56 de fălci și 58 de prăjini[217]. Câțiva ani mai târziu avea să se desfășoare războiul de independență, mai mulți țărani flămânzeni participând la luptele de la sudul Dunării. Printre ei, supraviețuitor, soldatul Manolache Aștefănucăi, a fost citat pentru fapta sa de eroism, anume înălțarea drapelului românesc pe reduta Grivița I[218].

În 1900, Flămânzii erau comună rurală aflată în plasa Coșula, județul Botoșani și având în compunere satele Flămânzi, Cordun, Poiana și Prisăcani. Satul Flămânzi, așezat pe Valea Fundoaia, avea o populație de 175 familii, sau 982 suflete. În sat existau trei biserici deservite de doi preoți și cinci cântăreți. Existau două școli, una de fete, cu 19 eleve și o învățătoare și una de băieți, cu 53 de

---

[212] *Ibidem*, nr. 750, p. 250. Aici Flămânzii apar sub numele Flămânda.
[213] *Ibidem*, nr. 873, p. 287. Nu mai sunt menționate satele Tocmăgeni și Drăgotești.
[214] DJASIs, Documente, CCLIX/3.
[215] Idem, CDLXII/22. S-au plătit 331.000 de florini, actul de vânzare făcându-se la Liov, cu autorităţile austriece (au fost cumpărate moşii din 12 ţinuturi).
[216] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani,* p. 16.
[217] *Ibidem*, p. 126-127.
[218] Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 58. Şapte fii ai satului au căzut pe fronturile de luptă (*Ibidem*, p. 59).

elevi și un învățător. Este menționat ca fost proprietar Teodor Balș, care a făcut în sat case de cărămidă și o biserică de zid sfințită la 1813. Și-a mărit treptat moșia prin cumpărături, inclusiv de la **răzeșii** stabiliți în partea câmpului. Fiind puțini locuitori, Balș a adus oameni din diferite părți, inclusiv din Bucovina și Galiția, dându-le voie să-și ridice case și să fie muncitori pe moșie. Se precizează greșit că acești noi veniți, fiind foarte săraci, au fost numiți de către cei din jur Flămânzi, de aici venind numele satului, pentru că satul, după cum am arătat, avea o vechime mult mai mare. Pe moșie erau 280 de boi și vaci, 92 de cai, 602 oi, 8 capre, 89 de porci și 96 de stupid. În sat mai erau două cârciumi, trei comercianți și 8 meseriași[219].

Flămânzii vor rămâne pentru totdeauna în istoria României ca fiind locul în care a izbucnit marea răscoală a țăranilor din 1907. Despre contextul și modul izbucnirii acesteia am arătat mai sus, nu mai insistăm. Să menționăm că în memoria acestui eveniment, în localitate s-a inaugurat, la 22 aprilie 1972, Muzeul intitulat „Răscoala țăranilor din 1907”, distrus câțiva ani mai târziu în urma unui incendiu. La 15 aprilie 1977 avea să fie inaugurat Obeliscul existent și astăzi, dedicat de asemenea participanților la răscoală[220].

În iarna lui 1917, când o parte a populației din Muntenia, armata, familia regală, guvernul și parlamentul s-au mutat la Iași, în comuna Flămânzi de atunci au fost aduși, pentru refacere, mai mulți soldați români și prizonieri de război germani și austro-ungari. În urma izbucnirii unei epidemii de tifos exantematic s-a înregistrat un mare număr de morți, de ordinal sutelor, atât în rândul localnicilor, cât și al ostașilor români și prizonierilor lor[221]. La sfârșitul războiului, 31 de eroi flămânzeni nu s-au mai întors acasă, murind pe câmpurile de luptă[222]. Urmașii lor vor fi împroprietăriți de către statul român, prin aplicarea legii agrare din 1921. 537 de țărani din Flămânzi au primit, de pe Domeniile Statului un total de 6727 ha de teren, alte 1996,36 ha devenind pământ comunal[223].

În al doilea război mondial, 57 de bărbați din Flămânzi au căzut în luptă, numeroși alții fiind răniți[224]. În 11 situații, familii cu același nume au avut câte doi și chiar trei morți. În sfârșit, reforma agrară comunistă din 1945 a împroprietărit 53 de țărani din comuna Flămânzi – Plasa Sulița, cu 50 ha de pământ, în timp ce 136 de locuitori din comuna Nicolae Bălcescu, pe atunci comună distinctă,

---

[219] *Marele Dicționar Geografic*, vol. III, Editura Socec, 1900, p. 387.
[220] Petru Munteanu, *op. cit.*, 204 și 210 *passim.*
[221] *Ibidem*, p. 62-63.
[222] *Ibidem*, p. 67.
[223] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 480.
[224] Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 71.

au primit 129 ha de pământ[225]. La scurt timp va începe procesul de colectivizare a agriculturii, așa încât, în 1959, ia ființă GAC „1907”, în care „s-au înscris” 129 familii de țărani cu o suprafață de 339 ha teren[226].

Evenimentele din decembrie 1989 au avut eroii lor și la Flămânzi, în prim plan aflându-se medicul Marius-Nicolae Bogdan, fostul marinar Laurențiu Ungureanu, contabilul Eugen Crețu, maistrul militar, apoi minerul Mircea Ștefănucă (cunoscut ca „nebunul cu baionetă” pentru dizidența sa anticomunistă și anti milițienească), preotul Mihai Chiriac, învățătorul Petrea Mihai, operatorul de film Viorel Guraliuc, Ghiorghi Paviliuc, Gheorghe Gh. Guraliuc, Constantin Aramă (intrat, la un moment dat, în „colimatorul” Elenei Ceaușescu), Elena Balan, Călin Maloș etc.[227].

Un alt sat vechi al comunei Flămânzi este Uriceni (din 1948 Nicolae Bălcescu). Prima atestare documentară este din 6 aprilie 1579, când Petru Șchiopul, domnul Moldovei, îi dă și îi întărește lui Gheorghie, mare logofăt[228], seliștile „Tocmăceanii pe Miletin și cu loc de moară în Miletin și Uriceanii pe Stavna și cu loc de moară la Stavna, unde iese Stavna din pădure[229]. Satele fuseseră drepte domnești, ale curții din Hârlău, arse de tătari și pustiite. Pentru acele seliști, marele logofăt a dat șase cai buni, prețuiți la șase mii de aspri și 2000 de aspri bani gata în vistierie; ambele sate aveau o vechime mai mare decât atestarea lor documentară. La 8 aprilie 1587, în fața aceluiași domn vine Gheorghe logofătul care vinde Uricenii ginerelui său, Lupul Stroici, pentru 700 de zloți tătărești, iar ca zestre îi dă Tocmăceanii[230]. În continuare, Uricenii și Tocmăgenii parcurg traseul arătat mai sus, mai întâi în proprietatea mănăstirii Dragomirna, apoi a cartelului Musteață și marii boieri din jurul său. Mai târziu, Tocmăgenii devin seliște a moșiei Uriceni, iar Mihail Sturdza desființează satul cu totul[231].

La 1803, satul Chițoveni era, alături de Storești, în ocolul Miletinului, de la ținutul Hârlăului. În cele două sate, aparținându-i beizadelei Dimitrie Mavrocordat, erau 92 de birnici, care plăteau un cifert de 389 lei, existând și 26 de scutelnici ai lui Mavrocordat[232]. În 1816, Chițovenii, alături de Storești, erau în același ocol la același ținut, proprietar fiind postelnicul Alecu Mavrocordat. Erau 136 de locuitori birnici, care plăteau un cifert de 537 de lei. Postelnicul avea

---

[225] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 582.
[226] Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 73.
[227] Gabi Gomboș, *Flămânzi Decembrie ’89: Revoluție sau impostură?,* Editura Axa, Botoșani, 2014, p. 37-67 *passim*. Mai multe, în excelenta carte-document citată.
[228] Nicolae Stoicescu, *Dicționar*, p. 306. Fiica sa, Păscălina, se va mărita cu marele boier Luca/Lupul Stroici.
[229] *DIR, veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, nr. 139, p.109-110.
[230] *Ibidem*, nr. 424, p. 346-347.
[231] Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 355-356.
[232] *Condica liuzilor*, p. 322.

acolo 14 scutelnici[233]. Ulterior, satul va fi, pe rând, în ocolul Hârlăului (1833), Coșulei (1834), din 1864 făcând parte din comuna Flămânzi, până în 1925, când prin reforma administrativă trece la comuna Uriceni. În 1929 este din nou în comuna Flămânzi, la 1931 trece iarăși la Uriceni, pentru ca după 1977 să treacă din nou la comuna Flămânzi[234]. Între timp, în 1899, Chițovenii erau în centrul comunei Uriceni, plasa Coșula, județul Botoșani. Populația număra 68 de familii, adică 316 suflete. Exista o biserică zidită la 1770, deservită de un preot și doi cântăreți. Erau 94 de contribuabili și măcar o parte erau clienții singurei cârciumi din sat. Sătenii aveau 124 de boi și vaci, 17 cai mari și mici, 518 oi și 76 porci[235]. Numele satului poate proveni de la o femeie Chița, ai cărei urmași vor fi numiți Chițovenii. O variantă pe care o propunem pleacă de la regionalismul și arhaismul „*chiță*”, desemnând materia cleioasă, galbenă, cu gust dulce acrișor care se găsește în faguri[236]. În aceeași comună este și satul Prisăcani, avem suficiente referințe că apicultura era una dintre ocupațiile celor din acest areal geografic, așa încât unii dintre ei se vor fi specializat în valorificarea chiței, aceștia fiind chițovenii.

Ultimul sat al comunei la care ne vom referi este Poiana. Conform unei tradiții locale, primii locuitori au fost aduși aici de către Theodor Balș pentru a face rachiu la velnița sa, un argument fiind faptul că în sat se păstrează și azi toponimul Cotul Velniței[237]. Localitatea nu apare nici în *Condica liuzilor*, nici în *Condica Visteriei Moldovei din 1816,* fiind probabil în curs de constituire. La 1902 satul era în comuna Flămânzi, fiind situate lângă pâraiele Turburea și Stahna, pe coasta dealului numit Coasta Velniței și sub pădurea moșiei Flămânzi. Populația număra 103 familii, cu un total de 603 suflete, din care 185 erau contribuabili. Locuitorii aveau 153 boi și vaci, 70 cai, 131 oi, două capre, 75 de porci și 109 stupi cu albine[238].

În Primul Război Mondial, 43 dintre fiii satului au căzut în lupte, printre ei un căpitan și un sergent[239]. Prin reforma agrară din 1921, 137 de locuitori din Poiana vor primi 539,50 ha de pământ[240]. Jertfă de sânge au dat locuitorii Poienii și în al doilea război mondial, 40 dintre ei nemaiîntorcându-se acasă[241]. Prin reforma agrară din 1945, țăranii au primit mai puțin pământ decât

---

233 *Condica Vistieriei Moldovei,* p. 100.
234 Petru Munteanu, *op. cit.,* p. 297.
235 *Marele Dicționar Geografic,* vol. II, Editura Socec, București, 1899, p. 393. În aceeași comună este menționată pădurea Chițovanca.
236 https://dexonline.ro/definitie/chita, accesat la data de 25.02.2021.
237 Petru Munteanu, *op. cit.,* p. 303.
238 *Marele Dicționar Geografic*, vol. V, Editura Socec, București, 1902, p. 29.
239 Petru Munteanu, *op. cit.,* p. 304-305.
240 Constantin Cojocariu, *op. cit.,* p. 480.
241 Petru Munteanu, *op. cit.,* p. 306.

în 1921, 213 țărani primind 172 hapământuri la depărtare de sat, tocmai în Durnești. Chiar dacă nu s-au înscris în GAC, în 1962 doar trei familii scăpaseră de colectivizarea agriculturii[242].

HLIPICENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Hlipiceni este situată în partea de sud a județului Botoșani, la limita acestuia cu județul Iași, la o distanță de 45 km de municipiul Botoșani. Comuna are în perimetrul său administrativ trei sate: Hlipiceni (include și Cobiceni),Victoria și Dragalina.

Din punct de vedere geografic, comuna Hlipiceni este situată în Câmpia Moldovei, în partea centrală a subunității numită Câmpia Jijiei inferioare și Bahluiului, poziționată în extremitatea sudică și sud-estică ce ocupă sub 10% din suprafața unității administrative Botoșani. Satele Hlipiceni și Cobiceni sunt situate pe partea dreaptă a Jijiei: Hlipiceni se află pe malul drept al Sitnei, până la vărsarea acesteia în Jijia, iar Cobiceni, pe malul drept al Jijiei până la hotarul cu satul Răuseni. Satul Victoria este așezat pe partea stângă a Jijiei, la o distanță de aproximativ 2 km de Hlipiceni, iar satul Dragalina se află la 4 km nord-est de Victoria, pe valea pârâului Mihăeasa. Comuna Hlipiceni are vecini: la nord, comuna Călărași, la est comuna Răuseni, la sud, județul Iași, mai concret comuna Plugari, iar la vest, comuna Todireni. Localitatea e străbătută de DJ 282 (axa principală) care realizează legătura atât cu orașul Botoșani, cât și cu orașul Iași.Teritoriul comunei este intersectat de paralela $47^{0}31$’ lat. N, care trece pe la nord de satul Victoria și meridianul $27^{0}31$’ long E care trece la vest de satul Dragalina .

Teritoriul administrativ al comunei Hlipiceni se întinde pe o suprafață de 6935 ha (69,25 km^2), din care 490 ha reprezintă intravilanul comunei iar 6445 ha reprezintă extravilanul, ceea ce reprezintă cca. 1.5% din suprafața județului și plasează comuna Hlipiceni între comunele cu o suprafață mijlocie.

Relieful e dezvoltat pe argile și marne basarabiene. Relieful care apare este de tip structural, sculptural și de acumulare. Aspectele reliefului sunt predominate de existența văilor reconsevente însoțite de cueste, cu o intensitate sporită a proceselor de versant (V. Jijiei, V Pârâul lui Vasile, V. Dobrâvan, V. Recea, V. Țocul, V. Spinoasa, V. Păiușei, V. Livezii, V. Vultureni), văi subsecvente (V. Sitnei, V. Grecilor, V Răileanu, Valea lui David). Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte a teritoriului, înglobând intrefluvii sub formă de coline, dealuri, platouri joase, larg vălurate, cu o

242 *Ibidem*, p. 307-308.

cuvertură groasă de luturi loessoide: dl. Dumbrăvan 175m, Dealul lui Matei 176m, dl. La Movile 185m, dl. Luturilor 179m, Dl. Odaia Veche 185m, care formează interfluviul între Valea Pârâul lui Vasile și Valea Recea, în SV comunei, Dl. Țocului 185m, Dl lui Manolachi 174m, Dl.Spinoasa 1773m, dl.Rupturii 150m, care for,mează interfluviul între Valea Recea și Păiușeni, Dl.Livezii 168m, dl. Armeanului 153m, dl. Bătăi, Dl.Cobiceni 173m, dl.Imașul Răusenlor 166m, care formează interfluviul dintre V.Păiușenilor și V. Jijiei, în partea centrală a comunei; dl. Lui Daviod 177m, dl.Bolniței 176m, dl. Missir 169m, dl.Mihăeasa 161m, dl Caruz 177m, dl Vulturului 179m, dl. Ogorul Popei 180m, dl. La Trewi Pietre 208m care formează interfluviul Jijiei – pârâul Vulturului, în partea de E-NE a comunei. Albia majoră a Jijiei ocupă jumătate din suprafața comunei, cu o lățime ce variază între doi și trei kilometri, având altitudinea de 100-200 metri, înălțimea medie a versanților de 120 de metri, iar cea maximă de 179,2 metri în sud-vestul comunei. Albiile minore ale Jijiei și Sitnei sunt adâncite în depozitele aluvionare ale șesurilor dând aspectul unor terase de luncă. Malurile sunt la înălțime între 2-3 m. și 5-6 m . La Două Ape, unde am precizat că este confluența lor, s-a format un con de dejecție plat și nu foarte bine individualizat. Aluviunile sunt formate din roci nisipoase și roci argiloase.Șesul Jijiei este tăiat de numeroase cursuri părăsite, este acoperit cu iarbă și folosit pentru pășunat, dar se cultivă și cereale pe câteva locuri mai înalte de pe suprafața lui, de exemplu, locul numit La Movilă. În partea dinspre Victoria se cultivă și legume având posibilitatea să fie udate de pârâul ce vine din Răchiți. Pe malul drept al Sitnei, aproape de locul de vărsare, în centrul satului Hlipiceni, prin forare, s-a deschis un izvor cu apă sulfuroasă,care se varsă în Sitna.

În zona comunei Hlipiceni regimul anual al temperaturii aerului se încadrează în tiparul climatului continental de nuanţă excesivă. Media multianuală a temperaturii aerului din ultimii ani este 9,1°C după anii 1990. Temperatura aerului variază de la o lună la alta ca urmare a interdependenţei dintre particularităţile suprafeţei subiacente şi factorii genetici. Temperatura medie a lunii ianuarie are o valoare negativă de -4.5°C, la polul opus, luna iulie înregistrează o temperatură medie de 20,6°C. Amplitudinea termică medie anuală este de 24,8^{0}C. Temperatura maximă absolută, a fost de 38,5°C, în luna august a anului 2013, iar temperatura minimă absolută a fost înregistrată la 12 ianuarie 1985, cu valoarea de -30,4°C. Precipitațiile medii anuale ating valori de 450mm, numărul mediu de zile cu precipitații fiind de 135. Alte fenomene hidrometeorologice care caracterizează clima acestei zone și influențează negativ activitatea economică sunt: ceața, bruma, chiciura, poleiul, lapovița, grindina, care se produc cu intensitate și durată mai mare pe văile largi. Ceața are o frecvență mare în sezonul rece manifestându-se mai ales pe valea Jijiei. Anual numărul zilelor cu ceață este de 45. Grindina însoțește de obicei ploiele torențiale, frecvența ei fiind

de cca 2-3 zile pe an. Lapovița se formează în anotimpul rece, înregistrându-se un număr mediu anual de 5-6 zile. Chiciura și poleiul durează în medie 5 zile pe an, fiind dăunătoare pomilor fructiferi. Vânturile care bat pe teritoriul comunei se caracterizează prin fluctuații mari de direcție și viteză . Iarna vântul spulberă zăpada și așa destul de săracă.

Rețeaua hidrografică de pe teritoriul comunei este formată din râul Jijia, care străbate pe 10km teritoriul comunei, și afluenții săi. O parte din aceștia se varsă în Jijia pe raza comunei, alta în afara ei. Debitul râului este relativ redus datorită izvoarelor sale sărace. Ceilalți afluenți ai Jijiei sunt pâraie care curg permanent, precum Răchiți, Mihaiasa cu afluenții săi Caruz și Uluci. Pe pârâul Mihăiasa sunt amenajate iazurile Caruz, Dragalina, Uluci și Pogorăști, care nu este pe teritoriul comunei. Jijia are și doi afluenți care seacă vara: Ochiul Alb și La Groapă. Pe pârâul Ochiul Alb au fost amenajate iazurile Ochiul Alb și Cucoana, care au fost apoi secate pentru a se mări suprafața agricolă. Aceste iazuri au fost înființate pentru creșterea de pește, pentru irigații și pentru regularizarea aportului de apă în Jijia. Celălalt râu important, Sitna, străbate comuna Hlipiceni pe o distanță de 2,5 km. și se varsă în Jijia la locul numit La Două Ape. În satul Hlipiceni există un izvor cu apă sulfuroasă care degajă un miros neplăcut, care arde și care, în urma analizelor de laborator care s-au efectuat, are numeroase proprietăți medicale.

Sub aspect floristic, teritoriul comunei Hlipiceni face parte din regiunea predominantă de silvostepă și stepă ce aparține provinciei balcano-moesice sau provinciei ponto-sarmatice. Vegetația este de silvostepă și acoperă aproape tot teritoriul, cu excepția luncilor zvântate și a teraselor inferioare din est. Arealele de pădure sunt rare. Pâlcuri de pădure formate din specii de: gorun (Quercus petraea), stejar (Quercus robur), carpen (Carpinus betulus), tei (Tilia platyphyllos), arțar (Acer campestre), ulm (Ulmus montana), cireș (Prunus avium) . Arbuști, la periferia pădurilor: corn (Cornus mas), sânger (Cornus sanguinea) alun (Corylus avellana), măceș (Rosa canina), soc(Sambacus nigra),etc. Plantele medicinale sunt în număr destul de mare (peste 300 de specii) cum ar fi: coada-șoricelului(Achilea setacea), mușețelul(Matricaria chamomilla), pătlagina (Plantago), potbal (Tussilago farfara), cimbrul (Thymus vulgaris), păpădia (Taraxacum officinale), menta (Mentha arvensis), rodul pământului (Arum maculatum), cicoarea (Cichorium intybus), pojarnița (Hypericum perforatum) etc. Plantele melifere de bază: salcâmul (Robinia pseudoacacia), teiul (Tilia), arțarul (Acer platanoides), floarea-soarelui (Helianthus annuus). Se disting două etaje de sol, clasa Luvisoluri (argiluvisoluri) formate în condiții bioclimatice de pădure și clasa Cernisolurilor (tip cernoziom și faeoziom) care corespunde zonelor joase din E și SE. Solurile sunt fertile fapt ce face ca peste 80% din teritoriul comunei să fie valorificat în agricultură.

Populația comunei atinge un număr de 3420 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 46,3 loc/km^2. Structura etnică: români 95,9%, 1,2% rromi, restul – ruși/lipoveni. Structura confesională: 90,9% creștini-ortodocși, 5,1% penticolstali, restul alte culte. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Situată în partea sudică a județului Botoșani și formată, în prezent, din trei sate, comuna Hlipiceni, prin descoperirile arheologice făcute pe teritoriul său, face dovada unei locuiri străvechi și îndelungate.

Hlipiceni, satul reședință de comună, este menționat în documentele medievale în diferite forme: Hlibceani, Hlipceani, Hlipiceani, Hlipiceni. Credem că numele așezării pleacă de la cuvântul slav „hleb", însemnând „pâine". Considerăm că a existat un nume propriu, cel mai probabil o poreclă (putea fi Hlipcă, de exemplu), al unuia dintre primii locuitori ai așezării, care nume va fi transferat așezării ca atare și locuitorilor săi. Numele Hlipicenilor se încadrează, aşadar, în şirul toponimelor cu terminaţiile -ani, -eni, -ești, simbolizând descendenţa comună a unui grup de la un strămoş care a fost întemeietorul sau primul dintre stăpânii locului[243].

Prima mențiune documentară a așezării este din 7 mai 1546, când în fața lui Petru Rareș voievod vine Oniul vistiernicel, fiul Anușcăi, nepotul de soră al lui Iușca și al Marinei, care vinde „ocina sa dreaptă, un sat anume Hlipceanii, pe Zvijia, mai sus de Răuseani și în același hotar și cu loc de mori pe Zvijia și din privilegiul ce a avut el de la părintele domniei mele, Ștefan Voievod, de schimb cu domnia sa pentru două sate […]"[244]. Vechimea satului este, așadar, mai mare, merge cel puțin până în vremea lui Ștefan cel Mare, dacă nu și mai târziu, ținând cont de faptul că Răusenii, satul din hotarul Hlipicenilor, este atestat documentar din vremea domniei lui Alexandru cel Bun, la data de 12 mai 1425[245]. Foarte interesant este și faptul că Oniul făcuse schimb de sate cu Ștefan cel Mare, primind de la acesta Hlipceanii și dându-i, în schimb alte două sate: „privilegiul ce a avut Oniul vistiernicel, fiul Anușcăi, de schimb cu părintele domniei mele, Ștefan voevod, asupra satului,

---

[243] Pentru comparație vezi și originea toponimului Botoșani, în Constantin C.Giurescu, *Târguri sau oraşe şi cetăţi moldovene. Din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1967, p. 195. Opinia cum că numele satului ar deriva de la „hleba ochag", adică un aluat de făină de grâu și porumb copt în vatră este una fantezistă, fie și pentru aceea că localitatea e atestată documentar din secolul al XVI-lea, iar porumbul a fost adus în Țările Române două veacuri mai târziu!

[244] *DIR, A. Moldova, Veac XVI*, partea I, nr. 445, p. 491-493.

[245] *DRH, A. Moldova,* vol. I, nr. 61, p. 89.

asupra Hlipceanilor, încă l-a dat în mâinile credinciosului nostru pan Petrea Cârcă pârcălab[246]. Aceste Petrea Cârcă, sau Cârcovici, era fiul lui Cârc și al Neacșei, fiind pârcălab de Hotin, apoi pârcălab fără titlu, membru în sfatul domnesc între 1545-1560[247].

La 29 februarie 1548, Iliaş voievod, fiul lui Petru Rareş, îi întăreşte lui Petrea Cârcovici pârcălab „Hlipceanii pe Zijiia, mai sus de Răuseni şi cu loc de moară pe Zijiia"[248]. La 1 martie 1554, cumnatul lui Iliaş Rareş, Alexandru Lăpuşneanu voievod îi întăreşte, la rându-i, lui Petre Cârcă pârcălab satul „Hlibceanii, ce este aşezat în hotarul Răusenilor, în acelaşi hotar şi cu loc de mori pe Jijia". Este menționat și hotarul localității: „iar hotarul satului Hlibceanilor, ce este așezat pe hotarul Răusenilor din jos, să fie pe unde i-au hotărât și însemnat credincioșii noștri, pan Gliga mare șetrar și pan Bulboacă, mare vătaf de Hârlău, cu vătafii și cu megieșii din jur, oameni bătrâni și buni, iar despre alte părți, după vechiul hotar, pe unde au folosit din vac"[249].

În continuare, pentru câteva sute de ani, informațiile despre Hlipiceni lipsesc. Abia la 1830 este amintit cătunul Hlipiceni, pe o parte a satului Todireni, pentru ca din 1845 Hlipicenii să devină sat de sine stătător[250], intrând la un moment dat în proprietatea Epitropiei Casei Sf. Spiridon din Iași[251]. Pe la 1889, Epitropia Casei Sf. Spiridon din Iași stăpânea moșiile Hlipiceni și Todireni, din județul Botoșani[252].

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, Hlipicenii făceau parte din comuna Todireni, plasa Jijia, județul Botoșani, ambele moșii fiind ale Epitropiei Sf. Spiridon. Erau 116 clăcași, niciunul dintre cei fruntași nu a fost împroprietărit. Au primit 164 fălci de pământ 39 de țărani mijlocași, 187 de fălci și 40 de prăjini cei 77 de țărani pălmași[253].

În 1900, Hlipicenii erau numiți Slobozia-Todireni, satul fiind situat pe coastă de deal, pe partea dreaptă a Sitnei și Jijiei, în comuna Todireni, plasa Jijia, județul Botoșani, pe moșia Casei Spitalului Sf. Spiridon din Iași. Populația, grupată în 265 de familii, număra 713 suflete. Se

---

[246] *DIR, A. Moldova, Veac XVI*, partea I, nr. 445, p.493.
[247] *Dicționar al marilor dregători,* p. 299.
[248] *DRH, A. Moldova,* vol. VI, nr. 17, p. 28. Publicat anterior în *DIR, A. Moldova, Veac XVI*, partea I, nr. 498, p. 554-444.
[249] *Ibidem*, nr. 127, p. 217-218
[250] Pr. Neculai Şalaru, *op. cit.*, p. 218.
[251] La 12 august 1846, din Botoşani, băneasa Elencu Donici donează Epitropiei Generale a Spitalului Sf. Spiridon din Iaşi „partea de moşie ce o am în hotarul Şetrărenilor sau Potlogenii, aflătoare tot în acest ţinut, la ocolul Jijiei" (Dan Dumitru Iacob, *Aspecte privitoare la practica donației în beneficial spitalelor urbane din Moldova (secolele XVIII-XIX)*, „Historia Urbana, tomul XVIII, 2010, p. 222.). Considerăm că, în acest moment, sau puțin mai târziu, Șătrărenii și Hlipicenii erau sau vor fi incluși în moșia Todirenilor, așa cum vor lăsa de înțeles și mențiunile ulterioare.
[252] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 33. Nu mai apar Șătrărenii, incluși probabil deja la Todireni.
[253] *Ibidem*, p. 128-129.

menționa că „mai toți locuitorii sunt ruși românizați”, ceea ce coroborat cu numele de Slobozie ne arată că localitatea fusese depopulată aproape în întregime. Satul era reședința comunei Todireni, iar locuitorii dispuneau de o suprafață de 650 ha teren. În sat existau o biserică, având un preot și doi cântăreți, precum și o școală mixtă, cu un învățător plătit de stat și frecventată de 35 de școlari. Locuitorii aveau 615 boi și vaci, 38 de cai, 830 oi, 180 porci și 151 stupi[254].

În momentul aplicării legii agrare din 1921, Slobozia-Hlipiceni era comună din regiunea agricolă Sulița. Cei 544 de locuitori de aici au primit, de la comuna Todireni, din pământurile Epitropiei Sf. Spiridon, suprafața de 2734 ha de teren, expropriate prin Decretul-Lege nr. 3697/1918, cărora li s-au adăugat alte 592 ha, expropriate prin legea agrară din 1921. În total, cei 544 de săteni au primit 2270,25 ha pământ, restul de 1055,75 ha devenind pământ comunal[255]. La 27 august 1922, Comitetul local de împroprietărire al comunei Todireni analizează cererile sătenilor din Hlipiceni, care solicitau să li se aprobe o nouă vatră de sat, unde să li se dea locuri de casă celor ce nu au deloc, dar și celor aflați pe o coastă de deal mocirloasă, plină de izvoare, în care aveau loc frecvente alunecări de teren. O lună mai târziu erau repartizate islazurile, locuitorii din satele Slobozia-Hlipiceni și Todireni primind suprafața de 933 ha, în locurile numite Șesul și Coasta Jijiei, Șesul și Coasta Sitnei, Coasta Dărânga și Coasta Epăriei[256].

Venirea la putere, în 1945, a guvernului comunist condus de dr. Petru Groza, avea să schimbe drastic viața locuitorilor săteni din comună, prin sistemul cotelor obligatorii, disproporționat de mari comparativ cu posibilitățile reale ale țăranilor, dar și prin prigoana declanșată împotriva celor care se opuneau noului regim sau făceau notă discordantă cu el. Astfel, în vara anului 1951, organele de Securitate sesizau mai multe cazuri, printre care și cel al „chiaburului” Ciubotaru M. Constantin, din comuna Hlipiceni, raionul Trușești, care făcuse politică PNL și pe care Miliția îl trimisese în judecată deoarece „a încercat ca înainte de treieriș să amestece grâul rezultat de pe suprafețele lui cu al țăranilor Boghiuc Dumitru, Sparchi M. Gheorghe și alții. Acest chiabur a fost demascat de către sfatul popular, întreaga cantitate de grâu i s-a confiscat”[257]. Cu prilejul aplicării reformei agrare comuniste din 1945, 16 locuitori din Hlipiceni, care nu mai avuseseră pământ, au fost împroprietăriți cu 16 ha de pământ, iar 282 de țărani care mai dispuneau de terenuri au primit 282 ha de pământ, în ambele cazuri fiecare familie de țărani primind cite un hectar de pământ[258]

[254] *Marele Dicționar Geografic*, vol. III, p. 91.
[255] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 484-485.
[256] *Ibidem*, p. 492-493.
[257] *Ibidem*, p. 605.
[258] *Ibidem*, p. 582.

Celelalte două sate ale comunei, Victoria şi Dragalina, sunt sate nou apărute, consecinţe ale aplicării legii agrare din 1921. Numele ambelor sate este legat de războiul de reîntregire a neamului, care le-a adus ţăranilor şi promisa împroprietărire: victoria idealului de unire a tuturor românilor într-un singur stat, respectiv numele generalului-erou Ioan Dragalina, mort în urma confruntărilor militare din Valea Jiului, din anul 1916. Ambele sate au fost populate cu aşa-numiţii colonişti, ţărani fără pământ din satele învecinate. Astfel, satul Victoria a fost înfiinţat de către coloniştii veniţi mai ales din Hlipiceni, dar şi din satele învecinate, împroprietăriţi pe moşia Todireni, din pământurile Epitropiei Sf. Spiridon. În noiembrie 1922, cu ocazia parcelării şi punerii în posesie, sunt menţionaţi 620 de locuitori fondatori ai satului Victoria. Autorităţile locale au luat în calcul înfiinţarea unor instituţii indispensabile localităţii, precum şcoală, biserică, primărie, jandarmerie, serviciu sanitar, bancă populară, piaţă publică etc.[259]. În 1925, noul sat era menţionat la comuna Slobozia-Hlipiceni, în 1929 trece la comuna Todireni, pentru ca din 1932 să revină la comuna în care se află şi astăzi, Hlipiceni[260].

Cât despre satul Dragalina, la 14 octombrie 1927 s-a centralizat o situaţie cu ţăranii îndreptăţiţi a fi împroprietăriţi, printre ei numărându-se 121 de colonişti veniţi din comuna vecină, Călăraşi şi care se stabiliseră în vatra noului sat de pe moşia Todireni, sat numit Dragalina. La fel ca în cazul satului Victoria, Dragalina este menţionat în 1926 la comuna Slobozia-Hlipiceni, în 1929 trece la comuna Todireni, pentru ca din 1932 să revină la comuna în care se află şi astăzi, Hlipiceni[261].

O ultimă precizare se referă la moşia Odaia Veche, unde se afla depozitul de remontă din Flămânzi, moşie având o suprafaţă de 1300 ha. Satul Odaia Veche este arondat, din 1942, comunei Hlipiceni, trecând împreună cu aceasta la raionul Truşeşti. Din 1956, satul Odaia Veche este înglobat în satul Hlipiceni[262].

LUNCA

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Lunca este situată în partea sudică a judeţului Botoşani, în Câmpia Jijiei la o distanţă de 34 km de municipiul Botoşani. Poziţia matematică este dată de intersecţia paralelei de de $47^0 38` 27``$ lat N cu meridianul de $26^0 59`35``$ long E.

[259] *Ibidem*, p.552-553.
[260] *Ibidem*, p.554.
[261] *Ibidem*, p. 542.
[262] *Ibidem*, p.545-546.

Vecinii comunei Lunca sunt în nord-est comuna Albești, în est comuna Todireni, în sud-est comuna Hlipiceni, la sud comnuna Flămânzi, sud-vest comnuna Copălău iar în partea de nord-vest comuna Sulița.

Cu o suprafață de 7387 ha cuprinde ca structură administrativ teritorială satele Lunca (cuprinde și cătunul Bâznoasa), Zlătunoaia (cuprinde cătunul Stănești) și satul Stroești.

Prin poziționarea geografică în Câmpia Moldovei, bazinul hidrografic al Jijiei și a afluentului acesteia, Sitna, comuna Lunca este din punct geomorfologic încadrată în marea unitate structurală numită Platforma Moldovenească. Regiunea cuprinde în fundament roci sarmațiene iar la suprafață depozite sedimentare de vârstă mai recentă, cu o grosime de peste 1000m, ce s-au format în urma unor repetate regresiuni și transgresiuni marine. Aspectul actual al reliefului s-a schițat din sarmațian, sub acțiunea modelatoare a rețelei hidrografice și a proceselor de versant.

Relieful comunei, încadrat în tipologia reliefului structural-sculptural și de acumulare, se prezintă sub forma unor culmi domoale, joase, orientate pe direcție NV-SE, dominat de sectorul subsecvent al Sitnei, cu șes întins, terase bine dezvoltate și cu versanții afectați de procese geomorfologice actuale, cu ogașe, ravene și alunecări de teren. Altitudinea medie a reliefului comunei variază în jurul valorii de 150-200m. Altitudinea maximă de 265m apare în Dealul Cozancea, care face parte din subunitatea Dealurile Cozancea-Guranda. Dealul Gornet, în apropierea satului Stroiești, este despărțit de dealul Lunga prin valea Gornet și podișul Lupăriei iar spre sud se succed dealurile Găinăriei și Lanul Sec, urmate de dealul Crucea de Piatră și Hârtopul Horlaci. La est de satul Lunca se află Coasta Livezii, podișul Benchiului, șesul Borcilei și dealul Răzeșilor. La est de satul Zlătunoaia se află Dealul Cozancea și dealul Tălpoaiei. De-a lungul văii subsecvente a Sitnei, apar două terase distincte, una de 8m altitudine, formată din depozite de luturi nisipoase și alta, mai înaltă de 20-25 m.

Din punct de vedere climatic, teritoriul comunei Lunca se încadrează în zona climatică temperat continentală cu nuanțe excesive, cu ierni aspre și veri fierbinți și secetoase. Temperatura medie anuală variază între 8,6 și 9 ^{0}C, cu valori medii de -3 ^{0}C și -4^{0}C pentru lunile de iarnă și 19-21^{0}C pentru lunile de vară, cu valori ale amplitudinii termice anuale de 24^{0}C. Media anuală a precipitațiilor atmosferice variază între 500 și 550 mm. Verile se caracterizează de apariția fenomenelor de secetă sau a ploilor cu caracter torențial, însoțite de grindină. Vânturile, ce bat preponderent pe direcție NV-SE, au viteze destul de mari, medie lunară de 3,8m/s. În sezonul rece anual se înregistrază 5-6 zile cu viscol. Ca regionare topoclimatică, întâlnim topoclimatul luncilor în Lunca Sitnei(umiditate și evaporație ridicată, temperaturi scăzute, ceață frecventă) și topoclimatul câmpurilor interfluviuale.

Apele curgătoare ce străbat teritoriul comunei Lunca, fac parte din sistemul hidrografic al râului Prut, bazinul hidrografic al Sitnei. Rețeaua hidrografică a comunei are o densitate redusă, principala arteră fiind reprezentată de Sitna, ce culege ca afluenți pe teritoriul comunei pârâurile Cozancea, Zlătunoaia și Lozia. Sursa de alimentare este de tip pluvio-nival 85-90% și subteran modereat 10-15%. Rețeaua hidrografică este puternic condiționată de factorul climatic, fapt ce face ca apele din zona studiată să prezinte un volum mare primăvara, când se produce topirea zăpezilor, sau vara și toamna, în perioada în care se înregistrează un exces pluviometric. De multe ori, iarna, scurgerea este minimală.

Pe teritoriul comunei apar și o serie de amenajări sub formă de iazuri: iazul Pruteț (lângă fostul SMA Zlătunoaia), Balta de pe Budăi – Stroiești, amenajate ca adăpătoare pentru animale.

Vegetația naturală predominantă pe teritoriul comunei Lunca este cea de silvostepă și pajiști stepizate secundar în locul pădurilor de stejar și fâneață naturală. Vegetația arborescentă este caracterizată de apariția specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (Quercus robur), în amestec cu alte specii lemnoase, de exemplu carpen (Carpinus betulus), gorun (Quercus petraea), teiul(Tilia tomentosa), arțarul tătărăsc (Acer tataricum), corn (Cornus mas). Vegetația de stepă apare în șesul Sitnei, dezvoltată pe soluri cernoziomice: colilia(Stipa lessingiana), păiușul(Festuca valesiaca), pirul(Agropyrum cristatum). Apare deasemenea vegetația luncilor și vegetația palustră în arealele cu înmlăștiniri permanente din albia Sitnei și vegetație halofiolă, insular în zonele cu soluri halomorfe. Suprafețele ocupate de pădure sunt reduse (doar 3,47% din suprafața comunei), reprezentative fiind pădurile Luchii, Cornu-Foc, Gornet, Benchiu, Colțișor. Unele aparțin de Ocolul Silvic Trușești, iar altele, din fosta Obște Dracșani, au fost retrocedate.

Fauna care apare în zona comunei Luncaeste cea specifică stepei și silvostepei, reprezentată de rozătoare ca: popândăul(Citellus citellus), cățelul pământului (Spalax microphhalmus), șoarece de câmp (Sicista subtilis), iepure de câmp (Lepus europaeus), iar din fauna pădurilor de foioase apare căprioara(Capreolus capreolus), porcul mistreț (Sus scrofa), vulpea (Canis vulpes), vevrița (Scirius vulgaris), dihorul (Mustela putorius). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări: graur, pitpalac, ciocârlia, uliul porumbar, mierla, sturzul, gaița, pițigoi, ciocănitoare și numeroase reptile, amfibii, insecte.

Solurile caracteristice comunei Lunca sunt cele din grupa cernoziomurilor cambice, clasa molisoluri, cu o fertilitate mare , care favorizează cultura cerealelor și a pepenelui verde, cultură care a devenit o tradiție pentru locuitorii din comună, valorificată în organizarea și defășurarea anuală a Festivalului harbuzului.

Populația comunei atinge un număr de 4254 locuitori, dar valoarea scade an de an cu o densitate medie de 58,6 loc/km^2, valoare situată mult sub media națională care este de 89 loc/km^2. Structura pe sexe 49,2% masculin și 50,8% feminin. Structura etnică: români 96,1%, 3,9% rromi alte etnii. Structura confesională: 95,3% creștini-ortodocși, 3,9% alte culte. Structura pe vârste, ilustrată în reprezentarea grafică a piramidei vârstelor arată prezența unui fenomen de îmbătrânire a populației destul de accentuat, proporția vârstnicilor din localitate o depășește pe cea a tinerilor. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cercetările arheologice din perimetrul comunei au scos la iveală urme vechi de locuire, începând de la eneoliticul dezvoltat și până în perioada medievală târzie.

Cea mai veche atestare documentară a unui sat din comună este cea a Stroeștilor. La 5 martie 1438, Ilie și Ștefan voievozi îi dau paniei Neaga, soția panului Giurgiu Piatră, „un sat pe Sitna, anume satul lui Diiacul, mai sus de Stroe”[263]. Următoarea mențiune este din 18 aprilie 1576, când Petru Șchiopul Voievod, cunoscut ca fiind cel care inaugurează practica dăruirii satelor din ocoalele târgurilor, miluiește mănăstirea Sf. Sava, de la Ierusalim, cu satul Stroiești pe Sitna și cu mori în Sitna, „fost drept domnesc ascultător de Șipote”, „cu tot venitul și cu ilișul și cu lucrul și cu desetina pentru albine și cu gorștina pentru oi și pentru porci. Numai birul împărătesc să aibă a-l da”[264]. Petru Șchiopul va reînnoi, în două rânduri, dania sa și scutirile anterioare, în a treia, respectiv a patra sa domnie în Țara Moldovei, la 19 iulie 1578[265], respectiv 2 mai 1589[266].

Dania și privilegiile vor fi reînnoite mănăstirii de către domnii ce vor urma: Constantin Movilă, la 1 iulie 1608[267], Gașpar Graziani, la 25 iunie 1619[268], Miron Barnovschi Movilă, la 20 aprilie 1626[269] și Constantin Mavrocordat, la 30 noiembrie 1741[270]. Un document interesant este cel din intervalul <1609-1611> aprilie 16, prin care Isac Balica hatman scrie slujitorilor domnești să-i lase în pace pe țiganii mănăstirii Sf. Sava de la Stroești, „anume Radul și Moș cu femeia și copiii

---

[263] *DRH, A. Moldova,* vol. I, nr. 181, p. 157. Cu acest prilej este menționat Stroe, proprietarul dintâi al satului, care va și da numele așezării. Considerăm că satul exista și în timpul lui Alexandru cel Bun, care la 15 iunie 1431 îi întărea lui Cupcici vornic Diiacăuții, amândouă cuturile (*Ibidem*, nr. 103, p. 153).

[264] *Ibidem*, vol. VII, nr. 139, p. 174-176. Publicat anterior în *DIR, A. Moldova, veac XVI,* vol. III, nr. 86, p. 66.

[265] *DRH, A. Moldova,* vol. VII, nr. 224, p. 280.

[266] *DIR, A. Moldova, veac XVI,* vol. III, nr. 513, p. 423-424.

[267] *Ibidem*, veac XVII, vol. II, nr. 214, p. 165-166. Este amintit și un uric de mărturie de la răposatul tată al domnului, Ieremia Movilă.

[268] *Ibidem*, vol. IV, nr. 477, p. 375.

[269] *DRH, A. Moldova,* vol. XIX, nr. 43, p.59-61.

[270] *Condica lui Constantin Mavrocordat,* vol. II, nr. 1309, p. 525.

[…] pentru că sunt drepții lor robi țigani”[271]. La 18 decembrie 1616, Maria – fiica răposatului domn Petru Șchiopul – dă mănăstirii Sf. Sava „o seliște ce iaste într-un hotar și alături cu satul Stroeștii, anume Cudreavenții”[272]. La 11 aprilie 1619, domnul Gaspar Graziani dă carte egumenului de la Sf. Sava să-i strângă pe vecinii fugiți de pe moșie, „veri s-ar fi cu fămei, veri holteiu[273]. Alte dăți, documentele menționează martori din Stroești, cum este cazul unui anume popa Toader[274], sau al unui diacon[275], despre care aflăm, din alt document, că îl chema Vasile[276].

Cu prilejul Catagrafiei întocmite de autoritățile rusești de ocupație la 1772-1773 și 1774, Stroeștii sunt menționați la ocolul Jijiei de la ținutul Hârlău[277]. Existau 95 de case, adică de capi de familie, dintre care un popă, popa Andrei, opt scutelnici ai mănăstirii, 14 țigani, restul de 72 de capi de familie fiind poștași[278]. La 1803, satul avea același statut administrativ ca în 1774, 49 de locuitori birnici plătind un cifert de 270 de lei. Erau și 12 scutelnici, ai spătarului Iordachi Luchi[279]. În 1816, Stroeștii mănăstirii Sf. Sava se contopiseră cu satul Bîznoasa („Stroieștii, ce le zic și Bîznoasa”), fiind tot la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău. 92 de locuitori birnici plăteau un cifert de 250 lei, erau și șase scutelnici ai moșiei[280]. În 1902, satul Stroești apărea ca parte a comunei Zlătunoaia, în plasa Miletin de la județul Botoșani. Se menționa că în vechime satul s-a mai numit și Panțîri. Avea o suprafață de 471 ha, cu o populație de 166 familii, totalizând 693 de suflete. Satul avea o biserică, la care slujeau un preot și doi cântăreți, existând și două cârciumi. Locuitorii aveau 300 de boi și vaci, 24 de cai, 640 de oi și 70 de porci[281]. Între timp, urmare a reformei rurale a lui Cuza, moșia satului fusese expropriată de la Mănăstirea Sf. Sava de la Ierusalim, pământurile ajungând în proprietatea

---

[271] *DIR, A. Moldova, veac XVII,* vol. II, nr. 269, p. 203. Documentul e datat după intervalul în care Isac Balica a fost hatman.

[272] *Ibidem,* vol. IV, nr. 102, p. 72-73. Cudreavenții sunt un toponim slav, *Codrovița*, adică aflat sub codru. Este numele vechi al satului Lunca.

[273] *Ibidem*, nr. 388, p. 313. Un document ulterior, din 3 noiembrie 1623, de la Radu Mihnea Voievod, arată că fuseseră identificați mai mulți asemenea fugari de pe moșia mănăstirii, cu toții holtei, dând voie călugărilor „să aibă ei a-i aduce pre dânșii, pre toți, de grumazi, în satul sventie monastir<i>” (*Ibidem*, vol. V, nr. 321, p. 242).

[274] Pe la 1635, acesta era printre martorii la o vânzare a unei ocini din satul Piciorogani (*DRH, A. Moldova,* vol. XXIII, nr. 160, p. 196.

[275] *Condica lui Constantin Mavrocordat,* vol. II, nr. 1148, p. 396.

[276] *Ibidem*, nr. 1148, p. 396.

[277] *Moldova în epoca feudalismului,* vol. VII, Partea a II-a, p. 241-242. La rufeturi (breslași), sunt evidențiați 23 de locuitori scutiți de plata birului. Printre aceștia, cei opt scutelnici ai mănăstirii Sf. Sava, preotul și cei 14 țigani, între care se aflau și patru juzi ai lor, un scripcar, un cojocar și un morar.

[278] Satul fiind așezat pe drumul pe care circulau oamenii domnești (curieri, ștafetari, olăcari), locuitorii suportau o contribuție numită „poștărit”, fiind obligați să asigure cai odihniți, aprovizionare și găzduire acestor oameni ai domniei (vezi *Instituții feudale. Dicționar,* p. 64 și 373, *passim.).*

[279] *Condica liuzilor*, p. 325.

[280] *Condica Visteriei Moldovei*, p. 102. Se mai aflau acolo 81 de „panțiri isprăvnicești”, mercenari localnici aflați în slujba Isprăvniciei (despre *panțîri* vezi *Instituții feudale. Dicționar*, p. 351).

[281] *Marele Dicționar Geografic,* vol. V, p. 484. Pentru modificările survenite de-a lungul vremii în statutul administrativ al așezării vezi Pr. Neculai Șalaru, *Așezări „la obârșia Cozancei”. Surse documentare,* Editura PIM, Iași, 2018, p. 191.

fostului domn Mihail Sturdza și fiind folosite pentru împroprietărirea țăranilor[282]. La începutul lui 1907, țăranii din Stroești, aflați pe domeniile prințului Dimitrie Sturdza, arendate fraților Fischer, se jeluiau prefectului de Botoșani despre nelegiuirile și abuzurile acestor arendași, amenințând că „până acum am răbdat mult, dar acum nu mai putem răbda că ne-a ajuns cuțitul la os”[283]. După al doilea război mondial, instaurarea regimului comunist și declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii a făcut ca atât la Zlătunoaia, cât și la Stroești, să fie înființate GAC-uri, între 1961-1962[284].

Zlătunoaia este un alt sat al comunei a cărui atestare documentară coboară către evul mediu. Localitatea este menționată pentru prima dată la 20 aprilie 1617, dar conținutul documentului lasă de înțeles o vechime mai mare. În fața lui Radu Mihnea voievod vin copiii fostului vornic Cîrstea Balș, împreună cu alți urmași ai altor boieri pentru a-și împărți „dreptele lor ocine și dedine”, printre care satul Zlătărei, între Cozancea și satul Ionășeni, pe Jijia. Sunt invocate direse și privilegii de la Alexandru voievod (probabil Lăpușneanu, *n. ns.*), Petru voievod, probabil Șchiopul, Aron Vodă și Ieremia Movilă[285]. Numele satului este în legătură cu ocupația locuitorilor săi, zlătarii, meșteri (țigani) care se ocupau cu prelucrarea și comercializarea aurului, țigani nomazi[286]. La 30 martie 1742, Zlătunoaia, cum se numea acum satul, era metoh al mănăstirii Dragomirna, administrată din partea acesteia de un anume Ursache Morocîne[287]. În 1772-1773 și 1774, la Zlătunoaia erau 58 de capi de familie, trei intrând la scădere rufeturi (un popă, pe nume Miron, un mazil și un ruptaș, Costandin Morocîne, urmaș probabil al lui Ursache, menționat la 1742), restul de 55 de familie fiind birnice[288]. În 1803, Zlătunoaia era moșia a Clirosului Bucovinei, de unde va fi cumpărată de cartelul de boieri și negustori amintit anterior în lucrare. Cei 47 de birnici plăteau un cifert de 367 de lei[289]. În decursul a peste un secol, asemenea altor sate, Zlătunoaia trece prin mai multe schimbări teritorial-administrative, pentru ca din 1931 să revină la comuna Lunca[290]. La 1864, Zlătunoaia era parte a domeniului lui Mihail Sturdza, locuitorii fiind împroprietăriți cu diferite suprafețe de pământ, în funcție de statutul lor, pălmași, mijlocași sau fruntași[291]. În 1902, Zlătunoaia era comună

---

282 Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 130-131.
283 *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, Editura Academiei, București, 1907, p. 132, *apud* Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 189.
284 *Ibidem*, p. 603.
285 *DIR, A. Moldova, Veac XVII*, vol. IV, nr. 185, p. 147.
286 https://dexonline.ro/definitie/zlatar, accesat la 3.03.2021. Vezi și Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 243.
287 *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, nr. 477, p. 159.
288 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, Partea a II-a, p. 241.
289 *Condica liuzilor*, p. 325. Trei ani mai târziu, moșia *Zlătăroi*, cum era numită acum, ajunge la Neculai Balș, cumpărată de la Clirosul Bucovinei (Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 245).
290 *Ibidem*, p. 246-247.
291 Constantin Cojocariu, *op. cit., p. 130-131*.

rurală în plasa Miletin de la județul Botoșani, înglobând satele Bâznoasa, Cernești, Coștiugeni, Gârbești, Iurești, Lunca, Novaci, Stănești, Stroești și Zlătunoaia. Comuna era una mare, chiar și pentru standardele actuale, întinzându-se pe o suprafață de 13401 ha de teren, de bună calitate. Populația număra 4017 suflete. În comună erau șapte biserici, trei școli mixte, o fabrică de spirt, trei iazuri, trei mori de apă pe Sitna și o moară de vânt. Satul Zlătunoaia, așezat pe dealul Zlătunoaia sau al Bisericii, avea 1141 de locuitori, o populație extrem de numeroasă[292].

În 1907, într-o jalbă adresată prefectului de Botoșani de către locuitorii Zlătunoaiei, se arăta că arendașul scumpise peste măsură prețul pământului[293], spre marea lor nemulțumire. Asemenea țăranilor din Vechiul Regat, și locuitorii celor trei sate din comuna Lunca la 1921, anume Bâznoasa, Lunca și Zlătunoaia au fost împroprietăriți în urma legii agrare din 1921. Au fost împroprietăriți 631 de țărani, care au primit, în total, 2793 ha de pământ (928 ha cei din Bâznoasa, 1525 ha cei din Lunca și 330 ha țăranii din Zlătunoaia). 970 ha de pământ au devenit proprietate comunală[294]. În sfârșit, în urma reformei agrare comuniste din 1945, 475 de locuitori ai comunei Lunca, aflați la plasa Sulița, au primit un total de 502 ha de pământ[295], la care vor renunța în curând, odată cu declanșarea cooperativizării agriculturii și constituirea Gospodăriilor Agricole de Producție.

Numele satului Lunca, satul de reședință al comunei cu același nume, se încadrează în seria toponimelor de origine slavă, dar care au îmbrăcat o formă românească, desemnând fie o „vale păduroasă pe marginea unui râu", fie o „câmpie umedă, acoperită cu iarbă"[296]. Suntem de acord cu afirmația Pr. Neculai Șalaru, că vechiul nume al satului Lunca este cel de Codrovița, cu variantele sale, presupunere întărită de localizarea geografică a așezării în vechile documente, dar și de prima dintre cele două accepțiuni ale toponimului Lunca, menționate anterior (vezi și mai sus, la satul Stroești). La 12 martie 1618, înaintea lui Radu Mihnea voievod vine doamna Maria, vara sa și fiica răposatului domn Petru Șchiopul pentru a întări mănăstirii Sf. Sava de la Ierusalim „satul Cudravienți, care este în ținutul Hârlău"[297].

Satul nu este menționat în catagrafiile din 1772-1773 și 1774, nici în Condica liuzilor din 1803, ceea ce ne determină să credem că părți ale sale erau încorporate la Stroești și la

---

[292] *Marele Dicționar Geografic,* vol. V, p. 794. Exista aici și o stație de cale ferată, pe linia Iași-Dorohoi, pusă în circulație la 1 iunie 1896.
[293] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 189.
[294] *Ibidem*, p. 484-485.
[295] *Ibidem*, p.582
[296] Iorgu Iordan, *Toponimia românească,* Editura Academiei RSR, București, 1963, p. 78-79.
[297] *DIR, A. Moldova, Veac XVII,* vol. IV, nr. 302, p. 237-239. Despre împrejurările în care Codrovița ar fi putut deveni seliște vezi Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 76-79 *passim.*

Zlătunoaia[298]. În 1901, Lunca era un sat aflat în centrul comunei Zlătunoaia, în plasa Miletin-Târgul, jud. Botoșani, așezat în stânga pârâului Sitna, la poale de deal (seamănă această localizare cu definiția luncii, aceea de „vale păduroasă, pe marginea unui râu, vezi mai sus, *n. ns.)*. Satul avea o suprafață de 147 ha, care le aparțineau sătenilor, în număr de 45 de familii, adică 215 suflete, din care 50 erau contribuabili. Locuitorii aveau 85 vite mari cornute, 12 cai, 400 oi, 30 de porci și 30 de stupi. Se mai menționează că „în vechime satul se mai numea și Codrovița”[299]. Evoluția ulterioară a localității este evidențiată mai sus, la satul Zlătunoaia. Menționăm, în final, ca fiind relevant pentru specificul și tema lucrării, toponimul **Dealul Răzeșilor**, loc situat între satele Lunca și Zlătunoaia[300]

RĂUSENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Răuseni este situată în partea sud-estică a județului Botoșani, suprafața comunei fiind așezată în bazinul hidrografic al râului Jijia, cursul inferior. Se află la o distanță de 51,9 km de municipiul Botoșani de care o leagă DN29D, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{0}33`37``$ lat N cu meridianul de $27^{0}13`41``$long E.

Vecinii comunei Răuseni sunt în nord și nord-est comuna Călărași, la est și sud-est comuna Andrieșeni – jud. Iași, la sud, sud-vest comuna Șipote – jud. Iași, iar în partea de vest nord-vest, comuna Hlipiceni. Cu o suprafață de 5.099 ha, cu 427 ha intravilan și 4637 ha extravilan, din care 4349 ha teren agricol, are ca structură administrativ teritorială satele Răuseni, Doina, Pogorăști, Rediu, Stolniceni.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, soclul (constituit din formațiuni cristaline, de vârstă precambriană) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geoglogică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, la care se adaugă și unele orizonturi subțiri de calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri, cinerite andezitice și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, microraionul central de contact cu Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului. Teritoriul comunei se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, a căror suprafețe coboară domol

---

[298] Pentru modificările administrativ-teritoriale ale localității a se vedea *Ibidem,* p. 80-81.
[299] *Marele Dicționar Geografic,* vol. IV, p. 194-195.
[300] Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.,* Anexe, harta de la p. 265.

spre sud-sud-est, consecință a alcătuirii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă. Altitudinea reliefului comunei este cuprinsă între 207,6m – Dl. Comândrești și 53 m în Șesul Jijiei, în aval de satul Stolniceni. Altitudinea medie este de 130,3m. În dreapta V.Jijia de la nord-vest spre sud-est, se înșiruie Dl.Armeanului 153,6m, Dl.Imașul Răuseni 166m, Dl.Rupturii 153m, colina Hârlăului 157m, Dl. Livezii 170m, Dl.Pârlita 148m, Dl.Grecilor 134m, Dl.Comândrești 207m, Dl.Răuseni 126m, Dl.Rediu 165m, Dl. Hluzei 196m, Dl.Ursu 154m. În partea stângă a Jijiei se află Podișul Curcanului 78m, Dl.Mihăeasa 133m, Dl. Vulturului 158m, Dealul lui Gherman 187m. Cele mai mici altitudini se găsesc în Șesul Jijiei - 64m, la intrarea în comună, în aval de Hlipiceni, și 53 m la ieșirea din comună.

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți asimetrici – Valea Rupturii, Valea Grecilor, Valea Doina, Valea Broaștei, Valea Mihăiasa, Valea Vulturului, Valea Glăvăneasa; văi subsecvente, orientate perpendicular față de înclinarea stratelor, cu profil asimetric – Valea Jijiei, Valea Ioana.

Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri joase (Pod. Curcanului), colinare (Hârlău, Turda), dealuri domoale, ușor bombate, slab înclinate: dl. Grecilor, dl. Imașul Răuseni, dl.Răusenilor, dl. Comândreștilor, dl. Rediu, dl. Pârlita. Relieful de acumulare se întâlnește în lungul Jijiei și a văilor principale (Mihăiasa, Broscăriei, Doina, Rupturi, Glăvăneasa) prin șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri coluviale și proluviale. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală, cu exces de ariditate. Temperatura medie anuală este de 9,2 º C, luna iulie 20,8ºC și ianuarie cu -4,3ºC, cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim scăzut de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE, dezvoltate predominant pe culoarul văilor Jijia, Glăvăneasa, Broaștei, Mihăiasa, Doina, Grecilor. Media anuală a precipitațiilor este de 450mm. Apare topoclimatul luncilor în lunca Jijiei, Mihăiasa (cu umiditate mai mare, evaporație mai ridicată, temperaturi mai scăzute, frecvența mare a cețurilor de evaporație); topoclimatul câmpurilor interfluviale (coincide spațiilor agricole, cu temperaturi și umiditate ce variază în funcție de gradul de acoperire a solului); topoclimatul de pădure(inversiuni termice ziua, stratificare termică directă, noaptea).

Resursele hidrografice ale comunei sunt asigurate de apele de adâncime și freatice relativ bogate, cantonate în lunca și terasele Jijiei. Apele curgătoare de pe teritoriul comunei fac parte din bazinul hidrologic al Prutului și al Jijiei, fiind de tip dendritic. Râul Jijia străbate comuna pe direcția NV-SE, pe o distanță de 11,8km și primește ca afluenți din partea stângă Pârâul Mihăiasa, pârâul Ciornohal, iar din partea dreaptă pârâul Timuș și pârâul Valea Vulturului. În partea de est a comunei, la hotar cu comuna Călărași se află pârâul Glăvăneasa, ce traversează vatra satului Călărași și a satului Andrieșeni-Iși și se varsă apoi în Jijia. Sudul și sud-vestul comunei este traversat de cursurile superioare ale pâraielor afluente ale pârului Recea: pârâul Rupturii, pârâul Grecilor, pârâul Doina, pârâul Broaștei, pârâul Valea Ioana.

Iazurile sunt puține la număr, amenajate fiind în albiile pâraielor sau sub formă de bulhace în spatele valurilor de alunecare. Iazul Pogorăști, iazul Jumătățeni, iazul Gălușcă sunt amenajate în albia pârâului Mihăiasa, utilizate ca sursă de apă pentru animale și valorificate piscicol.

Vegetația specifică comunei Răuseni se încadrează regiunii euro-siberiene, cu elemente ale provinciei balcano-moesice. Se distinge o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 145ha, unde apare Pădurea Doina-Rediu, numită de localnici și Pădurea Hidrei. Aici apar specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (Quercus robur), gorun (Quercus petraea), carpen (Carpinus betulus), teiul (Tilia cordata), arțarul (Acer platanoides), jugastrul(Acer campestre), ulmul(Ulmus foliacea), mărul sălbatec(Malus silvestris). Stratul arbustilor: migdal pitic(Amygelalus nona), cornul(Cornus mas), trandafir sălbatic (Rosa canina), porumbar (Prunus spinosa). Zona de silvostepă, ocupă cea mai mare parte a teritoriului, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Apar colilia (Stipa lessingiana), păiușul (Festuca valesiaca), pirul (Agropyrum cristatum). Vegetația luncilor și cea palustră (de mlaștină) este dezvoltată în albia Jijiei, pârâului Mihaiasa, Ciornohal. Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene, subunitate a regiunii paleoarctice: căprioara(Capreolus capreolus), porcul mistreț (Sus scrofa), vulpea (Canis vulpes), pârșul de alun(Muscardinus avellanarius), dihorul (Mustela putorius). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări, numeroase reptile, amfibii, insecte.

Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, de culoare închisă, brun-gălbuie, cenușie-negricioasă, pe platourile interfluviale și versanții dealurilor cu pante mici; hidrosolurile, cu lăcoviști și soluri gleice în șesurile Jijia, Mihaiasa, Doina , soluri halomorfe de tip soloneț.

Populația comunei Răuseni este de 2817 locuitori, cu o densitate medie de 55,2 loc/ha. Structura pe sexe: 49,2% masculin și 50,8% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează

românii 98,2%, rromii 0,5%, origine slavă 1,3%. Structura confesională 98,2% creștini-ortodocși; 1,3% creștini după Evanghelie, 0,5% alte culte. Structura pe grupe de vârstă: populația tânără (0-14 ani) 22,2%; populație adultă(15-59 ani) 55,4% și populație vârsnică – 22,4%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Comuna Răuseni are o locuire, certificată arheologic, veche de zeci de mii de ani. Pe teritoriul comunei au fost descoperite așezări deschise datând din paleoliticul superior, neoliticul timpuriu – cultura Starčevo-Criș, neoliticul dezvoltat – cultura ceramicii liniare cu capete de note muzicale, eneoliticul dezvoltat – Cucuteni A și B, epoca bronzului târziu – cultura Noua, epoca fierului, descoperindu-se o așezare dacică deschisă la punctul „În Ponoare”, din extravilanul satului Rediu, epoca migrațiilor, perioadele medievală și medievală târzie[301].

Cea mai veche atestare documentară a unei așezări din comună este chiar cea a satului de reședință. La 12 mai 1425, Alexandru cel Bun îi dă uric lui pan Stroci pentru satele lui Ravas de la Suceava și de la Jijia[302]. Considerăm că satul lui Ravas/Răus de la Jijia este chiar satul Răuseni, al cărui nume derivă de la numele acestui Răus, transcris în slavonă, în document, în forma „Ravasov” (în magh. „ravasz” = șiret). Celălalt sat Răuseni al său, de la Suceava, este tocmai acela în care, în 1451, a fost ucis Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare. Expresia „satele lui Ravas de la Suceava și de la Jijia” pune semnul egalității între cele două așezări, ambele numindu-se Răuseni. La 14 decembrie 1433, Ștefan al II-lea voievod, fiul lui Alexandru cel Bun, îi face danie lui Micle „Răusănii, pe Jâjâia, undi esti casa lui”[303]. Mai multe acte date de Petru Rareș și Iliaș Rareș, referitoare la satul Hlipiceni, menționează Răusenii ca fiind mai jos Hlipiceni, sau în hotarul din jos cu Hlipicenii (vezi mai sus, parte referitoare la Hlipiceni, *n. ns.*).

În 1646, în fața lui Vasile Lupu voievod vin ginerii comisului Vorontar și ai Solomiei comisoaia, cneaghina sa (printre ei și cronicarul Grigore Ureche), pentru a-și împărți moștenirea rămasă de la socrul lor. Toma Cantacuzino, mare vornic al Țării de Sus primește trei părți din a patra parte din satul Răuseni, „care este pe Dzijia, în ținutul Hârlău, cu loc de iaz și de moară pe

---

301 Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 348-356 *passim*.
302 *DRH, A. Moldova*, vol. I, nr. 61, p. 89.
303 *Ibidem*, nr. 121, p. 174.

pârâul Dzijia”[304]. Prin aceasta, marele vornic devine răzeş alături de ceilalți proprietari ai restului de părți din sat.

Un alt sat al comunei, Rediu, este atestat prima dată în intervalul <1595 august 27 – 1606 iunie 30> (documentul este rupt exact la văleat, *n. ns.*), când în fața lui Ieremia Movilă voievod vin Toader și fratele său, Pavel, fiii Armancei, nepoții Neagșei, arătând că au vândut „dreapta lor ocină și dedină de ispisoc de mărturie de la acest Petru voievod (Șchiopul, *n. ns.*) din a treia parte de sat din Rediure, pe Jijia, a patra parte, partea din jos, dinspre P…ni”. În fața domnului vine și Stanciu, care vinde și el din a treia parte a patra parte din Rediu lui Tudoran Oaneș șetrar[305]. Din modul în care este descrisă vânzarea, deși documentul este serios deteriorat, se deduce că Toader și fratele său Pavel, împreună cu Stanciu mergeau pe același „bătrân”(„moș”) în a treia parte a satului, aceasta însemnând că mai existau alți doi „bătrâni”, sau doar unul, pe restul de 2/3 din sat. Urmașii acestor „bătrâni” sunt **răzeșii** satului, adică aceia care stăpânesc ocinile moștenite/cumpărate și sunt megieși. În legătură cu această Armeancă, este interesant faptul că unul dintre toponimele din comuna Răuseni este chiar „Movila Armeanului”, situată în extravilanul satului Răuseni.

Cu prilejul recensământului efectuat de autoritățile rusești de ocupație, la 1774, satele Răuseni și Rediurile sunt menționate la ocolul Jijiei, de la ținutul Hârlău. La Răuseni erau 76 de case/capi de familie, dintre care doi popi, Sava și Costandin, 73 de panțiri (slujitori isprăvnicești, scutiți de bir în schimbul slujbei lor, *n. ns.)* și un jidov, pe nume Jelină. La Rediuri erau zece case, șase capi de familie fiind scutelnicii stolnicului Buzne[306]. Ceilalți patru capi de familie erau țigani[307].

În 1803, satul Rădiuri aparținea jitnicerului Petrache Buzilă, care avea și doi scutelnici acolo, restul de 18 capi locuitori fiind birnici. Sunt menționați și Comândăreștii, o așezare nouă (ne vom referi la ea mai încolo) în care cei nouă birnici lucrau pe moșia azi dispărutei mănăstiri Dancu, din Iași. În sfârșit, Răusenii erau ai vornicului Dumitrachi Ghica, trăiau acolo 80 de birnici, vornicul având și 13 scutelnici[308]. În 1835, cu prilejul noii arondări administrative a teritoriului Moldovei,

---

[304] *DRH, A. Moldova*, vol. XXVIII, nr. 374, p. 318-319.
[305] *DRH, A. Moldova*, vol. IX, nr. 134, p. 207-208.
[306] Despre familia Buzne, ascendența și înrudirile sale vezi Ștefan S. Gorovei, *(De)mistificări genealogice. Familia Buzne*, în Analele Științifice al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă), Istorie, Tom LXII, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, p. 53-84.
[307] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, p. 246-247.
[308] *Condica liuzilor*, p. 323.

este menționat un nou sat, Pogorești, aflat alături de Răuseni, Comândărești și Rădiuri la ocolul Ștefănești, de la ținutul Botoșani[309].

Aplicarea reformei rurale din 1864 îi găsește pe locuitorii actualei comune în plasa Jijia, de la județul Botoșani, în cadrul comunei Comândărești. Moșia satului Comândărești era a mănăstirii Dancu, cea a Pogoreștilor era proprietate **răzeșească,** Răusenii erau ai Anei Bogdan, născută Ghica, iar Rediuri cu Vidra aparțineau fraților Cațichi, greci după nume (Cațichi, în neogreacă înseamnă capră). În total, cei 202 de țărani clăcași (2 cu patru boi, 51 cu doi boi și 100 pălmași și 49 fără contract) au primit 496 ha de pământ și 44 de fălci, excepție făcând locuitorii din Pogorăști, sat **răzeșesc**[310]. În toamna lui1893, moșia Statului Comândărești este scoasă la vânzare, vânzându-se într-o primă etapă 72 de loturi mici, cumpărătorii fiind în număr de 30 din Comândărești, 34 din Brăteni și 8 din Todireni. În ianuarie anul următor sunt scoase alte 23 de loturi mici, pe lângă localitățile menționate mai sus venind cumpărători, câte doi, din Gorbănești și Rânghilești. Primii 72 de cumpărători au primit locuri de case și grădini în apropierea satului vechi, formând Comândăreștii Noi, iar ceilalți, ce cumpăraseră loturi în 1894, au primit pământurile în vatra vechiului sat, locul numindu-se Comândăreștii Vechi. Cele două noi entități teritorial-administrative sunt menționate cu noile nume în 1904, pentru ca din 1908 satul Comândărești să devină, din nou, centru de comună; în 1929 cele două localități sunt deja unificate[311].

La cumpăna dintre secolele XIX și XX, Comândăreștii erau centrul comunei cu același nume, cuprinzând satele Pogorești, Răuseni, Rediul și, bineînțeles, Comândărești. Comuna avea o suprafață de 5838 ha, dintre care 3381 ale marilor proprietari, 583 ale statului, 896 ale locuitorilor răzeși și 978 ha ale locuitorilor împroprietăriți la 1864 și 1893-1894. În comună existau două mori de apă pe Jijia și două mori cu aburi. Comuna era străbătută de calea ferată Dorohoi-Iași și de două drumuri mari „neșoseluite”, pe ambele părți ale Jijiei, cari merg spre Iași și Botoșani”[312]. Despre satul cu același nume se afirmă că și-a luat numele de la proprietarul Costache Comândărescu, ce-l întemeiase în urmă cu 80 de ani (în 1803 satul era deja menționat, *n. ns.*). Moșia avea întinderea de 798 ha de pământ, dintre care 583 ale statului și 215 ale locuitorilor împroprietăriți la 1864 și 1893-1894. Erau 52 de capi de familie, locuind în 40 de case, în total 204 locuitori, 109 bărbați și 95 femei. 60 de băieți și trei fete învățau, sub îndrumarea unui învățător, într-o școală a statului înființată în 1865. Este menționată și Movila Comândărescului, pe Dealul Viei, în hotarul dintre

[309] Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), Anexă „Tabla obştimelor sătești a Prințipatului Moldaviei alcătuită sub observația comisiilor țânutale. 1835,* p. 182. Trei ani mai târziu, toate aceste sate sunt menționate la ocolul Jijiei, același ținut.
[310] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 128-129.
[311] *Ibidem*, p. 255-256.
[312] *Marele Dicționar Geografic*, vol. II, p. 581.

moșiile Răuseni și Comândărești. Legenda spune că acest Comândărescu ar fi fost un haiduc ce locuia în pădurea de pe coasta dealului, iar de pe acea movilă observa drumurile și trecătorii, jefuindu-i pe boieri și negustori, nu și pe oamenii sărmani. Gonit la un moment dat de turci, pentru a-i lua iapa ce se numea Paga, a fost prins și ucis de către aceștia pe Dealurile Cracaliei, pe moșia Pogorești[313].

În 1902, Pogoreștii erau moșie **răzeșească**, cele 30 de familii (130 de suflete) deținând 896 ha de pământ, pe care creșteau 77 de boi și vaci, 22 de cai, 1002 oi și 30 de porci, având în plus și 60 de stupi de albine. Satul se întindea pe coasta dealului Pogorești și pe țărmul stâng al Jijiei, spre Prut, până în Drumul Furilor. În sat, pe șes, se construise în 1886 și o stație meteorologică[314]. Tot la 1902, Răusenii se întindeau pe 3318 ha, din care 2700 erau ale proprietarului Ioan Pavli (Jean Pavly). Populația număra 690 de locuitori, care se închinau la o biserică veche de bârne, ridicată la 1789 și având catapeteasma luată de la o biserică și mai veche. Sunt menționate urmele unui sat foarte vechi, la vest de Răuseni, unde se aflau câteva bordeie, în locul numit Odaia-Răuseni. Legenda atribuie aceste urme unui sat numit Huseni, ars de turci în urmă cu vreo 300 de ani. Interesant este că la 8 aprilie 1584, Petru Șchiopul voievod întărea uric lui Cucor stolnic pe niște părți din satul Husiani, dincolo de Jijia, la ținutul Dorohoi, deci un sat Huseni pe Jijia a existat![315] Spre nord-vest de Răuseni, față în față cu vechiul sat Huseni, legenda menționează un alt sat vechi, Murăreni, ale cărui urme de grădini și case se putea observa la început de secol XX. E posibil să fi fost doar un cătun/o seliște ai cărei locuitori se ocupau cu morăritul, de aici numele Murariu dat unuia dintre ei, apoi și cătunului. Jijia fiind aproape, se putea face și exploata o moară pe apa râului. Faptul că în sat și împrejur au fost descoperite numeroase gropi de pâine poate constitui o altă dovadă a existenței Murărenilor. Mai târziu, moșia Răuseni ia numele Domneasca, fiind stăpânită de familia Ghica, care a dat mai mulți domni țării și din ale cărei case mari de piatră de lângă biserica veche încă se puteau vedea urme[316]. În sfârșit, lângă Rediu exista și o stație de cale ferată, pe linia Dorohoi-Iași, având în 1896 un venit de circa 15232 lei[317].

Urmare a împroprietăririlor din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, satul Comândărești va fi încorporat, la un moment dat, satului Rediu, chiar dacă moșia Comândărești va fi menționată

313 *Ibidem*, p. 580-581.
314 *Ibidem*, vol. V, p. 25.
315 *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol I 1398-1595*, întocmit de Virginia Isac, București, 1989, nr. 1209, p. 451.
316 *Marele Dicționar Geografic*, vol. V, p. 217.
317 *Ibidem*, p. 225.

ulterior ca moșie a statului[318]. La punerea în aplicare a legii agrare din 1921, comuna Răuseni, aflată în regiunea agricolă Sulița era formată din satele Răuseni (cu acest prilej satul a dat 544 ha pentru alte comune), Pogorești (proprietate răzeșească), Răuseni (al lui Ion Pavly), Rediu (proprietari frații Corjescu), fiind menționată și moșia Comândărești, dar și noua așezare în curs de înființare, Doina. 500 de familii țărănești din comună au primit, în total, 1698,50 ha de teren, comuna primind ca pământ comunal suprafața de 618,50 ha de teren[319]. Satul Doina, situat la sud-vest de Răuseni și la nord-vest de Rediu, a fost înființat în primul deceniu al secolului XX, prin colonizarea unor locuitori veniți din sate aflate în sud-vestul județului: Slobozia-Secătura, Siminicea, Fântânele și Poiana. Au fost împroprietăriți 102 coloniști, care au primit 479 ha de teren pentru agricultură și 168 ha de imaș. Satul e menționat în 1925 la comuna Răuseni, plasa Sulița[320].

Reforma agrară din 1945, a guvernului Groza, a împroprietărit în total 232 de țărani, cu o suprafață de 308 ha de teren. Atribuirea unor loturi foarte mici, uneori la distanțe mari față de satele de reședință, a făcut ca unii dintre țărani să refuze punerea în proprietate. Astfel, zeci de locuitori din comuna Răuseni au refuzat să fie împroprietăriți în comuna Albești[321]. În urma recensământului din 2011, populația comunei însuma 2817 locuitori, în scădere față de cea recenzată în 2002, când se înregistraseră 2983 locuitori[322].

TODIRENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Todireni este situată în partea sud - estică a județului Botoșani, fiind străbătută de două drumuri județene: DJ 297 și DJ 282, aflată la o distanță de 46 km față de municipiul Botoșani. Cea mai apropiată așezare urbană este orașul Ștefănești, aflat la o distanță de aproximativ 38km. Matematic, suprafața comunei se află la intersecția paralelei de $47^0$37`36”lat N cu meridianul de $27^0$06`38” long E. Se întinde pe o suprafață de 5980 ha, din care intravilan 458 ha, iar extravilan 5522ha, din care majoritatea este reprezentată de suprafața agricolă 5315ha , iar 217,4 ha de suprafață forestieră.

---

[318] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 294.
[319] *Ibidem*, p. 484-485.
[320] *Ibidem*, p. 541.
[321] *Ibidem*, p. 582-583.
[322] http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/,respectiv https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol1/tabele/t08.pdf, accesate la 12.03.2021.

Are ca vecini la nord comuna Albești, la nord-est comuna Santa Mare, la est și sud comuna Hlipiceni și în vest comuna Lunca. Administrativ teritorial, comuna Todireni este formată din satele Cernești, Florești, Gârbești, Iurești și Todireni

Cel mai apropiat foraj şi, totodată, cel mai reprezentativ pentru Câmpia Moldovei este cel de la Todireni care a pătruns până la 1433 m în scoarţa terestră şi a permis distingerea a două etaje structurale, soclul (fundamentul) şi cuvertura. Fundamentul unităţii corespunde soclului precambrian al Platformei Moldoveneşti. Acest fundament a fost interceptat la Todireni, în urma unor foraje, la adâncimea de -950m. Cuvertura este alcătuită exclusiv din depozite sedimentare marine Sarmațian-Volhiniene. La acestea se adaugă depozitele continentale cuaternare, care alcătuiesc mai ales terasele, şesurile aluviale şi conurile aluviale ale arterelor hidrografice. Grosimea însumată a cuverturii variază între câteva sute până la 6100 m, crescând de la est spre vest şi de la nord spre sud. Predomină un facies argilos, cu intercalații subordonate și lenticulare de nisipuri, formând un substrat pe de o parte impermeabil, pe de altă parte ușor atacabil de către agenții modelatori externi.

Comuna Todireni se situează din punct de vedere geomorfologic în Câmpia Colinară a Jijiei, teritoriul comunei suprapunându-se peste trei micro-unități, respectiv: sudul Dealurilor Cozancea către nord-vest, sudul Colinelor Ibănesei către nord-est și nordul Colinelor Miletinului ce corespunde părții sudice a comunei. Nota dominantă a reliefului este dată de coline joase, întinse şi relativ plane, având înălţimi de aproape 200 m, de denudaţie pliocenă, principalele văi care separă interfluviile fiind văile cuaternare ale Jijiei cu direcţia N-S şi Sitnei cu direcţia V-E. Tipurile genetice de relief care apar sunt relieful structural, sculptural și de acumulare. Energia medie a reliefului depășește 100m pe teritoriul comunei Todireni. Astfel, cele mai ridicate valori ale altitudinilor se găsesc în Dealul Todireni-Movila Iurești, interfluviu care atinge puțin peste 216 m înălțime, pe fruntea de cuestă ce reprezintă versantul sudic al văii Sitnei se înregistrează 170m, pe interfluviul dintre văile Obârșiei și Bisericii, numit Dealul în Pârloage, înălțimea este de 190 m. Cele mai scăzute valori ale altitudinii se află pe văile râurilor Sitna și Jijia. Astfel, în dreptul satului Gârbești, râul Sitna se află la altitudinea de 60m, în timp ce, în dreptul localității Todireni, râul Jijia se află la înălțimea de 58m. Rezultă astfel o energie medie de relief de aproximativ 130m. În partea de sud vest a comunei apare interfluviul Sitna-Recea ce este format din dl. La Coșere 184m, dl. Holm 185m, Movilele Onofrei 188m, dl.Hățașului, dl La Cruce 154m, dl. Botoea 197m. Interfluviul Sitna-Jijia, din partea centrală a comunei este format din dl. În Pârloage 192m, dl.La Bordei 89m, dl. Moara Borcile 84m, dl Todireni, 2016,8m. Interfluviul Jijia-Dărânga, în partea de NE a

comunei, este format din dl. Crăciuneni 162m, dl.Răchiții177m, dl.Roşca 170m, dl. Calul Alb180m, dl. Vişini 199m, dl. Holteasca 170m.

Comuna Todireni se încadrează într-un climat cu caracter continental, cu veri scurte şi nu foarte calde, toamna şi iarna prezentând umidităţi ridicate, iar viscolele şi vânturile reci se prelungesc până în lunile martie şi aprilie. Caracterul excesiv al climatului continental cu tendinţe de ariditate, se manifestă cel mai evident în ceea ce priveşte regimul precipitaţiilor, cu ierni sărace în zăpadă şi veri secetoase şi diferenţele mari de temperatură.Vânturile predominante, cu o frecvenţă accentuată, sunt cele din nord - vest în lunile iulie şi august, urmate de cele de sud-est. Precipitațiile medii sunt destul de sărace (475 – 550 mm/an), mai ales în raport cu temperaturile ridicate ale verii (maxime absolute de peste 39°C).Perioada de maxim pluviometric este în lunile mai – iulie (72,2 mm/an, 95 mm în iunie și 73,8 mm în iulie. Într-un an cad precipitații cam 115 zile, 35 – 40% cad vara, 23 – 30% primăvara, 17-23% toamna și 10 – 17% iarna. Aversele torențiale influențează negativ activitatea economică și socială, contribuind la declanșarea alunecărilor de teren și activarea eroziunii.Pe teritoriul comunei Todireni se deosebesc două microclimate: cel al zonelor deluroase mai înalte sau microclimatul de podiș - cu caracter continental accentuat, cu contraste termice anuale mai mari și precipitații puține; microclimatul de vale pe valea Jijiei, Sitnei – caracteristice acestui climat sunt inversiunile termice.

Din punct de vedere hidrografic, teritoriul comunei Todireni face parte din bazinul hidrografic al râului Prut, principala arteră hidrografică ce străbate zona fiind reprezentată de râul Jijia, care străbate comuna prin partea centrală, pe direcția N-S. Râurile și pâraiele de pe teritoriul comunei sunt puternic influenţate de caracteristicile climei temperat-continentală, având volum mare şi foarte mare primăvara, când se topesc zăpezile ori vara şi toamna, în perioadele de ploi abundente. Râul Jijia prezintă o albie majoră largă, cursul fiind puternic meandrat în dreptul părții de nord și centrale a satului Todireni. Pe râul Jijia se produce fenomenul formării de zăpoare în zona Todireni – Răuseni datorită pantei reduse a albiei. Acestea afectează suprafeţe agricole ocupate în cea mai mare parte de păşuni şi fâneţe nefiind necesară intervenţia pentru deblocarea albiei. De asemenea, la precipitații în cantități mari se produc inundații pe râul Jijia prin revărsări. Un alt curs de apă important este râul Sitna, ce străbate comuna Todireni pe direcția vest / est, pe la nord de satul Gârbești și sud de satele Cernești și Todireni. Sitna este afluent al Jijiei însă confluența se află pe teritoriul comunei Hlipiceni. Sitna are ca principal afluent pârâul Cozancea ce se află în extremitatea vestică a comunei, orientat pe direcția NV-SE, având 2 afluenți: Valea Bisericii și pârâul Zlătunoaia, confluența cu cel din urmă fiind situată în dreptul satului Iurești. În partea de est a comunei Todireni numărul cursurilor de apă este mai redus, cursurile fiind de dimensiuni mai

mici. Este vorba despre valea Gardului, afluent al Jijiei, care curge pe direcția nord – sud, la est de satul Florești. Un alt curs de apă este Valea Mihăiasa, care curge pe direcția N-S, vărsându-se în Iazul Găluștei, aflat la sud de comuna Todireni, în comuna Hlipiceni.

Regiunea în care se află teritoriul comunei Todireni din punct de vedere biogeografic este cel al silvostepei, care cuprinde majoritatea Câmpiei Colinare a Jijiei. Se prezintă ca o alternanță de petice de pădure, pe înălțimi, formate din stejar pedunculat, glădiș, tei și jugastru, și pajiști puternic influențate antropic, formate din păiuș (Festuca vallesiaca, Festuca pseudovina), colilie (Stipa lessingiana), firuță cu bulbi (Poa bulbosa). Pajiștile sunt presărate cu o serie de tufișuri, formate din arbuști spinoși, ca porumbarul (Prunus spinosa) și păducelul (Crataegus monogyna). Contrastele climatice mari dintre iarnă şi vară, ariditatea accentuată, lipsa de adăpost şi vegetaţia naturală mai puţin bogată, reducerea suprafeţei ocupată cu păduri, sunt elemente care au contribuit la restrângerea faunei.Apar popândău, hârciogul, şoarecele de câmp, şobolanul de câmp, iepurele de câmp, de asemenea dihorul şi bizamul, reptilele, reprezentate în special de şopârle de câmp, diverse insecte. Dintre păsări amintim: prepeliţa, graurul, lăcustarul, ciocârlia, ciocănitoarea, cioara, etc. Există condiţii favorabile faunei acvatice, în special în Jijia și Sitna, unde se întâlnesc următoarele specii de pește: biban (Perca fluviatilis), crap (Cyprinus carpio), și, mai rar, caras, roşioară, porcuşor. Condiţiile climatice, litologice, geomorfologice şi de vegetaţie au determinat formarea molisolurilor, din care predomină cernoziomurile şi cernoziomurile cambice

Populația comunei atinge un număr de 3320 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 55,5loc/km^2. Structura etnică: români 96%, 2,7% – ruteni, 1,3% rromi. Structura confesională: 91% creștini-ortodocși, 6,9% penticostali, 2,1% alte culte. Structura pe grupe de vârstă 21,5% populație tânără (0-14 ani), 58,4%populație matură (15-64 ani), 20,1% populație vârstnică. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cercetările arheologice efectuate în perimetrul comunei au evidenţiat vechi urme de locuire, aşezări deschise, necropole, cu un inventar diversificat: piese de silex, fragmente ceramice, pandantive, monede, pahare de sticlă, fibule etc., acoperind o întindere temporală ce pleacă din eneoliticul dezvoltat, cultura Cucuteni, fazele A, A-B, B1, Hallstatt-ul târziu-La Tène timpuriu (cultura getică), epoca migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Cerneahov), perioada medievală timpurie (cultura Dridu, artefacte ale prezenței aici a neamurilor turanice, pecenegi sau uzi)), dar și

cea târzie, toate descoperite în localitatea Todireni, în punctul *Curtea Vechi*, dar și în alte puncte din localitățile Gârbești, Cernești, Florești și Iurești[323].

Satul reședință de comună este amintit documentar în mai multe forme apropiate: Toderești, Todireani, Todereni, Todereani, Todireni. Este clar că numele satului vine de la un întemeietor Toader, „bătrânul" satului, care l-a transmis urmașilor săi, de aici și sufixele –ești, - ani, -eni. Prima mențiune documentară a satului este din 4 ianuarie 1523, când urmașii lui Tabuci din Boian își împart ocinile și cumpărăturile. Cu acest prilej, pan Ivanco pisarul dă verilor săi, fiii și fiica lui Bârlă, „a treia parte de sat din Toderești, care sunt în zăpodie, la Jijia, în dreptul viilor lui Dragoş, care această a treia parte de sat a cumpărat-o el de la Sofiica, fiica lui Bogdan"[324]. Faptul că se menționează acum doar a treia parte din sat arată că vechimea acestuia este anterioară atestării documentare. Coroborând topicul „Viile lui Dragoş", cu numele satului Gârbești, provenit de la un Gârbea întemeietor și cu faptul că Dragoş Viteazul, mare boier prezent în sfatul domnesc al lui Alexandru cel Bun, este identificat, pe baza a două documente din vremea lui Ștefan cel Mare[325], cu Dragoş Gârbea, presupunem că vechimea celor două sate coboară până în vremea lui Alexandru cel Bun (1400-1432), iar viile consemnate în actul de mai sus sunt ale acestui Dragoş, așa cum satul Gârbești îi poartă și astăzi numele.

În continuare, părți de sat își schimbă mereu proprietarii, în urma unor vânzări succesive, ajungându-se ca din proprietate țărănească să ajungă în stăpânirea unor mari familii boierești și chiar a unor domni. La 17 iunie 1591, Ionașco și fratele lui, Lupul, fiii Drăghinei, vând partea lor din satul „Todireani, pe Sitna, în ținutul Hârlăului", lui Toader vistiernicel și fratelui său, Larie, pentru 400 de zloți tătărești[326]. La 12 ianuarie 1629, Mărica, fata lui Crăciun vătaf, vinde „o parte de ocină din satul Todereani, partea tatălui ei, Crăciun vataf", lui Pătrașco Udrea, fost vornic de Botoșani, pentru 60 de taleri de argint. De asemenea, Lupul Oiță, fiul lui Cucută șetrărel vinde altă parte din Todireni, loc de casă, tot lui Pătrașcu Udrea, pentru 30 de taleri de argint[327]. Cine stăpânea alte părți de sat aflăm din actul domnesc dat de Moise Movilă voievod, la 9 ianuarie 1634, când domnul întărește zapis „pentru satul Todireni, ce este în ținutul Hârlău, pe pârâul Sitna"

---

[323] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 420-426 *passim.*

[324] *DIR, A. Moldova, Veacul XVI,* vol. I, nr. 190, p. 216-217. Termenul „zăpodie" arată că satul se afla pe un șes mai puțin adâncit față de vecinătățile sale, udat de Sitna sau de Jijia, pe una dintre înălțimile din jur aflându-se acele vii ale lui Dragoş.

[325] *DRH, A. Moldova,* vol. II, nr. 233, p. 356 și 357, respectiv nr.250, p. 380-381. Urmașii lui Dragoş Viteazul, din primul act, sunt aceiași cu urmașii lui Dragoş Gârbea din al doilea document, adică Dragoş Viteazul și Dragoş Gârbea sunt aceeași persoană.

[326] *Ibidem*, vol. IV, nr. 31, p. 31.

[327] Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române) 1601-1631,* vol. I, partea II, Tipografia „Dacia" Iliescu, Iași, 1907, nr. 121, p.207-209.

ieromonahului Siluan și verilor săi, printre care o anume Mândroaia, care arătaseră că actele lor de proprietate arseseră în incendiul ce mistuise casa ieromonahului[328]. La 5 mai 1635, Vasile Lupu îi întărește fratelui său, Gavriil hatman cumpărătura sa „giumătate de sat de Todireni, ce iaste în ținutul Hârlăului, cu fânețe și pământuri”, pentru care acesta plătise 130 de taleri Măricăi, fata lui Zubco și altor rude ale sale[329]. Cealaltă jumătate de sat, „den gios de Cernești, pe ambele maluri ale Sitnei”, va fi cumpărată, la 6 noiembrie 1655, de către Toader Jora sulger, pentru 250 de lei, dați vânzătorilor, Andrei Tarniță și alții, urmașii Mândrei [330]. Toader Jora va cumpăra la 8 septembrie 1656 și a șasea parte din Todireni, de la nora călugărului Silion (Siluan, mai sus, *n. ns.)*și feciorii acesteia, pentru 150 de lei[331]. La 8 septembrie 1656, Jora mai cumpără o a șasea parte din Todireni, de la Nacul Zberea de Cernești, pentru 100 de lei[332].

Pe la 1660 se face și o hotarnică a Todirenilor, la solicitarea lui Toderașco Jora, care-și vedea hotarul satului încălcat de cel al Cerneștilor vecini. Sunt menționate topice precum „Gura Văii Spinilor, Prisăcile lui Frim și a Mândroai, Valea Botnei”[333]. La 15 februarie 1668, Nacul Zberea mai vinde lui Toderașcu Jora, acum medelnicer, alte părți din din Todireni, pe care le avea de la moșul său, Pătrașcu Udrea, acesta cumpărând de la Crăciun vătaful și de la fata acestuia, Mariia, dar și de la Lupul Oiță, feciorul lui Cucută șetrarul[334]. Nu s-a bucurat prea mult Jora de cumpărăturile sale, pentru că trei luni mai târziu, marii boieri care judecă pricina dintre vistiernicul Ursachi și Toderașcu Jora, pentru satul Todireni, îl dau rămas pe acesta din urmă (a pierdut judecata). Se arată că Ursachi avea jumătate de sat cumpărătură de la socrul său, Gavriil hatman, fratele fostului domn Vasile Lupu. Urcând pe tron Gheorghe Ștefan, dușmanul lui Vasile Lupu, feciorii lui Gavriil au fugit din țară, moment în care Jora cumpără jumătate de sat de la niște răzeși (alți proprietari pe părți de sat), „nefiindu el moșnean (nefiind legat de sat, prin strămoși, *n. ns.*) și

---

[328] *DRH, A. Moldova*, vol. XXII, (vol. întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu), Editura Academiei, București, 1974, nr. 11. P. 12. Câteva luni mai târziu, Mândroaia și feciorii ei din Todireni vând partea ei de ocină, a treia parte „din giumătate de un stelpu din Todireni” Andrecăi și feciorilor săi, pentru 30 de taleri bătuți (*Ibidem*, nr. 221, p. 250-251).

[329] *DRH, A. Moldova*, vol. XXIII, (vol. întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache), Editura Academiei Române, București, 1996, nr. 108, p. 147-148.

[330] Gh. Ghibănescu, *op. cit., 1651-1663,* vol. III, partea I, Tipografia „Dacia” Iliescu, Iași, 1907, nr. 45, p. 62-63.

[331] *Ibidem*, nr. 64, p. 87-88. Documentul este dat chiar din Todireni!

[332] *Ibidem*, nr. 65, p. 88-89. Interesant este că înainte de a-i vinde lui Jora, Nacul îl întreabă pe marele vistier Ursachi, ginerele lui Gavriil hatman – fratele fostului domn, Vasile Lupu - , dacă nu vrea să cumpere, având drept de preemțiune, ca unul ce avea pământuri acolo, dar acesta nu oferă prețul solicitat. Și astăzi, legea spune că la vânzarea pământului au prioritate vecinii pământului și cei ce au arendat acel pământ!

[333] *Ibidem*, vol. III, partea a II-a, Iași, 1912, nr. 87, p. 138-139.

[334] *Ibidem*, nr. 41, p. 57-59.

neavând el nicio treabă acolo într-acel sat”.Se mai arată că mai de curând Jora cumpărase și de la Nacul Zbera „din giumătatea de satu a treia parte pe ascuns și fără știrea dumisale vistiernicului”[335].

La 1803, Todirenii erau proprietatea vistiernicului Sandulache Sturza, satul având 92 de locuitori, dintre care 13 scutelnici ai vistiernicului. Așezarea era în ocolul Jijiei, la ținutul Hârlăului[336]. 13 ani mai târziu, Todirenii aveau același statut administrativ, acolo fiind 72 de locuitori birnici, dar și 16 scutelnici ai vistiernicului[337], pentru ca în 1820 numărul birnicilor să crească la 106, 19 dintre aceștia fiind breslașii vornicului Costachi Sturza, în timp ce Sandu Sturza avea acolo 46 de scutelnici[338].

Alt sat vechi al comunei este cel al Iureștilor. Prima sa mențiune documentară este din 5 aprilie 1598, când Lupul și frații săi, fiii lui Iurescu, vând lui Macri, mare vătaf al ținutului Iași, și soției acestuia, Nastea, „jumătate din satul Iurești, sub Cozancea”, pentru 80 de taleri de argint[339]. Mai explicit este ispisocul de întărire din 20 martie 1600, prin care Ieremia Movilă întărește aceluiași Macri acea jumătate din Iurești, vândută de Lupul, fiul lui Iurescu paharnic și nepot al lui Văscan Iurescu, fiind invocat un uric de danie de la Ștefan voievod[340]. Este clar că numele satului este dat de „bătrânul” acestei familii, Iurie, urmașii săi spunându-și Iurescu după numele întemeietorului și al satului. Nu credem, cum afirmă Pr. Neculai Șalaru[341], că acest Ștefan vodă, de la care familia avea uric de danie, este Ștefan cel Mare, pentru că mai jos, în același document, este menționat „Ștefan voevod cel Bătrân”, astfel fiind el consemnat în documentele medievale de după moartea sa, spre a-l deosebi de domnitorii cu același nume ce i-au urmat. Acest act este contestat, șapte ani mai târziu, Lupul Iurescu și frații și surorile sale pârând-o pe Nastea, cneaghina lui Macri, că ar stăpâni pe nedrept acea jumătate de sat, pe care ei nu au vândut-o. În urma judecății, la 26 aprilie 1607, Simion Movilă voievod decide că pâra urmașilor lui Iurescu e neîntemeiată[342].

Până la urmă, în urma înrudirilor dintre ei, urmașii familiilor Iurescu și Macri devin **răzeși** pe moșia Iureștilor, cum arată actele din 8 iulie, 12 septembrie și 12 octombrie, toate din anul 1646. În primul dintre ele, Macrii căpitan și soția sa, Grăpina, dau nepoților lor, printre care Constantin,

---

[335] *Ibidem*, nr. 47, p. 68-70. La judecata din fața domnului Iliaș Alexandru voievod, din iunie 1668, domnul îi întărește lui Ursachi vistier stăpânirea sa din Todireni, acesta în schim întorcîndu-I lui Jora banii pe care îi dăduse (*Ibidem*, nr. 46, p. 66-68.
[336] *Condica liuzilor*, p. 323.
[337] *Condica Vistieriei Moldovei din 1816*, p. 101.
[338] Corneliu Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* Editura UAIC, Iași, 2011, p. 403.
[339] *DRH, A. Moldova*, vol. IX, nr. 312, p. 418-419.
[340] *DIR, A. Moldova*, Veac XVI, vol. IV, nr. 364, p. 279-281.
[341] Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 151.
[342] *DIR, A. Moldova*, Veac XVII, vol. II, nr. 121, p. 102.

feciorul lui Necoară, fost logofăt și Tudosca, fata lui Ionașco Jora „giumătate de sat de Iurești, (…) ce sunt în ținutul Hârlăului[343]. Din următoarele două documente reiese faptul că acest Constantin, care va cumpăra a treia parte din jumătate de sat de Iurești, de la Iurescul și nepoții săi, era în egală măsură nepot Iurescului, dar și lui Macri[344]. Înrudirea celor două familii s-a făcut prin intermediul unei a treia familii boierești, Jora, Tudosca menționată în primul document devenind soția lui Constantin Macri pârcălab[345].

La 1803, moșia Iurești era a banului Costache Lazu, iar cei 35 de locuitori birnici se îndeletniceau cu cărăușia[346]. La 1816, numărul locuitorilor birnici scăzuse la 25, moșia era a serdarului Vasile Brăescu, acesta având și zece scutelnici[347].

Alte două sate ale comunei sunt Cernești și Gârbești, menționate adeseori ca fiind în același hotar. La 20 martie 1596, Ieremia Movilă voievod îi întărește clucerului Roșca jumătatea din jos a satului Cernești, din ținutul Hârlăului, cu loc de moară în Sitna, din cumpărătura acestuia de la Ionașco, fiul lui Simion Udrea[348]. Satul are clar o vechime mai mare, fiind vândută acum doar jumătate din el. Numele satului ne arată că proprietarul inițial a fost un anume Cerna, Cernea (poate fi o poreclă slavonă, „Cernâi” însemnând „Negrul”), satul „mergând” apoi pe urmașii acestuia, de unde numele de Cernești. Celălalt sat, Gârbești, este menționat la 23 septembrie 1616, când Radu Mihnea voievod întărește mănăstirii Dragomirna seliștea Gârbești, în ținutul Hârlău, râul Sitna, din miluirea pentru mănăstire a răposatului Lupul Stroici mare logofăt[349]. Și vechimea Gârbeștilor e anterioară atestării sale documentare, întemeietorul așezării fiind un anume Gârbe, Gârbea, de la care satul își va fi luat numele (vezi mai sus, la Todireni). La 1774, Cerneștii, înglobând și satul Iurești, erau în ocolul Jijiei, la ținutul Hârlău. Erau 13 case cu 13 scutelnici, 8 ai vistiernicului Dumitrachi Vârnav, 3 ai lui Ioniță Vârnav și 2 ai fratelui său mai mic, Miron Vârnav[350]. Aproape 30 de ani mai târziu, Cerneștii Vârnăveștilor aveau 18 locuitori birnici[351]. În 1816, Cerneștii aparțineau casei slugerului Constandin Vârnav și a căpitanului Gheorghie Zărihan și aveau 11 locuitori birnici,

---

[343] *DRH, A. Moldova,* vol. XXVIII, nr. 433, p. 372.
[344] *Ibidem*, nr. 493, p. 416, respectiv *Ibidem*, nr. 513, p. 435-436.
[345] N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători,* p. 411.
[346] *Condica liuzilor*, p. 324. Satul era la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău.
[347] Constantin Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din 1816*, p. 324. Pentru alte informații referitoare la evoluția administrativă a satului vezi lucrarea, foarte bine documentată, a Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 148.
[348] *DRH, A. Moldova*, vol. IX, nr. 157, p. 229.
[349] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. IV, nr. 68, p. 46. Stroici avea seliștea de la fiii lui Drăgan logofăt, Toader și Iurașco, aceștia rămânând datori vistieriei domnești, iar datoria lor fiind achitată de Stroici, în schimbul seliștei.
[350] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, p. 244. Satul aparținea în întregime familiei Vârnav.
[351] *Condica liuzilor*, p. 324.

existând și patru scutelnici ai moșiei[352]. În niciuna dintre cele trei catagrafii nu este menționat satul Gârbești. Abia în 1820 sunt amintiți Gârbeștii, moșia aparținând acum mănăstirii Sf. Sava de la Ierusalim. O informație despre tăcerea documentelor poate fi aceea că în catagrafie se arată că oamenii mănăstirii sunt „băjenari, nu de multă vreme adunați"[353], așadar satul se risipise la un moment dat.

Reforma rurală din 1864 avea să aducă speranța de mai bine și pentru locuitorii satelor Todireni, Cernești și Gârbești, aflați în contexte administrative diferite. În timp ce moșia Todireni se afla în proprietatea Epitropiei Sf. Spiridon, la plasa Jijia de la ținutul Botoșani, Cerneștii și Gârbeștii aparțineau familiei fostului domn, Mihail Sturdza, Cernești fiind chiar proprietatea doamnei Smaranda Sturdza, soția fostului domn, care stăpânea Gârbeștii[354].

În 1899, satul Cernești era parte a comunei Zlătunoaia, în plasa Miletin, având o suprafață de 619 ha, din care 224 erau ale locuitorilor, primite în urma reformei rurale. Populația număra 81 de familii, cu 324 de suflete. Satul avea o bisericuță din lemn, deservită de un preot și doi cântăreți, iar la școala întreținută de comună învățau 22 de elevi sub îndrumarea unui învățător. În sat mai erau două cârciumi și doi comercianți[355]. Tot parte a comunei Zlătunoaia, în 1900, era și satul Gârbești, ce se întindea pe 160 de ha de pământ, toate ale locuitorilor, în număr de 56 de familii sau 212 suflete, din care 67 erau contribuabili[356]. Mult mai întinsă era, la 1901, moșia Iurești, sat aflat tot în comuna Zlătunoaia. Din totalul de 1508 ha, sătenii – în număr de 347 suflete - stăpâneau 257 ha de pământ, pe moșie aflându-se și 45 de ha de pădure. Satul avea, în proporții egale, o biserică și o cârciumă[357]. Cât despre Todireni, în 1902 satul era reședința comunei rurale cu același nume, aflată în plasa Jijia, de la ținutul Botoșani. Teritoriul moșiei era deluros și întins (7287 ha), aparținând Epitropiei Sf. Spiridon din Iași. Cei 679 de locuitori se închinau la o biserică ridicată de vistiernicul Sandu Sturza, fostul proprietar al moșiei, biserică la care slujeau un preot și doi cântăreți. În cătunul Todireni se afla și stația de cale ferată pusă în circulație la 1 iunie 1896, pe linia Iași-Dorohoi[358].

Aplicarea legii agrare din 1921 duce la apariția celui de-al cincilea sat din componența actuală a comunei, Florești. Neexistând pământ suficient pentru împroprietărirea locuitorilor comunei Orășeni, în ciuda exproprierii totale a moșiei Epitropiei Sf. Spiridon, în 1922 se ia decizia

---

352 Constantin Istrati, *op. cit.*, p. 101.
353 Idem, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,* p. 402.
354 Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani,* p. 128-131.
355 *Marele Dicționar Geografic*, vol. II, p. 336.
356 *Ibidem*, vol. III, p. 558.
357 *Ibidem*, vol. IV, p. 72.
358 *Ibidem*, vol. V, p. 627-628.

ca 59 de locuitori ai comunei să devină coloniști, stabilindu-se pe moșia Epitropiei din comuna Todireni, punând bazele noii așezări, Florești[359]. În procesul verbal nr. 91/28 ianuarie 1929, Gh. Burlacu, primarul de atunci al comunei Todireni, constata că locuitorii noului sat au locuit până în 1928 în satele Orășeni-Deal și Vale și că li s-au eliberat acte de stare civilă, certificate și alte acte de care au avut nevoie. Satul se află la circa 1 km de centrul comunei, de Todireni, iar la Recensământul din 1930 sunt consemnate doar 17 familii, însumând 80 de locuitori, ceea ce înseamnă că doar o parte din cele 59 de familii se strămutaseră[360].

Cât despre locuitorii celorlalte sate din comună, în momentul aplicării legii agrare satele Cernești, Iurești și Gârbești făceau parte din comuna Cernești. Au fost împroprietărite 250 de familii, cu o suprafață totală de 853,25 ha, alte 645,25 ha devenind pământ comunal. 512 familii din Todireni, comună ce includea, pe lângă satul cu același nume și așezarea Ceair, au primit de la Epitropia Sf. Spiridon 1986 ha de teren, alte 568 ha fiind pământ comunal[361].

Reforma din 1945 a aruncat praf în ochii sătenilor, au urmat seceta devastatoare din 1946, cotele obligatorii, persecutarea țăranilor mijlocași catalogați ca fiind „chiaburi” și dușmani ai orânduirii comuniste, constituirea GAC-urilor în paralel cu procesul de colectivizare a agriculturii. Rând pe rând, țăranii din Iurești (1949), Todireni (1950), Cernești și Gârbești (1952) au constituit asemenea gospodării agricole. Ca aproape în întreaga Românie, recensământul din 2011 arată o scădere a populației comunei, față de recensământul din 2002. Cea mai jalnică situație este cea a satului Florești, care în 2002 număra doar 41 de locuitori[362]!

TRUȘEȘTI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Trușești este situată în partea central - estică a judeţului Botoşani, fiind aflată la o distanță de cca.32 km față de municipiul Botoșani, legate prin DN29D. Geostructural, teritoriul comunei este așezat în partea central-sud-estică a Câmpiei Jijiei superioare și a Bașeului. Matematic, suprafaţa comunei se află la intersecţia paralelei de 47^{0}46`02”lat N cu meridianul de $27^{0}$00`35” long E. Se întinde pe o suprafață de 10.037 ha, din care intravilan 760 ha, iar extravilan

[359] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 478.
[360] *Ibidem*, p. 478, 543 *passim.*
[361] *Ibidem*, p. 484-485.
[362] http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/,https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol1/titluriv1.htm (accesate la 10.03.2021).

9313ha, din care majoritatea este reprezentată de suprafața agricolă 7905 ha , iar 1808 ha de suprafață ocupată de pădure.

La vest se învecinează cu com. Gorbănești și com. Blândești; la sud-vest, se află com. Sulița, iar în sud-est, com Albești. În partea de est, vecină este com.Durnești; în nord-est com.Dobârceni, iar la nord-vest com. Dângeni. Comuna este formată din satele Buhăceni, Ciritei, Drislea, Ionășeni, Păsăteni și Trușești.

Teritoriul comunei face parte din punct de vedere geostructural din unitatea Platformei Moldovenești, care reprezintă prelungirea spre sud vest a Platformei Ruse, regiune rigidă, consolidată în Proterozoic, alcătuită din depozite precambriene cu roci cristaline puternic cutate, metamorfozate și străbătute din loc în loc de roci intrusive vechi. A doua etapă a dus la formarea etajului superior, post Proterozoic, fiind o stivă groasă de strate sedimentare necutate, din proterozoicul superior, silurian, cretacic și badenian superior, levantin. La suprafață apar depozite cuaternare de origine fluvială, constituite din nisipuri, prundișuri, argile, luturi, depozite coluviale și proluvio-coluviale.

Relieful comunei are un aspect larg vălurit, cu interfluvii colinare, deluroase sau sub formă de platouri joase, ale căror altitudini se continuă pe suprafețe destul de întinse, lăsând impresia că provin dintr-o suprafață unică, ce este fragmentată de rețeaua hidrografică. Altitudinea maximă în comună este în Dl. Porcăreților 239m, iar altitudinea minimă este în șesul Jijiei – Șesul Morii, 72,4m. Altitudinea medie este de 155,7m. Cele mai mari înălțimi se află în partea de vest și sud-vest a comunei, pe interfluviul Cozancea-Drislea. De la NV spre SE se înșiruie Dl.Viforeni 202m, Dl.Bencheș 166m, Dl. Podișul Șoldănești 197m, Dl.Hilboca 213m, Dl.Saulea 175m, Dl.Porcărețilof 239m, Dl.Humăriei 212m, Dl.Prisăcii 212m, Dl.Sărata 161,7m, Dl.Viei 185m, Dl. Ionășeni 238m, Dl. Coasta Robului 174m, Dl.Ulmi 162m, Dl.Hoțcu 216m, Dl.Costuri 217m, Dl. Puturosul 76m. Interfluviul Drislea-Jijia ocupă partea centrală a comunei fiind format din Dl. Ciritei 213m, Dl Drislea 186m, Dl.Garariu 186m, Dl.Hârtop 203m, Dl.Cătârca 217m, Dl. Ciolpani 201m, Dealul lui Ștefan 161m, Dl.Frăsineilor 168m, Dl.Holmului 106m. Intefluviul Jijia-Corogea-Ponoara, ocupă E și NE comunei, fiind format din Dl.Cirita 197m, Dl.La Chiru 172m, Dl.Buhăceni 204m, Dl.Ponor 207m, Dl.Sărături 206m, Dl.Dumbrăvii 202m, Dl.Guranda 194m, Dl.Cuha 185m, Dl.Ponorului 183m, Dl.Coțoaca 203m, Dl. Țuguieta 118m.

Relieful structural este reprezentat de văile resecvente, cele mai numeroase, orientate pe direcția înclinării stratelor: V.Jijiei, V.Ciolpani, V. Cozancea, V.Ionășeni. Altă categorie sunt văile subsecvente, orientate perpendicular față de orientarea stratelor: V. Drislea, V.Hilboca, V. Cătârca, V. Guranda, V. Găinăriei, V.Otăgii, V. Frăsineilor, V. Bulhacelor, V.Hârtopului, V.Rediu. Puține la

număr sunt văile obsecvente, cu profil longitudinal scurt, simetric, pante mari: V.Lutăriei, V.Mitoşerului, V. Grajdiului, Valea La Răchiți. Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte din teritoriu, înglobând interfluviile şi versanții acestora. Aici apar frecvente procese geomorfologice actuale, eroziune, ravene, alunecări de teren (V. Jijiei, V.Drislea, V.Ciolpani, V.Guranda, La Fântâni, În Ponoare, Lutăria lui Neamțu, Hârtopul Morii, Gârla Morii). Relieful de acumulare apare în lungul Văii Jijiei, Valea Drislea şi a văilor secundare, cât şi la contactul cu versanții. Şesul Jijiei de la Buhăceni până la sud de Truşeşti, are o lățime de 400-500m, cu albia minoră ce prezintă frecvente despletiri, aluviunile fiind formate din roci argiloase şi argilo-nisipoase cu lentile şi intercalații de nisipuri şi prundişuri. Şesurile Drislea, Ciolpani, Cozancea, Găinăriei au lățimi de 200-300m, pante reduse, cu aluviuni luto-argiloase, cu uşoare intercalații nisipoase. Glacisurile de acumulare se formează la periferia şesurilor.

Comuna Truşeşti se încadrează într-un climat cu caracter temperat continental, cu accent de ariditate. Temperatura media anuală este de 9^{0}C, iarna cu medii cuprinse între -3,3 şi -4 ^{0}C, mai coborâte în Valea Jijiei, iar vara ajunge la medii de 19,5 şi 22^{0}C. Amplitudinea medie anuală este de $24,4^{0}$C. Zile de îngheț se înregistrează în medie 72 pe an. Cantitatea medie anuală de precipitații este de 527mm/an. Cantitățile maxime lunare sunt cuprinse între 72,9mm şi 304,9mm. Seceta este un fenomen frecvent întâlnit, numărul mediu anual de secete este de 6, dar se poate ajunge şi la 12. Anual se înregistrează între 94 şi 155 de zile cu precipitații. Predomină vânturile de NV(23,6%) şi de SE(18,7%).

Datorită existenței unor deosebiri teritoriale (diferență de altitudine, orientarea văilor, expunerea versanților), se înregistrează topoclimatul văilor (caracteristic Văilor Jijia, Drislea, Ciolpani, Cozancea, Găinăriei), cu inversiuni termice, o persistență mai mare a calmului atmosferic, umiditate mai ridicată, ceață frecventă, vânturi de NV, NE şi N. Topoclimatul culmilor şi platourilor interfluviale cu durată mai mare de strălucire a soarelui, umiditate mai mică, variații termice de la zi la noapte. Topoclimatul de versant cu două subtipuri, de miazăzi şi de miazănoapte. Topoclimatul de pădure specific în SV,S şi SE: temperatura are un regim moderat, amplitudine diurnă redusă, umiditate mai mare.

Din punct de vedere hidrografic, teritoriul comunei Truşeşti face parte din bazinul râului Jijia, care împreună cu Drilea, adună toate apele curgătoare ale zonei. Râul Jijia traversează comuna de la NV la SE, pe o lungime de 10,8km. Culege pe partea stângă: pârâul Găinăriei (cu afluenții acestuia Ciritei, pârâul La cei Trei Peri, Hrişcului şi Grajdului), pârâul Guranda (cu afluenții Prisăcii, Sărăturilor şi Mitoşerul), pârâul Coțoaca. Jijia primeşte pe partea dreaptă, pe teritoriul comunei Truşeşti, afluenții Pârâul Bulhacelor, Pârâul Hârtopul Morii, Pârâul Rediului, Pârâul

Frăsineilor, Pârâul Drislea (cu afluenții Ciolpani, Hliboca, Humăriei, Ionășeni). Prin sud vest, teritoriul comunei Trușești este străbătut de Pârâul Cozancea, ce primește ca afluent de stânga Pârâul Otâga. Teritoriul comunei este sărac în iazuri, dintre acestea amintim: Iazul lui Ștefan, Buhăceni, Ciritei, Epăriei, folosite în scop piscicol și ca sursă de apă pentru animale.

Regiunea în care se află teritoriul comunei Trușești din punct de vedere biogeografic se încadrează în regiunea euro asiatică, aparținând provinciei balcano-moesice sau ponto-sarmatice. Se disting trei zone de vegetație: zona forestieră, zona de silvostepă și cea de stepă.

Zona pădurilor apare în partea de vest, sud-vest și sud a comunei: pădurea Bencheș, Saulea, Pădurea Mare, Ionășeni, Guranda, formate din stejar pedunculat, glădiș, tei și jugastru, și pajiști puternic influențate antropic, formate din păiuș (Festuca vallesiaca, Festuca pseudovina), colilie (Stipa lessingiana), firuță cu bulbi (Poa bulbosa). Pajiștile sunt presărate cu o serie de tufișuri, formate din arbuști spinoși, ca porumbarul (Prunus spinosa) și păducelul (Crataegus monogyna). Contrastele climatice mari dintre iarnă şi vară, ariditatea accentuată, lipsa de adăpost şi vegetaţia naturală mai puţin bogată, reducerea suprafeţei ocupată cu păduri, sunt elemente care au contribuit la restrângerea faunei.Apar popândău, hârciogul, şoarecele de câmp, şobolanul de câmp, iepurele de câmp, de asemenea dihorul şi bizamul, reptilele, reprezentate în special de şopârle de câmp, diverse insecte. Dintre păsări amintim: prepeliţa, graurul, lăcustarul, ciocârlia, ciocănitoarea, cioara, etc. Condiţiile climatice, litologice, geomorfologice şi de vegetaţie au determinat formarea molisolurilor, din care predomină cernoziomurile și cernoziomurile cambice, dar și apariția aluvisolurilor în zonele de șes.

Populația comunei atinge un număr de 5229 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 51,9 loc/km^2. Structura etnică: români 95,7%, 2,5% – ruteni, 1,8% rromi. Structura confesională: 92,5% creştini-ortodocşi, 3,7% penticostali, 3,8% alte culte. Structura pe grupe de vârstă 20,2% populație tânără (0-14 ani), 59,5%populație matură (15-64 ani), 20,3% populație vârstnică. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Trușeștii sunt cunoscuți, în literatura de specialitate, ca una dintre cele mai mari așezări de la finalul neoliticului din Europa răsăriteană și cea mai mare așezare din preistorie cercetată integral în România, cu cele peste 3 ha ale sale. Într-una din locuințele cucuteniene de la locul „Țuguieta”, datând din eneoliticul dezvoltat (mileniul V î. Hr.) s-a descoperit un altar monumental unic în arealul vast al culturii Cucuteni, care alături de alte descoperiri pare să ateste faptul că așezarea

fortificată de aici era un centru tribal[363]. Pe teritoriul comunei s-au mai descoperit așezări și necropole din bronzul târziu (cultura Noua), epoca fierului, ambele vârste (cultura getică, dacii liberi), perioada migrațiilor și epoca medievală târzie[364].

Prima mențiune a satului Trușești este din 15 februarie 1568, când Alexandru Lăpușneanu dă ctitoriei sale, mănăstirea Slatina, satul „Trușești pe Dzvijia și cu mori în Dzvijia și cu pive”. Se menționează că satul fusese drept domnesc, „ascultător de Ștefănești”[365]. Un act de la Vasile Lupu voievod, din 22 octombrie 1640, arată că seliştea Truşeşti, pe Jijia, din ţinutul Dorohoiului, cu loc de heleşteu şi moară, fusese cumpărată de domn de la Theofan, fostul mitropolit şi Galerie egumenul, împreună cu întreg soborul mănăstirii Slatina. În schimbul acestei selişti, domnul a ridicat şase chilii pentru mănăstire, a şindriluit-o în parte şi i-a mai făcut nişte mori pe Siret la un alt sat al ei, din ţinutul Cernăuţilor[366]. La 21 martie 1641, Vasile Lupu miluia ctitoria sa nou zidită de la Iaşi, având hramul Sfinţilor Trei Ierarhi, cu seliştea Truşeşti, pe Jijia, de la ţinutul Dorohoiului, cumpărată cu vad de moară şi cu mori de la călugării mănăstirii Slatina[367]. La 12 aprilie 1641, domnul îşi reînnoia dania, în termeni aproape identici, precizându-se în plus că Truşeştii, cu iaz şi cu mori în Jijia, fuseseră mai demult în ocolul târgului Ştefăneşti[368]. Mai târziu, la 23 iunie 1723, Mihai Racoviţă voievod porunceşte hotărnicirea moşiilor Truşeşti, pe Jijia şi Costeşti, tot de acolo, arătându-se că sunt danie de la răposatul domn Vasile Lupu pentru mănăstirea Trei Ierarhi[369]. La această dată se pare că satul Costeştilor se risipise. La un moment istoric neprecizat, între 1725 şi 1774, seliştea Costeştilor va fi cuprinsă în satul Truşeşti, cu aceasta încetând şi existenţa documentară a toponimului. Toate catagrafiile menţionate în această lucrare, începând cu cea rusească din 1774 şi încheind cu cea din 1835[370] menţionează doar Truşeştii, care la 1816 erau încă ai Trisfetitelor.

Prima mențiune documentară a satului Buhăceni este din 6 noiembrie 1491, când Ștefan cel Mare întărește fiilor și nepoților lui Laslău Buhaicea dreptele lor ocini, printre care „Buhăiceștii, pe Jijia, sub Cornăriș”. În urma înțelegerii urmașilor lui Laslău Buhaicea, Nastea, fiica acestuia,

---

363 http://www.capodopere2019.ro/frontonul-de-templu-de-la-trusesti.html, accesat la 18.03.2021.
364 Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 426-439, *passim.*
365 *DRH, A. Moldova,* întocmit de I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 2008, nr. 342, p. 580-581.
366 SMASB, Ms. nr. 578, f. 319 -320.
367 *DRH*, A, *Moldova*, vol. XXVI, p. 50, nr. 58, publicat şi în vol. *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, I, p. 377 - 378, nr.297.
368 *DRH,* A , Moldova, vol. XXVI, p. 72 - 73, nr. 77, publicat şi în vol. *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi,* I, p. 380, nr. 298.
369 Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. VII, p. 46.
370 Verificarea noastră a vizat şi celelalte ţinuturi unde, teoretic ar fi putut fi înscris acest sat, ţinând cont de arealul său geografic, anume ţinuturile Dorohoi şi Hârlău.

primește „Buhăiceanii”[371]. Faptul că sunt pomenite privilegii pierdute pe acel sat de la Alexandru cel Bun și Ștefan al II-lea, bunicul și respectiv unchiul domnului, dar și menționarea în repetate rânduri a unor juzi, arată că vechimea satului era mai mare. Numele satului este dat după acest Laslău, a cărui poreclă, „Buhai” va deveni patronim și nume al satului, în forma Buhăicești-Buhăiceni-Buhăceni. Satul e menționat din nou la peste o sută de ani distanță, la 22 martie 1621, când martor la vânzarea unei părți de sat din Căbiceni este, printre alții, „ Oprea din Buhăiceni”[372]. O zi mai târziu, martor la vânzarea unei părți de sat din Vicoleni este Pătrașcu, „fratele Oprei din Buhăiceni”[373]. La 27 noiembrie 1645, Vasile Lupu voievod îi întărea stolnicului Ghica părți din moșia Buhăceni, ținutul Hârlău, „cu locuri de mori și de iazuri în Jâjâia și din vatra satului i din câmpu și din pădure”[374]. Un secol mai târziu, Buhăcenii intră în proprietatea familiei Donici. Acolo, puțin înainte de anul morții (1778), slugerul Ștefan Donici va ctitori bisericuța cu hramul Sfinții Voievozi.

Altă așezare veche a comunei este satul Ionășeni, menționat prima dată la 12 decembrie 1600, când Ieremia Movilă voievod întărește copiilor și nepoților fostului vornic Cârstea Balș, urmași ai lui Bulhac și ai lui Ilea Mustață (întemeietorul familiei Balș, *n. ns.*) mai multe sate, printre care Ionășeni pe Jijia. Sunt menționate ispisoace de la Ștefan cel Mare și Bogdan al III-lea, pierdute de urmași la asediul Hotinului, după ce Mihai Viteazul îl învinsese pe Ieremia Movilă la Bacău, în mai 1600[375]. La 24 mai 1602, în fața Ieremiei Movilă vin fiii și nepoții lui Cârstea Balș, fost vornic, jeluindu-se că toate hrisoavele și ispisoacele lor s-au pierdut „în vreme când Mihai vodă au intrat cu vicleșug în pământul domniei sale”, păstrându-se doar două urice de mărturie și de întăritură de la Aron Vodă (1592-1595), însă fără pecete și un ispisoc de la Petru Șchiopul pe satul Ionășeni. Urmașii Cârstei Balș, printre care unul din fii, Gheorghie pârcălab de Orhei, arată că au avut documente pentru Ionășeni de la Ștefan voievod (probabil Tomșa), Alexandru voievod (probabil Lăpușneanu), de la Ioan voievod (cel Viteaz, *n. ns.*) și de la Petru Șchiopul „și de la alți domni de mai înnainte”, ceea ce arată o vechime considerabilă a satului, dacă ne gândim la documentul anterior, ce menționa ispisoace și mai vechi. Pe baza mărturiilor boierilor și ostașilor de frunte de la curtea domnească, Ieremia Movilă dă și întărește urmașilor lui Cârstea Balș satul Ionășeni, de la ținutul Hârlăului, cu mori în Jijia și cu hotarul „pe amândoao părțile Jijiei”[376].

---

371 *DRH, A. Moldova,* vol. III, nr. 105, p. 209-210.
372 *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. V, nr. 28, p. 26.
373 *Ibidem,* nr. 31, p. 30.
374 *DRH, A. Moldova,* vol. XXVIII, nr. 253, p. 198.
375 Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București, 2004, p. 262. Cu acest prilej Tudosca, fiica pitarului Matei, unul dintre fiii Cârstei Balș, a fost robită de tătari.
376 *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. I, nr. 70, p. 46-47.

Documentul esențial pentru Ionășeni, care ne arată și de la cine vine numele satului, este cel din 20 aprilie 1617, de la Radu Mihnea voievod. Domnul le întărește lui Lupul Balșe, fraților și surorilor sale mai multe ocini, printre care și satul Ionășeni, pe Jijia, „cu hotarul pe ambele părți ale Jijiei”. Despre Lupul Balș și rubedeniile sale se afirmă că sunt „toți nepoți și strănepoți ai lui Ioanăș Căpotici și ai lui Ilea Musteață postelnic și ai lui Bulhac ceașnic și ai lui Moga aprod[377]. Acest Ioanăș Căpotici este socrul lui Cârstea Balș și bunicul matern al lui Lupul Balș și al celorlalți, iar Ionășenii - purtându-i numele - au fost dați cel mai probabil ca zestre fiicei sale, cneaghina Roxanda Odochia. În logica documentului, Moga aprod este bunicul matern al lui Cârstea Balș, fiica sa fiind soția lui Bulhac, tatăl Cârstii. După această dată, satul este amintit, circumstanțial, oameni de acolo fiind chemați ca martori în tranzacții funciare. Astfel, la 15 iunie <1636>, un anume Ionașco Țampa din Ionășeni este martor la vânzarea unei părți din satul Băloșeni, pe Jijia, de la ținutul Iași[378]. La 14 ianuarie 1646, cu prilejul vânzării unei ocini și moșii din Drăgușeni, ținutul Dorohoi, cea care vinde face această vânzare „**dinainte a tuturor răzășilor miei, car(e) au moșie în sat** în Drăgușeni”, printre ei și „Drăganu de Ionășeni”[379]. La 24 iulie <1643-1649>, martor pentru o parte de ocină din Merești este și „popa Lupul de Ionășeni”[380].

Totuși, Catagrafia rusească din 1774 ne ajută să urmărim cum timp de mai bine de 300 de ani moșia Ionășenilor „a curs” pe urmașii lui Ilea Mustață. Astfel, la 1774 Ionășenii se aflau la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău, având în total 51 de case. Proprietari acolo erau paharnicul Constandin Balș și slugereasa Donicioaia. Conform arborelui genealogic al familiei Balș, slugereasa Donicioaia era Maria Balș, sora paharnicului și măritată cu slugerul Ștefan Donici. Constantin Balș va muri la Ionășeni, la 20.11.1790 și tot acolo va fi îngropat. Cei doi moșteniseră moșia de la tatăl lor, Andrei Balș, care apare ca proprietar al Ionășenilor prin deceniul cinci al secolului al XVIII-lea. Maria și Constantin Balș erau stră-stră-strănepoții pârcălabului Gheorghe Balș, unul dintre fiii vornicului Cârstea Balș și stră-stră-stră-stră-strănepoții postelnicului Ilea Mustață. Moșia rămâne în continuare în familie, pe această ramură a Bălșeștilor. Maria și Constantin Balș vor lăsa satul fratelui lor, Sandu Balș, al cărui fiu, Vasile, se naște chiar la Ionășeni, în 1762, pentru ca fiul acestuia, Grigore agă, să moară la Ionășeni, în 1839, fiind înmormântat în biserica având hramul Sf. Dumitru, pe care o ctitorise acolo. Se scurseseră circa 300 de ani de când se născuse „moșul lor”, vornicul Cârstea

[377] *Ibidem*, vol. IV, nr. 185, p. 147-148.
[378] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIV, nr. 372, p. 362.
[379] *DRH, A. Moldova,* vol. XXVIII, nr. 274, p. 217.
[380] *DRH, A. Moldova,* vol. XXVII, nr. 139, p. 133-134.

Balş[381]! La 1774, satul avea trei preoți, Manoli, Grigori și Neculai, iar dintre cei 51 de capi de familie doar șase erau birnici[382].

La 1803, Trușeștii mănăstirii Trei Ierarhi, având 110 birnici, se aflau la ocolul Câmpului de la ținutul Botoșani. Ionășenii se aflau la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău, erau ai căminarului Vasile Balș, ce se născuse acolo și avea, în 1803, 41 de ani. Din cei 77 de locuitori birnici, 10 erau scutelnici ai căminarului. La același ocol era satul Buhăceni, cu 24 de birnici, dintre care 12 erau scutelnici ai proprietarului, banul Costin Donici, fiul lui Ștefan Donici și al Mariei Balş[383]. În 1816, „Trușăștii a mănăstirii Trisfetitele” avea 130 de birnici, doi scutelnici fiind ai mănăstirii. „Ionășănii, a dumisale spatarului Vasîli Balş”, aveau 84 de locuitori birnici, dar 21 erau scutelnici ai spătarului. „Buhăicenii, a dumisale bănesii Ruxanda Donici”, aveau 35 de birnici, 13 dintre ei fiind scutelnicii bănesii[384].

Împroprietărirea țăranilor cu pământ și desființarea boierescului, prevăzute în legea rurală adoptată de guvernul Kogălniceanu în 1864, au fost primite cu entuziasm de către țăranii din Trușești și din toată plasa Jijia. La citirea Proclamației și Decretului lui Cuza, „locuitorii (din Dângeni și Trușești, *n. ns.)* au răspuns prin urări de mulțumiri și prin strigări de <<să trăiască alesul Națiunii Al. Ioan I, să trăiască și toți acei care au contribuit la ridicarea boierescului>> …”[385]. La 10 august 1876, guvernul liberal adoptă o nouă lege cu privire la vânzarea bunurilor statului, menită să favorizeze dezvoltarea micii proprietăți țărănești. Cu acest prilej, moșia statului Trușești este aleasă, alături de altele, pentru înființarea de noi comune. Abia la 15 februarie 1896, vânzarea celor 284 de loturi mici pe moșia statului Trușești se încheiase. Cu acest prilej se înființează un nou sat, anume Drislea. Cumpărătorii au fost din 20 de comune ale județului, cei mai mulți fiind din Trușești (49), Brehuiești (32), Curtești (31), Șoldănești (28), Salcea (27) etc. La 30 mai 1904, sunt scoase la vânzare încă 94 de loturi pe moșia Trușești, toate vândute la 10 mai 1904. Prin aceasta, satul Drislea se mărea substanțial, având o suprafață de 1890 ha, chiar dacă nu toți locuitorii se mutaseră (la 1912 erau construite doar 318 case, din cele 527 prevăzute)[386]. Satul era situat pe partea dreaptă a căii

---

[381] *Arborele genealogic al familiei Balș*, de Mona & Florian Budu-Ghyka, *apud* Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București, 2004, în http://www.darabani.org/wp-content/uploads/2012/01/Arborele-genealogic-al-Familiei-Bals.pdf, accesat în data de 19.03.2021. În lumina actului din 20 aprilie 1617, arboreal geologic trebuie completat cu aprodul Moga, socrul lui Bulhac și cu Costanda și Pavel, copiii Antimiei (vezi mai sus).

[382] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, p. 246-247. În sat trăiau și cinci țigani.

[383] *Condica liuzilor*, p. 311 și 324. Vezi și *Arborele genealogic al familiei Donici*, de Mona & Florian Budu-Ghyka, *apud* Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. VI, București, 2017, p. 151-155 (http://www.ghika.net/Familles/Donici/Donici.pdf, accesat la 20.03.2021).

[384] Corneliu Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, p.97 și 102. Ruxanda Donici, născută Millo, era soția banului Costin Donici.

[385] Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 52.

[386] *Ibidem*, p. 231, 259-260 *passim*.

ferate Dorohoi-Iași, la distanță egală între satele Trușești și Viforeni. Prima mențiune oficială a satului e din 1904, când apare la comuna Trușești[387].

Cu prilejul aplicării legii agrare din 1921, se înființează un alt sat al comunei, Păsăteni, pe dreapta râului Jijia, în dreptul satului Buhăceni, aflat în partea cealaltă a râului. Aici au fost colonizați locuitori ce aveau dreptul de a fi împroprietăriți, dar proveneau din regiuni cu pământ puțin sau deloc disponibil. Au fost făcute 72 de loturi, pe fosta moșie a Pulcheriei Doiciu[388], pe partea stângă a șoselei Botoșani-Rânghilești. Satul a fost menționat oficial prima dată în 1925, la comuna Trușești, iar azi populația este în scădere[389]. Dacă pe mica proprietate se lucra cu aceleași metode și unelte rudimentare, altfel stăteau lucrurile pe marea proprietate. Astfel, în 1911, proprietarul moșiei Buhăceni (852 ha), Nicu Enășescu, dispunea de 96 de boi, 11 cai, șapte semănători, două mașini de secerat, o treierătoare, trei vânturători, o șișcorniță (mașină de tocat paie și coceni), un țilindru, o moară cu benzină. Creștea animale de prăsilă, iar produsele agricole erau trimise spre comercializare cu trenul, fie din gara Trușești, fie din cea de la Dângeni[390].

Ultimul sat al comunei, Ciritei (etimologic înseamnă „desiș de arbuști sau copaci, dar și „pădure de stejari"") se va înființa în locul „Ciriteii lui Drâncă", pe moșia Buhăceni, mai sus de Drislea, pe malul pârâului Valea Ciolpanului.

Cu prilejul reformei agrare din 1945, țăranii din comuna Trușești care nu mai avuseseră pământ au primit 237 de ha, pentru care în total, timp de zece ani, comuna trebuia să dea statului 11850 kg de grâu, în timp ce țăranii care avuseseră pământ puțin au primit 424,50 de ha, rata de grâu în kg fiind de 42450, adică 10000 de kg, dar timp de 20 de ani[391].

DOBÂRCENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Dobârceni este situată în partea central estică a județului Botoșani, pe versantul estic al dealului Cozancea - Guranda, încadrată de câmpia Jijiei și câmpia Bașeului, Se află la o distanță de 47,8 km de municipiul Botoșani de care o leagă DN29D, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^0 50`42``$ lat N cu meridianul de $27^0 04`24``$ long E.

[387] *Ibidem*, p. 261.
[388] Cu numele de dezmierd Chérica, așa cum se va numi ș hotelul moștenit de la tatăl său în Constanța. Proprietarul de azi al hotelului este principele Șerban Dimitrie Sturdza, nepotul Chéricăi.
[389] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 546-547.
[390] *Ibidem*, p. 173.
[391] *Ibidem*, p. 585.

Vecinii comunei Dobârceni sunt în nord comuna Hănești, la vest comuna Dângeni, la sud comuna Durnești, la sud-vest comuna Trușești, la sud-est comuna Ștefănești și la est, comuna Mihălăşeni. Are ca structură administrativ teritorială satele Dobarceni, Brateni, Cismanesti, Bivolari, Murguta.

Cu o suprafață de 5847 ha, cu 460 ha intravilan și 5387 ha extravilan, din care 4769 ha teren agricol. Din totalul suprafeței agricole, cea mai mare pondere o ocupă suprafaţa arabilă, care este de 3684 ha, urmată de păşuni – 896 ha, fâneţe – 144 ha, livezi – 10 ha şi vii – 35 ha.
Pădurile şi alte terenuri cu vegetaţie forestieră ocupă o suprafaţă de 720 ha, apele şi bălţile 44.22 ha.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, soclul precambrian și cuvertura sedimentară, de vârstă mai recentă. Alcătuirea geoglogică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, gresii calcaroase, conglomerate, prundişuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în zona de contact a Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului cu zona mai înaltă a Dealurilor Cozancea-Guranda. Teritoriul comunei se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, a căror suprafețe coboară domol spre sud-sud-est, consecință a alcătuirii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă. Altitudinea reliefului comunei este cuprinsă între 232 m Dl.Brăteni– în partea nord vestică a comunei și 90 m în albia .

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor NV-SE, Valea Corogea, Valea Murguța, Valea Găinăria; văi subsecvente, orientate perpendicular față de înclinarea stratelor, cu profil asimetric –Valea Popii. *Relieful sculptural* ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri de altitudinii medii spre joase, orientate NV-SE: Dl. Bălăoaia, Dl. Viei, Dl.Părului. Relieful de acumulare se întâlnește în lungul văilor, Corogea, Valea Popii, prin șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri coluviale și proluviale. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală, cu exces de ariditate. Ținând cont de faptul că suprafața comunei se suprapune unei zone deluroase mai înalte, temperatura medie anuala este de 7,5 ^{0} C, mai scăzută cu cca 1-1,5^{0}C față de spațiile învecinate comunei. Valoarea precipitațiilor medii anuale este cuprinsă între 550-600 mm/an, lunile

cele mai bogate în precipitații fiind aprilie-mai respectiv octombrie-noiembrie. Caracterul continental excesiv al climatului se reflectă şi în repartiţia defectoasă a precipitaţiilor, în timpul perioadei de vegetaţie fiind frecvente intervale lipsite de precipitaţii şi cu temperaturi mult mai mari faţă de cele normale.Vânturile predominante sunt cele din NV și SE, dezvoltate predominant pe culoarul văilor.

Comuna este situată în bazinul hidrografic mijlociu al râului Prut. Principalul colector al zonei este pârâul Corogea, in raza localitatii Dobarceni si paraul Balaoaia situat in raza localitatii Brateni. Dintre iazurile comunei, menționăm acumularea Moara Negri , iazul Din Sus -Dobârceni, adăpătoarea Găinărie – Brăteni, adăpătorile Bivolari și Murguța. Fântânile din comuna sunt si ele o sursa importanta de apa potabila. Pâraiele, bălţile şi iazurile sunt puternic influenţate de caracteristicile climei temperat – continentală, având volum mare şi foarte mare primăvara, când se topesc zăpezile ori vara şi toamna, în perioadele de ploi abundente. Mai bine de 60% din apa fântânilor este contaminată cu nitriți și nitrați datorită pânzei freatice aflată la distanță relativ mică de suprafața solului, respectiv între 2 și10 m și a infiltrațiilor de la gunoiul de grajd și îngrășămintele chimice.

Vegetația specifică comunei Dobârceni cuprinde o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona de silvostepă, ocupă cea mai mare parte a teritoriului, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, hidrosolurile, cu lăcoviști și soluri gleice în șesurile pârâurilor.

Populația comunei Dobârceni este de 2729 locuitori, repartizați in 5 sate (Dobârceni, Brăteni, Cișmănești, Bivolari, Murguța)cu o densitate medie de 46,6loc/ha. Structura pe sexe: 49,8% masculin și 50,2% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează românii 98,61%. Structura confesională 97,36% creștini-ortodocși; Structura pe grupe de vârstă: populația tânără (0-14 ani) 21,8%; populație adultă(15-59 ani) 58,2% și populație vârsnică – 20,3%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cele mai vechi vestigii arheologice de pe teritoriul comunei datează din perioada cucuteniană a eneoliticului dezvoltat, faza culturală A. În satul Dobârceni s-au descoperit piese de silex, fragmente ceramice, bucăți de chirpici ars în punctele „Dealul Viei”, „La Hâlboci” și „Dealul Vălmășiei”. Urme ale unor așezări deschise din bronzul târziu, epoca fierului, epoca migrațiilor și

perioada medievală târzie[392], mai ales fragmente ceramice, întregesc inventarul descoperirilor arheologice din acest areal.

Referențial pentru documentarea așezărilor medievale din această comună este uricul din 15 octombrie 1427, prin care Alexandru cel Bun îi miluiește pe Oancea și femeia lui, Nastea, cu „un sat la Carpeni, unde a fost casa lui Dobrăcin și a lui Bratul Pleșescul". Satul se afla în hotar cu Șușman, cu Bașeul, satul lui Oprișac, pădurea și satele panului Mihail[393]. Expresia „pe unde au stăpânit din veac" ne arată, practic, o vechime mult mai mare a așezărilor, chiar dinainte de întemeierea statului. Din modul în care e formulat documentul înțelegem că Dobrăcin și Bratul Pleșescul erau frați. Practic, acest act devoalează nucleul viitoarelor trei sate: Dobârceni – urmașii lui Dobârcin, Brăteni – urmașii lui Bratul și Șușmănești/Cișmănești – urmașii lui Șușman.

Dintr-un act din 7 mai 1546, de la Petru Rareș voievod, aflăm că la un moment dat satele „Lingurișeștii, unde a fost casa lui Șușman, la Cărpiniș și cu pricutul pe Bașeu", respectiv „Selicicani, care este întemeiat pe hotarul Lingurișeștilor" fuseseră ale lui Oniul vistiernicel, fiul Anușcăi, nepot de soră lui Iucșa și Marina, iar acesta le dăduse la schimb cu alte sate lui Ștefan cel Mare[394]. Un ispisoc de la Petru Șchiopul voievod, de prin 1583-1584, arată că avusese loc o judecată între locuitorii din satele Dobârceni și Silișcani, pentru hotarul din satul Șușmănești, fără a da, însă, alte amănunte[395]. La 11 februarie 1636, în fața lui Vasile Lupu voievod vin urmașii lui Corin, fii și nepoți și vând „driptă a lor moșâi părintiască, jumătate den satu Șușimăneștii, cari iaste în țânutul Dorohoiului", cumpărător fiind Dumitrașcu Șoldan, marele vornic al Țării de Sus. Tot atunci, urmașii Fătului și ai Saftei vând aceluiași mare vornic „iarăși driaptă a lor moșii părintiască, a patra parte dentu acialași satu Șușmăneștii[396]. Din ceea ce se înțelege, satul mergea pe unul, maxim doi bătrâni, ai cărui urmași sunt cei ce vând, rude între ei, dar și răzeși, ca unii ce stăpâneau liber proprietăți megieșe din același loc.

Cât despre celălalt sat, Brăteni, la 8 mai 1637 Vasile Lupu voievod întărește o parte din Brăteni, dar rezumatul dintr-un opis al condicii de acte din 1845 a lui Mihail Sturdza voievod nu aduce informații lămuritoare[397]. Puțin mai explicit, dar nu suficient, este ispisocul de la Vasile Lupu

---

[392] Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 162-167.
[393] *DRH, A. Moldova,* nr. 69, p. 101-102.
[394] *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova,* vol. I, nr. 681, p. 276.
[395] *Ibidem*, nr. 1196, p. 447.
[396] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIII, nr. 330, p. 374.
[397] *DRH, A. Moldova,* vol. XXIV, nr. 93, p. 92.

voievod, din 28 iunie 1644, pentru „pâra ce au avut feciorii lui Mălai cu Vasile Cărăiman ce-au fost pitaru pentru niște părți de ocină din satul Brătenii, ce sânt pe Bașău, în țânutul Dorohoi”[398].

Ultimul sat dintre cele vechi ale comunei, anume Bivolari (numele arată ocupația locuitorilor, aceea de a crește bivoli, pentru comercializare, *n. ns.*), este menționat prima dată într-un uric din 1 septembrie 1579, prin care Petru Șchiopul voievod îl miluiește pe Gavriil al doilea vistier cu „o seliște anume Biolare, în ținutul Dorohoiului, care această seliște … a fost a noastră dreaptă domnească, ascultătoare de târgul nostru, al Ștefăneștilor. Însă de la tătari a rămas seliște și nu era într-însa nici un suflet de om, ci a fost tot fără oameni”[399]. Doi ani mai târziu, la 28 octombrie 1581, Iancu sasul voievod întărește seliștea lui Gavril, fost pârcălab de Hotin, pentru „ca să-și așeze acolo sat”[400]. La 20 iunie 1587, Gavrilaș pisar răscumpără, în fața lui Petru Șchiopul, „jumătate de seliște, anume Bivolarele”, de la ținutul Dorohoi, dându-i lui Mihăilă diac 40 de taleri și un cal prețuit la o mie de aspri, adică exact ce primise el de la Mihăilă când îi vânduse acea jumătate de sat[401].

În 1774, toate ce le patru sate, Brăteni, Doburceni, Șișmănești și Bivolari, se aflau la ocolul Bașeului, de la ținutul Dorohoi[402]. La 24 noiembrie 1780, Constantin Moruzi voievod poruncește veliților boieri să judece pricina de hotar dintre dintre medelnicereasa Paraschiva Sturza, proprietara moșiei Dolniceni și stolnicul Sandu Ilie, proprietarul Brătenilor învecinați[403]. În 1803, Brătenii de la ocolul Prutului, ținutul Hârlău, aparțineau familiei Jora, paharniceasa Maria Joroaia având acolo 40 de birnici, dintre care opt erau scutelnici ai săi. La același ocol se aflau satul Șișmănești, cu 83 de birnici, al banului Iordachi Cananău și Dobârcenii lui Vasile Stamati, cu 64 de birnici[404], satul Bivolari nefiind menționat. În 1816, singurul menționat este satul Brăteni, aflat la ocolul Bașeului, de la Dorohoi[405]. În sfârșit, la 1835 Brătenii, Cișmăneștii și Dobârcenii făceau parte din ocolul Jijiei, de la ținutul Botoșani, tot acolo fiind și Odaia Bivolariul, toate trecând în 1838 la ocolul Ștefănești[406].

---

[398] *DRH, A. Moldova,* vol. XXVII, nr. 360, p. 350. Documentul este un rezumat într-un „izvod de scrisori moșiei Brătenii, ce au pus amanet comis(ul) Costachi Jora”.
[399] *DIR, A. Moldova,* Veac XVI, vol. III, nr. 151, p. 121. „Dania” este, de fapt, o vânzare deghizată, domnul primind în schimb „un cal bun, în preț de 6000 de aspri”.
[400] *Ibidem*, nr. 229, p. 176-177.
[401] *Ibidem*, nr. 443, p. 362.
[402] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, p. 486-534.
[403] Biblioteca Academiei Române, *Documente Istorice,* CCCLII/219.
[404] *Condica liuzilor,* p. 325-326.
[405] *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, p. 91-95.
[406] *Organizarea administrative-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862* (V), de Adrian Macovei, p. 182. Numele de „Odaie” folosit pentru Bivolari, indicând un adăpost vremelnic din camp, indică faptul că așezarea se risipise.

În 1864, la aplicarea reformei rurale, satul Brăteni era și reședință de comună, moșia aparținându-i lui Gh. Cantemir. Din comuna Dobârceni făceau parte satele Dobârceni și Cișmănești, Bivolarii nefiind pomeniți, probabil pentru că încă nu se refăcuseră ca sat. Toate aceste sate erau la plasa Ștefănești, județul Botoșani.

În 1898, satul Bivolari făcea parte din comuna Dângeni, plasa Jijia, ținutul Botoșani. Avea o suprafață de 1072 ha, din care 52 ha de pădure, în sat locuind 24 de familii cu o sută de suflete, 16 contribuabili[407]. În același an, comuna Brăteni, aflată la plasa Ștefănești, era compusă din satele Brăteni, Mihălășeni, Năstasă, Silișcani (Negrescu), Odaia-Silișcani (Odaia Moscovici), Păun (Silișcani-Răzeși), Ratoșul Apostol și Slobozia Sarafinești. Satul reședință de comună avea o suprafață de 2280 ha și o populație de 837 de locuitori, din care 109 birnici. La biserica zidită de Constantin Jora, în 1819, slujeau un preot și doi cântăreți. Școala mixtă era întreținută de comună și avea un învățător și 36 de școlari. Parte din moșie era acoperită cu pădure de stejar în întindere de 310 ha. Se menționează că în vechime satul purta numele de Dolniceni, dar este, fără îndoială, o confuzie, cele două moșii având proprietari diferiți, familia Sturza (Dolniceni), respectiv Jora (Brăteni), nu de puține ori în conflict pentru hotarul dintre moșii[408]. La 1899, satul Cișmănești, așezat pe dealul Cișmăneștilor, era parte a comunei Dobârceni, plasa Ștefănești. Avea o suprafață de 1138 ha, din care 1000 ha proprietatea mare, cu 42 ha pădure și 138 ha ale locuitorilor. Cei 232 de locuitori se închinau la biserica deservită de un preot și un cântăreț, biserica fiind adusă pe la 1750, din satul Soloneț, jud. Iași[409]. În sfârșit, un an mai târziu, satul Dobârceni e menționat la comuna cu același nume, alături de Cișmănești, teritoriul comunei fiind udat de pâraiele Corogea și Murguța. Moșia satului avea o întindere de 2043 ha, din care 1716 ha ale proprietarului, 5 ha fiind cultivate cu viță de vie. La biserică se închinau 749 de locuitori, biserica fiind slujită de un preot și doi cântăreți. În 1879 se înființase o școală mixtă, cu un învățător, frecventată de 30 de băieți și două fete[410].

În vederea aplicării legii agrare din 1921 a fost constituită în zonă Regiunea Agricolă Ștefănești, formată din șapte comune. De pe moșia Bivolari, a lui Carol Heynich, aflată la comuna Bârsănești, au fost expropriate 147 de ha de pământ, iar de la Dobârcenii Elenei Sturza 986 de ha de teren, fiind împroprietăriți în total 285 de țărani cu o suprafață de 1164,50 ha. În comuna Brăteni se aflau mai multe moșii, printre care Brătenii lui Carol Heynich (o altă parte de Brăteni făcea moșie

[407] *Marele Dicționar Geografic al României,* vol. I, p. 436.
[408] *Ibidem*, p. 629.
[409] *Ibidem*, vol. II, p. 442.
[410] *Ibidem*, vol. III, p. 143.

comună cu Buhăceni, cele 765 ha de pământ aparținându-i tot lui Heynic), Cișmăneștii Mariei Soroceanu și ai Elenei Manole. Nefiind pământ suficient pentru împroprietărire, comuna Brăteni a mai primit 225 ha de pământ de la comuna Hănești, jud. Dorohoi. Nou apărutul sat Murguța era parte a comunei Ștefănești[411].

Cu prilejul reformei agrare din 1921, pe teritoriul actualei comune sunt înființate două sate noi, Livada și Murguța. satul Livada, înființat de localnici din comuna Dobârceni, își avea vatra în stânga pârâului Corogea, la distanță mică față de satul Dobârceni. În apropierea așezării exista o livadă cu pomi fructiferi, de aici și numele satului. Mult timp așezarea a fost considerată cătun al Dobârcenilor și abia în 1950 este amintită ca sat distinct. Celălalt sat, Murguța, s-a înființat pe moșia Ștefănești, vatra sa fiind la distanțe relativ egale față de Ștefănești și Dobârceni. Acesta e singurul sat întemeiat de coloniști veniți din exteriorul fostelor județe Botoșani și Dorohoi. Au venit aici coloniști din județele Rădăuți, Cernăuți și Storojineț. Numele satului e dat de pârâul din apropiere, unde se adăpau cândva, hergheliile de cai, de aici numele de Murguța. Amintit oficial la 1925 la comuna urbană Ștefănești, satul trece din 1950 la comuna Dobârceni[412].

Aplicarea reformei agrare a guvernului Groza găsea satele Bivolari, Cișmănești și Dobârceni (Livada era atunci cătun al Dobârcenilor, *n. ns.*) la comuna Dobârceni, plasa Ștefănești, 264 de țărani de aici primind 321 ha de pământ. 57 de locuitori din satul Murguța, comuna Ștefănești, primeau 58 ha de teren, în timp ce 175 de locuitori din Brăteni, comuna Mihălășeni, primeau o suprafață 183 ha[413].

În final o ultimă precizare, referitoare la satul Brăteni. În 1948, autoritățile comuniste de atunci consideră că numele satului e subversiv, aducând aminte de familia Brătianu (deși am arătat că numele satului are un cu totul alt istoric, vechi de aproape șase sute de ani), așa încât redenumesc așezarea, numind-o Pădureni. Revenirea la democrație, după 1989, face ca satul să-și recapete vechiul nume, cu rezonanțe istorice.

DELENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Deleni este situată în partea nord vestică a județului Iași, la baza versantul estic al dealului Pietrăria, la stânga râului Bahlui și la nord de orașul Hârlau. Este poziționată la o distanță

[411] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 494-496.
[412] *Ibidem*, p. 544-545.
[413] *Ibidem*, p. 584-585.

de cca 45 km de municipiul Botoșani și 71 km de municipiul Iași, fiind străbătută de șoseaua națională DN28B, care leagă Târgu Frumos de Botoșani, iar satele ei sunt deservite și de șoseaua județeană DJ281A, care o leagă spre sud de Hârlău (unde se termină tot în DN28B). Poziția matematică a comunei este dată de intersecția paralelei de $47^{0}27$`lat N cu meridianul de $26^{0}53$`long E.

Vecinii comunei Deleni sunt în vest comuna Tudora din județul Botoșani și orașul Dolhasca ce aparține județului Suceava, la sud – orașul Hârlau cu satul Pircovaci, la est – comuna Prăjeni și la nord – comuna Frumușica, județul Botoșani.Are ca structură administrativ teritorială satele Deleni, Maxut, Poiana, Slobozia, Feredeni si satul mai izolat Leahu-Nacu.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, formată din două etaje structurale, soclul (formațiuni cristaline precambriene) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geoglogică este reprezentată din argile și marne cu alternanțe de nisipuri, calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

Situat în bazinele hidrografice ale pâraielor Bahlui și Miletin, relieful se suprapune zonei de contact dintre Masivului Dealul Mare și Culmii Holmului(vest și nord-vest) și Câmpia Jijiei Inferioare, sectorul Colinele Miletinului (est). Rama deluroasă înaltă din vestul comunei, continuă versantul deluros abrupt și stâncos a Holmului 556m de pe Storești și dealurile Vlădenilor Frumușica, cu Dealul Belea 481m , un ținut pietros, cunoscut sub numele de Pietrăria Deleni, Dealul Deleni 461m, continuat spre sud cu Dl. Mohoreni 375,9m. Culmea Pietrăriei coboară lin cu Pietrosul spre Foișorul Maxutului, până spre vatra Hârlăului. Partea estică a comunei este străjuită de dealuri joase și coline de câmpie, orientate spre sud și sud-est: Dl.La Holm, Dl.Lungani, Dl.Mitoc, Dl. Dodu, Movila Robu, Movila Strâmbă, Dl. Podișului, Dl.Strunei, Dl.Nacu.Tipurile genetice de relief care apar sunt: relieful structural, sculptural și de acumulare. *Relieful structural* condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, explică prezența altitudinilor mai mari în vest și nord-vest, respectiv mai mici sub formă de dealuri și coline în zona depresionară de contact Frumușica Hârlău. În lungul văilor relieful este fragmentat de o serie de cueste, numite popular „coaste" – Coasta Șurii, Gânjului. Rețeaua hidrografică a săpat mai multe tipuri de văi: văi subsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți asimetrici :Valea Mare, Valea Văcăriței, Valea Bahluiul Mic, văi obsecvente, orientate contrar față de înclinarea stratelor– Valea Scânteia, Valea lui Loghin, Valea Dodu, Valea Leahu-Nacu. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat de tranziție, de la cel pronunțat continental est european al Câmpiei Moldovei, la cel moderat continental central-european al Podișului Sucevei. Temperatura medie anuala este de 7,9º C, luna iulie 18,9ºC și ianuarie cu -4,3ºC, cu precipitații variabile, cu veri ce au regim mai mare de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE. Media anuală a precipitațiilor este de 450-500mm. Apare topoclimatul dealurilor înalte (dl.Belea, Dl.Deleni), topoclimatul de pădure(dl.Dumbrăvenilor, Dl.Gânju, Dl.Pietros,Dl.Coasta Șurii), topoclimatul de versant și topoclimatul de luncă în Valea Bahluiului.

Apele curgătoare de pe teritoriul comunei fac parte din bazinul hidrologic al Bahluiului (cu afluenții acestuia, pârâul Valea Mare), pârâul Scânteia și Gurguiata și afluenții acestora, care sunt culese de Miletin.Apar acumulările de apă, iazurile Gurguiata, Iazul Strâmb, Pârcovaci

Vegetația specifică comunei se încadrează regiunii euro-siberiene, cu elemente ale provinciei balcano-moesice, cu o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 5500 ha, apare în partea vestică a comunei și cuprinde două subetaje: al fagului, pe dealurile de peste 400m și al gorunului. Pe lângă specia de fag(Fagus silvatica) apare rar fagul de Crimeea(Fagus taurica), chiar fag caucazian(Fagus orientalis). Cel mai extins este etajul de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (Quercus robur), gorun (Quercus petraea), pădurile fiind Pădurea Tudora, Boroș, Coasta Șurii, Lacurilor. Zona de silvostepă, se suprapune zonei mai joase, estice, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Apar colilia (Stipa lessingiana), păiușul (Festuca valesiaca), pirul (Agropyrum cristatum), rogozul de pădure (Carex pilosa), pojarnița (Hypericum perforatum), pătlagina (Plantago lanceolata). Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene iar solurile care predomină sunt cele din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial.

Populația comunei este de 9969 locuitori, cu o densitate medie de 64,7 loc/ha. Structura etnică: majoritatea românii 95,3%. Structura confesională 92,4% creştini-ortodocşi; 1,5 % Adventiști de ziua a șaptea, restul alte culte. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Unul dintre cele mai vechi sate ale comunei este chiar satul de reședință al acesteia. La 7 iulie 1430, fiii lui Ion (Oană) Jumătate, anume Jurj, Știful și Mândrul își împart ocinile părintelui lor, în fața lui Alexandru cel Bun. Partea lui Jurj/Giurgiu Jumătate va cuprinde și satul Delenilor,

aceasta fiind și prima mențiune documentară a așezării[414]. Numele așezării înseamnă „locuitorii din deal”, satul fiind așezat în partea de sus a dealului Pietrăria. La 23 ianuarie 1450, când Jurj Jumătate era probabil mort, frații săi dau mănăstirii Neamțului un loc pe hotarul Delenilor, pentru a-și construi acolo două mori. Dania e întărită de Bogdan al II-lea voievod[415]. Pe la 1611, după ce îl face paharnic, Constantin Movilă voievod îi dă lui Costea Bucioc moșia Delenilor și vii la Cotnari. În 1616, Radu Mihnea voievod îi întărește lui Costea Bucioc satele Deleni și Ruși. Practic, domnul „îi întoarce” aceste sate marelui vornic Bucioc după ce, în urma mărturiilor unor „oameni mincinoși” domnul îi luase acestuia satul Deleni. „După aceea, dacă am văzut domnia me dresuri ci-au avut di la alți domni (…) di danie și di cumpărătură (…) am dat și am întorsu di iznoavă satul Dileni lui Coste Băcioc vornicul”[416].

La 12 aprilie 1620, Gaspar Grațiani voievod îi întărește lui Coste Bucioc „satul Delenii cu cuturile lui, Iuganii și satul Rușii, ce sânt în țănutul Hârlăului. În același document, domnul îi întărește lui Costea Bucioc niște vii la Cotnari, „cumpărătură socru-său, lui Pătrașco logofăt[417]. Considerăm că Delenii au ajuns la Coste Băcioc prin căsătoria sa cu Candachia, fiica acestui Pătrașco Șoldan, satul fiindu-le dat mirilor ca zestre. La rândul său, marele logofăt Pătrașco Șoldan, un mare sprijinitor al Movileștilor, putuse primi satul de la unul dintre domnii din această familie. Amintirea sa va fi perpetuată de satul Șoldana, din „bătrânul Delenilor”, amintit în mai multe rânduri la începutul secolului al XVIII-lea, în documente de la Constantin Duca[418] și Nicolae Mavrocordat[419]. În 1620, Coste Bucioc era comandantul armatei moldovene învinsă de turci, la Țuțora, se refugiază în Polonia dar va fi prins de tătari și tras în țeapă de Schender Pașa iar averea, inclusiv moșia Deleni, îi este confiscată[420]. Catrina, o fiică a lui Coste Bucioc, se va mărita cu marele vistier Iordache Cantacuzino, aducând ca zestre moșia Delenilor. La 9 martie 1666, Gheorghe Duca voievod îi întărește lui Toderașcu Cantacuzino, fiul marelui spătar Iordache Cantacuzino și al Catrinei Bucioc, satul Deleni, „care-i este lui dreaptă ocină de la moșul său Bucioc vornicul”[421].

---

[414] *DRH, A. Moldova,* vol. I, nr. 99, p. 146-147. Copie de pe la jumătatea sec. XVIII, de pe moșiile lui Iordache Cantacuzino vel vistier.

[415] *DRH, A. Moldova,* vol. II, nr. 8, p. 10.

[416] *DIR, A. Moldova,* Veac XVII, vol. IV, p. 15. Data e pusă greșit de traducătorul de mai târziu.

[417] *Ibidem*, p. 445-446.

[418] *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. V, p. 43.

[419] *Ibidem*, p. 260.

[420] *Dicționar al marilor dregători,* p. 348-349.

[421] Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, S II, T XI, 1888-1889, p. 151-152.

Tudosca, o altă fiică a lui Coste Băcioc, se va mărita cu viitorul domn Vasile Lupu. Murindu-i soțul cu care a fost obligată să se mărite, Timuș Hmielnițchi, Doamna Ruxandra, fiica Tudoscăi și a lui Vasile Lupu se întoarce în Moldova, la Deleni, moșia bunicului său Bucioc. În aprilie 1673, la Deleni, are loc împărțirea moșiei de aici între Iordache Cantacuzino și Ruxandra. Doamna Ruxandra, potrivit documentului, refuză să asiste la hotărnicirea moșiei (erau acolo șoltuzul Hârlăului, oameni buni, membri ai patriciatului urban)[422]. În diata sa din 24 noiembrie 1676, Doamna Ruxandra lasă partea sa din Deleni vărului său primar, Todorașcu Cantacuzino vel vistier („pre-iubitu frate nostru"), fiul lui Iordache Cantacuzino[423]. Acesta își va spune de acum Toderașcu Cantacuzino-Deleanul, întemeind o nouă ramură a familiei. Între 1668-1669, lângă curtea boierească, Toderașcu va ridica o frumoasă biserică de zid, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", reparată în 1722 de către nepotul său, hatmanul Iordache (Gheorghe) Cantacuzino-Deleanu[424]. În diata sa din 15 iunie 1749, acesta lasă satul fiului său Gheorghe (Iordache) Cantacuzino, menționând e asemenea că a construit o sihăstrie de piatră „în codru de la Deleni și i-a dat loc hotărât cu bolovani"[425]. Tot lui Iordache i se datorează conacul din vecinătatea bisericii, ridicat pe la 1730. Prin Măriuța Cantacuzino, fiica acestui Iordache, moșia Delenilor ajunge în proprietatea familiei Ghica, Măriuța măritându-se la 17 septembrie 1778, la Deleni, cu Constantin Ghika-Comănești, mare logofăt[426], creatorul ramurii Ghika-Deleni a familiei.

Prima mențiune documentară a satului Feredeni este din 12 mai 1480, când Ștefan cel Mare cumpără de la Theoctist, mitropolitul Sucevei, o moară din Feredeni pe care mitropolitul o cumpărase, la rându-i, de la Stanciul, feciorul „Spătăroae", soția lui Petru spătar[427]. Satul era mai vechi, dovadă documentul din 22 aprilie 1518, de la Ștefăniță voievod, prin care acesta îi întărește lui pan Toader, pârcălab de Cetatea Nouă, „un sat pe Sîtna, anume Feredenii", pe care acesta îl cumpărase cu 400 de zloți tătărăști de la Marica, fiica Vasutcăi, nepoata lui Petru spătar, din privilegiul bunicului ei de la Iliaș și Ștefan voievozi, fiii lui Alexandru cel Bun[428]. Aflat mai la nord de actuala locație, satul poartă în numele său amintirea faptului că acolo, în Sitna, fuseseră

---

[422] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. II, Socec, București, 1906, nr. 132, p. 76.
[423] *Ibidem*,, nr. 135, p. 78.
[424] *Dicționar al marilor dregători din Moldova*, p. 364-365. Este vorba despre schitul lacurile, unde
[425] I. Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași,* vol. V, *Acte interne*, Editura „Dosoftei", Iași, 2001, p. 376-382. Este vorba despre schitul Lacurile, unde ctitorul se va călugări, sub numele Ghenadie, tot aici fiind îngropat, în 1798.
[426] http://www.ghika.net/Familles/Cantacuzino/Canta_03.pdf (Familiile Ghica, Cantacuzino, Canta), accesat la 28.03.2021. Pentru Măriuța era a doua căsătorie. Ea și soțul său vor mări conacul de reședință, la 1802.
[427] *DRH, A. Moldova,* vol. II, nr. 225, p. 343. Domnul dăruiește moara ctitoriei sale de la Putna.
[428] *DIR, A. Moldova,* Veac XVI, vol. I, p. 126.

amenajate niște feredeie, locuri publice de îmbăiere, sau că locuitorii așezării se specializaseră în construcția acestor feredeie, ei făcând, poate, și feredeul de la curtea domnească din Hârlău.

La 30 noiembrie 1539, Toader Bubuiog logofăt dăruiește satul mănăstirii Humor, ctitoria sa[429], danie întărită în 1540 de Ștefan Lăcustă voievod[430] și pe la 1554-1555 de către Alexandru Lăpușneanu[431]. La 17 martie 1562, Ioan Despot voievod dă și întărește mănăstirii Humor satul cu iaz și mori pe Sitna. În document se menționează că Lăpușneanu luase satul de la mănăstire și-l dăruise lui Andreica stolnic[432]. Nu știm ce l-a determinat pe Alexandru Lăpușneanu să ia satul mănăstirii, dar fiul domnului, Bogdan, odată ajuns voievod, va repara nedreptatea și restituie satul mănăstirii[433]. La 28 iulie 1590, Petru Șchiopul voievod dă uric lui Andrei (Corcodel) hatman, un apropiat al său, pentru seliștea Feredeni și heleșteul Leahul, „foste domnești, ascultătoare de ocolul Hârlăului"[434], dania fiind întărită, la 29 august 1589, de către Ieremia Movilă voievod, pentru Teodosia, soția răposatului Andrei[435]. Magda, fiica Teodosiei și a hatmanului, va primi satul ca zestre la măritișul ei cu Vasile, fiul marelui vornic Nestor Ureche[436] și fratele marelui cronicar Grigore Ureche, astfel că Radu Mihnea voievod întărește, la 17 februarie 1617, lui Vasile Ureche și cneaghinei sale, Magda, dreapta lor ocină și miluire și vislujenie (slujbă dreaptă, *n. ns.)* a părintelui lor, Andrei hatman, satul Feredieni și iazul Leahul[437]. La 1 august 1698, Alexandra Buhușoae, văduva fostului hatman Alexandru Buhuș și fiică a lui Neculae Ureche, fiul lui Vasile Ureche[438], întocmește „izvod de satele ce i-au venit fiicei sale, Catrina hătmăneasa", printre care se numără și „satul întreg Feredieni"[439].

Între moșia Delenilor și hotarul târgului Hârlău exista un teren liber și acolo se va întemeia o nouă așezare, Maxut (mai corect ar fi Macsut). La 4 iulie 1700, Antioh Cantemir voievod dăruiește lui Macsut, biv vel postelnic, o bucată de loc din hotarul târgului Hârlău, cu acest prilej făcându-se și hotărârea locului (stabilirea hotarelor, *n. ns.*). De la hotarul Delenilor în jos, până în partea de sus a târgului, „capul săliștei târgului de sus" au fost date 60 de pământuri, câte 30 de pași pământul, cu

---

[429] Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XXIV, p. 172-173.
[430] *DIR, A. Moldova,* Veac XVI, vol. I, p. 401-402.
[431] *Ibidem,* vol. II, p. 40.
[432] *Ibidem,* p. 159.
[433] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 179.
[434] *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. I, p. 211.
[435] *Ibidem*, p. 252.
[436] *Dicționar al marilor dregători din Moldova*, p. 290-291.
[437] *DIR, A. Moldova*, Veac XVII, vol. IV, p. 99.
[438] *Dicționar al marilor dregători din Moldova*, p. 333-334.
[439] *Catalogul Documentelor Moldovenești, Supliment I,* p. 335. Soțul Catrinei era Gheorghe mare paharnic, care rămâne alături de Dimitrie Cantemir în Rusia, în 1711.

loc de moară în Bahlui și vii[440]. La un moment dat, Iordache (Gheorghe) Cantacuzino-Deleanu se plânge domnului că hotarele Delenilor săi sunt împresurate de moșia lui Ioniță Macsut, fiul fostului mare postelnic. Domn era Grigore Ghica, documentul nu pomenește care dintre ei[441], dar pe baza conținutului apreciem că este vorba despre Grigore Ghica al II-lea, într-una din cele patru domnii ale sale din Moldova, între 1726, anul primei domnii și 1748, ultimul an al ultimei domnii.

În 1756 moșia Macsut nu mai era a urmașilor marelui postelnic, fiind probabil vândută. La acea dată, Constantin Mihai Cehan Racoviță voievod, care dăruise locul târgului Hârlău mănăstirii Precista din Roman, refăcută de domn, cere să se facă o nouă hotarnică a târgului, chemându-l, printre alții, pe Alexandru Sturza, „în stăpânirea căruia se află Maxutul”[442]. Câteva cuvinte despre Macsut, cel care a dat numele său așezării. Grec din cartierul Fanar din Istanbul, a fost adus în țară de Constantin Cantemir, la urcarea sa pe tronul Moldovei în 1685, fiind boierit de domn. Numit vel postelnic, va fi trimis capuchehaie (reprezentant diplomatic *n. ns.*) la Istanbul. După înfrângerea de la Stănilești, din 1711, Dimitrie Cantemir fuge în Rusia, la conducerea interimară a Moldovei ajunge o căimăcămie formată din trei mari boieri, printre ei și acest Macsut. În a sa *Istorie ieroglifică,* Dimitrie Cantemir îl portretizează ca un abil manipulator, rezervându-i postura de „ciacal” (șacal)[443].

La 1803, Maxutul, Delenii împreună cu Rușii și Feredienii se aflau la ocolul Miletinului de la ținutul Hârlău. Maxutul era al vornicului Neculai Balș, care avea acolo cinci birnici, dar paharniceasa Catrina Sturdza avea și ea 12 breslași acolo. Delenii și Rușii, cu 220 de birnici, erau ai logofătului Costache Ghica, în timp ce Feredienii cu via de acolo erau ai spătarului Iordache Crupenschi[444].

La 1820, Feredienii spătarului Grigore Crupenschi aveau 74 de birnici, 20 fiind scutelnicii proprietarului. În același an, moșia Deleni a vornicului Iordachi/Iorgu Ghica îngloba satul Deleni, cătunurile Pârcovaci și Sângeap și satul Slobozia-Deleni. În satul Deleni trăiau 463 de birnici, mulți dintre ei ruteni și ruși. Tot atunci, Maxutul comisului Toma Luca avea 101 locuitori, 71 fiind birnici. Se preciza că starea locuitorilor era mai bună decât a celor din Deleni[445]. În 1864, la moșia

440 Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise,* vol. IV 2, p. 214-216.
441 N. Iorga, *Studii și documente,* vol. V, Editura Socec, București, 1904, nr. 1701, p. 450.
442 Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 218.
443 *https://cantemird.files.wordpress.com/2008/03/cantemir-dimitrie-istoria-ieroglifica1.pdf.* Vezi p. 30 „Ciacalul: Maxut s(rdarul)”. Accesat la 28.03.2021.
444 *Condica liuzilor,* p. 321.
445 *Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845), V, Ținutul Hârlău (Partea I),* coord. Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, casa editorial Demiurg Plus, Iași, 2013, p. 115-134.

Deleni, a lui Theodor Ghica, formată din comuna Deleni și Maxut, au fost împroprietăriți 339 de clăcași cu aproape 1003 fălci de pământ, în timp 97 de clăcași din Feredienii lui Grigore Crupenschi vor primi aproape 200 de fălci de pământ[446].

În 1900, comuna rurală Deleni se afla în sudul plasei Coșula, județul Botoșani, având în compunere satele Deleni, Maxut, Pârcovaci și Slobozia. Majoritatea locuitorilor era formată din români, dar acolo trăiau și „o ceată de țigani și câteva familii de evrei", țiganii fiind fierari, lăutari etc.[447] În satul Deleni trăiau 1691 de locuitori, majoritatea agricultori, dar și stoleri sau pietrari. La biserica ridicată de Toderașcu Cantacuzino slujeau doi preoți și doi cântăreți. La școala mixtă învățau 50 de școlari. În sat funcționau o fabrică de spirt și cinci mori de apă[448]. În 1901, satul Maxut avea o populație de 460 de suflete, care-și găseau liniștea la biserica zidită în 1842 de proprietarii de atunci ai așezării, Pulheria și Iorgu Ghica. Suprafața moșiei era de 5562 ha, din care 5367 erau ale proprietarului[449]. În același an sunt menționate lacul Leahul, în estul comunei Feredieni și pârâul, valea și iazul Nacul, cam în același loc (pârâul Nacul punea în legătură iazurile Leahul și Nacul), iazul fiind pe hotarul dintre moșiile Feredieni și Rădeni, dar aparținând mai mult de Feredieni[450]. Aici se va întemeia un nou sat al comunei, Leahu-Nahu.

Un alt sat nou al comunei este Slobozia, care la 1902 se afla în plasa Coșula, în valea Cerbătoarea (Fierbătoarea, *n. ns.)*, pe coasta de est a dealului Pietrăria. Avea o suprafață de 381 ha, date locuitorilor la 1864 din moșia Deleni. Cei 275 de locuitori se închinau la biserica zidită în 1835 de către Iorgu Ghica și în care activau un preot și un cântăreț[451]. În sfârșit, alt sat nou este Poiana, pe coasta de vest a dealului Cerbătoarea sau Gâlgâitoarea, lângă pădure, așezat la 1902 pe moșia Feredieni, cu o populație de 212 suflete[452]. Cât despre Feredieni, la 1900 era comună rurală la plasa Coșula. Satul devenise între timp moșie a statului, rămasă de la Grigore Crupenschi ce murise fără urmași și o lăsase, prin testament, mănăstirii Neamțului. Acolo, la Feredieni, pe la 1791, Iordache Crupenschi va isprăvi biserica având hramul „Adormirea Maicii Domnului", la care, între timp, ajunseseră și moaște ale Sfântului Gheorghe, dăruite de patriarhul Alexandriei, la 1748, lui Andrei Roset, bunicul soției ctitorului[453]. În biserică au fost aduse, de la alte ctitorii ale familiei, trupurile

---

[446] Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 126-127.
[447] *Marele Dicționar Geografic al României,* vol. III, p. 96. Moșia deleni era împărțită între frații Ghica, o parte numită Deleni, cu satele Deleni și Slobozia ăn nord-est, alta numită Xaxut, cu satele Maxut și Pârcovaci în sud.
[448] *Ibidem*, p. 98.
[449] *Ibidem*, vol. IV, p. 250-251.
[450] *Ibidem*, p. 148 și 441 *passim.*
[451] *Ibidem*, vol. V, p. 439.
[452] *Ibidem*, p. 29.
[453] *Ibidem*, vol. III, p. 348-349.

părinților lui Iordache Crupenschi, Lupu Krupenschi stolnic și Safta Cuzoaia, azi odihnind sub o piatră tombală.

În 1921, pentru aplicarea legii agrare, în comuna Maxut au fost expropriate suprafețe de peste 1000 de ha ale Jeanei Ghica și proprietatea în indiviziune a familiilor Micșunești și Greceanu. În comuna Deleni se afla una dintre cele mai mari moșii din județ, a lui Grigore Ghica-Deleni, din care a fost expropriată suprafața de 2038 ha. Locuitorii de aici au primit cele mai mari loturi, suprafața medie/locuitor fiind de peste 4 ha[454]. În 1945, 85 de țărani din comuna Deleni, ce nu mai avuseseră pământ, au primit 127,50 ha de teren, în timp ce alți 732 de țărani, ce mai avuseseră pământ, au primit 842,50 ha de teren[455].

Satele actualei comune au cunoscut mai multe configurații politico-administrative, cea actuală datând din 1968. Pe teritoriul comunei cu un trecut atât de zbuciumat, pe unde au trecut Domni și Domnițe, dar și oști străine care au provocat durere și distrugeri, există mai multe obiective de cert interes istoric și cultural. Pe unele le-am amintit, pe altele îi lăsăm pe cititori să le descopere!

CONSIDERAȚII ETNOGRAFICE

1. Aspecte de toponimie populară

„Cunoștințele noastre asupra răzeșilor sunt foarte mărginite. Istoricii au căutat să afle, din documentele vechi, care este originea lor și care sunt împrejurările prin care au trecut în cursul veacurilor. Aceste cercetări însă, deși numeroase și de mare valoare, nu au adus o lumină completă asupra acestei clase atât de interesante a populațiunii noastre rurale. ”[456] Astfel că, în aceste condiții, se impune completarea studiului istoric cu cel de natură etnografică, ce poate creiona, pentru zona noastră de interes, o caracterizare a locuitorilor, a modului lor de a trăi, a portului popular, a ocupațiilor, a tradițiilor și obiceiurilor.

Elementele de toponimie populară pot contribui la explicarea, fie numai și la nivel de legendă, a originii diferitor așezări. Dacă în zilele noastre sătenii sunt locuitori ai satului care pot obține acest statut relativ simplu, prin respectarea unor norme sociale și prin dorința de a locui efectiv pe teritoriul acelei așezări, pe vremuri, așa ceva era imposibil, deoarece toți oamenii satului aparțineau unei singure familii, formând, de fapt, un singur „neam”, care era sau se considera

[454] *Ibidem*, p. 483.
[455] *Ibidem*, p. 582-583.
[456] P. Poni, *Statistica răzeșilor*, Librăriile „Cartea românească” și Pavel Suru, București, 1921, p. 3

descendentul unui strămoș/„moș”/„bătrân” - întemeietor al satului și al neamului respectiv. Se poate vorbi, așadar, despre „descălecarea” satului. Aceste povestiri nu pot fi susținute din punct de vedere istoric, dar sunt importante prin explicația pe care o oferă, aceea că satul poartă numele neamului care îl locuia sau al întemeietorului său[457].

Asemenea exemple se regăsesc în cazul multora dintre localitățile noastre de interes; astfel, la nivelul **comunei Albești**, avem toponimele: Albești, Jumătățeni, Crăciuneni, Șătrăreni, Buimăceni, Mășcăteni, la nivelul **comunei Călărași**, există toponimul Pleșani, pentru **comuna Deleni (Iași)**, toponimele: Deleni, Feredeni, pentru **comuna Durnești**, toponimul satului - centru de comună, dar și Băbiceni, Bârsănești, Broșteni, Cucuteni, pentru **comuna Frumușica**, toponimele:Rădeni, Storești, Șendreni, Vlădeni, pentru **comuna Hlipiceni**: Cobiceni, Hlipiceni, pentru **comuna Lunca**, toponimul Stroiești, pentru **comuna Răuseni**, toponimele: Stolniceni, Răuseni, pentru **comuna Todireni**: Cernesti, Iuresti, Gorbesti, Florești, Todireni, pentru **comuna Trușești**, denumirile localităților: Buhăceni, Ionășeni, Păsăteni și Trușești.

Dincolo de asemenea situații, oarecum generale, putem individualiza o serie de toponime care pot puse în legătură cu prezenta temă de cercetare. Așadar, de exemplu, denumirea localității Flămînzi se explică prin faptul că primii ei locuitori, veniți din Bucovina și din Galiția, din cauza lipsei a toate cele necesare traiului, erau considerați, de către comunitățile vecine, „flămânzi”[458]. De asemenea, fosta localitate Uriceni își datorează numele unui „uric”, act de întărire prin care răzeșilor li s-a permis, de către Ștefan cel Mare, să întemeieze o slobozie[459].

Toponimul localității Frumușica pare că se datorează existenței unei frumoase hangițe, care i-a furat inima voievodului Ștefan cel Mare, în drumul spre Hârlău[460]. Denumirea satului, ce va apărea în vecinătatea ratoșului ei, va cinsti amintirea, nu numai a unui măreț domnitor, dar și a unei locuitoare a ținuturilor noastre, rămasă în mentalul colectiv pentru ospitalitatea și frumusețea ei.

Sulița este una dintre localitățile al cărei toponim încă stârnește controverse, cei care au studiat acest aspect având puncte de vedere divergente. Legendar, se pomenește de existența unui cioban numit Suliță, care păștea oile în zona noastră de interes și al cărui nume a devenit denumire a așezării. Tot pe cale orală, a fost transmisă și varianta ca toponimul localității să provină de la numele Suliță al hangiului care ținea, pe la începutul secolului al XIX-lea, ratoșul ale cărui urme

[457] Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *Civilizația vechilor sate românești*, Editura Științifică, București, 1968, p. 29
[458] Petru Munteanu, *Flămînzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004, p. 26
[459] Ibidem, p. 27
[460] Informație primită de la domnul Dumitru Tican, de 72 de ani,fost primar al comunei Frumușica

încă erau vizibile la început de veac XX, în centrul localității[461], fiind, așadar, unul dintre personajele importante ale comunității.

O altă ipoteză este aceea potrivit căreia armata aflată la dispoziție doamnei Elena, pentru paza târgului Botoșanilor, târg dăruit ei de soțul și domnitorul Petru Rareș, își avea tabăra de instrucție în zona lacului Dracșani, feudă a doamnei. Centrul acelui loc de antrenamente militare era marcat „printr-o suliță uriașă, înfiptă în pământ”[462]. Era zona cu poiana cea mai largă, unde este astăzi situată localitatea.

Relevante, la un moment dat, pentru statutul sătenilor, erau și toponimele Cucuteni - Răzeși (o parte a satului actual Cucuteni din comuna Durnești)[463] sau Movila din Dealul Răzeșilor, zonă extravilană a localității Zlătunoaia din comuna Lunca[464].

2. Considerații demografice de interes etnografic

Conform diferitor lucrări monografice, dar și în acord cu spusele unor reprezentanți ai autorităților locale, dintotdeauna, populația aferentă zonei studiate a fost, majoritar, românească. Dacă, de exemplu, în comuna Călărași, există un singur etnic grec[465], în alte comune se puteau întâlni, în număr relativ însemnat cândva, ucraineni/ ruteni (Copălău[466], Deleni[467], Flămânzi[468] , Hlipiceni[469], Răuseni[470]), evrei (Frumușica[471], Sulița[472], Flămînzi[473], Trușești[474], Hlipiceni[475]), rromi/ țigani - așa cum erau denumiți până acum aproape 30 de ani (Albești[476], Durnești[477], Todireni[478], Trușești), aceștia din urmă continuând să locuiască în zonele enumerate.

3. Tipuri de așezări, curți, gospodării, locuințe, lăcașuri religioase, biserici, schituri, mănăstiri;

3.1 Așezări, gospodării, locuințe

---

461 Ștefan Ciubotaru, *Monografia comunei Sulița*, Editura Axa, Botoșani, 2001, p.33
462 Ibidem, p.32
463 Informație furnizată de doamna Ionela Tănase, pensionar, fost cadru didactic în comuna Durnești
464 Octavian Liviu Șovan, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Botoșani, 2013, p. 268
465 Informație furnizată de domna Elena Vrajotis, primar al comunei Călărași
466 Ilie Huștiuc, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005, p. 34
467 Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor . Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p.36
468 Informație furnizată de doamna Steliana Băltuță, etnograf, fost locuitor al comunei Flămânzi
469 Informație furnizată de domnul Mihai Șcarlii, viceprimarul comunei Hlipiceni
470 Informația a fost furnizată de doamna Maria Jijie, primar al comunei Răuseni
471 Informație furnizată de domnul Dumitru Foca, de 82 de ani, locuitor al satului Vlădeni-Deal
472 Ștefan Ciubotaru, op. cit., p. 53
473 Petru Munteanu, op. cit., p.79
474 Elena Chiponcă, *Trușești. Monografie*, Editura Pim, Iași, 2020, p. 102
475 Informație furnizată de doamna Alina Lucaveschi, bibliotecar al Primăriei comunei Hlipiceni
476 Informație furnizată de domnul Mihai Amarandei, primarul comunei Albești
477 Informație furnizată de domnul Vasile Sasu, primarul comunei Durnești
478 Informație furnizată de domnul Petru Toma, primar al comunei Todireni

Din vremurile îndepărtate ale istoriei și până către jumătatea secolului al XIX-lea, când au început să se înmulțească, în mod simțitor centrele urbane, românii, îndeletnicindu-se, îndeosebi, cu agricultura și păstoritul, au dus o viață precumpănitor țărănească. Forma principală de așezare, pentru viețuirea laolaltă, a fost, deci, satul.

Expresie fidelă a condițiilor geografice, dar și a celor economice și demografice, satul românesc s-a concretizat în trei tipuri principale de așezare rurală: satul împrăștiat, cel răsfirat și satul adunat[479]. Cel din urmă, satul adunat, este o așezare cu caracter, în general, agricol, caracteristică ținuturilor de câmpie, dar care se regăsește și în regiunile deluroase, fiind, deci, tipul de sat aferent marii majorități a localităților studiului nostru. Satul acesta ne înfățișează o aglomerație compactă și bine delimitată de gospodării, cu casele dispuse de-a lungul unei rețele de uliți, cu trasee, adesea, neregulate.

La nivelul unei astfel de așezări, gospodăriile trebuiau organizate strâns, pe suprafețe relativ mici, constând în case, acareturi, respectiv o serie de alte clădiri/construcții. Locuința, așezată pe marginea drumului, avea o orientare precisă, cu fața către sud și cu odaia de locuit spre răsărit[480]. Se deosebesc două mari categorii de locuințe: bordeiul și casa.

Rămășiță preistorică, bordeiul era construit sub nivelul solului și era cunoscut, pe vremuri, în majoritatea țărilor europene. Inițial, la noi, în regiunile de câmpie, era o formă de locuire obișnuită chiar și pentru țăranii înstăriți; în timp, a rămas a fi folosit doar de cei săraci, cuprinzând o singură încăpere, cu dimensiuni variabile (3x4 m sau 4x5 m), cu o singură ușă și o singură fereastră, plasată pe fațadă[481].

Casa, construită pe sol, avea, la început, structură monocelulară, cu planul compus dintr-o cameră („casă”) și tindă (zona de trecere prin care se făcea intrarea în interiorul casei). Deseori era atașată și o mică bucătărie, mai joasă decât restul construcției, cu acoperișul „într-o apă”. Acest tip de casă era răspândit uniform pe întinderea zonei de interes.

---

[479] Grigore Ionescu, *Arhitectura populară romînească*, Editura Tehnică, București, 1957, p.10
[480] Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, op. cit., p. 44
[481] Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p. 79

Casa Frăsinei Todireanu - Lunca

Reprezentând un precursor al locuințelor moderne, cu trei- patru camere, casa cu două camere și tindă la mijloc, cuprindea: camera de locuit, camera curată sau „casa cea mare”[482]. În camera de locuit exista cuptorul, în timp ce camera curată era, de obicei, lipsită de un sistem de încălzire, fiind folosită ocazional, pentru oaspeți și reprezentând încăperea în care se țineau cele mai bune mobile și țesături ale casei.

Bătrânii satelor botoșănene povestesc despre casele ridicate de bunicii sau părinții lor, ca fiind formate din două camere, cu dimensiunile, fiecare, de 4x4 m și o tindă, de 2x4 m. La capătul casei, lipită de aceasta, „într-o apă” sau, corespunzând unei singure camere, în spatele locuinței, era ridicată bucătăria.[483] De asemenea, atunci când unul din membrii familiei practica vreun meșteșug, casa putea suferi anumite modificări în ceea ce privește funcționaliatatea spațiilor: camera de locuit, și așa neîncăpătoare pentru o familie numeroasă, era împărțită între zona de atelier, respectiv zona de locuit[484] .

Dat fiind faptul că zona de câmpie și dealuri, supusă studiului nostru, avea păduri puține, dar, beneficiind de prezența unei rețele de iazuri, materialele folosite pentru construcție au fost, în general, paiele, stuful, nuielele și pământul, în diferite amestecuri: sub formă de vălătuci sau sub

---

[482] *Ibidem*, p. 81
[483] Informația a fost furnizată de domnul Ioan Șpaiuc, de 88 de ani, din comuna Hlipiceni
[484] Informația a fost furnizată de doamna Florica Zaharia, de 82 de ani, din satul Todireni, al cărei tată a fost cizmar

formă de chirpici (sec. al XX-lea). La nivelul secolului al XIX-lea, construcțiile din lemn sau zid erau puțin numeroase. Piatra s-a folosit pentru temelii, acolo unde se găsea acest material de construcție[485], de exemplu, la Frumușica.

În ceea ce privește sistemele de contrucție ale caselor, acestea au variat pe cuprinsul zonei. Cel mai răspândit pare să fi fost sistemul bazat pe folosirea furcilor de stejar, îngropate în pământ la adâncimea de un metru, iar în afară atingând înălțimea de până la doi metri. Cele aproximativ 12 - 14 furci folosite pentru o casă, erau consolidate de trei brâie orizontale, tot din lemn de stejar, brâul superior fiind și suportul pentru „costoroabe”, elementele de susținere pentru căpriorii acoperișului. Pe acest schelet al locuinței se împleteau vertical nuiele, peste care, apoi, se lipea pământ amestecat cu paie și pleavă. După uscarea acestui strat, pereții se ungeau cu lut și balegă de cal, apoi se „fățuiau„ (se aplică, pentru nivelare, un strat suplimentar de lut), pentru ca, în final, să fie văruiți.

În zona de pe cursul Jijiei, unde lipsa pădurilor determina ridicarea construcțiilor fără folosirea, în cantitate mare, a lemnului, casele se făceau din vălătuci, din pământ și paie, formându-se suluri de dimensiuni variabile. Vălătucii se așează pe un schelet de bârne subțiri de stejar, înfipte direct în pământ, la distanță de aproximativ 1 metru una față de alta. Ulterior, pereții erau unși cu lut[486] .

Acolo unde pădurile furnizau lemn suficient, casele se construiau din bârne. Ridicate pe sol sau pe o temelie de piatră, se așezau bârne groase, numite „tălpi”. Peste ele, se așezau bârne mai subțiri, îmbinate la colțuri „ în clește”, formând pereții. Peste acestea, se puneau grinzile tavanului, iar la capetele lor, „costoroabele”. La final, casele se văruiau în interior și în exterior.

Acoperișurile, construite până pe la jumătatea secolului al XIX-lea, din stuf sau paie, mai ales din paie de secară, care sunt mai mai lungi și mai lucioase, erau foarte înalte, pentru a permite scurgerea apei sau a zăpezii. Începând cu secolul al XIX-lea, va fi folosită dranița (în zonele cu păduri), dar și țigla, cartonul asfaltat sau tabla.

Majoritatea caselor aveau, în față, un ceardac, sau, de jur împrejur, o prispă din piatră sau pământ, cu stâlpi pentru susținerea acoperișului. Prin închiderea prispei, se obținea o verandă care se termina, spre nord, cu un ”paravan”, un perete de lemn prin a cărui construcție se obținea, de obicei, o magazie[487].

---

[485] Angela Paveliuc - Olariu, op. cit., p. 75
[486] *Ibidem*, p. 76
[487] Ilie Huștiuc, op. cit, p.28.

Casa Elenei Znacom - Trușești[488]

O altă variantă era casa cu două camere, tindă și cu „paravanul” în spatele ei, peretele prin a cărui delimitare se obțineau două spații suplimentare, de-a lungul casei, unul folosit ca bucătărie și pentru creșterea copiilor, celălalt, ca magazie. Camerele „din față” rămâneau „de curat”, utilizate pentru primirea musafirilor sau pentru socializarea cu vecinii și prietenii.[489].

Casa lui Marinică Durneață - Lunca

---

[488] Fotografia este preluată din lucrarea doamnei Elena Chiponcă, intitulată: *Trușești. Monografie,* Editura Pim, Iași, 2020.

[489] Informația furnizată de doamna Maria Jijie, primar al comunei Răuseni.

Anexele gospodărești răspund unor cerințe de ordin material și economic, fiind reprezentate de spații funcționale pentru prepararea și consumul hranei, pentru depozitarea produselor alimentare și pentru adăpostirea animalelor, uneltelor, mijloacelor de transport și furajelor[490]. Acareturile erau dispuse în jurul casei, astfel încât să fie toate la dispoziția gospodarilor.

Gospodăria lui Dumitru Pleșca - Flămînzi

Cele mai vechi adăposturi pentru alimente, care vor urma și ele o linie evolutivă, erau gropile de bucate, săpate în pământ, al căror interior era ars, pentru ase usca. După ce înăuntru se puneau grâne, gropile erau acoperite cu un capac sau chiar cu pământ[491] .

Aceste gropi vor sta la baza viitoarelor beciuri, în care sătenii păstrau cartofii, morcovul, murăturile și vinul. În timp, deasupra acestor becuri vor fi ridicate cămări pentru ceapă, usturoi, fasole, făină, brânzeturi, slănină sau borcanele cu conserve pentru iarnă[492]

Gospodarii construiau grajdul pentru adăpostirea animalelor, din paiantă, acoperite, inițial, asemeni locuințelor, cu paie și stuf, apoi cu țiglă sau tablă. Șura, cum se mai numea, era, după casa propriu-zisă, construcția cea mai importantă a gospodăriei. De regulă, cuprindea trei încăperi:una centrală, pentru păstrarea tuturor ustensilelor gospodărești și două laterale, destinate adăpostirii vitelor mari. În general, pentru gospodăriile cu caracter dominant agricol, încăperea din mijloc, în care se păstra plugul și carul, avea latura spre curte în întregime deschisă[493]

---

[490] Elena Chiponcă, op. cit., p. 118
[491] Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *op. cit*., p. 47.
[492] Elena Chiponcă, *op. cit*., p.118.
[493] Grigore Ionescu, *op. cit*., p. 74.

Poiata, gândită ca o extensie a grajdului sau a magaziei, ori separată de orice altă construcție, era, la rândul ei, una dintre anexele gospodăriei, la fel ca și coșeriul, pentru păstrarea porumbului, făcut din nuiele, apoi din scândură, acoperit cu stuf sau draniță (în zonele cu păduri).[494]

De asemenea, gospodăriile vechi aveau și bucătăria de vară, o încăpere construită separat, cu sobă pentru gătit sau un cuptor construit separat, în curte[495].

Cuptorașul Mariei Pistol, din satul Ionășeni, Trușești[496]

Casa și toate acareturile sunt grupate într-una sau două curți alăturate, de regulă, îngrădite cu gard din nuiele sau uluci, mai rar din lemn sau piatră, care avea nu numai rolul de a împrejmui gospodăria, ci și, conform credințelor populare, de a-i apăra pe oameni de ființe nevăzute. În spatele curții era o livadă, în timp ce grădina, împreună cu casa de locuit, erau amplasate spre uliță.

Dat fiind mersul firesc al lucrurilor, dată fiind dezvoltarea de noi tehnici de construcție, odată cu creșterea puterii economice, și, nu în ultimul rând, odată cu migrarea temporară a tinerilor, mai ales din zonele rurale, către țări cu o piață a muncii ofertantă, casele și-au schimbat aspectul, devenind mult mai încăpătoare, cu numeroase încăperi. Folosind materiale de construcție variate și mult mai rezistente, locuințele contemporane au împrumutat din aspectul celor occidentale, oferind un grad ridicat de confort și racordare la cât mai multe utilități specifice zonelor urbane.

3.2. Lăcașuri de cult

Referindu-ne la lăcașurile de cult existente la nivelul microregiunii Asociația Leader "Colinele Moldovei", este important de subliniat faptul că multe dintre ele au o vechime

[494] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 24.
[495] Informație furnizată de doamna Viorica Samoilă, de 82 de ani, din comuna Durnești.
[496] Fotografie preluată din lucrarea doamnei Elena Chiponcă intitulată: „Ionășenii de azi, de ieri și de mai demult", Editura Pim, Iași, 2017.

respectabilă și reprezintă valori ale arhitectonicii ecleziastice româneşti, o serie dintre ele regăsindu-se pe Lista monumentelor istorice: Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Deleni (1669), Schitul Lacuri, (Deleni) din Codrul Delenilor (1724), Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Deleni (1791), Biserica de lemn „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” Deleni (1744), Biserica de lemn „Sf. Nicolae” Flămînzi (1657), Mănăstirea „Sf. Treime” Balş – Frumușica (sec. XIX), Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” – Cozancea (sec. XVII – XIX), Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Biserica „Sf. Nicolae” Suliţa (1820-1826, refăcută la 1912), Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Suliţa (1732), Turn clopotniţă Suliţa (sec. XIX) etc[497].

Biserica din livadă, cu hramul Sfântul Mare Mucenic Dimitrie (1684)– Ionășeni, Trușești[498]

4. Hrana, îmbrăcămintea, portul popular, portul ostășesc, arme, mijloace de transport;

4.1 Hrana

Preocuparea pentru procurarea hranei, pregătirea şi consumul ei au reprezentat dintotdeauna priorități ale omului, urmărindu-l pe parcursul întregii vieţi, de la naştere până la moarte.

Modalitățile prin care hrana este obţinută, modurile în care ea este preparată şi consumată sunt mediate de reguli şi tradiţii, dar, în egală măsură, şi de contextul natural în care o comunitate

[497] http://gal.colinele-moldovei.ro/wp-content/uploads/2013/09/Plan-dezvoltare-GAL-COLINELE-MOLDOVEI-august-2013-.pdf
[498] Fotografie preluată din lucrarea doamnei Elena Chiponcă intitulată: „Ionășenii de azi, de ieri și de mai demult”, Editura Pim, Iași, 2017.

vieţuieşte.[499] Practicile, tehnicile, simbolurile, obiceiurile privitoare la alimentația unei comunităţi fac parte din modelul unei culturi şi sunt importante în cunoaşterea identităţii comunităţii respective.

Dacă omul preistoric vâna și pescuia, în perioada medievală hrana avea la bază cultivarea plantelor și creșterea animalelor. În ceea ce privește producția vegetală, aceasta era reprezentată, în mare parte, de cereale: grâu, miei, secară, orz. Ulterior va fi introdus porumbul care, în timp, va deveni cultura preferată a țăranului român[500].

De asemenea, se consumau făina de linte, mazărea, năutul. Nu lipseau fierturile de ștevie, lobodă, urzici tinere și diferite terciuri, care nu au dispărut încă din alimentația moldovenilor. Se consumau lapte, ouă, brânză de oaie și de vacă. În perioadele cu muncă agricole istovitoare, dar și la sărbători nu lipsea carnea, care putea să fie de pasăre, de oaie, de capră sau de porc[501]. Carnea de cal era consumată rarisim, probabil în situații - limită, generate, de obicei, de lipsa altor alimente.[502]

De asemenea, pentru sătenii din localitățile aflate în apropierea unui iaz sau a unui râu, peștele și scoicile asigurau o bună parte din alimentație.

Unul dintre elementele cu cea mai vizibilă influență și asupra alimentației țăranilor din arealul în discuție, era postul impus prin canoanele bisericești, aspect referitor la care, dintotdeauna, populația rurală a fost sensibilă. Specifice acestor perioade de post erau, pe de o parte, reducerea cantității de hrană, iar, pe de altă parte, prin renunțarea la consumul de alimente de origine animală. Atunci deveneau indispensabile legumele, proaspete sau conservate, dar și fructele sau mierea.

4.2. Îmbrăcămintea

Henri și Paul Stahl afirmau, spre sfârșitul anilor 1960: „Vechile nostre sate sunt păstrătoare ale unei tradiții culturale cu rădăcini atât de adânci, încât merg până departe în preistorie. Țăranii români liberi, moșneni și răzeși, (...) au făurit o civilizație rurală care nu numai că are un caracter de originalitate mai vie decât ale altor neamuri, dar a dovedit o putere de creație culturală care uimește pe oricine ajunge să o cunoască.”

Unul dintre elementele de cultură populară, care reprezintă, la cel mai înalt nivel, expresia capacității creatoare a unei colectivități este portul popular.

Când vorbim despre portul popular specific zonei etnografice Botoșani, care, în mare măsură, cuprinde comunele - țintă ale acestui studiu, referindu-ne la perioada de maximă înflorire a

---

[499] https://gastronomietraditionala.ro/justificarea-proiectului
[500] Dumitru Mateciuc, *op. cit*., p.89
[501] Informații furnizate de domnul Ioan Șpaiuc din Hlipiceni, de domnul Dumitru Foca din Vlădeni-Vale, de doamna Florica Zaharia din Todireni.
[502] Marco Bandini, în *Călători străini despre țările române*, vol. IV, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1972, p. 34 *apud* Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor . Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p.90.

artei populare zonale, luăm în considerare perioada cuprinsă între a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se poate sesiza pătrunderea elementelor de împrumut, rezultat al influenţei orăşeneşti, exercitată de apropierea târgurilor şi oraşelor existente, de îmbunătăţirea căilor de comunicaţie etc. Putem afirma că începe procesul de disoluţie a portului tradiţional. Se renunţă la unele piese : ştergar, catrinţă, în favoarea unor piese de port de factură orăşenească, produse de fabrică, importate (barizuri, casânci, fuste din materiale de lână, confecţionate după modele de oraş, caţaveici - haine groase lucrate de croitori specializaţi etc). Acest proces se continuă şi după 1900, când costumul popular femeiesc adoptă piese de împrumut şi se accentuează tot mai mult tendinţa de renunţare, de părăsire aproape completă, a unor elemente tradiţionale (ştergarul, catrinţa, cămaşa dreaptă de lână ţigaie, chiar cămaşa cu altiţă)[503].

Se generalizează aproape total portul fustelor largi de factură orăşenească, al bluzelor, al rochiilor de lână, se poartă tot mai mult barize, casânci, basmale.

Referindu-ne la perioada de apogeu a culturii sătești botoșănene, putem caracteriza piesele de port popular, atât cele femeiești, cât și cele bărbătești.

4.2.1. Portul de femeie

Astfel, costumul popular femeiesc din zona Botoşanilor are următoarea componenţă: îmbrăcămintea capului, cămaşa, brâul (şitoare, chingă sau bârneaţă), catrinţă, încălţămintea, iar pentru timpul friguros (se adaugă) pieptarul, bondiţa, cojocul, sumăica (suman mai scurt).

Despre îmbrăcămintea capului putem vorbi raportat doar la femeile căsătorite, care, potrivit unor vechi obiceiuri, nu-şi aratau capul descoperit decât în faţa soţului. Fetele nemăritate purtau capul descoperit. Femeile îşi acopereau capul cu ştergarul din cânepă, in sau bumbac, ţesut în cinci iţe, lung de peste 2 metri, cu ornamentul realizat prin neveditură[504]. Ştergarul de pus pe cap, în zilele de sărbătoare, era împodobit în mod deosebit, acesta rămânând singurul tip de ştergar, care, pentru o vreme, a mai fost folosit, sfârşind prin a dispărea cu desăvârșire din portul popular. Se introduce apoi baticul, confecționat din bumbac, și berta, din lână.

În zona Botoşanilor se întâlnesc două tipuri de cămăşi, după sistemul de croială : cămaşa dreaptă sau slobodă şi cămaşa încreţită în jurul gîtului, ambele având sisteme simple de croi. Mai răspândită, în timp şi spaţiu, este cămaşa dreaptă.

---

[503] Angela Paveliuc - Olariu, *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă, Muzeul Județean, Botoșani, 1980, p. 9.
[504] *Ibidem*, p. 11.

Cămaşa femeiască dreaptă este confecţionată din pânză de tort (cânepă în cânepă), pânză de tort şi bumbac (cânepă şi bumbac), pânză de in sau pânză de bumbac. În sudul zonei (Frumuşica, Flămînzi, Vlădeni-Deal, Nicolae Bălcescu, Copălău), era prezentă cămaşa de lână ţigaie. Cămaşa dreaptă, confecţionată din pânză de cânepâ sau cânepâ şi bumbac, era purtată în zile de lucru și, în general, nu era ornamentată. La cămaşa dreaptă de sărbătoare, confecţionată din pânză de bumbac, se observă tendinţa de înfrumuseţare: cheiţe lucrate cu acul în diverse variante, gura cămăşii mărginită mărginită de găurele, zăfşori şi bibiluri. Mâneca era largă jos şi avea zăfşori şi găurele. La cămaşa de sărbătoare apar, mai târziu, şi marginile colorate la gură şi la mâneci, cu broderii tradiționale, motive geometrice realizate cu arnici colorate (de obicei roşu şi negru), dispuse la gură, la mânecă jos şi pe umăr[505].

O fază de evoluţie a cămăşii femeieşti este şi cămaşa cu platcă, care nu a avut o răspândire prea mare în zonă, ea prezentând influenţa directă a bluzei de oraş, confecţionată, de obicei, din pânză de bumbac. Avea acelaşi croi ca şi cămaşa dreaptă, cu singura deosebire că apare platca, un dreptunghi de pânză, cu răscroială pentru gât, aşezat pe umerii cămăşii. De platcă sunt prinşi stanii cămăşii, uneori încreţiţi, atât în faţă, cât şi în spate.

Cămașă cu platcă - Muzeul de Etnografie Botoșani

Cămaşa femeiască încreţită în jurul gâtului, purtată de femeile dace, și-a perpetuat forma neschimbată, dat fiind faptul că s-a păstrat încreţită la gât cu o aţă denumită bezârău sau brezărău. Mâneca este, de obicei, strâmtă, fără lărgimi inutile. Jos este încreţită sau este lăsată largă. Pentru

[505] *Ibidem*, p. 14.

libertate în mişcări, la subsuoară este introdusă pava. Fiind cămăşi de sărbătoare, cele încreţite la gât sunt mai bogat ornamentate.

În ceea ce privește materialul din care se confecționa, pe lângă cânepă și bumbac, mai rar in, se folosea și pânza de borengic, mai ales pentru costumația mireselor, dar și pentru cămășile de sărbătoare ale tinerelor. Pentru aceasta, se creșteau viermi de mătase, pe care țărăncile îi hrăneau cu frunze de dud. [506]

Cămașă încrețită la gât[507]

Cămaşa specifică zonei noastre se caracterizează printr-o dozare riguroasă a ornamentelor. Acestea sunt plasate, de obicei, în părţile mai vizibile şi mai puţin supuse uzurii (mâneca în special, mai puţin pieptii şi spatele). Ornamentul este dispus pe mânecă după formula cunoscută : altiţă, încreţ şi râuri. La nivelul altiţei, linia ornamentală este orizontală, fiecare rând este clar, motivele sunt aerate, plasate independent, unele dintre ele, străvechi: arborele vieţii, motivul soarelui, etc.[508]

După altiţă, urmează încreţul — porţiune îngustă de 5-8 cm, care și-a conservat doar o funcţie estetică şi care, la cămăşile din zona cercetată, este realizat din motive geometrice, cusute, de obicei, cu arnici de culoare albă sau galbenă.

De la încreţ, pornesc în jos pe mânecă, râurile sau rândurile. Ele sunt aşezate pe mânecă oblic, de cele mai multe ori, dar, mai rar, apar şi râurile drepte. Ornamentul acesta oblic este, de altfel, o caracteristică a portului femeiesc moldovenesc.

---

[506] Informație furnizată de doamna Viorica Samoilă, de 82 de ani, din Durnești
[507] Fotografie preluată din lucrarea doamnei Angela Pavelic – Olariu intitulată: *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Botoșani, Muzeul Județean, Botoșani, 1980.
[508] Angela Paveliuc - Olariu, *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă, Muzeul Județean, Botoșani, 1980, p. 16.

Ornamentica mânecii la cămașa de femeie – Muzeul de Etnografie Botoșani

De remarcat este simplitatea ornamentului pieptţilor cămăşii. Doar două râuri înguste sunt plasate unul de o parte şi altul de cealaltă parte a gurii.

Spatele uneori este „curat", alteori are tot două rânduri de ornamente similare cu cele de pe piept. Gura cămăşii, tivită în drugi, nu este ornamentată. Ea se deschide totdeauna în faţă, marcând mijlocul pieptului, unind cele două foi de pânză care compun faţa, sau despicând un lat de pânză la mijloc. Motivele sînt aceleaşi pentru mânecă, pentru piepţi şi spate[509].

O altă parte componentă însemnată a portului femeiesc este fota, denumită, în zona Moldovei, catrinţă. De format dreptunghiular, purtată de la talie în jos, peste poalele cămăşii, este fixată sus cu chingă, bârneaţă, sau cu brâu. Catrinţa este ţesută în două sau patru iţe din lână, este purtată strâns pe trup, în faţă având suprapuse cele două capete, din care unul, uneori, se poartă ridicat. Iniţial, catrinţa avea culoarea naturală a lânii, dar, în timp, aceasta începe să fie ornamentată cu dungi verticale, denumite local vrâste, dispuse pe câmpul negru. La poalele catrinţei apare bata, o bordură de culoare roşie.

Șitoarea, chinga sau bârneaţa este piesa cu valoare artistică deosebită, în condițiile în care restul pieselor de port dovedesc o anumită reținere în folosirea culorilor. Femeia îşi încinge mijlocul peste cămaşă cu un brâu, care, în zona Botoşanilor, poartă denumirea de şitoare, chingă sau

[509] *Ibidem*, p. 17.

bârneaţă. Acesta este ţesut din păr (urzeala şi băteala) pentru a fi rezistent, distingându-se printr-un colorit vioi, bazat pe tonuri de roşu, verde, albastru şi galben, ornamentate cu motive geometrice realizate prin alesătură sau neveditură.

În perioadele frigurose ale anului, femeile se îmbrăcau cu cojoace şi sumane - până în secolul al XlX-lea, când, în portul ţărăncilor din zona Botoşanilor au pătruns, de la oraș, caţaveicile şi polcile. Dintre cojoace, femeile purtau bonzi (cheptare)/ şi cojoace de trup, lungi până mai jos de mijloc. Bonzile (cheptarele) erau cojoace fără mâneci, deschise în faţă, lungi până mai jos de mijloc, cu răscroială largă la mâneci. De obicei, bonzile nu erau ornamentate, dar aveau doar o bordură din blană de miel de culoare neagră, apoi brumărie, în faţă, la mâneci şi jos, la poale. Bonzile purtate în zilele de sărbătoare erau uneori ornamentate cu motive geometrice sau florale stilizate; în timp, se constată o predominanță a decorului floral.

Port popular de femeie: ștergar pentru cap, cămașă încrețită la gât, catrință, prinsă cu șătoare, opinci și ciorapi – Muzeul de Etnografie Botoșani

Cojocul, cu mânecă lungă era confecționat din lână/postav, lung până deasupra genunchilor, cu primuri, manșete, guler, buzunare și căptușite cu blană de miel. Femeile erau încălţate cu opinci din piele de porc, cu formatul caracteristic moldovenesc: un dreptunghi de piele de porc, încreţit la vîrf „în gurgui", cu un şnur de piele. La spate, la călcâi, erau, la fel, încreţite. Opincile se legau cu nojiţe (sfoară din păr de cal, vopsită negru) de jur împrejur pe picior, peste ciorapii (colţunii) de culoare albă. Treptat, s-au introdus cizmele din piele naturală.

Costumul era completat uneori de traista cu baieră, confecționată din lână, cu modele tradiţonale.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, îmbrăcămintea de factură orășenească a înlocuit, în viața de zi cu zi, portul popular. Acesta mai este purtat, ocazional, la evenimente festive ale comunității sau ale familiei, dar nu şi-a mai păstrat eventualele caracteristici locale, specifice secolelor anterioare. Tradițional, culorile folosite în decorarea pieselor de port din zona de interes au fost alb, negru și roşu, excepție făcând piesele din zona Flămînzi - Frumușica - Deleni care aveau un colorit variat.

Astăzi, elementele de port popular pe care le mai regăsim în sate ilustrează această cromatica diversificată, sub influența întrepătrunderii elementelor decorative din alte zone etnografice.

4.2.2. Portul bărbătesc

În ceea ce privește portul popular bărbătesc, acesta se compune din cămaşă, iţari sau izmene, brîu, chimir, curea şi încălţăminte; pentru anotimpul friguros se adaugă : sumanul, cojocul, mantaua.

Țăranii purtau, ca îmbrăcăminte a capului, vara, pălării din pâslă cu calota rotundă şi cu borul (arichi) foarte mare. Tinerii purtau, la pălării, pene de păun, prinse în panglică. Iarna, bărbaţii purtau căciulă (cuşmă) confecţionată din pielicică de miel neagră şi, mai recent, brumărie.

Confecţionată din pânză de cânepă, cânepă cu bumbac, in şi bumbac sau lână ţigaie, cămaşa bărbătească din zona Botoşanilor prezintă diferite tipuri, întâlnite în evoluţie.

Cămaşa dreaptă, lungă până deasupra genunchilor— cămeşoiul, este cea mai veche, purtată altădată de bătrâni, atât în zilele de lucru, cât şi în cele de sărbătoare. Cămaşa de lucru „purtăreaţă"[510] era din pânză de cânepă, iar cămaşa de sărbătoare din pânză de cânepă cu bumbac, din pânză de in sau pânză de bumbac în bumbac. Iniţial, cămaşa nu a avut guler. Acesta a apărut mai târziu, însă, totdeauna, sub formă dreaptă.

[510] *Ibidem*, p. 22.

Este de remarcat simplitatea acestei cămăşi, de obicei neornamentată. La cămăşile purtăreţe, foile sunt unite prin cusătura practică, în urma acului. La mâneci şi la poale avea uneori găurele. Cu timpul, la cămaşa de sărbătoare se observă tendinţa de a se îmbogăţi ornamental. Apar cheiţele, zăfuşorii, stâlpişorii, bibiIurile, ţuchii şi orzurele, uneori ajur.

Costum popular bărbătesc, cu cămașă dreaptă și boandă
- Muzeul de Etnografie Botoșani

Mai târziu, pe la începutul secolului al XIX-lea, apare cămașa cu fustă, probabil, din necesități practice, ce țin de comoditatea purtării, dar și din cauze estetice, poala putând fi mai amplă. Fiind cămaşă de sărbătoare, cămaşa cu fustă este ornamentată mai bogat, cu ajur, cheiţe în diverse variante, găurele. Începând cu a doua jumătate a secolului al XlX-lea, în ornamentica cămăşilor cu poale apar motivele geometrice sau florale cusute cu arnici roşu şi negru, iar mai târziu gama coloristică se îmbogăţeşte cu nuanţe de verde, albastru etc. Ornamentele acestea sînt dispuse la gulerul răsfrânt, la poale, la mâneci, pe umeri şi pe piepţi.[511]

Date fiind condițiile climatice specifice nordului ţării, ţăranul a trebuit să-şi confecţioneze obiectele de îmbrăcăminte, în aşa fel, încât acestea să-i asigure căldura necesară şi în acelaşi timp să

[511] *Ibidem*, p. 23.

nu-l stingherească în mişcări, la lucru. Criteriul practic a stat şi la baza confecţionării iţarilor cu o lungime considerabilă (2 m), iţari cu 101 creţi purtaţi în zona Botoşanilor.

Iţarii sunt lungi, dar strâmţi şi se purtau încreţiţi până la genunchi. Sus, la bată, aveau o sfoară terminată la un capăt cu o bucăţică de lemn (lungă de 3—4 cm), numită căluş. Capătul sforii, rămas liber, se învârtea după căluş şi astfel iţarii erau fixaţi pe mijloc. În zilele de lucru se purtau iţari cu mai puţini creţi, iar vara se purtau izmene, confecţionate din pânză de cânepă, cu un croi asemănător cu cel al iţarilor.[512]

Costum popular bărbătesc, cu cămașă cu fustă, cu brâu și ițari – Muzeul de Etnografie Botoșani

În condițiile în care costumului bărbătesc era lipsit de ornamente colorate, brâul sau chinga aducea o pată de culoare. Ţesut în două sau patru iţe, cu urzeala şi băteala din păr lung de aproape doi metri, brâul avea o lăţime variabilă; în sudul zonei Botoșanilor, de exemplu, (Vlădeni, Flămînzi, N. Bălcescu, Copălău, etc) era lat de aproximativ 50 cm, de culoare roşie iar la unul din capete apar motive alese (X-uri, romburi, pătrate etc) vopsite diferit (alb, albastru, galben, etc) şi ciucuri la ambele capete.

[512] *Ibidem*, p. 25.

Opincile erau, ca și în cazul femeilor, încălţămintea de fiecare zi. Se confecţionau din piele de porc, mai rar din piele de vită, prelucrată.

În anotimpul friguros, costumul bărbătesc este completat cu cojoace, sumane, sarici, măntăi etc. În zonă se purtau mai multe tipuri de cojoace, între care deosebim două grupe mari : cheptarele scurte, care nu au mâneci şi cojoacele cu mâneci, de lungimi variabile, până la şolduri, până la genunchi sau până la glezne.

Fiind una dintre piesele de îmbrăcăminte cele mai prețuite de către țărani, boanda era purtată chiar și în perioadele calde ale anului, fiind, în general, ornamentată. Lungimea ei a suferit modificări, fiind tot mai apreciat modelul scurt până la șold. Decorul era variat, geometric sau floral, completat de prim negru sau brumăriu.

Cojoacele cu mâneci difereau, în primul rând, prin lungimea lor, care putea fi până la șold (tropar), până peste genunchi (cojoc genuncher) sau lung, până aproape la călcâie.

Considerat o adevărată marcă a portului moldovenesc, sumanul este haina groasă purtată frecvent în tot cuprinsul zonei cercetate. Este confecţionat din ţesătura cu acelaşi nume (cu urzeala din păr şi băteala din lână) ţesută în patru iţe. În acest scop se folosea, de obicei, lâna nevopsită; pentru sumanele de sărbătoare se alegea niţa (lâna de pe miei de o vară), de culoare frumoasă, neagră. Ornamentica sumanelor este variată, motivele cusute cu sarad/ găitan fiind diverse[513].

5. Ocupații: creșterea animalelor, lucru la pădure, agricultură, pescuit, vânătoare etc.

Într-o societate rurală, dintotdeauna, cultivarea plantelor și creșterea animalelor au fost ocupații principale, asigurând hrana și, astfel, existența populației autohtone. Ocupații secundare, pentru zona noastră de interes, au fost pescuitul și albinăritul, care furnizau surse complementare de hrană și de alte materii prime necesare locuitorilor[514].

Cum relieful - câmpie, deal - era potrivit pentru practicarea agriculturii, aceasta a fost practicată din cele mai vechi timpuri, aspect dovedit prin existența a numeroase dovezi de inventar agricol, corespunzătoare diferitor perioade istorice în parte.

Progresul vizibil al acestei ocupații a fost determinat de îmbunătățirea, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a căilor de transport, asigurându-se, astfel, desfacerea produselor obținute în zonă, multe dintre ele cultivate încă din neolitic: grâul, secara și meiul. Cultura cânepii va deține, la rândul ei, un loc important, dată fiind utilizarea intensivă a acestei plante în meşteşugurile textile. În

[513] *Ibidem*, p. 27.
[514] Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p.18.

secolul al XIX-lea, pe lângă cerealele enumerate, se cultivau: porumbul, hrişca, fasole, mazărea, lintea[515].

Marile suprafețe agricole, de pe care se obțineau produse agricole premiate la concursurile internaționale de profil, au dispărut, agricultura continuă să fie, pentru populația rurală, un domeniu important. Continuă să se cultive, în linii mari, aceleași plante, cu o atenție acordată, în mod deosebit, porumbului, grâului, apoi florii-soarelui și cartofilor.

Pomicultura era, la rându-i, practicată în zona deluroasă a micro-regiunii de interes, cultivându-se cireşi, vişini, pruni, meri, peri, nuci, pomi cu o bună evoluție în zona aceasta, relativ nordică, a țării. Erau cunoscute livezile comunei Frumușica[516] sau de la Deleni[517].

Așezările situate între dealuri, cu platouri și pante line, unde există un echilibru termic relativ constant, s-a dovedit a asigura condiții favorabile pentru dezvoltarea viticulturii. Astfel, putem vorbi despre această ocupație referindu-ne la comuna Deleni (Maxut)[518], situață în cunoscuta regiune viticolă din zona Hârlău - Cotnari, la comuna Frumușica - ferma Herescu[519] sau la comuna Călărași, unde, spun localnicii, strugurii și vinul au un gust unic, date fiind anumite caracteristici ale solului[520].

O parte dintre locuitorii zonei de interes, cei ce aveau gospodăriile în apropierea râurilor sau a iazurilor (Jijia, Sitna, iazul Dracșani), se ocupau cu pescuitul.

5.1 Industria sătească: mori, pive, șteze, fierăstraie

Iazurile sunt cele care dețin un rol economic important pentru așezările din preajmă, nu doar pentru că erau bazine piscicole, ci și pentru că, totodată, se constituiau în lacuri de acumulare, a căror apă punea în funcțiune morile[521], așa cum se petreceau lucrirule în cazul Delenilor[522] sau al Dracșanilor. Mori existau și pe cursurile râurilor Jijia, Bahlui, Miletin. Uneori se amenaja, mai ales în zona iazurilor, pe lângă mori, și piua de sumane, așa cum se întâmpla la Dracșani[523].

În fiecare comună existau, în trecut, mori de porumb sau de grâu, care, la fel ca și morile de pe ape sau ca pivele, și-au incetat, de-a lungul anilor, funcționarea.

---

[515] *Ibidem*, p. 21.
[516] Informația furnizată de domnul Dumitru Tican, fost primar al comunei Frumușica.
[517] Marcel (Marcovici) Meridan, *Hârlău, târgușor al tinereții mele, apud* Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor. Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p. 50.
[518] Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor . Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p. 36.
[519] Informația furnizată de domnul Dumitru Tican, fost primar al comunei Frumușica.
[520] Informație furnizată de doamna Elena Vrajotis, primar al comunei Călărași, respectiv de doamnele Elena Pânzariu (94 de ani), Paraschiva Lumaicu (70 de ani), Daniela Agavriloaie (48 de ani).
[521] Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p. 33.
[522] Dumitru Mateciuc, *op. cit.*, p. 30.
[523] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 212.

Gaterele puteau fi întâlnite, în mod deosebit, în așezări apropiate de păduri, pentru a fi mai facilă prelucrarea lemnului, dar, de asemenea, nu mai sunt în stare de funcționare.

5.2. *Meșteșuguri sătești: cojocăria, fierărit, vărărit, tâmplărie etc. (care se mai practică);*

În condițiile unei globalizări accelerate, a unei dezvoltări fără precedent a comerțului și a serviciilor, chiar și a celor online, meşteşugurile sătești nu aveau cum supraviețui, iar puținii reprezentanți, care îşi continuă activitatea, sunt , pe zi ce trece, tot mai copleșiți de o concurență cu care nu au cum lupta. Nu mai departe de perioada anilor 1970-1980, acest segment din economie se bucura de o reprezentare generoasă, la nivelul fiecărui sat, existând tâmplari, rotari, fierari, croitori, cizmari, cojocari, fântânari etc.

La nivelul micro-regiunii de interes, în general, asemenea meșteri, fie s-au stins, fără a mai transmite meşteşugul mai departe, către ucenici, așa cum se întâmpla pe vremuri, fie au găsit piețe ale muncii care să-i motiveze financiar într-o măsură mai mare decât în satul natal. Vom oferi câteva exemple de meșteșuguri care încă mai sunt practicate, în unele dintre localitățile - țintă.

Fierăritul, meșteșug practicat cândva la nivelul fiecărei așezări, în condițiile în care calul era forța motrice a secolelor trecute, a rămas a fi reprezentat, aprope la nivel simbolic, de către unul sau doi meșteri din arealul nostru, unul dintre ei în comuna Lunca[524].

Aproape identic, dacă olăritul era un meșteșug relativ bine reprezentat la nivelul micro-regiunii noastre, prin existența vetrelor de olari de la Frumușica, de la Sulița[525] sau de la Deleni, astăzi, doar la nivelul comunei Deleni, se derulează activități de revigorare a acestei îndeletniciri[526].

5.3 Îndeletniciri dispărute

O lume în continuă schimbare duce și la o modificare de stil de viață, de ocupații, de percepție a vieții, a frumosului, a relației omului cu natura și cu divinitatea. Viața sătească, în complexitatea și multitudinea ei de aspecte, încearcă să se reașeze într-o altă matcă, lăsând în urmă inclusiv o serie de ocupații, îndeletniciri sau de meșteșuguri care, până acum 20-30 de ani, erau reprezentative pentru existența țăranilor.

Astfel, definitorii, pentru femei, erau țesutul, croitul și vopsitul țesăturilor, activități ce reprezentau întreagă gamă de operațiuni, a căror tehnică, având la bază secole de experiență, permitea femeilor să facă tot ceea ce însemna textilă. Începând de la cultivarea cânepii şi a inului, uneori și de la tunsul oilor, pentru a obține lâna, trecând prin fazele diverse de preparare a firelor, la

---

524 Informația furnizată de doamna Elena Tanasă, cadru didactic și locuitor al satului Zlătunoaia, Lunca.

525 Angela Paveliuc – Olariu, *Arta populară din zona Botoșanilor. Ceramica populară*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Botoșani, Muzeul Județean, Botoșani, 1981, p. 16.

526 Informația furnizată de domnul Ştefan Chele, referent cultural și locuitor al comunei Deleni.

vopsirea firelor, apoi de țesut propriu-zis în război, continuând cu croirea materialelor şi finalizând cu împodobirea lor, împodobire ce presupune şi ea cunoaşterea unui mare număr de motive tradiționale, fiecare cu aspectul şi semnificația lui, toate constituiau zestrea de deprinderi obligatorii ale fiecărei gospodine, la vremea căsătoriei[527]. Pe măsură ce ne apropiem de vremea noastră, constatăm că, din rândul femeilor se desprind câteva care, pe de o parte, stăpânind mai bine meşteşugul, şi, pe de altă parte, împinse de nevoie, se dedică în chip deosebit producerii de țesături destinate vânzării. Aceste țesătoare, a căror prezență putea fi remarcată la nivelul întregii țări, ajung uneori să aibă mare faimă: un sat întreg sau chiar şi sate vecine, le cunosc și vin să cumpere de la ele. Modelele pe care le fac ajung să aibă o varietate impresionantă; deși se repetă, ele nu seamănă întru totul, decorul individualizându-le.

Strădania unor oameni inimoşi, ca familia Ivănuşcă, din comuna Todireni, mai face să pâlpâie flacăra unei îndeletniciri atât de răspândită cândva, prin înființarea unui atelier de țesături, care să le asigure traiul zilnic.

Dacă țesutul era rezervat femeilor, lucrul lemnului era un meşteşug al bărbaţilor. Cum nu puteau lipsi din nicio gospodărie nici securea, nici toporul şi nici barda, putem vorbi de o cunoaștere generalizată a prelucrării lemnului. Operațiunile legate de ridicarea unei case din lemn, de exemplu, erau cunoscute de orice gospodar. Aşa după cum o femeie nu se putea căcăsători dacă nu știa a găti şi a ţese, tot aşa un bărbat nu se putea însura dacă nu ştia a ara şi a înălța o casă. Această sarcină trebuia dusă la bun sfârșit de către orice țăran, ajutat de rude și prieteni, și ei fiind, în aceeași măsură, cunoscători ai prelucrării lemnului. Tot ce însemna acest aspect, de la tăiatul copacilor, alegându-se esențele cele mai potrivite şi momentele cele mai bune de tăiere, la uscarea lemnului, fasonarea şi apoi asamblarea, era efectuat cu deosebită pricepere. Cu vremea, au început a fi aduşi să lucreze, pe bani, meşterii specializaţi în a face doar o parte a casei (spre pildă uşile, ferestrele, scheletul acoperişului, şindrila) şi în cele din urmă întreaga locuinţă.

Chiar dacă, în ansamblu, în zona Botoșanilor, regiune de deal și de câmpie, suprafețele ocupate de păduri au fost destul de reduse și, prin urmare, nu putem vorbi despre existența unei preocupări constante și de tradiție în privința prelucrării lemnului, putem inventaria categorii mari în care pot fi încadrate obiecte de artă populară lucrate în lemn. Acestea sunt: elemente de arhitectură (stâlpi, grinzi, pazii, ancadramente de uși), mobilier (polițe, blidare, colțare), unelte de muncă (juguri, războaie de țesut, fuse, furci), obiecte de uz casnic (linguri, cofițe)[528] .

---

[527] Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *op. cit.*, p. 65
[528] Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, Bucureşti, 1983, p.61.

ASPECTE DE MITOLOGIE LOCALĂ

Atunci când istoria este neputincioasă, când lipsesc argumentele riguros demonstrate, mentalul popular vine în ajutor, furnizând povestiri și legende prin care să-și explice diferite fenomene, concepții despre viață, modul de apariție al unor sate etc.

Există o legendă legată de așezarea getică întărită de la Copălău (datată sec. V î. Hr.), situată în zona satului medieval Jorovlea, dispărut. Aceasta vorbește despre o cetate la Copălău, întemeiată de către un rege dac, pe unul dintre dealurile împădurite ale satului, în perioada anterioară formării statului geto-dac.[529]

O altă legendă, a înființării satului Cerchejeni - Sulița, povestește că, în urmă cu vreo 2-3 sute de ani, pe actualul loc al satului, se întindea o pădure în care nu intrase picior de om. La marginea pădurii, exista un sătuc numit Tuchilați, stăpânit, cu cruzime, de către boierul Cerchez, ce se dovedea hapsân și neîndurător. Iată că în țară apare holera, iar satele atinse de boală rămâneau goale, morții erau aruncați în care și duși, grămadă, la marginea satelor, unde erau îngropați în gropi comune. Holera n-a cruțat nici satul Tuchilați, iar boierul, înspăimântat, a cerut slugilor să-i sape un beci, în afara satului, în care, locuind, să scape de molimă. Chiar dacă nu lăsa pe nimeni să se apropie de el, n-a scăpat, holera l-a doborât. Iar sătenii care au supraviețuit, după trecerea pericolului, au dat foc satului și s-au mutat în jurul beciului lui Cerchez, ce va da nume noii așezări: Cerchejeni[530].

În legătură cu iazul Dracșani, una dintre legendele locale amintește de ruperea digului iazului, în numeroase rânduri, în anii ploioși, dând multă bătaie de cap boierului, care era disperat că furia apelor distrugea, iarăși și iarăși, digul. Iar acestea s-au întâmplat până când nu a fost bătută iezetura cu lână și până ce nu au fost îngropați în ea un cocoș și un țigan[531].

Cu rădăcini mai îndepărtate în timp, o legendă explică denumirea satului Libertatea din comuna Călărași: Ștefan cel Mare, mergând cu oastea, de la Suceava spre Iași, ar fi trecut prin valea în care va apărea, mai târziu, satul. Pentru că s-au bucurat de o înnoptare liniștită, pentru că nimeni nu i-a deranjat și au simțit, dincolo de treburi urgente ale țării, libertatea, sub cerul nopții, domnitorul a hotărât ca acelei văi să-i rămână numele Libertatea.[532]

Tot Ștefan cel Mare este cel în timpul căruia, spun localnicii din Vlădeni - Frumușica, în zona satului lor ar fi fost îngropată o comoară care, însă, nu lasă pe nimeni să o descopere, cei

[529] Ilie Huștiuc, *op. cit.*, p. 31-33.
[530] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 229.
[531] Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 212.
[532] Informație furnizată de doamna Paraschiva Lumaicu, de 70 de ani, din satul Libertatea.

doritori de averi murind inexplicabil. Oamenii locului au renunțat, de mult, să caute comoara, spunând că este blestemată[533].

Un aspect particularizant, la nivelul zonei, în ceea ce privește elementele de istorie locală devenite legende, ține de haiducie, căci, ultimul mare haiduc al Moldovei, de prin anii 1930-1940, Coroi, s-a născut în satul Guranda, apartinător comunei Durnești. Activând pe un areal mai larg, banda lui Coroi a dat naștere unei adevărate colecții de istorisiri, legende chiar, care continuă să circule și să se păstreze în mentalul sătenilor de pe un areal care, aproape corespunde micro-regiunii în discuție. Mai mult, chiar, Banda lui Coroi este unul dintre cele mai cunoscute obiceiuri de Anul Nou, specific zonei, care, deși la nivel redus, continuă șă fie practicat și în zilele noastre.

[533] Informație furnizată de domnul Dumitru Tican, de 72 de ani.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. Aspecte geografico - administrative

Barbu, N., Bucur, N., *Complexul fizico-geografic din regiunea masivelor deluroase Copălău-Cozancea-Guranda*, Analele Științifice ale Universității „Al.I.Cuza”, Iași, 1961
Băcăuanu, V., *Câmpia Moldovei – studiu geomorfologic*, Editura Academiei, București, 1968
Băcăuanu, V., și colab., *Podișul Moldovei. Natura, om, economie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980
Bâgu, Gh., Movanu, Al., *Geologia Moldovei. Stratigrafie și considerații economice*, Editura Tehnică, București, 1984
Chifu, T., Mânzu C., Zamfirescu, O., *Flora și vegetația Moldovei*, editura Universității „Al.I.Cuza” Iași
Chiulache, S., *Meteorologie și climatologie*, editura Universitară, București, 2000
Ciubotariu, Ș., *Monografia Comunei Sulița*, Ed. Axa, Botoșani, 2001
Cojocariu, C., *Județul Botoșani. Structuri administrativ-teritoriale*, Editura Quadrat, Botoșani, 2008
Erhan, E., *Clima Podișului Moldovei*, în *Geografia României*, vol.IV, Editura Academiei, București, 1992
Huștiuc, I., *Copălău – Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005
Ielenicz, M., Săndulache, I., *România – podișuri și dealuri*, Editura Universitară, București, 2007
Juravle, D.T. *Geologia României*, vol.I, editura Stef, Iași, 2009
Mihăilă, D., *Câmpia Moldovei.Studiu climatic*, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2006
Munteanu, P, *Flămînzi – monografie*, editura Agata, Botoșani, 2003
Poclid, M., *Așezările umane din județul Botoșani*, Editura Taida, Iași, 2008
Poclid, M., *Județul Botoșani în 2013 – Monografie geografică*, Editura Taida, Iași, 2013
Poclid, M., *Dicționarul Geografic al Județului Botoșani*, Editura Taida, Botoșani, 2019
***Administrația Bazinală se Apă Prut-Bârlad, Iași
***Administrația Națională de Meteorologie
***Direcția Județeană de Statistică

B. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

I. DOCUMENTARE

a) *Inedite*

Fondurile de documente şi manuscrise de la Arhivele Statului – Bucureşti (Direcţia Naţională a Arhivelor Istorice Centrale), Arhivele Statului – Iaşi (Direcţia Judeţeană Iaşi a Arhivelor Naţionale Istorice Centrale), Arhivele Statului – Botoşani (Direcţia Judeţeană Botoşani a Arhivelor Naţionale Istorice Centrale), Biblioteca Academiei Române – Bucureşti şi Biblioteca Naţională – Bucureşti.

b) *Editate*

Caproşu, I., Zahariuc, Petronel, *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, *Acte interne (1408-1660)*, Iaşi, 1999, 687 p.
Catalogul de documente din Arhivele Statului Iaşi, I, Bucureşti, 1989, 825 p.
Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului, I, Bucureşti, 1957; II, Bucureşti, 1959; III, Bucureşti, 1968; IV, Bucureşti, 1970; V, Bucureşti, 1974; Supliment I, Bucureşti, 1975.
Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845), V, Ținutul Hârlău (Partea I), coord. Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, casa editorial Demiurg Plus, Iași, 2013.

Condica liuzilor pe 1803, în Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Tipo-Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1886, 400 p.
Condica lui Constantin Mavrocordat, Ediție cu introducere, note, indici și glosar alcătuită de Corneliu Istrati, vol. II, *Documente, nr. 1-1267,* Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1986.
Condica Visteriei Moldovei din anul 1816, de Corneliu Istrati, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol” Iași, supliment (I), Editura Academiei Iaşi, 1979.
Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393-1849), autori Vasile Gh. Miron, Mihai Ștefan Ceaușu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, București, 1983.
Dragnev, D. M., Nichitici, A. N., Svetlicinaia, L. I., Sovetov, P. V., *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII. Partea I, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774,* Academia de Științe a RSS Moldovenești, Chișinău, 1975.
Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, 1975; II (1449-1486), volum întocmit de Leon Şimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, Bucureşti, 1976; III (1487-1504), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan, Bucureşti, 1969; VI (1546-1570), vol. întocmit de I. Caproşu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008, 1043 p; IX (1593-1598), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Sorin Grigoruță, Editura academiei Române, Bucureşti, 2014, 663 p; XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chircă, Bucureşti, 1969; XXI (1632-1633), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, 1971, XXII (1634), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, 1974; XXIII (1635-1636), volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, Bucureşti, 1996; XXIV (1637-1638), volum întocmit de C. Cihodaru şi I. Caproşu, Bucureşti, 1998; XXVI (1641-1642), volum întocmit de I. Caproşu, Bucureşti, 2003; XXVII (1643-1644), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, 727 p; XXVIII (1645-1646), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2006, 727 p.
Documente privind istoria României, A. Moldova veacurile XIV - XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri, întocmit de Alexandru I. Gonţa. Ediţie îngrijită şi prefaţă de I. Caproşu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1990, 299 p.
Documente privitoare la istoria economică a României, Oraşe şi tîrguri, *1776-1861*, *Moldova*, seria A, vol. II, sub redacţia lui Gh. Ungureanu, Gh. Dăscălescu, M. Gheorghiu, Gh. Robu, Bucureşti , 1960.
Ghibănescu, Gh., *Ispisoace şi zapise*, vol. I - VI, Iaşi - Huşi, 1906 - 1933.
Idem, *Surete şi izvoade*, vol. I - XXV, Iaşi - Huşi, 1906 - 1933.
Iorga, N., *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. V - VII, Bucureşti, 1903 – 1904.
Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856), întocmită de Mihai - Răzvan Ungureanu, Iaşi, 1997.
Perietzianu - Buzău, Alexandru V., *Vidomostie de boierii Moldovei aflaţi în ţară la 1829 (III) M. Ţinutul Botoşanilor,* în „Arhiva Genealogică”, II(VII), 1995, nr. 1-2

II. NARATIVE

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*. Bucureşti, 1973.

Călători străini despre Ţările Române, vol. I, îngrijit de Maria Holban, Bucureşti, 1968; vol. II, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1970; vol. III, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1971; vol. IV, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca

Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 19772; vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1973; vol. VI, îngrijit de M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Mustafa Ali Mehmet, Bucureşti, 1975; vol. VII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1970; vol. VIII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1973 (toate aceste volume au apărut la Editura Ştiinţifică); vol. IX, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1997.

Costin, Miron, *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958.

Neculce, Ion, *Opere. Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ed. G. Ştrempel, Bucureşti, 1982.

Ureche, Grigore, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ed. a II-a, îngrijită de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958.

LUCRĂRI SPECIALE

Botezatu, D., *Ocolul târgului Hârlău. Geneză și evoluție,* în „Ioan Neculce” Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei (serie nouă), I, Iași, 1995, p. 21-32.

Botezatu D., *Botoșanii-târg al Doamnei în evul mediu*, teză de doctorat, Iași, 2006, conducător științific Acad. Ioan Caproșu (părți din lucrare au fost publicate în mai multe numere din „Acta Moldaviae Septentrionalis”, Revista Muzeului Județean de Istorie Botoșani.

Ciubotaru, Ștefan, *Monografia comunei Sulița Județul Botoșani,* Editura Axa, Botoșani, 2001, 336 p.

Cojocariu, Constantin, *Proprietatea funciară în județul Botoșani,* Editura Quadrat, Botoșani, 2013, 641 p.

Idem, *Județul Botoșani. Structuri administrativ-teritoriale*, Editura Quadrat, Botoșani, 2008.

Gomboş, Gabi, *Flămânzi Decembrie ’89: Revoluție sau impostură?,* Editura Axa, Botoșani, 2014.

Huștiuc, Ilie, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005.

Iacob, Dan Dumitru, *Aspecte privitoare la practica donației în beneficial spitalelor urbane din Moldova (secolele XVIII-XIX)*, „Historia Urbana, tomul XVIII, 2010.

Munteanu, Petru, *Flămânzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004.

Șalaru, Neculai, *Așezări La obârșia Cozancei,* Editura Pim, Iași 2018

Șovan, Octavian Liviu, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani,* Editura și Tipografia PIM, Botoșani, 2013, 499 p.

LUCRĂRI GENERALE

Ciurea, D., *Aspecte din situaţia socialã a Moldovei în secolele XVII-XVIII*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»”, Iaşi , tom XXIV, 1987(II).

Idem, *Evoluţia şi rolul clasei dominante din Moldova*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»”, Iaşi, XVII, 1980.

Idem, *Noi contribuţii privind oraşele şi târgurile din Moldova în secolele XIV – XIX*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»” din Iaşi, VII, 1970, p. 21.

Idem, *Oraşele şi târgurile din Moldova în secolul al XVIII-lea*, în „Studii şi Cercetări Ştiinţifice - Istorie”, anul VII, (1956), fasc. I.

Idem, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV - XVIII)*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»”, Iaşi, II, 1965.

Gonţa, Alexandru I., *De la curţile cnejilor la târgurile medievale româneşti*, în vol. *Studii de istorie medievală*, îngrijit de Maria Magdalena Székely şi Ştefan S. Gorovei, Iaşi, 1998.

Idem, *Legăturile economice dintre Moldova şi Transilvania în secolele XIII-XVII*, ediţie, prefaţă, bibliografie şi indice de I. Caproşu, Bucureşti, 1989.

Idem, Despre orașul moldovenesc în veacul al XV-lea. Locuitorii și starea lor socială, în ”Studii și Articole de Istorie”, V, București, 1963.
Idem, *Satul în Moldova medievală. Instituţiile*, Bucureşti, 1986.
Instituții feudale din Țările Române Dicționar, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, Editura Academiei, Bucureşti, 1988, 581 p.
Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1952.
Ivănescu, Dumitru, *Populaţia evreiască din oraşele şi târgurile Moldovei între 1774-1832,* în „Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae”, vol. II, Iaşi, 1997.
Macovei, Adrian, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), Anexă „Tabla obștimelor sătești a Prințipatului Moldaviei alcătuită sub observația comisiilor țânutale. 1835,* în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol” Iași, XXIII, 1986, p. 179-199.
Marele Dicționar Geografic al României, de George Ioan Lahovary, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, vol. I-V, Editura Socec, Bucureşti, 1898-1902.
Panaitescu, P. P., *Comunele medievale în Principatele Române*, în vol. *Interpretări româneşti*, ed. a II-a, îngrijită de Ştefan S.Gorovei şi Maria Magdalena Székely, Bucureşti, 1994.
Stoicescu, N., *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în sec. XIV-XVII,* Editura Enciclopedică Română, București, 1971.
Idem, *Sfatul domnesc şi marii dregători din Ţara Românească şi Moldova (sec.XIV-XVII),* Bucureşti, 1968.

C. Aspecte etnografice

Chiponcă, Elena, *Ionășenii de azi, de ieri și de mai demult*, Editura Pim, Iași, 2017
Chiponcă, Elena, *Trușești. Monografie*, Editura Pim, Iași, 2020
Ciubotaru, Ștefan*, Monografia comunei Sulița*, Editura Axa, Botoșani, 2001
Huștiuc, Ilie, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005
Ionescu, Grigore, *Arhitectura populară romînească*, Editura Tehnică, București, 1957
Mateciuc, Dumitru, *Etnologie, etnografie și folclor . Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015
Munteanu, Petru, *Flămînzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004
Paveliuc - Olariu, Angela, *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă, Muzeul Județean, Botoșani, 1980
Paveliuc – Olariu, Angela, *Arta populară din zona Botoșanilor. Ceramica populară*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Botoșani, Muzeul Județean, Botoșani, 1981
Paveliuc - Olariu, Angela, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983
Poni, Petru *Statistica răzeșilor*, Librăriile „Cartea românească” și Pavel Suru, București, 1921
Stahl, Henri H. Și Paul H. , *Civilizația vechilor sate românești*, Editura Științifică, București, 1968
Șovan, Octavian Liviu, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Botoșani, 2013

https://gastronomietraditionala.ro/justificarea-proiectului
http://gal.colinele-moldovei.ro/wp-content/uploads/2013/09/Plan-dezvoltare-GAL-COLINELE-MOLDOVEI-august-2013-.pdf

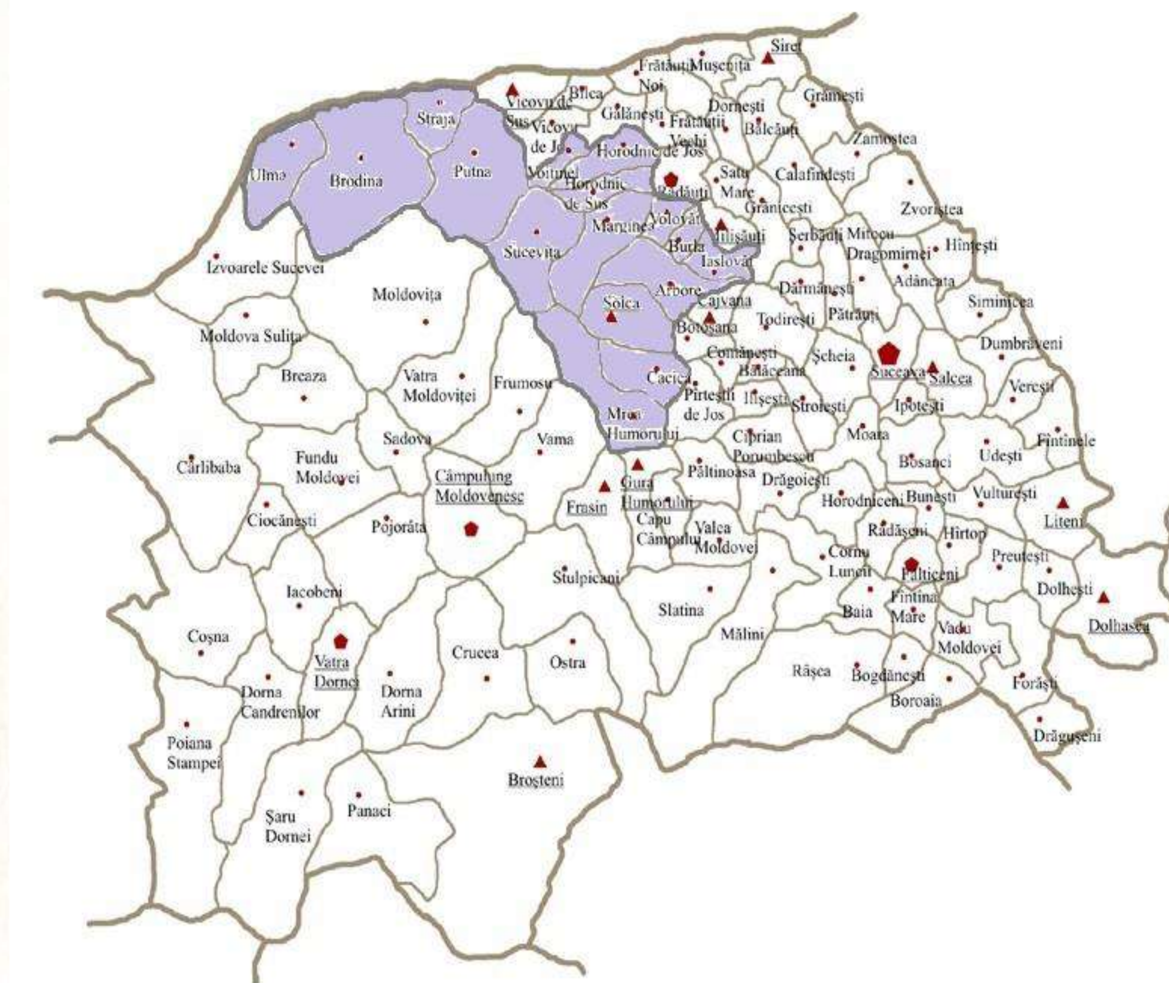
TERITORIUL GAL „SUCEVIȚA - PUTNA” (jud. Suceava)

Autori:

Prof. Maria Cristina GALAȚANU
Ing. Adrian Mihai GALAȚANU

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriul GAL Sucevița-Putna are în componența sa 16 unităţi administrativ-teritoriale din judeţul Suceava: Arbore, Brodina, Burla, Cacica, Horodnic de Jos, Horodnic de Sus, Iaslovăţ, Mănăstirea Humorului, Marginea, Poieni Solca, Putna, Straja, Suceviţa, Ulma, Volovăţ şi oraşul Solca

Scurtă prezentare a GAL-ului Sucevița-Putna

Microregiunea Gal Sucevița Putna are desenată pe harta sa unele dintre cele mai importante centre religioase ale Bucovinei, sate minunate ce își păstrează tradițiile şi obiceiurile, centre culturale de mare însemnătate sau peisaje de basm ce îți aduc liniștea mult dorită. Este una dintre cele mai frumoase provincii din Bucovina, este un ţinut fascinant prin istoria locului şi a oamenilor, prin armonia peisajului care îți aduce liniște.

Zonă a interferenţelor culturale, cu un peisaj deosebit de atractiv, GAL Sucevita-Putna este emblematică pentru ospitalitatea oamenilor care poartă un respect aparte locului unde îşi duc traiul, o vatră păstrătoare a unor valori spirituale şi materiale unice prin specificul lor. Leagăn de veche civilizație, unde istoria se împletește cu legenda, păstreaza mărturii ale prezenței omului din cele mai îndepartate vremuri.

Am avut marele noroc să facem parte dintr-un teritoriu plin de istorie, tradiție, cultură, cu peisaje magnifice, cu oameni frumoși, dornici să dezvolte această zonă a Bucovinei, unde încă există locuri nedescoperite, trasee nemarcate, unde încă putem simți satul românesc în toată smerenia sa.

GAL Sucevița - Putna reprezintă una dintre cele mai populare zone din Bucovina deoarece aceasta impresionează prin caracterul său istoric, geografic și turistic, dar și datorită monumentelor de arhitectură cu fresce interioare și exterioare din acest colț de țară, ce au fost trecute în Patrimoniul UNESCO: Biserica *Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul* din Arbore, Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Mănăstirii Humorului, Mănăstirea Sucevița cu hramul Învierea Domnului.

Localitățile cuprinse în microregiunea GAL Sucevița - Putna păstrează până în zilele noastre construcții (cetăți, ctitorii și case domnești ș.a.) din vremea primilor voievozi moldoveni, la Putna, unde în 1871 festivitățile prilejuite de împlinirea a 400 de ani de la zidirea ctitoriei lui Ștefan cel Mare s-au transformat, cu participarea lui Mihai Eminescu, Mihai Slavici, Ciprian Porumbescu și a altor tineri veniți din toate provinciile istorice românești, într-o impunătoare manifestare a conştinţei de neam și de țară a românilor de pretutindeni.

Pe teritoriul Gal Sucevița Putna au loc anual o serie de festivaluri și manifestări cultural-artistice sau religioase, ce promovează tradițiile, credința, spiritualitatea, istoria și cultura românească, unde oameni din toate categoriile sociale lucrează împreună, cu multă dragoste și respect pentru binele comunității, pentru a-și primi cu drag turiștii și pelerinii din țară și din străinătate.

Despre Bucovina, Adrian Păunescu descrie atât de frumos acest pământ în ''Cântec pentru Bucovina'':

„Nu-i nicăierea pe pământ,
Nici omenie mai frumoasă,
Nici ceruri nu-s, nici munți nu sunt,
Ca-n Bucovina mea de-acasă.
Aici și cerul pare-un sat,
Precum în orice sat e cerul,
Aici e, parcă, mai curat
Şi mai puternic adevărul."

Răzeșii

Termenul răzeş înseamnă părtaş la o moşie. Răzeșii erau deținători de întinderi de pământ în comun în cadrul unei familii întinse care își organizau lucrările împărțind pământul în fiecare an între membrii ei, în devălmășie. Fiecare răzeș era proprietarul ereditar al pământului său. Răzeșii trăiau sub forma proprietății parțiare, și nu individuale. Obștiile de răzeși erau rămășițe ale familiei comune, unde cea din urmă era o continuare sau o imitare a comunității familiale slave, a zadrugei. Gospodăria acestei familii era de tip comun, atât prin comunitatea stăpânirii pământului și a altor instrumente de producție, cât și prin comunitatea muncii. Șeful familiei hotăra diviziunea muncii. Familia producea tot ce era necesar membrilor ei: hrană, îmbrăcăminte, locuință, etc. Deoarece totul era comun și se împărțea membrilor familiei după trebuință și după dispoziția șefului familiei, nu putea interveni nici un schimb de produse în interiorul familiei. Pentru că familia producea cele necesare membrilor. Astfel, păşunile şi pădurile erau o proprietate comună şi erau folosite în comun, după norme dictate de organele conducătoare ale comunității[1].

Comuna Arbore

Aspecte geografico-administrative

Prezentare fizico-geografică

Arbore, spațiu înfloritor al tradiției, perimetru al hărniciei și dăruirii însuflețite, izvor de legendă și cântec, comunitatea bucovineană prosperă astăzi, cu oameni vrednici și gospodari de ispravă.

Arbore, nume cu puternice rezonanțe în istorie, nume care amintește de una din cele mai glorioase epoci din zbuciumata istorie a Moldovei și a întregului neam românesc, epoca celui care a

[1] https://ro.wikipedia.org/wiki/Răzeși.

fost supranumit, după faptele sale de arme și de măreție spirituală, Soarele Moldovei și apărătorul creștinătății, Ștefan cel Mare și Sfânt.

Localitatea și-a luat numele de la fostul proprietar Luca Arbure, fiul bătrânului ARBURE, parcălabul cetății Neamțului. Luca, fiul său, a deținut timp de 4 decenii, dregătoria de portar al Sucevei, a cărei Cetate de Scaun, a apărat-o cu succes timp de trei săptămâni în fața asediului polon din 1497. Deținând una dintre cele mai înalte funcții militare ale Moldovei, el a fost unul din principalii boieri ai lui Ștefan cel Mare, un sfetnic de seamă al lui Bogdan al III-lea, mentor și tutore a lui Ștefăniță în timpul minoratului acestuia până ce, în 1523, la Hârlau, a fost omorât de acesta din urmă pentru trădare.

Arbore este o localitate așezată la 14 km sud de orașul Rădăuți, la 7 km de orașul Solca, la 30 km de orașul Gura Humorului și la 38km de municipiul Suceava.

Așezare. Localitatea Arbore este situată în partea de nord-est a județului Suceava, având coordonatele geografice 47 43 45” latitudine nordică și 25 55 30” longitudine estică. Este așezată pe văile și în lugul apelor Solca și Clit, pe versantul sudic al dealului Bobeica și pe versantul nordic al dealului Cajvanei, pe dealul lui Dan și dealul Ederii (în cazul satului Clit). Satul Bodnăreni, sat component al comunei Arbore, este așezat pe valea pârâului Iaslovăț. Suprafaţa administrativă a comunei este de 66,20 kilometri pătrați.

Astăzi, localitatea Arbore include pe lângă Arbore, satul de reședință, încă două așezări: satul Clit cu cătunul Dealul Ederii și satul Bodnăreni.

Pământul arborenilor este divizat în mai multe tarlale cu denumiri foarte vechi care s-au păstrat și astăzi fiind un reper de identificare foarte exact: Lunca Clitului, Dealul Țapului, Cornișor, Poienița, Ruginoasa, Barc, Suvar, Ariniș, Coman, Ginahora, Hrincești, Codreu, Lutărie, Comanda, Pomătul Popii, Duda, Sturzeni, Poiana Lungă, locuri care cuprind câteva hectare fiecare.

Limite: Comuna se învecinează cu oraşele Cajvana, Solca şi cu comunele: Marginea, Suceviţa, Volovăţ, Iaslovăţ, Graniceşti şi Botoşana.

Relief. Apele care scaldă localitatea Arbore sunt: Solca, Saca, Clit, Iaslovăț, Coman, Dumbrăvița, Pârlicuța, acestea traversează satul de la vest la est asigurând apa necesară populației din comună.

Climă. Datorită aşezării sale comuna Arbore, asemeni întregului judeţ Suceava, are o climă temperat-continentală, dar cu o nuanţă ce rezultă din sinteza climatului montan cu climatul de podiş.

Populaţia. Conform recensământului efectuat în 1930, populația comunei Arbore se ridica la 5941 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (87,7%), cu o minoritate de germani (10,26%) și una de evrei (1,81%). Alte persoane s-au declarat: ruteni (12 persoane), cehi\slovaci (1 persoană).

Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (87,0%), dar existau și romano-catolici (7,12%), mozaici (1,81%) și evanghelici\luterani (3,25%). Alte persoane au declarat: baptiști (12 persoane), adventiști (4 persoane), fără religie (36 persoane).

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Arbore se ridică la 6.719 locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 6.758 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (96,74%). Pentru 1,82% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută.[2] Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (79,01%), dar există și minorități de penticostali (15,87%) și greco-catolici (1,71%). Pentru 1,86% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.[3]

Economie

Din cele mai vechi timpuri, îndeletnicirile de bază ale arboreanului au fost munca pămîntului, creșterea animalelor, lucrul la pădure, albinăritul, pentru femei arta cusutului și țesutul la stative (război de țesut). Aceste îndeletniciri s-au conservat, unele dintre ele, amplificându-se odată cu trecerea timpului.

Agricultura. Cultura plantelor de câmp: grâu, cartof, porumb, orz și ovăz a ocupat și ocupă un loc însemnat în viața țăranului din Arbore. În vremuri se mai cultiva și inul, sfecla de zahăr, dar astăzi nu mai sunt aceste culturi. Cu ani în urmă căruțele erau trase de de boi și vaci, cu timpul extinzându-se, creștrea cailor a luat locul boilor și a vacilor la trasul căruțelor. Astăzi, număr cailor și a căruților s-a redus considerabil. Creșterea cailor a devenit o pasiune pantru unele familii, care și-au procurat exemplare superbe de cai de povară din zonele de munte, folosindu-le ocazional la diferite munci agricole sau la munca la pădure. De asemenea, creșterea animalelor: vaci pantru lapte, porci, oi, găini, a devenit o îndeletnicire de bază a arboreanului cu care își procurau alimentele necesare gospodariei. La Arbore, creșterea albinelor era practicată încă de pe timpul hatmanului Luca Arbure, astăzi, mai sunt săteni împătimiți ai acestei meserii.

Munca la pădure cu o vechime de mai bine de 150 ani era practicată de foarte mulți arboreni care dețineau o suprafață de pădure în Solca sub denumirea de „Obștea de pădure Arbore” deținuta de aceștia până în anul 1948, la colectivizare. După anul 1989 acest drept de pădure a fost revendincat, arborenii devenind din nou proprietari.

[2] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011: „Tab. 8. Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, comune”. Institutul Național de Statistică din România. iulie 2013

[3] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011: „Tab.13. Populația stabilă după religie – județe, municipii, orașe, comune”. Institutul Național de Statistică din România. iulie 2013.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Aceste locuri s-au numit, mai întâi, Solca, iar unul dintre pâraiele care străbat comuna Arbore poartă numele de Solca. De-a lungul timpului numele satului a fost schimbat, purtând mai multe denumiri: Arbori, Arbora, până la denumirea de astăzi Arbore, întalnindu-se în documente încă de la începutul veacului al XVI-lea, purtând numele stăpânului moșiei pe care s-a construit biserica (ce-i poartă numele) și în jurul acestui lăcaș de cult mutându-se satul Hrincești (la 3km est), sat dispărut ulterior ca urmare a invaziei popoarelor cotropitoare, păstrandu-se și astăzi denumirea de Hrincești a zonei respective.

Atestarea documentară a localității este de la 15.01.1418 însă pe teritoriul său au fost descoperite urme de conviețuire umană încă din epoca pietrei.

Etape istorice

Istoria satului Arbore este legată, pentru totdeauna, de numele nefericitului Portar de Suceava, Luca Arbure. Cariera militară şi dregătorească a fiului fostului mărunt diac domnesc Ivan Arbure pare să fi început „în 19 zile ale lui octomvrie, joi, leat 7005 (1497), când s-au întors craiul (polonez Albert) de la Suceava şi s-au apucat de cale. Ci nu s-au întors pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era ţara întreagă, spre Codrul Cozminului… Ştefan vodă… au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înţineaze, ca să o poată porni asupra oştii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au intrat după dânşii şi cu doao mii de turci. Şi a patra zi i-au ajuns în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu şi cu ruga Preacistii şi a sfântului marelui mucenic Dimitrie şi lovindu-i de toate părţile şi oborându copacii cei înţinaţi asupra lor, multă oaste leşască au pierit, unii de oşteni, alţii de ţărani, că le coprinsese ca cu o mreajă calea, alţii de copacii cei înţinaţi”[4]. Cel care s-ar fi ocupat de „săciuirea” pădurii pare să fi fost Luca Arbure, care ar fi beneficiat de mari danii din partea Voievodului, pentru că, „dupre aceia, au dat cuvânt Ştefan vodă a toată oastea să să strângă la Hârlău, în zioa lui sfeti Nicolae. Şi aşa s-au adunat cu toţii la Hârlău, într-aceia zi, şi acolo Ştefan Vodă au făcut ospăţ mare tuturor boierilor şi tuturor vitejilor săi şi cu daruri scumpe i-au dăruit pre ei. Şi deci i-au slobozit cine şi pre la casa sa, dându-le cuvânt ca toţi să dea laudă lui Dumnezeu, pentru ce că toate puterile sunt de la Dumnezeu”.[5]

Aflat în plină glorie, iubit de Ştefan cel Mare ca un fiu, dar şi de Bogdan-Vlad, cu care se asemăna în multe privinţe, inclusiv în cea a vârstei, Luca Arbure, proaspăt căsătorit cu cneaghina

[4] Grigore Ureche, *op. cit.*, passim.
[5] *Ibidem*

Iuliana, cumpără, de la „neamul lui cel mai apropiat”, pe linie maternă, „sluga noastră Sima şi sora lui, Nastasia, copiii Stanei, nepoţii lui Cârstea Horaeţ… un sat, anume Solca, jumătatea de jos, şi a cincia parte din jumătatea de sus din acelaşi sat… pentru trei sute cincizeci de zloţi tătăreşti”, iar de la „Ivul şi sora lui, Nastea, copiii lui Mihul, şi verii lor, Fădor, fiul Malei, şi Dragotă şi sora lui, Stana, copiii lui Ivul, toţi nepoţii lui Şandru Gherman… patru părţi din jumătatea de sus a aceluiaşi sat, anume Solca… pentru trei sute şi treizeci de zloţi tătăreşti”[6], urmând să construiască, pe moşia Solca Mică, curţi şi o biserică de piatră, în jurul cărora se va închega un sat nou, numit, după ctitor, Arbure sau Arbore.

După moartea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, când pe tronul Moldovei a urcat tovarăşul tinereţilor lui Luca Arbure, Bogdan, care urma „întru totul pilda domnului, tatăl său, e sfios ca o fată şi e bărbat viteaz, prieten al virtuţilor şi al oamenilor virtuoşi”[7], Portarul Sucevei s-a înţeles bine cu noul domn, dar, în cele din urmă, „Bogdan vodă cel Grozavu, ficiorul lui Ştefan vodă cel Bun, s-au pristăvitu în anii 7025 (1517), aprilie în zile 18, în ceasul cel dintâi al nopţii, în târgu în Huşi, nu cu puţină laudă pentru lucrurile cele vitejăşti ce făcia, că nu în beţii, nici în ospeţe petrecea, ci ca un strejar în toate părţile priveghia, ca să nu să ştirbească ţara ce-i rămăsese de la tată-său. Şi domnindu 12 ani şi 9 luni şi 3 săptămâni, multe lucruri bune au făcut. Şi deci, cu mare cinste l-au îngropat în mănăstire, în Putna”[8].

Şi cu fiul lui Bogdan, Ştefăniţă, ajuns în scaunul domnesc la vârsta de doar 9 anişori, Luca Arbure, care, într-un anume fel, îşi asumase un rol patern, s-a înţeles bine, vreme de vreo cinci ani, purtând, alături de Petrea Cărăbăţ, o parte dintre primele războaie ale tânărului domnitor, dar, începând cu ziua de 23 aprilie 1523, când Cozma Şarpe, postelnicul, fuge în Polonia, bănuielile lui Ştefăniţă, cum că bătrânul Arbure ar unelti să-l înlăture de la domnie, se transformă în certitudini pentru nepotul lui Ştefan cel Mare, şi, drept consecinţă, câteva zile mai târziu, „în cetatea Hârlăului, Ştefan vodă au tăiat pre Arburie hatmanul, pe carile zic să-l fie aflat în viclenie, iară lucrul adevărat nu să ştie. Numai atâta putem cunoaşte că norocul fie unde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut Ştefan vodă pre palmile lui, având atâta credinţă şi în tinereţile lui Ştefan vodă toată ţara otcârmuia, unde mulţi vrăjmaşi i s-au aflat, cu multe cuvinte rele l-au îmbucat în urechile domnu-său. Ci pururea tinerii să pleacă şi cred cuvintele cele rele. Şi acea plată au luat de la dânsul, în loc de dulceaţă, amar, pentru nevoinţa lui cea mare, că nici judecat, nici dovedit, au pierit. De care lucru mulţi înspăimântaţi din lăcuitorii ţării au început a gândi cum vor lua şi ei plată ca şi Arburie, că nu multă vreme după aceia, într-acelaşi an, au tăiat şi pe ficiorii lui Arburie, pre

---

[6] Academia de Ştiinţe Şociale şi Politice, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. III, pp. 477-480
[7] Matteo Muriano, *Călători străini despre ţările române*, vol. I, pag. 149
[8] Grigore Ureche, *op. cit.*, passim.

Toader şi pre Nichita…

În ciuda faptului că urmaşii, pe linie bărbătească, ai lui Luca Arbure sfârşesc sub securea călăului, fetele lui şi ale cneaghinei Iuliana, Sofiiţa, Nastasia, Stanca, Odochia, Maria călugăriţa, Tudosia, Ana Plăcsoaie şi Cheldoaei, scapă cu viaţă, iar moşiile părinteşti le moştenesc, prin urice de folosinţă, încă din vremea lui Petru Rareş, ginerii lui Luca, precum Gavril Trotuşan, mare vistier şi vameş, comisul Plaxia (Praxia, adică Plăieşul), Grigore Udre sau Toader Turcea, păstrându-şi capetele, slujbele domneşti şi averile. Desigur că Ştefăniţă confiscase o parte din moşiile Arbureştilor, aşa cum se întâmpla, de regulă, în cazul „hainirii”, adică al trădării de ţară şi de domn, dar vinovăţia lui Luca, pusă la îndoială şi în acele vremi, şi mai târziu, nu s-a putut solda cu confiscarea brutală şi irevocabilă a moşiilor, toate revenind, datorită Anei, jupâneasa comisului Praxia, în folosinţa familiei, Ana fiind cea care, în aprilie 1523, ceruse lui Ştefăniţă Vodă rămăşiţele pământeşti ale părintelui ei, pe care, obţinându-le, le-a şi înhumat creştineşte, în ctitoria lui de la Solca Mică, biserica Arbure. Cum nu a avut copii, fiind „rudă stearpă”, Ana a cedat o parte din moşii surorilor şi nepoţilor ei, în vremea Movileştilor, iar altele au fost înstrăinate ulterior.

În 20 martie 1589, uricul, scris în slavonă (sârbesc), al lui Ieremie Movilă, face un scurt istoric al satului şi al moşiei („satul Solca la pârâul Solca, cu mori în Solca, şi cu biserică de piatră şi cu case de piatră, şi cu pomete şi cu slatine, şi cu izvoare cu peşti, cu tot venitul”), pe care moştenitorii lui Luca Arbure, „credincioasa Părasca, fiica Odochiei, nepoata lui Luca Arbure, portar de Suceava, şi nepoata Sohiicăi, şi Nastasiei şi Stancăi, şi Maricăi şi a Anei, fiicele panului Luca Arbure, portar de Suceava, jupâneasa panului Grigore Udre, şi fiica ei, Nastasia, nepoata Odochiei, strănepoata panului Luca Arbure, portar de Suceava, jupâneasa lui Toader Turcea, mare vătaf de Suceava”, le schimbă pe Stănileşti-Hotin şi pe „500 ughi roşii înaintea întregului sfat”, satul lui Luca Arbure devenind proprietatea mitropolitului Gheorghe Movilă şi, ulterior, prin danie, proprietatea mănăstirii Suceviţa.

Din 3 octombrie 1614, satul aparţine mănăstirii Solca, din voinţa ctitorului, sângerosul Ştefan Tomşa al II-lea, care începuse şi construise mănăstirea Solca până în 13 martie 1615, când a sfinţit-o, înzestrând-o cu sate şi moşii încă din 3 octombrie 1614, după ce au „pierit în hiclenie” Vasile Stroici şi „alţi pribegi” care „s-au sculat… asupra domniei mele”.

În anii 1776 – 1787, în satul Arbore, fiind, pentru acele vremuri, un sat mare şi important, vin şi se aşează familii de colonişti germani, formând o colonie de etnici germani, veniţi din Renania, Bavaria şi Baden-Württemberg, numită Deutsch-Arbora şi compusă din 40 de familii, cuprinzând 141 de adulţi şi 44 de minori. La fel ca fiecare comunitate germană din Bucovina, coloniştii au primit gratuit seminţe, inclusiv mazăre, şi unelte agricole.

Monumentul eroilor Arbore

În destinul său bucovinean, în perioada ocupației austro-ungare (1775-1918), comuna Arbore a participat, prin jertfă de sânge, la toate campaniile militare ale imperiului habsburgic. Numai în timpul Primului Război Mondial, pe câmpul de luptă au căzut 213 eroi, ale căror nume sunt trecute pe monumental eroilor din centrul comunei.

În 1908, conform Dicţionarului lui Grigorovitza, „Arbora (româneşte Arbore), comună rurală, districtul Gura-Humora, aşezată pe ambele părţi ale pârâului Solca, la confluenţa sa cu pârâul Clitulul. Suprafaţa: 41.17 km p.; populaţia: 2.896 locuitori, dintre care trei părţi români, restul germani şi israeliţi; religia gr. or. pentru majoritate, rom. cat., evanghelică şi mosaică pentru rest. Se compune din vatra satului, cu 4.731 locuitori, şi din cătunul Bodnăreni. Este legată cu comunele din vecinătate, Burla, Iazlovăţul şi Botuşna, prin drumuri districtuale; cu Solca, printr-un drum principal; iar cu Clitul, printr-unul comunal. Are un oficiu poştal, o şcoală populară românească cu 4 clase, înfiinţata la 1844, şi una par-ticulară evanghelică, cu o clasă, în-fiinţată mai târziu; o biserică parohială, cu hramul „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul", zidită din piatră, la 1502, de Luca Arbore, pârcălabul Su-cevei. Poporul crede că, sub zidul bisericii, care e gros de 2 metri, s-ar fi ascunzând subterane cu comori. Are o casă de economie românească şi alta germană, apoi un ferăstrău (gater – n. n.) şi mai multe mori. Localitatea purta, odată, numele de Solca de Jos, fiindcă ţinea de teritoriul comunei Solca, care teritoriu a fost cumpărat, la 1492, de pârcălabul Arbore. După

Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul" Arbore

moartea acestuia (decapitat fiind la 1523), s-a înfiinţat, pe acest teritoriu, satul Ar-bora, pomenit, pentru prima dată, la 1576. La 1598, satul a trecut în proprietatea Mitropolitului Sucevei, Gh. Moghilă, care l-a dăruit, în acelaşi an, mănăstirii Suceviţa. La ocuparea Bucovinei, s-au stabilit aci multe familii româneşti din Transilvania; iar la anul 1787, au fost aduşi şi colonişti germani. Populaţia se ocupă, în general, cu agricultura şi cu prăsila de vite; sărăcimea trece, peste vară, în România, la munca cîmpului. Comuna posedă 2.950 hectare pământ arabil, 315 hectare fâneţe, 40 hectare grădini, 849 hectare izlaz, 437 hectare pădure. Se găsesc 340 cai, 2.317 vite cornute, 1.880 oi, 2.646 porci, 240 stupi de albine"[9].

În anul 1909: „Arborea, satul Hatmanului Arbore, cu o populaţiune de 5.657 locuitori, dintre care 4.581 români, 670 nemţi, 363 evrei 13 ruteni"[10].

În 1924, ctitorul bisericii şi a satului, Luca Arbure, „s-a serbat, cu toată evlavia şi toate onorurile", pentru prima dată, în 17 august 1924, când s-au comemorat 400 de ani de la moartea lui Luca Arbure. „Încă de dimineaţă, a început a se scurge pe drumurile şi potecile ce înconjoară frumosul sat, care poartă numele fericitului său întemeietor, mulţime de popor şi intelectuali din împrejurime… După sosirea domnului Ministru Ion Nistor, iniţiatorul acestei serbări… s-a oficiat prohodul pentru odihna şi liniştea sufletului lui Luca Arbore de către IPSS Ipolit, Episcopul Rădăuţilor, şi înaltul cler ce-l înconjura, în asistenţa înalţilor demnitari civili şi militari şi a tot ce Bucovina are mai de seamă"[11].

În 1 octombrie 1925, se înfiinţa în comuna Arbore, printr-o decizie a judecătoriei Solca, „o societate cooperativă de producţie forestieră cu numele Zimbrul Moldovei", scopul declarat al societăţii (să vedeţi ce demagogii urmează) fiind „de a lua păduri în exploatare sau în plină proprietate, de a înfiinţa ateliere şi fabrici pentru lucrarea lemnului şi a deschide depozite de desfacere a produselor lemnoase, pentru ca, pe deoparte, membrii să poată găsi de muncă în condiţiuni mai bune şi să poată desface pe piaţă produse cât mai ieftine, combătând specula, intermediarii şi câştigul fără muncă, iar pe de altă parte, printr-o exploatare raţională a pădurilor, să contribuie la conservarea şi mărirea avuţiei naţionale"[12].

Un greu tribut de sânge au plătit arborenii și în al doilea război mondial, când urmat destinul României și 132 de flăcăi s-au jertfit pentru țară.

---

[9] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, pp. 2-3.
[10] „Viaţa Românească", Anul IV, vol. 13, 6 iunie 1909, pp. 454-460.
[11] Calendarul „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, 1925, pag. 127.
[12] *Monitorul oficial al României*, nr. 17, 22 ianuarie 1926, p. 832.

Contribuții etnografice

Având o bogată zestre de etnografie şi folclor, comuna Arbore a iniţiat acum mai bine de 16 ani Festivalul folcloric „Floare de salcâm”, care se desfăşoară în prima duminică a lunii iunie, atunci când salcâmul este înflorit. Un alt eveniment cu tradiţie în comuna este Hramul Bisericii "Luca Arbore" la sfârşitul lunii august. La aceste evenimente o parte din locuitori comunei vin îmbracați în straie nationale, care la femei este compus din cămașă, catrință, poale, frânghie și brâu iar in picioare purtau opinci, înlocuite în zilele de astăzi cu pantofi. Fetele de odinioară nu purtau tulpan pe cap, ci numai atunci când mergea la biserică. Bărbații poartă ițari, cămață, brâu lat, opinci în picioare înlocuite cu cizme și pantofi. Costumul este completat cu budinta și iarna cu cojoc. Pe cap bărbații poartă căciulă de miel neagră sau brumărie. De-a lugul timpului portul național vechi a suferit modificări, având acum cusături cu margele cu diferite motive florale.

Aspecte de toponimie. Marea vechime a localității Arbore a dus la concluzia că unele toponime ce se găsesc în cuprinsul ei sunt foarte vechi, iar altele pot fi și de dată mai recentă. Aceste toponime au fost impuse de cei cu care s-a venit în contact după cum unele pot fi mai vechi, chiar dincolo de 1000 de ani și ne duc cu gaândul la cumanii năvălitor (podul Comanului). Unul din cele mai vechi toponime este cel care denumește localitatea, întâlnindu-se de la începutul sec. al XVI-lea, purtând numele stăpânului moșiei pe care s-a construit biserica ce-i poartă numele. Dealurile din jurul comunei, ca și cele din interiorul ei, în cea mai mare parte, poartă denumiri vechi, unele dintre ele chiar dinainte de întemeierea comunei, cum ar fi: Dealul Buhoaiei, Cornișorul, Arinișul, Dealul Lupului, Dâmbul Morii, Dealul cu Nuci. Pădurea se întinde în cuprinsul comunei, sau pe lângă ea având denumiri: Bliderița, Bahna, Cărbunărie, Slatina Mare, Dealul Lupului, Tocari, Comanda, Bahna. În interiorul satului sunt suprafețe de teren neproductive (toloci) care au denumirile: Pe Cipornița, La Motan, Pe Deal.

Casele vechi bătrânești încă mai păstrează tradiționalele aspect cu acoperișuri din patru table acoperite cu draniță, cu bramă la poartă la intrare, în curte cu stâlpi încrustați cu diferite forme geometrice și florale lucrate cu dalta, ori cu fierul înroșit în foc. Gospodaria veche avea alaturi de casă şura cu grajdiul unde se țineau animalele, și se depozitau furajele pe timp de iarnă.

În comuna Arbore la începutul veacului au fost numeroase mori (aproximativ 30) care foloseau forța apei, între cele două războie mondiale documentele consemnază prezența a 15 mori de apă care cu timpul au dispărut. Morile datează încă de pe vremea hatmanului Luca Arbure.

De asemenea, pe teritoriul localității au fost și încă funcționează gatere pentru cherestea. O activitate meşteşugărească, cojocaritul, care a avut o activitate intensă în trecut a disparut în

momentul de faţă. Din numeroasele fierrii care au funcționat în Arbore, în prezent doar una mai este în activitate.

Dintre îndeletnicirele vechi care au dispărut se numără și oloitul, procesul tehnologic de fabricare a uleiului care folosea ca materie primă semințele de floarea soarelui și de bostan. Procesul de fabriație era simplu: mai întâi semințele trebuiau uscate, apoi urma presarea lor, care se făcea în instalații artizanale. În Arbore erau cunoscute trei oloinițe: la Ivaşcă, la Liurcă și la Cauş.

La Arbore s-au născut: autorul de manuale şcolare Gherasim BULIGA (12 iulie 1849), personajul unic al satului românesc, autorul cărții „Cronica de la Arbore" (1971), Toader HRIB (22 iunie1897), conferenţiarul universitar Octavian D. MUNTEANU (16 decembrie 1905), doctorul în ştiinţe Aurel MUNTEANU (14 august 1908), pictorul naiv Gheorghe COTLEŢ (13 octombrie 1932), poetul de limbă ucraineană Stelian GRUIA (16 aprilie 1933) şi graficianul Teodor HRIB (1 ianuarie 1946).

Aspecte de mitologie locală

La curțile de piatră ale lui Luca Arbure, după uciderea acestuia, a fost înlocuită stema heraldică a familiei și pusă stema Moldovei, bourul, care atestă o proprietate domnească. Din ruinele caselor, o parte din piatră a fost utilizată, în 1860, la zidirea actualei clopotnițe, când piatra cu bourul Moldoveia fost zidită deasupra porții de ieșire din curtea bisericii.

Între biserică și curțile de piatră aflate în imedata apropiere ar fi existat un tunel, cu o ramură spre sud-est cu ieșirea într-o fântână, iar altul, spre sud-vest și apoi, pe sub pârâul Solca, s-ar continua pe dealul care și astîzi poartă numele de Dealul Portarului.

Biserica Arbore este o biserică ortodoxă construită în anul 1502 de hatmanul Luca Arbore, în ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare. Ea se remarcă prin pictura murală exterioară și poartă hramul Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, sărbătorit în fiecare an la data de 29 august. Biserica este declarată monument istoric UNESCO din anul 1993, pentru vechimea sa şi pentru frumoasele picturi exterioare şi interioare. Din anul 2015, ansamblul bisericii Arbore a fost inclus pe Lista monumentelor istorice din județul Suceava, fiind format din două obiective: Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul" - datând din 1502 și Turnul clopotniță - datând din 1867. Prin originalitatea unor elemente arhitectonice și prin bogatul veşmânt de picture care o îmbogățeşte, ctitoria lui Luca arbure prezintă un interes deosebit pentru cunoașterea artei moldovenești din vremea lui Ştefan cel Mare și Petru Rareș. Armonioasă și nobilă ca însăși natura și întraga artă a meleagurilor bucovinene, biserica Arbore oferă o imagine a virtuților eclezistice, artistice și peisagistice ale Bucovinei, mărturie de netăgăduit a virtuților creatoare ale poporului roman.

În anul 1523, din ordinul lui Ştefăniță Vodă, ctitorul Luca Arbore, a fost ucis, mormântul

acestuia aflându-se în pronaosul mănăstirii. În 1541, la initiațiva Anei, sora ctitorului, biserica capătă o nouă înfățișare, fiind pictată atât la exterior, cât și la interior. Tablourile, deosebit de frumoase, înfățișează deopotrivă portrete ale familiei ctitorului, dar și ale mai multor sfinți.

Mănăstirea a fost înzestrată cu obiecte valoroase de cult și scrieri religioase, datorate ctitorului Luca Arbore, cea mai cunoscută fiind icoana pe lemn în care este înfățișată scena Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezatorul. Mănăstirea a fost inclusă în Patrimoniul Național UNESCO, în anul 1993.

În prezent, în satul Arbore mai funcționează alte două biserici, una dintre ele fiind biserica ,,Sf. Treime" contruită în anul 1912.

Biserica ,,Sf. Treime" Arbore

Nemţii aşezaţi aici erau parte catolici din Boemia şi parte protestanţi din Bavaria. Iniţial, numărul lor a fost mai mic, dar până la sfârşitul secolului al XIX-lea a ajuns la aproximativ 400 de oameni. „Comunitatea nemţească era destul de importantă, aşa că la începutul secolului XX s-au construit bisericile de piatră pentru confesiunea romano-catolică şi evanghelică: Biserica romano-catolică în 1902 şi Biserica evanghelică luterană în anul 1912. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi ulterior comunitatea germană a părăsit satul aproape în totalitate"

Comuna Brodina

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico - geografică

Aşezare. Din punct de vedere al contextului geografic, teritoriul comunei Brodina este localizată în partea de nord a județului Suceava, fiind delimitată la nord de frontiera cu Ucraina. Suprafaţa administrativă este de 192,05 kilometri pătraţi.

Limite. În nord-vest se învecinează cu comună Ulma, la sud-vest cu Izvoarele Sucevei, la sud cu Moldovița, în sud-est cu Putna și la est cu Strajă. Față de Municipiul Suceava se află la o distanță de aproximativ 90 km, legătura cu acesta putându-se face prin localitățile Vicovu de Sus, Frătăuții Noi și Bilca, prin drumul european E 85 şi drumurile județene DJ 209 şi DJ 178 C, dar şi prin localitățile Gălănești și Vicovu de Jos, prin DJ 209 E și DJ 209 G.

În prezent, comuna cuprinde următoarele sate : Brodina, Fălcău, Sadău, Brodina de Jos, Cununschi, Dubiusca, Ehreşte, Zalomestra, Paltin şi Norocu. Cel mai vechi sat al comunei Brodina este satul Sadău.

Relief. Relieful acestui teritoriu se suprapune pe versanţii râului Suceava şi a paralelelor afluente care fac parte din masivul Obcinei Brodina la sud şi Obcina Lungu la nord, cu altitudini de 1336 m în vârful Arşiţa şi de la 1380 m în Vf. Lungu. Altitudinea localităţii este cuprinsă între 750 şi 1100 m, altitudinea medie fiind de 950–1000 m. Comună Brodina se află în apropierea Carpaţilor Orientali având un relief caracteristic zonelor muntoase şi altitudini predominante de 750 – 1.000 de metri.

Hidrografie. Comună Brodina se afla pe malul râului Suceava în care se varsă afluenţii pârâul Brodina, Fălcău şi pârâul Sadău. Râul Suceava provoacă uneori inundații (în 2008 - cantitatea de apă a fost de 1000 de ori mai mare decât cea normală, producând ravagii caselor de pe malurile râului)

Clima. Comună Brodina are o climă spcifică zonei de munte, cu temperaturi medii anuale cuprinse între 4 şi 6 grade. Cantitatea de precipitaţii variază în cursul anului între 700-1000mm, înregistrandu-se variaţii mari de la o lună la alta şi de la un an la altul. Bruma cade destul de timpuriu, iar îngheţul se produce în octombrie. Dezgheţul are loc la sfârşitul lunii aprilie. Predomină frecvent vanturile de vest 41% şi de est 9,5% cu o viteză medie de 2-3 m/s.

Vegetaţie. Vegetația este dominată de conifere (brad, molid), se mai întâlneşte lariţa , ienupărul, arbuşti cum ar fi zmeur , agriş, afin.

Fauna. Cerb, iepure , lupul cenuşiu, ursul brun, vulpe.

Populaţie. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Brodina se ridică

la 3.320 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 3.661 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (90,36%), cu o minoritate de ucraineni (7,5%). Pentru 1,51% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (78,22%), dar există și minorități de penticostali (18,64%) și romano-catolici (1,08%). Pentru 1,57% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Conform recensământului efectuat în 1930, comună Brodina se ridica la 1896 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau huțuli (31,55%), cu o minoritate de germani (26,15%), una de evrei (12,2%), una de ruteni (8,45%), una de polonezi (3,1%) și una de români (17,65%). Alte persoane s-au declarat : armeni (1 persoană), maghiari (2 persoane), ruși (5 persoane) și cehi\slovaci (4 persoane). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (53,35%), dar existau și romano-catolici (25,45%), mozaici (12,2%), evanghelici\luterani (3,45%) și greco-catolici (5,55%).

Economie

Economia comnei Brodina se caracterizează prin dezvoltarea sectorului zootehnic, sectorul industrial, sectorul silvic şi sectorul turistic.

Suprafaţa agricolă este ocupată în cea mai mare parte de fâneţe 50 %, păşuni 44,1% şi suprafeţe arabile 5,7%, livezi 0,2%.

În sectorul zootehnic locuitorii comunei se ocupă cu creșterea oilor, vitelor și cailor.

În comună îşi desfăşoară activitatea o serie de societăți comerciale mici, în diferite sectoare economice. Aici putem menționa: magazinele, brutăria, moară, farmaciile, pensiunile, auto-service-urile, firmele de transport, s.a. Aici activează şi două Ocoale Silvice, Fabrica Fălcău.

Fabrica Fălcău, cândva cel mai important agent economic, care producea aproximativ 7% din cheresteaua României, la care erau angajați circa 700 de muncitori, seamănă cu o epavă, în care mai lucrează cam 40 de oameni.

Nu trebuie uitată Herghelia, punct turistic important. Putem adăuga faptul că a fost cumpărată de un pictor român, originar din România, care locuieşte în Franța, căsătorit cu Dora Stănescu, văduva poetului Nichita Stănescu (Dorei îi place să boteze frumoșii cai din rasa Lipiţan).

Turism. Comuna Brodina cu satul Falau se înscriere în lista monumentelor istorice la capitolul ``Ansambluri Urbanistice`` prin existenţa unui grup de locuinţe seoniere de la sfârşitul secolului XIX.

Pe plan local aceste constrctii se numesc ”bordee”, au funcţie sezonieră şi se găsesc pe dealul din preajma pârâului Ciumârnar.

Comună Brodina este compusă în fapt din cătune care s-au dezvoltat în funcţie de proprietatea pe care locuitorii au avut-o asupra terenului. Populaţia de aici este predominant huţulă, a cărei origine este încă discutată, ei fiind cei care au populat primele poieni, pentru a duce un trai mai bun în obcinele Bucovinei.

Astăzi se mai păstrează unele case cu aspect tradiţional, construite în patru ape, dar şi case după modelul german, doar în două ape. Prelucrarea lemnului rămâne ocupaţia de bază a acestor locuitori, lucru care se observă şi din stema comunei care are acest simbol în ea. Din această zonă nu lipsesc nici dansurile populare, cel mai cunoscut, fiind Huţulca din Brodina.

Casă veche Brodina

Brodina este una din comunele renumite pentru încondeiatul ouălor (împistrit). Aici aproape la fiecare casă este o femeie care trudeşte cu răbdare creând, încetul cu încetul, micile opere de artă. Femeile din Brodina au ajuns să încondeieze ouă nu numai în postul Paştelui, ele desfăşurându-şi migăloasa activitate mai ales iarna.

Oul, reprezentare a fertilităţii şi a vieţii în simbolistica universală, capătă în perioada Sfintei Sărbători de Paşti cu totul alte conotaţii, în special de natură religioasă. Primele ouă au fost înroşite cu aproape 2000 de ani în urmă, de sângele lui Iisus, cel care a fost răstignit pentru mântuirea oamenilor. Sacrificiul sau a rămas pentru veşnicie consemnat în această tradiţie păstrată cu sfinţenie în casa oricărui bun creştin. În semn de preţuire a jertfei Mântuitorului, femeile din Bucovina au devenit adevărate artiste, trudind ore întregi la realizarea unui ou încondeiat, în care se regăsesc pe lângă simbolurile religioase şi cele care dau speranţă pentru o viaţă mai bună. Arta practicată de aceste truditoare este recunoscută, în prezent, nu numai la noi, multe dintre ele făcând

în perioada premergătoare Sfintei Sărbători a Paştelui demonstrații de încondeiere a ouălelor, femeile participând la numeroase târguri naţionale şi internaţionale. Inventivitatea artistelor s-a dovedit a fi fără limite, fiecare sat bucovinean având propria tehnica de încondeiere.

Comuna are o zonă importantă împădurită însă uneori drumurile rele împiedică însă venirea turiștilor în niște locuri care seamănă cu un paradis montan. Păstrăvăria de la kilometrul 12, situată în inima pădurilor, este un punct de atracție pentru oricine.

Evoluţia istorică

Primele atestări documentare

Comună Brodina face parte din arealul Obcinilor Bucovinei. Cercetările arheologice şi descoperirile făcute de-a lungul timpului au scos la lumina vestigii arheologice ale existenței omului din epocile paleolitic şi neolitic legate nu de aşezări permanente ci temporare, sezoniere legate de activitatea de vânătoare a omului preistoric.

Cercetările arheologice a demonstrat că zona montană a acestor locuri a început să fie locuită în Evul Mediu. Nu se cunoaşte, totuşi, momentul de debut a habitatului medieval, etapele, dinamica locuirii în primele veacuri medievale. Se apreciza ca începerea locuirii în zona Brodinei şi împrejurimi s-a făcut odată cu curentul migrator din Transilvania spre Carpaţi, care a precedat aşa numitul ``descalecat`` al Moldovei. Se apreciază ca primele aşezări durabile au luat fiinţă în secolul XIV, pornindu-se iniţial de forme simple de aşezări de tipul gospodăriilor dispersate sau a sălaşelor, dar mai ales tipul de locuinţe sezoniere ale celor care foloseau fâneţurile montane, toate arealul altitudinal, unde se vor stabilii mai târziu huţulii (huţani). Începând cu veacul al XVI aceasta populaţie pasnic a început să fie tot mai intens asimilata etnic.

Emigrarea huţulilor în Bucovina a cunoscut o evoluţie paralelă cu cea a rutenilor la sud de Ceremus.

Numele comunei „Brodina" apare pentru prima dată în 1908, când s-a constituit sub această denumire. El vine de la cuvântul slavon „Brod" care înseamnă văd sau loc de trecere „cu piciorul" a unui râu.

Poziţia geografică a comunei a favorizat aşezarea locuitorilor, a păstorilor pe aceste locuri încă din cele mai vechi timpuri. Dimitrie Cantemir, în lucrarea *„Descripţio Moldaviae",* vorbeşte de existenţa unor „ţări" formate din triburi tracice, carpii.

În sec. al XIV-lea, voievodul maramureşean Bogdan s-a sprijinit la venirea lui în Moldova pe locuitorii de aici. Mai târziu, acest teritoriu a făcut parte din domeniul bisericesc al mănăstirii Putna, unde există lucrarea *„Topografie der Bukowina"* (1774-1785), în care se atestă existenţa în satul Sadău a 120 de familii.

Biserica din lemn Brodina

În lucrarea *„Problemă bisericească în Bucovina”,* din anul 1775, se aminteşte de faptul că unii locuitorii din Galiţia, nemaiputând suporta jugul austriac, au părăsit ţara, aşezându-se alături de populaţia română din nordul Obcinelor, aceştia purtând numele de huţuli şi întemeindu-şi primele locuinţe, pe cele mai înalte poieni şi ascunse văi.

Primul sat „Sadău”, a cărui denumire înseamnă „grădină”, este explicat prin apariţia în acest sat a primei grădini, unde au fost cultivaţi primii pomi fructiferi, de unul din cei mai vechi locuitori, pe nume Hudema Vasile.

Celelalte aşezări au luat fiinţă prin migraţia populaţiei din împrejurimi. Satul Fălcău este legat de migraţia locuitorilor din comună Strajă, care constituia forţa de muncă de bază pentru fabrica de cherestea înfiinţată în anul 1870, ca și pentru ferăstraiele din Fălcău și gura Brodinei.

O altă provenienţă a locuitorilor este ca urmare a reformei agrare înfăptuită după cel de-al II-lea Război Mondial, când văduvele din comună Straja şi invalizii de război, au primit aici pământ.

Cele mai vechi familii din comună Brodina sunt: Hudema, Tega, Curaciuc, Ihantiuc, Hlodec, Haleţa, Buceac.

Brodina azi

Comună Brodina, situată pe râul Suceava, este formată din mai multe sate: Brodina, Fălcău, Sadău, Brodina de Jos, Cununschi, Dubiusca, Ehreşte, Zalomestra, Paltin şi Norocu răspândite în Obcinile Bucovinei. Acestea reprezintă în fapt cătune care s-au dezvoltat în funcţie de proprietatea pe care locuitorii au avut-o asupra terenului. Ea se învecinează cu comunele Ulma,

Strajă, Izvoarele Sucevei marcând graniţa cu Ucraina. Populaţia de aici este predominant huţulă, a cărei origine este încă discutată, ei fiind cei care au populat primele poieni, pentru a duce un trai mai bun în obcinele Bucovinei.

În Brodina, mirificul tarâm dintre păduri, trăiesc de sute de ani huțulii oameni imprevizibili și adânci ca pădurile în preajma cărora și-au așezat casele, gospodari și primitori, frumoşi și mândri ca și straiele pe care le poartă. Aici firescul și naturalul se împletesc dând naștere unei armonii desăvârşite. În satul de munte Brodina, în care jarul luminează şi încălzeşte casa, unde se spun povești și se-nfiripă doine și balade, nu există femeie, gospodină care să nu ştie să țească la război, să toarcă, să împletească, să croșeteze sau să coase. Dintr-o mană de mărgele, o gospodină crează o grădină cu flori pe o ie.

Nu există alt loc în Bucovina în care limbă vorbită, meşteşugurile și portul să se fi transmis atât de curat până în zilele noastre. La şezătorile din sat, fuioarele se torc pe ritmuri de huțulcă și de frumoasele cântece huțănești, cântate cu o dragoste specială de femeile huțule. Doinele, baladele, cântecele de dragoste sau de dor, de nuntă sau de cătănie reprezintă şi în vremurile noastre, aceeași linişte şi bucurie, pe care o reprezentau și în vremurile de altădată. Aici, tradițiile, meşteşugurile, portul popular și cântecul ocupă un loc special în sufletul orcărui om.

În prezent, această localitate, deși dispune de un cadru natural desprins din povești și o infrastructură îmbunătățită în ultimii ani, se încăpățânează să nu se avânte grozav de mult pe drumul emancipării. E drept că discreția este specifică oamenilor de la munte, dar puțină promovare în industria turismului nu ar strica, având în vedere potențialul localității, după cum nu ar strica ca autoritățile locale să manifeste un interes mai ridicat în a-și promova comună, folosindu-se de mijloacele de informare moderne, la care au acces fără a cheltui bani publici. Spun asta pentru că se găsesc foarte puține informații despre comună Brodina atât în mediul online, cât și în literatura de specialitate. E păcat că asemenea localități, cu un farmec special, nu sunt cunoscute mai bine la nivel național.

Brodina și localitățile care alcătuiesc această comună, sunt niște sate în care se vede cu ochiul liber spiritul gospodăresc al bucovineanului. Sunt sate frumoase, curate, cu case trainice și gospodării cuprinzătoare. Școlile sunt moderne, drumurile îngrijite, peisajele superbe, oamenii primitori. Trebuie doar puțină bunăvoință administrativă ca să se transforme această zonă într-o atracție turistică de primă importanță a județului.

Etape istorice

În sec. al XIV-lea, voievodul maramureşean Bogdan, s-a sprijinit la venirea lui în Moldova pe locuitorii de aici. Mai târziu, acest teritoriu a făcut parte din domeniul bisericesc al mănăstirii

Putna , unde există lucrarea „Topografie der Bukowina” (1774-1785), în care se atestă existenţa în satul Sadău, a 120 de familii.

În lucrarea “Problema bisericeacă în Bucovina” din anul 1775, se aminteşte de faptul că unii locuitorii din Galiţia, nemaiputând suporta jugul austriac, au părăsit ţara, aşezându-se alături de populaţia româna din nordul Obcinelor, aceştia poartă numele de huţuli şi şi-au întemeiat primele locuinţe, pe cele mai înalte poieni şi ascunse văi.

Primul sat „Sadău” a cărui denumire înseamnă „grădină”, este explicat prin apariţia în acest sat a primei grădini ,unde au fost cultivaţi primii pomi fructiferi, de unul din cei mai vechi locuitori – pe nume Hudema Vasile.

Celelalte aşezări ca: Brodina de Jos, Brodina şi Fălcău, au luat fiinţă prin migraţia populaţie din împrejurimi. Satul Fălcău este legat de migraţia locuitorilor din comună Straja – care constituia forţa de muncă de bază, pentru fabrica de cherestea înfiinţată în anul 1870, ca şi pentru ferăstraiele din Fălcău şi gura Brodinei.

O altă provenienţă a locuitorilor , este ca urmare a reformei agrare înfăptuită după cel de al II-lea război mondial, când văduvele din comună Straja ca şi invalizii de război, au primit aici pământ.[13]

Contribuţii etnografice

Aspecte de toponimie populară

Numele de locuri reflectă puterea de creație a locuitorilor români rămași anonimi și dovezi despre populația autohtonă sau despre grupurile etnice care, în perioada habsburgică și nu numai, au fost aduse pentru a coloniza intens teritoriul Bucovinei. Astfel, s-au păstrat unele toponime de origine germană și, în cea mai mare parte, toponimele de origine huțulă, datorate faptului că, spre deosebire de populația germană care a părăsit aceste locuri, populațiile huțule au rămas aici, au coabitat și coabitează pașnic și în bună înțelegere cu românii autohtoni ai acestor locuri. În acest context, cercetarea evidențiază unele fapte extralingvistice, cum ar fi acela prin care toponimele arată și formarea sau dispariția lor, indică implicit formarea unui sat sau cătun, ori păstrează amintirea acestor fapte economice, sociale și istorice. Fiecare toponim reliefează nu numai statornicia bucovinenilor pe aceste meleaguri, păstrându-și zestrea de limbă moștenită de la străbuni, dar și portul, obiceiurile și tradițiile, care pot fi considerate ca aparținând patrimoniului nostru național.

În Brodina trăiesc de sute de ani huțulii oameni imprevizibili și adânci ca pădurile în preajma cărora și-au așezat casele, gospodari și primitori, frumoși și mândri ca și straiele pe care le

[13] *Fragment din lucrarea de licenţă a doamnei profesoare Maximiuc Elena.*

poartă. Aici firescul și naturalul se împletesc dând naștere unei armonii desăvârșite. În satul de munte Brodina, în care jarul luminează și încălzeşte casa, unde se spun povești și se-nfiripă doine și balade, nu există femeie, gospodină care să nu ştie să țeasă la război, să toarcă, să împletească, să croșeteze sau să coase. Dintr-o mană de mărgele, o gospodină crează o grădină cu flori pe o ie.

Nu există alt loc în Bucovina în care limbă vorbită, meşteşugurile și portul să se fi transmis atât de curat până în zilele noastre. La şezătorile din sat, fuioarele se torc pe ritmuri de huțulcă și de frumoasele cântece huțănești, cântate cu o dragoste specială de femeile huțule. Doinele, baladele, cântecele de dragoste sau de dor, de nuntă sau de cătănie reprezintă şi în vremurile noastre, aceeași linişte şi bucurie, pe care o reprezentau și în vremurile de altădată. Aici, tradițiile, meşteşugurile, portul popular și cântecul ocupă un loc special în sufletul orcărui om.

Aspecte de mitologie locală

Partizanii din Brodina, o pagină inedită a istoriei locale. Bucovina a fost prima zonă din România în care rezistența armată anticomunistă s-a manifestat încă din primăvara anului 1944, când trupele sovietice au ocupat o parte a acestui teritoriu. Spre sfârșitul anilor 40 fenomenul a reapărut în contextul întețirii persecuțiilor pe motive politice, sociale și economice la adresa celor indezirabili pentru regimul de obediență moscovită. Pentru a scăpa de arestare, unii localnici s-au refugiat în păduri și munți, iar o parte s-au reunit în grupuri de partizani.

Grupul Silvestru Harsmei a fost identificat în cursul lunii iulie 1949 cu ajutorul informatorilor, fiind cunoscuţi unii dintre complici. Partizanii foloseau terenul muntos şi împădurit al comunelor Brodina, Ulma şi Nisipitu, întrucât acesta permitea trecerile peste frontieră, de unde aduceau armament şi muniţii, fără a putea fi prinşi de grănicerii români sau sovietici. În vederea prevenirii trecerii peste frontieră, grănicerii şi miliţienii şi-au intensificat patrulările în zonă. Concomitent, pentru capturarea lor au fost trimise în munţi câteva echipe speciale formate din miliţieni.

Partizanii dispuneau în 1949 de următorul armament : o puşcă-mitralieră germană, două pistoale mitralieră germane, două arme ZB, pistoale mici, grenade, şeful dispunând şi de un binoclu. Fiind mulţi, membrii grupului se bazau pe multă forţă, iniţiind acţiuni mari, vizând dezarmarea pichetelor de grăniceri, pentru a face rost de armament, şi urmărind recrutarea de noi membri. Când se deplasau prin pădure erau aranjaţi într-o formaţie de tip triunghi, cu liderul în frunte, care soma pe oricine le ieşea în cale, toţi ceilalţi membri stând cu armele pregătite pentru a interveni. Ulterior avea să se descopere că membrii grupului nu acţionau toţi împreună, ci în echipe de 4-5 oameni.

La 23 iunie 1949, grupul a atacat postul de grăniceri Sadău, comună Brodina, din două părţi, deschizând foc de armă automată şi puşti ZB asupra celor din pichet, tăind şi firul telefonic.

Atacul frontal şi retragerea partizanilor reliefa, totuşi, că nu erau prea bine organizaţi. Un alt atac s-a produs la 23 august 1949 asupra magazinului Sovromlemn Fălcău, situat la 14 km de comună Brodina, de unde au ridicat diferite cantităţi de stofă şi încălţăminte. De asemenea, în vara anului 1949 membrii acestui grup au trecut de mai multe ori graniţa în Uniunea Sovietică, iar după ce dădeau anumite lovituri acolo se întorceau în România cu capturile, inclusiv armamentul.

Acest grup manifesta în 1949 un interes major faţă de aspectele politice interne sau internaţionale: când urma să înceapă războiul între lumea liberă şi lagărul sovietic, starea de spirit a populaţiei, reacţia acesteia faţă de legile guvernului comunist al României. Grupul acţiona în 1949 în munţii şi pădurile din comunele Brodina, Ulma, Nisipitu, cătunele Dubinschi, Cununschi, Eriste din judeţul Rădăuţi, şi în Argel, Cârlibaba, Vatra Moldoviţei şi Izvoarele Sucevei din judeţul Câmpulung. Nu obişnuiau să stea în comune prea mult timp, ci se adăposteau în regiunea amintită, unde erau păduri foarte dese şi întunecoase. Localităţile menţionate erau formate din cătune dispuse pe culmile montane, perimetrul fiind de 30 km în lungime şi 22 în lăţime, adică aproximativ 650 de km2. Populaţia de aici era în totalitate constituită din ucraineni, cu simpatie pentru mişcarea naţionalistă a lui Stepan Bandera, ostilă regimului comunist de la Bucureşti, dar şi Uniunii Sovietice, favorizându-i pe rebeli. Locuitorii erau suspicioşi faţă de străini, refuzând să stea de vorbă cu cei care nu le cunoşteau limba. Existau informaţii că grupul intenţiona să petreacă iarna 1949-1950 în Muntele Bendereu, situat la nord-vest de comună Argel, judeţul Câmpulung, cu numeroase prăpastii, unde şi-ar fi construit colibe. Miliţia judeţeană Rădăuţi a trimis în zonă trei echipe de miliţieni care cunoşteau limba ucraineană, pentru a verifica informaţiile primite şi pentru a recunoaşte terenul, în vederea unei operaţii de amploare.

Şeful postului de miliţie Brodina urma să se ocupe exclusiv de capturarea fugarilor. De asemenea, pentru întărirea aceluiaşi post de miliţie, au fost trimişi din regiunea de şes câţiva miliţieni consideraţi capabili şi devotaţi. În colaborare cu organizaţiile de masă din zonă, Miliţia trebuia să creeze în rândurile populaţiei o stare de spirit ostilă partizanilor. Întrucât se observase că rebelii cumpărau băutură, tutun, chibrituri etc. de la cooperative – prin intermediari – s-a decis ca în fiecare unitate comercială de acest gen să fie introdus şi un miliţian deghizat, pentru a urmări persoanele care cumpărau produsele amintite în cantităţi mai mari. Toţi lucrătorii aflaţi în pădure, în echipele de exploatare a lemnului, urmau a fi verificaţi prin intermediul informatorilor.

Grupul a fost văzut ultima dată în „formaţie completă” în decembrie 1949, la punctul de frontieră Carnova-Rădăuţi, după care multă vreme nu a mai apărut. El era amintit cu opt membri în iunie 1950, când se adăpostea în zona comunelor Suceviţa şi Argel, judeţul Rădăuţi. Într-o schemă privind „Bandele” din raza DRS Suceava, datând cu aproximaţie de la sfârşitul anului 1950, zona de

acţiune a acestui grup era considerată partea montană a judeţului Rădăuţi. Formaţiunea era trecută cu cinci membri: Silvestru Harsmei (lider), Ioan Postovei, Mihai Cosovan, Vasile Şved şi Emilian Semaca. Activitatea lor s-a încheiat 1955, ca urmare a măsurilor excepţionale luate de Securitate împotriva partizanilor din grupul Vatamaniuc-Motrescu.

Comuna Burla

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico-geografică

Comuna Burla este situată în partea de nord-est a județului Suceava, la o distanță de 7 km de Rădăuți, 25 km de Siret și la 40 km de Suceava pe drumul județean DJ 209 și DJ 178, formată numai din satul de reședință cu același nume. Satul Burla este așezat în partea de sud est a localității Rădăuti, pe coasta a doua dealuri, la est de Bădeuti și Milişăuti, la sud de Iaslovaț și Arbore și la vest de pădurea satului și comuna Volovăț.

Relief. Teritoriul comunei Burla face parte din Podișul Sucevei, cu subdiviziunea „Depresiunea Rădăuților".teren aproape plan, de vârsta cuaternară. Denivelările de teren, cu excepția unor dealuri, sunt mici, Dealul Burla are cea mai înalta altitudine de 483 m. De pe Dealul Burla se deschide una dintre cele mai frumoase perspective asupra Depresiuni Rădăuți. Drumurile și cursurile de apă se văd ca într-o fotografie aeriană. La adâncuimea de 113 m se găsește un strat de 0,2 m cărbune, iar densitatea în grămadă a balastrului de pe râul Sucevița este mai mică (1,574 tone / m2) decât a celei de pe râul Suceava (1, 78 – 1,94 tone / m2).

Geologie. Din punct de vedere geologic depresiunea este dezvoltată pe formațiuni sarmatice care sunt reprezentate aici de argile vinete la bază peste care urmează depozite de nisipuri galben – roșcate, apoi gresii puțin cimentate în straturi sau lentile și nisipuri peste care se așterne solul.

La nivelul anului 2010 suprafața spațiilor verzi a comunei Burla este 0,45ha.

Solul. Din punct de vedere pedologic, a fost catalogat ca fiind sol brun de luncă și sol aluvionar. De asemenea, se întâlnesc și lacoviști. Ca rocă de solificare întâlnim depunerile aluviale, depuneri coluviale, luturi și argile, gresii, marne. Cele mai fertile soluri sunt cele provenite din aluviuni, unde s-au depozitat solurile brune de luncă, cele mai propice pentru agricultură. Luturile și luturile nisipoase sunt prezente și au dat naștere la solurile cenușii de pădure, care sunt mai puțin fertile.

Fauna. Fauna este reprezentată prin mamifere, pasări, reptile și pești. Bine reprezentate sunt căprioarele, porcul mistreț, vulpea. Rozătoarele au ca reprezentanți: șoarecele de pădure si iepurii. Pasările sunt reprezentate printr-un număr mare de specii dintre care ciocanitoarea, sticletele,

mierla, ciocârlia de pădure, gugustiucul. Cu frecventa deosebita intalnim cucul, graurul, vrabia și rândunica. Amfibienii sunt reprezentați de broasca de pădure, broasca râioasă brună verde. Nevertebratele sunt reprezentate prin gasteropode, miriapode, păianjeni.

Vegetația. Vegetația comunei este reprezentată de păduri de fag și stejar. Aceste două specii se află în amestec cu specii de brad, carpen, gorun, paltinul, arțarul, frasinul. În substratul de ierburi pătrund elemente acidofiele ca rogozul de pădure, vinarita macrisul iepurelui. Printre pădurile de stejar și fag se întâlnesc pășuni, livezi, fânețe și locuri cultivate.

Populație. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Burla se ridică la 2.111 locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 2.122 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (90,67%), cu o minoritate de romi (7,91%). Pentru 1,42% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (67,17%), cu o minoritate de penticostali (31,31%). Pentru 1,42% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Patrimoniu arhitectural și cultural. Biserica din Burla, construită în 1803 a fost distrusă de flăcări în anul 1918, în timpul războiului.

În anul 1846 comunitatea satului Horodnic a construit o biserică de lemn în satul lor. Aceasta a funcţionat la Horodnic până după Primul Război Mondial, când, după construirea unei biserici noi în comunitate, credincioşii din Horodnic au donat biserica veche comunităţii satului Burla.

Mircea Belciug, preotul paroh al bisericii distruse de flăcări povestea: „Biserica fost mutată în anul 1925, din cauza faptului că pe locul acesta a existat o altă biserică ce în Primul Război Mondial, în anul 1918, a luat foc în urma luptelor de aici. Pentru că oamenii erau foarte săraci şi nu au avut posibilitatea să-şi construiască o altă biserică, au hotărât să ia biserica de la Horodnic, care le-a fost dată gratuit.”

În anul 2016 povestea Bisericii „Sf. Dumitru” din Burla se repeată, aceasta fiind din nou mistuită de flăcări. În 2019 se reconstruiește și sfințește Lăcașul de cult.

Biserica „Sf. Dumitru”

Economie. Profilul dominant al localităţii este axat pe activităţi aferente domeniilor primare şi secundare, respectiv activităţi agricole şi indutria prelucrătoare a lemnului, ateliere meşteşugăreşti. Ponderea între aceste activităţi este inegală, activităţile agricole dominând structura activităţilor existente. Datorită amplasamentului localităţii în interiorul teritoriului periurban al municipiului Rădăuţi, o parte din forţa de muncă disponibilă în comuna migrează către mediul urban.

Evoluţia istorică

Primele atestări documentare

Ion Drăgușanu scria în Povestea aşezărilor bucovinene (revăzută) Burla: “Satul Burla a fost, întotdeauna, un cătun al Volovăţului, uneori populat, alteori nu. Recensămintele austriece din anii 1774, 1775 şi 1778 nu-l menţionează, Daniel Werenka reţinând, pentru anul 1785, numai câteva case împrăştiate.”

Etape istorice

Vom reda mai jos o parte din prezentarea Burlei, așa cum a documentat-o Ion Drăgușanu în ”Povestea așezărilor bucovinene”:

”1866: „Cu finea anului 1865, murind protopresbiterul Rădăuţilor Nicolae Dracinschi, rămaseră actele diregătoriei protopresbiteiale în o dezordine nemaipomenită. Nou denumitul administrator, prot. George Constantinovici, trecând, după cinci luni, în statutul monahic, rămaseră agendele protopresbiteriei mai că în starea de înainte, căci, spre a readuce ordine în afacerile bisericeşti şi

şcolare, se cerea nu luni, ci ani întregi. Cu toate acestea, devenind, în luna lui iunie 1866, parohul de la Burla, Toma Renei de Herşeni, administrator prot. Rădăuţilor şi punând mâna pe aratrul (plugul – n. n.) protopresbiteral, fără de a mai căuta îndărăt şi a cruţa osteneala, într-un an de zile aduse în curs regulat toate afacerile interne şi externe ale scaunului protopresbiteriei. Toate erau bune, toate erau demne de recunoştinţă şi de laudă; una, însă, numai una era, prin care căzu în dizgraţia Excelenţei Sale, părintele episcop, şi asta încă se puse în competenţa parohiei Rădăuţi, împreună cu un nepot al Excelenţei Sale. Cutezarea aceasta a părintelui Renei nu rămase nesesizată, deoarece tocmai actului respectiv dădu părintele episcop ansa de a întreba, cam în luna lui iulie 1868, din Viena, despre destituirea părintelui Renei din diregătoria protopopiei şi reviziunea unui act disciplinar, asupra căruia s-a decis înainte de două decenii. Auzind despre aceasta, preoţimea ţinutului se uimi şi dete o petiţiune către părintele episcop şi venerabilul consistoriu, pe care o aducem la cunoştinţa publică. / „Excelenţa Voastră! Cu bucurie vie şi mulţămire deosebită am salutat concluzia prea vrednicului Consistoriu, binecuvântat de Excelenţa Voastră, de a da în seamă protopresbiteria Rădăuţilor mult meritatului şi vrednicului paroh din Burla, dl Toma Renei de Herşeni, unui bărbat care, prin duioşia inimii sale, prin purtarea sa cea de tot lăudabilă ca preot şi învăţător al poporului, prin caracterul său cel nobil şi ferm, prin stricteţea sa în purtarea trebilor parohiale şi-a câştigat – trăind în ţinutul acesta acu 18 ani – stima generală şi respectul fiecăruia, într-un grad ca acela încât ne-a fost şi ne este totdeauna un model viu al unui păstor de suflete desăvârşit. Şi foarte fericiţi suntem acu, de a avea aşa unu conducător, care, prin tactul şi zelul său mai presus de toată lauda, prin energia şi acurateţea sa cea exemplară întru purtarea trebilor protopresbitereşti, prin devotamentul său pentru şcolile ţinutale şi dezvoltarea culturii poporului, a adus protoprebiteria Rădăuţilor şi şcolile la aşa o înflorire, încât pot servi de oglindă tuturor protopresbiteriilor din dieceză. Mult, deci, dară, ba foarte mult ne-am întristat, auzind, în timpul cel mai nou, cum că se voieşte a lua protopresbiteria Rădăuţilor din mâinile prea cucerniciei sale, prea demnului administrator prot. Toma Renei de Herşeni, şi a o încredinţa altuia. Cu cea mai mare supunere şi umilinţă cutezăm, aşadar, a ne ruga ca să binevoiţi, Excelenţa Voastră, nu numai a lăsa şi mai departe protopresbiteria Rădăuţilor în mâinile numitului preot Toma Renei, ci şi a-l întări definitiv în acel post, pe care îl ocupa cu vrednicia şi lauda de comună. / Rădăuţi, în august 1867. // Parohii: Vasilie Ciupercovici, Ion Gribovschi, Ştefan Isopescul, Grigore Popescul, Mihail Nedelco, Dimitrie Dann, Teodoru Usatiuc, Vasile Zurcan, Nicolae Zibacinschi, George Bilaşevschi, Titu Turtureanu, Ananie Iacubovici, Samuil Piotrovschi”.

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică şi judiciară în ţările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei:

„Administrarea districtului Rădăuţi – Rădăuţi (Târg cu tribunal districtual) cu Vadu Vlădichii, Andreasfalva cu Mitoca, Bădeuţi, Bilca, Burla, Frătăţii Vechi, Frătăuţii Noi, Fűrstenthal, Horodnicul de Sus, Horodnicul de Jos, Karlsberg, Marginea, Milişăuţii de Sus, Putna (cu mănăstirea), Satulmare, Straja, Suceviţa, Vicovu de Sus cu Bivolăria, Vicovu de Jos, Voitinel, Volovăţ, Seletin cu Frasin, Tomnatic, Rusca, Paltin, Plosca Camerale, Ulma, Ropoţel, Nisipitu, Bistriţa cu Cârlibaba, Izvor cu Iaroviţa, Sărata, Moldova, Şipot Camerale”.

1907-1908: Adunând „cântece populare româneşti din Bucovina”, care aveau să vadă lumina tiparului sub semnătura nemeritată a lui Mattias Friedwagner, în 1940, Alexandru VOEVIDCA a cules folclor şi de la Odochia TORAC (41 ani în 1909) din Burla.

Abia evidenţele Prefecturii judeţului Rădăuţi, din 1939, menţionează două cătune ale satului, Lupăşteni şi Bodnăreni, părţile satului Burla numindu-se, pe atunci, Cărlăşeni, Ciuperceni, Juravleni şi Mostineni, după numele unor neamuri cu preponderenţă în zonă.

În 1908, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „Burla, comună rurală, districtul Rădăuţi, aşezată în vecinătatea localităţilor Milişăuţul de Jos şi Volovăţ, între dealurile Şeropan la, Vest, şi Ciota, la Est. Suprafaţa: 16,29 km p.; populaţia: 1.641 locuitori români şi foarte puţini ruteni; religiune gr. or. E străbătută de drumul districtual Arbora – Gurahumora, cu o bifurcaţie spre localitatea Vadul Vlădichei; prin drumuri de ţară, comunică cu localităţile învecinate, sus pomenite. Are o şcoală populară mixtă şi o biserică parohială, cu hra¬mul „Pogorârea Sfântului Duh”. La 1776, era cătun, pendinte de comuna Volovăţ, şi aparţinea mănăstirii Suceviţa. Aci se află o fermă, cu o herghelie. Populaţia se ocupă cu agricultura şi cu creşterea vi¬telor. Comuna posedă 1.040 hectare pământ arabil, 109 hectare fânaţuri, 21 hectare grădini, 472 hectare izlaz, 135 hectare pădure. Se găsesc 460 cai, 748 vite cornute mari, 28 oi, 580 porci, 153 stupi. Burla, herghelie de stat, pen¬dinte de moşia cu administraţie particulară Hardeggthal, districtul Rădăuţi. Are o casă şi 11 locuitori”.

O altă descriere a cătunului Burla, numit la vremea respectivă Durla apare și în cea de a șasea lucrare din seria” Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, editată de Centrul de Studii Bucovina al Academiei Române, ce reproduce, în original și în versiune românească, cea mai mare parte a unei ample descrieri a Carpaților făcută de B. Hacquet.

Autorul a călătorit în anii 1788 – 1789 pe teritoriul Bucovinei și descrie Burla și locuitorii ei la acea vreme în cartea sa “Calatorie fizico-politica prin muntii Dacici si Sarmatici sau Carpatii de Nord in anii 1788 si 1789:” Dacă continui să mergi mai departe pe șes peste Burla (Durla) către râul Suceava, dai peste altă colonie germană, numită Satu Mare(Satomare). Vechii locuitori nu sunt, firește, prea mulțumiți de aceste implantări noi, fiindca un mai pot să lase ca odinioara ogoarele lor pârloagă șă acești venetici își și arogă prea des ceea ce li se cuvine; așa am auzit într-o zi pe acești

oameni aducând plângeri împotriva coloniştilor, al căror număr un este totuşi pera mare”

Şi recensământul făcut de Spleny, în 1775, un recensământ asupra unei suprafeţe geografice mult mai largă decât cea ulterior consacrată drept Bucovina, împărţită pe ocoalele care, cu corecţiile de frontieră de mai târziu, vor deveni tradiţionale, în cei 144 ani de stăpânire austriacă, recensământ din care vom alege doar ocolurile care cuprind localităţi aflate în zona de interes a acestei cărţi:.. Bănila Moldovenească cu Burla (1 răzeş, 2 popi, 43 ţărani), Horodnicul cu Călugăriţa (7 popi, 85 ţărani) Soloneţ (Părteştii de Sus, 17 ţărani)În Bucovina, existau doar patru orăşele, Suceava, „cel mai distins şi mai populat” (5 mazili, 9 răzeşi, 12 preoţi şi 50 familii ţărăneşti), Cernăuţii, „o localitate destul de populată” (2 boieri, 4 mazili, 10 preoţi, 48 familii de ţărani, cam tot atâtea familii evreieşti, 18 arnăuţi, 18 umblători şi 78 călăraşi), Siret, „un orăşel locuit doar de câţiva evrei şi, altfel, numai de ţărani” (2 mazili, 5 preoţi şi 65 familii ţărăneşti) şi Vijniţa, „un orăşel înfiinţat nu demult, în apropierea Pocuţiei, constând, în prezent, numai din câţiva evrei şi ţărani imigraţi din Polonia” (3 preoţi şi 62 familii ţărăneşti).

În vremea lui Alexandru cel Bun se menţionează, indirect, existenţa cătunului Prundul (Marginea), uricul din 13 decembrie 1421 menţionând „Volhovăţul şi cu satele şi cătunele, cu morile şi cu iazurile” , „satele şi cătunele” fiind Volovăţul, Marginea (Prundul) şi Burla, după cum o confirmă documentele ulterioare, care individualizează doar aceste toponime din închegările de case răzleţite de pe valea râuleţului Suceviţa (Volovăţ, pe atunci). Alexandru cel Bun şi fiul său Iliaş, asociat la domnie, specificau, atunci, că „au dat Târgul Siret şi Volhovăţul şi cu satele şi cătunele, cu morile şi cu iazurile şi cu vămile şi cu plăţile şi cu dările, cu câştigul şi cu veniturile şi cu toate foloasele care se ţin de acest târg de Siret şi de Volhovăţ, neluându-ne nimic îndărăt, şi pentru viitor le-am dat, cât va fi în viaţă, surorii domnului nostru, Craiul Poloniei şi a altor ţări, şi marelui cneaz Alexandru, astfel numit Vitovt, cneaginei Rimgalia, fosta soţie a noastră”. Volovăţul şi cătunele sale aveau statutul de moşie voievodală („drept domnesc”), deci de proprietate a coroanei, statut reafirmat, în 1 octombrie 1455, atunci când Petru Aron depunea, la Hotin, jurământul de fidelitate faţă de Regele Poloniei şi când promitea să dea zestre principesei Maria, văduva lui Ilie Vodă, „târgul Sirete cu suburbia şi satele ce se ţin de ea, şi satul Olchowiecz cu satele care-i aparţin din vechime, cu toate veniturile din tot locul”, dar şi în 29 iunie 1456. Peste doar 33 de ani, la Volovăţ existau două biserici, una zidită de Ştefan cel Mare, în locul celei de lemn, a lui Dragoş Vodă, mutată de Ştefan la Putna (poate fi văzută şi astăzi), precum şi o a doua biserică de lemn, situată ori în Volovăţ, unde s-ar părea că s-a întrezărit o temelie, ori Burla, ori în Marginea (o vor localiza, vreodată, arheologii?), documentul de cancelarie domnească din 15 martie 1490 menţionând, printre bisericile întărite de Ştefan cel Mare Episcopiei de Rădăuţi, şi „a 36-a biserică, cu popă, la

Vâlhovăţ; a 37 biserică, cu popă, la Vâlhovăţ”. Un document, datat în 14 iulie 1466, în care să fie menţionat „un scaun de judecată” la Solca, la care să vină cu jelanii şi „răzeşii din Marginea” nu există (nici răzeşi nu exitau în Marginea, pentru că proprietatea era domnească şi nicidecum răzeşească), ficţiunea lui Radu Theodoru, din cartea „Strămoşii” rămânând doar o ficţiune entuziastă, dar imposibilă, pentru că statutul de moşie domnească pe care l-au avut Volovăţul, Marginea, Burla şi celelalte plăpânde vetre de sat avea să se menţină până în 20 iunie 1589, când Petru Movilă dăruia stolnicului Nicula „un sat, anume Holovăţul, în ţinutul Sucevii, care acest sat, anume Holovăţul, a fost al nostru drept domnesc, ascultător de ocolul Bădeuţilor, şi l-am miluit pe dânsul, pentru slujba lui drept credincioasă, ce ne-a slujit nouă şi ţării noastre, alta pentru că ne-a dat nouă şasezeci de mii de aspri, când ne-a trebuit pentru treaba ţării şi când am plătit datoria lui Iancul voievod şi alte nevoi. Şi apoi, asemenea, a venit înaintea noastră şi înaintea boierilor noştri moldoveni, mari şi mici, credinciosul nostru pan Nicula stolnic, de bună voia lui, nesilit de nimeni, nici asuprit, şi a schimbat acest sat sus scris, anume Holovăţul, cu părintele şi rugătorul nostru, chir Gheorghe, mitropolit de Suceava”, primind, la schimb, Stănileştii Hotinului, Gheorghe Movilă dăruind noua moşiei ctitoriei sale, mănăstirea Suceviţa.

Conform recensământului efectuat în 1930, populația comunei Burla se ridica la 1.940 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (99,95%), cu o minoritate de ruteni (0,05%). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (99,95%), dar existau și minorități de baptiști (0,05%).

Contribuţii etnografice

“De-a lungul ultimelor cinci-şase veacuri, nordul moldav a avut două civilizaţii rurale distincte, cea răzeşească şi cea iobăgească, ambele puternic influenţate de civilizaţia meşteşugărească urbană, preponderent armenească, germanică, maghiară şi ţigănească (etimologia denumirii uneltelor, de pildă, o probează pe deplin, după cum constatase Alexandru Bocăneţu).

Răzeşii, începând cu voievodul şi terminând cu proprietarul celei mai mici fâşii de pământ, erau valahi, cu obiceiuri distincte şi exclusiviste, cu un port nealterat decât de contaminări nobiliare polone. Ei dispar din istorie, la cererea lor, abia după anul 1864, când Dieta Bucovinei le aprobă cererea de a fi consideraţi ţărani, cu beneficiul păstrării unui fecior bun de recrutare pe lângă casă, pentru a se ocupa de gospodărie.”

Casă veche Burla

Satul este o realitate diversă şi complexă. La el nu ne impresionează atât mitologia şi viaţa sa de legendă cât umanismul său veridic, ridicarea spiritului său propriu la rang de mit, dragostea sa pentru pământ, căci pământul la ţăran însemna dragoste şi dăruire. Iubirea pentru pământul strămoşesc este identitatea lui, spunea un scriitor, căci sudoarea ţăranului este singura adeverinţă pentru trecerea veacurilor pe aici şi cât timp „va căra sapa în spate, el este sigur că Pământul se va roti în direcţia cea bună”. Unde sunt mâini de ţărani nu va fi sărăcie. Nimeni mai bine ca L. Blaga nu a arătat cum satul vindecă setea de mântuire, cum clopotele cimitirului picură liniştea în suflet, cum prin sat suntem mereu în stare de ataraxie, înălţându-ne deasupra efemerului. Satul ne învaţă, prin excelenţă, care este gradientul de rezistenţă la încercările vieţii, cum ne adaptăm eficient la mediu, el ne arată că familia este matricea etică esenţială a societăţii, că aici se structurează matricile sufleteşti pe care se vor engrama apoi toate valorile ştiinţe şi culturii.

Stejar secular

Respectul faţa de familia sătească, pentru datinele şi cultura sa, etc. nu este astfel numai o datorie faţă de un loc natal ci şi o modalitate de a amplifica prezentul la care ne îndeamnă viitorul comunităţii noastrei.

Aspecte de mitologie locală

Prozatorul, poetul și scriitorul contemporan Adrian-Nicolae Popescu, un îndrăgostit de Burla, unde a fost medic primar timp de 16 ani, a adunat, de-a lungul anilor petrecuți în comună o serie de povești, mituri și legende de la localnici. Bătrînii satului povestesc că începuturile Burlei ar porni de la câțiva tineri burlaci, originari din Straja, răzeşi după cum se povesteşte, trimiși să apere Drumul Tătarilor, Drumul lui Dragoş Vodă, un drum străjuit de falnici stejari. Aceștia s-au căsătorit în zonă, au format familii și de aici a început povestea Burlei. Unul dintre stejarii din acea vreme încă veghează asupra locuitorilor, fiind datat ca cel mai vechi stejar din zonă.

Comuna Cacica

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico-geografică

Cacica este o comună bucovineană multietnică, având în componenţă 5 sate: Cacica, Pârteştii de Sus, Solonențu Nou, Maidan și Runcu, cu o populație de 4.425 locuitori și o suprafață de 68 ha.

Așezare. Localitatea Cacica este străbătută de paralela de 47°37' latitudine nordică şi meridianul 25°55' longitudine estică, la contactul dintre Podişul Sucevei şi orogenul Carpaţilor Orientali, reunind două unităţi geologice si geografice distincte. Cacica se mărgineşte la nord cu satul Pârteştii de Sus, spre nord - vest cu satul Maidan, spre vest şi sud-vest cu comuna Mănăstirea Humorului prin Obcina Cacica cu vârful la Cruce (807 m), spre est şi sud-est cu comuna Pârteştii de Jos, şi spre nord - est cu comuna Botoşana.

Limite. Comuna Cacica se află situată în partea de nord-vest a judeţului Suceava, fiind marginită de oraşul Solca, în partea de nord-vest, de comuna Botoşana, în partea de nord-est, de comuna Pârteştii de Jos, în partea de est și de comuna Mănăstirea Humorului, în partea de nord-vest.

Accesul în comuna Cacica se face atât pe cale rutieră, cât şi pe cale ferată. Lungimea drumurilor publice este de 52 km, din care drumuri modernizate 12 km, drumuri pietruite 33 km şi drumuri de pâmânt 7 km. Lungimea liniei de cale ferată pe teritoriul comunei este de 3 km, cu o staţie (halta).

Relief. Relieful comunei este o parte integrantă a Podişului Sucevei, parte dintr-o unitate structurală mult mai intinsă ce reprezinta prelungirea spre sud-vest a platformei est-europene denumită platforma moldo-podolica. Ca unităţi de relief, întalnim în partea de nord-est depresiuni colinare şi în partea de sud-vest dealuri piemontane, adică suprafeţe înclinate spre est, formate la

contactul unei regiuni muntoase cu o depresiune.

Hidrografie. Reţeaua hidrologică din zonă este reprezentată în primul rând de pârâul Soloneţ, care la paralela amplasamentului obiectivului analizat, are o poziţie aproape direcţională faţă de direcţia elementelor morfostructurale şi geologice.

Clima. Comuna Cacica are o climă temperată, de tip continental specifică zonei de podiş (200-800 m). Temperatura medie anuală se situează între 6° şi 8°C. Zona este caracterizată din punct de vedere climateric de ierni lungi, friguroase şi primăveri scurte şi răcoroase cauzate de vânturile de vest şi est-nord-vest şi aerul polar.

Soluri. Solurile din Cacica sunt podzolice brune de pădure.

Vegetație. Din punctul de vedere al vegetaţiei, comuna Cacica se încadrează în zona de silvostepă cu păduri mixte de tip central-european (fagetogamnete). Vegetația spontană lemnoasă este dominată de foioase ca fagul şi stejarul. Se mai intalnesc: carpenul, teiul, frasinul. Dintre speciile ierboase, mai importante sunt iarba câmpului, golomatul, pinul.

Fauna. În categoria păsări, se întalnesc: potârnichea, prepeliţa, turturica, uliul porumbar, uliul păsărar, bufniţa, corbul, cioara cenuşie, coţofana, gaiţa, butura, vrabia, mierla, privighetoarea, cucul, ciocănitoarea. Dintre păsările migratoare se întalnesc rândunica şi barza. În ce priveşte alte animale sălbatice pot fi întalnite: căprioare, porci mistreţi, bursuci, vulpi. În apele ce străbat comuna, trăiesc: porcuşorul, cleanul, chişcanul, carasul, păstravul. Dintre crustacee se găseste racul.

Populaţia. Naționalitățile dincomună sunt română, polonă, ucraineana și germană, iar religiile prezente în comună sunt ortodoxă, romano catolică, greco - catolică și penticostală.

Economie

Economia locală este determinată de existenţa salinei Cacica şi a fabricii de cherestea din Cacica. Agricultura se desfăşoară pe o suprafaţă agricolă de 3.078 ha, din care: suprafaţă arabilă 1.467 ha, fâneţe 447 ha, livezi 28 ha. Pădurile şi alte terenuri cu vegetaţie forestieră ocupă suprafaţa de 3.475 ha. Efectivele de animale existente în comună sunt reprezentate de: 1.504 capete bovine, 1.030 capete porcine, 1.942 capete ovine şi peste 10.000 păsări.

Principalele ocupaţii ale sătenilor au fost agricultura şi creşterea vitelor şi a oilor, extragerea şi prelucrarea sării. Lucrul la pădure, exploatarea şi prelucrarea lemnului produceau alături de lemnul pentru foc cele necesare construcţiei locuinţei şi anexelor gospodăreşti. Meşterii satului confecţionau draniţă, coveţi, ciubere, linguri, roţi de fântână, căruţe ş.a. Ca în toate satele din Bucovina, se confecţionau cojoace, sumane, opinci, scoarţe, lăicere, ştergare, catrinţe, etc. Femeile din sat păstreazăşi acum, e drept, mult mai puţine, meşteşugul ţesutului covoarelor, lăicerelor, brodatul cămăşilor de sărbătoare, a costumului tradiţional, specific zonei, cunoscut şi peste hotare

prin dansatorii comunei, tineri sau adulţi.

Comuna Cacica dispune de două cămine culturale situate în satele Pîrteştii de Sus şi Cacica, ambele cu o capacitate de aproximativ 400 de locuri, fiecare. În satul Soloneţu Nou activează Asociaţia „Dom Polski”, într-un sediu amenajat, de aproximativ 250 locuri. Satul Cacica are în componenţă „Casa Pelerinului” care este în administraţia Parohiei Romano - Catolică. În comuna Cacica activează ansamblul Pădureţul din anul 1999 şi formaţia de dansuri şi obiceiuri tradiţionale poloneze Solonceanca.

Instituțiile de învațamânt din comună sunt Școala Gimnazială Pârteștii de Sus, Școala Gimnazială Cacica și Școala Gimnazială „Henryk Sienkiewicz" Solonețu Nou Institutii de cultură sunt Căminul Cultural Pârteștii de Sus, Dom Polski Solonețu Nou, Biblioteca Comunală, Cacica, Biblioteca, Școlara Pârteștii de Sus.

Turism. Comuna Cacica, prin poziţia ei geografică, este deosebit de frumoasă din punct de vedere peisagistic, decorul fiind creat de păşunile şi fâneţele care se desfăşoară pe terenurile plane ale comunei, cât şi de pădurile de conifere înconjurătoare. Această zonă este străbătută de drumul Păltinoasa – Pârteştii de Jos – Solca. Istoria zbuciumată şi dezvoltarea economică au adus în zona Cacica diferite etnii.

Comuna Cacica figurează pe lista monumentelor, ansamblurilor şi siturilor istorice cu urmatoarele obiective:

- sit arheologic -„Ruinele schitului Pârteşti al mănăstirii Humor” amplasat în satul Cacica, la locul numit Călugariţa, pe platoul din partea stângă a pârâului Blândeţ;
- sit arheologic- „Asezare nouă”, situat în satul Cacica la locul numit Dealul Troian, datat din sec.VII-IX;
- sit arheologic -„Exploatarea neolitică a sarii”- situat în satul Cacica, pe locul salinei Cacica, curtea intreprinderii şi zona înconjurătoare, datat neolitic, cultura Cucuteni;
- monument de arhitectură -„Casa” situată în satul Pârteştii de sus, datat din sec.XVIII (1753);
- ansamblul bisericii de lemn „Sf. Voievozi”- sat Pârteştii de Sus, com. Cacica, sec.XVIII-XIX;
- monument de arhitectură -„Biserica Sf. Voievozi”- situat în satul Pârteştii de Sus cu datare în 1779 (biserica) ;
- Clopotniţa, sat Pârteştii de Sus, comuna Cacica, datare 1861;

Principalele obiective de interes turistic sunt:

- Salina Cacica, fosta mină veche (vechiul puţ de extracţie), care adăposteşte capela romano-catolică Sfânta Varvara, camera basoreliefurilor, lacul sărat şi sala de dans;

- Sanctuarul Adormirea Maicii Domnului, Grota Lourdes din centrul civic al satului Cacica;

Bazilica „Adormirea Maicii Domnului"

- Monumentul de arhitectură Biserica Sf. Voievozi Mihail și Gavril – Pîrteștii de Sus - schit de lemn;

Biserica Sf. Voievozi Mihail și Gavril – Pîrteștii de Sus.

Biserica Romano-Catolică de la Cacica este construită în stil neogotic. În interiorul bisericii se remarcă vitraliile din presbiter, lucrate în praf de aur, reprezentând misterele Rozariului Maicii Domnului şi icoana de lemn făcătoare de minuni a Fecioarei Maria – Madona Neagră.

În comuna Cacica, prin investiţiile în domeniul turismului religios şi agroturismului, precum şi repunerea în circuitul public, din punct de vedere balneoclimateric şi turistic, a incintei vechii saline Cacica au fost atraşi numeroşi turişti, care contribuie la dezvoltarea zonei şi la extinderea prestărilor de servicii. În ceea ce priveşte Salina Cacica, cercetări recente au ilustrat faptul că spaţiile subterane de la orizontul I şi II oferă cele mai bune condiţii de microclimat (mediul aerian aproape steril ce răspunde cerinţelor unei Săli de operaţii, ionizarea aerului predominant negativă) pentru amenajarea unui sanatoriu în interiorul salinei.

Din punct de vedere al patrimoniu arhitectural si cultural, în comuna Cacica, pe locul unde se afla biserica actuala a existat o biserica mai veche. Prima biserica catolica a fost terminata si sfintita în anul 1810, preot fiind Iacob Bogdanowicz. La aceasta biserica se oficia liturghia alternativ pentru romano catolici (polonezi) si greco catolici (ucrainieni) pâna în 1865, când greco catolicii îsi vor ridica propriul lacas de cult. În 1902, preoții misionari care au preluat parohia din Cacica au găsit biserica, mai sus prezentată, în ruine, și în frunte cu pr. Kasper Slominski, superiorul casei, au decis să construiască o noua biserică, mai mare, ceea ce inițial a provocat numeroase polemici deoarece se dorea conservarea fostei biserici ca operă de arhitectură. În urma unor vizite facute de pr. Kasper Slominski la prințul Hohenlohe, președintele regiunii, și la Iosif Webber, episcopul de Lvovului, primește sprijin pentru ridicarea noii clădiri. Lucrările au început la 16 iulie 1903 în acest scop fiind aduși misionari din Cracovia.

Sfințirea noii biserici a avut loc în anul jubiliar 1904, în ziua de 16 octombrie. Biserica a fost construită în stil neogotic, după proiectul arhitectului Teodor Marian Talowski, profesor la Politehnica din Lvov. Înalțimea bisericii construite măsura 50 m la turlă care era ca întreaga clădire, din cărămidă brută, având multe ornamente din piatră, galeria la înalțimea de 30 de metri și patru colțuri înalte de 21-25 m. Lungimea bisericii este de 36 m, lățimea în nava centrală de 17,5 m, iar în cea transversală de 22. Biserica este construită din piatră și cărămidă roșie, fiind acoperită cu eternit. La înalțimea de 30 m, pe turlă, este montat un balcon circular, susținut pe zidurile turlei de numeroase coloane din piatră terminate în formă de turnulețe, redând parcă forma unor capele. De remarcat și vitraliile care s-au păstrat aproape intacte, așa cum au fost de la început. Cele cinci vitralii dinspre altarul principal, reprezinta misterele de slava ale rozariului: „Învierea lui Iisus”, „Coborârea Duhului Sfânt în sala Cinei de Taina”, „Primirea preasfintei Fecioarei Maria in cer", „Încoronarea preasfintei Fecioare Maria de către fiul ei Iisus", „Înălțarea lui Iisus la cer". În 1914 a

fost terminat corul de sub orga montată și sfirșită într-un cadru festiv în ziua de 21 aprilie 1918. În 1944, în timpul celui de al II-lea razboi mondial, orga a fost serios avariată, încetând a mai fi folosită. Între 1986-1989 a fost placată cu travertin și marmură, a fost zugravită, s-a consolidat turnul și s-a construit clopotnița. Datorită strădaniei preorului I.E.Kropp, orga a fost restaurată în perioada 1997-1998, iar în timpul pelerinajului persoanelor consacrate din ziua de 03.10.1998 Episcopul Petru Gherghel a sfintit noua orga. Odată cu schimbarea regimului politic, s-a putut observa renașterea vieții religioase și în Cacica, loc unde, în timpul grelei perioade comuniste, credincioșii veneau să caute sprijin moral și spiritual. A fost nevoie de două secole pentru ca acest loc de excepție, încărcat de istorie, să-și câștige statutul meritat. La această recunoaștere s-a ajuns în 1996, când, prin decretul episcopului Petru Gherghel, Biserica Parohială din Cacica a fost declarată oficial Sanctuar diecezan. Un an mai târziu, în ziua de 15 august 1997, în prezența nuntiului apostolic Janusz Bolonek și cu acordul Conferinței Episcopatului României, episcopul Petru Gherghel a declarat Sanctuarul de la Cacica Sanctuar național. În anul 2000, an de jubileu, la cererea episcopului de Iasi, Monsenior Petru Gherghel, din 17 ianuarie 2000, Biserica din Cacica a fost recunoscuta public de catre Papa prin conferirea titlului de Basilica Minor. În ziua de 14 martie 2000, Ioan Paul al II-lea, prin intermediul Congregației Cultului lui Dumnezeu și Disciplinei Sacramentelor, a conferit acest titlu Bisericii din Cacica. Proclamarea acestui document a avut loc în timpul solemnităților prilejuite de hramul din 15 august 2000 prin delegatul papal, cardinalul Luigi Poggi.

Icoana miraculoasa a Sfintei Fecioara Maria. Pe locul unde se află biserica actuală a existat o biserică mai veche. Prima biserică catolică a fost terminată și sfințită în anul 1810, preot fiind Iacob Bogdanowicz. La această biserică se oficia liturghia alternativ pentru romano catolici (polonezi) și greco catolici (ucrainieni) până în 1865, când greco catolicii își vor ridica propriul lăcaș de cult. Din tradiția orală se cunoaște faptul că icoana a fost adusă dintr-o biserică armeano-catolică din Stanislawów, Ucraina. Această icoană, era copia icoanei de la Czestochowa, executată, de Batrânul Daniel de 70 de ani, pentru un oarecare scriitor Dominic care, rugându-se în fața acestei icoane, s-a însănătoșit într-un mod miraculos. Din cauza caracterului excepțional al acestei icoane, ea a fost amplasată în altarul central la 22 august 1742. După aceasta, în această biserică armeano catolică, s-a săvârșit miracolul "lacrimilor" ce curgeau din ochii Madonei. Aloizy Friedrich în lucrarea sa „Istoria miraculoaselor icoane ale Preasfintei Fecioare Maria din Polonia” amintește că, atunci când oamenii adunați au cântat "Fii binecuvântată", chipul Preasfintei Fecioare Maria imediat s-a luminat si însuflețit. Incertă ramâne data exactă când icoana a fost adusă la Cacica. Conform protocoalelor de vizitare, icoana a fost întronată festiv în altarul principal al bisericuței

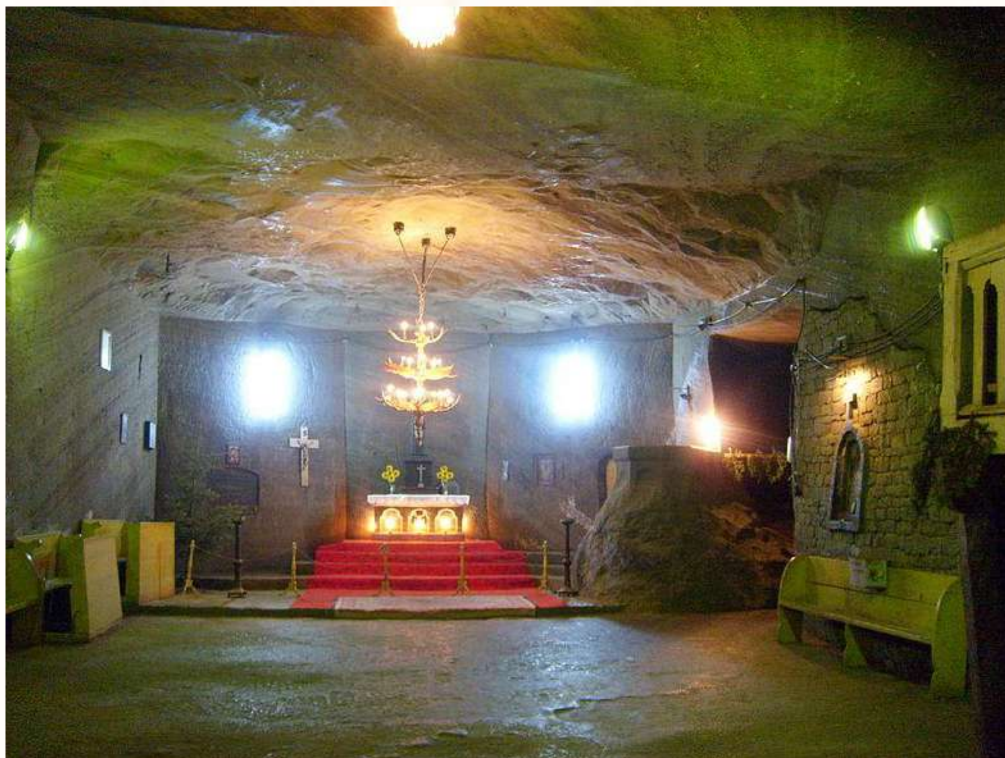

construite de preot Bogdanowicz în 1809. Festivitatea a avut loc un an mai târziu, în 1810, în timpul sfinţirii bisericii. Cultul acestei icoane a trecut repede dincolo de graniţele Bucovinei şi s-a păstrat până în zilele noastre. Icoana este un basorelief de 86 x 60 cm, executată din lemn aurit şi argintat.

Pelerinajul la Sanctuarul din Cacica reprezintă, pe de o parte, un loc unde este posibilă detaşarea de obligaţiile cotidiene, iar pe de altă parte un spaţiu favorabil climatului de linişte, de rugă, de reflecţie. Rodul fiecărui pelerinaj este aprofundarea trăirii credinţei. Din programul fiecarui pelerinaj fac parte rugăciunea comună, sacramentul penitenţei, participarea la Sfânta Liturghie. Pelerinajele, organizate sistematic la Cacica, au fost şi sunt un ajutor în edificarea comunităţii şi activarea constiinţei religioase. Întâlnirile anuale sunt un prilej de aprofundare a dialogului ecumenic între reprezentanţii diferitelor culte religioase. Sărbătoarea Maicii Domnului (Zielna), este celebrată, în aceeaşi zi, atât de Biserica ortodoxa, cât şi de cea catolică. De aceea, credincioşii romano-catolici, greco-catolicii şi ortodocşii, timp de trei zile, se unesc în rugaciunea către Maica Domnului.

Salina Cacica. Intrarea în mină se face pe 192 de trepte vechi de brad aflate de la începutul exploatării, mineralizate de saramura ce a pătruns în lemn, dispuse în spirală înconjurând puţul principal de acces şi aeraj.Temperatura în subteran este de aproximativ 10 grade Celsius.

Muzeul sării - se află în clădirea administraţiei şi deţine unelte, hărţi, fotografii, diverse minerale, cultură arheologică.

Salina Cacica -Capela

Capela romano-catolică Sf. Varvara - aflată la capătul scărilor cu 192 de trepte, la 21 metri adâncime. Capela, prima de acest fel amenajată într-o salină din România, a fost inaugurată în anul 1806 la inițiativa preotului polon Jakub Bogdanowicz care a dorit ca minerii romano-catolici să aibă unde se ruga înainte și după terminarea lucrului (în localitate nefiind nici o biserică). Inițial era căptușită cu lemn, acesta fiind îndepărtat în anul 1904. Patroana capelei este Sfânta Varvara, patroana minerilor. Capela deține: altar, icoane, candelabru, amvon și balcon pentru cor. Altarul și amvonul au fost sculptate în sare. Capela are dimensiunile: 25 m lungime, 9 m lățime și 7 m înălțime. Pereții sunt rectangulari, iar în partea dreaptă se află o icoană reprezentând-o pe Sfânta Varvara. Cândva era celebrată în subteran zilnic Sfânta Liturghie la care participau minerii catolici, greco-catolici și ortodocși. În prezent, la data de 4 decembrie a fiecărui an, coboară în capelă preoții celor 3 confesiuni pentru a celebra un Tedeum, iar copii prezintă un program artistic în costume populare ale celor 3 etnii și în 3 limbi.

Capela ortodoxă - aflată la adâncimea de 35 metri, unde se desfășoară Orizontul I. În această zonă, galeria săpată direct în sare este mult mai largă și are pe pereți basoreliefuri sculptate în stânca de sare, cu tematică religioasă, opera recentă a unor sculptori din zonă, unele după modele similare de la Salina din Wieliczka de lângă Cracovia. În partea dreaptă a capelei se află Icoana Sfântului Daniil Sihastrul.

Lacul Sărat - este o amenajare artificială săpată manual de mineri la o adâncime de 35 metri. Dimensiunile lacului sunt de 10x6 metri.

Sala de dans denumită și „Sala Ing. Agripa Popescu" (după numele primului director general al Regiei Monopolurilor Statului) - aflată la adâncimea de 37 metri, are dimensiuni relativ mari: 24x12x12 metri, iar la capete are 3 balcoane săpate în sare. Aici se organizau baluri, întâlniri festive.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Privitor la denumirea localităţii, s-a încetăţenit ideea că provine de la cuvântul polonez "Kacza" care, în româneşte înseamnă „raţă". Se spune că aici existau terenuri mlăştinoase propice pentru viaţa acestor păsări. O altă explicaţie a numelui pornea de la un joc „Cacica", un fel de oină. Există însă hărţi austriece anterioare venirii coloniştilor polonezi care menţionează „valea Kaczica", „Dealul Tkaesiki", localitatea „Tkacsika" (cu menţiunea apartenenţei sale la Pârteşti), ceea ce îndreptăţeşte să se înainteze ideea că numele aşezării provine de la cel al pârâului numit astfel. Pe teritoriul satului Cacica s-au descoperit urme de locuire datând din neolitic, în cateva puncte: Dealul Zamca, „ la Dochiţa", „Râpa lui Rezneac".

Descoperiri importante, tot din neolitic, s-au făcut în cateva puncte din incinta Salinei sau în apropierea ei, unde se păstrează un număr deosebit de mare de fragmente ceramice aparținand unor vase de tip "brichetaje" folosite în procesul de obținere a sării, prin fierberea apei izvoarelor sărate. Din epoca bronzului şi a fierului s-au găsit urme de locuire pe Dealul Troian. Din perioada evului mediu s-au identificat urme de locuire pe Dealul Troian, la confluențele pârâului Blândeț cu Dulcea, la locul numit "Călugărița", în zona Salinei etc. În evul mediu teritoriul satului Cacica făcea parte din teritoriul satului Pârtești, care era cuprins in proprietățile Mănăstirii Humorului.

S-au împlinit de curând 600 de ani de la menţionarea în documente a satului lui Pârtea şi Tatomir, pe care, prin actul din 13 aprilie 1415, Alexandru cel Bun, voievodul Moldovei, îl dăruieşte mănăstirii de la Humor. Mai târziu, parte a acestei „moşii" va deveni comuna Pârteştii de Jos, alături de Cacica şi de Pârteştii de Sus. Le aflăm pe toate din monografia semnată de **dr. Ioan Ieţcu**, ***Pârteştii de Jos***.

Etape istorice

"În vreme de răstrişte, locuitori din Părtești își amenajau adăposturi în ascunzişurile pădurii, lângă Poiana Parascanului și Pârâul Blândeț. Cu timpul, unele familii din Pârtești au început să-și construiască locuințe stabile în zona viitoarei vetre de sat. Există și opinii potrivit cărora primele familii care s-au stabilit în „Bahna Pârteștiului" (numită astfel datorită terenului mlăștinos), ar fi venit din Ardeal, între anii 1728 – 1788, de pe Valea Salautei și din Ilve. Așa se explică prezența unor nume precum: Andronic, Cojocaru, Parascan, Ungureanu, Hopulele care se presupune că ar fi de origine ardelenească. Dupa ocuparea Bucovinei de către austrieci, în 1775, încep prospecțiuni sistematice, în urma cărora se decide organizarea exploatării sării la Cacica.

Prin urmare, încă din 1783, începuse construirea, cu ajutorul armatei şi al sătenilor din localităţile din zona de munte, a Drumului împărătesc, drumul de la Storojineţ, prin ambele Vicove, de Jos şi de Sus, prin Voitinel, Horodnic, Marginea, Solca, prin Cacica, Păltinoasa, până la Dorna şi, de aici, prin Poiana Stampei şi pasul Tihuţa, spre Transilvania – lucrare amplă, efectuată sub conducerea inginerului genist Hora von Ozelowitz şi terminată în anul 1808".[14]

În 15 septembrie 1724, sunt menţionate, în hotarnica mănăstirii Solca, „casa lui Grămadă şi aria Oncii", iobagi mănăstireşti, cu casa şi, respectiv, aria, la margine de hotar, iar în 1760, este menţionat botoşăneanul Simion Tăutul, care avea casă în hotar cu Soloneţul, satul dintre Botoşana şi Pârteştii de Jos.

[14] Ion Dragusanu, *Povestea așezărilor bucovinene,* vol. 1, Suceava, 2010, passim.

Urmează colonizarea locului cu mineri de diferite naționalități: poloni, ucraineni, germani, sovaci. Exploatarea în mod organizat a masivului de sare de la Cacica începe în anul 1791, sub conducerea austriacului Paul Hofman. Odata cu deschiderea Salinei și pentru a atrage specialiști s-au acordat o serie de facilități: lemn de construcție gratuit, o parcelaă de grădină, teren arabil, scutirea de impozit timp de trei ani etc. Ca urmare, în 1792 au venit la Cacica 20 de familii din Boemia și Wieliczka, tehnicieni și muncitori specialiști în exploatarea sării. Amintim câteva nume de referință: Marcian Miselicz – 1795 și Norbert Szawoda – 1796, specialiști în exploatarea sării veniți pe meleagurile noastre tocmai din Boemia.

După deschiderea minei și colonizarea ce a urmat, localitatea Cacica apare menționată în documentele vremii. Pentru specialiști s-au construit locuințe în incinta Salinei. Pentru că majoritatea celor care lucrau la Salină erau catolici s-a amenajat la adâncimea de 25 metri o capelă consacrata Sfintei Barbara (orth. Sfanta Varvara), considerată patroana minerilor. Mai târziu se amenajează ”Lacul” și ”Sala de Dans”, care vor servi la desfășurarea serbărilor. Simțindu-se nevoia, în anul 1810, credincioșii catolici construiesc din lemn o biserică situată în fața Salinei. Biserica însă, se degradează puternic și se ia inițiativa construirii unei biserici noi, de cărămidă de această dată, pe același loc. Terminându-se lucrările de construcție, în anul 1904 se sfințește. Deoarece printre catolici erau mulți de rit oriental, adică greco-catolici, aceștia își construiesc propriul lacaș de cult în 1865.

Fiind și familii care erau de credință ortodoxă și care nu aveau nici ele un lăcaș de cult, în anul 1892 încep construirea unei biserici. Pisania de la intrare spune: „Cu mila Tatălui, ajutorul Fiului și puterea Duhului Sfânt, s-a zidit această Sfântă Biserică cu hramul Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava” , între anii 1892 – 1896 prin strădania preotului paroh Ilarie Bădăluță, cu sprijinul Consiliului Parohial și obolul credincioșilor. Conform recensământului din 1896, în târgul Cacica, avem clădiri proprii: percepția, jandarmeria, banca, dispensarul, primaria și existau un numar impresionant de prăvălii, câteva brutării, măcelarii, croitorii, frizerii etc. Târgul Cacica avea aproximativ 2000 de locuitori, din care peste 1000 erau polonezi, germani, ucrainieni, evrei.

Din anul 1918, când Bucovina s-a unit cu patria mamă, Salina a trecut la Regia Monopolului Statului. În perioada dintre cele doua războaie mondiale, Cacica cunoaște o perioadă de înflorire economică, o efervescentă activitate culturală inițiată de învățătorii școlii și puternic susținută de un număr mare de intelectuali din localitate. Acum se construiește localul numit ”Casa Polonă” din inițiativa polonezilor și sub patronajul Bisericii Catolice, acțiune în care își dau concursul toți sătenii, demonstrând relațiile bune în care erau.

Majoritatea locuitorilor vorbeau curent română, germană și polonă, petreceau împreuna la

sărbători și alte evenimente, dar foarte rar realizau căsătorii mixte. În timpul celui de – al doilea război mondial, localitatea a fost puternic afectată de luptele ce s-au purtat, pe aici fiind linia frontului. Populația satului a fost evacuată prin alte părți, au rămas doar cateva grupuri de oameni care erau la Salină.

După război satul s-a refăcut și activitatea economică a intrat pe un făgaş normal. Sătenii și-au reparat locuințele distruse de război. Majoritatea familiilor de germani și evrei au plecat, unii fie în țările lor de origine, alții prin alte locuri, casele lor au fost naționalizate și apoi vândute. Declinul satului Cacica începe în 1968, când se aplică noua lege administrativă și se desființează vechea comuna Cacica. Satul Cacica devine sat component al noii comuni Cacica cu centrul la Pârteștii de Sus. Era o hotărâre arbitrară pentru că în satul Pârteștii de Sus nu existau clădiri în care să funcționeze principalele instituții ale statului: primăria, poliția, dispensarul etc., iar toate clădirile aparținând acestor instituții din satul Cacica au fost vândute unor persoane particulare. Începând din anul 1953 începe modernizarea și extinderea Salinei prin construirea unor noi instalații și modernizarea celor existente. Astfel, între anii 1967-1973 s-au construit 11 evaporatoare și producția crește de la 25000 tone în 1970 la 40000 tone în 1973. Sarea produsă la Cacica se exportă în proporție de 40 % în Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Nigeria etc. Ca urmare a extinderii Salinei, numărul angajaților ajunsese în 1973 la aproximativ 600. Majoritatea locuitorilor din Cacica, Pârteștii de Sus și Solonețu Nou lucrau aici. Mai funcționau în comună Fabrica de Cherestea, o secție de brânzeturi și o secție de tâmplărie. Așa se explică faptul că la vremea aceea nivelul de trai al satului Cacica era destul de ridicat. Datorită faptului că principalul mijloc de transport al sării era calea ferată, iar gara Cacica se afla cam la 4 km distanță de Salină, conducerea comunistă a decis construirea unei noi secții de prelucrare a sării la Pârteștii de Jos, lângă gară.

În Cacica funcţiona o şcoală nemţească, cu 6 clase, din 1812.

„În dreapta, suită pe deal, e Cacica, de Români, Nemţi şi Ruşi – cu un început de zidire şcolară a călugărilor francesi, oploşiţi de curând aice – iar de vale staţia" căii ferate. Adunând „cântece populare româneşti din Bucovina", care aveau să vadă lumina tiparului sub semnătura nemeritată a lui Mattias Friedwagner , în 1940, Alexandru VOEVIDCA a cules folclor şi de la cacicanii Alexandru DULGHER (învăţător superior, 31 ani în 1908), Aniţa IEŢCU (39 ani în 1908) şi Nicolai ANDRONIC (24 ani în 1908).

La Cacica s-a născut, în 24 iunie 1913, artizanul Ioan DULGHERIU, iar în 6 iulie 1920, scriitorul Dragoş VICOL.**"**[15]

[15] Ion Dragusanu, *Povestea așezărilor bucovinene*, revizuită, Cacica.

Contribuţii etnografice

Costumul popular. Materiile prime folosite sunt: pânza de in cu bumbac, cânepă cu bumbac, cânepă (pentru cămăşile de purtat şi pentru poale), iar pentru decor se folosea lâna colorată, strămătura, bumbacul, mătasea, firul metalizat auriu şi argintiu, mărgelele şi paietele (fluturii). Portul din Cacica, prin linia sa sobră şi prin decorul pe care îl poartă, prezintă însuşiri artistice deosebite. O piesă de port caracteristică este ştergarul de cap, ţesut din bumbac şi in, în cinci sau şapte iţe, cu ajutorul cărora se realiza decorul de culoare albă, dispus în registre. Capetele sunt ornamentate cu motive geometrice colorate, dispuse în două-trei registre, sau cu câte două-trei registre brodate cu mărgele colorate şi terminate cu franjuri. "Costumul popular polonez se prezintă astfel: la fete, o fustă largă şi creaţă, înflorată (in ţesut de casă), numită „spudnica", peste care se pune un şorţ din dantelă („fartuszek"), o bluză albă cu dantelă la gât şi mâneci („błuska"), un ilic/vestă din pânză albă, brodată cu flori („kamiźełka"), la care se adaugă cizme roşii, coroniţă cu panglici colorate şi mărgele la gât; la băieţi, pantaloni largi strânşi pe glezne, albi cu dungi roşii („spodni"), cămaşă albă („koszuła"), un ilic mai lung („kątusz"), pălărie cu panglici colorate şi cizme negre.

Obiceiuri calendaristice. Cele mai spectaculoase obiceiuri sunt cele legate de sărbătoarea Crăciunului şi a Anului Nou. În ajunul Crăciunului colindă copii, tinerii. Cu steaua vin oameni şi din alte sate. Preotul sfinţeşte casele şi bucatele. Masa din ajunul Crăciunului era alcătuită din mâncare de post: sarmale cu crupe, bob fiert, bureţi, prune uscate, grâu fiert cu mac şi miere, colac. Sub faţa de masă se aşează fân legat în cruce cu fir de lână roşie. Din fiecare fel de mâncare se dădea şi animalelor, pentru spor şi rod. Membrii familiei mănâncă aşezaţi pe laiţe sau pe scaune. De Bobotează, Botezul Domnului, la pârâu se face cruce de gheaţă şi se sfinţeşte agheazmă într-un ciubăr; fiecare vine cu vasul său şi-l umple cu apă sfinţită din ciubăr. Din fânul pe care stă preotul când sfinţeşte agheazma, ia fiecare şi-l va folosi pentru apărarea de grindină, de furtună; se pune puţin pe foc pentru a domoli furtuna. Cu agheazmă se toarnă în fântâni, se stropeşte întâi în grajd, apoi în casă; în timpul postului mare, se ia agheazmă în loc de nafură; se foloseşte împotriva vrăjilor. De Sfântul Haralambie, preotul oficiază slujbă pentru vite, sfinţeşte drob de sare, tărâţe şi agheazmă care se pun în hrana animalelor pentru spor, pentru lapte mult.

La sărbătoarea celor Patruzeci de Mucenici (9 martie) se fac 40 de colăcei în formă de opt, cu miere şi nucă, copţi şi se dau de pomană celor ce intră în casă sau se duc la alţii. Se crede că aşa cum va fi vremea în aceastăzi, aşa va fi în următoarele patruzeci de zile. De Sfântul Gheorghe se pune la poartă brazdă cu iarbă, cu ramuri de răchită pentru ca anul să fie roditor, iar vitelor li se dau dimineaţa iarbăşi flori cu rouă, culese de cu seară pentru a avea lapte mult şi bun. Băieţii şi fetele se

urzicau pentru a fi „iuţi”, harnici tot anul.

În Duminica Floriilor se sfinţesc crenguţe de răchită (mâţişori) care se leagă apoi la pomii din livadă pentru a da rod bogat sau în grajd pentru a feri animalele de boli. Joia Mare, dimineaţa, imediat după miezul nopţii, se făceau focuri din coji de copac şi alte resturi vegetale pe ogor, pe dealuri şi oamenii săreau peste foc. Localnicii credeau că acela care aprinde focul mai repede, va termina de făcut fânul mai devreme şi nu-l va mai ploua. Sărbătoarea Paştilor, cea mai mare sărbătoare creştină, era marcată de împuşcături cu „săcăluşul” (o ţeavă din lemn cu praf de puşcă detonat cu un cui). Coşul pentru sfinţit, din nuiele împletite şi vopsite, în care femeile pun pască rotundă, cozonac, ouă roşii, slănină, cârnaţ, sare (altă dată huscă), unt, floarea paştelui, lumânare este acoperit cu un ştergar frumos; pentru biserică se strângea o păscuţă şi un ou şi se primea anafură. După sfinţirea coşurilor, toată lumea merge la cimitir, se aprind lumânări la morminte, apoi se merge acasă. Dimineaţa, toţi membrii familiei se spală cu apă dintr-o strachină în care se pune un ou roşu, un ban , un fir de busuioc pentru a fi sănătoşi, bogaţi şi iubiţi. La Duminica Mare se pun ramuri de tei sau de mesteacăn, din care se fac mai târziu măturoaie. De Sânziene, fetele fac coroniţe din flori de sânziene şi se aşează peste noapte în grădină, pe flori, iar dimineaţa, ceea ce era pe coroniţă (pană, păr de vacă, lână) simboliza viitorul fetei în căsnicie (va avea păsări, vite, oi). Sfânta Maria (15 August) este hramul satului cu mare pelerinaj la Biserica catolică unde se adună credincioşi catolici din toată ţara, iar bâlciul este atracţia copiilor din sat cât şi din satele învecinate. De Sfântul Andrei, fetele făceau anumite gesturi magice pentru a-şi cunoaşte ursitul; noaptea leagă pari de la gard iar dimineaţa văd ce au legat.

Alte tradiţii şi obiceiuri. “La construcţia casei noi: lemnul pentru construcţia casei se taie iarna, pe lună plină, pentru „a le merge bine, din plin, celor ce vor locui în ea”. Casa se construieşte pe loc uscat şi „curat”. La sfinţirea casei, la talpă, în cele patru colţuri, pe pânză curată se pune tămâie şi agheazmă; după ridicarea căpriorilor, se ridică un , un brăduţ împodobit cu hârtie coloratăşi cu o sticlă de vin. „Unsul”, lipitul casei se făcea cu clacă iar la sfârşit cânta muzica şi se petrecea. Pământul amestecat cu paiele tăiate cu toporul, se frământă cu caii, pe un loc tare. La sfinţirea casei, în cele patru colţuri ale casei se face câte o gaură în care se pune tămâie şi fiecare membru al familiei bate de câte trei ori în cui şi înconjoară casa de trei ori. Hora satului avea loc vara pe o platformă special amenajată, iar iarna în casele mai mari ale unor gospodari, în fiecare duminică din câşlegi cu muzicanţi (instrumentele folosite erau fluierul şi scripca)”.[16]

[16] http://tourisminbucovina.ro/

Casă Solonețu Nou

Aspecte de mitologie locală

Aflată la poalele Obcinei Mari, într-o mică depresiune submontană, la contactul cu Podișul Moldovei, CACICA, înseamnă pentru economia ținutului și a țării o importantă rezervă de sare. Cine oare, aflându-se în drum spre frumoasele noastre mănăstiri nu se abate să vadă Mina de sare sau Basilica. Privitor la denumirea localității, s-a încetățenit ideea că provine de la cuvântul polonez'' Kacza'' care, în românește inseamna rață. Se spune că aici existau terenuri mlăștinoase propice pentru viața acestor păsări și atunci când au venit primii polonezi, o fetiță a văzut o rață sălbatică pe o baltă și a exclamat Cacica și așa i-a rămas numele așezării.

O alta explicație a numelui pornea de la un joc „Cacica”, un fel de oină.

Altă legendă a locului este despre Crucea sculptată în sare. Se spune că, la “câțiva metri mai jos de capela Sf. Varvara, la o adâncime de 35-38 de metri se află capela Ortodoxă. Crucea sculptată în sare a fost descoperită într-o lucrare minieră veche (cam de 150 de ani), în 1971, în timp ce sarea măruntă era scoasă dintr-o cameră de exploatare. Legenda spune că această cruce a fost sculptată în sare după viziunea unui miner și însoțea echipa de lucrători la deschiderea de noi lucrări miniere.

Statuetele din grota Lourdes. În grotă s-a amenajat încă începând din anul 1908, un altar

din piatră masivă pentru a servi la oficierea Sfintei Liturghii în timpul pelerinajelor credincioşilor de diferite naţionalităţi. După doi ani, au fost amplasate aici statuetele Preasfintei Fecioare Maria şi a Sf. Bernadeta Soubirous (cea căreia i s-a arătat în anul 1858 Sfânta Fecioară Maria în localitatea franceză Lourdes), executate din ghips, probabil de un credincios ortodox, locuitor al unui sat din apropiere. După cum scris pr. Wojciech Grabowski, în scrisoarea către Preotul Vizitator: noile statui din grotă nu sunt prea artistice, dar sunt cu gust şi nu şochează. Legenda spune că statueta a fost adusă odată în biserică, dar a doua zi dimineaţa a fost găsită înapoi în grotă. Alături de grotă, în galeria din dreapta, se află un izvoraş din care locuitorii din Cacica şi numeroşi pelerini iau apă ca să-şi stropească gospodăriile şi casele, această apă având puteri tămăduitoare." Cacica=rață Cacica înseamnă rață în limba polonă și legenda spune că atunci când au venit primii polonezi, o fetiță a văzut o rață sălbatică pe o baltă și a exclamat Cacica și așa i-a rămas numele așezării.

Comuna Horodnic de Jos

Aspecte geografico - administrative

Prezentare fizico - geografică

Comuna Horodnic de Jos se află la întretăierea meridianului 25 grade și 48' longitudine estică cu paralela 47 grade și 47' latitudine nordică, la poalele muntelui Pietrosu din Obcina Mare, în valea largă dintre dealurile Colnic și Osoi, dealurile sale găsindu-se în zona de contact dintre munte și depresiunea Rădăuți. Comuna are în componenţă 2 sate : Horodnic de Jos și Călugăriţa, o populaţie de 2003 locuitori și o suprafaţă de aproximativ 25 ha.

Comuna are acces direct la DN 2H și se află la distanța de 7 km de municipiul Rădăuți, respectiv 44 km de municipiul reședintă de județ Suceava.

Limite. Hotarele comunei Horodnic de Jos sunt: la est – drumul de exploatare existent între limitele cadastrale ale localităților Gălănești și Frătăuții Vechi care face legătura între drumurile județene Rădăuți - Putna și Rădăuți - Bilca; la sud – pârâul Horodnic, apoi pe limita imașului comunal din Tarlaua Barc; la vest – cursul unei văi ce străbate cătunele Pătrășeni, Bălțați, Braniște; la nord – drumul de acces care face legătura între drumul județean Rădăuți - Putna și drumul național Marginea - Vicovu de Sus.

Clima. Clima este de deal, cu temperaturi medii anuale de +25°C în luna iulie și -10°C în luna ianuarie.

Agricultorii horodniceni au memorat ca prima zi de îngheț se întâmplă aici între 1 si 21 octombrie, iar ultima între 11 aprilie și 20 mai. Vânturile dominante bat din vest și nord-vest și aduc

precipitații. Uneori, iarna, bate și crivațul de la nord-est, viscolind zăpada, provocând îngheț și pagube semănăturilor de toamnă. Cele mai puține precipitații cad în ianuarie, iar cele mai multe în luna iunie.

Relief. Cea mai mare parte a satului este situată în depresiune. Suprafața acesteia reprezintă o câmpie piemontană, mai ridicată spre zona montană și mult mai coborâtă spre seșul Rădăuților. Dealurile Colnic (490 m) și Osoi (482 m) domină întreaga zonă, primul fiind așezat în partea de nord a satului, iar al doilea în partea de sud a acestuia; altitudinea medie a teritoriului este de 360 m.

Hidrografie. Rețeaua hidrografică a satului aparține în întregime râului Suceava, localitatea fiind traversată de la apus spre răsărit de doua pâraie, Pozen și Horodnic, care se unesc la ieșirea din sat și, sub numele de Pozen, se varsă în râul amintit. Singurele ape stătătoare sunt iazurile private (heleşteie).

Străbătută de două drumuri paralele, unul pe deal şi altul pe vale, legate între ele prin mai multe ulițe, comuna are o zonă centrală, unde este centrul civic al localității (Primaria, Şcoala nr.1, dispensarul uman, Căminul Cultural, biserica, Poliția și un complex comercial).

Localitatea se întinde pe o suprafața de 2938 ha, în care se regăsesc suprafețe agricole, imaș comunal şi drumuri. Pe teritoriul comunei se găsesc 920 de locuințe cu anexe gospodărești aferente, care ocupa o suprafața de 121000 mp, o rețea de drumuri principale și secundare în lungime de 94 km. Are acces la calea ferată printr-o halta CFR. Construcțiile și anexele gospodărești se încadrează în arhitectura locală tradițională.

Populația. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Horodnic de Jos se ridică la 2.003 locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 2.445 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (98,6%). Pentru 1,35% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (93,36%), dar există și minorități de creștini după evanghelie (2,45%) și penticostali (1,35%). Pentru 1,35% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Economie

Prin tradiție, atât vechii locuitori ai comunei, cât şi cei de astăzi se ocupau cu creșterea animalelor și cultivarea terenurilor agricole. Acest fapt explică preponderența activităților de tip agroindustrial din localitate: prelucrarea laptelui, prelucrarea cărnii, morăritul, panificația, la care se adaugă și mica industrie de prelucrare primară a lemnului (ateliere particulare).

Monumente istorice. Biserica din lemn - Schitul Călugăriţa cu hramul "Înălţarea Sfintei Cruci" – datează din anii 1360 și se află în cătunul Călugărița. Bisericuța din lemn a fost inclusă în circuitul monumentelor istorice din Bucovina, fiind cea mai veche din zonă. A fost un schit de

călugărițe. În cele 8 județe ale Moldovei există 148 de biserici din lemn declarate monumente istorice. Din aceste biserici păstrate peste ani, biserica din Horodnic este a șasea ca vechime.

În Horodnic de Jos sunt două lăcașuri de cult ortodoxe: Biserica creştin-ortodoxă cu hramul “Sfântul Ioan Evanghelistul” și Biserica din Călugărița cu hramul “Înălțarea Sfintei Cruci”, precum și două cruci comemorative în cinstea eroilor căzuți în primul și al doilea război mondial.

Comună de sine stătătoare, Horodnicul de Jos a fost trecut ca sat component al comunei Horodnic în anul 1950, dar s-a revenit la organizarea teritoriala inițială in 2003.

Evoluţia istorică a comunităţii

Primele atestări documentare

Descoperirile arheologice atestă locuirea acestor locuri încă din anii 6000-2000 î.e.n. prin necropola tumulară din nord-estul satului. În mormintele găsite aici s-au descoperit oase și unelte de silex, ceramică.

Localitatea Horodnic de Jos este atestată documentar încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea. În curțile marelui boier Petru Vrană din localitate a fost zidită prima mănăstire de maici din Moldova , care a dispărut pe la începutul secolului al XVIII-lea, amintirea ei fiind păstrată de cătunul Schit Călugărița.

La circa 150 metri de ruinele fostului Schit Călugărița, a fost construită în anul 1717 o biserică de lemn cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci. Data construcției este menționată pe inscripția săpată pe ușa de la intrare.

Biserica Înălţarea Sfintei Cruci – Călugărița

Încă din anul 1852, Simion Florea Marian semnala Academiei Române existența tumulilor din Horodnicul de Jos, pentru care înaltul lor a alocat suma de 500 de lei pentru săpături. Primele cercetari ale tumulilor din localitate sunt efectuate de Josef Szombathy, muzeograf la muzeul din Cernauți, fiind continuate de profesorul Friederik Keindl, care include rezultatele în lucrarea "Gheschichte der Bukovina" I/1896.

Analizând ritualurile funerare şi obiectele găsite în mormintele din tumulii cercetați, istoricul şi muzeograful Mircea Ignat de la Muzeul de Istorie din Suceava încadrează necropola tumulara de la Horodnicul de Jos în rândul monumentelor culturii Komarov (epoca bronzului mijlociu).

Localitatea a fost atestată documentar pentru prima oară în vremea domnului Ştefan I Muşat (1349-1399), trecând, apoi, succesiv, în proprietatea mai multor boieri şi a Mănăstirii Suceviţa. În 1775, odată cu trecerea Bucovinei sub stăpânire austriacă, în Horodnic de Jos a luat fiinţă o moşie împărătească, numită Brădetul. Pentru că în 1786 s-a desfiinţat iobăgia în Bucovina, ţăranii maramureşeni au trecut munţii şi au venit aici pentru a scăpa de robie. Horodnicenii se mândresc şi cu o mare personalitate a muzicii populare bucovinene, celebrul instrumentist Silvestru Lungoci, înmormântat chiar în umbra bisericuţei de lemn „Înălţarea Sfintei Cruci“ de la Călugăriţa.

În ceea ce privește denumirea satului, în primele documente numele localității apare sub forma "Gorodnic", dar se transmite și se impune în continuare sub forma de pronunțare "Horodnic", rămânând astfel neschimbată până astăzi. Inexistența în fondul principal de cuvinte al limbii române a cuvantului "horodnic" i-a dus pe cercetatori la păreri diferite în privința explicării numelui. Unii susțin ca Horodnic înseamna "ocol, poiană", alții că ar însemna "întăritură, cetate, oraș", iar alții – "grădină, grădinar". Conform explicației lui Iorgu Iordan, cuvântul vechi slav "gorod", căruia i s-a adăugat, tot în limba slavă, sufixul "-nic", există și azi în limba ucraineană (horodnyk = grădinar). Deși acest substantiv luat singur este cam greu să devină toponim, după cum remarcă același autor, toponimul Horodnic provine din antroponimul Horodnic. Numele localității provine, cel mai probabil, de la un om cu numele Horodnic (în românește Grădinaru), întemeietor al satului medieval înainte de 1400.

Etape istorice

În jurul anului 1500, Horodnicul, mărindu-și populația, cunoaște o dezvoltare extensivă a vetrei de locuire pe o suprafață din ce în ce mai întinsă și se divide în doua sate, "de Sus" și "de Jos".

Aceste denumiri sunt date de poziția topometrică a unui sat față de celălalt. Horodnicul de Sus se află pe un podiş mai lângă munte, iar Horodnicul de Jos se întinde în Depresiunea Horodnic, de-a lungul văilor formate de pârâiele Horodnic și Pozen. Astfel, începând cu secolul al XVI-lea,

sunt menționate în documentele moldovenești două sate ale Horodnicului, Horodnic de Jos și Horodnic de Sus. Scrieri despre Horodnicul de Jos și viața locuitorilor săi le regăsim în scrierea lui I. Dragușanu „Horele săteşti erau curate strânsuri de joc, făcute de către tineret, mai ales vara şi toamna, înaintea bisericii, la fântâna publică din sat, la crâşmă şi, mai rareori, la vreo casă privată. La acestea veniau şi bătrâni, dar mai mult ca priveghetori ai copiilor, decât spre a petrece ei înşişi”. Sbiera uită să menţioneze „steagul” de strânsură, dus de unul dintre cei doi vatamani, cum uită şi de ritualul strânsurilor, păstrat până în zilelede astăzi la Horodnic şi, mai ales, la Călugăriţa”. [17]

Casă veche din localitatea Horodnic de Jos

Populație. “Populația satului Horodnic de Jos, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și până astăzi, deși a cunoscut ocupația străină, austriacă, timp de 143 de ani, s-a menținut complet românească. Aceleași familii, cunoscute din secolul al XVIII-lea, se întâlnesc până în zilele noastre. Alături de familiile române, a coexistat și un număr de țigani, cei mai mulți din vechii robi ai mănăstirii Călugărița din apropierea satului. Ocupațiile acestora erau cele tradiționale: scripcari, fierari, lingurari și zlatari. La 1828 erau 39 de familii, dupa 1850, fiind mai puțin statornici, numărul lor s-a împuținat, mulți plecând în alte localități.” [18]

Populația a crescut în decurs de două secole cu 437%. Creșterea a fost deosebit de importantă în prima jumatate a secolului al XIX-lea (între 1811-1850 cu circa 185%, numărul caselor dublându-se în acest interval). În a doua jumatate a secolului, locuitorii s-au înmulțit cu numai 37%, iar în secolul al XX-lea cu 38%.

---

[17] I. Drăgușanu, *Povestea așezărilor bucovinene*, volumul 2, passim.
[18] Ecaterina Negruți și Ion Prelipcean, *Date cu privire la evoluția demografică a unui sat bucovinean în secolele al XIX-lea și al XX-lea,* passim.

În continuare este preluată postarea domnului Ion Dragușanul de la adresa https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-horodnic/ dennumită Povestea aşezărilor bucovinene (revăzută): ”N-ar fi exclus ca temelia cetăţii să se afle nu la Horodnicul de Jos, ci la Horodnicul de Sus, în pădurea „Cetate”, pe Pârâul Cetăţii, localizare sugerată şi de reperele menţionate în uricul lui Roman Vodă, din 18 noiembrie 1393, în care se spune că hotarul Frătăuţilor porneşte „de la obârşia Sucevei, drept la Movilă, la satele lui Radomir”, care sate pot fi cele cunoscute, în viitor, drept satele Horodnic, Rădăuţii reprezentând, aşa cum este sugestia generală, o parte din acest ocol, cea poziţionată „de acolo (de la satele lui Radomir), drept peste câmp la o movilă, de acolo drept la ocolul lui Radomir”, în capătul cărui ocol se află „cornul de jos”, dinspre Suceava.

Cele două sate Horodnic, „unde a fost curtea lui Petru Vrană”, deşi locuite din antichitate, au fost atestate documentar abia în 15 iulie 1439, ca proprietăţi ale mănăstirii Horodnic („unde este Antonida stareţă”), împreună cu satul dispărut Balasinăuţi, şi sunt, alături de Frătăuţi, pietre de temelie ale spiritualităţii bucovinene, datorită numelor mari, aduse prinos culturii române.

La Horodnicul de Jos s-a născut, în 1 noiembrie 1836, I. G. Sbiera, iar în 26 august 1884, publicistul Calistrat Şotropa, autor al unor interesante tablete literare despre atmosfera idilică a satului natal, publicate prin vechile reviste bucovinene. Din Horodnicul de Jos a plecat şi Eroul Umanităţii Ioan D. Popescu, autorul unei mărturii zguduitoare, publicată, alături de mărturia câmpulungeanului Ilie Ilisei, sub titlul „Dosarele suferinţei”, de Grupul editorial „Muşatinii – Bucovina viitoare”, în 1999, dar şi neîntrecutul fluieraş Silvestru Lungoci, născut în satul Călugăriţa, în 9 ianuarie 1939. Bădiţa Silvestru a copilărit în satul natal al vigurosului prozator bucovinean Vasile Ţigănescu (13.01.1898 – 18 august 1971), sat frumos, risipit pe un platou întins, la poalele obcinilor, în care încă trăiesc şi cântă doi mari rapsozi bucovineni, Gicu şi Vasilică Lungoci, fraţii lui Silvestru. Şi mai există, la Horodnicul de Jos, un prieten al nostru statornic, hâtrul dascăl Gică Sbiera, cel cu suflet clădit drept temelie a memoriei. Şi tot din Horodnicul de Jos se trage şi poetul Nicolae Prelipceanu, născut în 10 august 1942, dar şi mama celebrului om de televiziune, poet, prozator şi publicist Mihai Tatulici, dar care s-a născut la Frătăuţi, în 3 august 1948.

Întărituri domneşti pentru satele Horodnic se mai obţin în 1 august 1444 şi în 8 iulie 1453, ambele în beneficiul mănăstirii stareţei Antonida, mănăstire dispărută, dar cu temeliile adăpostite, probabil, de vatra fertilă a satului Călugăriţa. Este de presupus că mănăstirea aceea veche a dispărut şi s-a risipit înainte de urcare pe tron a lui Ştefan cel Mare, din moment ce, în 26 august 1474, se judecă, în faţa Sfatului domnesc de la Suceava, pricina dintre Ivanco, fiul lui Vasco de la Horodnic,

şi Măruşca, fiica lui Ivan Cupcici. Procesul, judecat după dreptul valah (valaskim), „cum este drept şi lege, după obicei, ca să vie Ivanco însuşi cu 24 de jurători şi să jure cu ei Ivanco şi cu fraţii săi că sunt nepoţii lui Cupcici, după mama lor, de asemenea că sunt nepoţi şi ai Maruşcăi, şi ai lui Mihno" (fiul lui Grozea Cupcici, nepotul Maruşcăi".

În ziua judecăţii, deci în 26 august 1474, „Ivanco şi cu fraţii săi s-au lepădat de jurământul lor şi nu au vrut să jure cu jurătorii lor, ci au lăsat pe Măruşca, fiica lui Ivan Cupcici, ca să vie ea singură şi să jure.

Ştefan cel Mare şi sfatul său domnesc, „văzând Maruşcăi", i-a întărit ei toate satele lui Cupcici, stabilind, pentru eventualitatea altor pâre mincinoase la domnie, o amendă usturătoare pentru cei din neamul lui Ivanco, adică „să plătească atunci zavească 60 de ruble de argint curat". Dar, în vremurile care au urmat, nici un urmaş din neamul Vasco al sătenilor horodnicani nu a mai revendicat străvechile moşii, care, după o întăritură, din 1530, a lui Petru Rareş, referitoare la cumpărarea satului Horodnicul de Jos, „cu livada, mai jos de Osoe", şi după o alta, din 14 februarie 1582, prin care Iancul Sasul Vodă, în baza uricelor din vremea lui Ştefan cel Mare, întărea celor două sate fraţilor Ion, Trifon, Ştefan, Sturza, Vasutca, Parasca, Fădora şi Anuşca Cupcici, sunt vândute, la 1577, lui Ieremia Movilă, care le dăruieşte Mănăstirii Suceviţa, „cu iazuri şi cu mori pe Părăul Horodnicul şi pe Părăul Pozinul şi cu poiene şi curături într-a lor hotară". Mănăstirea stăpâneşte cele două sate, aflate într-un acelaşi hotar până în 1785, până la confiscarea averilor mănăstireşti şi împroprietărirea cu pământ arabil, fâneţe şi păduri, pe seama averilor confiscate de la călugări, a obştilor săteşti şi a ţăranilor, în 1786.

În acel an 1786, al primei reforme agrare în Bucovina, sunt menţionate, pentru prima dată în nişte hotarnice, toponime precum Coliba, Dealul Horodnicului, Dealul Pietros, Dealul Voitinului sau Viţău, Fântâna Voloca, La Mărul Roşu, Mesteceni, Opcina, Pădurea Corhana, Piscul Murelor, Pârâul Boşneanu, Pârâul Pozinul, Pârâul Valea Sacă, Poiana Haiciunca, Poiana Pietroasă (fostă pădure), Sub Codru, Traian şi Vadul Pietros."[19]

Recensământul lui Rumeanţev, din 1772-1773, înregistrează la Horodnic, în Ocolul Vicovilor, fără alte precizări, „81 – toată suma caselor", însemnând 8 popi, 13 femei sărace şi 60 scutelnici ai spătarului Enăkaki.

În 1774, când austriecii ocupă Bucovina, satele Horodnic aveau 72 familii, dar numărul lor creşte, până în 1784, la 186 de familii, din 1785, cele două sate cu rădăcini comune devenind comune distincte.

Biserica Sfântului Ioan Teologul din Horodnicu de Jos a fost ctitorită, în 1814, de Nicolai

[19] Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, I, p. 299

POPESCUL şi de preotul Dimitrie POPESCUL, fiind restaurată în 1853. Biserica din Călugăriţa, ctitorită în 1591, avea să fie restaurată în 1871.

Horodnicul de Jos beneficiază de o succintă descriere, aşa cum fusese prin anul 1848, din partea lui Ion alui Gheorghe Sbiera:

„Satul Horodnicul de Jos era aşezat în vale, lângă părăul Pozănul, şi pe coasta miazăziuală a unui colnic lungăreţ. Din vatra satului, cercul de vedere, adică discul pământului (orizontul) îmi părea foarte restrâns, îngust. Când mă suiam, însă, pe gruiul (vârful) colnicului, unde era pusă o ciuhă (bornă) de către ingineri, când au fost măsurat moşiile oamenilor, mi se mai lărgea încâtva cercul de vedere, dar tot credeam că acolo unde se împreună cerul cu pământul este marginea lumii”.[20]

Contribuții etnografice

Contribuțiile etnografice apar din stravechi vremuri: ”Trecând mai departe, am aflat, din Horodnicul-de-jos, ţinutul Rădăuţului, două cămeşi cu un exterior admirabil, lucrate de Mironescuşi de Teleagă. Iar din ţinutul Sucevei, mi-a plăcut cel mai bine cămaşa expusă de Gherasim Gavrilovici”[21]

”În lumea satelor, până după 1848, nu existau decât foarte puţini meşteşugari, mai ales prin satele cu proprietari bogaţi, care-i foloseau pentru nevoile exploatării moşiilor lor. Meşteşugarii, grupaţi în bresle, locuiau, cale de veacuri, doar în târguri, cei mai mulţi dintre aceştia fiind aduşi, cu privilegii, de către voievozi.”[22]

Folclorul pare să se fi simţit mai bine la Horodnicul de Jos, unde şi Ana, şi Giorgi Sbiera, aveau, în anii de după 1841, câte un cântec al lor, „Of, loziţă înfrunzită” şi, respectiv, „Hai să bem, să bem să bem!”. Şi se mai cântau, la Horodnicul de Jos, veselele cântece „Care fete-s mai fudule”, „Pus-am şeaua pe doi cai” sau „Tinereţe, haine scumpe”, ultimul chiar şi în perioada interbelică, de către un rapsod celebru pe atunci, Ion Prepeliţă.

Adunând „cântece populare româneşti din Bucovina”, care aveau să vadă lumina tiparului sub semnătura nemeritată a lui Mattias Friedwagner , în 1940, Alexandru VOEVIDCA a cules folclor şi de la Ana IFTINCA (20 ani în 1914), Dimitrie a lui Maftei POPESCUL (26 ani în 1912) şi Onofrei TIRON (factor poştal şi gospodar, 30 ani în 1912) din Horodnicu de Jos[23].

Biserica de lemn "Călugărița". În partea nord-vestică a satului Horodnic de Jos, denumită de localnici “Călugărița”, se găsește biserica de lemn cu hramul “Înalțării Sf. Cruci”, fosta biserica a

---

[20] I.G. Sbiera, *Amintiri din viaţa autorului*, Cernăuţi, 1899.
[21] “Gazeta Bucovinei”, anul II, nr.52/1892, p. 3.
[22] I. Drăguşanu, *Povestea aşezărilor bucovinene,* vol. 3, p. 211.
23 https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-horodnic/

schitului de călugărițe din Horodnic. După tradiție, această bisericuță este al treilea locaș de închinăciune al schitului, celelalte două fiind arse și jefuite de tătari. Un uric din 15 iulie 1439 menționează o biserica aflată aici de pe vremea lui Alexandru cel Bun (1400-1432), care însă a dispărut pe la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Biserica a fost clădită din lemn de larice pe tălpi de stejar, fixate pe fundații din piatră de râu. Lungimea acesteia este de 9 metri, lățimea de 4 metri, iar înăltimea pereților de 3 metri. Deși modestă ca dimensiuni, construcția impresionează prin bogăția decorațiilor exterioare, lucrate cu multă măiestrie și simț artistic. Sub streașină, biserica este înconjurată de o friză de ocnițe, 92 la număr, ce au partea superioară încheiată cu acoladă. La un metru de temelie, un brâu sculptat în torsada (un colac de ciubuce) încinge pereții locașului. Deosebit de artistic este portalul sculptat cu mult meșteșug, demonstrând bogația inventiva a meşterului popular.

Pereții sunt construiți din bârne cioplite de cca.10-14 cm grosime. Forma bisericii este cea de navă, fără cupole sau turnuri. Pe peretele pronaosului se găsesc 13 icoane pe lemn datând din secolul al XVIII-lea, reprezentând pe Mântuitorul și pe cei 12 Apostoli, iar pe pereții naosului se afla 10 icoane prăznicare provenind din secolul al XVIII-lea sau al XIX-lea. Dintre obiectele de cult amintim o cruce de mână sculptată în lemn în 1837 și îmbrăcată în argint, donată de parohul Nicolai Popescu în 1888. Cele 12 cărți de ritual tipărite între 1745-1777, aparținând vechiului schit, se păstrează la biserica parohială.

Făurită după tipicul caselor de odinioară din zonă, nici ele foarte mari, bisericuţa e o capodoperă a meşterilor bucovineni. O miniatură în lemn, înconjurată de un petec de verdeaţă şi de crucile albe ale cimitirului, gata să ocrotească sub streşinile pălăriei sale călătorul obosit, ce s-ar abate prin acele locuri.

Astăzi, din cauză că a devenit neîncăpătoare, aici se mai slujeşte doar de opt ori pe an. De altfel, acum bisericuţa este filie a bisericii noi din Horodnic de Jos, cea care poartă hramul „Sfântul Ioan Evanghelistul".

Bisericuţa cu hramul „Înălţarea Sfintei Cruci" atrage atenţia nu doar din punct de vedere estetic. Proporţiile, tehnica folosită în construcţie, decoraţiunile exterioare, rafinamentul detaliilor incizate pe lemn sunt doar câteva dintre argumentele de netăgăduit care permit încadrarea sa în rândul celor mai valoroase monumente de lemn din Moldova.

Lăcaşul a fost construit pe cheltuiala obştei, din lemn de larice (un lemn tare şi durabil, din specia coniferelor), ce provenea din pădurile ce se întindeau chiar pe locul numit astăzi Călugăriţa. Adevărul nici nu e prea greu de constatat, pentru că majoritatea caselor din Horodnic au acelaşi tipar şi se pot vedea şi astăzi, păstrate încă într-o formă impecabilă. Bârnele sunt încheiate la colţuri

„în coadă de rândunică“, fără cuie sau scoabe.

Ce uluieşte cu adevărat e faptul că de-a lungul timpului n-a suferit nici o intervenţie, n-a fost niciodată restaurată. Cu toate acestea, bârnele de lemn sunt parcă neatinse de vreme. Nici un centimetru n-a putrezit, nicăieri nu se văd urme de cari. Având streşinile acoperişului foarte largi, pereţii au fost bine protejaţi şi de umezeală, şi de soare.

Contribuția etnografică a zonei Horodnic își face simțită prezența și în volumul 3 din Povestea așezărilor bucovinene: „Districtul Rădăuţilor e încă foarte bine dezvoltat în ceea ce priveşte industria casnică. Minunatele ştergare de borangic ale Anei Mironescul şi ale lui Tit Rogian din Horodnicul de Jos, lucrurile expuse de Samfira Boca, Ana, Samfira şi Magdalena Muntean din Bilca, Cozobot Antal şi Erszebert din Andreasfalva, Catrina Lupu-Prelipcean, Maria Teleagă şi Zaharia Zub din Horodnic (de Sus) erau minunate.„[24]

Observatorul astronomic şi colecţia etnografică din Horodnic de Jos. În comuna Horodnic de Jos, la nr.491, aproape de centru, fraţii Dimitrie şi Dionizie Olenici au Colecția Etnografică "Felicia și Dionizie Olenici". Acest loc a început ca o idee de familie pentru a păstra valorile tradiționale. De-a lungul timpului, au reușit să colecteze diverse obiecte tradiționale care făceau parte din obiectul tradițional de uz casnic. În zilele noastre este o colecție privată de costume tradiționale, care are, de asemenea, o casă tradițională reconstruită și un mic planetariu privat supravegheat de Dimitrie Olenici. Colecția etnografică „Dionizie și Felicia Olenici” a fost organizată începând cu anul 2000. Acesta include peste 500 de obiecte din zonele înconjurătoare ale satului Horodnic de Jos. Colecția include și câteva obiecte din satele învecinate: Bădeuți, Brodina, Comănești etc.

Horodnic de Jos colecția etnografică Olenici - intrare

Prof. Dimitrie Olenici a construit şi un observator astronomic (amplasat pe o insulă din heleşteul din grădină), unde vizitatorii pot face observaţii astronomice cu telescopul, pot asista la un program de planetariu

[24] I. Draguşanu, *Povestea așezărilor bucovinene*, vol. 3, p. 208

(primul planetariu privat din România), pot admira o colecţie de peste 3000 de calendare şi o colecţie de peste 1000 de obiecte etnografice din Horodnic de Jos şi împrejurimi. Aici se mai află o bibliotecă cu aproximativ 1000 de cărţi de astronomie şi un pendul Foucault.

Horodnic de Jos colecția etnografică Olenici - *interior*

Vara, în perioada 9-14 august, se organizează un festival astronomic intitulat Nopţi de Perseide pentru urmărirea curentului meteoric Perseide. Doritorii, pot fi cazaţi într-una din cele trei căsuţe rustice sau într-o vilă modernă.

Aspecte de mitologie locală

Stema sau blazonul comunei Horodnic de Jos prezintă elemente de bază din trecut, legende locale transpuse în desen: imaginea stilizată a bisericii din lemn Călugărița ocupă un loc central, având o puternica valoare de simbol al comunei. Arborii din stânga și dreapta (foioase și conifere) arată specificul vegetației din zonă, iar vizibilitatea rădăcinilor simbolizează istoria străveche a așezării, dăinuirea acesteia peste veacuri. Un element grafic important este și “frânghia” sau “funia vieții”, preluat din sculptura meșterilor care au ctitorit biserica din lemn Călugărița.

Crucea din registrul superior al compoziției, stânga, vorbește despre caracterul profund creştin al oamenilor locului, spiritualitatea de aici marcând etapele istoriei comunității. Bourul din dreapta subliniază apartenența la ținutul Bucovinei și al Moldovei.

Linia curbă care delimiteaza culoarea verde din fundal de cea argintie comunică o idee despre relieful deluros al zonei, dar trimite cu gândul și la situl arheologic reprezentat de movilele funerare (tumulii) de pe dealul Colnic. Culorile folosite în stema sunt: verde, în fundal, simbolizând vegetația, agricultura; galben, reprezentând lumina, căldura, spiritualitatea; negru, pentru sublinierea sobrietății și argintiu, vorbind despre trecutul istoric al locurilor.

Comuna Horodnic De Sus

Aspecte geografico - administrative

Prezentare fizico - geografică

Denumirea de Horodnic de Sus se pare că vine de la faptul că principalele aşezări ale comunei au fost ridicate pe coasta dealului Osoi. Comună de sine stătătoare până în anul 1950, a fost desfiinţată și trecută ca sat component al comunei Horodnic. În anul 2003 prin divizarea comunei Horodnic a redevenit comună Horodnic de Sus.

Comună Horodnic de Sus este unitate administrativ teritorială din judeţul Suceava şi constituie una din cele mai vechi aşezări ale ţinutului Bucovinei, fiind atestată documentar din sec. al XIV-lea.

Aşezare. Comună Horodnic de Sus este aşezată în partea de vest a oraşului Rădăuţi la o distanţă de 6 km de acesta. Din punct de vedere geografic comună Horodnic de Sus este situată la limita de vest a podişului Sucevei, între râurile Suceava şi Suceviţa ocupând o poziţie centrală în depresiunea Rădăuţi.

Referindu-ne la aşezarea matematică, pe glob a teritoriului comunei Horodnic, menţionăm că este străbătut de următoarele coordonate geografice: paralela de 47 50', ce trece prin localitatea Horodnic de Sus şi meridianul de 25 ce taie teritoriul României în două părţi aproximativ egale.

Comuna se întinde pe o suprafaţă de 5200 ha în care se regăsesc suprafeţe agricole, suprafeţe locuite, imaş comunal şi drumuri.

Limite. Comună Horodnic de Sus se învecinează la nord cu comună Horodnic de Jos, la nord-vest cu comună Voitinel, la vest cu dealurile Obcinei Mari, la sud cu comună Marginea, la sud-vest cu comună Volovăţ, iar la sud cu oraşul Rădăuţi.

Relief. Din punct de vedre al reliefului, comună Horodnic de Sus este așezată în partea centrală a Depresiunii Rădăuți, subunitate Nord-Vestică a Podişului Sucevei, încadrată de râurile Suceava (la Nord) şi Suceviţa (la Sud).

Hidrografie. Din punct de vedere hidrografic distingem ape subterane şi ape de suprafaţă. Pârâul Horodnic izvorăşte din Obcina Mare, având ca afluent pârâiaşul Tecioara. Parcurge comună şi se varsă apoi în Pozen. Cele mai importante ape curgătoare sunt: Horodnic, Topliţa, Lozăscu, Teicioara şi Pârâul Cetăţii. În cadrul apelor stătătoare, iazurile ocupă o suprafaţă de 7 – 10 ha. Ele au fost amenajate pe văile principalelor curgătoare. Bălţile sunt într-un număr mai mic şi se găsesc pe văile pârâurilor şi în albia majoră a Sucevei (Baltă Verde). Mlaştinile se datorează atât iazurilor cât şi nivelului apei freatice. Aceste zone mlăştinoase sunt numite de localnici „bahne" sau „sărături".

Climă. Teritoriul comunei se caracterizează printr-un climat temperat-continental. Climatul are un caracter excesiv datorită maselor de aer din estul Europei şi Siberia. Iernile sunt geroase, cu

vânturi puternice (Crivăţul), iar verile călduroase, lipsite de precipitaţii, alternând cu perioade de secetă. Datele arată că temperaturile lunii ianuarie ating valori între -5 0 C şi -3 0 C, dar uneori scade până la -20 C sau chiar -30 C. Temperaturile lunii iulie se situează între +16 C şi +20 C uneori ajungând chiar +30 C.

Vânturile dominante sunt frecvente în cea mai mare parte a anului, bat din nord-vest şi aduc precipitaţii. Precipitaţiile sunt sub formă de ploaie şi zăpadă. Media precipitaţiilor este 700 mm, cantităţile minime variind între 500 – 600 mm, iar cele maxime între 1000 – 1100 mm. Primăvara bruma durează până în prima decadă a lunii mai, fiind periculoasă pentru pomii fructiferi şi culturile agricole. Ceaţa se manifestă în zona depresionară, pe văile largi ale reţelei hidrografice locale.

Soluri. Relieful comunei este sculptat în sarmaţian, alcătuit în general din argile, marne, gresii şi nisipuri. Cea mai mare parte a comunei este situată în depresiune. Punctul cel mai jos al teritoriului comună Horodnic de Sus este albia Sucevei, de 370m, iar cota cea mai înaltă este în cadrul zonei montane de aprox. 820m. Dealul Osoi are o înălţime de 480m, iar Dealul Colnic de 490m. Văile sunt nesemnificative, în partea înaltă sunt strâmte cu versanţi abrupţi şi cu adâncimi de 3-5m. Stratele de argilă fiind la suprafaţă determină înmlăştinirea terenurilor (Bahna, Jalcăul, Redea), formare solurilor cu grad mic de fertilitate.

Vegetaţia. Comuna Horodnic de Sus, sub aspectul vegetaţiei se încadrează în provincia central – europeană din care face parte şi Podişul Moldovei. Vegetaţia spontană a dipărut, suprafeţele cele mai întinse fiind ocupate de culturile agricole, păşuni, fâneţe. În bazinul superior al Topliţei vegetaţia de bază este pădurea de foioase. În trecut pădurile de stejar ocupau suprafeţe întinse, astăzi mai sunt câteva exemplare în partea de nord-est a dealului Osoi. Mai întâlnim brad, molid, zada. Arboretul este alcătuit din aluni, călin, sânger, şoc, mur, zmeur. Întâlnim şi firuţa, feriga, mierea-ursului etc. Toată reţeaua hidrografică este însoţită de pădurea de luncă, zonele mlăştinoase fiind cu vegetaţie cu aspect de zăvoaie (sălcie, răchită, arin alb şi roşu). În locurile unde apa bălteşte întâlnim broscăriţa, mătasea broaştei, săgeata apei. În cazul păşunilor şi fâneţelor întâlnim păiuşul, pirul, iarba câmpului, trifoiul, lucerna, iar pe văi ciuboţica cucului, sunătoarea. Pe dealuri găsim arbuşti caracteristici stepei – trandafirul sălbatic, păducelul. În fânaţ întâlnim cicoarea, albăstrica. Ca plante ocrotite întâlnim laleaua pestriţă care în trecut era răspândită în nord estul teritoriului. La graniţa cu com. Suceviţa se află o rezervaţie de zadă (Codrul Voievodesei) ce se întinde pe o suprafaşă de 4 ha. Pe dealul Osoi se află o pădure de salcâmi ce se întinde pe o suprafaţă de 30 ha.

Faună. Un rol important în răspândirea faunei l-a avut omul. Deoarece vegetaţia spontană a fost înlocuită cu cea secundară, terenurile au fost transformate în terenuri agricole şi răspândirea faunei s-a făcut în funcţie de aceste schimbări. Carnivorele sunt răspândite, atât în zona agricolă, cât

şi neagricolă a teritoriului: lupul, vulpea, dihorul. Rozătoarele sunt reprezentate prin şoarecele de casă, şoarecele de câmp, şobolanul, veveriţa, iepurele. Familia păsărilor este foarte răspândită. Dintre acestea amintim: prepeliţa, potârnichea, piţigoiul, ciocănitoare, cucuveaua, iar ca păsări migratoare: cocostârcul, mierla neagră. Batracienii sunt prezenţi atât în zonele joase, cât şi în zonele înalte: şopârla verde, broască mare de lac, brotăcelul, broasca râioasă.

Fauna acvatică este reprezentată prin specii specifice apelor curgătoare. În cursurile superioare ale Teicioarei, Lozăscu, Topliţei prezenţa păstrăvului este caracteristică, dar după confluenţa acestor afluenţi ai Horodnicului, păstrăvul dispare şi locul său este luat de alte specii ca: porşorul, grindeaua, cleanul. În iazuri apar lipitori, melci şi păianjeni de apă. Dintre peşti cel mai răspândit este crapul. Insectele sunt şi ele prezente peste tot: păianjenul cu cruce, căpuşa, cosaşii, greierul de casă, lăcusta, cărăbuşul cerealelor, gărgăriţa sfeclei. Dintre fluturi amintim albiliţa, nălbarul. Sunt prezente şi albinele.

Populaţia. În ceea ce priveşte numărul populaţiei, în 1774 trăiau în Horodnic de Sus, 72 de familii, numărul lor crescând exponenţial, astfel încât la 1784 fiind înregistrate 168 de familii. În anul 1900 trăiau aici 2424 de locuitori, iar în 1908 erau 2592.

Conform recensământului efectuat în 1930, populația comunei Horodnic de Sus se ridica la 3.466 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (95,90%), cu o minoritate de germani (3,4%). Alte persoane s-au declarat: polonezi (6 persoană), ruteni (2 persoane) și evrei (4 persoane). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (96,00%), dar existau și romano-catolici (3,48%). Alte persoane au declarat : adventiști (9 persoane), evanghelici\luterani (3 persoane), mozaici (4 persoane), fără religie (2 persoane).

Conform Rapoartelor Statistice ale Direcţiei Judeţene Suceava, în urma recensămintelor efectuate în 1992 şi 2002 se observă o creştere constantă a populaţiei (7.083, respectiv 7.363), apoi populaţia descreşte ajungând în 2006 la 4.980 persoane. Structură pe vârste, sexe Conform Rapoartelor Statistice din 2002 populaţia se prezintă în felul următor: - sex masculin: 3.622 - 49,47%, - sex feminin: 3.741 - 50,53%. Dinamica pe sexe este destul de stabilă, feminizarea populaţiei datorându-se migraţiei bărbaţilor spre Occident în căutare de lucru. Structura populaţiei pe grupe mari de vârstă Conform Rapoartelor Statistice din 2002 se prezintă astfel : 0-19 ani : 1.618 persoane - 36,17%, 20-64 ani: 2.228 persoane - 49,79%, 65 ani şi peste: 628 persoane - 14,04%. Faţă de statistică din 1992, (515 persoane, adică 11,75%) se observă o uşoară creştere a populaţiei vârstnice datorită îmbunătăţirii nivelului de trai după 1990.

Componenţa etnică - în comuna Horodnic de Sus populaţia majoritară este cea română, în proporţie de 96,5% în 1992 şi 98,32% în 2002. Populaţia de etnie rromă a cunoscut o uşoară scădere de la 3,49% în 1992 ajungând la 1,68% în 2002.

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Horodnic de Sus se ridică la

5.136 de locuitori, în creștere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 4.474 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (90,73%), cu o minoritate de romi (6,54%). Pentru 2,67% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută.

Migraţia ca fenomen social este condiţionată de o serie de factori : economic, social, demografic, cultural. Principala cauză care determină migraţia o constituie disparităţile de venituri între ţara de origine şi ţara de destinaţie. Dacă înainte de 1989, principalele motive de migraţiune erau cele politice, după 1989, perioadele de recesiune pe care le-a traversat România au determinat creşterea intenţiei de emigrare. Mobilitatea teritorială sau mişcarea migratorie se referă în primul rând la deplasările forţei de muncă, dar sunt implicate şi alte categorii de persoane cum ar fi: studenţi, elevi, turişti. Pentru comună Horodnic de Sus este semnificativă migraţia sezonieră, spre Occident. Dacă după 1990 migraţiile definitive erau reprezentate de migraţiile pentru muncă în mediul urban, ulterior acestea sunt reprezentate de migrarea în străinătate.

Economie

Datorită aşezării geografice, adică la poalele pădurii, o mare parte din locuitori se ocupă de exploatarea lemnului pornind de la debitat în pădure, transportat, tăiat cherestea, executarea de mobilier de orice fel. În comună exista două gatere mari, un număr de patru forestoare mici. Foarte mulţi locuitori lucrează în construcţie ca zidari, dulgheri, tinichigii.

Spaţiul comunei a beneficiat de cele mai bune condiţii naturale pentru agricultură. Dacă în trecut se practică o agricultură de tip extensiv, în prezent s-a ajuns la o agricultură de tip intensiv. Dezvoltarea agriculturii a necesitat şi necesită o mai bună gospodărire a fondului funciar prin ameliorarea calităţii unor terenuri. Un loc important îl ocupă cultura cartofului, a porumbului, a ovăzului, iar în ultimii ani a luat amploare şi cultura grâului.Toate aceste ocupaţii se desfăşoară în mici gospodării familiale neexistând în comună nici o asociaţie, principala cauză fiind frica de a pierde proprietatea particulară prin unirea pământului.

Pe albiile din localitatea Horodnicului au loc dese surpări de mal. Pentru a evita scoaterea din circuitul agricol a suprafeţelor arabile, omul a intervenit prin stabilizarea malurilor, mici diguri de beton sau piatră aşezate perpendicular pe direcţia de curgere a apei şi mal. De asemenea s-a acţionat pentru plantarea malurilor cu arbori fixatori (răchită, sălcie, arin). Este cazul pârâului Horodnic care în timpul viiturilor face ravagii în zona agricolă şi locuibilă. Au fost cazuri când omul din dorinţa de a face ceva folositor, de a înfrumuseţa comună, de a menţine o stare de igienă şi curăţenie la locurile de muncă şi în incinta gospodăriilor, involuntar degradează calitatea mediului ambiant: aplicând neraţional îngrăşămintele chimice modifică structura şi textura solului; resturile de substanţe chimice sunt aruncate la întâmplare în apele curgătoare sau stătătoare, ele devenind toxice pentru om şi animale; prin aplicarea neraţională a ierbicidelor şi insecticidelor omul a atacat în mulţi ani pomii fructiferi, legumele ce urmează a fi consumate de el; resturile şi deşeurile din

gospodării sau de la locurile de muncă sunt depozitate pe malul apelor, alterând şi aspectul estetic al comunei; utilizarea în ultimul timp a unei game tot mai largi de substanţe chimice a determinat şi dipariţia din teritoriu a unor vieţuitoare ca: greierele, cărăbuşul, râma. Defrişarea neraţională a unor păduri sau copaci răzleţi din lungul apelor curgătoare care au fost regularizate, a determinat accentuarea procesului de eroziune, dar şi dispariţia unor colonii de păsări. Lăudabilă este iniţiativa Primăriei Horodnic de Sus care a amenajat de câţiva ani un loc special de depozitare şi incinerare a deşeurilor, resturilor menajere gunoaielor, precum şi înfiinţarea unui serviciu de colectare a deşeurilor de la populaţie o dată pe săptămână.

În comună există tractoare, maşini agricole cu care ceilalţi gospodari reuşesc să-şi întreţină micile suprafeţe de teren. Fiecare gospodărie are de la 0,50 ha până la 5 ha, foarte puţini fiind cei care deţin până la 10 ha. Suprafaţa totală a comunei este de 8319 ha, cea mai mare suprafaţă fiind ocupată de păduri şi alte terenuri cu vegetaţie forestieră (1992 - 48,46% din total, iar în 2002 cea mai mare suprafaţă este ocupată de teren arabil - 51,11%). Preponderentă este cultura cerealelor şi a cartofului. Zootehnia comunei cuprinde speciile şi categoriile de animale ce valorifică suprafeţele de păşuni şi fâneţe naturale, produsele secundare de la culturile de cereale şi furajele obţinute (bovine, porcine, ovine, păsări).

Deşi există câteva puncte de atracţie turistică, impresia generală este că potenţialul turistic al comunei nu este suficient valorificat. Tradiţia se mai păstrează încă în unele focare de civilizaţie românească prin arhitectură şi decorarea caselor, ouăle încondeiate specifice sărbătorilor de Paşti, costumele naţionale, diverse cusături, ţesături, covoare. Datinile şi obiceiurile străvechi se mai păstrează, dar pierd tot mai mult teren în faţa ofensivei agresive a modernităţii.

Turism. În ceea ce privește atracţiile turisticte, impresia generală este că potenţialul turistic al comunei nu este suficient valorificat. Tradiţii ca încondeierea ouălor de Pațte, realizarea costumelor tradiționale, obiceiurile și sărbătorile religioase, pot atrage turiști, în special străini.

Ca puncte de interes turistic menționăm: biserica de lemn din secolul al XVIII-lea – monument istoric, „Casa de vânătoare Hardic”, Muzeul de sculptură în lemn „Emil Ianuș”. Școala de echitație și clubul "Cai de Legendă" din Hardic este o cunoscută atracție pentru mulți dintre iubitorii cailor. Alte obiective turistice în localitate; Biserica Sfântul Dumitru din Horodnic de Sus - biserică de zid construită în 1899 lângă biserica de lemn; Biserica Izvorul Tămăduirii din Horodnic de Sus - biserică de lemn construită în partea de vest a satului, lângă DN 2E.

Biserica Sfântul Dumitru din Horodnic de Sus

Biserica Izvorul Tămăduirii din Horodnic de Sus

Evoluţia istorică

Primele atestări documentare

Denumirea satului „Horodnic” apare pentru prima dată în documentul istoric de la 15 iulie1439 sub formă veche de scriere şi pronunţare „Gorodnic”, formă reluată şi în documentul de la 8 iulie1453. Între timp apare şi forma nouă ce urma să se impună pentru viitor începând cu

documentele din anii 1444 şi 1475.

Până la jumătatea sec. al XV-lea atât în limba română cât şi în limba slavonă, s-a manifestat un fenomen lingvistic prin care oclusiva sosoră „g” s-a transformat în fricativa surdă „h”, iar „Gorodnic” devine „Horodnic”. S-au încercat din punct de vedere semantic mai multe etimologii: Horodneca – ocol, sau gorod/ horod – oraş; gorodişte – loc unde a fost odinioară un oraş întărit; gorodnek – grădinar; Horodnik – Valea grădinilor, iar marele nostru istoric, Nicolae Iorga, afirma că, „Horodnicul pomeneşte în numele său o cetate.”

Iorgu Iordan spune că numele localităţii provine de la un om cu numele Horodnic (în româneşte Grădinaru), întemeietor al satului medieval, înainte de 1400. Este ştiut faptul că toponimia este strâns legată de onomastică. Deci Horodnic (numele localităţii) nu înseamnă grădinar sau grădină, ci „Grădinaru”. Deci numele localităţii provine din numele de familie şi nu invers şi nu poate fi acceptat şi înţeles decât cu sensul de „Satul lui Horodnic”, în ucraineană sau „Satul lui Grădinaru” în româneşte. În Hotarnica satelor Horodnic de Jos şi Horodnic de Sus de către moşiile mănăstirii Putna, din 24 august 1782 se spune că în stabilirea hotarelor dintre sate se marca locul cu movile de pământ ce se ridicau din loc în loc. Două dintre aceste movile, doi tumuli se aflau lângă drumurile ce legau Frătăuţii cu Horodnicul. Începuturile unei activităţi arheologice pentru descoperirea şi cunoaşterea urmelor de vieţuire în această parte de ţară datează din a doua jumătate a sec. al XIX-lea şi se datorează unor intelectuali cum ar fi marele folclorist bucovinean Simion Florea Marian. La Horodnic s-a descoperit un dinar roman din timpul lui Hadrian. În 1975 s-a găsit pe dealul Osoi fragmente ceramice din perioada Hallstattului. În 1976 s-au descoperit alţi trei tumuli lângă drumul Marginea - Voitinel, aproape de cantonul Horodnic. În 1976 a fost descoperită la Horodnic o cetate situată pe „Dealul cetăţii” în extremitatea sud – vestică a localităţii Horodnic de Sus, după „Dealul Fătului”, pe marginea munţilor, între Marginea şi Suceviţa.

În ceea ce priveşte urmele de locuire în acest spaţiu, primele dovezi datează din Neolitic, apoi s-au descopit urme datând din Epoca bronzului şi Hallstadt şi La Tene (prima şi a doua vârstă a fierului), dovezi ale locuirii triburilor dacilor liberi (costobocii), precum şi tumuli din perioada migraţiilor asiatice. Unii tumuli nu au fost pe deplin cercetaţi, unii dintre aceştia aparţinând unor populaţii preistorice din epoca metalelor, cert este faptul că cercetările ar trebui continuate la Horodnic de Sus. Ca descoperiri fortuite, mai putem menţiona diferite monede (din timpul împăratului roman Hadrian), sau bizantine.

În Evul Mediu timpuriu, acest areal unde se afla localiatea Horodnic de sus, a constituit o axă de trecere a tătarilor spre Transilvania şi Ungaria, ramând o serie de toponime ce atestă aceste eveniemnte.

Horodnicul este una dintre localităţile ţinutului care are peste 3500 de ani de istorie (din neolitic, din epoca bronzului, a fierului, din epoca dacilor şi a românilor). Primul document (păstrat) este din 15 iulie 1439 şi a fost emis la Suceava de către Ilie şi Ştefan, voievozi, fiii lui Alexandru cel Bun, prin care aceştia întăresc mănăstirii de la Horodnic unde era stareţă Antonida, satul Balaşinăuţi cu moară pe apa Sucevei. Cu acest document începe istoria documentaristică a localităţii. Actul face parte dintr-o serie de 6 documente referitoare la mănăstirea Horodnic prin care domnii Moldovei întăresc acesteia satul Balaşinăuţi cu moară pe apa Sucevei. Comună de sine stătătoare până în 1950, a fost desfiinţată şi trecută ca sat component al comunei Horodnic..

Biserica ortodoxă „Sf. Dumitru" se află în zona centrală a localităţii Horodnic de Sus în aceeaşi incintă cu biserica nouă cu acelaşi hram împreună cu turnul clopotniţei şi cimitirul ortodox al localităţii.

Actualul monument istoric (înscris în lista de monumente şi ansambluri de arhitectură la poziţia 34 B 106), a fost ridicată pe actualul amplasament în anul 1790. Devenind neîncăpătoare, în anul 1853, preotul Dimitrie Losnovschi îi va adăuga partea din urmă, pridvorul.

Biserica a avut clopotniţă din lemn, însă odată cu construcţia noului turn, în anul 1888, a fost desfăcută. Biserica a fost construită din lemn de stejar, acoperişul având formă de navă. Spaţiile interioare sunt acoperite cu bolţi mici de formă octogonală. Către exterior sunt practicate ferestre mici, de formă dreptunghiulară, în număr de zece. Pereţii sunt din bârne cioplite de stejar, iar fundaţiile sunt de piatră. Biserica este netencuită. Pictură este reprezentată prin icoana din lemn a Sf. Mucenic Dimitrie aflată la intrarea în biserică şi de „Răstignirea", de pe peretele sudic, care datează din 1884. Biserica este înconjurată de un trotuar din dale de piatră. În pronaus se găseşte următoarea inscripţie: „Această adausatură bisericii s-a făcut prin silinţa şi cu toată cheltuiala preotului Dimitrie Losnovschi în 1853." Monumentul eroilor pentru cinstirea eroilor locali din primul şi al doilea război mondial se află în incinta bisericii noi, aproape de turnul clopotniţă. Din primăvara anului 1939 încep concentrările în cinci serii. Tinerii horodniceni ai căror părinţi muriseră în Primul Război Mondial sunt chemaţi sub arme şi mulţi au sfârşit pe pământuri străine. În martie 1944 sunt evacuaţi locuitorii din Horodnic în comunele de pe lângă Dorohoi, iar în urmă frontul a distrus multe case şi bunuri din aceste sate. Cei care au avut căruţe au mai salvat câte ceva hrană şi îmbrăcăminte, ceilalţi s-au prins în lungul convoi de care, oameni şi animale în refugiu. Întorşi spre toamnă, fără să fi însămânţat, oamenii mâncau borş de urzici şi turte de făină amestecate cu cenuşă. În Horodnic de Sus au murit mai mulţi oameni de tifos decât pe front.

A urmat în 1945 secetă şi foametea. Din Rădăuţi s-a format trenul „foamea" cu care mulţi horodniceni au plecat după porumb în Muntenia, Dobrogea şi Banat pentru a-şi putea ţine în viaţă

familia. În fiecare an, de Ziua Eroilor, elevii şcolii noastre cinstesc memoria eroilor, moşilor şi strămoşilor noştri prin depunere de coroane şi prezentare de programe artistice.

Numele tuturor horodnicenilor – martiri sunt pomenite cu pioşenie spre eterna aducere aminte.

Între 1717 şi 1790 locuitorii din Horodnic de Sus mergeau la slujbă la bisericuţa Călugăriţa. În preajma anului 1790 s-a construit la Horodnicul de Sus pe dealul Osoi o biserică din lemn cu hramul ,,Sf. Dumitru".

Toader Zugravu şi Maria au zugrăvit o catapeteasmă, iar în anul 1825 această biserică a fost mărită la stăruinţa parohului Dumitru Susnovici, prin adăugirea unui pronaos. Populaţia creşte şi locuitorii aduc în sat o altă biserică mai mare în anul 1853 pe care o sfinţesc în 1858. În vara anului 1858 desfac biserica de pe Osoi pe care o vând în satul Sadău.

Din biserica de pe Osoi, locuitorii au reţinut catapeteasma şi icoanele pentru biserica nou achiziţionată, biserică care va funcţiona până în anul 1899, când se va zidi o altă biserică, şi mai mare. Deci o biserică veche a existat pe dealul Osoi între anii 1790-1858, a doua tot din lemn, a funcţionat în sat între anii 1858-1899, iar a treia, din cărămidă, în anul 1899, sfinţită la 7 octombrie 1899 de mitropolitul Vladimir Repta, funcţionează şi în prezent. Aceasta se află în zona centrală a localităţii Horodnic de Sus în aceeaşi incintă cu biserica de lemn, monument istoric şi cu cimitirul ortodox al satului. Biserica este o construcţie masivă din zidărie, pe temelie de piatră, cu şarpantă din lemn şi învelitori de tablă, în două ape. Spaţiul interior este compartimentat în pridvor închis, cu loc pentru cor deasupra intrării, pronaos, naos cu abside simetrice şi altar. Împrejmuirea întregului ansamblu este realizată cu soclu înalt şi stâlpi din piatră de râu şi panouri din şipci de lemn aşezate vertical.

Clopotniţa

În stânga intrării, pe turnul clopotniţă se află următoarea inscripţie: ,,Această clopotniţă s-au zidit în timpul jubileului de 40 de ani a imperanţei prea graţiosului nostru Împărat Franz Iosif I. Cu spusele Antistului comunal Zaharia Zub. Spre eterna amintire a familiei lui."

Biserica ortodoxă ,,Izvorul Tămăduirii" este biserică nouă, amplasată la drumul judeţean

209, ce leagă Suceviţa de Putna. Construcţia a început în primăvara anului 1999 şi a fost sfinţită în primăvara anului 2000. Aflată în mijlocul unui imaş, biserica este construită din lemn pe temelie din beton, cu soclu placat cu piatră de râu. Biserica este împrejmuită cu gard de lemn.

Etape istorice

În continuare este preluată postarea domnului Ion Draguşanul de la adresa https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-horodnic/ denumită Povestea aşezărilor bucovinene (revăzută): Horodnic: ”1439: Cele două sate Horodnic, „unde a fost curtea lui Petru Vrană”, deşi locuite din antichitate, au fost atestate documentar abia în 15 iulie 1439, ca proprietăţi ale mănăstirii Horodnic („unde este Antonida stareţă”)

Întărituri domneşti pentru satele Horodnic se mai obţin în 1 august 1444 şi în 8 iulie 1453, ambele în beneficiul mănăstirii stareţei Antonida, mănăstire dispărută, dar cu temeliile adăpostite, probabil, de vatra fertilă a satului Călugăriţa. Este de presupus că mănăstirea aceea veche a dispărut şi s-a risipit înainte de urcare pe tron a lui Ştefan cel Mare, din moment ce, în 26 august 1474.

Recensământul lui Rumeanţev[1], din 1772-1773, înregistrează la Horodnic, în Ocolul Vicovilor, fără alte precizări, „81 – toată suma caselor”, însemnând 8 popi, 13 femei sărace şi 60 scutelnici ai spătarului Enăkaki.

În 1908, conform Dicţionarului lui Grigorovitza, Horodnicul de Sus, comună rurală, districtul Rădăuţi, aşezată pe pâraiele Topliţa şi Horodnic, fiind lipită de partea de Sud-Vest a Horodnicului de Jos şi spre Vest de Rădăuţi. Suprafaţa: 31,00 kmp; populaţia: 2.592 locuitori români, de religie gr. or. Este străbătută de drumul principal Marginea – Vicovul de Jos şi în apropiere de drumurile districtuale Rădăuţi-Gălăneşti şi Rădăuţi-Marginea. Are 2 scoale populare, una cu 2 clase şi alta cu 4 clase (deci, cam 180 şcolari – n. n.); o biserică parohială, cu hramul „Sfântul Dumitru”, şi o casă de economie.

În anul 1918, pe 15 noiembrie, a avut loc Unirea Bucovinei cu „patria mamă” România, astfel ca horodnicenii, ca de altfel toţi bucovinenii, s-au bucurat de unirea în același hotare a tuturor roamânilor, însă în timpul celui de Al II-lea Război Mondial, Horodnicul a avut cumplit de suferit de pe urma frontului şi a deportărilor.

În perioada comunistă, în speţă, în anul 1950, Horodnic de Sus a devenit împreună cu Horodnic de Jos, o singură comună sub numele de Horodnic. Locuitorii de aici au avut şi ei de suferit de pe urma sitematizarii satelor şi colectivizării ca de altfel toţi romanii.

În anul 2003 prin divizarea comunei Horodnic, Horodnic de Sus a redevenit sat-comuna de sine stătătoare, însă probleme generale ale societății româneşti, ca: lipsa locurilor de muncă,

migraţia în străinătate, s.a., s-au resimţit pe deplin şi în satul nostru, punându-şi amprenta asupra tuturor compartimentelor vieţii.

Contributii etnografice

Toponimie populară. Iorgu Iordan afirma că numele localităţii provine de la un om cu numele Horodnic (în româneşte Grădinaru), întemeietor al satului medieval, înainte de 1400. Este ştiut faptul că toponimia este strâns legată de onomastică. Deci Horodnic (numele localităţii) nu înseamnă grădinar sau grădină, ci „Grădinaru". Deci numele localităţii provine din numele de familie şi nu invers şi nu poate fi acceptat şi înţeles decât cu sensul de ,,Satul lui Horodnic", în ucraineană sau ,,Satul lui Grădinaru" în româneşte. Apoi s-a adăugat şi cuvântul "sus", deoarece primele gospodării erau pe coastele dealului Osoi.

Tradiţii, obiceiuri, credinţe. Înalţi şi chipeşi, puternici şi generoşi, săritori la nevoie, disciplinaţi din convingere şi cinstiţi – horodnicenii păstrează nealterată de veacuri inconfundabila lor identitate, de veche, neîntreruptă şi aleasă existenţă istorică. Ceea ce stârneşte admiraţia oricărui străin care vizitează comună este acea calitate a oamenilor de a fi păstrători ai vechilor obiceiuri, a costumului popular bucovinean. Nunta, botezul, înmormântarea se desfăşoară după aceleaşi ritualuri păstrate din tată în fiu. Deşi tinerii nu mai poartă acel costum popular există generaţia de mijloc care insuflă copiilor din şcolile comunei această dragoste pentru costumul şi dansul popular.

Căsătoria şi nunta: După ce tinerii se cunoşteau la munca câmpului, la hore, la nunţi, la clăci, după ce şi părinţii lor apelau la culegerea de informaţii cât mai amănunţite despre viitorul partener conjugal, despre starea materială şi morală a acestuia scenariul tradiţional decurge, cel mai adesea astfel.

Tinerii care s-au înţeles mutual să alcătuiască o familie dansează o vreme în public, apoi duc hotărârea lor părinţilor. Vestea ajunge rapid în gura satului şi începând din duminica următoare fata nu mai primeşte vizita altui flăcău. Într-o seară flăcăul merge cu o sticlă de holercă (băutură tradiţională) la părinţii fetei şi cere mâna acesteia. Acesta este momentul „întrebatului". Dacă părinţii fetei îl refuză băiatul poate recurge la ,,furtul" fetei. Apoi are loc tocmeala sau ,,căderea la învoială" când fiecare dintre părinţi încearcă să obţină cât mai multă zestre din partea celeilalte părţi. Ajungându-se la un acord se stabilesc ziua şi locul nunţii şi în duminica următoare au loc ,,strigările" la biserică.

Se aleg naşii (la Horodnic de Sus e obiceiul să se pună câte 10 – 12 naşi), mirii aleg apoi vătăjeii şi druştele, se tocmesc muzicanţii şi bucătăresele.

Se coase cămăşile pentru soacre, se completează de la oraş costumele de miri. În săptămâna premergătoare nunţii se pregătesc colacii, cozonacii, plăcintele, prăjiturile, sunt

sacrificate animalele pentru fripturi şi supă. Invitaţiile la nuntă se fac de către vătăjei, care intrând în curtea gospodarului rostesc cuvintele: „din partea mirelui şi a miresei, dacă aveţi plăcerea, poftiţi la nuntă”.

În ajunul nunţii au loc „schimburile” de daruri între mireasă şi soacră prin intermediul vătăjeilor. Tot în ajunul nunţii are loc transportul zestrei miresei la casa mirelui însoţit de cântecele nevestelor tinere.

Înainte de a pleca la cununie mirii îşi iau iertăciune de la părinţi. Fiecare îngenunchează în faţa părinţilor săi şi un vătăjel rosteşte câteva cuvinte păstrate şi transmise pe cale orală din cele mai vechi timpuri.

Când alaiul ajunge la casa unde are loc nunta, acesta este întâmpinat de socri cu holercă, nuntaşii intră în curte şi începe dansul până către seară. Apoi are loc ospăţul de nuntă. Pe la mijlocul ospăţului se strigă „pahar dulce” şi un gospodar dotat cu umor strânge darul. Pentru nuntaşii de rând se adresează cu cuvintele: „Avem aici pe gospodarul (nume şi prenume) cu soţia împreună şi nu ştim unde se află. Muzica să-l caute!”

Dimineaţa când se termină pripoiul, se închină naşilor colacii şi darurile făcute acestor miri.

„Calea primară” se face la două-trei zile după nuntă, când tinerii căsătoriţi cheamă din nou părinţii, naşii şi câteva rude apropiate şi fac din nou un ospăţ. Fără lăutari, masa e acum o petrecere intimă în familie, prilej cu care, printre altele, se cumpără şi lucruri curente şi de perspectivă ale noii căsnicii.

Înmormântarea :Horodnicenii consideră momentul final al vieţii un eveniment firesc şi inevitabil. Moartea este privită cu seninătate, ea fiind doar o mutare lângă strămoşi. Pentru ca moartea să nu-i surprindă, horodnicenii, cum trec de vârsta a doua, obişnuiesc să-şi pună deoparte cele necesare înmormântării.

Din momentul decesului şi până la înmormântare, bărbaţii – rude umblă cu capul descoperit, iar femeile îşi despletesc părul în semn de adâncă tristeţe. A treia zi de la deces are loc înmormântarea.

De dimineaţă se pregătesc cele necesare praznicului ce va urma înmormântării. Se pregăteşte „ciurul”, într-un coş aşezându-se un prunişor rămuros împodobit cu bomboane, biscuiţi, colăcei, pupeze, scăriţe, lămâi, fructe, iar în jur se pun „crestăţile”- colaci mari cu o împletitură specifică. La toartele coşului se pun ştergare ţesute.

După îngropăciune, la casa decedatului are loc praznicul, iar la plecare fiecare primeşte câte un colac rotund împletit.

Sărbători de iarnă: În ajunul Anului Nou, grupuri de copii şi tineri merg pe la casele gospodarilor urându-le gazdelor în versurile pluguşorului, spor în gospodărie. Rostirea versurilor e însoţită de clinchet de clopoţel, pocnet de bici, muget de „buhai". Tot în ajunul Anului Nou tinerii umblă cu Capra, Ursul, Căluţii sau Malanca.

Obiceiul ,,Căiuţii" aminteşte faptul că în sec. II-III e.n. în spiritualitatea carpato–dunăreană era reprezentată şi o făptură mitică de rang semidivin denumită Căluţul trac. Ecou al acestei vechi reprezentări, cu prilejul Anului Nou, un grup de tineri îmbrăcaţi în costume naţionale încalecă simbolic asemenea „căiuţi" confecţionaţi din lemn înfăţişând capete de cal puse în vârful unor beţe împodobite cu panglici colorate.

Malanca, străveche rămăşiţă a carnavalului solstiţial – reuneşte tineri mascaţi care colindând prin sat se opresc la casele ospitaliere susţinând un scurt spectacol în care personajul care reprezintă Anul Vechi improvizează în versuri ironice o succintă relatare privind succesele şi insuccesele gospodarilor, iar Anul Nou încheie colindul, promiţând un an mai bun. În dimineaţa anului nou se umblă cu semănatul, copiii purtând în trăistuţă seminţe de grâu, ovăz sau orez pe care-l seamănă în case, rostind urări de belşug şi sănătate.

O sărbătoare foarte importantă pentru horodniceni este şi Boboteaza la care participă tot satul cu mic cu mare. Slujba de Bobotează se desfăşoară pe malul pârâului Horodnic, unde gospodarii satului construiesc cu multă dibăciie Crucea de Gheaţă.

Arhitectura: Ultimii 50 de ani au produs transformări atât de profunde în evoluţia gospodăriei tradiţionale ţărăneşti, cât nu s-au produs în cele câteva secole de dinainte. Gospodăria tradişională este rezultanta unui anumit tip de economie, a unor condiţii naturale specifice şi eventual al unor influenşe străine care sunt copiate de către autohtoni.

La începutul sec. al XVIII-lea dimesiunea caselor varia între 5 – 8 m pe lungime şi 3 – 5 m pe lăţime. Anexele gospodăriei erau inexistente până spre sfârşitul sec. al XVIII-lea.

Materialul de construcţie este preponderent lemnul. Casele aveau o cameră, o tindă, înălţimea nefiind prea mare. Pereţii erau din bârne, la început doar cojite, apoi uşor cioplite, care se împreunau cu ajutorul unor cuie de lemn, iar la capete îmbinate în căţei, coadă de peşte sau de rândunică. Pe dinafară pereţii se ungeau cu pământ amestecat cu balegă de cal, iniţial numai între bârne,mai târziu integral, când începe şi văruirea lor. Prin construcţie se orientau spre sud, pentru a fi feriţi de curenţii Crivăţului. Ferestrele mici erau acoperite cu materiale transparente, sticla utilizându-se abia în a doua jumătate a sec. al XVII-lea.

Acoperişurile caselor erau la început din paie şi stuf, iar pe măsură ce defrişarea avansa au fost înlocuite de draniţă, care era prinsă în cuie de tisă.

Casă tradițională Hordnic de Sus

Gospodăriile mai noi se concentrează pe casă şi în mod secundar pe anexe.Casa a devenit polul de interes. Cimentul, lemnul constituie principalele de construcţie.

Portul popular. Portul horodnicenilor continuă pe cel al dacilor, elementele vestimentare fiind confecţionate în cea mai mare măsură din materiale provenite din gospodăria proprie. Pentru zilele de lucru, portul bărbătesc se compune din: camăta din pânză ţesută în casă şi încheiată simplu cu aţă din cânepă proprie, de culoare albă şi fără flori, lungă până la genunchi, izmene pe picior (iţari), berneveci – izmene din stofă de lână albă, purtate numai pe vreme răcoroasă. Cămaşa se încinge cu brâu de lână sau cu o curea lată. Peste camăta se poartă, pe vreme frumoasă piptăraş (încheiat în faţă), piptuş (încheiat pe umăr), sau flanelă de lână confecţionată în casă. Pe vreme geroasă se poartă cojocul sau cajocul cu poale, sumanul sau mantaua de lână. În picioare se încalţă cizme, bocanci sau opinci – piciorul fiind învelit în obiele de lână înfăşurate cu aţe din păr de cal. Pe cap se poartă, după anotimp, pălării, comănace sau căciuli din piele de miel.

Pentru zilele de sărbătoare, cămaşa şi izmenele sau iţarii sunt din pânză de în cu bumbăcel, cămaşa este împodobită cu flori la guler, manşetele şi poalele, cusute cu borangic sau strămătură, pieptăraşul este, de asemenea, înflorat la guler, revere şi poale având aplicată şi o blăniţă de astrahan.

Femeile poartă cămaşă cu sau fără altiţă, fustă lungă şi creaţă sau catrinţă, sarafan sau flanelă, pieptăraş, cojoc sau manta de suman. Încinsă cu brâu sau frânghiuţă, portul femeiesc este completat pe cap cu tulpan sau batic, iar în picioare cu ghete, cizme sau opinci.

În zilele de sărbătoare cămaşa este obligatoriu împodobită cu altiţe – acestea fiind „alese” cu mărgele în zeci de motive şi culori, pentru al căror inedit tinerele fete lucrau uneori doi –trei ani. Peste cămaşa cu poale, de asemenea, înflorate, se pune catrinţă ţesută cu fir argintiu sau auriu şi pieptăraşul frumos înflorat şi tivit la guler, revere şi poale cu blăniţă de astrahan sau dihor. Iarna se mai poartă şi scurteica, sumanele şi mantalele fiind împodobite cu sărad.

Mâncăruri tradiţionale. Horodnicenii păstrează şi azi o parte din meniul pe care străbunii lor îl foloseau. Era un meniu cu mâncăruri sănătoase, pregătite de gospodine, folosind ceea ce se producea în gospodărie (făină, mălai, ouă, lapte, carne de pasăre şi de porc sau vită).

Mâncărurile se prepară prin fierbere sau coacere pe plite sau cuptoare evitându-se mâncărurile prăjite, nesănătoase.

Dintre acestea care se mai prepară încă pentru zile obişnuite sau de sărbătoare, amintim: tocinei, găluşte, răcituri, învârtitură cu mac, pască cu brânză, plăcinte „poale-n brâu”, mălai, alivinci la rola cuptorului, lapte acru în urcior de lut, cledne, chiroşte, ieşniţă (scrob) cu jumări şi multe altele. Cledne cu ceapă prăjită Chiroşte cu smântână „Poale-n brâu” Pască cu brânză.

Aspecte de mitologie locală

În jurul anului 1790, s-a construit pe Dealul Osoi din satul Horodnic de Sus (vechea vatră a satului) o biserică de lemn, care a fost târnosită în acelaşi an. Vechimea bisericii este atestată de o serie de inscripţii aflate pe catapeteasmă. Astfel, sub icoana împărătească se află inscripţia „IIS-HS, 1790”, iar la partea superioară a uşii diaconeşti este înscris anul „1791”. Pe scheletul de lemn al catapetesmei sunt înscrişi şi autorii picturilor („Am zugrăvit de Toader Zugravu şi Maria aceasta Catapeteasmă”), precum şi cei care au contribuit la procurarea lor.

Biserica de lemn „Sfântul Dumitru” din Horodnic de Sus este un lăcaş de cult ortodox construit în anii 1790-1791 în satul Horodnic de Sus din comună omonimă aflată în judeţul Suceava. Edificiul religios se află localizat în cimitirul sătesc şi are hramul Sfântul Dumitru, sărbătorit la data de 26 octombrie.

Biserica de lemn din Horodnic de Sus a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din judeţul Suceava din anul 2010 la numărul 275, având codul de clasificare SV-II-m-B-05557.

Personalități :

- ✓ Ioan D. Popescu (1914-1988) - avocat, ofițer
- ✓ Iulian Vesper (1908-1986) - scriitor, traducător
- ✓ Zaharia Macovei (1911-2005), cunoscut sub pseudonimul E. Ar. Zaharia - poet, publicist, editor și traducător
- ✓ Dumitru Calance (n. 1952) – deputat.

Comuna Iaslovăț

Aspecte geografico-administrative

Prezentare fizico-geografică

Comuna Iaslovăț, care se afla la o altitudine de aproximativ 400 de m, este situată în partea nordică a județului Suceava, pe valea și în lungul pârâului Iaslovăț.

Așezare. Comuna Iaslovăț este compusă numai din satul Iaslovăț, care are o suprafață de 1871 ha.

Limite. Vecinii localității Iaslovăț sunt: la Nord-Est – Milișăuți; la Sud – orașul Cajvana și comuna Arbore; la Vest – satul Bodnăreni (care face parte din comuna Arbore) și la Nord-Vest – comuna Burla.

Relief. Din punct de vedere geografic, comuna Iaslovăț este situată în zona de contact dintre Carpații Orientali și Podișul Moldovei, mai exact, la contactul dintre Obcinele Bucovinei – Obcina Mare și Podișul Sucevei.

Relieful comunei este de podiș. Cea mai mare altitudine este de 452 m, situată în partea de Nord, la locul numit Movila, în vecinătatea comunei Burla, iar altitudinea cea mai joasă 324,8 m situată în partea de Sud-Est a localității, numit Podul-Iaslovățului.

Hidrografie. Râul Iaslovăț este un curs de apă, afluent al râului Solca.

Clima. Clima este temperat-continentală.

Vegetație. Pădurea reprezintă o resursă naturală deosebit de importantă, care oferă și astăzi o suprafață de circa 300 ha acestei așezări. Totuși, această suprafață este mult mai mica decat cea din jurul secolului XV, când pădurea se intindea pe tot hotarul dintre Iaslovăț și Volovăț. Aceste păduri nu mai există în ziua de astăzi. Au rămas doar denumirile locurilor: La Făgețel, La Mesteacan.

Populația. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Iaslovăț se ridică la 3.163 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 3.376 de locuitori.[25] Majoritatea locuitorilor sunt români (98,1%). Pentru 1,87% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, nu există o religie majoritară, locuitorii fiind ortodocși (49,6%), penticostali (43%) și adventiști de ziua a șaptea (5,37%). Pentru 1,99% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

[25] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011: „Tab. 8. Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, comune". Institutul Național de Statistică din România. iulie 2013.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Numele satului Iaslovăţ, menţionat, pentru prima dată, într-un uric din 4 iunie 1588, prin care Solomia, fata lui Solomon logofăt, primeşte satul Iaslovăţ, parte din vechea moşie Solca Mică (Arbore) a lui Luca Arbore, pare să fi fost mult mai vechi, numele satului amintind de Laslo, ctitorul uneia dintre primele 50 de biserici din nordul Moldovei. Ipoteza pare să fie susţinută şi de menţionarea, în 1575, a „săliştii Iaslovăţul, pe apa Solcii”. Dar, chiar dacă ar fi fost întemeiat în vremea lui Luca Arbure, nobleţea lui, consolidată şi redefinită după împroprietăririle din 1783, nu poate fi contestată de nimeni.

Comuna Iaslovăț a fost desființată în mod de regimul comunist și trecută ca sat în componența comunei Milișăuți (care s-a numit în perioada 1976-1996 Emil Bodnăraș, astăzi oraș), aflată la 6 km depărtare.

Bustul lui Emil Bodnăraş din Iaslovăţ

La data de 29 iulie 2001, a avut loc un referendum local prin care majoritatea (97,6%) locuitorilor, au votat pentru reînființarea comunei Iaslovăț, prin desprinderea acesteia din comuna Milișăuți. Ca urmare a acestui vot, la data de 27 iunie 2002, Parlamentul României a aprobat Legea nr. 432 care consfințea reînființarea comunei Iaslovăț.

Etape istorice

Solomia, fata lui Solomon logofăt, a dăruit satul moştenit mănăstirii Suceviţa, care, prin mijlocirea voievodului Radu Mihnea, îl cedează, în 11 februarie 1625, mănăstirii Solca, în cadrul unui schimb de proprietăţi.

Începând cu 1753, când se stabilesc la Iaslovăţ primii emigranţi transilvăneni, satul cunoaşte o continuă înflorire. De altfel, vornicul satului de după ocupaţia austriacă a fost Toader Fragă, fost plugar în Sf. George, adică Sângeorz, sosit la Iaslovăţ în 1764. Multe dintre numele acestea au dispărut pentru totdeauna, fie pentru că au fost reformulate, după prenumele părintelui, fie datorită căsătoriilor, fie în urma plecării unor familii în alte sate. Dar ei se numără printre străbunii iaslovăţenilor şi merită cinstiţi ca atare.

În anul 1775, odată cu ocuparea Bucovinei de către austrieci, satul intră în componența

Imperiului Austriac. In 1865 ia ființă școala cu 3 clase. Cursurile se desfașurau în case particulare. In 1870, partea de sud a bisericii din lemn este transformata din cauza construirii unei impunatoare biserici din caramida si a casei parohiale.

Biserica Sfântului Nicolai din Iaslovăţ, construită pe locul unei vechi bisericuţe, între anii 1870-1877, avea, în 1843, 1.103 enoriaşi, păstoriţi de preotul Constantin Bumbul. În 1876, parohia avea 1.521 enoriaşi, altarul bisericii fiind slujit de parohul Theodor Usatiuc. În 1907, paroh era Vichentie Vasiloschi, născut în 1858, preot din 1883, paroh din 1887, iar cantor, din 1903, Theodor Hluşac, născut în 1851[26].

O şcoală cu 5 clase avea să fie deschisă, la Iaslovăţ, în 1891[27].

În 1908, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „Iazlovăţul, comună rurală, districtul Gurahumora aşezată pe valea formată de pârâul cu acelaş nume, afluent al râului Suceava. Suprafaţa: 17,92 kmp; populaţia: 1.682 locuitori români, de religie gr. or. Este legată, printr-un drum comunal, cu comuna Arbora, pe unde trece drumul districtual Rădăuţi-Cacica, şi prin drumuri comunale, cu Milişăuţul de Sus şi cu cel de Jos, precum şi cu Burla. Are o biserică parohială, cu hramul „Sfântul Nicolae”, şi o şcoală populară, cu o clasă. Într-un hrisov, datând din 1 Aprilie 1448, se face menţiune de această comună, ceea ce însemnează că întemeierea sa este foarte veche. A fost, mult timp, în posesia mănăstirii Suceviţa, care, la 1625, a cedat-o comunei Solca, în schimbul comunelor Iubăneşti şi Cristineşti, schimb confirmat şi de domnul de atunci, Radu Mihnea. Populaţia, formată din locuitori originari, peste care au venit colonişti transilvă-neni, se ocupă cu agricultura şi creşterea vitelor. Comuna posedă 1.293 hectare pământ arabil, 76 hectare fânaţuri, 16 hectare grădini, 258 hectare imaşuri, 34 hectare păduri. Se găsesc 77 cai, 1.003 vite cornute, 259 oi, 747 porci şi 183 stupi. Iazlovăţul, pârâu, afluent, pe stânga, al Solcei. Răsare din pădurea Glitului şi, primind, mai sus de staţiunea hergheliei Burla, pârâiaşul Secul, udă comuna Iazlovăţ, se varsă în Solea, nu departe de punctul Gura-Solcei, districtul Rădăuţi”[28].

Ocupațiile principale erau agricultura și creșterea animalelor, exploatarea forestieră și prelucrarea lemnului, vânatul și pescuitul.

Îndeletnicirea de bază a femeilor era torsul și țesutul, atestate prin fusoaiele și greutățile din lut pentru războiul de țesut.

Dupa cel de-al doilea război mondial, situația geo-politictă a țării noastre a determinat o stagnare a dezvoltării la nivel local, dezvoltarea localității intrând în declin.

---

[26] https://dragusanul.ro/category/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta/page/30/
[27] *Schematismus der Bukowinaer*, Czernowitz, 1843, p. 47, 1876 p. 48, 1907 p. 124.
[28] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, pp. 116, 117.

Monumentul eroilor Iaslovăț

Contribuții etnografice

Frumusețea morală se împletește cu cea artistică și se oglindește în demnitatea locuitorilor din ținuturile Iaslovăț. Oamenii acestor locuri păstrează obiceiuri și tradiții vechi, cântece, dansuri populare, costume, artă, totul de o mare valoare artistică. Pentru această comună, dintotdeauna hainele au reprezentat o preocupare a gospodinelor. La loc de cinste stăteau hainele tradiționale care erau confecționate numai de către femei, în casă. Povestea hainelor începe chiar de la spălarea lânii, care se efectua într-un ciubăr. După spălare lâna era împărțită pe categorii: părul tors subţire era folosit la urzeală, iar canura toarsă mai gros la bătătură. Din lână se ţesea pănura pentru sumane şi cioareci, catrinţe, traiste, brâie şi alte podoabe de îmbrăcăminte.

Fiecare membru al familiei avea un rând de haine de sărbătoare și haine de purtat la lucru. Costumele se diferențiau după vârsta persoanei, păstrând elemente de veche tradiție la care fiecare generație a adăugat noi atribute artistice.

Costumul de sărbătoare de la Iaslovăț este inegalabil, fiindcă ceea ce este caracteristic zonei este paleta coloristică bogată a cămășilor ornamentate cu mărgele, strămătură sau bumbac.

Femeile în vârstă păstrau pe straiul lor motivele geometrice de o rară frumusețe, culorile cernite, ștergarele albe pe cap, catrință de lână cu vârste înguste, boandă și opinci din piele. Nevestele mai tinere îmbrăcau haine mai colorate, în culori mai vesele, catrință cu fir auriu și cu colțurați negri pe margine și cămașă cu nunațe inspirate. Croieul cămășii este diferit, fiind încrețit în jurul gâtului cu brezărău, pe mânecă cu altiță, strînsă în partea de jos, pe față și pe spate cu pui asemănător modelului de pe mânecă. Poalele femeilor tinere au în partea de jos pui negri, fie cusuți cu

strămătură, fie țesuți direct în pânza de casă în nunațe viu colorate.

Cele mai multe piese de port puteau fi confecționate în ficare gospodărie: cămăși, ștergare de cap, catrințe, ițari, brâie. Grupa hainelor grase din dimie precum cioracii presupunea baterea la piua de sumani a țeșăturilor din lână urmată de croiala care după cazo făcea chiar gospodina.

Război de țesut

În casele gospodinelor întâlnim textile de interior obținute din fibre vegetale (in și cânepă) sau animală (lână de oaie). Aceste țesături se realizează la războiul de țesut, lucrat în totalitate din lemn, compus dintr-un cadru, două suluri (unul pentru urzează și altul pentru țesătură) prevăzute cu dispozitive de întindere și slobozire. Pregătirea războiului începe cu urzitul – pregătirea firelor pentru urzeală. Urzitul s-a făcut de timpuriu cu ajutorul unor cuie de lemn bătute special într-unul din pereții casei și, în timpurile mai apropiate, cu urzitorul.

Aceste textile sunt destinate îmbodobirii caselor la interior, cum ar fi cerga, scoarța, ștergarele de perete sau sunt utilizate în viața de zi cu zi, precum fețele de pernă, ștergare, țoluri.

În fiecare an, în Iaslovăț, se organizează „Festivalul Flori de Mai" - sărbătoare folclorică tradițională la care participă ansambluri din județ și din țară care se desfășoară în luna mai și reunește formații artistice de amatori și profesioniști din orașe și localitățile învecinate, festivalul fiind o dovadă incontestabilă a cultului iaslovicenilor pentru conservarea tradițiilor, obiceiurilor și a costumului popular.

O altă manifestare tradițională este „Balul irozilor" - un eveniment special, care iese din tiparul celorlalte baluri, care se organizează la fiecare început de an de "Sfântul Vasile", semnificând trecerea timpului dintre cumpăna anilor de către persoanele care participă la componența unor „bande" sau echipe tradiționale numite „bumbieri". Portul popular prezezent pentru participanți dă momentului o unicitate prin diversitate.

Aspecte de mitologie locală

Ocupația principală și străveche a locuitorilor din zonă a fost agricultura, care s-a practicat din cele mai vechi timpuri. Dacă mai întâi a fost agricultura cu sapa, ulterior agricultura cu plugul

marchează saltul calitativ în dezvoltarea culturii plantelor. Se ara de obicei primăvara, folosind boi și ulterior cai. În paralel cu agricultura, între ocupațiile de bază ale locuitorilor zonei, creșterea animalelor a fost a doua ca importanță și pondere.

Personalități.

Emil Bodnăraș (1904-1976), marcant lider comunist și general, născut la Iaslovăț și înmormântat lângă biserica din cimitir, a contribuit la asfaltarea de drumuri, a construit o biserică, o moară și căminul cultural.

Manole Bodnăraș (1909-1985), lider comunist și conducător al mișcării sportive și olimpice din România comunistă, fratele lui Emil Bodnăraș, înmormântat în cimitirul din sat.

Comuna Marginea

Aspecte geografico-administrative

Prezentare fizico-geografică

Marginea este o comună în județul Suceava, Bucovina, România, formată numai din satul de reședință cu același nume. Singurul sat al comunei (Marginea) este și un important centru turistic, situat la intersecția principalelor trasee turistice din această zonă.

Așezare. În cadrul teritoriului României, Comuna Marginea, Județul Suceava, este situată în partea nordică (47°48' N și 25°40' E), la contactul dintre două regiuni diferite, Podișul Sucevei și Orogenul Carpaților Orientali. În cadrul județului, comuna Marginea este situată în partea centralnordică, în bazinul râului Sucevița.

Suprafața totală a comunei este de 7591 ha, distribuită pe categorii de folosință, din care 4534 ha o ocupă pădurea așezată în partea de vest a comunei.

Limite. Unitatea administrativ-teritorială (U.A.T.) se învecinează la sud cu Comuna Arbore și orașul Solca, la nord cu Comuna Horodnic de Sus, la est cu Comuna Volovăț și Municipiul Rădăuți și la vest cu Comuna Sucevița.

Relief. Morfologic teritoriul administrativ al comunei Marginea este situat pe două unități majore de relief și anume Carpații Orientali și Podișul Moldovei. Carpații Orientali sunt reprezentați prin „Obcinele bucovinene” - munții Obcina Mare cu înălțimi mai mari de 850 - 900 m, în partea de sud vest a teritoriului. înălțimea maximă este de 1030 în zona Piatra Muierilor.

Morfologia acestei zone se caracterizează prin culmi alungite pe direcția NV - SE, (dealul Homorodului, dealul Vulturului), paralele cu direcția elementelor structurale din zonă.

Obcina Mare corespunde Flisului Paleogen marginal al Unității de Tarcău. Podișul Moldovei este reprezentat în zonă prin Dealurile Piemontane Marginea și Depresiunea Rădăuți.

Dealurile Piemontane Marginea prezinta un relief colinar cu înălțimi de peste 600 m și ocupă partea centrală a teritoriului comunei.

Culmile dealurilor au aspect de platou înalt. Versanții sunt fragmentași de văi cu direcția de la sud către nord. Dealurile sunt împădurite — Pădurea Jidogina, Pădurea Marginii și Pădurea Runcului.

Hidrografie. Din punct de vedere hidrografic, comuna Marginea se situează în bazinul hidrografic al râului Siret prin afluentul său pe partea stângă râul Suceava. Râul Suceava colectează de pe teritoriul comunei Marginea apele râului Sucevița. Râul Sucevița prezintă un curs în general cu direcția E-S-E, ușor meandrat în zona în care traversează dealurile Piemontane.

Monument la intrarea în localitate cu ceramică neagră

Clima. Caracteristica climatului este conferită de poziția pe care o are teritoriul comuna în cadrul județului și de condițiile locale geografice. Clima în Comuna Marginea prezintă diferențieri între estul ei, care este parte din Depresiunea Rădăuțiului, cu veri mai calde și ierni mai puțin reci, și partea vestică, aflată în zona montana, unde verile sunt mai răcoroase iar iernile geroase. Putem spune că este localitatea unde se pot întâlni, în aceeași perioadă, două anotimpuri.

Temperaturile medii anuale sunt repartizate pe unitățile de relief astfel: climat montan(sub 0 °C pe munții înalți și - 6 °C pe versantul estic al Obcinei Mari), climat extramontan(7 °C - 8 °C). Temperatura maximă înregistrată a fost de 32 °C în luna iulie, iar temperatura minimă de - 25 °C în luna decembrie. Durata iernii este cu 1-2 luni mai mare la munte, decât în regiunea podișului.

În zona de munte, vitezele medii ale vântului în rafala se pot cifra la valori de 20-25 m/s, cele maxime depășind 40 m/s.

Soluri. Zona este alcătuită dintr-un fundament de vârstă sarmatică, peste care se suprapun depozite ce aparțin cuaternarului. Fundamentul de vârstă sarmatică este reprezentat de argile maranoase slab nisipoase de culoare cenușie. Adâncimea la care se întâlnește acest complex crește

de al vest către est. Cuaternarul este reprezentat prin depozite aluvionare de pietrişuri, nisipuri, luturi şi argile. Sunt pământuri alcătuite din luturi, luturi nisipoase, argiloase şi argile de culoare neagră, cenuşie sau galbenă, pe care strămoşii noştri au folosit-o din plin la meşteşugul olăritului, dar și la tencuirea caselor și adăposturilor de animale, amestecate cu alte ingrediente (pleavă, paie, balegar de cal și apă).

Vegetație. Vegetația este reprezentată prin zona păduroasă în partea de sud și sud – vest a comunei, caracterizată prin păduri de conifere și foioase.

Pădurile și alte terenuri cu vegetație forestieră ale comunei Marginea reprezintă 58.49 % din suprafața totală. Structura pădurii pe specii de arbori ne arată o pondere ridicată pentru rășinoase (molidul și bradul) peste 60% din suprafața împădurită. Restul este ocupat de fag, plop, salcie, arin, paltin, arțar, carpen și altele. Bradul s-a extins în făgete, favorizate de climatul rece și umed. Prezența molidului la altitudini mai mici se datorează unor împăduriri efectuate pe aceste terenuri.

Fauna. Fauna, bogată și prețioasă, include numeroase specii cu valoare cinegetică ridicată: ursul și cerbul carpatin, căprioara, râsul, lupul, vulpea, jderul, hermina, dihorul, corbul, vulturi, bufnițe.

Pârâurile de munte adăpostesc specii rare de pești, cum ar fi: păstrăvul curcubeu și mreana.

Populaţia. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Marginea se ridică la 8.552 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 9.511 locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (97,5%). Pentru 2,34% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (77,2%), cu o minoritate de penticostali (18,74%). Pentru 2,35% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.[29]

Economia

Activitatea economică a comunei este în continuă diversificare cunoscând o explozie vizibilă în ultimii 5 ani, fiind legată de exploatarea şi prelucrarea lemnului. Bine reprezentat este şi comerţul existând mai multe puncte de desfacere a materialelor de construcţii şi mai multe magazine de produse alimentare foarte bine aprovizionate.

Sunt dezvoltate și activitățile de obținere a produselor de artizanat din ceramică, de împletituri de nuiele, tricotaje și broderie, toate acestea desfășurându-se în special prin munca la

[29] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011: „Tab.13. Populația stabilă după religie – județe, municipii, orașe, comune”. Institutul Național de Statistică din România. iulie 2013

domiciliul săteanului pentru cooperativele meștesugărești din municipiul Rădăuți. Industria meșteșugărească este o ramură de tradiție pe aceste meleaguri, perpetuând bogate tradiții folclorice, cunoscută fiind ceramica neagră de Marginea, atât în țară cât și peste hotare.

Industria meștesugărească mai dispune de unități dispersate sau în gospodăriile meşteşugarilor, de ateliere de covoare, cojocărie, dulgherie şi croitorie.

Activitățile de servicii se desfăşoară în vederea satisfacerii cererii cerințelor populației din comuna (comerţ, adiministrație, învățământ, cultura, sănătate).

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Prima menţiune documentară în care apare Satul Marginea este după lucrarea "Strămoşii" de Radu Teodoru - 14 iulie 1466 : "Ştefan pleacă la Solca unde ţine scaun de judecată. Răzeşii din Marginea îl pârăsc pe şoltuzul lor....." Alte informaţii culese de la bătrâni ne spun că satul Marginea este legat de construirea Sfintei Mănăstiri Suceviţa, în sensul că atunci când Ieremia Movilă a adus mai mulţi meşteri străini pentru construirea acesteia, o mare parte dintre ei au rămas pe meleagurile noastre, ca iobagi, răzeşi sau meseriaşi pe lângă mănăstire.

Denumirea comunei Marginea provine de la faptul că localitatea este situată la marginea pădurii. După alte păreri, originea toponimului de Marginea ar fi de natură politică, respectiv graniţă sau un hotar de ţară. Istoricii şi cercetătorii afirmă cu certitudine că aceste meleaguri au fost locuite cu mult înainte de descălecatul lui Dragoş şi a întemeietorului Bogdan. Apariţia comunei Marginea pe aceste locuri a fost determinată atât de condiţiile naturale favorabile (terenurile foarte bune pentru agricultură, slatinile, supafeţele mari de păduri, apele şi păşunile naturale), cât de cele economice (existenţa căilor de comunicare).

Marginea derivă de la latinescul margo și a fost numită așa pentru că satul se află la marginea pădurii, pe prundul teritoriului Volovăț, căruia îi ziceau Prundul.

Etape istorice

Istoricii și cercetătorii afirmă cu certitudine că aceste meleaguri au fost locuite cu mult înainte de descălecatul lui Dragoș și a întemeietorului Bogdan. Săpături arheologice efectuate în anul 2002 de către Mugur Andronic și Emil Ursu de la Muzeul județean Suceava au condus la identificarea unor vestigii în preajma unor slatini ca cea de la Pleșa, utilizată de mărgineni și în prezent. Aici, într-o fostă gropă s-au descoperit cărbuni de lemn și fragmente de ceramică de Hallstatt. I. Șandru în studiul "Contribuții geografico-economice asupra exploatării slatinelor din

Bucovina de sud” arată folosința acestor izvoare sărate din cele mai vechi timpuri.

În Marginea a poposit legendarul Dragoş Vodă şi oştenii lui maramureşeni, în 1334. „Ajungând la Gura Dragoşinului, apucară, pe malul Suceviţei, în jos, şi nu steteră mai mult locului, până nu ajunseră în marginea despre răsărit a munţilor, adică pe locul unde se află, în timpul de faţă, satul Marginea. Aice, steteră iarăşi locului şi poposiră”.[30]

Cu puţin timp înainte de ocuparea Bucovinei şi, practic, delimitarea ei ca provincie europeană, pe când Marginea (Prundul) era doar un sat al mănăstirii Suceviţa, împreună cu satele Suceviţa şi Volovăţ.

În Marginea au poposit toţi voievozii Moldovei, după cum o dovedesc unele toponime, deşi înscrisurile, atât de rare la români, îi menţionează doar pe Movileşti, ba chiar şi moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava au poposit şi în Marginea, în anul 1612, când au fost strămutate, de la Suceava, la Suceviţa, de către mitropolitul Anastasie Crimca, de frica unei noi invazii cazace, dar tot aici au poposit şi oştiri vrăjmaşe, ba polone sau cazace (în 1610, 1615, 1695), ba ruseşti (în 1711, 1915 şi 1944).

Conform mărturiilor sporadice şi târzii ale unui popor nemărturisitor, Marginea s-ar fi ivit în istorie abia cu puţin înainte de venirea austriecilor în viitoarea Bucovina, generalul Gabriel von Splenynotând, cu ocazia recensământului din 1775, că trăiau, în bordeiele de la „Volovăţul cu Prundul Volovăţului”, doar 1 popă şi 105 ţărani. La rândul lui, superbul cărturar şi preot bucovinean Dimitrie Dan postula, fără drept de apel, cum că, „pe Prundul teritoriului Volovăţului, s-a format, în anul 1776, satul Marginea”[31].

Încă din 1783, începuse construirea, cu ajutorul armatei şi al sătenilor din localităţile din zona de munte, a Drumului Împărătesc (Drumul Sării), cel care ducea de la Storojineţ, prin ambele Vicove, de Jos şi de Sus, prin Voitinel, Horodnic, Marginea, Solca, prin Cacica, Păltinoasa, până la Dorna şi, de aici, prin Poiana Stampei şi pasul Tihuţa, spre Transilvania – lucrare amplă, efectuată sub conducerea inginerului genist Hora von Ozelowitz şi terminată în anul 1808”[32].

Contribuții etnografice

Comuna Marginea se deosebeşte prin tradiţia şi frumuseţile împrejurimilor pe care le dezvăluie frumoasa Bucovină fiind şi un renumit centru de artă populară, cunoscut îndeosebi pentru ceramica neagră ce se produce aici.

---

[30] Marian, Simion Florea, *Dragoş Vodă, tradiţii poporane din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895, p. 40.
[31] Dan Dimitrie, *Mănăstirea Suceviţa*, Tipografia Bucovina Bucureşti, 1923, p. 108.
[32] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, Ed. Academiei Române 1993, p. 238.

În localitate mai există şi acum case de locuit care păstrează o arhitectură cu o vechime de mai mult de 100 de ani.

Marginea este şi o străveche vatră folclorică, cu obiceiuri şi datini păstrate din străbuni, cu port bucovinean de o rară frumuseţe şi sobrietate. În ideea promovării şi păstrării tradiţiilor, a fost înfiinţat grupul vocal ”Păstrătorii de tradiţii”, care organizează în fiecare an concertul de colinde tradiţionale.

Se remarcă scoarțele, laicerele și grindarasele cu motive geometrice și colorit de natură vegetală. Costumele populare ilustrează toate tipurile de haine tradiționale purtate de locuitorii acestor așezări. Zona se impune, de asemenea, prin meșteșugul cojocăritului reprezentat prin cele câteva tipuri de haine de blană (cojocel, pieptar, pieptar cu poale) cu o ornamentație bogataă ce le subliniaza croiala, într-un colorit viu cu motive vegetale.

În Marginea începutul olăritului este stabilit de către istorici în jurul anului 1500. Olăritul a apărut ca o necesitate a oamenilor de a stoca produsele obținute. Vasele din lut ars au contribuit la dezvoltarea societății primitive prin posibilitatea stocării alimentelor și a preparării acestora. Prin natura amplasarii geografice, comuna Marginea este înconjurată de păduri, dispune de un sol argilos și este străbătută de apa râului Sucevița, acestea fiind condiții fundamentale pentru acest meștesug în care lutul, apa și focul formează un triunghi magic. Înainte de prigoana comunismului în Marginea erau cel puțin 60 de familii de olari.

În perioada comunismului, posesia unei roți de olar era considerată infracțiune, iar mulți olari au fost nevoiți să renunțe la acest meșteșug sau să-l practice pe ascuns. Mult mai târziu comuniștii au încercat exploatarea acestui meșteșug în scop de propagandă și au încercat relansarea lui într-o formă cooperatistă, încercând chiar mecanizarea acestui meșteșug exclusiv manual prin introducerea roții de olar acționată electric și a malaxoarelor mecanice.

Ceramica de culoare neagră este mărturie a originii dacice. Ea se mai întâlnește astăzi numai în atelierele de olărit de la Marginea. După modelare, vasele își urmează drumul vechi de mii de ani: pe vremuri, erau arse în gropi mari de 1,5 metri, de forma unui con cu vârful în sus. Alături era săpată o groapă mai mică, ce comunică printr-un canal cu prima și în care se făcea focul, foc ce ducea la colorarea în roșu a vaselor din groapa mare. În acest moment vasele erau acoperite cu un strat gros de lut umed, astupându-se astfel și canalul dintre cele două gropi – arderea însă continua, fără oxigen, vasele căpătând culoarea cenușie sau neagră.

Ceramica neagra Marginea

Tehnica s-a păstrat până astăzi, cu ceva schimbări: pământul este adus de olar de la marginea satului, însă vasele sunt arse în cuptoare, închise și în partea de sus și la gurile de foc. Lemnele de brad stau stivă pe pereții atelierelor. Ca și dacii, meșterul frământă lutul cu mâinile goale, dupa ce l-a înmuiat cu apă. Își alege apoi un bulgare de pământ, îl pune pe roată și totul începe să se transforme, până când în ochiii meșterului se citește mulțumirea lucrului bine făcut.

Formele vaselor sunt și ele din vremuri străvechi: oală înaltă, oală mare cu două toarte, străchini de diferte dimensiuni, oale cu mănuși. Tehnica de decorare este cea tradițională: vasele se lustruiesc cu o piatră specială, urmele cenușii rămase pe pereții vasului încă nears amestecându-se cu negrul metalic al acestora. Acestei tehnici i se adaugă folosirea motivelor și ornamentelor geometrice: spirale, linii frânte, ramuri de brad.

Marginea este cunoscută pe plan naţional şi mai ales internaţional prin păstrarea şi perpetuarea într-o formă autentică a străvechilor îndeletniciri din epoca bronzului (sec. V - VI) de modelare manuală a lutului argilos în scopul fabricării vaselor cu întrebuinţare casnică pentru gătit sau pentru prelucrarea laptelui şi diverse alte forme ornamentale. Unicitatea ceramicii de Marginea pe plan internaţional este dată de culoarea neagră rezultată în urma arderii precum şi modelarea unor forme specifice tradiţionale.

Un obiectiv turistic important este şi izvorul sărat (slatina), situat în sudul dealului Pleşa, în locul denumit Poiana Pleşei, de unde localnicii, dar şi locuitorii din împrejurimi se aprovizionează cu slatină. Zona Pietrele Muierii reprezintă una dintre minunile naturii ce sunt pe raza comunei

Marginea. Multe legende locale îşi leagă eroii sau întâmplările de aceste minunate locuri. Locaţia se află la aproximativ 7 km de comună, în sudul localităţii, pe drumul Şoarecului.

Aspecte de mitologie locală

Marginea este şi o răscruce a itinerariilor turistice consacrate de istorie drept „drumuri rădăuţene” (Drumul Tătarilor, de la est, spre vest, şi Drumul Împărătesc, de la nord, spre sud), din centrul comunei desprinzându-se de drumul împărătesc drumul care duce la Rădăuţii primei necropole domneşti a Moldovei, biserica mănăstirii Bogdania, dar şi cel care, străbătând mândrele aşezări ale Horodnicului, Voitinelui, Remezăului şi Vicovului de Jos.

În Marginea s-a născut, în 1784, şi s-a săvârşit, în 1816, legendarul haiduc Ioan Darie, spânzurat, pe Dealul Edrei, din capătul imaşului satului, pe urmele lui păşind, ca luptător împotriva bolşevismului, ultimul „haiduc modern al Bucovinei”.

Biserica parohială veche era zidită în 1754, cu spesele preotului din Horodnicul de Sus, Isaac și ale soției sale Rebeca. Hramul bisericii noi, zidită între anii 1840-1849 și sfințită în anul 1859, ca și al celei vechi, era închinat Sf. Arhangheli Mihail și Gavril. Cimitirul este în centrul satului, dintre personalitățile îngropate în el amintindu-i pe preotul Casian Halip și preotul Sălcescu. În comună s-a mai construit o biserică, în partea de Sus a satului, după anul 1989, cu hramul Cuvioasa Parascheva, construcție executată cu meșteri locali și pe cheltuiala credincioșilor din sat. Parohia are o bibliotecă modestă. Dintre cărțile deosebite amintim: Omilii în zilele lui Alexandru Ipsilanti, Cronica parohiei, Didahii; cărți liturgice: un liturghier, o evanghelie, un triod și 12 mineie. În comună funcționează trei școli, la cursurile de învățământ preșcolar, primar, gimnazial și de ucenici fiind cuprinși 2.097 elevi, care sunt educați de 114 cadre didactice.

Dintre monumente, amintim o cruce de lângă Școala nr. 2, care a fost în fața școlii și despre care se zice că datează din 1877. A existat, tot în sectorul de peste apă, o cruce medievală și un cimitir medieval. Doar săpăturile arheologice pot să dovedească și să adeverească aceste afirmații. A existat în comună și o biserică romano-catolică, dar în anul 1975 s-a demolat, pentru că în sat nu mai sunt credincioși romano-catolici.

Muzeul Etnografic Marginea este amenajat într-o casă veche de peste o sută de ani și păstrează costumele populare din județul Suceava, cu precădere din zona Rădăuți, costume populare folosite de locuitorii din zonă la cele mai importante evenimente din viața satului. Arhitectura specifică locului este completată de covoarele de lână, confecționate manual de mâinile iscusite ale femeilor din sat.

Muzeul Etnografic Marginea

Schitul cu hramul Naşterea Domnului este amplasat la cinci kilometri de Mănăstirea Sucevița. Construcția sa a început în anul 1994, când a fost ridicată o biserică din lemn care a ars aproape în totalitate într-un incendiu din anul 2001. Ulterior au fost demarate lucrările la o biserică din zid, fiind refăcută si cea veche.

Schitul Naşterea Domnului Marginea

”Toponimele, unele păstrate cale de veacuri sau poate chiar de milenii (Flocea, de pildă, care derivă din Flacea, adică pelasgul), permit o reconstituire, în baza documentelor de cancelarie domnească, dar şi în baza legendelor (ca fantezii creatoare ale memoriei colective), a istoriei vechi

şi neştiută a locului şi a vetrelor, care constituie teritoriul comunei Marginea. În fond, deşi este o localitate relativ nouă, Marginea înseamnă, totuşi, o legendă contemporană, dar şi o intersecţie astrală (în sens mitic) a legendelor celor vechi[33]."

Comuna Mănăstirea Humorului

Aspecte geografico-administrative

Prezentare fizico-geografică

Mănăstirea Humorului este o comună în județul Suceava, Bucovina, România, formată din satele Mănăstirea Humorului (reședința), Pleșa și Poiana Micului.

Așezare. Comuna Mănăstirea Humorului este situată geografic la intersecţia coordonatei de 47°32, latitudine nordică cu cea de 25°54, longitudine estică, în nord-estul ţării, în cadrul judetului Suceava, pe vaflea pârâului Humor şi se întinde pe o suprafaţă de 9628 ha. Comuna se află situată aproximativ în centrul judeţului, pe drumul judeţean DJ 177, într-o pitorească depresiune situată de-a lungul pârâului Humor. Aflată la o distanţă de 6 km de Gura Humorului şi 42 km de Suceava, această frumoasă aşezare atrage în fiecare an mii de turişti din ţară şi străinătate.

Limite. Din punct de vedere al aşezării administrative comuna se învecinează, la nord și nord-est cu comunele Sucevița și Marginea, la est cu orașul Solca, comunele Cacica și Pârteștii de jos, la sud cu orașul Gura-Humorului, la sud-est cu Frasin, iar la vest cu Vama și Frumosu. Ea este situată, la o distanță de 14 km de orașul Solca, 5 km de Gura Humorului și la 42 km distanța de municipiul Suceava.

Relief. Cu un relief caracterizat de coline uşor accesibile, împadurite în marea lor majoritate, comuna Mănăstirea Humorului este una dintre unitațile administrative cele mai vechi atestate pe teritoriul județului Suceava. Comuna este situată în partea de est a Carpaţilor Orientali şi reprezintă limita dintre două subunităţi ale Carpaţilor Orientali, respectiv Obcinile Bucovinei, în nord şi Munţii Stânişoarei, în sud.

Obcinile Bucovinei au ca trăsătură specifică paralelismul culmilor prelungi, puţin înalte şi masiv împădurite, separate de văi longitudinale largi.

Clima. Clima este temperat continentală. Temperaturile medii anuale sunt caracteristice munţilor, înregistrându-se valori de 7-8˚C.

Precipitaţiile căzute sunt preponderent sub formă de ploaie (70-80%) şi sunt mai abundente, de regulă, în lunile mai şi iunie, în timp ce luna februarie este cea mai săracă în precipitaţii.

Populaţia. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Mănăstirea

[33] https://dragusanul.ro/marginea-i/

Humorului se ridică la 3.233 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 3.582 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (77,92%), cu o minoritate de polonezi (19,3%) și una de germani (1,0%). Pentru 1,5% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (77,11%), cu o mi[34]noritate de romano-catolici (21,13%). Pentru 1,67% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.[35]

Economie

Economia locală este în stransă concordanţă cu poziţia geografică şi resursele existente, ocupaţiile de bază rămânând exploatarea şi prelucrarea lemnului şi creşterea animalelor.

Până în 1997 mulţi locuitori ai comunei au lucrat în unităţile "Sucursalei Miniere Gura Humorului". După disponibilizările masive prin Ordonanţele de Urgenţă nr. 9/1997 şi 22/1997, în cadrul programelor de restructurare din industria minieră, aprobate de guvern, 178 de persoane au rămas fără loc de muncă.

Agricultura este reprezentată prin prelucrarea unei suprafeţe agricole de 3.295 ha, din care: suprafaţă arabilă 346 ha, fâneţe 1.380 ha, livezi 9 ha. Efectivele de animale existente în comună sunt reprezentate de: 2.415 capete bovine, 929 capete porcine, 3.800 capete ovine şi peste 10.000 păsări.

Profilul dominant al localității este axat pe activități agricole, indutria prelucratoare a lemnului, ateliere meseșugărești și servicii turistice sub forma agroturismului, turismului rural și a turismului de itinerariu. Ponderea între aceste activități este relativ egală.

Turism. Mănăstirea Humorului este monument istoric inventariat în patrimoniul UNESCO, datorită originalităţii şi calităţii picturii sale exterioare, precum şi unor caracteristici deosebite: pridvorul deschis care se întâlneşte pentru prima oară sub această formă în Moldova, tainiţa de deasupra camerei mormintelor, precum şi catapeteasma cu bogate sculpturi aurite. Considerată de specialişti drept o valoroasă operă de artă, este sculptată în lemn de tei şi montată pe un schelet de lemn de brad cioplit. Aşezată în nordul Moldovei, drumul spre acest monument istoric şi de artă feudală porneşte din oraşul Gura Humorului, pe valea râului Humor.

Fiind o zonă de munte cu un important potențial turistic și peisagistic, această localitate bucovineană reprezentă o destinație turistică șu o bogată ofertă. Se găsesc aici numeroase pensiuni,

---

[34] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011, *Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, commune*, Institutul Național de Statistică din România, iulie 2013.
[35] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011, *Populația stabilă după religie – județe, municipii, orașe, comune*. Institutul Național de Statistică din România, iulie 2013.

unde turiștii sunt întâmpinați cu ospitalitate și cu nelipsitele preparate tradiționale, specific bucovinene.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Denumirea de Humor semnifică "apa repede" și datează dintr-o epocă îndepărtată, când (legendele locale și toponimia din zonă) s-a înregistrat aici prezența tătarilor (în contextual marii invazii tătare de la 1241).

Cea mai veche mențiune documentară datează din anul 1415, aprilie 13, când voievodul Alexandru cel Bun dăruia mănastirii de la Humor, ctitoria lui Ion Vornic, între altele și "siliștea lui Dobrin". Potrivit predaniilor din bătrâni, pe la începutul secolului al XV-lea, în perioada domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432), panul Ivan vornicul care era la Humor a înălțat o biserică de piatră pe malul unui pârâiaș, în apropiere de confluența acestuia cu Humorul. Aici exista un schit de călugări care avea anterior o biserică de lemn. În cursul secolului al XV-lea, în jurul bisericii noi s-a dezvoltat un așezământ monahal cunoscut ca Mănăstirea Humor.

Etape istorice

Mănăstirea Humorului a fost, vreme de veacuri, doar o branişte mănăstirească. Pe malul drept al râului Repedea (Homor, în tătară şi maghiară), fostul vornic de Suceava şi, apoi, de Tulova, Oană, a înălţat o mănăstire de lemn, pe care a înzestrat-o cu moşii. Oană a avut trei feciori, pe Lazăr, pe Stanciul şi pe Costea, iar aceştia au primit întăritură domnească, în 28 decembrie 1428, asupra moştenirii rămase de pe urma părintelui lor, şi anume „seliştea lui Dobre, la Humor, unde este mănăstirea lor", şi, „adăugate către această mănăstire, trei sate, sub Dumbrava Înaltă, anume: unde a fost vătăman Minco, alt sat în lazul lor, al treilea sat, unde a fost cneaz Stan". Peste vreo șase luni, în 3 iunie 1429, feciorii lui Oană vornicul au primit întăritură domnească pentru întreagă „credincioasa visluşenie a tatălui lor", primind şi satul de „pe Tulova, unde este curtea lor, şi Stroinţii, la obârşia Şomuzului, şi Litanouţii (Litenii Bucovinei)", plus alte câteva zeci de sate, risipite prin întreaga Moldovă[36].

Domnitorii secolului al XV-lea au înzestrat mănăstirea cu obiecte prețioase și manuscrise. Dintre manuscrise, se mai păstrează și astăzi Tetraevangheliarul de la Humor, dăruit Mănăstirii Humor în anul 1473 de către Ștefan cel Mare. Pe acest manuscris se precizează că Ștefan cel Mare a dat de s-a scris un Tetraevanghel cu mâna ierodiaconului Nicodim. Pe una din filele acestei cărți de cult se află o miniatură de o rară frumusețe care o înfățișează pe Maica Domnului cu pruncul Iisus. În partea de jos a miniaturii era pictat Ștefan cel Mare, în genunchi, oferindu-i Maicii Domnului,

[36] https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-manastirea-humorului/

Tetraevangheliarul. Acesta este unul dintre primele portrete laice din Moldova.

În anul 1539, logofătul Toader, cunoscut mai târziu în istorie și sub numele de Bubuiog sau Boboiog, ginere al vestitului mare logofăt Tăutul și membru în divanul țării, a trecut la Domnul, el fiind îngropat la ctitoria sa de la Humor, în aceeași încăpere a mormintelor unde cu nouă ani înainte își înmormântase soția.

În acei ani, ca în mai toate mănăstirile românești, și la Humor exista, pe lângă viața monahală obişnuită, şi o importantă activitate culturală şi artistică, aici fiind realizate valoroase manuscrise împodobite cu miniaturi şi broderii, însă viaţa aşezământului a fost deseori tulburată şi chiar întreruptă.

În anul 1641, domnitorul Vasile Lupu (1634-1653) decide întărirea ansamblului mănăstiresc, cu ziduri înconjurătoare și un turn de apărare. Pe clădirea turnului se afla încastrată următoarea pisanie: „Acest turn l-a zidit și împodobit evlaviosul și de Hristos iubitorul domn Io Vasile Voievod, din mila lui Dumnezeu stăpân şi domn al întregii ţări în anul 7149”.

Turnul se află la nord-est de clădirea bisericii și făcea parte inițial din zidul de incintă al mănăstirii, din care în prezent mai pot fi observate doar câteva ruine.

Turnul are un plan pătrat cu latura de 8 m, un parter și trei etaje, la ultimul dintre acestea aflându-se un balcon de lemn așezat pe grinzi puternice sprijinite pe console de lemn. Turnul avea un rol defensiv, în încăperile de la etaj putându-se refugia apărătorii complexului, împreună cu odoarele de preț ale mănăstirii, iar scara care ducea la etaj putea fi distrusă pentru a-i împiedica pe invadatori să pătrundă în acele încăperi.

În anul 1774, Bucovina a fost ocupată de austrieci, în decurs de câțiva ani fiind desființate aproape toate mănăstirile din această parte de țară, iar Humorul a avut parte de dificultăţi importante. Localitatea Mănăstirea Humorului a făcut parte atunci din Ducatul Bucovinei, guvernat de către austrieci, făcând parte din districtul Gura Humorului (în germană Gurahumora).

La 19 iunie 1783, împăratul Iosif al II-lea (1780-1790) dă o Ordonanță Imperială, prin care Mănăstirea Humor era desfiinţată, iar pământurile şi fondurile administrate de Episcopia Rădăuților treceau sub „povățuirea stăpânirii împărătești și a crăieștii măriri”.

În anul 1785, biserica de la Humor a devenit biserica parohială a satului, în anii care au urmat chiliile s-au ruinat aproape complet, iar în restul clădirilor din fostul ansamblu monahal a funcționat o școală pentru copiii localnicilor, iar din 1850 acestea au fost folosite ca depozit pentru materialele autorităților austriece.

Mănăstirea Humor fotografie preluată de la Centru de Informare Turistica Gura Humorului

În secolul al XIX-lea a fost construit turnul clopotniță, pe latura de est a ansamblului. El este confecționat din lemn și are un etaj, la parter se află intrarea în ansamblul mănăstirii, iar la etaj este plasată camera clopotelor.

În 1905, Nicolae Iorga descrie satul în opera sa ”Neamul românesc în Bucovina”: „Satul mănăstirii Humorului are înfăţişarea bună, fără veselie. Case trainice, uneori porţi mari de lemn, copereminte cu streaşina bogată. Cârduri de vite frumoase, de rasă străină, mugesc înaintea porţilor. Mă duce spre casa părintelui un băieţaş, trecut printr-un mare cojoc miţos, care ajunge până la pământ. E Gavril Onoiu, băiat cuminte, şcolar în clasa a patra (mai are de făcut două şi, apoi, în doi ani, de două ori pe săptămână). „Cum îl cheamă pe învăţător?”. „Nu ştiu”. „Dar cum îi zici?”. „Eu îi zic „domnu”…”. Ca şi mine, în timpuri…”[37].

În 1908, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „Mânăstirea Humorului, comună rurală, distristul Gurahumora, aşezată pe valea Humorului, care se varsă în râul Moldova. Suprafaţa: 115,34 kmp; populaţia: 1.268 tocuitori români, de religie gr. or. Este unită, prin drumuri comunale, cu Gurahumora, Poiana-Micului şi cu Pleş. Are o şcoală populară, cu 2 clase (deci, circa 60 şcolari – n. n.) şi o biserică parohială, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, odinioară mănăstire. Comună înfiinţată pe teri-toriul unde a fost, probabil, odinioară, satul Dobrin şi mănăstirea Humorului cea veche, fondată, între anii 1527-1530. Într-un hrisov din anul 1490, se face, pentru prima oară, menţiune de această comună. Populaţia se ocupă cu creşterea vitelor, cu exploatarea de

[37] Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Bucovina*, Bucureşti 1905, p. 52

păduri, precum şi cu cultura viţei de vie. Comuna posedă 343 hectare pământ arabil, 1.168 hectare fânaţuri, 14 hectare grădini, 2.527 hectare imaşuri, 7.302 hectare păduri. Se găsesc 75 cai, 822 vite cor-nute, 869 oi, 519 porci, 25 stupi. Mânăstirea Humorului, moşie, ce ţine de corpul moşiei cu administraţie specială Gurahumora, districtul Gurahumora. Are 2 case şi 14 locuitori"[38]. „Humorul, mănăstire în districtul Gurahumora, pe malul drept al râuleţului cu acelaşi nume. A fost fondată la 1427, de către fiii vornicului Lazăr, numiţi Stanciu şi Costea, pe teritoriul satului Dobrin, ce exista în acel loc, şi li se dăruise de domnul Alexandru cel Bun. Însuşi domnul a dăruit, apoi, această mănăstire cu moşiile Dvorniceni, Stauceni şi Glodeni. În timpul domniei lui Petru Rareş, între anii 1527 şi 1530, mănăstirea, precum şi tot ce o încunjura, a căzut prada pustiirii, precum ne arată şi astăzi încă ruinele de pe locul acela. Sfântul lăcaş a fost totuşi reconstruit, la mică depărtare, de către logofătul Toader Bobojoc şi soţia acestuia, Anastasia, la anul 1536, aşa cum se găseşte şi acum. Serveşte astăzi ca biserică parohială a comunei Mănăstirea Humor. În interiorul ei se văd încă lespezile mormintelor ctitoriceşti. La secularizarea mănăstirii Humor de către austrieci, se aflau acolo încă 11 monahi. De această mănăstire ţineau mo-şiile Humora şi Gurahumora, o parte din satul Baiaşeşti, apoi Pârteştii,fracţiuni din satele Comaneşti şi Romaneşti, şi muntele Măgura. În Moldova, mănăstirea Humor avea moşiile Vorniceni, Strahotinul, Feredieni, Covasna, Dersca, precum şi ceva podgorii. Humorul, mare afluent al râului Moldova, ce-şi adună izvoarele sale sub coamele culmilor dintre Humori, Poiana-Mărului, Poiana-Micului şi Scoruşetul, şi se varsă în Moldova, lângă târgul Gurahumora, în districtul cu acelaş nume. În cursul său şerpuit, Hu-morul primeşte încă, pe dreapta, pârâul Luncei, pârâul Maderniţa şi pârâul Lersei, iar pe stânga, pâraiele Cigăuş şi Varvata. Formând o vale din cele mai încântâtoare şi plină de mici stabili-mente pentru exploatarea lemnăriei, udă satele Pleşi, Poiana-Micului, Mănăstirea Humoru-lui şi Bori"[39].

În anii 1868 şi 1888, Mănăstirea Humor trece prin ample lucrări de renovare, pentru ca în anii 1960-1961 și 1967-1970, să se realizeze alte lucrări de modernizare şi consolidare, iar în anii 1971-1972 să se desfăşoare lucrări de refacere integrală a picturii din pronaos şi gropniţă, cu sprijinul financiar și de specialitate al UNESCO.

[38] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, pp. 143, 144
[39] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, p. 114.

Mănăstirea Humor fotografie preluată de la Centru de Informare Turistica Gura Humorului

În iulie 1991, statutul de biserică de mir a fost modificat, aici fiind înfiinţată o obște de călugărițe, prin hotărârea arhiepiscopului Pimen Zainea al Sucevei și Rădăuților.

Contribuții etnografice

În epoca medievală, oamenii au început să înlocuiască munca manuală prin inventarea de mașini care să le simplifice activitatea. Pentru acționarea acestor mașini s-a trecut la folosirea energiei hidraulice și a energiei eoliene. Dezvoltându-se cunoștințele tehnice, mașinile care foloseau energia hidraulică au fost perfecționate și, la începutul secolului al XVIII-lea, s-a generalizat folosirea pompelor de apă în minerit și a fost inventată mașina de tors acționată de apă.

Pentru măcinarea cerealelor, cele mai importante sisteme tehnice tradiționale erau moara de apă și moara de vânt, acestea având o largă aplicabilitate și utilizându-se în anumite zone chiar și în prezent.

Muzeul Satului Bucovinean păstrează o moară de apă pentru măcinat grâu și porumb din localitatea Mănăstirea Humorului, aflată în zona etnografică Humor. Construcția (denumită și Moara lui Boca) datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea (aproximativ anul 1870), ultimul său proprietar fiind Ioan Boca. Obiectivul a fost reconstruit în muzeu în anul 1998, fiind amplasată pe un mic curs de apă numit chiar „Pârâul Morii".

Moara de la Mănăstirea Humorului era, la acea vreme, una din cele mai mari mori din această zonă. Construcția are două încăperi: camera morarului și spațiul destinat instalației de măcinat alcătuit dintr-o platformă și un subsol. Clădirea este construită din piatră de carieră fasonată. Temelia construcției este zidită din bolovani de râu legat cu liant din mortar, având o fundație din

beton ciclopian turnat în cofraj. Pardoseala este din lut stabilizat și strat filtrant de balast în ambele încăperi. Acoperișul este construit în patru ape, având învelitoare din draniță în rânduri suprapuse și șarpantă în îmbinări chertate. Fumul este evacuat printr-un coș de cărămidă.Instalația de măcinat are în exterior, fixată de grindei, o roată verticală cu cupe, acționată cu energie hidraulică. Apa este dirijată printr-un jgheab din scânduri (latoc) deasupra roții hidraulice verticale (roata cu cupe). Apa este dirijată prin latoc și, în cădere, rotește roata verticală care acționează grindeiul și roțile cu masele ce pun în mişcare axele verticale ale pietrelor umblătoare prin intermediul a doi prâsnei. Sculptor în lemn, cu şcoala făcută la Câmpulung Moldovenesc, sub îndrumarea lui Ion Pâşlea – profesorul care introduce brâul cu Tricolor în Bucovina, Simion Buburudzan, din Mănăstirea Humorului, cânta din frunză şi, astfel, intră în povestea horelor vechi, căutate şi desluşite de Alexandru Voievidca.

Aspecte de mitologie locală

Mănăstirea Humor, mănăstire ortodoxă, construită în anul 1530 în satul Mănăstirea Humorului de către marele logofăt Toader Bubuiog, mare logofat şi membru al divanului Moldovei şi soţia sa, Anastasia. Biserica mănăstirii are hramurile Adormirea Maicii Domnului (sărbătorit în fiecare an pe 15 august) şi Sfântul Mucenic Gheorghe (sărbătorit la 23 aprilie). Ansamblul mănăstiresc este format din patru obiective: Biserica „Adormirea Maicii Domnului" şi „Sf. Gheorghe" - construită în 1530; Ruinele caselor mănăstireşti - datând din sec. XVI – XVIII; Turnul clopotniţă - datând din sec. XIX şi Turnul lui Vasile Lupu - construit în 1641.

În anul 1993, Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (UNESCO) a inclus Biserica „Adormirea Maicii Domnului" şi „Sf. Gheorghe" a Mănăstirii Humor, împreună cu alte 6 biserici din nordul Moldovei, pe lista patrimoniului cultural mondial, în grupul Bisericile pictate din Nordul Moldovei.

Biserica mănăstirii Humor, una din cele mai vestite ctitorii ale evului mediu românesc se înalţă la o distanţă de vreo 300 de metri de ruinele unei mai vechi biserici mănăstireşti a cărei construcţie a fost realizată încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Arhitectura monumentului sacru de la Humor prezintă un interes aparte. Aici apare, pentru prima dată în construcţia bisericilor din Moldova, pridvorul deschis şi o încăpere nouă la etaj numită tainiţă, care se suprapune camerei mormintelor. Din pridvor, se pătrunde în pronaos, iar, mai departe, în camera mormintelor şi naos. Spre răsărit, biserica se termină prin absida de formă circulară a altarului, despărţit de naos printr-o foarte veche catapeteasmă, excepţională sculptură în lemn. Ordonanţa iconografică, în liniile ei mari, este aceea tradiţională, canonică. Analizele comparative încă nu au ajuns la stadiul să permită sesizarea tuturor nuanţelor de limbaj simbolic, dar pare că logofătul Teodor Bubuioc nu ar fi avut nimic special de spus posterităţii, cum de exemplu au avut Luca

Arbore, cel nedreptăţit şi reabilitat simbolic de nepoata sa, Ana, cu ajutorul zugravului Dragoş Coman pe pereţii ctitoriei sale, sau logofătul Tăutu, cel care a ţinut să-şi afirme cultura, gustul şi prestigiul, punând să i se ridice un paraclis de curte unic prin originalitatea formelor şi bogăţia podoabei sculptate.

Domnitorii secolului al XV-lea au înzestrat mănăstirea cu obiecte prețioase și manuscrise. Dintre manuscrise, se mai păstrează şi astăzi Tetraevangheliarul de la Humor, dăruit Mănăstirii Humor în anul 1473 de către Ștefan cel Mare. Pe acest manuscris se precizează că Ștefan cel Mare a dat de s-a scris un Tetraevanghel cu mâna ierodiaconului Nicodim. Pe una din filele acestei cărți de cult se află o miniatură de o rară frumusețe care o înfățişează pe Maica Domnului cu pruncul Iisus. În partea de jos a miniaturii era pictat Ștefan cel Mare, în genunchi, oferindu-i Maicii Domnului, Tetraevangheliarul. Acesta este unul dintre primele portrete laice din Moldova.

Orașul Solca

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico - geografică

Așezare. Orașul Solca este așezat în partea central-estică a județului Suceava, la poalele estice ale Obcinei Mari, în depresiunea submontană Solca-Cacica. Localitatea se situează la intersecția paralelei de 47° 42' latitudine nordică cu meridianul 25° 50' longitudine estică, la contactul dintre Podișul Sucevei și Carpații Orientali, la o altitudine medie de 522 de metri și este străbătută de râul Solca, afluent de dreapta al Sucevei.

Limită. Orașul se învecinează cu următoarele comune: Marginea la nord-vest, Arbore la nord și nord-est, Poieni-Solca la sud și sud-est, Cacica la sud și Mănăstirea Humorului la vest. Solca se află la o distanță de 23 km de municipiul Rădăuți, 32 km de orașul Gura Humorului, 48 km de reședința județului Suceava și 464 km de București.

Localitatea nu este racordată la sistemul național de cale ferată, situație care a creat dificultăți evoluției economice. Stația de cale ferată cea mai apropiată se află la o distanță de 11 km, gara Cacica, pe linia Suceava – Vatra Dornei. Orașul este traversat de șoseaua națională DN 2E (DJ 209) Păltinoasa – Cacica – Solca – Marginea, șosea ce leagă Gura Humorului de Rădăuți și Vicovu de Sus. Înainte de ieșirea din Solca către Marginea, din DN 2E se desprinde șoseaua națională DN 2K (DJ 209F) Solca – Arbore – Milișăuți.

Relief. Orașul este situat într-un cadru natural pitoresc, specific zonei submontane, la limita dintre pădurile de foioase și cele de conifere. Teritoriul urban al Solcii aparține extremității vestice a Podișului Sucevei și are un aspect depresionar. În partea de vest a localității se ridică brusc Dealul

lui Vodă. Tot spre vest, după mai multe culmi împădurite, se află o grupare de stânci imense, intrate în tradiția locului sub numele de Pietrele Muierilor. Spre sud se înalță piscul numit Pinul Mare, din care se desprinde o culme care, după ce coboară până aproape de nivelul depresiunii, se înalță din nou la marginea de est a localității într-un deal numit Dealul Lupului (507,5 m). Această formă de relief, care leagă ca o șa Pinul Mare de Dealul Lupului, desparte teritoriul orașului Solca de Poieni-Solca. Dealul Lupului își pierde treptat înălțimea spre centrul satului Poieni-Solca și zona depresionară a Solcii și brusc spre localitatea Arbore.

Teritoriul Solcei are mai multe variaţiuni terestre. De la şes neted şi până la piscuri de munţi carpatini, acoperiţi, giur-împregiur, cu păduri întinse de brad, plastica teritoriului înclinează, mai mult, la o privelişte în formă de terase.

Ca vecin, comună Solca are, spre Nord, un vârf de munte înalt, numit Pleşul (841 m). Către Apus, Solca are parte numai de munţii Carpaţilor, care se extind, aici, în mase şi grupuri mari, sub fel de fel de nume de vârfuri, care de care mai înalt şi mai altcum plăsmuit. Dealul Vodei de 1718 m şi ceva, mai depărtat, Pietrele Muerii, cu înălţime uriaşă, sunt, în această parte, pentru privitor, cele mai caracteristice. O coamă înaltă, de 890 m, formează frontiera între Solca şi Pojana-Miculi.

Hidrografie. Apele stătătoare sunt reprezentate de câteva acumulări de apă: trei în partea de nord a orașului, la ieșirea spre Marginea, cunoscute sub numele de “Trei iazuri” și una pe pârâul Solcuța. Lacul de acumulare format în spatele barajului construit pe Solcuța în 1978, constituie principala sursă de apă a orașului, dar și o potențială sursă energetică. Râul Solca își adună apele din pârâul Izvor și pârâul Solcuța, străbătând în calea sa, de la vest la est, orașul Solca, comună Arbore și satul Gura Solcii. Ape de suprafață cu potențial piscicol și hidroenergetic, izvoare cu ape dulci, minerale și slatini, roci de construcție, fond cinegetic. Unele din aceste resurse precum sărea din slatini, lemnul, rocile de construcție au fost exploatate și valorificate încă din cele mai vechi timpuri. De o importanță deosebită pentru oamenii acestor locuri încă din timpuri străvechi au fost izvoarele, atât cele obișnuite cu apă limpede și rece, cât și cele clorurate-sodice și mineralizate. Cele mai căutate izvoare cloruro-sodice se găsesc în locul numit Slatina Mare (650 m), iar pe versantul stâng al pârâului Solcuța, sub Muntele Cerbul, există un izvor de apă minerală numit Burcut.

Clima. Datorită aşezării sale oraşul Solca, asemeni întregului judeţ Suceava, are o climă temperat-continentală, dar cu o nuanţă ce rezultă din sinteza climatului montan cu climatul de podiş.

Lipsa unor înregistrări meteorologice sistematice pe parcursul unor perioade mai lungi de timp nu ne dă posibilitatea cunoaşterii mai profunde a evoluţiei climatului local. Datele care există astăzi pot caracteriza însă cu suficientă precizie aspectele generale actuale ale climei, aspecte care, credem noi, nu sunt cu mult diferite de cele existente de-a lungul istoriei acestei comunităţi umane.

Astfel, în ceea ce priveşte temperaturile medii ale anului, acestea sunt: 6°C – temperatura medie a anului; 21°C – temperatura medie a verii; -8°C – temperatura medie a iernii.

Nu există o evidenţă a temperaturilor minime şi maxime înregistrate pe plan local, dar se poate spune că în timpul iernii se înregistrează şi temperaturi sub -25°C, iar vara temperaturile aerului depăşesc uneori 30°C. Această amplitudine dovedeşte caracterul continental relativ moderat al climatului oraşului Solca.

Fenomenul îngheţului apare cel mai devreme în lunile octombrie, iar cele din urmă zile de îngheţ se întâlnesc chiar şi pe la începutul lunii mai. La fel primele şi ultimile ninsori

Precipitaţiile medii anuale sunt de 820 mm. Această cantitate ar fi îndestulătoare pentru trebuinţele agriculturii dacă ar fi răspândită egal pe teritoriul localităţii şi în cursul anului. În realitate lucrurile nu se petrec aşa, deoarece intervin o serie de factori, printre care, în primul rând, cei ce ţin de relief, provocând unele variaţii. Astfel, în unii ani zona montană şi chiar cea depresionară a localităţii beneficiază de un regim pluviometric normal sau în exces.

Vânturile sunt determinate de circulaţia generală a maselor de aer pe direcţia vest-est, cea mai mare frecvenţă având-o vânturile care bat dinspre vest. Intensitate lor depăşeşte rareori 60 km/h, iar furtunile sunt extrem de rare şi se produc de obicei vara. Remarcabile sunt brizele de munte care ziua contribuie la ridicarea ceţurilor, iar noaptea coboară aerul încărcat cu ioni şi miros plăcut de răşină răspândindu-l în întreaga depresiune. Calmul atmosferic acoperă o bună parte din an, cea mai plăcută perioadă fiind lunile iunie-octombrie.

Soluri. Solurile cu o frecvenţă mai mare sunt cele argiloiluviale brune şi podzolice (pe pantele dealurilor şi zonele mai înalte), cernoziomurile levigate şi solurile erodate (de-a lungul reţelei hidrografice)17. În funcţie de specificul acestor soluri, de vegetaţie şi alţi factori fizico-geografici, precum şi de unii factori subiectivi umani, în localitatea Solca s-a creat o economie agricolă complexă, zootehnică, cerealieră şi de plante tehnice.

Vegetație. Cadrul natural în care se găsește Solca dispune de resurse valoroase de păduri, pășuni, fânețe.

Faună. Fauna locală este deosebit de diversă fiind reprezentată de iepuri, veveriţe, vulpi, lupi, urşi, mistreţi, căprioare, cerbi carpatini, precum şi multe specii de păsări (uliul, bufniţa, coţofana, ciocănitoarea, cucul, ciocârlia, potârnichea, pitpalacul, piţigoiul, guguştiucul, vrabia, cioara etc.). Peştii cei mai răspândiţi sunt carasul, crapul, linul (iazuri); cleanul (pâraiele satului Poieni). Păstrăvul, care popula cândva apele Solcuţei, a dispărut în totalitate. Potenţialul cinegetic cu importante fonduri de iepure, vulpe, lup, urs, mistreţ, căprior, cerb a făcut din vânătoare o pasiune şi pentru unii locuitori ai Solcii.

Populația. Conform recensământului efectuat în 2011, populația orașului Solca se ridică la 2.188 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 2.513 locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (95,89%), cu o minoritate de romi (1,42%). Pentru 2,05% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (87,48%), dar există și minorități de penticostali (5,26%), romano-catolici (2,42%) și adventiști de ziua a șaptea (1,55%). Pentru 2,06% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională

Conform recensământului efectuat în 1930, populația orașului Solca se ridica la 2.822 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (62,9%), cu o minoritate de germani (26,54%), una de polonezi (3,05%) și una de evrei (6,80%). Alte persoane s-au declarat: maghiari(1 persoană), ruși (12 persoane), ruteni (3 persoane), sârbi\croați\sloveni (1 persoană), cehi\slovaci (3 persoane), armeni (1 persoană). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (60,75%), dar existau și romano-catolici (30,5%), mozaici (6,80%) și evanghelici\luterani (0,80%). Alte persoane au declarat: greco-catolici (8 persoane), armeno-gregorieni (2 persoane), baptiști (18 persoane), altă religie (10 persoane), fără religie (3 persoane).

Economie

După Revoluția din decembrie 1989, managementul neadaptat noilor cerințe de piață a condus în cele din urmă la închiderea fabricii de bere în 1997. În 1999 a existat o încercare de reluare a producției de bere, însă fără succes. Deși reprezintă un monument istoric și un obiectiv de patrimoniu cultural, cu utilaje și instalații vechi de aproape 200 de ani, fabrica este distrusă și vândută la fier vechi, începând cu anul 2004.

Tot în 2004, prin Ordinul Ministerului Sănătății 150/16.02.2004, stațiunea cu cele două pavilioane ale sale este transformată în Spitalul de Boli Cronice Solca, singurul spital de acest fel din județul Suceava. Spitalul păstrează o secție de pneumologie cronici (40 de paturi), alături de secția medicină internă cronici (40 de paturi).

În aprilie 2011, spitalul este desființat (alături de alte peste 65 de unități medicale din toată țara). În prezent, fostele pavilioanele ale sanatoriului, aflate în stare de degradare, găzduiesc un azil pentru bătrâni și o stație de ambulanță.

În contextul desființării stațiunii balneoclimaterice, grădina de vară din vecinătate nu mai reprezintă un punct de atracție turistică. Complexul comercial și restaurantul din centrul orașului sunt, la rândul lor, închise.

În urma închiderii stațiunii balneoclimaterice și a perioadei de declin de după Revoluția din 1989, activitatea majorității locuitorilor se rezumă la agricultură, sectoarele secundar și terțiar fiind

în prezent slab dezvoltate pentru o localitate cu statutul de oraș.

Solca este o fostă stațiune balneoclimaterică ce beneficiază de un climat de adăpost, foarte potrivit pentru convalescenți și anemici, ca și pentru cei ce suferă de bronșită și de catâr pulmonar. Proprietățile terapeutice deosebite sunt determinate de densitatea mare a stratului de ozon atmosferic. Sub acest aspect, Solca deține primul loc în România și poziția secundă în Europa. De asemenea, orașul este cunoscut pentru izvoarele sale cu ape minerale cloruro-sodice.

În trecut, orașul era renumit și pentru calitatea berii ce se producea aici, fabrica de bere deschisă în anul 1810 fiind considerată una dintre cele mai vechi din România.

Turism. În Solca se află o biserică ortodoxă ctitorită între anii 1612-1622 de către domnitorul Moldovei Ștefan Tomșa al II-lea (1611-1615, 1621-1623) și care a funcționat până în 1785 ca mănăstire de călugări. Biserica este asemănătoare cu cea a Mănăstirii Dragomirna, fiind foarte înaltă, cu ziduri groase de 2 metri și cu ferestre mici amplasate foarte sus. Acest monument istoric este cunoscut sub numele de Biserica "Sfinții Apostoli Petru și Pavel" sau Mănăstirea Solca.

Biserica "Sfinții Apostoli Petru și Pavel" sau Mănăstirea Solca

Un alt lăcaș de cult reprezentativ pentru oraș este Biserica romano-catolică din Solca sau Biserica "Sfinții Arhangheli Mihail, Gabriel și Rafael", ctitorie din anul 1868 a comunității germane din localitate. Prezența etnicilor nemți și a celor evrei și-a pus puternic amprenta asupra târgului bucovinean, în ceea ce privește cultura, economia, turismul și aspectul localității.

Între principalele obiectivele turistice ale orașului se numără și Casa-muzeu Solca sau Casa “Saveta Cotrubaș”, un muzeu etnografic înființat în anul 1971 și găzduit într-o locuință tradițională bucovineană ce datează din secolul al XVII-lea. Muzeul este poziționat în partea estică a localității, la ieșirea către Marginea. Tot la ieșirea către Marginea, însă în afara orașului, se găsește fostul popas turistic “Trei iazuri”, care oferea un camping cu 36 de locuri de cazare.

În partea de vest, după terminarea orașului, pe traseul montan Solca – Sucevița, în zona de unde izvorăște pârâul Solcuța, se găsește monumentul natural Pietrele Muierilor constituit din 5–6 stânci principale și câteva grupuri secundare ce se ridică spectaculos în monotonia nesfârșită a culmilor Obcinelor Mari. Legenda spune că aici era locul de refugiu al femeilor și copiilor din zona Solca, atunci când aveau loc invazii ale tătarilor.

Localitatea are două parcuri, ambele dendrologice: parcul balnear al stațiunii balneoclimaterice (sau “Grădina de vară”), situat în sudul orașului, la intrarea dinspre Cacica; și parcul central, unde se găsesc monumentele Eroilor și “Halba de bere”. În imediata vecinătate a parcului central se află o berărie și un complex comercial cu restaurant. Există și un motel-restaurant, Hanul Solca, situat în apropiere de mănăstire și de fabrică de bere.

În oraș mai funcționează Casa de Cultură “Victor Vasilescu” cu o capacitate de 200 de locuri (unde în trecut a existat și un cinematograf), Grupul Școlar “Tomșa Vodă” (fostul Liceu Teoretic Solca), biblioteca orășenească “Ilie E. Torouțiu” cu peste 25.000 de volume, Ocolul Silvic Solca, dispensarul medical urban și dispensarul veterinar, o unitate de pompieri (ISU Solca), poliția orășenească, oficiul poștal, stadionul “23 August”, o grădiniță, o fabrică de pâine, mici unități economice și comerciale.

Orașul este dispus în funcție de cele două căi rutiere principale care îl străbat: strada Republicii, de la intrarea dinspre Cacica în sudul orașului până în centru; strada Tomșa Vodă (fostă 7 Noiembrie), paralelă cu râul Solca, de la Mănăstirea Solca până la ieșirea către Marginea din estul localității. Aproape toate obiectivele și instituțiile orașului sunt situate pe aceste două străzi. În anii '70–'80 au fost construite în jur de 10 blocuri de locuințe, majoritatea dispuse pe strada Tomșa Vodă. Aspectul localității este unul de trecere de la sat la oraș, elementele urbane îmbinându-se cu cele rurale.

În urma închiderii stațiunii balneoclimaterice și a perioadei de declin de după Revoluția din 1989, activitatea majorității locuitorilor se rezumă la agricultură, sectoarele secundar și terțiar fiind în prezent slab dezvoltate pentru o localitate cu statutul de oraș.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Prima atestare documentară a satului Solca datează dintr-un document emis la Baia în 15 ianuarie 1418, în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). La 7 martie 1502, Luca Arbore, portarul Sucevei, cumpără acest sat de la nepoții lui Cârstea Horaeț și ai lui Șandru Gherman. Ulterior, mitropolitul Gheorghe Movilă dăruiește această așezare Mănăstirii Sucevița.

Pe vremea când peste tot, în Moldova, puteai întâlni „poieni drăgălaşe, acoperite cu iarbă verde ca buraticul şi-naltă până la brâu, şi presurate cu tot felul de flori, unele mai frumoase decât altele”[40], când „stăpânirea… în comun a oilor a transmis în zilele noastre o rămăşiţă folclorică, aşa-numita „sâmbră a oilor” (Oile se aduc la un loc numit „obcină” şi se mulg în comun”[41], unul dintre feciorii lui Dragoş Viteazul, Şandru (Ştefan, în româna de azi), care îşi întemeiase o familie, căsătorindu-se cu Solca, fiica lui Stan Fultic (Pântec, Pântecosul, în româna de azi), şi dorind să-şi facă propriul sat, a căutat pe sub poalele munţilor păstoreşti, din această pricină numiţi Obcini, până a găsit, în mijlocul codrilor uriaşi, o poiană frumoasă,

megieşă cu nu mai puţin de treisprezece pâraie, care hoinăreau neostenite printre stâncile celor opt culmi muntoase, care adăposteau şi protejau valea luminoasă a pitoreştii poieni. Acel Şandru, căruia nu se ştie din ce pricină avea să i se zică şi Gherman, adică „germanul” (dar probabil că din cea a încuscririi cu Hărman din Voitin), a lărgit poiana, tăind pădurea din vecinătate şi căpătând, astfel, şi porecla Lazea (cel care lăzuieşte, care taie păduri).

Şandru Gherman Lazea, fiul lui Dragoş Viteazul, a adus cu sine şi alte rubedenii, inclusiv pe fratele lui, Craşte sau Cârste, care va căpăta porecla Goraeţ, la poalele Obcinii Mari, numită astfel, deşi e cea mai mică, datorită numărului mare de turme care se adunau pe plaiurile ei, în fiecare primăvară, pentru măsuratul laptelui, dar vatra de sat, de el întemeiat, avea să poarte numele soţiei lui, Solca, de unde şi concluzia că aşezarea aceasta din dragoste s-a întrupat.

Există, ce-i drept, şi speculaţii mai mult sau mai puţin etimologiste, care opinează că numele vetrei de sat ar veni, pe filiaţie slavonă, de „la izvoarele de slatină ale Solcăi, de la care Solca primise şi numele său de astăzi, Solca, de la slavul Solk = sare*”*[42], precum şi un recurs etimologic la limba maghiară, în care există o pronunţie asemănătoare pentru iobag, dar care nu poate fi luată în considerare şi din simplul motiv că, la începuturi, Solca însemna o răzeşie, anterioară Descălecatului şi care şi-a primit numele atunci, când în Solca nu exista nici măcar un

---

[40] Marian, S. Fl., *Tradiţii poporane române din Bucovina,* Bucureşti, 1895, p. 9.
[41] P.P Panaitescu, *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova / Orânduirea feudală,* Bucureşti, 1964, p. 32
[42] „Patria”, Anul III, Nr. 307 din 6/18 August 1899, pp. 1, 2, Nr. 308 din 11/23 August 1899, pp. 3,4.

singur iobag (vecin), cum nu avea să existe nici măcar în secolul al XV-lea, ştiut fiind faptul că, „în Moldova, cel mai vechi act care pomeneşte de vecini este din veacul următor, 1545, aprilie 4, de la Petru Rareş”[43]. Iar Dimitrie Cantemir susţinea, parcă şi cu întemeierile din „Urătură” şi din străvechile noastre colinde, cum că, şi în Moldova vremii sale, „ţărani moldoveni adevăraţi nu sunt deloc.

Cei pe care îi aflăm se trag din ruşi sau din ardeleni sau ungurieni, cum avem obiceiul să le zicem. Căci, în veacul cel dintâi după descălecatul Moldovei, Dragoş o împărţise toată între ei, cei ce-au venit cu el, când a găsit ţara cea nouă pustie de locuitori. Dar, fiindcă se părea că nu e cu dreptate ca un boier să muncească la alt boier (pentru că toţi cei ce se trăgeau din sângele lui Roman se socoteau boieri) şi fiindcă neamul, deprins cu armele, se socotea prea bun pentru ca să fie folosit la lucrarea pământului, atunci urmaşii lui Dragoş au fost nevoiţi să aducă, cu învoirea domnului, oameni din ţările învecinate (unde şerbia ţăranilor era în obicei) şi să-i aşeze pe moşiile lor. Că lucrul acesta este adevărat o dovedeşte însăşi numele de ţăran, care, în graiul moldovenesc, se zice „vecin” şi din care se vădeşte că aceia pe care armele moldoveneşti învingătoare i-au silit să muncească pământul au fost, mai întâi, vecini. Tocmai din această pricină în Ţara de Sus, cea dintâi unde s-au aşezat Drăgoeştii, se află multe aşezări ţărăneşti; iar în Ţara de Jos, unde s-au aşezat mai în urmă, nu sunt alţi ţărani decât aceia pe care boierii din acest ţinut i-au cumpărat cu bani din Ţara de Sus şi i-au adus pe moşiile lor sau aceia pe care i-au cumpărat dintre răzeşii care şi-au înstrăinat moşia strămoşească, din pricina sărăciei, şi care, asemenea, au fost siliţi cu strâmbătate să-şi pună grumazul în jugul şerbiei”[44].

La începutul secolului al XVII-lea, localitatea este cumpărată de voievodul Moldovei Ștefan Tomșa al II-lea (1611-1615, 1621-1623). Acesta înalță la Solca o ctitorie domnească cu rol de mănăstire de călugări. Nu se cunoaște cu exactitate anul în care a fost începută construirea mănăstirii, deși unele lucrări acreditează anul 1612 că an al începerii construcției. În schimb se știe cu certitudine că biserică era gata la 18 octombrie 1614 când ctitorul i-a făcut prima danie de sate, menționându-se în acel document că lăcașul de cult este dedicat în primul rând pomenirii sfinților apostoli Petru și Pavel.

Conform cronicilor, Tomșa Vodă nu reușește să finalizeze întregul complex mănăstiresc până la sfârșitul primei sale domnii. În cea de-a doua domnie a sa dintre 1621-1623, sunt construite zidurile împrejmuitoare cu cele patru turnuri de sprijin din fiecare colț, stăreția și chiliile pentru călugări. Conform letopisețului lui Miron Costin, Mănăstirea Solca este finalizată în anul 1622.

---

[43] P.P. Panaitescu, *op. cit*., p. 12.
[44] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei, Bucureşti,* 1967, pp. 199-200.

În acest lăcaş de cult, cărturarul Vartolomei Măzăreanul (n. circa 1710 - d. 1779) a fost stareț, a scris și a tradus mai multe cărți de cult și a alcătuit în 1773 un letopiseț al Țării Moldovei, o compilație după letopisețele lui Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin și Ion Neculce.

În anul 1774, împreună cu restul Bucovinei, Solca trece sub stăpânirea monarhiei habsburgice și devine parte a imperiului austriac. Ca urmare, numeroase familii de germani, polonezi și evrei se stabilesc în mică așezare bucovineană, care devine loc pentru diferite schimburi comerciale.

La 29 aprilie 1785 Mănăstirea Solca, care funţionase până în acel moment ca lăcaş de călugări este închisă de autorităţile austro-ungare. Ulterior, biserica mănăstirii devine biserica parohială. Vechiul iconostas (1613) a fost mutat la Biserica Arbore şi apoi la Mănăstirea Dragomirna, iar cel actual, opera artistului bucovinean Epaminonda Bucevschi, datează din 1885.

La începutul secolului al XVII-lea, localitatea este cumpărată de voievodul Moldovei Ștefan Tomșa al II-lea (1611-1615, 1621-1623). Acesta înalță la Solca o ctitorie domnească cu rol de mănăstire de călugări. Nu se cunoaște cu exactitate anul în care a fost începută construirea mănăstirii, deși unele lucrări acreditează anul 1612 că an al începerii construcției. În schimb se știe cu certitudine că biserică era gata la 18 octombrie 1614 când ctitorul i-a făcut prima danie de sate, menționându-se în acel document că lăcașul de cult este dedicat în primul rând pomenirii sfinților apostoli Petru și Pavel.

Conform cronicilor, Tomșa Vodă nu reușește să finalizeze întregul complex mănăstiresc până la sfârșitul primei sale domnii. În cea de-a doua domnie a sa dintre 1621-1623, sunt construite zidurile împrejmuitoare cu cele patru turnuri de sprijin din fiecare colț, stăreția și chiliile pentru călugări. Conform letopisețului lui Miron Costin, Mănăstirea Solca este finalizată în anul 1622.

În acest lăcaş de cult, cărturarul Vartolomei Măzăreanul (n. circa 1710 - d. 1779) a fost stareț, a scris și a tradus mai multe cărți de cult și a alcătuit în 1773 un letopiseț al Țării Moldovei, o compilație după letopisețele lui Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin și Ion Neculce.

În anul 1774, împreună cu restul Bucovinei, Solca trece sub stăpânirea monarhiei habsburgice și devine parte a imperiului austriac. Ca urmare, numeroase familii de germani, polonezi și evrei se stabilesc în mică așezare bucovineană, care devine loc pentru diferite schimburi comerciale.

La 29 aprilie 1785 Mănăstirea Solca, care funcționase până în acel moment ca lăcaş de călugări, este închisă de autoritățile austro-ungare. Ulterior, biserica mănăstirii devine biserică parohială. Vechiul iconostas (1613) a fost mutat la Biserica Arbore și apoi la Mănăstirea Dragomirna, iar cel actual, opera artistului bucovinean Epaminonda Bucevschi, datează din 1885.

În 1902, forma inițială a bisericii interioare este modificată într-o oarecare măsură, prin restaurările întreprinse de arhitectul austriac Karl Romstorfer. În prezent, pe lângă biserica interioară (înaltă de 36 de metri), complexul mănăstiresc mai include ruine de chilii, beciuri, clopotnița, zidul de incintă cu fortificații și turnuri.

Fabrica de Bere Solca

Secolul al XIX-lea reprezintă perioada de maximă înflorire pentru Solca, prin apariția câtorva obiective care vor transforma radical din punct de vedere economic, cultural și turistic mică localitate bucovineană.

În acest sens, în anul 1810 este inaugurată Fabrica de Bere Solca, una dintre cele mai vechi fabrici de bere din țară. Producerea berii în Solca este însă mult mai veche, datând probabil de la începutul secolului al XVII-lea, când călugării de la mănăstire produceau deja bere. Depozitele fabricii utilizează beciurile mănăstirii, situată din imediata vecinătate. Acesta este unul din motivele pentru care administrarea fabricii a fost făcută de către Fondul Bisericesc greco-ortodox al Bucovinei, care a arendat-o diferitor comercianți de-a lungul timpului.

Timp de un secol, producția fabricii a crescut treptat, ajungând la 850 mii litri/an în 1913 și 1 milion litri/an în 1915. Din cauza Primului Război Mondial, care avea acțiuni pe teritoriul localității Solca, producția scade brusc la 10 mii litri/an în 1917. În 1922 se preciza că fabrica este rudimentară, cu tehnologie învechită și cu o producție slabă, de doar 300 mii litri/an. Resursele umane erau formate din 10 muncitori și 4 funcționari. În 1936, unitatea este găsită în statistici sub numele de "Fabrică de Bere Solca" și având aceeași producție anuală ca și în 1922.

În 4 noiembrie 1944 a fost încheiat ultimul contract de închiriere a Fabricii de Bere Solca de către Fondul Bisericesc, pe o durată de trei ani în care arendașul se angaja să crească producția de la 400 mii litri/an la 600 mii litri/an. Acest comerciant a ținut fabrica în funcțiune până la 20 august 1947, activitatea sa fiind întreruptă la sfârșitul anului 1948.

După venirea comuniștilor la conducerea țării, fabrica este naționalizată și primește numele Fabrica de Bere "Constantin Dobrogeanu Gherea". La 1 decembrie 1952, trece în administrația Fabricii de Spirt Rădăuți, devenind astfel o secție de producție a acesteia. Au loc procese de modernizare a fabricii, în trei etape (1954, 1965 și 1966), cu rezultat în creșterea producției de bere de la 300 mii litri/an la 4 milioane litri/an. Cu toate acestea, cererea depășește cu mult producția, care era destinată în mare parte exportului.

În 1973 se construiește un nou sediu administrativ, iar în 1983 se înființează un mic muzeu al berii. În 1984 fabrica beneficiază de o instalație de îmbuteliere a sticlelor cu o capacitate între 8.000-9.000 de sticle pe oră. În anii de glorie, fabrica a fost un punct de atracție al turiștilor, mai

ales pentru faptul că erau serviți cu bere proaspătă. În acest sens este deschisă o berărie, situată în parcul central. În mijlocul parcului este amenajat monumentul “Halba de bere”, care devine un simbol al orașului.

Apariția unei fabrici de bere la Solca a însemnat un progres considerabil pentru localitate, care devenea renumită pentru calitatea berii ce se producea aici. Berea Solca a reprezentat pentru o perioadă foarte îndelungată cartea de vizită a așezării.

Școala germană și liceul

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, în perioada apariției fabricii de bere, la Solca este înființată o școală, una dintre cele mai vechi unități de învățământ din județul Suceava. Se remarcă o lipsă de interes a monarhiei austriece de a dezvolta învățământul și de a ridica gradul de cultură a populației de altă origine etnică. Totuși, monarhia austro-ungară a încercat ca prin intermediul acestei școli să își înfăptuiască politica sa de germanizare, caracterul școlii fiind germano-româno occidental, cu predare preponderent în limba germană.

La începutul secolului al XX-lea, școala are un caracter mixt germano-român. Primul Război Mondial are consecințe nefaste asupra școlii, care este distrusă, dar și asupra localității, urme ale tranșeelor săpate atunci putând fi observate și în prezent.

În 1921, în Solca existau practic două școli, una cu predare în limba germană și una cu predare în limba română. Cele două școli se contopesc într-o singură unitate, probabil în cursul anului școlar 1923-1924. În vremea comunismului instituția se numește Liceul Teoretic Solca și este singură unitate de învățământ liceal din zonă. În prezent, instituția poartă numele Liceul Tehnologic „Tomșa-Vodă” Solca.

Biserica romano-catolică

După anexarea Bucovinei de către Imperiul Habsburgic (1774), autoritățile austriece au adus aici coloniști de origine germană, care proveneau din diverse regiuni ale imperiului și din landurile germane. În anul 1785 a fost înființat un “Oficiu de încercare și cercetare a sării din zona Solca” și, totodată, un depozit pentru sarea adusă din Transilvania, pentru trebuințele Bucovinei. Oficiul și-a stabilit sediul în chiliile fostei Mănăstiri Solca. Tot atunci, au sosit în localitate câțiva ingineri geologi germani care au efectuat prospecțiuni geologice în zona Cacica și Solca. Astfel, în perioada următoare, au început să sosească mineri germani și polonezi care s-au stabilit în aceste localități. După descoperirea a peste 50 de zăcăminte de sare în regiunea geografică cuprinsă între Solca și Rădăuți, s-a înființat la Solca un oficiu de exploatare a sării, sub conducerea lui Johann Hoffmann.

Ca urmare a creșterii comunității germane, în jurul anului 1868 este construită și

inaugurată Biserica romano-catolică din Solca, în centrul localității, la șosea. La un an după deschiderea bisericii, în 1869, localitatea capătă statutul de târg.

În 1910, jumătate din populația așezării era de naționalitate română, iar aproximativ o treime dintre locuitori erau nemți. Existau și mici comunități de evrei și polonezi. Numărul germanilor a continuat să crească până în anul 1918, când are loc unirea Bucovinei cu România. După acest moment, numărul lor s-a menținut constant. În 1930, populația din Solca (care era și reședință a Plasei Arbore din județul Suceava) era de 2.822 locuitori, dintre care 1.775 români (62,89%), 748 germani (26,50%), 191 evrei (6,76%), 86 polonezi (3,04%) și 22 de persoane cu alte naționalități.

Biserica romano-catolică

Până în 1940, Biserica romano-catolică din Solca a avut rangul de parohie, având că filială biserica din Arbore. Parohia Solca a fost desființată în anii '40, ca urmare a imigrării multor catolici-germani în Germania. În perioada regimului comunist, numărul credincioșilor romano-catolici din Solca s-a micșorat în mod continuu. Dacă în 1930, erau 856 de romano-catolici (30,33% din populația localității), în 2002 mai erau doar 69 de romano-catolici (1,54%). În prezent, Biserica romano-catolică din Solca are hramul Sfinții Arhangheli Mihail, Gabriel și Rafael (sărbătorit la 29 septembrie) și este filială a Parohiei "Coborârea Sfântului Duh" din Soloneţu Nou.

Stațiunea balneoclimaterică. Din inițiativa privată a medicilor Eduard Beilich (1845) și Hermann Poras (1876), la Solca se deschide un sanatoriu pentru boli de plămân și un parc balnear în

imediata apropiere. Stațiunea și parcul din vecinătate dezvoltă o adevărată industrie turistică, celebre fiind, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea “restaurațiunile de lângă pădure”, adică restaurantele din parc și din vecinătate, inclusiv cel al parohului ortodox Epifanie Bacinschi, cu nimic mai prejos decât restaurantele lui Kramer, Adamovici, Reck sau Isopescu. În zonă, se construiesc vile de vacanță, pe care le închiriau familii precum Koch, Chilimon, Vasiloschi, Rath, Lazarovici, Abraham, Malarciuc sau Rott. Solca devine o țintă turistică, de o popularitate care o egalează pe cea a marilor stațiuni din imperiul austriac, fiind frecventată, pe sezon, de peste o mie de oameni, afară de cei aflați în trecere sau în sejururi ocazionale, de sfârșit de săptămână.

Solca reprezenta un târgușor tipic pentru vremurile Bucovinei istorice, iar Sanatoriul și Institutul Hidropatic ofereau “climă subalpină cu schimbări minimale de temperatură; aer curat, balsamic și bogat de ozon; saloane de inhalare cu aburi de molizi și de slatină din Solca; tot felul de ape minerale; massagiu, electricitate, zăr de oi, băi medicinale; scalde de slatină din isvoarele naturale, băi de extract de molizi, malț, tărâțe, pucioasă și nămol”.

Stațiunea climaterică Solca ajunge a doua stațiune ca renume a Imperiului Austriac de odinioară, după Meran. Astfel, prin Solca trec împăratul Francisc I, în 1817, și tragicul prinț de coroană Rudolf, în 10 iulie 1887, cel care avea să moară la începutul lui 1889 la Mayerling, “drumul împărătesc” (Storojineț, prin ambele Vicove, Voitinel, Horodnic, Marginea, Solca, prin Cacica, Păltinoasa, până la Dorna și, de aici, prin Poiana Stampei și Pasul Tihuța, spre Transilvania) fiind construit, între 1783-1808, sub conducerea inginerului genist Hora von Ozelowitz, pentru a pune Solca, izvoarele sale sărate și ocnele într-un circuit economic european.

Etape istorice

În timpul Primulul Război Mondial, Solca este scena confruntărilor dintre armatele austro-ungare și cele ruse, o parte dintre clădiri fiind distruse. După 1918, Solca (împreună cu restul Bucovinei) trece sub stăpânire românească. Cu toate acestea, populația de nemți rămâne relativ constantă. În deceniile următoare, Solca continuă să fie o stațiune căutată, în special de cei cu diferite boli ale plămânilor.

În 1926, localitatea este promovată de la rangul de târg la rangul de oraș (comună urbană).

În 1971 este deschisă publicului Casa-muzeu Solca, situată la ieșirea din oraș către Marginea. Casa este construită în stil tradițional românesc și datează din anul 1670. Este un monument de arhitectură populară reprezentativă pentru zona etnografică Rădăuți: are pridvor cu prispă, tindă și două camere; în interior sunt expuse obiecte originale specifice unei locuințe țărănești, dispuse în mod firesc și autentic. Casa-muzeu Solca, poartă astăzi numele Casa “Saveta Cotrubaș” și aparține de Complexul Muzeal Bucovina Suceava.

Casa-muzeu Solca

Declinul postdecembrist

După Revoluția din decembrie 1989, managementul neadaptat noilor cerințe de piață a condus în cele din urmă la închiderea fabricii de bere în 1997. În 1999 a existat o încercare de reluare a producției de bere, însă fără succes. Deși reprezintă un monument istoric și un obiectiv de patrimoniu cultural, cu utilaje și instalații vechi de aproape 200 de ani, fabrica este distrusă și vândută la fier vechi, începând cu anul 2004.

Tot în 2004, prin Ordinul Ministerului Sănătății 150/16.02.2004, stațiunea cu cele două pavilioane ale sale este transformată în Spitalul de Boli Cronice Solca, singurul spital de acest fel din județul Suceava. Spitalul păstrează o secție de pneumologie cronici (40 de paturi), alături de secția medicină internă cronici (40 de paturi).

În aprilie 2011, spitalul este desființat (alături de alte peste 65 de unități medicale din toată țara). În prezent, fostele pavilioanele ale sanatoriului, aflate în stare de degradare, găzduiesc un azil pentru bătrâni și o stație de ambulanță.

În contextul desființării stațiunii balneoclimaterice, grădina de vară din vecinătate nu mai reprezintă un punct de atracție turistică. Complexul comercial și restaurantul din centrul orașului sunt, la rândul lor, închise. Liceul Teoretic Solca își pierde treptat din importanță și din prestigiu, fiind transformat în grup școlar – Grupul Școlar "Tomșa Vodă".

La recensământul din 2002, Solca avea o populație de 4.456 de locuitori. Comunitatea de germani din oraș mai număra doar 33 de persoane. Ca urmare a unui referendum local organizat în

august 2004, satul Poieni-Solca, parte integrantă a orașului până atunci, se desprinde de acesta și, începând din martie 2007, devine reședința noii comune Poieni-Solca. Astfel, populația orașului Solca scade la aproximativ 2.500 de locuitori și, sub aspect demografic, orașul ajunge să fie depășit de multe comune din județ.

Ca în cazul multor orașe mici din România, perioada postdecembristă a aruncat Solca într-o criză de supraviețuire. În prezent, orașul se află într-un con de umbră și nu mai oferă aproape nimic din ce oferea odinioară stațiunea balneoclimaterică Solca. O parte din populația tânără a părăsit localitatea, iar principala îndeletnicire a locuitorilor a redevenit agricultur.

Contribuţii etnografice

Aspecte de toponimie populară

Despre casele, ocupaţiile şi portul solcanilor. Există, pentru Solca, trei perioade distincte, care ţin de regimul de proprietate asupra vetrei de sat şi a ocinei străbune, respectiv perioada răzăşească, cea mănăstirească şi cea bucovineană.

Răzeşii Solcii l-au avut drept cârmuitor, drept „vlad" – cum este numit în primele documente de cancelarie voievodală, pe Şandru Gherman Lazea, secondat de Cârstea Horaeţ, care, aşa cum sugerează vag documentele, putea fi fratele lui Şandru, deşi postura de ultim născut este mult mai credibilă, mai logică, dacă ţinem cont de notorietăţile acelor vremuri.

Răzeşii solcani îşi construiau case din lemn, în două ape, „cu acoperişuri în povârniş, făcute din şindrilă, şi aceasta s-a născocit din pricina ninsorilor mari, pentru ca zăpada să nu se poată aşeza pe ele; toate casele au coşuri şi sobe"[45]. Dar statutul răzeşesc al Solcii încetează, în mare parte, în 7 martie 1502, când Luca Arbore cumpără părţile rubedeniilor sale şi îşi întemeiază curţi, zidind şi o superbă biserică, la Solca Mică, vatră de sat care, ulterior, avea să poarte numele ctitorului, Arbure sau Arbore.

Luca Arbure şi-a adus, la noua moşie, cu siguranţă şi un număr neprecizat de iobagi, probabil din rândul prizonierilor dobândiţi la Codrul Cosminului sau în raidurile prin sudul Poloniei, în care l-a însoţit şi pe Ştefan, dar şi pe fiul lui, Bogdan.

Urmaşii lui Şandru Gherman, dar şi cei individualizaţi din ramura lui Luca Arbure, care deţineau părţi de sate sau chiar sate întregi prin alte părţi ale Moldovei, s-au stabilit la moşiile lor nevândute, cazul exponenţial fiind al lui Bogdan Herman, ginerele lui Ivul Solca, cel care a întemeiat, în valea Moldovei, satul care îi poartă numele, Bogdăneştii, populându-l cu solcani, urmaşii acestora păstrându-şi numele chiar şi astăzi.

În perioada mănăstirească, începută în 13 martie 1615, nu mai exista, în vatra satului, nici

[45] Paul de Alep, *Călători străini despre ţările române,* vol. VI, pg. 300.

un şolcan răzeş, satul pustiidu-se cu totul şi devenind selişte în 1622, când Ştefan Tomşa îl repopulează. Numai că noii solcani, robi sau iobagi (vecini), nu mai deţineau, precum răzeşii de odinioară, nici o fâşie de pământ, aşa că nu mai aveau nici motivaţia de a-şi dura gospodării temeinice, pe care să le lase moştenire urmaşilor, casele lor fiind, în epoca mănăstirească, „colibe mici şi împrăştiate care pe unde, cele mai adeseori lipsite de grădină, de curte şi de fântână”[46]. Ocupaţiile solcanilor au fost în general aceleaşi, de-a lungul timpului, creşterea animalelor, apicultura şi o brumă de agricultură de subzistenţă, înspre Solca Mică („ară puţin, seamănă puţin şi, totuşi, culeg mult”[47] „obişnuieşte să semene doar atât cât are nevoie până la începutul anului următor”[48], dar ocupaţiilor lor tradiţionale li s-au alăturat, de-a lungul timpului, „industriile” călugăreşti, precum valorificarea slatinilor, fabricarea berii şi chiar fabricarea sticlei.

Ocupaţiile străvechi, specifice românilor munteni, aveau să se păstreze, de-a lungul veacurilor, determinând şi o conservare a portului, mereu pus în legătură, în sensul determinării, de ocupaţii. „În imaşurile ce or fi rânduit în codru şi locurile de păşunatu… păstoriu şi păzitoriu de vite” , mereu înarmaţi, inclusiv cu topor, „pentru siguranţia şi apărarea despre lupi”[49], „unii erau cu cuşme ţurcăneşti, alţii cu pălării şi alţii cu comănace, şi toţi cu pene în ele, pare-mi-se că de vultur ori de huhurez de codru, şi nici unul nu avea cuşmă, pălărie ori comănac sus, pe frunte, ci apăsat pe sprâncene. Toţi aveau trăişti, unii de piele, alţii de lână. Cămeşile şi peptarele lor erau, la toţi, ca la ciobani, adică negre”[50], datorită fierberii în zăr, pentru a nu fi pătrunse de umezeală ploilor, a sloatelor şi a ninsorilor timpurii.

Deşi majoritari în Solca, în perioada Bucovinei istorice (două treimi, faţă de o treime), românii solcani adoptaseră multe dintre modelele nemţeşti, inclusiv în construcţia de case, inclusiv în port, cu consecinţa renunţării la industriile casnice tradiţionale, dar şi la straiele ţărăneşti, solcanii devenind ceea ce, în fond, şi erau, adică târgoveţi. Târgoveţi de provincie, dar târgoveţi, cărora noua staţiune climaterică, de cură şi de odihnă le arăta o lume nouă, adică o civilizaţie ademenitoare, la care au subscris fără prea multe mofturi, în ciuda poporonasmului „naţional”, predicat în urbe de câţiva învăţători, de preoţi şi de politicieni dornici de reprezentativitate.

Solca devenise, mai ales între cele două războaie mondiale, un adevărat târguşor austriac, ocupat, la periferii, şi cu agricultură, dar o agricultură de tip şi de eficienţă germane, dovadă fiind şi viţele de rasă, crescute de gospodarul Vasile Mereuţă, cel care şi-a văzut gospodăria arsă, într-un

---

46 Vasile Balş, *Descrierea Bucovinei şi a stării ei lăuntrice,* 1780, p. 345.
47 Dimitrie Cantemir, *op. cit*., p. 201.
48 Vasile Balş, *op. cit*., p. 346.
49 I.I. Iosif, *op. cit*., p. 37.
50 Iraclie Porumbescu, *op. cit.*, p. 68.

ceas de cumpănă a vieţii, pe la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Solca era, câtă vreme a funcţionat ca staţiune climaterică, un loc de vis, o realitate a visului, spulberată, în cele din urmă, de haosul contemporaneităţii noastre. Târguşorul Solca a avut, întotdeauna, o industrie care să-i asigure renumele.

La început, adică imediat după zidirea mănăstirii, a funcţionat, în vecinătatea acesteia, „berăria”, adică o fabrică de bere, exploatată de sfinţii călugări, tot ei exploatând şi renumitele slatine ale locului.

După venirea austriecilor, s-a deschis, la Solca, o fabrică de sticlă, cu producţie destinată, în întregime, exportului în Imperiul Otoman, apoi, în a doua parte a secolului al XIX-lea, Staţiunea climaterică, dezvoltată în două etape, de E. Beilich şi de H. Poras, pe baza capitalului privat, a ajuns renumită în întregul imperiu austriac, determinând şi un anume tip de civilizaţie („civis”, în latină, înseamnă „încetăţenirea principiilor şi rezultatelor ştiinţifice de tot felul şi aplicarea lor practică în societate”[51], adeseori privită cu ironie de naţionaliştii români, dar, în mod sigur, mult superioară civilizaţiei de tip preistoric, cea atât de specifică, încă şi astăzi, spaţiului românesc. „La finea anului 1936, s-a inaugurat, în comună Solca, noul abator comunal. Acesta este încă una din operele gospodăreşti ale prefectului de Suceava, domnul Dimitrie Cojocariu.

Cu ocazia inaugurării, domnul prefect Cojocariu a constatat că Societatea culturală „Sentinela Poporului” din Solca, deşi se străduieşte, de 45 de ani, să clădească un cămin cultural, deşi are parcelă în centrul oraşului, deşi are piatra şi vreo 70 mii cărămizi, deşi are adunate încă 20 mii lei, totuşi încă nu poate ajunge la un rezultat. Listele de subscripţie lansate, precum şi cărţile poştale încă nu aduc un venit real.

Impresionat de această situaţie, domnul prefect Dimitrie Cojocariu, cu ocazia sărbătoririi domnului Ministru Ion I. Nistor, fiind în Cernăuţi şi fiind de faţă domnul deputat de Suceava, prof. univ. Dr. Alexandru Ieşan, rugat fiind de domnul Valerian Doboş-Boca, un cunoscător al nevoilor şolcane, ca să preia domnia sa, în numele judeţului Suceava, construirea acestui cămin cultural, cu o anexă de baie populară şi cu dispensar, domnul prefect Dimitrie Cojocariu, aflând că, pentru aducerea sub acoperiş, această lucrare nu va întrece suma de 200.000 lei, a promis că va griji că această sumă să fie trecută în bugetul judeţului Suceava, iar încă în toamna anului acestuia ne va invita la sfinţirea clădirii.”[52]

În cele din urmă, Casa Naţională, adică fosta Casă de Cultură şi actuală bibliotecă din Solca s-a realizat, cu sprijin prefectural, mai ales că toamna anului 1937 era marcată de o violentă

[51] “Glasul Bucovinei”, Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, p. 1.
[52] “Glasul Bucovinei”, Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, pag. 3.

campanie electorală, în care unele dintre promisiuni urmau să capete contururile realităţii.

Aspecte de mitologie locală

Personalităţi

Dintre personalitățile cunoscute ale orașului Solca îi amintim pe :

- Aspazia Suciu (1907–2000) - artist plastic
- Ilie E. Torouțiu (1888–1953) - istoric literar, membru corespondent al Academiei Române
- Victor Vasilescu (1851–1938) - muzician
- Fridolin Zothe (1864–1916) - pictor, desenator

Prin povestirile sale, toate narând, de fapt, întâmplări reale de demult, Iraclie Porumbescu confimă legendele despre zilele şi nopţile de desfrâu ale lui Ioan Darie, haiducul, cel care, în cele din urmă, avea să fie prins de poterele nemţeşti din Solca, încartiruite în chiliile fostei mănăstiri, şi spânzurat, dincolo de Dealul Ederei, în 1816.

Solca are un tablou de ţară, cu aspectele cele mai încântătoare şi pitoreşti. Aici, poalele munţilor carpatini se înclină către covorul verde al întinsului şes şi ceriul albastru surâde cu blândeţe deasupra priveliştii pitoreşti.

Atmosfera aeriană, pătrunsă de sublimitatea fermecătoare a naturii, şi dânsa îşi înclină capul înaintea acestui tablou şi pare a se îngâna cu codrii munţilor şi florile şesului, răspândind cea mai plăcută aromă de parfum dumnezeiesc. Concertul cântăreţilor aerini şi buciumul ciobanilor de la oi preamăresc firea. La acest concert neîntrecut, omul şi el voieşte a lua parte. Dar, ca să vadă şi să audă mai intensiv, dânsul părăseşte locul său de obicei şi pleacă într-o călătorie mai lungă. Spre acest scop, Solca, locul său de recreare zilnică, îi stă în ajutor cu cele mai drăgălaşe tablouri.

În prima linie, parcul de cură, numit „Grădina Arborei”, aranjat cu alei mândre, scaune, hotel, popicărie, restaurant, în care concertează şi o capelă bine şcolită, încearcă a-l conduce la ţinta dorită.

De aici, drumul îi stă deschis spre alte locuri, către alte înfăţişări ale naturii: Vârful Bâtcei, Piciorul Cireşului, Arinul, Socii, toţi îl invită cu veselie.

Totuşi, excursiunile cele mai plăcute sunt cele întreprinse către Chilia sau Chiliuţa, de unde, apoi, foarte uşor se poate ajunge la Opcina, Dealul Vodei, Pietrile Muerii şi aşa mai departe.

Pietrile Muerii sunt de aceea foarte interesante căci aceste stânci formează un chip de biserică, cu o stâncă la mijloc, în forma crucii, şi a unui ştiubei de albine.

De la Chiliuţa, în stânga, dăm peste peştera „Efeus” şi „Scaldele Dianei”, toate locuri cu privelişti atrăgătoare şi aer foarte curat, cu miros de molid şi răşină.

Imaginea oraşului Solca poate devine un produs comercializabil, ce poate fi lansat în

întreaga lume cu ajutorul unei publicităţi şi marketing corespunzătoare, deoarece creează un climat favorabil pentru investiții și turism. Patrimoniul cultural este un element-cheie al imaginii.

Comuna Poieni Solca

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico-geografică

Așezare. Comuna Poieni Solca se află situată în nord - estul României şi în estul judeţului Suceava, într-un pitoresc și inedit peisaj alături de Mănăstirea Humorului, Solca sau Sucevița, pe Obcina Mare a Bucovinei, cu o populaţie de 1.943 locuitori și o suprafaţa de 16 km2.

Limite. Comuna se învecinează la Nord cu Arbore, la Nord-Est cu Botoșana, la Nord-Vest cu orașul Solca iar la Sud cu Soloneț și Pârteștii de Sus.

Cadrul natural. Cadrul natural în care se găseşte comuna dispune de resurse valoroase de păduri, păşuni, fâneţe, sol, ape de suprafaţă cu potenţial piscicol şi hidroenergetic, izvoare cu ape dulci, minerale şi slatini, roci de construcţie, fond cinegetic. Unele din aceste resurse precum lemnul, rocile de construcţie au fost exploatate încă din cele mai vechi timpuri. Nu întotdeauna însă valorificarea bogăţiilor din zonă s-a făcut în interesul localnicilor, ceea ce a contribuit alături de alţi factori la o anumită întârziere în dezvoltarea economică a aşezării.

Climatul, posibilităţile curative ale apei, aerului, pădurilor, existenţa unor condiţii bune de cazare, fac posibile dezvoltarea unei baze agroturistice în zonă care să ridice standardele de viaţă ale locuitorilor şi ieşirea din anonimat.

Apele. Apele stătătoare sunt prezente sub forma câtorva iazuri ce se găsesc în văile localităţii, pe traseul celor două ape curgătoare ce străbat satul, Pârâul Morii şi Racova, ape care indiferent de aspectele climatice ale unor ani, nu au secat niciodată. Gospodarii încearcă să refacă acele oaze pline cu peşte ce erau reprezentate de heleşteele satului şi care pe drept cuvânt le denumeau „a doua vacă cu lapte", care din păcate astăzi stau colmatate şi neîngrijite. În ce priveşte apele subterane şi izvoarele, zona localităţii este extrem de bogată. Pânza freatică, aproape de suprafaţă a creat posibilitatea ca fiecare gospodărie sau grup de gospodării să-şi construiască propria fântână. De o importanţă deosebită pentru oamenii acestor locuri încă din timpuri străvechi au fost izvoarele, atât cele obişnuite cu apă limpede şi rece, cât şi cele clorurate sodice şi mineralizate, mai în glumă, mai în serios, oamenilor locului plăcându-le să se laude că „oricine a băut din apa fântânilor noastre, nu a mai plecat ", stabilindu-se pe aceste meleaguri.

Prezenţa resurselor naturale variate, exploatarea mai mult sau mai puţin intensă a acestora, politicile economice locale şi centrale promovate în diferite perioade, au generat o anumită evoluţie

economică a localităţii, anumite modificări în structura ocupaţională a populaţiei, precum şi în ponderea funcţiilor economice pe care le-a îndeplinit localitatea de-a lungul timpului.

Vegetație. Din flora locală nu lipsesc nici plantele melifere, fapt ce explică prezenţa apiculturii ca îndeletnicire tradiţională în unele familii din Poieni Solca şi împrejurimi. Remarcabile sunt şi speciile extrem de diverse de ciuperci, care în anii favorabili pot fi întâlnite pe orice povârniş, tăpşan, viroagă ascunsă, ori desiş de pădure, culegerea, conservarea şi chiar comercializarea lor fiind o ocupaţie pentru unii localnici şi o atracţie pentru locuitorii aşezărilor vecine.

Beneficiind de o poziţie geografică favorabilă şi de resurse variate, perimetrul localităţii a constitutit de timpuriu un loc propice dezvoltării vieţii umane. Din păcate perioadele de dezvoltare ale acestei aşezări au alternat cu cele destul de lungi de stagnare sau chiar de regres. Aceste date dau garanţia că şi localitatea Poieni Solca are posibilitatea dezvoltării unui agroturism rural care să atragă cât mai mulți turiști.

Populație. Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Poieni-Solca se ridică la 1.629 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 1.943 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (99,02%). Pentru 0,92% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (85,45%), dar există și minorități de penticostali (7,55%) și adventiști de ziua a șaptea (5,52%).

Tradiții. Comuna organizează festivaluri și diferite evenimente prin care dorește să răspândească tradițiile sale, obiceiurile, dar mai ales specificul tradițional. Astfel Poieni Solca organizează „Balul Gospodarilor” ca în fiecare comună care se respectă. În 2019, în localitatea Poieni Solca, pe Stadionul Comunei Poieni Solca, a avut loc ”Târgul de tradiții și produse tradiționale al Microregiunii Sucevița-Putna”, organizat în cadrul proiectului “Strategia de Dezvoltare Locală GAL Sucevița- Putna”, în cooperare cu Asociația GAL Sucevița Putna.

Obiective turistice. Biserica de lemn cu Hramul "Naşterea Maicii Domnului".

Evoluţia istorică a comunităţii

Primele atestări documentare

Satul Poieni este o creaţie târzie, directă, a satului Botoşana, majoritatea locuitorilor ei provenind de aici. Primele familii venite din Botoşana ar fi fost cele ale lui Lupu Toderaş şi Tănase Toderaş. La aceste prime familii s-au adăugat emigranţi transilvăneni din Ilva Mare şi Ilva Mică. După alte opinii, primele familii ale satului Poieni ar fi provenit din Ilve şi ar fi fost Galeş Petrea, Toderaş Ion şi Albu Ion, iar familia Hojbotă Gheorghe ar fi venit din localitatea Mănăstirea

Humorului. Vechea vatră de formare a satului, Solovăstru Flutur, născut în 1891, o fixează ceva mai sus de confluenţa pârâului Racova cu pârâul Poieni (Morii), pe malul stâng al acestuia din urmă, pe celălalt mal fiind indicată poziţia primei biserici ridicată din lemn. Biserica a fost primită în dar de la cei din Botoşana, iar mai târziu, după ce-şi vor construi o biserică nouă, poienarii o vor dărui, la rândul lor, locuitorilor din Dragoşa, comuna Frumosu. În anul 1905 s-a construit şi casa parohială. Este cert că la Poieni au poposit, încă de la sfârşitul veacului al XVIII-lea, numeroase familii de ardeleni, venite direct de dincolo de Carpaţi sau din Botoşana, după o şedere oarecare acolo. Un argument în plus în acest sens, pe lângă cel antropic, este creşterea cu totul spectaculoasă a populaţiei Botoşanei în a doua parte a secolului menţionat ceea ce l-a determinat pe Ion Nistor să considere satul printre acele aşezări "întemeiate numai de emigranţi". Este de la sine înţeles că în aceste evidenţe erau trecute şi colonizările cătunului nou creat, Poieni, care ţinea teritorial de Botoşana, ceea ce explică de ce numele său nu apare deocamdată în aceste prime statistici. În schimb, în perioada imediat următoare anului 1800, cătunul se va dezvolta rapid (în urma sporului firesc demografic, dar şi datorită sosirii a noi familii de bejenari) în defavoarea terenurilor împădurite care ofereau spaţiu extinderii aşezării, inclusiv cel necesar fânaţurilor şi arăturilor.

Etape istorice

Potrivit manuscrisului Monografia bisericii cu hramul Naşterii Maicii Domnului, ”când s-au dat numere caselor (nu se precizează data) erau la Poieni cincizeci și opt de familii, casa cu numărul unu fiind cea a lui Jucan Gherasim. Într-o evidenţă a anului 1841, satul, numit «Poienile», număra deja șase sute șaizeci și șase de suflete, mai mult decât Todireşti sau Soloneţ, sate cu trecut istoric multisecular. Această evoluţie rapidă explică şi faptul că la anul 1812 Poieniul avea deja o pecete.”[53]

Pe altă pecete, dinainte de 1900, apare în jurul imaginii (un bou în mers spre dreapta) şi înscripţia « Gemeinde Poienni » (Comuna Poieni), ceea ce înseamnă că era vorba de o localitate de sine stătătoare. Evoluţia numerică a populaţiei satului Poieni a fost însoţită şi de o mai accentuată dezvoltare economică.

La 1908, E. Grigorovitza oferă următoarele date în acest sens: ”Poieni -comună rurală de 1381 km2 cu 894 ha pământ arabil, 283 ha fâneţe, 13 ha grădini, 190 ha imaşuri, 137 ha păduri; locuitorii creşteau 110 cai, 834 vite cornute, 848 oi, 930 porci şi 186 stupi. În anul 1916 I. E. Torouţiu dă pentru Poieni-Solca un număr de 1869 locuitori, precizând şi structura etnică a acestora:

[53] *Monografia bisericii cu hramul Naşterii Maicii Domnului*

1835 români, 17 poloni, 11 germani şi 6 evrei."[54]

Evoluţia numerică a populaţiei localităţii Poieni-Solca a fost însoţită şi de o mai accentuată dezvoltare economică. Pe lângă agricultori, care bineînţeles formau majoritatea covârşitoare a locuitorilor satului Poieni, întâlnim menţionaţi patru meseriaşi şi şase negustori, dintre aceştia din urmă, patru desfăşurându-şi activitatea în prăvălii, unul se ocupa cu vânzarea varului, iar altul cu comercializarea sării. Pierderea din păcate a unei părţi a arhivelor, în timpul celui de-al doilea război mondial, a dus la pierderea unor date despre Poieni-Solca din perioada interbelică precum şi din perioada care a urmat. Comuna Poieni-Solca continuă să rămână în perioada interbelică o aşezare agricolă care a trecut prin toate momentele dificile pe care le-a cunoscut şi societatea românească.

În urma reorganizării administrativ-teritoriale a ţării, în anul 1968, Poieni-Solca a fost transformat din comună în sat şi alipit oraşului Solca, aflat la 7 kilometri depărtare, fără a se ţine seama de voinţa şi nevoile locuitorilor şi de faptul că nu exista o comunitate de tradiţii, istorie, interese între cele două aşezări. S-au creat astfel mari dificultăţi în rezolvarea problemelor cetăţenilor şi dezvoltarea localităţii. Menţinut doar ca zonă agricolă Poieniul nu a beneficiat de nici o investiţie în această perioadă, iar CAP Poieni ca peste tot în ţară nu a fost formulă organizatorică agricolă capabilă să aducă prosperitatea în localitate.

După revoluţia din 1989 C.A.P. Poieni s-a desfiinţat, iar prin legea fondului funciar ţăranii au fost puşi din nou în posesia terenurilor pe care le deţineau înainte de colectivizare. Unii din cei care plecaseră la oraş s-au întors în localitate pentru a lucra pământul sau pentru a iniţia afaceri. Deschiderea graniţelor a dat posibilitatea la foarte mulţi poienari mai ales tineri, să plece şi să lucreze în străinătate aducând importante sume de bani pe care le investesc în locuinţe sau, cu tot mai mult curaj, în afaceri.

Numele satului Poieni-Solca de astăzi este însă o creaţie a secolului al XVIII-lea. Aşa cum afirmă tradiţia şi toponimul o sugerează, aşa cum demonstrează şi solurile, pe teritoriul actual al localităţii a existat o zonă de pădure. Tradiţia afirmă că satul s-a ridicat cu lemnul "tăiat de pe loc". Dovezi în acest sens sunt, alături de configuraţia frecventă a terenurilor cu sol tipic de pădure, şi unele toponime precum fânaţele "La Poienile" sau "Poiana cea Mare", "Poiana Armanului", "Poiana Bahnei" sau "Poiana Şesului", "Poieniţă" sau "Obcioară", "Poiana din Bahnă", "Poiana lui Ionuţ" sau "Poiana Nuţului".

---

[54] EM. Grigorovitza, *Dicţionarele geografice ale ţărilor locuite de romini in afară de Regat-Volumul 2, Dicţionarul geografic al Bucovinei*, (tipărit prin îngrijirea domnului George Ioan Lahovari, secretarul general al societății geografice — membru de onoare al Academiei Romîne) - Bucuresti, Atelierele grafice SOCEC &CO, 1908

În privinţa existenţei masive a pădurii pledează şi plasarea în câmpul primei peceţi a localităţii (1812) a unui brad sau molid. Între anii 1773-1775 este întocmită harta Büschel, izvor cartografic care pe amplasamentul actual al satului Poieni, nu conţine nici o indicaţie grafică. În harta cadastrală din 1783, pe care N. Grămadă a avut posibilitatea să o consulte, apare notat deja "La Poienile", cătun aparţinând satului Bottaschana. Ceva mai târziu, în 1790, pe harta întocmită de Hora von Otzellowitz sunt reprezentate grafic şi trei gospodării pe teritoriul viitorului sat Poieni. În această hartă este notat însă numai numele satului Bottaschana, nu şi al cătunului "La Poienile". Cu timpul acest cătun, care-şi va mări numărul de locuitori, va fi numit, prin simplificare, Poieni. Se pare că Poieni e o creație târzie a satului Botoșana, majoritatea locuitorilor provenind de aici.

Comuna Poieni-Solca s-a înființat în 2007 prin desprinderea satului cu același nume de orașul Solca.

Aceste scrieri apar documentate de Ion Drăguşanu, în ,,Povestea aşezărilor bucovinene", volumul 2: "Cătun al satului Botoşana (partea de apus a satului, în 1785), Poieni-Solca a fost cumpărat, odată cu Botoşana, de Ştefan Tomşa, cu „700 galbeni de aur, de la fete de boer, anume Nastasie, fata Micăi, nepoată Răcătoaei, şi de la alte rude a ei", în 25 octombrie 1615, şi „dat sfintei mănăstiri Solca", după cum precizează condica lui Vartolomei Mazeran.

Biserica Naşterii Maicii Domnului din „Poienile" a fost construită în 1816, sfinţită în 1817 şi restaurată în 1872.

Contribuţii etnografice

Tradiții și obiceiuri. Bucovina este cunoscută pentru costumele sale populare, mobilă, olăritul, tapiserie și covoare. Fiecare detaliu al acestor meșteșuguri reflectă istoria și moștenirea culturală a regiunii, fiind în același timp îndeletniciri unice care pot fi transmise de la o generație la alta. În plus, lucrările complexe de artă, cum ar fi ouăle încondeiate de Paște, pâinea împletită, măștile populare și costumele tradiționale sunt realizate pentru a celebra anumite sărbători religioase.

Costumul popular. Portul popular pune în evidenţă talentul şi sensibilitatea pentru frumos a locuitorilor acestor zone, care în zilele de sărbătoare îmbracă aceste straie. Ca şi în trecut, femeile din Bucovina lucrează costumele populare manual, folosind motive folclorice: spicul, soarele, frunza şi nu în ultimul rând, crucea simbolizând credinţa în Dumnezeu. Portul femeiesc este format dintr-o cămaşă bogat împodobită cu motive florale şi geometrice, o catrinţa ţesută cu fir auriu, care este legată în talie cu brâu colorat, iar în picioare se poartă opinci. Iarna, femeile poartă bundiţe, ciorapi şi baticuri din lână. Portul bărbătesc este format dintr-o cămaşă mai lungă, care prezintă în general o broderie geometrică în culori de negru sau maro, legată la mijloc cu o curea din piele, o

vestă (bundiţă) cu pielea albă în afară decorată cu motive florale sau geometrice şi adaosuri din blană de jder şi cu blană spre interior, iţari din lâna, pe cap o căciulă din piele de miel, iar în picioare opinci. Există şi anumite haine pentru anotimpurile reci, respectiv sumanul, folosit toamna - este confecţionat dintr-o haină din lână deasă - şi cojocul - o haină lungă până la genunchi, cu blana întoarsă în interior şi pielea în afară, decorat cu flori brodate. Indiferent de zona etnografică, frumuseţea portului popular din Bucovina a făcut înconjurul lumii, peste tot fiind admirat şi apreciat.

Prelucrarea lemnului. În Bucovina – "Țara Fagilor" binecunoscută pentru întinderile-i vaste de păduri, meșteșugul prelucrării lemnului a prins contur încă din vremuri arhaice. Factorii istorico - geografici și-au pus accentul pe dezvoltarea culturii lemnului pe aceste meleaguri. Meșteșugul prelucrării lemnului în Bucovina diferă de la o zonă la alta, prezentând particularități în special datorită influențelor aduse de etnicii germani, polonezi sau slovaci colonizați imediat după anexarea acestei regiuni la imperiul Austro-Ungar (1774) pe linia tehnicilor de lucru specifice. În prezent se poate vorbi de o adevarată civilizație a lemnului în Bucovina, atât prin varietatea tehnicilor folosite la prelucrare, dar și prin importanța pe care o aveau obiectele confecționate din lemn în gospodăria bucovineană. Îmbinând utilul cu frumosul, din lemn se făceau casele, șura, grajdul, poarta și gardul, mobilierul din interiorul caselor (lada de zestre, masa, patul, blidarul), coveți, poloboace, lingurele, războiul de țesut, roata, fusul și furca pentru tors. În prelucrarea lemnului s-au specializat dulgherii în construcția caselor, șurelor, grajdului, tâmplarii care făceau uși, ferestre și mobilier, dogarii care confecționau poloboace, ciubere, cofe.

Obiceiuri de iarnă. Datinile și practicile, obiceiurile ciclului sărbătorilor de iarnă încep la Sfântul Nicolae (Sânnicolae) și se termină în ianuarie, la Sf. Ioan, ele cuprinzând o gamă variată, extrem de bogată în manifestări artistice, atât în ceea ce privește folclorul literar, muzical și coregrafic cât și reprezentările dramatice. Însă acestea excelează și prin bogăția și varietatea elementelor vestimentare, a recuzitei, a decorului și chiar a regiei, constituind un adevărat carnaval popular. Cerbul în mitologia populară romanească simbolizează dreptatea, puritatea, iar la vechii traci era simbolul soarelui. În vechile colinde bucovinene cerbul apare purtând între coarne un leagăn de mătase în care se afla „Iisus mititel,/Mic și înfășel”. În cadrul obiceiurilor de Anul Nou, ceea ce impresionează este fastuozitatea măștii de Cerb. Asemănătoare măștii de Capră care se compune tot din cap cu maxilar clămpănitor și un trup realizat dintr-un covor, masca de Cerb se individualizează prin spectaculozitate și originalitate: un trofeu de cerb este folosit pentru a reda coarnele, iar între ele se realizează adevărate compoziții decorative, din cele mai diverse elemente de podoaba: margele, oglinzi, beteala, ciucuri din lână, panglici multicolore, flori artificiale și plante

verzi etc. Jocul ritual al Cerbului e structurat dupa modelul Caprei, cu o pantomimă exuberant și plină de virtuozitate. Cerbul este inconjurat de "Moșnegi" și "Babe", de fluierași și dansatori fără mască, îmbracați în frumoase costume populare.

"Șezătoare ca-n povești, numai la poienari găsești!" este motto-ul șezătoarei înființate la Poieni Solca, șezătoare unde obiceiul întâlnilor în care oamenii povestesc, cântă, lucrează și petrec împreună câteva ore a fost readus la viaţă. Zeci de tineri și bătrâni depotrivă, îmbrăcați în costume populare, sunt personajele principale ale șezătorii de la căminul cultural.

Șezătorile sunt tradiții rurale pe care tinerii de acum nu au apucat să le cunoască, iar bătrânii satelor și le amintesc cu nostalgie. La Poieni Solca, bătrânii din sat le împărtășesc celor mai tineri din experiența și din trecutul lor. Femeile aduc la șezătoare costume naționale, pe care le cos împreună cu cei tineri și se mândresc cu obiectele străvechi, descoperite în pod, dar încă funcționale. Șezatorile sunt întâlniri comunitare cu caracter lucrativ, dar și distractiv, lumea satelor îmbinând în mod plăcut lucrul cu distracția.

"Șezatoarea de la Poieni" este locul unde și astăzi oamenii socializează, se respectă, leagă prietenii reale, învăță deprinderi practice, dar se derulează și numeroase obiceiuri.

Aspecte de mitologie locală

"Dealul lui Vodă - altitudinea de 520 m a depresiunii se ridică brusc spre vest, unde se găseşte un deal al cărui nume are o rezonanţă istorică - Dealul lui Vodă. Legenda spune că "Ştefan cel Mare, domnul Moldovei, în clipele sale de răgaz, s-ar fi suit deseori pe această culme". Pietrele Muierilor Tot spre vest, după mai multe culmi împădurite, întâlnim o grupare de stânci golaşe, intrate în tradiţia locului sub numele de Pietrele Muierilor. Pentru explicarea denumirii acestor stânci există mai multe variante. Una, se pare că cea mai veche, spune că acum câteva sute de ani Solca urma să fie atacată de tătari. Numai că locuitorii au prins de veste și s-au pregătit din timp. Astfel, cei apți de luptă s-au ascuns pe dealurile din împrejurimile satului pe atunci, Solca. Muierile și alți oameni s-au refugiat si ascuns printre stâncile aflate mai spre apus. Tătarii au venit, au atacat dar au fost respinși de oamenii care erau ascunși pe Dealul lui Vodă si dispersați în cete mai mici care au fugit care încotro. Un grup a fugit spre stâncile unde erau ascunse femeile. Acolo au fost întâmpinați cu săgeți si respinși definitiv. Numai că în acea luptă au murit și femei iar legenda spune ca în noaptea de Sfântul Dumitru se aude cum sufletele femeilor care au murit atunci țipă de răsună văile si munții. Așa povestește folcloristul și istoricul Simion Florea Marian (1847-1907) că s-au petrecut lucurile. Și de atunci aceste stânci se numesc Pietrele Muierilor.

A doua legendă spune că printre aceste stânci s-a ascuns celebrul haiduc Ion Darie (de la care am descoperit o inscripție pe o stâncă izolată in apropiere de Putna). El se retrăgea printre

aceste pietre împreună cu tovarășii săi și muierile lor și petreceau acolo cu săptămânile, până plănuiau următorul atac. Și de atunci, aceste pietre se numesc Pietrele Muierilor. Haiducul Darie a existat într-adevar si a trăit în preajma revoluției de la 1848, el fiind înmormântat in cimitirul localității Marginea.

Comuna Putna

Aspecte geografico-administrative

Prezentare fizico-geografică

Putna este o comună în județul Suceava, România, formată din satele Gura Putnei și Putna (reședința).

Așezare. Comuna Putna este situată în partea de nord a județului Suceava, pe malul drept al râului Suceava, la o distanță de 31 de km de municipiul Rădăuți. Coordonatele geografice ale comunei Putna sunt latitudine nordică 47°87′ și longitudine estică 25°62′ și Gura Putnei sunt latitudine nordică 47°90′ și longitudine estică 25°58′. Între aceste limite, Unitatea Administrativ teritorială Comuna Putna ocupă o suprafață de 134 km2.

Limite. Comuna Putna se învecinează cu Straja la nord și nord-vest, cu orașul Vicovul de Sus la nord, cu Brodina la vest, Moldovița la sud și sud-vest, cu comuna Sucevița la sud și sud-est, iar cu comunele Voitinel și Vicovul de Jos la est.

Relief. Comuna Putna este situată în marea unitate geomorfologică Carpații Orientali, subunitatea Obcina Mare, respectiv versantul estic al Obcinei Mari, care prezintă un complex de culmi direcțional-paralele, mai mult sau mai puțin asimetrice în profil transversal între care ”Creasta Obcinei Mari” cu altitudinea cea mai mare, atingând maximul în vârful Şcoruşeţu (1223 m).

Versanții ocupă o suprafață mare, lungimea medie fiind de 1,3 km și înclinarea de 10-30%, ceea ce duce la declanșarea proceselor de pantă. În zonele joase, care aparțin şesului Sucevei și Putnei, se întâlnesc toate treptele de terasă între 1 și 15 m, la care se adaugă bazinul Putnei și mica depresiune Gura Putnei.

Hidrografie. Apele de suprafață aparțin bazinului hidrografic al Siretului. Rețeaua hidrorafică care drenează teritoriul Putnei aparține în totalitate pârâului Putna și afluenților săi, Putnișoara, Strunjinoasa, Gloduri și Vitău, cu o pantă medie accentuată. Toate aceste pâraie sunt tributare Sucevei ele participând la reţeaua hidrografică a Obcinilor. Pârâul Putna izvorăşte de la o altitudine de 702 m având o lungime de 20 de km de la izvor până la vărsare, acesta se varsă în Suceava la Gura Putnei.

Clima. Teritoriul se află în zona climatului temperat continental de nunanță moderată, rece și

foarte umedă, datorită poziției sale în nordul țării și în estul Carpaților Orientali. Temperatura medie anuală este de 4 – 5⁰C. Din punct de vedere termic, clima din aceasă zonă se caracterizează prin existența în general a unor ierni reci, cu temperaturi medii de -3⁰C și veri nu prea calde, cu temperaturi de +17,5⁰C.

Soluri. Varietatea condițiilor de pedogeneză au impus existența în limitele comunei a unui înveliș de soluri diversificat. Astfel, se diferențțiază următoarele clase de sol: luvisoluri, protisoluri, cambisoluri și hidrosoluri.

Vegetație. Vegetaţia alături de relief, contribuie la conturarea personalităţii comunei Putna. Participarea ei la relizarea peisajului acestei comune este atât de explicativă, încât capătă aproape semnificţie definitorie.

Cea mai valoroasă sursă a comunei este considerată pădurea, atât din punct de vedere economic, cât și ecologic, reprezentând în același timp și o importantă resursă turistică. Speciile care vegetează sunt bradul(52%), molidul(34%) și fagul(14%). Ca specii amestec se mai întâlnesc paltinul de munte, aninul negru, frasinul, aninul alb, salcâmul și plopul alb. Pădurile ocupă o suprafață de 11.181ha, reprezentând 84,78% din suprafața totală a comunei.

Pajiştile în comună se reduc la şesul şi terasele imediate (unde îşi dispută terenul cu ogoare, vatra satului şi căile de comunicaţie din comună). Cele mai întise pajişti se întâlnesc în culoarul Putnei, pajiştile de versant şi de culme (păşunile) au o răspândire mai redusă.

Fauna. Fauna mamiferelor este reprezentată prin speciile obişnuite ale pădurilor: lupul (Canis lupus), vulpea (Canis vulpes), mistreţul (Sus scrofa), căprioara (Capreolus capreolus), iepurele (Lepus europaeus), veveriţa (Sciurus vulgaris) , jderul (martes martes) şi cerbul carpatin (Cervus elaphus). Avifauna este reprezentată prin numeroase păsări sedentare, sezoniere sau în peisaj, între care: ciocănitoarea, piţigoiul, cinteza, măcelandrul, cojoaica, gaiţa, cioara, stăncuţa, cucul, pupăza, scorţarul, coţofana, grangurul, forfecuţa, auşelul, alunarul, mierla, sturzul, codroşul botgrosul, pitulicea, privighetoarea, muscarul, fluierul de munte, turturica, graurul, sticletele, mugurarul, presura, gaia rosie, porumbelul de scorbură, porumbelul gulerat, ciocârlia de pădure, lăstunul, brumăriţa, etc. Păsările mai mari, mult rărite prin vânat au ca principali reprezentaţi în comună iernuca (Tetrastes bonasia) în număr încă apreciabil, prepeliţa (Coturnix coturnix) şi potârnichea (Perdix perdix).

Dintre păsările răpitoare, majoritatea ajunse la un număr foarte redus prin exagerarea stârpirii lor, cu consecinţe negative în echilibrul biologic, amintim: uliul găinilor (Accipiter gentilis), uliul păsărar (accipiter nisus), şorecarul (Buteo buteo), ciuful de pădure (Asio otus), huhurezul (Strix aluco), cucuveaua (Athene noctua).

Populaţia. Informații statistico-demografice utilizabile provin începând cu cea de-a doua jumatate a secolului al XVII - lea, mai precis în conjuctura de dinainte şi după anexarea Bucovinei de către austrieci. Înainte de secolul al XVII-lea dinamica populaţiei era destul de puţină, însă se baza pe o natalitate destul de consistentă.

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Putna se ridică la 3.569 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 3.738 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (97,95%). Pentru 1,79% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (91,93%), dar există şi minorități de penticostali (4,96%) şi romano-catolici (1,09%). Pentru 1,91% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Economie

Activitățile economice locale s-au dezvoltat în concordanță cu potențialul și resursele locale: creşterea animalelor, în special a bovinelor şi ovinelor, activități de silvicultură, exploatare forestieră şi prelucrarea lemnului, valorificându-se fondul forestier al comunei şi mai recent – turismul, în special agroturismul, care valorifică potențialul turistic deosebit, atât natural, dar mai ales istoric, cultural și etnografic. Agroturismul are ca bază în Putna existenţa a numeroase condiţii naturale bune pentru practicarea acestui gen de turism şi care beneficiază de asemenea şi de un cadru construit pitoresc, cu case şi gospodării confortabile, cu oameni ospitalieri ce au o tradiţie culturală şi artistică proprie, cu meşteşugari şi obiecte de artizanat. Tot atât de numeroase sunt şi cazurile în care aceste zone, reprezentând un bogat şi important patrimoniu local, sunt puţin valorificate. Locuitorii şi gospodarii satului se deplasează la oraş pentru a-şi valorifica produsele proprii şi pentru a-şi găsi un loc de muncă. Coumna Putna dispune de un imens potențial pentru amenajarea de spații special destinate recreerii și sportului, dat fiind cadrul natural de excepție, acesta oferind posibilitatea înființării unor spații destinate recreerii în aer liber, a unor spații pentru copii și parcuri.

Potențialul turistic al comunei Putna este determinat atât de resursele sale naturale cât și de resursele antropice. Dintre resursele antropice amintim: Mănăstirea Putna (sat Putna, secolul XV-XI), Biserica de lemn „Intrarea Maicii Domnului în Biserică" cunoscută ca și Biserica de lemn „Dragoş Vodă"(sat Putna, secolul XIV), Chilia lui Daniil Sihastru(sat Ptna, secolul XV), etc.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

În legătură cu denumirea comunei Putna, numele se pare că ar fi provenit de la goticul „put" care înseamnă mic, dar în slavonă cuvântul "put" înseamnă cale, acesta din urmă se pare a fi cel

adevărat. Acesta s-a dat mai întâi pârâului care curge pe aici, de aici se explică şi vechimea denumirii date pâraielor, acestea fiind uneori singura cale de comunicare.

Apariția localității Putna este strâns legată de zidirea de către Ștefan cel Mare a Mănăstirii Putna între anii 1466 – 1469. La începutul acestei perioade, domnitorul a mutat de la Volovăț la Putna bisericuța de stejar ctitorită de Dragoş Vodă. Spre deosebire de alte meleaguri moldovene, menționate documentar cu mult înaintea construirii unor biserici și mănăstiri pe cuprinsul lor, Putna din vechiul ținut al Sucevei nu este menționată în nici un document anterior fundării mănăstirii cu același nume, respectiv, anului 1466.

Poiana Crucii are strânsă legătură cu începuturile mănăstiri Putna cu aproape 500 de ani în urmă ”Cum a ajuns primăvara în munte şi s-au scurs puhoaiele, Ştefan-Vodă a poruncit lui Ion Vistiernicul să sloboadă cheltuielile zidirii de la Putna......Ştefan Vodă se sfătuise cu prea sfințitul să caute un loc în poienele desfătate de sub munte, cu curtenii săi căutând un loc potrivit.”[55] Astfel locul de unde a tras Ștefan cel Mare cu săgeata, dealul acela a fost denumit Dealul Crucii.

Mănăstirea Putna

La scurt timp după sfințire, Mănăstirea Putna a devenit un puternic centru de cultură si artă.

Mănăstirea Sihăstria Putnei are o istorie veche şi nouă, deopotrivă. Din vremea binecredinciosului domn Ştefan cel Mare şi Sfânt există o menţiune care vorbeşte despre momentul inaugural al vieţii de sihăstrie de aici. Nimic spectaculos, totuşi: un tătar botezat şi mai apoi călugărit în obştea Putnei sub numele de Atanasie se retrage în munţi pentru a-şi primeni cu bună cuviinţă haina sufletului. L-au urmat şi alţi monahi, care au construit chilii, o bisericuţă de lemn, apoi o biserică mai mare de piatră, cu hramul „Buna Vestire”.

Când Moldova a fost invadată de armatele regelui polon Ioan Sobieski (1674-1696), Sihastria a fost pustiită de cotropitori.

[55]M. Sadoveanu, *Viata lui Ştefan Cel Mare* , Bucureşti, 1954, p. 107

În 1990 se reia în vechea Sihăstrie viața monahală iar ruinele au fost transformate în biserici, chilii, ateliere.

Mănăstirea Sihăstria Putnei are 4 locaşuri de închinăciune: 2 capele micuţe, cu hramurile „Sfântul Ioan Evanghelistul" şi „Acoperământul Maicii Domnului", biserica „Buna Vestire" ridicată pe amplasamentul locaşului existent înainte de desfiinţarea mănăstirii de către habsburgi. Cel de-al patrulea locaș de închinare este biserica mare, cu hramul „Izvorul Tămăduirii". Construcția bisericii a început în anul 2002, iar 15 ani mai târiu, în anul 2017, au fost încununate jertfa și dragostea depuse la ridicarea acesteia, prin slujba de sfințire.

În ultimii ani, lucrările de amenajare a acestui așezâmant monahal s-au diversificat. Astăzi, aici funcționează o serie de ateliere de croitorie, tâmplărie, sculptură, pictură, înrămat și aplicat icoane pe lemn.

Biserica Mănăstirii Sihăstria Putnei - preluare *https://www.crestinortodox.ro/*

Etape istorice

Domnia sa, Ion Neculce, în lucrarea "O samă de cuvinte" povesteşte cum a ales Ştefan Vodă locul altarului, al porţii şi al clopotniţei, trăgînd cu arcele, el, vătaful de copii şi încă doi copii. Acolo unde-au căzut săgeţile, acolo a fixat locul clădirilor.

Construirea mănăstirii începe la 10 iulie cu săparea temeliilor. Pentru construcția mănăstirii și gospodărirea acesteia au fost aduși oameni de prin alte părți, dar și din părțile locului. Încă de atunci se vorbește că prin aceste locuri au existat răzeși:"Răzeşii, satele viitoarei ctitorii domneşti, ies cu carele, la cărat piatră".[56]

Din pisaniile și însemnările unor manuscrise păstrate aici sau ajunse cu vremea prin mari biblioteci din lume aflăm că, odată cu pornirea lucrului de către Ștefan cel Mare, au fost transferați

[56] Radu Theodoru, *Strămoșii,* București, 1979, p. 430.

de la Neamțu la Putna egumenul Ioasaf dimpreună cu mai mulți monahi și meșteri caligrafi, care au procedat concomitent la organizarea scriptoriului mănăstiresc, copiind primele mineie și evangheliare necesare viitorului locaș. Prezența unui grup de călugări la Putna încă din faza fundării bisericii reclama, fără îndoială, o viață religioasă normală, conformă tipicului monahal, care, până la sfințirea noului edificiu, nu se putea desfășura decât la adăpostul unor chilii improvizate și al unei bisericuțe de lemn, probabil mai vechi și foarte apropiate, în orice caz, numai după două luni de la inaugurarea lucrărilor. Ștefan Vodă aduce și dăruiește Mănăstirii Putna numeroase teritorii, așa cum relatează uricul din 15 septembrie 1466 că a cumpărat de la frații Stan, Jachim și Simion Babici, pe două sute de zloți tătărăști, satul Jicovul de Sus, dăruindu-l „cu toate hotarele sale vechi, cu câmpurile și poienile, cu muncelele, fânețele și izvoarele, sfintei noastre Mănăstiri Putna, unde este hramul Preasfintei și Preacuratei Maici a lui Dumnezeu și a Preasfintei ei Adormiri, pentru ca acest sat (...) să fie Mănăstirii noastre Putna uric, cu tot venitul, neclintit niciodată, în veci". Acesta este cel mai vechi document cunoscut care atestă Putna din ținutul Sucevei, ca toponimic, în general, și ca nume al mănăstirii de aici, mai cu seamă, constituind, totodată, mărturia celei dintâi danii pe care Ștefan cel Mare o face slăvitei sale ctitorii monastice.

Către mijlocul veacului al XVII - lea Putna se afla în ruină. În 1654 în timpul luptelor purtate pentru scaunul Moldovei între Vasile Lupu și Gheorghe Ştefan, logofăt răzvrătit, Putna este devastată de oştile lui Timuş Hmelniţiki, ginerele lui Vasile Lupu. Starea de dărăpănare și urmările atacului au necesitat lucrări care au început în timpul domniei lui Gheorghe Ştefan si au fost terminate de Istrati-Vodă Dabija în 1662. La sfârşitul aceluiaş veac, în vremea domniei lui Constantin Cantemir, Putna a fost atacată şi prădată de cazaci şi polonezi. Se spune că atunci ar fi dispărut şi arcul cu care a tras Ștefan cel Mare în 1446, când a ales locul ctitoriei sale.

Puternicul cutremur din 1739 a adus din nou în stare de ruină nu numai biserica, dar și turnurile de apărare. Se știe că Iacob zis Putneanul, fost mitropolit, a făcut o nouă restaurare acestei mănăstiri[57].

În 1765 fostul mitropolit Iacov înființează la Mănăstirea Putna „o școală superioară de teologie pentru pregătirea clerului din Moldova și o Academie duhovnicească după modelul Academiei duhovnicești a mitropolitului Petru Movilă de la Kiev, pe care a pus-o sub conducerea învățatului și harnicului său ucenic, ieromonahul, apoi arhimandritul și egumenul Putnei, Vartolomei Măzărean. Școala mănăstirească de la Putna a îmbogățit patrimoniul artistic al țării, a pus bazele tradițiilor muzicale putnene și a sprijinit educația sătenilor care multă vreme și-au dat copiii la acea școală.

[57]Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române*, vol. I., p. 534.

În 1871, la Putna au avut loc celebrele festivități închinate lui Ştefan cel mare şi Sfânt, în prezenţa lui Ioan Slavici, prezident al comitetului organizator, care a rostit cuvântul de deschidere, a lui Mihai Eminescu, A. D. Xenopol, care a rostit discursul festiv, a lui Ciprian Porumbescu, care a „cântat Daciei întregi", a lui Mihail Kogălniceanu şi a colonelului Boteanu, reprezentantul Oştirii Române, etc.

Unul dintre stareții care au contribuit la ridicarea nivelului cultural al Putnei a fost Teofil Patraş, care a păstorit mănăstirea între anii 1901 – 1917. Împreună cu învățătorul Dorimedont Vlad s-au implicat în ridicarea unor instituții de cultură ce lipseau la Putna. Astfel, din inițiativa lor s-au făcut donații substanțiale pentru construirea bisericii satului și a Casei Naționale (în 1899 fusese terminată clădirea școlii din Putna, la 25 de ani după cea din Gura Putnei).

În 1902, în timpul stăpânirii austriece în Bucovina, ea a suferit reparații generale. După ce nordul Moldovei a căzut prin convenţia din 7 mai 1775, sub stapânire austriacă, ca urmare a secularizării averilor mănăstireşti în anul 1783 şi a constituirii așa-zisului Fond religios situația economica a Putnei se înrăutăţeşte. Cu toate acestea, la începutul secolului următor, a existat intenţia unor intervenţii de ordin constructiv prin restructurarea clădirii fostei case domneştii. La sfârșitul secolului trecut, la mănastirea Putna s-au facut numeroase reparaţii, mai ales la biserică, după forma vechilor acoperişuri ale monumentelor moldoveneşti, adaugându-i-se o învelitoare din ţigle smăltuite. După festivitate din 10 iulie 1966, prilejuită cu împlinirea a 500 de ani de la zidirea mănăstirii, s-a hotărât începerea unor lucrari de mare amploare, restaurare și punerea în valoare ştiinţifică a întregului ansamblului monumental.

În 1908, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „Putna, comună rurală, districtul Rădăuţi, aşezată pe pârâul cu acelaşi nume, la confluenţa lui cu pârâul Putnişoara. Suprafaţa: 116,06 kmp; populaţia: 1.359 locuitori români gr. or. şi puţini germani rom. cat. Este ultimul punct al drumului comunal ce vine de la Vicovul de Jos; este staţie de drum de fier a liniei locale Hadicfalva-Frasin; are o şcoală populară, cu 4 clase, şi o biserică parohială foarte veche; are o casă de economie şi un cabinet de lectură. Aci se afla o fabrică de scânduri cu 12 gatere. A existat şi o fabrică mare de ciment. Populaţia, se ocupă cu creşterea vitelor şi cu exploatarea de păduri. Comuna posedă 244 hectare pământ arabil, 791 hectare fânaţuri, 13 hectare 50 ari grădini, 194 hectare imaşuri, 12.215 hectare păduri. Se găsesc 83 cai, 440 vite cornute, 331 oi, 423 porci şi 31 stupi"[58]

În 1917 preotul Leon Abageru a înființat corul sătesc din Putna, fiind primul dirijor al acestuia. Peste ani, această formație corală avea să ajungă una dintre cele mai valoroase și mai renumite.

[58] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, 1908, p. 172.

La 8 august 1926, din inițiativa și la stăruința Cercului studențesc „Arboroasa” din Cernăuți, se instalează în incinta Mănăstirii Putna bustul lui Minai Eminescu, în amintirea primei serbări a românilor de pretutindeni și a primului congres studențesc, care au avut loc aici, în august 1871, și la organizarea cărora marele poet și-a adus o esențială contribuție. Bustul este executat de sculptorul Oscar Han, în anul 1920, iar pe soclu sunt săpate în marmură vibrantele versuri eminesciene: „Ce-ți doresc eu ție / Dulce Românie... / La trecutu-ți mare, / Mare viitor!”

Viața economică

Printre cele mai importante obiective industriale apărute în Bucovina înainte de Primul Război Mondial se numărau fabrica de sticlă de la Putna. Aceasta a fost înființată la Putna în 1797 de către evreul Iassel Reichukey, negustor din Rădăuți.

Primii coloniştii care au venit în comună au fost germanii. Aceştia au înfiinţat la Putna numeroase fabricii, o fabrică de hută de sticlă, aceasta fiind și prima. Pentru această fabrică au fost aduşi sticlari din Boemia cu familiile lor, unii dintre aceştia fiind angajați ca muncitori forestieri pentru hută. Aceștia încheiau un contract pe şapte ani, iar statul le asigura fiecărui muncitor un salariu corespunzător, casă, grădină, loc de fânăţ şi o pensie de bătrâneţe. În 1803 au mai venit la Putna 16 lucrători sticlari boemo-germani cu tot cu familile lor, aceştia au primit în proprietate un lot de arătură şi fâneţ în suprafaţă de 6 iugări (12 prajine), de asemenea se prevedea înlesnirea de a-şi procura lemn pentru construirea de locuinţe şi scutirea de impozit timp de 10 ani. Odată cu venirea acestor colonişti numărul locuitorilor a crescut simţitor. În scurt timp numărul acestora a fost aproape de cel al băştinşilor din Putna., aceasta dotorită faptului că ani de a rândul au continuat să soseacă familii de germani împinşi de sarăcia în care se aflau aceştia în Boemia. În anul 1832 populaţia din Putna şi Gura Putnei se afla în următoarea situaţie: Putna 668 de suflete, Gura Putnei 569 de suflete.

Odata cu colonizarea germanilor au început să apară la Putna, în mod sporadic, evrei care se ocupau fie cu comerţul ambulant, fie cu cârciumăritul. Unii s-au stabilit definitiv aici, la început cu câte o cârciumă mică sau prăvălie cu mărunţişuri, ajungând cu timpul negustori de faimă.

În 1832 a luat ființă fabrica de cherestea a fondului bisericesc, iar la scurt timp după aceasta s-a deschis o fabrică de prelucrare a alcoolului industrial prin distilarea lemnului. După 3 ani s-a inaugurat o fabrică de sticlărie avându-l ca proprietar pe evreul Fischer, care a prosperat mult după Primul Război Mondial.

Căile ferate, alături de șoselele și podurile rutiere construite de administrația austriacă au facilitat dezvoltarea comerțului și a industriei. Contrucția liniei ferate a început în 1899 și a durat 2 ani.

Prin anii 1910 – 1912 s-a înălțat o fabrică de ciment în apropierea mănăstirii (după 1950 au mai existat o fabrică de cherestea si o turnătorie de fontă).

Contribuții etnografice

Satul Putna reprezintă o monografie etnografică și folclorică, aici sunt prezente încă vechile obiceiuri, oamenii încă se ocupă ca şi în vechile timpuri cu păstoritul, lucrul la pădure, prelucrarea blănurilor, dubitul pieilor de vită, prelucrarea firelor şi fibrelor textile, prelucrarea lânii, vopsitul în coloranţi vegetali, dar şi închistritul ouălor (încondeiat).

Blănurile şi pieile, adunate din mai mulţi ani la rând, erau uscate bine şi puse la păstrat, înşirate pe grinzi în pod. În acest scop, blana de oaie, crudă (imediat după taiere) era presărată cu sare fină de porumb, strâsă de margini spre mijloc. Era lăsată astfel o zi şi o noapte, după care era fixată şi întinsă pe o scândură spre a se usca. Blănurile erau folosite la îmbrăcăminte. Pieile de vită erau folosite pentru confecţionatul opincilor.

Fibrele texitile, cânepa şi inul treceau prin diferite operaţiuni. Cânepa de vară cât şi inul pentru fuior se recoltau pe la sfârşitul lunii iulie. Torsul fuioarelor de cânepă şi in era făcut cu mâna din caierul prins în furcă, toate acestea se foloseau pentru încheiatul cămeşilor şi alte trebuinţe. Prelucrarea lânii era folosită pentru ţesături de tot felul, pe lânga in şi cânepă era folosită şi lâna oilor ţurcane de culoare neagră,albă şi laie.

Închistritul ouălor la Putna este un obicei cunoscut din cele mai vechi timpuri.Todeauna au fost femei meşter, chiar şi în zilele noastre sunt neîntrecute în acest meşteşug. Ouăle se închistresc cu ajutorul unui instrument simplu pe care îl confecţionează fiecare meşter, numit în termeni populari chişiţă.

Portul tradiţional al putnenilor este asemănător întru totul cu cel al sătenilor din Straja. Piesele erau specifice costumului barbătesc şi costumului femeiesc. Ele se deosebesc potrivit cu anotimpul şi cu folosinţa: haine pentru iarnă şi vară, pentru lucru şi pentru sărbători. Deosebirile stau în calitatea materialelor, dar şi în bogăţia ornamentelor.

Piesele costumului bărbătesc sunt: cămaşa, izmenele ,iţarii şi ciorecii, cureaua de închis, cuşma, pălăria şi taşca de piele. Piesele sepecifice costumului femeiesc: cămaşa, catrinţa, brâul, pânzătura şi tulpanul de acoperit capul. Piesele comune sunt cojocul, piptarul, sumanul şi încălţămintea, trăistuţa şi traista. Culoarea dominantă la costume este neagră completată cu roşu şi galben, pe alocuri cu verde şi cafeniu toate acestea erau extrase din plante. Ca în fiecare sat şi în Putna se păstra secretul de a nu răspândi ornamentele încredinţate.

Prezenţa numeroselor obiceiuri tradiţionale, precum nunta la Putna care are un anumit specific prin pregătirile acesteia, dar şi numeroase alte obiceiuri precum colcăria, botezul,

pregătirile pentru moarte, obiceiurile la sărbătorile de iarnă, toate acestea dau satului o anumită caracteristică şi o frumuseţe aparte. Toate acestea sunt însoţite şi de anumite cântece de nuntă, de lume şi dor, strigături, cântece de leagăn, bocete, dar şi de anumite legende despre comori ce se află prin partea locului. Dintre toate obiceiurile tradiţionale nunta a fost şi rămâne evenimentul cel mai important din viaţa omului. Pentru punerea la cale a unei nunţi se purtau discuţii, părinţii informându-se despre tânărul sau tânăra în cauză, făcându-se pregătiri şi tocmeli cu martori.

Calea primară, în prima duminică după nuntă, tinerii trebuie să iasă din sat. Dimineaţa merg la biserică unde duc lumânările de la cununie. Nevasta tânără se aşează între neveste, iar soţul în rândul gospodarilor. După masă, însoţiti de naşi merg în „calea primară” (primul drum) , la părinţii nevestei, ginerele mulţumind pentru creşterea ce i-au dat-o soţiei. Colcăria, finii aveau obligaţia faţă de naşi, ca drept de recunoştinţă să le ducă în dar tradiţionalii colaci.

Botezul, naşul care i-a cununat pe părinţi avea datoria de a boteza pe primul născut. A doua zi după botez avea loc scălduşca şi petrecerea cu invitaţi. La scălduşcă luau parte numai femeile, moaşa având rolul principal.

Casă Putna

Pregătirile pentru moarte erau aşteptate cu resemnare. Oameni care nu aveau copii se îngrijeau din timp să-şi ia pe cineva de suflet adică să-l înfieze. La priveghi se spuneau poveşti, glume şi se practicau diferite jocuri. Multe jocuri stârneau hazul, dar se întrerupeau numai când începeau bocitoarele să bocească. La priveghi nu se obişnuia servitul cu bucate sau rachiu. Târziu, după miezul nopţii, când toţi plecau acasă, rămâneau 2-3 persoane dintre rude care stăteau până a doua zi cu mortul, să nu rămână singur. În ziua înmormântării se dădeau de pomană peste scriu o găină ca să scormonescă cărarea mortului şi o viţică sau o oaie sa-i fie sufletul liniştit.

Obiceiurile de iarnă erau aşteptate cu nerăbdare, dar şi cu multe pregătiri. În ajunul Crăciunului, seara porneau colindătorii. Pentru Anul Nou se făceau pregătiri cu săptămâni înainte. Copii pregăteau clopotele, cei mari buhaiele şi bicele, iar satul era numai pocnete de bice. Acestora

li se dădeau covrigi, nuci şi mere. Se făceau numeroase scenete cum ar fi Cocoşelul, care era un vestit urător, Ţintilă, balada Mioriţa, etc. În noaptea de Anul Nou se făcea Malanca, toţi cei din echipă fiind mascaţi. Aceştiia se opreau în faţa casei şi începeau a colinda iar căpitanul intra în curtea casei și îşi cerea învoială pentru a ura. Petrecerile se ţineau la sfârşit de săptămâna, precum hora de duminică. În vremuri de demult hora avea loc pe toloaca satului. Jocurile care se făceau în horă la Putna erau: Hora Raţa, Coasa, Ciobănaşil, Ienuţa, Fudula, Bătrâneasca, Rusca, Sârba.

Aspecte de mitologie locală

Comuna Putna se identifică cu mănăstirea Putna, aceasta este una din cele mai importante monumente istorice ale străvechiului pământ românesc. Orice locuitor al satului Putna ştie să arate dealul din preajma mănăstiri de pe vârful căruia, spune legenda, Ştefan ar fi tras cu arcul spre a stabili, prin căderea săgeţii şi prin voinţa lui Dumnezeu, locul altarului viitoare sale ctitorii.

O altă contrucţie care şi-a conservat în mare parte aspectul iniţial, este turnul tezaurului. Deşi biserica nu mai păstrează unele elemente exterioare tipice epocii, cum ar fi discurile şi cărămizile smălţuite, ea şi-a conservat fizionomia şi planul constructiv iniţial. Înaltă de 33 m şi lata de 11 m, spaţiul său interior a fost de la început compartimentat în pridvor, pronaos, încăperea mormintelor (gropniţa), naos şi altar.

În incinta mănăstirii se găseşte un muzeu unde se regăsesc numeroase obiecte de cult „Tetravanghelierul de la Humor”(1473).

Chilia lui Daniel Sihastru

Plecând de la mănăstire, un alt obiectiv important şi care merită de vizitat este chilia lui Daniil Shiastrul, aceasta se afla la circa 1500 m de mănăstire, nu departe de confluenţa pârâului Putna cu Vieţeul. Iniţial pe locul complexului monastic existau grupuri de călugări shihaştri, unul dintre aceştia fiind şi sfătuitorul lui Ştefan cel Mare. Daniil Sihastru a fost o personalitate monahală remarcabilă. Contemporan cu Ştefan cel Mare s-a născut la începutul secolului al XV-lea, într-un sat din apropierea Rădăuților. Din botez s-a numit Dumitru. La vârsta de 16 ani, a fost călugărit cu numele David la Mănăstirea Sfântul Nicolae din Rădăuţi. După un timp, s-a retras la Schitul Sfântul Lavrentie de lângă satul Vicovu de

Sus, unde a primit numele de Daniil. Simţind nevoia de mai multă linişte, se retrage la Putna, pe malul pârâului Viţeul. Acolo a găsit o stâncă în care a dăltuit un paraclis. Se mai văd şi azi pridvorul, naosul şi altarul, iar dedesubt o încăpere, săpată tot în piatră, care îi slujea drept chilie.

La o depărtare de 3,5 km de mănăstire, pe valea pârâului Putna, se mai pot vedea ruinele unei biserici de piatră care a aparţinut schitului cu acelaşi nume, ridicat în 1785 pe amplasamentul unor străvechi chilii din lemn, această biserică se mai numeşte şi biserica din peşteră.

În afară de ctitoria lui Ştefan cel Mare, pe melegurile putnene se mai află două monumente, cu mult mai vechi, biserica de lemn de la Putna ar fi cel mai vechi monument de arhitectură religioasă din Moldova care s-a păstrat până astăzi. Biserica aceasta a fost adusă de la Volovăţ, de către Ştefan cel Mare. Această biserica se pare că datează din 1352-1352 şi este ctitoria lui Dragoş Vodă.

Comuna Straja

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico - geografică

Aşezare. Comuna este alcătuită dintr-un singur sat, Straja, care din punct de vedere administrativ aparţine judeţului Suceava, ca aşezare geografică fiind poziţionat în nordul judeţului, în partea de Vest a Depresiunii Rădăuţi, făcând parte din Obcinele Bucovinei.

Comuna Straja este situată geografic în partea de Nord a judeţului Suceava, la graniţa cu Ucraina. Coordonatele geografice ale localităţii sunt latitudine nordică 47°92' şi longitudine estică 25°55'.

Aşezată în Depresiunea Rădățiului, comuna se întinde de-a lungul DJ 209 G, pe o lungime de 9 km şi ocupă o suprafaţă de 4505 ha, înscriindu-se în categoria comunelor mijlocii ale judeţului. Calea ferată Dornești - Nisipitu străbate comună de la est la vest

Limite. Este aşezată în vestul Depresiunii Rădăuți, având ca vecini Crasna-Ilschii la nord, comuna Putna la sud, Orașul Vicovu de Sus la est și comuna Brodina la vest. Este așezată de-a lungul râului Suceava și a drumului județean 209 Rădăuți Brodina. Calea ferată Dornești - Nisipitu străbate comuna de la est la vest. Coordonatele geografice ale localităţii sunt latitudine nordică 47°92' şi longitudine estică 25°55'.

Stema comunei se compune dintr-un scut pe fond roșu, cu o poartă deschisă din leațuri, așezate vertical și orizontal, formată din două aripi prin care se văd trei prăjini cu legături de paie toate din aur. Cheful scutului este micșorat, dințat, cu trei lacrimi de argint. Scutul este timbrat cu o coroană murală cu un turn de argint.

Relieful. este variat cuprinzând dealuri (Arșița, Cerbul, Scorbura), un munte (Măgura Vacii) precum și poieni (Sihastru, unde se află schitul Daniil Sihastrul, Poiana Gâgâi, Poiana Cerbului, Poiana Stăuină, Poiana Răstoaca, Poiana Stirigoi, Poiana Între Vaduri, Poiana la Runc, Poiana Ciungitura).

În teritoriul ce a rămas în Ucraina, sunt 4 munți : Vârful Bucov (1109 m) , Vârful Plăiuț (1079 m) , dealuri precum : Arșicioara (820 m), Mlaca (761 m), Dealuț (673 m), Fătăciuni (875 m) și dealuri comunale, ce aparțineau de Fălcău: Prislop (1024 m), Alexa (988 m).Poieni precum: Poiana Petrușcii, Poiana Loza, Poiana Mlăcii, Poiana Plăiuțului, Poiana Pucu, etc.

Are și munți comunali la peste 60 de kilometrii depărtare, obținuți după Primul Război Mondial în Comunele Izvoarele Sucevei și Șipotele Sucevei precum: Bahna, Cupineț, Baranova, Tomnatic (actualmente în Ucraina).

Hidrografia. Această comună face parte din rândul aşezărilor specifice zonei de munte şi este aşezată într-o zonă depresionară - valea râului Suceava - care are un triplu rol: cale de comunicaţie, sursa de apă şi culoar de pătrundere în masivele forestiere din zonă. Localitatea Straja se întinde de-a lungul a peste 9 km pe malul drept al râului Suceava, răul Suceava care traversează comuna de la Est la Vest şi o serie de afluenţi dintre care amintim: pârâul Ciloteiu Mare, pârâul Scorbură, pârâul Caraula, pârâul Straja și pârâul Baimac, constituind reţeaua hidrografică.

Straja - râul Suceava

Climă. Comună Straja are o climă temperată, specifică zonei de munte cu temperaturi medii anuale cuprinse între 4 grade şi 6 grade C. Cantitatea de precipitaţii variază în cursul anului între 700 şi 1000 mm, înregistrându-se diferenţe mari de la o lună la alta şi de la un an la altul. Bruma cade destul de timpuriu, îngheţul se produce de regulă în octombrie, iar dezgheţul are loc la sfârşitul lunii aprilie. Predomina frecventa vânturilor de Vest şi est cu o viteză medie de 2-3 m/s.

Soluri. Din punct de vedere al caracteristicilor solului, comună se găseşte în zona Flişului, alcătuită din gresii, marme, argile, conglomerate şi şisturi cristaline. Pe teritoriul comunei predomina solurile brune acide cu un orizont de humus de grosime mică.

Vegetaţie. Vegetația este dominată de conifere (brad, molid).

Fauna. Fauna este bogată în iepuri, vulpi, mistreți, cerbi și lupi.

Populaţia. Populația comunei este curat românească. În 1784 o inscripție bisericească nota existența a 79 familii (aproximativ 395 locuitori). Populația a crescut ca urmare a sporului natural și a imigrației. Recensămintele au evidențiat acest fapt. Astfel, în 1910 existau 3315 locuitori, în 1930 existau 4662 locuitori, iar în 1956 4103 locuitori. În 1992 populația a crescut la 5555 locuitori, iar în 2002 la 5884 locuitori.

Conform recensământului efectuat în 1930, populația comunei Straja se ridica la 4.662 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (93,1%), cu o minoritate de germani (2,95%) și una de evrei (2,89%). Alte persoane s-au declarat: ruși (29 de persoane), maghiari (1 persoană) și polonezi (15 persoane). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (93,5%), dar existau și romano-catolici (3,12%), mozaici (2,89%). Alte persoane au declarat: evanghelici\luterani (13 persoane), greco-catolici (10 persoane) și baptiști (1 persoană).

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Straja se ridică la 5.094 de

locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 5.341 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (98,72%). Pentru 1,26% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (83,57%), cu o minoritate de penticostali (15,02%). Pentru 1,26% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

1.1.*Economie*

Straja a cunoscut un ritm de creștere economică în ultimul timp în care s-a dezvoltat prelucrarea lemnului. În ultimii zece ani s-a construit foarte mult, creându-se astfel multe locuri de muncă. O mare parte a populației este plecată la muncă în țări ale Uniunii Europene: Italia, Germania, Spania, Anglia

*Turism***.** În Straja nu există unități turistice de profil, dar sunt condiții pentru turism cu motivații ca : sport, vânătoare, pescuit, drumeții, interes pentru folclor, etnografie, obiceiuri. Se pot organiza excursii de o zi, schi și săniuș, turism ecologic sau etnografic. Se poate vâna cerbul, căpriorul, mistrețul, lupul, vulpea. Pescuitul oferă posibilități pentru păstrăv, mreană și clean.

Iubitorii turismului, vânatului și pescuitului vor avea momente de neuitat dacă vor veni să se bucure de ceea ce oferă comună Straja.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Teritoriul comunei Straja a fost locuit încă din epoca pietrei, după cum arată urmele arheologice. Primul document care dovedește existența comunei datează din 1750. Făcând parte din Bucovina, a cunoscut stăpânirea austriacă până în 1918. În sec. XX comună a cunoscut o semnificativă dezvoltare economică. Grave suferințe și distrugeri au afectat localitatea în timpul celor două războaie mondiale ca urmare a trecerii fronturilor. În 1940, ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov o parte din teritoriul comunei, păduri și poieni rămânea la fosta URSS, circa 2300 de ha, azi la Ucraina, slăbind considerabil potențialul economic al localității. După al II-lea război comuna s-a refăcut treptat, introducându-se curentul electric, asfaltându-se drumul județean 209. S-au construit un local de școală, trei magazine, un pod peste râul Suceava, case noi. După 1990 s-au înființat mai multe societăți comerciale. Comuna a făcut parte din raionul Rădăuți, iar după reorganizarea teritorială comună Straja face parte din județul Suceava.

Cătun, cu rol de strajă, al Vicovului de Sus, sat atestat documentar în 23 mai 1436, satul Straja îşi împleteşte istoria cu Vicovu de Sus, prima menţionare a unor săteni din Straja făcându-se în 18 iunie 1767, când egumenul Putnei se plângea lui Grigore Callimah Vodă împotriva vecinilor din Frătăuţi, Gicove şi Strajă, „care nu s-au obişnuit a trăi în vatra satului, unde este sălişte şi

biserică, ce trăesc împrăştiaţi pe acele moşii, aducând cu bucăţele lor stricăciune şi pagubă mănăstirii".

Etape istorice

Recensământul lui Rumeanţev, din 1772-1773, înregistrează la Straja, în Ocolul Vicovilor, fără alte precizări, „40 – toată suma caselor", însemnând „13 liuzi ai ofiţerului ce şade acolo şi care proviant de la Piatra" primeşte, 1 ţigan şi 26 birnici.

În 1774, Straja avea 45 de familii de iobagi mănăstireşti, în 1775, 1 popă şi 38 familii de iobagi mănăstireşti,iar în 1784, 80 familii.

În 11 iunie 1778, Constantin Cărcul, vătaf de Strajă, Vasile şi Gligoraş Juravle, care au fost de faţă la hotărnicirea părţilor lui Vasile Zub de pe muntele Lucina, dădeau mărturie egumenului Ioasaf cum că mănăstirii Putna nu i s-a dat a treia parte din munte, care i s-ar fi cuvenit.

În 16 iunie 1784, mănăstirea Putna arenda satele Straja şi Vicovu de Sus unor lipoveni[59].

Biserica Naşterii Maicii Domnului din Straja a fost construită în anii 1867-1870, pe locul unei bisericuţe din 1786.

Biserica Adormirea Maici Domnului

Contribuţii etnografice

Aspecte de toponimie populară

Descrierea construcţiei. Pereţii, aşezaţi pe o temelie joasă din piatră, sunt realizaţi din trunchiurile rotunde ale arborilor, dispuse în „cununi" orizontale şi îmbinate la colţuri prin tăietură „stânească". În partea superioară ultimele bârne sunt prelungite în trepte, conferind casei un aspect

[59] https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-straja/

particular. Lipitura subţire de lut şi culoarea uşor cenuşie a humei naturale, cu care sunt pereţii înveliţi la exterior, oferă monumentului o valoare plastică remarcabilă.

Acoperişul în patru ape, cu învelitoare din şindrilă de brad, adăposteşte la faţadă o prispă largă, deschisă, unde familia se odihnea sau presta diverse activităţi casnice.

Planul casei cuprinde o tindă largă în prelungirea căreia se află cămara iar în partea dreaptă camera de locuit

Tinda rece a locuinţei nu dispune de plafon. Aici se află depozitate buduroiul pentru cereale, covata pentru pâine, tarniţa (şaua din lemn) şi alte ustensile de uz gospodăresc. Camera de locuit, largă şi încăpătoare, ilustrează organizarea arhaică a spaţiului din interior: vatra liberă cu horn şi cuptor, dotată cu loc de dormit, patul construit în consolă şi suspendat la grindă cu ajutorul unui stâlp cioplit, precum şi două laviţe late, dispuse în unghi drept, folosite ca loc de dormit dar şi ca suport pentru lăzile de zestre. Masă înaltă frumos ornamentată şi dulapul pentru vase în care strălucesc smalţurile colorate ale vaselor „de Kuty” întregesc compoziţia funcţională a spaţiului.

Numeroasele ţesături din lână, realizate într-o cromatică armonioasă şi caldă, piesele de port popular, oferă interiorului o deosebită strălucire.

Întregul inventar al locuinţei bucovinene atrage atenţia prin diversitatea formelor şi acurateţea execuţiei. Sărăriţe, cupe, scafe, butoiaşe pentru ţuică („balercuţe”), păscăriţe, cutii pentru linguri, toate realizate din lemn, uimesc şi încântă prin ingeniozitatea plastico-decorativă.

Construcțiile din gospodărie sunt grajdul pentru vite, bucătăria de vară. magazia pentru lemne, cămara pentru alimente, poclitul pentru fân. Locuința tradițională este construită din lemn de molid sau brad și este acoperită cu draniță în patru ape.

Prima biserică ortodoxă în Straja a fost din lemn pe locul cimitirului vechi, înlocuită de alta tot din lemn, construită pe sesia parohială pe locul căreia în 1994 s-a ridicat o capelă. Între 1867 și 1870 s-a construit Biserica centrală din piatră, având iconostasul pictat de pictorul Bucovinei Epaminonda Bucevschi. Biserica a suferit mai multe renovări, iar între 1980 și 1984 a fost repictată.

Biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena”

În 1991 în curtea bisericii s-a ridicat Monumentul Eroilor din Strajă, iar în 1997 s-a modificat structura acoperișului dându-i se forma românească, înlocuindu-l pe cel gotic.

Tonurile sobrietăţii, albul şi negrul, sunt aici, la Strajă, reperele după care oamenii şi-au croit şi ghidat existenţa de-a lungul veacurilor. Căci şi costumul naţional, şi trăistuţele, şi opincile, şi casele străjenilor se înscriu în această cromatică, trădându-le bunul gust, rafinamentul şi mai ales seriozitatea.

Obiceiurile evidențiază specificul popular al zonei. PORTUL FEMEIESC tradițional cuprinde: opincile, colțunii (ciorapii) din lână, prigitoare (catrința), frânghia de încins, cămașa cu "pui" și altița, bondița din piele de oaie cu "prim" (bordură) de miel, tulpanul (baticul) înflorat, sumanul scurt, negru din lână, trăistuța, cojocul din piele de oaie cu "prim" negru din piele de miel. PORTUL BĂRBĂTESC este alcătuit din: opinci, ițari (pantaloni) albi din pânză, cioareci (pantaloni albi din lână), cămașă albă cu "pui" (flori) albi sau negri cu "ciupag" (guler) înflorat, "curea" (chimir), bundă cu "prim", cuşmă sau pălărie, sumanul negru scurt din lână, cojocul din piele de oaie cu "prim" negru. Acest costum se poate vedea în zilele de sărbătoare la biserică.

Portul, graiul şi meşteşugurile sau transmis atât de curat până în zilele noastre. Căci şi acum aici se ţes şi se cos costume naţionale, trăistuţe, se fac cojoace şi bondiţe, se croiesc opinci, iar lemnul capătă formele obiectelor trebuitoare în gospodărie. Faima lor a trecut deja nu doar hotarele aşezării de la poalele Dealului Scorbură, ci chiar pe cele ale ţării. Nu-i de mirare că azi, la Strajă, comenzi pentru aceste comori tradiţionale vin de peste tot.

Constantin Juravle, "Zgripţ", cum îi spun străjenii, o ştie cel mai bine. Cojoacele lui au ajuns până şi în Franţa, inspirând colecţiile vestimentare ale unui designer francez, Phillipe Guillet. După aşa faimă, după asemenea clienţi, ai fi putut crede că meşterul străjean nu mai pierde vremea croind cuşme, mănuşi sau bondiţe consătenilor. L-am găsit însă acasă, tot în atelierul lui minuscul, plin de teancuri de piei şi cojocele, care abia croite, care pe jumătate cusute. Meşterul se mişcă repede, când la maşina veche de cusut, când la fereastră, aşezându-şi degetarul, gata să mai coasă de mână câte ceva. "Eu meseria asta o fac de mic copil, de vreo 55 de ani. Şi tata, şi bunicul tot asta făceau. Bunicul după mamă tot cojocar o fost. Cum făceau ei cojoacele şi bonzile, aşa le fac şi eu. Tineretul tare le mai caută acuma", spune Constantin Juravle.

În atelier, comenzile stau doldora, iar meşterul abia pridideşte cusutul. Face cojoace, bondiţe, pieptare şi cuşme de miel. Totul cusut la mână, cu o măiestrie deosebită.

Nu degeaba le-a mers vestea cojoacelor de Strajă. Clienţi vin cu duiumul: şi oameni simpli, şi interpreţi de muzică populară.

Albe, croite din piele tăbăcită de oaie, decorate cu prim de miel negru pe margine şi cu meşină - o bandă din piele de oaie, decorată cu motive cusute la maşină, tot cu negru -, sunt de o simplitate şi de un rafinament cu totul aparte. Nu degeaba etnografii spun că portul de Straja este unul dintre cele mai elegante şi frumoase din ţară.

Nu-i loc în Bucovina în care să mergi astăzi şi să nu găseşti măcar o trăistuţă de Strajă. E un model unic, ce se distinge prin carourile în alb şi negru. În sat, nu-i casă de om în care trăistuţele să nu fie aşezate la loc de cinste. Iar cele câteva femei care le ţes sunt asaltate de comenzi. "Mai demult lucrau bătrânele. Făceau trăistuţe cu baiera mai lată, în patru iţe, alese cu degetele. Aşa avea fiecare câte o trăistuţă în casă. Acuma, femeile astea tinere zic că-i mai greu, şi fac baiera mai subţire. Dar tot la fel sunt ţesute. Şi numa la noi îs aşa, cu alb şi cu negru", povesteşte mătuşa Paraschiva Morar, de 76 de ani.

În mijlocul bucătăriei din căsuţa de lemn în care locuieşte tronează războiul la care ţese pânza pentru trăistuţe. Comenzi vin cu duiumul. Ba de la ansamblurile folclorice, ba de la cei care pleacă în străinătate şi vor să aibă cu ei ceva de-acasă, ba să fie date de pomană la înmormântare, ba de la străjenii care îşi căsătoresc copiii. Căci, mai nou, aceste trăistuţe se dau în dar nuntaşilor.

Mătuşa Paraschiva a ţesut de când se ştie. Mai întâi ştergare şi cergi, după tipicul zonei, iar în anii mai dincoace s-a apucat de trăistuţe. Ea ţese şi pânza trebuitoare şi baierele în negru şi roşu, ea face şi ciucurii. "Oamenii le caută, că-s simple, curate, fără zorzoane", spune mătuşica.

Iarna, când omătul nu-i moale, cei de la Strajă poartă pancioci. Nişte încălţări "de leac", cum spun sătenii, căci se fac din stofă de suman şi ţin grozav de cald la picioare, încât nu-i chip să

te îmbolnăveşti. Toate perechile din sat, căci numai la Strajă există, sunt făcute de moş Ioan Cotos. Din lână de suman sau de ţol, cu talpă moale şi decorate cu blăniţă de miel pe margine. Trei ore îi trebuiesc moşului ca să dea gata o pereche. "Pancioci numa la noi, la Strajă, se fac. Îs tare buni iarna. Se fac cam de vreo 50 de ani. Pe-atunci nu prea se făceau cu talpă. Acuma, de vreo câţiva ani, m-am apucat şi de făcut opinci, că se caută. Până în Grecia o ajuns opincile şi panciocii mei, la călugării de pe Muntele Athos", spune moş Ioan, în timp ce coase la un pancioc.

Şi la el comenzile vin una după alta. Cizmar de meserie, moş Ioan găseşte timp pentru toate. În odăiţa de lângă casă, transformată în atelier, zeci de perechi de pancioci şi opinci îşi aşteaptă proprietarii. Meşterul coase fără încetare, câte 5-6 perechi pe zi. "Materialul pentru opinci îl procur de la Rădăuţi. Mulţi vin şi-mi cer să le fac şi pentru copii, şi pentru oameni mari. Fac, de ce să nu fac?! Nu pot sta degeaba", explică moşul. La cei 80 de ani are o putere de muncă şi un drag pentru lucrul bine făcut cum astăzi rar întâlneşti. Nu crede că meseria asta, a lui, va mai exista peste câţiva ani. "O avea meseria asta viitor, daâ poate în fabrici. Azi fiecare ştie să facă câte ceva, o bucăţică dintr-un papuc. Dacă-l pui să-l facă de la un capăt la altul, nu mai ştie. Nu mai sunt ucenici acuma", mai spune moşul.

Are 64 de ani, a fost învăţătoare în Straja şi se numeşte Livia Irinciuc. În sat, toată lumea spune despre ea că "îmbracă păpuşi". Exact asta şi face. Păpuşile ei, "străjăncuţele", îmbrăcate în portul naţional din zonele etnografice ale Bucovinei, au ajuns pe întreg mapamondul. Multe le-a dăruit ea însăşi, altele au fost cumpărate de românii plecaţi peste graniţă, să-şi poată aduce astfel aminte de casă. "Am iubit şi iubesc portul de Straja încă de când eram copil. Pe-atunci, făceam păpuşi de cârpă şi croiam catrinţe minuscule, ii şi cingători cu care le îmbrăcam. Am continuat să cos ii şi în liceul pedagogic şi în toată cariera mea de învăţătoare am tot îmbrăcat păpuşi în costum naţional. Am vrut să promovez acest costum al nostru peste tot. Şi eu, când îl îmbrac, vorba nepotului meu, parcă zbor", povesteşte Livia Irinciuc, în timp ce îmi arată ce minunăţii îi ies din mâini.

Îi şi cămăşi de-o palmă, cuşme de miel minuscule, iţari, catrinţe şi opinci atât de mici că te-apucă duioşia. Toate cusute şi croite exact la fel cum fac celelalte femei cu costumele mari, de purtat. Multe dintre miniaturalele obiecte de port sunt făcute din mâneci de la costumele vechi, recuperate de Livia Irinciuc. "Îmi place tare mult ce fac şi cred că am adus multă bucurie cu aceste păpuşi, pentru că am dăruit foarte multe dintre ele", povesteşte fosta învăţătoare. Acasă, în sufragerie, aşezate la loc de cinste, stau câteva dintre păpuşile dragi inimii ei. Îmbrăcate în port străjenesc, cu trăistuţă, tulpan pe cap şi furcă în brâu, acestea spun, dintr-o singură privire, povestea unui sat cu oameni frumoşi, cu drag de trecut, de tradiţie şi de autentic.

Nu puteam pleca de la Strajă fără să intrăm în atelierul botnarului Gheorghe Popescu. La 89 de ani, ultimul meşter-dogar din sat. Sprinten, cu aceeaşi forţă în braţe, cu aceeaşi răbdare ca lucrul să iasă aşa cum trebuie din mâinile lui. Aşezat la masa de tâmplărie, între unelte de tot felul, moşul făureşte cofe şi doniţe din lemn de molid. Bradul, spune el, se înnegreşte când pui apă. A fost dulgher, a făcut case, iar acum meştereşte mici obiecte trebuitoare în gospodăria omului de la munte. Cu lemnul a lucrat toată viaţa. Îi ştie metehnele şi-l poate domoli după pofta inimii. Când am ajuns, lucra la o cofiţă. "Eu din â43 lucrez tot cu lemnul. Cofe am făcut prima dată aşa, de-o curiozitate. Nu m-a învăţat nimeni. La început îmi ieşeau mai strâmbe, mai şovăite. Daâ apoi, pe-ncetul, pe-ncetul, m-am îndreptat. Pe urmă am lucrat la un depozit de buşteni, am fost dulgher, am făcut case, şuri, şi mai acuma, după Revoluţie, mi-am făcut atelierul ăsta", povesteşte moş Gheorghe.

Cumpărători are, cofele încă se mai caută, şi de frumuseţe, şi pentru folosinţă, dar urmaşi în meserie nu mai are. "Odată era timp pentru toate. Lemnul se alegea numai când nu intra mâzga (n.r. - seva) în el, din septembrie până în aprilie. Acuma cine-l mai caută aşa? Nu mai vrea nimeni să înveţe. Toţi pleacă prin lumea largă", îmi spune la plecare moş Gheorghe.

Aspecte de mitologie locală

Legendele spun că denumirea aşezării ar veni de la numele unor străjeri care, în trecut, avertizau la năvălirile duşmanilor. "Tradiţia orală ne spune că satul s-ar fi înfiinţat pe braniştea donată de Ştefan cel Mare Mănăstirii Putna, în anul 1490, în lună martie. Aici existau străjerii puşi de Mănăstirea Putna ca să înştiinţeze de atacurile polonezilor şi, rareori, ale tătarilor. Aceşti străjeri aveau în capătul satului un stâlp îngropat în pământ, înfăşurat cu paie de secară îmbibate cu răşină. Atunci când veneau tătarii sau polonezii, se dădea foc acelor paie, iar de la distanţă se vedea şi se ştia de acest pericol, iar călugării mănăstirii puteau să ia măsuri de protecţie. Probabil că de aici derivă şi numele localităţii".

Personalități :

- ✓ Dimitrie Onciul (1856-1923) - istoric român, membru titular al Academiei Române
- ✓ Nicholas Kotosh (1883-1959) - Doctor of Theology, Professor, Rector of Chernivtsi University in 1927-1928 academic year
- ✓ George Cotos (1915-2014) - Pictor
- ✓ Dimitrie Popescu (1961-) - Canotor, multiplu campion olimpic și mondial

Casă muzeu Straja

Comuna Sucevița

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico - geografică

Aşezare. Sucevița (germană Suczawitza) este satul de reședință al comunei cu același nume din județul Suceava, Bucovina, România. Se găsesc în regiunea Bucovina în județul Suceava.

Urmând şoseaua DN 17 A, de la vechiul oraş bucovinean Rădăuţi, spre vest, după 18 km, străbătând comună Marginea, vestită localitate a ceramicii negre, se ajunge în vechea aşezare Suceviţa, comună ce a făcut şi face parte din nordul Moldovei, regiune numită după 1775 Bucovina („Ţara fagilor").

Aşezată într-o zonă mirifică, la confluenţa Obcinei Mari cu Depresiunea Rădăuţilor, "Suceviţa se întinde pe ambele părţi ale şoselei DN 17 A Rădăuţi-Câmpulung Moldovenesc, între kilometrii 15 şi 17,5 pe partea stângă a pârâului cu acelaşi nume, iar după trecerea podului peste acest pârâu denumit la „Tcaciuc"- după numele locuitorului din vecinătatea lui – continuă pe partea dreaptă a aceluiaşi pârâu, terminându-se ca aşezare, la kilometrul 21, în prelungire până la creasta Obcinei Mari, la locul numit „Palma" – denumire dată după un monument ce reprezintă un drum sprijinit de o palmă omenească, ridicat de constructorii acestei şosele- sau pasul Ciumârna, la altitudinea de 1100 m."

În cadrul judeţului, Suceviţa se află la distanţa de 18 km de municipiul Rădăuţi, unde se află şi cea mai apropiată staţie CFR, precum şi cea mai apropiată autogară, la distanţa de 54 km de

municipiul Suceava, reşedinţă a judeţului şi la distanţa de 57 km de oraşul Câmpulung Moldovenesc, trecând, spre vest, peste pasul Ciumârna şi Trei Movile, şoseaua care face legătura cu Transilvania prin Pasul Tihuţa. Din punct de vedere administrativ, teritoriul comunei Suceviţa este situat în partea central-nordică a judeţului Suceava.

Comună Suceviţa face parte din aşezările foarte cunoscute ale României în primul rând datorită Mănăstirii Suceviţa ,care a dat de altfel şi numele localităţii. Mănăstirea Suceviţa încheie capitolul glorios al artei moldoveneşti din secolele XV-XVI şi spre deosebire de monumentele care o preced ea nu mai este opera unui ctitor,ci a unei familii de boieri care a dat ţării un mitropolit şi doi domnitori: Movileştii.

Comună Suceviţa, aşezată într-o zonă mirifică, la confluenţa Obcinei Mari cu Depresiunea Rădăuţilor, străjuită de frumoasele piscuri ale Furcoiului, Poiana Târscior, Poiana Ovăzului, este un unicat, inegalabil demn de invidiat pentru cei ce vin şi-o vizitează.

Mănăstirea Suceviţa

Realitatea etnografică şi folclorică din comună Suceviţa, încadrată în cea a zonei etnografice Rădăuţi reprezintă un alt punct de atracţie pentru turiştii din ţară şi din străinătate. Sărbătorile satului se perindă odată cu anotimpurile, ritmicitatea lor fixând din pruncie şi până la bătrâneţe norme de viaţă care iau caracterul de permanenţă şi stabilitate colectivităţii rurale.

Limite. Suprafaţă administrativă: 89,12 kilometri pătrați Localităţi componente: Suceviţa şi Voievodeasa.Se învecinează cu teritoriul comunelor Gălăneşti, Horodnic şi Putna la nord,

Mănăstirea Humorului şi Frumosu la sud, Marginea la est iar la vest cu Moldoviţa şi Vatra Moldoviţei.

Relief. Comuna Suceviţa aşezată într-o zonă mirifică, la confluenţa Obcinei Mari cu Depresiunea Rădăuţilor, străjuită de frumoasele piscuri ale Furcoiului, Poiana Târscior, Poiana Ovăzului, este un unicat, inegalabil demn de invidiat pentru cei ce vin şi-o vizitează.[60]

Hidrografia. Natura a fost darnică şi cu o reţea hidrografică relativ bogată. Pârâiaşele cu apă limpede, de pe toţi versanţii, sunt colectaţi de Pârâul Suceviţa care străbate satul de la vest la est continuându-şi apoi cursul în comună Marginea, Volovăţ, prin marginea Municipiului Rădăuţi şi apoi se varsă în Râul Suceava.

Clima: Clima este temperat-continentală cu influențe climatice scandinavo-baltice şi circulația maselor de aer polare în perioada de iarnă. Cantităţile de precipitații sunt de 650 – 750.

Vegetaţie. vegetație arboricolă predominant formată din conifere dau zonei un farmec aparte, de liniște şi deconectare, susținute de un aer curat, ozonat, atractiv care „cheamă'' la plimbare şi relaxare.

Faună. Faună, bogată și prețioasă, include numeroase specii cu valoare cinegetică ridicată: ursul și cerbul carpatin, căprioara, râsul, lupul, vulpea, jderul, hermina, dihorul, corbul, vulturi, bufnițe.

Populaţia. Conform recensământului efectuat în 1930, populația comunei Sucevița se ridica la 1.519 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (94,75%), cu o minoritate de germani (2,35%) și una de evrei (0,7%). Alte persoane: ruși (3 persoane), ruteni (3 persoane), polonezi (3 persoane) și maghiari (5 persoane). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocși (95,55%), dar existau și romano-catolici (3,5%) și mozaici (0,7%). Alte persoane au declarat: greco-catolici (2 persoane), adventiști (1 persoană), baptiști (1 persoană) și altă religie (1 persoană).

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Sucevița se ridică la 2.762 de locuitori, în creștere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 2.583 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (87,55%), cu o minoritate de romi (9,27%). Pentru 2,97% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (69,59%), dar există și minorități de penticostali (19,91%), baptiști (3,84%) și romano-catolici (2,82%). Pentru 3,01% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

60 https://romania.directbooking.ro/prezentare-sucevita-informatii-poze-imagini-2103.aspx

Economie

Principalele resurse naturale sunt reprezentate în comună Suceviţa de pădurile de răşinoase şi foioase, terenul agricol şi resursele nemetalifere. În funcţie de acestea potenţialul economic al comunei se regăseşte în următoarele activităţi economice: activităţi agricole ce se desfăşoară numai în gospodăriile populaţiei, mai dezvoltată fiind activitatea de creştere a animalelor; activitatea de silvicultură şi exploatare forestieră; activităţi de tip industrial, concretizate prin debitarea de cherestea şi prelucrarea lemnului; activităţi de comerţ, activităţi de turism şi servicii.

Producţia agricolă obţinută de ţăranii din Suceviţa este modestă, cele două componente de bază (producţia vegetală şi cea animalieră) aflându-se la egalitate.

Culturile cu rezultate mai bune sunt: plantele de nutreţ, cartoful, porumbul, legumele. Produsele de origine animală sunt laptele, produsele din lapte, carnea de vită, porc, oaie, pasăre, ouă, brânza de oi etc. Toate acestea deservesc familiilor producătoare iar surplusul se comercializează la unităţile turistice din sat. Ramură a economiei forestiere, silvicultura se ocupă de cultură, amenajarea şi protecţia patrimoniului forestier.

Din punct de vedere al funcţiilor pe care le îndeplinesc, pădurile sunt de protecţie şi de producţie, ultimele fiind destinate în principal să producă material lemnos pentru industria de prelucrare a lemnului şi pentru alte nevoi ale populaţiei şi ale economiei naţionale exercitând totodată şi un rol de protecţie a solului, mediului, apelor. O altă activitate a silvicultorilor este cea de valorificare produselor accesorii ale pădurilor: recoltarea şi valorificarea fructelor de pădure(zmeură, măceşe, plante medicinale, ciuperci) dar şi de răşină, pomi de iarnă etc. Un alt produs valorificat de către silvicultori este fauna prin organizarea de partide de vânătoare şi pescuit.

Turism. Aspectul care trebuie relevat este acela că aici, în permanenţă, au venit şi vin vizitatori atraşi deopotrivă de existenţa monumentului istoric(una din cele cinci „perle” ale Bucovinei), dar şi de inegalabilul peisaj geografic. Culmile domoale, de 400-1000 metri, ale Obcinii Mari acoperite cu o vegetaţie arboricolă predominant formată din conifere dau zonei un farmec aparte, de linişte şi deconectare, susţinute de un aer curat, ozonat, atractiv care „cheamă” la plimbare şi relaxare.

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Prima menţiune documentară este legată tot de familia Movilă şi de aşezământul ridicat aici, şi este din 6 august 1582. După cum spunea şi cronicarul Miron Costin: „au murit Ieremia Vodă în anul 7116 (1606). Rămasu-i-au pomană în ţară, mănăstirea anume Suceviţa, de dânsul făcută.” Existenţa Mănăstirii şi-a pus amprentă, în întreaga istorie a satului, asupra dezvoltării lui,

mai ales din punct de vedere istoric, cultural şi în actualitate, turistic.

La un an după începerea lucrărilor de construcţie ale mănăstirii Suceviţa (1582-1584), unul dintre cei doi fraţi ctitori, Ieremia Movilă (celălalt a fost Gheorghe, Mitropolitul Moldovei), a înzestrat noua ctitorie cu o moşie a domeniului domnesc, satul Suceviţa, ascultător de ocolul Bădeuţilor: „Am întărit nou ziditei mânăstiri zisă Suceviţa pe care am început a o zidi… un sat din satele noastre care au fost drepte domneşti ascultătoare de curtea noastră de Bădeuţi, anume Suceviţa, şi cu loc de moară la Suceviţa şi cu poieni pentru fanate şi cu munţi, şi cu slatine cari sunt pe aceşti munţi, şi cu izvoare cu peşti şi cu tot venitul”.

Etape istorice

Dania din 6 august 1583 confirmă, desigur, numele unui sat deja existent, dar care se iveşte în istorie odată cu schimbarea regimului de proprietate, când numele lui intră în circuitul documentelor cancelariilor domnească şi ecleziastică. Hotarul satului Suceviţa conţine toponime vechi, întâlnite şi în hotarnicele unor sate anterior atestate (Horodnicul de Jos, Voitin, Volovăţ), dar şi nume de localnici, împrumutate unor proprietăţi („izvorul lui Mihail”, „iazul lui Dăniciu”, „Stana Secheraş”, „Stana Ursului”, „colţul lui Jurj”), nume anonimizate în istorie, aşa cum se întâmplă, de regulă, la un popor pentru care doar prezentul contează. Nici măcar fântâna lui Ştefan cel Mare, cândva înzestrată cu cruce şi stâlp hotarnic, aflată în hotarul Suceviţei, nu mai supravieţuieşte în memoria locurilor.

Cartografierea era în plină evoluție, când, într-o zi – era sfârșitul lui iunie sau începutul lunii iulie 1774 – generalul comandant al Galiţiei, Mareşalul de Câmp Baronul von Ellrichshausen, a ajuns incognito în Bucovina. El a călărit, împreună cu maiorul von Mieg, prin district, timp de cinci zile. Obiectivul său principal s-a concentrat pe comunicarea care trebuia stabilită între Galiția și Transilvania. Era de părere că acest lucru ar trebui realizat prin „următoarea intrare în munții Moldovei”, adică, din Suceviţa, prin Moldoviţa, iar Hess investiga doar „calea dură”, propusă de Mieg, care leagă aceste două provincii. Rapoartele lui Mieg au oferit mărturii din teren şi convingerea că dorita comunicare, deci cordonul care trebuia tras, trebuia să fie mutată mai spre sud.

„În 1783 și 1784, numeroasele mănăstiri, cu excepția a trei (Dragomirna, Putna și Sucevița) au fost desființate, iar bunurile lor au fost preluate în administrația de stat și din veniturile lor, precum și din veniturile episcopalului, cedate Curții Supreme mai devreme (în aprilie 1783). Bunurile acestea au fost folosite pentru întemeierea Fondul religios greco-oriental, din care întregul cler greco-oriental din Bucovina își primește salariul fix, încă de atunci. În al doilea rând, conform formulării înscrisului de mână imperial din 19 iunie 1783, Fondul religios greco-ortodox contribuie

la promovarea școlii bucovinene. Baronul Ezenberg a luat primele măsuri în această privință. El însuși scria, în raportul său: Două școli gimnaziale germane, în care se învață și moldovenește, una dintre ele la Cernăuți, iar cea de-a doua la Suceava, au fost înființate și este impresionantă pentru națiune. În acestea, moldovenii sunt pregătiți pentru școlile naționale, dintre care patru au fost deja înființate, după care se vor forma treptat școli triviale. Faptul că întemeierea de şcoli, la fel ca şi în cazul celorlalte elemente de îmbunătățire a vieţii, nu a ajuns la stadiul care s-a dorit se datorează prejudecății și neîncrederii românilor față de toate inovațiile, prejudecăţi care nu pot fi îndepărtate, de-a lungul vremii, decât prin dovezi și convingeri".

Mănăstirea Suceviţa stăpâneşte satul Suceviţa, alcătuit din doar câteva case, până în primăvara anului 1784, când, după protestul egumenilor potrivnici confiscării averilor mănăstireşti, din 25 februarie 1784, semnat, în numele Suceviţei, de „Antioch igumen", proprietăţile funciare ecleziastice au fost trecute în domeniul cameral, iar consilierul aulic şi comisarul imperial Taddeus Piethner von Lichtenfels a sosit la Suceviţa, în 15 mai 1784, pentru a prospecta slatinele, din punct de vedere hidrostatic, chimic, al salinităţii, geografic şi geologic[61].

În 1810, soseşte la Suceviţa, însoţindu-l pe arhiducele Rainer, pictorul silezian Franz Iaschke, cel care avea să realizeze nouă acuarele cu peisaje bucovinene, acordându-i şi Suceviţei locul care i se cuvenea în tezaurul de simboluri româneşti ale Bucovinei

În 9 martie 1823, s-a născut, la Suceviţa, Iraclie Porumbescu, primul mare prozator al Bucovinei. Iraclie era al doilea fiu al soţilor Atanasie şi Varvara Golembiovschi şi a copilărit în Suceviţa ca fiu de suflet al egumenului Ghenadie Plachentie, căruia îi fusese „vândut" simbolic, pentru că avea o sănătate firavă. La Karlsberg, cum se numea, pe atunci, Voivodeasa (întru amintirea „Domniţei Voevodului Movilă"), exista o şcoală primară a micii comunităţi germane, care se stabilise aici, iar Iraclie Porumbescu a făcut primele clase la Karlsberg-Voivodeasa, înainte de a-şi continua desăvârşirea la şcolile cele mari din Suceava, Cernăuţi, Lemberg şi, iarăşi, Cernăuţi.

În 3 februarie 1823, s-a născut, la Suceviţa, publicistul Toader Sireteanu.

„La Suceviţa, un biet călugăr luase iniţiativa demnităţii, susţinând o şcoală sătească din banii lui".

În anul 1900, s-a înfiinţat, la Suceviţa, o bancă raiffeisiană, cu 52 membri, sub direcţiunea învăţătorului Ioan Fedorciuc (Fedorovici, în alte publicaţii) şi sub preşedinţia lui Alexandru Voevidca, cu o conducere formată din antistele (primarul) Ioan Vatamaniuc, Simion Bodnărescu, Luca Bodnărescu, Dimitrie Zaremba, Tanasie Vatamaniuc, Petre Procopiuc şi Teodor Iţcuş. În sat funcţiona, în localul şcolii, încă din 1896, cabinetul de lectură „Ajutorul", cu 75 membri, 112 cărţi,

[61] *https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-sucevita/*

un abonament la gazetă („Revista Politică") şi cu o avere de 5 florini. Această primă bibliotecă sătească din Suceviţa era condusă de Ambrosie Gribovici, Ioan Fedorciuc şi Dimitrie Zaremba, cei trei fiind, în 1902, pe cont propriu, dar şi prin organizarea de colecte în Suceviţa, mari susţinători ai Internatului de băieţi din Rădăuţi

În1908 conform Dicţionarului lui Grigorovitza. „Suceviţa, comună rurală, districtul Rădăuţi, aşezată de-a lungul pârâului cu acelaş nume, spre S.-V. de comună Marginea. Suprafaţa; 13,88 kmp; populaţia: 1.099 locuitori romţni, de religie gr. or. Printr-un drum districtual este legată cu Marginea, prin drumuri de călărie comunică cu Argel, Putna şi Poiana-Micului: are o şcoală populară (fostă mănăstirească) şi o biserică, cu hramul „Botezul Domnului", zidită în 1772 de arhimandritul Iosif, stareţul mănăstirii. Pe lângă biserica asta, se afla aci o alta, mai veche, servind ca mănăstire, în posesia căreia se afla şi satul, la anul 1586, dăruit de domnul Moldovei, Eremia Movilă. Populaţia se ocupă cu creşterea vitelor şi cu exploatarea de păduri. Comună posedă 85 hectare pământ arabil, 276 hectare fânaţuri, 17 hectare grădini, 5.851 hectare păduri. Se găsesc 95 cai, 433 vite cornute, 529 oi, 331 porci, 108 stupi.

Mai târziu, în anii 1914-1918, obolul de sânge pentru Bucovina a fost depus de „Fruntaşul Ştefan Procopciuc, Suceviţa, Regimentul 22, rănit" şi de „Infanteristul Anton Luzichievici, Suceviţa, Regimentul 22 Infanterie, rănit"

În 1921, Regulamentul Legii Agrare pentru Bucovina: „Se declară expropriate în întregime: a) Proprietăţile rurale, fără deosebire de caracter şi întindere, ale tuturor persoanelor juridice de drept public, fără considerarea oricărei clauze contrarii. / Se exceptează de la expropriere terenurile mănăstirilor Dragomirna, Putna, Suceava, Suceviţa, până la 100 ha[62].

După război, pentru că în zonă activaseră trupele de rezervişti, sub comanda lui Vladimir Macoviciuc, cu misiunea, stabilită de Marele Stat Major al Armatei Române, de a se împotrivi armatelor sovietice, mulţi suceviţeni au avut de suferit, fiind arestaţi din ordinele odioşilor securişti Dumitru Zaleţchi şi Nicu Plosceac. Printre martirii suceviţeni s-a numărat şi brigadierul silvic Grigore Bodnărescu, arestat în baza „pârei" lui Serafimovici din Voivodeasa, care, în perioada aceea, nici nu se afla la Suceviţa, ci în Banat, la munci agricole, ca să-şi salveze familia de la foamete, şi eliberat de un alt Erou al Umanităţii, Ioan D. Popescu, comandantul Legiunii de jandarmi Rădăuţi, cu sprijinul procurorului Vasile Moloce.

Contribuţii etnografice

Aspecte de toponimie populară. Hotarul satului Suceviţa conţine toponime vechi, întâlnite şi în hotarnicele unor sate anterior atestate (Horodnicul de Jos, Voitin, Volovăţ), dar şi nume de

[62] https://dragusanul.ro/povestea-asezarilor-bucovinene-revazuta-sucevita/

localnici, împrumutate unor proprietăţi („izvorul lui Mihail”, „iazul lui Dăniciu”, „Stana Secheraş”, „Stana Ursului”, „colţul lui Jurj”), nume anonimizate în istorie, aşa cum se întâmplă, de regulă, la un popor pentru care doar prezentul contează. Nici măcar fântâna lui Ştefan cel Mare, cândva înzestrată cu cruce şi stâlp hotarnic, aflată în hotarul Suceviţei, nu mai supravieţuieşte în memoria locurilor.

Pornind de la moştenirea culturală locală şi valorificând tradiţiile locale în contextul dezvoltării actuale a comunei, s-au constituit şi pregătit formaţii artistice de amatori la nivel de comună: ansamblul „Cetina” al Şcolii cu clasele I-VIII „Dimitrie Vatamaniuc”, Suceviţa şi grupul folcloric „Flori de munte” al Căminului Cultural Suceviţa. Manifestările locale devenite tradiţionale „Zilele Culturii Suceviţene”, „Târgul de Turism”, „Festivalul Fructelor de Pădure”, „Festivalul de Toacă”, „Balul Gospodarilor” şi „Festivalul Obiceiurilor de Iarnă” sunt tot atâtea prilejuri de afirmare a talentelor locale şi de creştere a coeziunii sociale locale.

Concomitent, s-a iniţiat un veritabil program de revenire a tradiţiei portului popular local prin „Balul Gospodarilor” şi susţinerea meşterilor care lucrează obiecte de îmbrăcăminte populară, precum şi alte produse de artizanat, îmbogăţirea colecţiei etnografice aflată în incinta şcolii din comună.

Formaţiile de amatori ale comunei au participat şi la diferite manifestări la nivel judeţean precum şi la programe artistice susţinute în cadrul pensiunilor turistice. Pentru viitor ne propunem o mai mare diversificare a genurilor existente în programele artistice, valorificarea creaţiei populare locale autentice în cadrul manifestărilor artistice, în vederea cunoaşterii moştenirii culturale şi a afirmării tinerelor talente locale.

În vremurile tulburi, pline de nesiguranţă şi ameninţare, de la sfârşitul secolului al XVI-lea, Suceviţa a fost construită ca o adevărată mănăstire - cetate, cu masive ziduri de incinta şi cu puternice turnuri de apărare, destinată a fi necropola, strălucita ctitorie voievodală, adevărat blazon al familiei Movilă. Construcţia a fost finalizată la 9 iunie 1591.

Staţiunea Suceviţa este pe cale să se transforme dintr-o simplă destinaţie de vizitare a mânăstirilor timp de o zi sau două, într-un loc perfect pentru turismul activ, de agrement, cu o rămânere în zonă pentru sejururi mai lungi.

Realitatea etnografică şi folclorică din comună Suceviţa, încadrată în cea a zonei etnografice Rădăuţi reprezintă un alt punct de atracţie pentru turiştii din ţară şi din străinătate. Sărbătorile satului se perindă odată cu anotimpurile, ritmicitatea lor fixând din pruncie şi până la bătrâneţe norme de viaţă care iau caracterul de permanenţă şi stabilitate colectivităţii rurale.

Listă tradiţii:

Meşteşugurile şi artizanatul

Dintre meşteşugurile populare care se mai practică încă amintim:

- încondeierea ouălelor – artă populară cu o deosebită valoare artistică prin conţinutul tematic al motivelor, prin compoziţiile decorative şi colorit;
- cusutul cămăşilor populare;
- ţesutul la războiul de ţesut(păretare, cergi, ţoale);
- sculptatul în lemn(rame draperii);
- sculptatul în piatră;
- împletitul nuielelor;-pictura pe sticlă şi lemn;

Obiceiuri de Paşte. La sărbătoarea Învierii sau a Paştelui tot satul participă la obiceiul de sfinţire a „blidului ” cu pască şi ouă roşii. Atât la sărbătorile de iarnă cât şi la cele de Paşti participă an de an tot mai mulţi turişti atât români cât şi străini.

Obiceiuri de iarnă. Un alt obicei care se mai păstrează este acela al sărbătorilor de iarnă când copiii vin cu colinda de Crăciun, cu uratul,semănatul şi sorcova de Anul Nou. Tot acum tinerii flăcăi formează trupă de Irozi la Crăciun şi Banda lui Jian de Anul Nou şi umblă în sat la fetele de măritat unde cântă şi joacă până dimineaţa.

Boboteaza. La 6 ianuarie, Bobotează, s-a împământenit obiceiul de a se sfinţi apa lângă o cruce din gheaţă din faţa mănăstirii, în apropierea Pârâului Suceviţa, loc unde se întâlnesc cu „chiralăisa ” credincioşii din biserica satului cu cei din mănăstire, la o oră fixată dinainte. La această sărbătoare sătenii scot din lăzile de zestre mândrele straie de sărbătoare pe care le îmbracă cu deosebită mândrie.

Hramul mănăstirii Suceviţa. Hramul mănăstirii Suceviţa, sărbătorit la 6 august, se face slujbă cu sobor de preoţi, unde participă atât credincioşii din comună Suceviţa cât şi credincioşi din satele apropiate şi mulţi alţi turişti aflaţi în pelerinaj la mănăstirile din Bucovina;la această dată se întorc în localitate tinerii şi familiile plecate a căror părinţi trăiesc în comună Suceviţa.

Un obicei cu tradiţie pe care îl practică credincioşii la această mare sărbătoare spre iertarea păcatelor, este cel de a urca Dealul Furcoi, din faţa mănăstirii, cel puţin o dată sau de trei ori.

Acest traseu, mănăstire – Dealul Furcoi, poate fi parcurs de grupuri de turişti şi în alte zile ale anului, atunci când vremea permite. Ajunşi în vârful dealului, turiştilor li se oferă o deosebită privelişte.

Acolo se află un izvor numit „Izvorul Pustnicului” a cărui apă, se spune, nu se strică niciodată, chiar dacă se păstrează mai mult timp.

Mănăstirea Suceviţa este o mănăstire din România, situată la 18 km de Rădăuţi (judeţul

Suceava), înscrisă pe lista patrimoniului cultural mondial UNESCO. Tradiția așează pe valea râului Sucevița, între dealuri, o biserică din lemn și o schivnicie de pe la începutul veacului al XVI-lea.Legenda spune că, mai târziu, pentru răscumpărarea a cine știe căror păcate, o femeie a adus cu carul ei tras de bivoli, timp de treizeci de ani, piatra necesară actualei construcții. Documentar, mănăstirea este atestată la 1582, în vremea voievodului Petru Șchiopul.

Monumentul este în realitate ctitorie comună a familiilor Movileștilor (mari boieri, cărturari și chiar domnitori ai Moldovei și Țării Românești, sec. XVI-XVII). Construit în stilul arhitecturii moldovenești - îmbinare de elemente de artă bizantină și gotică, la care se adaugă elemente de arhitectură ale vechilor biserici de lemn din Moldova, edificiul, de mari proporții, păstrează planul trilobat și stilul statornicit în epoca lui Ștefan cel Mare, cu pridvorul închis. Notă aparte fac celelalte două mici pridvoare deschise (stâlpi legați prin arcuri în acoladă) plasați mai târziu pe laturile de sud și de nord; prin excelență "muntenești", ele constituie un evident ecou al arhitecturii din Țara Românească. Se mențin firidele absidelor, chenarele gotice din piatră și ocnițele numai la turlă, inclusiv pe baza ei stelată. Incinta este un patrulater (100x104 m) de ziduri înalte (6 m) și groase (3 m) prevăzute cu contraforturi, metereze, drum de strajă, patru turnuri de colț și unul cu paraclis peste gangul intrării (stema Moldovei); se mai află încăperi ale vechii case domnești și beciuri.

Arhitectura îmbină elemente de artă bizantină și gotică, la care se adaugă elemente de arhitectură ale vechilor biserici din lemn din Moldova. Pictură murală interioară și exterioară este de o mare valoare artistică, fiind o amplă narațiune biblică din Vechiul și Noul Testament.

Biserica Învierii de la Mănăstirea Sucevița a fost inclusă în siturile protejate care fac parte din Patrimoniul Mondial UNESCO. De asemenea, Mănăstirea Sucevița, în ansamblul ei, este inclusă în Lista monumentelor istorice din România.

Costumele populare

Costumele populare sunt alcătuite din cămașă cu poale cusută cu flori, iţari, brâu sau chimir cu mărgele, bundiţă cu prim de miel sau dihor, pălărie sau căciulă la bărbaţi şi cămaşă cu sau fără altiţă din pânză de bumbac sau în, cusute cu flori viu colorate sau cu bumbac de culoare neagră, catrinţă, frânghie, pieptarul din piele de miel cu prim, broboade de lână sau batic de culoare albă sau roşie la femei.

Pe timp de iarnă sunt purtate cojoacele albe cu tivitură din blăniţă de miel la mâneci şi la poale sau sumane.

Mâncărurile tradiţionale ce se servesc la pensiunile din Suceviţa sunt: borş cu ciuperci, mămăliguţă cu sarmale, mămăligă cu tochitură, ciulama de ciuperci cu mămăliguţă, mămăliguţă cu

lapte dulce sau acru, tocinei cu smântână, mămăliguţă cu brânză cu smântână, ochiuri în smântână, papanaşi cu brânză, miere de albine, clătite cu dulceaţă din fructe de pădure, chiroşti cu brânză etc. Dintre băuturile de casă amintim: afinata, zmeurata, vişinata, ţuica de prune, ţuica de sfeclă sau sfecleanca, cireşata, vin de coacăze sau zmeură etc.

Principala formă de turism care s-a dezvoltat înaintea turismului rural a fost turismul ecumenic. Astfel, în afară de sărbătorile religioase de peste an la care participă un număr foarte mare de pelerini, prin Mănăstirea Sucevița se perinda aproximativ 100.000 de pelerini anual.

Potențialul turistic antropic al comunei Sucevița

Mănăstirea Sucevița este o mănăstire ortodoxă din România, construită între anii 1583-1586 și situată în satul Sucevița din comună omonină (județul Suceava), la o distanță de 18 km de municipiul Rădăuți.

Mănăstirea Sucevița a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din județul Suceava din anul 2015, având codul de clasificare SV-II-a-A-05651 și fiind formată din 5 obiective:

- Biserica „Învierea Domnului” - datând din 1583-1586 și având codul SV-II-m-A-05651.01;
- Chilii - datând din secolul al XVI-lea și având codul SV-II-m-A-05651.02;
- Paraclis - datând din 1583-1586 și având codul SV-II-m-A-05651.03;
- Turnuri de nord-est și nord-vest - datând din secolele XVI-XVII și având codul SV-II-m-A-05651.04 și
- Zid de incintă - datând din secolele XVI-XVII și având codul SV-II-m-A-05651.05.

În anul 1993, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) a inclus Biserica „Învierea Domnului” din cadrul Mănăstirii Sucevița, împreună cu alte șapte biserici din nordul Moldovei (Arbore, Pătrăuți, Moldovița, Probota, „Sf. Ioan cel Nou” din Suceava, Humor și Voroneț), pe lista patrimoniului cultural mondial, în grupul Bisericile pictate din nordul Moldovei.

Tradiția așază pe valea râului Sucevița, între dealuri, o biserică din lemn și o schivnicie de pe la începutul veacului al XVI-lea.

Legenda spune că, mai târziu, pentru răscumpărarea a cine ştie căror păcate, o femeie a adus cu carul ei tras de bivoli, timp de treizeci de ani, piatra necesară actualei construcţii. Documentar, mănăstirea este atestată la 1582, în vremea voievodului Petru Șchiopul.

Monumentul este în realitate ctitorie comună a familiilor Movileștilor (mari boieri, cărturari și chiar domnitori ai Moldovei și Ţării Româneşti, sec. XVI-XVII). Construit în stilul arhitecturii moldovenești - îmbinare de elemente de artă bizantină și gotică, la care se adaugă elemente de arhitectură ale vechilor biserici de lemn din Moldova, edificiul, de mari proporţii,

păstrează planul trilobat și stilul statornicit în epoca lui Ștefan cel Mare, cu pridvorul închis. Notă aparte fac celelalte două mici pridvoare deschise (stâlpi legați prin arcuri în acoladă) plasați mai târziu pe laturile de sud și de nord; prin excelență "muntenești", ele constituie un evident ecou al arhitecturii din Țara Românească. Se mențin firidele absidelor, chenarele gotice din piatră și ocnițele numai la turlă, inclusiv pe baza ei stelată. Incinta este un patrulater (100x104 m) de ziduri înalte (6 m) și groase (3 m) prevăzute cu contraforturi, metereze, drum de strajă, patru turnuri de colț și unul cu paraclis peste gangul intrării (stema Moldovei); se mai află încăperi ale vechii case domnești și beciuri.

Arhitectura îmbină elemente de artă bizantină și gotică, la care se adaugă elemente de arhitectură ale vechilor biserici din lemn din Moldova. Pictură murală interioară și exterioară este de o mare valoare artistică, fiind o amplă narațiune biblică din Vechiul și Noul Testament.

Biserica Învierii de la Mănăstirea Sucevița a fost inclusă în siturile protejate care fac parte din Patrimoniul Mondial UNESCO.

Casa Iraclie Porumbescu, alt obiectiv turistic al comunei, Iraclie Porumbescu este scriitor bucovinean, tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu, casa românească cum puţine găseşti astăzi.

Crucea de mormânt a Varvarei Golimbiovschi (Porumbescu). Lucru mai puțin cunoscut de către turişti care vizitează comună este crucea de mormânt a Varvarei Golimbiovschi, bunica compozitorului Ciprian Porumbescu, care se regăseşte în cimitirul satului.

Muzeul mănăstirii Sucevița are în posesie una dintre cele mai bogate și prețioase colecții de artă medievală din Moldova: acoperămintele de morminte ale domnitorilor Ieremia (datând din 1606) și Simion Movilă (1609), capodopere ale broderiei, unul dintre cele mai reușite portrete laice din epocă, epitaful cu 10.000 de mărgăritare (1597), caseta de argint cu părul doamnei Elisabeta, soția lui Ieremia Movilă. 10.000 de mărgăritare (1597), caseta de argint cu părul doamnei Elisabeta, soția lui Ieremia Movilă.

Broderiile de valoare excepțională sunt exponate păstrate cu grijă și evlavie. Se remarcă broderiile care datează din secolele al XV-XVI-lea, din vremea lui Ștefan cel Mare și Ieremia Movilă, lucrate cu fir de aur, argint, mătase și perle. Broderia care îl înfăţişează pe Ieremia Movilă este o mărturie a receptivităţii la orizonturi estetice diferite, care îl caracterizează pe Ieremia Movilă şi lumea moldovenească a epocii sale.

Portretele lui Ieremia și Simion Movilă, alături de piese inestimabile cum ar fi epitaful cu perle, tetraevangheliarele ferecate în argint aurit, chivotul donat de Mitropolitul Gheorghe Movilă sunt considerate a fi cele mai importante piese. Remarcabile sunt și pietrele tombale din gropnița celor doi Movilești, cu unele influențe muntenești.

Toate aceste piese preţioase ale muzeului de la Mănăstirea Suceviţa se constituie în mărturii ale artei moldoveneşti, parte a patrimoniului religios şi istoric românesc, fiind una dintre cele mai bogate şi prețioase colecții de artă medievală din Moldova.

Aspecte de mitologie locală

Legenda „Necunoscutei de la Suceviţa" spune că o femeie de prin partea locului s-a oferit să ajute la construirea mănăstirii, cărând cu carul său tras de bivoli piatra necesară construcţiei, şi că a făcut această corvoadă timp de 30 de ani, fără întrerupere; nu se precizează motivul pentru care femeia îşi impusese această sarcină atât de aspră, ci doar dorinţa de a fi înmormântată în biserică. Această cinstire nu i-a fost acordată, însă, pentru ca amintirea ei şi evlavia jertfei să nu se şteargă, i s-a pus pe turnul clopotniței chipul cioplit în piatră. Ciudata figură cu trăsături aspre, sumare, ce poate fi văzută şi în zilele noastre deasupra unuia dintre masivele contraforturi, ea este o raritate în artă medievală românească de confesiune ortodoxă şi, asemenea legendei meşterului Manole şi a mănăstirii Argeşului, ea aminteşte că în credinţa populară nici o zidire nu durează fără sacrificiu uman.

Personalități :

Iraclie Porumbescu (1823-1896) - preot ortodox și scriitor român din Bucovina, tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu.

Comuna Ulma

Aspecte geografico – administrative

Prezentare fizico-geografică

Comuna Ulma are în componență localitățile Ulma, Nisipitu, Costileva, Lupcina și Măgura, cu o suprafață de 9389 ha, dintre care intravilan 1443 ha și extravilan 7946 ha.

Aşezare. Comuna Ulma se aflã aşezată în nordul judeţului Suceava, Bucovina, la limita României cu Ucraina, la 54 km distanţă faţă de Municipiul Rădăuţi. Comuna Ulma este situata de o parte si de alta a râului Suceava, dupa intrarea acestuia în țară, ocupând teritoriul situat între frontiera României cu Ucraina, paralele Nisipitul si Pogonicioara.

Relief. Relieful acestui teritoriu se suprapune pe versanții râului Suceava și a paralelelor afluente care fac parte din masivul Obcinei Brodina la sud si Obcina Lungu la nord, cu altitudini de 1336 m in varful Arsita si de la 1380 m in Vf. Lungu. Altitudinea localitatii este cuprinsa intre 750 si 1100 m, altitudinea medie fiind de 950–1000 m.

Resurse naturale existente. Terenuri Agricole – Conditiile naturale din acest teritoriu au făcut să se dezvolte o gama variată de soluri, ca urmare a marii diversitați a factorilor locali de

pedogeneza. Solurile de pe teritoriul comunei difera în funcție de formele de relief. Astfel pe versanții înclinați există soluri brune-acide podzolice, ce sunt caracterizate printr-o acumulare de humus acid, cu reactive accentuata acidă (PH in jur de 5) și grad scăzut de saturație în baze / sub 50%, soluri favorabile pădurilor de conifere și a pajiștilor, nefiind eficiente pentru culturile agricole. În luncile montane și fundurile de văi se găsesc soluri aluvionare slab humifere, iar pe suprafețe mici există soluri mlaștinoase sărace în substanțe minerale, de asemeni slabe pentru culturile agricole de tip intensiv.

Vegetație. Păduri - În zona comunei Ulma, ca de alfel în tot ținutul Obcinelor Bucovinei, principalele formațiuni vegetale sunt pădurile. Teritoriul comunei Ulma este acoperit cu specia molid, în cea mai mare parte, urmat de brad. Pe versantul din dreapta râului Suceava predomina brădetul, în asociație cu fagul, paltinul de munte, carpenul, mesteacănul, ulmul de munte, frasinul etc. La marginea pădurilor se întalnesc arbuști ca alunul, păducelul, călinul. În parchete își face apariția murul, zmeurul, iar în locul unde crește socul se gasește și zălogul. În apropierea râului Suceava, unde este formată lunca, crește arinul, plopul alb și diferite specii de salix.

Pajiștile - Pajiștile, care în cea mai mare parte au luat locul pădurilor de pe creste, exploatate în mare măsura înainte de 1989, conțin diferite specii ierboase ca: paiușul roșu, firuta, iarba câmpului, teposica, etc. Pajiștile nu sunt dintre cele mai bune furajere, existând diferențe chiar la nivelul comunei în ceea ce privește valoarea nutritiva, în satul Lupcina valoarea acestora fiind mai ridicată față de celelalte sate ale comunei.

Fauna. Fauna mamiferelor este reprezentată prin speciile obişnuite ale pădurilor: ursul, lupul, vulpea, mistreţul, căprioara, iepurele, veveriţa, jderul şi cerbul carpatin.

Minereuri - Comuna Ulma fiind situată în zona flisului posedă o mineralizație slabă, lucru dovedit de puținele resurse ale subsolului.

Izvoarele de apă- Pe teritoriul comunei nu se găsesc izvoare de apă minerală, singurele izvoare de apă sunt cele montane pe pe fondul cărora se formează afluenții râului Suceava.

Din punctul de vedere al pânzei freatice, în zona râului Suceava și a afluenților săi, aceasta este la o adâncime de până la 5 metri, iar în zona alpină sunt anumite izvoare cu debit relativ scăzut pe fondul cărora populația din zonă și-a amenajat diferite fântâni sau bazine de captare a apei potabile.

Arii protejate. În zonă există Rezervaţia avifaunistică **Obcina Feredeului**, ca parte integrantă a rețelei ecologice europene Natura 2000 și este cea mai mare arie protejată din judeţul Suceava. Se suprapune peste localităţile: Sadova, Câmpulung Moldovenesc, Pojorîta, Breaza, Moldoviţa, Vama, Vatra Moldoviţei, **Ulma**, Moldova Suliţa, Izvoarele Sucevei, Fundu Moldovei, Frumosu, Brodina,fiind construită pentru conservarea habitatelor unor păsări cum ar fi: viesparul,

lerunca, cucuveaua încălţată sau minuniţa, huhurezul mare, cucuveauapitică sau ciuvica, ciocănitoarea de munte, ciocănitoarea cu spate alb, ciocănitoarea neagră, muscarul mic, cârsteiul de câmp, muscarul gulerat.

Populație. Populația comunei, conform recensământului efectuat în 2011 se ridică la 2.007 locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (58,35%), cu o minoritate de ucraineni (40,41%). Pentru 1,25% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (91,63%), cu o minoritate de ortodocși de rit vechi (6,68%), iar pentru 1,25% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională. În comună sunt 760 gospodării, 3 grădinițe și 3 școli.

Economie

Turism. Firește că o anumită diversitate a condițiilor naturale, varietatea ocupațiilor, diferențele social-economice, factorii istorici, legătura cu zonele învecinate și unele procese de conviețuire, cu populații cu alt orizont cultural – huțulii, majoritari în comună, au influențat planul, tehnica și decorul arhitecturii populare din regiunea etnografică Bucovina de Nord, dând naștere la tipuri și variante zonale. De asemenea, aerul ozonat, nepoluat, îmbie la reconfortare, la relaxarea totală a organismului, pentru cei care au nevoie de odihnă sau cheamă la drumeție pe cei interesați de fiorul frumuseții locurilor.

Putem arăta că cele spuse mai sus se pot regăsi la nivelul comunei Ulma, în zonă putându-se practica în mod special agroturismul, pentru odihnă și agrement, dar și turismul sportiv prin vânători, schi sau pescuit.

De asemeni în zona pot fi admirate arhitectura caselor, artele populare (obiecte sculptate, oua încondeiate, covoare, țesături, cusături, precum și numeroase elemente etnografice, cum ar fi: portul locuitorilor, îndeletnicirile, obiceiurile de sărbători, nunțile, etc. Casele din comună sunt construite din lemn de brad sau molid, unele având o vechime de 100 de ani, acoperite cu draniță, lemnul este cioplit și încheiat în "dinți" sau "cheotori". În majoritatea caselor se găsesc laicere de lână, lada cu pânzeturi, sumane, lenjerie țărănească. Anexele gospodărești sunt făcute tot din lemn, iar gospodăriile sunt păzite de câini mari ciobănești. Se găsesc unelte de interes deosebit, care în alte locuri sunt de mult date la o parte, cum ar fi: stativele pentru cusut covoare; vartelnița pentru depănat torturile; raschitoarea pentru format tortul de material; urzitoarea; unterita pentru unt; cofita pentru laptele prins; barbanta. Acestea, nu numai că se găsesc în gospodăriile localnicilor, dar se și folosesc în zilele de astăzi.

Pe fondul acestui potențial turistic, ar putea exista chiar o microindustrie turistică, dar este ca și inexistentă datorită faptului că nu a fost mediatizat acest lucru și pentru că populația din

comună, majoritar ucraineană (huțani 40%), nu are în sânge practicarea acestui tip de afacere, și nu din cauză că ar fi necivilizați. La nivel local funcționează câteva pensiuni agroturistice, care primesc doar turiști din străinătate, care revin ori de cate ori au posibilitatea. De asemeni, locuitorii comunei duc un mod de viață nealterat, neinfluențat de dezvoltarea economică și socială, dar totodată și civilizat, cerință obligatorie în cazul practicării acestei activități.

Economie. În comună sunt 18 agenți economici înregistrați, din care 5 au obiect de activitate industrializarea lemnului, iar celelalte au ca obiect de activitate comerțul. Cea mai mare cifră de afaceri o înregistrează societațile de prelucare și industrializare a lemnului.

Evoluţia istorică a comunităţii

Primele atestări documentare

Comuna Ulma s-a înființat după cel de al doilea război mondial, în anul 1944, dar anterior, satele Ulma, Costileva, Lupcina şi Magura aparţineau de comuna Seletin, actualmente pe teritoriul Ucrainei.

*Seletin***.** ”Prima menţiune documentară a pârâului care va da numele aşezării, Seleatin, s-a făcut în 15 martie 1490, atunci când, „în numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Troiţă sfântă, de o fiinţă şi nedespărţiţi, Ştefan cel Mare întărea mănăstirii Putna o mulţime de biserici, precum „şi braniştea din jurul mănăstirii: Suceava cu toate izvoarele ei, începând hotarul acelei branişti de la obârşia Laurei, pe obcină până la Falcău, şi pe Falcău în sus, până la cărarea unde e groapa lui Alexa, la Şipot, de acolo, pe obcină, până la obârşia Sadăului şi, pe obcină, până la obârşia Ruscăi şi la obârşia **Seleatinei**, iar de acolo, la Suceava, la Ţipot, de acolo la Pogonişte, apoi la casa lui Benea” şi aşa mai departe. Şi, desigur, „nimeni să nu îndrăznească, fără voia egumenului, să pescuiască în acea branişte, să pască vite şi să nu facă nici alt lucru”. În uricul acesta nu este menţionată nici o aşezare în cuprinsul braniştei mănăstireşti, ci doar nişte toponime”.[63]

În cea de a şasea lucrare din seria Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii, editată de Centrul de Studii Bucovina al Academiei Române se reproduce, în original şi în versiune românească, cea mai mare parte a unei ample descrieri a Carpaţilor făcuta de B. Hacquet de către academicianul Radu Grigorovici, care semnează şi introducerea şi numeroasele note şi adnotări.

[63] I. Dragusanu, *Povestea asezarilor bucovinene*, vol. II, passim.

Biserica din Ulma

Autorul Balthasar Hacquet (1740-1815), naturalist francez stabilit în Austria, a călătorit în tot imperiul austriac și în țările române, acordând atenție mai ales botanicii, petrologiei și etnografiei. Mai precizăm ca B. Hacquet a făcut această călătorie în anii 1788 și 1789 și studiile au fost publicate, în limba germană, între 1790-1796. Aceste studii, "Călătorie fizico-politică prin munții Dacici și Sarmatici sau Carpații de Nord în anii 1788 și 1789" descriu Moldova Austriacă și apoi Bucovina. Balthasar Hacquet scria în cartea sa: "În regiunea din susul Sucevei până la Straja, deci din est spre vest, nu se găsea nimic altceva, decât stratificații pe care cresc cele mai splendide păduri. În acest râu se găsesc rocile aduse din munții înalți ca bazalt negru, argilă de diferite culori, calcar mai solzos și mai grosolan, amfiboli, cuarț, conglomerate din cuarț, sisturi, argilă și calcar, dar și cremene de foarte bună calitate, în interior brun negricios, semitransparent, în afară albastru albicios. Această rocă găsindu-se numai la poalele munților, ar merita efortul de a fi cercetată. Mai sus, către Frasin și Selestin, munții constau din multă argilă și sisturi amestecate, în care sunt înfipte deobicei bucăți de turmalin simplu cenușiu".

Prima atestare documentară a satelor Costileva, Măgura, Lupcina este din anul 1843 când "Biserica Naşterii Sfintei Marii din Seletin, construită în 1831, avea, în 1843, în Seletin și în Plosca, 1.251 enoriaşi, paroh fiind Mihail PROCOPOVICI. În 1876, biserica deservea 1.638 de enoriaşi din satele şi cătunele Seletin, Plosca, Ulma, Krasnidil, Nessipitul şi Christie, paroh fiind Georgie HNIDEI. În 1907, când enoriaşilor din satele deja menţionate li se adaugă şi cei din Rosischnei, din Măgura, din Salaschin şi din Lupschin, paroh era Alexander PALIEVICI, născut în 1844, preot din 1874, paroh din 1881, cantor fiind, din 1900, Cornel SCRABA, născut în 1869."

O prima atestare documentară a satului Nisipitu ar părea că apare în 1778, sat cu 313 colonişti ruteni.

Etape istorice

Ion Draguşanu în lucrarea sa ”Povestea aşezărilor bucovinene” ne prezintă istoria vremii din Seletin - ”1762: Aflat pe malul stâng al râului Suceava, mai jos de Şipote, acolo de unde izvorăşte pârâul Putila, Seletin, fostă branişte a mănăstirii Putna, a fost colonizat cu huţani după 20 mai 1762, când egumenul Vartolomei arenda munţii unor „ruşi din Putila.

1744: În 1774, satul avea 22 familii huţăneşti, iar în 1784, 63 familii.

Capela cu hramul ”Sfântul Nicolae” din centrul satului Nisipitu

Printre evenimentele cunoscute care au marcat evoluția socio economică a comunei au fost: dominația Imperiului austro-ungar, cele două războaie mondiale, dominația URSS prin impunerea de despăgubiri de război (exploatarea masei lemnoase din zonă de către societatea “Sovrolemn”), fapt ce a redus cosiderabil potențialul economic al comunei.

„1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Rădăuţi – Rădăuţi (Târg cu tribunal districtual) cu Vadu Vlădichii, Andreasfalva cu Mitoca, Bădeuţi, Bilca, Burla, Frătăuţii Vechi, Frătăuţii Noi, Fűrstenthal, Horodnicul de Sus, Horodnicul de Jos, Karlsberg, Marginea, Milişăuţii de Sus, Putna (cu mănăstirea), Satulmare, Straja, Suceviţa, Vicovu de Sus cu Bivolăria, Vicovu de Jos, Voitinel,

Volovăţ, Seletin cu Frasin, Tomnatic, Rusca, Paltin, Plosca Camerale, Ulma, Ropoţel, Nisipitu, Bistriţa cu Cârlibaba, Izvor cu Iaroviţa, Sărata, Moldova, Şipot Camerale."[64]

Efectele positive ale dominației Imperiului Austro – Ungar au fost următoarele: dezvoltarea organizării administrative; creșterea populației prin migrarea mai multor familii din ținuturile Moldovei, Transilvaniei, Maramureșului și Poloniei (Pocuția); dezvoltarea infrastructurii, prin construcția căii ferate în anul 1912, pe relația Seletin – Rădăuți, introducerea rasei de bovine "Panzgau" în anul 1780, fapt ce a contribuit la ameliorarea raselor locale; dezvoltarea meșteșugurilor; intensificarea exploatărilor forestiere și modernizarea procedeelor de industrializarea lemnului.

Aproximativ 41% din populația Comunei Ulma este ucrainiană. Ucrainenii constituie un mare grup slav în România – numele însemnând cei din margine. Ucrainenii şi Românii de-a lungul timpului au avut multe contacte – ca de exemplu: cea mai veche baladă Ucraineană cunoscută este despre Ştefan cel Mare. Ucrainenii se găsesc în Bucovina – mărturiile sunt din secolul VI, ca populaţie slavă aşezată întâi în Maramureş şi mult mai târziu în zona muntoasă a Bucovinei, pe văile superioare ale râurilor Bistriţa Aurie, Moldova, Moldoviţa şi Suceava, unde au găsit condiţii favorabile pentru a practica ocupaţiile lor tradiţionale: păstoritul, creşterea animalelor, munci forestiere, plutărit – întemeind un număr însemnat de sate pe care le locuiesc şi astăzi; renumiţi crescători de cai, sunt totodată maeştri în confecţionarea şi ornarea obiectelor din lemn, piele, corn, în ţesut şi în broderie, inclusiv încondeierea ouălelor de Paşti (obicei cultivat îndeosebi în satele bucovinene Brodina, Ulma), ce le-a adus o faimă internaţională. În general, Ucrainenii sunt destul de conservatori, ţin la obiceiurile lor şi ştiu să facă foarte bine diferenţa dintre acestea şi obiceiurile Românilor. Ucrainenii utilizează alfabetul chirilic. Cea mai mare parte a Ucrainenilor din România din microregiunea Sucevita Putna sunt creştini de confesiune ortodoxă urmând calendarul iulian (pe stil vechi).

Până în anul 1948 localitatea Ulma aparținea de Județul Rădăuți, iar între anii 1948 – 1968 aparținea de legiunea Suceava, județul Rădăuți.

Contribuţii etnografice

Portul popular. Portul popular este descris de Ion Drăgușanu, în Povestea așezărilor bucovinene, VOL 2, ediția revăzută, capitolul Selestin:"Huţanii, ca şi rutenii dinspre şes, vorbesc cam aceeaşi limbă, având aceeaşi fizionomie şi acelaşi port, cu deosebire că ei, ca şi moţii, poartă cioareci, iarna mai mult roşii, iar vara albi, pre¬cum şi un fel de jambiere largi, de pâslă roşie,

[64] I. Dragusanu, *Povestea asezarilor bucovinene*, vol II., passim.

căzând deasupra opincilor – ca bănăţenii – cojoace fără mâneci, pălării verzi sau olivii şi cămeşi cusute cu arnici roşu. Huţanele, femei şi fete, îm¬brăcate cu catrinţe, cămeşi înflorite, cojoace şi ghete sau opinci, cu jambiere, ca şi bărbaţii, fiind îmbrobodite cu tulpane roşii cu flori. Sunt foarte sprintene, călărind bărbăteşte în aliurile cele mai vii, bând şi fumând în cârciumi, laolaltă cu bărbaţii şi deopotrivă cu ei!… În zilele de târg, huţanii scoboară în Vijniţa, Berhomete şi Seletin şi vând tot ceea ce au de vândut evreilor, care le cumpără la oreţuri mult sub valoarea lor reală, reţinându-i, apoi, la băutură alcoolică otrăvită orin cârciumile lor, o zi, două, trei, astfel ca să se întoarcă la casele lor cu organismele otrăvite, cu capetele bolnave, năucite şi cu pungile goale. Ce perfectă asemănare cu ceea ce se întâmplă în Maramureş! / Dimineaţa, pe o vreme splendidă, plec, cu trăsura, mai departe, din Seletin, spre satul Fundul Moldovei… / Între Seletin şi Fundul Moldovei sunt 50 km, iar drumul este foarte frumos şi plăcut, străbătând de-a lungul apelor vii, limpezi şi murmurătoare, o regiune muntoasă dintre cele mai frumoase, mai pitoreşti şi mai variate“

Sărbători. “ Un meşteşug aparte, apanaj al răzeşilor bucovineni („La paşti, răzeşii fac ouă împistrite cu tot felul de colori, numindu-le „muncite”, pe când poporul de rând face numai ouă roşe sau roş-alb-galbene”) şi al huţanilor, îl reprezintă încondeierea ouălor, în simbolistici asemănătoare, deşi în cromatici distincte. „Încondeierea ouălor (împistritul, închistrirea sau scrisul), până nu demult apanajul femeilor, este o activitate tradiţională, ale cărei rădăcini se pierd în negura vremurilor. Impresionantă, prin tematicăşi culoare, se transmite de la o generaţie la alta.”

“Toată simbolistica sacră se desfăşoară, în elemente disparate din punct de vedere metafizic, dar unitare în plan estetic, şi pe costumele românilor şi ucrainenilor, costumele, ca şi ouăle încondeiate, ca şi ciopliturile în lemn, argumentând încă o dată, dacă mai era nevoie, temeinicia afirmaţiei lui Staufe-Simiginowicz, din 1852, despre “aceste două popoare, (care) au trăit ca unul singur”. Practic, dincolo de unele specificităţi recente (bundiţa cu dihor, la români, şi câteva ornamentaţii ruseşti, la ucraineni), portul românilor şi al ucrainenilor din judeţul Suceava şi din regiunea Cernăuţi este aproape identic, influenţele şi împrumuturile portului românesc (croi şi cromatică) asupra rutenilor şi huţulilor din judeţul Suceava, precum şi cele ale portului ucrainean autentic asupra celui românesc din regiunea Cernăuţi având drept consecinţă o incredibilă unitate, care anulează frontierele de orice fel între “aceste două popoare, (care) au trăit ca unul singur”.[65]

Regiunea Cernăuţi şi judeţul Suceava, prin românii şi ucrainenii din satele celor două componente ale provinciei istorice Bucovina, moştenesc o spiritualitate comună, exprimată, cale de veacuri, bilingv. În materie de tipologia aşezărilor, construcţia caselor, ocupaţii, artă casnică, datină,

[65] *Ibidem*, pp. 229-230.

tradiţii şi obiceiuri, „aceste două popoare, au trăit ca unul singur”, iar pe temelia durabilă a acestui trecut trebuie să învăţămsă ne zidim viitorul.”

“În cazul particular al Bucovinei, frânturi diferite de datină ancestrală s-au păstrat, într-o incredibilă complementaritate, şi la români, şi la ucraineni, dar şi unele, şi celelalte, sunt aparent greu de identificat, câtă vreme vom stărui să judecăm tradiţia după calapodul „ştiinţific” al demersului folcloric. Un exemplu cât se pare de edificator este cel al jocurilor cu măşti, Malanka (termen slav, care glorifică luna mai). În colindele româneşti, florile de măr şi de păr, specifice începutului lunii mai, sunt ale d’Albei, deci ale Lunii (conform unei superbe demonstraţii, în paralel cu colindele provensale). Ucrainenii au fiul pământului, Luna, şi o fiică, Primăvara sau Mai, au și dragostea cosmică imposibilă, dar și eliberarea Primăverii Mai de către Soare”. [66]

Aspecte de mitologie locală

Bătrânii povestesc că, în trecut, de sărbătoarea Schimbării la față , unele femei și bărbați se aşterneau la picioarele preotului, care păşea pe spatele lor : acesta era un remediu pentru durerile de spate. În alte povestiri se spune că un bărbat, Michailo Semeruk, care se bâlbâie încă din tinerețe, a întâlnit ursul. Era băiat și păștea oile, când a venit un urs, iar băiatul a fost tentat să ucidă animalul cu un pistol, dar ursul s-a aruncat asupra lui și, pentru că adolescentul se prefăcuse că este mort sau leșinat de spaimă, nu i-a mai făcut nimic altceva, decât că l-a acoperit complet cu trunchiuri și crengi. Când ursul a plecat, băiatul s-a târât afară de sub crengi și, de atunci, a rămas bâlbâit. O poveste similară este cu un cioban care fusese acoperit de un urs cu lemn și pietre într-un șanț, astfel încât ar fi pierit, fără îndoială, dacă nu ar fi fost întâmplarea că ursul s-a retras pentru că era hăituit, din urmă, de oameni. Potrivit spuselor, ursul încearcă să-și atragă urmăritorii pe coastele stâncoase, rostogolind asupra lor pietrele mari. Când este vânat, de multe ori smulg bucăți mari de gazon din pământ și le aruncă asupra cailor.

Comuna Volovăț

Aspecte geografico-administrative

Prezentare fizico-geografică

Între satele "Dulcei Bucovine", Volovățul ocupă un loc aparte, căci, după cum afirma N. Iorga, "Volovățul acesta a fost un și mai vechiu sălaș de Domnie decât Radauțu...".

Așezare. Comuna Volovăț este situată în partea de nord a României în județul Suceava, în vecinăatea municipiului Rădăuți, la o distanță de 3.5 km, la 20 km de orașul Solca și la 37 km

[66] *Ibidem*, p. 238.

distanță de municipiul Suceava.

Din punct de vedere al încadrării geografice, teritoriul administrativ al comunei Volovăț se situează între următoarele coordonate: 47o46’21.93”- 47°49’47.14“ latitudine nordică și 25o51’55.90”- 25°57’14,74” longitudine estică.

Teritoriul administrativ al comunei Volovăț cuprinde satele Volovăț și Lupașteni.

Limite. Din punct de vedere administrativ comuna Volovăț se învecinează: la nord cu municipiul Rădăuți, la sud-est cu satul Burla, la sud cu satul Arbore, la vest cu comuna Marginea și la nord-vest cu satul Horodnic.

Relief. Teritoriul comunei Volovăț face parte din Podișul Sucevei, cu subdiviziunea „Depresiunea Rădăuților”, teren aproape plan, de vârsta cuaternară, cu o ușoară înclinație spre sud-est. Altitudinile care descresc de la vest la est (de la 450 m la 375 m) și de la sud la nord (520 m la 415 m). Prezintă o fragmentare și o energie redusă, formate din lunci, terase și glăcișuri proluvio-coluviale întinse, psefitice și psamitice. Denivelările de teren, cu excepția unor dealuri, sunt mici și nu depășesc 20-30 de metri. Podișului Suceava cu „Depresiunea Rădăuțului”. Spre partea de S-E, depresiunea e mărginită de Dealul Burla cu altitudine de 483 m, Dealul Bădeuți – 380 m, în partea de S –Dealul Zneamu – 462 m și Dealul Volovăț cu cea mai mare altitudine de 517 m, fiind în mare parte împăduriți. Restul depresiunii, cu altitudine medie de 375 m, este aproape plană cu mici denivelări în unele locuri.

Hidrografie. Râul Volovăț este râu afluent al râului Sucevița, la rândul său fiind afluent al râului Suceava (ce izvorăște din vârful Lupcina–1590 m din Obcina Mestecănișului), afluent de gradul I al râului Siret, cu direcție de curgere NV-SE. Teritoriul Comunei cuprinde paraiele Sucevița și Volovăț, alimentate mai ales în vremea ploilor, de pârâiașe mici: Iaslovăț, Pârâul Vadului, Surducul. Vechile documente, care vorbesc de hotarele Volovățului, amintesc și de Pârâul Sec (Sekul), Scursura Pârâului, Pârâul Făgețel, Pârâul „Rediza", Pârâul Toplița. Unele din ele sunt active si astăzi, altele și-au părăsit albiile sau au dispărut. Adâncimea apei freatice variază de la un timp la altul, în funcție de adâncimea stratului impermeabil sau de relief între 0,50-8,00m, 16-20m. Apa fântânilor scade, dar nu seacă niciodată nici pe timp de arșiță. Rețeaua hidrografică o formează pârâurile Volovăț și Sucevița, alimentate mai ales din precipitații și de alte pârâiașe mai mici: Iaslovăț, Pârâul Vadului, Surducul, Pârâul Babei. Rețeaua hidrografică are un caracter teritorial de despletire și ramificare prin numeroase fragmente de albii active sau părăsite, ochiuri sau cercuri separate, cu lunci late de 300 – 400 m, datorită adâncirii albiei de 4 – 5 m, pericolul de inundații este evitat în mare parte, văile fiind subsecvente. Pârâul Sucevița izvorăște din Obcina Mare de la altitudinea de 800 – 900 m și drenează partea de N a teritoriului și N – E, celelalte –Iaslovăț, Gârla

Morii, drenând partea centrală.

Clima. Clima este temperat - continentală cu influețne cu specific de podiș, climat continental atenuat, cu contraste termice anuale mai mari, dar diurne mai mici decât la munte.

Temperatura medie anuală este de 8.2°C, sub media anuală a țării. Temperatura maxim înregistrată a fost de 38.5 °C, iar cea minimă este de - 25 °C.

În general, verile sunt scurte și mai răcoroase decât în restul țării, iar iernile destul de lungi și geroase. Un fenomen frecvent în depresiune este acela al inversiunilor termice.

Soluri. Din punct de vedere pedologic, a fost catalogat ca fiind sol brun de luncă și sol aluvionar. Ca rocă de solificare întâlnim depunerile aluviale, depuneri coluviale, luturi și argile, gresii, marne. Cele mai fertile soluri sunt cele provenite din aluviuni, unde s-au depozitat solurile brune de luncă, cele mai propice pentru agricultură. Luturile și luturile nisipoase sunt prezente și au dat naștere la solurile cenușii de pădure, care sunt mai puțin fertile. Depunerile coluviale au generat soluri coluviale humoase.

Vegetație. Vegetația comunei este reprezentată de păduri de fag (Fagus Silvatica) și stejar (Quercus robur), aceasta reprezentând doar 20% din suprafață aparținând comunei. Aceste două specii se află în amestec cu specii de brad (Abies alba), carpen (Carpinus betulus), gorun (Quercus petraea), paltinul (Acer pseudoplatanus), arțarul (Acer platanoides), frasinul (Fraxinus excelsior). Stratul de arbuști este reprezentat de alun (Corylus avellana) si voniceriul (Euonymus europaea). În substratul de ierburi părtrund elemente acidofiele ca rogozul de pădure (Carex pilosa), vinarita (Asperula odorata), macrișul iepurelui (Oxalis acetosera). Printre pădurile de stejar și fag se întâlnesc pășuni, livezi, fânețe și locuri cultivate. Vegetația intrazonală ocupă spații reduse, areale insulare sau fâșii. Vegetația de luncă corespunde mai ales albiilor majore ale râului Sucevița. Aceasta vegetație este alcătuită din arborete: zăvoaie de arini (Alnus icana), salcia (Salix purpurea), cătina si dintre arbori plopul. Dintre speciile ierboase cresc plante hidrofile ca: rogozul (Carex riparia și Carex hista) și specii de trifoi (Trifolium campestre).

Fauna. Fauna este reprezentată prin mamifere, pasări, reptile și pești. Bine reprezentate sunt căprioarele (Capreolus capreolus), porcul mistreț (Sus scrofa), vulpea (Canis vulpes). Mustelidele sunt reprezentate prin nevăstuică (Mustella nivallis), dihorul (Mustella putorius). Rozătoarele au ca reprezentanți: șoarecele de pădure (Apodemus silvaticus) și iepuri (Lepus europeus). Păsările sunt reprezentate printr-un număr mare de specii dintre care sticletele (Carduelis carduelis), mierla (Turdus philomelus), ciocârlia de pădure (Lulula arborea), gugușțiucul (Ctreptopelia decaocto). Cu frecvența deosebită întalnim cucul (Cuculus canorus), graurul (Sturmis vulgaris), vrabia (Passer domesticus) și rândunica (Hirundo rustica). Amfibienii sunt reprezentați de broasca de pădure (Rana

temporalia), broasca râioasă brună verde (Bufo viridis). Nevertebratele sunt reprezentate prin gasteropode, miriapode, păianjeni.

Populaţia. Conform recensământului efectuat în 1930, populația comunei Volovăț se ridica la 3.093 locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (97,87%), cu o minoritate de germani (1,5%). Restul locuitorilor erau: polonezi (1 persoană) și evrei (9 persoane). Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor erau ortodocşi (95,15%), dar existau și minorități de romano-catolici (1,2%) și baptiști (1,0%). Restul locuitorilor erau: greco-catolici (4 persoane), luterani/evanghelici (10 persoane), mozaici (9 persoane), altă religie (8 persoane) și fără religie (54 de persoane).

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Volovăț se ridică la 4.952 de locuitori, în creștere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 4.858 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (96,65%), cu o minoritate de romi (1,05%). Pentru 2,04% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută.[67]

„Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (53,53%), cu o minoritate de penticostali (43,94%). Pentru 2,04% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.[68] Din punct de vedere religios a fost un sat ortodox cu peste 95% din populație, însă în perioada comunistă își face apariția penticostalismul, însă comuna rămâne în continuare majoritar ortodoxă.

Economie

Profilul dominant al localității este axat pe activități aferente domeniilor primare și secundare, respectiv activități agricole și indutria prelucrătoare a lemnului, ateliere meșteșugărești.

Activitățile agricole se dezvoltă în sectoarele agro-zootehnice, producția fiind utilizată exclusiv pe plan local. Se observă prezența culturilor de porumb, cartofi și legume, în timp ce în sectorul zootehnic sunt crescute bovine, ovine, porcine și avicole. Produsele rezultate din activitățile zootehnice sunt folosite pentru uzul local, dar pot fi utilizate ca materie primă pentru dezvoltarea altor sectoare specifice localității, respectiv atelierele meșteșugărești de textile și produse gastronomice tradiționale. Atât pentru activitățile agricole, cât și pentru cele zootehnice, forma de organizare este microferma sau gospodăria tradițională în cadrul cărora sunt amenajate anexele gospodărești pentru stocarea producției agricole, a furajelor și a animalelor.

[67] Rezultatele finale ale Recensământului din 2011, *Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, comune*. Institutul Național de Statistică din România, iulie 2013.
[68] *Ibidem.*

Evoluția istorică

Primele atestări documentare

Prima atestare documentară a Volovățului este acceptată în data de 28 iunie 1401, atunci cînd Alexandru cel Bun întărea împreuna cu "panul Giurgiu de la Valhoveț" dania în satul Plotunești de la Strunga, făcută unui boier.

A doua atestare documentară, demonstrată de preotul Dumitru Valenciuc în excelenta sa monografie, „Volovățul și locuitorii săi: Repere pentru o monografie”, ca aceasta este devansată până în prezent de data de 18 noiembrie 1393. În acea zi, într-un document provenit de la curtea lui Roman Voda este menționat în sfatul domnesc "Stanislava Elovscovo", Stanislav de Elova. Stanislav de la Elova un boier de origine maramureșeană care și-a stabilit curtea aici, adică în Volovăț. A fost un apropiat al lui Dragoș al Moldovei. Dragoș a venit în Moldova, în 1347, însoțit de oameni tineri, capabili de luptă. Dacă Stanislav ar fi avut atunci 20-25 de ani, în 1393 se apropia de sfârșitul vieții.

Ceea ce pune sub semnul întrebarii aceasta dată - ca fiind prima atestare documentară - desigur, foarte importanta în cronologia existentei istorice a acestei localități - este, însă, documentul din 18 noiembrie 1393 de la Roman Voievod, când, în sfatul domnesc apare "Stanislava Elovscovo" - Stanislav de la Elova. Este singurul act care face mențiune despre acest boier.

Cronica moldo-rusă descrie venirea lui Dragoș Voievod astfel: "un bărbat înțelept și viteaz anume Dragoș (...) a pornit cu drujina lui la vânatoare de fiare și a aflat sub munții înalți urma unui bour și au pornit pe urma bourului prin munții înalți și au trecut peste plaiurile înalte și au ajuns pe urma bourului la locuri de șes și frumoase și au prins din urmă calari pe bour la un râu, pe mal, sub o salcie și l-au omorât și s-au ospatăt din vânatul lor. Și le-a venit de la Dumnezeu în inima gândul să-și caute loc de trai și s-au așezat aici și s-au unit într-un singur gând și au hotarât cu toții să rămâna aici. Și s-au întors înapoi și au spus tuturor a lor săi despre frumusețea țării și despre râuri și despre izvoare, ca să se așeze acolo. Și drujina lor a lăudat gândurile lor și au hotarât să se ducă acolo, unde fuseseră ei. Și au cercetat locul, pentru că era loc pustiu și la marginea ținuturilor în care rătăceau tătarii. (...) Și au pornit ei din Maramureș cu toată drujina și cu femeile și cu copiii peste munți înalși, când tăind pădurea, când dând pietrele în laturi, și au trecut peste munți cu ajutorul lui Dumnezeu și au ajuns la locul în care Dragoș ucisese bourul și le-a plăcut și s-au așezat acolo. Și au ales din drujina lor un bărbat înțelept, anume Dragoș, și l-au ridicat domn și voievod al lor. Și de atunci s-a început, cu voia lui Dumnezeu, țara Moldovei”.

Etape istorice

În 13 decembrie 1421, Alexandru cel Bun și fiul său, Ilie, dăruiau fostei soții a lui

Alexandru, Rimgaila, „târgul Siret şi Volhoveţul cu satele şi cătunele, cu mori şi heleştee, vămi, datorii, produse şi cu toate veniturile. ” Această comună este menționață, pentru prima dată, într-un hrisov din 1421. În acel hrisov se spune că Alexandru Vodă și fiul său Eliaș, au dăruit-o Rinagliei, - soția acestuia din urmă și soră cu regele polon Vladislav.”[69]

În 20 iunie 1589, Petru Movilă Vodă dăruia credinciosului Nicula stolnic Holovăţul, „ascultător de ocolul Bădeuţului”, meritele lui Nicula ţinând şi de un dar în bani, 60.000 aspri, pe care l-a dat lui Vodă „când ne-au trebuit pentru trebile ţării şi când am plătit datoria lui Iancul Vodă”.

Nicula avea să schimbe Volovăţul cu Stănileşti (Hotin), ca să fie şi pe placul lui Gheorghe Movilă, care avea să dăruiască satul sfintei „nou zidită mănăstire Suceviţa”.

Recensământul lui Rumeanţev, din 1772-1773, înregistrează la Volovăţ, sat cu salvogvardia preînălţatului Graf, fără alte precizări, „141 – toată suma caselor”, însemnând 77 scutelnici ai mănăstirii Suceviţa, 14 femei sărace, 4 popi, 4 ţigani şi 42 cu salvogvardie.[70]

În 1774, Volovăţul avea 171 familii, iar în 1775, Volovăţul cu Prundul Volovăţului, cum încă i se spunea Marginii, aveau 1 popă şi 105 familii de ţărani, numărul familiilor ajungând la 133, în 1784.

Faptul că a rămas în sfatul domnesc și sub urmașii lui Dragos și chiar ai lui Bogdan I, Volovățul probabil avea o anumită autoritate: era vechi, din Carpati. Dupa disparitia lui Stanislav de Elova, este consemnat ca stapân al Volovățului boierul Giurgiu, fiul cel mic al lui Dragomir Albul, tot un nobil maramuresean din suita lui Dragos Voda.

Administrativ, Volovățul a fost o vreme ocol domnesc, indicând că a fost un grup de sate domnești alăturate unui târg, cetate sau curte. În documentul din 13 decembrie 1421 sunt amintite sate care erau anexate de târgul Siret și Volovăț, astfel fiind prima mențiune despre un grup de sate ascultătoare de un ocol. În documentul din 19 iunie 1456 sunt și sate ascultătoare de Volovăț „din vechime”. Mai mult, llie Voievod zălogea panului Didrih amintea de „curtea noastră de la Volovăț”. Mai apoi, pierzându-și importanța, Volovățul intră sub ascultarea ocolului Bădeuților. Așadar la 20 iunie 1589 intră sub stapânirea Mănăstirii Sucevița.

În timpul domniei Ştefan cel Mare, vechea biserică de lemn a lui Dragoş, este mutată la Putna, existentă şi astăzi.

Biserica din Volovăţ, ctitorită de Ştefan cel Mare, în 1502, în locul bisericii de lemn a lui Dragoş Vodă, mutată la Putna, unde există şi astăzi, a fost dotată cu un iconostas nou, în 1885, de Ioan Antonovici şi Panteleimon Cojocariu.

[69] Em. Grigorovitza, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p.238.
[70] Acad. Şt. R.S.S. Moldova, *Moldova în epoca feudalismului*, VII, I, Chişinău 1975, p. 352.

Biserica de piatră Volovăț

În anul 1931 este ridicată Troiţa, în amintirea eroilor căzuţi în primul război mondial.

În Dicționarul geografic al Bucovinei despre Volovăț se spune că ”Are o şcoală populară cu 3 clase; o biserică parohială cu hramul ”Înălțarea Sf. Cruci”; o casă de economie și un cabinet de lectură românesc.”[71]

Contribuții etnografice

În Muzeul Satului Bucovinean din municipiul Suceava întâlnim o casă de locuit din localitatea Volovăț, ce datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aproximativ anul 1860, ultimul său proprietar fiind Gheorghe Buliga. Ea a fost reconstruită în muzeu în anul 2001, obiectivul fiind deschis publicului la data de 14 iunie 2006.

Casă veche Volovăț

[71] Em. Grigorovitza, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 238.

Construcția avea rolul de locuință, fiind de tip cameră-tindă-cameră, cu plecătoare pe latura din spate și cu prispă de lut pe două laturi. Locuința este construită din cununi de bârne de brad îmbinate în „coadă de rândunică” (tehnică de construcție). Pereții sunt lutuiți pe șipci și văruiți. Forma și culoarea ușilor și ferestrelor au un rol deosebt de important pentru casa tradițională. Acoperișul este construit în patru ape, având învelitoare din draniță de brad bătută în rânduri suprapuse pe fiecare dintre acestea și două lucarne pe tabla din față. Coama acoperișului este împodobită cu diverse elemente decorative realizate din lemn crestat.

Detaliul caselor este bazat pe simboluri ale spiritualității locului și pe proporții bine gândite. Elemente cu rol decorativ, precum stâlpii de gang, consolele, căpriorii, au preluat în timp funcții decorative.

Aspecte de mitologie locală

O evidență a numelor de familie purtate în Volovăț, acum 100 de ani, ne îngaduie să constatăm schimbările intervenite în timp. Datorită vechimii acestui sat "de două ori voievodal" îndeletnicirile, portul tradițional și obiceiurile au ramas neschimbate pastându-se din generație în generașie.

Faptul că localitatea Volovăț este situată în imediata vecinatate a celui mai germanizat oraș din Bucovina nu a avut o influență foarte mare atît timp cît și-au păstrat în mare parte "limba, legea și opinca".

În locul bisericii de lemn, Ștefan cel Mare a construit între anii 1500 și 1502 o biserică de zid după cum atestă pisania în limba slavonă, amplasată la intrarea în biserică: "Binecinstitorul și de Hristos iubitorul, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn (gospodar) al Țării Moldovenești, fiul lui Bogdan Voievod, cu Doamna sa Maria, fiica lui Radu Voievod și cu preaiubitul lor fiu Bogdan Voievod, au zidit casa (hramul) aceasta întru numele înălțării cinstitei și de viață dătătoare cruci; și s-a început în anul 7008 (=1500) și s-a sfârșit în anul 7010 (=1502), iar al domniei sale anul patruzeci și șaselea curgător, luna septembrie 14". Dedesubtul pisaniei, s-a amplasat o placă din marmură cu traducerea insripției.

Biserica a avut de suferit de mai multe ori în decursul timpului, rămânând un timp chiar pustie. A fost restaurată în 1752 de către episcopul Dosoftei Herescu al Rădăuților (1750-1789), dăruindu-se cu acest prilej iconostasul de la Biserica "Sf. Nicolae" din Rădăuți. Unele reparații au mai fost efectuate și în anul 1776 pe cheltuiala proistosului Gurie de la Mănăstirea Sucevița. [72]

[72] Pr. prof. Ioan Zugrav, *Biserica Înălțarea Sfintei Cruci din Volovăț*, în vol. “Mitropolia Moldovei și Sucevei - Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei, (Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974), p. 136.

În anul 1825 s-au efectuat ample lucrări de restaurare de către preotul paroh Ioan Grigorovici. În 1856 s-a construit un turn-clopotniță din lemn. Ca urmare a unei furtuni, în 1871 a fost refăcut acoperișul. În anul 1885 pereții din interior au fost vopsiți în culoare de ulei

În această biserică s-au cununat la 20 august 1850 preotul Iraclie Porumbescu și Emilia Clodnițchi, părinții viitorului compozitor Ciprian Porumbescu. În prezent, acest eveniment este atestat de o placă de marmură aflată pe un monument de piatră. Textul inscripției este următorul: "În această biserică, la 20 august 1850, au primit sf. taină a cununiei Iraclie și Emilia Porumbescu, părinții nemuritorului Ciprian Porumbescu".

O altă serie de lucrări de restaurare au fost efectuate în perioada 1935-1936, cu acest prilej fiind decapată tencuiala de pe porțiunea de zid de piatră din exterior, iar ocnițele din cărămidă au rămas tencuite.

Considerații finale

Patrimoniul constituie un bun care ne marchează existența, pentru că este tot ceea ce strămoșii noștri au considerat că este atât de prețios, încât au simțit nevoia să ni-l lase moștenire și să ne bucurăm de el, exprimă modurile de viață dezvoltate de o comunitate, pe care le transmite din generație în generație, incluzând: obiceiuri, practici, locuri, obiecte, expresii artistice, valori, etc.

Teritoriul Bucovinei reprezintă o îmbinare fericită a elementelor de potenţial turistic natural, cu o diversitate culturală mare, o istorie de necontestat, valori și tradiții păstrate de veacuri, împletite cu o gastronomie ce îți încântă gustul și mirosul, îndemnându-te să te întorci mereu la binecunoscuta ospitalitate a locuitorilor. Acest potenţialul turistic natural şi antropic variat a determinat dezvoltarea unor tipuri specifice de turism.

Turismul în Bucovina reprezintă o componentă importantă a vieţii economice şi sociale, fiind un fenomen cu multiple implicaţii şi conexiuni economice, sociale, culturale şi politice care argumentează preocupările actuale pentru cunoaşterea conţinutului turismului, a incidenţelor sale şi pentru descifrarea mecanismelor de funcţionare.

Bucovina beneficiază de multiple şi variate frumuseţi naturale şi valori cultural istorice, care-i permit să ofere produse turistice de calitate şi atractivitate deosebită, competitive, în măsură să satisfacă exigenţele tuturor categoriilor de vizitatori români şi străini. La atracţiile naturale şi istorice se adaugă mulţimea realizărilor social – economice actuale de mare interes pentru orice vizitator, bogăţia creaţiilor etnografice şi folclorice precum şi ospitalitatea poporului român.

Satul bucovinean înseamnă tradiţii, obiceiuri cunoscute de generaţii, cu sărbători

strămoşeşti, înseamnă atragerea turiştilor potenţiali şi participarea acestora la un spectacol inedit în care arhaicul şi noul stau la aceeaşi masă. Agroturismul a cunoscut o importantă expansiune la sfârşitul secolului XX din dorinţa oamenilor de a evada din mediul cotidian, de întoarcere la tradiţii, obiceiuri şi valori. Utilizarea integrală a resurselor naturale, economice şi umane a unei zone cu un bogat potenţial turistic se poate realiza prin implicarea comunităţilor locale în sectorul turistic, prin sprijinirea grupurilor de iniţiativă pentru dezvoltarea şi promovarea ofertei turistice locale, pentru protejarea mediului înconjurător şi a bunurilor culturale. De aceea, interesul comunităţii locale în valorificarea resurselor este să elaboreze o strategie de organizare, dezvoltare şi promovare a turismului rural cu concurenţa tuturor agenţilor economici implicaţi în desfăşurarea acestei activităţi. Participarea comunităţii locale la promovarea acestor activităţi cu profil turistic în mediul rural se poate realiza pe baza unui parteneriat între autorităţi şi unele forme de asociere a proprietarilor de structuri de primire turistică, agenţii economici din turism sau alte domenii conexe, care să ducă la o mai bună organizare, dezvoltare şi promovare.

Trebuie să ținem cont de faptul că am primit o moștenire imensă și avem datoria morală de a valorifica acest patrimoniu prin promovarea, dezvoltarea și conservarea satului bucovinean. Astfel, ar trebui să avem în vedere încurajarea dezvoltării satelor pe baza patrimoniului cultural (imobil,

mobil, imaterial) şi natural local, respectiv prin dezvoltarea serviciilor de agrement, culturale, turistice și a infrastructurii aferente. Prin aceasta se urmărește conservarea moştenirii rurale, esențială pentru dezvoltarea turismului rural, etno-folcloric, cultural, ecologic, gastronomic, reprezentând o posibilitate de promovare a satelor și a microregiunii, cu efect pozitiv pentru populaţia locală.

Susținerea investițiilor de restaurare, conservare și accesibilizare a patrimoniului cultural imobil de interes local, inclusiv a așezămintelor monahale vor contribui la punerea în valoare a mostenirii culturale. Sprijinirea conservării patrimoniului local și a tradițiilor are drept scop stimularea activităţilor de turism rural, dezvoltarea mărcilor locale, precum și menținerea tradițiilor și a moştenirii spirituale contribuind astfel la atractivitatea zonei. Prin protejarea şi valorificarea patrimoniului din teritoriu se va asigura continuitatea identităților locale și se va îmbunătăți folosirea durabilă a resurselor pentru dezvoltare, dar şi pentru o economie locală diversificată.

Pentru dezvoltarea satului bucovinean și păstrarea valorilor și tradițiilor lăsate moştenire de veacuri ar fi benefică o colaborare la scara mare între autoritățile publice locale, ONG -uri, firme private și populație, prin care să se realizeze evidențierea fizică prin panouri de informare a unor atracții turistice naturale, situri arheologice, trasee de pelerinaj, posibilități de vânat și pescuit sportiv, case memoriale, centre de echitație. Pentru că vorbim de Bucovina, de istorie și valori ar trebui să promovăm cultura tradițională locală, cu elemente gastronomice, obiceiuri, produse tradiționale meşteşugăreşti. Deasemenea, pentru o dezvoltare reală și sigură trebuie susținută și dezvoltarea infrastructurii, promovarea patrimoniului ca resursă pentru educație și educație pentru patrimoniu, organizarea de programe de formare privind educația culturală, realizarea de ateliere de creație meșteşugărești sau gastronomice – și aici putem aminti de Șezătoarea de la Poieni Solca, Festivalul Folcloric ”Flori de mai” de la Iaslovăț sau „Festivalul Ştefanian” de la Putna - și alte activități culturale complementare formelor de învățământ existente.

Bucovina şi-a păstrat intactă, pe lângă tradiţii şi obiceiuri, şi identitatea culinară care, alături de mănăstiri şi peisaje, constituie un punct de atracţie pe lista călătorului care ajunge în Bucovina.

Turismul cultural în mediul rural dispune în teritoriul GAL Sucevița Putna de un patrimoniu divers şi bogat, elemente ale patrimoniului cultural-istoric şi etnofolcloric de mare valoare şi atractivitate turistică. La acestea se adaugă muzee etnofolclorice mai puţin cunoscute, realizări ale unor entuziaşti şi împătimiţi ai dragostei de frumos şi istorie: Muzeul etnografic de la Straja, Muzeul etnografic – „Dimitrie Olenici” din Horodnicul de Jos, Muzeul sării din Cacica, Muzeul etnografic Marginea, şi muzeele de pe lângă mănăstiri. Zonele rurale, în general, sunt păstrătoare ale datinilor, tradiţiilor, meşteşugurilor şi obiceiurilor „din bătrâni”. Românii au avut

înclinaţii artistice, de cele mai multe ori obiecte cu stricte întrebuinţări practice fiind adevărate opere de artă. Materia primă folosită este diversă: lutul, materialele textile, pieile de animale, lemnul, cornul etc. din care au realizat covoare, costume populare, cojoace, ceramică, instrumente populare, măşti, obiecte din lemn pentru uzul gospodăresc. Există centre de creaţie vestite prin supravieţuirea în arealul rural a unor meşteşuguri. Meşteri populari vestiţi pentru producerea ceramicii şi împletiturilor sunt în Marginea, ţesături la Arbore, ouă încondeiate la Brodina, Ulma, Putna, etc. Pe lângă Centrul de Plasament „Mihail şi Gavril" Solca, funcţionează ateliere pentru formarea deprinderilor de viaţă (tâmplărie-sculptură), coordonate de Direcţia de Asistenţă Socială şi Protecţia Copilului Suceava şi Şcoala de Artă Populară Solca.

Un loc important şi de mare valoare, în zona de conservare, dezvoltare şi punerea în valoare a patrimoniului material și imaterial îl reprezintă minorităţile și grupurile entice, mai ales în zona Ulma – huțulii și zona Cacica - polonezii.

Fluxurile de finanțare ale UE existente, programul LEADER, precum și programul de dezvoltare rurală, ar trebui să considere tot mai mult cultura drept o valoare orizontală și ar trebui să sprijine proiectele culturale, inclusiv pe cele care protejează, promovează și consolidează peisajele caracterizate de biodiversitate. Pierderea gravă a competențelor meșteșugărești trebuie remediată prin creșterea investițiilor în formare, astfel încât transferurile între generații să aibă loc pe baza cunoștințelor anterioare și prin încurajarea inovării. Școlile din mediul rural ar trebui să le prezinte elevilor potențialul pe care îl are patrimoniul rural în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, precum și oportunitățile de carieră în exterior. Există o provocare specifică, nu numai pentru tinerii agricultori, ci pentru toți tinerii din mediul rural, de a adopta o atitudine întreprinzătoare în rolul lor de păstrători ai patrimoniului.

Peisajele rurale, mozaicul structurilor geologice naturale și amprenta activității umane asupra agriculturii, silviculturii, râurilor și așezărilor construite constituie, probabil, cel mai mare patrimoniu cultural. Comunitățile rurale adaugă valoare peisajelor. Administratorii de ferme și de păduri, angajații și meșteşugarii – bărbați și femei – sunt cei care au configurat aceste peisaje. Generații de persoane calificate au valorificat terenurile și apele pentru alimente, adăpost și pentru a genera venituri. Acești oameni au delimitat câmpurile cu pietre și crengi, au construit hambare și ateliere. De asemenea, au avut grijă, de-a lungul generațiilor, de rase autohtone de animale adaptate la specificul terenurilor și la climă și au gestionat vegetația. Ei au contribuit la dezvoltarea unor tradiții gastronomice și folclorice specifice, la nivel local.

Teritoriul microregiunii GAL Sucevița Putna a moştenit şi un bogat patrimoniu de clădiri frumoase – biserici, dar şi case ţărăneşti --Biserica Sfintii Apostoli Petru si Pavel din Solca, Biserica

"Luca Arbore", Schitul de lemn din satul Pârteştii de Sus, Biserica Romano-Catolică de la Cacica, Biserica din lemn - Schitul Călugăriţa, Mănăstirea Putna, Mănăstirea Suceviţa, Biserica monument istoric, "Biserica Înălţarea Sfintei Cruci" Volovaţ, patrimoniu ce trebuie păstrat, valorificat și promovat, atât la nivel local, național, cât și internațional.

Deși sunt multe forme de turism, în Bucovina și mai ales zona microregiunii GAL Sucevița Putna s-au dezvoltat de-a lungul timpului aproape toate formele de turism:

- **turismul recreativ şi de agrement ,** reprezentat prin drumeţii de dificultate medie şi mică impusă de relief. Există numeroase trasee marcate Suceviţa – Humor, peste Obcina Mare, Suceviţa – Moldoviţa, peste Pasul Ciumârna (Palma), spre Cacica-Mănăstirea Humorului. Drumeţiile pot avea ca puncte de plecare localităţile de contact dintre Podişul Sucevei şi Obcina Mare: Cacica, Solca, Marginea, Putna sau chiar din Obcina Mare, cum ar fi Suceviţa.
- **Turismul ecvestru** se bucură de o apreciere deosebită şi este o formă de turism căutată, serviciile de echitaţie fiind asigurate şi de unele pensiuni turistice din microregiune.
- **Turismul pentru practicarea sporturilor de iarnă -** În această categorie se are în vedere mai ales practicarea schiului, deoarece acesta presupune amenajări cu totul speciale. Până în acest moment, în zona GAL Sucevița Putna doar o singură pârtie a fost omologată, în comuna Suceviţa.
- **Silvoturismul** implică drumeţii şi activităţi de cunoaştere a mediului forestier. Peisajele silvice şi factorii stimulativi generaţi de pădure au rol terapeutic pentru organismul uman. Aceştia pot fi valorificaţi prin silvoterapie care se manifestă prin acţiunea aerului ionizat, aerosoli, saturaţia în substanţe eterice şi arome. Condiţii excelente de valorificare se găsesc în localităţile cu grad ridicat de împădurire din bazinul superior al Sucevei - Brodina, Putna, Suceviţa, Ulma.
- **turismul balnear** - Motivaţia pentru practicarea acestui tip de turism este întreţinerea sau ameliorarea stării de sănătate. Acest tip de turism este practicat cu regularitate de anumite categorii de vârstă. Posibilităţile zonei, din acest punct de vedere, sunt multiple: aer curat, ozonat, păduri de conifere cu emanaţii de fitoncide, ape sărate. Organizarea unui sanatoriu la Solca în 1891 de către Dr. Poras, a fost urmarea firească a unor observaţii empirice privind binefacerile aerului curat din zonă asupra organismului şi în ameliorarea bolilor de plămâni. Refacerea sanatoriului ar constitui o bună ocazie de revigorare a acestui tip de turism. Folosirea calităţilor curative ale apelor sărate de la Cacica este o altă oportunitate în acest sens. Treptat, treptat, baza de tratament din perimetrul şi din apropierea fostei saline s-

a conturat şi numărul de turişti a crescut. Se practică tratamentul cu aerosoli în adâncurile salinei, băi cu apă sărată în ştrandul de suprafaţă. În preajmă există stabilimente de tratament la cadă şi bazin cu apă sărată.

- **turismul cultural** - Având în vedere interesul din ce în ce mai mare pentru cultura populară tradiţională autentică, spaţiul rural este, prin excelenţă, favorabil desfăşurării acestui tip de turism.
- **turismul generat de patrimoniul cultural-religios** sau turismul religios - Bucovina este prin excelenţă un spaţiu cunoscut pentru bogăţia, diversitatea, şi unicitatea siturilor ce alcătuiesc un patrimoniu cultural-religios de excepţie. Se găsesc numeroase biserici şi mănăstiri: Putna, Suceviţa, Arbore, Mănăstirea Humorului. Cel mai vechi tip de călătorie cunoscut omului a fost timp de mii de ani pelerinajul.
- **Agroturismul** este o formă de turism prin care turistul este integrat în lumea satului. În acest scop, numărul pensiunilor rurale a crescut în ultimul timp. Atât zonele de munte, cât şi zonele de podiş îndeplinesc toate condiţiile necesare dezvoltării acestor forme de turism.

Conștientizarea legăturii dintre patrimoniul natural și cel cultural și a spectrului larg al patrimoniului cultural - natural – de la elemente naturale la situri istorice presupune ca dezvoltarea teritorială durabilă să includă necesitatea de a prezerva acest patrimoniu ca bun comun al tuturor, valorizarea practicilor și cunoașterii locale, inclusiv în ceea ce privește gestiunea resurselor de mediu, promovarea identității și diversității teritoriilor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Academia De Ştiinţe Sociale şi Politice, *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. III
Al. Graur, 1972, *Nume de locuri*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti;
Anuarul muzeului naţional al Bucovinei XXII – XXIII, Iasi, 1995-1996 – online – www. muzeulbucovinei.ro
Arhiva parohiei „Sf. Dumitru", Horodnic de Sus.
Bucovina „încarnatei amorţiri a timpului trecut", în „Gazeta Transilvaniei", nr. 46, 9 iunie 1854, p. 181
Bucovina în prima descriere fizico-politică Călătorie fizico-politică prin munții Dacici și Sarmatici sau Carpații de Nord în anii 1788 și 1789, Editura Septentrion, 2002
Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demodrafice, Editura Septentrion, 2002, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2011.
Caietul statistic al comunei Horodnic de Sus, 1990-2006;
Calendarul „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, 1925
Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, 1967,
Dan, Dimitrie, *Mănăstirea Suceviţa / Cu anexe de documente ale Suceviţei*, Tipografia Bucovina Bucureşti, 1923
Djekic Snezana, Vucic Sonja, 2007, *Some Structures and Principles of Sustainable Rural Tourism*, pp. 125-133
Dolinski Avramia şi Dolinski Gheorghe, *Arbore străveche vatră de etnografie și folclor*, București, 2001
Ecaterina Negruți și Ion Prelipcean, *Date cu privire la evoluția demografică a unui sat bucovinean în secolele al XIX-lea și al XX-lea"*
EM. Grigorovitza, *Dicţionarele geografice ale ţărilor locuite de romini in afară de Regat-Volumul 2, Dicționarul geografic al Bucovinei*, Bucuresti, Atelierele grafice SOCEC &CO, 1908
„Gazeta Mazililor şi Răzeşilor Bucovineni", Nr. 13 şi 14, anul III, Cernăuţi 29 mai 1914
Gheorghe C. Moldoveanu, *Limba română în Bucovina*, Ed. A92, 1998
„Glasul Bucovinei", Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, pag. 1
„Glasul Bucovinei", Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, pag. 3
Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908
http://tourisminbucovina.ro/
http://www.cjsuceava.ro/cib/ro/anul-nou.php
https:// www.draguşanul.ro
https://doxologia.ro/viata-bisericii/reportaj/casuta-lui-dumnezeu-de-la-horodnic-de-jos
https://dragusanul.ro/dimitrie-dan-portul-poporului-din-straja/
https://ro.wikipedia.org/wiki/Comuna_Brodina,_Suceava
https://www. analelebucovinei.ro/
https://www.academia.edu.ro/
https://www.academia.edu.ro/ Gazeta Bucovinei, anul II, NR.52/1892, P 3
https://www.comuna-cacica.ro/
https://ro.wikipedia.org/
Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei,* vol. I, Ed. Academiei Române 1993
Iaţu Corneliu, 2002, *Depresiunea Rădăuţi - studiu de geografie umană*, Ed. Corson, Iaşi;
Ioan Bojoi, *Suceava. Ghid Turistic al judeţului*, Ed. Sport Turism, Bucureşti, 1979
Ioan Ieţcu, Monografie Pârteştii de Jos

Ioan Zugrav, *Biserica Înălțarea Sfintei Cruci din Volovăț*, în vol. „Mitropolia Moldovei și Sucevei - Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei (Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974)
Ion Dragusanu, *Povestea așezărilor bucovinene*, vol 1, Suceava, 2010
Ion Drăgușanul, *Povestea așezărilor bucovinene,* vol. 2 Suceava, 2010
M.Sadoveanu,*Viata lui Ştefan Cel Mare* ,Bucureşti,1954
Marian, Simion Florea, *Dragoş Vodă, în Tradiţii poporane din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895,
Matteo Muriano, *Călători străini despre ţările române*, vol. I, Bucureşti, 1968
Monitorul Bucovinei, Fascicula 8, Cernăuţi 21 aprilie 1922
Monitorul oficial al României, nr. 17, 22 ianuarie 1926
Monitorul Oficial, Nr. 264 din 13 noiembrie 1946
Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Bucovina*, Bucureşti 1905,
Pahomi Mircea, *Pagini din istoria comunei Arbore*, Biblioteca Societății pentru Cultura și Literatura Română, 2011
Panaitescu, P. P., *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova / Orânduirea fe*udală, Bucureşti, 1964
Plan urbanism general al Comunei Brodina
Polek, Johann, *Începuturile hergheliei de stat de la Rădăuți*, Cernăuţi 1890, p. 16
Popescu Valeria şi Ion, 2001, *Şcoala Călugăriţa – ieri şi azi*, Ed. Septentrion, Rădăuţi;
Porumbescu, Iraclie, *Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu", Cernăuţi 1898
Porumbescu, Iraclie, *Încă însurat nu fusesem*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu", Cernăuţi 1898
Povestea aşezărilor bucovinene revăzută -| Dragusanul.ro - Part 11
Prelipcean Ion, 2008, *Monografia comunei Horodnic*, Ed. Little Lambs, Suceava ;
Radu Theodoru, *Strămoșii*, București, 1979
Recensământul general al populaţiei din 1992 şi 2002;
Recensământul Populației și al Locuințelor 2002 - populația unităților administrative pe etnii. Kulturális Innovációs Alapítvány (KIA.hu - Fundația Culturală pentru Inovație).
Rezultatele finale ale alegerilor locale din 2020. Autoritatea Electorală Permanentă. Accesat în 2 noiembrie 2020.
Rezultatele finale ale Recensământului din 2011: „Tab 8. Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, comune". Institutul Național de Statistică din România. iulie 2013. Accesat în 5 august 2013.
Solovăstru Flutur, *Monografia satului Poieni*, 1975, manuscris
Şcoala Gimnazială "Dimitrie Vatamaniuc", Sucevița, 2020.
Vgl. Polek, Anfänge des Volckssschulwesens în der Bukowina, S. 45 ff. (Vezi Polek, Începuturile şcolii elementare din Bucovina, p. 45 şi urm.).
„Viaţa Nouă", IV, nr. 157 – Supliment, din 8 iulie n. 1915
„Viaţa Nouă", IV, nr. 158 – Supliment, din 25 iulie n. 1915
„Viaţa Românească", Anul IV, vol. 13, 6 iunie 1909
Ziarul „Lumina" - articol de Otilia Balinisteanu (20 Ianuarie 2013)

TERITORIUL GAL „LUNCA CIUHURULUI”

(Raionul Edineț, Republica Moldova)

Autori:

Prof. Grigore GUȚU

Alina POSTOLACHI

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

Chetroșica Nouă, Parcova, Fîntîna Albă, Gașpar, Bratușenii Vechi, Bratușenii Noi, Șofrincani, Stolniceni, Chiurt, Ruseni, Slobodca, Goleni, Paladia, Bîrlădeni, Rujnița, Hlinoaia, Rotunda, Hlinoaia Mica, Hincăuți, Poiana, Clișcăuți, Cepeleuți, Rîngaci, Vancicăuți.

INTRODUCERE

GAL-ul Lunca Ciuhurului deține gospodării moderne, livezi parfumate, bazine de apă răcoritoare, ferme moderne, etc. Marea parte a comunelor sunt traversate de râul Ciuhur care are o valoare istorică pentru microregiune. Pe teritoriul GAL-ului sunt multe atracții turistice, cum ar fi: conacul Cantacuzino cu parcul său de 26 ha, care conține aproximativ 36 de specii rare de arbori, conacul Strincovschi, o biserică istorică, precum și parcul dinastiei Stroescu, care este de importanță națională. Multe evenimente culturale sunt organizate în regiune cu scopul de a promova valorile locale – tabăra de creație a pictorilor și Festivalul Dacii liberi – Răzeșii se numără printre ele.

Răzeşii în context istoric

Cine suntem noi? Cine ne-au fost strămoșii? De unde venim? Care ni-s rădăcinele? Au mai trăit oameni pe aceste pamânturi și până la noi? Cine au fost ei? Ce s-a întâmplat pe aceste locuri cu secole în urma ? Iata câteva dintre întrebările la care încearcă să răspundă istoria. A cunoaşte istoria – înseamnă a ne cunoaşte strămoșii. A cunoaşte istoria- înseamnă a ne cunoaşte pe noi înșine. Ţinem minte –ca să fim ţinuţi minte. Dacă ne vom cunoaște istoria, ne vom iubi mai mult neamul, ne vom iubi mai mult ţara.Fiindca timpul istoriei unui popor nu se masoara cu anii,ci cu faptele. Mihail Kogălniceanul spunea: „Istoria trebuie să fie, şi a fost totdeauna cartea de căpetenie a popoarelor şi a fiecarui om îndeosebi; pentru că fiecare stare, fiecare profesie află în ea regula de purtare, sfat la îndoielile sale, învăţătură la neliniştea sa, îndemn la slăvi şi de faptă bună. Istoria ne îndeamnă, deci, la faptă bună, la curaj, la neuitare, la o cunoaştere nu numai a trecutului, dar şi a prezentului şi a viitorului. Să ne cunoaştem istoria!

Primul savant care s-a referit la răzeşi a fost D. Cantemir. „Răzeşii, stipulează ilustrul cărturar, şi-au înstrăinat moşia lor strămoşească”, punându-şi „grumazul în jugul şerbiei”. Savantul enciclopedist elaborează în premieră conceptul feudal al genezei obştii moldo-vlahe[1]. A.D. Xenopol şi N. Iorga reconfirmă concluziile marelui său predecesor. Xenopol, în calitate de fondator al istoriei naţionale, concluzia că dacă moşia boierească „se trage totdeauna din daruri domneşti” apoi „proprietatea răzăşească ... era mai veche decât descălecarea”. Autorul remarcă practica autorităţilor de a selecta din rândul moşnenilor şi răzeşilor „slujitori” de stat şi „călăraşi în oastea domnească”[2].

---

[1] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti,1965, p. 214.

[2] A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*,vol.II, Bucureşti,1986, p.365; N. Iorga, *Constatări istorice cu privire la viaţa agrară a românilor*, Bucureşti,1908, p.15-16

A.V. Boldur, profesor la Universitatea din Iași, în scrierea sa „Istoria Basarabiei” ne descrie cine sunt Moşnenii şi Răzeşii. Moşnenii şi Răzeşii sunt proprietari mici şi boieri mici. Denumirea de moşnean provine de la moş şi înseamnă un proprietar cu moştenire de la moşi. De aici şi moşie. In Moldova pentru aceşti mici proprietari şi boieri era în uz denumirea de răzeşi. In chestiunea originii acestui cuvânt s-au emis mai multe propuneri. Diferiţi autori îl derivă: din cuvintele latineşti *haeres* (moştenitor), radix (rădăcină), radius; din cuvântul român rază (N. Iorga), din cuvântul rusesc *rezat*i, a tăia, din polonezul *rycerz*, luptător călare (Nandris), din unguerescul *reszes*, coproprietar (R. Rosetti, P. Gore şi I. Filiti) şi, în sfârşit, din cuvântul turco-arab împrumutat prin cumani *erzesi*, tovarăşi de pământ (Al. Phlippide)[3].

Răzeşii sunt boieri, însă se deosebesc de boierii mari prin două trăsături: 1) sunt moşieri mici, şi 2) devălmaşi. Deşi după starea socială, dupa traiul lor şi stindardul de viaţă, ei se aseamană foarte mult cu ţăranii, totuşi nu trebuesc să fie confundaţi cu aceştia. Răzeşii sunt stăpânitorii pamântului , oricât de mic ar fi lotul lor .Ţăranii din sate dimpotrivă sunt numai nişte arendaşi şi şcultivatori de pamânt , care aparţine clasei sociale dominante. Răzeşii nu dau nimănui dijmă si nu presteaza munca. Ei sunt liberi, pe când țăranimea în cea mai mare parte, e pe jumatate șerbită, aflându-se în stare de dependenţă.

Radu Rosetti, primul autor care a investigat fundamental satul răzeşesc în studiul monografic „Pământul, sătenii şi stâpânii în Moldova”, obţine să stabilească rădăcinile îndepărtate ale proprietăţilor funciare răzeşeşti. Cu certitudine afirmă că ea provine de la „un moş comun” cu „judecie asupra întregului hotar”. Autorul, în mod subtil, constată că în sens larg măsura principală a suprafeţelor de păîmânt o alcătuia moşia, care era compusă din sate, stăpâniri funciare devălmaşe şi bătrâni de tipul unei proprietăţi patrimoniale ereditare feudale. Satul în calitate de element teritorial bazic repezenta o organizare juridico-comunală ideală care funcţiona în baza dreptului/obiceiurilor de răzeşie. Bătrânul avea conturaţii ereditare mai concrete. Cât priveşte familia, ca element social principal al obştii, era supusă total regulilor vieţii interne al obştii.

Rosetti, unul din fondatorii teoriei continuităţii, pune în circuitul ştiinţific toate argumentele. La un moment erupe patriotic: „Nu înţeleg pentru ce această regulă atât de simplă, dovedită prin actele tuturor moşiilor răzeşeşti, la care nu este (cum nici nu poate fi) măcar o singură excepţie, este tăgăduită chiar de scriitorii de o incontestabilă valoare”. După dânsul, proprietatea funciară răzeşească, succesoarea directă a obştii devălmaşe mai vechi, îşi

[3]dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic*, în „Anuarul Catedrei discipline socioumaniste 2006-2007, Chişinău, p. 46 şi passim.

începe existenţa odată cu întemeierea domniilor, iar în continuare a fost supusă injoncţiunilor din exterioare şi interioare. Ca urmare a nedreptăţilor sociale se profilase o perspectivă sumbră pentru ca obştea să părăsească treptat scena vieţii rurale[4].

Avocaţii Titu Călinescu şi Sebastian Radovici cercetează obştea prin spectrul dreptului autohton, iar concluziile lor confirmă teoria continuităţii. Autorii constată unanim adevărul absolut că între moşneni şi răzeşi nu există nici o diferenţă pentru că rădăcinile, evoluţia şi formele de afirmare au la bază aceleaşi forme de manifestare. Călinescu demonstrează provenienţa obştii din timpul colonizării romane, iar Radovici - de după Evacuarea lui Aurelianus. Este originală specificarea lui Călinescu privind existenţa în acest sat a două tipuri de proprietâţi funciară: *individuală* localizată în zone montane şi *colectivă* d-a valmă/devălmaşă situată în zone de şes „rămasă, neatinsă până pe timpul primilor domni" Rosetti. Atrage atenţie remarca lui Radovici privitor la existenţa elementului *prerăzeşesc* până la epoca feudală, care a fost utilizat de domnitori cu sens de hărăzuire pentru anumite servicii. În felul acesta, autorul insistă că termenul „răzeşi" reprezintă o apariţie semantică nouă,dar care moşteneşte substratul esenţial din trecut. Aceeaşi confirmare găsim şi în studiile lui Kolosovskaya când afirmă că politica romană în domeniile fiscal, administrativ şi militar includea sprijin pe obştea devălmaşă dacică[5].

Începând cu sec. XIV hărăzirile domneşti sporesc la număr ceea ce ţine de interesul statului de a păstra obştea.

Nu avem acte sigure care ar ilustra uzurparea proprietăţii obştilor teritoriale şi săteşti din epoca prefeudală. Abia după întemeierea domniilor situaţia se limpezeşte parţial. Principalul e că acum obştea deşi aflată în proces de descompunere îşi păstrează formele ei de organizare din trecut. În acestă privinţă legislaţia domnească se exprimă destul de clar. Mai întâi de toate, nici un act domnesc nu intenţiona să restructureze cumva statutul economic, social şi juridic al răzeşilor, ceea ce înseamnă că esenţă obştii a rămas neatinsă. Din altă parte, autorităţile statale moldoveneşti ocroteau obştea prin acte de danii, reglementau echitabil toate litigiilor dintre răzeşi şi restul categoriilor sociale.

Dosarele judiciare şi sentinţele civice complinesc situaţia tensionată din această parte rurală. Răzeşii practicau mai multe forme de protest, printre care cele mai frecvente erau intentarea dosarelor în instanţele judecătoreşti, trambularea semnelor de hotare cu vecinii etc. Organele administraţiei locale şi centrale destul de frecvent analizau situaţiile create şi luau decizii de

---

[4] Radu Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Bucureşti, 1907 pp.169-170, passim.
[5] Vezi pe larg Titu Călinescu, *Câteva cuvinte despre originea moşnenilor şi răzeşilor*, Bucureşti,1908, pp. 6-13; Sebastian Radovici, *Moşnenii şi răzeşii. Originea şi caracterele juridice ale proprietăţii lor*, Bucureşti,1908, pp.1-22.

rigoare. Celor îndreptăţiţi li se eliberau hrisoave, zapise, ispisoace şi alte acte cu titlul de proprietate. În felul acesta, epoca medievală denotă politica voievozilor de a hărăzui pământuri şi de a ocroti hotarele sau părţile de hotare ale obştilor.

Dat fiind că răzeşii completau funcţii în organele administraţiei publice locale, judeţene şi centrale profitau de unele privilegii sociale şi chiar stimulaţi cu donaţii funciare. Însă problema înzăstrării lor cu pământuri poate fi discutabilă din mai multe cauze: până la acest moment nu avem informaţii documentate, din altă parte, în mişcarea proprietăţii funciare obşteşti domina autoritar nu fluxul de suprafeţe, dar refluxul urmat de procesul în continuu al descompunerii obştii.

Cert însă rămâne faptul că asistăm la faza incipientă de încetăţenire a termenului social „răzeş", a proprietăţii şi dreptului răzeşesc (comparaţi: a hărezi=a dona= (hă)răzeşi= răzeşie = răzeşi?!. Termenul dat ca esenţă include nu numai formalităţile din actele domneşti, dar, mai întâi de toate, substraturile constituitive în devernire ale obştii. Aşa că satul răzeşesc emană unitatea statornică şi continuitatea proceselor istorice în genere.

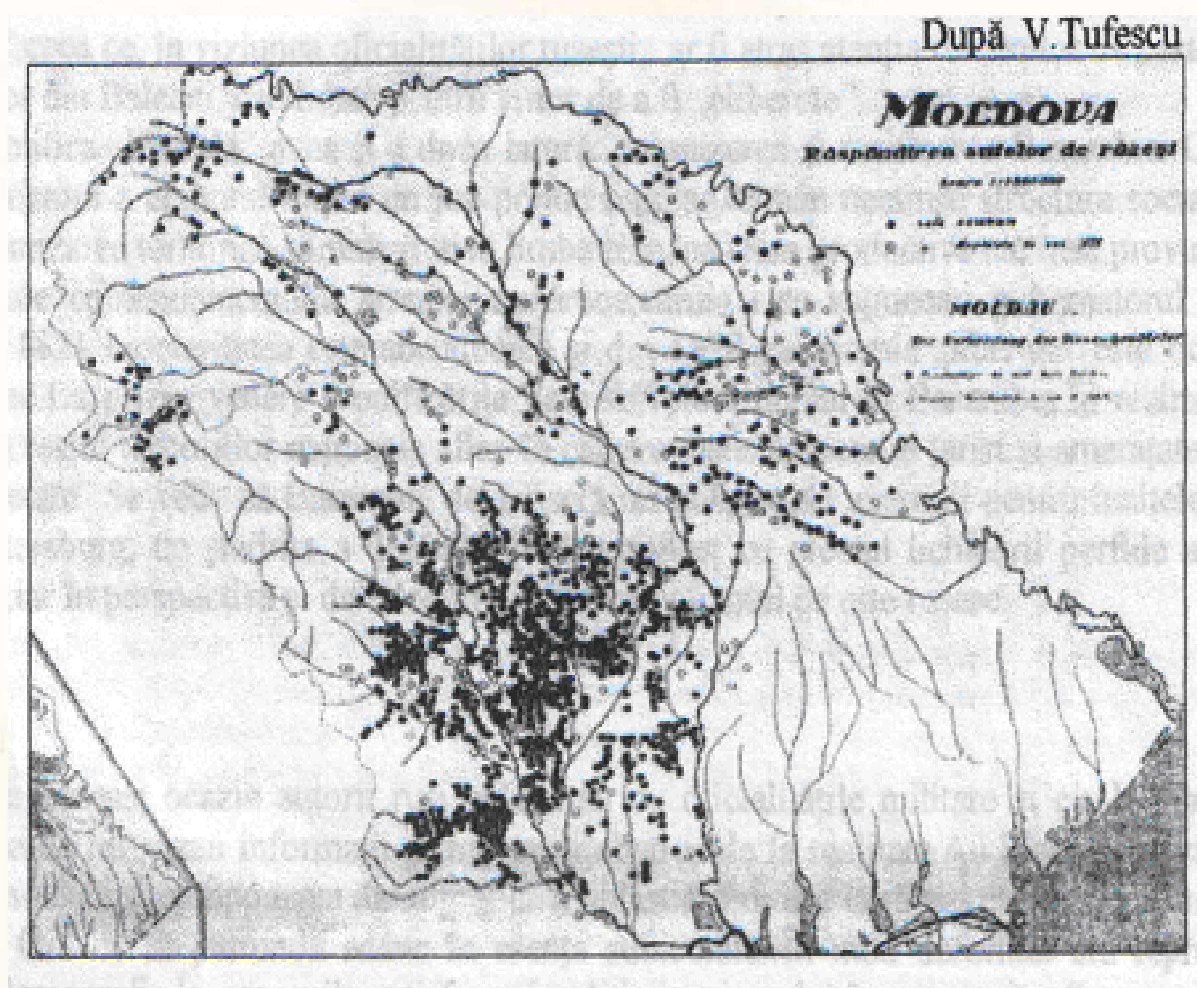
În această privinţă atrag atenţie investigaţiile istoricului Filip Grecul, unul din puţinii medievişti sovietici rezonabili. Concluziile sale privind vechimea şi calitatea ereditară a proprietăţii răzeşeşti din moşi-strămoşi se pot bucura de originalitate şi duritate ştiinţifică. Studiile semnate de istoricul basarabean D. Dragnev reconfirmă concluziile lui F. Grecul. Micii proprietari de ocini, afirmă savantul, provin „din perioada de până la constituirea statului", care funcţionau simultan cu ocinele condiţionate de obligaţiile militare, spre exemplu. Astfel, D. Dragnev nu dezavantajează deloc conceptul istoriografic naţional. Poziţie similară exprimă şi în operele scrise pe timpul dictaturii ideologiei sovietice.

Pe plan formal există două „tipuri" de obşti: situate în zone montane şi silvice.În primul caz obştea se prezintă mai conservatîă, iar în al doilea rămâne desconservată sau aliniată mai activ la relaţiile de piaţă. Însă organizarea internă a ambelor „tipuri" de obşti nu diferă, având la bază lor majoritatea absolută a trăsăturilor moştenite din trecut sau acumulate pe parcursul evoluţiei timpului. Atunci când specialiştii studiază rădăcinile îndepărtatate ale obştilor din Moldova, comunităţile similare din Vrancea, Câmpulung, Putreda sau „roiurile" compacte ale satelor răzeşeşti pun la temelie aceleaşi criterii şi surse,dar extrag diferite concluzii. Ieşirea din impas poate avea loc numai respectând principiul ştirii de cauză şi prin aplicarea unei metodologii unice. În rest, orice cercetare şi concluzie nu poate corespunde cu adevărul obiectiv. Anume aici odată cu sec. al XVI-lea are loc constituirea proprietăii devălmaşe în formă de alod ideal (particular) şi extinsă longitudinal. La aceasta trebuie alăturată suma de tradiţii şi

obiceiuri specifice, printre care sunt dreptul răzeşesc, ereditatea pământurilor pe linie ambigenă, obişnuinţa de a redistribui anual prin rotaţie a terenurile arabile, instituirea procedurii de vânzare-cumpărare a proprietăţilor, alegerea unui Sfat al bătrânilor condus de Jude, reglamentarea unor funcţii militare etc. În această privinţă atrag atenţie publicaţiile lui Andrei Galben. Savantul investighează perioada sec. XIIII - prima jum. a sec. XIX, însă limitele enunţate sunt depăşite prin corelarea evoluţiei satului răzeşesc medieval tardiv şi modern cu perioadele anterioare. Şi acest autor reconfirmă continuitatea proceselor istorice rurale[6].

După Victor Tufescu, *Răspândirea satelor răzeşeşti*, în „Arhivele Basarabiei, anul VI, nr.1, 1934.

În cazul celui de-al doilea „tip" al obştii (vizual mai conservate) procesele decurg lent. Probabil de aceea o parte din autori nu ţin cont de influienţa factorilor montano-silvici cu influienţa lor specifică nu numai asupra modului de viaţă „monoton", dar şi asupra unor caracteristici economico-sociale (felul de ocupaţii, psihologie mai calmă etc). Paul Gore s-a referit

[6] dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 48.

la satul răzăşesc sub aspect politic. Acest autor, părtaş al conceptului istoriografic naţiuonal a demonstrat consecinţele negative al ţarismului în satul răzeşesc dintre Prut şi Nistru. C. Giurescu şi I. Filitti susţin că răzeşii fac parte din tagma stărilor sociale medievale înzăstrate şi provin din boieri. În felul acesta istoriografia română „veche" a studiat obştea destul de atent şi a elaborat cu prioritate tendinţele semnificative în evoluţia ei de la apariţie până în pragul dezolvării. După cel de-al doilea război mondial ştiinţa istorică se dezvoltă în direcţia editării actelor medievale şi scrierii operelor cu mici concesii ideologiei oficiale. Pe la finele anilor cincizeci revine necesitatea de a continua cercetarea obştii răzeşeşti şi moşnene, ţinând cont de succesele din trecut. Avem în vedere mai întâi de toate studiile lui H. Stahl, C. Cihodaru, P. Panaitescu ş.a.

C. Cihodaru susţine concluziile lui R. Rosetti, dar surpriza e că spre sec. al XVI-lea fostele moşii boiereşti, din care provin răzeşii, s-au descompus, iar membrii acesteia trec în slujba militară domnească. Ideea aceasta este dezvoltată de către D. Dragnev cu referire la satele răzeşeşti din judeţele „de margine" Soroca, Orhei, Lăpuşna şi Tighina care, după spusele savantului nostru, formau o centură de securitate militară răsăriteană a Moldovei[7].

Teza dată nu poate fi suspectată nici întrun fel, dar are nevoie de unele precizări. Mai întâi de toate Cihodaru nu-şi dezvoltă concluzia orizontal. Din motive neclare dânsul omite realitatea că satele răzeşeşti sunt plasate nu numai în zonele de frontieră, dar şi în cele din centrul al Moldovei. În afară de aceasta, spaţiul dintre Prut şi Nistru sec. XV-XVIII este însuşit de stat prin donaţii funciare atât boierilor, mănăstirilor cât şi răzeşilor. În aceeaşi ordine de idei aşezările răzeşeşti şi ţărăneşti alternau pretutindeni,ceea ce nu crează destule premise ca să atestă în numai „colonii de sate răzeşeşti" specializate exclusiv în obligaţii militare. Investigaţiile noastre a actelor ce se referă la Basarabia de după anexarea din 1812 nu se înscriu în formula dată şi de cele mai multe ori coincid cu părerile lui V. Tufescu. Din harta de mai jos (satele atestate până în sec. XVIII sunt remarcate cu puncte, iar dispărute - cu cerculeţe) se observă că localităţile răzeşeşti erau situate în zonele centrale şi de sus al principalelor fluvii, sectoarele NV, NE şi SE nu dispuneau de comunităţi devălmaşe. Cu toate la acestea,ataşamentul răzeşilor în chestiunile militare nu poate fi contestată. Urmează doar să se stabilească cu precizie dacă această obligaţie reprezenta o funcţie de acoperire a intereselor strategice „marginale" ale statului. În tot cazul, actele medievale nu se exprimă clar în această privinţă[8].

---

[7] C. Cihodaru, *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală şi situaţia ţărănimii în Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice", Istorie, Iaşi, an. XII, 1961, p. 31-6

[8] Victor Tufescu, *Răspândirea satelor răzeşeşti*, în „Arhivele Basarabiei, anul VI, nr.1, 1934, pp. 18-23.

Începând cu sec. XVIII prezenţa Rusiei în Principate devine o realitate algomanică. În scopuri practice (asigurarea armatelor cu alimente, cazare, furaj etc.) autorităţile militare studiau potenţialul uman şi material din zonele de trecere a trupelor şi celor adiacente. Materialelor selectate sunt depozitate în fondurile „Arhivele de evidenţă militară" şi „Armata Moldovenească" a Arhivei Militare Centrale din Federaţia Rusă. Avem în vedere informaţiile oficiale: *Privire asupra Basarabiei* de gen. Kozarovsky, *Note din Basarabia* de gen. Tucikov, *Descrierea militaro-statistică a oblastiei Basarabia* de cpt Rozelion-Saşalsky ş.a. Sursele acestea furnizează informaţii sumare şi despre satele răzeşeşti[9].

O tentativă de a prezenta situaţia demografică şi structura socială a Moldovei aparţine recensământului parţial, din 1772-1773 şi 1774, care a fost sistematizat şi editat prin hărnicia şi talentul regretatului istoric Pavel Dumitriu. Materialele includ statistică demografică,referinţe la straturile sociale, ocupaţia băştinaşilor, apartenenţa etnică ş.a. din 2299 de târguri şi sate. Calculele noastre arată că răzeşii alcătuiau 24% de la numărul populaţiei investigate. Se pare că procentul dat în raport general este aproape de realitate[10].

În sec. XIX imperialismul rusesc atinge cote ameniţătoare. În cancelariile imperiale sunt elaborate planuri de cuceriri masive. Planul prinţului Ciartorijsky (ianuarie 1806), unul din cele mai agresive proiecte ale ţarismului, prevedea mutarea frontierei imperiale pe Dunăre şi includerea necondiţionată în componenţa Rusiei a oblastiilor „Olteanskaya", "Munteanskaya", "Sobstvenno Moldavskaya" şi „Bessarabskaya". Alt fel zis, ruşii vroiau să anexeze tot spaţiul naţional al românilor. Însă obţin numai Moldova de Răsărit intitulată din 1813 Basarabia. Ţarismul proclamă aici o politica „liberală", ceea ce, în viziunea oficialităţilor, ar fi atras atenţia românilor de peste Prut şi a popoarelor din Balcani, candidate pentru a fi „eliberate" pe parcurs[11].

Politica „liberală" avea şi o a doua latură: colonizarea şi rusificarea Basarabiei în perspectivă. Cu această ocazie ţarismul a aplicat iniţial un joc politic bipolar. Rămâneau neatinse structura socială, dreptul local, organizarea teritorial-administrativă, limba română, sfera productivă etc. Însă, provincia a fost subalternată comandamentului al Armatei dunărene, căruia i se supuneau gubernatorul militar şi civil. Însă, din 1821 intervin modificări esenţiale: politica „liberală" este lichidată cu desăvârşire, iar în 1828 a fost suspendat complet autonomia. Se vede că Basarabia devine un poligon de exerciţii pentru înaltele curţi din Sankt-Petersburg, ceea

---

[9] dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 54.
[10] *Moldova în epoca feudalismului*, vol.VII, partea I, Recensămintele populaţiei Moldovei din anii 1772-1773 şi 1774 de P. Dumitriu, Editura „Ştiinţa", Chişinău,1975, 606 p.
[11] dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 53.

ce repercurtează cu şterbirea demnităţii naţionale a băştinaşilor şi lichidarea treptate a valorilor autohtone, iar în perspectivă şi de înlocuire al acestora cu cele din import[12].

Imediat după anexare autorităţile ţariste au trimis în provincie o serie de funcţionari cu scopul de a comenta potenţialul economic,structura socială,dreptul local (obiceiurile pământului), demografia, modul de viaţă etc. Însă descrierile purtau un caracter publicistic şi chiar primitiv. Pe deasupra observaţiile erau privite în comparaţie cu realităţile din Rusia. Autorii evidenţiau existenţa în ţinut a unei clase distincte cu titlul de răzeşi. Însă aceste materiale nu prezintă interes pentru ştiinţă.

O careva excepţie fac datele statistice demografice. Materialele selectate presupun că în 1812 populaţia Basarabiei alcătuia cca180-240 de mii de oameni. Însă aceste cifre pot fi suspectate deoarece în anii următori avem alte informaţii: în 1813 au fost atestate 769 de aşezări, din care 151 erau sate de răzeşi cu 72 286 de gospodării (361 430 locuitori), iar în 1817 - 88 792 gospodării (443 960 oameni), inclusiv 17 792 de gospodării răzeşeşti (88 960 oameni sau 20%). Toate stările sociale din ţinut stăpâneau proprietăţi funciare (ţarină, imaş şi fânaţ) egală cu 508 282 falci (1 fălcie = 14,3 m^2 , din care răzeşilor le revenea 63 719 fălci sau 12,5%. Pentru comparaţie: în 1816 fondului funciar din jud. Orhei, Iaşi şi Hotin constituia 2 229060 des. inclusiv cel răzeşesc alcătuia 394 387 des. sau 17,7%.[13]

Prin urmare, observăm o tendinţă de scădere evidentă a ponderii răzeşilor în raport cu numărul total al populaţiei din Basarabia. Dacă în 1772-1773, 1774 acest indice alcătuia 24%, apoi în 1817 – 20%, iar în 1859 – 14,6%. Asupra fenomenului dat nu a influienţat în mod hotărâtor politica ţarismului de colonizare a provinciei.Dacă în 1811-1815 sporul populaţiei din Basarabia era de 24,45%, în 1815-1833- 1,43%, 1833-1850-0,16%, iar în 1850-1857 devine negativ. Cauza principală ţine de procesul descompunerii obştii în urma infiltrării în satul răzeşesc a elementelor alogene. Conform „extractelor" din 1817 în judeţele Tighina, Codru, Greceni şi Ismail răzeşii şi proprietăţile lor au fost lichidate cu desăvârşire pe fondul general al mişcărilor de trupe străine şi a politicii ţariste[14].

În ce priveşte rădăcinile şi caracterul obştii răzeşeşti autorii exprimau unanim conceptul ocinal. Abia către mijl. sec. XIX – înc. sec. XX sunt editate o serie de lucrări calitative semnate de cunoscutul statist A. Skalkovsky, juriştii M. Şimanovsky, A. Egunov, M. Ravvici, omul cult basarabean L. Casso ş.a. Remarcăm în mod special meritele juriştilor pentru înaltul profesionalism şi nu în ultimul rând pentru comentarea dreptului răzeşesc în genere,arătând

---

[12] *Ibidem*, p. 54.

[13] dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 52.

[14] *Ibidem*, p. 53.

unitatea celor două maluri ale Prutului. În mod implicit au remarcat rădăcinile romane şi bizantine ale dreptului răzeşesc. Concluzia dată a rezultat cu o altă aberaţie – introducerea în circuit a unei sintagme sincrete numită „ţărani-răzeşi”. Această invenţie a calamniat cercetarea problemei. Dorinţa istoriografiei sovietice de a ieşi din cadrul succeselor incontestabile ale istoriografiei naţionale româneşti a finalizat cu elaborarea în anii şaizeci-şaptezeci ai sec. XX a teoriei noi bazată pe ideea „anticontinuiţii”, care a afectat nu numai obştea, dar şi tipologia feudalismului moldovenesc[15].

„Anticontinuitatea” avea ca punct de pornire ideea despre dependenţa „feroce”otomană, care în realitate contura numai relaţii vasalo-suzerane tipice epocii medievale. Istoricii sovietici au agravat cazul, racordându-se la geopolitica agresivă a ţarismului. Pe acest fond plăsmuit şi antiştiinţific a fost elaborată teza precum că relaţiile valaho-otomane au influenţat negativ asupra tipologiei feudalismului moldovenesc şi acesta a evoluat din forma lui iniţială privat-ocinală la unul de stat confortabil Porţii Otomane. Concomitent, susţin istoricii, are loc şi o redresare structurală a obştii săteşti (volohe). Aceasta din sec. XV este absorbită de proprietatea ocinală feudală. Condiţia dată a emanat apariţia unei neoplasme, în care domina legislaţia voievodală. Din sec. XVII, pe parcursul a două-trei generaţii, constată dânşii, s-a obţinut un alt „ţesut” ocinal intitulat „comunitatea rurală răzeşească”. Pentru a-şi convinge adepţii a fost găsit şi un „conflict” din interiorul istoriografiei româneşti între părtaşii teoriilor fiefale şi a celei comunitare, care formula „două tendinţe” diametral opuse şi, deci, antagoniste. Arsenalul invenţiilor este complat prin suprimaţia vităritului asupra agriculturii în structura economiei agrare moldoveneşti,ceea ce corelează cu teoria imigraţionistă rossleriană. Inepţiile au urmărit un singur scop – crearea artificială a două popoare estromanice, unul fiind moldovenii,un produs raportat la interesele politice ale ruşilor,iar altul-românii aflaţi în opoziţie permanentă. Eronată apare intenţia de a suplini presupusul „vacuum demografic” după evacuarea lui Aurelianus. Acesta ar fi fost compensat de migraţiile slavilor, iar în sec. XI-XII s-ar fi produs simbioza slavo-romanică rezultată cu „etnogeneza volohilor” şi ulterior al „moldovenilor” - profitanţi ai „dreptului voloh” şi a „obştii volohe”, din care s-a desprins obştea şi dreptul răzeşesc. Asistăm la fabricarea unui nou popor separat de la romanici/vlahi(români)/români care în sec. X ar fi fost incluşi „definitiv în componenţa Rusiei Kievene”. Ieşirea Moldovei de sub tutela Haliciului, un alt „suveran” al teritoriilor moldovene, a avut loc între 1240-1242 cu ocazia invaziilor mongolo-tătare[16].

---

15 dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 52.
16 dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 53.

După cucerirea Daciei, pământurile arabile au trecut în posesia „praedium populi Romani”, iar obştea a fost adaptată la interesele fiscale romane. Deci, în versiunea lor, romanii nu au lichidat obştea sătească, păstrând „straturile autohtone ale populaţiei săteşti, care trăiau în baza obiceiurilor moştenite, cu precădere în zonele îndepărtate de la marile centre”.

Informaţii similare sunt destul de multe, totalitatea cărora denotă statutul obişnuit al vieţii comunităţilor răzăşeşti. Aceiaşi stare de lucruri constată actele domneşti de felul „Dima cu răzeşii săi” au ridicat pâră în 1590, noiembrie, 10 şi Petru vv întăreşte mănăstirii Pobrata hotarele satelor Mereni şi Dobruşa, atingând hotarele satelor Petecica, Răceşti, Zahorna, Cotujeni, Pistruiul, hotărnicite de sluga domnului Belici. Este exprimată o situaţie când un sat are un răzeşi „principal” înstărit, ceea ce reflectă polimorfia structurii sociale a obştii săteşti moştenite, probabil, încă din obştile teritoriale[17]. Desigur, odată cu mersul istoric răzeşii au suportat presiuni din exterior. Pretendenţi la stăpânirile funciare comunale prin dobândirea statutului de corezeşi şi, deci, a drepturilor de membru plenipotenţiar al obştilor, puteau fi elementele nerăzeşeşti înstărite, funcţionarii publici, mănăstirile etc. Însă acestea exploatau felul de organizare a obştii şi dreptul răzeşesc, obţinând pe parcurs priorităţile dorite.

Oricum, obştea răzeşească reprezintă o continuitate de organizare tipică care a funcţionat permanent în spaţiul de trai al românilor din cele mai vechi timpuri. Nu pot fi îndreptăţite tentativele de a întrerupe procesele de aici sau de a produce un nou substrat („ţesut”) sau alcătuinţă socială. Astfel, satul răzeşesc reprezintă un etalon al felului de organizare al societăţii medievale moldoveneşti bazate pe principiile continuităţii[18].

O.N.G Dacii Liberi - Răzeșii

Președinte Grigore Guțu

[17] *Catalogul Documentelor Moldoveneşti,* Vol. 1, 1387-1620, Bucureşti,1957, p. 212, doc. 860.
[18] dr. conf. Teo-Teodor Marşalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeşii în context istoric şi juridic,* p. 55.

BRĂTUȘENII NOI

Satul a fost atestat în 1904.

NOTĂ STATISTICĂ. Suprafața - 10 kmp. Distanța până la or. Edineț - 16 km. Populația - 842 de locuitori (420 de bărbați, 422 de femei), inclusiv 788 de ucr., 31 de ruși, 23 de români. Apți de muncă - 374. Sectorul industrial - 67 ha, 126 de bovine, 50 de porcine, 179 de ovine. Fondul locativ - 9,2 mii mp. Case - 280, cu gaz lichefiat - 250. Fântâni - 56. Drumuri - 8,5 km (cu îmbrăcăminte dură - 2 km). Un magazin, un punct medical, grădiniță de copii, o grupă rusă, o casă de cultură, o instalație de cinema, o bibliotecă, un oficiu poștal.

Pe moșia satului actual au locuit oamenii și mai înainte, primii găsindu-se aici cu 3 mii de ani în urmă. Ei se ocupau cu lucrarea solului, creșterea vitelor, făceau case din lemn cu unul și cu două etaje unse cu lut. Prelucrau cu măiestrie cremenea, făcând diferite obiecte casnice, modelau din lut vase frumoase pictate cu vopsea de ocru, cunoșteau arama. Dar satul a ars, pe locurile caselor păstrându-se grămezi de lut ars și diferite obiecte tipice pentru epoca eneoliticului, perioada mileniilor IV-III I. Hr.

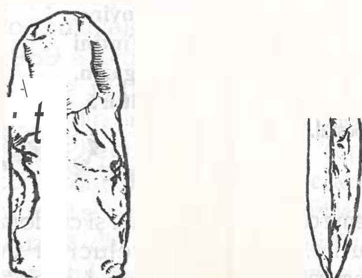

Vas de lut (anii 1400-1200 î. Hr.)

Următorul sat s-a format în epoca bronzului, cu mai bine de 1200 de ani î. Hr. Oamenii cunoșteau atunci, nu numai arama, dar și bronzul, din care confecționau diferite obiecte. Pe locul așezării sunt grămezi de cenușă și obiecte tipice epocii.

Altă așezare s-a format aici după nașterea lui Hristos, prin anii 500 - 700, în epoca migrației popoarelor. Oamenii locuiau în bordeie, se ocupau cu lucrarea solului, vităritul, dobândirea fierului din minereu, dar aveau o viață foarte grea din cauza războinicilor de câmpie, care adesea veneau după pradă, luîndu-le băștinașilor și puținul avut din bordeie.

Topor de piatră (anii 2000-1000 î. Hr)

De pe urma nomazilor de câmpie au rămas două movile făcute din pământ pe locurile unde au fost înmormântați războinicii căzuți în luptă cu băștinașii.

Cătunul cu 6 case Voloștea Zăbriceni, așezat pe malul stâng al pârâului Ciuhur", pentru prima data a fost menționat documentar în 1904, în „Dicționarul geografic al Basarabiei", alcătuit de Zamfir Arbore. A fost întemeiat de câteva familii de țărani trecute din s. Brătușeni mai aproape de ogoarele lor, pe o vale cu sălcii pletoase și izvoare bogate în apă. Pământurile mănoase, ferite de forfota drumului mare Bălți-Cernăuți, atrăgeau noi și noi plugari cu toată averea lor. O creștere spontană cuprinse cătunul după reforma agrară, înfăptuită de Instituția română „Casa Noastră" când masele largi de nevoiași au fost împroprietărite cu pământ confiscat de la moșieri, boieri și mănăstiri.

Broșă de bronz (anii 500-700 d.Hr.)

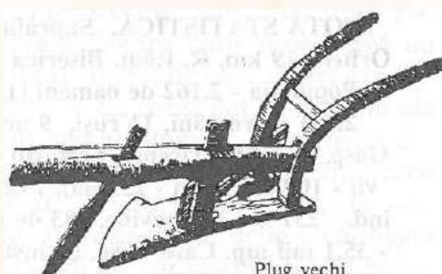
În anul 1933 din cei 92 de copii de vârstă școlară în catalog erau înscriși 59 de elevi, cu care făcea zilnic lecții un singur învățător - Ion Dimitriu.

Revista „Basarabia economică", editată în 1938 la Chișinău, informează că „la oficiul registrului comerțului s-a înmatriculat firma individuală a lui Teodor Andruh din Brătușenii Noi pentru comerțul de mașini de treierat". Agricultorii apelau tot mai încrezători la ajutorul tehnicii în producerea cerealelor. În cătun crescu o pleiadă numeroasă de gospodari, dedați cu trup și suflet muncii pe ogoare.

La 10 noiem. 1940 autoritățile sovietice au înregistrat în Bratușenii Noi 412 locuitori, toți ucraineni.

După nouă ani de război, foamete și deportari, populația a ăamas la același nivel, doar că în localitate apăruseră și 4 moldoveni. În 1969 aici trăiau 667 de oameni, peste zece ani, în 1979, 709 suflete, iar încă peste un deceniu, în 1989, erau deja 794 de locuitori (384 de bărbați și 410 femei). La sf. sec. XX Bratușenii Noi numărau 272 de familii cu 706 locuitori.

Plug vechi

Timp de patru decenii agricultorii de aici, incluși în k-zul „Drujba” („Prietenia”) cu sediul în Brătușeni, s-au ocupat cu creșterea animalelor, cultivarea sfeclei de zahăr și a tutunului, producerea semințelor de elită. În sat s-a construit o casă de cultură, o bibliotecă, o școală medie incompletă cu predare în limba rusă, un punct medical, un magazin pentru mărfuri industriale și alimentare. În ultimul deceniu al sec. XX școala a fost transformată în gimnaziu. Când în Republică s-a desfașurat reforma agrară cu orientare spre economia de piață, țăranii de aici au hotărât să se țină împreună, muncind pământul propriu și cel dat în posesia Colegiului zootehnic din Brătușeni. Sătucul se supunea administrativ primăriei din Bratușeni. Pâna la satul. c. f. Brătușeni sunt 10 km, până la Edineț - 16 km și până la Chișinău - 196 km.

BRĂTUȘENII VECHI

Jud. Edineț. Atestat la 27 mai 1429 cu denumirea Cupcici.

NOTĂ STATISTICĂ

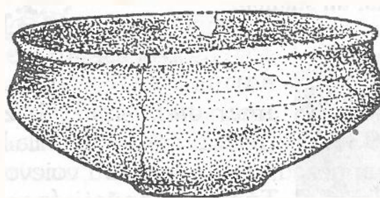
Suprafața - 49,4 kmp. Distanța până la or. Edineț - 12 km. R. Sarata, Ciuhur. Biserica Sf. Ap. Petru și Pavel (1873). Gospodarii - 2.341. Populația - 6.153 de oameni (2.894 de bărbați, 3.259 de femei), incl. 1.148 de romani, 4.462 de ucr., 415 ruși, 28 de gagauzi, 26 de bulgari apți de muncă - 2.637. intrepr. ind. - 1, s-zul-tehnicum „Bratușeni”. Sectorul obștesc - 4.224 ha (arabil - 3.236 ha, vii - 4 ha, livezi - 519 ha), 1.722 de bovine, 2.005 porcine, 1.540 de ovine. Sectorul ind. - 532 ha, 341 de bovine, 426 de porcine, 1.165 de ovine. Fondul locativ - 74,6 mii mp.

Case - 2.431, cu instalație de apă - 1.500, cu gaz lichefiat - 2.378. Fântâni - 481.

Drumuri - 24 km (cu îmbrăcăminte dură - 15,5 km), 13 magazine, o cafenea, o casă de prestări servicii, o frizerie, o baie, 2 grădinițe de copii, o clasă rusă, o casă de cultură, o instalație de cinema, 2 bib-ci, un oficiu poștal, un stadion.

Un documentul a fost ticluit la Suceava acum 571 de ani și este vizat de Alexandru Voievod, supranumit cel Bun. Să dăm grai filelor decolorate de atâta amar de vreme: „1429 (6937) mai 27. Suceava. Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru voievod, domn al țării Moldovei, facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că aceasta adevarată slugă și boier al nostru, pan Ivan Cupcici, ne-a slujit cu dreaptă și credincioasă lui slujbă, de aceea, noi văzând dreapta și credincioasa lui slujbă către noi, i-am miluit cu deosebită noastra milă și i-am dat, în țara noastră, două sate, numite: Cupca, uncle este casă lui, și, dincolo de Prut, Neagauti, și de la Neagauti, în sus pe Racovete, pâna la hotarul lui Grozea, ce va putea sa-și întemeieze. Toate acestea să-i fie uric, cu tot venitul, și copiilor lui, și nepoţilor lui, și strănepoţilor lui, și străstrănepotilor lui și întregului lui neam, neclintit niciodata, în veci”.[19] Aceasta carte domnească, tradusă din slavona veche, este inclusă, de asemenea, în vol. și „Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare”, selectate și publicate de profesorul Mihai Costachescu la Iași. Deci, „Cupca, unde este casa lui”, conacul boierului Ion Cupcici, ființa de acum, precum se vede, dar obârșia localităţii e și mai veche.

Vas de lut din antichitate

Pe moșia satului actual au mai fost 2 așezari umane foarte vechi, de la care s-au păstrat până în prezent urmele vetrelor acestora. Ele s-au format după cucerirea Daciei lui Decebal în a. 106 d. Hr. de către Imperiul Roman.

Locuitorii satelor se ocupau cu lucrarea solului, creșterea vitelor, meșteșugurile casnice, foloseau moneda romana în relațiile comerciale.

Movilă funerară de pe teritoriul satului comercial.

---

[19] *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Vol. I, pp. 1384-1348.

Casele erau făcute din nuiele și lipite cu lut. Localitățile se dezvoltau vertiginos, dar acest proces a fost întrerupt de năvălirea hoardelor barbare ale hunilor venite tocmai de la răsărit de m. Ural după pradă de război în a. 376 d. Hr. De pe urma războinicilor aici au ramas 15 movile făcute din pământ, care conțin informații despre luptele baștinașilor împotriva războinicilor de câmpie.

Bratușenii au crescut pe vatra așezării Cupcici, Cupca, situată alaturi de șoseaua Bălți - Cernăuți, neajungând 12 km până la Edineț, în regiune de colina până la st. c. f. are 2 km, până la Chișinău - 190 km. Se evidențiază dealurile Movila lui Catâr și Movila lui Grai. Pe moșia satului își mână apele spre Prut pâraiele Ciuhur și Sărata. Altitudinea locului - 142 m deasupra Mării Negre. Licăresc în razele soarelui două iazuri mari, pe ambele părți ale autostrăzii așternute de-a curmezișul râușorului Ciuhur.

În 1527-1546 sluga domnească Bratâș și frații lui aveau privilegii de cumpărătură asupra moșiei din Cupcici, confirmate de Petru Rareș. La 26 martie 1605 domnitorul Ieremia Movilă întărește boierului Ilie Bâcioc o treime din satul „Cupcici, care se cheamă Brateșeni pe Ciuiur”. iar voievodul Moise Movilă, care, după cum scrie Dimitrie Cantemir, „pe lângă toată cinstea de domn, fu onorat cu trei cozi de cal”, la 12 oct. 1631 aproba slugilor sale Rusu și Balan „partea lor de ocina din Cupcici, numita Bratușeni”. La 21 noiembrie 1633 domnitorul Alexandru Ilieș întarește logofatului Dumitru Buhuș mai multe sate, inclusiv „Brătușeni pe Ciuhur, cu heleștee și mori de apa”, cumpărate de la strănepotul lui Bratâș, zis Mihailo, feciorul Odochiei. Prin actele, întarite la Curtea domnească în zilele de 13 ianuarie și 1 februarie 1660, 18 mai 1661 și 13 mai 1665, Nicolae Buhuș, unul dintre urmașii logofatului, cumpără noi părți de ocină și își lărgește și mai mult moșia sa. Veacul următor a fost zgârcit în documente, nu ne-a prea lăsat mărturii despre Brătușeni. Abia în ian. 1804 în „Bratacenii pe Ciuhur, ținutul Iași” răsare în calitate de boier un oare-care Dracachi Reset.

Coborârea albiei în humă

În 1817, ocina Brătuşeni din ocolul Ciuhurului, cu 13 ogrăzi ţărăneşti, o moară şi 2 iazuri, trece în posesia slugerului Iordachi Gafencu, căruia la 2 iunie 1821 şi se recunoaşte titlul de nobil. El a decedat în 1824, lăsând trei feciori de la prima soţie (Constantin, Alexandru şi Nicolae) şi 3 copii de la a doua soţie (Ecaterina, Vasile şi Grigore). Pe moşiile lor trăiau şi munceau 15 familii de ţigani şerbi.

În oct. 1854 Brătuşenii au predat armatei ruse 5.000 puduri de fân. Peste 5 ani localitatea întrunea 238 de case, 522 de bărbaţi şi 526 de femei. Printr-un demers din 22 sept. 1860 urmaşii boierului Nicolae Gafencu cer ca averea decedatului Alexandru Gafencu să fie transmisa fiicei lui Constantin Gafencu, după soţ Dobrograev.

În Brătuşeni se afla o casă de dormit pentru arestaţii duşi sub escorta de la o etapă la alta, spre Siberia. Judecătoria din Iaşi îl căuta pe Vasile Ciobanu fugit aici de sub strajă.

La 1 ian. 1865 moşierul Gafencu stăpânea în Brătuşeni 4.869 des. de pamânt. Localitatea număra de acum 1.352 de oameni care ţineau 140 de cai, 550 de vite cornute mari, 1.770 de oi şi capre. Biserica, zidită din piatră în 1873, cu hramul Sf. Petru şi Pavel, l-a avut de ctitor pe boierul Petru Cuzminschi din localitate, fiu de general. În 1875, s. Bratuşeni avea 262 de ogrăzi, 1.546.

Seara la iaz

Plugarii de aici însămânţaseră 1.075 des. cu grâu, 160 des. cu secară, 200 des. cu orz şi 120 des. cu cartofi.

În 1878 s-a deschis în sat o şcoală populară, avându-1 învăţător pe Fiodor Coşer, iar slujbele în biserică le oficia preotul Elise şi Gheorghianov. În acelaşi an, timp de o lună, 22 de oameni au murit de difterie, 39 vindecându-se cu greu de această boală.

În 1894 ţăranii din Brătuşeni posedau 2.051 des. de pamânt, moşierii P. Cuzminschi - 1.487 des., A. Varzari - 308 des., E. Dobrograeva. - 704 des.

Recenăamântul localităţilor cu 500 şi mai mulţi locuitori din Imperiul Rus, făcut în 1897, a înregistrat în Brătuşeni 2.186 de suflete (1.117 bărbaţi şi 1.069 femei). Către anul 1898 proprietatea

țăranilor de aici s-a redus de la 2.051 des. până la 1.268, pe când Ecaterina, Nicolae și Elena Gafencu, Petru Cuzminschi, Ana Cuzminscaia, Dobrograeva, Aleinikova stăpâneau suprafețe foarte întinse. „Dicționarul geografic al Basarabiei” editat în 1904 constata: „Bratușeni, sat mare în jud. Bălți, așezat între satul Cupcina și satul Stolniceni-de-Jos. Numărul caselor 297; biserica, cu hramul Sf. Petru și Pavel; populațiunea 1893 suflete. țăranii poseda pământ de împroprietărire 1.268 deseatini. Sunt vii și grădini numeroase. Proprietarii: d-na Alenikova are aici 597 deseatini; P. Cuzminschi 1072 deseatini, d-na Dobrograeva 704 deseatini, N. Hafencu 243 desea tini, Ana Cuzminschi 243 deseatini, Ecaterina Hafencu 243 deseatini şi Elena Hafencu 243 deseatini. Satul poseda o şcoală elementară unde se învăţa numai ruseşte”.

În 1906 făcea slujbe în biserică același preot Elisei Gheorghianov, hirotonisit aici cu 28 de ani în urma. La 1 ian. 1908 în localitate s-a deschis un spital cu 9 paturi. Şcoala publică era frecventată de 79 de copii, deși la examene s-au prezentat numai 12. Peste un an e trasă linia telefonica Bălți - Zabriceni prin Bratușeni. Iar zemstva județeană a procurat 10 cai pentru serviciul poştal din Brătușeni.

Ziarul „Bessarabscaia jizni” din 8 oct. 1911 comunica despre decizia autorităților guberniale de a construi o linie de telegraf Brătușeni-Sculeni, în care scop au fost investite 13.198 ruble. Pe atunci localitatea Brătușeni avea 440 de gospodarii cu o populație de 2.235 de suflete. Preot era același Elisei Gheorghianov. Dvoreanca Ana Cuzminscaia stapânea 801 des. de pamânt, Elizaveta Șișco - 400 des., dvoreanca Ecaterina Dobrograeva - 685 des., dvoreanca Liubovi Oleinicova - 509 des., Constantin Bogdanici avea moară cu aburi și 100 des. de teren arabil. În 1914 populația de aici constituia 2.309 oameni și dispunea de un spital (medic Alexandru Balic), o școală publică de două clase și o școala parohială, două mori de aburi. Era o localitate impunătoare și bogată, peste care trecura în curând focul primului război mondial și dezmățul provocat de bolșevici.

După unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918) viața pașnică reveni în albia ei firească. 482 de țărani nevoiași din Brahlșeni în sept. 1922 au fost înzestrați cu 2.636 ha de pământ fertil confiscat de la moșieri.

„Dicționarul statistic” din 1923 al Basarabiei ne furnizează următoarele date: „Brătușeni, sat în plasa Râșcani, jud. Bălți. 770 clădiri, locuitori 4165 (bărbați 2070, femei 2095). Gospodărie boierească (1casă locuită), pepinieră de pomi fructiferi, 2 grădini de zarzavat, banca populară, 3 mori de aburi, 2 școli primare mixte, grădiniță de copii, biserică ortodoxa, post de jandarmi, primarie, 3 cârciumi. Gara Târnova 25 km”.

E bogată și statistica anului 1928: la Brătușeni activau căminul cultural „Spiru Haret”, 6 băcănii, o baie, o brutărie, 3 treierători, 4 cârciumi. Agricultorii mai înstăriți erau reprezentați de

Gheorghe Albu (100 ha), Nicolae Bogdaniuc (100 ha), Elena Dobrograeva (100 ha), Ioan Eliade 38 ha), Ştefan Prisacaru (30 ha). În 1933, o şcoala era menită pentru băieți, alta pentru fete. Prima avea înscrişi în cataloage 233 de elevi, a doua - 97 de eleve. Dar 484 de copii în vârsta de 5-16 ani mai rămâneau în afara școlii, creșteau analfabeți. În Brătușeni munceau în calitate de pedagogi Ion și Elena Valuta, Ion Botnariuc, Procopie Iachim, Iosif Cazacu, Valentina Buzdugan.

În 1930 Bratușenii aveau 3.411 locuitori, în 1941 cu 431 mai mult - 3.842 de suflete. Spre deosebire de alte aşezări, populația de aici continua să crească, deși au fost războiul, foametea și deportările masive. Aceasta se datorau faptului că după război Bratușenii devenira centru raional în toamna anului 1949 localitatea concentra o populație de 3.977 de oameni, dintre care 3.540 erau ucraineni, 318 - ruşi, 96 - români, 23 reprezentând alte diferite etnii.

La sf. lunii iunie 1941 în ajutorul trupelor sovietice angajate în lupta la Prut veni din Caucaz Armata 18. Deoarece Armata 9 din Districtul militar Odesa ocupase sectorul Bălţi - Reni, Armata 18 a fost plasată în nordul republicii, pe frontul Râșcani - Lipcani. Dar ea n-a rezistat loviturilor Armatei 11 germane, fiind aruncată peste Brătușeni, Edineț, Ocnița și Soroca dincolo de Nistru, nimerind în cazanul de foc de la Uman.

Populația a suportat anevoios și anii de foamete 1946-1947. Iar în vara anului 1949, 299 de familii de gospodari din r-nul Brătușeni iau sub escorta calea Siberiei (Anexa nr. 10 la hotarârea Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești din 28 iunie 1949 „Cu privire la deportarea din RSS Moldoveneasca a familiilor de chiaburi, a foștilor boieri și a marilor comercianţi").

Deportările staliniste au smuls din cuiburile strămoșești și au dus sub escortă în Siberia 13 familii de gospodari: ale lui Vasile Bleandur, Andrei Gladis, a Mariei Girlovan, a lui Teodor Levco, a Anei Magaz, ale lui Ion Mocreac, Pavel Prisacaru, Alexei Savca, Vasile Sorocaletnii, Alexandru Tcaci, Vasile Tcaci, Ion Trincan, Ion Verstivschi.

Prin anii cincizeci la Brătușeni a fost organizat k-zul „Drujba" („Prietenia"), care dădea prioritate culturilor tehnice, producerii seminţelor de sfecla de zahăr, creşterii animalelor. Mai ătârziu în localitate a fost întemeiat un sovhoz-tehnicum de zootehnie, s-au construit o fabrică a de unt, una de cărămizi și ţiglă, o staţie de incubatoare, o secţie de colectare și prelucrare a fructelor, școală medie, casă de cultură, un spital cu 125 de paturi, maternitate, farmacie, oficiu poştal, 2 bib-ci, brutarie, ospatarie, apeduct, un hotel.

Bratușenii au multe personalităţi celebre, dintre care Ion Vacarciuc, rectorul Universitatii de Stat din Lvov și Anatol Chinah, primviceprim-ministru al Ucrainei.

Prin versul inspirat, aşternut pe hârtie în limbile română, rusă şi franceză, poeta Lotis Dolenga (numele de domnişoara Elisaveta Eliade), (10 sept. 1905, Brătușeni - 1961, Bucureşti) şi-a

înscris cu demnitate numele în istoria literaturii noastre. „Provenind dintr-o familie de boieri, scrie cercetătorul Iurie Colesnic, Lotis Dolenga a copilărit și a studiat în Franţa. Şi-a definitivat studiile în România, a întreprins mai multe călatorii de documentare în străinatatate, alegându-și drept obiect de studiu istoria. Şi-a legat destinul de orașul Bălţi, unde, până în 1940, a fost profesoară de limbă franceză-română: În ghearele vulturului (De la Mayerling la Fort Belvedere). (Editura Cugetul și arta, 1937), Lacul himerelor, Cei de prisos, cetatea lui Araki, ultimele trei fiind anunțate de autoare în curs de aparitie. In,1941, în ediţia a doua a plachetei Simfonia Amurgului, Lotis Dolenga anunta alte câteva lucrări: Lotosul alb (tragedie în versuri) și (în limba franceză) Les Grilles de l'Aigle, Le Jivre qu'ilne lira jamais(Jadeet Cristal), La Bessarabie pittoresque (roman-reportaj). A început să scrie pe când avea 12 ani. A publicat în franceză volumele „Le Juth brise" (l 929), „L'idylle", locul unde a fost tiparită. Avea Coperta cărţii „Simfonia amurgului", Editia a II-a.

Lotis Dolenga d'un poete, A J'/nconnu (1929).

În românește a publicat versuri în volumele: „Simfonia amurgului" (1937), „Petale de crizanteme" (1937), „Cartea ultimelor vise" (Bălţi, editate pentru mai târziu și alte lucrări în limba rusă: „Narkozii Astral",· „Zolotaia skazka" ș.a.".

Versurile ei vrăjesc prin lirismul și farmecul simbolurilor, care o apropie mult de poezia lui Bacovia. Câtă expresivitate, duioșie și maiestrie picturala mustește numai în poezia „Tristețe", publicata în revista „Viața Basarabiei" nr. 11-12, a. 1940.

Cuvinte alese au dedicat acestei poete din Brătușeni savantul Gheorghe Bezviconi (revista „Din trecutul nostru", nr. 2, a. 1933), scriitorul Nicolae Costenco (revista „Viată Basarabiei" nr.10,

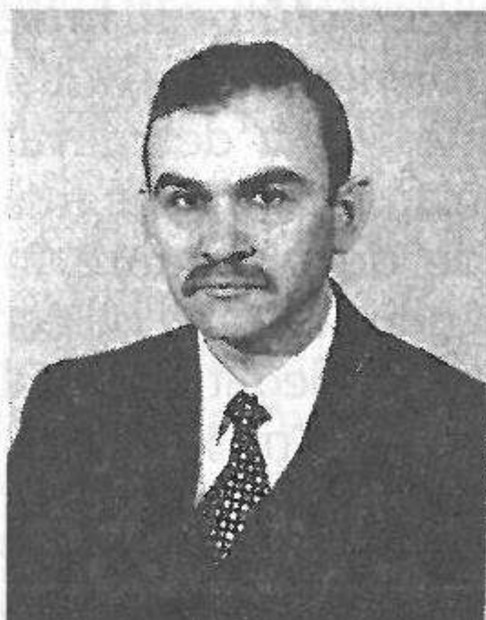

1937), poeta Irina Stavschi în „Amintiri despre poeta Lotis Dolenga” (ziarul chișinăuian „Curierul de seară” din 4 martie 1989).

Originar din Brătușeni, Ghenadie Ciobanu este unul din feciorii săi, care constituie o adevarată mândrie a satului și poate nu atât pentru că la 21 dee. 1999 a fost, deja a treia oară, reconfirmat în postul de ministru al culturii Republicii Moldova, ci pentru ca face parte din cohorta celor mai buni compozitori din țară.

Născut la 6 aprilie 1957, a absolvit Colegiul muzical „Șt. Neaga”, Institutul muzical pedagogic „Gnesin” din Moscova, Conservatorul de Stat din Moldova, Academia Euro-ales președinte al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din Republica Moldova. Din 1997 e ministru al culturii. În 1998 devine laureat al Premiului de Stat în domeniul literaturii și artei.

Dinamica populației din localitatea Brătușeni: la 1 ian. 1969 aici trăiau 5.320 de oameni, la 1 ian. 1979 - 5.856, la 1 ian. 1989 - 6.201. La 15 dee. 1999 în cele 2.327 de gospodarii trăiau 5. 798 de locuitori, angajaţi în SA „Varsatorul Nord”, colegiul zootehnic, asociația de consum, şcoala medie, la spital și alte instituții.

Ghenadie Ciobanu a fost concertmaistru, compozitor, pedagog al disciplinelor teoretico-muzicale, manager. În 1982-1989 a activat în calitate de profesor de pian la Liceul special „E. Coca” din orașul Chișinău. Din 1989 este lector superior, apoi conferenţiar la catedra de teorie a muzicii și compoziţie a Academiei de muzică din Chișinău, doctorand la Institutul de istorie și teorie a artei al Academiei de științe a Republicii Moldova, Doctor Honoris Causa și profesor invitat al unor instituții din străinătate.

CEPELEUȚI

Jud. Edineț, com. Hincăuți. Atestat la 15 iunie 1431.

NOTA STATISTICĂ. Suprafața -30,1 kmp. Distanța până la or. Ocnița - 30 km. Biserica „Acoperamântul Maicii Domnului" (1891). Gospodării (în 1994) - 750. Populația - 1.588 de oameni (728 bărbați, 860 femei), incl. 1.574 romani, 10 ruşi, 4 ucraineni. Apţi de muncă - 602 oameni. Sectorul obştesc - 2.685 ha (arabil - 2.251ha, livezi - 160 ha). Sectoral ind. – 245 ha. Fondul locativ - 62,5 mii mp. Case - 747, cu gaz lichefiat - 744. Fintini - 580. Drumuri - 9 km (cu îmbră caminte dura - 5 km). Un magazin, o cafenea, o casă de prestări servicii, o frizerie, o baie, un punct medical, o grădiniță de copii, un gimnaziu cu predare în l. română, o casă de cultură cu instalație de cinema, o bibliotecă, un oficiu poștal, un stadion.

Fidel satului și țăranilor din localitate, așa cum îi sta bine oricarui fecior al acestui pământ străbun, poetul nostru Gheorghe Ciocoi scrie în poemul „Poveste", dintr-o frumoasă carte a sa, „Steaua Eminescu":

De la 15 iunie 1431 vine scrisoare
Despre un sat nici mic și nici prea mare,
Un sat își pune degetu-n istorie,
Martore fiind apele provizorii,
De unde Racovățuri aproape moarte".

Mai vechi decât toate satele din jur, Cepeleuții fac locul de hotar din vestul sectorului Ocnița al jud. Edineț. Pe șoseaua ce duce spre Hădărăuți pâna la or. și st. c. f. Ocniţa sunt 30 km, iar pe cea spre Clișcauti, Hincăuţi, Rotunda și Hlinaia, pâna la c-rul jud., are o distanţa de 18 km, iar de aici până la Chișinău - înca 202 km. Se mai învecinează cu satele Corestăuți, Vancicăuți, Rângaci, Marcăuții Noi, Groznița și Hlinaia Mică .

Relief deluros, cu o pădure imensă de stejari, plopi, salcâmi, tei spre Rângaci și cele mai înalte puncte de 275 m spre est și 271 m spre vest.

Strachină de lut pictată cu o vechime de peste 5 mii de ani

Lângă Cepeleuți arheologii au dat de două vetre de sate părăsite din mileniul IV î. Hr. Pe locurile fostelor așezări umane se găsesc bucăți de lut ars cu rămășite de nuiele, scânduri și bârne, hârburi de oale și ulcele de culoare roșie alte obiecte tipice pentru epoca eneolitică de pe teritoriul Moldovei.

Alexandru Voievod domnitorul îi întărește în iunie 1431 (6939) printr-un zapis domnesc (de la care pornește și poemul lui Gheorghe Ciocoi) lui pan Cupcici, vornicul, un rând de sate, printre care și s. Șepelîuți, care nu e altul decât Cepeleuți. Sătucul, așadar, exista, el își duce viată după rânduiala lui, dar după aceste atestări nu se prea învredniceşte de atenţia documentelor. Tocmai în 1603, pe 8 martie, un suret, făcut pe baza unui vechi zapis, confirma cumpărarea de către fraţii Dumitru și Vasile Solomonescu a unor părți de moșie în s. Rujnița, Vertiporoh. Pe moșia satului mai este și o movilă funerară ce ne-au lăsat-o ca amintire triburile nomade venite din stepele asiatice, de pe când își purtau turmele de vite în căutare de pășuni mănoase, dar, mai ales, de localităti bogate pentru pradă de război.

Totodată, mai există şi monumente documentare, care ne indică epoci şi vremuri concrete. Acestea sunt scrierile cronicarilor, alte creații literare, documente domneşti de danie, de întărire, de împărțire, ispisoace şi zapise, mărturii, plângeri etc. Ele ne ajută foarte mult la studierea istoriei localităților noastre.

Alexandru Voievod, Domnitorul Moldovei, îl întărește în ziua de 15 și Cepeleuți drept 139 taleri de argint. Urmează o altă carte domnească, datată mult mai târziu, pe 5 febr. 1825, dar cu trimitere la documente mai vechi, o carte de judecăți, dată de Ioan Sturza, Domnitorul Moldovei, judecată ce au avut Iordache Dimache, Mihalache Cocri și Nicolae Bantiș, Drumul spre Hincauți

„curgatori din 2 fete a lui Toader Cirlig”, cu Vasile Popa, Nicolae Cirlig şi altii, împricinaţi pentru nişte părţi de pământ din „Cepeleuţi, Vancicauţi şi Rujniţa”, având mărturie nişte ispisoace din 7121, aprilie 1, şi 7166, iunie 4, adică 1 apr. 1617 şi 4 iunie 1662. În 1630-1631 şi aug. 1633 apar

documente venind de prin alte părti. Astfel, se aşează aici cu traiul familiile lui Ion Hritcu - în 1763, Nichita Rusu - în 1800, Vasile Hanciuc - în 1804, Petre Rusu - în 1805. Administraţia militară rusă la 25 dec. 1772 găsea în Cepeleuţi 77 de gospodării.

La 4 aug. 1773 preotul Nicolae din Plop, tin. Soroca, îi vinde contra 1.200 galbeni lui Iordache Balş, care era aga, s. Cepeleuţi, pe care el îl avea de la Toader Liciu. Iar acesta de Gheorghe Ciocoi, acasă, la părinţi, împreună cu maestrul Joan Paulencu la Constantin Uciu, în 1774, de proprietate pentru un alt Solomonescu, Pavel.

Din 16 noiem. 1631 şi 29 ian. 1634, 1637, 20 dec. 1669 ne parvin documente de schimburi de pamânturi. Figurează în ele Gavriil Gorgan, pitarul, Gavrilaşcu, la fel pitar, Constantin Liciul (numele de familie Liciu se mai păstrează şi azi în satele de pe aici), Marcu, Vorbiniuc, Vasile Banda. Proprietari mai mari erau pe aici în acea vreme feciorii hatmanului Costin, reprezentanţi ai neamului Haşdeilor, vornicul Costache Gavriliţă ş.a.

Satul creştea câte puţin din propria baza umană, dar şi datorită noilor familii, care se stabileau aici. Însă, aceeaşi administraţie militară înregistrează numai 66 de gospodării. Preot era părintele Andrei, iar dascăli - Ion şi Toader. Printre numele de familie citim: Eşanu, Teleuca, Mirauta, Mocanu, Dudau.

Odată ce satul avea preot și dascălul, ba chiar doi dascăli, e de presupus că în localitate exista și biserică. De fapt, de alte informatii din sec. XVIII nu dispunem, dar la începutul sec. XIX aflam că la Cepeleuți era o biserică de lemn, ridicată abia în 1802. Atunci apare întrebarea: de ce îi trebuia satului preot, cu un secol înainte, și doi dascăli, țărani, nu avea biserica? Gh. Ghibănescu descoperă un document din 1807, în care este scris clar că satul avea 130 de gospodării, „un iaz cu moară cu două pietre facută de turd și încă o moară a unui țăran", o pădure bună, o biserică și un preot, trei case turcești foarte bune. Apoi alt document ne concretizează că biserica, după cum am arătat, a fost construită în 1802. Moșier aici era Iancu Sturza sau Ioan Sturza, care stăpânea 400 falci de fâneață și 400 - de imașuri, iar aratura - 300 f a.lei. La ANRM, însă, se păstrează încă un document, care ne arată că la 10 febr. 1832 proprietar pe moșie era deja Hristofor Cervenodal. Apoi, în 1835, apare moșiereasa Elena Sevodarschi. Preot în sat era Teodor Ivanovici, de 57 de ani. Cu soția sa, de 50 de ani, el creștea 10 copii de vârsta între 2 și 23 de ani. Dascăl era Ioan Barbuță, iar diac - Roman Matveevici.

Doi bătrâni frați Ion Ciocoi – 85 ani, Ilie Ciocoi – 80 ani

Pe acele timpuri pe aici creșteau vii bogate, strugurii se coceau bine și oamenii aveau vinul lor. În Cepeleuți era chiar și o fabricuţă de vin. Una dintre cele mai prestigioase profesii era considerată cea de preot. Astfel, Eremia Chișcut, fecior de pisar, învăța la Seminarul duhovnicesc și devine preot într-o biserică de lîngă Chişinău. Satul avea la mijloc de secol 158 de case. În 1861 se deschide şcoala bisericească parohială.

Fabrica de vin a lui Tretiakov avea o capacitate de producție de 33.220 de căldări. Deci, nu era chiar atât de mică. Dar și pe aici sunt lăsați la cazare și hrană soldați din unităţile armatei ţariste, care veneau să-i bata pe turci. Militarii, clar lucru, aveau nevoie de baie și au construit-o. Cu atâta s-au ales și Cepeleuții de pe urma lor. Moșierul Tretiakov în 1865 stăpânea 1.691 des. de pământ, dar mai erau și alți proprietari: Lealescu și Salikov aveau câte 242 des ., V. Cehodar - 225 des., iar E.

Cehodar - 711 des. În total satul dispunea de 3.111 des. de pământ fără pădure, care ocupa 348 des. de teren și care aparţinea, de fapt, acelorași proprietari.

Cepeleuțenii o duc greu, satul tot crește câte puțin. În anul 1866 mor 17 oameni, dar se nasc 38 copii. Ai erau 161 de case din lampaci de lut sau din nuiele unse cu lut și acoperite cu jupi de secara și 990 de oameni (503 bărbați și 487 de femei) : așa arata s. Cepeleuți în 1870. În curţi erau 80 de cai, 350 de vite cornute mari, 800 de oi și ceva găini, ceva raţe și alte oratănii. Prin 1872-1873 pe săteni îi chinuie holera, împotriva căreia pe atunci nu se prea găseau remedii de luptă.

Prieteni fideli

Proprietar al fabricii de vinuri era Coifman. El și Fișel stăpâneau dejași cea mai mare parte de pământ - 1.825 des., incl. 339 des. de pădure, Cehodar avea 402 des., iar toți țăranii - 352 desetine. Cehodar poseda și 2 mori de apă, iar cei doi evrei - o moară de aburi. Cu greu, puţin cu puţin, dar satul crește și ajunge în 1875 la 170 de case cu 877 de locuitori, care mai ţineau 125 de cai, 380 de vite cornute mari și 906 oi. Peste 10 ani țăranii aveau 352 des. de pamânt, iar un nou proprietar, Boleslav Balinski - 440 des., incl. 69 des. de padure. Cei doi evrei aveau câte 367 des. de arătură și 169 des. de pădure fiecare. Secetele din ultimul deceniu al sec. XX le fac multe probleme țăranilor cepeleuțeni. 260 de familii (1.460 de suflete) iau cu împrumut pâine de la zemstva, pentru care câţiva ani la rând nu-și pot achita datoriile. Apoi multe animale (cai, vite, porci) sunt atacate de epidemii grele. Iar la 7 apr. 1895 arde fabrica de vin a lui Hristofor Lusohanov. În 1900 apar multe probleme cu alfabetizarea. În şcoala parohială preda religia preotul Grigore Celac.

Școala nouă de zemstva e dată în folosință în 1901, dar se mai folosește și clădirea veche. În șc. ministerială, Alexandru Bejenaru face lecții cu 44 de băieți și 7 fete. Zamfir Arbore arata în

„Dicţionarul” său ca în Cepeleuții din vol. Briceni erau în 1904 230 de case cu 1.609 suflete și o șc. elementară cu 30-40 de copii. În anul de învățământ 1908-1909 în cataloage au fost înscriși 61 de elevi, incl. 11 fete. La sf. primului deceniu al sec. XX în sat apare și o mică stație de telefoane având-o ca telefonistă pe Nadejda Cozmulici remunerată cu 14 7 rub. anual. În 1910 satul avea 328 de case cu 1.290 de locuitori, care primiseră 937 des. de nadeluri. Slujbele se mai fac în vechea biserică de lemn.

IPS Serafim, Episcopul Chişinăului și al Hotinului, controlează procesul de învățământ și găsește școala de zemstva din Cepeleuți murdară, iar copiii - slab pregătiți. Patronul școlii, Vitold Balinski, întreprinde careva măsuri pentru îmbunătățirea stării de lucruri, dar fără folos. În șc. de o clasa învață 53 de elevi. Biblioteca școlară la care avea acces și populația satului, număra 474 de cărți (422 de titluri), de care beneficiau 52 de cititori. În 1914 au fost solicitate 304 carti.

Instituția română „Casa Noastră” în sept. 1922 împroprietarește 439 de locuitori din s. Cepeleuți cu 951 ha de pamânt. Invalizii de război Vasile Rusu, Grigore Rusu, Sava Roșca, Danila Burlacu, Ion Chistrugă primesc 2 - 2, 5 ha de pamint. În 1923 DSB oferă următoarea informație: Cepeleuți, pl. Briceni, pe piriiașul Racovăț, până la Ocnița 30 km, până la Hotin 67 km, 450 de case, 799 de bărbați, 804 femei, gospodarie boiereasca, o moara de aburi, 4 mori de apa, o șc. primară, 2 cârciumi, primărie.

Peisaj cepeleuțean

Numai ca același DSB menționează că anul întemeierii satului e 1812, adică anul ocupației rusești. Mai mult, se afirmă ca satul a fost întemeiat de turcul Ghisan. Turcii, după cum am văzut, au lăsat urme la Cepeleuți, dar nu putem să nu luăm în consideraţie documentele de mai înainte. S-ar mai cuveni să adăugăm ca în același an 1923 morile de apă își învârteau lopețile nu numai în puțină apă a Racovățului Sec, ci și în apa iazului cel Mare.

Anul 1933, în Cepeleuți locuiesc 2.410 oameni, drept ca le-au fost alipiți și Rângacii Noi. Când vin din nou rușii, se înregistrează 2.456 de locuitori, incl. 2.154 de români, 145 de ucraineni ş. a., iar vara, înainte de război, 741 de clădiri cu 2.441 de suflete. Războiul, însă, aduce mari nenorociri satului.

După noua intrare în el a unitaţilor sovietice, aproape toți bărbații sunt mobilizați pe front. Mulți dintre ei nu s-au mai întors acasa, rămânând pe veci în luturi străine. Aceștia sunt: Grigore Antoci, Nicanor Babii, Pavel Burlacu, Ion Buruiana, Nicolae Buruiana, Alexan-dro Chiper, Chiril Chistruga, Ion Chistruga, Tudor Chistruga, Vasile Chistruga, Vladimir Chistruga, Nicolae Cibotaru, Tudor Cibotaru, Alexandru Ciocoi, Constantin Clim, Eugen Clim, Filip Clim, Ion Clim, Simion Co calau, Vasile Cu nir, Andrei Damian, Anton Damian, Gheorghe Dediu, Mihail Dediu, Ion Dobrovolschi, Lazar Dobrovolschi, Ananie Dolghi, Dumitru Dolghi, Alexei Eni, Eugen Eni, Gheorghe Eni, Mihail Eni, Vasile Eni, Ion Feda, Ion Floreac, Mihail Floreac, Filip Fomit, Ion Fomit, Vasile Fomit, Andrei Ganea, Eugen Ganea, Vasile Ganea, Simion Godorogea, Gavriil Gonta, Grigore Gonta, Eugen Gora cu, Vladimir Gutu, Ion Hico, Eugen Lazar, Ion Lazar, Nicolae Lupan, Vasile Lupan, Tudor Melnic, Alexei Melniciuc, Tudor Morei, Vasile Morei, Grigore Nimerenco, Ion Nimerenco, Simion Nimerenco, Isidor Odainic, Ion Palamar, Leonte Palaniuc, tefan Panter, Ion Parpalac, Pavel Parpalac, Ion Plamadeala, Valentin Plamadeala, Simion Pocaniuc, Serghei Rotaru, Constantin Roca, Jacob Rosca, Ion Rosca, Nicolae Roșca, Afasie Rusu, Simion Rusu, Anatolie Sirbu, Gavril Sirbu, Mihail Sirbu, Nichifor Sirbu, Nicolae Sirbu, Simion N. Sirbu, Tudor Sirbu, Vasile Sirbu, Alexandru Sternioala, G_heorghe Sternioala, Parfentie Sternioala, Tudor Sternioala, Simion Stemioala, Vasile Stemioala, Efim Surdeli, Vasile Evtov, Gheorghe Toe, Eugen

Tamazlicaru, Alexandru Teleuca, Eugen Teleuca, Ion Teleuca, Serghei Teleuca, Tudor Teleuca, Vladimir Teleuca, Vasile Tifon, Vasile Us, Vasile Vatamaniuc.Apoi, în 1944, a fost pus în pușcărie Vladimir Morei, în 1945 - Efim Teleuca, în 1946 – Ion Schițoi, Amurg

Nicolae Morei cu soția Liuba și feciorii Gavril și Toadere, Maria, Vera Nimerenco cu feciorii Vasile și Gheorghe, Ana Poleanschi, Procopie Romaniuc, Cozma Ro ca cu soția Nadejda și feciorii Alexandru și Iurie, Afanasie Rusu cu soția Tatiana, Anton Rusu cu soția S fia și fiicele Valeria și Eugenia, Justina Rusu cu fiica Maria, Parascovia Rusu, Anatolie Simcov, Vasile Sirbu cu soția Nadejda, Maria Teleuca, Mihail Teleuca cu soția Maria și fiica Nina, Nichifor Teleu cu soția Maria.

Nu au fost reabilitați: Vasile, Alexandru Sirbu-Eni, Simion Teleuca. Unul din gospodarii de azi, cu urme vizibile pe brazdele gliei cepeleuţene, Mihail Clipa, conducea în a. 2001 SRL „ClipaCom-agro”.

În ultimii ani satul avea gimnaziu, casă de cultură, bibliotecă, spital, farmacie, creșă, ateliere de prestări servicii, 2 magazine, oficiu psoștal. Era, precum se vede, sat destul de mare în 1949, dar s-a micșorat aproape de două ori la hotar de milenii. Oricum, cepeleutenii întotdeauna I-au iubit și-l iubesc, i-au dus dorul și i-1 duce în continuare. Drept mărturie să cităm următoarele cuvinte: „... pentru un prăpădit de basarabean ca mine, Parisul este mai puţin decât, să zicem, Cepeleuți mei dragi, sau chiar și cătunul Ringaci, unde începui să mă uit și eu din urma fetelor...” Sunt cuvinte scrise cu infinită dragoste și dor de un bun fecior al Cepeleuților, de publicistul, scriitorul și marele patriot al acestor meleaguri Nicolae Lupan (n. 16 martie 1921), al cărui nume a stîrnit vâlvă mare în perioada sovietică. Studii: Universitatea de Stat din Chișinău, Universitatea Liberaă din Bruxelles. A fost combatant în regimentul 30 Dorobanți, Câmpulung-Muscel. Este „repatriat” în 1944. A lucrat redactor-șef la Televiziunea din Chișinău, la Radio „Luceafarul”. Concediat pentru „naţionalism românesc” și expulzat din Chișinău. Fondator al Asociației mondiale „Pro Basarabia și Bucovina”. A editat volumele de publicistică politică „Basarabia - colonizare și asimilare” - la Madrid, „Plânsul Basarabiei” - tot acolo, „Basarabie - terre roumaine”, „Scrisoare fratelui meu”, „Scrisoare din „închisoarea popoarelor”, „Pamânturi românești”, „La Roumanie;

- „Victime de l'expansionisme ruse”, „Ivaniada”, „Instantanee fără retuf, „Străin la mine acasa” - toate apărute la Bruxelles.

La gimnaziul din Cepeleuții de azi există un muzeu de literatură, care se datorează și lui Vladimir Beşleagă (el era directorul Muzeului „M. Kogălniceanu”, când se organiza Muzeul din Cepeleuți, și i-a acordat un mare ajutor, susţinându-i în aceasta acţiune pe pedagogii Elena și Mihail Hincu). Muzeul relatează multe amănunte despre unul dintre cei mai talentaţi poeţi ai literaturii basarabene Victor Teleuca (n. 19 ian. 1933), originar din acest sat, maestru emerit al artei. Studii:

Instul. Pedagogic „Ion Creanga” din Chișinău. A activat la ziarul „Taranul Sovietic”, la Televiziunea Moldovenească, la revista „Nistru”, consultant la Uniunea Scriitorilor din Moldova, redactor-şef al săptamânalului „Cultura”, „Literatura și Arta”, secretar al Uniunii Scriitorilor. Publică versuri din 1949. Editorial debutează în 1958 cu poemul „Răscruce”. Editează apoi volumele „La ruptul apelor”, „Neliniști”, „Din patru vânturi”, „Insula cerbilor”, „Imblânzirea focului”, „Momentul inimii”, „Incercarea de a nu muri”, „Întoarcerea dramaticului Eu”, „Goniţi păsărea de cenușă (publicistica), „Ciclul italian sau Criza de timp”, „Piramida singurătăţii” (Premiul USM, 2000). În lirica sa sunt toate dorurile şi frământarile ţăranului, dar şi întrebările existenţiale, înălţările şi prăbuşirile, înflioririle şi deznădejdile poetului, după cum zice acad. Mihai Cimpoi. A tradus din G. Byron, P. Erşov, M. Dudin, din poeţi letoni, lituanieni ş.a. Premiul comsomolist „Boris Glavan”, Premiul de Stat al republicii.

Gheorghe Ciocoi (n. 4 august 1942) aduce în poezia română din Basarabia miresmele locurilor natale, toate bucuriile şi neliniştile inimii, aspiratiile şi sentimentele lirice eterne ale omului.

Nicolae Lupan Victor Teleuca Gheorghe Cioco

Lucrează la ziarul „Moldova suverana”, secretar al Uniunii sriitorilor din Moldova, redactor adjunct la ziarul „Viața Satului”. I. Martinkiavicius, P. Neruda, R. Alberti, E. Montale - a. Maestru emerit al artei. Medalia „Mihai Eminescu”.

Din Cepeleuți au fost deportați părinții lui Ion Morei (n. 13 sept. 1955, s. Polovinnoe, reg. Kurgan, Rusia), deputat în Parlamentul RM. Studii. Universitatea de Stat din Chișinau, de specialitate e jurist. A lucrat procuror al mun. Bălţi. Membru al Comisiei pentru economie, industrie și privatizare.

O faimă a satului sunt și depozitarii de folclor Vasile Chistruga, Filip Fomit, Filip Sternioala, lautarul Vasile Chișcuta, ale caror melodii, sub „cerul de la Cepeleuți”, capata prospețime și rasunet albastru de scoică, încât se oprește aerul străveziu pe case ca oamenii să-1 aibă pentru ani mulți înainte.

CHETROȘICA NOUĂ

Jud. Edineţ, com. Gaşpar. Întemeiat în 1840.

NOTA STATISTICĂ.

Suprafaţa -17,6 kmp. Distanţa până la or. Edineţ - 25 km. Biserica Sf. Ierarh Nicolae (1872). Populaţia - 1.359 de oameni (645 de bărbaţi, 714 femei), incl. 1.321 de români, 29 de ucraineni, 9 ruşi. Apţi de muncă - 682. Sectorul obştesc -1.517 ha (arabil -1.172 ha, vii - 1 ha, livezi - 49 ha). Sectorul ind. - 165 ha. Fondul locativ - 47,2 mii mp. Case - 601, cu instalaţie de apă - 25, cu gaz lichefiat - 500.

Fântâni - 265. Drumuri -18 km (cu îmbrăcăminte dură - 8,5 km).

3 magazine, o baie, un punct medical, o grădiniţă de copii, o şcoală română, o casă de cultură cu instalaţie de cinema, o bibliotecă, un oficiu poştal, un stadion.

Călugarii care au descălecat cândva pe acest meleag au rămas frapaţi de mireasma poieniţelor cu flori, de murmurul izvoarelor şi simfonia păsărilor ce populau codrii de pe colinele din jur. Fermecător a rămas acest plai şi astăzi.

Chetroşica Nouă, căci despre ea e vorba, se mărgineşte la vest cu or. Cupcini, la nord - cu s. Gaşpar şi Fântâna Albă, la est - cu localitatea Frasin, la sud - cu cătunul Ciubara, fiind ocrotită de dealuri pitoreşti, cu o altitudine de 241-262 m, camuflată la câţiva km de partea dreaptă a automagistralei Bălţi-Edineţ. Are case arătoase şi oameni gospodăroşi, chibzuiţi la vorbă şi la faptă, şi a apărut acum trei secole pe moşie mănăstirească.

Pe teritoriul satului s-au păstrat până în zilele noastre 9 movile făcute din pământ - mărturie că aceste locuri sute de ani în urmă au fost pângărite de cete de războinici nomazi, veniţi după pradă de război tocmai din stepele asiatice. Atacându-i pe băştinaşi, nomazii se căpătuiau cu ceva avere, dar aveau şi pierderi umane. Pentru a-şi înhuma răposaţii, războinicii se opreau în câmp liber, procedând, conform obiceiului lor, la ceremoniile înmormântării, înălţând movile mari de pământ pentru recunoaştere.

Monument funerar secular

Nomazii nu erau deprinși cu munca fizică și pentru a înălța movilele funerare luau ostatici din rândurile băștinașilor. Movilele se făceau din brazde de pământ presat, tăiat din toloaca

seculară. Ce se întâmpla cu ostaticii după terminarea lucrului nu se știe. Movilele funerare străvechi sunt monumente ale istoriei Moldovei.

Ele ne amintesc despre soarta îndurerată a strămoșilor în lupta lor cu nomazii de câmpie, de aceea trebuie păstrate și studiate. Primul sat s-a format aici cu cca 5.000 de ani în urmă. Pe vatra lui arsă și parazită se găsesc obiecte tipice pentru epoca istorică numită neolitica (mileniile IV-III 1. Hr.).

După ce voievodul Vasile Lupu a construit și a sfințit Biserica „Trei Ierarhi” din lași, o capodopera a arhitecturii romanești medievale, el a făcut danie clerului de aici mai multe moșii, consfințite printr-o carte domnească din 27 ian. 1641. Printre ele se număra și Piatra pe Ciuhur, actualul sat Chetroșica Veche. Domnitorul Grigore Ghica întărește la 31 iunie 1776 proprietatea Monastirii „Trei Ierarhi” asupra satelor de peste Prut Piatra pe Ciuhur și Vasileuți. În registrul localităților din Imperiul Rus, întocmit în 1859 și publicat la Sankt-Petersburg în 1861, întâlnim Chetroșica Veche și Chetroșica Nouă cu explicația „sate mănăstirești, i3U împreună 70 de case, 204 bărbați și 209 femei, fără biserică”. Din cele expuse mai sus reiese ca Chetroșica Nouă ca unitate administrativă a apărut între anii 1776-1859. Dar când anume? ESM (vol. III, pag. 255) afirma: „Chetroșica Noua, întemeiat la sf. sec. 18”. Dicționarul statistic al Basarabiei, datat în 1923 la Chișinău, considera ca așezarea a fost întemeiată mai târziu, în anul 1840. De aceasta părere e și cercetătorul Vladimir Nicu, autorul îndreptarului bibliografic în două volume „Localitățile Moldovei în documente și cârti vechi”. În lipsa altor surse, vom lua drept punct de pornire, totuși, anul 1840.

În 1865 Monastirea „Trei Ierarhi” stăpânea la Chetroșica Veche și la Chetroșica Noua 1.552 des. de pământ. Ultima localitate capătă o dezvoltare mai viguroasă. Peste 5 ani, în 1870, Chetroșica Noua număra de acum 116 ogrăzi țărănești, 296 de bărbați și 260 de femei, care aveau în posesia lor 63 de cai, 410 vite cornute mari și 850 de oi. În 1872 se zidește în sat biserica, dvorenii Arcadie și Leonid Dolivo-Dobrovolski iau în arenda pe mai mulți ani moșia Mănăstirii „Trei Ierarhi”. Dar în 1880 satele Chetroșica Veche și Chetroșica Nouă trece în posesia complexului monastic de la Sfântul Munte din Greda cu 524 des. de pământ arabil și 63 des. de pășuni. Țăranii posedau 1.108 des. de nadeluri (loturi) primite în urma reformei agrare din Rusia, biserică din Chetroșica Nouă continua sa stăpânească o moșie de 33 des. Pentru intretinerea școlii parohiale de aici clerul aloca anual 720 rub.

În urma secetei cumplite din 1893, sătenii s-au văzut nevoiți să împrumute de la zemstva județeană Bălți 1. 314 puduri de porumb pentru hrană și însămânțare. Dicționarul geografic al Basarabiei, editat de Zamfir Arbore în 1904 la București, face următoarea predzare: „Chetroșica Nouă, sat în jud. Bălți, așezat în valea Cuhușeva, între satele Frasin și Bratușeni. Face parte din volosti Copaceanca. Unga sat se afla un heleșteu. Are 106 case, cu o populație de 799 suflete; o școala elementara ruseasca. Manastirea Sf. Mormint are aici și la Chetroșica Veche 587 desetini”. (Pag. 54).

Deși era sat pur moldovenesc, în școala primară din Chetroșica Nouă lecțiile se făceau numai în limba rusă. Imperiul tarist, această închisoare a popoarelor, ducea o politică drastică de deznationalizare a românilor din Basarabia. Profesorul Ion Leu constata cu amăraciune în săptămânalul „Literatura și Arta” din 8 aprilie 1999:

În anul 1812, românii-basarabeni constituiau 95 la suta din toata populația Basarabiei istorice; în anul 1918 - 77 la suta; în 1979 - 65 la suta; iar în anul 1989 - 64 la suta. Mergem, deci, pe linie descendenta, pe cind reprezentantii alter etnii conlocuitoare urea în sus. Astfe l, în 1940 rușii erau în numar de 188.000 de persoane, iar în 1989 au ajuns la 560.000. Ucrainenii, în 1940, numărau 200.000, iar în 1989 au atins cifra de 600.000.

Monumentul sătenilor căzuți în război

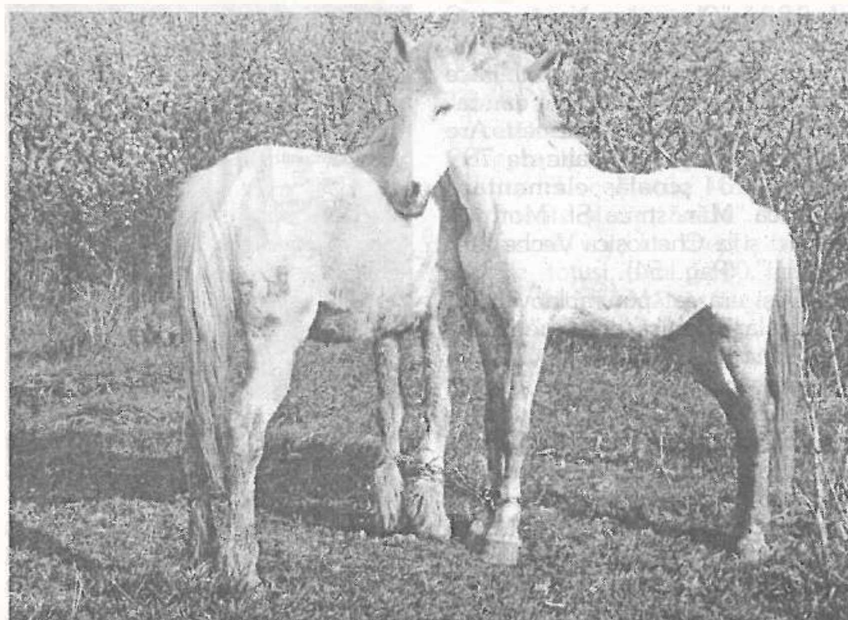
Priviți la soarta românilor din fostele noastre teritorii istorice: Ismail, Cetatea Albă, Hotin, Cernăuți etc. Un exemplu și mai elocvent ni-1 oferă, la etapa actuală, moldovenii din, așa zisa, Republică Moldovenească Nistreana (ea cuprinde șase raioane). Populația autohtonă atinge cifra de 240.000 de persoane, constituind 40 la suta din toata populația Transnistriei. Și acuma ne întrebam: ce s-a întimplat

cu cei peste 500.000 de moldoveni-romani reîncorporați în Ucraina.

În 1918, după ce Sfatul Țării a votat la acea răscruce a istoriei Actul Unirii Basarabiei cu România, limba maternă a fost readusă în școală, în biserică, în circuitul documentelor administrative și juridice. Mai mult decât am, nevoiașii au fost înzestrați cu pământ confiscat din moșiile boierești și mănăstirești. 204 țărani din Chetroșica Nouă în sept. 1922 au fost împroprietăriți cu 608 ha de pamTnt. Satul Tntrunea de acum 264 de case cu o populație de 986 de oameni (521 de bărbați și 465 de femei). În 1940 sovieticii au gasit în localitate 1.658 de persoane. Dar războiul, foametea și deportările au adus o mare nenorocire pe capurile oamenilor.

36 de consăteni au căzut pe front, monumentul din centrul localității le păstrează cu pietate numele: Ion Arman, Alexandru Căldare, Efim N. Ciobanu, Efim P. Ciobanu, Tudor Ciobanu, Vasile Ciobanu, Tudor Cucuretu, Gheorghe Dociu, Io n Dociu, Gheorghe Gisca, Hie Gisca, Avacum Gudumac, Ion Gudumac, Nicanor Gudumac, Petru Gudumac, tefan Gudumac, Vasile Gudumac, Filip Iepure, Gheorghe Ixari, Andrei Leonte, Ion Leonte, Victor Leiman, Fiodor Liule, Eudochim Lopata, Ion Palamara, Gheorghe Prepelita, Timofei Prepelita, Serghei Preoco, Alexandro Rusu, Condrat Rusu, Nichita Rusu, Vasile Rusu, Ion Seli te, Petru Trincan, Avacum Tropotel, Tudor Ursuleac.

Mângâiați-le coama, poate ne vor ierta

La 1 aug. 1949 statistica a înregistrat în Chetroșica Noua 1.223 de locuitori, dintre care 1.173 de moldoveni, 16 ucraineni, și 35 de alte etnii. după o lunga și teribila foamete oamenii, deveniti niște schelete mișcătoare, abia 1și recâștigau sanatatea și puterile, iar gazeta „Sovietskaia

Moldavia” din 7 aug. 1949 publica reportajul „Krasnâie oboz1” („Convoaiele roșii”) despre „entuziasmul țăranilor” din Chetroșica Nouă la predarea pâinii catre stat. Pe atunci ziarele scriau țuna, dar se subînțelegea cu totul altceva.

În Chetroşica Nouă s-au aflat 5 brigazi (de câmp, de cultivare a tutunului, pomiviticolă, de tractoriști și de construcție) ale k-zului „Rodina” („Patria”) cu sediul în satul vecin Gaşpar. În 1971 Chetroșica Nouă avea 1.404 locuitori, în 1989 -1.336, la 1 iunie 2000 în cele 545 de gospodarii de aici trăiau 1.337 de oameni, incl. 17 veterani ai războiului din 1941-1945. Fiind împroprietăriți cu pământ, o parte din țărani au format cooperativa agricola „Chetroșica Nouă”, o altă parte s-au asociat în SRL „Chetro-Prim”. Localitatea are: moară și 2 oloinițe, stație de mașini și tractoare, curățătorie de hrișcă, gimnaziu, grădiniță de copii, ambulatoriu, bibliotecă, biserică, câteva magazine.

Chetroșica Nouă se afla la 25 km de c-rul jud. Edineţ, la 10 km de st. c. f. Brătușeni și 190 km de Chișinău, fiind supusă administrativ primăriei din com. Gaşpar.

FÎNTÎNA ALBĂ

Com. Parcova. Atestat la 2 mai 1575 cu denumirea Grumăzeni

NOTĂ STATISTICĂ. (2005). Poziția geografică: 48 grade 10 min. latitudine nordică și 25 grade 5 min. longitudine estică R. Ciuhur.

Suprafața 38,27 ha. Distanțe: până la c-rul r-nal 14 km, până la st. c. f. Bratușeni 6 km, până la Bălți - 63 km, până la Chișinau - 200 km. 348 de gospodării țărănești, care prelucreaza 1.268 ha de pamânt arabil. Populația - 806 oameni. AP „Albenii”, „Carpeni”. 32 de gospodării familiale (89 ha). Biserica (1740).109 fântâni și 17 izvoare. Gimnaziu, casă de cultura, 2 biblioteci, gradiniță de copii, punct medical, oficiu poştal , 2 magazine, monument.

Fântâna Albă e situată în Valea Ciuhurului. Arheologii au depistat în aceasta zona vestigii din epoca paleoliticului și neoliticului, bronzului și fierului. Ciuhurul pe atunci era rtu mare, pe el oamenii coborau cu plutele până la Prut și pâna la Dunare. Peste 46 de monumente arheologice au fost înregistrate pe râul Ciuhur - unelte de piatră, așchii de cremene, lame, nuclee de silex, unelte tip „rabo”, ceramică din diferite epoci.

Din vechime carunta aici au locuit geto-dacii. Vânătoarea, pescuitul, apoi și agricultură au fost ocupatiile lor principale. Locuiau în bordeie, pe crestele colinelor. În sec. V-XIII tncoace au navalit hoardele barbare migratoare - sarmaţii, sciţii, goţii, hunii, alanii, slavii, celţii, ungurii, cumanii, nohaii, tătaro-mongolii. Câți numai nu au abuzat de meleagurile noastre!.. „Potopul Asiei a vrut sa înghită lumea”, scria N. Bălcescu. „Migratorii nu cruţau pe nimeni, scria și savantul

arheolog Ion Hancu, dar și ei erau striviți: „Răposații invadatorilor erau înmormântați sub movile mari de pământ.

O astfel de movilă se afla nu departe de casa țăranului Matvei Cemea din Fântâna Albă, iar alta - înspre s. Parcova. Se știe că în 1910 în s. Nadușița, r-nul Drochia, a fost descoperit un chip de idol pe vârful unei movile funerare. Probabil, și tumulii de la Fântâna Albă erau vârfuiți de astfel de idoli, dar ei s-au pierdut. Avem marturii arheologice și documentare despre dezvoltarea unei civilizații umane pe Valea Grumazoaiei, denumita mai târziu și Valea Curechi tea. Pe aici s-au dat lupte sângeroase cu hoardele tatare și cu cazacii ucraineni.

Locul altarului fostei biserici din Fântâna Albă

Grigore Ureche scrie ca în aug.1470 „ridicatu-s-au multă mulţime de oaste tătărească și au întratu în țară, să prade, cărora prinzându-le de veste Ştefan Vodă, le-au și ieșitu înainte”. după unele mărturii, Ștefan cel Mare s-a deplasat cu oastea sa pe Valea Grumăzoaiei (astazi Curechiștea) - așa se numea la începuturi Fântâna Albă, documentar atestată, totuși, ceva mai târziu. În unele documente întâlnim denumirea Grumădzeni, spre Arionești și votcina Samoleuca „și, de acolo, înainte, tot la deal, pe culme”, „unde, peste drum, este piatra despărţitoare tot de Arionești, și, e acolo, la vale, și trecu peste Valea Grumazoaiei, și drept la deal, și ajunge la ș1eahul care merge la Balti: „La sud, unde este hotarul acestei moșii, se numește „Fântâna veche a lui Vasile Albu! din Zgurita”. Iar la 2 mai 1575 Petru Vodă, domnitorul Moldovei, a isăalit uricul de danie lui „Ion Goşti, mare logofăt, un loc în pustie pe Ciuhur între Grumăzeni și între Rujnița, în fața Rusului, pe aceasta parte a Ciuhurului, dinspre ținutul Iașului”.

Numirea de astăzi, Fântâna Albă, apare în sec. XVII, când moșia satului a fost împărțită în două parți și vândute diferitor nobili. Mai târziu acestea s-au unit cu denumirea Fântâna Albă. Se pare ca cel care a întemeiat satul a fost pârcalabul de Hotin Barbă-Albă, descendentul presupus al lui Vasile Albu, care avea o fântîna lânga Valea Grumăzoaiei, de unde a venit și denumirea Fântâna Albă.

Când se desfașura războiul din 1572-1574 cu Imperiul Otoman, Ioan Voda cel Viteaz „Îi dărui lui Golia două mari moșii". Una din ele era cea a satului Fântâna Albă, atestarea documentară a căruia avea sa apară peste un an, ca apoi, peste cca un secol, la 8 sept. 1762, să intervină încă o mențiune, în „mărturia hotarnica facuta de Meleghi, vornicul de poarta; privitoare la hotarele moșiilor Parcova și Grumăzeni, ale Mănăstirii Cetațuia".

Începând cu documentele din 1812-1881, satul apare deja cu denumirea Fântâna Albă, dar în acea vreme sătenii se confruntau cu mari probleme și constrângeri. Anexarea Basarabiei la Rusia în 1812 s-a soldat cu mari drame pentru populaţie. Sătenii erau impuşi să platească impozite peste masura de mari. Trecând prin Fântâna Albă moscalii le confiscau pâinea, furajul. Le luau vitele, păsarile și le foloseau pentru hrană.

Biserica din sat

Aceasta în ce privește toponimul. Biserica, însă, la acea vreme exista. Ea fusese construită în 1740. Din lemn. Iar lemn pe acolo era de ajuns. O mare parte din împrejurimi era acoperită de păduri. În 1817, după cum observa documentele, biserică era „slabă". Adica avea nevoie de reparaţie. Insă cu veșminte, odăjdii, mantii bisericești și alte haine, cu unelte, lucruri bisericești și cărţi locașul sfânt era aprovizionat suficient. Ea avea și un preot bun și un diac. În sec. XIX documentele i-au reținut pe preoții Dodiţa, Vasile Bobu, Pavel, Ioan, de asemenea, și pe dascăl lii

Gheorghe Siu, Nicolae Paduret, palamarul loan Groapa, starostele Ștefan Bradu. În mijlocul țăranilor biserică avea multi sustinatori - Tudor Bradu, Petru Condrea, Grigore Bttca, Andrei Bradu, Grigore Ciornea, Vasile Moraru ș,a.

De fapt, în 1817 în sat erau 33 degospodarii - 35 de bărbați și 31 de femei, care aveau destul pământ arabil, imaş bun, toaloaca. Satul avea și un iaz cu pește. până la Dondușeni aveau cale de 2 ore de mers pe jos. Apoi iată ca ne parvine nu-i aşa? A. Egunov ti numește „țărani instariti", dar nu chiar prea înstăriţi, pentru ca în 1870 în cele 72 de gospodării numai în 7 erau câte 2 cai, în 1875 cele 78 de gospodării aveau în genere numai 30 de cai.

Spre sf. sec. XIX pentru locuitorii din Fântâna Albă cel mai apropiat spital și cea mai apropiată poștă se aflau la Bratușeni, cel mai apropiat telefon – la Rișcani. În schimb pe aici trecea o importantă cale de transportare a locul altarului fostei biserici din cerealelor pentru export, Fântâna Albă. Dar plugarii din Fântâna Albă nu prea aveau acces o noua informație: în 1835, adică numai peste 18 ani, satul are 57 de familii cu 134 de bărbați și 112 femei. De aproape 4 ori mai mult.

Corul satului Fântâna Albă. 1940. În centru parintele Ion Doliscinschi.

Zamfir Arbore în „Dicţionarul geografic al Basarabiei" (Buc., 1904) constata că în 1904 localitatea avea 89 de case cu o populație de 610 suflete. Administrativ satul se afla în subordinea plasei Copaceanca (Rișcani).

Administratia română a restabilit pacea și buna înţelegere și pe plaiul dintre Prut și Nistru. În conformitate cu decizia Instituției fiscale române „Casa Noastră" țăranii au primit pământ și au început sa trăiască mai bine. În 1935, 271 de gospodării aveau în medie câte 4-5 ha. Ilie Bejenaru,

Ion Ciobanu, Antip Iosip, Dumitru Ursache aveau câte 10 ha, iar Profir Bologa, Ion Bradu, Ioachim Carp, Andrei Damanciuc, Domnica Frecauteanu, Gavriil Gatcic și Gavriil Moraru - câte 8.

Fântânenii aveau acum posibilitatea sa-și dea copiii la școala. După 1918 a fost reconstruita cladirea colii și localul pentru ateliere, a fost amenajată curtea școlii. În fiecare an absolveau școala primară cîte 20-25 de elevi, instruiţi de învăţătorii Mihail Iachim, Nicolae Mihailov, Agapie Ursuleac, Maria Ursuleac, Nicolae Ursuleac .

În 1940 în Fântâna Albă a fost instaurat regimul sovietic, care a durat numai un an, după care a fost restabilită administrația românească. Dar era război.

Numai ce se termina războiul, dar pacea nu se instaurează și în satele moldovenești. Noul regim sovietic le zguduie cu fel de fel de represalii. În 1946 este condamnat pentru sustragere de la plata impozitelor Ion Carp (n. 1889), iar în 1947 sunt puși în închisoare Vladimir Damanciuc (n.19 08) și Iachim Carp (n. 1898).

Cu regret nu a rămas o evidență a celor decedați de subnutriție în anii secetoşi de după război. La Fîntîna Albă se încearcă, totuși, întocmirea unei asemenea liste. Cu toate ca e din ce în ce mai complicat.

Iată pierderile umane incomplete drept urmare a foametei organizate de noua putere: satul a pierdut de subnutriţie și distrofie 70 de suflete, incl. 5 elevi de la școala primară și încă 21 de copii de 1-6 ani.

Marele val de deportări din vara anului 1949 a afectat din nou Fântâna Albă. Comuniștii au considerat ca aici sunt chiaburi, iar sovietul sătesc (preşedinte era Ion Damanciuc) a alcătuit listele, în care au fost incluși:

-Olga Gatcic (n. 1905) cu fiica Vera, Maria Carp (n. 1899) cu fiicele Elizaveta și Elena și feciorii Tudor și Mircea, Mihail Cemea (n. 1897) cu soția Irina (n. 1897) și fiicele Ana și Maria și feciorii Tudor şi Ion. Nu erau bogaţi acești oameni, poate ceva-ceva mai înstăriti, dar între ei erau și săraci de-a binelea. Ce fel de chiaburi au fost, de exemplu, Mihail Cernea, țăran, averea sa la 4 aug. 1949 a fost calculată doar la 3.076 ruble, iar a Olgăi Gatcic - la 4.115 ruble și a lui Iachim Carp - la 4.733 ruble.

La 17 iulie 1949, după toate aceste măsuri, adunarea generală a locuitorilor „n-a mai fost împotriva” organizării kolhozului. L-a votat și l-a numit „Serghei Lazo”, iar în frunte și l-au pus pe Vasile Reaboi. În 1952 acest k-z a fost comasat cu cel din Parcova - „Kotovski”. Cu aceasta comasare treburile în sat au pornit și mai rău. Mulți oameni au lucrat la complexul de creștere a vitelor cornute mari - totul se făcea doar pentru aceasta întreprindere.

În anii 1944-2005 şcoala din Fântâna Albă devine centrul educației tineretului. În acest răstimp au absolvit şcoala 1.182 de elevi. Pe răbojul anilor și-au imprimat numele mulţi pedagogi talentaţi.

Aflaţi în subordinea primăriei Parcova, mai ales după reformele agrare din 1992- 2004, țăranii din Fântâna Albă, împroprietăriţi din nou cu pământ, caută noi forme de organizare a muncii, corelate la cerinţele economiei de piață.

Iulia Cernea (n. 23 iulie 1933), deosebindu-se prin hărnicie, a devenit Erou al Muncii Socialiste. A lucrat mulgătoare în kolhoz, unde a obtţnut în medie câte 5.000 1 de lapte de la fiecare vacă din grupa sa, apoi muncitoare la complexul de îngrășare a vitelor.

Știința biologică are și o fântâneană - Anastasia Moraru-Ștefârță (n. 23 dec. 1943). Studii: Universitatea de Stat din Tiraspol, doctorantura la Institutul de Fiziologie al Plantelor al AŞM. Și-a susţinut teza de doctor în 1975. A fost lector superior la Institutul din Tiraspol, cercetător ştiinţific coordonator, cercetator ştiintific general, cercetator Ştiintific principal la Institutul de Fiziologie a Plantelor, şef al grupei de cercetare „Adaptogeneza”. A publicat cca 200 de lucrări ştiintifice, incl. 4 monografii, 4 broşuri, deține 17 brevete de invenție, apreciate cu 13 medalii de aur, argint şi bronz. Diferite premii şi mențiuni.

Încă un biolog, Ion Bejenaru (n.1938) a absolvit Universitatea din Tiraspol și doctorantura la AŞM. A lucrat la catedra de biologie a Univ. din Tiraspol, la Ministerul Ecologiei şi Resurselor Naturale. A publicat peste 80 de articole şi 2 monografii (în colaborare), deţine 2 brevete de inventie. Participă cu rapoarte şi comunicări la multe conferinţe ştiinţifice internaţionale.

Constructorul Calistrat Bradu (n. 29 iulie 1942), absolvent al Colegiului de construcţie nr. l din Chișinău, pentru munca plin de abnegaţie a fost distins cu medalia „Pentru vitejie în muncă” şi ordinele „Insigna de Onoare” şi „Gloria Muncii”.

Andrei Strâmbeanu, Iulia Cernea, Anastasia Moraru-Ştefârţă, Ion Bejenaru

Ozea Cojocaru (n. 28 martie 1942) e medic de categorie superioară. A absolvit Universitatea de Medicină din Chişinău. A fost merceolog în Anenii Noi şi Edineţ, chirurg ordinator, medic-şef adjunct la spitalul nr. 4 din Chişinău. Eminent al Ocrotirii Sănătăţii din URSS.
Vladimir Rotaru (n. 17 ian. 1956) e doctor în ştiinţe agricole. A absolvit Colegiul agricol din Râşcani, Universitatea Agrară de Stat din Chişinău, doctorantura la AŞM. Lucrează la In-tul de Fiziologie a Plantelor al AŞM.

Aurel Cojocaru (n. 2 oct. 1944) e doctor în biologie, doctor habilitat în fizică şi matematicădcx< . Studii: Universitatea din Tiraspol (cu Diploma de Merit) şi doctorantura la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova. A publicat peste 200 de lucrari, incl. 3 monografii. A participat la realizarea cTtorva proiecte cosmice. Acad. al Academiei Internationale pentru Informatizare a ONU.

Actualmente doctor în istorie, Gheorghe Damanciuc (n. 1941) i-a facut studiile la şcoala medie incompleta din sat, şcoala medie din Parcova, apoi la USM. A lucrat asistent, lector superior, conferentiar la In. Pedagogic „Alecu Russo” din Bălţi. A sustinut teza de doctor la Universitatea „M.V.Lomonosov” din Moscova. A publicat peste 440 de lucrări şiinţifice şi metodice, inclusiv monografia „Diaspora poloneza din Moldova: revenire la valorile culturale şi spirituale”.

Vitalie Bologa (n. 10 martie 1961) e un medic epidemiolog cunoscut, specialist principal în problemele fiziopneumologiei, cercetator tiintific superior. Studii: USMF „N. Testemiteanu”, doctorantura la Iaşi de Epidemiologie şi Microbiologie „N. E. Gamalei” din Moscova. A activat în funcţiile de laborant superior, colaborator la In-tul de Igienă şi Epidemiologie. A publicat 51 de lucrări ştiinţifice şi metodico-didactice, deţine 5 brevete de invenţie. Conferentiar cercetator.

Calistrat Bradu   Ozea Cojocaru   Vladimir Rotaru   Aurel Bradu

Gheorghe Bârsan (n. 4 mai 1951) a absolvit şcoala medie din Parcova, USM, facultatea de filologie, secţia jurnalistică, doctorantura la U-tea „M. V. Lomonosov” din Moscova. S-a specializat în mai multe direcţii ale jurnalisticii, incl. în domeniul eficienţei comunicării, jurnalism politic, cultural, formator al specialiştilor în domeniul comunicării interumane. A activat în diferite redacţii,

incl. la TVM, şef de laborator, lector, lector superior, conferenţiar universitar, şef de catedră la facultatea de jurnalism a USM, decan al facultății de jurnalism și comunicare publică a ULIM. Doctor în filologie.

Mircea Bradu (n.1942), eminent sportiv, a devenit campion al Moldovei la trânta „Sambo”, maestru al sportului de categorie internațională.

Are Fântâna Albă și un geograf - Mihai Bradu (n. 21 noiem. 1944). A absolvit Universitatea din Tiraspol. Lucrează profesor la școala nr.1 din Chișinău, translator și profesor la școala Superioară de Transmisiuni din Algeria, șef-adjunct în secția de învațământ Centru, Chișinău, inspector metodist la Ministerul învățământului din republică, șef adjunct, şef de secţie la Direcţia Căilor Ferate, profesor la JPS „Ion Creanga” din Chișinău, apoi la Colegiul de Comerţ şi ULIM. Doctor în economie. Stagieri: Belgia, Tunisia, Rusia. Monografia „Economia mondiala” (în lb. franceză). „Eminent al învățământului Public din Moldova”.

Ozea Rusu (n. 3 oct. 1938) e medic bine cunoscut, chirurg și manager de categorie superioară, om de știință. Studii: ISM din Chișinău. A lucrat la spitalul din Târnova, medic-șef adjunct la spitalul r-nal Dondușeni, medic-șef adjunct la Spitalul Clinic Republican, medic-șef la Spitalul nr.1 din Chișinău, primviceministru al sănătății al RM, director al Centrului științific Practic de Neurologie și Neurochirurgie din Chișinău. A publicat 15 lucrări științifice, deține 5 brevete de invenție. A contribuit plenar la consolidarea tehnologiilor de performanță a clinicilor universitare, la reforma sistemului de ocrotire a sănătății din RM. Medalia „Pentru distinctie în muncă”. Ordinul „Gloria Muncii”. Om emerit al ocrotirii sănătății al URSS.

Stomatologul Mihai Cojocaru (n. 9 ian. 1942) de asemenea e un cunoscut medic. A absolvit ISM din Chișinău. A efectuat investigaţii în domeniul diagnosticuluiși tratamentului anomaliilor dento-maxilare, a propus metode noi de tratament, a inventat diferite aparate ortodontice. Conferențiar universitar. E membru de Onoare al Societății Medicilor Stomatologi din România și al Academiei de științe Naturale din Rusia. Medalia „Nicolae Testemiteanu”.

Aurel Cojocaru Gheorghe Damanciuc Vitalie Bologa Gheorghe Bârsan

Margareta Bradu (n. 6 mai 1955), absolvind cu mențiune şcoala medie incompletă din sat, își continuă studiile la școala Tehnică de Vinificație și Viticultură din Stăuceni, școala Superioară a Mi rii Sindicale din Moscova și face doctorantura la Academia Muncii și Relațiilor Sociale din Moscova. Lucrează la fabrica de prelucrare a strugurilor și fructelor din Mihailenii Vechi, la fabrica de bere din Chișinău, în sindicatul învătamintului, director adjunct la intreprinderea „Floral”, director general la Asociația pentru Ocrotirea Copiilor invalizi și Orfani, director economist, lector superior la Universitatea de Studii Umanistice, lector superior la USM și ASEM. Își mai ia și diploma de licență în drept la USM. A citit și citește mai multe cursuri de economie și drept. După terminarea școlii din satul natal Dumitru Cernea (n. 1 oct. 1934), după cum zice chiar el, a plecat în lumea mare. A făcut carte la Colegiul Hidromeliorativ din Tighina, apoi la In-tul Agricol din Lvov, facultatea cadastru funciar. În continuare 50 de ani lucrează inginer funciar pentru proiectarea, organizarea, amenajarea și evidenţa teritoriului la SMT Bacioi, Direcţia agricolă a Executivului r-nal Ialoveni și Agentia Naţională Cadastru și Relaţii Funciare. În baza proiectelor sale, distinse cu medalii de argint și de bronz, au avut seminare republicane și unionale. Ele se aplică cu succes în Bacioi, Costești, Bardar, Sărata Nouă, Cirpești, Calfa, Telita ş.a.

Pavel Lupuşor (n. 1932) e unul dintre cei mai buni gospodari ai satului. Studii medii. A lucrat ajutor de brigadier, socotitor, brigadier în kolhoz. Ordinele „Drapelul Roșu de Muncă” și „Prietenia Popoarelor”. Medaliile „Pentru distincție în muncă” și „Pentru vitejie în muncă”.

Fântâna Albă a dat mulți intelectuali, oameni de bună credință în toate domeniile de activitate umană. O muncă folositoare desfășoara directorul casei de cultură Pavel Rotaru, conducatoarea ansamblului folcloric „Alboțeanca” Valentina Gordei, poetul popular Alexandru Bradu, artistul satului Marcu Cemea.

P.S. Autorul acestui eseu n-a putut sa povestească și despre sine, cu toate că ar avea ce povesti: nu i-a permis modestia sa de om cinstit. De aceea o vom face noi.

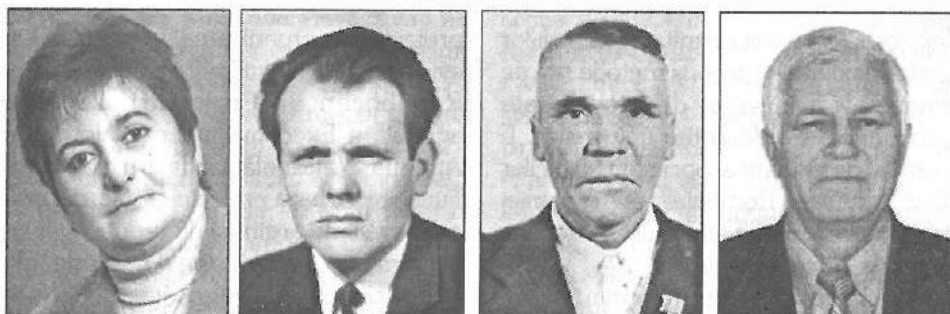

Mircea Bradu, Mihai Bradu, Ozeea Rusu, Mihai Cojocaru

Margareta Bradu, Dumitru Cernea

Gheorghe Cernea (n. 23 apr. 1943) e și el un fecior fidel al Fântânei Albe. L-au adus pe lume Matvei și Eugenia Cernea, buni gospodari și mari patrioți ai acestui picior de plai și ai neamului. A facut și el şcoala de 8 ani din satul natal, apoi şcoala medie din Parcova, apoi USM, facultatea de istorie. A lucrat la creşterea pâinii în câmp, pe combină, ajutor al combinerului în colhoz. În armată de la ostaş de rând a ajuns până la maior. După facultate a fost laborant superior la catedra de istorie a Institutului Agricol, învățător la Trinca, Edineț, apoi revine în Chișinău asistent, lector, lector superior la Institutul de Medicină, metodist principal la Departamentul Învățământului Profesional-Tehnic din Moldova. Pretutindeni s-a manifestat specialist bun și excelent organizator, exigent om de știință. A publicat peste 40 de lucrări științifice și recomandări metodice, incl. „Metodica predarii istoriei Moldovei în şcoală" . În curs de apariție se află monografia „Fântâna Albă". Stagiere la Kiev. Prelegeri la Universitatea Agrară, Institutul „Ion Creangă", Institutul de Medicină, Institutul Unional al Comertului. A susţinut - primul de la noi - cursul de istorie a Moldovei la Universitatea din Kiev. A participat activ la mișcarea de renaștere națională.

GAȘPAR

R-nul Edineț. Atestat în anul 1848, cu denumirea Fântâna Nouă.

NOTA STATISTICĂ (a. 2005). Distanțe: pînă la c-rul r-nal 24 km, până la st. c.f. Bratușeni - 18km, până la Chișinau - 202 km. Populația (la recensământul din oct. 2004) -1.333 de locuitori, in aug. 2005 -1.380 de cetățeni. Moșia satului - 1.402 ha terenuri arabile, livezi 146 ha, pășuni - 287 ha. Fintini - 168, iazuri - 7. Societatea agricolă „Raisa Banuh" cu 1.111 ha de terenuri agricole. 151 de familii își lucrează loturile individual. Biserica, gimnaziu, centru de sănătate cu farmacie, grădiniță de copii, casă de cultură, 2 biblioteci.

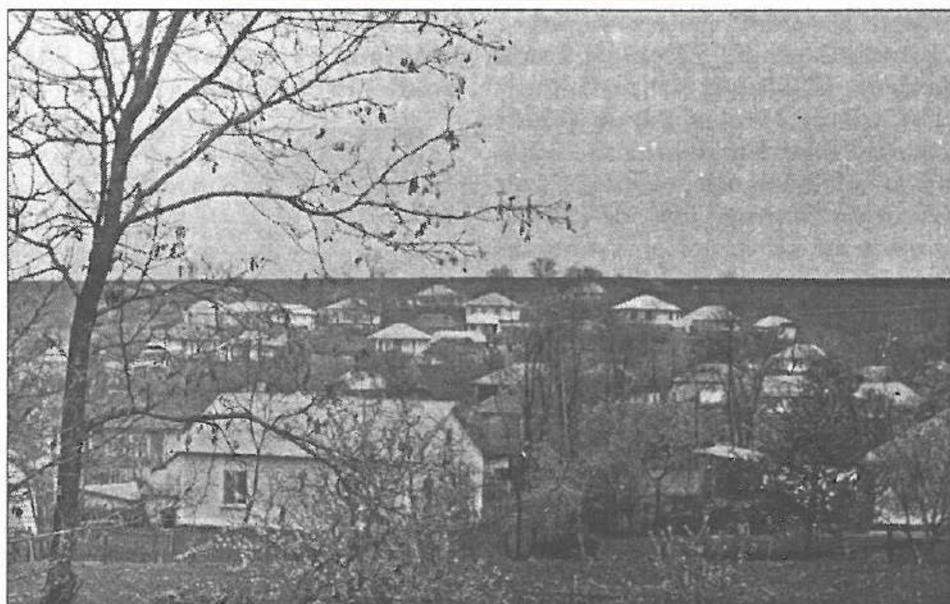
Movila funerară.

La 1 ian. 1880 Fântâna Albă și Fântâna Nouă alcătuiau moșia Mănăstirii Sfântului Mormânt din Ierusalim. Pentru pământul dat aici în arendă, 1.221 de desetine, economul mănăstirii de peste hotare încasa anual 2.972 de rub. În 1886 a fost zidită biserică din Fântâna Nouă, fiind înzestrată cu 33 des. de pamânt. Mănăstirea Sfântului Mormânt mai poseda aici 496 des. de aratuăa și pășuni și în 1898. Țăranii măcinau pe atunci grăunţele la cele 3 mori de vânt din localitate.

Din lipsa de finanţe și clădire în 1900 a fost închisă şcoala de alfabetizare. Din „Dicționarul geografic al Basarabiei", editat de Zamfir Arbore la București în 1904, aflăm ca Gaşpar facea parte din plasa Copăceanca.

În 1870 el întrunea 108 curți, iar peste cinci ani, în 1875, avea de acum 118 case, în care gospodăreau 318 bărbați și 270 de femei. În anul următor 150 de bărbați din Fântâna Nouă munceau cu roabele și carele proprii la construcția drumului Balți-Hotin.

Gașpar - sat de câmpie.

Bălți: „Satul este cunoscut și sub numele de Fântîâna Nouă, dar țăranii îi zic „Gașpar". Are 132 de case, cu o populație de 884 de suflete. Țăranii posedă pământ 941 desetine, iar Mănăstirea Sf. Mormânt are aici o moșie în întindere de 492 desetine".

În 1910 Fântâna Nouă avea 240 de gospodării, 1.185 de locuitori, şcoala primară era frecventată de 51 de băieți și 9 fete. Credincioșii de aici în 1915 frecventau biserică din Frasin, aflată la o depărtare de 3 verste. Satul număra atunci 722 de bărbați și 680 de femei.

După reunirea Basarabiei cu România, în toamna anului 1922, țăranii din Fântâna Nouă, 336 la număr, au fost împroprietăriți cu 685 ha de pământ confiscat din moșiile mănastireşti. „Dictionarul statistic al Basarabiei" indică în acest sat 355 de case, 718 bărbați și 735 de femei,

primărie, post de jandarmi, 3 mori de vânt, şcoală primară. Morile aparţineau lui Vasile Andruh, Ion Antonie şi Anton Micşanschi.

La 10 noiem. 1940 autoritătile sovietice au înregistrat acest sat din r-nul Brătuşeni cu denumirea Gaşpar, în care vieţuiau 1.908locuitori (1.015 moldoveni, 877 de ucraineni înscrişi în registre, ruşi, restul - de alte etnii). Făcem această precizare pentru ca 9 ani mai târziu, recensământul din 1949 a constatat aici numai 984 de moldoveni şi 1.023 de ucraineni.

Trei consăteni: Vladimir Gribincea, ostaş în Armata RomAna, şi fraţii lui, Vasile şi Ion Gribincea, ostaşi în armata sovietică.

Dumitru Pulbere (1904-1945), Pavel Pulbere E.(1922-1945), Pavel Pulbere N. (1921-1945); TudorPulbere(1922-1945), Ion Sirbu (1907-1945), Petru Sirbu C. (1916-1945), Petru Sirbu (1917-1945), Vasile Uparschi (1922-1944), Vasile Vasciuc (1925-1944), Ion Volo în (1924-1945), Nicolae Volosin (1926-1945).

În armata română au căzut pe front din acest sat Roman şi Ştefan Batrinac, Vasile Brenici, Grigore şi Nicolae Gutu, Vladimir Pulbere, Dumitru şi Gheorghe Sirbu, Petre Vaşciuc.

Ion Prisacaru, dir. şcolii de 7 ani, la o lecţie de matematică, 1950.

Bătuți de epidemii și foamete, schiloditi de război, oamenii puneau speranțe în munca și roada pe ogoarele proprii. Dar pamântul a fost declarat „averea statului”, iar țăranii mânați cu forța în kolhozuri și sovhozuri. A falimentat împreună cu întreaga agricultură din republică. Acum plugarii îşi caută rostul în economia de piață, se asociază pe un nou principiu - proprietatea asupra pământului. 716 cotași au încredințat averea lor de 1.111 ha de pământ liderului agricol local Raisa Banuh, alții 151 de proprietari cresc recolte în mod individual. În martie 1991 ei n-au susținut referendumul unional de readucere la viaţă a regimului birocratic sovietic.

Recensământul oficial din 1979 înregistrase în Gaşpar 1.701 locuitori, cel din 1989 - mai puţşin, 1.534 de suflete (720 de bărbați și 814 femei). Nici recensamtntul din 5- 12 octombri 2004 absolvit școala medie din Parcova (1963) și Institutul de Medicina din Chișinău (1969), fiind promovat în doctorantura la Catedra Epidemiologie de aici. A lucrat asistent, lector superior, a sustinut cu brio tezele de doctor în științe medicale (1973) și doctor habilitat în medicină (1990).

Longevivii, soţii Leonie şi Dunea Gribincea, care au trăit câte 101 ani. 1978.

Satul avea 1.333 de cetăţeni, dintre care pensionari 468. Situaţia demografică devine o acută problemă în ţara noastră, care bate la poarta Uniunii europene.

Un fenoment de mare faimă e legat de satul Gaşpar: trei consăteni, prieteni de şcoală deveniseră peste ani prorectori cu renume la trei instituţii superioare de învătământ din capitala ţării, unul - la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemitanu”, altul - la Universitatea Pedagogică de Stat Tiraspol, evacuată la Chișinău, al treilea - la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”. Viorel Prisacari (n. 26 martie 1949), doctor habilitat în știinte medicale, prorector pentru activitatea științifică a USMF „Nicolae Testemitanu”. A făcut carte la şcoala de 7 ani din satul natal, acum de 15 ani deţine funcția de şef al Catedrei Epidemiologie şi prorector al USMF „Nicolae Testemitanu”, profesor universitar. O contribuţie esentială și-a adus savantul epidemiolog în studierea şi elaborarea remediilor antibacteriene şi antifungice din materie primă locală. Substanţele noi, peste 30 la număr, s-au învrednicit de zeci de medalii de aur, argint și bronz, diplome de merit la expoziţiile internaţionale din Geneva, Bruxelles, Moscova și București. Revista „Curierul medical” nr. 1 din 2006 mentionează: „Rezultatele cercetărilor efectuate de profesorul V. Prisacaru sunt reflectate în mai mult de 250 de publicaţii ştiintifice, inclusiv 4 monografii şi peste 30 de brevete de invenţii. Sub conducerea lui au fost susţinute 10 teze de doctor și de doctor habilitat în medicină”.

Adus la vatră de dorul pragului părintesc.

Viorel Prisacari e membru corespondent al Academiei de științe Medicale din România și membru de Onoare al Societăţii științifice Epidemiologilor din România, membru al Consiliului Sanitaro-Epidemiologic din 1941), viitorul prorector la Universităţii Pedagogice „Ion Creangă”. In1969 absolvise cu menţiune Institutul Pedagogic din Tiraspol, la facultatea de biologie și chimie, fiind repartizat la Catedra de filosofie a acestui Institut. Apoi făcu 3 ani aspirantura la Universitatea

„M. Lomonosov” din Moscova, unde, în 1976, susţinu teza de Ministerului Sănătății și Protecției Sociale, doctor în filosofie. Reveni la institut membru al Consiliului Suprem pentru lucra conferentiar superior. A fost avansat știinta și Dezvoltare Tehnologica, a fost în Secția de știinta și institutii de tnvatadeputat în Parlamentul RM, e Om Emerit, mtnt a CC al PCM. Iar din 1989 încoace cetăţean de onoare al Statului Nebraska de acum aproape două decenii.

Intelectuali din Gaspar domiciliați la Chișinău.

Doi ani face aspirantura la Institutul de medicina pentru Perfectionarea Medicilor și continuă studiile în același domeniu la Institutul Pedagogic din Tiraspol. A fost repartizat profesor de biologie și chimie la școala medie din Telenești, uncle peste un an este ales secretar al comitetului raional al comsomolului. În 1959 se transfera la Institutul Pedagogic de Stat din Tiraspol în calitate de asistent la catedra de zoologie. În 1962 devine lector superior și e numit prodecan al Facultatii de științe naturale și geografie, funcția pe Nicolae Banuh Pavel Pulbere din Lenigrad. În 1967 sustine teza de doctor în științe biologice și revine la Intul din Tiraspol, iar în 1971 Ti confera titlul științifico-didactic de conferentiar universitar (docent). Incepind cu 1962 dnul P. Pulbere detine posturi de conducere în Institut: 1969-1978 decan al facultatii biologie și chimie; 1977-1992 - șef al catedrei fiziologia omului și a animalelor; paralel, 1983-1988 - prorector pentru activitatea de Ion Plasiciuc Teodor Sîrbu învațământ, în 1988 revine la catedră. Se refugiază la Chișinău cu institut și în 1992 este numit în funcție de decan al Facultății biologie și chimie, funcție pe care o menține până în 1996, când începe agravarea stării sănătății. În mai 1997 profesorul s-a stins din viață,

lasând o moştenire din 60 de lucrări științifice și metodice. D-nul Pavel Pulbere a condus Comisia de atribuire a gradelor didactice învăţătorilor de biologie din republică.

În 1970 a fost distins cu insigna „Eminent al învățământului public”. În cei peste 40 de ani de activitate la Institutul de Stat din Tiraspol a contribuit la pregătirea a 20 mii de specialiști în domeniul biologiei, chimiei, geografiei, pedagogiei. Amintirea despre distinsul pedagog și om de știinta a fost îveșnicită prin organizarea la Facultatea de biologie și chimie a laboratorului ce-i poarta numele. Tudor Sârbu (n. 12 apr. 1943), doctor în ştiinte tehnice, conferenţiar la facultatea de construcţii a UTM. Are 35 de publicaţii ştiinţifice, a examinat şi a relatat recomandări tehnice la peste 80 de clădiri. E membru al Comitetului Tehnic „Construcţii din beton şi beton armat”. Mihail Plasiciuc a fost ales vicepreședinte al Parlamentului RM din 1990-1994.

Gaşpar e baştina muzicantului Nicolae Prisacaru (n. 19 oct. 1948), absolvent al şcolii de cultură „E. Sârbu” din Soroca, din 1969 acordeonist în Ansamblul de dansuri populare „Joe”, Artist Emerit.

Din Gaşpar sunt şi Gheorghe Andruh, doctor habilitat în medicină, profesor universitar în Harkov, Veaceslav Pulbere, doctor în şiiinte pedagogice la Universitatea Pedagogica „Alecu Russo” din Bălţi, Alexandru Prisacari, doctor în şiiinte biologice la Inst. de cercetări științifice „Porumbeni”, Alexei Gribincea, şef de catedra la ASEM, Victor Banuh, doctor în ştiinţe medicale la USMF, Dumitru Griciuc, regizor la Teatrul „Vasile Alexandri” din Balti, Vladimir Andruh, colonel de aviatie în rezerva, Ion Banuh, locotenent-colonel în Armata Natională, Ion Antoniuc, pictor, Vasile şi Ana Gribincea, jurnalişti, Nicolae Voloşin, inginer-constructor la o uzină de avioane din Federaţia Rusă, Galina Batrinac, inginer-tehnolog la Taşkent, Ion Plasiciuc, locotenet-colonel la Sankt Petersburg.

GOLENI

R-nul Edineț. Atestat la 2 mai 1575.

NOTA STATISTICĂ (2005). R. Ciuhur. Distanțe pînă la centrul r-nal. 13 km, pâna la st. Calea ferată Dondușeni - 17 km, până la Chişinau -210 km. Gospodării - 711, populația -1.291 de locuitori. Moșia satului - 3.079,43 ha, dintre care terenuri arabile - 2.181 ha, livezi - 78,6 ha, fi îi silvice de protecţie - 143,4 ha. Fântâni arteziene - 3, fintini obițnuite -193, iazuri - 12. SRL „Astra-Com” (573 ha) şi „GolservAgro” (1.200 ha).

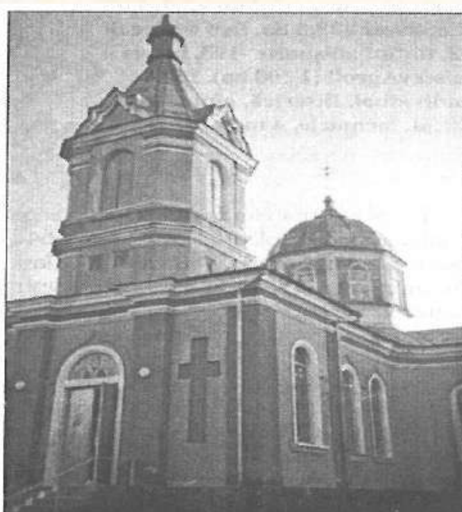
152 de familii își lucrează pământul în mod individual. Biserică, gimnaziu, cămin cultural, 2 biblioteci, punct medical, farmacie, 4 magazine şi 2 baruri. Aşezare veche faţă-n faţă cu satul Ruseni, la răspântia șoselelor în prezenta Edineț-Ocnita-Don în regiune de câmpie văluroasă.

În 1861 boierul Vichentie Malski (Catalogul documentelor moldoveneşti Bucureşti, 1957).) poseda în Goleni o fermă de cai de raăa. Arhiva istorică centrală a statului. Satul aparţinea aceleeași mănăstiri.

În 1875 era alcatuit din 156 de curţi cu o populație de 718 suflete.

164 de familii de țărani în 1882 stăpâneau 1.088 des. de pământ, restul, 1.180 des., aparţineau boierilor. Pentru întreținerea școlii de alfabetizare deschisă în sat țăranilor li s-a propus să platească anual câte 130 de rub. În 1890 Golenii din ocolul Timovei numărau 215 familii. 658 de bărbați și 639 de femei. Peste un an școala de alfabetizare (căreia și se mai zicea „mănăstirească") trecu în sistemul Ministerului învățământului public. La 1 sept. 1898 II găsim aici învăţator pe Nicolae Tometchi.

Biserica din Goleni.

Primul recensământ al localitaților ce depășeau 500 de oameni, realizat de Imperiul Rus în 1897 și publicat la Sankt Petersburg în 1905, a fixat în Golenii din jud. Soroca 1.277 de suflete, dintre care 1.260 erau de credinţă creştină. Învăţătorul Tometchi în a. 1899-1903 avea pe lângă şcoala o fanfară de toată lauda, sustinută material de boiernașul Nicolae Strencovschi. Zamfir Arbore în „Dicţionarul Geografic al Basarabiei" din 1904 a constatat în Goleni o scădere vădită a populației - 923 de suflete. „Țăranii, arata el, numesc satul Golești". Gazeta „Drug" („Amicul") din 10 mai 1905 scrie că Vasile Şaraga, Cozma Strâmba și Tudor Tiutiunic din Goleni fuseseră menționaţi cu prestigioase premii bănești la expoziţa de cai din Edineț. Din 161 de copii de vârsta şcolară în 1907 frecventau lecţiile 50, iar în anul următor - de acum 111 elevi. Contribui la aceasta prin cuvântul său convingător preotul Ioan Popovici.

La înc. sec. XX Golenii intrau în jud. Hotin. Învățătorul Nicolae Tometchi în 1911 se învrednici de Medalia de Aur cu panglică pentru a fi purtată la piept. El muncea în Goleni de acum 23 de ani. Școala primară ministerială de aici era frecventată de 48 de băieți și 12 fetițe. Biblioteca școlii în 1912 număra 501 volume, 256 titluri de carte, o mare bogăție spirituală pentru acele vremuri.

Aţâţaţi de soldatii-bolșevici, în 1917 țăranii din Goleni dezertați de pe Frontul Român au început să prade averea boierilor locali, să ia cu forța pământul și semănăturile. Haosul a fost curmat de trupele române, chemate de Sfatul Țării să facă ordine în Basarabia. Iar la 27 martie 1918 Sfatul Țării vota actul epocal al Unirii cu frații de peste Prut.

Reforma agrară basarabeană promovată de Sfatul Țării și decretataă de Regele României a împroprietarit 411 țărani moldoveni și ucraineni din Goleni cu 1.355 ha de pământ, fapt ce a produs o mare bucurie și o fericire supremă pentru plugari. Peste un an acest sat de pe apa Ciuhurului avea 470 de case, carieră de piatră, 2 mori cu aburi, școală primară, primărie. În 1933 la Goleni trăiau 1.952 de oameni.

Veterani ai războiului.

Pe front au căzut în bătălii sau au dispărut fără urme 86 de sateni din Goleni, numele lor fiind eternizate în „Cartea Memoriei”.

La 10 noiembrie 1940, autoritățile sovietice au înregistrat în Goleni 2.288 de locuitori, dintre care 46 erau moldoveni, 792 - ruși, - ucraineni, 26 - de alte etnii. Apoi asupra populației se abătu anul de foame 1941, cu deportări și lupte sângeroase, urmat de alți ani cu epidemii, nenorociri și

foamete. Primii au fost aruncaţi în Vorkuta Teodor Auz și Teodor Mihalciuc: unul fusese primar, altul avea gospodărie aranjată.

La aniversarea a 430-a a satului.

Ambii au decedat la Vorcuta și au fost reabilitați abia în 1989. În primul an de „rai stalinist" au fost strămutați în Tomciac (1923-1944), Ion T. Tomciac (1925-1944), Ion V. Tomciac (1914-1944), Grigore Troian (?-?), IonTroian (?-1945), PetruTroian (1907-1945), Vasile Usturoi (1900-1945), Vladimir Zaicicovschi (1910-1944).

Nu ieşi bine satul dintr-un bocet dureros că intră în altul. Fostul primar Gheorghe Ciobanu în 1944, învinuit de „colaboraţionism" a înfundat Siberia, fiind reabilitat abia peste 45 de ani, în 1989. În ţinutul Habarovsk și RASS Komi s-au pomenit în cătușe pentru „neachitarea repetată a impozitelor" „chiaburii" Petru Auz, Andrei Dobu, Petru Moscaliuc, Nicolae Nadureac, Petru aragov, Parascovia aragov și Vasile aragov. De fapt, acestea erau impozite repetate, pe când populația satelor murea de foame. Apoi a venit și cumplitul an 1949, când din Goleni comisarii de croială stalinista au cărat în Kurgan și țin. Habarovsk noi victime, 31 la număr:

Mihai Auz, Ana Ciobanu, Simion Ciobanu, Ana Goncear, Andrei Goncear, Fiodor Goncear, Maria Goncear, Petru Goncear, Vera Goncear, Serafim Gutium, Ana Lablíuc, Gheorghe Lablíuc, Fiodor Labliuc, Hartina Labliuc, Maria Labliuc, Mihail Labliuc, Vasile Labliuc, Ana Moscaliuc, Maria MoscaliucRotaru, Vera Moscaliuc, Ana Pâmzaru-Zaulescu, Chilia Ribac, Efim Ribac, Vera Ribac-

Gutium, Ecaterina aragov, Ivan Aragov, Liubovi Aragov, Maria F. aragov, Maria I. Aragov, Olga Aragov, Parascovia Aragov.

Recensământul din 1 aug. 1949 a fixat în Goleni 1.939 de locuitori, cel din 1979 - 1.719 (785 de bărbați și 934 de femei), recensamântul din 1989 și mai puţini - 1.498 de suflete (681 de bărbați și 817 femei). K-zul „40 let Octeabrea” („40 de ani ai lui Octombrie”), gospodărie agricolă multiramurală, în 1969 a căpătat un venit net de 487 mii rub. Dar Ion Guranda Gherega), specializând-u-se în anii de la urma în cultivarea cartofului semincer. Ion Guranda a absolvit Academia Agricola 'Timireazev” din Moscova și contribuie activ la prosperarea satului Goleni. 152 de familii preferă să gospodarească în mod particular pe ogoarele împroprietărite. Satul număra 452 de pensionari.

Ansamblul vocal „Goleneanca”.

La ultimele alegeri populația din Goleni s-a pronunţat împotriva referendumului unional de reanimare a Statului Sovietic.

Actualmente în localitate activează două societaţi pe acțiuni - „GolservAgro” (director Ion Guranda) și „Astra-Com” (director Iurie locale Ludmila Fandofan a candidat la postul de primar pe lista independentilor și a ieșit învingătoare.

HINCĂUȚI

R-ul Edineț. Atestat la 20 dec. 1670

NOTĂ STATISTICĂ (oct. 2004). Distanțe: până la c-rul r-nal - 18 km, până la st. c. f. Ocnița - 32 km, până la Chișinau - 224 km. Gospodării - peste 300. Populația - 1.118 locuitori. Gimnaziu, cămin cultural, oficiu poștal, centru de sănătate, bibliotecă, magazin. Comuna este alcatuită din s. Hincăuți, Clișcăuți și Poiana, în total - 1.664 de locuitori.

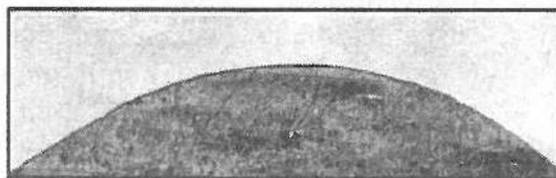
Cercetările arheologice au constatat că primii oameni au venit și s-au așezat pe aceste locuri cu cca 4.500 de ani în urmă. Ei căutau un loc mai potrivit pentru o vatra de sat și au decis sa se opreasca aici. Sedentari de felul lor, primii locuitori îndată au și început să însușească împrejurimile. Au deşţelenit cele mai bune câmpii, au început să cultive pe ele diferite plante, creșteau vite cornute mari, practicau diferite meşteşuguri. Uneltele de muncă și le confecționau singuri, din piatra cea mai trainică, modelau vase din argila bună și alte obiecte de uz casnic.

Ei locuiau în case cu unul sau două nivele, în care despărțeau două sau mai multe odăi. Dar un incendiu mare a întrerupt dezvoltarea satului. Pe vatra părăsită se observa până în zilele noastre

urmele caselor arse, grămezi de lut ars, se depistează oale de lut, cioburi de vase și alte obiecte tipice pentru epoca istorică numita eneolitic, perioada mileniilor IV-III î.Hr.

Au poposit pe aceste locuri și hoinarii veniți tocmai din câmpiile asiatice. Ei veneau, mai ales, pentru a-i prăda pe băștinași. De obicei campaniile de prădăciune erau fulgerătoare, dar adesea erau nevoiți să mai facă pe alocuri și mici popasuri. În temei pentru a-și înmormânta camarazii de hoție, răpuși de baștinași, care, firește, nu-și cedau de bunăvoie averea agonisită prin muncă și sudoare, le opuneau rezistenţa dârză. În apropierea Hincăuților se afla 4 movile funerare, care se numesc și tumuli. Peste decedați se așezau brazde mari de pamânt. Movilele erau prea mari ca să le poată înalţa singuri, de aceea la aceste lucrări îi impuneau pe baștinașii luaţi de ei în robie. Cu regret, acești tumuli nu sunt prea cercetați de specialiști. Cercetările, posibil, ar scoate la iveală și alte informații prețioase.

Movila funerară.

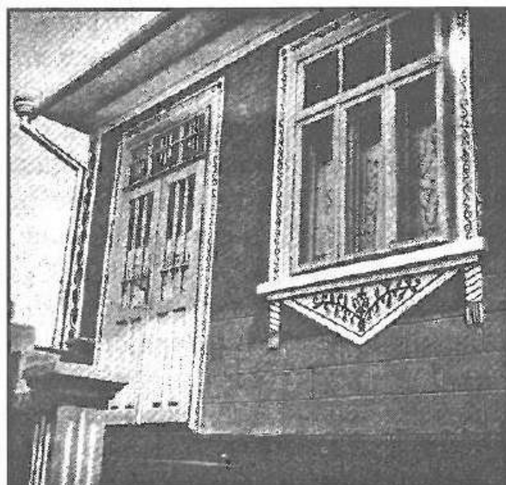
Satul de azi e situat mai la nord de c-rul r-nal Edineț, între satele Clișcauti (vezi: LMR, vol. 4, pag. 274), Bârlădeni (vezi: LRM, vol. 2, pag. 61), Poiana, Rotunda, Groznița (vezi: LRM, vol. 6, pag. 732) și Cepeleuți (vezi: LRM, vol. 3, pag. 390).

Istoricul român Gheorghe Ghibănescu include în volumele sale (4, 11) mai multe documente, din care depistăm prima atestare a Hincăutilor - 20 dee. 1670. Din ele aflam că satul se mai chema Oncicăuți, care se afla în ţin. Hotin, în valea Racovițului Sec sau Uscat, „în hotar cu satul Cepeleuți”. Dar principala informație e că în aceasta zi domnitorul Duca Vodă îi da întărire lui Grigoraș Cîrlig cu frații lui asupra moșiei Oncicăuți, „ce se numesc în tabla vistiernicului Hincăuți”. Așadar, denumirea Hincăuți e prezentă de la bun început.

Urmatoarea informație ne parvine abia peste un secol, când în 1772 (25 dee.) administrația militară rusă găsește aici 32 de gospodiirii, toate fiind impuse de a da bir greu țarului rus. Același numar de gospodării noteaza ea și în 1773, dar peste încă un an, în 1774, verifică situația și găsește, cica, numai 18 gospodarii, 16 fiind impuse sa plătească birul. Scutire de la această plata îi făcuse doar preotului Andrei și dascălului Grigore, dar nu și vornicului Nistor. E greu de crezut număratoarei acestei administraţii, deoarece pe ea n-o interesa numărul strict al populatiei, ci, în primul rând, numărul locuitorilor, din care se putea stoarce mijloace noi la averea țarului ei.

Satul creștea, dar nu numai din contul sporului natural al populaţiei, ci și din contul noilor locuitori, stabiliţi aici. Astfel, în 1778 se aşează aici Iacob Hresoliuc, în 1790 - Hritcu Pavlo, în 1801 - Mihai Roman, care se trăgea dintr-o familie de răzeși. Despre sat s-au pănmşp-.lstrat diferite legende și balade, dar și multe materiale de arhivă.

Casă din Hincăuți

Deoarece se comit nişte erori în acte, în 1808 moșia Hincăuți e vândută cu 1.000 lei de catre Divanul Moldovei, însă nu ştim exact cui anume. Aflam, totuși, ca în 1817 această moșie cu 350 fălci de fîneața, 250 fălci de arătură, 300 fălci de imașuri, 150 fălci de grădinării, un iaz cu pește, o moară, 51 de gospodării țărănești, un preot, un diacon și un paracliser apartinea stolnicului Gheorghiu Loizu.

Aflasem că și mai înainte Hincăuți aveau preot și dascăl. Deci avea și biserică. Bănuim că ea era mica, de nuiele unse cu lut, pentru că în 1807 se construise alta, din bârne și scînduri.

Recensământul din 1859 confirmă existența bisericii de lemn din Hincăuți, precum și cele 145 de case cu 692 de locuitori (364 de bărbati și 328 de femei). Peste 2 ani se deschide și școala parohială bisericească. Proprietarul Nicolai Stamo, deși a avut în martie 1859 neplăceri cu actele de cumpărare a ocinei Hincăuti, pentru ca le pierduse, în 1861, se vede, se descurcase, deoarece nu numai ocina, ci și 245 des. de pădure avea aici. În total, în 1865, el deţinea 2.819 des. de pământuri bune. Niște date statistice ne arată ca în 1866 s-au născut 37 de bebeluși și au decedat 14 oameni, deci populația era în creștere. Dar iată că în 1872 se abate prin părţile acestea o epidemie strașnică de holeră. În pamânt 29 de oameni. În total atunci au murit 43 de oameni, dar s-au născut numai 42 de copii. Oricum, statistica ne mai informează că în 1868 satul număra 132 de gospodării, care aveau ceva pământ și 15 - care nu dispuneau deloc de pamânt.

Alexandr Egunov constată că în 1870 Hincăuții (Ghincautii, cum scrie el) aveau 152 de case cu 880 de locuitori (461 de bărbati și 419 femei), care ţineau în gospodăriile lor 75 de cai, 380 de vite cornute mari, 800 de oi, dar care, menţionează statisticianul, trăiesc greu.

Nicolai Stamo își mai micșorează niţel moșia, în 1871 avea l.643 des. de pamânt arabil, în timp ce toți sătenii încă nu-1 pot întrece - împreună ei deţin 1.150 des. Boierul are și o moară, iar sătenii - o oloinițță. Statisticianul Alexandr Egunov ne oferă și datele din 1875: 166 de case cu 884 de oameni, de asemenea aveau mai pţtin pamânt decât Nicolai Stamo unul singur. „Jivut bedno", trăiesc greu, scrie el din nou, deși au în gospodării 118 cai (deja mai multi), dar vite cornute mari au mai puţine - 350, la fel și oi - 780. Din 283 de gospodării 71 nu au nici o desetina de pământ. După marea secetă din 1892 un număr de 225 de familii din Hincauti (1.129 de suflete) sunt impuse să ia cu împrumut 232 puduri de orz pentru seminţe și 1.362 puduri de porumb pentru hrană, cumpărate de zemstva de la Seftelea Coifman contra 861 rub. 75 kop.

La încheierea sec. XIX țăranii cer sa li se deschidă și o școala de zemstva, care nu se deschide încă nici în 1901, deși sunt impuși să plăteasca impozitul școlar în sumă de 220 rub. 60 kop. școala se deschide, totuși, în acest an, dar în urmatorul se inchide din nou. Se deschide, însă, o școală ministerială.

Nici cu clerul bisericesc nu e totul în ordine. Obștea satului și se plânge episcopului Iacov asupra preotului A. Borus, care „mai bine s-ar face avocat sau ar lua locul ureadnikului de poliţie", pentru ca bea, fumează, e leneș și-i „meșter la smulgerea banilor din poporani".

Zamfir Arbore consemneaza în „Dicționarul geografic al Basarabiei" că în 1904 satul numara 242 de case, în care vieţuiau 1.217 suflete. 1904-1905 e primul an de învătamânt al școlii de zemstva. Învăţător e N. Mogoreanu. Dar şcoala nu se bucură de mare autoritate. Cei 63 de elevi în 1909 frecventează rău lectiile, iar „populația satului are o atitudine indiferentă faţă de școală". În 1910 această populație constituia 1.262 de oameni. Satul avea 297 de case.

Cândva se abăteau pe aici și lupii.

În anul următor de învăţământ patrona şcoala contesa Cantacuzino şi situaţia se normalizează. Mai ales, când este trimis încoace și noul învătator Georghi Zarjitki.

În 1929, preot paroh în biserică „Sf. Arh. Mihail" din Hincauti, ridicată din lemn în 1806, era Ştefan Grigoriev (n. 26 apr. 1896), absolvent al Seminarului Teologic, care lucra aici din 1922. Cântareţ cu el lucra Leontie Polighin (n. 8 iunie 1885) cu examen de cântăreţ. Aici era din 1910. Satul avea 453 de gospodari.

Situaţia materială a nevoiașilor satului se schimbă radical după unirea Basarabiei cu România, mai ales, când Institutia funciară ,,Casa Noastră" îi împroprietărește pe 245 dintre ei cu 576 ha de pamânt. Satul are 512 case, 1.761 de locuitori (868 de bărbați și 893 de femei), gospodărie boierească, o moară de apă, școală primară, o cârciumă, primărie.

Spre anul 1933 - 1.817 locuitori, spre luna noiem. 1940 - 2.377 de locuitori, incl. 2.146 de români, 188 de ucraineni ş. a., spre luna apr. 1941 - 2.059 de locuitori.

Dintre ei războiul din 1941-1945 le curmă viaţa sau îi dă pierduţi fără urmă pe următorii martiri fără voie: Nicolae Androniuc (1920-1945), Petru Androniuc (1899 -194 5), Ion Bespalco (1926-1945), Grigore Botnaru (1911-1945), Efim Botnariuc (1918-1945), Sergiu Botnariuc (1915-1945), Grigore Caplun (1911.1945), SergiuCiobanu (1922-1944), Atanasie Ciubotaru (1900-1945, dispirut), Gheorghe Crivochija (1908- 1945), Cozma Crivoi (1910 -1945), Nichifor Curoti (1919-1945), Alexei Dascil (1904-1945), Gheorghe Dobrovolschi (1906-19451, Arsenie Dogotaru (1920 - 1945), Vasile Dovbenco (1908-1945), Sergiu Dvornic (1908-1945), Vasile Dvornic (1927-1945, dispărut), Nicolae A. Ganușceac (1922-1945, dispirut), Nicolae I. Ganușceac (1915- 1945, dispirut), Sergiu Ganușceac (1923-1945), Sofronie Golie (1906-1945, dispărut), Maxim Goliceanschi (1916-1945, dispărut), Alexandru Goncear (19 18 -19 45), Ilie Goncear (1910-1945, dispărut), Sergiu Grituc (1920.1945, dispirut), Tudor Grituc (1914-1945, dispărut), Alexei Gromic (1914-1945), Ştefan Gromic (1906-1945), Efim Gutan (1916-1945, dispărut), Gheorghe Gutan (1924-1945, dispărut), Ion I. Gutan (1920-1945), Ion P. Gutan (1900-1945), Nicolae Gutan (1925- 1945), Dumitru Gutu (19 19 -1945, dispărut), Gheorghe Lupan (1923- 1945), Sergiu Lupan (1923-1945), Ion Malanciuc (1922-1945, dispărut), Mihail Malanciuc (1913-1945), Gheorghe Moraru (1903-1945), Gheorghe Motuzoc (1920-1945), Ion Nasian (1912-1945), Sergiu Negru (1918-1945, dispărut), Ion Nepeivoda (1911-1945), Alexandru Oleinic (19 2 1-19 45), Ion Perjun (190 0 -1945), Vasile Prisa.cam (1907- 1945, dispărut), Simion Priseajniuc (1911 -1945, dispărut), Gavril Prodan (1901-1945), Ion Protiuc (1924- 1944), Alexandru Putina (1922-1945, dispărut), Gheorghe Roşca (1907- 1945, dispărut), Constantin Rusu (1916-1945, dispărut), Cozma Rusu (1910-1945,

dispărut), Grigore Rusu (1910-1945), Ion Rusu (1912-1945, dispărut), Mihail F. Rusu (1915-1945, dispărut), Mihail I. Rusu (1915-1945, dispărut), Filip Rudcovschi (1908- 1945), Mihail Sirbu (1906-1945), Mihail Tcaci (1903-1945, dispărut), PetruTcaci (1909-1945), SergiuTcaci (1923-1945), Ion Timbaliuc (1905- 1945, dispărut), Gheorghe Tretiac (1923-1945), Petru Tretiac (1901-1945, disparut), Victor Tudoşciuc (1923-1945, disparut), Ion Uglea (1921-1945), Filip Ursache (1910-1945), Grigore Ursache (1908-1945, dispărut), Vladimir Ursache (1906- 1945, dispărut), Alexei Vasilaşcu (1906-1945, disparut), Ion Vasilaşcu (1916-1945, dispărut), Mihail VasilaşCU (1920-1945), Nicolae Zemciuc (1919-1945).

Lista e cât se poate de dureroasă, dar ea necesită şi un mic comentariu. Nu mai vorbim că mulţi dintre aceşti martiri erau foarte -foarte tineri şi au fost bagati în lupte fără vreo careva pregiitire militarii. Adică pur şi simplu au fost transformaţi în carne de tun. Vorba e că, şi aceasta se poate uşor observa, în unitătile militare introduse pe primele linii de lupta nici nu se prea ducea evidenta forţelor umane. Altfel cum am putea explica dispariţia fără urma a atâtor ostaşi numai dintrun singur sat? E de bănuit că novicii erau aduşi în unitiăţi şi introduşi imediat sub gloanţe, iar cei răpuşi nici nu erau controlaţi de documente. Ani grei - aceşti ani de după. război: cu saracie, cu ruini, cu foamete, cu deportari, colectivizare.. .

Pentru a organiza mai lesne colectivizarea aceasta „mareata” opera sovietică, sint expulzati din sat „chiaburii, tradatorii, spioni „: Pantelei Dascal (1896), Teodor Ganuşceac (1905) - în 1952; Vasile Varvariuc (1928) - în 1954; Victor Dascal (Prisa.cam) (1910) - în 1956. În 1949 sint atestati 2.318 hincauteni, incl. 2.217 moldoveni, 31 de ucraineni, 30 de ruşi ş. a., în 1970 - 1.656 de locuitori, în 1979 - 1.768 de locuitori, incl. 821 de bărbați şi 947 de femei, în 1989 - 1.424 de locuitori, incl. Ion Guțu a aflat un sanatoriu pentru bolnavii de tuberculoză.

Lacul din parc.

K-zul „Patria” a fost o gospodărie cu toate ramurile specifice pentru această zonă agricolă. În 1969 producţia globală constituia 965 mii rub., venitul net - 156 mii rub. Satul avea moară, pavilion de prestări servicii, școală medie, casă de cultura, 2 biblioteci, spital de circumscripţie cu maternitate, grădiniţă de copii, oficiu poştal, magazine, monument al gloriei militare. Parcul din Hincauti cu o suprafaţă de 40 ha conţine cca 40 de specii de arbori şi arbuşti. Aici creşte bradul caucazian, teiul american, arţarul, plopul balzaminifer, stejarul etc. Aici îşi susţine teza de doctor în biologie. Lucrează colaborator ştiinţific la A M, secretar ştiintific al Comisiei pentru premiile de stat şi rector la Universitatea Pedagogicii „Ion Creangă” din Chişinău. Academician al Academiei de Ştiinte Perdagogice şi Sociale din Moscova. Intre a. 1999-2001 a exercitat funcția de ministru al Educatiei și Ştiintei al RM. A publicat numeroase lucrări științifice și metodice. Lucrător Emerit al învățământului public din Republica Moldova. Ordinul .„Gloria Muncii”.

HLINAIA

R-nul Edineț. Atestat la 12 apr. 1620

NOTA STATISTICĂ (2006). R. Racovăț. Distanțe: până la c-rul r-nal - 7 km, până la st.c.f. Bratușeni -15 km, pînă la Chișinau - 209 km. Suprafața moșiei - 3.602 ha. Gospodării -742. Populaţia - 2.096 de oameni. Coop. agr. „Hlinaagrocoop”, SRL „Vremvalagro”. Școala medie, 2 biblioteci, grădiniță de copii, cămin cultural, 1 oficiu poștal, centru al medicului de familie, 5 magazine și 3 baruri.

Hlinaia se afla puţin mai la nord de Edineţ, pe partea dreaptă a traseului automobilistic Chi-șinău-Cernauți. În preajma ei se afla satele Mihăileni, Rotunda, Târnova, Halahora de Jos.

In 1620 și se zicea „satul lui Costea Buceac”. Așa era, pentru ca Gaşpar Voievod, pe 12 apr. îi făcu danie acest sat, pe atunci, desigur, încă mic, dar deja existind, lui Costea Buceac, care era mare vornic în Țara de Jos. Adica, acesta sa aiba moșii și în Țara de Sus. Mai este amintita Hlinaia și ca punct de hotar pe Valea Racovatului, în 1664, cind Gheorghe Duca Voievod intarește o mărturie hotarnică a s. Ocauti din Ţin. Hotinului. Apoi se mai face o împărţeală de sate în ramura Canta a neamului Cantacuzino - în sept. 1693.

După aceasta, aproape un secol nu mai citim nimic despre Hlinaia până când vine administraţia militară rusă, care, pe 25 dec. 1772, gasește aici 94 de gospodari, pe care îi impune să platească bir ţarului lor, dovadă în plus că rușii dintotdeauna ne-au adus numai „fericire”. Aceeași administrație, temându-se ca nu cumva să omită pe cineva din listă, mai repetă numărătoarea în 1774. Acum însă consemnează numai 45 de gospodari, pe 42 numindu-i birnici, scădere fiind numai pentru preotul Moisei, dascăl lul Toader și pisarul Vasile. Să credem, să nu credem acestor

număratori ? Putem crede doar scopul lor - stoarcerea de biruri pentru ţarul rus, nemaivorbind de pagubele aduse băștinașilor de către unităţile militare sosite aici pentru a înfrunta Poarta Otomană. Atunci, în acei ani, apoi și în noiem. 1788, când armatele generalului Soltikov, după luarea Hotinului, au pornit spre Bălti, prin Briceni, Hlinaia, Târnova ș.a.

Satul crește nu numai din sporul natural al populatiei, ci și pe contul celor care se muta aici cu traiu l. Astfel, în 1794 se muta în Hlinaia Ion Rusu, în 1795-Nicolae Leahu, în 1796-Pricoche Vatamanu, în 1797 - Iacob Munteanu și tot așa și în alți ani urmatori. Satul are și o bisericuta de lemn, ridicata în 1793. Așa spun unele documente. Dar ce făceau preotul Moisei și dascălulToader, cărora în 1774 li se face scădere de la bir. Probabil, și atunci în sat era o bisericuță mica, în care ei oficiau serviciile divine. În 1812- 1821 stăpân pe moșie era Gheorghe a lui Vasile Botezatu. Apoi vin Nicolae Rosetti, Maria și Parascovia Flondor, când în biserică „Sf. Arhanghel Mihail" era preot ștefan Drichici, văduv, de 66 de ani. În 1835 stăpân pe moșie era nobilul Serghei Botezatu, care stăpînea 150 de familii (388 de biirbati și 356 de femei). Găsim și numele câtorva dintre ei: Natalia Bărdiță de 78 de ani, Ion Doru de 86 de ani, Tudor Ciobanu de 56 de ani și soția sa Domnica de 52 de ani cu 7 copii, Vasile Creţu de 73 de ani și soția sa Irina de 71 de ani cu 2 feciori, Vasile Cojocaru de 47 de ani - cu soția Parascovia și 8 copii. În 1843 satul avea 24 de familii, dar și de aici unele familii pleacii. Dar rar unde intilnim ca dintr-o familie de țărani să iasă un preot. Iată însă ca din Hlinaia Ion Verstiuc al lui Vasile absolvește în 1884 Seminarul Teologic și devine preot.

Peisaj rustic.

Cu 112 case, 398 de bărbați și 320 de femei, cu stație de poştă, în 1861 satul își deschide și o școală bisericească parohială. Urmașii lui Botezatu au aici 192 des. de pădure și 4.758 des. de pământ arabil. Casa de dormit pentru arestanții de etapă se păstrează și în 1862. Stația poştală din Hlinaia are 7 cărutași și 22 de cai. Sporul natural al populației se reține în 1866-1872 când au loc marile epidemii de holeră.

În această perioadă moșia e împărțită de către câtiva proprietari: Gordon, 21 de gospodării cu pământ și 7 fără pământ, Stamati - 25 de gospodării cu pământ și 5 fără pământ, Cervenvodal 25 de gospodării cu pământ și 2 fără pământ, Cohanschi - 26 gospodării cu pământ și 13 fără pământ, P.Cerchez, 30 gospodării cu pământ și 16 fără pământ.

Din când în când, țăranii mai dau dovadă de revolte, nemulțumiri, dar sunt nevoiți să găzduiască militari ruși soldați și ofițeri, care vin să lupte cu Poarta Otomană. În 1870 Hlinaia e un sat cu 179 de case, cu 1.184 de oameni (591 de bărbati și 593 de femei), care au 149 de cai, 434 de vite cornute mari, 450 de oi, care iarași au de înfruntat epidemiile de holeră.

La primăria s. Hlinaia (primar Anatolie Pleșca).

Țăranii adunau ban cu ban și deschid în 1871 o școală de alfabetizare, care la hotar de secole, o are învățătoare pe Elena Ilnitchi. Pe r. Racovat se înșiruie mai multe mori de apă, pe care le stăpânește Roman Cohanschi, Achim Horosimov, Sofia Gordon ș.a. Spre sf. sec. XIX Nicolae Cervenvodal are aici 450 des. de pământ, Maria Stamati- 339des., Sofia Gordon - 462 des., Olga Cohanovschi - 576 des., Achim Horosimov - 290 des., în timp ce toți țăranii au numai 293 des. de pământ arabil. În 1875 satul număra 183 de case cu 1.047 de oameni (550 de bărbați și 497 de femei), cu 120 de cai, 400 de vite cornute mari, cu 490 de oi. În anii ce urmează mai sunt

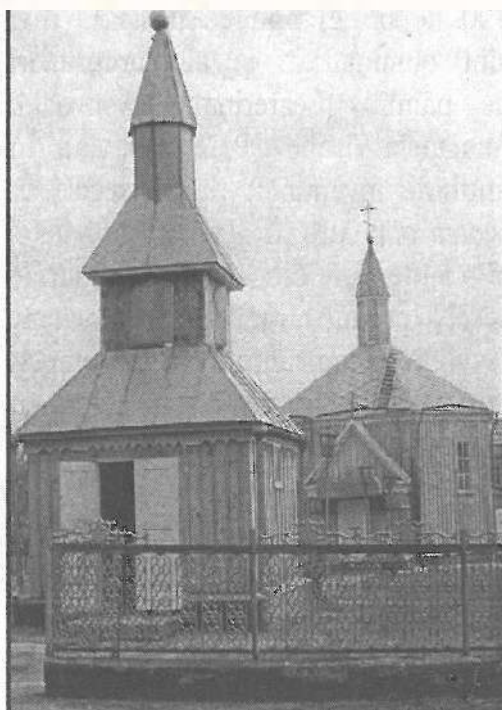

nominalizați și alți proprietari de pământ (Ecaterina Cervenvodal, Anastasia Virabov, P. Cerchez ș.a.). În anul de învătământ dintre secole în școala popularî învăţau 56 de băieței și 4 fetițe. Anii secetoși de la sfirșit de secol le produc țăranilor mari probleme de viaţă, ei împrumută orz, porumb și grâu pentru semănat, dar își achită cu greu datoria faţă de Ştefan Coifman, care le-a acordat ajutorul.

Tudor Stamati, fiul nobilului Mihail Stamati, își face studiile la Universitatea din Novorossiisk și devine jurist. Numărul de elevi și eleve în școala populară se mentine în aceşti ani la același nivel. În 1895-1896 - 55 de băieti + 3 fete în 1896-1897 - 53+3, în 1897-1898
- 47+3, în 1898-1899 - 50+3, în 1899-
1900 - 56+4, în 1901-1902 - 51+3.

Face lecţii un învatator tânar - Filip Binicovschi. Clădirea şcolii în condiţii normale e bună numai pentru 45 de elevi. Se resimte necesitatea unei şcoli noi, dar deocamdată toți se mulţumesc doar cu ceea ce au. În 1904 satul are 259 de case cu 2.200 de suflete. În curţi sunt întretinute 410 vite albe şi 110 cai. Dar Zamfir Arbore numește satul cătun.

Pe 18 iunie 1905 țăranii din Hlinaia scriu o cerere la Duma de Stat sa li se dea lor în arendă moșia moșieresei M.N. Babicov, soția vaduvă a general locotenentului Gordon, care își dă în arendă moșia unor străini. În numele celor 40 de țărani au semnat cererea Alexandru Prosii și Ion Cebanov. Maria Babic locuiește în Sankt-Petersburg, pe stradela Povarsri, nr. 11, ap.2. Cu regret, nu cunoaștem reacţia Dumei de Stat. Se vede ca nu li s-a satisfăcut cererea.

Biserica „Sf. Nicolae”.

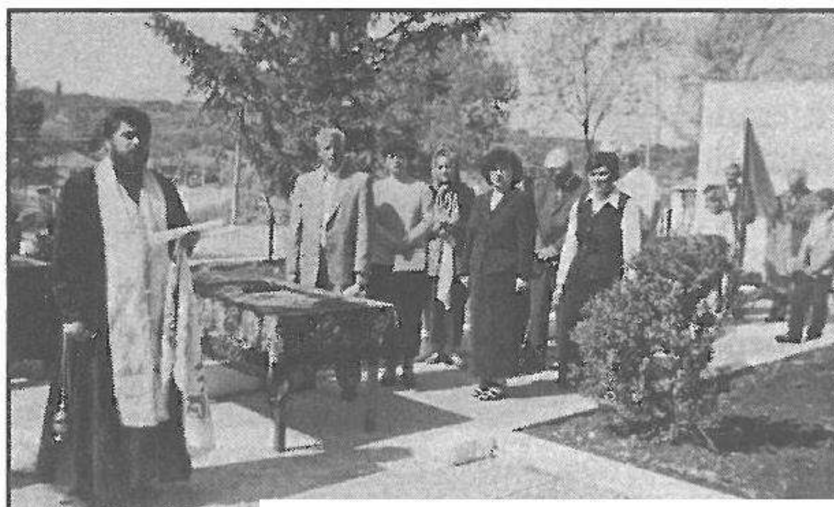
O mare cotitură în viată sătenilor nevoiași, dar ei alcătuiau marea majoritate a locuitorilor satelor, a fost împroprietărirea lor în sept. 1922 cu pământ, fără răscumpărare. În 1923 Hlinaia avea 520 de case cu 1.488 de oameni (732 de bărbați și 756 de femei). Dintre ei 325 de familii au primit 657 ha de pământ. Satul are deja o moară cu aburi, școală primară, 3 cârciumi, post de jandarmi, primărie. Proprietarii Maria Babicov, Pavel Buceatchi, Ludmila Scordeli rămân cu 100 ha.

La recensamântul din 10 noiem. 1940 Hlinaia a ajuns la 1.897 de locuitori, fiind un sat aproape total de moldoveni (1.867), dar în vara anului următor satul, cu 525 de case. E semnificativ fapul ca ţăranii analfabeţi 1-au rugat să le scrie cererea pe pisarul Biraru de la primărie și deoarece acesta nu era de acord, 1-au impus cu forţa să le-o scrie. El și starostele Ciumac n-au avut încotro, le-au scris-o. În consecință, cîțiva țărani au fost arestați.

Construcția școlii noi începe abia în 1904 și e finisată în 1906.

Documentele păstrează _multe fapte și evenimente de importanță locală. Dar din ele putem depista unele nume: A. Cotimanschi, încă o proprietareasa de pamint, preotul Filip Belodarov, Anastasia Gordon, o nouă ramură a boierilor Gordon, Petru Iurcov, stăpânul morii de vânt, învătatorul G.I.Dzic, dascălul Marc Grosu, alt dascăl I. Dulipovici... În 1911 satul are 1.876 de locuitori. Apoi, până la unirea Basarabiei cu România - aceleași deja 2.102 suflete. Declanșarea celui de-al doilea război mondial cauzează mari suferinţe și în pașnicul sat Hlinaia de pe așa-numitul Racovăt Sec. Pleacă la luptă și nu mai revin la vatră: Ion Arnaut (1910-1945), Dumitru Bagrii (1920-1945), Vasile Bajan (1920-1945), Mihail Bordeniuc (1904-1945), Vasile Bordeniuc (19 10-194 5), Tudor Bujor (1898-1944), Ion D. Bunibalta (1920-1945), Ion N. Bunibalta (1918-1945), Iosif Bunibalta (1911-1945), Alexandro Ciobanu (1926-1945), Andrei I. Ciobanu (1912-1944), Andrei V. Ciobanu (1914-1945), Anton Ciobanu (1896-1944), Mihail Ciobanu (1926-1945), Nicolae G. Ciobanu (1926-1945), Nicolae P. Ciobanu (1926-1945), Vladimir Ciobanu (1902-1944), Mina Ciobanita (1923-1944), Alexandro Ciubotaru (?-1945), Andrei Ciubotaru (1911-1945), Mina Chiriciuc (1908-1945), Petru S. Chiriciuc (1923-1945), Petru - Chiriciuc (1922-1944), Alexandro Cojocaru (1922 -1945), Alexandro Copeciuc, Tudor Mihail (1918), Gheorghe Vas. Mitriuc (?-1945), Gheorghe V. Mitriuc (1924- 1945), Mihail Mitriuc (1918-1945), Nicolae Motreniuc(1925-1945), Vladimir Motreniuc (1923-1945) , Simion Nauc (1899-1945), Nicolae Pidseniuc (?-1944), Vladimir Pidseniuc (1921-1945), Alexandru Plohoi (1909-1945)

Preotul Gheorghe la sfințirea bisericii

Zaharia Plohoi (1900-1945), (1902- 1945), Ion Copeciuc (1910- Sergiu Potimiche (1919-1945), Grigore Cretu (1913-1944) 194), Mina Prosi (1918-1945), Petru Vasile Cretu (1908-1945), Mihail Du Prost (1921-1945), Sergiu Prosi (1912- lap (1902-1945), Alexandro Eftemie 1945), Dumitru Savciuc (1912-1945), (1913-1945), Pintilie Eftemie (1900- Gheorghe Stelea (1918-1945), Vasile 1944), Filip Faigner (1911-1945), Stelea (1902-1944), Grigore Strelciuc Alexandro Filipciuc (1911-1945), Ion (1913-?), Gheorghe Trinca (1902-Fintina (1926-1945), Dumitru c. Ga- 1945), Mihail Trinca (1913-1945), ina (1904-1944), Dumitru D. Gaina Gheorghe Tibuleac (1907-1945), Pe(192?·1945), Mina Grosu (l925-1945), tru Turcanu (1909-1945), Alexandro Dum1tru Iavorschi (1921-1944), Ion Verstiuc (1900-1944). Iavorschi (1923-1944), Dumitru Jemna (1922-1944), dea vreo ploaie, iar soarele pirjolește Ion Jemna (1925-1945), Ion Lambarschi (?- cu înverșunare impozitele în natura 1945), Vasile Lambarschi (?-?), Leah (1917-1945), Gheorghe Litra (1913-?), Mina Litra (1907-?), Mihail Luchian (? -?), Ion Lupu or (1923-1945), Parfenie Lupu or (?-1945), Petru Lupu or (1925-1945), Vladimir Lupu or (1918- 1945), Alexandro I. Macovei (1925-1945), Alexandro V. Macovei (1923-?), Mihail Macovei (1912-1944), Mina Macovei (?-1945), Vasile Macovei (1913-1945), Alexandro Mamaliga (1924-?).

Pe unii, regimul sovietic îi acuza de fel de fel de „crime”, inclusiv ca erau prea harnici și gospodari, devenind „chiaburi” și ba-i baga în inchisori, ba umple cu ei Siberia. În 1941 e pus în pușci'irie Sergiu Crudu, iar soția Ana cu 3 copii sint deportati în reg. Tiumen. E dus int r-un lagar din RASS Komi membrul PNL Vasile Eftenie, iar soția Alexandra cu 3 copii sint deportati. În 1945-1947 sint condamnati pe rând Parascovia Brinza, Ilarion Ciobanu, Ion Cumpata, Irina Cumpata, Vladimir Iavorschi, Arhip Jemna, Vladimir Paladi, Ana Prosi, Mina Svarcevschi.

in 1949 sint deportati Alexandru Ciobanu cu soția Natalia și 2 feciori, Eudochia Cretu, Fevronia Iavorschi, Vera Melnic cu un fecior, Tatiana Svarcevschi cu un fecior, Chiril Ucraina cu un fecior.

La templul cunoștințelor (directoarea Nina Pleșca)

Clădirea grădiniței pentru copii.

Astfel, la recensamântul din 1 aug. 1949 satul Hlinaia rămăsese deja cu 1.872 de locuitori, incl. 1807 moldoveni, 37 de ucraineni ş.a. În 1951 sunt deportaţi martorii lui Iehova Nicolae Brânză cu soția Iulia, 2 feciori și cumnata Olga, Mina Ciumac cu soția Alexandra și 2 feciori, Vasile Cretu cu soția Emilia și 3 copii, Ecaterina Cumpata, Zahar Ilie cu soția Elizaveta și 3 copii, Gheorghe Iurco și soția Vasilisa, Maria lute cu un fecior, Mihai Prosi cu soția Ana și 2 copii.

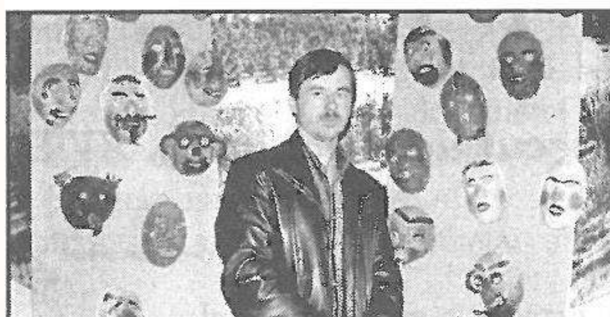
În 1952 e condamnat la 25 de ani de detenţie, fiind acuzat de colaboraţionism, Nichifor Vartiuc, iar în 1957 - la 5 ani de muncă forţată, pe motive religioase Grigore Frunză.

Kolhozul „Putik kommunizmu" ("Calea spre comunism"), judecând după publicaţiile din mass-media din acei ani, era o gospodărie de mijloc, fiind ba criticată, ba laudată, ba, cum se zice, astupând ochii cu promisiuni. Cu toate acestea, încetul cu încetul se amenajează satul, mai ales

centrul lui, capatând un aspect mai modern. Un avânt mai mare ia k-zul în anii optzeci, când preşedinte era Victor Olmada.

În 1970 Hlinaia (ortografiată în ESM Glinoaia) avea 2.057 de locuitori. Recensamânturile din 1979 şi 1989 înscriu în liste 2.032 de locuitori (912 bărbați şi 1.120 de femei) şi, respectiv, 1.983 de locuitori (900 de bărbați şi 1.083 de femei).

Meşterul popular Marcel Ostrovschi

După transformările sociale din 1989-1991, stapâni pe pamânt au devenit cu adevărat ţăranii, care au început să1 lucreze în mod individual sau unindu-se în asociaţii de gospodării ţărăneşti. În ultimii ani pe teritoriul satului activează 2 agenti economici: coop. agricolă de producţie „Hlinoagrocoop" (preş. Sergiu Zombarschi) şi SRL „Vremvalagro" (dir. Valeriu Vremea).

La războiul din Afganistan şi la conflictul armat de pe Nistru au participat câte 11 cetăţeni din Hlinaia, dar, din fericire toți au revenit la vatră.

După şi îndelungaţi ani de interdicţie comunistă, biserică „Sf. Dumitru" şi-a reluat activitatea în 1990.

Originar din Hlinaia, Ceslav Ciobanu (n.1952) din 1994 a fost ministru al privatizării şi administrării proprietatii de stat al RM. A absolvit Universitatea de stat „M. Lomonosov" din Moscova, aspirantura la aceeaşi Un-te, stagiatura la Universitatea din Cairo (Egipt). De specialitate

este economist, lector. Doctor în ştiinte economice, docent. A lucrat lector la catedra de economie

politică a Universității din Chișinău, lector superior, docent la aceeași catedră, lector la CC al PCM, lucrător de răspundere al secţiei relaţii externe a CC al PCUS, docent la catedra Bazele teoriei economice a Academiei de petrol şi gaze, or. Moscova, consilier de stat, director-adjunct al Cabinetului Preşedintelui RM. A ocupat şi postul de viceministru de externe, şi pe cel de ambasador al RM în SUA. În prezent predă economia la o universitate din America.

Din Hlinaia a pornit în lumea științei Vasile Nauc (n. 21 dee. 1938- 7 dec. 1992), doctor în biologie, profesor universitar. Același lucru îl putem spune și despre alți fii de ispravă ai acestui sat, cum ar fi Vasile Carlatan, Ana Donos, doctori în medicină, Anastasia Baltaga, doctor în filologie, Nicolae Ciobanu, dir. Direcţiei principale a gospodăriei drumurilor.

HLINAIA MICĂ

R-nul Edineț, com. Rotunda. întemeiat la sf. sec. XIX

NOTA STATISTICĂ (2006).

Distanțe: până la c-rul com. - 3 km, până la c-rul r-nal -17 km.

Populația - 51 de oameni. Pensionari - 40. Magazin mixt.

Localitate componentă a comunei Rotunda.

Mai sus de satele Hlinaia și Mihăileni, între Rotunda și Groznița sălăşluieşte de mai bine de un secol micul satuc Hlinaia Mica. Numele și se potrivește întru totul, deoarece de atunci, de când s-au instalat primii locuitori, parcă la început pornise să creasca, în continuare numarul populației ba parca se majora, ba se micșora, dar niciodata n-a depășit gradația 100.

Din câteva izvoare mici, oamenii au ştiut sa adune apa în iazuri nu prea mari, dar pe care o folosesc eficient în agricultura. În genere, relieful pe aici e deluros și foarte pitoresc, cu lanuri manoase și livezi roditoare. Soluri cernoziomice. Clima continentală.

În 1970 satul avea 67 de locuitori. Recensământul din oct. 2004 a consemnat aici un număr și mai mic de oameni - 51, în temei batrâni. Aici a activat o echipa (un „zvenou") de câmp al k-zului „Pravda" cu sediul ins. Rotunda. Cândva avea punct medical, cămin cultural, bibliotecă.

PARCOVA

R-nul Edineț. Atestat la 30 apr. 1552

NOTA STATISTICĂ

(Situat lîngă r. Ciuhur. Distanțe pîna la centrul raional - 15 km, pln la st.c.f. Brătușeni - 2 km, până la Chisinau - 206 km. Moșia satului - 2500 ha de teren, incl. 292 ha de păşuni. Gospodarii - 775.

Un coleg de universitate, care a lucrat în Parcova cea mai mare parte a vieții sale, Leonid Ghereliuc, odată, mai demult, când îl vizitasem acasă, mi-a spus - Despre Parcova, cind veți scrie, trebuie sa scrieți nu oarecum, ci cu toată demnitatea. Auzi? pe un obişnuit relief de cimpie din väile r. Ciuhur, care pina aici parcurge o dis- Nu prea ştiam ce inseamna cu demnitate, dar dacă a zis el, îseamnă că trebuie să scrii cumva, deosebit. Ştia și el prea bine că să scrie mai bine, decît săți ajute talentul, n-ai să scrii El însă avea în vedere despre Parcova trebuie să scrii doar adevărul adevărat. De altfel, enciclopediştii „Draghistei" spre aceasta și tind mereu. Dacă și mai greşesc uneori, n-o fac

din rea-voință, ci din lipsă de informații, din lipsă de documente, din lipsa de posibilități de documentare. Parcova, acest sat de mărime medie, frumos, bine amenajat, cu multe tradiții interesante, cimentate de timp, care, după cum se crede, adună o energie aparte, făcătoare de bine, mai ales, pentru cei cu inima curată, fie că-s originare de aici, fie că le este sortit să poposească aici, se află în sud- estul r-nului Edineț, pe un obișnuit relief de cîmpie din văile r. Ciuhur, care pînă aici parcurge o distanță de 15 km, și a micului său afluent Ciuhurețul. O înconjoară satele, la fel de gospodăroase ca și ea, Fîntîna Albă (vezi LRM, vol. 6, pag. 275)la sud est, Chetroșica Veche (vezi LRM, vol. 5 pag. 396) la sud, or. Edineț (vezi LRM, vol. 6 pag. 162) la vest, satele Ruseni și Goleni (vezi LRM, vol. 6 pag. 595) la nord. Și Hîrtoapele, și Valea Cuconului, și Parcovița, și Marina, și Stînca, și la Broscărie... Toponimistul Anatol Eremia consideră ca hidronimul Ciuhurul vine de la turanici ciugur/ciucur și înseamnă groapă cu apă, adîncitură. Cu apă, desigur. Iată cum își descrie baştină acad. Mircea Bologa: ”baştina este cea mai scumpă, de ea fiind legate visile și speranțile noastre. Imi amintesc de satul copilariei mele. La marginea lui, la intrare, intimpina un pod de lemn şi o moară, mai departe începea vestita cariera de piatră. Mai aproape de sat era un parc cu copaci înalți și frumoși, cu brazi veșnic verzi. Nu voi exagera, spunînd că Parcova impresionează prin locuri pitorești, care o încojoară din toate părțile, văi și povîrnișuri, grădini cu pomi roditori de toate soiurile. Casele gospodarilor sînt arătoase ți ogrăzile îngrijite. ”Mai departe remarcabilul nostru obiceiul fizician povestea despre casa-i părintească, veche, dar încă trainică despre tufele de iasomnie de alături, despre Ciuhurul drag, de pe malul căruia cunoștea fiece petricică. Satul e foarte vechi. O vădesc și mulțimea lui de uliceoare și hudiți strîmte și întortocheate, unele obiceiuri și dialecte de vorbire foarte deiosebită de cele altor sate. Cu mai bine de 600 de ani în urmă pe moșia lui au poposit niște nomazi războinici, hulpavi și iuți din fire, care au atacat prin surprindere mica așezari omenești, deoarece pe vremea ceea băştinașii încă nu alcătuiau comunități mari, dar și locatarii lor și-au revenit repede și le-au opus o rezistență dîrză. Făcînd destul prăpăd și printre ei totuși aceia le-auars. Pe cei răpuși în lupte din rîndurile lor i-au înmormântat după cum le era obiceiul – sub movile mari, unele chiar enorme, făcute din brazde mare de pământ. Astfel de tumuli în jurul satului se păstrează pînă în ziua de azi în număr de 11. Arheologii însă încă nu le-au cercetat. Desigur, pe aceste locuri au locuit strămoșii de ai noștri și mai înainte, chiar dacă și n-au fost încă depistat, urme, care ar confirma acest lucru. Dar satul și așa e foarte vechi. Mai mult de 4 secole și jumătate e o vîrstă, care merită să fie luată în seamă. Anul acesta parcovenii vor marca 460 de ani de existență a localității lor. Ei consemnează solemn fiecare aniversare a satului. Domnul Țării Moldovei Ștefan Rareș a semnat pe 30 aprilie 1552 un hrisov, care cum s-ar zice azi, decreta: ”Facem ştire tuturora, că l-am miluit și i-am dat credincios boierului nostru Cozmii Gheorghe,

pîrcălab, întru al nostru pământ al Moldovei un loc din pustie pe Ciuhur, la Fîntîna Paricova, ca să-și facă sat....”

Și a fixat data:”Leat 1552, aprilie 30”.

Cu ocazia acestui document sătenii au ridicat în centru satului un monument. Parcovenii știu să-și cinstească strămoșii, istoria și fiii săi credincioși. Ceremonia inaugurării monumentului s-a produs în 1987, adică la aniversarea a 435 – a a satului. Peste 2 ani avea să se întîmple marea răsturnare a dictaturii bolșevice, care ne disconsideră neamul. Regretatul Vladimir Nicu, omul, care, împreună cu noi, a stat cu dragoste de părinte la leagănul fundației ”Draghiștea” și a adunat cuvînt cu cuvînt, faptă cu faptă, eveniment cu eveniment pentru istoria fiecărei localități din republica noaștră, a descoperit îm documente cu privire la istoria României a Moldovei (vol.I București, 1975) un hrisov de la Alexandru cel Bun, prin care domnia sa îi dăruia la 15 iunie 1431 lui pan Cupcici satul Hacișe Leș pe Ciuhur, precizîndu-se că acesta se află lângă Chetroșica Veche. Marele cercetător al istorie localităților noastre inclină să creadă că acesta e satul Parcova. Numai că altele precizări ale unui caatare sat n-a mai găsit. El însă constată că acel pîrcălab Cozma Ghenghea, mai degrabă Ghencea, locuia în Parcova și aici au locuit și urmașii lui, iar unul dintre ei , Grigore Ghencea, primește la 8 martie 1605 întăritură pentru o jumătate din moșiea Parcovei după împărțeala făcută pentru feciorii săi, de tatăl lor, Ghencea, vornicul. Apoi, la 10 august 1615, mai dăm de Ghencea, vornic de gloată, pentru care marii boieri de divan mărturisesc că a răscumpărat s. Parcova de la aprodul Grigorcea, Demașcan și alții pentru 200 de galbeni, iar pentru a nu mai fi pîrît pe viitor să-și facă și privilegii domnești. Un alt fecior, Ionașcu Ghencea, devine mare logofăt, lui i se întărește de către Radu Voievod dreapta lui o cină de la Parcova.

Abia la 1 august 1662 deja descoperim aici alții boieri. Un zapis de la această dată ne informează că Lupașco și Dumitrașcu Prăjescu, feciorii lui Grigoraș, vînd o jumătate de sat lui Duca, postelnicul. Apoi și acesta, conform mărturiei unui oarecare stolnic Andrei Abaza, de acum stăpînind tot satul, poruncește să fie trecut, în stăpînirea Mănăstirii Cetățuia, aşa cum îl găsim și la 5 apr. într-o marturie hotarnica. Acestei Mănăstiri , îi mai aparțineau moșiile Frasin și Dingeni. În îndatoririle pîrcălabului se mai pune și apărarea intereselor in aceste sate, acestea fiind apărate și în timpul Războiuiul Ruso-Turc din 1768-1774. Trebuie însă să arătăm că mănăstirea stăpânea registrele moşia, dar dacă ea vroiă să aplice aici careva schimbări, să zicem, de ordin economic, trebuia să aibă permisiunea domnitorului Moldovei. De exemplu mănăstirea nu putea să strângă zeciuiala fără învoirea domnitorul, la fel cum nu putea să scurgă sau să aducă oameni străini pentru muncile cîmpului sau pentru alte necesită ți economice ale ei etc. Aici ar fi cazul sa menționăm că pentru a face mărturii hotarnice nu se poruncea oricui, ci doar celor mai buni gospodari din

localitățile vecine. Aceasta de asemenea, ne dovedeşte că în Parcova erau mulți gospodari cu renume, pentru că sînt fixați martori parcoveni la hotărnicirile moşiilor Brătuşeni (Vasile Tirsea), Parcova (acelaşi Andrei Abaza), ale altor sate învecinate. Cu aceleaşi rânduieli intră în curs și sec. XVIII, cu toate ca aduce și multe schimbari. Şi peste aceste sate vine administrația militara rusă care, pîna a-i înfrunta pe turci, caută să vadă ce chilipiruri ar putea scoate din bastinaşi și ea singură. Astfel, a pus la cale numărătoarea gospodăriilor din sate pentru a le supune birului pentru țarul rus. In Parcova ea găsește 54 de gospodării și toate cu excepţia doar a preotului Chiriă, sînt impuse să platească birul. Era cît pe ce să ise pună bir chiar și egumenului Mănăstirii Cătățuia, dacă nu intervenea un mare feldmareșal al armatei. Probabil, e bine să-i numim pe aceşti 54 de gospodari ai Parcovei, pentru că mulți gospodari de azi și-ar găsi în ei rădăcinile proprii. Îi voi enumera în ordinea, în care au fost înscriş în registrele din 1771, şi cu ortografia din acele registre:

-Toader Vornic, Condurachi Lupul, Vasile Jalbă, Ignat Jalbă, Simion Tataru, Ilie Duruiană, Maftei sin Lupul, Ștefan Nenițul, Iancul sîn Matei, Ioan sîn Lupul, Gavril nepotul popei, Ștefan Focșa, Nicolae Fusu, Gheorghe Talpî, Nicolai Munteau, Donici sîn Eșanul, Sandul Curcă, Palade sîn Istrate, David brat Ioniță, Ioniță sîn Fusul, Ioniță Marchitan, Toader Bologa, Pricopie Lulea, Arsînie Jalbă, Apostol Jalbă, Ștefan Durnea, Ion Bejenaru, Tănasie sîn Lupul, Timofte Cibotar, Apostol Tătarul, Damian sîn Prepeliță, Ioniță Răzlog, Costachi sîn Ion, Antohe Bîlba, Gavril zet lipsă, Frunză Neamțu, Chiriac Goroșca, Anton Rusul, Alexe Morar, Fiodor Rus, Ignat Rus, Mihai Rus, Vasile Prisăcar, Vasile Cioban, Ivan Rus, Ițco Rus, Vasile Morar, Popa Chiril. Domnitorii Moldovei treptat lărgesc drepturile de stăpânire a mănăstirii peste satele meleagurilor noastre. În 1781 ea are dreptul peste s. Dingeni, Frasin, Dușmani, Logofteni, Parcova, și Sturzeni. Domnitorul îi permitea să strângă și impozitul pentru oi: în Dingeni pentru 600 de oi, în Dușmani, Frasin, Logofteni și Sturzeni pentru 300, iar în Parcova pentru 1.000 de oi. Parcova și Dîngenii, se vede, erau sate mai avute. Dar și drepturile domnitorului nu erau nelimitate. Potrivit ”luminatei” cărți a feldmareșalului rus, Divanul Moldovei poruncește pe 17 febr. 1792 pîrcălabiei Hotinului ca Parcova „să fie liberă și apărată". Adică să fie întàrită stăpînirea mănăstirii. Comisia arhivei științifice guberniale constată că biserica, de lemn în s. Parcova exista din a. 1798. Aceasta, probabil, e o biserica nouă, în locul unei bisericuțe mici, deoarece, dupa cum am menționat mai sus, incă în 1774 în sat locuia preotul Chirilă, deci era și o biserică, desigur, mică şi tot din lemn.

Când în 1812 ruşii au ocupat Basarabia, Parcova rămânea și mai departe stăpînită de Mănăstirea Cetățuia de la Sf. Mormânt. În anul următor moșia ei era arendată de Grigore, zis Grigorașcu Radu. El îi raporta exarhului Gavriil că aici se afla 80 de gopodari, iar preot slujitor în biserică este părintele Iacob, dar face aluzie că ar mai trebui un preot. Dar și despre cel în exercițiu

arendaşul are păreri rele. Cică, din cauza că acesta nu e competent, locuitorii satului sînt rătăciți și dezbinați în credință creștinească, își urmăresc scopurile prin metahirisirea farmecelor scîrnave, apucături care au fost preluate încă de turci... În felul acesta în 1817 Parcova deja are 2 preoți, un diac, un paracliser. Satul la acea vreme avea un ruptaş, 101 gospodării țărănești, 18 văduve, 13 burlaci, iar moşia cuprindea 650 fălci de fîneață, 500 fălci de teren arabil, 500 fălci de imaşuri, o moară de făină, un iaz mare pe rîul Ciuhur. Sătenii o duceau binişor, deşi aparțineau și mai departe mănăstirii. La 30 noiem. 1821 i se recunoaște dreptul de nobil lui Mihail Chiriac, fiul lui Biber, de 25 de ani, stăpîn aici pe o parte de moşie cu 50 de curți de săteni și 20 suflete de țigani şerbi. Trec ani dupa ani, la fel cu multe griji, la fel cu fel de fel de evenimente. Intr-un fond de arhivă citim că pe 20 apr. 1835 preoți în Parcova erau lacob Bob, de 63 de ani, și Fiodor Zamă, de 50 de ani, văduv cu 3 copii, iar Gavril Bob, de 39 de ani, dascăli - Ioan lachimovici, de 39 de ani, și Vasile Bob, de 35 de ani. Posibil că e vorba de dinastia Bob de slujitori ai bisericii, dar și documentele nu ne varsă lumină peste această problemă. O familie de ruptași cu 4 bărbați și 3 femei a lui Nichifor Garbur, de 59 de ani, cu soția Maria, de 51 de ani, și 5 copii se păstrează și la 29 apr. 1835. De asemenea, în sat viețuiau 125 de femilii de țărani – 609 suflete (303 bărbați și 306 femei). Între ei sunt nominalizați Ion Jalbă, de 97 de ani, și soția sa Axenia, de 64 de ani, Eudochia Nic, de 93 de ani, Maria Rusu, de 94 de ani, Ana Japalov, de 98 de ani, Caterina Fusu, de 94 de ani, Ștefan Ciolacu, de 51 de ani, și soția sa Caterina, de 41 de ani, cu 8 copii, Andrei Fusu, de 41 de ani, și soția sa Maria, de 35 de ani, cu 6 coii, Pavel Bologa, de 40 de ani, și soția sa Ana, de 36 de ani, cu 2 copii. Staruste în sat era Grigore Golun. Mai trece un sfert de secol și satul e și mai mare. Are 137 de case cu 800 de locuitori (413 bărbați și 387 de femei). Proprietarii Scorbeli și Lisovscaea au aici 23 des. De pădure. O cruntă epidemie de holeră face ravagii în populația Parcovei. În 1866 se nasc 37 de bebeluși, dar decedează 40 de oameni de toate vîrstele, incl. 20 de holeră. Dar trece și aceasta și în 1872 construc normal: se nasc 133 de copii și decedează 52 de oameni (de holeră - numai 1). In 1870, cînd sătenilor li s-au distribuit nadeluri (terenuri de pămint agricol) cu termen de răscumpărare pînă în 1890, satul întruneşte deja 186 de case cu 865 de suflete (442 de sex masculin și 423 de sex feminin). In curțile oamenilor se întrețin 60 de cai, 310 vite cornute mari și 806 oi. Nu-s chiar atît de multe animale, dar statisticianul A. Egunov se abține de la fraza sa obişnuită: trăiesc din greu. Nici în 1875 nu i se pare că trăiesc greu. Acum el găsește cu 14 case mai mult (200) şi o popultie mai mare -982 de oameni (530 de bărbați și 452 de femei), care au în curți 80 de cai și 340 de vite cornute mari, deşi numărul oilor este cu mult mai mic 500. In anul urmator, 240 de bărbați apți de muncă sînt impuși să lucreze la construcția şoselel Balti-Hotin. In acest an satul a semanat 60 des, cu grîu de toamna, 10 des. cu grîu de primăvară, 120 des cu secara, 30 des. cu ovăz,

150 des. cu orz. Sătenii aveau 30 de boroane, 24 de pluguri, 100 de care cu boi, 3 mori de vînt și una de apă pe Ciuhur. Apoi vine peste sat o nouă epidemie, de difterită, care de asemenea, face mai pierderi în populație. In această vreme Mănăstirea Sf. Mormânt mai ținea aici 1.130 des de pământ. Pe parcursul sec. XIX se nasc și fac studiile (unii deja în sec. XX) la Seminarul Teologic din Chişinau Dumitru Postolache, Vasile Şevadzuțchi, Ion Dolişcinschi, Alexandru Dolişcinschi şi Nicolae Postolache din Parcova şi au devenit preoţi. In 1886 aici deja funcționează şcoala bisericească parohială, unde e numită invățătoare Ana Popovici. Un document din acest an informează că mănăstirea cheltuiește pentru întreținerea şcolii în fiecare an cîte 720 rub. In oct. 1887 în această şcoală învăță 57 de băieți. Abia în 1890 în această şcoală apar și două fetițe printre cei 65 de băieți. La sf. sec. erau deja cîțiva învățători - Iuliana Romanescu, Alexandra Soroceanu, Maria Soroceanu. Apoi vine și Elena Dimitriu (în locul Alexandrei Soroceanu, care e transferată în altă școală), și Valentina Şciuca (în locul Iulianei Romanescu). In toamna a. 1901 doi țărani din Parcova îşi duc fetițele la învățătură în or. Balți. Teodor Barbaroşie, gospodar cu nadel, cu 3 cai. 2 boi, 2 vaci şi 2 juncani, cu un cârd bunicel de oi, își întreținea fiica Maria la progimnaziu. Invață cu succes în şcoala bisericeascà fiicele lui Grigore Iachim, Alexandra și Agafia. Invațătorii școlii biserícești lucrau cit se poate de conștiincios. In 1896 venise un inspector, O. Dubnevici, să controleze cunoştințele elevilor şi acestea au întrecut toate aşteptările sale. A controlat apoi şi cunoştințele absolvenților a. 1897 și 1898 s-a întîmplat acelaşi lucru. Mai ales, se deosebea prin sirguință învățătoarea Iuliana Romanescu de asemenea, Maria Soroceanu. Mai mult, în 1909 şcoala din Parcova a fost recunoscută drept cea mai bună din ținut, grație faptului că toți cei 11 elevi ai Invățătoarei Maria Macarco s-au prezentat la examenul de absolvire extraordinar de bine pregătiți. Astfel, adunarea generală a sătenilor își exprimă dreptul moral de a cere de la zemstvă deschiderea unei școli de tip mai superior – de 2 clase, obligîndu-se, în același timp să ofere pământ pentru construcția noii clădiri și să plătească sumele de asigurare. Întovărășirea de creditare și păstrare, care tocmai a fost fondată și a început să funcționeze cu mult succes, acordă 20 de rub. Pentru procurarea cărților noi în fondul bibliotecii școlii parohiale și aceasta numai ce deschisă. În acest timp serviciile devine le oficia un preot nou – Ioan Dolișcinschi. Anume el a fost ales președinte al întovărășirii de creditare. Probabil, e cazul să menţionăm că evidentul aflux de fete (50) în școala bisericească parohială a fost cauzat, mai ales, de lectiile de gospodărie și menaj, pe care le țineau două învățătoare harnice – Mărgarescu și Tuceac. În 1911 școala de două clase deja funcționa. In ea invățau cca 130 de elevi. Lecțiile le predau un invățător și 2 învățătoare, precum și un unterofițer, Cucoară, care preda arta militară. Sf. ec. XIX afectează și nordul Moldovei cu anii secetoși. Și țăranii din Parcova sînt nevoiți să ea cu împrumut pîine de la zemstvă: 942 puduri de porumb, apoi

încă 532 puduri, pentru hrană. Țăranii posedau atunci 1710 des.de pământ, iar mănăstirea – 1081. Satul nu se prea lărgeşte. În 1904 număra 201 case, în schimb avea o populație de 1050 de oameni. Aproximativ aceeași se menține și proprietatea pământului: 1710 des. În posesia țăranilor și 1079 des. În posesia mănăstirii. Satul avea deja și o moară cu aburi, care, de altfel, a ieșit din funcțiune în 1908. Unii țărani aveau cai chiar foarte frumoși. La expozițiile agricole din Edineț ei se prezentau cît se poate de onorabil, iar Ion Iachim cu mînzacul lui de 2 ani chiar a luat un premiu de 10 ruble. Un premiu de 5 rub. a luat și Iacob Rusnac, care a prezentat o iapă frumoasă, de asemenea, de 2 ani. Parcova înscrie în 1910 și un eveniment salt demografic. Numărul gospodăriilor sale ajunge la cota de 268, iar al populației la cea de 1554 de locuitori. Ei aveau 1035 des. de nadeluri(pe lîngă cele 487 proprii).

În 1915, cînd Parcova număra printre locuitorii ei și 60 de evrei, iar în şcoala bsericeascǎ parohială avea 120 de elevi, în sat se mai deschide o şcoală ministerială, în care sînt înscriși încă 40 de elevi. Biserica de lemn devenise cu totul neîncăpătoare, satul avea nevoie de una nouă, desigur, de piatră și construcția ei a fost începută în anul 1912, înălțată în 1916 și sfințită de un sobor de preoți în frunte cu episcopul Chișinăului și a Hotinului Serafim. Piatra pentru clădire a fost scoasă din cariera de la Gordinești (vezi LRM, vol.6, pag. 691). Concomitent cu ridicarea bisericii, alături a fost zidită o casă în care, mai ales iarna, se săvârșeau botezurile. Sovieticii au făcut din ea magazin, iar acum e casa parohială. Biserica de la Parcova deservea și Chetroșica Veche. Se zice că bisericuța veche, dee lemn, care se afla în partea de răsărit a noului lăcaș, a fost dăruită enoriașilor din Cupcini, dar maitîrziu s-a topit în flăcările unui incendiu. Pe locul ei acum în Parcova stă o cruce mare. Biserica ”Sf. Arh Mihail și Gavriil”, mare cât o catedrală, are o arhitectură impresionantă, proiectată de arhitectul rus de provinientă italiană Ferrari. Turnul cel mare, cu clopotniță, are 33 m înălțime, iar pereții au grosimea de 1 m. Icoanele au fost zugrăvite de pictori plonezi, care apoi au rămas cu traiul în Parcova, constituind mândra dinastie de zugravi, fierari și zidari Ganceacovschi. Între ele se află și o copie a icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Hîrbovăț (vezi LRM, vol. 7, pag. 194), de asemenea, cîteva icoane lucrate și dăruite bisericii de către pictorița Maria Mardari Fusu. Iconostasul este sculpat în lemn de stejar, iar policandrul, care atîrnă din cea de a doua turlă, are24 de lumînări. O pictură pe boltă a unei turle se presupune că e din 1916. Parcova a avut multe familii, care constituiau onoarea întregului sat. De exemplu, în centrul satului, pe locul unde a fost construită cîrmuirea k-zului, a locuit pe vremuri Gavril Neamțu, care a avut șase copi: 4 băieți și 2 fete. Băieții au fost primii din sat cu studii superioare. În fotografia inclusă în acest eseu sînt surprinș toți cei 4 frați. Nicolae Neațu a studiat matematica la Un-tea ”Alexandru Ioan Cuza” din Iași și a lucrat profesor, directorr de liceu la Constanța. A avut 3

copii: Nina, Liuba și Anatol, care au absolvit Uni-tea din București. Moisei Neamțu a fost agronom, a locuit în Chişinău, pe str. Timireazev, 15, și a activat în IN-tul Agricol. A avut o singură fiică, ea a absolvit Un-tea din București, a lucrat redactor la o revistă, a decedat în 2010. După ce a apsolvit o școală militară din Sankt – Petersburg, Simion Neamțu a fost ofițer în armata rusă. Soția sa, poloneză, Ana Țibulsky cu un copil de un an, în timpul Primului Război Mondial vine în Parcova, unde, numai în cîteva luni de zile a început să vorbească liber limba română. A decedat la vârsta de 94 de ani. Andrei Neamțu a făcut Un-tea din Iași și a lucrat contabil, apoi șef de bancă în Bălți. Soția sa și fiul Eugen au fost medici. Surorile Lidia lachim a fost învațătoare în Edinet, iar Galina Bejenaru, doctor în medicină profesor universitar, a lucrat la In-tul de Medicină din Chişinău. Alexandru Dolişcinschi (n. 27 iulie 1885), absolvent al şcolii parohiale din Parcova, apoi al Seminarului Teologic de băieți din Chişinau, unde a fost coleg cu viitorul mare sculptor Alexandru Plamădeală. Căsătorit cu lulia, sora acestuia, absolventă a seminarului de fete, hirotonisit preot în 1911, iar in Parcova a fost transferat în 1914 şi a oficiat aici serviciile divine pînă în 1945, lucrînd şi invățător la şcoala bisericească parohială, din care a ieşit şi el, şi în şcoala primară. Impreună cu preotul căpitan T. Cojocaru, au înmormântat eroii români căzuți la Parcova pentru Eliberarea Basarabiei la 6 iulie 1941, înhumându-i la loc de cinste și cu toate onorurile în fața bisericii, alături de eroii căzuți în Primul Război Mondia. Sătenii l-au venerat, pur si simplu, pentru cultura, credința și bunătatea sa. Reprezentanți ai aceste dinastii de preoți foarte cărturari și alte fețe bisericești cu o moralitate deosebită sînt înmormântați în curtea bisericii. Un descendent al său Sergiu Dolișcinschi (n. 17 iulie 1962), absolvent al In-tului Agricol din Chișinău, la specialitatea de inginer-mecanic, a fost primar al satului între anii 1999-2005. În prezent conduce SRL ”Ceriale Cupcini”. A contribuit mult la reparația bisericii ”Sf. Arh. Mihail și Gavriil”. Cu preotul Alexandru Dolișcinschi lucra cîntăreț Atanasie Iachim (n.1900), absolvent al școlii de cîntăreți. Biserica din Parcova până azi rămâne a fi unul dintre cele mai frumoase edificii de cultură din nordul Moldovei. Se apropie vremuri noi, cu mari schimbări sociale. Eftimie Afanasie (n.1877) din Parcova devine membru al Comitetului Executiv Gubernial al Consiliului Deputaților Țăranii, care l-a și propus deputat în Sfatul Țării, funcție pe care a îndeplinit-o de la 21 noiembrie 1917 până la 22 ianuarie 1918. A mai făcut parte din Partidul Eserilor, fracția țărănească. Unirea Basarabiei cu Patria mamă vine să schimbe spre bine viața tuturor parcovenilor. Instituția funciară română ”Casa Noastră” repartizează pentru 374 de locuitori de aici 1333 ha de pământ, luat din proprietatea mănăstirii și a altor stăpânitori. Dicționarul statistic al Basarabiei ne informează că în 1923 în Parcova în 468 de case viețuiau deja 1458 de bărbați și 1356 de femei (în total 2814 oameni), că satul avea o carieră de piatră, o moară de apă, 2 școli primare, biserică, primărie, post de jandarmi. Ceva, probabil, aici e

greșit pentru că, deși în 1930 satul avea 2009 oameni, spre a 1933 localitatea număra numai 1783 de locuitori. Poate că a fost inclusă aici și populația s. Fîntîna Albă? Sau a s. Chetroșica Veche? Oricum, aici mai funcționau pe Ciuhur moara de apă utilată cu mecanisme franceze, a lui Pavel Moraru, cârciuma lui Mihail Snitcovschi, băcănia lui Constantin Ganciacovschi. Tot atunci Afanasie Fusu și Vasile Iachim aveau treierători, fapt foarte important pentru orice localitate. Viața parcovenilor intrase într-un ritm normal. S-a dovedit, că pe bună dreptate, cine trudește, acela are. Dar iată că vine a. 1940 și aduce orânduire nouă – sovietică. Aceasta orânduire nouă numără iar populația satului (la 10 noiembrie) și constată că în s. moldovenesc Parcova își duc traiul2260 de oameni, inc.2198 de români, pe care ea îi scrie în registre moldoveni, 24 de ucraineni ş.a. Numai un an de viețuire sovietică reduce numărul populației până la 2113 locuitori. De ce? Specialiștii, fără îndoială, ar explica fără mari dificultăți situația dată dar vine războiul, sângerosul război din 1941 – 1945, vine foametea din 1946-1947, vine perioada colectivizării cu masivele ei deportări de populație pentru a înspăimânta lumea planificată pentru colectivizare. Cea mai strașnică parte a războiului pentru Parcova, ca și pentru toate satele din Moldova, a fost cea de după primăvara a. 1944, când satul a mai fost o dată ”eliberat” de sovietici. Această ”eliberare” s-a soldat cu mobilizarea pe front, în unitățile sale, ale Armatei Sovietice, a tuturor parcovenilor, care puteau ține arma în mâini. Acum pentru noi e clar că Armata Sovietică avea nevoie de cetățeni basarabeni nu ca ”mari” patrioți ai URSS, ci ca, de bună seamă, carne de tun. În această teribilă râșniță de vieți omenești s-au topit și parcovenii: Vasile Băbălău, Ion D. Bologa, Ion N. Bologa, Ștefan Bologa, Ion Chitic, Manole Chitic, Gheorghe Ciobanu, Alexandru Ciolacu, Carp Ciolacu, Alexei Cojocaru, Vitalie Cojocaru, Iacob Cucoară, Tudor Fusu, Mihail Galit, Leonid Iachim, Loghin Iachim, Tudor Leon Iachim, Tudor Leonte Iachim, Agapie Jăpălău, Andrei Jăpălău, Tudor Japalau, Alexei Lupu, Ion Lupu, Mihail Mînzat, Petru Mînzat, Isidor Muceavnic, Sava Muceavnic, Ion Neamtu, Alexandru Pretcu, Leonid Rotaru, Grigore Tataru, Ion Tataru, Dintre cei care s-au întors la vatră mulți erau caliciți, invalizi. Dar Agafon Şcerbacov a revenit absolut neatins de gloanțe și schije, deși cu medalii pe piept. El explica acest noroc prin crucea cu chipul Sf. Nicolae, pe care a purtat-o mereu la piept. „S-apoi mă aștepta fierbinte nevastă-mea Eudochia și cei 2 copilaşi ai mei", mai glumea badea Agafon al lui Isidor, deși știa ca nu numai pe el l-au așteptat familiile și rudele să se întoarcă viu acasă. Ca și pretutindeni, deportările celor mai buni gospodari ai satului au fost pentru înspăimânta populația și pentru a încadra cât mai uşor în kolhozuri. Astfel, au fost expulzați din Parcova, conform ”Cărții memoriei. Destine încarcerate, zeci de băştinaşi.

Unul dintre cei mai stimați oameni ai satului, primar în a. 1930-1940, a fost Eftenie Roman (n. 1877), arestat la 13 cele iunie 1941 şi condamnat la 10 ani de detenţie într-un lagăr de muncă

forțată o în or. Ivdel, reg. Sverdlovsk. S-a născut în familia țăranilor Ana și Grigore Roman. A absolvit şcoala de zemstvă din Parcova, s-a căsătorit la vârsta de 19 ani cu domnişoara Vasilița Neamțu. S-a îndeletnicit cu agricultura și creșterea animalelor, a participat la construcția bisericii. A participat la Primul Război Mondial, la schimbările politice și economice din acele timpuri, a militat pentru cauza Marii Uniri din 1918. După Unire i se încredințează funcția de primar, pe care o deține vreme îndelungată. A fost membru activ al Partidului Național Liberal. În detenție a tăiat la păduri în Siberia, unde sleit de puteri, a înghețat a fost clădit în stoc și mâncat de ciori până la sf. lunii aprilie, după care a fost înhumat într-o groapă comună de către deținuți, printre care se află și parcoveanul Grigore Moraru, Soția sa Vasilița și fiica Ana au fost deportate. Procuratura Generală a RM îl găsește nevinovat și îl reabilitează la 9 martie 1993. Efim Sofroni (n.1931) a făcut studiile la școala primară din Parcova, apoi la In-tul de Electroenergetică din Moscova. În 1950 a fost comdamnat pentru agitație antisovietică la 25 de ani de detenție într-un lagăr de muncă forțată din Vorkuta. Reabilitat în 1991. Lucrează lector superior la Catedra de electromecanică a In-tului Politehnic din Chișinău. În 1941 au mai fost represați Afanasie Celac, Elisei Fusu, a fost ostaș în Armata Română, cu soția Maria, fiicele Nina și Lidia și fiul Ion, Tudor Moraru, membru al Partidului Național – Creștin, Grigore Moraru, Ana Moraru, Dominte Sofroni cu soția Natalia și fiii Alexandru și Ilie, Alexandru Tica, membru al Partidului Național – Liberal, a fost primar, cu soția Liuba, Nicolae Grimalschi, acuzat de spionaj în favoarea României. In 1945 au fost supuşi represiunilor Pavel Gînju, acuzat de colaboraționism, cu soția Eugenia. In 1949 au fost deportați Alexandru Barbăroșie cu soția Nadejda și fiica Adelina, Andrei Bologa cu soția Irina, 6 fiice (Olga, Agafia, Alexandra, Elena, Zinaida și Angelina) și 2 feciori (Ion și Grigore), Constantin Bologa cu soția Varvara, feciorii Ion și Tudor și fiica Lidia, Tudor Bologa cu soția Profira, Vladimir Celac cu soția Irina și fiul Valentin, Leonte Fusu cu soția Liuba și fiul Ion, Olga Iachim cu fiul Diomid și fiicele Maria și Lora, Gavril Neamțu cu soția Maria și fiul Xenofont, Chiril Putin cu soția Ana și fiul Grigore, Procopie Rîzlovan cu soția Agafia și fiica Liuba, Ştefan Roman cu soția Eugenia și fiul Timofei, Timafei Rusu cu soția Ana, Eugenia Tică cu fiica Nina și fiul Alexandru. În 1951 au fost deportați în reg. Tomsk ”martorii lui Iehova” Mihail Cernei cu soția Maria, Viorica Navruc, Tudor Cojocaru cu soția Alexandra și fiul Tudor, Anton Frecăuțan cu soția Elizaveta și fiul Mihai, Eftinia Frecăuțan, Timofei Bologa, Dumitru Frecăuțan cu soția Olga, fiul Tudor și fiicele Lidia și Valentina, Ion D. Frecăuțan cu soția Nina și fiul Mihail, Ion S. Frecăuțan cu soția Maria și fiul Grigore, Inochentie Groapă cu soția Elizaveta, feciorii Constantin și Climente și fiica Lidia, Ion Iachim cu soția Elena și feciorii Vasile, Tudor și Simion, Petru Iachim cu soția Nadejda, tata Chiril, mama Ana, feciorii Ilie, Constantin, Inochentie și Vasile și fiica Zinovia, Gheorghe Sofroni cu soția

Parascovia și fiicele Eugenia și Galina, Procopie Sofroni cu soția Agafia și fiul Vladimir. Recensământul sovietic din 10 noiembrie 1949 găsește în s. Parcova, chinuit de atâtea nenorociri, 1.819 suflete, incl. 1.807 moldoveni, 7 ucraineni s.a. Dar deportările, după cum am arătat, nu se terminaseră. Astfel, încât următoarele recensământuri demonstrează o micșorare continuă a populației satului: în 1979-1.783 de locuitori (incl. 812 bărbați și 971 de femei), iar în 1989 -1.762 de locuitori (incl. 788 de bărbați și 974 de femei). Recensământul din 2004 înscrie și mai puțini locuitori în Parcova - 1.512 oameni. Vremuri vitrege a adus noua orânduire. Toată speranța sărmanilor parcoveni a rămas numai în unul Dumnezeu. Dar noua orânduire bolşevică vroia cu tot dinadinsul să-l expulzeze şi pe Dumnezeu, mai întâi din biserică, din sat, apoi și din inimile oamenilor. Țăranii se rugau pentru soarta lor în frumoasa lor biserică „Sf. Arh. Mihail și Gavriil", dar administrația sovietică a închis-o, atârnând pe poartă o tablă scrisă neîngrijit: Traurnâi dom" („Casă de înmormântări"). Nici biserică, nici lăcaş sfânt, nici monument arhitectonic - casă de înmormântări. Dintr-o fericită întâmplare cheile de la biserica au nimerit la credincioasa Irina Carabulea. Un ziarist parcovean, Dinu Rusu, povestea odată in revista și „Natura" prin câte suferințe a trecut biata femeie pentru a le salva. Poate de atâta și i-a dat Domnul să trăiască peste 100 de ani, păstrându-i limpezime în minte și putere în trup. Ca să n-o mai terorizare comuniștii și kaghebiștii cu anchetările și insistențile lor, se ascundea prin râpi, prin cuști de câini, prin copaci… Sătenii o consideră o mare personalitate a lor. Când peste sat au răsunat din nou clopotele, biserica, deși e foarte mare și impetuoasă, a devenit neîncăpătoare. Că au venit să se roage în ea și locuitorii satelor de primprejur. La 21 noiembrie 2007, pe peretele bisericii a fost dezvelită placa comemorativă ”1900 de ani de la sfârșitul războaielor daco-romane”. E încă o dovadă că parcovenii știu să consemneze datele istorice ale poporului. După atâta tortură, dictatură și rea-voință, parcovenii nu-i mai vor pe sovietici. În 1991 ei votează cu toții contra referendumului de păstrare și revigorare a URSS. Lehamite și bogdaproste, au zis ei, ne ajunge!

Din 1960 în Parcova a funcționat Școala Medie, în care învățau și elevi din Chetroșica Nouă (vezi LRM, vol.3, pag. 459), Fîntîna Albă, Gaşpar (vezi LRM, vol. 6, pag. 426), Ruseni, Șofrâncani. Aici lucrau pedagogi de excepție: C. Bologa, P. Bologa, S. Bologa, T. Crasovschi, S. Gudumac, V. Iachim, E. Jăpălău, G. Lupu, O. Neamțu, G. Stici, A. Tătaru, L. Tcaciuc ș.a. Dar spre sf. sec. XX începe să scadă contingentul de elevi și școală e reorganizată în gimnaziu. Se micșorează și corpul didactic, ajungând în 2008 numai până la 17 pedagogi (inc. numai 2 bărbați).
Ocupațiile principale ale sătenilor din cele mai vechi timpuri au fost agricultura și creșterea animalelor. In anii 70, asociația pentru producerea nutrețurilor din Parcova era una dintre cele mai puternice gospodării agricole colective din r-nul Edineț. In prezent mulți parcoveni țin vite proprii,

de aceea în sat funcționează și câteva puncte de colectare a laptelui. O minunată tradiție parcoveană este comemorarea zilelor eminesciene. In cadrul uneia dintre ele, în 1989, denumită Deniile eminesciene, a fost inaugurat monumentul marelui Luceafăr al poeziei româneşti. La aceste mari sărbători în diferiți ani au participat colective artistice din Arad, Botoşani, Cernăuți, din Macedonia. Bustul lui Mihai Eminescu din Parcova (autor Victor Niță), cu versurile poetului ” Iar noi locului ne ținem, / Cum am fost aşa rămânem!", stă mereu de veghe spiritualității româneşti. Din 2003, în lunile de vară, în Parcova se organizează taberele internaționale de creație (inițiate, de altfel, de un regizor - Silviu Silvian Fusu și preş. Asociației „Parcova-Nova" Ion Bîlba) cu participarea artiştilor plastici din Belgia, Franta, Georgia, Letonia, Moldova, Olanda, România, Rusia, Polonia ş. a., o parte din lucrările executate (deja în număr de câteva sute) rămân în localitate pentru a întregi fondurile viitorului muzeu al satului. De obicei participanți sânt nu numai pictorii, ceramiştii, sculptorii, ci și scriitorii, naționale compozitorii, regizorii de film, fotografii s a., pentru care se organizează diferite excursii, evoluări ale artiştilor amatori, întâlniri cu şefi de rang r-nal și local, anumite personalități din raion și din republică. În cadrul Taberei din 2004 Ion Chitoroagă a executat barelieful marelui voievod Ștefan cel Mare și Sfînt, care a fost instalat în centrul satului. Fiecare ediție a taberelor se încheie cu expoziții artistice extraordinare, de cele mai multe ori în aer liber, desigur, cu prezența autorilor. Această importanță manifestare culturală, ca și altele, de altfel, se datorează Asociației culturale ”Parcova - Nova” și, mai ales, neobositului ei președinte Ion Bâlba, originar din s. Parcova, care pe bună dreptate, devine capitala culturală de vară a republicii. Taberele acestea le mai demonstrează trăitorilor de aici că satul lor și consătenii lor sunt foarte frumoși. Meditând asupra înaltei semnificații a acestor tabere, marele nostru cărturar Iurie Colesnic scria: ”O bogăție se pierde, dar o bogăție o poți ușor acumula”. Această inițiativă a fost susținută de primarul de atunci al satului Sergiu Dolișcinschi, inginer mecanic, absolvent al In-tului Agricol, descendent dintr-o familie de intelectuali, bunelul și străbunelul lui fiind preoți în satul natal. În prezent e director al SRL ”Ceriale Cupcini”.

Un parcovean a participat la războiul din Afganistan, 2 la lichidarea consecințelor avariei Centrale Atomice de la Cenobîl, 12 la conflictul armatei de pe Nistru din vara a. 1992.Parcova a dat culturii și științelor naționale mai multe personalități de valoare, care îi poartă mândria în lumea largă. Mircea Bologa (n. 31 mai 1935), specialist în domeniul termofizicii și electrofizicii, director al In-tului de Fizică Aplicată a ASM, academician al ASM, doctor habilitat în științe tehnice, e preocupat în general de intensificarea proceselor de transfer de căldură și masă prin intermediul acțiunilor electrice și magnetice, de fundamentarea științifică a tehnologiilor electrofizice avansate și a mijloacelor tehnice pentru implimentarea lor în diverse ramuri ale industriei, agriculturii,

medicinei, protejării mediului, Studii: F-tea de Fizică și Matematică a USM, doctorantura la In-tul de Energetică al AS a URSS. A lucrat cercetător științific inferior, cercetător științific superior la In-tul de Energetică și Automatică al ASM, şef de laborator, director adjunct, director al In-tului de Fizică Aplicată al ASM, dir. al C-rului de Tehnologii Electrofizice al IFA al ASM. A creat o nouă școală științifică în domeniul intensificării transferului de căldură și de masă. Rezultatele obținute au permis explicarea fenomenelor caracteristice privind acțiunile electrice asupra sistemelor omogene și eterogene și aplicarea lor. A publicat cca 700 de lucrări științifice, incl. 6 monografii. Deține peste 270 de brevete de invenție și patente. E președinte al Consiliului pentru coordonarea cercetărilor în domeniul transferului de căldură și masă, președinte al consiliului specializat de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat al IFA, redactor-şef al revistei ”Electronaia obrabotka materialov”. E membru al Comitetului pentru conferirea Premiilor de Stat, e vicepreședinte al societății ”Electrostatica” (România). Ordinul ”Prietenia popoarelor” (”Drujba narodov”). Ordinul ”Gloria Muncii”. Laureat al Premiului de Stat al RM în domeniul științei și tehnicii pentru rezultatele obținute în deservirea electrostatică. Profesor universitar. Om Emerit al RM.

Medicul Arsenie Bîlba (15 mai 1938 – 2 august 1998), profesor universitar, a fost medic șef al Spitalului clinic municipal ”Sf. Arh. Mihail” din Chișinău timp de 16 ani. E un vestit organizator al asistenței medicale din RM, pentru care deține Medalia de bronz a EREN a URSS. A absolvit In-tul de Medicină din Chișinău. A lucrat medic militar în reg. Lvov, conferențiar la Catedra de microbiologie a Un-ții de Medicină și Farmacie ”N. Testemițanu”, șef al policlinicii nr. 11 din Chișinău. Prin străduința lui s-au edificat 5 obiecte importante ale sănătății – policlinicile nr.1, 8 și 11, blocul de diagnostic și blocul chirurgical la Spitalul nr. 2, la care a deschis și secțiile de endoscopie, fizioterapie, neurologie, laboratorul de radiologie, a tranformat cabinetul de anestezie și reanimare într-o secție modernă. Conducător accesibil pentru toată lumea, modest, a posedat o enormă energie de muncă. Secția de endoscopie, de exemplu, deschisă de el, e un domeniu de adevărat diagnostic modern. A fost membru al consiliului de conducere al Societății de Acupunctură din RM, membru al Comisiei de atestare în acupunctură a Ministerului Sănătății.

POIANA

R-ul Edineț, com.Hincăuți. Atestat în anul 1915.

NOTA STATISTICĂ: (2010). Distanție: pînă la c-rul comunal – 3 km, până în c-rul r-nal – 12 km,până la st.c.f.Ocnița – 20 km, până la Chișinău – 230 km.Gospodării – 276. Populația – 381 de

locuitori. Pensionari – 175. Școala primară, magazin, cămin cultural, monument, bibliotecă,moară, policlinică, casă de rugăciuni.

Satul Poiana se apropie tot mai mult de primul său centenar. Cînd se elabora vol. 5 al ESM, președintele sovietului sătesc P. Pulbere a răspuns la ancheta redacției că Poiana a fost întemeiată în 1915. De fapt, cam același date le găsim în fondurile ANRM.

E situat între satele Hincăuți (vezi LRM, vol. 7, pag. 129), în componența căruia se află și de serviciile căruia beneficiază împreună cu Clișcauții (vezi LRM, vol. 4, pag. 274), și Rotunda. Toate aceste sate se află la 5-12 km mai la nord de c-rul r-nal Edineț, între cîmpiile mănoase și pîlcurile de livezi și păduri.

Cică, un oarecare Ștefan Bogomaz a luat aici în arendă un sector de pămînt de 5 des. și un loc de casă de 1 desetină. Și-a făcut acolo casă, într-adevăr. Mai avea 5 des. de pămînt aici și Eufrosinia Curocica, văduva lui Mihail Curocica, răpus în război în 1916. Apoi a mai venit cineva și în 1922, la reforma agrară din Basarabia, se numea deja cătunul Poiana, fiind inclus în parohia Hincăuți (vezi LRM, vol. 7 , pag. 129).

În 1933 număra 350 de locuitori. Toți ucraineni. Nu era rău pentru un sătuc de nici 20 de ani. Mai ales că de acum aveau și pămînt destul, primit de la Instituția funciară română Casa Noastră. Iar pămîntul pe acolo e gras ca untul și foarte roditor.

Când au venit iar rușii în iunie 1940, au încercat să-i zică Poleana, dar nu s-a prins. Pentru că totă lumea îi zicea Poiana. Au numărat populația satului și au înscris în registre 496 de locuitori.

Cel de-al Doilea Război Mondial a curmat viețile poienenilor: Dumitru Bogomaz, Petru Bogomaz, Vasile M. Bogomaz, Vasile M. Bogomaz, Vasile S. Bogomaz, Nicolae Boimestriuc, Petru Carp, Vasile Ceropita, Ivan Condrațchi, Ivan Cudievschi, Gheorghe Dobrovolschi, Mihail Iacoveț, Dumitru Gladiuc, Ștefan Gladiuc, Vasile Gladiuc, Dumitru Gumeniuc, Ion Gumeniuc, Nicolae Jitari, Vasile Jitari, Mihail Leniuc, Petru Mamalco, Nicolae Migus, Vasile Miscaliuc, Ivan Nedostup, Ivan Pitcasistîi, Ion Proțiuc, Andrei Rîbac, Gherasim Rîșcovoi, Alexei Sanduleac, Ion Scerban, Vasile Scerban, Ion Tamoico, Nicolae Tamoico, Simion Tcaciuc, Petru Vaselcesin, Ivan Vengher, Pavel Vengher.

La următoarele trei recensăminturi au fost înscriși:

În 1979: 462 de locuitori (208 bărbați și 254 de femei);

În 1989: 447 de locuitori (209 bărbați și 238 de femei);

În 2004: 343 de locuitori (153 de barbate și 190 de femei).

Numărul populației continua să scadă și mai departe. Acum populația lucrează pămîntul propriu. Atunci însă cînd li s-a cerut să voteze pentru păstrarea Uniunii RSS, ei s-au pronunţat împotrivă.

RÎNGACI

R-nul Edineț, com.Cepeleuți. Atestat în 1715

NOTĂ STATISTICĂ (2012). Distanţe: pînă la c-rul comunal – 2 km, pînă la c-rul r-nal și st.c.f. ocnița – 27 km, pînă la Chișinău – 220 km. Case – 89. Populația – 190 de oameni. Apți de muncă – 35. Magazin, cămin cultural, bibliotecă.

Acest mic sătuc cu suprafața de 1,2 KMP se află la margine de pădure, între satele Cepeleuți (vezi LRM, vol. 3, pag. 390), în subordinea căruia se află, și Hădărăuți (vezi LRM, vol 7, pag. 59). Mic cum este, dar, confim documentelo istorice, dăinuie deja de tei secole, din 1730, dupa cum se dumerește vol I al lucrării Comisiunea monumentele istorice, cînd cică, avea chiar și o bisericuță. Ba chiar și de mai înainte, după cum ne orientează „Dicționarul statistic al Republicii Moldova”, editat în 4 volume, care-l atestă din 1715, astfel aliniindu-l printre cele mai vechi din Moldova. Administrația militară rusă, care ne-a numărat de doua ori stămoșii pentru a-i impune la bir, n-a scăpat din vedere nici Rîngacii. La 25 dec. 1772 ea a înregistrat aici 30 de gospodari și toți au fost supuși birului pentru țarul rus. Sătucul, deci, există de la înc. sec. XVIII.

ANRM păstrează în fondurile ei și cîteva informații despre Rîngaci. Astfel una din ele, de la 25 apr. 1835, ne relatează că atunci moșia de aici era stăpânită de nobilul de provinienţă austriacă Kalmuţki. Localitatea era destul de mare, avea 123 de familii cu 573 de locuitori (314 bărbați și 259 de femei). Ne oferă și câteva nume de locuitori: Mihail Dobrovolschi, de 37 de ani, cu soția sa Elena, de 35 de ani, și 7 feciori, Ion Bejenaru, de 45 de ani, cu soția sa Anastasia, de 29 de ani, și 7 copii, Tudor Ungureanu, de 70 de ani, cu soția sa Axenia, de 56 de ani, și 4 copii, Ion Odainic, de 42 de ani, cu soția Maria, de 34 de ani, și 7 copii, Alexei Baran, de 94 de ani, care locuiește la feciorul său Ion.

Preot în biserica „Înălțarea Domnului” slujea Petru Calacikovschi. Avea vîrsta de 51 de ani. Diac, de 29 ani, alături de el era feciorul lui Vasile. Documentul de arhivă, cu egret, însă, oferindu-ne vîrsta diacului, nu ne dă și numele lui. De asemenea, nu știm nici numele întreg al tatălui său, nici cine era el. Dar ne împăcăm și cu puținul, pe care ni-l oferă. Răspunsuri incomplete ne oferă și alte documente scrise. De exemplu nu știm nici de ce a fost arestat în Briceni (vezi LRM, vol. 2, pag. 284) Mihail Dobrovolschi, cetățean din Rîngaci. Să fie același Mihail Dobrovolschi cu 7 copii, despre care am pomenit mai sus? Nu știm nici ce fel de “contrabandă” făcea Ștefan Dubițchi, de a

fost condamnat la detenție (așa trebuie să înțelegem), iar casa, în care a locuit, a fost vândută la aucțion.

Sătenii se adresează în 1897 la zemstvă să li se construiască un pod mai bun peste pîrîașul, care curge pe la ei, dar adunarea zemstvei le respinge rugămintea, considerînd că acest pod trebuie sa-l facă ei singuri sau proprietarul moșiei de acolo. Mai ales, că, într-adevăr, conform situației de la hotarul dintre secole, răngacii nu trăiau chiar atît de rău – aproape în fiecare curte era ținută cîte o vacă sau două vaci de lapte. În tot satul erau 321 de vite cornute mari.

Calendarul în 1910 fixează pentru satul Rîngaci 280 de case cu 1112 locuitori, care aveau 25 des. de pământ propriu și mai primiseră și 402 des. de nadeluri. Biserica era foarte veche, făcută în scînduri goale. Preot e C. Viniciuc. Are doua femei cântătoare.

Satul, însă, începe să decadă. Tot mai mulți oameni se mută din sat. Se mai "proslăvește" și cu fapte rele. Ivan Coțiuba, bunăoară, întîlnind în câmp o femeie necăjită, o violează, aplicânduii și multe traume. Oricum, din sat ies și oameni mari: procurorul I. Folciu, ofițerul V. Simac. În septembrie 1922 Instituția funciară "Casa noastră" îi împroprietărește pe 345 de locuitori cu 809 des. de pământ. În 1933 are 230 de locuitori.

Recensământul sovietic din 10 noiembrie 1940 găsește în Rîngaci 290 de locuitori, incl. 282 de ucraineni și 8 români. Celelalte recensământuri înregistrează pentru acest sat următoarele date:

1979- 251 de locuitori – 120 de bărbați, 131 de femei;

1989 - 207 locuitori – 100 de bărbați, 107 femei;

1994 - 207 locuitori – 123 de bărbați, 84 de femei;

2004 - 225 de locuitori – 101 bărbați, 124 de femei.

Preotul din Cepeleuți, Gheorghe Ciocoi dedică Rîngacilor poezia "Cu fața spre trecut" , din care vom cita următoarele:

Inima îi ține minte pe toți.
Pădurea Rîngacilor o zguduie
Scîrțîitul rece și amar de roți.
Pădurea Rîngacilor, bătrînă,
N-a păstrat vreo urmă de lut…
Cu pașii amintirilor, cu pașii
Ne-ntoarcem cu fata spre trecut.

Sătucul așa mic cum este, în ultimele doua secole și ceva, de asemenea, a fost mutat de la un stăpân la altul. Iată cum arată această situație:

1.1800 – 31.12.1954 = r-nul Briceni;

1.1955 – 31.12.1962 = r-nul Ocnița;

1.1963 – 31.12.1975 = r-nul Briceni;

1.1976 – 28.2.1999= r-nul Ocnița;

3.1999 – 24.5.2003 = jud. Edineț

În 1994 s. Rîngaci avea 85 de gospodării și 87 de case, dinbtre care 5 deja erau nelocuite. Din cei 207 locuitori, 171 erau ucraineni, 32 – moldoveni și 4 ruși. Ei țineau 40 de vaci, 45 de porci și 94 de oi. Erau considerați apți de muncă 101 oameni. Foloseau gazul lichefiat 82 de case, iar apa numai din cele 25 de fîntîni. Atunci aveau un mic magazin și tot de unul se folosesc și acum. Clubul și biblioteca nu mai funcționează.

Ultimul recensământ, din oct. 2004, a însumat în acest sat 225 de locuitori.

ROTUNDA

R-nul Edineț Atestat documentar la 1772

NOTĂ STATISTICĂ (2012). Distanțe: pîna la c-rul r-nal - 8 km, pînă la st.c. f. Dondușeni - 30 km, pînă la Chișinău - 210 km. Gospodării - 620. Populația - 1.300 de oameni. Pensionari - cca 300 de oameni. Agenți economici: 2 SRL agricole, 6 magazine și baruri.

Rotunda, ca așezare omenească, o găsim atestată documentar în 1772. În 1973 și preşedintele sovietului sătesc Rotunda se elabora ESM și se ceruse să răspundă la o anchetă la tema dată. În acest an de fapt, o găsise, dar deja cu 20 de gospodari, și administrația militară rusă, venise pe pamântul Moldovei ca să înfrunte Imperiul Otoman și făcuse și o numărătoare a populației pentru a o supune la bir rusesc. Deci silitşea fusese întemeiată ceva mai înainte. În 1774 această administrație mai numără o data gospodăriile din Rotunda unde găsește numai 17 familii, toate fiind impuse la bir, chiar și voinicul Toader. Culegerea documentată ”Romania Historica”, într-un document din 15 mare 1431 pomeneşte de Hotarul lui Toador al moșiei lui pan Cupcini de lânga Dumbrava Rotundă, care, după toate probabilitătile se afla pe locurile, unde mai tarziu a aparut si mica silite Rotunda.

Un timp, după aceasta nu ni se spune nimic despre Rotunda apoi aflăm că aceasta poate fi vândută în 1808 de Divanul Moldovei prin licitație cu 2 500 lei, deoarece nu avea documente precise. În revista „Trudi Bessorabskoi gubernskoi ucionnoi arhivnoi komissii” găsim o informație din 1802. Rotunda avea și o bisericuță din lemn, dar satul aparținea kneazului Iordache Cantacuzino , care deține aici 600 - fălci de fineață, 350 - fălci de pămînt arabil, 450 - fălci de imașuri, 77 fălci de un iaz cu pește, 50 de gospodării țărănești, 7 văduve, 6 burlaci, 1 preot, 1 diac. Biserica, în sec. XIX, e reparată de 2 ori. Stăpîn pe Rotunda la 20 apr. 1835 îl aflăm pe Hristofor Cervonodal. Satul

are 71 de familii de țărani cu 192 de bărbați și 160 de femeii, Fondul 134 al ANRM păstrează numele în: Alexandru Munteanu, de 50 de ani.

Biserica Sf. Arh Mihail și Gavriil

Două mori - una de apă și alta cu tracțiune de cai. Dar acel Pavel Burdica mai deținea 1.021 des. de pamînt, incl. 350 des. de pădure. Toți țăranii satului luați împreună aveau numai 992 des. de pamînt. Est clar că unii o duceau chiar rău de tot. Mai cu seama, că le-au fost încartiruiți și soldați și ofițeri din unitățile armatei rustice, care au venit și s-au oprit prin localitățile noastre ca să-i înfrunte pe turci, oricum, încetul cu încetul satul creștea. În 1884 avea de acum 141de gospodării cu 992 des. de nadeluri. Acestea erau sectoare de pamînt pe care le-au primit țăranii, dar urmau să fie răscumparate 27 de gospodării, înca, mai ramîneau absolut fără pămînt. Pavel Burdica, probabil, ori că îmbătrînise prea tare, ori că-și așezase copiii la casele lor, dar în 1885 toate cele 1.021 des. de pamînt le staăpîneau de acum ei. Satul înca nu avea școala de zemstva, dar impozitul de 111 rub. Îl plăteau învătățorul Piotr Panteleev în dee. 1900 e transferat în alta școala, dar învățătorul nou Vasile Barbuta, din lipsa de cadre pedagogice, e trimis în Rotunda abia în anul urmator. I se fixează 25 ruble salariu și învățătorului de religie Mihail Cuharschi. De la țărani s-au mai adunat 125 ruble pentru cumpărarea obiectelor necesare biscricii. 1904. 171 de case 1.090 de locuitori 380 de vite cornute mari. La înc. sec. XX în r-nul Edineț se organizeau regulat expoziții agricole și de animale. Mai ales, erau foarte populare cele de cai. La una din aceste expoziții Toader Stugariu din Rotunda cu mânzul sau de 2 ani a luat un premiu de 5 rub. Despre aceasta a scris și gazeta ,,Drug".

Clopotnița

Nici în 1906 satul înca nu avea școală ministerială, iar impozit continua să mai platească. Apoi o alta epidemie dă peste oameni - vărsatul de vânt. Apoi s-a abatut încă una - scorpionul. Țăranii ar vrea să cumpere pământ, dar nu au bani și tocmai atunci proprietarul N. A. Sternicovschi anunță ca scoate de vânzare 375 des. Țăranii apelează la banca funciară dupa un credit de 123.200 rub., cât cerea proprietarul 1910 220 case 1.504 locuitori 911 locuitori au 743 des. de nadeluri. Deoarece vechea biserică de lemn era tare dărăpănată la 13 mai 1911 în sat s-a început construcția unei noi biserici din piatră. Mai ales, că și preotul Mihail Cuharschi fusese mutat în altă biserică. Pentru a găsi un preot bun sătenii au hotărît să fixeze pentru preot o leafă buna de 400 ruble 33 des. de pamânt. La 5 sept. 1911 în sat a venit un preot nou - tânărul absolvent al Seminarului Teologic din Chişinău Nicolae Antonovici. La 1 ian. 1914 un număr de 110 țărani mai aveau 21.175 rub. datorii pentru pământul cumpărat în 1906. După unirea_ Basarabiei cu România Instițuia funciară ,,Casa Noastră" în sfârșit, vine să ușureze viața țaranilor - îi împroprietarește cu pământ. 192 de familii nevoiașe din Rotunda în sep 1922 primesc 275 ha de pământ, mare bogăție spirituală.

Viața normală parcă-parcă a intrat, în sfîrșit, în albia sa, dar iar se întoarce bucuria în scîrbă - la 28 iunie 1940 trec Nistrul tancurile Rusiei și mută frontiera de stat pe Prut, aruncând la pămînt Tricolorul. La 10 noiembrie noul regim numără aici 1.630 de locuitori. incl. 1.625 de români moldoveni. În apr. 1941, însă, în 407 clădiri aici locuiau 1.643 de oameni. In 1941, acuzat de colaboraționism, a fost condamnat la moarte Hrisant Dragancea. Apoi începe războiul. Războiul, pe care rușii sovietici l-au numit atunci și îl mai numesc și azi Marele Război pentru Apărarea Patriei și-l scriu cu majuscule. Dar nu pentru că și din Rotunda basarabeana a topit 3 vieți: două de numai

de 24 de ani şi una de 30 de ani. E greu să ne imaginăm ca cineva ar putea să creadă că acești 3 soldați - Roman Guțu, regimentul de infanterie 632, decedat la 23 martie 1945 în Polonia, Nicolae Prisac, regimentul de infanterie 1.910, decedat la 6 febr. 1945 în Polonia, și Petru Razlog, regimentul de infanterie 543, decedat la 25 martie 1945, de asemenea, în Polonia, - incluși fără drept de împotrivire numai după cîteva luni după noua ocupație sovietică în Armata Roșie pentru a lua viața tânără, să-i fi crezut patrie Uniunea RSS. Mai mult, ca acum nici nu sunt luați în considerație. Doar consătenii lor și rudele de-și mai pomenesc cu un cuvânt de durere în zilele - de 9 mai. În 1946 pentru sustragere de la achitarea impozitelor a fost condamnat la 8 ani de privațiune de libertate Ion Litra, iar soția sa Feodora, deportată în regiunea Kurgan, Ton Plingau pentru neplătirea impozitelor a fost pus pe 10 în închisoare.

În 1947 Ion Munteanu a fost trimis pe 5 ani la muncă silnică. Ana Miron cu ficele Lidia, Valentina și Victoria la munca forțată a fost condamnată familia lui Gavril Plingau (cu soţia Iustina şi fiul Victor). Pe motive religioase au fost deportat Vladimir Plingau și sora Agripina Dumitru Strugaru cu soția Elizaveta, Mihail Strugaru cu soţia Maria, fiica Raisa și fiul Vasile, Vladimir şi Nicolae, Vasile Strugaru cu soția Evlampia fiii Vasile, Constantin, Valeriu și Leonte și fiica Lidia, Parfenie Tapu cu soția Vera, Gherasim Vasilcan cu soția Alexandra și fiica Vasilisa, Vasile Vacaru, acuzat de colaboraționism. 1 aug. 1949 1.383 de locuitori, incl. 1 374 de moldoveni, 6 ucraineni și 13 de alte etnii.

În 1951 sunt deportați în reg. Kurgan martorii lui lehova Gheorghe Chiril cu sotia Alexandra și fiica Lidia, Ana cu fiul Vasile, Tudor și Grigore și fiica Raisa, Gheorghe Munteanu cu soția Natalia, fiul Mihail, Anatol si Grigore și fiica Tatiana în reg Timen sunt împrăştiați Vasilisa Nisteriuc, Mitrofan Prosi cu soția Valeria și fiul Constantin, Sergei Miron, Grigore Miron, Nina Miron, Calistrat tapu cu soția Natalia, Toadre Tentiu cu soția Chilia, fiica Iuliana Jon, Nicolae Tentiu cu soția Ana și fiul Vasile, Gavril Verenciuc, acuzat de colaboraționism, în 1952, acuzat de colaboraționism, a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică într-un lagăr din reg, Arhanghelsk Calistrat Miron. Dar cu toată sărăcia, lumea nu vrea întoarcere la trecut. Când vine vorba, dacă face să mai discutăm depre revenirea la Uniunea RSS, locuitorii Rotundei spun: Nu, nici vorbă, nu avem ce discuta! Mai mult, la redacția ziarului ,,Sfatul Ţării" sosește o scrisoare colectivă, în care țăranii din Rotunda cer pământ. Printre semnatari se afla primarul Guţu, inginerul cadastral Luchianciuc și din raionul Rudenco și Guranda. În ziarul „Țara” la 6 iulie 1993 apare o publicație a lui Victor Palade de 30 de ani, din Rotunda, cu următoarele cuvinte foarte înțelepte: Suntem conştienți de fapt că Reîntregirea țării este un proces deosebit de dificil, că există pericol ca să fie riscați, pentru că au fost ridicați parinții, buneii, dar ... vrem Unire!

Victor Palade e poet, omagiat de întregul sat. Poezia lui e cunoscută de toți sătenii. Poezia se răsună în bibliotecă, în case de cultură, în biserică.

Din Rotunda provine Victor Plingau (n. 16 febr 1941), doctor în chimie.

RUSENI

R-nul Edineț, Atestat documentar la 2 apr. 1617

NOTĂ STATISTICĂ (2012) R. Cuhur.

Distanțe: pînă la c-rul r-nal – 15 km, pînă la st. c. f. Rediul Mare – 10 km, pînă la Chișinău – 217 km. Populația – 2048 locuitori. Biserică, Gimnaziu, cămin cultural, oficiu medicilor de familie, grădiniță de copii, 2 biblioteci, stadion, câteva magazine și baruri. Monument al gloriei militare. În raza com. se află și cătunul Slobodca (81 locuitori). Satul e situat la estul r-nului pe malul drept al r. Ciuhur, peșoseaua Edineț Otaci, la o bifurcare de drumuri, unul spre Otaci și unul spre Ocnița.

Se întâmplă așa că Radu voievod la acea dată, 2 aprilie 1617, îi întărește aprodului Lupul și fratelui său Ursul, și sorei Draga, copii ai lui Simon Rusanovschi, niște părți din s. Ruseni, jud. Hotin, și astfel, apare pomenită pentru prima dată, documentar, siliștea Ruseni. Dar localitatea crește nu numai din sursele proprii, locale, ci și din sporul provenit din alte părți. Găsim chiar o încercare modestă de atare statistică, desigur, îndoielnic să fie completă. La cele câteva bordeie se tot mai adaugă câte unul-două. Astfel, din acea statistică aflăm că în anul 1700 vine aici cu traiul locuitorul Mihail Ostafii, în 1800 – Ivan Volk și Ivan Samin, în 1801 – Ion Cravițchi, în 1803 – Iacob Ciobanu, 1804 – Petru Bozan și Ștefan Leșchin.

Administrația militară rusă, care a venit pe acest pămînt să-l înfrunte la sf. sec. XVIII pe turci și apoi să-l anexeze cu forța, la 25 decembrie 1772 face o numărătoare rapidă a populației și găsește aici 54 de gospodari, pe care îi face plătitori de bir țarului Imperiului Rus. Moșier atunci era aici căpitanul Ion Miclescu, căruia i se supuneau 54 de curți adică toată siliștea. Dar în scurt timp mai numără o dată curțile și găsesc că în Ruseni sunt numai 44, dintre care 42 au fost supuse birului, scăderea făcându-se numai pentru Grigore dascălui Filip. Iar spătarul Ioniță n-a fost iertat, a rămas să plătească greul birul. În 1803 găsim aici deja 47 de birnici, dar din 1793 aici funcționează o mică bisericuță de lemn.

La înc. sec. XIX deținea moșia de aici boierul Teodosiu, dar în arhivele de la Bălți se descoperă un răvaș scris la 2 iulie 1815 de către Gheorghe Tabără și adresat pitarului Teodosiu la Bălți, din care reiese că o treime din satul Ruseni aparținea deja lui Mihalache Verdeș.

Nu numai noi confirmăm (acum!) că rusenii sunt buni gospodari, numele lor se întîlnesc în documente importante în toate timpurile, nu întîmplător ei sunt chemați de domnie să mărturisescă,

că confirme, să adeverească veridicitatea multor situații și documente importante. Pe parcurs vom mai întîlni aceste nume, acum, însă, aducem doar un exemplu: Nicolae Stamati și Consantin Stavarachi semnează pe 25 iulie 1815 mărturia hotarnică referitoare la moșiile Parcova și Ruseni.

Regimentul de infanterie 298, decedat la 22 ian. în Polonia. Andrei Rusanovschi (n. 1916), decedat la 9 febr. 1945 în Polonia. Calistrat M. Rusanovschi (n. 1918), dat dispărut în Germania, Calistra V. Rusanovshi (n. 1922), regimentul infanterie 1.241, decedat la 23 martie 1945 în Germania, Efim Rusanovschi (n. 1918, regimentul de infanterie 680, decedat la 7 febr. 1945 în Germania, Gheorghe Rusanovschi (n. 1918) , decedat la 15 ian. 1945 în Polonia. Ion Calistrat Rusanovsci (n. 1920), dat dispărut în Germania, Ion Constantin Rusanovschi (n. 1904) , batalionul medical-sanitar 8, decedat la 6 apr. 1945 în Polonia, Ion M. Rusanovschi (n. 1913), divizia de infanterie 69, regimentul 237, decedat la 15 ian. 1945 în Polonia, Ion T. Rusanovshi (țn. 1920), dat dispărut în 1945 în Germania, Ion V. Rusanovschi (n. 1917), dat dispărut în 1945 în Germania, Mihail Rusanovschi (n. 1910), regimentul 1241, decedat la 17 apr. 1945 în Germania, Nicolae Rusanovschi (n. 1925), regimentul 642, decedat la 26 martie în Germania, Pavel Rusanovschi (n. 1907), dat dispărut în 1945 în Germania, Petru Rusanovschi (n. 1907), regimentul de infanterie 311, decedat la 20 apr. 1945 în Polonia, Tudor C. Rusanovschi (n. 1904) decedat la 17 martie 1945 în Germania, Tudor N. Rusanovschi (n. 1924), dat dispărut în 1945 în Polonia, Tudor V. Rusanovschi (n. 1919), decedat la 11 ian. 1945 în Polonia, Vasile I. Rusanovschi (n. 1924) dat dispărut în 1945 în Germania, Vasile V. Rusanovschi (n. ?) regimentul de infanterie 47, decedat la 23 martie 1945, Vladimir G. Rusanovschi (n. 1904), dat dispărut în 1945 în Germania, Vladimir I. Rusanovschi (n. 1922), dat dispărut în februarie 1945, Vladimir M. Rusanovschi (n. 1913), dat dispărut în ian. 1945, Vladimir T. Rusanovschi (n. 1922), regimentul de infanterie 222, decedat la 11 ian. 1945 în Ungaria, Vladimir V. Rusanovschi (n.1911) decedat la 15 ian. 1945 în Polonia, Ion Rusu (n. 1911), regimentul de infanterie 127, decedat la 27 iulie 1944, Gheorghe Sadovici (n. 1904), regimentul de infanterie 1.183, decedat la 13 febr. 1945 în Germania, Alexandru Scutelnic (n.1910) decedat la 10 apr. 1945 în Federația Rusă, Mihail Semionov (n. 1922), decedat la 25 sept. 1944 în Federația Rusă, Alexandru Simac (n. 1913), dat dispărut în 1945 în Germania, Grigore Simac (n. 1910), dat dispărut în 1945 în Germania, Alexei Simbirov (n. 1904), regimentul de infanterie 914, decedat la 11 martie 1945 în Germania, David Simbirov (n. 1900), regimentul de infanterie 910, decedat la 17 febr. 1945 în Polonia, Petru Simionov (n. 1924) dat dispărut în martie 1945, Gheorghe Stolear (n. 1920), regimentul de infanterie 82, decedat la 17 febr. 1945 în Polonia, Petru Șoldan (n. 1920), batalionul medical-sanitar 27, decedat la 5 martie 1945 în Germania, Ion Tomșenco (n. 1925), regimentul de infanterie 47, decedat la 6 apr. 1945 în Polonia, Nicolae Tomașenco (n. 1911), decedata 26 apr.

1945 în Germania, Tudor Tomaşenco (n. 1920), decedat la 7 febr. Gheorghe Usturoi (n. 1915), regimentul de infanterie 369, decedat la 6 apr. 1945 în Germania, Tudor D. Usturoi (n. 1921), decedat la 28 apr. 1945 în Germania, Tudor P. Usturoi (n. 1921), decedat la 12 martie 1945, Vladimir I.Usturoi (n. 1920), regimentul de infanterie 1.203, decedat la 23 martie 1945 în Polonia, Vladimir V.Usturoi (n. 1898), datdispărut în martie 1945, Efim Zara (n. 1903), dat dispărut în 1945.

Războiul al doilea mondial, totuşi, ia sfîrşit, dar îndată începe alt război împotriva populației din ținut, unul, poate, şi mai îngrozitor – secetele îndelungate, care culminează în 1946 şi 1947, arzând tot ce era vegetal. Mor oamenii în toate casele, bărbați, femei, copii, în curți, pe drumuri, în cîmpuri, la fîntîni, la porți... Ne survine o informație din iunie 1947, din care aflăm că din cei 2.766 de locuitori, care mai erau vii în Ruseni, 310 deja mureau de foame şi trebuia să fie internați de urgență în spital, alți 386 se aflau în stare de istoveală absolută, la limită, total epuizați şi încă 145 de copii mai rămîneau în pragul distrofiei. În *Istoria RSSM*, vol. II, Chişinău, pag. 573 citim: țăranul A.N. Nigai ar fi spus undeva că toți rusenii sunt deosebit de recunoscători pentru marele ajutor de la soviete întru scoaterea lor din foamete. E minciună! *Istoria RSSM* ar fi trebuit să spună adevărul despre organizatorii foametei. Dar ea, *Istoria*... a debitat nu numai această minciună sfruntată. Şi ea, şi presa de partid de pînă şi de după război, căci altă presă nici nu aveam, erau încărcate de informații mincinoase. Numai din Ruseni am putea enumera sute de titluri despre realități lăudăroase şi eronate. Dar să revenim la represaliile din Ruseni, pentru că ele au fost reluate imediat de cum a încetat războiul. În 1945 a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică fiind acuzat de colaboraționism, Nicolae I. Rusanovschi, de asemenea, a fost internat într-un lagăr dir. reg. Iaroslavi Nicolae T. Rusanovschi, care în curând se stinge din viață. La 5 ani de muncă forțată într-un lagăr din Siberia sub acuzație de colaboraționism e condamnat Nicolae Martinovschi, iar soția sa Sofia, fiul Serghei şi nora Elizaveta Martînovschi-Bodarev, fiind deportați în 1949 ca membri familiei unui colaboraționist.

În 1948, Tudor Botnaru e condamnat la 10 ani de detenție sub acuzația de colaboraționism, iar Constantin Postolachi la 25 ani de muncă silnică cu aceeaşi acuzație. Olga Rotaru primeşte 5 ani de închisoare pentru sustragere repetată de la plata impozitelor. 8 ani de primațiune de libertate ia şi Tudor Rusanovschi şi moare în detenşie în reg. Habarovck. Se sustrage de la îndeplinirea obligației de predare către stat a cotei de cerceale Vasile Scripniuc şi capătă şi el 8 ani de detenție.

În 1949 e încadrat în categoria chiaburilor Ion Bădărău şi e deportat în or. Habarovsk, iar Nichita Bădărău, fost ostaş în Armata Română, e deportat în reg. Iekutsk. De fapt, în 1949 au avut loc ceel mai masive represalii. Au fost deportați Tudor Betco cu soția Vera, fiicele Maria, Olga, Eugenia şi Ana şi fiul Vasile, Maria Botnaru, cu fiii Ion şi Simion Calistrat Crivenco cu soția Vera,

fiii Ion și Ilie și fiica Elena, Ion Filipciuc cu Soția Anastasia și fiul Serghei (ca familie de chiaburi), Ecaterina Martînovschi, „chiaburoiaică”, Eugenia Mîrzac, „chiaburoiaică”, Maria Mogorean cu sora Iulia, nepoții Iacob, Nicolae, Alexandru și Grigore, Antrei Niguleanu cu soția Agafia și fiul Vasile, Maria Postolache cu fiica Sofia și ginerele Nicolae Șaragov, Liuba Rusanovschi, cu fiica Olga Zara-Rusanovschi și ginerele Flodor-Zara, Olga Rusanovschi cu fiii Pavel și Vasile și fiica Nina, Sofia Rusanovschi cu fiii Clistrat, Ilie, Mihail, Pavel, nora Olga și soacra Maria, Vera Scripnic cu fiul Ion, Ivan Șaragov cu soșia Maria, mama Ana Chinac, fiul Alexandru, nora Maria șaragov, nepoata Cornelia, Vasile Zara cu soția Ecaterina, fiii Ion, Alexandru și Ilie, tata Nicolae, mama Vera, Vladimir Zara, soția Liuba și fiica Nadejda.

Apoi încă în câteva rânduri se dezlănțuie forțele agresive antinaționale. Represaliile declanșate împotriva celor mai buni gospodari și patrioți ai baștinilor lor au fost, de asemenea, un greu blestem pentru localitățile noastre. Ion Bădărău, deportat în 1949 în reg. Habarovsk, e caracterizat în cele mai negre culori și atît de împovărat de „crime”, încît i se prezice un destin fără iertare și revenire pe meleagurile natale.

Recensământul din 1 aug. 1949 notează în Ruseni 3.018 locuitori, dintre care 2.803 au fost înscriși moldoveni, 113 – ruși, 79 – ucraineni, iar ceilalți 18 – de alte etnii.

Unul din primele k-zuri din s. Ruseni au fost botezat cu numele lui Lenin. În anii cincizeci președinte era I.Cșevinski și gospodăria mergea bine, dar de la un timp a început să șchiopăteze din toate picioarele și primea numai cuvinte de critică. Apoi se schimbă conducerea, se schimbă și denumirea k-zului – ’’K. Marx’’.

Sediul k-zului „K.Marx’’ s-a aflat în s. Ruseni. Noul Președinte G. Burdeinii redresează starea de lucruri. Aceasta devine una dintre cele mai proaspete gospodării colective de tip sovietic. Astfel, în 1974 producția globală a constituit 2.2 mil., iar la producția realizată – 1,5 mln ruble, incl. la culturile tehnice – 517 mii ruble, la producția animalieră 542 mii, la pomicultură – 180 mii, la cereale – 150 mii ruble. Venitul net al k-zului a constituit 160 mii ruble, el dipunea de 45 de trectoare, 21 de autocamionane, 18 combine.

Satul atunci avea şcoală medie, 2 cluburi cu instalații pentru demonstrarea filmelor, 2 biblioteci. În sat era bine organizată deservirea medicală a populației, funcționa normal un spital, un ambulatoriu, o maternitate, o farmacie. De asemenea, câteva ateliere de prestări servicii, un oficiu poştal, cafeneaua, cîteva magazine, o grădiniță de copii. În memoria sătenilor căzuți pe front k-zul a construit un monument.

Trei recensământuri următoare fixează pentru Ruseni următoarele date:

-1979 -2.560 de locuitori – 1.189 de bărbați, 1.371 de femei;

-1989: 2.282 de locuitori – 1.033 bărbați, 1.249 de femei

-2004: 2048 de locuitori.

Când, în 1991, Moscova punea problema unui referendum unional pe 17 martie pentru a păstra, totuși, URSS, iar Sovietul Suprem al RSSM a fost de părere opusă, 2.384 de locuitori din s. Ruseni au votat pentru hotărîrea Sovietului Suprem al RSSM a fost de părere opusă, 2.384 de locuitori din s. Ruseni au votat pentru hotărîrea Sovietului Suprem al RSSM.

Ion Prisăcaru (5 ferb.1933 - 30 aug. 1996) a fost doctor habilitat în medicină. Absolvește Școala de medicină din Bălți, apoi și In-tul de Medicină din Chișinău. Lucrează felcer în spitalul nr. 4 din Chișinău, șef de club la Alma Mater, apoi asistent medical la spitalul nr. 2 din Capitală, medic otorinolaringolog din spitalul din Cornești, Ungheni, medic-şef la acestui spital. Face aspirantura la In-tul de Cercetări Științifice în domeniul traumatologie și ortopedie din Kiev, instructor la CC al PCM, șef al secției de orcotire a sănătății și protecție socială a acestui CC, asistent la catedra de medicină socială și organizare a ocrotirii sănătății la In-tul de Medicină, lector superior, conferențiar universitar, profesor universitar, șef de catedră, decan al F-ții de perfecționare a medicilor. A fost deputat al primului parlament democratic, președinte al Comisiei parlamentare pentru problemele ocrotirii sănătății și asitenței sociale. Titlu “Om Emerit în știință”.

Profesorul Vasile Niguleanu (n. 8 aug 1940), originar din Ruseni, care în acest an a împlinit 72 de ani. După cum susține academicianul Ion Ababii, rectorul USMF “Nicolae Testimițeanu”, a fost primul professor de la această instituție de învățămînt superior, care și-a ținut prelegerile pentru studenții săi în limba română. Acum e profesor universitar, doctor habilitat în medicină șef de catedră. Tatăl său a căzut în acel de al război mondial. A absolvit școala de Felceri și Moașe din Bălți, apoi In-tul de Medicină din Chișinău, F-tea de medicină generală. A activat asistent universitar. Teza de doctor habilitat a susținut-o la Un-tatea de stat din Kazani, Rusia. A lucrat șef al catedrei de diagnostic de laborator clinic, fondată de el, elaborînd cu colectivul său de savant un set de material instructive, recomandări metodologice în domeniul medicinei de laborator. Aprofundarea cunoștințelor teoretice, activitatea didactică și stematizarea materialelor obținute. În urma cercetărilor se reflectă în cele peste 150 de articole și monografii. A prezentat comunicări științifice și rapoarte la diferite simpozioane, seminare și congerese la Sankt Petersburg, Moscova, Kiev, Ujgorod, Baku, Tașkent, Volgograd ș.a.

Lucrarea *Trudî Bessarabskoi gubernskoi arhivnoi ucionnoi komissii (*vol. III, pag. 23) include şi alte date importante: satul Ruseni de pe Ciuhur, volostea Parcova, aparține pitarului Teodosiu şi altor răzeşi, în total 750 fălci de păşuni, 180 fălci de pămînt arabil, 300 fălci de imaşuri, un iaz cu peşte, o moară. În sat vieţuiesc un preot, un diac, un ponomar, mazili, 65 de gospodării

țărănești, 5 văduve, 6 burlaci. Câteva nume din Ruseni în 1820: Ion Costache, Toader, Arhip, Condutache, Ignat, Savin toți rude cu A. Bădărău, primar al or. Iași, ministru al justiției (apoi al comunicațiilor) sub domnia lui Carol I. Nici mazilul Alexei Condrea nu întîmplător apare martor într-un act de judecată a țăranilor din satul Boroșenii Noi, era un gospodar bun în satul său.

Din fondurile de arhivă culegem și alte date interesante. Bunăoară, aflăm că în 1835 preot în Ruseni era Vasile Gheorghie, de 57 de ani, (preotul Agache Zberea decedase), diac - Constantin Spătaru, de 42 de ani, dascăl – Ion Manuiklov, de 34 de ani. În sat locuiau 16 familii de mazili cu 64 de bărbați și 59 de femei, incl. Ion Rusanovschi, Toader Neaga, Grigore Lungu, Vasile Iurcu, Pavel Mugureanu, Alexandru Guranda ș.a. De asemenea, 2 familii de ruptași și 82 de familii de țărani cu 230 de bărbați și 195 de femei. Printre ei sunt menționați Ion Strâmbu, de 50 de ani, cși soția sa Maria, de 46 de ani, cu 7 copii ai lor, Maria Bobilov și Mihai Darie, de 70 de ani, Nona Bodare, de 80 de aniv, de 75 de ani, Ana Bodarev și Grigore Dofan, ambii de 80 de ani. E menționat și mazilul Alexei Condrea, rămas văduv cu un copilaș, Petrișor de numai un an. Dar nu e numai liniște și pace în satul Ruseni. În 1839 țăranii de aici ajunși la culmea răbdării, sărăciei și exploatării din partea noului lor moșier, îl atacă într-o zi și îl omoară.

Satul continuase să crească. În 1859 are 165 de case, locuințe cu 1.073 de oameni, incl. 575 de bărbați și 498 de femei. Acest an mai este pomenit în documente și ca an de naștere a lui Andrei Gheorghjia, fiul diacului, a absolvit seminarul Teologic din Chișinău și a devenit preot. Anticipînd puțin cronologia sec. XIX, vom vedea că în 1870 satul avea deja 181 de case, dar numai cu 468 de bărbați și 458 de femei. Peste 5 ani, în 1875, număra 199 de case cu de 1.120 de oameni, incl. 592 de bărbați și 528 de femei.

În 1862 se deschide în Ruseni școala bisericească parohială, care e un eveniment de seamă în istoria culturii a acestui sat. Încă un eveniment din același an a fost construcția unei băi obștești de care soldații diviziei a 15-a, care acest an au fost incartiruiți prin casele oamenilor.

Moșia 1.750 de pămînt, îi aparținea în 1865 boierului Opriș. Diferite epidemii ucigașe bîntuie pe aici adesea. În 1866 se nasc în Ruseni 48 de copilași, un indicator destul de bun, de altfel, dar în același an trec în neființă alți 37 de oameni, incl. 23 holeră. La fel și 1872: se nasc 89 de copiii, dar mor 57 de oameni, dintre care 34-atacați de holeră. Anii fără epidemii favorizează și evoluția demografică a satului. De acum în 1892 în Ruseni în 164 de familii locuiau 1.614 oameni. În acest an s-au născut 57 de copii și au decedat 38 de oameni. Dar dau alte nevoi peste bieții oameni. Încep anii secetoși de la finele secolului. Satul ia cu împrumut de la zemstvă 1.379 puduri de porumb pentru hrană și semință, datorie, care îi apasă mulți ani la rînd. Dar sporul natural al populației se menține cam la același nivel și în anii următori: în 1893 59-35=24, în 1894 59-18=41.

În 1903 absolvește cu succes Seminarul Teologic din Chișinău Nicolae Măgureanu, născut în 1877 în familia lui Miron din Rusenii Edinețului. Poate aceasta și a condiționat luarea în 1909 a deciziei de către opreva zemsvtei pentru deschiderea în s. Ruseni a unei școli ministeriale, dar cu condiția că obștea sătească va închiria o clădire corespunzătoare pentru acest scop. Hotărârea a fost întâmpinată cu bucurie: școala a fost deschisă chiar în anul următor, la 1 ianuarie, cu 30 de elevi Învățătoarea a fost numită Eugenia Cuibana, care avea cursuri învățătorești din Grinăuți. În anul următor de studii această școală de o singură clasă avea înscriși 49 de elevi. În acest an satul deja număra 330 de case cu 1.661 de locuitori, care dețineau 567 des. de nadeluri și 304 des. de pământ propriu. Iar în anul următor încep tratative de construcția unie clădiri de piatră pentru școală și se aprobă suma de 13.781 ruble. În 1911 sunt numiți încă doi învățători pentru școala din Ruseni – Sergei Ivanovici Dimitriev și Ivan Vasilievici Găina, apoi și Ana Ivanovna Savițcaia, iar în Noiembrie – și Maria Vasilievna Mihalachi. În 1912 în această școală de o clasă învăța deja 104 elevi de sex masculin și 24 de sex feminin. Patron al școlii e consemnat Alexandru Stremkovski. Cvu influenţa lui începe construcția școlii, care de acuma adună în bănci 4 complecte de clase.

Anul 1918 aduce împlinirea marelui vis din Ruseni - Unirea Basarabiei cu patria mamă România. Școala de o clasă e tranformată în școala încăpătoare și o nu mai puțin importantă transformare socială - predarea disciplinelor în limba română. Ca și oficierea serviciilor divine din noua biserică de piatră ridicată în 1883, de asemenea, în l. română. Cu o schimbbare foarte fericită vine în septembrie 1922 în Ruseni, ca și în toată Basarabia, instituția financiară” Casa Noastră”- e împroprietărește 47 de țărani nevoiași de aici cu 1.511 ha de pământ bun din moșia boierului, toate acestea schimbând din rădăcină viața întregului sat. Astfel în 1923 Rusenii constată creștere bruscă a populaţiei de până la 560 case cu 3774 de oameni, icl. 1880 de bărbați și 1894 de femei. Are carieră de piatră, 2 mori de apă pe Ciuhur, o școală primară, un restaurant, care mai activează cu statut de cafenea pînă în zilele noastre, primărie, post de jandarmi. Pătrund, însă, anumite influențe comuniste din partea stângă a Nistrului, încep anumite tulburări sociale, sunt ocupate bucăți din pămîntul boieresc.

Deja în 1933 unii țărani din Ruseni încep să trăiască destul de bine. De exemplu, Grigore Cașu ține 45 ha de pămînt, Dumitru Mugureanu și Vasile Mugureanu și Vasile Vladislavov- cîte 35 de ha. Vladimir Steconschi – 100 ha și o moară cu motor, Vasile Oboroc – o cârciumă.

Viața liberă avută, însă, ia sfârșit. La 28 unie 1940 trec Nistru pe pământul de-a pururi românesc tancurile sovietice, cu stele roșii. Declară fără drept de opunere că acest pământ e al lor și mută frontiera pe r. Prut. În aceeași zi reușesc să se refugieze în România Vasile Spînu pe 10 noiem. Fac un recensământ al populației și găsesc în Ruseni 2.900 de locuitori români, pe care îi notează

moldoveni, iar printre ei și 91 de ruși, 16 ucraineni și cîțiva de alte etnii diferite. Era un sat mare, așa că încep de îndată așa-zisa "curățire" a populației. În 1941 este arestat învățătorul Vasile Andronic, care decedează anul următor în Siberia. Dar el n-a fost unicul. În același an a fost supus represiunilor Vasile Martînovschi, pentru că era membru al Partidului Național Creștin, soția sa Olga, fiica Elizaveta și fiul Tudor. De asemenea, Petru Rusanovschi 9 a decedat în detenție în 1945 cu soția Maria și fiul Andrei, Vasile Rusanovschi, fostul primar, membru al Partidului Național Liberal, cu soția Elisaveta, fiul Ion și ficiile Olga și Natalia, Vasile Usturoi acuzat de naționalism și condamnat la 7 ani de închisoare, cu soția Sofia, fiicele Eugenia și Elena, fiul Vasile și ginerele Nicolae Mogorean.

Șirul represiunilor au fost întrerupte de sângerosul război din 1941-1945. Dar acesta a adus tragedii și mai cumplite în Ruseni. În martie 1946 unitățile sovietice au ocupat din nou satul. Dacă administrația militară română nu i-a mobilizat atît de masiv de basarabeni în război, cea sovietică, ocupând din nou ținutul dintre Nistru și Prut, a transformat aproape toată populația masculină basarabeană în carne de tun. În 1944 și 1945 pe toate fronturile mii de moldoveni au devenit victime ale acestui îngrozitor măcel.

SLOBODCA

R-ul Edineț, com.Ruseni. Atestat în anul 1923.

NOTA STATISTICĂ: (2014). Distanție: până în c-rul r-nal – 7 km,până la st. c.f.Rediul Mare – 15 km, până la Chișinău – 198 km. Populația – 80 de locuitori. Un magazin particular, câteva fântâni. Elevii frecventează școala din Ruseni, încolo merg la biserică și creștinii. La alte servicii oamenii recurg în or. Edineț.

Cătun așezat între două masive de pădure, într-o livadă industrială pe partea stângă a șoselei Edineț-Otaci, la 2 km vest de reședința comunei. A fost întemeiat în anul 1923 în rezultatul reformei agrare basarabene inițiată de Sfatul Țării și realizată de Coroana Regală română. Deși solul aici e bogat în humus și pe alături trece o șosea internațională aglomerată, cătunul n-a avut parte de creștere și prosperare. Prin anii 80 ai sec. trecut, pe când populația aptă de muncă forma o brigadă de câmp a k-zului din Ruseni, Slobodca dispunea de școală primară, punct medical, club, bibliotecă, grădiniță de copii. Din toate acestea a rămas doar amintirea. Populația îmbătrânește, preocupată fiind cu munca pe lângă casă. Recensămîntul din 1994 numărase aici 120 de locuitori, cel din 2004, doar 81 de suflete umane, 92 % fiind de etnie rusă.

STOLNICENI

R-ul Edineț. Atestat la 15 iunie 1431. Cu denumirea Costici.

NOTĂ STATISTICĂ (2014) R. Ciuhur și Sarata. Distanțe pînă la c-rul r-nal – 18 km, pînă la st.c.f. Brătușeni – 12 km, pînă la Chișinău – 196 km. E situat la intersecția latitudinii nordice de 48 grade și a longhitudinii estice de 27,34 grade. Suprafața moșiei – 2,156 ha. Suprafața – 2,98 kmp și un perimetru de 8.02 km. Gospodării – 631.Populația-1386 de oameni. Agenți economici – 8. Gimnaziu, casă de cultură, 2 biblioteci, grădiniță de copii, centru de sănătate, centru de telecomunicații, stadion, 4 magazine și baruru, monument, 264 fântâni, 36 km de drumuri.

Zona de sud, unde se află pe malul stâng a Ciuhurului, și satul Stolniceni, și cea de vest a r-ului Edineț, cu natură foarte pitorească, adesea e numită de localnici cînd „Elveția noastră", când „Elveția edinețeană". Relieful neuniform cu păduri mari și vechi, cu iazuri, pâraie și izvoare, rîpi și stânci, câmpuri agricole bine îngrijite încântă ochiul și sensibilitatea omului. Rîurile Ciuhur, Draghiștea și Racovă oferă privirii priveliști irepetabile. Cea mai mare altitudine din apropierea satului e de 128 m deasupra nivelului mării.

Documentul cu prima atestare a satului, denumit pe atunci Costici, poate fi găsit în vol. I al lucrării „Documenta Romaniae Historica", A, Moldova, dar apoi aproape două secole nu mai apare nicăieri.Abia în 1598 se găsește un zapis de mărturie al vătavului Luca, precum că Zanea din Stolniceni a cumpărat cu 2 taleri partea de pămînt a Marinei din s. Micleușeni. Iar în 1614 domnul Moldovei îi dăruiește marelui postelnic Ianache „pentru vîslujenie" s. Stolniceni, pierdut de Vasile Stroici „prin hiclenie... cînd a venit cu mulți cazaci și leși din țara leșească asupra domnului și mare război s-a făcut la r. Gigia". Apoi această moșie și un rînd de sate, incl. Stolniceni, cumpărate de kneaghinea Păscălina, prin uric domnesc i le întărește aceluiași postelnic Ianache și Radu Voievod în 1624, la 25 martie. Dar iată că în 1632 alt domn al Moldovei, Alexandru Ilieș, face și el o întăritură a acestei moșii, dar deja în folosul Mănăstirii Sf. Sava, dăruite acum cu limba de moarte de postelnicul Ianache acestei mănăstiri.

La marginea satului se află un parc inițiat încă în 1910, care ocupă o suprafață de 3 ha. Și acum aici mai cresc 25 de speciide copaci și arbuști,majoritatea aduse din alte zone naturale, unele unicale pentru RM, cum ar fi, de exemplu, plopul chinezesc, un molid în formă de coloană, care are înălțimea de 12 metri.

Conform „Dicționarului geografic al Basarabiei", editat de Zamfir Arbore, în 1904 aici locuiau 1.214 oameni. Avea 193 case.

În sat funcționează biserica „Nașterea Maicii Domnului". Prin stăruinţa preotului mitrofor Alexei Tanaseiciuc și a PS Nicodim, Episcop de Edineț și Briceni, aici au fost aduse din reg.

Iaroslavl (Rusia) moaşele Sf. Ierarh Nicolae, făcătorul de minuni, care au prilejuit o mare bucurie duhovnicească în inimile enoriașilor.

La penultimul recensământ al populației Stolniceni aveau 1.504 locuitori, dintre care 711 erau bărbați, iar 793 – femei. Din punct de vedere a naționalității 165 erau moldoveni români (10,97 procente), 1.284 erau ucraineni (85,37 procente), 41 erau ruși (2,73 procente), iar 14 de alte etnii (0,93 procente). Ei viețuiau în 536 de gospodării. Astfel, putem constata că în ultimii 100 de ani s. Stolniceni a crescut numai cu puțin peste 300 de oameni.

În perioada sovietică pământurile Stolnicenilor se aflau în componența k-zului «Pobeda Okteabrea» (Biruința lui Octombrie) cu sediul în Șofrîncani. Aici erau 2 brigăzi, una de cîmp și alta de tractoriști, precum și ferma de vite. Avea școală de 8 ani, casă de cultură cu instalație de cinematograf, bibliotecă, spital de circumscripție ambulatoriu, maternitate,farmacie,ateliere de prestări servicii pentru populație, oficiu poştal, 2 magazine, apeduct, grădiniță de copii, monument.
Cu aceeaşi denumire ma avem două sate – în r-ul Ungheni și în r-nul Hăncești, despre care vă puteți documenta, de asemenea, în prezentul volum al LRM.

De ziua Sf. Parascheva, în 2013, când la Stolniceni e ziua hramului, s-a desfășurat anul aceasta Festivalul r-nal al etniilor „Unitate prin diversitate”, care a ajuns deja la cea de-a 13-a ediție și care a găzduit și expozoția de pictueă a lui Silvian Fusu, originar și el din acest r-n – din s. Parcova (vezi LRM,vol. 10, pag. 125). De obicei casa de cultură de aici e reprezentată de talentatul colectiv etno-folcloric de artiști amatori „Stolniceanka ” (cond. Artistic Valeriu Fedorișin), dar și de fanfara satului.

Ion Tomașevschi (n. 9 mai 1930- 13 iunie 2007) absolvește Colegiul de Agricultură din Brânzeni, r-ul Edineț și In-tul Agricol de Stat din Chișinău. Lucrează agronom-șef la Stația de Mașini și Tractoare din Șofrîncani, r-nul Edineţ, preşedinte al gospodăriei colective din s. Văratic, r-nul Rîșcani, apoi, o perioadă scurtă, șef adjunct al Direcției Agricole din r-nul Rîîșcani. A fost aproape 30 de ani directorul sovhozului-tehnicum din Rîșcani, gospodărie exemplar în acea perioadă, în componența căreia intrau 7 gospodării sătești, o fabrică de uleiuri eterice,tehnicumul, un punct de prelucrare a tutunului și un sanatoriu de importanța unională. Deputat în Sovietul Suprem al Moldovei. Titlurile onorifice „Agronom Emerit” și „Eminent al învățămîntului public”. 4 ordine,medalii.

ŞOFRÎNCANI

R-nul Edinet. Atestat la 15 iunie 1431cu denumirea Polzalaufi.

NOTA STATISTICĂ (2015). Distanțe: până în c-rul r-nal - 23 km, până la st. c. f. Cupcini - 15 km, până la Chişinau - 200 km.

Gospodarii - 880, populația - 1.975 de locuitori. Biserica, gimnaziu, casă de cultură, 2 biblioteci, centru de sănătate cu farmacie, oficiu poştal, grădiniță de copii, 6 magazine, 2 monumente ale gloriei militare.

Sat stravechi, de pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun, aproape contopit cu localitatea Brătueni, în regiune de câmpie și mici coline. Are hotar cu moșiile satelor Stolniceni și Chiurt. Pârâul Sărata alimentează două iazuri din raza satului. Pe moșia Şofrancanilor răsar opt movile funerare.

,,Conform cercetărilor arheologice, vine cu argumentul științific Ion Hincu, aici au mai înfiinţat 2 sate cu mult înainte de fondarea celui actual. Ele s-au format după transformarea Daciei în provincie a Imperiului Roman în anul 106 după Hristos și au existat până la invazia hunilor din anul 376, când satele au Jost pradate și arse. Casele din nuiele și lut s-au prefăcut în grămezi de lut ars. În ruinele caselor au fost identificate diferite obiecte, mai ales vase de argilă din perioada romană (sec. II-IV). Cu mai multe sute de ani în urma, pe moșia satului au facut popas, în câteva rânduri, cete de nomazi, fapt confirmat de cele 8 movile funerare păstrate aici” (Ion Hincu, *Vetre strămoşeşti din Republica Moldova*, Chişinău, 2003, pag. 226). Dar atestarea scrisă a siliștii s-a produs la 15 iunie 1431 cu denumirea Polzalauti (Documenta Romani-ae Historica. A. Moldova. București, 1975, vol. 1). În unele hrisoave ale veacurilor apuse acest cuib uman mai era numit Pojuceni sau Poslujeni.

Intrarea în sat

Casa de cultură

La 15 iunie 1431 Polzalăuți pe Terebne fusese dăruit panului Cupcici „ca să-i facă sat”. În anul 1504, Luca Arbore avea privilegii pentru acest sat de la Ștefan Voda cel Bătrân. La 3 iulie 1575 domnitorul Petru Șchiopul întări împărteala averii lui Luca Arbore între rude.

Oameni din Pojuceni apar martori în Brătușeni. Iar la 20 iulie 1746 șofrancanii de pe Ciuhur sunt menționați ca sat de hotar a moșiei lui Iordache Cantacuzino.

După anexarea Basarabiei de Imperiul Rusin 1812, ocina șofrâncani a trecut în posesia a 4 mazili, boiernași scăpătați. Nobilul (dvoreanul) Egor Gafenco înainte de moarte, în 1824, stăpânea moșiile Bratușeni și Poslujeni.

Satul se înfiripă din două cătune: Șofrincani-Lambo și Șofrincani-Radovici. Primul apartinea lui Dimitrie Cealacoglu (1749-1867). Al doilea fusese dat în arendă armeanului Mihail Budaevici de catre moșierița Ecaterina Ghica. În 1859, un cătun avea 20 de case (96 de locuitori), altul - 40 de gospodării. Boierul Lambo stăpânea aici 3.033 des. de pământ, urmașii boierului Radovici posedau 2.240 des. Mai rapid creștea cătunul lui Lambo, în 1875 întrunea 127 de case, 392 de bărbați și 374 de femei, care întretineau 76 de cai, 299 de vite cornute mari, 1.271 de oi.

La recensământul din 1897 ambele așezări - Șofrincani-Lambo și șofrincani-Moana au intrat în categoria localităților basarabene ce depășeau 500 de suflete, prima așezare număra 843 de locuitori, a două - 537. Ambele se aflau în jud. Bălti. Dar cum a văzut acest dublu cuib uman geograful Zamfir Arbore la 1904? Să-1citam: „Șofrancani, sat mare în jud. Balți, așezat între satele Brătușeni și Stolniceni, face parte din volostea Zabriceni. Se compune din două cătune: Șofrancani-Lambo și șofrancan-Riadovcii; ambele cătune se despart printr-un deal, așa ca unul din cătune este așezat în Valea Împuțită, iar altul în valea Bratușenilor. Are 205 case, cu o populație de 1460 suflete, parte răzeși, parte țărani români; o bisericii, cu hramul Sf Gheorghe. La Șofrancani-Lambo țăranii posedau pământ de împroprietărire 903 des. Proprietarii, Șt. Stremiadi, 833 des. și Spiridon

Stremiadi 1302 des. La Șofrancani-Radovcii d. Bejenufa are 949 desetine; țăranii posedau pământ de împroprietărire 216 des., iar răzeșii posedau moșia la „Moșeni”, în întindere de 435 des. Tot aici mai are d. P. Calistro 285 des. și razeșul V. Hatu 481 des. Sunt numeroase vii și grădini cu pomi".

Alai de nuntă

Boierul Dimitrie Stremiadi susţinea financiar şcoala parohială din localitate, care-l avea învăţător pe Constantin Antoniev, activând din anul 1901. Preot la biserică din sat în 1904 fusese numit Alexandru Şalaru.

După cum scria gazeta chișinauiană ,,Drug” din 10 mai 1905 la expoziția agricola din Edineț pentru prezentarea unor cai de rasa sprinteni și frumoși Ștefan Dovganiuc, Gheorghe Ciumac și Filip Maricinu din Șofrancani au fost premiați cu sume impunătoare de bani.

La 1 sept. 1909, a fost trasă linia telefonică din Bălți spre Zabriceni prin Șofrancani.

Peisaj de câmpie

În 1910, Șofrancani-Lambo avea 189 de gospodarii (1.041 de locuitori), iar Șofrancani-Radovici 50 de curti (284 de oameni). Fratii Constantin, Dimitrie și Leonid mai stapaneau fiecare cate 424 des. de pământ. Dvoreanca Ecaterina Mitrofanov poseda 603 des., moara cu aburi aparținea lui Ivan Irjacovski. Școala parohiala în 1915 reușise să adune în banci 60 de copii, impuși să învețe textele și rugăciunile în limba rusă.

O mare fericire a bătut la ușa țăranilor - reforma agrară basarabeană inițiată de Sfatul Țării. În toamna a. 1922, Institutia română „Casa Noastra" i-a înzestrat pe 260 de nevoia și din Șofrancani-Lambo cu 1.088 ha de pământ, iar 66 de țărani din Șofrancani-Radovici s-au văzut împroprietăriți cu 500 ha. și ar fi fost totul frumos și bine, dacă în 1940 nu dădeau năvală în Basarabia oștirile staliniste hapsâne de teritorii străine. Invazia a târât după sine o nouă și cumplită nenorocire - războiul de patru ani.

În ajunul potopului de foc, la 10 noiem. 1940, comuna Șofrâncani numara 2.333 de locuitori (505 moldoveni, 1.824 de ucraineni și 4 evrei).

În 1941, în primul an al „eliberării", din Șofrâncani au fost deportați în reg. Sverdlovsk și Novosibirsk 12 băștinași: Mina Boz (n. 1904), cu soția Efimia și fiul Ion; Faina Baidan (n. 1930); Ion Eșanu (n. ?) cu soția Ana, fiicele Olga și Larisa; Apostol Stremiadi (n. 1895) cu soția Efimia, fiica Maria și fiul Dumitru. toți au fost reabilitați tocmai peste cinci decenii, în 1991.

După război, acuzați de „trădare de patrie" sau „sustragere de la plata impozitelor, în anii teribili de foamete și epidemii au pătimit: Iachim Boz (n. 1906); Trofim Plugaru (n. 1904); Leon Salajan (n. 1907); Iosif Ipitco (n. 1901); Andrei Titan (n. 1876); Trofim Titan (n. 1904) și Gherasim Zanoga (n. 1898). Dar cei mai multi gospodari au fost cărați în vagoane zăvorâte tocmai în reg. siberiană Cita în blestematul an 1949. Iată lista pătimiților: Efrosinia Boz (n. 1908) cu feciorii Ion și Mihail; David Calcai (n. 1894) cu soția Maria; Gheorghe Calcai (n. 1887); Ion Calcai (n. 1900) cu soția Parascovia; Nicolae Ciornai (n. 1885) cu soția Vasilisa; Grigore Co man (n. 1885) cu fiul Dominte și nora Larisa și nepotul Pavel; Iosif Craciun (n. 1887) cu soția Agafia, fiicele Olga și Natalia, feciorii Ion și Timofei; Ion Gladchi (n. 1898) cu soția Ecaterina, fiicele Axenia și Maria, feciorii Anatol și Serghei; Maxim Gladchi (n. 1888) cu soția Anastasia și fiul Nicolae; Irina Plugaru (n. 1905) cu fiul Fiodor, fiicele Ana și Maria; Andrei Popu oi (n. 1904) cu soția Tatiana, fiul Ilie, fiicele Agafia și Maria; Agafia Salajan (n. 1908) cu fiica Maria și fiul lacov; Efrosinia Titan (n. 1889) cu fiica Parascovia; Eudochia Zanoaga (n. 1900) cu feciorii Andrei și Fiodor, mama Feodosia Calcai.

Vladimir Creciun, Anatolie Cușnir

Pe motive religioase, în 1952, au fost condamnați la 25 ani de muncă silnică Mihail Egomciuc și Olga Vengher. Astfel, recensământul din 1 aug. 1949 a găsit în Șofrâncani 2.123 de locuitori, dintre care 514 moldoveni, 23 de ruși și 1.586 de ucraineni. Au intemeiat k-zul ,,Pobeda Octeabrea” (,,Biruința lui Octombrie"), care-și facu faimă în r-nul Edineț prin recoltele bogate. Posedând 85 de tractoare, 35 de combine și 33 de autocamioane, în 1976 a realizat producție în valoare de 4 mln. rub.

Din Șofrâncani e și conferențiarul universitar Anatolie Cușnir, doctor în medicină. Născut pe 7 oct. 1937, după satisfacerea serviciului militar, deveni student la Institutul de Medicină ,,N. Pirogov” din Odesa, specializandu-se în stomatologie. Aici a elaborat și a susținut teza de doctor cu tema ,,Tratamentul parodontoziei și herbadon”. Pe atunci, utilizarea plantelor medicinale se considera o metodă depașită. El însă a susținut contrariul. Rezultatele investigațiilor sale au fost demonstrate la Congresul Internațional al Stomatologilor din Cehoslovacia în 1968, după care susținu teza de doctor și trecu la catedra de stomatologie terapeutică a USMF ,,Nicolae Testemiteanu”, unde a obținut peste 70 de brevete de raționalizare și o patentă, a publicat 152 de lucrări științifice.

VANCICĂUȚI

Întemeiat la înc. sec. XXI.

Fiind un cătun, care treptat-treptat se descompune, s. Vancicauti a îmbătrânit înainte de a căpăta o cât de cât dezvoltare socială. Şcoală n-a avut niciodată, biserică la fel, instituții de ocrotire a sănătaţii la fel. Marfa principală solicitată de puținii locuitori ai satului este pâinea. Sătucul se află între satele Cepeleuţi (vezi LRM, vol., pag.) și Mărcauti (vezi LRM, vol. 3, pag. 390), la poalele celei mai înalte altitudini, de 271 m, de pe aici.

Relief de câmpie cu soluri roditoare de cernoziom.

Numele persoanelor, care au căzut în cel de-al doilea război mondial, sunt încrustate în granitul monumentului din s. Cepeleuți.

În s. Vancicăuti se afla un zvenou de camp al k-zului ,,II siezd PCM': sediul căruia se afla în s. Cepeleuți. Satul e electrificat.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Buletinul provinciei Basarabia. Chişinau, Rikman A.A. Pamiatnichi Sarmatov 1942 şi p 1942.

Drevneaia culitura Moldavii Chişinau, 1974.

Antupov I.A. Seliscohozeaistvenniirinoc Besarabii v XIX v. Chişinau, 1981.

Colesnic lurie. Basarabia necunoscuta. Vol. 2. Chişinau, 1997.

Pameatnaia cniga Bessarabscoi oblasti na 1862 god. Chişinău, 1862.

Polevoi L. L. Ocerchi istoricescoi gheografii Moldavii XIII-XV v. Chişinau, 1979.

Otciot o sostoianii şi deiatelinosti Bessarabscogo tercovnogo istorico-arheologhicescogo obcestva za 1911 god. Chişinau, 1912.

Zapischi Odesscogo obcestva istorii şi drevnostei. Vol. III, XX. Odesa, 1853, 1897.

Anuarul României pentru comerţ, industrie, meserii şi agriculturii. Bucureşti, 1925-1926.

Cercetări istorice. Revista de istorie Romănească. Anul V-VII (1929-1931). laşi, 1932.

Din comorile sufletului basarabean. Chişinău, 1936.

Expunerea de situatie a judeţului Hotin pe anul 1934. Chişinău, 1935.

Gh. Ghibanescu. Arhiva muzeului municipal laşi. Documente româneşti. 1653- 1722. laşi, 1929.

Gh. Ghibanescu. Surete şi izvoade. Vol II. laşi, 1907.

Otceti, docladi Hotinskoi zemskoi upravi şi postanovlenia zemskogo sobrania soziva 1885 goda. Chişiniiu, 1886.

C. N. Tomescu. Clerul bisericilor din ţinuturile Orhei şi Lăpuşna la 1813, octombrie Chişinău, 1934.

Documente privind lstoria Romaniei. Veacul Sbornic Bessarabskogo zemstva. Chişinău, XVI, XV. A. Moldova. Bucureşti, 1954, vol. 1. 1878, nr. 5.

Bezviconi Gh. Boierimea Moldovei dintre Sintov I. F. Gheologhicesk îi ocerk Bessarab- Prut şi Nistru. Bucureşti, 1940, vol. 1. skoi oblasti. Odessa, 1873.

Arhore Zamfir. Basarabia în secolul XIX, Bucureşti, 1898

Cercetari istorice. Revista de istorie Romaneasca. Anul V-VII (1929 -1931). laşi,
1932.

TERITORIUL GAL „MOVILA MĂGURA”

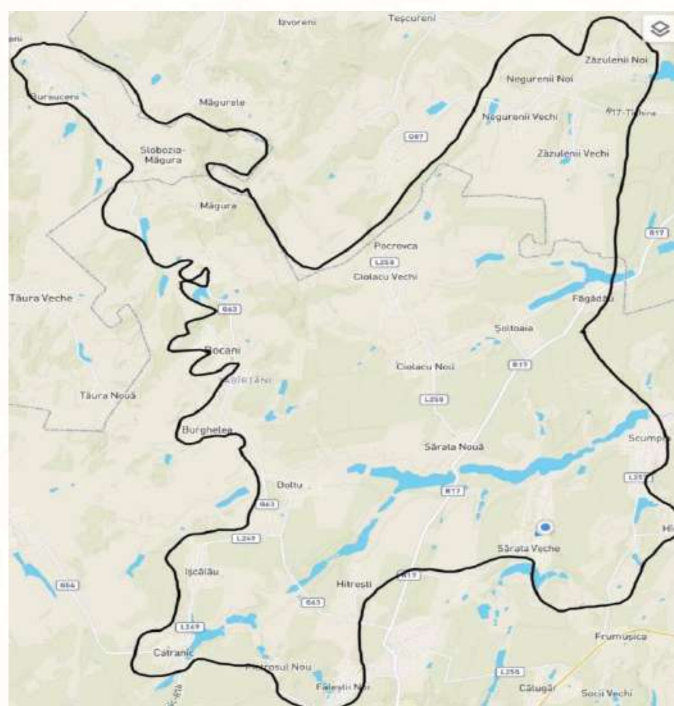
(Raioanele Fălești, Ungheni și Sângerei, Republica Moldova)

Autor:

Prof. Margarita Rotari, Gimnaziul „Eugen Coșeriu”

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENTE

GAL-lul ”Movila Măgura” este format din 10 – unități administrativ teritoriale de nivelul I, care fac parte din 3 raioane: Fălești Ungheni, și Sângerei. Astfel, 8 autorități ale administrației publice: Sărata Veche, Scumpia, Făleștii Noi, Ișcalău, Catranîc, Bocani, Pietrosu, Ciolacu Nou (ce includ 22 localități – Sărata Veche, Sărata Nouă, Hitrești, Scumpia, Măgureanca, Nicolaevca, Hîrtop, Făleștii Noi, Pietrosu Nou, Ișcalău, Doltu, Burghelea, Catranîc, Bocani, Pietrosu, Măgura Nouă, Măgura, Ciolacu Nou, Ciolacu Vechi, Șoltoaia, Pocrovca, Făgădău) sunt parte componentă a raionului Fălești. Raionul Ungheni este reprezentat de comuna Negurenii Vechi (ce include 4 localități – Negurenii Vechi, Zazulenii Vechi, Țîghira, Coșeni) - din raionul Ungheni. Comuna Bursuceni (cu 2 localități – Bursuceni și Slobozia Măgura) - din raionul Sîngerei.

I. Aspecte geografico-administrative

Amplasat geografic în Nord-Vestul Republicii Moldova GAL-ul Movila Măgura are o populația totală a localităților partenere în cadrul GAL „Movila Măgura” de 22.944 locuitori.

Suprafața teritoriului acoperit de Grupul de Acțiune Locală este de 346.05 km^2 și este omogen din punct de vedere geografic, caracterizat de diversitate și multiculturalitate.

Specificul GAL „Movila Măgura” se manifestă prin însăși zona culturală și investițiile turistice atractive; existența ecosistemelor bine conservate, oameni gospodari și întreprinzători, un trecut istoric comun și o rezistență destoinică în fața ispitele timpurilor apuse.

Denumirea GAL „Movila Măgura” este acordată în legătură cu faptul că un punct de hotar comun între raionele Ungheni, Fălești și Sîngerei este Dealul Măgura. Dealul Măgura se află pe moșia satului Țîghîra, la intersecția a două zone natural; este geomorfologic izolat de terenurile adiacente. Dealul se deosebește evident de relieful înconjurător, diferența de altitudini depășind 150–200 m. Altitudinea absolută a Măgurii este de 388,8 m și mult timp (până la precizarea altitudinii dealului Bălănești – 429,5) se considera cea mai mare înălțime în Republica Moldova. Versanții sunt deformați de alunecări, actualmente preponderent ocupate de plantații silvice. Învelișul de sol inițial a fost deteriorat totalmente, fiind transferat în corpul tumulului. Deoarece versanții care înconjoară dealul sunt abrupți și deformați de alunecări, este greu de stabilit biogeocenoza inițială de pe culmea dealului. Aici priveliștea se evidențiază printr-o movilă (tumul) a cărei înălțime constituie 17 m, construită pe platoul predominant. Când și cine a construit tumulul – nu se știe. Versiuni sunt câteva, printre care se crede că tumulul ar fi o necropolă sau un mormânt militar al nomazilor. Movila Măgurii este descrisă într-un studiu al arheologului Veaceslav Bicbaev ca un „mormânt militar izolat sau necropolă plană din epoca medievală tîrzie (sec. XV)”. O altă versiune cunoscută local este că înălțimea sau ar fi putut fi folosită la transmiterea semnalelor de alarmă în caz de invazii a răufăcătorilor.

O adevărată perlă locală, transmisă din gură în gură nepoților este legenda despre Movila Măgura, tumulul din vârful dealului Măgura, care a îndrăznit să se ridice cu 200 m față de restul zonei. Acest loc își ale legendele sale din povestirile bătrânilor. Un nume frumos care întâi de toate intrigă. Urmează stingerea curiozității de a afla unde se află această enigmă. Apoi vine dorința de a vizita și de a vedea cu ochii proprii ce se face acolo. Și de a povesti și altora.

Așa începe istoria Movilei Măgura. Cine știe din ce timpuri s-a ivit către soare și câte secole a bătut-o vântul. A apărut așa natural? A ridicat-o cineva? Și în ce scop? De ce există și azi?

În țara noastră cu relief calm, de șes și câmpie, frământările acestea geologice, chiar așa domoale cum sunt, intrigă și stârnesc neliniștea celor care adoră să întoarcă pe toate fețele secretele naturii.

Cei care au mers la fața locului să studieze problema au decretat că formațiunea măsoară 388,8 m și se deosebește evident de relieful înconjurător. Mai exact, dealul a îndrăznit să se ridice cu 200 m față de restul zonei. Până când geografii au venit cu informații clare asupra înălțimii dealului Bălănești (429 m, s-a considerat că Măgura este cel mai înalt loc din Republica Moldova. Chiar dacă de atunci a căzut un pic în clasament, și-a păstrat șarmul și misterul, mai ales că în vârful dealul își duce zilele cine știe de când un tumul înalt de 14 m. Având în vedere că acest spațiu fusese cândva populat de sciți, care au lăsat în urma lor multe movile funerare, s-a crezut că și acest tumul ar fi o necropolă sau un mormânt militar. Alții presupun că formațiunea a fost construită pentru a servi la „scanarea” teritoriului din jur și transmiterea semnalelor de alarmă în caz de invazie. Nu e exclus ca dealul, din cauza importanței sale strategice, să fi trecut de la un popor la altul în diverse perioade ale vremii, mai ales în perioada când teritoriul dintre Prut și Nistru era traversat de tot felul de răufăcători.

În anul 1995 arheologul Veaceslav Bicbaev a condus o serie de cercetări și a descoperit aici o așezare eneolitică (perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră, de os etc. și a uneltelor și podoabelor de aramă) din cultura Cucuteni.[1]

Au fost dezgropate fragmente de ceramică, vase și o spadă din secolul al XV-lea (prin urmare, o amintire de la niște strămoși mai recenți).[1]

În trecutul nu chiar îndepărtat, până la al doilea război mondial, oamenii din împrejurimi veneau aici ca să-și oficieze sărbătorile sau ritualurile religioase. Astăzi, în imediata apropiere există câteva sate care-și datorează numele acestui deal: Măgurele (Ungheni), Măgura și Măgura Nouă (Fălești) și Slobozia Măgura (Sângerei). Este interesant faptul că deși din punct de vedere administrativ Dealul Măgura se află în raionul Ungheni, în extravilanul comunei Țîghira, cei din Fălești zic că-i al lor, drept pentru care au grijă să organizeze aici evenimente care promovează cântecul popular și tradițiile meșteșugărești din zonă. În ultimii ani Movila Măgura a fost gazda Sărbătorii Câmpenești „În ospeţie la Movila Măgura”, unde oamenii din regiune s-au adunat pentru a cânta cântece populare, găti bucate tradiționale și admira prosoapele, icoanele și covoarele expuse.

Priveliștea de la poalele Movilei Măgura este surprinzătoare: platoul e ca o scenă naturală de pe care poți vedea hăt în depărtare tot ce mișcă în câmpia Prutului de mijloc. Perdele forestiere brăzdează ca niște linii câmpurile de cereale ce se perindă pe colinele din jur ca un cearșaf vălurit;

---

[1] V. Bicbaev. *Cercetările arheologice de la Rezina și Movila Măgurii din anul, 1995* (precizarea obiectivelor cercetării).

norișori care aruncă o umbră mică peste o văgăună pe care o crezi aproape; lacuri care par niște solzi de pește strălucind în bătaia soarelui.

Despre această misterioasă movilă circulă numeroase legende: poate pe timpul strămoșilor noștri peisajul era diferit, poate existau păduri care se opreau la poalele dealului și prin care mișunau zimbrii. Înainte de ei, cu vreo 120 milioane de ani în urmă, poate că aici înotau creaturi preistorice în imensitatea Mării Sarmatice și treceau indiferente pe lângă această formațiune. Sau poate că dealul nici nu era aici, poate a apărut mai încoace, după ce apa s-a retras și pământul și-a făcut un pic de cap prin zona asta, făcând să iasă la suprafață ceea ce astăzi numim Movila Măgura și alte ridicături bizare. Cine știe câți ani i-au trebuit ca să se formeze și în câți ani va dispărea? Și câte generații de oameni s-au perindat la poalele ei? Fără să vrei, devii filosof pe vârful acestui deal care, drept răsplată pentru efortul de a-l urca, îți oferă o priveliște spectaculoasă în toate cele patru zări, sau cum spunem noi în argou modern, „panoramă la 360 de grade”. Genul acesta de frumusețe scoate în mod natural tot ce-i mai bun dintr-un om, de aceea toți turiștii care au ajuns pe acolo s-au întors poeți sau cel puțin admiratori înflăcărați ai naturii.

Maestrul Gheorghe Mustea a rămas atât de impresionat de măreția acestui deal, încât a scris o compoziție muzicală în ritm de vals intitulată „La Movila Măgura”.[2]

Prima legendă spune că pe vremea când taberele otomane îşi aruncau pâlcurile de păgână pe pământurile Moldovei, jefuind şi prădând ţara, arzând satele şi omorând pe băştinaşi a fost creat un mijloc de înştiinţare a apropierii lor. Astfel pe locurile mai răsărite s-au înălţat movile de pământ de pe care, în timp de răstrişte, se aprindeau ruguri mari pentru a fi văzuţe de la depărtare. O altă variantă cunoscută locului spune că tumulul ar fi o necropolă sau un mormânt militar al nomazilor. Bătrânii povestesc că oamenii din apropiere şi mic şi mare aduceau cu poala ţărână pentru ca dealul să se înalţe cât mai sus. Mulţi cred că Movila Măgura îşi are începuturile de pe acele vremuri.

Alţii mai visători doresc să creadă în cea de-a doua versiune a legendei. Se spune că pe la mijlocul sec XVI-lea pe aceste locuri trecea un paşa bogat însoţit de unicul său fiu. Aşa s-a întâmplat că băiatul fiind grav bolnav la scurt timp s-a stins din viaţă. Bătrânul, înnebunit de durere, a ordonat să fie ales cel mai înalt deal pentru a-şi înmormânta copilul. Tot ce avea mai de preţ aur, nestemate, stofe scumpe, podoabe şi alte obiecte de care s-a folosit fiul său în timpul vieţii urmau să fie aşezate în mormânt. Ca acestea să nu fie devăstate de tâlhari, toţi care îl însoţeau, au fost siliţi să care cât mai mult pământ pentru a-l acoperi. Se mai povesteşte că asupra movilei a fost lăsat un straşnic blestem „să cadă toţi cei care vor încerca să-şi asume comorile din movilă”. La

1. V. Bicbaev. *Cercetările arheologice de la Rezina și Movila Măgurii, 1995*.(precizarea obiectivelor cercetării)
2. https://www.youtube.com/watch?v=QGOCiG38a6I

începutul sec. XX-lea pe Movilă a fost ridicată o cruce de beton care s-a dărâmat pe perioada războiului. În vara anului 2004 au fost organizate lucrări pentru restaurarea crucii care mai apoi de sărbătoarea Sfintei Cruci a fost sfinţită. În anul 2007 nişte călugări au început lucrări de construcţie a unei mănăstiri la poalele movilei.

Acoperită cu iarbă, cu o cruce de câţiva metri în vârf, Movila străjuieşte satele din împrejurimi, o bună parte dintre care i-au preluat numele: Măgura, Măgura Nouă, Slobozia Măgurii, Măgurele. Situate unul lângă altul, grămăjoară, acestea însă se află în raioane diferite. Primele două sunt în raionul Făleşti, Slobozia Măgurii – în Sîngerei, iar Măgurele – în Ungheni.

Studiul de față asupra istoricului comunităților amplasate în jurul Movilei Măgura, legate ca mărgelele printr-un fir de ață, care vine hăt din vremuri de demult, balansează între legendele transmise din gură în gură celor setoși de a asculta poveștile vremurilor apuse și cercetările istorice efectuate. Este binecunoscut faptul că din punctul de vedere arheologic este dificil de elucidat adecvat situaţia demografică a unei regiuni concrete, deoarece pentru aceasta există o serie de impedimente. În primul rând, este dificil de stabilit numărul precis al aşezărilor care au funcţionat într-o anumită perioadă, fiindcă multe din ele au fost distruse de lucrările agricole, iar altele se află sub localităţile actuale. În al doilea rând, foarte puţine situri au fost cercetate exhaustiv ca să putem stabili numărul locuinţelor şi, respectiv, să determinăm cu aproximaţie numărul locuitorilor din aşezările preistorice.

Deşi o parte dintre vestigii au rămas inedite sau au fost publicate lacunar, cercetările de teren menţionate, dar şi descoperirile fortuite, au furnizat informaţii deosebit de valoroase pentru cunoaşterea conţinutului culturii Sântana de Mureş-Cernjachov din regiunea în discuţie. În acelaşi timp, trebuie de subliniat că o serie de probleme privind aceste antichităţi nu au fost pe deplin

clarificate, din care cauză că în literatura istorico-arheologică se mai poartă încă discuţii în contradictoriu. Menționăm valoroasele descoperiri arheologice atestate în arealul satelor Bocani, Ciolacu Vechi, Sărata Veche, Catranîc, Pietrosu Nou, Bursuceni. Faţă de necropola sarmatică de la Bocani au manifestat interes, plin de polemică, arheologii Gh. Bichir, G.B. Fedorov, cercetătorul Şuchin. V. I. Grosu plasează pe harta „Monumentele culturii sarmatice a interfluviului Prut și Nistru", monumentul sarmatic de la Negureni cu numărul 32, de la Bocani cu numărul 34, iar cu numerele 35, 36, 37 au fost indicate movilele funerare sarmatice de lângă localitatea Sarata Veche, cu numărul 54 – o movilă funerară de lângă satul Sarata Nouă. Foarte multe vestigii arheologice descoperite în cimitirele sarmatice din arealul satului Bocani se păstrează în departamentul „Cultura Sarmaților sec. I – III e.n."

Un interes istoric deosebit la nivel mondial prezintă Perla de la Bursuceni, raionul Sîngerei. Ea este a 24-a descoperire de acest gen semnalată în Europa. Această piesă din punctul de vedere al imaginilor și compoziției este unică, fapt ce permite tragerea unor concluzii referitoare la originea perlei, chipurile reprezentate pe suprafaţa ei, semnificația detaliilor din compozițiile mozaicului, data fabricării piesei, precum și motivația istorică a producerii acesteia. Perla de la Bursuceni reprezintă o piesă imperială romană, care poartă pe suprafaţă chipurile miniaturale ale împăratului Constantin cel Mare și ale fiilor săi Constantinus al II-lea și Constanțius al II-lea, fiind fabricată între anii 326-333. Această perlă, reprezintă, probabil, un dar al împăratului roman către căpeteniile „barbarilor" din nordul Dunării, în legătură cu tratatul de pace încheiat cu goții după războiul din anul 333.[3] În continuare venim cu crâmpeie din istoria localităților membre ale GAL „Movila Măgura".

II. Studiu istoric asupra satelor membre ale Grupului de Acțiune Locală „Movila Măgura"

Comuna Pietrosu (satele Petrosu, Măgura, Măgura Nouă), raionul Fălești

Pietrosu este satul de reședință al comunei cu același nume din raionul Fălești, Republica Moldova. Este așezat la 25 km în partea de sud-est a orașului Fălești și la 18 km de stația de cale ferată Cornești. La nord se învecinează cu satul Tăura Veche, la nord-est cu Măgura Nouă, la est cu Măgura, la vest cu Bocani. Satul este atestat documentar în 1605.

Amplasat într-un colţ de lume, cu peisaje magnifice, un sătuc cu o suprafaţă de circa 1.94 kilometri pătraţi, având un perimetru de 7.43 km. Din cadrul comunei comunei Pietrosu, r-nul

[3] Gh. Postică, *Perla împăratului roman Constantin cel Mare descoperită la Bursuceni – Sângerei*, Chişinău, 2004.

Fălești fac parte trei sate: Măgura Nouă, Pietrosu, Măgura. Ceea ce te impresionează, atunci cînd ajungi pe vârful Movilei Măgura, este imaginea care îţi apare în faţa ochilor: păduri, câmpuri cu flori, lanuri cu porumb, vii, lacuri, sate cu căsuţe ce par cutii de chibrituri. O privelişte cu adevărat fascinantă. La poalele Movilei Măgura se aşterne satul Pietrosu, atestat documentar în 1605.

Relieful localității reprezintă o câmpie deluroasă, fragmentată de râpi și văi. Peisajul geografic este străjuit o fâşie de pădure cu desișuri adânci, unde cu greu pătrund razele soarelui. Aici se adăpostesc o mulțime de viețăți. Lângă pădure se află şi o carieră de piatră. Flora e reprezentată prin vegetație de stepă, în pădure se întâlnesc copaci cu lemn tare și moale, arbuști, precum și diferite plante rare, păsări și animale sălbatice, înscrise în „Cartea Roșie”

Satul a fost împărţit în trei părţi, o parte era numită „Jităria” datorită faptului că în acea parte de sat se afla ferma de vaci, o altă parte se numea „Verdicul ”– deoarece această parte era denumită aşa din cauza că se afla pe locurile înverzite de sub pădure care pe vremuri erau plantate vii, iar a treia parte era numită „În deal la curte”- dat faptului că aici, conform legendei satului, se afla o curte boierească. Cele mai puternice alunecări au avut loc în 1940 și 1973, în urma cărora au fost distruse 40% de gospodării. Satul Pietrosu reprezintă o oază de liniște și bucurie naturii. O legendă ce vizează istoria satului Pietrosu relatează, precum că moșiile satului îi aparțineau boierului Leurdache (Leondari – numele oficial). În partea de sud terenul satului era acoperit de pădure până spre Movilă. Moșia a fost vândută boierului Enache, care a dat dispoziția să fie tăiată pădurea de pe terenul drept, pentru a fi folosit ca pășune. Lângă izvoare, sub pădure și-a pus stâna de oi, iar ciobanii au venit cu soțiile lor și au durat aici şuri pentru a trăi. Cu timpul, numărul lor s-a mărit și a luat naștere sătucul Pietrosu, numit după relieful pietros de sub pădure.

Cu timpul boierul Enache a vândut o parte din moșie doctorului Hâncu din Bălți. Find competent de proprietățile curative ale apelor și aerului, doctorul Hâncu a construit la marginea satului o vilă pentru odihnă. Gospodar din viță, a sădit o livadă cu diferite soiuri de meri, peri, coarne, măsline și a plantat o vie cu soiuri europene. În anii reformei agrare, moșia a fost împărțită țăranilor, iar clădirea vilei a fost reorganizată în școală pentru copii. Primii învățători au fost Nițu cu soția sa. Până în 1918, în şcolile din Basarabia, se propaga ideologia colonială rusă (misiunea de “eliberare” a Rusiei ţariste în Balcani, unitatea imperiului rus, unitatea duhovnicească, existenţa unui singur popor etc.), acum la baza conţinutului sistemului de învăţământ au fost puse ideile patriotice ale neamului românesc, luptei pentru unitate statală, eroismul în lupta de veacuri pentru supravieţuire. Programele unice româneşti au contribuit la încadrarea reuşită a învăţământului din Basarabia în sistemul de învăţământ românesc, care avea un mare prestigiu în Europa. Au existat şi greutăţi prin care a trecut învăţământul public din Basarabia. Nu fiecare ţăran basarabean avea

posibilitatea de a-şi da copiii la şcoală. Era lipsă de îmbrăcăminte şi încălţăminte pentru elevi. Numărul de şcoli, dar şi de învăţători era insuficient. În 1940 a lucrat în calitate de profesor Gheorghe Vătavu.

În Dicţionarul statistic al Basarabiei, V. Nicu găsim menţiuni documentare referitor la satul Pietrosu, pe atunci numit Petrosu ori chiar Ketrosu. Conform acestor date putem demonstra despre starea economică a localnicilor: câteva mori de vânt erau în proprietatea locuitorilor din sat: Costache Grădinari, Ion Vieru, Ion Rotari, Constantin Rotari şi Gheorghe Marcu. Majoritatea locuitorilor acelor timpuri trăiau destul de modest, abea de reușeau să-și asigure familiile cu produse agricole pentru consumul personal și să poată achita la vreme obligațiunile. Casele erau construite din lampaci de lut, mai rar din lemn sau pământ, iluminată doar cu opaiţe. În case erau cuptoare cu vatră şi sobe. Podelele erau acoperite cu rogojini din nuiele sau stuf. Paturile erau făcute din baloţi de paie aşezaţi pe crengi. În timpul nopţii, ţăranii se acopereau cu ţesături de lână sau blănuri de animale. Ziua munceau la câmp, în agricultură, se mai ocupau cu pastoritul, practicau viticultura, pescuitul, apicultura, iar în timpul ploios și rece în toate casele răsunau stativele la care nevestele și fetele mari țeseau pânze, ștergare, covoare și țolișoare, împleteau și croșetau atât pentru a-și înțoli casele și a-i îmbrăca pe membrii familiei, cât și pentru înmulțirea zestrei, iar bărbații tăiau şi transportau lemne din păduri, ciopleau în lemn, piatră, tâmplăreau uși, ferestre, încrustau corzi, divers mobilier casnic, coseau cojoace și căciuli țurcănești din pelicele de oi, împleteau coșuri din lozie de viță de vie și răchită, pregăteau piatră pentru construcţii, făceau roți pentru căruțe și alte articole necesare pentru gospodărie. În imaginile alăturate - o casă veche din anul 1931 unde au locuit familia Grădinaru Gavril şi soţia sa Alexandra. De la început casa a fost acoperită cu stuf, iar prin anii 1958-1959 şi acoperit cu tablă. Soţii Grădinaru Gavril şi Alexandra au avut un interes deosebit pentru îndeletnicirile tradiționale. Cusutul şi brodatul reprezenta o adevărată artă. Cu broderii se ornau de obicei obiectele de uz casnic: feţele de pernă, feţele de masă, perdele, şerveţele, cămaşi bondiţe, năframe, mai ales prosoapele care erau folosite la diferite obiceiuri tradiţionale. Mărturii ale hărniciei gospodarilor din Pietrosu sunt numele pe care le poartă și în prezent: Rotaru, Grădinaru, Scutaru, Moldovanu, Pohîlă, Codreanu, Pușcașu, Țurcanu, Rusu, Vătavu, Vieru, Cojocaru, Marcu, Ciobanu, Gânju, Moroșanu, Munteanu, Bejenaru, Mistreanu Ciubotaru, Baciu, Hanganu etc. Sărbătorile locului sunt cele legate de obiceie și tradiții: Sfântul Andrei, Sfântul Vasile, hramul satului de sf. Arhangheli Mihail și Gavril, ș.a.

Satul prezintă un punct de atragere turistică prin amplasarea geografică, abundența fâșiilor de pădure, prin oamenii gospodari care păstrează tradițiile spirituale, meşteşugărești și cele de culinărie națională. Realizarea proiectului de instalare a câteva turbine eoliene pe Dealul Măgura,

construcția drumului care leagă satul cu vârful dealului și construcția mănăstirii așezate în partea de miază-zi a Movilei sunt niște perspective pentru dezvoltarea agroturismului rural, componente ale Strategiei Locală de dezvoltare. Biserica din satul Pietrosu construită într-un stil original impresionează prin arhitectura exterioară și pictura interiorului. Clopotnița, biserica veche din satul Măgura Nouă sunt alte obiecte impresionante ale comunei. În incinta fostului gimnaziu se află muzeul satului Pietrosu. Satul Pietrosu a dat țării pictori, medici, poeți, profesori, cântăreți, economiști etc.

Satul Măgura, comuna Pietrosu, raionul Fălești

Satul Măgura a fost atestat în anul 1955. Distanța până la centrul raional Fălești – 25 km, până la Chișinău – 113 km.

Satul Măgura este o așezare veche, de prin anii 1555.[4] Satul Măgura ca localitate este înregistrată in raionul Făleşti, situată la latitudinea 47.4872, longitudinea 27.9344 si altitudinea de 250 metri fata de nivelul marii. Această localitate este în administrarea comunei Pietrosu, populația la momentul de azi fiind de 28 locuitori.

Vladimir Nicu, în Îndreptarul bibliografic „Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi”, volumul I, ne demonstrează că satul Măgura ar fi fost pomenit încă prin anii 1500 sau poate și mai devreme, purtând și numele de Brădeni.

Aceeași sursă pomenește despre o bisercă care „a fost construită prin anii 1504 și purta numele Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril”. Biserica mai este și astăzi, dar din păcate, din cauza alunecărilor de pământ de prin anii 1978, a suportat mari deteriorări.

ESM insistă că prima mențiune despre satul Măgura vine din 1555, dar nu se menționează care document anume fixează această atestare. Dintr-un alt document aflăm despre demersul din 8 mai 1598 al hinsarilor din Măgura și al celor din Soroca înaintea Domnitorului Moldovei Eremia Movilă prin care a fost pârât Macri, armașul, care-i nedreptățise la împărțirea unui plean, luat de la turci. E cunoscut faptul că hinsarii participau la războaie „în dobândă”, adică fiind remunerați în pradă de război.”[5] Această informație spune că satul e mult mai vechi. Moșia statului era stăpânită de răzeși, care erau fie boieri mici și căpitani, fie oșteni de rând. În 1635 aici trăiau Bercea, feciorul

---

[5] *Satul Măgura în Localitățile Republicii Modova*, vol. 4 , p. 259.

fratelui său și Constantin, alte rude, probabil cu rangul de căpitani, căci o atare mențiune este atestată și la 1734, care pomenește despre câțiva călărași din slujba domnului, cu misiunea de a organiza înștiințare și ridicare la prima chemare în caz de pericol.

Satul, așa mic cum era, era un punct strategic important pentru așezarea sa geografică de pe colina Măgura. Același gând îl desprindem și din mențiunea de la 1763, din care mai aflăm că căpitanii și călărașii aveau și răzeșii. La 3 iunie 1768 se stabilește o hotărnicie a moșiei satului Tăura, la care sunt prezenți și martori, niște oameni mai bătrâni din satul Măgura, Constantin Turuta, Mihălache Peșterău, Gavril Uscatu, Gheorghe Gânju, Gavril Lăpuneanu. La 1722 în satul Măgura se aflau 50 de călărași cu căpitanul lor care se aflau în slujba hătmăniei de la Iași. Din sursa menționată anterior aflăm că la sfârșitul secolului al XVIII-lea, câteva moșii din zona adiacentă satului Măgura sunt închinate Mitropoliei de la Iași din partea bisericii, care pe atunci ,,era trainică, bună, cu gard din crengi”. Dar la începutul secolului al XIX-lea o parte din aceste pământuri au trecut sub stăpânire rusă. Anul 1812 a marcat un început de tragedie pentru țăranii din Măgura. O parte s-au refugiat peste Nistru, iar alții, înregistrați de către administrația rusă la 1817, nu au dorit să depună jurământ țarului Rusiei. În ,,Localitățile Republicii Modova” e menționat că ,,320 desetine de pământ lângă satul Măgura mai stăpânea Mitropolia de la Iași, restul 682 desetine aparțineau răzeșilor care constituiau 55 de familii. Satul avea 3 preoți, un diac și un paracliser.” Se mai menționează că autoritățile ruse nu au recunoscut drepturile mazililor, aceștea fiind trecuți în lista țăranilor de rând. Recensământul populației din 1835 înregistrează în satul Măgura 260 de bărbați și 238 de femei. Au fost restabilite drepturile de mazili pentru 7 familii din vița Păduraru, deoarece prezentaseră documente de la Domnia Moldovei datate din aprilie 1765. Sursa dată mai menționează că cei mai în vârstă locuitori ajungeau să trăiască până la 82 ani. În 1913 în teritoriu au loc alunecări masive de teren, o bună parte din oameni au fost nevoiți șă se strămute cu traiul în alte localități. Conform recensământului din 1915 se observă respectiv o scădere a numărului de locuitori: 177 de bărbați și 153 de femei. În 1922 acești țărani sunt împroprietăriți cu 358 ha de pământ. În 1930 erau înregistrați circa 358 locuitori. În 1941 erau luate la evidență 102 gospodării, iar populația ajungea la 427 locuitori. Războiul, foametea, deportările au lovit în măgureni. În 1979 erau înregistrați 220 locuitori, iar în 1989 – 31 de locuitori. Nu este nici o eroare, menționăm doar că nu numai alunecările de teren, dar și faptul că satul se află la o distanță mare de centrul raional și accesul cu orașul este limitat, lipseau drumurile pietruite și rețeaua de telefonie, alte servicii necesare vieții rurale, din care pricină oamenii părăsesc satul și se strămută cu traiul în alte localități.

Aşa dispare un sat de răzeşi, doar biserica veche, dacă ar putea, ar glăsui istorii care au rămas în afara cronicilor scrise.

În anul 1973 în urma alunecărilor de teren biserica a avut de suferit şi mai mult, au crăpat pereții și a prins a se ruina. În anul 2016 oamenii din sat au încercat să renoveze biserica, dar reconstrucția a fost imposibilă. Lucrările din interiorul și exteriorul bisericii au fost începute cu ajutorul localnicilor din Măgura, dar si al altor creştini din alte sate, însă reconstrucția n-a mai fost dusă până la final. Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu binecuvântarea Episcopiilor de Bălți și Fălești, s-a construit o capelă în cinstea Măicii Domnului. Mai jos sunt reprezentate imagini ale bisericii vechi și a noului paraclis din Măgura.

Biserica din satul Măgura Veche, 2012.

Satul Bocani, raionul Fălești

Satul Bocani este o localitate in Raionul Făleşti situata la latitudinea 47.5183, longitudinea 27.8913 si altitudinea de 106 metri fata de nivelul mării. Aceasta localitate este în administrarea or. Făleşti. Conform recensamântului din anul 2004 populatia este de 1 419 locuitori. Distanța directă pîna în or. Făleşti este de 21 km. Distanța directă pîna în or. Chişinău este de 119 km. Atestat documentar la 1620.

Numele localității este de proveniență românească. Anatol Eremia în lucrarea sa „Nume de localități. Studiu de toponimie moldovenească" menționează că numele satului are bază antroponimică și ne trimite adesea la vechii conducători ai obștilor sătești, la foștii proprietari de moșii și sate. Astfel o variantă care explică numele satului ar fi proveniența de la numele unui boier cu numele Bocancea, care deținea aici moșii (la o distanță de vre-o 15 km se mai găsește un sat cu numele Bocancea –n.a). Boierul Bocancea deținea aici mai multe pășuni, ar fi dezvoltat păscutul oilor și caprelor, al vitelor cornute. Una dintre îndeletnicirile principale ar fi fost dubitul peilor de

animale, dar și cusutul cojoacelor. De aici se trage numele de familie Cojocaru, unul dintre cele mai răspândite în sat. Iar numele Țurcanu și-ar găsi tălmăcirea în portul popular caracteristic localității – cojoc mițos și căciulă țurcănească.

O altă interpretare ar fi că denumirea satului provine de la numele de cioburi - „bocne". Pornind de la aceasta, satul și-ar fi alcătuit proprie sa legendă: mai mulți ciobani de prin părțile Chișcărenilor, în căutare de pășuni, găsind un loc bun de pășunat, s-ar fi oprit aici. Mai întâi să-au durat stâni, apoi colibe. De asemenea pe acest loc ar fi fost gasite mai multe cioburi – „bocne"(cioburi din vase de lut), iar locului i-ar fi dat denumirea „la bocne", mai târziu și comunității care s-a întemeiat pe aceste locuri i-au zis Bocana, mai târziu Bocani.

O primă atestare documentară a satului Bocani indică anul 1620, când domnitorul Alexandru Iliaș emite un uric, prin care marele voievod întărește fraților Ionașco Ghenghe, mare logofăt și fratelui său Grigore Ghenghe, „pentru a lui draptă și credincioasă slujbă", mai multe moșii, printre care și satul Bocani. Mențiunea dată relatează că la acel moment satul deja exista. Timp de un secol, cronicele păstrează în tăcere numele acestui sat. Tocmai la 7 august 1765 satul este menționat în hrisovul emis de voievodul Grigore Ghica, care-l împuternicește pe Toader Buhăiescu să-și ia a zecea parte din moșiile altor sate, printre care figurează și Bocani. Același domn al Moldovei, la 10 mai 1775 îi scrie stolnicului Ilie Sandu și clucerului Iordache ca „să-și aleagă moșiile lui Vasile Carp și Andronache Doltu, la Bocani și Chetroasa (satul Pietrosu, azi, învechinat cu satul Bocani în partea de Sud!), pe care le are zestre de la socrul său Toader Buhăiescu, clucerul".[6]

Existența localității este confirmată și prin mărturia hotarnică a moșiei Glinjeni, ținutul Iași, din 29 iunie 1803, semnată de Ioan Tăutul, Iordache Balș, Teodor Balș, Toma Gane, Constantin Burghele și Dumitru Hermezeu.

Faptul însă că satul a existat cu mult înainte de mențiunile domnești ne servește „Harta descoperirilor din zona centrală a Moldovei" expusă la Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra Neamț, care atestă că pe teritoriul satului Bocani au locuit reprezentanți ai culturii sarmate. La Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău sunt expuse valoroase mărturii ale culturii sarmaților din secolele I-III. e.n.: fibule, cataramă, clopoței din bronz, fusaiole din lut, ulcior de lut, mărgele sarmatice din cretă. De asemenea, în sala 11 se păstrează craniul femeiesc cu deformare artificială și bustul de femeie sarmatică – reconstrucția lui M. Gherasimov, descoperite pe teritoriul satului Bocani.[7] (p.37)

---

[6] *Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic*, vol.II, Chișinău, 2000.
[7] Irina Cereș, *Bocani - file din istoria satului*. Ed.Pontos, Chișinău, 2018.

Pe teritorul adiacent satului au fost atestate două movile funerare, una înaltă de 0,7 m., diametrul de 25 m., situată în partea nord-vest de sat, pe terenul de frontieră a localității și alta cu înălțimea de 1,5 m., diametrul de 30 m., observată la 2,5 km de sat, înspre sud-vest.

La 1 km -1,5 km la sud de sat se află cimitirul arheologic, investigat în 1953 de către cercetătătorul G. B. Feodorov. Aici au fost descoperite 20 de morminte cu oseminte umane, șase dintre ele – bărbați, opt – bărbați, șase copii. Ritualuri funerare: înhumare. Decedații culcați pe spate, cu picioarele și mâinile întinse, capul orientat spre nord. Gropile erau ovale cu mărimile de 60 x160 cm. În morminte au fost găsite șase oglinzi de bronz, 2 săbii, o broșă de cupru și un inel, 2 brățări din bronz, un cuțit de fier, circa 3500 de mărgele sarmate de diferite forme și culori, 4 spirale de lut, 3 pieptene, un clopot din bronz. Pe lângă vasele din lut, lucrate de băștinași au fost găsite și vase din lut acoperite cu lac roșu de proveniență romană.

Secolul XIX-lea, conform mențiunilor lui Zamfir Arbore în lucrarea „Basarabia în secolul XIX”, moșierul Leondari avea „320 desetine de pământ pe moșia Bocani și Chetroasa..., iar țăranii aveau 308 desetine. Documentele de arhivă confirmă faptul că în 1830 nobilul (dvoreanul) Constantin Dmitrie Leondari avea în proprietate satul Bocani. [8]

Conform Regulamentului din 24 ianuarie 1934, moșierii erau datori să încheie cu țăranii care locuiau pe pământurile lor, acorduri scrise, pe un termen de 20 de ani, privind obligațiile pe care le aveau și le asumau țăranii pentru folosirea pământurilor. În 1935 se desfășoară un recensământ în urma căruia sunt întocmite listele contribuabililor fiscali din fiecare localitate. Recensământul din 1850 scoate în evidență sărăcia și greutățile prin care au trecut țăranii sub stăpânirea țaristă. La 16 iulie 1853, conform unui plan de strămutare, vin cca 50 familii de țărani din satul Chișcăreni. Satul sporește la numărul de locuitori. Conform unui Raport statistic din 1859, elaborat de Comitetul Statistic Central, care activa în cadrul Ministerului Afacerilor Interne al Rusiei, localitatea Bocani avea 122 gospodării, 658 locuitori, din care 365 erau de sex masculin și 293 femei. Recensământul fiscal de la sfârșitul anului 1958 – începutul anului 1859, realizat cu scopul reînnoirii listelor contribuabililor, sunt menționate 147 familii, dintre care 354 bărbați, 287 femei, 4 bărbați trecuți în lista burlacilor. Pentru confirmarea veridicității datelor, la 20 decembrie 1860 este realizat un recensământ fiscal suplimentar și realizată o altă listă a contribuabililor, listă confirmată și ștampilată la 22 aprilie de către șeful plasei Vladislav Ion Vajinschi. La februarie 1861, un document care descrie starea pământurilor din gubernia Basarabia, menționează deja că satul Bocani se află sub stăpânirea lui Dmitrie Egor Leondari.

---

[8] *Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic*, vol.II, Chișinău, 2000.

Reforma agrară a decurs destul de anevoios, deoarece moșierii refuzau să cedeze din proprietățile lor. La începutul secolului al XX-lea, satul avea 183 de gospodării, o populație de cca 1.224 de suflete, iar în posesie 1.335 desetine de pământ, cu vii și cu livezi. În sat erau câteva mori de vânt: le dețineau Andrei Păcălău, Eugeniu Midricean, Costache Pânzaru, Vasile Ursu și Vasile Șușu. Însă, în vara anului 1908 asupra satului se abate o mare nenorocire, supă cum informa ziarul „Drug” (Prietenul), că „în Bocani au ars din temelie 44 de case, pierderile constituind 32,000 ruble”. S-a constatat că incendiul a fost provocat de de un joc de copil. Ajunși la mare sărăcie și din cauza secetei din vara 1909, locuitorii fac cerere la Adunarea de Zemstvă să-i scutească de datoria de 800 ruble și să le acorde un împrumut de 2000 ruble. Asupra satului se mai adaogă și o epidemie de scarlatină care a dus la decesul a 10 bărbați și 16 femei.[9]

Din punct de vedere administrativ, până la anexarea de la 1812, satul era condus în conformitate cu legislația Țării Moldovei. Țara era împărțită în ținuturi, iar odată cu creșterea numărului de sate, ținuturile au fost divizate în ocoale. Satul era condus la rândul său de vornic, acesta fiind unul dintre cei mai buni gospodari ai satului. Vornicul era, de obicei, om cărturar, informa sătenii despre documentele adoptate de Domnul Moldovei, lua măsuri administrative, iar în colectarea impozitelor era ajutat de pârgari.

În sat juca un mare rol „Judecata bătrânilor” menită să aplaneze eventualele conflicte. Un rol important în viața socială a satului revenea preotului. Secolul al XIX-lea a fost unul dintre cele mai nevaforabile pentru poporul român basarabean. După anexarea din 1812, satul Bocani făcea parte din ocolul Codrului. La 1830 satul se găsea în cadrul ocolului Fălești. De la 1834 ocoalele au fost înlocuite cu volostea. Regulamentul din 24 ianuarie 1834 prevedea că în componența volostei întrau localitățile din apropiere care aveau în medie 500-700 de gospodării. Administrația volostei era alcătuită din: adunarea volostei, şeful de voloste, cârmuirea volostei, judecătoria de voloste. Şeful de voloste era ales pe un termen de trei ani şi era abilitat să exercite funcții cu caracter administrativ şi polițienesc în teritoriul volostei. În subordinea sa erau staroştii săteşti şi cârmuirea volostei care era alcătuită din staroştii satelor, perceptori, unu-doi consilieri şi un secretar. Sarcina principală a acestei instituții era colectarea impozitelor de la locuitorii volostei. Un rol important i se atribuia secretarului, de competenţa sa fiind ținerea registrelor de impozitare a volostei, lucrările de secretariat şi corespondenţa cu organele ierarhic superioare. [10]

[9] *Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic*, vol.II, Chișinău, 2000.
[10] S.Cornea, *Organizarea adminstrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă* (1812-1918), https://www.researchgate.net/publication/334611540_Organizarea_administrativa_a_Basarabiei_sub_ocupatia_tarista_1812-1917_Administrative_organization_of_Bessarabia_under_the_Tsarist_occupation_1812-1917.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea politica țarismului asupra Basarabiei era orientată spre supravegherea cât mai strictă a țăranilor și a fucționarilor care făcuse parte din vechile structuri administrative. Aceste fenomene erau caracteristice pentru toate comunitățile despre care se vorbeşte în studiul de față. Politica administrativă promovată în Basarabia în primii ani de ocupație era impusă de necesitatea consolidării succeselor militare ale Imperiului rus. Autoritățile ruse, având drept scop imediat dominarea în Balcani, preconizau că prin demonstrarea avantajelor stăpânirii ruseşti în Basarabia să atragă simpatia popoarele vecine de partea lor. De aceea, inițial, a fost instituit un sistem provizoriu de administrare, care avea similitudini cu cel existent în Moldova, acreditându-se ideea unei oarecare continuități a administrației. Caracterul provizoriu al sistemului administrativ implementat în Basarabia a influențat substanțial funcționalitatea sa. Acest sistem, care prin însăşi natura sa era unul tranzitoriu, s-a dovedit a fi departe de perfecțiune. Aplicarea lui în practică a scos la iveală foarte multe deficiențe şi imperfecțiuni. Starea de provizorat a administrației, care presupunea o existență limitată în timp şi înlocuirea cu o altă formă de administrare, a provocat animozități între boierimea locală şi protipendada rusă în problema administrării ulterioare a Basarabiei. Chiar din primii ani de stăpânire rusească, Basarabia a fost transformată într-o zonă dominată de fărădelegi. Situația creată contravenea intereselor de politică externă ale Rusiei şi nu contribuia deloc la crearea unei mai bune imagini a Rusiei ca ocrotitoare a popoarelor de aceeaşi credință. De aceea autoritățile ruse intreprind măsuri pentru redresarea situației. Zemstvele care au fost formate în baza principiului electiv, consilierii în instituțiile suspomenite erau aleşi pe o perioadă de trei ani. Dreptul de a participa la alegeri în zemstvă îl aveau cetățenii ruşi, cu excepția următoarelor categorii de persoane: femeile şi bărbații sub 25 de ani; persoanele condamnate; persoanele destituite din funcții; cei excluşi din tagmele lor sociale; persoanele falite; cetățenii străini; evreii. La baza sistemului electoral al zemstvei erau două criterii: cenzul de avere şi apartenența socială. Veriga principală în sistemul de organizare a zemstvei era zemstva județeană. Zemstva județeană era abilitată să cumpere, să vindă şi să moştenească averi, să încheie contracte şi să participe în justiție.[11]

Satul Bocani era administrat de un staroste, doi ajutori, un sutaş – comandantul poliției săteşti şi un secretar. Starostele fusese ales de adunarea satului şi avea următoarele competențe şi atribuții: convoca, conducea şi putea dizolva adunările săteşti; executa hotărârile adunărilor săteşti şi a instanțelor superioare; era responsabil de starea patrimoniului sătesc; supraveghea achitarea la timp de către locuitori a impozitelor; era responsabil de menținerea ordinii publice în sat.

[11] I. Nistor. *Istoria Basarabiei*. Chişinău, Editura „Cartea moldovenească”, 1991.

Actul de la 27 martie 1918 a contribuit substanțial pentru satul Bocani, cât și pentru întreaga provincie dintre Nistru și Prut la stabilizarea vieții social-economice, politice și culturale. În acest context limba română devine limbă oficială, după un secol de rusificare și deznaționalizare. La începutul anilor 20 satul Bocani continuă să facă parte din județul Bălți, ocolul Cornești, plasa Fălești. În perioada interbelică satul este menționat cu numele Băcani. Avea statut de comună rurală în componența căreia întrau două cătune: Burghelea – Soci și Doltu, ceva mai târziu în componența comunei se afla și satul Ișcălău – Vechi. La 1935 în componența comunei se găseau satele Bocani, Burghelea-Soci, Doltu, Ișcălăul Vechi și Tăura Nouă. Comuna avea 805 locuitori, din care 713 erau contribuabili.

La 28 iunie 1940, urmare a pactului Ribbentrop-Molotov și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, URSS reanexează Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța. După anexare au loc mari transformări: administrația românească se retrage forțat, iar la 2 august se crează Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, organizată administrativ în raioane, împărțite în soviete sătești. Administrația Publică Locală se desemnează pe linie de partid. Președintele sovietului sătesc avea deplină libertate în acțiune și depindea de organele raionale de partid.

În anii Celui de al Doilea Război Mondial bărbații din sat au fost trimiși pe front. În Cartea Memoriei, Chișinău, vol. I., p.151 sunt înscrise numele persoanelor originare din sat care au căzut pe fronturile Celui de – al Doilea Război Mondial. Multora le-au rămas trupurile pe pământurile Germaniei, Poloniei, României, Letoniei. Un număr mare de săteni au fost considerați dispăruți fără de veste.

O altă filă tragică din istoria satului este foametea din 1946 – 1947. Conform programului de naționalizare si colectivizare, a fost lansată reforma agrară, al cărei scop a fost deposedarea de avere a țărănimei și organizarea gospodăriilor colective – colhozurilor, dar și stoarcerea a cât mai multor resurse materiale și financiare, ceea ce a dus la o foamete fără de precendent în istoria

Basarabiei. Faptului că primăvara și vara anului 1946 au fost foarte secetoase, iar temperatura ajungea până la 68^0 C, s-au mai adăugat și obligațiile de predare către stat a produselor agricole și cele animaliere. Această donare a căpătat denumirea de „postavcă": de la o oaie producătoare trebuia să livreze statului o pielicică și 800 grame de lână, iar de la o vacă mulgătoare – 240 l. de lapte. Din totalul locuitorilor satului Bocani, 26,2% nu aveau nici un fel de animale pe lângă casă, 62,7% aveau vaci, 57,9% aveau oi și capre, 77,1% aveau purcei. În primăvara anului 1946 a avut loc sacrificarea în masă a animalelor din lipsa de hrană. Operația de colectare forțată a ultimelor rezerve din gospodăriile țărănești de către comuniști și comsomoliști, sub amenințări și împușcături în aer, a fost numită de către poporul basarabean „măturarea podurilor". Acest fapt a determinat îmbolnăvirea în masă a populației de distrofie alimentară. În luna noiembrie au fost înregistrați 29915 bolnavi, iar în decembrie – 71680. În raionul Fălești numărul bolnavilor de distrofie la 1 februarie 1947 era de 187, iar la 20 februarie – crescuse până la 772 persoane. Grânele „ridicate" din gospodăriile țărănești erau scoase din sat, păstrate în condiții neprielnice până „se aprindeau", după care erau aduse și date în împrumut țăranilor înfometați. Iarna anului 1946-1947 se caracterizează prin decesuri nenumărate, oamenii mureau mergând pe drumuri, încât nici nu mai avea cine să le sape mormântul, iar cei care reuseau să sape groapa, până ajungeau cu mortul la ea, aceasta era deja „ocupată". Foametea a pătruns în fiecare sat din RSS Moldovenească.

Colectivizarea este următorul tablou trist al satului basarabean. Fiind amenințați cu arma, deportările, țăranii erau deposedați de bruma de avere pe care o mai dețineau. Au fost inventate diferite pârghii și motive pentru realizarea colectivizării: rentabilitatea scăzută a gospodăriilor individuale, nu erau brațe bărbătești pentru muncile agricole, țăranii erau înspăimântați de posibila repetare a foametei. Țăranii care nu aveau loturi de pământ, animale, unelte erau scutiți de impozite. Țăranilor înstăriți li se majorau impozitele. Din raionul Fălești, în anul 1949 au fost deportate peste 90 de familii. Acest plan urmărea lichidarea chaburimii. În total, în noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, la ordinul autorităților sovietice, au fost deportate 11.293 de familii nevinovate.

Din 1956 satul Bocani s-a aflat sub autoritatea sovietului sătesc Pietrosu. În 1994 are loc decomasarea comunei Pietrosu: Administrația Publică Locală Pietrosu și Administrația Publică Locală Bocani.

În războiul din Afganistan, dezlănțuit de intervențiile trupelor sovietice în anul 1979, au fost mobilizați cetățeni ai Republicii Moldova, inclusiv originari din satul Bocani: Cernavcă Feodor și frații Cernavcă Nicolae și Cernavcă Ion.

Dreglea Feodor a paricipat la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobîl din 1886.

Șușu Feodor a participat în 1990 la luptele pentru integritatea de stat a R. Moldova.

Istoria unui sat se naşte din analele acestor aşezări pentru a lega fapt cu fapt, an cu an un trecut zbuciumat al unui popor.

Comuna Işcălău, raionul Fălești

(Satele Işcălău, Doltu, Burghelea)

Comuna Işcălău este în componenţa raionului Făleşti, situată la latitudinea 47.5730, longitudinea 27.8177 si altitudinea de 135 metri fata de nivelul mării. Conform recensamântului din anul 2014 populația comunei este de 2 441 locuitori. Distanţa directă pîna în or. Făleşti este de 12 km. Distanţa directă pîna în or. Chişinău este de 128 km.

Teritoriul primăriei comunei Işcălău se învecinează la Nord cu satul Catranîc, la Sud cu satul Ciolacul Nou, la Vest orașul Fălești și satul Făleștii Noi, iar la Nord-Est cu satul Glinjeni și la Sud-Est cu satul Bocani. La moment în comuna Işcălău se înregistrează 2458 locuitori. Din componenţa comunei fac parte 3 localităţi: Işcălău, Burghelea şi Doltu. Cele trei localităţi ale comunei se situează în apropiere una faţă de alta. Suprafaţa totală ocupată de domeniile comunei este de circa 1856 ha, iar suprafaţa totală constituie 3500 ha.

În Dicţionarul Geografic al Basarabiei din anul 1904 scris de Zamfir Arbore sunt menţionate cele trei localităţi ca:

Satul Işcălău – sătuc, în jud. Bălți, așezat în valea cu același nume. Face parte din volostea Cornești. Lângă sat este un heleșteu. Are 32 case, cu o populație de 317 suflete. Proprietarii: nobilul Constantin Leondari, cel care a avut mai multe moșii în ținutul Iași, ar fi deținut la Işcălău 850 desetine și 744 de stângeni pământ; iar d. Ciolac, 800 desetine. Azi ortografiat Işcălău.

Satul Doltu a fost fondat oficial în anul 1922 pe moşia proprietarei – Maria Novițchi. Se zice că pe urmă pământurile au fost cumpărate de un boier cu numele Doltu, de aici provine denumirea satului.

Satul Burghelea este atestat în anul 1837. Pe vremurile celea a fost un boier Burghilă care avea moșia pe loturile satului, de aici provine și denumirea satului Burghelea.

Comuna Işcălău este traversată de drumurile regionale R17 (Fălești-Pîrlița) și R16 (Bălți-Fălești-Sculeni), iar pe baza la R16 are acces spre drumul M14-Brest-Briceni-Chișinău-Tiraspol-Odesa.

Prin urmare, aşezarea geografică favorabilă a comunei pe axa Chişinău-Fălești, în special apropierea de drumul de importanţă internațională M14, deschide premise de dezvoltare economică

a comunei, dezvoltarea turismului și mobilitatea populației spre centrele economice regionale, în special, orașele Fălești, Bălți, Sîngerei, Ungheni și Călărași.

Fiind caracterizat prin resurse acvatice sub formă de bazine (iazuri) și având un relief predominat de altitudini joase (până la 300 m), cu o bonitate a solurilor (57%) de nivel mediu național, relieful comunei este prielnic pentru creșterea plantelor tehnice și cerealiere, dar și pentru pomicultura pe suprafețe mici. Pe teritoriul comunei, actualmente, există suprafețe afectate de alunecări de teren, cu o suprafață de 119,7 ha.

Fondul acvatic al comunei este format dint-o suprafață totală de 114,6 ha, în special de cele 5 iazuri situate în apropierea terenurilor cu destinație agricolă. Comuna dispune de așa resurse naturale subterane ca zăcăminte minerale sub formă de argilă. Apa potabilă pentru localnici este asigurată din cele 385 fântâni de mină din perimetrul comunei, și 3 fântâni arteziene.

Satul Işcălău r-nul Făleşti a fost atestat la 22 martie 1849.

NOTĂ STATISTICĂ. Distanţe: până la centrul raional - 20 km. până la calea ferată Catranîc -7 km, până la Chişinău -130 km. Gospodării - 401, populaţia - 964 de locuitori. Cooperativa agricolă ,,Itero–Agro” (600 ha). Biserică, căminul cultural, bibliotecă, oficiu poştal, centru medicilor de familie, grădiniţa de copii, magazin şi o gheretă particulară, monument al consătenilor căzuţi în Cel de-al Doilea Război Mondial. Rare localităţi care să aibă o formă pătrată cu străzi drepte intersectate. Aşternută pe coline, între două braţe în bazinul de sus al râului Gârla Mare, în apropiată vecinătate cu satul Catranîc (vezi LRM.vol.3, pag.165), aşezarea rurală Işcălău e întretăiată de la nord spre sud de o şosea lată, străjuită de pomi. Spre nord, ea duce spre orașul Bălţi (vezi LRM vol 1. pag 365), spre sud-la Făleşti (vezi LRM, vol. 6 pag.223) şi satul Pîrliţa.

Arheologii susţin că pe aceste meleaguri a existat o seliște umană, (în sec.VII-VIII înainte de Hristos). Un alt sat, din perioada dacilor liberi, a fost pângărit şi ars de hoardele hunilor în anul 376 după Hristos. Nomazii au lăsat aici şi 3 movile funerare.

,,Işcălău – întemeiat la înc. sec. al XX-lea”, afirmă ESM. Dar documentele de arhivă dovedesc cu prisosinţă că actualul sat a luat fiinţa încă pe la mijl. sec. XIX, el își făcu apariţie în scris la 22 martie 1849, când fraţii Ion, Dumitrache şi Costache a lui Anastasie Ciolac stăpâneau la Işcălău, Pîrjolteni şi Bahmut 18 familii de ţigani şerbi (Arhiva Naţională, f.134, inv.2, d. 171, p.127). Ca „hutor (cătun) pe şleahul Sculeni-Teleneşti”, el exista în timpul recensământului din 1859, publicat în 1861 la Sankt-Petersburg.[12]

Conform datelor lui Alexandr Egunov, în 1870, în cătunul ,,Işcaleu din volostea Corneşti” erau incluse 27 de case, 66 de bărbaţi, 70 de femei, 9 cai, 110 vite cornute mari, 100 oi”,

---

[12] *Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic,* Chișinău, 2000.

menţionând că „trăiesc greu”. Peste 5 ani, în 1875, tot el a constatat aici 30 de gospodării, 130 de oameni, 145 de vite cornute mari, 850 de oi. Unele schimbări apar în portretul social al satului în 1875 (informaţie sugerată de acelaşi A. N. Egunov), când în sat erau deja 30 de case, dar numai cu 62 de bărbaţi şi 68 de femei. În schimb ei ţineau 13 cai, 145 de vite cornute mari şi 850 de oi. Situaţia materială a ţăranilor, însă, nu se prea schimbă - ei continuă să trăiască greu. Totodată, moşierii Pikopulo şi Ciuhureanu stăpâneau respectiv 1240 şi 1035 des. de pământ. Aveau şi cu ce lucra aceste suprafeţe mari. Drept că primul moşier stăpânea pământ nu numai la Işcălău, ci şi la Pietrosu, Bocani (vezi LRM, vol. 2, pag.102), Rediu - Mare și Zghimboșeni. Deci, sătucul de pe moşia lui Dumitrache Ciolac continua să crească, să se îmbogăţească. În 1892 urmaşii boierului Ciuhureanu întraseră la Işcălău în posesia a 1035 desetine de pământ. Moştenitorii boierului Ciolac rămăseseră cu 800 des., iar 1030 des. de pământ deveniră averea boierului Leonard. Unele documente menționează că mai multe moşii pe aceste locuri le-au avut şi frații Ciuflea. În arealul satului Işcălău mai există şi azi toponimul local „la Ciuflea”. Mai târziu, directorul Spitalului central din or. Bălţi, Calistrat Hâncu cumpără cu 150 mii rub. aur - 1200 desetine de pământ fertil din Işcălău. În 1912, la Işcălău procură 526 des. pământ dvoreaninul Bronislav Ianuşevici şi soţia sa, o familie de nobili polonezi, iar un alt nobil, Calistrat Hinculov (băştinaşii îi spuneau boierul Hâncu), un urmaş al vestitului serdar de Orhei Mihalcea Hâncu, se pricopsi aici cu 1031 desetine de pământ şi o moara cu aburi.

Despre acest Calistrat Hâncu se spune că a fost timp de 3 decenii director al Spitalului central din Bălți. „Pentru acest pământ el a primit de la Instituţia română „Casa Noastră” 900 mii lei de hârtie în rentă, care chiar și atunci costa ceva mai puţin de 400 mii lei. Vorba ceea: învaţă-te a cumpăra, dar învaţă-te şi a vinde”.

Secolul XX – lea găsește în satul Işcălău din volostea Cornești 32 de case cu 317 suflete. Ca sătuc mic, „hutor”, localitatea exista şi la 29 decembrie 1918, când în Europa de Est se răspândea tumoarea bolşevică. Dar Işcălăul avusese mai mult noroc, el deja se afla la pieptul Patriei – mame.

Reforma agrară basarabeană, inițiată de Sfatul Ţării şi susţinută prin decret de Coroana României, în septembrie 1922 i-a împroprietărit pe 131 de ţărani din Işcălău cu 776 ha de pământ sustras din moşiile boiereşti.

Anuarul Eparhiei Chişinăului şi Hotinului din acel an informa că enoriaşii satului Işcălău se aflau în eparhia satului Alexăndreni (azi Catranîc). Peste un an apare Dicţionarul statistic al Basarabiei şi el consemnează două localităţi: Işcălău sau Işcălăul Vechi şi Işcălăul Nou, care se află la 12 km. de or. Făleşti şi e subordonat primăriei Catranîc. Işcălăul Nou ar fi fost întemeiat în 1914

de către fraţii Hâncu, dar el nu s-a dezvoltat, ba chiar şi atunci toată informaţia se dădea pe ambele sate împreună.

În ANRM se păstrează și lista celor împroprietăriți de „Casa Noastră", dar e prea mare pentru a fi reprodusă aici. În 1923 satul întrunea 115 gospodării, număra 311 locuitori. Un timp, localitatea se împărţea în două mahale – Işcălăul Vechi şi Işcălăul Nou (construită de țărani înzestraţi cu pamânt în timpul reformei agrare). În 1933 Andrei Melnic avea moară de vânt, iar Vasile Meriniuc – băcănie (prăvălie cu produse alimentare). Învăţătorii Ştefan Rotaru şi Maria Bălăianu aveau adunaţi zilnic în bănci 137 de elevi din cei 156 de copii de vârstă şcolară. Recensământul din 10 noiembrie 1940 înregistrează aici 967 de locuitori, în majoritate ucraineni, 900 la număr.

La 1 august 1949 recensământul a constatat în Işcălău 847 de suflete, dintre care 742 de ucraineni, 95 de moldoveni, 10 săteni de alte etnii. Recensământurile de mai târziu au fixat: 1139 de locuitori (530 de bărbaţi şi 609 femei) în 1979; peste un deceniu, în 1989, erau în sat 1097 de oameni (510 bărbaţi şi 587 de femei). La acelaşi nivel a rămas populaţia din Işcălău şi la înc. sec. XXI, în oct. 2004 aici trăiau 1090 de cetăţeni. Ca și celelalte localități, satul a trecut prin pârjoala Celui de al Doilea Război Mondial. Însărăciți, cu mulți orfani și văduve, locuitorii devin victime ale foametei din 1946-1947, dar mai mult a unei politici fiscale dure din partea autorităților sovietice. Colectivizarea nu era visul țăranului truditor. Mai multe familii de țărani gospodari au fost incluși în listele celor ce urmau să fie deportați: familia lui Vasile și Oliga Belîi a fost deportată în regiunea rece a Curganului siberian. Din mărturiile rudelor acestora (n.a.), în dimineața de 5 iunie soțul nu era acasă (lucra muncitor la calea ferată). Când a venit acasă, soția și cei trei copii nu mai erau în sat. Fiind vorbitor de limbă rusă și angajat al Căilor Ferate din RSSM, a întrat în vorbă cu funcționari de la Gara ferată din Bălți care i-au dat puțină orientare despre traseul drumului lung spre Siberia. La o durată de câteva luni întârziere, a dat de locul unde a fost localizată familia sa. La sfârșitul lunii august – începutul lui septembrie, acolo, în Siberia apa îngheța, dar printre bârnele din care era făcută băraca în care au fost localizați, se vedea taigaua. Femeia, ajutată de copii și bărbat, a amestecat hlei (lut scos din malul râului din apropiere) cu rumeguș de lemn și băligar de cal pentru a astupa găurile prin care răzbătea vântul și frigul. După moartea lui Stalin, familia a fost reabilitată și s-a întors la Içcălău. Dar casa unde locuiseră până la deportare, era proprietate a Sovietului sătesc: în casa bună de locuit a fost amplasată biblioteca satului, în alte odăi au trăit „intelectualii" veniți în sat să formeze „omul nou", iar intr-o căsoaie mai veche erau ținuți caii colhozului. „De ce ați fost ridicați?",,Pentru că eram gospodari"(n.a).

În anii puterii sovietice, satul Ișcălău a făcut parte din colhozul „Zarea Moldavii" („Zorile Moldovei"), specializat în cultivarea sfeclei de zahăr, tutunului, în pomicultură şi creşterea animalelor. O bună perioadă de timp obţinea recolte bogate, avea în 1971 o rentabilitate de 50 %. Colhozul a decăzut în anii 1990 falimentând pe fundalul decăderii agriculturii planificate și birocratizate. Se cereau reforme radicale, orientate de la sistemul socialist falimentar spre economia de piață. În urma realizării Programului Național Pământ proprietatea colhozului a fost repartizată membrilor colhozului. Dacă potrivit conținutului reformei, localnicii s-au ales cu câte o cotă de pământ, nu a fost clară modalitatea de repartizare a părţii active a patrimoniului (instalaţii de irigare, tractoare, combine, alte maşini şi echipamente agricole, mijloace de transport folosite la obţinerea de producţie agricolă, fondul semincer, vite de muncă, vite productive, producţie agricolă în stadiu neterminat). La fel n-a fost clară localnicilor nici cum s-au repartizat obiectele de menire publică: obiectele social-culturale, comunale, administrative sau de altă utilitate publică aparţinând colhozului. În lipsa tehnicii, țăranii au cedat cotele lor cu titlui de folosință unor asociații și cooperative care se crease din nou. În martie 1991 președintele kolhozului Mihail Popovici, deputat în Parlamentul RM, a convocat adunarea generală a cetățenilor la care s-a pronunțat, spre deosebire de majoritatea covârșitoare a localităților noastre, pentru referendumul unional de cimentare și păstrare a URSS.

Ziarul „Viața satului" își informa cititorii că în decembrie 1994, o lună întreagă, Ișcălăul a fost gazda unui eveniment de rezonanță republicană – aici a fost vernisată o mare expoziție, inaugurată de firma „Zorile Moldovei", la care au participat 26 de agenți economici și au expus peste 4000 de exponate extrem de necesare în agricultură. Peste un an despre Ișcălău din nou se vorbește în republică, dar de data aceasta cu multă compasiune, pentru că o mare calamitate se abate peste sat - o ploaie torențială la 8 iunie 1995 a deteriorat 90 la sută din acoperișurile satelor Ișcălău și Catranîc, obiectivele economice și de menire socială, precum și 500 ha de plantații agricole. Acestea sunt ultimele evenimente ale vieții colhoznice pe teritoriul satului Ișcălău.

Hotarul dintre sec. XX-lea şi XXI-lea determină în satul Işcălău o atmosferă neclară, de nesiguranţă. Colectivizarea sovietică dăduse faliment, ţăranii au primit pământ, dar nu prea aveau cu ce să-l lucreze. În satul Işcălău mai mulţi ţărani au aderat la SRL „VOZPRO-Agro,"(Societate cu Răspundere Limitată), cultivau cereale, culturi tehnice, fructe şi legume, ceilalţi îşi lucrau loturile în mod individual. Alți locuitori ai satului au cedat pământurile Cooperativei Agricole „Itero – Agro", condusă de Zinaida Procopciuc. Sătenii aveau o prisacă bună, care mai târziu a fost privatizată. Cu forțele sătenilor, dar și ale oamenilor de bună credință din satele din apropiere, a fost restaurată o clădire din patrimoniul colhozului, transformată întru-un paraclis prin 1988. Se

cere de menționat că inițial parohia a fost înregistrată de către Mitropolia Basarabiei. Consătenii mărturisesc că la nivel local s-a produs o adevărată luptă între cele două mitropolii existente în R.Moldova. Conflictul dintre cele două Mitropolii ce activează în țară s-a manifestat la nivel local prin acte de violență verbală, dar și fizică, conform mărturisirii parohului Nicolae Asarghiu despre dificultățile pe care le-a avut în timpul slujirii sale în satul Ișcălău. Hramul satului Ișcălău este sărbătorit la 9 octombrie de Sf. Ioan Evanghelistul. În prezent Biserica din satul Ișcălău ține de Mitropoliei Moldovei, fapt care a trezit nedumerirea mai multor consăteni care încercau să pătrundă în „nedeslușitul miracol" al tranzacției religioase.

Localnicii mai cunosc o legendă conform căreia denumirea satului ar fi provenit de la numele doi frați Ișca și Leova, feciorii a unui boier polonez, care stăpâneau moșiile din preajma satului. Apoi ei și-au unit moșiile, iar satul a rămas să le poarte numele Ișcaliova. Populația de origine slavă numesc și azi satul Ișcaliov, ceilalți locuitori – Ișcălău.

În satul Ișcălău trăiesc mai multe etnii. Conform datelor oficiale în Ișcălău locuiesc circa 480 de moldoveni, 39 de ruși, 445 de ucraineni. Bătrânii povestesc că majoritatea populației sunt „coborâți" din regiunea Cernăuți, din raioanele Hliboca (ucraineni) și Noua Suliță (români). În această componență locuitorii satului astăzi convețuiesc fără conflicte etnice.

Satul are doi meșteri populari – Mereniuc Mihail (pictura), Iurii Vadim (cioplitul în lemn). În satul Ișcălău își are reședința Centrul Medicilor de Familie care deservește locuitorii satelor: Ișcălău, Doltu, Burghelea, Bocani, Pietrosu şi este dotat cu echipament medical, sală de proceduri şi cabinet fizioterapeutic. Grădiniţa de copiii „Spicuşor" a fost construită în anul 1980.

Satul Burghelea, comuna Ișcălău, raionul Fălești

Burghelea: satul Burghelea face parte din comuna Işcălău, r-nul Făleşti este atestat în 1812. Are o suprafaţa de peste 5 km^2. Distanţa până la or. Făleşti - 26 km. Biserica Sf. Ioan Botezătorul a fost menționată documentar în anul 1830.

Cronicele glăsuiesc că pe teritoriul actual al satului a fost identificată o aşezare umană care datează cu mai bine de 200 ani î. Hr. După cucerirea Daciei de către Imperiul Roman în anul 106 d. Hr. aici s-au format 7 sate separate, vetrele cărora s-au păstrat până în zilele noastre. Locuitorii acestora erau oameni sedentari, se ocupau cu prelucrarea solului, creşterea vitelor, dar practicau şi astfel de meşteşuguri ca olăritul, prelucrarea fierului şi a metalelor colorate, torsul, ţesutul, cusutul hainelor. Ei aveau relaţii de târguială cu negustorii romani, folosind moneda lor, aduceau din oraşele romane diferite obiecte, purtau straie de tip roman. Satele au existat până la năvălirea

hoardelor barbare ale hunilor venite pe aceste locuri după pradă de război din câmpiile de la răsărit de Ural în. a 376 e. n. Hunii au trecut prin sate cu foc şi sabie, arzându-le şi distrugându-le. Pe vetrele lor se găsesc diferite obiecte tipice pentru epoca romană târzie pe teritoriul Moldovei. Actualul sat s-ar fi format tocmai în epoca existenţei statului românesc Ţara Moldovei perioada a. 1500-1700 d. Hr., presupunându-se că este vorba de satul vechi Burghelea-Soci.

Satul e situat la 7 km Sud - Est de centrul de reşedinţă comunal Işcălău, la 11 km spre Est de localitatea Gara Făleşti, 13 km Sud-Est de oraşul Făleşti, 33 km Sud de municipiul Bălţi şi 98 km. spre Nord de Chişinău. Cu el se învecinează cu satele Doltu - la Vest, Tăura Nouă - la Nord-Est, Tăura Veche - la Est şi Bocani – la Sud-Est.

Cercetătorul G. Bezviconi în lucrarea sa despre boierimea Moldovei pomeneşte că în 1812-1821, stăpân pe moşia Soci era Constantin Burghelea. „Soci” nu sunt altceva decât satul Burghelea care în sec. al XIX-lea se mai numea şi Slobozia –Burghelea şi Burghelea-Soci.[13] Socii întrau atunci în ocolul Codrului şi se afla la o distanţă de o oră de Pietrosu, adică la vreo 7 - 8 km. În posesia serdarului Constantin Burghelea se afla şi satul care în 1817 avea 24 de gospodării de ţărani de categorie inferioară, adică săraci, o văduvă, un preot şi un clopotar.

În octombrie 1832 satul avea înregistrate 53 de familii şi se afla în judeţul Iaşi. În 1853 era sub stâpânirea negustoresei Ecaterina Iacubovici. Din punct de vedere demografic în această perioadă satul se dezvoltă lent, încât în 1859 crescuse cu încă 3 case, adică erau 56 de case, în care locuiau131 de bărbaţi şi 159 de femei. El se situa sub lanţul de dealuri Măgura –Teleneşti şi avea şi o biserică, ce datează, probabil, de mai înainte. În 1865 la 1 ianuarie, aceeaşi negustoreasă avea aici 1198 desetine de pământ – o moşie destul de mare.

Urmează apoi o degradare a satului. Cauza nu se ştie, poate că din cauza sărăciei, poate că a suferit de pe urma unor epidemii, dar, în 1870 rămăsese deja numai cu 45 de case, în care locuiau doar 103 bărbaţi şi 100 de femei. Ei aveau în posesie numai 60 de cai, 150 de vaci şi 204 oi. În registrele recensământului era scris: „trăiesc greu”. În aceiaşi stare îl aflăm şi în 1875 cu 46 case, 119 bărbaţi şi 112 femei. Poate chiar mai săraci: lumea avea doar 51 de cai, 123 de vaci şi boi. E drept că ţineau 600 de oi. Şi aceeaşi notă „trăiesc greu”. Ţăranii au semănat în primăvara următoare 24 desetine cu grâu, 24 - cu orz, din toamnă având semănate încă 45 desetine de grâu. Ei lucrau aceste suprafeţe de pământ cu 10 pluguri, 10 boroane, 20 de care cu boi, aveau 3 mori de vânt şi una de apă. Anul acesta a fost mai bun, s-au născut 27 de copii şi au murit numai 6 oameni”. În 1892 ţăranii lucrau 407 desetine de pământ care le aparţineau.

[13] *Localităţile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic,* vol.II, Chişinău, 2000

Tot cam pe atunci satul se alege şi cu o personalitate marcantă. Ivan Gromîkov absolveşte Seminarul Teologic din Chișinău şi devine preot. Numele lui ne vorbește mai mult dacă facem referință la situația bisercii sub ocupația țaristă.

În 1910, 69 de gospodari din Burghelea (255 de locuitori) în 1910 aveau 190 desetine de nadeluri. Banca Funciară Țărănească, în iulie 1912 stăpânea aici, în Zghimboşeni şi în Rediu-Mare, 797 desetine de pământ. În şcoala de zemstvă învăţau 35 elevi.

După 1918 satul numără 202 bărbaţi şi 182 de femei. „Casa Noastră" în septembrie 1922 realizează împroprietărirea a 96 de locuitori cu 416 hectare de pământ. Viaţa parcă se mai ameliorează şi în 1933 satul numără deja 437 de locuitori.

După anexarea Basarabiei, conform recensământul din 10 noiembrie 1940 înregistrează în satul Burghelea - Soci 658 de locuitori, inclusiv 634 de români (înregistraţi, desigur, moldoveni) 11 ruşi și alte etnii. Războiul şi foametea au un impact vizibil asupra numărului populaţiei. Printre cei deportați se numără familia Cimbriciuc. La 1 august 1949, satul se prezintă cu 611 locuitori (561 de români şi 50 de ucraineni). Colectivizarea și dezvoltarea rurală decurge destul de lent. În satul Burghelea au fost create două brigăzi, una de câmp şi una pomi-viticolă ale kolhozului „Zarea Moldavii" („Zorile Moldovei") cu sediul în satul Işcălău. În 1969 satul avea 882 de locuitori.

În războiul din Afganistan îşi pierde viaţa tânărul Vitalie Cimbriciuc.

Recensământurile din 1979 şi 1989 în Burghelea înregistrează 760 de locuitori (363 de bărbaţi şi 397 de femei) şi respectiv 635 de locuitori (305 bărbaţi şi 330 de femei). Acelaşi număr de locuitori se menţine şi în 1991 când satul se pronunţă împotriva păstrării URSS.

Localitatea a întrat în anul 2000 cu 260 de gospodării, în care locuiau 723 de locuitori, cu un gimnaziu în care 14 profesori instruiau 125 de elevi. Țăranii din satul Burghelea îşi lucrau pământul în mod individual, care şi cum reuşea deoarece carburanţii costau scump, dar şi tehnica era încă puţină.

Satul Doltu, comuna Işcălău, raionul Făleşti

Satul Doltu este o localitate în raionul Făleşti situată la latitudinea 47.537, longitudinea 27.8230 si altitudinea de 86 metri fata de nivelul mării. Aceasta localitate este sub administrația publică a comunei Işcălău. Conform recensamântului din anul 2004, populația este de 1 073 locuitori. Distanța directă pâna în or. Făleşti este de 13 km. Distanța directă pâna în or. Chişinău este de 126 km.

Localitatea se învecinează cu satele Hitreşti, Burghelea, Bocani, Sarata Nouă, Sarata Veche şi Gara Făleşti, la 3 km spre Sud de comuna Işcălău. În zilele senine din satul Doltu se poate vedea Movila Măgura, una dintre cele mai înalte în republică – 388,8 m. De lângă sat porneşte micul izvor al Gârlei Mari, care, pînă la vărsarea sa în râul Prut, îşi varsă apa într-un lanț de iazuri pe care le întâlneşte în cale. Peisajul geografic este destul de pitoresc, armonizând cu dealuri şi văi, câmpii de cereale şi livezi, vii şi legumării.

Pe moşia Doltului s-au păstrat 2 movile funerare de-ale migratorilor, având diametrul de 30-40 m şi înălţimea de 4 - 5 m.

Într-o scrisoare a lui Grigore Alexandru Ghica Voievod către stolnicul Ilie Sandu şi vel clugherul Iordache, datată cu 10 mai 1775, identificăm pomenită vechea moșie Doltu „în care se cerea să aleagă (sau „să se hotărnicească") moşiile lui Vasile Carp şi Andronache Doltu pe lângă Măgura, mai specificându-se că „moşia Doltu e aproape de Bocani şi Pietrosu". Ar fi de presupus că tocmai pomenitul Andronache Doltu a şi fost „naşul de botez" al viitoarei localităţi. La 20 mai 1775 într-o „hotarnică" pentru moşia Doltu se spune că aceasta „se află aproape de Glinjeni, Pietrosu şi Chişcăreni". În acel secol, încă o mărturie hotarnică, din 24 iunie 1795, pomeneşte de moşia Doltu. După cum se vede, nu prea multe documente atestă aceste locuri în sec. XVIII, cu atât mai mult, nu se găsesc acte care ar face vre-o aluzie că pe aici ar fi fost un început al satului Doltu de azi. În toate e numai vorba despre existența unor moşii, aparținând unui oarecare proprietar cu numele Doltu. Pe la începutul sec. XIX-lea, la 29 iunie 1803, vine în satul Glingeni o mărturie hotarnică, în care se face trimitere şi la documentul din 20 mai 1775, întocmit la indicaţia domnitorului Moldovei cu 10 zile mai înainte. Aici se precizează că moşia Zgânbăşani şi Rediu Mare aparţin lui Doltu.

Mulţi boieri se străduiau în acea vreme să-şi anexeze la alte ranguri ale lor şi titlul de nobil. Cu ocuparea Basarabiei de către ruşi aceste intenţii deveneau mai complicate, unii boieri, însă, obţineau ce doreau. Astfel obţinuse titlul de nobil serdarul Teodor Măcărească, cel care avea o parte din moşia Doltu, pământ cedat de tatăl său. Totuşi, primele căscioare au fost puse pe aceste

meleaguri în 1923. În 1933 satul avea 145 de locuitori. Primii locatari care şi-au construit case au fost Leonte Ursu, Trifan Cojocaru şi Ion Bologan, toţi veniţi din satul Bocani ca să fie mai aproape de pământul acordat conform deciziilor Instituţiei române „Casa Noastră", care a realizat noua reformă agrară, împroprietărind ţăranii cu pământ din moşiile boierului Ianuşchevici şi urmașilor acestuia, care stăpânise aici, în satele Rediu Mare şi Burghelea, în 1837. Satul începe să crească, în 1940 ajunge la 621 de locuitori, dintre care 597 erau români, iar ceilalţi erau familii de lipoveni şi evrei.

Anii 1940 – 1941 aduc mari nenorociri asupra satului: cu mari distrugeri, vești triste de pe front pentru cei rămași acasă. Foametea din 1946 – 1947, dar şi deportările (din Doltu au fost deportate 2 familii: Silvestru Buian cu soţia Ecaterina, feciorul Zaharia şi fiica Elena, şi Maria Ţîmbalaru cu fiicelele Ana şi Vera şi feciorii Ion şi Gheorghe), apoi colectivizarea forţată şi-au pus şi ele amprenta grea pe viaţa oamenilor.

Recensământul din 1949 pentru Doltu înscrie în liste 677 de locuitori, apoi următoarele recensăminturi din 1979 şi 1989 înregistrează respectiv 1170 de oameni (572 de bărbaţi şi 593 de femei) şi 1062 de oameni (516 bărbaţi şi 546 de femei).

Școala: primul învăţător a fost Gladei Maxim, ce avuse studii speciale terminate în Craiova, România. Inițial, şcoală era primară, cu clase mixte, localizată în casele unor ţărani, iar din 1950 a fost reorganizată în şcoală de 7 clase. Prima clădire a şcolii a fost construită în 1956 pentru 360 elevi. În 1991 clădirea a fost dărâmată şi pe acelaşi loc a fost construită o clădire nouă pentru 260 locuri, dar nenorocoasă: deoarece colhozul „Zorile Moldovei" se auto-lichidează, (acesta fiind unul dintre cei care trebuiau să ducă lucrările până la finisare), şcoala își începe activitatea așa cum a prins-o timpurile din primii ani de independență. Și mai nenorocoasă a părut când Instituția Publică Gimnaziul Doltu a fost lichidată, iar elevii au fost nevoiţi să se transporte „să facă carte" la gimnaziul din satul Catranîc și la cel din satul Făleștii Noi, la cca 8-9 km. Astfel a rămas satul Doltu „orfan" de-o şcoală, vorba lui Ion Druță.

Din sat au participat la Războiul pentru lichidarea conflictul de pe Nistru: Brăguţă Grigore, Sofroni Ion, Cibotari Ion, Grădinari Ion, Prescureanu Anatolie şi Popuşoi Iurie.

Biserica: În 1996, după multă aşteptare, în sat a fost construit un lăcaş sfânt. Credincioşii s-au simţit împliniţi după finisarea lucrărilor. Biserica activează şi în prezent.

La întrarea în sat, la răscruce de drumuri, este o fântână care a fost construită pe locul unde sătenii şi-au petrecut feciorii, soţii, părinţii la război. Această fântână poartă numele de „Fântâna Văduvelor".

Satul Catranîc, primăria Catranîc

Catranîc este un sat şi comună din raionul Făleşti. Satul are o suprafaţă de circa 1.59 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 6.28 km. Catranîc este unicul sat din comuna cu acelaşi nume, aflat la distanța de 36 km de orașul Fălești și la 130 km de Chișinău. Satul Catranîc a fost menționat documentar în anul 1617.

Conform cercetărilor efectuate până în present, primii oameni care au hotărât să se stabiliească aici cu traiul, au venit după cucerirea Daciei de către armatele Imperiului Roman.[14] Atunci s-au format 2 sate diferite, locuitorii cărora erau sedentari, buni gospodari, aveau case din nuiele lipite cu lut și acoperite cu paie și stuf. Ei se ocupau cu prelucrarea pământului, creșterea vitelor, practicau diferite meşteşuguri, confecționau oale din lut pentu gospodăria casnică. Era dezvoltat comerțul cu orașele Imperiului Roman, în acest scop se folosea moneda romană.

Satele au existat pînă la năvălirea hoardelor barbare ale hunilor, venite după pradă de război și au fost incendiate. Pe urmele caselor au rămas grămezi de lut ars, au fost găsite diferite obiecte tipice pentru epoca romană. Pe moșiile satului se mai văd și astăzi urmele a 3 movile funerare.

Satul Cătrănești - cu acest nume satul Catranîc este pomenit pentru prima dată într-un uric de întărire a lui Nistor Ureche împreună cu alte sate din împrejurime și semnat de Radu Vodă la 16 aprilie 1617. Cătrănești este menționat mai tîrziu și într-un zapis al lui Grigore Ureche. Apoi devine Catranîc, stăpânit de moșierul Iancu Balș. Pe la mijlocul sec. XIX – lea satul se găsește sub stăpânirea Smarandei Balș. „ La 24 noiembrie 1831, în contul părții de moștenire care i se cuvenea de la soțul ei decedat, Smaranda primește acordul fiilor săi de a beneficia viager de veniturile moșiilor Catranlâcul, Răuțălul și Poiceștii, din Basarabia”.[15] La puțin timp după ce rămâne văduvă, Smaranda Balș începe să-și vândă din moșii.

Un timp, proprietari de pământ fuseseră frații Teodor și Anastasie Ciufli. În 1859 satul care se mai numea și Alexandreni, iar uneori și Alexandreni - Catranîc, avea 80 de case , în care viețuiau 474 de oameni – 233 de bărbați și 241 de femei. La 30 iunie 1869, conform unui document de arhivă, aflăm că satul Alexandreni – Catranîc aparținea comerciantului Alexandru Șuflea. În ultimii 10-12 ani se mărește numărul de case. Un progres mai favorabil se atestă în toate privințele: se înregistrează 105 case, 530 de suflete dintre care bărbați 282 și 248 femei, 77 de cai, peste 200

[14]*Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic*. Chișinău, 2000.
[15]https://www.academia.edu/18872443/Testamentul_%C8%99i_inventarul_averii_vistiernicesei_Smaranda_Bal%C8%99_1833_1848_The_Last_Will_and_the_Inventory_of_Assets_of_Smaranda_Bal%C8%99_1833_1848_

capete de vite, peste 500 oi. În toamna aceluiași an, țăranii seamănă 37 desetine cu grîu, iar în primăvara – încă 28, cu orz – 21 desetine de arătură.

Sătenii dispun de 17 pluguri, 12 boroane, 48 boi, 4 mori de vînt. Din cauza epidemiilor și lipsei serviciului medical în acel an decedeaza mulți oameni și se nasc un număr redus de copii.

Moșierul Anastasie Şuflea a contribuit desigur la dezvoltarea satului și îmbunătățirea vieții țăranilor catraniceni, dar continuă să dețină o bună parte din pământuri – 3662 desetine de pământ, pe cănd sătenii aveau doar 1004 desetine.

În 1897 satul întrunea 673 de oameni – 338 bărbați, și 335 femei – toți de religie creștină ortodoxă, apoi trece în sec. XX cu o ușoară creștere – 96 de case cu 872 de suflete. Pământul însă era stăpânit de urmaşii lui Ciuflea şi de ţărani în aceeaşi proporţie ca şi mai înainte.

Administrația de zemstră planifică pentru anul 1906 construcția unei școli primare, iar în toamna anului 1906 se așează în bănci primii elevi. Școala trebuia s-o întrețină țăranii. Patronul școlii e Dionisie Nobelscki, învățătoare - Elena Raznovan, iar preot Ioan Silvestrovici. Numărul de elevi varia în acești ani între 35 - 45. În 1910 școala nu mai funcționa, deși satul crescuse – avea 203 gospodării cu 759 de locuitori care posedau 871 desetine de pămînt propriu și 1004 desetine de nadeluri.

Școala își reia activitatea din nou în anul de învățământ 1910-1911, avându-l profesor pe Stepan Dziubinski, care instruia 35 de băieți și 5 fete.

În toți acești ani de la începutul secolului XX, satul figurează în documente cu denumirea Alexandreni – Catranîc, Catranîc și Alexandreni sau Alexandrovca.

În anul 1915 avea 856 de locuitori (436 bărbați și 420 femei). După unirea Basarabiei cu România, în septembrie 1922, instituția "Casa noastră" distribuie pentru 218 locuitori cu pământ puțin, încă 789 ha. Astfel satul se lărgeşte, ajunge până la 677 de curți, 833 de oameni (445 de bărbați și 438 de femei), 2 mori cu aburi, școala primară, 2 cârciumi, biserică (1884) care a fost restabilită în 1988 din motivul că în perioada postbelică lăcașul a fost închis. Satul mai dispunea de o primărie și un post de jandarmi. Morile aparțineau lui Vasile Luca și Gheorghe Șargu, iar cârciumile lui Nicolae Boboc și Vasile Puhu. Petrea Sârbu avea o treierătoare. Printre familiile cele mai înstărite se număra familia Sârbu. Cei patru frați Toadere, Petrea, Gheorghe și Nică au reușit să lărgească hotarele moșiilor, au rânduit gospodării frumoase, case acoperite cu șindrilă sau tablă, au avut în proprietate vite, tehnică specifică timpului, hambare pline de grâne, mori, oloinițe, dughene. Până astăzi sătenii își potolesc setea cu răcoritoarea apă din fântâna lui Nică Sârbu, iar ceva mai într-o parte, se găsesc pământurile sârbenilor despre care își mai amintesc cei vârstnici.

Anexarea teritorială din vara anului 1940 a Basarabiei aduce în istoria acestui sat destule drame.

Conform Recensământului de la 10 noiembrie 1940, satul Catranîc înregistrează 1266 oameni, inclusiv 1243 de români, 10 ucraineni și 4 ruși. Întoarcerea rușilor îi face să părăsească în grabă casele și să se refugieze peste Prut, în speranța reîntoarcerii. Pentru cei 3 copii ai lui Toader Sârbu, refugiat peste Prut, au urmat ani grei de despărțire, nu și-au revăzut părinții decât după lungi ani de dor și suferință, fiind crescuți de o familie din sat. Gospodăriile sârbenilor, largi, încăpătoare au fost transformate în spital, școală, locuințe pentru activiști. Moara și oloinița din apropierea Fântânii lui Nică Sârbu au fost trecute în proprietatea Sovietului Sătesc, apoi a colhozului. După șase decenii a fost posibilă revenirea la glia străbună a lui Gavril Sârbu, plecat în tinerețe să-și facă studiile peste Prut și unde a rămas „prins în mrejele politice anexioniste”, pentru a îngenunchea și a săruta ultima dată pamântul unde s-a născut.

În România, Petrea, feciorul lui Nică Sârbu și-a adus contribuția la înălțarea unui memorial închinat basarabenilor refugiați.

Aceiași soartă o împărtășește și Efim Ciupercă, un alt gospodar din sat, care se oferă să-l treacă cu trăsura peste Prut pe șeful de post cu familia sa, dar la întoarcere nu i s-a permis să intre în țară, astfel a rămas rupt de familie pentru restul vieții. Și-a întemeiat la Buzău o altă familie. Fiind gospodar din fire, a reușit să adune avere cu anii, să deschidă o crâșmă, dar soția și cei 5 copii rămași în Basarabia nu l-au iertat, considerându-l trădător. Refugierea peste Prut a celor mai vrednici dintre săteni, începând cu anul 1940, era doar începutul încercărilor dramatice la care aveau să fie supuși locuitorii satului.

Înrolarea localnicilor în armata română la începutul Celui de-al Doilea Război Mondial a avut grave consecințe, mulți basarabeni au fost luați în prizonierat și închiși în lagărul de concentrare pentru prizonierii români de război din orașul Bălți. Într-o perioadă relativ scurtă, de câteva săptămâni au fost nimiciți prin împușcare și înmormântați în gropi comune peste 36 000 prizonieri români. Unica mărturie a acestei odioase crime descoperită este planul cifrat al cimitirului. Doar 3 cifre - rîndul, numărul gropii, numărul prizonierilor ce și-au găsit moartea crudă după ani grei de bătălii și drum. Din mărturiile rudelor, mulți s-au pierdut cu zile, suferind din cauza păduchilor și chinuiți de boli și foamete. Maxim Șargu, tată a 5 copii nu a mai revenit acasă, familia trăind în tăcere „durerea fiilor soldatului „vinovat fără vină”. Abia în anii 80 aceste victime au fost reabilitate. Iar dacă, prin voia întâmplării, vre-un soldat care fusese înrolat la război de către armata română, rămas în viață se întorcea la vatră, avea să înfrunte ani la rând rânduiala nedreaptă a conducerii care îl va desconsidera: ani lungi declarându-l tacit dușman al poporului - aceștia nu vor

merge la 9 mai la serbarea anuală a Victoriei, nu vor primi medalii, nu vor purta numele de veteran de război.

Destul de dramatice sunt situațiile când protagoniștii sunt frații-ostași: un frate care a luptat pe frontul rusesc, iar altul - pe cel românesc. Sîrghe Boboc, soldatul român, s-a întors din război fără un picior. Fratele său Nicolae Boboc, fost soldat în Armata Sovietică, s-a întors mai târziu. La mitingurile anuale consacrate zilei „Biruinței"(9 mai), Nicolae Boboc era invitat, iar Sîrghe Boboc era trecut cu vederea. Era dramă multor familii și atitudinea statului sovietic.

La recensământul din 1 august 1949 în Catranîc se înregistrează 1271 locuitori, inclusiv 1249 de români. Anii '48-'51 sunt plini de tristă amintire pentru catraniceni. Familii întregi, părinți și copii vor pătimi de pe urma deportărilor. Drumul Siberiei reci în 1949 îl vor lua familiile de gospodari Marchevici, dar și familiile ridicate în urma denunțurilor false. Familia lui Nicolae Boboc a ispășit o pedeapsă de 10 ani în gerul năprasnic siberian în locul altei familii. Ar fi fost inclus în lista pentru deportare un alt Nicolae Boboc, despre care se știa că pe timpul administrației române ar fi îndeplinit o funcție în primărie.

Colectivizarea și organizarea colhozurilor a lovit iarăși în familiile de gospodari, care se despărțeau cu mare greu de desetinele de pământ lucrate cu atâta dragoste, de vite și pluguri. În 1951 pe teritoriul satului sînt organizate 2 colhozuri: Calinin si Malincov, având ca conducători 2 ofițeri ruși. După plecarea lor, a fost numit președinte de colhoz Niculiță, care a insistat pe unificarea într-un colhoz mare a 4 sate - Burghelea, Doltu, Ișcălău și Catranîc. Mai târziu colhozul a fost numit „Zorile Moldovei".

Anii cei mai rodnici au fost 1975-1990. Colhozul Zorile Moldovei devine unul din cele mai bogate sub conducerea președintelui Gheorghe Foalea. Pe teritoriul satului se ridică în centru o frumoasă clădire cu 3 etaje. Școala de 8 ani urmează să fie reorganizată în școala medie de 10 ani unde își vor face studiile medii nu doar tinerii din Catranîc, dar și cei din celelalte sate ale colhozului - Burghelea, Doltu, Ișcălău, iar cheltuielile pentru transportarea elevilor la școală vor fi suportate de către cârmuirea colhozului.

În imaginea de mai sus, prima școală, construită în 1906. În imaginea de mai jos se vede clădirea noii școli, care a fost data în exploatare în 1979, iar din 1980 a devenit școală de zece clase (Școala medie din satul Catranîc).

Pe timpul colhozului satul a fost martorul unei îmbunătățiri relative ale condițiilor de viață: se deschide un centru comercial cu 2 etaje, o casă de cultură, o casă de deservire socială, care mai tărziu va fi reorganizată în sediu pentru Primăria satului Catranîc. Satul și colhozul „Zorile Moldovei" era renumit prin ferma de vaci, una din cele mai bogate și rentabile, ferma de porci, de

găini, un atelier de prelucrare a lemnului, sere, producerea legumelor și fructelor, vii, câmpuri de porumb, floarea soarelui, grâne. Conducătorului brigăzii de camp din satul Catranîc, Boboc Mihail Feodor, i s-a acordat înalta distincție a URSS - Erou al Muncii Socialiste.

La Recensământul din 1979 satul Catranîc înregistra 1565 locuitori (743 bărbați și 822 femei).

Perioada de tranziţie şi criza anilor ‘90 au influenţat negativ structura economiei naţionale. Reforma funciară şi-a luat startul în 1992 (anul declarării independenţei Republicii Moldova), când a demarat transmiterea în proprietate privată a locuitorilor satului, membri ai colhozului sau funcționari publici care au fost salarizați din fondurile colhozului, alți angajați a loturilor de pământ din preajma gospodăriilor. Programul Naţional Pământ a lichidat fosta organizare de tip colectiv a agriculturii şi a creat un sector agricol bazat pe proprietatea privată cu sute de mii de proprietari funciari individuali şi cu un nivel înalt de fragmentare a terenurilor agricole (Hotărîrea Guvernului nr.1090/2000). Pentru soluţionarea problemelor iminente, Guvernul a aprobat Programul naţional „Pământ” prin decizia nr. 1022 din 6 octombrie 1998 „privind progresul reformei agrare”. Guvernul Moldovei cu susţinerea Agenţiei Statelor Unite pentru Dezvoltare Internaţională a implementat proiectul pilot „Pământ” în 72 gospodării colective din 31 de raioane din Moldova. Metodologia aplicată în aceste gospodării a fost totalmente bazată pe legislaţia existentă în Moldova şi a inclus:

a) Distribuirea în natură a întregului pământ din posesia gospodăriei colective către beneficiarii cu drept de proprietate;

b) Distribuirea în natură a activelor fără datorii ale gospodăriei colective (eliberarea certificatelor de proprietate la solicitare) către beneficiari;

c) Reorganizarea gospodăriei colective în alte forme legale stipulate în legislaţia Moldovei.

Și în satul Catranîc a fost realizat păgubosul program "Pământ". A fost desființat colhozul și privatizate toate obiectele cu menire socială, iar pământurile fostelor colhozuri repartizate drept cotă valorică oamenilor. S-au produs mari erori care a dus la risipirea avutului colhozului ceea ce a dus la îmbogățirea „peste noapte” a elitelor de cârmuire ale fostului colhoz, care au însușit în mare parte patrimoniul funciar, dar și cel activ, iar oamenii, neinformați, au continuat să fie supuși, harnici și iertători. Cotele primite au fost încredințate de săteni Societății cu răspundere limitată (SRL), o nouă formă de organizare a muncii, fondată de un grup de specialiști în frunte cu fostul contabil al colhozului Țurea Grigore (SRL “Mospuragro”).

Între anii 1989 – 1991 se înregistrează o scădere a numărului populației – 1335 de locuitori (619 bărbați și 716 femei), ca apoi să fie urmată de o perioadă de înflorire a satului, când cu multe speranțe și proiecte de viață, revin la vatră tinerii care își construiesc case noi, frumoase. SRL

“Mospuragro”, inițial multpromițător pentru săteni, se întărește din an în an, neasigurând sătenii cu locuri de muncă. Satul număra 567 de gospodării, cu 1505 locuitori, bibliotecă, școală medie cu 31 de pedagogi, punct medical, casă de cultură, moară și oloiniță, centru comercial.

În sat activează câțiva meșteri buni, printre ei un nume de referință este Maria Ciobanu.

Despre destoinicia satului vorbește și faptul că în 1999 Școala Medie Catranîc este reorganizată în liceu. Instituția Liceul Teoretic "Eugen Coseriu" devine pentru 15 ani gazdă și ghid în lumea mare a cunoașterii pentru tineri dornici de a-și continua studiile liceale din 11 localități: Catranîc: Pietrosu, Bocani, Burghelea, Doltu, Ișcălău, Pietrosu – Nou, Gara Catranîc, Ilenuța, Glingeni. Faima satului este purtată de ansamblul de dansuri populare „Lăstăraș” care s-a învrednicit de locuri premiante la diverse activități internaționale, ansamblul vocal „Smărăndițele”.

Comuna Făleștii Noi, raionul Fălești

Comuna unește două așezări – Făleștii Noi și Pietrosu Nou.

Satul Fălеştii Noi este o localitate în raionul Făleşti situată la latitudinea 47.5719, longitudinea 27.7469 si altitudinea de 130 metri fata de nivelul mării. Conform recensamân -tului din anul 2004 populația este de 2 100 locuitori. Distanța directă pâna în or. Făleşti este de 4 km. Distanța directă pâna în or. Chişinău este de 135 km.

Pentru prima dată satul Făleștii Noi este menționat în anul 1913 de către proprietarul unor moșii în teritoriu pe nume Stilos.[16] În anul 1914 primii locuitori și-au înjghebat niște bordee sub deal, pe moșia boierului. După ceva ceva timp, aproximativ de un an, boierul, bănuind că aceștea cu așezările lor îi strică pășunile, îi alungă de pe moșie. Țăranii plecară la primăria orașului Fălești și ceruseră învoire de a rămâne pe acest loc. Învoirea legală o primiseră, dar în schimbul acesteia, trebuie să plătească pentru localizare și roada căpătată de pe locul personal, să fie dată în parte boierulu. În 1923 așezarea avea 70 de case, 130 de bărbați și 135 femei. Peste 10 ani înregistra 377 locuitori.

Condițiile pentru țărani erau grele, pe lângă îndatorii, trebuiau să-și întrețină și familiile. Rusu Alexandru, la vârstă de 80 de ani, povestea: „ Împlinisei abea 9 ani, aici încă nu era sat. Trăiam în căsuțe care mai mult se asemănau cu niște bordeie. Tata luase pământ în arendă, pe care îl lucra cu bani. Banii agonisiți de familie, nu ajungeau nici pentru hrană, nici pentru îmbrăcăminte, deaceea de la 9 ani eu lucram din zori până noaptea târziu pe câmp.” Satul Făleștii Noi, adica denumirea lui, după spusele mătușii Bezruciac D., provine de la orașul Fălești, care în trecut

[16] *Dicționarul Statistic al Basarabiei,* a.1923.

aparținea boierului Făleșteanu. Mudreac V. Povestește :,, Trecea satul nostru din mână în mână, de la un boier la altul, dar înfățișarea satului era aceeași, iar soarta țăranilor era tot mai grea”. Mari au fost și pierderile de pe urma deportărilor masive. Din Făleștii Noi au fost strămutați în regiunile Tomsk și Kurgan, 47 de oameni.

După formarea gospodăriei colective, în sat au activat 5 brigăzi de colhoznici: complexă, viticolă, de tutunărit și două de construcție.

În anul 1979 satul avea 793 de bărbați și 888 de femei, în 1989 și mai mulți, 857 de bărbați și 999 de femei**.** În martie 1991 populația din Făleștii Noi (1.856 de oameni) nu au susținut Referendumul unional de restabilire a URSS. Apoi au urmat reformele orientate spre independență, democrație și economia pe piață. Astăzi în localitate activează două asociații de gospodării țărănești: ,,PLAI” și ,,CONSĂTENII”, bazate pe proprietatea oamenilor asupra pământului.

Satul Făleştii Noi - Populația (Conform recensământului din anul 2004):

Componența pe naționalități:

Nr. d/r	Naționalitatea	Nr. de locuitori	Nr. de locuitori
1	Moldoveni/Români	2 046	97.43
2	Ucraineni	29	1.38
3	Ruși	20	0.95
4	Găgăuzi	1	0.05
5	Bulgari	0	0
6	Evrei	0	0
7	Polonezi	0	0
8	Romi/Țigani	0	0
9	Altele	4	0.19

Satul Pietrosu Nou, comuna Făleștii Noi

Satul Pietrosul Nou este o localitate în Raionul Făleşti situată la latitudinea 47.5813, longitudinea 27.7686 și altitudinea de 115 metri față de nivelul mării. Această localitate este în administrarea s. Făleştii Noi. Conform recensământului din anul 2004, populația lui este de 273 locuitori. Distanța directă pîna în or. Făleşti este de 4 km. Distanța directă pîna în or. Chişinău este de 134 km.

Comunitatea apare ca sat îndată după Marea Unire, ca rezultat al realizării reformei agrare. Mai mulți țărani din satele de la poalele Movilei Măgura, primind terenuri de pământ agricol de la Instituția funciară română „Casa noastră" tocmai dincolo de satul Catranîc, în apropiere de calea ferată, ca să fie mai aproape de locul unde munceau, au trecut mai întâi cu uneltele de muncă și animalele, și-au săpat fântâni și bordeie, apoi și-au luat cu ei și familiile, au zidit căsuțe și alte acareturi. Astfel ia naştere un nou sat. La început localitatea era subordonată primăriei de la Catranîc. În prezent satul Pietrosu Nou se găsește în componența administrativă a comunei Făleștii Noi. Arhiva care conține date despre localnicii care au participat la operații militare în Cel de-al Doilea Război Mondial, dar și numărul celor deportați sub regimul sovietic, alte documente importante se găsește în arhiva Primăriei Catranîc.

Istoria însă ne duce ceva mai departe. De-asupra satului se văd până astăzi urmele unei cetățui geto-dacice, cu o vechime de peste 22 de secole. Conform cercetărilor arheologului Ion Hîncu, aspectul exterior al cetății este asemănător celor din sec.IV-III î.Hr. atestate în spațiul nord-dunărean.[17] Până în prezent s-a renunțat la o cercetare mai detaliată din cauza că cercetările arheologice sunt destul de costisitoare.

Oamenii locului, gospodari din fire, trăiesc ocrotiți într-o oază de liniște nespus de pitorească, se bucură de servicii de infrastructură modeste, dar au rămas promotori de tradiții naționale folclorice, conservatori de obicei și meșteșug.

Comuna Sărata Veche, raionul Fălești

Comuna Sărata Veche este formată din trei localităţi: Sărata Veche, Sărata Nouă şi Hitreşti. Localitatea Sărata Veche a fost menționată documentar în anul 1554, Sărata Nouă în 1847 și Hitrești în 1927.

---

[17] I. Hîncu, *Vetre strămășești în Republica Moldova*, Ch., 2003, p.60 - 61.

Locuitorii satului Sărata Veche, la începutul formării lui, sunt veniți din diferite părți ale Moldovei. Printre primele patru familii sunt menționate cu numele Eftimiță, Roman, Braniște, Glavan. Apoi au venit încă familiile: Pleşca, Gîlcă, Palade. După originea etnică familiile date erau moldoveni/români. Mai târziu au venit cu traiul în această comunitate 11 familii de ucraineni: Rarancean, Railean, Cogurschi, Cernei, Gorin, Caras, Cordic, Cotruță, Gladii, Zubic, Beleuț. Documentele mai menționează și o familie de sârbi cu numele Caduc. Prin anii 1830 sunt atestate alte 10 familii de nemți care s-au așezat cu traiul în partea de sud a localității. Ei au săpat un iaz de la care a rămas o iezătura pe căre localnicii o numesc Izîtura nemților. Nemților nu le-a plăcut locurile și s-au mutat cu traiul în Bugeac. Specialiştii au descoperit aici un cimitir din epoca bronzului, cu o vechime de circa 1600-1500 î.Hr şi un alt cimitir din perioada anilor 1200 î.Hr. Aceste cimitire presupun existenţa unor aşezări umane pe aceste locuri și prezintă un interes pentru arheologii. Chiar în interiorul satului actual, nu departe de şcoală, specialiştii au descoperit vatra unui sat din epoca romană, care a existat pînă la invazia hunilor în anul 376 d.Hr., cînd satul a fost devastat şi incendiat”[18]. Însă pentru pentru prima dată satul Sarata a fost menţionat în hrisoavele timpului pe vremea domniei lui Alexandru Lăpuşneanu (Documente privind Istoria României. Veacul XVI. A Moldova. Vol.II.Bucureşti, 1951). “1554 aprilie 30, Iaşi. Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru voievod, domn al ţării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră tururor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, că pe această adevărată slugă a noastră Petrea şi sora lui Marie, copiii Stanei, nepoţii lui Ignat stolnic, i-am miluit cu mila noastră deosebită şi le-am dat şi le-am întărit de la noi, în ţara noastră Moldova, ocinele şi dedinele lor drepte din uricele lor drepte cu privilegii ale bunicului lor Ignat stolnic, ce le-au avut de la străunchii, de la Ilie şi Ştefan voevozii şi cu privilegiu de împărţeală de la fratele domniei mele Ştefan Voievod cel Tânăr şi cu privilegiu de întărire dela unchiul domniei mele Petru Voievod, satul pe Prut, unde a fost Ştefan Negrul şi o selişte la Sărata, la Rediul lui Terchilă şi unde a fost Fântâna lui Afendiciu şi jumătate din Jemăroaia, partea de sus...” Recensământul populaţiei din Moldova feudală, realizat în anii 1772-1773 însuma în Sărata din ocolul Ciuhurului, ţinutul Iaşi, 50 de case şi bordeie, un mazil şi un preot. Deci, seliştea avea şi biserică. Anul 1837, conform recensământului, în Sărata Veche erau 112 de case cu 435 de barbați și 402 de femei. In sat traiau mazili: ei purtau numele Paladii si Zmeu. În diverse acte mai erau atestați și ruptaşi, fie că luau în arendă câteva pogoane dintr-o moşie sau reprezentau clasa negustorilor, plătitori de ruptă (impozit). Mai târziu, până la 1848), fiii de preoţi şi ai celor privilegiați, purtau numele de familie Popovici si Bîrcă. Pentru familia Paladi, documentul de mazil a fost înmânat de către kneazul moldav Konstantin Suzzi, în 1793, la 2

[18] I. Hîncu. *Vetre strămoşeşti din Republica Moldova*, Chişinău, 2003.

noiembrie; pentru familia Popovici- kneazul moldav Alexandru Moruzzi, în 1817. Mazilii si ruptaşii erau număraţi la Recensământ separat. Ei erau oameni liberi, în comparație cu ţărănimea din sat. Conform actelor din Arhiva Naţională a Republicii Moldova s-a constatat că, satele Sărata Veche si Sărata Nouă, pină in anii 1848- 49, aparţineau boierului şi Marelui Vesternic Iordache Ruset-Roznovanu şi Logoftesei Anikia Rosetti Roznovanu. Boierii moldoveni, care n-au vrut să depuna jurământul Ţarului Rus, au fost nevoiţi să părăsească Basarabia.

Satul Sărata Veche în 1859 avea 146 de familii, dintre care 330 de bărbaţi şi 275 de femei. Pământurile de pe moşia satelor Sărata Veche si Sărata Nouă nu mai aparţineau boierilor moldoveni, dar boierului rus, Gheorghe Goilav şi feciorului său Stefan. În anul 186I, conform reformei agrare, ţăranii iobagi au fost eliberați şi împroprietăriți cu pământ. Pentru împroprietărirea țăranilor cu pământ, în gubernia Basarabia (așa era numită de ruși Moldova dintra Prut și Nistru) a fost alcătuită o comisie, condusă de viceguvernatorul regiunii Basarabia, consilierul Kuțkevici-Kişkin, cu membrii comisiei de la dvoreni: Ludvig Sikard și Konstantin Kazemir: de la biserică: starețul mănăstirii Dobrușa, Inochentii: din partea țăranilor din județul Iași, satul Sărata a avut onoarea să participe săteanul nostru Dimitrii Vasiliev Baxan și din județul Hotin, satul Kriva Petre Nemeț: desemnat de Guvernatorul militar a fost avocatul Localitaților Consilierul Navroțki: de la Ministerul Proprietaților de Stat Consilierul Strucov; de la Ministerul de Interne Consilierul Fon - Bradke; In realitate, pământul a fost repartizat peste 6-7 ani de la emiterea Decretului. (Sursa:,,Besarabia la momentul alipirii ei de Rusia, red. I. N. Halipa, 1907). Ţaranilor din sat, care aveau familii, le-au fost repartizate aşa numitele ,,nadeluri, care constituiau în jurul la 8 ha. pământ arabil, selişte şi toloacă. Bucuria ţăranilor din sat nu le-a fost mare. Ei trebuia să-şi lucreze pământul propriu, dar şi al boierului de la care l-au primit, ca să-l răscumpere. Iată lista cu numele de familie al ţăranilor ale căror suflete aparţineau boierului Goilav: Bacal, Baxan, Babin, Braniste, Bulancia, Bîrcă, Botnari, Belous, Bucătari, Gîlcă, Gorin, Glavan, Gladii, Golovatic, Ghiorghiţa, Gumenii, Grubii, Evteniţa, Niţa, Pleşca, Pogurschii, Pădureţ, Paraschivoi, Poperecinîi, Pavluţki, Rotari, Railean, Ruşciuk, Kreţ, Karp, Karas, Kaşu, Kaduc, Kotruţă, Krugleanca, Kuralari, Măciucă, Morari, Mureşan, Feredeu, Fodor, Fotea, Fusa, Frumosu, Fraţescu, Ciobanu, Ciornîi, Ciornogalov, Juncu, Scurtu, Suvac, Străin, Tinică, Tabaran, Troia, Iurciuk, Voloşciuk, Vrăncian, Zubic. În comisia de recensământ au întrat: Nicolai Kaduc (Niţă); Ilie Glavan; Ion Pogurschi si V.Malenschi (sursa ,,Condicele metricale a Parohiei Sarata Veche, jud. Balţi-Iaşi din [{Arhiva Natională a Moldovei, or. Chişinău, str. G. Asachi 67; fondul 211 înv.1; fondul 134 înv.2}]. Conform recensământului din anul 1861 în sat erau: 123 de gospodării în care locuiau: 185 de bărbaţi, 157 femei. În anul 1870 în

localitate erau: 116 gospodării, populaţie de 582 persoane, din care 316 bărbaţi, 266 femei. Peste 5 ani, populaţia localităţii a crescut până la 759 persoane: 404 bărbaţi și 355 femei.

Țăranii nu aveau dreptul să părăsească sau să-și înstrăineze (vândă) pământul. Tocmai peste douăzeci de ani de la cunoscuta reformă agrară, în 1881, țăranilor li s-a dat dreptul de înstrăinare a pământurilor, dar acest drept este acordat doar membrilor obștii din satul Sărata Veche, care așa și se numea (obștea Sărata Veche). Acordul trebuiau să-și dea cel puțin două treimi din numărul de membri ai obștii. În proprietatea obștii erau circa 120 de gospodării cu nadeluri. Deoarece Sărata nu era sat de răzeși, țăranii erau impuși să plătească impozit statului rus, câte zece ruble de suflet, pe an și pe lângă aceasta mai aveau o sumedenie de obligațiuni și supușenii. Numărați erau numai partea bărbătească, indiferent de vârstă.

La începutul secolului XX-lea (1904) în sat erau 144 case cu 820 de suflete. La fiecare gospodărie reveneau câte 6-8 copii.Țăranii posedau pamânt de împroprietărire:1015 de desetine în care predominau vii si livezi. Boierul Goilav deținea în sat 624 de desetine, in Sărata Noua- 999 de desetine, in Sărata-de-Mijloc - Hîtrești- 1579 de desetine. In sat era înregistrat un heleșteu cu pește și o moară.

În primii ani după Unirea cu regatul României, în rezultatul reformei agrare, satul Sărata Nouă avea 122 de gospodării cu 254 de bărbați și 248 de femei; o gospodărie boierească, o cooperativă agricolă care se numea ',,Sărata Veche”, primărie, școală primară mixtă, biserică ortodoxă, poștă rurală, post de jandarmi, telefon, o moară cu aburi și o cârciumă. Către anii 1930 în sat locuiau 858 de barbați, 811 de femei în 400 de gospodării. In afară de boierul Goilav, mai aveau pământ și frații Leonid și Maria Stamerov care locuiau la Chișinău. În toamna anului 1927, obștea "Sărata Veche" a cumpărat de la boierii Maria și Leonid Stamerov o sută de hectare de pământ arabil, (situat după deal, „la dos”) pentru care au platit boierilor - 1700000 de lei românești și 200 de mii lei taxe. Conform declarațiunii parților, pământul avea următoarele hotare: la Nord - nadelul satului Sărata Veche, la Sud se marginea cu iazul Gărla și hotarul Almazov, la Vest - proprietatea domnului Șt. Goilav și la Est, cu pământul exproprietărit de la Leonid Stamerov. Terenul menționat a fost parcelat în loturi a câte 1 – 5 ha și repartizate țăranilor. Inainte de ocupația sovietică, edificiile boierești și curțile boierului Goilav au fost cumpărate de către Pasecinic Nicolae, ca, mai apoi, să fie lăsate ,,benevol” statului sovietic pentru școli.

In anul 1940, la 28 iunie, Basarabia a fost ocupată de trupele sovietice. Odată cu întoarcerea autorităților rusești este instaurată puterea sovietică. În 1941, la 13 iunie, peste satul Sărata Veche se abate primul val de deportări. Mulți țărani gospodari au fost incluși în listele "Dușmanilor poporului," care, peste noapte, au fost arestați și duși în Siberia, în regiunea Tomsk.

Patru familii, Filip Baxan, anul nașterii 1899, împreună cu soția Natalia, fiica Larisa și feciorii Pavel si Vasilii, Ștefan Baxan (a.n.1895), cu soția Vera, feciorii Grigorii și Nicolai, cu fiicele Efrosinia, Eugenia, Parascovia si Tatiana, Alexandru Cuparenco cu soția sa Olga, fiul Fiodor, fiicele Eleonora, Ludmila și Valentina. Ion Gîlcă, născut în anul 1895, a fost deportat împreună cu soția Efimia, feciorii Arcadie și Spiridon, fiicele Emilia și Liuba. A decedat în 1941, în lagărul "IVDELLAG" dîn regiunea Ural. Consătenii păstrează în memorie numele martirilor represiilor comuniste din satul Sărata Veche: https://www.proza.ru/2014/01/09/293.

În anul 1949 din satul Sărata Veche au fost deportați în regiunea Kazahstanului de Nord și Kurgan mai multe familii: 1. Fedora Ghiorghievna Caras, născută în 1904, cu fiul Ghiorghi Ghiorghievici n. 1939, fiicele Maria n. 1936 și Valentina, n. 1943; 2. Mariniuk Feodora Fiodorovna n. 1890; 3. Hristina Dimitrievna Cernogal, născută în 1899, cu fiica Parascovia Nichiforovna n. 1934; 4. Dimitrii Fiodorovici Comarciuc, născut în 1903; cu soția Nadejda Ghiorghievna,n. 1908, feciorii: Nicolai, n. 1928, Vasilii,n. 1941, fiicele: Maria,n. 1935, Hristina, n. 1937, Evghenia n. 1939, Ecaterina n. 1948; 5. Liubovi Ivanovna Comarciuc, născută în 1915, cu fuil Gheorghe Vasilievici n. 1938; 6. Anisia Gheorghievna Fodor, născută in 1902, cu feciorii Ivan Ivanovici, n. 1943, Leonid Ivanovici n. 1940 și fiica Varvara, n. 1937 (care a fost îngropată de vie de un plug, pe care lucra noaptea la arat în stepa Kazahstanul de Nord) 7. Fevronia Gheorghievna Frățescu, născută în 1914, cu fiicele Nina Gheorghievna, născută. 1935, și Emilia, n. 1938;8. Anastasia Ivanovna Paladi, născută în 1889; 10. Ilia Ivanovici Pleșca, născut în 1904, cu soția Alexandra Antonovna, născută în 1904, fiicele Hristina, născută în 1931, Nina, născută în 1933 și Valentina, născută în 1935; 11. Zinovia Gheorghievna Scurtu, născută în 1891, cu fiul Terinte și fiica Elena Fomovna, născută în 1932; 12. Tolmaci Elena Ivanovna, n. 1922; Dupa ce au fost ridicați, în sat s-a format colhozul, în locul obștei (Sărata Veche). Pământurile, animalele și vitele mari cornute au fost cu forța luate în colhoz. [Localitațile Republicii Moldova (fundația Draghiștea), redactor Iurii Colesnic, or. Chișinau, editia 2014, vol. 12]

Biserica din Sărata Veche

Biserica din Sărata Veche a fost întemeiată în anul 1800, cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae - făcător de minuni. Construită din nuiele, biserica era destul de șubredă. În schimb avea tot strictul necesar pentru petrecerea slujbelor și obiceiurulor creștinești. Preot la biserică era părintele Gheorghi, care se născuse prin anul 1704, iar în anul 1819, în luna noiembrie, a decedat la vîrsta de 115 ani și a fost îngropat în sat de către părintele Fiodor și părintele Ioan. Peste o sută de ani (1899), a fost construită actuala biserică, din piatră, de către obștea țăranilor din sat și boierul Ghiorghi

Goilav. Paroh la biserică era părintele Ioan Luscalov, diacon - Dimitrii Zavata, din Scumpia, ponomar- Ghiorghi Galiț. După războiul din 1941- 45, biserica a fost închisă, doar la unele evenimente se mai băteau clopotele. Câțiva ani în biserică a funcționat biblioteca satului, dar după construcția Casei de Cultură din sat, biserica a rămas pustie. La sfîrșitul anilor optzeci, cu ajutorul oamenilor și a colhozului „Patria", biserica a fost total renovată și acum funcționează. Hramul bisericii se sărbătorește la 19 decembrie și la 22 mai. Mai mult de douăzeci de ani paroh la biserică este părintele Mihail Chiorescu.

Muzeul satului Sărata Veche, exterior.

Școala din Sărata Veche

Școala din sat a fost întemeeată in anul 1902 și aparținea zemstvei Guberniei Basarabia. Acest tip de școli în Rusia țaristă au fost deschise la sfârșitul anilor 1870, cu o clasă mixtă (fete și băieți), cu termenul de studii de trei ani, cu un singur învățător și vârsta copiilor între 8 - 12 ani. In anul 1906 în sat erau 1153 locuitori cu 115 copii de vârsta școlară, frecventau școala în jurul la 27 de elevi. Copiii învățau într-o clasă special amenajată, cu un singur învățător. Școala era susținută de către stat, dar și de către obștea „Sărata Veche". Copiii învățau scrisul caligrafic, aritmetica, legile creștinești, limba veche slavonă, din biserică (scrisul cititul) și cântările bisericești. În școală se învăța în limba rusă (așa era dispoziția de sus), dar condicele metricale erau tipărite în limba română cu grafia slavonă. Printre primii învățători în sat a fost Lefter Afanasii Vasilievici. În anul 1940 primii învățători din sat erau Pasecinik Nicolae și Ecaterina, care au reactivat activitatea școlii în casele recent cumpărate de la boieri (sau abandonate, proprietarii refugiindu-se peste Prut n.a). După război familia Pasecinik s-a strămutat la Soroca, feciorii lor Eugen și Boris le-au urmat calea. Timp de 40 de ani Boris a studiat chimia, pentru ce a fost onorat cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste". În anul 1972 în sat a fost construită clădirea actualei școli ,,Liceul Teoretic ,,Grigore Vieru".

În toamna anului 1922 ţăranii din Sărata Veche au fost înzestraţi cu terenuri conform legilor timpului. Mai apoi, satul şi-a petrecut plângând bărbaţii la război. Din bătălii n-au revenit la vatră: Alexei Antoşciuc, Afanasie Bacalu, Gheorghe Bacalu, Anisim Baxan, Mihail Baxan, Dionis Bocalu, Pintilie Boghean,Gheorghe Borş, Nicolae Borş, Ion Boxan, Nicolae Boxan, fanasie Branişte, Vasile Branişte, Mihail Caras, Ion Caşu, Mihail Caşu, Grigore Chilaru, Gheorghe Corobaş, Gheeorhe Eftimiţa, Ştefan Fotea, Alexei Fotea, Alexei Garancean, Timofei Gheorghiţa, Iacob Glavan, Nichifor Glavan, Andrei Golovatin, Ştefan Jitari, Anton Juncu, Iachim Juncu,Trofim Huţanu, Spiridon Lungu, Dumitru Maciura, Simion Maciura, Nicolae Mariniuc, Vasile Mîndru, Tudor Morari, Alexei Paladi, Gheorghe P. Paladi, Gheorghe V. Paladi, Grigore Paldi, Iacob Paladi, Matvei Paladi, Mihai Paladi, Vasile Gh. Paladi, Vasile A. Paladi, Dumitru Railean, Dumitru Rilean, Ilie Railean, Ion Railean, Pavel Railean, Maxim Rorocianu, Ion Sandu, Nicolae Sandu, Spiridon Scurtu,Ion Sandu, Tudor Ţurcan, Pavel Unibînschi, Pavel Voinotinschi. „Duşmanii potenţiali”, 25 la număr, bărbaţi şi femei, bătrâni şi copii, în ajunul războiului au fost mânaţi sub arme în regiunea siberiană Tomsk, iată aceşti pătimiţi: Filip Baxan cu soţia Natalia, fiica Larisa, feciorii Pavel şi Vasile; Ştefan Baxan cu soţia Vera, feciorii Grigore şi Nicolae, fiicele Efrosinia, Eugenia, Parascovia şi Tatiana; Alexandru Cuparenco cu soţia Olga, fiul Fiodor, fiicele Eleonora, Ludmila şi Valentina; Ion Gîlcă cu soţia Efimia, feciorii Arcadie şi Spiridon, fiicele Emilia şi Liuba. Toţi au fost reabilitaţi tocmai peste cinci decenii. Îndată după război şi foamete au fost puşi în cătuşe Mihai Cernei, Nichifor Cernogal, Gheorghe Frăţescu, Simion Frăţescu, Nichifor Paladi, Foma Scurtu şi Iacob Scurtu. În data de 7 iulie 1949 în vagonul nr.7 al eşalonului nr. 97176, au fost urcaţi şi duşi cu forţa în regiunea siberiană Kurgan următoarele familii: Paladi Anastasia, Frăţescu Fevronia împreună cu fiicele Nina şi Emilia; Caras Fedora cu fiul Grigorii şi fiicele Maria şi Valentina; Scurtu Zinovia; Scurtu Elena; Cernei Agripina cu fiicele Evdichia şi Maria; Pleşca Ilia împreună cu soţia Alexandra împreună cu fiicele Hristina, Nina şi Valentina; Tolmaci Elena; Mariniuc Fedora; Fusa Alexandr; Fusa Anastasia; Fodor Anisia cu feciorii Nicolai, Leonid, Ivan şi fiica Varvara; Comarciuc Liubovi cu fiul Gheorghii; Comarciuc Dimitrii cu soţia Nadejda, fiicele Maria, Hristina, Evghenia, Ecaterina şi fii Nicolae şi Vasilii; Cernogal Hristina cu fiica Parascovia.

Astăzi locuitorii satului Sărata Veche se bucură de o infrastructură rurală care se dezvoltă în creștere: sunt susținute micile afaceri țărănești și non-agricole, este promovată producția locală prin activitatea unei piețe comunitare, este susținută dezvoltarea meșteșugurilor. Pentru sporirea atractivității economice și a turismului, se acordă o atenție sporită reamenajării muzeului satului și dezvoltării artizanatului. În comună activează serviciul Pompierilor voluntari. Pentru promovarea

unui mediu curat în ultimii ani locuitorii comunei Sărata Veche, raionul Fălești separă deșeurile din plastic, sticlă și cele menajere.

Satul Hitreşti, comuna Sărata, raionul Fălești

Hitreşti este un sat din cadrul comunei Sărata Veche, raionul Făleşti. Satul are o suprafaţă de circa 0.65 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 4.26 km. Localitatea se află la distanța de 7 km de orașul Fălești și la 123 km de Chișinău. Satul Hitreşti a fost menționat documentar în anul 1927.

Satul Hitreşti a fost înființat în ca urmare a reformei agrare din 1922. În anul 1927 cătunul apare menționat în actele oficiale. Către 1933 localitatea avea deja 298 de locuitori.

În 1946 în localitate a fost organizată gospodăria colectivă „Moldova slobozită". Cu timpul aceasta a intrat în componența gospodăriei collective „40 let Okteabrea" („40 de ani ai lui Octombrie") din Fălești.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia satului constituia 589 de oameni, dintre care 47.20% - bărbaţi şi 52.80% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 44.31% - moldoveni, 51.61% - ucraineni, 3.23% - ruşi, 0.68% - găgăuzi, 0.17% - alte etnii.

Satul Scumpia, comuna Scumpia, raionul Fălești

Scumpia este o comună din raionul Fălești, Republica Moldova. Este formată din satele Scumpia (sat-reședință), Hîrtop, Măgureanca și Nicolaevca. Prima atestare documentară începe 1617.

Localitatea Scumpia este amplasată în lunca râului Gârla Mare, alături de calea ferată Bălți-Ungheni, în regiune de câmpie și mici coline cu soluri roditoare. Are hotar comun cu moșiile satelor Izvoare, Risipeni, Sărata Veche, Ciolacu Nou și Făgădău. Gara Scumpia se află la 4 km nord-vest de reședința comunei. Moșia satului e marcată de 7 movile funerare, acestea fiind dovezi cu materiale certe că aici au staționat în câteva rânduri cete de nomazi. Comunitate de oameni cu numele Olășineasca e pomenită în hrisoavele scrise pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun.[19] La inceputul secolului XIX, când Basarabia a fost alipită la Rusia, Imperiul Rus a efectuat o evaluare a patrimoniului bisericesc, stării economice si a populatiei de pe teritoriul revenit in urma tratatului de pace de la Bucuresti din anul 1812, luna mai. Populatia a fost evaluata in trei categorii: A - bogati; B - mijlocasi si G - saraci. In satul Scumpia, la categoria "A" erau: 2 preoti, un ponomar si un mazil; La categoria "G" erau: 84 gospodarii, 7 vădane si 18 burlaci, in total 106 barbați si 7 femei

[19] *Localitățile Republicii Moldova.*

(enumerați erau numai partea bărbătească și femeile care trebuiau să plătească impozit). Aici au fost incluse și cătunele din jur. O vreme moșia satului Scumpia apartinea mănăstirii „Sfântul Sava" din Iași.

La data de 21 decembrie, anul 1775, la parohia Scumpia a fost hirotonit preotul blagocin Maxim, care a slujit si la biserica mai veche din sat. {sursa- "Lacasuri sfinte din Basarabia editia I" editura Alfa si Omega, Chisinau, 2001}. La începutul secolului XX Scumpia făcea parte din volostea Sculeni, ținutul Bălți. În 1904 erau 207 case, cu o populație de 1914 persoane; o biserică, cu hramul Sf. Mihail; școală elementară rusească. Țăranii au fost împroprietăriți pe pământul mănăstiresc și posedă 1422 desetine. Mănăstirea Sf. Mormânt avea aici 1963 desetine. Împrejurul satului sunt vii și livezi cu pomi. La momentul izbucnirii Primului Război Mondial, basarabenii erau încorporaţi deja de patru decenii în rândul forţelor armate ruse. Iniţial, în conformitate cu Regulamentului privind constituirea administraţiei provizorii a Basarabiei din 23 iulie 1812, locuitorii teritoriului dintre Prut şi Nistru, anexat la Imperiul Rus în 1812, au fost dispensaţi de recrutare pe un termen nedeterminat. Însă, scutirea de recrutare nu a mai fost prevăzută pentru locuitorii Basarabiei. În Regulamentul privind prestaţia militară din 1 ianuarie 1874, care a introdus serviciul militar obligatoriu pentru toate categoriile sociale, în virtutea faptului că necesarul de militari era mult mai mic decât numărul recruţilor disponibili, pe timp de pace, încorporarea se realiza prin tragere la sorţi, din rândul celor avizaţi pozitiv la controlul medical. Fiecare recrut îşi primea numărul de ordine la înrolare, iar neînrolarea premergătorului, din oricare motiv, însemna că obligaţia militară trecea automat asupra următorului recrut. Se crea astfel un contingent de rezervişti, care nu aveau serviciul militar satisfăcut, dar care, în caz de război, urmau a completa forţele armate pentru a-şi exercita obligaţia faţă de „ţară". Planul de încorporare era calculat în baza Manifestului din 25 octombrie 1869 – de la fiecare 1000 de locuitori câte patru recruţi încorporaţi. În primii şase an după adoptarea Regulamentului, datele privind distribuirea pe gubernii şi provincii a planului de încorporare erau publicate de către Senatul guvernant de la Sankt Petersburg. Astfel,

în 1874, Basarabia urma să contribuie la completarea rândurilor armatei cu 2832 de recruţi, sau 1,88% din totalul de 150.000 de noi-recruţi prevăzuţi conform Planului general de încorporare din acel an, în 1875 –2873, sau 1,59% din 180.0004, în 1876 – 3478, sau 1,77% din 1960005, în anul 1877 – 4193, sau 1,92% din 2180006, în anul 1878 – 3631 recruţi, sau 1,66%, din totalul de 218.0007, în anul 1879 – 3713, sau 1,7% din totalul de 2180008. Ulterior, informaţiile respective se regăsesc mai fragmentar, dar ponderea guberniei nu s-a schimbat esenţial. Astfel, în anul 1910, din Basarabia au fost încorporaţi 8704 de recruţi, sau 1,9 % din totalul de 456.535 de recruţi încorporaţi în cuprinsul întregului imperiu.[20]

Vom preciza din start că, administrativ, satul Scumpia făcea parte în perioada abordată din plasa Sculeni a judeţului Bălţi. Potrivit datelor statistice, în anul 1875 în Scumpia locuiau 857 de persoane, ce reprezentau 8% din totalul de 10.766 de persoane ce locuiau în plasa Sculeni la acel moment11. În următorii ani această pondere a crescut. Astfel, potrivit datelor pentru anul 1906, plasa Sculeni număra 13.426 locuitori, iar satul Scumpia –120612, ceea ce ar reprezenta deja 9%. Luând în calcul aceste cifre şi principiile de recrutare enunţate mai sus, putem aprecia că până la izbucnirea Primului Război Mondial în rândurile armatei ruse şi-au satisfăcut serviciul militar circa 200 de locuitori ai satului Scumpia, iar la momentul declarării mobilizării generale se aflau în jur de 20-25 de ostaşi. Cu privire la locuitorii satului Scumpia, registrul respectiv oferă următoarele informaţii despre militarii încorporaţi în rândurile armatei ruse: Menţionăm, de asemenea, că două persoane din satul Scumpia, prezentate la comisia de recrutare au fost declarate inapte: Nicoriuc Gheorghe Vasilie şi Pasat Constantin Teodor, o persoană – Rapoport Iosif Şmilev – a primit concediu medical de trei luni, iar încă o persoană una – Botnari Pantelei Gheorghe – nu s-a prezentat. Pentru participarea în Primul Război Mondial au fost încorporați în armata țaristă rusă 12 bărbați din Scumpia. În baza analizei surselor documentare enunţate şi consultării informaţiilor la tematica Primului Război Mondial cuprinse în literatura istorică, concludem că locuitorii satului Scumpia din actualul raion Făleşti, au participat activ la acţiunile militare ale Primului Război Mondial, aducându-şi silit contribuţia de sânge într-un război străin, dar care a deschis calea spre înfăptuirea Marii Uniri. După unirea Basarabiei cu România, satul Scumpia făcea parte, din punct de vedere administrativ, din plasa Sculeni a județului Bălți. În perioada sovietică satul Scumpia se încadrează în colhozul „50 de ani ai lui Octombrie”. În 1974 producția globală a constituit 3,1 mln. ruble sovietice, producție realizată - 2,55 mln. ruble, inclusiv: culturi tehnice - 940, creșterea

[20] A. Emilciuc,. *Participanți la Primul Război Mondial din satul Scumpia, raionul Fălești*. In: Reconstituiri istorice: Civilizație, valori, paradigme, personalități: In honorem academician Valeriu Pasat. 6 noiembrie 2018, Chișinău, 2018: 2018, pp. 39-45. ISBN 978-9975-3183-9-6.

animalelor - 634, viticultura și pomicultura 294, cereale - 196, legumicultura - 117. Venitul net a constituit, în 1974, 884 mii ruble. Gospodăria dispunea de 49 tractoare, 18 autocamioane, 25 combine. Din instituțiile culturale în sat activa Casa de cultură cu sală de cinema cu ecran lat și două biblioteci. De asemenea, satul dispunea de o creșă, o grădiniță și o școală medie. În sistemul ocrotirii sănătății funcționa un spital, o policlinică și o farmacie. Domeniul serviciilor era reprezentat de un atelier de deservire socială.

Satul Hîrtop, comuna Scumpia, raionul Fălești

Hîrtop este un sat situat în vestul Republicii Moldova, în Raionul Fălești. Aparține administrativ de comuna Scumpia. La recensământul din 2004 avea o populație de 138 locuitori. Localitatea este atestată documentar pentru prima dată ca „hutor pe moșia Zoiței Anastasius” în anul 1859. [21]

În datele statistice din 1910 satul figurează cu 60 de gospodării, în volostea Sculeni. În 1915 se înregistrează 190 de locuitori. În 1922, un număr de 55 de familii sunt împroprietărite, în credit, în total cu 300 de ha de teren arabil.

La recensământul din 10 noiembrie ale anului 1940, în Hârtopul Popi, din raionul Sculeni (din acea perioadă), locuiau 299 de persoane, preponderent de etnie ucraineană. Conform listelor oficiale 4 bărbați din Hârtopul Popii au căzut în a anii celui de-al doilea război mondial.

Satul Măgureanca, comuna Scumpia, raionul Fălești

Măgureanca este un sat din cadrul comunei Scumpia, raionul Făleşti. Satul are o suprafaţă de circa 0.27 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 3.40 km. Localitatea se află la distanța de 9 km de orașul Fălești și la 136 km de Chișinău. Satul Măgureanca a fost menționat documentar în anul 1856.

Denumirea satului vine de la denumirea colinei Măgura, una dintre cele mai înalte din R.Moldova. În 1910 satul avea 14 gospodării cu 79 locuitori. În timp satul nu a căpătat o dezvoltare prea mare, toate obiectivele de menire socială se află în satul Scumpia.

[21] Ladaniuc, V.; et al. *Localitățile Republicii Moldova: itinerar documentar - publicistic ilustrat.* Vol. 7: H - Le. Chișinău: Fundația "Draghiştea", 2007. 725p. ISBN 978-9975-9700-4-4.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia satului constituia 292 de locuitori, dintre care 50.68% - bărbaţi şi 49.32% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 99.32% - moldoveni, 0.68% - ucraineni.

Satul Bursuceni, comuna Bursuceni, raionul Sîngerei

Bursuceni este un sat şi comună din raionul Sîngerei. Satul are o suprafaţă de circa 0.87 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 5.10 km. Din componenţa comunei fac parte localităţile Slobozia-Măgura şi Bursuceni. Localitatea este situată în valea râului Ciulucul Mic, la o distanţă de 37 km de oraşul Sîngerei şi la 88 km de oraşul Chişinău. Atestat documentar la 1 septembrie 1856 cu denumirea de Găunoasa.

Satul este situat în valea râului Ciulucul Mic în regiune de dealuri podgorene cu livezi, vii şi crânguri mici de pădure, între satul Coşcodeni şi schitul Bocancea, în apropiere de autostrada nouă de beton Chişinău – Bălți. Pentru prima dată este menționat într-un act de vânzare cum că „nepoții lui Toma vând a patra parte din ocina primită de la Ștefan Vodă cel Bătrân”. Moșia e cumpărată cu 120 de zloți tătărești de către sluga domnească Grozavu.

Sunt mai multe surse documentare şi reminiscenţe de cultură materială găsite pe teritoriul satului Bursuceni, din epocile fierului (mil. II-I a. Hr.) şi bronzului (sec. X-VII a. Hr.), perioade istorice când au fost descoperite fierul şi bronzul şi s-a început producerea uneltelor de fier şi a obiectelor de bronz, care glăsuiesc că pe aceste locuri au existat aşezări, care în cea mai mare parte, au fost distruse sau părăsite de locuitori în timpul invaziei popoarelor migratoare.

Satul Bursuceni a fost menționat documentar în anul 1586. Legenda spune că satul a fost înființat pe locul unde cândva se aflau mai multe colonii de bursuci, de unde și denumirea localității. De altfel, acest lucru este confirmat de documentele istorice, care vorbesc despre satul Bursuceni „aflat în gura văii Bursucilor pe Căinari”. În anul 1607, domnitorul Simion Movilă întărea lui Cărăiman paharnic șase părți din satul Bursuceni din ținutul Sorocii cu heleșteu și mori în râul Căinari, cumpărat de la răzeșii locului pentru 600 de taleri.

Un Recensământ din 1817, fixează în ţinutul Iaşi 6 ocoale: a Ciuhurului, Prutului, Câmpului, Codrului, Braniştei şi Turiei. Din componenţa ocolului Câmpului făceau parte satele Iezăreni, Bursuceni, Coşcodeni, Flămânzeni, Dumbrăviţa. Conform „Legii pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925”, atestăm satul Bursuceni în cadrul județului Bălți.

Hramul satului Bursuceni se sărbătoreşte în prima duminică după Ziua Crucii. Satul Bursuceni devine vestit la nivel mondial prin faptul că în anul 1978, în apropierea satului, a fost

descoperită o perlă romană cu reprezentări miniaturale umane şi table de şah. Piesa a fost găsită în timpul săpăturilor arheologice în cadrul aşezării Bursuceni - Valea Viilor, datată cu sec. III-IV. Aşezarea este amplasată la distanţa de 0,2 - 0,3 km spre nord de satul Bursuceni, pe coasta de vest a unei văi, numită de către localnici „Valea Viilor". Dimensiunile aşezării sînt de 700 x 300 m. La suprafaţa actuală a solului pot fi observate multiple aglomeraţii de lut ars, urme ale unor locuinţe din epoca antică târzie cu ceramică de tipul Sântana de Mureş - Cerniahov şi amfore romane. Perla cu reprezentări miniaturale a fost găsită printre fragmente de lut ars şi ceramică la suprafaţa solului. Piesa descoperită în aşezarea de lângă Bursuceni face parte din categoria perlelor romane cu mosaic. Este lucrată din pastă de sticlă de culoare albă, are o formă sferică uşor aplatizată la poli, puţin deformată din cauza arderii secundare. Diametrul perlei este de 2,6 cm, înălţimea 2,4 cm, diametrul găurii 0,55 cm.Pe fundalul alb al perlei este aplicat un ornament compus din lac de diferite culori (roşu, galben, albastru, verde, negru) şi cristale miniaturale din pastă de sticlă (roşii, galbene-aurii, albastre, verzi, negre) aplicate în tehnica pseudomozaicului sub formă de portrete miniaturale umane şi table de şah. Ornamentul este alcătuit din compoziţii, sub forma unor benzi, plasate în cinci registre orizontale, fiecare dintre care este alcătuit din cîte opt cîmpuri.

La etapa actuală, perla de la Bursuceni, în Europa, îşi găseşte 21 de analogii. Majoritatea acestor piese reprezintă descoperiri din teritorii vechi germanice şi relativ rar se întâlnesc în regiunile dacice. Suprafaţa acestor perle este ornamentată în tehnica pseudomozaicului cu feţe umane şi table de şah. Cu toate acestea, printre cele 21 de piese nu poate fi găsit nici un obiect identic din punct de vedere compoziţional cu perla de la Bursuceni. Unele elemente de pe perla de la Bursuceni, însă, îşi găsesc analogii printre imaginile de pe suprafaţa perlelor cunoscute, cât şi în arta decorativă romană târzie.

Piesa de la Bursuceni se înscrie în şirul perlelor romane difuzate în lumea barbară de către autorităţile imperiale în calitate de cadouri. Leo Gramaticul menţiona că Constantin cel Mare făcea daruri la nord de Dunăre, iar Ioan din Antiohia scria că Constantin a trimis pietre la nord de Dunăre. Compoziţia celor trei portrete de pe perla de la Bursuceni are bineînţeles şi o importanţă cronologică deosebită, dat fiind că poate indica precis data fabricării acestei piese. În sens larg perla poate fi datată între anii 326-333, dar în sens îngust piesa mai degrabă trebuie atribuită anului 333, care este anul războiului purtat de Constantin cel Mare cu goţii, urmat de cunoscutul tratat de alianţă între cele două forţe rivale. Probabil că în legătură cu încheierea acestui tratat au fost fabricate o serie de perle cu chipurile celor trei împăraţi romani care au fost răspândite în nordul Dunării, inclusiv în partea centrală a spaţiului pruto-nistrean, una dintre care a ajuns în aşezarea de la Bursuceni, unde a fost pierdută.Perla de la Bursuceni este ce-a de-a 22 descoperire de acest gen

semnalată în Europa. În acelaşi timp această piesă din punctul de vedere al imaginilor şi compoziţiei este unică. Or, perla de la Bursuceni reprezintă o piesă romană deosebită, care poartă pe suprafaţă portretele împăratului Constantin cel Mare şi a fiilor săi Constantinus al II-lea şi Constanţius al II-lea, fabricată între anii 326-333. Perla de la Bursuceni, reprezintă, probabil, un dar al împăratului roman către căpeteniile "barbarilor" din nordul Dunării, în legătură cu tratatul de pace încheiat cu goţii după războiul din anul 333. Pentru mai multe detalii despre neprețuita perlă de la Bursuceni, menționăm un studiu mai amănunțit realizat de istoricul Gheorghe Postică „Perla cu portretele miniaturale în mozaic ale împăraților romani Constantin cel mare, Constantin II si și Constanțius II, descoperită la Bursuceni, Republica Moldova”. Piesa de la Bursuceni se înscrie în șirul perlelor romane difuzate în lumea barbară de către autoritățile imperiale în calitate de cadouri, acestea fiind utilizate în diferite scopuri, puteau fi prinse la capetele șnururilor diademelor șefilor barbari, erau utilizate pentru înfrumusețarea mânerului spadelor războinicilor, purtate în calitate de salbe la gât etc.

„Perla de la Bursuceni”, sec.IV-lea, e.n.

Satul Slobozia Măgura, comuna Bursuceni, raionul Sângerei

Slobozia Măgura este un sat din cadrul comunei Bursuceni din raionul Sîngerei Republica Moldova. Localitatea este situată la altitudinea de 114 metri față de nivelul mării. Satul are o suprafață de aproximativ 0.98 kilometri pătrați, cu un perimetru de 4.90 km. Distanța directă până la orașul Sîngerei este de 25 km. Distanța directă până la orașul Chișinău este de 110 km. Satul este situat pe valea dintre dealurile ce poartă denumirea de Chetris, Soci și dealul Lisac. Satul este traversat de râul Ciulucul Mic ce are scurgere indirectă în râul Nistru.

Trecutul istoric este puțin cunoscut în rândul localnicilor, se știe doar că a purtat mai multe denumiri cum ar fi „Brădeni" (Sat. Măgura era si el pomenit cu numele Brădeni, iar în urma alunecărilor de sol o parte a locanicilor s-ar fi strămutat cu traiul aici - n.a) și „La Ulmi". Actuala denumire a satului Slobozia Măgura – este derivatul direct de la numele dealului Movila Măgura ce se află în partea de nord vest a satului la aproximativ 10 km, clasificat ca monument peisagistic. De-a lungul anilor teritoriul satului s-a modificat, la începutul anilor ′90 s-au construit mai multe case în partea stângă a râulețului Ciulucul mic. În anul 1997, populația satului a fost estimată la 627 de cetățeni. Conform datelor recensământului din anul 2004, populația satului constituie 433 de oameni, 50.35% fiind bărbați, iar 49.65% femei. Structura etnică a populației arată astfel: 99.77% - moldoveni/români, 0.00% - ucraineni, 0.23% - ruși. Pe teritoriului satului Slobozia Măgura activează un gimnaziu și o grădiniță de copii.

Satul Negurenii Vechi, raionul Ungheni

Comuna Negurenii Vechi este o comună din raionul Ungheni, Republica Moldova. Este formată din satele Negurenii Vechi (sat-reședință), Coșeni, Ţîghira și Zăzulenii Vechi. Prima mențiune documentară a satelor din comuna Negurenii vechi datează în felul următor: Coșeni (1546), Negurenii Vechi (1660), Zăzulenii Vechi (1742). Ţîghira (1844).

Activităţile umane pe teritoriul satului Negurenii Vechi se conturează cu circa 31 de secole în urmă, în timpul săpăturilor arheologice de la Negureni a fost descoperită o oglindă turnată din bronz din epoca romană, care se păstrează la Muzeul Naţional de Istorie a Republicii Moldova. Savanţii au atestat aici vetre a două sate străvechi care datează de prin anul 1100 î.Hr. În scurt timp satele respective au fost mistuite de flăcări şi părăsite, pe locul lor fiind colectate obiecte ce aparțin epocii bronzului, sec. XII-X î. Hr. Un nou sat a luat fiinţă după transformarea Daciei în provincie romană. Locuitorii lui erau oameni sedentari, îşi înălţau locuinţe din bârne şi lut, se ocupau cu agricultura, creştereau animale, aveau relaţii de comerţ cu negustorii din Imperiul Roman. Satul respectiv îşi încheie existenţa în anul 376, când au năvălit hunii, care au devastat şi incendiat satul. Pe locul satului au fost colectate mai multe obiecte din perioada romană sec. II-IV, mărturie fiind şi un ulcior din perioada culturii Sântana de Mureş - Cerneahov ce se păstrează la muzeul gimnaziului.

Actualul sat moşteneşte numele boierului Negură şi a fost atestat în scris la 13 ianuarie 1660, pe timpul domnitorului Ştefăniţă Lupu. Boierii din divanul domnesc adeveriseră că Ştefan, fiul lui Negură din Negureni a vândut lui Buhuş o jumătate de ocină pentru 150 de taleri şi două poloboace de miere, pe care „Buhuş i le-a dat acestuia de şi-a răscumpărat fata căzută în robie la

tătari cu toată familia, 7 ani mai înainte, când tătarii prădaseră ţara şi se răscumpăraseră pe sine cu femeia şi ceilaţi copii, dar această fată se pierduseră”. Tragică mărturisire evocă hrisovul ticluit la curtea domnească.

La 2 iulie 1767 voievodul Grigore Callimachi permite Mănăstirii Cetăţuia din Iaşi să ia dijmă în câteva sate de peste Prut, printre care e menţionată şi seliştea Negureni. Apoi, timp de un secol, satul se aflase în proprietatea lui Mihai Sturza, a boierilor Ion Năstase şi Sofiei Ianuşevschi, a dvoreanului Lazăr Polizo. În aprilie 1835 satul însuma 30 de familii ţărăneşti, cei mai în etate oameni erau Trifan Huzun (85 de ani), Anton Creţu (64 de ani), Ioana Ciobănoaie (63 de ani). Recensământul din 1859 a înregistrat în Negureni din volostea Corneşti 50 de case, în care vieţuiau 127 de bărbaţi şi 125 de femei. Pe atunci satul încă nu avea Biserică. În 1865 moşieriţa Ianuşevschi poseda la Negureni 1440 de desetine de pământ. Peste 5 ani precum mărturiseşte Comitetul basarabean de statistică, populaţia satului crescuse pînă la 263 de oameni (144 de bărbaţi şi 119 femei). După teribila holeră din vara anului 1872, numărul bărbaţilor s-a redus la 69, femeile care supravieţuiseră alcătuiau cifra de 76. Către anul 1892 urmaşii moşieriţei Ianuşevschi stăpâneau în Negureni 943 desetine de pământ, iar ţăranii - 409 de desetine.

Zamfir Arbore în renumita sa lucrare Dicţionarul geografic al Basarabiei din 1904, scria că satul Negurenii Vechi din jud. Bălţi este aşezat în valea Bladnic. Face parte din volostea Corneşti. Are 47 de case cu o populaţie de 478 suflete. Sunt vii şi păduri. Ceea ce pare cam exagerat, deoarece statistica anului 1910 a constatat 68 de case şi 189 de locuitori, fără şcoală.

În urma Marii Uniri cu România la 27 martie 1918, la Negureni are loc împroprietărirea ţăranilor cu pământ: 85 de nevoiaşi din Negurenii Vechi şi 39 de ţărani din Negurenii Noi au fost înzestraţi în septembrie 1922 cu 552 de hectare de pământ sustras din moşiile boiereşti.

Dicţionarul statistic al Basarabiei, editat în 1923 în Chişinău a fixat în Negurenii Vechi 90 de case, o curte boierească, 180 de bărbaţi şi 177 de femei, primărie. Enoriaşii aparţineau parohiei Teşcureni, într-acolo plecau copii la şcoală. Iar peste 10 ani satul avea şcoală primară cu 68 de elevi, instruiţi de învăţătorul Alexandru Dimineţ în vîrstă de 27 ani, cu un stagiu pedagogic de 4 ani. Negurenii Vechi a pierdut în luptele celui de al Doilea Război Mondial 35 de bărbaţi. În Bătălia de lîngă Negurenii Vechi din vara anului 1944 a păşit în nemurire mitraliorul uzbec Narze Radjabov, care într-o luptă corp la corp doborîse 10 soldaţi germani şi se învrednici post-mortem de titlul gloriei militare Erou al Uniunii Sovietice. Fostul primar de Negurenii Vechi Iochim Bologan în 1941 a fost deportat în regiunea Tomsc împreună cu familia. Nicolae Calmaţui în 1945 a fost condamnat la 10 ani de închisoare, acuzat de „colaboraţionism”, iar Fiodor Bulgac în timpul foametei a primit 8 ani de puşcărie „pentru sustragere de la plata impozitelor”. În 1941 şi 1949 au

fost supuşi represiunilor în total 31 de persoane din Negurenii Vechi - maturi, bătrâni şi copii. După război aici a luat fiinţă colhozul „Kalinin” care s-a specializat în culturi tehnice, viticultură şi pomicultură. A fost construită o nouă şcoală, o casă de cultură, ambulatoriu, oficiu poştal, ospătărie, grădiniţă de copii.

Biserica din satul Negurenii Vechi cu hramul „Sf.Treime” a fost construită în anul 1929. Construcţia a durat până în anul 1940. La 22 iunie 1940, puterea sovietică a stopat construcţia bisericii şi materialele au fost confiscate.

În anul 1991 s-a început reconstrucţia bisericii, finisând-o în anul 1994 și sfințită cu

Binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Vladimir şi a unui un sobor de preoţi în frunte cu protopopul de Ungheni

Satul Țîghira, comuna Negurenii Vechi, raionul Ungheni

Țîghira este un sat din cadrul comunei Negureni, raionul Ungheni. Satul are o suprafaţă de circa 1.88 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 8.15 km. Localitatea se află la distanța de 40 km de orașul Ungheni și la 108 km de Chișinău. Satul Țîghira a fost menționat documentar în anul 1844. Populația: 773 locuitori.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia satului constituia 773 de oameni, dintre care 52.26% - bărbaţi și 47.73% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 98.84% - moldoveni, 0.13% - ucraineni, 1.03% - găgăuzi.

Satul Țîgîra este amplasat la poalele Movilei Măgura. Cu o altitudine de 387,6 metri, Movila Măgurii de lângă satul Țîghîra poate fi văzută de departe, înălţindu-se falnic în singurătatea-i misterioasă. Nu întâmplător, strămoşii au numit-o Măgura, ceea ce înseamnă „deal mare, izolat". Până la războiul al doilea mondial, aici veneau oamenii din împrejurimi, ca să marcheze diverse sărbători religioase. Movila Măgurii este descrisă într-un studiu științific ca un „mormânt militar izolat sau necropolă plană din epoca medievală târzie (sec. XV)". Acoperită cu iarbă, cu o cruce de cîţiva metri în virf, Movila străjuieşte satele din împrejurimi, o bună parte dintre care i-au preluat numele: Măgura, Măgura Nouă, Slobozia Măgurii, Măgurele. În perioada sovietică în sat au activat patru brigăzi de colhoz, o fermă avicolă și o fermă de oi ale colhozului „Kalinin" cu sediul în satul Negurenii Vechi. În sat a fost deschisă o școală medie, club cu instalație cinematografică, grădiniță, magazin, atelier de deservire socială, oficiu poștal.

Satul Zăzulenii Vechi, comuna Negurenii Vechi, raionul Ungheni

Satul Zăzulenii Vechi este o localitate în Raionul Ungheni situată la latitudinea 47.4115 longitudinea 27.8558 și altitudinea de 89 metri fata de nivelul mării. Această localitate este în administrarea s. Negurenii Vechi. Conform recensamântului din anul 2004 populația este de 402 locuitori. Distanța directă pîna în or. Ungheni este de 21 km. Distanța directă pîna în or. Chişinău este de 118 km.

Satul Zăzulenii Vechi a fost menționat documentar în anul 1742.

Conform datelor recensământului din anul 2004, populaţia satului constituia 402 oameni, dintre care 47.01% - bărbaţi și 52.99% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 98.51% - moldoveni, 0.5% - ucraineni, 0.75% - ruși, 0.25 % - alte etnii.

Satul Coșeni, comuna Negurenii Vechi, raionul Ungheni

Satul Coşeni este o localitate în Raionul Ungheni situată la latitudinea 47.4405, longitudinea 27.9261 si altitudinea de 124 metri fata de nivelul mării. Aceasta localitate este în administrarea s. Negurenii Vechi. Conform recensamântului din anul 2004 populația este de 387 locuitori. Distanța directă pîna în or. Ungheni este de 27 km. Distanța directă pîna în or. Chişinău este de 112 km.

Satul Coşeni este un sat din cadrul comunei Negurenii Vechi, raionul Ungheni şi a fost atestat documentar în anul 1546. Conform datelor recensământului din anul 2004, populaţia satului constituia 387 de oameni.

Biserica a fost construită în 1881. În anii 60' sfântul locaş a fost închis, constituind loc de joacă pentru copii. În anul 1989 biserica a fost redeschisă. La sfintele slujbe din Coşeni mai vin şi creştinii din satul vecin Ţigîra.

Primul preot după redeschiderea din 1989 a fost părintele Ioan Basoc, care a păstorit la Coşeni în jur de şase luni. Al doilea preot a fost părintele Vasile Bulancea, care a slujit timp de 8 ani. Al treilea slujitor la Coşeni a fost părintele Vasile Dumitraş, care a păstorit, în jur de o jumătate de an. În anul 1997 de sărbătoarea Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil, la Coşeni vine părintele Petru Polişciuc, fiind preot până în prezent.

Între anii 2017-2019 în satul Coșeni a fost construită o grădiniță de copii cu suportul financiar al României. Mai mult de 3 decenii în satul Coșeni n-a activat grădinița. În imagine grădinița de copii din satul Coșeni.

III. Concluzii. Contribuții etnografice

Satele membre ale GAL „Movila Măgura” ca și majoritatea localităților din Republica Moldova trec printr-o perioadă dificilă, iar locuitorii din mediul rural cel mai des spun că nu simt creșterea economică din statistici. Mulți trăiesc așteptând ajutoare sociale, pentru că șansele de angajare sunt limitate. Fenomenul migrației a sporit problemele de la țară. Tinerii au ales calea străinătății, lăsând satele în grija vârstnicilor. Cei mai mulți din acel milion de emigranți provin din mediul rural. Lipsa infrastructurii este un element-cheie, care ține în sărăcie satul moldovenesc. Dar, în pofida tuturor ispitelor timpului, locuitorii satelor, cei care au mai rămas să se confrunte cu cele mai elementare probleme sociale, nu se identifică prin comportament cu tradițiile satului moldovenesc: meștesug, datini, obiceiuri, inclusiv dragostea față de pământ. Demografia Republicii Moldova este periclitată de migrația excesivă. Depopularea rurală știrbește din durabilitatea existenței ei și a bunăstării economice a întregului cadru demografic. În țară nu există potențial de creștere demografică și se compromite dezvoltarea unei ramuri strategice a țării, cum este agricultura. Populația rurală intră în cota de îmbătrânire, ceea ce înseamnă că, fără efort economic, o modificare a situației nu este posibilă. Între două recensăminte privind populația au dispărut 150 de sate, iar următorul deceniu ar pune în pericol toată periferia națională rurală. În ultimul secol satul moldovenesc a fost tratat periferic, diferențele dintre sat și oraș s-au accentuat, nu au fost dezvoltate priorități rurale. Cetățeanul rural a rămas cu problemele de unul singur, iar raționamentele lui vin din realitățile pe care le vede în spațiul în care se desfășoară viața. Din cauza

unei scăderi demografice considerabile, în ultimile decenii au fost închise școli, grădinițe. Au fost închise gimnaziile din satele Pietrosu, Burghelea, Doltu, Ișcălău, Hitrești, ș.a. Copii zilnic sunt transportați în „școli mai bune” la distanță care în mediu depășește 10 km.

Satele Măgura (Măgura Veche) și Măgura Nouă fac parte din categoria satelor pec ale dispariție. Conform Dicționarului statistic an. 1904 de Zamfir Arbore („ MĂGURA, sat, în jud. Bălţi, aşezat la poalele muntelui Măgura, dinspre N., între satele Chetrosul şi Slobozia-Măgura.

Face parte din volostea Corneşti. Are 79 case, cu o populaţie de 883 suflete de răzeşi, cari posedă o răzeşie de 220 desetine. Mitropolia din Iaşi are aci o proprietate de 200 desetine. Lângă sat sunt livezi cu pomi. Satul se mai numeşte şi Brodeni") satul avea o populație de 883 de oameni, iar recensământul din 2004 constată în satul Măgura 38 locuitori.

Lipsa serviciilor publice, a infrastructurii, locurilor de muncă și dezinteresul muncii „la pământ" face ca oamenii să caute ceva mai ușor și fără mare efort. Excepții sunt acolo unde oamenii sunt nepretențioși fața de greutățile întâlnite. Dezvoltarea infrastructurii de transport și drumuri, precum și conexiunea acestora, iluminatul stradal, alimentarea cu apă potabilă, construcția sistemei de canalizare, dezvoltarea serviciilor sociale ar stopa exodul rural.

Cadrul geografic, social şi istoric a influenţat evoluţia şi diversitatea caselor ţărăneşti. Pe lângă aceste aspecte, în contextul stabilirii tipologiei caselor, trebuie ținut cont și de tehnicile și materialele de construcție, elementele de decor și planimetrie ale lor. În pofida elementelor de modernizare care pătrund chiar și în cele mai îndepărtate sate de centrele rationale sau urbane, satul mai păstrează elemente tradiționale ale gospodăriei rurale moldovenești: nelipsita „casă mare", „cuptorul de copt pâine", crește interesul pentru decorarea pereților cu covoare confecționate manual în stil moldovenesc, expunerea obiectelor din ceramic și lemn frumos ornamentate. Biserica și cimitirul sunt două elemente care unesc viața spiritual religioasă a satelor de la poalele Movilei Măgura.

Hora satului la Movila Măgura. Dincolo de valorile etnofolclorice cuprinse în ritmurile specifice fiecărei zone, hora primeşte şi semnificaţii istorice. În imagine - o horă învârtită la poalele Movilei Măgura, dans tradiţional care strânge pe toată lumea într-un cerc mare. Dansatorii se ţin de mână şi cercul se învârte, de obicei în sens invers acelor de ceasornic

Detaliu cusătura cu mărgele

Fragment de uzor tradițional, aducător de bucurii, cusut cu mărgele. Cămașa este confecționată în a doua jumatate a secolului XX când obiceiul renaște cămășii țărănești renaște.

În centrul satului Sărata Veche a fost identificată o casuță bătrânească, veche de peste o sută de ani, cu o curte foarte mare, care s-a păstrat relativ bine. Această casuță, prin arhitectura sa, reprezintă autenticitatea locuințelor din Sărata Veche de altă dată, iar curtea imensă ar permite amenajarea unui spațiu public ce ar reprezenta Curtea țăranului. Proiectul este în derulare.

Exponate din Muzeul satului Catranîc, raionul Fălești: cămăși țărănești cusute manual pe pânză de in sau cânepă, ,,doroști" și prosoape, brodate sau cusute, croșetate fin care vorbesc despre meşteşuguri preţioase de pe vremuri. Prosoapele făceau parte din zestrea fetelor, se împodobeau pereții şi erau transmise din generaţie în generaţie.

Lângă fântâni, la întrare în sat sau la întretăierea drumurilor, întâlnești multe răstigniri cu chipul lui Iisus Hristos Mântuitorul, cruci, caracteristice cultului orthodox, dar și compoziții cu conținut biblic, după structură și canon, unele neacceptate de biserica ortodoxă, fiind împrumutate din statele unde emigrează consătenii noștri. Acestea oferă o atmosferă de liniște, calm patriarhal și umanitate. Tot mai accentuat este interesul față de conservarea mobilierului vechi, a covoarelor, scoarțelor, lăicerelor moldovenești, care sunt țesute cu ornamente tradiționale cum ar fi arborele vieţii, trăistuţele, tapiseriile, dar fel de fel de basmale, șaluri sau șalinci, cum mai sunt numite în zona noastră, cât ți pentru costumul national: catrințele, fotele, panza pentru camasi, poale, ii.

Alimentația și modul de preparare a bucatelor nu diferă mult de la sat la sat. Componentele principale în pregătirea bucatelor erau și au rămas culturile cerealiere, carnea și lactatele ,,de casă", dar impresionează tehnologia gătitului cee ace diferă de la sat la sat, de la gospodină la gospodină. Cu toate că alimentația se diversifică permanent, mâncărurile tradiționale sunt pe primul loc, atât în zilele de sarbătoare, cât și în viața de toate zilele. O marcă a bucatelor preparate la sat este calificativul ,,de casă": el include nu numai componentele alimentare, dar și calitatea ecologică, ritualul gătitului, respectarea compatibilității produselor. Convețuind într-un mediu diversificat etnic, e s greu a descrie cine de la cine a copiat felul de a găti. Tradițiile alimentare de obicei au un caracter al obişnuinţei, dar mai ales al continuităţii.

Totodată, alimentaţia este receptivă la schimbările şi noutăţile, ce apar. Ea, de obicei, oglindeşte gusturile tradiţionale formate de multe generaţii, deşi nu e mai puţin important faptul, că şi în acest domeniu are loc un proces intensiv de îmbogăţire reciprocă a culturilor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Arbore, Z, Dicționar geografic al Basarabiei. Chișinău, 2001.
2. Bicbaev, V, Cercetările arheologice de la Rezina și Movila Măgurii din 1995(precizarea parametrilor cercetării).
3. Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova. Rezultatele Recensământului Populației din 2004.
4. Boga L.T., Documente Basarabene. Mărturii hotarnice (1602-1814). Chișinău, 1938.
5. Catalog al victimelor totalitarismului comunist. Vol.II, Chișinău, 1999, în Cartea Memoriei.
6. Cartea Memoriei. Vol. I., Chișinău, 2002
7. Cereș, Irina, Bocani. File din istoria satului, Chișinău, 2014
8. Dicționar Statistic al Basarabiei. Întocmit pe baza recensământului populației din anul 1902. Chișinău, 1923
9. Iacob, Dan Dumitru, Testamentul și inventarul averii vistiernicesei Smaranda Balș (1833 / 1848), pdf.
10. Emilciuc, A, Participanţi la Primul Război Mondial din satul Scumpia, raionul Făleşti, In: Reconstituiri istorice : Civilizaţie, valori, paradigme, personalităţi : In honorem academician Valeriu Pasat. 6 noiembrie 2018, Chişinău. CHIȘINĂU, 2018: pp. 39-45.
11. Enciu, N., Tradiţionalism şi modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Chişinău, 2013.
12. Coadă, Ludmila, Parasca, P, ş.a. Studii de Arheologie şi Istorie în onoarea profesorului Gheorghe Postică, Chişinău, ULIM, 2014.
13. Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar – publicistic, vol.II.Chișinău, 2000.
14. Pasat,V, Politica conducerii RSS Moldovenești în domeniul învățământului în perioada 1944-1953. „Școala nouă” de sorginte sovietică, în: Akademos, Revista de știință, inovare, cultură și artă, nr.1(28). Chișinău, 2009.

TERITORIUL GAL „DRUMUL GOSPODARILOR”

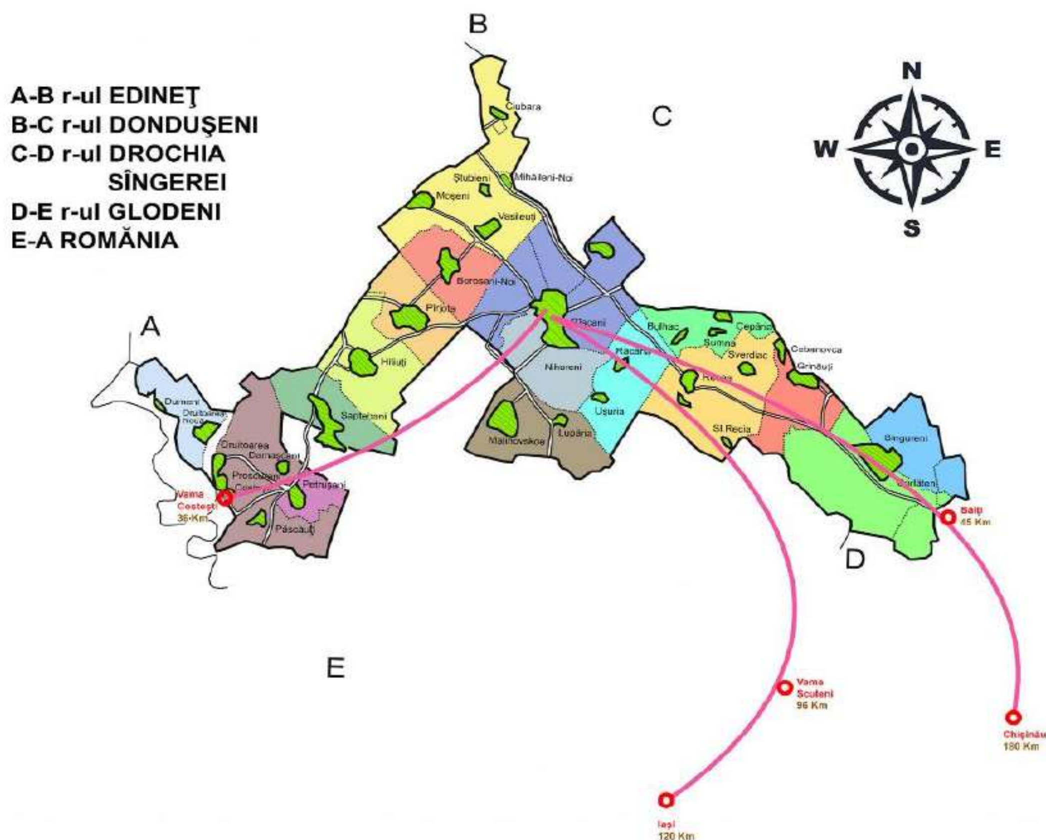
(Raionul Rîșcani, Republica Moldova)

Autor: Alexandru CRIGAN

Unități administrativ-teritoriale componente

GAL „Drumul Gospodarilor” include următoarele localități din raionul Rîșcani: s.Corlăteni, s.Singureni, com.Grinăuți, com. Recea, com.Șumna, com.Răcăria, s.Nihoreni, com.Vasileuți, s.Borosenii Noi, s.Balanul Nou, s.Rămăzani, s.Pîrjota, com.Malinovscoe, or.Rîșcani, s.Hiliuți, s.Șaptebani, or.Costești, com.Duruitoarea Nouă, Petrușeni.

I. Studiu istoric și etnografic al localităților din componența GAL “Drumul Gospodarilor” inclusiv a așăzărilor răzășești

Primele atestări ale multor localităţi din GAL-ul „Drumul Gospodarilor” se regăsesc în hrisoavele domneşti şi cronici ce datează cu peste 4-5 secole în urmă (Nihoreni, Recea…), altele (Şumna, Cepăria) au o biografie ce abia trece de un veac. Prima atestare documentară a unei localităţi pe locul actualului sat Nihoreni datează cu anul 1602, cum o indică un cronicar “al celei mai verzi şi mai îmbelşugate” localităţi din Moldova, ca să precizeze apoi că aici, „prin vrerea domnitorului Ieremia Movilă, patru slugi vrednice de ale lui au primit pământ lângă Nahoreni”, devenit ulterior parte a Rîşcanilor.

În anul 1818 sfetnicul imperial Egor Râşcanu-Derojinski cade în dizgraţia ţarului Rusiei Alexandru, fiind nevoit să plece în Basarabia. Aici i s-au dat cele trei localităţi Copăceanca, Ivanuşca şi Nihoreni. Noul stăpân a reuşit să le transforme într-un târg pentru ţăranii din satele apropiate. Dinastia nobililor Râşcanu-Derojinski s-a manifestat prin acte de binefacere, construind în târg (actualul Rîşcani) mai multe clădiri (spital, şcoală etc.), unele din ele s-au păstrat până în prezent.

GAL-ul este situat la nord-vestul Republicii Moldova, în stepa Bălțului fiind încadrat teritorial în raionului Rîșcani. Teritoriul GAL “Drumul Gospodarilor” are o populație de 45.272 locuitori, și acoperă o suprafață de 60409,16 ha, ceea ce duce la o densitate a populatiei de 0,75 loc./ha. Pe teritoriul GAL „Drumul Gospodarilor” curg râurile Răut cu afluenul său Copăceanca și Camencuţa afluent al râului Camenca. Poziţia geografică favorizează GAL-ul în dezvoltarea comerţului. Avantaje mari în acest sens aduce şi faptul că e situat în apropiere de hotarul cu România și corespunzător cu Uniunea Europeană fiind traversat de traseele Chișinău-Cernăuți și Soroca-punctul vamal Costești-Stânca.

În prezent, agricultura constituie baza economică a regiunii, circa 79% îi revine producţiei cerealiere, suprafaţă destul de impunătoare ocupă şi cultura de floarea soarelui, mai sunt cultivate legume, tutun, porumb, culturi oleaginoase. Regiunea este cunoscută şi prin creşterea sfeclei de zahăr. Continuă a fi mărită suprafaţa de livezi de meri și nuci urmând ca în următorii ani regiunea să devină şi una cu o pomicultură dezvoltată. Preferenţial sunt sădite livezi intensive şi superintensive cu randament major şi efect economic important. Solurile din regiune conţin resurse mari pentru o agricultură performantă. În ultimii ani se atestă o înviorare a ramurii zootehnie. Producţia animalieră a înregistrat o creştere de 7 la sută și are potențial de a progresa. Creşterea ovinelor şi producerea laptelui brânzeturilor sunt în dezvoltare.

Pe teritoriul GAL se află şi un aeroportul internaţional care actualmente este scos din circuitul economic, dar are un mare potențialul de export și import de mărfuri și pasageri pe calea aeriană.

În microregiunea în care se încadreză GAL-ul sunt identificate un număr însemnat de resurse turistice naturale şi antropice. Principala atracție este Lacul de acumulare Costești-Stânca și obiectivele turistice aflate în apropiata vecinătate cum ar fi: Peștera de la Duruitoare Veche, Lanțul de recife coralice sau toltrele de pe malul râului Prut. Aceste atuuri ale zonei sunt completate de existența unor spații de vânzare de-a lungul drumurilor principale (M14, R7), amenajate/păstrate de autoritățile publice în vederea susțierii micilor producători pentru valorificarea producției agricole. Micile piețe locale, amplasate la îndemână, au creat un spațiu pentru dezvoltzrea comerțului local și o caracteristică specifică a teritoriului GAL în rândul întregii zone de Nord a RM.

Şi dacă unui călător îi şade bine cu drumul, Vă poftim la noi la GAL"Drumul Gospodarilor". Fiţi sigur că în orice localitate veţi descoperi o mulţime de alte lucruri interesante, descrierea cărora ar cere mai mult spațiu.

Satul Armanca, com. Vasileuti, raionul Rîșcani

Fondat în anii cincizeci ai sec. XX. Suprafaţa - 0,1 kmp. Distanţa până la or. Rîşcani - 6 km. Gospodării - 2. Populaţia- 3 români, (1 bărbat, 2 femei). Apţi de muncă- 3. Sectorul individual - o bovină, o ovină. Fondul locativ - 0,1 mii mp, case - 2.

Această localitate este situată pe două Vâlcele de la izvoarele râului Copăceanca, afluent de dreapta al Răutului, la 30 km de or.Drochia şi 113 km de Chişinău.

Relief deluros cu văi şi Vâlcele adânnci, cu înălţimi de pînă la 250 m. Vegetaţie reprezentată de pădurici şi rediuri, precum şi de plantaţii de pomi fructiferi.

Locurile din împrejurimi poartă nume vechi româneşti: Copăceanca, Sub Pădure, Dealul Mare, Movila, Fălci, Şleahul, Hârtop, Şesul. Satul a fost denumit după moşia locală existentă în perioada antebelică: *Armanca* din antroponimul *Armanu* au din etnonimul *armanu*/*armeanu*/, cu formantul - că, toponimul referindu-se la proprietarul moşiei cu numele de familie *Armanu* sau cu supranumele *Armanu*/*Armeanul*/.

Recensământurile din ultimele decenii ne furnizează următoarele informaţii privind situaţia economică şi demografică a localităţii: 30 de locuitori, (13 bărbaţi şi 17 femei) în 1959; 12 locuitori (5 bărbaţi şi 7 femei) în 1970; 11 lociutori (3 bărbaţi şi 8 femei) în 1978; 5 gospodării cu 8 locuitori în 1994. Observăm o evidentă scădere numerică a populaţiei, cauza fiind instabilitatea vieţii şi lipsa unei baze economice proprii.

Satul Balanul Nou, or. Rîsceni, raionul Rîşcani

Întemeiat în anii 1910-1918. Suprafaţa - 3,8 kmp. Distanţa până la or. Rîşcani- 6 km. Gospodării - 154. Populaţia - 408 oameni (197 de bărbaţi, 211 femei), incIusiv 31 de români, 355 de ucraineni, 12 ruşi ş.a, apţi de muncă - 206. Sectotul individual - 42 ha, 5 bovine, 7 ovine. Fondul locativ - 6,1 mii mp. Case – 147, cu gaz lichefiat - 118. Fântâni - 24. Drumuri - 3 km, Un magazin, un punct medical, o grădiniţă de copii, o şcoală rusă, o casă de cultură, o bibliotecă, un oficiu poştal.

Localitatea e o suburbie a orașului Rîşcani, situată în partea sa de nord-vest, într-o vâlcea de la izvoarele râului Camenca la 28 km sud-vest de or. Drochia şi 166 km de Chişinău. Relief deluros cu culmi şi coline remarcabile ce ating altitudinile de 219 m., 234 m. şi 247 m., cu văi şi vâlcele înfundate în găvane şi hârtoape. Vegetaţie de stepă şi silvostepă.

Particularităţile fizico-geografice şi naturale ale zonei, precum şi unele aspecte ale vieţii publice locale sunt reflectate în numele de locuri din preajma aşezării: Camenca, Camencuţa, Pădurea Răscenului, Holmul cel Mare, Movila, Valea Frunzei, Şleahul, Fălci, Humării, Podul Roşu, Curechiştea. A fost denumită după satul Balanu din vecinătate, înregistrat documentar şi Balanul Vechi.

Localitatea a fost întemeiată după reformele agrare din anii 1910 şi 1918. Atestată cu statut administrativ variat: sat cu 98 de gospodării, 310 locuitori, majoritatea absolută ucraineni (1940); sat în raionul Rîşcani cu 292 de locuitori, inclusiv 290 de ucraineni şi 2 moldoveni (1949); sat în comuna Borosenii Noi, în Rîşcani (1955); suburbie a oraşului Rîşcani, 370 de locuitori, 163 de bărbaţi şi 207 femei (1959); 421 de locuitori, 198 de bărbaţi şi 223 de femei (1970); 413 locuitori - în 1979 şi 405 locuitori - în 1989; 154 de gospodării, 143 de case, 408 locuitori: 355 de ucraineni, 31 de români, 12 ruşi ş.a. - în 1994.

Războiul din 1941-1945 a lăsat urme grele şi în Balanul Nou. Mulţi bărbaţi de aici au rămas pe veci în pământurile pe care s-au dat lupte grele. Lista lor e păstrată împreună cu cea a ostaşilor căzuţi în or. Rîşcani la fel ca şi cea a deportaţilor.

Satul Borosenii Noi, Raionul Rîșcani

Atestat la 10 iulie 1663 cu satul contopit Borosenii Vechi. Suprafata - 28,2 kmp. Distanţa până la or. Rîşcani - 8 km. Râul Camenca. Biserica Sf. Ierarh Nicolae (1845).; Gospodării - 704. Populaţia - 2.382 de oameni, incI. 1.767 de români, 12 ucr., 3 ruşi. Apţi de muncă - 1.380. Sectorul obştesc - 1.971 ha (arabil - 1.317 ha, vii - 31 ha, livezi - 174 ha), 1.201 bovine, 191 de porcine.

Sectorul ind. - 229 ha, 350 de bovine, 451 de porcine, 692 de ovine. Fondul locativ - 50,7 mii mp. Case - 697, cu instalaţie de apă - 182, cu gaz lichefiat - 586. Fîntîni - 117. Drumuri - 24,6 km., 3 magazine, o casă de prestări servicii, o baie, un punct medical, o grădiniţă de copii, o şcolă română, o casă de cultură, o bibliotecă, un oficiu poştal, un stadion.

Sat situat la obârşia râului Camenca, într-o regiune de şes şi coline, la 8 km nord-vest de or. Rîşcani. Dealul ce desparte Borosenii Noi de Pîrjota are o altitudine de 248 m, de pe pisc coboară până la poarta localităţii o pădure seculară cu numeroase izvoare, rară privelişte în cîmpia Bălţilor.

Râuşorul Camenca împarte satul în două, hotarul natural în graiul local poartă numele "Brăzdenii". Şi nu întîmplător. EI trăgea cândva brazdă albastră între Borosenii Vechi şi Borosenii Noi. Cu timpul seliştile s-au contopit, formând o singură vatră umană. Legenda transmisă din generaţie în generaţie zice că denumirea localităţii se trage de la un fierar voinic pe care ortacii îl porecleau Borosan. O fi aşa sau altfel, e greu de spus. Bio-grafia sa scrisă localitatea si-o începe de la 10 iulie 1663. Data aceasta e fixată în Statutul comunei şi e susţinută de mai mulţi cercetători.

Unul din cei mai vrednici boieri ai moşiei "Borosenii de la obârşia Camencii" a fost Toader Rîşcanu, care o cumpără cu 200 galbeni, bani geaţă, de la urmaşii armaşului Iz, acesta o stăpânise în a doua jumătate a sec. XVII de la neguţătorul Sandu Adam. Grigore Ghica Voievod la 14 decembrie 1733 confirmă tocmeala prin act domnesc.

În anii 1812-1821 la Borosenii din ocolul Ciuhur, unde erau 68 de ogrăzi ţărăneşti, 6 burlaci, 1 preot, 1 diac, 2 iazuri şi o moară, îi aflăm în calitate de boieri pe Iordache Rîşcanu şi Vasile Iamandi. Acesta din urmă avea titlul de "nobil fără slujbă" şi stăpânea 28 de familii ţărăneşti în Borosenii Vechi. Borosenii Noi de pe moşia boierului Rîşcanu creşteau mai repede, în 1859 aici erau 84 de case. La biserica construită din piatră în 1845 făceau slujbă preotul Gheorghe Serghievschi, diecii Gheorghe Bociucianu, Gheorghe Hăbăsescu si dascălul Ioan Vartic. În Borosenii Vechi mai exista casa de etapă pentru arestaţii mânaţi de jandarmeria ţaristă în Siberia. În sat se afla şi o poştă cu 6 vizitii şi 18 cai.

La 1 ianuarie 1865 boierul Iamandi poseda în Borosenii Vechi 1.630 desetine de pământ, moşierii Rîşcanu şi Ciolacu aveau la Borosenii Noi 3.800 desetine. Pe 1 februarie Ecaterina lamandi vinde public 400 desetine din pământul moştenit pentru a-i achita dvoreanului Nicolae Micloş o datorie de 41.237 ruble.

S. Borosenii Vechi pe an ce trecea îşi risipea populaţia, Borosenii Noi se impuneau tot mai autoritar în plan administrativ, construiau mult, repede şi bine. Creştea numărul proprietarilor, apăreau boieri noi. G. Sciuca stăpânea în 1892 1.425 des., I. Vasilevschi - 460 des., G.Rîşcanu - 974 des., S. Stepanovschi - 578 des., moşie mare avea Maria Ciolacu - 2.088 des.; tuturor ţăranilor de

aici, luaţi împreună, le reveneau doar 1.017 des. La recensământul din 1897 Borosenii Noi au intrat în lista localităţilor din Imperiul rus ce depăşeau 500 de locuitori, aici trăiau pe atunci 835 de oameni (427 de bărbaţi şi 408 femei).

La 15 martie 1902 nobilul Grigore Sciuca dărui preotului Alexei Onică şi învăţătoarei Maria Filipova de la Şcoala parohială un set de icoane, podoabe bisericeşti şi cărţi vechi de mare valoare. În acelaşi an Maria Andreevna, decedând după o boală grea, a fost înrnormântată cu toate onorurile în curtea bisericii. Astăzi o cruce masivă îi străjuieşte "căsuţa de apoi, la sărbători urmaşii recunoscători depun aici flori, aprind lumânări. Faptele bune trăiesc mult.

Zamfir Arbore în Dicţionarul geografic al Basarabiei (Bucureşti, 1904) descrie localitatea într-un limbaj telegrafic: "Boroseni-Noui, sat mare, în jud. Bălţi, aşezat în valea Camenca. Face parte din volosti Copăceanca. Numărul caselor 151; o biserică cu hramul Sf. Nicolae; populaţiunea 1.270 suflete. Ţăranii posedă 1.017 deseatini, iar proprietarii: Rîşcan 724 deseatini; Ciolac 2.088 deseatini; Wasileski 650 deseatini. Împrejurul satului sunt vii şi grădini cu pomi".

Tot el explică unde a fost şi ce prezenta aşezarea dispărută:

"Boroseni-Vechi, sătuc, în jud. Bălţi, aşezat într-un hârtop din fundul văiei Copăceanca; se mai numeşte şi Boroşeni. Are 17 case de ţărani, cu 42 suflete. Proprietarii: Ee. lamandi are 700 deseatini; Vasile lamandi 700 deseatini. Ţăranii n-au aci pământ".

În 1910 pe vatra Borosenilor Vechi rămăseseră numai 9 case cu 52 de locuitori. Borosenii Noi numărau 213 ogrăzi, 727 de locuitori, înzestraţi cu 1.087 des. de nadeluri (loturi).

Peste un an Lavrentie Macovei pune aici în funcţiune o moară de aburi. În 1915 şcoala laică aduna la lecţii 60 de elevi, şcoala parohială - 70.

Generaţia contemporană, şi aceasta îi face o mare cinste, a stabilit şi păstrează cu evlavie lista străbuneiior căzuţi în primul război mondial. Prin efortul învăţătorului Pancratie Maznic au fost scoşi din anonimat toţi cei 28 de consăteni.

442 de țărani din cele două sate primesc în toamna anului 1922 de la Instituţia română "Casa Noastră", împutemicită să traducă în fapt reforma agrară, 2.142 ha de pământ confiscat de la boieri şi mănăstiri.

Fiind înzestraţi cu pământ (visul secular al plugarilor), acum altă făină se măcina la moara timpului. Ţăranii deveniră mai harnici, ogoarele mai darnice. Statisticii nu-i rămînea decât să constate schimbările radicale din societate, din fiecare localitate luată în parte.

Borosenii Noi, plasa Rîşcani, jud. Bălţi. In 1845 s-a ridicat în piatră biserica "Sf. Nicolae" cu cheltuiala proprietarului Toader Cocean. Satul a fost întemeiat de către proprietarul moldovan Surdu.

Clădiri 321. Locuitori: 548 bărbaţi şi 573 femei, total 1.121. Moară de aburi. Şcoală primară mixtă, biserică ortodoxă, poştă rurală, primărie". (Dicţionarul statistic al Basarabiei. Chişinău, 1923)

Avea cu ce se mândri şi şcoala. In 1933 aici zilnic îşi ocupau locul în bănci 256 de elevi, instruiţi de 4 profesori - Eufrosinia Bordeianu, Anastasia Gulea, Ştefan Gasnaş şi Ioan Zamfir. Aceasta era una din cele mai avansate şcoli în jud. Bălţi. Dar în toamna anului 1940 elevilor li s-au schimbat manualele, erau impuşi să înveţe pe de rost poezii în grafie chirilică despre "tătuca Stalin". Pe clădirile administrative fâlfâiau steaguri roşii, în magazine era pusă în circulaţie o altă monedă, cu secera şi ciocanul.

Peste un an, când de la Prut înainta masiv, cuprinzând tot judeţul Bălţi, Armata 11 germană, comandată de general-colonelul Ritter fon Şobert. În apropiere de Borosenii Noi un provocator a tras câteva rafale asupra unei coloane nemţeşti. Fasciştii au blocat satul, au luat ostatici 17 bărbaţi, i-au scos la malul r. Camenca şi i-au împuşcat. Au căzut pradă acestui act de vandalism oameni paşnici şi nevinovaţi.

În dimineaţa zilei de 31 oct. 1943 pe moşia lui Birman din Boroseni au fost găsite foi volante, iar pe colina cultivată cu sfeclă fâlfâia un steag roşu. Îl arboraseră comuniştii Ion Costiuc şi Nicolae Motruc, care, fiind arestaţi de jandarmeria română, au recunoscut că fac parte dintr-o organizaţie ilegală subversivă cu centrul în s. Balan. Peste cinci zile încă 17 "ilegalişti" din Sofia, Cubolta, Cuza Vodă, Moara de Piatră au fost aduşi încătuşaţi la închisoarea din Bălţi.

Din borosenenii mobilizaţi de sovietici de pe front n-au revenit la vatră 46 de bărbaţi.

N-au crutat localitatea nici foametea, nici deportările. Dacă la 10 noiem. 1940 administraţia sovietică înregistrase în Borosenii Noi 1.639 de locuitori, apoi la 1 aug. 1949 - numai 1.357, dintre care 1.294 erau români, 60 - ruşi, 3 - ucraineni.

Dornici de zile tihnite, ţăranii de aici şi-au botezat k-zul "Pentru pace", s-au pus avan pe muncă. Au construit ferme, drumuri, ateliere, făţări mecanizate, iazuri şi sisteme de irigaţie, au procurat tractoare, combine şi camioane. Au pus în funcţiune o fabrică de cărămidă, au înălţat blocuri noi pentru şcoală, maternitate, au amenajat un centru comercial şi un muzeu etnografic, au întemeiat teatrul popular "Brăzdenii".

Moşia com. Borosenii Noi cuprinde o suprafaţă de 2.775 ha, dintre care 179 ha se află sub vatra satului, pe 397 ha se întinde pădurea, 321 ha servesc drept imaş, 49 ha sunt ocupate de cele câteva iazuri, 72 ha sunt trecute în rezerva primăriei pentru dezvoltarea socială.

Cele 753 de gospodării la 1 ianuarie 2000 înregistrau 2.400 de oameni. Gimnaziul din localitate avea 318 elevi şi 27 de pedagogi.

Satul Bulhac, com. Recea, raionul Rîșcani

Atestat în 1865. Suprafaţa - 8 kmp. Distanţa până la or. Rîşcani 30 km. Gospodării - 132. Populaţia - 279 de oameni (124 de bărbaţi, 155 de femei), inclusiv 248 ucraineni, 25 de români şi 6 ruşi. Apţi de muncă - 147. Sectorul individual - 48 ha, 132 de bovine, 180 de ovine. Fondul locative - 7,8 mii mp. Case 140. Fântâni - 76. Drumuri - 12 km. Un magazin, un punct medical, o şcolă rusă, o casă de cultură, o bibliotecă.

Cătun în câmpia Bălţilor, pe marginea unui mare lac, la 3 km nord-est de s. Recea, în partea dreaptă a autostrăzii Bălţi-Cernăuţi. Până la stația căii ferate Drochia are 16 km, până la Chişinău - 168 km. A luat fiinţă în 1865 şi la început i se zicea *Valea Mîţii*, numele Bulhac îl moşteneşte din 1895 încoace, preluat de la băltoacele de alături. Multă vreme cătunul era atât de mic, că nici nu s-a în învrednicit să fie pomenit în Dicţionarul geografic al Basarabiei, editat în 1904 de către Zamfir Arbore la Bucureşti.

Din calendarul basarabean al a.1910 aflăm, că "hutorul Bulhac din volostea Rîşcani are 16 gospodării cu 105 locuitori, care dispun de 170 des. de pământ propriu". În toamna a. 1922, în cadrul reformei agrare, 125 de ţărani nevoiaşi din Bulhac sunt înzestraţi cu 875 ha de pământ expropriat din moşiile boiereşti.

Dicţionarul statistic al Basarabiei (Chişinău, 1923) fixează: "Bulhac, întemeiat de locuitorul Dumitru Puiu. 135 clădiri, 902 locuitori. Poştă rurală, primărie. Gara Drochia 16 km". Probabil, aici

s-a strecurat o greşeală, nu putea în decurs de un an să crească populaţia de 5-6 ori, în loc de "902", se vede, trebuie să înţelegem "202". Căci în 1933 cătunul avea 259 de oameni. Din cei 83 de copii în vârstă de 5-16 ani frecventau şcoala primară din Bulhac 77 de elevi. Instruia copiii în 1933 profesoara Ioana Călcîi, în vârstă de 24 de ani, căsătorită, încadrată aici în muncă pedagogică cu trei ani în urmă.

La 10 noiembrie 1940 autorităţile sovietice au numărat în Bulhac 400 de locuitori. Fiind ucraineni, ei sunt trecuţi în condici toţi ca unul ruşi. Recensământul din 1 august 1949, făcut după război, foamete şi deportări, constată cu precizie - sătucul are 342 de locuitori, inclusiv 93 de români şi 249 de ucraineni.

În Războiul al II-lea Mondial s. Bulhac a pierdut 7 bărbaţi.

Numele persoanelor deportate sunt incluse într-o listă comună a localitătilor din primăria Recea.

În perioada postbelică la Bulhac au activat 2 echipe (zvenouri) de câmp şi una de pomicultură. Ele aparţineau kolhozului din Șumna. S-a zidit o şcoală medie incompletă, un punct medical, o creşă, un club, o bibliotecă şi un magazin. De celelalte servicii oamenii se foloseau la Șumna sau Recea, Rîşcani, Drochia sau Bălti.

Populaţia din Bulhac în ultimele decenii e mereu în descreştere, la 1 ianuarie 1969 aici trăiau 445 de oameni, în 1979 - 373 (171 de bărbati şi 202 femei). În 1989 - 256 (115 bărbaţi şi 141 de femei). Peste hotarul anului 2000 au păşit 286 de persoane.

Satul Cepăria, com. Recea, raionul Rîșcani

Atestat la 25 iulie 1899. Suprafaţa - 4 kmp. Distanţa pânii la oraşul Rîşcani - 12 km. Gospodării (în 1994) - 125. Populaţia - 227 de oameni (122 de bărbaţi, 155 de femei), inclusiv 43 de români, 220 de ucraineni, 14 ruşi. Apţi de muncă _ 168. Sectorul obştesc - 328 ha (arabil- 285 ha). Sectorul individual - 46 ha. Fondul locative - 7,8 mii mp. Case -138. Fântâni - 47. Drumuri - 2,5 km. Un magazin, un punct medical, o şcoală rusă, o casă de cultură, o bibliotecă.

Sute de ani în urmă pe aceste locuri au ajuns cete de războinici nomazi din câmpiile asiatice, căutând pradă uşoară. Aplicând atacuri neaşteptate în localităţile noastre, ei prădau averea băştinaşilor, dar aveau şi pierderi umane, pentru că şi localnicii le opuneau o rezistenţă dârză. Veneticii îşi înmormântau confraţii după tradiţiile lor, cu mare alai. Ei îşi însemnau locurile înhumărilor cu movile mari, făcute din bucăţi de pământ, tăiate din solul de toloacă. Băştinaşii luaţi ostatici, de obicei, erau puşi să facă lucrul greu la clădirea movilelor, după terminarea căruia sau

erau ucişi, sau duşi în robie. Iată de ce movilele reprezintă nişte monumente veridice ale suferinţelor strămoşilor. În preajma Cepăriei actuale s-au păstrat până în zilele noastre 3 movile funerare.

Aici s-au format 2 sate cu circa 4.500 de ani în urmă. Pe fostele lor vetre se găsesc şi azi oale de lut şi alte obiecte tipice pentru epoca numită eneolitică, mileniile IV-III Î.Hr. Următoarele 2 sate s-au organizat aici mult mai târziu, după ce Dacia a fost cucerită de Imperiul Roman, în a. 106 e. n., şi au extins până la năvălirea hunilor din anul 376 e. n., când au fost prădate şi arse.

Sătişorul actual e așezat în lunca râului Răut, intre localitățile Recea şi Nicoreni, la 5 km depărtare de autostrada Bălţi-Edineţ, la 24 km de or.Bălți și 162 km de Chişinău, având în preajmă lacuri şi iazuri bogate cu stuh - bun sălaş pentru berze şi cocori.

În 1923, precum mărturiseşte Dicţionarul statistic al Basarabiei (Chişinău, 1923) silişte avea 22 de locuitori (11 bărbaţi şi 11 femei). Dispunând de condiţii pentru pescuit, păşunat, legumicultură, cătunul prinse repede la putere. Grădinarii s-au dovedit a fi meșteri iscusiţi în domeniul legumiculturii, ei inundau pieţele din Bălţi şi Rîşcani cu varză, castraveţi, gogoșari, harbuji, ceapă. De la o vreme vecinii începură să-i poreclească "târgoveţii din Cepăria". Aşa s-a întâmplat că aşezarea a căpătat cu anii un nume nou, consfinţit mai apoi în acte oficiale.

Anuarul învăţămtntului primar, editat tn 1933 la Bucureşti, ne informează că din cei 89 de copii de vârstă şcolară erau înscrişi in catalog 75 de elevi. Ei îl aveau învăţător pe Ioan Vameş, in vârstă de 23 de ani, necăsătorit, încadrat aici în muncă în 1932.

La 10 noiembrie 1940, când autorităţile sovietice au început să înregistreze populaţia basarabeană, în Cepăria au găsit 387 de locuitori. Fiind de etnie ucraineană, au fost înscriși cu toții "ruşi". Războiul, foametea şi deportările au făcut şi în această localitate victime. Numărul populaţiei, însă, nu scăzu. La 1 august 1949 Cepăria avea 398 de oameni, dintre care 387 erau ucraineni, la care se adaugă 5 ruşi şi 6 moldoveni. În articolul "Primii paşi", publicat în ziarul "Sovietskaia Moldavia" din 11 octombrie 1945, secretara organizaţiei comsomoliste Marusea Andriciuc povestea cum consătenii ei din Cepăria se străduiesc "să scoată pârloaga războiului din ogoare". Peste puţin timp plugarii de aici şi-au întorlocat căruţele, caii şi uneltele în gospodăria colectivă "Molodaia Gvardia" ("Garda Tânără"), cu sediul in Şumna.

Patru decenii a vărsat sudori în lunca Răutului, alegându-se cu o şcoală primară, cu un punct medical şi o creşă-grădinită, cu un club şi un magazin. La 1 ianuarie 1979 în Cepăria trăiau 352 de oameni_(171 de bărbaţi şi 181 de femei). În decursul ultimilor zece ani populaţia cătunului a crescut doar cu 6 suflete, la 1 ianuarie 2000 ea alcătuia 289 de locuitori.

Elevii frecventează gimnaziul din satul vecin Bulhac. Cătunul, condamnat cândva pieirii, ca "fără perspectivă" în prezent capătă tot mai multă vigoare şi încredere.

Satul Ciobanovca, com. Grinăuți, raionul Rîșcani

Întemeiat în 1921. Râul Răut. Distanţa până la oraşul Bălți - 20 km. Case - 35. Populaţia - 41 de oameni (ucraineni şi ruşi). Moară, 3 iazuri.

Ciobanovca, acest mic sătuc de pe malul Răutului de Sus este inclus în subordinea primăriei Grinăuți.

Bătrânii sătucului, dar ei alcătuiesc buna majoritate a populaţiei, spun că la pietrăria de aici, în 1921, şi-a făcut un bordei Anton Cebanic, pe care unii din ei chiar îl mai țin minte. A trăit aşa, sihastru şi îndepărtat de lume, doi ani încheiaţi, până când aici s-au mai instalat familiile lui Petru Dorciuc, Ion Curduleanu şi Ion Mînzuleac, formând deja o mică silişte şi zicându-i Ciobanovca .

Mai târziu s-au mutat încoace şi alte familii, s-au întemeiat şi alte gospodării. Câţiva bărbaţi au fost mobilizaţi pe fronturile celui de-al doilea război mondial, iar Nichifor Mateicov a fost răpus de gloanţe.

Tot aici s-a aflat o brigadă a kolhozului ”Frunze" cu sediul în Grinăuţi

Recensămțnturile din 1979 şi 1989 au găsit în Ciobanovca 66 de oameni (30 de bărbaţi şi 36 de femei) şi, respectiv, 59 de oameni (23 de bărbaţi şi 36 de femei). Dictionarul statistic al Republicii Moldova scria în 1994 că satul avea 33 de gospodării cu 50 de oameni (34 de bărbaţi şi 16 femei), inclusiv 40 de ucraineni şi 10 ruşi, de asemenea 7 fântâni, un magazin şi 1,5 km de drum bun. Sătucul intră în secolul XXI cu 29 de case şi cu 42 de locuitori, cel mai vârstnic fiind Ion Goreanschi, de 80 de ani. 3 fraţi Costiuc, întorcându-se cu ceva bani de pe unde au fost la muncă , au construit aici, în 1990, o moară.

Satul mai are în apropiere 3 iazuri. E situat la 14 km de s. Corlăteni, la 15 km de stația căii ferate Pelinia, la 20 km de or. Bălţi şi la 150 km de Chişinău.

Satul Ciubara com. Vasileuţi, raionul Rîșcani

Atestat la 5 septembrie 1864. Suprafaţa - 590 ha. Distanţa pînă la or. Bălți - 54 km. Populaţia - 533 de oameni, majoritatea ucraineni. Apţi de muncă - 230. Fântâni - 67. Drumuri -1 km. Moară, oloinlţă, magazin, punct medical, grădiniţă de copii, şcoală-gimnaziu, casă de cultură, 2 biblioteci, oficiu poştal.

Popoarele ca şi locurile geografice, ca şi localităţile umane, sunt diferite, cu modul propriu de viaţă, cu obiceiuri diferite, cu credinţă şi, morală diferită. Unii considerau până şi prada, şi omuciderea drept îndeletnicire normală. Un astfel de popor era cel al nomazilor de câmpie, care se

organizau în cete de diferite mărimi şi se porneau călărind pe cai la prădat în regiunile cu localităţi bogate. Au ajuns şi pe pământurile noastre, îi prădau şi pe strămoşii noştri, care însă le opuneau rezistenţă, apărându-şi viaţa şi avearea. Hoţii răpuşi în luptă erau înhumaţi de către războinici cu mare alai, deasupra mormintelor construindu-li-se mari movile funerare. De cele mai multe ori munca aceasta o făceau ostaticii din rândurile băştinaşilor impuşi cu forţa. Anume ei săpau groapa mormântului, tot ei o căptuşeau cu bârne, clădeau apoi deasupra movile mari de pământ. Lângă Ciubara s-au păstrat până în zilele noastre 3 movile funerare, care sunt monumente istorice şi ce conţin multe informaţii despre relaţiile băştinaşilor cu acei musafiri nepoftiţi.

Sătucul e populat de ucraineni şi e situat în câmpia Sorocii la 5 km mai la nord de Mihăileni, într-o văgăună cu un pârâiaş care apare şi dispare în funcţie de depunerile atmosferice. La est are hotar cu moşia s. Baraboi, la vest ogoarele se extind până la autostrada Bălţi - Edineţ - Cernăuţi - Brest. Plugarii de aici s-au specializat în cultivarea sfeclei de zahăr, tutunului şi cerealelor.

Siliştea a luat naştere în a doua jum. a sec. XIX pe moşia cneazului Mihail Sturza, care stăpânea în Nicoreni, Ochiul-Alb, Baraboi, Recea, Strîmba, Aluniş, Sturzovca şi Mihăileni 18.649 desetine de pământ. Ultimile două localităţi i-au împrumutat numele.

"Ciubara - sat întemeiat în 1905", explică ESM. A reluat această constatare din "Dicţionarul statistic al Basarabiei", editat în 1923 la Chişinău. De fapt, aşezarea a fost menţionată ca "hutor aproape de Baraboi" la 5 sept. 1864 în publicaţia "Bessarabskie oblastnîe vedomosti" nr. 36. Intr-un document din 18 iulie 1873 Ciubara figurează ca hutor (cătun) împreună cu Fîntîna Nouă (Arhiva Naţională, fon.8, inv. 1, dos. 5, pag.69). Aceeaşi publicaţie (28 iulie 1879) scrie că "între 7 şi 15 iulie în cătunui Ciubara epidimia lea răpit ţăranilor 11 din cele 18 vite mari cornute molipsite".

Astfel de costume frumoase purtau cândva fetele din Ciubara

În 1910 Ciubara număra 16 gospodării cu 67 de locuitori, care posedau 400 desetine de pământ, n-avea nici şcoală, nici poştă rurală. Poşta se afla la Rîşcani, la o depărtare de 12 verste.

Când Basarabia s-a reunit cu România, reforma agrară, indiferent de etnie, i-a împroprietărit pe nevoiaşi cu pământ. 56 de ţărani din Ciubara în septembrie 1922 au fost înzestraţi cu 323 ha de pământ fertil. Peste un an acest sătuc din plasa Rîşcani avea de acum 323 de locuitori, şcoală

elementară, primărie proprie. În 1933 frecventau lecţiile 58 din cei 93 de copii de vârstă şcolară, avându-l învăţător pe Grigore Rusu.

La 10 noiembrie 1940 autoritătile sovietice au înregistrat în Ciubara 413 suflete, dintre care 25 de moldoveni, restul s-au înscris ruşi, deşi majoritatea erau ruteni.

În seara zilei de 5 iulie 1949, în ajunul deportărilor masive, a fost anunţată adunarea generală a sătenilor. La acel moment Ciubara număra 464 de locuitori. Pe ordinea zilei figura o singură întrebare: excluderea din kolhozul abia creat a 4 familii, una învinuită că "ţine de chiaburi", alte trei - că "au format o celulă de sectanti". În ciuda eforturilor depuse de funcţionarii veniţi din raion, obştimea a votat numai excluderea "chiaburilor", baptiştilor le-au luat apărare, îrnpotrivindu-se cu îndârjire. A doua zi "chiaburii" din Ciubara au luat calea Siberiei împreună cu alte 11.300 de familii din Moldova, sectanţii au împărtăşit aceeaşi soartă mai tîrziu, în vara a. 1951.

Numele consătenilor căzuţi în război, precum şi ale persoanelor deportate sunt înglobate într-o listă comună la primăria Vasileuţi, care administrează în prezent 6 localităţi - Vasileuţi, Armanca, Ciubara, Mihailenii Noi, Moşeni şi Ştiubeieni.

În 1979 Ciubara avea 551 de locuitori, în 1989 - 484, în 1994 - 527, Iar la 1 noiem. 2000 - 533. Moşia satului se extinde pe o suprăfaţă de 590 ha, dintre care 487 sunt arabile. Satul dispune de moară, oloiniţă, cămin cultural, punct medical, o grădiniţă de copii, şcoală- gimnaziu, un magazin.

La şcoală lecţiile se ţin în limbile ucraineană, rusă şi franceză.

Localitatea se află la o depărtare de 12 km de stația căii ferate Tîrnova, până la or. Bălţi sunt 54 km, până la Chişinău - 205 km.

Satul Corlăteni, raionul Rîțcani

Atestat la 5 martie 1487. Distanța până la or. Bălți – 7 km. Râurile Răut și Copăceanca. Biserica Sf. Arh. Mihail (1896). Gospodării – 2 180. Populația – 5 796 de locuitori. Apți de mincă – 3 200. Interprinderi industriale – 2 mori, oloiniță, carieră de piatră, secții de mezeluri. Moșia – 5 133 ha, inclusiv 3 085 ha de terenuri arabile. Sectorul individual – 800 ha. 13 magazine și baruri, o cafenea, ambulatoriu, farmacie, 3 grădinițe de copii, liceu, școala de muzică, muzeu, 3 biblioteci, palat de cultură, oficiu poștal, stadion, parc, baie, asociație de consum, filiala a băncii ”Agroindbank”.

„Când se elabora ESM, în anul 1973, fostul președinte al Sovietului sătesc Nenescu a confirmat într-o anchetă pentru nominalizarea enciclopediei cum că data aproximativă a apariției

satului este anul 1467. Documente oficiale referitoare la această dată, însă, nu avem. Avem un document de mai târziu. Ștefan Voievod, Domnul Țării Moldovei, dăruiește lui Ivanco Bîrlici, pentru slujbă credincioasă, satele „ Bîrgăianii, Verbicia și Corlîtenii”. Se pare că e satul care preocupă, deoarece pe atunci locurile noastre nu erau prea cunoscute de pisarii. Documentul lui Ștefan Voievod e confirmat cu pecete din 5 martie 1487. Așadar , aceasta e o confirmare documentară, și nu una presupusă”.

Un document de mai încoace ne relatează despre un conflict dintre Mărioara Calimah cu podpolcovnikul rus Serghie Leontiev pentru această moșie a Corlătenilor, ajuns până la Divanul Moldovei. Mărioara Calimah a adus ca mărturie câteva hrisoave de la 3 Domnitori – Constantin Movilă Vodă, Grigore Ghica și Alexandru Moruzi, ultimul fiind datat cu 28 dec. 1792, iar primul cu 1610. De ce s-au împricinat cei doi și cum au dezlegat conflictul nu este cunoscut. Principală e atestarea documentară a satului. Totuși, aflăm că o jumătate de moșie deja aparținea Mănăstirii Sf. Spiridin. Mai târziu, la 6 iunie 1786 Petrea Bontea și Ioniță Grițco ajung să fie martori la hotărnicirea s. Sîngureni. Dar la 28 decembrie 1792 nobila Mărioara Calimah, a cumpărat acest sat de la Matvei Cantacuzino. Biserica exista din 1793, o biserică mică de lemn. Locul altarului ei se păstrează și azi în curtea cetățeanului Ursu. Biserica de piatră a fost construită în 1896-1898.

Un document de arhivă ne informează precum că pe moșia lui Mihai Sturza în iunie 1835 se aflau 2 frați boiernași – Leahu cu familiile lor. Unul din ei, Niță Leahu, de 75 de ani, era văduv. Apoi mai era ruptașul Ion Steopa, celibatar. Apoi mai erau 195 de familii de țărani, 1031 de suflete, inclusive 518 bărbați și 513 femei.

Satul se numea când Corlăteni, când Strîmba. Locuitorii lui au fost impuși de administrația rusă să pregătească fân pentru cavalerie și ei au predat în octombrie 1854, 5 000 puduri de fân, intrând în mari probleme cu hrănirea propriilor animale. Dar nu numai fân. Magazia a eliberat pentru armata ruseacă 697 centnere de grâu de toamnă și 60 de centnere de grâu de primăvară, aducând la limită cantitatea lăsată pentru semănat.

Principele Mihai Sturza mai era proprietar aici și la începutul anului 1859, proprietar pe moșie și pe sat. Iar satul avea deja 212 familii cu 955 de locuitori (499 de bărbați și 456 de femei).

Mare eveniment se întîmplă în Strîmba în 1859 – se deschide școala parohială bisericească. Învățător era Iacob Luțcalov. Satul avea atunci 117 case cu 975 de locuitori (499 de bărbați și 476 de femei). Adică de la începutul anului se mai adăugaseră 20 de suflete. Proprietarul Mihai Sturza mai stăpânea și moșiile de la Aluniș, Mihăileni, Nicoreni, Ochiul-Alb și Recea, în total 37 257 des. de pământ.

În 1864 țăranii au primit așa numitele nadeluri, loturi de pământ, câte 11 ha. Totuși, cele mai bune pământuri le-au rămas boierilor Sturza, Catargiu, Verdeș, arendatorul Păvălache Văluță. Dar nu a ajuns pământ pentru toți. Cei care nu au primit nadeluri (familiile Bujor, Gîscă, Grosu, Pintilei, Țurcanu) s-au mutat în satul Sofia, unde li s-au dat și lor și au întemeiat o mahala pe care au numit-o tot Strîmba.

Evoluția demografică se baza, mai cu seamă pe sporul natural al populație, natalitatea mai întotdeauna depășind mortalitatea. Chiar și în anii de holeră acest indice era favorabil creșterii satului.

Într-un document din 6 februarie 1889 descoperim câteva nume de corlăteneni: Gheorghe Cozma (starostele satului), Ion Cuzmin, Constantin Hăbășescu, Nicolae Ninescu, Dumitru Ursu, Gheorghe Ursu, Ion Ursu. Seminarul teologic l-au absolvit Vasile Eladiev, Eugen Pereteatcov și fratele său Vladimir. Au terminat facultatea de filologie și istorie a Universității din Novorosiisk Marc Valuță. Oamenii au cerut să li se deschidă în sat școală parohială. În 1892 s-a deschis o școală de alfabetizare. Țăranii aveau în acest an 2297 desetine de pământ. Gheorghe Enache în 1896 avea moară.

La începutul sec. XX țăranii din Strîmba au adunat 2000 ruble pentru reparația bisericii și 120 ruble pentru gard. Atașatul grec Constantin Secureanu a donat 110 ruble. În 1904 satul avea 169 de case cu 1245 de suflete.

Recensământurile sovietice înregistrează următoarele date:1940 – 2949 de locuitori, inclusiv 2824 de români, 31 de ruși ș.a.; învățau carte 162 de elevi; 1941 – 2836 de locuitori în 704 case; 1949 – 2828 de locuitori, inclusiv 2787 de români, 20 de ucraineni, 3 ruși ș.a.; 1979 – 6127 de locuitori (bărbați – 2941, femei – 3186); 1989 – 6876 de locuitori (bărbați – 3259, femei 3617).

Schimbul de regim social aduce cu sine și mare nenorocire în războiul din 1941-1945. Au fost mobilizați – 438 de locuitori. Pe câmpul de luptă ale acestei sângeroase confruntări au fost răpuși 54 de corlăteneni.

Nu mult după război, în anul 1946-1947 veni și foametea cea mare când oamenilor li se măturară toate podurile și magaziile, luânduli-se pâinea până în ultimul bob. Apoi tot ei au pornit și odioasa moară a deportărilor. În 1941 au fost deportați Andrei Pîslaru, cică, pe motive politice, Ștefan Damian, tatăl poetului Liviu Damian. În 1949 au fost deportați: Vasile Chetroșanu cu soția și doi copii, Alexei Cozma cu soția și 2 copii, Gheorghe Cozma cu soția, Ion Cucu cu soția și 3 copii, Dumitru Galea cu soția, Gheorghe Hăbășescu cu soția, Ion Movilă cu soția.

Erau judecați și cei care nu doreau să intre în kolhoz. Astfel, în 1950 au fost puși în pușcărie: Anton Bold, Dumitru Bold, Roman Bologa, Ion Ciobanu, Elena Hăbășescu, Mihail Nenescu, Gheorghe Țurcanu cu soția Vera Țurcanu.

Tudor Cibotaru a fost printre primii deputați de după război. Faptul că, totuși, nu prea mulți deportați a avut Strîmba, un sat atât de mare, e meritul lui. Cu toate că, apărându-i pe alții, cât pe ce era să fie deportat chiar el. A fost viceministru al învățămîntului. După aceste măsuri de „profilaxie” kolhozul s-a organizat și lumea a intrat în el „benevol”.

În aprilie 1974 în școala medie învățau 1400 de elevi, instruiți de 79 de învățători. Satul mai avea 52 de lucrători medicali și din domeniul culturii, 66 specialiști ai agriculturii.

Acest sat mare și frumos este admirat de toți oaspeții lui, dar și de călătorii ce trec pe traseul de alături Chișinău – Cernăuți. Casele lui arătoase și îmbietoare se înșiră frumos pe malul drept al Răutului, pe un teritoriu cu dealuri teșite. Într-un timp fusese contopit cu Singurenii, apoi, la 31 ianuarie 1991 Sovietul Suprem le-a despărțit din nou, Singurenii rămânând cu vechea sa denumire, iar Leadovenii devenind din nou Corlăteni. Se presupune că denumirea Corlătenilor s-ar fi luat de la corlatele prea abundente ce împrejmuiau odinioară fântânile sau însoțeau punțile de trecere peste Răut și primele bordeie. Strîmba se numise, pentru că-și avea ulițele prea stîmbe, un adevărat labirint de ulițe și ulicioare, satul fiind reconstruit în anii șaizeci-șaptezeci ai sec. XX, că nu se puteau face șoselele, nu se puteau instala rețelele electrice, apeductul. Dar poate și pentru că fusese un boier rău poreclit Strîmboi. Oricum și prima denumire și a doua au cuvinte românești, la fel ca și alte microtoponime locale: Valea Adîncă, Valea Morii, Valea Răutului, Iazul lui Chițu, Iazul lui Dancu, Iazul lui Bărbuța, Odaia, Valea Căpăcenilor, Ponoarele, Imașul Hîrtop, Mahalaua Strîmboiu ș.a.

În Valea adîncă și în Valea Răutului învățătorul Tudor Dumbrăveanu cu elevii săi a făcut multe cercetări arhiologice, aducând o colecție bună de fragmente de vase de ceramică, vârfuri de săgeți și sulițe confecționate din cremen, toporașe de piatră, amulete, monede. Specialiștii de la AȘM au constatat că unele țin de epoca neoliticului, iar altele de sec. II e.n. Pe moșia satului mai sunt și ghiolurile tătărești, săpate pentru adăpostul vitelor. S-au păstrat unele nume vechi: Ciubotaru, Cozma, Cristea, Bîrnaz, Bologa, Bujor, Dumbrăveanu, Gordilă, Movilă, Nenescu, Pruteanu, Ursu. În Leadoveni (căci după război satul Stîmba fusese botezat de sovietici Leadoveni în memoria aviatorului Grigore Leadov, Erou al Uniunii Sovietice, răpus aici de fasciști), poate mai mult ca oriunde, se acorda o atenție deosebită chipului moral al plugarului.

În vara anului 1992 în conflictul armat de pe Nistru a fost răpus Serghei Ostaf.

În anul 1994 satul Corlăteni avea 5331 de locuitori în 1863 de gospodării. Satul se mândrea cu fântânarul Alexandru Bold, lemnarul Valentin Dumbrăveanu, împletitoarea de lozie Maria Griţcu, ţesătoarea de covoare Natalia Gordilă, croşetoarea Galina Dumbrăveanu ş.a.

Cele mai vechi urme ale prezenței omului pe teritoriul satului Corlăteni datează din anul 3000 î.Hr., fiind depistate urmele a 2 sate. Pe vetrele lor au fost găsite urme de case arse, grămezi de lut ars, vase de lut de culoare roșie din eneoletic (mileniile IV-III î.Hr.). Una din vetre se află la 3,2 km sud-est de la extremitatea de sud a satului Corlăteni, la 0,4 km nord-vest de locul de scurgere a râulețului Copăceanca în Răut, pe un promontoriu format de confluența acestor două râuri, la sud-est de stația de energie electrică. Materialele arheologice descoperite aici datează din perioada culturii Cucuteni-Tripolie.

Monument istoric: Biserica „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil" din satul Corlăteni a fost zidită din piatră între anii 1873-1889.

Oraşul Costeşti, raionul Rîşcani

Atestat la 15 august 1499. Râurile Prut, Ciuhur. Suprafaţa - 86 ha. Gospodării - 636. Populaţia - 3.100 de locuitori. Fabrică de confecţii, gospodărie pisclcolă, hidrocentrală, punct vamal. Liceu teoretic, şcoală de muzică, şcoală de pictură, şcoală sportivă, grădiniţă de copii, palat de cultură, 3 biblioteci, ambulatoriu, 3 farmacii, ateliere de prestări servicii, oficiu poştal, stadion, 5 parcuri. Distanţa până la or. Rîşcani - 35 km, până la stația căii ferate Drochia - 57 km, până la mun. Bălţi - 69 km, până la mun. Chişinău -201 km.

De la Lipcani până la Costeşti râul Prut curge în mare parte printre maluri stâncoase. La Costeşti stânci masive, colţuroase, strâmtorează râul şi mai mult, încât el depăşeşte cu greu acest obstacol de piatră. Cinci verste mei la vale de strâmtoarea, de-a lungul malului stâng, Prutul este însoţit de o mare aglomeraţie de gorgane, numită Suta de Mogile. Aceste fraze au fost scrise cu aproape două secole în urmă. Aparţin scriitorului Aleksandr Veltman, nobil de origine suedeză, ofiţer şi topograf în armata rusă, prieten cu Puşkin, pe când acesta se afla în exil la Chişinău. Una din povestirile sale, inclusă în cartea "Strannik", editată la Moscova, Veltman a intitulat-o "Stîncile Costeşti".

Un alt scriitor, Henrik Sanielevici, născut la 21 septembrie 1875 la Botoşani şi decedat la Bucureşti pe 19 februarie 1951, mărturisea: "şi iar mă gândesc la copilăria mea pe care, până la cincisprezece ani, am petrecut-o în Botoşani, dar și-n multe sate din nordul Moldovei: Costeşti (Botoşani), Fintînele (Băcău), Dolhasca, Podriga etc. Pretutindeni livezi la fiecare casă de gospodar,

adesea cu fructe de rasă. Crăci pline sprijinite de pari. Câte un păr bătrân, înalt şi noduros ca un stejar, putea sătura un regiment. Cădeau grămadă pe jos fructele galbene şi putrezeau pe loc, fără ca să se ostenească cineva să facă din ele măcar cidru. Prin poduri la ţară uriaşe grămezi, albe-verzui, de piersici cât merele puse la uscat, răspândeau un miros îmbătător. Prune apoase: corcoduşe, avrame, goldane văratice, bărdace... Până la cincisprezece ani nici nu mă văd altfel decât mâncând toată ziua fructe ..." (G. Călinescu. Istoria literaturii române de la origini pina în prezent. Bucureşti, 1988).

Tabloul zugrăvit mai sus s-a transformat peste ani în peisaj maritim. La Costeşti talazurile vin năvalnic, întunecate şi voinice, înspumându-se lângă mormanele de piatră de la ţărm. Dacă n-ai vedea în adâncul zării malul român, ai avea senzaţia că te afli pe un litoral de mare. Veacuri în şir, Prutul se opintea să-şi facă drum printre stanele înalte şi abrupte de la Costeşti-Stânca. Acum cât cuprinde privirea e numai apă. Priveliştea chiar te-ar încânta dacă n-ai şti că sub această mare albastră zac vetrele satelor Costeşti, Şarbaca, Dumeni, Cuconeştii Vechi. Prutul încătuşat e pus să învârtească turbine uriaşe, să stoarcă energie şi lumină din apă.

La întorlocarea râurilor Ciuhur şi Prut pulsul vieţii bate încă din epoca paleoliticului inferior, când oamenii se serveau de unelte din piatră cioplită. Aici se află cel mai timpuriu monument de istorie umană de pe teritoriul Republicii Moldova - Duruitoarea Veche.

Dar istoria scrisă a acestui meleag începe de la 3 iunie 1429 încoace, când Alexandru Vodă, supranumit cel Bun, întări boierilor Stanciu, lazăr şi Costea, fiii lui Oană, vornic de Suceava, pământ peste Prut pentru "a aşeza zece sate", inclusiv unul la gura Ciuhurului. Cu timpul, din cei trei fraţi la gura Ciuhurului rămase proprietar numai Costea. Unii mai cred şi astăzi că satuI "a împrumutat numele boierului Costea" . În realitate, băştinaşii, ameninţaţi permanent de inundaţiile

devastatoare ale Prutului, îşi făceau case pe costişă, de unde şi provine denumirea Costeşti. De aceea ei îşi ziceau nu "costeşteni" (de la Costea), ci "costiceni" (de la "costişă").

Dar ca localitate siliştea a mai fost atestată la 15 aug. 1499 într-o carte domnească semnată la Suceava de către Ştefan cel Mare:

"Din mila lui Dumnezeu, noi, Ştefan Voievod, domn al Ţării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că a venit, înaintea noastră şi înaintea tuturor boierilor noştri moldoveni, mari şi mici, Oliuşca, de bunăvoia ei, nesilită de nimeni, nici asuprită, şi a vândut ocina ei dreaptă, din uricul său drept, a treia parte de sat din Costeşti, la gura Ciuhurului, unde cade în Prut... şi a vândut acea a treia parte de sat slugii Efrem, pentru 200 de zloţi tătăreşti, şi s-a sculat sluga noastră Efrem şi a plătit toţi acei mai sus scrişi bani, două sute de zloţi tătăreşti, în mâinile Oliuşcăi..." (Bogdan Ioan. Documentele lui Ştefan cel Mare. VoI. II. Bucureşti, 1913).

Pentru vremea ceea, Costeştii erau un sat impunător, numărau vreo 30 de ogrăzi şi cca 150 de suflete, avea pod plutitor peste Prut. Pe timpul domniei lui Ştefăniţă Voievod, nepotul lui Ştefan cel Mare, în leatul 7026 (1518), tătarii au fost crunt bătuţi la gura Ciuhurului. Cronicarul Grigore Ureche scria:

„În al doilea anu a domnii lui Ştefan-vodă, în luna lui avgust, 8 zile, ridicatu-sa Albu sultan cu tătarii de la Pericop, cu multă oaste tătărească şi au trecut Nistrul, fără veste şi au tras către Prut, de au ajunsu la locul ce să chiamă Şerbanca. Şi deciia s-au apucat a prăda ţara. Ci norocul cel bun al lui Ştefan-vodă, s-au prilejitu cu oaste gata in gura Coroviei şi au dat veste şi ţării, de sârgu să se strângă. Şi dacă s-au bulucitu, suind pe Prut în sus, au trimis Ştefan-vodă pre Petrea Cărăbăţu vornicul şi cu toţi giosenii să treacă Prutul. Şi dacă au luatu învăţătură şi au trecut Prutul, luându ajutoriu den Dumnezeu, luni dimineaţa, în revărsatul zorilor, i-au lovit fără veste, cându ei nici o grijă nu avea şi cu norocul lui Ştefan-vodă i-au râzbit şi mulţi tătari au peritu, mulţi în Prut s-au înecat şi s-au fostu înglotindu în Ciuhur. Şi pre mulţi i-au prinsu vii, aşijderea şi pre doi mâtzaci mari, anume: Tamizu şi Bicazu. Şi câţi au rămas, i-au gonitu priste Cîmpi, tăindu-i şi săgetându-i până la Nistru". (Letopiseţul Ţării Moldovei de când s-au descălecat ţara şi de cursul anilor şi de viata domnilor care a scris de la Dragoş-Vodă până la Aron-Vodă (1359- 1595). Chişinău, Hyperion, 1990).

Dintr-un act de la 20 februarie 1520 aflăm că surorile Ana şi Neaga au vândut partea lor de ocină din Costeşti lui Petriman Fîntînă pentru 450 de zloţi tătăreşti. În anii 1527-1541 la Costeşti apar în calitate de boieri jupâneasa Nastea şi fiul ei Lucaci logofăt, tatăl viitorului cărturar Silvian

Lucaci. În 1581 Silvian termină la Mănăstirea Putna "cel mai vechi manuscris cu caracter juridic păstrat".

În 1999 publicistul şi politologul Dinu Mihail, originar din Costeşti, a editat brosura "Tot mai departe alături de retorul Silvian Lucaci" , din care reluăm un fragment referitor la viaţa şi activitatea acestui renumit profesor de retorică:

"Cu vreo 400 de ani şi ceva în urmă pe acest şleau şi-a purtat paşii şi cărturarul Silvian Lucaci, retor şi scolastic de la mănăstirea Putna, autorul celui mai vechi manuscris cu caracter juridic păstrat şi, în plus, cel mai vechi text românesc cunoscut până la ora actuală, care în conştiinţa posterităţii s-a impus cu numele "Pravila retorului Lucaci" sau, mai rar, "Pravila de la Putna".

Născut pe la 1548 la Costeşti, acolo unde Ciuhurul se varsă în Prut, cărturarul de mai târziu, se presupune, este luat de mic copil sub ocrotirea Movileştilor. Marele logofăt Ion Movilă, ginerele lui Petru Rareş, prin căsătoria cu Maria, fiica vestitului domnitor, l-a ajutat să intre la şcoala de la Putna.

De aici înainte viaţa lui e legată de activitatea culturală de la Putna. Într-un timp relativ scurt de la construirea (1466) şi sfinţirea ei (3 septembrie 1470, după izbânda de răsunet repurtată de Ştefan cel Mare asupra tătarilor la Lipnic). Mănăstirea de la Putna a devenit un activ şi important centru de cultură. În liniştea pereţilor au trudit cu sudoarea tremurată pe frunte copişti, caligrafi, miniaturişti (" Cuvântările Sf. Ioan Gură-de-Aur", "Leastviţa Sf. Ioan Sinaitul" ş.a.), zugravi de icoane, ţesători, argintari, legători de carte, cronicari, pictori.

Şcoala de aici a funcţionat neîntrerupt pe parcursul mai multor sute de ani, cei mai renumiţi dascăli fiind Eustatie (retor, protopsalt şi domesticos, adică dirijor de cor), Antonie Protopsaltul şi Lucaci - retor şi scolastic.

Prozatorul Mihai Diaconescu a publicat în 1917 la Bucureşti romanul istoric "Adevărul retorului Lucaci", reeditat în 1991 la Chişinău. Prin insistenţa profesorilor Dragoş Panţîru şi Victor Adauge una din străzile centrale din or. Costeşti poartă numele lui Silvian Lucaci.

Istoria Costeştilor e compusă, propriuzis, din două etape: Costeştii de până şi de după 1975, când a fost dat în exploatare nodul hidraulic Costeşti-Stânca.

Să reluăm firul evenimentelor depănate pe vatra Costeştilor. La 18 martie 1598 şi 5 sept. 1599 Silvian Lucaci vinde cele 2 moşii din Costeşti (părţile de mijloc şi de sus) cu câte 600 de zloţi fiecare lui Simion Jora, vornic de gloată, care trec mai apoi în posesia fiului acestuia - Gheorghe Jora. Mai târziu, se pricopsese aici cu moşii Costea Bîlcioc, tatăl soţiei lui Vasile Lupu, şi vestitul boier Dumitru Buhuş.

Satul Costeşti avea pe Ciuhur mori de apă, dispunea de legumării, vii şi livezi faimoase, dar care cădeau adesea pradă inundaţiilor. Fiind inclus în raiaua turcească din Hotin, băştinaşii aveau mult de suferit. Nu le-a fost uşor şi atunci când oştirile ţariste au dat năvală în Basarabia. O bună parte din populaţia s. Costeşti s-a refugiat peste Prut. În 1772- 1773 administraţia militară rusă a înregistrat aici 23 de capi de familie, iar peste un an - şi mai puţin, numai 16 gospodării. Scădere de la bir s-a făcut pentru preot şi dascăl, toţi ceilalţi urmau să plătească impozite insuportabile. Printre birnici figurau rotari, ciobani, pâslari, cojocari, ţărani, păstori, neguţători - Tudose Bricean, Ştefan Lisa, Gheorghe Stîncă, Constantin Bănari, Apostol Samardec, Ştefan Ciocoiu ş. a. La Şarbaca, din cele 25 de familii, au fost supuse birului istovitor 22. (Moldova în epoca feudalismului. VoI. VII, partea II. Chişinău, 1975).

În seara zilei de 11 iulie 1775 poposi în Costeşti, călătorind de la Hotin spre Iaşi, prinţul Nicolai Repnin, ambasadorul împărătesei Rusiei Ecaterina II, care a părăsit localitatea de pe Prut în zorii zilei următoare.

La înc. sec. XIX Arghirie Cuza, strănepotul Saftei Jora-Cuza, deveni proprietarul tuturor moşiilor din Costeşti. El mai poseda şi 2 mori pe Ciuhur.

Biserica de lemn, construită în 1774, avea preot, diac şi dascăI. În 1873 a fost zidită biserica de piatră, dusă în 1975 sub apă. În anii secetoşi, când scade nivelul lacului de acumulare, mai sus de hidrocentrală răsare din apă fosta clopotniţă, mută şi tristă, ca o nălucă şi un blestem. Actuala biserică, ce are hramul "Naşterea Maicii Domnului", a fost construită în anii 1989-1991 şi sfinţită la jubileul de 500 de ani ai orăşelului, adică în aug. 1999.

Cercetătorul Vladimir Nicu într-un studiu publicat în săptămînalul "Viaţa satu lui" din 8 martie 1997 constata:

"După ocuparea Basarabiei în 1812 s-a făcut încercarea de a-i sili pe băştinaşi să depună jurământ de credinţă ţarului şi Imperiului Rus şi ca urmare unii săteni au trecut cu traiul peste Prut. În 1817 în satul Costeşti s-au înregistrat numai 66 de gospodării ţărăneşti. Moşia aparţinea spătarului Arghirie Cuza, dar nu era nici el în sat. În 1835 se face un recensămînt pe tol Imperiul Rus "Vosimaia revizskaia skazka" şi în satul Costeşti s-au aflat 81 de familii, 224 de bărbaţi şi 190 de femei pe moşia boierului Lupu Rosetti, care trăia peste Prut, staroste în sat era Grigore Buruiană.

Urmaşii lui Lupu Rosetti avuseseră aici şi două familii de ţigani şerbi.

Lui Nicolae Rosetti i-au rămas 1.488 desetini de pământ arabil şi 221 desetini de pădure, dintre care 584 desetini le-a vândut lui lţec Strimban. Din moşiile lor ţăranii au primit nadeluri conform Regulamentului din 14 iulie 1868. În 1870 Costeştii aveau 153 de gospodării cu 390 de

bărbaţi şi 372 de femei, cărora li se repartizaseră 1.100 desetine. Spre sf. sec. XIX o parte din moşia boierească o stăpânea Mihai Stroescu. El a înfiinţat un dispensar medical în sat.

Anul 1893 a fost un an greu pentru săteni. La sfârşitul lunii mai revărsările de apă ale Prutului au devastat 20 de gospodării, iar alte 6 gospodării le-au distrus complet; au astupat 26 de fântâni şi au dus pe valuri păsările şi animalele mici. La 2 iulie 1893 o ploaie cu grindină le-a distrus semănăturile de grâu, orz, porumb".

În 1891 se deschide şcoala de alfabetizare. La şcoala parohială ţineau lecţii învăţătorul Nicolae Dumbravă şi preotul Alexandru Brăguţă, transferat în 1899 la Tatarbunar. Clerul din Costeşti poseda 31 desetine de pământ. Recensământul localităților din Imperiul Rus cu 500 şi mai mulţi oameni, realizat în 1897 şi dat publicităţii la Sankt-Petersburg în 1905, a fixat în s. Costeşti pe Prut 1.052 de oameni - 517 bărbaţi şi 535 de femei. Dicţionarul geografic al Basarabiei din 1904 vine cu alte cifre statistice, cu alte amănunte din istoria acestui cuib de oameni: "Costeşti, sat în jud. Bălţi, aşezat în valea Prutului, la gura Ciuhurului, pe malul Prutului. În aceste locuri sunt trei vaduri peste Prut. Aparţine volostei Zăbriceni. Are 187 case, cu o populaţie de 912 suflete, toţi ţărani români, care posedă pământ de împroprietărire 750 desetine. Proprietarul are 657 desetine şi Scordeli - 350 desetine. Sunt vii şi grădini cu pomi. Are biserică, cu hramul Sf. Nicolae. În 1910 Costeştii cuprindeau 244 de gospodării cu o populaţie de 1. 238 de oameni.

Toamna lui 1922 le-a adus ţăranilor din Costeşti o mare bucurie. Realizând reforma agrară promovată de Sfatul Ţării şi susţinută de Coroana Regală Română, 143 de nevoiaşi din acest sat au fost împroprietăriţi cu 410 ha de pământ.

Peste un an, conform statisticii de atunci, Costeştii aveau 2 mori de apă, o carieră de piatră, şcoală primară, o gospodărie boierească, 1.236 de locuitori. Biserica poseda 5 cărţi vechi editate peste Prut până la 1812 şi alte 7 cărţi vechi tipărite la Chişinău după anexarea Basarabiei către Rusia.

În 1933 Costeştii numărau 1.405 locuitori, câţiva gospodari posedau batoze cu motor, Teodor Muzica stăpînea o moară cu aburi, Ilie Pantîru, Vasile lvanencu şi Herşcu Rozberg aveau cârciumi, hanuri şi popasuri pentru călători. Şcoala avea 4 învăţători - Grigore Dumitriu, Nicolae Dănescu, Elisabeta Bădăuţanu şi Teodor Lupaşcu. Din cei 356 de copii în vârstă de 5-16 ani erau înscrişi în cataloage 239, restul creşteau analfabeţi.

Autorităţile sovietice au înregistrat în noiem. 1940 în s. Costeşti, r-nul Balatina, 1.398 de oameni, dintre care 1.352 erau români basarabeni, 34 de evrei, 12 ruşi şi ţigani. În zorii zilei de 22 iunie 1941 toate cele 446 de clădiri din Costeşti s-au pomenit între două focuri, aflându-se două săptămâni sub tirul de artilerie. După trei ani, trupele sovietice au răzbit iarăşi la Prut. Frontul 2

ucrainean ocupase pe râul Prut sectorul de la Lopatnic pînă la Sculeni. Divizia 206 de puşcaşi din Armata 27 la 26 martie 1944 ocupase satele Costeşti, Şarbaca şi Dumeni. Dar înainte era încă un an întreg de război. Acest ultim an de război a înghiţit vieţile a 49 de bărbaţi din Costeşti. Au căzut pe front 25 de plugari din Proscureni, 10 - din Duruitoarea, 7 - din Dămăşcani.

Ducându-şi traiul la revărsarea Ciuhurului în Prut, oamenii din Costeşti au suportat mai uşor anii de foamete, prindeau peşte, se hrăneau cu scoici, lobodă şi urzici, aveau unde paşte vitele. Deportările, însă, nu i-au ocolit. Zeci de familii au fost risipite pe necuprinsul Siberiei.

Mulţi gospodari vrednici şi talentaţi a pierdut meleagul nostru în anii deportărilor. Nu numai unele familii, ci satul în întregime a fost strămutat de pe vatra străbună, când la Costeşti-Stânca s-a desfăşurat construcţia unui mare complex hidrotehnic.

Între timp, pe platoul viran din apropiere crescu un nou oraş, Costeşti, ce cuprinde o suprafaţă de 86 ha şi care avea la sfârşitul lui 2000 5 blocuri cu 5 etaje, 24 clădiri cu 2 niveluri şi 600 de case individuale. În subordinea or. Costeşti intrau şi sătişoarele Duruitoarea, Dămăşcani, Păscăuţi şi Proscureni. La începutul mileniului 3 primăria ţinea la evidenţă 5.500 de locuitori, dintre care 3.250 de români basarabeni, 2.200 de ruşi şi ucraineni, 50 de alte etnii. Însuşi oraşul întrunea 637 de gospodării cu o populaţie de 3.100 de suflete, inclusiv 625 de pensionari şi 502 copii.

Satul Dămășcani, (sat de răzeși) or. Costeşti, raionul Rîșcani

Atestat la 4 septembrie 1605. Gospodării - 166, locuitori - 425. Distanţe: până la or. Rîşcani - 40 km, până la Chişinău - 220 km. Cămin cultural, punct medical, magazin.

Sătişorul Dămăşcani din preajma Prutului, inclus în raza or. Costeşti, se mărgineşte la nord-vest cu Duruitoarea, la est - cu Mălăieşti, la sud - cu Gălăşeni şi Petruşeni, are aşternut la picioare un mare lac şi ţine în spate un imens masiv de pădure. Timp de veacuri el a purtat paralel două nume - Dămăşcani şi Muravineţi. Primul provenea de la "Dămăşcan cel bătrîn", care descălecase aici încă pe vremea domniei lui Ştefan cel Mare şi "îşi făcuse case sub pădure". Al doilea nume fusese împrumutat de la lacul din vecinătate.

În Dămăşcani arheologii au descoperit urme umane cu o vârstă de 2.900 de ani.

Dar în scris siliştea e menţionată abia la 4 sept. 1605, când "nepoţii lui Dămăşcan cel bătrân pun în Vânzare o parte din ocina lor" (Documente privind Istoria României. Veacul XVII. A. Moldova. Bucureşti, 1961). Intr-un act de proprietate din 3 sept. 1640 Dămăşcani pe Prut apar ca "punct de hotar" .

La 30 dec. 1794 Dumitru Dămăşcan şi Alexandru Cihoreanu din Dămăşcani (zis şi Muravineţi) depun jurământ de martori în s. Văratic. Recensământul populaţiei din 1817 a fixat în Dămăşcani din ocolul Ciuhur, ţinutul Iaşi, următorii proprietari: o jumătate de ocină aparţinea răzeşilor, o altă jumătate - boierilor Sultan Ciuhureanu şi Săndulachi Stamatin. Recensămîntul din 1859 ne-a lăsat mărturie alineatul: "Dămăşcani sau Muravineţi, lângă piscul Hîncu din jud. Bălţi, are 19 case". Statistică publicată la Sankt-Petersburg în 1861 arată că localitatea avea 22 de case, 84 de bărbaţi şi 88 de femei. Către sf. sec. XIX în Dămăşcani alături de răzeşi îşi făcură apariţia 2 boieri noi, fraţii Victor şi Ion Precu.

Să dăm citire Dicţionarului geografic al Basarabiei, editat de Zamfir Arbore în 1904 la Bucureşti: "Dămăşcani, sat în jud. Bălţi, în fundul văiei Damaşcani. Este înconjurat cu păduri. Face parte din volosti Bolotina. Are 70 de case, cu o populaţie de 627 suflete, toţi răzeşi cari posedă o moşie de 317 deseatini, din care peste 100 deseatini pădure. Afară de aceasta, răzeşii Victor şi Ion Precu au 337 deseatini pământ". Adăugăm doar că fraţii Precu obţinuseră şi titlul de nobili. Credincioşii făceau parte din parohia Petruşeni, elevii frecventau şcoala din Duruitoarea.

În toamna a. 1922, după reunirea Basarabiei cu Romania, 36 de nevoiaşi din Dămăşcani au fost înzestraţi cu 115 ha de pământ croit din moşiile boierilor Precu. Peste un an sătucul număra 35 de ogrăzi şi o gospodărie boierească, nu avea şcoală şi biserică, se supunea administrativ primăriei din Petruşeni, plasa Glodeni. În 1933 aici au fost înregistraţi 262 de locuitori, gospodari de frunte rămâneau Gheorghe şi Dumitru Precu, Nadejda Stroiescu.

Când au venit sovieticii, o parte din intelectuali, boiernaşi, comercianţi şi funcţionari s-au refugiat peste Prut. Prin aceasta se explică faptul că la 10 noiembrie 1940 în Dămăşcani au fost trecuţi în registre numai 252 de locuitori, dintre care 205 erau români basarabeni, restul 47 - ucraineni şi ruşi. Dămăşcani a fost transmis sovietului sătesc Duruitoarea, r-nul Rişcani.

Din război, foamete şi deportări sătucul a ieşit beteag, obosit şi chinuit, cu pierderi umane. În vâltoarea luptelor au căzut 7 bărbația ia satului.

În 1970 sătişorul întrunea 316 locuitori, in 1989-374. La 1 ianuarie 2002, cele 166 de gospodării numărau 425 de locuitori. Şcoala primară din Dămăşcani a fost închisă din cauza numărului mic de elevi.

Satul Dumeni, (sat de răzeși) com. Duruitoarea Nouă, raionul Rîscani

Atestat în anul 1493. Râul Prut. Distanţe: până la stația căii ferate Brătuşeni - 24 km, până la mun.Bălți - 32 km, până la Chişinău - 216 km. Suprafaţa - 2,3 kmp. Gospodării - 93, populaţia – 216 locuitori. Biserica Sf. Ierarh Nicolae (1916). Fondul locativ - 4,8 mii mp. Fântâni - 18. Drumuri - 4 km. Cămin cultural, bibliotecă, magazin.

Mai întâi, pe aceste locuri au venit nişte oameni cu 14 mii de ani în urmă. Specialiştii au stabilit chiar şi locul unde au staţionat ei. Aici se mai găsesc uneori obiecte de cremene, tipice pentru epoca istorică de atunci. Ea se numeşte în ştiinţă paleolit şi ţine de mileniile 40-12 î. Hr. însă conform cercetărilor arheologice, efectuate până în prezent, primul sat s-a format cu cca 5.000 de ani în urmă. Locuitorii lui făceau case din lemn şi le ungeau cu lut amestecat cu pleavă. Ei se ocupau cu prelucrarea solului, creşterea vitelor, practicau diferite meşteşuguri necesare pentru gospodărie, cel mai dezvoltat fiind olăritul. Locuitorii modelau oale de diferite forme şi mărimi, înfrumuseţându-le cu brâuri incizate şi pictate. Majoritatea uneltelor de gospodărie se făceau din cremene, oase de animale şi lut, cu toate că era cunoscută şi arama. Satul a fost ars, probabil, în rezultatul năvălirii asupra lui a altor popoare nomade şi barbare. Pe locurile caselor se găsesc cantităţi mai mari de lut ars, dar şi diferite obiecte sau fragmente de obiecte, mai ales, de oale de lut, tipice pentru epoca eneolitului, perioadă cronologică, ce ţine de mileniile IV-III î. Hr.

După tragedia din eneolit mult timp oamenii n-au mai încercat să se oprească pe aici. Aproximativ cu 2.400 de ani în urmă pe aceste locuri s-a fondat o nouă aşezare umană. Dar şi acest sat a fost devastat. De data aceasta de triburile germanice ale bastarnilor, în jurul a. 200 î. Hr. Pe vatra părăsită, de asemenea, se observă urme de case arse, se găsesc diferite obiecte tipice pentru epoca timpurie a fierului, perioada sec. IV-III î. Hr. După cucerirea Daciei lui Decebal, în a. 106 e. n., de către armatele Imperiului Roman, condus de împăratul Traian, aici iar s-a fondat un sat. El a existat până la năvălirea hunilor. Adică până în a. 376 e. n. Aceştia, la rândul lor, au devastat şi acest sat.. Locurile caselor se pot deosebi deja chiar prin grămezi de lut ars. Ele se observă bine şi în zilele noastre. Se găsesc şi diferite obiecte, mai ales, hârburi de oale, proprii epocii romane (sec. II-N e. n.).

Oamenii din nou mult timp n-au riscat să formeze pe aici vreo aşezare. Tocmai peste aproximativ 200 de ani aici s-a format o silişte nouă, dar oamenii încă locuiau în bordeie adânci, ce semănau cu niste vizuini. Satul a existat pînă prin a. 900 e. n., când iarăşi a fost devastat de nomazii de câmpie, şi pe aici se observă urme de locuinţe şi se găsesc anumite obiecte tipice pentru epoca migraţiei popoarelor din sec. VIII-IX.

După cum se vede, nomazii războinici, veniţi încoace tocmai de dincolo de munţii Ural cu scopuri de prădăciune, poposit pe aceste meleaguri de mai multe ori în decurs de secole şi au lăsat urme dureroase pe corpurile fostelor siliști. De la ei, însă, au rămas şi nişte movile mari de pământ, care sunt semen pe locurile, unde ei îşi îngropau tovarăşii căzuți în luptă cu băştinaşii, care, clar lucru, le opuneau rezistenţă tâlharilor. Lîngă satul actual Dumeni s-au păstrat 17 movila funerare de acestea. Movilele, deşi sunt morminte ale unor războinici, veniţi după jaf, ele reprezintă şi unicele mărturii privind relaţiile dintre băştinaşi şi nomazii de câmpie.

Pe această gură de rai în formă de peninsulă două veacuri încheiate şi-au avut azil, altar de rugăciuni şi arie de muncă fraţii şi călugării de la Mănăstirea Căpriana din Codrii Străşenilor, de la Mănăstirea Golia din Iaşi, de la Mănăstirea Vatoped de pe Sfântul Munte din Grecia. Dar vârsta localităţii Dumeni, după cum ne-o arată cercetările arheologice, e mult mai căruntă, decît ne-o vădesc primele atestări documentare.

Siliştea a fost menţionată pentru prima dată în scris în 1493 ca „sat la Ezerul Alb lîngă Telineşti pe Prut", sat între Şerbaca şi Văratic, daruit Mănăstirii Căpriana" (Mihai Costăchescu. Documente moldoveneşti de la Ştefan cel Mare. Iaşi, 1933).

Iezerul Alb nu mai este, dar adevăr e, că această ocină s-a aflat cândva în proprietatea Mănăstirii Căpriana, apoi a trecut în posesia Mănăstirii Golia din Iaşi.

Treptat în Dumeni şi-au procurat părţi de moşie, întărite prin urice domneşti, Fiodor Piratul (9 iunie 1599) şi Dumitrache Chiriţă (4 august 1609). La 12 aprilie 1613 diacul Lupu din Dumeni, zis şi Gherman-Călugăr, apăru martor în Micleuşeni. Prin cartea domnească semnată de voievodul Moise Movilă la 8 aprilie 1631 deveni stăpân pe o parte din ocina Dumeni boierul Dumitru Buhuş. În timpul domniei lui Vasile Lupu aici se căpătui cu jumătate din moşia s. Dumeni boierul Efrem Haşdeu. Pe 28 iulie 1766 Domnitorul Grigore III Ghica porunci vornicului de poartă Ion Robul să determine părţile de moşie ale Mănăstirii Golia "în Dumeşti şi Telineşti", date mai apoi în arendă lui Miron Scorţescu. Între anii 1812-1821 o mare parte din moşia Slobozia-Dumeni, ocolul Prutul de Jos, ţinutul Hotin, aparţinea Anastasiei Feştilă. În 1835 satul număra 6 familii de boieri (cu acte de proprietate din 15 martie

1799), 11 familii de mazili (cu documente din 8 dec. 1790 şi 24 iulie 1783), 6 familii de ruptaşi (cu urice din 1815).

Recensământul populaţiei din 1859 a constatat în Dumeni 26 de ograzi cu 92 de locuitori. În anii 1861-1865, conform datelor aduse de statisticeanul burghez rus Alexandr Egunov, Mănăstirea Golia poseda la Dumeni şi Teleneşti pe Prut 758 desetine de pământ şi 79 desetine de pădure. Iţec Strimbean cumpără în 1868 de la nobilul Rosetti 315 desetine de pământ în moşia Dumeni şi 585 des. la Costeşti. În 1880 apăru proprietar Mănăstirea Vatoped, care stăpânea la Dumeni-Teleneşti (zis şi Podul-Gherman) 304 des. de teren, 296 des. de nadeluri şi 65 des. de toloacă. Răzeşii aveau 206 des. Către sf. sec. XIX satul Teleneşti pe Prut dispăru.

Celor ce au avut de suferit de pe urma inundaţiilor din 1889 zemstva judeţeană şi caznaua gubernială le-au acordat un ajutor în sumă de 797 ruble. La 2 iulie 1893 o ploaie cu grindină îngropă semănăturile în pământ, satul rămase sărac şi flămând. Peste zece ani Zamfir Arbore va consemna în Dicţionarul geografic al Basarabiei, editat la Bucureşti:

"Dumeni, sat în jud. Bălţi, aşezat pe malul Prutului, între satele Şarbaca şi Văratic. Face parte din volosti Zăbriceni. Are 38 case de răzeşi români, care posedă 264 deseatini pământ. Tot aci are o proprietate de 500 deseatini d-nu V. Hîtu. Răzeşii au vii şi grădini cu pomi". În 1910 Dumenii numărau 52 de gospodării. Administraţia ţaristă în 1913 vându 9,87 des. de pădure din moşia Mănăstirii Vatoped pentru a fi tăiate complet.

Pînă la Unirea Basarabiei cu România, comandantul cordonului ţarist de grăniceri din Dumeni Vasile Iavorski prindea pe Prut tot felul de anarhişti, bolşevici, contrabandişti. Apoi prin Actul epocal din 27 martie 1918 Sfatul Ţării mută frontiera de la Prut pe Nistru. 67 de ţărani din localitate în toamna a. 1992 au fost împroprietăriţi cu 306 ha de pământ confiscat din moşia mănăstirii. Peste un an s. Dumeni, lângă colina Racovăţul Sec din plasa Rîşcani, îmbrăţişa 75 de curţi ţărăneşti. Cea mai mare moşie o avea Grigore Ţărnă - 31 ha, moara aparţinea lui Nicolae Molea. Instruiţi de învăţătorul Vasile Teodorescu în 1933 frecventau şcoala primară din Dumeni 60 de copii.

Sovieticii au transferat Dumenii în r-nul Brătuşeni. În a treia zi de război cătunul căzu pradă flăcărilor şi exploziilor. Foametea şi deportările, de asemenea, nu i-au permis să-şi revină repede la un ritm normal de viaţă. În anii 1941- 1949 din Dumeni au fost represaţi 38 de gospodari.

În anii postbelici, fiind inclus printre "localităţile fără perspectivă", sătucul a rămas uitat de autorităţile administrative. Abia îşi menţinea aici duhul o şcoală primară, un club, un punct medical şi un magazin. Iar odată cu construcţia hidrocentralei Costeşti-Stânca soarta lui deveni şi mai sumbră. Multe case s-au dus sub apă, stăpânii lor risipindu-se prin Văratic, Brătuşeni, Rîşcani şi Edineţ. Până la apariţia lacului de acumulare al hidrocentralei Dumenii aveau 385 de locuitori,

astăzi - cam jumătate. Copiii şi credincioşii merg la Văratic, după cumpărături oamenii se duc la Brătuşeni, Cupcini şi Edineţ. Deşi Costeştii se află la câţiva km depărtare, 25 de ani populaţia din Dumeni, în lipsa unui pod plutitor peste lacul de acumulare, n-a avut acces la el.

Satul Duruitoarea, raionul Rîşcani

Prima atestare: 1755. Populația: 379 locuitori.

Duruitoarea este un sat din cadrul oraşului Costeşti, raionul Rîşcani. Satul are o suprafaţă de circa 0.91 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 3.87 km. Localitatea se află la distanța de 36 km de orașul Rîșcani și la 208 km de Chișinău. Satul Duruitoarea a fost menționat documentar în anul 1755.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia satului constituia 379 de locuitori, dintre care 48.02% - bărbaţi şi 51.98% - femei. Structura etnică a populaţiei: 98.94% - moldoveni, 1.06% - ruşi.

Satul Duruitoarea a fost menționat documentar în anul 1755. Biserica cu hramul "Sfinților Arhangheli Mihail si Gavriil" a fost construită în anul 1848. Biserica a activat până în anul 1962. Această biserică păstrează adevărate comori: iconostasul din lemn de nuc de o frumusețe rară, obiecte de cult de o valoare deosebită.

La marginea de est a satului, în lanţul calcarelor toltrice a fost descoperită o grotă care se extinde pe distanţa de 49 m în lungul lanţului de toltre, pe direcţia nord-sud, şi constă din trei camere. Cea de sud şi cea de nord au deschidere spre vest, cea centrală serveşte ca trecătoare între ele. Înălţimea cupolei nu depăşeşte 8 m, iar suprafaţa totală atinge 30 m.p. Grosimea depunerilor de peşteră în interiorul grotei constituie sub 2 m. Aici au fost desoperite urme ale prezenței umane care datează din paleoliticul superior. Arheologii au descoperit resturile a două ruguri şi a unei vetre, au fost colectate circa 10 000 oase ale animalelor – cal, bizon, mamut, rinocer, cerb nobil şi gigantic, căprioară, saigă, vulpe polară şi a., localizate în două mari aglomeraţii.

Tot aici au fost depistate urme ale activității umane din epoca eneolitică. 1500 de piese din silex includ nuclee grosolane masive, aşchii scurte şi groase. Grotă a fost descoperită de N. Chetraru în anul 1958 şi cercetată de N. Chetraru şi G. Sergeev în anii următori.

La est de satul Duriutoarea, râuleţul Duritoarea, afluent al

Ciuhurului, a săpat prin şirul de toltre un defileu adânc. Defileul Duruitoarea este un monument al naturii cu valoare de unicat.

Satul se afla pe malul bazinului de acumulare Costesti-Stânca. În sat activeaza atelierul de picture a icoanelor pe sticla, conducator Sergiu Briceag Mesterul Igor Briceag lucreaza în sculptura în lemn.

Satul Duruitoarea Nouă, raionul Rîscani.

Atestat la 28 eprrilie 1894. Râul Prut. Suprafaţa-10 kmp. Distanţe: până la or, Rîșcani- 32 km, până la stația căii ferate Brătuşenl - 35 km, până la Chişinău - 209 km. Gospodării - 324. Populaţia - 911 oameni. Apţi de muncă - 345. Fântâni - 44. Drumuri - 5 km. 2 magazine, punct medical, grădiniţă de copii, cămin cultural, bibliotecă, stadion.

Pe şleahul vechi de pe malul Prutului, ce lega cândva localităţile Lipcani, Sculeni şi Ungheni, răsăriră vizavi de Duruitoarea la gura Ciuhurului câteva căsuţe cu o fântână singuratică cu cumpănă. Unii continuau să numească acest loc "Sectorul 2 al moşiei Văratic", alţii o botezaseră Duruitoarea Nouă. Ca să poposeşti în Duruitoarea Veche trebuia să cobori într-un defileu cu stânci înalte şi abrupte, să treci podul peste Ciuhur şi să înfrunţi un povârniş întins cu un drum îngust şi şerpuitor.

Aceste locuri au fost vizitate frecvent de războinicii răsăriteni. De la huni în jurul satului au rămas 25 de movile funerare, dovadă că băştinaşii nu-şi cedau atăt de uşor avutul.

În documentele de arhivă cătunul apăru la 28 apr. 1894, când preotul Petru Popovici, arendatorul moşiei Văratic, ceru printr-un demers făcut instanţelor guberniale "să scoată sectorul 2 la vânzare publică", deoarece "nu-l pot ţine în arendă - preţul e prea mare" (Arhiva Naţională, fond. 125, inv. 1, dos. 981).

În 1910 Duruitoarea Nouă din volostea Zăbriceni avea de acum 48 de gospodării şi o populaţie de 133 de suflete, care dispuneau de 38 deseatine de pământ propriu şi 674 deseatine de "nadeluri", loturi ce urmau să le răscumpere pe bani grei de la moşieri. Poşta se afla în Avrămeni, la o distanţă de 11 verste.

În toamna anului 1922, după Unirea Basarabiei cu România, 96 de ţărani din Duruitoarea Nouă primiseră gratuit 603 ha de pământ. Acum altă făină se măcina la moară, sătucul prinse repede la pu-tere. În 1923 el întrunea 142 de ogrăzi (335 de bărbaţi şi 332 de femei), carieră de piatră, şcoală primară. Din cei 183 de copii în vârstă de 5-16 ani în 1933 erau şcolarizaţi 120. Ţineau aici lecţii învăţătorii Maria Onofrei şi Teognost Macovschi.

Autorităţile sovietice au înregistrat la 10 noiembrie 1940, 660 de locuitori, dintre care 648 erau ucraineni, restul de alte etnii. Pe 1 aug. 1949, după război, foamete şi deportări, sătucul

dispunea de 585 de suflete. Localitate împreună cu cea învecinată - Văratic, intră în subordinea ba r-nului Brătuşeni, ba r-nului Rîşcani, ba r-nului Edineţ. La 1 ian. 1970 aşezarea număra 637 de locuitori. Avea şcoală medie incompletă, cămin cultural, bibliotecă, punct medical, moară, magazin, parc. La primăria Văratic sunt incluse într-o listă comună bărbaţii căzuţi în război şi persoanele deportate din trei sate - Văratic, Dumeni şi Duruitoarea Nouă. Recensământunle din 1979 şi 1989 au fixat în acest sătuc respectiv 917 şi 863 de locuitori.

Duruitoarea Nouă îşi menţine populaţia la un nivel stabil, 800-850 de locuitori.

Publicistul Ion Stiei, originar din Văratic, scria în ziarul "Moldova Suverană" din 27 apr. 1991: "Izvoarele, stîncile şi peştera din Duruitoarea sînt descrise în manualele franceze, copiii galilor ştiu că aici a vieţuit omul preistoric. Dar elevii noştri încă nu ştiu".

Satul Grinăuți, Raionul Rîscani

Atestat în 1870. Suprafaţa - 227 ha. Suprafata totală - 1.950,67 ha. Distanţe: până la orașul Rîşcani - 35 km, până la stația căii ferate Pelinia - 7 km, până la Chişinău -175 km. Biserica Sf. Maria. Populaţia - 1.241 locuitori, inclusiv 817 români basarabeni. Apţi de muncă - 510. Pensionari - 344. Moară, oloinită, Gimnaziu, casă de cultură, 2 biblioteci, grădiniță de copii, oficiu poştal, 3 magazine, un bar, un monument.

Localitate de mărime medie, situată în partea de sud-est a raionului Rîşcani, pe malul stâng al r. Răut, între satele Pelinia (Ia nord-est), Corlăteni (Ia sud-est), Slobozia Recea (la sud-vest) şi Ciobanovca (la nord-vest). Nu departe de ea, înspre sud şi sud-vest trece traseul auto Chişinău-Cernăuţi. Relief de câmpie deluroasă. Cea mai mare înălţime a terenului se află înspre Slobozia Recea, de cealaltă parte a traseului şi atinge altitudinea de 239 m. Climă, ca şi în toată Republica Moldova, continentală temperată. Între Grinăuţi şi Pelinia spre nord se întinde o mare livadă de fructe.

Savantul Ion Hăncu, doctor în istorie, a studiat aceste locuri şi a constatat că urmele de activitate umană de aici datează de prin anii 3000-2500 î. Hr. Ele denotă că locuitorii acelei aşezări străvechi îşi durau casele din bârne şi le ungeau cu lut, lucrau pământul, creşteau vite cornute, practicau diferite meşteşuguri, îşi confecţionau singuri uneltele de muncă din cremene şi modelau vase din argilă. Toporaşele de cremene erau bine şlefuite, iar vasele de lut înfrumusețate cu linii incizate sau pictate. Pe vatra acestei aşezări au fost identificate urme de case arse, s-au găsit obiecte casnice din eneolitic, epoca pietrei şi a aramei (milenii le IV-III de pînă la Hristos).

O nouă localitate a luat fiinţă aici in perioada romană. Dezvoltarea localităţii a fost curmată în anul 376, când siliştea a fost devastată şi incendiată în urma invaziei hunilor. Şi pe vatra acestei aşezări au fost identificate locurile caselor arse şi s-au găsit mai multe obiecte din epoca romană a Daciei (sec. II-IV).

Documentar, însă ('Dicţionarul statistic al Basarabie!', 1923), satul de azi a fost atestat în 1853. Cică, primul locuitor a fost Tihon Ciobanu. la începuturi, când au fost ridicate primele case, a fost denumit Pietrărie, apoi Strîmba Nouă, deoarece se mutaseră încoace câteva familii din Strîmba (azi Corlăteni), iar în cele din urmă - Grinăuţi, motivându-se, cică, denumirea cu lanurile de grâne roditoare din jur. Mai există şi alte explicaţii ale etimologiei toponimului, dar ele sunt mult prea lipsite de logică. În 1870 satul se numea deja Grinouți, dar şi atunci avea numai 6 case cu 44 de suflete - 21 de bărbaţi şi 23 de femei. Ei tineau 9 cai, dar mai mult nu aveau nici vite cornute, nici oi. Statisticianul A. Egunov, care ne-a furnizat această informaţie, mai mentiona: "jivut bedno", adică sunt foarte săraci. Dar în acei ani satul porni în creştere şi numai peste încă 5 ani în documentele zemstvei se arată deja 80 de bărbaţi, iar acelaşi A. Egunov - chiar 82 de bărbaţi şi 79 de femei, care ţineau deja 20 de cai şi 120 de vite cornute mari. Dar alătură aceeaşi mentiune: "jivut bedno".

Când în 1876 pe lângă sat se desfăşura construcţia şoselei Bălţi-Cernăuţi, 80 de bărbaţi din Grinăuţi erau supuşi să participe la aceste munci. Sătenii semănaseră în acel an 210 des. de grâu de toamnă, 115 des. de grâu de pimăvară, 42 des. de secară. 18 des. de ovăz, 330 des. de orz, 12 des. de cartofi. Ţăranii aveau 23 de pluguri, 25 de boroane, 20 de care cu boi, o prisacă cu 6 stupi de albine. În analele vremii relatează că satul era alcătuit din români moldoveni numai până în 1892, mai departe figurează aici şi nemţii. În acest an moldovenii au aici în posesie 320 des. de pământ, iar nemţii - 336 des. şi în 1898, respectiv, 322 şi 356 des. În 1907 satul e numit de acum colonie germană cu 560 de nemţi, în sat mai locuind moldoveni, câţiva ucraineni şi ruşi, în total încă 683 de locuitori, adică toată populatia satului constituind 1.243 de oameni.

Abia în 1911 se deschide în Grinăuti o şcoală ministerială de o clasă, în care se înscriu 44 de băieţi şi 21 de fete. Pentru construcţia şcolii se cheltuiseră 502 ruble 16 kop. Mai rămîneau să fie valorificate 451 ruble 20 kop. Învăţător era Elizaveta Potapenco. Dar aceasta era şcoala pentru copiii moldoveni, nemţii aveau deja şcoala lor.

Peste un an este aprobat proiectul construcţiei bisericii. Nu ştim s-a realizat acel proiect sau nu, deoarece în dările de seamă următoare se arată că Grinăuţii se aflau mereu în eparhia s. Strîmba.

După unirea Basarabiei cu România, în 1918, în sat multe începeau să se schimbe. Astfel, au fost împroprietăriți 131 de ţărani nevoiaşi cu 519 ha de pământ şi ei, fără îndoială, au pornit pe o

albie nouă a vieţii. Acelaşi dicţionar statistic informează că în 1923 Grinăuții aveau deja 104 case, în care vieţuiau 514 suflete (237 de bărbaţi şi 277 de femei). Desigur, e vorba de populatia românească. Peste 10 ani numărul locuitorilor creşte pînă la 579 de oameni. Pentru ei Motlea Birman ţine o cârciumă, iar Doroftei Bonar şi Ion Bonar - cîte o treierătoare.

Deoarece populaţia satului era alcătuită din români şi nemţi, în sat a început să activeze un grup de iniţiativă antifascistă. Împreună cu Strîmba Nouă, un mic cătun de alături, unde se instalaseră cele câteva familii din Strîmba, recensământul din 10 noiembrie 1940 a înregistrat 1.574 de locuitori, inclusiv 637 de moldoveni, 427 de ucraineni ş. a. Nemţii deja se repatriaseră. În acelaşi an a fost condamnat la detenţie de libertate Grigore Deleu.

Războiul al doilea mondial a trecut cu mari suferinţe şi peste Grinăuţi. Pe cimpurile de luptă au fost răpuşi 18 bărbaţi. Unii participanţi la război au decedat în urma rănilor deja acasă.

Foametea de după război, de asemenea, a adus mari prejudicii satului.

În 1948 s-a dat în folosinţă o nouă clădire pentru şcoală.

Marele val al deportărilor din vara a. 1949 din nou a băgat satul în spaimă. Kolhozul era de acum întemeiat şi activa, dar mai erau oameni, care nu vroiau să se înscrie şi în noaptea de 5 spre 6 iulie au fost deportaţi 25 localnici. În 1950 a fost strămutat în Siberia Mihail Ojivan.

Primul recensământ postbelic a înregistrat în Grinăuţi 1.358 de locuitori, iclusiv 838 de moldoveni şi 520 de ucraineni.

În 1970 satul număra 1.325 de locuitori. Apoi recensământul din 1979 şi 1989 fixează 1.198 de locuitori (566 de bărbaţi şi 632 de femei) şi, respectiv, 1.221 de locuitori (571 de bărbaţi şi 650 de femei).

Satul Grinăuti e mic, dar a dat republicii mai multe personalităţi marcante.

Încă la înc. sec. XX învăţământul basarabean a câştigat un pedagog de deosebită notorietate - Marcu Valuţă (n. 25 apr. 1879). Un originar din Grinăuti, botezat în biserica Sf. Mihail din Strîmba. A fost preşedinte la Casa Naţională "Ion Neculce", vicepreşedinte al Societăţii Culturale "Valul lui Traian", delegat la Congresul Eparhial Extra-ordinar, m. cor. al Societăii "Astre", preşedinte al Băncii populare a profesorilor secundari din Bălţi. Medalia "Răsplata Muncii", cl. I, ordinul "Coroana României" în grad de cavaler.

Scriitorul Spiridon Vangheli (n. 14 iunie 1932) e bine cunoscut nu numai în Republica Moldova, ci şi în multe ţări ale globului. Debutează editorial în 1962 cu cartea pentru copii "În ţara fluturilor". Este cunoscut şi ca alcătuitor de antologii şi selecţii. Împreună cu Grigore Vieru editează "Abecedarul". Cărţile sale sunt traduse şi editate în Berlin, Boston, Helsinki, Kiev, Moscova, Praga, Riga, Sofia, Tokyo etc. S-a făcut cunoscut şi foarte popular, mai ales, cu lucrările sale despre

Guguţă. Despre aceasta Grigore Vieru scria: "Obţinem prin Guguţă cea mai strălucită izbândă a scrisului nostru modem pentru copii". Şi tot marele nostru poet spunea în continuare că "opera acestui mare scriitor pentru copii va fi mereu şi cu acelaşi nestins interes citită şi de copii, şi de omul matur".

Un alt scriitor, savant şi publicist, Mihai Lescu (n. 29 dec. 1948). Doctor în ştiinţe politice. A publicat peste 50 de lucrări ştiinţifice şi nenumărate lucrări publicistice, inclusive o crestomaţie şi un curs de prelegeri, mai multe volumele de poezie. Este autor al peste 100 de texte pentru cântece, 2 CD-uri (în colaborare cu compozitorul Savelie Cojocaru).

Victor Vangheli (10 ian. 1937- 1997) provine dintr-o familie de răzeşi. A lucrat şef al catedrei de igienă a Institutului, viceministru al sănătăţii. A fondat cursul de igienă a alimentaţiei, predând şi igiena muncii. Tezele susţinute de el ţin de toxicologia pesticidelor şi igiena muncii în industria conservelor. Este considerat cel mai mare igienist printre igienişti. Doctor habilitat în medicină.

Alexandru Frecăuţeanu (n. 29 februarie 1952) Profesor universitar. A publicat 10 manuale, 54 de îndrumări metodice, 11 programe de studii şi 6 programe pentru practica didactică şi de producţie, 59 de diferite articole ştiinţifice. E autorul altor monografii, recomandări metodice şi broşuri.

Viorica Vangheli (n. 27 oct. 1969) Doctor în ştiinţe farmaceutice. A publicat 18 lucrări ştiinţifice. E reprezentantul "Farmaciştilor fără frontiere" din Germania.

Gheorghe Perju (n. 16 sept. 1961). Doctor in pedagogie.

Ion A. Vangheli (n. 15 martie 1938) Medic ftiziopneumolog. A publicat 63 de lucrări ştiinţifice, mai ales, pe problemele perfecţionării, optimizării măsurilor organizatorice şi sporiru eficienţei tratamentului.

Cântăreaţa Victoria Lungu (n. 27 noiem. 1971).

Grinăuţii au dat artei muzicale o dinastie întreagă de muzicanţi Ştefaneţ. Dintre ei, poate, cel mai renumit, e Anatol Ştefaneţ (n. 1956). A participat la festivalurile de jazz de la Grenoble. Moscova, Kiev. Vilnius, Harnburq, Odesa ş. a. A concertat in România. Rusia. Franţa. SUA. Spania. Turcia. Bulgaria. Norvegia ş. a. Marele Premiu al Academiei Franceze.

Un nume de rezonanţă printre femeile din republica Moldova şi-a făcut şi Vitalia Pavlicenco (Vangheli) (n. 29 oct. 1953). Doctor in filologie. Membră a Uniunii Jurnaliştilor din Moldova şi a Federaţiei Internaţionale a Jurnaliştilor. împreună cu filologul Vlad Pohilă a editat în 1989 primul îndrumar "Să citim, să scriem cu caractere latine". Deputat în Parlamentul RM.

Ion D. Vangheli (n. 6oct. 1941). Doctor în filosofie. Conferenţiar universitar.

Satul Huliuți, raionul Rîşcani

Atestat la 3 iunie 1429. Distanţe: până la or. Rîșcani-15 km, pînăla Ia stația c.f. Drochia - 37 km, până la Chişinău -181 km. Moşia satului - 3.271 ha, inclusiv 1.500 ha de pămînt arabil. Gospodării -1.030, populaţia - 2.612 locuitori. Moară şi 2 oloiniţe. 2 biserici: una de lemn din 1842, declarată monument istoric, alta - de piatră, construită în 1990 cu hramul "Sf. Mihail". Şcoală medie, casă de cultură, 2 biblioteci, ambulatoriu cu farmacie, grădiniţă de copii, oficiu poştal, câteva magazine şi baruri, stadion, parc.

Aşezare mare, risipită prin hârtoape pitoreşti pe partea stângă a drumului naţional ce duce din Soroca, prin Drochia şi Rîşcani, spre vama Costeşti pe Prut, între Pîrjota şi Şaptebani, in regiune de coline cu lungi perdele forestiere. Dealul spre Cucuieţii Noi are o altitudine de 241 m, piscul care desparte Hiliuţii de Zăicani atinge 255 m. Şoseaua ocoleşte satul, fiind aşternută pe coama unui deal pleşuv ce desparte apele râurilor Camenca şi Ciuhureţ. Microtoponimele moşiei au denumiri vechi şi expresive: La odaie, La Ciuhureţ, Trosna, Niorcani, Chersacul, La Negriş, Bogonos, Valea Şătrarului, La Curechişte, Planul Popii.

La Hiliuţi arheologii au dezvelit o staţiune umană preistorică, cu o vechime de peste 80 de secole. "Primii oameni s-au stabilit aici cu traiul prin anul 6.000 î.Hr., constată savantul Ion Hîncu. Au fost descoperite unelte de cremene datând din mezolitic mileniile XIl- VII i.Hr). Şi in neolitic a existat aici o aşezare umană, pe locul ei fiind atestate diferite obiecte din cremene şi vase de argilă (anii 6.000-5.000 i.Hr.ţ. Prin anul 3.000 i.Hr. aici au existat 4 sate. Pe locurile acestora au fost identificate urme de case, fragmente de lut ars cu amprente de nuiele şi scinduri, diferite obiecte din cremene, dar mai ales vase de lut din epocile respective. După anii 500 inaintea erei noastre pe moşia satului actual s-au fondat 2 aşezări umane, unde au fost identificate urme de case arse, diferite obiecte, vase de argilă din epoca timpurie a fierului (sec. IV-III i.Hr.). In perioada romană aici era un sat, care a existat până la năvălirea hunilor din anul 376, când a fost devastat şi incendiat. Pe locul acestuia, in zilele noastre s-au găsit diferite obiecte din epoca romană (sec. II-IV). În regiunea dată persistă şi 3 movile de pământ care sint mărturii ale prezenţei nomazilor in diferite epoci istorice".

„Menţionat documentar în 1587”; susţine ESM. Dar s-a dovedit că siliştea Hiliuţi e mult mai veche. Adevăr ,e, satul Fileuţi (Hiliuţi, Hilăuţi) e pomenit in hrisoavele emise la Iaşi pe 3 iulie 1575, 2 mai 1585 şi 18 mai 1587, dar vârsta reală a acestui cuib uman ar trebui inceputä de la 3 iunie 1429, de pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Iată ce zice un document scris la Suceava in leatul 6937 (anul 1429), iunie 3:

"Din mila lui Dumnezeu, noi Alexandru voievod, domn al Ţării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, celor care vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că aceste adevărate sluji şi boieri ai noştri credincioşi, pan Lazăr şi pan Stanciul şi pan Costea, fiii lui Ion Vornic, ne-au slujit cu dreaptă şi credincioasă slujbă. De aceea, noi, vizând dreapta şi credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă şi le-am întărit drept credincioasa vislujenie a tatălui lor şi le-am dat lor, în ţara noastră, satele lor, anume: la Tulova, unde este curtea lor, şi Stroinți, la obîrşia Şumuzului şi Zahariinți ..., peste Prut, la Derenice, zece locuri: unde a aşezat sat Stanco, la Cornul Licinului, şi Fântâna Rece, şi unde este Andriaş, şi Bahmatăuti, şi, pe Ciuhru, sub Horodişte, şi Suhoverhul, unde este Ion a lui Filea; in tot acest hotar să-şi intemeieze zece sate ... Toate acestea să le fie uric, cu tot venitul, şi copiilor lor, şi nepoţilor lor, şi strănepoţilor lor, şi răstrănepotilor lor şi intregului lor neam, cine se va alege mai apropiat, neclintit niciodată, în veci.

Iar la aceasta este credinţa domniei noastre, a maisus-scrisului Alexandru voievod, şi credinţa iubitului fiu al domniei mele, Iliaş voievod, şi credinţa iubiţilor fii ai domniei mele, Stețco, şi Petru şi Alexandru, şi credinţa tuturor copiilor noştri şi credinţa boierilor noştri...".

În suplimentul 2 la Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale din Bucureşti se arată că "satele Stîncăuţi şi Hiliuţi (menţionate la 1429 sub forma: unde e aşezat sat Stanco", "unde este Ion a lui Filea") au aparţinut marelui vornic al Ţării de Sus Ion Prăjescu. La studierea profundă a vetrei strămoşeşti Hiliuţi şi-a adus o mare contribuţie savantul Alexandru Furtună, originar din acest sat. "În documentul de la 3 iunie 1429, scrie el, pentru prima dată este pomenit un oarecare Filea, probabil întemeietorul satul Fileuţi (Hileuţi) ... " 10 locuri", „10 sate", probabil, e vorba de un vechi sistem zecimal de organizare militară şi respectiv teritorială, care, se pare, nu era străin nici qeto-dacilor".

Populaţia satului Hiliuţi s-a bucurat în ultimii ani de două monografii prestigioase. Prima a fost editată la Bucureşti în 1998 de către profesorul Iacob Furtună şi cercetătorul Alexandru Furtună, fiind intitulată " Satul Hiliuţi raionul Rîşcani în contextul istoriei Moldovei (Basarabiei)". A doua a văzut lumina tiparului la Chişinău în 2000, autor doctorul în ştiinţe istorice Alexandru Furtună - "Noi mărturisiri despre Hiliuii". Autorii sus-numiţi constată pe bună dreptate:

Chiar din secolele XV-XVI Basarabia era bine populată. În documentele interne ale Moldovei, mai ales din vremea lui Ştefan cel Mare, sunt amintite foarte multe sate cu numiri moldoveneşti. ln partea de nord a Basarabiei existau satele Zăbriceni (1479), Brănzeni (1490), Lipnic (1470), Clocuşna (1447), Şirouţi (1453) ş.a. Mulţi boieri moldoveni aveau în stăpânire sate în această parte nordică a Basarabiei, parte componentă a Moldovei, printre care şi satul Hiliuti, de

exemplu: Prăjescu, Ureche cronicarul, Donici, Cioglea, Cigolea, Bucioc, Sturdza, Buhuş, Kogălniceanu, Vodă, Cantacuzino, Dabija şi alţii.

Numele de Hiliiui este cel mai des pomenit în documentele din 1585 şi 1587 din vremea domnitorului Petru Şchiopul, a doua domnie (1582-1591), şi din 27 aprilie 1664, din vremea lui Istrate Dabija (1661-1665).

Satul Hiiiuti este amintit în "Izvod de satele lui Ion Prăjescu", fost mare vomic al Ţării de Sus, care s-au vândut pentru plata datoriilor: este vorba de satele Stăncăuți (azi Şaptebani), cu vecinii Hiliuți, lângă Stăncăuți; Gălăşenii şi Văraticul".

Prin hrisovul din 19 mai 1587, domnitorul Petru Şchiopul întăreşte împărţirea dintre urmaşii lui Luca Arbore, satul Hiliuţi îi revine Solomiei. „Şi a căzut in partea Solomiei: satul Ciaplinți cu mori şi Iazlovăţul şi Hilăuții şi Cozăreştii cu mori”. În continuare documentul prevenea: "Şi dacă vreo-dată, se vor mai afla unele privilegii şi ispisoace, făcute de Solomon logofăt fără ştirea lor, făcute cu înşelăciune, ele să nu se creadă niciodată în veci, inaintea acestei cărţi a noastre. Scris la Iaşi, in anul 7095, Mai 19":

La 29 iulie 1746, Virnav Bantoş, ginerele lui Gavrilă Ciolpan, vinde partea sa de moşie din Hiliuţi hatmanului Iordache Cantacuzino. Iar răzeşul Gavrilă Ciolpan apare în acelaşi an martor în satul vecin Pîrjota. Voievodul Scarlat Ghica îi împuterniceşte, la 8 iulie 1758, pe fraţii Ioniţă şi Lupu Cărăcaţ şi pe Gavril postelnicul să adune zeciuiala (dijma) de la răzeşii din "Hiliuţi pe Chiuhur, aproape de Gălăşeni".

Catagrafia din 1772- 1773 a fixat in Hiliuţii lui Ion Cantacuzino 73 de gospodării. În 1803 aici vornicul Costache Sturza avea 44 de birnici. Bisericuţa cu pereţi împletiţi din nuiele şi muruiţi cu lut s-a sfinţit în 1808, alta de lemn cu hramul Sf. Arh. Mihail a fost zidită in 1842. Actuala biserică a fost sfinţită în 1990.

În 1817, moşia Hiliuţi trecu in posesia lui Nicolae Rosett. În 1835 la biserica Sf. Arhanghel Mihail din Hiliuţi, aproape de Zăicani, oficia slujbe preotul Alexandru Bucium în vîrstă de 52 de ani, văduv cu 4 copii. Ocina şi cele 49 de familii ţărăneşti deveniseră proprietatea boierului Ioan Ciolacu. În 1854 sătenii din Hiliuţi au fost impuşi să pregătescă pentru armata rusă 7.300 puduri de fân. Boierul Ciolacu stăpânea în 1865 la Hiliuţii din jud. Iaşi (cu reşedinţa la Bălţi) 2.623 des. de pământ, incl. 99 des. de pădure.

Conform statisticii, lăsată moştenire de istoricul basarabean Alexandr Egunov, în 1870 satul Hiliuţi din volostea Glodeni avea 159 de case, 271 de bărbaţi şi 276 de femei, 5 mori de vânt, 45 de cai, 130 vite cornute mari, 600 de oi şi capre. În următorii 5 ani numărul caselor se ridică la 170, sporeşte vădit populaţia - 360 de bărbaţi şi 387 de femei în 1875. Având 37 de pluguri şi 70 de care cu boi, ţăranii din Hiliuţi au însământat în 1876 cu grâu 107 des., cu secară şi orz - 100 des., iar plantaţiile de cartofi ocupau 6 desetine. În vara aceluiaşi an 146 de bărbaţi au fost scoşi cu carele la construcţia drumului Bălţi-Hotin. Nobilul Dumitru Ciolacu către 1878 stăpânea mari moşii nu numai la Hiliuţi şi Pîrjota, ci şi în volostea Făleşti. După ce decedă, moşia Hiliuţi trecu în posesia fiicei sale Pulheria. In 1892 aceasta stăpânea 1.041 des. de pământ, iar ţăranii - 1.406 des. Peste 5 ani, Pulheria Ciolacu-Capitanopulo rămăsese cu 853 des. la Hiliuţi şi 454 des. la Cucuieţi.

Preotul Afanasie Parfentiev, pentru buna organizare a procesului de învăţământ şi educaţie în şcoala parohială, a fost menţionat, la 15 ian. 1900, cu o gramotă de mulţumire.

Zamfir Arbore fixă în Dicţionarul geografic al Basarabiei (Buc., 1904):

Hiliuţ, sat in jud. Bălţi, aşezat in valea Hiliuţi, la 4 km de Zăicani. Aparţine volostei Glodeni. Lângă sat e un heleşteu mare. Are 176 case, cu o populaţie de 870 locuitori, ţărani români. Împrejurul satului sunt vii şi livezi".

Teodor Guriţanu avea în 1912 moară cu aburi, iar Ion Furtună - oloinită. Peste 3 ani, în Hiliuţi vieţuiau peste o mie de locuitori, incl. 30 de evrei care-şi deschiseseră aici prăvălii şi ateliere de croitorie.

Sub influenţa revoluţiei din Rusia, în dec. 1917 adunarea ţăranilor din Hiliuţi luă decizia: "Toate pădurile boiereşti trec în subordinea comitetului de zemstvă". In sept. 1922, înrezultatul reformei agrare, sunt împroprietăriți 230 de ţărani din Hiliuţi cu 639 ha de pământ confiscat din moşiile boiereşti. Altora li s-a dat pământ tocmai lângă Mărăndeni, unde au pus piatra de temelie a

satului Hiliuţii Noi. Savantul Alexandru Furtună consemnează în "Revista de istorie a Moldovei" nr.1-2 din 2002:

"Hiliutii Vechi, satul lui Filea, H (F)iliuţă, este menţionat documentar in anul 1429, pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Treptat, numărul populaţiei satului a sporit atât pe cale naturala, căt şi pe seama oamenilor veniţi (la 1880) din s.Lipnic (sectorul Ocniţa) şi din s.Cucuieţii Vechi (sectorul Râşcani). Dacă iniţial (sec.XV), după toate probabilităţile, in sat erau, aproximativ zece gospodării, apoi in anii '20 ai secolului al XX-lea numărul acestora, conform unor date statistice, a ajuns la 360, iar cel al locuitorilor la - 1.210 (540 bărbaţi şi 670 femei). Suntem de părerea că in acest număr nu au fost incluşi locuitorii care plecaseră deja din sat (in anii 1920-1921) şi au intemeiat satul Hiliuţii Noi. Oricum, densitatea populaţiei în s. Hiliutii Vechi, in raport cu suprafaţa terenului arabil şi a imaşului, era in defavoarea locuitorilor. Aceasta a şi fost cauza principală care i-a determinat pe săteni să părăsească vatra străbună".

În 1923, la biserica Sf. Mihail era preot Ion Ciubară. Şcoala primară, descătuşată de canoanele ţariste de deznaţionalizare, instruia elevii în limba maternă, cu grafia latină. În acest an vine alt preot, Xenofont Cruceanu (n. 20 ian. 1887), absolvent al Seminarului Teologic. Cântăreţ cu el era Ioan Begliţ, care lucra aici din 1918. In 1933 şcoala de aici avea 4 învăţători (Onofrei Rusu, Ştefan Badrajan, Vasile Gurău, Zina Lupaş) şi era frecventată de 225 de elevi, situaţie demnă de toată lauda.

În ajunul anexării Basarabiei de către URSS, cel mai bogat om din Hiliuţi era Eudochim Manole (70 ha), urmat de Tănase Grebencea (50 ha), Onofrei Tărîţă şi Luca Rusu aveau câte o moară, Nicolae Cheptănaru - oloiniţă. Administraţia sovietică a înregistrat în Hiliuţi în preajma războiului 446 de clădiri şi 2.189 de locuitori.

Trecut prin 4 ani de război şi 2 ani de foamete, satul şi-a menţinut, totuşi, un ritm sporit al populaţiei - la 1 august 1949 în Hiliuţi locuiau 2.259 de oameni, dintre care 2.250 erau de etnie română, plus 5 ruşi şi 4 ucraineni.

Războiul din 1941-1945 a mistuit vieţile a 28 de bărbaţi mobilizaţi din Hiliuţi.

Printre "chiaburii" basarabeni, strămutaţi forţat în 1949 în regiunea Kurgan, erau şi 15 gospodari din Hiliuţi.

Alţi 2 ţărani -Axentie Cupuruba şi Ilie Cucereanu - fuseseră condamnaţi, în perioada foametei din 1946, pentru "neîndeplinirea obligaţiilor de predare a produselor agricole către stat".

Recensământul din 1979 atestase în Hiliuţi 2.717 oameni (1.297 de bărbaţi şi 1.420 de femei), cel din 1989 inregistră o descreştere esenţială - numărul total al populaţiei constituia 2.595 de

locuitori (1.196 de bărbaţi şi 1.399 de femei). La recensământul din oct. 2004 satul ajunse cu 2.478 de inşi.

Din Hiliuţi vine in ştiinţa istorică naţională savantul Alexandru Furtună (n. 17 martie 1956), doctor in istorie (1987), cercetător ştiinţific coordonator la Institutul de Istorie, Stat şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. E autorul a 11 cărţi şi culegeri, inclusiv monografiile "Folclor păstoresc" (1991), "Horodişte" (2005), "Arioneşti" (2006), "Neamul Şoimăreştilor" (2003, în colaborare cu V.Şoimaru) ş.a. Două cărţi le-a dedicat satului natal, Hiliuţi.

Constantin Cheptănaru (n.12 oct. 1948), doctor în ştiinţe chimice. Ion Borş (n. 28 martie 1968), doctor in economie. Grigore Guriţanu (n. 1942) şi-a făcut cariera militară, e colonel, doctor in ştiinţe militare (1981). Constantin Manolache (n. 1 noiem. 1953) doctor in politologie, conferenţiar universitar.

Satul Lupăria, com, Malinovscoe, raionul Rîşcani

Atestat în 1910. Distanţe: până la or. Rîșcani-13 km, până la stația. c. f. Drochia - 41 km, până la Chişinău - 179 km. Populația – 231 de locuitori. Punct medical, cămin cultural, un magazin.

Aflat alături de şoseaua Rîşcani-Glodeni, la izvoarele de sus ale pârâului Căldăruşa, la 4 km sud-est de reşedinţa comunei, sătucul are în preajmă 2 movile funerare şi o pădure, care-l desparte de localitatea Uşurei. E înzestrat cu pământuri bogate, prielnic pentru culturi tehnice şi cerealiere.

Pentru prima dată cătunul figurează documentar într-un "Calendar basarabean" din 1910, însumând pe atunci 30 de gospodării şi 130 de suflete umane, fără şcoală, fără poştă. Lupăria intra în raza com. Balanu (azi Malinovscoe). În septembrie 1922, au fost împroprietăriți 91 de ţărani din localitate cu 501 ha de pământ. Peste un an, sătucul se bucură de o şcoală primară. Din cei 156 de copii de vârstă şcolară, în 1933, erau înscrişi în cataloage 78 de elevi, fiind instruiţi de 2 învăţători - Dumitru Mihăilă şi Maria Aron. Satul număra de acum 650 de locuitori; Grigore Bondari, care avea băcănie şi moşie, se considera om bogat în Lupăria. Dispunând de câmpii întinse şi mănoase, satul creştea repede. Administraţia sovietică, găsi în 1940 aici 687 de oameni, dintre care 565 erau de etnie ucraineană.

Bărbaţii căzuţi pe front sunt trecuţi într-o listă comună cu acei din Malinovscoe. În rândul deportaţilor au pătimit 6 săteni.

La 1 august 1949 Lupăria avea 644 de locuitori, în 1979 - 376, în 1989 - 284.

În perioada postbelică, la Lupăria s-au aflat 2 brigăzl şi ferma de porci a k-zului "Zavetî Lenina" ("Poruncile lui Lenin") din Bălanu.

Satul Malinovscoe, raionul Rîşcani

Atestat în 1851 cu denumirea Bălanu. Râul Căldăruşa. Distanţe: până la or. Rîșcani -10 km, până la stația c.f. Drochia - 32 km, până la Chişinău -176 km. Populaţia -1.249 de locuitori. Biserică, şcoală medie, cămin cultural, 2 biblioteci, oficiul medicului de familie, grădiniţă de copii, oficiu poştal, muzeu cu o alee a gloriei militare, stadion, câteva magazine şi baruri. În raza comunei intră şi satul Lupăria.

Cu doua iazuri la izvoarele de sus ale râuşorului Caldăruşa, satul se afla la 10 kmn sud-vest de or. Rîşcani, în regiune de coline bogate în humus.

Siliştea a luat fiinţa in vara a. 1851 pe moşia boierului Fundu-Bălan, intemeiat de ucraineni bejenari din Ucraina de Vest. Recensământul oficial din 1859 fixase aici 74 de case cu o populaţie de 161 de bărbaţi şi 152 de femei, fără şcoală şi biserică.

Satul creştea repede, în 1870 el întrunea de acum 144 de ogrăzi. Moşia aparținea Mănăstirii "Sf. Mormînt" şi era dată în arendă pe 6 ani grecului Gheorghe Carali. Dar în 1873 o mare parte din moşie a fost luată abuziv de către administraţia ţaristă şi inclusă în domeniul averii de stat. Statisticianul A. Egunov 1875 a fixat în localitatea Bălanu 169 de case, 434 de bărbaţi şi 428 de femei, 55 de cai, 230 de vite cornute mari, 209 ovine. În anul urmator ei însemânţascră cu grâu 284 des. de pamânt, cu secară 142 des. cu orz 60 des. cu ovăz 55 des., cu cartofi 10 des., deşi aveau numai 90 de care cu boi, 55 de pluguri şi 60 de boroane, 200 de bărbaţi fuseseră supuşi o vară întreaga la muncă de clacă la construcţia drumului Bălţi-Hotin. Ţăranii puteau să-şi macine cerealele la cele 2 mori de vânt, caci aveau acum în proprietatea lor 1.349 des. de pământ, Mănăstirea "Sf. Mormînt" mai poseda în 1892 doar 475 des.

La 1 oct. 1891 în Bălanu se deschise o şcoală populară de alfabetizare. La sf. sec. XIX satul de la izvoarele râuşorului Căldăruşa intrase in lista aşezărilor din Imperiul Rus, care depăşeau 500 de suflete, în 1897 Balanu numara 1.555 de suflete (776 de bărbaţi şi 779 de femei), dintre care 1.530 erau de religie ortodoxă. In locul preotului Gheorghe Gheorghianu, transferat în 1900 la Glodeni, a fost trimis să slujească aici tânărul absolvent al Seminarului Teologic din Chişinău Leonid Delinski, decedat la 8 ian. 1906, urmat de preotul Andrei Bivol.

Prezintă un deosebit interes şi informaţiile pe care Zamfir Arbore le-a inclus in 1904 în Dicţionarul geografic al Basarabiei: "Balan, sat mare, de ţărani români, în jud. Bălţi, aşezat în valea Căldăruşa din volostea Glodeni. Numărul caselor 273; populaţia 1907 locuitori. Ţăranii posedă pământ de împroprietărire 1349 desetine. Mănăstirea Sf Mormînt are 475 desetine. Sunt vii şi livezi cu pomi".

Mai mulţi tineri din Bălanu s-au înscris elevi la Şcola de meserii din Rîşcani. La şcoala elementară ministerială din sat în 1909 învăţau 64 efe elevi, dar la examene s-au prezentat numai 19. Peste un an în bănci s-au aşezat 48 de baieti şi 20 de fete. Proprietarul Filip Redic în 1913 a făcut şcolii din sat o donatie generoasă - un lot fertil de pământ, iar Mănăstirea "Sf. Mormînt" - o sumă de 896 ruble 16 kop. pentru manuale.

Ziarul "Besserabskaia jizni" din 10 mai 1914 a relatat cum timp de două zile ţăranii din Bălanu au trăit cu frica în sân, văzând o invazie uriaşă de lăcuste, care forfoteau ca nişte nori negri peste sat.

Anul rebel 1917 l-a adus pe ucraineanul Ştefan Botnariuc din Bălanu deputat în Sfatul Ţării, primul Parlament basarabean. In enciclopedia "Sfatul Ţării" Iurie Colesnic îi face următoarea caracteristică: "Botnariuc Ştefan (26 oct. 1875, s. Balan, jud. Bălţi - 22 aug. 1941, penitenciarul nr. 1 din or. Penza, Rusia). Deputat din partea ţărănimii, a activat în cadrul Comisiilor: de Mandate, Declaratii şi Statute, Arbitraj, Agrarâ. La 27 martie 1918 a votat Unirea Basarabiei cu România. A fost elev-sanitar la spitalul din Rîşcani, apoi notar comunal, cooperator, cenzor la Uniunea Băncilor Populare din Basarabia şi la Federaţia Cooperativelor din judeţul Bălţi. In timpul revoluţiei - preşedinte al Comitetului Agrar Gubernial din Basarabia. Senator în anii 1922-1926. Colaborări la revista cooperatistă "Furnica". A fost arestat de sovietici în 1940 şi ucis peste un an la puşcăria din or. Penza. Viaţa şi isprava lui sunt oglindite pe larg în enciclopedic "Figuri contemporane din Basarabia".

Din acest sat a venit in literatură şi scriitoarea Irina Stavschi (5 martie 1919 - 20 oct. 1994).

Cei 4.141 de ucraineni, inregistrati în satul Bălanu, r-nul Glodeni, de către administraţia sovietică la 10 noiembrie 1940, într-un fel se bucurase că "au venit ruşii peste noi". Dar în curând le căzu bucuria în scârbă. Începuseră arestările şi doportările masive, apoi se dezlănţui războiul. Când după trei ani de lupte şi prăpăd valul de foc făcu cale întoarsă de la Volga spre Prut, în vara anului 1944 la Bălanu s-a aflat Statul major al Frontului 2 Ucrainean, condus de mareşalul Rodion Malinovski (23 noim. 1898 - 31 martie 1967). Din 21 noiembrie 1973 satul poartă numele mareşalului, muzeul din localitate îi glorifică fapta.

În războiul din 1941-1945 satul Bălanu a pierdut floarea bărbaţilor, 10 ostaşi înscrişi pe vecie în Cartea Memoriei.

Deportările staliniste au lăsat şi ele răni adânci în istoria localităţii. În afară de Ştefan Botnariuc, Petru Gavriliuc, Ion Sângereanu, striviţi de maşina bolşevică de reprimare în 1941, în afară de Maria Gavriliuc, Mihail Botnariuc şi Cornei Delicatnâi, condamnaţi îndată după război, în 1949 au fost mânaţi sub arme în regiunea Kurgan 56 de "chiaburii" (de înţeles "bunii gospodari").

În urma războiului, foametei, epidemiilor şi deportărilor masive forţate satul Bălanu s-a pomenit la recensământul din 1 august 1949 numai cu 2.402 locuitori, cu 1.748 de suflete mai puţin decât în 1940. O pierdere catastrofală!

În perioada postbelică populaţia din Bălanu, r-nul Rîşcani, a muncit în k-zul "Zavetî Lenina" ("Poruncile lui Lenin"), care către începutul a. 1969 construise o impunătoare casă de cultură, şcoală medie, maternitate, creşă, ateliere pentru prestarea serviciilor, moară, oloiniţă, 2 iazuri populate cu peşte.

Recensămînturile din 1979 şi 1989 au însumat aici 2.008 locuitori (923 de bărbaţi, 1.085 de femei) şi, respectiv, 1.600 de suflete (703 bărbaţi, 897 de femei).

Satul Mihailenii Noi, com. Vasileuţi, raionul Rişcani

Atestat în 1918. Distante: până la or. Rîşcani-10 km, până la stația c. f. Drochia - 27 km, pînă la Chişinău - 197 km. Populatia - 250 de oameni. Şcoală primară, cămin cultural, bibliotecă, un magazin, creşă de copii.

Pe ambele părţi ale automagistralei Chişinău-Cernăuţi, mai sus de răspântia şoselei Rişcani-Drochia, în regiune de câmpii şi mici coline, se află acest sat. La sud-est are hotar cu marele sat Mihăileni, la vest se mărgineşte cu cătunul Ştiubeieni şi cu centrul comunal Vasileuți.

În epoca feudală Mihail Sturza era cunoscut ca unul dintre cei mai mari latifundiari din Moldova, el poseda întinse moşii şi prin părţile Rîşcanilor, pe care crescu două aşezări ce-i poartă numele - Sturzeni şi Mihăileni. în cadrul reformei agrare din 1918 între aceste două aşezări apăru un cătun, Mihăilenii Noi, unde Instituţia funciară română "Casa Noastră" le repartizaseră ţăranilor nevoiaşi din Mihăileni loturi a câte 6 ha de pământ sustras din moşiile boiereşti.

La schimbarea regimurilor din 1940 soviticii au înregistrat în Mihăilenii Noi 175 de locuitori (93 de români basarabeni şi 82 de ucraineni). Înfruntând ani grei de război, foamete şi de deportări, aşezarea n-a căpătat o largă dezvoltare, deşi dispune de pământuri fertile şi se află pe o arteră rutieră cu circulaţie intensă dintre Bălţi şi Edineţ. Bărbaţii mistuiţi de pălălaia războiului şi gospodarii înstăriţi strămutaţi de satrapii stalinişti în Siberia figurează întro listă comună la primăria Vasileuţi cu acei din alte cinci sate şi cătune.

În anii postbelici, de pace şi făurire, pe ogoarele din Mihăilenii Noi a muncit o echipă ("zvenou") a k-zului din Vasileuţi, preocupat de creşterea culturilor de câmp.

La 1 ian. 1973 aici trăiau 242 de oameni, iar la 1 ian. 2000 - cu 32 de suflete mai multe, 274 de locuitori. Ultimul recensământ, din 5-12 octombrie 2004, a însumat în Mihăilenii Noi un număr de 251 de cetăţeni.

Satul Moşeni, (sat de răzeşi) com, Vasileuţi, raionul Rîşcani

Atestat în 1431. Distanţe: până la or. Rîşcani - 12 km, până la staţia c. f. Drochia - 34 km, până la Chişinău - 178 krn. Gospodării - 295, populaţia - 691 de locuitori. Biserică, cămin cultural, bibliotecă, punct medical, un magazin mixt.

Legat prin drumuri de ţară cu localităţile vecine Şofrîncani (la nord) şi Vasileuţi (la sud), mai la nord de or. Rîşcani, în regiune de câmpii întinse de peste 2 secole dăinuie s. Moşeni. Cea mai impunătoare colină din apropiere are 264 m înălţime. Ici-colo pe moşie se conturează 5 movile funerare străvechi. Arheologii au depistat aici vatra unui sat din neolitic, cu o vechime de 50 de secole.

De pe moșia satului își iau începutul trei pârâie, mici râulețe, Copăceanca , Camenca și Ciuhurețul. Mai sunt patru iazuri. Fiecare iaz are și o denumire proprie, unui iazul cel Mare , unul de gheață ochi de la Stroia, Unde a fost curte familiei Enache Stroescu,   alt iaz e cel de la hotar și ultimul care se află în mijlocul satului cu numele iazului lui Măcarel. La marginea satului se află o pădure. Arborii mai des întâlnite sunt stejari și salcâmi. Dintre animalele sălbatice se întilnesc căpriorul, mistrețul, bursucul, jderul, dihorul. Dintre păsări , fazanul, rațele sălbatice, lebede, gâște migratoare, porumbei sălbatici. Dintre rozatoare de apă se întâlnesc vidra și o ondatra. Ca moment al naturii se găsește un stejar în vârstă de aproximativ 200 de ani.

Prima atestare documentară a localității apare la 15 iunie 1431 scrisoare de donație a domnitorului Alexandru cel Bun către vornicul Ion Cupcici, în care era menționat, i sau dat loc de pustie și formarea unor sate   pe cursul de sus al râului Ciuhur. Satul era format din mazili și răzeși. Legenda spune   mazilii și răzeșii se supuneau numai domnitorului țării Moldovei. In adresările lor personale, localnicii se adresau unui altuia căpitani și cucoane. Ei mergeau la război pe propria cheltuială. Cu cai, armament și provizie necesară. Mai este o legendă care spune că a existat și un hrisov de la Ștefan cel Mare, scris pe o piele de vițel, drept dovadă a donației unor moșii căpitanilor din satul Moșeni după bătălia de la Lipnic cu tătarii în anul 1470.

Revista "Din trecutul nostru", editată la Chişinău în 1935, povesteşte că Ienache Stroescu, venind din Transilvania în Basarabia Ia 1795, s-a oprit cu turmele sale de oi în valea Moşeni. La stâna de aici s-a născut feciorul său Vasile, devenit peste ani boier cu mari moşii de pământ la

Brînzeni, Trinca, Zăicani, Pociumbăuţi, a construit biserici şi spitale, conacul lui din Brînzeni l-a transformat în şcoală agricolă.

În anul 1962 biserica din sat a fost închisă. În 1989 -90 biserica a fost pictată şi restaurată de pictorul Fioghin Calistru cu contribuția tuturor sătenilor cu nemijlocota participare, ca organizator, a lui Dionisie Calistru.

Satul răzeşesc Moşeni din apropierea Şofrîncanilor a fost atestat documentar, după cum susţine Atlasul lingvistic moldovenesc, în 1804. în 1870 el avea 40 de curţi, în care gospodăreau 43 de bărbaţi şi 99 de femei.

Dicţionarul geografic al Basarabiei, editat în 1904 de Zamfir Arbore la Bucureşti, ne informează: "Moşeni, sat în jud. Bălţi, în fundul văii Armeanca. Face parte din volostea Şofrâncani. Are 82 case, cu o populaţie de 690 suflete de răzeşi români, care posedă 435 desetine pământ."

În 1909 în sat s-a deschis o şcoală laică de zemstvă, avându-l învăţător pe Teodor Musteată, Peste un an în Moşeni au fost înregistrate 94 de gospodării. Poşta se afla fi Rîşcani, la o depărtare de 11 verste.

Printre deputaţii din Sfatul Ţării, care la 27 martie 1918 au votat Unirea Basarabiei cu România, a fost şi pedagogul Andrei Scobioală, născut la 4 octombrie 1884 în s. Moşeni şi decedat la 27 octombrie 1971 la Bucureşti. A avut mandat validat de la 21 noiem. 1917 până la 18 febr.1919. A îndeplinit funcţia de secretar aI Sfatului Ţării, a activat în cadrul Comisiei Constituţionale. Cercetătorul lurie Colesnic scrie despre el în enciclopedia "Sfatul Ţării": "Absolvent al Şcolii Normale din Bairamcea şi al Facultăţii de Fizică şi Matematică din Odesa, luându-şi licenţa în 1909. Mobilizat în armata ţaristă, participă la luptele primului război mondial pe Frontul Românesc. In iunie 1917, aflându-se la laşi, contribuie la fondarea Comitetului Militar Moldovenesc, devenind preşedintele acestui

Comitet. A fost propus candidat pentru Adunarea Constituantă a Rusiei din partea socialiştilor revoluţionari, dar, alegerile fiind amânate, n-a mai ajuns deputat al acestei Adunări. La Congresul Militarilor Moldoveni, care şi-a început lucrările la 20 octombrie 1917, a fost ales deputat în Sfatul Ţării.

După Unire - deputat din partea ţăranilor (1928-1930). Până în 1940 - profesor de matematică la Şcoala Normală şi la Liceul Militar din Chişinău. in vara anului 1940 s-a refugiat la Bucureşti, funcţionând ca profesor la Liceul "Sf. Lazăr". in 1941 revine în Basarabia, activând la Şcoala Normală. Din 1944 apucă din nou calea bejeniei, stabilindu-se la Bucureşti."

În toamna a. 1922 Instituţia funciară română "Casa Noastră" i-a înzestrat pe 130 de nevoiaşi din Moşeni cu 563 ha de pământ fertil. Viaţa de la sate intră în albia belşugului. Şcoala, readusă la limba maternă după un secol de rusificare forţată, îşi luă şi ea avânt. În 1933, instruiţi de învăţătorii Grigore Şadurschi şi Ana Vartic, 127 de elevi din Moşeni făceau carte bună. Dar invazia roşie din 1940 a încurcat iarăşi iţele.

La 10 noiembrie 1940 puterea administrativă sovietică a înregistrat in Moşeni 880 de locuitori, dintre care pe 811 i-a înscris moldoveni, 49 erau ucraineni, restul reprezentau alte etnii.

Războiul, care a urmat, a dus în morminte ostăşeşti comune 12 bărbaţi.

Colosale pierderi a avut satul Moşeni şi de pe urma deportărilor masive staliniste. La Vorkuta şi în reginea Kurgan au fost căraţi in vagoane zăvorâte 68 gospodari ai satului.

După război, foamete şi deportări satul Moşeni rămâne la 1 august 1949 cu 703 oameni. Recensământul din 1979 a însumat în Moşeni 843 de suflete (378 de bărbaţi şi 465 de femei), iar cel din 1989 - 725 de oameni (332 de bărbaţi şi 393 de femei). Recensământul din oct. 2004 a constatat o cifră şi mai mică - 691 de locuitori.

"Moldoveanca Anastasia Verţan, în vârstă de 44 de ani a devenit Cavaler de Malta, ne informa ziarul "Timpul" din 1 februarie 2007. Este singura femeie dintre cei opt membri ai Ordinului, învestiţi acum câteva zile, la Suceava, în cadrul primei festivităţi de acest gen din România.

Născută în s. Moşmi, raionul Rîşcani, Anastasia Verţan s-a stabilit la Iaşi, deţine funcţia de economist la Hotelul „Plai de dor" din Suceviţa. Ordinul Cavalerilor de Malta, înfiinţat la Ierusalim, în anul 1099, de către un grup de negustori italieni, desfăşoară acţiuni caritabile în întreaga lume."

Satul Nihoreni, Raionul Rîşcani

Întemeiat în 1823. Distanţe: până la or. Rîşcani - 3 km, până la staţia c.f. Drochia - 28 km, până la Chişinău -170 km. Moşia satului - 4.309 ha. Gospodării - 1.167, populaţia - 3.500 de locuitori. Liceu ucrainean-român, cămin cultural, 2 biblioteci, oficiu poştal, centru de sănătate, grădiniţă de copii, căminul pentru vârstnici.

Localitate impunătoare în vecinătatea oraşului Rîşcani, pe şoseaua ce duce spre Malinovscoe, la 6 km. vest de Răcăria, într-un hârtop înfundat al văii Copăceanca, mai sus de sătucul Uşurei, în regiune de mici coline. O dumbravă de pădure domină împrejurimile dincolo de iazuri, spre Lupăria.

Pe aceste meleaguri fertile, se aşterneau cândva din zare în zare moşiile boierilor Rîşcanu şi Sturza. Siliştea, după cum afirmă administraţia locală într-o anchetă pentru ESM, a fost întemeiată de doi ciobeni, Toader Nicoară şi Tuzan Romaniuc, care îşi făcuseră bordeie la stâna boierului Sturza prin a. 1823. La început siliştei i se zicea Temedeni, apoi ea luă numele baciului Nicoară şi a ajuns pînă în zilele noastre cu toponimul Nihoreni. Alexandr Egunov (1824-1897), preşedintele Comitetului de statistică din Basarabia, autorul culegerii "Analele comitetului de statistică din Basarabia în 3 volume, în 1870 a fixat în Nihorenii din volostea Copăceanca 234 case, 568 de bărbaţi şi 540 de femei, ei posedau 130 de cai, 750 de vite cornute mari, 1510 oi. Localitatea, completată cu colonişti veniţi de peste Nistru creştea vertiginos. Acelaşi statistician Egunov în 1875 număra aici 238 curţi, 776 de bărbaţi şi 723 de femei, ei practicau cu spor agricultura şi pomicultura, întreţineau 212 cai, 735 de boi și vaci, 1.216 oi şi capre, posedau 3 mori de vânt.

Totuşi, având o populaţie atât de numeroasă Nihorenii n-au intrat în 1897 în Registrul localităţilor din Imperiul rus care depăşeau 500 de suflete. Zamfir Arbore în Dicţionarul geografic al Basarabiei, tipărit în 1904 la Bucureşti, constată: Nihoreni, ruşii îi zic Nagoreanî, jud. Bălţi, în valea Copăceanca, lângă orașul Râşcani. Are 192 case, cu o po pulatie de 1213 suflete, parte români, parte rusini. Românii posedă pământ 960 desetine, iar rusinii 621 desetine", La 1 ianuarie 1910 Nihorenii aveau şcoală parohială. În acel an satul întrunea de acum 490 de gospodării, zeci de copii frecventau şcoala elementară ministerială.

În 1914 la Nihoreni a fost fondat un centru agronomic cu un sector agricol demonstrativ. Către 1933, după ce ţăranii fuseseră împroprietăriţi cu pământ în cadrul reformei agrare, populaţia satului crescuse pînă la 3.562 de suflete. Dumitru Rotaru a pus în funcţie o moară cu aburi, Alexandru Enache se bucura de capacitatea oloiniţei sale, Grigore Mocanu şi Şaer Cameneţchi obţineau profit de la prăvăliile lor.

La 10 noiembrie 1940, după schimbarea regimului statal, sovieticii au înregistrat în satul Nihoreni, r-nul Rîşcani, 4.593 de locuitori.

Războiul, însă, a strivit pe câmpurile de luptă 78 bărbaţi din Nihoreni.

Amintiri amare au lăsat în istoria satului şi teribila foamete din 1946-1947, epidemiile şi deportările masive Staliniste din 1949. După "chiaburi" au luat drumul Siberiei şi 3 familii de iehovişti.

În timpuri sovietice colhozul din localitate a construit casa de cultură, blocurile şcolii medii, diferite obiecte de menire economică şi social-culturală.

O biserica activează în Nihoreni din 2005, sărbătorind hramul satului la 28 august. În prezent populaţia satului numără 3.500 de cetăţeni.

Satul Păscăuți, orașul Costești, raionul Rîșcani

Atestat la 20 noiembrie 1599. Râul Prut. Distanţe: până în or. Rîșcani – 37 km, până la gara Drochia - 59 km, până la Chişinău - 203 km. Gospodării - 431, populaţia la 1 ian. 2009 constituia 988 de locuitori. Centru de sănătate, bibliotecă, grădiniţă de copii, magazine şi baruri.

Localitate pitorească sub un masiv de pădure din preajma lacului de acumulare al hidrocentralei Costeşti pe Prut. împreună cu alte 3 aşezări - Dămăşcani, Duruitoarea şi Proscureni intră în raza or. Costeşti. "Cu mult înainte de apariţia satului actual, scrie arheologul Ion Hîncu, aici mai fost un sat, vatra căruia datează de prin anii 3000-2500 î. Hr." Dar ca şi alte cuiburi umane străvechi, siliştea a căzut pradă incendiilor devastatoare în perioada invaziei triburilor nomade, care năvăleau în sec. IV e. 11. din stepele asiatice.

Ca şi aproape toate satele din Basarabia, Păscăuţii, de asemenea, îşi au legenda lor. Se zice că demult-demult nişte tineri tocmai din Bucovina de Vest într-o zi au venit pe aceste locuri la vânătoare. Într-o pădure au dat de un luminiş cu mai multe izvoare. Atât de mult le-a plăcut locul, încât şi-au luat familiile de unde erau şi s-au instalat cu traiul aici, săpându-şi mai întâi nişte bordeie, apoi ridicându-şi chiar şi casele, căci lemn de construcţie şi apă potabilă erau berechet. A apărut un mic sătuleţ fără nume şi i-au zis Izvor. Cică ruşii i-au schimbat numele în Păscăuţi, după numele unuia dintre stăpânitorii de pe atunci, zis Pasco, dar mult timp a Figurat şi ca Izvor.

"Menţionat documentar în 1850", afirmă ESM, voI. 5. Iar anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie "A. D. Xenopol", editat la Iaşi în 1977, consideră anul de botez al s. Păscăuţi 1640. Dar nici această dată s-a dovedit că nu e cea mai veche menţiune scrisă. Într-o carte domnească, emisă de voievodul Ieremia Movilă la 20 noiem. 1599, pârcălabului de Soroca Voicu i se întări "seliştea

Păscăuţi pe amândouă părţile Ciuhurului pe care o cumpărase de la Pasco Nemiş pentru o mie de zloţi tătăreşti" (Catalogul documentelor moldoveneşti. Voi. L Bucureşti, 1957, pag. 253). Apoi același domnitor la 7 mai 1601 întări "Tudosei hatman şi fiilor ei satul pe Ciuhur luat de la Voico, pîrcălabul Sorocii, în schimbul altor sate." Tot Ieremeia Movilă la 22 apr. 1603 îi confirmă prin uric lui Costea Băcioc, slujer, părţi din ocina Păscăuţi "ce iaste mai gios de gura Ciuhurului cu bălţi şi livezi spre Costeşti" Iar la 3 sept. 1640 oamenii din Păscăuți apar martori într-o hotărnicire din Proscureni. Se vînturau anii şi proprietarii. Unii îi spuneau satului Păscăuţi şi Izvor. Recensământul din 1859, publicat peste doi ani în capitala Imperiului Rus, fixase: "Păscăuti sau Izvor, sat pe Prut la 55 verste de Bălţi, are 37 de case şi 199 de oameni - 101 bărbaţi şi 98 de femei"

La 1 ian. 1865 s. Păscăuţi din ţin. Iaşi trecu în posesia dvoreanului Vasile Stîrcea cu 1.000 des. de pământ. Aflat în volostea Balatina (vezi LRM, vol. 1, pag. 195), Păscăuţii însumau in 1870, conform datelor statistice publicate de Alexandr Egunov, 64 de case, 152 de bărbaţi şi 144 de femei, 30 de cai, 80 de vite cornute mari şi 250 de oi, deci ţăranii de aici erau greu împotmoliţi în sărăcie. Nu le aduce profit nici unica moară de vânt. Către 1892 la Păscăuţi se pricopsiseră cu 321 des. de pământ şi fraţii Ciuhureanu, iar ţăranii luaţi împreună posedau doar 390 des,

Zamfir Arbore în Dictionarul geografic al Basarabiei, editat în 1904 la Bucureşti şi reeditat în 2001 la Chişinau, face următoarele comentarii: "Păscăuţi, ruseşte Paşcauţî. Sat în jud. Bălţi, aşezat pe pârâul Maşinoi, la 3 km de Prut. Are 55 case, cu o populaţiune de 375 suflete. Satul mai poartă şi numele lzvoară, şi face parte din volostea Bolotina. Ţăranii posedă pământ de improprietărire 390 desetine, proprietarii:

Aga Stîrcea are 195 desetine şi Ciugureanu 35 desetine" La 17 iulie 1912 nobilul Ion (scris Ivan) Ciugureanu declarase că stăpâneşte în Păscăuţi-Izvoare 308 des. de pământ. Rivnea cu lăcomie să pună mâna pe întreaga moşie. Dar reforma agrară i-a potolit poftele. În sept. 1922 din moşiile boiereşti ţăranii, 140 la număr, au primit drept avere pe vecie 319, ha.

Statistica a. I923 arată că s. Păscăuţi, zis şi Izvoare, din plasa Glodeni avea pe vatra sa 182 de curţi şi o gospodărie boierească, 380 de bărbaţi şi 390 de femei, primărie, şcoală primară. Având pământ şi câmp liber de activitate, ţăranii prin sirguinţa lor îşi agoniseau sâsâece cu ştiuleţi aurii, creşteau păsări şi animale, jucau nunţi şi botezau pruncii. Populaţia sporea văzând cu ochii. La 10 noiem. 1940 administraţia sovietică, după ce puse frontiera pe Prut, a inregistrat în Păscăuţi 1.028 de locuitori - 917 moldoveni, 101 ucraineni şi 10 persoane de alte etnii.

În zorii zilei de 22 iunie 1941, oamenii au sărit speriaţi din aşternuturi. La Prut detunau exploziile, cotcodăceau neîntrerupt mitralierele. Apoi apărură primii răniţi, primele case şi scârte

învăluite de flăcări. Războiul îşi luă un avânt vertiginos. Păscăuţii au pierdut în lupte 24 din cei mai voinici bărbaţi.

Au răpit necruţător din populaţia paşnică epidemiile, foametea teribilă din anii 1946-1947, deportările masive din 1949. În regiunea siberiană Kurgan au fost strămutaţi forţat 13 săteni.

În 1949, pe când Păscăuţii intrau în r-nul Balatina, populaţia de aici constituia 909 suflete, în mare parte ucraineni. Apoi satul a fost trecut în r-nul Rîşcani, în sovietul sătesc Petroşani. Reforma administrativă - teritorială din 1999 a incadrat s. Păscăuţi în raza or. Costeşti, căpătând un nou imbold de dezvoltare.

Recensămîntul din 1979 a însumat în Păscăuţi 1.161 de locuitori (537 de bărbaţi şi 624 de femei), cel din 1989 a trecut aici în registre 963 de suflete umane (424 de bărbaţi şi 539 de femei). Ultimul recensămînt, din 5-12 oct. 2004, a numărat în localitate 950 de oameni. În prezent populaţia, spre deosebire de multe alte aşezări, e în creştere, se ridică la o mie de cetăţeni.

Satul Petrușeni, raionul Rîșcani

Menţionat documentar la 15 septembrie 1633. Distanţe: până la or.Rîșcani - 39 km, pâni la stația c. f. Drochia - 53 km, până la Chişinău - 210 km. Fondul funciar - 950 ha. Gospodări - 477, populaţia 1.190 de locuitori. Biserică, gimnaziu, cămin cultural, bibliotecă publică, oficiu poştal, grădiniță de copii, magazine şi baruri, 164 de fântâni.

Sat compact din preajma or. Costeşti pe Prut, cu şosele în toate patru zări, care îl ţin mereu în vizorul călătorilor, - spre Gălăşeni la est, spre Duruitoarea la nord, spre Costeşti (la vest) şi spre Camenca la sud. Aşezat într-un hârtop pitoresc dintre două păduri, care îi dau un colorit aparte şi îl leagănă în triluri de păsări vara, iar iarna îl apără de viscolele crâncene, în apropiere de râuşorul Camenca şi marea artificială Costeşti-Stânca. Prin sat trece automagistrala internaţională spre vama Costeşti. Regiune colinară cu pământuri bogate şi izvoare.

O legendă povesteşte că aceste pământuri aparţineau cândva unui boier pe nume Petru şi soţiei sale Ana. Ei deţineau pământ mult şi erau foarte bogaţi, dar erau generoşi şi buni la suflet. Boierul ştia multe leacuri naturiste, îi lecuia pe ţărani de fel de fel de boli, iar adesea celor mai nevoiaşi le dădea chiar şi loturi de pământ. Un timp locuitorii recunoscători i-au zis satului Petroşana.

Încă o legendă explică toponimul Valea Lucăceni, în care figurează, de asemenea, numele Ana, dar boierul căruia ei li se supuneau, era altul, unul hapsân şi rău, iar Ana era o fată tânără şi frumoasă, care îl iubea pe un tânăr, la fel foarte frumos şi cinstit, Luca. De răul boierului ei s-au

instalat în acea vale, au născut copii, apoi au venit acolo şi alţii, întemeind un mic sătuc, dar o iarnă năprasnică a acoperit valea cu zăpadă grea şi oamenii s-au mutat pe deal. Numai Luca şi Ana au rămas acolo, ca să rămână Lucăceni şi denumirea văii.

Pulsul vieţi umane are la Petruşeni o vechime de peste 50 de secole. "Prin anii 3000-2500 î. Hr. aici era un sat cu case din bârne unse cu lut, constată savantul-arheolog Ion Hîncu. Pe locul numit "La Cigoreanu", chiar la suprafaţa solului se văd mai multe pete sau grămezi de cenuşă, dovadă sigură că şi aici a existat o aşezare umană încă în epoca târzie a bronzului, fapt confirmat de urmele de case, de diferite obiecte casnice, datând din perioada anilor 1300-1100 î.Hr. Alte două vetre de sate ţin de epoca timpurie a fierului. Cercetările arheologice efectuate pe vatra unuia dintre aceste sate au identificat diferite urme de activitate umană, obiecte de uz casnic, mai ales, fragmente de vase de argilă, fiind localizate cronologic în perioada anilor 1000-800 î.Hr. Al doilea sat datează din epoca timpurie a fierului, existând între anii 800-500 Î-Hr. Prezenţa unor triburi nomade în zonă este documentată de două movile de pământ în care se conţin morminte din diferite epoci istorice, incepând cu mileniile III-II înaintea erei noastre" (Ion Hîncu. Vetre strămoşeşti din Republica Moldova. Chişinău, 2003, pag.59-60).

Biserica de lemn din Petrușeni

Siliştea "sub Derenee" a existat încă pe timpul domniei lui Ştefan cel Mare. Dar cu toponimul Pătruşeni a fost menţionată în scris la 15 sept. 1633, când voievodul Moisei Movilă in a doua domnie dărui logofătului Pătraşcu Ciogolia s. Duşmani, Logofteni şi părţi din s. Petruşeni, care au fost mai înainte hatmanului Isac Balica (Documente privind is-toria Româ niei. Veacul XVII. A. Moldova. VoI. IV. Bucureşti, 1956).

În 1702 la Petruşeni se ridică o bisericuţă de lemn, "Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil", care este cel mai însemnat reper din istoria satului. Acum biserica e foarte veche şi o ţine cu harul său numai Dumnezeu Sfintul. Ea însă încă în anii optzeci ai secolului XX mai păstra în incinta ei pictura originală, foarte valoroasă, a icoanelor "Hristos Pantocratul" şi "Maica Domnului cu Pruncul". Din păcate, spre sf. veacului biserica a fost mistuită de foc, imaginea ei rămânând numai în fotografii. Băştinaşii speră că va fi totuşi reconstruită.

Iar peste 9 ani, în 1711, aici a făcut un scurt popas Petru I cu oştirile sale în timpul campaniei de la Prut, fiind întâmpinat de domnitorul Dimitrie Cantemir. Suferind înfrângere în bătălia cu turcii la Stălineşti, ambii s-au retras peste Nistru.

La recensământul populaţiei din Moldova feudală, înfăptuit de administrația militară rusă în 1772-1773, s. Petrușeni întrunea 40 de familii ţărăneşti, fiind supuse unui impozit istovitor. În ziua de 30 dec. 1794 vornicul Ioniţă Petrachi apăru martor într-o dispută hotarnică la Văratic. Pe locul bisericuţei vechi din lemn în 1796 a fost construită o altă biserică din bârne.

În 1803 Mănăstirea Sf. Bogdan avea 71 de birnici în s. Pătraşeni din ocolul Ciuhur. Satul cu cele 69 de ogrăzi a trecut în posesia călugăriţei Agafia Balş. La biserica "Sf. Arh. Mihail" în 1835 făcea slujbă preotul Ioan Lungu în vârstă de 52 de ani, cu soţie și 4 copii. Satul însuma 83 de familii de țarani liberi (241 de bărbaţi şi 215 femei).

Recensământul din 1859, publicat peste doi ani la Sankt-Petersburg, a fixat în satul mănăstiresc Petruşeni 70 de case. 203 bărbaţi şi 191 de femei. Mănăstirea "Sf. Bogdan", în afară de pământuri arabile, fânaţuri, un iaz, prisacă, o turmă de oi, o cireadă de vaci, mai stăpânea şi 350 des. de pădure. În total, la Petruşeni şi Camenca, ea avea 2.780 des. de pământ, o moşie impunătoare. Epidemiile de holeră din 1866 şi 1872 au răpit numai din Petruşeni 41 de oameni.

În analele publicate de Alexandr Egunov, fost preşedinte al Comitetului de Statistică din Basarabia, găsim următoarele cifre referitoare la s. Petruşeni din volostea Bolotina: 105 case, 235 de bărbaţi şi 204 femei in 1870 şi 125 de case, 272 de bărbaţi şi 260 de femei în 1875. Deci, localitatea era în permanentă creştere.

Către 1881, moşiile s. Petruşeni şi Camenca trecuseră în posesia Episcopiei Huşi, posedând 606 des. arabile şi 322 des. de pădure, biserica din localitate stăpînea 51 des. Ţăranii aveau in proprietatea lor 876 des. la Petruşeni şi 928 des. la Camenca .

Printre localităţile basarabene ce depăşeau 500 de suflete, înregistrate separat în 1897, întâlnim şi s. Petroşani din jud. Bălţi cu 693 de oameni, dintre care 672 aparţineau parohiei ortodoxe.

Dar iată cum zugrăveşte în cifre acest sat scriitorul şi geograful Zamfir Arbore, în prestigiosul său dicţionar editat în 1904 la Bucureşti: "Chetroşeni, ruşii pronunţă şi scriu Petruşani, sat mare în jud. Bălţi, aşezat în valea Damaşcanilot, face parte din volostea Bolotina. Are 123 case, cu o populaţiune de 898 suflete; o biserică cu hramul Sf. Mihail; o şcoală cu o clasă unde se învăţa numai ruseşte. Tăranii posedă pământ de împroprietărire 873 desetine. Mănăstirea Sf. Bogdan are aici 1 036 desetine pămînt».

Şcoala elementară laică din Petruşeni în 1907 era frecventată de 60 copii, instruiţi de pedagogul Ion Peştereanu, decorat în iunie 1908 cu medalia "Za uslughi". El lucra învăţător în acest sat încă din a. 1896, de la fondarea şcolii.

Ministerul ţarist al averii de stat în oct. 1911 a pus în vânzare 15,58 des. de pădure din masivul Camenca-Petruşeni pentru a fi tăiate complet, încasând 4.174 ruble. Peste doi ani, în oct. 1913, încă 11,58 des. de pădure au fost aici defrişate, mai obţinând 6.775 ruble. Pentru întreţinerea şcolii mănăstirea de peste Prut repartiză în acelaşi an 1.021 ruble 34 kop.

Către 1915, 5 ţărani îşi aranjaseră frumoase gospodării demonstrative. Iar în toamna a. 1922, 161 de familii din Petruşeni au fost înzestrate de Coroana regală română cu 386 ha de pământ, sustras din moşia mănăstirească.

Peste un an, Dicţionarul statistic al Basarabiei, editat în 1923 la Chişinău, fixă în Petruşenii din plasa Glodeni 245 de case, 735 de bărbaţi şi 765 de femei, o gospodărie boierească, 2 mori cu aburi şi o moară Cu vânt, o şcoală primară, post de jandarmi, primărie. Morile în 1933 se aflau în posesia lui Atanasie Leancă şi Andrei Studolschi, treerătoarea aparţinea lui Atanasie Leancă. Şcoala din Petruşeni în acel an avea 4 învăţători - Ion Peştereanu (în vârstă de 55 de ani, director, căsătorit, încadrat în munca pedagogică în 1896), Alexandra şi Vasile Munteanu, Vera Strungaru. Ei instruiau 187 de elevi din cei 253 de copii de vârstă şcolară.

In 1929 aici era preot Ilie Nistor (n. 1902). Făcuse studiile la Seminarul Teologic din Chişinău, era mărinimos şi petruşenenii îl stimau, deşi era încă tânăr. Cu el lucra cântăreţul Porfirie Biănuţă.

Gheorghe Balan în primăvara a. 1939 a făcut la Chişinău cursuri de piscicultură, un an întreg a muncit cu roaba la săpatul şi amenajarea râmnicului de lângă casă, dar când să sloboadă puietul de peşte în iaz se văzu cu tancuri sovietice şi coloane mobile de tunuri vânturând colbul şleahului spre Costeşti, la Prut. Administraţia noului regim, după ce închise frontiera, se apucă să numere oamenii rămaşi în localitate. Petroşenii din r-nul Balatina trecuseră în registre 1.286 de locuitori, dintre care 1.239 erau de etnie română, 12 - ucraineană, 7 - rusă şi 28 de alte etnii.

Apoi la Prut răbufni pălălaia războiului. Aproape două săptămâni s-au dat lupte înverşunate în direcţia Rîşcanilor. Bătând în retragere, batalioanele şi regimentele sovietice au trecut peste Nistru. Iar peste trei ani, la 26 martie 1944, trupele Armatei Roşii au tăbărât înapoi la Prut. Se declară mobilizare totală. Din cei peste 200 de bărbaţi mânaţi pe front, n-au revenit la vatră 38.

Învinuiţi de colaborare cu "organele române de ocupaţie", încă în 1944, când mai mergea războiul, au fost încătuşaţi şi duşi la puşcării Dumitru Cepoi (n. 1884), Nicolae Ciobanu (n. 1884), Grigore Me1covschi (n.1900) şi Vasile Noroc (n. 1895). 10 oameni zăceau în lagărele din regiunea

Tomsk încă din 1941: Dumitru Fotescu; Ecaterina, Daria şi Maria Precul; Leonid şi Vasile Precul; Domnica, Gheorghe şi Ion Rusu, reabilitaţi după cinci decenii.

Iar în blestematul an 1949 căzură pradă deportărilor 30 de "chiaburi" şi "iehovişti".

După asemenea presiuni masive, lumea a fost mânată in kolhozul "Krasnoe Znamea" ("Drapelul Roşu"), care cu timpul, prin efort comun, işi luă avânt. Construise depozite şi făţări mecanizate, un şir de obiecte social-culturale. Dar spre sf. sec. XX kolhozul, ca formă socialistă de gospodărire, a dat faliment.

În plan demografic, populaţia a evoluat în felul următor: 684 de bărbaţi şi 750 de femei în 1979 şi 583 de bărbaţi şi 683 de femei în 1989. Ultimul recensământ oficial din octombrie 2004 a însumat în Petruşeni 1.214 suflete umane.

Din Petruşeni a urcat glorios în arta muzicală naţională compozitorul şi dirijorul Boris Cobasnean (n. 9 martie 1926) şi sora lui, Claudia Cobasnean (n. 1924) o profesoară de mizică ilustră.

Larisa Ababii-Lupu (n. 15 sept. 1940) doctor în filologie. Conferenţiar universitar, profesor universitar. Om Emerit.

Anatol Smişleaev (n. 30 mai 1949) şi-a făcut renume in pictură şi scenografie. E autorul a 4 filme cu desene animate. S-a bucurat de Gran Pri la Festivalul de la Cannes, la Kiev, Tbilisi şi Alma-Ata, s-a învrednicit de Premiul pentru cea mai bună realizare plastică a filmului animat "Haiducul".

La Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republici Moldova lucrează Corina Cojocaru, doctora în drept internaţional.

Ion Cuvşinov (n. 18 ian. 1959) doctor în medicină.

Este, de asemenea, cunoscut sculptorul și pictorul Vladimir Timpu, originar din Petrușeni.

Satul Pîrjota, Raionul Rîșcani

Atestat la 4 septembrie 1605. Râul Camenca. Distanţe: până la or. Rîșcani - 12 km, până la stația c. f. Drochia - 34 km, până la Chişinău -178 km, Fondul funciar-2.797 ha. Gospodării - 750, populaţia - 1.738 de locuitori. Moară şi oloiniţă, 5 unităţi comerciale. Biserica "Sf. Dumitru", gimnaziul- "Valeriu Ghereg", casă de cultură, 2 biblioteci, oficiu al medicilor de familie, oficiu poştal, grădiniţă de copii, 350 de fântâni şi izvor de apă cristalină la fiecare două gospodării.

Pîrjota este o localitate mare, pitorească, situată pe şoseaua internaţională Soroca - Rişcani - Costeşti, la izvoarele de sus ale râuşorului Camenca, într-o regiune de câmpii şi mici coline bogate

în ciornoziom. Cea mai înaltă colină e pe drumuşorul de ţară spre Sturzeni, ea are altitudinea de 232 m. Şoseaua, ce urcă spre Zăicani, străbate o mare livadă. Podul aşternut peste apa râuşorului Camenca îndreaptă călătorii spre Rîșcuni, Drochia și Bălti. I

La Pîrjota, dupa cum afirmă arheologii, au fost descoperite 14 așezări umane din diferite epoci istorice. "Prima, ne informeuză savantul Ion Hîncu, a luat fiinţă prin anii 5500 - 5000 i. Hr., locuitorii ei adăpostindu-se în bordee asemănătoare cu nişte vizuini, dispuneau de unelte de muncă din piatră, știeau să modeleze vase din lut. În anii 5000 – 2500 î. Hr., aici au fost 5 aşezări, pe vetrele cărora au fost atestate urme de case din lemn unse cu lut ars, vase pictate cu vopsea cafenie, roşie şi albă, alte obiecte din neolitic (mileniul IV - III Î. Hr.).

Şi din perioada bronzului au fost identificate rămăşiţele unei aşezări. Vetrele altor două cătune se referă, respectiv, la epoca timpurie a fierului, având o vechime de 2800-3000 de ani.

În perioada romană, pe aceste locuri erau aşezate 3 sate, care au existat până la năvălirea hunilor în anul 376, când au fost devastate şi incendiate. Între anii 700-900, s-a constatat existenţa altei aşezări. După întemeierea Ţării Moldovei, aici a apărut un sat, care a existat între anii 1500-1700, locuitorii căruia ulterior au şi fondat, probabil, satul cu numele actual, atestat pentru prima dată documentar din anul 1620. (Ion Hîncu. Vetre strămoşeşti din Republica Moldova, Chişinău, 2003, pag. 61).

Despre luptele îndârjite ale strămoşilor noştri cu hoardele cotropitoare, care au năvălit de peste Nistru, o denotă convingător şi cele 7 movile funerare de pe moşia Pîrjotei.

Voievodul Ieremia Movilă, printr-o carte domnească din 4 sept. 1605, întări Mănăstirii Dragomirna o danie făcută de pan Stroici, mare logofăt, un şir de sate printre care şi "Horodiştea numit acum Pîrjolta" (Catalogul documentelor moldoveneşti din arhiva istorică centrală a satului. VoI. 1. Bucureşti, 1957). Într-un ispisoc de la domnitorul Gheorghe Duca, din 1670, e pomenită deja Pîrjota, alături de alte două sate, cumpărate de la Ursachi, vistier, pentru 500 lei de către Constantin Ciobanu. Iar la 20 iulie 1746, domnitorul Ioan Mavrocordat întări satul Pîrjota din ţinutul Iaşi hatmanului Iordachi Cantacuzino. La 1 oct. 1773 satul Pîrjota din ocolul Ciuhur a fost dat ca zestre Mariei din neamul Cantacuzino împreună cu alte ocine. Mai apoi, prin 1818-1821, îl găsim la Pîrjota moşier pe căminarul Coste Botezu.

Informaţii mai amănunţite nea lăsat anul 1835. Pîrjota aparţinea pe atunci boierului Apostol Ciolacu, în supusenia căruia se aflau 36 de familii de ţărani (140 de bărbaţi şi 84 de femei). Se folosesc la muncă şi 18 familii de ţigani şerbi care puteau fi vânduți și cumpăraţi ca și unelte agricole.

În anul 1875 Pirjota din volostea Glodeni număra 85 de case, 201 bărbaţi şi 194 de femei, 26 cai, 98 de vite cornute mari, 311 oi. Populaţia crescu, dar rămase săracă în urma unei straşnice epidemii ce se abătu asupra animalelor. Oamenii suferiseră mult în vara lui 1866, cînd 38 de suflete au fost înghiţite de holeră.

În 1876 bărbaţii din Pîrjota, 90 la număr, au fost scoşi cu roabele la construcţia drumului Bălti-Hotin. Dar reuşiseră să insemânţeze cu grâu de vară 40 des., cu secară - 65, cu orz - 70, cu ovăs - 60, cu cartofi - 6 desetine, deşi aveau numai 80 de pluguri şi 40 de boroane, 163 de care cu boi.

În 1886 a decedat boierul Dumitru Ciolacu, lăsând averea drept moştenire feciorului minor Dumitru. Către 1892, acesta poseda 2.133 des. de pământ, pe când toţi ţăranii, luaţi împreună, numai 731 des. Cu cei 666 de locuitori (351 de bărbaţi şi 315 femei), Pîrjota din jud. Bălţi a intrat în condica localităţilor basarabene ce depăşeau 500 de suflete în 1897.

Începutul sec. XX îl găsim oglindit în Dicţionarul geografic al Basarabiei, editat de Zamfir Arbore în 1904 la Bucureşti. El explică: "Pîrjota, sat în jud. Bălţi, aşezat între localităţile Hiliuţi şi Borosenii - Noi, în Valea Pîrjotei. Lângă sat se află trei heleştee. Face parte din volostea Glodeni. Are 103 case şi o populaţie de 1007 suflete; o biserică, cu hramul "Tuturor Sfinţilor", o şcoală elementară bisericească, în care se predă în limba rusă, 280 de vite cornute mari. Ţăranii posedau 618 desetine de pământ, proprietarii-moştenitorii lui D.Ciolacu, 2.247 desetine"

Şcoala primară de zemstvă, înfiinţată în 1903, în primăvara a. 1909 şi-a întrerupt procesul de învăţământ, deoarece în sat izbucniseră câteva focare de epidemie. În 1910 aici făceau primele călătorii imaginare prin abecedar, ceaslov şi matematica elementară, 33 de băieţi şi 26 de fete.

Nobilul Dumitru D. Ciolacu, în 1912, plătea impozite pentru 2.133 des. de pământ. Tot în acel an ţăranul Ion Filip găsi în sol o comoară din 327 monede de aur şi argint, turnate la monetăria din Roma.

În sept. 1922, în cadrul reformei agrare, 235 de familii ţărăneşti au fost împroprietărite cu 1.104 ha de pământ, sustras prin lege din moşia boierului Ciolacu, iar peste un an Dicţionarul statistic al Basarabiei constată:

"Pîrjota. Plasa Glodeni. A.î. 1700. În 1865 şa ridicat din piatrâ Biserica "Toţi Sfinţii", întemeiată de proprietarul Ioan Ciolacu. Regiune de deal. Înăltimea dealului de sud deasupra mării era de 232 m. Izvoare mai importante: Pirjota, şi al lui Pleşca. Clădiri: 250. Menaje: 256. Locuitori: bărbaţi - 435, femei -490, total - 925. Gospodărie boiereasca (7 case locuite. 1 casă ruinată). Cooperativă de consum (1919), cooperativă agricolă "Tudor Vladimirescu". Şcoală primară mixtă, biserică ortodoxă, post de jandarmi, poştă rurală, primărie".

După reforma agrară din 1922, fraţii Dmitrie, SergIu şi Gheorghe Ciolacu rămaseră numai cu cîte 100 ha de pământ fiecare, lor le apartinea şi moara. Toader Mandalac avea oloiniţă. În 1933 Pîrjota din plasa Copăceni număra 2.220 de locuitori. Frecventau şcoala primară 251 de elevi din cei 361 de copii în vârstă de 5-16 ani. În calitate de învăţători lucrau Teodor Ungureanu (director, căsătorit, vârsta - 33 de ani), Antonina Ungureanu (vârsta - 40 de ani, căsătorită, vechimea în muncă - 22 de ani) şi Maria Brus (vârsta - 26 de ani, căsătorită, activa în această şcoală al 7-lea an).

Speriaţi de invazia sovietică, la sf. lunii iunie 1940, mulţi intelectuali, funcţionari, boiernaşi, comercianţi printre care şi preotul P. Popovici, s-au refugiat peste Prut. Comisarii roşii au numărat în Pirjota 1.905 oameni (1.566 de moldoveni, 280 de ucraineni, 7 ruşi, 52 de evrei şi ţigani), cu 315 mai puţin decât vieţuiau aici cu șapte ani în urmă.

Dar nenorocirile abia începeau. S-au schimbat banii, s-a introdus în şcoală un nou alfabet, biserica fusese pângărită, nu se mai bucurau de onoare gospodarii de frunte ai satului. Apoi se dezlănţui Războiul al Doilea Mondial. N-a ocolit el nici populaţia din Pîrjota. După 4 ani cumpliţi de bătălie, când s-au reinstalat zilele de pace, satul rămase văduvit de 30 dintre cei mai voinici şi curajoşi bărbaţi.

Şi mai multă lume pierduse Pirjota în timpul deportărilor masive staliniste, în total au băut amarul deportărilor 63 de persoane. O tragedie groaznică pentru un paşnic sătuc basarabean!

Astfel, la 1 aug. 1949, Pîrjota s-a văzut în registre numai cu 1.763 de oameni - 1.430 de moldoveni, 311 ucraineni, 17 ruşi şi 5 ţigani. Recensământul din 1979 a insumat aici 972 de bărbaţi şi 1.106 femei, cel din 1989 şi mai puţin - 869 de bărbaţi şi 1.035 femei. Numărătoarea populaţiei din oct. 2004 a constatat aici 1.738 de cetăţeni, mulţi dintre ei aflându-se peste hotare în cautarea unei bucăţi de pâine pentru copii şi familie.

Pe timpul kolhozului, în Pîrjota activau o moară şi o mare uscătorie de tutun. Se construiseră blocurile Şcolii Medii, casa de cultură, spitalul, grădiniţa de copii, o cafenea, câteva magazine, monumentul gloriei militare, stadionul. Prin anii nouăzeci ai sec. trecut kolhozul a dat faliment, ţăranii au fost împroprietăriţi cu pământ şi cotă valorică.

Pîrjota a lansat pe unda naţională mai multe

personalităţi celebre: Valentin Ungureanu (n. 26 noiem. J 931), doctor habilitat în biologie. Valentina Pelin (1950), doctor în istorie.

De o apreciere aparte, în analele satului, dar şi a republicii în întregime, se bucură părjotenii, fraţii Ghereg Anatol şi Valeriu, ultimul un valoros savant de talie europeană, decedat în floarea vârstei. Ambii - doctori habilitaţi în medicină.

Satul Proscureni, or. Costeşti, raionul Rîşcani.

Atestat la 22 apr. Râurile Prut şi Ciuhur. Distanţe: până la or. Rîşcani – 37 km, până la stația c. f. Drochia - 59 km, până la Chişinău - 203 km. Gospodării – 92, populaţia - 153 de oameni. Un magazin. Aşezarea e un satelit al or. Costeşti.

Proscureniul este aşezat pe ţărmul mării artificiale Costeşti-Stânca, între Duruitoarea şi reşedinţa oraşului. Dealul din spatele satului urcă la altitudinea de 269 m. În jur peisaje pitoreşti de o neîntrecută frumuseţe.

Urmele omului coboară aici în straturile istoriei la o adâncime de 140 de secole. "Savanţii au descoperit la Proscureni, constată vestitul arheolog Ion Hîncu, urmele unei aşezări umane, întemeiată cu circa 14.000 de ani în urmă. Pe vatra ei au fost colectate obiecte şi unelte din cremene, datând din perioada târzie a paleoliticului (mileniile XL-XII î. Hr.). In anii 3000-2500 î. Hr. aici s-a întemeiat un sat. Locuitorii lui îşi făceau case din lemn şi lut, produceau unelte din cremene şi din oase de animale, mai rar din aramă, cultivau pământul, creşteau vite cornute, practicau diferite meşteşuguri, modelau vase din argilă împodobite cu brâie incizate sau vopsite. Satul a ars până la talpă, pe vatra lui fiind atestate urme de case arse diferite obiecte, mai ales vase de argilă neolitic (mileniile IV-III î. Hr.). Un alt sat s-a fondat tocmai după cucerirea Daciei de Imperiul Roman (anul 106 î. Hr.) și a existat până la invazia hunilor din anul 376, când a fost devastat şi încendiat. Pe vatra lui au fost identificate urme de case arse, grămezi de lut ars cu amprente de nuiele, diferite obiecte casnice din perioada romană târzie. Specialiștii au stabilit locul cimitirului acestui sat unde au fost identificate schelete umane şi obiecte antice," (Ion Hîncu. Vetre strămoşeşti din Republica moldova. Chişinău, 2003. pag. 63-64).

În scris, siliştea îşi trage obârșia de la 22 apr. 1603, când voievodu Ieremie Movilă în a doua domnie a sa a întărit vornicului Coste Bucioc jumătate din s. "Ploscureru mai jos de gura Ciuhurului", pentru care plătise 160 taleri de argint. Iar voievodul Radu Mihnea în prima domnie a sa reconfirmă la 28 martie 1618 aceiaşi cumpărătură făcută de Coste Bucioc. În 1640 "Ploscurenii cu mori în Ciuhur" intrase pe deplin în posesia vistiernicului Iordache din Iaşi. La 30 dec. 1794, Proscureniul este menţionat ca punct de hotar al moşiei s. Văratic.

Recensământul din 1859, publicat peste doi ani la Sankt-Petersburg, însumase aici 40 de case, 163 de bărbaţi şi 160 de femei. Cele 1.234 des. de pămînt, incl. 171 des. de pădure, erau proprietatea boierului Mihail Ciugureanu. Dar întrucât moşierul împrumutase de la comerciantul Anton Deborganovici 13.000 de ruble şi nu le întoarse la timp, toată averea lui Ciugureanu din Proscureni a fost luată zălog.

În analele statisticii publicate de Alexandr Egunov descoperim următoatele date referitoare la s.Proscureni din volostea Zăbriceni: Anul 1870. 90 de case, 239 de bărbaţi şi 260 de femei, 40 de cai, 160 de vite cornute mari, 910 oi. Anul 1875. 112 case, 278 de bărbaţi şi 266 de femei, 58 de cai, 192 de vite cornute mari, 992 de oi. Deci la toţi parametrii, satul era în bună dezvoltare, deşi în vara a. 1872 trecuse printr-o epidemie de holeră.

Către anul 1894, moşierul Ciugureanu stăpânea în Proscureni 721 des. de pământ, ţăranii luaţi împreună aveau 471 des. Pentru prima dată Imperiul Rus în 1897 a înregistrat separat localităţile ce depăşeau 500 de suflete, la compartimentul gubernia Basarabia întâlnim satul Proscureni din jud. Bălţi cu 819 locuitori (418 bărbaţi şi 401 femei), dintre care 794 erau creştini ortodocşi.

Începutul sec. XX şi-a găsit reflectare în Dicţionarul geografic al Basarabiei, editat în 1904 la Bucureşti de către Zamfir Arbore. Să luăm aminte: "Proscureni, sat în jud. Bălţi, aşezat în valea Ciuhurului, între satul Duruitoarea şi Costeşti. Face parte din volostea Zăbriceni. Are 94 case, cu o populaţie de 893 suflete, ţărani români, care posedă pământ de improprietărire 741 desetine. Proprietarul, d-nul Ciugureanu, are aici 648 desetine".

În 1910 a fost demontată oloiniţa lui Petru Tcaci, iar localitatea întrunea 178 de gospodării şi 895 de oameni, care posedau 455 des. de pământ propriu şi 749 des. de nadeluri încă nerăscumpărate.

La reforma agrară basarabeană, 170 de familii din Proscureni, în sept. 1922, au fost înzestrate cu 406 ha de pământ, croit din moşiile boiereşti. Iar peste un an Dicţionarul statistic al Basarabiei, editat la Chişinău, avea să constate: "Proscureni, plasa Rîşcani. A.I. 1785. Întemeiat de către obşte. Regiune de şes şi coline. Dealurile: Muraveneţ, Carpaţi, Pârâul Ciuhur. Clădiri 100. Locuitori: bărbaţi 478, femei 503, total 981. Coop. de consum "Albina" (1920), coop. agricolă "Propăşirea", carieră de piatră. Poştă rurală, primărie, o cârciumă. Distanţe: poşta Avramei 6 km, Costeşti 3 km."

Mori de apă pe Ciuhur în 1933 aveau Petrea Baranetchi, Constantin lachimciuc şi Sava Petrachi. Frecventau şcoala primară 184 din 255 copii în vârstă de 5-16 ani, instruiţi de învăţătorii Alexandru Vlasov, Serghie lachimciuc şi Ludmila Ceaglic.

La 10 noiem. 1940, după ce sovieticii au pus frontiera pe Prut, s. Proscurenii însuma 1.238 de locuitori, dintre care 1.208 s-au declarat ucraineni, 2 ruşi, 6 moldoveni, 24 evrei şi ţigani.

Primele bubuituri de tunuri, trase în zorii zilei de 22 iunie 1941 de peste Prut, au răvăşit câteva case, au aprins pichetul sovietic de grăniceri. Nimeni nu bănuia în acea dimineaţă sângeroasă că războiul se va extinde pe o periadă de tocmai 4 ani. Din bătăliile anilor 1941-1945 n-au revenit la vatră în Proscureni 8 bărbaţi.

După război au urmat 2 ani de foamete teribilă (1946-1947), mai multe epidemii şi deportări. În regiunile siberiene Kurgan şi lrkutsk au fost mânaţi sub arme 31 de săteni.

Satul Proscureni număra 253 de băr-baţi şi 283 de femei în 1979 şi 86 de bărbaţi şi 120 de femei în 1989, ultimul recensământ, din oct. 2004, a fixat aici 172 de cetăţeni. Pe timpuri, s. Proscureni intra în raza sovietului sătesc Duruitoarea. În apr. 2009 satul însuma 153 de locuitori, ţăranii dau pământul în arendă, elevii frecventează Liceul Teoretic "Silvian Lucaci"

Pînă la construcţia hidrocentralei Costeşti-Stînca, Proscureniul a avut şcoală medie cu cadre didactice. Dar când satul s-a dus sub apa lacului de acumulare, contingentul de elevi şi profesori au fost trecuţi în noul orăşel Costeşti. Prima promoţie Şcoala Medie din Proscureni a dat-o în 1954, ultimaîn 1977. Dintre absolvenţii ei au crescut profesori, ingineri, agronomi, medici, economişti. Vladimir Tcaci a urcat la gradul de maior în Armata Sovietică, iar Alexei Gorobeţ s-a învrednicit de gradul de general în Armata Română, fiind domiciliat la Bucureşti.

Satu Răcăria, raionul Rîșcani

Atestat în 1823. Râul Copăceanca. Distanţe: până în or. Rîșcani - 6 km, pînă la stația c.f. Drochia - 28 km, pînă la Chişinău -172 km. Gospodării- 694, populaţia - 1.550 de locuitori. O moară şi oloiniţă, Biserică, gimnaziu, oficiu al medicilor de familie, grădiniţă de copii. În raza corn. se află şi aşezarea Uşurei cu o populatie de 458 de locuitori.

Găsim uşor satul pe cursul râuşorului Copăceanca, între s. Recea şi or. Rîşcani. Pe moşia comunei se văd conturate 10 movile funerare, rămase drept mărturii istorice ale invaziei din adâncul depărtat al triburilor nomade din stepele asiatice. Arheologii au descoperit aici vatra unei silişti umane de până la era noastră, care are o vechime de peste 23 de secole, cu vase de argilă din epoca bronzului (sec. XIV-XII î.Hr). "Un alt sat, scrie savantul Ion Hîncu, a apărut pe aceste locuri în perioada romană (sec. II-IV), locuitorii acestuia cultivau pământul, creşteau turme de vite, îşi durau case spaţioase din lemn şi lut, întreţineau relaţii comerciale cu negustorii din oraşele Imperiului Roman." (Ion Hîncu. Vetre strămoşeşti din Republica Moldova, Chişinău, 2003, pag. 64.) Actualul sat a fost menţionat documentar în 1823, dacă ne orientăm după Dicţionarul statistic al Basarabiei,

editat în 1923 la Chişinău. Siliştea Răcăria apăruse pe moşia boierului Iordachi Rîşcanu, În 1835 aici trăiau 49 de familii ţărăneşti (156 de bărbaţi şi 112 femei).

Recensămîntul populaţiei din 1859, publicat peste doi ani la Sankt-Petersburg, ne-a lăsat următoarea statistică: satul Răcăria sau Egorovca, volostea Copăceanca, jud. Bălţi, număra 58 de case, 163 de bărbaţi şi 148 de femei, fară biserică. Moşierul Rîşcanu stăpînea la Răcăria, Copceanca şi Nihoreni 352 des. de pădure. în aceste trei sate boierul Rîşcanu poseda 10.083 des. de pămînt. Având condiţii naturale favorabile, Răcăria creştea văzând cu ochii: în 1870 număra 92 de curţi, în 1875 - 101 curţi, în care vieţuiau 271 de bărbaţi şi 265 de femei. La construcţia drumului Bălţi-Hotin în 1876 munceau cu carele şi roabele 45 de oameni din Răcăria. Totuşi, plugarii din localitate reuşiseră să însămînţeze cu grâu 300 des., cu secară 150 des., cu orz 100 des.

Către anul 1894 urmaşii boierului Rîşcanu stăpîneau la Răcăria, Copăceanca şi Nihoreni 6.860 des. de pământ, ţăranilor din Răcăria le revenea doar 836 des. Cu cei 774 de oameni (toţi de rit creştin răsăritean) Răcăria la recensămîntul din 1897 a intrat în catalogul aşezărilor basarabene ce depăşeau 500 de suflete umane.

La 15 oct. 1905 a fost finisată construcţia şcolii de zemstvă şi un grup de elevi şi-au luat locul în bănci. În anul de învăţămînt 1908-1909 aici făceau carte 40 de copii, instruiţi de invăţătoarea Victoria Popovici.

Până în sat în 1909 fusese întinsă linia de telefon Bălţi-Zăbriceni. Răcăria, căreia i se mai zicea Egorovca (probabil, de la numele boierului Egor Rîşcan-Derojinskii) însuma în 1910 de acum 190 de gospodării ţărăneşti (922 de locuitori), frecventau şcoala 50 de elevi, învăţător era Andrei Corotkii.

Ploile din toamna anului 1912 au provocat la Răcăria alunecări de teren, câteva case au fost strămutate sau puternic avariate. Precum scria ziarul "Drug" din 10 sept. 1913 un an întreg "au călătorit" cererile pătimiţilor de a fi ajutaţi, autorităţile guberniale le-a respins rugămintea.

Calendarul informativ, editat în 1915, arată că la Egorovca-Răcăria trăiau 469 de bărbaţi şi 450 de femei. Apoi Primul război mondial şi rebeliunea bolşevică au tulburat liniştea populaţiei paşnice. În sept. 1922 se pune în valoare reforma agrară, 296 de ţărani din Răcăria au fost împroprietăriţi cu 1.414 ha de pământ sustras din moşia boierului Rîşcanu. Acum numai moara lui C. Bogulschi turna zilnic din coşul său 3.000 şi mai multe kg de făină. Peste un an, în 1923, Dicţionarul statistic al Basarabiei insumă la Răcăria 297 de case, 750 de bărbaţi şi 800 de femei, 2 mori de aburi, şcoală elementară, 2 cârciumi.

Deşi cei patru pedagogi - Ilie Popistaş (director în virsti de 43 de ani, cu o vechime de muncă de 20 de ani), Xenia Popistaş, Gheorghe Niculescu şi Pavel Delimarschi, depuneau un efort susţinut

pentru a trece la învăţămîntul primar obligatoriu, lecţiile erau frecventate doar de 182 din cei 456 de copii de vârstă şcolară.

Administraţia sovietică la 10 noiem. 1940 a constatat că Răcăria din r-nul Rişcani numără 1.710 locuitori - 289 de basarabeni de etnie română, 1.419 ucraineni şi 2 ruşi. Noile autorităţi au început îndată să-i persecute pe gospodarii înstăriţi şi pe iehovişti.

Apoi porneşte războiul. În iulie 1941 trupele sovietice s-au retras cu lupte peste Nistru, ca să revină la Prut tocmai în primăvara a. 1944. Din bătălii trimis masiv pe front, la baştină n-au revenit 71.

Foametea a fost însoţită de epidemii, iar colectivizarea de deportări. Învinuiţi de "sustragere de la plata impozitelor" şi etichetaţi "chiaburl", în 1949 au fost scoşi din casele lor şi trimişi la pierzanie în Siberia 15 gospodari.

În 1951 au fost deportaţi în regiunea Tomsk pe motive religioase Nicolae Lungu (n. 1922) cu soţia Lidia; Ion Mojilean (n. 1908) cu soţia Alexandra, fiica Emilia, feciorii Alexandru, Anton şi Vasile; Domnica Timco (n. 1904) cu fiicele Tamara şi Tatiana, feciorii Ana-tol şi Ion; Petru Zaporojan (n. 1906) cu soţia Maria, fiul Vasile şi fiica Olga.

În 1963 Petru Golovatiuc (n. 1915) a fost condamnat la 7 ani de închisoare pentru apartenenţa la secta "Martorii lui Iehova"

In prezent ţăranii din Răcăria au fost împroprietăriţi cu pământ şi cota valorică. Iar ultimele trei recensământuri au însumat în Răcăria, precum urmează: 1979 - 819 bărbaţi şi 948 femei; 1989 - 714 bărbaţi şi 813 femei; 2004 - 1423 de locuitori.

Satul Rămăzan, or. Rîșcani, raionul Rîșcani

Fondat în 1902. Distanţe: până în or. Rîșcani - 5 km, pînă la stația c.f. Drochia - 18 km, pînă la Chişinău - 155 km. Gospodării - 318, populaţia - 540 de locuitori. Casă de rugăciuni, biserică, un magazin alimentar.

Aşezat lângă or. Rîşcani, în regiune de câmpie şi mici coline, satul e marcat cu 7 movile funerare. Cel mai înalt deluşor, cu altitudinea de 224 m, se află în apropierea traseului auto Bălţi-Edineţ, mai sus de răspântia şoselelor Rîşcani-Drochia. Pe valea ce duce spre Nicoreni se aştern unul lângă altul câteva iazuri cu peşte.

"Rămăzan - sat întemeiat în 1909", afirmă ESM (vol. 6). Dar autorul îndreptarului bibliografic în două volume Localităţile Moldovei în documente şi cărţi vechi, Vladimir Nicu a descoperit cătunul menţionat într-o dare de seamă veterinară atestat în scris la 5 iunie 1902. Aşezarea a depăşit

vârsta de un secol. Se presupune că poartă numele omului care descălecase cândva în această văgăună. În 1910 aici îşi fondaseră gospodării 18 familii ţărăneşti, în majoritate ruteni.

În 1912 creştinii de aici se aflau în parohia bisericii din Ochiul Alb. În toamna aceluiaşi an 140 de ţărani din Rămăzan, în cadrul reformei agrare, au fost împroprietăriţi cu 791 ha de pământ fertil, sustras din moşiile boiereşti.

Către 1933 populaţia număra de acum 715 suflete de oameni. Treierătoarea, unica din sat, aparţinea lui Petre Mazur, iar moara de vânt se afla în posesia lui Ioan Pascal. Satul avea şcoală primară cu doi învăţători - Ion Cojocaru şi Ana Bălţatu. Ei instruiau 103 elevi.

Administraţia sovietică la 10 noiembrie 1940 a înregistrat în localitate 871 de oameni (850 de ucraineni, 5 moldoveni şi 16 ruşi). După ani grei de război, foamete, epidemii şi deportări, la 1 aug. 1945 aşezarea număra doar 729 de oameni, toţi ucraineni.

Recensământul din 1979 fixase În Rămăzan 405 bărbaţi şi 502 femei, cel din 1989 însumase 332 de bărbaţi şi 408 femei. Ultimul recensământ a constatat aici 593 de locuitori.

Comuna Recea, raionul Rîșcani

Atestat la 3 iunie 1429. Râul Copăceanca (Recea). Distanţe: până în or. Rîșcani - 15 krn, până Ia stația c.f. Drochia - 27 km, pînă la Chişinău - 151 km. Gospodării - 1240, populaţia - 2600 de locuitori. Biserică, liceu, casă de cultură, 2 biblioteci, oficiul medicilor de familie, grădiniţă de copii, oficiu poştal, piaţă, peste 10 magazine şi baruri. În raza corn. intră 3 aşezări - Recea, Slobozia-Recea şi Sverdiac, cu o populaţie totală de 3300 de cetăţeni.

Localitate mare, pe ambele părţi ale autostrăzii internaţionale Chişinău-Cernăuţi, în regiune de cîmpie şi mici coline, cu soluri bogate. Cea mai înaltă colină se găseşte lângă Sverdiac, cu altitudinea de 225 m. Comuna are hotar cu moşiile satelor Aluniş, Grinăuţi şi Răcăria, e întretăiată de albia pârâului Copăceanca (Recea), afluent pe dreapta al Răutului. La poarta de sud a satului intâmpină şi petrece călătorii un izvor cu apă rece, frumos amenajat, care poartă numele poetului Mihai Eminescu.

Ici-colo răsar pe moşia satului 6 movile funerare, rămase amintire din perioada tragică a invaziei triburilor nomade cu războinicii din stepele asiatice.

Pe moşia acestei localităţi arheologii au descoperit vatra unei silişti umane cu o vechime de 45 de secole, colectând fragmente de vase roşii de argilă, incizate sau pictate de strămoşii noştri îndepărtaţi. (Ion Hîncu. Vetre strămo-şeşti din Republica Moldova, Chişinău, 2003, pag. 67).

Actualul sat a fost menţionat în scris la 3 iunie 1429, pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun. (Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Bu-cureşti, 1975, voI. I). E una din localităţile cărunte puse acum şase secole la temelia Statului Moldovenesc. La început siliştea se numea Fîntîna Rece, fiind dăruită de voievod feciorilor lui Ioan Vornicul "pentru slujbă îndelungată şi credincioasă".

Apoi multă vreme cronicarii de la Curtea domnească scăpase din atenţia lor această silişte cu turme numeroase de vite şi herghelii de cai. Pisarii oştirilor ruse, năvălite în Basarabia pentru a lupta cu otomanii, în căutarea birnicilor printre băştinaşi, au notat satul de pe Copceanca în registrele lor cu toponimul simplu Recea. La 1803 aici trăiau şi plăteau impozite 126 de birnici ai boierului Grigoraş Sturza. Bisericuţa de lemn aduna enoriaşii începînd cu anul 1794.

În 1812, cînd Basarabia fusese acaparată de Imperiul Rus, boierul Grigoraş Sturza preferă să rămână sub turci la Iaşi şi schimbă moşia Recea cu spătarul Ioniţă Başotă. Peste cinci ani acesta avea la Recea în supuşenie 113 familii de ţărani.

Speriaţi de "iobăgia moscalilor" peste Prut au evadat şi ţărani cu familiile lor. Recensământul oficial din 1859, publicat la Sankt-Petersburg peste doi ani, fixase în s. Recea din jud. Bălţi 49 de case, 190 de bărbaţi şi 186 de femei. În 1862 la Recea apăruse un punct de etapă pentru arestaţi.

Satul, aflat la drumul mare, creştea, deşi fusese molipsit de holeră. În 1870 el avea 108 gospodării (249 de bărbaţi şi 253 de femei), iar în 1875 - 113 case (254 de bărbaţi şi 280 de femei).

În 1890 şcoala de alfabetizare din Recea era frecventată de 36 de băieţi şi 2 fetiţe, instruiţi de învăţătorul Petru Ştiuca, La recensământul din 1897 ambele sate cu toponimul Recea intrase în lista aşezărilor basarabene ce depăşeau 500 de oameni: Recea din jud. Bălţi număra 838 de locuitori, dintre care 816 ortodocşi, iar Recea din jud. Chişinău însuma 1.738 de suflete umane (I. 718 fiind de confesie ortodoxă).

Zamfir Arbore în Dicţionarul geografic al Basarabiei, editat în 1904 la Bucureşti scria:

"Răcea, sat în jud. Bălţi, aşezat în valea Recea, pe şoseaua Edineţ - Bălţi. Face parte din volostea Slobozia-Bălţi. Are 93 case, cu o populaţie de 854 suflete, ţărani români, o biserică cu hramul Înălţarea; 242 vite mari; prisăci. Locuitorii au pământ cumpărat 1308 desetine. Împrejurul satului sunt vii şi grădini."

În 1909 linia telefonică Bălţi-Zabriceni leagă şi satul Recea, care pe atunci număra 179 de gospodării. Avea şcoală parohială, unde instruia elevii învăţătorul Ioan Barbă.

După întregirea neamului, în Basarabia se făcu reforma agrară, în rezultatul căreia 254 ţărani din Recea au fost înzestraţi cu 1.176 ha de pământ sustras din moşiile boiereşti. Statistica anului 1923 fixa la Recea 300 de case, 686 de bărbaţi şi 564 de femei, o gospodărie boierească, moară,

biserică, şcoală primară mixtă, primărie, post de jandarmi, 3 cârciumi. Revista chişinăuiană "Arhivele Basarabiei", nr. 2, din 1930, a publicat fotografia bisericii vechi de lemn din acest sat.

În 1933 Recea însuma 1.420 de locuitori. Cei mai înstăriţi erau Aristide Grama cu 30 ha de pământ, Alexandru Tîrbu avea moară, iar Toader Tîrbu oloinţă. Din cei 355 copii de şcoală frecventau lecţiile 252. Directorul Ioan Barbă în vârstă de 53 de ani poseda 33 ani de muncă pedagogică. Învăţătorii Grigore Popa şi Gheorghe Lungu depuneau un efort susţinut pentru a trece la învăţământul primar obligatoriu, promovat de administraţia română.

Administraţia sovietică la 10 noiem. 1940 a insumat în Recea 485 de clădiri şi 1.977 de locuitori, inclusiv 1.895 de moldoveni.

Marea nenorocire a războiului din 1941-1945 a lăsat pe câmpul de luptă ale acestei sângeroase confruntări 67 locuirori ai comunei.

Dar şi mai lungă e lista oamenilor strămutaţi forţat din acest sat. În 1941 au fost deportaţi primarul Vasile Margarint (n. 1902) cu soţia Ana, fiica Eudochia, feciorii Ion şi Emilian; Efim Serjantu (n. 1878) cu soţia Maria, fiul Pavel şi fiica Valentina; Alexandru Tîrbu (n. 1884). În timpul foametei din 1946-1947, pentru "neândeplinirea obligaţiilor de predare a produselor agricole la stat", s-au ales cu ani grei de puşcărie bătrânii Petru Bologan (n. 1894), Alexandru Barbă (n, 1890) şi Vasile Grozavu (n. 1898).

Iar valul masiv din vara anului 1949 a aruncat în regiunile Siberiene Kurgan şi Novosibirsk 61 din cei mai buni gospodari, numiţi "chiaburi".

După atâtea nenorociri, la Recea a fost organizat kolhozul. Peste un an cooperativa agricolă a fost transformată în gospodărie de stat (sovhoz), care cuprinse 4 sate şi se specializă în producerea seminţelor sfeclei de zahăr.

Rîşcani, oraş şi centru raional

Atestat la 11 iunie 1602 cu denumirea Nahoreni, Copăcianca. Râul Copăcianca. Distanţe: până la stația c.f. Drochia - 22 km, până la Chişinău - 166 km. Fondul locativ - 4870 apartamente şi 3675 case particulare, populaţia -11.093 de locuitori, cu suburbiile Balanul Nou şi Rămăzan - 12.107 cetăţeni, 3 biserici, Colegiul agro-industrial, Liceul "Liviu Damian", gimnaziu, spital raional, palat de cultură 3 biblioteci, parc, stadion.

Localitatea s-a închegat în trecut prin contopirea a trei sate - Copăcianca, Ignăţei şi Ivăneşti. În unele hrisoave străvechi i se mai zicea Nahoreni. E situată pe automagistrala Soroca - vama Costeşti, la 2 km depărtare de răscrucea auto străzii Chişinău-Cernăuţi, mai sus de Recea, în regiune

de câmpie şi mici coline. Şoseaua spre Pîrjota (la vest) urcă la altitudinea de 219 m, spre Rămăzan (la est) are altitudinea de 224 m, spre Vasileuţi (la nord) - 234 m, spre Nicoreni (la est) - 241 m. În raza oraşului râuşorul Copăcianca alimentează cu apă un iaz mare, pitoresc, cu o staţiune balneară. Pe meleagurile din apropiere îşi fac apariţia 17 movile funerare, pagini sângeroase ale istoriei noastre milenare.

"Specialiştii în arheologie au descoperit în preajma acestei localităţi vatra unei aşezări umane datând cam din anii 4500-3000 î.Hr, şi vetrele a încă 4 sate, apărute puţin mai târziu în raport cu prima aşezare, ne informează savantul Ion Hîncu. Locuitorii lor cultivau pământul şi creşteau vite, produceau unelte, în special din cremene şi mai puţin din aramă, modelau vase din lut înfrumuseţându-le cu linii incizate sau pictate, îşi durau case din lemn şi lut, cu sau fără nivel, acest fapt fiind confirmat de vestigiile arheologice descoperite aici: diferite obiecte casnice, mai ales vase de lut din eneolitic (mileniile IV-III î.Hr.).

Prin anii 1300-1200 î.Hr., tot aici apar 3 sate, pe vetrele acestora fiind atestate urme de case, grămezi de cenuşă, vase de lut şi alte obiecte casnice din epoca bronzului (sec. XIV-XII î.Hr.) . În jurul anilor 1000-900 î.Hr., apare o altă localitate, dovadă fiind materialul areologic de la faţa locului: fragmente de lut ars, vase de lut şi alte obiecte casnice din epoca timpurie a fierului. Alte 3 sate diferite au apărut în perioada romană şi au existat pînă în anul 376, când au fost devastate şi incendiate în urma invaziei hunilor. Pe vetrele lor au fost găsite urme de case, diverse obiecte casnice din epoca romană (sec. II-IV). Următorul sat s-a format tocmai după constituţia Ţării Moldovei" (Ion Hîncu. Vetre strămoşeşti din Republica Moldova, edit. "Ştiinţa" Chişinău, 2003, pag. 67-68).

Din cercetările lui Vladimir Nicu autorul îndreptarului bibliografic în doua volume "Localităţile Moldovei în documente şi cărţi vechi" (Chişinău, 1991) aflăm că pe aceste meleaguri au dăinuit boieri vrednici, miluiţi cu moşii şi ranguri de către voievozii ţării. Domnitorii le-au deschis calea multor familii de rusini din Galiţia, care sunt primiti cu voie bună şi fondează pe moşia boierului Rîşcanu siliştea Nahoreni, alături de alt cătun cu rusini - Ivăneşti, zis şi Ignăţei. Aceasta se făcu pe la 1602, cu învoirea voievodului Ieremia Movilă în a doua domnie. (Documente privitoare la Istoria României. Veacul XVII. A. Moldova. VoI. 1. Bucureşti, 1951) .

În imagine: Alexandra Egor Râşcanu-Derojinschi (prima din dreapta), Alexandra Carl. Harting, Maria Egor Rîşcanu-Derojinschi (a treia în poză), Al. Egor Rîşcanu-Derojinschi (în dreapta), Constantin Carl. Harting și Eduard Rîşcanu-Derojinschi. Imaginea a fost făcută în 1917.

În "Surete şi izvoade" de Gheorghe Ghibănescu, voI. X, laşi, 1915, găsim documente veridice cu privire la familia Rîşcanu. Cea mai veche ştire documentară e din vremea lui Bogdan Vodă.

Arborele genealogic al familiei boiereşti Rîşcanu are tangenţe cu multiple familii domnesti şi boiereşti din Ţara Moldovei. Teodor Rîşcanu a avut o fiică - străbunica viitorului domn Alexandru Ioan Cuza.

Biserica "Sfinţii împăraţi Constantin şi Elena" a fost ctitorită de Constantin Rîşcanu, care stăpânea moşia Visterniceni. După 1812 familia Rîşcanu este în rândul celor nouă familii nobiliare din Basarabia.

Scriitorul Theodor Rîşcanu este nepot de fiu al paşoptistului Teodor Rîşcanu. A studiat la Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi, obţinînd licenţa în 1910. Alături de Nicolae Iorga şi Constantin Giurescu, s-a angajat în acţiunea de înfiinţarea a unui institut de genealogie şi heraldică. În 1943, a fost unul dintre membrii fondatori ai "Cercului Genealogic Român".

În or. Rîşcani boierul Gheorghe Rîşcanu a lăsat urme importante. El a finanţat construcţia bisericii "Adormirea Maicii Domnului", a spitalului şi a unei case de meserii. În reşedinţa boierului astăzi este amplasat Liceul Teoretic "Liviu Damian"

Bisericuţa de lemn din Copăcianca fusese construită în 1799. Iar în 1809 preotul Dimitrie se plângea Mitropolitului Gavriil "pentru marea usturime ce am tras de la nişte ofiţeri ruşi" cazaţi la casa lui. "Ofiţerii m-au apucat de plete şi m-au bătut cu ghioldumuri până ce am rămas cu puţin

suflet şi nu ştiu, milostive stăpâne, pentru ce." (Revista "Arhivele Basarabiei" nr.3 din 1930) Biserica de bârne din Nahoreni ţinea candela aprinsă încă din 1787. Dar pretutindeni ofiţerii armatei de ocupaţie, deşi erau creştini, se purtau porceşte cu populaţia paşnică. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în 1812 comportarea moscalilor deveni şi mai cretină.

Matei Rîşcanu stăpînea în 1817 la Copăcianca 118 familii ţărăneşti. Ajuns în 1821 la vârsta de 60 de ani, i se recunoscu titlul de nobil, avea în supunere 170 curţi de săteni şi mari moşii dobândite prin cumpărare.

La biserica din Copăcianca în 1835 faceau slujbă preoţii Nicolae şi Moisei Tudor, primul avea 49 de ani, al doilea - 37, diacon era Dumitru Chirică. Cele 125 familii de ţărani (365 bărbaţi şi 327 femei) vărsau sudori pe moşia boierului Iordachi Rîşcanu.

La recensământul din 1859 Copăcianca sau Rîşcani întrunea 167 de case, 2 biserici, 613 bărbaţi şi 551 de femei. Către 1865 moşierul Egor Rişcanu poseda la Copăcianca, Răcăria şi Nahoreni (zis şi Ivăneşti) 10.083 des. de pământ, o avere colosală. Treptat sătişoarele împreunate dădeau localităţii Rîşcani înfăţişare de târg, în care se stabilise cu traiul mai multe familii de germani, polonezi şi evrei. Epidemia de holeră din vara anului 1866 răpise 33 de suflete umane, în acel an se născuse 85 de prunci, dar decedase 115 oameni. în 1868 la Rîşcani a fost inhumat spătarul Iordachi Rîşcanu, mareşal al nobilimii din jud. Iaşi cu centrul la Bălţi: Peste un an, în 1869, s-a deschis şcoala populară elementară, avându-l învăţător pe Gheorghe Barbovski. Clădirile târguşorului au fost apreciate la valoarea totală de 44.765 ruble.

Alexandr Egunov, preşedintele Comitetului de statistică din Basarabia, menţiona în culegerea "Gubernia Basarabia în 1870-1875":

Anul 1870. Rîşcani (Copăcianca şi Nahoreni). 360 case, 786 bărbaţi şi 735 femei, 72 cai, 320 vite mari cornute, 805 oi.

Anul 1875. Rîşcani (Copăcianca, Nahoreni). 237 case, 787 bărbaţi şi 644 femei, 140 cai, 230 vite mari cornute, 505 oi. În târg este spital de zemstvă, şcoală populară, moară cu aburi.

Holera din 1872 şi migraţia populaţiei reduseseră vădit numărul gospodăriilor. O mare parte din evrei trecuseră cu traiul la Bălţi. În 1876 la construcţia drumului Bălţi-Hotin fuseseră mobilizaţi din târgul Rîşcani 428 de bărbaţi. Femeile şi copiii însămânţase cu grîu de vară 250 desetine, cu secară - 450 des. şi cu ovăz - 50 des. În localitate lucrau 5 mori de vânt, o moară de apă şi 2 mori cu aburi. Spitalul, condus de medicul Boguslavschi, dispunea de 20 de paturi. În 1880 s-a deschis o şcoală de meserii, patronată de boierul Nicolae Miclos. Şcoala elementară de o clasă, întreţinută pe banii populaţiei, era frecventată de 71 elevi, instruiţi de acelaşi învăţător Gh. Barbovski.

La recensământul general din 1897 târgul Rîşcanovca din jur. Bălţi intrase în condica aşezărilor din Imperiul Rus ce depăşeau 500 de oameni, aici trăiau 3.246 de locuitori (1.603 bărbaţi şi 1.636 de femei), dintre care 773 erau creştini ortodocşi, iar 2.247 practicau religia iudaică.

Zamfir Arbore aduce însă alte cifre în Dicţionarul geografic al Basarabiei (Bucureşti, 1904), el scrie: "Rîşcani, târguşor în jud. Bălţi, aşezat în valea Copăcianca, între Nihoreni şi Colonia. Poartă numele şi de Copăcianca. Este centrul volostei cu acelaşi nume. Are 305 case, cu o populaţie de 1.925 suflete; 630 vite mari cornute şi 130 cai, o biserică cu hramul Sf. Mihail; şcoală elementară bisericească, unde se învaţă ruseşte; o şcoală de meserii; un spital pentru bolnavi. Ţăranii posedă pământ de împroprietărire 770 desetine. Proprietarul satului d. E. Rîşcan-Derojinski, posedă aici, la Răcăria şi Nagoreni, peste 6.860 desetine pămînt."

Precum se vede, Zamfir Arbore n-a luat în calcul aşezările Nihoreni, populată de ucraineni, şi Colonia, populată de nemţi, care, de fapt, se aflau în raza târgului. Prima avea 192 case, a doua - 18 curţi (cu o populaţie totală de peste 1.200 de oameni).

La încep. sec. XX în Rîşcani făceau serviciul de preoţi Damian Soltiţchi şi Vasile Captarencu. Pentru odoarele făcute danie bisericii de către dvoreanul (nobilul) Gheorghe Rîşcanu- Derojinski, Sinodul creştin i-a exprimat o mulţumire publică.

Anul 1907 a constatat că în orăşel trăiau 242 de nemţi şi 418 polonezi. Şcoala de zemstvă în 1905 trecuse în clădire nouă. Continua s-o patroneze boierul Rîşcanu. Poşta cu 20 de cai bătătorea sistematic traseele spre Bălţi, Soroca, Edineţ, Hotin, Iaşi. Şcoala ministerială de două clase în 1910 era frecventată de 100 de elevi. Târgul cuprindea 373 gospodării (3.154 locuitori), colonia germană - 39 curţi (284 oameni). Nobilul Gheorghe Rîşcanu avea şi la Răcăria peste 6600 des. de pământ. Iar ţăranii, lipsiţi de pământ, nu aveau cu ce să-şi întreţină familiile.

Reîntregirea a neamului din 1918 le aduse bunăstare nevoiaşilor. Reforma agrară basarabeană, le-a oferit în sept. 1922 pământ: 1.315 ha la 259 familii din tîrguşorul Rîşcani; 1.473 ha la 345 tărani din Nihoreni; 576 ha la 133 nemț din Colonia Nouă; 704 ha la 160 capi de familii din Copăcianca.

Peste un an statistica timpului fixase în Rîşcani 780 case (2.624 locuitori), în Colonia - 54 curţi (301 oameni), în Copăcianca - 200 ogrăzi (827 suflete umane), în Nihoreni - 347 case (1415 inşi). Târguşorul se mândrea în 1923 cu un palat boieresc, 6 fabrici de ulei, 2 mori cu aburi, o şcoală inferioară de meserii, frumoasa biserică zidită în piatră la 1858 cu cheltuiala moşierului Gheorghe Rîşcanu, cu spitalul de plasă, 9 sinagogi şi 32 de cârciume.

Către anul 1933 Colonia germană număra 334 de oameni, orăşelul Rîşcani - 4.855 de locuitori. În târg funcţionau 2 şcoli primare, una de băieţi şi alta de fete. Prima avea înscrişi în

cataloage 300 de elevi, instruiţi de pedagogii Simion Botezatu (director), Mihai Ciobanu, Petru Păgînu, Constantin Coseac şi Dumitru Ciubotaru. A doua era frecventată de 184 fete educate de învăţătoarele Maria Ciobanu (diriginte), Maria Botezatu, Xenia Vărzaru şi Iulia Precul. Şcoala din Ivanuşca (Ivăneşti) avea 189 elevi şi 3 învăţători - Ilie Burghelea, Anton Maman şi Vera Şleahovoi. Şcoala primară din Colonia aduna în bănci 53 de elevi, instruiţi de pedagogul Ştefan Bâlici.

Noul an şcolar 1940 elevii din Colonia-Rîşcani l-au continuat în Germania, unde, după invazia sovietică în Basarabia, se evacuaseră părinţii lor, toţi până la unul. Aşa prevedea cârdăşia dintre Stalin şi Hitler. Curţile şi averile, agonisite prin sudoare timp de o viaţă, rămaseră părăsite. Colonia, în care pînă mai ieri trebăluiau 423 de germani, se transformase într-o aşezare sumbră, părea fantomă stranie pe cursul de sus al râuşorului Copăcianca. Apoi aici îşi făcură apariţie noii stăpâni, în majoritate "şefuşori" în uniforme de comisari, miliţieni şi securişti, cu o duzină de specialişti aduşi de peste Nistru pentru a lua în primire plantaţiile de plante aromate şi fabricile de uleiuri eterice fondate de nemţi.

Târgul, declarat centru raional, număra la 10 noiem. 1940 3.491 de locuitori - 44 moldoveni, 18 ucraineni, 1.094 ruşi, 2.335 evrei, polonezi şi ţigani. în Copăcianca fuseseră înregistraţi 1.266 de oameni (1.078 de moldoveni, 173 de ucraineni, 5 ruşi şi 10 inşi de alte etnii), în Nihoreni trăiau 2.142 de săteni, dintre care 2.118 erau ucraineni.

Administraţia stalinistă îşi clădea la Rîşcani ordinea în maniera sa. Mai întâi i-a pus în cătuşe pe fostul notar de stat Vasile Lungu (n. 1898) şi Dumitru Popov (1909) ca "element social periculos". Iar în ajunul războiului au fost deportaţi în regiunea Novosibirsk 39 "potenţialii spioni". Toţi au fost reabilitaţi tocmai peste cinci decenii, în 1989-1991, când aproape nimeni nu mai era în viaţă. Se facu "dreptate" fără ca pătimiţii s-o simtă la bătrâneţe.

În zorii zilei de 22 iunie 1941 se dezlănţui la Prut războiul înfiorător. Oraşul Rîşcani căzu în raza de bătaie a Armatei Il germane şi Corpului 8 maghiar, trupele sovietice s-au retras cu mari pierderi până la Volga, ca în primăvara anului 1944 să revină iarăşi la Prut.

Pe câmpul de luptă şi-au dat viaţa 143 ostaşi, mobilizaţi din Rîşcani în regimentele sovietice.

Pe motive politice şi neîndeplinirea obligaţiunilor de predare a cerealelor la stat, în anii 1944-1947 au fost supuşi represiunilor Iacob Chişler (n. 1900), Alexandru Guţu (n. 1898), Alexandra Podrucinîi (n. 1911), Fiodor Saca (n. 1892), Nicolae Varzari (n. 1883) şi Alexandru Cobîleanschi (n. ?).

A plouat cu lacrimi şi dureri şi blestematul an 1949, când spre regiunea siberiană Kurgan au fost mânaţi forţat 67 din cei mai destoinici gospodari.

Persecutaţi pe motive religioase "Martorii lui Iehova" în anii următori, 1951-1952, s-au pomenit tocmai în regiunea siberiană Tomsk, reabilitaţi peste patru decenii.

Recensământul din 1 aug. 1949 a însumat în centrul raional Rîşcani 1.585 de locuitori (290 moldoveni, 238 ruşi, 890 ucraineni, 167 evrei şi ţigani). În Copăceni trăiau atunci 1.030 oameni, în Ni horeni - 1.697, în Ivanuşca - 968. Fiind ameninţaţi cu noi deportări în Siberia, ţăranii s-au lăsat păgubaşi, depuneau cu sutele cereri de-a intra "benevol" în kolhoz. Apoi gospodăria de stat îşi lărgi suprafeţele cultivate cu salvie, mentă şi trandafiri, se construi o nouă fabrică de extragere a uleiului eteric.

In oraş activează Colegiul agroin-dustrial. Întemeiat în anul 1954 el a dus faima or. Rîşcani, absolventii săi având o pregătire profesională meritorie şi care lucrează atât în ţară, cât şi în multe state postsovietice. Colegiul dispune de un parc - dendrariu unde sunt sădiţi copaci şi arbuşti de diferite specii rar întâlnite .

Din Rîşcani îşi trage originea ex-preşedintele Republicii Federale Germania Horst Kohler. S-a născut la 22 febr. 1943, fiind al şaptelea din cei opt copii. Părinţii lui avuseră curte în Colonia din raza Rîşcanilor, fuseseră strămutaţi forţat în 1941, după invazia sovietică.

Satul Șaptebani, raionul Rîșcani

Atestat la 3 iunie 1429. Râul Camenca. Distanţe: până la or. Rîșcani - 25 km, până la stația c. f. Drochia - 47 km, până la Chişinău - 191 km. Moşia satului - 3.195 ha. Gospodării - 620, populaţia - 1.513 de locuitori. Biserică, gimnaziu, cămin cultural, 2 biblioteci, centru de sănătate, oficiu poştal, instituţie preşcolară, câteva magazine și baruri.

Sat mare în bazinul râului Camenca, pe automagistrala internaţională Soroca-Rîşcani-Costeşti, în regiune de coline pitoreşti între Zăicani şi Gălăşeni. La est se mărgineşte cu moşia satului Hiliuţi, la sud cu localitatea Mălăieşti, la vest - cu Duruitoarea Nouă.

In monografia "Satul meu", ticluită în anul de foc 1943 de către învăţătorul Constantin Gaindrie, rămasă în manuscris şi păstrată în arhiva Academiei Române din Bucureşti, autorul şi-a văzut baştina în felul ur-mător:

"La o distanţă de 48 km spre Vest de oraşul Bălţi, pe valea Trosnei, se află satul Şapte-Bani. Intreaga regiune e deluroasă. Valurile dealurilor cu direcţia spre Sud şi Sud- Vest nu sunt atât de înalte ca să nu se poată ara până pe culmea lor. Înălţimea care predomină e dealul "Mare". Privind de aici şi din înălţimile altor dealuri, aspectul fizic al solului se observă destul de bine descreşterea dealurilor de la Nord-Est înspre Sud-Vest până se pierd cu totul în confluenţa văilor. Pe după

dâmburi răsar luciri de ape închise între maluri negre şi nămoloase; sunt aşa-zisele "iazuri" care servesc pentru nevoile satului. După dealul "Trosnei", vin, după înălţime, Siliştea şi Dabija. Numirile de locuri rămase deja definitive sunt următoarele: Ponoare, Siliştea, Cruglic, Vatra Satului, Kiroşca, La hlei.

Pe tot cuprinsul moşiei se află pădurea proprietarului Vasile Stroescu, care a trecut în anul 1922 la Stat. Ea a fost pusă de administratorul moşiei V. Navarov, venit din Polonia, care fusese recomandat de Victor Kişinschi - proprietar din satul Stolniceni. Toată pădurea are o suprafaţă de 75 ha. Din această întindere, poienele ocupă o suprafaţă de 4 ha şi 6.000 mp.

Pe povărnişul de miază zi, cu coline dulci, se află situat satul Şapte-Bani. Are o lungime de 2,1/2 km cu mahalaua Coniuc şi o lăţime în mediu de jumătate km."

Relieful dintre râurile Camenca şi Ciuhur a rămas neschimbat. Atât doar că pe moşia satului Şaptebani au apărut câteva şantiere arheologice de largă rezonanţă. Iar savantul Ion Hincu, în rezultatul cercetărilor facute pe teren, a tras concluzia:

"Specialiştii au descoperit la Şaptebani 5 vetre de sate din eneolitic, acestea fiind cele mai vechi şi având o vechime de circa 5000 de ani. Pe vetrele lor au fost atestate urme de case din lemn unse cu lut, diferite obiecte casnice, în special vase de argilă de culoare roşie pictate cu vopsea cafenie, caracteristice pentru mileniile IV-III î. Hr. In epoca bronzului aici au existat tocmai 5 sate, fiind descoperit chiar şi cimitirul unuia din ele. Materialele colectate au o vechime de 3300-3100 de ani şi datează din perioada târzie a epocii bronzului (sec. XIV-XII î. Hr.). Un alt sat a apărut în epoca timpurie a fierului, obiectele arheologice colectate pe vatra acestui sat au o vechime de circa 1900 de ani, fiind caracteristice pentru secolele X- VII î. Hr.

După cucerirea Daciei de armatele Imperiului Roman în anul 106 d.Hr., aici a apărut un sat, care a existat până la invazia hunilor în anul 376, când satul a fost devastat şi incendiat. Pe vatra lui au fost atestate urme de case din nuiele şi unse cu lut, grămezi de lut ars, toate acestea fiind caracteristice pentru epoca romană tîrzie (sec. II-IV).

In epoca migraţiei popoarelor aici au fost 6 aşezări umane diferite. Patru dintre acestea au existat între anii 500- 700, alta a fost locuită între anii 700- 900, iar a treia - între anii 800-1100. Pe vetrele lor au fost găsite obiecte casnice, mai ales vase de lut, datînd din secolele VI-XII.

După constituirea Ţării Moldovei aici s-a format un sat, care a existat pînă prin 1700. Locuitorii acestuia au fondat probabil localitatea actuală, atestată documentar din anul 1429 .

De la nomazi au rămas 2 movue funerare".

(Ion Hîncu. Vetre strămoşeşti din Republica Moldova. Chişinău, edit. "Ştiinţa", 2003, pag. 76-77).

În documentele scrise actualul sat îşi trage obârşia de pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun, la început siliştea a purtat numele întemeietorului Stancul şi i se zicea Stâncouţi. Depistăm din hrisovul din 3 iunie 1429, care argumentează:

"Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru voievod, domn al Ţării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că aceste adevărate slugi şi boieri ai noştri credincioşi, pan Lazăr, şi pan Stanciul şi pan Costea, fiii lui Ion vornic, ne-au slujit cu dreaptă şi credincioasă slujbă. De aceea, noi, văzând dreapta şi credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă şi le-am întărit drept credincioasa vislujenie a tatălui lor şi leam dat lor, în ţara noastră, satele lor, anume: (. ..) şi, peste Prut, la Derenice, zece locuri; unde a aşezat sat Stanco, la Cornul Lîcinului, şi Fîntîna Rece, şi unde este Andriaş, şi Bahmatăuţi şi, pe Ciuhru, sub Horodişte, şi Suhovernul, unde este Ion a lui Filea; în tot acest hotar să-şi intemeieze zece sate; (...) şi, pe Prut, zece locuri, să-şi intemeieze zece sate de această parte a Prutului. (. ..) Toate acestea să le fie urie, cu tot venitul, şi copiilor lor, şi nepoţilor lor, şi strănepoţilor lor, şi răstrănepoţilor lor şi întregului lor neam, cine se va alege mai apropiat, neclintit niciodată, în veci.

Iar după viaţa noastră, cine va fi domn al ţării noastre, sau din copiii noştri sau din neamul nostru sau pe cine îl va alege Dumnezeu să fie, acela să nu le clintească dania noastră, ci să le-o întărească şi să le-o imputernicească pentru că le-am dat şi le-am întărit pentru dreapta şi credincioasa lor slujbă". (M. Costăchescu. Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare, vol, 1. Iaşi, 1931, pag. 276-277).

Se călătoreau anii, veneau şi se treceau proprietarii. După un schimb făcut cu Nicoară Hîra, pârcălab de Hotin, satul trecu în posesia kneaghinei Anuşca, soţia stolnicului Ioan Frunteş. Act confirmat de voievodul Petru Rareş la 30 apr. 1542. În 1596 Stancouţii trec la rudele apropiate ale cneaghinei Frunteşoaia. în 1637 aici era dregător Ionaşco Someş. Iar conform unui document din 25 iulie 1751 la Stancouţi era moşier Toader Buhăescu. Recensământul populaţiei din Moldova feodală, înfaptuit de administraţia militară rusă în 1772-1773 fixa în ocolul Ciuhurului 21 de gospodării ţărăneşti supuse medelnicerului Caracaş. La 30 dec. 1794 Stancouţi e menţionat ca punct de hotar al moşiei hatmanului Constantin Ghica din Văratic.

Numărătoarea populaţiei din 14 mai 1835 ni-l prezintă stăpân al satului Stancouţi pe colonelul Ion Feon. Prin anul 1859 moşia trecu în proprietatea feciorilor săi Nicolae şi Leonid. Recensământul din anul 1859 însumase aici 26 de case, în care gospodăreau 86 de bărbaţi şi 78 de femei, dar încă fără biserică. La 29 ian. 1860 Nicolae Feon a pus gaj ocina sa de 1.600 des. de pământ pentru o sumă de 15.000 ruble îi rămăseseră doar 300 des. de pădure.

Statisticianul A. Egunov a constatat în 1875 la Stancouţii din plasa Glodeni 63 de case, 294 de bărbaţi şi 268 de femei, 52 de cai, 151 de vite mari cornute. Peste un an 150 de bărbaţi din acest sat au fost mânaţi să facă muncă de corvoadă la construcţia drumului Bălţi-Hotin. Iar femeile rămase în sat, având la dispoziţie doar 30 de pluguri şi 20 de boroane, reuşiseră să insămânţeze cu grâu de vară 15 des., cu secară 25 des., cu ovăz 17 des. Pe atunci satul avea 70 de care cu boi şi 2 mori de vânt.

Către anul 1894 ţăranii din Stancouţi aveau 1035 des. de pământ, alte 1.020 des. aparţineau boierului Stroeseu, proprietarii Andrionapulo şi Clionovschi posedau câte 400 des.

În registrul localităţilor basarabene din 1897, care depăşeau 500 de locuitori, găsim şi satul Stâncăuţi (Şaptebani) din jud. Bălţi. Ei întrunea 1.002 oameni (502 bărbaţi şi 500 de femei), ortodocşi fiind 956. Rezultatele recensământului general din 1897 au fost publicate în 1905 la Sankt-Petersburg. Iar Zamfir Arbore în Dicţionarul geografic al Basarabiei scrie:

"Şeptebani, sau Stăncăuţi, sat în jud. Bălţi, pe şoseaua care duce de la Zăhăicani spre Bolotina şi Sculeni. Are 112 case, cu o populaţie de 790 suflete . Locuitorii sunt ţărani români, cari posedă pământ de împroprietărire 1035 desetine. Proprietarii Clionovschi are 400 desetine; Andrionapulo, care a cumpărat de la Feonu 400 desetine şi dl Nedelcovici 1020 destine. Ţăranii se ocupă şi cu cărăuşeria".

Spre marea bucurie a enoriaşilor, în 1904 la Stancouţi fuseseră finisate lucrările la construcţia bisericii "înălţarea Domnului". Într-o adeverinţă emisă de administraţia jud. Bălţi în 1906 e scris negru pe alb:

"Biserica "lnălţarea Domnului" din satul Şeptibani (Stancouţi) a fost construită în anul 1904 prin strădaniile enoriaşilor. Clădirea e de lemn; acoperită cu tablă, tabla e vopsită; gardul din jurul bisericii e de scândură; încăpere pentru paznic nu este. Biserica din Stancouţi ţine de biserica din Mălăieşti, construită în 1895. În Şeptibani (Stancouţi) sînt 553 suflete de sex masculin şi 534 de sex feminin".

în 1908 a fost pusă în funcţiune moara cu aburi a lui Alexei Dobrograev. Şcoala laică de o clasă din Stancouţi aduna în bănci 37 de băieţi şi 13 fetiţe.

Odată cu dezlănţuirea Primului război mondial învăţătorul din Stancouţi, Teodor Guja, a fost mobilizat în armata ţaristă şi trimis pe front cu alţi 300 mii de basarabeni. Tornada exploziilor şi măcelul catastrofal au stârnit furtuna răscoalelor şi războaielor civile, care au

năruit "închisoarea popoarelor" cu numele Rusia ţaristă. Se trezi din somnul întunericului şi oropsita Basarabie.

N-a rămas în umbră nici comuna ŞapteBani. Ea la înaintat în Sfatul Ţării pe curajosul şi talentatul condeier Iorgu Tudor în vârstă de 33 de ani, care îşi făcuse nume prin revista Făclia Ţării, iar în anul rebel 1917 redacta ziarul Soldatul Moldovean. In poezia La luptă, publicată in ziarul Soldatul Moldovean martirul anilor de foc spunea:

Şi de ni-i scris ca să murim
Căzuţi în luptele aprinse,
Ne-or pomeni în ţintirim,
Şi cu-o iubire-n veci nestânsă.
Fecioarele de sărbători
Cântând, ne vor aşterne flori.

"După Unire, scrie Iurie Colesnic in vol, 7 din serialul Basarabia necunoscută, a fost consilier municipal şi judeţean, ajutor al primarului Chişinăului (1920, 1932-1933), vicepreşedinte al Societăţii Scriitorilor din Basarabia. Strădaniile lui au fost apreciate la cel mai înalt nivel, fiind distins cu Steaua României în grad de ofiţer, Coroana României în grad de ofiţer, Regele Ferdinand I, Răsplata Muncii etc."

Născut la 18 ian. 1885 în familia lui Ştefan şi Mariei Tudor din Stăncăuţi, a făcut carte la şcoala primară din sat şi la Chişinău, a devenit învăţător cu studii de limbă şi literatură română la Iaşi. A lucrat pedagog şi inspector şcolar. Patru ani a fost mobilizat pe front în Primul război mondial. In apr. 1917 poposeşte la Chişinău, unde găseşte lumea în frământare. Fiind ales deputat în Sfatul Ţării, cu mandat de la 21 noiem. 1917 până la 27 noiem. 1918, Iorgu Tudor a votat actul Unirii. A colaborat la mai multe ziare şi reviste basarabene. A publicat poemul epic Haiducul, câteva plachete de versuri, romanul Pe frontul Manciuriei, povestirea Un revelion în pădure ş.a. S-a trecut din viaţă în 1974 şi este inhumat la Bucureşti.

Prin efortul depus de Sfatul Ţării, 338 de ţărani din Stăncăuţi au fost înzestraţi cu 1.360 ha de pământ croit din moşiile boiereşti. In 1923 comuna Şapte-Bani, zisă şi Stăncăuţi, număra 400 de gos-podării şi 1.820 de locuitori, o curte boierească ruinată, carieră de piatră, două mori, şcoală primară, medic de plasă, 2 cârciumi, primărie. Medic era E. Zaporojan, treierătoarea aparţine lui T. Bogdan, iar cârciuma lui Şmil Şapira.

După cum menţiona Dicţionarul invăţământului primar editat în anul 1933 la Bucureşti, şcoala din Şapte-Bani, având 4 învăţători (Constantin Gaindric, Vera Agarici, Ecaterina Cuterov şi Emanoil Tăzlăoanu), avea înscrişi în cataloage 223 de elevi. Dar 298 de copii în vârstă de 5-16 ani

mai rămâneau ne cuprinşi cu şcoala, deşi Guvernul român depunea eforturi să treacă învăţământul primar obligatoriu şi în Basarabia. Nu izbuti să ducă la bun sfârşit lucrul început, că în vara anului 1940 dădură năvală tancurile sovietice.

În cele 578 de clădiri din Şapte-Bani noua administraţie, a înregistrat 2.626 de oameni, 1.931 de români scrişi moldoveni, 611 ucraineni, 13 ruşi şi 71 de alte etnii. Biserica a devenit club, manualele în grafie latină au fost înlocuite cu manuale în chirilită. Şi când era în toi pregătirea pentru a sărbători un an de la "eliberare", la Prut se aprinse zariştea, fierbea valea de explozii. Timp de două săptămâni la Sculeni, Moara de Piatră şi Balatina s-au dat lupte sângeroase. La 6 iulie 1941 batalioanele germane au pătruns în Şapte-Bani. Fraţii Haim şi Leonea Mordar, ambii komsomolişti, obţinând o armă de la ruşii ce băteau in retragere, au împuşcat un soldat neamţ. Hitleriştii au înconjurat satul, gata să-l facă una cu pământul. A salvat populaţia preotul local, ieşind cu crucea în mână în faţa militarilor revoltaţi, Aceştia şi-au revărsat toată ura asupra evreilor. Trei ani peste Şapte-Bani a domnit liniştea. Dar în primăvara anului 1944 frontul reveni iarăşi la Prut. Apoi în luptele spre Berlin au fost mânaţi toţi bărbaţii din Şapte-Bani, care puteau să se ridice la atac. Din bătălii n-au revenit la casele lor 67 de săteni.

Necruţătoare a fost şi foametea din 1946- 1947. Apoi în populaţia istovită de nevoi şi epidemii au bătut nemilos deportările staliniste. În vara anului 1949 în regiunea siberiană Kurgan au fost izgoniţi, sub ameninţarea armelor, 30 cei mai vrednici gospodari.

În 1951 a înfundat puşcăria Iustina Bâliei ca membru al sectei "Martorii lui Iehova" (Cartea Memoriei. Destine incarcerate. Chişinău, 2003, voI. III, pag. 245-246).

Şi la recensământul din 1 aug. 1949 satul Şaptebani s-a ales doar cu 1911 oameni, faţă de 2626 în 1940. O pierdere catastrofală.

Spitalul şi şcoala din Şaptebani au fost totdeauna mândria şi faima satului. în 1970 a fost dat în exploatare blocul nou al şcolii, iar în 1973 - spitalul de circumscripţie cu două etaje.

Satul Singureni, raionul Rîșcani

Atestat în anul 1559 cu denumirea Sîngura. Râul Răut. Distanţe: până la or. Rîșcani- 30 km, până la mun. Bălţi - 15 km, până la Chişinău - 148 km. Gospodării - 582, populaţia - 1.620 de locuitori. Agenţi economici - 8. Moşia satului înglobează 2.100 hectare. Biserică, gimnaziu, cămin cultural, bibliotecă, oficiul medicilor de familie, grădiniţă de copii, 100 de fântâni.

Sat pe malul stâng al Răutului, în regiune de câmpie, vizavi de localitatea Corlăteni, la 12 km nord de or. Bălţi. Până la reforma administrativ-teritorială din 2002 s-a aflat în raza com. Corlăteni.

Cu denumirea Sîngura a fost atestat în anul 1559, pe timpul domniei lui Alexandru Lăpuşneanu. Satul a crescut pe moşia Mănăstirii Sf. Spiridon din Iaşi. Mai apoi o bună parte din ocină trecu în proprietatea "kneghinei" Mărioara Calimah. La 6 iunie 1786 la hotărnicirea satului Singure ni apăruseră martori din Corlăteni Ioniță Griţco şi Petrea Bontea.

Recensământul general din 1897 a găsit în s. Singureni din jud. Bălţi 634 de oameni (322 de bărbaţi şi 312 femei), botezaţi ortodocşi 627. Rezultatele recensământului au fost publicate în 1905 la Sankt - Petersbug. Astfel, satul basarabean Singureni nimeri printre aşezările din Imperiul Rus ce depăşeau 500 de locuitori.

Bătrânul geograf Zamfir Arbore constatase la înc. sec. XX: "Singureni, sat în jud. Bălţi. Face parte din volostea Slobozia Bălţi. Are 91 de case, cu o populaţie de 804 suflete; o biserică, cu hramul Sf. Mihail; o şcoală unde se învaţă numai ruseşte, deşi este întreţinută din venitul casei Sf. Spiridon din Iaşi. Ţăranii posedă pământ 788 desetine. Sf. Spiridon din Iaşi are 1759 des. Sunt vii şi grădini" (Zamfir Arbore. Dicţionarul geografic al Basarabiei. Bucureşti, 1904.)

Copiii băştinaşilor căpătase-ră posibilitatea să înveţe în limba maternă abia după reunirea celor două maluri ale Prutului. În 1933 şcoala primară din Singureni era frecventată de 100 de elevi, instruiţi de învăţătorii Ion Popovici şi Victoria Burchi.

E semnificativ faptul că peste ani un copil capabil din această şcoală deveni Ministru al Învăţământului din Moldova. Dar până atunci rudele şi consătenii trebuiau să înfrunte războiul, foametea, deportările groaznice. Bărbaţii căzuţi pe front se află într-o listă comună cu cei din Corlăteni.

Prin calvarul deportărilor din Singureni au trecut 41 de oameni.

Într-o perioadă de timp Singurenii se contopiseră cu satul Corlăteni, care purtaseră temporar şi denumirea Leadoveni. Dar la 31 ian. 1991 au fost separate.

Recensământul din 1994 fixase în Singureni 1567 de locuitori, cel din oct. 2004 - 1604 cetăţeni, 97% fiind români basarabeni.

Satul Slobozia-Recea, com.Recea, raionul Rîșcani

Râul Copăceanca. Distanţe: până la or. Rîșcani - 20 km, până la mun. Bălţi - 25 km, până Ia Chişinău - 163 km. Gospodării - 54, populaţia - 113 de locuitori. Cămin cultural. Un magazin şi punct medical. La celelalte servicii populaţia apelează în centrul comunal, prin care e legată prin drum pavat.

Cătun în valea pârâului Copăcean ca, la 4 km sud de satul Recea, se mărgineşte cu moşiile satelor Grinăuţi (la est) şi Aluniş (la vest). Cea mai viguroasă colină din regiune e lângă automagistrala Bălţi-Edineţ, ea urcă la înălţimea de 239 m, în rest - câmpii şi coline mici.

Siliştea s-a desprins de satul Recea la sfâr. sec. XIX, a fost menţionată în scris la 17 iulie 1898 cu denumirea Recea. (Denejnîi otciot i otciot o deistviah Bessarabaskoi gubernskoi zemskoi upravî s 1 octeabria 1897 goda po 1 octeabrea 1898 goda. Chişinău, 1899, pag. 94.) Acest an a fost preluat şi de Dicţionarul statistic al Basarabiei, publicat în 1923 la Chişinău. Istoria cătunului a fost strâns legată de primăria s. Recea, căreia i s-a supus administrativ de la întemeiere şi până în prezent. Bărbaţii căzuţi în război şi persoanele deportate se află la primărie în liste comune.

La Slobozia-Recea în perioada postbelică a muncit o brigadă de câmp a sovzului "Puti Ilicea" ("Calea lui Ilici") din Recea. Pe atunci cătunul avea şcoală primară, club, bibliotecă, punct medical, o creşă-grădiniţă de copii.

Recensământul din 1994 număra-se în Slobozia Recea 186 de locuitori, cel din oct. 2004 a fixat aici 158 de oameni (84% români şi 13% ucraineni).

Satul Știubieni, com.Vasileuți, raionul Rîșcani

Atestat în anul 1601. Distanţe: până la or. Rîşcani – 10 km, până la stația c. f. Drochia - 18 km, până la Chişinău - 175 km. Populaţia - 446 de locuitori. Casă de rugăciuni, şcoală, cămin cultural, bibliotecă, punct medical, un magazin. în raza com. sunt induse 6 aşezări - Vasileuţi, Armanca, Ciubara, Mihăilenii Noi, Moşeni şi Ştiubeieni. Populaţia acestor aşezări luată împreună, depăşeşte 3.200 de cetăţeni. Numai Armanca, de fapt, a rămas fără locuitori.

Sătuc mai sus de răscrucea şoselelor Bălţi-Edineţ şi Rîşcani - Drochia, la 2 km est de Vasileuţi, în regiune de largi câmpii şi mici coline. Populaţia s-a specializat în cultivarea cerealelor şi creşterea harbujilor. Ţăranii de aici moştenesc din străbuni patima albinăritului. Nu întâmplător satului i s-a dat denumirea Ştiubeieni, de la ştiubeiele cu albine.

În analele scrise siliştea şi-a făcut prezenţa acum patru secole, când domnea în ţară voievodul Ieremia Movilă. La 1809, ocina Ştiubeieni aparţinea lui Zamfir Rîşcanu. Iar în 1841, satul Ştiubeieni din ţinutul Iaşi, cu centru la Bălţi, a trecut în posesia lui Vasile Dăsculescu, după ce tatăl său se călugări la Mănăstirea Curchi. Prin anii 1865-1894 pe moşia mănăstirească de 1.539 desetine din Ştiubeieni, volostea Copăceanca, vărsau sudori toţi locuitorii celor 80 de gospodării ţărăneşti de aici. În 1910, sătucul cu 165 de locuitori nu avea şcoală, poşta se afla la o depărtare de 9 verste, în târgui Rîşcani.

În cadrul reformei agrare basarabene, 37 de ţărani nevoiaşi din Ştiubeieni au fost împroprietăriţi cu 218 ha de pământ croit din moşia mănăstirească. În 1933, pe când populaţia sporise la 180 de oameni, cel mai bogat proprietar era aici Alexandru Derejinschi, care stăpânea 100 ha de teren arabil.

Administraţia sovietică număra în Ştiubeieni 554 de locuitori. Fiind în majoritate, în 1940, ucrainenii s-au declarat ruşi. Peste ani şi-au recunoscut etnia.

Bărbaţii căzuţi în războiul din 1941-1945 sunt trecuţi în liste comune cu cei din Vasileuţi.

Deportările staliniste, însă, au mânat forţat în regiunile siberiene Tiumen şi Kurgan 25 de oameni, ca familii de "chiaburi" şi din motive religioase.

Deşi trecuse prin cumplite epidemii, foamete şi lipsuri, populaţia satului s-a ţinut la un nivel sporit, în 1949 însuma sub 687 de suflete umane. Mai apoi, oamenii apţi de muncă din localitate au fost incluşi într-o brigadă pentru pregătirea nutreţurilor din cadrul Asociaţiei raionale "Kolhozjivprom". Satul beneficia de club cu instalaţie de cinema, şcoală de opt ani, creşă, punct medical, un magazin mixt.

Comuna Şumna, raionul Rîşcani

Atestat în anul 1892. Distanţe: până la or. Rîșcani - 15 km, până la stația c. f, Sofia - 10 km, până la Chisinau - 150 km. Populaţia - 120 de locuitori. Reşedinţă de comună, cămin cultural, casa de rugaciuni, bibliotecă, punct medical, un magazin, oficiu poştal. Comuna cuprinde trei sătişoare - Şumna, Bulhac şi Cepăria, cu o populaţie totală de circa 620 de oameni. E cea mai mică comună din r-nul Rîşcani.

Aşezarea, după cum afirmă Dicţionarul statistic al Basarabiei, a fost întemeiată de ucraineni la sf. sec. XIX, în 1892. În 1902 cătunul (zis hutor) întrunea câteva gospodării cu 20 de cai, situat într-o văgăună din apropierea satului Recea. În 1910, în cele 10 case de aici vieţuiau 52 de tărani care posedau 90 des. de pământ. Enoriaşii intrau în parohia Recea.

Către anul 1940, cei 190 de ucraineni din Şumna s-au înscris în registrele statistice ruşi.

Bărbatii mobilizaţi şi căzuţi pe front in Războiul al doilea mondial se află intr-un pomelnic comun cu cei din satele Recea, Bulhac şi Cepăria, când erau o comună aparte. Populaţia infruntase cu dârzenie epidemiile şi foametea zdrobitoare din anii 1946- 1947. N-a putut ocoli nici deportările staliniste. Din acest cătun, în 1949, au fost duşi în stepele bântuite de furtuni nisipoase ale regiunii Kurgan "chiaburii" Dumitru Mironov (n. 1909) cu soţia Olga, fiica Emilia, feciorii Anatol şi Dumitru; Petru Voineac (n. 1887) cu soţia Tatiana şi fiica Axenia. Pentru apartenenţa la secta

"Martorii lui Iehova" în 1951 au fost condamnaţi la deportare în Siberia, de asemenea, Mihail Griga (n. 1876) cu mama Matrona, fiica Ana şi feciorul Mihai.

La 1 aug. 1949 toţi cei 172 de locuitori din cătunul Şumna au revenit oficial la etnia de ucraineni. Împreună cu sătişoarele Bulhac şi Cepăria au întemeiat kolhozul "Molodaia gvardia", care se îndeletnicea cu creşterea animalelor, cultivarea cerealelor şi legumelor.

Recensământul din 1989 a însumat aici 159 de locuitori, cel din oct. 2004 - doar 113, dintre care 81 procente s-au declarat ucraineni, 15 procente moldoveni.

- ✓ Alexandru Ganenco, "Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat" Vol – 13, Fundația "Draghiștea" Chișinău, 2015
- ✓ Eremia Anatol, Răileanu Viorica. Localităţile Republicii Moldova, ghid informatic documentar, Chişinău, 2008.

Satul Sverdiac, com. Recea, raionul Rîșcani

Înfiinţată în anul 1911. Râul Răut. Distanţe: până la or. Rîșcani – 20 km, până la stația c.f. Pelinia - 20 km, până la Chişinău - 161 km. Gospodării - 216, populaţia 552 de locuitori. Casă de rugăciuni, cămin cultural, bibliotecă, punct medical, grădiniţă de copii, oficiu poştal, două magazine. Com. compusă din 3 aşezări (Recea, Slobozia-Recea şi Sverdiac) numără peste 3250 de oameni.

Nişte ucraineni ş-au aşezat acest sat pe malul drept al Răutului, mai sus de Grinăuţi, în regiune colinară, cu pământuri roditoare. Ce mai semeaţă colină, spre Şumna, are altitudinea de 225 m. Solurile din zonă au fost folosite tradiţional pentru producerea seminţelor de cereale şi sfeclă de zahăr. S-au cultivat pe scară largă legumăriile şi tutunul. Localitatea este înfiinţată de un grup de ţărani ucraineni, pogorâţi aici din ţinutul Hotin pe la 1911. ESM consideră că siliştea a fost "întemeiată în 1913". Iar Dicţionarul statistic al Basarabiei (Chişinău, 1923) îi dă cu doi ani mai mult. În decurs de un secol cătunul s-a transformat într-un sat de toată frumuseţea, cu gospodării mândre şi aranjate. Administrativ a aparţinut tot timpul de primăria statului Recea, unde în liste comune se află bărbaţii căzuţi în război şi persoanele represate de regimul stalinist.

În perioada postbelică la Sverdiac s-a aflat o secţie a sovhozului "Puti Ilicea" ("Calea lui Ilici") din Recea, specializată în producerea materialului săditor şi a seminţelor. Populaţia beneficia de şcoală medie incompletă, casă de cultură, punct medical, bibliotecă, oficiu poştal, creşă-grădiniţă, un magazin cu mărfuri industriale şi alimentare.

Recensământul populaţiei din 1994 a fixat în Sverdiac 771 de locuitori, următorul recensământ, din oct. 2004, a trecut în registre 544 de oameni, dintre care 90% erau ucraineni şi 10% moldoveni.

Satul Uşurei, con. Răcăria, raionul Rîşcani

Atestat la 15 februarie 1925. Distanţe: până la or. Rîșcani - 8 km, până la stația c. f. Drochia - 30 km, până la Chişinău – 162 km. Gospodării - 246, populaţia - 420 de locuitori, dintre care 11% români şi 77% ucraineni. Biserică şi casă de rugăciuni, şcoală primară, cămin cultural, oficiu poştal, grădiniţă de copii, punct medical, magazin. Împreună cu s. Răcăria com. întruneşte peste 1.800 de locuitori.

În 1922 ţăranii săraci din satele apropiate au fost împroprietăriţi cu pământ din moşia lui Rîşcanu în perioada reformei agrare basarabene. Ca unitate administrativă, Uşurei a fost Înregistrat în 1925 aflat într-o văgăună cu iazuri la 8 km sud de târgul Rîşcani.

Având condiţii prielnice de dezvoltare, în 1940, când trupele sovietice dăduseră năvală în Basarabia, satul Uşurei număra de acum 967 de locuitori, în majoritate ucraineni. Dar în urma războiului, foametei şi deportărilor, Ia 1 aug. 1949 rămăsese doar cu 679 de suflete umane. Bărbaţii căzuţi pe front sunt incluşi într-o listă comună cu cei din Răcăria.

Acuzaţi de agitaţie antisovietică sau fiind membri ai comunităţii "Martorii lui lehova", din Uşurel au fost deportaţi în regiunea siberiană Tomsk: Petru Bleandur (n. 1900) cu soţia Maria, fiul Ion şi fiica Eugenia; Ion Cutasov (n. 1927) cu soţia Ecaterina şi fiul Nicolae; Parascovia Cutasov (n. 1899) cu fiica Vera şi fiul Petru; Ion Ivasiuc (n. 1908); Maria Zdrăguş (n. 1886) cu fiicele Agripina şi Eudochia.

Recensământul din 1979 a constatat că populaţia constituie 298 de bărbaţi şi 367 de femei, cel din 1989 ceva mai puţin - 234 de bărbaţi şi 285 de femei. Zeci de oameni au trecut să muncească la construcţiile şi întreprinderile industriale din Rîşcani.

Până la declararea Independen¬ţei din 1991 la Uşurei se aflau 2 brigăzi de câmp şi o echipă (zvenou) de construcţie ale kolhozului "Bolşevic" din Răcăria. In prezent ţăranii îşi lucrează ogoarele în mod asociat şi particular.

Comuna Vasileuți, raionul Rîșcani

Atestat în anul 1919. Râul Copăceanca. Distanţe: până la or. Rîșcani - 5 km, până la stația c. f. Drochia - 24 km, până la Chişinău - 180 km. Suprafaţa - 4.828 ha, populaţia- 1.400 de locuitori,

72% ucraineni şi 28% români. Biserică şi casă de rugăciuni, gimnaziu, cămin cultural, bibliotecă, oficiul medicilor de familie şi farmacie, oficiu poştal, grădiniţă de copii, câteva magazine şi baruri. Com. întruneşte o comuniune de 6 localităti - Vasileuti, Armanca, Ciubara, Mihăilenii Noi, Moșeni şi Ştiubeieni, cu o populaţie de peste 3.200 de oameni. In com. activează 3 biserici, 4 gimnazii, 5 cămine culturale, 4 biblioteci, 3 mori, 4 magazine alimentare.

Aşezare la izvoarele de sus ale pârâului Copăceanca, la 5 km nord de or. Rîşcani, în regiune de câmpii întinse, lângă un iaz mare şi pitoresc. Cea mai viguroasă colină, cu altitudinea de 234 m, se află la jumătatea drumului dintre Vasileuţi şi Rîşcani.

După cum afirmă Dicţionarul statistic al Basarabiei, editat în 1923 la Chişinău, satul a fost întemeiat în anul 1919. La înc. sec. XX exista o aşezare cu toponimul Vasileuţi, avea 40 de case şi 372 de ţărani români, dar se afla pe râul Camenca în plasa Balatina. (Vezi Dicţionarul geografic al Basarabiei, publicat de Zamfir Arbore în 1904 la Bucureşti). Fiind realizată cu succes reforma agrară basarabeană, ţăranii din Vasileuţi, indiferent de etnie şi cultul religios, au fost împroprietăriţi cu pământ în mărime de 6 ha, croit din moşiile boiereşti, după care localitatea capătă o amplă vigoare. Apărură câteva câmpuri experimentale şi o moară cu benzină, o cooperativă agricolă şi alta de consum, crescu vădit numărul vitelor şi al orătăniilor în curţile oamenilor, se organizau iarmaroace bogate şi spectaculoase, hore şi sărbători tradiţionale. Prospera lectura în rândul populaţiei. În 1933 şcoala primară din Vasileuţi era frecventată de 107 elevi, instruiţi de învăţătorul Teodosie Volosciuc în vârstă de 29 de ani, căsătorit, cu o vechime în muncă pedagogică de 6 ani.

Toate mergeau bine şi frumos, la fiecare zece ani populaţia se dubla, către anul 1940 ea depăşea 1.500 de suflete umane. Apoi nenorocirile veniră în lanţ peste capetele oamenilor - războiul, foametea, epidemiile, deportările masive, colectivizarea forţată.

În al Doilea Război Mondial satul Vasileuţi a rămas văduvit de 51 de bărbaţi, mobilizaţi în 1944 în armata roşie.

Deportările staliniste masive au izgonit din Vasileuţi in regiunile siberiene Tomsk, Kurgan şi Novosibirsk 131 de gospodari, unii învinuiţi că-s chiaburi, alţii pe motive religioase, ca sectanţi.

Tânărul Victor Gorceac a fost arestat în 1960 şi condamnat la 5 ani de muncă silnică pentru refuzul de a face armată.

Mulţi vasileuţeni n-au putut suporta vifornitele aspre şi îndelungate, au rămas să zacă în pământul siberian. Puţini s-au întors la baştină, fiind reabilitaţi tocmai peste patru decenii.

În 1994 satul Vasileuţi numara 1.408 locuitori, recensământul din oct. 2004 a însumat cu 4 suflete umane mai puţin, 1.404 cetăţeni.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Alexandru Ganenco Tudor Țopa, „Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat”, Vol – 7, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2007
2. Alexandru Ganenco, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 11, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2013
3. Alexandru Ganenco, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 12, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2014
4. Alexandru Ganenco, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 14, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2016
5. Alexandru Ganenco, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 9, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2009
6. Alexandru Ganenco, Tudor Țopa “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 14, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2016
7. Alexandru Ganenco, Tudor Țopa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 12, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2014
8. Alexandru Ganenco, Tudor Țopa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 13, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2015
9. Alexandru Ganenco, Tudor Țopa, Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat, Vol – 10, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2012
10. Analele Institutului de cercetari agronomice ~României. VoI. XI. Bucureşti, 1940.
11. Analele Institutului de cercetări agronomice al României. VoI.X. Bucureşti, 1939.
12. Anatol Eremia, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 1, Agenția Națională de Presa ”Moldpres”. Chișinău, 1999
13. Anuarul Eparhiei Chişinăului şi Hotinului, Chişinău, 1928.
14. Anuarul Eparhiei Chişinăului şi Hotinului. Chişinău, 1922.
15. Anuarul Institutului de cercetări agronomice al României. Bucureşti, 1939.
16. Anuarul învăţămîntului primar. Bucureşti, 1933.
17. Anuarul României pentru comerţ, industrie, meserii şi agricultură. Bucureşti, 1925-1926.
18. Anuarul României pentru comerţ, industrie, meserii şi agricultură. Bucureşti, 1928.
19. Anuarul României pentru comerţ, industrie. meserii şi agricultură. Bucureşti , 1925-1926,1931·1932.
20. Anuarul SOCEC al României Mari, vol.ll. Bucureşti, 1924.
21. Arbore Z. Basarabia în sec. XIX, Bucureşti, 1898.
22. Arbore Z. Basarabia în sec. XIX. Bucureşti, 1923.
23. Arbore Zamfir. Basarabia In secolul XIX. Bucureşti, 1898.
24. Arheologhiceskie issledavania v Moldavii v 1970- 1971 gg. Chişinău, 1973.
25. Arheologhiceskie otkrîtia 1983 goda. Moscova, 1985.
26. Arhiva primăriei din com. Vasileuţi.
27. Arhiva toponimică a Institutului de lingvistică al AŞM (1968-1998).
28. Baga L.T. Documente basarabene, vol. XIV. Chişinău, 1931.

29. Basarabia, Împărţirea administrativă. Chişinău, 1925.
30. Beer. Istoria o jizni i delah moldavscogo gospodarea, cneazia Constantina Cantemira. Moscova, 1783.
31. Bessarabskie oblastnîe vedomosti. Chişinău, 1864, nr. 36.
32. Bessarabskii adres-kalendari na 1908 god.
33. Bezviconi Gh. Boierimea Moldovei dintre Prut şi Nistru, voI. II. Bucureşti, 1943. Cercetări istorice. Revista de istorie romă-nească. Anul V-VII (1929-1931). Iaşi, 1932.
34. Boboc N .A. Morfostructurnîi analiz territorii severnoi Moldavii. Chişinău, 1980.
35. Boga L.T. Documente basarabene, VoI. XIV. Chişinău, 1931.
36. Boga L.T. Documente basarabene, vol. XIV. Chişinău, 1931.
37. Buletinul provinciei Basarabia, Chişinău, 1942.
38. Camera de comerţ din Basarabia. Chişinău, 1937.
39. Catalogul documentelor moldoveneşti din arhiva Istorică centrală a statului, 1959.
40. Catalogul documentelor moldoveneşti din arhiva istorică centrală a statului, voI. 1. Bucureşti, 1957.
41. Catalogul documentelor moldoveneşti din arhiva istorică centrală a statului. Bucureşti, 1963, voI. III.
42. Călători străini despre Ţările Române. Bucureşti, 1976, voI. VI.
43. Cercetări istorice. Revistă de Istorie Românească. Anul V-VII (1929-1931). Iaşi, 1932.
44. Chetraru N. A. Pameatniki ăpoh paleolita i mezolita. Chişinău, 1973.
45. Clobanu şt. Basarabia. Chişinău, 1926.
46. Constantinescu-Iaşi P, Basarabia arheologică şi artistică. Chişinău, 1933.
47. Costăchescu M. Documente moldoveneşti Înainte de Ştefan cel Mare, vol. 1. Iaşi, 1931.
48. Costăchescu M. Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare. VoI. II. Iaşi, 1932.
49. Cotidianul Moldova Suverană din 14 martie 1991.
50. Cruşevan P. A. Bessarabia. Moscova, 1903.
51. Demcenco T. I. Issledovanie kurganov v Rîşkanskom raione. Arheo-Ioghiceskoe issledovanie Moldavii. Chişinău, 1988.
52. Dictionarul statistic al Basarabiei. Chişinău. 1923.
53. Documente privind istoria României. Veacul XVII. A. Moldova, vol I, Bucureşti, 1951.
54. Documente privind Istoria României. Veacul XVII. A. Moldova. VoI. III. Bucureşti, 1954.
55. Egunov A. N. Bessarabaskaia gubernia v 1870·1875 godah. Pereceni naselennîh mest. Chişinău. 1879.
56. Egunov A. N. Zapiski Bessarabskogo statis-ticeskogo comiteta. Chişinău, 1867, tom. II.
57. Egunov A. N. Zapiski Bessarabskogo statisticeskogo komiteta. VoI. II. Chişinău, 1879.
58. Eremia Anatol, Răileanu Viorica. Localităţile Republicii Moldova, Chişinău, 2008.
59. Furtună Alexandru, Bogdan Rodion. Şap-tebani, crâmpeie din istoria satului. Chişinău, 2008.
60. Furtună Iacob, Furtună Alexandru. Satul Hiliuţi raionul Rişcani Republica Moldova (1575-1998), Bucureşti, 1998
61. Futună Alexandru. Noi mărturii despre Hiliuţi, Chişinău, 2000.
62. Gheografia i hozeaistvo Moldavii. Chişinău, 1970.

63. Ghibănescu Gh. Arhiva Muzeului municipal laşi. Documente româneşti (1653-1722). Iaşi, 1929.
64. Ghibănescu Gh. Ispisoace şi zapise, vol. VI, partea lI. Iaşi, 1933.
65. Ghibănescu Gh. Slobozia Bălţilor. Iaşi, f.a.
66. Ghibănescu Gh. Surete şi izvoade. VoI. XXII. Iaşi, 1929.
67. Gonţa A. I., Satul in Moldova medievală. Instituţiile, Bucureşti. 1986.
68. Harta topografică a României. Bucureşti, 1940.
69. Iliustrirovannîi adres-calendari Bessarabscoi Gubernii na 1914 god. Chişinău, 1913.
70. Ion Hâncu Tudor Topa, "Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat" Vol – 6, Fundația "Draghiștea" Chișinău, 2006
71. Itoghi vsesoiuznoi perepisi naselenia 1970 goda. Moldavscaia SSR. Chişinău, 1972.
72. Itoqhi vsesoiuznoi perepisi naselenia 1970 goda.
73. Jucov V.I. Goroda Bessarabii (1861-1900 g.g.). Chişinău, 1975.
74. Katalag otdela narodnîh ucilişci na iubileinoi vîs¬tavke, Chişinău, 1912.
75. larovoi E. V. Drevneişie skotovodceskie plemena iugo-zapada SSSR. Chişinău, 1985.
76. Levitski V. T. Spisok naseleonnîh mest Bessarabskoi gubemii. Chişinău, 1913.
77. Liviu Belîi, Tudor Țopa, Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat, Vol X, Fundația "Draghiștea" Chișinău, 2012
78. Moghileanskii N. C. Materialî dlea gheografii i statistiki Bessarabii. Chişinău, 1913.
79. Moldavscaia SSR v Velicoi Otecestvennoi voine Sovetscogo Soiuza. VoI. 2. Chişinău, 1976.
80. Moldavscaia SSR. Administrativno-teri-torialinoe delenie. Chişinău, 1955.
81. Moldavscaia SSR. Administrativno-terri-torialinoe delenie. Chişinău, 1955.
82. Moldavscaia SSR. Chişinău, 1972. Totalurile recensărnîntului unional al populaţiei din RSS Moldova, Anul 1989. Chişinău, 1990.
83. Moldova În epoca feodalismului, vol.lll. Documente slavo-moldoveneştl, Chişinău, 1982.
84. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 16 (901) din 29 ian. 2002.
85. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 16(901) din 29 ian. 2002.
86. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 30 din 27 martie 1999.
87. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr. 16 din 29 ianuarie 2002.
88. Nakko A. Istoria Bessarabii s drevneişih vremion. Ceasti II. Ot naşestvia Batîia do Buharestskogo mira. 1241-1812. Odesa, 1876.
89. Ne zabivati nam sorok pervii ... Chişinău, 1985.
90. Nicu Vladimir. Localităţile Moldovei În do-cumente şi cărţi vechi, voI. II. Chişinău, 1991.
91. Nomenclatorul poştal al localităţilor din Basarabia. Chişinău, 1918.
92. Nomenclatura poştală a localităţilor din Basarabia. Chişinău, 1918.
93. Otciot Beliţkoi upravi 1909 goda po narodnomu obrazovaniiu, Bălţi, 1909.
94. Otciot po veterinarnoi ciasti 35 ocerednomu Gubernscomu zemscomu sobraniu sozîva 1903 goda. Chişinău, 1904.
95. Otcioti, docladl, smetl, raskladki Beliţkoi uezdnoi zemskoi upravî 1893 goda. Chişinău, 1894.
96. Otciotî i dokladi Beliţkoi uezdnoi zemskoi upravî 1894 goda. Bălţi, 1895 .

97. Otcioţî, docladi, smetî, raskladki Beliţkoi uezdnoi zemskoi upravi 1893 goda. Chişinău, 1893.
98. Pameatniki arhitekturî Moldavii (I nacialo XX veka), Chişinău. 1981.
99. Pilat 1. 1. Moldavia turistskaia. Chişinău, 1970.
100. Porucic T. Relieful teritoriului dintre Prut şi Nistru, Bucureşti, 1929.
101. Potoţkii S. Istorico-gheograficeskii ocerk Bessarabskoi gubernii. lalta, 1902.
102. Puriskevici M. V. Materialî o zemleah, nahodeaşcihsea v Bessarabskoi gubernii, imenuiuşcihsea preklonennîmi sveatîm mestam na Vostoke. Chişinău, 1911.
103. Purişchevici M.V Materialî ao zemleah, nahodeaşcihsea v Bessarabskoi gubernii, imenuiuşcihsea preklonennîmi sveatîm mestam na Vastoke, Chişinău, 1911.
104. Repertoriul monumentelor arheologice din Republica Moldova. Raionul Rişcanl. Manuscris alcătuit de V. Bikbaev. Arhiva Ministerului Cuilturii al RM.
105. Rosseti Radu. Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova. Bucureşti, 1907.
106. Sovetskaia Moldavia. Kratkaia ănţiklopedia. Nomenclatura poştală a localităţilor din Basarabia. Chişinău, 1982.
107. Spravocinaia kniga Kişiniovskoi eparhii na 1915 god, Chişinău, 1915.
108. Stici Ion. Cinstea de la rădăcina spicului. Chişinău, 1987.
109. Svod pameatnikov kuliturî. Maket. Chişinău, 1987.
110. Şkolinaia seti s kratkim obzorom sos-toiania nacialinogo obrazovania. Beliţkii uezd. Chişinău, 1907.
111. T. Costăchescu M. Satul şi tîrgul Teleneşti din judeţul Orhei. Iaşi, 1930.
112. Teodor Nită, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 6, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2006
113. Teodor Niță, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 3, Agenția Națională de Presa ”Moldpres”, Chișinău, 2001.
114. Teodor Niță, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 4, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2002
115. Teodor Niță, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 5, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2005.
116. Trudî Bessarabskogo ţercovnogo istoricoarheologhicesckogo obşcestva. Vipusc 1. Chişinău, 1910.
117. Tudor Topa, „Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 2, Agenția Națională de Presa ”Moldpres”. Chișinău, 2000.
118. Tudor Țopa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 10, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2012
119. Tudor Țopa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 11, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2013
120. Tudor Țopa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 13, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2015
121. Tudor Țopa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 8, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2008
122. Tudor Țopa, Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat, Vol X, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2012

123. Universitatea Mihăileană laşi. Anuarul facultăţii de ştiinţe agricole. Iaşi 1937 .
124. Uricarul, voI. VIII. Iaşi, 1886.
125. Vârnav G. Istoria vieţii mele, Bucureşti 1908.
126. Velitman Aleksandr. Strannik. Mos-cova, 1977.
127. Victor Ladaniuc, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 6, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2006
128. Victor Ladaniuc, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol IV, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2002.
129. Victor Ladaniuc, Tudor Topa, “Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat” Vol – 5, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2005
130. Victor Ladanluc. Cu drag de voi, Chișinău. 2010.
131. Vladimir Nicu, Tudor Țopa, Localitățile Republicii Moldova Itinerar documentar-publicistic ilustrat, Vol – 8, Fundația ”Draghiștea” Chișinău, 2008 Ziarul Moldova Suverană" din 14 martie 1991.

TERITORIUL GAL „URMAȘII LUI LEONARDO”

(Raioanele Glodeni şi Făleşti, Republica Moldova)

Autori:

Maria HUDEMA

Prof. Ștefania-Carmen MUNTEANU

UNITĂȚI ADMINISTRATIV TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriului GAL „Urmașii lui Leonardo” este format din 10 localitati: 9 comunități din raionul Glodeni: satul Limbenii Noi, satul Limbenii Vechi, comuna Cuhnești (Cuhnesti, Bisericani, Serghieni, Cot, Movileni), satul Dușmani, satul Fundurii Noi, satul Fundurii Vechi, satul Ustia, satul Ciuciulea, satul Viișoara: 1 comunitate din raionul Falesti: Obreja (Obreja Nouă, Obreja Veche)

PREZENTARE GENERALA A TERITORIULUI GAL URMAȘII LUI LEONARDO

Teritoriul GAL-ului se situează în regiunea Nord Vestică a țarii, respectiv partea sudică a raionului Glodeni și nordică a raionului Fălesti. Suprafața totală a teritoriului este de 343, 3258 km2, iar populația totală este de 22.100 locuitori.

GAL Urmașii lui Leonardo este un parteneriat de tip CLLD format din 23 de membri, din care: 10 parteneri publici (43.48%), 10 parteneri private (43.48%) si 3 parteneri, reprezentanți societatea civilă (13.04%).

Teritoriul GAL Urmașii lui Leonardo este amplasat în câmpia rîului Prut, de-a lungul căruia se întinde şi frontiera de stat a Republicii Moldova.Teritoriul este bogat în monumente istorice şi culturale. În urma cercetărilor arheologice, care s-au efectuat, putem afla că acest teritoriu a fost populat din timpuri străvechi (perioada neoliticului, paleoliticului). Din lipsa informaţiilor scrise, izvoarele arheologice sunt unicele documente în baza cărora putem studia istoria şi cultura zonei.

Date scrise despre această zonă găsim abia incepând cu sec. al XIV-lea. În mare parte populaţia raionului se ocupa de agricultură şi zootehnie. Pe parcursul anilor teritoriul raionului a fost populat de diferite comunităţi, aşa că astăzi, alături de populaţia de bază, convieţuiesc ruşi, ucraineni, romi, bulgari, găgăuzi şi reprezentanţi ale altor etnii.

EVOLUȚIA ISTORICĂ A COMUNITĂȚILOR DIN TERITORIUL GAL URMAȘII LUI LEONARDO

LIMBENII NOI[1]

Prezentarea geografică și demografică

Satul Limbenii Noi este amplasat în regiunea de nord a R. Moldova. La nord satul este delimitat de teritoriul satelor Petrunea şi Fundurii Noi, la sud de satele Limbenii Vechi şi Obreja Veche, la vest de teritoriul satului Petrunea şi la est de teritoriul satului Fundurii Vechi. Satul se află la o distanţă de 170 km de capitala R.Moldova - municipiul Chişinău, la o distantă de 13 km de centrul rational Glodeni şi la 35 km de orașul Bălți. Numărul de locuitori ai localităţii este de 1764 cetăţeni. Pe teritoriul localităţii populaţia majoritară este de etnie moldovenească, dar locuiesc în sat şi alte naţionalităţi: - 20 ucraineni şi 8 ruşi.

[1] http://www.glodeni.md/ro/primarii/limbenii-noi

Evoluţia instituţiilor sociale din localitate a decurs la fel ca în majoritatea satelor din Moldova. Pînă în anul 1940 satul practic nu avea instituţii sociale, activa doar o clasă de şcoală primară.

În timpul Puterii Sovietice, mai cu seamă în anii 1960-1980, odată cu dezvoltarea ecnomică a satului a început şi dezvoltarea sectorului social. În această perioadă sau construit un şir de edificii de menire socială, precum ar fi: casa de cultură, punct medical, baie, cantină, bibliotecă, şcoală, grădiniţă, teren sportiv, oficiul poştal, magazine (alimentar, mărfuri şi de uz casnic). Ultimul edificiu construit în perioada sovietică este noua casă de cultură cu bloc administrativ în două niveluri şi o sală de festivităţi cu o capacitate de 400 locuri.

Scurt istoric al localităţii

Localitatea este așezată alături de un iaz enorm, între șoseaua Glodeni-Fălești și c.f. Glodeni-Răuțel, în regiune de mici coline. Pe moșia localității se conturează 7 movile funerare, ce vorbesc despre lupta înverşunată a strămoșilor noștri în adîncul istoriei cu hoardele păgîne, care năvaleau din stepele asiatice. La început satul se numea Leonardovca, deoarece cătunul apăruse pe moșia boierului Leonard, îl fondaseră țărani și țigani șerbi aduși să lucreze pămîntul.

Satul Limbenii Noi a fost menţionat pentru prima dată în documentele istorice în anul 1824[2]. La început localitatea a fost parte a moşiilor boiereşti ale familiei Leonardo. Datorită amplasării sale geografice şi a solurilor bogate de cernoziom, satul a fost ales de către boier drept loc de construcţie a casei şi odăilor boiereşti, a hambarelor şi a beciurilor. Pînă astăzi s-a păstrat un singur beci, tot de boier a fost ridicată şi biserica satului, care în timpul puteri sovietice a suferit distrugeri esenţiale, dar a fost restabilită de săteni în anii 1991-1992, în ograda căreia se află şi astăzi frumosul cavou din marmoră neagră de Labrador al familiei boierului Leonardo.

Pentru o perioadă de timp i s-a mai zis Odaia Limbeni, județul Iași cu reședință în Bălți. E știut că în martie 1849 boierii Maria și Chiriac Leonard aveau în supușenie aici și la Funduri 15 familii de țigani șerbi, care puteau oricînd fi vînduți ca unelte de muncă.

Recensamîntul din 1859, publicat în 1861 la Sankt-Petersburg, a fixat în Leonardovca, zisă și Limbenii Noi, 71 de case, fără școală și biserică. Suportînd cîteva epidemii de holeră, așezarea nouă de pe pîrîul Suvet continuă să crească rapid. În 1897 ea a intrat în lista localităților basarabene care depășeau 500 de persoane.

Zamfir Arbore, în „Dicționarul geografic al Basarabei" (1904), ne-a lăsat moştenire urmatoarea informație: „Limbenii Noi, sau Leonardovca, sat în jud. Bălți, voloștea Fălești, așezat la

[2] *Dicționarul statistic al Basarabiei,* din 1923.

nord de satul Limbenii-Vechi, pe tărmul pârâului Ustea. În apropierea satului este un iaz mare. Are 98 case, cu o populație de 921 suflete. Țăranii posedă pamînt de împroprietărire 1.307 desetine. Sunt vii și livezi cu pomi”.

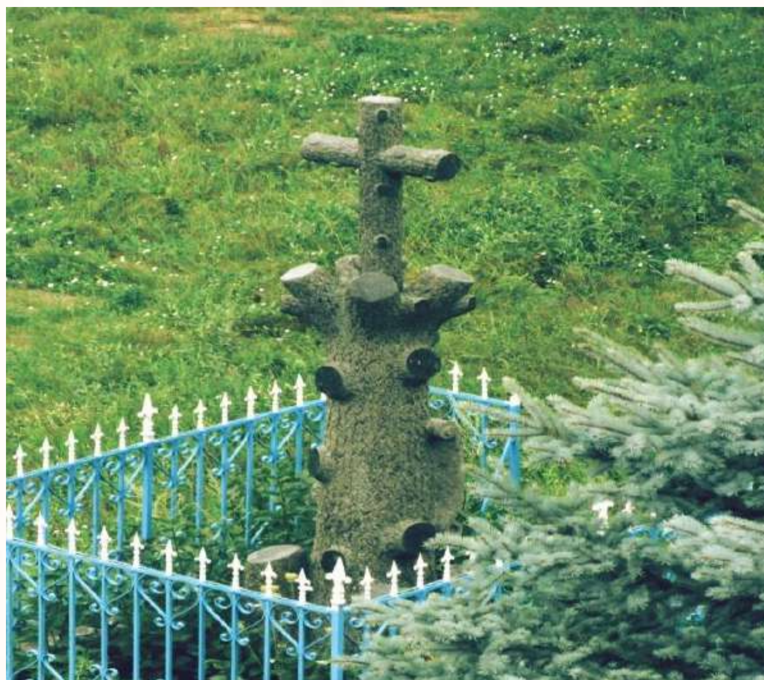
Școala a fost fondată în 1903 și îl avea învățător, în anul 1909, pe Toader Ababii, religia era predată de preotul Mihail Virschii. Peste un an frecventau lecțiile 40 de băieți și 11 fete. Începînd cu anul 1917 în localitate începe să slujească preotul Alexei Curmei, absolvent al Seminarului Teologic, satul numărând atunci 230 de gospodării.

În 1922, dupa înfrățirea celor doua maluri ale Prutului, Instituția română , «Casa Noastră», abilitată cu dreptul de a face reformă agrară în Basarabia, i-a improprietărit pe cei 241 de țărani din Limbenii Noi cu 1.072 ha de pămînt confiscat din moşia boierului Leonard. Peste un an, în sat au fost înregistrate 280 de case. Satul avea scoală primară, dar administrativ aparținea primăriei din Limbenii Vechi. În toamna anului 1940, împreună cu cătunul Panteleevca, Limbenii Noi numărau 1.141 de locuitori. Potopul de foc, dezlănțuit peste un an, a mistuit din acest sat viețile a zeci de bărbați. Primul recensămînt de dupa război a însumat în Limbenii Noi 948 de locuitori. În 1965 cătunul Panteleevca s-a contopit definitiv cu Limbenii Noi. În 1979 satul Limbenii Noi număra 700 de bărbați și 758 de femei. Recensămîntul din 2004 a fixat aici 1.674 de cetățeni.

LIMBENII VECHI[3]

Prezentare geografică și demografică

Teritoriul satului Limbenii Vechi este situat pe Cîmpia Moldovei de Nord, în partea de nord-vest a Republicii Moldova, are o suprafață de 22,6 km^2 și 730 gospodării dintre care 29 fără stăpân. Vatra satului are coordonate geografice de: 47º 41′ 21″ latitudine nordică și 27º 36′ 37″ longitudine estică. Poziția fizico-geografică avantajoasă, relieful de cîmpie, clima temperat-continentală blîndă, solurile fertile de cernoziom au favorizat din cele mai vechi timpuri popularea și valorificarea acestui teritoriu. Teritoriul satului Limbenii Vechi este o parte componentă a Cîmpiei Prutului de Mijloc și reprezintă o cîmpie deluroasă ce are înclinarea generală de la nord-vest spre sud-est. Înălțimea absolută maximală este situată pe Dealul Urieșului din partea de nord-est al satului și are , iar cea minimală se află în valea rîușorului Șuvățul Mic în apropierea satului.

Evoluția istorică a comunității

Primul izvor scris datează cu 14 Octombrie 1649, apoi, pentru un secol și jumatate documentele sunt foarte greu de găsit. Abia în 1803 aflăm că logofătul Constantin Balș aduna la Limbeni din ocolul Ciuhurul de Jos impozite de la 50 birnici. În 1817 el avea în supușenie 100 familii țărănești, o moară și 3 iazuri. La bisericuța de lemn, sfințită în 1769, slujeau 3 preoți. Un hrisov din 30 martie 1824 trecea satul și moșia în posesia fiului Alecu Balș. O altă parte a moșiei

[3] *Ibidem.*

era stăpînită de Vasile Leonard, care aduce în sat 14 familii de țigani șerbi. În 1830 aici erau 110 curți și 533 locuitori.

În vara lui 1854 țăranilor li se impune să pregătească 10 mii ha păduri de fîn pentru armata țaristă. La 1859 satul are 580 suflete, Biserică ortodoxă, câteva mori de vînt. În anul 1875, deși bântuiți de holeră, Limbenii Vechi numără 712 persoane și 159 gospodării, care aveau 56 cai, 536 vite și 508 oi. În anul următor 215 bărbați vor face corvoadă la construcția drumului Bălți-Sculeni. În 1897 satul avea școală laică: învățătorul preda „scrisul, cetitul și număratul”, iar preotul – religia. Dicționarul geografic al Basarabiei nota: „Limbeni sau Limbenii Vechi, sat în jud. Bălți, volostea Fălești, așezat pe pîrăul Ustia”.

În 1910 satul avea de acum 206 gospodării și 1035 locuitori. 2 școli: de zemstvă și parohială, Poștă la Glodeni. La 10.04.1914 ziarul ‘’Drug’’ din Chișinău scria: ”nobilul Leonard a dat 50 mii de ruble pentru construirea unui spital la Limbeni”.

La 1923 existau 182 case, un conac boieresc, școală primară, primărie, post de jandarmi, 3 cîrciume, moară, o treierătoare. În anul 1933 școala avea 4 învățători și 191 elevi.

La 1940, cînd trupele sovietice ocupă Basarabia, Limbenii Vechi numărau 370 case și 1.650 locuitori, din care 1.619 români. Din primele zile au început represiile, care au continuat până în 1949. În total au fost deportați 65 dintre cei mai buni gospodari și patrioți, împreună cu familiile, în regiunile Tomsk și Kurgan, 35 bărbați își jertvesc viața în război. Alte zeci de persoane, familii întregi, sunt secerate de foame. Apoi în sat se înfăptuește colectivizarea, dezmoștenind țăranii de pămînt, cereale și de inventarul agricol. În anul 1965 localitatea capătă statut de comună. Kolhozul obține venituri mari, se construiesc: o casă de cultură, blocurile școlii medii, o librarie, o creșă - grădiniță, un centru comercial ș.a. În 1992, datorită reformei agrare, 234 țărani sunt înzestrați cu 936 ha de pămînt.

Restructurarea a adus schimbări radicale în sat, țăranii fiind împroprietăriți cu pămînt: în 2006 activau 2 SRL și 160 GȚ. Satul avea: grădiniță, centru de sănătate, casă de cultură și de festivități, liceu, bibliotecă, oficiu poștal, farmacie, moară, oloinișă, stadion.

Conform datelor recensămîntului populației din anul 2004, populația majoritară o formează moldovenii. Numărul populației autohtone este în scădere în perioada anilor 1989-2004, o ușoară creștere a moldovenilor se observă din anul 2004, pînă în prezent (tabelul 4).

Localitatea CUHNEȘTI[4]

Prezentarea geografică și demografică

Cuhneşti este un sat şi comună din raionul Glodeni, localitatea se află la distanța de 18 km de orașul Glodeni și la 163 km de Chișinău. Satul are o suprafaţă de circa 2.85 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 8.96 km. Din componenţa comunei fac parte localităţile Bisericani, Cot, Serghieni, Tomeştii Vechi și Cuhneşti. La recensămîntul din anul 2004, populaţia satului constituia 1829 de oameni, dintre care 44.61% - bărbaţi şi 55.39% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 92.51% - moldoveni, 6.40% - ucraineni, 0.93% - ruşi, 0.05% - ţigani, 0.11% - alte etnii.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004 populaţia la nivelul comunei Cuhneşti constituia 3114 oameni, dintre care 46.53% - bărbaţi şi 53.47% - femei. Compoziţia etnică a populaţiei în cadrul comunei arată în felul următor: 94.64% - moldoveni, 4.17% - ucraineni, 0.90% - ruşi, 0.03% - ţigani, 0.26% - alte etnii.

În comuna Cuhneşti au fost înregistrate 1.103 de gospodării casnice în anul 2004, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.8 persoane..În teritoriul comunei Cuhneşti activează trei oficii ale medicilor de familie, Liceul Teoretic, două grădiniţe de copii, patru biblioteci şi patru cămine culturale, un muzeu.

Evoluția istorică a comunității

Satul Cuhnești a fost menționat documentar în anul 1435. Primele file îngălbenite de bagheta timpului, care vin să ne reamintească istoria satului Cuhneşti, au fost scrise la inceputul secolului al XVIII-lea. In timpul vieţii lui Iordache Kazemir (1712-1730), care a fost stăpân al occinei Chilia, curtea boierească a fost mutată pe deal. In jurul curţii erau hambare mari pline cu pîine, grajduri, ocoale etc. Pe acest loc s-a construit o bucătărie, unde ospătau locuitorii Chiliei in timpul lucrului în câmp, fie la prelucrarea pământului, fie la recoltarea roadei. După ce s-a terminat primejdia invaziei leșești, din afară, şi adesea fiind puşi în pericol în timpul revărsărilor râului Prut, locuitorii satului Chilia în anul 1720 au inceput să se evacueze în deal, mai aproape de curtea boierească, de aici s-a şi luat denumirea de satul Cuhneşti.

---

[4] http://www.glodeni.md/ro/primarii/com-cuhnesti

Foto: O fântână. Sursa foto Jurnal de Cuhnesti

Localitatea SERGHIENI[5]

Satul Serghieni este o localitate din Raionul Glodeni situată la latitudinea 47.6466, longitudinea 27.3522 si altitudinea de 52 metri față de nivelul mării. Aceasta localitate este în administrarea s. Cuhneşti. Conform recensamântului din anul 2004 populația este de 36 locuitori. Distanța directă pîna în or. Glodeni este de 22 km. Distanța directă pîna în or. Chişinău este de 179 km. Renumit în R. Moldova – ca satul cu 12 adulți și un copil. [6]Pe oamenii din Serghieni îi poți număra pe degete, așa că toți se consideră o familie. Cel mai în vârstă în sat este nea Sergiu, în vârstă de 67 de ani. Însă lipsa de populație se compensează prin peisaje naturale autentice.

[5] https://m.moldovenii.md/md/city/details/id/758
[6] https://stiri.md/article/social/satul-din-r-moldova-care-a-ramas-cu-12-adulti-si-un-copil

Localitatea DUŞMANI[7]

Prezentare geografică și demografică

Duşmani este un sat şi comună din raionul Glodeni. Satul are o suprafaţă de circa 2.17 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 7.50 km. Duşmani este unicul sat din comuna cu acelaşi nume, situat la distanța de 6 km de orașul Glodeni și la 175 km de Chișinău.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia satului constituia 2000 de oameni, dintre care 47.95% - bărbaţi şi 52.05% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului era următoarea: 95.75% - moldoveni, 0.95% - ucraineni, 0.35% - ruşi, 2.90% - ţigani, 0.05% - alte etnii.

În satul Duşmani au fost înregistrate 682 de gospodării casnice la recensămîntul din anul 2004, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.9 persoane. Satul are o formația folclorică „Moștenitorii” conducător artistic Apostolachi Valeriu.

[7] http://moldovenii.org/md/city/details/id/762

Evoluția istorică a comunității

Satul Dușmani a fost atestat documentar la 1 februarie 1508, când domnul Ţării Moldovei Bogdan 1-a miluit pe *Duşman*, sluga lui dreaptă şi credincioasă, cu un loc „pe această parte a Dubovăţului, ca să-şi întemeieze un sat”. În secolul al XVII-lea existau deja două aşezări: *Duşmanul Mare* și alături *Dusmanul Mic*. În 1673 Ștefan Petriceicu Voievod dăruiește satul Duşmani (care la acea dată întrunea ambele așezări) Mănăstirii Cetăţuia din Iaşi. În 1760 în sat a fost construită biserica de lemn cu hramul Sf. Ierarh Nicolae.

Localitatea FUNDURII NOI[8]

Satul Fundurii Noi este situat în partea de nord a Republicii Moldova în raionul Glodeni și este amplasat pe malul iazului, care împarte satul în două părți la distanța de 13 km de or. Glodeni. La nord satul Fundurii Noi este delimitat de teritoriul satului Petrunea, la sud de teritoriul satului Fundurii Vechi, la vest de teritoriul satului Limbenii Noi, la est de teritoriul satului Iabloana.Satul

Fundurii Noi a fost format în anul 1920, suprafața satului are 121,1 ha, iar a întregului teritoriu este de 1.876 ha.Primii locuitori ai satului au fost cetățenii R.Ucraina, din raioanele Hotin, Chelmeneț și Nouasulița. Satul are o suprafaţă de circa 2.35 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 9.85 km. Fundurii Noi este unicul sat din comuna cu acelaşi nume. Localitatea se află la distanța de 22 km de orașul Glodeni şi la 162 km de Chișinău.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia satului constituia 995 de oameni, dintre care 49.55% - bărbaţi și 50.45% femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 14.57% - moldoveni, 81.91% - ucraineni, 2.81% - ruşi, 0.30% - găgăuzi, 0.10% - bulgari, 0.10% - polonezi, 0.20% - alte etnii. În satul Fundurii Noi au fost înregistrate 374 de gospodării casnice la recensămîntul din anul 2004, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.7 persoane.

8 https://ro.wikipedia.org/wiki/Fundurii_Noi,_Glodeni

Localitatea FUNDURII VECHI[9]

Prezentarea georgrafică și demografică

Fundurii Vechi este un sat şi comună din raionul Glodeni. Satul are o suprafaţă de circa 3.24 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 10.16 km. Fundurii Vechi este unicul sat din comuna cu acelaşi nume. Localitatea se află la distanța de 20 km de orașul Glodeni și la 161 km de Chișinău.

Evoluția istorică a comunității

Satul Fundurii Vechi a fost menționat documentar în anul 1581. Legenda spune că localitatea Fundurii Vechi a apărut între dealurile unde cîndva erau 7 fîntîni. Aici se stabilise cu traiul un meşter de butoaie. La acest meşter veneau oameni din împrejurimi pentru a-si face funduri la butoaie, de aici și denumirea satului – Funduri. În vecinătatea meşterului s-au aşezat cu traiul şi alti oameni. După apariția unui nou sat în preajmă – Fundurii Noi, acesta a devenit Fundurii Vechi.

În anul 1872 în sat a fost construită biserica cu hramul Sf. Treime. In comuna este activ ansamblul folcloric „Învîrtita dorului".

Satul Fundurii Vechi este aşezat în apropiere de rezervaţia naturală „Pădurea Domnească" – cu copacii seculari unici în Moldova; în apropiere de monumentul natural „Suta de Movile"; Lacul bîtlanilor, reciful „Stînca Mare", „Cheile Buteşti" etc.

[9] *https://www.timpul.md/articol/satul-care-nu-vrea-sa-moara-99831.html*

Istoria satului Fundurii Vechi din Glodeni este bogată, jurnalistul Octavian Țîcu face o scurtă descriere în articolul său publicat în revista periodică „Timpul de dimineață” intitulat: ”Satul care tot se încăpăținează să nu moară”. Dar din acest punct de vedere are și o mare experiență, pentru că a dăinuit peste secole tocmai datorită capacității de a se sustrage din „calea relelor”, de unde și denumirea – Funduri, adică Fundătură, loc ferit de hoardele sălbatice și cetele de nomazi, venite din stepele asiatice după pradă.[10]

Prin urmare, deși pisarul domnesc al lui Iancu Sasul, fiul lui Petru Rareş, menționează satul prima oară abia în primăvara anului 7089 de la facerea lumii, adică la 18 aprilie 1581 de la nașterea lui Hristos, satul are o vechime mult mai mare, dovadă fiind cele opt movile funerare, unde au fost îngropate cadavrele diferiților invadatori și care se mai văd și azi pe moșia satului Fundurii Vechi.[11]

Satul stă și acum cochet într-o parte de lume, la distanță egală de 15 km între Bălți și Glodeni, de parcă nu știe între cine să aleagă și spre cine să graviteze. Primul recensământ în care satul Funduri apare în mod oficial sub această denumire este cel făcut la 1897 în cadrul Imperiului Rus, care contabiliza aici existența a 1.296 de locuitori, dintre care 663 bărbați și 633 femei.

Politicile de colonizare imperiale au adus schimbări în proximități, dar nu a afectat caracterul românesc al localității, 1.252 din locuitorii raportați fiind băștinași. În schimb, la șapte kilometri de sat a apărut un altul de ucraineni, veniți după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, care s-a numit Fundurii Noi, fapt ce a determinat și schimbarea denumirii satului Funduri, devenit Fundurii Vechi.

La fel ca în multe alte sate, dacă nu chiar în toate, la Fundurii Vechi există o atitudine particulară față de cei veniți în sat, numiți „venetici”. Până la urmă, trebuie de spus, ceea ce poate puțini fundureni cunosc, că localitatea lor s-a dezvoltat tot datorită unei infuzii de „venetici”. În a doua jumătate a sec. XIX, de prin părțile Sorocii, mai exact din satele Bodeni și Sevirova, la Funduri au „descălecat” trei familii de neamuri – Mărgineanu, Odagiu și Rotaru, care au devenit familii de mare tradiție în sat. Chiar și acum o parte actuală a satului mai poartă denumirea de Bodești, acolo unde cei veniți din satul Bodeni și-au făcut case.[12]

“Spiritul contestatar al fundurenilor, dar și explicația faptului că este un sat viu, care continuă să dăinuie, vine și din istoria satului, raportat ca unul din răzeși. Pentru cei mai puțin familiarizați cu această categorie socială, explic astfel că răzeșii erau țăranii stăpâni ai unui teren

[10] https://www.timpul.md/articol/satul-care-nu-vrea-sa-moara-99831.html
[11] Nicolae Buzdugan, *Mărturii din istoria satului Fundurii Vechi,* editura S.N, Chisinau 2010.
[12] Articol publicat on-line https://www.timpul.md/articol/satul-care-nu-vrea-sa-moara-99831.html

moștenit din moși-strămoși, adică oameni cu tradiții de libertate și spirit de gospodari. Recensământul din 1897 arată că în sat erau opt familii de răzeși, printre care Leon Ciuntu, Cristea Toderaș, familiile Aron, Ijacovschi, Lozinschi etc., care au dăinuit în sat până la ocupația sovietică din 1940”.[13]

Instaurarea regimului totalitar sovietic în Basarabia a lovit profund în satul Fundurii Vechi, care la fel ca majoritatea satelor noastre va cunoaște primul val al deportărilor la 13 iunie 1941. Anume în acea noapte, 35 de fundureni vor fi ridicați pentru a fi duși în Siberia, iar șase dintre aceștia vor fi arestați, după care despre soarta lor nu se mai știe. Printre aceștia - Buzdugan Constantin, fost primar, membru al Partidului Național Țărănesc, deportat cu soția și trei copii în regiunea Novosibirsk; Lev Dumitriu, condamnat în 1941 la zece ani de muncă forțată în Kazahstan; Grigor Chiril, despărțit de familia sa și dus într-un lagăr de muncă forțată, soția și cei cinci copii fiind la rândul lor deportați în regiunea Tomsk; Odagiu Samson, fost primar, deportat împreună cu familia; Tâltu Vladimir, deportat împreună cu nouă membri ai familiei sale; Vizitiu David, fost primar, deportat în regiunea Sverdlovsk, iar restul familiei de cinci membri în regiunea Tomsk.

Au urmat ostilitățile celui de-al doilea război mondial, unde, pe ambele fronturi și pentru două armate, au luptat circa o sută de fundureni, dintre care 43 n-au revenit acasă. Nu era sfârșitul calvarului însă, pentru că va urma foametea anilor 1946-1947, în timpul căreia, potrivit martorului ocular Vasile Moraru, pe zi mureau câte doi-trei oameni. Și nimeni nu le putea săpa groapa, mai ales în iarna anului 1947, când gerul cosea trupurile și așa slăbite. Dar nici asta n-a fost totul, pentru că a urmat marele val al deportărilor din 5-6 iulie 1949, în timpul căruia satul a fost efectiv pustiit. Într-o singură noapte, 104 locuitori ai satului Fundurii Vechi au fost deportați și duși, în mare parte, în regiunea Kurgan din Federația Rusă, mulți dintre ei nu vor reveni acasă. Așa a rămas satul fără suflare românească, fără țărani liberi și sortit, la fel ca toate satele basarabene, să se comunizeze și sovietizeze. Au trecut și peste asta fundurenii, așa cum au suportat și alte valuri ale barbariei în alte timpuri.

Contribuții etnografice

Sat pitoresc, cu o biserică în construcție, cu o școală frumoasă și o administrație locală cu grijă pentru comunitate, Fundurii Vechi, chiar dacă a „pierdut liceul” și are doar gimnaziu, nu pare un sat care este dispus să degradeze. În comună activează patru ansambluri folclorice ale satului:

[13] Nicolae Buzdugan, *Mărturii din istoria satului Fundurii Vechi,* editura S.N, Chisinau, 2010.

Corul gimnaziului Fundurii Vechi; Ansamblul Folcloric „Muguri de speranță”; Ansamblul Folcloric „Învârtita dorului” și trupa de fluieriști a lui Victor Gului.

Foto: Asamblurile folclorice din Fundurii Vechi, Sursa pagina de facebook a comunei.

Mâncăruri tradiționale răzășești din comuna Fundurii Vechi, raionul Glodeni, GAL Urmașii lui Leonardo. Sursa foto pagina de facebook a comunei.

Localitatea USTIA[14]

Prezentare geografică și istorică

Satul Ustia este o localitate în Raionul Glodeni situată la latitudinea 47.6619 longitudinea 27.5949 și altitudinea de 96 metri față de nivelul marii. Aceasta localitate este în administrarea or. Glodeni. Conform recensamintului din anul 2004 populatia este de 1.972 locuitori. Distanța directă pîna în or. Glodeni este de 14 km. Distanța directă pîna în or. Chişinău este de 154 km.

[14] https://chirutaion.wordpress.com/2013/10/17/satul-ustia-r-nul-glodeni/

Evoluția istorică a comunității

Primele date despre acest sat sunt menționate în prima reformă administrativă a Regatului României din 1925, când satul Inculeţ figurează în componenţa comunei Cişmea, judeţul Orhei, comună în care mai intra localitatea Ocniţa-Ţărani. Pe parcursul celor 22 de ani în care Basarabia s-a aflat în componenţa României (1918-1940) satul a mai făcut parte din comunele Ciocâlteni (1929-1931) şi Cucuruzeni (1931-1940). Şi-a păstrat denumirea de Inculeţ până în anul 1946, când autorităţile sovietice au decis că ea „nu mai corespunde realităţilor socialiste".

Astfel, la 25 septembrie 1946, Comitetul executiv al Sovietului de deputaţi al raionului Chiperceni aprobă „decizia adunării generale" a locuitorilor satului Inculeţ din 23 august acelaşi an, prin care aceştia rugau administraţia raională să schimbe denumirea satului. Solicitarea a fost aprobată de către Comitetul executiv al judeţului Orhei, la 26 noiembrie 1946, iar la 10 aprilie 1947 Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti a emis decretul prin care satul Inculeţ a devenit Ustia. La proiectul de decret se anexa o notă informativă în care se spunea că „denumirea satului Inculeţ a fost dată de români, în cinstea miniştrilor-trădători ai poporului moldovenesc.

Localitatea CIUCIULEA[15]

Prezentare geografică și demografică

Situat în partea de nord-vest a Republicii Moldova, încadrat teritorial-administrativ în raionul Glodeni, satul Ciuciulea îşi are vatra în Stepa Bălţiului, la latitudinea nordică de 47°39´ şi longitudinea estică 29°9´. Rînduită geografic printre cîmpii văluroase, văi şi terase largi, dealuri

[15] https://ciuciuleaistorie.wordpress.com/

rotunjite, Ciuciulea îşi aşterne moşia peste un areal vast, înfrăţind hotarele cu cele ale satelor Viişoara, Moara Domnească,Cuhneşti, Duşmani, Ustia, şi Logofteni.

Evoluția istorică a comunității

„Fiecare sat, în obiceiul, în credinţa, în portul şi în graiul poporului păstrează un izvor viu şi curat de gând şi viaţă naţională" – a spus cărturarul Paul Mihail, doctor în istorie, membru onorific al Institutului de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol" din Iaşi, descendent dintr-un neam de preoţi şi răzeşi, localizaţi în satul Ciuciulea. Satul Ciuciulea din Stepa Bălţului, actualmente încadrat în raionul Glodeni, îşi are originea în perioada domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432)[16].

Vatra istorică a satului se aflase pe locul a două aşezări mai vechi – Ciuciulea şi Fedeşti – consemnate, fiecare în parte, în documentele de epocă, iar într-un act de la sfîrşitul sec. XVIII, numele Fedeşti îl găsim menţionat ca "totuna cu Ciuciulea". E posibil ca aceste aşezări să se fi numărat şi printre cele mai vechi comunităţi rurale moldoveneşti, constituite mult înainte de descălecatul principatelor.

Conform documentelor de arhivă, unor toponime păstrate în zonă, dar şi amplasării geografice, cea dintîi atestată ca şi temelie a satului este localitatea Fedeşti, consemnată în documente ca datînd din perioada domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432).

Sursele istorice[17] menţionează aşezarea Fedeşti ca jumătate din moşie dăruită de către domnitor unor boieri; a doua sau a treia parte a supravieţuit ca moşie răzeşească. De fapt, noile aşezări răzeşeşti nu au perturbat cu nimic structura satelor deja existente: satele noi se creau în jurul vechilor vetre, la distanţe nu prea mari, ca un fel de roire a localităţilor. Fenomenul a fost înregistrat pînă la începutul sec. XIX. În schimb fenomenul înmulţirii naturale a populaţiei cauza comunităţii

---

[16] *Buletin Ştiinţific. Revistă de Etnografie, Ştiinţele Naturii şi Muzeologie,* Volumul XVII, p.30.
[17] *Ibidem.*

probleme de subzistenţă. Din acest motiv, o parte din populaţie era nevoită să plece, să întemeieze în vecinătate aşezări noi. Astfel, în această perioadă, pe moşia istorică a Ciuciulei, au fost atestate documentar 5 localităţi nou-create acestora adăugîndu-li-se şi unele aşezări atestate ulterior doar prin vestigii arheologice.

Din sec. XIX, localitatea Fedeşti nu mai apare în documentele de epocă, uneori figurînd ca "смежная и пустопорожнея с Чучули"; fapt ce o certifică drept aşezare ce a stat la temelia Ciuciulei istorice. Pe parcursul a două secole, moşia Ciuciulei a adăpostit mai multe aşezări, vatra satului lărgindu-şi treptat arealul.Trebuie să amintim aici că istoriografia oficială a promovat pînă la acest moment o altă versiune privind originea satului Ciuciulea. În opinia noastră, varianta oficială propusă de istoriografia anterioară este nejustificată.

Satul Ciuciulea nu a fost nicicând descendent a aşezării medievale Ciulineşti (România), atestat documentar la 1424. Indicii topografici Balta lui Budin, Balta Ciulina, Bratu, menţionaţi în actul ce atestă Ciulineştii, nu au nimic în comun cu reperele toponimice înregistrate în acea perioadă în arealul localităţii Ciuciulea (din raionul Glodeni, Republica Moldova), despre care vorbim în această lucrare şi deci, nu susţinem această succesiune. Astfel, este scoasă absolut din calcul versiunea că Ciuleneştiul (1424) ar fi predecesor al localităţii Ciuciulea, localităţile fiind situate pe maluri diferite ale Prutului.

Numele Ciuciulea este atestat documentar la 1688. Sursele scrise, descoperite pînă la acest moment al cercetării noastre, menţionează această dată şi ca an al atestării satului. Această opinie este exprimată în literatura de specialitate şi de marele istoric Paul Mihail, care a făcut publică una dintre cele mai vechi menţiuni documentare a clericilor din Ciuciulea. În documentele arhivistice ale Episcopiei Huşilor, pe care le evocă istoricul se conţin date despre diaconul Mihail, (preot la Ciuciulea), care la 1658, apărea ca un tînăr apropiat de episcopul Dosoftei. O sursă din 1688 conservă semnătura diaconului Mihail: "Mihail iereu ot Ciuciulea, ce am fost la tătari", distinsul istoric atenţionînd că la 1688, localitatea Ciuciulea din ţinutul Iaşi, unde preoţea Mihail, era parţial probabil populată de tătari. Există şi posibilitatea ca Mihail să fi împrumutat numele "ot Ciuciulea" şi de la o altă localitate (din judeţul Hotin) care să fi sugerat denumirea localităţii moldoveneşti.

La fel de plauzibilă este şi versiunea ce sugerează că, înainte de a pleca la Dosoftei, Mihail să fi obţinut titulatura "ot Ciuciulea" pentru faptul că a slujit în biserica de la Ciuciulea. Sursele de care am dispus ne-au oferit posibilitatea de a stabili cursul real al evenimentelor, nu însă şi relaţia preotului Mihail cu toponimul Ciuciulea, versiunea pe care o sugerez fiind doar ipoteză.

Argumentele aduse de Paul Mihail se bazează pe investigaţii şi materiale culese din arhive străine şi din cele din ţară, confirmînd că anul 1688 poate fi (şi trebuie) acceptat ca an al atestării

documentare al denumirii satului Ciuciulea. Documentele de arhivă evocă şi alte toponime, care pun în dificultate această cercetare. De exemplu, în actul din 25 iulie 1760, despre mărturia hotarnică a moşiilor Cuhneşti şi Giuleşti (ţinutul Iaşi), elaborat pe timpul domniei lui Ioan Teodor Callimachi şi inclus în culegerea de documente a lui L. Boga, sunt prezente repere geografice şi administrative, care ajută la identificarea adevăratului hotar al moşiei, numită iniţial în documente Giuleşti, iar peste doi ani, înregistrată deja ca Ciuciule.

Toponimele indicate în document (Fîntîna Naboha, Apa Căldăruşii, Apa Glodenilor, Fîntîna Răce), reperele administrativ-teritoriale (Cuhneştii, Slobodca şi moşia Foleşti), aduc noi informaţii referitor la aproximativa aşezare teritorială a moşiei care, în linii mari, corespundea cu cea a moşiei de azi.

În document se relata că la 1760, profitînd, probabil, de bunătatea domnitorului, răzeşii din Făleşti au cerut să li se elibereze un act pentru moşia menţionată în document. Or, asemenea petiţii se înaintau frecvent domnitorului, înregistrîndu-se şi cazuri, cînd, pentru a-şi etala bunătatea în faţa boierilor, domnitorii eliberau acte de danie fără a întreprinde verificările de rigoare. În cazul pe care îl evoc, actele au fost eliberate în mare grabă, în perimetrul hotarului dintre Cuhneşti şi Făleşti existînd 5 localităţi care s-au constituit pe moşia istorică a Ciuciulei, unele din ele se menţin şi astăzi în acest areal. Reperele geografice ale actelor evocate confirmă acest fapt. În perioada medievală, moşia Ciuciulea se extindea pînă la Prut; şi-a afiliat mai multe pămînturi din zonă ori a “dat naştere” la un şir de aşezări, menţionate ulterior şi ca fondate de locuitorii satului Ciuciulea.

Unele localităţi erau fondate de către persoanele ce se strămutau cu traiul direct la locul de muncă, pe moşia boierului. Ulterior, aceste aşezări aveau să-şi adjudece dreptul de urmaşi ai satului Ciuciulea. Ele au fost, însă, înregistrate abia la jumătatea sec. al XIX-lea. Alături de Ciuciulea şi Fedeşti, în documente erau menţionate şi localităţile Chilia, Cîşla şi Morile lui Osmachi, fapt ce confirmă că pe moşiile Ciuciulei erau înregistrate 5 localităţi ce aveau legături de rudenie cu localitatea centrală. Una din versiunile promovate pînă acum era că primii locatari ar fi fost Cojocarii, veniţi din Ciuciuleţ, judeţul Hotin.

Această ipoteză nu este corectă pentru localitatea analizată de noi, deoarece se bazează pe istoriografia din perioada în care satul Ciuciulea era confundat cu localitatea Ciuleneşti de peste Prut. Altă versiune este provenienţa numelui localităţii de la numele boierului Ciuciuleanu, care, probabil, venise în părţile noastre, întemeind aşezarea. Pe timpurile sovietice, pentru a lega denumirea de ruşi, a fost inventată o legendă care spunea că “…în ajunul luptei, ostaşii moldoveni în frunte cu un ţăran viteaz, numit Bădilă, descoperă că ei sînt prea puţini faţă de numeroasa oaste turcească. Şi atunci viteazului Bădilă îi dă prin cap să-şi înmulţească ostea cu nişte… mătăhăli,

făcute dintr-o haină aruncată peste două beţe în cruce şi în vîrf cu un bostan în loc de cap. Au umplut cu ele un deal întreg, rătăcindu-se printre bostani şi cîte un oştean în carne şi oase, făcînd cu toţii la un loc impresia unei uriaşe oştiri, pornite să sfarme totul în cale. Oastea turcească a stat cît a stat la cumpene şi apoi a luat-o la sănătoasa, uitînd de toate ce şi-a pus în gînd. Nu zăbavă, spune legenda, în ajutorul bravilor oşteni a sosit oastea rusească. Comandantul acelei oşti, auzind de şiretlicul cu care au fost alungaţi turcii, a rîs din toată inima apoi a zis:“dealul pe care au stat sperietorile să poarte numele Bădilă, iar valea de la poalele lui să fie numită Ciucelo.

Se vede că le-o fi plăcut oamenilor şi numele, şi valea cu pămînturile mănoase, că terminînd-o că cu luptele prin care au izgonit turcul dinţară, mulţi dintre acei oşteni s-au întors, durîndu-şi aici gospodării, făcînduşi familii, iar locului zicîndu-i un pic mai altfel, un pic mai moldoveneşte– Ciuciulea, care este străjuit şi pînă în zilele noastre de dealul lui Bădilă.” Este o născocire vădită a istoriografiei, ideologiei sovietice.

Viitorii cercetători pot utiliza materialul nostru ca bază în următoarele cercetări, deoarece nu afirmăm că acest studiu este definitiv, se poate să existe şi alte documente care vor putea corecta unele afirmaţii ale noastre sau documente care vor aduce un an de atestare al localităţii mai exact. Noi ne-am făcut datoria şi vom încerca să o facem şi în alte studii de viitor despre localitatea noastră, vom fi bucuroşi de apariţia altor lucrări a altor autori care ne vor permite elucidarea unor probleme cheie ale istoriei localităţii.

Acum concretizăm deducţia noastră că la originea localităţii actuale au stat satele Fedeşti şi Ciuciulea care, la începutul sec. XIX au devenit o singură localitate – Ciuciulea. Atestăm documentar această aşezare în baza primei menţiuni existente despre aşezarea Fedeşti în perioada 1400-1432, în anii de domnie a lui Alexandru cel Bun. La originea numelui localităţii pot sta şi unele din următoarele noţiuni existente în limba noastră, dar nu ne vom putea declara definitiv asupra validităţii acestor etimologii.Ciulin – “чертополох” în topografie „chordon”. Ciulinos, adjectivul “coliucii” “epineux” în topografie balta Ciulinoasa. Ciulineţ “nămol rău mirositor depus pe fundul bălţilor ”Chilie “келия, комнатка” – “celule, chambrette”. Ciuci (reg.) – crap mic Ciuciulea – crap mic.(ciuci + ulean) Ciuciulete, ciuciuleţi – ciupercă comestibilă cu pălăria galbenă zbîrcită; zbîrciog (morchella esculenta). Ciuciulete, ciuciuleţi – cocoloş, boţ mic, a se face ciuciulete sau a fi ud ciuciulete, a fi ud pînă la piele. Ciuciuli, ciuciulesc – a se strînge, a se ghemui (a şedea) Ciuciulit, -ţi, ciuciulită, -e – strîns, ghemuit, chircit. Ciuci – cioacă, poreclă pentru ţigani. Ciulea, ciulete – un ghem de aţă Ciulei, ciulei, plantă erbacee mică cuFrunzeînguste, ţepoase şi cu tulpina ramificată, acoperită cu peri (Ceratocarpus arenarius) Ciuli, ciulesc, a ciuli urechile, a-şi

încorda auzul, a asculta cu luare aminte. Ciulin, ciulini, plantă erbacee bianuală cu Frunze spinoase şi cu flori roşii-purpurii (carduus nutans), castanet de baltă (trappa natans).

Începînd cu a doua jumătate a sec. al XIV-lea, după formarea statului medieval Moldova, probabil şi mai devreme, pe moşia satului Ciuciulea, materialul arheologic ne consemnează existenţa mai multe aşezări, în baza cărora a fost fondat ulterior satul actual.

Arheologic, în arealul moşiei Ciuciulea – între Ciuciulea şi Moara Domnească, în apropierea digului *Iazului din ponoare* – au fost înregistrate şi urme ale unor monumente arheologice aparţinînd culturii Moldoveneşti, datate cu sec. XIV-XV şi reprezentate prin obiecte de ceramică.

Literatura de specialitate susţine că, de fapt, data la care o localitate este atestată documentar, trebuie acceptată şi ca dată de constituire a acesteia. În realitate, însă, localităţile se consolidează mult mai devreme decît sunt ele înregistrate documentar. Vechimea aşezărilor se poate proba arheologic, în bază de vestigii, şi se poate confirma prin materialul arheologic descoperit. Or, după ce plecau (ori după ce erau izgoniţi) coloniştii, populaţiei autohtone, inclusiv celei din Ciuciulea, i se recunoşteau drepturile legale de locuitori unici, atitudinea lor existenţială fiind determinată de trăsăturile specifice vieţii din ţinut. Populaţia locuia mai mult în comunităţi stabilite în apropierea apelor şi pădurilor, pe malul rîurilor, în cazul Ciuciulei pe malul rîului şi în valea digului situate în partea de sud a lacului actual Ciuciulea sau în părţile ponoarelor. Marea majoritate a locuitorilor se îndeletnicea cu agricultura, creşterea vitelor şi meşteşugăritul. În urma cercetărilor de teren, s-au depistat obiecte întregi şi fragmente de unelte de gospodărie: coase, seceri, brăzdare, coarne de plug, cuţite, topoare, ciocane, potcoave, vîrfuri de săgeţi, cosoare etc. În sec. XIV, locuitorii Ciuciulei utilizau deja roata olarului acţionată cu piciorul, cu randament mai mare decît al

celorlalte tipuri de roţi: confecţionau ceramică de culoare roşie, gri sau neagră, arsă în cuptoare speciale.

Casele aşezării erau amplasate la suprafaţa solului, sprijinite pe stîlpi din lemn şi /sau pe pereţi construiţi din nuiele împletite. Exterior /interior casele erau tapisate cu lut şi văruite. Uneori oamenii locuiau în bordeie. La subsolul unei case, au fost descoperite gropi adînci, asemănătoare cu beciurile de astăzi. De multe ori, casele erau transformate în vetre şi cuptoare sau erau asigurate cu cahle ornamentate, confecţionate din lut.

Cele mai multe documente medievale reprezintă fie acte de danie şi de stăpînire asupra uneia sau a cîtorva moşii de către persoane concrete, fie acte de posesie a lăcaşelor sfinte. Documentele ce confirmă atestarea documentară a localităţilor sunt puţine la număr, deoarece satele din împrejurimi, populate de oamenii liberi, sau aşezările răzeşeşti, au fost atestate documentar mult mai tîrziu decît cultura materială moldovenească, înregistrată arheologic în zonă. Acest tip de localităţi este menţionat în sursele de epocă fie ca hotar al moşiei, fie în acte de judecată înregistrate.

Literatura de specialitate sugerează mai multe variante privitor la atestarea documentară a satului Ciuciulea. Unele din surse insistă asupra anului 1424. Există totuşi, fapte care ne fac să ne punem întrebări referitor la valabilitatea acestei date. În baza unor investigaţii, s-a constatat o coincidenţă aproximativă între numele Ciuciulea şi numele Ciuleneşti, localitate de peste Prut, din judeţul Iaşi, atestată documentar la 1424. Anume această coincidenţă aproximativă de nume a şi făcut ca anul 1424 să fie extrapolat şi asupra localităţii noastre.

În fapt, satul Ciuciulea a fost constituit în baza a două aşezări mai vechi, consemnate, fiecare în parte, în documentele de epocă: Ciuciulea şi Fedeşti (identificat ulterior, conform unor acte, ca "totuna cu Ciuciulea"). De fapt, unele aşezări răzeşeşti, recunoscute ca cele mai vechi comunităţi rurale din Moldova, au fost constituite mult înainte de descălecatul principatelor.

În acest context, este justificat să amintim că istoriografia oficială oferă mai multe versiuni privitor la originea răzeşilor. Unii autori susţin că răzeşii ar fi de provenienţă ostăşească şi că ar fi fost împroprietăriţi de domnie pentru faptele lor vitejeşti; alţii afirmă că ar fi descendenţi ai instituţiei cnejilor. Or, pe parcursul secolelor, boierii şi mănăstirile şi-au însuşit numeroase moşii răzeşeşti, transformîndu-i pe locuitorii lor în simpli clăcaşi. O soartă similară a avut-o şi aşezarea Fedeşti, consemnată documentar ca temelie a satului Ciuciulea: o jumătate din moşie a fost dăruită de către domnitor unor boieri, doar a doua sau a treia parte supravieţuind ca răzeşească. Răspîndirea noilor aşezări răzeşeşti nu tulbura localizarea satelor deja existente: satele noi se creau în jurul

vetrelor mai vechi, la distanţe mici, ca un fel de roire a localităţilor, proces înregistrat pînă la începutul sec. XIX.

Unele documente păstrate în diverse arhive, unele toponime, precum şi amplasarea geografică a localităţii permit să presupunem că prima dintre aşezările din arealul moşiei Ciuciulea, consemnate documentar, ar fi satul Fedeşti, atestat la 1400-1432.

Istoriografia medievală privitor la localitatea Ciuciulea oferă, după cum am semnalat mai sus, o variantă nejustificată a atestării documentare şi a evoluţiei acesteia pînă la sfîrşitul sec. XVIII. Anul 1424, ca an al atestării documentare a satului Ciuciulea, este prezentat în baza unui document reprodus, originalul căruia se păstrează în Arhivele Statului, la Bucureşti, Condica Asachi.

Conform documentului, satul Ciuciulea – ar fi descendent al aşezării medievale Ciulineşti care, în vremea lui Alexandru cel Bun, a fost dat mănăstirii Pobrata sau Poiană: „(...)den marginea luncii…ţărmurile bălţii lui Budin… peste balta lui Budin…vale lui cucoară…la şesul Prutului…ţărmurile bălţii Ciulinii den gios de Bratu peste Ciulina…drept la Prut”. Indicii topografici menţionaţi în respectivul act: balta lui Budin, balta Ciulina, Bratu, nu au nimic în comun cu reperele toponimice înregistrate în acea perioadă în teritoriul apropiat localităţii noastre.

La 29 noiembrie 1443, localitatea Ciuleneşti este din nou amintită de domnul Moldovei, Ştefan Voievod, care întăreşte un uric de dăruire a cîtorva sate mănăstirii Pobrata, acest an propunîndu-se ca încă o dată de atestare. Pe lîngă satele de pe Pobrata sunt menţionate şi cîteva aşezări de pe Prut,”… şi pe Prut, Grăbăuţii, Ciuleneştii şi Bereştii …” – aceleaşi repere administrative, în aceleaşi texte menţionîndu-se că documentele de pe vremea lui Alexandru cel Bun au fost distruse: “acele direse, amîndoo sau stricat, precum ştim şi noi şi boierii noştri”.

Localitatea e menţionată şi în documentele de mai tîrziu: la 5 aprilie 1448, scris pe pergament de Oanţă în mănăstirea din Poiană, în timpul domniei lui Petru Voievod10; într-un hrisov domnesc, menţionat la 27 iunie 1449, pentru toţi locuitorii aşezărilor ce ţineau de mănăstirea Poiană; la 2 iulie 1459, la 2 ani de la urcarea sa pe tron, Ştefan cel Mare confirma întărirea localităţii Ciulineşti aceleiaşi mănăstiri care, în documente, apare deja cu numele de Pobrata; la 30 martie 1500, un document cu aproape acelaşi conţinut întăreşte mănăstirii Pobrata respectiva localitate “Ciulineşti pe hotarul unde a fost Manoil, amîndouă pe Prut, precum şi 5 “odăi tătăreşti”, dăruite de acelaşi voievod, cu voia lui Şoldan Petru”, la 27 iunie 1576, Petru Şchiopul, frate cu Alexandru al II-lea, domnul Ţării Româneşti, întăreşte o diplomă pentru aceeaşi mănăstire; la 15 iunie 1605, la Suceava, Ieremia Movilă îl scuteşte de dări pe timp de trei ani pe cei care se vor stabili în satul său Ciulineşti din ţinutul Iaşi.

În această perioadă istorică, pe pămînturile pustii din preajma Ciuciulei se constituie localitatea Duşmani, atestată documentar la 1 februarie 1508, dar care nu apare niciodată ca hotar administrativ al Ciulineştiului, căci nu are nimic tangenţial. Documentele confirmă că Bogdan Voievod (al III-lea, zis şi cel Orb), a dăruit slugii sale Duşman un loc pustiu pe această parte a Dubovăţului, la Fîntîna Puturoasă, ca să-şi întemeieze un sat "…iar hotarul acestui loc din pustie să fie cît poate folosi în destul un sat de douăzeci de case". Peste aproximativ 120 de zile, la 1634, un alt document menţionează că domnitorul Moise Movilă i-a dăruit lui Patraşco localităţile Duşmanul Mare şi Duşmanul Mic, împreună cu Logoftenii.

Pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun, prestigiul Moldovei a crescut mult atît pe plan intern, cît şi internaţional. Stabilitatea politică i-a permis domnitorului să adopte un şir de măsuri privitor la consolidarea prestigiului domniei; s-a stabilit şi formularul prestigiului pentru boieri; s-au precizat raporturile dintre domn şi boierime, dintre boieri şi ţărani. În actele domneşti şi în gramotele domnitorului erau menţionate numele şi privilegiile boierilor, în categoria acestora înscriindu-se şi două dinastii de personalităţi istorice, deţinători de moşii la Ciuciulea (în documente Fedeşti) – boierii Liciul şi Balş. La acea dată, administrativ, Moldova era împărţită în Moldova de Sus şi în Moldova de Jos. Moldova de Jos, numită şi Ţara de Jos, includea 12 ţinuturi, numite şi judeţe, localitatea noastră fiind inclusă în componenţa judeţului Iaşi.

Din sec. al XV-lea, moşiile Ciuciulei sunt atestate ca proprietate a urmaşilor familiei Balşici, proveniţi din dinastia cu acelaşi nume din Muntenegru (sec. XIV-XV), del Balzo din Neapole, ai conţilor Baux din Provence (sec. XI). La începutul sec. XV, dinastia Liciul era reprezentă la Ciuciulea prin Ilieş Luciul – mare postelnic, fratele lui Simion, la anul 1435, stăpîn al Ivancicăuţilor şi Vanceneştilor pe Prut. În timpul primei domnii a lui Petru Rareş, un strănepot de-al acestuia, Ion Liciul (1524-1537), deţinea funcţia de mare postelnic şi pîrcălab de Neamţ şi de postelnic în Sfatul Domnesc. În perioada 1524-1529, moşia Fedeştiului a devenit proprietate a străbunicul lui DumitraşcoşiIonaşco, care, aflat în mare cinste la marele domnitor, era foarte aspru cu boierii.

În perioada (1558-1559), Grigorie Liciul (Luciulovici) şi el, timp de un an, postelnic în Sfatul Domnesc, a fost proprietar a numeroase moşii din zonă, inclusiv al moşiei din Ciuciulea.

În a doua jumătate a sec. XVI, o bună parte a localităţii (Fedeşti), se afla în proprietatea lui Draghici Romaşcel, tatăl Mariuţei al Dimitrei, al lui Avram Romaşcel şi bunicul lui Dumitraşco şi Ionaşco. În afară de Fedeşti, acesta stăpînea şi localităţile Călineşti şi Boreni. La 1601, Avram, tatăl lui Miron, stăpînea moşiile de la Călineşti, Fedeşti, Boreni, Rusăneşti şi Seliştea Liciului. În această perioadă, satele moldoveneşti erau organizate conform sistemului zecimal şi conform tradiţiei moştenite din epocile precedente. Existau sate constituite din 10 sau 20 de case (ca şi în Imperiul

German de pe timpul lui Carol cel Mare); atestîndu-se şi sate cu cîte 30 de case. S-a renunţat la tradiţie abia în ultimul deceniu al sec. XVI.

La sfîrşitul secolului XVI, domnitorii Moldovei, au exploatat în favoarea lor conflictele dintre clerici şi marea boierime. Biserica sprijinea domnia, care, în schimb, o remunera cu danii şi moşii bogate. Petru Şchiopul (1574-1577; 1578-1579; 1582-1591; asociat la domnie 1589-1591) şi Ieremia Movilă (august 1595-mai 1600; septembrie 1600-iunie 1606) au semnat acte de danie, prin care ofereau bisericii imunitate parţială. Mănăstirile Moldovei au ajuns să beneficieze, în diferiţi ani, de 16 şi, respectiv, 51% din pămînturile ţării.

În primul deceniu al sec. XVII, imediat după instalarea la putere a dinastiei Movileştilor, s-a dezvoltat forma nobiliară a statului, axată pe crearea unor mari averi nobiliare. Domnia şi marii boieri acumulaseră noi moşii, îşi restituiseră moşiile pierdute; boierii şi-au sporit averile. Moşiile Ciuciulei rămîneau în stăpînirea boierilor. La 12 decembrie 1600, Ieremia Movilă întărea copiilor lui Cîrstea Balş, sluger, nepoţilor şi strănepoţilor lui Bulhac şi ai lui Ilie Musteaţia, fost postelnic "jumătate din Fedeşti pe Prut". Pe parcursul a patru secole, localitatea a avut diferiţi proprietari, fiind împărţită, conform actelor de danie, în două, iar uneori în trei părţi.

În 1601, după cum am menţionat, Eremia Movilă a înnoit în paralel boierului Dumitraşco şi fraţilor acestuia Ionaşco şi Grigore şi surorii lor, fiilor Mariuţei şi verilor lor Arsenie Nebajatco, diac, şi fratelui său Ionaşco, surorilor lui Mariica şi Tudosia, Tatiana şi Agapia, copiilor acestora, lui Dimitrie şi verilor Miron şi surorilor acestuia Sofronia şi Grozava, copii ai lui Avram Romaşcel, toţi nepoţi ai lui Draghici Romaşcel, ocinele bunicilor lor – satul Călineşti pe Prut şi a treia parte din satul Fedeşti (o altă parte a aşezării). Localităţile aparţinuseră pînă atunci lui Luciul postelnic "…încă din zilele lui Petru voievod cel Bătrîn" (nu vom risca să atestăm localitatea cu anul domnitorului Petru I Muşat; e mult mai îndreptăţit să ne referim la Alexandru cel Bun, care a eliberat, pe numele strănepoţilor acestora, un uric pentru localitatea Fedeşti). Localitatea exista probabil deja pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun, fiind atestată aproximativ cu 1400-1432.

La 24 mai 1602, credincioasa slugă pan Lupu Balş, sulger, şi fraţii lui pan Grigorie păharnic, Gheorghe pîrcălab de Orhei, sora lor Feodora, fiii Cristi Balş, foşti vornici, şi nepoţii lor, Costanda, Tudosca şi Pavel au venit să declare în faţa celor mai mari boieri ai ţării – avînd drept martori boieri vestiţi şi ostaşi de frunte de la curtea domnească, meşteri de prin împrejurimi – că au pierdut toate hrisoavele ce le aveau de la Alexandru voievod, Ştefan voievod, Ion şi Petru voievod pentru mai multe sate, inclusiv pentru cealaltă parte a satului Fedeşti, cerînd uric pe veci. Într-un document medieval tradus la 27 mai 1797 de către polcovnicul Pavel Debriţ la Mitropolie, Fedeştiul este înregistrat cu balta Crivaia, … de după moară la vale din tot hotarul să fie jumătate", "parte din

gios, de pe Prut, … şi cu mori în Dusovăţ, şi cu livezi şi cu bălţi anume la Crivaia Mare”. Crivaia Mare era probabil Lacul Domnesc de astăzi, toponimul Dusăvăţ fiind identic cu Dubovăţ şi Glodeanca de astăzi.

Boierul Lupul Balş, rudă cu Cîrstea Balş, un alt vornic în Sfatul Domnesc (la 1594), avea moşii şi la Albeşti, Mihăileşti, Şerbăneşti, Ionăşeni pe Jilia ş.a. În document se menţionează că actele de danie, primite inclusiv de la Alexandru cel Bun, s-au pierdut la 1600, în timpul primei uniri a Ţărilor Româneşti, pe cînd Mihai Viteazul a intrat cu oaste în Moldova. Aşadar, oastea domnitorului (inclusiv vestitul Baba Novac şi haiducii săi) a trecut şi pe pămînturile Ciuciulei, făcînd ravagii apoi prin satul Hîjdieni şi aşezîndu-şi tabăra la Vasileuţi. O parte din actele de danie pentru respectivele localităţi au fost restabilite la 1610 de către domnitorul Constantin Movilă.

Documentele de epocă ce atestă moşiile localităţii Ciuciulea consemnează o stînă, pe pîrîul Doboviţă, un loc numit Stîna lui Costin, pe care Semion Movilă (iunie 1606-septembrie 1607, frate cu Ieremia Movilă) îl oferea lui Dragan diiacul şi lui Gheorghii Pătărescu. Astăzi, e dificil să reconstituim locul acelei stîne, care, în cercetarea noastră, ar putea servi un valoros punct de reper.

La 1 martie 1607, pe o parte din moşiile ponoarelor Ciuciulei aparţineau răzeşilor de la Bolotina, în documentul care evocă acest fapt menţionîndu-se: “…într-o zapodie de cîmp, la dealul de deasupra Împuţitei, la capul rediului Lipovăţului, în vîrful dealului Hrinii, în dealul Cajbii”. Peste doi ani, localitatea Cajba este atestată pe Dubovăţ ca aparţinînd lui Dumitrache Chiriţă. Fîntîna Împuţită are tangenţe directe cu locul Împuţita de astăzi.

La 20 aprilie 1617, la Iaşi, de faţă cu cei mai mari boieri ai ţării, domnitorul Radu Mihnea îi cerea lui Tăutul să elaboreze un act de confirmare pentru “sluga credincioasă”, Lupul Balş, mare sulger, şi fraţii acestuia Grigorie, fost ceaşnic, şi Gheorghie, al doilea logofăt, şi sora lor Fădora, fiii lui Cristea Balş, fost vornic şi ai cneghinei lui Odochia Roxandra şi nepoata lor de frate Tudosca, fiica lui Matiaş Pitar şi nepoţii lor de soră, Costanda şi Pavel, copiii Antimii, toţi nepoţi şi strănepoţi ai lui Ionaş Căpotici şi ai lui Ilia Musteaţă, postelnic, şi ai lui Bulhac, ceaşnic, şi ai lui Moga, aprod, în care consemnează: “… i-am miluit, cu deosebita noastră milă, şi le-am dat şi le-am întărit de la noi în ţara noastră Moldova, dreptele lor ocine şi dedine pe care le-au avut din diresele lor mai sus scrise, din privilegiile care le-au avut de la Alexandru voievod şi de la Petru voievod şi de la Aron voievod şi de la Eremia voievod … şi jumătate din satul Fedeşti pe Prut şi cu bălţi de peşte şi cu loc de iaz şi de moară la Camăica şi la Dubovăţ şi satul Cohăneşti şi cu cătunul Giuleşti. De asemenea pe Prut, într-un hotar cu Fedeştii, care este în ţinutul Iaşi… Iar hotarul acestor sate şi părţi de ocină mai sus scrise, să le fie din toate părţile după vechile lor hotare, pe unde au folosit din veac”.

E posibil ca toponimul Camăica să fie scris greşit, avîndu-se, probabil, în vedere apa rîului Camenca, care trece prin apropierea localităţii.

Într-un act prin care, la 1618, acelaşi domnitor oferă marelui vornic CosteBăcioc satul Năvîrneţ de pe Suhovăţul Sec, este consemnată prezenţa în zonă a cazacilor zaporojeni, în document menţionîndu-se că vechile acte privind localitatea cumpărată pe timpuri de la Dumitru Ciolpan şi nepotul lui Dan hatman pentru trei sute de taleri, bani în numerar au fost pierdute din cauza cazacilor care s-au retras în munţi pe timpul lui Petru voievod (1592), fiul lui Alexandru Lăpuşneanul (poreclit “cazacul”).Timp de două secole, moşiile Ciuciulei au adăpostit mai multe aşezări, vatra satului lărgindu-şi treptat arealul.

În documentele medievale, pîrîul Dubovăţ este numit şi Duboviţi, Dusăvăţi = Gîrla Mare, mai tîrziu Calmuţchi; în zilele noaste, se numeşte Calmaţui, Glodeanca. Lacul Domnesc a fost înregistrat în documentele de epocă sub toponimele Crivaia Mare, Gîrla Mare, fapt consemnat şi în unele documente din sec. XIV.

În a doua jumătate a sec. XVIII, utilizînd lucrările cartografice ale stolnicului Constantin Cantacuzino şi ale lui Dimitrie Cantemir, o hartă ce prezenta regiunea de răsărit a Ungariei, precum şi lucrarea cartografului rus Sebastian Schmidius, geograful francez d ‘Arville includea în unul din studiile sale şi date despre apele curgătoare din zona Ciuciulei; la capitolul despre fluviile ce se varsă în Prut, autorul localiza, alături de Caminsa = Camenca şi rîul Caldaruse – identificat cu actualul Glodeanca = Gîrla Mare, care traversează azi pămînturile dinspre ponoare ale satului Ciuciulea.

Unele documente de arhivă, scot la lumină şi alte toponime, care prezintă dificultăţi pentru cercetarea noastră. Astfel, într-un document de la 1760, în care sunt prezentate reperele geografice şi administrative ale hotarelor unei probabile moşii, se consemnează că, la 1636, Onciul Iuraşcovici şi Maricuţa şoltuzoaie au venit la Gavrilaş Mătiaş să ceară acte pentru o optime din satul Bisericani (care mai apare în documentele de epocă şi ca Biserica Albă). Uricarul Boroleanu (care pe timpul lui Matiaş cumula şi funcţia de mare logofăt), împreună cu Anton din Tomeşti, îl pun la curent pe marele logofăt că la Cartea domnească, adusă de Onciul Iuraşcovici şi Maricuţa “… au ales şi stîlpit a patra parte din jumătatea satului Bisericani, cu oameni buni şi bătrîni: Dumitru Ponici din Rugăşeni, Pahulcea bătrînul din Tomeşti, Ambros vătămanul din Cajva şi alţii din Giuleşti, Dărmăneşti şi Rînghileşti”. Parte din aceste localităţi apar şi în alte documente, ca vecini de hotar ai Ciuciulei.

La 1652, documentele atestă prezenţa în localitate (şi prin împrejurimi) a fraţilor Vasile Pogor şi Condrea Pogor, împuterniciţi de voievodul Vasile Lupu (aprilie 1634-aprilie 1653; aprilie-

iulie 1653) să ia zeciuiala de pe ocina satului Slobotca de pe Prut: "… din ţarină, pîine, fînaţ, curechi şi tot venitul, precum şi de la o turmă de mascuri care mănîncă jir în hotarul lor".

La 20 decembrie 1699, peste 47 de ani, Antioh Constantin voievod îi cerea lui Solomon de Rădăuţi (şi altor dregători) să reconstituie scrisorile (pierdute) de moşie ale lui Constantin Pogor, pentru satele Stolniceni (ţinutul Iaşi) şi jumătate din satul Slobotca de pe Prut.25 Peste trei luni, la 8 martie 1700, Neculai Buhuş, Ilie Abaza, vornic, şi căpitanul Ionaşco Cîrcul confirmau la Botoşani că lui Constantin Pogor "i-a ars casa cu toate lucrurile ce a avut în ea, şi precum că un oarecare Pavel Ştiucă a scos cîte ceva din casă, aducîndu-le lor nişte hîrtii arse, unele pe jumătate altele arse de tot, aceştia făcîndu-i scrisoare de mărturie".

Probabil, începînd cu anul 1700, pe moşiile Ciuciulei a început să se întemeieze o nouă localitate, satul Pogor de astăzi, deoarece "Agafia, femeia lui Vlad, fata lui Ionaşcu a Gogului şi a Gaftoanei din satul Giuleşti, de pe apa Prutului, ţinutul Iaşi, dăruieşte lui Constantin Pogor căpitan, pentru pomenire, ocina sa, din a patra parte de sat, din stîlpul de sus, care se împarte cu Vasile a Malahii".

Concludent pentru cercetarea de faţă este actul din 25 iulie 1760, despre mărturia hotarnică a moşiilor Cuhneşti şi Giuleşti, ţinutul Iaşi, elaborat pe timpul domniei lui Ioan Teodor Callimachi (Calmasul) (august 1758 – mai 1761) şi inclus în culegerea de documente a lui L. Boga. În acest act, pentru prima dată, sunt prezentate unele repere geografice şi administrative, care ajută la identificarea adevăratului hotar al moşiei, numite în documente tot Giuleşti, şi care, peste doi ani, apare înregistrată în documente deja ca moşia Ciuciule.

Toponimele Fîntîna Naboha, Apa Căldăruşii, Apa Glodenilor, Fîntîna Răce, reperele administrativ-teritoriale Cuhneştii, Slobodca şi moşia Foleşti, prezente în document, aduc informaţii valoroase cu privire la aşezarea teritorială aproximativă a moşiei care, în linii mari, corespundea cu cea a moşiei de azi, în document relatîndu-se: "*Facem ştire cu aciastă mărturii hotarnică, că din luminată poroncă pre înalţatului domnului nostru mărie sa Ioan Teodor voievod, fiind orînduit cu carte gospod de dumnialui Manolachi Costachi vel logofăt, ca să hotărăsc şi să isbrănesc acesti două moşiiGiuleştiişi Cuhneştii pren mijloc, una di cătră alta, cari moşii sînt la ţinutu Eşului. Fiindcă moşia Cuhneştii esti a dumisali Vasili Raţă, iar Giuleştii esti răzăşască, jăluind răzăşii di Foleşti, ca di la un loc, dela Fîntîna Neboha le-a înecat Vasili Raţă o bucată di loc di Giuleşti cu Cuhneştii… Şi am purces din apa Prutului drept spre răsărit pin coada Ustalii drept Răchiţăli Bărzăi, şi s'au făcut bouri într'un ulmu. Şi di acolo pin lunca tot asupra cîmpului, şi s'au făcut alt bour într'un stejar. Şi de acolo tot pin luncă, pînă în margine pădurii, şi s'au făcut alt bour într'un ulmu. Şi di acolo drept tot spre răsărit în margine pădurii s'au pus stîlpu di piiatră. Şi de acolo tot*

asupra cîmpului pe din gios din colţu pădurii tot drept prin Fîntîna Neboha, şi au rămas Fîntîna Neboha hotar. Şi din fîntînă drept la deal s'au pusîn podiş între ţarini stîlbu di piiatră. Şi'de acole tot la deal în muche dealului în coastili unii moviliţi s'au pus stîlpu di piiatră. Şi di acolo tot la vale asupra răsăritului şi trece apa Căldăruşii, şi să sui la deal, şi în muche dealului din gios di movilă s'au pus stîlpu di piiatră. Şi di acolo iar la vali şi trece pisti apa Glodenilor şi să sui la deal şi în coasta dealului înpotriva fîntînii ce să cheamă Răce, s'au pus doi stîlpi di piiatră hotară, di s'au făcut fundul. Şi apoi am măsurat Cuhneştii din hotaru Slobozii din sus ce merge tot alăture cu Cuhneştii şi s'au aflat triizăci di odgoani, şi odgoanul di doăzăci di stînjini, şi stînjinul di opt palmi, pără în hotarul Giuleştilor, curmezişul la cîmpu. Şi apoi am măsurat şi Giuleştii di hotarul Cuhneştilor, iară în curmeziş pără în hotarul Foleştilor, şi s'au aflat triizăci di odgoani…"

Localitatea Giuleşti e atestată în documente începînd cu sec. XV ca cătun amplasat la nord de Lacul Domnesc, care ulterior s-a contopit cu moşia Cuhneşti. La 1760, răzeşii din Făleşti, profitînd de bunătatea domnitorului, cereau probabil să li se elibereze un act pentru moşia descrisă în document. Asemenea petiţii se înaintau frecvent domnitorului, înregistrîndu-se şi cazuri cînd, pentru a-şi etala bunătatea în faţa boierilor, domnitorii eliberau acte de danie fără a realiza verificările de rigoare, fiind, deseori, induşi în eroare. Din categoria ultimelor, face parte şi cazul răzeşilor din Făleşti, provocat, probabil, de descendenţii satelor ce au constituit temelia Ciuciulei.

Actele au fost eliberate în grabă, pentru că în perimetrul hotarului dintre Cuhneşti şi Făleşti consemnăm existenţa, 5 localităţi cunoscute care au constituit temelia Ciuciulei. Reperele geografice ale respectivelor acte confirmă justeţea lor.

La începutul sec. XVIII, în preajma Ciuciulei (dar pe moşiile acesteia) a fost înregistra o o aşezare nouă, cu numele Tureatca (actualmente, locului i se zice La Tureatca) care aparţinea spătarului Ioan Neculce. Moşia cuprindea 600 sajeni în lungime şi 200 sajeni în lăţime, în total 120 mii sajeni.27 Spătarul, avea în stăpînire deplină 26 gospodării, 3 preoţi, 3 burlaci, 2 văduve, 29 de bărbaţi, cîţiva argaţi. Pe linie maternă, Ioan Neculce, distinsul nostru cronicar, provenea din neamul Cantacuzino (mama luise numea Ecaterina Cantacuzino):era nepotul lui Şerban Cantacuzino, domnul Ţării Româneşti şi făcea parte din tagma marilor dinastii nobiliare. Pe timpul domniei lui Antioh Cantemir, Ioan Neculce a fost postelnic, apoi vătav de aprozi; la înscăunarea acestuia, a plecat, în calitate de mare agă, la Constantinopol, în anul 1707, devenind mare spătar şi caimacam. În timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, a fost mare spătar şi prim-sfetnic al domnitorului. În calitatea de mare hatman, a comandat oştirea în lupta de la Stănileşti, după care s-a refugiat, alături de domnitor, în Rusia. Între timp, moşia de la Ciuciulea a fost distribuită vornicului Lupu, care luase în stăpînire toate moşiile cronicarului. Ioan Neculce a revenit în ţară pe timpul lui Mihai

Racoviţă, care i-a restituit toate moşiile. Curînd, însă, din cauza unor conflicte cu fanarioţii, a fost trimis la închisoare; pe timpul domniei lui Constantin Mavrocordat, a fost eliberat şi ridicat la rang de membru al divanului. A decedat în anul 1745.28

În perioada medievală, moşia Ciuciulea se extindea pînă la Prut, afiliindu-şi cele mai multe pămînturi din zonă şi dînd naştere la un şir de aşezări, menţionate ulterior ca fondate de locuitorii satului Ciuciulea, unii dintre ei strămutîndu-se cu traiul direct la locul de muncă, pe moşia proprietarului. Ulterior, aceste aşezări aveau să-şi adjudece dreptul de urmaşi ai localităţilor anterioare, dar care au fost înregistrate, pe fosta moşie a localităţii, abia la jumătatea sec. XIX.

Publicînd, la 1934, Registrele actelor moldoveneşti din Arhiva Sf. Mormînt de la Constantinopol, istoricul Paul Mihail includea în ele, în afară de multitudinea de hrisoave domneşti, şi actul din 15 iulie 1762, prin care Domnul Moldovei, Grigore Ioan Căliman (1761-1764; 1767-1769), permitea mănăstirii Cetăţuia din Iaşi să stăpînească satul Ciuciuli "…să stăpînească şi să dijmuiască moşia Zahoreni, Logofteni, Duşmani, satul Glodeni, Ciuciuli, Hîjdieni, Sturzeni şi Selişte din Ţinutul Iaşiului"

În acelaşi an, la solicitarea administraţiei mănăstirii, domnul poruncea ca răzeşii să nu mai împresoare moşia Logoftenilor de la hotarul satului; domnitorul avea, probabil, în proprietate o moşie din dealul Căliman, denumire provenită, probabil, de la numele domnitorului, moşia Logofteni fiind menţionată în zeci de acte domneşti – o marcă a interesului domnitorului faţă de această moşie.

La sfîrşitul sec. XVIII, alături de alte sate din zonă, Ciuciulea devenise sat mănăstiresc, care, prin intermediul mănăstirii Cetăţuia, a fost supus, ca moşie, uneia din mănăstirile de pe muntele Athos. Evenimentele din această perioadă au marcat vădit viaţa şi activitatea localităţii. În perioadele istorice anterioare secolului XIX, pămînturile Ciuciulei erau înregistrate fie ca proprietăţi ale marilor boieri sau ale personalităţilor istorice – elita statului şi a societăţii moldoveneşti, fie ca proprietăţi mănăstireşti.

Ulterior, cu concursul instituţiei militare ruseşti, în anii 1772-1773 şi în 1774, a fost organizat recensămîntul populaţiei Principatului Moldova. În baza acestuia, a fost confirmată existenţa multor localităţi şi instituţii locale; s-a putut specifica numărul populaţiei, numele proprietarilor, moşierilor care locuiau în Moldova la sfîrşitul sec. XVIII. Cu toate lacunele, recensămintele publicate fac, totuşi, posibilă reconstituirea tabloului aproximativ al perioadei pe care o examinează. În cazul Ciuciulei, recensămîntul a adus doar unele date sumare: a confirmat că satul era proprietate a comerciantului Dimitri Osmachi; întrunea 128 de gospodării (inclusiv 12

ţigani supuşi), dintre care 125 populate şi 3 părăsite, 2 aflîndu-se pe moşiile bisericeşti; a elaborat cîteva liste restrînse ce includeau numele unora dintre reprezentanţii administraţiei militare ruse, stabilite în sat.

Datele recensămîntului nu consemnează aşezarea Morile lui Osmachi ca localitate autonomă. E posibil ca, în cazul acesteia, ruşii să fi comasat datele cu privire la ambele localităţi, prezentîndu-le ca date despre o singură aşezare, sau e posibil ca, la sfîrşitul sec. XVIII, moşierul Osmachi să fi întemeiat un sat nou, strămutînd aici locuitorii Ciuciulei ce efectuau lucrările agricole şi deserveau morile. Numărul populaţiei din această aşezare a sporit, mai cu seamă, la jumătatea următorului secol. Dmitrie Osmachi era probabil un grec fanariot venit în Moldova în timpul domniilor fanariote, după anul 1711.

Conform datelor recensămîntului, pe teritoriul localităţii Ciuciulea erau înregistraţi 3 mazili: Manoil, ginerele lui Nestor; Arvinte şi Nicolae, toţi trei scutiţi de impozite, dar obligaţi, în schimbul acestui fapt, să presteze anumite servicii. În sat mai locuiau 89 panţîri şi 16 văduve.

Comerciantul Dimitrie Osmachi avea proprietăţi şi în localitatea Cîşla (marcată în arealul moşiei Ciuciulea), unde erau înregistrate 12 gospodării, 11 bărbaţi liberi şi 1 mazil. Recensămîntul prezintă şi date cu privire la satul Chilia, în care locuiau mai mulţi moşieri; unde existau 12 gospodării, 10 ţărani liberi (bărbaţi), 3 mazili: Andrieş Bodareu şi 2 care purtau acelaşi nume – Gheorghe Nesterov. Administrativ, aceste localităţi, inclusiv Ciuciulea, făceau, la acea dată, parte din stanul Ciuhur. Din considerente necunoscute, recensămîntul pomenit mai sus nu consemnează localitatea Fedeşti.

Într-un document, emis de Grigore Alexandru Ghica la 11 iulie anul 1776, se menţionează că domnitorul Moldovei dă în stăpînire biv vel jicnicerului Ioaniţă Andrieş satele Fedeşti, Găureni şi Buteşti: “(...) să fii volnic cu cartea domniii mei a stăpîni satul întreg Fedeşti ce este pe Prut la ţinutu Iaşului şi pol sat Găurenii iarăşi la ţinutul Iaşului di iasta parte de Prut şi părţile ce are din tot satul Buteşti pe Prut Buteştii de cîmpu(...) care toati aceste moşii sîntu alese şi hotărîte de boierii hotarnici … să aibă a lua şi a strînge şi tot venitul din ţarini din ţănaţi din prisăci şi din grădini ce vor fi pentru neguţătorie şi din bălţile ce vor fi şi din tot locul cu tot venitul după obicei”.

Ţăranii din acest sat urmau să lucreze boierescul ori, în schimbul acestuia, să dea bani, după hotărîrea ponturilor. Cei care aveau pretenţii asupra moşiei, trebuiau să vină la Divanul domnesc pentru explicaţii. Documente din sec. XVIII consemnează şi prezenţa la Ciuciulea a lui Ion feciorul lui Iani, sîrb de la Tîrnova, care adresase domnitorului Alexandru Mavrocordat o plîngere.

La 9 iunie 1783, Alexandru (fiul lui Constantin) Mavrocordat, domnitorul Moldovei (mai 1782 – ianuarie 1785; ianuarie 1785 – decembrie 1786), supranumit Deli-bei, adică “prinţul nebun”,

elibera o carte domnească, ca răspuns la jaloba din 5 iunie 1783 a acestui Ion, permiţîndu-i să plătească unele biruri în rate, menţionînd că este om străin şi nu a avut niciodată datorii de bir: “Eu Alexandru Constantin voievod, bojiu milostiu gospodar zemli moldavscoi. Să faci ştire cu această carte a domniei mele pentru acest Ion, sin Iani, sirbul de la Tîrnova, că fiind om strein şi năzuind aice, în pămîntul Moldovii, s-au aşezat cu lăcuinţă în satul Ciuciule, de la ţinutul Iaşului, şi s-au rugat, prin jaloba ce-au dat, ca să fie aşezată dare birului lui cu rupta la cămara gospod, după cum sint şi alţi oameni streini”. Conform documentului, Ion urma să achite în vistieria statului cîte 15 lei pe an şi 5 parale de leu răsura. Aceşti bani urmau să fie achitaţi în două rate, 7 jumătăţi de lei primăvara, la Sf. Gheorghe şi 7 jumătăţi de lei toamna, la Sf. Dumitru; urmînd să dea şi o cheltuială în folosul ţării – a patra parte din toţi banii daţi în vistierie timp de un an. Pentru a nu fi deranjat de nimeni, a dat “chizeş” în vistierie. În acelaşi timp, domnitorul a poruncit şi a cerut tuturor ispravnicilor din ţinutul Iaşi şi altor “zapcii” rînduiţi cu slujba în ţinut să respecte întocmai porunca documentului. Probabil acestuia i-a aparţinut şi lacul cu denumirea Iazul lui Ion de la marginea satului.

În anii ‘70 ai sec. XVIII, o parte din locuitorii Ciuciulei desfăşurau activităţi comerciale, cîţiva fiind înregistraţi la punctele vamale de hotar cu probleme de contrabandă.

Pe parcursul secolului, în vîltoarea războaielor ruso-turce, localitatea a servit şi ca trecere pentru hoardele nemiloase ale celor două oşti imperiale (sursele consemnîndu-le pe cele de la 1763 şi 1788).

Doctorul în istorie Vitalie Ciobanu, originar din Ciuciulea, notează în monografia satului că toponimul, potrivit unor versiuni, ar fi pornit de la primii locuitori, veniţi din Ciuciuleţ, judeţul Hotin. Istoricul susţine că nu e corect, or pe parcursul istoriei Ciuciulea a fost confundată cu Ciuleneşti, o localitate din dreapta Prutului.

Aici la Ciuciulea timpul curge altfel, iar hălăduind pe uliţele satului admiri frumuseţea locurilor şi hărnicia oamenilor. Pe malul unei ape, în oglindă căreia „se uită” satul şi biserica veche, îmi vin în minte cântecele minunate ale Valentinei Cojocaru, rolurile excepţionale ale Veronicăi Grigoraş, emisiunile irepetabile ale Valentinei Vătavu şi spectacolele regizate cu mare har de regretatul Titus Jucov. Toţi au vorbit şi vorbesc cu mare drag despre satul din care au pornit în lume.

Sunt cu gândul la personalităţile de la Ciuciulea, dar cu ochii îndreptaţi spre o perlă spirituală – biserica. Un drumuşor duce spre frumosul locaş, iar în calea spre biserică îmi mai amintesc de cineva de la Ciuciulea – părintele Viorel Cojocaru (parohia „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel”, Chişinău). Preotul a şi scris despre biserica de la baştină. Astfel, aflu din „Curierul

Ortodox”, că actuala biserică, ce are hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, a apărut în arealul spiritual basarabean la 1831 şi a fost zidită din cheltuiala boierului Mihail Buznea şi a cumnatului său Gheorghe Leondari. În înalta clopotniţă sunt şase mari clopote de bronz, cel mai mare cu diametrul de doi metri. Acesta este făcut la 1827 la dorinţa boierului Mihail Buznea. Bătrânii spun că a mai fost un clopot foarte mare şi ca să-i audă sunetul trebuia să pună mâna pe el vreo trei bărbați în putere. „Acest faimos clopot a fost prima şi ultima victima căzută sub dominația regimului totalitar comunist, el a fost luat prin anii 1946-1948 şi dus într-un loc, fiind şi azi pentru ciuciuleni necunoscut”, scrie părintele Viorel Cojocaru.

Se spune că pe timpuri la Ciuciulea a fost şi o biserică de lemn, cu hramul „Sfântul Nicolae” care, potrivit istoricului Vitalie Ciobanu, era menţionată documentar în anul 1793, construită, probabil, la jumătatea secolului al XVII-lea. Sursa citată mai spune că la Ciuciulea a mai fost o biserică, ce a avut hramul „Înălţarea Sfintei Cruci”. Aceasta, înregistrată documentar la începutul secolului al XIX-lea, s-a aflat pe moşia istorică a satului, pe pământurile localităţii de atunci, Chilia.

Sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX marchează începutul intervenţiei Imperiului rus în spaţiul dintre Prut şi Nistru. Evenimentele desfăşurate în această perioadă au determinat, în mare măsură, ulterioara evoluţia Basarabiei. În tot acest răstimp, satul Ciuciulea a fost atestat în majoritatea documentelor statistice, fapt ce impune necesitatea unei analize generale cu privire la structura demografică şi la natura evenimentelor ce au marcat afirmarea şi confirmarea localităţii.

Situaţia administrativă a satului se clarificase la începutul sec. XIX. Moşiile localităţii au fost înregistrate ca proprietate a domnitorului Constantin Ipsilante Voievod (1799-1801), fost dragoman al Porţii, care anterior dusese o viaţă aventuroasă şi plină de peripeţii. A ajuns la domnie, sprijinit de tatăl său, domnitorul Alexandru Ipsilante (1786-1788), care îl succeda la tron pe Calimachi. În 1801, Constantin Ipsilante, pornind de la premisa că tot pămîntul ţării e pămînt domnesc şi neacceptînd vechea stăpînire a răzăşilor, şi-a însuşit şi moşia Ciuciulei, din care, ulterior, a dăruit o parte arnăutului Leondari; rezervîndu-şi, fireşte, cealaltă parte. Sursele consemnează că moşia lui Ipsilante (de la Ciuciulea) nu depăşea 600 sajeni lungime şi 400 sajeni lăţime, şi însuma 240 mii de sajeni. Conform unei hărţi din 1846, alcătuite de Statul Major al armatei ruse, Constantin Ipsilante avea în stăpînire o moşie, pe care, ulterior, a fost constituită aşezarea Moara Domnească, cartografii ruşi, înregistrînd-o ca Domnesco-Ipsilante, dar mai deţinea şi pămînturile localităţii Morile lui Osmachi.

Constantin Ipsilante manifestase vădite sentimente de părtinire faţă de ruşi. A stabilit strînse relaţii de prietenie cu consulul Luka Kiriko, care în 1806 apărea ca mare creditor al domnitorului: într-un singur an, acesta i-a împrumutat domnitorului 77.000 ducaţi de Olanda. Ulterior, după

terminarea războiului şi anexarea Basarabiei, consulul Luka Kiriko a cerut guvernatorului Ciciakov ca cele cinci moşii ale lui Ipsilante (din Ţara Românească şi Moldova) să se vîndă la mezat. De rînd cu celelalte moşii a fost vîndută şi o parte a moşiei Ciuciulea pe care mai tîrziu va fi constituită localitatea Moara Domnească.

Revista literar-istorică susţine că, la acea dată, Ciuciulea avea 132 locuitori, vărsa anual în vistieria statului 2300 bani drept impozite; pe moşia Morilor lui Osmachi, locuiau 19 oameni care plăteau 172 bani impozite, iar la Cîşla lui Asan, locuiau 4 oameni care plăteau anual 44 bani impozite (localitatea Cîşla a fost înregistrată ca proprietate a lui Aslan).

În informaţiile existente la acel moment despre moşiile Ciuciulei nu se conţineau date clare cu privire la apartenenţa acestora. Probabil, la începutul sec. XIX, domnitorul Constantin Ipsilanti le-a însuşit, dăruind apoi o parte din pămînturi lui Gheorghe Leondari, pe care îl implicase în luptele cu bandele de tîlhari pe care îi conducea fratele acestuia.

În Istoria satului Viişoara, se afirmă că moşia unde astăzi este situat satul Viişoara i-a aparţinut mereu acestuia. Este o afirmaţie greşită, pentru că sursele istorice atestă Moara Domnească, ponoarele din josul Iazului lui Butnaru ca proprietate a domnitorului Constantin Ipsilanti, proprietar al Ciuciulei. În 1802, toată moşia Ciuciulei a fost dăruită, fără bucata menţionată, lui Gheorghe Teficibaşa Leondarie, care devine, concomitent şi proprietar al moşiilor Ungheni din ţinutul Iaşi şi Ungheni din Basarabia.

Conform unei legende, în timpul domniei lui Constantin Ipsilanti (1802-1803), în Moldova existau numeroase cete de tîlhari şi haiduci, care pricinuiau mult rău locuitorilor din sate şi oraşe. Fratele lui Gheorghe Teficibaşa era şeful celei mai mari bande de tîlhari din ţară. Ştiind despre aceasta, domnitorul, invitîndu-l la curte, i-a dat ordin să i-l aducă prizonier pe fratele acestuia, viu sau mort. Gheorghe, ca să facă voia domnitorului, şi-a ucis fratele lîngă satul Bozieni din ţinutul Neamţ, aducîndu-i domnitorului capul acestuia. Conform legendei *Tefeci-Gheorghe după ce ucise pe fratele seu, îi reteză capul, îl vîrî într-o desagă şi aducendu' l la Iaşi, îl prezentă lui Ipsilanti zicendu-i:„ Măria Ta ţi-am împlinit porunca, am liniştit ţara, dar am vărsat sîngele părinţilor mei, care curgea în vinele lui. Apoi podidindu-l plînsul îl aruncă la pament şi ieşi ca să se ducă, legenda spune nu se scie unde, că de atunci nu s-a mai auzit de numele lui*.

Conform legendei, Leondari ar fi dispărut cu totul, iar în lucrarea lui Manolache Draghici Istoria Moldovei, scrisă la jumătatea sec. XIX, se susţine că acest Gheorghe Leondari s-ar fi retras la moşia cu care îl răsplătise Ipsilanti Vodă, în Basarabia, unde s-a căsătorit cu văduva Ecaterina Buznea.

Conform lui Gheorghe Bezviconi, dinastia Leondari descinde din Macedonia, fiind de origine macedono-română. Leondari Gheorghiu, şătrar, a venit în Moldova împreună cu Domnul Gheorghe Ghica cel Bătrîn; a fost căsătorit cu o fată a vornicului Baisan din care se trag familiile Jora şi Cuza. Fiul şătrarului, Gheorghe Leondari, Tufeccibaşa, era arnăut.

Gheorghe Teficibaşa şi Ecaterina Buznea sînt înmormîntaţi mai tîrziu la biserica Sf. Haralampie (inscripţia de pe piatra de mormînt din ograda bisericii consemnează numele acestora) a cărei construcţie, conform documentelor, a finisat-o în anul 1805. Probabil, Gheorghe Teficibaşa a fost ctitorul bisericii Sf. Haralambiedin Iaşi, zidită în cea mai cumplită zonă a Iaşiului (în Sărărie) şi considerată ca izbăvitoare de ciumă (construcţia a început la 1779). Biserica ieşeană a fost ridicată de către Gheorghe Leondari în memoria fratelui său.

Postelnicul Manolache Draghici afirmă că Gheorghe Tefici-başa a construit în jurul bisericii mai multe acareturi pentru slujitori, care, mai tîrziu, au fost nimicite de un incendiu. În acest context, într-o scrisoare adresată domnitorului, el cerea ca hudiţa de lîngă biserica Sf. Haralampie să treacă în proprietatea bisericii, deoarece nu ajungea teren pentru acareturi. Ca să nu deranjeze trecătorii, s-a angajat să construiască, pe cheltuială proprie, un pod peste drumul cel mare, situat mai sus de ograda bisericii, susţinînd că drumul pe care îl cerea era deteriorat şi nu se poate trece pe el, iar trecătorii vor avea în folosinţă un drum nou cu pod, situat chiar în apropiere. Cu această ocazie, la 19 martie 1805, prin intermediul Vel Logofătului Dreptăţii, domnitorul trimite la faţa locului un vornic de poartă, care să facă o hartă a terenului din mahalaua Muntenimii de mijloc, şi pe un fecior al Vel Logofătului Ţării de Jos, numit Toma, inginer la vornicul Manolaki Dimaki. Casele de care se aminteşte în document au ars la 1844, actul confirmînd că în afară de ele biserica avea în posesie moşiile Ungheni din judeţul Iaşi şi moşiile Ungheni şi Ciuciulea din Basarabia.

La începutul sec. XIX, înainte de anexarea Basarabiei de către Imperiul ţarist (1812), judeţul Iaşi însuma districtul Ciuhurul de Jos, Ciuhurul de Sus şi ocolul de peste Prut, Ciuciulea făcîndparte din Ciuhurul de Jos. Conform unei statistici alcătuite la 1809, în componenţa ţinutului Iaşi intrau 2 tîrguri şi 184 sate.

Alături de Biserica „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” se află o comoară prea puţin cunoscută. E vorba de *Conacul Leondari-Buznea*. Clădirea cu două nivele a fost ridicată la 1831. Intrarea pe teritoriul conacului se face printr-o poartă cu stâlpi de cărămidă, care au rămas încă de pe timpul boierilor Buznea şi Leondari. Deasupra porţii se află un blazon cu monograma. La începuturi conacul era fără balcon, acesta a fost adăugat în prima parte a secolului XX. De altfel, acum conacul Leondari-Buznea este printre edificiile de acest fel din Moldova care se află într-o stare cât de cât satisfăcătoare. Şi astăzi mai pot fi admirate scările de lemn, tavanul cu elemente de

decor floristic, dar şi sobele de teracotă. Se spune că pe timpuri în parcul conacului erau foarte multe specii rare de copaci decorativi. Astăzi cu greu mai găseşti ceva – doar câţiva castani cabbalus, tuia (Biota Forma), un exemplar de glădiţă (latină – Gleditschia triacanthos) – arbore asemănător cu salcâmul, dar cu spini mai mari pe ramuri, cu flori mici verzui și cu fructul în formă de păstaie mare turtită, de culoare brună-roșcată, originar din America; plătică (potrivit DEX). După cel de-al doilea război mondial aici funcţionează o şcoală profesională.

Localitatea VIISOARA [18]

Prezentarea geografică şi demografică

Viișoara este satul de reședință al comunei cu același nume din raionul Glodeni, Republica Moldova. Comuna Viișoara este situată în apropierea râului Prut la poalele rezervației Pădurea Domnească și se află la o distanță de 20 km de centrul rational. Înconjurat de un iaz de mari proporții, satul Viișoara dă impresia că este situat pe o mică insulă. Activitatea de bază a sătenilor este agricultura. Satul dispune de o biserică impunătoare. Sătenii sunt vorbitori de limba română, majoritatea fiind ortodocși.

Evolutia istorică a comunității

Viişoara apare menţionată din 1318, sub denumirea de Egerhegy. O primă aşezare, datată anul 957 - 960 a existat aici, pe podişul Lopoşei, la jumătatea secolului XII iar o altă aşezare se presupune a fi existat pe coasta dealului Bărbosul, în timp cele 2 aşezări unindu-se şi ducând la formarea actualei localităţi. Cele mai vechi descoperiri arheologice găsite pe teritoriul comunei Viişoara datează din neolitic (anii 2700-2100 î.C.), fiind localizate pe malul stâng al râului Arieş – topoare de piatră şlefuită şi diverse fragmente de ceramică (în zona actualei vetre a satului). La poalele dealului Bărbosul au fost descoperite obiecte şi fragmente ceramice celtice, datate app. 1700-1150 î.C. (epoca bronzului). Tot din această perioadă s-au găsit în Urca în grădina unui locuitor urme din ziduri romane de piatră, ţigle şi cărămizi romane.

Din perioada romană au fost descoperite numeroase obiecte – în podgoriile Dealului Bătrân s-au găsit cărămizi, ţigle, fragmente de piatră, o monedă datată perioada Hadrian, precum şi un altar al lui Jupiter, la marginea Dealului de Foc au fost găsite diverse fragmente de ceramică şi o monedă, în alte locuri au mai fost descoperite diverse fragmente ceramice, monezi şi alte obiecte datate acestei perioade.

[18] https://www.comunaviisoara.ro/istoric/

De-a lungul timpului localitatea va apărea menţionată sub diverse denumiri, ea fiind şi proprietate ale diverselor familii – cea de Luncani, Brănişa, Chiend, actualul Plăieşti din comuna Moldoveneşti, respectiv Hădăreni – familiile Urkund, Figeti, Gerendi, Totpronsi, Csanyi.

Cronologie istorică

1570-1580 - Biserica Romano-Catolică de pe Dealul Morii va fi transformată în cetate apărată. Cetatea va fi cucerită în 1619 de oastea lui Gabor Bethlen. Localitatea va fi declarată oraş, beneficiind de o serie de avantaje şi beneficii.

1602 - După ce învinge satele Boian şi Bolduţ, generalul Gheorghe Basta va fi învins la marginea Viişoarei.

1617 - În anul 1617 principele Transilvaniei Gabriel Bethlen colonizează aici 36 familii de curteni, după ce satul fusese devastat şi distrus.

1619 - Localitatea este declarată din nou oraş, ulterior pierzându-şi din nou acest statut. În perioada 1714-1774 redevine oraş, din ordinul regelui Karoly al II-lea.

1705 - Odată ajuns în localitate, Francisc Rákóczi va convoca dieta de la Alba Iulia, unde urma să fie proclamat principe.

1714-1744 - Populaţia Viişoarei atinge 2.200 de suflete.

1763 - La Agârbiciu este cantonat un detaşament militar, condus de generalul imperial Buccow.

1831 - Satul are 1.189 locuitori.

1850 - Localitatea este târg şi are 2.463 locuitori, aparţinând Districtului Militar Cluj, circumscripţia Vinţu de Sus, Cercul Vinţu de Sus.

1848 - Revoluţia atinge şi această zonă, existând numeroase conflicte şi violenţe îndreptate împotrive românilor. Ştefan Dembrian, protopop al Turdei adresează pe 24 aprilie 1848 o scrisoare episcopului Andrei Şaguna, în care îi descrie situaţia, inclusiv ameninţările cu moartea pe care el personal le primise. Şaguna va transmite o scrisoare către conducerea comitatului Turda în care va solicita rezolvarea acestor probleme, scrisoare rămasă fără răspuns.

1850 - Ioan Raţiu devine practicant în Agârbiciu, asistându-l pe subcomisarul Botta. Ulterior va părăsi localitatea pentru a studia la Viena.

1883 - La Turda se înfiinţează Banca Populară Arieşeană. Printre acţionarii fondatori se numără şi unii locuitori ai Viişoara, respectiv bisericile greco-catolică şi ortodoxă.

1918 - Are loc Marea Unire. Reprezentanţi ai Viişoarei se vor deplasa la Alba Iulia pentru a fi prezenţi la eveniment. Atmosfera acelor zile este descrisă astfel: „La 21 decembrie 1918 o coloană (de sud) formată din Regimentul 15 Infanterie, Escadronul Divizionar şi o baterie de artilerie, a

înaintat din zona Luduş-Uioara mai întâi până la Viişoara şi la Cucerdea. Drumul spre Turda a fost de neuitat pentru ostaşi: arcuri de triumf şi inscripţii cu drapelele statelor aliate, o populaţie îmbrăcată în haine de sărbătoare i-a întâmpinat din localitate în localitate."

1925 - Ghiriş-Arieş şi Ghiriş-Sâncrai se unesc, ducând la formarea actualei Câmpia-Turzii. Iniţial Viişoara era inclusă în noua localitate, autorităţile decizând în final ca Viişoara să rămână localitate de sine stătătoare.

1925 - Are loc marea inundaţie, provocată de râul Arieş. O mare parte din sat este distrus.

1939: Datorită numărului mare de animale existent aici, se decide înfiinţarea unui târg periodic de animale la Viişoara.

1944, mai - La Viişoara se înfiinţează o cantină pentru cei evacuaţi din Moldova şi Basarabia.

1944, septembrie – octombrie - Armata horthyistă ocupă satul Viişoara. Au loc un număr de violenţe împotriva locuitorilor români, culminate prin masacrul din Petrilaca, unde sunt ucişi sub un pod 18 copii şi părinţii lor (vârste între 7 săptămâni şi 36 ani). În lunile următoare localitatea va fi eliberată de armata română şi cea sovietică, în urma unor lupte însângerate.

1946 - Viişoara este catalogată drept comună rurală de categoria I, prin decizia 1949 din 8 aprilie, a prefecturii Turda.

1949 - Are loc naţionalizarea. La Viişoara va fi confiscată moara „Vasinca Ioan şi fraţii Solomon"

1952 - Colectivizarea forţată a agriculturii atinge şi Viişoara. Cei care se vor opune vor fi arestaţi şi întemniţaţi.

De-a lungul timpului Viişoara apare menţionată sub mai multe denumiri:1318 Sarcedosi de Egwibeg/ 1322 Sacerdos de Egwibeg/ 1334 Equrbeg/ 1339 Villa Egerbeg/ 1367 Poss Egerbegh/ 1388-1407 Poss Egerbegh/ 1450 Egvorbegh/ 1504 Via que Egerbegh/ 1582 Egerbegy/ 1750 Agribicis/ 1825 Agirbits/ 1839 Agribyts/ 1850 Egerbits/ 1854 Egerbegy, Erlemdorf/ 1911-1919 Aranyosegerbegy/ 1919-1925 Agârbiciu.

Legenda Egerbegy

În vremurile îndepărtate, întregul ținut era de forma unei gușі de pasăre și era acoperită de o imensă pădure de arini. O legendă menționează că, la început, ținutul era populat numai de șoareci uriași, cu gușa și cu dram de inteligență. Într-una din zile, după o joacă, unul cade în valea săpată de pârâul ce și-a săpat drum în argilă, despărțind dealul în două părți, și și-a lăsat amprenta pe întreaga vale.

La Viișoara se organizează anual festivalul **"Fii Satului"** începand cu anul 2004, care adună împreună formații si cantăreți din zona Campiei Transilvane, precum si cetateni ai comunei

Viisoara plecati pe alte meleaguri. In anul 2011 s-a organizat pentru prima data un festival interetnic de folclor la care au participat formatii din Ungaria, Romania, Republica Moldova.

Formatia de dansuri traditionale populare din Viisoara numita **"Viisoreana"** infiintata in anul 2008 , participa la festivalurile organizate atat în Transilvania cat si in alte părți ale țării.

Formatia de dansuri populare din satul Urca – a fost infiintata in anul 1955 de catre prof. Crisan Trifon. A participat la numeroase festivaluri din țară, de asemenea, au cucerit Europa prin folclor, iar o strada din St.Calais – Franta poarta denumirea de "Urca". Anual se oraganizează la Urca festivalul **„Jocul la Sura"** care adună împreună formații și cântăreți din zona Câmpiei Transilvane. ***Corul Bisericii Ortodoxe*** – a fost infiintat in anul 1970 si a intreprins numeroase concerte in biserica din localitate cu prilejul sarbatorilor, a efectuat un turneu prin tara la manastiri si biserici, unde a participat la slujbe si apoi a prezentat concerte, câștigandu-și un binemeritat renume. ***Corul maghiar*** – a intreprins numeroase turnee in tara si strainatate (Ungaria si Austria), anual in comuna Viisoara se desfasoară festivalul corurilor maghiare.

Comuna OBREJA VECHE

Obreja Veche este un sat şi comună din raionul Făleşti. Satul are o suprafaţă de circa 2.92 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 8.85 km. Din componenţa comunei fac parte localităţile Obreja Nouă și Obreja Veche. Localitatea se află la distanța de 16 km de orașul Fălești și la 151 km de Chișinău. Satul Obreja Veche a fost menționat documentar în anul 1548.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia la nivelul comunei Obreja Veche constituia 2861 de oameni, dintre care 48.13% - bărbaţi şi 51.87% - femei. Compoziţia etnică a populaţiei comunei: 85.08% - moldoveni, 13.95% - ucraineni, 0.94% - ruşi, 0.03% - alte etnii.
În comuna Obreja Veche au fost înregistrate 1033 de gospodării casnice în anul 2004, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.8 persoane.

Contributii etnografice. Patrimoniul cultural şi imaterial

Teritoriul cercetat se bucură de un patrimoniu cultural şi natural foarte bogat. Conform *Registrului Monumentelor Republicii Moldova Ocrotite de Stat*, în raionul Glodeni, sunt înscrise circa 300 de monumente de categorie naţională şi locală. Din ele fac parte – aşezări şi staţiuni arheologice de vîrstă paleolit, neolit, epoca bronzului, biserici din lemn din localităţile Bisericani, Balatina, Iabloana, Limbenii Vechi, Cobani, Funduri Vechi şi alte zeci de lăcaşe ridicate din piatră, monumente ale gloriei ostăşeşti, conacurile Buznea şi Pănsă din Ciuciulea şi Glodeni.

Pe teritoriul raionului Glodeni sînt atestate monumente arheologice de importanţă istorică,certificate de probele săpăturilor realizate în a doua jumătate a secolului trecut de colaboratorii Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova și în anul 2019 de către colaboratorii Agenției Naționale Arheologice. Săpăturile efectuate au scos în vileag urme de vetre şi cuptoare, aşezări omeneşti cu elemente de interior şi ale unor case făcute din nuiele şi lut. Printre obiectele de uz casnic şi gospodăresc pot fi menţionate vasele de lut înfrumuseţate cu ornamente din linii incizate, gropiţe imprimate şi alte elemente.

Patrimoniul cultural al cîmpiei Glodenilor mai cuprinde recifurile din Buteşti, Cobani, Balatina zeci, de gorgane mari, care îşi aşteaptă cercetătorii. Este variat şi patrimoniul cultural cu monumente arhitecturale şi istorice – biserici din lemn şi piatră ridicate în localităţile Bisericani, Ustia, Limbenii Vechi, Balatina, Cobani, monumente ale gloriei ostăşeşti ridicate în fiecare localitate din raionul Glodeni, care păstrează cu pietate numele celor care au căzut pe cîmpurile de luptă ale celui mai crîncen măcel din sec. XX.

Localitatea Limbenii Vechi. Biserica din lemn, construcţia căreia a fost finisată în anul 1743. Este un monument de categorie naţională.[19]

[19] http://turism-glodeni.md/patrimoniul-cultural/

Localitatea Bisericani este atestată documentar la 18 martie 1657 şi este situată în partea de vest, la 24 km, de centrul raional. Biserica *Sfîntul Niculai* din cimitirul satului, este construită în sec. XVIII, în formă de corabie, iniţial acoperită cu şindrilă şi lipită cu lut. Două cruci lucrate în metal se află deasupra acoperişului. Intrarea se face printr-un portic adăugat. Iconostasul de lemn avea frumoase icoane zugrăvite şi purta însemnarea „1859 oct.6”.

Muzeul de Istorie şi Etnografie Cuhneşti, raionul Glodeni, R. Moldova,

Fondat în anul 1990, deţine o colecţie bogată de exponate(6770) din domeniul istorie, etnografie, numismatică, arheologie. În expoziţiile permanente ale muzeului sunt expuse circa 800 de obiecte. Un interes deosebit îl prezintă fondurile de fotografii, documente vechi ce denotă despre viaţa locuitorilor satului din cele mai vechi timpuri pînă în prezent.

Muzeul este divizat în două compartimente: istorie şi etnografie. Secţia istorie a muzeului îi duce pe vizitatori în lumea mare şi interesantă a istoriei satului, care le oferă să cunoască primele

unelte de muncă ale primelor locuitori ai satului confecţionate din piatră: topoare, toporaşe, ceramică, ulcioare vechi, datate cu sec. II-IV. Pe teritoriul satului s-au făcut săpături, în care au fost găsite oseminte ale animalelor domestice, oase de mamut, sculptură din piatră a lui Iisus Hristos, lulele de ceramică.

Muzeul de Istorie şi Etnografie Limbenii Vechi, raionul Glodeni, teritoriul GAL Urmașii lui Leonardo

Fondat în anul 2004, cu o colecţie în curs de formare. Deţine o colecţie de arheologie datată cu sec.II-IV. Colecţia foarte interesantă de icoane vechi a fost adunată de la locuitorii satului. Muzeul deţine un fond de publicaţii şi documente de la începutul sec. XX. În urma săpăturilor arheologice au fost găsite pe teritoriul satului şi expuse în muzeu obiecte de uz casnic, unelte de muncă. În secţia etnografie sunt expuse prosoape vechi, ţesături, haine, mobilier vechi.

Muzeul Casa Bunicii din comuna Cuhnesti, teritoriul GAL Urmașii lui Leonardo

FOTO: Muzeul „Casa Bunicii" din sat Bisericani, comuna Cuhnesti, raionul Glodeni, teriroiul GAL Urmasii lui Leonardo[20]

Pe malul râului Prut în s. Bisericani, comuna Cuhneşti, r-nul Glodeni a fost inaugurat muzeul „Casa Bunicii".

Gazdă a muzeului „Casa Bunicii" este dna. Nina Ceban care realizând această idee i-a adus un omagiu mamei sale, Natalia Ceban, rămasă văduvă de război cu patru copii. Muzeul este situat într-o casă tradițională de țară cu o tindă și trei odăi, una dintre care este ***Casa Mare.*** Muzeul își propune repunerea în valoare a tradițiilor, obiceiurilor și îndeletnicirilor bunicilor și străbunicilor noastre, cum ar fi torsul și țesutul lînii, confecționarea diverselor obiecte, pe care noi astăzi le numim de artizanat. Îmbinând perfect tradițiile muzeale de prezentare a obiectelor, cu cele ale turismului rural de plasare în cadrul vieții satului, muzeul oferă vizitatorilor bucate tradiționale, plimbări cu căruța trasă de doi cai, vizitarea stânii din apropiere ş.a

Conacul Leonardi-Buznea, localizat în Ciuciulea, Glodeni, este un edificiu cu un potențial turistic enorm dar uitat de societate și turiști. Arhitectural aparținând stilului „Art Noveau", la începutul secolului XX a fost un centru important de decizii sociale și economice pe timpul Basarabiei.

Palatul moșierilor Gheorghe Leonardi și al cumnatului său Mihail Buznea este o podoabă locală a arhitecturii clasiciste. A fost construit în 1830. Pereții groși din piatră şi cărămidă, acoperiți cu tencuială din lână de oi, nisip și var, au făcut ca această clădire să reziste până în ziua de astăzi.

[20] Sursa fotografie: site-ul official al raionului Glodeni: http://turism-glodeni.md/muzeul-casa-bunicii/

În prima parte a secolului XX conacul boieresc a trecut printr-o reparație capitală, proiectului inițial fiindu-i adăugat și un balcon în stil modern.

Conacul în trecut era înconjurat de un parc faimos. Clădirea principală este tipică pentru arhitectura clasicistă de provincie a conacelor, purtând amprenta stilului „Art nouveau” (în Rusia cunoscut sub genericul de „Stil modern”, iar în România „Stilul anului 1900”).

După cel de al doilea război mondial conacul a fost transformat pentru câteva decenii în şcoală profesională. Interiorul reședinței nobiliare a rămas într-o bună măsură la fel ca pe timpuri, s-au păstrat scările de lemn, decorul cu elemente floristice de pe tavan, dar și sobele din teracotă.

Rezervația Padurea Domnească

Pe teritoriul GAL Urmași lui Leonardo se află o parte din Rezervaţia "Pădurea Domnească", cu o suprafaţă totală de 6032 ha, dintre care 3054 ha sunt păduri. Rezervaţia a fost fondată în anul 1993 şi are menirea de a proteja una dintre cele mai valoroase şi bătrîne păduri de luncă din Europa. Rezervația este amplasată în zona localităţilor Cobani, Balatina, Bisericani, Cuhneşti, Moara-Domnească, raionul Glodeni şi Chetriş, Călineşti, Hînceşti, Drujineni şi Pruteni raionul Făleşti.

Rezervaţia găzduieşte arborele de stejar, de plop alb, salcie, plop negru, se întîlnesc, de asemenea, răchitişuri, sectoare de plop tremurător, gorun, alun, păducel, clocotici, sînger, viţa-de-vie sălbatică, liane si altele. În învelişul ierbos predomină piciorul caprei, lăcrimioarele. Primăvara domină viorelele, brebeneii, toporaşii, floarea vîntului. Aici pot fi întîlnite deasemenea plante rare ca ghiocelul alb, angelica, laleaua pestriţă.

CONCLUZII

Teritoriul GAL Urmasii lui Leonardo se bucură de peisaje și sate autentice, unde tradițiile răzășești sunt păstrate cu sfințenie pînă în zilele noastre. Aproape fiecare localitate analizată are ansamblu folcloric, organziează anual evenimente de păstrare a tradițiilor locale. Satele de origine răzășească își cunosc originile.

Teritoriul GAL *Urmasii lui Leonardo* se învecinează cu teritoriul GAL Valea Prutului, în zona comunei Santa Mare, din județul Botoșani, unde, deasemnea, cercetările istorice au dovedit că locuitorii au origini răzășești. Atât boierii din stânga Prutului, cât şi domnii aveau moşii şi în partea

cealaltă a râului, ca de exemplu Mâneştii din ţinutul Trotuşului[21], stăpânite pe baza hrisoavelor date lui Mihalcea Hâncu de către voievodul Grigore Ghica în 1659 şi domnul Ştefăniţă Lupu în 1660.[22]

Răzeșii erau deținători de întinderi de pământ în comun, în cadrul unei familii întinse, care își organizau lucrările împărțind pământul în fiecare an între membrii ei, în devălmășie..[23]Fiecare răzeș era proprietarul ereditar al pământului său. După Neagu Djuvara, era o instituție tipic românească, deosebită de zadruga sârbească sau de alte forme de organizare întâlnite la popoarele slave.

În documente vechi de răzeșie apărea că primul strămoș dovedit al acestei comunități avea statut de boier. Aceştia îşi aveau privilegiile garantate de voievozi. În timp însă, răzeșii au decăzut la rangul de țărani liberi, posesori de pământ, nefiind obligați să muncească pe pământurile boierilor. Ca urmare, nu puteau presta corvezi nimănui. Pe măsură ce a crescut tributul țării către turcii otomani asupra țărănimii, soarta lor s-a înrăutățit și mai mult; în secolele XVI și XVII mulți dintre ei au fost siliți să-și vândă moșiile boierilor, ajungând astfel în aceeași stare cu țăranii șerbi.[24]

După modelul cavalerilor cruciați, răzeșii erau acea parte a populației care participa la războaie fără a fi susținuți sau instruiți pe cheltuiala publică sau a domnitorului. Ca o răsplată pentru solidaritatea lor în luptă, domnitorul le acorda drepturi de proprietate asupra unor terenuri sau slujbe în stat. Ei nu formau o clasă propriu-zisă, precum țăranii, nobilii, mazilii sau duhovnicii.
Răzeșii trăiau sub forma proprietății parțiare, și nu individuale, situație întâlnită și la ruși.[25]

Domnii donau, uneori, sate către mănăstiri, astfel se impuneau sătenilor din aceste sate să dea dările tradiționale mănăstirii căreia erau donați. Dar pe lângă această dăruire, domnii scuteau de cele mai multe ori pe sătenii din satele mănăstirilor chiar de datoriile către Visteria Domnului, adică de toate dările tradiționale vechi. Răzeșii vecini vedeau astfel că iobagii duc o viață mai sigură și mai bună. După ce jireabiile (loturile) lor se micșorau și sarcinile domnești erau tot mai mari, răzeșii se închinau mănăstirilor, intrând astfel între iobagi și bucurându-se de aceiași situație cu a lor.[26]

Obștiile de răzeși erau rămășițe ale familiilor cu trai în comun, unde cea din urmă era o continuare sau o imitare a comunității familiale slave, a zadrugei. Gospodăria acestei familii de era de tip comunitar, atât prin comunitatea stăpânirii pământului și a altor instrumente de producție, cât și prin comunitatea muncii. Șeful familiei hotăra diviziunea muncii. Familia producea tot ce era

---

[21] Gheorghe G. Bezveconâi, *Familiile boiereşti ale vechei Moldove – Hâncu şi Hasnaş*, Viaţa Basarabiei, iunie, 1932, p. 34.
[22] *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei*: un corpus, editat de I. Caproşu, E. Chiaburu. Vol. III (1796-1828), Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 304
[23] Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri,* Editura Humanitas, București, 2010.
[24] Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, Editura Humanitas, București, 2010.
[25] Constantin Angelescu, *Evoluția economică a țărilor românești,* 1916, p. 23
[26] *Idem*, p. 24.

necesar membrilor ei: hrană, îmbrăcăminte, locuință, etc. Deoarece totul era comun și se împărțea membrilor familiei după trebuință și după dispoziția șefului familiei, nu putea interveni nici un schimb de produse în interiorul familiei.

Pentru că familia producea cele necesare membrilor,[27]nu exista nici o legătură economică între membrii diferitelor familii patriarhale, astfel nu existau schimburi, utilizarea banilor sau credite. În obștiile răzeșești exista multe urme de gospodărie comună. Astfel, pășunile și pădurile erau o proprietate comună și erau folosite în comun, după norme dictate de organele conducătoare ale comunității.[28]

În Basarabia, o vreme răzeșii s-au bucurat de o oarecare atenție din partea Imperiului Rus, care dădea chiar impresia că tinde să le confirme privilegiile. De exemplu, în 1846, în sarcina Sfatului provincial au fost adăugate examinarea și soluționarea chestiunilor despre dreptul la stare socială privilegiată a locuitorilor Basarabiei: mazili, boiernași, ruptași, rupta de visterie, rupta de camară. Dar, în timp, autocrația rusească s-a instalat tot mai temeinic în Basarabia, iar drepturile răzeșilor au început să fie încălcate.[29]

Proprietățile răzeșilor deveneau tot mai mult subiecte ale discordiei dintre ei sau cu boierii care emiteau pretenții nelegitime asupra lor. Ele au stat la originea multor procese. Mulți răzeși au fost astfel deposedați de terenurile lor. Însă în multe cazuri aceștia se prezentau la tribunal cu documente de proprietate vechi.[30]

[27] *Idem*, p. 35.
[28] *Idem*, p.36.
[29] Mircea Rusnac, *Organizarea Basarabiei - Răzeșii și mazilii.*
[30] *Idem*.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Angelescu, Constantin, *Evoluția economică a țărilor românești,* 1916.

Bezveconâi, C. Gheorghe, *Familiile boiereşti ale vechei Moldove – Hâncu şi Hasnaş*, „Viaţa Basarabiei”, iunie, 1932.

Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei: un corpus, editat de I. Caproşu, E. Chiaburu. Vol. III (1796-1828), Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2009.

Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri,* Editura Humanitas, București, 2010.

Nota bene: Conținutul lucrării are la bază informațiile de pe website-urile Primăriilor din componența GAL-urilor și altor instituții administrative și culturale locale.

TERITORIUL GAL „RĂUTUL DE SUS”

(Raioanele Rîşcani, Drochia şi Donduşeni, Republica Moldova)

Autor:

Prof. Ștefania-Carmen MUNTEANU

UNITĂȚI ADMINISTRATIV – TERITORIALE COMPONENTE

Teritoriul Grupului de Acțiune Locală „Răutul de Sus” este situat în zona de Nord-Est a Republicii Moldova și este format din 8 unități administrativ-teritoriale din 3 raioane: *s. Mihăileni* - *raionul Rîșcani, s. Ochiul Alb* - *raionul Drochia, s Baraboi, c. Fîntînița, c. Frasin, s. Scăieni, com. Tîrnova și s. Țaul – raionul Dondușeni*.

I. Prezentarea generală a GAL-ului „Răutul de Sus”

Numărul populației din microregiunea cercetată este constituită din aproximativ 21.085 locuitori, conform datelor Recensământului populației din 2014 și a chestionarelor completate de către primarii comunelor componente. Comparativ cu datele recensămîntului din 2004 asistăm la o descreștere a numărului populației în microregiune, cu aproximativ 1.085 de persoane.

Microregiunea GAL-lui este așezată predominant la câmpie și este parcursă de drumul R14 Chișinău - Briceni. Raportat la centrul teritoriului, GAL-ul se află la aproximativ 30 km de Municipiul Bălți, unicul municipiu din zona de Nord a Republicii Moldova, a doua așezare urbană ca marime din Republica Moldova, unde trăiesc aproximativ 130.000 locuitori, și la 190 de km de capitala țării Chișinău, unde funcționează singurul Aeroport Internațional de pasageri. Teritoriul acoperă o suprafață de 290 km². Elementele enumerate precum și alte tipuri de resurse naturale oferă condiții favorabile dezvoltării turismului, preponderent în s. Țaul, precum și activităților agricole și antreprenoriatului local, în general.

Teritoriul GAL-lui „Răutul de Sus” cuprinde 8 UAT-uri din 3 raioane diferite, după cum urmează: 3 comune –Tîrnova, Fîntînița, Frasin și 5 sate – Mihăileni, Ochiul-Alb, Baraboi, Țaul și Scăieni, din 3 raioane ale Republicii Moldova – Rîșcani, Drochia și Dondușeni. Necătînd la faptul că hotarele geografice le fac să fie parte a 3 raioane diferite, totuși raporturile și activitățile care le desfășoară le fac un tot întreg cu activități practice comune. Dezvoltarea comunităților este un proces pe termen lung, care presupune, în mod normal, atât resurse financiare, cât și parteneriate locale durabile, abordarea LEADER putând reprezenta soluția pentru dezvoltarea acestui teritoriu. Conștientizăm că pentru a asigura dezvoltarea zonei, este necesară mobilizarea tuturor părților interesate (autorități locale, organizații și reprezentanți ai societății civile, agenți economici) și, implicit, formarea unui parteneriat solid între acestea. Acest deziderat a fost asumat pentru buna funcționare a memorandumului semnat în limitele localităților menționate întru implementarea viziunii și a priorităților de dezvoltare durabilă prevăzute în SDL, precum și întru consolidarea coeziunii teritoriale și formarea identității locale.

Teritoriul GAL: organizarea administrativă

Teritoriul microregiunii GAL-lui „Răutul de Sus” măsoară, ca suprafață, aproximativ 290 km², ceea ce se egalează cu aproape 0,70 % din teritoriul Republicii Moldova.Teritoriul microregiunii este format din 8 UAT din 3 raioane diferite, după cum urmează: 3 comune și 5 sate. 2 comune formate din cîte 2 localități, iar 1 – din 3 localități. În total teritoriul GAL-lui cuprinde 12 localități.

Microregiunea GAL-lui „Răutul de Sus” cuprinde teritorii din 3 raioane ale Republicii Moldova – Rîșcani, Drochia și Dondușeni. Desigur cele mai multe UAT-ri le regăsim din raionul Dondușeni – (62,5 %). Raportat la centrul teritoriului, GAL-ul se află la aproximativ 30 km de municipiul Bălți, unicul municipiu din zona de Nord a Republicii Moldova, a doua așezare urbană ca marime din Republica Moldova, unde trăiesc aproximativ 130.000 locuitori, și la 190 de km de capitala țării Chișinău, unde funcționează singurul Aeroport Internațional de pasageri.

Amplasarea geografică

Microregiunea GAL-lui „Răutul de Sus” cuprinde teritorii din 3 raioane ale Republicii Moldova – Rîșcani, Drochia și Dondușeni. Desigur, cele mai multe UAT-ri le regăsim din raionul Dondușeni – (62,5 %), fiind unul din GAL-le de nord ale Republicii Moldova.

Microregiunea GAL „Răutul de Sus” este amplasată în centrul Platoului Moldovei de Nord, o zonă caracterizată printr-un relief slab deluros, slab fragmentat de văile cursurilor de apă. Partea vestică a teritoriului este mai ridicată, cu o mică coborîre la nivel de relief din nord spre sud, cu diferite variații ale înalțimii. Altitudinea medie față de nivelul mării constituie în regiune circa 208 metri.

Microregiunea GAL este situată în nord – vestul Republicii Moldova, extinsă pe platoul Moldovei – teritoriul este fragmentat de văi, vâlcele și râpi. Cea mai nordică unitate administrativ-teritorială o reprezintă satul Țaul din raionul Dondușeni și corespunde cu latitudinea nordică 48.2158, longitudinea estică 27.6727 și altitudinea medie de 226 metri față de nivelul mării.

Satul este străbătut de drumul republican R12 care se intersectează cu E 583. Distanța directă din acest punct pînă în mun. Chişinău este de 220 km.

Extrema sudică a microregiunii noastre o reprezintă satul Ochiul-Alb care se află la distanța de 18 km de orașul Drochia și la 180 km de Chișinău și corespunde altitudinii 165 metri față de nivelul mării. În apropiera satului trece drumul republican R7.

Teritoriul microregiunii este străbătut de o rețea importantă de căi de acces. Avantajul amplasării este determinat de distanțe relative egale spre frontier de est cu Ukraina și frontier de vest cu România.

Hotarul de Est al microregiunii îl reprezintă comuna Frasin, singura de pe teritoriul GAL-lui formată din 3 localități - Frasin, Caraiman și Codrenii Noi. Comuna se află la distanța de 18 km de orașul Dondușeni și la 209 km de Chișinău. Datele geografice corespund Latitudinii - 48.1383323669433600, longitudinea: 27.5444450378417970 și altitudinea: 202 m.

Frontiera de vest a microregiunii o constituie comuna Fîntînița din raionul Drochia, așezare pitorească străbătută de o rețea hidrologică importantă. Localitatea se află la distanța de 16 km de orașul Drochia și la 194 km de Chișinău. În apropiera localității trece drumul republican R12.

Mediul și clima

Clima este temperat - continentală influențată de masele de aer atlantice din Vest, mediterianiene de Sud-Vest și continental-expresive din Nord-Est., cu ierni reci şi veri călduroase şi secetoase. Schimbările bruşte ale climei produc fenomene nedorite, precum: secete, ploi torenţiale, vijelii, furtuni, ploi cu grindină şi inundaţii. În atare condiții activitățile agricole din regiune sunt deseori afectate de aceste fenomene meteorologice cu riscuri pentru producția vegetală. Temperatura medie în luna ianuarie e de -8-10ºC, iar în luna iulie plus 20-25°C. Cantitatea anuală de precipitaţii este de aproximativ 600 mm/m². Grosimea medie decadică a stratului de zăpadă are un maxim de 14,6 cm în luna februarie. Schimbările climaterice din ultima perioadă au făcut ca iarna anului 2020 să fie lipsită de zăpadă.

Rîul Răut

Rețeaua hidrografică a microregiunii. Include rîurile Răut (afluent al Nistrului) și cîteva rîulețe mici în calitate de afluenți ai acestuia. După cum am menționat mai sus acesta pornește din raionul Dondușeni, și se revarsă în Nistru. Bazinul râului Răut ocupă o parte considerabilă a Podişului Nistrului şi a

Podișului Moldovei Centrale. Are forma de pară, cu lungimea de cca 190 km, lățimea medie de 41 km, maximă – 65 km (în partea centrală). Cumpenele de apă bine exprimate trec pe vârful dealurilor cu altitudinea de 230-388 m. Suprafața bazinului este de câmpie, puternic dezmembrată de vâlcele și ravene dese, care deseori au forma de canion. Partea superioară a bazinului, în limitele Podișului Moldovei de Nord are altitudinea de 150-250 m.

La temelia bazinului se află roci nisipoase, cretă, marnă din perioada cretacică, acoperite cu un strat de roci calcaroase și lutoase de origine tortoniană. Cuvertura tortoniană este prezentată de argile loessoidale și luturi.

Cel mai mare debit pe râuri se înregistrează primăvara, după topirea zăpezii, dar și așa, pe tot parcursul anului râul Răut contribuie din plin la formarea zonelor umede și la conservarea faunei și florei terestre și acvatice.

Cît privește rezervele de apă potabilă ele sunt asigurate din resursele acvatice subterane. O avuție deosebită pentru GAL o reprezintă ”Ghiolul turcesc”, fîntînile cu cele mai puternice izvoare din regiune care sunt de fapt un *monument al naturii de tip hidrologic*. Ocupă o suprafață de 2 ha. Obiectul este administrat de Primăria com. Fîntînița. Izvorul se află în lunca unui mic afluent al rîului Răut. Are parte de o vegetație bogată: sălcii, conifer, stufării.etc. Izvorul are apă rece, este oligomineral după gradul de mineralizare și descendent de vale (apărut în luncă) din punct de vedere geologic. După compoziția chimică, este un izvor cu apă hidrocarbonat-sulfatată–sodiu-calciu-magnezică (HCO_3 – SO_4; Na – Ca – Mg). Apa este potabilă. Nivelul de poluare cu nitrați este neglijabil: 10 mg/l, adică 20% din concentrația maxim admisă. Indicele pH al apei are valoarea de 7,4. Mineralizarea depășește concentrația maxim admisă cu 10-60%, apa având 1.120-1.610 mg/l.

Imagini cu Ghiolul Turcesc

Concluzionînd cele menționate mai sus vizavi de teritoriul microregiunii, menționăm următoarele - suprafața totală a microregiunii este de aproximativ 29.000 ha, cea mai mare parte fiind acoperită cu terenuri agricole – circa 62%. Regiunea dată este cunoscută pentru nivelul înalt de fertilitate a solurilor cernoziomice tipice și levigate, care în medie, înregistrează o bonitate de 67 de puncte, conform datelor oferite de APL – ri și rapoartele Institutului pentru Proiectări și Organizarea Teritoriului. Această caracteristică este una favorabilă practicării activităților agricole în câmp deschis, dar și pentru întreținerea pajiștilor și pășunilor.

Vegetația forestieră, la fel ca și în toată zona de nord a țării, este una încadrată natural în fâșii, pâlcuri răzlețe de păduri și ocupă aproximativ 6 % din teritoriul microzonei, acest procent fiind unul cu mult sub media pe țară și foarte apropiat de media regională. Cele mai multe terenuri ocupate de păduri și fâșii forestiere se găsesc pe teritoriul satului Țaul (cca 750 ha).

În general, teritoriul GAL nu este foarte bogat *în monumente ale naturii și arii protejate*. Monumente al naturii (geologice și paleontologice): „Parcul dendrologic Țaul”, situat la nordul microregiunii în satul cu același nume și Parcul ”Fîntînița” unde se află amplasate izvoarele ce formează *Ghiolul turcesc*.

O pondere de circa 2% din teritoriul microzonei este ocupat de resursele acvatice, dintre care lacurile și iazurile - surse semnificative pentru practicarea pescuitului, ocupă peste 40%. Cea mai mare suprafață ocupată de resursele acvatice o are satul Fîntînița și Baraboi. Aproximativ 26 % din teritoriul microregiunii este teren intravilan, iar drumurile, căile de acces și parcurile ocupă doar 4 % din suprafața totală a zonei.

Populația

Potrivit datelor preluate din chestionarele completate de APL și rezultatelor preliminare ale recensământului populației și al locuințelor din 2014, numărul populației în microregiune este de aproximativ 21.085 locuitori sau 0,77 % din populația totală a țării. Conform surselor furnizate de APL, populația microregiunii se află în scădere constantă. Deja în anul 2014, populația înregistrată pe teritoriul cuprins de GAL era cu cca 2829 de oameni mai redusă.

Sporul natural negativ continuă și în prezent. Cea mai populată unitate administrativ-teritorială o constituie satul Mihăileni, în care conform conform datelor prezentate de APL de la 01 august avem 4208 locuitori, cu o scădere de 17 locuitori față de datele recensămîntului din 2014 și

cei mai puţini locuitori îi găsim în comuna Fîntînița - 1186 locuitori, cu o scădere de 219 persoane. Densitatea populației în microregiune se situează peste media regională (70 pers./km^2) și națională (92,1 pers./km^2), situându-se în jurul valorii de 93,2 pers./km^2 (conform datelor oferite de APL).

Reducerea numărului de locuitori pe localități se prezintă astfel:

Analizând datele furnizate de recensămintele din 2004 și respectiv 2014, putem constata o scădere cu circa 11 % a numărului total al populației din microregiune, timp de 16 ani. Cea mai înaltă rată de depopulare din regiune este înregistrată în c. Tîrnova iar s. Baraboi a înregistrat cel mai mic fenomen de depopulare din teritoriul analizat. În conformitate cu datele statistice și informațiile furnizate de APL, tendința scăderii populației se păstrează în fiecare localitate. Principalii factori care determină scăderea numărului populației sunt migrația externă și internă, natalitatea redusă (fiind devansată semnificativ de numărul de decese).

După criteriul apartenenței etnice, regiunea este populată preponderent de moldoveni/români. Aceștia reprezintă în medie 94,56 % din populație, ceea ce denotă structura omogenă sub toate aspectele, inclusiv etnică. La mare distanță moldoveni avem etnia de ucraineni cu o reprezentare de peste 3,24 % din numărul locuitorilor, apoi de reprezentanții etniei ruse 1,5%, romii – 0,43% și alte etnii cu circa 0,27% din totalul populației. Datele furnizate indică cea mai mare pondere a moldovenilor/românilor în satul Mihaileni (99%) si s. Țaul (99,5%). Prezența etniilor în localități este nesemnificativă.

După reprezentarea de gen, pe teritoriul microregiunii femeile reprezentau, conform datelor prezentate de APL-ri și datele recensământului din 2014, aproximativ 52,3% din numărul total al populației, iar bărbații respectiv 47,7%. În corespundere cu datele statistice colectate la nivel local pentru anul 2020, ponderea bărbaților în microregiune a rămas aceeași, ceea ce demonstrează un trend echilibrat de gen.

Vîrsta medie totală pe regiune constituie 47,6 ani, ceea ce constituie o medie mai mare cu circa 4,9 ani decât media de vârstă pe țară. Cea mai redusă medie de vârstă este în satul Țaul (41,8 ani), iar cea mai ridicată - în comuna Tîrnova (47 ani). Conform datelor recensământului din 2014, bărbații însumează, pe teritoriul microregiunii, o vârstă medie de 41 ani, iar femeile – 46,2 ani.

În majoritatea localităților atestăm o rată destul de înaltă a migrației (pe termen lung și sezonieră) a populației apte de muncă, în special peste hotarele țării – peste 20%. Numărul persoanelor plecate în perioada 2007-2020 este de cel puțin 1780 la nivel de microregiune, iar

media per localitate de reprezintă aproximativ 200 de persoane migrante. Fiind unul dintre factorii care cauzează depopularea zonei, migrația externă și internă cauzează deficitul de capital uman calificat și deficitul de forță de muncă în anumite sectoare (de exemplu în învățământ, sănătate, agricultură, servicii sociale ș.a.). În context social, migrația este cauza apariției unor noi grupuri vulnerabile, cum ar fi copiii rămași singuri acasă, care trăiesc doar cu un părinte sau în lipsa ambilor părinți, precum și bătrânii rămași singuri acasă. Dintr-o altă perspectivă, migrația poate genera și anumite beneficii, deoarece remitențele contribuie la creșterea consumului și a activităților economice.

Rețeaua de comunicații este asigurată și de calea ferată ce traversează microregiunea prin nodul de cale ferată din Ghizdita şi cel din comuna Tîrnova, asigură legătura feroviară cu Rusia (Moscova şi Sankt Petersburg), Belarus (Minsk), Ucraina (Kiev, Cernăuţi, Ivano-Francovsk) etc. În aceeași ordine de idei, transportul auto de călători este dezvoltat, localitățile dispun de unități de transport propriu (autobuse și microbuse), dar și de tranzit, care oferă locuitorilor posibilitate să circule regulat spre Dondușeni, Drochia, Chișinău etc. Totodată, în microregiune este disponibil și transportul feroviar și acest tip de transport fiind destul de utilizat de către locuitorii microregiunii. În afară de acestea, în toate localitățile își desfășoară activitatea și firme de taxi, astfel că locuitorii au la dispoziție o modalitate comodă de a se deplasa la ore târzii sau în caz de urgențe.

Din suprafața totală a drumurilor locale din microregiune sunt într-o stare mai bună doar 20 la sută, restul drumurilor necesită reparații capitale serioase. Pentru modernizarea căilor de acces sunt necesare sume considerabile. Calitatea proastă a drumurilor din satele din raionul Dondușeni are un efect negativ asupra securității circulației rutiere. Numai în anul 2019 se remarcă o creștere a accidentelor rutiere (cu 44,4%) față de anul precedent.

Centrul de excelență din s. Țaul

Învățământul formal din localitățile din regiune este asigurat de instituțiile preşcolare, gimnaziu – grădiniță, gimnazii și liceie. Educația preşcolară este asigurată prin activitatea celor 12 Instituții de Educație Timpurie (IET), acestea fiind frecventate de circa 730 de copii. În aceste IET activează cca 50 de educatori, majoritatea fiind de baștină din localitățile în care activează.

În învățământul gimnazial și liceal sunt înmatriculați în

jur de 2000 de elevi din toate localitățile, care frecventează cele 2 licee și 7 gimnazii.

Salutabil este activitatea liceielor din microregiune – Liceul ”E Coşeriu”din s. Mihăileni, „Prometeu”, s. Baraboi, care facilitează accesul copiilor din microregiune la servicii educaționale de calitate.

De asemenea pe teritoriul satului Țaul activează şi Centrul de Excelenţă în Horticultură şi Tehnologii Agricole, unde își fac studiile cca 300 de copii. În general, numărul elevilor, ca și numărul populației este în scădere. Cauza principală este numărul mic de copii din localități (determinat la rândul său de migrația artificială a populației și numărul redus de nașteri).

Patrimoniul material și imaterial cultural

Instituţiile care asigură dezvoltarea patrimoniului cultural în GAL sunt următoarele: 8 biblioteci publice; 7 case de cultură / cămine de cultură; 1 palat de cultură; 8 muzee;

Bibliotecile publice din toate localitățile din regiune fac parte din rețeaua Novateca, care le facilitează modernizarea și sprijină dezvoltarea de noi servicii publice. În microregiune sunt înregistrate câteva asociații obștești, însă doar o mică parte dintre acestea activează regulat și dispun de capacități de implementare a unor eventuale proiecte. În perspectivă însă, aceste ONG-uri pot deveni parteneri importanți de modernizare a domeniului public și privat în zonă.

Parcul dendrologic Țaul

Regiunea dispune de locuri pitoreşti încă nevalorificate pe deplin.

Cele mai importante obiective turistice le reprezintă Parcul dendrologic din satul Țaul, Conacul Pommer, Monumentul hidrologic reprezentat de izvoarele cu apă potabilă din c. Fîntînița.

Iazul din Parcul dendrologic Țaul

Sursa: diez.md

Parcul din Ţaul este cel mai mare parc dendrologic din Republica Moldova, care ocupă o suprafaţă de 64 ha şi dispune de una din cele mai bogate colecţii de arbori şi arbuşti din ţara noastră, deasemenea este al treilea parc ca

mărime și valoare a colecției floristice din Europa de Sud-Est. Parcul este situat în partea de sud a satului Ţaul şi a fost plantat între anii 1901-1904 de către arhitectorul-peisajist Ipolit Vladislavski-Padalko

Kirovograd, Ucraina. Astfel parcul din Ţaul are foarte multe asemănări cu acel parc ucrainean. Relieful din regiunea s. Ţaul era ideal concepției de parc cerută de Pomer şi anume o vale înconjurată din trei părţi de dealuri, iar partea de sud era deschisă, care se asemăna cu un amfiteatru enorm.

Această formă de relief permitea de a combina diferite specii de arbori şi arbuşti, care crează diferite colorituri în orice anotimp. Astfel dinspre nord, sau în partea superioară a parcului, s-au plantat plante rezistente la frig sau alte intemperii. Acestea aveau sarcina de a proteja parcul de vînturile puternice, care de obicei bat dinspre nord şi nord-vest. În partea de jos a parcului s-au plantat specii de arbori şi arbuşti, care sînt rare pentru această parte a Europei. În vale a fost săpat un iaz, care astăzi a fost parţial reparat cu o insuliţă în mijlocul său.

Complexul arhitectural reprezentat de Parcul dendrologic din s. Țaul este compus din 8 edificii, din care: clădirea administrativă (fostul conac), fosta clădire a sanatoriului profilactoriu, 3 hotele, un cinematograf (fostele grajduri ale lui A.Pommer), un beci și un turn de apă unic în felul său. Complexul arhitectural prezintă un interes pentru întreaga republică, valoarea sa culturală fiind inestimabilă.

Casa Mierii este un loc – destinație turistică care a fost gîndită și construită de familia Guțu. Ideia a fost de a construi o agropensiune, unde vizitatorii pot să guste din miere, dar și să facă terapie cu zumzet de albine. Persoanelor care doresc să petreacă timpul departe de zgomote le sunt puse la dispoziţie căsuţe amplasate chiar în prisacă. Serviciile au fost astfel gîndite încât vizitatorii să aibă posibilitatea să rămână aici peste noapte. Totuși terapia cu zumzet de albine este "noutatea" pensiunii. Proprietarii au făcut nişte găuriţe şi au pus plasă metalică ca aerul din stup să vină în această căsuţă unde se odihnesc turiștii. Căsuța este un loc prielnic pentru citit sau odihna.

Conacul Pommer

Conacul Pommer a fost construit la începutul secolului al XX-lea pe terenurile din partea de sud a satului, cumpărate de bancherul Andrei Pommer (1851-1912) de la micii proprietari. Între anii 1901 și 1912 au fost finalizate toate acareturile și a fost sădit cel mai mare parc din Basarabia. Nu a fost însă finisată construcția clădirii principale, numită şi palatul.

Izvorul din satul Fîntînița este un monument al naturii de tip hidrologic. Este amplasat în partea de sud-est a satului Fîntînița, amplasat fiind pe o suprafață de 2 ha. Izvorul se află în lunca unui mic afluent al Rîului Răut. Izvorul are apă rece, este oligomineral după gradul de miniralizare și descendent de vale (apărut în luncă) din punct de vedere geologic. După compoziția chimică, este un izvor cu apă hidrocarbonat-sulfatată–sodiu-calciu-magnezică (HCO_3 – SO_4; Na – Ca – Mg). Apa este potabilă. Nivelul de poluare cu nitrați este neglijabil: 10 mg/l, adică 20% din concentrația maxim admisă. Indicele pH al apei are valoarea de 7,4. Mineralizarea depășește concentrația maxim admisă cu 10-60%, apa având 1.120-1.610 mg/l.

Comuna Fîntînița poartă o încărcătură cultural turistică aparte. Tot pe teritoriul comunei se află și s. Ghizdita care este un sat-stație de cale ferată. În sat au fost înregistrați 8 locuitori, inclusiv: 5 bărbați și 3 femei, dintre care 6 moldoveni și 2 ucraineni. Tot în această comună găsim una din cele mai vechi biserici din lemn de pe teritoriul Republicii Moldova, a cărei vîrstă depășește 150 de ani. Bisericile din toate UAT-le membre a GAL-lui reprezintă izvoare de cultură și expresia arhitecturii perioadei în care acestea au fost construite. În acest sens putem aminti de Biserica ”Sfîntul Nicolae” din comuna Tîrnova care a fost construită la începutul sec. XIX.

Biserica sf. Nicolae, c. Tîrnova

Aspectul touristic al GAL-lui ”Răutul de Sus” este relativ modest, dar necătînd la acestea includerea obiectivelor turistice în circuitul economic si promovarea largă a acestora, dezvoltarea unităților de cazare şi activităţilor de deservire corespunzătoare a turiştilor, încurajarea antreprenoriatului în turismul rural, reprezintă unele aspecte ale oportunităţilor de dezvoltare a comunităților.

Valori comune și elemente specifice microregiunii GAL ”Răutul de Sus”

GAL-ul „Răutul de Sus” are o identitate fizico-geografică obișnuită majorității localităților de pe teritoriul RM. Microregiunea se află la distanțe relativ egale atît față de Ucraina cît și față de România. În mare parte populația o constituie moldovenii (cca 94,5 %) lucru care determină omogenitatea etnică a regiunii. Totodată, microregiunea poate fi considerată a fi una riverană, fiind amplasată în cursul Răutului de Sus, iar pe teritoriul acestea se găsesc numeroase bazine acvatice. *Panoramele microregiunii* (terestre și acvatice) sunt specifice zonei, oferind o deosebită încărcătură estetică teritoriului dat. Lacurile și pârâiele din zonă sunt o sursă de adăpost și hrană pentru păsări și animale sălbatice. Mai mult decît atît amplasarea Parcului dendrologic Țaul cu peisajele sale aduce plus valoare regiunii. Acest fapt este unul definitoriu pentru intențiile de *dezvoltare a turismului în zonă*.

Satele microregiunii sunt relativ mari, cu populație activă, însă cu un grad semnificativ de îmbătrânire. *Arhitectura rurală a caselor* de locuit, *ocupațiile tradiționale*, uneori rudimentare ale populației, lipsa infrastructurii și domeniului industrial oferă zonei o atractivitate aparte, cu potențial de găzduire a oaspeților și turiștilor. *Turismul rural* este un subiect foarte puțin dezvoltat pentru această regiune, însă perspectivele pe care le oferă atât cadrul natural cât și cel antreprenorial și social sunt niște indicatori reali ai direcției necesare de dezvoltat.

Agricultura este practicată din plin de fermieri, întreprinzători individuali sau gospodării private. Pomicultura, culturile de câmp și creșterea animalelor includ peste 70% din ocupațiile economice cotidiene ale locuitorilor. În anumite localități se atestă și o ușoară creștere a serviciilor non-agricole, însă ponderea lor în economia regiunii este deocamdată nesemnificativă.

II. PREZENTAREA LOCALITĂȚILOR DE PE TERITORIUL GAL-ULUI RĂUTUL DE SUS

Satul Țaul

Satul Țaul este o localitate în raionul Dondușeni situată la latitudinea nordică 48.2158, longitudinea estică 27.6727 și altitudinea medie de 226 metri față de nivelul mării.

Distanța directă pînă în or. Dondușeni este de 6 km. Distanța directă pînă în or. Chişinău este de 220 km.

Satul Ţaul este situat în partea de sud a raionului Donduşeni, la 6 km de centrul raional şi staţia de cale ferată Donduşeni. La nord satul este mărginit de teritoriul satului Plopi, la sud de moşia satului Tîrnova, la vest de teritoriul or. Donduşeni şi a satului Corbu, iar la est de teritoriul satului Maramonovca raionul Drochia.

Satul Ţaul este amplasat la 2 km de traseul de importanţă regională Drochia – Donduşeni, şi la 7 km de traseul de importanţă regională Edineţ – Otaci. Localitatea se află la o distanţă de 28 km de punctul de frontieră moldo-ucraineană – Otaci vs. Mohiliv-Podilsk.

Satul Ţaul se află în zona de silvostepă, localitatea fiind înconjurată de importante masive silvice, printre care pădurea Donduşeni – Ţaul cu suprafaţa de 758 ha., pădurea Ţaulului cu suprafaţa de cca 500 ha situată la nord-est-est.

Atestat documentar, Țaul a fost prima data în anul 1451 sub numele de ***Tal*** și mai apoi '**Taloș'**. Inițial vatra satului s-a aflat la 2 km vest de locul actual al satului. În secolul al XVII-lea satul a fost atacat de turci și ars, iar locuitorii rămași au fondat o nouă localitate pe locul ei de azi. Prima atestare documentară datează cu anul 1772, cînd satul este pomenit sub numele de Gorodici. În secolul următor satul este atestat ca Borodici - un mic târg. În perioada 1918-1940, cât se afla în componența Regatului România, satul s-a numit Țau. După al doilea război mondial, satul a primit denumirea actuală, fiind o combinație între Țau și Tal, adică Țaul. Cea mai mare dezvoltare satul a cunoscut-o în anii 1960-1970, când în localitate s-a fondat (1963) tehnicumul de agronomie (azi Colegiul Agricol). Tot în această perioadă s-a dezvoltat baza materială a satului: în 1970 s-a deschis o nouă școală cu 1.064 de locuri, s-a construit oficiul poştal, 4 blocuri locative, căminele studențești ș.a. În 1977 s-a dat în exploatare Palatul de Cultură, construit după modelul Palatului Sindicatelor din Chișinău, iar în 1980 începe să activeze Sanatoriul-profilactoriu, care trata bolile reumatice și ale aparatului locomotor.

Satul Ţaul se află în zona stepelor cu păduri, solurile fiind predominant de cernoziom. Parcul peisajer din satul Ţaul, creat în anii 1901-1904 conform planului arhitectului V. Vladislavski-Padalko, este cel mai mare de pe teritoriul Republicii Moldova. El este compartimentat în patru zone - două de silvoparc, una peisajeră şi ultima formată din pomi fructiferi. Pe teritoriul parcului se află cîteva lacuri. Fiind cel mai mare din Moldova, parcul Ţaul are şi o reţea impresionantă de alei, cărărui şi drumuri de peste 12,5 km.

În anul 2019, satul Țaul număra 3088 locuitori, în scădere faţă de anii precedenţi. Această situaţie se datorează scăderii ritmului natalităţii şi majorării sporite a mortalităţii, consecinţă a plecării populaţiei tinere din localitate. Localitatea are o suprafață totală de 4727,81 ha.

Comuna Tîrnova

Tîrnova este satul de reședință al comunei Tîrnova din raionul Dondușeni, situată la 10 km de centrul raional și 176 km de mun. Chișinău. Tîrnova este amplasat pe segmentul de cale ferată Bălți-Ocnița, dispune de stație feroviară. Este formată din sateleTîrnova(sat - reşediță), Briceva și Elenovca. Comuna Tîrnova este amplasată la extremitatea sudică a raionul, pe malul stâng al rîului Răut.

Comuna are o suprafață totală de 4852,59 ha și se întinde de la nord la sud pe distanță de 12 km și de la vest la est - 8,5 km.

Deoarece este o așezare foarte veche, pe teritoriul satului au fost descoperite urme a două așezări umane. Prima așezare a fost fondată după anul 1400 î.e.n. Pe vatra acesteia au fost identificate obiecte casnice din epoca bronzului (sec. XV-XIII î.e.n.). În perioada romană, sec. II-IV e.n., a existat o localitate, distrusă de huni în 376. Pe locul vetrei fiind descoperite urme de case arse, grămezi de lut ars etc.

Într-un act oficial numit „cartea de întăritură” semnat de către Ieremeia Movilă, domn al Moldovei la 17 februarie 1599 este menționată documentar pentru prima dată Tîrnova (Ternauca): „anume Trăisteni [în prezent Plop], cu iaz și cu mori în apa Cuboltei; Ternauca și satul Hnilovodea [în prezent Fîntînița], deasupra Răutului, care aceste sate sunt într-un hotar în ținutul Sorocii.

Teritoriul comunei Tîrnova este situat pe Platoul Moldovei de Nord care are aspectul unei câmpii puțin înaltă, caracterizată prin forme netede de relief, constituit din depuneri argilo-nisipoase de vârsta sarmațiană medie. Altitudinile dominante ale platoului sunt cuprinse între 240-250 m.

În acest context, relieful comunei reprezintă un podiș fragmentat de văi și râpi ale cursurilor de apă.

Înălțimea maximă absolută de pe teritoriul comunei este dealul Tîrnova, la sud-vest de localitatea omonimă cu altitudinea de 264,6 m, al doilea deal după înălțime, de 260,3 m, se află la extremitatea nordică a comunei. Satul dispune de o așezare într-un cadru peisagistic foarte valoros. Astfel, în apropiere de satul Tîrnova se înalță vârful Fața Răutului - 231,1 m; d. Lebedi de 253,3 m

și un deal anonim de 210,4 m. Cel mai înalt vârf din apropierea satului Elenovca este dealul Râpa Carei de 214,1 m, iar de lângă satul Briceva este un deal localizat la est de sat de 208,5 m. Cel mai jos punct în perimetrul comunei se află în lunca Răutului și reprezintă 140,0 m deasupra nivelului mării. Altitudinea medie a satului Tîrnova este de 227 m, a satului Briceva de 189 m și a Elenovcăi - 155 m.

Conform datelor celui mai recent recensământ din 2014, populația totală a comunei Tîrnova era de 3.539 locuitori. Densitatea populației la nivel de comună constituie 72,9 loc./km^2, mai mult decât media pe raion 59 loc./km^2 și mai puțin decât cea pe țară - 88,5 loc./km^2. În ceea ce privește structura pe sexe, populația masculină la nivelul de comună constituia 2162 de persoane, iar populația feminină - 2444 de persoane. Diferența dintre sexe constituie 282 de persoane (6,1%) în favoarea populației feminine. Compoziția etnică a comunei Tîrnova era următoare: moldoveni – 3577 de persoane; ucraineni - 695 persoane; ruși - 239 persoane; rromi - 39 persoane; români - 25 persoane, polonezi - 5 persoane, găgăuzi - 4 persoane, un bulgar și 21 de locuitori de alte naționalități.

Tîrnova a oferit Republicii Moldova personalități marcante, printer care putem să-I penționăm ăe Mihail Șleahtițchi, profesor universitar, politician și Eufrosinia Cuza – cîntăreață de operă.

În subordinea autorităților publice locale din c. Tîrnova activează: Casa de Cultură, Grădinița de copii Licurici și Albinuța Gimnaziul C. Negruzii

Satul Scăieni

Scăieni este un sat din raionul Dondușeni, atestat documentar pentru prima în anul 1639.

Are o suprafață de circa 3,17 kilometri pătrați, cu un perimetru de 8,15 km. Localitatea se află la distanța de 15 km de orașul Dondușeni și la 209 km de mun. Chișinău.

Primele date despre Scăieni, le găsim datate în 1904 la autorul Zamfir Arbore în Dicționarul Geografic al Basarabiei, care ne vorbește despre faptul că ”SCĂIENI, rusește Scaeanî, sat în jud. Soroca, volostea Tîrnova, așezat la gura văii Dondușeni, între satele Târnova și Rădi-Mari. Lîngă sat curge Răutul. Are 100 case, cu o populație de 1200 suflete, țărani români, două biserici, o școală elementară rusească; 144 cai, 290 vitemari cornute și 290 oi.”

Ca și celelalte localități de pe cursul rîului Răut, Scăieniul dispune de soluri fertile, bogate în cernoziom greu în amestec cu cele cenușii și brune de pădure rare. Clima și solurile sunt favorabile activităților agricole.

Conform datelor celui mai recent recensămînt din anul 2014, populaţia satului constituia 1650 de oameni, dintre care 47.42% - bărbaţi și 52.58% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 99.02% - moldoveni, 0.59% - ucraineni, 0.29% - ruşi, 0.05% - bulgari, 0.05% - alte etnii.

În satul Scăieni au fost înregistrate 695 de gospodării casnice, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.6 persoane.

Activitatea economică este reprezentată de cei 9 agenți economici și 8 unități comerciale și 299 gospodării țărănești.

Satul dispune de o grădiniță, un gimnaziu, bibliotecă publică, un oficiu al medicilor de familie, un oficiu poștal și altele.

Comuna Frasin

Frasin este un sat şi comună din raionul Donduşeni. Din componenţa comunei fac parte localităţile Frasin, Caraiman şi Codrenii Noi. Satul are o suprafaţă de circa 2.71 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 8.74 km. Localitatea se află la distanța de 18 km de orașul Dondușeni și la 209 km de Chișinău. Satul Frasin a fost menționat prima dată documentar în anul 1589.

Conform datelor recensămîntului din anul 2004, populaţia la nivelul comunei Frasin constituia 1706 cetăţeni, dintre care 47.85% - bărbaţi şi 52.15% - femei. Compoziţia etnică a populaţiei comunei: 77.89% - moldoveni, 19.90% - ucraineni, 1.96% - ruşi, 0.10% - bulgari, 0.14% - alte etnii.

În comuna Frasin au fost înregistrate 780 de gospodării casnice, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.7 persoane.

În comuna Frasin activează 5 agenți economici, dintre care 2 SRL-ri și 3 GȚ. Domeniul de activitate îl reprezintă agricultura.

Comuna dispune de o grădiniță, un gimnaziu, bibliotecă publică, un oficiu al medicilor de familie, un oficiu poștal și altele.

Comuna Fîntînița

Fîntîniţa este un sat şi comună din raionul Drochia. Satul are o suprafaţă de circa 3.47 kilometri pătraţi, cu un perimetru de 11.49 km. Din componenţa comunei fac parte satul Fîntîniţa și stația de cale ferată Ghizdita. Localitatea se află la distanța de 16 km de orașul Drochia și la 194 km de Chișinău. Satul Fîntînița a fost menționat documentar în anul 1585.

Istoria localității este foarte interesantă și captivantă, la fel cum este și de pitorească. Satul Fîntînița a fost menționat documentar în anul 1585. Legenda spune că pe aici trecea un vechi drum. Văzînd oamenii locul acesta umbros, dar fără nici o fîntînă prin apropiere au săpat 3 fîntîni pe care le-au căptuşit cu bîrne de stejar iar la suprafaţă aveau nişte ghizdele. Locul era prielnic pentru viaţă: apă, pămînt roditor, loc pentru adăpost - păduri. Treptat aici s-au aşezat cîteva familii de ţărani pribegi. La ele s-au mai alăturat şi altele. Astfel s-a format o mică aşezare numită „La ghizdele”. A purtat denumirea Ghizdita pînă în anul 1965 cînd a fost schimbată în Fîntîniţa.

Conform datelor ultimului recensămîntului din anul 2014, populaţia la nivelul comunei Fîntîniţa constituia 1.186 oameni, dintre care 47.05% bărbaţi și 52.95% - femei. Compoziţia etnică a populaţiei comunei: 98.29% - moldoveni, 1.00% - ucraineni, 0.64% - ruşi, 0.07% - bulgari.

În comuna Fîntîniţa au fost înregistrate 588 de gospodării casnice în anul 2004, iar mărimea medie a unei gospodării era de 2.4 persoane.

Localitatea abundă de locuri pitorești, gospodării îngrijite, străduțe liniștite, rurale. Comuna se mîndrește cu un izvor de excepție **Izvorul din satul Fîntînița**, care este un monument al naturii de tip hidrologic, amplasat în partea de sud-est a satului, pe o suprafață de 2 ha. Izvorul se află în lunca unui mic afluent al rîului Răut. În anul 2006, din surse locale și extrabugetare,aici a fost amenajată o fântână de acumulare a apei izvorâte din adâncime (numită și „ghiol”), care are pereți din piatră și acoperiș din lemn și olane roșii, utilată și cu o țeavă de scurgere a apei. Aria protejată este parțial îngrădită, cu poartă decorativă și cărări de acces construite din lemn. Are parte de o vegetație bogată: salcii, conifere, stufării etc.

Comuna dispune de o grădiniță, un gimnaziu, bibliotecă publică, casă de cultură, un oficiu al medicilor de familie, un oficiu poştal și altele.

Satul Baraboi

Baraboi este un sat din raionul Dondușeni, situat în zona de nord a Republicii Moldova, în extremitatea sudică a raionului. Satul se află la distanță de 16 km de centrul raional - or. Dondușeni, 174 km de capitala țării. Moșia satului se învecinează cu moșiile satelor Frasin, Codreni, Elinovca și Briceva, la est – cu cele ale satelor Fîntînița și Antoneuca, la sud – cu cele ale satelor Ochiul Alb și Mihăileni, la vest – cu cea a satului Ciubara, iar la nord-vest cu cele ale satelor Chetroşica și Caraiman și are o suprafață totala de 5.062,85 ha, dintre care 1535 ha constituie vatra satului. În structura pedologică predomină solurile bogate în ciornoziom, cele mai fertile soluri. Cernoziomul este reprezentat prin 3 subtipuri: argiloiluvial, răspândit la altitudini de peste 190 m; levigat și tipic. În perimetrul satului sunt 7 iazuri cu suprafața totală de 157 ha.

Numele satului corespunde termenului botanic – baraboi (de la latinescul . *Chaerophillum bulbosum*) – plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu rădăcina în formă de bulbi, care poate fi cultivată și ca plantă alimentară. Se zice că, totuși, denumirea satului este în cinstea lui Gheorghe Zavur, poreclit Baraboiul.

Conform Dicționarului statistic al Basarabiei, editat la 1923, satul Baraboi a fost inființat în 1823, dată care figurează într-o serie de publicații aparute ulterior. Totodată, se constată că în acele vremuri nu este consemnată existența în anii ’20 – ’30 ai secolului XIX-lea a unui sat cu denumirea de Baraboi în partea dreaptă a zonei superiore a râului Răut. Nu era înregistrat nici în anul 1830 în lista satelor din județul Iași, nici într-o altă listă din 1832. În contractul încheiat la 20 decembrie 1839 între comisul Nicolae Cristofor Spiro, mandatarul domnului Principatului Moldovei Mihail Sturdza, și împuterniciții comunității satului Scăieni, Lari Tudor și Iacob Danila, se stipulează: “comisul a pus la dispoziția împuternicitilor comunității satului Scăieni o parte de pământ numita Baraboi din componența moșiei Nicoreni (sau Ochiul Alb), care aparține domnului Moldovei Mihail Sturdza, în vederea strămutării obștii acestui sat”. Așadar, potrivit acestui act de arhivă, satul Baraboi nu exista nici la 1839. El urma să fie întemeiat, precum se menționează în contract, în primăvara lui 1840, dacă avea loc strămutarea pe proprietatea funciara a domnului Moldovei Mihail Sturdza a locuitorilor din satul Scăieni. Data întemeierii satului trebuie considerată ziua de 3 ianuarie 1843, când pentru prima dată este atestat documentar.

Același autor, Zamfir Arbore ne informează că în 1904 localitatea era inclusă în volostea Copăceanca. Avea 301 case cu o populație de 2.003 oameni, o biserică, cu hramul Sf. Nicolae. Țăranii posedă pământ 2.740 desetine. Sunt vii și grădini cu pomi. S-a introdus uscarea prunelor și a

fructelor, care se transportă în Rusia prin Călărași. Într-o publicație din 1910 se demonstrează că satul avea 619 curți, 2.031 de oameni, 2.220 desetine de pământ împroprietărit (acordat țăranilor în virtutea legii agrare din 1868) și 1120 desetine de pământ propriu al locuitorilor.

Conform legii privind organizarea administrativ-teritorială a republicii din 1994, satul (comuna) Baraboi a continuat să facă parte din raionul Dondușeni. Iar, conform celei din 1998, când e instituit sistemul județean, satul e inclus înjudețul. Structura județeană a existat până în 2001, când Parlamentul, dominat de comuniști, restabilesc raioanele. Satul (comuna) revine din nou raionului Dondușeni. Gospodăria colectivă de tip socialist, căreia, între timp, i-a fost schimbat numele în Baraboi, a existat până în 1996. Desfințarea colhozului s-a produs în urma repartizării locuitorilor satului, în perioada 1993-1994, a cotelor de teren care le-au revenit din virtutea legii adoptate de Parlamentul republicii cu privare la privatizarea pământului. În 1997, 29 de proprietari de cote au format gospodăria țărăneasca Dacia. În anul de studiu 1996/97 la școală erau înscriși circa 640 de elevi, director în acea perioada a fost Nicolae Burbulea.

Conform ultimelor rapoarte prezentate în recensămîntul populației din 2014 în Baraboi au fost înregistrați 3.248 locuitori, inclusiv: 1.462 bărbați (47,08%) și 1.786 femei (52,92%). Structura etnică este următoarea moldoveni/români – 3.218 persoane; ruși - 2 persoane, romi - 28 persoane.

De asemenea au fost înregistrate 1.204 de gospodării, constituite în medie din 2,5 – 3 persoane.Pe teritoriul satului își desfășoară activitatea 12 agenți economici în domeniul agricol și 7 unități comerciale, 13 gospodării țărănești.

Pe teritoriul satului activează un liceu, casa de cultură, grădinița de copii, bibliotecă publică, un oficiu al medicilor de familie, un oficiu poștal și altele.

Satul Mihăileni

Mihăileni este un sat din raionul Rîșcani. Satul are o suprafață de circa 6,06 kilometri pătrați, cu un perimetru de 10,43 km. Mihăileni este unicul sat din comuna cu același nume. Localitatea se află la distanța de 12 km de orașul Rîșcani și la 187 km de Chișinău. Satul Mihăileni a fost menționat documentar în anul 1.431.

Satul Mihăileni este situat pe două dealuri destul de pieptișe în lungul albiei râușorului Ochiul-Alb. Perimetrul moșiei satului se întinde pe o distanță de 39 km 388 m, cuprinzând în suprafața totală 6091 ha de pamânt arabil, imașuri, terenuri povârnite, care nu sunt folosite în scopuri agricole. Pe moșia satului mai sunt lacuri artificiale cu oglinzile apei destul de mari.

Pe aceste locuri au fost descoperite obiecte de piatră, ceea ce ne dă temei să afirmăm, că aici au trăit oameni încă în epoca de piatră.

Referindu-ne din nou la sursele istorice, privind fondarea satului – datează din 12 decembrie 1646– document care ne pune în tema că la acea data ,,locuitori din satul Mihăileni au participat la un proces de judecată la Iași din cauza hotarelor moșielor.''

În calitate de localitate de acum stabilizată ne mai amintește și un alt document autentic. Este vorba de ,,Recensământul lui Ghica Vodă'' în care satul Mihăileni apare sub o altă numire – se vede anterioară celei de astăzi – Sălcieni ceea ce e aproximativ Mihăileni.

La 1837, după ce Basarabia fusese anexată, conform păcii la București, la Rusia țaristă s-a făcut orânduirea administrativă a moșiei satului Mihăileni stabilindu-se hotarele ei. Cu vre-o două decenii mai târziu boierul Leondar a făcut și un recensământ mai calificat. Atunci s-a stabilit că la Mihăileni erau 187 de gospodării și 1333 locuitori. Peste 9 ani la 1870, a urmat un al doilea recensământ și s-a stabilit că numărul gospodăriilor a crescut aproape de două ori – erau deja 350, dar nu se știe din ce cauză a crescut considerabil numărul locuitorilor, că la acea dată fusese înregistrați 1261 locuitori. Și s-a mai înregistrat o scădere a numărului populației. Dacă la recensământul din 1910 se înregistrau în sat 637 gospodării, la cel din 1923-781 gospodării, în anul 1910 se înregistrase 2663 locuitori, iar în 1923 numărul lor scăzuse – erau 2616 locuitori.

Mai detaliată este istoria după 1949, în baza celor 4 mahalale principale s-au format 4 colhozuri – gospodării colective. În *mahalaua brînzenilor* s-a format colhozul ,,Molodaia Gvardia" și l-au ales președinte pe Andrei Spînu, în *mahalaua zăicanenilor* s-a format colhozul ,,Moldova Socialistă'' în frunte cu Dumitru Galașanu. Al treilea colhoz ,,Pravda" s-a format în *mahalaua mustețenilor* – președinte fiind ales Petru Rusu, iar *mahalaua gălășenilor* și-au numit gospodăria colectivă Țăranul Sovetic" alergându-l președinte pe Nicolai Ciobanu. În anul 1952 toate cele patru gospodării s-au comasat într-un singur colhoz cu numele lui Malencov, care mai târziu în anul 1957 i-a fost preschimbată denumirea în ,,Biruitorul". În anul 1963 și-a deschis ușile în fața locuitorilor satului Casa de Cultura. În 1965 a fost deschisă casa de deservire socială, în 1966 – s-a încheiat electrificarea satului, a fost pus Monumentul eroilor căzuți pe front. În a. 1980 a fost pus în folosință un modern centru comercial, în 1977 a fost pus în folosință noua clădire a școlii pentru 640 elevi, în 1984 profilactoriu ,,Salvia".

Populația satului constituie 4222 locuitori, dintre care 48.71% (2031) – bărbați și 51.29% (2191) – femei. Structura etnică a populației în cadrul satului: 99.08% – moldoveni; 0.29% –

ucraineni; 0.11% – ruși; 0.02% – găgăuzi; 0.02% – bulgari; 0.02% – evrei; 0.02% – polonezi; 0.40% – țigani; 0.02% – alte etnii.

În satul Mihăileni activează 45 agenți economici, 2 SA, 3 SRL, 20 ÎI și 1 ÎM.

Pe teritoriul satului activează Liceul teoretic ”E. Coșeriu”, Gimnaziul Mihăileni, Grădinița de copii casa de cultură, bibliotecă publică, IMSP Centrul de Sănătate, un oficiu poştal și Centrul Multifuncțional ”Dumitru Musteață”.

Satul Ochiul Alb

Ochiul Alb este un sat din raionul Drochia situat pe valea râului Răut. Vatra satului are o suprafață de aproximativ 4,10 kilometri pătrați, cu un perimetru de 9,93 km. Întregul sat are o suprafață totală de 38,61 kilometri pătrați, fiind cuprins într-un perimetru de 27,96 km. Localitatea se află la distanța de 18 km de orașul Drochia și la 180 km de Chișinău. Satul Ochiul Alb a fost menționat documentar în anul 1.788.

Legenda satului spune că în vremurile de demult pe întinderea satului se găseau câteva mlaștini adânci, iar negurile lor înghițeau adesea vieți de oameni și animale, astfel încât sătenii au hotărât să acopere hăurile morții cu lână de oaie. Ochiurile de apă, deasupra cărora mai puteau fi zărite insulițe de alb, au dat numele localității.

Conform datelor oficiale satul ar fi fost întemeiat în anul 1850, iar prima menţiune documentară a aşezării este făcută în 1.750.

O altă mărturie a istoricului satului stau crucile misterioase de pe dealul din preajma satului, despre care nu se ştie aproape nimic, de unde sunt, cum au ajuns acolo şi cine le-a făcut.

Se presupune că teritoriul pe care astăzi se află satul Ochiul Alb ar fi fost moşia domnitorului Mihail Sturza, iar originea acelor cruci mai de piatră, din lipsa documentelor care ar vorbi despre ele, sunt legate de domnia acestuia.

Crucile rămân un mister al istoriei, ascunse parcă de ochii curioşi ai oamenilor în vârful dealului şi înconjurate de copaci şi tufişuri de netrecut. Poate nici nu vor să le fie descoperită taina, cine ştie? Satul Ochiul Alb aşteaptă paşii călătorilor rătăciţi să-i descopere misterele, peisajele pitoreşti şi sufletul mare al localnicilor.

Conform datelor recensămîntului din anul 2014, populaţia satului constituia 2.827 de oameni, dintre care 48.53% - bărbaţi şi 51.47% - femei. Structura etnică a populaţiei în cadrul satului: 98.87% - moldoveni, 0.10% - ucraineni, 0.23% - ruşi, 0.71% - ţigani, 0.10% - alte etnii.

Multe sate de pe teritoriul Republicii Moldova sunt necunoscute de însăşi conaţionalii noştri, însă când pomeneşti de personalităţile născute în acest sat, localitatea devine imediat cunoscută. Acesta este şi cazul satului Ochiul Alb din raionul Drochia care a devenit celebru prin Nicolae Testimiţeanu care este originar din acest sat.

Aflându-se la conducerea Ministerului Sănătăţii în timpul dominaţiei comuniste nu şi-a pierdut demnitatea de basarabean şi nu a îngenuncheat în faţa fenomenului de rusificaţie a populaţiei. S-a îngrijit şi de satul de baştină, contribuind la construirea în sat a unui spital şi a unei şcoli.

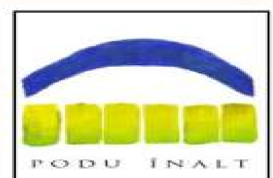
GAL-uri PARTICIPANTE PROIECT:

Echipa de proiect
Munteanu Costantin – coordonator proiect
Natea Maria Beatrice, Stingu Cornelica, Suciu Ana-Nuti
Contact: Asociaţia Ţinutul Răzeşilor
Tel: 0759012132 E-mail: tinutulrazesilor@gmail.com
Acest studiu ne ajută să ne redescoperim mândria de a fi răzeşi/moldoveni/români; Ne va ajuta să valorificăm trecutul pentru a construi punţi între cele două maluri ale Prutului.”

Echipa de proiect:
Dumbravă Veronica, Comănescu Valentin
Contact: GAL Covurlui, Tel: 0753801729 / 0742292703
E-mail: asgalcovurlui@gmail.com, Website: www.gal-covurlui.ro
„Acest studiu este încărcat de istorie şi pus în valoare prin acest deosebit proiect de cooperare Pe urmele răzeşilor din Moldova. Suntem mândri că putem reîmprospăta memoria tuturor despre urmaşii noştri răzeşi, să îi omagiem şi să promovăm din punct de vedere istoric şi etnografic teritoriul GAL Covurlui.”

Echipa de proiect: Sadici Irina Liliana
Contact: GAL Podu Inalt,
Tel: 0784293436**,** Email: galpoduinalt@galpoduinalt.ro
Website: https://www.galpoduinalt.ro/
„Studiul contribuie la cunoaşterea rădăcinilor, cunoaşterea istoriei din Moldova, din dreapta şi stânga Prutului, identificarea trăsăturilor răzeşilor, a obiceiurilor, tradiţiilor şi meşteşugurilor locale. Moldovenii sunt oameni cu mult bun simţ, modeşti, gospodari, primitori şi vrednici urmaşi ai răzeşilor de odinioară.”

Echipa de proiect: Ing. Rotariu Vasile
Prof. dr. Isailă Nadia
Contact: Asociația GAL Ulmus Montana
Tel: 0744/543.733, E-mail: galulmusmontana@gmail.com
Pagina web: www.galulmusmontana.ro

”Singurul progres care poate influenţa profund viitorul, este cel care creşte din trecut.” George Enescu

Echipa de proiect: Lungu Vasile - presedinte
Maria Grădinaru, Maria Hudema
Contact: Asociația GAL Valea Prutului
Tel: 0232.474.992, E-mail: galvaleaprutului@gmail.com
Pagina web: www.galvaleaprutului.ro

„Studiul istorio-etnografic din teritoriu îşi îndeamnă comunitatea şi în special copiii să-şi cunoască frumoasa, dar în acelaşi timp, şi dureroasă istorie a locului. Pornind de la oraşul Stefăneşti, cea mai veche aşezare de pe Prut, întemeiată de Ştefan cel Mare, ca să stea strajă oştilor ce traversau drumul între Dunăre şi Hotin, Trifeşti Vechi (astăzi Hermeziu) şi oprindu-ne la Popricani.”

Echipa de proiect: Nenerică Irina, Țuțuianu Cristina; Burcuță Elena; Andriucă Ciprian; Smîntînă Cosmin
Contact: Asociația GAL StejariiArgintii
Tel: 0332401108 / 0742902973, E-mail: stejariiargintii.gal@gmail.com
Website: https://www.galstejariiargintii.ro/
„Este doar un început de colaborare între grupurile de acţiune locală din România şi Republica Moldova, un început în identificarea şi reînvierea istoriei răzeşilor Moldovei. Ne dorim să readucem în viaţa comunităţilor, tradiţiile, porturile, obiceiurile şi frumuseţea sufletului răzăşesc de pe cele două maluri ale Prutului.”

Echipa de proiect: Ursu Dorin Dumitru, Ursu Irina
Contact: Asociația LEADER Colinele Moldovei, Tel: 0744538691 / 0759017601**,**
E-mail: colinelemoldovei@gmail.com
Website: http://colinele-moldovei.ro/

„Istoria fie se trăiește, fie se povestește. Prin urmare, este mai mult decât un drept, este datoria și chiar obligația noastră să povestim despre înaintașii noștri răzeși, fără de care "astăzi" nu ar mai fi la fel. Suntem norocoși că pe teritoriul deservit de Asociația Leader Colinele Moldovei au existat comunități de răzeși și că prin intermediul acestei frumoase colaborări, le putem păstra vie memoria. "Cunoscând istoria, eroii, tradiția, ne facem mai sociabili, mai altruiști, mai iubitori de om și viață." Nicolae Iorga

Echipa de proiect: Doina Iacoban, Presedinte. Mihaela Lehaci, Manager proiect, Geanina Ciubotaru, Ionel Hrincescu, Daniela Nicolovici
Contact: Asociația GAL SUCEVITA PUTNA, Tel: 0230/416.865
E-mail: galsucevitaputna@gmail.com
website: www.galsucevitaputna.ro
„Urmași ai răzeșilor lui Stefan cel Mare, din Moldova, Basarabia și Bucovina, cu toții avem datoria morală să cunoaștem istoria propriei comunități, lăsata moștenire de veacuri, fără de care nu am fi ceea ce suntem azi. Ea este cartea de vizită a unui neam, cu scopul de a ne cunoaște trecutul, de a ne înțelege prezentul și de a ne călăuzi

Echipa de proiect: Guțu Grigore**,** Postolachi Alina
Contact: GAL Lunca Ciuhurului
Telefon: +37369216827, E-mail: luncaciuhurului@gmail.com
Website: www.razesii.ro
„Cea mai frumoasă poveste este istoria răzeșilor, vă invităm să o cunoașteți în GAL Lunca Ciuhurului."

Echipa de proiect: Maria Galit
Contact: GAL Movila Magura
Telefon: +37369059257, E-mail: movilamagura8@gmail.com
Website: www.razesii.ro
„Istoria este cea dintâi carte a unei nații. Într-însa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul." – Nicola Bălcescu

Echipa de proiect: Crigan Alexandru
Contact: GAL Drumul Gospodarilor
Telefon: +37379712122
E-mail: drumulgospodarilor@gmail.com
Website: www.razesii.ro
„Și dacă unui călător îi șade bine cu drumul, vă poftim la noi, la GAL Drumul Gospodarilor. Fiți siguri că în orice localitate veți descoperi o mulțime de lucruri interesante."

Echipa de proiect: Ilie Calistru
Contact: GAL Urmașii lui Leonardo
Telefon: +37369298679
E-mail: gal.urmasii.leonardo@gmail.com
Website: www.razesii.ro
„Fără istorie nu este patrie și fără dragoste de istorie nu poate fi dragoste către patrie" – Bogdan Petriceicu Hașdeu

Echipa de proiect: Cecan Gheorghe
Contact: GAL Răutul de Sus
Telefon: +37369078427
E-mail: rautuldesusgal@gmail.com
Website: www.razesii.ro
„Un popor care nu-și cunoaște istoria e ca un copil care nu-și cunoaște părinții." - Nicolae Iorga